

ARKIV. DR. J. SKVIRECKAS

ŠVENTASIS RAŠTAS

SENOJO TESTAMENTO

I

ŠVENTASIS RAŠTAS

SENOJO TESTAMENTO

I

TRUMPAS ĮVADAS Į ŠV. RAŠTĄ

PENKIOS MOŠĖS KNYGOS - JOŠUĖS KNYGA
TEISĖJŲ KNYGA - RUTOS KNYGA
SAMUĖLIO KNYGOS - KARALIŲ KNYGOS
KRONIKŲ KNYGOS - ESDRO KNYGA
NEEMIJO KNYGA - TOBIJO KNYGA
JUDITOS KNYGA - ESTERĖS KNYGA
MAKABIEJŲ KNYGOS

Vertė ir Komentorių pridėjo
KAUNO ARKIVYSKUPAS METROPOLITAS
JUOZAPAS JONAS SKVIRECKAS
Teologijos Daktaras

II laida

ROMA
1955

Nr 18/1952

Imprimatur

Datum p/t Zams in Tirol

die 18 Septembris 1952

± Joseph Jo. Skvireckas

L. S. Archiep̃us Metropolitanus
Kaunensis

Išleido Kan. Dr. J. Končius
Spaudė Fausto Failli, Roma, 1955
Tiražas 1,500 egz.

SENOJO TESTAMENTO I TOMO TURINYS

BENDRASIS ĮVADAS Į ŠVENTĄJĮ RAŠTĄ

§ 1. Kas yra šv Raštas. Įvadas į šv Raštą ir kam jo reikia ?	XXIII
§ 2. Šv Rašto vardai ir padalinimai.	XXIV
§ 3. Šv Rašto įkvėpimas	XXVII
§ 4. Šv Knygų Senojo Testamento kanonas žyduose	XXXII
§ 5. Šv Knygų Sen Testamento kanonas krikščionių tarpe	XXXV
§ 6. Naujojo Testamento šv Knygų kanonas.	XXXVII
Apie apokrifus ir dingusias knygas	XXXIX
§ 7. Ebrajiškas tekstas Sen Testamento	XL
§ 8. Graikiškas tekstas Naujojo Testamento	XLVI
§ 9. Šv Rašto vertimai į graikų kalbą.	L
§ 10. Lotyniški šv Rašto vertimai	LVII
§ 11. Šv Rašto vertimai lietuvių kalbon	LXIV
§ 12. Šv Rašto skaitymas naujose kalbose	LXVI
§ 13. Apie šv Rašto prasmes	LXIX
§ 14. Svarbiausios hermeneutikos taisyklės	LXXIII
§ 15. Šv Knygų prasmės išreiškimas arba šv Rašto aiškinimai	LXXVI

PRADŽIOS KNYGA

Įvadas	I
Pasaulio sutvėrimas, 1,1–2,3	17
I. 1. Pirmųjų žmonių istorija :	
a/ Pirmieji žmonės rojuje, 2,4–25	23
b/ Pirmųjų tėvų nupuolimas, 3,1–24	26
c/ Pirmieji pirmųjų tėvų palikuonys, 4,1–26.	30
2. Adomo palikuonys iš Seto lig Noei :	
a/ Seto giminė, 5,1–31	33
b/ Žmonių giminės sugedimas, 6,1–8.	34
3. Noės istorija :	
a/ Žmonių giminės nubaudimas tvanu, 6,9–8,19.	35
b/ Nauja sandora tarp Dievo ir žmonių, 8,20–9,17	39
c/ Vienas Noės sūnų, Khamas nusipelno sau prakeikimą, 9,18–29.	41

4. Noēš vaikų istorija :

a/ Giminės kilusios iš Japheto, Khamo ir Semo, 10,1-32. 41

b/ Babelės bokšto statymas, 11,1-9 44

5. Semo palikuonys. 45

II. Tarės palikuonys. a/ Abraomo istorija :

1/ Abraomo pašaukimas ir atėjimas Žadėtojon žemėn,
11,27-12,20 45

2/ Abraomo persiskyrimas su Lotu, 13,1-18 48

3/ Abraomas ir Melkisedekas, 14,1-24. 49

b/ Abraomo tikėjimas :

1/ Viešpaties sandora su Abraomu, 15,1-21 51

2/ Ismaėlio gimimas, 16,1-16. 53

3/ Dievo sandoros sutvirtinimas, 17,1-27 54

4/ Viešpats aplanko Abraomą, 18,1-33 56

5/ Sodomos sugriovimas. Loto išsigelbėjimas, 19,1-38. 58

6/ Abraomas Geraroje, 20,1-18. 60

7/ Isaoko gimimas. Sandora Bersabėje, 21,1-34. . . 61

8/ Abraomo auka, 22,1-19. 63

c/ Paskutiniai Abraomo gyvenimo metai :

1/ Nakhoro palikuonys. Saros mirtis, 22,20-23,20 . . 64

2/ Isaoko vestuvės, 24,1-67 66

3/ Abraomo mirtis. Ismaėlio palikuonys, 25,1-18. . . 69

2. Isaoko istorija. a/ Pirmoji Isaoko istorijos dalis :

1/ Esavas ir Jokubas, 25,19-34. 70

2/ Isaokas Geraroje, 26,1-22 71

3/ Isaokas Bersabėje, 26,23-28,9 72

b/ Antroji Isaoko istorijos dalis :

1/ Jokubas Mezopotamijoje, 28,10-30,42. 75

2/ Jokubo išėjimas iš Harano, 31,1-55 80

3/ Jokubo sugrįžimas Kanaaną, 32,1-33,17. 82

4/ Jokubo pasilikimas Kanaane lig Isaoko mirčiai,
33,18-35,29 85

5/ Esavo palikuonys, 36,1-43. 88

3. Jokubo ir jo sūnų istorija. a/ Pirmoji Juozapo istorijos dalis :

1/ Juozapas brolių parduotas Egiptan, 37,1-36 . . . 90

2/ Judo palikuonys, 38,1-30 92

3/ Juozapas Putipharo namuose, 39,1-20 93

4/ Juozapas kalėjime, 39,21-40,23 94

5/ Juozapas Egipto viršininkas, 41,1-57 96

b/ Juozapas ir jo broliai Egipte :

1/ Pirmoji Juozapo brolių kelionė Egiptan, 42,1-38 . 98

2/ Antroji Juozapo brolių kelionė Egiptan, 43,1-45,28 100

c/ Jokubas su savo šeima Egipte :

1/ Jokubo atvykimas Egiptan, 46,1-34	105
2/ Israėlis Egipte bado metu, 47,1-26	106
3/ Paskutiniai Jokubo įsakymai ir jo mirtis, 47,27-50,13	108
4/ Juozapo mirtis, 50,14-25	115

IŠĖJIMO KNYGA

I. Atsitikimai, pranokusieji Israėlaičių išėjimą iš Egipto :

1. Israėlaičių padaugėjimas ir jų vargai Egipte, 1,1-7	117
2. Pirmieji Mošės gyvenimo metai, 2,1-25	118
3. Dievui įsakant, Mošė grįžta Egiptan, 3,1-4,31	120
4. Mošė ir Aaronas veltui reikalauja iš Paraono išleisti Israėlaičius iš Egipto, 5,1-7,7	125
5. Devynios pirmosios Egipto slogos, 7,8-10,29	128
6. Dešimtoji sloga ir Israėlaičių prisirengimas kelionėn, 11,1-12,36	137

II. Israėlaičių kelionė iš Egipto iki Sinajaus kalnui :

1. Išėjimas iš Egipto ir kelionės pradžia, 12,37-13,22	141
2. Perėjimas per Raudonąją jūrą, 14,1-15,21	145
3. Kelionė nuo Raudonosios jūros lig Sinajaus kalno, 15,22-18,27	149

III. Dievvaldystės įsteigimas. Padangtės pastatymas.

1. Israėlaičiai prie Sinajaus. Prisirengimas padaryti sandorą su Dievu, 19,1-25	154
2. Dešimties Dievo įsakymų paskelbimas, 20,1-23,33	156
3. Įskilminga sandora tarp Dievo ir Israėlio, 24,1-11	166
4. Įsakymai apie padangtės pastatymą ir apie kunigus :	
a/ Sandoros padangtė ir jos rakandai, 24,12-27,21	167
b/ Kunigų apdarai ir apeigos jų pašventime, 28,1-29,46	174
c/ Pabaiga įsakymų apie Dievo tarnybai skirtus dalykus, 30,1-31,18	180
5. Sandoros sulaužymas ir jos atnaujinimas, 32,1-34,34	182
6. Padangtės ir jos rakandų padarymas :	
a/ Prisirengimas prie darbo, 35,1-36,7	189
b/ Darbų atlikimas, 36,8-39,43	190
c/ Padangtės ištiesimas, 40,1-36	195

KUNIGŲ KNYGA

I. Apie aukas ir kunigų pašventinimą

1. Įstatai apie aukas :	
a/ Deginamosios aukos apeigos, 1,1-17	197
b/ Nekruvinų aukų apeigos, 2,1-16	199

c/ Dėkojimo aukų apeigos, 3,1–17.	200
d Atgailos aukų apeigos, 4,1–6,7	202
e/ Kunigų pareigos ir teisės aukų atnašavime, 6,8–7,38 .	206
2. Senojo Testamento kunigystės pradžia :	
a/ Pašventinimas Aarono, jo sūnų ir Sandoros padangtės, 8,1–36	209
b/ Aaronas ir jo sūnūs pradeda eiti kunigystės pareigas, 9,1–24	211
c/ Kunigystės pareigų ir tarnybos šventumas, 10,1–20 .	213
II. Apie reikalaujamą iš visos tautos, ypač gi iš kunigų, tyrumą ir šventumą.	
1. Įstatymo reikalaujamas švarumas :	
a/ Apie suteptus ir nesuteptus gyvulius, 11,1–46	215
b/ Įstatai apie šešiauninkes, 12,1–8	218
c/ Įstatai apie raupsus, 13,1–14,57	219
d/ Įstatai apie susitepimus, kilstančius iš pačios žmogaus prigimties, 15,1–33	225
e/ Apie permaldavimo dieną, 16,1–34	226
2. Apie šventumą, laikytiną kiekvienos šeimos ir visos bendruomenės gyvenime :	
a/ Kaikurie įstatai apie valgius, 17,1–16.	230
b/ Moterystės šventumas, 18,1–30	231
c/ Šventumas Dievui ir artimui, 19,1–37.	233
d/ Bausmės už Dievo įstatų peržengimą, 20,1–27	235
3. Dievo tarnybos šventumas :	
a/ Ypatingas kunigų šventumas, 21,1–24.	237
b/ Apie pašvęstos mėsos valgymą ir apie aukojamų gyvulių savybes, 22,1–33.	238
c/ Šabato ir metinių švenčių šventimas, 23,1–44	240
d/ Apie aliejaus žibinimą padangtėje ir padėtinės duonas. Bausmė už piktžodžiavimą ir keršto teisės, 24,1–23 .	243
e/ Apie šabatinius ir jubiliejaus metus, 25,1–54.	244
f/ Atsilyginimas už įstatų vykdymą ir bausmės už jų paneikinimą, 26,1–45	247
g/ Apie Dievui priklausančių dovanų išpirkimą, 27,1–34 .	250

SKAIČIŲ KNYGA

I. Israėlaičių kelionė tyruose iki išėjusios iš Egipto kartos pasmerkimui.

1. Tautos sutvarkymas prieš kelionę :	
a/ Suskaitymas kareivių kiekvienoje giminėje, 1,1–5,4 . .	253
b/ Tvarka laikytina stovykloje ir kelionėje, 2,1–34 . . .	255
c/ Surašymas Levitų ir jų pareigos, 3,1–4,49	257

2.	Įstatai, laikytini stovyklose, 5,1-6,27	262
3.	Dovanos šventyklai ir kiti toje pačioje tyrumoje įvykusieji atsitikimai :	
a/	Dvylikos giminių kunigaikščių dovanos, 7,1-89	267
b/	Levitų pašventinimas, 8,1-26.	270
c/	Paprastas ir nepaprastas Velykų šventimo metas, 9,1-14	271
4.	Ženklaai kelionės pradžia paskelbti ir jai nutraukti, 9,15-10,10.	272
5.	Kelionė nuo Sinajaus kalno lig Kadesui :	
a/	Pasitraukimas nuo Sinajaus ir tautos murmėjimai prieš Viešpatį įvairiose stotyse, 10,11-12,15.	273
b/	Žadėtosios žemės ištyrimas ir išėjusios iš Egipto Israėlaičių kartos pasmerkimas, 13,1-14,45.	279
II.	Pasmerktosios Israėlio sūnų kartos klaidžiojimas tyruose	
1.	Kaikurių naujų įstatų paskelbimas ir senųjų pakartojimas, 15,1-41.	284
2.	Dievas gyna Mošės valdžią ir Aarono kunigystę prieš maištininkus, 16,1-17,13	286
3.	Kunigų ir Levitų prievolės ir teisės, 18,1-32	290
4.	Apvalomojo vandens pašventinimas ir vartojimas, 19,1-22	292
5.	Paskutiniai įvykiai tyruose, 20,1-13.	293
III.	Atsitikimai, įvykusieji kelionėje nuo Kadeso lig Jordanui	
1.	Israėlaičių kelionė iki Jordanui, 20,14-21,35	294
2.	Moabiečių ir Madaniečių neprietelystė :	
a/	Balaamo pranašystės, 22,1-24,25	300
b/	Israėlaičių nuodėmės su Moabiečiais ir Madaniečiais, 25,1-18	309
3.	Prisirengimas paimti Žadėtąją žemę :	
a/	Naujas tautos suskaitymas, 26,1-65.	310
b/	Įstatas apie paveldėjimą, 27,1-11.	312
c/	Jošuė skiriamas Mošės įpėdiniu, 27,12-23	313
d/	Įstatai apie aukas ir apžadus, laikytini Žadėtojoje žemėje, 28,1-30,17	314
4.	Atkeršijimas Madaniečiams, 31,1-54.	318
5.	Pasidalinimas žemės anapus Jordano, 32,1-42	320
6.	Israėlio sūnų stotys tyruose, 33,1-49	322
7.	Dievo įsakymai apie užkariavimą ir pasidalinimą Žadėtosios žemės, 33,50-36,13.	324

PAKARTOTO ĮSTATYMO KNYGA

I.	Įžanga. Dievas yra lygiai teisingas teisėjas, kaip ir geriausias Tėvas. Todėl Israėlio tauta turi ištikimai laikyti jo įstatymą.	
1.	Trumpa Israėlio istorija nuo Sinajaus sandoros laikų, 1,1-3,29.	329
2.	Reikalas laikyti Dievo įstatymą ir vengti stabmeldystės, 4,1-43	336

II. Įžanga. Pakartojimas ir papildymas Sinajaus kalne duotojo įstatymo ir paraginimas jo laikytis.

1. Vienas Dievas reikia garbinti ir jo įstatymas sergėti :
 - 1/ Dešimties Dievo įsakymų pakartojimas, 5,1-33. 339
 - 2/ Vienas Viešpats reikia mylėti ir garbinti, 6,1-25. 340
 - 3/ Reikia išnaikinti stabmeldystę ir stabmeldžiai, 7,1-26 342
 - 4/ Priežastys, kodėl Israėlaičiai turi vieną tikrąjį Dievą garbinti ir jo įsakymus laikyti, 8,1-11,32 343
2. Svarbiausios Israėlio sūnų prievolės :
 - 1/ Religiniai Israėlio įstatai, 12,1-16,17 349
 - 2/ Viešojo gyvenimo prievolės, 16,18-21,14. 356
 - 3/ Įvairūs įstatai, liečiantieji kasdieninį gyvenimą, 21,15-26,19 362

III. Paraginimas laikyti įstatymą.

1. Paskelbimas įstatymo ir patvirtinimas pažadėjimu užmo-kesčio ir pagrasinimu bausmės, 27,1-28,68 370
 2. Paraginimas atnaujinti ir laikyti sandorą, 29,1-30,20 374
- Paskutinės Mošės dienos.
1. Paskutiniai Mošės įsakymai, 31,1-29. 377
 2. Paskutinė Mošės giesmė, 31,30-32,52 379
 3. Mošės palaiminimai, 33,1-29 384
 4. Mošės mirtis ir palaidojimas, 34,1-12 388

JOŠUĖS KNYGA

Įvadas 391

I. Palestinos užkariavimas.

1. Prisirengimas prie karo :
 - 1/ Paliepimas pereiti per Jordaną, 1,1-18 395
 - 2/ Žvalgų išsiuntimas į Jeriką, 2,1-24. 396
 - 3/ Perėjimas per Jordaną, 3,1-4,25 398
 - 4/ Perėjusių per Jordaną Israėlaičių pasiruošimas karui, 5,1-16 401
2. Užkariavimas Žadėtosios žemės :
 - 1/ Paėmimas Jeriko, 6,1-27. 402
 - 2/ Nugalėjimas Hajo, 7,1-8,35 404
 - 3/ Gabaoniečių gudrybė, 9,1-27. 409
 - 4/ Užkariavimas pietinės Palestinos, 10,1-43 410
 - 5/ Užkariavimas šiaurinių Kanaano šalių, 11,1-23 414
 - 6/ Nugalėtųjų karalių sąrašas, 12,1-24. 416

II. Žadėtosios žemės padalinimas.

1. Mošės įvykdytasis padalinimas anapus Jordano, 13,1-33 417
2. Žemės padalinimas šiaurės Jordano.
 - 1/ Kalebo šeimos ir Judo giminės dalys, 14,1-15,63. 419
 - 2/ Juozapo sūnų dalis, 16,1-17,18. 423

3/ Septynių kitų giminių dalys, 18,1–19,51	425
4/ Prieglaudos miestų paskyrimas, 20,1–9.	428
5/ Kunigų ir Levitų miestai, 21,1–43	429
6/ Sugrįžimas pustrečios giminės į Užjordanę, 22,1–34.	430
Paskutiniai Jošuos žodžiai ir veikalai.	
1. Jošuos paraginimas laikyti Dievo įsakymus, 23,1–16	433
2. Sandoros atnaujinimas Sikeme. Jošuos mirtis, 24,1–33.	434

TEISĖJŲ KNYGA

Įvadas	437
I. Bendros žinios apie politinį ir religinį Izraelio stovį Teisėjų laikais.	
1. Politinis Izraeliaičių stovis mirus Jošuei, 1,1–2,5	440
2. Religinis Izraelio stovis Teisėjų laikais, 2,6–3,6	443
II. Izraelio Teisėjų istorija.	
1. Prispaudimai ir išvadavimai, įvykusieji po pirmojo angelo įspėjimo :	
1/ Otoniėlis, Aodas ir Samgaras, 3,7–31	445
2/ Debora ir Barakas :	
a/ Išlaisvinimas Izraelio iš Jabino prispaudimo, 4,1–24	447
b/ Deboros giesmė, 5,1–32	448
2. Išlaisvinimas Izraeliaičių iš Madianiečių priespaudos :	
1/ Gedeono pašaukimas, 6,1–40	452
2/ Gedeono pergalė, 7,1–8,21	456
3/ Paskutiniai Gedeono veiksmai ir jo mirtis, 8,22–35.	459
4/ Abimelekas, Tola ir Jairas, 9,1–10,5	461
3. Amoniečių ir Pilistimų priespaudos :	
1/ Jephtės istorija, 10,6–12,7	464
2/ Teisėjai Abesanas, Ahialonas ir Abdonas, 12,8–15	470
3/ Samsono istorija, 13,1–16,31	470
III. Du priedu.	
1. Laimingas Daniečių karas ir jų stabmeldystė, 17,1–18,31	478
2. Gabaos gyventojų nusikaltimas ir Benjamino giminės sunaikinimas, 19,1–21,24	481

RUTOS KNYGA

Įvadas	489
1. Rutos apsigyvenimas Betliejuje, 1,1–22	490
2. Rutos išteikėjimas už Boožo, 2,1–4,22	492

PIRMOJI SAMUĖLIO KNYGA /Pirmoji Karalių/

Įvadas	497
------------------	-----

I. Samuėlio istorija :

1. Samuėlio užgimimas ir pašventimas, 1,1-2,11.	500
2. Dievas skelbia bausmę Helio namams ir pasirenka Samuėlį savo pranašu, 2,12-3,21	503
3. Dievo ištarmės prieš Helio namus įvykdymas 4,1-22	507
4. Sendoros skrynia Pilistimuose ir jos sugrąžinimas į Izraeličių šalį, 5,1-7,1	509
5. Samuėlis Teisėjas, 7,2-17.	512

II. Sauliaus istorija.

1. Saulius pirmasis Izraelio karalius ir jo atmetimas :

1/ Įsteigimas karališkos valdžios Izraelyje, 8,1-22	513
2/ Patepimas Sauliaus Izraelio karaliumi, 9,1-10,16	515
3/ Patvirtinimas Sauliaus karaliumi, 10,17-11,15	518
4/ Samuėlis išsižada Teisėjo pareigų, 12,1-25.	520
5/ Karas prieš Pilistimus ir Sauliaus atmetimo pradžia, 13,1-14,25	522
6/ Karas prieš Amalekiečius ir visiškas Sauliaus atmetimas, 15,1-35	529

2. Paskyrimas Dovidą Izraelio karaliumi ir jo prirėngimas paimti viešpatavimą.

1/ Dovidą istorijos pradžia :

a/ Dovidą patepimas karaliumi, 16,1-13.	531
b/ Dovidas Sauliaus arpininkas, 16,14-23	532
c/ Dovidas užmuša Goljatą ir to apgalėjimo pasėkos, 17,1-18,9	533

2/ Dovidas Sauliaus persekiojamas :

a/ Dovidą vargai Sauliaus namuose, 18,1-19,24	537
b/ Jonatą mėginimas suderinti savo tėvą su Dovidu, 20,1-43	541
c/ Persekiojamo Dovidą klaidžiojimų pradžia, 21,1-22,23	543
d/ Dovidas slapstosi nuo Sauliaus persekiojimų įvairiose Judėjos vietose, 23,1-26,25	547

3/ Dovidas pas Pilistimus :

a/ Dovidas Sikelege, 27,1-12.	555
b/ Sauliaus karas su Pilistimais ir jo mirtis, 28,1-31,13	556

ANTROJI SAMUĖLIO KNYGA /Antroji Karalių/

III. Karaliaus Dovidą istorija.

1. Dovidas karalius Hebrone :

1/ Dovidą gedulas dėl Sauliaus ir Jonatą mirties, 1,1-27	563
2/ Patepimas Dovidą karaliumi Hebrone ir pradžia kovos su Sauliaus namais, 2,1-32	565

3/ Karaliaus Dovidovo sustiprējimas ir Sauliaus namų pašlijimas, 3,1-4,12.	568
2. Dovidas karalius Jerusālėje.	
1/ Dovidui ir jo namams žadama amžinas viešpatavimas :	
a/ Dovidas perkelia savo sostinę Jerusālēn. Karai su Pilistimais, 5,1-25	572
b/ Sandoros skrynios perkėlimas į Dovidovo miestą, 6,1-32	574
c/ Pažadėjimas Dovidui amžinojo sosto, 7,1-29	576
2/ Garbingas ir laimingas Dovidovo viešpatavimas iki nuopuolimui :	
a/ Laimingi Dovidovo karai, 8,1-18.	578
b/ Dovidovo geradarybė Jonato sūnui, 9,1-13	580
c/ Karas prieš Amoniečius ir Siriečius, 10,1-19	580
3/ Dovidovo nuopuolimas ir jo pasėkos : .	
a/ Sunkūs Dovidovo nusidėjimai, 11,1-27	582
b/ Dovidovo atgaila, 12,1-31.	584
c/ Dovidovo sūnaus Amnono nusikaltimas ir mirtis, 13,1-14,33	586
d/ Absalomo maištas ir mirtis, 15,1-18,33	591
e/ Dovidovo grįžimas Jerusālēn ir apmalšinimas antrojo maišto, 19,1-20,26	600
Dovidovo istorijos pabaiga :	
1. Už Sauliaus nusikaltimą nubaudžiami jojo palikuonys, 21,1-14	605
2. Keturi karai prieš Pilistimus, 21,15-22	607
3. Uolos giesmė, 22,1-51.	607
4. Paskutiniai Dovidovo žodžiai, 23,1-7.	610
5. Dovidovo karžygių sąrašas, 23,8-39	611
6. Maro bausmė už tautos suskaitymą, 24,1-25	613

TREČIOJI KARALIŲ KNYGA

Įvadas	617
------------------	-----

I. Saliamono istorija.

1. Saliamono viešpatavimo pradžia :	
1/ Patepimas Saliamono karaliumi, 1,1-53	620
2/ Paskutiniai Dovidovo perspėjimai ir jo mirtis. Saliamonas sutvirtina savo viešpatavimą, 2,1-46	623
2. Laimingas Saliamono viešpatavimas iki nuopuolimui :	
1/ Dievas apdovanoja Saliamoną išmintimi ir kitomis malonėmis, 3,1-4,34	626
2/ Saliamono išminties ir turtingumo pasireiškimai :	
a/ Šventyklos ir karališkųjų rūmų pastatymas, 5,1-7,51	630
b/ Šventyklos pašventinimas, 8,1-9,9	638
c/ Kiti garbingi Saliamono veiksmai, 9,10-28	643

3. Saliamono šlovė ir turtai, 10,1–29.	644
4. Saliamono paklydimai ir bausmė, 11,1–43	646
II. Pasidalinusios Žydų tautos karaliai iki Israėlio karalystės žlugimui.	
1. Pasidarymas dviejų karalysčių ir neprietelystė tarp juo- dviejų :	
1/ Dešimties giminių atsiskyrimas, 12,1–24.	649
2/ Jeroboamo viešpatavimas, 12,25–14,20.	651
3/ Nuolatiniai karai tarp Judo ir Israėlio karalysčių iki Akhabei :	
a/ Judo karaliai Roboamas, Abiamas ir Asa, 14,21– 15,24	655
b/ Israėlio karaliai Nadabas, Baasa, Ela, Zambris ir Amris, 15,25–16,28	657
2. Israėlis ir Judas, viešpataujant Akhabui :	
1/ Pranašas Elijas, 16,29–19,21	659
2/ Akhabo karai su Siriečiais, 20,1–43.	666
3/ Akhabas ir Nabotas, 21,1–29.	669
4/ Akhabas ir Judo karalius Jozapatas, 22,1–54	671
 KETVIRTOJI KARALIŲ KNYGA	
3. Nelaiminga prietelystė tarp Akhabo namų ir Judo kara- lių :	
1/ Elijas ir Israėlio karalius Okhozijas, 1,1–18.	675
2/ Pranašas Elisiejus :	
a/ Paėmimas Elijo dangun ir Pranašo Elisiejaus veik- los pradžia, 2,1–25	676
b/ Israėlio karalius Joramas, 3,1–27.	679
c/ Elisiejaus stebuklai, 4,1–6,7	681
d/ Elisiejus ir Sirijos karalius Benadadas, 6,8–8,15	686
4. Akhabo namų sunaikinimas :	
a/ Judo karaliai Joramas ir Okhozijas, 8,16–29	690
b/ Israėlio karalius Jėhus, 9,1–10,36	691
5. Nauja neprietelystė tarp Judo ir Israėlio karalių :	
1/ Atalija ir Joasas Judo soste, 11,1–12,21.	696
2/ Israėlio karaliai Joakhazas, Joasas ir Jeroboamas II ; Judo karalius Amasijas, 13,1–14,29	700
3/ Judo karaliai Azarijas, Joatamas, Akhazas ir paskuti- niai Israėlio karaliai, 15,1–17,41	703
III. Tolesnė Judo karalių istorija iki Babilono nelaisvei.	
1. Karaliaus Ezekijo viešpatavimas, 18,1–20,21.	711
2. Judo karaliai Manasas ir Amonas, 21,1–26	719
3. Dievoto karaliaus Josijo viešpatavimas, 22,1–23,30	720
4. Judo karaliai Joakhazas, Joakimas ir Joakhinas, 23,31– 24,17.	724
5. Paskutinis Judo karalius Sedekijas, 24,18–25,30	726

PIRMOJI KRONIKŲ KNYGA

Išvadas	73I
I. Giminių sąrašai :	
1. Nuo Adomo iki Abraomui ir Jokubui, 1,1-54	734
2. Judo giminių sąrašas, 2,1-4,23	735
3. Simeono, Rubeno, Gado ir pusės Manaso giminės palikuonys, 4,24-5	739
4. Levio giminė, 6,1-81.	741
5. Kitų giminių sąrašas, 7,1-8,40	743
6. Pirmieji Jerusaleės gyventojai, 9,1-44	745
II. Karaliaus Dovo istorija. 1. Svarbiausi atsitikimai iš Dovo viešpatavimo :	
1/ Sauliaus namų žuvimas, 10,1-14	747
2/ Dovidas karalius Hebrone ir Jerusaleje. Dovo karžygių vardai, 11,1-12,40	748
3/ Sendoros skrynios perkėlimas į Sioną ir sutvarkymas prie jos Dievo tarnybos, 13,1-16,43	752
4/ Dovo sumanymas statyti šventyklą, 17,1-27.	756
5/ Laimingas Dovo viešpatavimas, 18,1-20,7	757
6/ Tautos suskaitymas ir maro bausmė, 21,1-30	760
2. Paskutiniai Dovo karaliavimo atsitikimai :	
1/ Dovo rūpestis būsimąja šventykla, 22,1-19.	761
2/ Skaičius ir sutvarkymas kunigų ir levitų, 23,1-26,32.	762
3/ Kariuomenės ir Izraelio giminių viršininkai bei kiti Dovo valdininkai, 27,1-34	768
4/ Paskutinė Dovo valia ir jo mirtis, 28,1-29,30	769

ANTROJI KRONIKŲ KNYGA

III. Saliamono istorija :	
1. Dievas suteikia Saliamonui išminties ir turtų, 1,1-17	773
2. Pastatymas ir pašventimas šventyklos :	
a/ Prisirengimas prie šventyklos pastatymo, 2,1-18	774
b/ Pastatymas šventyklos ir padarymas jos rakandų, 3,1-4,22	775
3. Šventyklos pašventimas, 5,1-7,22	777
4. Saliamono viešpatavimas ir didenybė :	
1/ Kiti garbingi Saliamono veiksmai, 8,1-18.	781
2/ Saliamono didenybė, 9,1-31	782
IV. Kitų Judo karalių istorija iki Babilono nelaisvei :	
1. Roboamo viešpatavimas, 10,1-12,16	784
2. Abijos viešpatavimas, 13,1-22.	787
3. Asos viešpatavimas, 14,1-16,14	788
4. Jozapato viešpatavimas, 17,1-20,37	791

5. Joramo viešpatavimas, 21,1-20	796
6. Okhozijo ir Atalijos viešpatavimas, 22,1-23,21	798
7. Joaso viešpatavimas, 24,1-27	800
8. Amasijo viešpatavimas, 25,1-28.	802
9. Ozijo ir Joatamo viešpatavimas, 26,1-27,9	803
10. Akhazo viešpatavimas, 28,1-27	805
11. Ezekijo viešpatavimas, 29,1-32,33	807
12. Manaso ir Amono viešpatavimas, 33,1-26	814
13. Josijo viešpatavimas, 34,1-35,27.	816
14. Judo karalystės žuvimas, 36,1-23.	819

PIRMOJI ESDRO KNYGA

Išvadas	823
I. Grįžimas Judėjon pirmojo ištremtųjų Žydų būrio, vedant Zorobabėliui, ir šventyklos pastatymas.	
1. Pirmas grįžimas Žydų iš nelaisvės pirmais Kiro metais, 1,1-2,70.	826
2. Šventyklos pamatų padėjimas ir darbo sustabdymas, 3,1-4,24	829
3. Tolesnis šventyklos statymas ir laimingas darbo baigimas, 5,1-6,22.	832
II. Grįžimas Palestinon atrojo Žydų būrio, vedant Esdru, ir tolesnis tautos gyvenimo tvarkymas.	
1. Kelionė Esdro ir antrojo Žydų būrio iš Babidono Jerusale, 7,1-8,36	835
2. Panaikinimas moterysčių su svetimtautėmis, 9,1-10,44	838

NEEMIJO KNYGA /Antroji Esdro/

I. Pirmas Neemijo atvykimas Jerusale ir jos sienų atstatymas.	
1. Neemijas gauna leidimą atstatyti Jerusale, 1,1-2,10.	842
2. Jerusale sienų atstatymas, 2,11-3,31	843
3. Neemijo nugalėtos kliūtys, atstatant Jerusale, 4,1-7,3	846
II. Esdro ir Neemijo įvykdyta religinė ir politinė reforma Žyduose.	
1. Sąrašas Israėlio sūnų, sugrįžusių Jerusale kartu su Zorobabėliu, 7,4-73	850
2. Iškilmingas teokratinės sandoros atnaujinimas, 8,1-10,39	852
3. Atnaujinimas politinės santvarkos ir miesto sienų pašventinimas, 11,1-12,42.	857
III. Antras Neemijo apsilankymas Jerusaleje ir nauja jo įvykdyta reforma, 12,43-13,31	860

TOBIJO KNYGA

Įvadas	863
I. Vyresniojo Tobijo ir Saros dievotumas ir nelaimės.	
1. Dievobaimingas vyresniojo Tobijo gyvenimas, 1,1–3,6 . . .	866
2. Saros vargai ir malda, 3,7–25.	870
II. Dievo pagelba suteikta Tobijui ir Sarai per Angelą Rapolą.	
1. Jaunesniojo Tobijo kelionė į Mediją, 4,1–5,28	871
2. Tobijo sutuoktuvės su Sara, 6,1–9,12	874
3. Sugrįžimas jaunesniojo Tobijo į Ninivę, 10,1–12,22	878
Pabaiga.	
1. Tobijo giesmė, 13,1–23.	881
2. Abiejų Tobijų gyvenimo pabaiga, 14	883

JUDITOS KNYGA

Įvadas	885
I. Nabukodonosoro karas prieš vakarų Aziją ir apgulimas Betulijos :	
1. Priežastys, paraginusios Nabukodonosorą kariauti prieš vakarų Aziją, 1,1–2,6	888
2. Kariški Oloferno žygiai, 2,7–3,15	889
3. Žydų prisirengimas gintis, 4,1–6,21	891
4. Apgulimas Betulijos, 7,1–25.	895
II. Judita išgelbi Betuliją ir visą Palestiną nuo Asiriečių :	
1. Juditos sumanymas išgelbėti Betuliją ir prisirengimas prie šio žygio, 8,1–9,19.	897
2. Judita nužudo Oloferną Asiriečių stovykloje, 10,1–13,31. .	901
3. Israėlaičiai sumuša Asiriečius, 14,1–15,8	906
4. Žydų džiaugsmas ir dėkingumas už laimėtą nugalėjimą, 15,9–16,31.	907

ESTERĖS KNYGA

Įvadas	911
I. Atsiradimas pavojaus Žydų tautai Persijoje.	
1. Išrinkimas Esterės į karalienės, 1,1–2,23	914
2. Paskelbimas karaliaus nutarimo išžudyti visus Žydus Persijoje, 3,1–15 ; 13,1–7	918
II. Žydų išsigelbėjimas nuo pavojaus, tarpininkaujant Esterei ir Mardokhajui :	
1. Esterės pasiryžimas užtarti Žydus pas karalių, 4,1–14 ; 15,1–3 ; 4,15–17 ; 13,8–14,19	919
2. Esterės atėjimas pas karalių ir pakvietimas jo į pokylį, 15,4–19 ; 1,5–14	920
3. Pažeminimas Amano ir jo žuvimas, 6,1–8,2	922

4. Pakeitimas išleisto prieš Žydus nutarimo kitu jiems palankiu, 8,3-13; 16,1-24; 8,14-17	923
5. Visų Žydų neprietelių žuvinimas ir paskyrimas Purimo šventės, 9,1-10,3.	925
Mardokhajo sapno išsipildymas, 10,4-11,1.	927
Mardokhajo sapnas ir atidengimas karaliui šamokslo prieš jį, 11,2-12,6	927
Asvero nutarimas išnaikinti Žydus, 13,1-7	929
Mardokhajo ir Esterės malda, 13,8-14,19.	929
Atėjimas nešauktos Esterės pas karalių, 15,1-10	931
Pakeitimas išleistojo prieš Žydus nutarimo kitu, jiems palankiu, 16,1-24	932

PIRMOJI MAKABIEJŲ KNYGA

Išvadas	935
1. Žydų sukilimas prieš Seleukaičius :	
a/ Žydų gyvenimo sąlygų pakitėjimas, ypač Antijoko Epifano laikais, 1,1-67	939
b/ Matatijo ir jo sūnų pasipriešinimas religijos ir tautos persekiotojams, 2,1-70.	945
2. Judo Makabiejaus darbai : .	
a/ Judas nugali Antijoko vadus ir išvaduoja šventąjį miestą, 3,1-4,61	948
b/ Judo Makabiejaus kovos prieš kaimynines tautas, 5,1-68.	956
c/ Antijoko Epifano mirtis. Antijoko Eupatorio karas prieš Jerusale, 6,1-53	960
d/ Žydų kovos prieš Demetrijų Soterą, 7,1-50	964
e/ Žydų sandora su Romėnais, 8,1-32.	967
f/ Judo Makabiejaus mirtis, 9,1-22	970
3. Jonato veiksmai :	
a/ Jonato kova prieš Bakhidą, 9,23-73	971
b/ Jonatas palaiko karalių Aleksandrą, 10,1-89	975
c/ Jonato santykiai su Sirijos karaliais Demetriju II ir Antijoku VI, 11,1-74	981
d/ Sendoros atnaujinimas su Romėnais ir Spartiečiais ir Jonato mirtis, 12,1-54.	986
3. Simono darbai :	
a/ Simonas pradeda vadovauti tautai, 13,1-14,49.	989
b/ Simono santykiai su Antijoku VII Sidiečiu, 15,1-16,10	996
c/ Simono mirtis. Jonas Hirkanas, 16,11-24	999

ANTROJI MAKABIEJŲ KNYGA

I. Įžanga. Palestinos Žydų laišakai Egipto Žydams, 1,1-2,19	1002
Autoriaus /Jasono knygų trumpintojo/ prakalba, 2,20-33	1007
Penkių Jasono knygų turinio santrauka.. . . .	

1. Žydų istorija, karaliaujant Seleukui IV ir Antijokui Epifanui :
 - a/ Žydų persekiojimai Seleuko laikais, 3,1-4,6 1008
 - b/ Žydų persekiojimai Antijoko Epifano laikais, 4,7-7,42 1011
 - c/ Žydų laimėjimai, Antijokui Epifanui viešpataujant, 8,1-10,9 1021
2. a/ Žydų laimėjimai Antijoko Eupaterio laikais, 10,10-13,26 1026
- b/ Žydų laimėjimai, Demetrijui I Soterui viešpataujant, 14,1-15,40 1035

ILGIO IR PLOČIO MATAI	1043
BĖRALŲ IR SKYSČIŲ SAIKAI	1043
SVORIAI	1044
PINIGINIAI VIENETAI	1044
LAIKAS.	1045

BENDRASIS IVADAS

I ŠVENTĄJĮ RAŠTĄ

§ 1. Kas yra šv Raštas. Įvadas į šv Raštą ir kam jo reikia?

1. Šventuoju Raštu arba Biblija vadinama rinkinys knygų, kurias įvairiais laikais parašė Dievo išrinkti ir įkvėpti žmonės ir kurias tokio-
mis laiko šv Katalikų Eklesija. Vienos jų, parašytos dar Kristui negimus,
turi vardą knygų Senojo Įstatymo arba Testamento, kitos gi, atsiradu-
sios po Kristaus atėjimo, vadinama Naujojo Testamento knygomis

Kaip labai visuomet brangino šv Raštą Sen Įstatymo Žydai, kuriems
jis visųpirma buvo duotas, pasirodo pakankamai iš liudijimo jų rašy-
tojo ir kunigo Flavijaus Juozapo /mirusio apie 100 m po Kristaus gim/,
kurs tarp kitko taip sako: « Pas mus anaip tol nėra nesuskaitomos dau-
gybės knygų, tarp savęs nesutinkančių ir ginčus vedančių, bet yra tik
22 knygos, apimančios visą praeitojo laiko istoriją, kurios teisingai yra
laikomos dieviškomis... Kokioje gi pagarboje mes laikome savo
knygas, parodo mūsų pasielgimas; nes per tiek amžių niekas dar neiš-
drįso nei pridėti ką nors prie jų, nei iš jų ką atimti, nei ką nors jose pa-
keisti; bet visi Žydai nuo pat kūdikystės įgauna toki įsitikinimą, jog
tiki, kad tai yra Dievo įsakymai, jog jų visados lai-
kosi ir jei būtų reikalo, už jas noriai numirtų »
/c App 1,8/

Ir pas krikščionis buvo ir yra didžiausioje pagarboje tos šventos
iš Sen Testamento paveldėtos Knygos, kurių skaičius, laikui einant,
padaugėjo Nauj Testamento įkvėptais raštais. Ir nenuostabu. Nors mes
katalikai tikėjimo mokslą randame ne tik šv Rašte, bet taipgi tradicijoje,
nors mūsų tikras neklystantis vadovas yra Kristaus įsteigta Eklesija,
kuriai ir šv. Raštas duotas sergėti, tačiau ir mums tos knygos turi bega-
linę vertę, kaip paties Dievo, amžinosios Tiesos ir Išminties žodis, kaip
maloningiausiojo Tėvo laiškas į mus, jo vaikus, šios ašarų pakalnės ke-
leivius; jos yra ir mums didžiai naudingos, kaip turinčios savyje tikriaus-
sius pamokymus apie mūsų išganymą ir apie artimiausį su Dievu suar-
tėjimą

Eklesija ėmė ir ima iš šv Rašto, kaip iš svarbiausio apreiškimo šal-
tinio, tikėjimo tiesas; jos teologai visųpirma šv Knygose turi jieškoti
tų tiesų gilesnio supratimo ir išaiškinimo; o pamokslininkai tik tuomet
gali būti iškalingi ir įtikina, kada jų žodžiai paremti šv Rašto žodžiais.
Todėl tai kiekvienam krikščioniui šv Rašto pažinimas yra didžiai svarbus
ir reikiamas

Bet tas pažinimas nėra visai pigus dalykas. Nebekalbant apie tai,
kad šv Rašte randame nemaža dalykų, būtent surašytų jame tiesų, ku-
rios tiesiog viršija žmogaus proto pajėgumą, yra dar daug ir kitų aplin-
kybių, žymiai apsunkinančių šv Knygų supratimą

Jos buvo parašytos kalbomis, kurios šiandien laikomos mirusiomis
ir maža bėra žinomos, o tų kalbų pažinimas yra reikiamas, kad galė-

letumėm palyginti ir nutarti, ko verti dabar vartojami šv Rašto teksto vertimai, ir kad geriau galėtumėm juos suprasti

Senoviniai Žydų ir kitų tautų įstatai, papročiai, įvairūs šv Knygose paminėti atsitikimai dabar yra užmiršti, o be tų dalykų žinojimo nepigu suprasti jais paremti šv Rašto žodžiai. Pagaliau reikia žinoti šis tas apie šv Knygų atsiradimą, jų istoriją, tikslą ir nemaža kitų dalykų, kad jas pačias geriau suprastumėm

2. Sunkybėms šv Rašte pašalinti ir jo pažinimui palengvinti pamažu per ilgus amžius susidarė atskiras mokslas — *Introdukcija* arba *Įvadas į šv Raštą*. Seniau to mokslo sritis buvo žymiai platesnė, bet, atskilus nuo jo, laikui bėgant, ir savistoviais mokslais pavirtus šv filologijai, šv istorijai, biblinei arkeologijai, ji dabar susiaurėjo. Taigi mūsų dienose¹ Įvadas į šv Raštą apima šiuos klausimus: apie šv Knygų atsiradimą arba dievišką jų pradžią, apie jų išlikimą iki mūsų laikų, paplitimą ir apie jų aiškinimą; taipgi jau iš Įvado mes patiriame, koks yra kiekvienos knygos turinys, koks yra paties teksto stovis ir kaip jos reikia aiškinti

Vieni Įvado klausimai liečia visą draug paimtų šv Knygų rinkinį ir todėl vadinama *generaline* ar *bendraja* Įvado dalimi; kiti gi klausimai apie atskiras knygas sudaro *specijaliąją* *Introdukcijos* dalį; šita dalis turi dar du skyriu žiūrint to, katram Testamentui priklauso tyrinėjamoji knyga, Senajam ar Naujajam

§ 2. Šv Rašto vardai ir padalinimai

3. Nuo seniausių laikų Dievo įkvėptos knygos pigesniai jų atskyrimui nuo visų kitų raštų turėjo įvairius vardus, kurių dažniausiai vartojami ir žinomiausi yra šitie: Biblija, šv Knyga arba šv Knygos, šv Raštas, Įstatymas, Testamentas, Kanonas

Vardas Biblija yra padarytas iš graikiško žodžio τὸ βιβλίον /ds: τὰ βιβλία/, kurs reiškia tą pat, ką ir knyga. K n y g a arba K n y g o s yra vertimas lotyniško šv Rašto vardo: liber, ds: libri, kurį graikų kalboje atitinka: τὸ βιβλίον /ἢ βιβλος/, ds: τὰ βιβλία, o Žydų kalboje žodis: *Sefer* arba *hassefer*, ds: *hassefarim*. Raštas yra taipgi vertimas lotyniško vardo: Scriptura, vartojamo, taipgi ir ds: Scripturae, lygaus graikų: ἡ γραφή ds: αἱ γραφαί kuriems pradžią davė randamas šv Rašte /2 Kron 30, 18/ Žydiškas išsireiškimas: *kakkathub* — kaip parašyta

Įkvėptųjų Knygų rinkiniui duodama vardai: Biblija, Knygos, Raštas, be nuolatinio pažymėjimo jų autoriaus ar turinio, o tai dėl to kad jos, kaip savo autorių atžvilgiu, taip ir turinio, be galo viršija visas kitas knygas. Prie tų vardų dedama epitetas *Šventas*, ir sakoma: Šventa Biblija, Šventos Knygos, Šventas Raštas, nes tos knygos yra Šventosios Dvasios įkvėptos, turi savyje šventas tiesas ir veda žmones į šventumą

¹ Ir su tokia Įvado sritimi nevysi sutinka, prijungdami klausimą apie šv Knygų įkvėpimą prie dogmatinės teologijos, o klausimą apie šv. Rašto aiškinimą statydami šalia Introdukcijos, kaip savistovią jos šaką, hermeneutika vadinamą

Įstatymas atitinka žodžius: *Lex*, gr ὁ νόμος, *Thorah*; tuo gi vardu, tikra jo prasmė, buvo visų pirma vadinamos penkios pirmosios šv Rašto knygos, turinčios savyje įvairius Dievo duotus ir per Mošę paskelbtus įstatus, o paskiau platesne žodžio prasme taip buvo vadinamos ir kitos šv Knygos. Kadangi Kristaus duoti įstatai stojo vieton paskelbtųjų per Mošę, tai atskyrimui šv Knygų pirm Kristaus atėjimo parašytų nuo atsiradusių po jo gimimo anas pradėta vadinti Senuoju Įstatymu, šitas gi Naujuoju

Šv Knygos vadinama taipgi Senuoju ir Naujuoju *Testamentu*. Tas vardas paimtas iš lotynų kalbos ir yra vertimas graikiško žodžio: ἡ διαθήκη reiškiančio arba sandorą, foedus /iš čia pavadinimas: libri veteris et novi foederis/, ebr: *habberith*, arba testamentą, t y, aktą, pareiškiantį paskutinę miršančiojo žmogaus valią. Tačiau tas lotyn žodis: testamentum, pritaikytas šv Raštui, imama sandoros prasme ir pažymi, kad šv Knygose aprašyta sandora tarp Dievo ir žmonių

Kanonas vardas, duodamas šv Raštui, yra paimtas iš graikų kalbos. Gr ἡ κανὼν /lot: regula/ tikra savo prasme reiškia įrankį, vartojamą tiesioms linijoms vedžioti, o tolimesne — juo pradėta vadinti kiekvieną tobulą dalyką, kurs gali būti pavaizdu, arba tobula pasielgimo taisykle. Vadindami tuo vardu šv Raštą pažymime, kad jame randama viršiausioji ir tobuliausioji tikėjimo ir pasielgimo taisyklė. — Naujųjų gi rašytojų kanonas imamas dažniausiai šv Knygų sąrašo, rinkinio ar katalogo prasme

4. Šv Knygų Senojo Testamento yra 46, sujungiant gi Barukhą ir Lamentacijas su Jeremiju, gaunama skaičius 44. Naujojo Testamento yra 27 knygos

Senojo Testamento knygų šitie yra vardai:

Penkios Mošės knygos, t y,

1. Pradžios knyga, /Prad/ /1 Moš/
2. Išėjimo knyga, /Iš/ /2 Moš/
3. Kunigų knyga, /Kun/ /3 Moš/
4. Skaičių knyga ir /Sk/ /4 Moš/
5. Pakartoto Įstatymo knyga; /Pak/ /5 Moš/
6. Jošuės knyga, /Još/
7. Teisėjų knyga, /Teis/
8. Rutos knyga; /Rut/
- 9-12. Keturių Karalių knygos, /1 Kar; 2 Kar; 3 Kar; 4 Kar/, kurių pirmos dvi vadinama taipgi pirmoji ir antroji Samuėlio knyga, o paskutinės dvi gauna kadais vardą: pirmoji ir antroji Karalių knyga;
- 13-14. Dvi Kronikų knygos /1 Kron; 2 Kron/
- 15, 16. Pirmoji ir antroji Esdro knyga, kurių antroji vadinama taipgi Nee-mijo knyga; /1 Esd; 2 Esd; 1 Neem/
17. Tobijo knyga, /Tob/
18. Juditos knyga, /Jud/
19. Esterės knyga, /Est/
20. Ijobo knyga, /Ijob/
21. Psalmių knyga, /Ps/
22. Patarlių knyga, /Pat/
23. Eklesijasto arba Pamokslininko knyga, /Ekl/
24. Saliamono Giesmių giesmė, /G.P./
25. Išminties knyga, /Išm/

26. Jėzaus, Sirakho sūnaus išmintis arba Eklesinė knyga /Ekli/
27. Ješajo pranašystė, /Ješ/
28. Jeremijo pranašystė, /Jer/ su kuriuo jungiama :
29. Raudos, /Raud/, arba pranašo Jeremijo lamentacijos ir
30. Barukho pranašystė ; /Bar/
31. Ezekiėlio pranašystė, /Ez/
32. Daniėlio pranašystė. /Dan/

Dvylikos mažesniųjų pranašų knygos :

33. Ošėjo pranašystė, /Oš/
34. Joėlio pranašystė /Joel/.
35. Amoso pranašystė, /Am/
36. Abdijo pranašystė, /Abd/
37. Jonos pranašystė, /Jon/
38. Mikėjo pranašystė, /Mik/
39. Naumo pranašystė, /Naum/
40. Abakuko pranašystė, /Abak/
41. Sophonijo pranašystė, /Soph/
42. Agėjo pranašystė, /Ag/
43. Zakarijo pranašystė, /Zak/
44. Malakijo pranašystė, /Mal/
- 45.46. Pirmoji ir antroji Makabiejų knyga /1. Mak 2. Mak/

Naujajame Testamente yra šios knygos :

Keturios Evangelijos knygos :

1. Evangelija pagal Matą, /Mt/
2. Evangelija pagal Morkų, /Mr/
3. Evangelija pagal Luką, /Lk/
4. Evangelija pagal Joną, /Jo/
5. Apaštalų darbai, /Apd/

Keturiolika šv Povilo laiškų :

6. Laiškas Romėnams, /Rom/
- 7.8. Pirmasis ir antrasis laiškas Korintiečiams, /1 Kor ; 2 Kor/
9. Laiškas Galatams, /Gal/
10. Laiškas Epheziečiams, /Eph/
11. Laiškas Pilipiečiams, /Pil/
12. Laiškas Kolosiečiams, /Kol/
- 13.14. Pirmasis ir antrasis laiškas Tesalonikiečiams, /1Tes ; 2 Tes/
- 15.16. Pirmasis ir antrasis laiškas Timotiejui, /1 Tim ; 2 Tim/
17. Laiškas Titui, /Tit/
18. Laiškas Pilemonui, /Pilem/
19. Laiškas Žydams, /Žyd/

Septyni katalikiškieji laiškai :

20. Laiškas švento Jokubo, /Jok/
- 21.22. Pirmasis ir antrasis šv Petro laiškas /1. Petr ; 2 Petr/
- 23.25. Pirmasis, antrasis ir trečiasis šv Jono laiškas /1. Jo ; 2. Jo ; 3 Jo/.
26. Laiškas šv Judo /Jud./
27. Šv Jono Apreiškimas /Apr/

5. Žydai Senojo Testamento knygas dalina į tris skyrius : į įstatymo knygas /lex, ó νόμος, *thorah*/, Pranašus /prophetae, οἱ προφῆται *nebiim*/ ir Šventus raštus /hagiographa, τὰ ἁγίωγραφα *kethubim*/ . Panašiai, tik prisilaikant labiau turinio, pradėta ir krikščionių dalinti Senojo

Testamento knygas taip pat į tris skyrius: į istorines /libri historici/, mokslines /libri didactici, doctrinales, sapientiales, morales/ ir pranašines knygas /libri prophetici/; arba į keturius skyrius, atskiriant nuo istorinių dar įstatų knygas /libri legales/. Taigi įstatų knygomis vadinama penkios Mošės knygos, istorinėmis: Jošue, Teisėjai, Ruta, keturios Karalių knygos, dvi Kronikų, dvi Esdro knygos, Esterė, Judita, Tobijas ir dvi Makabiejų knygos; mokslinėmis: Įjobas, Psalmės, Patarlės, Pamokslininkas, Giesmių giesmė, Išmintis ir Eklesinė knyga; pranašinėmis: keturios didesniųjų pranašų knygos ir dvylika mažesniųjų.

Seniausias padalinimas Naujojo Testamento buvo į dvi dali: į Evangeliją ir Apaštalą /Evangelium, Apostolus/; bet dabar ir jis dalinamas panašiai kaip Senasis Testamentas į tris ar keturis skyrius. Taigi Naujasis Testamentas susideda iš istorinių knygų, būtent: keturių Evangelijų, kurios gali būti palaikytos įstatų knygomis, ir Apaštalų darbai, toliau iš mokslinių, apimančių visus Apaštalų laiškus, ir iš vienos pranašinės knygos šv Jono Apreiškimo

6. Senovėje knygas rašydavo be jokių padalinių, net neatskir-davo sakinio nuo sakinio, nei žodžio nuo žodžio. Todėl ir šv Rašte ilgai nebuvo jokių smulkesnių paskirstymų. Laikui einant, Žydai skaitymui šabatais padalino pradžioje Mošės knygas į 54 skyrimus, kuriuos vadino *paršjoth* /vs: *parašah*/, o paskiau iš pranašinių knygų išrinkta 85 straipsniai, taip pat skaitymui sinagogose, kurie turi vardą *haftaroth* /vs: *haftarah*/. Ir krikščionys jau pirmuose amžiuose skaitymui šventadieniais imdavo kaip ir Evangelijos ir Apaštalų raštų dalis, iš kurių su laiku pasidarė dabar skaitomos dievnamiuose per šv Mišias evangelijos ir lekcijos /pericopae evangeliorum et lectiones/

7. Padalinimas viso šv Rašto į smulkesnes dalis, kaip skyrimai ir eilutės, atsirado vėlesniais laikais. Į skyrimus pirmas padalino kard Step Langtonas /— 1228/. Tas jo padalinimas ne tik lotyniškoje Vulgatoje pasiliko, pradėjus knygas spausdinti, bet buvo įvestas ir į kitus tekstus. Po Langtono skyrimus į trumpesnius straipsnelius, pažymėtus raidėmis A, B — a, b, c... buvo padalinęs kard Hugonas A s Caro /— 1260/ — bet tas paskirstymas dabar nebevartojamas. Atskiras gi skyrimų eilutes skaitmenimis pažymėjo lotyniškame ir graikiškame tekste /1548 ir 1551 m/ šv Rašto leidėjas Paryžiuje, Robertas Etienne /Stephanus/. Padalinimas į skyrimus ir į eilutes, kaip ne viešos eklesinės vyresnybės padarytas, neturi tokio svarbumo, kad aiškinant šv Raštą negalėtų būti laikada aplenkta. Eklesija gi, reikalui atsiradus, gali įvesti kitokią šv Knygų paskirstymą

§ 3. Šv Rašto įkvėpimas

8. Svarbiausi žymė, kuri labai skiria šv Knygas nuo visų kitų žmonių raštų ir kuria jos viršija visas kitas knygas, yra tai dieviška šv Rašto pradžia arba kilmė; vadinama gi ji /Į k v ė p i m u/ *Inspiratio, θεοπνευστία*./

Išganytojo laikais Žyduose Sen Testamento knygos buvo didžiausioje pagarbėje, ir nors jos buvo žmonių ranka parašytos, tikėta, kad tos knygos yra *dieviškos*, t y, turi dievišką pradžią /plg Juoz Fl C Apion 1 8/. Išganytojas to Žydų įsitikinimo ne tik nepeikė, bet dar visu

savo pasielgimu patvirtino; jis, atsiliepdamas į Žydus, pats šaukėsi į šv Rašto liudijimus, kaip turinčius visų didžiausią vertybę ir viršijančius visus žmonių liudijimus. Taip jis sako: «Aš neimu liudijimo iš žmogaus... Aš turiu liudijimą didesnę už Jono... Jie tai /t y Raštai, Scripturae/ ir yra, kurie liudija apie mane/ Jo 5, 34... Plg tp 10,34... Mt 22,43.../. — Viešpats, kalbėdamas mokytiniais, naudojosi dažnai šv Rašto žodžiais kaip tikriausiais, kurie negali neįvykti, kuriems neleista prieštarauti. Jo Mokytiniai daro taip pat: jie šv Rašto žodžius tiesiog vadina Dievo arba šv Dvasios liudijimais /Apd. 1,16; 4,25 ir k/, arba tvirtina, kad tie žodžiai esą žmonių pasakyti iš šv Dvasios įkvėpimo /Mt 22,43.../, arba Dievo pasakymus vadina šv Rašto žodžiais, nes iš tikrųjų Dievas kalbėjo mums per šv Knygas /Gal 3,8/

Ir ne tik pavieniai ir atskiri šv Rašto tekstai yra vadinami Naujojo Testamento rašytojų einančiais iš Dievo, bet ir visas šv Knygų rinkinys. Aišku tai iš šv Povilo žodžių, kurs sako: «Kiekvienas *Dievo įkvėptas* raštas yra naudingas mokyti» /2 Tim 3,16; plg gr t/. To pagonių apaštalo liudijimo prasmė ypač paaiškėja, lyginant jį su šv Petro žodžiais, kurs taip aprašo pranašinių knygų kilmę Sen Testamente: «Nė viena Rašto pranašystė neaiškinama savaip. Nes ne žmonių valia buvo mums atnešta kada nors pranašystė, bet šv Dvasios įkvėpti kalbėjo šventi Dievo žmonės» /2 Petr 1,20.21/

9. Visai aiškių liudijimų apie Nauj Testamento knygų įkvėpimą šv Rašte nerandame, nors jau iš kaikurių šv Povilo ir šv Petro žodžių galima matyti, kad juodu tas N T knygas, apie kurias turėjo progos atsiliepti, vadina taip pat šv Raštu, kaip ir knygas Sen Test, ir jiems tos knygos turi lygią vertę, kaip ir anos Dievo įkvėptosios. Taip daro šv Povilas su žodžiais Evangelijos pagal Luką /1 Tim 5,18; plg Pak 25,4 ir Lk 10,7/, o šv Petras pagonių apaštalo laišku rinkinį stato greta kitų šv Rašto knygų, kaip joms lygų, ir tuo pačiu pripažįsta šv Povilo laišku įkvėpimą. — Už tat iš padavimo /tradicijos/, einančio iš apaštalų, visai aišku jog nuo pat pradžios tikėta Kristaus Eklesijoje, kad visos Nauj Test knygos, taip pat kaip ir Senojo, turi dievišką kilmę ir įkvėpimą; taip pasirodo iš liudijimų seniausių šv tėvų, pas kuriuos randame tokius išsireiškimus: «Šv Raštas yra parašytas per šv Dvasią, arba per šv Dvasios veikimą» /Orig, šv Teof, šv Atan, ir k/; «Jis esąs Dievo laiškas, atsiųstas žmonėms» /Aug, Jon-Auks, ir k/; «Žmonės šv Knygų parašyme buvę įrankiai, veikiant šv Dvasiai» /Just ir k/ ir tt

10. Ir šv Eklesija yra ne kartą iškilmingai paskelbusi šv Rašto įkvėpimą savo Susirinkimuose, kaip kad tai įvyko Florencijos, Tridento Susirinkime ir pagaliau Vatikano, kurs patvirtindamas seniau išleistus nutarimus, taip sako: «Ištisas Sen ir N Testamento knygas su visomis jų dalimis, kaip jos įvardijamos Tridento Susirinkimo nutarime /pos 4: De can Script/ ir yra senos lotyniškos Vulgatos leidinyje... Eklesija laiko šventomis ir kanoninėmis, ne dėl to kad vien žmonių rūpesčiu parašytos, o paskui jos autoritetu patvirtintos, ir ne dėl to tiktai kad turi savyje apreiškimą be paklydimo; bet dėl to kad, šv Dvasiai įkvėpiant parašytos, Dievą turi savo autoriumi, ir kaip tokios duotos yra pačiai Eklesijai» /Vatic ses 3, constit De fide cap 2/. Todėl: «Jei kas ištisų šv Rašto knygų su visomis jų dalimis, kaip jas yra įvardijęs Tridento Sinodas, nepriimtų kaip šventų ir kanoninių, arba sakytų, kad jos nėra

dieviškai įkvėptos, tas tebūna atskirtas /anathema/ » /t p can 3, de revelatione/

11. Iš tų Susirinkimų žodžių aiškiai pasirodo ne tik visos Eklesijos tikėjimas į šv Knygų dievišką įkvėpimą, bet dar jais atstumiamos kai kurios klaidingos apie įkvėpimą nuomonės. Taigi kiekviena Rašto knyga vadinama šventa ir kanonine ne dėl to tik, kad joje randame Dievo apreištinąsias tiesas, nes tas tiesas galime atrasti taipgi surašytas Eklesijos tėvų ir teologų veikaluose; ir ne dėl to tik, kad šv Knygose atrandame tas tiesas be jokio paklydimo, nes ir Eklesijos nutarimai apie tikėjimo ir doros tiesas yra lygiai neklaidingi, o tačiau niekas jų nevadina šv Raštu; knyga dar nebus šv Raštu ir tuomet, jei ji bus parašyta vien žmogaus rūpesčiu ir pajėgumu, o šv Dvasia tikrai neleis jam paklysti; bus gi kanonine ir šventa ir šv Rašto dalis, kada jos pirmuoju ir tikru autorium yra pats Dievas, o žmogus knygos parašyme tikrai jo tarnu, antgamtiniu būdu šv Dvasios vedamu ir rašančiu visą tai, ko Dievas nori, ir ne daugiau

12. Kas gi tat yra tas šv Rašto įkvėpimas, kaip jis reikia suprasti, ir koku būdu Dievas yra šv Knygų autorius? *Įkvėpimas*, anot Leono XIII mokslo /Enc Provident 32/, yra tai antgamtinė galybė /virtus/, kuria šv Dvasia šventus rašytojus taip sužadino ir paskatino rašyti, taip su rašančiais draug buvo, kad jie visa tai ir nedaugiau, kaip ji /šv Dvasia/ liepė, ir teisingai protu apėmė, ir ištikimai parašyti norėjo, ir tinkamai be jokio paklydimo parašė. — Taigi, įkvėpime reikia atskirti trejopas šv Dvasios veikimas: antgamtinis rašytojo proto apšvietimas, paskatinimas per malonę jo valios rašyti ir padėjimas rašytojui rašymo metu. Tuo tai būdu šv Dvasia, darydama įtakos į dvasines žmogaus jėgas, kurios paprastai vartojamos kuriam nors veikalui parašyti, ir jomis pasinaudodama, tampa tikru ir pirmuoju šv Knygų autoriumi, žmogui pasiliekančiam tik antruoju ir Dievo įrankiu gyvu ir laisvai veikiančiu

13. Visose šv Rašto knygose ar bus jos parašytos ta ar kita kalba, ar bus prozinės ar poetinės, istorinės ar mokslinės, svarbiausis dalykas yra jų turinys. Taigi, kad Dievas būtų tikru šv Knygų autoriumi, reikia, kad jis būtų priežastis viso turinio, visų jo minčių. Iš antros pusės, kadangi rašytojas — žmogus yra ne negyvas įrankis, bet laisvai veikiantis, reikia kad tas pats turinys, tos mintys pasidarytų jam nuosavos, kad jas galėtų rašyti kaip savas. Tatgi visų pirma Dievas visas rašytinąsias tiesas turėjo pranešti žmogui, kad tasai jas surašytų. Tas pranešimas įvyko antgamtiniu proto apšvietimu, ir žiūrint turinio įvairumo buvo įvairus. Jei rašytiniai dalykai buvo žmogui — rašytojui visai naujos tiesos, kurių žmonės iki tam laikui nežinojo, ar tai antgamtinės paslaptys, ar nežinomi praeities atsitikimai, kaip pasaulio pradžia, ar tai būsimieji dalykai, tuomet pranešimas ir proto apšvietimas negalėjo kitaip įvykti kaip tik tikru apreiškimu. Jei Dievas norėjo, kad žmogus rašytų dalykus jam žinomus ar iš pirmiau gauto apreiškimo, ar iš savo patyrimo, ar kuriuos savo rūpesčiu ir įieškojimu galėjo pažinti, gana buvo, kad Dievas antgamtiniu savo veikimu lyg kad pastatytų tuos dalykus prieš rašytojo protą ir atmintį, arba savo malone jį paskatintų tų dalykų įieškoti ir įieškojime padėtų. — Tatgi sakydami, kad knyga yra įkvėpta, visai netvirtiname kad jau tuo pačiu rašytojas būtų atleistas nuo nuosavo tyrinėjimo ir rašomo dalyko pažinimo; ir įkvėpimas

nė kiek nesumažėja, kada šv Jonas sako, kad jis parašęs, ką buvo matęs /Jo 19,35/, arba kada šv Lukas pažymi, jog jis rūpestingai tyrinėjęs visus dalykus, kuriuos turėjo rašyti /Lk 1,3/, arba kada kitas autorius liudija, jog jis, imdamas savo veikalui medžiagą iš Jasono Kireniečio knygų, pasiėmęs sau nemažą vargą, dar gi darbą reikalavusį iš jo daug budėjimo ir prakaitavimo /2 Mak 2,27/

14. Toliau, kad Dievas teisingai galėtų būti vadinamas kurios nors knygos autoriumi, reikėjo, kad jis paskatintų žmogaus valią ją rašyti; ir negana buvo bendro paskatinimo rašyti apie tą, o ne kitą dalyką, bet reikėjo, kad tas paskatinimas liestų visas rašytino dalyko dalis, visas jo mintis; nes jei nors kaikurios mintys būtų ištrauktos knygon be Dievo valios, arba prieš ją, tai tuomet Dievas jau nebebūtų ištisos knygos autorius. Su tuo antgamtiniu, vidiniu valios paskatinimu pigiai sutaikomas paskatinimas išviršinėmis aplinkybėmis, kurs prie ano galėjo prisidėti. Šventoji Dvasia stūmė sekmingai rašytoją, kaip pirminė ir tikra priežastis; be to ir žmonės ar aplinkybės galėjo autorių paskatinti, kad jis knygą parašytų, ir tai buvo antrinė priežastis. Taip, galėjo šv Morkų Romėnai prašyti, kad jis šv Petro skelbiamą Evangeliją surašytų į knygą, kaip apie tai liudija Klemensas Aleks ir kiti, bet Dievas savo malone pastūmėjo Morkų, kad jis rašyti sutiko; arba Eklesinės Korinto bendruomenės stovis buvo toks, kad jis reikėjo taisyti laišku, bet Dievas savo malonės pagalba atkreipė Povilo dėmesį į tą dalyką stovį ir palenkė jo valią, kad parašytų Korintiečiams laišką

Iš antros gi pusės rašytojas, malonės stumiamas rašyti, netapdavo negyvu įrankiu, bet buvo tikras, nors antrinis, šv Knygų autorius, dėl to kad valios laisvė nebuvo iš jo atimta, o tik valia, malonės sustiprinta, pasiduodavo antgamtiniu būdu Dievo įtakai; žmogus jautėsi laisvas ir jo valia veikė visai laisvai. Dievo malonės įtaka, nors pasekminga, buvo draug taip žmogaus nevaržanti, kad kaikurie rašytojai nesijautė po ja pasilieka, kaip galima numanyti iš augščiau paminėtų pavyzdžių šv Luko ir 2 Mak knygos autorius /žr aug/

Sutaikymas įkvėpimo malonės su žmogaus valios laisve yra tikra tikėjimo paslaptis, kurios žmogaus protas negali pilnai išmanyti. Tiek tik galima čia pasakyti, kad jis nėra sunkesnis už sutaikymą laisvos žmogaus valios su pasekmingos malonės veikimu /gratia efficax/, kurio tyrinėjimu užsiima dogmatinė teologija

15. Pagaliau, kad Dievas būtų tikras šv Knygų autorius nereikia būtinai, kad ir visa, jų išviršinė išvaizda būtų rašytojui šv Dvasios paduota. Ir Eklesijos nutarimas apie šv Rašto įkvėpimą nereikalauja, kad sakytumėm, jog Dievas davęs rašytojui visus žodžius, išsireikškimus, sakinių sudėjimą ir tt. Kaip kiekvienas šiaip jau rašytojas pripažįsta knygą savo veikalui, nors ji kieno kito bus išversta svetimon kalbon, — jei tik vertimas nėra klaidingas, — kaip koks mokslas pasilieka jo davėjo mokslu, nors bus atpasakotas kitais žodžiais, taip pat ir Dievas teisingiausiai vadinama šv Knygų autoriumi, nors jis jų rašytojams paliko laisvę žodžių, sakinių sąstato, paveikslų, prilyginimų pasirinkime, kaip tai galima pastebėti visose beveik knygose, ir kurie turi nemažą sąryšį su rašytojų mokslu, išsilavinimu ir visokiomis jų gyvenimo aplinkybėmis

Aišku tačiau, kad ir čia žmogaus savarankiškumas turėjo savo ribas. Dievas, kad būtų galėjęs duoti Eklesijai pažinti savo žodį su neklaidingu tikrumu, turėjo ne tik savo čiabuvimu budėti, kad tuose dalykuose, kurie turėjo būti surašyti į knygą, nebūtų pridėta nieko svetima, ar kas nors iš jų išleista, ar maždaug klaidingai išreikšta, bet dar turėjo būti tikru rašytojo vadovu, kad tasai pasirinktų visuomet ir visur jei ir ne tinkamiausią ir gražiausią, tai bent pakankamai atsakančią ir Dievo žodžiui pritinkančią formą /*assistentia positiva in scribendo*/. Todėl kaikuriuose šv Rašto vietose galėjo atsitikti, kad pati šv Dvasia rašytojui davė rašytinų dalykų artimesnį sutvarkymą, prilyginimus, o net ir atskirus žodžius, ypač tuomet, kad to reikėjo pilnam Dievo minties išreiškimui, o pats rašytojas savaime jų nebūtų vartojęs. Tokiomis gi vietomis reikia laikyti paties Dievo ištarti žodžiai į pirmuosius tėvus, į žaltį, vėliau į Žydus Sinajaus kalne, Kristaus žodžius Evangelijoje, giliausių tikėjimo paslapčių išreiškinas, pavadinimas antrojo šv Trejybės asmens « Žodžiu » ir tt

16. Apie įkvėpimo ribas Vatikano Susirinkimas nieko naujo nenuitarė ir tik pakartojo Tridento Susirinkimo žodžius, kad ištisos šv Knygos su visomis savo dalimis yra įkvėptos. Nors tame nutarime nėra aiškiai pasakyta, kaip reikia suprasti žodis « *dalis* », ir apie jo prasmę dar ir dabar yra įvairių nuomonių, tačiau, be abejonės, klysta tie, kurie, atskirdami šv Knygose vietas, duodančias, tikėjimo ir doros mokslą, nuo istorinių ir kitų panašių, sako, būk tik pirmosios esančios įkvėptos, kitos gi ne. Dar labiau klysta tie, kurie nelaikydami tų vietų įkvėptomis, nori rasti jose paklydimus, pasakas ir prieštaravimus. Tatgi neabejotinas yra dalykas, kad šv Knygose tokiose, kaip jas parašė įkvėpti rašytojai, nebuvo jokie paklydimai nei prieštaravimo, kadangi visas jų turinys, ar jis duoda tikėjimo ir doros mokslą, ar ką kitą, nors tai būtų ir visai nesvarbūs pasakymai, tas pats yra pirmasis autorius, Dievas, kurs paklysti negali

Tačiau padalinimas šv. Rašto teksto, kurį dabar turime, į tokias dalis, kurios turi savyje tikėjimo ir doros mokslą ir kurias Dievas apvaizda mums išlaikė be jokie paklydimai, ir kitokias, kuriose per žmonių silpnybę galėjo atsirasti kaikurios klaidos, yra gana pagrįstas, nors taip nebuvo tuo laiku, kada šv. Knygos išėjo iš įkvėptų rašytojų rankų. Kadangi šv Raštas maloningiausiojo Sutvėrėjo mums yra duotas, kad būtų tikėjimo ir pasielgimo taisykle, todėl visai gana buvo, kad Dievas ypatingu savo rūpesčiu ir apvaizda šv. Knygas, jau žmonėms sergėti duotas, laikytų laisvas nuo visokio paklydimai, paliečiančio tikėjimą ir dorą, taigi kad visas tas dalis, kur yra mokslas apie tikėjimą ir dorą, apsaugotų nuo kurio nors pakeitimo; nebuvo gi reikalo sergėti su tokiu pat rūpestingumu kitas dalis, kuriose klaidos negali pakenkti amžinam žmonių išganymui; ir jei tose dalyse dabar kaikurios klaidos yra, tai jos atsirado po knygų parašymo, per žmonių silpnybę ir apsilėidimą knygų sergėjime

17. Nemaža yra šv Rašte vietų, kuriose įkvėptas rašytojas duoda sakinius ir mintis, išreikštus ar pasakytus ne jo paties, bet kitų asmenų. Taigi ir jos yra įkvėptos, t y, pats Dievas norėjo, kad tos svetimos mintys rastų sau šv Rašte vietą ir Jis paliudija, kad tie nurodyti asmenys jautė, manė ir kalbėjo taip, kaip randame įkvėpto rašytojo duota. Todėl nusi-dėtų mokslui apie šv Knygų įkvėpimą tas, kas abejotų, ar tikrai šetonas yra pasakęs Jievai žodžius, parašytus Prad 3,1: « Kodėl Dievas judum

įsakė, kad judu nevalgytumėta iš visų rojaus medžių? » Arba kas netikėtų, jog buvo žmonių bedievių, kurie sakė: « Nėra Dievo » /Ps 13,1/ ir tt. Iš to tačiau necina, kad pačios to mintys ar žodžiai vien per jų idėją į šv Raštą įgautų kurią nors ypatingą vertę. Jų autoritetas ar vertė yra tokia, kokia yra vertė asmens, kurs taip yra galvojęs ar kalbėjęs, o jei kuomet pasikeičia, padidėdama ar sumažėdama, tai įvyksta tik tuomet, kada prisideda bet kuri kita pašalinė aplinkybė, pav aiškus pagyrimas ar papeikimas tų minčių ir žodžių einas iš Dievo ar iš įkvėpto rašytojo

18. Kadangi įkvėpimas yra antgamtinis atsitikimas, įvyksta vi-
duje žmogaus, todėl apie jo buvimą ar nebuvimą kitiems žmonėms reiki-
kia klaustis arba pačių įkvėptų knygų, tyrinėjant jų turinį ir savybes,
arba įkvėpto rašytojo, arba patirti iš įkvėpimą davusiojo Dievo. Bet
pačios knygos neduoda pakankamai įtikinančio liudijimo apie savo į-
kvėpimą, ir veltui jo jieškojo protestantai įkvėptose knygose. Nė jų turi-
nys, t y, aprašyti stebuklai ir pranašystės, nei prakilnus jų mokslas, nei
jų gerus jausmus sužadinti kalba nėra toksai liudijimas, nes visų pirma
ne visose vietose tie dalykai vienodai randami, arba gali būti lygiame laips-
nyje daugelyje visų neįkvėptų knygų ir pagaliau jų įvertinimas daug
priklauso nuo žmogaus pažiūrų, o per tai vienas gali juos pripažinti įti-
kinančiais, kitas gi visai ne

Nepakanka ir paties įkvėpto rašytojo paliudijimo; nes nėra būti-
nai reikalo, kad jis pats žinotų apie savo įkvėpimą: nors visai nenei-
giame, kad šv rašytojai bent dažniausiai buvo pamokyti ir įsitikinę, kad
Dievas per juos kalba. Bet įkvėpimas yra tai vidinis atsitikimas; tokiuose
gi dalykuose žmogus gali be savo noro pasiduoti paklydimui, iliuzijoms
ir nors jis pats yra pamokytas ir teisingai tiki į savo įkvėpimą, negali jis
tačiau reikalauti, kad jo žodžiams tikėtų kiti be jokio abejojimo. Tikė-
jimas gi jo žodžiams būtų priverstinas tik tuomet, jei jis juos patvirtintų
kuriuo nors stebuklu; bet tuomet jau prisidėtų paliudijimas Dievo, kurs
tik vienas duoda galią daryti stebuklus. — Taigi vien aiškus Dievo pa-
liudijimas yra pakankamas įrodymas, kad kuri nors knyga yra įkvėpta.
Dievas yra įkvėpimo davėjas ir pirmasis šv Knygų autorius; tiktai Jis,
Amžina Tiesa, duodamas liudijimą, negali nei paklusti, nei kitus įvesti
į paklydimą. Tas Dievo paliudijimas apie įkvėpimo buvimą, juo labiau
yra reikiamas, kad mes turime įkvėpimo faktą priimti kaip tikėjimo da-
lyką. Nėra tačiau reikalo, kad Dievas duotų paliudijimą betarpiškai;
gana Jo liudijimo duoto per žmones, kurie savo pasiuntinystę buvo gavę
tikrai nuo Dievo ir ją patvirtinę stebuklais. Toks paliudijimas negalėjo
būti vėlesnis už Kristaus ir Apaštalų laikus, turėjo būti duotas Eklesijai
sergėti draug su kitomis apreiškimo tiesomis ir rasti apreiškimo šalti-
niuose, t y, šv Rašte ir Tradicijoje. — Ir tikrai, kaip augščiau sakyta,
Jis yra dalimi pačiame šv Rašte, pilnai gi Eklesijos padavime, jos šv
tėvų raštuose. Ir Eklesija, reikalui atsiradus, savo neklaidingu nutarimu
patvirtino, kad dieviškas paliudijimas apie šv Knygų įkvėpimą buvo
tikrai duotas, ir nurodė knygas, kurioms jis buvo duotas

§ 4. Šv Knygų Senojo Testamento kanonas žyduose

19. Šv Knygos arba jų rinkinys, kaip matėme augščiau /žr 3 pusl/,
vadinama *kanonu*, dėl to kad jose duodama Dievo apreiškta tikėjimo ir
pasielgimo taisyklės, o kiekviena atskira šv Dvasios įkvėpta knyga, Ekle-

sijos neklystančiu nutarimu pripažinta kaip tokia ir į šv Knygų rinkinį ar kanoną įtraukta, yra vadinama *kanonine*

Kadangi šv Knygos buvo parašytos ne vienu laiku ir todėl ne visos yra visų priimtos, tai, tyrinėjami jų surinkimo istoriją, mes kalbėsime atskirai apie kanoną Sen Įstatymo žyduose, apie kanoną Sen Įstatymo krikščionių tarpe, ir apie kanoną Naujojo Testamento

Mošė savo Dievo įkvėpimu parašytas knygas padėjo sandoros padangtėje /Pak 31,24/; tai ir buvo kanono pradžia. Jošė pasakoja /Još 24,26/, kad jis savo veikalą /«visus tuos žodžius»/ parašęs «įstatymo knygoje», norėdamas, matomai, taip pažymėti, kad jis savo knygą sujungęs su Mošės knygomis. Kitos istorinės Sen Test knygos, parašytos pirm Babilono nelaisvės, prasideda sujungimo žodeliu «ir»; iš to galima numanyti, kad ir jos buvo sujungtos į vieną rinkinį su pirmiau parašytosiomis. Be to tikrai žinoma, kad Žydai rūpestingai sergėdami savo knygas, jau pirm Babilono nelaisvės turėjo šv Rašto rinkinius, kaip tai galima matyti iš sujungimo Dovydo psalmių su Asapho psalmėmis, įvykusio Žydų karaliumi esant Ezekijui, /2 Kron 29,30/, ir iš to paties karaliaus paliepimo surankioti Saliamono patarles /Pak 25, 1/, o taipgi iš gana dažno minėjimo senesniųjų ir tai įvairių rašytojų žodžių pas jaunesnius, ką jie vargu ar būtų galėję daryti, neturėdami anųjų raštų rinkinio. Kokio tačiau didumo buvo tie rinkiniai įvairiais laikais, šiandien susekti nebeįmanoma

20. Dabar Žydai savo kanone turi tik 36 Sen Test knygas, kurios paprastai vadinamos pirmojo kanono arba *protokanoninėmis* knygomis /11 protocanonical/, ir iš kurių, sujungdami kaip kurias į vieną, jie daro dvidešimt dvi knygas, t y, tiek, kiek yra raidžių Žydų alfabete. Kyla tat klausimas, kada ir kaip tas jų kanonas yra pasidaręs? Kalbant apie Žydų kanono atsiradimą, reikia visų pirma skirti senovės Palestinos Žydai, kurių naminė kalba Kristaus laikais buvo aramajiška, nuo Žydų apsigyvenusių Aleksandrijoje ir pasisavinusių graikišką kalbą. Taigi dabartinis Žydų priimtas šv Knygų kanonas yra tas pats, kurį senovėje turėjo Žydai Palestiniečiai; tuo tarpu kad Aleksandriečiai Žydai savo kanone turėjo truputį daugiau šv Knygų, būtent ne tik visas dabartinio Žydų kanono knygas, vadinamąsias protokanonines, bet dar ir *deuterokanonines* /antrojo kanono/ knygas; jos yra: Tobijo, Juditos, Išminties knyga, Eklesinė knyga, Barukhas, I ir II Makabiejų, o taipgi knygų dalys: Esterės 10,4-16,24/; Daniėlio 3,24-90 /Azarijo malda ir trijų jaunikaičių giesmė ugnies krosnyje/; 13 skyr /Susanos istorija/ ir 14 skyr /pasakojimas apie Belį ir slibiną/. Kaip tačiau tuodu kanonu, Žydų Palestiniečių ir Aleksandriečių, susidarė, tikrų žinių nėra

21. Palestiniečių Žydų rinkinys vadinama taipgi Esdro kanonu, dėl to kad, anot padavimo, jį padaręs Esdras, Žydams sugrįžus iš Babilono vergijos. Nuomonė, kad Esdras yra pirmojo Žydų kanono autorius, remiasi šiais įrodymais. Žydijoje visuomet šv Knygos buvo augščiausioje pagarboje ir jų vertės pripažinimas buvo pavestas ne bet kam, o tik tokiems žmonėms, kurie turėjo pasitikėjimą visoje tautoje. Kolei Dievas Žydams siuntė pranašus, kurių reikšmė visiems buvo kuo didžiausi, jie galėjo liudyti apie šv Knygų įkvėpimą; bet pranašų pareigos, kaip visi pripažįsta, pasibaigė Esdro ir Neemijo laikais, ir paskutinis pranašas buvo Malakijas. Taigi priderėjo, kad Dievas pasirūpintų, idant šv Knygos,

duotos Žydams ir turėjusios būti tolesniame laike svarbiausia jų tikėjimo ir elgesio taisyklė ir jau paskutinių pranašų dienose būtų surinktos ir viešai paskelbtos ir tai tokių vyrų, kuriems negalima buvo netikėti. Tokie gi vyrai anuo metu Žydams buvo, kiek žinoma, tik Esdras ir Neemijas. Tą samprotavimą patvirtina liudijimai Žydų tradicijos, kuri aiškiai sako, kad Esdras galutinai pabaigęs šv Knygų rinkimą. Flavijus Juozapas rašo, kad knygų rinkinys, kurias visi Žydai pripažįsta dieviškomis, einas iš laikų Artakserkso I Longimano, kurs leido Esdrui ir Neemijui sutvarkyti religinį Žydų gyvenimą. Seniausį gi liudijimą randame 2 Mak 1,13 kur pasakyta, jog Neemijas /per Esdrą, kuriam religinio Žydų gyvenimo sutvarkymas buvo pavestas/, «padaręs biblioteką, sunėšė į ją iš kraštų Knygas /Mošes Išt/, ir Pranašus /istorines ir pranašų knygas/ ir Dovydą /Psalmes/ ir Karalių laiškus /ir/ apie dovanas /Esdro knygas/». Su Žydų padavimu sutinka ir šv tėvų liudijimai, kurie sako, kad Esdras buvęs pirmojo kanono skelbėjas /šv Iren, šv Jonas Auks ir k/

22. Nors Esdras teisingai laikomas dabartinio Žydų kanono rinkėju, tačiau negalima pasakyti, kad jis jį taip pabaigęs, kad būtų buvę visai neleistina pridėti prie jo naujų knygų. Tiesa, po Esdro mirties Dievas nebesiuntė Žydams daugiau pranašų, bet nėra jokio pagrindo tvirtinti, būk Dievas nebedavęs taipgi jokio naujo apreiškimo ir įkvėpimo. Iš tikrųjų gi ir vėliau buvo parašytos dar naujos Dievo įkvėptos knygos, o kai kurios senesnės, Esdrui nežinomos, buvo tuo laiku atrastos. Gali būti tik klausimas, ar tos paskiau atsiradusios, dabar deuterokanoninės Sen Test vadinamos knygos visų Žydų buvo priimtos ir laikomos šventomis ir įkvėptomis, ar ne. Tikrai jos buvo draug su kitomis šv Knygomis Žydų Elenistų /graikiškai kalbančių/ arba Aleksandriečių kanone, kurs todėl, atskirymui jo nuo trumpesnio Žydų Palestiniečių kanono, vadinama *aleksandriečių* /*canon alexandrinus* seu *Hellenistarum*/. Tiesa iki mūsų dienų neišliko nė vienas Aleksandrijos Žydų šv Rašto kodeksas, bet graikiški šv knygų egzemplioriai, vartojami pirmųjų amžių Eklesijoje, buvo arba tie patys, kuriuos Elenistai turėjo pirm savo atsiuvertimo /grįžties/, o priėmę šv tikėjimą sau pasilaikė ir išplatino tarp krikščionių, arba iš anų perrašytieji. Pirmųjų gi amžių Eklesijos kodeksuose buvo tikrai visos Sen Test knygos, kaip protokanoninės taip deuterokanoninės

23. Ar buvo deuterokanoninės knygos laikomos šventomis Žydų Palestiniečių, negalima su pilnu tikrumu pasakyti, bet yra nemaža įrodymų, kad bent kaikurios tikrai buvo. Kad jos buvo Palestinoje tikrai žinomos, nėra ir abejonės, tai galima matyti kad ir iš liudijimo Flavijaus Juozapo, kurs, kalbėdamas apie protokanonines Esdro surinktas knygas, taip atsiliepia apie kitas: «Nuo Artakserkso viešpatavimo laikų iki mūsų dienų buvo, tiesa, kaikurie dalykai parašyti, bet jiems nepripažįstama tokios pat vertės, kaip pirmiesiems, nes nebebuvo neabejotinos pranašų įpėdinystės». Eklesinė knyga minima yra pačiame Žydų talmude tokiu pat būdu, kaip kitos šv Rašto knygos; Origeno laikais Barukho knyga dar tebebuvusi sujungta su Jeremiju; Tobijo ir Juditos knygomis naudojosi Žydų mokslininkai savo Midrašim'uose /komentoriuose/, kaip turinčiomis didžiausią vertę ir tt. Kone visos deuterokanoninės knygos buvo parašytos ebrajiška ar aramajiška kalba, todėl galima su nemažu tiespa-našumu spėlioti, kad jos buvo parašytos ne kitur kaip tik Palestinoje,

o iš čia buvo nuneštos Aleksandrijon. Graikišką Aleksandriečių šv Rašto vertimą, kuriame buvo ir protokanoninės ir deuterokanoninės knygos, ir Palestinos Žydai laikė pradžioje didelėje pagarboje: tik kada tuo vertimu pradėta naudotis ir imti iš jo įrodymus apie įvykimą mesijinių pranašysčių Jėzaus asmenyje, Žydai pakeitė savo nuomonę apie tą vertimą ir jį visai atmetė, o sau pasidirbdino kitus. Tas atmetimas pirmo graikiškų šv Knygų vertimo ir buvo matomai priežastis atmetimo visų šv Knygų, kurių nebuvo Esdro kanone ir pasilikimo prie vieno protokanoninių

§ 5. Šv Knygų Sen Testamento kanonas krikščionių tarpe

24. Naujame Testamente buvo priimtas Senojo Testamento kanonas ir tai platesnysis. Evangelistai ir Apaštalai, duodami Sen Test žodžius, naudojosi graikišku Aleksandriečių vertimu, kuriame buvo visos knygos, t y, protokanoninėmis ir deuterokanoninėmis, net ir tokiose vietose, kur jis šiek tiek skiriasi nuo ebr teksto. Jei suskaitysime Naujame Testamente visas iš Senojo paimtas vietas, atrasime, kad maždaug iš 350 tokių vietų daugiau kaip 300 taip sutinka su Aleksandriečių graikišku vertimu, kad aiškiai matoma iš ten jas esant paimtas; būtent Lk, Mk, Petr, Jok ir rašytojas laiško Žydams laikosi graikiško teksto visuomet, Povilas beveik visuomet, o Matas ir Jonas dažniausiai. Iš tokio gi jų elgesio teisingai daroma išvada, kad jie buvo priėmę visą graikišką Aleksandriečių vertimą. Toliau, dauguma pirmųjų krikščionių buvo atsivertę Žydai Elenistai, kurie Žydų kalbos visai nebesuprato ir dėl to galėjo naudotis tik Aleksandriečių vertimu; jei tat tame vertime būtų buvusios draug su šventomis knygomis ir neįkvėptos, tai apaštalai būtų be abejonės tuos krikščionis išpėję, nes toks išpėjimas buvo būtinas; jie gi to visai nedarė, o pirmųjų amžių Eklesija, priimdama visas Aleksandriečių kanono knygas, kaip šventas, tuo pačiu paliudija, kad šventomis jas laikė ir apaštalai, pirmieji Eklesijos vadovai. Pagaliau didelis panašumas kairių Nauj Test tekstų su deuterokanoninių knygų išsirciškimais tiesiog parodo, kad ir tos deuterokanoninės knygos buvo apaštalams gerai žinomos ir jų priimtos

25. Nei pas vieną apaštališkųjų tėvų nerandame pilno sąrašo šv Knygų, tačiau iš nedaugelio išlikusių jų raštų galima matyti, kad tarp knygų, kurias jie laikė šventomis, buvo ir deuterokanoninės. Taip, pas Klemenšą Rom randame žodžius, paimtus iš Eklesinės knygos, Išminties, Juditos ir iš deuterokanoninės Esterės dalies. Hermas ima žodžius iš Eklesinės knygos ir antros Makabiejų, Barnabas iš Eklesinės, o Polikarpas iš Tobijo

Jei peržiūrėsime Eklesijos tėvų ir rašytojų veikalus antrame ir trečiame amžiuje, atrasime, kad jie visas Aleksandriečių kanono knygas laikė šventomis ir naudojosi jomis, nepažymėdami jokio skirtumo tarp protokanoninių ir deuterokanoninių. Taipgi buvo daroma ne vienoje kurioje krikščionių bendruomenėje, bet visose, kurių skaičiuje buvo ir pačių apaštalų įsteigtosios, taigi tiesiog iš jų ėmusios visą savo mokslą. Taigi Romos bendruomenėje, be minėtųjų Klemenso ir Hermo, galima dar įvardinti Hipolitą, kurs taip pat aiškino deuterokanonines Daniėlio dalis, kaip ir protokanonines, o be to naudojosi ir kitomis deuterokanoninėmis knygomis. Eklesinėje Galijos bendruomenėje tą pat darė Ireniejus.

Afrikos bendruomenės kanoną ir kitų, kuriuose buvo vartojama lotynų kalba, galima patirti iš pirmo lotyniško šv Rašto vertimo, vadinamosios Italės, kurioje yra visos Sen Test knygos, o taipgi iš raštų Tertulijono ir šv Kiprijono. Eklesinių rytų bendruomenių liudytojais apie deuterokanoninių knygų priėmimą yra «Dvylikos apaštalų mokslas», šv Atenagoras Aten, šv Klemensas Aleksandr, ypač gi Origenas, kurs aiškiai įrodinėja deuterokanoninių knygų svarbą, ginčydamos su tais, kurie apie jas turėjo abejonių

26. Ketvirtame ir penktame amžiuje ne tik visi žymesnieji Eklesijos tėvai ir rašytojai vartoja savo raštuose deuterokanonines knygas kaip įkvėptas, bet iš anų laikų turime jau šv Knygų sąrašus arba katalogus, padarytus vyskupų susirinkimuose, Hiponoje, Kartaginoje, o net ir anais amžiais parašytus kodeksus, Vatikano, Sinajaus, Aleksandrijos ir Ephremo, taipgi šv Rašto vertimus į Etijopų ir Armenų kalbas, kuriuose randame visas Sen Test knygas, kaip protokanonines, taip ir deuterokanonines. Eklesijos tikėjimas apie deuterokanonines knygas pasirodo dar iš piešinių, kuriais krikščionys anais laikais pagražindavo savo karstus, eklesinius indus ir tt; tuose gi piešiniuose dažnai vaizduojama asmenys ir atsitikimai, apie kuriuos kalba tik deuterokanoninės knygos

Jei kai kurie, labai negausingi rašytojai pradeda tuo laiku abejoti ir regisi nepripažįstą deuterokanoninių knygų šventumo, tai artesnis į jų veikalus ir aplinkybes, kuriuose rašė, išžiūrėjimas parodo, kad jie kalba ne apie kanoną krikščionių priimtą, bet Žydų, arba kad jie pasilieka Žydų kanono įtakoje

27. Ir paskesniais amžiais visa vakarų ir rytų Eklesija, o net ir atsiskyrę nuo Eklesijos klaidžiatikiai turi savo kanone visas Sen Test knygas. Tą tai platesnį šv Knygų kanoną patvirtino Eklesija savo viešu nutarimu visų pirma Florencijos Susirinkime, o paskiau Tridento, kur vyskupai rūpestingai dalyką ištyrę ir apsvarstę, pirmame savo dogmatiniame nutarime /sess 4. De canonicis Scripturis/ įvardijo visas Sen Test knygas, taip kaip jos nuo seniausių laikų katalikų Eklesijoje buvo pripažintos, atskirdami nuo Eklesijos vienybės kiekvieną, kaip klaidžiatikį, «kurs jų visų su visomis jų dalimis, kaip katalikų Eklesijoje paprastai buvo skaitomos ir yra senos Vulgatos leidiniuose, nepripažintų šventomis ir kanoninėmis». O Vatikano susirinkimas tą nutarimą, nors jau gana aiškų, bet nebaigusį kaikiurių apie deuterokanonines knygas ginčų, iš naujo patvirtino dar labiau jį paaiškindamas tuo būdu: «Jei kas ištisų šv Rašto knygų su visomis jų dalimis, kaip jas įvardijo šv Tridento sinodas, nepriimtų kaip šventų ir kanoninių, arba sakytų, kas jos nėra dieviškai įkvėptos, tas tebūna atskirtas» /Constit de fide, can 4 De revel/

Protestantai, prieš kuriuos visų pirma buvo atgręžtas Trid Susir nutarimas, sekdami savo mokytojais, Liuteriu ir kitais, deuterokanoninėms knygoms nepripažįsta lygios vertės su protokanoninėmis ir vadina jas apokrifinėmis, tačiau deda savo Biblijų leidinių gale, kaip naudingas skaityti. Tik kaikurie protestantų skyriai nepripažįsta toms knygoms jokios vertės dargi vadina jas žalingomis ir visai jų nededa į savo Biblijos leidinius, bet daro tai ne kuriais nors įrodymais įtikinti, o tik prieštaraudami katalikams

Atsiskyrę nuo katalikų Eklesijos Graikai ilgą laiką laikė deuterokanonines knygas šventomis ir įkvėptomis, kaip ir protokanonines. Tik pas-

kutiniuose dvejuose amžiuose pradėjo pasiduoti protestantų įtakai. Tarp Graikų teologų dabar yra tuo dalyku žymus svyravimas, o jų dauguma jau regisi esanti deuterokanoninėms knygoms priešinga ir tuo būdu atmetanti jų pačių Eklesijos pripažintą ir amžiais išsilaikiusį mokslą.

Toliau dar tuo pačiu keliu nuėjo Rusijos Eklesija. Ji taip pat pakeitė savo mokslą apie deuterokanonines knygas Sen Test, vedama savo teologų pasidavusių protestantų įtakai. Rusų Eklesijoje regisi dabar nebėra jokio abejojimo: ji tiesiog vadina deuterokanonines Sen Test knygas apokrifinėmis ir taip moko savo teologijoje ir net savo katekizmuose.

§ 6. Naujojo Testamento šv Knygų kanonas

28. Išganytojas skelbė savo dievišką mokslą tik gyvu žodžiu ir taip pat liepė daryti savo Apaštalams ir mokytiniais sakydamas: «Eidami į visą pasaulį, skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui» /Mk 16,15/. Jie paklusnūs mokytojo žodžiams, ėjo iš krašto į kraštą, iš vieno miesto kitan, skelbė visur Gerą Naujieną, patvirtindami savo kalbą stebuklais, įtikėjusius į Kristų ir priėmusius jo mokslą krikščionys ir iš tų darė pirmas krikščionių bendruomenes. Taip tat paprastu ir nuolatinio Evangelijos platinimo būdu iš Kristaus patvarkymo buvo skelbimas gyvu žodžiu; ir tikėjimas į Kristų plito skelbimu, ką ir šv Povilas išreiškė, kai sakė: «Tikėjimas iš skelbimo» /Rom 10,17/. Ir tik tuo keliu galėjo Evangelija trumpu laiku pasidaryti žinoma visose Romos valstybės dalyse, pasiekti žmones ne tik mokytyti, bet ypač visą daugybę bemokslių, beturčių, kurie kasdieninio gyvenimo rūpesčiuose paskendę kitaip nebūtų jos nei jįškoję, nei radę. Bet Išganytojas, liepdamas skelbti gyvu žodžiu, nedraudė Apaštalams, reikalui atsiradus arba didesnei žmonių naudai dėti skelbiamąjį mokslą į raštus. Taigi su laiku, nors ne labai greitai pradėjo atsirasti knygos, turinčios savyje didesnę ar mažesnę Kristaus mokslo dalį, apaštalių ir jų mokytinių iš Dievo įkvėpimo parašytos ir pradžioje ne visai Eklesijai paskirtos, bet jos dalims. Pirmieji krikščionys su dideliu rūpestingumu rinko tas knygas, ir kiekviena eklesinė bendruomenė stengėsi turėti jų kuo daugiausia. Jau prie gyvos apaštalių galvos buvo padaryti pirmi tokie rinkiniai, o jų vieną nežinomo, tiesa, didumo, turintį savyje bent kaikuriuos Povoilo laiškus, mini šv Petras /2 Petr 3,16/. Baisingantis pirmajam ir prasidedant antrajam amžiui įvairios bendruomenės turėjo įvairius rinkinius, ir nors nė viename iš jų nebuvo dar visų N Test raštų, bet nebuvo taipgi nė vienos dabartinio kanono knygos, kuri jau tuomet nebūtų buvusi žinoma kurioje nors eklesinėje bendruomenėje.

Negana to, kad tos knygos buvo renkamos, bet dar jas priimdavo kaip turinčias dievišką autoritetą, kaip Dievo įkvėptas ir lygias tuo atžvilgiu Sen Test knygoms. Tai pasirodė iš pirmųjų Apaštalių įpėdinių raštų, kurie iš anų paimtuosius žodžius mini tokiu pat būdu, kaip ir įkvėptas Sen Test knygas, stato vienas šalia kitų kaip lygias, dalina į «Evangeliją ir Apaštalių», sekdami padalinimą Sen Test į «Įstatymą ir Pranašus», arba stačiai vadina jas Dievo įkvėptomis kaip pav Klemensas Romėnas, kurs tvirtina, kad Povilas Dievo įkvėptas parašė Korintiečiams apie save, apie Kephą ir apie Apolį

29. Krikščionys priimdavo kaip šventas, žinoma, ne visas knygas, duodančias šį tą iš Kristaus mokslo, bet tik tokias, apie kurias buvo įsitikinę, kad jos tikrai buvo Dievo įkvėpimu parašytos. Tame dalyke žiūrėta, ar knygos autorium yra tikrai Apaštalas, arba ar ji yra bent pa-

tvirtinta kurio nors Apaštalo. Toks patikrinimas buvo iš vienos pusės būtinas, nes draug su šventomis knygomis pradėjo tuojau atsirasti raštai, kad ir panašūs savo turiniu į anąsias, bet parašytos žmonių, neturėjusių Dievo įkvėpimo; iš antros gi pusės ne visur, ypač tolimesnėse ir mažesnėse bendruomenėse, pigu buvo iš karto gauti reikiamus paliudijimus. Dėl to tai net apie kaikiurių tikrai įkvėptų knygų vertę vienoje kitoje bendruomenėje buvo abejojama per trumpesnę ar ilgesnę laiką, juo labiau, kad palyginant gana vėlai ir apie patį jų buvimą patirdavo. Tas Dievo įkvėpimu parašytas N Test knygas, apie kurias kaikiuriose eklesinėse bendruomenėse ilgiau abejota dėl stokos reikiamų paliudijimų ir tik vėliau visur priimta, atskiriant nuo tų, kurios gana veikiai pasidarė visų žinomos ir priimtose, dabar vadiname deuterokanoninėmis N T knygomis. Jos gi yra: Laiškas Žydams, Katalikiškasis laiškas šv. Jokubo, du laišku šv. Petro, antras ir trečias laiškas šv. Jono, katalikiškasis laiškas šv. Judo, šv. Jono Apreiškimas ir dalys: Mt 1 ir 2 skyr., Mk 16,9-20, Lk 22,43-44 ir Jo 8,2-12

30. Arčiau išžiūrint, kaip buvo daromas kanonas N T knygų, galima pastebėti, kad jau apaštališkųjų ir pirmosios antrojo amžiaus pusės tėvų nors ir negausingai išlikusiuose raštuose buvo vartojamos visos N T knygos išskyrus tik keturius nedidelius laiškus: I Philemoną, 2 ir 3 Jono ir Judo. Pradedant gi nuo antrosios antrojo amžiaus pusės jau atskiros ekl. bendruomenės turi gana pilnus kanonus. Didžiausią knygų rinkinį randame ekl. Romos bendruomenėje, nes jame, kaip pasirodo iš Muratorio sąrašo ir Hermo veikalėlio: Ganytojas, buvo visi N T įkvėpti raštai, išskyrus laišką Žydams ir II Petro; bet buvo taipgi čia priimta, tiesa, kaip abejotina, viena nekanoninė knyga, šv. Petro Apreiškimas /Apocalypsis Petri/. Baigiantis antram ir prasidedant trečiam amžiui Afrikos bendruomenėje dar nebuvo vartojama laiškas Žydams, Jokubo ir II Petro, nors Tertulijonas liudija, kad laiškas Žydams buvęs kaikiuriose bendruomenėse tuo laiku jau priimtas. Toks pat beveik kaip Afrikos buvo kanonas ekl. Galijos bendruomenėje, tik jame dar trūko Judo laiško, bet buvo viena nekanoninė knyga, Hermo «Ganytojas». Taigi suvesdami į vieną vietą įvairių vakarų ekl. bendruomenių kanonus, randame, kad čia buvo priimtose kaip dieviškos visos N T knygos, išskyrus tik II Petro, o su jomis ir dvi neįkvėptos, kurios paskiau, patyrus apie tikrą jų pradžią, iš kanono išmesta. Pilną kanoną pirmą kartą randame, prasidedant III amž. Aleksandrijos bendruomenėje, kaip tai parodo raštai Klemenso Aleksandriečio, ypač gi Origeno, kurs visas ir tiksliai vien dabartinio kanono knygas pripažįsta šv. Raštu. Truputį vėliau to paties III amž. pabaigoje Eusebijus Cezarietis duoda tuo metu viešpatavusias nuomones apie įvairius knygų skyrius; taigi jis atskiria raštus, kurie yra visų priimami kaip šventi /ὁμολογούμενα/, ir kuriems priklauso kone visos dabartinio kanono knygos, toliau raštus, apie kuriuos dar tebėra vedami ginčai, bet kurie daugumos yra priimami /ἀντιλεγόμενα/, jais gi yra likusios mūsų kanono knygos ir pagaliau raštus, visų stačiai atmetamus ὡθλα/, arba dėl to, kad jie nėra įkvėpti, arba kad turi dar savyje ir klaidingą mokslą

31. Paskiau IV amž. Rytuose kyla vėl didesnės abejonės apie kai kurias deuterokanonines N T knygas. Tiesa, Aleksandrijos ir Kipro ekl. bendruomenėse pasilieka pilnas kanonas, bet Palestinoje ir Kapadokijoje

nerandame tarp šv Knygų šv Jono Apreiškimo, o Antijokijoje dar ir keturių mažesniųjų laiškų: 2 Petro, 2 ir 3 Jono ir Judo. Tačiau tos abejonės neilgai pasilieka ir sekančiuose amžiuose jos visai pasiliauja; nes dar pirm Trullos sinodo /680 m/, kada viešai paskelbta Afrikos susirinkimų priimtas šv Knygų sąrašas, beveik visos rytų ekl bendruomenės jau turėjo vienodai pilnus kanonus

Vakarų ekl bendruomenėse jei dar ir buvo kaikur abejonių apie šv knygų skaičių IV amž, tai vėliau nebeliko jų nė žymės, ir toks dalykų stovis pasiliko lig reformacijai. Prasidėjus gi ginčams apie deuterokanonių knygų vertę XVI amž, Tridento Susirinkimas iškilmingai patvirtino seną tikėjimą apie visų kaip Sen taip ir N Test knygų įkvėpimą ir jų dievišką vertę

Protestantai vedė ir veda ginčus toliau. Liuteris sugalvojęs visai naują įkvėpimo kriterijų, būtent asmens vidinį įsitikinimą, sakė kad jis nerandęs evangeliškos ir apaštališkos dvasios Apokalipsėje; tokią pat nuomonę jis turėjo apie laišką Žydams, Judo ir ypač Jokubo; taigi visas tas knygas jis nukėlė į savo Biblijos vertimo galą. Paskesnieji Liuterio mokytiniai pripažindavo šv Raštu kurį laiką tik protokanonines knygas /homologumena/, atmesdami kitas septynias kaip apokrifus. Pas Zwinglio ir Kalvino pasekėjus pasiliko katalikų Eklesijos kanonas, o pradžioje XVII amžiaus sugrįžo prie jo ir Liuterio pasekėjai. Dar vėlesniuose laikuose daug protestantų, pasidavę racijonalizmui, atmetė visai šv Knygų įkvėpimą, ir todėl nebegali būti nė kalbos pas juos apie kanoną tikra to žodžio prasme

Graikų ir Rusijos atsiskyrusios Eklesijos savo kanonuose turi visas Naujo Testamento knygas

Apie apokriphus ir dingusias knygas. a/ Apokriphas, graik ἀπόκρυφον reiškia tą pat, ką ir slaptinga-, paslėptas. Tuo vardu senovėje graikai pagonyms vadindavo knygas, kuriose, buvo surašytos jų tikybinės paslaptys žinotinas vieniems jų kunigams /ἀπόκρυφα βιβλία/. Nuo šv tėvų laiko apokriphais pradėta vadinti knygas, kurios, žiūrint jų antraščius ir turinio, gali būti palaikytos šventomis ir tikrai kaip tokios buvo kaikiurių priimanos, nors tikrumoje jos nėra įkvėptos. Vienų iš jų vardai paimta iš Sen Test, kitų gi iš Naujojo, todėl atskiriame apokriphus Sen Test nuo apokriphų N Test. Tarp Sen Test apokriphų yra paminėtini: 3 ir 4 *Esdrų knyga* ir *Manaso karaliaus malda*, parašytos II ar. I amž pirm Kr gimimo, kurios kaip priedas yra spausdinamos Vulgatos leidiniuose; toliau 151 *Dovidų psalmė*, 18 *Saliamono psalmių*, 3 ir 4 *Makabiejų knyga*, parašytos taipgi pirm Kr gimimo; žymiai vėliau buvo parašytos *Enoko knyga*, *Mošės užžengimas*, *Mošės apreiskimas* ir didelė daugybė kitų jokios vertės neturinčių raštų

Iš Naujojo Test apokriphų verta paminėti visų pirma vadinamosios Eklesinės knygos /Libri ecclesiastici/, kurios buvo didelėje pagarboje pas šv tėvus ir šiandien gali dar būti naudingos, nors jos nėra įkvėptos. Štai jų vardai: *Mūsų Viešpaties laiškas Edesos karaliui Abgarui*, *Liturgijos Petro*, *Jokubo*, *Mato ir Moraus*, *Dvylikos apaštalių mokslas*, *Apaštalių konstitucija ir kanonai*, *Evangelija pagal Žydus arba nazaračius*, *Šv Povilo laiškas Laodikiečiams*, 3 *Korintiečiams*, *Senekai ir Senekos Povilui*, *šv Barnabo laiškas*, *šv Klemenso Romėno vienas laiškas Korintiečiams*, *Herma Ganytojas*

Daug daugiau tačiau buvo tokių apokriphų, kurie niekuomet nė jokios reikšmės neturėjo Eklesijoje. Tarp maždaug 50 įvairių apokriphinių evangelijų, kurių vardai minimi šv tėvų raštuose, labiausiai gal panaši į kanonines *Evangelija pagal Petrą*; kitos gi nebūtus dalykus pasakoja arba apie Kristaus gimimą ir jaunystę, arba apie jo kančią ir nužengimą į pra-

garus /Limba/. Buvo dar apie 18 « Apaštalų darbų », truputį mažiau įvairių laiškų ir apreiškimų, tarp kurių minėtinas *Petro Apreiškimas*, kurs kaip abejotina knyga buvo kurį laiką Romos Eklesijos kanone

b/ Šv Rašte paminėta nemaža knygų, parašytų pranašų ir kitų šv asmenų, kurios tačiau iki mūsų dienų neišliko, todėl ir vadinamos dingusiomis. Jų skaičiuje galėjo būti kaikurios parašytos Dievo įkvėpimu, bet ir tos matomai turėjo tikslą laikinį; jam gi pasibaigus, Dievas leido, kad ir pačios knygos žūtų. Senajame Testamente šie yra minimi raštai: 1/ *Viešpaties karų knyga*, /Liber bellorum Domini/ - /Num 21, 14/. 2/ *Teisiųjų knyga*, Liber justorum /Jos 10, 13; 2 Reg 1, 18/, 3/ *Knyga žodžių apie Saliamono dienas*, Liber verborum dierum Salomonis /3 Reg 11, 41/, 4/ *Knyga žodžių apie Judos karalių dienas*, Liber verborum dierum regum Juda /3 Reg 14, 29 etc./, 5/ *Knyga žodžių apie Izraelio karalių dienas*, Liber verborum dierum regum Israel /3 Reg 14, 19 etc./, 6/ Keletas pranašų knygų, keletas Saliamono veikalų, viso gi 21 knyga

Iš Naujojo Testamento pasirodo, kad be skaitomų dabartiniame kanone buvo dar parašyta kaikurios knygos, šiandien dingusios, kurios tačiau galėjo būti įkvėptos. Anot kone visų priimtų nuomonės neišlikę iki mūsų dienų trys šv Povilo laiškai: *Trečiasis laiškas Korintiečiams*, parašytas pirm dviejų kanoninių /1 Kor 5, 9; 2 Kor 10, 9/, dar *Vienas laiškas Pilipiečiams* /Pilip 3, 1/ ir *Laiškas Laodikiečiams* /Kol 4, 16/

§ 7. Ebrajiškas tekstas Sen Testamento

32. Šventasis Raštas buvo parašytas ne visas viena kalba, bet trimis, nes vienos jos dalies pirmutinė kalba buvo ebrajiška, kitos khaldajiška, o trečios graikiška. Dauguma Sen Test knygų buvo parašyta ebrajiškai, ir tas jų tekstas išliko iki mūsų dienų. Iš khaldajiškai parašytų išliko tik nedidelės knygų dalys: Pirmutinė Esdro 4,7-6,18; 7,12, - 26; Jer 10,11; Dan 2,4 - 7,28. Ebrajiškai ar khaldajiškai buvo parašytos deuterokanoninės knygos: Tobijas, Judita, Barukhas, Eklesinė knyga, I Makabiejų, deuterokanoninės dalys Daniėlio ir Esterės, ir Evangelija pagal Matą; bet jų pirmasis tekstas žuvo, liko tik vertimai. Pagaliau graikiškai buvo parašyta Išmintis, II Makabiejų ir visos N T knygos, išskyrus šv Mato Evangeliją

33. Ebrajiška kalba yra viena iš tų, kurias mokslininkai vadina semitinėmis, dėl to kad jomis kitados kalbėjo tautos, kilusios iš Noės sūnaus Semo, turėjusios savo lopšiu Senaaro slėnį netoli nuo Persų įlankos ir iš čia paplitusios į vakarus. Taigi seniausiuose laikuose semitinės kalbos buvo vartojamos toje Azijos dalyje, kurios ribos rytų pusėje yra upė Tigris, vakaruose Tarpžemė jūra, šiaurėje Armenijos kalnai ir pietuose pietinė Arabija; o iš čia jos buvo nuneštos Etijopijon, į šiaurinę Afriką ir į kaikurias Tarpžemės jūros salas. Trys buvo svarbiausios semitinių kalbų šeimos. Aramajiskų, kietų ir mažai išdailintų kalbų šeima, buvo vartojama tautose, kilusiose iš Aramo ir gyvenusiose Sirijoje, Mezopotamijoje ir Babilonijoje. Ji apėmė sirišką ir babilonišką, arba kaip ji paprastai vadinama khaldajišką kalbą, taipgi Samariečių tarmę, gal dar asiriečių ir kaikurias kitas. Arabiškos šeimos kalbos, kurios pasižymi savo žodžių ir formų senumu, įvairumu ir dailumu, buvo paplitusios pas pietinius gyventojus. Trečioji šeima, vadinama kanaaniška, yra viduryje tarp aramajiskos ir arabiškos kaip žiūrint vietas, taip ir jos savybių. Jai priklausė Phenikijiečių kalba draug su puniškąja tarme ir ebrajiška kalba /hebraicus sermo/, kuria buvo parašytas šv Raštas, ir iš

kurios paskiau pasidarė tarmės Talmudo ir rabinų arba naujoji ebrajiška. Pats ebrajiškos kalbos vardas būk esąs padirbtas iš žodžio *'ibri* /transitor/ *ὀπεράτης*, nes taip vadinę Kanaano gyventojai Abraomą *atėjusį* pas juos iš už upės /Jordano/, ir tas vardas pasilikęs visai iš Abraomo kilusiai tautai, kuri pati save vadindavo Izraeliu nuo patrijarko Jokubo, turėjusio taipgi Izraelio vardą; nuo tautos gi perėjęs vardas ir ant jos kalbos, nors ji nebuvo naujai atnešta, bet buvo ta pati Kaniečių kalba, pasisavinta ateivio Abraomo ir jo palikuonių

34. Apie tai, kaip ebrajiška kalba vystėsi ir dailejo, nėra jokių žinių. Jau Mošės parašytose, taigi seniausiose, kokias turime knygoje, ji pasirodo visai tobula, taip kad galima atspėti, jog ir anksčiau ji buvo ilgai vartojama raštuose. Kone tame pačiame tobulumo laipsnyje ta kalba pasiliko iki Babilono nelaisvei, o net dar kurį laiką ir po jos, nors pas vėlesnius rašytojus po truputį pradeda jaustis aramajiškos kalbos įtaka. Reikia gi žinoti, kad jau nuo VIII amž aramajiška kalba buvo pradėjus labai plisti tautose, kurios gyveno kaimynystėje su Babilonija ir turėjo su ja prekybos ir kitokių santykių; paskiau ji tapo net oficialia kalba plačios persų valstybės. Kada Žydų dauguma buvo nugalėta Babilono nelaisvėn, jie ten savo kalbos neužmiršo; bet atkeltos Palestinon ir apgyvendintos Žydų vietoje aramajiškos kilmės tautos greitai laiku primetė savo kalbą visai negausingiems Žydams, kurie išvengė išvedimo Babilonan, ir padarė aramajišką kalbą viešpataujančią visoje Palestinoje. Sugrįžę vėliau iš Babilono nelaisvės ištremtieji Žydai, nors ir tebemokėjo ebrajiškai, bet būdami negausingi, nebeįstengė sugrąžinti savo kalbai viešpatavimą tėvynėje; ir nors dar gana ilgai rėmėsi sena ebrajiška kalba su aramajiškąja, bet pagaliau turėjo visai pasiduoti savo pergalėtojais. Kadangi tačiau ta khaldiečių atnešta aramajiška kalba įgavo žydišką antspalvį, todėl ji yra vadinama taipgi siro-khaldajiška. Tik Žydų raštuose vartojama buvo dar gana ilgai ebrajiška kalba, nors ir turėjusi savyje nemažą aramajismų. Nuo Makabiejų laikų ebrajiška kalba Žydams darosi beveik visai nebežinoma; ji pasilieka tik šv Knygoje ir liturgijoje, o Žydai ją minėdami, vadina ją šventąja kalba */lašon kodeš/*

35. Raidės dabar Žydų raštuose randamos nebe tos pačios, kurios buvo gilioje senovėje. Tos dabartinės raidės vadinama keturkampiu raštu */kethab meruba/* arba asiriškuoju */ketab ašurith/*; jos pradėjo plisti Žyduose draug su khaldajiška kalba nuo Babilono nelaisvės laikų; dargi yra padavimas, kad Esdras visą šv Raštą perrašydinęs tomis raidėmis. Seniau Žydai turėjo phenikijiečių raides, dėl to taip pavadintas, kad jas mokslininkai visų pirma pažino iš išlikusių iki mūsų dienų Phenikijiečių pinigų ir antraščių. Tomis tat raidėmis visų pirma buvo parašytos šv Knygos. Kad tikrumoje pakitėjimas raidėse pas Žydus yra įvykęs, pasirodo ne tik iš dabar rastų senovės paminklų, rašytų pirm Babilono nelaisvės senomis raidėmis, bet ir iš to, kad Žydiškame šv Rašto tekste atrandame perrašinėtojų dėl neįsisiūreėjimo pakeistas vienas raides kitomis ir ne tik tas, kurios labai panašios yra viena į kitą dabartinėje rašyboje, kaip *beth* ir *kaf*, arba *daleth*, ir *reš*, bet taipgi ir visai nepanašias vieną į kitą, kaip *jod* ir *šin*, kurios tačiau buvo panašios senovinėje rašyboje ir matomai buvo perrašinėtojų jau tuomet sukeistos, kada visas šv Raštas tebebuvo rašomas senąja rašyba

36. Reikia dar priminti, kad Žydai, kaip ir visi semitai rašydavo tik pusbalses ir priebalses /consonantes/ ir tiksliai retai balsėms pažymėti vartodavo raidės *aleph, waw, yod*. Kolei kalba tebebuvo gyva, žodžių ištartimas ir be balsių buvo gerai žinomas; bet kada pradėta ją užmiršti, tikras žodžių ištartimas darėsi kas kart painesnis, labiau abejotinas: jį žinojo tik iš padavimo. Tiesa, dabartiniame tekste balsės yra pašymėtos taškeliais ir brūkšneliais, bet tie balsių ženklai buvo išrasti tik 6 ir 7 amžiuje po Kr, o iki tam laikui galėjo būti jau visai užmirštas kaikurių žodžių tikras ištartimas, o tuo pačiu ir prasmė; nes tos pačios raidės su vienomis balsėmis gali reikšti vieną dalyką o su kitomis visai ką kitą; pav žodis sudėtas iš 3 raidžių DBR gali turėti gana įvairias prasmes, žiūrint to, kokias padėsime balses; taip *DaBaR* reiškia kalbą, žodį, *DeBeR* — mirtį, *DaBeR* — kalbėk, *DoBeR* — ganykla ir tt. — Taigi tyrinėjant ebr teksto stovį reikia atsižvelgti į tuos pakitėjimus, kurie galėjo su laiku į jį įsibrauti dėl raidžių pakeitimo ir dėl balsių nepažymėjimo senoviniuose kodeksuose

37. Pagaliau senovėje ebrajiškas tekstas buvo rašomas be jokių pertrūkių, be padalinimo į žodžius ir sakinius; be to turėjo kaikuriuos sutrumpintai parašytus žodžius; todėl dabar dabartinis raidžių paskirstymas į žodžius, žodžių į sakinius ir kaikurių žodžių skaitymas ne visuomet sutinka su seniau randamu padalinimu ir skaitymu. Todėl tai norint sujieškoti tikrąją šv Rašto prasmę ir turint pagrįstą abejonę apie dabartinio teksto tikrumą, reikalui esant galima pasitraukti nuo priimto žodžių ištartimo ir padalinimo ir laikytis kitokio

38. Šv Rašto autographai, rašyti pačių įkvėptųjų vyrų žuvo labai senai, ir šv Knygos išliko iki mūsų dienų tik apographuose, kurie pradžioje buvo perrašyti iš autographų, paskiau gi per ilgus amžius buvo kartkartėmis perrašinėjami vieni iš kitų; taigi dabartiniai kodeksai yra tai apographai, padaryti palyginant ne per daug senuose amžiuose

Nors šv Rašto tekstas buvo daug kartų perrašinėjamas, tačiau išliko, bendrai imant, nepagadintas. Dievo apvaizda laikė šv Knygas ypatingoje globoje, kad į jas neišbrautų klaidų, liečiančių svarbiausią jų dalį, t y, tikėjimo ir doros mokslą; o ir patys žmonės rūpestingai sergėjo jas nuo sugadinimo, nes tikėjo, kad jos šventos, Dievo įkvėptos, todėl didžiausios pagarbos vertos. Tačiau neišliko šv Raštas laisvas nuo visų paklydimų. Per ilgus amžius ne kartą perrašinėjant atsirado jame kairie nedideli apsirikimai, ortographiški, gramatiški ir kiti, neliečią tačiau jo esmės

Kas per ilgus amžius buvo daroma šv Knygų tekstui išlaikyti ir nuo paklydimų išsaugoti, galima pažinti iš jo istorijos, kuri paprastai dalinama į penkis periodus

39. Pirmas periodas apima laiką nuo šv Knygų atsiradimo lig jų surinkimui Esdro dienos. Jau pirmieji šv Rašto perrašinėtojai neišsaugojo savo darbe nuo visų žmonių prigimčiai inrastų netobulybių ir įvedė į tekstą kaikurias klaidas. Taip matome dabartiniame tekste, kad tų pačių asmenų ir vietų vardai ne visur yra vienodai parašyti, tie patys skaičiai pakartoti įvairiose vietose kaikada žymiai skiriasi vieni nuo kitų. Matomai perrašinėtojai dalimi norėdami pataisyti, kas jiems rodėsi klaidinga, savarankiškai darė nedidelius pakeitimus, dalimi gi nuovargio

įveikti praleisdavo žodžius, įdėdavo nereikiamus, vietoje vienu parašydavo kitus, negerai išsižiūrėję į raides pakeisdavo vienas kitomis. Bet anuo laiku nesunku buvo bent kiek didelesnius paklydimus veikiai pastebėti ir pataisyti, visų pirma dėl to, kad pati ebr kalba buvo ir perrašinėtojams ir skaitytojams suprantama; be to Mošės knygų autographas buvo ilgą laiką laikomas šalia sandoros skrynios, o su juo gal ir kitų knygų autographai, taigi buvo su kuo perrašytus naujus kodeksus palyginti ir pagal tą pataisyti. Todėl ir be Dievo ypatingos apvaizdos, kuri šv Knygas juk ir anuomet sergėjo, jos galėjo vien žmonių rūpestingumu išsilaikyti laisvos nuo žymesnių paklydimų, ypač gi tokių, kurie būtų palietę tikėjimo ir doros mokslą. Bet kad jau tame pirmame perijode nebuvo išvengta visų ir mažesnių, anksčiau paminėtų klaidų, pasirodo iš to, kad tokias pat ir tose pačiose vietose randame jau seniausiam graikiškame vertime, o taipgi palygindami ebr t su vadinamuoju samariečių Pentateukhu

Samariečių Pentateukhu vadinama penkių Mošės knygų ebr tekstas, parašytas ne keturkampiu raštu, bet senovinėmis panašiomis į phenikjiečių raidėmis, ir vartojamas Samarijoje gyvenusios tautos. Buvo tai tauta, pasidariusi čia iš Israėlio liekanų, kada dauguma jų brolių buvo nuvesta Asirijos nelaisvėn, susimaišiusių su kitomis tautomis, atsiųstomis iš Asirijos į ištremtųjų vietas. Nors atsiųstieji buvo pagonys, bet apsigyvenę Samarijoje jie prisiėmė vietinį tikėjimą, laikė save vieno tikrojo Dievo išpažinėjais ir turėjo Mošės Pentateukhą, o taipgi Jošės knygą, nors ir labai sugadintą

Ne visi laikosi vienos nuomonės apie to Pentateukho pas Samariečius atsiradimą. Racionalistai ir kaikurie protestantai stengiasi įrodyti, kad jį į Samariją atnešęs Aleksandro D laikais /apie 330 m/ Jerusaleus kunigas, Manasas, kursai nenorėdamas pamesti, kaip to reikalavo Esdro sugrąžintas senovinis įstatymas, savo žmonos ne žydės, buvo priverstas su keliais kitais kunigais palikti savo vientaučius ir apsigyvenęs tarp samariečių pastatė jiems šventyklą Garizimo kalne

Bet arčiau tiesos bene bus nuomonė tų, kurie tvirtina, kad Samariečių Pentateukhas pasidaręs iš kodeksų, kurie, pasidalinus Žydams į dvi karalystes, Judos ir Israėlio, buvo pas tuos paskutiniuosius, arba kad jį atnešęs į Samariją kunigas, sugrąžintas iš Asirijos nelaisvės savo kraštan /4 Kar 17, 24/, kad išmokyti naujus tos šalies liūtų smarkiai puldinėjamus gyventojus pagonis garbinti Yahvę. Ta nuomonė remiasi šiais įrodymais. Yra žinoma, kad ir prieš Israėlio karalystės sugriovimą ir po jo tame krašte, nors paskiau pagonims atiduotame ir beveik jų visų apgyventame, buvo visuomet garbinamas taipgi tikras Dievas ir laikomas Mošės įstatymas, taip kad, Žydams sugrižus iš Babilono nelaisvės ir gavus leidimą atstatyti savo sugriautą šventyklą, ir Samariečiai būtinai norėjo prisidėti ir padėti jiems kaip broliams ir to paties Dievo garbintojams, atstatymo darbe. Tikrojo gi Dievo garbinimas ir įstatymo žinojimas vargiai gali būti išaiškintas pas Samariečius be buvimo pas juos jau tuo metu Pentateukho. Kada Žydai paniekino gerus Samariečių norus ir atmetė jų pašalpą, kilo tarp abiejų tautų tokia neapykanta, kad jokių būdu nebebūtų priėmę Samariečiai iš Žydų jų šventų knygų. Pagaliau jei būtų jas priėmę vėliau Aleksandro D laikais, tai būtų tai padarę su visomis knygomis, nesitenkindami vien Pentateukhu ir sudarkyta Jošės knyga; be to turėtų jas parašytas ne kaip dabar senovine rašyba, bet tokiu pat keturkampiu raštu, koks jau tuomet buvo paplitęs Žyduose

Palyginant tat Samariečių Pentateukhą su Žydų tekstu, pasirodo, kad tikėjimo ir doros dalykuose abudu pilnai vienas su kitu sutinka ir

tuo paliudija, kad anais seniausiais laikais šv Knygų neperdirbinėdavo savavališkai. Tik vienoje vietoje yra padaryta truputį svarbesnis pakeitimas, lengvai tačiau išaiškinamas žinomomis aplinkybėmis. Samariečiai, norėdami, kad jų pastatyta šventovė būtų garbingesnė, toje šv Knygų vietoje, kur yra liepiama pastatyti altorių Ebalio kalne /Pak 27,4/, kalno vardą pakeitė į Garizim. Kiti gi skirtumai liečia dažniausiai kalbos dalykus, arba išsireiškimus apie Dievą, kurių pakeitime rūpintasi, kad neliktų nieko, kas rodėsi pasakyta žodžiais ne visai tinkamais Dievo didenybei

40. Antras, vadinamasis raštininkų arba skaičiuotojų /šoferim, scribe, numeratores/ periodas apima laiką nuo Esdro, t y, nuo penkto pirm Kr lig antram amžiui po Kristaus. Esdras su pagalbininkais arba, kaip juos Žydų rabinai vadina «didžiosios sinagogos vyrais» ne tik surinko šv Knygas į vieną vietą, taip padarydamas pirmąjį kanoną, bet dar pasirūpino apvalyti jas nuo pastebėtų paklydimų. Pradėta darbą varė toliau raštininkai arba skaičiuotojai, kurie stengdamiesi apsaugoti šv tekstą nuo naujų klaidų ir palengvinti įsibraunančių atradimą, anot padavimo, suskaitė visus jo žodžius ir raides. Negalima tačiau sakyti, būk jų darbas pasibaigęs tik pačiu suskaitymu; nes tame antrame periode buvo nustatytas dabartinis priebalsių tekstas. Taigi raštininkai iš keleto tuomet esančių skaitymo būdų /variantes lectiones/, rastų įvairiuose kodeksuose, palygindami vienus su kitais, parinko ir priėmė tokius, kurie atrodė tikresni; elgėsi gi tame darbe gana atsargiai, palikdami įvairius skaitymo būdus arkhaismus ir tt tenai, kur nežinojo tikrai, kaip juos pataisyti. Senoviniai šv Rašto vertimai akylai liudija, kaip pamažu ir nuolat tas raštininkų darbas buvo atliekamas. Juo senesni yra tie vertimai, juo labiau jie skiriasi smulkmenose vieni nuo kitų, vėlesnieji gi vis daugiau ir daugiau artinasi prie dabar esančio Masoretų teksto, o tai dėl to, kad su laiku pats ebrajiškas tekstas, pradžioje turėjęs daug įvairių skaitymų, su laiku besidarbuojant raštininkams darėsi vis vienesnis ir labiau pataisytas

41. *Talmudistų* perijode /nuo III lig VI amž po Kr/, kurie surašė senovės padavimus apie Įstatymą, priebalsių tekstas jau nebebuvo keičiamas. Tuo laiku buvo nustatyta nemaža taisyklių, kurių reikėjo laikytis šv Knygas perrašinėjant, kad į jas neįsibrautų klaidos. Taip, Talmude randama persergėjimų, kad perrašinėtajai per neįsižiūrėjimą nesukeistų panašių raidžių, kurios įvardijamos; nurodoma, kurios raidės reikia rašyti didesnės ir kurios mažesnės, kokios augščiau ar žemiau; kuriais žodžiais pradėti naujos eilutės ir tt. Žodžių tekste talmudistai niekur nekeitė, o net ir netinkamus palikdavo savo vietoje tik šalia puslapio pakraštėje pažymėdavo, kad reikia skaityti kitaip /*kethib* — parašyta, *qeri* — reikia skaityti/. Pagaliau talmudistai pradėjo tvarkyti ir vienodinti žodžių ištarimo būdą, kurs iki tam laikui buvo labai nevienodas

42. Ketvirtas periodas vadinamas *masoretų* ir apima laiką nuo VI lig IX-X amžiui. Masora / nuo žodžio *masar* — ore tradere, skelbti/ yra tai raštu duodamas mokslas, kurs susideda iš įvairių kritiškų pastabų gramatikos, egzegetikos apie šv Rašto tekstą. Vyrai, kurie tą mokslą pabaigė ir surašė vadinami masoretais. Jų padarytos pastabos

buvo rašomos pačiuose šv Knygų kodeksuose šalia teksto puslapių pakraštėse /m parva — mažoji masora/ arba viršuje ir apačioje puslapių /m magna — didžioji masora/, arba knygos gale /m finalis — galinė/. Masoroje randama visa daugybė, pradedant nuo didelių ir svarbių kritiškų pastabų, lig menkų ir nereikiamų, duodančių pav žinias, kiek yra kurioje knygoje eilučių ir raidžių, kiek žodžių prasideda arba baigiasi kuria nors raide ir tt. Didžiausias masoretų nuopelnas yra tas, kad jie galutinai sutvarkė žodžių ištirimą. Tuogi tikslu jie sugalvojo ir įvedė į šv Knygas visą daugybę ženklelių, reiškiančių balses, pažyminčių kirčius, ilgumą arba trumpumą, sakinių pabaigą ir tt. Tuo būdu žodžių ištirimasis, iki tam laikui žinomas tik iš tradicijos, o todėl įvairus ir pigiai pasiduodas pakeitimams, buvo pažymėtas pačiose šv Knygose ir pasidarė vienodas. Surašytas vėlesniais amžiais jis, tiesa, ne visur yra toks pat, kaip kad buvo senovėje, ir esant tikroms priežastims gali būti vienur ar kitur atmestas; bet iš to dar negalima daryti išvados, kad visas masoretų darbas neturėtų didelės vertybės

43. Nuo X amžiaus iki mūsų dienų ebrajiškas tekstas pasiliko beveik tas pats, be jokių pakeitimų. Žydai masoretų padarytąjį tekstą taip priėmė, kad perrašinėdami naujus kodeksus, ypač skirtus viešam skaitymui sinagogose, griežtai prie ano taikėsi, o senesnius turinčius vietomis kitokius skaitymus naikino, taip kad iki dabar neliko nė vieno kodekso rašyto pirm masoretų. Visų seniausias žinomas ebrajiškas rankraštis, kuriame randama pranašų knygos, eina iš 916 m po Kr, o seniausias rankraštis kurs turi savyje visą Sen Test yra parašytas 1009 m. — Masoretų tekstas pateko į spausdintas Biblijas, kuriose nesant senovinių kodeksų labai maža tėra įvairių skaitymų

44. XVII ir XVIII amžiuje buvo nemaža tokių, kurie tvirtino, būk masoretai betaisydami taip iškraipę ebraiškąjį šv Rašto tekstą, kad jo nebegalima esą pripažinti autentišku apreiškimo šaltiniu

Autentiškas yra toks raštas ar dokumentas, kurs pats savimi yra vertas pasitikėjimo ir nereikalingas jokio pašalinio patvirtinimo. Ta siaura žodžio prasme autentiški būtų tik pačių šv rašytojų parašyti kodeksai arba autographai, jei jie dar tebebūtų, nes jiems nebūtų galima netikėti. Platesne gi prasme autentiški yra taipgi apographai /kopijos/, kada yra žinoma apie jų vienodumą su autographais. Žinoti gi galima iš teisėtos ir viešos vyresnybės paliudijimo, arba šiaip jau žmonėms tą dalyką ištiriant. Viešą Eklesijos paliudijimą apie savo autentiškumą turi lotyniška Vulgata; ebrajiško teksto autentiškumą tyrinėja pavieni mokslo vyrai.

Kad apographas galėtų būti pavadintas autentišku ir vertu pasitikėjimo, nėra būtinai reikalo, kad jis visose smulkmenose kuo tobuliausiai būtų vienodas su autographu; gana, kad tas vienodumas rasis visuose svarbiausiuose dalykuose. Prie tikrai svarbių dalykų šv. Knygose priklauso visų pirma tie, dėl kurių jos yra Dievo duotos, būtent visa, kas liečia tikėjimo ir doros mokslą; o jau toliau visi kiti dalykai, kurie atsirasdami apographe daro jį išmintingų žmonių akyse vienu ir tuo pačiu veikalu su autographu, nors ir būna skirtumų tarp juodviejų mažesniuose dalykuose

45. Kaip sako šv Jieronimas ir šv Augustinas, su kuriemdvim sutinka ir naujaisi šv Rašto tyrinėtojai, Žydai neiškraipė tyčiomis šv Knygų teksto ir jis visuose svarbiuose dalykuose pasiliko tas pat, koks buvo

autographuose, todėl ir yra tikras autentiškas apreiškimo šaltinis. Neiškraipyta teksto tyčiomis pirm Kristaus atėjimo, nes nuo iškraipymo sergėjo jį didelė pagarba, kurią pas visus turėjo. Išganytojas ir Apaštalai, kurie prikaišiojo Žydų vyriausybei daug visokių nusikaltimų, nebūtų tikrai nutylėję, jei Žydai būtų išdrįsę perdirbti šv Knygas. Priešingai, nekartą Išganytojas pats kvietė Žydus skaityti ir tyrinėti tuomet esantį šv Rašto tekstą, matomai pripažindamas jį autentišku. Neiškraipė Žydai ebr teksto ir po Kristaus iš neapykantos krikščionims; nes, jei taip būtų buvę, tai jame neberastumėme dabar visos daugybės žodžių, kurie N Testamente yra paminėti ir išaiškinti apie Mesiją, Jėšų Kristų, arba bent tie žodžiai būtų visai kitoniški; tuo tarpu gi tikrų skirtumų nerandame. Jei ebrajiškas tekstas būtų buvęs iškreiptas pirm Jieronimo laikų, tai Eklezija nebūtų galėjusi pripažinti autentiška lotyniškos Vulgatos, kurią Jieronimas išvertė iš ebrajiško jo laiku buvusio teksto. Nebuvo perdirbtas tas tekstas ir vėliau, nes nėra tikrai žymių skirtumų ir šiandien tarp jo ir Vulgatos ar visos daugybės kitų įvairiais laikais pagamtų vertimų.

Tačiau vienuodumas, koks dabar yra, nėra taip tobulas, kad nebūtų visai jokių net ir mažiausių skirtumų. Jie yra, bet niekur neliečia tų dalykų, nuo kurių autentiškumas pareina. Pagaliau galima spėti, kad kai kuriose vietose masoretai iš įvairių kodeksuose rastų skaitymų tyčiomis rinko tokius, kurie mažiau tinka krikščionims. Taip, seniau ebrajiškame tekste 21 Ps buvo žodis: *kaaru* — pėrvėrė, o pakraštėje, kaip qeri, buvo parašyta: *keari* — kaip liūtas; masoretai paskutinį žodį įvedė tekstan, visai išmesdami *kaaru*, nors tai priešinga tos vietos prasmei. Bet tokių pakeitimų labai nedaug terandame, ir jie dar nedaro paties teksto neautentišku. Daugelis gi priekaištų, kuriuos skaitome šventųjų tėvų raštuose, liečia ne patį ebr t, bet Žydų ir iš jo padarytus graikiškus vertimus

§ 8. Graikiškas tekstas Naujojo Testamento

46. Visos Nau Test knygos buvo parašytos graikų kalba, išskyrus Evangeliją pagal Matą, parašytą siro-khaldajaiškai, kurios tačiau pirmasis tekstas yra jau labai senai žuvęs. Graikų kalba, randama šv Knygose, žymiai skiriasi nuo klasiškos senovės graikų kalbos; ji yra viena iš anosios tarmių, būtent ta, kuri nuo Aleksandro D laikų paplito visoje Rytų šalyje ir dažnai vadinama makedoniškai-aleksandriška, arba paprastąja tarme /*κοινὴ διαλέκτος*/. Aleksandras Makedonietis, nukariaudamas nemažą pasaulio dalį, buvo pirmas didelis platintojas Graikų kultūros ir kalbos Rytuose. Tiesa, jo įsteigta valstybė veikiai iširo, bet iš jos pasidariusiose karalystėse Egipte, Sirijoje, Mezopotamijoje, buvo varomas toliau pradėtas graikinimo darbas. Su laiku visuose tuose kraštuose atsirado daugybė naujų miestų, o pirmais ir žymiausiais jų gyventojais buvo sutraukti iš visos Graikijos išeiviai. Nedidelis, palyginant, ateivių skaičius negalėjo nuslopinti visai vietinių kalbų, bet nugalėtojų atnešta Graikų kultūra gavo viršų ir pamažu žymiai paplito tarp daugumos vietinių gyventojų; tiktai atsiradus naujose apylostovose ji pasidavė kaikiurims pakitėjimams. Kaip Aleksandro D kareiviai, taip ir vėliau atvykusieji Graikai, kurie savo tėvynėje turėjo įvairias tarmes, attišką, dorišką, jonišką ir makedonišką, atsiradę naujose vietose ir susimaišę tarp savęs, iš savo tarmių padarė vieną naują, o susidurdami dažnai su svetimomis tautomis prisiėmė iš jų kalbų į savąją nemažą naujų svetimų žodžių. Graikų rašytojai, tiesa, stengėsi rašyti attišką tarmę, bet ir jie nevisuomet ga-

lėjo išsisaugoti kitų tarmių įtakos. Kiti anų kraštų rašytojai, kurie Graikų kalbos mokėsi ne iš knygų, bet iš įsiklausymo, savo raštuose galėjo vartoti tik kalbamąją tarmę, ir ta tat tarmė buvo įvesta į šv Raštą.

Be to pas Sen Test vertėjus ir Naujojo rašytojus, kadangi jie gimimu buvo Žydai, graikiška kalba įgavo dar semitišką antspalvį. Jón buvo įtraukta nemaža žydiškų žodžių su graikiškomis galūnėmis, ypač ten, kur nebuvo tinkamų išsireiškimų naujiems dalykams pačioje graikiškoje kalboje; buvo duota kitokios prasmės esantiems žodžiams; gana dažnai nesilaikyta graikiškos santaikos taisyklių sakinių sudėjime ir sujungime ir tt. — Pagaliau graikiška Nauj Test rašytojų kalba skiriasi šiek tiek ir nuo Sen Test vertėjų kalbos, nes pilnam išreiškimui Kristaus mokslo, duodančio naujus dalykus, naujas idėjas, vėl reikėjo naujų žodžių, ar davimo naujos prasmės jau buvusiems

47. Graikiškas Nauj Test tekstas buvo parašytas taip, kaip paprastai senovėje rašydavo. Taigi, Apaštalai rašė ne patys savo ranka; žodžius jie diktavo raštininkams. Povilas turėjo paprotį pridėti laišku gale keletą palaiminimo žodžių savo ranka, kad skaitytojai galėtų iš to tikrai pažinti, jog tai pagonių Apaštalo veikalas. Rašydavo papyro lapuose, padirbtuose iš tuo vardu vadinamų žolynų, augusių Nilo krantuose. Iš tos medžiagos padarytos knygos, dažnai vartojamos, labai greitai susidėvėdavo, todėl nėvienas taip padarytas kodeksas negalėjo išsilaikyti ilgesnį laiką. Rašydavo taipgi pergamente, kurs tačiau buvo labai brangus. 10 amžiuje buvo išrastas ir pradėtas vartoti rašymui toks popierius, kaip dabartinis. Raidės senovėje buvo vien didžiosios, stačios, vienos su kitomis nesurištos; mažąsias gi pradėta įvesti į kodeksus tik nuo 9 amžiaus

Senoviniuose graikiškuose ir lotyniškuose kodeksuose tekstas parašytas be jokių pertrūkių ir tarpų tarp žodžių ir sakinių, taip kad nežymu, kur baigiasi vienas žodis ar sakiny s ir prasideda kitas. Senesniuose graikiškuose kodeksuose nėra taipgi jokių kirčių ženklų; tik bruoželis, padėtas ant kaikurių žodžių, pažymi jų sutrumpinimą. Suprantama, kad taip parašytas knygas nepigu buvo skaityti, ir nenuostabu, kad vienur kitur pas šv tėvus randame skirtumus šv Rašto žodžių ir sakinių padalinime. Tokiems nepatogumams išvengti buvo pradžioje sugalvotas stikhometrinis rašymo būdas /3 amžiuje Origenas, 5 Eutalius dijakonas/, ty, pradėta atskirus sakinius rašyti atskirose eilėse; bet kadangi tam stikhometriniam rašymui reikėjo daug daugiau medžiagos, tai veikiai jį pamesta ir sugrįžta prie rašymo be pertrūkių; tiktai sakinių gale pradėta dėti ženkelius. Nuo 7 amž buvo vartojami taškeliai, dedami arba augštai, arba viduryje, arba apačioje linijų; ne pas visus jie tačiau turėjo vienokią prasmę; tik 16 amž buvo pradėta vartoti dabartiniai skyrimo ženkeliai

Taigi vėlai palyginant buvo priimtas į šv Rašto kodeksus padalinimas žodžių ir sakinių, bet negalima sakyti, kad dėlto jis yra netikras. Jei ir abejojama šiandien apie kaikurių sakinių padalinimą, tai jų yra visai maža; daugumos gi padalinimas buvo visų vienodai priimtas daug anksčiau už skyrimo ženklų įvedimą ir laikomas padavime, siekiančiame pačių Apaštalų laikus

48. Šv Knygų Nauj Test autographai išsilaikė labai neilgai. Eklezijos tėvai, gyvenusieji neilgai trukus po Apaštalų laikų, jų jau nebe-

mini. Taip šv Ireniejus, įrodinėdams, koks tekstas yra autentiškas, šaukiasi ne į autographus, bet į seniausius apographus /kopijas/; o Tertulionas reikalauja, kad perrašinėjant ar taisant tekstą, būtų daromas jo palyginimas su šv Knygų apographais, esančiais tose eklesinėse bendruomenėse, kurioms Apaštalių raštai visųpirma buvo siųsti. Todėl apographų jau pirmaisiais amžiais buvo atsiradęs tikrai nemažas skaičius. Bet juo dažniau Nauj Test buvo perrašinėjamas, juo daugiau buvo į jį įvedama įvairių skaitymų (variantes lectiones). Pirmieji krikščionys matomai ne tiek brangino pačius žodžius, kiek sudėtas į juos mintis. Jie darydavo savo kodeksuose pakeitimus dėl įvairių priežasčių; visųpirma per neįsiziūrėjimą gana dažnai pakeisdavo vienas raides kitomis, išleisdavo skiemenis ir visus žodžius, arba įvesdavo į tekstą žodžius, parašytus tiktai dėl paaiškinimo pakraštėse; toliau sunkiau suprantamose vietose, bijodami, kad jos gal jau yra kieno negerai perdirbtos, arba visai išleisdavo vieną kitą sakinį, arba stengdavosi padaryti jas aiškesnes, pridėdami koki žodį arba šį tą išleisdami; daug pagaliau pakeitimų buvo daroma ir dėlto, kad pati šv Knygų graikiška kalba negalėjo patikti visiems skaitytojams, kurie, pripratę prie dailios šiaip jau graikų rašytojų kalbos, stengdavosi išmesti iš šv teksto žydiškumus, pataisyti gramatikos ir santaikos netobulumus ir tt. Tuo tai būdu į Nauj Test buvo įvesta tikrai begalo didelės įvairių skaitymų skaičius, siekiantis kelias dešimtis tūkstančių. Bet ne daugiau kaip tik viena tūkstantinė jų dalis turi šokią toki svarbumą; tokių gi, kurie liečia dogmatus, aiškius iš kitų, visai tikrų šv Rašto vietų, ir daro juos toje vietoje nebetaip gerai suprantamus, yra vos keli; taip kad reikia pripažinti, jog nežiūrint visų tų pakeitimų Nauj Test tekstas, Dievo Apraizdos duotas Eklesijai sergėti, išsilaikė nepakeistas savo svarbiausiose dalyse, tebėra tikrai autentiškas

49. Kaskart didėjantis įvairių skaitymų skaičius galėjo su laiku pasidaryti tikrai pavojingas pačiam tekstui, todėl pradėdant nuo 3 amž didesnį dėmesį atkreipė į tą dalyką mokytesnieji krikščionys ir pradėjo rūpintis įvestų klaidų pašalinimu. Tuo tikslu jie surinkdavo kiek galima daugiau senesniųjų kodeksų, vienus su kitais palygindami išrinkdavo tuos skaitymus, kurie rodėsi labiausiai pasitikėjimo verti, ir taip gamindavo pataisytus kodeksus, kurie turėjo būti pavaizdas kitiems vėliau rašomiems. Ar buvo pasidaręs tokį pataisytą tekstą Origenas, tikrai nežinia; nors yra nemaža įrodymų, kad jis bent pats naudojosi pataisytu kodeksu. Tikrai gi žinoma, kad baigiantis 3 amž tokį graik teksto taisymą buvo pradėjęs Hesikijus, Egipto vyskupas, ir Lukianas, Antiokijos kunigas, abudu nukankintu dėl tikėjimo. Juodviejų pataisyti kodeksai, nors priimti tarp saviškių, neturėjo tačiau didesnės įtakos visų krikščionių tarpe šitie paprastai laikydavosi tik savo vietinių kodeksų, ir todėl dar nebuvo sustabdytas įvairių skaitymų daugėjimas

Bet kai Konstantinas D suteikė Eklesijai laisvę, vyskupai jau galėjo geriau prižiūrėti, kad šv Rašto tekstas būtų perrašinėjamas kiek galima vienodžiau. Be to, pats cesorius Konstantinas D, pastatydinęs daug naujų dievnamų, pasirūpino, kad jie turėtų šv Rašto kodeksus; tuo tikslu jis liepė vienu kartu perrašyti 50 naujų egzempliorių ir padovanojo juos aniems naujiems dievnamiams. Pigu suprasti, kad tie egzemplioriai vienu kartu ir vieno žmogaus rūpesčiu parrašydinti turėjo būti labai vienodi ir galėjo nemaža prisidėti prie paplitimo vienodesnio teksto ir vėlesniuose kodeksuose

50. Kokiame stovyje buvo Nauj Test tekstas vėliau, pradedant nuo Konstantino D, galima ir šiandien matyti iš kodeksų, išlikusių iš anų laikų iki mūsų dienų. Tokių rašytų kodeksų, nors daug jų jau žuvo, dabar žinoma dar apie 4000, o iš jų 127 yra parašyti didžiosiomis raidėmis; nevisuose tačiau yra visos Nauj Test knygos. Seniausi tarp jų ir svarbiausi yra keturi kodeksai: Vatikano, Sinajaus, Aleksandriečių ir šv Ephremo palimpsestas¹

Vatikano kodeksas, taip pavadintas dėlto, kad jis dabar laikomas Vatikano Bibliotekoje, buvo parašytas pradžioje ar viduryje 4 amž. Jame buvo visos Sen ir Nauj Test ir dar kaikurios nekanoninės knygos, bet su laiku iš jo žuvo keletas puslapių su Prad 1,1—46, 27; Ps 105 27—137,6; abi Makab knygos; Žyd 9,14 iki galui; 1 ir 2 Tim; Tit; Philem ir Apreiškimas. Tas kodeksas parašytas gerame minkštame pergamente, keturkampėmis, aiškiomis ir stacioniomis raidėmis. Didelių pradinių raidžių pradžioje jame nebuvo, tik paskiau jos buvo pridėtos; taip pat ir kirčiai yra vėlesniųjų laikų priedas. Skyrimo ženklus jame išreikšta palikimu nedidelių tarpelių pasakojimo gale

Sinajaus kodekse /kurs buvo Tišendorfo rastas šv Kotrynos vienuolyne prie Sinajaus kalno ir vėliau buvo laikomas Petrapilio bibliotekoje/, parašytame viduryje 4 amž, buvo pradžioje visos šv Raštas, bet dabar trūksta jame didžiosios Sen Test dalies; užtat yra visos Nauj Test, prie kurio dar pridėta Barnabo laiškas ir žymi dalis Hermo veikalėlio «Ganytojas». Rašymo būdas jame panašus į Vatikano k

Iš 5 amž tebėra vadinamasis Aleksandriečių kodeksas. Jį yra padovanojęs Anglijos karaliui Karoliui I Konstantinopolio patriarkas Kirilas Lukarys, anksčiau buvęs Aleksandrijos patriarku. Dabar tas kodeksas yra laikomas Britų muziejuje Londone. Jame yra kone visos šv Raštas Sen ir Nauj Test. Nors jis neturi lygios vertės kaip pirmuoju du, bet savo senumu jis gauna gana žymią vietą šv Knygų teksto istorijoje

Taippat iš 5 amžiaus yra likęs Ephremo palimpsestas, laikomas dabar Tautinėje Paryžiaus bibliotekoje. Savo vardą, jis gavo iš to, kad tame pačiame pergamente, kuriame pirma buvo parašytas šv. Rašto tekstas, paskui, išdildžius pirmąjį raštą, perrašyta į jį šv Ephremo veikalus. Dabar tas išdildytasis tekstas vėl sugrąžintas kheminiu būdu. Kadangi to kodekso lapai buvo imami Ephremo veikalams rašyti be jokios eilės, tai atnaujintas jis neturi ištisų knygų, o tik dalis iš visų Nauj Test ir iš kaikurių Sen Test knygų

51. Spaudai atsiradus pradėta spausdinti ir graik tekstą Nauj Test; bet pirmųjų leidimų /complutensis ir k/ tekstas buvo padarytas, pasinaudojant nedaugeliu vėlesnio laiko kodeksų, ir todėl pasidaręs iš jų vadinamasis priimtas tekstas /textus receptus/ neturi didelės vertės. Bepyltant tam priimtajam tekstui 16-18 amž, daugelyje leidimų, rūpesčiu kritikų, daugiausia protestantų, buvo surinktas iš išlikusiųjų kodeksų, šv tėvų raštų ir senovinių vertimų didelis kritiškas aparatas, nemažai prisidėjęs prie sujieškojimo tikresnio šv Knygų teksto; ir leidimai paskelbti paskutiniaisiais laikais su pagalba to kritiško aparato, yra daug geresni už senesnius, nors ir jie dar neduoda teksto tobuliausio ir pilnai tikro visose smulkmenose

¹ Palimpsestais vadinama tokie pergamentai, kurie buvo vartojami nevieną kartą rašymui, išdildant pirma buvusį juose tekstą. Pats pavadinimas yra padarytas iš graikiškų žodžių *πάλι* ir *ψάω* ir reiškia: iš naujo rašytas

52. Iš graik Nauj Test teksto istorijos aišku, kad jis neišliko visai laisvas nuo kaikurių pakitėjimų, ir kad dabar vartojamasis šiek tiek skiriasi nuo to, kurs buvo Apaštalų duotas pirmiesiems krikščionims; bet klystų labai, kas tvirtintų, jog tie pakitėjimai yra taip dideli, kad dabar esančio graik teksto nebebūtų galima laikyti autentišku. Tiesa, įvairūs klaidų platintojai nekartą mėgino perdirbti šv Knygas taip, kad iš jų galėtų imti įrodymus savo klaidoms, bet jų sugadinti kodeksai niekuomet nebuvo Eklesijoje priimti. Vengė jų patys krikščionys, sergėjo nuo jų krikščionis Eklesijos vadai. Jie tai pasakydavo, kas iš kurių klaidžiamokslių buvo mėginta šv Knygose pagadinti, ir perspėdavo tikinčiuosius. Jie abejonėse liepdavo palyginti kodeksus su seniausiais apograpais, laikomais ir sergimais su dideliu rūpesčiu pačių Apaštalų įsteigtose eklesijose. Dievo Apvaizda pagaliau negalėjo leisti, kad Kristaus Eklesijoje būtų sutepti tie šaltiniai, iš kurių reikėjo semti tikėjimo tiesos. Todėl šv tėvai su didžiausia pagarba kalba apie graik šv Knygų tekstą, jį visųpirma laiko autentiško apreiškimo šaltiniu ir jį liepia kreiptis, sukilus abejonėms apie vertimų tikrumą.

Tiesa, begalo daug yra graik tekste įvairių skaitymų, tačiau, kaip augščiau jau buvo minėta, vos menka jų dalelė pakeičia šiek tiek prasmę, o dar mažiau tepaliečia tikėjimo mokslą. Bet taip pat yra su Vulgatos ir kitų vertimų kodeksais, o juk dėlto dar niekas negali pasakyti, kad Vulgata ir visi vertimai nėra autentiški apreiškimo šaltiniai. Nes reikia atsiminti, kad nesakoma, jog vienas ar kitas graik kodeksas yra autentiška apreiškimo versmė, bet tik tas graik tekstas, kurs yra imamas, prisilaikant kritikos taisyklių, iš visų išlikusių graikiškų kodeksų.

Pagaliau ir to reikia neužmiršti, kad Apaštalai rašė graikiškai, o ne lotyniškai, ir kad joks vertimas negali duoti su pilnu tobulumu viso to, kas būna originaliniame tekste. Kaip darė seniausieji tėvai, kurie jieškodami tikros įkvėptų rašytojų minties kreipdavosi į graik tekstą ir svarstė visus jo žodžius, taip ir dabar pamokytiems jų pavyzdžiu reikia elgtis.

§ 9. Šv Rašto vertimai į graikų kalbą

53. Šv Rašto vertimu vadinama pavadavimas jo pirmosios /originalinės/ kalbos, ebraiškos Sen Testamente, ir graik Nauj Test, kuria nors kita kalba, — ir toks vertimas vadinamas betarpiniu; arba pakeitimas tos kitos kalbos dar kita, — ir tuomet jau būna tarpinis vertimas.

Susipažinimas su šv Rašto vertimais iš pirmosios /originalinės/ kalbos į kitas labai praverčia ne tiktai tyrinėjant paties teksto stovį, bet taipgi ir aiškinant šv Knygas, nes iš vertimų galima matyti, kaip senesnieji skaitytojai jas suprasdavo. Bet nevisi vertimai yra lygiai svarbūs. Betarpiniai paprastai turi didesnę vertę negu tarpiniai; tie, kuriuose vertėjas labiau laikėsi žodžių, svarbesni už laisvai padarytus ir duodančius tik prasmę; savo svarbumu ypač senesnieji viršija vėlesniusius.

Senesniųjų vertimų, padarytų prieš 7 amž, kada ebr tekstas dar nebuvo galutinai įgijęs dabartinės savo išvaizdos, yra gana daug; bet svarbiausiais tarp jų laikomi graikiški, siriški ir lotyniški.

54. Kristaus ir apaštalų laikais šv Raštas buvo dažniausiai skaitomas išverstas graikų kalbon; tas jo graik vertimas buvo padarytas Egipte tenai gyvenusiems Žydams. Apaštalams, kaip galima matyti iš daugelio

citatų N Testamente, tas vertimas buvo geriau žinomas negu pats ebraiškasis tekstas, ir tą vertimą jie davė naujai atvestiems į Kristaus tikėjimą pagonims. Augštoje pagarboje laikė jį ir visi Žydai, kaip tai pasirodo iš Fl Juozapo liudijimo, o anot šv Justino Martiro jį skaitydavę Žydai savo sinagogose lig 2 amž po Kr. Tas graikų Sen Testamento vertimas vadinama /delei tariamo vertėjų skaičiaus/ Septynių Dešimtų vyrų vertimu /LXX, ἡ τῶν ἑβδομήκοντα γραφή arba οἱ δ/, arba, žiūrint jo atsiradimo vietas, Aleksandriečių

Anot senovinio padavimo, apie kurį kalba tūlas, tarnavęs Ptolemiejaus II Philadelpho /286-247/ dvare, Aristėjas laiškė į jo brolių Philokratą, ir kurį mini Fl Juozapas /Antiq 2,12/, eklesinės istorijos rašytojas Eusebijus /praep Ev 8,2/ ir kiti, tokia buvusi Aleksandriečių vertimo atsiradimo istorija: Demetrius Phalerejus, karaliaus bibliotekos užvaizdas, pataręs savo valdovui, karaliui Ptolemiejui Philadelphui, padauginti savo knygyną Žydų Įstatymo knygomis. Ta patartis buvusi priimta, ir karalius išsiuntęs pasiuntinius, kurių tarpe buvęs ir pats Aristėjas, su dovanomis Jerusalen prašyti vyriausiojo Žydų kunigo Eleazaro Įstatymo knygų. Tasai davęs ne tik Įstatymą, bet dar atsuntęs ir 72 mokytus Žydus, kurie turėjo padaryti jo vertimą. Karalius su pagarba priėmęs atsiųstuosius, apgyvendinęs juos Pharo saloje, ir čia jie pagaminę reikalaujamą vertimą, kurs pasirodęs labai geras ir buvęs su dideliu džiaugsmu priimtas

55. Tas pasakojimas, paimtas iš tariamojo Aristėjo laiško, nors senovėje buvo dažnai laikomas tikru, savo smulkmenose toks nėra. Visų pirma laiško autorius vaizduoja karalių ir jo užvaizdą, kurie buvo graikai ir pagonys kalbančius taip, kaip galėjo kalbėti tik tikras Žydas, sakant, kad Mošės Įstatymas Dievo duotas, viršijęs visus kitus, o Israėlio Dievas esąs vienas tikras Dievas ir tt. Be to, nors laiško autorius vadina save graiku ir Aristėju, bet taip būti negalėjo, nes rašo kaip Žydas ir nuolat vartoja ebraismus. Pagaliau pasakojimas smagiai panašus į pasaką. Matomai laiškas buvo parašytas Žydo aleksandriečio, kurs, norėdamas pakelti Žydų tautą ir jų Įstatymą pagonių akyse, sau pasisavino vardą Aristėjo, iš tikrųjų parašiusio, kaip liudija Aleksandras Polihistoris, knygą apie Žydus

Bet nors laiško autoriaus vardas ir netikras, negalima tačiau sakyti, kad ir visas jo turinys būtų pramanytas. Galima spėlioti, kad Žydų Įstatymas buvo tikrai išverstas graikų kalbon tuo laiku, kurį nurodo tariamojo Aristėjo laiškas, ty, apie 286 m, kai buvo įkurta Aleksandrijos biblioteka, arba bent pusėje 3, amž pirm Kr, nes apie tai turime liudijimus ne tik Fl Juoz ir Philono, bet dar ir filosofo Aristobulo, gyvenusio 2 amž pirm Kr; patį gi vertimo būdą laiško autorius matomai pagražino savo pramanytais priedais. Toliau, tas vertimas buvo padarytas Aleksandrijoje. Tai pasirodo be minėtųjų rašytojų liudijimo, iš pačios graikų vertimo kalbos, kuri turi visas Aleksandriečių tarmės žymes; taipgi iš to, kad jis turėjo atsirasti ten, kur jo labiausiai reikėjo ir kur jo pagaminimas buvo galimas; tokia gi vieta tikrai buvo Aleksandrija, nes čia gyveno labai daug Žydų, visai nesuprantančių ebraiškai, ir tik jų tarpe gana buvo mokytų Žydu kurie vertimo darbą galėjo atlikti. Pagaliau galėjo išverstą į graikų kalbą Žydų Įstatymą padėti savo bibliotekon kurs nors iš Egipto karalių, kad taip išreikšdamas pagarbą Žydų Įstatymui išgytų didesnį jų pačių palankumą

56. Pradžioje tačiau buvo išverstos tik penkios Mošės Įstatymo knygos, nes tik apie jas tekalba ir tariamo Aristėjo laiškas ir kiti liudijimai, nors kaipurie senesnieji rašytojai juos suprato apie visas Sen Testamento knygas. Kitos šv Rašto dalys buvo išverstos kiek vėliau ir tai įvairių vertėjų, nes graikiška jų kalba ir vertimo būdas yra labai nevienodi. Kada vertimo darbas buvo visai baigtas, negalima pasakyti; tiek tik tikrai žinoma, kad visos protokanoninės knygos buvo išverstos bent keliomis dešimtimis metų anksčiau už 130 m pirm Kr, kada, kaip matyti iš Eklesinės knygos prakalbos, jos vertimu į graikų kalbą buvo užsiėmus vienas iš tos knygos autoriaus palikuonių

57. Graikiška Aleksandriečių vertimo kalba yra kone tokia pat, kaip ir N Testamento; tik žymiai daugiau yra joje ebraismų, ypač kaikučiose knygoose. Yra net tokių vietų, kuriose taip vergiškai laikytasi ebraiškų žodžių, kad jas vargiai tegalima suprasti, nepažiūrėjus pirma į ebraišką tekstą. Žiūrint kalbos ir vertimo ištikimumo geriausiai išverstos Mošės knygos; šalia jų galima pastatyti istorines knygas; Jošuos, Teisėjų, Rutos ir Kronikų; nebetaip geras yra vertimas kitų istorinių knygų, Karalių, Esdro, Neemijo ir Esterės. Tarp mokslinių knygų gražus yra Patarlių vertimas; žymiai žemiau už jį reikia pastatyti Ijobo vertimas, kuriame gana daug vietų išleista; o Pamokslininko knygoje tai tik vieton visų ebraiškų žodžių padėti graikiški, net neišleidžiant ir tų prielinksnių, kurių išleidimo reikalauja graikiškos kalbos taisyklės. Nedidelės vertės yra ir Pranašų vertimas, tarp kurių Ješajas išverstas beveik taip pat, kaip ir Pamokslininkas, o Daniėlis taip netikusiai, kad Eklesija, visai atmetus tą vertimą, jo vietoje naudoja paimtuoją iš Teodotijono / žr n 59/

Bendrai imant Aleksandriečių vertėjai dažniausiai laikėsi žodžių; todėl iš jų galima gana gerai patirti, kokį ebraišką tekstą jie turėjo. Laisviau versta ir šis tas pakeista tik tose vietose, kurios negerai suprstos galėjo būti papiktinimu

58. Palyginant dabartinį ebraišką masoretų tekstą su Aleksandriečių vertimu, galima pastebėti nemažą skirtumų, kurių skaičius ir svarbumas vienose knygoose yra didesnis, kitose mažesnis. Neminint jau Eklesijos nepriimto Daniėlio vertimo, žymiai skiriasi ir Jeremijas, kurio vertime kaipurios pranašystės yra surašytos kita eile, o taipgi vietomis yra išleista žodžiai ir net visos eilutės; tokių pat išleidimų yra ir Ijobo knygoje; Karalių knygoose vietomis yra pridėti žodžiai ir tt. Kadangi vertėjai, kaip minėjome, stengėsi laikytis labai arti ebraiško teksto, matomai jis pas juos buvo truputį kitoniškas, negu dabartinis masoretų. Todėl kylant klausimui, ktrats tekstas yra tikresnis, Aleksandriečių ar dabartinis ebraiškas, negalima duoti vieno bendro atsakymo; reikia kiekvienas skirtumas ištirti atskirai, palyginant tą vietą su kitais vertimais ir jos tikrumo laipsnis nutarti, prisilaikant kritikos taisyklių

59. Aleksandriečių vertimas pradžioje buvo priimtas su dideliu džiaugsmu visų Žydų, kaip egiptiečių, taip palestiniečių; bet kada krikščionys, naudodamies tuo vertimu, ėmė jo žodžiais įrodinėti Mesijo atėjimą, Žydai negalėdami atsispirti pradėjo kelti abejones apie Aleksandriečių vertimo tikrumą ir pasidarė sau naujus graikiškus šv Rašto vertimus. Šiandien, atskyrus tik kaipurias jų dalis, visai žuvusius, iš kurių labiau žinomi buvo vertimai Akvilo, Teodotijono, ir Simmakho

Akvilas gimė Sinopos mieste, Ponte, gyveno ciesoriaus Adriano laikais /117-138/, buvo pradžioje pagonis, bet paskiau tapo žydų naujatiikiu /proselitu/. Nėra tikrai žinoma, kuriais metais jis paskelbė savo šv Rašto vertimą, bet turi būti neveliau kaip 140 m, nes tuo laiku, kada šv Ireniejus rašė savo veikalą: *Adversus haereses* /apie 175-189/, Akvilo vertimas, kurį šventasis m'ni, buvo jau nuo senesnio laiko žinomas. Akvilo tikslas buvo duoti sinagogai vertimą artesnį ebraiškam tekstui negu Septynių Dešimtų, ir taip įjį pavaduoti. Ir tikrai, savo vertime jis griežtai laikėsi ebraiškų žodžių, neatsižvelgdamas į graik kalbos taisykles, todėl versdamas ir visai nereikiamus prielinksnius, o nekartą tik pridėdamas graikiškas galūnes prie ebr žodžių. Žydai, gavę Akvilo vertimą, labai juo džiaugėsi; brangino jį ir Eklesijos tėvai dėl jo tikrumo. Jei jis dabar tebebūtų, galėtų geriausiai paliudyti, koks buvo ebr teksto stovis 2 amžiuje. Kaikurie tačiau šv tėvai prikaišioja Akvilui, būk jis tyčiomis užtemdinęs mesijines šv Rašto vietas, išversdamas pav ebraiškąjį *haalma* /Ješ 7,14/ žodžių, *ve'vus* — puella užuot *παρθένος* — virgo, *Mašiakh* /ps 2,2/ žodžiu *ἡ ἐλπίς* unctus vietoje Khristos *χριστός* ir tt; bet tuos skirtumus galima išaiškinti tuo, kad Akvilas galėjo turėti ebr tekstą su įvairiais skaitymais, o taipgi noru išversti kuo tiksliausiai ir todėl jis vartojo naujus, neįprastus žodžius, jo išmanymu, labiau tinkamus, nors pasirodžiusius abejotiniais šv tėvams

Maždaug tuo pačiu laiku, kaip Akvilas, paskelbė savo vertimą ir Teodotijonas. Apie jį patį nėra jokių tikrų žinių. Tiek tik galima pasakyti, kad jis nebuvo krikščionis. Teodotijono vertimas visai maža kuo tesiskiria nuo Aleksandriečių. Tik tose vietose, kur LXX vertimas buvo kiek nutolęs nuo ebr teksto, Teodotijonas jų vertimą pataisė ir papildė. Tuo būdu jo vertime atsirado deuterokanoninės Daniėlio dals, o taipgi ėmė Origeno knyga. Teodotijono vertimas rado kuo geriausį priėmimą pas krikščionis, užtat netaip gerą pas Žydus. Iš jo yra paimtas graik Daniėlio pranašysčių vertimas, kuriuo ir dabar naudojasi Eklesija. Iš jo taipgi ėmė Origenas trūkstančias Aleksandriečių vertime vietas savo hegzapliniame šv Rašto leidime. — Teodotijono graik kalba yra geresnė už Akvilo, nors joje yra daugiau ebraisimų negu Aleksandriečių vertime; bet nė iš tolo ji neprilygsta Simmakho vertimo kalbai

Simmakhas, apie kurio gyvenimą nieko tikro nėra žinoma, padarė savo vertimą baigiantis 2 ar prasidedant 3 amžiui. Jis matomai labai gerai mokėjo abi kalbas, ebraišką ir graikišką, nes jo vertimas, žiūrint kalbos, yra tikrai dailus ir gana ištikimas, nors autorius visai nesirūpino versti žodis į žodį ir stengėsi duoti tik originalo prasmę. Šv Rašto mintys yra jo išreikštos labai aiškiai ir suprantamai, nors Simakhas visur laikėsi graik kalbos taisyklių ir santaikos, pasinaudodamas visu jos įvairumu. Todėl tas vertimas yra nekartą giriamas šv. tėvų. Yra tačiau jame vietų, kurios negali būti visai pagirtos. Vertėjas kadais visai nutolo nuo originalo ir tik atpasakojo, o nevertė; taip net tikėjimo dalykai kaikur pasidarė pas jį neaiškūs, arba išreikšti net klaidingai

Senovėje buvo dar trys kiti graik šv Rašto, nors ne viso, vertimai. Nežinia tikrai, kokio jie buvo didumo, tv, iš kurių knygų jie buvo sudėti, nei kas buvo jų autoriai, nei kuriuo laiku padaryti. Dabar jie vadinami penktu, šeštu, septintu nuo vietos, kurioje juos buvo patalpinęs savo hegzapliniame leidime Origenas. Vertimo, vadinamo šeštu, autorius matomai buvo krikščionis, nes jame randame tokius žodžius: Išėjai, kad išgelbėtume savo tautą per tavo Jėzų Kristų /Habak 3,13/

60. Krikščionių skaičiui vis daugėjant ir kaskart dažniau naudojantis Aleksandriečių vertimu, jis visai nustojo vertės Žydų akyse, kurie net stačiai ėmė jo nekęsti. Priešingai gi, krikščionys skaitydavo jį kaip Apaštalų ir pirmųjų tikėjimo skelbėjų jiems duotą, draug su pačių Apaštalų raštais savo religiniuose susirinkimuose; ir juo labiau didėjo krikščioniškų bendruomenių skaičius, juo daugiau vertimo egzempliorių

reikėjo. Nėviena kita senovėje knyga nebuvo tiek kartų perrašyta, kiek jisai. Bet tas didelis paplitimas pasidarė tekstui gana žalingas. Dažnai perrašinėjant išibrovė į jį nemaža įvairumo. Visų pirma neišvengta paklydimų, einančių iš perrašinėtųjų neatsargumo ir neįsisiūrėjimo. Toliau, kaip kuriuose egzemplioriuose, ypač tuose, kurie buvo nuosavybė žmonių, mokėjusių ebraišką kalbą, buvo padaryta vienur kitur pakeitimų, kurie vėliau perrašinėjant plito. Pagaliau mokytesnieji pagonys, kurie buvo pripratę prie dailios klasiškos graikų kalbos, tapę krikščionimis ir ėmę skaityti ir perrašinėti šv. Knygas, negalėjo susilaikyti nuo jų kalbos taisyso ir nuo pašalinimo netikusių ir graikų kalbos taisyklėms priešingų išsireiškimų ir žodžių. Tuo būdu su laiku Aleksandriečių vertimas atsirado tokiame stovyje, kurs pradėjo kelti nemažą rūpesčio ir neramumo daugelyje krikščionių, nes jie tikybiniuose ginčuose gaudavo iš žydų dažnai išgirsti prikaišiojimus, būk knyga, iš kurios įrodinėjamas krikščioniško mokslo tikrumas ir žydų paklydimas, neturinti jokios vertės, nes ji ne tik nesutinka kaip kuriose vietose su ebraiškuoju tekstu, bet dar ir įvairiuose egzemplioriuose esanti nevienoda

61. Tiems tai nepatogumams išvengti mokytas aleksandrietis, Origenas¹, išleido didelį veikalą, susidedantį iš keleto šv. Rašto tekstų. Tas veikalas, baigtas rašyti apie 232 m, vadinama hegzaple /hexapla/. Origenas savo veikalo puslapius padalino į šešias, o kaip kuriose vietose į septynias, aštuonias ir devynias skiltis. Pirmoje skiltyje jis perrašė ebraišką tekstą žydiškais raidėmis, be balsių; šalymais antroje skiltyje tapę patį ebraišką tekstą tik jau graikiškais raidėmis, taip kaip žodžiai buvo ištariai; trečioje patalpino labiausiai žodžių prisilaikantį Akvilo vertimą, ketvirtoje Simmakho, penktoje Setynių Dešimtų vertėjų tekstą, šeštoje Teodotijoną; prie kaip kurių knygų dar buvo pridėti penktas, šeštas ir septintas nežinomų autorių vertimas²

Jau iš tų įvairių šalimais sustatytų tekstų kiekvienas krikščionis galėjo matyti, koks yra kiekvieno teksto Aleksandriečių vertime tikrumas. Bet Origenas nepasitenkino vien teksto perrašymu. Jis dar pasirūpino pataisyti penktoje jo hegzaplės koliumnoje tilpusį Septynių Dešimtų vertėjų tekstą. Tuo tikslu jis jį palygino su ebraiškuoju tekstu ir kitais vertimais. Ką rado Aleksandriečių tekste tikra ir nesiskiriančia nuo ebraiškojo, tai ir paliko be pakeitimo. Skirtumus gi Origenas pažymėjo tam tikrais ženkleliais sekančiu būdu: radęs Aleksandriečių tekste ką nors, ko nebuvo ebraišrame, jis pradžioje ir pabaigoje tokių žodžių dėjo ženklelį (obelį, metobelį), kurs ir turėjo skaitytoją įspėti, kad žodžių, esan-

¹ Origenas, mokyčiausias ir darbščiausias iš Eklezijos rašytojų pirmais amžiais, g. 185 m Aleksandrijoje, buvo sūnus Leonido, Martiro. Savo veikimą pradėjo, dar labai jaunas būdamas, ėjimu mokytojo pareigų kateketinėje mokykloje Aleksandrijoje. Kilus persekiojimui 216 m pasitraukė iš čia Palestinon, bet veikiai sugrįžo atgal. Buvo pašvęstas į kunigus Kesarijoje, tačiau Egipto vyskupų susirinkimas uždraudė jam eiti kunigo pareigas 230 m. Tuomet jis vėl persikėlė Kesarijon ir čia įsikūrė teologinėje mokykloje. Decijaus laikais buvo įmestas dėl tikėjimo kalėjiman. Mirė 254 m.

² Todėl tose vietose Origeno veikalas yra vadinamas taipgi Heptapla, Octapla ir Enneapla. Yra dar senovėje minimas Tetrapla, kurioje nebuvę abiejų pirmųjų koliumnų su ebraišku tekstu, o tik keturi vertimai Akvilo, Simmakho, Septynių Dešimtų ir Teodotijono. Nežinia tačiau, ar pats Origenas buvo ją perrašęs

čių tarp tokių ženklelių nepripažįsta žydai; taigi tie ženkleliai atsirado pradžioje ir pabaigoje visų deuterokanoninių knygų, kurių tuomet nebuvo ebraišrame tekste. Kur gi ko nors Septynių Dešimtų vertime trūko, tai Origenas paėmė iš Teodotijono vertimo ir anan įdėjo, pažymėdamas įdėtus žodžius pradžioje ir pabaigoje taip pat ženkleliu /asteriscus, žvaigždutė/

62. Nors toks Aleksandriečių teksto pataisymas nebuvo tobulas ir kritiškas, nes Origenui visųpirma rūpėjo suderinimas to vertimo su ebraiškuoju tekstu, tačiau jis buvo labai vertingas, su džiaugsmu buvo krikščionių priimtas ir padarė nemaža įtakos vėliau perrašomiems šv Rašto egzemplioriams. Origeno hegzaplė visa niekuomet nebuvo perrašyta, nes tai buvo begalo didelis iš 50 tomų susidedantis veikalas; atiduotas į Kesarijos biblioteką, jis visai dingo 7 amžiuje. Bet kolumna, kurioje buvo Aleksandriečių vertimas su Origeno pataisymais, pažymėtais ženkleliais, buvo perrašytas daug kartų; ir taip vadinamasis Hegzaplinis tekstas buvo labai paplitęs tarp krikščionių. Be to, ta penktoji skiltis monophizitų vyskupo Povilo iš Telės buvo išversta /617 m/ žodis į žodį su visais Origeno pridėtais ženkleliais į Sirų kalbą, ir tas siriškas vertimas išliko iki mūsų dienų rankraštyje /codex Ambrosianus/ iš 8 amžiaus

63. Origeno pataisytas hegzaplinis tekstas neliko laisvas nuo pakeitimų. Perrašinėtojai pradėjo išleidinėti marginusius tekstą ženklelius, o kaikurie net išleisdavo visas tas vietas, kurios buvo pažymėtos, kaip neesantios ebraiškuose kodeksuose. Taip vėl pradėjo darytis negeistinas įvairumas ir sumišimas. Vos kelioms dešimtims metų praslinkus po Origeno mirties vėl imtasi taisyti Aleksandriečių vertimą. Vienas iš naujų taisytojų buvo Lukianas iš Samosatos, Antiokijos kunigas, nukankintas už tikėjimą 312 m. Taisė jis pirm Origeno buvusį Septynių Dešimtų tekstą, palygindamas jį su kitais graikiškais vertimais ir su ebraiškuoju tekstu, kurio kalbą gerai mokėjo. Antras gi taisytojas buvo Esikhijus, Egipto vyskupas /311/. Lukiano pataisytas tekstas paplito Sirijoje ir Konstantinopolyje, Esikhijaus Egipte; Palestinoje gi pasiliko Origeno hegzaplinis tekstas. Vėliau naujų taisyčių nebebuvo; todėl ir visi dabar išlikusieji rašytuose kodeksuose tekstai priklauso nuo minėtųjų trijų taisyčių, nors gal nėvienas neduoda jų pilnai, be jokių pakeitimų

64. Pradedant nuo 16 amž atsirado gana daug spausdintų Aleksandriečių vertimo leidinių. Svarbiausi tarp jų yra keturi /editiones: complutensis, aldina, sextina seu vaticana, grabiana/, nuo kurių pareina visi vėlesnieji leidiniai

Siksto leidinys, atspausdintas rūpesčiu popiežiaus Siksto V, viršija kitus leidinius, bet duoda tekstą, paimtą beveik iš vieno, nors geriausio kodekso /Vatikaniškio/; todėl ir Siksto leidinys negali būti pavadintas visai tikru. Tikriausiajam tekstui surasti pradėta rinkti vadinamasis kritiškas aparatas iš kitų kodeksų, įvairių vertimų ir šv Rašto žodžių, įrašytų šv tėvų veikaluose. Su to kritiško aparato pagalba mokslo vyrai stengiasi atskirti tris senovinius pataisymus, hegzaplinį, Lukiano ir Esikhijaus; o jau paskui tikisi sujieškoti, koks buvo Septynių Dešimtų vertėjų tekstas, vartojamas dar neatsiradus Akvilo vertimui ir artimas tam, kuriuc naudojosi Apaštalai

65. Aleksandriečių šv Rašto tekstas turėjo nepalyginamą vertę Dievo apreiškimo paplitime tarp žmonių. Būdamas pirmuoju rašyto Dievo žodžio vertimu iš mažai kam žinomos ebraiškos kalbos į labai paplitusią graikiškąją, jis pasidarė pirmas ir seniausias Dievo apreiškimo nešėjas į visas senovės civilizuotas tautas. Jis atsiradęs kartu su žydais Rytų ir Vakarų šalyse, buvo lyg koks prirengėjas žmonijos prie priėmimo Apaštalų skelbiamo Kristaus mokslo ir savo liudijimais rėmė jų žodį. Jis ir vėliau pasiliko daugeliui eklesijų duotojo Sen Sendoroje apreiškimo šaltinis ir dar dabar toks tebėra. Todėl svarbu žinoti, koks yra tikras jo autoritetas, ir ar jis yra autentiškas

Atsiradęs tarp žydų Elenistų Aleksandriečių vertimas buvo visų priimtas su tokia pagarba, kad jam pripažindavo lygią, vertę su ebraiškuoju originalu, o net pradėta tikėti, kad jį pagaminusieji vertėjai buvę šv Dvasios įkvėpti. Tas įsitikinimas turėjo šalininkų ir pirmųjų amžių Eklesijoje. Bet Aleksandriečių vertimas įkvėptas nebuvo, ir įrodinėjimais, kuriais buvo remiama nuomonė apie jo įkvėpimą, nėra įtikiną. Visųpirma buvo šaukiamasi į žydų padavimą apie stebuklingą teksto vienodumą pas visus vertėjus, rašiusius kiekvienas atskirai ir padariusius kiekvienas vertimą visų knygų. Bet tas padavimas nėra tikras, nei vertas tikėjimo, todėl ir negali nieko įrodyti. Šv tėvų pritarimas nuomonei apie vertimo įkvėpimą taip pat priklauso nuo ano senovinio žydų padavimo, todėl ir negali būti tikru įrodymu; be to, nevysi šv tėvai tvirtai laikėsi tos nuomonės; o kaikurie išreiškėdavo apie tą dalyką didesnes ar mažesnes abejones. Septynių Dešimtų vertėjų įkvėpimas negali būti įrodytas nei ta aplinkybe, kad jų tekstu naudojosi Apaštalai ir Evangelistai, iš jo ėmė žodžius ir dėjo į Nauj Testamento knygas. Iš tokio įkvėptų Nauj Test rašytojų pasielgimo galima tik daryti išvadą apie didelę Aleksandriečių darbo vertę, bet ne įkvėpimą

66. Nepripažįstant Aleksandriečių vertimui įkvėpimo, reikia tačiau sutikti, kad jie savo darbą atliko gerai, niekur nepaklydo tikėjimo ir doros moksle, ir jį davė tokį pat, koks buvo ebraiškame tekste. Dievo Apvaizda negalėjo leisti, kad tas vertimas, kur ne tik rengė kelią Evangelijai, bet ir nemaža turėjo patarnauti Kristaus Eklesijai jos pradžioje, jau pačiame savo atsiradime būtų buvęs suteptas klaidomis, priešingomis tikėjimui ir dorai. Todėl Septynių Dešimtų vertimas teisingai laikomas tikrai autentišku šv Knygų Sen Testamento tekstu.

Autentiškas jis buvo Apaštalų laikais, nes jie juo naudojosi patys ir kaip tokį davė davo įsteigtoms Eklesijoms. Visa Kristaus Eklesija naudojosi tuo vertimu, ar iš jo padarytais vertimais lig 6 amžiui kaip Rytuose, taip ir Vakaruose. Iš jo paėmė deuterokanonines šv Rašto dalis, kurių nėra visai ebraiškame tekste. Negalima gi sakyti, kad per taip ilgą laiką Eklesija naudojosi klaidomis suteptu tekstu ir visai neturėjo autentiškų Sen Test šv Knygų lig 6 amžiui

Tiesa, nuo 6 amž Romos Eklesija priėmė šv Jieronimo vertimą, padarytą pagal ebraišką tekstą, bet to dėlei Aleksandriečių vertimas nenustojų savo autentiškumo. Vienybėje su visa Eklesija pasilieka krikščionys, kurie laikosi Rytų liturgijos, ir dabar tebevartoja Septynių Dešimtų vertimo tekstą ar iš jo padarytus vertimus. Be to, popiežius Sikstas V aiškiai mokė (1587 m), kad Sen Testamento Aleksandriečių tekstas yra autentiškas ir svarbiausiuose dalykuose nesiskiria nuo originalinio teksto

Pagaliau palyginant dabartinius kritiškus leidinius Aleksandriečių vertimo su jo seniausiais rankraščiais, galima atrasti, kad nors ir yra skirtumų smulkmenose, bet tikėjimo ir doros moksle niekur nesiskiria nuo tų knygų, kurias Eklesija per penkis pirmuosius amžius laikė autentiškomis

67. *Khaldaiškos paraphrazės Sen Testamento* /targumim/. Pas Palestinos žydus, kurie, sugrižę iš Babelės nelaisvės, pradėjo vartoti kasdieniniame gyvenime siro-khaldaišką kalbą, įsivyravo paprotys skaitomą žmonėms ebraišką šv Raštą atpasakoti ir aiškinti khaldaiškai. Taip su laiku pasidarė khaldaiški šv Knygų vertimai, arba tikriaus sakant khaldaiškos paraphrazės /targumim/, kurios pradžioje buvo laikomos žmonių atmintyje, paskui gi jas surašyta į knygas. Jų atsiradimo vietos yra Palestina ir Babilonas, kur buvo rabinų mokyklų. Iki dabartiniam laikui išliko viso ebraiško teksto khaldaiškos paraphrazės, išskyrus 2 Esdro knygas ir Daniėlį. Svarbiausiu laikoma vadinamasis Onkeloso targumas, padarytas Apaštalių laikais, dabartinę gi savo išvaizdą įgijęs 4 amžiuje. Jame yra tik penkių Mošės knygų paraphrazė, kuri bendrai imant duoda labai ištikimai šv Rašto tekstą, ypač tose vietose, kur randama istorinių pasakojimų. Antra vieta priklauso vyresniųjų ir paskesniųjų pranašų targumui /Još, Teis, Kar, 3 didesniųjų ir 12 mažesniųjų pranašų/, kurio autoriumi laikomas Jonatanas, vienas iš garsaus Hillelio mokytinių; todėl jis turėjo atsirasti Išganytojo laikais, bet dabartinėje savo išvaizdoje jis eina iš 4 amžiaus. Savo tikrumu Jonatano paraphrazės negali lyginti su Onkeloso, nes turi daug tekstą paaiškinančių priedų. Pseudo Jonatano targumas į Pentateukhą ir dar kitų šv Knygų paraphrazės yra vėliau atsiradusios, padarytos nežinomų autorių ir visiškai nedidelę turi kritišką vertę

68. *Siriškas vertimas Pešita*. Sirijos eklesija, seniausia tarp krikščioniškų bendruomenių, sudarytų iš atverstųjų pagonių, jau gana anksti turėjo keletą šv Rašto vertimų, tarp kurių seniausias ir žymiausias yra tas, kurs vadinama Pešita /simplex, vulgaris/. Jis tikriausiai yra pagamintas ne vieno vertėjo. Tik Nauj Testamento knygos, bent protokanoninės, matomai yra vieno autoriaus išverstos, nes jų visų kalba yra vienoda. Kadangi Sirijos eklesija yra viena iš seniausių, o visose eklesinėse bendruomenėse Apaštalių raštai buvo skaitomi religinių susirinkimų metu, todėl galima spėti, kad Nauj Test buvo išverstas į Sirų kalbą ne vėliau kaip pusėje 2 amžiaus. Senasis gi Testamentas, bent jo protokanoninės knygos išversta iš ebraiškos siriškon kalbon pirm Nauj Testamento, kuriame ano žodžiai yra duodami pagal Pešitos tekstą. Todėl Sen Test vertimas turėjo atsirasti jau pirmame amž. Jo vertėjas buvo ne vienas, bet keli, kaip tai galima numanyti iš kalbos įvairumo. Bendrai imant Pešitos vertimas yra gana geras ir tikras, išskyrus deuterokanonines dalis, kurios išverstos žymiai menkliau

§ 10. Lotyniški šv Rašto vertimai

69. Vakarų Eklesijoje nuo pirmųjų krikščionystės amžių šv Raštas skaitomas lotyniškame vertime, kurs kaip visų priimtas ir vartojamas paprastai turi Vulgatos vardą. Viena Vulgatos dalis yra paimta iš seniausio vertimo, padaryto vakarų Eklesijoje neilgai trukus po krikščionystės atsiradimo, kita gi yra šv Jieronimo darbas

Draug su krikščionių tikėjimo paplitimu atsirado reikalas visur turėti šv Knygas, išverstas į tikintiems suprantamą kalbą, nes jos buvo skaitomos religiniuose susirinkimuose. Vakaruose beveik niekas nemokėjo ebraiškai ir tik mokslingieji galėjo mažiau ar daugiau naudotis graikų kalba. Žemesniesiems gi luomams, kuriems priklausė dauguma pirmųjų

krikščionių, buvo žinoma daugelyje vietų vien lotyniška kalba; todėl ton kalbon ir turėjo būti išverstas šv Raštas

70. Apie seniausią lotynišką vertimą išliko taip maža žinių, kad negalima su pilnu tikrumu nutarti, ar jis buvo tik vienas, ar buvo jų daugiau. Iš lotyniškų šv Rašto citatų, randamų seniausiujų šv tėvų raštuose, o taipgi iš senovinių Biblijos rankraščių pasirodo, kad pirmuose krikščionystės amžiuose lotyniškas tekstas buvo labai nevienodas. Vieni mokslo vyrai, pasiremdami tais pastebėtais skirtumais, sako, kad senovėje buvę daug įvairių lotyniškų vertimų, kiti gi laiko tuos visus skirtumus tik pataisymais vieno ir to paties vertimo. Pirmą istorinę žinią apie lotyniško vertimo buvimą turime iš Afrikos, kur II amž pasibaigiant Tertulijonas /160-240/ liudija, kad toks vertimas buvo vartojamas krikščionių; vėliau šv Augustinas, kurs sako jog lotyniškas vertimas atsiradęs pirmaisiais tikėjimo laikais, taipgi liudija, kad jo laiku buvo daug lotyniškų vertimų, nes «kam tik pakliūdavo į rankas pirmais tikėjimo laikais graikiškas kodeksas ir jis jautėsi šiek tiek mokąs abi kalbas, tuojuo išdrįsdavo imtis vertimo», todėl ir perspėja, kad «tarp lotyniškų vertimų augščiau už kitus reikia statyti Itališkasis /Itala/, nes jis labiau laikosi žodžių ir yra visai suprantamas» /De doct II, 14, 15, 16/. Gali būti, kad šv Augustinas tą vertimą gavo iš Italijos, todėl ir pavadino Itale. Tas jo raštuose vartojamas tekstas, kaip pasirodo iš palyginimo citatų, nemažai skiriasi nuo teksto, kurį turėjo Tertulijonas. Taigi iš to, kas pasakyta, pasirodo, kad ne vienas turėjo būti pirmaisiais amžiais lotyniškas vertimas, nors priešingos nuomonės šalininkai, imdami šv Augustino žodžius «vertimas, verstis» prasme: taisyti, taisymas, jo kodekse, Tertulijono ir visuose kituose mato tik vieną vertimą įvairiai perdirbtą

Bet kaip šv Augustinas vadina Italę geresniu vertimu tarp daugelio, taip pat ir Italijoje vienas vertimas buvo pripažintas viršijančiu visus kitus, nes kai šv Jieronimas kalba apie *paprastąjį leidinį* /communis editio/ arba *senovinį vertimą* /antiqua translatio/, ir pas daugelį rašytojų šv Raštas duodamas (cituojamas) dažniausiai pagal vieną vertimą. Tas gi vienas vertimas, kaip pasirodo iš jo teksto palyginimo šv Augustino citatose buvo ta pati Italė

71. Lygiai nežinia tikrai, kur reikia jieškoti ir pačios Italės tėvynės, Afrikoje ar Italijoje. Vieni sako, kad ji buvusi išversta Afrikoje, nes čia visi, mokyti ir nemokyti žmonės kalbėjo tik lotyniškai, čia atsirado pirmi lotyniškai rašiusieji krikščionių rašytojai, kaip Kiprijonas, Tertulijonas, Minucijus Feliksas, nes apie jos afrikietišką kilmę liudijanti, pati jos kalba, kuri buvo ne klasiška Romėnų kalba, bet Afrikoje liaudies vartojama tarmė; tuo tarpu kad Italijoje ir Romoje lotyniško vertimo ne taip labai reikėjo, nes čia graikų kalbos žinojimas buvo gana paplitęs, taip kad ji buvo vartojama liturgijoje, kad kaip graikiškai rašė šv Povilas laišką Romėnams, o Morkus savo Evangeliją, taip graikiška kalba naudojosi ir pirmieji Romos krikščioniški rašytojai, šv Klemensas, Hermas ir kiti. Kiti gi tvirtindami, kad pirmas lotyniškas vertimas atsiradęs Romoje ar bent Italijoje, atsako, jog nors Romoje ir buvo gana paplitusi graikų kalba, bet nebuvo suprantama vietiniai liaudžiai, kuri turėjo tokią pat tarmę kaip ir Afrikoje, jog šv Petras, anot šv Inokento I-jo pats įvedęs lotynišką liturgiją, jog kaip tikėjimas, taip ir šv Knygų vertimas buvo gautas Afrikoje iš Romos

72. Dar mažiau težinoma, kas buvo Italės vertėjas; tiek tik iš jos pačios liekanų galima numanyti, kad ją vertė ne vienas žmogus, bet keli, ir tais vertėjais buvo greičiausiai atversti iš Žydų krikščionys, kuriems lotyniška kalba nebuvo prigimta, nes jie neatjautė jos dvasios, jos įpatybių, bet svetima, pažinta iš nuolatinio susidūrimo su lotyniškai kalbančia liaudimi. Ta liaudies tarmė, vartojama pačioje Romoje, o dar labiau provincijose, žymiai skyrėsi nuo klasiškos, rašytojų ir augštesniųjų luomų kalbos, kaip savo žodynu, taip žodžių formomis ir san-taika. Italės vertime, kaip padarytame iš Septynių Dešimtų vertėjų teksto ir graikiško N Testamento, yra žymi įtaka ir graikiškos kalbos. Pagaliau yra nepigu daug tikra pasakyti apie Italės savybes, nes jos tekstas neišliko visas, o ir tame, kas dar tebėra, ilgainiui įvyko nemaža pakitėjimų.

Didelį svarbumą turėjo Italė savo laiku kaip seniausias ir tikriausias šv Rašto vertimas, vartojamas visoje Vakarų Eklesijoje. Svarbi ji yra ir dabar savo liekanose, nes iš jos šv Knygų tyrinėtojai gali siek tiek geriau pažinti, koks buvo Aleksandriečių vertimo ir Originalinio N. Testamento teksto stovis antrame amžiuje.

73. Nuolatinis lotyniško teksto vartojimas ir perrašinėjimas buvo priežastis atsiradimo daugelio skirtumų įvairiuose jo kodeksuose. Tie skirtumai negalėjo nesukelti teisingų nusiskundimų, kurie ilgainiui vis dažniau pasikartodavo ir buvo priežastis, kad 383 m popiežius šv. Damazas pavedė tuomet Romoje gyvenančiam Jeronimui¹ peržiūrėti ir pataisyti Romos Eklesijoje vartojamą lotynišką šv Knygų tekstą. Jeronimas tuojau ėmėsi darbo ir trumpu laiku pataisė Psalmių vertimą pagal Aleksandriečių tekstą. Pataisytas Psalmynas /Psalterium Romanum/ tuojau buvo priimtas ir įvestas į liturgiją; ir dar dabar randami mišole psalmių tekstai, o taipgi brevijoriuje responsorijos yra iš Romos psalmyno. Tais pačiais 383 m Jeronimas peržiūrėjo ir pataisė Evangelijų vertimą, palygindamas su graikišku tekstu ir tik tas vietas pakeisdamas, kur prasmė nebuvo gerai išreikšta, kitas gi palikdamas taip, kaip buvo. Paskiau taip pat pataisė ir kitas N Test knygas.

Popiežiui Damazui mirus, Jeronimas persikėlė į Rytus. Čia, susipažinęs Kesarijoje su Origeno Hegzapliniu tekstu, jis antrą kartą rūpes-

¹ Šv Jeronimas /Sophronius Eusebijus Hieronimus/ gimė 346 m Dalmatijos mieste Stridone. Jaunas dar būdamas iškeliavo Romon ir čia kuo geriausiai susipažino su klasiška lotynų kalba, o taipgi su graikų ir lotynų filosofiniais raštais. Dievo meilę savo širdyje stiprino pavyzdžiais šventųjų ir martirų, kurių kapus lankydavo Romos katakombose. Priėmęs 20 savo amžiaus metais šv krikštą ir trokšdamas didesnio išsitobulinimo moksluose jis aplankė visas vietas, kurios buvo bent kiek pagarsėjusios mokslu. Buvo Galijoje, Graikijoje, Mažajoje Azijoje, Sirijoje, Palestinoje ir Egipte. Visur klausė dėstymo vyrų, kurie buvo žinomi kaip mokyčiausieji teologai ar šv Rašto aiškintojai. Pirmą kartą apsilankydamas Rytuose išmoko ebraiškos kalbos, kurioje vėliau dar geriau išsitobulino. Nutaręs pasišvesti vien Dievo tarnavimui, jis apsigyveno galutinai Palestinoje netoli Betliejaus ir čia savo ilgą gyvenimą skyrė maldai, kūno varginimams ir mokslieskiems darbams. Nemaža knygų parašė, arba išvertė lotynų kalbon; pripažintas mokyčiausiu šv Rašto žinovu, raštais aiškino atsiunčiamus jam apie šv Raštą klausimus iš viso pasaulio; bet visų didžiausias jo darbas buvo tai naujas vertimas šv Rašto knygų iš ebraiškos kalbos lotyniškai. Šventai gyvenęs šventai baigė savo dienas 30 rugsėjo 420 m

tingiau pertaisė Psalmyną pagal Hegzaplę. Tas antru atvėju pataisytas Psalmynas visų pirma buvo priimtas Galijos eklesijose, už tat ir vadinamas *galikaniskuoju* /*Psalterium Gallicanum*/; vėliau jis buvo visur priimtas ir dabar laikomas lotyniškos Vulgatos dalimi¹. Vėliau Jeronimas peržiūrėjo ir palygino su tuo pačiu Hegzapliniu tekstu Ijobą, Patarles, Pamokslininką, Giesmių Giesmę, Kronikas, o gal dar ir kitas Sen Test Knygas. Nepasitenkindamas atliktuoju darbu ir norėdamas, kad lotyniškai kalbantieji žinotų, kas tikrai yra ebrajiškame tekste, Jeronimas nutarė iš to teksto naujai išversti visas Protokanonines knygas. Taigi gyvendamas arti Betliejaus jis 389 m pradėjo tą vertimo darbą nuo Karalių knygų ir per 15 metų išvertė lotyniškai iš ebrajiškos kalbos visas protokanonines knygas, iš khaldaijiškos — deuterokanonines Tobijo ir Juditos knygas ir iš graikiškos — deuterokanonines Esterės ir Daniėlio dais. Visos Jieronimo taip išverstos knygos, išskyrus tik Psalmyno vertimą, kurs nepapliko, ilgainiui buvo Eklesijoje priimtos ir dabar tebėra lotyniškoje Vulgatoje. Taigi dabartinė Vulgata yra tikrai Jieronimo darbas, nes joje yra protokanoninės Sen Test knygos jo išverstos iš ebrajiškos kalbos, Psalmynas iš Italės paimtas ir jo antru atvėju pataisytas pagal Hegzaplinį tekstą, Tobijo ir Juditos knygos Jieronimo išverstos iš khaldaijiškos kalbos, deuterokanoninės Esterės ir Daniėlio dalys išverstos iš graikiškos kalbos, deuterokanoninės knygos Barukhas, Išmintis, I-II Mak peirėjo netaisytos iš Italės, pagaliau visas Nauj Test, paimtas iš senojo lotyniško vertimo ir šv Jieronimo pataisytas pagal graikišką tekstą

74. Vargu būtų rasti visoje senovėje kitą žmogų, lygiai gerai prisirengusį atlikti tokį didelį darbą, koks buvo išvertimas šv Rašto. Ilgus metus jis tyrinėjo šv Knygas, puikiai pažino tris reikiamiausias kalbas, lotynišką, ebraišką ir graikišką, žinojo krikščionių ir žydų tradiciją, susipažino su visais ano laiko egzegetiniais mokslais, aplankė biblines vietas, perskaitė daugybę kodeksų, trumpai sakant šv Augustino žodžiais, buvo tai mokyčiausis žmogus. Prie didelio mokslo prisidėjo jame, kas nemažiau svarbu, tikrai šventas gyvenimas. Todėl nenuostabu, kad jo padarytas vertimas, nors nėra viena tobulybė, tačiau ne tik viršija visus kitus vertimus, bet gali būti tikras pavaizdas ir visų amžių vertėjams

Savo vertiman Jeronimas įdėjo tik tai, ką rado ebraiškuose kodeksuose, nieko nepriimdamas iš Aleksandriečių vertimo; bet laikydamasis ebraiško teksto jis laikada nutolo bent kiek nuo jo prasmės ir žydų aiškinimo, išreiškė gi mintį pagal Septynių Dešimtų vertimą. Versdamas nesi-laikė per daug vergiškai žodžių, nei labai nuo jų neatsitolino, bet davė mintį ištikimai ir aiškiai, o dažnai ir dailiai; nes ten, kur tai buvo galima padaryti be nuostolio prasmei, jis laikada sutrumpino perilgą vienodą originalo pasakojimą, išreikšdamas jį dailiu lotynišku sakiniu. Tik retkarčiai pasitaiko vietos, kur labai arti laikytasi ebraiškų žodžių, ir kurios dėlto yra mažiau aiškos

Šv Jieronimo vertimo kalba yra be palyginimo dailesnė už Italės. Yra tai ne pilna paklydimų liaudies tarmė, bet raštų kalba. Nėra ji taip tobula, kaip kituose Jieronimo veikaluose, bet, anot jo paties žodžių, tik dėlto, kad jis norėjo šiek tiek prisitarti prie žmonėms priprasto ir labai

¹ Visai naujas lotyniškas Psalmyno vertimas prisilaikant originalinių tekstų yra padarytas ir išleistas popiežiaus Pijaus XII-jo autoritetu 1945 m. To paties popiežiaus dekretu tas naujas vertimas įvestas į brevijorių

branginamo Italės teksto, ir tuo tikslu tyčiomis vartojo kaikada nevisai taisyklingas formas

Vulgatos vertimas pagaliau nėra visur lygus. Tikriausiai ir dailiausiai yra išverstos istorinės knygos, nuo kurių maž kuo tesiskiria Ijobo vertimas; trijose Saliomono knygoje, nors labai greitai verstose, nes į tris dienas, visai gerai yra išreikšta originalo mintis; psalmėse per daug laikytasi žodžių; pranašuose yra labiau žymi ebraiškos kalbos įtaka; daugiau nuo teksto nutolta Tobijo knygoje, kurios vertimą atliko per vieną dieną, ir Juditoje išverstoje į vieną naktį

75. Ne per daug palankiai buvo iš karto priimtas Jieronimo šv Knygų vertimas. Nėdaug, tiesa, tesiginčyta apie jo pataisytą Nauj Test, bet Senasis sukėlė visą audrą užpuldinėjimų, kurie nekartą buvo priežastimi karčių jo vertėjo dejavimų. Vieni bijojo, kad naujas vertimas nesumažintų Septynių Dešimtų vertimo vertės, kurį klaidingai laikyta įkvėptu, ir jį sekusios Italės; kiti matė jame žydiškumo įtaką, kiti vėl sakė, kad tai gali būti papiktinimas pagonims, kurie galį pasakyti, jog krikščionys pakeitė savo tikėjimą; dauguma bijojo jo naujų išsireiškimų, žymiai išsiskiriančių nuo visiems žinomos priprastos Italės; buvo ir tokių, kurie užpuldinėjo iš pavydo ir tamsumo. Priešų buvo pakankamai, bet Vulgata juos nugalejo, ir dar prie gyvos jos autoriaus galvos daugelyje Eklesijų, kaip Galijoje, Ispanijoje, Afrikoje, ji buvo priimta. Popiežiai pradžioje pripažindavo ją lygiai su Itale, paskiau pradėjo kas kart dažniau vartoti ją vieną. Šv Grigalius Did /+ 604/, tiesa, dar sako, kad Apaštalų Sostas pripažįsta abudu vertimu, bet nuo to laiko beveik niekas nebevartoja Italės, o Jieronimo tekstas vienas pradeda vadintis paprastu, paplitusiu, Vulgata

76. Kolei buvo vartojama abudu vertimu, niekas negalėjo uždrausti, kad juodviejų tekstai nebūtų painiojami. Perrašinėjant gi naujus kodeksus taip pat nesilaikyta vieno vertimo, bet dėdavo Vulgaton iš Italės paimtus žodžius ir taip ją betaisydami tik gadino jos tekstą; ir ta buvo priežastis atsiradimo naujų nevienodumų įvairiuose kodeksuose. Pradedant nuo VI amž imta rūpintis tų nevienodumų pašalinimu, bet pas-tangos Kasiodoro, Alkuino, šv Petro Damiano ir kitų neturėjo platesnės įtakos. Tik XIII amž. Paryžiaus universiteto įtaka tai padarė, kad vien jo kodeksą imta dažniau perrašinėjimui ir taip atsirado gana daug vienodų egzempliorių. Bet tas Paryžiaus kodeksas pats buvo su klaidomis, todėl jį perrašinėjant, plito ir jo klaidos. Tuc taigi laiku pradėta rinkti iš įvairių kodeksų kritišką aparatą ir išleidinėdavo vadinamąsias Korektorijas /correctoria, epanothrothae/, kuriose būdavo ne tik Vulgatos tekstas, bet puslapių pakraštėse dar įvairios pastabos apie teksto tikrumą. Kai kurios iš tų korektorių ir dabar nemaža padeda sujieškojime tikro Vulgatos teksto

Pirmą kartą buvo atspausdinta Vulgata 1450 m, ir tame pačiame amžiuje buvo dar paskelbta apie šimtą kitų jos laidų; tačiau jų visų tekstas, kaip paimtas iš ne per daug senų kodeksų, neturi didesnės vertės. XVI amž pradžioje vėl pradėta labiau rūpintis Vulgatos pataisymu, bet atsiradus tuo laiku protestantismui ir klaidžiamoksliai ir patys katalikai ėmė daryti visai naujus vertimus iš ebraiškos ir graikiškos kalbos, arba taisyti Vulgatą pagal originalinius tekstus ir tuo būdu įvedė didžiausį sumišimą į šv Rašto tekstą

77. Kada Tridento Susirinkime pradėta svarstyti klausimas apie Apreiškimo šaltinius, paaiškėjo, kad vieni arba visai atmėta Vulgatą, arba bent išmeta iš jos deuterokanonines knygas ir knygų dalis, kiti nori pavaduoti Vulgatą naujais vertimais, kiti pagaliau daro jos tekste pakeitimų ir taip jį gadina. Taigi susirinkimas, norėdamas užkirsti kelią tokiam pasielgimui su šv Knygų tekstu, išleido visų pirma nutarimą apie šv Rašto kanoną, įvardindamas visas knygas, kurias Eklesija laiko Dievo įkvėptomis ir kanoninėmis ir uždraudė ką nors iš to kanono išmesti, sakydamas: *jei kas jų visų su visomis jų dalimis, kaip katalikų Eklesijoje buvo paprastai skaitomos ir yra senos Vulgatos leidiniuose, nepripažintų šventomis ir kanoninėmis... tebūna atskirtas*. Be to susirinkimas paskelbė Vulgatos autentiškumą ir paliepė peržiūrėti ir pataisyti jos tekstą, kurs vėliau turėjo būti leidžiamas. Nutarimas šiuo reikalu skamba taip: *Tas pats šv Sinodas, manydamas, kad Dievo Eklesijai gali nemaža praversti, jei bus žinoma, kurs iš visų paplitusių lotyniškų šv Knygų leidinių turi būti laikomas autentišku, nutaria ir skelbia, kad tik ta sena Vulgata, kuri pačioje Eklesijoje yra ištirta taip daugelio amžių vartojimu, būtų pripažįstama autentiška viešuose skaitymuose, ginčuose, pamokymuose ir aiškinimuose, ir kad niekas nemėgintų ir nedrįstų jos atmesti dėl kurios nors priežasties... Bet Susirinkimas, norėdamas duoti ir leidėjams, kaip yra teisinga, nurodymą tame dalyke.... nutaria, kad toliau šv Raštas, ypač gi ta sena Vulgata, būtų spausdinama kuo labiausiai pataisyta*¹

78. Tas Tridento Susirinkimo nutarimas sukėlė nemažą ginčų, nes daugelio buvo supastas visai klaidingai. Kaikurie sakė, kad tuo nutarimu esą atmesti originaliniai tekstai ir visi senoviniai vertimai. Bet tikrumoje Susirinkimo tėvai neturėjo tokios minties. Taigi pasirodo visų pirma iš paties nutarimo, kuriame nė vienu žodeliu nėra paminėti originaliniai tekstai, o tik iš anuo laiku paplitusių lotyniškų leidinių vienas yra paskelbtas autentišku. Be to, kaip pasirodo iš nutarimo istorijos, jis buvo iššauktas vien lotyniškų vertimų įvairumo, kuriam pašalinti nebuvo nei reikalo kalbėti apie originalinius tekstus ar senovinius vertimus; todėl ne su jais lyginta Vulgata, bet su lotyniškais vertimais, ir pagaliau pasirūpinta taip sustatyti tą nutarimą, kad juo būtų priimta Vulgata, bet nebūtų nė puse žodžio papeikti net ir kiti lotyniški vertimai. Pagaliau buvusieji susirinkime teologai, /Salmeronas ir k/, kurie geriausiai žinojo nutarimo mintį, aiškiai sako, kad ir toliau bus galima, nė kiek nenusikalstant susirinkimo nutarimui naudotis originaliniais tekstais ir senoviniais vertimais ir iš jų paimtais žodžiais įrodinėti dogmatų, kaip tikrais šv Rašto liudijimais

¹ *Pastaba*. Kas liečia Tridento Susirinkimo dekretą apie Vulgatos autentiškumą Pijus XII precizuoja jį šiais žodžiais: « Ypatingas Vulgatos autoritetas, arba, kaip tai paprastai sakoma, jos autentiškumas nebuvo Susirinkimo pripažintas dėl kritiškų racijų, bet daug daugiau dėl teisinio jos naudingumo Eklesijai ilgų amžių eigoje. Tai yra daugiau juridinis autentiškumas, negu kritiškas, kurs anaip tol nesumažino originalinių tekstų autoriteto ir vertės. Tridento Susirinkimo laikais padaugėjęs Biblijos vertimų, suteptų stambiomis klaidomis /herezijomis/, paskatino Eklesiją įsakyti visiems vieną vertimą. Šiandien, kada pavojus yra praėjęs ir moksliniai tyrinėjimai yra sustiprėję, Eklesija aprobuoja ir padrąsina Biblijos vertimus į naujas žmonių vartojamas kalbas, rekomenduodama kreiptis į originalinius tekstus

Tridento susirinkimo nutarime nėra taipgi pasakyta, kad Vulgata esanti laisva net ir nuo mažiausių paklydimų, neliečiančių tikėjimo ir doros mokslo. Kaip pasirodo iš nutarimo istorijos į Vulgatos klaidas buvo atkreipta dėmesys Romos teologų, matė juos ir patys susirinkimo tėvai ir liepė taisyti, bet dėlėi tų klaidų dar nebuvo klaidinga Vulgata tikėjimo ir doros moksle, kas nutarime ir buvo išreikšta

79. Pagal Tridento nutarimą Vulgata yra autentiška ta prasme, kad ji gali ir turi būti vadinama tikru ir tikėjimo vertu apreiškimo šaltiniu taip kad joje ne tik nėra jokių paklydimų, liečiančių tikėjimo ir doros mokslą, bet dar joje yra tikrai ir ištikimai išreikšta visa tai, kas priklauso rašto Dievo žodžio esmei

Vulgata nesiliauja buvus autentiška, nors vienoje ar kitoje jos vietoje ir nebeturėtų išreikšto kurio nors dogmatinio sakinio su tokia pilnybe, kaip jis buvo originaliniame tekste. Būtų tai išleidimas teksto, bet dar to dėlėi nenukentėtų viso vertimo esmė

Pagaliau dogmatiniai Vulgatos tekstai, nors duoda tą pačią tiesą, kuri yra originale, bet išreiškia ją kaikada truputį kitaip /modalis discrepantia/, t y, tas pats dogmatas viename tekste yra išreikštas aiškiau, kitame ne taip aiškiai, viename vienu atžvilgiu, kitame kitu. Pav Prad 3, 15 Vulgatoje skaitome: Ipsa conteret caput tuum, ji /moteriškė/ sutrins tavo galvą; originale: Ipsum /semen/; arba Lk 22,20 Vulgatoje: Qui pro vobis fundetur, kurs /kraujas/ bus už jus išlietas; originale: funditura išliejamas. Tačiau ir dėl tokių skirtumų Vulgatos tekstas dar nesiskiria tikėjimo ir doros dalykuose nuo originalinio teksto

80. Tridento Susirinkimo nutarimu buvo įsakyta, kad šv Raštas, ypač gi Vulgata, būtų vėliau spausdinama tik kuo labiausiai pataisyta. Katalikų mokslininkai pasirūpino tuoju įvykdyti tą reikalavimą, ir vos vieneriems metams po nutarimo prasliskus, buvo paskelbtas /1547 m/ pataisytas Vulgatos tekstas, gana kritiškai /palyginus 30 senų kodeksų/ paruoštas Jon Hentenijaus, kuriam tą darbą buvo pavedęs Lovanijos universitetas. Trumpu laiku ta Lovaniškė Biblija susilaukė daugiau kaip dvidešimties laidų, o truputį paskiau buvo dar kartą pertaisyta Luko iš Bruges. Garsiausiu jo leidiniu buvo padarytasis 1583 m, kuriuo nau dojosi Romos taisytojai

81. Tridento Susirinkimo tėvai, nutardami Vulgatos pataisymą, prašė Popiežių, kad jis pats tą darbą pavestų savo išrinktiems mokslininkams, ir tikėjosi sulauksią tokio pataisymo dar nepasibaigus Susirinkimui, kad jame galėtų pataisytą Vulgatą patvirtinti. Tačiau dalykas pasirodė ne laip pigus, kaip iš karto manyta. Popiežiai turėjo nemažą kitų rūpesčių, ir Susirinkimo laiku buvo atlikti tik kaikurie prirengiamieji darbai. Paskesnieji Popiežiai, Pijus IV, Pijus V ir Grigalius XIII, nors buvo Vulgatai taisyti paskyrę tam tikrą kardinolų komisiją, bet darbo galo nesusilauhė. Tik Sikstui V /1585-1590/, kurs jau 1586 m paskelbė Aleksandriečių ertimo leidinį, pavyko pabaigti ir pirmą Vulgatos pataisymą. Jo paskirta komisija, pasinaudojus jau anksčiau atliktais darbais ir paėmus pagrįndan Lovaniškės biblijos leidinį /1583 m/, palygino jį su geriausiais senais rankraščiais ir su originaliniais tekstais, ir pažymėjo vietas, kurios reiktų ir kaip reiktų pataisyti; rūpintasi visųpirma tuo, kad sugrąžinus Vulgatą į tokį stovį, kokiame ji buvo išėjussi iš Jieronimo rankų.

Sikstas V pataisytą Vulgatos egzempliorių pats peržiūrėjo, kas jame buvo likę abejotina, nutarė, kaikiuriuos komisijos pataisymus priėmė, daugumą gi atmetė, norėdamas kuo arčiausiai laikytis Lovaniškės biblijos, ir pagaliau, pridėjęs vieton prakalbos konstituciją: Aeterni Patris, liepė rankraštį atspausdinti 1590 m /Vulgata Sixtina/

Sikstas V pasimirė tais pačiais metais, gavęs iš spaustuvės prieš mirtį vos keletą egzempliorių savo pataisytos Vulgatos! Tolesnis jos platinimas buvo sustabdytas, kilus kritikos balsams, kurie nepripažino Siksto leidiniui didesnės vertės ir reikalavo naujo pataisymo. Todėl Siksto V įpėdinis, Grigalis XIV vėl pavedė peržiūrėti Vulgatos tekstą naujai kardinolų komisijai, kuri pasinaudojus Siksto komisijos darbais ir priėmus daugumą jos padarytų pataisymų, jau 1591 m galėjo įteikti popiežiui pataisytą šv Rašto tekstą. Mirus tuo laiku popiežiui Grigaliui XIV, galutinai peržiūrėjo Vulgatos vertimą Klemenso VIII paskirta komisija, ir 1592 m jis buvo atspausdintas Vatikano spaustuvėje. Pradžioje ir tas leidinys buvo vadinamas Siksto vardu; paskiau gi po 1638 m pradėta jį vadinti Klemenso Vulgata /Vulgata Clementina/. Jo tekstas ir dabar pasilieka katalikų Eklesijoje oficialiuoju

Kaip pirmas Siksto Vulgatos leidinys, taip ir antrasis Klemenso yra autentiškas šv Rašto tekstas, nes nei viename nei kitame nėra jokių paklydimų tikėjimo ar doros moksle, nėra taipgi tokių skirtumų, kurie liestų rašyto Dievo Žodžio esmę. Klemenso VIII leidinys, kurs nemaža skiriasi nuo Sikstinio smulkmenose, viršija jį savo teksto tikrumu; bet negalima dar pasakyti, kad jis jau būtų visais atžvilgiais tobulas ir todėl dėl svarbių priežasčių galima kada augščiau statyti vieną-kitą tekstą, paimtą iš kitų kodeksų, o reikalui atsiradus, Eklesijos vyriausybė gali pasirūpinti nauju Vulgatos taisymu, ar visai nauju šv Rašto vertimu iš originalinių kalbų

§ 11. Šv Rašto vertimai lietuvių kalbon

82. Katalikų tikėjimui pradėjus plisti Lietuvių tarpe jau karaliaus Mindaugo laikais, vėliau gi po karaliaus Jogailos krikšto /1386 m/ katalikų skaičiui žymiai padaugėjus visoje Lietuvoje, žinoma ir skelbiamas žmonėms Dievo žodis turėjo būti remiamas šv Rašto žodžiais; bet ar jau ir anais laikais buvo kas nors iš jo išversta lietuvių kalbon, apie tai jokių žinių neturime; o seniausieji šv Rašto dalių spausdinti lietuvių kalboje ir dabar tebesamieji vertimai nesiekia anksčiau 16 amžiaus

Baigiantis tam amžiui lietuviai katalikai turėjo vertimą Evangelijos dalių skaitomų sekmadieniais ir šventomis dienomis, kurs atspausdintas 1599 m Vuiko veikale: *Postilla Catholica*, išverstame lietuvių kalbon kunigo Mikalojaus Daukšos, Medininkų kapitulos kanauninko. Kas buvo to vertimo autorius, tikrai nežinoma; matomai juo nebuvo pats Daukša, nes Evangelijų kalba skiriasi šiek tiek nuo esančių Postilėje homilijų kalbos ir atrodo senesnė už ją. Ta kalba turi nemaž senovinių pilnesnių formų, kurios ilgainiui sutrumpėjo, yra laisva nuo daugelio paskesniais laikais paplitusių tarp lietuvių barbarismų ir gali būti pavadinta tikru pavyzdžiu lietuvių vakariečių tarmės. Antrą Evangelijos dalių vertimą randame kunigo Konstantino Širvydo, jėzuito, veikale: *Punktai sakymų*, kurio pirmoji dalis buvo atspausdinta 1629 m, o antroji 1644. Punktuose Sakymų taip pat kaip pas Daukšą, prieš kiekvieną pamokslą yra dedamas Evangelijos tekstas. Tas antras vertimas ski-

riaisi nuo Daukšos teksto ; jis gana tikras ir geras ; o jo kalba turi taip pat senovines formas ir paliudija, kokia anuo laiku buvo lietuvių rytiečių tarmė. Vėliau tokių pat Evangelijų rinkiniai buvo spausdinami keletą kartų atskiromis knygelėmis. Vienas iš tokių rinkinių, išleistas 1806 m, yra padarytas rūpesčiu Žemaičių vyskupo Kunigaikščio Juozapo Arnulpho Giedraičio

83. Viso N Testamento vertimas lietuviams katalikams buvo parūpintas minėtojo Vyskupo Giedraičio ir atspausdintas 1816 m. Tas vertimas, Giedraičio vardu išleistas, gal ne visas buvo jo paties padarytas, nes kalba ne visose dalyse yra visai vienoda. Vyskupo paskirti cenzoriai, Bonaventura Goilevičius ir Dominikas Mogienis, sakosi rūpestingai rankraštį peržiūrėję ir apsvarstę, palyginę jį su Vulgatos tekstu ir radę visame su juo sutinkantį, todėl ir pripažinę, kad jis gali būti atspausdintas. To vertimo kalba bendrai imant yra gana gera ir palyginant laisva nuo svetimų kalbų žodžių. Žymi yra tačiau jame įtaka lenkiškojo Vuiko vertimo¹, kuriuo matomai verčiant dažnai naudotasi. Pirmąjį Giedraičio vertimo leidinį ne visai galima pavadinti katalikišku tikra to žodžio prasme, nes jis nepatvirtintas Apaštališkojo Sosto, neturi Eklesijos įstatymais reikalaujamų paaiškinimų ; todėl jo skaitymas katalikams negalėjo būti leidžiamas. Antrą kartą Vyskupo Giedraičio Naujas Testamentas be jokių pataisymų, bet jau su reikiama nors per daug trumpais kunigo Staniukyno pridėtais paaiškinimais buvo perspausdintas 1907 m Amerikoje

¹ Lenkai katalikai iki paskutinių laikų naudojo šv. Rašto vertimu padarytu Jokubo Vuiko, jėzuito, pagal Vulgatą ir pirmą kartą atspausdinto 1599 m. Tas viso Sen ir Naujo Testamento vertimas, žymiai viršijęs kitus kaip katalikų taip ir protestantų parūpintuosius, buvo visų katalikų su džiaugsmu priimtas ir labai paplito. Kritikai iki paskutiniame laikui nesigailejo jam pagyrimų. Įtikėta net, kad jis esąs taip pat patvirtintas Apaštališkojo Sosto lenkams, kaip lotyniška Vulgata visai Eklesijai, ir vis neturėta drąsos imtis jo pagerinimo. Tikrai neseniai /1908 m/ pradėjęs taisyti ir išleidinėti Vuiko tekstą su savo komentorium vyskupas Fr Alb Simonas ne tik nelaiko jo turinčiu Romos aprobatos, bet dar ir apie patį vertimą turi kitokią nuomonę, negu senesnieji kritikai. Tarp kito jis sako savo prakalboje : « Vuiko vertimas, puikus kaip vienas iš gražiausių lenkų kalbos paminklų iš XVI amžiaus pabaigos, niekuomet nebuvo tikras šv. Rašto vertimas teisinga to žodžio prasme, bet tikslus vertimas lotyniškos Vulgatos. Kunigas Vuikas, nors anot ano laiko liudytojų mokėjęs ebrajišką ir graikišką kalbą, tačiau, kaip pasirodo iš visos sakinių ir straipsnių eilės, arba retai į originalinius tekstus pažvelgdavo, arba jei ir žiūrėjo, tai ne visuomet juos kaip reikiant suprato. Todėl būtų galima duoti iš jo vertimo visus šimtus tokių išsireiškimų, kurie net žmogui, apsipratusiam su bibline kalba, yra tikri galvosūkiai... Vuikas vertė iš lotyniško teksto žodis po žodžio žiūrėdamas to, ką jie reiškia pirmame geresniame lotyniškame žodyne, nežiūrėdamas, ar lenkas skaitytojas ką nors iš to supras ar ne ». Vyskupas Simonas giria tik Vuiko kalbą, ir sako : « Vuikas silpnas kaipo šv. Rašto vertėjas, yra nepalyginamas lenkų kalbos mokovas. Ten, kur jis rado lengvesnį tekstą, išvertė jį taip teisingai, o be to su tokiu rimtumu ir prakilnumu, kad nepigu jam prilygti. Gražiausia naujų laikų lenkų kalba.... Šalia Vuiko kalbos atrodytų labai skysta : neturėtų nei tos galios, nei tos didenybės, kas taip nuostabu yra Dievo žodžiui, o tai Vuikas mokėjo tobulai išreikšti lenkų šnekoje »

Visai naujas vertimas Evangelijų ir Apaštalų darbų su padalinimu teksto pagal turinį ir su trumpais paaiškinimais buvo padarytas /1906 m/ kunigo Juozapo Skvirecko. Tuo pačiu metu ir to paties autoriaus buvo pradėtas versti lietuvių kalbon visas Šv Raštas. Viena jo dalis, Apaštalų laišakai ir Apreiškimas su nemažu komentorium, atspausdintas 1911 m /Antra jos laida yra išėjusi Vokietijoje 1949 m/. - Kitos šv Rašto dalys su tokiais pat komentoriais buvo išleistos tarp 1913-1935 m. Tuo pačiu metu buvo išleista penkios laidos Naujojo Testamento su trumpais paaiškinimais. Penktoji laida buvo atspausdinta Vokietijoje apie 20.000 egz. 1946 m kaip Amerikos Vyskupų dovana Tremtiniais Lietuvos katalikams

Iš Senojo Testamento lietuviai katalikai anksčiau turėjo tik dvejopą Psalmių vertimą, padarytą Vyskupo Mot Valančiausio, vieną proza, kitą eilėmis. Geresnis iš juodviejų pirmasis parašytas žemaičių tarme, bet neturi jokio komentoriaus ir nelabai gali pasigirti savo tikrumu

Buvo dar rankraštyje vyskupo Baranauško vertimas Senojo Testamento nuo Pradžios lig Jeremijo pranašo

84. Negausingi palyginamai lietuviai protestantai jau gana seniai turi lietuvišką viso šv Rašto vertimą. Seniausiu Evangelijų rinkiniu pas juos yra atspausdintas 1579 m rūpesniu Baltramiejaus Vilento ; o jau 1590 m Jonas Bretkūnas /Bretkė/, Karaliaučiaus pastorius, buvo baigęs versti visas šv Knygas Sen ir N Testamento lietuvių kalbon. Tiesa, Bretkūno vertimas niekuomet nebuvo atspausintas ir dar dabar pasilieka rankraštyje, bet tuo jis buvo svarbus, kad juo naudojosi visi kiti vėlesnieji vertėjai. Taip atspausdintas Jono Rėzos rūpesčiu 1625 m Psalmynas mažuo tesiskiria nuo Bretkūno vertimo. 1660 m atspausdinta dalis Senojo Testamento vertimo, nuo Pradžios iki 40 Ps. To vadinamojo Chilinskio arba Kedainių kalvinių leidinio autoriais buvę aštuoni vyrai, Jurgis Skrodskis, Jonas Bažimauskis ir k. Jie matomai savo darbą atlikdami taipgi nemaž naudojosi Bretkūno vertimu, nes didesnieji skirtumai dažniausiai liečia tik tarmę, kuri pas juos yra lietuvių vakariečių, tuo tarpu kad Bretkūnas rašė Prūsų tarme. Kedainių kalvinių vertimas nebuvo baigtas spausdinti, nes spausdinimo prižiūrėtojams ir korektoriams, Chilinskiui ir Minvydui, pritrūkus pinigų, Londono spaustuvininkas sustabdė darbą ir sunaikino, kas jau buvo atspausdinta. 1701 m išėjo iš spaudos net du Naujojo Testamento vertimu ; o 1735 m pagaliau buvo atspausdintas visas Šv Rašto lietuviškas vertimas, parūpintas J. J. Kvando. Tame vertime deuterokanoninės Sen Testamento knygos atskirtos nuo protokanoninių. Jo autorius taip pat kaip ir visi kiti naudojo Bretkūno veikalą. Vertimo kalba yra daili ir, nežiūrint nemažo prūsiškumų skaičiaus, lengvai suprantama. Kvando vertimas buvo ne kartą paskiau perspausdintas ir dar du kartu pataisytas, Rėzos 1816 m ir Kuršaičio 1869 m

§ 12. Šv Rašto skaitymas naujose kalbose

85. Šv Rašto skaitymas yra naudingas, bet nėra būtinai reikiamas kiekvienam žmogui. Ir Dievo patvarkymu skelbimas gyvu žodžiu yra prieinamiausias ir lengviausias būdas, kuriuo visi gali pakankamai pažinti tikėjimo tiesas, reikiamas išganymui. Tik tuo būdu naudojosi Išganytojas savo mokslui paskelbti. Jis gyvu žodžiu skelbė dangiškojo Tėvo valią, mokė kaimuose ir miestuose, peikė nusikaltimus ir žadėjo užmokesnį visam, kas gera. Pasirinkęs Apaštalus jis jiems liepė taip pat mokyti. Kada atsirado šv N Test knygos, Kristaus mokslo platinimo būdas nepasikeitė ; nes ir toliau Apaštalai ir jų mokytiniai ėjo iš krašto

kraštan, iš miesto miestan ir visur gyvu žodžiu skelbė Evangeliją. Rašyto Dievo žodžio skaitymas pradžioje niekam nebuvo draudžiamas, ir juo labiau plito krikščionystė, juo labiau jis buvo patiriamas, kaip didžiai naudingas gilesniam Kristaus mokslo pažinimui ir sužaditimui skaitančiųjų širdyse karštesnės Dievo meilės; bet tame skaityme jau pirmaisiais amžiais buvo nurodomos kaip kurios taisyklės, pagal kurias ne visos šv. Knygos turėjo būti duodamos be jokio skirtumo į visų rankas. Toks dalykų stovis tęsėsi lig vidurinių amžių. Kada imta versti šv. Raštą į naujas kalbas ir labiau pradėta išnaudoti jo žodžius paklydimams platinėti, atsirado pavienių vyskupų, sinodų ir šv. Sosto įsakymų, žymiai susiaurinančių laisvę šv. Knygų skaityme

86. Protestantai pirmi pradėjo skelbti nuomones, būk šv. Rašto skaitymas esąs būtinais reikiamas kiekvienam žmogui, būk visi gali šv. Knygas suprasti ir būk tik iš šv. Rašto reikią mokytis tikėjimo dalykų. Tos nuomonės buvo aiškiai klaidingos ir tikėjimui pavojingos. Niekur Kristaus moksle nei Eklesijos patvarkymuose nėra įsakymo, reikalaujančio, kad visi žmonės būtinais skaitytų šv. Knygas. Kaip Sen Testamente šv. Rašto skaitymas buvo pavestas kunigams, ir tik karalius turėjo teisę gauti vieną jo egz., taip ir Naujajame rašyto Dievo žodžio skaitymas yra visų pirma priedermė tų, kuriems liepta mokytis kitus tikėjimo dalykų. Šv. Tėvai patardavo skaityti šv. Knygas ir šiaip jau žmonėms, bet būtinais to nereikalavo. Taigi ir dabar šv. Eklesija elgiasi taip pat, rūpindamasi visų pirma tuo, kad tas skaitymas tikrai galėtų būti skaitytajams naudingas. — Klaidinga yra protestantų nuomonė, būk šv. Knygos esančios visiems lengvai suprantamos ir nereikalauja jokių paaiškinimų. Kaip visuomet, taip ir dabar pasilieka teisingas atsakymas, kurį davė apie šv. Knygų suprantamumą Etijopijos karalienės Kandakės išdininkas šv. Pilypui. Kada tas dijakonas išgirdo jį skaitantį Ješąją pranašą ir paklausė: « *Ar manais suprantas, ką skaitai?* » Paklaustasis atsakė: « *Kaipgi aš galėčiau /suprasti/, jei niekas man nepaaiškina?* » /Apd 8,30,31/. Taigi šv. Raštas be tinkamų pamokymų ir paaiškinimų yra ne visiems suprantamas; žmonės negeros valios jį beskaitydami imdavo ir ima jo žodžius ir, saviškai suprasdami, jais stengiasi patvirtinti įvairius paklydimus. Jei šv. Raštas, anot protestantų, tikrai suprantamas be paaiškinimų, tai kam jie patys prirašė visą daugybę įvairiausių komentorių, kodėl jie tarp savęs nesutinka šv. žodžių aiškinime ir vien iš jų imdami savo mokslą yra taip pasidalinę tikėjimo dalykuose? Pagaliau klysta protestantai darydami išvadą, kad reikią visiems skaityti šv. Knygas iš to, jog būk tik vien šv. Rašte esąs tikėjimo mokslas. Nebuvo dar visai Nauj. Testamento knygu, o Kristaus mokslas gana ilgai buvo platinamas tiktais skelbimu; o kai jos buvo parašytos, tai ne visos apreiškimo tiesos į jas pateko, bet buvo toliaus skelbiamos gyvu žodžiu ir išliko Eklesijos tradicijoje, be kurios net nebūtų žinoma, kurios knygos reikia laikyti įkvėptomis ir kanoninėmis

87. Protestantai įvykdydami savo klaidingas nuomones apie šv. Rašto skaitymą, pradėjo vis labiau platinėti tarp savo pasekėjų naujus vertimus, kurių tekstas buvo sudarytas laikada žymiomis klaidomis. Todėl Tridento Susirinkimas prašė Popiežių Pijų IV, kad tų naujų paklydimų sulaikymui būtų išleisti tam tikri Eklesijos potvarkiai. Tokie potvarkiai ir buvo paskelbti Pijaus IV-jo konstitucijoje « Dominici gre-

gis» 24 kovo 1564 m. Trečia ir ketvirta iš dešimties tos konstitucijos taisyklių lietė Biblijos vertimą ir skaitymą ir nurodė, kam ir kaip leista skaityti šv Raštą. Pijaus IV taisyklės su nedideliais pakeitimais buvo patvirtinamos ir paskesniųjų Popiežių Siksto V-jo, Klemenso VIII-jo, Benedikto XIV-jo ir kitų. Leonas XIII-sis pašalinęs /Constitutija « Officiorum ac munerum » 25 sausio 1897 m/ visus senovinius potvarkius, išleido naujus įstatymus apie indeksą ir paskelbė /1900 m/ patį indeksą. Leono XIII įstatymai, kurie liečia šv Rašto vertimą ir skaitymą, yra tokie :

Sk 2. *Apie šv Rašto leidinius originaliniame tekste ir senoviniuose vertimuose.* § 5. Originalinį šv Rašto tekstą ir senovinius vertimus, katalikų ir taipgi Rytų Eklezijos padarytus, jei jų leidiniai yra parūpinti nekatalikų, nors atrodytų tikri ir pilni, leidžiama skaityti tik tiems, kurie užsiima teologiniais ar bibliniais mokslais, bet tik tuomet, kada minėtų leidinių prakalbose ar paaiškinimuose nėra puolamos katalikų tikėjimo tiesos. — § 6. Tuo pačiu būdu ir tomis pačiomis sąlygomis leista skaityti kiti šv Rašto ar tai į lotynišką ar į kurią kitą ne naują /mirusią/ kalbą padaryti vertimai, kuriuos yra išleidę ne katalikai

Sk 3. *Apie šv Rašto leidinius naujosiose kalbose.* § 7. Kadangi iš patyrimo žinoma, jog, jei nuolat be jokio skirtumo ir parinkimo leidžiama šv Rašto skaitymas žmonių kalboje, dėlėi žmonių neapsižiūrėjimo iš to randasi daugiau žalos negu naudos, todėl visi vertimai į naujasias kalbas, net ir katalikų padaryti, yra visai uždrausti, jei neturi aprobatos Apaštališkojo Sosto, arba nėra išleisti vyskupų priežiūroje su paaiškinimais, paimtais iš Eklezijos tėvų ir mokytų katalikų rašytojų. — § 8. Yra uždrausti visi šv Knygų vertimai į kurią nors naują kalbą, padaryti kieno nors iš ne katalikų, o ypač tie, kurie platinami per biblijines draugijas, nekartą jau Romos Popiežių pasmerktas, nes tuose vertimuose nesilaikyta išganingiausių Eklezijos įstatymų apie įkvėptų knygų leidimą. Tie tačiau vertimai yra leisti tokiems, kurie užsiima teologiniais ar bibliniais mokslais, jei tik juose laikytasi to, kas augščiau /§ 5/ patvarkyta

88. Eklezija niekuomet nebuvo uždraudus katalikams skaityti šventas Knygas ; tik tam skaitymui dėl svarbių priežasčių pažymėjo tinkamas ir išganingas ribas. Pagal paskelbtas Leono XIII-jo ir jo išleistus dabar veikiančius įstatymus didesnę laisvę šv Rašto skaitymo turi tie, kurie užsiima teologiniais ar bibliniais mokslais, bent kiek mažesnę visi kiti. Taigi visiems katalikams be jokio ypatingo leidimo leidžiama skaityti šv Raštą katalikų išleistą lotyniškoje, graikiškoje ir ebrajiškoje kalboje, o taipgi katalikų išleistus vertimus į kitas senovines kalbas padarytus /ligi ro amžiui/, turinčius vyskupo aprobatą, nors ir be paaiškinimų. Be to, leidžiama skaityti visose naujose kalbose Biblijas katalikų išleistas su aprobatą to vyskupo, kurio vyskupijoje jos yra spausdintos, ir duodančias Apaštalo Sosto patvirtintą tekstą /kurio lietuvių kalboje dar neturime/, nors ir be paaiškinimų ; arba duodančias tik vyskupo patvirtintą tekstą su paaiškinimais iš šv tėvų ir mokytų katalikų rašytojų. Neleidžiama gi visiems skaityti Biblijų, kurias yra išleidę nekatalikai, kaip senovinėse nebegyvose, taip ir naujosiose gyvose kalbose. — Eklezija uždraudė skaityti tas nekatalikų išleistas Biblijas, ypač gi pasmerkę biblijinių draugijų leidinius, dėl svarbių priežasčių. Visų pirma protestantų biblinės draugijos platindamos šv Knygas remiasi klaidinga nuomone, būk šv Rašto skaitymas būtinai esąs reikiamas kiekvieno žmo-

gaus išganymui. Be to, jos mano, būk paskleisdamos tarp tikinčiųjų ir netikinčiųjų biblijų egzempliorius vykda Išganytojo žodžius: «Eidami mokykite visas gimines»; toks gi vykdymas Kristaus įsakymo yra labiau panašus į pasityčiojimą, negu į tikrą apaštalavimą. Pagaliau biblinės draugijos Eklesijos yra pasmerktos ir dėl paties platinamojo teksto, nes jos bruka visiems klaidžiatikių padarytus vertimus, arba jei duoda katalikiškus vertimus, tai ne pilnus, be deuterokanoninių knygų, be reikiamų paaiškinimų, arba su klaidingais paaiškinimais

Eklesija gindama savo tikrus vaikus nuo to, kas žalinga, moko juos visų pirma gyvu žodžiu, taip kaip įsakė Išganytojas, bet taipgi rūpinasi, kad jiems nestigtų ir rašyto Dievo žodžio pasiskaityti. Tuogi tikslu labiausiai paskutiniiais laikais beveik visuose katalikų kraštuose yra atsiradusios katalikų draugijos, kurių uždavinys yra platinti, skleisti tarp žmonių šv. Knygas, pagal Eklesijos taisykles išleistas, ypač gi keturias Evangelijas ir Apaštalų darbus. Tuos tat katalikiškus leidinius Eklesija karštai pataria skaityti visiems, nes juos skaitydamas kiekvienas tikintis, anot žodžių šv. Tėvo Popiežiaus palaimintojo Pijaus X-jo, gali sau rasti didžiausį dvasinį pelną

§ 13. Apie šv. Rašto prasmes

89. Ne kiekvienas rašytas veiklas yra visiems lygiai suprantamas; kaikurie reikalauja didesnių ar mažesnių paaiškinimų. Paaiškinimų labiau reikia, juo senesniame laike ir svetimesniame krašte veikalo autorius gyveno, ir todėl juo skirtingesnes pažiūras ir savo laiko santykius jis išreiškė. Šv. Knygos turi tai bendrą su kitais senų laikų raštais, kad jos parašytos svetimomis seniai mirusiomis kalbomis, o taipgi laiko ir vietos sąlygose, kurios žymiai skiriasi nuo mūsų. Todėl šv. Raštui suprasti daug daugiau dalykų reikia, negu supratimui dabartinių rašytojų, o dažniausiai jis visai negalimas be ypatingų paaiškinimų. Jei jau ir šiuo atžvilgiu reikia šv. Knygų aiškinimo, tai prisideda dar ir ta aplinkybė, kad jos savo dieviška pradžia, kilme, viršija paprastą ir dažnai geiduliais apakintą žmogaus protą. Tiktai kada žmogus duodasi pamokomas tai pačiai Dvasiai, kuri šv. Knygas įkvėpė, jos pasidaro jam suprantamos. Bet šv. Dvasia nuolat veikia ne kiekviename atskirame skaitytojuje, o tik Eklesijoje, kuri yra tiesos pagrindas ir šulas. Jei tat kas nori tikrai suprasti ir aiškinti šv. Raštą, jis turi ištirti Eklesijos pažiūras ir jų laikytis. Eklesijos tėvai davė taisykles, kurių reikia laikytis, norint suprasti šv. Knygas, o mokslas apie tas taisykles yra vadinamas *Bibline Hermeneutica* /ἐρμηνευτική/, t. y., τέχνη, nuo žodžio ἐρμηνεύειν, išaiškinti, išversti iš vienos kalbos kiton/. Taigi, Biblinė hermeneutika yra tai rinkinys pamokymų ir taisyklių, kurių prisilaikant galima atrasti tikrą šv. Rašto prasmę, atsižvelgiant kaip į žmogišką, taip ir į dievišką jų kilbę

90. Kas gi tat yra šv. Rašto *prasmė*? Šv. Rašto prasmė /nuo žodžio: protas, suprasti/ yra tos tiesos, kurias šv. Dvasia, kaip pirmasis šv. Knygų autorius, norėjo išreikšti per įkvėptus rašytojus. Išreiškimas kurios nors minties gali būti įvykdytas betarpiškai žodžiais, kuriais yra vadinami dalykai, ar veiksmais, ir tarpiskai per pačius dalykus ir asmenis, kurie gali būti figūra kitų dalykų. Taigi, visos tos tiesos, kurias šv. Dvasia išreiškė įkvėptose knygose betarpiškai rašytais žodžiais, yra vadinama žo-

dinė ar literalinė šv Rašto prasmė /sensus litteralis, historicus/; tiesos gi išreikštos vienais dalykais kaip figūromis kitų, turi vardą dvasinės, tipinės ar mistinės prasmės /sensus spiritualis, typicus, mysticus/

Yra minima kažkada taip pat išvadinė /s consequens/ ir pritaikomoji /s accomodatus, accomodatitius/ šv Rašto prasmė; bet tikrumoje ji nėra šv Knygų nuosavybė

91. Žodinė šv Rašto prasmė, išreiškianti Dievo mintis betarpiškai žodžiais, yra dvejopa: tikra /s lit proprius/ ir netikra arba metaphorinė /s l improprius vėl metaphoricus/. Tikra žodinė prasmė būna tuomet, kad sakinyje imamas yra tikras ir paprastas kiekvieno žodžio reiškinys. Taip, sakinyje: «Kitu keliu sugrįžo į savo šalį» /2,12/ kiekvienas žodis turi tikrą ir paprastą savo reiškimą, o jie visi išreiškia mintį stačiai be jokių priedangų. Netikra arba metaphorinė prasmė /žodinė/ atsiranda tuomet, kai sakinyje kurs nors žodis nebe visai pasilaiko savo tikrąjį reiškimą. Kaip pavyzdį galima paimti tokį sakinį: «Tas buvo išmokytas Viešpaties kelio». Apd 18,25/. Žodis «kelias» tikra ir paprasta savo prasme reiškia neperdaug platų, ilgą važinėjimui skirtą žemės plotą; čia gi Viešpaties keliu pavadinta Kristaus mokslas. Tačiau prasmė nesiliauja buvus žodinė, nes ji gaunama, išvedama betarpiškai iš pačių žodžių /plg taipgi žodį «surišti» sakiniuose Jo 18,22; 19,40 ir Mt 16,19; arba žodį «raugas» Lk 13,21; Mt 16,6.11.12 ir Lk 12,1 ir tt/. Metaphorine prasme vadinama visa tai, kas išreiškia įvairiais kalbėjimo paveikslais ar figūromis /antropomorphismais, personifikacijomis, metonimijomis, sinekdokhomis, yperbolėmis ir tt/; jai priklauso taipgi *alegorija*, kuri tuomet būna, kada visas sakinyje /pav Mt 5,13; Lk 3,9/, arba net visa knyga /pav Giesmių giesmė/ yra imama nevisai tikra prasme, ir taipgi *parabolė*, ty, pasakojimas pramanyto dalyko, kurs duodamas lyg kad būtų tikras, idant kuri nors tiesa būtų geriau pavaizduota ir sekmingiau pagirta ar papeikta

93. Kiekviena šv Rašto sakinyje yra žodinė prasmė tikra ar metaphorinė. Buvo tokių, kurie paskui Origeną sakė, būk šv Rašte esą vietų, neturinčių žodinės prasmės, o tik dvasinę; bet tokia nuomonė yra klaidinga, ir visi sakiniai, nurodomi kaip neturintieji savos literalinės prasmės, tikrumoje pasirodo ją turį jei tik yra gerai suprasti. Šv Dvasia, kalbėdama žmonėms ir per žmones, negali nepalikti žmonių žodžiams jų paprasto reiškinio; todėl kaip kiekvieno kito rašytojo, taip ir įkvėptųjų visuose sakiniuose turi būti žodinė prasmė. Šv Raštas visai nustotų savo vertės ir niekuomet nebūtų galima imti iš jo tikro įrodymo, jei žmogui būtų leista abejoti, ar reikia jo žodžiai imti žodine prasme, ar ne; tuomet būtų galima pasakyti apie kiekvieną tekstą, kurs dėlko nors nepatinka, kad jis neturi žodinės prasmės. Pagaliau dvasinė šv Rašto prasmė, anot mokslo šv Tomo Akv, remiasi visuomet žodine ir iš jos išeina; o jei kurioje nors vietoje nebūtų tos žodinės prasmės, ten nebūtų jokios prasmės, nes neturėtų kuo remtis ir dvasinė prasmė; tai gi labiausiai priešintusi šv Knygų įkvėpimui

Kiekvienoje šv Rašto vietoje yra tik viena žodinė prasmė tikra arba metaphorinė. Priešinga nuomonė, sakanti, kad bent kaikiuriose vietose ji esanti keleriopa, kurios laikėsi šv Augustinas, šv Tomas Akv ir kiti, turi gana rimtų įrodinėjimų, bet jie nėra dar taip įtikiną, kad būtinai reikėtų išsižadėti nuomonės apie vieną kiekvienos šv Knygų vietos lite-

ralinę prasmę. Ir iš tikrųjų, šv Dvasia norėjo, kad šv Knygos būtų parašytos žmonių, žmonėms ir žmonių būdu; todėl reikia sutikti, kad ji taip pat norėjo elgtis, kaip daro visi kiti rašytojai, kurie, jei rašo teisingai ir nenori skaitytojų suklaidinti, nededa į tuos pačius žodžius keleto prasmų. Abejonės nėra, kad rašytojų žodžiai patys savyje gali turėti įvairius reiškimus, bet rašytojas paprastai į juos deda tik vieną mintį, ir ji jau turi būti pažinta iš sąryšio su kitomis teksto dalimis ir iš įvairių rašymo aplinkybių; jei jos tikrai patirti negalima, tai žodžiai gali turėti įvairius mažiau ar daugiau tikrus aiškinimus, bet ne įvairias rašytojo prasmes

94. Su žodine prasme rišasi *išvadai* /consectaria/. Tas pats žodis, pritaikytas įvairiems asmenims, gali turėti siauresnę ar platesnę prasmę. Taip, kada šv Raštas vadina žmogų galingu, išmintingu, šventu, tie pavadinimai turi siauresnę prasmę, negu tuomet, kada jie sakomi apie Dievą. Tą tai visųpirma pilnesnę prasmę kaikurie vadina išvadais, bet klaidingai. Yra gi čia tik pilna žodinė prasmė, nes tų pritaikomų žodžių įvairūs reiškimai visai priklauso nuo įvairių asmenų ar dalykų, apie kuriuos jie sakomi. Tikri gi išvadai negali būti teisingai pavadininti šv Rašto prasme. Jie būna tuomet, kada kurs nors išvadas yra daromas protavimu iš šv Rašto žodžių. Tokiame protavime tik viena silogismo premisa yra imama iš šv Knygų, kita gi yra protaujančio nuosavybė; todėl konkluzija tik tuomet esti teisinga, kada antra premisa yra teisinga, ir pats protavimas yra atliktas neklaidingai. Kadangi šv Dvasia tokius teisingus protavimus, anot šv Augustino, numatė, todėl ir išvadas, nors jie nėra tikra šv Rašto prasmė, kaipada šv Dvasiai pasavina šv tėvai, pamokyti pavyzdžiu šv Povilo, kurs protavimu iš Įstatymo žodžių /5 Moš 5/ daro išvadą apie reikalą duoti tinkamą išlaikymą Apaštalams ir altoriaus tarnams /žr 1 Kor 9,9-11/

95. Žodinė prasmė dažnai yra tik šv Rašto kūnas, po kuriuo slepiasi jo siela. Ta siela yra *dvasinė* /tipinė, mistinė/ prasmė. Dvasinė prasmė yra imama ne stačiai betarpiskai iš žodžių, bet jos pagrindu yra asmenys, dalykai, veikimai, atsitikimai ir tt, kurie turi savo žodinę prasmę, o Dievo apvaizdos taip yra sutvarkyti, kad ženklina kitus asmenis, dalykus, atsitikimus. Asmenis, dalykus, kurie ženklina (reiškia) kitus, šv Povilas vadina tipais, paveikslais, alegorijomis, šešėliais, parabolėmis, nes jie turi šokią tokių panašumą į ženklinamus dalykus, kurie paprastai vadinami antitipais. Tas gi panašumas, kadangi jis priklauso nuo laisvos Dievo valios, turi būti mums apreikštas, kad pažintumėm kurioje nors šv Rašto vietoje tipą, o tuo pat keliu ir tipinę prasmę

Nuo tipų reikia atskirti simboliai ir simboliniai veiksmai, kuriuos kaikada darydavo, Dievui liepiant, pranašai paženklinti /išreiškinti/ kurio nors dalyko. Tų simbolių veiksmų prasmė visai priklauso nuo to, ką jie turėjo paženklinti (reikšti) ir jei nebūtų buvę tų paženklintų (reikšiamų) dalykų, tai nebūtų buvę ir pačių simbolių. Tipai gi būna ir turi savo reikšmę patys savimi; dvasinė gi jų prasmė yra jau priedas /plg Ez 12,2.../. Todėl simboliniai veiksmai turi tik vieną žodinę metaphorinę prasmę

Dvasinė arba mistinė prasmė kaikurių teologų yra skirstoma į alegorinę, moralinę arba tropologinę ir anagoginę, žiūrint to kuriuos dalykus tipai ženklina. Dvasinė prasmė vadinama alegorine tuomet, kai tipu paženklintas yra kurs nors tikėjimo dalykas, ypač gi apie Kristų ir Ek-

lesiją /plg pranašo Jonos istoriją ir Mt 12,39/; vadinama moraline arba tropologine, kada paženklinamas dalykas turi pritaikymą žmogaus pasielgime /plg Prad 15,6 su Rom 4/, ir anagogine, jei yra išreikštas kurs nors dalykas, būsiąs ateinančiame gyvenime, kurio tikimės /plg Noės išsigelbėjimą arkoje ir Mt 24,37; 1 Petr 3,20/. Tame pačiame tipe kai kada gali būti visos trys mistinės prasmės. Taip, Jerusale, kuri žodine prasme yra Palestinos miestas, dvasine prasme yra tipas Kristaus Eklezijos, tipas sielos Dievo mylimos ir pagaliau tipas dangaus karalystės /Aprėšk/

96. Be nusikaltimo tikėjimui negalima abejoti, kad šv Rašte tikrai yra dvasinė prasmė, nes jos buvimą pripažino ir savo elgesiu ne kartą patvirtino pats Jėzus Kristus ir apaštalai, aiškindami daug šv Knygų vietų mistine prasme ir iš jos imdami įrodymus savo žodžių tikrumui. Taip Išganytojas dvasine prasme išaiškino pranašo Jonos istoriją, pritaikydamas ją sau. Apaštalas Jonas pasakydamas, kad Kristui ant kryžiaus nebuvo sutrupintos blauzdos /Jo 19,36/, nurodo žodžius Iš 12,46, kuriais buvo pasakyta, kad velykiniam Avinėliui nebūtų sulaužytas joks kaulas. Povilas Ismaelyje ir Isaake mato atstovus Sen ir N Testamento. — Ko taip aiškiai moko šv Raštas, nemažiau aiškiai išpažįsta ir Eklezijos tėvai, kurie nuo seniausių laikų kaipuriuos šv Rašto žodžius aiškina ir vartoja dvasine prasme. Todėl negali būti jokios abejonės, kad iš dvasinės prasmės galima imti įtikinančius įrodymus, jei tik tikrai yra žinoma apie paties tipo buvimą kurioje nors vietoje. Apie tą gi buvimą galima sužinoti iš paties šv Rašto, iš vienbalsio aiškinimo šv tėvų ir iš neklaidingo šv Eklezijos paliudijimo

Nors anot Apaštalų žodžių visas Sen Testamentas yra figūra Naujojo, negalima tačiau iš to dar daryti išvados, kad kiekvienas Sen Test dalykas, kiekvienas jo žodis jau yra tipas Naujojo Test dalykų; arba jei kurs Sen Test asmuo yra figūra asmens Naujame Test, tai dar iš to visai neišeina, kad visi jo pasielgimai būtų paženklinamo asmens tipai. Stačiai neprotingai elgtųsi, kas kiekviename Sen Test sakinyje būtinai įieškotų figūrų

Kaip Sen, taip, anot kaipurių, ir Naujajame Test yra dvasinė prasmė. Taip šv Petro laivas, audrų mėtomas, gali būti figūra Kristaus Eklezijos; šv Povilas randa dvasinę prasmę tame, kad Kristus mirė už miesto. Negalima tačiau maišyti N Test tipų su pavaizdais /egzemplar/ ir sakyti, būk Kristaus prisikėlimas esąs tipas mūsų prisikėlimo, nes jis yra tik priežastis ir pavaizdas to, kas su mumis turi pasidaryti

97. *Pritaikymas /accomodatio/* šv Rašto žodžių dėl randamo panašumo į kuri nors asmenį ar dalyką, kurių įkvėptas rašytojas visai neturėjo mintyje, negali būti vadinamas šv Rašto prasme. Pritaikymas gali įvykti dvejopu būdu, arba pratęsimu /per extensionem/ arba aliuzija /per allusionem/. Pirmas pritaikymo būdas bus tuomet, kada yra panašumas tarp pačių asmenų ar dalykų, taip kad šv Rašto žodžiai pritinka ne tik jo minimam asmeniui, bet dar ir kitiems. Taip, kas šv Rašte yra pasakyta apie Noę: « Jis yra rastas teisus ir rūstybės laike yra padarytas sutaikymu » /Ekkli 44,17/, Ekleziją tai pratęsia ir pritaiko šventiesiems. Pritaikymas per aliuziją būna tuomet, kai panašumas yra tik pačiuose žodžiuose, bet pritaikant tikra jų prasmė yra paliekama nuošalyje, ir tų pačių žodžių skambėjimui yra duodamas visai kitoks reiškinys. Taip,

psalmės /67,36/ žodžius: «Nuostabus yra Dievas savo šventuosiuose», t y, rūmuose, per aliuziją vartojama kitokia prasme, būtent, lyg kad Dievas apsidreikštų nuostabus šventuosiuose žmonės.

Eklesija liturgijoje ir šv rašytojai savo pamokymuose nekartą taip pritaiko šv Rašto žodžius; todėl toks pritaikymas yra girtinas ir sektinas visiems, jei tik jo vartojime yra išlaikytos tam tikros ribos, t y jei tik bus pagirtinas tikslas ir dėl tokio šv Rašto žodžių vartojimo nebus jokio nuostolio ar paniekos pačiam šv Raštui.

§ 14. Svarbiausios hermeneutikos taisyklės

98. Dvejopas yra šv Rašto aiškinimas, *autentinis* ir *mokslinis*. Autentinį šv Rašto žodžių aiškinimą suteikia tik pats jų autorius, t y, šv Dvasia, kuri arba pačiose šv Knygose, arba gyvu ir nuolatinu savo mokymu Eklesijoje duoda suprasti, ką ji norėjo mums apreikšti savo rašytu žodžiu. Moksliniu vadinama aiškinimas tuomet, kada kas teisingai prisilaikydamas gramatiškai istorinių hermeneutikos taisyklių stengiasi pažinti šv Rašto prasmę. Su pagalba gramatiškai istorinių taisyklių galima rasti šv Knygų prasmę tik kaip veiklą, kuriuos yra parašę žmonėms žmonės. Kadangi tačiau šv Rašto pirmasis autorius yra Dievas, ir todėl jame randamas ne tik žmogiškas, bet ir dieviškas elementas, užtat aiškinant šv Knygas reikia atsižvelgti į abudu elementu ir visuomet tai atsimiti, kad mokslinis aiškinimas neturi ir negali būti priešingas autentiniam.

99. Gramatiškai istoriniam aiškinimui reikia visų pirma pažinti visų šv Rašte randamų žodžių reikšmę. Todėl reikia mokėti trys visų svarbiausios šv Knygų kalbos, lotyniška, ebraiška ir graikiška; toliau gi ištirti kiekvieno šv rašytojo išsireiškimo būdas, kadangi jie gyvendami įvairiais laikais ir rūpindamiesi, kad būtų suprantami savo laiko žmonėms ne visi vienodai rašė.

Pastaba. Apvaizdinių Pijaus XII direktyvų pasekme reikia laikyti Biblinės Komisijos laiškas /Kardinolui Suhardui/ 16 sausio 1948 m, kurs liečia Pentateukho šaltinius ir literatūrinę vienuolikos pirmųjų Pradžios Kn /Genesis/ skyrimų rūšį.

«Pirmoji prievolė, kuri, anot Biblinės Komisijos žodžių, čia gula ant mokslinės egzegėsės susideda visų pirma iš atidaus išstudijavimo visų literatūrinių, mokslinių, istorinių, kultūrinių ir religinių problemų, surištų su tais skyrimais. Be to, reikia iš arti ištirti literatūrinę senovės rytų tautų elgseną, jų psichologiją, jų išsireiškimo būdus, o net kaip jie supranta istorinę tiesą; reiktų, trumpai sakant, surinkti bešališkai visą paleontologinių ir istorinių, epigraphinių ir literatūrinių mokslų medžiagą. Tik taip būtų galima turėti vilties aiškiai pamatyti tikrą prigimtį kaikiurių pasakojimų pirmuose Pradžios /Genesis/ Kn skyrimuose.

Įkvėptų autorių rašymo būdą galima pažinti nuolat skaitant pačias šv Knygas, palyginant jas su senoviniais vertimais, o taipgi tyrinėjant senų laikų rašytojų ir šv tėvų raštus. Yra naudinga žodžių reikšmei pažinti ir jų etimologiją, nes žinant žodžio šaknį langviau suprasti ir iš jos padarytus žodžius. Įvairias žodžių reikšmes atrasti labai palengvina vadinamosios šv Rašto *konkordancijos*, duodančios abecelinėje eilėje surašytus visus šv Knygų žodžius su nurodymu jų vietos ir biblinių kalbų ž o d y n a i

100. Toliau, žinant jau atskirų žodžių reikšmes reikia nutarti, kokia prasme kiekvieną žodį autorius pavartojo ir ką juo norėjo išreikšti tyrinėjamoje vietoje. Reikia imti žodžiai visų pirma tikra jų reikšmė ir tik reikalui atsiradus galima juos imti metaphorine prasme. Žodžių prasmę nutarti padeda visos knygos ar bent jos dalies turinys, nes negali pavieniai žodžiai turėti prasmės, priešingos tyrinėjamos knygos turiniui. Toliau, žodžių prasmės pažinimą palengvina ištirimas aplinkybių, kuriose knyga atsirado, prie kokios progos ir kuriuo tikslu ji parašyta. Svarbiausias gi dalykas žodžių prasmės sujieškojime yra ištirimas konteksto, t y, žodžių sąryšio tarp savęs ir su tekstu, esančiu pirm ir po jų, o taipgi su tekstu viso pasakojimo arba ir visos knygos. Pagaliau žodžių prasmę pažinti padeda paralelinės vietos, t y, tie tekstai, kurie nors vieni nuo kitų yra atskirti, bet kadangi turi tuos pačius žodžius tokia pat kontekste, arba tą patį dalyką tik kitais žodžiais duoda, nemažai kiti kitus nušviečia

101. Atradus jau pavienių žodžių prasmę, reikia dar ištirti, ar tokią idėją galėjo turėti pats autorius, ar atrastą prasmę patvirtina istorinės aplinkybės, kurios žodžiai buvo parašyti, nes kitaip ją reiktų atmesti. Todėl yra reikiamas ištirimas, kurio autoriaus yra parašyti svarstomi žodžiai arba bent kuriuo laiku, kuriems pirmiems skaitytojams jie buvo paskirti, ir koks bendrai buvo dalykų stovis tuo metu kada knyga buvo rašoma; trumpai sakant, reikia žinoti visa šv istorija ir archeologija. — Taigi ta žodžių prasmė, kurios teisingumą patvirtina įkvėptų, rašytojų išsireiškimo būdas, kontekstas ir istorija, gali ir turi būti priimta, kaip tikra autorių žmonių prasmė

102. Kadangi šv Raštas yra ne vien žmonių veikalas, bet taipgi ir jį įkvėpusios šv Dvasios, todėl tyrinėjant jo prasmę yra negana laikyti tik gramatiškai istoriškai taisykles. Reikia su šv Knygomis elgtis kaip su šventu dalyku, su tikru Dievo žodžiu. Atsimenant šv Dvasios įspėjimą, kad «į piktavale sielą neįeis išmintis ir negyvens kūne pasidavusiame nuodėmei» /Išm 1,4/, reikia visų pirma skaityti šv Raštas su gera intencija, nesutepta jokiais pašaliniais atžvilgiais; reikia jis tyrinėti ne žingeidumui patenkinti, bet kaip moko šv Augustinas «mūsų tikėjimui sustiprinti, ir mūsų vilčiai paguosti, ir mūsų meilei pažadinti» /Contr Faustum 13,18/. Reikia turėti sielą nekaltą ir papuoštą dorybėmis, kad galėtumėm skaityti Dievo žodį su ta pačia dvasia, su kuria jis parašytas. Pagaliau reikia sau išmelsti jo tikrą supratimą, nes anot šv Augustino: «Tai yra visų svarbiausia ir visų reikiamiausia, reikia mels-tis, kad būtų galima suprasti» /De Doctr 3,37/

103. Kadangi šv Rašto autorius yra Dievas, kurs negali nei pats paklysti, nei kitus įvesti paklydiman, todėl iš karto reikia atmesti kiekvienas šv Knygų aiškinimas, kurs įrodinėtų, jog įkvėptas rašytojas yra kur nors savo veikale paklydęs. Ta tačiau taisyklė apima ne visus šv Rašte paminėtus dalykus, negali būti jokio paklydimo tame, ką šv Rašytojai paduoda nuo savęs. Jeigu jis pasakoją, ką kiti yra kalbėję, tuomet reikia žiūrėti, kokie yra tie kiti kalbantieji asmenys; jei turi dievišką pasiuntinystę, tuomet ir jų žodžiuose negali būti klaidos; jei jie dieviškos pasiuntinystės neturi, jų žodžiai yra tik paprastų žmonių žodžiai ir gali būti su paklydimais. Taip Ijobo knygoje yra išreikšta įvairių asmenų

nevienodos nuomonės, kurios nesidaro teisingesnėmis dėl to, kad jas su-
rašė įkvėptas ir neklaidingas rašytojas

104. Visų šv Knygų autorius yra vienas ir tas pats neklaidingas Dievas, todėl šv Rašte negali būti tikro prieštaravimo tarp įvairių rašytojų ir prieštaravimo vienos kurios šv Knygoje vietos kitai. Dabartiniuose tekstuose pasergimi nesutikimai yra į juos įsibrovę perrašinėjant, bet jie neličia tikėjimo ir doros mokslo ir turi būti svarstomi žiūrint kritikos taisyklių. Nesutikimai gi svarbiuose dalykuose yra tik tariami /antiphaniae/. Jiems suprasti ir išaiškinti reikia atsiminti, kad ne visuomet vieni ir tie patys žodžiai vartojami vienokia prasme; taip pav ką kitą reiškia žodis «brolis» pas Mt 12,46 ir ką kitą daugelyje kitų vietų; arba tas pats tikėjimo mokslas ne visur yra duodamas pilnai, bet dažnai vienoje vietoje jis svarstomas vienu atžvilgiu, kitoje kitu. Istoriniuose pasakojimuose ne visur šv autoriai kalba savo vardu, dažnai panašiai aprašo ne tuos pačius dalykus, o tik panašius, arba tuose pačiuose vienas duoda daugiau aplinkybių, kitas mažiau; vienas tas, kitas kitas

105. Apreiškimo mokslas ir šiaip jau žemiški mokslai yra tai du spinduliu iš tos pačios tiesos saulės, Dievo; todėl negali būti tikro prieštaravimo tarp šv Rašto ir žemiškų mokslų. Kas yra visai tikrai ir aiškiai išreikšta šv Rašte, tai negali būti netikra ir žemiškų mokslų šviesoje; ir taip pat, kas yra aiškiai ir matomai įrodyta žmonių moksluose, to nereikia atmesti aiškinant šv Raštą, bet jo žodžius, jei būtų ne visai aiškūs, reikia išaiškinti pagal visai tikrą ir aiškų žemišką mokslą. Ir iš tikrųjų dažnai minimi prieštaravimai yra ne tarp šv Rašto ir mokslo, bet tarp žmonių, kurie jais užsiima, ir kurie nesyki peržengdami savo ribas duoda kaip šv Rašto prasmę arba mokslo tiesą tai, ko nėra šv Rašte arba ko mokslas nemoko

Todėl, aiškinant šv Knygas, reikia įsidėmėti, kad ne visa teisinga, kas randama senovės paminkluose ir todėl ne visa verta pilno tikėjimo, nes jų sudėjėjai dažnai, kaip ir dabar daroma, rašydavo pasigyrimui tiesą pagražindami ir gana toli nuo jos atsitraukdami. Iš antros gi pusės nereikia užmiršti, kad šv Knygos neturi tikslo mokyti žmones kronologijos ar istorijos, kad jos nėra istoriniai traktatai, kurie nieko neišleidžia iš minėtinų istorinių atsitikimų, ir kad anot šv Jieronimo «šv Rašte daug dalykų pasakyta žiūrint nuomonių to laiko, kurio atsitikimus duoda, o ne žiūrint to, kaip iš tikrųjų būta» /In Mt 14,8; in Jer 28,10/. — Tą patį galima pasakyti ir apie gamtos mokslus. Negalima per daug remtis, aiškinant šv Raštą visomis naujomis mokslinėmis sistemomis, kurios dažnai yra tik nuolat besikeičiančios hipotezės. Gana gi parodyti, kad šv Knygų žodžiuose nėra nieko priešingo neabejotiniams gamtos mokslams, kurie turi visai tikrus įrodymus. Negalima taipgi įieškoti pas įkvėptus rašytojus mokslinių išsireiškimų, nes jie apie gamtos dalykus kalba tuo būdu kaip jų laiku kalbėjo visi kiti žmonės. Jei Mošė sako, kad Dievas padaręs du žiburius, didesnę dieną valdyti, mažesnę nakčiai ir žvaigždes /Prad 1,16/ arba kada Pamokslininkas kalba apie saulę grįžtančią į savo vietą, tai jie šneka taip pat, kaip kasdieniniame gyvenime kalba ir dabar patys astronomai, minėdami saulės tekejimą ir nusileidimą

106. Šv Knygos, kaip turinčios savyje tikėjimo ir doros mokslą, yra duotos sergėti ir aiškinti šv Eklesijai; todėl jas aiškinant reikia lai-

kytis to, kas apie šv Rašto aiškinimą yra nutarta Eklesijos. Apie tokį reikalą buvo padaryti tam tikri nutarimai, paremti šv tėvų mokslu, Tridento ir panaujinti Vatikano Susirinkimuose šiais žodžiais: «Tikėjimo ir doros dalykuose, priklausančiuose krikščioniškajam mokslui, ta šv Rašto prasmė turi būti laikoma tikra, kurios laikėsi ir laikosi šv motina Eklesija, ir todėl niekam neleista aiškinti šv Rašto priešingai tai prasmei arba priešingai sutartiniam šv tėvų aiškinimui» /Const de fide cath caput c 2/

Žiūrint tų Eklesijos nutarimų šv Rašto aiškintojas turi priimti ir ginti tą prasmę, kurią kaip autentišką tiesiog ar netiesiog nutarė šv Eklesija. Bet šv Rašto vietų, kurių prasmė tiesiog Eklesijos nutarta, yra labai nedaug. Pav Tridento susirinkime nutarta, kad žodžiuose Rom 5,12 yra kalbama apie pirmųjų tėvų nusidėjimą /sess 5 c 2. 4/. Ypač svarbūs nutarimai apie šv Raštą yra leidžiami vadinamosios *Biblinės Komisijos* įsteigtos Romoje 1902 m/. Daugiau yra vietų, kurių prasmė nestaciai nutarta, pasmerkimu klaidingų mokslų, kuriuos remdavo klaidingu šv Rašto supratimu, ir per aptarimą kaikiurių tikėjimo dalykų, nuo kurių teksto aiškinimas kada kada priklausio

Reikia taipgi laikytis aiškinimų, kuriuos sutartinai duoda šv tėvai, kaip apaštalo tikėjimo liudytojai apie tekstus, išreiškiančius tikėjimo ir doros dalykus; nors yra leidžiama tikram reikalui atsiradus nuo jų aiškinimo pasitraukti istoriniuose ir kituose dalykuose, kurie nepriklausio tikėjimui ir doros mokslui

Pagaliau, kadangi mokanti Eklesija atsiliepia ne tik per savo nutarimus, bet duoda tikrą mokslą ir kasdieniniame savo pasielgime ir nuolatiname Dievo žodžio skelbime, todėl reikia sergėtis visokio šv Rašto aiškinimo kuriuo nors būdu priešingu Eklesijos duodamam mokslui; šv Knygų aiškintojas turi visuomet atsižvelgti į Eklesijos tikėjimą, aiškinti visą analogiškai tam tikėjimui ir būti pasiryžęs priimti ir ginti tuos aiškinimus, kuriuos duos šv Eklesija

§ 15. Šv Knygų prasmės išreiškimas arba šv Rašto aiškinimai

107. Nėgana atrasti šv Rašto prasmę prisilaikant hermeneutikos taisyklių; bet ji dar reikia tinkamai išreikšti. Išreiškėjo uždavinys yra duoti ne savo paties mintis, bet tų asmenų, kurie šv Rašte kalba, ir tai aiškiai ir ištikimai, nei daugiau, nei mažiau, kaip jie norėjo išreikšti. To gi išreiškimo tikslas yra, kad klausytojai ar skaitytojai kuo geriausiai suprastų, kas šv Knygoje pasakyta. Biblijos aiškinimu arba jos prasmės išreiškimu užsiimdavo nuo seniausių laikų garsiausi Eklesijos tėvai ir rašytojai, kad tuo būdu tikinčiuose labiau plėstų krikščioniškojo mokslo pažinimą ir pamaldumą ir kad juos labiau apsaugotų nuo klaidžiatikysčių. Aiškinimo darbas nesiliovė ir paskesniais laikais; daromas jis ir dabar. Keturi yra jo svarbiausi būdai: *paraphrasis*, randama visais laikais, *skholijos* ypač šv tėvų metu, *glossos* daugiausia viduriniais ir komentoriai naujesniais amžiais

108. Šv Rašto *paraphrasis* yra tai toks šv Knygų prasmės išreiškimas, kada pasilieka visa jų forma, ir kalbančiu yra pats knygų autorius, tik tai jo mintims išreikšti įvedami aiškesni ir paaiškinantieji žodžiai. *Paraphrasis* tuo skiriasi nuo ištikimo vertimo į žmonėms suprantamą kalbą, kad vertimas pašalina tik sunkumus, kilstančius dėl svetimų žodžių, o *paraphrasis* dar nugali neaiškumus, einančius iš konteksto ir pa-

ties dalyko. Ji papildo autoriaus neišreikštas mintis, nesuprantamus išsireikškimus išsaiškina, supainiotus sakinius geriau sutvarko

Reikiamiausiais privalumais paraphrasyje turi būti jos ištikimybė, t y kad ji nieko neatimtų, bet ir nieko naujo, kas būtų svetima autoriaus minčiai, nepridėtų, o tik kitaip tą patį dalyką išreikštų. Toliau paraphrasis turi būti aiški, be palyginimo lengviau suprantama skaitytojui, negu pats paraphrazuojamas tekstas. — Trumpa, ypač ten, kur tekstas yra gana aiškus, kad dėl žodžių daugybės ji nepasidarytų mažiau suprantama. Paraphrasies kalba turi būti gera, laisva nuo per daug kasdieninio gyvenimo žodžių, kad randamas šv Rašte išsireiškimo kilnumas visai nenudiltų

109. Skholijos ir glosos yra tai trumpi paaiškinimai, dedami ne į patį tekstą, bet šalia jo, kad skaitant palegvintų supratimą. Glosos tuo skiriasi nuo skholijų, kad anos paaiškina filologiškai ir istoriškai tik kairiurus atskirus žodžius ir vargiai suprantamus išsireikškimus, senesnius ir rečiau sutinkamus. Glosų vardas paimtas iš graikų kalbos, kurioje žodis *γλῶσσα* reiškia liežuvį, toliau gi kalbą; su laiku tuo vardu pradėta taipgi vadinti tuos neaiškius kurio nors teksto žodžius, kurie reikalavo paaiškinimo. Glosos buvo rašomos šalia teksto, tarp eilių, apačioje puslapių arba atskirose knygosė. Jų rinkiniai buvo vadinami *Glosarijais*, o jas surinkusieji autoriai glosatoriais

Skholijose aiškinta ne tik mažiau suprantamus žodžius ir išsireikškimus, bet buvo dar duodami įvairūs skaitymai, o taipgi nurodomas minčių sąryšis kontekste. Nuo komentorių jos skyrėsi tik savo trumpa forma ir vengimu betkurio pasitraukimo nuo aiškinamo dalyko. Savo vardą jos gavo iš žodžio «schola», dėl to kad skholijos ypač buvo skiriamos mokykloms. Buvo jos rašomos šalia ir apačioje teksto, o taipgi atskirose knygosė

110. Komentorius yra tai išreiškimas arba išaiškinimas šv Rašto prasmės, platus, dalyką išsemiantis, iš visų pusių apsvarstantis, mokslinis, paremtas įtikinančiais įrodymais, liečias ne tik sunkesnes vietas, bet visą, kam reikia paaiškinimo. Komentoriai būna arba viso šv Rašto, ar pavienių knygų. Būna komentuojamas arba originalinis tekstas arba vertimai, ypač Vulgata, bet atsižvelgiant sunkesnėse vietose į originalus.

Komentoriai paprastai taip sutvarkomi. Prieš patį aiškinimą dedamas įvadas į aiškinamą knygą, kurs gvildena klausimus apie knygos autorių, apie jos pirmuosius skaitytojus, kokia proga, kuriuo tikslu, kada ir kur buvo knyga parašyta, koks yra knygos turinys, koks jos autoritetas, taip kad skaitytojas iš įvado įsigyja visas reikiamas žinias apie knygą apskirtai bendrai ir prisirengia prie supratimo atskirų jos dalių. Toliau, tekstas dalinamas į straipsnius ar tai žiūrint knygos skyrimų, ar sujungiant panašaus turinio skyrimus po viena antrašte, ar taip pat padalinant. Aiškinama eilutė po eilutės, sakiny po sakinio, nurodant sąryšį tarp jų ir su kontekstu. Daroma teksto kritika, duodama įvairūs skaitymai, pažymima, kurs iš jų gali būti tikresnis ir kodėl. Aiškinant ir pašalinant sunkumus pasinaudojama visais tais nurodymais, kuriuos duoda mokslas filosofijos, istorijos ir teologijos dirvoje, ir tuo, ką pats aiškintojas išmano, bet visuomet atsižvelgiant į Eklesijos įstatymus. Pagaliau laukiama iš aiškintojo, kad jis duodamas naujus šv Rašto prasmės išreiškimus, kurie skiriasi nuo kitų aiškinimų, duotų ir racijas, dėl kurių jis nuo anų pasitraukia

PRADZIOS KNYGA

Ivadas

1. Pirmos penkios Šventojo Rašto knygos yra vadinamos Mošės *Pentateukhu* /πεντάτευχος/. Tą vardą jos gavo dar Kristui negimus iš Žydų elenistų Aleksandrijoje; paskui jis buvo priimtas ir krikščionių; reiškia gi tą pat, ką ir « Penkios knygos » ar « Penkiaknygis ». Nors Pentateukhas susideda iš penkių dalių, kurios skiriasi viena nuo kitos savo turiniu, tačiau jos taip tarp savęs rišasi, viena kitą papildydamos, kad daro tikrai vieną veikalą. Tokiuo jis buvo laikomas jau Žydų, S. Sandoroje, Kristus gi ir apaštalai N. Sandoroje taip pat niekuomet nekalba apie penkias Mošės knygas, bet tik apie vieną. Tos vienos knygos tikrasis vardas yra *Istatymas* /*Lex, Thorah*/, arba *Istatymo knyga* /*Liber Legis, Sefer Hattorah*/, nes taip ją vadino visuomet Žydai /žr 2 Esd 8,2; Još 1,8 ir k/, taip vadino Išganytojas /Mt 12,5 ir k/, ir tas vardas jai reikia duoti, žiūrint turinio. Istatymas, kaip galima matyti iš žodžio kilmės ebrajiško vardo *Thorah*, reiškia čia pamokymus ir įsakymus, kuriuos Dievas davė pirma per Patriarkus, paskui per Mošę, ir kuriuos turėjo laikyti Viešpaties išrinktoji tauta, Israėlaičiai, kad taip pasilikdami atskiri nuo kitų tautų būtų verti nešėjai išganymo visiems. Istatymo knyga nėra tik sausų įstatymų ir paliepimų rinkinys; jos turinys yra taip pat Dievo apreikštoji Religija ir pasakojimas apie atsitikimus, kurie buvo priežastis išrinkimo tai Religijai sergėti vienos tautos, kuriai buvo duotas atskiras kraštas, su kuria buvo padaryta iškilinga sandora ir kuriai buvo suteikti pažadai apie kilstantį iš jos pasaulio Atpirkėją, Mesiją

2. Kiekviena iš penkių Istatymo dalių turi savo vardus. Palestinos Žydai jas vadindavo pradiniais jų teksto žodžiais; todėl pirmoji dalis pas juos gavo vardą *Bere'sith* /In principio, pradžioje/, antra *Velleh šemot* /Haec sunt nomina, tie yra vardai/, trečia *Vaiikera* /et vocavit, ir pavadino/, ketvirta *Vaijedadder* /et locutus est, ir kalbėjo/ ir penkta *Elleh haddēbarim* /haec sunt verba, tie yra žodžiai/. Aleksandriečių vertime Pentateukho knygas pavadinta vardais, nurodančiais svarbiausį jų turinį, kurie buvo priimti ir Ekleisijoje. Tiegi vardai yra: Γένεσις, Genesis, Pradžia; Ἔξοδος, Exodus, Išėjimas; Λευιτικόν /βιβλίον/, Leviticus /liber/, Kunigų knyga; Ἀριθμοί, Numeri, Skaičiai; Δευτερονόμιον Deuteronomium, Pakartotas Istatymas

Pirmoji Pentateukho knyga, Pradžia, yra lyg kad pagrindas ir prirengimas visos įstatymdavystės, randamos kitose knygose. Ji prasižada įžanga /1,1-2,3/, kurioje ikvėptas autorius aprašo pasaulio sutvėrimą, parododamas ne tik Sutvėrėjo visagalybę ir gerumą, bet taip pat priklausymą visų dalykų nuo Dievo, tuo būdu mokydamas reikalo būti tobulai klusniais galingiausiam ir geriausiam Viešpačiui. Pirmoje knygos dalyje /2,4-11,26/ autorius parodo, kaip atsitiko, kad iš padaugėjusios žmonijos Dievas išsirinko tik vieną žmogų, kad jo šeimoje išsilaikytų apreikštoji

Religija ir pažadai. Taigi čia randame, po trumpo paminėjimo laimingo pirmųjų žmonių stovio žemiškame rojuje, istoriją jų nupuolimo, aprašytą pirmąją brolių žudystę ir pasidalinimą žmonių giminės į du skyrius, neteisingų Kaino vaikų, ir teisingųjų Seto palikuonių, toliau pagedimą taip pat paskutiniųjų ir baisią tvano bausmę, kuri ištiko žmonių ir nuo kurios per Dievo malonę išsigelbėjo tik Noės šeima. Kadangi nei tvanas nepataisė žmonių giminės, ir jau išgelbėtoje Noės šeimoje atsirado vienas kaltininkas, o žmonėms padaugėjus vėl padaugėjo jų nedorybės, tai autorius išskaičiavęs įvairias iš Noės vaikų kilusias tautas įvardija Semo palikuonis lig Tarei, kurio sūnus Abraomas turėjo būti Dievo išrinktosios tautos tėvas. Antroje knygos dalyje /11,27-50,26/ aprašyta ypatinga Dievo apvaizda, pasireiškusi išauklėjime tos išrinktosios tautos. Ton dalin įeina Abraomo pašaukimas, Dievo sandora su juo, jam padarytieji pažadai, platus aprašymas kitų aplinkybių jo gyvenimo, turėjusio būti pavyzdžiu palikuonims, kuriems tačiau ne visiems buvo lemta priklausyti išrinktajai tautai; toliau istorija Abraomo ainių iki Jokubo ir jo sūnaus Juozapo mirčiai Egipte, į kurią Jokubo šeima buvo Dievo Apvaizdos nuvesta, kad čia iš visos dvylikos sūnų, kaip Izraelaičių tėvų išaugtų didelė tauta

3. Trijose sekančiose knygose yra kone visi Dievo duoti Izraelaičiams per Mošę įstatymai. Tie įstatymai surašyti maždaug ta pačia eile, kaip jie pragai pasitaikius buvo skelbiami; taigi jie rišasi su svarbiausiais atsitikimais išrinktosios tautos istorijoje

Išėjimo knyga taip pavadinta dėl to, kad žymiausis joje aprašytas atsitikimas yra Izraelaičių išėjimas iš Egipto; bet be to atsitikimo jos išangoje /1,1-7/ randame, nors labai trumpai paminėtą, Žydų istoriją nuo Juozapo mirties iki Mošės gimimui, o taip pat toje knygoje yra aprašyta jų kelionė per tyrus pirmaisiais metais po išėjimo iš Egipto. Taigi, pirmoje knygos dalyje /1,8-13,16/ aprašytas pats išėjimas, būtent, kaip Dievas padarė Mošę prispaustų Žydų gelbėtoju, ką tasai kartu su savo broliu Aaronu darė Izraelaičiams išlaisvinti pas Paraoną, kurio širdies sukietėjimo negalėjo įveikti devynios Dievo siųstos slogos visam Egiptui, kaip pagaliau nugalėtas dešimtąja sloga, pirmgimių mirtimi, Paraonas sutiko paleisti iš po savo valdžios Žydus, kuriems to išlaisvinimo atminimui buvo liepta švęsti kas metai velykas

Antroje Išėjimo dalyje /13,17-18,27/ pasakojami dideli Dievo padaryti keliaujantiems Žydams stebuklai, kuriais jie turėjo būti priręgti į įstatymo priėmimą Sinajaus kalne; tie stebuklai buvo perėjimas Raudonosios jūros, pavertimas kartaus vandens saldžiu, putpelių atsiuntimas, manos iš dangaus davimas, vanduo iš uolos ir Amalekiečių nugalėjimas

Trečioje knygos dalyje /19,1-40,36/ pasakojama, kaip buvo Žydams pagarsinta dešimts Dievo Įsakymų, kaip jie nusigandę meldė, kad Dievas padarytų Mošę tarpininku Įstatymų skelbime, kaip Mošei pasiliekančiam per keturias dešimtis dienų Sinajaus kalne, kur jis gavo pamokymus apie Sandomoros padangtės padarymą, Žydai buvo pasidirbdinę garbinimui aukso veršį, kaip juos nubausta, kaip buvo atnaujinta sandora, pastatyta ir pašventinta sandomoros padangtė

4. Trečią Pentateukho dalį, Kunigų knygą, Žydų rabinai vadina *Thorath hakkohanim* /Lex sacerdotum, Kunigų įstatymas/. Visi tie vardai nurodo knygos turinį, kurs susideda iš pasakojimo apie tai, kaip iš Levio giminės tarpo buvo išrinktas Aaronas ir jo sūnūs ir pašventinti kunigais,

toliau iš įvairiausių įsakymų apie aukas ir apie kitus Dievo garbinimo pasireiškimus, ir apie kunigų pareigas. Kunigų knyga rišasi su Išėjimu, nurodydama, ką Israėlaičiai iš savo pusės turėjo padaryti, kad būtų verti tuo nuolatinio Dievo pasilikimo tarp jų sandoros padangtėje, kurios padirbdinimas aprašytas Išėjimo knygoje. Įvairūs yra čia randami Dievo paliepimai ir jie surašyti ta eile, kaip buvo duodami; bet juos visus galima padalinti į du skyrius

Taip pirmoje Kunigų knygos dalyje /I,1-10,20/ kalbama apie įvairias aukas ir jų apeigas, kuriomis Israėlaičiai turėjo išreikšti savo priklausymą nuo Dievo, apie pareigas ir teises kunigų, per kuriuos aukos turėjo būti daromos ir apie pačių kunigų išrinkimą ir pašventimą

Antroje dalyje /II,1-27,34/ randame įsakymus apie nesuteptus ir suteptus gyvulius ir valgius, apie išviršinį ir vidinį tyrumą, reikalaujamą iš visų Israėlaičių, ypač gi iš kunigų, apie įvairių iškilmių dienas; visa gi tai pabaigia pažadai už įstatymo laikymą bei prakeikimai už jo peržengimą, ir pagaliau paminėjimas įžadų bei aukų, Dievui daromų laisva valia

5. S k a i č i a i s yra vadinama ketvirta Pentateukho knyga, dėl to kad joje duodami skaičiai išrinktosios tautos, kurios visų giminių nariai, Dievui liepiant, buvo suskaičyti. Labiau jai tačiau tinka kai kada rabinų vartojamas vardas *Bammiddar* /in deserto, tyruose/, nes čia yra istorija viso to laiko, kada Žydai keliavo per tyrus. Ne visi tačiau tos istorijos atsitikimai įrašyti Skaičių knygoje, o tik svarbiausieji, turėjusieji artimą sąryšį su išganymu, kurs per Žydus turėjo būti laikomas visai žmonijai. Draug su atsitikimais yra duodami ir kai kurie nauji tuo laiku paskelbti įstatymai

Visa knyga gali būti padalinta į tris dalis, kurių pirmoji /I,1-14,15/ prasideda Žydų suskaičymu, padarytu antrame po iškeliavimo iš Egipto mėnesyje; toliau eina kai kurie nauji įstatymai ypač reikiami tolesnei kelionei sutvarkyti, suskaičymas dovanų sudėtų padangtės pašventinime, pirmų velykų šventimas tyruose ir tolesnė kelionė, kurios metu Žydai, nuvarginti kelio sunkumais ir mėsos stoka, išgąsdinti savo žvalgų pasakojimu apie laukiančius juos Palestinoje baisumus, taip murmėjo prieš Dievą ir Mošę, kad Viešpats nutarė atidėti jų įėjimą Žadėtojon Žemėn, iki visi, kurie jau užaugę išėjo iš Egipto, neišmirs tyruose, o Aaronas ir jo sesuo Marija buvo nubausti raupsais

Antroji knygos dalis /I5,1-19,22/ apima 39 kelionės metus, kada turėjo išmirti atmestoji karta; bet iš viso to laiko atsitikimų autorius mini tik nubaudimą Korės, Datano ir Abirono už pasisavinimą kunigystės ir paduoda naujus Dievo paliepimus, liečiančius nekruvinas atnašas, šabato laikymą ir kunigus bei levitus

Trečioje gi knygos dalyje /20,1-26,13/ yra kelionės istorija nuo pirmo lig vienuoliktam mėnesiui 40 metų. Tuo laiku miršta Marija, ištrykšta stebuklingai iš uolos vanduo murmantiesiems Žydams, bet dėl abejojimo Dievas atima teisę įeiti Žadėtojon Žemėn iš Mošės ir jo brolio Aarono, kurs neilgai trukus miršta; o vis murmantieji Israėlaičiai nubaudžiami žalčiais, nugali Amoriečius ir užpuola Moabiečius, kurie veltui šaukiasi į Balaamą, nes jis užuot prakeikti Žydus juos laimina; Madijaniečiams tačiau pasiseka įtraukti Žydus į stabmeldystę. Toliau daromas naujas Israėlaičių surašymas; Dievas paskiria Jošų Mošės įpėdiniu ir papildydamas senuosius įsakymus duoda naujų; atimta iš Madijaniečių žemė išdalinama tarp giminių Rubeno, Gado ir pusės Manaso; pagaliau įvar-

dijamos tos vietos, kur Žydai buvo sustoję savo kelionių metu ir paliepiamas sunaikinti Kanaano gyventojus ir jų žemes pasidalinti

6. Penktą pentateukho knygą Žydai kai kada vadina *Mišneh hatthorah*, o išversdami tą vardą Graikai ir lotynai - *Deuteronomium*, dėl to kad ji trumpai pakartoja, kas plačiau parašyta kitose knygose; užtat *Pakartotasis Įstatymas* teisingai gali būti vadinamas Mošės veikalo pabaiga. Visa knyga susideda iš trijų pamokslų, kuriuos pasakė Mošė pirmą dieną 12 mėnesio 40 kelionės metais, ir istorinės pabaigos

Pirmame pamoksle /1,1-4,10/ Mošė atpasakoja visą, ką Dievas buvo per jį padaręs Išrinktajai tautai, kad taip ją pažadintų laikyti padarytają su Dievu sandorą

Antras pamokslas /5,1-26,19/ yra tai sutrumpintas visas įstatymas, pradedant nuo Dešimties Dievo įsakymų; taigi čia yra reikalavimas mylėti Dievą, sergėtis stabmeldžių draugystės, priminimas Dievo geradarystės, palaiminimai už klusnumą ir prakeikimai už neklusnumą, įsakymai apie aukų vietą, apie vengimą stabmeldžių įpročių ir jų dievaičių, apie saugojimąsi suteptų valgių, apie jubiliejaus metus ir metines šventes, apie teisėjų ir karalių pareigas, apie levitus ir pranašus, apie prieglaudos vietas, karių teises, įvairius naminio ir šeimyninio gyvenimo santykius, apie pirmones ir dešimtines

Trečiame pamoksle /27,1-30,20/ Mošė liepia, užėmus Palestiną, atnaujinti Hebalio ir Gerizimo kalnuose iškilmingai sandorą, paskelbiant palaiminimus ir prakeikimus, kurie sujungti su Dievo įsakymų vykdymu ar peržengimu; baigia gi nauju paraginimu būti ištikimais Viešpačiui. Istorinėje pabaigoje /31,1-34,12/ aprašyta Jošuos paskyrimas Mošės vieton, paminėtas paliepiamas apie Įstatymo knygos skaitymą ir jos laikymą sandoros skrynioje, duodama Mošės giesmė, jo paskutinis palaiminimas, suteiktas dvylikai giminių, papasakota jo mirtis, palaidojimas ir apraudojimas

7. Lig 18 amžiaus galui Žydų ir krikščionių vienoks buvo tikėjimas apie Pentateukho atsiradimą; visi buvo įsitikinę, kad Mošė yra jo viso autorius, gal tik atskyrus paskutinius Pakartoto Įstatymo skyrimus ir kai kuriuos sakinius, kito rašytojo pridėtus. Bet paskesniais laikais bibliniam racionalismui įsiviešpatavus protestantų mokslo srityse, prasidėjo aršus griovimas seno įsitikinimo ir įrodinėjimas, kad Pentateukhas atsiradęs daug vėliau už Mošę, ir kad jis buvo pasidaręs iš įvairių autorių raštų

Apie tokį Pentateukho atsiradimą buvo pareikšta gana daug tarp savęs nesutinkančių nuomonių, kurias visas galima padalinti į tris skyrius

Taigi, anot vieno, Pentateukhas buvęs sudėtas iš keleto įvairių raštų, kurie jo redaktoriui buvo tik šaltiniai /systema documentorum/, kiti matė jame visą daugybę trumpučių raštų, sutrauktų į vieną veiklą /systema fragmentorum/, treči pagaliau sakė, kad Pentateukhas pasidaręs iš vieno ne per daug ilgo veikalo, kurs keletą kartų amžių bėgyje buvęs perdirbamas, papildomas ir padidinamas, iki negavęs dabartinės išvaizdos /s supplementorum/. Tos įvairios sistemos, pramanytos Pentateukho atsiradimui išaiškinti, buvo įvairiu būdu perdirbamos, ir nors nė viena nepatenkina pilnai pačių racionalistinių kritikų, jų dauguma tačiau šiandien pritaria pirmajai sujungiant ją su trečiąja; taigi jie atskiria Pentateukhe keletą ne vieno laiku parašytų dokumentų /dažniausiai keturis: Elohis-

tišką, Yahvistišką, deuteronomistišką ir kunigų kodeksą/ ir sako, kad iš jų per sujungimą ir vienų kitais papildymą pasidaręs gana vėlame laike veikalas, dabar Pentateukhu vadinamas

8. Pats naujų nuomonių įvairumas, nesutikimas tarp savęs daugelyje dalykų, kad ir vienos kurios nors nuomonės šalininkų, pakankamai liudija apie silpnumą įrodymų, kuriais vaduojasi kovotojai prieš tradicinę tezę apie Pentateukho atsiradimą; tuo tarpu, kad tas senas ilgų amžių įsitikinimas gali būti patvirtintas visai tikrais liudijimais. Suteikia gi juos Šventasis Raštas abiejų Įstatymų, vienodas tikėjimas Žydų sinagogos ir Krikščionių Eklesijos, pagaliau ištyrimas paties Pentateukho

Kada Išganytojas pradėjo skelbti Evangeliją, buvo tvirtas visų Žydų įsitikinimas, kad Mošė yra Pentateukho autorius ir kad jis yra parašęs penkias Įstatymo knygas; todėl ir vadindavo paprastai Pentateukhą «Mošė» ar «Įstatymu». Taip darė Žydų rašytojai Juozapas ir Philonas ir taip kalbėjo visos Žydų sektos, parisiejai ir sadukiejai. Jėzus Kristus patvirtino tą tikėjimą, pats vartodamas įprastus Pentateukho vardus.

Visame Naujame Testamente yra arti 60 vietų, kurios turi didesnę ar mažesnę sąryšį su Mošės Įstatymu. Ne iš visų jų galima išvesti, kad to Įstatymo rašytojas buvo pats Mošė, nes dažniausiai jose minimi tik kai kurie atsitikimai iš Mošės gyvenimo, ar kalbama apie jį kaip apie Įstatymo davėją, ar duodama šis tas iš paties Įstatymo; tuos gi visus dalykus būtų galėjęs surašyti kas kitas, o ne pats Mošė; bet daugiau kaip 20 vietų yra kalba apie Pentateukhą tiesiog kaip apie knygą, ir jos autoriumi vadinama Mošė. Kada vieną kartą sadukiejai, netikėjęsiejį į mirusiųjų prisikėlimą, tyčiodamies klausė Išganytoją, kieno moterimi prisikėlime bus ta, kuri gyvendama čia žemėje buvo išteikėjusi už septynių brolių, vieno po kito ir primindami prie tos progos Įstatymo mokslą apie leviratą /5 Moš 25,5/ sakė: «Mokytojau, Mošė mums parašė ir tt,» Jėzus nepaneigė, kad tą patvarkymą buvo parašęs Mošė, o tik papeikė jų neišmanymą, sakydamas: «Argi ne dėl to klystate, kad nežinote Raštų, nei Dievo galybės» ir pats patvirtinimui mokslo apie mirusiųjų prisikėlimą šaukėsi į Mošės Įstatymo žodžius /Iš 3,6/ ir sakė: «Apie numirusius gi, kad jie prisikels, ar neskaitėte Mošės Knygoje, kaip pasakė jam Dievas prie krūmo tardamas» ir tt /Mk 12,18-27/. Išganytojas, minėdamas Mošę kaip įstatymo autorių, ne vien taikėsi prie jo laiku priimtojo Žyduose kalbėjimo būdo, bet tikrai aiškiais žodžiais išreiškia, kad tas pats Mošė, istoriškas asmuo, per kurį buvo duotas įstatymas, buvo ir jo rašytojas. Neigiantiems Jėzaus dievystę Žydams, taip jis sakė: «Tyrinėjate Raštus, nes jūs tariatės juose turį amžinąjį gyvenimą. Jie tai ir yra, kurie liudija apie mane... Nemanykite, kad aš jus kaltinsiu pas Tėvą; jūsų kaltintojas yra Mošė, kuriuo jūs tikėtės. Nes jei jūs tikėtumėte Mošei, juk tikėtumėt ir man, nes jis rašė apie mane. Bet jei jūs netikite jo raštamais, kaip gi jūs tikėsite mano žodžiams» /Jo 5,39-45-47/ Taigi, iš šitų Išganytojo žodžių aiškiai pasirodo, kad Mošė ne tik kalbėjo apie Mesiją, bet ir rašė: tie jo raštai ir randamos juose pranašystės apie Mesiją buvo žinomi Žydams ir buvo ne kas kita, kaip tik Pentateukhas

9. Kone visose Sen Ist knygose yra mažiau ar labiau aiškių liudijimų apie Pentateukhą, iš kurių patiriame, kad visoje Žydų istorijoje nebuvo tokio laiko, kada nebūtų buvę žinomas Pentateukhas ir nebūtų buvę tikėta, jog jo autorius yra Mošė

Buvo žinomas Pentateukhas Žydams Babilono nelaisvėje ir sugrįžusiems iš jos, o jo autoriumi laikyta Mošė, nes apie tai liudija anuo laiku parašytos knygos Makabiejų /2 Mak 7,6/, Eklestinės /prakalba 24, 33; 45,6/, Esdro, Pranašų Malakijo, Daniėlio, Barukho, Kronikų. Taip 1 Esd 3,2.4 skaitome, kad Jošue ir Zorobabelis pastatė Dievui altorių ir šventę su žmonėmis Padangčių šventę sulig to, «kaip parašyta Mošės Dievo vyro, įstatyme»; iš 2 Esd 8,1... žinome, kad Esdras skaitė iškilmingai surinktiems Žydams «Mošės įstatymo knygą». Malakijas sako Žydams «Atsiminkite Mošės, mano tarno, įstatymą, kurį aš jam paliečiau Horebo kalne» /Mal 4,4/. Daniėlis mini prakeikimus, kurie įrašyti «Mošės, Dievo tarno, knygoje» /9,11/. Barukhas kalba apie Žydų nelaimės «sulig to, kas parašyta Mošės įstatyme... kaip tu /Viešpatie/ kalbėjai per tavo tarną Mošę dienoje, kurioje jam liepei parašyti tavo įstatymą Izraelio vaikų akivaizdoje» /Bar 2,2.28/. Kronikų knygoje primenami Viešpaties žodžiai, kuriais žadama Žydams pagalba, jei jie laikys visą ką Dievas yra jiems liepęs «per Mošės ranką, ir visą įstatymą, ir apeigas ir teises» /2 Kron 33,8; plg 1 Kron 16,40; 2 Kron 23,18; 31,3; 34,14; 35,6.12 ir k/.

Lygiai buvo žinomas Pentateukhas ir pirm Babilono nelaisvės Žydams, suskilusiems į dvi karalystes. Izraelio karalystėje veikusieji pranašai, Osee ir Amosas, mokydami, nuolat turi atmintyje Pentateukho turinį ir yra įsitikinę, kad jis žinomas jų klausytojams /Oš 4,2; 6,7; 8,1.12 ir k; Am. 2,4.5; 5,21-25 ir k/. Taip pat ir Judos karalystėje buvo žinomas Mošės įstatymas. Taip karalius Josapatas buvo įsakęs kunigams ir levitams mokyti žmones, einant per Judos miestelius «su Viešpaties įstatymo knyga» /2 Kron 17,7-9/; karaliaus Josijo dienose buvo atrastas prie šventyklos «Įstatymo knygos egzempliorius Mošės ranka» /4 Kar 22,8/, matomai tas pats, kurs buvo laikomas sandoros skrynioje ir kurio nors stabmeldystei pasidavusio karaliaus metu iš ten paimtas ir kitur padėtas; pranašų Judos karalystėje žodžius nebūtų galima suprasti be Mošės įstatymo, taip jie yra su juo sujungti ir juo paremti /plg Is 1,1-15 su Pak 32,1.6; Prad 32,26; Is 19,6; Kun 36,33 ir k/.

Mošės įstatymas buvo žinomas taip pat ir laikomas tuomet, kada visi Žydai turėjo vieną karalių. Saliamonas savo maldoje /3 Kar 8,23.../ mini Pakartoto Įstatymo žodžius, labai atsižvelgia į potvarkius, įrašytus Kunigų knygoje ir stato šventyklą, kuriai pavaizdas yra Išėjime aprašyta sandoros padangtė. Dovidas dėkoja Dievui /2 Kar 7,22-24/ už pažadėtą sau amžiną karalystę Pak Įstatymo žodžiais. Visa, ką pasakoja Samuėlis ir Teisėjų knygos apie Žydų namini, viešą, religinį gyvenimą, parodo, kad jis buvo paremtas pamokymais įrašytais Pentateukhe; o jo žodžiai dažnai yra kartojami ano laiko Žydų lūpomis.

Jošues knygoje keletą kartų yra paminėtas Mošės rašytas įstatymas. Dievas liepė Jošuei laikyti pačiam ir pasirūpinti, kad kiti laikytų Mošės įstatymą, ir jam paveda svarstyti to įstatymo knygą /Još 1,7.8/. Pagaliau visa Jošues istorija yra tik įvykdymas to, kas parašyta Pentateukhe, ir be jo daug dalykų toje istorijoje būtų visai nesuprantamų /plg Još 24,1.../.

10. Pačiame Pentateukhe yra liudijimų, kad jo autorius buvo Mošė. Tie liudijimai yra dvejopi: vieni sako, kad Dievas liepė Mošei surašyti laikuriuos dalykus, iš kitų gi galima daryti išvadą, kad visas Pentateukhas buvo Mošės parašytas. Taip po Amelekiečių pergalejimo, Dievas kalbėjo Mošei: «parašyk tai atminimui knygoje» /Is 17,14/. Tiesa, tas paliepimas apima tik vieną atsitikimą, bet žodis «knygoje», ebr «*bassefer*», nurodo jau pradėtą rašyti veikalą, kuriame Mošė pažymėdavo atminimo

vertus atsitikimus iš Žydų istorijos. Toliau, kada buvo padaryta pirmą kartą su Dievu sandora, « Mošė parašė visus Viešpaties žodžius » /Iš 34,4/, o po atnaujintos sandoros vėl gavo paliepiamą rašyti /Iš 34,27/. Kelionei baigiantis, Mošė surašė pagal Dievo įsakymą visas Žydų stotis tyruose /Skaič 33,2/. Taigi, pats Dievas buvo liepęs Mošei rašyti, ir nors tas paliepimas lietė stačiai tik kaikuriuos svarbiausius atsitikimus, tačiau ir visus kitus dalykus turėjo rašyti tas pats Mošė. Kad tikrai taip buvo padaryta, paliudija kiti Pentateukho žodžiai, nes skaitome: /Pak 31,9... 24.../: « Taigi Mošė parašė visą tą įstatymą ir pavedė jį sergėti kunigams... ir įsakė jiems tardamas: po septynerių metų, atleidimo metais, Padangčių šventėje... skaitysi to įstatymo žodžius prieš visą Israėlį... kad girdėdami mokytųsi ir bijotų Viešpaties jūsų Dievo ir sergėtų ir vykdytų visus to įstatymo žodžius... » ir truputį toliau, « kada tat Mošė parašė to įstatymo žodžius knygoje ir pabaigė, įsakė levitams, kurie nešė Viešpaties sandoros skrynią, tardamas: Imkite šitą knygą ir padėkite ją Viešpaties jūsų Dievo sandoros skrynios šalyje, kad ten būtų liudijimas prieš tave ». Visuose šituose žodžiuose kalbama ne apie vieną kurią nors dalį, ne vien apie Pakartotą įstatymą, bet apie visą Pentateukhą, nes kaip pasirodo iš Žydų padavimo, jie vykdydami Mošės įsakymą, Padangčių šventėje skaitė susirinkusiems žmonėms iš viso įstatymo, o ne iš vienos kurios nors knygos. Iš antros gi pusės, nors cituotuose žodžiuose ir būtų kalbama tik apie Pak Įstatymą, tai iš to, kad jis buvo parašytas Mošės, reikia daryti išvadą, jog ir kitos knygos buvo pirm Pakart Įst parašytos to paties autoriaus, nes Deuteronomijos negalima suprasti be Skaičių, Kunigų ir Išėjimo knygų, o tos paskutinės be Pradžios. Mošė Pakartoto Įstatymo pamoksluose, pasakytuose prieš patį Žydų įėjimą Žadetojon Žemėn, neįsileidžia į visas smulkmenas įstatymdavystės, įvykusios per 40 metų, bet vienus dalykus aplenkia visai, kitus vos primena, kitus vėl paaiškina ir papildo naujais įsakymais, reikiamai atsižvelgiant į artimą paėmimą Palestinos; tačiau jis reikalauja, kad būtų ištikimai laikomi visi Dievo įsakymai, ir liepia klausytojams įieškoti jų surašytų knygoje. Jis sako: « Jei nelaikysi ir nevykdysi visų to Įstatymo žodžių, kurie yra surašyti šitoje knygoje... Dievas padaugins tavo bausmes, bausmes dideles ir pasiliekančias, silpnybes bjauriausias ir nuolatines, ir atgręž į tave visus Egipto prispaudimus, kurių bijojai, ir prilips prie tavęs; be to ir visas negales, kurios nėra surašytos šitoje Įstatymo knygoje, atves tau Viešpats iki tavęs nesutrints » /Pak 28,58-61/. Matomai, kad ta įstatymo knyga jau buvo tuomet parašyta, ir joje buvo ne tik visi įstatymo žodžiai, bet ir Egipto bausmės, apie kurias kalba Išėjimas. Taigi pačiame Pentateukhe yra gana liudijimų, kad jis visas buvo parašytas Mošės; ir jiems reikia tikėti taip pat, kaip tikima kitoms istorinėms knygoms, liudijančioms apie savo atsiradimą, kolei nėra tikrai įrodytas joje randamų liudijimų klaidingumas.

11. Seniausiam Žydų padavime, paremtame Šventojo Rašto žodžiais yra liudijimų, kad visuomet tikėta, jog pats Įstatymo skelbėjas buvo taip pat jo viso ir rašytojas. Tas Žydų tikėjimas buvo žinomas net kai kuriems pagonių rašytojams, kaip Aleks Polihistoriui /1 amž pirm Kr/ Eupolemui /2 amž pirm Kr/, Hekatiejui /4 amž pirm Kr/. Vienoks buvo tuo atžvilgiu padavimas pas Žydus Palestiniečius, elenistus, Žydus gyvenusius Babilone, Samariečius, parisiejus, sadukiejus ir esenus. Flavijus Juozapas ir Philonas sako, kad Mošė aprašęs pranašų būdu ir savo mirtį, t y, paskutinius Pentateukho skyrimus. Vargu būtų išaiškinti tokį vienuodumą išsiskirsčių Žydų tradicijoje, jei ji nesiremtų seniai

visiems žinoma tiesa juo labiau kad Pentateukhas yra svarbiausias Žydų tikėjimo mokslas visiems priimtinas, daug, ne be vargo, vykdomų įsakymų, o taip pat pasakojimai ir priekaištai, kurie turėjo nemaža užgauti Žydų savimylą.

Ką manė Žydai apie Pentateukho atsiradimą, ko mokė Jėzus Kristus ir Apaštalai, tai perėjo į krikščionių Eklesiją ir pasilieka joje iki šiai dienai. Visų seniausi Eklesijos rašytojai, kiek kartų turėjo progą, visados kalbėdami apie Pentateukhą vadina jį be jokios abejonės Mošės veikalu.

12. Pats Pentateukho turinys patvirtina, kad jis buvo parašytas žmogaus, gerai susipažinusio su Egipto dalykais. Kai jis juos mini, tai visur kuo pilniausiai sutinka su tuo, kas dabar sužinota iš senovės atrastų paminklų apie Paraonų Egipto gyvenimą. Toks Egiptas, koks jis vaizduojamas Juozapo istorijoje, Israėlaičiams pasiliekant po Paraonais ir išeinant, buvo tikrai tik 15 amž pirm Kr ir anksčiau, o ne vėliau. Egiptas aprašytas kaip galinga viena valstybė, valdoma vieno karaliaus; nebebuvo gi jis toksai paskui, nes Žydų karalių ir pranašų laikais buvo labai susilpnėjęs ir pasidalinęs net į keliolika mažų valstybėlių. Egipto kariuomenė su karo vežimais, kuriuos mini Pentateukhas, buvo tik senų Ramzes'ų dienomis. Yra įvardijami svarbiausieji pasienio miestai Rameze, Zoaras, ir visai nėra kalbos apie tose pačiose vietose atsiradusius paskiau didelius miestus, kaip Migdolis, Tafne. Visus tuos senovinius dalykus galėjo žinoti tik žmogus to paties laiko ar tik truputį paskesnio, kada jų atmintis tebebuvo gyva, o ne vėlų amžių rašytojas, kada visa buvo pakitę, o senovė užmiršta.

Be to, žymi yra Egipto įtaka religinėms apeigoms, kurios aprašytos Pentateukhe. Sandoros skrynias yra panaši į Egiptiečių «naos»; padangtės pavaizdas buvo Egiptiečių šventyklos Nilo slėnyje; tas tik yra žymiausias skirtumas, kad padangtė pritaikinta yra nešioti iš vietos į vietą. Kai kurios Mošės apeigos kvepalų atnašavime, balandžių aukojime gyvai primena Egiptiečių papročius. Tokių pavyzdžių skaičių būtų galima dauginti be galo, o iš jų visų su pilna teise galima daryti išvadas, kad Pentateukho autorius taip tobulai žinojo senovinio Egipto papročius ir visas jo gyvenimo aplinkybes, jog negalėjo tai būti žmogus, gyvenęs vėliau už Žydų išėjimą iš Egipto.

13. Pentateukho turinys liudija taip pat, kad jis buvo parašytas tuo laiku, kada Žydai tebegyveno tyruose ir dar nebuvo paėmę Kanaano žemės. Egiptas minimas nuolat, ir jo atmintis su visais jame iškentėtais prispaudimais yra gyva. Dėl tų varginimų Žydams dažnai priminama, kad jie nebegrižtų į nelaisvės kraštą; o išėjimas dažnai nurodomas, kaip labai svarbus atsitikimas tautos gyvenime, ir jo metinės sukaktuovės švenčiamos iškilmingai; Velykos ir pirmagimių pašventimas Viešpačiui yra tai atminimas dešimtos slogos, kuria buvo ištiktas Egiptas, ir nuo kurios buvo laisvi Israėlaičiai. Kada jie jaučiasi labiau nuvarginti ir pradeda murmėti prieš Mošę, jie gailisi savo gyvenimo Egipte, daug lengvesnio už tyrų vargus ir norėtų sugrižti atgal. Mošė, priešingai, stengiasi nutolinti Žydus nuo tos minties; jis draudžia drožtus paveikslus, kad tie nebūtų suvadžiojimas išrinktajai tautai, Dievo išvestai iš Egipto; jis tarp įsakymų būsimam Žydų karaliui įdeda draudimą vesti Žydus atgal į Egiptą, iš kurio išsilaisvinimas yra galingiausia priežastis, kodėl Israėlaičiai turi laikyti Įstatymą, duotą Viešpaties, kurs juos išgelbėjo iš nelaisvės. Taigi išėjimas pasirodo kaip visai nesenais įvykis, pasilieka

visų atmintyje; nes kitaip tik jo istorinis atminimas nebebūtų galėjęs daryti didesnio įspūdžio ir, pagaliau, Žydų gyvenančių Palestinoje neberekėjo prikalbinėti negrįžti Egiptan.

Pentateukhe nėra jokios žymės, kad Kanaano žemė būtų buvusi jo atsiradimo laiku jau užkariauta. Jis aprašo Israėlaičius keliaujančius į Žadėtąjį kraštą ir Mošė tik tuo rūpinasi, kad jie neatsisakytų nuo užėmimo. Jei jie pasilieka 40 metų tyruose, tai yra tik bausmė už murmėjimą, sugrįžus iš Palestinos jų žvalgams. Pentateukhe nėra jokio aiškesnio pažymėjimo tų aplinkybių, kuriose paskiau gyveno Žydai, atskyrus tik pranašystes apie ateitį.

Kunigų įstatai Išėjimo ir Kunigų knygose turi tyrų antspaudą, o jų sutvarkymas yra toks, koks kitokiose aplinkybėse vargiai tegalėjo būti padarytas; jis tinka labiausiai keliaujančiai tautai; pav. nešimui pritaikyta padangtė buvo reikiama tik tyruose, kur nebuvo galima turėti nuolatinio dievnamio.

Iš pačios Pentateukho įstatymdavystės formos reikia daryti išvadas, kad ji buvo Mošės duota. Įstatai nėra sutvarkyti kurion nors logiškon eilėn, bet kaip jie diena po dienos buvo progai atsiradus skelbiami, taip ir surašyti maždaug kronologinėje eilėje. Todėl, kada susidėjo naujos aplinkybės, reikalaujančios naujų pamokymų, seni įstatai paaiškinami ar visai naujai pridedami. Taip įstatymdavystėje yra daug taisyklių, liečiančių religinį gyvenimą, bet trūksta reikiamų tautai, gyvenančiai politiniu gyvenimu vienoje vietoje. Toks gi įstatymdavystės būdas pritinka tik vien keliaujančių per tyrus Žydų vadui, Mošei.

14. Nors ebrajiška šv. Rašto kalba ne daug tepasikeitė ilgų amžių bėgyje, taip kad iš jos vargu ką nors spėti apie tai, kuri knyga yra senesnė ir kuri vėlesnė, tačiau nekalbant jau apie Egiptiškos kilmės vardus, sutinkamus Pentateukhe, jo kalba turi tik jam nuosavas ypatybes, kurių nebėra net Jošuės knygoje. Tarp tokių ypatybių yra vartojimas įvardžio *hu* jis /vyriškos giminės/ ir moteriškai giminei išreikšti vietoje *hi* ji; taip pat daiktavardžio *naar* berniukui ir mergaitei pavadinti, nors paskiau mergaitė visur vadinama *naarah*; įvardžiai *hael* ir *hallazeh*, šitas, šita, randami tik Pentateukhe. Yra dar jame žodžių ir išsireikškimų nesutinkamų kitose knygose ir teisingai laikomų senoviniiais; taip *abib*, varpa, ar pirmas metų mėnuo, *kibšan*, fornax, ir kiti. Tos savybės pačios vienos nėra įtikinančios, bet sujungtos su kitais neabejotiniais Pentateukhe senumo įrodymais, jos dar labiau juos patvirtina.

15. Pradžią kritikų abejonėms apie Pentateukho atsiradimo būdą davė įvairūs jame vartojami Dievo vardai ir tai taip, kad vienos vietose dažniau sutinkamas vardas *E l o h i m*, kitose gi *Y a h v e*. Todėl pradėta manyti kad Pentateukhas pasidaręs iš įvairių mažesnių veikalų kuriuose buvęs vartojamas tik vienas, tas ar kitas, Dievo vardas. Be to Dievo vardo įvairumo sujieskota ir kitų įrodymų, dėl kurių neesą galima pripažinti Pentateukhą Mošės viekalu, bet reikią matyti jame darbą keleto autorių, gyvenusių paskesniais amžiais.

Taigi, vieni iš tų įrodymų turi liudyti apie vėlesnį, negu tikima, Pentateukho atsiradimą. Kritikai sako, kad pats Pentateukhas taip yra parašytas, kad jis visai nesirodo esąs Mošės veikalas, bet veikalas apie Mošę, kaip apie trečią asmenį, kurio istorija pasakojama, genealogija duodama, kurį giria tokiais žodžiais, kokių pats Mošė nebūtų galėjęs apie save pasakyti. Toliau kritikai sako, būk Pentateukhe esą istorinių ir geografinių

išsireiškimų, nurodančių, kad Israėlaičiai jų parašymo laiku jau buvo paėmę Kanaano žemę, ir todėl jų negalėjęs pasakyti Mošė, nes jo laiku jie būtų buvę anachronizmas; išsiaiškiną gi jie labai pigiai, jei knyga buvo parašyta paskesniuose amžiuose

Kitos kritikų sujiešotos Pentateukhe žymės turi įrodyti, kad jis buvęs padarytas iš keleto atskirų autorių veikalų, o apie tai liudiją likusios Pentateukhe tų įvairių šaltinių pėdsakos, dvejopi ir trejopi to paties dalyko papasakojimai, keleriopas įstatymų skelbimas, nevienodos įvairiose vietose išreikštos nuomonės ir pažiūros ir paties stiliaus skirtumas

16. Visi kritikų įrodinėjimai apie vėlesnį Pentateukho atsiradimą nėra tačiau taip nepajudinami, kad iš tiesų reiktų abejoti, ar tikrai Mošė yra parašęs penkias Įstatymo knygas; nes vieni iš jų eina iš klaidingų pažiūrų į patį tyrinėjamą veikalą, kiti gi darosi labai abejotini ir visai nustoja savo pagrindo, išaiškinant gerai patį tekstą, kuriuo remiami. Pentateukhas nėra vien istorinis veikalas, parašytas pagal dabar laikomas taisykles, nėra taip pat lyg koks dienoraštis, kuriame turėjo būti pažymėti asmeniškai pastebėti kiekvienos dienos atsitikimai. Jo tikslas buvo kitoks: jo autorius norėjo pamokyti, kaip Dievas iš visos žmonijos išsirinko vieną tautą savo apreiškimui palaikyti, ir ką yra todėli padaręs įvairiais laikais o taip pat per patį Mošė. Todėl Mošė galėjo rašydamas savo veikalą nutylėti istoriją visų amžių, kuri nebuvo reikiama jo tikslui siekti, kurios jis be to galėjo visai nežinoti nei iš senovės dokumentų, nei iš padavimo; galėjo kalbėti apie save trečiame asmenyje, duoti savo genealogiją, kaip daugelio kitų ir įsidėti kai kuriuos pagyrimus apie save, kurie tačiau niekur nėra taip dideli, kad būtų galima juos pavadinti tuščiais pasididžiavimais; be to galėjo juos įrašyti, neprieštaraujant Mošei, kas nors iš tų, kuriais jis naudojosi kaip raštininkais. Taip pat ir tos vietos, kurios rodosi esančios anachronizmas Mošės lūpose, galėjo būti įdėtos paskiau į jau pabaigtą Pentateukhą, kaip istoriniai, geografiniai ir archeologiniai paaiškinimai seno teksto; nors dauguma iš tų tariamų anachronizmų pasirodo tikrumoje tokie neesą, jei tik tekstas yra teisingai aiškinamas

Reikia atsiminti, kad nuo Žydų išvedimo iš Egipto iki Mošės mirčiai praėjo 40 metų; todėl galutinas Pentateukho teksto sutvarkymas galėjo būti Mošės padarytas gana vėlai, po kai kurių minimų atsitikimų įvykimo ir pirmo jų aprašymo, taip kada pirmą kartą iškrito manna, Mošė galėjo neparrašyti, kiek laiko ji bus Žydams duodama, bet prieš savo mirtį galėjo jau pats įdėti savo tekstan žodžius: « O Israėlio vaikai valgė manną per keturias dešimtis metų, iki atėjo į gyvenamą žemę; buvo penimi tuo valgiu, iki pasiekė Kanaano žemės ribas ». Iš 16,35

Toliau dvejopo tų pačių dalykų pasakojimo buvimas nėra tikrai įrodytas ir iš jo, kad ir būtų, dar negalima daryti išvados, jog buvę keletas autorių. Dažniausiai yra tai panašūs atsitikimai, įvykę analogiškose aplinkybėse su tais pačiais ar su kitais asmenimis, todėl panašiai ir aprašyti. Pasikartojimai Pradžios knygoje, jei ir būtų tikrai įrodyti, liudytų tik, kad Mošė ėmė savo žinias apie anuos senovinius laikus ne iš vieno šaltinio, bet iš kelių. Be to jis dažnai, pradėdamas iš naujo nutrauktą rašymo darbą turi paprotį trumpai pakartoti jau parašytus dalykus

Tariamie prieštaraivimai pasakojimuose yra tik nurodymai to paties dalyko įvairiais atžvilgiais, ar jų pavadinimai kitais vardais, kurie žydų kalboje turi ne visuomet vieną ribotą prasmę; todėl juos pigiai galima suderinti, jei tik tekstas yra visai tikras, ištiriant gerai visas pasakojimo

aplinkybes ; randami gi prieštaravimai įstatymuose eina iš to, kad jie nevisi vienu laiku buvo paskelbti, bet vieni po kitų ir seni naujais paaikškinami ir papildomi

17. Jei kritikų įrodinėjimai būtų tikri, tuomet ir daromos iš jų išvados turėtų būti vienodos. Tuo tarpu gi nieko panašaus nėra. Jei jie kone visi sutinka, kad Pentateukho nelaiko Mošės veikalu, tai kituose dalykuose tokio sutikimo visai nėra ; nes apie pavienių dokumentų turinį, iš kurių susidėjęs Pentateukhas, apie jų laiką ir autorius, apie būdą, kaip jie buvę sujungti, yra išreikšta kone tiek pat įvairių nuomonių, kiek buvo pačių kritikų. Ir kitaip būti negalėjo, kadangi kritikai, tyrinėdami Pentateukho atsiradimą, pasirinko sau labai slidų kelią. Jie visai niekais laiko tradicijos liudijimą, kurs tačiau turi didžiausią svarbą. Knygos, turinčios įvardintą autorių, parašymas yra istorinis faktas ; todėl apie jo tikrumą reikia klaustis visų pirma tų, kurie gyveno knygos atsiradimo laiku, ar arčiausiai to laiko ; jei knyga yra senovės veikalas, reikia apie jį klausitis senovės, ir kada jos liudijimas yra žinomas ir tikras, reikia jam tikėti ir pripažinti, kad veikalas tikrai parašytas to autoriass, kurio vardą jis turi. Kritikai kreipia dėmesį į paties tyrinėjamo veikalo vidinius įrodymus, kurie dažnai negali duoti tikrų apie jį žinių, daugiausia gi ką jie gali, tai patvirtinti tradicijos suteiktą liudijimą, parodydami, kad knygos turinys nėra jam priešingas. Jei autoriaus vardas yra visai nežinomas, tuomet vidiniai argumentai gali padėti kai kuriose aplinkybėse atspėti maždaug knygos atsiradimo laiką, bet išvados tuo keliu padarytos visuomet pasiliks netikros ir ne vienodos, nes jos labai remsis asmeninėmis įvairių tyrinėtojų pažiūromis

18. Kritikai, nelaikydami Pentateukho Mošės veikalu, neigia jo vientisumą ir bando įrodyti, kad jis turėjo atsirasti kitokiu būdu ir laiku. Visų pirma jie šaukiasi į Žydų istoriją ir sako būk iš jos pasirodą, kad religinis Žydų gyvenimas nebuves sutvarkytas pirm Babilono nelaisvės, kad vadinamieji Mošės įstatymai neesą Žydų istorikų minimi ir nebuve laikomi. Bet iš įstatymų neminėjimo dar nebūtų galima daryti išvados, kad jų nebuve ; tikrumoje bent kai kurie iš tų įstatymų daugiau ar mažiau kartų pasirodo žinomi ir minimi visose knygos ; jose yra taip pat kalbama apie vienos ar kitos įstatymo dalies vykdymą, ir dažnai yra peikiami apsileidėliai ir nusikalstantieji įstatymui. Jei ne visi Mošės įsakymai buvo visuomet laikomi, tai reikia atsiminti, kad jų buvo palyginamai labai daug ir ne visuomet jie galėjo būti visiems lygiai žinomi

19. Bet kritikai sako, kad ir svarbiausieji įstatymai, kaip apie aukų vietos vienybę, apie pačias aukas, apie šventes, apie skirtumą, tarp kunigų ir levitų nebuvo žinomi, nei laikomi

Visų pirma kritikai tvirtina, kad šventos vietos vienybė, apie kurią kalbama Pentateukhe, nebuvisi žinoma Žydams, ir aukos buvo atnašaujamos lig Samarijos sugriovimui visur, kur tik norėta ; todėl tas įstatymas negalėjęs būti duotas paties Mošės, bet atsiradęs daug vėliau. Be to, randami trijose Pentateukho vietose, Iš 20,24 ; Kun 17,1-10 ; Pak 12,1-27 įstatymai apie aukų vietą skiriasi tarp savęs, todėl jie esą kilę iš trijų įvairių laikų parašytų dokumentų

Žyduose laikytinas buvo įstatymas apie aukų vietą, įrašytas Pak 12,1-27. Tiesa, jame yra kalbama apie aukos vietų vienybę, kad taip ge-

riau būtų įvykdytas vieno tikrojo Dievo garbinimas, bet įsakymas nėra toks griežtas, kad juo būtų visai uždrausta duoti Dievui garbę aukomis įvairiose vietose, ir jis liečia būsimą laiką. Juo buvo liepta būtinai sugriauti augštas vietas, kur pagonyms darydavo savo aukas; Žydams gi pasiliko iki laikui laisvė ir toliau aukoti ten, kur buvo Dievo nurodoma. Toks aukų vietų įvairumas turėjo būti visai uždraustas tik su šventyklos pastatymu, kai išsipildė Mošės įstatyme įrašyti žodžiai apie ramybę Izraeliaičiuose iš visų pusių /Pak 12,10.../. Todėl galėjo daryti aukas visose vietose ne tik pranašai, kuriems būdavo Dievo duodami ypatingi Dievo įkvėpimai, bet taip pat ir kiti Žydai, ir tai juo labiau, kad nuo teisėjo Helio laikų sandoros skrynja buvo atskirta nuo padangtės ir ne vienoje vietoje laikoma; tuo būdu padangtės vieta nebeturėjo didelės svarbos. Bet kada buvo pastatyta šventykla ir joje patalpinta sandoros skrynja, buvo sutvarkytas ir aukų darymas, o pranašai labiau pradėjo kovoti prieš įvairias vietas, nors nepigu buvo išnaikinti seną įpratimą, nes ir dievobaimingieji Žydų karaliai būdavo priversti iki laikui tęsti tą dalykų stovį.

Nevienodumas gi pačiuose Pentateukho paliepiamuose išsiaiškina įvairumu laiko ir aplinkybių, kuriuose jie buvo duoti. Kada Žydai ką tik buvo išėję iš Egipto ir dar neturėjo sandoros padangtės, buvo jiems leista daryti aukas įvairiose vietose, nors ne visur, bet tik ten, kurs pats Dievas nurodydavo /žr Iš 20,24/. Kada jau Žydai turėjo padangtę, tai prie pirmojo įsakymo buvo pridėtas laikinis paliepimas /Kun 17,1-9/ įjauti visus gyvulius vienoje vietoje prie padangtės; tai gi turėjo ir galėjo būti laikoma Žydams keliaujant per tyrus. Pakartotame Įstatyme buvo duotas įsakymas apie vieną aukų vietą, bet tik būsimam laikui, kada Žydai turės nuolatinę šventyklą, o tuo tarpu jie turėjo taikytis prie senojo Išėjime įrašyto įsakymo

20. Kritikai toliau sako, kad pirm Babilono nelaisvės Žyduose nebuvusios aukų atnašavime laikomos apeigos, kurias įsako Mošės įstatymas, todėl nebuvo ir paties įstatymo

Tiesa, istorinės Žydų knygos, minėdamos aukas, neaprašo jų apeigų, bet iš to dar visai negalima daryti išvados, būk apeigų nebuvo. Pranašai Amosas ir Ošee prikaišioja Žydams per daug didelį atsidėjimą aukų apeigoms ir reikalauja, kad Dievas būtų garbinamas tiesoje ir dvasioje; taigi čia yra aiškiausias liudijimas, kad apeigos buvo, nes joms Žydai ir jų kunigai kreipia net per daug dėmesio, taip kad visai nebesirūpina tuo, be ko auka ir jos apeigos nustoja savo vertės, t y, apie vidinį, dorinį tobulėjimą. Pranašas Jeremijas /8,21-23/ ne tik neneigia buvimo įstatymo apie aukų apeigas, bet reikalauja klusnumo Dievui ir ištikimumo sandorai, padarytai su juo tyruose

Taip pat žinomi buvo ir laikomi visi aukų skyriai, ne tik deginimo aukos /*olah*/ ir ramybės aukos /*šelem*/, bet lygiai ir aukos už nuodėmes *hattat* ir už nusikaltimus *ašam* /žr Još 8,31; Teis 6,26; 13,16 ir k; 1 Kar 3,14; 6,3,4; Oš 4,8; Mik 6,7; Ps 39,7; Ješ 53,10/

21. Ne didesnę vertę turi kritikų tvirtinimas būk trys didžiosios Žydų šventės pradžioje buvusios tik džiaugsmo išreiškimas, pradedant ir baigiant laukų darbus, o jau paskui buvę su jomis surišti atminimai išėjimo iš Egipto; nes iš visos Žydų istorijos pasirodo, jog visados tas pats buvęs jų tikslas ir su tomis pačiomis apeigomis jos buvo švenčiamos

Mini jas įkvėpti Žydų rašytojai, kiek kartų pasitaiko proga; o jei tokių minėjimų randame nedaug, tai visai nenuostabu, nes tos šventės buvo dalykas nuolatinis, įprastas, kas metai pasikartoja.

Netiesa pagaliau, kad Žyduose nebuvo žinomi vyriausieji kunigai lig nelaisvei, ar kad tik Ezekielis įvedęs skirtumą tarp kunigų ir levitų. Visos istorinės knygos, jei tik kas nori teisingai suprasti jų žodžius, paliudija, kad visados Žydai turėjo iš trijų skyrių susidedančią dvasiškiją, taip kaip tai randame įsakyta Mošės įstatyme

22. Be įrodinėjimų, įnamų iš Žydų istorijos, kritikai stengdamies atskirti Pentateukhe įvairius dokumentus, naudojami filologiniais įrodymais. Jie sako, kad kiekvienas dokumentas turįs savo atskirą žodyną ir stilių. Įvairūs Dievo vardai davė pradžią abejojimams apie Pentateukho vientisumą ir jais nemažai vaduojasi kritikai atskyrimui vadinamojo elohistinio ir yahvistinio šaltinio. Kad tikrai Pradžios knygoje kaikuriose vietose yra sutinkamas dažniau Dievo vardas *Elohim* /ὁ θεός Deus/ kituose gi *Yahve* /ὁ κύριος/ Dominus/, apie tai nėra jokių ginčų; tą dalyką pastebėjo jau šventieji tėvai ir jį aiškino; bet kad iš to vardo įvairumo būtų galima ir reiktų daryti išvadą apie dokumentų įvairumą, taip kaip sako kritikai, su tuo sutikti negalima ir štai dėl ko. Visų pirma labai maža tėra Pradžios ir Išėjimo knygose vietų, turinčių savo atskirą turinį, kuriose pasitaikytų tik vienas Dievo vardas. Visai gi jų nėra kitose įstatymo knygose; yra sutinkami dar ir kiti Dievo vardai ir straipsniai visai be Dievo vardo. Todėl ir kritikai, skirstydami tekstą tarp įvairių dokumentų, nesutinka tarp savęs tame darbe ir yra priversti padalinti jį į smulkučius straipsnelius ir dar sakyti, kad kaikuriose vietose vienas Dievo vardas paskiau buvęs pakeistas kitu. Bet jei būtų leista spėlioti apie vardų pakeitimą vienose vietose, tai būtų galima sakyti tokia pat teise, kad taip pat ir visur buvę padaryta

Toliau iš tų vietų, kurias kritikai vadina elohistinėmis ir yahvistinėmis visai negalima sustatyti atskirų veikalų, kurie turėtų savo pilną nenutrauktą turinį ir būtų suprantami vienas be kito pagalbos. Norint gi tokius dokumentus atrasti, reikia be jokio pagrindo spėlioti, būk tuo laiku, kai tie šaltiniai buvo sujungiami į vieną veikalą jų suvienytojas, nors rado kiekviename nuoseklų pasakojimą, bet nežinia dėl ko ėmė po dalelę tai iš vieno, tai iš kito, kitas gi dalis visai aplenkė

Pagaliau, įvairių Dievo vardų vartojimas pigu išaiškinti ir be įieškojimo įvairių dokumentų. Mošė pats galėjo vienoje vietoje vartoti tą vardą, o kitose kitą atsižvelgdamas į jų reikšmę. Vardas *Elohim* pabrėžia Dievo didenybę ir galybę, todėl jis ir yra vartojamas, kur yra kalbama apie Dievą Sutvėrėją, visų dalykų tvarkytoją ir viršiausią jų Viešpatį; jis vartojamas ir netikrų dievų pavadinimui. Vardas *Yahve*, kaip pasirodo iš jo kilmės /ὁ ὢν, Esąs/ reiškia tą, kurs yra absoliučiai *Esąs*, neprigulmingas, todėl amžinas, nesikeičias ir ištikimiausias savo pažaduose; todėl jis yra vartojamas, kur kalbama apie Dievą, padariusį su Izraeliais ypatingą sandorą; jis niekuomet nėra imamas dievaičių pavadinimui. Abudu tačiau vardu buvo Žydams šventi, todėl tada nebuvo ypatingos racijos vartoti vieną katrą nors iš juodviejų, Mošė vartoja ir tą ir kitą, tą patį dalyką pasakodamas ir pasakojimą pajvairindamas

23. Matydami ir kritikai, kad vienu vardų nepakanka dokumentams atskirti, sako dar, būk kiekvienas dokumentas turįs ir kitus sau ypatin-

gus išsireiškimus, savo atskirą stilių. Tuo tikslu jie pažymi kaikuriuos būdingus žodžius ir išsireiškimus ir jieško jų įvairiose vietose, kad pas-
kui tas vietas patrauktų prie kurio nors iš tariamų dokumentų. Nors ir
pasidaro tuo būdu dokumentai su skirtingais išsireiškimais, bet tai nieko
negali įrodyti, nes jų sakiniai tyčia ir be pagrindo yra parinkti; juo la-
biau, kad kiekviename iš jų pasilieka visa daugybė bendrų išsireiškimų.
Be to reikia atsiminti, kad ne kiekvienas išsireiškinys tinka kiekvienam
dalykui pasakyti. Kitoks stilius būna pas tą patį autorių, kada jis kalba
apie įstatymus, kitoks istoriniuose pasakojimuose ir kitoks, kada sako
prakalbą ar pamokslą. Todėl išsireiškimai apie Dievo garbinimą įvairio-
mis aukomis ir apeigomis negali atsirasti istorinėse dalyse ir priešingai.
Stiliaus įvairumas daug pigiau išsiaiškina, jei Mošė ne vis pats savo
ranka rašė, bet rašymo darbą buvo pavedęs savo priežiūroje pasiliekan-
tiems tam tikriems raštininkams. Mošė ar jo raštininkai ypač galėjo pa-
likti stiliaus įvairumą, rastą senoviniuose dokumentuose, kuriais naudo-
josi Pradžios knygos surašyme. Pagaliau iš kalbos imami įrodinėjimai
visi pasilieka labai ypatingi ir patys savaime negali turėti įtikinančios
galios

24. Nekalbant jau apie paskutinį Pakartoto Įstatymo straipsnį,
kur kalbama apie Mošės mirtį, kurio tikrai jis pats negalėjo parašyti,
buvo dar ir pačiame Pentateukhe amžių bėgyje padaryta kaikurie
pakeitimai, taip kad šiandien jis nebėra visai toks pat, koks jis išėjo iš
Mošės rankų. Gana palyginti Masoretų tekstą su Samariečių Pentateu-
khu ir su Aleksandriečių vertimu, kad vienu kartu pasirodytų gana daug
ir tai žymių skirtumų. Visų pirma nevienoda yra juose kronologija Patri-
arkų, gyvenusių pirm ir po tvanc. Toliau Samariečių Pentateukhas turi
keletą priedų ir atmainų, tarp kurių žymiausia yra ta, kad šventas kalnas
vadinamas Garizim, tuo tarpu kad kituose tekstuose skaitome Hebal.
Septynių dešimtų vertimas, palygintas su Masoretų tekstu, pasirodo turįs
priedų, praleidimų, perstatymų, įvairių skaitymų, kurie regimai ne visi
atsiradę dėl vertėjų kaltės; bet iš to, kad jie turėjo truputį kitokią ebr
tekstą. Pats Masoretų tekstas, nors vienaip visų dabar skaitomas, tebe-
turi įvairius skaitymus pažymėtus kaip « Q^eri ir K^ethib », o be to jame
žymios yra ir kitos nedidelės atmainos. Iš tokio trijų svarbiausių tekstų
stovio reikia padaryti išvadą, kad Pentateukhan buvo įvesta ne tik per-
rašinėtojų klaidos, bet ir kitos atmainos, kurios kad ir nepaliečia esmės,
tačiau teisingai yra kritikų nurodomos

Nors visi Pentateukho aiškintojai sutinka, kad jo tekstas nepasiliko
be kaikurių pakeitimų, bet apie jų kiekybę ir katalikų teologų ir egze-
getų tarpe yra gana įvairios nuomonės. Vieni iš senesniųjų, kaip Belar-
minas, Kalmetas, atranda jų labai nedaug ir pripažįsta ne paties Mošės
rašytais tik skyrius apie jo mirtį ir keletą paaiškinančių sakinių, įvairiose
vietose įdėtų tekstan. Paskesnieji mato pakeitimus, padarytus varduose,
skaičiuose, pridėjime ir perdurbime smulkmenų, o net nurodo ir kai ku-
riuos priedus įstatymuose. Kiti, pagaliau, laikydamies nuomonės senesnių
egzegetų, kaip Pereiros, Bonfrerijaus, Tirino, Korneliaus a Lapide, pri-
pažįsta Mošę Pentateukho autoriumi tik plačia to žodžio prasme; jie
sako, kad penkios Įstatymo knygos jau po Mošės mirties buvo labiau
ar mažiau pertaisomos, paaiškinamos, papildomos ir pritaikomos nau-
joms aplinkybėms, kuriose buvo atsiradę žydai. Abejonės tačiau nėra,
kad jei ir tokios didesnės atmainos Pentateukho tekste įvyko, tai jos

galėjo būti padarytos tik žmonių, turėjusių Dievo įkvėpimą, tarp kurių paskutinis buvo Esdras, kurs teisingai laikomas paskutiniu Žydų gyvenimo tvarkytoju ir atnaujintoju

25. Kadangi paskutinėse keturiuose Pentateukho knygose aprašyta, arba ką pats Mošė yra padaręs, arba kas buvo daroma su jo žinia, tai negalima abejoti apie istorinį tų dalykų tikrumą. Už tikrumą atsako kaip pats autoriaus asmuo, taip ir ta aplinkybė, kad visi surašyti dalykai darėsi akivaizdoje visos Žydų tautos, kuri nebūtų sutikusi priimti, kaip tikrai šventą, knygą, jei būtų mačiusi joje netiesą, juogi mažiau būtų pasidavusi gana sunkiems jos įstatymams, jei nebūtų turėjusi įsitikinimo, kad jie visi yra taip surašyti, kaip to Dievas norėjo

Tikėjimo verta taip pat Pradžios knyga. Nors ji pasakoja dalykus labai senovinius, kurių nematė nei pats Mošė, nei jo laiku gyvenusieji Žydai, bet ir joje negalėjo būti jokios netiesos. Netikrų dalykų pasakojimu nebūtų buvę galima įtikinti Žydų, kad reikia priimti ir paskesnius įstatymus. Netiesos negalėjo rašyti Mošė, kurs juk buvo Dievo išrinktas pasiuntinys. O tiesą galėjo jis sužinoti ir apie anuos praėjusių amžių, kadangi nemaža žinių buvo likę Patriarkų padavime, nestigo taip pat ir rašytų šaltinių. Kad nepramanytos žinios pateko Pradžios knygon, bet tik kas buvo tikrai sužinota, apie tai liudija ir pati knygos forma. Labai trumpos žinios duodamos apie visų seniausių laikų, dažnai pasitenkinama vien genealogijomis; žymesni istorijos atsitikimai paminėti bent kiek plačiau, bet vietomis aplenkiami visi amžiai, ir tik tuomet pasakojimas darosi pilnesnis, kada autorius prieina prie paskesnių laikų, apie kuriuos daugiau galėjo patirti. Taipgi nedaro pramanytojas, kuriam juk vistiek yra, ar sakyti nebūtus daiktus apie seniausių amžių, ar apie paskesnius

Kad Pentateukhas ir yra tikrai neklaidingas Dievo žodis, apie tai negali būti abejonės; jo įkvėpimas aiškiai pasirodo iš paties Išganytojo žodžių, o taip pat iš nuolatinio tikėjimo Žydų sinagogos ir Kristaus Eklezijos

PRADŽIOS KNYGA

Ebrajiškai *B^erešith*

1. ¹Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę. ²O žemė buvo tyra ir tuščia, ir tamsybės buvo viršum gelmių, ir Dievo Dvasia sklendeno viršum vandenų

Ps. 32,6; 135,5;
Ekl. 18,1; Apd
14,14; 17,24; Žyd
11,3

Pasaulio sutvėrimas

Šventasis Raštas prasideda prakilnių minčių pilnu pasaulio atsiradimo aprašymu. Tame aprašyme per savo įkvėptą rašytoją Dievas pamoko, kad jis yra tikras visų dalykų Sutvėrėjas ir tai jis vienas, be kurios nors kitos esybės pagalbos, kad jis sutvėrė pasaulį be jokio vargo, vien savo visagalinčios valios išreiškimu, ir sutvėrė tokį, kokį buvo nutaręs, kad visi kiti dalykai jo sutverti žmogaus dėlei, kurs todėl turi atidavinėti dievišką garbę ne kuriam nors iš jų, bet vienui vienam savo ir jų Sutvėrėjui Dievui, ir kad Dievui pagarbinti paskirta ypatingu būdu septintoji savaitės diena

1,1,2. Pačioje pradžioje pasakoma, kad Dievas yra pasaulio Sutvėrėjas, trumpai aprašomas sutvertosios žemės stovis ir nurodoma Dievo galybė, pradėtąjį darbą išstobulinsianti

¹Pradžioje. Pradžioje viso to, kas turi būti toliau pasakyta, pradžioje regimų dalykų sutvėrimo /Ephr/. — Dievas. Nors ebr žodis *'Elohim* turi daugiskaitos formą, tačiau juo čia ir daugelyje kitų šv Rašto vietų vadinamas vienas tikras Dievas. Ta svarbiausia tiesa, kad Dievas yra vienas, skelbiama nuolat visame šv Rašte. Daugiskaitos gi Dievo vardo formoje galima įžiūrėti pirmutinę aliuziją į pilnai apreiškstą tik N Įstatyme tiesą, kad Dievas yra vienas trijuose asmenyse. Dievo vardo pamėnėjimas šitoje vietoje nurodo, kad jis buvo jau pirm pasaulio atsiradimo,

kad jis yra be pradžios, todėl amžinas, visas gi pasaulis neamžinas, bet Dievo sutvertas laiko pradžioje. — *Sutvėrė*. Ebr. *š bara'* sakomas tik apie Dievo veikimą ir reiškia čia tą pat, ką ir padarė iš nieko. Plg 2 Mak 7,28. Dievas sutvėrė pasaulį ne dėlto, kad būtų buvęs kurio nors reikalo verčiamas, bet savo gera valia. Plg Ps 134,6; Apr 4,11. — *Dangų ir žemę*, ty, visą pasaulį, kurį žmonės paprastai dalina į dvi atskiras sritis: dangų, esantį viršum mūsų, ir žemę po mūsų kojomis. Žodžiais «dangus ir žemė» šv Raštas paprastai apima visus sutvertus dalykus, regimus ir neregimus, dvasinius ir kūninius; todėl daug senesniųjų aiškintojų mano, kad žodžiu: *dangų* yra apimtas taip pat ir angelų pasaulis /Ijob 38,7/; bet čia autorius gal turėjo galvoje tiesiog tik žvaigždžių dangų, kurs, lygiai kaip ir žemė, nebuvo sutvarkytas vienu kartu; nes Viešpats savo išmintyje visų pirma sutvėrė pradinę medžiagą, iš kurios paskui pagal Dievo valią turėjo pasidaryti dangaus žiburiai ir žemė. Kiek laiko praslinko nuo to pirmojo sutvėrimo lig visiškam žemės sutvarkymui, šv Raštas nieko apie tai nesako. Mokslininkų tyrinėjimai nurodo, kad tas laikas turėjo būti labai ilgas. — ²O žemė... Įkvėptas autorius ypatingu būdu domisi žeme, kurioje turėjo apsigyventi žmogus, ir visų pirma aprašo tą jos stovį, kuriame ji buvo pirm šešių sutvėrimo dienų, kai žemės kamuolys dar neturėjo aiškios išvaiz-

³Ir Dievas tarė: tepasidaro šviesa! Ir pasidarė šviesa. ⁴Ir Dievas matė, kad šviesa buvo gera, ir jis atskyrė šviesą nuo tamsybių; ⁵ir praminė šviesą Diena, o tamsybes Naktimi; ir pasidarė vakaras ir rytas,

dos, rodėsi esąs dideliausia masė garų, vandens bei kitų tarp savęs sumišusių gaivalų, buvo paskendęs tamsybėse ir regimai dar negalėjo būti tinkama vieta jokiai gyvai esybei. Tas stovis ebr yra vadinamas *thohu vabohu*, tyra ir tuščia. — *Viršum gelmių*. Sausumos visai dar nebuvo, nes gilus be ribų vandenynas (ebr jis pavadintas *th^ehom*) dengė iš visų pusių žemės pluta. — *Dvasia*. Nors ebr ž *ruakh*, atskirai paimtas, gali reikšti ir vėją, bet čia kontekstas nurodo, kad juo pavadinta Dievo galybė, ar tikriau sakant trečiasis švenč Trejybės asmuo, šv Dvasia, įvaizdinta lyg koks dieviškas dvelkimas, pasilieka viršum gelmių. Toji Dvasia *sklenden*o, lyg koks paukštis plevėsavos viršum vandenyno, pasiryžusi tvarkyti tą khaosą ir dėti į jį gyvybės daigus. Ebr ž *merakhefet* paprastai sakomas apie paukščius, perinčius kiaušinius, ir išreiškia ramybę, todėl visai negali būti pritaikytas vėjui. Kaip ilgai žemė pasiliko šitoje khaoso padėtyje, nepasakyta; bet galima manyti, kad labai ilgai

1,3-32. Įkvėptas autorius, aprašydamas pasaulio sutvarkymą, skirsto tolesnius sutvėrimo darbus į šešias savaitės dienas. Tos savaitės dienos, kurias gražiai pabaigia septintoji, Dievo poilsio diena, padalintos į du skyrių po tris dienas ir tai taip, kad kiekvienai iš pirmųjų dienų atitinka iš eilės trys antrojo skyriaus dienos. Pirmojo skyriaus dienose sutvarkomos sritys būsimiems jų gyventojams, ar jų kariuomenėms. Taigi pirmą dieną atsiranda šviesa, kaip pirmutinė sąlyga visokios tvarkos ir gyvenimo, o ketvirtą dieną dangaus žiburiai; antrą dieną pasidaro tvirtuma ir įvyksta vandenų atskyrimas, penktą gi dieną vanduo apgyvendinamas žuvimis, o oras paukščiais; trečią dieną pasirodo sausuma iš po vandens ir apželdinama žolėmis ir medžiais, šeštą gi dieną sausuma gauna savo gyventojus, pradžioje visokius gyvulius, ir pagaliau žmogų

³*Dievas tarė*. Nebuvo tai Dievo balso skambėjimas, panašus į tą, kurs girdimas, žmonėms ištariant žo-

džius, bet tiktai visagalinčios Dievo valios nutarimas. Toks išsireiškimas apie Dievą yra vadinamas antropomorfizmu, ty, kalbėjimu apie Dievą žmonių būdu. Antropomorfizmai vartojami šv Rašte daugelyje vietų. — *Tepasidaro*. Ebr ž *j^ehi* reiškia taip pat: *t e b ū n a*. Dievo paliepimas išreiškiamas labai trumpai. Jo įvykdymas aprašomas kaip šitoje vietoje, taip ir toliau lygiai trumpais žodžiais ir tai tais pačiais, kokiais duodamas paliepimas: *ir pasidarė šviesa*. Visa tai turi pamokyti, kad Dievo valia yra tikrai visagalinči, ir kad visa tuojau taip įvyksta, kaip Dievas įsako. Šviesos sutvėrimas minimas pirmoje vietoje, nes be jos negali būti žemėje nei tvarkos, nei gyvybės. — *Dievas matė*. Kitas antropomorfizmas. — *Gera*. Ebr ž *thob* išreiškia kartu gerumą ir gražumą. Sutvėrtoji šviesa pavadinta gera, nes ji buvo visai tokia, kokią Dievas norėjo sutvėrti, ir todėl ji Dievui patiko ir gauna pagyrimą. Toks pagyrimas suteikiamas tik jau pabaigtiems dalykams, pilnai atitinkantiems tą idėją, kuri buvo apie juos pas Dievą. Todėl nerandame pagyrimo tuščios ir tyros žemės, nes tai buvo tik laikinis jos stovis. Taip pat žemiau 2,18 sakoma, kad *negera būti žmogui vienam*, nes, sutvėrtai esant tik vienai vyriškai lyčiai, Dievo valia liečianti žmogų dar nebuvo pilnai įvykusi. — *Atskyrė šviesą* ... Šviesa ir tamsybė negali būti draug toje pačioje vietoje, todėl atskyrimas įvyksta, ne vietos atžvilgiu, bet laiko. Dievas padarė, kad šviesa ir tamsybė kita po kitos rodytųsi žemėje. — *Praminė šviesą Diena*... Dievas suteikė tokią ypatybę, kad šviesa ir tamsybė galėtų vadintis dienos ir nakties vardais /Tom/. Vardo davimas dažnai kitur šv Rašte yra viešpatavimo ženklas. Taip karaliai keisdavo vardus pavergtųjų kunigaikščių ir miestų /plg 4 Kar 24, 17; 2 Kron 36,4/, o taip pat ir šiaip jau labiau tinkamų asmenų /plg Prad 41,45; Dan 1,7/. Dievas keičia vardus asmenų, kuriuos jis išrenka ypatingai savo tarnybai /Prad 17,19; 35,10;

— pirmoji diena. ⁶Dievas taip pat tarė: tepasidaro tvirtuma tarp vandenų, ir ji teatskiria vandenį nuo vandenų! ⁷Ir Dievas padarė tvirtumą ir atskyrė vandenį, kurie buvo po tvirtuma, nuo buvusių viršum

Ps. 135,5; 148,4;
Ier 10,12; 51,15

1 Kron 22,9; Mt 16,18; Lk 1,13,31/. Taigi čia ir toliau vardo davimas reiškia viršiausį Dievo viešpatavimą ir valdžią visiems sutvėrimams. — *Pasidarė vakaras...* Ebr t: buvo... Pasibaigus laikui, kurs buvo paskirtas šviesai, atėjo tamsybės, ir taip pasidarė vakaras. Kada, nakčiai praslinkus, vėl pradėjo rodytis šviesa, pasidarė antrosios dienos rytas. Taigi diena, ar tikriau sakant para, čia skaitoma nuo ryto lig rytui. — *Pirmoji diena.* Ebr t: viena diena. Šviesos sutvėrimu prasidėjusi diena kartu su sekančia naktimi padarė vieną ištisą dieną arba parą. Atsižvelgiant į kitas dienas, kurios aiškiai pavadintos antroji, trečioji ir tt ji buvo pirmoji diena. Dievas galėjo be abejo savo visagalinčia valia viename akimirksnyje sutverti pasaulį ir tai visai pabaigtą, bet jis galėjo taip pat padaryti, kad pasaulio susitvarkyme būtų tam tikras laipsniavimas, toks pat koks matomas prigimtyje visų pasaulio dalykų, kurie auga, tobulėja ir vėl žūna. Tame laipsniavime ir toje tvarkoje pasireiškia lygiu būdu didžiausia Dievo išmintis ir visagalybė. Pasaulio sutvarkymą laipsniais įkvėptas autorius išreiškia, kalbėdamas apie šešias sutvėrimo dienas. Bet kokia buvo ta pirmoji ir sekančios dienos, į tą klausimą neduoda aiškaus atsakymo nei pats šv Raštas, nei Eklesija, ir jau šv Augustinas pasakė, kad apie tą dalyką sunku ką visai tikro pasakyti. Šv Rašto aiškintojai, svarstydami tą klausimą, nuo seniausių laikų jau yra išreiškę daug įvairių nuomonių. Šv tėvų dauguma ir namaža paskesniųjų egzegetų manė, kad pasaulio sutvėrimo dienos buvusios paprastos šešios 24 valandų paros. Kiti aiškintojai, ypač vėlesniųjų laikų, atsižvelgdami labiau į mokslinius tyrinėjimus, nurodancius, kad labai ir labai ilgi amžiai turėjo praeiti, kolei žemėje susidėjo sąlygos, tinkamos žmogui gyventi, matė šešiose sutvėrimo dienose ilgiausius laikotarpius, kuriuose pagal Dievo valią įvykęs pasaulio susitvarkymas, ir kurių

pradžia ir pabaiga pavadintos rytu ir vakaru. Kiti vėl aiškintojai sakė, kad šešios sutvėrimo dienos esančios tik atskiri vaizdai išreikšti Dievo vienu kartu sutvėrtam pasauliui /Orig, Aug, Isid, ir k/, arba, anot vėlesniųjų aiškintojų, Dievas regėjime apreiškęs pasaulio sutvėrimą, kaip įvykstantį šešių dienų laikotarpyje /Kurz, Hummelauer ir k/ Paskučiausiu laiku išreikšta nuomonė /V Zapletal/, kad įkvėptas rašytojas, norėdamas pamokyti savo laiko žmones svarbiausių tiesų, jog vienatinis visų dalykų Sutvėrėjas yra Dievas, jog Dievo sutvertas žmogus viršesnis už visus kitus kūrinius, kurie jam turi būti naudingi ir tarnauti, pats gi žmogus turi garbinti vien tik savo Sutvėrėją Dievą, ir jog tam garbiniui paskirta ypatingu būdu septyntoji savaitės diena, visa tai išreiškęs suprantamu ano laiko žmonėms būdu ir todėl, kalbėdamas apie pasaulio sutvėrimą, vartojęs savo laiko gyventojams žinomus žodžius, kaip gelmė, diena, tvirtuma ir kitus, o įvairius sutvėrimo darbus papasakojęs tokia tvarka ir eile, kuri pigiai galėjo būti laikoma žmonių atmintyje ir geriausiai tiko jo pasižymėtam tikslui pasiekti. — **Tepasidaro tvirtuma....* Nors jau buvo sutverta šviesa, bet žemė dar tebebuvo apdengta vandenimis. Taigi jų dalis, Dievui liepiant, turi pakilti augštin, o kita pasilikti žemėje. Padalintam vandeniui perskirti turi tarnauti Dievo sutverta antroje dienoje tvirtuma. Ta tvirtuma ar tvirta sritis, erdvė, reiškia ne tiek žemesniąją, iš visų pusių žemę supančią atmosferą, kurioje pasilieka debesis, kiek regimą augštybės mėlyną dangų, kurį senovėje žmonės įsivaizduodavo kaip kokį kietą skliausmą, tarsi nulieta iš stiklo ar perregimos naugės, turintį duris ir langus, viršum kurio esą vandenų, krentančių žemėn, kada Dievas atidaro dangaus užtvankas /plg Prad 7,11; 28,17; 4 Kar 7,2,9/. LXX vertime šitos eil gale dar yra žodžiai *καὶ ἐγένετο οὐρανός* et factum est ita, ir taip įvyko; ebr t jie nukelti 7 eil galan, bet gal nevisai

tvirtumos. Ir taip įvyko. ⁸Ir Dievas praminė tvirtumą Dangumi; ir pasidarė vakaras ir rytas, — antroji diena. ⁹Dievas vėl tarė: vandenys, kurie yra po dangumi, tesusirenka į vieną vietą, ir tepasidaro sausuma! Ir taip įvyko. ¹⁰Ir Dievas praminė sausumą Žeme, o susirinkusius vandenį praminė Jūromis. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera. ¹¹Ir tarė: Žemė teišželdina žaliuojančias žoles ir duodančias sėklą ir vaisinius medžius, duodančius vaisius, pagal jų rūšį, kurių sėkla būtų juose pačiuose, viršum žemės! Ir taip įvyko. ¹²Ir žemė išželdino žaliuojančią žolę, ir duodančią sėklą, pagal jos rūšį, ir medžius, duodančius vaisius ir turinčius kiekvienas sėklą, pagal jų rūšį. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera. ¹³Ir pasidarė vakaras ir rytas, trečioji diena. ¹⁴Dievas vėl tarė: tepasidaro žiburiai dangaus tvirtumoje, ir teatskiria dieną ir naktį, ir tebūna ženklais, kad pažymėtų laikus, ir dienas, ir metus; ¹⁵ir tegul jie žiba dangaus tvirtumoje, kad apšviestų žemę. Ir taip įvyko. ¹⁶Taigi

Ijob 38,4; Ps.
32,7; 88,12; 135,6

Ps. 135,7

tesingai, nes visur po Dievo paliepimo tuojau minimas jo įvykdymas /plg 9.11.15.24 e/. — ⁷*Ir Dievas.....* Kaip tik buvo duotas paliepimas, jis tuojau buvo toluliausiai įvykdytas. — ⁸Po žodžio: *Dangumi*, LXX vertime yra dar pridėtas pagyrimas: *Ir Dievas matė tai gera esant*; bet to priedo nereikia, nes vandenų sutvarkymo galas buvo padarytas tik trečioje dienoje. — ⁹*Vandenys...* Trečiosios dienos darbas dvejojasi: iš po vandenų pasirodo sausa žemė; paskui sutveriami visokie augalai. — *Tesusirenka...* Autorius neįsileidžia į mokslinius tyrinėjimus, kokios buvo antrinės priežastys to vandenų susirinkimo į vandenynus, o žemės plutos pakilimo ir pasidarymo vietomis kalnų; jis tik mini patį atsitikimą ir pažymi, kad galutina visų tų žemės kamuolyje įvykstančių pakitėjimų priežastis buvo visagalinė Dievo valia. — ¹⁰*Žemė*. Ebr. ž. *'erets*, taip pat kaip ir liet ž e m ė, nurodo tai, kas yra žemai, palyginant su dangumi, kurs matomas augštai. — ¹¹*Žemė teišželdina...* Antras trečiosios dienos darbas yra pasirodžiusios sausumos apdengimas visokiais augalais. Juos visus išželdinti Dievas įsako žemei. Pati žemė savaime to padaryti negalėjo, bet tą galią čia jai suteikia visagalinė Dievo valia. Ebr t aiškiai paminėti trys vardai: *deše'*, želmenys, jaunos žolės, *'eseb*, žolynai, daržovės, javai, ir *'ets*, medžiai. Jie apima visa, kas auga iš žemės ir žemiau skiriama būti maistu žmogui ir gyvuliams. Pirmas vardas yra bendras, antras gi ir trečias nurodo augalų padali-

nimą į du skyrius sulig to, kaip jie duoda sėklą: pirmojo skyriaus augalai duoda sėklą neapdengtą, vaisiniai gi medžiai turi sėklą apvilktą vaisiumi. — ¹⁴*Tepasidaro...* Autorius ima aprašinėti sutvėrimą kariuomenių, kuriomis apgyvendinamos jau esančios pasaulio sritys. Taigi visų pirma gauna savo kariuomenę dangus. Ji yra dangaus žiburiai, saulė, mėnuo ir žvaigždės. — *Teatsiskiria...* Dangaus žiburiai tai nėra kokie garbintini dievaičiai, kaip manė pagony, bet Dievo kūriniai, turintieji tarnauti žemės gyventojams. Jų paskyrimas nurodomas trejopas. Dangaus žiburiai turi visų pirma atskirti dieną nuo nakties; saulė švies dieną, mėnuo ir žvaigždės naktį. Toliau jie turi būti *ženklai*, pagal kuriuos žmonės atskirs pasaulio šalis /rytus, vakarus ir tt/, ypač būdami kelionėje; turi jie pažymėti *laikus*; taigi metų ketvirčius /vasarą, žiemą ir tt/, metines šventes, darbymečius ir tt; pagal juos žmonės skaičiuos *dienas* ir *metus*. — ¹⁵*Ir tegul jie žiba...* Paskutinis dangaus žiburių paskyrimas yra suteikti reikiamą žemei šviesą ir šilumą, kad ant jos galėtų augti ir tarpiti gyvi kūriniai. — ¹⁶*Taigi...* Dievo paliepimas buvo įvykdytas tobulai. Saulė ir mėnuo pavadinti didžiaisiais žiburiais, nes taip žmogaus akims rodosi; pirmasis šviečia dieną, antrasis naktį. Visi tie išsireiškimai nemoksliški, tačiau teisingi visų žmonių priimta prasme. — *Žvaigždės*: visus kitus mažesniais atrodančius žiburius, todėl ir tikrąsias žvaigždes ir planetas. — *Ir jis jas patalpino*. Ebr t įvardis jas apima

Dievas padarė du didžiuoju žiburiu: didesnį žiburį dienai valdyti ir mažesnį žiburį nakčiai valdyti, taip pat ir žvaigždes. ¹⁷Ir jis jas patalpino dangaus tvirtumoje, kad žibėtų viršum žemės, ¹⁸ir valdytų dieną ir naktį, ir atskirtų šviesą nuo tamsybių. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera. ¹⁹Ir pasidarė vakaras ir rytas, ketvirtoji diena. ²⁰Dievas dar tarė: vandenys teisduoda plaukančias gyvas esybes ir sparnuočius viršum žemės po dangaus tvirtuma. ²¹Ir Dievas sutvėrė didelius vandens gyvūnus ir visokias gyvas ir galinčias judėti esybes, kurias vandens pagamino, pagal jų rūšį, ir taip pat visus sparnuočius, pagal jų rūšį. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera. ²²Ir jis juos palaimino tardamas: Veiskitės, ir daugėkite, ir pripildykite jūros vandenį; ir paukščiai tesidaugina viršum žemės. ²³Ir pasidarė vakaras ir rytas, penktoji diena. ²⁴Dievas dar tarė: žemė teisveda gyvas esybes, pagal jų rūšį, galvijus, ir šliužus, ir laukinius žvėris, visus pagal jų rūšį. Ir taip įvyko. ²⁵Ir

ne tik žvaigždes, bet taip pat saulę ir mėnesį. — ²⁰*Dievas dar tarė*: Penktoje sutvėrimo dienoje gauna savo gyventojus antroje dienoje sutvarkytieji oras ir vanduo. — *Vandens...* Ebr t galima geriau taip išreikšti: vandenys tegul knibždėte knibžda nuo gyvų esybių, ir sparnuotieji tegul skraidžioja viršum žemės... Taigi vandenyje buvo Dievo sutvėrta ne tik žuvys tikra to žodžio prasme, bet visokios gyvos vandens esybės, taip pat ore ne vien paukščiai atsirado, bet visi sparnuotieji. Ebr t nepasakyta stačiai, kad žuvims sutvėrė Dievas ėmė medžiagos iš vandens; o žemiau 2,19 minima, kad paukščiai sutvėrė iš žemės. LXX eil gale dar pridėta: *Ir taip įvyko...* — ²¹*Dievas sutvėrė*. Žuvys ir paukščiai ne patys savaime atsirado, bet buvo sutvėrė Dievo visagalybe. — *Didelius vandens gyvūnus*. Tarp vandens gyventojų ypač paminėti tie, kurie daug didesni už kitus, kaip banginis, krokodilas ir tt. — *Kurias vandens pagamino*. Ebr t: nuo kurių knibžda vanduo. — ²²*Palaimino*. Sutvertoms gyvoms esyboms Dievas suteikia savo palaiminimą. Jo tikslas yra tas, kad vandenų ir oro gyvūnai būtų vaisingi ir daugėtų skaičiumi. Tas Dievo palaiminimas liečia taip pat visus žemės gyvūnus, apie kuriuos kalbama sek eil. — ²⁴*Dievas dar tarė*. Pagaliau šeštą dieną ir sausuma gauna savo gyventojus. — *Žemė teisveda...* Iš žemės imama medžiaga naujiems kūriniams, bet Sutvėrėjas yra pats Dievas [25 e/]. Visi žemės gyvūnai dalinami į tris skyrius: į *galvijus*,

eb. *behemah*, ty, naminius gyvūlius, kaip avys, ožkos, jaučiai ir tt, kuriuos netrukus žmogus sau prisijaukino; toliau į *šliužus*, ebr. *remeš*, kuriems priklauso, anot žydų supratimo, ne tik slankioją bekojai /žalčiai, kirminai ir tt/, bet taip pat turintieji labai mažas kojas, kaip driežlės, pelės, daugybė vabzdžių ir k; ir pagaliau į *laukinius žvėris*, palaidai gyvenančius laukuose ir miškuose, neprijaukinamus gyvūlius, ypač gi plėšriuosius žvėris. — ²⁶*Dievas padarė...* Kaip aug, taip ir čia minima, kad Dievo paliepimas buvo tobulai įvykdytas. — ²⁶*Padarykime*. Kaip vyriausį tarp visų kūrinių Dievas padaro žmogų paskučiausiai. Kad jis tikrai yra svarbiausia ant žemės esybė, pasirodo iš viso pasakojimo apie jo atsiradimą. Dievas, kurs iki tai vietai visa darė tik savo visagalinčios valios apsireiškimu, naują darbą pradeda jo apsvarstymu: *padarykime*, toliau, padaro žmogų pagal savo paveikslą, duoda jam viešpatavimą ant kitų sutvėrimų ir pagaliau, tik jam atsiradus, pagiria sutvertuosius dalykus nebe paprastu: *buvo gera*, bet: buvo labai gera [31.e/]. Daugiskaitoje: *padarykime*, dauguma šv tėvų /Ephr, Iren, Basil, Grig-Nis, Kir Aleks ir k/ ir vėlesniųjų aiškintojų mato švenč Trejybę, besitariančią apie žmogaus sutvėrimą. Kadangi tačiau S Test švenč Trejybės paslaptis nebuvo aiškiai apreikšta, todėl įkvėptas rašytojas, dėdamas čia daugiskaitą galėjo turėti kitokią mintį. Jis, rasi, tik norėdamas padidinti pasakojimo iškilmingumą, suderino veiksmąžodį ir sek įvardį su Dievo vardu 'Elohim, kurs

Žem 5,1; 9,6;
1 Kor 11,7; Kol
3,10

Dievas padarė laukinius vūšį 'pagal jų rūšį, ir galvijus ir roplius, pagal jų rūšį. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera, ²⁶ir tarė: Padarykime žmogų, pagal mūsų paveikslą ir mūsų panašumą, ir jis tevaldo jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir žvėris, ir visą žemę, ir visus roplius, kurie kruta ant žemės

Išm 2,23; Ekl
17,1; Mt 19,4

²⁷Ir Dievas sutvėrė žmogų pagal savo paveikslą;

Pagal Dievo paveikslą jį sutvėrė;

Sutvėrė juodu, vyriškį ir moteriškę

²⁸Ir Dievas juodu palaimino ir tarė: Veiskitės, ir dauginkitės, ir pripildykite žemę, ir ją pavergkite, ir viešpataukite jūros žuvims, ir dangaus paukščiams, ir visiems gyvuliams, kurie kruta ant žemės. ²⁹Ir Dievas tarė: Štai aš jums daviau visokią žolę žemėje, turinčią sėklą, ir visus medžius, turinčius savyje savo rūšies sėklą, kad būtų maistas jums ³⁰ir visiems žemės gyvuliams, ir visiems dangaus paukščiams, ir

turi daugiskaitos formą /žr-aug 1 e/, nors reiškia be abejonės tik vieną Dievą. — *Žmogų*, ebr 'Adam. Tas žodis reiškia čia ne vieną atskirą žmogystę, ne vyriškį, bet apskritai žmogišką esybę, ir apima pirmuoju du žmogų. — *Pagal mūsų paveikslą*. ..Paveikslas ir panašumas nereiškia čia dviejų atskirų idėjų, bet tik vieną, antrasis daiktavardis yra tik pirmojo sustiprinimas, lyg kad būtų pasakyta: pagal mūsų panašiausią paveikslą. Tas Dievo paveikslas apsiereiškia žmoguje įvairiai. Apie jį liudija išviršinė žmogaus išvaizda, pilna didenybės, palyginant su kitais sutvėrimais; liudija suteiktas jam viešpatavimas ant kitų gyvūnų; bet ypač aiškiai pasireiškia žmogaus sie-loje, kuri savo prigimtyje yra padaryta visai dvasinė, nemari, apdovano-ta protu ir laisva valia, turinti doros supratimą. Dievas, suteikdamas pirmiems žmonėms antgamtinę malonę, davė juose išreikštam savo paveikslui tobuliausią panašumą, kurs labiausiai pasireiškia ir dar nuolat tobulinasi tikėjimo, vilties ir meilės dorybių vykdymu. — *Jis tevaldo...* Žmogus turėjo būti tikras žemės ka-ralius, viršiausis valdovas po Dievo; jo valdžioje turėjo pasilikti visi kūriniai, kaip nurodo tolesnis pasako-jimas. — ²⁷*Dievas sutvėrė...* To su-tvėrimo smulkmenos papasakotos 2 skyr. Pastebėtinas yra pirmutinis šv Rašto poezijos pavyzdys. Paminė-jęs didelę žmogaus vertę, poetiš-ko įkvėpimo pagautas autorius su džiaugsmu išreiškia tą vertę, tris sy-kius pakartodamas tą pačią mintį su

nedideliais skirtumais, pagal vadinamojo Žydų poezijos paralelismo tai-sykles. — ²⁸*Dievas juodu palaimino*. Tas Dievo palaiminimas tuo ypač skiriasi nuo palaiminimo, suteikto gyvuliams, kad su jais buvo sujung-tas moterystės įstatymas /žr 2,24/ ir suteikimas valdžios ant visų gyvū žemės esybių. — ²⁹*Štai aš judum...* Dievas nurodo taip pat maistą, rei-kiamą žmogaus ir visų gyvulių gy-vybei palaikyti. Nevisos maisto rū-šys čia įvardijamos, ir nėra pasakyta, kad mėsiški valgiai buvo žmogui uždrausti; žmogui juk buvo suteik-tas tobulas viešpatavimas žemėje ant gyvulių ir augalų. Tačiau žmo-gus pradžioje gal nejautė patraukimo prie mėsiško valgio, ir tik paskiau įvyko pakitėjimas. Aiškus leidimas naudotis gyvulių mėsa minimas tik po tvano /žr 9,2,3/. — ³⁰*Visiems žemės gyvuliams...* Toks pat maistas kaip žmogui skiriamas ir gyvu-liams. Gal čia turėta mintyje tik tie žolėmis mintantieji gyvuliai, kurie buvo rojuje ir buvo tobulai pavergti žmogui. Plėšrieji žvėrys re-gimai buvo ir pirm žmogaus nupu-loimo, kadangi tasai nepakeitė jų pri-gimties. Dėl žmogaus nuodėmės gam-ta nustojo tik to gerumo, kurį jai Dievas buvo suteikęs tik žmogaus dėlei; ji mažiau betiko žmogaus rei-kalams; be to, žmogus ir piktoji dvasia ėmė piktai naudotis gamta blogiems tikslams pasiekti, ir iš tokio pavergimo gamta, anot šv Povilo, trokšta išsilaisvinti /žr Rom 8,19-22/. — ³¹*Dievas matė...* Kiekvienos die-nos darbas, atskirai paimtas, buvo

visiems krutantiems ant žemės, kuriuose yra gyvybės dvasia, kad turėtų ko būti. Ir taip įvyko. ³¹Ir Dievas matė visa, ką buvo padaręs, ir buvo labai gera. Ir pasidarė vakaras ir rytas, šeštoji diena

Ekli 39,21 Mk
7,37

2. ¹Taip tat buvo padaryta dangus ir žemė, ir visas jų pagražinimas. ²Ir Dievas septintą dieną pabaigė savo darbą, kurį buvo padaręs; ir išsėjosi septintą dieną po viso savo darbo, kurį buvo atlikęs. ³Ir jis palaimino septintąją dieną ir ją pašventino, nes joje išsėjos po viso darbo, kurį tverdamas Dievas buvo atlikęs

Iš 20,11; 31,17
Pak 5,14; Žyd 4,4

pavadintas geru; bet kada visa jau buvo sutverta, kada sutvėrimo darbas buvo apvainikuotas žmogaus atsiradimu, tik tuomet jis pasirodė vertas pilno Dievo pagyrimo: visa buvo labai gera; Dievo idėja apie pasaulio sutvėrimą buvo jau pilnai ir tobulai įkūninta

2,1-3. Pabaigęs šešių dienų darbo aprašymą, įkvėptas rašytojas mini Dievo poilsį ir septintosios dienos pašventinimą, kad taip pamokytų žmones švęsti septintą savaitės dieną, ją paskiriant ypatingai Dievo garbei

2. ¹Taip tat buvo padaryta... Trumpai pakartojama, kas augščiau buvo pasakyta apie dangaus ir žemės bei jų gyventojų sutvėrimą. — *Visas jų pagražinimas*. Ebr *kol-tseba'am* reiškia: visa jų kariuomenė. Taip išsireikšdamas autorius dalina šešių dienų darbus į du skyrius. Vienan priklausantys sutvėrimas dangaus ir žemės, ty, sričių, kurioms antrame skyriuje sutveriami gyventojai, daugybė esybių, sutvėrtų kaip kariuomenė, kuri teisingai gali būti vadinama sričių kariuomene. Ebr *kol-tseba' kariuomenė* dažniausiai sakomas apie dangaus žiburius, žvaigždes, čia išplečiamas ant gyvų žemės sutvėrimų, gyvulių ir žmogaus. — ²Septintąją dieną. LXX ir dar kiti tekstai turi: šeštąją dieną. Katras skaitymas tikresnis, nežinia; aišku tačiau, kad septintąją dieną Dievas nebekūrė naujų dalykų, o minimas darbo pabaigimas pasireiškė tuo, kad Dievas padėjo tarsi antspaudą ant jau padarytųjų, laimindamas septintąją dieną ir ją pašventindamas. — *Išsėjos*: liovėsi kūręs naujas esybių rūšis, nors nesiliovė laikęs savo globoje tai, kas buvo sutverta. Tas susilaikymas, palygintas su šešių dienų darbu ir vadinamas Dievo poilsiu. — ³Palaimino septin-

tają dieną, paskirdamas jai ypatingas malones. — *Pašventino*: atskyrė nuo kitų dienų, kad būtų tikra Dievo nuosavybė. Tai dar nereiškia, kad nuo pat pasaulio pradžios žmonėms būtų buvęs įsakytas septintosios dienos šventimas, kaip tai buvo padaryta «dešimtį Dievo įsakymų» paskelbiant; bet žmonės gal jau ir pirm Mošės laikė ją šventa /plg Iš 1-,22; 20,8/. Dievo poilsio diena neturi paminėto vakaro, nes ji yra vaizdas amžino žmogaus poilsio Dievuje /žr Žyd 4,3-4; Apr 14,15/. Visas pasakojimas apie pasaulio sutvėrimą per šešias dienas turėjo pamokyti Žydus reikalo švęsti septintąją dieną, šabatą; visas žmonių veikimas turi baigtis amžinu šabatu Dievuje, kai visa judėjimo neramybė pasibaigs amžinąja palaimintųjų ramybe

I. 1. Pirmųjų žmonių istorija

a/ Pirmieji žmonės rojuje

I. Pirmoje Pradžios knygos dalyje /2,4-11,26/, autorius parodo, kaip atsitiko, kad iš padaugėjusios žmonijos Dievas pasirinko tik vieną žmogų, idant jo šeimoje išliktų apreišktoji Religija ir Dievo pažadai

1. Autorius pradeda savo pasakojimą pirmųjų žmonių istorija /2,4-4,26/, iš kurios pasirodo, kad jau tuomet pasireiškė žmogaus neklusnumas Sutvėrėjui, atvedęs kietą bausmę visai žmonijai, kuriai tačiau jau tuomet buvo suteikta viltis būsimo atpirkimo

2,4-25. Po trumpos antraštės smulkiau aprašoma, kaip dideles gėrybes buvo gavęs pirmasis žmogus iš Dievo ir kaip mažas įsakymas jam buvo duotas sergėti

1 Kor 15,45

⁴Ta yra dangaus ir žemės istorija, kai buvo sutverti. Anuo metu, kada Viešpats Dievas padarė dangų ir žemę, ⁵joks laukinis krūmas dar nebuvo išdygęs žemėje, ir jokia žolė dar nebuvo išžėlus dirvoje; nes Viešpats Dievas dar nebuvo davęs lietaus žemėje, ir nebuvo žmogaus, kurs žemę įgyventų; ⁶bet šaltinis kilo iš žemės ir drėkino visą žemės paviršių. ⁷Taigi Viešpats Dievas padarė iš žemės molio žmogų ir įkvėpė į jo veidą gyvybės kvapą, ir žmogus pasidarė gyva esybė. ⁸O Viešpats Dievas buvo pradžioje įveisęs linksmybių Rojų; jame patalpino sutvertą žmogų. ⁹Ir Viešpats Dievas išželdino iš žemės visokius medžius gražius

'Ta yra dangaus...' Tas sakinyš yra viso sekančio skyriaus antraštė. — *Istorija*. Ebr *š tholdoth* reiškia visų pirma: gimdymai, palikuonių eilė; o taip pat: šeimos, giminės ir tt. išsiplėtimas ar istorija. Autorius neturi sumanymo antrą kartą pasakoti apie dangaus ir žemės atsiradimą, bet tolesnę istoriją, ir tik prideda iš sutvėrimo laiko kaikurias smulkmenas, ypač liečiančias žmogaus sutvėrimą. — *Viešpats*. Ebr tas žodis rašomas YHVH. Tikras jo ištartimas nebežinomas, nes Žydai labai jį gerbdami niekuomet to Dievo vardo neištardavo, bet jo vietoje sakydavo kitus Dievo vardus, dažniausiai *'Adonai*. Žydų gramatikos taisyklės nurodo, kad žodis YHVH reikia ištarti *Yahveh*. Tuo vardu Dievas vadinamas dažniausiai tokiuose atsitikimuose, kur išreiškiami atgamtiniai santykiai Dievo su žmonėmis, kur Dievas pasirodo kaip sandoros su žmonėmis darytojas ir jų Išganytojas. Jo paminėjimas čia kartu su kitu vardu *'Elohim* /Dievas/ turi pamokyti, kad *'Elohim*, kurs pasaulį sutvėrė, ir *Yahveh*, kurs padarė sandorą su žmogumi rojuje, o paskui su patriarkais, yra vienas ir tas pat Dievas. — *'Johs laukinis...* Dangaus ir žemės istoriją autorius pradeda platesniu ir turėjusių jame apsigyventi žmonių sutvėrimo aprašymu. Bet pirma primena tą laiką, kuomet vieta, kurioje paskiau turėjo atsirasti linksmybių rojus /sodas/, dar tebebuvo be jokių augalų, o tai dėlto kad tuomet dar nelydavo lietus ir nebuvo žmogaus, kurs žemę įgyventų. — *'Bet šaltinis...* Ebr t: g a r a i /rūkas/ arba d e b e s y s. Garai kilo iš žemės ir vėl krisdami žemyn kaip rasa ar lietus drėkino jos paviršių; taip atsirado sąlygos, reikiamos žel-

menų augimui. — *'Viešpats...* Žmogaus sutvėrimas aprašomas gana plačiai. Pats Dievas padarė jo kūną iš žemės molio /anot ebr t: iš ž e m ė s d u l k i ū/; jo gi sielą sutvėrė iš nieko, įkvėpdamas į veidą /ebr: į jo šnerves/, gyvybės kvapą. Tuo būdu siela ir kūnas skiriasi vienas nuo kito savo esybe; ir žmogui randasi sujungta du pasauliu, dvasinis /angelų/ ir žemiškas. Plg 1 Kor 15,45. Iš viso aprašymo galima daryti išvadą, kad žmogus buvo sutvertas užaugęs. Biblijai, neduodama visai tikslų žinių apie žmogaus atsiradimo laiką, nurodo tačiau, kad tai įvyko palyginamai nelabai seniai /nuo 4 lig 6 tūkstančių metų pirm Kr/. Moksliniai tyrinėjimai pasisako už daug ilgesnį ir net be galo ilgą laiką. — *'Buvo pradžioje įveisęs linksmybių rojų*. Ebr t: b u v o į v e i s ė s s o dą E d e n e į r y t u s. Taigi tas kraštas, kuriame Dievas priėmė pirmiesiems žmonėms buveinę, gražiausią sodą, buvo vadinamas Edenu. Žiūrint iš aprašančiojo jį autoriaus vietos, jis buvo į rytus. Skirtumas tarp ebr t ir Vulgatos atsirado dėlto, kad ebr *š 'Eden* gali reikšti tą patį kaip ir lot *v o l u p t a s*, malonumas, linksmybė, o *qedem* principium, pradžia. — *'Gyvybės medį*. Tas medis dėlto taip buvo vadinamas, kad jo vaisiai turėjo palaikyti žmoguje prigimtą ir atgamtinį gyvenimą, sergėti jį nuo mirties. Tas medis buvo vaizdas Eukaristijos ir to gyvybės medžio, apie kurį kalba šv Jonas Apr 22,2. — *Medį žinojimo gero ir pikto*. Tas medis pats savaime buvo geras, kaip ir pirmasis. Jis pavadintas medžiu žinojimo gero ir pikto dėlto, kad įsakymas apie jo vaisių nevalgymą /17 e/ turėjo žmogaus sąžinėje sužadinti išmanymą leistų ir uždraus-

pasiziūrėti ir vedančius vaisius skanias valgyti ; o taip pat Rojaus viduryje gyvybės medį ir medį žinojimo gero ir pikto. ¹⁰Ir iš linksmybių vietos tekėjo upė Rojui sudrėkinti, kuri iš tenai skyrėsi į keturias upes. ¹¹Ir vienai vardas buvo Pisonas ; yra tai ta, kuri teka aplink visą Hevilato šalį, kur randamas auksas. ¹²Ir anos šalies auksas yra labai geras ; tenai randama bdelija ir onikso akmuo. ¹³Ir antros upės vardas Gehonas ; yra tai ta, kuri teka aplink visą Etiopijos šalį. ¹⁴O trečios upės vardas Tigris ; ji teka Asirijos link. Ketvirtoji gi upė yra tai Eupratas. ¹⁵Taigi Viešpats Dievas ėmė žmogų ir jį patalpino linksmybių Rojuje, kad jį įgyventų ir sergėtų. ¹⁶Ir jis jam įsakė, tardamas : Valgyk iš visų Rojaus medžių ; ¹⁷o iš medžio žinojimo gero ir pikto nevalgyk ; nes tą dieną, kurioje iš jo valgysi, neišvengiamai mirsi. ¹⁸Viešpats Dievas

Ekl 24,35

tų dalykų, dorinio gerumo ir pikto, ir dėlto kad žmogus, peržengęs įsakymą apie jo vaisius, pats savyje patyrė, koks yra skirtumas tarp to, kas gera ir kas pikta. — ¹⁰*Iš linksmybių vietos.* Ebr t : *iš Edeno*. Upės versmė buvo už sodo ribų. Per sodą ji tekėjo viena vaga ; o iš sodo ištekęs dalinosi į keturis upelius. — ¹¹Autoriui matomai gerai buvo žinoma Edeno vieta ir apylinkėje esą kraštai ; bet dabar, įvykus amžiu bėgyje dideliems pakitimams, sunku pasakyti ką nors tikra apie tuos dalykus ir visi spėliojimai, kur buvo apgyvendintas pirmas žmogus, yra netikri. — *Pisonas.* Ebr. *Pison*. — *Hevilato.* Ebr. *Khavilah*. — ¹²*Bdelija.* Taip buvo vadinami balsvi kvepiantys sakai, į kuriuos buvo savo išvaizda panaši manna /Sk 11,7/. Matomai buvo tai dalykas tokios pat vertės, kaip mūsų gintaras. — *Onykso akmuo.* Kokį čia brangų akmenį turėta galvoje, nežinia. — ¹³*Gehonas.* Ebr. *Gikhon*. — *Etiopijos.* Ebr. *Kuš*. Taip paskesniais laikais Žydai vadindavo Etiopiją ; iš čia ir Vulgatoje atsirado *Ethiopiae* ; bet senovėje vardu *Kuš* regimai buvo vadinama visai kitas kraštas, o ne dabartinė Etiopija. — ¹⁴*Tigris.* Ebr. *Khiddeqel*. — *Eupratas.* Ebr. *Perath*. — Iš keturių upių dviejų vardai tebėra žinomi ; tai Tigris ir Eupratas. Todėl Edeno reiktų įieškoti kur tie dvi upi labiausiai prisiartina viena prie kitos ir dar prie kitų upių. Tokią vietą aiškintojų dauguma mato kalnuotoje Armenijoje, ir sako, kad Pisonu pavadinta senovinė upė Phasis /dabar Rion, tekanti į Juodąją jūrą, ar Kyrus/ dabar Kurus, Kura/, o Gehonu upė Araksas ;

Khavilah esanti ne kas kita, kaip tik senovinė Kolkhida, Kuš gi senovinių Kosojiečių kraštas. Minėtos upės dabar neteka iš vienos versmės, bet taip galėjo būti pirm tvano. — ¹⁵*V Dievas ėmė...* Matomai pirmasis žmogus buvo sutvertas ne pačiame linksmybių rojuje, bet kur nors kitur. — *Kad jį įgyventų...* Jau ir tuomet žmogui buvo paskirtas darbas ; jam reikėjo sėti, vaisius rinkti ir tt ; bet tas darbas jo nevargino ir buvo jam malonus. Be to žmogus turėjo sergėti rojų, kad nenustotų jo kartu su antgamtine malone, nusidėdamas /Aug, Tom/. — ¹⁶*Jam įsakė...* Sutvertas žmogus, be dorinio įstatymo, įrašyto į jo širdį ir reikalaujančio pasidavimo Sutvėrėjui, gauna ap-reikštąjį įsakymą, kurs turi jam nuolat priminti priklausomybę nuo Dievo ir suteikia progą lavintis klusnume bei pelnytis naujų malonių. Jieva apie tą įsakymą turėjo patirti iš savo vyro. — ¹⁷*Neišvengiamai mirsi.* Už Dievo įsakymo nevykdymą skiriama baisi, bet visai tikra bausmė ; žmogus pasidarys marus. Šv Raštas nesako čia, kada žmogus turėjo numirti už įsakymo peržengimą, bet dvasinė mirtis turėjo tuojau paliesti jo sielą, atimdama iš jos pirmąją nekaltę ir pašvenčiamąją malonę, kūną gi darydama marų. — ¹⁸*Padarykime.* Ebr. t : padarysiu. Plg 1,26. — *Padėjėją.* Tuo žodžiu nurodomas vienas iš moteriškės sutvėrimo tikslų. — *Panašią,* — kūnu ir siela, esybę, turinčią tokią pat žmogišką prigimtį. Taip Dievas nutarė sutverti Adomui panašią į jį padėjėją ; bet draug norėjo, kad pirmasis žmogus pats atjaustų jos reikiamumą ir suprastų jam Dievo suteiktos gerada-

tarė taip pat : negera žmogui būti vienam. Padarykime jam padėjėją i jį panašią. ¹⁹Taigi Viešpats Dievas, padaręs iš žemės visus laukų gyvulius ir visus oro paukščius, juos atvedė prie Adomo, kad matytų, kaip jis juos pramins ; nes kaip Adomas praminė kiekvieną gyvą esybę, tas ir yra jos vardas. ²⁰Ir Adomas praminė jų vardais visus gyvulius, ir visus oro paukščius, ir visus žemės žvėris ; bet Adomui neatsirado padėjėja i jį panaši. ²¹Tuomet Viešpats Dievas siuntė ant Adomo gilų miegą ; o jam užmigus, išėmė vieną jo šonkaulį ir jo vietą atpildė mėsa. ²²Po to Viešpats Dievas iš paimtojo iš Adomo šonkaulio padarė moteriškę ir ją atvedė pas Adomą. ²³Ir Adomas tarė : Šitai dabar yra kaulas iš mano kaulų ir kūnas iš mano kūno ! Ji bus vadinama Žmona, nes iš žmogaus paimta. ²⁴Todėl žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir glausis prie savo moters ; ir bus du viename kūne. ²⁵Ir abudu buvo nuogu, tai yra Adomas ir jo moteris, ir nesigėdijo

1 Kor 11,9

Mt 19,5; Mk
10,7; Eph 5,31;
1 Kor 6,16

3. ¹⁰O žaltys buvo gudresnis už visus žemės gyvulius, kuriuos Viešpats Dievas buvo padaręs. Jis tarė moteriškai : Kodėl Dievas judviem įsakė, kad nevalgytumėt iš visų Rojaus medžių ? ²Moteriškė jam atsakė :

rystės didumą ; tuo ypač tikslu Dievas atvedė prie Adomo visus gyvulius, kurių tarpe neatsirado panašios i jį esybės. — ¹⁹*Padaręs*. Tuo žodžiu autorius visai nesako, kad gyvuliai būtų sutverti tik dabar, ty, paskui Adomą : apie jų sutvėrimo laiką jis kalbėjo augščiau /1,20-25/ ; čia jis nori tik pažymėti jų atvedimą prie žmogaus ; jis lyg kad sako : padarytuosius gyvulius ir paukščius Dievas atvedė prie Adomo. — *Kad matytų...* Įsižiūrėjimas i ateinančius gyvulius padėjo pagal Dievo valią Adomui pažinti jų ypatybes ir duoti visiems tinkamus vardus, o draug išreikšti savo viešpatavimą ant jų. — ²⁰*Adomui neatsirado...* Įvardindamas gyvulius Adomas įsitikino, kad jų tarpe nėra tokio, kurs galėtų būti jam padėjėjas ir būtų visai i jį panašus. — ²¹*Dievas siuntė...* Užėjęs ant Adomo miegas /*ebir thardemah*/ buvo gilus, bet kartu panašus i dvasios pagavimą /*ekstazį*/, taip kad jis miegodamas aiškiai matė, ką Dievas darė, ir suprato, ką tai turėjo reikšti. Padarymas pirmajam žmogui padėjėjos iš jo paties turėjo pamokyti, kad visa žmonių giminė atsirado iš vieno /Apd 17,2/, ir kad moterystė turėjo būti didžiausias suartėjimas vyriškio su moteriške, vieno su viena /plg Ef 5,28-30/. Taip pat Eklesija, sako šv tėvai, gimė Kalvarijos kalne iš perdurto

ant kryžiaus Kristaus šono. Sielą pirmajai moteriškai Dievas sutvėrė iš nieko, taip pat kaip ir Adomui /plg 1,27/. — ²²*Adomas...* Adomas, pamatęs moteriškę, su džiaugsmu sakosi jau turįs joje tokią padėjėją, kokios nerado tarp gyvulių, ir duoda jai vardą, nurodanti, kad moteriškė turi tokią pat prigimtį, kaip ir vyras. Ebr /taip pat ir lietuvių/ tai pasirodo iš pačių vardų, nes pasakyta : ji bus vadinama '*iššah* /žmona/, nes iš '*iš* /žmogaus/ paimta... — ²⁴*Todėl žmogus...* Dievo įkvėptas Adomas pranašauja toliau apie moteriškę, kurios svarbiausias žymes jis nurodo. — *Paliks...* nes vyrą ir moterį jungs meilės ryšys, giliau siekias ir stipresnis už gimdytojų meilę. — *Glausis* : neatskirtinai, kaip išaiškino pats Išganytojas /Mt 9,4-5/. — ²⁵*Buvo nuogu...* Vienatinis pirmųjų žmonių apdaras buvo jų nekaltybė. Pilna santaika tebebuvo tarp juodviejų dvasios ir kūno ; nežinomi buvo juodviem kūniški gėduliai, todėl juodu nejautė ir gėdos

b/ Pirmųjų tėvų nupuolimas

3,1-24. Pirmieji žmonės, pasidavę žalčio suvadžiojimams, nesilaikė Dievo įsakymo ; todėl buvo nubausti ir išvaryti iš linksmybių rojaus ; bet jau tuomet jie gavo brangų pažadėjimą būsimo atpirkimo

Mudu valgome vaisius iš Rojuje esančiųjų medžių, ³tik vaisiaus medžio, kurs yra Rojaus viduryje, Dievas mums įsakė nevalgyti ir neprisiliesti, kad kartais nenumirtumėm. ⁴O žaltys tarė moteriškai: Visai judu nenumirsite; ⁵nes Dievas žino, kad tą dieną, kurioje judu iš jo valgysite, atsidarys jūsų akys, ir būsite kaip dievai ir žinosite, kas gera ir kas pikta. ⁶Taigi moteriškė matė, kad medis buvo geras valgyti, ir gražus akims, ir meilus pasižiūrėti; ir ėmė iš jo vaisių ir suvalgė, ir davė savo vyrui, ir jis valgė. ⁷Ir juodviejų akys atsidarė; o susipratę, kad buvo nuogi, juodu supynė figmedžio lapus, ir pasidirbo sau žiurštus. ⁸Ir kai išgirdo balsą Viešpaties Dievo, vaikščiojancio Rojuje, popietinei vėasai prasidėjus, Adomas ir jo žmona pasislėpė nuo Viešpaties Dievo veido tarp Rojaus

2 Kor 11,3

Ekl 25,33; 1 Tim 2,14

3. ¹O žaltys. Buvo tai tikras žemiškas žaltys, bet jame slėpėsi visai nežemiška esybė. Tą dalyką nurodo autorius, dėdamas ebr kalboje prie žodžio « žaltys » artikulą: *hannak-haš*; tuo būdu jis kalba apie žinomą žaltį, tą patį, kurs Apreiškime /12,9; 20,2/ vadinamas senuoju žalčiu, velniu ir šetonu. Taigi tuo metu angelų dalis jau buvo sukilusi prieš Dievą ir jo pasmerkta, o gal viena iš to sukilimo priežasčių buvo žmogaus sutvėrimas ir jo išaugstinimas; šetonas tat geidė patraukti žmones prie sukilimo ir juos vesti į prapultį. — *Moteriškai*. Žaltys kreipiasi į moteriškę kaip į silpnesnę, nors ji nuodėmę nori įtraukti ir vyrą /judum/; ir čia jau pasirodo jo gudrumas. — *Kodėl Dievas...* Ebr t gudriau išsireiškama, kad sukėlus abejonę apie Dievo meilę: *a r g i D i e v a s b ū t ū j u d u m į s a k ė s*. — *Iš visų rojaus...* Dievo įsakymas tyčia padidinas, kad jis rodytų sunkesnis. — *Moteriškė...* Jievos žalčio atsiliepimas rodosi kad nenustebina, nors ji negalėjo nežinoti, kad žaltys pats savaime negali prabilti, ir turėjo išmanyti, kad per jį kalba kuri kita neregima esybė; ji tačiau atsimena aiškiai visą Dievo įsakymo svarbą ir atitaiso, kas jai buvo melagingai žalčio pasakytą. — *Kartais*. To žodžio visai nėra ebr t. — *Nenumirsite...* Žaltys pradeda begėdiškai meluoti ir visų pirma neigia Dievo žodžių tikrumą. — *Dievas...* Toliau žaltys kaltina Dievą, būk jis savo įsakymą davęs tik iš pavydo, o ne iš meilės žmogui. — *Kaip dievai*. Teisingiau būtų: *kaip Dievas*, nes ebr t yra tas pat, kaip ir aug žodis *Elohim*. — *Ir žinosite...* Tuose žodžiuose buvo tiesa, nes pats Dievas

buvo pavadinęs užgintąjį medį medžiu žinojimo gero ir pikto. Bet piktosios dvasios vylius buvo tas, kad uždraustojo medžio neragavęs žmogus žinojo iš patyrimo, kas gera, ir tik protu išmanė kas pikta, o paragavęs gavo pažinti patyrimu, kas pikta, bet turėjo nustoti pirma buvusio gerumo. — *Kad medis...* Žalčio išeistieji moteriškes širdin nuodai pradeda veikti. Į daug kartų matytą anksčiau medį ji dabar žiūri pageidimo akimis ir randa jame ypatingų savybių: *geras... gražus... meilus*. Pagaliau ji taip pasvyra ir apanka, kad nori pati teisti Dievo uždraudimo ir žalčio pažadų tikrumą; ištiesia ranką, ima vaisių ir valgo. Negana to, ji duoda užgintąjį vaisių savo vyrui. Jis pasirodo silpnas; jis taip pat kaip ir ji nori būti lygus Dievui ir darosi padėjėjas tos, kuri jam turėjo būti padėjėja gerume. Nusidedančiame Adome nusidėjo visa žmogaus prigimtis, ir nuodėmės pasėkos netruko pasireikšti. — *Akys atsimerkė...* Šetono pažadas pildosi, bet kaip gi kartūs jo vaisiai! Pirmųjų tėvų dvasia sukilo prieš Dievą, ir tuojuo juodviejų kūnas sukilsta prieš jų pačių dvasią, ir juodu stengiasi šiaip taip pridengti savo nuogą kūną, nežinodami, kuo galėtų apdengti savo sielos nuogumą. — *Išgirdusiu...* Žmogus atsiskyrė nuo Dievo, bet Viešpats nenori palikti nusikaltusio sutvėrimo: jis ateina nubauti, bet kartu ir laiminti. Visame šitame pasakojime kalbama apie Dievą žmonių būdu /antropomorfizmais/. — *Vėškai prasidėjus...* Rytų krašte paprastai einama iš namų vaikščioti prievakarėje, nes tuomet kilstant vėsiam vėjui, mažėja dienos kaitra.

medžių. ⁹Tuomet Viešpats Dievas pašaukė Adomą ir jam tarė: Kur tu esi? ¹⁰Jis atsiliepė: Aš išgirdau tavo balsą Rojuje ir nusigandau, nes esu nuogas, ir pasislėpiau. ¹¹Dievas jam tarė: Kas tau nurodė, kad tu nuogas; ar tik nebūsi valgęs iš medžio, iš kurio aš tau įsakiau nevalgyti? ¹²Ir Adomas tarė: Moteriškė, kurią man davei kaip draugę, davė man iš medžio, ir aš valgiau. ¹³Tuomet Viešpats Dievas tarė moteriškai: Kam tu tai padarei? Ji atsakė: žaltys mane apgavo, ir aš valgiau. ¹⁴Ir Viešpats Dievas tarė žalčiui: Kadangi tu tai padarei, prakeiktas esi tarp visų žemės gyvulių ir žvėrių; tu slinksi ant savo pilvo ir ėsi žemę per visas savo gyvenimo dienas. ¹⁵Aš padarysiu neprietelystę tarp tavęs ir

⁹*Kur esi?* « Neklausiu tavęs, kurioje esi vietoje, bet kokiame stovyje? Štai kur nuvedė tave nuodėmė, kai bėgi nuo savo Dievo, kurio pirma įieškodavai? » /Ambr/. « Aš apvilkau tave šlove, o štai tu nuogas » /Auks/. ¹⁰*Nusigandau*. Prie gėdos prisidėjo baimė. — ¹²*Adomas tarė...* Užtuot gailėtis, aiškiai išpažinti savo kaltę ir maldauti dovanojimo, Adomas verčia kaltę ant moteriškės, o net ir ant paties Dievo. Taip pat elgiasi ir Jieva. — ¹⁴*Dievas tarė žalčiui*. Dievas klausinėjo suvadžiutuotuosius, bet suvadžiotojui be klausinėjimų skiria bausmę. Prakeikimas kreipiamas tiesiog į žaltį, nes jis buvo įrankis šetonui, bet bausmė turi labiausiai paliesti patį šetoną. — *Tarp visų...* Nors visi gyvuliai dalyvauja žmogui skirtoje bausmėje /žr Rom 8,19-22/, bet labiau už kitus žaltys. — *Tu slinksi...* Adomui nupuočius, kas pirma žalčiui prigimta, pasidarė prakeikimas. Šliauždamas žeme ir galvą ant jos laikydamas, jis draug su randamu žemėje maistu turi ryti žemės dulkes, o visa savo išvaizda, judėsiomis ir šnypštimu kelia pasibjaurėjimą žmonėse ir išgastą gyvuliuose. Metaforine prasme panašią bausmę kenčia ir šetonas: išmestas už puikybės iš dangaus ir pasmerktas pragan, jis nebegali pakilti į augštybes, tarsi, šliaužioja žemėje ir maištinasi. — ¹⁵*Aš padarysiu...* Šitoje eil išreikšta paties šetono pasmerkimas, bet kartu padarytas ir pirmasis Atpirkėjo- Mesijo pažadėjimas; yra tai pirmoji Evangelija. — *Neprietelystę*: tikrą neapykantą, smarkią kovą, kurios vaizdas yra visuomet pasiliekanči neapykanta tarp žmogaus ir gyvatės. — *Tarp tavęs ir tarp moteriškės*. Trumpa, bet vyliaus pilna prietelystė tarp Jievos ir žalčio turi

pavirsti nuolatine neprietelyste! Piliausiais gi ji turėjo pasireikšti naujojoje Jievoje, nekaltai pradėtoje Marijoje. — *Tarp tavo palikuonių ir jos palikuonių*. Šetono palikuoniai yra visi tie, kurie pasiduoda jo vadovavimui, kuriuose yra jo dvasia, apie kuriuos šv Jonas sako: Jūsų tėvas velnias, ir jūs norite daryti savo tėvo geismus » /Jo 8,44/. Moteriškės gi palikuoniai apima draug ir Kristų, bet taip pat visą žmoniją, kuri per Dievo malonę turi nugalėti šetoną. Neprietelystė pasilieka tolei, kolei žmonių giminė ir piktosios dvasios bus žemėje. — *Ji*: moteriškė, Marija. Ebr t yra įvardis vyriškos gim: *Hu'*, jis, ty, palikuonis, Kristus. Tačiau tas giminės pakeitimas žymiai prasmės nekeičia, nes Marija dėl įsikūnijimo Dievo Sūnaus nuo jo negali būti atskirta. — *Sutrinis tavo*. Iš neprietelystės kyla tykojimais: žmogus stengiasi sutrinti gyvatės galvą, gyvatė gi įgelti žmogui kulnį, nes augščiau ji nepasiekia. Žemiškojo žalčio nugalėjimas yra vaizdas pragarinį žaltį sutinkančio nugalėjimo, kurs jam skiriamas kaip bausmė. Tikra pergalė žadama vienam; yra tai moteriškės palikuonis Kristus. Ir jo kulnies tykojo šetonas ir pažeidė, nes padarė, kad buvo prikaltas ant kryžiaus, bet Atpirkėjas sutrynė šetonui-žalčiui galvą visai ir sugrąžino suardytą prietelystę tarp Dievo ir žmogaus. Viltimi to pergalėtojo Atpirkėjo gyveno tiesieji Sen Test, tikėjimu į jį jie pergalėdavo šetoną ir pagaliau draug su Adomu ir Jieva /plg Išm 10,2/ laimėjo išganymą. Tikėjimu, viltimi ir meile dangun užžengusio Išganytojo pergalės žmonija šetoną visais amžiais iki pasaulio pabaigai. Per Mesiją sutrynė šetonui galvą Marija; sutrynė

tarp moteriškės, tarp tavo palikuonių ir jos palikuonių; ji sutrins tau galvą, o tu tykosi jos kulnies. ¹⁶Tarė taip pat moteriškai: Aš padauginsiu tavo vargus ir tavo gimdymus; tu gimdysi sopuliuose ir būsi vyro valdžioje, o jis bus tavo valdovas. ¹⁷Adomui gi tarė: Kadangi tu paklausei savo žmonos ir valgei iš medžio, iš kurio aš tau buvau įsakęs nevalgyti, žemė bus prakeikta dėl tavo pasielgimo: varguose tu iš jos maitinsies per visas savo gyvenimo dienas. ¹⁸Ji tau želdins erškėčius ir usnis, ir tu valgysi lauko žolę. ¹⁹Savo veido prakaite tu valgysi duoną, iki nesugrįši į žemę, iš kurios esi paimtas, nes dulkė esi ir dulkė vėl pavirsi. ²⁰Ir Adomas praminė savo žmoną vardu Jieva, nes ji buvo visų gyvųjų motina. ²¹Viešpats Dievas padarė taip pat Adomui ir jo žmonai kailinius apdarus ir juodu jais apvilko; ²²ir tarė: Štai Adomas pasidarė

1 Kor 14,34

ji per tai, kad žalčio pergalėtoją pagimdė, kad būdama Dievo Motina, ji ne tik niekuomet nebuvo po nuodėmės ir šetono viešpatavimu, bet dar savo nekaltame prasidėjime buvo išlaikyta dėl jos dieviškojo Sūnaus nuopelnų nepaliesta jokio pradinės nuodėmės sutepimo. — ¹⁶*Tarė taip pat...* Be bausmių, kurios turėjo būti bendros abiem lytim, moteriškė gauna dar jai vienai skirtą. Viena jų ištinka ją kaip motiną: *padauginsiu...* Ebr t: daugintė padauginsiu. Antra bausmė ją paliečia kaip žmoną: būsi po vyro valdžia... Ebr t: «ad virum tuum desiderium tuum». Yro viešpatavimas moteriškai greitai laiku pavirto jai visišku jos pavergimu ir pažeminimu. Tik Kristus ir jo Eklezija vėl pakėlė moteriškę iš to nelaimingo stovio. — ¹⁷*Kadangi tu paklausei*, Nurodomas Adomo kaltės didumas: jis paklausė ne Dievo, bet savo žmonos. — *Žemė bus prakeikta*. Prakeikimas pasireiškė tuo, kad tik dideliu vargu žmogus gaus iš žemės reikiamus maistus dalykus. Savaime be žmogaus apdirbimo ji jam želdins tik erškėčius ir usnis, ty, valgymui netinkamus augalus. Žmogaus likimas pasidarė tuo sunkesnis, kad iš derlingiausio linksmybių rojaus išvartytas jis gavo apsigyventi nebe taip patogiam ir derlingame krašte; be to, jis neturėjo reikiamo įpratimo tinkamai išdirbti naują žemę. — ¹⁹*Savo veido...* Sunkiai dirbdamas savo prakaitą liedamas Adomas vargiai pelnysis sau maistą, o tas maistas palaikys jo gyvybę tik laikinai; nes dar daug sunkesnė, baisiausia bausmė jam paskirta be minėtųjų: jis pagaliau turės

numirti taip, kaip Dievas buvo pagrasęs, kada uždraudė valgyti medžio žinojimo gero ir pikto vaisius; ta mirtis bus taip pat visų jo palikuonių dalis. — Adomas savo nusidėjimu nustojo dar visų atgamtinių dovanų, o įgimtosios žymiai sumažėjo. Visa tai buvo bausmė, bet ji turėjo vesti žmogų į atgailą amžinam gyvenimui laimėti. — ²⁰*Adomas praminė...* Moteriškė iki tam laikui buvo vadinama bendru visoms moterims vardu 'iššah žmona /2,23/; dabar Adomas duoda jai atskirą vardą. Tuo vardo davimu jis jau parodo savo viešpatavimą moteriškai, bet vardo parinkime pasireiškia didelis jo tikėjimas. Jis tiki Dievo pažadui apie savo moters palikuonis, į ateisiantį palikuonį žalčio nugalėtoją, ir tą valandą, kuomet pats išgirsta sau paskirtą mirties bausmę, jis duoda pirmajai moteriškai vardą Jieva, ebr *khavvah*, ty, gyvybė, nes ji turėjo palaikyti gyvybę žemėje, duodama kaip motina gyvybę visiems gyvensiantiems šiame pasaulyje. Taigi anot šv Rašto visa žmonių giminė radosi iš pirmųjų dviejų žmonių. — ²¹*Dievas padarė... apdarus...* Dievas nesiliauja rūpinęsis nupuolusiu žmogumi. Vieton pasidirbtųjų iš lapų žiurstų duoda juodviem ilgesniam laikui tar naujantį apdarą, pritaikytą naujoms gyvenimo aplinkybėms. — ²²*Adomas pasidarė...* Pats Dievas paaiškina, kodėl nupuolęs žmogus nebegali pasilikti linksmybių rojuje. Su pasigailėjimu, bet ironijos /Ephr/ pilnais žodžiais, minimas dabartinis žmogaus stovis: žmogus norėjo būti lygus Dievui ir pažinti, kas gera ir pikta; bet kaip gi kartūs pasirodė

kaip vienas iš mūsų, žinąs kas gera ir pikta; dabar tat, kad jis kartais neištiestų savo rankos ir neimtų taip pat iš gyvybės medžio, ir valgytų, ir gyventų per amžius... ²³Ir Viešpats Dievas išmetė jį iš linksmybių Rojaus, kad jis įgyventų žemę, iš kurios buvo paimtas. ²⁴O išvaręs Adomą pastatė ties linksmybės Rojumi kherubimus su liepsniniu ir švytruojančiu kalaviju, kad sergėtų kelią prie gyvybės medžio

4.¹ O Adomas pažino savo žmoną Jievą, kuri tapo neščia ir pagimdė Kainą, sakydama: gavau žmogų per Dievą. ² Ir ji vėl pagimdė jo brolių Abelį. Buvo gi Abelis avių piemuo, o Kainas žemdirbys. ³ Po daugelio

pažinimo vaisiai! — *Iš mūsų*. Aliuzija į švenč Trejybę. — *Dabar tat...* Dievas nenorėjo, kad nekaltybės nustojes žmogus gyventų nelaimingas per amžius; todėl nutarė išmesti jį iš linksmybių rojaus ir nebeprireisti jo prie gyvybės medžio. To nutarimo pats Dievas nebeišreiškia žodžiais, ir pradėtas sakiny pasilieka nepabaigtas. Autorius jau nuo savęs pasako, kas buvo padaryta su žmogumi: — ²³*Ir Viešpats...* — ²⁴*Ties linksmybės rojumi*. Ebr t: į rytus nuo Edeno sodo. LXX pasakyta, kad žmogui buvo liepta gyventi į rytus nuo sodo. — *Kherubimai*. Anksčiau sodo sergėtoju buvo padarytas Adomas, dabar statomi kiti sargai, kurie gins sodą nuo Adomo. Kherubimais arba teisingiau: kherubais, nes ž Kherubim yra daugiskaita ebr ž: kherub, yra vadinamos dangiškosios dvasios vieno iš augščiausių laipsnių dangaus hierarkijoje. Linksmybių rojų serginčių kherubimų atminimas žmonėse pasiliko sfinksuose, sparnuotuose liūtuose ir k, kuriuos senovės tautos /Asiriečiai/ statė ties savo šventyklų durimis. — *Su liepsniniu...* Kelias į Edeną buvo užstatytas mirgančia liepsna, turėjusia kalavijo pavidalą. Toks dalykų stovis pasiliko tolei, kolie pats sodas nepavirto lygiu kitiems žemės plotu. Šv Raštas nesako, kiek laiko pirmieji žmonės pasiliko Edene, bet iš juodviejų nupuolimo istorijos, regisi, reiktų daryti išvadą, kad nelabai ilgai. Išėjo iš jo, kad nebegrįžtų, bet ne be vilties laimėti kitą linksmybių sodą su nauju gyvybės medžiu dangiškoje tėvynėje, iš kurios nebėra išvartymo tam, kas į ją įeina /Apr 22,2...5/

c) *Pirmieji pirmųjų tėvų palikuonys*

4.1-26. Iš linksmybių rojaus išvartyti žmonės nepasiliko be kalčių.

Jau vyresnysis Adomo sūnus užmušė savo brolių. Užmuštojo vieton gimęs Setui, žmonija tarsi suskilo į du skyrius, į tuos, kurie laikėsi Dievo, ir tuos, kurie vis labiau nuo jo tolo. Antraisiais buvo Kaino palikuonys. Juos autorius jau čia įvardija, nes daugiau jų nebeminės

4. ¹*Pažino*. Tuo žodžiu šv Raštas išreiškia moterystės santykius tarp vyro ir žmonos. — *Kainą*. Tas vardas reiškia, kaip paaiškina pati Jieva, tą patį ką ir *gautasis*. Moteriškė džiaugiasi pagimdžius sūnų, o ne dukterį, nes tame gimusiame kūdikyje mato tėvonių jai duotųjų pažadų apie ateisiantį Mesiją /3,15/. Šv Raštas įvardija tik tuos pirmųjų tėvų sūnus, kurie svarbūs apreiškimo istorijoje; iš dukterų gi, kurių turėjo būti daug /5,4/ neįvardinta nė viena. — ²*Abelį*. Ką tas vardas tikrai reiškia ebr kalboje, nežinia; gal tą patį ką ir *tūštysbė*, menkumas; būtų tai šūkis nuliūdimo ir vargų, kuriuos jau buvo patyrę Adomas ir Jieva. — ³*Atnašavo Viešpačiui*. Įgimta ir su Viešpaties valia sutinka, kad žmogus Dievui tarnautų visa savo esybe, kūnu ir siela, ir todėl parodytų išviršiniaus ženklais savo religinius jausmus, jausmą tobulos priklausomybės nuo Dievo, savo Sutvėrėjo ir viršiausiojo Viešpaties, o taip pat savo garbinimo, dėkojimo ir maldavimo jausmus. Kada žmogus per uždraustą ragavimą nustojo nekaltybės ir Dievo malonės, dargi nusipelnė sau Dievo rūstybę, turėjo kilti jame mintis permaldauti Dievą ir kovoti su kurstančiu jį į nuodėmę pageidimu, laisvai ir net darant sau skausmą, išsižadant sau naudingų dalykų, iškilmingai pašvenčiant ir atiduodant juos Dievui, sunaikinant juos tam tikroje vietoje /ant altoriaus/. Nors tokia

dienų atsitiko, kad Kainas atnašavo Viešpačiui iš žemės vaisių dovanas. ⁴Taip pat ir Abelis aukėjo iš savo bandos pirmųjų ir iš jų riebalų. Tuomet Viešpats pažvelgė į Abelių ir į jo dovanas; ⁵į Kainą gi ir į jo dovanas nepažvelgė. Kainas labai įpyko ir jo veidas pasikeitė. ⁶Tuomet Viešpats jam tarė: Kodėl įpykai? Ir kodėl tavo veidas pasikeitė? ⁷Argi, jei gerai darai, negausi užmokesčio? O jei piktai darai, ar nusidėjimas nebus tuoju duryse? Jo pageidimas tačiau tau palenktas ir tu turi jam viešpatuoti. ⁸Kainas tarė savo broliui Abeliui: Išeikiva laukan! Juodviem esant lauke, Kainas pakilo prieš savo brolį Abelių ir jį užmušė. ⁹Tuomet Viešpats tarė Kainui: Kur tavo brolis Abelis? Jis atsakė: Nežinau. Bene aš esu mano brolio sargas? ¹⁰Ir Viešpats jam tarė: Ką padarei? Tavo brolio kraujas šaukiasi į mane nuo žemės. ¹¹Dabar tat tu būsi prakeiktas ant žemės, kuri atsivėrė ir priėmė iš tavo rankos tavo brolio kraują. ¹²Kai tu ją dirbsi, ji tau neduos savo vaisių. Tu būsi klajūnas ir pabėgėlis ant žemės! ¹³Ir Kainas tarė Viešpačiui:

Žyd 11,4

Išm 10,3; Mt 23,35; 1 Jo 3,12, Jud 11

mintis ir labai sutinka su žmogaus prigimtimi, tačiau tikrumoje paties Dievo apreiškimas atvedė žmogų prie aukų darymo, o tai dėlto, kad po nusidėjimo buvo jose dalykas, kurį jos galėjo turėti tik per Dievo apreiškimą ir patvarkymą, būtent nurodymas tikrosios permaldavimo aukos, kuri turėjo duoti įrūstintai Dievo didenybei tobulą atlyginimą, išdildyti žmonių kaltę, sugrąžinti jiems prarastą malonę ir teisę paveldėti dangų. Todėl ir šv. Jonas vadiną Išganytoją avinėliu, kurs užmuštas nuo pasaulio pradžios, Dievui taip paskyrus, vadiną Sen Test aukose [plg. Jo 1,29. 36; Žyd 10,4]. Aukos nuo pat jų atsiradimo visuomet, ypač Žyduose, buvo dvejopos: vienos daromos iš žemės vaisių, kitos kruvinos. — ⁴*Iš savo bandos...* Abelis aukėjo Dievui ne bet ką, kaip Kainas, o tik rinktinis dalykus, bandos pirmones ir geriausiomis laikomas mėsos dalis. Tai buvo aiškus ženklas gyvo ir didelio tikėjimo [žr. Žyd 11,4], kurio stigo Kainui. — *Viešpats pažvelgė ty, maloniai žiūrėjo į auką ir ją priėmė.* Kaip tas priėmimas pasireiškė, tikrai nežinia. Anot padavimo, jo ženklas buvęs ugnis, atėjusi iš dangaus ir sudeginusi prirengtas aukas [Jier]. — ⁶*Kainas labai įpyko.* Pykčio priežastis matomai buvo pavydas. Jo didumas pasireiškė veido pasikeitimu. ⁹*Tuomet...* Dievas kaip maloningiausias tėvas statomais Kainui klausimais įspėja jį prieš pavojų, kurs gali atsirasti dėl

sukilusios širdyje rūstybės, ir ⁷to pavojaus didumą nurodo. — *Argi... negausi...* Ebr t: argi... negali pakelti galvos. — *Nusidėjimas... duryse.* Nuodėmė įvaidinama kaip asmuo, lyg koks žvėris, tykojās prie širdies durų. — *Tau palenktas...* Ebr t: į tavo jo pageidimas, ty, pageidimas, kurį turi nusidėjimas. Nusidėjimas geidžia nugalėti žmogų, bet žmogus turi laisvą valią ir gali jam nepasiduoti. — ⁸*Šita eil trumpiau išreiškta* ebr t, išleidžiant žodžius: *išeikime laukan*: Ir Kainas kalbėjo savo broliui Abeliui, ir juodviem esant... Abelio užmušimas buvo pirmoji mirtis žmogaus žemėje. — ⁹*Kur tavo brolis.* Kaip Adomą Dievas klausė: *Kur tu esi* [3,9] taip dabar klausia jo sūnų: Kur tavo brolis? Adomas neišsiginė savo kaltės; Kainas drąsiai meluoja. Nusidėjimas, kurs tykojo prie jo širdies durų, jau buvo jį įsiveržęs ir jį nugalėjęs. — ¹⁰*Kraujas šaukiasi...* Ne dėl nežinojimo klausė Dievas broliui, bet kad jam klausimais nurodytų kaltės didumą, sukeltų širdyje gailestį ir norą pasitaisyti. Nenorinčiam gi daryti atgailos nieko kito nelieka kaip tik bausmė. — ¹¹*Tu būsi klajūnas.* Nerasdamas pakankamai maisto vienoje vietoje, Kainas turėjo įieškoti vis kitų vietų, taip kaip tai tebedaro ir dabar kairios tautelės, negyvenančios vienoje vietoje, bet besikilnojantios iš vietos vieton. — ¹²*Mano...* Ne gailestis atsiranda Kaino širdyje, bet

Mano nedorybė yra per daug didelė, kad aš galėčiau nusipelnyti atleidimą. ¹⁴Štai tu šiandien mane išvarai iš tos šalies, ir aš turiu slėptis nuo tavo veido, ir būsiu klajūnas ir pabėgėlis ant žemės. Taigi kiekvienas, kurs mane ras, užmuš mane. ¹⁵Ir Viešpats jam tarė: anaip tol taip nebus; bet kiekvienas, kurs užmuštų Kainą, bus septyngubai nubaustas. Ir Viešpats įdėjo Kainui žymę, kad nė vienas radęs jo neužmuštų. ¹⁶Tuomet Kainas, pasitraukęs iš Viešpaties akivaizdos, gyveno kaip pabėgėlis šalyje į rytus nuo Rojaus

¹⁷Kainas pažino savo žmoną, ji tapo nėščia ir pagimdė Enoką. Jis pastatė miestą ir jį praminė savo sūnaus vardu Enokas. ¹⁸Po to Enokui gimė Iradas. Iradui gi gimė Maviaėlis, Maviaėliui gimė Matusaėlis, ir Matusaėliui gimė Lamekas. ¹⁹Tasai vedė dvi moteri; viena buvo vardu Ada, o kitos vardas Sela. ²⁰Ada pagimdė Jabelį; jis buvo padangtėse gyvenančiųjų ir piemenų tėvas. ²¹O jo brolio vardas buvo Jubalis; tasai buvo arpininkų ir vamzdininkų tėvas. ²²Taip pat ir Sela pagimdė Tubalkainą, kurs užsiimdavo visokių įnagių kalimu iš vario ir geležies. Tubalkaino sesuo buvo Noema

²³Ir Lamekas sakė savo žmonoms:
Ada ir Sela, klausykitės mano balso;
Lameko moterys, stebėkite mano žodžius.
Aš užmušiau žmogų už mano žaizdą,
Ir jaunikaitei už mano randą

gilus nusiminimas ir baimė, kad kas nors iš Adomo šeimos neužmuštų jo paties. — ¹⁵*Bus septyngubai...* ty, labai kietai. Skaitmuo septyni buvo žyduose laikomas šventu; juo išreiškiama tobulybė, augščiausias laipsnis. Dievas nenori veikios Kaino mirties, bet jam palieka dar gana laiko atgailai. — *Padėjo... žymę*: išvirsinį, visiems matomą ženklą, bet nežinia kokį. — ¹⁶*Pasitraukęs...* ty, išėjęs iš tos vietos, kur gyveno Adomo šeima, kur Viešpats buvo apsi-reiškęs Kainui ir toliau maloningai apsi-reikšdavo žmonėms. — *Gyveno pabėgėliu...* Ebr t: gyveno šalyje Nod /ištrėmimo/. Taip Kainas, praminė kraštą, į kurį buvo išbėgęs ir apsigyvenęs

¹⁷*Savo žmoną...* Ji buvo Kaino sesuo. — *Pastatė miestą*. Tas miestas dar negalėjo būti didelis. Jis susidėjo iš keleto trobesių, buvo apvestas siena ir apkasu, kad būtų galima gintis nuo priešų užpuldinėjimų. Nežiūrint to miesto atsiradimo, Kainas pasiliko pabėgėliu ir klajūnu. Pirmojo Kaino sūnaus gimimas ir miesto pastatymas galėjo įvykti dar pirm Abelio mirties. — ¹⁹*Tasai vedė...* Lamekas buvo pirmas, kurs suardė moterystės vienybę ir įvedė poliga-

miją-daugpatystę. Kaino palikuonys jau rūpinosi žemiška gerove, gyvenimo patogumais ir gėriais. Jie pirmi išrado muzikos įrankius, ėmė dirbti ginklus iš metalų; jie padėjo pirmus pagrindus civilizacijai. Vedė juos į tai sunkesnės gyvenimo aplinkybės. — *Ada*, ebr reiškia: Grožis; *Sela*: Ūksmė. — ²⁰*Padangtėse*. Jabelis pirmas sutvarkė gyvenimo būdą žmonių, nepasiliekančių vienoje vietoje, bet nuolat jieškančių sau naujos buveinės, ypač ganyklų savo bandoms, kaip tai tebedaro ir dabar Arabai. — ²¹*Arpininkų ir vamzdininkų tėvas*: išradėjas stygas turinčių /kaip arpa, kanklės ir k/ ir pučiamų muzikos instrumentų. — ²²*Noema*, ebr reiškia: Dailioji. — ²³*Ir Lamekas...* Čia randame vieną visų seniausių žmonių poezijos pavyzdžių, nuožmumų žėrinčią Lameko dainą, kurioje jis, gavęs iš savo sūnaus Tubalkaino kalaviją, skelbia ginklų galybę, giriasi savo moterims narsumu ir išreiškia keršto jausmus. Poezinis dainos sudėjimas paremtas paralelismu lygaus ilgumo sakinių, kuriuose tos pačios mintys ar jausmai kartojami kelis sykius, tik kitais žodžiais /sinonimais/. Taigi žodžiams: Ada ir Sela pirmame sa-

²⁴Už Kainą bus atkeršyta septyngubai,
O už Lameką septynias dešimtis kartų septyngubai

²⁵Taip pat Adomas dar pažino savo moterį, ir ji pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Setas, sakydama: Dievas man davė kitą palikuonį vieton Abelio, kurį užmušė Kainas. ²⁶O Setui gimė sūnus, kurį jis praminė Enosu; tasai ėmė šauktis į Dievo vardą

5. ¹Ta yra Adomo giminės knyga. Tą dieną, kurioje Dievas sutvėrė žmogų, jis jį padarė pagal Dievo panašumą. ²Vyrą ir moteriškę juodu jis sutvėrė ir palaimino ir davė jiems Adomo vardą, tą dieną kurioje buvo sutverti. ³Adomas gyveno šimtą trisdešimtis metų, ir pagimdė pagal savo paveikslą ir panašumą sūnų, ir praminė jį vardu Setas. ⁴Ir buvo Adomo dienų, gimus Setui, aštuoni šimtai metų; ir jam gimė sūnų ir dukterų. ⁵Viso amžiaus, kurį Adomas gyveno, pasidarė devyni šimtai trisdešimtys metų; ir jis mirė. ⁶Taip pat, kai Setas buvo šimto penkerių metų, jam gimė Enosas. ⁷Gimus Enosui, Setas gyveno aštuonis šimtus septynerius metus ir jam gimė sūnų ir dukterų. ⁸Ir viso Seto amžiaus pasidarė devyni šimtai dvylika metų, ir jis mirė. ⁹O Enosui, kada jis turėjo devyniasdešimtis metų, gimė Kainanas. ¹⁰Tam gimus, jis gyveno aštuonis šimtus penkioliką metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹¹Visų Enoso dienų buvo devyni šimtai penkeri metai, ir jis mirė. ¹²Kada Kainanui buvo septynios dešimtys metų, jam gimė Malaleėlis. ¹³Malaleėliui

Zem 9,6; Aug
1,27; Išm 2,23
Ekl 17,1

x Kron 1,1

kinyje atsako: Lameko moterys-antrame sakinyje; klausykitės-stebėkite; žmogų-jaunikaitį; žaizdą-randą. — ²⁴Už Kainą... Lamekas jaučiasi esąs galingesnis už visus savo priešus ir sakosi mokėsiąs atkeršyti kiekiausiai, labiau negu pats Dievas, nes piktžodžiaudamas kalba, kad atkeršysiąs net *septynias dešimtis kartų septyngubai* /ebr t: septynias dešimtis septyngubai/. Taip baigiama Kaino istorija, ir tuojau pereinama prie kitos Adomo palikuonių šakos. ²⁵Setas. Ebr reiškia: P a v a d u o t o j a s, atlyginimas. — ²⁶Enosu. Ebr 'Enoš' reiškia žmogų, bet kaip esybė silpną, todėl privalančią pagalbos iš augštybių, iš Dievo. — *Tasai ėmė...* Ebr t: *tuomet pradėta šauktis...* Dievas ir anksčiau buvo garbinamas ir jau seniau šauktasi į jo vardą, bet tai darydavo kiekvienas sau, ar atskirose šeimose; dabar pradėta tai daryti viešai visų vardu

2. Adomo palikuonys iš seto lig noei

a/ Seto giminė

2. 5,1-31. Autorius, pradėdamas vėl nuo Adomo, pasakoja istoriją jo palikuonių iš Seto ir visų pirma įvardija tuos palikuonius lig Noei

5. ¹Tai yra Adomo... Šitie žodžiai yra sekančio straipsnio antraštė. — *Tą dieną...* Trumpai primenama žmogaus sutvėrimo istorija. Autorius tuo būdu suriša patriarkus su Dievu, kurs yra tikras visų Tėvas, kaip jų Sutvėrėjas. — ²Adomo vardą. Žodis Adomas imamas čia ne kaip nuosavas vardas, bet kaip bendras abiem lytim, vyriškai ir moteriškai, nes jis reiškia tą patį ką ir ž m o g u s apskritai /padarytas iš žemės ebr 'adamah/. — ³Pagimdė pagal savo paveikslą. Pats sutvertas pagal Dievo paveikslą, Adomas palieka tą panašumą ir savo vaikams, bet žymiai susilpnintą ir suteptą nusidėjimu. — ⁵Viso amžiaus... Ilgas Adomo ir pirmųjų patriarkų amžius buvo pasėka nesusilpnėjusio dar pirmųjų žmonių kūno sudėjimo ir sveikesnių gyvenimo sąlygų. Tai visai sutiko su Dievo apvaizdos sumanymais, kuri norėjo, kad žmonės, turėdami ilgesnį amžių, greičiau padaugėtų žemėje ir lengviau galėtų išlaikyti atmintyje neiškraipytą Dievo apreiškimą, duotąjį pirmiesiems tėvams. Atskiri metų skaičiai neliko iki mūsų dienų nepakeisti. Dar Kristui negimus įvairiuose tekstuose jie jau buvo įvairūs. Kitokius skaičius duoda LXX

Ekli 44,16: Žyd
11,5

gimus, Kainanas gyveno aštuonis šimtus keturias dešimtis metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹⁴Ir viso amžiaus Kainanas turėjo devynis šimtus dešimtį metų, ir mirė. ¹⁵Malaleėlis buvo šešių dešimtų penkerių metų, ir jam gimė Jaredas. ¹⁶Gimus Jaredui, Malaleėlis gyveno aštuonis šimtus tris dešimtis metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹⁷Ir iš viso Malaleėlis turėjo amžiaus aštuonis šimtus devynias dešimtis penkerius metus, ir mirė. ¹⁸Jaredui, pagyvenus šimtą šešias dešimtis dvejus metus, gimė Enokas. ¹⁹Ir gimus Enokui, Jaredas gyveno aštuonis šimtus metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²⁰Ir visų Jaredo dienų pasidarė devyni šimtai šešiosdešimtys dveji metai, ir jis mirė. ²¹Toliau Enokui turint šešias dešimtis penkerius metus, gimė Matusalis. ²²Enokas vaikščiojo su Dievu. Gimus Matusaliui, jis gyveno tris šimtus metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²³Visų Enoko dienų buvo trys šimtai šešios dešimtys penkeri metai. ²⁴Jis vaikščiojo su Dievu ir daugiau jo nematyta, nes Dievas jį atsiėmė. ²⁵Kada Matusalis buvo šimto aštuonių dešimtų septynerių metų, jam gimė Lamekas. ²⁶Gimus Lamekui, Matusalis gyveno dar septynis šimtus aštuonias dešimtis dvejus metus, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²⁷Ir visų Matusalio dienų buvo devyni šimtai šešios dešimtys ir devyneri metai, ir jis mirė. ²⁸O Lamekas gyveno šimtą aštuonias dešimtis dvejus metus, ir jam gimė sūnus, ²⁹ir praminė jį vardu Noė, sakydamas, tasai mus paguos mūsų rankų darbuose ir varguose ant žemės, kurią Dievas yra prakeikęs. ³⁰Ir gimus Noei, Lamekas gyveno penkis šimtus devynias dešimtis penkeris metus, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ³¹Ir buvo visų Lameko dienų septyni šimtai septynios dešimtys septyneri metai, ir jis mirė. Noei gi turint penkis šimtus metų gimė Semas, Khamas ir Japhetas

6. ¹Pradėjus žmonėms daugėti ant žemės ir pagimdžius dukterų, ²Dievo sūnūs matydami žmonių dukteris, kad buvo gražios, ėmė jas sau

vertimas, kitokius Samariečių Penkiaknygis, ir kitokie yra ebr t su Vulgata. Pakeitimas atsirado dėlto, kad, sakysim, Žydai žymėdavo skaitmenis abėcėlės raidėmis; kaikurios gi raidės buvo labai panašios viena į kitą, taip kad perrašinėjant buvo labai lengva paklysti ir pakeisti vieną raidę kita. Todėl dabar visa Biblijos kronologija nebegali būti tiksliai nustatyta. — *Mirė*. Taip įvyko Adome Dievo pasmerkimas: *neišvengiamai numirsi* [2,17]. — ²²*Vaikščiojo su Dievu*: gyveno šventai ir dievobaimingai. — ²⁴*Nematyta...* Enokas nemirė, kaip kiti patriarkai, nes Dievas jį gyvą atsiėmė iš šio pasaulio. Taip pat padarė Dievas vėliau su pranašu Eliju [4 Kar 2,3...]. Juodu pasilieka nežinomoje mums vietoje ir pasaulio pabaigoje bus atsiųsti atgailos skelbti ir kovoti prieš Antikristą [plg Ekli 44,16; Žyd 11,5; Mal 4,5; Mt 17,10; Apr 11,4]. Tarp patriarkų Enokas gyveno žemėje visų trumpiausiai. — ²⁹*Tasai mus*

paguos... Lamekas, matydamas daugėjant žemėje visokią nedorumą, kurio priežastys nurodomos žemiau 6,1... duoda savo sūnui vardą Noė, kurs reiškia *Poilsį ir paguodą*, ir tuo būdu išreiškia viltį, kad per tą sūnų Dievas suteiks palengvėjimą, paguodą. Ta viltis įvyko ta prasme, kad Noė po tvano buvo naujos žmonijos kartos tėvas ir Dievas jo asmenyje padarė naują sandorą su žmonėmis

b/ Žmonių giminės sugedimas

6,1-8. Seto palikuonys nepasilikę ištikimi Dievui. Susisėbravę su Kaino palikuoniais, jie taip patvirko, kad tarp visų žmonių tik viena Noės šeima dar rado malonę pas Dievą 6. ¹*Pradėjus...* Kaino palikuonys ir Setiškiei pradžioje gyveno visai atskirai, bet, vienų ir kitų skaičiui einant didyn, jie pradėjo vieni prie kitų artintis. Padaugėjimo pasėka buvo maišytos moterystės tarp dvie-

moterimis pagal savo nuožiūrą. ³Dievas gi tarė: Mano dvasia nepasiliks žmoguje amžiais, nes jis yra kūnas; ir jo amžius bus šimto dvidešimties metų. ⁴Anuo gi metu buvo ant žemės milžinų; nes susidėjus Dievo sūnums su žmonių dukterimis, ir joms pagimdžius vaikų, tie buvo galiūnai, vyrai garsūs nuo amžių. ⁵Dievas, matydamas kad buvo didelis žmonių piktimas ant žemės ir kad visos jų širdies mintys yra visuomet palinkusios į piktą, ⁶gailėjosi, kad buvo sutvėręs žmogų ant žemės ir, skausmo apimtas, širdies gilumoje ⁷tarė: Išnaikinsiu žmogų, kurį sutvėriau, nuo žemės paviršiaus: nuo žmogaus iki gyvulių, nuo kirminų iki oro paukščių, nes aš gailiuos juos padaręs. ⁸Bet Noė rado malonę Viešpaties akyse. ⁹Šita yra Noės istorija. Noė buvo teisus ir tobulas vyras savo kartoje; jis vaikščiojo su Dievu. ¹⁰Jam buvo gimę trys sūnūs: Semas, Khamas ir Japhetas. ¹¹O žemė buvo sugedusi Dievo akivaizdoje ir pripildyta visokio nelabumo. ¹²Dievas, išvydęs žemę esant sugedusią, /nes kiekvienas kūnas buvo pagadinęs savo kelią ant žemės/, ¹³tarė Noei: Aš nusprendžiau padaryti galą kiekvienam kūnui. Jie pripildė žemę nelabumo, ir aš juos išgaisinsiu draug su žeme. ¹⁴Pasidirbk sau arką iš išlygintų medžių; arkoje

Žem 8,21; At
15,19

Ektl 44,17

jų brolių palikuonių. — ²Dievo sūnūs. Nors Dievo sūnumis laikada Švent. Raštas vadina angelus, bet tas vardas duodamas taip pat teisiesiems ir dievobaimingiems žmonėms. Tokių Dievo sūnų buvo nemaža tarp Seto palikuonių. — ³Žmonių dukteris: įsimylėjusias į žemiškus dalykus, gašlias Kaino giminės mergaites. — ⁴Emė moterimis. Per tas moterystes ir tarp Setiškių pradėjo labiau plisti pikti papročiai ir nutolimas nuo Dievo. — ⁵Mano dvasia: gyvybės kvapas, suteiktas pirmajam žmogui ir nuolat suteikiamas naujai gimstantiems, per kurį jie darosi gyva esybe /Pls 2,7/, taigi žmogaus siela. — ⁶Nes jis yra kūnas, tai yra, dėl to, kad žmonės savo darbuose eina paskui kūną /Auks/. — ⁷Milžinai: žmonės galingi, labai smarkūs, kitų prispaudėjai. — ⁸Nes susidėjus... Anot Vulg milžinai radosi iš moterystių tarp Dievo sūnų ir žmonių dukterų; anot ebr t jie buvę jau pirma, ir jų skaičius dar daugėjęs paskui. Ebr t taip galima išversti: «Anuo gi metu buvo žemėje milžinai, taip pat kaip ir paskui, susidėjus Dievo...»: — ⁹Jų širdies mintys. Šv Rašte širdis laikoma minčių, jausmų ir valios buveine. — ¹⁰Gailėjosi... skausmo apimtas... Dievui pasavinami tokie jausmai, kokiuos gali turėti žmonės. Yra tai vadinamieji antropopatizmai. Jais išreiškiamas didumas žmonių nusikaltimo prieš Dievo meilę. — ¹¹Iki gyvulių... Gyvu-

liai, sutverti žmogaus dėlei, turi žūti kartu su juo /Ambr/. — ¹²Noė rado... Dievo pažadas 3,15 galės įvykti, nes ne visai visi žmonės žus

3. Noės istorija

a/ Žmonių giminės nubaudimas tvanu

3.6,9-8,19. Pasakodamas Noės istoriją, autorius ją pradeda aprašymu tvano, kuriame žuvo visa žmonija išskyrus vieną Noės šeimą

⁹Teisus ir... Trumpais žodžiais giriamas Noės gyvenimas, kurs labai skyrėsi nuo kitų tuo pačiu laikų gyvenusių žmonių. — ¹⁰Vaikščiojo su Dievu: gyveno taip, kaip reikalavo Dievas, vienybėje su juo. — ¹¹Kiekvienas kūnas: visi žmonės. — ¹²Savo kelią. Žmonija negyveno padoriai, nėjo tikru keliu, vedančiu prie jos tikslo, bet klaidžiojo netikusiais keliais. — ¹³Galą... Dievas apreiškia Noei, kad jis jau nutaręs padaryti galą piktybei, išgaisinti žemės gyventojus, ypač gi žmones. — ¹⁴Arka. Ebr ž thebah, Vulg arca, dar pavadintas lopšelis, į kurį buvo idėtas kūdikis Mošė ir padėtas Nilo upės melduose; kitur šv Rašte jis nesutinkamas. Iš viso Noės arkos aprašymo pasirodo, kad nebuvo tai tikras laivas, tik didžiausi skrynias visai plokščių dugnu; jos gi viršus ar dangtis tik labai nedaug, nes vos vienu mastu, buvo augštesnis per vidurį. — ¹⁵Iš išlygintų medžių. Ebr t: iš dervos, ty, sakuoto medžio;

padarysi kambarėlius, ir išsakuosi sakais iš vidaus ir iš išorės. ¹⁵Ir padarysi ją taip: arkos ilgumas bus trys šimtai mastų, platumas penkios dešimtys mastų ir jos augštumas trys dešimtys mastų. ¹⁶Arkoje padarysi langą, ir mastu pakelsi jos dangtį; o arkos angą įtaisysi iš šalies; joje padarysi kambarėlius apatinius, vidurinius ir augštutinius. ¹⁷Štai, aš užvesiu tvano vandenį ant žemės, kad išgaiščiau kiekvieną kūną, kuriame yra gyvybės kvapas po dangumi. Visa, kas yra ant žemės, pražus. ¹⁸Bet su tavim aš padarysiu mano sandorą; ir įeisite arkon tu ir tavo sūnūs, tavo žmona, ir tavo sūnų žmonos kartu su tavim. ¹⁹Arkon įsivesi iš visų gyvų esybių kiekvienos rūšies, kad pasiliktu gyvi kartu su tavim, po du, patiną ir patelę. ²⁰Iš paukščių pagal jų rūšį, ir iš galvijų pagal jų rūšį, ir iš visų žemės kirminų pagal jų rūšį; iš visų po du įeis kartu su tavim, kad galėtų išlikti gyvi. ²¹Taigi pasiimsi su savim visokio maisto, kas valgoma, ir sukrausi pas save, ir tai bus maistas tau ir jiems. ²²Ir Noė padarė visa, ką jam Dievas buvo įsakęs

Žyd 11,7; 2 Petr
2,5

7. ¹Ir Viešpats jam tarė: Įeik į arką tu ir visi tavo namai, nes aš mačiau, kad tu teisus mano akyse tarp šitos kartos. ²Pasimk iš visų nesuteptų gyvulių po septynetą, patinus ir pateles; o iš suteptų gyvulių po dvejetą, po patiną ir patelę. ³Taip pat ir iš oro paukščių po septynetą, patinus ir pateles, kad rūšis išliktų gyva visos žemės paviršiuje, ⁴nes dar septynios dienos, ir aš insiu lydinti ant žemės per keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų, ir išnaikinsiu nuo žemės paviršiaus visas esy-

koks jis tikrai buvo, kedras, kiparisas, ar koks kitas, nežinia. — ¹⁵*Arkos ilgumas*. Priimant, kad Žydų mastas lygus 0,52 metro, arka galėjo turėti apie 156 m ilgumo, 26 m platumo ir 16 m augštumo, taigi viso 64896 kub m talpos. — ¹⁶*Langą*. Tas langas turėjo būti prie pat dangčio ir ejo aplink visą arką. Mažesni langai galėjo būti ir kitose vietose. — ¹⁸*Sandorą*. Ebr *berith*. Čia pirmą kartą randame paminėtą sandorą, kuri nesykį paskiau buvo Dievo atnaujinama ir patvirtinama. Dievo sandoros su Noė sąlygos buvo tos, kad Viešpats žadėjo laikyti Noė gyvą tvano metų, Noė gi turėjo vykdyti ištikimai visus Dievo įsakymus. — ¹⁹*Po du*. Porų skaičius nurodomas aiškiau 7,2. Vandens gyvūnai visai nėra minimi; gal nebuvo paimti arkon tie gyvuliai, kurie gyveno toli nuo žmonių, ir kurių buvimas Noė neturėjo jokios svarbos. — ²² *Noė padarė visa*. Įtikėjęs Dievo žodžiui ir klusnus jo valiai, Noė rengėsi prie tvano daugiau kaip šimtą metų, tuo tarpu kad visi kiti žmonės aplink jį nė kiek tais dalykais nesirūpino ir gyveno senu savo gyvenimu /plg Žyd 11,7; Mt 24,38.../

7. ¹*Ir Viešpats...* Šimtui metų pralinkus nuo to laiko, kada Dievas buvo paskelbęs Noėi savo nutarimą nubausti žemę tvanu, jis gauna Viešpaties įsakymą. Plg 5,3; 7,6. Viešpats, liepdamas Noėi eiti arkon, nurodo jį išrinkimo priežastį: *nes aš mačiau...* — ²*Nesuteptų gyvulių*. Gyvulių paskirstymas į suteptus ir nesuteptus remiasi ne jų prigimtimi; daug įsakymų tame dalyke davė Mošė /žr Kun 11sk/; bet, matomai, ir pirm Mošės tas paskirstymas jau buvo daromas ar tai iš papročio pačių žmonių, ar remiantis seniausiu Dievo įsakymu. — *Po septynetą*. Vieni aiškintojai supranta šituos žodžius apie septynias nesuteptų gyvulių poras, kiti gi tik apie pusketvirtos poros. Nesuteptų gyvulių įsakoma pasiimti daugiau, kaip žmogui naudingesnį. — ³*Iš oro...* Ir paukščiai buvo paskirstyti į suteptus ir į nesuteptus; tik tų paskutiniųjų buvo pasiimta po septynetą, kaip aiškai nurodo LXX vertimas. — ⁴*Septynios dienos*. Tiek laiko Dievas skiria Noėi, kad jis su visais gyvuliais įeitų arkon. Jei kas tuo metu dar būtų daręs atgailą, gal dar būtų galėjęs išsigelbėti nuo tvano, kaip paskiau Niniviečiai

bes, kurias esu padaręs. ⁵Noė tat padarė visa, ką jam Viešpats buvo liepęs. ⁶Jis buvo šešių šimtų metų, kada tvano vandenys išsiliejo ant žemės. ⁷Tuomet Noė ir jo sūnūs, jo žmona ir jo sūnų žmonos kartu su juo įėjo į arką dėlei tvano vandens. ⁸Taip pat iš nesuteptų ir suteptų gyvulių ir iš paukščių ir iš viso kas kruta žemėje, ⁹įėjo pas Noę po du, patinėlis ir patelė, kaip Viešpats buvo Noei įsakęs.

Mt 24,38; Lk 17,26; I Petr 3,20

¹⁰Septynioms dienoms praslinkus, žemė aptvino tvano vandenimis. ¹¹Šeši šimtaisiais Noės amžiaus metais, antrame mėnesyje, septynioliktą mėnesio dieną pratrūko visi didžios gelmės šaltiniai ir atsisklėdė dangaus užtvankos; ¹²ir lietus lijo ant žemės keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų. ¹³Tą pačią dieną įėjo į arką Noė, ir Semas, ir Khamas, ir Japhetas, jo žmona ir trys jo sūnų žmonos kartu su jais. ¹⁴Jie ir visokie gyvuliai pagal savo rūšį, ir visokie galvijai pagal savo rūšį, ir visa, kas kruta žemėje pagal savo rūšį, ir visokie kurie skraido, pagal savo rūšį, visokie paukščiai ir visokie sparnuoti ¹⁵įėjo pas Noę į arką po du iš kiekvieno sutvėrimo, kuriame buvo gyvybės kvapas. ¹⁶Ir įėjusieji buvo patinas ir patelė iš kiekvieno sutvėrimo, kaip jam Dievas buvo įsakęs; ir Viešpats jų užrakino iš oro.

¹⁷Tvanas vyko žemėje per keturias dešimtis dienų: vanduo daugėjo ir pakėlė arką augštin nuo žemės; ¹⁸labai patvino, ir užtvindė visa ant žemės; arka gi plūduriavo ant vandens. ¹⁹Vandens begalo padaugėjo viršum žemės, ir visi augsti kalnai po visu dangumi buvo jo apdengti. ²⁰Vanduo buvo penkiolika mastų augščiau už jo apdengtuosius kalnus. ²¹Ir praužuvo kiekvienas kūnas, kurs judėjo ant žemės, paukščiai, gyvuliai,

Išm 10,4; Ekl 39,28; I Petr 3,20

nuo pražūties. — **Taip pat... iš gyvulių...* Naminius gyvulius pats Noė galėjo pigiai surinkti; kiti gi patys suėjo, taip visą dalyką Dievo apvaizdai sutvarkant

¹¹Šeši šimtaisiais... Vėliau Žyduose metai buvo skaitomi dvejomis, religiniai nuo pavasario pradžios ir paprasti sauliniai, prasidėję rudenį, kai imdavo sėti javus. Šitoje vietoje gal turėta galvoje paprastieji metai; todėl tvanas galėjo prasidėti lapkričio viduryje, kada rytuose prasideda lietaus metas. Žemė patvino susykiu ir visur. — *Didžios gelmės.* Šv Rašte taip paprastai vadinama jūros. Jų šaltiniai gal pavadinta tekantis požeminis vanduo. Galėjo taip pat prisidėti prie jūros vandens išsiliejimo į sausumą vulkaniški jūros dugno drebinimai. — *Dangaus užtvankos.* Augštybėse, debesyse esąs vanduo vaizduojama taip, lyg kad jis būtų buvęs uždarytas tarsi kokiam inde, kurio užtvankas /ebr t: langus/ atkimšus, vanduo pasipylė žemėn. — *¹³Tą pačią dieną...* Autorius grįžta prie Noės įėjimo į arką, taip pažymėdamas didumą malonės, kurią Dievas suteikė surinktie-

siems į arką, tuo tarpu, kad visi kiti turėjo žūti. — *¹⁶Viešpats jų užrakino.* Tuo užrakiniu Dievas tarsi pamoko, kad jis ir toliau rūpinsis uždarytaisiais arkoje

¹⁷Ir tvanas... Pasakojimo pakartojimai nurodo žemę ištikusios slogos didumą ir baisumą. Vanduo vis daugėjo per keturias dešimtis dienų, kol neišpasiekė savo augščiausio laipsnio. Tas laipsnis išreikštas 19 ir 20 eil. pasakymu, kad vanduo apdengęs visus augštus kalnus visoje žemėje. Dauguma labai rimtų katalikų aiškintojų šiandien laikosi tos nuomonės, kad tas pasakymas, nors labai griežtas, nereiškia, būk viso pasaulio augščiausių kalnų, kaip Himalajų ir Kordiljerų, viršūnės būtų buvusios apdengtos tvano vandenimis, ir laikosi tos nuomonės, kad tvanas įvykęs tik viename krašte, būtent tame, kurio viduryje yra Ararato kalnas. Todėl paminėtaisiais « visais augštais kalnais po dangumi » turėjo būti tik Noei žinomi kalnai. — *²¹Visi žmonės.* Kadangi tvanu turėjo būti nubauta ypač žmonija, todėl visi šv tėvai ir dauguma dabartinių katalikų aiškintojų moko, kad tvane iš tik-

žvėrys, visokie kirminai, kurie šliaužioja ant žemės ir visi žmonės: ²²visa, kas turi gyvybės kvapą ant žemės, išmirė. ²³Taip Dievas išnaikino visas esybes, buvusias žemėje, nuo žmogaus iki gyvulio, kaip kirminus, taip ir oro paukščius; visa buvo išgaišinta žemėje; pasiliko gi vienas Noė ir kartu su juo buvusieji arkoje. ²⁴O vanduo laikėsi viršum žemės šimtą penkias dešimtis dienų

8. ¹Dievas atsiminęs Noė ir visus gyvulius, ir visus galvijus buvusius kartu su juo arkoje, sukėlė vėją viršum žemės, ir vanduo ėmė slūgti. ²Gelmės šaltiniai ir dangaus užtvankos užsidarė, ir lietus iš dangaus buvo sustaigytas. ³Vanduo traukėsi šalin nuo žemės, eidamas ir slūgdamas; ir ėmė eiti mažyn po šimto penkių dešimtų dienų. ⁴Septintame mėnesyje dvidešimtą septintą mėnesio dieną arka sustojo Armenijos kalnuose. ⁵O vanduo nuolat slūgo lig dešimtam mėnesiui; nes dešimtam mėnesyje pirmą mėnesio dieną pasirodė kalnų viršūnės. ⁶Praslinkus keturioms dešimtims dienų, Noė, atidaręs arkoje įtaisytąjį langą, išleido juodvarnį, ⁷kurs išskrido ir nebegrižo, kolei neišdžiūvo vanduo ant žemės. ⁸Paskui

rujų žuvo visi tuomet gyvenusieji žemėje žmonės, išskyrus vieną Noės šeimą. Ta nuomonė patvirtinama nurodymais kitų šv Rašto vietų, kaip Išm 14,6; Ekl 44,17,18; Mt 24, 37-39; 1 Petr 3,19,20; 2 Petr 2,5-7. Kaikurie taip pat katalikai aiškin-tojai mano, kad tvanas galėjo būti ne visai visuotinas ir žmonėms, nes ir tuomet žmonės jau buvo išsiskirstę po visą pasaulį ir gyvendami labai toli nuo tvano vietos, galėjo išlikti gyvi. — ²³Pasiliko... Šv tėvai tvane ir Noės arkoje mato figūrą /tipą/ krikšto ir Dievo Eklesijos žemėje. — ²⁴Vanduo laikėsi... nemažėdamas; paskui po 150 dienų vanduo pradėjo slūgti. — Tvanas, nors geografiškai ir nevisuotinas, buvo be abejonės atsitikimas, įvykęs pačiam Dievui taip tą dalyką sutvarkant. Jis buvo tikrai stebuklingas, nes iš anksto buvo paskelbtas žmonėms, bet galėjo būti įvykdytas jau esančiomis gamtoje jėgomis, taip pat kaip stebuklingai Jėzaus Kristaus iš anksto paskelbtas Jerusaleis sugriovimas buvo padarytas paprastu Romėnų užpuolimu. Gamtos jėgų, galėjusių padaryti tvaną viename krašte, mokslas nurodo keletą; prie jų galėjo priklausyti vulkaninės jūros dugno pakilimas ir žemės drebėjimas vad Persų užtakoje. Prie to galėjo prisidėti baisus viesulas, kurio pavyzdžių žemės istorijoje yra gana daug. Prieš keletą dešimčių metų įvykusi katastrofa Mesinoje, kur

žuvo apie 160.000 žmonių ir apie 40.000 buvo sužeista, gali bent kiek pavaizduoti, kas turėjo įvykti tik nesulyginamai didesnėse ribose tvano metu. Tvano istorija žinoma ne tik iš šv Rašto. Jis pasiliko taip pat atmintyje daugelio senų tautų, ypač gi Khaldiečių

8. ¹Dievas atsiminęs... Naujas gražus antropomorfizmas. Dievas nebuvo užmiręs Noės, nes jo apvaizda nuolat budėjo ant arkos. Dabar jis tik kitokiu būdu parodo atsimenąs Noė; jis daro galą tvanui. — ²Dvidešimt... Ebr t ir LXX vertime: septyniolikta dieną, ty, po 150 dienų nuo tvano pradžios. Plg 7,11,24. — *Armenijos kalnuose*. Ebr t: Ararato kalnuose. Senovėje Araratu buvo vadinamas visas kraštas; jis buvęs, anot šv Jier liudijimo, Armenijos viduryje, abiejose Arakso pusėse. Kadangi tame krašte yra labai daug kalnų, tai negalima tikrai pasakyti, kuriame iš jų buvo sustojusi Noės arka. — ⁶Juodvarnį... Ebr t aiškiau nurodo, kad išleistas juodvarnis skraidė iš vienos vietos kiton, nebegriždamas arkon /exiit egrediendo et ingrediendo/. Maisto jam galėjo būti plaukiojantys lavonai, o pasiilęti galėjo ant jau apdžiuvusių kalnų viršūnių. — *Kolei neišdžiūvo*. Ebrais-mas, kurs reiškia, kad juodvarnis niekuomet nebegrižo arkon. — ⁸Karvelį. Noė jau žinojo, kad kalnuose nebebuvo vandens. Toliau jis nori patirti, ar dar tebėra vanduo lygu-

jį išleido taip pat karvelį, kad ištirtų, ar jau vanduo buvo nusekęs žemės paviršiuje. ⁹Tasai gi, neradęs, kur galėtų pasilsėti jo koja, sugrižo pas jį į arką, nes vanduo dar tebebuvo viršum visos žemės. Jis ištiesė ranką ir jį pagavęs įkėlė arkon. ¹⁰Palaukęs gi dar kitas septynias dienas, jis vėl išleido iš arkos karvelį. ¹¹Tasai gi sugrižo pas jį vakarop, nešdamas savo snape alyvos šakelę su žaliais lapais. Noė tat suprato, kad vanduo žemėje buvo išsekęs. ¹²Jis tačiau palaukė dar kitas septynias dienas ir išleido karvelį, kurs daugiau pas jį nebesugrižo. ¹³Taigi, šeši šimtai pirmaisiais metais pirmame mėnesyje pirmą mėnesio dieną vanduo išseko viršum žemės; o Noė atvožęs arkos dangtį pažvelgė ir pamatė, kad žemės paviršius buvo išdžiūvęs. ¹⁴Antrame mėnesyje dvidešimt septintą mėnesio dieną žemė buvo sausa

¹⁵Dievas kalbėjo Noei tardamas: ¹⁵Išėik iš arkos tu ir draug su tavim tavo žmona, tavo sūnūs ir tavo sūnų žmonos. ¹⁷Visus gyvulius su tavim esančius iš visokio sutvėrimo, kaip paukščius, taip ir žvėris, ir visus rėplius, kurie rėplioja ant žemės, išsivesk kartu su savim; užplūskite žemę, veiskitės ir daugėkite ant jos. ¹⁸Išėjo tat Noė ir jo sūnūs, jo žmona ir jo sūnų žmonos draug su juo. ¹⁹Taip pat ir visi gyvuliai, galvijai ir rėpliai, kurie slankioja ant žemės pagal savo rūšį, išėjo iš arkos

²⁰Noė pastatė Viešpačiui altorių ir ėmęs iš visų nesuteptų galvijų ir paukščių aukojo ant altoriaus deginamas aukas. ²¹Viešpats užuodė meilų kvapą ir tarė: Niekumet nebeprakeiksiu daugiau žemės dėl žmonių; nes žmogiškos širdies jausmas ir mintis yra palinkę į pikta iš jaunystės; taigi, aš nebeištiksiu visokios gyvos esybės, kaip esu padaręs. ²²Kolei žemė bus, nesiliaus buvę sėja ir pjūtis, šaltis ir šiluma, vasara ir žiema, naktis ir diena

Aug 1,22-28;
Žem 9,1-7

Aug 6,5; Mt
15,19

mose. Tuo tikslu jis išleidžia karvelį, kurs mėgsta žemesnes vietas ir vengia šlapių. — ¹¹*Vakarop...* Kad karvelis grįžo vakarop, tai buvo geras ženklas, bet dar geresnis, kad atsi-nešė alyvos medžio šakelę (ebr: lapą), kurios matomai balandis negalėjo nusiskinti po vandenimi. — ¹⁴*Antrame mėnesyje...* Taigi tvanas tęsėsi viso vienerius metus ir ro dienų.

¹⁵*O Dievas...* Kaip Dievui įsakant Noė buvo įėjęs arkon, taip pat jam pačiam liepiant jis iš jos išeina

b/ *Nauja sandora tarp Dievo ir žmonių*

8,20-9,17. Tvanui pasibaigus, Dievas atnaujiną sandorą su Noe ir jo šeima ir visais jo palikuonimis, ir jiems duoda savo pažadus.

²⁰*Altorių.* Ebr *mizbeakh* reiškia tai, kur daroma auka. Altorius minimas čia pirmą kartą šv Rašte, nors jau Kainas ir Abelis, darydami aukas, turėjo turėti altorių. Lot vardas « al-

tare » nurodo, kad auka yra tarsi pakeliama nuo žemės Dievop. — *Deginamąsias aukas.* Ebr ž 'olah' reiškia tai, kas kilsta augštin. Deginamosiomis aukomis Žyduose buvo vadina-mos tos, kuriose visa atnaša buvo sudeginama Dievui pagarbinti, tuo-tarpu kad kitose aukose jų dalys buvo skiriamos kunigams ir patiems atnašaujantiems. — ²¹*Viešpats užuo-dė.* Naujas antropomorfizmas, išreiškiantis, kad Noės auka labai patikusi Dievui. Su aukos dūmais tarsi kilsta Dievop aukojančio žmogaus jausmai. — *Niekumet...* Dievas apreiškia savo nutarimą nebebausti visos žmonijos draug tvanu. Tai ta-čiau dar nereiškia, kad Dievas nebebaustų pavienių miestų ir kraštų panašia bausme. — *Nes žmogiškos...* Žmonių linkimas į pikta ir pasidavimas piktiems savo geiduliams buvo priežastis siųstos jiems tvano bausmės, bet toliau Dievas pasigailės silpno žmogaus ir parodys savo gerumą. — ²²*Nesiliaus buvę...* Tvanas visa buvo išardęs, ir metų dalis ir jų darbus

Aug 1,22,28; 8,
17

Aug 1,29; Kun
17,14

Mt 26,52; Apr
13,10

Aug 1,28; 8,17

Ješ 54,9

Eklī 43,12

9. ¹Tuomet Dievas laimino Noę ir jo sūnus ir jiems tarė: Veiskitės ir daugėkite ir pripildykite žemę. ²Ir jūsų tebijo ir tegul prieš jus dreba visi žemės gyvuliai, ir visi oro paukščiai, ir visa, kas ant žemės juda; visos jūros žuvys atiduotos jūsų rankon. ³Ir visa, kas juda ir gyva, bus jums maistui; visa aš jums duodu, kaip kad žalia žolę daviau. ⁴Tiktai mėsos, kurioje tebėra kraujas, nevalgysite. ⁵Nes jūsų gyvybės kraujo aš pareikalausiu iš visų žvėrių; ir iš žmogaus rankos, ir iš rankos kiekvieno vyro, kaip jo brolio, aš pareikalausiu žmogaus gyvybės. ⁶Kas nors išlies žmogaus kraują, to kraujas bus išlietas; nes žmogus padarytas pagal Dievo paveiklą. ⁷Jūs gi veiskitės ir daugėkite ir išsiplėskite ant žemės ir ją pripildykite

⁸Tai taip pat Dievas sakė Noei ir jo sūnams kartu su juo: ⁹Štai aš padarysiu mano sandorą su jumis ir su jūsų palikuoniais po jūsų, ¹⁰ir su kiekviena gyva esybe su jumis esančia, kaip tarp paukščių, taip ir tarp galvijų ir visų žemės gyvulių, kurie išėjo iš arkos, ir su visais žemės žvėrimis. ¹¹Aš padarysiu mano sandorą su jumis, ir daugiau visi sutvėrimai jau nebebus pražudomi tvano vandenimi, ir nebebus daugiau tvano, kad sunaikintų žemę. ¹²Paskui Dievas tarė: Štai sandoros ženklas, kurį aš duodu amžiniems laikams tarp manęs ir tarp jūsų ir kiekvienai gyvai su jumis esančiai esybei. ¹³Aš dėsiu savo lanką į debesis, ir jis bus ženklas sandoros tarp manęs ir tarp žemės. ¹⁴Ir kai aš aptrauksiu dangų debesis, mano lankas pasirodys debesyse; ¹⁵ir aš atsiminsiu mano sandorą su jumis ir su visokia gyva esybe, gaivinančia kūną; ir nebebus daugiau tvano vandenų išgaišinti kiekvienam kūnui. ¹⁶Ir lankas bus debesyse, ir aš jį matysiu ir atsiminsiu amžiną sandorą, padarytą tarp Dievo ir tarp kiekvienos gyvos esybės visokiame kūne, koks yra žemėje. ¹⁷Ir Dievas tarė Noei: Tai bus ženklas sandoros, kurią aš padariau tarp savęs ir tarp kiekvieno kūno viršum žemės

9. ¹Laimino Noę... Kaip Adomas buvo gavęs Dievo palaiminimą, taip ir Noė, naujos žmonijos tėvas, laiminamas tokiuo pat būdu. — ²Jūsų tebijo... Pirmam žmogui gyvuliai buvo savaime paklusnūs. Sugedus žmonijai, sugedo ir jos santykiai su gyvuliais; jie nebeklausys geruoju; todėl iš žmonių pusės rasis prievarta, iš jų gi pusės baimė ir drebėjimas. — ³Visa, kas juda... Anot daugelio nuomonės žmonės iki tam laikui maitinęsi žolynais ir vaisiais; dabar jiems duodamas aiškus leidimas naudotis gyvulių mėsa. Plg. 1,29. — ⁴Tiktai mėsos... Duotai laisvei pažymimos ribos. Draudžiama valgyti mėsa, iš kurios dar neištekėjo kraujas, kaip daro plėšrieji žvėrys, sudraskydami ir gyvą ėsdami grobį, o taip pat kairkurie laukiniai žmonės. To draudimo priežastis nurodoma toliau. Kraujuje yra tarsi gyvulio gyvybė. Draudimas valgyti mėsą su krauju dar norėjo saugoti žmogų nuo per daug didelio

žiaurumo ir pamokyti gerbti ypač žmonių gyvybę. — ⁵Nes jūsų... Ebr t: «kraujo gi jūsų gyvybei... «ty, kraujo, kurio reikia jūsų gyvybei palaikyti. Žmogaus kraujas brangesnis už gyvulių; todėl ir bausmė didesnė už jo išliejimą. Už kraują turi būti išlietas kraujas. Dievas atkeršys per žmogų /kaip nurodo ebr t/ žvėrimis lygiai kaip žmonėms, išliejantiems žmogaus kraują, nes žmogus padarytas pagal Dievo paveikslą. ⁹Aš padarysiu mano... Dievas atnaujina sandorą, padarytą su Noe pirm tvano. Ta sandora turi apimti ne tik patį Noę, bet ir visą jo šeimą, visus palikuonis, o net ir visus gyvulius. — ¹²Štai sandoros... Dievas patvirtina savo sandorą regimu ir amžinu ženklu. — ¹³Lanką: ororykštę ar kitaip vadinamą laumės juostą. Ororykštė be abejo rodydavosi ir pirm tvano; bet dabar Dievas daro iš jos ženklą savo sandoros, padarytos su žmonėmis.

¹⁸Taigi, Noė turėjo sūnus, išėjusius iš arkos, Sema, Khamą ir Japhetą. Khamas gi yra Kanaano tėvas. ¹⁹Tie trys yra Noės sūnūs; ir iš jų tai radosi visa žmonių giminė visoje žemėje. ²⁰Noė buvo žemdirbys. Jis ėmė dirbti žemę ir įsiveisė vynuogyną. ²¹Kartą išgėręs vyno, jis apsigėrė ir gulėjo apsinuoginęs savo padangtėje. ²²Khamas, Kanaano tėvas, pamatęs, kad tėvas yra apsinuoginęs, pranešė dviem savo broliams lauke. ²³Bet Semas ir Japhetas užsidėjo sau ant pečių apdarą ir atbulai priėję apdengė savo tėvo nuogumą; kadangi juodviejų veidai buvo nukreipti, todėl jie nematė savo tėvo nuogumo. ²⁴Kai Noė išsiblaivė nuo vyno ir patyrė, ką jam buvo padaręs jo jaunesnysis sūnus, ²⁵tarė: Prakeiktas Kanaanas; jis bus savo broliams vergų vergas. ²⁶Jis dar sakė: pašlovinintas tebūnie Viešpats Dievas Semo, o Kanaanas tebūna jo vergas. ²⁷Dievas teisplečia Japhetą, ir jis tegyvena Semo padangtėse, o Kanaanas tebūna jo vergas. ²⁸Noė po tvano gyveno dar tris šimtus penkias dešimtis metų. ²⁹O viso jo amžiaus buvo devyni šimtai penkios dešimtys metų, ir jis mirė

10. ¹Ta yra Noės sūnų Semo, Khamo ir Japheto giminė; ir šitie sūnūs jiems gimė po tvano. ²Japheto sūnūs: Gomeras, Magogas, Madajis, Javano, Tubalis, Mosokhas ir Tiras. ³Toliau Gomero sūnūs: Askenezas,

1 Kron 1,5

c/ *Vienas Noės sūnų, Khamas nusi-
pelno sau prakeikimą*

9,18-29. Ir po tvano nevysi žmonės pasilieka ištikimi Dievui, nes jau Noės šeimoje vienas jo sūnų dėl savo elgesio susilaukia savo tėvo prakeikimo

¹⁸Noė turėjo... Dar kartą įvardijami Noės sūnūs, kad taip labiau būtų pabrėžiama, kas buvo naujos žmonijos po tvano protėvis. — ²¹*Ap-sigėrė*. Noė gal pats nepasijuto, kaip tai atsitiko; Šv Raštas nieko nesako apie jo kaltybę. — ²²*Khamas... pranešė*... Buvo tai didelis nusikaltimas prieš pagarbą, priderančią tėvui. — ²⁵*Prakeiktas Kanaanas*. Noės sūnų pasielgimas duoda jam progą pranašauti apie kiliančių iš jų tautų likimą. Ta pranašystė prasideda jauniausiojo Khamo sūnaus Kanaano, prakeikimu. Prakeikimas nugrėžiamas ne tiesiog prieš patį Khamą, bet prieš jo sūnų gal dėl to, kad Khamas draug su pačiu Noe buvo gavęs Dievo palaiminimą /9-1/, prakeikimas tačiau liečia ir visą Khamo giminę. — *Vergų vergas*: paskutinis vergas. — ²⁶*Pašlovinintas tebūnie*... Ebr: *barukh Yahve*... Dievas apreiškimų davėjas ir Atpirkėjas čia vadinamas nuosavu Semo Dievu, ir kaip tokiam teikiamas jam pašlovinimas. Tai gi turi reikšti, kad Semo palikuo-

nys bus artimiausiuose santykiuose su Yahve, sudarys jo išrinktąją tautą, laikys žmonėse tikrojo Dievo pažinimą ir tikėjimą į ateisiantį Mesiją, bus sargai ir nešėjai Dievo duotojo apreiškimo, ir pagaliau iš jų gims « moteriškes palikuonis », žadėtasis po žmogaus nupuolimo /3,15/. Tose gėrybėse dalyvaus ir Kanaanas, bet tik kaip vergas savo valdovo. — ²⁷*Teisplečia Japhetą*. Ebr *Yafth le Yefeth*. Japhetui suteikiamas palaiminimas visų pirma liečia žemiškus dalykus ir rišasi su jo vardu, kurs reiškia tą patį ką ir: toli išsiplečias... Antra palaiminimo dalis dvasinė: *Jis tegyvena Semo padangtėse*. Japheto palikuonys turėjo dalyvauti Semui žadėtose antgamtinėse gėrybėse, sugrįžti prie Semo Yahvės, ateiti į tikėjimą ir išganymą, kuriuos atnešė pasauliui Jėzus Kristus. Trečia palaiminimo dalis tai viešpatavimas Kanaano palikuonims

4. Noės vaikų istorija

a/*Giminės, kilusios iš Japheto,
Khamo ir Semo*

4.10,1-32. Noės vaikų istorijoje Autorius įvardija iš jų kilusias tautas, kad būtų žinoma giminystė tarp visų Noės palikuonių

10. ¹Ta yra... *giminė*, ar istorija. Yra tai seniausias vadinamasis « tautų sąrašas », nes paminėti jame vardai

Riphatas ir Togorma. ⁴⁰O Javano sūnūs : Elisa, Tarsis, Ketimas ir Dodanimas. ⁵Iš šitų gavo tautų salos gyventojus savo kraštuose ; kiekvienas su sava kalba ir su atskiromis gentimis savo tautose

⁶Khamo sūnūs : Kušas, Mesraimas, Putas ir Kanaanas. ⁷Kušo sūnūs : Saba, Hevila, Sabata, Regma ir Sabatakha. Regmo sūnūs : Šaba ir Dadanas. ⁸Kušui gimė taip pat Nemrodas. Jis pradėjo darytis galingas ant žemės ; ⁹buvo smarkus medžiotojas Dievo akyse. Iš to radosi patarlė : smarkus medžiotojas Dievo akyse, kaip Nemrodas. ¹⁰Jo karalystės pradžia buvo Babilonas, Arakas, Akadas ir Kalanė Senearo žemėje. ¹¹Iš to krašto jis išėjo į Asurą ir pastatė Ninivę, ir Miesto gatves, ir Kalę, ¹²taip pat Reseną tarp Ninivės ir Kalės ; tasai yra didelis miestas. ¹³O iš Mesraimo gimė Ludiečiai, ir Anamiečiai, Laabiečiai ir Neptujiečiai. ¹⁴Petrusiečiai ir Kaslujiečiai, iš kurių kilo Pilistiečiai ir Kaptoriečiai. ¹⁵Kanaanui gi gimė Sidonas, jo pirmagimis, Hetiečiai, ¹⁶Jebusiečiai, Amoriečiai, Gergesiečiai, ¹⁷Hevejiečiai, Arakiečiai, Siniečiai, ¹⁸Aradiečiai, Samariečiai ir Amatiečiai ; ir paskui Kananiečių tautos išsiplėtė. ¹⁹Ir Kanaano ribos tęsėsi nuo Sidono Geraros linkon iki Gazai, Sodomos, Gomoros, Adamos ir Seboimo linkon iki Lesai. ²⁰Tie yra Khamo sūnūs pagal jų kartas, kalbas, gimines, žemes ir tautas

reiškia įvairias tautas, kilusias iš Noės sūnų ir apsigyvenusias Azijoje, Afrikoje ir Europoje. Tautų sąrašo tikslas buvo pažymėti giminystę Israėlaičių su kitomis tautomis ir nurodyti bent tolimai, kad per juos turėjo būti išlaikytas žmonijai Dievo duotasis apreiškimas iki Kristui, ir per juos turėjo jai ateiti visuotinis išganymas. — ²*Japheto sūnūs*. Pradedama jaunesniojo Noės sūnaus Japheto palikuonių įvardijimu ir baigiama Semo palikuonimis, kad tuo būdu pasirodytų aiškesnis sąryšis su Abraomu, Žydų tautos protėviu, kurs buvo iš Semo giminės. — *Gomer*as. Jis laikomas Kimrų /Gimirų/ ar keltų protėviu. — *Magogas* : Skitų tėvas. — *Madajis* : Medų ir Persų tėvas. — *Javano* : Jonijiečių ir visų Ellenų tėvas. — *Tubalis ir Mosokhas* : protėviai tautų, gyvenusių tarp Juodosios ir Kaspijos jūrų. — *Tiras* : gal Trakų tėvas. — ³*Askenezas*. Iš jo kilo Askaniečiai Frigijoje ir gal Vokiečiai. — *Riphatas*. Apie jo palikuonis negalima nieko tikro pasakyti. — *Togorma*. Taip vadinami Armėnai. — ⁴*Elisa* : Elidos ir apylinkės kraštų gyventojų tėvas. — *Tarsis*. Taip vadinama vienas Ispanijos kraštas. — ⁶*Ketimas*. Tuo vardu vadinama Kipro sala. — *Dodanimas*. Kituose tekstuose, LXX, Samariečių Pentateukhe : Rodanimas.

Tai reikštų Rodo salos gyventojus. — ⁵*Iš šitų* : iš visų Japheto palikuonių. — *Tautų salos*. Taip Israėlaičiai vadino visą pietinę Europą, kuri baigiasi daugybę pusiasalių ir salų Tarpžemėje jūroje, o net ir Afrikos pakraščius. — *Savo kraštuose...* Padaugėję Japheto palikuonys išsiskirstė po tautų salas. Kiekviena giminė ar palikuonių šaka gavo atskirą kraštą, padarė atskirą tautą ir turėjo savo atskirą kalbą

⁶*Kušas* : pranokėjas Etiopiečių, kurie kitados gyveno plačiai išsiskirstę pradedant nuo Babilonijos, Indijos okeano pakraščiais, lig Etiopijai Afrikos gilumos linkon. — *Mesraimas*. Ebr Egipto vardas. — *Putas* : tėvas Lybijiečių į vakarus nuo Etiopijos ir Egipto. — *Kanaanas* : pirmųjų Palestinos gyventojų tėvas. — ⁷*Saba* : Meroės gyventojai Etiopijoje. — *Hevila* : gal Avaliečiai, gyvenusieji Afrikos pakraštyje netoli Bab-el-Mandebo. — *Sabata, Regma* : dvi nedidelės tautos pietinėje Arabijoje. — *Šaba* : Arabijos gyventojai, kurių karalienė vėliau keliavo pas Saliamoną jo išminties išgirsti. — ⁸*Nemrodas* : buvo gal ne tikras Kušo sūnus, tik žymiausias iš jo palikuonių, pagarsėjęs savo smarkumu ir įkūrėjas didelės Asirijos-Babilonijos valstybės. — *Jis pradėjo darytis galingas* : buvo pirmasis karalius po tvano,

²¹Gimė taip pat sūnų ir Semui, visų Ebero vaikų tėvui, vyresniajam Japheto broliui. ²²Semo sūnūs: Elamas, Asuras, Arphaksadas, Ludas ir Aramas. ²³Aramo sūnūs: Usas, Hulis, Geteras ir Mesas. ²⁴Arphaksadui gi gimė Salė, iš kurio gimė Eberas. ²⁵Eberui gimė du sūnū: vienas vardu Phalegas, nes jo laiku žemė buvo padalinta; o jo brolio vardas Jektanas. ²⁶Jektanui gimė Elmodadas, Salepas, Asarmotas, Jarė, ²⁷Aduramas, Uzalīs, Dekla, ²⁸Ebalīs, Abomaēlīs, Saba, ²⁹Opiras, Hevila, Johabas; visi šitie buvo Jektano vaikai. ³⁰O jų gyvenamoji vieta tęsėsi nuo Messos lig Sepharui, vienam iš kalnų rytuose. ³¹Tie yra Semo sūnūs pagal jų gimines, kalbas, šalis ir tautas

ar geriau sakant, pirmasis pergalėtojas ir pavergėjas kitų tautų. — ⁹*Smarkus medžiotojas*: ne tik ta prasme, kad medžiojo žvėris, bet ir kaip gaudytojas ir pergalėtojas žmonių. *Dievo akyse*. Tas išsireiškimas gal tik sustiprina mintį žodžio: smarkus, lyg kad būtų pasakyta: smarkiausias. Kiti aiškintojai, žiūrėdami į Nemrodo vardo prasmę, kurs reiškia tą patį ką ir: pakelkime maištą, verčia ebr ž ne: Dievo akyse, bet prieš Dievą. — ¹⁰*Babilonas*: Nemrodo karalystės sostinė. Kitas dažnai sutinkamas jos vardas yra «Babelė». To krašto gyventojai turėjo savo kalboje abudu vardu: Babilu, kurs reiškė: Dievo vartai, ir Babilani: Dievų vartai. Iš šito antrojo gr kalboje atsirado Babilonas. Žr žem 11,9. — *Arakas*: paskiau pramintas Varka, į pietus nuo Babilono. *Akadas*, dažnai minimas Asiriečių dokumentuose; bet dar nesusekta, kur tas miestas tikrumoje buvo. — *Kalanė*. Ebr t: Kalnė, gal į pietryčius nuo Babilono prie Tigrio upės. — *Senaare*. Taip buvo vadinama derlinga Babilono lyguma. — ¹¹*Asurą*: į Asiriją. Galinga Nemrodo karalystė dar labiau padidėjo, kada jis pats ar vienas jo palikuonių leidosi į šiaurę, į Semo palikuonių gyvenamą Asiriją ir ją užkariavo. Tuomet Asirijoje pastatyta keturi miestai, vienas arti kito: *Ninivė*, gal dabar žinoma Kujundžiką; *Miesto gatvės*, ebr *Rekhoboth eir*, *Kalė*, ebr Kelakh, dabartinį Nimrudą ir ¹²*Reseną*, gal Salamię. — ¹³*Ludiečiai*... Įvardijamos įvairios mažos Egipto tautos. — ¹⁴*Pilistiečiai*, nuo kurių vėliau daug vargo teko kentėti Žydams. Pilistiečiai gyveno pietvakariame Kanaanė nuo Egipto lig Jopės miestui. — ¹⁵*Sidonas*, kurio vardu buvo vadina-

mas didžiausias Penikijos miestas. O ir pati Penikija pradžioje buvo vadinama Sidonija. — *Hetiečiai*: gyventojai šiaurinės Palestinos Ebrono apylinkėse. — *Jebusiečiai*: pirmieji Jerusaleš gyventojai, kuri kitados buvo vadinama Jebus. — *Amoriečiai*: gyventojai Jordano pakraščiu, ypač iš rytų pusės. — *Gergesiečiai*: Amoriečių kaimynai į vakarus nuo Jordano. — ¹⁷*Heviečiai*... Gyventojai Ermono ir Libano apylinkių. — ¹⁸*Aradiečiai*: Arado salos /Jier/ gyventojai. — *Amatiečiai*: Gyventojai šiaurinės Palestinos. Garsus buvo jų miestas Ematas, dabar Hamah prie Oronto upės. — *Ir paskui išsiplėtė*... Pradžioje visos tos šeimos ir giminės gyveno vienoje vietoje; bet su laiku daugėdamas plėtėsi toliau. — ¹⁹*Kanaano ribos*... Tas kraštas turėjo vėliau tekti Žydų tautai. Visų pirma nurodomas jo ilgumas, nes Sidonas yra pačioje šiaurėje, Gaza gi pietuose /Gerara dar truputį žemiau už Gazą/; paskui gi jo platumas nuo Gazos lig Lėsai. Lėsa gal buvo vadinamas tas pat miestas, kurs paskiau buvo žinomas kaip Kalirroė Mirties jūros krante į rytus nuo Pentapolies miestų, Sodomos, Gomoros, Adamos ir Seboimo, o taip pat ir Segoro

²¹*Ebero vaikų tėvui*. Jau čia pažymima, kad Eberas, Abraomo ir visų Žydų protėvis, buvo Semo palikuonis. — ²²*Elamas*: Elamiečių tėvas. — *Asuras*: iš kurio kilo Asiriečiai. — *Arphaksadas*: Khaldiečių tėvas. — *Ludas*: Lidiečių pranokėjas. — *Aramas*: Tėvas aramaiškų tautų, gyvenusių Sirijoje ir Mėzopotamijoje. — ²³*Usas*... Taip buvo vadinamas kraštas, kuriame gyveno Ijobas /žr Ijob 1,1/. Tautos, kilusios iš kitų Aramo vaikų, mažai težinomos. — ²⁴*Salė*:

³²Šios yra Noės šeimos pagal jų kiltis ir tautybę. Iš jų radosi tautos žemėje po tvano

Išm 10,5

11. ¹Žemė tuomet turėjo vieną kalbą ir vienokius žodžius. ²Eidami iš rytų jie rado plynus laukus Senaaro žemėje ir čia apsigyveno. ³Jie kalbėjo vieni kitiems: Eikime, pasidirkime plytų ir jas išdegkime. Ir jie naudojo plytomis vietoje akmenų ir žemės sakais vietoje kalkių. ⁴Jie kalbėjo: Eiva, pasistatykime sau miestą ir bokštą, kurio viršūnė siektų dangų, ir padarykime savo vardą garsų, pirma negu išsiskirstysime į visus kraštus. ⁵O Viešpats nužengė pamatyti miesto ir bokšto, kurį statė Adomo vaikai, ⁶ir tarė: Štai jie yra viena tauta, ir visų viena kalba; jie pradėjo šitai daryti; ir neatsiakys savo sumanymų, kolie jų pilnai neįvykdys. ⁷Eikite tat, nužengkime ir sumaišykime tenai jų kalbą, kad nebesuprastų vienas kito. ⁸Taip tat Viešpats juos išsklaidė po visas šalis, ir jie liovėsi statę miestą. ⁹Ir todėl jis buvo pramintas Babeliu, nes tenai sumaišyta buvo visos žemės kalba; ir iš ten juos Viešpats išsklaidė į visus kraštus

Ebr *Šelakh*. — ²⁵*Palegas*. Jo palikuonys įvardijama toliau. Čia tik paaiškinamas jo vardas, ebr *Peleg*, kurs reiškia tą pat, ką ir « padalinimas ». Taip gal daroma aliuzija į tautų išsiskirstymą, minimą žem 11,8

b/ Babelės bokšto statymas

11,1-9. Kaikurias tautas, apsigyvanusias Senaaro krašte ir norėjusias pasistatyti augščiausį bokštą, Dievas nubaudžia kalbos sumaišymu, kad žmonės jau nebegalėtų susitarti prieš Dievą

11. ¹*Žemė*: žemės gyventojai. — *Vieną kalbą*. Pasilikdami vienoje vietoje žmonės turėjo vieną kalbą, ty, vadindavo visus daiktus tais pačiais vardais ir vienaip išreiškėdavo savo mintis ir jausmus. — ²*Iš rytų*. Anot ebr t: rytų linkon. Tikriau pietų rytų linkon. Apie kurias tautas, turėjusias vieną kalbą, čia pasakojama, nevisai aišku. Jos tikriausiai nepriklausė prie Noės palikuonių, nes aug (10,5.20.31) aiškiai pasakyta, kad Noės palikuonys skirstėsi į įvairius kraštus ir turėjo savo atskiras kalbas. — *Senaaro*: Babilonijos lyguma. — ³*Žemės sakais*. Taip vadinama šv Rašte asfaltas, kurio daug yra Babilonijos apylinkėse. — ⁴*Siektų dangų*. Hiperbolinis išsireiškimas vietoje: labai augštą. — *Pirma negu išsiskirstysime*. Ebr t: kad neišsiskirstytumėm. Nauji Senaaro gyventojai numato, kad jų skaičiui daugėjant jiems teks

skirstytis; jie nenori sutraukti tarp savęs visus ryšius; jie ryžtasi pastatyti savo vardui amžiną paminklą, kurs pasiliktų išviršiniu jų vienybės ryšiu ir viduriu. Tas jų visai žemiškas tikslas buvęs priežastis numatytos vienybės išardymo. — ⁵*Viešpats nužengė*... Dievas įvaizdinamas žmonių būdu kaip teisėjas, kurs pirma gerai ištiria kaltę, o jau paskui skiria bausmę. — ⁷*Nužengkime*... Daugiskaita pavartota kaip aug 1,26; 3,22. — *Kad nebesuprastų*... Žodžiai galėje pasilikti tie patys, bet žmonės ėmė jais vadinti nebe tuos pačius daiktus. Ūmai kalbos sumišimas negalėjo įvykti be stebuklo, todėl ir sumišimo išaiškinimas yra nepigus dalykas. — ⁹*Babeliu*. Kad paminėtas kalbų sumišimas tikrai buvęs įvykdytas, norima įrodyti tuo, kad statomas bokštas ir miestas buvę praminti Babeliu. Bet Asiriečiai tą vardą supranta visai kitaip; anot jų, jis reiškias Dievo vartus, ir savo prasme jis labai skiriasi nuo žodžio *babal*, kurs reiškia « sumaišyti ». Lyginant tuodu žodžiu būtų galima sakyti, kad čia yra tik žaidimas panašiai skambančiais žodžiais ir daugiau nieko. — Netoli Sen Babilono jo priemiestyje Borsipoje yra griuvėsių, kuriuos vietiniai Arabai tebevadina *Birs Nimrud*, ty, Nemrodo bokštas. Kaikurie arkheologai mano, kad bent apatinę jo dalis iš degtų plytų, sulipytų asfaltu, esanti tariamų Noės palikuonių statytasis bokštas. Bet

¹⁰Šitie yra Semo palikuonys : Semas buvo šimto metų, kai jam gimė Arphaksadas, dvejiems metams praslinkus po tvano. ¹¹Gimus Arphaksadiui, Semas gyveno penkis šimtus metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹²Kada Arphaksadas turėjo trisdešimt penkerius metus, jam gimė Salė. ¹³Gimus Salei, Arphaksadas gyveno tris šimtus metų ir turėjo sūnų ir dukterų. ¹⁴Kada Salė turėjo tris dešimtis metų, jam gimė Eberas. ¹⁵Eberui gimus Salė gyveno keturis šimtus trejus metus, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹⁶Kada Eberas turėjo trisdešimt ketverius metus, jam gimė Phalegas. ¹⁷Phalegui gimus, Eberas gyveno keturis šimtus tris dešimtis metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ¹⁸Kada Phalegui buvo trisdešimt metų jam gimė Revas. ¹⁹Gimus Revui, Phalegas gyveno du šimtu devynerius metus, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²⁰Kada Revui buvo trisdešimt dveji metai, jam gimė Sarugas. ²¹Gimus Sarugui, Revas gyveno du šimtu septynerius metus, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²²Kada Sarugas turėjo tris dešimtis metų, jam gimė Nakhoras. ²³Nakhorui gimus, Sarugas gyveno du šimtu metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²⁴Kada Nakhoras turėjo dvidešimt devynerius metus, jam gimė Tarė. ²⁵Tarei gimus, Nakhoras gyveno šimtą devynioliką metų, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ²⁶Kada Tarė turėjo septynias dešimtis metų, jam gimė Abramas, Nakhoras ir Aranas

1 Kron 1,17

1 Kron 1,19

Još 24,2; 1 Kron 1,26

Senosios Babilonijos plote ilgainiui rasta nemaža « siguratomis » vadinamų bokštų griuvėsių, siekiančių net ketvirtą tūkstantį metų pirm Kr. Asirijo-Babilonijos valdovai / Sargonas I 722-705/, Nebukadnetsaras 604-552/ savo dokumentuose giriasi, kad jie tebestatę, taisę ir gražinę siguratas. Tai buvęs iš jų pusės įrodymas jų uolumo ir pamaldumo dievams. Nebuvę miesto, kurs nebūtų turėjęs savo siguratos dievo garbei. Juo ji buvo augštesnė, juo didesnis buvo tos garbės įrodymas. Siguratos tat buvusios ne kas kita, kaip tik pagonių šventyklos keleto augštų, pastatytų ant labai plačių pamatų ir turėjusių augstyn siaurėjančio bokšto išvaizdą. Tokiame bokšte būdavo dvi šventyklos, viena apatiniame augšte, kur buvo atliekamos kulto apeigos, kita viršutiniame, arčiau dangaus pastatytame augšte, paskirta dievaičiui, kurio garbei Sigurata buvo pastatyta. Be dievaičio niekas kitas neturėjo teisės į ją įeiti, ir laiptai iš jos einą žemyn niekieno nebuvo naudojami. Tokį bokštą turėjo pamatyti ištremti į Babiloniją Žydai ir jie savaip jį įvertino. Kadangi jis buvo skirtas dievaičių garbei, tai tikinčiųjų Žydų akyse jis galėjo būti palaikytas įžeidimu dangaus Viešpaties, kuriam vienam priklauso teisingai visoks garbinimas

5. Semo palikuonys

11,10-26. Pagaliau įvardijami vyriausiojo Noės sūnaus palikuonys iki Abraomo tėvui Tarei, nes tik Abraomo giminėje turėjo būti atitesėti visi Dievo pažadai ir jame turėjo būti palaimintos visos tautos

¹⁰*Semo palikuonys...* 10 skyr gale buvo įvardintos kilusios iš Semo tautos; dabar minimi tie jo palikuonys, iš kurių tiesiog pasirodo, kokia yra kiekvieno giminystė su Žydų protėviu Abraomu. Ir čia kronologija įvairiuose tekstuose labai nevienoda. Pav.: Nuo Arpaksado gimimo lig Abraomo gimimui anot ebr t praėję 365 m, anot Samariečių Pentateukho 1015, o anot LXX 1245 metai. — 12 *Jam gimė Salė.* Anot LXX Arpaksado sūnus buvęs Kainanas, o jau tam gimęs Salė. Plg Lk 3,36. — ¹⁸*Revas* kitur vadinamas R a g a u /žr 1 Kron 1,25; Lk 3,36/.

II. Tarės palikuonys

a/ Abraomo istorija

1/ *Abraomo pašaukimas ir atėjimas Zaddetojon žemėn*

II. Antroje Pražios kn dalyje kalbama tik apie Abraomo palikuonius. Autorius labiausiai rūpinasi papasakoti, kaip Viešpats Dievas juos nuolat

²⁷Šita yra Tarės giminė: Tarei gimė Abramamas, Nakhoras ir Aranas. Aranui gimė Lotas. ²⁸Aranas mirė pirm savo tėvo Tarės savo gimtame krašte, Ure Khaldėjoje. ²⁹O Abramamas ir Nakhoras vedė sau žmonas: Abramo žmona buvo vardu Saraji, o Nakhoro žmonos vardas Melka, duktė Arano, Melkos ir Jeskos tėvo. ³⁰Saraji buvo nevaisinga ir neturėjo vaikų. ³¹Taigi Tarė ėmė savo sūnų Abramą ir savo sūnaus Arano sūnų Lotą ir savo marčią, Abramo žmoną Sarają, ir juos išvedė iš Uro Khaldėjoje, kad eitų į Kanaano žemę; o atėję lig Haranui, jie čia apsigyveno. ³²Tarė mirė Harane, turėdamas dušimtu penkeris metus

Još 24,2; 2 Esd
9,7; Jud 5,7;
Apd 7,2

Apd 7,3

12. ¹Viešpats tarė Abramui: išeik iš savo žemės, ir iš savo giminės, ir iš savo tėvo namų, ir eik į žemę, kurią aš tau parodysiu. ²Aš padarysiu iš tavęs didelę tautą, ir tavo palaiminsiu, ir išaugštinsiu tavo vardą ir tu būsi palaimintas. ³Aš palaiminsiu tavo laiminančius ir prakeiksim tuos keikiančius, ir visos žemės giminės bus tavį palaimintos. ⁴Taigi Abramamas išėjo, kaip jam Viešpats buvo įsakęs, ir su juoėjo Lotas. Abramui buvo septynios dešimtis penkeri metai, kai jis išėjo

Žem 18,18;
22,18; Gal 3,8;
Žyd 11,8

laikė savo globoje ir auklėjo, kolei nenuvedė Egiptan, kad jie ten pavirstų didele tauta. Bet idant labiau paaiškėtų, jog negana gimti kūnu iš Abraomo, kad kas būtų laikomas tikru jo palikuoniu /Rom 9,7/, trumpai minimi ir tie Abraomo palikuonys, kurių Dievas neišrinko tikram savo apreiškimui išlaikyti

11,27-12,20. Žydų tautos istorija pradeda trumpu paminėjimu Tarės palikuonių ir tuoju pereinama prie Abraomo pašaukimo; toliau pasakojama apie kelionę Kanaano žemėn ir apsilankymą Egipte

²⁸Ure Khaldėjoje. Dauguma aiškintojų mano, kad tai buvęs senovinis miestas Uru pietinėje Babilonijoje, dešiniame Euprato krante, kur dabar yra miestelis Al Mugair. Kadangi tačiau Arphaksado giminė buvo apsigyvenusi šiaurinėje Mezopotamijoje /ebr *Aram Naharaim*/, ir ta pati Mezopotamija, kurioje buvo taip pat Harano miestas, visur šv Rašte vadinama tėviške ir Abraomo, ir jo brolio Nakhoro, ir artimų jo genčių, tai iš to reikia daryti išvadas, kad ir Uras turėjo būti tame pat krašte, gal nelabai toli nuo Harano. — ²⁹Saraji: gal ta pati ką ir Jeska, antroji Arano duktė, o Loto sesuo. Ji turėjo būti artima Abraomo giminaitė, taip kad jis galėjo paskiau sakyti, jog Sarajos ir jo buvęs tas pat tėvas, tik ne ta pati motina. — ³⁰Nevaisinga. Ta aplinkybė pažymima jau

čia, nes ji turėjo didelę reikšmę Abramom gyvenime. — ³¹Tarė ėmė... Trečias Tarės sūnus Nakhoras matomai pasiliko tuo tarpu Ure; bet vėliau ir jo šeima gyveno Harane. — Kad eitų. Kilus tam Tarės sumanymui persikelti Kanaaną, ir Abramamas buvo gavęs iš Dievo pirmą kartą įsakymą eiti tan kraštan. Harano miestas yra šiaurvakarėje Mezopotamijoje. Romėnai jį vadino Kharrae, dabartiniai gi Arabai Kharran. — ³²Turėdamas du... Palyginant šią vietą su 11,26; 12,4 ir Apd 7,4 n lengva suderinti įvairius Tarės amžiuje nurodytus skaičius. Jei Abramamas gimė 70 Tarės amžiaus metais /11,28/ ir išėjo iš Harano turėdamas 75 metus /žem 12,4/, tai Tarė negalėjo gyventi ilgiau kaip 145 m

12. ¹Išeik... Tai antras Viešpaties įsakymas Abramui palikti savo kraštą ir eiti svetiman. — ²Aš padarysiu... Pažadas daromas ketveriopas: Abramui žadama gausingi palikuonys, ypatingos Dievo malonės dvasinės ir žemiškos, didelė šlovė ir pagaliau jis turės būti palaiminimo šaltinis kitiems /ebr t vietoje: būsi palaimintas, yra: būsi palaiminimas/. — ³Bus Tavį palaimintos. Tie žodžiai paaiškinti žem 22,18; ten gi pasakyta, kad žmonija bus palaiminta Abramo palikuonyje (in semine tuo); palikuoniu turėjo būti ne kas kitas, kaip tik įsikūnijęs Dievo Sūnus /plg Gal 3,16; Apd 3,26/. —

iš Harano. ⁵Jis ėmė savo žmoną Sarają, ir savo brolio sūnų Lotą, ir visą lobį, kurį jie turėjo, ir visus žmones, kuriais buvo padauginę savo šeimyną Harane, ir išėjo, kad keliautų į Kanaano kraštą. Kada gi į jį buvo atėję, ⁶Abramas perėjo šalį iki Sikerno vietovei, iki garsiajam slėniui. Tame krašte gyveno Kananiečiai. ⁷Viešpats pasirodė Abramui ir jam tarė: Šitą šalį aš duosiu tavo palikuonims. Jis pastatė tenai jam pasirodžiusiam Viešpačiui altorių. ⁸Iš ten jis nužygiavo ligi kalnui, kurs buvo į rytus nuo Betelio, ir čia ištiesė savo padangtę, turėdamas į vakarus Betelį, o į rytus Hąjį. Čia jis taip pat pastatė altorių Viešpačiui ir šaukėsi į jo vardą. ⁹Paskui Abramas keliavo vis toliau ir toliau, eidamas ir slinkdamas į pietus

Žem 13,15;
15,18; 26,4; Pak
34,4

¹⁰Pasidarius tame krašte badui, Abramas pasitraukė į Egiptą, kad čia kurį laiką pabuvotų; nes badas buvo apėmęs aną kraštą. ¹¹Kai buvo bejeinas į Egiptą, jis tarė savo žmonai Sarajai: žinau, kad tu graži moteriškė, ¹²ir kad tave išvydę Egiptiečiai sakys: tai jo žmona. Jie mane užmuš, o tave sau pasilaikys. ¹³Sakykis tat, meldžiamoji, jog esi mano sesuo, kad man būtų gera dėlei tavęs, ir kad per tave būtų išlaikyta mano gyvybė. ¹⁴Iš tiesų, kai Abramas įėjo į Egiptą, Egiptiečiai matė moteriškę esant labai gražią, ¹⁵ir kunigaikščiai tai pranešė Paraonui, kurie ją gyrė jo akyse. Moteriškė buvo tuojuo paimta į Paraono namus. ¹⁶Su Abramą gi gerai elgtasi dėl jos; ir jis turėjo avių, ir jaučių, ir asilų, ir vergų, ir tarnaičių, ir asilų, ir kupranugarių. ¹⁷Bet Viešpats ištiko didžiausiomis slogomis Paraoną ir jo namus dėl Abramo žmonos

Žem 20,11

⁴*Abramas įėjo.* Plg Žyd 11,8. — ⁵*Vissus žmones:* vergus ir verges. — ⁶*Iki Sikerno vietovet.* Dabar toje vietoje yra miestelis Nabulus gražiam slėnyje tarp Hebalio ir Garizimo. — *Iki garsiajam slėniui.* Geriau anot ebr t: Iki ažuolui Moreh. Moreh gal buvo tos vietos savininkas. — ⁷*Viešpats pasirodė:* matomas žmonių akims. Kaip šitame Dievo pasirodyme, taip ir kituose panašiuose pasirodančiu būdavo Dievo siųstas angelas, kurs prisiimdavo žmonėms regimą išvaizdą ir apreiškėdavo Dievo valią. — *Aš duosiu.* Šituo pažadu, nekartą vėliau atnaujinamu, rėmėsi Žydų tautos teisė paveldėti Kanaano kraštą. — *Pastatė altorių.* Altoriaus pastatymu Abramas išreiškė, kad jis ima žadėtą kraštą nuosavybėn ir dėkodamas už suteiktą sau malonę jį pašvenčia tikrojo Dievo Javhės garbei. — ⁸*Nuo Betelio.* Abramo metu tas miestas buvo vadinamas Luza /žr žem 28,19/: Betelį jį praminė vėliau Jokūbas. — *Hąjį:* kurį vėliau sugriovė Jošė /Još 8,28/. — ⁹*Į pietus.* Ta vieta ebr yra vadinama Negeb, ty, pietinis Palestinos kraštas.

¹⁰*Tame krašte:* Negebe. — *Egiptą,* kurs buvo garsus savo žemės der-

lingumu ir nekartą turėdavo patarauti Palestinau savo javais. — ¹¹*Tarė savo žmonai.* Anot Prad 20,13 Abramas buvo padaręs panašią sutartį su savo žmona dar neišėjęs iš Khaledjos; taigi čia buvo jos atnaujinimas. — *Graži.* Sarajai buvo tuomet apie 65 metus; taigi ji buvo pergyvenusi tik pusę savo amžiaus /mirė turėdama 127 m, žr 23,1/. Be to, nesunkios gyvenimo aplinkybės padėjo jai išlaikyti ilgiau jaunystės gražumą. — ¹²*Mane užmuš:* kad laisviau galėtų pasielgti su našle, kaip jiems tiks. — ¹³*Mano sesuo.* Buvo tai tiesa, nes Sarajai buvo artima Abramo giminaitė ir rytiečių papročiu galėjo būti vadinama jo seserimi /plg aug 11,29/; ta gi aplinkybė, kad ji buvo Abramo žmona, turėjo būti visai nutylėta. — ¹⁴*Paraonui.* Taip buvo vadinami anais laikais Egipto karaliai. Panašiu būdu vadinami Persijos karaliai Šaklais, Turkijos Sultanais ir tt. Pats žodis Paraonas egiptiškai gal buvo tariamas Per-aa ir reiškė didelius rūmus. — ¹⁵*Su Abramą gi...* Paraonas, laikydamas Abramą Sarajos broliu, duoda jam rytų krašto papročiu dovanas, išpirkdamas tariamąją

Sarajos. ¹⁸Tuomet Paraonas pasišaukė Abramą ir jam tarė: kas gi tai yra, ką man padarei? Kodėl nepasakei, kad ji tavo žmona? Kam sakei ją esant tavo seserį, taip kad aš norėjau ją imti sau kaip žmoną? Taigi, dabar štai tavo žmona, imk ją ir eik sau. ²⁰Ir Paraonas davė savo žmonėms įsakymų apie Abramą, ir jie palydėjo jį, jo žmoną ir visą, ką jis turėjo

13. ¹Abramas tat išėjo iš Egipto: jisai ir jo žmona, ir visa, ką turėjo, ir draug su juo Lotas į pietinę šalį. ²Buvo gi jis labai turtingas ir turėjo daug aukso ir sidabro. ³Jis grįžo iš pietų tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėjęs, į Betelį, iki tai vietai, kur pirma buvo ištiesęs savo padangtę, tarp Betelio ir Hajo, ⁴į vietą, kur buvo jo pirma pastatytas altorius, ir tenai šaukėsi į Viešpaties vardą. ⁵Buvusis su Abramą Lotas turėjo taip pat avių būrius, ir galvijų, ir padangčių. ⁶Ir juodu negalėjo sutilpti aname krašte, kad gyventų draug, nes juodviejų lobis buvo labai didelis, taip kad juodu negalėjo gyventi vienoje vietoje. ⁷Todėl tai ir kilo vaidai tarp Abramo ir Loto bandos piemenų. Anuo gi laiku tame krašte gyveno Kananiečiai ir Peresiečiai. ⁸Abramas tat tarė Lotui: Tenebūna, prašau, vaidų tarp manęs ir tavęs, tarp mano piemenų ir tavo piemenų; nes mudu esame broliai. ⁹Štai visa šalis ties tavim; pasitrauk, meldžiamasis, nuo manęs; jei tu eisi kairėn, aš laikysiuos dešinosios; jei tu pasirinksi dešinę, aš eisiu kairėn. ¹⁰Taigi Lotas, pakėlęs akis, matė visą šalį aplink Jordaną, kuri, pirma negu Viešpats sugriovė Sodomą ir Gomorą, visa buvo drėkinama, kaip Viešpaties linksmybių Rojus ir kaip Egiptas, siekiant iki Segorui. ¹¹Lotas pasirinko sau kraštą aplink Jordaną, pasitraukdamas į rytus. Taip du broliu atsiskyrė vienas nuo kito. ¹²Abramas gyveno Kanaano žemėje, o Lotas laikėsi miestų, buvusių aplink Jordaną, ir gyveno Sodomoje. ¹³Sodomos gi žmonės buvo nedoriausi ir didžiausi nusidėjėliai prieš Viešpatį. ¹⁴Ir Viešpats sakė Abra-

Aug 12,7

Žem 36,7

Aug 12,7; Žem 15,18; 26,4; Pak 34,4

seserį, kurią norėjo imti sau į žmonas. — ¹⁷*Didžiausiomis slogomis.* Nors nepasakyta kokiomis, bet jos turėjo būti labai nepaprastos, taip kad Paraonas turėjo jieškoti jų priežasties. Apie tai gi, kad Sarają buvo Abramo žmona, Paraonas patyrė iš jos pačios ir tuomet suprato, kad jos paėmimas į Parono namus turėjo būti slogų priežastis

2/ *Abraomo persiskyrimas su Lotu*

13,1-18. Abramas, sugrįžęs iš Egipto Kanaaną, neilgai trukus, jaučiasi priverstas persiskirti su savo broliu Lotu, bet iš Viešpaties gauna naują pažadą paveldėti Kanaano žemę

13. ¹*Į pietinę šalį: į Negebą.* Žr 2,9. — ²*Turėjo daug aukso...* Ebr t galima matyti paminėtą dar didelę gyvulių bandą. — ⁴*Tenai šaukėsi...* Davė garbę tikrajam Dievui. Plg 12,7,8. — ⁶*Negalėjo sutilpti:* nebuvo gana juodviejų bandoms ganyklų, o

taip pat šulinių, kurių Palestinoje yra labai nedaug. — ⁷*Kananiečiai ir Pereziečiai.* Vaidai buvo juo pavojingesni, kad šalia juodviejų gyveno visai svetimos tautos, galėjusios pasinaudoti tais vaidais ir juodu užpulti. — ¹⁰*Visą šalį aplink Jordaną.* Ebr *kik-kar haijarden* buvo vadinamas visas slėnis nuo Genesareto ežero lig Mirties jūrai. To slėnio viduriu teka Jordanas, duodamas reikiamą drėgnumą. Kolei nebuvo žuvusi Sodomą ir Gomorą, Jordano slėnis buvo dar ilgesnis ir tęsėsi į pietus iki Segorui, kurs tuomet dar tebebuvo vadinamas Bala /14,2; 19,22. — ¹²*Lai-kėsi miestų...* Toje Jordano slėnio dalyje, kur buvo Pentapolio miestai.

— ¹⁴*Viešpats sakė...* Atsiskyrus Lotui, sutruko paskutiniai ryšiai, kurie jungė Abramą su jo gimine; taigi pasibaigus atsiskyrimui, Viešpats vėl panaujina duotus Abramui pažadus... — *Per amžius:* Kolei Abramo

mui, kada nuo jo buvo atsiskyres Lotas : pakelk savo akis ir pažvelgk iš vietos, kurioje dabar esi, į šiaurę ir į pietus, į rytus ir į vakarus. ¹⁶Visa žemė, kurią matai, aš duosiu tau ir tavo palikuonims amžinai. ¹⁶Ir aš padauginsiu tavo palikuonis kaip žemės dulkes. Jei kas iš žmonių gali suskaičiuoti žemės dulkes, galės taip pat suskaičiuoti tavo palikuonis. ¹⁷Kelkis ir pereik žemę išilgai ir skersai, nes aš tau ją duosiu. ¹⁸Abramas, suvyniojęs savo padangtę, nuėjo ir gyveno arti Mambrės slėnio, kurs yra ties Ebronu ; ir tenai jis pastatė Viešpačiui altorių

14. ¹Anuo metu atsitiko, kad Senaaro karalius Amraphelis, Ponto karalius Arijokhas, Elamitų karalius Khodorlaomoras ir Tautų karalius Tadalīs ²pradėjo karą su Sodomos karaliumi Bara, su Gomoros karaliumi Bersa, su Adamos karaliumi Senaabu, su Seboimo karaliumi Semeberiu ir su Balos, tai yra, Segoro karaliumi. ³Visi šitie susirinko į Miškų slėnį, kur dabar yra Druskos jūra. ⁴Nes jie dvyliką metų buvo tarnavę Kho-

palikuonys pasiliks Dievo išrinktoji ir jam ištikima tauta. — ¹⁸*Arti Mambrės slėnio*. Anot ebr t : Po Mambrės ažuolais. Mambrė buvo turtingas ir galingas Amorietis. — *Ebronu*. Seniausias miestas pietinėje Palestinoje, apie 30 km į pietus nuo Jerusale. Jis buvo vadinamas taip pat Kirjat-Arba ; tik nežinia, ar tai buvo senesnis ar paskesnis jo vardas. Dabar jis vadinamas El-Khalil, ty, prietelis, nes Abramą šv Raštas vadina Dievo prieteliu. Žr Ješ 41,8

3/ Abraomas ir Melkisedekas

14,1-24. Užpuolus rytų karaliams Pentapolį, kur gyveno Lotas, ir paėmus tą paskutinį nelaisvėn, Abram as eina jo gelbėti, nugalė rytų karalius ir grįždamas su išlaisvintu Lotu gauna iš Salemo karaliaus Melkisedeko palaiminimą

14. ¹*Anuo metu*. Aprašyti čia atsitikimai įvyko tikriausiai tuo laiku, kada, anot neseniai atrastų senovinių vadinamųjų Tel-el-Amarnos dokumentų, Elamo karaliai /22 amž pirm Kr/ buvo išplėtę savo valdžią ne tik ant Mezopotamijos, bet ir ant aplinkinių kraštų, net iki Sinajaus pusiasaliui ir Tarpžemei jūrai. Nors i eil minimi Pentapolė užpuolusieji karaliai kaip lygūs, bet iš tolesnio pasakojimo aišku, kad jų vadas buvo Elamo karalius Khodorlaomoras. Tas vardas padarytas iš Kudur /vainikas/ ir Lagamar /Elamiečių dievaičio vardas/. Taip gal buvo vadinama visa Elamo karalių šeima. — *Senaaro* : pietinėje Babilonijoje. —

Amraphelis. Spėliojama, kad taip esąs pavadintas garsus seniausių įstatymų leidėjas Hamurapi, kurs gyveno 20 amž pirm Kr. /2003-1961/. — *Ponto karalius Ariokhas*. Anot ebr t tai buvęs Ellasar, ty, Larsos karalius, taip pat pietinėje Babilonijoje. Jo vardas yra gal tas pat, ką ir žinomas iš sen dokumentų Rim-Sin /apie 2035-1975/. — *Tautų karalius*. Gal ir čia kitados buvo įrašytas nuosavas krašto vardas Guti /šiaurinėje Babilonijoje/, kurs paskiau ebr t pavirto į Goim /Vulg : gentium/. — ²*Su Sodomos...* [vardinami penki užpuoltieji karaliai su jų miestais, kurie paprastai vadinami Pentapoliu. Keturi pirmieji miestai žuvo ; jie buvo ten, kur dabar yra pietinė Mirties jūros dalis. Miestas Bala, kurs paskiau vadinamas Segoru /Co'ar/ buvo netoli nuo Sodomos ir išliko nežuvęs tik meldžiant Lotui /plg 19,20-22/. — ³*Miškų slėnį*. Ebr t : į slėnį Siddim. — *Druskos jūra*. Taip ji vadinama dėl didelio jos vandens sūrumo. Druskos jūroje vanduo šešis kartus sūresnis už vandenynų vandenį ; be to, į jo paviršių kilsta iš gilumos naphta (žibalas) ir asphaltas ; jis yra taip riebus ir kartus, kad jokios didesnės esybės negali jame gyventi. Druskos jūra kitaip yra vadinama Mirties jūra, Sodomos jūra, Saulėtekio jūra /palyginant su Tarpžeme jūra, kuri dažnai vadinama Vakarų jūra/, ir dar kitais vardais. — ⁴*Nes...* Nurodoma priežastis, kodėl rytų karaliai buvo užpuolę Pentapolį. — ⁵*Raphaimus*. Rytų ka-

dorlaomorui ir tryliktais metais nuo jo atstojo. ⁵Taigi keturioliktais metais atėjo Khodorlaomoras ir buvusieji su juo karaliai ir ištiko Raphaimus Astaroth-Karnaime, Zuziečius drauge su jais, Emiečius Save-Karijaitime ⁶ir Khoriečius Seiro kalnuose iki Parano lygumai, kuri yra tyruose. ⁷Grįždami jie atėjo lig Mispato, tai yra Kadeso šaltiniui ir sunaikino visą Amalekiečių kraštą ir Amoriečius, gyvenusius Asoson-Tamare. ⁸Ir išėjo Sodomos karalius, Gomoros karalius, Adamos karalius, Seboimo karalius, taip pat ir Balos, tai yra, Segoro karalius, ir sustatė savo eiles prieš anuos Miškų slėnyje, ⁹tai yra prieš Elamiečių karalių Khodorlaomorą, Tautų karalių Tadalį, Senaaro karalių Amraphelį ir Ponto karalių Arijokhą: keturi karaliai prieš penkis. ¹⁰Miškų gi slėnyje buvo daug sakų šulinių. Tuo būdu, kai Sodomos ir Gomoros karaliai gavo bėgti, jie į juos sukrito, o išlikusieji pabėgo į kalyną. ¹¹Laimėtojai paėmė visą Sodomos ir Gomoros lobį ir visus valgomus daiktus ir nuėjo sau. ¹²Jie pasiėmė taip pat Sodomoje gyvenusį Abramo brolio sūnų Lotą ir visą jo lobį. ¹³Ir štai vienas pabėgusiųjų pranešė Abramui Ebrajui, gyvenusiam slėnyje Amoriečio Mambres, Eskolio ir Anero brolio; nes šitie buvo padarę su Abramų sandorą. ¹⁴Išgirdęs tat Abramus, kad buvo sugautas jo brolis Lotas, išsirinko iš drąsiausių savo namuose gimusių tarnų tris šimtus aštuoniolika ir vijosi iki Danui. ¹⁵Ir padalinęs savo

aliai, išėję iš Mezopotamijos, aplenkė Sirijos tyrus ir užpuolė tautas, gyvenusias į rytus nuo Jordano, visų pirma gi Raphaimus. Astarot-Karnaime ties Genesareto ežeru ir draug su jais [anot Vulg/ Zuziečius. Tais Zuziečiais gal buvo paskiau minimi Zomzomimai /5 Moš 2,20/. — Su jais. Ebr t *be'ham* reiktų išversti: *H a m e*. Hamu gal buvo vadinamas Zuziečių miestas. — *Emiečius*. Jie buvo nugalėti *S a v e*, ty slėnyje Kariataim prie Mirties jūros. — **Khoriečius...* Užpuolikai, praėję iš rytų pusės pro Pentapolį, toliau puolė senovinius Idumėjos gyventojus Khoriečius ir pasuko į vakarus, plačiai naikindami kraštą lig *'El-Paran* [ebr/]. Iš čia pradėjo grįžti į šiaurę. Atėję lig ⁷Mispato šaltiniui, vėliau gavusiam vardą *K a d e s*, taigi lig pietinei Palestinei, nugalėjo gyventojus viso to krašto, kuriame vėliau gyveno Amalekiečiai. Toliau ties Mirties jūra jie sumušė Amoriečius *A s a s o n - T a m a r e*, kurs vėliau buvo vadinamas Engadi /2 Kron 20,2/. Pagaliau gi įvyko kova su Pentapolio karaliais, kuri užpuolikams lygiai buvo laiminga. — ¹⁰*Daug sakų šaltinių*. Šita aplinkybė apsuikino sumuštiesiems bėgimą. — *Į juos sukrito*. Sukrito gal ne patys karaliai, bet žymi jų kariuomenės da-

lis, nes nežinia, ar Sodomos karalius, kurs vėliau /17 e/ pasitiko grįžtantį Abramą, buvo tas pats ar jau kitas. — *Į kalyną*: tikriausiai į Moabo kalnus, kurie yra į rytus nuo Mirties jūros. — ¹³*Ebrajui*. Tas garsus Žydų vardas sutinkamas čia pirmą kartą šv Rašte. Taip praminta Abramą gal nuo žodžio *'eber*, kurs reiškia tą pat, ką «iš anos pusės»; nes Abramus buvo atsikėlęs Kanaaną iš už Jordano, iš Khaldėjos; arba nuo Abramo pranokėjo Ebero. Plg 10,21; 11,14... — ¹⁴*Išsirinko iš drąsiausių...* Abramus teisingai laikė savo namuose gimusius ir užaugusius vergus ištikimesniais už pirktuosius. Jie buvo tarsi šeimos dalis. — *Iki Danui*: miestas, anot vieno, šiaurinėje Palestinoje, kurs tuomet dar tebesivadinęs *L a i s L e s e m* /Još 19,47; Teis 18,29/, anot kitų *D a n - J a ' a n* šiaurinėje Perėjoje. — ¹⁵*Puolė juos nakčia*. Plg Teis 7,16 ir k. — *Iki Hobai*: gal bent kiek į šiaurę nuo Damasko. — *Sodomos karalius*: tas pats, kurs buvo nugalėtas Miškų slėnyje ar jo ipėdinis. — *Savės slėnį*. Vėliau jis buvo vadinamas Karalių slėniu, dabar gal Kedrono slėnis į rytus nuo Jerusaleš. — ¹⁶*Salemo*. Taip buvo vadinama tikriausiai anuo laiku Jerusale /U r u - S a l i m u /. — *Melkisedėkas*. Jo

būrį užpuolė juos nakčia; juos sumušė ir vijosi iki Hobai, esančiai kairėje nuo Damasko. ¹⁶Ir atsiėmė visą lobį ir savo brolių Lotą su jo turtu, moteris, o taip pat ir visus žmones. Kai jis grįžo nugalėjęs Khodorlaomorą ir buvusius su juo karalius, išėjo jo pasitikti Sodomos karalius į Savės, t.y. Karalių slėnį. ¹⁸O Salemo karalius Melkisedekas, atnašaudamas duoną ir vyną, nes jis buvo augščiausiojo Dievo kunigas, ¹⁹jį palaimino ir tarė: Tebūna Abramus palaimintas augščiausiojo Dievo, kurs sutvėrė dangų ir žemę, ²⁰ir pašlovintas tebūnie augščiausias Dievas, kurs davė į tavo rankas neprietelius. Ir Abramus jam davė dešimtinę iš visų dalykų. ²¹Sodomos gi karalius sakė Abramui: atiduok man žmones, o kitus dalykus imk sau. ²²Tasai gi jam atsakė: Keliu savo ranką į Viešpatį Dievą, augščiausį dangaus ir žemės valdovą, ²³kad aš neimsiu nieko iš to, kas tavo, nė siūlo galo, nė autuvo dirželio, kad nesakytumei: aš padariau Abramą turtingą; ²⁴išskyrus tik tai, ką mano tarnai suvalgė ir kas priklauso su manimėjusiems Anero, Eskolio ir Mambrės vyrams; jie ims savo dalis

Žyd 7,1

15. ¹Po tų atsitikimų Viešpats kalbėjo regėjime Abramui, tardamas: Nebijok, Abrame! Aš esu tavo gynėjas ir tavo labai didelis užmokestis. ²O Abramus tarė: Viešpatie, Dieve! Ką gi man duosi? Aš mirsiu be vaikų; ir mano namų paveldėtojas yra šitas Eliezeris Damaskietis. ³Man gi, pridūrė Abramus, nedavei palikuonio; ir štai mano tarnas bus mano

vardas minimas šv Rašte Ps 109,4 ir Žyd 7,4; paraidžiui jis reiškia tą patį ką ir «Teisybės karalius». — *Duoną ir vyną.* Paminėjimas tos aplinkybės, kad Melkisedekas buvo kunigas, aiškiai nurodo, kokių tikslu jis buvo paėmęs su savim duoną ir vyną. Kaip kunigas, jis norėjo padaryti Dievui auką ir taip jam padėkoti už suteiktą pergalę, o ne vien pavaišinti grįžtantį Abramą, kurs gana turėjo maisto paimtame grobyje. Todėl tai ir 109 ps Melkisedekas nurodomas kaip figūra naujos kunigystės, skirtinos nuo Aaroniškosios, ir šv Povilas kalba apie Jėzų Kristų kaip kunigą pagal Melkisedeko tvarką, ir Katalikų Eklezija mato Melkisedeko duonoje ir vyne šv Mišių figūrą. — *Augščiausiojo Dievo:* ebr 'El'eljon, todėl vieno tikrojo Dievo, kurį Melkisedekas dar vadina dangaus ir žemės Sutvėrėju /19 e/, o Abramus dangaus ir žemės Valdovu /22e/. — ²⁰*Davė dešimtinę.* Abramus, pripažindamas Melkisedeko kunigystę ir tarsi atsilygindamas už gautąjį palaiminimą, duoda jam dešimtinę, kaip viršesniai už save. Iš to dešimtinės davimo šv Povilas daro išvadą, kad Jėzaus kunigystė yra viršesnė už aaroniškąją

/žr Žyd 7,11/. — ²¹*Atiduok man žmones...* Sodomos karalius rodydamas savo dėkingumą Abramui nori, kad jam būtų grąžinti tik Khodorlaomoro paimtieji nelasvėn jo valdiniai; visus kitus dalykus, net ir tuos, kurie buvo paimti iš Sodomos, jis palieka Abramui. — ²²*Tasai gi...* Ranką augštytyn pakeldamas Abramus išreiškia savo tikėjimą į Dievą, kurio vardu jis prisiekia ir taip patvirtina savo žodžius. Abramus neįieško savo pelno; jis nieko nenori imti sau kas priklausė Sodomos karaliui

b/ Abraomo tikėjimas

1/ Viešpaties sandora su Abraomu

15,1-21. Didelis Abramo tikėjimas pasireiškia visų pirma tuo, kad jis tiki Dievui, žadančiam duoti jam palikuonį. Dievas gi dėl to tikėjimo padaro su Abramui iškilmingą sandorą

15. ¹*Po tų atsitikimų.* Laikas nurodomas labai netiksliai. Abramui buvo tuomet daugiau kaip 75 m. /12,4/, bet mažiau kaip 85 /16,3/. — *Regėjime:* dvasios pagavime, ekstazėje. Abramus girdėjo Viešpaties žodžius ne kūno ausimis, bet savo sieloje. —

Rom 4,18

tėvonis. ⁴Ir Viešpats jam tuoju atsakė, tardamas: Ne šitas bus tavo tėvonis, bet kurs gims iš tavęs, tą tu turėsi tėvoniui. ⁵Ir išvedęs jį laukan jam tarė: Pažvelgk į dangų ir suskaityk žvaigždes, jei gali. Ir sakė jam: Tokie bus tavo palikuonys. ⁶Abramas iškėlė Dievui, ir tai buvo jam paskaityta į teisybę. ⁷Ir Dievas jam kalbėjo: Aš esu Viešpats, kurs tave išvedžiau iš Uro Khaldėjoje, kad tau duočiau šitą žemę, ir kad tu ją paveldėtumei. ⁸O jisai tarė: Viešpatie, Dieve! Iš kur aš galiu žinoti, kad ją paveldėsiu? ⁹Ir Viešpats atsakydamas tarė: Imk man treigę karvę, treigę ožką, treigį aviną, taip pat turklelį ir karvelį. ¹⁰Jisai, visą tai ėmęs, pusiau padalino ir padėjo vienas dalis ties kitomis; paukščių gi nedalino. ¹¹Sparnuočiai atskrido ant gyvulių mėsos; bet Abramas varė juos šalin. ¹²Saulei nusileidžiant, kietas miegas užėjo ant Abramo, ir didelis išgąstis ir tamsybė jį apniko. ¹³Ir jam buvo pasakyta: Žinok ir iš anksto patirk, kad tavo palikuonys bus ateiviai nesavam krašte; juos pavergs ir slėgs per keturis šimtus metų. ¹⁴Bet aš teisiu tą tautą, kuriai jie turės vergauti; ir po to jie išeis su dideliu lobiu. ¹⁵Tu gi nueisi ramybėje pas savo tėvus, ir būsi palaidotas žiloje senatvėje. ¹⁶Tik ketvirtoje kartoje

Rom 4,3; Gal 3,6; Joh 2,23

Jer 34,18

Apd 7,6

Gynėjas. Ebr t: priedanga, skydas. — *Tavo labai...* Anot LXX ir daugelio aiškintojų šita eil dalis sudaro atskirą sakinį: Tavo užmokestis yra labai didelis. — ²*Ką gi...* Liūdesio pilni žodžiai. Abramas jais išreiškia troškimą turėti sūnų, nes jei jam Dievas suteiktų ir daugiau turtų, jis turėtų juos visus palikti svetimam žmogui. — *Mano namų...* Ebr *ben mešeq beithi*. Šitų žodžių prasmė nevisai aiški. Kadangi tačiau žodis *mešeq* reiškia nuosavybę, lobį, o ne užvaizdą, kaip reikalauja Vulgatos tekstas /procuratoris/, todėl ben *mešeq*, nusavybės sūnus, tikriausiai reiškia tą, kurs turi ar gauna nuosavybę, todėl paveldėtoją. — *Eliezeris...* Iš tikimas Abraomo tarnas; jo gimtinė buvo Damasko. Anot ebr t: Abramo lobį paveldės Damaskas Eliezerio asmenyje. — ⁴*Tuoju atsakė*. Ebr: ir štai. — ⁵*Tokie bus...* Abramo palikuonys bus nesuskaitomi, pradžioje kūniški, paskui gi dvasiški, gimsią tikėjimu į Kristų. — ⁶*Abramas...* Šituos žodžius išaiškino šv Povilas /Rom 4 sk; Gal 3 sk; Žyd 2,8-19/ ir šv Jokūbas /Jok 2,21-23/, svarstydami klausimą, kaip įvyksta žmogaus nuteisinimas, ir kokie yra nuteisinimo santykiai su Įstatymo ir tikėjimo darbais. — *Buvo jam paskaityta*. Anot ebr t: Dievas jam paskaitė. Ką Dievas laiko teisingu, kaip čia Abramą, tas yra tikrai teisis ir šventas. — ⁸*Iš kur aš galiu...* Plg 2 eil. Abramas neabe-

joja apie Dievo pažadų tikrumą, bet jis trokšta gauti jų išaiškinimą, nori žinoti, kaip tai įvyks /Auks, Teod, Aug/. — ⁹*Imk man...* kad galėtumei padaryti auką. — *Treigę karvę...* Išskaitomi čia penkeriopgi gyvuliai, kurie būdavo dažniausiai aukojami ir vėliau atsiradus aaroninei kunigystei. Liepiama imti treigius gyvulius, nes tuomet jie laikomi jau užaugusiais. — ¹⁰*Pusiau padalijo*. Senovėje norėdami padaryti sandorą, imdavo gyvulius aukoms, dalindavo juos pusiau, dėdavo vienas dalis ties kitomis ir viduriu tarp sudėtų aukų pereidavo darantieji sandorą, ištardami tam tikrus žodžius. Plg Jer 34, 18,19. — *Paukščių gi nedalijo*. Paukščiai gal buvo padedami vieni ties kitais. Paskiau Žydų apeigų įstatymuose buvo uždrausta, aukojant paukščius, pjaustyti juos į dalis. Žr Kun 1,17. — ¹¹*Sparnuočiai*. Anot ebr, plėšrieji paukščiai. Jie vaizduoja būsimus Žydų tautos neprietelius. — ¹²*Kietas miegas*. Ebr: *Thardemah* /žr 2,21/, Ekstazė, dvasios pagavimas. — *Išgąstis ir tamsybė...* Dvasios pagavime Abramas pajuto didžiausią išgastį, kurio priežastis buvo užėjusi ant jo tamsybė. Tokiame stovyje Dievas Abramui apreiškė būsimą jo palikuonių likimą. — ¹³*Ne savam krašte: Egipte*. — *Per 400 metų*. Tiksliau: 430 metų /žr Iš 12,40/. — ¹⁴*Aš teisiu*, tai yra, aš nubausiu. — *Su dideliu lobiu*: kurį ims iš Egiptiečių. — ¹⁵*Nueisi ramybėje...* Gražus

jie sugrįš čia; nes Amoriečių neteisybių saikas iki šiol dar nėra pilnas. ¹⁷Saulei tat nusileidus, pasidarė didelė tamsybė; tuomet pasirodė rūkstanti krosnis ir ugninis žiburys, einas tarp padalintų mėšų. ¹⁸Ir tą dieną Viešpats padarė su Abramui sadorą, tardamas: Aš duosiu tavo palikuonims šitą žemę nuo Egipto upės lig Didžiąjai Euprato upei: ¹⁹šali Kiniečių, Keneziečių, Kedmoniečių, ²⁰Hetiečių, Pereziečių, taip pat Raphiečių, ²¹ir Amoriečių, Kananiečių, Gergesiečių ir Jebusiečių

Aug 12,7; 13,15;
Žem 26,4; Pak
34,4; 3 Kar 4,21;
2, Kron 9,26

16. ¹Abramo žmona Saraji vis dar neturėjo vaikų. Ji turėjo tarnaitę Egiptietę vardu Agara. ²Tuomet ji tarė savo vyrui: Štai Viešpats užrakino mane, kad negimdychiau; įeik tat pas mano tarnaitę; gal nors iš jos aš turėsiu vaikų. Ir jam sutinkant patenkinti prašymą, ³ji ėmė savo tarnaitę Egiptietę ir ją davė savo vyrui į žmonas, dešimčiai metų pralinkus po apsigyvenimo Kanaane. ⁴Ir jis gyveno su ja kaip su žmona. O ši, pasijutusi esanti nėščia, ėmė niekinti savo valdovę. ⁵Tuomet Saraji tarė Abramui: Tu su manim elgiesi neteisingai; aš tau daviau savo tarnaitę į žmonas, o ji, matydama save nėščią esant, mane niekina. Viešpats tebūna teisėjas tarp manęs ir tavęs. ⁶Abramas jai atsakydamas tarė: Štai tavo tarnaitė tavo rankose; daryk su ja, kaip tau tinka. Tuomet Saraji ją baudė, ji todėl pabėgo. ⁷Viešpaties gi angelas, radęs ją tyrumoje prie vandens šaltinio, kurs yra kelyje į Surą tyruose, ⁸jai tarė: Agara, Sarajos tarnaitė, iš kur ateini? Ir kur eini? Ji atsakė: Aš bėgu nuo savo valdovės Sarajos. ⁹Ir Viešpaties angelas jai tarė: Sugrįžk pas savo valdovę ir nusižemink po jos ranka. ¹⁰Ir dar jai sakė: aš daugintė padauginsiu tavo palikuonis, ir dėl daugumo jie bus nesuskaitomi. ¹¹Ir paskui jai kalbėjo:

mirties aptarimas ir aiškus liudijimas apie sielos nemarumą. Abramo siela eis į limbą pas tėvus, nors jo lavonas bus palaidotas ne jo protėvių kapuose. — ¹⁶*Ketvirtoje kartoje*. Kitaip išreikštas laikas Žydų pasilikimo Egipte. — *Iki šiol...* Kanaano gyventojai turės atiduoti savo vietą Žydams ir bus dėl savo kaltės sunaikinti. — *Amoriečių*. Jie /anot El-Amarnos laišku Ammurri, gyvenę į šiaurę nuo Palestinos/ čia atstovauja visas Kanaano tautas. Plg Još 24,15. ¹⁷*Pasirodė rūkstanti...* Yahvės simboliui pasirodo ir eina aukų viduriu. Taip Dievas padaro sadorą su Abramui. Tarp aukų eina tikrai Dievas, nes tik jis duoda ir apsiima atitesėti pažadus Abramui. Žr 10 e. — ¹⁸*Nuo Egipto upės*. Žadėtiosios žemės sienos pietvakariuose. Paprastai Egipto upe vadinama Nilas, bet čia gal taip pavadintas upelis, tekąs į Tarpžemio jūrą prie sodžiaus El-Ariš, kur senovėje buvo vadinamas Rinokolura. — *Lig didelėi Euphrato upei*. Dovidio ir Saliamono laikais jų karalystės sienos siekė šiaurričiuose Euphratą. — ¹⁹*Šali Kiniečių...* Žadėtiosios žemės

plotas aptariamas dar įvardijimu žymesnių gyvenusių joje tautų

2/ Ismaėlio gimimas

16,1-16. Saraja įkalba Abramui vesti dar kitą žmoną, Agarą, kuri tačiau Sarajos varginama pabėga iš namų, bet Viešpaties angelui liepiant grįžta ir pagimdo Ismaėlį.

16. ¹*Abramo žmona...* Saraji nesulaukdama pažado išsipildymo nori jį pagreitinti, bet greitai susilaukia karčių vaisių ir pageidaujamojo tikslo nepasiekia, nes ne tarnaitės vaikui, bet jos pačios sūniui buvo lemta būti pažadų įpėdiniu. — ²*Įeik tat...* Daugpatystė anais laikais buvo labai paplitusi ir Dievas ją leido, kad žmonių giminė greičiau padaugėtų. — *Jam sutinkant...* Ebr t: Ir Abram paklausė Sarajos balso. — ³*Tu su manim...* Dėl netikusio Agaros pasielgimo Saraji kaltina patį Abramą. — ⁴*Radęs ją tyrumoje...* Suro tyrai kelyje iš Palestinos Egiptan. Agara matomai bėgo į savo gimtąjį kraštą. — ⁵*Viešpaties angelas*. Nors minimas čia asmuo pavadintas Viešpaties angelu, bet toliau jis kalba ir

Žem 24,62

Štai esi nėščia ir pagimdysi sūnų, ir praminsi jį vardu Ismaėlis, nes Viešpats išgirdo tavo prispaudimą. ¹²Jis bus žmogus smarkus: jo ranka prieš visus, ir visų rankos prieš jį; ir jis gyvens šalia visų savų brolių. ¹³Ji pavadino Viešpatį, kuris jai kalbėjo, vardu: Tu Dievas, kurs mane matei. Juk tikrai, sakė ji, čia aš mačiau iš užpakalio tą, kurs mane mato. ¹⁴Todėl aną šulinį ji praminė Gyvojo ir mane Matančiojo šuliniumi. Jis yra tarp Kadeso ir Barado. ¹⁵Ir Agara pagimdė Abramui sūnų; o tasai jį praminė vardu Ismaėlis. Abramui buvo aštuonios dešimtys šešeri metai kada jam Agara pagimdė Ismaėlį

Ekl 44,20; Rom 4,17

17. ¹Kai Abramamas pradėjo devynias dešimtis devintuosius metus, pasirodė jam Viešpats ir tarė: Aš esu visagalis Dievas; vaikščiok mano akivaizdoje ir būk tobulas. ²Aš padarysiu mano sandorą tarp manęs ir tavęs ir be galo padauginsiu tavo palikuonis. ³Abramas parpuolė ant savo veido. ⁴Dievas jam tarė: Tai aš esu, ir mano sandora su tavim, ir tu būsi daugelio tautų tėvas. ⁵Ir toliau tu nebesivadinsi Abramui, bet tavo vardas bus Abraomas, nes aš tave paskyriau daugelio tautų tėvu. ⁶Ir padarysiu kad tavo palikuonys daugėtų be galo, ir iš tavęs rasis tautos, ir karaliai kils iš tavęs. ⁷Aš patvirtinsiu savo sandorą tarp manęs ir tavęs ir tavo palikuonių po tavęs jų kartose kaip amžiną sandorą, kad aš būčiau Dievas tavo ir tavo palikuonių po tavęs. ⁸Ir aš duosiu tau ir tavo palikuonims žemę, kur tu esi klajūnas, visą Kanaano žemę, amžinon nuosavybėn; ir aš būsiu jų Dievas

veikia kaip pats Dievas. — ¹⁰*Aš daugintė...* Angelas, matydamas Agaros pasiryžimą būti paklusnia, daro jai paguodos pilnus pažadus apie gimstantį iš jos sūnų. — ¹²*Bus žmogus smarkus.* Dar daugiau pasakyta ebr t: jis bus laukinis asilas tarp žmonių. — *Visų savo brolių.* Ismaėlis ir jo palikuonys turėjo gyventi rytus nuo Palestinos. — ¹³*Viešpatį...* Aug paminėtasis angelas čia tiesiog vadinamas Viešpačiu ir Dievu. — *Tu Dievas...* Anot ebr t buvo tai Agaros malda, kurios čia duodami tik pirmieji žodžiai. *Juk tikrai...* Šitų žodžių prasmė kaip Vulgatoje, taip ir ebr t nevisai aiški. Prisilaikant ebr t taip juos galima išreikšti: Nes ji kalbėjo: iš tikrųjų, argi aš nemačiau čia Dievo ir nepasilikau gyva, jį pamačius? Vulgatoje laikytasi teksto, kurį skaitome kitur, Iš 33,23. — ¹⁴*Jį praminė.* Ebr t: praminta. *Tarp Kadeso.* Plg 14,7. — *Barado.* Ta vieta niekur kitur neminima. Dabartiniai Arabai Agaros šuliniu vadina šaltinį Mulveilikh, į pietus nuo Ebodo

keičia jo vardą, duoda įsakymą apie apipjaustymą ir liepia pakeisti Sarajos vardą, kuriai žada sūnų; Abraomas gi įvykdo įsakymą apie apipjaustymą.

17. ¹Vaikščiok mano akivaizdoje

Vaikščioti Dievo akivaizdoje yra tai gyventi pagal jo įsakymus, mintimi visuomet į jį kreiptis, jį mylėti ir nuolat į jį artintis. — ²*Padarysiu:* patvirtinsiu ir pažadus įvykdysiu. : ³*Abramas parpuolė...* kad pagarbintų ir padėkotų. — ⁴*Daugelio tautų tėvas:* visų jų, kurios kilo ne tik iš Ismaėlio, Isaoko ir dviejų jo sūnų, bet taip pat ir kilusių iš trečios Abrahomo žmonos Keturos /25,1.../. Be to jis turėjo tapti dvasiniu vadu dar didesnio skaičiaus krikščioniškų tautų. — ⁵*Abraomas.* Naujas vardas turėjo išreikšti, kad juo pavadintasis bus daugelio tėvas, pirmasis gi jo vardas, gautas dar Khaldėjoje, reiškė: prakilnus tėvas. Abrahomo vardo pakeitimu prasideda naujas laikotarpis apreiškimosios religijos istorijoje. — ⁷*Kaip amžiną sandorą;* nes tą sandorą, Abrahomo palikuonims tapus neįstikimais Dievui, paveldėjo amžina Nauj Test Eklesija. — ⁸*Amžinon nuosavybėn.* Plg 13,15

3/Dievo sandoros sutvirtinimas

17,1-27. Viešpats, patvirtindamas padarytąją su Abramui sandorą, pa-

⁹Ir vėl Dievas kalbėjo Abraomui : Taigi laikysis mano sandorą ir tu ir tavo palikuonys po tavęs savo kartose. ¹⁰Ta yra jums laikytina mano sandora tarp manęs ir jūsų ir tavo palikuonių po tavęs: kiekvienas vyriškas jūsų tarpe bus apipjaustytas; ¹¹ir apipjaustysite jūsų kūną, kad tai būtų ženklas sandoros tarp manęs ir jūsų. ¹²Kiekvienas vyriškas kūdikis, susilaukęs aštuonių dienų, bus apipjaustomas per visas jūsų kartas; bus apipjaustytas ir jūsų namuose gimęs vergas ir pirktinis ir kiekvienas, kurs nėra iš jūsų giminės. ¹³Ir mano sandora jūsų kūne bus amžina sandora. ¹⁴Vyriškas, kurio kūnas nebus apipjaustytas, bus išdildytas iš savo tautos, nes toksai paniekinamo mano sandorą

Apd 7,8

Kun 12,3; Lk 2,21; Rom 4,11

Žem 18,10; 21,2

¹⁵Dievas dar sakė Abraomui : savo žmonos Sarajos nebevadinsi Sara-ja, bet Sara. ¹⁶Aš ją palaiminsiu, ir iš jos duosiu tau sūnų. Jį aš laiminsiu, ir iš jo rasis tautos, ir tautų karaliai kils iš jo. ¹⁷Abraomas parpuolė ant savo veido; juokėsi ir sakė savo širdyje : Argi žmogui šimtamečiui gimtų sūnus? Ir argi devynių dešimtų metų Sara pagimdytų? ¹⁸Ir jis tarė Dievui : Kad bent Ismaėlis pasiliktų gyvas tavo akivaizdoje! ¹⁹Dievas tarė Abraomui : Tavo žmona Sara pagimdys tau sūnų, ir tu jį praminsi vardu Isaakas, ir aš savo sandorą padarysiu amžinąją sandorą su juo ir su jo palikuoniais po jo. ²⁰Taip pat ir dėl Ismaėlio aš tave išklausiu : štai aš jį palaiminsiu ir padarysiu vaisingą ir padarysiu labai skaitlingus jo palikuonis; dvylika kunigaikščių jam gims, ir aš iš jo padarysiu didelę tautą. ²¹Bet savo sandorą aš padarysiu su Isaoku, kurį tau pagimdys Sara šituo laiku kitais metais. ²²Pabaigęs kalbą su Abraomu, Dievas pakilo nuo jo augštin

⁹Ir vėl Dievas kalbėjo... Be vardo pakeitimo Dievas duoda Abraomui dar įsakymą apie apipjaustymą, kurs turi būti sandoros ženklas. — ¹⁰Ta yra... sandora : toks bus sandoros ženklas. — *Kiekvienas vyriškas...* Trumpai nurodoma, koks bus tas sandoros ženklas, ir kurie asmenys jį turės. — Įsakomas čia Abraomui ir jo palikuonims apipjaustymas nebuvo dalykas visai naujas. Jis buvo žinomas ir daromas nuo seniausių laikų Egipte, o iš čia paplito ir pas aplinkines tautas. Taigi kitur žinomas apipjaustymas buvo Žydams naujas dalykas, paties Viešpaties įsakymas, padarytosios sandoros ženklas. Jis juos net išviršiniu būdu turėjo skirti nuo kitų tautų ir priminti jiems jų pareigą i Dievą. — ¹¹Ir apipjaustysite... Aiškiau nurodoma, kaip apipjaustymas turėjo būti daromas. — ¹²Kūdikis... Paaiškinama, kuriame amžiuje apipjaustymas turi būti atliekams. — *Vergas ir...* Neturi būti jokių išimčių. Kas tik pasilieka Abraomo šeimoje, o paskui Žydų tautoje, tas turi pasiduoti apipjaustymui. — Iš to pasirodo, kad priklausymas

išrinktajai tautai nebuvo griežtai apribotas vien kūnišku gimimu iš Abraomo palikuonių. Ir neisraelaitis, prisimdamas apipjaustymą, galėjo tapti tikru Žydų tautos sąnariu, todėl ir jai suteiktų pažadų dalyviu. — ¹³Amžina sandora. Apipjaustymas turėjo savo vertę, kolei nebuvo padaryta kita sandora su tobulesniais ženklais. — ¹⁴Bus išdildytas. Už apipjaustymo paniekinimą Dievas skiria bausmę. Išdildymas iš išrinktosios tautos galėjo įvykti atėmimu teisės dalyvauti Dievo suteiktuose pažaduose ir geradarystėse

¹⁵Dievas dar sakė... Kadangi pažaduose turi dalyvauti ir Abraomo žmona, todėl Dievas įsako pakeisti ir jos vardą. Saraji buvo tikriausiai babiloniškas vardas ir gal reiškė : mano kunigaikštienė; Sara gi tiesiog reiškia : kunigaikštienė; nes ir jai buvo lemta būti daugelio tautų karaliene, o ne pasilikti vienos tautos kunigaikštienė. — ¹⁶Ir iš jos rasis. Anot ebr t ta palaminimo dalis liečia tiesiog Sarą : ir iš jos rasis; taip pat ir eil gale vietoje kils iš jo, ebr t yra kils iš jos. — ¹⁷Abraomas parpuolė... Parpuolimas antrą kartą

²³Abraomas gi ėmė savo sūnų Ismaėlį ir visus savo namuose gimusius vergus ir visus, kuriuos buvo pirkęs: visus vyriškius iš savo namų žmonių tarpo, ir apipjaustė jų kūną tuojau tą pačią dieną, kaip jam Dievas buvo įsakęs. ²⁴Abraomui buvo devynios dešimtys devyneri metai, kada jis apipjaustė savo kūną. ²⁵O jo sūnui Ismaėliui buvo sueję trylika metų jo apipjaustymo laikui. ²⁶Abraomas ir jo sūnus Ismaėlis buvo apipjaustyti tą pačią dieną. ²⁷Ir draug apipjaustyti buvo visi jo namų vyriškiai, kaip pas jį gimę, taip pirktiniai ir svetimtaučiai

Žyd 13,2

18. ¹Viešpats pasirodė Mambrės slėnyje Abraomui besėdinčiam savo padangtės angoje pačioje dienos kaitroje. ²Pakėlus akis, štai pasirodė jam trys vyrai stovį šalia jo. Juos išvydęs, jis išbėgo iš padangtės angos jiems priešais, nusilenkė iki žemei, ³ir tarė: Viešpatie, jei radau tavo akyse malonę, neaplenk savo tarno. ⁴Aš atnešiu truputį vandens. Nusiplaukite savo kojas, ir pasilsėkite po medžiu. ⁵Aš parnešiu duonos kąsnelį, kad pastiprintumėte savo širdį. Paskui eisite toliau, nes juk todėli jūs užsukote pas savo tarną! Jie tarė: daryk, kaip sakei. ⁶Abra-

/žr 3 eil/, taigi atidavimas Dievui garbės, nurodo, kad toliau Abraomo paminėtas juokas ir kilusios jame mintys neėjo iš netikėjimo Dievo žodžiams, bet tik iš didelio džiaugsmo ir nustebimo /Aug, Ambr./. Kad Abraomas iš tikrųjų įtikėjo gautajam pažadui, aiškiai sako šv Povilas Rom 4,19. — ¹⁸*Kad bent Ismaėlis...* Pažadu duoti palikuonis iš Saros, Agaros sūnus rodėsi atskirtas nuo Dievo palaiminimų, todėl Abraomas kaip mylintis tėvas užtaria ir jį, ir Dievas maloningai priima tą užtariamą /žr 20 e/. — ²⁰*Dvylika kuni-gaiškėjų.* Žr 25,13-15

²³*Abraomas gi ėmė...* Tuojau įvykdytas Dievo įsakymas apie apipjaustymą aiškiai liudija apie didelį Abraomo tikėjimą. — ¹⁸*Ismaėliui buvo...* Ismaelio palikuonys Arabai tebeturi paprotį apipjaustyti savo vaikus, kai jiems sukanka trylika metų

4/ Viešpats aplanko Abraomą

18,1-33. Viešpats kartu su dviem angelais pasirodo Abraomui, ir, girdint, bet vis dar netikint Sarai, vėl žada sūnų, gimiantį metams prasilinkus. Tam pranešimui patvirtinti Dievas apreiškia tuojau įvyksiantį Pentapolio miestų sunaikinimą dėl jų sunkių nuodėmių. Abraomas gi savo užtarimu stengiasi sulaukyti bausmę, kad nežūtų kartu su nusi-kaltėliais taip pat teisieji

18. ¹*Viešpats pasirodė.* Palyginant šituos žodžius su 2 e, 22 e ir 19,1 pasirodo, kad Abraomui teikėsi ap-sireikšti žmogaus išvaizdos pats Viešpats, Yahvė, lydimas dviejų an-gelų taip pat žmonių pavidale. Abraomas nežinojo, kas pas jį apsilanko, todėl jis juos priėmė kaip garbingus svečius žmones. Plg Žyd 13,2. — ²*Nusilenkė iki žemei.* Taip paprastai pasveikindavo garbingus asmenis Rytų kraštuose. — ³*Viešpatie.* Abraomas kreipiasi į vieną iš svečių, kurs jam pasirodė garbingesnis už kitus. — ⁴*Nusiplaukite...* Kojų nuplovimas svečiams buvo pirmutinė svetingumo prievolė ir ženklas. Plg žem 19,2 ir k. Tas paprotys atsirado dėlto, kad Rytų kraštuose žmonės nešioja kurpes /sandalus/, pririšamus prie kojos dirželiais, dengiančiais tik ko-jos apačią ir nėkiek neserginčias nuo dulkių. — ⁵*Duonos kąsnelį.* Taip Abraomas vadina rengiamą svečiams valgį. — *Pastiprintumėte savo širdį.* Širdis šv Rašte vaizduojama kaip visų gyvybinių ir protinių veiksmų vidurys. Todėl ir čia kalbama apie širdies pastiprinimą valgiu. Panašiai ir Lietuvių sakoma, kad širdis valgį priima ar nepriima. — ⁶*Tris...* *saikečius.* Anot ebr t: tris *se'ah*, ty, vieną žydišką *ephah*, arba 6 *kab'us*; dabar vartojamu saiku tai būtų ly-gu md 39 litrams. — *Papločių:* plo-nus tešlos gabalėlius, kepusius karš-tuose pelenuose, ar tarp dviejų įkai-

omas pasiskubino į padangtę pas Sarą ir jai tarė: Skubėk įmaišyti tris miltų saikelius ir iškepk papločių. ⁷Patsai gi nubėgo pas bandą, ir ėmė iš ten jauną rinktinį veršiuką ir padavė tarnui, kurs skubiai jį išvirė. ⁸Ėmė taip pat sviesto ir pieno ir išvirtąjį veršiuką ir padėjo ties jais. Pats gi stovėjo šalia jų po medžiu

⁹Pavalgę, jie tam tarė: kur tavo žmona Sara? Jis atsakė: Ten, padangtėje. ¹⁰Vienas jų jam tarė: Aš sugrįšiu tavęs aplankyti šituo laiku, metams praslinkus ir tavo žmona Sara turės sūnų. Tai išgirdusi Sara juokėsi už padangtės angos. ¹¹Buvo gi abudu seni ir iškaršę, ir Sarai nebebūdavo to, kas darosi moteriškėms. ¹²Taigi ji sau juokėsi, sakydama: kada paseniau ir mano valdovas yra senas, argi dar užsiimčiau kūno malonumais? ¹³O Viešpats tarė Abraomui: Kodėl Sara juokiasi, sakydama: Argi aš iš tikrųjų pagimdysčiau, senė būdama? ¹⁴Argi yra kas nors Dievui negalima? Kaip jau sakiau, aš sugrįšiu pas tave šituo pačiu laiku kitais metais ir Sara turės sūnų. ¹⁵Sara gynėsi, tardama: Aš nesijuokiau! Ji buvo labai nusigandusi. Viešpats gi tarė: Netiesa! Tu juokeis.

¹⁶Pakilę tat vyrai iš tos vietos nukreipė savo akis Sodomos linkon, o Abraomas ėjo kartu, juos palydėdamas. ¹⁷Viešpats tarė: Argi aš galėsiu paslėpti nuo Abraomo, ką noriu daryti, ¹⁸kad iš jo kils didelė ir garbingiausia tauta, ir jame t u r i b ū t i p a l a i m i n t o s visos žemės tautos? ¹⁹Juk žinau, kad jis įsakys savo vaikams ir savo namams po savęs sergėti Viešpaties kelią ir daryti teismą ir teisybę, kad Viešpats įvykdytų visa dėl Abraomo, ką jam yra kalbėjęs. ²⁰Be to, Viešpats tarė: Sodomos ir Gomoros šauksmas padaugėjo, ir jų nusidėjimas pasidarė per daug sunkus. ²¹Aš nužengsiu ir žiūrėsiu, ar pasiekusis mane šauksmas sutinka su jų darbais, ar gal taip nėra, kad žinočiau. ²²Ir jie pasuko iš ten ir nuėjo į Sodomą; Abraomas gi dar tebestovėjo Viešpaties akivaizdoje. ²³Prisiartinęs jis tarė: Argi tu pražudysi teisųjį su bedieviu? ²⁴Jei mieste

Aug 17,19; Žem 21,1; Rom 9,9

1 Petr 3,6

Aug 12,3; Žem 22,18

tintų akmenų. — ⁷Veršiuką. Paprastai gerbiama svečiui būdavo pjaunamas ožiukas. — Dangiškieji svečiai valgė iš tikrųjų, nes buvo priėmę visai tokiuos pat kaip žmonių kūnus; tik, žinoma, priimamas valgis tų jų kūnų nei stiprino, nei silpnino. Kaip toks valgymas galėjo įvykti, pasilieka paslaptis; lygiu būdu valgė Išganytojas po savo prisiėlimo

¹⁰Vienas jų.... Nuo šitos vietos atsiliepia tik vienas iš svečių, kurį Abraomas veikia pažįsta esant Viešpatį, ir kurį tuo vardu toliau vadina pats įkvėptas autorius. — ¹¹Buvo...seni ir.... Ta aplinkybė minima dėlto, kad aiškiau pasirodytų, jog Isaoko pradėjimas ir gimimas buvo tikrai stebuklingas ir Dievo visagalybės padaras. — ¹⁵Sara gynėsi... Nors Sara gynėsi iš baimės, tačiau susilaukė Viešpaties papeikimo. Gautas išėjimas pašalina visas jos abejones; toliau ji jau tvirtai tikėjo Dievo pažadėjimu, ir todėl šv Po-

vilas mini ją tarp tų, kurie dar Kristui negimus buvo žymūs savo tvirtu tikėjimu. Plg Žyd 11,2

¹⁶Nukreipė savo akis, ir pradėjo eiti. Abraomas juos palydė. Tai buvo paskutinis svetingumo darbas. — ¹⁷Argi aš galėsiu... Gražiausias Abraomo pagyrimas, iš kurio pasirodo, kad jį Dievas buvo tikrai padaręs savo prieteliu, nuo kurio neslepiami jokie sumanymai. Plg 2 Kron, 20,7 ir k. — ¹⁸Daryti teismą ir teisybę: ištikimai vykdyti Dievo įsakymus. — ²⁰Sodomos... šauksmas. Taip pavadinti baisūs Pentapolio gyventojų nusidėjimai. — ²¹Nužengsiu ir... Dievas išsireiškia kaip žmogus teisėjas, kurs stengiasi surinkti tikriausias žinias, pirma negu pasako savo ištarmę. — ²²Ir jie. Anot 19,1, du angelų. Viešpats dar pasilieka su Abraomu, norėdamas išklausti jo užtarimą už Pentapolį, kuriame gyvena Abraomo brolienas Lotas. — ²³Visas šitas labai gražus straipsnis aiškiausiai pamoko, kaip galingas yra

rasis penkios dešimtys teisiųjų, ar jie pražus drauge? Ir ar nepasigailėsi tos vietos dėl penkių dešimtų teisiųjų? Jei jie bus tenai? ²⁵Tebūna toli nuo tavęs taip daryti, nužudyti teisųjų su bedieviu ir teisųjų padaryti lygų bedieviui! Tai ne tavo būdas! Tu, kuris teisi visą žemę, niekados nepadarysi tokio teismo. ²⁶Viešpats jam tarė: Jei Sodomoje rasiu pačiame mieste penkias dešimtis teisiųjų, atleisiu dėl jų visai vietai. ²⁷O Abraomas atsakydamas tarė: Nors esu dulkė ir pelenai, bet, sykį pradėjęs, kalbėsiu į mano Viešpatį. ²⁸O jei lig penkių dešimtų teisiųjų stigs penkių, argi dėl to, kad tik keturios dešimtys penki, tu sunaikinsi visą miestą? Viešpats tarė: Nesunaikinsiu, jei ten rasiu keturias dešimtis penkis! ²⁹Ir vėl į jį kalbėjo: o jei ten rasis keturios dešimtys, ką padarysi? Tarė: Neištiksiu ir dėl keturių dešimtų. ³⁰Meldžiu, Viešpatie, tarė Abromas, nesirūstink, jei aš dar kalbėsiu. O jei ten bus rasta trys dešimtys? Atsakė: Jei rasis ten trys dešimtys, nieko nedarysiu. ³¹Kartą pradėjęs, tarė: Dar kalbėsiu į mano Viešpatį. O jei ten bus atrasta dvidešimt? Atsakė: Nežudysiu ir dėl dvidešimties. ³²Vėl tarė: maldauju, Viešpatie, nesirūstink, jei dar sykį atsiliepsi. O jei ten bus rasta dešimt? Ir jis tarė: Neišžudysiu ir dėl dešimties. ³³Baigęs pokalbį su Abraomu, Viešpats nuėjo; o Abraomas sugrįžo į savo vietą.

2 yd 13,2

19. ¹Vakarop du angelu atėjo Sodomon. Lotas sėdėjo miesto varuose. Juodu pamatęs, jis atsikėlė, kad juos pasitiktų, nusilenkė iki žemei ²ir tarė: Meldžiu, Viešpačiai, užsukite į mūsų tarno namus ir ten pasilikite; nusiplaukite sau kojas, ir rytoj eisite savo keliu. Juodu tarė: O ne, bet mudu pasiliksiva aikštėje. ³Jis juodu labai maldavo, kad pas jį apsistotų; ir kai juodu įėjo į jo namus, jis priėmė vaises ir iškepė neraugintos duonos; ir juodu valgė. ⁴Bet juodviem dar neatsigulus, namus apstojo miesto vyrai: jauni ir seni, visi iš visų miesto dalių. ⁵Jie pasisaukė Lotą ir jam tarė: Kur yra tuodu vyrų, kuriuodu įėjo pas tave nakčia? Išvesk juodu šian, kad mes juodu pažintume. ⁶Išėjęs pas juos Lotas ir užrakinęs paskui save duris, tarė: Mano broliai, nedarykite,

šventųjų užtarimas pas Dievą. Dievas maloningiausiai priima nuolankią Abraomo maldą; kurioje apreiškia jo gyvas tikėjimas, pasitikėjimas Dievu ir artimų meilė. Anot padavimo, Abraomo pašnekesys su Dievu įvykęs vietoje, kuri vadinama Kaphar-Barakha /dabar Kephre-barik arba Beni naim/

5/Sodomos sugriovimas. Loto išsigelbėjimas

19,1-38. Du angelu, buvusiu draugu su Viešpačiu pas Abraomą, ateina į Sodomą, kurios gyventojai prie tos progos aiškiausiai parodo savo dorinį sugedimą. Rytojaus dieną išvedė Lotą su jo dukterimis iš Sodomos, angelai sunaikina Pentapolio miestus. Čia dar pasakojama apie nuo-

dėmingą Noės palikuonių, Moabiečių ir Amoniečių kilmę

19. ¹Miesto varuose. Miesto vartai Rytų kraštuose, kaip Graikų agora ir Romėnų forum, buvo nuo seniausių laikų vieta, kur laisvesnėmis valandomis susirinkdavo dauguma gyven-tojų, susitikdavo tarp savęs ir atlikdavo visokius reikalus. — *Juodu pamatęs....* Lotas pasirodo taip pat svetingas, kaip ir jo dėdė Abraomas. Jis tik paskiau patyrė, kas tikrumoje buvo tuodu ateivių. — ²Pasiliksiva aikštėje. Naktigultas miesto aikštėje Rytų kraštuose dalykas gana paprastas. — ³Neraugintos duonos; nes tokią duoną buvo galima greičiau padaryti. — ⁵Pažintumėm. Tuo žodžiu išreikštas Sodomiečių geidimas patenkinti bjauriausius geidulius prigimčiai priešingu būdu. —

meldžiamieji, nedarykite, tos gėdos. ⁸Turiu dvi dukteri, kurios dar nepažino vyro; aš jas išvesiu pas jus, ir darykite su juodviem kaip jums tinka, kad tik jūs nedarytumėte nieko pikto aniems vyrams, nes juodu įėjo po mano stogo pavėsiu. ⁹Bet jie sakė: Eik šalin! Ir dar kalbėjo: Tu atvykai čia kaip ateivis; argi tam, kad mus teistumei? Taigi su tavim pačiu mes pasielgsime dar pikčiau kaip su anais. Ir jie veržėsi prie Loto smarkiausiai ir jau buvo beišlaužią duris. ¹⁰Ir štai du vyru ėmė savo rankomis Lotą ir jį įvedė į vidų, o duris užrakino; ¹¹tuos gi, kurie buvo lauke, ištiko aklumu, visus nuo mažiausio iki didžiausio, taip kad jie nebegalėjo rasti angos. ¹²O Lotui juodu sakė: Ar turi čia ką nors iš savųjų, žen tą ar sūnus, ar dukteris? Visus, kurie yra tavo, išvesk iš šito miesto; ¹³nes mes sunaikinsime šitą vietą, kadangi garsas apie juos pasidarė labai didelis Viešpaties akyse, ir jis siuntė mudu jųjų pradžudyti. ¹⁴Taigi, Lotas išėjęs kalbėjosi su savo ženmais, kurie turėjo vesti jo dukteris ir tarė: Kelkitės ir išeikite iš šitos vietos, nes Viešpats sunaikins šitą miestą. Bet jiems atrodė, jog jis kalbąs juokaudamas

2 Petr 2,8

Išm 19,16

¹⁵Išaušus, du angelu liepė Lotui skubėti ir sakė: Kelkis, imk savo žmoną ir abi dukteri, kurias turi, kad ir tu nežūtumei draug dėl miesto kalčių. ¹⁶Jam užtrunkant juodu ėmė jį, jo žmoną ir dvi jo dukteris už rankų, nes Viešpats norėjo jį išgelbėti, ¹⁷ir jį išvedė, ir paliko už miesto; tenai gi jam kalbėjo tardami: gelbėk savo gyvybę, nežiūrėk atgal, ir nestok visoje šalyje aplinkui; bet gelbėkis kalne, kad ir tu kartą nežūtumei. ¹⁸O Lotas juodviem tarė: Meldžiu, mano Viešpatie, ¹⁹kadangi tavo tarnas rado pas tave malonę ir man parodei taip didelį savo gailestingumą, išgelbėdamas mano gyvybę; bet aš negaliu išsigelbėti kalne, taip kad neištikty manęs nelaimė, ir nenumirčiau. ²⁰Čia arti yra miestas, į kurį aš galėčiau bėgti. Jis mažas, ir aš jame išsigelbėsiu. Argi jis nemažiukas, ir aš liksiu gyvas? ²¹O jis jam tarė: Štai ir tame išklausiau tavo meldimą, kad nesugriaučiau miesto, kurį užtarei. ²²Skubėk ir tenai save gelbėk; nes nieko negalėsiu daryti, kolei tu ten neįeisi. Todėl anas miestas buvo pramintas vardu Segoras. ²³Saulei tekant, Lotas įėjo į Segorą. ²⁴Tuomet

Išm 10,6

Išm 10,6

Pak 29,23; Ješ 13,19; Jer 50,40; Ez 16,49; Os 11,8; Am 4,11; Lk 17,28; Judo 7

⁸Turiu dvi dukteri. Lotas begindamas savo svečius, daro užpuolikams tikrai peiktiną pasiūlymą. — ⁹Tu atvykai čia... Sodomiečiai su piktnumu atsako, kad jie neprivalo Loto pamokymų ir išpėjimų, kuriuos jis jiems gal ir anksčiau darydavo. — ¹¹Ištiko aklumu. Tas aklumas buvo tik laikinis, tai valandai, ty, užpuolikai galėjo matyti vienus dalykus, nematydami kitų. — ¹²Ar turi.... Du angelu kalba kaip žmonės svetimi ir ateiviai. — ¹³Garsas apie juos... Pasututiniu savo pasielgimu Sodomiečiai aiškiai patvirtino, kad jų nuodėmių saikas buvo jau tikrai pilnas

¹⁶Jam užtrunkant. Lotui gaila buvo palikti vieta, prie kurios buvo pripratęs, ir išsižadėti turtų, kurių visų negalėjo pasiimti su savim. — ¹⁷Kalne: į rytus nuo Pentapolio, dabar Džebel Usdum. — ¹⁸Meldžiu, mano

Viešpatie... Kreipdamos į vieną iš išvedusių jį angelų, Lotas maldauja, kad jam leistų gelbėtis ne kalne, bet viename mažame miestelyje, Segore; taip jis užtaria ir tą patį miestelį. ²²Segoras. Ebr Tso'ar, mažiukas. Anksčiau jis buvo vadinamas Bala, dabar, anot daugelio aiškintojų, Uadi es-Saphieh. — ²⁴Ant Sodomos ir Gomoros. Paminėta du svarbiausiu miestu Pentapolies, nors draug žuvo taip pat Adama ir Seboimas; liko gi tik mažiausias, Segoras. — Siera ir ugnimi. Jau augščiau paminėta, kad Miškų slėnyje, arti kurio buvo Pentapolis, daug buvo žemės sakų šulinių; turėjo būti tenai taip pat tikro žibalo šaltiniai ir gana kitokios padegamos medžiagos. Todėl sierinis Dievo siųstas lietus ir žaibai greitai galėjo padegti sakų šulinius ir kitokią medžiagą ir paversti

Lk 17,32
Aug 18,1

Viešpats lydino ant Sodomos ir Gomoros siera ir ugnimi, nuo Viešpaties, iš dangaus, ²⁵ir sunaikino tuos miestus ir visą aplink šalį, visus miestų gyventojus, ir visus žemės augalus. ²⁶O Loto žmona, pažvelgus atgal, pavirto druskos statula. ²⁷Abraomas, atsikėlęs rytą pažvelgė į Sodomą ir Gomorą ir į visą anos šalies žemę iš ten, kur pirma stovėjo ties Viešpačiu, ir matė kilstančius augštytyn nuo žemės dūmus su liepsna, kaip krosnies dūmus. ²⁹O Dievas, kai griovė anos šalies miestus, atsimindamas Abraomą, išvadavo Lotą nuo prapulties, kuria ištiko miestus, kuriuose jis buvo gyvenęs

³⁰Lotas išėjo iš Segoro ir pasiliko kalne; taip pat abi jo dukterį kartu su juo /nes bijojo pasilikti Segore/; ir gyveno urve patsai ir draug su juo dvi jo dukterį. ³¹Tuomet vyresnioji tarė jaunesniajai: Mudviejų tėvas senas, ir nė vieno vyro neliko žemėje, kurs galėtų pas mudvi įeiti pagal visos žemės paprotį. ³²Eikš, nugirdykime jį vynu ir gulėkime su juo, kad galėtumėm išlaikyti palikuonis iš savo tėvo. ³³Taigi juodvi tą naktį davė savo tėvui gerti vyno. Ir vyresnioji įėjo ir gulėjo su tėvu; o jis nepasijuto, nei kada duktė atsigulė, nei kada atsikėlė. ³⁴Taip pat kitą dieną vyresnioji tarė jaunesniajai: Štai aš vakar gulėjau su savo tėvu; duokim jam gerti vyno dar ir šią naktį ir tu su juo gulėsi, kad palaikytumėm palikuonis iš mudviejų tėvo. ³⁵Taigi juodvi davė savo tėvui ir tą naktį gerti vyno, ir jaunesnioji duktė įėjus su juo gulėjo; ir nė tuomet jis nepasijuto, nei kada ji atsigulė, nei kada atsikėlė. ³⁶Taigi, dvi Loto dukterys pradėjo iš savo tėvo. ³⁷Ir vyresnioji pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Moabas; tasai yra Moabiečių tėvas iki šiai dienai. ³⁸Taip pat jaunesnioji pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Amonas, kas reiškia, mano tautos sūnus; jis yra Amoniečių tėvas iki šiai dienai

20. ¹Iš ten Abraomas išėjo į pietinę šalį, ir gyveno tarp Kadeso ir Suro, ir buvo Geraroje ateivis. ²Apie savo žmoną Sarą jis sakė: Ji mano sesuo. Tat gi Geraro karalius Abimelekas atsiuntė, kad ją pasiimtų. ³Bet Dievas

visą apylinkę didžiausia liepsnojantios ugnies jūra. Galėjo taip pat prisidėti žemės drebėjimas. Taip Viešpats nubaudė paleistuvings miestus. — ²⁵Ir sunaikino... Pentapolis žuvo sukeltame gaisre, gal prisidedant žemės drebėjimui; bet kad tik tuomet būtų atsiradusi Mirties jūra, nėra jokių įrodymų. Ji truputį padidėjo į pietus, užliedama Pentapolio miestų vietą. — ²⁶Loto žmona... pavirto druskos statula /ebr: šulu./ Buvo tai bausmė už neklusnumą ir per daug didelį prisirišimą prie to, ką turėjo palikti Sodomoje. Moteriškė, matomai, buvo bent kiek atsilikusi nuo kitų ir pradėjo žiūrėti atgal. Tuo metu galėjo ją pasiekti ir užpilti ištirpintos druskos srovės ir padaryti iš jos druskos šulą. — ²⁹Dievas... Abraomą.... Nors šv Rašte ir Lotas vadinamas teisiu /2 Petr 2,7/, bet tik palyginamai; prie jo

išgelbėjimo žymiai prisidėjo Abraomo malda ir nuopelnai pas Dievą

³⁰Lotas išėjo... Jis matomai nesi-jautė ir čia laisvas nuo pavojaus. ³¹Vyresnioji tarė... Loto dukterų pasielgimas, nors jų tikslas buvo tik palaikyti savo tėvo palikuonis, visgi buvo labai peiktinas. Jos pačios tai suprato, nes nedrįso pasakyti tėvui savo sumanymo ir jam įvykdyti pasirūpino tėvą nugirdyti. — Nė vieno vyro.... Juodvi nebesitiki ištekti, nes jų sužadėtiniai buvo žuvę Sodomijoje; reikiamos gi naujoms piršlyboms pasogos juodvi nebeturėjo

6/ Abraomas Geraroje

20,1-18. Abraomui nukelivus į Geraros šalį, vietinis karalius Abimelekas, kaip anksčiau Egipte, paima pas savę Sarą, bet Dievui įsakant ją vėl sugrąžina

atėjo naktį sapne pas Abimeleką ir jam tarė : Štai tu mirsi dėl moteriškės, kurią atėmei, nes ji turi vyrą. ⁴O Abimelekas nebuvo jos palietęs ir tarė : Viešpatie, argi tu užmuši nežinančią ir teisingą giminę ? ⁵Ar jis pats man nesakė : ji mano sesuo ? Ir ji taip pat sakė : jis mano brolis ? Aš tai padariau pikto neišmanančia širdimi ir nesuteptomis rankomis. ⁶Ir Dievas jam tarė : žinau, kad tai padarei nekalta širdimi ; todėl aš tave saugojau, kad man nenusidėtumei, ir neleidau jos prisiliesti. ⁷Dabar tat atiduok žmoną jos vyrui, nes jis pranašas ; ir jis melsis už tave, ir tu išliksi gyvas ; o jei nenorėsi atiduoti, žinok, kad mirte numirsi tu, ir visa, kas yra tavo. ⁸Abimelekas, atsikėlęs tuojau nakčia, sušaukė visus savo tarnus ir jiems visa tai papasakojo ; visi labai nusigando. ⁹O Abimelekas pasiūkė taip pat Abraomą ir jam tarė : Ką mums padarei ? Kuo tau nusidėjome, kad ant manęs ir ant mano karalystės užvedi sunkią nuodėmę ? Padarei mums, ko neturėjai daryti. ¹⁰Ir dar, skųsdamasis, kalbėjo : Ką gi tu manei, taip pasielgdamas ? ¹¹Abraomas atsakė : Aš sau galvojau : rasi šitoje vietoje nėra Dievo baimės, ir mane užmuš dėl mano žmonos. ¹²Pagaliau iš tikrųjų ji yra mano sesuo : mano tėvo, bet ne mano motinos duktė ; ir aš vedžiau ją į žmonas. ¹³O kada Dievas mane išvedė iš mano tėvo namų, aš jai tariau : padaryk man tą malonę, kiekvienoje vietoje, į kurią ateisime, sakyk, kad aš tavo brolis. ¹⁴Taigi, Abimelekas ėmė avių ir jaučių, vergų ir vergių ir davė Abraomui ir atidavė jam jo žmoną Sarą, ¹⁵ir tarė : Štai šalis prieš jus ! Gyvenk, kur tau patiks. ¹⁶O Sarai jis sakė : Štai aš daviau tavo broliui tūkstantį sidabrinių ; tai bus tau akių gaubtei prieš visus, kurie yra su tavim, visur kur nors tu eisi, ir atsimink, kad buvai sugauta. ¹⁷O Abraomui pasimeldus Dievas išgydė Abimeleką ir jo žmoną ir jo tarnaites, ir jos pagimdė, ¹⁸nes Viešpats buvo užrakinęs visas iščias Abimeleko namuose dėl Abraomo žmonos Saros

Aug 12,13

Žem 21,23

21. ¹Viešpats aplankė Sarą, kaip buvo žadėjęs, ir įvykdė, ką buvo sakęs. ²Ir ji pradėjo iščioje ir pagimdė sūnų savo senatvėje, tuo metu, kurį jai Dievas iš anksto buvo apreiškęs. ³Ir Abraomas praminė savo sūnų, kurį jam pagimdė Sara, vardu Isaokas, ⁴ir jį apipjaustė aštuntoje dienoje,

Aug 17,19; 18,10
Gal 4,23; Žyd 11,11

Aug 17,10; Mt 1,2

20. ¹Iš ten... išėjo... Aprašytas čia atsitikimas gal tikrumoje įvyko žymiai anksčiau, būtent tuo laiku, kada Abraomas viešėjo pietinėje šalyje /Negebe/ pirm kelionės į Egiptą, ar iš jo sugrįžęs. — *Tarp Kadeso...* Žr 10,19. — ²Ji mano sesuo. Plg 11,29. — *Abimelekas atsiuntė...* Abimeleku gal rūpėjo ne tiek moterystė su Sara, kiek susigiminiavimas su turtingu ir galingu Abraomu. — ³Tu mirsi.... Abimelekas turėjo būti vieno tikrojo Dievo garbintojas. Jis teisinasi nežinojimu. Paėmimas gi pas save neištekėjusios moteriškės aname krašte nebuvo laikomas nuodėme. — ⁶Aš žinau... Dievas priima Abimeleko pasiteisinimą. — ⁷Jis pranašas. Abraomas pavadintas čia pranašu ne kaip skelbėjas Dievo apreiškiamų paslapčių, bet kaip žmogus

pasiliekęs vienybėje su Dievu, jo vardu atsiliepiąs, mokąs, perspėjęs, užtariaš kitus pas Dievą. — ¹⁶Tūkstantį sidabrinių. Kokia buvo tų Geraros sidabrinių ar siklių tikra vertė, nežinia. — *Bus tau akių...* Tai turės būti tau atsilyginimas akyse visų, kurie yra pas tave... — *Atsimink* ir būk atsargesnė, kad savo žodžiais nedarytumei pavojaus sau ir kitiems

7/ *Isaoko gimimas. Sandora Bersabėje*

21,1-34. Įvyksta, ką Dievas buvo žadėjęs, ir Sara pagimdė Abraomui sūnų, Isaoką. Paskiau, jai reikalaujant, Abraomas atskiria ir išvaro iš savo namų vyresnįjį sūnų su jo motina Agara, ir tuo pačiu laiku jis padaro sandorą su Geraros karalium Abimeleku

kaip jam Dievas buvo įsakęs. ⁵Abraomas buvo šimto metų, kai jam gimė Isaokas. ⁶Ir Sara sakė : Dievas man padarė išdaigą ; kas tai sužinos, juoksis su manim. ⁷Ir ji dar kalbėjo : Kas būtų tikėjęs, kad Abraomas išgirs, kad Sara žindo sūnų, kurį jam senam pagimdė

⁸Tuo tarpu vaikas augo ir buvo nujunkytas ; o Abraomas iškėlė didelį pokylį jo nujunkymo dieną. ⁹Ir Sara, pamačius Egiptietės Agaros sūnų žaidžiantį su savo sūnumi Isaoku, tarė Abraomui : ¹⁰Išvaryk šitą tarnaitę ir jos sūnų ; nes tarnaitės sūnus nebus tėvonis su mano sūnumi Isaoku. ¹¹Tai labai nepatiko Abraomui, dėl jo sūnaus. ¹²Bet Dievas jam tarė : Nesisielok dėlei savo vaiko ir tarnaitės ; visame, ką tau sakys Sara, klausyk jos balso ; nes per Isaoką bus tau pašaukti palikuonys. ¹³Bet ir tarnaitės sūnų aš padarysiu didele tauta, kadangi jis yra tavo palikuonis. ¹⁴Taigi Abraomas kėlėsi anksti rytą ir ėmęs duonos ir rauktinę su vandenimi uždėjo jai ant pečių, atidavė vaiką ir ją išleido. O ji išėjus klaidžiojo Bersabėjos tyruose. ¹⁵Išsibaigus rauktinėje vandeniui, ji pametė vaiką po vienu iš tenai buvusių medžių. ¹⁶Ir paėjo į šalį ir atsistėdė prieš jį atstu per kilpinio šūvį. Ji sakė : Negaliu matyti vaiką mirštantį. Taigi atsistėdusi prieš jį, ėmė gaudžiai verkti. ¹⁷Bet Dievas išgirdo vaiko šauksmą, ir Dievo angelas kreipėsi iš dangaus į Agarą, tardamas : Kas tau darosi, Agara ? Nebijok, nes Dievas išklauė vaiko balsą iš vietos, kur jis yra. ¹⁸Kelkis, imk vaiką ir laikyk jį už rankos ; nes aš jį padarysiu didele tauta. ¹⁹Ir Dievas jai atvėrė akis : tuomet ji pamatė šulinį vandens, nuėjo, prisistėmė rauktinę ir davė vaikui gerti. ²⁰Dievas buvo su juo. Jis augo, pasilikdamas tyruose, ir pasidarė jaunuolis — šaulys. ²¹Jis gyveno Parano tyrumoje, o jo motina paėmė jam žmoną iš Egipto žemės

²²Tuo pačiu metu Abimelekas ir jo kariuomenės vadas Pikolis kalbėjo Abraomui : Dievas yra su tavim visame, ką darai. ²³Prisieik tat per Dievą, kad tu nekenksi man, mano palikuonims ir mano giminei ; bet elgsies su manim ir su šalimi, kurioje gyvenai kaip ateivis, su tuo pačiu maloningumu, kurį iš manęs patyrei. ²⁴Abraomas tarė : Aš prisieksiu. ²⁵Jis tačiau skundėsi Abimelekui dėl vandens šulinio, kurį jo tarnai buvo atėmę prievarta. ²⁶O Abimelekas atsakė : Aš nežinau, kas tai padarė. Tu man nieko nesakei, ir aš nieko negirdėjau iki šiai dienai. ²⁷Po to

21. ¹*Aplankė* : suteikė savo malonės. — ²*Isaokas*. Ebr *Itskhaq*. Tas vardas padarytas iš žodžio tsakhaq, juoktis. — ⁶*Padarė išdaigą*. Dabar jau ir Sara juokiasi iš džiaugsmo, matydama įvykdytus Dievo pažadus

⁸*Buvo nujunkytas*. Paprastai Rytų kraštuose vaikus žindo žymiai ilgiau negu pas mus ; dažnai lig trečių metų. Paprotys kelti pokylį, vaiką nujunkant, esąs tenai ir dabar. — ⁹*Agaros sūnų žaidžiantį*.... Ismaėlio žaidime, matomai, pasireiškė koks nors pasityčiojimas iš Isaoko. Plg Gal 4,29, Bet tai buvo tik proga. Tikrumoje Sara bijojo, kad Abraomui mirus Ismaėlis nepasisavintų pirmgimystės teisių. — ¹⁰*Tarnaitės sūnus*. Plg Gal 4,22-30. — ¹¹*Labai nepatiko*.

Abraomas manė, kad Dievo žadėti gausingi palikuonys kilsią ne tik per Isaoką, bet taip pat ir per Ismaėlį.

¹²*Nes per Isaoką*.... Plg Rom 9,7 ; Žyd 11,18. — ¹⁴*Bersabėjos tyruose*. Tyrai į pietus nuo Geros buvo praminti tuo vardu truputį vėliau /žr 31 e/.

¹⁷*Išklauė vaiko balsą* : nes raudantis draug su savo motina Ismaėlis buvo Abraomo sūnus ir Dievas buvo žadėjęs juo rūpintis /žr 15 e/. — ¹⁸*Imk vaiką ir*.... Nepalik ir laikyk savo globoje. — ²¹*Parano tyruose*. Dabar : Et-Tih. Ismaėlis, nors išvartytas iš namų, nesutraukė santykių su savo tėvu, gavo iš jo draug su kitais vaikais dalį, o Abraomui mirus dalyvavo jo laidotuvėse

²²*Abimelekas*. Aug minėtas Geros karalius. — ²⁵*Dėl vandens*... Van-

Gal 4,30

Rom 9,7; Žyd 11,18

Aug 20,13

Abraomas ėmė avių ir jaučių ir davė Abimelekui; ir juodu padarė tarp savęs sandorą. ²⁸Abraomas pastatė atskirai septynis erylčius iš bandos. ²⁹Tuomet Abimelekas jam tarė: Ką reiškia šitie septyni erylčiai, kuriuos pastatei skyrium? ³⁰Jis atsakė: septynis erylčius imsi iš mano rankos, kad būtum man liudijimas, jog aš iškasiau šitą šulinį. ³¹Todėl ana vieta buvo pavadinta Bersabėja, nes ten abudu prisiekė. ³²Ir juodu padarė sandorą prie priesaikos šulinio. ³³O Abimelekas ir jo kariuomenės vadas Pikolis pakilo ir sugrįžo į Palestiniečių žemę. Abraomas gi įveisė Bersabėjoje miškelį ir tenai šaukėsi į Viešpaties amžinojo Dievo vardą, ³⁴ir ilgą laiką buvo ateivis Palestiniečių žemėje

22. ¹Po šių atsitikimų Dievas mėgino Abraomą ir jam tarė: Abraome, Abraome! O jis atsakė: Štai aš. ²Dievas tarė: Imk savo vienatinį sūnų Isaoką, kurį myli, eik į Regėjimo žemę, ir tenai jį paaugok kaip deginamąją auką viename kalne, kurį aš tau nurodysiu. ³Taigi Abraomas, atsikėlęs nakčia, priėngė savo asilą, ėmė su savim du berniokus ir savo sūnų Isaoką ir, prisiskaldęs malkų deginimo aukai, nuėjo į vietą, kurią jam Dievas buvo nurodęs. ⁴Trečią gi dieną, pakėlęs akis, pamatė aną vietą iš tolo, ⁵ir tarė dviem savo tarnam: Palaukite čia su asilu; o aš ir vaikas nueisime tenai ir, pagarbinę, sugrįšime pas judu. ⁶Tuomet jis pasiėmė malkų deginimo aukai ir uždėjo ant savo sūnaus Isaoko; pats gi nešėsi rankose ugnies ir peilį. Juodviem draug beeinant, ⁷Isaokas tarė savo tėvui: Mano tėve! Tasai atsakė: Ko nori, sūnau? Štai, tarė, ugnis ir malkos! Kur yra auka deginimui? ⁸Abraomas tarė: Dievas parūpins, mano sūnau, sau auką deginimui. Juodu tat drauge ėjo toliau, ⁹ir

Jud 8,22; Žyd 11,17

duo Palestinoje yra dalykas retai randamas ir labai branginamas; todėl dažnai būna vaidų priežastimi. — ³¹*Bersabėja*. Ebr Be'er Šebah, vardas padarytas iš dviejų ebr ž, kurių pirmas reiškia šulinį, antras gi septynis, o taip pat vartojamas prasme: prisiekti; taigi, visas vardas reiškia tą patį ką ir: šulinys septynių, arba Priesaikos šulinys. Dabar tą vietą arabai vadina Hirbet Bir Esseba. — ³³*Į Pilistimų žemę*: Geraron

8/ Abraomo auka

22,1-19. Dievas, ištirdamas Abraomo ištikimybę ir klusnumą, liepia jam paaugoti savo sūnų Isaoką. Kadangi šitame baisiausiame ištyrime Abraomo klusnumas pasirodė tobulas, todėl Dievas vėl jam daro pažadą, kad jo palikuonys bus labai gausingi ir kad iš jo giminės ateis visoms tautoms palaiminimas, ir tą pažadą patvirtina priesaika

22. ¹*Po šių atsitikimų*. Isaokas buvo jau stiprus jaunikaitis, nes ne tik galėjo atlikti su tėvu ilgą kelionę, bet ir panešti malkų glėbį aukai į

kalną. — ²*Vienatinį sūnų*.... Isaokas pavadintas vienatiniu, nes jis vienas buvo gimęs iš tikrosios Abraomo žmonos Saros, ir jis vienas turėjo būti tėvonis Dievo suteiktųjų pažadų. *Regėjimo žemė*. Ebr *Moriah*. Taip buvo vadinama pradžioje visa apylinkė, kurioje tarp kitų buvo vienas kalnelis, paskiau pramintas taip pat Moriah, garsus pastatyta toje vietoje vėliau Saliamono šventykla. — ³*Nakčia*. Anot ebr, dar prieš aušrą. — ⁴*Trečią gi dieną*.... Iš Bersabėjos lig Morijai buvo apie šešios dešimtys kilometrų. — ⁵*Sugrįšime pas judu*. Abraomas turėjo viltį, kad Dievas kuriuo nors būdu apsaugos Isaoką nuo mirties, ar nors ir paaugotą jį jam sugrąžins; kaip sako šv Povilas: «Tikėjimu Abraomas aukojo Isaoką, kai buvo mėginamas.... nes jis manė, kad Dievas gali prikelti ir iš numirusiųjų» /Žyd 11,17.19/. ⁶*Uždėjo ant savo sūnaus*. Isaokas, nešęs savo aukai malkas, anot šv tėvų /Ambr/, yra viena gražiausių figūrų Jėzaus Kristaus einančio su medžio kryžiumi į Kalvarijos kalną. — ⁸*Surišęs savo sūnų*:

atėjo į vietą, kurią jam Dievas buvo nurodęs. Čia jis pastatė altorių, sudėjo ant jo malkas ir, surišęs savo sūnų Isaoką, paguldė jį ant altoriaus viršum malkų krūvos. ¹⁰Po to ištiesė ranką ir nutvėrė peilį, kad paaukotų savo sūnų. ¹¹Bet štai Viešpaties angelas sušuko iš dangaus: Abraome, Abraome! Jis atsakė: Štai aš. ¹²Ir jam tarė: Netiesk savo rankos ant vaiko ir nieko jam nedaryk; dabar žinau, kad bijai Dievo ir nepasigailėjai savo vienatinio sūnaus dėl manęs. ¹³Tuomet Abraomas pakėlė savo akis ir atsigręžęs pamatė aviną išipainiojusį ragais erškėtyne. Jis ėmė jį ir paaukojo kaip deginamąją auką sūnaus vietoje. ¹⁴Aną vietą jis praminė vardu: Viešpats mato. Todėl iki šiai dienai sakoma: Kalne Viešpats matys

¹⁵Viešpaties angelas šaukė Abraomą antrą kartą iš dangaus, tardamas: ¹⁶Aš prisiečiau pats per save, sako Viešpats, kadangi tu padarei tą dalyką ir nepasigailėjai savo vienatinio sūnaus dėl manęs, ¹⁷aš tave palaiminsiu ir padauginsiu tavo palikuonis, kaip dangaus žvaigždės ir kaip smiltis, esančias jūros krante; tavo palikuonys paveldės savo neprietelių vartus, ¹⁸ir tavo palikuonyse bus palaimintos visos žemės tautos, nes tu buvai klusnus mano balsui. ¹⁹Ir Abraomas sugrįžo pas du savo tarnus, ir nuėjo draug į Bersabėją, ir tenai gyveno

²⁰Po tų įvykių, pranešta Abraomui, kad ir Melka pagimdė jo broliui Nakhorui sūnus, ²¹pirmagimį Husą ir jo brolių Buzą, ir Siriečių tėvą Kamuelį, ²²Kasedą, Azavą, Pheldą, Jedlaphą ²³ir Batuelį, kuriam gimė Rebeka. Šituos aštuonis Melka pagimdė Abraomo broliui Nakhorui. ²⁴O jo gulovė, vardu Roma, pagimdė Tabėę, Gamą, Taasą ir Maakhą

23. ¹Sara gyveno šimtą dvidešimt septyneris metus. ²Ji mirė Arbėjos mieste, tai yra Ebrone, Kanaano žemėje. Ir Abraomas atėjo jos apraudoti ir apvertkti. ³Pakilęs nuo budynių, jis kalbėjo Heto vaikams, tardamas: ⁴Esu ateivis ir keleivis jūsų tarpe; duokite man nuosavybės kapą pas jus,

taip kaip daroma su aukojamais gyvuliais. Isaokas dabar jau žino, kokia turi būti auka, bet ir jis lygiai klusnus Dievo valiai, kaip jo tėvas. — ¹²*Dabar žinau...* Auka jau buvo padaryta Abraomo ir Isaoko širdyje; bet buvo gana; bet jai išreikšti išviršiniu būdu Dievas atkreipia Abraomo dėmesį į ragais išipainiojusį erškėtyne aviną. — ¹⁴*Viešpats mato.* Ebr t yra čia tas pat veiksmazodis ką ir 8 e: Parūpins. — *Kalne Viešpats matys.* Anot ebr. Kalne, kur Viešpats bus matomas

¹⁶*Prisiečiau pats savimi.* Plg Žyd 6,13-17. Dievas su priesaika panaujina ir patvirtina Abraomui paskutinį kartą savo pažadus. — ¹⁷*Neprietelių vartus.* Kieno rankose yra vartai, tas jau gali paimti ir visą miestą; todėl vartų paveldėjimu išreikštas visiškas neprietelių nugalėjimas. — ¹⁸*Tavo palikuonyse:* ypač gi Kristuje

c/ Paskutiniai Abraomo gyvenimo metai

1/ Nakhoro palikuonys. Saros mirtis

22,20-23,20. Baigdamas Abraomo istoriją autorius mini visų pirma jo brolio Nakhoro vaikus, su kuriais Abraomo palikuonys dar turės kurį laiką santykius. Toliau pasakojama apie mirusios Saros palaidojimą dvai-loje oloje, kurią tuo tikslu Abraomas nusiperka iš Heto vaikų

²¹*Husą ir...* Apie sekančius vardus negalima nieko tikro pasakyti. — *Siriečių tėvą.* Anot ebr t ir LXX, Aramo tėvą. — ²⁴*Gulovė.* Ebr ž *pilegėš* paprastai vadinamos kitos morys, turėjusios vyro namuose mažesnes teises

23. ¹*Gyveno šimtą...* Sara vienatinė moteriškė, kurios amžius nurodomas šv Rašte. Jai mirštant Isaokui buvo sukaę 37 metai. — ²*Arbėjos mieste.* Ebr *Qirijath-'Arba'*. Se-

Jok 2,21

Ps 104,9; Ekl
44,21; 1 Mak
2,52; Lk 1,73;
Žyd 6,13-17

Aug 12,3; 18,18;
Žem 26,4; Ekl
44,25 Apd 3,25

kad palaidočiau savo numirėlę. ⁵Heto vaikai atsakydami tarė: ⁶Klausyk mūsų, Tamsta! Tu esi Dievo kunigaikštis mūsų tarpe; laidok savo numirėlę rinktinėse mūsų kapinėse; ir nė vienas mūsų neatsakys tau savo kapo, kad palaidotumei jame tavo numirėlę. ⁷Abraomas atsikėlė ir nusilenkė prieš ano krašto žmones, tai yra prieš Heto vaikus, ir jiems tarė: jei jūs sutinkate, kad aš palaidočiau savo numirėlę, paklauskite manęs ir mane užtarkite pas Ephroną, Seoro sūnų, kad jis man duotų dvailą olą, kurią jis turi savo lauko gale; teduoda ją man už pinigų, kiek ji jums atrodo verta, kad ji man būtų nuosavūs kapai. ¹⁰O Ephronas gyveno tarp Heto vaikų. Ir jis atsakė Abraomui, girdint visiems, į aną miestą ateinantiems ir tarė: ¹¹Ne, mano viešpatie! Verčiau tu paklausk, ką aš sakau: Aš tau atiduodu lauką ir jame esančią olą mano tautos vaikų akyse; laidok savo numirėlę. ¹²Abraomas nusilenkė prieš ano krašto žmones. ¹³Ir sakė Ephronui visiems žmonėms aplinkui stovint: Meldžiamasis, paklausk manęs. Duosiu pinigų už lauką; imk juos; ir taip aš jame palaidosiu savo numirėlę. ¹⁴O Ephronas atsakė: ¹⁵Mano viešpatie, paklausk manęs: žemė, kurios reikalauji, verta keturis šimtus sidabro siklių; tai jos kaina tarp manęs ir tavęs. Bet kas tai yra? Laidok savo numirėlę! ¹⁶Tai išgirdęs Abraomas atsivėrė pinigų, kurių pareikalavo Ephronas, Heto vaikams girdint, keturis šimtus sidabro siklių, patikrintais, visur imamais pinigais. ¹⁷Ir kitados Ephrono laukas, kuriame buvo dvaila ola, ties Mambre, kaip pats laukas, taip ir ola ir visi jo medžiai, kurie buvo jo plote aplinkui, buvo pripažinti. ¹⁸Abraomui nuosavybėn, matant Heto vaikams ir visiems, kurie lankydavo aną miestą. ¹⁹Tuo būdu Abraomas palaidojo savo žmoną Sarą dvailoje oloje, esančioje ties Mambre, tai yra Ebronu,

Žem 35,27

niausias to miesto vardas gal buvo Hebronas ir gal tik vėliau jis buvo pramintas Arbėjos ar Arbos miestu. — *Atėjo jos apraudoti...* Sara, kaip ir visos moterys rytuose, turėjo savo atskirą padangtę. — *3Heto vaikams:* Hetiečių giminei /10, 15/, gyvenusiai tuo metu Hebrono apylinkėje. — *4Esu ateivis.* Vietos pirkimas kapams buvo padarytas miesto vartuose, kur susirinkdavo vietiniai gyventojai. — *Numirėlę.* Ebr ž *Meth* reiškia lygiai mirusį vyriškį kaip ir moteriškę. — *6Dievo kunigaikštis.* Hetiečiai mandagiai atsako, kad jie labai gerbia Abraomą ir mielu noru leidžia jam palaidoti jo numirėlę pagal jo paties pasirinkimą. — *7Nusilenkė.* Abraomas lygiai mandagiai dėkoja Hetiečiams už palankumą, bet jis nori turėti savus kapus. — *8Mane užtarkite...* Abraomui reikiamos vietos savininkas Ephronas buvo čia pat. — *9Dvaila ola.* Ebr ž *Makhpe-lah*, kurs reiškia «dvailas», tikriausiai buvo olos vardas. Ta ola Makhpelah buvo Ephrono lauko gale į rytus nuo Mambės. Olą Abraomas

nori gauti ne dovanai, bet už pinigų. — *10Gyveno.* Anot LXX, sėdėjo. *Ateinantiems,* t y, miesto gyventojams. — *11Aš tau atiduodu...* Ephronas pasirodo lygiai mandagus, kaip ir kiti Hetiečiai, Jis neva nori padovanoti ne tik pačią olą, bet ir visą lauką; tačiau jis taip kalba tik vietos gyventojų papročiu, mandagiai išreikšdamas norą parduoti už gerus pinigus. — *12Keturis šimtus...* Vėliau žinomi Žydų sidabriniai sikliai buvo verti mūsų pinigais arti 6 litų; bet Abraomo laiku tokių siklių tikriausiai dar nebuvo; todėl kiek sidabro pareikalavo Ephronas, visai nežinia. — *17Laukas, kuriame...* Anot ebr: Laukas, kurs buvo Makhpe-loje į rytus nuo Mambės. — *18Matant Heto...* Pardavimą patvirtino visi ten buvusieji, o parduotosios vietos sienos buvo tiksliai nurodytos, net suskaitant ten augusius medžius. — *19Palaidojo savo žmoną...* Toje vietoje buvo palaidota ne tik Sara, bet paskui pats Abraomas, Isaokas, Rebeka, Lija ir Jokubas. — *20Kad laukas...* Tos pirmosios nuosavybės

Kanaano žemėje. ²⁰Ir Heto vaikai patvirtino, kad laukas ir jame buvusi ola priklausė Abraomui, kaip jo nuosavas kapas

Žem 47,29

13,15
15,18; Žem 26,3

24. ¹Abraomas buvo pasenęs ir turėjo daug metų, ir Viešpats buvo jį visame palaiminęs. ²Tuomet jis tarė vyriausiajam savo namų tarnui, kurs buvo užvaizdas viso, ką jis turėjo: Padėk savo ranką po mano kulšimi, ³kad aš tave prisiekdyčiau per Viešpatį, dangaus ir žemės Dievą, kad neimsi mano sūnui žmonos iš dukterų Kananiečių, tarp kurių aš gyvenu, ⁴bet kad eisi į mano šalį ir giminę ir iš ten paimsi mano sūnui Isaokui žmoną. ⁵Tarnas atsakė: Jei moteriškė nenorės eiti šiton žemėn, argi aš turiu vesti tavo sūnų atgal į tą vietą, iš kurios tu išėjai? ⁶Ir Abraomas tarė: ⁷rgėkis vesti kada nors mano sūnų ten atgal. ⁸Viešpats, dangaus Dievas, kurs mane ėmė iš mano tėvo namų ir iš mano gimtojo krašto, kurs man kalbėjo ir man prisiekė tardamas: Aš duosiu tavo palikuonims šitą žemę, jis pats siųs savo angelą prieš tave ir tu imsi mano sūnui iš tenai žmoną; ⁹o jeigu moteriškė nenorės su tavim eiti, tu nebebūsi surištą priesaika; tik mano sūnaus nevesk ten atgal. ¹⁰Tarnas tat padėjo ranką po savo valdovo, Abraomo, kulšimi ir prisiekė išpildyti tuos žodžius

¹¹Jis ėmė iš savo valdovo bandos dešimtį kupranugarių ir nešdamas su savim iš visų jo gėrybių, išėjo ir nukeliavo Mezopotamijon į Nakhoro miestą. ¹²Davęs kupranugariams atsigulti už miesto prie vieno vandens šulinio, vakarop, tuo metu, kada moterys paprastai išeina vandens semti, tarė: ¹³Viešpatie, mano valdovo Abraomo Dieve, būk, meldžiu, šiandien su manim ir padaryk gailestingumą mano valdovui, Abraomui. ¹⁴Štai aš stoviu prie vandens šaltinio, ir šito miesto gyventojų dukterys išeis vandens semti. ¹⁵Taigi mergaitė, kuriai aš pasakysiu: palenk savo ąsotį, kad aš atsigerčiau, ir ji atsakys — gerk, aš ir tavo kupranugarius pagirdysiu, — tebūna ta, kurią tu skyrei savo tarnui Isaokui; ir iš to aš išmanyčiau, kad tu padarei mano valdovui pasigailėjimą. ¹⁶Ir jis dar nebuvo pabaigęs savyje tų žodžių, ir štai išėjo Rebeka, Abraomo brolio Nakhoro žmonos Melkos sūnaus, Batuelio duktė, turėdama ąsotį ant savo peties. ¹⁷Ji buvo labai daili mergina; gražaus veido ir vyro nepažinta mergaitė. Ji nusileido prie šulinio, prisisėmė ąsotį ir grįžo. ¹⁸Tuomet pasitiko ją tarnas ir tarė: Duok man iš savo ąsočio truputį vandens atsigerti. ¹⁹Ji at-

sigijimas Kanaane buvo labai svarbus, todėl autorius dar kartą primena, kad jos pirkimas buvo patvirtintas visų Hetiečių

2/ Isaoko vestuvės

24,1-67. Abraomas siunčia savo vyriausią tarną Mezopotamijon, kad jis iš Nakhoro šeimos imtų Isaokui žmoną. Plačiai ir įvaizdžiai aprašoma tarno malda, susitikimas su Rebeka, piršlybos pas jos brolių ir atgabenimas Rebekos pas Isaoką

24. ¹Buvo pasenęs: Turėjo apie 140 m amžiaus. — *Vyriausiam... tarnui*: Gal tam pačiam Eliezeriui Damaskiečiui, 15,2. — *Padėk savo...* Paprastai prisiekdavo ranką augštin

pakeldami. Aprašytas čia priesaikos būdas buvo nepaprastas; jis dar minimas žem 47,29. Ką jis tikrai reiškia ne visai aišku. Anot 46,26 ir Teis 8,30 kulšis yra vieta, iš kurios išeina palikuonys. — ³*Iš dukterų Kananiečių*. Laikydamos papročio Abraomas nori rasti savo sūnui žmoną iš savo giminės. Nors ir Abraomo giminė Harane nebuvo laisva nuo kaimurių stabmeldystės papročių, bet tikrojo Dievo garbinimas pas juos dar nebuvo visiškai užmirštas. ⁶*Sergėkis vesti...* Nes tai būtų priešinga Dievo įsakymui ir nesuderinama su jo pažadais

¹⁰*Mezopotamijon*. Ebr 'Aram Naharaim: Siriya tarp dviejų upių, Tigro ir Euphrato. Graikiškas vardas

sakė : Gerk, mano valdove ! Ji greitai nuleido ąsotį ant savo rankos ir davė gert. ¹⁹O jam atsigėrus, ji pridūrė : Ir tavo kupranugariams aš pamsinsiu vandens, kolei visi atsigers. ²⁰Ir išpylus ąsotį į lovį, vėl nubėgo pas šulinį, sėmė vandenį ir davė visiems kupranugariams. ²¹O jisai tylomis žiūrėjo į ją, norėdamas žinoti, ar Viešpats padarė jo kelionę laimingą, ar ne. ²²Kupranugariams atsigėrus, žmogus išsiėmė auksinius auskarus, sveriančius du sikliu, ir tiek pat apyrankių, kurios svėrė dešimtį siklių, ²³ir jai tarė : Kieno esi duktė ? Pasakyk man, ar yra tavo tėvo namuose vietos sustoti ? ²⁴Ji atsakė : aš duktė Batuelio, Melkos sūnaus, kuri ji pagimdė Nakhorui. ²⁵Ji dar pridūrė, tardama : Šiaudų taip pat ir šieno pas mus daug ir vieta erta apsisistoti. ²⁶Tuomet žmogus nusilenkė ir pagarbino Viešpatį, ²⁷tardamas : Pašlovintas tebūnie Viešpats, mano valdovo Abraomo Dievas, kurs neatitraukė savo gailėstingumo ir tiesos nuo mano valdovo, ir kurs mane atvedė tiesiu keliu į mano valdovo brolio namus. ²⁸Tuomet mergina nubėgo į savo motinos namus ir papasakojo visa, ką buvo išgirdusi

²⁹Rebeka turėjo brolių vardu Labaną. Jis skubiai išėjo, kad eitų pas žmogų prie šaltinio. ³⁰Pamatęs auskarus ir apyrankes ant savo sesers rankų ir išgirdęs visa, ką ji pasakojo, sakydama : Tai man kalbėjo žmogus, - jis atėjo pas vyrą, stovėjusį prie kupranugarių, arti vandens šaltinio, ³¹ir jam tarė : Ėik, Viešpaties palaimintasis ! Kodėl stovi lauke ? Aš prirengiau butą ir vietą kupranugariams. ³²Ir jis įsivedė jį į namus, ir nuėmė naštą nuo kupranugarių, ir davė šiaudų ir šieno, ir vandens jo ir draug su juo atėjusiųjų vyrų kojoms nuplauti. ³³Ir jam buvo paduota valgyti. O jis sakė : Nevalgysiu, kolei nepasakysiu savo reikalo. Tuomet Labanas tarė : Sakyk. ³⁴Ir jis kalbėjo : Esu Abraomo tarnas, ³⁵ir Viešpats labai palaimino mano valdovą, ir jis pasidarė galingas ; ir jam davė avių ir jaučių, sidabro ir aukso, vergų ir vergių, kupranugarių ir asilų. ³⁶Ir mano valdovo žmona Sara pagimdė savo senatvėje mano valdovui sūnų, ir jis jam davė visa, ką buvo turėjęs. ³⁷Ir mano valdovas mane prisiekdė, sakydamas : Neimsi mano sūnui žmonos iš dukterų Kananiečių, kurių žemėje aš gyvenu ; ³⁸bet nuvyksi į mano tėvo namus ir iš mano giminės paimsi mano sūnui žmoną. ³⁹Aš gi atsakiau mano valdovui : O jei moteriškė nenorės eiti su manim ? ⁴⁰Jis tarė : Viešpats, kurio akivaizdoje aš vaikščioju, siųs savo angelą kartu su tavim ir ves tave keliu ; ir tu imsi mano sūnui žmoną iš mano giminės ir iš mano tėvo namų. ⁴¹Kai ateisi pas mano gimines, ir jei jie tau neduos, būsi laisvas nuo mano prakeikimo. ⁴²Aš tat atėjau šiandien pas vandens šulinį ir tariau : Viešpatie, mano valdovo Abraomo Dieve, jei tu vedei mane keliu, kuriuo aš dabar einu, ⁴³štai aš stoviu ties vandens šulinio, ir

« Mezopotamija » reiškia tą pat, ką ir Tarpupis. — *I Nakhoro miestą* : Haraną. — ²²*Auskarus*. Ebr ž *Nezem* reiškia ne auskarus, bet žiedą, įkabinamą nosin ar nuleidžiamą panosin grandinaite, kurios kitas galas būdavo prisegamas prie juostelės aprišančios kaktą. — *Du sikliu* : Ebr t : pusė siklio. Duotos Rebekai dovanos aiškiai parodė, ko nori Abraomo tarnas, ir mergaitės tėvai tai iš karto suprato. — ²⁷*Gailėstingumo*

ir tiesos. Dvi Dievo savybės dažnai minimos drauge šv Rašte. Pirma reiškia palankią meilę, antra gi ištikimybę pažadams. — ²⁸*Savo motinos namus*. Rytų gyventojuose kiekviena moteris turėjo savo atskirą butą. Ryšys tarp motinos ir iš jos gimusių vaikų dažnai būdavo daug artesnis, negu tarp vaikų ir tėvo, kurs turėdavo keletą žmonių. Taigi broliai buvo tarsi įgimti savo seserų globėjai, kaip čia aiškiai pasirodo

mergaitė, kuri išeis vandens semti, išgirs iš manęs: duok man iš savo ąsočio truputį vandens atsigerti, ⁴⁴o ji man tars: ir tu gerk ir tavo kupranugariams aš pasemsiu; ta yra moteriškė, kurią Viešpats skyrė mano valdovo sūnui. ⁴⁵Ir kai aš tai sau tylomis svarsčiau, pasirodė ateinanti Rebeka su ąsočiu, kurį nešė ant peties; ir nusileido prie šulinio ir pasisėmė vandens. Ir aš jai sakiau: Duok man truputį gerti. ⁴⁶Ji skubiai nukėlė asotį nuo peties ir man tarė: ir tu gerk ir tavo kupranugariams aš duosiu gerti. Aš atsigėriau, o ji pagirdė ir kupranugarius. ⁴⁷Aš jos paklausiau ir tariau: Kieno esi duktė? O ji atsakė: Esu duktė Nakhoro sūnaus Batuelio, kurį jam pagimdė Melka. Taigi aš įkabinau auskarus jos veidui pagražinti ir užmoviau jai ant rankų apyrankes. ⁴⁸Ir kniūbščias pagarbinau Viešpatį, šlovindamas mano valdovo Abraomo Dievą, kurs mane atvedė tiesiu keliu, kad imčiau mano valdovo brolio dukterį jo sūnui. ⁴⁹Todėl, jei jūs norite parodyti mano valdovui gailestingumą ir ištikimybę, pareikškite man; jeigu gi kitaip tinka, ir tai pasakykite, kad eičiau kairėn ar dešinėn. ⁵⁰O Labanas ir Batuelis atsakė: Viešpats kalbėjo šitame atsitikime, todėl mudu negalime nieko kito pasakyti, kaip tiktai, kas jam tinka. ⁵¹Štai Rebeka stovi prieš tave, imk ją ir eik, ir tebūna tavo valdovo sūnaus žmona, kaip Viešpats kalbėjo. ⁵²Tai išgirdęs Abraomo tarnas parpuolė ir kniūbščias pagarbino Viešpatį. ⁵³Ir išsiėmęs sidabrinčius ir auksinius indus ir rūbus padovanojo juos Rebekai; jis davė taip pat dovanų jos broliams ir motinai. ⁵⁴Paskui iškelta pokylis, ir jie valgė ir gėrė draug ir pasiliko tenai. O rytą atsiėmęs tarnas kalbėjo: Leiskite mane eiti pas mano valdovą. ⁵⁵Jos gi broliai ir motina atsakė: Tepasilieka mergina dar bent dešimt dienų pas mus, o paskui galės eiti. ⁵⁶Netrukdykite manęs, sakė jisai, nes Viešpats vedė mano kelią; leiskite man grįžti pas mano valdovą. ⁵⁷Ir jie tarė: Pašaukime merginą ir pasiklauskime jos valios. ⁵⁸Kai pašauktoji atėjo, jie ją klausė: Ar nori eiti su šituo žmogumi? Ji atsakė: Eisiu. ⁵⁹Taigi, jie išleido ją ir jos auklę ir Abraomo tarną ir jo žmones, ⁶⁰linkėdami savo seseriai laimės ir sakydami: Tu mūsų sesuo! Būk motina tūkstančių tūkstančių, ir tavo vaikai tepaveldėja savo neprietelių vartus. ⁶¹Taigi, Rebeka ir jos tarnaitės užsisėdusios ant kupranugarių, sekė žmogų, kurs greitai grįžo pas savo valdovą.

Aug 16,14

⁶²Tuo gi pačiu metu Isaokas vaikščiojo keliu, vedančiu prie šulinio Gyvojo ir Matančiojo, nes jis gyveno pietiniame krašte. ⁶³Vakarop jis buvo išėjęs pamastyti į lauką, ir pakėlęs akis pamatė ateinančius iš tolo kupranugarius. ⁶⁴Rebeka, pamačius Isaoką, nusėdo nuo kupranugario ⁶⁵ir tarė tarnui: Kas anas žmogus, kurs eina mums priešais per lauką? Jis jai tarė: Tai mano valdovas. Tuomet ji greitai paėmė gaubtę ir apsi-

iš viso Labano elgėsi. — ³⁵*Jam davė visą: paskyrė vienatiniui savo tėvoniui; nes kitiems vaikams buvo duotos tik nedidelės dovanos.* — ⁴⁹*Kairėn ar dešinėn: kad žinočiau, kas man toliau daryti.* — ⁵⁰*Labanas ir Batuelis.* Mergaitės tėvas minimas tik čia; visas derybas apie Rebekos išteikėjimą veda Labanas. — ⁵⁷*Pasiklauskime jos valios.* Mergaitės sutikimo apie jos išleidimą už vyro nesiklausta pagal rytiečių pa-

protį, bet tik apie jos išvažiavimą.

— ⁵⁹*Jos auklė: vardu Debora*

⁶²*Isaokas vaikščiojo...* Isaokas su savo tėvo bandomis buvo tuo laiku nebe Hebrone, bet gal Bersabėje. — *Gyvojo ir...* Žr 16,14. — *Pietiniame krašte: Negebe.* — ⁶³*Pamastyti.* Ilgesys mirusios motinos, o taip pat mintys apie laukiamą sužadėtinę buvo tų mąstyčių dalykas ir priežastis. — ⁶⁴*Rebeka... nusėdo.* Nusėdimas nuo gyvulio, sutinkant kurį

dengė. ⁶⁶Tarnas papasakojo visa, ką buvo atlikęs, Isaokui. ⁶⁷Tasai ją įsivedė į savo motinos Saros padangtę ir paėmė ją į žmonas, ir taip labai mylėjo, kad sumažėjo jo skausmas, kurs jį buvo apnikęs dėl jo motinos mirties

25. ¹Abraomas vedė dar kitą moterį vardu Keturą, ²kuri jam pagimdė Zamraną, Jeksaną, Madaną, Madianą, Jesboką ir Suę. ³Jeksanui gi gimė Saba ir Dadanas. Madano vaikai buvo Asuriečiai, Latusiečiai ir Laomečiai. ⁴Iš Madiano kilo Ephai, Opheras, Enokhas, Abida ir Eldaa; visi šitie yra Keturos vaikai. ⁵Abraomas atidavė visa, ką buvo turėjęs, Isaokui; ⁶savo gi gulovių vaikams jis davė dovanas ir juos atskyrė nuo savo sūnaus Isaoko dar prie savo gyvos galvos ir išleido rytų krašto linkon

1 Kron 1,32

⁷Abraomui sukako šimtas septynios dešimtys penkeri metai, ⁸ir iškaršęs jis mirė geroje senatvėje, susilaukęs vėlaus amžiaus ir dienų pilnybės; ir jis susijungė su savo tauta. ⁹Du jo sūnu Isaakas ir Ismaėlis jį palaidojo dvalioje oloje, esančioje Seoro sūnaus Ephrono Hetiečio lauke, ties Mambre, ¹⁰kuri buvo pirkęs iš Heto vaikų; tenai yra palaidotas jisai ir jo žmona Sara. ¹¹Ir jam mirus, Dievas laimino jo sūnų Isaoką, kurs gyveno arti šulinio vadinamo Gyvojo ir Matančiojo

¹²Ta yra giminė Abraomo sūnaus Ismaėlio, kurį jam pagimdė Saros tarnaitė Agara Egiptietė; ¹³ir tie yra jo sūnų vardai, kuriais jie buvo vadinami savo giminėse. Ismaėlio pirmagimis Nabajotas, paskui Kedaras, Abdeelis, Mabsamas, ¹⁴taip pat Masma, Duma, Masa, ¹⁵Hadaras, Tema, Jeturas, Naphis, ir Kedma. ¹⁶Tie yra Ismaėlio vaikai, ir tie jų buveinių ir miestų pavadinimai; dvylika kunigaikščių jų giminėse. ¹⁷Ir Ismaėlis susilaukė šimto trijų dešimtų septynerių metų amžiaus ir iškaršęs numirė, ir buvo sujungtas su savo tauta. ¹⁸O gyveno jis nuo Hevilos lig Surui, priešpriešais Egipto, linkon Asirijos. Jis mirė po akių visų savo brolių

1 Kron 1,29

nors, ypač žymesnį asmenį, buvo pagarbos ženklas. — ⁶⁶*Paėmė gaubtę ir apsidengė.* Sužadėtinė, kaip buvo įprasta, pasitinka savo jaunikį uždengtu veidu ir galva

3/ *Abraomo mirtis*

Ismaėlio palikuonys

25,1-18. Autorius baigdamas Abraomo istoriją mini jo palikuonis iš trečios jo žmonos Keturos, pasakoja apie jo mirtį ir palaidojimą, o taipgi įvardija Ismaėlio palikuonis

25. ¹*Vedė dar kitą žmoną.* Toliau /6 e/ ji vadinama gulove, ebr pilegė; todėl teisėmis ji lygi buvo ne Sarai, bet Agarai. — ³*Madianą*: Madianiečių tėvą. Iš kitų Keturos vaikų kilo įvairios mažai žinomos Arabų giminės. — ⁶*Rytų krašto linkon.* Rytų kraštu ar tiesiog Rytais šv Raštas paprastai vadina Arabiją ⁸*Susijungė su savo tauta.* Abraomo

susijungimas su jo tauta reikia suprasti tik apie jo nemarios sielos nuėjimą ten, kur buvo mirusiųjų protėvių sielos, o ne apie palaidojimą, nes jis buvo palaidotas oloje, kurioje ilsėjosi tik vienos Saros palaikai. — ⁹*Du jo sūnu.* Ismaėlis, nors ir išvartytas iš namų, nesutraukė vienybės ryšių su tėvu lig mirčiai

¹³*Nabajotas.* Apie 12 Ismaėlio sūnų maža tėra tikrų žinių. — ¹⁸*Linkon Asirijos.* Vietos nurodymas ne labai aiškus. Gal čia turėta galvoje ne tikroji Asirija, bet kraštas, kuriame gyveno Keturos palikuonys Asurimai. — *Jis mirė po akių...* Ebr ž *naphal*, Vulg išverstas « Obiit », reiškia: krito, ir sakomas apie ne sava mirtimi mirštantį žmogų; tokia gi prasmė čia netinka. Todėl anot LXX ir kitų tekstų žodis naphal reiškia čia tą patį ką ir « buvo apsi gyvenęs ». Taip įvyko, kas apie Ismaėlį ir jo palikuonis pasakyta 16,12.

Rom 9,10

Oš 12,3; Mt 1,2

Abd 1; Žyd 12,16

¹⁹Šita yra Abraomo sūnaus Isaoko istorija. Abraomui gimė Isaokas. ²⁰Būdamas keturių dešimtų metų, jis vedė moterį Rebeką, Batuelio Siriečio iš Mezopotamijos dukterį, o Labano seserį. ²¹Ir Isaokas maldavo Viešpatį už savo žmoną, kadangi ji buvo nevaisinga. Viešpats ji išklau-sė ir davė Rebekai galią pastoti nėščia. ²²Bet kūdikiai užsigaudoavo vienas į kitą jos iščioje. Ji gi tarė: Jei taip turėjo būti, kam reikėjo man pas-toti nėščia? Ir ji nuėjo pasiteirauti Viešpaties, ²³kurs atsakydamas tarė: Dvi gimini yra tavo iščioje, ir dvi tautos išeis persiskyrusios iš tavo vidurių, ir viena tauta nugalės kitą, ir vyresnysis tarnaus jaunesnia-jam. ²⁴Jau buvo atėjęs metas gimdyti, ir štai pasirodė, kad jos iščioje buvo dvyniai. ²⁵Kurs pirmas išėjo, buvo rausvas ir visas plaukuotas, kaip kailis, ir praminta ji vardu Esavas. Tuoju išėjo ir antras. Jis savo ranka laikė brolio kulnį; todėl buvo pramintas Jokubu. ²⁶Kai kūdi-kiai gimė, Isaokas buvo šešių dešimtų metų. ²⁷Juodviem užaugus, Esavas pasidarė prityręs medžiotojas mėgs-tas laukus; o Jokubas buvo ramus, mėgstas namus. ²⁸Isaokas mylėjo Esavą, nes valgydavo iš to, ką tasai sumedžiodavo; o Rebeka mylėjo Jokubą. ²⁹Vieną kartą Jokubas buvo išsiviręs miltienės. Atėjęs pas jį iš lauko Esavas, nuvargęs, ³⁰sakė: duok man savo rausvo viralo, nes aš esu labai nuvargęs. Todėl jis gavo vardą Edomas. ³¹Jokubas jam tarė: parduok man savo pirmgimystę. ³²Tasai atsakė: Štai aš mirštu, ką man

2. Isaoko istorija

a/ Pirmoji Isaoko istorijos dalis

1/ Esavas ir Jokubas

2. 25,19-34. Baigęs Abraomo isto-riją, ikvėptas autorius eina prie kito Žydų Patriarko, Isaoko. Trumpai pakartojęs, kas apie jį buvo jau augščiau minėta, pasakoja, kaip, Isao-kui pasimeldus, Dievas davė jo žmo-nai Rebekai palikuonis, Esavą ir Jo-kubą, kurių dviejų jaunesnysis dar negimęs gavo pažadą, kad jam tar-nausias jo vyresnysis brolis. Toliau nurodoma, kaip, Esavui pardavus savo broliui pirmgimystės teises, Dievo pažadas pradėjo įvykti.

¹⁹Šita yra... Paprasta naujo straipsnio antraštė. — ²⁰Mezopotamijos. Ebr t *Paddan 'Aram*, tai yra, Aramo lyguma. — ²¹Nevaisinga. Dievas, ne-duodamas dvidešimt metų Isao-kui ir Rebekai vaikų, plg 26 e, norėjo iš-tirti juodviejų tikėjimą, kaip kitados Abraomo ir Saros. — ²²Ji nuėjo... Rebeka, baimės apimta, kreipiasi į Viešpatį, norėdama iš jo patirti, ką reiškia jos iščioje jaučiama kova. — ²³Kurs atsakydamas... Viešpats iš-klauso Rebekos maldą. — ²⁴Rausvas, ebr *'admoni*. Ta spalva buvo viena iš priežasčių, kad jį paskiau pra-minta Edomu /plg 30 e/. — *Plau-*

kuotas. Dėl šitos aplinkybės jam duota vardas Esavas, ebr *'Esav*, kurs reiškia tą pat, ką ir plaukuotas, gau-ruotas. — ²⁶Laikė brolio kulnį. /ebr *'aqeb*/, tarsi norėdamas užgimti pirm savo brolio. Dėl tos aplinkybės jį pavadinta Jokubu /ebr *Ja'aqob*/, nes tas vardas ebr reiškia tą pat, ką ir besilaikęs kulnies. Tolimesne prasme jis dar reiškia: gudrus, pasielgiąs su vyliumi.

²⁷Ramus. Jokubas buvo romaus būdo, ganė savo bandas ir todėl nesiskirdavo nuo savo padangtės ir šeimos. — ²⁸Nes valgydavo... Anot ebr t: nes mėgdavo valgyti. Isaokas, pats romaus būdo, labiau mylėjo smarkų Esavą ir priešingai lėtas Jo-kubas labiau tikėjo apsuksiai Rebe-kai. — ²⁹Miltienės. Buvo tai, anot 34 e, valgis, padarytas iš laisvių. — ³⁰To rausvo viralo. Ebr *Min ha'adom ha'adom hazzeḥ*, rausvumo, šito raus-vumo. Alkanas Esavas, pamatęs pas brolį garuojantį rausvą viralą, va-dina jį tiesiog rausvumu, nesiteirau-damas, koks tai būtų valgis. Ta buvo kita priežastis /plg 25 e/, kad jį pra-minta Edomu, tai yra, Rausvuoju. — ³¹Pirmgimystę. Gal jau ir tuomet pirmimis sūnus gaudavo didesnę tėvo palikimo dalį negu kiti broliai /plg 5Moš 21,17/. — ³²Aš mirštu. Jausdamas alkanas, Esavas rūpinasi

padės pirmgimystę? ³³Jokubas tarė: Prisiek tat man. Esavas jam prisiekė ir pardavė pirmgimystę. ³⁴Ir taip ėmęs duonos ir laišių viralo, pavalgė ir atsigerė ir sau nuėjo, nieku versdamas tai, kad jis buvo pardavęs pirmgimystę

26. ¹Kilus tame krašte badui po ano javų neužderėjimo, kurs buvo atsitikęs Abraomo dienose, Isaokas nuėjo pas Abimeleką Palestiniečių karalių, Geraron. ²Ir pasirodė jam Viešpats ir tarė: Neik į Egiptą, bet sustok šalyje, kurią aš tau pasakysiu. ³Būk joje ateivis, ir aš būsiu su tavim ir tave palaiminsiu; nes tau ir tavo palikuonims aš duosiu visas šitas šalis, tesėdamas priesaiką, kurią daviau tavo tėvui Abraomui. ⁴Aš padauginsiu tavo palikuonis, kaip dangaus žvaigždės; ir duosiu tavo palikuonims visas šitas šalis; ir tavo palikuonyse palaimintos bus visos žemės tautos, ⁵dėl to kad Abraomas buvo klusnus mano balsui, ir sergėjo mano įsakymus ir paliepus, ir laikė apeigas ir įstatymus

Aug 17,7; 15,18

Aug 12,3; 18,18;
22,18; Žem 28,14

⁶Taigi Isaokas pasiliko Geraroje. ⁷Paklaustas anos vietos vyrų apie savo žmoną, jis atsakė: Ji mano sesuo. Nes jis bijojo išpažinti, ją esant jo žmona, manydamas sau, kad kartais jo neužmuštų dėl jos gražumo. ⁸Jam ten bebūnant, praėjus daugeliui dienų, Palestiniečių karalius Abimelekas, žiūrėdamas pro langą, pamatė jį meiliai juokaujantį su savo žmona Rebeka. ⁹Tuomet jis jį pasišaukė ir tarė: Aišku, kad ji tavo žmona! Kam melavai ją esant tavo seserį? Jis atsakė: Bijojau, kad nereiktų dėl jos mirti. ¹⁰Abimelekas tarė: Kam mus apgavai? Galėjo kas nors iš žmonių susieiti su tavo žmona, ir būtumei užvedęs ant mūsų didelę nuodėmę. Ir jis įsakė visiems žmonėms, tardamas: ¹¹Kas nors palies šito žmogaus žmoną, mirte numirs

¹²Isaokas pasėjo anoje žemėje javus ir gavo tais pačiais metais šimteripus vaisius, nes Viešpats jį laimino. ¹³Žmogus pralobo ir nuolat jam sekėsi: jis ėjo vis didyn, kolei pasidarė labai galingas. ²⁴Jis turėjo taip pat avių ir galvijų būrius ir labai daug šeimynos. Šitai sukėlė Palestiniečių pavydą, ¹⁵ir jie anuo metu, pripildami žemės, užvertė visus šulinius, kuriuos buvo iškasę jo tėvo Abraomo tarnai. ¹⁶Pagaliau ir pats Abimelekas sakė Isaokui: Pasitrauk nuo mūsų, nes pasidarei daug galingesnis už mus. ¹⁷Ir jis iš ten pasitraukė, kad eitų Geraros slėniu ir ten gyventų. ¹⁸Jis vėl atkasė kitus šulinius, kuriuos buvo iškasę jo

tik laikiniu gerumu; jis savo garbei palaikyti nenori pakęsti jį sutikusio vargo. — ³⁴*Laišių viralo*. Laišiais čia pavadinta Rytų kraštų ankščiūotas augalas, bent kiek panašus į žirnius

2/ Isaokas Geraroje

26,1-22. Kilus badui, Isaokas nori keliauti Egiptan, bet Viešpats jį su-laiko Geraroje, duoda naują, pažadą, kad padarytoji su Abraomu sandora bus Dievo įvykdyta jo palikuonyse, neleidžia Pilistimų karaliui Abimelekui atimti iš Isaoko jo žmonos Rebekos ir suteikia turtus, kurių jam ima pavydėti Pilistimai

26. ¹*Kilus...* Plg 12,10. Parašytieji toliau atsitikimai galėjo įvykti žymiai anksčiau už pirmgimystės pardavimą. — *Pas Abimeleką*. Ar tai buvo tas pats karalius, kurs minimas Abraomo istorijoje, nežinia. — ²*Ir pasirodė...* Šv Knygose minima du Dievo apsimėsimai Isaokui, šitas ir antrasis Bersabėje. — ³*Tave palaiminsiu*. Dievas iširdamas Isaoko tikėjimą, neleidžia jam keliauti Egiptan, kaip buvo padaręs bado metu Abraomas; bet panaujina visus anksčiau suteiktuosius pažadus. Tų atnaujintų pažadų priežastis yra Abraomo ištikimybė: *“dėl to kad Abraomas...*

tėvo Abraomo tarnai, ir kuriuos, jam mirus, kitados buvo užvertę Pilistimai; ir vadino juos tais pačiais vardais, kuriais tėvas buvo pirma praminęs. ¹⁹Jie kasė ir slėnyje ir aptiko versmės vandenį. ²⁰Bet ir tenai Geraros piemenys kėlė vaidus su Isaoko piemenimis, sakydami: Tai mūsų vanduo. Todėl iš to, kas buvo atsitikę, jis davė šuliniui vardą Vaidai. ²¹Paskui jie iškasė dar kitą; ir dėl to taip pat jie riejosi; ir jis jį praminė Neprietelystė. ²²Iš ten paėjęs, jis išsikasė dar kitą šulinį, dėl kurio jie nebesiginčijo; taigi jis praminė jį Platybė, sakydamas: Dabar Viešpats mus išplėtė ir davė mums augti žemėje.

²³Iš tos vietos jis persikėlė į Bersabėją, ²⁴kur jam tą pačią naktį pasirodė Viešpats ir tarė: Aš esu tavo tėvo Abraomo Dievas; nebijok, nes aš esu su tavim; aš tave palaiminsiu ir padauginsiu tavo palikuonis dėlei mano tarno Abraomo. ²⁵Taigi tenai jis pastatė altorių, ir šaukdamos į Viešpaties vardą, ištiesė padangtę. O savo tarnams jis įsakė kasti šulinį.

²⁶Atėjęs į tą vietą iš Geraros Abimelekui, jo prieteliui Okhozatui ir jo kareivių vadui Pikoliui, ²⁷Isaokas jiems sakė: Ko atėjote pas mane, žmogų, kurio nekenčiate ir išvarėte nuo savęs? ²⁸Jie atsakė: Mes pamatėme, kad su tavim yra Viešpats ir todėl sau tarėme: tebūna tarp mūsų priesaika, ir padarykime sandorą, ²⁹kad mums nedarytumei nieko pikta, kaip ir mes nieko tavo nepalietėme ir nieko nedarėme, kas tave įžeistų; bet išleidome ramybėje, praturtėjusį Viešpaties palaiminimu. ³⁰Jis tat iškėlė jiems pokylį, ir jie valgė ir gėrė. ³¹Atsikėlę rytą, jie prisiekė vienas kitam; ir Isaokas juos išleido ramybėje į jų šalį. ³²Tą pačią dieną Isaoko tarnai atėjo ir pranešė jam apie šulinį, kurį buvo iškasę, sakydami: Radome vandens. ³³Todėl jis jį praminė Apstumu. Ir miestui duota vardas Bersabėja, kurs pasilieka iki šiai dienai.

⁶*Taigi, Isaokas...* Atsitikimas labai panašus į papasakotąjį aug /20 sk/ apie Abraomą ir Sarą. Rebeka buvo artima Isaoko giminaitė; todėl teisingai Žydų papročiu buvo vadinama jo seserimi. — *Juokaujanti*: pasielgianti su neįprasta tarp brolio ir sesers laisve. — *Kam melavai*. Ebr t: kam sakei

¹²*Šimteriopus vaisius*. Derlius buvo labai didelis, nes paprastai Palestinoje gaunama ne daugiau kaip penkiasdešimtą grūdą. — ¹⁸*Buvo iškasę*. *Abraomo tarnai*. Plg 21,25... — ²⁰*Vaidai*. Isaoko duodami šuliniui vardai turėjo priminti Pilistimų neteisybę. ²¹*Neprietelystė*, ebr *sitnah*. — ²²*Platybė*, ebr *rekhoboth* /dagsk/

meleku; jo sūnus Esavas veda dvi žmonas svetimtautes, o Jokubas, padedant Rebekai, vyliumi išgauna iš tėvo pirmgimius skirtąjį palaiminimą, pradeda neapkęsti savo brolio ir žada jam atkeršyti. Keršto bijodamas Jokubas iškeldauja, tėvui sutinkant, į Haraną; tuo tarpu jo brolis veda trečią žmoną iš Ismaėlio giminės

²³*Pasirodė Viešpats*... Isaokui antrą kartą pasirodo Viešpats ir panaujina savo pažadus. — ²⁵*Pastatė altorių*, -išreiškdamas savo dėkingumą už naują malonę

²⁸*Su tavim yra Viešpats*. Pilistimai buvo stabmeldžiai, bet dabar ir jie nori dalyvauti Dievo palaiminime, padarydami sandorą su Isaoku. — ²⁹*Mes nieko tavo nepalietėme*... Abimelekas apsimeta nieko nežinančiu apie savo piemenų neteisybes ir užmiršusiu kitus Isaokui padarytus nemalonumus; bet lėtas Isaokas žiūri tik į gerus dabar Abimeleko

3/ Isaokas Bersabėjoje

26, 23-28,9. Iš Geraros Isaokas persikelia į Bersabėją, kur jam Dievas vėl pakartoja savo pažadus. Čia dar įvyksta Isaoko sandora su Abi-

³⁴Esavas gi turėdamas keturias dešimtis metų, vedė žmonas Beerio Hetiečio dukterį Juditą ir iš tos pačios vietos Elono dukterį Basematą.

³⁵Abidvi jos nuliūdino Isaoko ir Rebekos širdį

Žem 27,40

27. ¹Isaokas buvo pasenęs, ir jo akys aptemo, ir jis nebegalėjo regėti. Jis pasišaukė savo vyresnįjį sūnų Esavą ir jam tarė: Mano sūnau! Tasai atsakė: Aš čia. ²O tėvas jam tarė: Matai, kad pasenau, ir nežinau savo mirties dienos. ³Imk savo ginklus, savo seidoką ir savo kilpinį, išeik į laukus ir, ką nors sumedžiojęs, ⁴padaryk man iš to valgi, kaip žinai, kokį aš mėgstu, ir man atnešk, kad aš valgyčiau ir kad mano siela tave palaimintų, pirma negu numirsiu. ⁵Kai anas išėjo į lauką, kad įvykdytų tėvo paliepimą, Rebeka, kuri visa girdėjo, tarė savo sūnui Jokubui: Štai girdėjau tavo tėvą kalbant su tavo broliu Esavu ir jam sakant: atnešk man iš savo medžioklės ir paruošk man valgi, kad valgyčiau ir kad tave palaiminčiau Viešpaties akivaizdoje, pirma negu numirsiu. ⁸Dabar tat, mano sūnau, paklausk mano patarimo ⁹ir nuėjęs pas kaimenę atnešk man du geriausiu ožiukų; o aš iš jų padarysiu tavo tėvui patiekalą, kaip jis mėgsta valgyti. ¹⁰Tu jam paduosi ir, kai jis pavalgys, tepalaimina tave, pirma negu numirs. ¹¹Jokubas jai atsakė: Žinai, kad mano brolis Esavas žmogus gaurotas, o aš plikas; ¹²jei mano tėvas mane pačiupinės ir pajus, bijau, kad nemanytų, būk aš norėjęs iš jo pasitytioti, ir tuo būdu aš užtraukčiau sau prakeikimą užuot palaiminimo. ¹³O motina jam tarė: Tas prakeikimas, mano sūnau, tekrenta ant manęs; tik paklausk mano balso ir nuėjęs atnešk, ką sakiau. ¹⁴Jis nuėjo, atnešė ir atidavė motinai. Ji pataisė valgius, kaip žinojo mėgstant jo tėvą; ¹⁵paskui apvilko Jokubą geriausiais Esavo rūbais, kuriuos turėjo pas save namie, ¹¹ir ožiukų kailiais apvyniojo jo rankas ir apdengė kaklo nuogumą; ¹⁷ir padavė jam valgius ir duoną, kurią buvo iškepusi. ¹⁸Jis tai atnešęs tarė: Mano tėve! Tasai gi atsakė: Klaušau. Kas tu esi mano sūnau? ¹⁹Jokubas tarė: Aš tavo pirmagimis Esavas; padariau, kaip man įsakei; kelkis, sėskis ir valgyk iš mano medžioklės, kad tavo siela mane palaimintų. ²⁰Isaokas vėl tarė savo sūnui: Kaipgi,

norus ir elgiasi su juo kaip su prie-teliu

³⁴*Vedė žmonas...* Dviejų žmonių ir tai pagonių paėmimas vienu kartu nieku nebuvo pateisintas. Savo elgesiu jis įrūstino Dievą ir labai nuliūdino savo tėvus

27. ¹*Buvo pasenęs.* Jam tuomet buvo jau 137 metai. — ⁴*Palaimintų.* Isaokas turėjo žinoti apie Dievo duotąjį Rebekai apreiškimą, kuriuo Jokubas buvo paskirtas vyresniuoju; žinojo apie parduotą pirmgimystę; skaudėjo jam širdis dėl netikusių Esavo vestuvių, bet nesiliovė jį mylėjęs ir, neturėdamas aiškaus Dievo paliepimo, kas toliau reikia daryti, norėjo Esavui suteikti tą ypatingą palaiminimą. — ⁵*Rebeka.* Kaip kitados Sara rūpinosi, kad jos sūnui Isaokui tektų visos pirmgimys-

tės teisės, taip tokiuo pat dalyku dabar rūpinasi Rebeka; tik Sara visa darė atvirai, o Rebeka naudojosi apgavimu, į kurį įtraukia Jokubą. Rebekos ir Jokubo tikslas buvo geras, bet priemonės jam pasiekti nebuvo geros. — ¹⁹*Aš tavo pirmgimis...* Nors Esavas buvo pardavęs pirmgimystę, bet ne savo vardą; todėl juo pasivadindamas Jokubas sakė netiesą. — ²⁰Isaoko palaiminimas ebrt yra eiliuotas. Jis išreikštas aštuoniomis eilutėmis, prisilaikant ritmo ir paralelismo: «Tegul tau Dievas duoda rasą iš dangaus ir žemę riebią, — Ir apstybę javuose ir vyne — Tegul tau tarnauja tautos, — Ir giminės prieš tave tenusilenkia» ir tt. Nors ir Isaokas buvo įvestas paklydiman ir laimino tik tariamą Esavą, tačiau sužinojęs tiesą, jis laikė

mano sūnau, galėjai taip greitai rasti? Jis atsakė: Dievo valia buvo, kad man veikiai pasitaikytų, ko norėjau. ²¹Ir Isaokas tarė: Eikš, kad prisiliesčiau prie tavęs, mano sūnau, ir įsitikinčiau, ar tu esi mano sūnus Esavas, ar ne. ²²Jis priėjo prie tėvo; o, jį apčiupinėjęs, Isaokas tarė: Balsas būtų Jokubo, bet rankos yra Esavo rankos. ²³Ir jis jo nepažino, nes gaurotos rankos buvo jį padariusios panašų į vyresnįjį. Laimindamas tat jį, ²⁴tarė: Tu esi mano sūnus Esavas? Jis atsakė: Aš esu. ²⁵O Isaokas tarė: Nešk, mano sūnau, valgius iš tavo medžioklės, kad mano siela tave palaimintų. O kada paduotuosius suvalgė, davė jam taip pat vyno, kurio atsigėręs, ²⁶jam tarė: Prisiartink prie manęs ir pabučiuok mane, mano sūnau! ²⁷Jis priėjo ir jį pabučiavo. Ir tuojuo, kaip tik pajuto jo rūbų kvapą, jį laimindamas tarė: Štai mano sūnaus kvapas kaip kvapas pilno lauko, kurį Viešpats palaimino. ²⁸Dievas tau teduodie iš dangaus ramos ir iš žemės riebumo javų ir vyno apstybę. ²⁹Ir tau tetarnauja tautos ir tenusilenkia prieš tave giminės; būk savo brolių valdovas, ir tavo motinos sūnūs tenusilenkia prieš tave; kas tave keiktų, pats tebūnie prakeiktas; ir kas tave laimintų, teprisipildo palaiminimų. ³⁰Vos tik Isaokas buvo pabaigęs savo žodžius, ir Jokubui išėjus laukan, atėjo Esavas ³¹ir atnešė tėvui išvirtus iš savo medžioklės valgius, sakydamas: Kelkis, mano tėve, ir valgyk iš tavo sūnaus medžioklės, kad tavo siela mane palaimintų. ³²Ir Isaokas jam tarė: Kas gi tat tu esi? Jis atsakė: Aš tavo pirmagimis sūnus Esavas. ³³Isaokas labai nusigando ir, nustebęs labiau negu tikėtina, tarė: Tai kas gi yra anas, kurs jau pirma man atnešė iš to, ką buvo sumedžiojęs, ir aš valgiau iš viso, pirma negu tu atėjai? Ir aš jį laiminau, ir jis bus palaimintas. ³⁴Esavas, išgirdęs tėvo žodžius, suriko dideliu balsu ir labai nusiminęs sakė: Palaimink taip pat ir mane, mano tėve! ³⁵Jis tarė: Tavo brolis atėjo apgaulingai ir paėmė tavo palaiminimą. ³⁶O anas pridūrė: Teisingai praminta jį vardu Jokubas; nes štai jis antrą kartą mane apgavo; pirma jis atėmė mano pirmgimystę, o dabar vyliumi išgavo taip pat mano palaiminimą. Ir dar sakė tėvui: Nejaugi pas tave nebeliko ir man palaiminimo? ³⁷Isaokas atsakė: Aš jį ištačiau tavo valdovu ir jam pavergiau visus jo brolius; aš jį įtvirtinau javais ir vynu; ir po to, mano sūnau, ką aš galėčiau dar tau padaryti? ³⁸Esavas jam tarė: Argi tik vieną teturi, tėve, palaiminimą? Maldauju palaiminti taip pat ir mane. Ir kad jis balsiai raudėjo, ³⁹sugraudentas Isaokas tarė: Žemės riebume ir dangaus rasoje iš augštybių ⁴⁰bus tavo

Aug 25,34

Žyd 11,20

gavusių palaiminimą Jokubą ir tame atsitikime matė Dievo valią

³³Isaokas labai nusigando... Isaokas, supratęs, kad buvo apgautas, nusigasta, bet be svyravimo sako, kad Jokubas bus palaimintas. —

³⁴Suriko dideliu balsu... Smarkus Esavo būdas pasireiškia ir čia. — ³⁵Jokubas... mane apgavo... Darydamas aliuziją į Jokubo vardo prasmę, Esavas pastebi, kad tas vardas visai sutinka su Jokubo darbais. — ³⁶Maldauju palaiminti... Nebegalėdamas gauti iš tėvo lygaus palaiminimo, Esavas nori turėti nors mažesnę. —

³⁹Žemės riebume... Palaiminimo pra-

džia visai panaši į duotąją Jokubui; kadangi tačiau toliau sakoma, kad Esavas gyvensiąs iš kalavijo ir jo palikuonių tėvynė Idumėja tikrai ne- daug teturi derlingos žemės, todėl naujesnių egzegetų dauguma kitaip verčia ebr t: Toli nuo žemės riebumo bus tavo buveinė, ir toli nuo dangaus ramos iš augštybių. — ⁴⁰Bus tavo palaiminimas. Ebr t: bus tavo buveinė. — Tarnausi savo broliui. Idumejiečiai, t y, Esavo palikuonys, kaip pasirodo iš istorijos nekartą, buvo pavergti Žydų karalių, Sauliaus /1 Kar 14,47/, Dovidio /2 Kar 8,14/ ir k. — Ateis laikas... Idumejiečiai gana daž-

palaiminimas. Gyvensi iš kalavijo ir tarnausi savo broliui; ir ateis laikas, kada nusikratysi ir atriši jo jungą nuo savo sprando

⁴¹Esavas tat nekenė visuomet Jokubo dėl palaiminimo, kuriuo jį Abd 10 tėvas buvo palaiminęs ir tarė savo širdyje: Ateis dienos gedėjimo mano tėvo, ir aš užmušiu savo brolių Jokubą. ⁴²Tai buvo pranešta Rebekai. Ji pasiuntė, kad pašauktų savo sūnų Jokubą, ir jam tarė: Štai tavo brolis Esavas graso tave užmušti. ⁴³Dabar tat, mano sūnau, paklausyk mano balso ir atsikėlęs bėgk pas mano brolių Labaną ir Haraną; ⁴⁴su juo pagyvensi kurį laiką, iki kolei neatsileis tavo brolio įtužimas, ⁴⁵ir nepasiliaus jo pyktis, ir jis neužmirš to, ką jam esi padaręs; paskui aš nusiųsiu ir tave iš ten pergabendinsiu čia. Kam gi aš turėčiau nustoti abiejų sūnų vieną dieną? ⁴⁶Ir Rebeka tarė Isaokui: Man įgriso mano gyvenimas dėl Heto dukterų. Jei dar ir Jokubas ims žmoną iš šito krašto giminės, aš nebenoriu ir gyva būti

Aug 26,35

28. ¹Taigi Isaokas pasišaukė Jokubą, jį palaimino ir jam įsakė tar-damas: Neimk žmonos iš Kanaano giminės, ²bet kelkis ir keliauk į Si-rijos Mezopotamiją, į tavo motinos tėvo Batuelio namus, ir imk sau iš ten žmoną iš tavo avyno Labano dukterų. ³O Visagalis Dievas tave tepalaimina, ir teaugina ir teisplečia tave, kad iš tavęs kiltų daugybė tautų; ⁴ir tesuteikia Abraomo palaiminimą tau, ir tavo palikuonims po tavęs, kad paveldėtumei tavo keleivystės žemę, kurią jis yra žadėjęs tavo se-neliui. ⁵Taip Isaokas išleido jį, ir jis iškeliavo ir nuėjo į Sirijos Mezo-potamiją, pas Siriečio Batuelio sūnų Labaną, savo motinos Rebekos brolių

Oš 12,12

Esavas gi, matydamas, kad jo tėvas buvo palaiminęs Jokubą ir jį išsiuntęs į Sirijos Mezopotamiją, kad iš ten vestų žmoną; ir kad, kai palaimino, buvo jam įsakęs, tardamas: Neimsi žmonos iš Kanaano duk-terų; ⁷ir kad Jokubas, pakludamas savo gimdytojams, buvo išėjęs Si-rijon, ⁸įsitikino, kad jo tėvas nenoromis žiūrėjo į Kanaano dukteris, todėl ⁹nuėjo pas Ismaelį ir vedė žmoną be tų, kurias pirma turėjo, Maeletą, Abraomo sūnaus Ismaelio dukterį, o Nabajoto seserį

nai numesdavo nuo savęs Israėlio jungą, ir pagaliau Idumejietis Erodas Didysis buvo Žydų karaliumi. Ir šitą paskutinę Esavui suteikto palai-minimo dalį ebr t galima suprasti kitaip: Ir nors sukilsi, argi nusikra-tysi nuo savo kaklo jungą? Sekant ta prasme, palaiminimas išeina dar menkesnis

⁴¹*Ateis dienos gedėjimo.* Esavas manė, kad silpnas jo tėvas iš tik-rųjų veikiai mirs. — ⁴⁴*Kurį laiką.* Tas spėjiojimas neįvyko. Jokūbui teko ilgai pasilikti Harane, ir Re-beka mirė pirma, negu jos mylimas Jokubas galėjo sugrįžti Kanaaną. — ⁴⁶*Man įgriso...* Rebeka, žinodama Isaoko nepalankumą Esavo žmo-noms, gudriai naudojosi ta aplinky-be /plg 26,34.35/, 'ir pakiša savo vy-rui mintį išsiųsti Jokubą Mezopota-mijon

28. ²*Sirijos Mezopotamiją.* Ebr t: *Paddan 'Aram.* — ⁵*Siriečio.* Anot ebr t: Aramiečio

⁹*Nuėjo pas Ismaelį:* pas Ismaelio giminę; kadangi pats Ismaelis jau buvo miręs. — *Vedė Nabajoto se-serį.* Tomis vestuvėmis ir Esavas no-rėjo parodyti, kad jis jungiasi su savo gimine. Nabajotas buvo vyres-nysis Ismaelio sūnus

b/ Antroji Isaoko istorijos dalis

1/ Jokubas Mezopotamijoje

82,10-30,42. Jokubui keliaujant Me-zopotamijon, pasirodo jam kelyje Vieš-pats,sustiprina jį pažadais, tarp kita-ko pranašystė apie būsimą laimingą grįžimą iš Mezopotamijos. Atvykęs Haranan ir meiliai priimtas savo avyno Labano Jokubas gauna po ilgo tarnavimo į žmonas dvi jo dukteri

Zem 35,1; 48,3

¹⁰Taigi Jokubas išėjęs iš Bersabėjos, keliavo į Haraną. ¹¹O atvykęs į vieną vietą ir norėdamas čia pasilsėti, saulei jau nusileidus, ėmė iš ten gulėjusių akmenų ir, pasidėjęs sau po galva, miegojo toje pačioje vietoje. ¹²Ir matė sapne kopėčias, stovinčias žemėje, o jų viršų siekianti dangų; taip pat užžengiančius ir nužengiančius jomis Dievo angelus, ¹³ir Viešpatį, pasirėmusį ant kopėčių ir jam tariantį: Aš esu tavo tėvo Abraomo Dievas ir Isaoko Dievas; žemę, kurioje miegi, aš duosiu tau ir tavo palikuonims. ¹⁴Ir tavo palikuonys bus kaip žemės dulkės: išsiplėsi į vakarus ir rytus, į šiaurę ir į pietus; ir palaimintos bus tavyje ir tavo palikuonyse visos žemės giminės. ¹⁵Ir aš būsiu tavo sargas, kur nors tu eisi, ir tave atvesiu atgal į šią žemę; ir nepaliksiu, kolai neįvykdysiu visa, ką pasakiau. ¹⁶Pabudęs iš miego, Jokubas tarė: Iš tikrųjų Viešpats yra šitoje vietoje, ir aš nežinojau. ¹⁷Ir nusigandęs kalbėjo: Kaipgi baisi šita vieta! Čia ne kas kita, kaip tik Dievo namai ir dangaus vartai. ¹⁸Atsikėlęs tat rytą, Jokubas ėmė akmenį, kurį buvo sau pasidėjęs po galva ir pastatė jį paminklu, išpildamas ant jo aliejaus. ¹⁹Ir jis pavadino miestą Betelis, kurs pirma buvo vadinamas Luza. ²⁰Jis padarė taip pat įžadą, sakydamas: Jei Dievas bus su manim ir mane sergės kelyje, kuriuo aš einu, ir man duos duonos valgyti ir rūbų apšivilkti, ²¹ir aš laimingai sugrįšiu į mano tėvo namus, tai Viešpats bus mano Dievas, ²²ir šitas akmuo, kurį aš pastačiau paminklu, bus vadinamas Dievo Namais; ir iš viso, ką man duosi, aš tau atnašausiu dešimtinę

29. ¹Eidamas tat toliau, Jokubas atvyko į rytų šalį. ²Ir pamatė lauke šulinį, taip pat tris būrius avių, kurios buvo prie jo sugulusios; nes iš jo girdydavo gyvulius, ir ant jo angos buvo užristas didelis ak-

Liją ir Rakele; jam gimsta sūnų iš Lijos, iš dviejų tarnaičių, ir pagaliau iš Rakelės Juozapas. Tarnaudamas toliau Jokubas savo gudrumu išgyja nemaža turtų

¹¹*J vieną vietą.* Ta vieta buvo Ephraimo kalnuose, arti miesto Luzos. — ¹²*Matė sapne kopėčias...* Kopėčios ir laipioją jomis angelai vaizduoja nuolatinę Dievo apvaizdą, kuri valdydama pasaulį naudojasi angelais. — ¹³*Aš esu...* Sekančiais žodžiais Dievas pastatė Jokubą įpėdiniu savo pažadų, kitados suteiktų jo tėvui ir seneliui. — ¹⁴*Palaimintos bus tavyje...* Pranašystė apie kilsiantį iš Jokubo giminės Mesiją. — ¹⁶*Iš tikrųjų...* Jokubas žinojo, kad Dievas yra visur esantis; bet jis nesitikėjo, kad Viešpats jam apsieiktų ypatingu būdu čia, toli nuo jo tėvo buveinės. — ¹⁷*Nusigandęs.* Sen Testamente nuolat minima baimė, apimanti žmones, kada jiems apsieiktų Dievas. — *Dievo namai...* Nes čia Jokubui buvo pasirodęs Viešpats,

ir jis matė išeinančius iš dangaus, tarsi pro jo duris, angelus. — ¹⁸*Pastatė jį paminklu...* Jokubas pastatė akmenį stačią, lyg kokį šulą, ebr *matstsebah*. Išpildamas aliejų ant akmens jį pašventino, kad būtų paminklas patirto Dievo gerumo. — ¹⁹*Betelis.* Tas vardas ebr kalboje reiškia tą pat, ką ir Dievo namai. Iš tikrųjų Beteliu Jokubas praminė ne arti stovintį miestą Luzą, bet pačią vietą, kur jam Viešpats buvo apsieiškęs. Tik vėliau tas vardas buvo duotas ir Luzai. Anot ebr t sakinyss taip skamba: ir praminė tą vietą Beteliu; o miesto vardas seniau buvo Luza. — ²⁰*Padarė...* Čia pirmą kartą sutinkamas šv Rašte Dievui padarytas apžadas. — ²²*Bus vadinamas Dievo namais,* nes čia Jokubas turėjo pastatyti Dievui altorių

^{29.} ¹*Rytų šalį:* į Mezopotamiją. ⁵*Nakhoro sūnaus Labano.* Labano tėvas buvo Batuelis, Nakhoras gi jo senelis. Labanas vadinamas Nakhoro sūnumi rytiečių papročiu plačia to

muo. ³Buvo gi paprotys, kad suvarę visas avis nurisdavo akmenį ir pagirdę kaimenes vėl jį užrisdavo ant šulinio angos. ⁴Jis tarė piemenims: Broliai, iš kur esate? Tie atsakė: iš Harano. ⁵Juos toliau klausdamas, jis tarė: O gal pažįstate Nakhoro sūnų Labaną? Jie atsakė: Pažįstame. ⁶Jis tarė: Ar sveikas? Jie vėl atsakė: Sveikas. Štai jo duktė Rakele ateina su savo kaimene. ⁷O Jokubas kalbėjo: Diena dar nesibaigia ir dar ne metas ginti bandas į tvartus; pagirdykite pirma avis ir ginkite jas ganyklon. ⁸Jie atsakė: Negalime, kolei neatgins visų galvijų ir kolei nenurisime nuo šulinio angos akmens, kad pagirdytumėm bandas. ⁹Jie dar tebesikalbėjo, ir štai Rakele atėjo su savo tėvo avimis, nes ji pati ganė bandą. ¹⁰Išvydęs ją Jokubas ir žinodamas ją esant savo brolaitę ir avis esant savo avyno Labano, nurito akmenį, kuriuo buvo uždaromas šulyns, ¹¹ir pagirdęs bandą ją pabučiavo ir ėmė balsiai verkti, ¹²ir jai pasisakė esąs jos tėvo brolis ir Rebekos sūnus. Ji gi pasiskubino duoti žinią savo tėvui. ¹³Tasai išgirdęs, kad atėjo jo sesers sūnus Jokubas, atbėgo jo pasitikti ir jį, apkabinęs ir išbučiavęs, nusivedė į savo namus. O išgirdęs kelionės priežastis, ¹⁴atsakė: Mano kaulas ir mano kūnas esi. Vienam mėnesiui pralinkus, ¹⁵jam kalbėjo: Argi dėl to, kad tu mano brolis, man tarnausi dykai? Sakyk, ką nori gauti algos?

Pak 12,20; 19,8;
Aug 26,4

Žem 31,13

¹⁶Labanas turėjo dvi dukteris: vyresniosios vardas buvo Lija, jaunesnioji gi buvo vadinama Rakele. ¹⁷Bet Lija buvo traiškanotom akim, Rakele gi gražaus veido ir dailios išvaizdos. ¹⁸Jokubas ją buvo pamilęs. Jis tarė: Aš tau tarnausiu už tavo jaunesniąją dukterį Rakele septyneris metus. ¹⁹Labanas atsakė: Aš mieliau tau ją duosiu, negu kitam vyrui; pasilik pas mane. ²⁰Jokubas tat tarnavo už Rakele septyneris metus, ir tai jam pasirodė, kaip keletas dienų; taip ją labai mylėjo. ²¹Ir jis tarė Labanui: Duok man mano žmoną, nes jau atėjo metas, kad aš pas ją įeičiau. ²²Tasai, sukviėtęs didelį prietelių skaičių į puotą, iškėlė vestuves. ²³Ir vakare įvedė pas jį savo dukterį Liją, ²⁴duodamas dukteriai tarnaitę vardu Zelpą. Jokubas įėjo pas ją, kaip tai buvo įprasta. Bet rytui išaušus, pamatė, kad tai Lija, ²⁵ir tarė savo uošviui: Kas gi tai yra, ką norėjai padaryti? Argi ne už Rakele aš tau tarnavau? Kam mane apgavai? ²⁶Labanas atsakė: Pas mus nėra papročio, kad jaunesniosios pirmos tekėtų už vyro. ²⁷Pabaigk šitų vestuvių savaitę ir aš tau duosiu taip pat aną už darbą, kuriuo man turėsi tarnauti dar kitus septynerius metus. ²⁸Jokubas sutiko ir savaitei praėjus vedė moterystėn Rakele, ²⁹kuriai tėvas buvo davęs tarnaitę Balą. ³⁰Pasiekęs tat pageidautą apsivedimą, labiau mylėjo antrąją negu pirmąją; ir tarnavo pas jį kitus septyneris metus

žodžio prasme. — ¹²Jos tėvo brolis plačia žodžio prasme. Jokubas buvo Labanui seserėnas

¹⁷Traiškanotom akim. Anot ebr t: silpnom akim, ar drumžlinom. — ¹⁸Aš tau tarnausiu. Neturėdamas atsiėšęs su savim, kaip kitados Abraomo tarnas Eliezeris /plg 24 sk/, turtų ir negalėdamas duoti Labanui pagal paprotį dovanų už jo dukterį, Jokubas apsiima jam sunkiai ir ilgai tarnauti. — ²⁸Vedė... Rakele. Antros

žmonos vedimas buvo pateisintas tuo, kad Lijos Jokubas nebegalėjo pamesti, Rakele gi jam priderėjo pagal sutartį už tarnavimą

³²Rubenas. Lijos ir Rakele's paaiškinimai, duodant sūnums vardus, ne visuomet tiksliai etimologiški ir gramatiški. Joms gana buvo šio tokio panašumo tarp paties vardo ir to, ką duodamu vardu norėta išreikšti. Taigi, ebr vardas *Re'uben* reiškia: Žiūrėkite, sūnus! O aiškin-

Mt 1,2

³¹O Viešpats matydamas, kad jis paniekina Liją, padarė ją vaisingą, kai tuo tarpu jos sesuo pasiliko nevaisinga. ³²Ji pradėjus pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Rubenas, sakydama: Viešpats išvydo mano paniekinimą; dabar mano vyras mane mylės. ³³Ir ji vėl pastojė nėščia ir pagimdė sūnų ir tarė: Kadangi Viešpats išgirdo mane esant paniekinimą, man davė dar ir šitą, ir praminė jį vardu Simeonas. ³⁴Ji pradėjo trečią kartą ir pagimdė kitą sūnų ir tarė: Taip pat dabar mano vyras laikysis manęs, nes aš jam pagimdžiau tris sūnus, ir praminė jį vardu Levis. ³⁵Ji pastojė ketvirtą kartą nėščia ir pagimdė sūnų ir tarė: Dabar aš šlovinsiu Viešpatį, ir todėl praminė jį Judu. Po to liovėsi gimdžiusi

30. ¹Rakelė, matydama save esant nevaisinga, pavydėjo savo seseriai ir tarė savo vyrui: Duok man vaikų, kitaip aš mirsiu. ²Įpykęs Jokubas jai atsakė: Argi aš esu Dievas? Juk jis tau nedavė tavo iščios vaisiaus. ³Bet ji sakė: Turiu tarnaitę Balą; jeik pas ją, kad ji pagimdytų ant mano kelių, ir kad iš jos aš turėčiau vaikų. ⁴Ir ji jam davė moterysten Balą, kuri, ⁵įėjus pas ją vyrui, pastojė nėščia ir pagimdė sūnų. ⁶Ir Rakelė tarė: Viešpats parodė man savo teisingumą ir išklausė mano balso, duodamas man sūnų; ir todėl praminė jį vardu Danas. ⁷Ir vėl Bala pradėjo ir pagimdė kitą, ⁸dėlei kurio Rakelė sakė: Dievas man davė varžytis su mano seserimi, ir aš nugalėjau; ir pavadino jį Nephtaliu

⁹Lija pasijutus, kad liovėsi gimdžiusi, davė vyrui savo tarnaitę Zelpą. ¹⁰Tai pastojus nėščia ir gimdant sūnų, ¹¹ji tarė: Laimingai; ir todėl pavadino jį vardu Gadas. ¹²Zelpa pagimdė taip pat antrą. ¹³O Lija tarė: Tai mano laimei; kadangi moters vadins mane laiminga; ir todėl pavadino jį Aseru. ¹⁴O Rubenas, išėjęs kviečiapjūtės metu laukan rado mandragorų, kurias atnešė savo motinai Lijai. Ir Rakelė tarė: Duok man tavo sūnaus mandragorų dalį. ¹⁵Ji atsakė: Ar dar maža tau rodosi, kad iš manęs atėmė vyrą, jog nori atimti ir mano sūnaus mandragoras? Rakelė tarė: tegul jis guli su tavim šią naktį už tavo sūnaus mandragoras. ¹⁶Ir grįžtant vakarop Jokubui iš lauko, išėjo jo pasitikti Lija ir tarė: Įeisi pas mane, nes aš tave samdyte pasamdžiau už mano sūnaus mandragoras. Ir jis gulėjo su ja tą naktį. ¹⁷Dievas išklausė jos maldų, ir ji pastojė nėščia, ir pagimdė penktą sūnų, ¹⁸ir tarė: Dievas davė man užmokestį, nes aš daviau savo vyrui mano

dama jo reikšmę Lija sakė: Viešpats išvydo mano vargą, taip kad ž Ruben jai pasidarė iš sujungimo garsų Ra'ha ir Be'onji. Tą pat galima pasakyti apie kitus vardus. ³³Simeonas. Ebr Šim'on, t y, išklausymas. — ³⁴Levis. Ebr t Levi, t y Prisiiršimas, nuo žodžio *Illaveh*, laikysis manęs, prisiriš. — ³⁵Judas. Ebr Je'huda, t y, Šlovinimas, pagyrimas, nuo žodžio *'Odeh*, šlovinsiu

30. ³Pagimdytų ant mano kelių. Paimti ką tik gimusį kūdikį ant savo kelių reiškia tą pat, ką ir paskelbti jį savuoju, padaryti jį išūniu. Ijobas 3,12; Is 66,2. — ⁶Danas. Ebr Dan, teisėjas, nuo žodžio *dananni*, pa-

rodė man teisingumą. — ⁷Nephtaliu. Ebr *Naphthali*, mano kova, kariau Dievo kariones. — ¹¹Gadas. Ebr *Gad*, laimingas nuo ž *Bagad*, laimingai. — ¹³Aseru. Ebr *Ašer* mano laimei, kadangi... vadins mane laiminga. — ¹⁴Mandragorų. Ebr *Duda'im* taip buvo vadinama gana dažnai randamas Palestinoje žolynas turįs geltonus obuoliukus, kurie pribręsta rugiapjūtės metu. Senovėje tikėta, kad mandragoros gali padaryti moteriškes vaisingomis ir sužadinti vyrų meilę. Tos pačios nuomonės tebesilaiko ir dabar arabai. Lietuviai vietomis vadina tokią žolę kaukeliu. — ¹⁸Isakharas. Ebr *Iššaskar*, t y, už-

tarnaitę. Ir praminė jį vardu Isakharas. ¹⁹Lija vėl pastojus nėščia pagimdė šeštą sūnų, ir ²⁰tarė: Dievas apdovanojo mane gera dovana; dar ir ši kartą mano vyras bus su manim, nes aš jam pagimdžiau šešis sūnus; ir todėli praminė jį vardu Zabulonas. ²¹Po šito ji pagimdė dukterį vardu Dina

²²Viešpats atsiminė Rakele: Ją išklause ir padarė vaisingą. ²³Ji pastojus nėščia ir pagimdė sūnų, tardama: Dievas nuėmė nuo manęs paniekinimą. ²⁴Ir praminė jį vardu Juozapas, sakydama: Viešpats tepri-duoda man dar kitą sūnų!

²⁵Gimus gi Juozapui, Jokubas tarė savo uošviui: Paleisk mane, kad grįžčiau į tėvynę ir į savo kraštą! ²⁶Duok man mano žmonas ir mano vaikus, už kuriuos tau tarnavau, kad aš sau eičiau; tu žinai mano tarnystę, kaip aš tau tarnavau. ²⁷Labanas jam tarė: O kad aš rasčiau tavo akyse malonę! Iš patyrimo žinau, kad Dievas mane palaimino dėl tavęs; ²⁸nustatyk pats, koki užmokestį tau turėčiau duoti. ²⁹O jis atsakė: Tu žinai, kaip aš tau tarnavau, ir kaip tavo lobis padidėjo mano rankose. ³⁰Maža teturėjai, pirma, negu aš pas tave atėjau, o dabar tu pralobai, ir Viešpats tave palaimino su mano įėjimu; taigi teisinga, kad aš kada nors pasirūpinčiau ir savo namais. ³¹Tuomet Labanas sakė: Ką gi aš tau turiu duoti? O jis tarė: Aš nieko nenoriu, bet jei padarysi, ko aš reikalauju, vėl ganysiu ir sergėsiu tavo galvijus. ³²Apeik visas savo bandas, ir atskirk visas lopiniuotąsias ir dėmėtomis vilnomis avis; visos pilkos, dėmėtos ir lopiniuotos avys, o taip pat ir ožkos bus man mano atlyginimas. ³³Ir vėliau, kada ateis sutartas laikas, mano teisingumas duos man liudijimą tavo akivaizdoje; ir visa, kas nebus lopiniuota ir dėmėta, ir pilka, kaip tarp avių taip tarp ožkų, parodys mano vagystę. ³⁴O Labanas tarė: Sutinku, tebus, kaip prašai. ³⁵Ir jis

mokestis, nuo žodžių samdyti, pasamdžiau. — ²⁰*Zabulonas*. Ebr *Zebulun*, buveinė, nuo žodžio bus su manim

²⁴*Juozapas*. Ebr Joseph. Tuo vardu daroma aliuizija į du žodžiu 'asaph nuėmė/23 e/ ir *joseph, tepriededa*; todėl jis gali reikšti draug atimantis ir pridedantis

³¹*Aš nieko nenoriu*. Jokubas nereikalauja algos pinigais ar kokios nors kitos tiksliai apribotos, mokamos paskirtu metu. — ³²*Apeik...* Jokubo sutartis su Labanu paremta ant tos žinomos aplinkybės, kad Palestinoje avys būna paprastai baltos ir tik retkarčiais pilkos ar dėmėtos; ožkos paprastai juodos ar pilkos ir retai baltos ar dėmėtos. Jokubas palieka Labanui visas baltas avis ir pilkas ar juodas ožkas, jau esančias bandoje ar paskui būsiančias, sau išsidera visas kitas, todėl skiria sau palyginamai nedidelį užmokestį. Atskyrimui įvykus, anot aiškinimo šv Jieronimo, Labano bandas ganė toliau Jokubas, o Jokubui tekusi

banda buvo pavesta ganyti Labano sūnams. Tačiau Vulg šv Jieronimas tą dalyką išreiškė visai kitaip, padarydamas /35 e/ Jokubą ne vienokios vilnos bandų ganytoju; todėl iš Vulg gana sunku suprasti, ką Jokubas darė su Labano bandomis, kad savo gyvulius padaugintų. Ebr t taip galima išversti: Šiandien aš apeisiu visas tavo bandas, atskirdamas visus dėmėtus ir visus juodus erylčius ir tarp ožkų, visa, kas lopiniuota ir dėmėta; tai bus mano užmokestis. Ir tame pasirodys rytoj mano teisingumas, kada tau ateis metas duoti mano užmokestį: visa, kas ne lopiniuota ir ne dėmėta tarp ožkų ir kas ne juoda tarp erylčių, turės būti laikoma pavogta, jei bus su manim. — ³⁵*Ir jis tą dieną...* Anot ebr t: Ir jis atskyrė tą pačią dieną visus lopiniuotus ir dėmėtus ožius ir visas lopiniuotas ir dėmėtas ožkas, visa kur buvo baltumas ir visa, kas buvo juoda tarp erylčių, ir tai padavė savo sūnams. — ³⁶*Nustatė...*, — kad atskirtosios bandos negalėtų suseiti ir

ta dieną atskyrė ožkas ir avis, ir ožius, ir avinus lopiniuotus ir dėmėtus; visą gi bandą vienokios spalvos, tai yra balta ir juoda vilna, atidavė į savo sūnų rankas. ³⁶Ir jis nustatė, kad tarp jo ir žento, kurs ganė kitas jo bandas, būtų trijų dienų kelionės atstumas

³⁷Jokubas tat ėmęs žalias jovarų, migdolų ir medžliepių lazdeles vietomis jas nulupinėjo taip, kad tose vietose, kur žievė buvo nulupta, pasirodė baltumas; kur gi buvo nenulupinėta, pasiliko žalia; ir tuo būdu pasidarė margumas. ³⁸Ir jis jas dėjo į lovius kur buvo piliamas vanduo, kad atėjusios gerti bandos turėtų jas po akimis ir į jas žiūrėdamos burkštųsi. ³⁹Ir atsitiko, kad pačiame burkštimosi karštyje avys matė lazdeles ir gimdė lopiniuotus ir dėmėtus ir įvairiaspalvius erylčius. ⁴⁰Jokubas perskyrė savo bandą ir dėjo lazdeles į lovius prieš avių akis; ir visi baltieji ir juodieji buvo Labano, kiti gi Jokubo, bandoms esant kita nuo kitos atskirtoms. ⁴¹Taigi, kada avys burkštėsi ankstyvuojų metu, Jokubas dėjo lazdeles į vandens lovius prieš avių ir avelių akis, kad į jas žiūrėdami apsiveistų; ⁴²kada gi būdavo vėlyvasis burkštimas ir paskutinis apsiveisimas, jis jų nedėdavo. Taip vėlyvosios teko Labanui, o ankstyvosios Jokubui. ⁴³Ir žmogus be galo pralobo, ir turėjo daug bandų, tarnaičių ir tarnų, kupranugarių ir asilų

31. ¹Girdėdamas, kad Labano sūnūs rūgojo ir sakė: Jokubas paėmė visa, kas buvo mūsų tėvo, ir, jo lobiu praturtėjęs, pasidarė šlovingas; ²beto, pastebėjęs, kad ir paties Labano veidas buvo jo atžvilgiu nebe toks pat kaip anksčiau; ³o labiausiai, kadangi Viešpats jam sakė: Grįžk į savo tėvų žemę, į savo giminę, ir aš būsiu su tavim; ⁴jis nusiuntė ir pasišaukė Rakelę ir Liją į lauką, kur ganė bandas, ⁵ir juodviem tarė: Matau, kad jūsų tėvo veidas mano atžvilgiu nebe toks kaip anksčiau. O mano tėvo Dievas buvo su manim. ⁶Jūs žinote, kad aštarnavau jūsų tėvui visomis savo jėgomis. ⁷Bet jūsų tėvas mane apgaudinėjo ir keitė mano atlyginimą dešimtį kartų; o tačiau Dievas jam neleido manęs nukriauti. ⁸Kai jis sakė: Lopiniuotos bus tavo atlyginimas, visos avys gimdė lopiniuotus erylčius; o kai jis sakė priešingai: Visas baltąsias gausi algon,-visos bandos gimdė baltas; ⁹tuo būdu Dievas ėmė jūsų tėvo lobį

kad tuo būdu Labano bandoje būtų sutrukdytas nevienokios vilnos gyvulių padaugėjimas

³⁷*Jokubas tat...* Kaip Labanas stengėsi sumažinti Jokubo atlyginimą, taip tasai rūpinosi jo padauginimu. Jokubo gudrumas pasireiškė trejopai. Jis visų pirma, dėdamas išmargintas lazdeles į lovius, gaudavo iš Labano bandos kuo daugiausia ne vienokios vilnos gyvulių. Toliau, anot ebr t, kurs taip pat ne visai aiškus, kaip Vulg. Jokubas su savo banda taip elgėsi, kad joje kuo mažiausia galėjo atsirasti vienokios spalvos gyvulių, kurie pagal sutartį turėjo tekti Labanui. Pagaliau /41 ir 42 e/ Jokubas rūpinosi gauti kuo daugiausia sau priklausančios vilnos erylčių ir ožiukų tuo metu, kada gyvuliai buvo kuo stipriausi ir sveikiausi. Apie visa

šitą Jokubo ir Labano sutartį tai reikia pastebėti, kad jos tekstas nepasiliko nepakeistas; reikia spėlioti, kad kaipurie sakiniai buvo visai išleisti; juo labiau, kad iš kitur žinoma, jog Labanas ne kartą sutarties sąlygas keitė. Žr 31,7...

2/ Jokubo išėjimas iš Harano

31,1-55. Kilus pavydui dėl įgytų turtų ir pasireiškus nepalankumui, Jokubas gauna iš Viešpaties įspėjimą grįžti su savaisiais Kanaan ir slapčia palieka Labaną, kurs vejasi Jokubą; bet Dievas neleidžia padaryti jam ką nors pikto. Įvykus tarp juodviejų sandorai, Labanas sugrįžta Haraną

31. ¹*Dešimtį kartų.* Apibendrintas skaičius nurodąs, kad sąlygų pakeitimas buvo daromas dažnai. — ⁹*Die-*

ir man davė. ¹⁰Mat, avių apsisveisimo metui atėjus, aš pakėliau akis ir mačiau sapne margus ir dėmėtus ir nevienokios vilnos patinus einant prie patelių. ¹¹Ir Dievo angelas man tarė sapne: Jokubai! O aš atsakiau: Aš čia. ¹²Jis tarė: Pakelk savo akis ir matyk visus margus, lopiniuotus ir dėmėtus patinus einant prie patelių; nes aš mačiau visa, ką tau padarė Labanas. ¹³Aš esu Betelio Dievas, kur tu patepei akmenį ir padarei man įžadą. Dabar tat kelkis, išeik iš šito krašto ir grįžk į savo gimtąją šalį. ¹⁴O Raketė ir Lija atsakė: Bene lieka mudviem dar kokia dalis iš lobio ir tėvonystės mūsų tėvo namuose? ¹⁵Argi jis nepalaikė mudviejų tarsi šventimomis, ir ar nepardavė ir nesuvalgė mūsų užmokesčio? ¹⁶Bet Dievas ėmė mūsų tėvo lobį ir jį atidave mums ir mūsų vaikams; todėl daryk visa, ką tau Dievas įsakė

Aug 28,18

¹⁷Taigi Jokubas pakilo ir susodinęs savo vaikus ir žmonas ant kupranugarių iškeliavo. ¹⁸Jis pasiėmė visą savo lobį ir bandas ir ką tik buvo įsigijęs Mezopotamijoje ir keliavo pas savo tėvą Isaoką Kanaano žemėn

¹⁹Tuo metu Labanas buvo išėjęs avių kirpti, ir Raketė pasivogė savo tėvo dievaičius. ²⁰Jokubas nenorėjo pasisakyti savo uošviui, kad žadęs bėgti. ²¹Ir kada buvo išėjęs jis pats, o taip pat visa, kas jam priderėjo, ir persikėlęs per upę leidosi Galaado kalno linkon, ²²trečią dieną buvo pranešta Labanui, kad Jokubas pabėgęs. ²³Tasai, ėmė savo brolius, jį vijosi septynias dienas ir jį pavijo Galaado kalnuose. ²⁴Ir jis matė sapne Dievą, kurs jam tarė: Sergėkis kalbėti ką nors šiurkščiai prieš Jokubą

²⁵Kai Labanas su savo broliais pavijo Jokubą, jis buvo ištiesęs savo padangtę kalne. Tuomet ir šis ištiesė savo padangtę tame pačiame Galaado kalne. ²⁶Ir tarė Jokubui: Kodėl taip pasielgei, kad slapčia nuo manęs išsivarei mano dukteris, tarsi karo belaisves? ²⁷Kodėl norėjai išbėgti slapčia ir man nepasisakei, kad palydėčiau tave su džiaugsmu ir bubiniais ir kanklėmis? ²⁸Neleidai man pabučiuoti mano sūnų ir dukterų; pailaik padarei; o dabar, tiesa, ²⁹mano ranka įstengtų tau atsilyginti piktumu, bet jūsų tėvo Dievas vakar man tarė: Sergėkis kalbėti prieš Jokubą ką nors šiurkščiai. ³⁰Tiek to; tu geidei eiti pas savuosius ir pasiilgai savo tėvo namų; bet kam pavogei mano dievaičius? ³¹Jokubas atsakė: Tau nežinant išėjau, nes bijojau, kad neatimtumei prievarta savo dukterų. ³²Bet kad man prikaišioji vagystę, tai tas, pas ką rasi savo dievaičius, tebus nužudytas mūsų brolių akyse. Jieškok ir, ką tik pas mane rasi savo, atsiimk. Tai sakydamas jis nežinojo, kad Raketė buvo pavogus dievaičius. ³³Tuomet Labanas įėjo į Jokubo ir Lijos ir abiejų tarnaičių padangtes, bet nieko nerodo. O kai jis įėjo į Raketės padangtę, ³⁴jį skubiai paslėpė dievaičius po kupranugario balnu ir atsisėdo ant viršaus; jam gi

Žem 48,16

vas ėmė... Jokubas nemini čia savo gudrybės, bet pažymi, kad jo lobis padaugėjo Dievui leidžiant ir taip visą tą dalyką sutvarkant. — ¹¹Dievo angelas. Žr 16,7. — ¹³Betelio Dievas. Žr 28, 18...

¹⁸Mezopotamijoje. Ebr t Paddan-Aram

¹⁹Dievaičius. Ebr *theraphim*. Buvo tai naminiai dievaičiai, kuriais naudavosi burtams ir žavėjimams daryti. Labano šeima dar tikėjo į tikrąjį Dievą, bet tas tikėjimas jau

buvo suteptas pagonių prietarais. —

²¹Per upę: Euphratą — Galaado kalnu. Taip vadinami kalnai anapus Jordano tarp upių Jarmuko ir Arnono į šiaurę nuo Jaboko upės. Tokiuo pat vardu buvo vadinama ir visa apylinkė. — ²³Brolius: artimesnius giminaičius

²⁸Mano sūnų: vaikaičių. — ⁴²Bijoją Isaokas, t y, to, kurio bijojo Isaokas ir kurį jis garbino; todėl baimė čia reiškia tą patį, ką ir Dievas. — ⁴⁵Paminklu; ebr matstse-

iškratant visą padangtę ir nieko nerandant, ³⁵ ji tarė: Tenepyksta mano valdovas, kad negaliu prieš tave atsikelti; nes dabar atsitiko, kaip su moterimis darosi. Taip jieškančiojo uolumas buvo apviltas. ³⁶Tuomet Jokubas, supykęs ir bardamos, tarė: Už kurią mano kaltę ir už kurią mano nusidėjimą su tokiuo užsidegimu mane vijaisi, ³⁷ir iškratei visus mano rakandus? Ką gi radai iš viso tavo namų lobio? Padėk čia ties mano broliais ir tavo broliais ir jie tepadaro tarp mudviejų teismą. ³⁸Argi todėl aš buvau su tavim dvidešimt metų? Tavo avys ir ožkos nebuvo bergždžios; tavo bandos avinų aš nesuvalgiau, ³⁹nei žvėries sugautų aš tau nerodžiau, bet atlygindavau visą nuostolį; net kas buvo pavogta, iš manęs reikalavai. ⁴⁰Dieną kentėjau kaitrą, o naktį šaltį, ir miegas bėgo nuo mano akių. ⁴¹Taip aš tau tarnavau tavo namuose dvidešimt metų, keturiolika už dukteris ir šešerius už tavo bandas; tu keitei taip pat mano atlyginimą dešimtį sykių. ⁴²Jei nebūtų buvęs su manim mano tėvo Abraomo Dievas, kurio bijojo Isaokas, rasi, dabar būtų mane paleidęs pliką; Dievas pažvelgė į mano suspaudimą ir į mano rankų darbą ir vakar tave sudraudė. ⁴⁶Labanas jam atsakė: Mano yra dukterys ir vaikai, ir tavo bandos, ir visa, ką matai, yra mano; ką aš galiu daryti savo vaikams ir savo vaikų vaikams? ⁴⁴Eikš tat, ir padarykime sandorą, kad tai būtų paliudijimas tarp manęs ir tavęs. ⁴⁵Taigi, Jokubas ėmė akmenį ir pastatė jį paminklu. ⁴⁵Ir tarė savo broliams: Atneškite akmenų. Jie surinkę padarė krūvą ir ant jos valgė. ⁴⁷Tai Labanas pavadino Liudytojo kauburiu, o Jokubas Liudijimo krūva, kiekvienas pagal savo kalbos privalumą. ⁴⁸Ir Labanas tarė: Šitas kauburyš bus šiandien liudytojas tarp manęs ir tavęs; ir todėl jis buvo pramintas vardu Galaadas, tai yra Liudytojo kauburyš. ⁴⁹Viešpats tepažvelgia ir tegul teisia tarp mudviejų, kada atsitrauksime vienas nuo kito. ⁵⁰Jei tu varginsi mano dukteris ir jei įsivesi kitas žmonas virš jų, nėra kito mūsų sankalbos liudytojo, tik Dievas, kurs čia yra ir tai mato. ⁵¹Ir jis dar sakė Jokubui: Štai šitas kauburyš ir akmuo, kurį pastačiau tarp savęs ir tavęs, ⁵²bus liudytojas; šitas kauburyš, sakau, ir akmuo tebūna liudijimas, jei aš jį pereisiu, eidamas pas tave, ar tu pro jį praesi, manydamas man ką pikta, ⁵³Abraomo Dievas, ir Nakhoro Dievas, juodviejų tėvo Dievas tebūnie teisėjas tarp mudviejų. Jokubas tat prisiekė per Tą, kurio bijojo jo tėvas Isaokas, ⁵⁴ir, atnašavęs aukas kalne, pasivadino savo brolius, kad valgytų duonos. Pavalgę, jie tenai pasiliko. ⁵⁵Labanas, anksti atsikėlęs, pabučiavo savo sūnus ir dukteris, juos palaimino ir sugrįžo į savo vietą

Žem 48,16

32. ¹Taip pat ir Jokubas nuėjo tuo keliu, kuriuo buvo pradėjęs. Jį pasitiko Dievo angelai. ²Juos pamatęs, jis tarė: Tai yra Dievo stovykla; ir praminė aną vietą vardu Mahanajim, tai yra Stovykla. ³Po to jis siuntė

bah. — ⁴⁶*Broliams*: Savo valdinams, o gal taipgi Labano giminėms, kurie buvo ir Jokubui giminės. — ⁴⁷*Liudytojo kauburiu*... Padarytąjį kauburį Labanas pavadino savo kalba, t y aramaiškai *Jegar sahaduthah*, Jokubas gi ebraiškai *gal'ed*; tų abiejų pavadinimų prasmė ta pati: Kauburyš-liudytojas. — *Kiekvienas pagal savo*... Tie žodžiai Vulg vertėjo priedas

3/ *Jokubo sugrįžimas Kanaan*

32,1-33,17. Eidamas toliau pradėtu keliu Jokubas siunčia pasiuntinius pas savo brolių Esavą ir jam paskiria dovanas. Kovojančio su juo angelo pasirodymu sustiprintas, jis susitinka su Esavu ir pagaliau grįžta Kanaan

32. ¹*Pasitiko Dievo angelai*. Laimingai persiskyręs su Labanu, Jo-

pasiuntinius pirm savęs pas savo brolių į Seiro žemę Edomo kraštą ⁴ir jiems sakė, tardamas: Taip kalbėkite mano valdovui Esavui. Tai sako tavo brolis Jokubas: Buvau ateivis pas Labaną ir pasilikau iki šiai dienai. ⁵Turiu jaučių ir asilų, ir avių, ir tarnų, ir tarnaičių; ir dabar tai pranešu mano valdovui, kad rasčiau tavo akyse malonę. ⁶Ir pasiuntiniai sugrįžo pas Jokubą, tardami: Buvome nuėję pas tavo brolių Esavą, ir štai jis skuba tavęs pasitikti su keturiais šimtais vyrų. ⁷Jokubas labai nusigando ir baimės apimtas padalino su juo buvusius žmones, o taip pat bandas, ir avis, ir jaučius, ir kupranugarius į du būrius, ⁸sakydamas: jei Esavas ateis prie vieno būrio ir jį ištiks, išsigelbės kitas būrys, kurs pasiliks. ⁹Jokubas dar tarė: mano tėvo Abraomo Dieve ir mano tėvo Isaoko Dieve, Viešpatie, kurs man tarei: Grįžk į savo žemę ir į savo gimtąją vietą ir aš tau gera darysiu; ¹⁰aš nevertas visų tavo gailestingumų ir tavo ištikimybės, kurią laikei savo tarnui. Juk aš tik su lazda perėjau šitą Jordaną, o dabar grįžtu su dviem būriais. ¹¹Išgelbėk mane iš mano brolio Esavo rankos, nes aš jo labai bijau, kad kartais atėjęs neužmuštų motinos su vaikais. ¹²Tu sakeis man gerai darysiąs ir išplėsiąs mano palikuonis, kaip jūros smiltis, kurios dėl daugumo negali būti suskaitytos. ¹³Išmiegojęs tenai aną naktį, atskyrė iš to, ką turėjo, savo broliui Esavui dovanas: ¹⁴du šimtu ožkų ir dvidešimt avinų, ¹⁵tris dešimtis žindančių kupranugarių su jų kumeliukais, keturias dešimtis karvių, dvidešimt jaučių, dvidešimt asilų ir dešimtį asilaičių, ¹⁶ir išsiuntė per savo tarnus visus būrius atskirai, jiems sakydamas: Eikite pirm manęs, ir tebūna tarpas tarp vienos ir kitos bandos. ¹⁷Pirmajai jis įsakė, tardamas: Jei pasitiksime mano brolių Esavą, ir paklaus tavęs, kieno tu esi? Ar, kur eini? Ar, kieno tai, ką tu geni? ¹⁸Atsakysi: Tavo tarno Jokubo; jis išsiuntė dovanas mano valdovui Esavui; ir jis pats paskui ateina. ¹⁹Taip pat jis davė paliepimus antrajam ir trečiajam ir visiems, kurie ginė bandas, tardamas: Kalbėkite tais pačiais žodžiais Esavui, kai jį sutiksime, ²⁰ir pridurkite: pats tavo tarnas Jokubas eina paskui mus, nes jis sakė: aš jį permaldausiu dovanomis, kurios eina pirma, ir paskui jį išvysiu; gal jis manęs pasigailės. ²¹Taigi dovanos ėjo pirm jo, o pats jis pasiliko tą naktį savo stovykloje. ²²Anksti atsikėlęs, jis ėmė dvi savo žmonas ir tiek pat tarnaičių su vienuolika sūnų ir perbrido Jaboko brastą. ²³Jis pergabeno taip pat visa, kas jam priklausė ir ²⁴pasiliko pats vienas. Ir štai vienas vyras grūmėsi su juo iki ryto. ²⁵Tasai matydamas, kad jo negali įveikti, prisilietė jo strėnos gyslos, ir jį tuojau padžiūvo. ²⁶Po to tarė Jokubui: Paleisk mane, nes jau aušta. Jokubas atsakė: Aš tavęs nepaleisiu, jei manęs nepalaiminsi. ²⁷Tuomet vyras

kubas matė prieš save gal dar didesnę pavojų. Tą baimės valandą jis gauna naują patiprinimą iš Dievo, jam pasirodančio angelų būryje. — ²*Mahanaim*, ty, dvi stovyklos /angelų ir Jokubo/. Taip paskiau praminta artios vietos buvęs miestelis, dešiniame Jaboko krante, artios upės įtakos į Jordaną. Tebėra jis ir dabar ir vadinamas Mahneh. — ³*Į Seiro žemę*. Esavas jau buvo atsiskyręs nuo savo tėvo ir pasirinkęs sau buveinę Seiro žemėje, kurią imta vadinti taip pat Edomu ar Idumėja. Seiras buvo Khoriečių kunigaikštis. Taigi jo krašte

buvo apsigyvenęs Esavas. — ⁷*Jokubas labai nusigando*. Jis nežinojo apie ūpo pasikeitimą, įvykusį Esave, ir tebebijojo jo keršto. — ⁹*Mano... Dieve*. Padaręs visa, ko jį mokė žmonių išmintis, Jokubas kreipiasi karšta malda į Dievą, iš jo laukdamas pagalbos. — ¹⁰*Jordaną*. Ebr kalboje tas vardas reiškia upę; todėl jis gali būti čia suprantamas ne būtinai apie Jordano upę, bet apie Jaboko upę, kurios krante Jokubas tą valandą stovėjo

²²*Jaboko*. Dabar tas upelis, tekantis į Jordaną, yra vadinamas Nahr ez

tarė: Kuo tu vardu? Jis atsakė: Jokubas. ²⁸O anas tarė: Toliau tavo vardas bus nebe Jokubas, bet Israėlis; nes jei buvai galingas prieš Dievą, kaipgi labiau būsi galingas prieš žmones? ²⁹Jokubas jį paklausė: Pasakyk man, kaip tavo vardas? Anas atsakė: Kam klausies mano vardo? Ir jį palaimino toje pačioje vietoje. ³⁰O Jokubas praminė aną vietą vardu Phanuelis, sakydamas: Mačiau Dievą veidu į veidą, ir mano siela išliko gyva. ³¹Ir tuojau užteikė saulė, kaip tik jis praėjo pro Phanuelį; pats gi jis šlubavo viena koja. ³²Todėl Israėlio vaikai nevalgo iki šiai dienai gyvulių gyslos, kuri padžiūvo Jokubo strėnoje; kadangi buvo prisilietęs jo strėnos gyslos, ir jį pasidarė nejautri

33. ¹Jokubas, pakėlęs savo akis, pamatė ateinančią Esavą ir su juo keturis šimtus vyrų; jis atskyrė Lijos ir Raketės ir abiejų tarnaičių vaikus, ²ir pastatė abidvi tarnaiti ir juodviečių vaikus pirmoje eilėje, o Liją ir jos vaikus antroje eilėje, Raketę gi ir Juozapą, paskutinėje. ³Ir pats išėjęs priekin nusilenkė iki žemei septynis kartus, kolei neprisiartino jo broliis. ⁴Taigi Esavas, bėgdamas priešais savo broliui, jį apkabino ir, puolęs jam ant kaklo, jį bučiavo ir verkė. ⁵Pakėlęs akis, jis pamatė moteris ir jų vaikus ir tarė: Kas-gi yra šitie? Ir ar jie tavo? Jokubas atsakė: Tai kūdikiai, kuriuos Dievas dovanojo man, tavo tarnui. ⁶Ir prisiartinusios tarnaitės ir jų vaikai nusilenkė prieš jį. ⁷Priėjo taip pat Lija su savo vaikais ir nusilenkė. Po to pats paskutiniai nusilenkė Juozapas ir Raketė. ⁸Tuomet Esavas tarė: Ką reiškia tie būriai, kuriuos pasitikau? Atsakė: Kad rasčiau malonę pas mano valdovą. ⁹O jisai tarė: Aš turiu labai daug, mano brolau! Kas tavo, tebūna tau. ¹⁰Ir Jokubas sakė: O ne, meldžiamasis! Bet jei radau tavo akyse malonę, priimk iš mano rankos dovanėlę; nes taip aš regėjau tavo veidą, tarsi būčiau Dievo veidą regėjęs; būk man gailiaširdis ¹¹ir priimk palaiminimą, kurį tau atnešiau, ir kurį man dovanojo Dievas visa suteikdamas. Brolio prispirtas, jis priėmė ¹²ir tarė: Eikiva draug, ir aš būsiu tavo kelionės draugininkas. ¹³O Jokubas tarė: Žinai mano valdove, kad aš turiu su savim silpnučius vaikus ir apsiveisusias avis ir karves; jei aš jas greičiau varydamas pavarginsiu, visos bandos išgaiš viena diena. ¹⁴Teeinie mano valdovas pirm savo tarno, ir aš

Zerka. — ²⁴Ir štai vienas vyras... Kada Jokubas buvo pergabenęs visą savo lobį per Jakobą, tuomet jam pasirodė angelų burys, kaip tai paminėta jau aug 1 eil; dabar kalbama tik apie tai, kaip vienas angelų, vyro pavidale, ėjo su Jokubu imtynių, bet negalėjo jo įveikti ir tik prisiliesdamas jo kulšies gyslos padarė ją nejautrią. Iš to tačiau Jokubas suprato, kad su juo grūmėsi ne paprastas žmogus, bet pats Dievas. Plg 1-7; Oš 12,3-5. — ²⁸Israėlis. Tas vardas sudėtas iš *itsra*, buvo galingas prieš ir *El*, Dievas. Buvo pakeitimas toliau paaiškinama žodžiais: buvai galingas prieš Dievą, *tsarita 'im Elohim*. Duodamas naują vardą Dievas pažadėjo Jokubui pergalę ne tik Esavo, bet ir visų priešų. Tas garbin-

gas pavadinimas netrukus tapo nuosavu visų Jokubo palikuonių vardu. — ³⁰Phanuelis. Viešpaties veidas.

33. ¹⁰Jokubas... Nors Dievo sustiprintas Jokubas žinojo, kad Esavas jam nepadarys nieko pikta, tačiau jis ir pats visa daro, kad išgytų brolio malonę, o iš kitos pusės jis mandagiai atstumia nuo savęs jo globą, tarsi dar nevisai juo pasitikėdamas. — ¹⁰Taip regėjau... ty, tavo veidas man pasirodė pilnas malonumo ir gailėstingumo. — ¹⁴Kolei neateisiu... Jokubas kalba labai atsargiai. Iš jo žodžių negalima padaryti išvadų, kad jis būtų pasiketinęs eiti pas Esavą ilgesniam laikui ir tai su visomis savo gėrybėmis. — ¹⁷Sohotan. Ebr *Sukhoth*, miestelis netoli nuo Mahanaimo, tik kitoje Jor-

seksiu pamažu jo pėdomis, kaip matysiu, kad gali mano vaikai, kolei neateisiu pas mano valdovą į Seirą. ¹⁵Esavas atsakė: Meldžiu tave, kad bent iš esančių su manim žmonių pasilikytų tavo kelionės draugininkai. Jis tarė: Nėra reikalo! Man reikia tik, kad rasčiau tavo akyse malonę, mano valdove. ¹⁶Taigi Esavas sugrįžo tą dieną Seiran keliu, kuriuo buvo atėjęs. ¹⁷O Jokubas atėjo Sokotan. Ten jis pasistatė namus ir ištiesė padangtes, ir praminė aną vietą vardu Sokotas, tai yra Padangtės

¹⁸Jis nuvyko į Sikemiečių miestą Salemą, esantį Kanaano žemėje, po to kai buvo sugrįžęs iš Sirijos Mezopotamijos, ir apsigyveno prie miesto. ¹⁹Jis nusipirko lauko dalį, kurioje buvo ištiesęs padangtes iš Sikemo tėvo Emoro vaikų už šimtą erylčių. ²⁰Ir pastatęs tenai altorių šaukėsi ant jo į galingiausįjį Izraelio Dievą

34. ¹Lijos duktė Dina išėjo pasižiūrėti ano krašto moterų. ²Ją išvydęs Emoro Hevejiečio sūnus Sikemas, tos šalies kunigaikštis, pamilo, pagavo ir gulėjo su ja, ją išprievartaudamas. ³Ir jo širdis prisirišo prie jos, o liūdincią jis maldė meiliais žodžiais. ⁴Nuėjęs pas savo tėvą Emorą, tarė: Imk man šitą mergaitę moterystėn. ⁵Tai išgirdęs Jokubas, nesant namie jo sūnų, nes jie galvijus ganė, tylėjo, kolei jie nesugrįš. ⁶O kada Sikemo tėvas Emoras atėjo kalbėtis su Jokubu, ⁷štai jo sūnūs sugrįžo iš lauko, ir išgirdę, kas buvo atsitikę, labai įpyko, kadangi anas buvo bjauriai pasielgęs prieš Izraelį ir, begėdiškai apsieidamas su Jokubo dukterimi, buvo padaręs nedorą dalyką.

⁸Taigi Emoras jiems kalbėjo: Mano sūnaus Sikemo širdis prisirišo prie jūsų dukters; duokite jam ją į žmonas ⁹ir darykime vieni su kitais moterystes: savo dukteris duokite mums, o mūsų dukteris veskite ¹⁰ir

dano pusėje. — *Namus.* Jokubas matomai turėjo sumanymą pasilikti čia ilgesnį laiką

4/ *Jokubo pasilikimas Kanaane lig Isaoko mirčiai*

33,18-35,29. Atsiradęs Kanaane Jokubas perkasi sau lauką prie Sikemo ir pastato Dievui altorių. Neilgai trukus Jokubo sūnūs Simeonas ir Levis, keršydami už savo seserį, išgalabijo Sikemo gyventojus ir todėl kyla neprietelystė tarp aplinkinių tautų ir Jokubo namų. Dievui liepiant, Jokubas keliauja į Betelį, čia pastato žadėtąjį altorių Dievui, iš kurio pasirodymo gauna naują sustiprinimą. Iš čia Jokubas keliauja į pietus, kelionėje miršta Rakėlė, pagimdžius Benjaminą, o Jokubo nuliūdimas padidėja dėl sunkaus nusidėjimo Rubeno su tėvo gulove Bala. Pagaliau įvardijami visi Jokubo sūnūs ir pasakojama apie Isaoko mirtį

¹⁸*Salemą.* Nors ir dabar arti Sikemo tebėra nedidelis miestelis vardu Salemas, kurs galėjo būti jau Jokubo laiku, tačiau daugelis egzegetų, im-

dami ebr ž *šalem* būdvardžio prasme, spėlioja, kad čia kalbama ne apie jį; jie išverčia ebr t taip: Jis /Jokubas/ nuvyko laimingai į Sikemiečių miestą. — ¹⁹*Nusipirko.* Buvo tai antra nuosavybė, pirktą Žadėtojoje Žemėje. Plg 23,17-20. — *Už šimtą erylčių.* Taip išreikštos kainos didumas visai neaiškus. — ²⁰*Pastatęs altorių...* Arti Sikemo gyveno taipgi kurį laiką Abraomas, ir jis buvo pastatęs čia Dievui altorių.

34. ¹*Dina išėjo.* Gana daug metų jau buvo praėję nuo Jokubo sugrįžimo iš Mezopotamijos, nes Dina jau buvo užaugus mergaitė; bet Juozapui tuomet dar nebuvo 16 m, nes tik paskiau tame amžiuje jis buvo parduotas Egiptan, Jokubui jau gyvenant Ebrone. — ²*Heviečio.* Žr 10, 17. — ⁷*Prieš Izraelį.* Tas Dievo suteiktas pavadinimas jau buvo tapęs visos Jokubo giminės vardu.

⁸*Jūsų dukters,* t y, jūsų giminės dukters, ar tiesiog mergaitės. — ¹²*Padidinkite kraitį:* imkite kraitį didesnį, negu reikalauja vietinis paprotys. — ¹³*Jokubo sūnūs atsakė.* Di-

gyvenkite su mumis ; mūsų žemė jūsų valdžioje, įgyvenkite, verskitės ir ją valdykite. ¹¹O ir Sikemas sakė jos tėvui ir broliams : Trokštu rasti pas jus malonę, ir ką tik nutarsite, aš duosiu. ¹²Padidinkite kraitį ir reikalaukite dovanų, ir noriai duosiu, ko prašysite ; tiktai man duokite šitą mergaitę moterystėn. ¹³Jokubo sūnūs atsakė Sikemui ir jo tėvui apgaulingai, būdami įtūžę dėl jų seseriai padarytos prievartos : ¹⁴Negalime daryti ko geidžiame, nei duoti mūsų sesers neapipjaustytam žmogui ; tai uždrausta ir mums labai bjauru ; bet galėsime derintis su jumis tuomet, jei norėsite būti į mus panašūs, jei pas jus visi vyriškos lyties bus apipjaustyti ; ¹⁵tuomet duosime ir imsime mainais jūsų ir mūsų dukteris, gyvensime su jumis ir būsime viena tauta. ¹⁷O jei jūs nenorite apipjaustyti, atsiimsime savo dukterį ir eisime sau. ¹⁸Jų sumanymas patiko Emorui ir jo sūnui Sikemui ; ¹⁹jaunikaitis neatidėliojo ir sutiko įvykdyti tuojau, kas buvo reikalaujama, nes labai mylėjo mergaitę ir buvo žymiausias visuose savo tėvo namuose. ²⁰Ir juodu, įėjusiu į miesto vartus, kalbėjo žmonėms : ²¹Šitie vyrai ramūs ir nori su mumis gyventi ; tegul jie prekiauja mūsų žemėje ir ją teigyvena, nes, būdama erta ir plati, ji privalo apdirbėjų ; mes imsime jų dukteris moterystėn ir savąsias jiems duosime. ²²Yra tačiau viena kliūtis, kuri trukdo taip didelį gerumą ; mes turėtume apipjaustyti visus mūsų vyriškius, sekdami tos tautos paprotį, ²³tuomet ir jų lobis ir galvijai ir visa, ką jie turi, bus mūsų ; reikia tik šiam pritarti, o, gyvendami draug, padarysime vieną tautą. ²⁴Ir visi sutiko ir apipjaustė visus vyriškius. ²⁵Ir štai trečią dieną, kada žaidžų skaudėjimas būna didžiausias, du Jokubo sūnu Simeonas ir Levis, Dinos broliai, pasigriebę kalavijus, įėjo drąsiai į miestą ir, užmušę visus vyriškius, ²⁶nužudė taip pat Emorą ir Sikemą, atsiimdami iš Sikemo namų savo seserį Diną. ²⁷Juodviem išėjus, užpuolė užmuštuosius kiti Jokubo sūnūs ir apiplėšė miestą, keršindami už apgėdinimą, ²⁸ėmė jų avis ir galvijus ir asilus, visa naikindami, kas buvo namuose ir laukuose ; ²⁹nusivedė taip pat nelaisvėn jų vaikus ir moteris. ³⁰Kada tai buvo drąsiai padaryta, Jokubas tarė Simeonui ir Leviui : Susielojote mane ir padarėte mane neapkęstinu šitos žemės gyventojams Kananiečiams ir Pereziečiams ; mūsų nedaug, jie susirinkę ištiks mane, ir pražūsiu aš ir mano namai. ³¹Jie atsakė : Argi jiems buvo leista pasielgti su mūsų seserimi kaip su paleistuve ?

Žem 49,6

Aug 28,13

35. ¹Tuo tarpu Dievas kalbėjo Jokubui : Kelkis ir eik į Betelį, ten gyvenk ir padaryk altorių Dievui, kurs tau pasirodė, kai bėgai nuo savo brolio Esavo. ²Taigi Jokubas sušaukęs visus savo namus, tarė : Meskite šalin svetimus dievus, kurie yra tarp jūsų, ir apsikuopkite ir pakeiskite

nos broliai laiko save įgimtais jos globėjais, ir todėl jie tariasi apie visą reikalą. Jų statomas reikalavimas buvo teisingas, kaip paremtas religiniais sumetimais ; bet tai buvo labai peiktina, kad Jokubo sūnūs jį statė vien dėl to, kad jis jiems būtų pagiežos įrankis. — ²⁰[miesto vartus : į visokių susirinkimų ir tarybų vietą. — ²³Jų lobis ir... Kad greičiau įtikinūs miesto gyventojus, jiems žadama net tai, ko nebūtų buvę. — ²⁵Simeonas ir Levis. Minima čia tik

du Dinos broliu dėl jų ypatingo nuožmumo. Sikemiečius matomai buvo užpuolę ne vien juodu, bet ir visa jų apginkluotų tarnų gauja. Paskiau miestan atvyko kiti Jokubo sūnūs ir ėmė jį plėšti. Pirmaisiais tačiau žudynių kaltininkais pasiliko Simeonas ir Levis ; to juodviem Jokubas neužmiršo net mirties patalė

35. ¹Tuo tarpu... Atsiradus naujiems rūpesčiams, Dievas vėl teikiasi apsireikšti Jokubui, jam įsako keliauti į Betelį ir tenai pastatyti alto-

savo rūbus. ³Kelkitės ir eikime į Betelį, kad pastatytume tenai altorių Dievui, kurs mane išklausė mano suspaudimo dienoje ir buvo su manim mano kelionėje. ⁴Jie tat jam atidavė visus svetimus dievaičius, kuriuos turėjo ir buvusias jų ausyse auskarus, o jis tai užkasė po ąžuolu, esančiu už Sikemo miesto. ⁵Jiems išėjus, Dievo siūsta išgastis apėmė visus miestus aplinkui, ir jie nedrįso vyti pasitraukiančiųjų. ⁶Taigi Jokubas ir su jo visi žmonės atėjo į Lužą, esančią Kanaane, pramintą Beteliu. ⁷Tenai jis pastatė altorių ir praminė aną vietą vardu Dievo namai; nes toje vietoje jam buvo pasirodęs Dievas, kada bėgo nuo savo brolio. ⁸Tuo pačiu metu mirė Rebekos auklė Debora ir buvo palaidota prie Betelio po ąžuolu, ir ana vieta buvo praminta vardu Raudos ąžuolas. ⁹O Dievas vėl pasirodė Jokubui, kada jis jau buvo sugrįžęs iš Sirijos Mezopotamijos ir į palaimino, ¹⁰tardamas: Nebesivadinsi daugiau Jokubu, bet tavo vardas bus *Israėlis*. Ir praminė jį *Israėliu* ¹¹ir jam tarė: Aš esu visagalis Dievas; veiskis ir daugėk; tautos ir tautų daugybė kils iš tavęs, ir karaliai išeis iš tavo strėnų. ¹²Ir žemė, kurią daviau Abraomui ir Išaokui, aš duosiu tau ir tavo palikuonims po tavęs. ¹³Ir Dievas atstojo nuo jo. ¹⁴Jis gi pastatė toje vietoje, kurioje jam buvo kalbėjęs Dievas, akmeninį paminklą ir ant jo išliejo liejamų aukų ir apipylė aliejumi, ¹⁵ir praminė tą vietą vardu Betelis.

Aug 28,18

Aug 32,28

¹⁶Iš ten išėjęs, jis atvyko pavasario metu žemėn, kuria einama Ephraton; čia Rakele gimdė, ¹⁷bet gimdymas buvo sunkus, ir ji atsirado pavojuje. Pribuvęja jai tarė: Nebijok, nes ir ši kartą turėsi sūnų. ¹⁸Kadangi skausmai buvo taip dideli, kad siela jau buvo beišeinanti ir mirtis buvo jau čia pat, ji praminė savo sūnų vardu Benoni, tai yra: mano skausmo sūnus; tėvas gi jį pavadino Benjaminu, tai yra Dešiniosios sūnumi. ¹⁹Rakele tat numirė ir buvo palaidota prie kelio, vedančio Ephraton, tai yra Betliejun. ²⁰O Jokubas pastatė ant jos kapo paminklą. Tasai yra Rakeles kapo paminklas pasiliekas iki šiai dienai

Žem 48,7

²¹Išėjęs iš ten, jis ištiesė padangtę už Bandos bokšto. ²²Jam gyvenant aname krašte, Rubenas nuėjo ir miegojo su savo tėvo gulove Bala; tai jam

Žem 49,4

rių, kurį buvo žadėjęs, bėgdamas iš namų į Mezopotamiją. — ²*Meskite šalin...* Eidamas į Dievo apsišreikimo pašvęstą vietą, Jokubas įsako saviškiams tinkamai prisirengti, apvalyti savo širdis, todėl mesti šalin Rakeles pasivogtuosius dievaičius /teraphim/ ir kitus panašius dalykus, atsigabentus iš Mezopotamijos ar paimtus iš Sikemo, apsiplauti ir pakeisti viršutinius apdarus /šimloth/. — ⁴*Auskarus*, kurie Rytuose ne kartą tarnaudavo burtams daryti. — ⁷*Praminė*: atnaujino vardą. — *Dievo namai*. Ebr 'El Beth'el, Betelio Dievas. — ⁸*Rebekos auklė*. Ta pati, kuri minėta augščiau. Rebeka tuo metu jau buvo mirusi. — *Raudos ąžuolas*. Ebr 'al-lon bakhuth. — ⁹*Vėl pasirodė...* Tas pasirodymas buvo antras tikroje Kanaano žemėje. — ¹⁰*Nebesivadinsi...* Naujame pasirodyme Viešpats pakartoja ir iškilmingai patvirtina augščiau duotus Jokubui pažadus, o taip

pat panaujina vardo pakeitimą. — ¹⁴*Jis gi pastatė...* Kaip buvo žadėjęs 28, 22

¹⁶*O iš ten išėjęs...* Anot ebr t: ir ėjo iš Betelio ir buvo likusi kibra lig Ephratai. Kokį tolumą reiškia kibra, nežinia, bet ne daugiau kaip kilometrą. Ephrata buvo senovinis Betliejaus ir jo apylinkės vardas. —

¹⁸*Benoni... Benjaminu*. Abiejų vardų paaiškinimai įdėti tekstan vulg vertėjo. Dešinė ranka ar pusė reiškė laimę, todėl Benjamin vardo ebr *Binjamin* prasmė yra Laimės sūnus; nes motinos mirtimi nuliūdintas Jokubas jautėsi laimingas, kad nors kūdikis liko gyvas. — ¹⁹*Tai yra Betliejun*. Tas paaiškinimas ir 20 e pastaba, kad Rakeles paminklas pasiliekas iki šiai dienai, matomai, įdėti šiton vieton vėlesnio autoriaus, kada Israėlaičiai jau gyveno Palestinoje. Rakeles kapas tebėra ir dabar

²¹*Bandos bokšto*. Kur buvo tas bokš-

visai nepasiliko paslaptimi. Jokubo sūnų buvo dvylika. ²³Lijos sūnūs: Pirmagimis Rubenas, toliau Simeonas, Levis, Judas, Isakharas ir Zabulonas. ²⁴Rakeles sūnūs: Juozapas ir Benjaminas. ²⁵Rakeles tarnaitės Balos sūnūs: Danas ir Nephtalis. ²⁶Lijos tarnaitės Zelpos sūnūs: Gadas ir Aseras. Šitie yra Jokubo sūnūs, kurie jam gimė Sirijos Mezopotamijoje

²⁷Jis dar nuėjo pas savo tėvą Isaoką į Arbėjos miestą Mambrę, tai yra Ebroną, kur buvo ateiviai Abraomas ir Isaokas. ²⁸Ir Isaokui sukako šimtas aštuonios dešimtys metų amžiaus. ²⁹Nukaršęs senatvėje jis mirė; ir buvo sujungtas su savo tauta, pasenęs ir turėdamas amžiaus pilnybę; jį palaidojo du jo sūnūs Esavas ir Jokubas

36. Šitie yra Esavo palikuonys; jis taip pat ir Edomas. ²Esavas vedė žmonas iš Kanaano dukterų: Elono Hetiečio dukterį Adą ir Sebeono Hevetiečio dukters Anos dukterį Oolibamą, ³taip pat Ismaėlio dukterį, o Nabajoto seserį Basematą. ⁴Ada pagimdė Eliphazą; Basemata pagimdė Rahuelį. ⁵Oolibama pagimdė Jehu, Itheloną ir Korę. Šitie yra Esavo sūnūs, kurie jam gimė Kanaano žemėje. ⁶Esavas pasiėmė savo žmonas, ir sūnus, ir dukteris, ir visus savo namų žmones, ir lobį, ir galvijus, ir visa, ką galėjo turėti Kanaano žemėje, ir nuėjo į kitą šalį, ir pasitraukė nuo savo brolio Jokubo; ⁷nes abudu buvo labai turtingi ir negalėjo gyventi drauge, ir juodviejų negalėjo sutalpinti jų keleivystės žemė dėl bandų daugybės. ⁸Esavas gyveno Seiro kalnuose Jis yra taip pat ir Edomas

⁹Šitos yra Edomiečių tėvo Esavo giminės Seiro kalnuose ¹⁰ir šitie jo sūnų vardai. Esavo žmonos Ados sūnus Eliphazas; taip pat jo žmonos Basematos sūnus Rahuelis. ¹¹O Eliphazo sūnus buvo Temanas, Omaras,

tas, nežinia. Tokiuose bokštuose rasdavo sau prieglaudą piemenys su savo bandomis. — ²²Rubenas... Už tą bjaurią paleistuvystę iš Rubeno buvo atimtos pirmgimystės teisės. — *Jokubo sūnų...* Gimus paskutiniam Jokubo vaikui, minimi dar kartą visa dvylika Patriarko sūnų draug su jų motinomis

²⁷Nuėjo - paskutinį kartą. — ²⁸Isaokui sukako... Isaokui mirštant Jokubas turėjo 120 m, o jo sūnus Juozapas jau nuo keliolikos metų buvo Egipte. Bet įkvėptas autorius mini jau čia Isaoko mirtį, kad paskiau tuo dalyku neberekėtų pertraukti Juozapo istorijos. — ²⁹Palaidojo - šalia Abraomo ir Saros, dvalioje oloje, Makpeloje

5/Esavo palikuonys

36,1-43. Baigdamas visą Isaoko istoriją, autorius įvardija apsigyvenusio Seiro kalnuose Esavo palikuonis, kurie jam buvo gimę Kanaane ir Idumėjoje, taipgi Idumėjiečius ir Khoriečius kunigaikščius, ir pirmuosius Idumėjos karalius

36. ¹Esavo palikuonys. Kadangi Esavo palikuonims nebuvo lemta priklausyti Dievo išrinktajai tautai, todėl baigiant Isaoko istoriją minimi jau čia net ir tolesnieji jo pirmgimio sūnaus palikuonys, sudariusieji draug su Seiro krašto gyventojais atskirą tautą, Idumėjiečius. — ²Elono Hetiečio... Esavo žmonos minimos čia trečią kartą, bet ne visai tais pačiais vardais. Vardų pakeitimas įvyko per perrašinėtojų paklydimą, ar gal dėl to, kad moterys ištekėdamos ne kartą gaudavo naujus vardus. Pastebėtinas tačiau vienodumas svarbiausiose dalykuose: Esavas turėjo tris žmonas, dvi iš jų buvo Kananietės, viena gi Ismaėlio duktė. — ⁶Esavas pasiėmė... Esavas jau gyveno Seiro krašte, kada Jokubas grįžo iš Mezopotamijos; galutinai tačiau jis išsikraustė iš Hebrono, Jokubui jau sugrįžus ir gal mirus juodviejų tėvui. Brolių persiskyrimo priežastis pasakoma ta pati, kokia privertė skirtis Abraomą su Lotu

¹¹Temanas. Taip buvo vadinama žinoma ir vėliau Idumėjos giminė ir

1 Kron 1,35

Aug 13,6

Još 24,4

1 Kron 1,35

Sephas, Gatamas ir Kenezas. ¹²Esavo sūnaus Eliphazo gulovė buvo Tamna ; ji jam pagimdė Amaleką ; šitie yra Esavo žmonos Ados sūnūs. ¹³O Rahuelio sūnūs buvo Nahatas ir Zara, Samma ir Meza ; šitie yra Esavo žmonos Basematos sūnūs. ¹⁴Sūnūs, kuriuos pagimdė Esavo žmona, Sebeono dukters Anos duktė Oolibama, buvo šitie : Jehus, Ihelonas ir Korė

¹⁵Šitie yra Esavo vaikų kunigaikščiai, Esavo pirmgimio Eliphazo sūnūs : kunigaikštis Temanas, kunigaikštis Omaras, kunigaikštis Sephas, kunigaikštis Kenezas, ¹⁶kunigaikštis Korė, kunigaikštis Gatamas, kunigaikštis Amalekas ; šitie yra Eliphazo sūnūs Edomo žemėje ir šitie Ados sūnūs. ¹⁷Taip pat Esavo sūnaus Rahuelio šitie yra sūnūs : kunigaikštis Nabatas, kunigaikštis Zara, kunigaikštis Samma, kunigaikštis Meza. Tie tai yra Rahuelio kunigaikščiai Edomo žemėje : jie yra Esavo žmonos Basematos sūnūs. ¹⁸O šitie buvo Esavo žmonos Oolibamos sūnūs : kunigaikštis Jehus, kunigaikštis Ihelonas, kunigaikštis Korė. Šitie yra Esavo žmonos Anos dukters Oolobamos kunigaikščiai. ¹⁹Šitie yra Esavo sūnūs ir šitie jų kunigaikščiai ; jis gi ir Edomas

²⁰Šitie yra Seiro Horiečio sūnūs, vietiniai gyventojai : Lotanas, Sobalis, Sebeonas, Ana, ²¹Disonas, Eseras ir Disanas. Šitie yra Seiro sūnūs, Horiečių kunigaikščiai, Edomo žemėje. ²²O Lotamas turėjo sūnus Horį ir Hemaną ; o Lotano sesuo buvo Tamna. ²³Ir šitie Sobalio sūnūs : Alvanas, Manahatas, Ebalis, Sephas ir Onamas. ²⁴Ir šitie Sebeono sūnūs : Aja ir Ana. Ana yra tas, kuris rado tyruose karštus vandenį, ganydamas savo tėvo Sebeono asilus. ²⁵Jis turėjo sūnų Disoną ir dukterį Oolibamą. ²⁶Disono sūnūs yra šie : Hamdanas, Esebanas, Jetramas ir Kharanas. ²⁷Taip pat šitie yra Esero sūnūs : Balaanas, Zavanas ir Akanas. ²⁸O Disanas turėjo sūnus Husą ir Aramą. ²⁹Šitie yra Horiečių kunigaikščiai : kunigaikštis Lotanas, kunigaikštis Tobalis, kunigaikštis Sebeonas, kunigaikštis Ana, ³⁰kunigaikštis Disonas, kunigaikštis Eseras, kunigaikštis Disanas. Šitie yra Horiečių kunigaikščiai, viešpatavusieji Seiro žemėje

³¹Karaliai gi karaliavusieji Edomo žemėje pirma negu Izraelio vaikai turėjo karalių, buvo šitie : ³²Beoro sūnus Bela, o jo miesto vardas Benaba. ³³Bela mirė, ir jo vietoje karaliavo Zaros sūnus Jobabas iš Bosros. ³⁴Mirus Jobabui, jo vietoje karaliavo Husamas iš Temaniečių žemės. ³⁵Taip pat šitam mirus, jo vietoje karaliavo Badado sūnus Adadas, kurs sumušė Madianiečius Moabo krašte ; ir jo miesto vardas Avitas. ³⁶Mirus Adadui, jo vietoje karaliavo Semla iš Masrekos. ³⁷O šitam mirus, jo vietoje karaliavo Saulius nuo Rohoboto upės. ³⁸Ir šitam mirus, jo ipėdiniu karalystėje buvo Akhoboro sūnus Balananas. ³⁹Taip pat šitam mirus, jo vietoje karaliavo Adaras, o jo miesto vardas Phau ; jo žmona buvo vadinama Meetabelė, Mezaabo dukters Matredos duktė

⁴⁰Šitie yra Esavo kunigaikščių vardai pagal jų kilmę, vietas ir pavardes : Kunigaikštis Tamna, kunigaikštis Alva, kunigaikštis Jetetas, ⁴¹kunigaikštis Oolibama, kunigaikštis Ela, kunigaikštis Pinonas, ⁴²kunigaikštis Kenezas, kunigaikštis Temanas, kunigaikštis Mabsaras, ⁴³kunigaikštis Mag-

I Kron 1,38

kunigaikštystė. — ¹²Tamna. I Kron 1,36. Iš tos Tamnos padaryta, klaidingai perrašant, Eliphaso sūnų. Sūnūs : vaikaičiai

²⁰Seiro Horiečio. Seiru kitur buvo vadinami Idumėjos kalnai ir šalis ; čia gi yra asmens vardas. — ²⁴Rado tyruose karštus vandenį. Tokio karš-

to vandens šaltinių ir dabar yra keletas Seiro kalnuose

³¹Karaliai... Tie karaliai valdė visą Idumėjos kraštą ; augščiau gi minėtieji kunigaikščiai tik jos dalis ar atskiras gimines. — *Pirma negu...* Tie žodžiai gali būti čia vėlesnio laiko priedas ; bet galėjo juos parašyti

dielis, kunigaikštis Hirasas. Šitie yra Edomo kunigaikščiai, gyvenusieji jų užvaldytoje žemėje; jis taip pat yra Esavas, Idumėjiečių tėvas

37. ¹Jokubas gyveno Kanaano žemėje, kurioje jo tėvas buvo ateivis. ²Ir šita yra jo istorija

Juozapas, kada jam buvo sukakę šešiolika metų, dar vaikas būdamas, ganė kartu su savo broliais bandą. Jis būdavo su savo tėvo žmonų Balos ir Zelpos sūnumis. Jis įskundė tėvui savo brolius dėl jų bjauraus nusikaltimo. ³Israėlis mylėjo Juozapą labiau už visus savo sūnus, nes jam buvo gimęs senatvėje; jis jam pasiūdino margą apdarą. ⁴Jo broliai, matydami jį esant tėvo mylimą labiau už kitus sūnus, jo nekętė ir negalėjo su juo draugiškai kalbėti. ⁵Atsitiko taip pat, kad jis kartą broliams papasakojo savo sapną; tai sužadino dar didesnę neapykantą. ⁶Jis jiems sakė: Paklauskite mano sapno, kurį sapnavau! ⁷Man rodėsi, kad mes rišame lauke pėdus ir mano pėdas lyg kad atsikėlė ir stovėjo, o jūsų pėdai aplink stovėdami nusilenkė prieš mano pėdą. ⁸Jo broliai atsakė: Bene būsi mūsų karalius? Ar gal mes būsime paduoti tavo valdžion? Tie tai sapnai ir šnekos dar labiau pakurstė pavydą ir neapykantą. ⁹Jis sapnavo dar kitą sapną, kurį pasakodamas broliams tarė: Mačiau sapne lyg kad saulė ir mėnulis ir vienuolika žvaigždžių nusilenktų prieš mane. ¹⁰O kada tai papasakojo savo tėvui ir broliams, barė jį jo tėvas ir tarė: Ką reiškia tas sapnas, kurį sapnavai? Argi aš ir tavo motina ir tavo broliai nusilenksime prieš tave iki žemei? ¹¹Taigi, jo broliai jam pavydėjo; o tėvas tylomis svarstė tą dalyką

¹²Kada jo broliai, ganydami tėvo bandas, buvo prie Sikemo, ¹³Israėlis jam tarė: Tavo broliai gano avis Sikemo šalyje; eikš, aš tave siųsiu pas juos. Jis atsakė: ¹⁴Štai aš! Tuomet tėvas tarė: Eik ir pažiūrėk, ar visa gerai klojasi tavo broliams ir galvijams, ir man pranešk, kas darosi.

jau ir Mošė, nes pats Dievas Patriarkams buvo ne kartą žadėjęs, kad Išrinktoji Žydų tauta turės karalius.

³³*Bosra.* Dabar Besseira, minima dar Ješ 34,36 ir k

⁴⁰Šitie yra... Po karalių vėl ėmė valdyti Idumėją kunigaikščiai

3. Jokubo ir jo sūnų istorija

a/ Pirmoji Juozapo istorijos dalis

1/ Juozapas brolių parduotas Egiptan

^{37,1-36.} Tėvo numylėtasis Juozapas savo sapnų pasakojimu sukelia brolių pavydą, kurie pradžioje nori jį užmušti, bet patariant Rubenui ir Judui susilaiko nuo užmušimo ir parduoda jį Madaniečių pirkliams; tie gi, nusivedę Egiptan, parduoda jį Putipharui, tuo tarpu kad Jokubas jį aprauda kaip tariamai žvėrių sudraskytą

^{37.} ²Jo istorija. Jokubas buvo griežčiausia prasme tik Žydų tėvas;

jo gi ir jo palikuonių likimas labai artimai surištas su jo sūnaus Juozapo likimu

Šešiolika. Ebr ir visuose kituose tekstuose septyniolika. — *Dėl jų bjauraus nusikaltimo.* Jokubo sūnų nusidėjimas buvo prieš nekaltybės dorą; skaisti Juozapo siela jo negalėjo pakęsti. Tai buvo pirma brolių neapykantos priežastis. — *Israėlis mylėjo...* Čia nurodoma tik viena ypatingos meilės priežastis. Juozapas buvo pirmasis mylimos Jokubo žmonos Rakeles sūnus. — *Margą apdarą.* Buvo tai gana daili jupa su rankovėmis siekianti lig riešų /23 e/. — *Savo sapną....* Juozapo sapnai ir toliau Paraono tarnų bei paties Paraono, matomai, buvo Dievo siųsti. ¹⁰*Barė jį jo tėvas...* Sapno įvykimas rodėsi nesutinkąs su pagarba, priderančia gimdytojams iš vaikų

¹²*Buvo prie Sikemo.* Tuo metu, matomai, jau buvo užmiršta didelė skriauda, Jokubo sūnų padaryta Si-

Išsiųstas iš Ebrono slėnio, jis nuėjo į Sikemą. ¹⁵Tenai vienas vyras jį rado klaidžiojantį po lauką ir paklausė, ko jieškas. ¹⁶O jis atsakė: Jieškau savo brolių. Pasakyk man, kur jie gano bandas. ¹⁷Ir vyras jam tarė: Jie pasitraukė iš šitos vietos; girdėjau juos sakant: Eikime į Dotainą! Juozapas tat nuėjo paskui savo brolius ir rado juos Dotaine. ¹⁸Jie pamatė jį iš tolo, pirma negu prie jų prisiartinio, manė jį užmušti ¹⁹ir kalbėjosi tarp savęs: Štai ateina sapnuotojas. ²⁰Eikite, užmuškime jį ir imeskime į seną šulinį, ir sakysime: Laukinis žvėris jį prarijo, ir tuomet pasirodys, ką jam padės jo sapnai. ²¹Tai išgirdęs, Rubenas stengėsi jį išlaisvinti iš jų rankų ir sakė: ²²Neužmuškite jo ir neišliekime kraujo; bet imeskite jį į šitą šulinį, kurs yra tyruose, ir palikite savo rankas nesuteptas. Jis taip kalbėjo, norėdamas atimti jį iš jų rankų ir sugrąžinti tėvui. ²³Kaip tik Juozapas atėjo pas brolius, jie išvilko jį iš jo ilgo, margo rūbo ²⁴ir įmetė senan šulinin, kuriame nebuvo vandens

Žem 42,22

²⁵Po to, susėdę duonos valgyti, pamatė keliauninkus Ismaėlaičius ateinant iš Galaado ir jų kupranugarius nešant kvepalus ir sakus, ir miros sultis Egiptan. ²⁶Judas tat tarė savo broliams: Ką mums pravers, jei užmušime mūsų brolių ir paslėpsime jo kraują? ²⁷Geriau yra jį parduoti Ismaėlaičiams ir nesutepti mūsų rankų; nes jis yra mūsų brolis ir mūsų kūnas. Broliai pritarė tiems žodžiams. ²⁸Einant pro šalį Madaniečiams pirkliais, jie, ištraukę jį iš šulinio, pardavė Ismaėlaičiams už dvidešimt sidabrinių; tie gi nusivedė jį Egiptan. ²⁹Rubenas, sugrįžęs prie šulinio, neradaro vaikino ³⁰ir, perplėšęs rūbus, prieidamas prie brolių, tarė: Žuvo vaikas, ir kur aš eisiu? ³¹Jie gi ėmė jo rūbą, pamirkė ožio kraujuje, kurį buvo papjovę, ³²ir išsiuntė nunešti pas tėvą ir pasakyti: Štai ką radome. Žiūrėk, ar tai tavo sūnaus rūbas ar ne? ³³Pažinęs jį, tėvas tarė: Rūbas mano sūnaus; laukinis žvėris jį suėdė, skernagis prarijo Juozapą. ³⁴Ir perplėšęs rūbus apsvilkio ašutine, ilgą laiką apraudodamas savo sūnų. ³⁵Susirinkus visiems jo vaikams tėvo skausmo maldyti, jis nenorėjo priimti

Išm 10,13

kemo gyventojams ir buvo jau įvykusi taika. — ¹⁷*Dotainą*. Dabar Tell Dothan į šiaurę nuo Sikemo

²⁵*Ismaėlaičius*. Tie patys pirkliai toliau vadinami Madaniečiais — *Kvepalus*... Madaniečių vežamos prekės buvo kvepinčios augalų sultys ar sakai. Labai daug jų varto-davo Egipte balsimuodami lavonus. Madaniečiai versdavosi dar vergais. — ²⁸*Dvidešimt sidabrinių*. Tai buvo paprasta Mošės laikais vergo kaina. Jei sidabrinis siklis buvo vertas apie 6 lit, tai už Juozapą gauta ne daugiau kaip šimtas dešimtų litų. — ²⁹*O Rubenas*... Jo matomai nebuvo su broliais, kada tie pardavė Juozapą. — ³⁰*Perplėšęs rūbus*. Senovėje rūbus perplėsdavo ant krūtinės; buvo tai ženklas didelio nuliūdimo, skausmo, atgailos. — ³⁴*Ašutine*. Ebr *tsaq*. Buvo tai maišas iš kieto audeklo ar iš kupranugario plaukų, kuriuo apsvilkdavo ant nuogo kūno

išreikšdami didelį nuliūdimą ar darydami atgailą. — ³⁵*Nužengsiu pas savo sūnų*... Gražus pasireiškimas Jokubo tikėjimo į sielos nemarumą. Jis neabejoja, kad Juozapą sudraskė žvėrys, bet draug tiki, jo sielą gyvą esant kitame pasaulyje, ir laukia, kad ten jo paties siela susitiks su žuvusio sūnaus siela. Mirusių buveinė ebr vadinama *še'ol*, t y gilybės. — ³⁶*Paraono kamarponiui* Daugelis tarnų rytų karalių rūmuose būdavo iš tikrųjų romytiniai /lot eunuchus/; bet su laiku pradėta taip vadinti apskritai augštesnius karaliaus valdininkus. Minimas čia kamarponis buvo vedęs. — *Kareivių vadui*: viršininkui kareivių, pasikirtų sergėti karaliaus rūmus ir asmenį. Anot ebr t: budelių viršininkui. — *Pulipharui*. LXX: Petefres. Tas vardas tikrai egiptiškas /Peti para/ ir reiškia paskirtąjį dievaičiui Ra, t y, saulei

paguodos, bet tarė: Raudodamas nužengsiu pas savo sūnų į mirusiųjų buveinę. Tuo tarpu kai jis nepaliaujamai, verkė, ³⁶Madianiečiai pardavė Juozapą Egipte Paraono kamarponiui ir kareivių vadui Putipharui

1 Kron 2,3

Sk 26,19

Sk 26,19

38. ¹Tuo pačiu metu Judas, pasitraukęs nuo savo brolių, nuėjo pas vieną vyrą Odolamietį, vardu Hiramą. Jis ten pamatė vieno Kananiečio, vardu Suės, dukterį, ir paėmęs ją moterystėn, įėjo pas ją. ³Ji pradėjo ir pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Heras. ⁴Ir vėl ji pradėjo ir, pagimdžius sūnų, pavadino jį Onanu. ⁵Ji pagimdė taip pat trečią, kuri praminė Sela; tam gimus, ji nebeturėjo daugiau vaikų. ⁶Judas davė savo pirmgimiui Herui žmoną vardu Tamarą. ⁷Bet Judo pirmgimis Heras buvo netikęs Viešpaties akivaizdoje ir jis jam siuntė mirtį. ⁸Judas tat tarė savo sūnui Onanui: įeik pas savo brolio žmoną ir gyvenk su ja, kad duotumei savo broliui palikuonių. ⁹Jis, žinodamas ne sau gimsiant sūnus, įeidamas pas savo brolio žmoną elgėsi taip, kad ji negalėtų pastoti motina, nenorėdamas, kad vaikai gimtų brolio vardu. ¹⁰Ir už tat Viešpats jį ištiko, nes darė bjaurų dalyką. ¹¹Todėl Judas tarė savo marčiai Tamarai: būk našlė savo tėvo namuose, kolei neužaugš mano sūnus Sela; nes jis bijojo, kad ir tasai nenumirtų, kaip jo broliai. Ji nuėjo sau ir gyveno savo tėvo namuose

¹² Praslinkus ilgokam laikui, mirė Suės duktė, o Judo žmona. Gedulo skausmui praėjus, Judas ir bandos piemuo Odolamietis Hiras nuėjo pas savo avių kirpėjus į Tamną. Buvo pranešta Tamarai, kad jos šešiūras eina į Tamną avių kirpti. ¹⁴Nusivilkus našlystės rūbus, ji pasiėmė gaubtę ir, pakeitus apdarą, atsisėdo kryžkelėje, kur einama į Tamną; dėl to, kad Sela buvo užaugęs ir nebuvo jai duotas vyras. ¹⁵Pamatęs ją Judas ir spėliodamas esant kekšę, nes ji buvo apsidengus savo veidą, kad nebūtų pažinta, ¹⁶priešęs prie jos, tarė: Leisk man su tavim sugulti, nes nežinojo ją esant jo marčią. Jai atsakius: Ką man duosi už sugulimą su manim? ¹⁷Jis tarė: Atsiųsiu tau ožiuką iš bandos. Ir jai vėl sakant: Pakėsiu, ko tu nori, jei man duosi užstatą, kolei atsiųsi, ką žadi. ¹⁸Judas tarė: Kokio nori užstato, kad tau duočiau? Ji atsakė: Tavo žiedo, apyrankės ir lazdos, kurią turi rankoje. Iš šio sugulimo moteriškė tapo nėščia. ¹⁹Po to ji atsikėlė, nuėjo ir, nusivilkus apdarą,

2/ Judo palikuonys

38,1-30. Jokubo sūnus Judas veda žmoną Kananietę, iš kuriuos jam gimsta trys sūnus. Jiems užaugus, du vyresnieji miršta vienas po kito, nepalikdami vaikų iš Tamaros, kurią tėvas vienas paskui kitą buvo davęs moterystėn. Kadangi Judas nenori, kad ji taptų jo trečiojo sūnaus žmona, todėl Tamara apgavimu gauna palikuonis iš paties Judo ir pagimdo dvynus

38. ¹Judas, pasitraukęs... Judo pasitraukimas iš savo tėvo namų, moterystės su svetimtautėmis ir kilęs dorinis patvirkimas aiškiai rodė, kokiame dideliame pavojuje atsirado Jokubo giminė, gyvendama Kanaanė, ir kaip labai reikėjo gyvenimo

aplinkybių pakeitimo, kurį Dievo apvaizda rengė per Juozapo nuga benimą Egiptan. — *Adulamo*. Miestelis garsus Dovid istorijoje, į šiaurę nuo Hebrono. — ⁵*Tam gimus, ji...* Anot ebr t: ir jis /Judas/ buvo Ketsibe, kada ji pagimdė. Ketsibas ar Akhtsibas, buvo miestelis Adulamo apylinkėje. — ⁸*Įeik pas savo brolio...* Matomai jau ir tuomet buvo paprotys, vėliau Mošės įstatymdavystėje pavirtęs «levirato įstatu» /5 Moš 25,5.../, kad, mirus vyresniajam broliui be vaikų ir palikus našlę, ją turėdavo vesti jaunesnis brolis ir pirmas iš tos moterystės gimęs sūnus buvo laikomas mirusiojo brolio vaiku ir buvo jo įpėdinis

¹³*Bandos piemuo*. Dabartiniam ebr t: jo prietelis. — *Į Tamną*. Dabar Kirbet

kurį buvo pasiėmus, apsilviko našlystės rūbais. ²⁰Judas nusiuntė per savo piemenį Odolamietį ožiuką, kad atsiimtų užstatą, kurį buvo davęs moteriškai. Tasai, jos neradęs, ²¹pasiklausė anos vietos žmonių: Kur yra moteriškė, sėdėjusi kryžkelėje? Visiems atsakant: šitoje vietoje nebuvo kekšės, ²²jis sugrįžo pas Judą ir jam tarė: Aš jos neradau; tačiau anos vietos žmonės man sakė, kad ten niekuomet nesėdėjusi paleistuvė. ²³Judas tarė: tesizino. Ji tikrai negalės mūsų kaltinti už melagystę, o aš nusiunčiau ožiuką, kurį buvau žadėjęs, ir tu jos neradai. ²⁴Bet štai po trijų mėnesių pranešė Judui, sakydami: Tavo marti Tamara virto paleistuve ir, regisi, esanti nėščia. O Judas tarė: Išveskite ją, kad būtų sudeginta. ²⁵Vedama mirti, ji nusiuntė pas savo šešiūrą, tardama: Aš pastojau nėščia iš vyro, kurio yra šitie daiktai; pažink, kieno yra žiedas, apyrankė ir lazda. ²⁶Jis, pažinęs savo duotuosius daiktus, tarė: Ji už mane teisesnė, nes aš jos nedaviau savo sūnui Selai. Tačiau daugiau jis jos nepažinojo. ²⁷O atėjus gimdymo metui, pasirodė iščioje esą dvynai. Ir pačiame kūdikių užgimime vienas iškišo ranką, kurią pribuvėja perrišo raudonu siūlu, sakydama: ²⁸Šitas išeis pirmas. ²⁹Bet jam atitraukus ranką, išėjo antrasis, o moteriškė tarė: Kam dėl tavęs perplyšo plėvė? Dėl to jis buvo pramintas vardu Pharesas. ³⁰Paskui išėjo jo brolis, ant kurio rankos buvo raudonas siūlas; jį praminė Zara

Mt 1,3

1 Kron 2,4

39. ¹Taigi Juozapas buvo nuvestas Egiptan, ir jį nupirko vyras Egiptietis, Paraono kamarponis ir kareivių vadas Putipharas, iš rankų Ismaėlaičių, kurie jį buvo atvedę. ²Viešpats buvo su juo, ir jam viskas sekėsi; jis gyveno savo valdovo namuose, ³kurs geriausiai žinojo, kad Viešpats yra su juo, laiduodamas jam pasisekimą visuose jo užsiimuose. ⁴Juozapas rado malonę pas savo valdovą ir jam tarnavo. Jis jį padarė visako užvaizdu. Taip jis valdė pavestus sau namus ir visa, kas jam buvo paduota. ⁵Viešpats palaimino Egiptiečio namus ir padaugino kaip namuose, taip ir laukuose visą jo lobį; ⁶jis gi pats nieku kitu nesirūpino, kaip tik duona, kurią valgė

Tibneh. — ²⁴*Išveskite ją, kad...* Moterų nusikaltimai prieš dorą buvo kietai baudžiami Rytuose. Judas, nors tikrumoje neturėjo sumanymo duoti savo sūnui Selai moterystėn Tamaros, tačiau dabar pasirodė tebelaikęs ją Selos sužadėtine ir būdamas šeimos galva skiria nusikaltusiai marčiai bausmę, kaip svetmoteriai, liepdamas ją užmušti akmenimis ir sudeginti. — ²⁶*Ji už mane teisesnė.* Tuo pasakymu Judas tik apsvarsto savo pasiūlymą su Tamara, kaip su savo marčia. Jis nebuvo įvykdęs savo pažado duoti ją moterystėn Selai; todėl jos apgavimą vadina teisingu. Pats gi Tamaros apgavimas savyje ir svetmoterystė pasilieka neabejotina nuodėme. — ²⁹*Paresas.* Ebr Parets, plyšys. Taip jis buvo pramintas dėl to, kad, jam dar neišėjus iš motinos iščios, jau buvo perplėšta

plėvė, apdengianti kūdikį iščioje, ir tuomet buvo pasakyta: kam dėlei tavęs perplyšo plėvė *-parets*. Paresas priklauso Kristaus genealogijai, Mt 1,3. — ³⁰*Zara.* Ebr *Zarakh*-išeinantis

3/ Juozapas Putipharo namuose

39,1-20. Viešpačiui padedant, Juozapas įsigyja didelę malonę pas savo valdovą; kadangi tačiau nepasiduoda gašlios Putipharienės gundymams, nekaltai įskustas Juozapas įmetamas kalėjiman

39. ¹*Vyras Egiptietis.* Kada Juozapas buvo nuvestas Egiptan / apie 1920 m pirm Kristaus/ čia viešpatavo iš svetur atėjusi Hyksų tauta, davusi Egiptui dvi karalių šeimas, XV ir XVI /2100-1700 m pirm Kr/; todėl ne visi augsti karaliaus rūmų valdininkai buvo egiptiečiai. — ³*Vieš-*

Juozapas buvo gražaus veido ir dailios išvaizdos. ⁷Taip kad po daugelio dienų jo valdovė atkreipė savo akis į Juozapą ir tarė: Gulėk su manim. ⁸Bet jis atmetė jos nedorą siūlymą ir jai tarė: Štai mano valdovas visa man taip patikėjo, kad net nežino, ką jis turi savo namuose; ⁹ir nėra nieko, kas nebūtų mano valdžioje ar nebūtų man pavesta, iškyrus tave, kuri esi jo žmona, -kaip gi tat aš galiu daryti tą piktumą ir nusidėti mano Dievui? ¹⁰Tokiomis kalbomis moteriškė vargino jaunikaitį kasdien, o jis gynėsi nuo svetmoterystės. ¹¹Kartą, Juozapui įėjus į namus, kad atliktų kurį ten darbą, ir niekam kitam neesant, ¹²ji, nutvėrus jo rūbo skverną, tarė: Gulėk su manim. Jis, palikęs jos rankose apdarą, ištrūko ir išbėgo laukan. ¹³Moteriškė, matydama savo rankose apdarą ir save esant paniekintą, ¹⁴pasišaukė pas save savo namų žmones ir jiems tarė: Štai įvedė čia vyrą Ebrajį, kad su manim dariai elgtųsi; tasai įėjo pas mane, kad su manim sugultų; bet man sušukus, ¹⁵jis, išgirdęs mano balsą, paliko apdarą, kurį aš laikiau, ir išbėgo laukan. ¹⁶Kaltinimui patvirtinti ji parodė sugrįžusiam į namus vyrui sulaikytą apdarą ir tarė: Įėjo pas mane tarnas Ebrajis, kurį tu atvedei, kad su manim dariai pasielgtų; ¹⁸o išgirdęs mane šaukiant, paliko apdarą, kurį laikiau, ir išbėgo laukan. ¹⁹Tai išgirdęs ir i-tikėjęs žmonos žodžiams, valdovas labai įpyko; ²⁰ir padavė Juozapą kalėjimui, kur buvo sergimi karaliaus kaliniai, ir jis buvo ten užrakintas.

²¹O Viešpats buvo su Juozapu ir jo pasigailėjęs davė jam rasti malonės kalėjimo užvaizdo akyse, ²²kurs padavė į jo rankas visus kalinius, laikomus kalėjime; ir kas tik tenai darėsi, buvo po juo; ³ir pats nieku nebesirūpino visa jam pavedę; nes Viešpats buvo su juo ir jam duodavo pasisiekimo visuose darbuose

Ps 104,18

40. ¹Po šių įvykių pasitaikė, kad du Egipto karaliaus rūmų valdininkai, jo vynpylis ir duonkepys, nusikalto savo valdovui. ²Ir įpykęs ant jų dviejų Paraonas/nes vienas buvo vynpylių viršininkas, kitas duonkepys/, ³imėtė juodu karievių vado kalėjimui, kuriame buvo apkaltas ir Juozapas. ⁴O kalėjimo sargas padavė juodu Juozapui, kurs jiems ir

pats yra su juo. Pats Putipharas buvo pagonis ir netikėjo į Viešpatį; tik jis matė Juozapo tikėjimą ir tuo tikėjimu apsiaustus jo darbus, kurie buvo visuomet laimingi. — ⁴*Užvaizdu.* Visos turtingos Egipto šeimos, kaip nurodo senoviniai dokumentai, turėjo tokius užvaizdus, kuriems būdavo pavedami visi namų rūpesčiai. — ⁶*Jis gi pats...* Putipharo pasitikėjimas savo užvaizdu buvo taip didelis, kad jis pats nieku kitu nesirūpino, kaip tik gyvenimo džiaugsmis

⁷*Jo valdovė atkreipė...* Egiptiečiai nelaikydavo savo žmonių uždare nuo žmonių akių. Jos dalyvaudavo viešame gyvenime. — ¹¹*Vyrą Ebrajį.* Kad kaltybė rodytųsi dar didesnė, Putipharienė primena svetimą taria-mo nusikaltėlio kilmę. — ²⁰*Kalėjimui*

man. Buvo tai vienas iš viešų karaliaus kalėjimų, buvusių to paties Putipharo priežiūroje ir valdžioje

4/ Juozapas kalėjime

39,21-40,23. Ir kalėjime Viešpats neužmiršta Juozapo. Čia jis išgyja kalėjimo viršininko malonę ir pri-rengia sau išsilaisvinimą, išaiškina-mas dviejų Paraono valdininkų sap-nus

²¹*Kalėjimo užvaizdo.* To valdininko viršininkas buvo Putipharas

40. ¹*Jo vynpylis...* Vyno pilstyto-jas ir duonos kepėjas buvo augšti ka-raliaus namų valdininkai, kurių vie-nas prižiūrėdavo ir mėgindavo pa-duodamus į stalą vynus, antras gi — duoną ir kitokius iš teslos kepa-mus skanskonus. — ⁴*Tarnavo.* Ir ka-lėjimui įmesti augšti karaliaus val-

tarnavó. Kiek laiko praslinkus, kai juodu tebebuvo laikomi kalėjime, ⁵abudu sapnavo tą pačią naktį sapną, kurio išaiškinimas juodviem galėjo pritiktį. ⁶Išėjęs rytą pas juodu Juozapas ir pamatęs juos nuliūdusius, ⁷teiravosi, sakydamas: Kodėl judviejų veidas šiandien labiau nuliūdes negu paprastai? ⁸Juodu atsakė: Mudu sapnavome sapną ir nėra kas mudviem išaiškintų. Ir tarė juodviem Juozapas: Argi ne nuo Dievo pridera išaiškinimas? Pasakykite man, ką sapnavote? ⁹Pirmasis papasakojo savo sapną vynpylių viršininkas: aš mačiau ties savim vynmedį, ¹⁰kuriame buvo trys šakelės; pamažu jis sukrovė spurgus, pražydo ir pagaliau prisirpo vynuogės; ¹¹aš gi laikiau savo rankoje Paraono taurę, nuskyniau tat uogas ir išspaudžiau taurėn, kurią laikiau ir daviau taurę Paraonui. ¹²Juozapas atsakė: šitas yra sapno išaiškinimas; Trys šakelės yra dar trys dienos, ¹³po kurių Paraonas atsimins tavo tarnystę ir tau sugrąžins pirma buvusią vietą, ir tu jam davinėsi taurę žiūrėdamas savo pareigų, kaip tai darydavai pirma. ¹⁴Kai tau bus gera, atsimink mane; pasigailėk manęs ir paminėk Paraonui, kad mane išleistų iš šito kalėjimo, ¹⁵nes aš vogčia paimtas esu iš Ebrajų žemės ir čia nekaltas įmestas duobėn. ¹⁶Duonkepių viršininkas, matydamas, kad buvo išmintingai išaiškinęs sapną, tarė: Ir aš sapnavau, kad ant savo galvos turėjau tris miltų pintines ¹⁷ir pintinėje, buvusioje augščiau už kitas, aš nešiau visokius valgius, kurie daromi duonkepių būdu, ir paukščiai lesė iš jos. ¹⁸Juozapas atsakė: Toks yra sapno išaiškinimas: trys pintinės yra dar trys dienos, ¹⁹po kurių Paraonas nukirsdins tau galvą ir tave pakabins ant kryžiaus, ir paukščiai draskys tavo kūną

²⁰O po trijų dienų buvo Paraono gimimo sukaktuvės. Ta proga jis iškėlė visiems savo rūmų valdininkams dideles vaišes; o pokylio metu jis prisiminė vyno pilstytojų viršininką ir vyriausįjį duonkepį, ²¹ir vieną sugrąžino į jo vietą, kad vėl jam padavinėtų taurę, ²²kitą gi pakorė ant kartuvių, taip kad sapnų aiškintojo tikrumas pasitvirtino. ²³Tačiau vynpylių viršininkas, savo gerbūvyje, užmiršo savo sapno aiškintoją

dininkai turėdavo sau skirtą tarną; tokiu tarnu tapo Juozapas. — ⁵*Sapnų...* Dviem valdininkam jų sapnai pasirodė nepaprasti, ir juodu numanė, kad tuose sapnuose yra uždengta jų tolimesnio likimo paslaptis; bet pasilikdami kalėjime juodu negalėjo laisvai pasišaukti sapnų aiškintoją, kuris uždengtą paslaptį būtų mėginęs atspėti. — ⁸*Nėra, kas mudviem...* Du kaliniu laiko Juozapą paprastu sargu ir tarnu, todėl savo sapnų jam pradžioje nepasakoja. — *Argi ne nuo Dievo...* Yra sapnų, kuriuos siunčia Dievas; tai išpažįsta krikščionių mokslas; iš to mokslo taipgi žinoma, kad tokiuos sapnus gali išaiškinti tik pats jų davėjas Dievas, ar jo apšviestas žmogus. — ⁹*Vynmedį.* Kad jau žiloje senovėje Egipte buvo auginami vynmedžiai ir daromas vynas, dabar tikrai žinoma iš atrastų senovės dokumentų. — ¹³*Atsimins tavo tarnystę.* Anot ebr t:

pakels tavo galvą. Panašiais žodžiais pranašaujama ebr t ir antram valdininkui /19 e/ likimas, tik su nedideliu, bet daug reiškiančiu skirtumu prasmėje: nukels tau galvą. — ¹⁵*Vogčia paimtas:* be žinios tėvo, brolio Rubeno ir daugelio namiškių. *Iš Ebrajų žemės.* Taip Juozapas nurodo giminę, iš kurios buvo paimtas, o ne Kanaano šalį, kur tuomet gyveno dar ir kitos tautos. — ¹⁶*Ant savo galvos.* Taip paprastai nešiodavo Egipte ne per daug sunkias naštas. — ¹⁷*Visokius valgius.* Iš senovės Egipto paminėtų žinoma, kaip didelis buvo tenai mokėjimas kepti visokius skanškonius iš teslos. — *Paukščiai lesė.* Tai buvo negeras ženklas, pranašaujantis duonkepio nebegrijimą prie pareigų. — ¹⁸*Pakabins ant kryžiaus.* Galvos nukirtimas ir lavono pakorimas buvo viena sunkiausių bausmių, kuriomis bausdavo Egipte didelius nusikaltėlius

41. ¹Po dviejų metų Paraonas sapnavo sapną. Jis tarėsi stovįs paupyje; ²iš upės išėjusios septynios labai gražios ir riebios karvės ir ganėsi pelkėtose vietose; ³išsinėrusios iš upės taip pat kitos septynios karvės bjaurios ir labai suliesėjusios ir ganėsi pačiame upės krante žaliuojančiose vietose, ir prarijo anas, kurios buvo nuostabaus grožio ir riebumo. Nubudęs, Paraonas ⁴vėl užmigo ir sapnavo sapną; būk septynios pilnos ir dailios varpos išžėlusios iš vieno šiaudo; ⁵išdygę taip pat kita tiek menkų ir karščio nusvilintų varpų, ⁶ir jos prarijusios visą pirmųjų gražumą. Pabudęs, išgąščio apimtas, Paraonas, ⁸kai tik išaušo, siuntė, kad sušauktų visus Egipto žynius ir visus išminčius ir, jiems susirinkus, papasakojo sapną, bet nė vienas negalėjo jo išaiškinti.

⁹Tuomet pagaliau vyno pilstytojų viršininkas atsiminė ir tarė: Išpažįstu savo kaltybę: ¹⁰susirūstinęs savo tarnams karalius buvo liepęs įmesti mane ir duonkepių viršininką kareivių vado kalėjiman. ¹¹Vieną naktį abudu sapnavome sapną, pranašaujantį būsimus dalykus. ¹²Tenai buvo jaunikaitis Ebrajis, to paties kareivių vado tarnas; jam papasakoję sapnus, ¹³išgirdome tai, ką patvirtino paskesnieji atsitikimai; nes aš buvau sugrąžintas savo pareigoms, o anas pakartas ant kryžiaus. ¹⁴Karaliui įsakius, Juozapas buvo tuojau išvestas iš kalėjimo ir, nukirpus plaukus bei apvilkus kitais rūbais, pastatytas prieš karalių. ¹⁵Tasai jam tarė: Sapnavau sapnus, ir nėra kas juos išaiškintų; girdėjau, kad tu juos atspėjai puikiai. ¹⁶Juozapas atsakė: Dievas, o ne aš duos Paraonui palankų atsakymą. ¹⁷Paraonas tat papasakojo, ką buvo sapnavęs: Aš tariausi stovįs paupyje ¹⁸ir mačiau iš upės iškopiant septynias labai gražias ir nutukusias karves, kurios besiganydamos ėdė pelkės žolę. ¹⁹Ir štai šias sekė kitos septynios karvės taip bjaurios ir liesos, kad niekuomet tokių neesu matęs Egipto žemėje. ²⁰Jos, prarijusios ir suvirš-

5/ Juozapas Egipto viršininkas

41,1–57. Dievo apvaizdai laikant Juozapą savo globoje, atsitinka taip, kad Paraonas sapnuoja sapnus apie riebias ir liesas karves, o taipgi apie pilnas ir tuščias varpas; kadangi sapnų niekas negali išaiškinti, pakviestas pas Paraoną Juozapas juos išaiškina apie būsimą Egipte septynerių metų gerą derlių ir kitų septynerių metų badą; todėl Paraonas jį paskiria viso Egipto viršininku ir duoda jam žmoną, iš kurios jam gimsta du sūnū: Ephraimas ir Manasas. Juozapo pranašystė įvyksta ir po septynerių gero derliaus metų ateina badas, kurs visus priverčia pirktis duonos pas Juozapą.

41. ²*Karvės*: gyvulus labiausiai branginamas ir gerbiamas Egipte. Pastebėtina, kad riebios ir liesos karvės išeina iš Nilo, nuo kurio visai priklauso javų užderėjimas Egipte; riebiosios ganosi žaliuojančiose lygumose, nes gerais metais Nilo vanduo drėkina plačiai visą jo slėnį, tuo

tarpu kad blogųjų metų simbolis, liesosios karvės ganosi tik prie pat vandens. — ⁵*Iš vieno šiaudo*. — Egipte kviečių šiaudai paprastai turi po keletą varpų. — ⁶*Karščio nusvilintų*. Karštas pietryčių vėjas, pučiąs nuo Raudonosios jūros pakraščių, labai kenksmingas visiems javams, — ⁸*Visus Egipto žynius...* Visokių žyinių, burtininkų ir tt Egipte būdavo labai daug. Paraonas pasikviečia tuos, kurie buvo pagarsėję kaip sapnų aiškintojai. Ebr jie vadinami dviem vardais *khartummim* ir *khakhamim*. Pirmasis vardas gal reiškia tuos, kurių svarbiausia pareiga buvo rašyti ir skaityti hieroglifus.

⁹*Išpažįstu savo kaltybę*. Anot Vulg kaltybė čia pavadintas nedėkingumas Juozapo atžvilgiu, o anot ebr t buvusis nusikaltimas prieš Paraoną. — *Nukirpus*. Anot ebr t: nusiskutęs. Senovės Egiptiečiai nešiodavo trumpus plaukus ir skusdavo visą veidą, Žydai gi darė visai priešingai. Juozapas stodamas Paraono akivaizdon, turi prisitaikyti prie Egipto pa-

kinusios pirmąsias, ²¹neparodė jokio soties ženklo, bet pasiliko taip pat liesos ir bjaurios, kaip pirma. Nubudęs ir vėl miego nugulėtas, ²²sapnavau kitą sapną: Septynios pilnos ir gražios varpos išdygo ant vieno šiaudo. ²³Taip pat išžėlė iš šiaudo kitos septynios menkos ir karšto vėjo nusvilintos varpos, ²⁴kurių prarijo pirmųjų gražumą. Aš papasakojau sapną žiniams, ir nėra kas išaiškintų. ²⁵Juozapas atsakė: Karaliaus sapnas yra vienas. Dievas parodė Paraonui, ką jis padarysias. ²⁶Septynios gražios karvės ir septynios pilnos varpos yra septyneri gausybės metai ir turi tą pačią reikšmę sapne. ²⁷Taip pat septynios menkos ir liesosios karvės po anų iškopusios, ir septynios plonos ir deginančio vėjo ištiktos varpos yra septyneri būsimojo bado metai. ²⁸Tai vyks šitokia eile: ²⁹Štai, ateis septyneri didelio derlingumo metai visoje Egipto žemėje, ³⁰po kurių eis kiti septyneri metai tokio nederliaus, kad bus užmirštas visas pirma buvusių apstumas, nes badas sunaikins visą žemę, ³¹ir gausybės didumą prarys stokos didumas. ³²O kad antrą kartą sapnavai tą patį dalyką, yra tai tikrumo ženklas, kad Dievo žodis įvyks ir greitai išsipildys. ³³Dabar tat karalius tepasirūpina surasti išmintingą ir veiklų vyrą ir jį tepadarą Egipto žemės viršininku, ³⁴kurs įstatytų užvaizdus visose šalyse, ir po penktą javų dalį per septynerius derliaus metus, ³⁵kurie jau tuojau bus, surinktų į kluonus ir kad visi javai būtų supilti po Paraono valdžia ir laikomi miestuose, ³⁶ir būtų prirengti septynerių būsimų metų badui, kurs vargins Egiptą, idant kraštas nebūtų sunaikintas stokos

³⁷Patarimas patiko Paraonui ir visiems jo tarnams, ³⁸ir jis jiems kalbėjo: Argi galėsime rasti tokį vyrą, kurs būtų pilnas Dievo dvasios kaip šitas? ³⁹Tarė tat Juozapui: Kadangi tau Dievas nurodė visa, ką kalbėjai, argi aš galėsiu rasti išmintingesnį ar tau lygų? ⁴⁰Tu būsi ant visų mano namų, ir tavo įsakymų klausys visi žmonės; vien tik sostu būsiu už tave viršesnis. ⁴¹Paraonas dar sakė Juozapui: Štai aš tave statau ant visos Egipto žemės. ⁴²Ir jis ėmė nuo savo rankos žiedą ir jį užmovė ant jo rankos, ir jį apvilko ploniausios drobės apdaru, ir užkabino jam ant kaklo auksinę grandinę. ⁴³Paskui jį pasodino į savo antrąjį vežimą ir pirma einančiam šaukliui įsakė skelbti, kad visi lenktųsi prieš jį ir žinotų, kad jis yra visos Egipto žemės viršininkas. ⁴⁴Karalius taip pat sakė Juozapui: Aš Paraonas; be tavo paliepimo niekas nepakrutins visoje Egipto žemėje rankos ar kojos. ⁴⁵Ir pakeitė jo vardą,

Ps 104,21; 1 Mak
2,53; Apd 7,10

pročių. — ²⁵Karaliaus sapnas yra vienas. Nors sapnuota du atskiru sapnu, bet juodu reiškia vieną ir tą patį dalyką. — ²⁸Tai vyks... Anot ebr t: tas yra žodis, kurį pasakiau Paraonui. Tai, ką Dievas turi daryti, jis parodė Paraonui. Visame šitame pasakojime ebr t Vulgatoje išverstas laisvai ir trumpinant. — ³³Dabar tat karalius... Išaiškinęs sapnus Juozapas nurodo ir priemones, kurių reikia griebtis, kad apsigynus nuo neužderėjimo pasėkų. — ³⁴Po penktą javų dalį... Tai turėjo būti nepaprasta duoklė, bet, atsižvelgiant į aplinkybes, būtina. — ³⁵Į kluonus. Tam tikri kluonai javams supilti

visados būdavo Egipte; dabar tik jų skaičius turi būti padidintas

⁴²Žiedas su karaliaus vardu buvo svarbiausias suteiktos valdžios ženklas. Juo buvo daromi antspaudai visokiuose nutarimuose. — *Apvilko...* Apdarą iš ploniausios drobės dėvėdavo Egipto kunigai ir augščiausi valdininkai. — *Grandinę*. Dar vienas išaugštinimo ženklas. — ⁴³Į savo antrąjį vežimą, — pirmąjį pasilikdamas sau. — *Šaukliui įsakė skelbti...* Ano ebr t: ir šaukė prieš jį *'abrekhh*. Ką tikrai reiškia žodis *abrekhh*, nežinia; matomai juo buvo įsakoma duoti, gal parpuolus ant žemės, kniūbštiesiems, pagarbą naujam viršininkui. — ⁴⁵Pa-

ir jį praminė Egiptiečių kalboje Pasaulio Gelbėtoju, ir davė jam žmoną Heliopolies kunigo Putipharės dukterį Asenetę. Tuomet Juozapas iškeliavo į Egiptą žemę ⁴⁶jis buvo trijų dešimtų metų, kada stojo karaliaus Paraono akivaizdon/, ir apvažiavo visus Egipto kraštus

⁴⁷Atėjo septynerių metų derlius; ir surišti į pėdus javai buvo surinkti į Egiptą klounus; ⁴⁸taip pat visas javų apstumas buvo sukrautas kiekviename mieste. ⁴⁹Kviečių apstumas buvo taip didelis, kad galėjo būti palygintas su jūros smiltimis, ir jų daugumas perviršijo saiką

Žem 46,20; 48,5

⁵⁰Pirma negu atėjo badas, Juozapui gimė du sūnu, kuriuos jam pagimdė Heliopolies kunigo Putipharės duktė Asenetė. ⁵¹Ir jis praminė savo pirmgimį vardu Manasas, sakydamas: Dievas padarė, kad užmirščiau visus savo vargus ir savo tėvo namus. ⁵²Antrajam davė vardą Ephraimas, sakydamas: Dievas davė man augti mano neturto žemėje

⁵³Praslinkus septyneriems apstumo metams, buvusiems Egipte, ⁵⁴prasidėjo septyneri stokos metai, kuriuos buvo nusakęs Juozapas, ir prasidėjo badas visuose kraštuose; tik Egipto žemėje buvo duonos. ⁵⁵O ir čia prasidėjus badui, žmonės šaukėsi į Paraoną, prašydami maisto. Jis jiems atsakė: Eikite pas Juozapą ir, ką tik jis jums sakys, darykite. ⁵⁶Badas ėjo kasdien didyn visoje žemėje. Tuomet Juozapas atidarė visus klounus ir pardavinėjo Egiptiečiams, nes ir juos buvo prislėgęs badas. ⁵⁷Ir iš kitų kraštų ateidavo Egiptan, kad pirktųsi maisto ir apsigintų nuo bado

42. ¹Jokubas, išgirdęs kad javai parduodami Egipte, tarė savo sūnums: Kodėl nesirūpinate? ²Girdėjau, kad Egipte parduodami kviečiai; nueikite ir nupirkite, ko mums reikia, kad galėtumėm išlikti gyvi ir nežūtumėm nuo bado. ³Taigi, dešimt Juozapo brolių iškeliavo javų pirkti Egipte; ⁴mat, Benjaminas Jokubo buvo paliktas namie, kurs sakė jo broliams: kad jam kartais kelyje neatsitiktų kas pikta. ⁵Jie įėjo į Egiptą žemę kartu su kitais, keliavusiais duonos pirktis; nes badas buvo Kanaano žemėje

saulio gelbėtoju. Ebr t: *tsaphnath pa, neakh.* Tą Egiptišką vardą ne visi vienaip supranta; anot kaikiurių aiškintojų ebr t reiškias ne Pasaulio gelbėtoją, bet gyvybės penėtoją ar palaikytoją. — *Heliopolies.* Ebr t: *On.* Miestas į šiaurę nuo Memphio dešiniame Nilo krante. — *Putipharės.* Kitoks ištariamas vardo Putipharas. Plg 37,36. — *Asenetę.* Tas vardas reiškia: pašvęsta deivei Neith. — ⁴⁶*Trijų dešimtų metų.* Taigi Juozapas buvo jau 13 metų Egipte vergu. Plg 37,2

⁴⁷*Atėjo...* Ebr t truputį kitaip: ir žemė septyneriais derlingais metais davė vaisius pilnais pėdais. Ir jis rinko septynerių derlingų metų, buvusių Egipte, visokius javus ir krovė juos miestuose; kiekviename mieste krovė jis grūdus iš aplinkinių laukų. Ir Juozapas surinko grūdų labai

daug, taip kad liovėsi juos seikėjęs, nes perviršijo visoki saiką

⁵¹*Manasas.* Ebr: Užmiršinantis. —

⁵²*Ephraimas:* Dvigubai vaisingas. — *Neturto:* suspaudimo ar vargo žemėje, nes toks Juozapui pradžioje buvo Egiptas

⁵⁴*Prasidėjo visuose kraštuose:* visose aplinkinėse šalyse

b/ Juozapas ir jo broliai Egipte

1/ *Pirmoji Juozapo brolių kelionė Egiptan*

42,1-38. Bado prislėgtas Jokubas siunčia savo dešimtį sūnų Egiptan duonos nusipirkti. Pažinęs savo brolius Juozapas kalbasi su jais lyg su svetimais, vieną palieka kaliniu, o kitus išleidžia tik su sąlyga, kad jie antrą kartą atgabens Egiptan savo jauniausią brolių Benjaminą.

⁶Juozapas buvo valdovu Egipto žemėje, ir pagal jo valią javiai buvo parduodami kitoms tautoms. Kai jo broliai atėjo ir nusilenkė prieš jį, ⁷jis juos pažino, bet į juos kalbėjo šurkščiau, lyg kad į svetimus, klausdamas: iš kur atėjote? Jie atsakė: iš Kanaano žemės nusipirkti ko maistui reikia. ⁸Ir nors jis pažino brolius, tačiau jų nebuvo pažintas. ⁹Atsiminę sapnus, kuriuos kitados buvo sapnavęs, tarė į juos: Jūs esate žvalgai ir atėjote apžiūrėti silpnusių šalies vietų. ¹⁰Jie tarė: ne taip yra valdove! Tavo tarnai atėjo duonos pirktis. ¹¹Mes visi esame vieno vyro sūnūs; atėjome su ramybe; tavo tarnai neturi jokių piktų sumanymų. ¹²Jis jiems atsakė: Netiesa! Jūs atėjote apžiūrėti, kur yra krašto nesustiprintos vietos. ¹³O jie kalbėjo: mūsų tavo tarnų yra dvylika brolių, vieno vyro sūnų Kanaano žemėje; visų jauniausis yra su mūsų tėvu; vieno gi visai nebėra. ¹⁴Jis tarė: Tai ir yra, ką aš sakiau: Jūs esate žvalgai. ¹⁵Dabar aš jus ištirsiu. Vardan Paraono sveikatos! Jūs iš čia neišeisite, kolie neateis jūsų jaunesnysis brolis. ¹⁶Siųskite vieną iš jūsų ir teatvedie jį; jūs būsite apkalti, kolie nebus ištirta, ar tai, ką jūs sakėte, yra tiesa, ar melas; nes kitaip, kaip gyvas Paraonas, jūs esate žvalgai. ¹⁷Taigi jis juos įmetė kalėjiman trims dienoms

¹⁸Trečioje dienoje, išvedęs iš kalėjimo, jis jiems tarė: darykite, ką sakiau, ir išliksite gyvi; nes aš bijau Dievo. ¹⁹Jei esate ramūs, vienas jūsų brolis tepasilieka surištas kalėjime; jūs gi eikite ir vežkite javus, kuriuos nusipirkote, į savo namus, ²⁰ir atveskite pas mane jūsų jauniausįjį brolių, kad galėčiau ištirti jūsų žodžius ir nenumirtumėte. Jie padarė, kaip buvo pasakęs, ²¹ir kalbėjosi tarp savęs: teisingai kenčiame, nes nusikaltome mūsų broliui; matėme jo sielos sielvartą, kai mus maldavo, ir neišklausėme; todėl ir atėjo mums šitas suspaudimas. ²²Ir vienas jų, Rubenas, tarė: argi aš jums nesakiau: nedarykite neteisybės vaikui, o jūs manęs nepaklausėte? Štai reikalaujama jo kraujo. ²³O jie nežinojo, kad Juozapas supranta, nes jis kalbėjo su jais per vertėją. ²⁴Tuomet jis nusigręžė truputį ir verkė. Netrukus vėl atsigręžė ir jiems kalbėjo. ¹⁵Ir ėmęs Simeoną ir jį surišdinęs jų akyse, liepė tarnams pripildyti jų maišų grūdų ir sudėti atgal kiekvieno pinigų į jo maišą, be to duoti kelionei paviržio. Tie tai padarė

Žem 43,5

Aug 37,22

²⁶Anie, sukrovę javus ant asilų, iškeliavo. ²⁷Vienas atsirišęs maišą, kad duotų užiegoje gyvuliui pašaro, ir pamatęs maišo viršuje pinigų, ²⁸tarė savo broliams: man atiduota pinigai; štai guli maiše. Jie nustebę ir nusigandę kalbėjo vienas kitam: Kas gi tai yra, ką mums Dievas padarė? ²⁹Jie atėjo pas savo tėvą Jokubą Kanaano žemėn ir jam papasakojo visa, kas jiems buvo atsitikę, tardami: ³⁰Ano krašto valdovas kalbėjo į mus šurkščiai ir manė, kad mes esame šalies žvalgai. ³¹Mes jam atsa-

kurio tačiau nenori išleisti iš namų Jokubas.

42. ¹Jokubas... Badas buvo kilęs ir Kanaane ir jis pradėjo varginti čia gyvenusią Jokubą šeimą.

⁶Pagal jo valią... Javų pardavinėjimą svetimtautiams, su kuriais reikėjo elgtis atsargiau, Juozapas prižiūrėdavo pats; todėl kai tik atvyko keleivių būrys iš Kanaano, tuojau apie juos buvo pranešta Juozapui. — ⁷Šurkščiau. To reikėjo, kad

geriau savo brolius ištirtų, ar jie buvo pasitaisę, ar verti yra malonių, kurias Juozapas manė jiems suteikti.

— ⁹Silpnėsiu... Kananiečiai dažnai užpuldavo Egipto gyventojus ir tai tose vietose, kur nebuvo kariuomenės, kur nebuvo apginkluota. —

¹¹Vieno vyro sūnūs. Viena šeima juk nedrįstų užpulti Egiptą. — ¹⁵Vardan Paraono sveikatos. Anot ebr t: Kaip Paraonas gyvas. — ²⁵Sudėti atgal... Tuo savo pasielgimu Juozapas no-

kēme : esame ramūs ir nieko netykojame. ³²Esame dvvylika brolių, gimę iš vieno tėvo ; vieno visai nebėra, jauniausis yra su mūsų tėvu Kanaano žemėje. ³³Jis mums tarė : aš tai iširsiu, kad jūs esate ramūs : palikite vieną jūsų brolių pas mane, imkite jūsų namams reikiamą maistą ir eikite sau, ³⁴ir atveskite jūsų jauniausįjį brolių pas mane, kad žinočiau, kad jūs neesate žvalgai ir kad galėtumėt atgal atsūmti šita, kurs laikomas kalėjime ir kad paskui jums būtų leista pirktis, ko norite. ³⁵Tai pasakė, išpildami javus, kiekvienas atrado maišo viršuje įrištus pinigus. Jiems visiems nusigandus, ³⁶jų tėvas Jokubas tarė : Padarėte, kad liksiu be vaikų : Juozapo nebėra, Simeonas laikomas kalėjime, ir Benjaminą jūs norite išsivežti. Visos tos nelaimės krito ant manęs. ³⁷Rubenas jam atsakė : Užmušk du mano sūnu, jei aš jo tau atgal neatvesiu ; duok jį į mano rankas, ir aš jį tau sugrąžinsiu. ³⁸O jis atsakė : Mano sūnus neis su jumis ; jo brolis mirė, ir liko jis vienas ; jei jam atsitiks kokia nelaimė šalyje, į kurią einate, jūs įvargsite mano žilus plaukus su skausmu į mirusiųjų buveinę

43. ¹Tuo tarpu badas skaudžiai slėgė visą žemę. ²O suvalgius maistą, kurį buvo atsigabėję iš Egipto, Jokubas tarė savo sūnams : grįžkite ir nupirkite mums truputį maisto. ³Judas atsakė : Anas vyras mums pasakė ir prisiekdamas tarė : Neišvysite mano veido, jei neatsivesite su savim jūsų jauniausiojo brolio. ⁴Jei tat nori jį siųsti su mumis, mes eisime draug ir nupirksime, ko tau reikia. ⁵O jei nenori, mes neeisime ; nes anas vyras, kaip nesykį sakėme, mums paskelbė tardamas : Neišvysite mano veido be savo jauniausiojo brolio. ⁶Israėlis jiems tarė : mano nelaimei tai padarėte, kad jam pasisakėte turį dar kitą brolių. ⁷O jis atsakė : žmogus mūsų paklausė iš eilės apie mūsų giminę : ar gyvas tėvas, ar turime brolių ; ir mes jam atsakėme iš eilės pagal tą, ko mus klausinėjosi ; argi mes galėjome žinoti, kad jis pasakys : atsiveskite su savim jūsų brolių ? ⁸Taip pat Judas sakė savo tėvui : leisk vaikną su manim, kad eitumėm ir galėtumėm išlikti gyvi, kad nenumirtumėm mes ir mūsų kūdikiai. ⁹Aš laiduoju už vaikną ; iš mano rankos jo reikalauk ; jei aš jo neatvesiu atgal ir tau neatiduosiu, būsiu tau nusikaltęs amžinai. ¹⁰Jei nebūtų buvę atidėliota, jau būtumėm antrą kartą sugrižę. ¹¹Taigi, jų tėvas Israėlis jiems tarė : Jei taip reikia, darykite, ką norite ; pasiimkite su savim geriausių žemės vaisių ir nuneškite anam vyrui dovanų truputį sakų ir medaus, storakso, miros sulčių, pistacijos riešutų ir migdolų. ¹²Taip pat pinigų neškitės su savim dvigubai ; nuneškite atgal ir tuos, kuriuos radote maišuose ; gal tai buvo padaryta per klaidą. ¹³Imkite taip pat ir jūsų brolių ir eikite pas vyrą. ¹⁴O mano Visagalis Dievas tepadaro jį jums maloningą,

rėjo apdovanoti brolius ir parodyti jiems palankumą

³⁸Liko jis vienas, — gimęs iš Razelės. — ³⁸Į mirusiųjų buveinę. Plg 37,35

2/. Antroji Juozapo brolių kelionė Egiptan

43,1-45,28. Badui vis didėjant Jokubas vėl siunčia savo sūnus Egiptan ir nors nenoromis išleidžia su jais taipgi Benjaminą, už kurio su-

grįžimą tėvui laiduoja Judas. Juozapas priima juos meiliai, bet paskui ima bandyti, ar jie nepavydi Benjaminui ; pagaliau duodasi jiems pažinti save ir per juos kviečia atvykti Egiptan savo tėvą su visu jo lobiu.

43. ¹Apie mūsų giminę. Anot ebr t : apie mus ir mūsų gimines. — ¹¹Sakų...Storakso, miros sulčių. Plg 37,25. Vis tai buvo skaniai kvepiantieji ir labai branginami augalų sakai ir sultys, vartojami Egipte, ypač la-vonus balsimuojant. Sakai /ebr tsori,

kad jis sugrąžintų su jumis jūsų brolių, kurių laiko surištą, ir šitą Benjaminą; aš gi pasiliksiu, kaip našlaitis be vaikų. ¹⁶Taigi vyrai ėmė dovanų ir dvigubai pinigų ir Benjaminą ir nukeliavo Egiptan ir stojo prieš Juozapą.

¹⁶Jis, išvydęs juos drauge su Benjaminu, įsakė savo namų užvaizdui tardamas: Vesk vyrus į namus ir papjauk gyvulių ir prirengk puotą, nes jie valgys su manim pietus. ¹⁷Tasai padarė, kaip jam buvo įsakyta ir įvedė vyrus į namus. ¹⁸Tenai jie nusigandę sakė vienas kitam: Esame įvesti dėl pinigų, kuriuos pirma parsivežėme savo maišuose, kad primestų neteisingą kaltinimą ir prievarta pavergtų ir mus ir mūsų asilus. ¹⁹Todėl bejeinant į vidų prisiartinę prie namų užvaizdo, ²⁰jie jam kalbėjo: Mel-džiame, Tamstą, kad mūsų paklausytumei. Jau pirma buvome atvykę javų pirkti; ²¹o nusipirkę, kada atėjome į užėigą, atrišę savo maišus, radome jų viršuje pinigų, kuriuos dabar tiek pat sveriančius atnešėme atgal. ²²Bet mes atsinešėme dar ir kitų pinigų, kad pirktumėm, ko mums reikia. Mes nenujaučiame, kas juos būtų įdėjęs į mūsų maišus. ²³Jis atsakė: Būkite ramūs ir nebijokite. Jūsų Dievas ir jūsų tėvo Dievas davė jums turtų į jūsų maišus; nes pinigų, kuriuos man davėte, aš tikrai gavau. Ir atvedė prie jų Simeoną. ²⁴Kai jie buvo įvesti į namus, jiems atnešė vandens, ir jie nusiplovė sau kojas. Jis taip pat davė pašaro jų asilams. ²⁵Jie rengė dovanas, laukdami kolei neateis Juozapas vidudieny, nes buvo girdėję, kad tenai valgys pietus.

²⁶Taigi, Juozapas įėjo į savo namus ir jie jam atidavė dovanas, kurias laikė savo rankose, ir nusilenkė iki žemės. ²⁷O jis, maloningai atsakęs į pasveikinimą, paklausė jų tardamas: Ar sveikas jūsų senas tėvas, apie kurį man buvote kalbėję? Ar dar gyvas? ²⁸Jie atsakė: Tavo tarnas, mūsų tėvas, sveikas; jis dar gyvas ir nusilenkdami parpuolė prieš jį. ²⁹O Juozapas, pakėlęs akis, pamatė savo tikrąjį brolių ir tarė: Ar tai šitas jūsų mažasis brolis, apie kurį man buvote kalbėję? Ir vėl tarė: Dievas tebūnie tau maloningas, mano sūnau! ³⁰Ir jis pasiskubino išeiti, nes jis buvo susijaudinęs dėl savo brolio ir ašaros jam veržėsi iš akių; įėjęs į savo kambarį, jis verkė. ³¹Vėl nusiplovęs veidą išėjo ir susilaikydamas tarė: Atneškite valgius. ³²Kada buvo atnešta skyrium Juozapui ir skyrium broliams, taip pat kartu valgiusiems Egiptiečiams

mastix/ buvo gaunami iš medelio pistacia lentiscus; storaksas /ebr *nekhoth*, tragacantus/ — sakai iš augalo vadinamo astragalus; miros sultys /ebr *lot* ladanum / — skaniai kvėpintieji sakai, gaunami iš lapų augalo vadinamo Cistus

¹⁶*I namus*. Didikų, koks dabar buvo Juozapas, namai susidėdavo anuo metu Egipte iš keletos patalpų. Iš didelio kiemo buvo įeinama į prieškambarį, kur stovėjo kareivių sargyba. Toliauėjo didelis valgomasis kambarys; už jo mažas kiemas, aplink kurį buvo virtuvė, miegamieji kambariai, moterų kambariai; sandėliai ir tt. — ²³*Jūsų Dievas ir jūsų...* Dievas, kurį garbina jūsų šeima. Užvaizdas, kurs matomai buvo gavęs

iš Juozapo reikiamus nurodymus, nurašina dešimtį brolių, aiškindamas pinigų atsiradimą maišuose Dievo malone ir atveda prie jų Simeoną.

²⁷*O jis, maloningai...* Anot ebr t: ir LXX: O jis pasiklausė apie jį sveikatą ir tarė. — ²⁹*Pakėlęs akis*. Noras matyti Benjaminą privertė Juozapą jas pakelti. Jis atsiliepia į jį kaip mylintis tėvas. — ³⁰*I savo kambarį*. Miegamasis kambarys buvo visai arti valgomąjo. — ³²*Skyrium Juozapui...* Juozapas valgo prie atskiro stalo, kaip Egipto valdovas. Pakviestieji į pietus Egiptiečiai sėdasi skyrium nuo Juozapo brolių, laikydamiems savo papročio nevalgyti iš vieno indo su svetimtaučiais /žr Herodot 2,41/. — ³²*Stebėjosi*. Nuste-

skyrium /mat, Egiptiečiams yra uždrausta valgyti kartu su Ebrajais, nes jie laiko tokį pokylį suteptu/, ³³jie sėdėjo ties juo, pirmgimis pagal savo pirmgimystę ir jauniausias pagal savo amžių. Jie labai stebėjosi ³⁴pasiėmę dalis, kurias iš jo buvo gavę; ir visų didžiausia dalis teko Benjaminui, taip kad penkis kartus buvo didesnė negu kitų. Ir jie gėrė ir linksmai pokyliavo su juo

44. ¹Juozapas įsakė savo namų užvaizdai tardamas: Pripilk jų maišus javų kiek gali tilpti ir idėk kiekvieno pinigus į jo maišo viršų. ²Mano gi sidabrinę taurę ir kainą, kurią davė už kviečius idėk jaunesniajam į jo maišo viršų. Ir buvo taip padaryta. ³Rytui išaušus, jie buvo išleisti su asilais. ⁴Ir jau buvo iškeliaję iš miesto ir truputį paėję, kai Juozapas pasišaukęs namų užvaizdą, tarė: Kelkis ir vykis vyrus ir suėmęs sakyk: Kam atsilyginate piktu už gerą? ⁵Taurę, kurią pavogėte, yra ta pati, iš kurios mano valdovas geria ir kuria paprastai buria; jūs padarėte pikčiausį dalyką. ⁶Tasai padarė, kaip buvo lieptas: Juos sugavo ir jiems kalbėjo pagal įsakymą. ⁷Jie atsakė: Kodėl mūsų valdovas taip kalba? Lyg kad tavo tarnai būtų padarę taip bjaurų dalyką? ⁸Pinigus, kuriuos radome maišų paviršiuje, mes atnešėme atgal pas tave iš Kanaano žemės ir kaip gi tat galima manyti, kad mes būtume vogę iš tavo valdovo namų auksą ar sidabrą? ⁹Pas kurį nors iš tavo tarnų bus rasta, ko jiešakai, tenumiršta ir mes būsime mūsų valdovo vergai. ¹⁰Jis jiems tarė: Tebūna pagal jūsų nutarimą; pas kurį nors bus rasta, tas tebūna mano vergas, jūs gi būsite nekalti. ¹¹Taigi, skubiai nukėlė maišus žemėn, kiekvienas atrišo savąjį. ¹²Juos iškratęs, pradėdamas nuo vyriausiojo iki jauniausiam, rado taurę Benjaminio maiše. ¹³Jie perplėšė savo rūbus ir atgal sukrovę naštą ant asilų, sugrįžo į miestą. ¹⁴Judas pirmasis įėjo pas Juozapą broliais vedinas, (nes jis dar nebuvo išėjęs iš vietos), ir visi kartu sukiubo prieš jį ant žemės. ¹⁵Jis jiems tarė: Kodėl jūs norėjote tai padaryti? Ar nežinote, kad nėra man lygaus mokėjime žyniuoti? ¹⁶Judas jam tarė: Ką atsakysime mano valdovui? Ar ką kalbėsime, ar kuo galėsime pasiteisinti? Dievas rado tavo tarnų neteisybę; štai visi esame mano valdovo vergai, ir mes ir tas, pas kurį rasta taurė. ¹⁷Juozapas atsakė: Saugok Dieve, kad aš taip daryčiau;

Aug 42,13

bimo priežastimi buvo visų pirma brolių susodinimas pagal jų amžių. *Kurias iš jo buvo gavę...* Rytų kraštuose svečiai, kuriuos norėdavo ypatingu būdu pagerbti, gaudavo be kitų valgių dar dalį to, ką valgė pats kvietėjas. Didžiausia dalis, taigi ir didžiausia pagarba teko Benjaminui. *Linksmai pokyliavo.* Ebr ž *šakhar* nereiškia apsigėrimo, kaip būtų galima spėlioti iš Vulg /inebriati/, bet tik gėrimą lig sočiai, linksmą pokyliavimą

44. ¹*Juozapas...* Nauju brolių ištyrimu Juozapas nori pažinti, kokie santykiai yra tarp jų ir Benjaminio, ar reikalui atsiradus jie stengsis jį ginti, ar gal nelaimėje jį visai apleis. — ⁵*Geria... ir buria...* Dvi aplinky-

bės, darančios padarytąjį nuostolį skaudesnę ir žymiai padidinančios tariamą brolių kaltybę. Juozapas, Dievo apdovanotas galia atspėti ateitį, matomai tokiuo būrimu tikrumoje neužsiimdavo ir tik apsimeta taip daras. — ⁸*Pinigus, kuriuos...* Apkaltinti Juozapo broliai taip pasitik savo nekaltumu, kad iš anksto patys skiria sunkiausią bausmę už tariamą vagystę. — ¹⁰*Tebūna mano vergas.* Užvaizdas, laikydamasis savo viršininko pamokymų, sutinka palaikyti kaltininku tik vieną ir jam pakeičia mirties bausmę vergyste. — ¹³*Perplėšė savo rūbus... sugrįžo...* Broliai nedaro tariamam kaltininkui jokių priekaištų ir pasiryžę kentėti draug su juo

kas taure pavogė, tas tebūnie mano vergas; jūs gi eikite sau laisvi pas jūsų tėvą. ¹⁸O, arčiau priejęs, Judas drąsiai kalbėjo: Mano valdove, leisk savo vergui atsiliepti keletu žodžių į tavo ausis ir nepyk ant savo tarno; nes po Paraono tu ¹⁹mano valdovas. Tu klauseis pirmiau savo vergų: Ar turite tėvą arba brolių? ²⁰Ir mes atsakėme tau, mano valdove: mes turime pasenusį tėvą ir jauną brolių, jam gimusį senatvėje, kurio tikrasis brolis mirė; ir jį vieną jam tepaliko jo motina; tėvas gi jį myli nuoširdžiai. ²¹Tu sakei savo vergams: Atveskite jį pas mane, kad jį pamatyčiau savo akimis. ²²Mes minėjome mūsų valdovui: Vaikinas negali palikti savo tėvo, nes jei paliktų, tėvas numirs. ²³Ir tu kalbėjai savo vergams: Jei neateis kartu su jumis jūsų jauniausis brolis, neišvysite daugiau mano veido. ²⁴Nukeliavę tat pas tavo tarną, mūsų tėvą, jam papasakojome visa, ką mano valdovas kalbėjo. ²⁵Ir mūsų tėvas tarė: grįžkite ir nupirkite mums truputį maisto. ²⁶Mes jam tarėme: Negalime eiti! Nebent mūsų jauniausis brolis kelias su mumis, tada eisime drauge, kitaip gi, jam neeinant, nedrįstame stoti prieš ano vyro veidą. ²⁷Jis į tai atsakė: Jūs žinote, kad du sūnu man pagimdė mano žmona. ²⁸Išėjo vienas, ir jūs sakėte: Žvėris jį prarijo, ir iki šiolei jis neatsiranda. ²⁹Jei atsiimsite ir šitą, ir jam kas nors atsitiks kelyje, įvargsite mano žilus plaukus į požemius. ³⁰Taigi, jei aš ateisiu pas tavo tarną, mūsų tėvą, ir su manim nebus vaikino /kadangi su jo siela yra surišta ano siela/, ³¹ir jis išvys jo su mumis neesant, jis numirs, ir tavo tarnai įvargs jo žilus plaukus su skausmu į požemius. ³²Verčiau aš tebūsiu tavo vergas, kurs už jį laidavau ir apsižadėjau, sakydamas: Jei jo neatvesiu atgal, būsiu nusikaltęs savo tėvui visuomet. ³³Taigi, aš tavo vergas pasiliksiu užuot vaikino mano valdovo tarnyboje, o vaikinas tegul eina su savo broliais. ³⁴Nes aš negaliu sugrįžti pas savo tėvą be vaikino, kad nebūčiau liudytojas didelės nelaimės, prislėgsiančios mano tėvą

Aug 43,3-5

Aug 37,20-33

Aug 43,9

45. ¹Juozapas nebegalėjo ilgiau susilaikyti akyse daugelio tenai buvusių; todėl įsakė visiems išeiti laukan, kad nebūtų nei vieno svetimo, kada jis turėjo duotis pažinti broliams. ²Ir jis ėmė taip garsiai verkti, kad tai išgirdo visi Egiptiečiai ir visi Paraono namai. ³Paskui jis tarė savo broliams: Aš esu Juozapas; ar dar gyvas mano tėvas? Broliai, apimti didžiausio išgąščio, negalėjo atsakinėti. ⁴Jis jiems kalbėjo maloniai: Prisiartinkite prie manęs! O jiems prisiartinus: Aš esu Juozapas, jūsų brolis, kurį pardavėte Egiptan. ⁵Nebijokite ir nesisielokite labai mane pardavę šitan kraštan; nes dėl jūsų išgelbėjimo Dievas mane siuntė pirm jūsų į Egiptą. ⁶Nes tik dveji metai kaip badas prasidėjo šalyje; ir dar lieka penkeri, kuriais nebus galima nei artį, nei pjauti. ⁷Dievas mane siuntė pirma, kad jūs būtumėte laikomi šalyje ir galėtumėte turėti maisto jūsų gyvybei palaikyti. ⁸Ne jūsų sumanymu, bet

Apd 7,13
Žem 50,20

¹⁴Ir Judas... Judas pirmas eina pas Juozapą ir toliau užtaria Benjamina, nes už jį laidavo savo tėvui /plg 43,8-10/. — ¹⁵Kad nėra man... Anot ebr t: kad toks vyras, kaip aš, žyaviu sužino /t y, apie tai, kas atsitiko su taure/. ¹⁸O arčiau... Čia prasideda gražiausias ir gaudus Judo atsiliepimas, kuriame jis maldauja Juozapą paleisti Benjamina atsižvelgiant į nieku nekaltą jų tėvą Jo-

kubą. — ²⁷Mano žmona: mylimoji Raketė. — ²⁸Iki šiolei jis neatsiranda. Iš tų žodžių pasirodo, kad Jokūbas dar nebuvo visiškai nustojęs vilties, jog jo dingusis sūnus Juozapas gali kada nors atsirasti

45. ²Visi Egiptiečiai, — buvusieji Juozapo namuose, kurie išgirstus žodžius pasiskubino pranešti pačiam Paraonui ir jo namiškiams. — ⁸Paraono tėvu. Taip Egipto karaliai

Dievo valia aš čia atsiųstas. Jis mane padarė, tarsi, Paraono tėvu ir visų jo namų valdovu ir visos Egipto žemės kunigaikščiu. ⁹Skubėkite ir eikite pas mano tėvą ir jam tarsite: Tai sakydina tavo sūnus Juozapas: Dievas mane padarė visos Egipto žemės valdovu, ateik pas mane, kad nenumirtumei, ¹⁰ir gyvensi Geseno krašte, ir būsi arti manęs tu, ir tavo sūnūs, ir tavo sūnų sūnūs, tavo avys ir tavo galvijai, ir visa, ką turi. ¹¹Tenai tave maitinsiu /nes dar lieka penkeri bado metai/, kad nežūtumėte tu ir tavo namai ir visa, ką turi. ¹²Štai jūsų akys ir mano brolio Benjaminio akys mato, kad aš pats į jus kalbu savo burna. ¹³Nupasakokite mano tėvui visą mano šlovę ir visa, ką matėte Egipte; skubėkite jį atvesti pas mane. ¹⁴Ir puolęs savo broliui Benjaminui ant kaklo ir jį apkabinęs verkė, tam taip pat verkiant ant jo kaklo. ¹⁵Juozapas pabučiavo taip pat visus savo brolius ir ant kiekvieno apsiverkė, ir tuomet jie išdrįso į jį kalbėti

¹⁶Ir pasidarė žinoma, ir imta garsiai šnekėti karaliaus rūmuose: Atėjo Juozapo broliai! Paraonas apsidžiaugė, o taip pat visa jo šeima. ¹⁷Ir jis kalbėjo Juozapui, kad įsakytų savo broliams: Sukrovę naštą ant gyvulių, eikite Kanaano žemėn; ¹⁸imkite iš ten savo tėvą ir gimines ir ateikite pas mane, ir aš jums duosiu visas Egipto gėrybes, kad maitintumėtės žemės riebumu. ¹⁹Liepk taip pat imti iš Egipto žemės vežimų jų vaikams ir moterims vežti ir sakyk: Imkite savo tėvą ir skubėkite kuo greičiausiai čia ateiti. ²⁰Ir nepalikite nieko iš savo rakandų, nes visos Egipto gėrybės bus jūsų. ²¹Israėlio sūnūs padarė, kaip jiems buvo liepta. Juozapas jiems davė vežimų pagal Paraono paliepimą ir paviržio kelionei. ²²Jis liepė taip pat atnešti kiekvienam po dvejus rūbus; Benjaminui gi davė tris šimtus sidabrinių kartu su penkiais geriausiais rūbais; ²³tiek pat pinigų ir rūbų nusiuntė savo tėvui, pridėdamas dar dešimtį asilų apkrautų visokiais Egipto turtais, ir tiek pat asilių, kurios nešė javus ir maistą kelionei. ²⁴Tai gi, jis išleido savo brolius ir išeinantiems tarė: Nesivaidykite kelyje. ²⁵Jie, iškeliaavę iš Egipto, atėjo į Kanaano žemę pas savo tėvą Jokubą ²²ir jam pranešė sakydami: Tavo sūnus Juozapas gyvas, ir jis valdo visą Egipto žemę. Tai išgirdęs Jokubas jautėsi tarsi pabudęs iš gilaus miego, tačiau jiems netikėjo. ²⁷Bet jie jam pasakojo visą iš eilės. O kada pamatė vežimus ir visa, ką buvo atsiuntęs, jo dvasia atgijo, ²⁸ir jis tarė: Gana man, jei dar mano sūnus Juozapas gyvas; eisiu ir jį pamatysiu, pirma negu numirsiu

vadindavo vyriausius savo valdininus. — ¹⁰*Geseno krašte*. Ebr *'erets Gošen*. Taip buvo vadinama Egipto dalis tarp Taniškos Nilo rankovės, Tarpžemės jūros, slėnio, kuriuo dabar pravestas Sueco kanalas, ir kalnelių einančių nuo Karčiųjų Vandenų Nilo linkon. Juozapo laikais Geseno kraštas buvo žvymiai didesnis negu dabar, nes jo dalis, taip pat labai derlingas slėnis, paskiau buvo užpiltas ežero Menzaleh vandenų

¹⁸*Visas Egipto gėrybes*. Anot ebr t: Egipto žemės gėrybes. — ¹⁹*Vežimų*. Egipto vežimai buvo dvejopi: vienais vežiodavo visokias važtas, kitais naudodavosi kare. — ²⁰*Nepalikite nieko...* Tikriau anot ebr t:

jūsų akys tenesigaili jūsų rakandų. Persikraustant į taip tolimą kraštą, reikėjo kaikurie dalykai palikti vietoje, nes jų nebuvo galima pasiimti su savim. — ²²*Rūbus*. Ebr *šimlah* buvo vadinamas ilgas apsiaustas, kuriuo apdengdavo kitus apatinius drabužius. — *Sidabrinių*. Plg 37,26. — ²⁴*Nesivaidykite...* Duodamas dar broliams perspėjimas, kad jie nekeltų tarp savęs jokių ginčų apie tai, kas iš jų buvo labiau nusikaltęs Juozapo pardavime Egiptan. — ²⁶*Jautėsi tarsi pabudęs...* Anot ebr t: jo širdis pasiliko užšalus, nes jiems netikėjo. — ²⁸*Gana man, jei...* Pilna meilės Jokubo širdis visų labiausiai džiaugėsi vienu dalyku, kad jo sūnus gyvas

46. ¹Israėlis, iškeliavęs su visu, ką turėjo, atėjo prie Priesaikos šulinio ir atnašavęs tenai savo tėvo Isaoko Dievui aukas, ²išgirdo jį nakčia regėjime šaukiantį ir jam tariantį: Jokube, Jokube! Jis jam atsakė: Štai aš. ³Dievas jam tarė: Aš esu galingiausias tavo tėvo Dievas: Nebijok! Eik Egiptan, nes aš tenai padarysiu iš tavęs didelę tautą. ⁴Aš ten eisiu kartu su tavim, ir aš tave iš ten atgal grąžinsiu, o Juozapas savo rankomis užspaus tavo akis. ⁵Taigi, Jokubas pakilo nuo Priesaikos šulinio; ir jo sūnūs ėmė jį draug su savo vaikais ir žmonomis į vežimus, kuriuos Paraonas buvo atsiuntęs vežti seneliui ⁶ir visam, ką jis turėjo Kanaano žemėje; ir jis atvyko Egiptan su visais savo palikuonimis, ⁷su savo sūnumis ir vaikaičiais, su dukterimis ir draug su visa savo gimine

⁸Šitie yra Jsraėlio sūnų vardai, kai jis draug su savo vaikais įėjo į Egiptą. Pirmgimis Rubenas. ⁹Rubeno sūnūs: Enokhas, Phalias, Hesronas, ir Kharmis. ¹⁰Simeono sūnūs: Jamuėlis, Jaminas, Ahodas, Jakhinas, Soharas ir kananietės sūnus Saulius. ¹¹Levio sūnūs: Gersonas, Kaatas ir Meraris. ¹²Judo sūnūs: Heras, Onanas, Sela, Paresas ir Zara. Bet Heras ir Onanas mirė Kanaano žemėje. O Paresui gimė du sūnūs: Hesronas ir Hamulis. ¹³Isakharo sūnūs: Tola, Pua, Ijobas ir Semronas. ¹⁴Zabulono sūnūs: Saredas, Elonas, ir Jahelėlis. ¹⁵Šitie yra Lijos sūnūs, kuriuos jį pagimdė Sirijos Mezopotamijoje, ir taip pat jos duktė Dina; iš viso jos sūnų ir dukterų trys dešimtys trys sielos. ¹⁶Gado sūnūs: Sephijonas, Haggis, Sunis, Esebonas, Heris, Arodis ir Arelis. ¹⁷Asero sūnūs: Jamnė, Jesua, Jesuis, ir Berija; taip pat jo sesuo Sara. Berijo sūnūs: Heberis ir Melkijėlis. ¹⁸Šitie yra Zelpo sūnūs, kurią Labanas buvo davęs savo dukteriai Lijai. Ir šituos šešiolika sielų jį pagimdė Jokubui. ¹⁹Jokubo žmonos Rakėlės du sūnu: Juozapas ir Benjamins. ²⁰Juozapui gimė Egipto žemėje du sūnu, kuriuodu jam pagimdė Heliopolies kunigo Putipharės duktė Asenetė: Manasas ir Ephraimas. ²¹Benjamins sūnūs: Bela, Bekhoras, Asbelis, Gera, Naamanas, Ekhis, Rosas, Mophimas, Ophimas ir Aredas. ²²Šitie yra Rak lės sūnūs, kuriuos jį pagimdė Jokubui; iš viso keturiolika sielų. ²³Dano sūnūs: Husimas. ²⁴Nephtalio sūnūs: Jasiėlis, Gunis, Jeseris ir Salemas. ²⁵Šitie yra sūnūs Balos, kurią Labanas buvo davęs savo dukteriai Rakelei ir šituos jį pagimdė Jokubui; viso septynios sielos. ²⁶Viso sielų, įėjusių Egiptan su Jokubu ir iš jo kilusiu be jo sūnų žmonų, šešios dešimtys šešios. ²⁷Juozapo gi sūnų, jam gimusių Egipto žemėje, dvi sielos. Ir visų Jokubo namų sielų įėjusių Egiptan buvo septynios dešimtys

Apd 7,15

Jokš 1,4; Ps 104,23; Jokš 52,4

Š 1,1; 6,4; Sk 1,1; 1 Kron 5,

Š 6,15; 1 Kron 4,24

1 Kron 6,1 1 Kron 2,3; 4,21

1 Kron 7,1

1 Kron 7,30

Aug 41,50

1 Kron 7,6; 8,1

Pak 10,22

c/ Jokubas su savo šeima Egipte

1/ Jokubo atvykimas Egiptan

46,1-34. Dievui liepiant, Jokubas paklauso savo sūnaus pakvietimo ir keliauja su saviškiais, kurių vardai pasakomi, Egiptan; ten jį meilingai priima Juozapas ir pataria prašyti iš Paraono, kad jiems leistų apsigyventi Gešeno krašte

46. ¹Prie Priesaikos šulinio: Bersabėjon, į pietus nuo Hebrono. — *Atnašavęs... aukas.* Vietoje, pašvęstoje apsilankymu Abraomo ir Isaoko, Jokubas norėjo aukomis padėkoti Die-

vui už suteiktas malones. — ²*Išgirdo...* Jokubui čia paskutinį kartą apsirėiskė Dievas ir davė reikiamų pamokymų. — ⁴*Tave grąžinsiu*: ne patį Jokubą jo asmenyje, bet tik kilusią iš jo tautą. — ⁶*Ir visam...* Ebr t bent kiek daugiau žodžių, nors mintis visai ta pati: Ir ėmė savo galvijus ir ką buvo įgiję Kanaano žemėje, atėjo Egiptan Jokubas ir draug su juo visi jo palikuonys. Jis atsivedė su savim Egiptan savo sūnus ir savo sūnų sūnus, savo dukteris ir savo dukterų dukteris

¹⁰*Ahodas.* To vardo nėra 4 Moš

²⁸Jis nusiuntė Judą pirm savęs pas Juozapą jam žinios nunešti, kad jį pasitiktų Gesene. ²⁹O kada Jokubas tenai atvyko, Juozapas, pasikinkęs savo vežimą, nuvažiavo ton pačion vieton tėvo pasitikti; jį išvydęs puolė jam ant kaklo ir apsikabinęs verkė. ³⁰Tėvas tarė Juozapui: Jau linksmas numirsiu, nes mačiau tavo veidą ir palieku tave gyvą. ³¹O jis kalbėjo savo broliams ir visiems savo tėvo namams: Eisiu ir pranešiu Paraonui ir jam sakysiu: Mano broliai ir mano tėvo namiškiai, buvusieji Kanaano žemėje, atėjo pas mane; ³²jie vyrai avigoniai ir užsiima bandų auginimu; jie atsivarė draug su savim savo avis ir galvijus ir visa, ką galėjo turėti. ³³Ir kai jis jus pasišauks ir tars: Koks jūsų užsiėmimas? ³⁴Atsakykite: Mes, tavo vergai, esame piemenys nuo mūsų jaunystės iki dabar, kaip mes, taip ir mūsų tėvai. Taipgi sakysite, kad galėtumėtė apsigyventi Geseno žemėje; nes Egiptiečiai bjaurisi visais avigoniais

47. ¹Taigi, Juozapas įėjęs pranešė Paraonui tardamas: Mano tėvas ir broliai, jų avys ir galvijai ir visa, ką jie turi, atvyko iš Kanaano žemės ir štai sustojo Geseno krašte. ²Jis pastatė taip pat karaliaus akivaizdon penkis jauniausius iš savo brolių, ³kuriuos tasai paklausė: Koks jūsų užsiėmimas? Jie atsakė: Esame avigoniai ir mes tavo vergai, ir mūsų tėvai. ⁴Mes atėjome pabūti kurį laiką tavo žemėje, nes nebėra žolės tavo vergų bandoms vis didyn einant badui Kanaano žemėje, ir meldžiame paliepti, kad mes, tavo vergai, pasiliktumėm Geseno krašte. ⁵Taigi, karalius tarė Juozapui: Tavo tėvas ir tavo broliai atėjo pas tave. ⁶Egipto žemė yra prieš tave; apgyvendink juos geriausioje vietoje ir atiduok jiems Geseno kraštą. O jei žinai tarp jų tinkamus vyrus, įstatyk juos mano bandų viršininkais. ⁷Paskui Juozapas įvedė pas karalių savo tėvą ir pastatė jo akivaizdon. Jokubas, jį palaiminęs ⁸ir jo paklaustas: kiek yra metų tavo amžiaus? ⁹atsakė: Mano keleivystės dienų šimtas trys dešimtys metų; jos negausingos ir blogos ir nepasiekė dienų, kurias keleiviavo mano tėvai; ¹⁰ir palaiminęs karalių jis išėjo laukan. ¹¹O Juozapas davė savo tėvui ir broliam valdyti geriausią Egipto žemės vietą Ramesėje, taip kaip buvo įsakęs Paraonas, ¹²ir maitino juos ir visus savo tėvo namus, duodamas kiekvienam valgių

26,12... — ¹⁵*Iš viso jos sūnų...* Norint iš augščiau paminėtų vardų padaryti skaičių 33, reikia kurį nors iš jų išleisti. — ¹⁶*Gado sūnūs...* Kito kius vardus randama 1 Kron 5,12. — ¹⁷*Asero sūnūs...* Anot 4 Moš 26,44-46 Aseras turėjo tik tris sūnus; taigi Jesua ir Jesus gal buvo vienas ir tas pat asmuo. — ²¹*Benjamino...* Anot 4 Moš 26, 38-40 Benjaminui gimė penki sūnūs ir du vaikaičiai. Anot 1 Kron 7,6...: trys sūnūs ir daug vaikaitių, o anot 1 Kron 8,1: penki sūnūs ir keletas vaikaitių

²⁸*Gešene.* Anot LXX vertimo, prie Heroopolies, Ramesės krašte. —

³⁴*Kad galėtumėt apsigyventi...* Juozapui rūpėjo, kad jo tėvo šeima apsigyventų Gešene. Čia apsigyvenę Jo-

kubo sūnūs galėjo gerai tarpiti ir pasilikti laisvi nuo svetimos, negeistinos įtakos

2/ *Israėlis Egipte bado metu*

47,1-26. Jokubas, taikydamasis prie savo sūnaus patarties, gauna iš Paraono leidimą apsigyventi Gešene; Juozapas gi pasilieka pas karalių ir už suteikiamą Egiptiečiams maistą įgyja bado metais Paraonui visą jų lobį

⁴⁷¹*Jauniausius.* Ebr t: iš savo brolių skaičiaus. — ⁷*Palaiminęs.* Patriarkas prie savo pasveikinimo priveda maldas už karalių. — ⁹*Mano keleivystės...* Jokubas savo ir savo tėvų gyvenimą vadina keleivyste ne tik dėl to, kad jie neturėjo nuolati-

¹³Nes visose šalyse nebuvo duonos, ir badas buvo prislėgęs žemę, ypač gi Egiptą ir Kanaaną. ¹⁴Iš tų šalių Juozapas surinko už parduodamus javus pinigų ir juos sukrovė į karaliaus išdą. ¹⁵O pristigus pirkėjams pinigų, visas Egiptas atėjo pas Juozapą ir sakė: Duok mums duonos; kodėl mes turėtumėm mirti tavo akyse dėl pinigų stokos? ¹⁶Jis jiems atsakė: Atveskite savo galvijus, ir aš jums duosiu už juos duonos, jei nebeturite pinigų. ¹⁷Juos atvedus, jis jiems davė maisto už arklius, už avis, už jaučius ir už asilus; ir juos maitino tais metais mainais už galvijus. ¹⁸Ir jie atėjo taip pat ir kitais metais ir jam tarė: Neslėpsime nuo mūsų valdovo, jog pristigus pinigų nebetekome taip pat ir galvijų; ir tau ne paslaptis, kad atskyrus mūsų kūnus ir žemę, mes nieko nebeturime, kodėl gi tat turėtume mirti tavo akyse? Ir mes ir mūsų žemė būsime tavo; pirk mus karaliaus vergijon ir suteik sėklų, kad, žinant artojų, žemė nepavirstų tyrais. ²⁰Taigi Juozapas nupirko visą Egipto žemę, kiekvienam parduodant savo dalį dėl bado didumo. Jis pavergė Paraonui ją ²¹ir visus jos gyventojus nuo vieno Egipto galo iki kitam, ²²atskyrus kunigų žemę, kuri jiems buvo karaliaus duota. Jiems buvo taip pat suteikiamas paskirtas maistas iš viešų kluonų; ir todėl jie nebuvo priversti parduoti savo nuosavybės. ²³Tuomet Juozapas tarė žmonėms: Štai, kaip matote, ir jūs ir jūsų žemė priderate Paraonui; imkite sėklą ir apsėkite laukus, ²⁴kad galėtumėt turėti vaisius. Penktą dalį duosite karaliui, keturias dalis palieku jums sėklai ir jūsų šeimų bei vaikų maistui. ²⁵Jie atsakė: mūsų išgelbėjimas tavo rankose; tik mūsų valdovas tepažvelgia į mus, ir su džiaugsmu tarnausime karaliui. ²⁶Nuo ano laiko lig dabartinei dienai visoje Egipto žemėje atiduodama karaliams penkta dalis, ir tai pavirto tarsi įstatymu; atskyrus kunigų žemę, kuri pasiliko laisva nuo tos sutarties

nės buveinėse žemėje, bet ypač dėl to, kad tikėdami į kitą gyvenimą po mirties, nuolat į jį artinos. Jokūbo keleivystė buvo trumpa, bloga, nes patriarkas nemaža iškentėjo savo gyvenime nuo Esavo, Labano ir savo paties vaikų ir tai ne visuomet be savo kaltės. — ¹¹*Ramesėje*. Ramesė buvo didžiausias miestas Gešeno krašte; nuo miesto vardo ir visas kraštas buvo vadinamas Ramese

¹³*Visose šalyse*, -kurios buvo arčiau Egipto. — ¹⁴*Atėjo pas Juozapą*, — nes žinojo, kad jis dar turi gana javų ir gali juos išgelbėti nuo bado. — ¹⁸*Kitais metais*, — po to kaip buvo pardavę savo galvijus, — ¹⁹*Kad ... žemė nepavirstų tyrais*. Taigi ir bado metais šis tas galėjo užderėti Egipte, tik gyventojai nebeturėjo javų sėklai ir derlius buvo menkas. — ²¹*Visus jos gyventojus...* Dabartinis ebr t reiktų versti kitaip: ir jis perkėlė žmones į miestus nuo vieno Egipto sienų iki kitų. — ²²*Atsky-*

rus... Anot ebr t: Tik kunigų žemės jis nenupirko. — Juozapas paliko buvusius žemės savininkus jų vietose, tik jie jau buvo laikomi Paraono vergais ir už dirbamą žemę turėjo atiduoti karaliui penktą vaisių dalį. Egiptiečiai priėmė su džiaugsmu Juozapo pasiūlymą ir nenuosėtabu, nes naujos gyvenimo sąlygos nebuvo per daug sunkios; pav jos buvo be palyginimo geresnės kad ir už mūsų buvusių vadinamų pusininkų sąlygas, kurie turi atiduoti žemės savininkui pusę gautųjų vaisių, o kaip kada net ir daugiau; todėl Juozapas pasiūlė kaip tikrai rūpestingas ir išmintingas karaliaus valdininkas, kuriam rūpėjo ne tik karaliaus išdas, bet ir valdinių gerovė. ²⁶*Nuo ano laiko...* Vėliau aplinkybėmis pasikeitus Egipto žemė vėl perėjo žmonių nuosavybėn, bet dar ir Mošės laikais jie turėdavo atiduoti savo karaliui penktą vaisių dalį; laisvi gi nuo tos duoklės pasiliko tik kunigai

Aug 24,2

²⁷Israėlis tat gyveno Egipte, tai yra Geseno žemėje, ir ją valdė; jis išsiplėtė, be galo padaugėjo. ²⁸Ir gyveno joje septyniolika metų; ir jam sukako gyvenimo dienų iš viso šimtas keturios dešimtys septyneri metai. ²⁹Ir matydamas artėjant savo mirties dieną pasiėaukė savo sūnų Juozapą ir jam tarė: Jei radau malonę tavo akyse, padėk savo ranką po mano kulėsimi, kad man suteiksi tą gailėstingumą ir iėtikimybę ir manęs nepalaidosi Egipte; ³⁰bet aė ilsiėsiuos su savo tėvais ir tu mane paimsi iš šitos žemės ir palaidosi mano pranokėjų kape. Juozapas jam atsakė: Aė padarysiu, ką liepei. ³¹O jisai tarė: Taigi prisiek man. Jam prisiekiant, Israėlis pagarbino Dievą, nusigrėžęs guolio galvugalin

Aug 28,13

Aug 47,50; J08
13,7-29

Aug 35,19

48.¹Po tų atsitikimų buvo praneėta Juozapui, kad jo tėvas serga. Jis ėmęs du savo sūnu, Manasą ir Ephraimą, leidosi kelionėn. ²Ir buvo pasakyta seneliui: Štai tavo sūnus Juozapas ateina pas tave. Jis sukaupęs savo jėgas, atsisėdo guolyje ³ir įėjusiems tarė: Visagalis Dievas man apsireiėškė Luzoje, kuri yra Kanaano žemėje, mane palaimino ⁴ir tarė: Aė tave išplėsiu ir padauginsiu, ir padarysiu iš tavės tautų minias, ir tau ir tavo palikuonims po tavės duosiu šitą žemę valdyti amžinai. ⁵Du tat sūnu, tau gimusiu Egipto žemėje, pirma negu aė atėjau ėia pas tave, bus mano: Ephraimas ir Manasas bus laikomi manaisiais, kaip Rubenas ir Simeonas. ⁶Kiti gi, kurie tau gims paskui juos, bus tavo ir bus vadinami savo brolių vardais dalyse, kurias jie paveldės. ⁷Nes man ateinant iš Mezopotamijos, mirė Rak lė Kanaano žemėje, paėiame kelyje; buvo gi pavasario metas. Ir aė keliavau Ephraton ir ją palaidojau šalia kelio į Ephratą, kuri kitu vardu vadinama Betleemas

3/Paskutiniai Jokubo įsakymai ir jo mirtis

47,27-50,13. Jokubas, išgyvenęs Egipte 17 metų, jaučia artėjančią mirtį ir gauna iš Juozapo pažadą, kad bus palaidotas savo tėvų kapuose; jis ima du Juozapo sūnu į savųjų skaičių ir suteikdamas juodviem palaiminimą įtato vyresniuojų Ephraimą. Pagaliau suteikęs palaiminimus - pranaėystes savo sūnums, kiekvienam atskirai, jis mirėta, o Juozapas, atitiesėdamas savo pažadą, jį palaidoja iškilmingai Hebrone, dvalioje oloje.

²⁷Ją valdė. Geėeno kraėtas buvo Israėlio nuosavybė ir buvo visai laivas nuo duoklės. — ²⁹Padėk savo ranką... Žr aug 24,2. — ³¹Israėlis pagarbino... Anot LXX vertimo: pagarbino /nusilenkdamas/ ant jo lazdos virėunės. Taip skaitė šitą vietą ir šv Povilas, Žyd 11,21. Skirtumas radosi dėl pakeitimo įvykusio vieno žodžio balsėse. LXX skaitė *matteh* /lazda/ vietoje *mittah* /patalas/. Ebr t ir Vulg prasmė ta, kad Jokubas pagarbino Dievą, pasilenkdamas

taip, kaip jis galėjo savo lovos galo pusėn. Anot LXX ir šv Povilo Jokubas matė Juozapo lazdoje karaliėškos Kristaus lazdos /skeptro/ figūrą, o Juozape paties Kristaus figūrą ir nusilenkdamas lazdai pagarbino Kristų, arba dėkojo Dievui už tai, kad jis buvo išaugėtinęs jo sūnų ir jį padaręs Egipto valdovu ir išrinktosios Dievo giminės gelbėtoju

48. ³Apsireiėškė Luzoje... Žr 28,13... Pirma priežastis, kad Jokubas nori Juozapo vaikus padaryti savo įėūniais, yra Dievo duotasis pažadas apie jo giminės išsiplėtimą. — ⁶Bus laikomi manaisiais... t y, bus Jokūbo įėūniais, lygiais jo vyriausiems sūnums Rubenui ir Simeonui, ir bus tėvais dviejų atėkirų, jų vardais vadinamų Israėlio giminų vieton vienos Juozapo giminės. — ⁶Kiti gi, kurie... Jų vardų šv Raėte nėra paminėta. — ⁷Iė Mezopotamijos. Ebr *Paddan*. Žr 35,16... Kita priežastis paskyrimo Ephraimo ir Manaso Jokūbo įėūniais buvo neiėdildomas atminimas jo mylimos be laiko mirusios žmonės Rakelės, iš kurios jis turėjo tik du sūnu

⁸O pamatęs du jo sūnu, tarė į jį: Kas yra šituodu? ⁹Jis atsakė: Tai du mano sūnu, kuriuodu man Dievas padovanojo šitoje vietoje. Privesk, tarė, juodu prie manęs kad aš juos palaiminčiau. ¹⁰Nes Izraelio akys buvo aptemusios dėl didelės senatvės, ir jis nebegalėjo aiškiai matyti. Pabučiavęs pristuosius prie savęs ir juodu apkabinęs, ¹¹jis tarė savo sūnui: Man dar teko pamatyti tavo veidas; be to Dievas man parodė tavo palikuonis. ¹²Ir ėmęs juodu iš tėvo prieglobsčio Juozapas nusilenkė iki žemei. ¹³Ir pastatė Ephraimą, savo dešinën, tai yra ties Jokubo kaire; Manasą gi savo kairën, taigi ties tėvo dešine, ir juodu priartino prie jo. ¹⁴Tasai ištiesęs dešinę ranką, padėjo ant jaunesniojo brolio Ephraimo galvos, kairę gi ant galvos Manaso, kurs buvo vyresnysis, sukryžiuodamas rankas. ¹⁵Jokubas laimino du Juozapo sūnu ir tarė: Dievas, kurio akivaizdoje vaikščiojo mano tėvai Abraomas ir Isaokas, Dievas, kurs yra mano ganytojas iš mano jaunystės iki šiai dienai, ¹⁶Angelas, kurs mane išgelbėjo iš visokio piktumo, tepalaimina šituodu vaiku; ir juodu tesivadina mano vardu ir mano tėvų Abraomo ir Isaoko vardais ir labai tedaugėja žemėje. ¹⁷Juozapui nepatiko matant, kad jo tėvas buvo padėjęs savo dešinę ranką ant Ephraimo galvos, jis todėl ėmęs tėvo ranką mėgino ją pakelti nuo Ephraimo galvos ir perkelti ant Manaso galvos. ¹⁸Jis tarė tėvui: ne taip turi būti, tėve; nes šitas yra pirmgimis; padėk savo dešinę ant jo galvos. ¹⁹O jis nesutikdamas tarė: žinau, mano sūnau, žinau; ir iš šito kils tautos ir jis padaugės; bet jo jaunesnysis brolis bus už jį didesnis: jo palikuonys išaugs į tautas. ²⁰Taigi jis tuo metu juodu palaimino, tardamas: Vavyje bus palaimintas Izraelis ir bus sakoma: tepadaro tau Dievas, kaip Ephraimui ir Manasui. Taip jis įstatė Ephraimą viršesniu už Manasą. ²¹Paskui jis tarė savo sūnui Juozapui: Štai aš mirštu, bet Dievas bus su jumis ir nuves jus atgal į jūsų tėvų žemę. ²²Aš

Žyd 11,21

Aug 31,29; 32,2;
Mt 18,10Još 15,7; 16,1;
24,8

¹¹Man dar teko... Anot ebr t: aš nebesitikėjau išvysti tavo veidą, o dabar man Viešpats leido pamatyti net ir tavo sūnus. — ¹²Iš... *prieglobsčio*... Ebr t: iš tarp kelių. Jokubas sėdėjo patale, kojas nuleidęs žemyn, todėl du Juozapo sūnu, prisiartindami prie savo senelio, buvo atsiradę tarp jo kelių. — *Juozapas nusilenkė*... Juozapas, patraukęs prie savęs Ephraimą ir Manasą, draug su jais išreiškia pagarbą Jokubui, nusilenkdami jam iki žemei. — ¹⁴*Jisai, ištiesęs*... Čia randame pirmą kartą paminėtą laiminimo būdą rankas ištiesiant. Plg Žyd 11,21. — *Sukryžiuodamas rankas*. Anot ebr t: davė savo rankoms išmanyti, t y, taip padarė ne netyčiomis, bet gerai išmanydamas, ką daro. — ¹⁵*Kurio akivaizdoje*... Plg 17,1. — ¹⁶*Angelas*: tas pats Viešpats, sandoros Angelas /plg Mal 3,1/. — *Tesivadina mano*... Ephraimas ir Manasas gauna teisę vadintis Abraomo, Isaoko ir Jokubo sūnumis; todėl jie dalyvaus ir ypatinguose Pa-

triarkams Dievo suteiktuose pažaduose. Plg žem 49,22... — ¹⁷*Juozapui*... Juozapas nori, kad didesnis palaiminimas tektų jo vyresniam sūnui, kurį jis buvo pastatęs ties savo tėvo dešine ranka; todėl jis nutraukia Jokubo žodžius ir stengiasi sukeisti sukryžiuotas tėvo rankas. — ¹⁸*Jo jaunesnysis brolis bus už jį didesnis*. Jokubo palaiminimas ir pranašystė buvo įvykdyta vėliau Žydų istorijoje. Ephraimo ir Manaso palikuonys tapo gausingi ir paveldėjo didžiausias Palestinos dalis; tačiau daug galingesni ir gausingesni tapo Ephraimo palikuonys, ir pagaliau aplink ją susispietė, Saliamonui mirus, devynios kitos Žydų giminės ir sudarė atskirą Izraelio karalystę. — ²⁰*Vavyje*: Juozape, t y, Ephraime ir Manase, kadangi čia Juozapas gauna palaiminimą savo sūnų asmenyje. Jam suteiktas palaiminimas bus vadinamas geriausio ir apščiausio palaiminimo pavaizdu. — ²²*Aš tau duodu*... Jokubas be augščiau minėto

tau duodu viena dalimi daugiau už tavo brolius, kurią atėmiau iš Amoriečių savo kalaviju ir kilpiniu

Pak 33,6

49.¹Jokubas sušaukė savo sūnus ir jiems tarė: Susirinkite, kad paskelbčiau, kas jums turi atsitikti paskučiausiomis dienomis. ²Susirinkite ir klausykite, Jokubo vaikai, paklausykite savo tėvo Izraelio

Aug 35,22; I
Kron 5,1

³Rubene, mano pirmgimi, tu mano galybė ir mano skausmo pradžia, primasis dovanose, didžiausias valdžioje. ⁴Ūmus kaip vanduo. Tu neaugsi, nes įsiveržei į savo tėvo patalą ir sutepei jo guolį

Aug 34,25

⁵Simeonas ir Levis-broliai. Juodu-maistingi neteisybės įrankiai. ⁶Jūdviejų sumanymuose tenedalyvauja mano siela, ir jūdviejų susirinkimuose tenesijungia mano garbė; nes savo įtūžime jie užmušė žmones

palaiminimo dovanoja Juozapui lauką, kurį jis buvo pirkęs iš Emoro sūnų arti Sikemo miesto

49. ¹Čia prasideda vienas gražiausių ir svarbiausių Pradžios knygos straipsnių. Jo mintys pilnos nepaprastos gilybės ir išreikštos gražiausiais vaizdais. Žymiausia jame vieta turi pranašystę apie Mesiją. Ar išviršinė to straipsnio forma priklauso taip pat Jokubui, kaip ir jo turinys, nežinia. Galima tačiau spėti, kad Jokubas tuos nepaprastus vaizdus, kuriuos matė jo Dievo apšviesta siela, turėjo išreikšti prakilnių minčių pilnais žodžiais, kurie giliai įsmego į jo sūnų širdis ir atmintis ir nepakeisti išliko iki Mošės laikų. — *Jokubas sušaukė*. Jokubas, matydamas savo mirties valandą prisiartinant, sušaukė savo sūnus, kad jiems suteiktų iškilmingai savo paskutinį palaiminimą. Gavęs iš Dievo įkvėpimą jis jaučia, kad jo palaiminimas, jo žodžiai bus tikra pranašystė, įvyksianti jo vaikų istorijoje. Jokubo palaiminimas jau ir tuo skiriasi nuo palaiminimo, kurį jis pats buvo gavęs iš savo tėvo, kad čia nebe vienas įstatomas Dievo padarytųjų žadėjimų tėvonių, bet visi jo sūnūs skiriami būsimų Žydų giminių tėvais. — *Paskučiausiose dienose*. Taip vadinama ne ateitis apskritai, bet laikas siekias Kristaus atėjimu, ir paskučiausias lig jo antram jau kaip teisėjo atėjimui. Tiesa, dauguma Jokubo pranašysčių turėjo būti įvydyta Žydams užėmus Palestiną, bet jos visos turi taip pat sąryšį su Mesiju, Judui gi suteiktoji tiesiog jį

liečia; ji gi yra lyg koks vidurys visu Jokubo žodžių

³*Rubene...* Šitoje eil Jokubas su skausmu mini, kuo Rubenas turėjo būti kaip jo pirmgimis: jam turėjo tekti didesnė tėvonystės dalis, vadovavimas broliams ir ypatingas tėvo palaiminimas, bet savo bjauriu nusidėjimu/žr 35, 22/jis visako nustojo. — *Mano skausmo pradžia*. Tikriausiai anot ebr t: mano stiprybės pirmėnė; nes čia lygiagrečiai išreiškiama ta pati mintis, ką ir žodžiuose mano pirmgimis. — ⁴*Ūmus...* Nurodomas aiškiau Rubeno nusikaltimas ir bausmė už nuodėmę. Rubeno paleistuvystė palyginama su vandenimi, kurs užvires inde pradeda lietus per jo kraštus. Jis tarsi galvatrukčiais puolė į nuodėmę. — *Tu neaugsi*. Rubeno giminė iš tikrųjų nebuvo žymi nei savo skaičiumi, nei savo darbais

⁵*Simeonas ir Levis*. Po Rubeno juodu buvo didžiausi nusikaltėliai Jokubo akyse; ir juodu užuot palaiminimo gauna smarkų papeikimą, už baisias žudynes Sikemo gyventojų tarpe padarytas. — *Broliai*. Vadinamas Simeoną ir Levį broliais Jokubas turi galvoje ne tik tą aplinkybę, kad juodu buvo vienos motinos sūnūs, bet ir tai, kad tarp jūdviejų buvo dar kita dvasinė brolystė — jų žiaurus būdas: *juodu maistingi neteisybės įrankiai*, ar anot ebr t: jūdviejų kalavijai žudynių įrankiai. — ⁶*Jūdviejų...* Jokubas bjaurėjosi ir bjaurisi jūdviejų pasielgimu ir nenori turėti su jais nieko bendro. — *Mano garbė*. Garbė čia reiškia tą pat, ką ir *mano siela*. — *Nes savo...* Aiškiau išreiškiamas dviejų brolių nusikaltimas. Plg 34, 25... *Sugriovė mūrą*. Anot ebr t: sužeidė

ir sauvaliaudami jie sugriovė mūrą. ⁷Prakeiktas judviejų ištūžimas, nes Još 19,1
nuožmus, ir judviejų pyktis, nes žiauri; padalinsiu juodu Jokube ir iš-
skirstysiu juodu Izraelyje

⁸Judai, tave šlovins tavo broliai; tavo ranka ant tavo neprietelių
sprendų; tau nusilenks tavo tėvo sūnūs. ⁹Judas jaunas liūtas. Tu, mano I Kron 5,2
sūnau, pakilai dėlei grobio. Išsėdamas, atsigulei kaip liūtas, kaip liūtė-
nė; kas drįs jį pažadinti? ¹⁰N e b u s a t i m t a iš Judo valdovo lazda Mt 2,6; Jo 1,45
ir vadas iš jo palikuonių, kolei neateis Siųstinasis; o jo ilgėsis tautos.

jautį, t y, savo pyktyje jie neaplenkė
net gyvulių, darydami juos nebetin-
kančiais darbams. — ¹Prakeiktas...
Patriarkas smarkiais žodžiais pas-
merkia savo sūnų sauvalią ir juo-
dviem skiria tinkamą bausmę: *pa-
dalinsiu...* Ta pranašystė buvo įvyk-
dyta tuo būdu, kad silpna Simeono
giminė gavo Palestinos padalinime
atskirus miestelius ir sodžius į pie-
tus nuo Judo, menkoje Negebo ša-
lvyje, o paskui žymi jos dalis visai
išsiskirstė tarp kitų giminiių; Levio
giminė buvo iš karto išskirstyta tarp
kitų giminiių; bet jai kaip ne kartą
parodžiusiai savo uolumą apie Dievo
garbę, buvo suteiktos sen Test ku-
nigystės pareigos, taip kad Dievas,
imdamas ją savo tarnybon, prakei-
kimą perkeitė į palaiminimą. — *Jo-
kubė...* Izraelyje. Tiemdviem vardais
pavadinta čia visa Žydų tauta

⁸Judai... Ir Judo sąžinė buvo su-
tepta ne vieno nusidėjimo /plg 37,
26,27; 38,1.../, bet savo rūpesčių apie
Benjaminą ir karštą tėvo meilę jis
nusipelnė garbingiausią palaiminimą
ir geriausius pažadus. Jis paveldėjo
pirmgimystės teises ir buvo paskir-
tas vyresniuojau tarp brolių; iš jo
palikuonių turėjo kilti Žydų tautos
karaliai, jo giminė turėjo gauti ge-
riausią Palestinos dalį; bet visų svar-
biausia buvo tai, kad iš jo giminės
turėjo gimti karalių Karalius, mūsų
Viešpats Jėzus Kristus. Pranašystė
apie Judo likimą prasideda gražiu
žaidimu žodžiais, paremtu jo vardo
prasme, kurs reiškia šlovę /plg 29,35/.
Ebr t *Jehudah 'atthah jodukha...* Tu
šlovė, tave šlovins... Judo giminė įsi-
gijo šlovę ir jai lenkėsi kitos gim-
nės jau kelionėje iš Egipto Palesti-
non, o dar labiau kada iš jos buvo
paimtas karalius. — *Tavo ranka...*
Tais žodžiais žadama nugalėjimai ne-
prietelių Palestinos užkariavime, Do-
vido, Saliamono ir kitų karalių ka-
ruose. — *Judas jaunas liūtas...* Pa-

lyginimas Judo su jaunu liūtu, bet
jau užaugusiu, su liūtiene, ginančia
savo vaikus, vaizdžiai išreiškia jo
viršenybę tarp brolių ir pažymi jo
palikuonių drąsumą kovoje su prie-
šais. Pats Kristus vadina save šv
Rašte liūtu iš Judo giminės. Žr Apr
5,5. Plg 1 Kor 15,15. — ¹⁰*Nebus
a t i m t a*... Čia prasideda svarbiau-
sioji pranašystės dalis; Žydai ir krikš-
čionys supranta ją išimtinai apie
Mesiją. — *Lazda*: skeptras, t y, ka-
rališkos valdžios ženklas. — *Vadas*.
Ebr ž *mekhoqeq* paprastai verčiamas
ž vadas, įstatymdavys; bet jis gali
taipgi reikšti valdžios lazdą, todėl
gali būti sinonimas skeptro. Priimant
tą antrą prasmę žodžio *mekhoqeq*,
reiktų sekantieji lot *de femore eius*,
iš jo palikuonių išversti labiau prisi-
laikant ebr t: iš tarp jo kojų; būtų
tai aliuziją į būdą, kaip senovės mo-
narkai laikydavo rankose savo ilgą
skeptrą: kada jie sėdėdavo, apatinis
jų skeptro galas būdavo nuleistas
tarp jų kojų lig žemei. Todėl visą
pirmą šitos eil dalį galima būtų iš-
reikšti taip: Nebus atimtas iš Judo
skeptras ir karališkos valdžios lazda
iš tarp jo kelių. — *Kolei neateis*. At-
sižvelgiant į šituos žodžius galima
dvejopai suprasti laiką, kuriame ka-
rališkoji valdžia pasiliks Judo gim-
inėje. Egzegetų dauguma supranta
taip, kad skeptras pasiliks prie Judo
lig paskirtam laikui, o kada skeptras
bus atimtas, tai bus ženklas, jog vei-
kiai turi ateiti Mesijas. Egzegetų ma-
žuma, remdamiesi panašiais išsireiš-
kimais kitose šv Rašto vietose /aug
8,7 28,15; Ps 10,1 ir k/ ir visais Jo-
kubo žodžiais, mano, kad čia pra-
našaujama apie amžiną karališko
skeptro pasilikimą prie Judo; tik
paskirtame laike jo karaliavimas turi
pasidaryti prakilnesnis ir tobulesnis.
— *Siųstinasis*. Visi senoviniai verti-
mai ir aiškintojai supranta šitą žodį
apie Mesiją, o kaikiuriuose verti-

¹¹Mano sūnau! Jis riša prie vynuogyno savo asilaitį ir prie vynmedžio savo asilę. Jis skalbs vyne savo rūbą ir vynuogių sunkoje savo apsiaustą.

¹²Jo akys gražesnės už vyną, jo dantys baltesni už pieną

¹³Zabulonas gyvens pajūryje, prie uosto, siekdamas iki Sidonui

¹⁴Isakharas stiprus asilas, išsitiesęs savo užtvaroje. ¹⁵Jis patyrė poilsio gerumą ir žemės puikumą. Jis palenkė savo petį, kad neštų naštą, ir virto muita mokančiu bernu

¹⁶Danas teis savo tautą, kaip ir kiekviena gentis Israėlyje. ¹⁷Danas tebus žaltys kelyje ir angis take, kurs įkanda arkliui kulnis, taip kad jo raitelis nukristų atbulas. ¹⁸Iš tavęs, Viešpatie, aš lauksiu i š g a n y m o

muose, kaip khalдайškame, tiesiog pasakyta: Kolei neateis Mesijas. Bet pats dabartinio ebr t ž *šiloh* davė progos įvairiems ginčams, nes tikra jo kilmė ir prasmė neaiškios. Šv Jieronimas, kurs jį išvertė žodžiais « qui mittendus est », matomai, rado savo egzemplioriuose ne žodį *šiloh*, bet kurį nors kitą išsireiškimą, padarytą iš žodžio *šalakh*, siųsti. Tikriausiai *šiloh* atsirado per perrašinėtojų paklaidą vietoje žodžio *šelloh*, sutrumpinto iš *’ašer*, kursai, ir *lo* jam ar jo /plg Ez 21, 32/; todėl sakinio prasmė turėtų būti: kolei neateis tas, kurio /kieno/ jis /skeptas/ yra. Arba: kuriam jis paskirtas. — O jo *ilgėsis tautos*. Geriau, jam bus palklusnis tautos. Taigi visos ro e min-tis tokia: Judas nesiliaus valdęs karališkąją lazdą ir ją laikęs tarp savo kelių, kolei neateis tasai, kuriam karališkoji valdžia pridera, kaip jo nuosavybė, kurs bus karalius ne vienos Žydų tautos, bet visų, kurio jos laukia ir kurio jos noriai klausys. —

¹¹Mano sūnau... Geriau anot ebr t: jis, t y, Judas riša prie vynuogyno savo asilaitį ir prie vynmedžio savo asilės vaiką. Šitoje eil nurodomas derlingumas tos Palestinos dalies, kuri turėjo tekti Judui. Jo vynmedžiai bus taip stori kad prie jų, kaip prie nemažo medžio, galės pri-rišti asilaitį; vyno gi bus tiek, kad bus galima jame skalbti rūbus kaip vandenyje. Pats Išganytojas lygino save su vynmedžiu, o savo ištikimuosius su vynmedžio atžalomis. — ¹²Jo akys... Geriau anot ebr t: Jo akys aptemo nuo vyno ir jo dantys pabalo nuo pieno. Kito-kiu būdu išreiškiama vyno ir pieno apstumas. Dar ir dabar Judo kalnuose auga puikiausi vynuogynai; be palyginimo derlingesnė čia buvo žemė ir gražesnės pievos anais seno-

viniais laikais, kada visa Palestina įeinantiems į ją iš Egipto Žydams rodėsi paplūdusi pienu ir medum. Pienu ir vynu čia dar yra išreikšta dvasinių gėrybių apstumas, kurias atnešė visai žmonijai Kristus

¹³Zabulonas... Zabulono giminei iš tikrųjų teko siauras žemės plotas nuo Genezareto ežero lig Tarpžemei jūrai, vienu savo kraštu beveik siekusi ribas Phenikijos /Sidonijos/, kurios sostine ilgą laiką buvo Sidonas. Artima jūra ir kaimynystė su Sidonu ne maža prisidėjo prie Zabulono giminės pralobimo

¹⁴Isakharas... Jo giminė, gavus derlingo Ezdrelono slėnio dalį ir kalnuotą Galilėjos apylinkę tarp Taboro ir Genezareto, nieko daugiau netroško ir dalino savo laiką tarp žemdirbystės ir poilsio. Kadangi be to per tą plotą darėjo žymus vieškelis iš už Jordano Tarpžemės jūros link, tai ir Isakharo palikuonys užsiimdavo prekių vežiojimu, už kurias reikėjo mokėti muitas. Palyginime su stipriu asilu Palestinoje nėra nieko pažeminančio

¹⁶Danas teis... Ebr t: *Dan įadin*. Kadangi ž teisti ebr kalboje reiškia taip pat apskritai būti visokios teisybės gynėju, tai čia pranašaujama ne tik kad Danas bus savo giminės teisėjas, lygiai kaip ir kiti jo broliai, nors jis gimęs iš tarnaitės, bet gal taipgi ir tai, ką Dano giminė yra padariusi Žydų tautos teisėms apginti kovoje su neprieteliais. Taipgi iš Dano giminės kilo Žydų teisėjas Samsonas. — ¹⁷Tebus: bus. Daniečiai turėjo būti ne tik galingi teisybės gynėjai, bet ir gudrūs. Tos gudrybės vaizdu čia yra angis, kuri pasislėpus prie kelio tykoja juo einančiųjų. Tokia ir baisi ir gudri angis Pilistimams buvo Samsonas. — ¹⁸Aš lauksiu. Paminėjęs teisėją ir teisybės gynėją.

¹⁹Gadas, puolamas priešų, atsikerta jiems atgal

²⁰Riebi Asero duona, ir jis tieks karaliams skanumynus

²¹Nephtalis-ištrūkės briedis. Jis-gražbylys

²²Juozapas vis auga ir auga. Jis dailus pasižiūrėti; jo atžalos skečiasi ant mūro. ²³Bet šauliai jį įerzino ir su juo vaidijosi ir jam pavydėjo. ²⁴Jo kilpinis pasiliko stipriai įtemptas; ir galingojo Jokubo Dievo rankos atrišo jo pečių ir rankų pančius. Iš ten išėjo ganytojas ir Izraelio uola. ²⁵Tavo tėvo Dievas bus tavo padėjėjas ir tavo Visagalis tave palaimins dangaus palaiminimais iš augštybių, ir palaiminimais gelmės, esančios apačioje, palaiminimais krūčių ir iščios. ²⁶Tavo tėvo palaiminimai perviršija jo tėvų palaiminimus, kolei neateis amžinųjų kalvų troškimas. Tegul jis nužengia ant Juozapo galvos ir ant momens Nazarajo tarp savo brolių

I Kron 5,1

Jokubas mintimi persikelia į tolesnius paskučiausius laikus ir atsidūsta prie to, kurs turėjo būti ne tik Teisėjų teisėjas, bet ir Išganytojas

¹⁹*Gadas*... Pranašystė apie Gado giminę susideda iš labai gražaus žaidimo žodžiais, kurių prasmė labai neaiški. Ebr *Gad gedud jegudennu vehu jagud 'ageb* būtų galima taip išreikšti: Gadas! Neprietelių būriai ant jo grūsis, bet jis grūsis ant kulnų. Anot šitų žodžių, apsigvvenusi anapus Jordano Gado giminė turėjo būti nuolat užpuldinėjama neprietelių /arabų/, tačiau jai buvo pažadėtas taip pat nuolatinis nugalėjimas užpuolikų. Anot Vulg t. kaip paaiškino pats šv Jieronimas, pranašystė buvo įvykdyta tuo, kad Gado giminei užėmus draug su Rubeno ir Manaso palikuonimis kraštą anapus Jordano, jį ėjo draug su kitais Izraeliais užkariauti Palestinos ir paskui grįžo apkrauta grobiu ir šarvais atgal savo vieton

²⁰*Riebi Asero*... Gražiais palyginimais aprašomas derlingas kviečių ir alvmedžių žemės plotas prie Phenikijos ribų, kurs turėjo tekti Asero giminei

²¹*Nephtalis... gražbylys*. Ką reiškia šitie palyginimai ne visai aišku. Antrosios eil dalies įvykdymą kaikuie mato giesmėse Deboros ir Barakho, kuriuodu buvo iš Nephtalio giminės Plg Teis 4,10; 5,1... Kiti gi egzegtai, laikydami LXX vertimo, kur kitaip skaityta ebr t, 21 eil mintį išreiškia taip: Nephtalis opus žolynas išaugs į augštą ir puikų medį

²²*Juozapas*... Ebr t parodo ką reiškia Vulg žodžiai. Jis galima taip išversti: Juozapas yra vaisingo medžio atžala, vaisingo medžio atžala

prie šaltinio; jo šakos skečiasi viršuje mūro. Taip Juozapas palyginamas su vynmedžiu, pasodintu atkaltoje geriausioje sąlygoje, kurio šaknys turi reikiamą drėgmę, o šakos gali laisvai skęstis ant čia pat esančio mūro. — ²³*Bet šauliai*... Šauliais, turinčiais vilyčias, pavadinti Juozapo broliai, kurie jį vargino, pardavė Egiptan, kur buvo pakliuvęs net kalėjiman. — ²⁴*Jo kilpinis*... Ir Juozapas turėjo savo kilpinį, tik geresnį už brolių. Tuo kilpiniu buvo jo gyvas tikėjimas į Dievą, kurį išpažino jo tėvas. Per tą Dievą, sutraukiusį jo pančius, jis išėjo iš kalėjimo, kad taptų ganytoju ir uola visos Izraelio giminės. — *Atrišo*.... Anot ebr t: jo rankos pasiliko lanksčios. — ²⁵*Tavo tėvo Dievas*... Čia prasideda paties palaiminimo žodžiai. Jokubas linki Juozapui palaiminimo iš dangaus, t y, lietaus, rasos ir saulės, palaiminimo iš žemės gilybės, t y, derlingos žemės, vandens apstumo, žemės turtų, pagaliau palaiminimo motinoms, kad būtų vaisingos. — ²⁶*Tavo tėvo palaiminimai*... Jokubas priduria, kad jis pats nėra gavęs taip didelių palaiminimų iš savo tėvo, kaip jo dabar suteikiamieji Juozapui. — *Kolei neateis*.... Kolei neateis tasai, kurio laukia visa žemė ir trokšta visi žmonės, pradedant Adomu, t y, kolei neateis Mesijas. — *Nazarajo*. Ebr ž *nazir* reiškia tą patį ką ir atskirtas, pašvęstas, pagaliau kunigaikštis. Juozapas buvo tikrai išskirtas iš savo brolių tarpo dėl didelės savo vertės. Visų tų palaiminimų tėvoniais tapo dvi iš Juozapo kilusios giminės, Ephraimo ir Manaso, gavusios geriausių vidurinės Palestinos ir Užujordanės dalį

²⁷Benjamins-plėšrus vilkas; rytą jis ės grobį, ir vakare dalins iš-plėšas

²⁸Visi šitie yra dvylika Izraelio giminių; tai jiems kalbėjo jų tėvas ir kiekvieną palaimino atskiru palaiminimu

²⁹Ir jis jiems įsakė, tardamas: Štai aš esu susijungęs su mano tauta. Palaidokite mane su mano tėvais dvalioje oloje, esančioje Hetiečio Ephrono lauke, ³⁰ties Mambre Kanaano žemėje, kurią kartu su lauku Abraomas nusipirko iš Hetiečio Ephrono, kad turėtų nuosavą kapą. ³¹Tenai palaidojo jį ir jo žmoną Sarą; tenai palaidotas Isaokas su savo žmona Rebeka; tenai guli palaidota taip pat Lija. ³²Pabaigęs nurodymus, kuriuos davė sūnams, Jokubas įkėlė kojas į guolį ir numirė, ir susijungė su savo tauta

Aug 23,17

50. ¹Tai matydamas Juozapas puolė ant savo tėvo veido, raudodamas ir jį bučiuodamas. ²Ir jis liepė buvusiems jo tarnystėje gydytojams įbal-simuoti tėvą. ³Jiems paliepiną vykdant, praslinko keturios dešimtys dienų, nes toksai buvo lavonų balsimavimo būdas. Ir Egiptas jo verkė septynias dešimtis dienų. ⁴Pasibaigus raudojimo metui Juozapas kalbėjo Paraono namiškiams: Jei radau malonę jūsų akyse, tai pasakykite Paraonui: ⁵Kadangi mano tėvas mane prisaikino, tardamas: Štai aš mirštu; tu mane palaidosi mano kape, kurį sau išsikasiau Kanaano žemėje. Taigi, aš eisiu ir palaidosiu savo tėvą, o paskui sugrįšiu! Paraonas jam tarė: Eik ir palaidok savo tėvą, kaip esi prisaikintas. ⁷Jam einant,ėjo draug su juo visi augštesnieji Paraono namų seniūnai ir visi Egipto žemės vyresnieji, Juozapo namai draug su jo broliais, tik be vaikų, bandų ir galvijų, kuriuos jie buvo palikę Geseno žemėje. Jis turėjo tarp palydovų vežimus ir raitelius, ir buvo pasidaręs nemažas būrys. ¹⁰Jie atvyko prie Atado klojimo, esančio anapus Jordano, kur kėlė pakasynas dideliu ir graudžiu

Aug 47,29

²⁷Benjamins.... Jam duotas vilko-plėšiko vardas visai buvo įvykdytas jo karingų palikuonių istorijoje. Iš jo giminės buvo teisėjas Aodas, karalius Saulius, o vėliau šv Povilas, kuriam šv tėvai ypač taiko Jokubo pranašystę. Taip šv Ambroziejus sako: « Jis buvo vilkas, kada gaudė ir rijo Eklesijos avis. Bet tas, kurs buvo atėjęs vilku, paskui pasidarė piemenimi. Ramiai gyveno namuose, kuriuos pirma terijo. Gyveno Kristaus padangtėse tas, kurs pirma kaip vilkas slankiojo miškuose »

²⁸Visi šitie... t y, tie dvylikos Izraelio giminių tėvai

²⁹Ir jis jiems įsakė.... Ko Jokubas prašė Juozapą [47,30], tai dabar įsako padaryti visiems sūnams. —

³¹Tenai palaidojo.... Iš čia patiriame, kad Makpeloje buvo palaidoti, be Abraomo ir Saros, dar Isaokas, Rebeka ir Lija. — ³²Susijungė... Plg 24,8.17; 35,29

^{50.} ¹Ir liepė buvusiems.... Lavonų balsimavimas buvo Egiptiečių paprotys. Juo užsiimdavo tam tikri

gydytojai iš kunigų skyriaus. Balsimuodami, smegenis ir vidurius sudėdavo į atskirus indus, kūną gi pripildydavo kvepiančių žolių sakų ir kitų panašių dalykų. Egipte taip gerai mokėjo balsimuoti, kad lig mūsų dienų išsilaikė nepagedusios Egipto mumijos, turinčios iki 5000 metų.

³Verkė... Karalių verkėdavo 72 dienas; kone tiek pat verkta ir Jokubo, tik 70 d. — ⁴Juozapas kalbėjo... gedulas neleido pačiam Juozapui asmeniškai kreiptis į Paraoną, todėl jis kreipėsi į jį per jo namiškius. —

⁵Kurį sau išsikasiau.... Jokubas matomai buvo padidinęs Makpelo olą ir iš anksto prirengęs vietą savo kapui. — ¹⁰Prie Atado klojimo. Ebr *Goren ha'atad*. Ta vieta anot aiškintojų daugumos buvo ties Jeriko miestu anoje Jordano pusėje. Taigi lydintieji Jokubo lavoną atėjo į čia iš Egipto ne tiesiu keliu, bet aplink Mirties jūrą, taip pat kaip paskui Mošės vedami Izraeliai ėjo Pales-tinon. Padaryta gal taip dėl to, kad tas kelias turėjo būti saugsnis. —

raudojimu per septynias dienas. ¹¹Tai pamatę, Kanaano žemės gyventojai kalbėjo : Tas didelis raudojimas, tai Egiptiečių. Ir todėl ana vieta buvo praminta vardu Egiptiečių Raudojimas. ¹²Taigi, Jokubo sūnūs padarė, kaip jis jiems buvo įsakęs : ¹³Ji nugabeno Kanaano žemėn ir palaidojo dvalioje oloje, kurią draug su lauku Abraomas buvo pirkęs nuosaviems kapams iš Hetiečio Ephrono ties Mambre

Apd 7,16; Aug 23,16

¹⁴Juozapas, palaidojęs tėvą, sugrįžo Egiptan kartu su savo broliais ir visais palydovais. ¹⁵Jokubui mirus, Juozapo broliai bijojo ir kalbėjosi tarp savęs : Kad jis kartais neatsimintų iškentėtos neteisybės ir mums neatkeršytų už visą piktą, kurį padarėme. ¹⁶Taigi jie nusiuntė jam pasakyti : Tavo tėvas mums liepė, pirma negu numirė, ¹⁷kad mes tau sakytume, kas seka, jo žodžiais: Maldauju, kad užmirštumei savo brolių piktadarys-tę, nusidėjimą ir piktumą, kurį padarė. Mes taip pat meldžiame atleisti šitą neteisybę tavo tėvo Dievo tarnams. Juozapas, tai išgirdęs, apsiverkė. ¹⁸Ir jo broliai atėjo pas jį, kniūbšti nusilenkė jam iki žemei ir tarė : Esame tavo vergai. ¹⁹Jis jiems atsakė : Nebijokite ; argi mes galime priešintis Dievo valiai ? ²⁰Jūs turėjote apie mane piktų sumanymų, bet Dievas tai paverė į gerą, kad mane išaugstintų, kaip dabar matote, ir kad išgelbėtų daugelį tautų. ²¹Nebijokite ; aš maitinsiu jus ir jūsų vaikus. Jis juos nu-ramino ir meiliai bei romiai kalbėjo. ²²Jis gyveno Egipte su visais savo tėvo namais ir susilaukė šimto dešimties metų amžiaus. Ir matė Ephraimo sūnus iki trečiajai kartai. Taip pat Manaso sūnaus Makhhiro sūnūs gimė ant Juozapo kelių. ²³Po tų atsitikimų jis kalbėjo savo broliams : Po mano mir-ties Dievas jus aplankys ir išves iš šitos žemės į šalį, kurią prisiekė duoti Abraomui, Isaokui ir Jokubui. ²⁴Ir juos prisaikinęs ir pasakęs : Dievas jus aplankys ; išsineškite draug su savim iš šitos vietos mano kaulus, ²⁵jis numirė, baigęs šimtą dešimtį savo amžiaus metų. Ir įbalsimuotas jis buvo padėtas į kapą Egipte

Aug 45,5

Aug 47,12

Sk 32,39

Žyd 11,12

Is 13,19; Jos 24,32

Kėlė pakasynas... Kodėl jau čia gana toli nuo laidojimo vietos, atlikta gedulingos apeigos, ne visai aišku. — *Tai pamatę...* Kananiečiai galėjo matyti tas ilgai besitęsiančias paka-synų apeigas, nes gyveno čia pat už Jordano

4/ Juozapo mirtis

50,14-25. Mirus Jokubui, Juoza-pas nesiliauja mylėjęs savo brolius, pranašauja apie jų palikuonių sugrį-žimą Kanaan, prašo, kad tuomet pasiimtų su savim jo kaulus ir miršta

¹⁶*Jie nusiuntė...* Prie gyvos Jokubo galvos Juozapo broliams nereikėjo bijoti jo keršto ; bet dabar jie nebe-turi sau gynėjo, todėl labai rūpinasi tariamo pavojaus pašalinimu. Jie

skuba priminti Juozapui Jokubo žo-džius, kurių pakartojimas tuojau po mirties negalėjo nepadaryti įspūdžio jo broliams ; be to jie patys meldžia nuolankiausiai dovanoti seną nusi-kaltimą. — ¹⁹*Jis jiems atsakė...* Juo-zapas iš savo pusės pakartoja, ką jau buvo pasakęs prieš 17 metų /45,5/. ²²*Gimė ant Juozapo kelių*, t y, Juoza-pas juos padarė savo išūniais /plg 30,3/. — ²⁴*Išsineškite...* Tas Juozapo meldimas paskiau buvo įvykdytas. Israėlaičiai išeidami iš Egipto pa-siėmė jo kaulus ir užėmę Palestiną palaidojo arti Sikemo, kape iškas-tame dirvoje, kurią jam buvo pado-vanojęs Jokubas /žr 33,19 ir k/. — ²⁵*Jis mirė...* Anot vieno šv Rašto aiškintojų 1538 m, o anot kitų 1830 m pirm Kristaus

ISĖJIMO KNYGA

Ebrajiskai *V'e'elle š'e'moth*

1. ¹Šitie yra vardai Israėlio sūnų, kurie įėjo draug su Jokubu į Egiptą; kiekvienas jų įėjo su savo šeimomis: ²Rubenas, Simeonas, Levis, Judas, ³Isakharas, Zabulonas ir Benjaminas, ⁴Danas ir Nephtalis, Gadas ir Ase-ras. ⁵Iš viso kilusių iš Jokubo buvo septynios dešimtys sielų; Juozapas gi buvo Egipte. ⁶Mirus jam, visiems jo broliams ir visai anai kartai, ⁷Israėlio sūnūs augo ir tartum želmuo pasidarė gausūs. Labai išgalėję, jie apgyveno visą šalį

Prad 46,8

Apd 7,17

⁸Tuo tarpu atsirado Egipte naujas karalius, kurs nieko nežinojo apie Juozapą. ⁹Jis tarė savo tautai: Štai Israėlio sūnų tauta yra gausesnė ir galingesnė už mus. ¹⁰Eiva, prislėgkime ją gudriai, kad kartais dar labiau

I. Atsitikimai, pranokusieji Israėlaičių išėjimą iš Egipto

1. *Israėlaičių padaugėjimas ir jų var-gai Egipte*

I. 1,1-7. Išėjimo knyga prasideda trumpa įžanga, kurioje įkvėptas auto-rius keliais žodžiais apima visą laiką, praslinkusį nuo Juozapo mirties lig Žydų prispaudimo pradžiai Egipte. Pasakęs, kiek Jokubo šeimos buvo įėję Egiptan, jis tik daro pastabą, kad Egipte išmirė visi Jokubo sū-nūs, o taipgi visa su juomi įėjusi karta, paskui gi jų palikuonys labai padaugėjo ir pavorito didele tauta

1. ¹Šitie yra vardai. Ebr: *V'e'elle š'e'moth*, ir šitie yra vardai. — ¹*Apgy-veno visą šalį*: ypač Gešeno kraštą

1,8-22. Naujas Egipto karalius, pa-būgęs Israėlaičių daugėjimo, pradeda juos spausti, kraudamas ant jų sun-kius darbus ir liepdamas žudyti jų gimstančius vyriškos lyties kūdikius

¹*Naujas karalius*. Valdžia valsty-bėje buvo perėjusių rankas nebe kito karaliaus, bet visai naujo, ty, iš naujos giminės. Istorikai mano, kad anuo metu iš žemojo Egipto buvę išva-ryti Hiksų giminės karaliai, o jų vietą paėmę viešpatavusieji augštajame E-gipte Tebų valdovai /18 dinastija/, ėmęs gi persekioti Žydus Ramses II /iš 19 din/, kurs Graikų istorikų yra vadinamas Sesostris. Jis viešpatavęs 66 m /apie 1577-1511/, vedęs labai daug karų ir pastatydinęs nemažą naujų miestų, šventyklų ir tt. Be-kasinėjant senovės griuvėsius Egipte, neperdaug seniai atrasta Ramses II metraščiai, jo įstatymai, paveiks-lai, o net ir visai gerai išsilaikiusi jo pa-ties mumija. — *Kurs nieko nežinojo apie Juozapą* — ir nenorėjo žinoti apie jo nuopelnus Egiptui, nes tie nuopelnai buvo padaryti ne jo pranokėjams karaliaujant Egipte, bet visai sveti-mai karalių giminei. — ¹*Galingesnė už mus* — Gešeno krašte. — ¹*Pris-lėgkime ją gudriai*. Anot ebr t: pa-sielgkime su ja gudriai. — *Jei kultų*

nepadaugėtų, ir jei kiltų prieš mus karas, kad neprisidėtų prie mūsų neprietelių ir kad, mus nugalėję, nepasitrauktų iš šalies. ¹¹Taigi jis jiems paskyrė baudžiąvos viršininkus, kad juos prislėgtų sunkiais darbais. Taip jie turėjo pastatyti Paraonui sandėlių miestus Pitomą ir Ramesę. ¹²Bet juo labiau juos slėgė, juo labiau jie daugėjo ir plėtėsi. ¹³Ir Egiptiečiai ėmė nekęsti Izraelio sūnų ir juos vargino, tyčiodamies iš jų. ¹⁴Jie kartino jiems gyvenimą sunkiais darbais prie molio, prie plytų ir juos slėgė visokia baudžiava prie žemės ūkio darbų. ¹⁵Egipto karalius davė paliepiną taip pat Ebrajų pribuvėjoms, kurių viena buvo vardu Sephora, o kita Phua, ¹⁶ir joms sakė: Kada būsite pakviestos prie Ebrajų moterų ir ateis gimdymo metas, jei būtų vyriškos lyties, užmuškite jį, o jei mergaitė, palikite. ¹⁷Bet pribuvėjos bijojo Dievo ir nedarė, kaip Egipto karaliaus buvo įsakyta, bet palikdavo gyvus ir berniukus. ¹⁸Pasišaukęs tat jas pas save karalius tarė: Kas gi tai yra, ką jūs darote? Kodėl paliekate berniukus gyvus? ¹⁹Jos atsakė: Ebrajų moterys ne tokios, kaip Egiptietės; jos pačios moka sau padėti gimdymo metu ir pagimdo pirma, negu mes pas jas ateiname. ²⁰Dievas tat darė gera pribuvėjoms; ir tauta ėjo didyn ir labai stiprėjo. ²¹O kadangi pribuvėjos bijojo Dievo, jis ir joms suteikė gausingus palikuonis. ²²Paraonas tat davė įsakymą visai savo tautai tardamas: Visus gimusius vyriškos lyties vaikus meskite į upę, o mergaites palikite gyvas

Žem 6,20; Žyd
11,23

2. ¹Kuriam laikui praslinkus, vienas vyras iš Levio namų ėjo ir vedė žmoną iš savo giminės, ²kuri pastoję neščia ir pagimdė sūnų; matydama,

prieš mus karas... Pavojus užpuolimo iš šiaurryčių pusės Egiptui buvo nuolatinis. Plg Prad 42,9... — *Nepasitrauktų iš šalies*. Tai būtų buvęs žymus nuostolis, nes, vietinių gyventojų skaičiui neesant per daug dideliui, ateiviai svetimtaučiai buvo Egipte pageidaujami, bet tik visokiems sunkiems darbams atlikti. — *Baudžiąvos viršininkus*. Izraeliaičių darbams prižiūrėti buvo paskirta daug didesnių ir mažesnių viršininkų. Paviekslai Egipto užvaizdų su didele lazda rankose prižiūrint darbininkus galima matyti dabar atrastuose ano laiko paminkluose. — *Sandėlių miestus*: miestus, kuriuose buvo dideli sandėliai javų, paskirtų kareiviams maitinti karo metu. — *Pitomą*. tai Egiptiečių *Pi Tum*, ar *Ha Tum*, t y, dievaičio Tum buveinė, svarbiausias miestas provincijoje Thuku, arba Thakit, t y, Sokoth /12, 37/. Vėliau toje pačioje vietoje buvo Romėnų miestas Heroopolis, dabar Tell El Maskhutha į vakarus nuo ežero Tim-sakh, slėnyje Wadi — Thumilat. — *Ramese*. Ebr *Ra'Amses*. Kur buvo tas miestas tikrai nežinia; spėjama, kad tai ta pati vieta, ką ir Tanin ar Zoan, dabar Tsan, kuriame buvo Paraono

Ramses II sostinė, ji padidinta daugeliu rūmų ir praminta *Pa Rameses*, t y, Ramso miestas. — *„Nekentė*. Anot ebr t: bodėjosi. — *„Prie žemės ūkio darbų*: Prie žemdirbystės pridėjo laukų laistymas, laukams palaisyti paskirtų kanalų valymas ir naujų kasimas. Vis tai buvo be galo sunkūs darbai, ypač tokioje kaitroje, koki būna Egipte. — *„Egipto karalius*... Įvardijamos čia tik dvi pribuvėjos dėl to gal, kad karalius norėjo padaryti žudymo pradžią savo sostinėje, kur juodvi ir tebuvo. Mergaites liepta palikt gyvas, kad iš jų paskui būtų padaryta vergės ar atiduotos moterystėn Egiptiečiams. O ir berniukų žudymas turėjo būti be abejonės tik laikinas, kad sutūrėjus Žydų padaugėjimą, o ne kad juos išžudžius. ²²*Įsakymą visai tautai*... Apvilts savo laukimuose Paraonas įsako visiems Egiptiečiams atvirai naikinti Žydų vaikus

2. Pirmieji Mošės gyvenimo metai

2,1-25. Būsimas Izraelio gelbėtojas, kūdikis Mošė, pntinėje padėtas upės pakraštėje, susilaukia išgelbėjimo: jį

kad jis buvo dailus, slėpė jį tris mėnesius. ³Nebegalėdama gi daugiau slėpti, ji ėmė meldinę pintinę, ištepė ją asfaltu ir sakais, įdėjo į vidų kūdikėlį ir jį padėjo nendryne upės krante; ⁴o jo sesuo stovėjo iš tolo ir žiūrėjo, kas bus toliau. ⁵Ir štai, Paraono duktė atėjo į upę maudytis, o jos tarnaitės vaikščiojo upės pakraščiu. Pamačius tarp meldų pintinę, ji siuntė vieną iš savo tarnaičių ir liepė ją atnešti. ⁶Atidengus ir pamačius joje verkiantį kūdikį, ji jo gailėdamasi tarė: Tai vienas iš Ebrajų kūdikių. ⁷Tuomet kūdikio sesuo prisiartinė prie jos ir tarė: Ar nenorėtum, kad aš eičiau ir tau pašaukčiau Ebrajų moteriškę, kuri galėtų kūdikėlį žindyti? ⁸Ji atsakė: Eik. Mergaitė nuėjo ir pavadino savo motiną. ⁹Paraono gi duktė jai kalbėjo: Imk šitą vaiką ir žindyk jį man; aš tau mokėsiu algą. Moteriškė paėmė ir žindė kūdikį, o paaugėjusį atidavė Paraono dukteriai, ¹⁰kuri jį padarė savo išūniu ir jį praminė vardu Mošė; nes, ji sakė, aš jį ištraukiau iš vandens.

Apd 7,21; Žyd 11,23

¹¹Kai kartą Mošė, jau užaugęs, lankė savo brolius, ir pastebėjo jų prispaudimą ir pamatė, kaip vienas Egiptietis mušė vieną iš jo brolių Ebrajų; ¹²apsidairęs aplinkui ir nieko arti nematydamas, jis užmušė Egiptietį ir pakasė jį smėlin. ¹³Išėjęs kitą dieną, jis pamatė du besivaidijančius Ebrajų ir tarė darančiam neteisybę: Kam muši tavo artimą? ¹⁴Tasai atsakė: Kas tave įstatė mūsų viršininku ir teisėju? Bene nori tu ir mane užmušti, kaip vakar užmušei Egiptietį? Mošė nusigando ir tarė: Kaip gi tasai dalykas išėjo aikštėn? ¹⁵Ir Paraonas išgirdo apie tai ir įieškojo Mošės užmušti. Jis, pabėgęs iš po jo akių, sustojo Madianiečių šalyje ir sėdėjo prie šulinio. ¹⁶Madianiečių kunigas turėjo septynias dukteris; jos atėjo vandens pasisemti ir, pripildę lovių, norėjo pagirdyti savo tėvo bandas. ¹⁷Bet atėjo piemenys ir jas nuvarė. Tuomet Mošė atsikėlė ir, apgynęs mergaites, pagirdė jų avis. ¹⁸Kai jos grįžo pas savo tėvą Raguėlį,

Žyd 11,24

paima ir užaugina Paraono duktę. Užaugęs jis užmuša vieną Egiptietį už Izraeliacho žudymą ir paskiau turi bėgti pats į Madiano šalį, kur jis veda moterystėn kunigo Jetro dukterį Sephorą ir susilaukia dviejų sūnų.

2. ¹*Pagimdė sūnų.* Nebuvo tai pirm-gimis sūnus, nes tuojau minima /4 e/ žymiai vyresnė jo sesuo, o iš kitur žinoma, kad už Mošę trejais metais buvo vyresnis jo brolis Aaronas; bet anie Amramo vaikai buvo gimę, kolei dar nebuvo paskelbtas paliepi-mas žudyti Izraeliachių berniukus. — ²*Pintinė.* Ebr jį vadinama theba, t y, taip pat, kaip ir Noės arka. Pintinė buvo nupinta iš meldų ar, tikriau sakant, iš žolyno, vadinamo papyru ebr *gome'*, kurio daug anais laikais augo Nilo pakraštėse. — *Asfaltu*: žemės sakais. — *Upės*: Nilo. — ³*Jo sesuo.* Buvo tai be abėjonės ta pati Marija /Mirjam/, kuri minima žemiau 15,20 ir k. — ¹⁰*Padarė savo išūniu.* Su savo motinos pienu jis žindo draug ir savo tautos meilę;

dabar patekęs į karališkus rūmus, paskelbtas karalaitės išūniu, buvo auklėjamas toliau ir išmoko visokio Egiptiečių mokslo /Apd 7,22/, kurs taip labai jam turėjo praversti vėles-niame gyvenime kaip jo tautos vadui. — *Mošė.* Kaip tas vardas tikrumoje buvo ištiriamas egiptiškai, nežinia. Galėjo būti Mes arba Messi, Messu, ar kaip nors panašiai. Ebr jis skamba Mošeh ir reiškia Gelbėtoją.

¹¹*Jau užaugęs.* Anot padavimo, tuo-met jis jau turėjo 40 m. /plg Apd 7,23/. — *Lankė savo brolius* — su sumanymu pasilikti jų tarpe visuo-met, taigi išsižadėdamas karališkųjų rūmų. Plg Žyd 11,24... — ¹²*Užmušė Egiptietį,* — kitaip negalėdamas iš-gelbėti savo vientaučio. Plg Apd 7,24 — ¹³*Madianiečių šalyje.* Madianiečių dauguma gyveno į rytus nuo Elamo /Akabakh/ i lankos. Madianiečiai buvo Abraomo ainiai iš jo gulovės Keturos /Prad 25,2/. — ¹⁷*Jas nuvarė.* — Kad pirma pagirdytų savo bandas. — ¹⁸*Raguėlių.* Būsimas Mošės uošvis pa-vadinatas Raguėliu tik čia ir Sk 10,29;

tasai tarė: Kodėl atėjote anksčiau negu paprastai? ¹⁹Jos atsakė: Vienas Egiptietis mus apgynė nuo piemenų rankų; be to jis dar sėmė kartu su mumis vandenį ir davė avims gerti. ²⁰Taigi jis sakė: Kur jis yra? Kodėl jūs palikote žmogų? Pašaukite jį su mumis pavalgyti

Žem 18,23;
1 Kron 23,15

²¹Mošė tat prisiekė su juo gyvensias ir vedė jo dukterį Sephorą. ²²Ta jam pagimdė sūnų, kurį jis praminė Gersamu, sakydamas: Buvau ateivis svetimoje šalyje. Ji dar pagimdė antrą, kurį jis praminė Eližeriu, tardamas: Mano tėvo Dievas, mano padėjėjas, išgelbėjo mane iš Paraono rankų

²³Daug laiko praslinkus, mirė Egipto karalius; ir Israėlio sūnūs, vaitodami dėl darbų sunkumo, balsiai šaukė, ir jų šauksmas pakilo nuo darbų Dievop. ²⁴Jis išgirdo jų vaitojimą ir atsiminė sandorą, padarytą su Abraomu, Isaoku ir Jokubu. ²⁵Viešpats pažvelgė į Israėlio sūnus ir ėmė jais rūpintis

Apd 7,30

3. ¹Mošė ganė savo uošvio, Madianiečių kunigo Jetro, avis ir, nuvaręs bandą į tyrų gilumą, atėjo prie Dievo kalno Horebo. ²Ir Viešpats jam pasirodė ugnies liepsnoje iš krūmo vidurio. Jis matė krūmą degantį ir nesudegantį. ³Mošė tat tarė: Eisiu ir pamatysiu tą nuostabų reiškinių,

kitur jis vadinamas Jėtru. — ¹¹*Vienas Egiptietis*. Iš apdaro ir kalbos Raguėlio dukters spėliojo, kad Mošė Egiptietis

¹¹*Prisiekė...* Anot ebr t: sutiko su juo gyventi. — ¹²*Gersamu*. Ebr Gerson. Žodis sudėtas iš dviejų: *Ger*, ateivis ir *šam*, tenai. — *Ji dar pagimdė...* Žodžių apie antrojo sūnaus gimimą nėra šitoje vietoje ebr t; jie matomai atkelti į čia iš 18,4. — *Eližeriu*. Tas vardas ebr reiškia: Mano Dievas yra pagalba

²³*Daug laiko...* 40 m. Plg 7,7; Apd 7,30. Čia paminėtas miręs Egipto karalius buvo tikriausiai Ramses II, kurs viešpatavo labai ilgai. — *Jų šauksmas pakilo...* Prislėgtų Žydų vaitojimai ir šauksmas buvo draug ir jų karšta malda, todėl jie ir kilo Dievop. — ²⁴*Išgirdo... atsiminė... pažvelgė...* Gražus aprašymas laipsnavimu Dievo mielaširdystės. Kalbama apie Dievą žmonių būdu — antropistais

3. Dievui įsakant Mošė grįžta Egiptan

3. 3,1-4,31. Dievas pasigailėjęs savo išrinktosios tautos, skiria jai vaduotoją. Tuo tikslu Dievas visų pirma apsirėškia Mošei, paskui skelbia jam savo sumanymą išgelbėti Israėlaičius, siunčia į Egiptą, žada

savo pagalbą, duoda reikiamų pamokymų, trims stebuklais patvirtina jojo išrinkimą, paskiria jam padėjėju jo brolį Aaroną. Taip pamokytas ir sustiprintas Mošė grįžta pas savo brolius

3. ¹*Mošė ganė*. Tas užsiėmimas davė Mošei geriausią progą pažinti Sinajaus pusiasalį, kuriuo jis vėliau turėjo vesti Israėlaičius į žadėtąją žemę. — *Dievo kalno*. Pradžioje tas išsireiškimas, kaip ir kiti panašūs, galėjo reikšti tą pat, ką ir augščiausias kalnas; bet kada čia Dievas apsirėškė Mošei, jis tikrai pasidarė šventa vieta, Dievo kalnas griežta to žodžio prasme. — *Horebo*. Ebr tas žodis reiškia sausas, uolingas. Tas pat kalnas vadinamas taip pat Sinajumi. Jis turi dvi viršūnes, kuriuo dviejų šiaurinė laikoma tikruoju Horebu, pietinė gi Sinajumi; bet šv Raštas to skirtumo nedaro. — ²*Viešpats jam pasirodė*. Ebr t ir LXX vertime yra: Jam pasirodė Viešpaties angelas; bet tas pats asmuo toliau /4 e/ jau vadinamas Yahve ir Elohim. — *Iš krūmo*. Anot ebr t, tai buvęs vienas iš akacijų veislės krūmas. Eklesija jame mato nepaliestos Dievo Gimdytojos Marijos mergystės paveikslą. — ³*Nuostabų reiškinių*: labai nuostabų dalyką. — *Atrišk nuo savo kojų...* Paprotys nusiauti kojas ar atrišti nuo kojų paprastą

kodėl krūmas nesudega? ⁴Viešpats gi, matydamas, kad jis eina pasižiūrėti, pašaukė jį iš vidurio krūmo ir tarė: Moše, Moše! Šis atsakė: Aš čia. ⁵O jįsai tarė: Nesiartink čia! Atrišk nuo savo kojų avalynę, nes vieta, kurioje stovi, yra šventa žemė. ⁶Ir dar sakė: Aš tavo tėvo Dievas, Abraomo Dievas, Isaoko Dievas ir Jokubo Dievas. Mošė užsidengė savo veidą, nes nedrįso pažvelgti į Dievą.

Mt 22,32; Mk
12,26; Lk 20,37

⁷Viešpats jam tarė: Aš mačiau mano tautos prispaudimą Egipte ir girdėjau jos šauksmą dėl kietumo tų, kurie prižiūri darbus; ⁸ir žinodamas jos skausmą nužengiau jos išgelbėti iš Egiptiečių rankų ir išvesti iš ano krašto į gerą ir ertą žemę, į žemę plūstančią pienu ir medum, į vietas Kananiečių, Hetiečių, Amoriečių, Pereziečių, Heviečių, ir Jebusiečių. ⁹Taigi, Izraelio sūnų šauksmas atėjo pas mane; ir aš mačiau jų prispaudimą, kuriuo jie Egiptiečių slėgiami. ¹⁰Bet eikš ir aš tave siųsiu pas Paraoną, kad išvestumei mano tautą, Izraelio sūnus iš Egipto.

¹¹Mošė tarė Dievui: Kas aš esu, kad eičiau pas Paraoną ir išvesčiau Izraelio sūnus iš Egipto? ¹²Jis jam sakė: Aš būsiu su tavim, ir tai bus tau ženklas, kad aš tave siunčiau: kaip išvesi mano tautą iš Egipto, atnašausi Dievui auką šitime kalne. ¹³Mošė tarė Dievui: Štai aš eisiu pas Izraelio

Rytų krašto gyventojų avalynę, sandalus /kurpes/, įeinant į šventą vietą /Jos 5,15/, pasilieka tenai ir dabar. — **Tavo tėvo Dievas.* Geriau anot Samariečių Pent: Tavo tėvų Dievas. Tie tėvai toliau įvardijami. — Šituos žodžius minėjo pats Išganytojas /žr Mt 12,18; Lk 20,27./, kaip parašytus Mošės knygoje /žr Įvad. 5 psl/. — *Užsidengė savo veidą...* Supratęs, kad čia yra stebuklas ir nusigandęs, kaip kitados Jokubas Betelyje. Prad 28,17

**Nužengiau.* Antropomorphismas primenąs Prad 11,5,7. — *Plūstančią pienu ir...* Šituo išsireiškimu, virtusiu patarle, gražiai aprašomas Kanaano žemės derlingumas. — *Kananiečių ir...* Plg Prad 15,18...

**Kas aš esu...* Mošė, kurs anksčiau /2,11-13/ taip drąsiai mėgino užstoti savo brolius, dabar, pilnas abejonių ir nepasitikėjimo savim, nori išvengti sunkios pasiuntinystės. — **Aš būsiu su tavim...* Dievas žada savo nuolatinę pagalbą; tos gi pagalbos įrodymu ar ženklu bus Izraeliečių atvedimas prie kalno Horeb ir iškilingas atnašavimas čia Dievui aukos. — **Koksai yra jo vardas.* Senovėje kiekvienas kraštas ir kiekviena tauta, garbindama daugelį dievaičių, vieną tarp jų laikydavo vyriausiuoju, vadindavo jį jam nuosavu vardu ir jame matė ypatingą tautos globėją. Izraeliečiai tuo labai skyrėsi nuo kitų tautų,

kad garbino vieną tikrąjį Dievą, bet neturėdami iki tam laikui savo atskiro krašto, jie vadindavo Dievą taip kaip darė Patriarkai, t y, įvairiais vardais, Elohim, El, El-Elion, El Šaddai, Yaveh. Visi tie vardai, vartojami ir kitų Semitų, išskyrus El Šaddai /žem 6,3/, nebuvo patvirtinti ypatingu būdu paties Dievo. Bet dabar Izraeliečiai turėjo išeiti iš Egipto, gauti atskirą kraštą, o visų pirma pasakyti Paraonui, kad jų Dievas reikalauja išėjimo iš Egipto; todėl Mošė ir laukia, kad jo vientaučiai pirmų pirmiausiai jo paklaus, kuriuo vardu jie, kaip atskira tauta, turi vadinti ir garbinti toliau savo tėvų Dievą, savo Gelbėtoją ir Viešpatį, ir kaip jie jį pavadinę Paraono akyse. — **Aš esu, kursai esu!* Dievas nurodo vieną iš jau Patriarkams žinomų savo vardų, būtent vardą YHVH. Jis paaiškino jo prasmę ir jį skyrė savo nuosavu amžinai minėtinu vardu! Visa tai išreikšta trimisakiniais, kuriuos, tiksliau prisilaikant ebr t, galima taip išversti: «Ir Dievas tarė Mošei: Esu, kursai esu /ebr 'Eh'jah 'Ašer 'Eh'jah/. Ir tarė: Taip sakysi Izraelio sūnams: Esu /'Eh'jah/ mane siuntė pas jus. Ir Dievas dar tarė Mošei: Taip sakysi Izraelio sūnams: YHVH, jūsų tėvų Dievas... mane siuntė pas jus; tasai yra mano vardas per amžius, ir

sūnus ir jiems sakysiu : Jūsų tėvų Dievas mane siuntė pas jus. Jei jie man tars, koksai yra jo vardas, ką aš jiems atsakysiu ? ¹⁴Dievas tarė Mošei : Aš esu, kursai esu. Ir pridūrė : Taip sakysi Izraelio sūnams : Kursai yra mane siuntė pas jus. ¹⁵Ir vėl Dievas kalbėjo Mošei : Tai sakysi Izraelio sūnams : Viešpats, jūsų tėvų Dievas, Abraomo Dievas, Isaoko Dievas, ir Jokubo Dievas mane siunčia pas jus. Toks mano vardas per amžius, ir taip mano vardas minėtinas per kartų kartas. ¹⁶Eik, surink Izraelio vyresniusius ir jiems sakysi : Viešpats, jūsų tėvų Dievas, Abraomo Dievas, Isaoko ir Jokubo Dievas man pasirodė ir tarė : Aš jus aplankiau ir mačiau visa, kas jums atsitiko Egipte, ¹⁷ir nutariau jus išvesti iš Egipto prispaudimo į Kananiečių ir Hetiečių, ir Amorietiečių, ir Pereziečių, ir Heviejiečių, ir Jebusiečių žemę, į žemę plūstančią pienu ir medum. ¹⁸Ir jie klausys tavo balso. Ir įeisisite tu ir Izraelio vyresnieji pas Egipto karalių ir jam sakysite : Viešpats, Ebrajų Dievas, mus pašaukė ; mes eisime trijų dienų kelią į tyrus Viešpačiui, mūsų Dievui, aukos atnašauti. ¹⁹Bet aš žinau, kad Egipto karalius jūsų neleis išeiti, jei nebus priverstas galinga ranka. ²⁰Taigi, aš ištiesiu savo ranką ir ištiksiu Egiptą visokiais savo stebuklais, kuriuos darysiu jų tarpe ; po to jis jus paleis. ²¹Ir aš padarysiu, kad šita tauta rastų malonę Egiptiečių akyse, ir iškeliaudami neišeisite tuščiomis

Žem 11,2 ; 12,36

tasai yra mano atmintinasis vardas iš kartos į kartą ». Žodžiais « *Esu, kursai esu* » paaiškinama Dievo vardo JHVH prasmė ir draug nurodoma priežastis, kodėl jį Dievas skiria savo nuosavui vardu. — Ir iš tikrųjų tas vardas trumpiausiai ir geriausiai išreiškia Dievo esybės savybes, vienybę, nesudėtinumą, amžinumą, nekintamumą, tobulumą. Tik vienas Dievas gali pasakyti apie save griežta žodžio prasme, kad jis yra, nes tik jis yra pats per save, ir tik jam vienam nėra nei praeities, nei ateities. Tas vardas JHVH buvo draug ir senas, kadangi žinomas jau Patriarkams ir jų gerbiamas /Plg Prad 4,26 ir k/, o draug ir naujas, kadangi dabar jis gavo iš paties Dievo paaiškinimą. Taip apreikštas vardas turėjo patvirtinti Mošės pasiuntinystės dieviškumą. Tasai, kurs žadėjo per Mošę Izraeliaičiams išgelbėjimą, buvo Dievas Sutvėrėjas, Visagalis, savo nutarimuose nekintąs, o pažadų vykdyme ištikimas, pilnas gerumo, tiek kartų laimėjęs ir laikęs savo globoje jų tėvus. Apreikštasis Dievo vardas YHVH turėjo Izraeliaičiams būti amžinai atmintinas, nes jis turėjo savimi priminti būsimoms jų kartoms sandorą, kurią Dievas buvo padaręs su jų tėvais, ir pažadus, kuriuos jiems buvo suteikęs. — Ir iš

tikrųjų šventas Dievo vardas YHVH nuo to laiko pasidarė garbingiausias ir dažniausiai vartojamu. Bet žymiai vėlesniais laikais /po Babilono nelaisvės/ Žydai klaidingai aiškindami įsakymą, parašytą 3 Moš 24,16, ėmė nebetarti Dievo vardo YHVH o jo vietoje vartodavo kitą, ADO-NAI, t y, Viešpats, taip kad su laiku net tikras jo ištartimas buvo užmirštas. Mokslininkų tyrinėjimai, paremti ant to vardo kilmės, sudėtinių su juo vardų ištartimu, nurodo, kad jis reikia ištarti YAHVE. — ¹⁴Vyresniusius. Pasilikdami nelaisvėje Izraeliaičiai turėjo šokią tokią savivaldą, o jos atstovais matomai buvo visų pirma vyresnieji sąnariai 12 giminių, o taip pat atskirų šeimų. Susitaręs su vyresniaisiais Mošė jau pigiau galėjo rasti pritarimą kitų Izraeliaičių. — ¹⁹Bet aš žinau. Dievas iš anksto apreikšia Mošei, kokį jis gaus atsakymą iš Paraono ; todėl Mošė neturi nusiminti dėl Paraono nesutikimo, nes galų gale jis bus priverstas išleisti Izraeliaičius. — ²¹Rastų malonę... Už iškentėtus varginimus Izraeliaičiai gaus atlyginimą. Jų moterys ir vyrai /plg žem 12,35. 36/ turėjo gauti iš Egiptiečių gausias dovanas, kad turėtų kuo tinkamai prisirengti prie atnašavimo Dievui iškilmingos aukos. Iš čia taip pat patiriame, kad Izraeliaičiai

rankomis, ²²bet kiekviena moteriškė tegul paprašys iš savo kaimynės ir iš šeimininkės sidabrinių ir auksinių indų ir rūbų; tuos jūs užkrausite ant savo sūnų ir dukterų ir taip imsite iš Egipto grobį

4. ¹Mošė atsakydamas tarė: Jie man netikės ir neklausys mano balso, bet sakys: Viešpats tau nepasirodė. ²Tarė tat jam: ką tu laikai savo rankeje? Jis atsakė: Lazdą. ³O Viešpats tarė: Mesk ją žemėn. Jis numetė, ir ji pavirto angiu, taip kad Mošė leidosi bėgti šalin. ⁴Ir Viešpats tarė: Ištiesk savo ranką ir nutverk ją už uodegos. Jis ištiesė, ir paėmė, ir pavirto lazda. ⁵Tai kad tikėtų, tarė jis, jog tau pasirodė Viešpats, jų tėvų Dievas, Abraomo Dievas, Isaoko ir Jokubo Dievas. ⁶Ir vėl Viešpats sakė: Įkišk ranką į savo antį. Ir įkišo, o kai ištraukė, ji buvo raupsuota ir išrodė balta kaip sniegas. ⁷Dar tarė: Vėl įkišk savo ranką į savo antį. Įkišo ir, kai antrą sykį ištraukė, ji buvo tokia pat, kaip kitas kūnas. ⁸Jei tau, sakė, netikės ir nepaklausys pirmojo ženkle balso, įtikės antrojo ženkle balsui. ⁹O jei netikės net tiem dviem ženklam ir neklausys tavo balso, imk iš upės vandens ir įjįšiek sausumoje, ir ką tiks semsi iš upės pavirs krauju

¹⁰Mošė tarė: Maldauju, Viešpatie! Neesu, ir niekuomet nebuvau iškalbingas, o kai tik prabilai į tavo tarną, mano liežuvis dar sunkiau apsi-verčia ir dar mažiau greitas. ¹¹Viešpats jam atsakė: Kas sutvėrė žmogaus burną? Ir kas padarė nebylį ir kurtinį, regintį ir aklą? Argi ne aš? ¹²Taigi eik, ir aš būsiu tavo burnoje ir tave pamokysiu, ką turėsi pasakyti. ¹³O jis tarė: Maldauju, Viešpatie! Siųsk tą, kurį turi siųsti. ¹⁴Viešpats susirūstinęs Mošei tarė: Žinau, kad tavo brolis Aaronas, levitas, yra iškalbin-gas; štai jis išeis tavęs pasitikti ir, tave pamatęs, džiaugsis širdingai. ¹⁵Kalbėk jam ir dėk mano žodžius į jo burną; ir aš būsiu tavo burnoje ir jo burnoje ir judviem parodysiu, ką turite daryti. ¹⁶Jis kalbės už tave

Mt 10,20

Ž m 7,2.

tuo laiku buvo jau susimaišę su Egiptiečiais, nes kaikada gyveno su jais net po vienu stogu

4. *Jie man netikės...* Mošė dar tebesvyruoja ir numato vis naujas kliūtis; jis abejoja, ar jo vientau-čiai panorės tikėti tik žodžiams: jis net įsitikinęs, kad jie pareikalaus aiš-kaus visiems matomo ženkle. Vieš-pats tai skaito jo mintyse ir tuojau suteikia galią padaryti stebuklą. — *Jis ištiesė...* Čia pasireiškia di-delis Mošės tikėjimas, nes jis, Dievui liepiant, drąsiai ima savo ranka tą pačią angį, nuo kurios ką tik mėgino bėgti. — *Tai kad...* T y, taip pada-rysi Izraelio sūnų akyse, kad tikėtų... — *Kaip sniegas...* Raupsuoto žmo-gaus kūno dalis, kada ta baisi liga įsigali, iš tikrųjų pasirodo visai balta. Plg 3 Moš 13 sk. — *Pirmojo ženkle balso.* Kada daromas stebuklas turi liudyti apie gautą iš Dievo pasiun-tinystę, jis turi tarsi savo balsą ir savo žodžius, galingesnius už visus žmonių žodžius. — *Imk iš*

upės vandens... Tą stebuklą turėjo išbandyti Mošė jam atsiradęs Egipte prie Nilo upės, jei dar jo reikės ne-tikintiems įtikinti

¹⁰*Neesu iškalbingas...* Nauja kliūtis. Mošė mano, kad netikės yra dalykas būti Dievo pasiuntiniu žmogui neiš-kalbingam. Dievas ir čia jam žada savo pagalbą, nors nepašalina pa-čios ydos. — ¹³*Siųsk tą, kurį...* t y, verčiau siųsk kitą, o ne mane. Mo-šės žodžiai sukelia Dievo rūstybę, bet ir susirūstinęs jis suteiks Mošei dar vieną pašalpą. — ¹⁶*Tu gi jam būsi vadovas...* Anot ebr t: tu jam būsi užuot Dievo, t y, tu jam būsi tas, kas aš tau esu: ką aš tau apreik-šiu, tu apreikši Aaronui, kad kal-bėtų užuot tavęs, kai tik bus rei-kalas

¹⁵*Aš eisiu ir grįšiu...* Mošė nepa-sisako Jetruvi tikros priežasties, ko-dėl jis nori keliauti Egiptan. — ¹⁶*Eik ir grįžk...* Tai paskutinis Dievo paliepimas grįžti Egiptan. Didesniam Mošės padaršinimui Dievas apreikšia

žmonėms ir bus tavo burna, tu gi jam būsi vadovas tame, kas yra Dievo.
¹⁷Imk taip pat savo rankon šitą lazda, kuria turėsi daryti ženklus

¹⁸Mošė nuėjo ir sugrįžo pas savo uošvį Jetrą ir jam tarė: Aš eisu ir grįšiu pas savo brolius Egiptan pasižiūrėti, ar dar tebėra gyvi. Jetras jam tarė: Eik ramybėje. ¹⁹Viešpats tat tarė Mošei Madianiečių šalyje: Eik ir grįžk Egiptan, nes išmirė visi, kurie jieškojo tavo gyvybės. ²⁰Mošė tat ėmė savo žmoną ir savo sūnus, susodino juos ant asilo ir grįžo Egiptan, nešdamos rankoje Dievo lazda

²¹O Viešpats kalbėjo jam grįžtančiam į Egiptą: Žiūrėk, kad visus ženklus, kuriuos sudėjau į tavo ranką, padarytumei Paraono akyse: Aš sukietinsiu jo širdį, ir jis neišleis tautos. ²²Ir tu jam sakysi: Tai sako Viešpats: Israėlis yra mano pirmgimis sūnus. ²³Aš tau įsakiau: Paleisk mano sūnų, kad man tarnautų; ir tu nenorėjai jo paleisti; štai aš užmušiu tavo pirmgimi sūnų. ²⁴Ir jam esant kelyje, Viešpats jį pasitiko užiegoje ir norėjo jį užmušti. ²⁵Sephora tuojau ėmė aštriausį titnagą ir apipjaustė savo sūnų ir palietė jo kojas ir tarė: Tu man kruvinas sužadėtinis. ²⁶Ir jį paleido, kaip tik buvo pasakius: Kruvinas sužadėtinis, dėl apipjaustymo. ²⁷O Viešpats tarė Aaronui: Eik pasitikti Mošės į tyrus. Taisi iškeliavo pas Dievo kalną jam priešais ir jį pabučiavo. ²⁸Ir Mošė

jam, kad jo priešai Egipte visi buvo išmirę

¹⁸Aš sukietinsiu... Paraono širdies sukietėjimo kaltininku šitoje vietoje ir gana dažnai kitur /žem 7,3 ir k/ Dievas vadina save; kitose vėl vietose pats Paraonas vadinamas savo širdies sukietėjimo kaltininku /7,13 ir k/. Įsižiūrėjus į visas šitas vietas ir vienų su kitomis palyginimas parodo, kad Dievas sukietino Paraono širdį ne stačiai; jis numato sukietėjimą ir jį leidžia; tikra gi ir tiesioginė sukietėjimo priežastis yra pats Paraonas. Jis užsispiria ir nenori klausyti Dievo įsakymo; bet kolei jaučia ant savęs bausmę, jis sakosi esąs pasiryžęs paleisti Israėliačius; tačiau tuojau pakeičia savo sumanymą ir vėl užsispiria, kaip tik pamato, kad Dievas liovėsi jį baudęs. Dievas, numatydamas Paraono sumanymų pakitėjimą ir naują jo užsispyrimą, sulaiko pradedtą bausmę ir tuo būdu nestaciai sukietina Paraono širdį; be to, nuolat atnaujinančiam savo užsispyrimą Dievas vis labiau mažina savo malonę ir palieka jį jo paties piktumui, kad pagaliau, nepergalėjęs jo žodžiais ir stebuklais, jį sutrupintų savo galybe ir taip jame ir per jį būtų pašlovintas /plg 9,16/. — ²²Mano pirmgimis sūnus. Israėlio tauta vadinama pirmgimi sūnumi dėl to, kad Die-

vas iš visų tautų buvo ją pasirinkęs ir padaręs ypatinga savo nuosavybe /Pak 14,1.2/ ir su ja turėjo padaryti atskirą sandorą /žem 14,5 ir tol/. —

²³Paleisk mano sūnų... Israėlis kaip pirmgimis sūnus neturi pasilikti Paraono vergijoje, bet turi būti laisvas ir tarnauti tik savo Dievui. Jei Paraonas jo nepaleis, jam bus atkeršyta gyvybės atėmimu iš jo pirmgimio sūnaus. — ²⁴Viešpats. Anot LXX ir Khald Paraphr: Viešpaties angelas. — *Norėjo užmušti.* Iš šitų žodžių neaišku, koks buvo Mošės gyvybei pavojus ir už ką. Mošė buvo nusikaltęs tuo, kad be reikalo ėmė su savim šeimą, bet dar labiau, kad buvo neapipjaustydinęs vieno iš savo sūnų. Jo žmona pajutus pavojų vyro gyvybei, pati pasiskubino dabar atlikti apipjaustymo apeigą, kuri buvo dėl jos kaltės apleista. —

²⁵Aštriausią titnagą. Anuose senovės laikuose apipjaustyme dažniausiai vartodavo peilius padarytus iš titnago. Plg Još 5,2. — *Palietė jo kojas.* Ir čia neaišku, kieno kojas palietė Sephora, sūnaus ar vyro ir kaip. Sephora gal padarė kokią neatsargumą apipjaustydama ir sukruvindama kūdikį, ir piktuoju ištardama sekančius žodžius: *Tu man kruvinas sužadėtinis*, t y, ištekJau už vyro, kurio religija reikalauja kraujo išliejimo. — ²⁶Jį paleido. Viešpats ar Viešpa-

papasakojo Aaronui visus Viešpaties žodžius, kuriais jį buvo siuntęs, ir ženklus, kuriuos jam buvo įsakęs daryti

²⁹Juodu atėjo draug ir surinko visus Izraelio sūnų vyresniusius. ³⁰Aaronas kalbėjo visus žodžius, kuriuos Viešpats buvo pasakęs Mošei; ir padarė ženklus tautos akyse, ³¹ir tauta įtikėjo. Ir išgirdę, kad Viešpats aplankė Izraelio sūnus ir kad pažvelgė į jų prispaudimą, jie kniūbsti pagarbino

5. ¹Paskui Mošė ir Aaronas atėjo ir tarė Paraonui: Tai sako Viešpats, Izraelio Dievas: Paleisk mano tautą, kad man atnašautų auką tyruose. ²Jis atsakė: Kas yra Viešpats, kad aš klausyčiau jo balso ir išleisčiau Izraelį? Nepažįstu Viešpaties ir Izraelio neišleisiu. ³Tuomet juodu tarė: Ebrajų Dievas mus pašaukė, kad eitumėm trijų dienų kelią į tyrus ir atnašautumėm Viešpačiui, mūsų Dievui, auką, kad kartais mes nebūtumėm ištikti maru ar kalaviju. ⁴Egipto karalius jiems tarė: Moše ir Aarone, kam judu atitraukiate žmones nuo jų darbų? Eikite prie savo baudžiavos. ⁵Paraonas kalbėjo: krašto gyventojai yra gausūs; matote, kaip žmonės padaugėjo; o kas bebūtų, jei juos dar nuo darbų paliuosuotumėte?

ties angelas paliko Mošę vieną, nes Egiptan Mošė sugrižo be žmonos, kuri, suerzinta visu tuo atsitikimu, išsižadėjo tolesnės kelionės ir, vyriui sutinkant, pargrižo su vaikais pas savo tėvą Jetrą. Plg žem 18,2... — *"Pas Dievo kalną: į Horebo apylinkę*

"Surinko... vyresniusius: Mošė ir Aaronas pradeda eiti naujas savo pareigas. — "Tauta įtikėjo... Surinkę pirma vyresniusius, paskui juodu surinko taipgi visą tautą. Žinią apie būsimą išgelbėjimą visi priėmė su tikėjimu ir dideliu dėkingumu

4. *Mošė ir Aaronas veltui reikalauja iš Paraono išleisti Izraeličius iš Egipto*

5,1-7,7. Mošei ir Aaronui pareikalavus paleisti Izraeličius iš Egipto, Paraonas ne tik nesutinka tai padaryti, bet ima dar labiau juos varginti, taip kad slėgiamieji pradeda dejuoti ant Mošės ir Aarono, o taipgi ir ant Dievo. Nors Dievas panaujina savo pažadus Mošei, tačiau žmonės nebenori klausyti jo pasiuntinių. Pagaliau Dievas paskelbia Mošei Egiptą ištiksiančias slogas, kuriomis Paraonas bus priverstas išleisti Izraeličius

5. *"Mošė ir Aaronas. Draug su jais buvo atėję pas Paraoną ir Izraeličių vyresnieji, kaip buvo Dievo*

įsakyta /3,18/ ir kaip pasirodo iš pasakytų jiems Paraono žodžių: Eikite prie savo baudžiavos /4 e/. — *Paraonui. Juo buvo tikriausiai Ramses sūnus Menephtah I, visame sekęs savo tėvą. — "Kas yra Viešpats... Karalius atsako Jahvės pasiuntiniams su paniekinimu ir taip pradeda kovą prieš Viešpatį. — "Kad kartais mes. Neklusnieji Dievui gali susilaukti sunkios bausmės, ir iš to pats Paraonas turėtų tik nuostolį. — "Paraonas kalbėjo... Iš Paraono žodžių apie Izraeličių daugėjimą aišku, kad jo tėvo paliepiamas apie ebrajų berniukų žudymą ne ilgai buvo vykdomas*

"Prižiūrėtojams. Ebr nogešim, priverčiai. Jie visi buvo Egiptiečiai; vyresni už juos buvo baudžiavos viršininkai /žr 1,11/. Prižiūrėtojai žiūrėdavo, kad darbininkai nedykinėtų. — Užvaizdams. Ebr šoterim užrašinėtojai. Tie surašinėdavo, kiek kas buvo atlikęs darbo. Tokiais užvaizdais buvo skiriami taip pat Egiptiečiai; bet be jų buvo dar kiti užvaizdai, renkami iš pačių Izraeličių tarpo /žr žem 11,15 eil/. — "Šiaudų plytoms. Supjaustytus šiaudus dėdavo į molį, iš kurio dirbdavo plytas, kad jos būtų stipresnės. — "Išsiskirstė. Ebr t čia pridėta: laukuose. Egipte javus pjaudavo labai augštai, bemažko prie pat varpų; kvietienojai pasilkdavo labai ilgi

⁶Jis tat tą pačią dieną įsakė darbų prižiūrėtojams bei žmonių užvaizdams tardamas : ⁷Nebeduokite daugiau tiems žmonėms šiaudų plytomis gaminti, kaip ik'š'ol ; bet tegul jie patys eina ir prisirenka kviet'enojų. ⁸O plytų reikalaukite iš jų tok'o pat skaičians, kaip pirma, ir nė kiek nesumažinkite ; nes jie dyk'inėja ir todėl rėkauja, sakydami : Mes turime eiti atnašauti mūsų Dievui auką. ⁹Tebūna prispausti darbais ir juos tevykdo, kad neklausytų melagingų žodžių. ¹⁰Taigi darbų prižiūrėtojai ir užvaizdai išėję kalbėjo žmonėms : Taip sako Paraonas : Nebeduosiu jums šiaudų ; ¹¹eikite ir prisirinkite jų, kur tik galėsite rasti ; tačiau jūsų darbas nė kiek nebus sumažintas. ¹²Ir žmonės išsiskirstė po visą Egipto žemę šiaudų rinkti. ¹³O darbų prižiūrėtojai juos spaudė, sakydami : Atlikite savo darbą kasdien, kaip paprastai darydavote pirma, kada jums duodavo šiaudų. ¹⁴Ir darbų užvaizdai iš Izraelio sūnų buvo nuplakti Paraono pristovų, kurie sakė : kodėl jūs nei vakar, nei šiandien nepadarėte tiek pat plytų, kaip pirma ? ¹⁵Ir užvaizdai iš Izraelio sūnų atėjo pas Paraoną ir šaukė, sakydami : Kodėl taip elgies su tavo tarnais ? ¹⁶Mums nebeduoda šiaudų ir reikalauja tiek pat plytų ; štai mus, tavo tarnus, plaka rykštėmis ir neteisčiai elgiasi su tavo žmonėmis. ¹⁷Jis tarė : Jūs dykinėjate ir todėl sakote : Eime ir atnašausime auką Viešpačiui. ¹⁸Eikite tat ir dirbkite ; šiaudų jums nebeduos, o jūs atiduosite įprastą plytų skaičių.

¹⁹Izraelio sūnų užvaizdai matė, kaip jiems bloga, kadangi buvo pasakyta : Nė kiek nebus sumažintas kasdien padirbtinų plytų skaičius. ²⁰Jie pasitiko Mošę ir Aaraoną, kuriuodu ten stovėjo, laukdami išeinančiųjų nuo Paraono, ²¹ir juodviem tarė : Viešpats tepažvelgia ir tegul teisia, nes judu padarėte, kad mumis bjaurisi Paraonas ir jo tarnai ; ir davėte jam kalaviją, kad mus užmuštų. ²²O Mošė vėl kreipėsi į Viešpatį ir tarė : Viešpatie ! Kam prislėgei šitą tautą ? Kam mane siuntei ? ²³Nes kaip tiktai aš įėjau pas Paraoną, kad kalbėčiau tavo vardu, jis dar labiau prispaudė tavo tautą ir tu jų neišlaisvina!

6. ¹Viešpats tarė Mošei : Dabar matysi, ką padarysiu Paraonui ; nes, stiprios rankos prislėgtas, jis juos paleis, — galingos rankos prispaustas, jis juos išvarys iš savo žemės. ²Ir Viešpats dar kalbėjo Mošei, tardamas : Aš esu Viešpats. ³Aš pasirodžiau Abraomui, Isaokui ir Jokubui kaip Visagalis Dievas, bet savo vardo Adonai aš jiems neapreiškiau. ⁴Aš padariau su jais sandorą, kad jiems duosiu Kanaano žemę, jų kelei-

ir juos imdavosi, kas norėdavo. — ¹*Darbų užvaizdai iš Izraelio sūnų.* Ebr šot're bene Israel, Plg eil 6. Anot ebr t : ir buvo nuplakti Izraelio sūnų užrašinėtojai /užvaizdai/, kuriuos jiems buvo pastatę Paraono pristovai. Pagal Rytiečių paprotį už neatliktą darbą atsako darbų prižiūrėtojai. — ¹¹*Neteisčiai elgiasi su tavo žmonėmis,* nes ir Izraeliai buvo Paraono valdiniai. Ebr t : ir tavo žmonės nusideda. Anot šito skaitymo, užvaizdai gal nori tik patys būti laisvi nuo bausmės ir verčia visą kaltę ant darbininkų. — ¹¹*Davėte kalaviją :* proga žudyti.

6. ¹*Paleis... išvarys...* Paraonas netik leis Izraeliaičiams išeiti iš Egipto, bet verste vers juos tai padaryti. — ³*Kaip Visagalis...* Ebr 'El Šaddai. Plg Prad. 17,1 ir k./ — *Vardo Adonai.* Ebr t : Yahveh. Žr paaišk 3,13... Patriarkams buvo žinomas ir tas šventas vardas Yahvė, bet jiems nebuvo nurodyta ypatinga jo reikšmė ir pritaikymas, kaip tai padaryta dabar : *Aš Viešpats [Yahvė] kurs pasirodžiau Abraomui... kaip Visagalis Dievas [El Šaddai], bet savo vardo Adonai [Yahvė] jiems neapreiškiau,* paaiškėja iš viso Dievo atsiliepimo į Mošę. Taigi Dievas sako,

vystės žemę, kurioje buvo ateiviais. ⁵Ir išgirdau Israėlio sūnų vaitojimą dėl darbų, kuriais juos Egiptiečiai prispaudė, ir atsiminiau savo sandorą. ⁶Todėl sakyk Israėlio sūnams: Aš Viešpats, kurs jus išvesiu iš Egiptiečių kalėjimo ir išlaisvinsiu iš jų vergijos; aš išgelbėsiu jus savo pakelta ranka ir dideliais teismais. ⁷Ir paimsiu jus sau kaip tautą ir būsiu jūsų Dievas; ir jūs žinosite, kad aš Viešpats, jūsų Dievas, kurs jus būsiu išvedęs iš Egipto kalėjimo ⁸ir įvedęs į žemę, kurią, pakėlęs savo ranką, pažadėjau duoti Abraomui, Isaokui ir Jokubui. Aš ją duosiu jums paveldėti. Aš, Viešpats

⁹Mošė tat visa papasakojo Israėlio sūnams; bet jie jo neklausė dėl dvasios suspaudimo ir sunkiausių darbų. ¹⁰Tuomet Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ¹¹Nueik ir sakyk Egipto karaliui Paraonui, kad išleistų Israėlio sūnus iš savo žemės. ¹²Mošė atsakė Viešpaties akivaizdoje: Štai manęs neklauso Israėlio sūnūs ir kaip gi klausys Paraonas, ypač kad aš esu neapipjaustytomis lūpomis. ¹³Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir juodviem davė paliepiamą į Israėlio sūnus ir į Egipto karalių Paraoną, kad juodu išvestų Israėlio sūnus iš Egipto žemės

¹⁴Šitie yra šeimynų vyresnieji pagal jų gimines: Israėlio pirmgimio Rubeno sūnūs: Enokhas, Pallus, Hesronas ir Kharmis. ¹⁵Tos yra Rubeno giminės. Simeono sūnūs: Jamuėlis, Jaminas, Ahodas, Jakhinas, Soaras

Prad 46,9; Sk 26,5; 1 Kron 5,1
1 Kron 4,24

kad jau Patriarkams jis buvo žadėjęs Kanaano žemę, kurioje jie bus ateiviais, o dabar jis nutaria įvykdyti tą pažadą, — išvesti Patriarkų palikuonis iš Egipto vergijos, padaryti Israėlaičių tautą savo įsūniais ir juos įvesti į Žadėtąją žemę; iš to pažadų įvykdymo Israėlaičiai turi pažinti, kad jis yra Yahvė. Iš to pasirodo, kad vardas 'El Šad-dai /Visagalis Dievas/ čia reiškia Dievą, pažadų davėją, Yahvė gi tų pačių pažadų vykdytoją. Patriarkai tat, kurie tik pažadus buvo gavę, negalėjo žinoti Dievo vardo Yahvė ta prasme, kokia tam žodžiui dabar buvo duota, kad jį Dievas sau paskyrė nuosavu vardu, nors pats vardas jiems ir buvo žinomas. — **Pakelta ranka*: savo dešine ranka, ištiesta ir pakelta, kad nubaustiau Paraoną. — *Dideliais teismais*: baisiomis slogomis. — **Pakėlęs savo ranką*: prisiekiau. Dievas vadina savo priesaiką rankos pakėlimu, nes žmonės prisiekdami ir senovėje paprastai pakeldavo augštin ranką. Plg Prad 14,22 ir k

**Dėl dvasios suspaudimo*. Anot ebr t: dėlei trumpo alsavimo, t y, dėl nekantrumo, dvasios nupuolimo. — **Kad išleistų...* Dabar Mošė turi pareikalausti iš Paraono paleisti Israėlaičius nebe trumpam laikui, bet

visiškai išeiti iš Egipto. — **Neapipjaustytomis lūpomis*: neiškalbingas

¹⁴Šitie yra... Ebr t: šito straipsnelio antraštė trumpesnė: Šitie yra savo šeimų vyresnieji. Žodžiai «šeima», ebr *beth-'ab* /tėvo namai/ ir «giminė», ebr *mišpakhah*, ne visur turi vienokią prasmę: abudu gali reikšti, žiūrint to, kaip reikalauja kontekstas, visus kieno nors, pav Rubeno, palikuonis, ar atskiras giminės, į kurias pasidalina palikuonys, ar net atskiras šeimas. — *Rubeno sūnūs*. Vyriausiojo Jokubo sūnaus Rubeno ir Simeono giminės paminėtos čia gal dėl to, kad aiškiau nurodžius, kurią vietą Israėlio tautoje gavo Levio giminė per Mošės ir Aaronu nuopelnus, kuriai juodu priklausė. Plg Prad 46,9. — **Simeon ...* Plg Prad 46,10. — **Levio sūnūs...* Plg Prad 46,11. Tiksliau nurodomos iš Levio kilusios giminės, nes Mošė ir Aaronas buvo Levio palikuonys. — *Levio amžiaus...* Minima kiek metų gyveno Levis, o toliau Kaatas /18 e/ ir Amramas /20 e/, kad būtų parodyta, jog ilgas amžius toje giminėje nebuvo retas dalykas ir jog tai buvo ženklas jai suteiktos malonės. — ²⁰*Jokhabedq*. Ji Sk 26,59 vadinama Levio duktė, jam gimus Egipte; bet tai reiškia tik tiek, kad ji buvo iš Le-

1 Kron 6,1; 23,6

Sk 3,19; 26,58;

1 Kron 6,2; 23,12

ir Kananietės sūnus Saulius. Tos yra Simeono giminės. ¹⁶Ir šitie yra Levio sūnų vardai pagal jų giminės: Gersonas, Kaatas ir Meraris. O Levio amžiaus buvo šimtas trys dešimtys septyneri metai. ¹⁷Gersono sūnūs: Lobnis ir Semėjis pagal jų giminės. ¹⁸Kaato sūnūs: Amramas, Isaaras, Hebronas ir Ozijėlis. Kaato gi amžiaus buvo šimtas trys dešimtys treji metai. ¹⁹Merario du sūnūs: Moholis ir Musis; tie yra Levio palikuonys pagal jų šeimynas. ²⁰Amramas vedė savo tėvo brolio dukterį Jokhabedą, kuri jam pagimdė Aaroną ir Mošę. Amramo gi amžiaus buvo šimtas trisdešimt septyneri metai. ²¹Isaaro sūnūs buvo: Korė, Nephagas ir Zekhris, ²²O Ozijėlio sūnūs: Misaėlis, Eliphanas ir Setris. ²³Aaronas ėmė žmoną Aminadabo dukterį, o Naasono seserį Elžbietą, kuri jam pagimdė Nadabą, Abiją, Eleazarą ir Itamarą. ²⁴Korės sūnūs buvo: Aseras, Elkana ir Abijasaphas. Šitos yra Korių šeimynos. ²⁵Aarono gi sūnus Eleazaras vedė žmoną iš Putiėlio dukterų, kuri jam pagimdė Pineesą. Šitie yra vardai levitų šeimynų pagal jų giminės. ²⁶Tiemdviem, Aaronui ir Mošei Viešpats įsakė išvesti iš Egipto žemės Izraelio vaikus jų būriais. ²⁷Tai juodu kalbėjo Egipto karaliui Paraonui, kad leistų išvesti Izraelio vaikus iš Egipto. Tasai yra Mošė ir Aaronas ²⁸tą dieną, kurioje Viešpats kalbėjo Mošei Egipto žemėje

²⁹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: Aš Viešpats; sakyk Egipto karaliui Paraonui visa, ką aš tau sakiau. ³⁰O Mošė tarė Viešpaties akivaizdoje: Štai aš esu neapipjaustytomis lūpomis; kaipgi manęs klausys Paraonas

Aug 4,15

7. ¹Ir Viešpats tarė Mošei: Štai aš tave įstačiau Paraono dievu; o tavo brolis Aaronas bus tavo pranašas. ²Tu jam sakysi visa, ką aš tau liepiu; o jis kalbės Paraonui, kad išleistų iš savo žemės Izraelio sūnus. ³Bet aš sukietinsiu jo širdį, ir padauginsiu Egipto žemėje savo ženklus ir įstabusus. ⁴Jis judviejų neklausys. Bet aš ištiesiu savo ranką ant Egipto ir didžiausiais teismais išvesiu iš Egipto žemės mano kariuomenę ir tautą, Izraelio sūnus. ⁵Ir Egiptiečiai žinos, kad aš esu Viešpats, kurs būsiu ištiesęs savo ranką ant Egipto ir išvedęs iš jų tarpo Izraelio sūnus. ⁶Taigi Mošė ir Aaronas įvykdė visa, pasielgdami taip, kaip Viešpats jiems buvo įsakęs. ⁷Mošei buvo aštuonios dešimtys metų, Aaronui aštuonios dešimtys treji, kai juodu kalbėjo Paraonui

vio giminės. Be dviejų jos sūnų Mošės ir Aarono, žinoma dar jos duktė Marija. — *“Aminadabo... Naasono. Juodu buvo iš Judo giminės /Sk 1,7/. — “Jų būriais. Izraeliaičiai turėjo išeiti iš Egipto gerai sutvarkyti, kaip kariuomenė*

“ Viešpats. Pakartojama 11,12 eil, kad būtų padarytas sąryšis pasakojime, nutrauktame Levio palikuonių įvardijimu

7. *Paraono dievu. Kaip Dievas davinėjo įsakymus Mošei, taip tasai davinės Paraonui. Karaliai nieko nepripažįsta viršesniu už save kaip tik Dievą; todėl Mošė padarytas viršesniu už Paraoną, bus jam Dievas. — Pranašas. Ebr nabi' t y, tas kurs tavo vardu kalbės. Kaip*

Mošė Dievo valią patirdavo iš paties Dievo ir buvo jo pranašas, taip tą pačią valią Aaronas patirs iš Mošės ir bus jo pranašas. — *Egiptiečiai žinos. Paraonas sakė /žr 5,2/, kad Yahvės nepažįstas; taigi dabar ir visi Egiptiečiai turės jį pažinti. Plg 8,10*

5. *Devynios pirmosios Egipto slogos*

7,8-10,29. Pareikalavus antrą kartą Yahvės vardu iš Paraono išleisti Izraeliaičius, jis nori matyti Mošės pasiuntinystės dieviškumo ženklą. Toks ženklas jam tuojau suteikiamas. Kadangi tačiau karalius nenori ir toliau patenkinti reikalavimo, todėl Egiptui siunčiama viena po kitos sun-

⁸Ir Viešpats tarė Mošei ir Aaronui: ⁹Kada judviem Paraonas pasakys: Parodykite ženklus, tu tarsi Aaronui: Imk savo lazdą ir numesk ją ties Paraonu, ir ji pavirs angimi. ¹⁰Taigi Mošė ir Aaronas, įėję pas Paraoną, padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs: Aaronas metė ties Paraonu ir jo tarnais lazda, kuri pavirto angimi. ¹¹O Paraonas sušaukė išminčius bei burtininkus, ir jie padarė panašiai Egiptiškais žavėjimais ir kitais slaptingais būdais. ¹²Kiekvienas metė savo lazdą, ir jos pavirto slibiniais; bet Aarono lazda prarijo jų lazdas. ¹³Ir Paraono širdis sukietėjo, jis juodviejų neklausė, taip kaip Viešpats buvo įsakęs

2 Tim 3,8

¹⁴Viešpats tarė Mošei: Paraono širdis sukietėjo, ir jis nenori išleisti tautos. ¹⁵Eik pas jį rytą. Štai jis eis prie vandens. Pasitiksi jį upės krante, nešdamas savo rankoje lazdą, kuri buvo pavirtusi angimi, ¹⁶ir jam sakysi:

kios slogos: krauju pavirtusio vandens, varlių, mašalų, musių, maro galvijų, vočių, krušos, didžiogių ir tamsybių. Vienos iš jų visai nesujaudino Paraono, kitos gi jį veda prie to, kad jis ima svyruoti ir žada išleisti Izraelio sūnus, bet slogai pasiliovus, vėl sukietina savo širdį ir pažado nevykdo

**Savo lazda.* Kaip pirma /4,2.20/ Mošės lazda buvo Dievo skirta stebuklams daryti, taip dabar Aaronas; bet jis juos darys tik Mošei įsakant. Kiti aiškintojai mano, kad Aaronas turėjo daryti stebuklus ta pačia Mošės lazda. — *Pavirs angimi.* Ebr t: čia yra nebe žodis *nakhaš*, kaip 4,3, bet *thanin*, kurs kitur verčiamas žodžiu slibinas /draco 12 e/ ir reiškia arba krokodilą, arba žmonių vaidentuvės sukurtą milžiniško didumo gyvatę, gyvenančią vandenyje ir sausumoje. — *Egiptiškais žavėjimais.* Ebr *khartumme Mits raim* — Egipto žyniai. Plg Prad 41,8. Būtų tai trečias pakviestųjų skyrius. Jie gal rašydavo burtų žodžius. — *Slaptingais būdais.* Visų amžių žyniai ir čiustininkai dengdavosi ir dengiasi slaptingumu. Egiptiečių žyniai buvo garsūs visame pasaulyje ir iš tikrųjų mokėjo padaryti daug nuostabių dalykų; dažnai buvo tai tik paprastas žiūrėtojų apgavimas; laikada tačiau neapsieidavo be to, kad jiems nebūtų padėjusi piktoji dvasia. Plg Mt 24,24; 2 Tes 2,9. Padavime liko vardai dviejų žymiausių Egipto burtininkų, kuriais naudojosi Paraonas prieš Mošę. Jų vardai buvo Janniš ir Mambris /anot gr t Jambris/. Žr 2 Tim 3,8. — *Pavirto slibiniais.*

Aug /11 e/ pasakyta, kad Egipto burtininkai padarė panašiai; todėl čia buvo ne tikras stebuklas, bet tik stebuklo panašumas. Egipte ir dabar yra nemaža žalčių užžavėtojų. Keliauninkai pasakoja, kad tenai esą žmonių, kurie moką iššaukti žalčius iš jų urvų, imą nuodingiausius be jokios baimės į rankas, apsisivynioja aplink kaklą, padarą, kad žaltytys išsitempia ir sustingsta kaip lazda, o patrintas vėl atgauna savo lankstumą ir tt. — *Prarijo.* Tai buvo aiškus įrodymas, kad Mošė ir Aaronas turėjo didesnę galybę, negu Egiptiečiai čiustininkai. — *Paraono širdis.* Iš Mošės stebuklo Paraonas pažino Yahvės galybę, todėl daugiau apie jį besiklausia; pats pradeda kietinti savo širdį ir užtraukia sau ir savo tautai didžiausius Dievo slogas. — *Buvo įsakęs.* Vulg ž *praeceperat*, kaip nurodo ebr t *dibber* ir daugelio LXX kodeksų reiškia čia tą pat, ką ir: buvo iš anksto pasakęs

¹⁴*Jis eis prie vandens.* Egiptiečiai laikė Nilą savo geru dievu, jį vaizduodavo kaip augalotą raumeningą vyrą su žolynais papuoštu šalmu ant galvos, rankose turintį aukų indus, žuvmis, varpomis bei kitais valgiais apkrautus stalus, ir garbindavo jį, kaip davėją visokio maisto ir gyvybės. Spėliojama, kad Egipto karalius rytais išeidavo į Nilo krantą jo pagarbinti. Kada tat Paraonas turėjo ateiti prie Nilo, Dievas pasirinko tą valandą, kad per Mošę paskelbtų pirmąją slogą ir taip parodytų, kad jis yra visų gerybių ir paties Nilo Viešpats. — *Is to pažinsi...* Kadangi Paraonui

Viešpats, Ebrajų Dievas, mane siuntė pas tave ir liepė sakyti : Išleisk mano tautą, kad man aukotų tyruose, o tu iki dabar nenorėjai klausyti. ¹⁷Taigi Viešpats tau sako : Iš to pažinsi, kad esu Viešpats : štai ištiksiu mano rankoje esančią lazda upės vandenį, ir pavirs krauju. ¹⁸Ir žuvys, esančios vandenyje, išdės, ir vanduo pradės dvokti, taip kad Egiptiečiams bus sunku gerti upės vandenį. ¹⁹Viešpats dar kalbėjo Mošei : Sakyk Aaronui : Imk

nebuvo gana vieno stebuklo, kad jis išleistų Izraeličius, todėl Viešpats duos kitus ženklus, kurie galų gale turės įtikinti Egipto karalių, jog Viešpaties negalima neklausyti. Tais ženklais turėjo būti žemiau aprašytos Egipto slogos, anot ebr. *nega'im* arba *maggefoth*, smūgiai. Jos visos, išskyrus dešimtąją, turėjo savo pagrindu vietines gamtos sąlygas ir buvo panašios į nelaimės, kurios laikada aplankydamo Egiptą. Tačiau aplinkybės, kuriose atsitiko, nurodo, kad tai buvo tikri stebuklai. Tos slogos prasidėdavo, liepiant Mošei ir liaudavosi, jam pasimeldus į Dievą;ėjo viena po kitos gana greitai, ir buvo viena už kitą skaudesnė; jos vargino, bent pradedant nuo ketvirtosios, vien tik patį Egiptą ir nelietė Izraeličių apgyventos Gešeno žemės. Taigi jų priežastis, kaip ir kiekviename stebukle, buvo antgamtinė, ir nors jos, rasi, galėjo būti padarytos gamtoje esančiomis jėgomis ir nebuvo priešingos jos įstatams, bet visgi buvo už tų įstatų ribų. — *Štai ištiksiu...* Viešpats, pamokęs Mošę, ką jis Dievo vardu turėjo pasakyti Paraonui, pamoko taipgi, kokiais žodžiais jis turės į jį atsiliepti nuo savęs. Kadangi Mošė buvo Aaronui tai, kas jam pačiam buvo Dievas (plg 4,16/), todėl ir jis galės sakyti: *ištiksiu mano rankoje esančią lazda upės vandenį*, nors anot 20 eil vandenį ištiko Aaronas savo lazda. Pagaliau Viešpats duoda per Mošę ir nuo savęs paliepiamą Aaronui (19 e/). — *Pavirs krauju*. ¹⁸*Ir žuvys...* Paskelbiami pirmosios slogos padariniai: vanduo pavirs krauju, todėl Egiptiečiai neturės gero vandens atsigerti; žuvims išgaigus, daugelis nustos reikiamo jiems maisto; vandeniui pradėjus pūti, atsiras bjauri smarvė; daugiausia tačiau visi kentės dėl gero vandens stokos, nes

iškasamas Egipto šuliniuose vanduo neskanus. — ¹⁷*Ištiesk savo ranką*, — pakeldamas lazda augštin ir ją pamodamas į visas pasaulio puses. — *Ant... vandenų*: paties Nilo. — *Upių*: vagų, kuriomis Nilas teka į jūrą. — *Upelių*: kanalų, kuriais Nilo vanduo nuvedamas į visas žemio Egipto vietas. — *Balų*, kuriuose vanduo savaime susirenka. — *Ežerų vandens*. Ežerais čia pavadinta tam tyčia iškastos didelės duobės, į kurias Egiptiečiai atsivedavo vandenį potvynių metu. — *Kaip mediniuose, taip ir akmeniniuose induose*, — kuriuose kiekviena šeima laikydavo vandenį savo kasdieniniams reikalam. — ¹⁸*Pavirto krauju*. Egipte kas metai būna potvynis. Pradėjus birželio pabaigoje lyti lietui ir labiau tirpti ledams Abisinijos kalnuose, vanduo Nile ima daugėti, liepos mėnesyje išeina jau iš krantų ir vis daugėdamas per du mėnesius plačiai užlieja visą upės slėnį; pasikui vėl ima slūgti, spalio mėnesyje jau tilpsta krantuose ir slūgsta toliau iki naujo potvynio pradžiai, t. y, lig birželiui. Potvyniui prasidedant, Nilo vanduo darosi drumžlinas, pradeda žaliuoti, dvokti, knibždėti nuo kirminų ir darosi nebesveikas žmonėms, bet ne žuvims. Žalios spalvos priežastis gal yra dumblas, atnešamas iš Etijopijos balų. Po keleto dienų vanduo gauna kraujo spalvą, bet draug nustoja žalių drumžlių ir vėl darosi skanus ir sveikas gerti. Tas vandens paraudimas aiškinamas atsiradimu begalinės daugybės mažiausių gyvių — infuzorių ir augalų, turinčių raudoną spalvą, gal atnešamų taip pat iš kurios nors Etijopijos upės. Paraudimas tačiau būna ne visame Nile lig pačiai jo įtakai. Raudona medžiaga nusėda jau augštojo Egipto laukuose ir vos siekia vidurį; toliau Nilas neša tik tamsius dum-

savo lazdą ir ištiesk savo ranką ant Egipto vandenų, ir ant jų upių ir upelių, ir balų ir ant visų ežerų vandens, ir tepavirsta krauju ir tebūna kraujas visoje Egipto žemėje, kaip mediniuose, taip ir akmeniniuose induose. ²⁰Mošė ir Aaronas padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs, ir pakėlęs lazdą ištiko upės vandenį Paraono ir jo tarnų akyse, ir jis pavirto krauju. ²¹Ir buvusios upėję žuvys nutroško, ir upė pasmirdo, ir Egiptiečiai negalėjo gerti upės vandens, ir kraujas buvo visoje Egipto žemėje. ²²Bet ir Egipto burtininkai padarė panašiai savo žavėjimais; todėl Paraono širdis sukietėjo ir jis juodviejų neklausė, kaip Viešpats buvo sakęs. ²³Jis nusigrėžė ir įėjo į savo namus, ir neėmė dar ir tą kartą į širdį. ²⁴O visi Egiptiečiai kasėsi upės pakraščiais vandens atsigerti, nes vandens iš upės negalėjo gerti. ²⁵Ir praėjo septynios dienos, kaip Viešpats buvo ištikęs upę

Žem 17,5; Ps 77,44

Išm 17,7

8. ¹Viešpats dar tarė Mošei: Įeik pas Paraoną ir jam sakyk: Tai sako Viešpats: Išleisk mano tautą, kad man aukotų; ²o jei nenori išleisti, štai aš ištiksiu visą kraštą varlėmis. ³Ir upė knibždės nuo varlių. Jos iškops ir įeis į tavo namus, į tavo miegamąjį kambarį, į tavo guolį, ir į tavo tarnų namus, pas tavo pavaldinius, ir į tavo krosnis, ir į tavo valgių liekanas; ⁴ir pas tave, ir pas tavo tautą, ir pas visus tavo tarnus

blus, kurie stora žieve nukloja visą upės slėnį lig pačiai upės įtakai ir, vandeniui nuslūgus, suteikia Egipto žemei begalinį derlingumą. Pirmoji Dievo siūsta Egiptui sloga be abejonės turi šią tokią panašumą į aprašytą Nilo vandens paraudimą, bet skiriasi nuo jo per daug, kad vien juo galėtų būti išaiškinta, ir kad būtų galima matyti toje slogoje tik paprastą gamtos reiškinį. Sutinkant, kad paprastas Nilo vandens paraudimas buvo slogos pagrinde, reikia pripažinti, kad jis įvyko tikrai nepaprastu stebuklingu būdu, kad vanduo paraudo ne tik augštajame Egipte, bet ir žemajame, kad vandens paraudimas buvo taip didelis, jog jis, paprastai visai sveikas visiems, pasidarė nuodais ne tik žmonėms, bet ir žuvisms. — Šventieji tėvai ir senesniųjų aiškintojų dauguma pirmąją Egipto slogą supranta apie tikrą vandens persiesybimą į kraują (Orig, Atan, Kir-Aleks.). — *Kraujas bus visoje Egipto žemėje.* Kalbama čia matomai ne tik apie žemąjį Egiptą, kur tuomet turėjo savo buveinę Egipto Paraonai. Ar buvo vanduo pavirtęs krauju ir Izraelaičių gyvenamoje Gešeno žemėje, įkvėptas autorius nieko nesako. — *“Egipto burtininkai padarė panašiai.* Panašumas turėjo būti tik nedidelis, nes krauju pavir-

tus visam Nilo vandeniui, burtininkai galėjo jo gauti tik nedaug, kasdami duobes arti Nilo (žr 24 e/. — *“Septynios dienos.* Anot vienu aiškintojų, tiek laiko pasilikęs sugedęs vanduo Nile; anot kitų gi, septynioms dienoms praslinkus, o vandeniui pasiliekanč sugedusiu, Mošė vėl gavo iš Dievo paliepimą eiti pas Paraoną ir jam paskelbti naują slogą

8. *Įeik pas Paraoną.* Antroji sloga, taip pat kaip pirmoji, paskelbiama Paraonui iš anksto. — *“Ištiksiu... varlėmis.* Kaip metinis Nilo potvynis, taip ir varlių atsiradimas Egipte dalykas paprastas. Tiek jų privysta, kad, vandeniui nuslūgstant upėje, visi laukai pasidaro pilni varlių, kuriomis tuomet maitinas daugybė gandrų. Todėl ne pačių varlių atsiradimas buvo stebuklingas, bet aplinkybės, kuriose tai įvyko. Jos buvo išvestos iš vandens Dievo pasiuntinio žodžiu; atsirado gi tokia daugybė, kad nebetilpo laukuose, bet lindo į namus, o net ir į patalus ir į indus, ir tuo skaudžiai vargino Egiptiečius, labai mėgstančius švarumą. — *“Valgių liekanas.* Anot ebr t į duongeldes, kuriose laikydavo tešlą. — *“Apdengė Egipto žemę.* Ir čia nepasakyta, ar ta sloga palietė taipgi Gešeno kraštą, ar ne. — *“Burtininkai...* Jie išvesdami iš upės dar daugiau

Jsm. 17,7

jeis varlės. ⁶Viešpats tarė Mošei : Sakyk Aaronui : Ištiesk savo lazda ant upių, ir ant upelių, ir ant balų, ir išvesk varles ant visos Egipto žemės. ⁷Ir Aaronas ištiesė savo ranką ant Egipto vandenų, ir išėjo varlės ir apdengė Egipto žemę. ⁸Bet ir burtininkai savo žavėjimais padarė panašiai, ir jie užvedė varles ant Egipto žemės. ⁹Paraonas gi pasišaukė Mošę ir Aaroną ir juodviem tarė : Melskite Viešpatį, kad atimtų varles nuo manęs ir nuo mano tautos, ir aš išleisiu tautą, kad aukotų Viešpačiui. ¹⁰Mošė atsakė Paraonui : Paskirk man laiką, kada turiu melstis už tave, už tavo tarnus ir už tavo tautą, kad varlės būtų išvartytos nuo tavęs ir iš tavo namų, ir nuo tavo tarnų ir nuo tavo tautos, ir pasiliktų tikrai upėje. ¹¹Jis atsakė : Rytoj. O anas tarė : Padarysiu pagal tavo žodį, kad žinotumei, jog nėra lygaus Viešpačiui, mūsų Dievui. ¹²Ir varlės pasitrauks nuo tavęs ir nuo tavo namų, ir nuo tavo tarnų ir nuo tavo tautos, ir pasiliks tikrai upėje. ¹³Mošė ir Aaronas išėjo nuo Paraono ; ir Mošė šaukėsi į Viešpatį pagal savo pažadėjimą, kurį jis buvo padaręs Paraonui apie varles. ¹⁴Ir Viešpats padarė pagal Mošės žodį ; ir varlės išdvėsė namuose, ir kiemuose ir laukuose. ¹⁵Ir jas surinko į didžiausias krūvas ir pasmirdo žemė. ¹⁶O Paraonas, matydamas, kad jam duota ramybė, sukietino savo širdį ir juodviejų neklausė, kaip Viešpats buvo sakęs

¹⁷O Viešpats tarė Mošei : Sakyk Aaronui : Ištiesk savo lazda ir užgaulk žemės dulkes ir teatsiranda mašalai visoje Egipto žemėje. ¹⁸Juodu tai padarė. Aaronas ištiesė ranką, laikydamas lazda, ir ištiko žemės dulkes, ir atsirado mašalų ant žmonių ir ant galvijų ; visos žemės dulkes pavirto mašalais visoje Egipto žemėje. ¹⁹Ir burtininkai mėgino padaryti panašiai savo žavėjimais, kad išvestų mašalus, ir negalėjo ; o mašalų buvo kaip ant žmonių, taip ir ant galvijų. ²⁰Tuomet burtininkai tarė Paraonui : Čia yra Dievo pirštas. O Paraono širdis sukietėjo, ir jis juodviejų neklausė, kaip Viešpats buvo sakęs

varlių tik padidino slogą ; buvo gi labiau geistinas varlių pašalinimas. — ¹*Paraonas...* Po antros slogos Paraonas pradeda jau svyruoti ir jau pripažįsta Yahvės galybę. — ²*Paskirk...* Ebr t paraidžiui *Girkis*. Ką tas žodis čia reiškia, nevisai aišku ; rasi, tą pat, ką ir : gali būti ramus, arba : pasakyk atvirai. Mošė palieka Paraonui paskirti laiką, kada turės už jį pasimelsti, idant būtų atimtos varlės ; taip karalius galės geriau įsitikinti apie Yahvės galybę ir apie Mošės pasiuntinystės tikrumą. — ³*Rytoj*. Paraonas skiria kuo trumpiausią laiką. — *Pasmirdo žemė*. Pūnant sukrautoms į krūvas varlės priviso begalinė daugybė visokių vabzdžių, kuriais Viešpats pasinaudos siųsdamas Egiptui trečiąją ir ketvirtąją slogą

⁴*Sakyk Aaronui...* Trečią slogą Viešpats siunčia Egiptui nebeliepdamas jos paskelbti iš anksto Paraonui. — *Mašalų*. Anot kaikurių, ebr ž *kinnim* reiškias blusas ; bet

tikriausiai kalbama čia apie labai smulkius, vos akimis įmatomus mašalus, kurių ypač daug atsiranda Egipte potvyniui pasibaigiant spalių mėnesyje ; jie kaip sukeltos dulės pripildo orą, visur įlenda, savo įkandimu padaro kūne skaudžias niežtinčias pūsles, neduoda žmogui nei pavalgyti, nei ramiai užmigti. Viešpaties siūsta mašalų sloga turėjo būti juo skaudesnė, kad Aaronui ištikus žemės dulkes, tų bjaurių vabzdžių atsirado begalinė daugybė. — ⁵*Čia yra Dievo pirštas*. Burtininkai, tiesa, sako, kad mašalus regimai padarė koks nors galingas dievas ; bet tuo pačiu jie dar nepripažįsta Israėlaičių Dievo Yahvės galybės ir Mošės bei Aarono pasiuntinystės tikrumo

⁶*Išeis prie vandens*. Žr 7,15. —

⁷*Visokių rūšių muses*. Ebr t yra vienas žodis *'arob*, kurs reiškia arba apskritai vabzdį, musę, arba šunmuse /coenomyia/. Egiptas yra tikra visokių vabzdžių tėvynė, taip kad

²⁰Viešpats dar sakė Mošei: Kelkis dienai brėkstant ir stok Paraono akivaizdoje, kai jis išeis prie vandens; ir jam sakysi: Tai sako Viešpats: Išleisk mano tautą, kad man aukotų; ²¹o jei jos neišleisi, štai užleisiu ant tavęs ir ant tavo tarnų, ir ant tavo žmonių, ir į tavo namus visokių rūšių muses, taip kad Egiptiečių namai ir visa žemė, kur jie bus, prisipildys visokios veislės musėmis. ²²Ir tą dieną padarysiu nuostabią Gešeno žemę, kurioje yra mano tauta, kad tenai nebus musių, ir žinosi, jog aš Viešpats visos žemės. ²³Ir taip atskirsiu mano tautą nuo tavo tautos. Tas ženklas bus rytoj. ²⁴Ir Viešpats taip padarė. Pikčiausių musių daugybė apniko Paraono ir jo tarnų namus ir visą Egipto žemę. Ir šios musės sugadino visą žemę. ²⁵Paraonas pasišaukė Mošę ir Aaroną ir juo-dviem tarė: Eikite ir aukokite jūsų Dievui šitoje žemėje. ²⁶Bet Mošė atsakė: Taip negali būti, nes mes aukosime Viešpačiui mūsų Dievui aukas, kurių Egiptiečiai baisisi; o jei papjausime aukoms Egiptiečių akyse tai, ką jie garbina, mus akmenimis užmuš. ²⁷Mes eisime trijų dienų kelią į tyrus ir aukosime Viešpačiui, mūsų Dievui, kaip mums įsakė

Ism 16,9

Aug 3,18

²⁸O Paraonas tarė: Aš jus išleisiu, kad aukotumėte jūsų Dievui tyruose; tik neatsitolinkite perdaug; melskitės už mane. ²⁹Mošė tarė: Išėjęs, aš melsiu Viešpatį, ir rytoj musės pasitrauks nuo Paraono, ir nuo jo tarnų, ir nuo jo tautos; bet tu daugiau neklaidink, neišleisdamas tautos aukoti Viešpačiui. ³⁰Ir, išėjęs nuo Paraono, Mošė meldėsi į Viešpatį, ³¹kurs padarė pagal jo žodžius ir atėmė muses nuo Paraono, nuo jo tarnų ir nuo jo tautos, ir net nė viena nepasiliko. ³²O Paraono širdis taip sukietėjo, kad ir šituo atvėju jis neišleido tautos

9. ¹⁰ Viešpats tarė Mošei: Įeik pas Paraoną ir jam kalbėk: Tai sako Viešpats, Ebrajų Dievas: Išleisk mano tautą, kad man aukotų. ²⁰O jei dar atsisakai ir juos sulaikai, ³⁰štai aš ištiesiu mano ranką, ir sun-

pranašas Ješajas pačius Egiptiečius vadina musėmis /Is 7,18/. Kaikada didžiausi musių debesys yra vėjo nešami iš pietų šiaurėn ir užplūsta vieną vietą, kitą aplenkdami. Slo-gos stebuklingumas buvo tas, kad musės atsirado Viešpačiui įsakant ir tai begalinė daugybė. — ²²*Padarysiu nuostabią...* Čia pirmą kartą aiškiai pasakyta, kad šita sloga visai nepalietė Gešeno žemės, ir į tą dalyką atkreipiamas Paraono dėmesys. — *Žinosi, jog aš ...* Paraonas turės suprasti, kad ne bet koks Dievas siunčia slogas /plg aug 19 e/, o tiktai Yahvė, kurs kaip viso pasaulio, taip ir Egiptiečių yra Dievas. — ²⁴*Aukokite... šitoje žemėje.* Paraonas sutinka įvykdyti Yahvės pasiuntinių reikalavimą, bet tik per pus, nes jis dar neleidžia Izraelaičiams išeiti iš Egipto sienų. — ²⁶*Taip negali įvykti...* Svarbiausia priežastis, kodėl Izraelaičiai norėjo aukoti tyruose, o ne Egipte, buvo Dievo įsa-

kymas; kadangi tačiau Paraonui to negana, todėl Mošė nurodo dar kitą priežastį. — *Aukos, kurių Egiptiečiai baisisi.* Izraelio sūnūs Patriarkų papročiu rengėsi aukoti Viešpačiui gyvulius, kuriuos Egiptiečiai laikė šventais; todėl jie negalėjo nesibjaurėti ir nesibaisėti tokių aukų. — *Akmenimis užmuš.* Čia pirmą kartą paminėta Šv Rašte užmušimas akmenimis

²⁸*Tyruose.* Paraonas jau rodosi besutinkąs, kad Izraelaičiai eitų aukos daryti į tyrus; bet slogai pasibaigus jo širdis tuojuo vėl pasikeis ir sukietės

9. ¹⁰*Sunkiausias maras.* Penkta sloga gyvulių maras. Nuolatinį ligų, nuo kurių žūtų gyvuliai, Egipte nėra, bet retkarčiais, ypač arčiau Nilo įtakos, būna taip dideli, kad išgaista visi gyvuliai ir paskui jie reikia gabenti veislei iš kitų kraštų. Penktoje slogoje tai buvo stebuklinga, kad maras buvo iš anksto pa-

kiausias maras ištiks tavo arklius, asilus, kupranugarius, jaučius ir avis, ⁴ir Viešpats padarys nuostabų skirtumą tarp Izraelio lobio ir Egiptiečių lobio, taip kad visai nieko nežus iš to, kas pridera Izraelio sūnums. ⁵Ir Viešpats paskyrė laiką tardamas: Rytoj Viešpats įvykdys tą žodį krašte. ⁶Sekančią tat dieną Viešpats padarė, ką buvo sakęs, ir visi Egiptiečių gyvuliai išgaišo, o iš Izraelio sūnų gyvulių nežuvo nė vienas. ⁷Paraonas nusiuntė pažūrėti, ir nebuvo nieko išgaišusio iš to, ką turėjo Izraelis. Bet Paraono širdis sukietėjo ir jis nepaleido tautos

⁸Paskui Viešpats tarė Mošei ir Aaronui: Imkite iš krosnies po rieškučius pelenų, ir Mošė teberia juos į orą Paraono akyse. ⁹Taip tebus dulkių ant visos Egipto žemės; ir atsiras ant žmonių ir ant galvijų votys ir pūslės visoje Egipto žemėje. ¹⁰Taigi juodu ėmė iš krosnies pelenų ir stojo prieš Paraoną; Mošė išbėrė pelenus augštyr ir pasidarė pūslų su votimis ant žmonių ir ant galvijų. ¹¹Burtininkai negalėjo pasirodyti Mošei į akis dėl vočių, kurios buvo ant jų ir visoje Egipto žemėje. ¹²Bet Viešpats sukietino Paraono širdį ir tasai juodviejų nepaklausė, kaip Viešpats buvo kalbėjęs Mošei

¹³Viešpats dar tarė Mošei: Kelkis rytą ir stok prieš Paraoną ir jam sakysi: Tai sako Viešpats, Ebrajų Dievas: Išleisk mano tautą, kad man aukotų; ¹⁴nes ši kartą aš siųsiu visas savo slogas ant tavo širdies ir ant tavo tarnų, ir ant tavo tautos, kad žinotumei neesant man lygaus visoje žemėje. ¹⁵Jau dabar ištiedamas ranką aš būčiau galėjęs ištikti tave ir tavo tautą maru, ir būtumei išnykęs nuo žemės; ¹⁶bet aš tave įstačiau, kad ant tavęs parodyčiau savo galybę, ir kad mano vardas būtų skelbiamas visoje žemėje. ¹⁷Ar dar tu sulaikai mano tautą ir nenori jos išleisti? ¹⁸Štai rytoj, šitą pačią valandą aš lydinsiu be galo dideliais ledais, kokių niekada nėra buvę Egipte nuo jo įkūrimo dienos iki šiolei. ¹⁹Taigi jau dabar siųsk ir surink visus savo galvijus ir visa, ką turi lauke; nes ant žmonių ir ant galvijų ir viso, kas rasis lauke ar kas bus nesurinkta nuo lauko, nukris ledai, ir žus. ²⁰Kaikurie iš Paraono tarnų, pabijoję Viešpaties žodžio, liepė bėgti savo vergams ir parvarė gyvulius namo. ²¹Kiti gi, paniekinę Viešpaties šneką, paliko savo vergus ir galvijus laukuose. ²²Ir Viešpats tarė Mošei: Ištiesk savo ranką dangun, kad visoje Egipto žemėje kristų ledai ant žmonių, ant galvijų ir ant visko, kas auga šio

Aug 3,18
Rom 9,7

skelbtas ir prasidėjęs paskirtą dieną jis visai nepalietė Izraeliečių gyvulių. — *„Visi Egiptiečių gyvuliai.“* Kadangi iš 9 ir 19 eil pasirodo, jog dar ir po šitos slogos Egipte buvo likę gyvulių, todėl žodis *„visa“* čia reikia suprasti ne siaura prasme; jis matomai pavartotas vietoje žodžio dauguma

„Rieškučias pelenų.“ Pelenų bėrimas augštyr turi parodyti Paraonui, kad ir nauja sloga ateina nuo Dievo, ir kad ji pasiskleis visame Egipte, kaip vėjas išnešioja augštyr mestus pelenus. — *„Votys ir pūslės.“* Odos ligos gana dažnai pasitaiko Egipte, bet niekuomet jos nebūna taip smarkios ir neatsiranda taip ūmai, kaip čia. — *„Burtininkai...“*

Burtininkus, kurie buvo laikomi taip galingais Egipte, taip pat ištiko sloga, kaip ir kitus žmones; jie net ir nebedrįso rodytis Mošei ir savo valdovui Paraonui į akis.

„Nes ši kartą...“ Juo ilgiau Paraonas priešinasi Dievo valiai, juo didesnės rūstybės jis darosi vertas. Todėl pirmą, negu siunčiamos naujos skaudžiausios slogos, Paraonas gauna baisų įspėjimą, jog didžiai pavojingas yra dalykas priešintis Visagaliui. *„Bet...“* Anot ebr t: palikau gyvą. Viešpats nesiųsdamas maro, nuo kurio būtų galėjęs žūti pats Paraonas ir visa jo tauta, turėjo dvejopą tikslą: kad dar labiau visiems paaiškėtų jo visagalybė ir kad žmonės turėtų progą dar

krašto dirvose. ²³Ir Mošė ištiesė lazda dangun, o Viešpats davė griausmus ir krušą ir pasiskleidžiančius žemėje žaibus; Viešpats lydino ledais Egipto žemėje. ²⁴Ir ledai krito sumaišyti kartu su ugnimi ir buvo; tokio didumo, kokio niekados anksčiau nematyta visoje Egipto žemėje nuo pat atsiradimo tos tautos. ²⁵Kruša išmušė visoje Egipto žemėje visa, kas buvo laukuose, nuo žmogaus iki galvijui; ir visa, kas augo dirvose, išmušė kruša ir sulaužė visus šalies medžius. ²⁶Tiktai Gešeno žemėje, kur buvo Izraelio sūnūs, ledų nekrito. ²⁷Paraonas siuntė, kad pasišauktų Mošę ir Aaroną, ir juodviem tarė: Ši kartą aš nusidėjau; Viešpats teisingas; aš ir mano tauta bedieviai. ²⁸Melskite Viešpatį, kad liautųsi Dievo griausmai ir kruša; idant aš jus paleisčiau, ir jūs čia visai nebepasiliktumėte. ²⁹Mošė tarė: Išėjęs iš miesto ištiesiu savo delnus į Viešpatį ir lausis griausmai, ir nebus krušos, kad žinotumei, jog Viešpaties yra žemė. ³⁰Bet aš žinau, kad nei tu, nei tavo tarnai dar nebijote Viešpaties Dievo. ³¹Taigi, linai ir miežiai buvo pažeisti, nes miežiai buvo išplaukėję ir linai jau žydėjo; ³²bet kviečiai ir rugiai nebuvo pažeisti, kadangi buvo vėlyvesni. ³³Ir Mošė, išėjęs nuo Paraono iš miesto, ištiesė rankas į Viešpatį; ir griausmai ir kruša liovėsi ir nebenukrito daugiau nei lašo vandens ant žemės. ³⁴Paraonas, matydamas, kad liovėsi lietus, kruša ir griausmai, dar padidino nusidėjimą; ³⁵jo ir jo tarnų širdis pasidarė dar sunkesnė ir be galo sukietėjo, ir neišleido Izraelio vaikų, kaip Viešpats buvo paskelbęs per Mošę

Išm 16,16; 19,19

10. ¹Viešpats vėl tarė Mošei: Įeik pas Paraoną, nes aš sukietinau jo ir jo tarnų širdis, kad daryčiau šituos savo ženklus ant jo, ²ir kad pasakotumei, girdint tavo sūnams ir tavo vaikiaičiams, kiek kartų aš ištikau Egiptiečius ir kiek savo stebuklų aš tarp jų padariau, ir kad jūs žinotumėte, jog aš esu Viešpats. ³Mošė tat ir Aaronas įėjo pas Paraoną ir jam tarė: Tai sako Viešpats, Ebrajų Dievas: Iki koki tu nenorėsi man pasiduoti? Išleisk mano tautą, kad man aukotų. ⁴O jei dar priešinėsi ir

Išm 16,19

daugiau jį šlovinti. — *"Rytoj... Krušos Egipte būna tik retkarčiais ir visai nebūna didelių. Čia gi skelbiama iš anksto ir siunčiama smarkiausia kruša ir tai paskirtą dieną ir valandą. — "Jau dabar... Paraono galybė taip menka, kad, jei jis nori turėti mažesnę nuostolį iš paskelbtos krušos, jis turi skubėti surinkti visa iš lauko į namus. — "Pasiskleidžiančius žemėje... Žaibavimas buvo taip didelis, kad rodėsi, jog žaibai skleidžiasi žemėje, ir jog kruša krenta draug su ugnimi. — "Kruša išmušė... visa, kas buvo... Visa buvo išmušta tik tose vietose, per kurias kruša perėjo; buvo gi jų labai daug. Plg 10,5. — "Bet aš žinau... Mošė aiškiai pasako, kad jis netikįs Paraono gailesčiui ir žodžiams ir kad laiko jį veidmainiu. — "Miežiai buvo... Iš čia paaiškėja, kuriuo laiku buvo siūsta septintoji sloga. Miežiai Egipte išplaukėja vasario pusėje. — "Rugiai. Ebr *kussemeth*:*

rugių rūšis, vadinama špeltė, lot *triticum spelta* /lenk orkisz/. Kviečiai pribręsta Egipte visu mėnesiu vėliau už miežius

10. *"Aš sukietinau... Paraonas, nenorėdamas klausyti aiškaus Dievo paliepimo ir eidamas vien paskui savo piktumą, vis labiau kietino savo širdį; Dievas gi jam, kaip nevertam, suteikdavo vis mažiau savo malonės, o siųsdamas jam slogas ir jas atimdamas, davė progą pasireikšti visai Paraono piktybei; bet ir per tą piktybę apsirėškia Dievo šlovė, o Izraeliaičiai turės sau imti iš jos svarbų pamokymą /2 e/. — "Rytoj aš įvesiu... skėrius. Baisūs visokių augalų naikintojai skėriai, paprastai rečiau aplanko Egiptą, negu kitus Rytų kraštus. Skėrių slogoje tai buvo stebuklinga, kad jų turėjo atsirasti daug daugiau negu kitais laikais ir tai paskirtą ir iš anksto paskelbtą dieną. — "Apdengs žemės... Ta ir kitos skėrių*

nenori jos išleisti, štai rytoj aš įvesiu į tavo ribas skėrius, ⁵ kurie apdengs žemės paviršių, taip kad jos visai nebesimatys, ir bus suėsta visa, kas dar liko nuo krušos; nes jie nugrauš visus medžius, žaliuojančius laukuose. ⁶ Jie pripildys tavo, tavo tarnų ir visų Egiptiečių namus tokia daugybe, kokios nėra matę tavo tėvai ir seneliai nuo to meto, kaip užgimė žemėje, iki šiai dienai. Ir Mošė apsigrėžė ir išėjo nuo Paraono. ⁷ Paraono gi tarnai jam sakė: Iki kolei kentėsime tą papiktinimą? Išleisk žmones, kad aukotų Viešpačiui, savo Dievui. Argi nematai, kad Egiptas žūna? ⁸ Ir jie pasiūkė Mošę ir Aaroną atgal pas Paraoną, kurs juodviem tarė: Eikite, aukokite Viešpačiui, savo Dievui; bet kas gi yra tie, kurie turi eiti? ⁹ Mošė tarė: Eisime su mūsų kūdikiais ir seneliais, su mūsų sūnumis ir dukterimis, su avimis ir bandomis; nes tai yra iškilminga Viešpaties, mūsų Dievo šventė. ¹⁰ O Paraonas atsakė: Taip tebūna Viešpats su jumis, kaip aš išleisiu jus ir jūsų kūdikius. Kas gi abejoja, kad jūs turite pikčiausius sumanymus? ¹¹ Ne. Eikite tiktai vyrai ir aukokite Viešpačiui, nes to ir jūs patys prašėte. Ir tuojau juodu išvaryta iš Paraono akių. ¹² Tuomet Viešpats tarė Mošei: Ištiesk savo ranką ant Egiptiečių žemės, kad skėriai ant jos ateitų ir surytų visus žalumynus, kurie dar liko nuo krušos. ¹³ Ir Mošė ištiesė lazda ant Egipto žemės; Viešpats padarė, kad karštas vėjas pūstų visą dieną ir naktį. Ir rytui išaušus karštas vėjas pakėlė skėrius, ¹⁴ kurie užėjo ant visos Egipto žemės ir nusileido visuose Egiptiečių kraštuose nesuskaitomi, kokių nebuvo buvę iki tolei ir nebus po to. ¹⁵ Ir jie apdengė visą žemės paviršių naikindami visa. Taip buvo suryta žemės žolė ir medžių vaisiai, kurie buvo likę nuo krušos; ir neliko nieko žaliuojančio ant medžių ir ant kitų augalų visame Egipte. ¹⁶ Todėl Paraonas skubiai pasiūkė Mošę ir Aaroną ir juodviem tarė: Nusidėjau Viešpačiui, jūsų Dievui ir jums. ¹⁷ Bet dabar atleiskite man nusidėjimą dar šį

užpuolimo aplinkybės kartojasi visur, kur tik tie baisūs vabzdžiai pasirodo. — *Mošė apsigrėžė...* Nebelaukdamas nieko gero iš karaliaus. Su Mošė matomai draug išėjo ir Aaronas. — *Paraono gi tarnai...* Naujos slogos paskelbimas padarė didesnę įspūdį Paraono rūmų valdininkams; jie ima patys rūpintis, kad visas Israėlaičių išėjimo dalykas, kurį jie vadina papiktinimu /anot ebr. t., sląstais/, kada nors pasibaigtų, nes jau labai daug nelaimių sudarė Egiptui. — *„Iškilminga... šventė“*: todėl joje turi dalyvauti visi. Tos šventės aukoms reikia galvijų, todėl ir juos Israėlaičiai turi pasiimti su savim. — *„Taip tebūnie...“* Paraono atsakymas pilnas pasityčiojimo. Jis neturi sumanymo išleisti Israėlaičius su jų vaikais, todėl išreiškia linkėjimą, kad ir Viešpats jiems nepadėtų. — *„Nes to ir jūs...“* Mošė ir Aaronas reikalavo, kad Paraonas išleistų Israėlaičius aukoti Viešpačiui, o Paraonas jau pats daro iš tų žodžių išvadą, kad tam daly-

kui nereikia moterų ir vaikų. — *„Karštas vėjas“*. Ebr. t. *ruakh qadim* rytų vėjas. Jis pūtė nuo Raudonosios jūros, buvo be galo karštas ir savo pūtimu svilino visus augalus. Plg. Prad. 41,6. — *Pakėlė skėrius*. Nors skėriai gali pakilti patys savo jėgomis, bet skristi toli neįstengia; tik smarkaus vėjo pakelti jie plaukte plaukia oru, lyg koks tamsus debesys, uždengdami saulę ir tenai nusileidžia, kur vėjas nutilsta. — Plg. Joel 1,6; 2,20. — *„Naikindami visa“*. Anot ebr. t.: ir žemė buvo tamsybėse. — *„Skubiai pasiūkė“*. Skėrių sloga, kuri tuojau /17 e./ vadinama net mirtimi, taip nugąsdino Paraoną, kad jis skuba kreiptis prie Mošės ir Aarono, nors ką tik buvo liepęs juodu nuo savęs išvaryti /11 e./. — *„Raudonąją jūrą“*. Ebr. t. *Jam Suf*. Suf ebr. k. vadinama meldus, nendres, vikšvas; bet gal ir egipt. k. buvo toks pat žodis suf, kurio prasmė turėjo kurį nors sąryšį su raudona spalva.

¹¹ *Taip tirštos tamsybės*. Žmonių

kartą ir melskite Viešpatį, jūsų Dievą, kad atimtų nuo manęs šitą mirtį.¹⁸ Ir Mošė, išėjęs iš Paraono, maldavo Viešpatį,¹⁹ Jis sukėlė smarkiausią vėją iš vakarų ir pakeltus skėrius įmetė į Raudonąją jūrą. Neliko nė vieno visose Egipto ribose.²⁰ Bet Viešpats sukietino Paraono širdį ir jis neišleido Izraelio vaikų

²¹O Viešpats tarė Mošei: Ištiesk savo ranką į dangų, ir tepasidaro ant Egipto žemės taip tirštos tamsybės, kad jas būtų galima užčiuopti.²² Ir Mošė ištiesė savo ranką į dangų; ir pasidarė baisios tamsybės visoje Egipto žemėje per tris dienas.²³ Negalėjo matyti vienas kito ir nepasijudino iš vietos, kurioje buvo; visur gi, kur gyveno Izraelio sūnūs, buvo šviesa.²⁴ Ir Paraonas pasišaukė Mošę ir Aaroną ir juodviem tarė: Eikite, aukokite Viešpačiui; tiktai jūsų avys ir bandos tepasilieka; jūsų kūdikiai teeina draug su jumis.²⁵ Mošė tarė: Duosi mums taip pat atnašų ir deginamų aukų, kad mes jas atnašautume Viešpačiui, mūsų Dievui.²⁶ Visos mūsų bandos eis kartu su mumis; nepasiliks nei nagos iš to, ko reikia Viešpaties, mūsų Dievo, tarnystei, labiausiai mums nežinant, kas reikia aukoti, kolei neateisime į pačią vietą.²⁷ O Viešpats sukietino Paraono širdį, ir jis nenorėjo jų išleisti.²⁸ Paraonas tarė Mošei: Atstok nuo manęs ir saugokis išvysti daugiau mano veidą; tą dieną, kurią man pasirodysi, numirsi.²⁹ Mošė atsakė: Bus taip kaip kalbėjai; daugiau tavo veido nebematysiu

Išm 17,2; 18,1

11. ¹Viešpats tarė Mošei: Dar viena sloga aš paliesiu Paraoną ir Egiptą ir po to jis jus išleis, privers išeiti. ²Sakysi tat visai tautai, kad vyrai paprašytų iš savo prietelių ir moterys iš savo kaimynių sidabrinių ir auk-

Aug 3,22; Žem 12,35;

priimtas išsireiškimo būdas, kalbant apie didžiausias tamsybes. Iš tamsybių aprašymo /plg Išm 17,18 sk/ reikia daryti išvadą, kad tai buvo vienas iš anų baisių dulkių ir smilčių debesų, kurie ir dabar laikada aplanko Egiptą, tik netokiam dide- liame laipsnyje. Karštas vėjas /*khomsin*/, pradėdas pūsti iš Libijos tyrų nuo kovo pabaigos ir varginas Egiptą per 50 d su nedideliais protarpiais, pakelia ir neša labai didelius smilčių debesis, uždengia saulę labiau, negu tamsiausia audra, nekartą užpila nelaimingus keleivius su jų kupranugariais, įsiveržia į gausiai uždarytus butus, užpila žmonėms akis ir ausis, trukdo kvėpavimą ir būna ligų priežastis. Pasidariusiose tamsybėse žmonės nebegali nieko matyti ir todėl tarp jų liaujasi visoks judėjimas ir darbas. Šituo tat gamtos reiškiniu, jį dar sustiprindamas, pasinaudojo Viešpats Paraonui bausti, privertė jį vėl šauktis į Mošę ir pažadėti jam išleisti visus Izraeliaičius, paliekant Egipte tik jų gyvulius, kad nors taip priverstų juos vėl sugrįžti at-

gal. — ²²*Duosi mums...* Mošė būtinai reikalauja, kad Paraonas leistų jiems pasiimti su savim ne tik vaikus, bet ir visas bandas, ir nurodo to reikalavimo priežastį. — ²³*Daugiau tavo veido nebematysiu.* Įpykęs Mošė /11,9/ sakosi nebeatiesiąs daugiau nekviestas pas Paraoną tik dėl to, kad tasai nebenori jo matyti; suprantama tačiau, kad aplinkybėms pasikeitus ir Paraonui norint, juodu vėl turės susitikti /12,31/

6. Dešimtoji sloga ir Izraeliaičių prisirengimas kelionėn

11,1-12,36. Paraonui nesutikus ir po devintosios slogos išleisti Izraeliaičius, skelbiama dešimtoji — pirmųjų užmušimas. Bet pirma negu ji įvyksta, aprašomos apeigos, kurios reikėjo laikyti, švenčiant pirmas velykas Egipte ir duodami įstatatai apie tolesnio laiko velykas. Mošei gi velykų įstatų paskelbus visai tautai, jį pradeda jas švęsti, o tuo tarpu siunčiama Egiptui paskuntinė sloga, kuri taip įveikia Paraoną, kad jis

Ekle 45,1

sinių indų. ³O Viešpats padarys, kad jo tauta rastų malonę Egiptiečių akyse. Mošė gi buvo labai žymus vyras Egipto žemėje, Paraono tarnų ir visos tautos akyse. ⁴Ir jis tarė: Tai sako Viešpats: Vidurnaktyje aš pereisiu Egiptą, ⁵ir Egiptiečių žemėje numirs kiekvienas pirmgimis, nuo Paraono pirmgimio, kurs sėdi jo soste, lig pirmgimiui tarnaitės, esančios prie girnų, ir visi galvijų pirmgimiai. ⁶Ir visoje Egipto žemėje bus didelis šauksmas, kokio nebuvo anksčiau ir nebus paskui. ⁷Pas visus Israėlio sūnus nuo žmogaus iki gyvuliui šuo nesuurzgės, kad žinotumėtė, kaip dideliu stebuklu Viešpats atskiria Egiptiečius nuo Israėlio. ⁸Ir visi šitie tavo tarnai ateis pas mane ir man nusilenks, sakydami: Išeik tu ir visa tavo valdžioje esanti tauta. Po to mes išeisime. ⁹Ir jis išėjo nuo Paraono be galo įpykęs. O Viešpats tarė Mošei: Paraonas jūsų neklausys, kad daugelis stebuklų įvyktų Egipto žemėje. ¹⁰Mošė gi ir Aaronas padarė visus aprašytuosius stebuklus Paraono akyse. Bet Viešpats sukietino Paraono širdį, ir jis neišleido Israėlio vaikų iš savo žemės

12. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir Aaronui Egipto žemėje: ²Šitas mėnuo bus jums mėnesių pradžia; tai bus pirmasis tarp metų mėnesių. ³Kalbėkite visam Israėlio sūnų susirinkimui ir jiems sakykite: Dešimtoje šito mėnesio dienoje kiekvienas tegul pasiima avinėlių savo šeimynoms ir savo namams. ⁴O jei skaičius yra per daug mažas, kad jo būtų gana avinėliui suvalgyti, tepasiima savo kaimyną, kurs sujungtas su jo

pats ir visi Egiptiečiai skuba kuo greičiausiai išsiųsti Israėlio sūnus iš savo krašto

11. ¹*Viešpats tarė Mošei...* Kada Viešpats paskelbė Mošei paskutinę slogą, ne visi aiškintojai vienodai supranta. — ²*Sakyk...* Žr 3,21. — ³*Mošė gi buvo...* Pats Mošė galėjo teisingai parašyti apie save tą keletą žodžių, nes jo įtaka kaip Egiptiečių, taip ir Israėlaičių tarpe buvo visiems žinoma; jos paminėjimas šitoje vietoje geriausiai paaikšina, kodėl net labai įpykęs Paraonas nedrįso įvykdyti savo grūmojimų užmušti jį. — ⁴*Ir jis tarė:* Ebr t ir visuose kituose vertimuose, išskyrus Vulg yra: ir Mošė tarė; sekančius žodžius Mošė pasakė Paraonui tikriausiai tuomet, kada jo buvo pakviestas po devintosios slogos /10,29/ — *Pereisiu Egiptą.* Dešimtajai slogai įvykdyti Viešpats pasinaudos savo angelais be Mošės ir Aarono tarpininkavimo. — *Esančios prie girnų,* t y, tarnaitės, skiriamos sunkiausiems darbams dirbti. — *Šuo nesuurzgės,* t y, tuo metu, kada tarp Egiptiečių bus didžiausias dejavimas, visi Israėlaičiai ir net jų gyvuliai turės tobuliausią ramybę. — *Jis išėjo...* Plg 10, 28,29. —

¹⁰*Padarė visus...* Trumpais žodžiais primenama, kad visos aug aprašytos slogos buvo įvykdytos tarpininkaujant Mošei ir Aaronui

12. ¹*Viešpats dar kalbėjo...* Sekantis Viešpaties pamokymas apie velykas, anot laikurių aiškintojų, buvęs duotas Mošei ir Aaronui keliolika dienų anksčiau už pirmgimių mirties paskelbimą. — ²*Šitas mėnuo...* Jis vadinamas *abib* /varpų mėnuo/, paskui gi gavo vardą *nisan*; jis atitinka maždaug kovo-balandžio mėnesį. Anksčiau metus Israėlaičiai pradėdavo rudenį mėnesiu *tiš-ri*; buvo tai ūkio metų pradžia. Dabar Viešpats paskiria savo tautai religinių metų pradžia, ir nuo to laiko ji turės dvejopą metų pradžios skaičiavimą. Žydų mėnesiai ir metai skaitomi pagal mėnulį, todėl skiriasi nuo mūsų mėnesių ir nuo saulinių metų. Kadangi mėnulio metai trumpesni už saulinius 11 dienų, todėl Israėlaičiai turėdavo kiekvienus savo trečius metus žymiai pailginti, pridėdami prie jų po paskutinio mėnesio *'adar* dar vieną *ve'adar*. — ³*Visam...* *susirinkimui:* visiems giminių ir šeimų viršininkams. — ⁴*O jei skaičius...* Kadangi reikėjo vienu sykiu suvalgyti vi-

namais, kad pasidarytų sielų skaičius, kurio galėtų pakakti avinėliui suvalgyti. ⁵Avinėlis gi bus be kliaudos, patinėlis, metinis; tomis pačiomis sąlygomis galėsime imti ožiuką. ⁶Jį palaikysite iki keturioliktai šio mėnesio dienai, ir visa Izraelio sūnų daugybė aukos jį vakarop. ⁷Ir ims jo kraujo ir pateps abi staktas ir viršuslenkstį namų, kuriuose jie valgys. ⁸Ir aną naktį valgys jo mėsą iškeptą ugnyje ir neraugintą duoną su laukiniais salotais. ⁹Nevalgysite iš jo nieko žalio, nei virto vandenyje, bet tik keptą ugnyje; suvalgysite taip pat galvą su kojomis ir viduriais. ¹⁰Ir nieko iš jo nepaliks iki rytui; jeigu kas liktų, sudeginsite ugnyje. ¹¹Valgysite gi jį taip: Sujuosite savo strėnas, ant kojų turėsite kurpes, rankose laikysite lazdas ir valgysite skubiai, nes tai yra Viešpaties Paskha, tai yra Perėjimas. ¹²Ir tą naktį aš pereisiu Egipto žemę ir užmušiu visus pirmgimius Egipto žemėje, kaip tarp žmonių, taip ir tarp galvijų. Ir visiems Egipto dievams padarysiu teismą aš, Viešpats. ¹³O kraujas bus jums ženklas namuose, kuriuose būsite; ir matysiu tą kraują ir jus aplenksiu; ir naikinanti sloga jūsų nepalies, kai aš užgausiu Egipto žemę

sas avinėlis, todėl duodama pamokymai, kas reikia daryti, kada šeima būna per daug maža. — *Kaimyną, kurs sujungtas...* Kurs ne tik gyvena šalymais, bet dar sujungtas giminystės ryšiais. — *Sielų skaičius...* Anot padavimo, vienam avinėliui valgyti turėjo susirinkti ne mažiau dešimties ir ne daugiau dvidešimties asmenų. Ebr t nurodo, kad reikėjo dar žiūrėti to, kiek kiekvienas asmuo gali suvalgyti, daugiau ar mažiau. — *Be kliaudos.* Ebr *ta-mim*, tobulas. Avinėlis turėjo būti be jokios kliaudos, nes jis buvo aukojamas Viešpačiui; turėjo būti *patinėlis*, nes turėjo pavaduoti pirmgimius vyriškosios lyties kiekvienoje šeimoje; — *metinis*, todėl gana paaugęs. — *Ožiuką.* Nors čia nedaroma jokio skirtumo tarp avinėlio ir ožiuko, kad tik tasai būtų lygiai be kliaudos; tačiau pas Žydus su laiku išvyravo paprotys aukoti visuomet avinėlių. — *Visa Izraelio sūnų daugybė.* Avinėlių papjauti turėjo patys šeimų viršininkai. Tas paprotys pasiliko ir vėliau atsiradus pas Žydus tam tikrai kunigijai. — *Vakarop.* Ebr *ben ha'arba'im*, tarp dviejų vakarų. Nevisi vienaip supranta minimu čia du vakaru. Vieni mano, kad pirmuoju vakaru pavadinta saulės nusileidimas, antruoju gi visiškos sutemos pradžia; kiti gi pirmuoju vakaru laiko maždaug trečią valandą po pietų, kada saulė pradeda aiškiai leistis žemyn, o antruoju patį saulės sėdimą. Tos

antrosios nuomonės laikytasi paskesniais laikais, kada Žydų skaičiui labai padaugėjus ir visiems aukojant avinėlių prie šventyklos reikėjo turėti daugiau laiko aukojimo apeigoms. — Ir Kristus, tikrasis Avinėlis mirė ant kryžiaus, aukodamas save dangiškajam Tėvui, trečią valandą, ty, kaip tik tuo metu, kada jo paveikslas, velykinis Žydų avinėlis, buvo aukojamas prie šventyklos. — *Imis jo kraujo* — isopo pluošteliai. Patepti reikėjo abi staktas, ty, abu šulu, darančiu namų angą, kuriuodu sujungtama apačioje slenksčiu, o viršuje viršuslenksčiu, prie kurių pakabinamos durys. Patepimas avinėlio krauju durų turėjo būti padarytas tik Egipte; vėliau tuo krauju kunigai šlakstydavo aukų altorių prie šventyklos. Avinėlio kraujas, kurs turėjo pašvęsti valgančius avinėlių ir apsaugoti namų pirmgimius nuo mirties, vaizduoja brangiąsį Kristaus kraują, kurs šv. Sakramentuose nuplauna nuo mūsų nuodėmės ir mums suteikia pašvenčiamąją malonę. Plg Jo 1,29; Apr 7,14. — *Aną naktį:* po antrojo vakaro /6 e/. — *Iškeptą ugnyje.* Avinėlis buvo liepta ne vandenyje virti, bet kepti ugnyje visas, ty, nesupjaustytas, su oda, su galva ir kojomis, su išplautais viduriais; ir suvalgyti reikėjo jis visas, išskyrus, žinia, tik nevalgomas dalis, kaip kaulai. — *Neraugintą duoną.* Ebr *matstsoth*. Tokią duoną greičiau buvo galima iškepti. Vėlesniais laikais «matsai» turėjo pri-

¹⁴Ta gi diena bus jums atminimas, ir ją švęsite iškilmingai Viešpačiui jūsų kartose amžinu tarnavimu. ¹⁵Septynias dienas valgysite neraugintą duoną. Jau pirmąją dieną nebebus raugo jūsų namuose. Kas nors valgytų raugintos duonos nuo pirmosios lig septintajai, tas žus Izraeliui. ¹⁶Pirmoji diena bus šventa ir iškilminga, ir septintoji diena bus švenčiama su lygia iškilme, jose nedirbsite jokio darbo, atskyrus tai, ko reikia valgymui. ¹⁷Ir laikysite įsakymą apie neraugintą duoną, nes tą pačią dieną aš išvesiu jūsų gretas iš Egipto žemės; ir laikysite tą dieną jūsų kartose kaip amžiną šventę. ¹⁸Pirmame mėnesyje nuo keturioliktos dienos vakaro valgysite neraugintas duonas iki dvidešimt pirmos to paties mėnesio dienos vakarui. ¹⁹Per septynias dienas nebus randama raugo jūsų namuose; kas valgytų raugintos duonos, tas bus išskirtas iš Izraelio bendruomenės, vistiek, ar tai bus ateivis, ar vietinis krašto gyventojas. ²⁰Nevalgysite nieko įrauginto; visuose savo butuose valgysite neraugintą duoną

Kun 35,5; Sk
28,16

minti pirmąsias Egipto Velykas. Visos tos aplinkybės turėjo dar gilesnę prasmę, liečiančią Kristų, kaip apie tai moko šv. Povilas. Plg. 1 Kor 5,7. — *Su laukiniais salotais*. Anot ebr. t. *merim* su karčiomis žolėmis, kurių paskesnių laikų Žydai skyrė keturias rūšis; jie turėjo vaizduoti Egipte iškentėtus vargus. — *"Sujuosite savo strėnas...* Ilgų Rytuose dėvimų drabužių perjuosimas, kad nekliudytų keliaujant, kojų apsiavimas kurpėmis, be kurių pigiai apsieidavo, būdami namie, keleivių lazdos rankose, — visa tai turėjo būti ženklai prisirengimo kelionėn. — *Paskha*. Ebr. *pesakh*. Šv. Jeronimas tą žodį skaitė vienu Phase, o kitur Paskha; tas antrasis skaitymo būdas truputį artesnis originalui, geriau skamba ir vartojamas nuolat lotynų ir graikų kalbose. Pats žodis reiškia *p e r ė j i m ą*; jis paaiškinamas sekančioje eil. — *"Egipto dievams padarysiu teisnę*. Teismas įvyks tuo būdu, kad Viešpačiui pereinant ir užmušant Egipto pirmgimius, pasirodys patiems Egiptiečiams visa jų dievų silpnybė, nes jie nesuteiks jokios pagalbos tiems, kurie jais pasitiki ir jų globos šaukiasi. — *Aš, Viešpats*. Dievo nutarimai baigiami iškilmingu jo šv. Vardo paminėjimu. Tas pridėtas vardas yra lyg koks antspaudas paties nutarimo tikrumo ir svarbumo. Tai taip pat daroma ir kitose vietose. — *"Bus jums ženklas*. Kraujas bus Israėlaičiams ženklas, kad jų auka Dievo priimta, ir kad jiems nebereikia bijoti angelų žudytojų apsilankymo

"Ta gi diena... 15 abibo /nisano diena, prasidedanti pagal Israėlaičių paprotį iš vakaro avinėlio paaukojimu. Taip Viešpats paskyrė Ebrajų Velykų šventę, laikytiną visuomet, kolei Israėlis pasiliks jo išrinktoji tauta. — *"Jau pirmąją dieną...* Pirmą Velykų dieną buvo laikoma 15 nisano, tik prasidedanti iš vakaro; bet vėlesniais laikais imta vadinti taip jau 14 nisano dieną, nes visa, kas įrauginta, jau vidurdienį išnešdavo iš namų. — *Tas žus Israėliui...* bus atskirtas nuo Israėlaičių draugijos ir tautos. Plg. 17,14. — *"Išskyrus tai, kas...* Valgi virti buvo leista Velykose, bet uždrausta šabatais. — *"Ateivis* — svetimtautis, apsigyvenęs tarp Ebrajų ir susijungęs su jų tauta apipjaustymu. — *Vietinis*: tikras Israėlaitis, kurio gimtiniu kraštu vėliau buvo Žadėtoji žemė

"Mošė sušaukė... Aušgščiau aprašytas Velykų apeigas Mošė paskelbė su kaikuriais paaiškinimais visai Israėlio tautai. — *"Paskha*. Ji čia reiškia velykinį avinėlį. — *Kraujuje, padėtam...* Anot ebr. t.: kurs yra inde. Papjauto avinėlio kraujas matomai buvo supiltas į kurį nors indą. — *Teneišėina iš savo...* Nes tik tie laisvi nuo pavojaus, kuriuos apgina krauju pažymėtos durys. — *"Neleis žudytojui*. Taip pavadinta angelas ar angelai, kuriais Viešpats pasinaudojo slogai įvykdyti. — *"Laikykite tai*: ne durų patepimą krauju, nes tai reikėjo padaryti tik vieną kartą Egipte, bet kitus įstatus apie Velykų šventimą. — *"Ir iėjes...* Velykos buvo švenčiamos jau ir ty-

²¹O Mošė sušaukė visus Izraelio sūnų vyresniusius ir jiems tarė: ²²Eikite, imkite gyvulius jūsų šeimynoms ir aukokite Paskhą. Hisopo saujelę pamirkysite kraujuje, padėtame ant slenksčio, ir juo apšlakstysite viršuslenkstį ir abi staktas; nė vienas jūsų teneišeina iš savo namų angos iki rytui. ²³Nes Viešpats pereis užmušinėdamas Egiptiečius, o pamatęs ant viršuslenksčio ir ant abiejų staktų kraują, aplenkis namų angą ir neleis žudytojui įeiti į jūsų namus ir pažeisti. ²⁴Laikykite tai kaip įstatą, duotą tau ir tavo vaikams per amžius. ²⁵Ir įėję į žemę, kurią Viešpats jums duos, kaip yra žadėjęs, laikysite tas apeigas. ²⁶Ir kai jūsų vaikai jus klaus: Ką reiškia šita religinė apeiga? ²⁷Jūs sakysite: Šita yra Viešpaties perėjimo diena, kada aplenkė Izraelio sūnų namus Egipte, užmušdamas Egiptiečius ir palikdamas nepaliestus mūsų namus. Ir tauta nusiленkusi pagarbino. ²⁸O Izraelio sūnūs išėję padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei ir Aaronui

Žyd 11,28

²⁹Ir vidurnaktį atsitiko, kad Viešpats užmušė visus pirmgimius Egipto žemėje, nuo Paraono pirmgimio, kurs sėdėjo jo soste, lig pirmgi-

Aug 11,5; 1sm 18,5

ruose /1 Moš 9,21/. Paskesniais gi laikais, apsigyvenus Palestinoje, atsirado dar ypatingas reikalas aiškinti Velykų apeigas jaunesnioms kartoms ³⁰Nes nebuvo namų... Plg 1sm 18,6. 19. Visuose namuose, kuriuose buvo pirmgimiai, dabar atsirado numirėliai

³¹Pasišaukęs nakčia... Išgąstis buvo taip didelis, kad Paraonas ėmė bijoti ir mažiausio atidėliojo. —

³²Mane palaiminkite... Dabar Paraonas išleidžia Izraeliaičius ne tik be jokių sąlygų, bet dar pats maldauja sau užtarimo pas Dievą iš tų, kuriuos anksčiau taip labai niekino. — ³⁴Surišę į apsiaustus. Geldas su tešla suriša į plačius apsiaustus, kurie Rytų gyventojų vartojami ne tik kaip paprasti drabužiai, bet dar kaip antklodės naktį, o kaikada vietoje maišų įvairiems dalykams nešti. — ³⁶Kad jiems duotų... Ebr ž ša'al visai nereiškia skolos, bet apskritai davimą. Viešpats norėjo, kad Egiptiečiai, kurie gyveno draug su Izraeliaičiais Gešeno žemėje, duotų jiems brangių dovanų, kaip nedidelį atsilyginimą už iškentėtus vargus, ir palenkė prie to Egiptiečių širdis. Todėl Viešpats buvo tikras tų dovanų davėjas. Egiptiečiai gi tų dovanų matomai nebesitikėjo atgauti. Izraeliaičiams jos buvo lyg koks brangus grobis, paimtas iš pergalėtų kare priešių, vadovaujant pačiam Dievui. Dovanų davimas Izraeliaičiams be abejo įvyko dar prieš dešimtąją slogą. Plg 11,1-3

II. Izraeliaičių kelionė iš Egipto iki Sinajaus kalnui

1. Išėjimas iš Egipto ir kelionės pradžia

11. 12,37-13,22. Izraeliaičiams pradėjus kelionę iš Egipto, tolesnis pasakojimas paskirstytas į dalis pagal vietas, kuriose jie buvo sustoję. Pirmas perėjimas buvo nuo Ramesės iki Sokotui. Čia paminėtas pats Izraeliaičių išėjimas iš Egipto, toliau duodamas įsakymas apie tai, kas turi teisę valgyti paskhą ir kaip ją gali įsigyti jos neturintieji, taipgi įsakymas apie pirmgimius ir neraugintas duonas. Paskui nurodoma, kodėl Viešpats išrinko Izraeliaičiams ne tiesų kelią į Palestiną ir pagaliau paminėta antras perėjimas iš Sokoto į Etamą

³⁷Iš Ramesės Sokotan. Žr 1,11 paaišk. Kelionė iš Ramesės Sokotan buvo netolima; bet ji atėmė daugiau laiko dėl to, kad Sokotan rinkosi Izraeliaičiai būriais iš įvairių savo apsigyvenimo vietų. — *Apie šešis...* Tikslų skaičių čia nepaduodama, nes Izraeliaičiai dar nebuvo suskaityti /plg žem 38,25; Sk 1,46 ir k/. Kadangi vien pėsčiųjų vyrų buvę apie 600 tūkstančių, todėl viso iškeliųvusių iš Egipto su moterimis ir vaikais turėjo būti ne mažiau dviejų milijonų. Tas skaičius gali atrodyti per daug didelis, atsimenant, kad Jokubo šeimoje, kai jie įėjo į Egiptą buvo tik 70 sielų. Bet su ta šeima

miui belaisvės, buvusios kalėjime, ir visus galvijų pirmgimius. ³⁰Ir naktį atsikėlė Paraonas ir visi jo tarnai, ir visas Egiptas; ir kilo didelis šauksmas Egipte, nes nebuvo namų, kuriuose nebūtų gulėjęs numirėlis

³¹Ir pasišaukęs nakčia Mošę ir Aaroną Paraonas tarė: Kelkitės ir eikite su nuo mano tautos, jūs ir Izraelio sūnūs; eikite, aukokite Viešpačiui, kaip sakote. ³²Pasiimkite su savim savo avis ir galvijus, kaip reikalavote, o išeidami mane palaiminkite. ³³O Egiptiečiai skatino tautą greitai išeiti iš jų krašto, sakydami; mes visi išmirsime. ³⁴Taigi žmonės ėmė įmaišytus miltus, kolei dar nebuvo įrauginti, ir surišę į apsiaustus užsidėjo sau ant pečių. ³⁵Izraelio sūnūs padarė taip pat, kaip buvo įsakęs Mošė, ir paprašė sau iš Egiptiečių sidabrinių ir auksinių indų ir daug apdarų. ³⁶O Viešpats palankiai nuteikė tautai Egiptiečius, kad jiems duotų; taip jie paėmė sau Egiptiečių grobį

³⁷Izraelio sūnūs iškeliavo iš Ramesės Sokotan apie šešis šimtus tūkstančių pėstininkų vyrų, neskaitant vaikų. ³⁸Bet ir nesuskaitoma paprasta liaudis ėjo draug su jais, o taip pat be galo daug avių, galvijų ir įvairių gyvulių. ³⁹Jie išsikėpė neraugintos duonos papločius iš teslos, kurią jau įmaišytą išsinesė iš Egipto. Jie negalėjo jos įrauginti, kadangi Egiptiečiai spyrė juos išeiti ir neleido nė trumpam pasilikti; taip pat nebuvo kada pasitaisyti ką nors iš valgių. ⁴⁰Keturis šimtus trisdešimt metų Izraelio sūnūs pasiliko Egipte. ⁴¹Jiems praslinkus, visa Viešpaties kariuomenė išėjo viena diena iš Egipto žemės. ⁴²Ta naktis, kurioje Viešpats juos išvedė iš Egipto žemės, turi būti pašvęsta Viešpačiui; ją turi laikyti visi Izraelio sūnūs per savo kartas

⁴³Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui: Tas yra šventas įstatymas apie Paskhą: Nė vienas svetimtautis jos nevalgys. ⁴⁴O kiekvienas pirkti-

atėjo be abejo daugybė tarnų ir vergų, kurie pamažu priimdami apiplaukymą, galėjo žymiai padidinti jau pirmųjų Izraeliaičių skaičių. Derlinga Gešeno žemė, dabar dalimi užpilta ežero Menzaleh vandenimis ir apnešta smiltimis, o tačiau turinti apie milijoną gyventojų, tuomet pigiai galėjo išmaitinti daugiau negu du milijonu Izraeliaičių. Toks skaičius galėjo pramisti ir išėjęs su didžiausiomis bandomis visokių gyvulių į Arabijos tyrus, kurie anais tolimesiais senoviniais laikais daugiau turėjo geros žemės ir ganyklų; juo labiau, kad pats Dievas laikė juos savo globoje, duodamas kasdien stebuklingą maną, vandenį iš uolų ir du sykiu atsiųsdamas putpelų. —

³⁹Papločius. Žr. Prad 15,13.14. —

⁴⁰Keturis šimtus... Čia nurodytas Izraeliaičių pasilikimo Egipte metų skaičius maždaug sutinka su tuo, ką Dievas buvo apreiškęs Abraomui Prad 15,13; plg. Apd 7,6. Samar Pent, LXX ir Khald Paraphr tan skaičiun įdeda taip pat metus, kuriuos Patriarkai išbuvo Kanaane; bet minėtuose tekstuose gal steng-

tasi sutaisyti skaičių 430 m su tuo kas pasakyta apie Mošės giminę /6,16.../ ir buvo Dievo apreikšta apie keturias kartas, pasiliksiančias Egipte /Prad 15,16/, prie kurių priskaityta taip pat Mošė. Toks gi laikymas nėra reikiamas, kadangi šv Rašte kartos skaičiuojamos vietomis praleidžiant tarpinius sąnarius. Šv Povilo žodžiai Gal 3,16.17, kuriuose visų pirma kalbama apie Dievo padarytą Abraomui pažadą ir duotą Mošei įstatymą ir minimi taip pat 430 m, gali būti suprantami apie Izraeliaičių pasilikimą Egipte. Yra tačiau gana daug aiškintojų, kurie mano, jog Izraeliaičiai pasiliko Egipte tik 215 m. — ⁴¹Išėjo viena diena iš Egipto žemės. Tai įvyko mūsų bandinio pradžioje apie 1472 m pirm Kr. Nuo Abraomo mirties gal buvo praslinkę 515 metų, nuo Isaoko 440 m, nuo Jokubo 413 m. ir nuo Juozapo 358 m. — ⁴²Ta naktis: pirmųjų velykų naktis, kurioje galutinai liko pergalėtas Paraonas ir buvo leista Izraeliaičiams išeiti iš Egipto

⁴³Svetimtautis. Ebr *ben-nekhar*, sve-

nis tarnas bus apipjaustytas ir taip valgys. ⁴⁵Ateivis ir samdytinis jos nevalgys. ⁴⁶Ji bus suvalgyta vienuose namuose; nieko iš jos mėsos neišnešite laukan ir nesulaužysite nė vieno jos kaulo. ⁴⁷Visas Izraelio sūnų susirinkimas taip darys. ⁴⁸O jei kuris svetimtautis norės apsigyventi jūsų buveinėje ir daryti Viešpaties Paskhą, pirma bus apipjaustytas jis ir visi jo vyriškiai ir tuomet galės švęsti kaip pridera; ir bus kaip žemės čiaubuvis; o jei kas nebus apipjaustytas, jos nevalgys. ⁴⁹Tas bus įstatymas laikytinas vietiniams gyventojams ir pasiliekančioms jūsų tarpe ateiviams. ⁵⁰Ir visi Izraelio sūnūs padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei ir Aaronui. ⁵¹Viešpats tą pačią dieną išvedė gretomis Izraelio sūnus iš Egipto žemės

Sk 9,12; Jo 19,36

13. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei, tardamas: ²Pašvęsk man visus pirmgimius, kurie atveria motinos iščią tarp Izraelio sūnų, kaip iš žmonių, taip ir iš galvijų; nes visa yra mano. ³Ir Mošė tarė tautai: Atsiminkite šitą dieną, kurią išėjote iš Egipto ir iš vergijos namų, nes Viešpats jus išvedė galinga ranka iš šitos vietos, kad nevalgytumėte raugintos duonos. ⁴Išneite šiandien naujųjų vaisių mėnesyje. ⁵Ir kada Viešpats tave įves į Kananiečių, Hetiečių, Amorietų, Heviečių ir Jebusiečių žemę, kurią tau duoti priesiekė tavo tėvams, į žemę plūstančią pienu ir me-

Žem 34,19; Kun 27,26; Sk 8,16; Lk 2,23

timtaučio sūnus. — *Pirktinis tarnas*, t y, vergas, parduodamas visam gyvenimui. — *Ateivis*. Ebr *tošab* /kitur ger/. Tuo jis skiriasi nuo svetimtaučio /ben-nekhar/, kad nuolat gyvena Izraeliečių tarpe. — *Samdytinis*. Ebr *šakhir*, t y, padienis darbininkas ar tarnas, tik kuriam laikui pasamdytas už algą. Jiems visiems uždrausta valgyti paskhą; o jei jie nori dalyvauti paskhoje, turi tapti Izraeliečių tautos sąnariais per apipjaustymą. — ⁴⁶*Suvalgysite vienuose namuose*. Žr 12,3... — *Nesulaužysite*... Ta aplinkybė turėjo iš velykinio avinėlio daryti paveikslą Jėzaus Kristaus. Žr Jo 19,33-36. Visos kitos Žydų aukos buvo pjaustomos į dalis, pirma negu buvo nešamos į altorių

13. ²*Pašvęsk*. Pašvęsti čia, kaip ir daugelyje kitų šv Rašto vietų, reiškia atskirti nuo kitų tokių pat dalykų ir atiduoti ypatingon Dievo nuosavybėn ir tarnybon. Pirmgimiai sūnūs, tapdami šeimos tėvais, gaudavo senovėje eiti kunigų pareigas. Kadangi vėliau toms pareigoms buvo paskirta atskira giminė, todėl kitų giminių pirmgimiai turėjo būti atperkami /13 e/. Gyvulių pirmgimiai, jei buvo iš tarpo nesuteptųjų, turi būti aukojami Viešpačiui. Ypatingo pirmgimių pašventimo Dievui prie-

žastis buvo ta, kad jie jam priklauso ne tik kaip visų dalykų su-tvėrėjui ir Viešpačiui, bet kad buvo jo apsaugoti nuo mirties, kada buvo užmušami Egipto pirmgimiai. — ³*Mošė tarė tautai*. Toliau dedamas Mošės pamokslas tautai liečia du dalykus: neraugintas duonas ir pirmgimių pašventimą; ir vienas ir antras turi jiems priminti jų stebuklingą išėjimą iš Egipto. — ⁴*Naujųjų vaisių*. Ebr *'abib*, t y, varpų mėnesyje /plg 12,2/. — ⁵*Kada Viešpats tave įves*... Mošė kalba čia aiškiai apie reikalą švęsti velykas tik apsigyvenus Palestinoje, nes jis pats pradžioje tikėjosi nuvesti trumpu laiku Izraeliečius į tą kraštą. Kadangi tačiau dėl Izraeliečių nusikaltimų įėjimas Palestinon buvo atidėtas ilgesniam laikui, todėl reikėjo švęsti velykas ir tyruose, bet pradžioje Mošė to nežinojo. — *Kurią... priesiekė*. Žr Prad 24,7 ir k. — *Plūstančią*... Žr 3,8. — *Tą šventą apeigą*: velykas ir neraugintos duonos valgymą. — ⁹*Bus tarsi ženklas*... Gražiai paaiškina šituos žodžius šv Jeronimas, kurs sako: «Mano įsakymai tebūna ant tavo rankos, kad juos darbais įvykdytumei, tebūna ties tavo akim, kad dieną ir naktį juos svarstytumei». Taigi, Izraeliečiai turi labai bran-

dum, jūs švęsite šitame mėnesyje tą šventą apeigą. ⁶Septynias dienas valgsite neraugintą duoną ir septintoje dienoje bus Viešpaties iškilmė. ⁷Neraugintą duoną valgsite septynias dienas; nieko rauginto nepasirodys pas tave ir visose tavo ribose. ⁸Ir savo sūnui pasakosi tą dieną, tardamas: Tai yra, ką man Viešpats padarė, kuomet išėjau iš Egipto. ⁹Ir bus tarsi ženklas ant tavo rankos ir tarsi paminklas ties tavo akim, ir kad Viešpaties įstatymas visuomet būtų tavo burnoje, nes Viešpats galinga ranka tave išvedė iš Egipto. ¹⁰Laikysi tą įstatymą kas metai paskirtą dieną. ¹¹Ir kada Viešpats tave įves į Kananiečių žemę, kaip prisiekė tau ir tavo tėvams, ir ją tau duos, ¹²atskirsi Viešpačiui visa, kas atveria iščią, ir visus gyvulių pirmgimius vyriškos lyties pašvęsi Viešpačiui. ¹³Pirmgimių asilaitį pavaduosi avinu; o jei neišpirksi, tai užmuši. Kiekvieną gi pirmgimį tarp tavo sūnų išpirksi pinigais. ¹⁴Ir kada tavo sūnus paklaus tave rytoj, tardamas: Kas tai yra? Jam atsakysi: Viešpats mus išvedė galinga ranka iš Egipto žemės, iš vergijos namų. ¹⁵Nes sukietėjęs Parاونui ir nenorint mūsų išleisti, Viešpats užmušė visus pirmgimius Egipto žemėje nuo žmogaus pirmgimio iki galvijų pirmgimiui; todėl aš aukuju Viešpačiui visus vyriškosios lyties, kurie atveria iščią, ir visus pirmgimius tarp mano sūnų aš išperku. ¹⁶Taigi tai bus tarsi ženklas ant tavo rankos ir tarsi kas pakabinta atminimui tarp tavo akių; kadangi galinga ranka Viešpats mus išvedė iš Egipto

¹⁷Taigi Parاونui išleidus tautą, Dievas jų nevedė keliu per Pilistimų žemę, kuri arti yra, su ta mintimi, kad kartais pamatę kilstančius prieš save karus, jie neimtų gailėtis ir nesugrįžtų Egiptan; ¹⁸bet vedė juos aplinkui tyrų keliu, link Raudonosios jūros. Išėjo gi Izraelio sūnūs iš Egipto žemės apsiginklavę. ¹⁹Mošė pasiėmė su savim taip pat Juozapo kaulus, nes jis buvo prisiekęs Izraelio sūnus, tardamas: Dievas jus aplankys; išsineškite su savim iš čia mano kaulus. ²⁰Ir išėjė iš Sokoto, jie sustojo

ginti neraugintų duonų apeigą, kaip dalyką esantį mūsų rankose, kurio niekadoms neužmirštame, esantį ties mūsų akimis, į kurį nuolat žiūrime, esantį mūsų širdyje, apie kurį dažnai su meile kalbame. Tais žodžiais rėmėsi paskesniųjų Žydų paprotys, atliekant maldas, prisirišti ilgomis juostelėmis prie kaktos ir kairės rankos vadinamąsias philakterijas arba thephilimus, t. y. mažas dėžutes, į kurias dedamos pergamino skiautėlės su parašytais jose tektais, Iš 13,2... Pak 6,4... — ¹¹Kada Viešpats... Pakartojamas įstatymas apie pirmgimius su kaikuriais paaiškinimais. Plg 2 e. — ¹⁶Bus tarsi ženklas... Žr 9 e.

¹⁷Dievas jų nevedė... Paaiškinama, kodėl Dievas Izraeličių kelionėje į Palestiną išrinko ne tiesų ir trumpą kelią, bet per Sinajaus tyrus /plg Prad 50,10/. Galinga ir įpratusi kariuotė Pilistimų tauta būtų be abejonės iš karto pasitikusi Izraeličius

su ginklais rankose. Jie gi mažai prisirengę prie kovos, nors ir turėjo ginklus /Iš 18 e/, būtų greitai nustoję drąsos ir grįžę atgal į Egiptą. — ¹⁹Mošė pasiėmė... Plg Prad 50,25. Taip buvo įvykdytas Juozapo prašymas, paremtas jo giliu tikėjimu. — ²⁰Etame. Kur buvo tas Etamas, tikrai nežinia; spėliojama kad į šiaurę nuo Karčijų ežerų, pakraštėje pačios tyrumos, kuri vadinama Suru /Prad 16,7/ arba Etamu /Sk 33,8/. — Viešpats gi ėjo... Viešpats, liepęs Izraeličiams išeiti iš Egipto, davė jiems nuolatinį stebuklingą savo maloningos apvaizdos ženklą, kurs turėjo taip pat būti jų keliavedis. Tai buvo debesis didžiausio šulo pavidalo, kurs dieną turėjo paprasto debesies išvaizdą, naktį gi žėrėjo ugnimi. /žem 14,24; Sk 14,14/. Tas pats debesis vėliau buvo apsiautęs Sinajaus kalną, o kada buvo padirbta sandaros skrynja, laikėsi ant jos ir pakildavo

Žem 22,29;
34,19; Ez 44,30

Prad 50,24

Etame, pačiuose tyrų pakraščiuose. ²¹Viešpats gi ėjo pirm jų dieną debesies stulpe, o naktį ugnies šule, kad rodytų jiems kelią, kad jis būtų keliavedis vienu ir kitu metu. ²²Niekuomet neatstodavo nuo tautos dieną debesies šulas, o naktį ugnies šulas

Sk 14,14; 2 Esd 9,19; 1 Kor 10,1

14. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: Sakyk Izraelio sūnams: ²Tegul apsigrėžia ir sustoja ties Phihahirotu, kurs yra tarp Magdalo ir jūros, priešais Beelsephoną; prieš jį pajūriu ištieskite savo stovyklas. ³Paraonas sakys apie Izraelio sūnus: Jie suspausti aname krašte ir tyrai juos laiko uždarytus. ⁴Ir aš suketinsiu jo širdį, jis jus vysis; ir aš būsiu pašlovintas Paraone ir visoje jo kariuomenėje; ir Egiptiečiai žinos, kad aš esu Viešpats. Jie tai įvykdė

⁵Egiptiečių karaliui buvo pranešta, kad tauta išbėgusi. Paraono ir jo tarnų širdis atsimainė prieš tautą ir jie tarė: Ką gi mes padarėme išleisdami Izraelį, kad mums nebetarnautų? ⁶Jis tat pasikinkydino savo vežimą ir pasiėmė draug su savim visus savo žmones. ⁷Ir ėmė šešis šimtus rinktinių vežimų ir kiek tik buvo kitų vežimų Egipte ir visus kariuomenės vadus. ⁸Taip Viešpats suketino Egipto karaliaus Paraono širdį, ir jis vijosi Izraelio sūnus; bet jie buvo išėję vedami galinga ranka. ⁹Ir Egiptiečiai, besivydami išėjusių pėdomis, juos užklupo stovyklose jūros krante. Visi gi Paraono raiteliai ir vežimai ir visa kariuomenė buvo Phi-

Još 24,6; 1 Mak 4,9

mas ar nusileisdamas duodavo ženklą eiti toliau ar sustoti /žem 40,32 ... Sk 9,15.../. ²²Niekuomet... Iš čia pasirodo, kad šita vieta buvo Mošės parašyta bent kiek ilgesniam laikui praslinkus po išėjimo iš Egipto, kai įsitikinta, kad debesis nuolat eina su Izraeliačiais

2. *Perėjimas per Raudonąją jūrą*

14,1-15,21. Viešpačiui liepiant Izraeliačiai iš Etamo pasuka į pietus ir sustoja Raudonosios jūros krante, kur juos pasiveja Paraonas su savo kariuomene; bet nusigandusiems Izraelio sūnams ateina pagalbon Dievas ir padaro kelią per jūrą, stebuklingai perskirdamas jos vandenį; Egiptiečiai gi, kurie išdrįsta vyti ir toliau jūros dugnu, žūna jos bangose. Išėję iš jūros Mošė ir visa tauta gieda Viešpačiui dėkojimo giesmę, kurioje šlovina garbingus jo darbus

14. ²Tegul apsigrėžia... Izraeliačiai, kurie iki tam laikui ėjo į rytus ir šiaurčius, keliu, vedančiu per Etamo tyrus į Palestiną, gauna paliepinimą grįžti atgal, todėl turi pasukti į pietus ir praeidami pro Karčiuosius ežerus, pasiekti Raudonąją jūrą. Nauja jų stotis aprašyta labai tiksliai, nurodant aplink esančiųjų

viety vardus; bet kur tikrumoje buvo įvardintieji Phihahirotas, Magdalas ir Beelsephonas, dabar, praėjus daugeliui amžių, atrasti nebegalima. Tiek tik aišku, kad Izraeliačiai, sustoję lygumoje, turėjo iš vienos pusės, tai yra iš rytų, jūrą; iš kitos šalies, todėl į vakarus, tyrumą; iš pietų tikriausiai buvo kalnai Attakh; o iš šiaurės paskui juos vijosi Egiptiečiai; taigi jie turėjo atsirasti apylinkėse dabartinio miesto Suezo. Kiek laiko jiems reikėjo iki tai vietai eiti, nepasakyta

⁵Buvo pranešta. Paraonas, išleisdamas Izraeliačius, tikėjosi, kad jie sugrįš. Dabar gi iš sargybos, stovėjusios prie Egipto sienų, gauna žinią, kad jie pasuko kiton pusėn ir matomai pasiryžę visai palikti Egiptą. — ⁶Savo vežimą. Karuose vartojami vežimai buvo dviejų tekinių, iš priekio bent kiek pridengti, visai gi atviri į užpakalį. Kinkydavo į juos po du arkliai. Tokiame vežime atsistodavo vienas kareivis su ginklais, o kitas buvo vežėju ir laikė vadžias. — ⁸Visus savo žmones. Be vežimų svarbiausia kariuomenės dalis buvo pėstininkai; jų buvo visų daugiausia. Toliau /9,17 e/ minimi dar raitininkai; bet jų anais laikais buvo nedaug

hahirote ties Beelsephonu. ¹⁰Paraonui prisiartinus, Izraelio sūnūs, pakėlę akis, pamatė už savęs Egiptiečius; jie labai nusigando ir šaukėsi į Viešpatį. ¹¹Ir tarė Mošė: Nejaugi nebuvo kapų Egipte, kad tu mus išvedei, idant numirtumėme tyruose. Ką gi padarei, išvesdamas mus iš Egipto? ¹²Argi tau nekalbėjome šiais žodžiais Egipte: Pasitrauk nuo mūsų, kad tarnautumėm Egiptiečiams? Nes daug geriau buvo jiems tarnauti, negu numirti tyruose. ¹³Mošė tarė tautai: Nebijokite, stovėkite ir žiūrėkite į didelius Viešpaties veiksmus, kuriuos šiandien padarys; nes Egiptiečių, kuriuos dabar matote, jau daugiau niekuomet nebematysite. ¹⁴Viešpats kovos už jus, o jūs tylėsite

¹⁵Ir Viešpats tarė Mošėi: Ko šauki į mane? Sakyk Izraelio sūnams, kad eitų. ¹⁶Tu gi pakelk savo lazda ir ištiesk savo ranką ant jūros ir ją perskirk, kad Izraelio sūnūs eitų sausu dugnu per jūros vidurį. ¹⁷O aš sukietinsiu Egiptiečių širdį, kad jus vytųsi. Ir būsiu pašlovintas Paraone ir visoje jo kariuomenėje, ir jo vežimuose bei raiteliuose. ¹⁸Ir Egiptiečiai žinos, kad aš Viešpats, kada būsiu pašlovintas Paraone ir jo vežimuose bei jo raiteliuose. ¹⁹Tuomet Dievo angelas, kurs ėjo prieš Izraelio gretas, pakilęs nuėjo į jų užpakalį, o draug su juo debesies stulpas, palikęs priešą, ²⁰atsistojo užpakalyje tarp Egiptiečių stovyklos ir Izraelio stovyklos. Stovėjo debesys iš vienos pusės tamsus, o iš kitos apšviečias naktį, taip kad vieni prieš kitų negalėjo prisiartinėti per visą naktį. ²¹O Mošėi ištiesus ranką ant jūros, Viešpats, pučiant visą naktį smarkiausiam ir karštam vėjui, ją nusekdino ir išdžiovino ir vanduo persiskyrė. ²²Ir Izraelio sūnūs ėjo išdžiūvusios jūros viduriu, nes vanduo stovėjo kaip mūras jų dešinėje ir kairėje. ²³Paskui juos, vydamiesi, ėjo jūros viduriu Egiptiečiai ir visi Paraono

Ps 77,13; 104,37;
113,3: Žyd 11,29

¹⁰Nusigando ir šaukėsi... Izraeliečiai tuoju suprato pavojų; bet kada vieni, laukdami pagalbos iš Dievo, meldėsi į jį, kiti ėmė pulti Mošę, kam jis juos išvedė iš Egipto; matomai buvo tai tie patys siauraširdžiai, kurie jau ir Egipte darė kliūtis Dievo pasiuntiniui /žr 5,21; 6,9/. Vargesnėse kelionėse valandose jiems nesunku buvo atrasti ir daugiau šalininkų. Atsilieps jie dar ne kartą ir paskiau. — ¹⁴Tylėsite: jums nereikės su šauksmu pulti į kovą; tylomis galėsite žiūrėti, kaip Viešpats kovos su jūsų priešais

¹⁵Ko šauki į mane. Nors Mošė nė kiek neabejojo, kad Viešpats suteiks reikiamą pagalbą, bet, norėdamas labiau nuraminti nusigandusius, ir pats ėmė melstis. Viešpats tuoju parėmė, kas reikia toliau daryti, ir liepia vesti tautą tiesiog į jūrą, kurios vanduo, Mošei pakėlus ir link jos ištisus savo lazda, turi persiskirti ir padaryti sausą taką. —

²⁰Debesis... Nakties tamsumas buvo Egiptiečiams dar padidintas tamsiu begalinio didumo debesies šonu; todėl jie negalėjo tuoju pulti Is-

raeliaičių; tie gi tuo tarpu turėjo prieš save kelią jūros dugnu, apšviestą šviesiuoju to paties debesies šonu. — ²¹Mošei ištisus ranką... ir laikant joje lazda /16 e/. Tai buvo pirmoji ir antgamtinė vandens persiskyrimo priežastis. Dievas galėjo be to pasinaudoti ir antrinėmis gamtoje esančiomis priežastimis, kurių viena visiems matoma tuoju nurodoma, t y, smarkiausias karštas vėjas. Bet vėjas, kad ir didžiausias, įstengia paprastai gana toli pastumti jūros vandenį nuo krašto, kaip tai ne kartą pasitaiko Suezio užtakoje, pats vienas negalėjo visai perskirti vandenų ir padaryti sausą kelią bent varsto platumo, juos laikyti visą naktį iš abiejų šonų kaip kieta sieną. — ²²Izraelio sūnūs ėjo... Buvo tai Ebrajų tautai lyg kad krikštas. Plg 1 Kor 10,2. — Suezio užtaka senovėje gal siekė bent kiek toliau į šiaurę ir Izraeliaičių perėjimo vietoje negalėjo būti per daug plati, nes visa jų daugybė suskubo ją pereiti keletu valandų. — ²⁴Aušrai brėkštant. Ebrajai senovėje dalino naktį Babiloniečių papročiu į tris

arkliai, jo vežimai ir raiteliai. ²⁴Ryto aušrai brėkstant Viešpats pažvelgė į Egiptiečių stovyklą iš ugnies ir debesies stulpo ir sunaikino jų kariuomenę; ²⁵iškraipė vežimų tekinius, ir jie krito ant dugno. Egiptiečiai tat tarė: Bėgkime nuo Izraelio, nes Viešpats kovoja už juos prieš mus. ²⁶Ir Viešpats tarė Mošei: Ištiesk savo ranką ant jūros, kad vandenys sugrižtų ant Egiptiečių, ant jų vežimų ir raitelių. ²⁷Mošei ištiesus ranką ant jūros, ji, pradėdant aušti, sugrižo į pirmąją vietą; ir bėgančius Egiptiečius pasitiko vanduo; Viešpats juos apsiutė iš visų pusių bangomis. ²⁸Ir vanduo sugrižo ir apdengė visus Paraono kariuomenės vežimus ir raitelius, kurie vydamies buvo įję į jūrą, ir neliko iš jų net nė vieno. ²⁹O Izraelio sūnūs ėjo toliau sausu jūros viduriu ir vandenys jiems buvo tarsi mūras dešinėje ir kairėje. ³⁰Viešpats išgelbėjo aną dieną Izraelį iš Egiptiečių rankų. ³¹Ir matė negyvus Egiptiečius jūros krante ir galingą ranką, kurią Viešpats buvo prieš juos ištiesęs; ir tauta bijojo Viešpaties, ir įtikėjo Viešpačiui ir jo tarnui Mošei

Išm 18,15

15. ¹Tuomet Mošė ir Izraelio sūnūs giedojo Viešpačiui šitą giesmę ir sakė:

Išm 10,20

Aš giedosiu Viešpačiui, nes jis prakilniausis,
žirgą ir vežimą jis įmetė į jūrą.

²Mano jėga ir mano stiprybė yra Viešpats,
Jis pasidarė mano gelbėtojas.

Jis yra mano Dievas, ir jį aš skelbsiu;
Mano tėvo Dievas, ir jį aš šlovinsiu

Jcš 12,2; Ps 117,14

³Viešpats yra kovotojas;
Viešpats yra jo vardas.

⁴Paraono vežimus ir jo kariuomenę jis įmetė į marias;
Rinktinis jo vadus paskandino Raudonojoje jūroje.

⁵Bangos apdengė juos,
į gelmes nugrimzdo kaip akmuo.

sargybas, po keturias valandas, nuo 6 lig 10, nuo 10 lig 2 nakt. ir paskutinė aušrinė sargyba nuo 2 lig 6 ryto /plg Teis 7,19 ir k/. — *Viešpats pažvelgė...* Tas Viešpaties pažvelgimas buvo įėjusiems į jūrą Egiptiečiams prapultis. Plg Ps 76,18.19. — ²⁸*Neliko iš jų net nė vieno.* Žuvo matomai tik tie, kurie buvo suskubę užėiti ant jūros dugno. Ar buvo jų tarpe Paraonas, nepasakyta. Jei tas Paraonas buvo Menephtah I, kaip dabar spėliojama, kurio kapas iki šiandien tebėra Bibau-el-Moluk'e, tai jei jis ir būtų prigiręs, jo lavoną būtų galėję sujieškoti ir palaidoti, kaip paprastai laidodavo jo pirmtakus. — ³¹*Įtikėjo Viešpačiui ir...* Ir labiausiai abejojantieji turėjo nutilti, pamatę taip aiškiai pasireikšusią Dievo pagalbą ir vertę jo pasiuntinio Mošės

15. ¹*Mošė ir Izraelio...* Vakarykštį Paraono vergai, perėję jūrą pasijuto esą laisva Dievo tauta. Valandos prakilnumu sujaudintas ir Šv Dvasios įkvėptas Mošė, išreiškia gražiausios giesmės žodžiais jausmus, kurių buvo pilnos ir sklindinos Izraelio sūnų širdys. Jis gieda dėkojimo himną Viešpačiui, o jo žodžius pagauna ir kartoja tūkstantinės vyrų ir moterų minios, stovinčios jūros krante. Tos giesmės aidai atslieps paskesniųjų išrinktosios tautos vadovų himnuose, skambės jie ir Naujojo Izraelio giesmėse, kolei pagaliau nesusilies su tomis giesmėmis, kurias išrinktieji giedos ties Avinėlio sostu dangiškoje Jerusaleje /Apr 15,3/. Mošės giesmė susideda iš trijų: dalių 1b - 5,6-10 ir 11-18 eil. Pirmoji dalis prasideda įžangos žodžiais: *Aš giedosiu Viešpačiui*; po

- ⁶Tavo dešinė, Viešpatie, kurs esi nepalyginamas galybe ;
Tavo dešinė, Viešpatie, užgavo neprietelius.
- ⁷Augščiausia savo didybe tu nutrėmei savo priešus ;
Siuntei savo rūstybę, kuri prarijo juos kaip šiaudą.
- ⁸Tavo narso papūtimu susiliejo vandenys,
Sustojo bangos kaip pylimas,
Sustingo vilnys viduryje jūros.
- ⁹Neprietelis tarė : Vysiuos, sugausiu, pasidalinsiu grobiu,
Mano įtužimas bus pasotintas ;
Išsitrauksiu iš makščių kalaviją,
Apiplėš juos mano ranka.
- ¹⁰Tu papūtei savo vėju, ir jūra apdengė juos,
Jie nuskendo kaip švinas smarkiuose vandenyse.
- ¹¹Kas tarp dievų yra tau lygus, Viešpatie ?
Kas lygus tau, kurs esi kilnus šventumu ;
Garbingas šlovingumu, kurs darai stebuklus ?
- ¹²Tu ištiesei savo dešinę,
ir juos prarijo žemė.
- ¹³Savo malone vedei tautą, kurią atpirkai,
Vedei ją savo galybe į savo šventąją buveinę.
- ¹⁴Tautos išgirdo ir ėmė drebėti ;
Baimė pagavo Philistėjos gyventojus.
- ¹⁵Tuomet buvo išgąsdinti Edomo kunigaikščiai,
Moabo vadai ėmė drebėti,
Sustingo visi Kanaano gyventojai.

jų eina trumpai išreikštas giesmės turinys : šlovingi Viešpaties veiksmai. — *Nes jis...* Ebr t sakiniai labai trumpučiai ir žodžiai rinktiniai ; iš to visoje giesmėje randasi labai daug gyvumo ir smarkumo, kas kitose kalbose ne pigu išlaikyti. — ²*Viešpats*. Dievo vardas čia ebr t išreikštas trumpiau negu paprastai — *Yah* vietoje *Yahveh*. — *Mano Dievas* — vienatinis, o ne vienas iš daugelio, kaip pas Egiptiečius. — *Mano tėvo*. Dievas, kurį išpažino ir garbino prabočiai. — ⁵*Kaip akmuo*. Žem io e Egiptiečių nugrimzdimas palyginamas su švino skendimu. Ir tikrumoje šarvai kareivius, o geležiniai apkaustymai vežimus darė labai sunkius. — ⁶*Tavo dešinė...* Čia prasideda antra giesmės dalis, kurioje dar nuosakiau aprašoma Viešpaties galybė ir Egiptiečių žuvinimas. — ¹¹*Kas tarp dievų...* Trečia giesmės dalis prasideda nauju paminėjimu Viešpaties galybės ; toliau šlovinama jo mielaširdystė /13 e/, pagaliau svarstomos tolesnės garbingos pergalėjimo pasėkos /14-18 eil/. — ¹²*Prarijo juos žemė*. Žemė

čia reiškia sausumą ir vandenį draug. — ¹³*Į... šventąją buveinę*. Buvėinė čia nereiškia šventyklos, bet Palestina, kurion Viešpats dabar veda savo tautą ir kurioje jis tarp jų gyvens. — ¹⁷*Tėvonystės kalne...* Palestina vadinama įvairiais vardais : kalnu dėl kalnų daugybės, Dievo tėvonyste, nes ji duodama tautai, kurią jis pasirinko ir padarė savo įsūniais, buveine, šventykla, nes Viešpats joje gyvens tarp savo tautos. — ¹⁸*Viešpats karalius*. Giesmės pabaiga : Viešpats bus karalius išrinktosios tautos, kolei ji pasiliks jam ištikima : jis bus Karalius naujo Izraelio Nauj Test. Karaliaus jis amžių amžiais ir pasauliui pasibaičius kaip garbingas pergalėtojas dangaus šventovėje

¹⁹*Nes Paraono...* Giedant Mošei draug su vyrais giesmę, giedojo taipgi su moterimis Mošės ir Aaronos sesuo Marija. Moterų khoras gal tik pakartodavo protarpiais pirmuosius giesmės žodžius : Aš giedosiu Viešpačiui... Čia pirmą kartą minimas Mošės ir Aaronos sesers vardas Marija, ebr Mirjam. Marija

¹⁶Juos apėmė išgąstis ir pasibaisėjimas ;

Dėl tavo peties stiprumo jie sustingo kaip akmuo,

Kolei perėjo tavo tauta, Viešpatie,

Kolei perėjo tavo tauta, kurią įsigijai.

¹⁷Tu įvedei juos ir įsodinai juos savo tėvonystės kalne,

Vietoje, kurią prirengei gyventi, Viešpatie,

Šventovėje, Viešpatie, kurią padarė tavo rankos.

¹⁸Viešpats karalius per amžius ir visados

¹⁹Nes Paraono žirgai kartu su vežimais ir jo raiteliais įžengė į jūrą, ir Viešpats užvedė atgal ant jų jūros vandenį ; o Izraelio sūnūsėjo sausu dugnu per jos vidurį.

²⁰Marija tat pranašė, Aaronso sesuo, ėmė į savo rankas būbinėlį ir paskui jąėjo visos moterys su būbinėliais ir šokiais. ²¹Ji pirmoji vedė giesmę ir sakė :

Giedokime Viešpačiui, nes jis tikrai kilnus,

Žirgą ir vežimą jis ėmė į jūrą

²²Mošė vedė Izraelį nuo Raudonosios jūros, ir jie įėjo į Suro tyrumą ; keliavo tris dienas tyrais ir neaptiko vandens. ²³Jie atėjo į Marą, ir negalėjo gerti Maros vandens, nes buvo kartus, todėl ši vieta ir buvo vadinama Mara, tai yra kartumas. ²⁴Tauta murmėjo prieš Mošę, sakydama : Ką gersime ? ²⁵Jisai šaukėsi į Viešpatį ; o jis jam parodė medį, kurį kai ėmė į vandenį, šis pasidarė saldus. Tenai Dievas davė tautai įsakymus ir įstatymus ir tenai ją bandė, ²⁶tardamas : Jei klausysi Viešpaties, tavo Dievo, balso ir darysi, kas teisinga jo akyse, ir būsi paklusni jo paliepiams, ir laikysi visus jo įsakymus, neištiksiu tavęs nė viena iš visų tų ligų, kurias buvau siuntęs Egiptui ; nes aš Viešpats tavo gydytojas. ²⁷Izraelio sūnūs atėjo į Elimą, kur buvo dvylika vandens šaltinių ir septynios dešimtys palmių, ir sustatė savo stovyklas prie vandens

Jud 5,15 ; Ekl 38,5

Sk 33,9

pavadinta pranaše, nes gaudavo iš Dievo apreiškimų. Plg Sk 12,1...

3. Kelionė nuo Raudonosios jūros lig Sinajaus kalno

15,22-18,27. Nuo Raud jūros kranto Izraeliai ateina į Marą, kur jiems Dievas iš karto vandens padaro gerą, toliau jie sustoja Elimė, iš kurio nueina į Sino tyrumą ; čia murmantiems Izraeliams Dievas atsiunčia putpelių ir duoda manas. Iš Sino tyrumos Izraeliams atėjus į Raphidimą ir vėl murmant dėl vandens stokos, Dievas duoda jį iš uolos. Raphidime pirmą kartą išėjusius užpuola Amaleikiai, bet su Dievo pagalba, Mošei laikant augštin ištiestas rankas, lieka nugalėti, o Mošė gauna paliepiamą tą pirmą pergalę įrašyti į knygą. Čia taipgi Mošė aplanko jo uošvis Jetras, kurs jam atveda jo žmoną ir du jo sūnu. Ta proga jis

pataria savo žentui paskirti tautai viršininkus, kurie pavaduotų Mošę teismų daryme, ką tasai įvykdo

²²Suro tyruma. Kitur ji vadinama Etamo tyruma. Vieta iš kurios Izraeliai pradėjo eiti nuo jūros kranto dabar vadinama Ajun-Musa /Mošės šaltinis/. — ²³Atėjo į Marą. Kadangi Izraeliai ėjo Sinajaus kalno linkme, tai ta pirmą jų stotis gal buvo tenai, kur dabar yra Ain-Hauara. Pats vardas Mara reiškia kartumą. — ²⁴Parodė medį. Tokio medžio, kurs galėtų kartų vandenį paversti tinkamu vartojimui, Sinajaus pusiasalyje nėra. Nepaprastas savybes medžiui galėjo suteikti tik Dievas stebuklu. — ²⁵Tenai Dievas davė... Kokie įsakymai ir įstatatai buvo duoti Maroje, neaišku. — ²⁷Atėjo į Elimą. Gal taip buvo vadinamas dabartinis gražus slėnelis Garandel, netoli nuo Ain-Hauara

Išm 11,2

16. ¹Iš Elimo jie ėjo toliau, ir visa Israėlio sūnų daugybė atėjo į Sino tyrumą, esančią tarp Elimo ir Sinajaus, penkioliktoje antrojo mėnesio dienoje, po to kai buvo išėję iš Egipto žemės. ²Ir visa Israėlio sūnų bendruomenė murmėjo prieš Mošę ir Aaroną tyrumoje. ³Ir Israėlio sūnūs juodviem sakė: Verčiau būtumėn numirę per Viešpaties ranką Egipto žemėje, kai sėdėjome prie puodų su mėsa ir valgėme duonos lig sočiai. Kam judu mus išvedėte į šituos tyrus, kad numarintumėte visą daugybę badu? ⁴O Viešpats tarė Mošei: Štai aš jums lydinsiu duona iš dangaus; žmonės teina ir tegul kasdien renkasi, kiek pakanka vienai dienai, kad juos išbandyčiau, ar jie elgiasi pagal mano įstatymą, ar ne. ⁵O šeštą dieną tegul prirengia, ką atsineš; ir tebūna du syk tiek, kiek paprastai prisirenka kas dieną. ⁶Tuomet Mošė ir Aaronas tarė visiems Israėlio sūnams: Ši vakarą žinosite, kad Viešpats jus išvedė iš Egipto žemės, ⁷o rytą rytą matysite Viešpaties šlovę; nes jis išgirdo jūsų murmėjimą prieš Viešpatį; o mudu kas esame, kad jūs prieš mudu murmėjote? ⁸Ir Mošė dar sakė: Ši vakarą Viešpats jums duos valgyti mėsos ir rytą duonos lig sočiai, nes išgirdo jūsų murmėjimus, kuriais prieš jį murmėjote; nes mudu kas gi esame? Ir jūsų murmėjimas buvo ne prieš mudu, bet prieš Viešpatį. ⁹Mošė tarė taip pat Aaronui: Sakyk visai Israėlio sūnų bendruomenei: Prisiartinkite Viešpaties akivaizdon, nes jis išgirdo jūsų murmėjimą. ¹⁰Ir Aaronui tebekalbant visai Israėlio sūnų bendruomenei, jie pažvelgė į tyrus, ir štai, Viešpaties šlovė pasirodė debesyje. ¹¹O Viešpats kalbėjo Mošei tardamas: ¹²Išgirdau Israėlio sūnų murmėjimus; sakyk jiems: Vakare valgysite mėsos ir rytą pasisotinsite duona, ir žinosite, kad aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ¹³Atėjo tat vakaras, ir pakilusios putpelės apdengė stovyklas; taip pat rytą rasa gulėjo aplink stovyklas. ¹⁴Ir jai apdengus žemės paviršių pasirodė tyrumoje kažin kas smulkaus ir tarsi piestoje sugrūsto, panašaus į šerkšną žemėje. ¹⁵Tai pamatę Israėlio sūnūs sakė vienas kitam: Manhu? Tai

Ekl 45,3

Sk 11,7; Ps 77,24
Išm 16,20; Jo
6,31
1 Kor 10,3

16. ¹*Sino tyrumą.* Sk kn 33,10 paminėta, kad Israėliai tarp Elimo ir Sino tyrumos dar buvo sustoję Raudonosios Jūros krante, gal prie upelio Wadi-Taiibek. Sino gi tyrumoje atsirado kaip tik visam mėnesiui praslinkus po išvykimo iš Ramesės. — ²*Visa Israėlio...* Murmėjo prieš Mošę visų pirma tie, kuriems buvo pradėję trūkti duonos. Garsiau už kitus šaukė tie, kuriems buvo gera Egipte. — ⁴*Viešpats tarė...* Dievas žada duoti maisto iš dangaus; jis jiems leidžia rinktis kasdien duonos, bet tik vienai dienai; šeštą gi savaitės dieną tiek, kiek reikia dviejų dienoms. — ¹³*Pakilusios putpelės...* Ir dabar tie paukščiai dideliais būriais pavasary skrenda iš Afrikos gilumos per Sinajaus pusiasalį į Palestiną bei Siriją ir, kai nuvargsta po ilgo skridimo, kur nors nusileidžia, jas galima gaudyti rankomis. Stebuklas

čia buvo tas, kad putpelių atskirdo vienu kartu labai daug ir tai pasikirtą valandą. — *Rasa gulėjo...* Buvo tai paprasta ryto rasa; jai išdžiūvus pasirodė žemės paviršiuje mana, kurios išviršinė išvaizda aprašoma žemiau. — ¹⁵*Manhu.* Ebr t nėra paaiškinimo žodžių: *tai reiškia...* bet trumpai: sakė vienas kitam, *man hu'*, nes nežinojo kas tai būtų. Nors dabar žinomoje ebr kalboje žodžio *man* nėra, kadangi tačiau jis yra aramajiškoje ir reiškia: *kas, quis*, todėl galima spėlioti, kad jis buvo vartojamas ir senovės Ebrajų ir tai prasme: kas, quid. Iš to nustebusių Israėliačių klausimo *man hu'* pasidarė stebuklingo maisto, kuriuo Viešpats maitino savo tautą, vardas *man* ir *mana*. Sinajaus pusiasalyje ir dabar yra medžių vadinamų *tamarix mannifera*, iš kurių šakų varva per visą vasarą rytais sustingusios sul-

reiškia : Kas tai yra ? Nes jie nežinojo, kas tai būtų. Mošė jiems tarė : Tai yra duona, kurią Viešpats jums davė valgyti. ¹⁶Ir tai yra, ką Viešpats įsakė : Kiekvienas teprisirenka iš to, kiek pakanka pavalgyti ; taip pasiimsite po gomorą kiekvienam asmeniui pagal jūsų sielų skaičių, kurios gyvena padangtėje. ¹⁷Israėlio sūnūs tai padarė vienas daugiau, kitas mažiau. ¹⁸Ir suseikėjo gomorais : ir nei tie, kurie buvo daugiau susirinkę, neturėjo daugiau, nei kurie mažiau buvo atsinešę, nerado mažiau ; bet kiekvienas buvo surinkęs tiek, kiek galėjo suvalgyti. ¹⁹Ir Mošė jiems tarė : Nė vienas tenepalieka nieko iš to rytdienai. ²⁰O jie nepaklausė ir kairie iš jų šį tą pasiliko ligi rytui ; bet atsirado kirminų ir supuvo. Ir užsirūstino ant jų Mošė. ²¹Taigi, kiekvienas rinkdavosi rytą, kiek galėjo pakakti pavalgyti ; o kai saulė imdavo kaitinti, sutirpdavo. ²²Šeštoje dienoje surinko maisto dvigubai, tai yra po du gomoru kiekvienam žmogui. Visi daugybės vyresnieji atėjo ir tai papasakojo Mošei, ²³kurs jiems tarė : Tai yra, ką Viešpats kalbėjo : Rytoj yra Šabato poilsis, pašvęstas Viešpačiui ; ką tik turėsite dirbti, dirbkite, ir kas reikia išvirti, virkite ; ir kas pasiliks atidėkite lig rytdienai. ²⁴Jie taip padarė, kaip Mošė buvo įsakęs, ir nesupuvo, ir tame nebuvo rasta kirminų. ²⁵Mošė tarė : Valgykite tai šiandien, kadangi yra Viešpaties šabatas ; šiandien nebus rasta lauke. ²⁶Šešias dienas rinkite, o septintą dieną yra Viešpaties šabatas, todėli nieko nebus rasta. ²⁷Ir atėjo septintoji diena. Kaikurie iš tautos išėjo rinkti, bet nieko nerado. ²⁸O Viešpats tarė Mošei : Iki kolei jūs nenorėsite laikyti mano paliepiimų nei mano įstatymo ? ²⁹Žiūrėkite, kad Viešpats jums davė šabatą ir todėl jums davė šeštoje dienoje maisto dvigubai ; tegul kiekvienas pasilieka pas save, ir nei vienas teneišaina iš savo vietos septintoje dienoje. ³⁰Ir tauta sergėjo septintoje dienoje šabato poilsį. ³¹Ir Israėlio namai praminė maistą vardu Man. Ir buvo jis baltas tarsi koriandro grūdai, o jo skonis kaip kvietinės tešlos su medum. ³²Mošė tarė : Štai ką Viešpats yra įsakęs : Pripilk jos gomorą ir tebūna laikoma būsime kartom, kad žinotų, kokia duona jus maitinau tyruose, kada buvote išvesti iš Egipto žemės. ³³Ir Mošė tarė Aaronui : Imk vieną indą ir įpilk į jį manos, kiek gali sutilpti gomore ir padėk ties Viešpačiu,

2 Kor 8,15

tys ar sakai, truputį panašūs į čia aprašytą maną, bet tie sakai neturi visų manos savybių ; todėl duotoji Israėlaičiams mana, kaip kasdieninis per ilgus metus maistas galėjo būti tik tikras Dievo padarytas stebuklas. — ¹⁶Po gomorą. Ebr 'omer. Ebrajų gomoras buvo maždaug lygus 3,88 litr. — ²⁰Atsirado kirminų ir supuvo. Tamarisko mana nuo šilumos tirpsta, bet ne pūna. Taip pat kaip nepūna kitų medžių sakai. Todėl pūnanti mana buvo naujas Dievo stebuklas. — ²²Šeštoje. Iš čia patiriame, kad Israėlaičiai skirstydavo laiką ne tik mėnesiais, bet ir savaitėmis, kurios dienos buvo vadinamos 1,2 ir tt. o septintoji buvo vadinama šabatu /ebr šabath, poilsis/, nors jos nešventė taip kietai, kaip tai paskiau buvo įsakyta ir

laikoma. — *Vyresnieji atėjo...* Jie matomai manė, kad ir čia žmonės nusikalto. Mošė gavo jiems paaiškinti, kad pats Dievas buvo liepęs rinktis penktadienį po du manos gomoru. — ³¹Koriandro grūdai. Koriandru arba kalendra vadinama baltai žydinti žolė ; ji auga rytų ir pietų šalyse, duoda mažus apvalius truputį kvėpinčius grūdus. Į juos buvo panaši savo išvaizda mana. — *Skonis kaip...* Kitur manos skonis palyginama su alyvos skoniu. — ³³Imk vieną indą. Anot LXX auksinį indą. Plg Žyd 9,4. — ³⁴Padėjo padangtėje. Paminėjimas padangtės, atsiradusios tik žymiai vėliau, keturių dešimtų metų, kuriuose Israėlaičiai nuolat gaudavo manos, nurodo, kad šita vieta įrašyta į knygas pasakesniais laikais. — ³⁵Valgė maną.

2 Esd 9,21; Jud
5,15

kad būtų palaikyta jūsų palikuonims, ³⁴kaip Viešpats įsakė Mošei. Ir Aaronas tai padėjo padangtėje, kad būtų laikoma. ³⁵O Izraelio sūnūs valgė maną keturias dešimtis metų, kolei neatėjo į gyvenamąją žemę; tuo maistu jie buvo penimi, kolei nepasiekė Kanaano žemės ribų. ³⁶Gomoras yra dešimta ephos dalis

Aug 14,21; Ps
77,15; 1 Kor
10,4

17. ¹Taigi visa Izraelio sūnų daugybė iš Sino tyrumosėjo savo stotimis, kaip Viešpats įsakydavo, ir sustojo Raphidime, kur tautai nebuvo vandens atsigerti. ²Jie bardami Mošę sakė: Duok mums vandens atsigerti. Mošė atsakė: Ko jūs barate mane? Kam gundote Viešpatį? ³O tauta tenai troško dėl vandens stokos ir murmėjo prieš Mošę sakydami: Kam mus išvedei iš Egipto, kad numarintumei troškuliu mus ir mūsų vaikus ir mūsų galvijus? ⁴O Mošė šaukėsi į Viešpatį ir sakė: Ką aš darysiu šitai tautai? Dar truputį, ir jie mane užmuš akmenimis. ⁵Ir Viešpats tarė Mošei: Eik į tautos priekį, ir imk su savim iš Izraelio vyresniųjų, ir lazda, kuria ištikai upę, imk su savim, ir eik. ⁶Štai aš tenai stovėsiu ties tavim ant Horebo uolos; tu ištiksi uolą, ir iš jos išeis vanduo, kad tauta atsigtų. Mošė taip padarė Izraelio vyresniųjų akyse, ⁷ir praminė aną vietą vardu Gundymas dėl Izraelio sūnų barnies ir dėl to, kad jie gundė Viešpatį, sakydami: Ar yra Viešpats tarp mūsų ar ne?

Be manos Izraeliaičiai turėjo ir kitokio maisto: ne maža jie jo gaudavo iš savo bandų. Ištaisais metais pasilikdami vienoje vietoje galėjo dirbti žemę ir iš jos gauti javų. Galėjo auginti vynuoges ir gauti kitų vaisių. Galėjo pagaliau už pinigų nusipirkti maisto iš vietinių ir aplinkinių gyventojų. Plg Pak 2,6

17. ¹*Ejo savo stotimis.* Stočių tarp Sino tyrumos ir Raphidimo buvo dvi: Daphka ir Alus. — *Kaip Viešpats įsakydavo:* kaip nurodydavo einas pirm Izraeliaičių debesis. — *Raphidime.* Tas vardas reiškia poilsio vietas. Raphidimu paprastai dabar laikomas gražus slėnis Feiran. Nuo jo yra viena kelionės diena lig Sinajui. — ²*Į tautos priekį.* Mošė gauna įsakymą pasitraukti bent kiek nuo Izraeliaičių stovyklos ir pasiimti draug su savim jų vyresniuosius, kurie turės būti stebuklo liudytojais. — ³*Stovėsiu:* debesis šule. — *Ant Horebo uolos:* ant vienos iš Horebo kalnų viršūnės. — *Mošė taip padarė.* Šitas stebuklingas vandens gavimas iš uolos minimas ir kitur. Plg Pak 6,16 ir k. Anot vietinių bedujinų, tai buvusi ta pati uola, kurią jie dabar vadina Hesi-el-Khatim /slaptingas rašytojų slėnis/. — ⁷*Gundymas.* Anot ebr t vietai duota du vardu: *Massah,*

gundymas ir *Meribah* — vaidai; juodu paaiškinama tolesniais žodžiais: dėlei... barnies. Plg Žyd 3,8.

⁸*Amalekas:* Tauta, kilusi iš Esavo. Žr Prad 36,12. Amalekiečių užpuolimas buvo netikėtas. Puolę vieną stovyklos kraštą, jie privertė ją bėgti, bet greitai suskubo pagalbon Josuė ir, prasidėjus tikrai kovai, Amalekiečiai buvo visai nugalėti. — ⁹*Josuui.* Būsimas Mošės įpėdinis čia minimas pirmą kartą. — ¹⁰*Huras.* Ar jis buvo tas pats iš Judo giminės, kurio vaikaitis Beseleelis buvo padangtės statymo vedėjas, tikrai nežinia. — ¹¹*Pakeltas rankas.* Rankas ištiesdavo ir pakeldavo augštin senovėje maldos metu. — ¹²*Rankos pasidarė sunkios.* Ilgai laikyti pakeltas rankas sunku, bet Dievas norėjo visiems parodyti, kad pergalė visai nuo jo pridera. — ¹³*Kalavijo asmenimis.* Taip šv Rašte išreiškiama, kad daugelis nugalėtųjų žūna nuo kalavijų. — ¹⁴*Irašyk atminimui knygon.* Ebr t ž «knygon» turi artikulą: *bassefer*; todėl kalbama čia apie žinomą, jau pradėtą rašyti knygą, kurioje matomai buvo pažymėti iki tam laikui įvykusieji atsitikimai iš Ebrajų išsilaisvinimo istorijos. Kreipiama Mošės dėmesys į reikalą aprašyti susirėmimą su Amalekiečiais ir jų pergalėjimą, nes

⁸Tuomet Amalekas atėjo ir kovojo prieš Izraelį Raphidime. ⁹Ir Mošė tarė Jošuei: Pasirink vyrų ir išėjęs kovok su Amaleku; rytoj aš stovėsiu ant kalnelio viršaus, turėdamas savo rankoje Dievo lazda. ¹⁰Jošue padarė, kaip Mošė buvo kalbėjęs, ir kovojo prieš Amaleką; o Mošė, Aaronas ir Huras užėjo ant kalnelio viršaus. ¹¹Kada Mošė laikė pakeltas rankas, pergaldavo Izraelis, o jei bent kiek nuleisdavo, pergaldavo Amalekas. ¹²Bet Mošės rankos pasidarė sunkios; todėl jie paėmė akmenį ir padėjo po juo, o jis ant jo atsisėdo; Aaronas gi ir Huras laikė jo rankas iš abiejų šonų. Ir atsitiko, kad jo rankos nepavargo iki saulei nusileidžiant. ¹³Ir Jošue privertė bėgti Amaleką ir jo tautą kalavijo ašmenimis. ¹⁴O Viešpats tarė Mošei: Tai įrašyk atminimui knygon ir perskaityk Jošuei gir-dint; nes aš išdildysiu Amaleko atminimą iš po dangaus. ¹⁵Mošė pastatė altorių ir praminė jį vardu: Viešpats mano išaugstinimas, sakydamas: ¹⁶Viešpaties sosto ranka ir Viešpaties karas bus prieš Amaleką per visas kartas

Pak 25,17; Jud 4,13; Išm 11,3

18. ¹Madijaniečių kunigas ir Mošės uošvis Jetras, išgirdęs visa, ką Dievas buvo padaręs Mošei ir savo tautai Izraeliui ir kad Viešpats buvo išvedęs Izraelį iš Egipto, ²ėmė Mošės žmoną Sephorą, kurią jis buvo atgal pasiuntęs, ³ir du jo sūnu, kurių vienas buvo vadinamas Gersamu, nes tėvas buvo pasakęs: Buvau ateivis svetimoje žemėje, ⁴kitas gi Elieze-riu, nes buvo ištarsęs: Mano tėvo Dievas mano padėjėjas ir išgelbėjo mane nuo Paraono kalavijo. ⁵Mošės tat uošvis Jetras, ir du jo sūnu, ir jo žmona atėjo pas Mošę į tyrumą, kur buvo jo stovykla ties Dievo kalnu, ⁶ir nusiuntė pasakyti Mošei: Aš, tavo uošvis Jetras, ateinu pas tave, taip pat tavo žmona ir du tavo sūnu draug su ja. ⁷Jis, išėjęs pasitikti savo uošvio, nusilenkė jam ir jį pabučiavo; ir juodu pasisveikino ramy-bės žodžiais. Jetrai įėjus padangtėn, ⁸Mošė papasakojo savo uošviui visa, ką Viešpats buvo padaręs Paraonui ir Egiptiečiams dėl Izraelio, ir visus vargus, jiems atsitikusius kelionėje, ir kad Viešpats juos buvo išgelbėjęs. ⁹Jetras džiaugėsi dėl viso gero, kurį Viešpats padarė Izraeliui, ir kad jį išgelbėjo iš Egiptiečių rankos, ¹⁰ir tarė: Pašlovintas tebūna Viešpats, kurs jus išlaisvino iš Egiptiečių rankos ir iš Paraono rankos, kurs išgelbėjo savo tautą iš Egipto rankos. ¹¹Dabar pažinau, kad didis yra Viešpats ant visų dievų, nes jie pasielgė su tauta išdidžiai. ¹²Mošės tat uošvis Jetras aukojo Dievui deginamąsias aukas ir atnašas; ir atėjo Aaronas ir visi Izraelio vyresnieji duonos valgyti kartu su juo Viešpaties akivaizdoje

Aug 2,22:

Aug 1,14; 5,7; 10,10; 14,8

tai buvo pirmas pergalejimas, pa-ties Dievo jiems suteiktas, turėjęs duoti visai tautai naudingų pamo-kymų. — *Išdildysiu Amaleką.* Da-bar pradėtas karas su Amalekie-čiais turėjo baigtis visišku jų sunai-kinimu. — ¹⁶*Viešpats mano išaugsti-nimas.* Geriau anot ebr t: Yahvė mano vėliava, arba dalykas, kurį augštai iškeltą laikau, kuriuo per-galiu priešus. — ¹¹*Viešpaties sosto ranka.* Ką tie ž reiškia, neaišku. Neaiškesnis nē ebr t, kurs reiktų versti taip: nes ranka į Viešpaties

sostą. Gal tai yra priesaikos žodžiai, kad Viešpaties nutarimas apie Ama-lekiečių sunaikinimą bus tikrai įvyk-dytas

18. ⁶*Ties Dievo kalnu.* Aug 3,1 Dievo kalnu pavadintas Horebas. Kadangi Izraeličių ir Mošės sto-vykla buvo Raphidime, tai iš čia pasirodo, kad Dievo kalnu buvo vadinama ir aplinkiniai kalnai, su-jungti su Horebu ir Sinajumi. —

¹⁰*Pašlovintas tebūna Viešpats.* Je-tras, kad ir garbino vieną Dievą, bet jį vadino visiems semitams žino-

¹³Sekančią dieną Mošė sėdosi teisti žmonių, kurie prie jo ėjo nuo ryto lig vakarui. ¹⁴Išvydęs jo uošvis visa, ką jis darė žmonėms, tarė: Kas gi tai yra, ką darai su žmonėmis? Kodėl sėdi tu vienas, ir visi žmonės laukia nuo ryto lig vakarui? ¹⁵Mošė jam atsakė: Žmonės pas mane ateina pasiklausti Dievo nutarimo. ¹⁶Ir kai jiems atsitinka koks ginčas, jie ateina pas mane, kad būčiau jų teisėjas ir paskelbčiau Dievo paliepimus ir įstatymus. ¹⁷O jisai tarė: Negerai darai; ¹⁸neišmintingu darbu vargini save ir šituos žmones, kurie yra su tavim; dalykas perviršija tavo jėgas; vienas jo negali nuveikti. ¹⁹Bet paklausk mano žodžių ir patarimų, ir Dievas bus su tavim. Būk tu tautai tarpininkas tuose dalykuose, kurie paliečia Dievą; kad praneštumei, ko iš jo prašo, ²⁰ir rodytumei žmonėms apeigas, ir būdą, kaip reikia garbinti, ir kelią, kuriuo turi eiti, ir darbą, kurį turi atlikti. ²¹Bet išsirink iš visos tautos veiklius ir dievobaimingus vyrus, mylinčius tiesą ir neapkenčiančius godumo, ir iš jų paskirk tūkstantininkus, šimtininkus, penkiadešimtininkus ir dešimtininkus, ²²kurie visokių metu teistų žmones; visus didesnius dalykus jie tepraneša tau, ir patys tegul teisia tik mažesnius; ir bus tau lengviau padalinus našą tarp kitų. ²³Jei tai padarysi, įvykdysi Dievo paliepimą ir galėsi sergėti visus jo įsakymus, ir visi šitie žmonės sugrįš į savo vietas ramybėje. ²⁴Tai išgirdęs Mošė, padarė visa, kaip jam uošvis buvo pataręs. ²⁵Jis išrinko veiklius vyrus iš viso Izraelio ir įstatė juos tautos viršininkais, tūkstantininkais, šimtininkais, penkiadešimtininkais ir dešimtininkais. ²⁶Jie teisė žmones kiekvienu atveju; jie sprendė tačiau tik mažesnės svarbos dalykus, o svarbesnius pranešdavo Mošei. ²⁷Ir jis išleido savo uošvį, kurs sugrįžo į savo šalį

Pak 1,12

Sk 33,15

19. ¹Trečiame mėnesyje po išėjimo iš Egipto žemės Izraelio sūnūs atėjo tą pačią dieną į Sinajaus tyrumą. ²Jie mat, išėję iš Raphidimo, atėjo lig Sinajaus tyrumai ir čia apsistojo; ir čia Izraelis ištisė padangtes ties kalnu

mu vardu 'Elohim. Dabar jis šloviną Viešpatį Yahvę, nes apie tą Dievo vardą jis buvo patyręs iš Mošės žodžių, kurie labiau sustiprino jo tikėjimą. — ¹¹Nes jie pasielgė. Ebr t yra nebaigtas sakiny: nes kur jie buvo išdykę prieš juos... kurs reiktų papildyti žodžiais: -tu buvo nubausti. Taip čia gal daroma aliuzija į Izraelio kūdikių girdymą upėje, lyg kad būtų pasakyta: Egiptiečiai girdė Izraelio kūdikius vandeninyje, todėl ir patys buvo prigirdyti jūroje. — ¹²Deginamasias auksas ir ainašas. Pirmos turėjo būti visos sudegintos; antrųjų dalis buvo skiriama religiniam pokyliui. Plg Prad 31,46... — *Viešpaties aki-vaizdoje*. Prie altoriaus

²⁴Mošė padarė visa... Teisėjų išrinkimas čia paminėtas buvo įvykdytas, kada jau buvo pastatyta sandoros padangtė. Mošė pripažino

teisingu ir ėmė vykdyti Jetro patarimą; bet pilnai jį įvykdė tik vėliau

III. Dievvaldystės įsteigimas. — Padangtės pastatymas

1. *Izraeliaičiai prie Sinajaus. Prisirengimas padaryti sandorą su Dievu*

19,1-25. Atėjus Izraeliaičiams prie Sinajaus kalno, Dievas apreiskia savo sumanymą padaryti su jais sandorą, įsako prisirengti prie jos, save pašventinant, ir tarp baisių gamtos reiškinių pats nužengia į kalną

19. ¹Trečiame mėnesyje, kurs vadinamas Sivanu. Mėnesio diena nenurodyta. — *Tą pačią dieną*. Izraeliaičiai, išėję iš Raphidimo, tos pačios dienos vakare atsirado Sinajaus tyrumoje. Anot aiškintojų daugumos, Sinajaus tyruma čia pavadinta

³O Mošė užkopė pas Dievą, ir Viešpats jį pašaukė nuo kalno viršaus ir tarė: Tai sakysi Jokubo namams ir paskelbsi Izraelio sūnams: ⁴Jūs patys matėte, ką padariau Egiptiečiams, ir kaip jus nešiojau ant aro sparnų, ir kaip jus pas save pasiėmiau. ⁵Jei tat klausysite mano balso ir laikysite mano sandorą, jūs būsite mano nuosavybė tarp visų tautų; nes mano yra visa žemė. ⁶Ir jūs man būsite kunigiška karalija ir šventoji tauta. Štai ką kalbėsi Izraelio sūnams. ⁷Mošė atėjo ir, sušaukęs visus amžiumi vyresnius iš tautos, jiems paskelbė visa, ką Viešpats buvo liepęs pasakyti. ⁸Ir visa tauta atsakė kartu: Visa, ką Viešpats kalbėjo, padarysime.

Kai Mošė pranešė Viešpačiui tautos žodžius, ⁹jis jam tarė: Jau dabar ateisiu pas tave debesies tamsybėje, kad tauta girdėtų mane su tavim kalbantį ir tau tikėtų visuomet. Mošė tat pranešė tautos žodžius Viešpačiui, ¹⁰kurs jam tarė: Eik pas tautą ir juos pašventink šiandien ir rytoj; ir teisplauna savo rūbus, ¹¹ir tebūna prisirengę trečiajai dienai, nes trečiojo dienoje Viešpats nužengs visos tautos akivaizdoje į Sinajaus kalną. ¹²Tu paskirsi tautai ribas aplinkui ir jiems sakysi: Sergėkitės užėti į

Apd 7,38

Pak 29,2

Ps 23,1

1 Petr 2,9

Žyd 12,18

lyguma Er-Rakhah, kuri tęsiasi iš šiaurvakarių į pietryčius ir visai prieina prie kalno Džebel Musa /Mošės kalnas/, kurį seniausias padavimas laikė Sinajumi. Lyguma Er-Rakhah yra visų didžiausia tarp kitų toje vietoje esančiųjų ir galėjo būti tinkamiausia vieta Izraelio stovyklai. Iš jos visos labai gerai matomas pats kalnas, pilnas nepaprastos didenybės ir išrodąs lyg kokia milžiniška sakykla, iš kurios balsas gali pasiskleisti po visą lygumą, apsuptą iš visur didesnių ir mažesnių kalnagūbrių. Vietą, kurioje su didesne iškilme Dievas būtų galėjęs apreiškinti savo įsakymus tarp griausmų ir žaibų, sunku sau įsivaizduoti.

³*Užkopė pas Dievą.* LXX: užkopė į Dievo kalną. — ⁴*Ant aro sparnų.* Gražus palyginimas Dievo globos su nešiojimu ant stipriausių aro sparnų. Žr Pak 32,11. — *Pas save:* į tą vietą, kurioje bus apreiškta Dievo valia ir padaryta iškilminga sandora. — ⁵*Jei tat klausysite...* Nurodoma svarbiausia ir vienatinė sąlyga, kurios turi laikytis Izraelis, kad galėtų laimėti visus Dievo pažadus. Ta sąlyga yra tobulas klusnumas Dievo valiai. — *Nuosavybė.* Ebr *s'gullah*. Tuo žodžiu toliau dažnai bus vadinamas Izraelis, kaip ypatinga labai brangi Yahvės nuosavybė ir kaip jo numylėtoji tauta, nes Dievas, kurs yra Viešpats ir Tėvas visų žmonių, iš jų tarpo pasirinko Izraeličius ir paskyrė juos savo sūniais, taip jiems suteik-

damas nepaprastą malonę. — ⁶*Kunigiška karalija.* Anot ebr t: kunigų karalystė, ty, valstybė, kurią valdo savo vardu vienas karalius ir kurioje ta karališka valdžia priklauso kunigams ta prasme, kad karalium turi būti arba vienas iš jau esančių kunigų, arba, tokiai tvarkai ne iš karto pasidarius, būsimas kunigas /Humel/. Tuo būsimu karaliumi draug ir kunigu tapo mūsų Išganytojas Jėzus Kristus. Anot kitų aiškintojų, šitais žodžiais žadama Izraeliui, kad jie bus Dievo karalystė žemėje, sudėta vien iš kunigų, t y, žmonių, stovinčių savo šventumu labai arti Dievo ir einančių kunigų tarnybą. LXX vertime yra βασιλειον ιεράτευμα, karališka kunigystė /plg 1 Petr 2,9/, o anot Širiško vertimo, karalystė ir kunigai. Čia pažadėta Izraeliui vertė perėjo ant krikščionių ir juose tobulai įvykdyta.

⁹*Debesies tamsybėje.* Debesies tamsumas turi pamokyti, kad ir giliausias žmogaus protas negali tobulai išmanyti Dievo esybės. — ¹⁰*Pašventink.* Pašventinimas rūbų išplovimu yra vidinio sielos apsisvalymo simbolis. — ¹²*Paskirsi tautai ribas...* Ne tik žmonės, bet ir pats kalnas turi būti pašventintas, neprileidžiant prie jo, nei žmogaus, nei gyvulio. Tai dar labiau turi parodyti, koks šventumas reikalaujamas ten, kur Dievas apsireiškia. Plg Žyd 12,18. — ¹⁶*Pasigirdo griausmai...* Aprašyti čia apsireiškimai, įvyku-

kalną ir prisiliesti jo ribų; kiekvienas, kurs prisilies kalno, mirte numirs. ¹³Ranka jo nepalies, bet bus akmenimis užmuštas ar pervertas vilyčiomis; vistiek ar tai bus gyvulys, ar žmogus, neišliks gyvas. Kai atsilieps trimitas, tuomet tegu žengia į kalną. ¹⁴Mošė nuėjo nuo kalno pas tautą ir ją pašventino. Ir kada jie išplovė savo rūbus, ¹⁵jis jiems tarė: Būkite prisirengę trečiajai dienai ir nesiartinkite prie savo moterų

¹⁶Trečiajai dienai atėjus, kai jau buvo išaušęs rytas, štai pasigirdo griausmai ir ėmė žaibuoti, tirščiausis debesys apdengė kalną, ir trimito skardas skambėjo vis smarkiau; tauta, būdama stovyklose, nusigando.

¹⁷Mošė juos išvedė iš stovyklų Dievui priešais, ir jie sustojo prie kalno pašlaitės. ¹⁸O visas Sinajaus kalnas smilko, nes Viešpats buvo ant jo nužengęs ugnyje, ir dūmai iš jo kilo kaip iš krosnies, ir visas kalnas buvo baisus. ¹⁹Ir trimito skardas pamažu didėjo ir skambėjo vis toliau ir plačiau. Mošė kalbėjo ir Dievas jam atsakinėjo. ²⁰Ir Viešpats nužengė į Sinajaus kalną, į pačia kalno viršūnę, ir pasišaukė Mošę į jo viršų. Kada ten buvo užkopęs, ²¹jam tarė: Nueik ir ispėk tautą, kad kartais neperžengtų ribų, norėdami pamatyti Viešpatį, ir kad tuo būdu nežūtų jų didžiausia daugybė. ²²Taip pat kunigai, kurie artinasi prie Viešpaties, tepasišventina, kad jų neištiktų. ²³Ir Mošė tarė Viešpačiui: Žmonės negalės užžengti į Sinajaus kalną, nes tu paskelbei ir liepei tardamas: Paskirk ribas aplink kalną ir jį pašventink. ²⁴Viešpats jam tarė: Eik, nužengk; paskui užžengsi ir draug su tavim Aaronas; o kunigai ir tauta tenepereina ribų ir tenežengia pas Viešpatį, kad kartais jų neužmuštų. ²⁵Ir Mošė nužengė pas žmones ir visa jiems papasakojo

Pak 4,11

Pak 5,6; Ps 80,11

20. ¹Ir Viešpats kalbėjo visus šituos žodžius: ²Aš esu Viešpats, tavo Dievas, kurs tave išvedžiau iš Egipto žemės, iš vergijos namų

sieji Dievui nužengiant į kalną, panašus į tuos, kokie būna pakilus didžiausiai audrai ir žemės drebėjimui. — ¹⁷*Dievui*. Šitoje ir 19 e Dievas vadinamas ebr t 'Elohim, nes čia kalbama apie jo didenybę, apsireiškusią nepaprastais ir baisiais gamtos reiškiniiais. — *Sustojo prie kalno pašlaitės*. Ar Israėlaičiams buvo dabar leista peržengti Mošės pažymėtosios ribos aplink kalną ir bent kiek labiau prisitarti prie Viešpaties, ne visai aišku, ir į tą klausimą ne vienaip atsakoma. Tačiau jei 13 e ž: *Tuomet tegul žengia į kalną*, reiktų suprasti apie leidimą, duotą visai tautai, tai pasiliktų nesuprantama, kodėl galų gale ji nemėgino artintis ir kodėl Dievas toliau vėl aiškiai uždraudžia tautai artintis prie savęs. Todėl regisi, kad tautai buvo leista sustoti tik prie pačių ribų, o leidimas /13 e/ eiti į patį kalną buvo duotas Mošei ir Aaronui. — ¹⁸*Visas kalnas buvo baisus*. Anot ebr t: visas kalnas

labai drebėjo. — ¹⁹*Trimito skardas*. Taip pavadintas balsas, ėjęs nuo kalno viršaus, panašus į trimito skardą. — ²²*Kunigai*. Nesant dar tuomet Aaroninės kunigijos, kunigais buvo vyresnieji šeimų sėnariai. Jiems duodamas ypatingas įspėjimas apie pasišventinimą, nes iš kunigų reikalaujama didesnio šventumo, o toliau 24 e jiems primenama, kad neeiť į kalną, nes įpratę būti tarpininkais tarp žmonių ir Dievo jie ir dabar turėjo mažiau baimės. — ²³*Negalės užžengti*. Nors Mošė ir primena, kad uždraudimas eiti į kalną buvo aiškiai paskelbtas, tačiau Viešpats reikalauja, kad jis dar būtų panaujintas

2. Dešimties Dievo įsakymų paskelbimas

20,1-23,33. Dievas, nužengęs į Sinajų, skelbia visiems Israėlaičiams girdint dešimtį savo įsakymų. Nusigandęs Israėlis maldauja, kad toliau Dievas jiems savo valią reikštų

³Neturėsi svetimų dievų mano akivaizdoje. ⁴Nedirbsi sau drožinio nei jokio paveikslą, panašaus į tai, kas yra augštybėse danguje ir kas yra žemumoje ant žemės, nei į tai, kas yra vandenyse po žeme. ⁵Nesilenksi jiems ir negarbinsi: Aš esu Viešpats, tavo Dievas, galingas ir pavydus, atkeršijąs vaikams lig trečiajai ir ketvirtajai kartai už tėvų neteisybę, kurie manęs neapkenčia, ⁶ir pasigailįs lig tūkstantinei kartai tų, kurie mane myli ir sergi mano įsakymus

Pak 4,15; Još 24,14; Ps 96,7

per Mošę. Taigi tuo keliu Israėlaičiai gauna visą eilę perspėjimų ir įstatų, kurie turės tvarkyti jų gyvenimą. Randame čia platesnius ir smulkesnius įsakymus apie altoriaus pastatymą, apie vergus, apie žmogaus užmušimą, gimdytojų negerbimą ir vaidus, apie gyvulių daromus pažeidimus, apie žmonių tyčiomis ir netyčiomis padarytus nuostolius, apie paleistuvystę, apie silpnųjų globą, apie pagarbą vyresnybei, apie liudytojus ir teisėjų pareigas, apie šabatinį metų paskyrimą, apie tris didžiausias metines šventes; o visa tai baigiama pažadėjimu gausaus atlyginimo už ištikimą Viešpaties valios vykdymą

20. ¹*Viešpats kalbėjo*. Kalbėjo ne vienam Mošei girdint, bet visai tautai, stovėjusiai prie Sinajaus kalno pašlaitės /Pak 5,4/. — *Visus šituos žodžius*: parašytus žem 2-17 eil. Tie žodžiai kitur vadinami įvairiais vardais: dešimčia žodžių, Sendoros žodžiais, įstatymu, Įsakymu, Liudijimu ir tt. Dešimt Dievo žodžių ar įsakymų trumpai išreiškia visa, ko pats prigimties įstatymas iš žmogaus reikalauja, apima visas mūsų prievoles Dievo ir artimų atžvilgiu, liečia ne tik išviršinius veiksmus, bet siekia į žmogaus širdies gilumą ir jau tuo vienu be galo viršija visus ir tobiliausius žmonių įstatus, yra pagrindas visokios doros ir tvarkos tarp žmonių kiekvienoje vietoje ir kiekviename laike, yra pagrindas tikros civilizacijos. Nepakeitė jų ir Kristus, o tik įkvėpęs naują dvasią, padarė iš jų Evangelijos dalį ir kartu su savo mokslu atidavė Eklesijai amžiniems laikams. — Dešimtis Dievo įsakymų ne visų vienaip skirstomi. Žydai laiko pirmuoju įsakymu 2 eil ž: *Aš esu Viešpats, tavo Dievas*. Antruoju: *Neturėsi svetimų dievų*... trečiuoju: *Neimsi Viešpaties*... ir tt

dešimtuoju gi visą 17 e, kurioje kalbama ir apie svetimos moters ir apie svetimo lobio gėdimą. Rytų Eklesijos ir protestantai, eidami pas kvi Filoną, Flavijų Juozapą, šv Ireniejų, Origeną, Tertulioną ir kitus, mato 3-6 eil du įsakymu, kurių dviejų pirmasis draudžia garbinti stabus, o antrasis paveikslus. Katalikų gi Eklesija nuo šv Augustino laikų tuodu dalyku apima vienu įsakymu, užtat du atskiru įsakymu daro iš 17 eil, kuriuodviejų pirmuoju /9-ju/ draudžiama geisti svetimos moters, antruoju /10-ju/ geisti svetimo turto. Kaip tie įsakymai buvo padalinti tarp dviejų plokščių, kuriose juos Dievas buvo surašęs, galima tik spėlioti, nes tikrų žinių nėra. — ²*Aš esu Viešpats*... Yra tai įžanga į Įsakymus, kurioje Dievas iškilmingai primena, kad dvi yra priežastys, dėl kurių jis gali reikalauti iš Israėlaičių klusnumo: jis yra Dievas; Jis jų gelbėtojas ir geradarys. Krikščionys, kalbėdami tuos žodžius turi atsiminti, kad Žydų išlaisvinimas buvo figūra jų atpirkimo iš sunkios šetono vergijos.

³*Neturėsi*... Šituo įsakymu draudžiama garbinti daugiau dievų, išskyrus vieną tikrąjį Dievą; todėl ne tik neleista augščiau statyti dievvaikius už Dievą, bet ir atidavinėti jiems lygią pagarbą. — ⁴*Drožinio*... 4-6 eil artimai rišasi su 3 eil ir liečia tą patį stabmeldystės uždraudimą. Draudžiama turėti paveikslai, drožti iš medžio, nukalti iš akmens ar nulieti iš naugės, o taipgi paveikslai nutepti tuo tikslu, kad paskui jiems būtų duodama dieviška garbė. Todėl tas draudimas neliečia visų paveikslų apskritai, kaip tai aiškino vėlesniais laikais Žydų mokytojai, nes pačiam Dievui įsakant buvo nukalti iš aukso Kherubai viršum sendoros skrynios ir įsuti jų paveikslai į padangtės uždangą,

Kun 19,12; Pak
5,15; Mt 5,33

Žem 31,13; Pak
5,14; Ez 20,12

Prad 2,2

Pak 5,16; Mt
15,4; Eph 6,2
Mt 5,21

⁷Neimsi Viešpaties, tavo Dievo, vardo dovanai; nes Viešpats nelai-
kys nekaltu to, kurs ims Viešpaties, savo Dievo, vardą veltui

⁸Atsimink, kad švęstumei šabato dieną. ⁹Šešias dienas darbuosies
ir dirbsi visus savo darbus. ¹⁰O septyntoje dienoje yra Viešpaties, tavo Dievo,
šabatas; joje nedirbsi jokio darbo tu ir tavo sūnus ir tavo duktė, tavo
tarnas ir tavo tarnaitė, tavo gyvulys ir ateivis, kurs yra pas tave. ¹¹Nes
per šešias dienas Viešpats padarė dangų ir žemę, jūrą ir visa, kas juose
yra, ir ilsejosi septyntoje dienoje; todėl Viešpats palaimino šabato dieną
ir ją pašventino

¹²Gerbk savo tėvą ir savo motiną, kad būtumei ilgaamžis žemėje,
kuria Viešpats, tavo Dievas, tau duos

padirbdinta varinis žaltys tyruose,
įvairios figūros šventyklai pagra-
žinti. — *Kas yra danguje...* Plg
Pak 4,16-19. Tuo draudimu apimami
ir simboliniai visokių dalykų pa-
veikslai, kuriais įvaizdindavo savo
dievačius Egiptiečiai, Asiriečiai ir
k tautos. — ⁵*Nesilenksi...* Drau-
džiamas atidavinėjimas išviršinės ir
vidinės pagarbos. — *Negarbinsi*
Anot ebr t: netarnausi. — *Pavydus*.
Dievas yra lyg koks dvasinis Is-
raėlio tautos sužadėtinis, kurs ne-
pakenčia, kad kas kitas būtų ly-
gioje pagarboje pas jo sužadėtinę. —
Atkeršijqs. Jei didelė yra Dievo baus-
mė už neklusnumą, nes jis palies ne
tik nusikaltusius tėvus, bet ir jų
vaikus iki ketvirtajai kartai, tai
daug didesnis jo atlyginimas už
klusnumą, nes už jį suteiks savo ma-
lonės jau ne lig ketvirtajai kartai,
bet lig tūkstantinei, taigi amžinai
/6 e/. Iš čia pasirodo, kad ir Sen Test
Dievas norėjo paskatinti žmogų
sergėti savo įsakymus ne tiek gąs-
dinimais, kiek meile. Plg Pak 6,5
ir k

⁷*Neimsi...* Antras įsakymas, ku-
riuo draudžiama minėti be reikalo
ir pagarbos Yahvės /žr ebr t/ var-
das ir draug pasmerkiamą pikt-
žodžiavimai, netikros priesaikos ir
priesaikos be reikalo. Plg Kun 19,12

⁸*Atsimink...* Trečias įsakymas. Iš
šito priminimo, kad reikia švęsti
šabatas, aišku, jog tos dienos parin-
kimas nebuvo Israėlaičiams visai
naujas dalykas. Nauja buvo tik
aiškus padarymas iš jos šventės, jos
paskyrimas išimtinai Dievo tarny-
bai ir uždraudimas joje darbų. —

¹⁰*Nedirbsi jokio darbo*. Niekur šv
Rašte nėra aiškiai pasakyta, kokie
darbai buvo uždrausta dirbti ša-

batais; o tik minimi kaikurie prie
progos. Taigi buvo uždrausta virti
valgius, rinkti maną /16,23.../, arti
ir pjauti /34,21/, ugnį susikurti /35,3/.
malkos rinkti /Sk 15,23.../, nešioti
naštos /Jer 17,21 ir k/, užsiimti
prekyba /Am 8,5 ir k/. Paskesnieji
Žydai prasimanė daugiau kaip 1000
taisyklių apie tuos uždraustus dar-
bus, taip kad Makabiejų laikais pav-
erčiau davėsi priešams užmušti
save, negu patiems griebtis ginklų, o
Išganytojai prikašiojo, kam jis ša-
bate gydys ligonius. — *Kurs yra pas
tave*. Pasiliekančiam Israėlaičiams ty-
ruose, šabataj turėjo švęsti visi, ku-
rie buvo jų stovyklose, o paskiau
kurie tik įeidavo į jų miestų ir mies-
telių vartus. — ¹¹*Nes per šešias...*
Nurodoma trečiojo įsakymo prie-
žastis. Didelį pasaulio kūrimo darbą,
kurs tęsėsi metų tūkstančius, Die-
vas teikėsi apreikšti žmonėms kaip
padarą savo savaitės, kad ji būtų
pavyzdys paprastos žmonių savai-
tės, o savo ilgiausią poilsį sekma
dieną padarė pavyzdžiu jų septyn-
tosios poilsio dienos. Žr Prad 2,2,3.
Toliau /Pak 5,15/ nurodyta dar kita
šabato poilsio paskyrimo priežas-
tis: tas poilsis turės Israėlaičiams
priminti jų išsilaisvinimą iš sunkių
Egipto darbų

¹²*Gerbk...* Ketvirtas įsakymas. Nuo
pareigų, kurias žmogus turi atlik-
ti atsižvelgdamas į Dievą, einama
prie prievolių artimams, o tarp jų
pirmoje vietoje statomi gimdytojai,
kurių valia turi būti gerbiama kaip
pagrindas kiekvienos šeimos, o taipgi
visos visuomeninės tvarkos tarp
žmonių. Už gimdytojų valdžios ger-
bimą žadama ypatingas atlygini-
mas. Plg Pak 5,16; Eph 6,2. Už
jų įžeidimą vėliau buvo paskelbtos

¹³Neužmuši¹⁴Nesvetmoteriausi¹⁵Nevogsi¹⁶Nekalbėsi prieš savo artimą neteisaus liudijimo.¹⁷Negeisi tavo artimo namų, ir netrokši jo žmonos, nei tarno, nei tarnaitės, nei jaučio, nei asilo, nei jokių dalykų, kurie yra jo Rom 7,7; 13,9¹⁸Visa gi tauta girdėjo griausmus ir trimto skardą ir matė žaibus ir smilkstantį kalną, o nusigandę ir baimės apimti stovėjo iš tolo, ¹⁹sakydami Mošei: Tu mums kalbėk ir klausysime. Tenekalba mums Viešpats, kad kartais nenumirtumėm. ²⁰Ir Mošė tarė tautai: Nebijokite; nes Dievas atėjo, kad jus iširtų, ir kad jo baimė būtų jumyse ir kad nenusidėtumėt.²¹O tauta stovėjo iš tolo. Mošė gi prisiartinio prie tamsaus debesies, kuriame buvo Dievas Pak 18,16; Žyd 12,18²²Be to, Viešpats dar kalbėjo Mošei: Tu sakysi Izraelio sūnams: Jūs matėte, kad aš jums kalbėjau iš dangaus. ²³Nedarysite sau sidabriinių dievų, ir auksinių dievų sau nedirbsite. ²⁴Padarysite man altorių iš žemės ir ant jo aukosite jūsų deginamąsias aukas ir dėkojimo atnašas, jūsų avis ir jaučius kiekvienoje vietoje, kurioje bus mano vardo atminimas: Aš pas tave ateisiu ir tave palaiminsiu. ²⁵Ir jei man statysi akmeninį altorių, tenebus jis iš tašytų akmenų, nes pakeldamas ant jo kaltą, jį padarysi suteptą. ²⁶Nei laiptais nežengsi ant mano altoriaus, kad nebūtų atidengtas tavo nuogumas Žem 27,8; 38,7

21. ¹Tie yra įstatatai, kuriuos jiems patieksi; ²jei pirksi vergą Ebrajų, jis tau tarnaus šešeris metus; septintuose gi išeis laisvas be išsipirkimo. Pak 15,12; Jer 34,14
³Su kokiuo apdaru įėjo, su tokiuo ir teiseina; jei turėjo žmoną, ir žmona

kiečiausios bausmės. Plg žem 21,15.
17 ir k¹³Neužmuši. Penktas įsakymas. Nuo gimdytojų daromas žingsnis prie kitų artimų ir pirmoje vietoje draudžiama paliesti jų gyvybę¹⁴Nesvetmoteriausi. Šeštas įsakymas. Juo draudžiama pažeisti paleistuvystę visų pirma šeimos gyvenimą, artimo, o toliau ir visokia paleistuvystė. Plg Kun 20,10 ir k¹⁵Nevogsi. Sekmas įsakymas draudžia paliesti svetimą lobį¹⁶Nekalbėsi... Aštuntuoju įsakymu draudžiama melagingi liudijimai visų pirma teisme, o be to visoks artimo šlovės žeidimas. Plg žem 23,1.2. —¹⁷Negeisi... Pak 5,21 pirmoje vietoje paminėta artimo žmona, pasakui gi namai ir tt. Devintuoju ir dešimtuoju įsakymu draudžiami visokie nuodėmingi pageidimai. Tiems dviem įsakymais pasiekama slaptingiausios mintys ir visokie nuodėmių šaltiniai, pati sielos giluma¹⁸Sakydami Mošei. Iš čia pasirodo, kad Dievui skelbiant įsakymus, Mošė buvo žemai prie kalno pašlaitės kartu su visa tauta. — Ne-

numirtume: kad mūsų neužmuštų baisūs reiškiniai, įvykusieji Dievui nužengus nuo kalno

²²Be to... Sekanti Dievo paskelbtų per Mošę įstatų eilė paaiškina kairiuosius iš Dešimties įsakymų. — *Kalbėjau iš dangaus.* Dangumi čia pavadinta debesis su dūmais ir ugnimi, iš kurio Dievas paskelbė savo įsakymus. Izraeliai turi suprasti, kad lygiai reikia laikyti ir per Mošę skelbiami įstatymai, kaip ir tie, kuriuos ką tik gavo iš paties Dievo. — ²³Nedarysi... Plg 4 e. — ²⁴Padarysite... Pamokymuose apie altoriaus pastatymą kreipiama dėmesys į tai, kad jis pats nevirstų garbinimo dalyku; todėl jame neturi būti jokių žymių ar paveikslų, kurie primintų pagonių altorius. — ²⁶Laiptais... Altorius galėjo būti augštas, bet iš vieno šono žemė turėjo būti supilta nuolaidžiai, kad nebūtų laiptų. Kitoks įspėjimas tame dalyke bus duotas vėliau. Žr 28, 42, 4321. ¹Tie yra įstatatai: taisyklės laikytinos teismuose. Ta antraštė apima visus įstatus parašytus 21-23 sk. Buvo tai Izraeliams sandoros kny-

išeis draug. ⁴O jei jo šeimnininkas duos jam žmoną ir ji pagimdytų sūnus ir dukteris, moteriškė ir jos vaikai bus jo šeimnininko, pats gi jis išeis su savo apdaraais. ⁵O jei vergas sakys: aš myliu mano šeimnininką ir žmoną ir vaikus, nenoriu būti laisvas, ⁶jo šeimnininkas statys jį Dievo teisėjų akyse; jis bus privestas prie angos ir staktų, ir perdurs jo ausį yla ir bus jam vergas amžinai

⁷Jei kas parduos savo dukterį vergijon, ji neišeis, kaip išeina paprastai vergės. ⁸Jei ji nepatiks akims savo šeimnininko, kuriam buvo atiduota, jis ją paleis; jis negalės jos parduoti į svetimą tautą, ją paniekinęs. ⁹O jei ją duos moterystėn savo sūnui, elgsis su ja kaip su dukterimi. ¹⁰O jei jam ims kitą, duos vergei, kas jai pridera už moterystę, apdarus ir jos mergystės užmokėstį. ¹¹Jei tų trijų dalykų nepadarys, išeis dovanai be išsipirkimo

ga, tvarkanti jų naują gyvenimą. Ne visos joje parašytos taisyklės buvo naujos; kaikurios ir seniau buvo laikomos iš papročio, priimto taipgi pas kitas ano laiko tautas; bet dabar jos visos įgijo didesnę svarbą, nes buvo paties Dievo paskelbtos kaip vieši įstatymai, kurių peržengimas pasidarė Dievo valios peržengimu. Nebuvo tie įstatymai lygiai tobuli, kaip evangeliniai, bet žymiai viršijo kitų ano laiko tautų įstatus ir galėjo sekmingai rengti Israėlaičius prie Evangelijos. Žr Gal 3,24. — ²Jei pirksi vergą... Visose ano laiko tautose buvo daugybė vergų, dažniausiai neturėjusių jokių teisių ir visai priklausiusių nuo jų šeimnininko ūpo. Israėlaičiuose įstatymai apie juos dedami net pirmon vieton. Israėlaičių vergai buvo arba svetimtaučiai, dažnai perkami iš kaimynų, ar vientaučiai, kuriuos pardudavo už nusikaltimus /žr 22,3/, už skolas, o taipgi beturčiai, neturintieji kuo misti ir beturčių vaikai. Įstatymai apie vergus svetimtaučius surašyti Kun 25,44-46. Vergai Israėlaičiai turėjo sau pripažintas ypatingas lengvatas. Svarbiausia buvo ta, kad buvo neleista Israėlaičio laikyti vergu ilgiau kaip šešeris metus, o dažnai galima buvo laikyti tik žymiai mažiau. Atėjus septyniems, t y, vadinamiems šabatiniais metams, kiekvienas vergas Israėlitis galėjo ne tik atgauti laisvę be jokio išsipirkimo, bet dar įstatymai liepdavo duoti jam šiokią tokią dovaną. Žr Pak 15,12... — ³Su kokiuo apdaru... Anot ebr t, LXX ir kitų vertimų: Jei jis įėjo pats vie-

nas /t y nevedęs, be žmonos/, pats vienas ir išeis. — *Jei turėjo žmoną...* Jei Israėlitis patekdamas į vergiją jau buvo vedęs, jo žmona turėjo atgauti laisvę draug su juo šabatiniais metais. — *Jei jo šeimnininkas...* Kalbama matomai apie davimą vergui Israėlaičiui moterystėn vergės svetimtautės, nes vergė Israėlaitė ir be to darėsi lygiai laisva septyniais metais, kaip ir jos vyras vergas. — *Išeis su savo apdaraais.* Anot ebr t: *išeis pats vienas.* — *Jei vergas sakys...* Ir taip galėjo atsitikti gana dažnai, nes vergai Israėlaičiai rasdavo pas savo šeimnininkus globą ir buvo laikomi bemažko lygiais šeimynos nariams. — *Dievo teisėjų akyse.* Anot ebr t ir Vulg: dievų akyse; bet jokios abejonės nėra, kad čia kalbama apie tam tikrus teisėjus galėjusius savo pareigas prie šventyklos. Plg žem 22,28. — *Perdurs jo ausį...* Buvo tai plačiai paplitęs Rytų kraštuose paprotys. Toks ausies perdūrimas reiškė, kad vergas apsiima visados klausyti savo šeimnininko ir pasilieka lyg kad prisegtas prie jo namų

⁷Jei kas parduos savo dukterį vergijon — tuo tikslu, kad ji būtų nepilnateisė žmona ar gulovė; nes paprasta vergė gaudavo laisvę šabatiniais metais. — *Kaip išeina paprastai vergės.* Anot ebr t: vergai /žr aug 2-6 eil/. — ⁸Jis ją paleis. Anot ebr t: pasirūpins, kad būtų išpirkta. Mintis čia yra ta, kad nebetinkančią gulovę galima parduoti kitam Israėlaičiui, bet ne svetimtaučiai. — ¹⁰Jei jam ims kitą... Nes daugmoterystė Israėlaičiams nebu-

¹²Kas užgautų žmogų, norėdamas užmušti, mirte tenumiršta. ¹³O kas neturėjo tos minties, bet Dievas jį padavė į jo rankas, paskirsiu tau vietą, į kurią bus galima pabėgti. ¹⁴Jei kas tačiau užmuštų savo artimą panaudo-damas klastą, tokį atitrauksi net nuo mano altoriaus, kad numirtų. ¹⁵Kas užgautų savo tėvą ar savo motiną, mirte tenumiršta. ¹⁶Kas pavogtų žmogų ir jį parduotų, paaiškęs jo kaltybei, mirte tenumiršta. ¹⁷Kas piktžodžiautų savo tėvui ar motinai, mirte tenumiršta. ¹⁸Jei susivaidytų vyrai ir vienas užgautų kitą akmenimi ar kumščia, o tasai nemirtų, bet gulėtų patale, ¹⁹jei jis paskui atsikels ir vaikščios lauke, pasiremdamas savo lazda, užgavėjas nebus baudžiamas, tačiau atsilygins už sugaištį darbuose ir išlaidas gydytojams. ²⁰Kas užgautų savo vergą ar vergę lazda ir numirtų jo rankose, bus nubaustas. ²¹O jei išgyvens vieną ar dvi dieni, nebus bau-džiamas, nes tai yra jo pinigai. ²²Jei susivaidintų vyrai, ir kurs norint užgautų neščią moteriškę, taip kad ji išsimestų, bet pati išliktų gyva, užmokės tiek, kiek moteriškės vyras pareikalaus ir nuteis tarpininkai. ²³Bet jei moteriškė iš to numirtų, jis atiduos gyvybę už gyvybę; ²⁴akį už akį, dantį už dantį, ranką už ranką, koją už koją, ²⁵įdeginimą už įdeginimą, žaizdą už žaizdą, randą už randą. ²⁶Jei kas užgautų savo vergui ar vergei akį ir padarytų juos vienakiais, paleis juos laisvus už akį, kurią išplėšė. ²⁷Taipogi jei kas išmuštų savo vergui ar vergei dantį, juos taip pat paleis laisvus

Kun 24,17
Pak 19,2

Kun 20,9 ; Pat
20,20 ; Mt 15,4
Mk 7,10

Kun 24,20 ; Pak
19,21 ; Mt 5,38

vo uždrausta dėl jų širdies kietumo, kaip išaiškino pats Išganytojas. Mt 19,8. Ta eil ebr t daug aiškesnė. Jos mintis yra tokia: jei kas, nusipir-kęs vieną vergę Israėlaite, kad būtų jam pačiam ar jo sūnui gulovė, imtų kitą tokią pat gulovę nepa-leidęs pirmosios, tai ir paskui tai pirmajai turėtų duoti gerą išlaikymą /pažod: mėsos/, apdarus ir guolį. t y, gyventi su ja, kaip su moterimi. — ¹¹Išeis. Nelaukdama šabatinų metų. Plg Pak 15,12...

¹²Kas užgautų žmogų... Plg Sk 35,6.11... — *Dievas jį padavė...* Kalbama apie užmušimą netyčio-mis. Ir tokia nelaimingame at-sitikime šv Raštas mato Dievo valios pasireiškimą. — *Vietą:* prie-glaudos miestus. Žr Sk 35,6 ir k. — ¹⁶Kas užgautų savo tėvą... Plg Kun 20,9 ir k. — ¹⁸Ir jį parduotų... Anot ebr t: ar jį parduos, ar bus jo rankose rastas... Panašiai buvo nu-sikaltę Juozapo broliai. — ²⁰Bus nubaustas. Anot daugelio aiškintojų, bausmę turėjo paskirti teisėjai, ku-rių ištarmė priklausė nuo to, ar užgavimas buvo sujungtas su noru užmušti, ar ne /žr 12 e/. — ²¹Nes tai jo pinigai. Iš to, kad vergas pasiliko gyvas vieną ar dvi dienas, buvo aišku, kad jo šeimininkas

neturėjo sumanymo jo užmušti; o už savo žiaurumą jis buvo gana nubaustas, nustodamas reikiamo jam darbininko, už kurį buvo užmokėti pinigai. — ²²Neščią moteriškę, ma-tomai įsikišusią į vaidus ir ginančią savo vyrą. Plg Pak 25,11.12. — *Tarpininkai.* Ne visai aišku, ar tai, buvo paprastas viešas teisėjas, ar tik tarpininkas, kurs turėjo pada-ryti vadinamąjį trečiųjų teismą. — ²³Jei... numirtų. Anot ebr t: jei būtų nuostolis. — *Gyvybę už gyvybę, akį už akį...* Nebeįsileidžiant į pa-minėjimą visų atsitikimų, kuriuose vienas kitam padaro skriaudą, nu-rodoma bendra taisyklė, vadinama *keršto teise* /ius talionis/, kurios laikėsi daugelis senovinių tautų. Anot Žydų padavimo, jų teisėjai supratę keršto teisės žodžius ne siaura pažodine prasme, bet matė juose tik pagrindą, kurio reikia laikytis, skiriam skriaudėjui piniginę bausmę, lygią jo padarytajai skriaudai. Keršto pri-pažinimas ir paskyrimas jam ribų atrodė visai teisingas anais žiaurių papročių laikais, nes yra teisinga, kad nuskriaustasis galėtų sau rasti teisybę, bet draug reikia, kad jis atkeršydamas pats neperžengtų tų ribų, kurias pats protas stato. Bet gyvenime keršto teisės pritaikymas

²⁸Jei jautis ragu įdurtų vyrą ar moteriškę ir tie numirtų, bus užmuštas akmenimis; ir nevalgys jo mėsos; tačiau jaučio savininkas bus nekaltas. ²⁹Bet jei jautis jau ir seniau badydavos, ir apie tai buvo pranešta jo savininkui, ir jis jo neuždarė, ir užbadytų vyrą ar moteriškę, tuomet ir jautis bus užmuštas akmenimis ir jo savininką užmuš. ³⁰O jei jam bus paskirtas išsipirkimas, duos už savo gyvybę, kiek tik bus pareikalauta. ³¹Taip pat jei jautis ragu nudurtų vaiką ar mergaitę, nuteisimas bus toks pat. ³²Jei subadytų vergą ar vergę, duos jo savininkui tris dešimtis sidabro siklių, jautis gi bus užmuštas akmenimis. ³³Jei kas atidengtų šulinį ar išsikastų ir jo nepridengtų, o į jį ikrstų jautis ar asilas, ³⁴šulinio savininkas užmokės gyvulio kainą, bet, kas išgaišo, bus jo. ³⁵Jei kieno jautis sužeistų svetimą jautį ir tasai išgaištų, parduos gyvąjį jautį ir pasidalins jo kainą, ir nustipusio maita pasidalins tarp savęs. ³⁶O jei žinojo, kad jautis jau seniau badydavos ir jo savininkas jo nesergėjo, atiduos jautį už jautį, o maitą sau pasiims visą

2 Kar 12,6

22. ¹Jei kas pavogtų jautį ar avį ir pasipjautų ar parduotų, sugrąžins už vieną jautį penkis ir už vieną avį keturias. ²Jei vagis būtų užkluptas, besilaužiant į namus ar pasikasant, ir, sužeistas, numirtų, užgavėjas nebus kaltas už išlietą kraują. ³Bet jei tai įvykdytų saulei užtekėjus, bus padaręs žmogžudystę ir pats numirs. Jei vagis neturėtų kuo atsilyginti už vagystę, pats bus parduotas. ⁴Jei pas jį būtų rasta, ką pavogė, gyva, ar tai jautis, ar asilas, ar avis, atiduos dvigubai

⁵Jei kas pažeistų lauką ar vynuogyną, paleidęs savo gyvulį nuganydamas kas svetimą, ką tik turės geriausio savo lauke ar vynuogyne, atlygins pagal nuostolio įkainojimą. ⁶Jei pakilus ugnis apimtų erškėčius ir sudegintų javų krūvas, ar tebeaugančius javus dirvoje, kas ugnį sukūrė, atlygins už nuostolį

⁷Jei kas pavestų prieteliui sergėti pinigų ar kokią rakandą, ir iš to, kurs priėmė, būtų pavogta, jei atsiras vagis, jis atiduos dvigubai. ⁸Jei vagis pasilieka nežinomas, namų savininkas bus nuvestas pas Dievą teisėjus ir prisieks, kad jis neištiesęs rankos prie savo artimo dalyko. ⁹Apgaulės tarpusavį ginčą: ar tai būtų jautis, ar asilas, ar avis, ar rūbas, ar koks kitas dalykas, kuriuo gali būti padaryta skriauda, ištirs Dievo teisėjai, ir, nuteisus, kaltasis atlygins dvigubai savo artimui. ¹⁰Jei kas pavestų savo

turėjo susitikti su begaline daugybe kliūčių ir dažnai turėjo virsti neteisybe. Kaipgi be palyginimo prakilnesnės ir tobulesnės yra taisyklės, kurias paskelbė Kristus savo išpažinėjams! Žr Mt 5,38... — ²⁶Jei kas užgautų... Keršto teisės nebuvo taikomos nuskriaustiems vergams

²⁸Bus užmuštas akmenimis. Plg Prad 9,6. Kas čia pasakyta apie jautį, reikia, anot Samar Pent, suprasti ir apie kitus naminius gyvulius. — ³²Trisdešimtis..., apie 175 Liet. lit. — ³³Atidengtų šulinį... Rytų kraštuose šuliniai paprastai neturi jokio rentinio ir uždengiami plačiu akmenimi

22. ¹Sugrąžins... penkis... skirtu mas tarp atlyginimo už pavogtą jautį ir už avį, gal padarytas dėl to, kad jautis laikomas naudingesniu gyvuliu. — ³Saulei užtekėjus. Dieną pigiau atskirti galvažudis nuo paprasto vagies, nuo kurio nesunku apsiginti, jo neužmušant. — Pats numirs. Anot ebr t: atlygins; bet tais žodžiais tikriausiai pradedama sekantis sakiny. — ⁴Atiduos dvigubai. Jei vagis pavogto gyvulio nesuskubs papjauti ar parduoti, iš jo bus pareikalauta žymiai mažesnis atlyginimas /žr 1 e/

⁶Jei pakilus ugnis... Kalbama apie ugnį, sukurtą netikusioms žolėms

artimui sergėti asilą, jautį, avį, ar kokį kitą gyvulį, ir išgaištų, ar sumenkėtų, ar būtų neprietelių pagriebtas, ir niekas to nematytų, ¹¹turės prisiekti, kad neištiesęs savo rankos prie artimo dalyko ir savininkas priims priesaiką, o anas nebus priverstas gražinti. ¹²O jei būtų pavogta, atlygins savininkui už nuostolį. ¹³Jei būtų žvėries sudraskyta, nuneš pas jį, kas suplėšyta ir nereikės atlyginti

Prad 31,39

¹⁴Kas pasiskolintų iš artimo ką nors iš tų dalykų, ir sumenkėtų ar nusiptų, savininkui kitur esant, bus priverstas atlyginti. ¹⁵O jei savininkas būtų čia pat, negrąžins, ypač jei buvo paskolinta kaip užmokestis už darbą

¹⁶Jei kas apgautų mergaitę dar nesužadėtą ir gulėtų su ja, duos jam kraitį ir ims ją moterystėn. ¹⁷Jei mergaitės tėvas nenorėtų jos leisti, užmokės tėvui tiek pinigų, kiek mergaitės ištekdamos paprastai gauna

Pak 22,28

¹⁸Žyniams neleisi gyviems likti. ¹⁹Kas paleistuvau su galviju, mirte numirs. ²⁰Kas aukoja kitiems dievams, o ne vienam Viešpačiui, bus užmuštas

Kun 19,4

²¹Ateivio nenuliūdinsi ir jo nevarginsi, nes ir jūs patys buvote ateiviai Egipto žemėje. ²²Našlės ir našlaičiai neskriausite. ²³Jei juos pažeisite, šauksis į mane, ir aš išklausysiu jų šauksmą; ²⁴užsidegs mano rūstybė ir aš jus išiksiu kalaviju, ir jūsų žmonos bus našlės, o jūsų vaikai našlaičiai

Zak 7,10

²⁵Jei paskolinsi pinigų beturčiui iš mano tautos, kurs su tavim gyvena, nespausi, kaip plėšikas ir palūkanomis neapsunkinsi. ²⁶Jei paimtumei iš savo artimo apdarą kaip užstatą, sugrąžinsi jam prieš saulei nusileidžiant, ²⁷nes tai vienatinis apvalkalas jo kūnui apdengti, ir jis neturi kito, kuriame miegotų; jei į mane šauksis, aš jį išklausysiu, nes esu gailiaširdis

Pak 24,13

²⁸Nekalbėsi pikta prieš Dievo teisėjus ir tavo tautos kunigaikščiui nepiktžodžiausi. ²⁹Tavo dešimtinių ir tavo pirmonių nesivėlinsi atiduoti; pirmgimį tavo sūnų man atiduosi. ³⁰Taip pat padarysi su jaučiais ir avi-

Apd 23,5
Aug 13,2; 12;
Žem 34,19; Ez
44,30

sudeginti; arti esantieji javai gali tuomet užsidegti visai netyčiomis. — ⁹*Apgaulės...*: Čia ebr t prasideda naujas sakiny, paduodas bendrą taisyklę, kurios reikia laikytis bylose apie dalykus, paliktus pas ką nors palaikyti

¹⁵*Jei buvo paskolinta kaip užmokestis...* Matomai čia kalbama apie gyvulio paskolinimą darbininkui, kad taip jam būtų atlyginta už kitus jo darbus

¹⁶*Duos jam kraitį*: užmokės mergaitės tėvui tiek, kiek tasai pagal rytiečių paprotį /plg Prad 24,10.../ būtų reikalavęs, leisdamas dukteriai ištekti. Plg Pak 23,23...

¹⁸*Žyniams*. Anot ebr t: burtininkėms, arba raganoms. Plg Pak 18,10 Už burtininkavimą skiriama mirties bausmė, nes ji lygiai priešinga Dievui kaip ir svetimų dievų garbinimas. — *Kas paleistuvau...* Plg Kun 18,23... *Kas aukoja...* Plg Kun 27,28...

²¹*Ateivio*. Ebr ger. Ateiviais buvo vadinami svetimtaučiai, laikinai ar nuolat gyvenusieji Izraeliečių tarpe. Jiems turi būti suteikiama ypatinga globa draug su našlėmis ir našlaičiais. Plg 23,9... — ²³*Šauksis į mane...* Ir dabar Kristaus Eklesijoje našlių ir našlaičių skriaudimas laikomas nuodėmėmis, kurios šaukiasi į dangų atkeršijimo

²⁶*Apdarą*. Plg aug 12,34. Dieną ir be jo galėjo apsieiti, bet ne naktį. —

²⁸*Nekalbėsi...* Įsakoma pagarba vyriausybei. — ²⁹*Tavo dešimtinių...* Ebr t čia neminima dešimtinių, o tik lieptama nesivėlinti atiduoti pirmones iš grūdų ir skysčių /vyno ir aliejaus/. — ³⁰*Taip pat*. Prievolė aukoti gyvulių pirmgimius buvo tokia pat kaip ir žmonių pirmgimius, bet aukojimo laikas buvo kitoks. Plg 13,2... — ³¹*Paragaus žvėrys*. Kalbama apie mėsą gyvulio, kurį sudraskė laukiniai žvėrys. Tokią mėsą įstatymas laiko sutepta. Uždrau-

Kun 22,8

mis ; septynias dienas tebūna su savo motina, o aštuntoje dienoje jį man atiduosi. ³¹Jūs man būsite šventi vyrai ; mėsos, kurios pirma paragaus žvėrys, nevalgysite, bet išmesite šunims

Pak 22,1

Dan 13,53
Pak 16,19 ; Ekl
20,31 Prad 46,6

23. ¹Nepriimsi melagingų žodžių ir neprisidėsi savo ranka, kad melagingai liudytumei už bedievi. ²Neeisi paskui minią pikto daryti ; ir teisme nepritarsi daugumos sprendimui, pažeisdamas tiesą. ³Nepataikausi taip pat ir beturčiui teisme. ⁴Jei sutiksi beklaidžiojantį savo neprietelio jautį ar asilą, nuvesk pas jį. ⁵Jei matysi tave neapkenčiančiojo asilą parpuolusį po našta, nepraeisi pro šalį, bet padėsi jam jį pakelti. ⁶Nenukrypsi nuo teisybės beturčio byloje. ⁷Bėgsi nuo melagystės. Neužmuši nekalto ir teisiojo, nes aš bjauriuos bedieviu. ⁸Nepriimsi dovanų, kurios apakina net išmintinguosius ir iškraipo teisiųjų žodžius. ⁹Nebūsi įkyrus keleiviui ; jūs juk žinote ateivio jausmus, nes ir patys buvote ateiviai Egipto žemėje

¹⁰Šešeris metus sėsi savo žemėje ir rinksis jos vaisius ; ¹¹o septintais metais paliksi ją pūdymui ir duosi pasilsėti, kad iš jos maitintųsi tavo tautos beturčiai ; ir kas tik paliks, teėda laukiniai žvėrys ; taip darysi savo vynuogyne ir alyvų darže. ¹²Šešias dienas dirbsi, o septintą dieną ilsėsies, leisdamas taip pat pasilsėt savo jaučiui ir asilui, bei atsigauti tavo tarnaitės sūnui ir ateiviui

¹³Laikykite visa, ką jums sakiau. Neprisiekite svetimųjų dievų vardu, jis tenebus girdimas iš jūsų burnos

Aug 13,3-4 ; Žem
34,22 ; Pak 16,16
Ekl 35,6

¹⁴Tris sykius kas metai mano garbei švęsite šventes. ¹⁵Laikysis nerau-gintos duonos iškilmę. Naujų vaisių mėnesyje, kuriame išejai iš Egipto,

dimo priežastis yra didesnis net ir išviršinis šventumas, reikalaujamas iš Dievo išrinktosios tautos

23. ¹Nepriimsi... Anot ebr t : neištarsi melagingos paskalos, pats ją prasimanydamas ar paskui kitus kartodamas. — *Neprišidėsi savo ranka... už bedievi.* Anot ebr t : nesujungsi savo rankos su bedieviu. — ³Nepataikausi... Pasigailėdamas beturčio ir todėl iškraipydamas tiesą. Duotos čia taisyklės liudytojams /1,3 e/ taip pat kaip ir tolesnieji įspėjimai turėjo būti laikomi ne tik Sen Test Israėlaičių, bet jie vykdytini visiems žmonėms, visur ir visuomet. — ⁴Jei sutiksi... Įsakomi meilės darbai neprieteliams, primeną Evangelijos įsakymus. — ⁶Nenukrypsi... Perspėjimai teisėjams. — *Neužmuši nekalto...* Neteisingai skirdamas jam bausmę. — *Nes aš bjauriuos...* Geriau anot ebr t : nes aš neišteisinsiu kaltininko. Gal taip pamokoma, kad abejotinuose atsitikimuose teismas vėliau reikia palikti pačiam Dievui, nes jis nepaliks be bausmės kaltininko, nors

jį jam ir nebūtų paskirta žmonių teisme. — ⁹Keleiviui : svetimtaučiai. Žr aug 22,1.

¹¹Septintais metais. Paskiriami poilsio ar vad šabatiniai metai, kuriuose neleista buvo dirbti žemės, o savaime augą vaisiai turėjo tekti beturčiams, kurie tiems metams negalėjo nieko susitaupyti. Šabatiniai metai turėjo priminti Israėlaičiams, kad ir žemė ir jos vaisiai buvo jiems paties Dievo duodami. Nurodoma taipgi, kad šabatiniai metai ir šabato poilsis paskirta dar atsižvelgiant į beturčius. Tarp kitoko šabatiniais metais atgaudavo laisvę visi vergai Israėlaičiai. Žr aug 21,2

¹³Svetimųjų dievų... Draudžiama net ir ištarti pagonių dievačių vardai. Plg Pak 4,9 ; 6,13

¹⁴Tris sykius... švęsite šventes : Velykas, Sekmadienį ir Padangčių šventę. Jos vadinamos Israėlio didžiosiomis šventėmis. Visos trys gavo vietą tarp senesnių liaudies iškilmų, sujungtų su javų valymu nuo laukų. Velykos buvo švenčiamos tuo laiku, kada prasidėdavo pjūtis /Pradėtu-

per septynias dienas, kaip tau įsakiau, valgysi neraugintą duoną; ir nepasirodysi mano akyse tuščiomis rankomis. ¹⁶Švęsi taip pat pjūties, savo darbo pirmųjų vaisių, iš to ką pasėsi savo lauke, šventę. Švęsi pagaliau derliaus šventę metų pabaigoje; kai būsi suvalęs nuo lauko visus tavo vaisius. ¹⁷Tris kartus metuose visi tavo vyriškiai pasirodys Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdon. ¹⁸Neaukosi su raugu mano aukos kraujo, ir mano iškilmės aukos taukai nepasiliks lig rytui. ¹⁹Tavo žemės vaisių pirmones atneši į Viešpaties, tavo Dievo, namus. Nevirsi ožiuko jo motinos piene

²⁰Štai, aš siųsiu savo angelą, kad eitų pirm tavęs ir tave sergėtų kelyje ir vestų į vietą, kurią prirengiau. ²¹Paisyk jo ir klausyk jo balso; nedrįsk jam priešintis, nes, jei nusidėsi, nepaliks nenubaudęs, kadangi mano vardas yra jame. ²²O jei klausysi jo balso ir darysi visa, ką sakau, aš būsiu neprietelis tavo neprieteliams ir užgausiu tave užgaunančius. ²³Mano angelas eis pirm tavęs ir tave nuves pas Amoriečius, ir Hetiečius, ir Pereziečius, Kananiečius ir Heviečius, ir Jebusiečius, kuriuos aš sunaikinsiu. ²⁴Negarbinsi jų dievų ir jiems netarnausi; nedarysi, kaip jie daro, bet juos sunaikinsi ir sulaužysi jų statulas. ²⁵Tarnausite Viešpačiui, jūsų Dievui, kad laiminčiau tavo duoną ir vandenį ir atimčiau ligas iš jūsų tarpo. ²⁶Nebus tavo žemėje nevaisingų ir bergždžių, ir tavo amžiaus dienų nesutrumpinsiu. ²⁷Aš siųsiu mano baimę pirm tavęs ir išnaikinsiu kiekvieną tautą, pas kurią ateisi; ir visus tavo neprietelius priversiu nuo tavęs

Žem 34,23; Pak 16,16

Žem 34,26; Pak 14,21

Pak 7,11

Žem 33,2; Pak 7,23; Još 24,11

vės/. Sekminės gavo Pabaigtųjų vietą, o Padangčių švente baigdavosi ūkio metai, jau visa surinkus nuo laukų, ypač gi vynuoges ir alyvų uogas. — ¹⁶*Laikysi neraugintos duonos iškilme*, kartu su velykinio avinėlio valgymu. Žr aug 12 ir 13 sk; Kun 23 sk. — *Tuščiomis rankomis*. Kiekvienas Israėlaitis stodamas Viešpaties akivaizdon turėjo atsinešti auką, kokią galėjo. Velykose gi ūkininkai turėjo aukoti Viešpačiui pjūties pirmones, nes tuomet pradėdavo pjauti miežius. — ¹⁶*Švęsi...* Septynioms savaitėms praslinkus po Velykų, buvo Sekminės, pirmųjų šventė, nes joje aukojų Viešpačiui pirmą duoną iš naujų kviečių. Žymiai vėlesniais laikais Žydai su ta švente ėmė jungti atsiminimą pasakelbimo Dievo įstatymų Sinajaus kalne. Krikščionims ta diena atmintina kaip pašvęsta šventosios Dvasios atsiuntimu Apaštalams. — *Derliaus šventę metų pabaigoje*, t y, mėnesyje *tišri*/maždaug mūsų spalio mėnuo/, kada visai baigėsi ūkio metai. Ta šventė turėjo vėliau priminti Israėlaičiams ypatingą globą, kurioje juos Dievas laikė per 40 metų, jiems esant tyruose ir gyvenant padangtėse; iš čia jų vardas,

Padangčių šventė /žmonės dabar ją vadina vietomis «kučkomis»/. — ¹⁷*Pasirodys Viešpaties... akivaizdon*. Stotis ar pasirodyti Viešpaties akivaizdon reiškia ateiti prie Viešpaties padangtės, paskui ateiti prie Jerusaleš šventyklos. Eiti turėdavo tik vyrai, kuriems leisdavo sveikata. Išganytojas ėjo pirmą kartą Jerusaleš šventyklon, turėdamas 12 metų. — ¹⁸*Neaukosi su raugu...* Matomai tas įsakymas liečia Velykų šventę, kada visoks raugas buvo draudžiama laikyti namuose ir kai reikėjo suvalgyti visas avinėlis /aukos taukai/, nieko nepaliekant lig rytui. — ¹⁹*Tavo žemės...* Žr aug 22,29. — *Į Viešpaties namus*. Kolei nebuvo Jerusaleš šventyklos taip buvo vadinama sandomos padangtė. — *Nevirsi...* Draudžiama virti ožiukas jį žindžiusios ožkos piene gal dėl to, kad toks pasiėlgimas galėjo rodytis labai žiaurus. Iš čia radosi pas Žydus paprotys nevalgyti vienu kartu mėsos ir pieniško valgio

²⁰*Štai aš siųsiu...* 20-23 eil nurodoma, kaip Dievas atsilygins savo tautai už jos klusnumą. — *Angelą*. Ne paprastą angelą, bet sandomos Angelą, kuriuo yra ne kas kitas, kaip tik pats Yahvė. — *Į vietą*: į

Pak 7,20

Žem 34,15; Pak 7,2

bėgti. ²⁸Aš išsiųsiu pirma negu įeisi širšuočius, ir jie išvys Hevejiečius, ir Kananiečius, ir Hetiečius. ²⁹Aš jų neišvarysiu vienais metais iš po tavo akių, kad žemė nepavirstų tyrais ir neprivistų tau priešingų žvėrių. ³⁰Išvarysi juos pamažu iš po tavo akių, kolei nesustiprėsi ir neapimsi žemės. ³¹Paskirsiu gi tavo ribas nuo Raudonosios jūros iki Palestiniečių jūrai, ir nuo tyrumos lig upei. Paduosiu į tavo rankas žemės gyventojus ir juos išmesiu iš po tavo akių. ³²Nedarysi sandoros su jais, nei su jų dievais. ³³Tenegyvena jie tavo žemėje, kad kartais neįvestų tavęs į nuodėmę prieš mane, jei tarnautumei jų dievams, kas tau būtų tikrai prapultis

24. ¹Dar sakė Mošei: Užžengk pas Viešpatį tu ir Aaronas, Nadabas ir Abijus, ir septynios dešimtys vyresniųjų iš Izraelio, ir pagarbinsite iš tolo. ²Tik vienas Mošė užžengs pas Viešpatį, o jie nesiartins, nei tauta neužeis su juo. ³Mošė tat atėjo ir papasakojo tautai visus Viešpaties žodžius ir įsakymus; o visa tauta atsakė vienu balsu: Įvykdysime visus Viešpaties žodžius, kuriuos jis pasakė

⁴Mošė surašė visus Viešpaties žodžius ir rytą atsikėlęs pastatė altorių prie kalno pašlaitės ir dvylika akmeninių šulų pagal dvyliką Izraelio gi-

žadėtąją žemę, į Palestiną. — ²⁴*Statulas*. Ebr t: *matstseboth*, akmeninius šulų. Plg Prad 28,18. — ²⁸*Nesutrumpinsiu*: duosiu ilgą amžių. — ²⁹*Širšuočius*. Kur tų piktų vabzdžių privista daug, tenai žmogui gyventi darosi labai pavojinga. Plg Pak 7,20; Još 24,12... — *Iki Palestiniečių jūrai*. Taip pavadinta Tarpžemė jūra. — *Nuo tyrumos*: Parano /uolinga Arabija/. — *Lig upei*: Euphratui. Būsimos Žydų valstybės sienos tuo tarpu pažymėtos labai apskritai. — ³³*Butų tikrai prapultis*. Anot ebr t: sląstai. Žr Kun 18,24 ir k

3. Iškilminga sandora tarp Dievo ir Izraelio

24,1-11. Izraeliaičiams išgirdus Dievo įsakymus ir pasižadėjus vykdyti visus jo žodžius, Mošė liepia atnašauti aukas ir perskaito sandoros knygą, aukų krauju apšlaksto tautą ir taip pažymi, kad sandora jau padaryta. Paskui Viešpats Dievas pasirodo kalne Izraelio vyresniesiems

24. ¹*Dar sakė Mošei*: jam tebesant kalne. Žr 20,21... *Nadabas ir Abijus*: du vyresniuoju Aaronu sūnu. — *Vyresniųjų*. Jie buvo viršininkai ir atstovai žymiausių Izraelio giminių, kurios pasidarė iš persikėlusių Egiptan su Jokubu 70 sielų. Žr Prad 47,27 ir k. — ²*Mošė užžengs*... Anot ebr t: Mošė pri-

siartins prie Viešpaties. — ³*Visus Viešpaties žodžius ir...* t y dešimtį Dievo įsakymų su paaiškinimais ir kitus įstatus, esančius 20-23 sk, kurie žem 7 e vadinami sandoros knyga. Tos knygos parašymas minimas sekančioje eil

⁴*Altorių*, — kurs sandoros padaryme turėjo tarsi atstovauti Yahvę. Žr aug 20,24. — *Akmeninių šulų*. Ebr *matstsebah*. Jie turėjo įvaizdinti 12 Izraelio giminių... ⁵*Jaunikačius*. Jie buvo išrinkti iš visų Izraelio giminių. Nėra jokio nurodymo, kad tai būtų buvę šeimų pirmgimiai, kurie seniau turėjo eiti kunigų pareigas, nes Dievas buvo jau nutaręs panaikinti senąją tvarką ir paskirti kunigais tik Aaronu palikuonis. Taigi, išrinktieji jaunikačiai šitame atsitinkime turėjo dalimi pavaduoti paskutiniuosius. Pačių kunigiškų pareigų esmė — kraujo išliejimą — Mošė pasiliko sau. — *Deginamasias aukas... dėkojimo atnašas*. Pirmosios, kuriose visas aukojamas gyvulys būdavo sudeginamas ant altoriaus, turėjo reikšti visišką Izraelio atsidavimą Dievo tarnybai; antrosios, kuriose atnašaujamų gyvulių dalis buvo pačių aukojančiųjų suvalgoma, turėjo parodyti, kad Izraeliui Viešpats leidžia arčiau prie jo prieiti ir pasidaryti dalyviais jo švento pokylio. — ⁶*Pusę kraujo*. Kraujo per pus padalinimas primena bent kiek apeigas sandoros, kurią kitados Dievas buvo

minių. ⁵Jis siuntė jaunikaičius iš Israėlio sūnų, ir jie aukojo deginamąsias aukas ir atnašavo Viešpačiui veršius, kaip dėkojimo atnašas. ⁶Taigi, Mošė ėmė pusę kraujo ir supylė į taurę; likusią gi dalį išliejo ant altoriaus. ⁷Ir ėmęs sandoros knygą, skaitė, girdint tautai; o jie tarė: Visa, ką Viešpats kalbėjo, padarysime ir būsime klusnūs. ⁸Jis gi, ėmęs kraujo, apšlakstė juo tautą ir tarė: Tasai yra kraujas sandoros, kurią Viešpats su jumis padarė apie visa tai, kas pasakyta

Žyd 9,20

⁹O Mošė ir Aaronas, Nadabas ir Abijus, ir septynios dešimtys iš Israėlio vyresniųjų užžengė ¹⁰ir matė Israėlio Dievą ir po jo kojomis tarsi dalyką, padarytą iš saphyro akmens, panašų į dangų, kai būna giedra. ¹¹Ir ant tų iš Israėlio sūnų, kurie stovėjo iš tolo, jis neištiesė rankos; ir jie matė Dievą ir valgė ir gėrė

¹²O Viešpats tarė Mošei: Užkopk pas mane į kalną ir būk tenai; aš tau duosiu akmenines plokštes, ir įstatymą, bei paliepimus, kuriuos parašiau, kad juos pamokytumei. ¹³Tuomet pakilo Mošė ir jo tarnas Jošuė. O Mošė, eidamas į Dievo kalną, ¹⁴tarė vyresniesiems: Laukite čia kolei pas jus nesugrįšime. Turite draug su jumis Aaroną ir Hurą; jei iškils

padaręs su Abraomu. Žr Prad 15,9... Viena kraujo dalis aukojama Viešpačiui, nes ji išliejama ant altoriaus /plg 4 e/; kita gi skiriama tautai apšlakstyti /8 e/. — *'Visa... padarysime...* Tauta antrą kartą iškilmingai žada Viešpačiui klusnumą /žr 3 e/. — *'Ėmęs kraują,* — buvusį taurėse. — *Apšlakstė...* Šv Povilas kalbėdamas apie šitą atsitikimą /Žyd 9,18.../, remdamas matomai senoviniu padavimu, mini dar, kad krauju buvo apšlakstyta ne tik žmonės, bet ir knyga, ir kad Mošė vartojęs šlakstydamas isopą ir raudoną vilną, o prie kraujo pridėjęs vandens. Tas gyvulių kraujo išliejimas, patvirtinant padarytąją sandorą, buvo figūra Kristaus kraujo, išlieto Kalvarijos kalne. — *Tasai yra kraujas...* Į šituos žodžius padarė pats Išganytojas aliuziją, pašvėsdamas Eukharistinę taurę. Mt 26,28. Ir kaip tikras buvo Mošės aukų kraujas, kaip tikras buvo Kristaus kraujas, išlietas ant kryžiaus, taip tikras buvo ir anas kraujas, kurs atsirado taurėje po persiesybimio ir kurs atsiranda ant mūsų altorių per šv Mišių konsekraciją

⁹Užžengė, — vykdydami aug 1 eil minėtąjį įsakymą. — ¹⁰Matė... Kokioje išvaizdoje Dievas teikėsi pasirodyti Israėlio vyresniesiems, Mošė nepaaiškina. Kitur jis sako, kad Dievas nepasirodęs aiškia pavidale. Žr Pak 4,12. Daug aiškiau jie matė tai, kas buvo apsiareiškimo

apačioje. — *'Ir ant tų... kurie stovėjo iš tolo.* Remiantis LXX, Khald ir Sir vertimais, ebr t šitoje vietoje reiktų išversti taip: Ir ant augštos kilmės Israėlio sūnų, t y, ant mačiusiųjų Dievą iš tolo Israėlio vyresniųjų /9 e/. — *Neištiesė savo rankos,* t y, jiems neatsitiko jokia nelaimė, nors jie matė Dievą. Buvo gi senovinis įsitikinimas, kad tas negalys išlikti gyvas, kas Dievą pamatytų. Plg 33,20 ir k. — *Valgė...* Sugrižę nuo kalno jie dalyvavo dėkojimo aukų pokylyje. Plg 18,12

4. Įsakymai apie padangtės pastatymą ir apie kunigus

a/ Sandoros padangtė ir jos rakandai

24,12-27,21. Mošė, vykdydamas Dievo įsakymą, vienas eina į kalną ir čia gauna pamokymų apie sandoros padangtės pastatymą ir apie kunigus. Visų pirma Dievas jam įsako surinkti brangias dovanas padangtės reikalams, o toliau aiškiai pamoko, kaip jis turės padaryti sandoros skrynią, stalą šventoms duonomis, auksinį žibintuvą su jo priedais, pačią padangtę su visomis jos uždangomis, sienomis ir užkabomis, aukų altorių ties padangtės anga, padangtės prieangius ir kaip reikės žibinti aliejus ant žibintuvo padangtėje

¹²Būk tenai — ilgesnį laiką. — *Akmenines plokštes ir įstatymą...* Dvi akmenines lentas, kuriose Viešpats

koks klausimas, kreipkitės į juodu. ¹⁵Kai Mošė užžengė, debesis apdengė kalną. ¹⁶Ir Viešpaties šlovė pasiliko ant Sinajaus, pridengdama jį debesimi per šešias dienas, o septintoje dienoje Dievas pašaukė Mošė iš tamsybių. ¹⁷Viešpaties gi šlovės išvaizda buvo kaip deganti ugnis kalno viršūnėje matoma Izraelio sūnams. ¹⁸Ir Mošė, įėjęs į debesis vidurį, užėjo į kalną ir buvo tenai keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų

Žem 35,5

25. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Sakyk Izraelio sūnams, kad man atneštų pirmones: jas imsité iš kiekvieno laisva valia aukojančio žmogaus. ³Tie gi yra dalykai, kuriuos turite imti: auksą, sidabrą, varį, ⁴mėlyną ir raudoną purpurą, dusyk dažytą karmazina, baltą ploną drobę, ožkų plaukus, ⁵raudonai nudažytus avinų kailius, ir mėlynus kailius, akacijos medžius, ⁶aliejų lempoms žibinti, kvėpalus tepamajam aliejui, ir gero kvapo smilkalus, ⁷onikso akmenis ir brangius akmenis antpečiui ir krūtinei apdarui pagražinti. ⁸Ir padarys man šventyklą, — ir gyvensiu tarp jų. ⁹Ją padarys pagal pavyzdį padangtės, kurią tau parodysiu, ir visų rakandų, vartojamų jos tarnyboje. Padarysite gi ją taip:

Žyd 9,2

teikėsi savo ranka parašyti amžinam atminimui dešimtį savo įsakymų. — *Kad juos pamokytumei*, Anot ebr t: jiems pamokyti; nes ne vienas Mošė turėjo mokyti Izraeličius tų Dievo įsakymų, bet visi Izraeličiai savo vaikus ir palikuonis. Plg Pak 4,9. — ¹⁴*Laukite čia*: pasilikite savo stovykloje prie Sinajaus. — *Turite draug su jumis...* Pasitraukdamas ilgesniam laikui nuo tautos Mošė savo valdžią paveda Aaronui ir Hurui. — ¹⁶*Per šešias dienas*. Be ypatingo paliepimo Mošė nedrįsta eiti į patį debesį. — ¹⁸*Užkopė į kalną*: pakilo augščiau į kalną — *Buvo tenai keturias...* Kartu su šešiomis laukimo dienomis. Visą tą laiką Mošė nieko nevalgė ir negėrė. Žr Pak 9,9

25. ²*Pirmones*. Ebr *therumah*, taip buvo vadinama visokios dovanos, žmonių skiriamos iš savo gėrybių Viešpaties tarnybai. — *Auksą...* Tarp dovanų pirmoje vietoje minima trys naugės, kurių daugiausiai buvo Egipte. Ypač dažnai ten vartodavo varį arba, tikriaus sakant, skaitvarį. — ⁴*Mėlyną ir raudoną...* Po naugių minima įvairių rūšių gijos ar audiniai, iš kurių reikėjo padaryti padangtei uždangos ir apdarai kunigams. Spalvos nurodomos keturios. Ebr jos vadinama *thekheleth*, mėlyna arba rausvai mėlyna; *'argaman*, tamsiai raudona; *thola'ath šani*, žydriai raudona; *šeš*, labai

balta plonų lininių siūlų spalva. — *Dusyk dažytą karmaziną*. Toks trečiosios spalvos vardas atsirado Vulg dėl to, kad ebr ž *šani* skaitytas su kitokiomis balsėmis. — *Ožkų plaukus*. Ilgi minkšti ožkų plaukai tiko storesniems audiniams. — ⁵*Avinų kailius*. Iš kailių turėjo būti padaryti viršutiniai padangtės uždangalai. — *Mėlynus kailius*. Ebr *'oroth ihekhasim*. Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad čia nurodyta ne kailio spalva, bet gyvulys, kurio kailis reikėjo vartoti uždangoms, nes ebr ž *thakhaš* esąs vardas gyvūnų, vadinamų trichechus manatus, arba virgo marina, kurių daug yra Raudonojo jūroje. — *Akacijos medžius*. Ebr *šittim*. Sinajaus pusiasalyje augęs akacijos medis labai lengvas, kietas ir beveik nepūnas. Senovėje Egipte ir Arabijoje augo taip daug akacijų ir jos buvo taip didelės, kad iš jų egiptiečiai net statydavo sau didelius laivus. — ⁷*Antpečiui...* Žr žem 28,6-30. — ⁹*Kurią tau parodysiu*. Pats Dievas teikiasi būti pirmuoju savo žemiškos šventyklos statytoju. Jis duoda smulkiausių jį liečiančius nurodymus ir parodo Mošei kalne jos pavaizdą, regimą jo kūno akims, arba dvasios pagavime. Visų pirma jis duoda pamokymus apie padirbdinimą sandomos arba liudijimo skrynios, kuri turėjo būti svarbiausias dalykas tarp visų kitų, paskirtų Dievo tarnybai

¹⁰Padirbkite iš akacijos medžio skrynią, kurios ilgumas tebūna pusterčio masto, platumas pusanthro masto, augštumas taip pat pusanthro masto. ¹¹Ją paauksinsi tyriausiu aukso viduje ir iš oro pusės, ir jos viršuje padarysi auksinį vainiką aplinkui, ¹²ir keturis auksinius žiedus, kuriuos pritaisyysi prie keturių skrynios kampų: du žiedu tebūna viename šone ir du kitame. ¹³Padarysi taip pat iš akacijos medžio karteles ir jas aptrauksi aukso, ¹⁴ir įversi į žiedus, esančius skrynios šonuose, kad jomis galėtų būti nešiojama. ¹⁵Jos visuomet bus žieduose ir niekadoms nebus iš jų ištrauktos. ¹⁶Ir įdėsi skrynion liudijimą, kurį tau duosiu. ¹⁷Padarysi ir maldytuvę iš tyriausio aukso; jos ilgumas bus pusterčio masto ir platumas pusanthro. ¹⁸Patalpinsi taip pat du iš aukso nukaltu kherubu iš abiejų žinyno šalių. ¹⁹Vienas kherubas tebūna ant vieno šono, o antras ant kito. ²⁰Ir teuzdengia abudu maldytuvės šonu, ištiesę sparnus ir apsiausdami žinyną, tevezdi vienas į kitą atkreiptais veidais į maldytuvę, kuria turi būti uždengta skrynia. ²¹Joje padėsi liudijimą, kurį tau duosiu. ²²Iš ten tau suteiksiu įsakymus; ir nuo maldytuvės iš tarp dviejų kherubų, būsiančių ant liudijimo skrynios, aš tau kalbėsiu visa, ką per tavę įsakysiu Izraelio sūnams. ²³Padarysi iš akacijos medžio taip pat stalą, turintį du mastu ilgumo ir vieną mastą platumo ir pusanthro masto augštumo, ²⁴ir paauksuosi jį tyriausiu aukso; aplink jį padarysi auksinę briauną, ²⁵ir ant pačios briaunos išrašytą vainiką, keturiais pirštais augštą, ir ant jo kitą auksinį vainiką. ²⁶Prirengsi taip pat keturis auksinius žiedus ir juos pritaisyysi ant

¹⁰Skrynią. Ebr 'aron. Jos ilgumo buvo maždaug 140 cm, augštumo ir platumo arti vieno metro /šv Rašto mastas lygus 52,2 cm/. — ¹¹Paauksinsi... Aptraukdamas auksine skarda. — Vainiką. Ebr zer. Tuo vainiku turėjo būti einanti aplinkui ir truputį išsikišanti auksinė juosta. — ¹²Keturis... žiedus, arba grandis. Ebr t nurodo, kad grandys turėjo būti pritaisytos ne prie viršutinių kampų, bet prie apatinių. — ¹⁶Visuomet bus žieduose, kad paskiau niekuomet nereikėtų rankomis paliesti pačios skrynios. — ¹⁶Liudijimą. Taip pavadintos akmeninės plokštės su Dievo įsakymais, kurios turėjo nuolat liudyti tautai apie Dievo apreikštą valią ir padarytą sandorą. Dėl tų plokščių ir pati skrynia buvo vadinama liudijimo arba sandoros p dangte. — ¹⁷Maldytuvę. Ebr kapporeth, dangtis. Buvo tai tikrumoje auksinis dangtis, kuriuo reikėjo pridengti visas skrynios viršus. Jį vieną kartą metuose vyriausis kunigas apšlakstydavo aukų krauju /Kun 16,14.15; Žyd 9,7/, permaldaudamas Dievą už tautos nuodėmes; todėl jį vadina maldytuve, t y, maldymo ar permaldavimo vieta. Iš tos taipgi vietos Dievas pažadėjo

duoti Mošei savo įsakymus ir pamokymus, suteikti jam reikiamas žinias /žr 22 e/, todėl jį vadinama žinynu /žr eil 18.20 ir k/. — ¹⁸Du... kherubu Ebr kherub, daug. kherubim. Plg Prad 3,24. Tie augščiausio laipsnio dangaus angelų paveikslai gal turėjo žmonių išvaizdą, tik buvo su sparnais. Jie turėjo vaizduoti tą nuolatinę garbę, kurią Dievui atiduoda visi jo kūriniai. — ²¹Liudijimą. Žr 16 e. — ²²Suteiksiu įsakymus. Anot ebr t: tau pasirodysiu; arba su tavim susitiksiu. Maldytuvė tarp dviejų kherubų buvo regimas Dievo sostas, kur jis apsi-reikšdavo skaisčiame debesyje ir duodavo savo pamokymus. Iš čia atsirado pavadinimas: Viešpaties apsireiškimo arba susitikimo su savo tauta padangtė. Sandoros skrynia buvo figūra, pasiliekančios katalikų Eklezijoje Šv Dvasios ir esančio Šv Sakramente Jėzaus Kristaus

²⁴Auksinę briauną: tokią pat juostelę /ebr zer/, kaip prie liudijimo skrynios. — ²⁵Ant pačios briaunos... Ebr t čia kalba apie juosteles /gal medines/, rišančias keturias stalo kojas pusėje jų augštumo ir visai nesiekiančias stalo briaunos. Tos juostelės buvo delno /ebr tophakh/

keturių to paties stalo kampų prie kiekvienos kojos. ²⁷Auksiniai žiedai bus po vainiku, kad į juos būtų įveriamos kartelės ir kad stalas būtų galima nešioti. ²⁸Taip pat iš akacijos medžio padarysi tas karteles ir jas aptrauksi aukso stalui nešti. ²⁹Ir padirbdinsi iš tyriausio aukso dubenis, taures, smilkytuvus ir puodelius, kuriais turi būti aukojami skystimai. ³⁰Ir dėsi ant stalo padėtines duonas visuomet mano akivaizdoje

³¹Padarysi ir žibintuvą, nukaltą iš tyriausio aukso: jo liemenį ir šakas, taures, buoželes ir iš jo išeinančias lelijas. ³²Šešios šakos eis iš jo šonų, trys iš vieno šono ir trys iš kito, ³³trys riešuto pavidalo taurelės draug su buožele ir viena lelija bus ant vienos šakos; ir ant kitos šakos taip pat trys taurelės draug su buožele ir lelija; toks pat bus darbas šešių šakų, kurios turi būti išvestos iš liemens; ³⁴ant paties gi žibintuvo liemens bus keturios riešuto pavidalo taurelės, kiekviena su buožele ir lelija. ³⁵Trijose liemens vietose bus po kamuolėlį, kiekvienas po dviem šakom, kurių išeinančių iš vieno liemens viso bus šešios. ³⁶Taigi ir kamuolėliai ir šakos išeis iš jo paties, visa nukalta iš tyriausio aukso. ³⁷Padarysi taip pat septynias lempas ir jas pastatysi ant žibintuvo, kad šviestų viena prieš kitą. ³⁸Taip pat gnybliai ir indas, kuriame nuognaibos bus gesinamos, tebūna iš tyriausio aukso. ³⁹Žibintuvą su visais savo priedais svers iš viso talentą tyriausio aukso. ⁴⁰Žiūrėk, kad visa padarytum pagal pavaidą, kurs tau parodytas kalne

Žyd 8,5; Aps
7,44

26. ¹Padangtę gi padarysi taip: Prirengsi iš plonos suktinių siūlų drobės, mėlynos ir raudonos purpuros ir dusyk dažyto karmazino dešimtį įsiuvinėtų dangalų. ²Dangalas bus dvidešimt aštuonių mastų ilgumo ir keturių platumo. Visi dangalai bus vienokio didumo. ³Penki dangalai

platumo ir turėjo savo auksinius pagražinimus [*kitą auksinį vainiką*]. — ²⁹*Dubenis*. Ebr t pirmas žodis reiškia plačias lėkštes duonai padėti, antras mažas geldeles smilkalams, trečias ąsočius ar kibirus vynui laikyti ir ketvirtas nedideles taures vynui pilti. — ³⁰*Padėtines duonas*. Anot ebr t: veido duonas. Tas pašvęstas duonas dėdavo ant ką tik aprašyto auksinio stalo, stovėjusio šventoje padangtės dalyje

³¹*Jo liemenį*... Ebr t pasakoma tokios žibintuvo dalys: jo koja arba ramstis nuo pačios apačios lig pirmųjų šakų, toliau šakos vamzdžių pavidalo, nes buvo tuščios viduje, kurių vidurinė, kaip ramsčio pailginimas, galėjo būti vadinama liemenimi, paskui taurelės, buoželės ir žiedai. Šešios šakos turėjo būti išlenktos ir siekti to paties augtumo, kokio siekė liemuo, taip kad apatinės buvo žymiai ilgesnės už viršutines. Liemens ir šakų pagražinimais buvo riešuto arba anot ebr t migdolų žiedo pavidalo taurelės, buoželės ar obuoliukai ir, pa-

galiau, pačiame viršuje lyg kad žydinčios lelijos, į kurias reikėjo įstatyti lempas su aliejumi. Visa tai turėjo būti nukalta iš vieno, taip kad žibintuvą buvo neišardomas. — ³⁷*Kad šviestų viena prieš kitą*, Anot ebr: kad šviestų prieš jo veidą, t y, prieš žibintuvą. Žibintuvą turėjo stovėti visai arti pietinio padangtės šono, ir visa jo lempų šviesa krito į šiaurę, kur buvo stalas su šventomis duonomis. Plg Sk 8,2. — ³⁸*Gnybliai*: nedidelės replėlės, kurio mis buvo nugnybami lempų dagčiai. — ³⁹*Talentą*. Talentan ėjo 3000 siklių, kurių kiekvienas svėrė 14,55 /anot kitų aukso siklis svėręs 16,37/ gr; todėl visas žibintuvą svėrė 43,65 kg, ir buvo vertas mūsų pinigais apie 250,000 lt

26. ¹*Padangtę*. Eil 1-6 kalbama apie padarymą tos uždangos, kuri buvo matoma iš padangtės vidaus; ji tai ir darė tikrąją Dievo buveinę, ebr *miškan*. Kitais gi žemiau aprašomais dangalais buvo iš oro pusės pridengta ta pirmoji uždanga. Apie pirmosios uždangos medžiagą žr

bus susegti vienas su kitu, ir penki kiti taip pat sujungti. ⁴Prie abiejų kraštutinių dangalų šonų pritaisys mėlynas kilpeles, kad viena su kita galėtų būti susegamos. ⁵Dangalai turės po penkias dešimtis kilpelių, taip iš abiejų šonų pritaisytų, kad kilpelė būtų ties kilpele, ir kad viena su kita galėtų būti susegtą. ⁶Padarysi taip pat penkias dešimtis auksinių kabių, kuriomis abiejų dangalų šonai turės būti sukabinami, kad būtų viena padangtė

⁷Padarysi taip pat iš ožkų plaukų vienuolika uždangų padangtei apdengti iš viršaus. ⁸Uždangos ilgumas bus trys dešimtys mastų, o platumas keturi. Visos uždangos bus lygios. ⁹Penkias iš jų sujungsi atskirai ir atskirai sujungsi kitas šešias, taip kad šeštąją uždangą sudėsimui dvilinką ant padangtės priešakio. ¹⁰Padarysi taip pat penkias dešimtis kilpų prie šono vienos uždangos, kad galėtų būti susegtą su kita, ir penkias dešimtis kilpų prie šono kitos uždangos, kad su ana būtų sujungta. ¹¹Padarysi ir penkias dešimtis varinių sagčių, kuriomis būtų sukabinamos kilpos, kad iš viso pasidarytų viena uždanga. ¹²Atliekančią dalimi nuo stogo uždengimo, tai yra vienos uždangos likusia puse pridengsi padangtės galą. ¹³Išilgai iš abiejų šonų uždangos kabės nuleistos po vieną mastą, kad pridengtų padangtės šonus. ¹⁴Padangtei pridengti padirbsi dar vieną uždangą iš raudonai dažytų avinų kailių, ir virš tos kitą iš mėlynų kailių. ¹⁵Padirbdinsi taip pat padangtei iš akacijos medžio lentų, kurios reikės pastatyti stačios. ¹⁶Kiekvienos iš jų ilgumas bus dešimts mastų, o platumas pusantro masto. ¹⁷Lentos turės šonuose po du išsikišimu, kuriais viena lenta bus sukabinama su kita; ir taip bus padarytos visos lentos. ¹⁸Dvi-

aug 25,4. Čia tik dar paminėta, kad balti lininiai siūlai turėjo būti suktiniai, idant pati uždanga būtų stipresnė. — *Isiuvinėti*. Ebr t ir visuose kituose vert, išskyrus Vulg, čia kalbama apie įsiūtus ar įaustus audeklin kherubimų paveikslus. — ³*Bus susegti*. Penki dangalai turėjo būti susegti, arba gal susiūti ne galais, bet šonais; taip kad iš penkių darėsi vienas didžiausias kilimas 28 mastais ilgas ir 20 platus. Toks pat kilimas buvo padarytas ir iš kitų 5 dangalų. Susegus vėliau sagtimis dviejų kilimų kraštus, darėsi uždanga 40 mastų ilga ir 28 plati

¹²*Vienos uždangos likusia puse*. Vienuoliktos viršutinės uždangos pusė buvo užlenkta ant padangtės priešakio, kur ji pasidarė dvilinka /9 e/. Tuo būdu viršutinių ir apatinių audeklių siūlės nebebuvo viena ties kita, bet nuo vienos ligi kitai pasidarė tarpas dviejų mastų, ir iš galo viršutinė uždanga dar dviem mastais buvo ilgesnė už apatinę, taip kad galėjo visai ją pridengti. — ¹³*Išilgai iš...* Viršutinės uždangos buvo 30 mastų ilgos, o apatinės tik 28,

todėl dviem mastais daugiau. Reikia dar pastebėti, kad čia, kaip ir toliau, padangtė vadinama dažniausiai tik pats vidus, t y, Viešpaties buveinė /ebr miškan/, kurią darė apatinis kherubimais papuoštas kilimas

¹⁰*Lentų*. Ebr *qereš*, daug *qerašim*. Tikra to žodžio prasmė nežinoma. Jei jis reiškia paprastas lentas, tai jos, sustatytos ir suleistos padangtės šonuose ir gale, turėjo visai uždengti didžiausią gražiais kherubimų paveikslais papuoštą uždangos dalį, kuri dengė Viešpaties buveinę iš šonų ir iš galo ir tikrai turėjo padaryti tą buveinę. Todėl kaikurie aiškintojai /Simon/ spėja, kad žodžiu *qereš* vadinama pelčiai ar rėmai, per kuriuos pigiai buvo galima matyti ant jų pakabintą uždangą. — ¹⁷*Lentos turės...* Žodis «šonuose» įdėtas šiton eil be reikalo, nes ebr t čia visai nenurodyta, kur turėjo būti *du išsikišimu*. Neaišku ir ką reiškia tie išsikišimai, nes ebr jie vadinami *jadot*, rankos, o žem 19 e Vulg tą patį dalyką vadiną kertėmis. Ebr 17 e galima taip išversti: prie kiekvienos lentos /qereš/ bus dvi rankos surištos viena

dešimt iš jų bus pietiniame šone, kurs atgręžtas į pietus. ¹⁹Joms nuliesi keturias dešimtis sidabrinių pakoju, kad po dviem kiekvienos lentos kėrm būtų pakįšama du pakuju. ²⁰Taip pat kitame padangtės šone, kurs atgręžtas į šiaurę, bus dvidešimt lentų, ²¹turinčių keturias dešimtis sidabrinių pakoju, padėtinų po du kiekvienos lentos apačion. ²²O padangtės šaliai atgręžtai į vakarus padirbdinsi šešias lentas, ²³ir vėl kitas dvi lentas, kurios turės būti pastatytos saspasose iš padangtės galo. ²⁴Ir bus sujungtos nuo apačios lig viršui, ir visas laikys vienas sunėrimas. Dvi lentos stovėsiančios saspasose, taip pat bus sujungiamos su kitomis. ²⁵Ir iš viso bus aštuonios lentos, o jų sidabrinių pakoju šešiolika, skaitant po du pakuju kiekvienai lentai. ²⁶Padirbsi iš akacijos medžio ir penkis užkaiščius lentoms laikyti viename padangtės šone, ²⁷ir kitus penkis kitame, ir tiek pat galui į vakarus. ²⁸Jie bus perkišti ties lentų viduriu nuo vieno galo iki kitam. ²⁹Pačias lentas paausins ir joms nuliesi auksines grandis, į kurias įverti užkaiščiai laikys lentas; ir užkaiščius aptrauksi auksine skarda. ³⁰Ir pastatysi padangtę pagal pavaizdą, kurs tau parodytas kalne

Aug 25,40

³¹Padarysi ir užkabą iš mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir iš plonos suktinių siūlų drobės su išiuvinėtais gražiais vaizdais. ³²Ją pakabinsi ant keturių akacijos medžio šulų, kurie bus paausinti ir turės auksines galvenas, o sidabrinius pakojus. ³³Užkaba bus prikabinata grandimis. Viduje už užkabos pastatysi liudijimo skrynją. Ta užkaba atskirs šventąją vietą nuo švenčiausios. ³⁴Padėsi taip pat ir maldytuvę viršum liudijimo skrynios švenčiausioje vietoje. ³⁵Stalą pastatysi šia pus užkabos ir ties stalu žibintuvą pietiniame padangtės šone; nes stalas stovės šiauriniame šone. ³⁶Padirbdinsi ir padangtės angai užkabą iš mėlynos ir raudonos purpuros, iš dusyk dažyto karmazino ir iš plonų suktinių linų siūlų, išausta įvairiomis spalvomis. ³⁷Ir paausinsi penkis akacijos medžio šulus, prieš kuriuos bus pakabinata užkaba; šulų galvenos bus auksinės, o pakojai variniai

su kita, arba anot kitų: einanti šalymais [*parallela invicem*]. — ²⁸*Iš padangtės galo*: toje pat į vakarus atgręžtoje padangtės šalyje. — ²⁴*Ir bus sujungtos...* Pirmą šitos eil dalį autorius matomai suprato apie visas lentas, ebr gi t kalbama tik apie dvi saspasos lentas; bet ir to teksto prasmę neaiški, ir saspasos lentų aprašymas šiandien nebesuprantamas. Ebr t pažodžiui galima taip išversti: jos bus dvejios nuo apačios ir draug bus dvejios jos /padangtės/ viršuje lig pirmajai grandžiai; taip bus su jom abiem; juodvi bus abiejose saspasose. — ²⁸*Jie bus perkišti...* Ebr t ir kituose vert: vidurinis užkaištis eis ties lentų viduriu nuo vieno /padangtės/ galo lig kitam. Todėl tik vidurinis užkaištis siekė nuo vieno sienos galo lig kitam; kiti gi keturi buvo per pus trumpesni ir susi-

durdavo ties sienos viduriu. Grandžių tat, į kurias tie užkaiščiai turėjo būti įverti, prie kiekvienos sienos buvo pritaistyta po tris: viena augštai, kita viduryje o trečia apačioje

³¹*Su išiuvinėtais gražiais vaizdais.* Anot ebr t ta užkaba buvo pagražinta kherubimų paveikslais /žr i e/. — ³²*Auksinės galvenas.* Anot ebr t šulų viršuje buvo ne galvenos ar kapiteliai, bet vašai; už jų reikėjo pakabinti užkabą; nuo jų turėjo kabėti užkabos. — ³⁵*Stalą* — šventoms arba padėtinėms duonomis. Toje pat šventoje padangtės dalyje buvo dar pastatytas smilkalų altorius. Žr žem 30,1... — ³⁶*Angai*, — kuri buvo iš saulėtekio pusės. Ją dengianti užkaba buvo marga, išausta langeliais, bet kherubimų neturėjo. — ³⁷*Galvenos.* Ebr t: vašai

27. ¹Padirbdinsi dar iš akacijos medžio altorių penkiais mastais ilgą ir tiek pat platų, tai yra keturkampį, ir trimis mastais augštą. ²O keturiuose kampuose išeis iš jo ragai; ir jį aptrauksi variu. ³Ir padarysi jo reikalams puodus pelenams supilti, reples, šakutes ir anglims indą; visus rykus įtaisysi iš vario. ⁴Padirbdinsi dar tinklo pavidalo narinę, prie kurios keturių kampų bus keturios varinės grandys. ⁵Ją įdėsi po altoriaus vainiku; ir narinė sieks lig altoriaus viduriui. ⁶Padirbdinsi taip pat iš akacijos medžio altoriui dvi kartis, kurias aptrauksi varine skarda, ⁷ir įversi į grandis, ir jos bus iš abiejų šonų altoriui nešti. ⁸Ji padarysi nepripildytą viduje, bet tuščią ir dyką, kaip tau parodyta kalne

Žem 38,6

Aug 20,24

⁹Padarysi taip pat padangtei prieangį, kurio pietiniame šone, atgręžtame į pietus, bus užkabos iš baltos plonos suktinių siūlų drobės. Vienas jos šonas bus šimtu mastų ilgas. ¹⁰Ir padarysi dvidešimt šulų su tiek pat varinių pakojų. Jie turės sidabrines galvenas su savo pagražinimais. ¹¹Taip pat ir šiauriniame šone išilgai bus užkabos per šimtą mastų, dvidešimt šulų ir tiek pat varinių pakojų ir sidabrinių galvenų su jų pagražinimais. ¹²Prieangio gi platumas, kurs atgręžtas į saulėleidžius, bus užkabos per penkias dešimtis mastų, ir dešimt šulų ir tiek pat pakojų. ¹³Taip pat ir tas prieangio platumas, kurs atgręžtas į saulėtekis, bus penkių dešimtų mastų; ¹⁴iš jų penkiolika mastų nuo vieno šono bus paskirta užkaboms, draug su trimis šulais ir su tiek pat pakoju. ¹⁵Taip pat nuo kito šono per penkiolika mastų bus užkabos, trys šulai ir tiek pat pakoju. ¹⁶Prieangio gi įėjime bus dvidešimtys mastų užkaba iš mėlynos ir raudonos purpuros, iš dusiųk dažyto karmazino ir plonos suktinių siūlų drobės su išmezgimais. Ji turės keturis šulus su tiek pat pakoju. ¹⁷Visi prieangio šulai aplinkui bus aptraukti varine skarda, turės sidabrines galvenas ir varinius pakojus. ¹⁸Prieangio išilgai bus šimtas mastų, skersai penkios dešimtys mastų, ir bus penkiais mastais augštas. Jo užkabos bus padarytos iš baltos plonos suktinių siūlų drobės ir turės varinius pakojus. ¹⁹Visus padangtės rakandus visiems jos reikalams ir apeigoms, taip pat jo ir prieangio baslelius padarysi iš vario

27. ¹Altorių. Jis buvo vadinamas deginamųjų aukų altoriumi; turėjo gi būti pastatytas ties padangtės anga. Priėjimas prie jo buvo padarytas iš nuolaidžiai supiltos žemės /plg 20,26/. — ²Ragai. Jie buvo neišimami, bet padaryti išvieno su altoriumi. Ragai buvo švenčiausi altoriaus dalis; juos patepdavo aukų krauju. — ³Reples. Ebr t minima čia prietaisais pelenams semti, kurs iš vokiško vadinamas šiupėle, ir dar įvardinama indai aukų kraujui semti. — ⁴Padirbdinsi dar... Iš vario padaryta narinė, lyg koks didelis rėtis, buvo tikriausiai įleista į patį altorių jo augštumo pusėje; ant jos kraudavo malkas, o ant jų dėdavo deginimui paskirtas aukas. Per narines skyles įeidavo reikiamas oras ir išbyrėdavo pelenai. — ⁵Vainiką. Vainiku čia gal pavadinta plati briauna aplink

altorių jo augštumo pusėje, ant kurios galėdavo atsistoti tarnaujantieji prie altoriaus kunigai

⁹Prieangį. Buvo tai didelis kiemas šimto mastų išilgai ir penkių dešimtų skersai; aplink jį visą buvo sustatyti ant varinių pakojų stiebeliai augštai pasibaigiant vašais, prie kurių buvo prikabinotos drobinės marškos. — ¹⁰Galvenas. Ebr t minima čia ir žem 11,17 eil ne galvenos ar kapiteliai, bet vašai. — ¹¹Baslelius. Jie reikėjo įkalti žemėn, o prie jų pririšdavo virvėmis užkabų apacias

²⁰Tyriausio aliejiaus. Visų tyriausiu aliejumi buvo laikomas tas, kurs savaimė varva iš sudaužytų uogų; gaunamas gi iš spaustuvų, išspaudžiant uogų sultis ir šildant, buvo žymiai mažesnės vertės. — *Visuomet* — paskirtu metu, naktimis.

²⁰Įsakyk Izraelio sūnams, kad tau atneštų tyriausio aliejaus iš alyvmedžių, išspausto piestoje, idant visuomet žibėtų lempa ²¹liudijimo padangtėje šiaupus užkabos, kuri pakabinta prieš liudijimą. Ją statys Aaronas ir jo sūnūs, kad žibėtų lig rytui Viešpaties akivaizdoje. Ta tarnystė bus amžina Izraelio sūnams per visas jų kartas

28. ¹Imk taip pat pas save iš Izraelio sūnų tarpo savo brolių Aaroną draug su jo sūnumis, kad jie man eitų kunigystės pareigas: Aaronas, Nadabas ir Abijus, Eleazaras ir Itamaras. ²Ir padarysi savo broliui Aaronui šventą apdarą šlovei ir pagražinimui. ³Ir sakysi visiems išmintingos širdies, kuriuos aš pripildžiau išmanymo dvasios, kad padarytų Aaronui apdarus, kuriuose pašvęstas man tarnautų. ⁴Apdarai gi, kuriuos padarys, bus šitie: krūtinės apdaras, antpetis, tunika, siaura drobinė jupa, nuometas ir juosta. Padarys šventus apdarus tavo broliui Aaronui ir jo sūnams, kad jie man eitų kunigystės pareigas. ⁵Ir ims auksą, mėlyną ir raudoną purpurą, dasyk dažytą karmazinę ir baltą ploną drobę

⁶Antpetį padarys iš aukso, mėlynos ir raudonos purpuros, dasyk dažyto karmazino ir baltos plonos suktinių linų siūlų drobės, audžiant įvairiomis spalvomis. ⁷Jis turės du galus, kurie savo kraštais sieks vienas kitą ties abiem šonais, taip kad pasidarys vienas apvalkalas. ⁸Pats gi aude-

— *Lempa.* Vienskaita padėta vietoje daugiskaitos, nes čia kalbama apie septynias žibintuvo lempas. — ²¹*Liudijimo padangtėje.* Žr paaišk 25,22

b) *Kunigų apdarai ir apeigos jų pašventime*

28,1-29,46. Be įsakymų apie padangtę ir jos rakandus Viešpats tuo pačiu metu duoda Mošei įsakymą apie naujos kunigijos paskyrimą, pamoko, kokie ir kaip reikės padaryti šventi apdarai vyriausiam ir kitiems kunigams, kurių pašventimo apeigos taip gi nuosakiai aprašomos. Minima dar čia vadinamoji nuolatinė auka

28. ¹Imk: atskirk. — ²*Apdarą.* Ebr t: apdarus. — *Šlovei ir pagražinimui.* Kunigų tarnyboje vartojami apdarai turėjo pašlovinti ir papuošti pačius kunigus, bet dar labiau turėjo šlovinti ir gražinti šventą jų tarnavimą Dievui, sužadindami žmonių širdyse pagarbą Dievui ir šv apeigoms, kuriomis jam buvo tarnaujama. — ³*Sakysi visiems...* Tie, kurie darys kunigams šventus apdarus, turės dvejopą savybę, įgimtą gabumą ir Dievo suteiktą išmanymą. — ⁴*Apdarai bus šitie.* Įvardijami čia apdarai buvo skiriami

vyriausiam kunigui; nepamirėta dar auksinė skardelė, nešiojama ant kaktos /žr 36 e/. Kadangi tokių apdarų dabar visai nebėra, tai jų pavadinimų išsivertimas savo kalbon yra nepigus dalykas, ir tik iš aprašymo galima gauti šioks toks supratimas apie pačius apdarus

⁶*Antpetį.* Ebr *'ephod*. Ką tas žodis reiškia, tikrai nežinia; gal priedangą. Iš aprašymo galima sau įsivaizdinti ephodą kaip mūsų dalmatiką ar dideliausius škaplerius, kurių trumputės juostelės buvo ant pačių pečių; vienas galas plačiai dengė krutinę ir siekė arti kelių, o kitas tokio pat ilgumo buvo ant nugaros. Po pažastimis šonai ephodo galo, buvusio ant krutinės, buvo sukabinti su šonais ju kito galo, dengusio nugarą. Taip darėsi ephodas truputį panašus į marškinius. Žydai ir dabar dėvi kartais trumpą apdarą, truputį primenantį čia aprašytą ephodą. — ⁷*Turės du galus,* kuriuodviejų vienas bus ant krutinės, o kitas dengs nugarą — *Sieks vienas kita:* po pažastimis ir lig pačiai apačiai. — ⁸*Pats gi audeklas...* Vulgata kartoja tą pat, kas pasakyta 6 eil. Visai kas kita yra ebr t, kurio prasmę taip galima išreikšti: Ir prie jo, ty, antpečio bus prisegtas aprišamasis kaspinas tokio pat darbo

klas ir visas išmarginimo darbas bus iš aukso, mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir baltų suktinių linų siūlų. ⁹Ir imsi du onikso akmenėlius ir juose įdrosi Izraelio sūnų vardus: ¹⁰šešis vardus viename akmenėlyje ir šešis kitus antrame, paeiliui kaip vienas po kito gimęs. ¹¹Kaip skaptoriai ir brangių akmenų drožėjai daro, taip įpjausi juose Izraelio sūnų vardus ir, įsodinęs akmenėlius į auksą, ¹²padėsi ant kiekvienos antpečio šalies kaip atminimo ženklą apie Izraelio sūnus. Ir Aaronas nešios jų vardus Viešpaties akivaizdoje ant abiejų pečių atminimo dėlei. ¹³Padarysi iš aukso taip pat sagtis, ¹⁴ir iš tyriausio aukso dvi grandinėles su sukabinėtais nareliais, kuriuodu įversi į sagtis

¹⁵Padirbdinsi taip pat ir ištartinę krūtinės apdarą, margai išauštą, kaip ir antpetis, iš aukso, mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir baltų suktinių linų siūlų. ¹⁶Jis bus keturkampis ir dvilinkas; kaip išilgai taip ir skersai jis turės sprindį ¹⁷ir jį apsodinsi keturiomis akmenėlių eilėmis. Pirmoje eilėje bus sardijus, topazijus ir smaragdus; ¹⁸antroje rubinas, saphiras ir jaspis; ¹⁹trečioje ligurijus, akhatas ir amethystas; ²⁰ketvirtoje khrisolitas, oniksas ir berilius. Jie bus įsodinti į auksą savo eilėse. ²¹Ant jų bus Izraelio sūnų vardai; dvylika vardų bus įpjauta; kiekviename akmenyje vardas vienos iš dvylikos giminių. ²²Krūtinės apdarui padarysi iš tyriausio aukso su supintais nariais grandinėles, ²³taip pat du auksiniu žiedu, kuriuodu pritaisysi prie dviejų augštutinių krūtinės apdaro kampų, ²⁴ir auksines grandinėles įversi į žiedus, esančius jo kampuose, ²⁵ir tų grandinėlių galus prisegsi sagtimis prie abiejų antpečio šalių ties krūtinės apdaru. ²⁶Padirbdinsi taip pat du auksiniu žiedu, kuriuodu pritaisysi prie žemųjų krūtinės apdaro kampų iš apačios toje pusėje, kuri

iš aukso... Taigi čia kalbama apie kaspiną, kuriuo buvo perrišamas antpetis, kad prisiglaustų prie kūno. Tas kaspinas turėjo būti padarytas iš tokio pat audinio, kaip ir antpetis. — ¹²*Antpečio šalies*. Akmenėliai matomai turėjo būti prisegti viršum pečių. — *Kaip atminimo ženklą*. Izraelio sūnų vardai akmenėliuose turėjo nuolat priminti Viešpačiui Izraelio protėvius, kad jis būtų maloningas jų palikuonims. Plg žem 29 e; 30,16 ir k. — ¹⁴*Įversi į sagtis*. Tos grandinės turėjo tikriausiai pagražinti kraštus skylės, per kurią, užsidedant antpetį, buvo įkišama galva; todėl josėjo aplink kaklą ir darė tarsi apikaklę.

¹⁵*Krūtinės apdarą*. Ebr to apdaro vardas *Khošen*; bet ką jis reiškia, nežinia; spėjiojama, kad tą pat, ką ir gražumas, papuošalas. Vadinamas jis dar ištartinėmis krūtinės apdaru, nes jį buvo įdėta *urim* ir *thummim* [žr 30 e], su kurių pagalba vyriausias kunigas gaudavo iš Dievo nutarimus arba atsakymus į savo klausimus, taigi patirdavo Dievo ištarmes. Krūtinės apdaras

buvo tai dvilinkai sudėtas gražaus audeklo rėželis sprindžio ilgumo ir platumo, bent kiek primenęs savo išvaizda dabar vartojamą, kunigui einant pas ligonius, bursą. Jo viršutiniai kampai, turėjusieji auksinius žiedus, buvo prisegti auksinėmis grandinėlėmis prie antpečio tose vietose, kur buvo du onikso akmenėliu su Izraelio sūnų vardais; prie dviejų žemyn nusvirusių kampų buvo taip pat auksiniai žiedai, prisiūti ne iš viršaus, bet iš apačios, toje krūtinės apdaro pusėje, kuri nematoma akims buvo prisiglaudus prie ephodo; į žiedus buvo įverta mėlyna juostelė, kurios galai buvo prisegti prie žiedų, buvusį ant ephodo ties pažastimis. — ¹⁷*Sardijus*... Veik visi brangių akmenėlių vardai paimti iš LXX vertimo. Kokie tie akmenėliai tikrumoje buvo, dabar, amžių bėgyje pasikeitus vardams, sunku sužinoti. Matomai tokiuos pat akmenėlius matė šv Jonas dangiškosios Jerusaleės pamatuose. Žr Apr 2,119,20. — ²²*Krūtinės*... Aprašoma, kaip viršutiniai krūtinės apdaro kampai turėjo būti prisegti

prisiglaudžia prie antpečio. ²⁷Ir vėl du kitu auksiniu žiedu, kurie turi būti pritaisyti prie abiejų antpečio šonų žemai, kur yra apatinis sujungimas, kad krūtinės apdaras galėtų būti sukabintas su antpečiu. ²⁸Ir bus sumezgta mėlyna juosta antpečio žiedai su krūtinės apdaro žiedais, kad dailus sumezgimas pasiliktų tvirtas, ir kad krūtinės apdaras negalėtų būti atskirtas nuo antpečio. ²⁹Ir Aaronas nešios Izraelio sūnų vardus ištarminiame apdare ant savo krūtinės, kada eis į šventyklą, kaip amžiną atminimo ženklą Viešpaties akivaizdoje. ³⁰O į įstarminių krūtinės apdarą įdėsi Mokslą ir Tiesą; tai bus ant Aarono krūtinės, kai jis eis Viešpaties akivaizdon; ir nešios ant savo krūtinės Izraelio sūnų teismą Viešpaties akivaizdoje visuomet

³¹Padarysi taip pat antpečiui visą mėlyną jupą, ³²kurios viduryje iš viršaus bus skylė galvai įkišti, o aplinkui ją austinė atsiūlė, kaip paprastai būna rūbų pakraščiuose, kad veikiai neplyštų. ³³O prie apatinės jupos siūlės padarysi aplinkui iš mėlynos ir raudonos purpuros ir dusyk dažyto karmazino tarsi granatinius obuolėlius, perpintus varpeliais, ³⁴taip kad būtų auksinis varpelis ir granatinis obuolėlis, ir vėl kitas auksinis varpelis ir granatinis obuolėlis. ³⁵Ir apsiliks Aaronas eidamas savo tarnystę, kad girdėtųsi skambėjimas, kada įeina į šventyklą Viešpaties akivaizdon ir išeina, ir kad nenumirtų

³⁶Padarysi iš tyriausio aukso skardelę, kurioje įpjausi auksakalio darbu: Šventumas Viešpačiui! ³⁷Ją pririši mėlynu kaspinu, ir bus ant kunigiško nuometo, ³⁸ties vyriausiojo kunigo kakta. Ir Aaronas nešios visus Izraelio sūnų nusikaltimus visose jų dovanose ir atnašose, kurias jie aukoja ir pašvenčia. O skardelė bus visuomet ant jo kaktos, kad Viešpats jam būtų maloningas. ³⁹Išausdinsi taip pat siaurą jupą iš baltų plonų lininių siūlių; padarysi ir kunigišką nuometą iš baltos plonos drobės ir juostą su dailiais išiuvinėjimais

prie antpečio. Žr paaišk 15 e. —

²⁶*Padirbānsi taip pat...* Paaiškinama, kaip apatinis krūtinės apdaro kraštas turėjo būti pririštas prie žiedų ant ephodo. Iš ebr t 27 eil paaiškėja, kad einantieji nuo krūtinės apdaro kaspino galai turėjo būti pririšti prie žiedų ant ephodo toje vietoje, kur jo šonai buvo susiglaudę ir perrišti ant kulšių, ir kad patys žiedai buvo ant ephodo kaspino. — ³⁰*Mokslą ir Tiesą.* Ebr *urim* ir *thummim*. Jei tuodu žodžiu yra ebr kilmės, tai juodu turėtų reikšti: šviesybės ir tobulybės pilnybė. Matomai tai buvo dalykai jau seniau Izraeličių vartojami ir visiems žinomi, nes čia neduodama jokio jų aprašymo. Bet kokia buvo jų išvaizda, nežinojo tikrai ir LXX vertėjai. Tiek aišku kad *urim* ir *thummim* buvo Izraeličių tarpininkaujant vyriausiam kunigui, Dievo nutarimus. — *Teismą*, ty, krūtinės apdarą su *urim* ir *thummim*,

su kurių pagalba gaunami buvo Dievo nutarimai

³¹*Antpečiui mėlyną jupą*: ilgą lig blauzdų iš raudonai mėlynų siūlų išaustą apdarą /ebr *me'il*/, ant kurio buvo uždedamas antpetis. —

³³*Granatinius obuolėlius*: kamuolėlius, turėjusius granatų obuolių išvaizdą. —

³⁵*Kad girdėtųsi skambėjimas...* Girdėdami skambėjimą žmonės galėjo mintimi sekti vyriausiąjį kunigą, įeinantį į švenčiausiąją padangtės dalį. Plg Ekl 45,10.11. — *Kad nenumirtų*: kad nebūtų verti mirties bausmės dėl Dievo įsakymo peržengimo

³⁶*Skardelė*. Ebr *tsits*, žiedas, lapas. Tai buvo svarbiausia kunigiško nuometo dalis. Įrašas joje *qodeš la Yhvh* turėjo priminti kaip pačiam vyriausiam kunigui, taip ir visai tautai vieną iš svarbiausių tiesų. — ³⁷*Ant kunigiško nuometo*. Kokią išvaizdą turėjo tas kunigų apdaras, nepaaiškinama; tik žem 39 e liepiama padaryti jį iš baltos plonos drobės.

⁴⁰Toliau padarysi Aaronu sūnams drobines jupas ir juostas ir kuni-
giškus nuometus, kad tai būtų šlovei ir pagražinimui, ⁴¹ir visais šitais
apdaraais apvilksi savo brolių Aaroną ir draug su juo jo sūnus. Ir visų
pašventinsi rankas, ir juos pašvęsi, kad man eitų kunigystės pareigas.
⁴²Padarysi ir drobines kelnės, kad pridengtų jų kūno nuogumą nuo kul-
šių lig strėnų; ⁴³ir dėvės jas Aaronas ir jo sūnūs, kai eis į liudijimo padangtę,
ar kai artinsis prie altoriaus, kad tarnautų šventykloje, kad būdami nusil-
kaltę nenumirtų. Tas įstatas bus amžinas Aaronui ir jo palikuonims po jo

29. ¹Bet ir tai padarysi, kad jie man būtų išvesti kunigais. Imk iš
bandos veršį ir du avinų be kliaudos, ²ir neraugintos duonos, ir ragaišio
be raugo, apšlakstyto aliejumi, taip pat papločių be raugo, apipiltų alie-
jumi; visa tai padarysi iš kvietinių miltų; ³ir sudėjęs pintinėje atnašausi;
o be to veršį ir du avinų. ⁴Aaroną ir jo sūnus pastatys prie liudijimo pa-
dangtės angos; o apiplovęs tėvą kartu su jo sūnumis vandenimi, ⁵ap-
vilksi Aaroną jo apdaraais, tai yra balta ir mėlyna jupa, antpečių ir krū-
tinės apdaru, ir tai apjuosi juosta; ⁶ir jam ant galvos uždėsi kunigišką
nuometą, o ant nuometo šventąją skardelę, ⁷ir išpils į jam ant galvos te-
pamojo aliejaus ir tuo būdu jis bus pašvestas. ⁸Liepsi prieiti taip pat jo
sūnams, ir apvilksi drobinėmis jupomis ir apjuosi juosta, ⁹būtent Aaroną
ir jo sūnus, ir jiems uždėsi kunigiškus nuometus ir bus man kunigais amži-
nai tarnystei. Pašventinę jų rankas, ¹⁰atvesi veršį ties liudijimo padangtę,

Kun 9,2

Kun 1,3

Gal jis buvo panašus į dabar varto-
jamus Rytų kraštuose turbanus. —
³⁸*Nešios... nusikaltimus.* Kada Israė-
laičiai bus nusikaltę, nesilaikydami
visų įstatymų apie jų atnašų auk-
ojimą, tai jiems bus dovanota dėl
vyriausiojo kunigo, kurs buvo fi-
gūra Jėzaus Kristaus. — ³⁹*Siaurą
jupą.* Buvo tai balti drobiniai marš-
kiniai ilgi lig riešų, su rankovėmis,
užsivelkami tiesiog ant kūno. —
Juosta. Ji buvo marga

⁴⁰*Aarono sūnams.* Pasakoma pa-
prastų kunigų apdarų pavadinimas.
— *Kunigiškus nuometus.* Ebr t jie
vadinami ne taip kaip vyriausiojo
kunigo nuometas; matomai jie kuo
nors nuo jo skyrėsi. — ⁴¹*Pašventinsi
rankas.* Ebr t: patepsi ir pripildysi
rankas ir juos pašventinsi. Tai tu-
rėjo reikšti, 1/ kad jie buvo pašvęsti
kunigais, 2/ kad jiems buvo suteikta
tam tikra valdžia ir 3/ kad jie buvo
išskirti iš tautos tarpo. — ⁴²*Drobines
kelnės.* Jos nebuvo laikomos šventu
apdaru. — ⁴³*Nenumirtų* Žr aug 35 e

29. ¹*Tai padarysi...* Duodama pa-
mokymas apie apeigas, laikytinas
šventinant Aaroną ir jo sūnus kuni-
gais. — ⁴*Apiplovęs.* Tam tikra praus-
tuvė buvo prie pat Padangtės an-
gos. Žr 30,18. Liepiant Mošei, rei-

kėjo apsiplauti gal tik rankos, kojos
ir galva. Tai buvo pirmoji pašventi-
nimo apeiga. Apsiplovimas draug
su auka už nuodėmę turėjo reikšti
apsivalymą nuo nuodėmių per tikrą
už juos gailestį. — ⁵*Apvilksi...* An-
tra pašventinimo apeigų dalis —
apsivilkimas kunigiškais rūbais. —
⁷*Išpils...* Trečia apeigų dalis —
patepimas šventu aliejumi. — ⁸*Liepsi
prieiti...* Ketvirta apeigų dalis —
Aaronu sūnų apvilkimas. — ⁹*Bus
man kunigais...* Kadangi išventinimui
kunigais priderėjo rankų aliejumi
patepimas, su kuriuo jungėsi rankų
pripildymas /žr 24 e/, tai tas pate-
pimas čia tikriausiai išreikštas žo-
džiais: *bus man kunigais...* Rankų
patepimu suteikiama pats kunigys-
tės laipsnis, pripildymu gi duodama
kunigiška valdžia /atnašauti aukas
ir vykdyti kitas kunigų pareigas/. —
Pašventinęs... Ebr t: ir pripildysi
Aaronu ranką ir jo sūnų rankas.
Šitie ž tikriausiai priklauso pirm jų
esančiam sakiniui. — ¹⁰*Atvesi veršį...*
Penkta apeigų dalis ir tai svarbiausia
— aukos už išventinamuosius kuni-
gais. Jos turėjo būti ketveriopos.
Reikėjo paaukoti veršį, kad būtų
permaldauta už nuodėmę; — avi-
nas Dievui pagarbinti; taipgi avi-

Kun 3,3

Aaronas ir jo sūnūs uždės jam ant galvos rankas, ¹¹ir jį papjausi Viešpaties akivaizdoje, prie liudijimo padangtės angos. ¹²Ir ėmęs veršio kraujo patepsi savo pirštu ant altoriaus ragų, likusį gi kraują išliesi prie jo pašaknies. ¹³Ir imsi visus taukus, pridengiančius vidurius, ir kepenų tinklą, ir du inkstus, ir ant juodviejų esančius taukus, ir paaukosi, sudegindamas ant altoriaus. ¹⁴Veršio gi mėsa, kailį ir mėšlus sudeginsi lauke už stovyklos, nes tai yra auka už nuodėmę. ¹⁵Imsi taip pat vieną aviną, ant kurio galvos Aaronas ir jo sūnūs uždės rankas. ¹⁶Jį papjovęs, imsi jo kraujo ir išpilsi aplink altorių. ¹⁷Patį gi aviną sukaposi į gabalus; o apiplautus jo vidurius ir kojas sudėsi ant supjaustytos mėsos ir ant jo galvos; ¹⁸ir paaukosi visą aviną, sudegindamas ant altoriaus; tai yra atnaša Viešpačiui ir auka, kurios kvapas jam labai malonus. ¹⁹Imsi taip pat kitą aviną, ant kurio galvos Aaronas ir jo sūnūs uždės rankas; ²⁰jį papjovęs, imsi jo kraujo ir patepsi ant Aarono ir jo sūnų dešinės ausies pakremslės ir ant dešinės rankos nykščio ir ant didžiojo dešinės kojos piršto, ir išliesi kraują ant altoriaus aplinkui. ²¹O ėmęs kraujo, kurs yra ant altoriaus, ir tepamojo aliejaus, apšlakstysi Aaroną ir jo apdarus, sūnus ir jų apdarus. Ir pašventinęs juos ir jų apdarus, ²²imsi iš avino riebumą, uodegą ir taukus, apdengiančius vidurius, ir kepenų tinklelį, ir abudu inkstu, ir ant jų esančius taukus ir dešinį petį, — nes tai yra pašventimo avinas, — ²³ir vieną duonos kepalą, aliejumi apšlakstyta ragaiši, paplotį iš neraugintų duonų pintinės, padėtos Viešpaties akivaizdoje, ²⁴ir visa padėsi ant Aarono ir jo sūnų rankų ir taip pašventinsi pakeliant Viešpaties akivaizdoje. ²⁵Ir visa atimsi iš

nas Dievui padėkoti ir pagaliau auka susidedanti iš duonos. — *Dės jam ant galvos rankas...* Šita apeiga reiškia, kad atnašaujantis auką nori ją atiduoti Dievui užuot savęs, kad jį pagarbintų, ar kad jam padėkotų ir naujų malonių išmestų, ar kad permaldautų už nuodėmes. — ¹²*Patepsi...* Altoriaus ragų patepimas aukos krauju reiškė sandoros patvirtinimą /plg 24,8/. — ¹³*Imsi visus...* Įvardijami čia dalykai buvo laikomi geriausiomis dalimis gyvulyje. — ¹⁴*Veršio gi mėsa...* Tas sudeginimas už stovyklos buvo figūra Jėzaus Kristaus miršančio už Jerusaleš sienų. Plg Žyd 13, 11, 12 2 Kor 5, 21. — ¹⁵*Imsi taipgi...* Čia aprašomos turėamosios aukos apeigos. Ji visa turėjo būti sudeginta ant altoriaus. Ebr ji buvo vadinama *'olah*. — *Labai malus.* Žr Prad 8, 21. — ¹⁶*Kitą aviną.* To avino aukojimas panašus į paprastas dėkojimo aukas. Čia jis priklauso kunigiško pašventinimo apeigoms; todėl ir aukojamas gyvulys yra vadinamas ebr *'el hammillu'im*, pripildymo /pašventinimo/, ty įgaliojimo, arba kunigiškos valdžios suteikimo avinu /žr 22.26 e/. — *Patepsi ant... ausies pakremslės... nykščio...* Ausies pak-

remslės patepimas turėjo pamokyti, kad kunigas visuomet turi noriai klausyti Dievo įstatymo; rankos nykščio —, kad jo darbai turi sutikti su jo įstatymu, ir didžiojo kojos piršto — kad jam visuomet reikia vaikščioti Dievo įstatymo keliais. — ²¹*Ir pašventinęs juos.* Ebr t: ir bus pašventintas jis ir jo apdarai ir draug su juo sūnūs ir jų apdarai. — ²²*Riebumą:* riebiausias dalis, kurios tuojuo įvardijamos /uodegą ir.../. — *Petį.* Ebr. ž *šog* paprastai reiškia šlaunį; tokią prasmę jis turi tikriausiai ir čia. Paprastose dėkojimo aukose ta dalis tekdavo aukojančiam kunigui; šitame atsitikime ji skiriama sudeginti. — ²⁴*Pašventinsi pakeliant...* Ebr t: *henaphthah... thenuphah*, siūbuosi siūbavimu. Taigi, čia kalbama apie ypatingą aukos pakėlimo būdą, visai panašų į tą, koks daromas šventose Mišiose, kuomet ostija ir kielikas pakeliami augštyr ir jais daroma kryžiaus ženklas. Anot rabinų padavimu, pakelta ant rankų auka reikėjo patraukti iš rytų pusės į vakarus, o paskui iš šiaurės į pietus. Dėlėi tokios apeigos taip pakeliamos ant rankų aukos dalys toliau ebr t vadinamos siūbavimo petimi ir krūtine. — ²⁵*Sude-*

jų rankų ir sudeginsi ant altoriaus kaip deginamąją auką, kad būtų meliausias kvapas Viešpaties akivaizdoje, nes tai jo atnaša. ²⁶Iš avino, kuriuo bus pašvęstas Aaronas, imsi taip pat krūtinę ir ją pašventinsi, pakeliant Viešpaties akivaizdoje, ir tai bus tavo dalis. ²⁷Pašventinsi taip pat pašvęstą krūtinę ir petį, kurį atskyrei iš avino, ²⁸kuriuo pašvęsta Aaronas ir jo sūnūs. Tai bus dalis amžina teise Aaronui ir jo sūnams iš Izraelio sūnų, nes tai yra pirmonės ir pradžia jų dėkojimo aukų, kurias atnašauja Viešpačiui. ²⁹Šventą gi apdarą, kuriuo naudosis Aaronas, po jo turės jo sūnūs, kad jame būtų patepami, ir būtų pašventinamos jų aukos. ³⁰Septynias dienas juo vilkės tas iš jo sūnų, kurs jo vieton bus įstatytas vyriausiuoju kunigu, ir kurs eis liudijimo padangtėn, kad tarnautų šventykloje. ³¹O ėmęs pašventinimo aviną, išvirsį jo mėsą šventoje vietoje; ³²ir ją valgys Aaronas ir jo sūnūs. Taip pat pintinėje esančias duonas jie valgys liudijimo padangtės prieangyje, ³³kad tai būtų atnaša, kuria Dievas permaldaujamas, ir kad aukojančių rankos būtų pašventintos. Svetimasis jų nevalgys, nes jos šventos. ³⁴O jei liktų iš pašvęstos mėsos ar iš duonos lig rytui, liekanas sudeginsi ugnyje; nebus valgoma, nes pašvęsta. ³⁵Visa, ką tau įsakiau, padarysi su Aaronu ir jo sūnumis. Septynias dienas šventinsi jų rankas, ³⁶ir permaldauti už nuodėmę kasdien aukosi veršį. Ir paaukojęs permaldavimo auką, apvalysi altorių ir patepsi jį, kad jis vėl būtų pašventintas. ³⁷Septynias dienas valysi ir šventinsi altorių, ir jis bus labai šventas; kiekvienas, kurs jo prisiliestų, bus pašventintas. ³⁸Štai ką darysi ant altoriaus: aukosi visuomet kasdien du metiniu avinėliu, ³⁹vieną avinėlį rytą ir vieną vakare; ⁴⁰dešimtą dalį miltų apšlakstytų

Kun 8,31; 24,9;
Mt 12,4

Sk 28,3

ginsi ant altoriaus... Ebr t: tai padegęs, padarysi smilkymą ant altoriaus viršum deginamosios aukos, kad būtų... Nebuvo tai deginamoji auka 'olah, tik turėjo būti susmilkyta toje pačioje vietoje, kur ką tik degė 'olah ir gal dar nebuvo visai baigus degti. — ²⁶Iš avino, kuriuo... Ebr t: ir imsi iš pašventinimo avino krūtinę, kuri priklauso Aaronui, ir ją pakelsi siūbuojant Viešpaties akivaizdoje, ir tai teks tau. Kalbama čia ne apie visą krūtinę, bet tik apie vieną jos pusę, gal dešiniąją. Ji paskesnėse aukose turėjo tekti Aaronui, bet šituo atvėju skiriama pačiam Mošei, nes jis dabar atlieka kunigo pareigas. — ²⁷Pašventinsi taipgi pašvęstą... Ebr t: pašventinsi siūbavimo krūtinę ir pakėlimo petį/antrąją krūtinės pusę ir kairįjį petį, arba, tikriau sakant šlaunį ebr šoq/, kurių dviejų ana buvo siūbuota, o tasai pakeltas iš pašventinimo avino, iš to kas pridera Aaronui, ir iš to kas pridera jo sūnams; ir tai teks Aaronui ir jo sūnams amžinu įstatu iš Izraelio vaikų, nes tai pakėlimo duoklė; ir bus iš Izraelio sūnų pakėlimo duoklė

iš jų dėkojimo aukų; jų pakėlimo duoklė Viešpačiui, ty, dovana, atnašaujama Viešpačiui, kurią jis nuo savęs paskiria Aaronui ir jo sūnams. — ³²Valgys Aaronas... Avino mėsos dalis, skiriama čia valgyti Aaronui ir jo sūnams jo pašventinimo dieną, paskiauo turėjo tekti patiems aukotojams. — ³³Kad tai būtų... Ebr t: ir jie valgys tai, per ką įvyko jų apvalymas, pripildant jų rankas ir juos pašventinant. — Svetimasis: kas nepriklauso Aarono šeimai. — ³⁶Septynias dienas. Svarbiausios apeigos būtų atliktinos jau pirmą dieną, bet pridėtinės turės tęstis septynias dienas, taip kad tik aštuntą dieną Aaronas su sūnumis jau patys galės aukoti kitų atnašas Dievui /plg Kun 9,1.7/

³⁸Aukosi visuomet... Tai turėjo būti vadinamoji deginamoji nesiliaujanti auka /ebr 'olath thamid/, susidedanti iš kruvinos ir nekruvinos atnašos. — ³⁹Vakare. Ebr t: tarp dviejų vakarų. Taip pat 41 eil. Plg 12,6. — ⁴⁰Dešimtą dalį — ephos; todėl vieną gomorą. Žr 16,16.36 — hino. Jis buvo lygus šeštai ephos daliai. Aukojamas vynas buvo išliejamas aplink

išspaustu aliejumi, kurio saikas būtų ketvirta hino dalis ir tiek pat vyno liejamai aukai draug su vienu avinėliu. ⁴¹Kitą gi avinėlį aukosi vakarop tuo pačiu būdu, kaip daroma rytmetinė auka, ir taip, kaip pasakėme, kad būtų meilus kvapas. ⁴²Tai auka Viešpačiui, aukotina amžinai per jūsų kartas prie liudijimo padangtės angos Viešpaties akivaizdoje, kur aš nužengsiu kalbėtis su tavim. ⁴³Tenai duosiu Izraelio sūnams įsakymus, ir altorius bus pašvęstas mano šlove. ⁴⁴Pašventinsiu ir liudijimo padangtę draug su altoriumi ir Aaroną su jo sūnumis, kad man eitų kunigų pareigas. ⁴⁵Ir gyvensiu tarp Izraelio sūnų ir būsiu jų Dievas. ⁴⁶Ir jie žinos, kad aš Viešpats, jų Dievas, kurs juos išvedžiau iš Egipto žemės, kad pasilikčiau jų tarpe, aš Viešpats, jų Dievas

30. ¹Padirbsi taip pat iš akacijos medžio altorių smilkalams deginti, ²turintį vieną mastą ilgumo ir platumo, tai yra keturkampį, ir dviem mastais augštą. Iš jo išeis ragai. ³Aptrauksi jį tyriausiu auksu: viršų, šonus ir ragus. Padarysi jam auksinį vainiką aplinkui, ⁴ir po du auksiniu žiedu po vainiku prie dviejų šonų, kad į juos būtų įvertos kartelės ir altorius būtų nešiojamas. ⁵Taip pat ir karteles padarysi iš akacijos medžio ir paausinsini. ⁶Ir pastatysi altorių prie užkabos, pakabintos prieš liudijimo skrynią ties maldytuve, kuria uždegiamas liudijimas, kur tau kalbėsiu. ⁷Ir Aaronas degins ant jo rytą skaniai kvepiantį smilkalą; kada taisys lempas, jis jį uždegs, ⁸ir kai jas statys vakarop, uždegs jį kaip amžiną smilkymo auką Viešpaties akivaizdoje per jūsų kartas. ⁹Neaukosite ant jo kitaip pataisyto smilkalo, nei atnašų, nei aukų ir nedarysite liejamų aukų. ¹⁰Vieną kartą metuose Aaronas ant jo ragų atliks permaldavimą; jis permaldaus ant jo su aukos už nuodėmę krauju kartą metuose per jūsų kartas. Jis bus švenčiausias Viešpačiui

¹¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei tardamas: ¹²Kada imsi skaityti Izraelio sūnus, kiekvienas duos užmokestį už savo sielą Viešpačiui, ir ant jų neateis sloga, kai bus suskaitomi. ¹³Štai ką duos kiekvienas įeinąs į skaičių:

Sk 1,2

Kun 27,25; Sk 3,47; Ez 45,12

altorių. — ⁴¹*Kaip daroma...* Ebr t: su tokia pat, kaip rytą, duonos auka ir vyno auka. — ⁴²*Auka*, — deginamoji auka. — *Amžinai*: kolei Sen Test sandora pasiliks tvirta. Tos aukos vietą paėmė Nauj Test be palyginimo prakilnesnė šv Mišių auka. — ⁴³*Tenai duosiu...* Ebr t: ten nužengsiu pas Izraelio sūnus

c/ *Pabaiga įsakymų apie Dievo tarnybai skirtus dalykus*

30,1-31,18. Po pamokymų apie kunigų šventinimą duodami dar kairieji įsakymai apie dalykus priderančius Dievo tarnybai. Taigi čia liepiama padirbdinti auksinis smilkymo altorius, paimti iš visų užaugusių Izraeličių pagalvis šventyklos reikalams, padaryti praustuvę, duodami pamokymai apie tepamojo aliejaus ir smilkalų padarymą, nu-

rodomi asmenys, kurie padirbs padangtę su visais jos priedais, ir panaujinamas įstatas apie šabato šventimą

30. ¹*Smilkalams deginti*. Tai turėjo būti taipgi nuolatinė auka Dievui. — ²*Ragai*. Plg 27,2. — ³*Viršų, šonus...* Ebr t *gag* — dangtis. Viršutinė stalo lenta nebuvo akyta, ir smilkalai ne ant jos pačios buvo deginami, bet padėtame ant jos auksiniame smilkytuve. Plg Žyd 9,4. — *Vainiką*. Ebr *zer*, juostelė. Plg 25,11,24. — ⁶*Prie uždangos*: šventojo padangtės dalyje. — ¹⁰*Aaronas... atliks...* Permaldavimo dieną. Žr Kun 16,14,15

¹²*Duos užmokestį...* Be tų dovanų, kurios turėjo būti sudėtos savo valia. Žr 25,2... — ¹³*Puse tokio siklio...* Arti 3 lit Lietuvos pinigais. Religinis siklis svėrė 14,55 gramų. — *Šešiojų*. Ebr *gerah*, pupa, grūdas. Jis buvo vertas 12 centų. ¹⁶*Atminimas apie*

pusę tokio siklio, koks priimtas šventykloje. Siklis turi dvidešimt šeštokų. Pusė siklio bus aukojama Viešpačiui. ¹⁴Visi, kuriems suskaitant bus dvidešimt ar daugiau metų, duos mokestį. ¹⁵Kaip turtingas, taip ir beturtis duos nedaugiau ir nemažiau kaip pusę siklio. ¹⁶Israėlio sūnų sudėtus pinigų atiduosi liudijimo padangtės reikalams, kad tai būtų atminimas apie juos Viešpaties akyse, ir kad jis pasigailėtų jų sielų

¹⁷Viešpats kalbėjo Mošei ir sakė: ¹⁸Padirbdinsi taip pat varinę praustuvę prausimuisi su jos pastovu ir ją pastatysi tarp liudijimo padangtės ir altoriaus. Įpylus vandens, ¹⁹Aaronas ir jo sūnūs mazgos joje savo rankas ir kojas, ²⁰kai turės įeiti į liudijimo padangtę ir tada gaus artintis prie altoriaus, idant ant jo aukotų smilkalus Viešpačiui, ²¹kad kartais nenuvirtų. Tai bus amžinas istatas jam ir jo palikuonims per visas kartas

²²Viešpats kalbėjo Mošei, ²³tardamas: Imk kvepalų: pirmosios ir rinktinės miros penkis šimtus siklių ir pusę tiek kinamomo, tai yra du šimtu penkias dešimtis siklių, taip pat kvepiančios nendrės du šimtu penkias dešimtis siklių, ²⁴kasijos gi penkis šimtus siklių tokio svarumo, koks priimtas šventykloje, ir vieną hiną aliejaus iš alyvmedžio; ²⁵ir padarysi šventą tepamąjį aliejų, tepalą padarytą vaistininčių būdu, ²⁶ir juo patepsi liudijimo padangtę ir sandomos skrynią, ²⁷ir stalą su jo rakandais, žibintuvą su jo priedais, smilkymo ²⁸ir aukų altorius ir visus prietaisus priderančius jų tarnybai. ²⁹Pašventinsi visa ir bus labai šventa; kas jų prisiliestų, bus pašventintas. ³⁰Patepsi Aaroną ir jo sūnus ir juos pašventinsi, kad man eitų kunigystės pareigas. ³¹Taip pat Israėlio sūnams sakysi: Tas tepamasis aliejus bus man šventas visose jūsų kartose. ³²Žmogaus kūnas juo nebus tepamas, ir kito sudėto iš tokių pat dalių nedarysite, nes jis yra pašventintas ir jums bus šventas. ³³Kuris tokį pat padarytų, ir kuris iš jo duotų pašaliečiui, bus išdildytas iš savo tautos

³⁴Viešpats tarė Mošei: Imk kvepalų: miros sakų ir onikso, ir gero kvapo galbano, ir labai perregimų sakų, visų vienokių svarą; ³⁵ir padarysi smilkalą, sumaišytą vaistininčių būdu, rūpestingai išmaišytą ir tyrą ir verčiausią pašventinimo. ³⁶Ir visa sutrynęs į smulkiausius miltelius, padėsi iš jo ties liudijimo padangte, toje vietoje kur tau rodysiuos. Smilkalas bus

juos: tarsi jų nuolatinė malda į Viešpatį, kad jis atsimintų savo tautą ir būtų jai maloningas

²⁸*Rinktinės miros.* Ebr *mor-deror*, varvančios miros. Taip buvo vadinama labai brangios miros medžio sultys, kurios savaime varva iš medžio be jo žievės įpjovimo. — *Penkis šimtus.* Vienas siklis svėrė 14,55 gr, todėl 500 svėrė daugiau 7 kg. — *Kinamomo.* Gal tai buvo sultys gaunamos iš kvepiančios žievės medžio, dabar vadinamo laurus cinnamomum. — *Kvepiančios nendrės.* Ebr ji vadinama *kaneh*. — ²⁴*Kasijos.* Ebr *kiddah*. Gal ir tai buvo sultys iš medžio žievės, kvepiančios panašiai į kinamomo žievę. — *Vieną hiną.* Žr 29,40.

³⁴*Miros sakų.* Ebr *nataph*, pažodžiui tai kas varva. Buvo tai nežinia

kokio medžio sultys, varvančios ir tuoju kietėjančios. — *Onikso.* Ebr *šekheleth*. Paprastai spėliojama, kad taip buvo vadinamos susuktos gėdelės ar dėžės straičių rūšies, randamos Raudonojo jūroje. — *Galbano.* Ebr *khebenah*. Spėliojama, kad tai buvo sakai augalo dabar vadinamo ferula galbaniflua. — *Permatomų sakų.* Ebr *lebonah*. Buvo tai tikriausiai Arabijos sakai, paprastai vartojami smilkalams. Renkami pavasarį turi rausvą spalvą ir laikomi menkesniais; gaunami gi rudenį visai balti ir permatomi. — ³⁵*Rūpestingai išmaišytą.* Ebr *mēmullakh*. Tas ž anot daugelio galįs reikšti taipgi: pasūdyta druska. Taigi į smilkalus gal buvo dedama druskos taip pat, kaip ir į kitas aukas. — ³⁶*Ties liudijimo padangte.* Matomai

jums labai šventas. ³⁷Tokio mišinio nedarysite savo reikalams, nes tai pašvesta Viešpačiui. ³⁸Kiekvienas, kuris sau pasidarytų tokį pat, kad jo kvapu naudotųsi, žus iš savo tautos

31. ¹Viešpats kalbėjo Mošei tardamas : ²Štai aš įvardžiai pavadinau Huro sūnaus Urijo sūnų Beseleėlį iš Judo giminės ³ir jį pripildžiau Dievo dvasios, išminties, proto ir kiekvieno amato mokslo, ⁴kad apsvarstytų visa, kas dailiai galima padaryti iš aukso, sidabro, vario, ⁵marmoro, brangių akmenų ir įvairaus medžio ; ⁶ir daviau jam padėjėją Akhisamekho sūnų Ooliabą iš Dano giminės ; ir kiekvieno sumaningojo širdin įdėjau išminties, kad darytų visa, ką tau įsakiau, ⁷sandoros padangtę, ir liudijimo skrynią, ir ant jos esančią maldytuvę, ir visus padangtės rakandus, ⁸ir stala su jo priedais, tyriausio aukso žibintuvą su jo priedais, ir altorius smilkymo ⁹ir deginamųjų aukų, ir visus jų rykus, praustuvę su jos pastovu, ¹⁰šventus tarnystės apdarus kunigui Aaronui ir jo sūnams, kad savo pareigas eitų šventuose apdaruose, ¹¹tepamąjį aliejų ir kvepiančius smilkalus šventyklai ; visą, ką tau įsakiau, jie padarys

Aug 20,8 ; Ez 20,12

¹²Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ¹³Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk : Žiūrėkite, kad laikytumėte mano šabata, nes tai yra ženklas tarp manęs ir tarp jūsų per jūsų kartas, kad žinotumėte, jog aš Viešpats, kurs jus pašventinu. ¹⁴Sergėkite mano šabata, nes jis jums šventas ; kas jį suteptų, mirte numirs ; kas dirbtų jame darbą, to siela žus iš jo tautos tarpo. ¹⁵Šešias dienas dirbsite darbą ; septintoje dienoje yra šabatas, šventas poilsis Viešpačiui ; kiekvienas, kurs tą dieną dirbtų darbą, numirs. ¹⁶Izraelio sūnūs tesergi šabata ir jį tešvenčia savo kartose. Jis yra amžina sandora ¹⁷tarp manęs ir Izraelio sūnų ir nuolatinis ženklas ; nes Viešpats per šešias dienas padarė dangų ir žemę ir septintoje liovėsi dirbęs. ¹⁸Bai gęs kalbėti Viešpats davė Mošei Sinajaus kalne dvi akmenines liudijimo plokštes, parašytas Dievo pirštu

Prad 2,2

Pak 9,10

Apd 7,40

32. ¹Tauta, matydama Mošę užtrunkant nužengti nuo kalno, susirinkus aplink Aaroną, tarė : Skubėk, padaryk mums dievus, kurie eitų pirm mūsų, nes mes nežinome, kas atsitiko Mošei, kurs mus išvedė iš

čia kalbama apie smilkalus, deginamus ant auksinio smilkalų altoriaus, taigi šventoje padangtės dalyje ties liudijimo skrynia. Plg eil 6-8

^{31.} ²*Įvardžiai pavadinau.* Taigi pats Dievas buvo išrinkęs ir paskyręs Beseleėlį, kad jis būtų vyriausioju vedėju visų padangtės darbų ; tuo tikslu buvo jį apdovanojęs ypatingomis savo malonėmis, kad pasiremdamas augščiau duotais nurodymais apie Dievo tarnybai skirtus dalykus, įstengtų kiekvieną iš jų padaryti pagal Dievo mintį ir gerai pritaikintų visas smulkmenas, kurios negalėjo būti tiksliai apribotos. Ypatinga Dievo pagalba buvo suteikta ir kitiems darbininkams. — ⁶*Marmoro, brangių akmenų...* Anot ebr t : kad drožtų įsodinamuosius akmenėlius ir atliktų dailidžių darbus

¹³*Tai yra ženklas...* Kaip kitų Dievo įsakymų laikymas darė Izraeličius vieno tikrojo Dievo išpažinėjais ir garbintojais, taip šabato laikymas turėjo būti aiškus ir visiems regimas ženklas, kad jie tą Dievą laiko tikru savo karaliumi ir Viešpačiu, o save ypatinga jo nuosavybe. Tuo ženkle Izraeličiai skyrėsi ir tebesiskiria labai matomai nuo visų kitų tautų. Lygiai skirtinas ženklas yra krikščionims N Test Viešpaties diena, ty, sekmadienis. — ¹⁴*Mirte numirs.* Žr Sk 15,35. — *Žus iš jo tautos :* nebepriklausys Izraelio tautai

5. Sandoros sulaužymas ir jos atnaujinimas

32,1-34,34. Izraeličiai, ilgai nesulaukdami Mošės nuo kalno, nuli-

Egipto žemės. ²Aaronas jiems tarė : Imkite iš jūsų žmonių, sūnų ir dukterų ausų auksinius auskarus ir atneškite pas mane. ³Ir tauta padarė, ką buvo liepęs, ir atnešė auskarus prie Aarono. ⁴Tasai ėmęs juos ištirpino ir iš jų nuliedino veršį. Ir jie tarė : Štai tavo dievai, Izraeli, kurie tave išvedė iš Egipto žemės. ⁵Tai pamatęs Aaronas pastatė prieš jį altorių ir per šauklį paskelbė tardamas : Rytoj Viešpaties iškilmė. ⁶Ir atsikėlė rytą aukojo deginamąsias aukas ir dėkojimo atnašas, ir tauta susėdo valgyti ir gerti, ir atsikėlė žaisti

Ps 105,19

1 Kor 10,7

⁷O Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė : Eik, nužengk ; tavo tauta, kurią išvedei iš Egipto žemės, nusidėjo. ⁸Veikiai atstojo nuo kelio, kurį jiems parodėi. Jie sau nusiliedino veršį ir jį pagarbino ; jam aukojo aukas ir tarė : Šitie yra tavo dievai, Izraeli, kurie tave išvedė iš Egipto žemės. ⁹Ir Viešpats dar sakė Mošei : Matau, kad tai kieto sprando tauta ; ¹⁰leisk man, kad mano rūstybė užsidegtų prieš juos, ir kad juos sunaikinčiau, ir pada-

Pak 9,12

3 Kar 12,28

Žem 33 3 ; Pak 9,13

dino sau auksinį veršį. Įrūstintą tuomi tautos pasielgimu Dievą Mošė stengiasi permaldauti, sugrįžęs nuo kalno nubaudžia nusikaltėlius, eina vėl į kalną ir toliau maldauja, kad Viešpats dovanotų nusikaltimą. Dievui sutikus atleisti kaltę, Mošė nori matyti Viešpaties veidą ; paskui gi gauna įsakymą padaryti naujas akmenines plokštes, o kai su jomis užžengia į kalną, Dievas panaujina suardytąją sandorą

32. ¹*Užtrunkant*. Iš tolesnio pasakojimo aišku, kad jau buvo praėję arti 40 d. kaip Mošė atsiskyrė nuo tautos. — *Padaryk mums dievus* Izraeličiai tikriausiai reikalavo, kad jiems Aaronas padarytų regimą paveikslą vieno tikrojo Dievo /*ēbr 'Elohim*/; nes kai buvo nulietas veršis ir Aaronas paskelbė, kad prie jo bus atlikta Yahvės /*Viešpaties*/ iškilmė, Izraeličiai tam pilnai pritarė. Be to šv Povilas /1 Kor 10,7/ aiškiai sako, kad ne visi Izraeličiai tuomet pasidavė stabmeldystei. Didžiausia tat kaltė buvo ta, kad jie, nežiūrėdami aiškaus Dievo uždraudimo, išdrįso daryti regimą jo paveikslą ir taip sunkiai nusidėdami sulaužė sandorą su Dievu. — ²*Imkite...* Netikėtai užkluptas tautos reikalavimais Aaronas ir neturėdamas gana drąsos papeikti nedorą sumanymą, mėgina sulaukyti žmones nuo jo įvykdymo ir tuo tikslu liepia atnešti labiausiai branginamus dalykus, turėdamas vilties, kad tauta jų pasigailės /Teod, Aug/. — ⁴*Nuliedino veršį*. Nuliedamas paveikslą Egiptiečių garbinamo jaučio Apiso, kurs vaizduoja saulės dievaitį Ra, Aaro-

nas gal vis dar manė, kad gal bent tuo būdu Izraeličiai, atsiminę Egiptą su jo vargais, išsižadės savo užsiėmimo ir nesutiks nulieto veršio garbinti ; bet veltui jis to laukė, nes jie be svyravimo vadina veršį savo dievais /arba tikriau, Dievu/, kurie juos išvedė iš Egipto. — ⁵*Pastatė... altorių...* Aaronas, norėdamas apsaugoti tautą nuo visiškos stabmeldystės, stato altorių, veršį paskelbia esant Yahvės paveikslu ir rengiasi švęsti jo iškilmę. — ⁶*Dėkojimo atnašas*. Su jomis buvo jungiami religiniai pokyliai. Plg 18,12 ; 24,5.11. Toks pokylis šitame atsitikime bežiūrint pavirto bjauriu sauvaliavimu

⁷*Tavo tauta*. Dievas nebenori laikyti Izraeličių savo tauta ir lyg kad užmiršta, kad jis pats buvo juos išvedęs iš Egipto. — ⁸*Veikiai atstojo*. Juo veikiau užmiršta Dievo geradarystės, juo didesnė buvo kaltė. — ¹⁰*Leisk man...* Kaip kitados Dievas apreiškė Abraomui įvyksiančią Sodomos prapultį, kad išgirstų iš jo maldos žodžius apie teisiuosius, taip ir čia Dievas numato, kad Mošė maldaus už nusikaltusią tautą ir nors rodosi draudžias tokią maldą, bet tikrumoje pats duoda progą užtarti /šv Grigal-Did/; jis draug išbando savo tarno meilę jo tautai, nes daro pažadą, kad, žuvus nusikaltėliams, pats Mošė galės tapti antru Abraomu. Mošė tačiau iš to bandymo išeis tikru pergalėtoju : jis neįieško savo išaugstinimo, o už tautą meldžiasi taip karštai, su tokiuo gyvu tikėjimu ir pasitikėjimu, kad Dievo rūstybė atsileidžia ir baisi bausmė bent dalimi pašalinama

Sk 14,13; Ps
105,23

Prad 12,7; 15,7;
48,16

ryčiau iš tavęs didelę tautą. ¹¹O Mošė maldavo Viešpatį, savo Dievą, tardamas: Kodėl, Viešpatie, tavo rūstybė sukilsta prieš tavo tautą, kurią išvedei iš Egipto žemės, su didele galybe ir stipria ranka? ¹²Meldžiu, kad nesakytų Egiptiečiai: Išvedė juos apgaulingai, kad užmuštų kalnuose ir išnaikintų nuo žemės; teatsileidžia tavo rūstybė ir duokis permaldaujamas už tavo tautos nedorybę. ¹³Atsimink savo tarnus, Abraomą, Isaoką ir Israėlį, kuriems pats per save prisieki tardamas: Padauginsiu jūsų palikuonis kaip dangaus žvaigždes ir visą šitą žemę, apie kurią kalbėjau, duosiu jūsų palikuonims, ir valdysite ją visuomet. ¹⁴Ir Viešpats davėsi permaldaujamas, kad nedarytų pikta, kurį norėjo daryti savo tautai

¹⁵Ir Mošė sugrįžo nuo kalno, nešdamas savo rankoje dvi liudijimo plokštes, abipusiai aprašytas. ¹⁶Kaip plokštės, taip ir jose įrėžtas raštas buvo Dievo darbas. ¹⁷O Jošue, išgirdęs šūkaujančios tautos triukšmą, tarė Mošei: Karo šauksmas girdisi stovykloje. ¹⁸Tasai atsakė: Tai ne šauksmas raginančiųjų į kovą, ir ne klyksmas skatinančių bėgti, bet veikiau dainuojančiųjų balsus aš girdžiu. ¹⁹Prisiartinę prie stovyklos, jis išvydo veršį ir šokius. Jį pagavo toks pyktis, kad išmetė iš rankos dvi plokštes ir jas sudaužė prie kalno pašlaitės. ²⁰Ir nutvėręs veršį, kurį buvo pasidarę, sudegino ir sutrynė į dulkes, kurias subėrė vandenin, ir iš jo davė gerti Israėlio sūnams. ²¹Ir tarė Aaronui: Ką tau padarė šita tauta, kad ant jos užvedei didžiausią nuodėmę? ²²Tasai jam atsakė: Tenesirūstina mano valdovas, nes tu žinai tą tautą, kad ji greitai daryti pikta. ²³Jie man tarė: padirbk mums dievus, kurie eitų pirm mūsų, nes kas atsitiko tam Mošei, kurs mus išvedė iš Egipto žemės, mes nežinome. ²⁴Aš jiems tariau: kas iš jūsų turi aukso? Jie atnešė ir man davė; aš jį ėmečiau ugnin ir išėjo šitas veršis

²⁵Mošė tat matydamas tautą esant apnuogintą /nes Aaronas buvo ją apiplėšęs dėl nešvankaus darkesio ir pastatęs nuogą tarp neprietelių/, ²⁶ir stovėdamas stovyklos vartuose tarė: Jei kas yra Viešpaties, tesusijungia su manim. Ir susirinko prie jo visi Levio sūnūs, ²⁷kuriems jis tarė: Tai sako Viešpats, Israėlio Dievas: Kiekvienas vyras teapsijuosia kalaviju aplink savo strėnas. Eikite stovyklos viduriu išilgai nuo vartų lig vartų, ir kiekvienas teužmuša savo brolių ir prietelių ir artimą. ²⁸Ir Levio sūnūs padarė, kaip Mošė buvo pasakęs, ir tą dieną krito apie dvidešimt

¹⁷Jošue, išgirdęs... Plg aug 24,13. 14. — ¹⁹Sudaužė prie kalno... plokštės buvo padarytosios sandoros ženklas. Pamatęs savo akimis, kad tauta buvo tą sandomą suardžiusi, Mošė sudaužo ir Dievo duotąjį jos ženklą, kaip nebeturintį tikro pagrindo. — ²⁰Nutvėręs veršį... Trumpai pasakoma, ką Mošė padarė su veršium, nenurodant laiko, kada jis buvo sutrupintas. Aaronas nulietasai veršis tikriausiai buvo ne visas iš aukso, bet dalimi medinis, tik iš visų pusių aptrauktas aukso; todėl įmestas ugnin galėjo degti; ištirpintas gi aukso buvo sutrupintas į mažiausius gabalėlius ir kartu su pelenais įmestas prie Sinajaus kalno tekančion upėn /plg Pak 9,21/. — ²¹Tarė Aaro-

nui. Mošė laiko jį kalčiausiu, nes jam buvo pavadęs sergėti tautą;

²⁶Esant apnuogintą... Apnuoginimas čia reiškia tikriausiai atėmimą ginklų, nes paprastai dalyvaujan tieji pokyliuose atsirišdavo ir padėdavo nuošaliai visus savo ginklus. —

²⁸Levio sūnūs. Levio giminės buvo tuomet 22 su viršum tūkstančiai žmonių; bent pusė jų galėjo nešioti ginklus. Jų padangtės gal buvo visai arti kalno, kur turėjo būti pastatytas ir veršis; todėl Levitai galėjo pasiimti savo ginklus pirma, negu kiti suprato, ką Mošė rengiasi daryti. — ²⁷Savo brolių ir... Liepiama išžudyti visus dalyvaujančius žaidimuose be jokio pasigailėjimo, nors tai būtų artimiausieji asmenys. —

tris tūkstančius žmonių. ²⁹Ir Mošė tarė : Jūs pašventėte šiandien savo rankas Viešpačiui, kiekvienas savo sūnuje ir brolyje, kad jums būtų duotas palaiminimas

³⁰Sekančią gi dieną Mošė kalbėjo tautai : Nusidėjote didžiausia nuodėme ; užžengsiu pas Viešpatį, gal jį kaip nors permaldausiu už jūsų nusikaltimą. ³¹Ir sugrįžęs pas Viešpatį tarė : Šita tauta, pasidarydama sau auksinius dievus, labai nusidėjo. Bet aš maldauju, kad atleistum jiems tą kaltę ; o jei ne, išdildyk mane iš knygos, kurią parašei. ³³Viešpats jam atsakė : Kas man nusideda, tą išdildysiu iš mano knygos. ³⁴Tu gi eik ir vesk tą tautą, kur aš tau sakiau. Mano Angelas eis pirm tavęs. O kai laikas ateis, aš juos nubausi už jų nuodėmę. ³⁵Taigi Viešpats ištiko tautą už nusikaltimą dėl veršio, kurį Aaronas buvo padaręs

33. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei tardamas : Eik, traukis iš šitos vietos tu ir tavo tauta, kurią išvedei iš Egipto žemės, į šalį apie kurią prisiekiau Abraomui, Isaokui ir Jokubui, sakydamas : Aš ją duosiu tavo palikuonims. ²Aš siųsiu pirm tavęs Angelą, kad išmesčiau Kananiečius ir Amoriečius, ir Hetiečius ir Peresiečius, ir Heviečius, ir Jebusiečius, ³ir kad tu įeitumei į žemę, plūstančią pienu ir medum ; pats tačiau neiesi su tavim, kadangi tu esi kieto sprando tauta ; kad kartais nesunaikintum tavęs kelyje. ⁴Tauta, išgirdus tuos skaudžius žodžius, labai nuliūdo ir nė vienas nepasipuošė savo paprastais pagražinimais. ⁵Ir Viešpats tarė Mošei : Kalbėk Izraelio sūnams : Tu esi kietsprandė tauta ; jei dar kartą eičiau draug su tavim, aš tave sunaikinsiu. Jau dabar nusiimk savo papuošalus, kad žinočiau, ką turiu su tavim padaryti. ⁶Izraelio tat sūnūs nusiėmė nuo savęs savo papuošalus prie Horebo kalno

⁷Taip pat Mošė ėmė ir ištiesė padangtę toli už stovyklos ir ją praminė vardu Sendoros Padangtė. Ir visi žmonės, kurie turėdavo kokį klausimą,

Prad 12,7

Aug 32,34 ; Pak 7,22 ; Još 24,11
Aug 32,9 ; Pak 9,13

²⁸Apie 23... Ebr t ir visuose kituose vertimuose, išskyrus Vulg, skaitome : Apie tris tūkstančius žm. — ²⁹Pašventėte šiandien... Anot ebr t : pripildykite šiandien savo rankas Viešpačiui. Mintis šitos eil gal tokia : Atneškite savo rankomis dovanas, kad būtų paaukotos ne veršiui, bet Viešpačiui už jūsų sūnus ir jaunesnius brolius, kad visi jūsų palikuonys laimėtų Viešpaties palaiminimą ir būtų pašaukti jo šventon tarnybon prie padangtės

³¹Auksinius dievus. Tikriau : auksinį dievą. — ³²Išdildyk mane iš knygos. Kaip žemės karaliai savo tarnų turėdavo ypač artimųjų sąrašus, taip ir Dievas įvaizdinamas turįs tam tikrą knygą, kurion buvo įrašytas Mošės vardas. Izraeličių tautos vadas nori verčiau būti išbrauktas iš tos knygos, ty, numirti, negu matyti Dievą įrūstintą ant jo išrinktosios tautos. — ³⁴Mano angelas. Nebe sendoros angelas [žr 23,20], bet paprastas angelas žadamas tau-

tai vadovu, nes sulaužyta sandora dar neatnaujinta. — O kai laikas ateis. Viešpats nenurodo aiškiau tos keršto dienos, ir paminėta sek eil bausmė gal įvyko tik vėliau. — ³⁵Taigi Viešpats... Šita eil gal vėlesnio laiko priedas

33. ¹Eik, traukis... Plačiau išreikiama, kas pasakyta aug 32,3. — ⁵Jau dabar nusiimk... Ką Izraeliai buvo padarę savaime, reikšdami gailesį dėl jiems paskelbto Viešpaties nutarimo, tai liepiama daryt ir toliau, nes nuo jų atgailos pareis tolesnis jų likimas

⁷Sendoros padangtė. Ebr 'ohel moe'ed, susitikimo padangtė. Tikroji sendoros padangtė dar nebuvo padaryta ; čia gi kalbama apie Mošės padangtę, kurioje jis kaip tautos vadas priimdavo ateinančius pas jį su visokiais klausimais, matomai skirtina nuo padangtės, kurioje gyveno jo šeima. Padangtės perkėlimas už stovyklos turėjo įvaizdžiai parodyti, kad sandora su Dievu tebėra

išeidavo iš stovyklos pas Sandoros Padangtę. ⁸Kai Mošė eidavo padangtėn, visi žmonės pakildavo, ir kiekvienas, stovėdamas savo padangtės angoje, sekdamas jį akimis, kolei neįeidavo padangtėn. ⁹O jam įėjus į Sandoros Padangtę, debesies šulas nusileisdavo ir stovėdavo prie angos ir kalbėdavosi su Moše. ¹⁰Visi matydami, kad debesies šulas stovėjo prie padangtės angos, pakildavo ir atiduodavo pagarbą iš savo padangčių angos. ¹¹Ir Viešpats kalbėjosi su Moše veidas į veidą, kaip paprastai žmogus kalbasi su savo prieteliu. Ir jam grįžtant į stovyklą, jo tarnas, Nuno sūnus, jaunikaitis Jošue, neatstodavo nuo padangtės.

¹²O Mošė tarė Viešpačiui: Liepi išvesti šitą tautą ir man nepasakai, ką žadi siųsti draug su manim, ypač kad pasakei: Aš tave pažinau įvardžiai, ir radai malonę mano akyse. ¹³Jei tat radau malonę tavo akyse, parodyk man savo veidą, kad tave pažinčiau ir rasčiau malonę tavo akyse; žiūrėk, jog šie žmonės yra tavo tauta. ¹⁴Ir Viešpats tarė: Aš pats eisiu pirm tavęs, ir duosiu tau poilsį. ¹⁵Mošė tarė: Jei tu pats neisi priekyje, nesiųsk mūsų iš šitos vietos. ¹⁶Juk iš ko kito aš ir tavo tauta galėsime žinoti, kad radome malonę tavo akyse, jei ne iš to, kad su mumis eisi, idant įsigytumėm šlovę visose tautose, kurios gyvena žemėje.

¹⁷O Viešpats tarė Mošei: Ir tą prašymą, kurį išreiškėi, patenkinsiu, nes radai pas mane malonę, ir tave patį aš pažįstu įvardžiai. ¹⁸Jis tarė: Parodyk man savo šlovę. ¹⁹Viešpats atsakė: Aš tau parodysiu visa, kas gera ir garsiai išgarsiu prieš tave Viešpaties vardą. Ir pasigailėsiu, ko

sugriauta. Tą pat reiškia ir debesies šulo persikėlimas prie ištistos toli už stovyklos padangtės /9 e/. —

⁸Visi žmonės pakildavo... Įvairiais pagarbos ženklais Mošei tauta stengėsi išreikšti savo troškimą grąžinti sau įrūstintojo Dievo malonę. —

¹¹Veidas į veidą... Viešpats kalbėjosi su Moše be tarpininko pagalbos iš buvusio prie padangtės debesies, tačiau Mošė nematė Dievo veido. Dėl tų betarpiškų pasikalbėjimų pati vieta buvo vadinama susitikimo padangte.

¹²Mošė tarė Viešpačiui — viename iš aug minėtų pasikalbėjimų. — Aš tave pažinau įvardžiai... Kada Viešpats buvo pasakęs šituos ž. Mošei, niekur nėra parašyta šv Rašte. Pažinimas įvardžiai reiškia išrinkimą iš visos daugybės tarpo ir apdovanojimą ypatingomis malonėmis ir prietelyste. — ¹³Parodyk man savo veidą. Ebr t: parodyk man tavo kelią, ty, tavo sumanymus, ką iš tikrųjų nori padaryti su tauta. — Kad tave pažinčiau... Kad žinočiau tavo valią. Veido parodyti Mošė mels tik paskiau /e 18 ir tol/. — Žiūrėk, jog šie žmonės... Anot ebr t: veizdėk, kad šitie žmonės yra tavo tauta. — ¹⁴Mano veidas eis...

Geriau: mano asmuo, arba: aš pats. Dievas leidžia save permaldauti ir sutinka vėl pats vesti tautą. — Duosiu tau poilsį, įvesdamas į žadėtąją žemę, kuri ne kartą šv Rašte yra vadinama Poilsiu. — ¹⁵Jei tu pats neisi priekyje... Mošė čia regisi vėl meldžias to paties, kas jau ką tik buvo pažadėta; todėl daugelis aiškintojų mano, kad šitoje teksto vietoje eil sukeistos vietomis. Kiti gi /Symon/ vėl mano, kad 14 eil Viešpats pažadėjo eiti tautos priekyje, o Mošė tuo nesitenkindamas, 15 eil maldauja, kad Viešpats eitų tautos tarpe. Tas ėjimas kartu su tauta taip rūpėjo Mošei, kad jis dar sykį paskiau panaujino savo prašymą /34,9/. — ¹⁸Parodyk man savo šlovę. Pabrąšintas Dievo maloningumu, Mošė dabar nori išsvysti jo veidą ne debesimi uždengtą, bet atvirai visoje šlovėje. Dievas sutinka suteikti ir tą malonę, bet tik dalimi. — ¹⁹Aš tau parodysiu... Ebr t: aš padarysiu, kad mano gerumas praeitų pro tave ir šauksiu įvardžiai: Yahvė ties tavim. — Ir pasigailėsiu... Žadėdamas naują malonę Dievas primena Mošei, kad jis visai laisvai suteikias savo malones, išrinkdamas vieną ir kitą aplenkdamas.

norėsiu, ir būsiu maloningas tam, kurs man įtikis. ²⁰Ir dar tarė: Negalėsi matyti mano veido, nes žmogus negali manęs matyti ir likti gyvas. ²¹Ir vėl tarė: Štai vieta prie manęs! Atsistosi ant uolos. ²²Kai mano šlovė eis pro šalį, tavo pastatysiu uolos plyšyje ir pridengsiu savo dešine, kolei nepraeisiu. ²³Po to atimsiu savo ranką, ir matysi mane iš užpakalio, mano gi veido negalėsi matyti

34. ¹⁰Paskui tarė: Nusitašyk sau dvi akmenines plokštes, kaip pirmosios, ir jose aš parašysiu žodžius, kuriuos turėjo tavo sudaužytosios plokštės. ²Rytą būk prisirengęs tuojau užžengti į Sinajaus kalną ir stovėti su manim kalno viršūnėje. ³Nė vienas su tavim teneužžengia ir nė vieno tenesimato visame kalne. Taip pat jaučiai ir avys tenesigano ties kalnu. ⁴Jis tat nusitašė iš akmens dvi plokštes, kokios buvo pirma, ir, atsikėlęs nakčia, užėjo į Sinajaus kalną, kaip Viešpats jam buvo įsakęs, nešdamasis su savim plokštes. ⁵Viešpats nužengė debesyje. Mošė radosi šalia jo. Jis šaukėsi į Viešpaties vardą. ⁶Ir šiam pro jį praeinant jis tarė: Valdove, Viešpatie, gailestingasis ir maloningasis, kantrusis, gerasis ir ištikimasis Dieve. ⁷Tu sergi gailestingumą tūkstančiams; tu atleidi neteisybę, nusikaltimus ir nuodėmes; tavo akyse tačiau nė vienas nėra iš savęs nekaltas; tu baudi už tėvų neteisybę sūnus ir vaikaičius lig trečiajai ir ketvirtajai kartai! ⁸Ir Mošė skubiai nusilenkė iki žemei ir kniūbščias pagarbindamas, ⁹tarė: Jei radau malonę tavo akivaizdoje, Viešpatie, maldauju, kad eitumei draug su mumis /nes tauta yra kietsprandė/, ir kad atimtumei mūsų neteisybes bei nuodėmes ir mus paveldėtumei!

¹⁰Viešpats atsakė: Aš, visiems matant, padarysiu sandorą ir darysiu ženklus, kokių niekuomet neregėta žemėje ir jokiose tautose, kad šita tauta, kurioje esu, matytų, jog tai, ką aš darysiu, yra baisus Viešpaties darbas

¹¹Sergėk visa, ką šiandien tau įsakau. Aš išvarysiu tavo akivaizdoje Amoriečius ir Kananiečius, Hetiečius ir Pereziečius, Heviečius ir Jebusiečius. ¹²Žiūrėk, kad kada nors nesueitum į prietelystę su anos žemės

Pak 10,1; Jer 32,18; Ps 142,2;
Pak 5,9

Pak 5,2; Jer 32,40

Plg Rom 9,15. — ²⁰Negalėsi matyti... Maraus žmogaus akys negali be pavojaus žiūrėti į visą dieviškos didenybės skaistumą. Plg Prad 19,21. — ²³Ir atimsiu... Iš čia paaiškėja, kad Dievas teikėsi pasirodyti Mošei žmogaus išvaizdoje ir Mošei buvo leista jį matyti jau praėjusį, todėl ne veidas į veidą, bet tik iš užpakalio

^{34.} ¹Nusitašyk... Pirmosios plokštės buvo paties Dievo padarytos Žr 32,13 ir k — ⁶Radosi šalia jo, — ant uolos toje vietoje, kurią Viešpats buvo nurodęs. Žr 33,21.22. — ⁶Valdove, Viešpatie... Vulg vert šituos žodžius ištaria Mošė; tikrumoje gi jie yra paties Dievo /žr Sk 14,17.../, kurs taip vykdė savo pažadą 33,19. Todėl prisilaikant ebr t 6 e reiktų išversti taip: ir

Yahvė praėjo pro jį ir tarė: Yahvė, Yahvė! Dievas mielaširdingas ir maloningasis, kantrus ir didžiai gailestingas, ir ištikimas; jis laiko mielaširdystę tūkstančiams, dildo kaltybes, nusikaltimus ir nuodėmes, nors ir nepalieka jų be baismės: už tėvų neteisybę baudžia sūnus ir tt. — ⁹Maldauju, kad eitumei... Ir svarbiausią savo gyvenimo vandenį Mošė neužmiršta išrinktosios tautos, maldauja dar kartą, kad Dievas vėl eitų Israėlaičių tarpe ir atnaujintų su jais sandorą. Ta karšta ir ištverminga malda išklausoma /10 e/

¹¹Sergėk visa... Viešpats, atnaujindamas sandorą, primena jos sąlygas. Tiesa, ne visos jos čia surašytos, bet iš pasakojimo aišku, kad Dievas jas visas pakartojo. — ¹³Statu-

gyventojais, nes tai tau prapultį atneš. ¹³Priešingai, sugriauk jų altorius, sutrupink statulas ir girias iškirsk. ¹⁴Negarbink svetimo dievo, nes Viešpats turi pavydžiojo vardą: jis yra pavydusis Dievas. ¹⁵Nedaryk sandoros su anų kraštų žmonėmis, kad kas nors iš jų, paleistuvavę su savo dievais ir pagarbinę jų stabus, nepasikviestų tavęs jų aukų valgyti. ¹⁶Neimsi savo sūnūms žmonių iš jų dukterų, kad jos, pačios paleistuvavusios, neatvestų ir tavo sūnų į paleistuvystę su jų dievais

¹⁷Nedirbsi sau lietinių dievų. ¹⁸Laikysi neraugintų duonų iškilme. Septynias dienas valgysi neraugintas duonas, kaip tau įsakiau, naujų vaisių mėnesio metu; nes pavasario mėnesyje išejai iš Egipto. ¹⁹Visi vyriškos lyties, kurie atveria iščią, bus mano. Iš visų gyvulių, kaip iš jaučių taip iš avių, bus mano. ²⁰Asilo pirmgimį atpirksi avinu; o jei jo neišpirksi, jį užmuši. Pirmgimius tavo sūnus atpirksi; nepasirodysi mano akivaizdoje tuščiomis rankomis. ²¹Šešias dienas dirbsi; septintą dieną laisies aręs ir pjovęs. ²²Darysi savaičių, tai yra pirmųjų piūties vaisių šventę, o taip pat javų suvalymo, metams baigiantis, iškilme. ²³Tris kartus metuose visi tavo vyriškiai pasirodys visagalinčiojo Viešpaties, Israėlio Dievo, akivaizdoje. ²⁴Kada būsiu atėmęs tautas iš po tavo akių ir išplėtęs tavo ribas, nė vienas netykos tavo žemės, tau einant ir pasirodant tris kartus metuose, Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje. ²⁵Neaukosi mano atnašos kraujo su ragu; ir nieko neliks iki rytui iš Paskhos iškilmės aukos. ²⁶Tavo žemės vaisių pirmones atnašausi Viešpaties, tavo Dievo, namuose. Nevirsi ožio ko jo motinos piene

²⁷Viešpats tarė Mošei: Užsirašyk sau šituos žodžius, kuriais ir su tavim ir su Israėliu padariau sandorą. ²⁸Jis tat buvo tenai su Viešpačiu keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų; nevalgė duonos ir negėrė vandens; ir Viešpats parašė plokštėse dešimtį sandoros žodžių. ²⁹Nužengdamas nuo Sinajaus kalno, Mošė nešėsi dvi liudijimo plokštes ir nežinojo, kad iš jo veido dėl pašnekėsio su Viešpačiu ėjo spinduliai. ³⁰Aaronas ir Israėlio sūnūs, matydami spindintį Mošės veidą, bijojo prie jo prisitarti. ³¹Tik jam pašaukus, Aaronas, ir visi bendruomenės vadaai atėjo pas jį. Ir jis jiems kalbėjo. ³²Po to susirinko prie jo visi Israėlio sūnūs; jis jiems isakė visa, ką buvo girdėjęs iš Viešpaties Sinajaus kalne. ³³Baigęs pašnekėję, jis užsidėjo sau ant veido gaubtę. ³⁴Įeidamas prie Viešpaties ir su juo kalbėdamas ją nusiimdavo, kolei vėl neišeidavo, ir tuomet kalbė-

las. Ebr *matstsebah*, akmeninis šulais. — *Girias*. Ebr *'ašerim*. Galėjo būti ir visos girios paskirtos stabmeldystei. Bet kad bent ne visur žodžiu «*ašerim*» pavadintos šventos girios, aišku jau iš to, jog *ašerim* galėjo stovėti ant altoriaus ar po šakotu medžiu. Plg Teis 6,25 ir k. — ¹⁴*Negarbink...* Plg 20,5 ir k. — ¹⁵*Kad paleistuvavę...* Stabmeldystė dažnai šv Rašte vadinama paleistuvavimu ar svetmoteryste

¹⁸*Naujų vaisių mėnesio*. Ebr *'abib*. Plg 24,14... — ²²*Savaičių...* Sekminės ir Padangčių šventė. Plg 23,16

²⁷*Užsirašyk sau šituos žodžius*: Visa, kas pasakyta 12-26 eil. —

²⁸*Ir Viešpats parašė*. Nors Vulg nėra ž Viešpats, tačiau nėra jokios abėjonės, kad pats Viešpats parašė Mošės padarytose plokštėse Dešimtį Įsakymų, nes pats tai buvo pažadėjęs 1 e ir apie tai aiškiai liudija kitur pats Mošė. Žr Pak 10,1... — ²⁹*Nuo jo veido... ėjo spinduliai*. Vulg ir kai kurie kiti vertimai, per daug tiksliai laikydamies ebr ž, ėjusius nuo Mošės veido spindulius pavadino ragais ir tuo būdu davė menininkams progą vaizdinti Israėlaičių vadą su dviem ragais kaktose. Bet tikrumoje buvo tai spinduliai, kurie turėjo aiškiai parodyti ir nuolat priminti Israėlaičiams, kad Mošė

Aug 23,32; Pak 7,2

3 Kar 11,2

Aug 13,2. 12; 22,29

Aug 23,15
Aug 23,17;
Pak 16,16

Aug 23,18.19
Aug 23,19

Aug 24,18; Pak 9,9.18; 4,13

2 Kor 3,13

davo Israėlio sūnams visa, kas jam būdavo įsakyta. ³⁵Jie matydavo, kaip išeinančio Mošės veidas spindėdavo; bet jis, kiek kartų jiems kalbėdavo, vis užsidengdavo savo veidą

35. ¹Mošė, surinkęs visą Israėlio sūnų minią, jiems tarė: Štai ką Viešpats liepė padaryti: ²Sešias dienas dirbsite darbus; septinta diena bus jums šventa, šabatas, Viešpaties poilsio diena; kas dirbtų joje darbą, bus užmuštas. ³Nekursite ugnies šabato dienomis visuose savo butuose. ⁴Mošė kalbėjo visai Israėlio sūnų miniai: Štai įsakymas, kurį Viešpats davė, tardamas: ⁵Atskirkite pas save Viešpačiui pirmones. Kiekvienas laisva valia ir savaime teatnašauja jas Viešpačiui: aukso, sidabro ir vario, ⁶mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir baltos plonos drobės, ožkų plaukų, ⁷raudonai dažytų avinų kailių ir mėlynų kailių, akacijos medžio, ⁸aliejaus lempoms žibinti ir tepalui padaryti ir skanaus kvapo smilkalų, ⁹onikso akmenėlių ir perlų antpečiui ir krūtinės apdarui pagražinti. ¹⁰Kas tik iš jūsų yra išmintingas, teateina ir tedaro, ką Viešpats liepia: ¹¹būtent: padangtę, ir jos dangalą ir apvalkalą, žiedus ir lentas su kartimis, baselius ir pakojus; ¹²skrynią ir jos kartis, maldytuvę ir užkabą, kuri prieš ją bus pakabinta; ¹³stalą su kartimis ir rykais ir padėtinėmis duonomis; ¹⁴žibintuvą žiburiams laikyti, jo rykus ir lempas, ir aliejų žibinti; ¹⁵smilkalų altorių ir kartis, tepamąjį aliejų ir smilkalus iš kvepalų; užkabą padangtės angai, ¹⁶deginamųjų aukų altorių, jo varinę narinę su jo kartimis ir rykais, praustuvę ir jos ramstį; ¹⁷prieangio užkabą su šulais ir pakojėmis, užkabą prieangio įėjime; ¹⁸padangtės ir prieangio baselius su jų virvelėmis; ¹⁹apdarus, vartojamus tarnaujant šventykloje, vyriausiojo kunigo Aarono ir jo sūnų drabužius, kuniškių pareigų atlikimui

Aug 25,2

²⁰Tuomet visa Israėlio sūnų daugybė, išsiskirsčiusi iš po Mošės akių, ²¹nedelsdami sunėšė su didžiausiu noru ir dievotumu Viešpačiui pirmones liudijimo padangtės darbui atlikti. Ko tik reikėjo Dievo tarnystei ir šventiems apdarams, ²²davė vyrai ir moterys: sagtis ir auskarus, žiedus ir apyrankes; visi auksiniai indai buvo atskirti kaip dovana Viešpačiui. ²³Kas tik turėjo mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino, baltos plonos drobės ir ožkos plaukų, raudonai dažytų ir mėlynų avinų kailių, ²⁴sidabro ir vario, ir akacijos medžio, tarnaujančio įvairiems reikalams, visa atnešė ir paaukojo Viešpačiui. ²⁵Bet ir sumaningos moterys davė, ką buvo suverpusios mėlynos ir raudonos purpuros ir karmazino gijų, ir plonų lininių siūlų, ²⁶ir ožkų plaukų, visa atiduodamos laisva valia. ²⁷Kunigaikščiai gi atnešė onikso akmenų ir perlų antpečiui ir krūtinės apdarui, ²⁸ir kvepalų, ir aliejaus lempoms žibinti ir tepalui padaryti, ir skaniausio kvapo smilkalams prirengti. ²⁹Visi vyrai ir moterys su dievotumu atnešė dovanas, kad būtų atlikti darbai, kuriuos Viešpats buvo įsakęs per Mošę. Visi Israėlio sūnūs atnašavo Viešpačiui savo valia

³⁰Tuomet Mošė tarė Israėlio sūnams: Štai Viešpats įvardžiai pašaukė Huro sūnaus Urio sūnų Beseleėlį iš Judo giminės, ³¹ir jį pripildė Dievo

Aug 31,2

kalbėjosi su Viešpačiu ir kad jo vardu duodavo tautai įsakymus. —

³³*Užsidėjo sau ant veido...* Iš šito veido užsidengimo šv. Povilas daro gražią išvadą, liečiančią N Test garbingumą. Žr 2 Kor 3,13...

6. *Padangtės ir jos rakandų padarymas.*

a) *Prisirengimas prie darbo*

35,1-36,7. Kada versio pagarbinimu suardyta sandora buvo atnaujin-

dvasios, išminties ir proto ir žinojimo, ir visokio mokslo, ³²kad apsvarytų ir padarytų visa, kas galima padaryti iš aukso, sidabro, ir vario, ³³o taip pat ištašant akmenis ir atliekant dailidės darbus. Visa, ką tik meinininkas gražaus sumanyti gali, ³⁴davė į jo širdį. Be to, dar pašaukė Akhi-samekho sūnų Ooliabą iš Dano giminės. ³⁵Abudu apdovanojo išmintimi, kad atliktų kaip medžio darbus, taip audimo iš įvairių gijų, ir taip pat išsiuvinėjimo mėlyna ir raudona purpura, dusyk dažytu karmazinu ir baltais lininiais siūlais; kad visa išaustų, parodydami taip pat ir kūrybinės dvasios

Aug 26,1

1 Kron 21,29

36. ¹Taigi Beseleėlis ir Ooliabas ėmėsi darbo su visais sumaningais vyrais, kuriems Viešpats buvo davęs išminties ir proto, kad mokėtų gražiai padaryti, ko reikėjo šventyklai, visa, kaip Viešpats buvo įsakęs. ²O Mošė pasišaukė juodu ir visus sumaningus vyrus, kuriems Viešpats buvo davęs išminties ir kurie savo noru apsiėmė dirbti darbą ³ir jiems padavė visas Izraelio sūnų dovanas. Šiems uoliai besidarbuojant, tauta kas rytą dar vis nešė savanoriškai dovanas. ⁴Todėl darbininkai buvo priversti nueiti ⁵ir sakyti Mošei: Tauta atnašauja daugiau nekaip reikia. ⁶Mošė tat liepė per šauklį garsiai paskelbti: Nei vyras, nei moteris tegul nieko nebeatnašauja šventyklos darbams. Ir taip liautasi atnašauti dovanas, ⁷nes buvo pakankamai sunėšta, ir net perdaug.

⁸Ir padarė išmanantieji padangtės darytojai iš baltos plonos suktinių siūlų drobės, iš mėlynos ir raudonos purpuros ir dusyk dažyto karmazino dešimtį dangalų, pagražintų vaizdais ir išaustų įvairiomis spalvomis. ⁹Kiekvienas jų buvo dvidešimt aštuonių mastų ilgumo ir keturių platumo; visų dangalų buvo vienoks didumas. ¹⁰Ir sujungė penkis dangalus vieną su kitu ir kitus penkis sujungė taip pat. ¹¹Be to, padarė mėlynas kilpas vienos sudėtinės uždangos pakraščiais iš abiejų šonų, ir taip pat pakraščiais kitos sudėtinės uždangos, ¹²taip kad kilpos būtų viena ties kita ir kad uždangos galėtų būti sujungtos. ¹³Nuliejo taip pat penkias dešimtis auksinių žiedų, kurie turėjo būti įkabinti į uždangų kilpas, kad pasidarytų viena padangtė.

ta, Mošė priminęs dar kartą įstatą apie šabato poilsio laikymą, kviečia vardan Viešpaties Izraelaičius prisidėti dovanomis ir darbu prie būsimos padangtės ir kitų Dievo tarnybai skirtų dalykų padarymo. Tauta taip noriai įvykdo tą pakvietimą, kad išrinktieji darbo vedėjai jaučiasi priversti rūpintis žmonių dosnumo sulaikymu

35. ²*Septinta diena bus jums šventa.* Mošė grįždamas prie pasakojimo apie padangtės padarymą kartoja įsakymą apie šabato šventimą, kad kam neateitų į galvą, būk galima jos nešvesti bent atliekant taip šventą darbą, kaip sandomos padangtės pastatymą. — ³*Atskirkite pas save...* Žr 25-28 skyr ir tol. — *Baslelius su jū virvelėmis...* Plg Sk 3,37; 4,32

³⁰*Viešpats įvardžiai...* Žr aug 31,2-6

b/ Darbų atlikimas

36,8-39,43. Aprašydamas darbo atlikimą, Mošė primena iš eilės visa, kas buvo padaryta. Pradedta pamėnimu dangalų, iš kurių reikėjo pastatyti pati padangtė, toliau kalba apie padarymą sandomos skrynios, stalo šventoms duonomis, žibintuvo, smilkymo altoriaus, tepamojo aliejaus ir smilkalų, deginamųjų aukų altoriaus, praustuvės ir prieangio, nurodo, kiek naujų suvartota visiems darbams, pagaliau mini šventų apdarų pagaminimą, antpečio, krūtinės apdaro, juopų, nuometų ir dar sykių suskaito visus padarytuosius dalykus. Darbo atlikimas kone visur pasakojama tais pačiais žodžiais, kaip aug 25 skyr ir tol buvo duotas pamokymas ir įsakymas

¹⁴Padarė ir vienuolika dangalų iš ožkų plaukų padangtės viršui apdengti. ¹⁵Kiekvienas dangalas buvo trisdešimt mastų ilgumo ir keturių mastų platumo; visi dangalai buvo vienokio didumo. ¹⁶Penkis iš jų sujungė atskirai ir šešis kitus vėl atskirai. ¹⁷Ir padarė penkias dešimtis kilpelių vienos sudėtinės uždangos pakraščiais ir penkias dešimtis kitos sudėtinės uždangos pakraščiais, kad abidvi galėtų būti sukabintos draug; ¹⁸taip pat ir penkias dešimtis sagčių, kuriomis būtų sukabintos dvi sudėtinės uždangos, kad iš visų uždangų pasidarytų vienas apsiaustas. ¹⁹Padarė taip pat padangtės apvalką iš raudonai nudažytų avinų kailių, ir viršuje to kitą dangtį iš mėlynų kailių

²⁰Iš akacijos medžio padarė lentas padangtei, kad ji jomis būtų stacionomis apstatyta. ²¹Kiekviena lenta buvo dešimt mastų ilgumo ir pusantro masto platumo. ²²Jos turėjo po du išsikišimu, kad viena su kita būtų galima sujungti. Taip buvo padarytos visos padangtės lentos. ²³Dvidešimt iš jų buvo dešiniam šonui, atgręžtam į pietus, ²⁴draug su keturiomis dešimtimis sidabrinių pakojų, kadangi kiekviena lenta turėjo po du pakoju po abiem kertėm prie šonų išsikišimų. ²⁵Taip pat tam šonui, kurs atgręžtas į šiaurę, padarė dvidešimt lentų ²⁶draug su keturiomis dešimtimis sidabrinių pakoju, po du pakoju kiekvienai lentai. ²⁷Iš vakarų gi, tai yra tam padangtės šonui, kurs atgręžtas į jūrą, padarė šešias lentas ²⁸ir dvi kitas kiekvienai padangtės sąsparai iš užpakalio, ²⁹kuriuodvi buvo sujungtos nuo apačios lig viršui ir darė su kitomis vieną sunėrimą, ³⁰kad būtų iš viso aštuonios lentos ir turėtų šešiolika sidabrinių pakoju, tai yra po du pakoju po kiekviena lenta. ³¹Be to, vieno ir kito šono lentoms laikyti ³²padarė po penkias kartis; ir kitas penkias kartis vakariniam padangtės šonui atgręžtam į jūrą. ³³Padarė dar kitą kartį, kuri eitų ties lentų viduriu nuo sąsparos lig sąsparai. ³⁴Pačias gi lentas paauksino, o jų pakojus nuliejo iš sidabro ir padarė joms auksinius žiedus, kad į juos galėtų būti įvertos kartys, kurias aptraukė auksine skarda

³⁵Padarė taip pat užkabą iš mėlynos ir raudonos purpuros, iš karmazino ir baltos plonos suktinių siūlų drobės, išaustos įvairiomis spalvomis ir dailiai pagražintą vaizdais; ³⁶o jai palaikyti padirbo tris paausnotus stulpelius su auksuotomis galvenomis ir su sidabriniais pakojais. ³⁷Ir padangtės įėjimui padarė užkabą iš mėlynos ir raudonos purpuros, karmazino ir baltos plonos suktinių siūlų drobės, visą išsiuvinėtą, ³⁸ir penkis auksu aptrauktus stulpelius su jų galvenomis, kuriems pakojus nuliejo iš vario

37. ¹Beseleėlis padarė iš akacijos medžio skrynią pustrečio masto ilgumo, pusantro platumo ir pusantro augštumo, ją aptraukė tyriausiu auksu iš vidaus ir iš oro; ²ir jai padarė auksinį vainiką aplinkui. ³Nuliejo keturis auksinius žiedus keturioms jos kertėms: du žiedu vienam šonui ir du kitam. ⁴Padarė taip pat iš akacijos medžio karteles, kurias aptraukė auksu ⁵ir įvėrė į žiedus, buvusius skrynios šonuose, jai nešioti. ⁶Padarė ir maldytuvę, tai yra žinyną, iš tyriausio aukso pustrečio masto ilgumo ir

⁸Išmanantieji... Žr 26,1-14

²⁰Lentas... Žr 26,15-29

³⁶Užkabą... Žr 26,31-32. — ³⁷Padangtės įėjimui užkabą... Žr 26,37. —

³⁸Ir penkis stulpelius... Ebr t: Ir jai penkis šulius ir jų vašus; jų galvenas ir jų rumbus paauksino, o penkis jų pakojus nuliejo varinius. Žr 26,38

pusantro platumo. ⁷Iškalė dar iš aukso du kherubimu, kuriuodu patalpino ant abiejų maldytuvės šonų: ⁸vieną kherubą viršuje vieno šono ir antrą viršuje kito šono, abu ant abiejų maldytuvės kraštų ⁹su ištiestais sparnais apgaubiančiais maldytuvę; atgręžti vienas į kitą ir žvelgią į maldytuvę

¹⁰Padarė dar ir stalą iš akacijos medžio dviejų mastų ilgumo, vieno platumo ir pusantro augštumo. ¹¹Jį aptraukė tyriausiu aukso, padarydami auksinę briauną aplinkui, ¹²ant kurios uždėjo plaštakos augščio išrašytą vainiką, o ant šio kitą auksinį vainiką. ¹³Nuliejo ir keturis auksinius žiedus, kuriuos pritaisė ant keturių kampų prie kiekvienos stalo kojos ¹⁴po vainiku; ir į juos įvėrė karteles, kad stalas galėtų būti nešiojamas. ¹⁵Kartelės buvo iš akacijos medžio, aptrauktos aukso. ¹⁶Padarė taip pat iš tyro aukso rykus įvairiems stalo reikalams: dubenius, taures, puodelius ir smilkytuvus, kuriais reikia aukoti skystimais. ¹⁷Nukalė ir žibintuvą iš tyro aukso. Iš jo liemensėjo šakos, taurelės, buoželės ir lelijos; ¹⁸šešios šakos iš abiejų šonų: trys iš vienos šalies ir trys iš kitos; ¹⁹trys riešuto pavidalo taurelės, taip pat buoželės ir lelijos buvo ant vienos šakos; ir trys riešuto pavidalo taurelės, taip pat buoželės ir lelijos buvo ant kitos šakos. Šešios šakos,ėjusios iš žibiutuvo liemens, buvo vienodos. ²⁰O ant paties liemens buvo keturios riešuto pavidalo taurelės, kiekviena gi su buožele ir lelija; ²¹ir kamuolėliai po dviem šakom trijose vietose, taip kad iš viso darėsi šešios šakos išeinančios iš vieno liemens. ²²Taigi ir kamuolėliai ir šakos buvo su juo iš vieno, visa nukalta iš tyriausio aukso. ²³Padarė iš tyriausio aukso ir septynias lampus su jų gnybliais ir indus nuognaiboms, kuriuose jos turėjo būti užgesinamos. ²⁴Žibintuvus su visais savo priedais svėrė talentą aukso

²⁵Padarė iš akacijos medžio ir smilkymo altorių. Jis buvo keturkampis vieno masto ilgumo ir platumo ir dviejų augštumo. Keturiuose jo kertėse buvo po ragą. ²⁶Jį aptraukė tyriausiu aukso: jo narinę, šonus ir ragus.

²⁷Jam padarė auksinį vainiką aplinkui, ir po du auksiniu žiedu po vainiku prie kiekvieno šono kartelėms įverti, kad altorius būtų galima nešioti.

²⁸Pačias gi karteles padarė iš akacijos medžio ir jas aptraukė auskine skarda

²⁹Prirėngė taip pat aliejaus pašvenčiamam patepimui ir smilkalų iš tyriausių kvėpalų, taip kaip tai daro vaistinininkai

38. ¹Padarė ir deginamųjų aukų altorių iš akacijos medžio penkių mastų ilgumo, tiek pat platumo ir trijų augštumo, ²su ragais kampuose; ir jį aptraukė varine skarda. ³Jo reikalams prirėngė iš vario įvairius rykus; puodus, reples, šakutes, kablius ir anglims indus. ⁴Jam padarė iš vario išpintą narinę, o po ją altoriaus viduryje židinį, ⁵ir nuliejo keturias grandis keturioms narinės kertėms, kad būtų įveriamos kartys nešiojimui. ⁶Taip pat ir jas padarė iš akacijos medžio ir aptraukė varine skarda, ⁷ir įvėrė į grandis, kurios altoriaus šonuose buvo išsikišusios. Altorius buvo sukaltas iš lentų ir viduryje buvo tuščias.

2 Kron 1,5

Aug 27,8

37. ¹Skrynių... Žr 25,10...

¹⁰Stalų... Žr 25,23-30. — ¹⁷Žibintuvų... Žr 25,31-39

²⁵Smilkymo altorių... Žr 30,1-10. —

²⁹Aliejaus... Žr 30,22-38

38. ¹Deginamųjų aukų altorių. Žr 27,1-8

⁸Praustuvių... Žr 30,18-21. — Iš... veidrodžių... Veidrodžius senovėje la-

bai dažnai darydavo iš nupoliruoto skaitstario. Koks buvo tas čia ir 1 Kar 2,22 paminėtas moterų užsiėmimas prie padangtės, nežinia... Nėra tačiau abejonės, kad tai buvo šventa tarnyba, nes ir religinis Levitų tarnavimas iš reiškiamas ebr t tuo pačiu žodžiu *tsaba*

⁸Padarė ir praustuvę su jos ramsčiu iš budėjusių ties padangtės anga, moterų veidrodžių vario

⁹Padarė ir prieangį. Jo pietiniame šone buvo šimto mastų ilgumo užkabos, padartytos iš plonos suktinių siūlų drobės, ¹⁰ir dvidešimt varinių šulų su jų pakoiais; šulų galvenos ir visos pagražinimo darbas buvo iš sidabro. ¹¹Šiauriniame šone buvo tiek pat užkabų, šulų, pakojų ir šulų galvenų vienaip ir iš tos pačios naugės padarytų. ¹²Vakariniam gi šone buvo per penkias dešimtis mastų užkabos, dešimts šulų su jų pakoiais iš vario, kai tuo tarpu jų galvenos ir visos darbo pagražinimas buvo iš sidabro. ¹³Pagaliau rytiniam šonui prirengė taip pat per penkias dešimtis mastų užkabą; ¹⁴iš vieno krašto buvo penkiolika mastų užkabų su trimis šulais ir jų pakoiais, ¹⁵ir iš kito /nes ties viduriu buvo padarytas įėjimas prie padangtės/ buvo taip pat per penkiolika mastų užkabos, trys šulai ir tiek pat pakojų. ¹⁶Visos padangtės užkabos buvo išaustos iš baltų suktinių siūlų. ¹⁷Šulų pakojai buvo variniai, o jų galvenos su visais savo pagražinimais sidabrinės; bet ir pačius šulus jis aptraukė sidabru. ¹⁸Įėjime padarė iš mėlynos ir raudonos purpuros, karmazino ir baltų plonų suktų siūlų drobės išsiuvinėtą užkabą, kuri buvo dvidešimtimi mastų ilga, plati gi buvo penkiais mastais pagal augštumą, kuri turėjo visos prieangio užkabos. ¹⁹Įėjime buvo keturi šulai su variniais pakoiais ir su sidabrinėmis galvenomis bei pagražinimais. ²⁰Padarė taip pat padangtės ir prieangio baslelius aplinkui iš vario

²¹Ši yra liudijimo padangtės apyskaita, kurią padarė, Mošei liepiant, Aarono sūnus, kunigas Itamaras, levitų padedamas; ²²kaip ją buvo padirbęs pagal Viešpaties įsakymą Mošei Huro sūnaus Urio sūnus Beseleelis iš Judo giminės, ²³drauge su savo bendradarbiu Akhisamekho sūnum Ooliabu iš Dano giminės, kurs buvo geriausias dailininkas, išmanęs kaip dailidės darbą, taip pat ir audimą įvairiomis spalvomis bei išsiuvinėjimą mėlyna ir raudona purpura, karmazinu ir baltais lininiais siūlais. ²⁴Aukso šventyklos darbams iš viso suvartota dvidešimt devyni talentai ir septyni šimtai trys dešimtys siklių, tokių, kokie priimti šventykloje; ir visa tai buvo laisvai

¹⁰Šulų galvenos... Ebr t Šulų vašai ir jų rumbai iš sidabro. Tas skirtumas, sutinkamas beveik visur, kur kalbama apie šulų pagražinimus, atsirado dėlto, kad Vulgatoje kitaip suprasta ebr žodžiai *vavim* ir *khašuqim*. Jų pirmasis išverstas *capita*, galvenos; tuotarpu kad jis reiškia vašus, ant kurių buvo pakabinta užkaba; antrasis gi, išverstas *caelaturae*, reiškia rumbus, turėjusius išvaizdą užmautų ant šulų didelių žiedų; žodis gi *ro'sim*, reiškias tikrumoje *capita*, galvenas ar kapitelius, 17 ir 19 eil visai išleistas. Plg 27,10. — ¹⁷O jų galvenos... Ebr t: ir jų vašai ir rumbai sidabriniai; ir jų galvenų aptraukimas sidabrinis, ir visų prieangių šulų rumbai buvo sidabriniai /plg 10 eil/. — ¹⁹Galvenomis. Ebr t: jų va-

šai sidabriniai, ir jų galvenų aptraukimas ir jų rumbai taip gi sidabriniai

²¹Kurią padarė... Anot ebr t, apskaitę, kiek sveria padarytosios iš naugės padangtės dalys, Levitai, vadovaujant Itamarui. Kadangi Itamaras pavadintas jau kunigu, tai reikia spėti, kad šita vieta buvo Mošės parašyta, kai Aaronas ir jo sūnūs buvo pašventinti kunigais. —

²⁴Talentai. Vienan talentan ėjo 60 minų, arba 3000 siklių. Šventyklinis siklius svėrė 14,55 gr. Auksas anais laikais buvo maždaug 15 kartų brangesnis už sidabrą, kurio vienas siklius buvo vertas mūsų pinigais apie 6 litus. Todėl aukso buvo suvartota maždaug už pusaštunto milijono litų. — ²⁵Suaukoto... Šitą eil reikia sujungti, kaip aiškiai nurodo ebr t,

suaukوتا ; ²⁵suaukوتا tų, kurie įėjo į sąrašą, turėdami dvidešimt ir daugiau metų, tai yra, šešių dešimtų trijų tūkstančių penkių šimtų penkių dešimtų nešiojančių ginklus. ²⁶Be to, buvo šimtas sidabro talentų, iš kurių nulieta pakojai šventyklai ir įėjimui, kur pakabinta užkaba. ²⁷Šimtas pakojų buvo padaryta iš šimto talentų, skaitant kiekvienam pakojui po vieną talentą. ²⁸Iš tūkstančio gi septynių šimtų septynių dešimtų penkių padarė galvenas šulams ir juos pačius aptraukė sidabru. ²⁹Taip pat vario buvo suaukuota septynios dešimtys du tūkstančiai talentų ir dar keturi šimtai siklių ; ³⁰iš to nulieta pakojai liudijimo padangtės įėjime ir jo varinis altorius su jo narine, ir visi jo reikalams paskirtieji rykai, ³¹ir prieangio pakojai kaip aplinkui, taip ir jo įėjime, ir padangtės bei prieangio basleliai aplinkui

Aug 28,6

39. ¹Iš mėlynos gi ir raudonos purpuros, karmazino ir plonos drobės padarė apdarus, kuriais turėjo vilkėti Aaronas, tarnaudamas šventykloje, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

²Padarė antpetį iš aukso, mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir baltų suktų lininių siūlų. ³Jį išaudė įvairiaspalvį ; ir supjaustęs auksines skardas padarė iš jų gijas, kad jos galėtų būti įmegstos į minėtųjų spalvų audinį. ⁴Du jo galu buvo sujungti vienas su kitu savo kraštais ties abiem šonais. ⁵Padarė ir juostą iš tų pačių spalvų, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ⁶Prirėngė ir du onikso akmenėlių ; juos įtvirtino aukse su išdrožtais ant jų perlų skaptorių būdu Izraelio sūnų vardais ; ⁷juodu padėjo ant dviejų antpečio šalių, kad būtų atminimas apie Izraelio sūnus, kaip Viešpats buvo įsakęs Moše

⁸Padarė ir krūtinės apdarą, išaustą įvairiomis spalvomis taip pat, kaip ir antpetis iš aukso, mėlynos ir raudonos purpuros, dusyk dažyto karmazino ir baltų suktinių siūlų. ⁹Jis buvo keturkampis, dvilinkas, sprindžio didumo. ¹⁰Ir patalpino ant jo keturias brangakmenių eiles. Pirmoje eilėje buvo sardijus, topazijus ir smaragdą ; ¹¹antroje rubinas saphiras ir jaspis ; ¹²trečioje ligurijus, akhatas ir ametistas ; ¹³ketvirtoje khrizolitas oniksas ir berilius. Eilėmis sustatyti brangakmeniai buvo įtvirtinti aukse. ¹⁴Pačiuose akmenėliuose buvo įdrožta dvylikos Izraelio giminių vardai, kiekviename po vieną vardą. ¹⁵Krūtinės apdarui padarė iš tyriausio aukso nupintas grandinėles, ¹⁶dvi sagti, ir tiek pat auksinių žiedų. Žiedus pritvirtino iš abiejų antpečio šalių ¹⁷ir prie jų prikabino dvi auksines grandinėles, kurias įvėrė į sagtis, išsikišančias krūtinės apdaro kampuose. ¹⁸Visa

su sekančia, nes čia paminėtieji žmonės auksojo ne auksą /24 e/, bet 100 su viršum talentų sidabro (25 ir 26 e ebr t taip galima išreikšti : « O sidabro iš surašomųjų būrio buvo šimtas talentų ir 1775 sikliai, skaitant šventyklos sikliais ; *bēka* iš kiekvieno žmogaus t y po pusę sikliaus, skaitant šventyklos sikliais, iš visų įeinančiųjų į sąrašą, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, būtent iš 603.550 »). Tuo būdu visas sidabras, kiek jo reikėjo /301775 sikliai/ padangtei, buvo gautas iš įtrauktųjų į sąrašus ; reikia tat spėti, kad sidabro, atnašaujamo laisva valia, ne-

beėmė /žr 36,5/. ²⁸*Galvenas šulams...* Ebr t : vašus šulams, aptraukta jų galvenas ir padaryta jiems rumbus. — ²⁹*Septynios dešimtys du...* Ebr t kalbama tik apie 70 talentų 2400 siklių vario ; daugiau jo ir nereikėjo

^{39.} ²*Antpetį...* Žr 28,6-14. — *Panaudojant aukso gijas...* Paaiškinama, kaip buvo padaryti auksiniai siūlai, kurie buvo ne jausti kartu su kitomis gijomis į audeklą, bet jais išsiuvinėta jau baigtas audinys

⁸*Krūtinės apdarą...* Žr 28,15-30. —

²⁰*Mėlyną jupą...* Žr 28,31-35

²⁶*Austines... jupas...* Žr 28,39.40.-

iš viršaus ir iš apačios taip buvo viena prie kito pritaikyta, kad antpetis ir krūtinės apdaras buvo surišti draug, ¹⁹prispausti juosta ir stipriau suveržti žiedais, kuriuos jungė mėlynas kaspinas, kad nekabėtų palaidai ir vienas nuo kito neatsiskirtų, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

²⁰Padarė taip pat antpečiiui pritaikytą mėlyną jupą. ²¹Jos viršuje ties viduriu buvo skylė galvai, o aplink ją austinė atsiulė; ²²apačioje gi prie kojų buvo granatiniai obuolėliai iš mėlynos ir raudonos purpuros, karmazino ir baltų suktinių siūlų, ²³ir varpeliai iš tyriausio aukso, kurie buvo prisegti tarp granatinių obuolėlių aplink apatinę jupos siulę. ²⁴Aukšiniai varpeliai ir granatiniai obuolėliai ėjo vienas po kito. Vyriausis kunigas vaikščiojo jais pasipuošęs, kai ėjo tarnystės pareigas, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

²⁵Padarė taip pat austines jupas Aaronui ir jo sūnams, ²⁶kunigiškus nuometus su jų vainikėliais ²⁷ir kelnes iš baltos linų drobės. ²⁸O juosta išaudė langeliais iš baltų suktinių siūlų, mėlynos ir raudonos purpuros ir dusyk dažyto karmazino, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

²⁹Padarė pagaliau iš tyriausio aukso ir šventą kaktos papuošimui skardelę ir joje įrėžė žodžius: Šventumas Viešpačiui. ³⁰Ją pririšo prie vyriausiojo kunigo nuometo mėlynu kaspinu, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

³¹Taigi, visos padangtės ir liudijimo dangalų darbas buvo pabaigtas; ir Izraelio sūnūs padarė visa, ką Viešpats buvo įsakęs Mošei. ³²Ir atidavė padangtę ir dangalus ir visus rakandus, žiedus, lentas, šulus ir pakojus, ³³uždangą iš raudonai dažytų avinų kailių, ir kitą apvalkalą iš mėlynų kailių, ³⁴užkabą, skrynią, karteles, maldytuvę, ³⁵stalą su jo rykais ir padėtinėmis duonomis, ³⁶žibintuvą, lempas ir jų prietaisus su aliejumi, ³⁷auksinį altorių ir tepalą, ir smilkalą iš kvepalų, ³⁸ir užkabą padangtės įėjimui, ³⁹varinį altorių su narine ir kartimis ir visais jo rykais, praustuve su jos ramsčiu, prieangio užkabas ir šulus su jų pakojais, ⁴⁰užkabą prieangio įėjimui, jo virveles ir baslius. Nestigo nieko iš sudėtinių dalių, kurios buvo liepta padaryti padangtės ir sandoros uždangos tarnystei. ⁴¹Taip pat ir apdarus, kuriais šventykloje naudojosi kunigai, tai yra Aaronas ir jo sūnūs, ⁴²atidavė Izraelio sūnūs, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ⁴³O Mošė, pamatęs, kad visa yra padaryta, juos palaimino

40. ¹Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ²Pirmame mėnesyje, pirmoje mėnesio dienoje ištiesi liudijimo padangtę, ³ir pastatysi joje skrynią, ir pakabinsi prieš ją užkabą. ⁴Įneši stalą ir padėsi ant jo, kas yra liepta. Žibintuvus su savo lempomis, ⁵ir auksinis altorius, ant kurio deginami smilkalai, stovės ties liudijimo skrynia. Padangtės įėjime pakabinsi užkabą ⁶ir prieš ją pastatysi deginamųjų aukų altorių, ⁷o tarp altoriaus ir padangtės praustuve, kurią pripils vandens. ⁸Aplink prieangį ir jo įėjime pakabinsi užkabą, ⁹ir ėmęs tepamojo aliejaus patepsi padangtę su visais jos rakandais, kad būtų pašvęsta; ¹⁰deginamųjų aukų altorių

42. — *Kunigiškus nuometus su...* Ebr t nėra paminėta vainikėlių; kalbama gi apie vyriausiojo kunigo nuometą ir apie nuometus paprastųjų kunigų. — ²⁹Skardelę... Žr 28,36-38. — ⁴³O Mošė. Ebr t: ir Mošė matė visą darbą, ir štai jį buvo atlikę,

kaip Viešpats buvo įsakęs ir Mošė juos palaimino

c/ *Padangtės ištiesimas*

40,1-36. Kai jau visi darbai buvo baigti, Dievas įsako pastatyti padangtę ir pašventinti kunigus, ką

ir visus jo rykus, ¹¹praustuvę su jos ramsčiu, visa pašvęsi tepamuoju aliejumi, kad būtų labai šventa

¹²Aaroną ir jo sūnus privesi prie liudijimo padangtės durų ir apiplautus vandenimi ¹³apvilksi šventais rūbais, kad man tarnautų, ir patepsi, kad būtų jiems suteikta amžina kunigystė

¹⁴Mošė padarė visa, ką Viešpats buvo įsakęs. ¹⁵Taigi pirmame antrųjų metų mėnesyje, pirmą mėnesio dieną padangtė buvo pastatyta. ¹⁶Mošė pastatė ją ir sustatė lentas, ir pakojus ir užkaiščius ir pastatė šulius, ¹⁷ir ištiesė padangtės dangalą ir ant jo uždėjo apvalkalą, kaip Viešpats buvo įsakęs. ¹⁸Idėjo taip pat skrynion liudijimą, prie apačios įvėrė karteles, o viršum padėjo maldytuvę. ¹⁹Kai inėšė padangtėn skryniją, pakabino prieš ją užkabą, kad įvykdytų Dievo paliepimą. ²⁰Pastatė ir stalą liudijimo padangtėje, jos šiauriniame šone šiaupus užkabos, ²¹ir ant jo sudėjo eilėmis padėtines duonas, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ²²Pastatė ir žibintuvą liudijimo padangtėje ties stalu pietiniame šone ²³ir padėjo tvarkoje lempas, kaip Viešpaties buvo įsakytą. ²⁴Pastatė ir auksinį altorių po liudijimo uždanga ties užkaba ²⁵ir sudegino ant jo smilkalą, padarytą iš kvepalų, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ²⁶Pakabino ir užkabą liudijimo padangtės įėjime, ²⁷ir pastatė deginamųjų aukų altorių liudijimo prieangyje ir ant jo aukojo deginamąją auką bei atnašas, kaip Viešpats buvo liepęs. ²⁸Pastatė tarp liudijimo padangtės ir altoriaus taip pat praustuvę ir ją pripylė vandens. ²⁹O Mošė, Aaronas ir jo sūnūs mazgojo savo rankas ir kojas, ³⁰kai eidavo sandaros padangtėn ir artindavos prie altoriaus, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ³¹Pastatė dar aplink padangtę ir altorių prieangį ir pakabino jo įėjime užkabą

Kai visa buvo baigta, ³²debesis apdengė liudijimo padangtę ir Viešpaties šlovė ją pripildė. ³³Ir Mošė negalėjo įeiti liudijimo padangtėn, apdengiant ją debesiai ir nuo Viešpaties Didenybės einant spinduliams; nes debesis visa buvo apdengęs. ³⁴Ir kai debesis palikdavo padangtę, Izraelio sūnūsėjo toliau savo būriais; ³⁵o jei kabėdavo iš viršaus, pasilikdavo toje pačioje vietoje. ³⁶Nes Viešpaties debesies dieną laikėsi viršum padangtės, naktį gi rodėsi liepsna, matant visai Izraelio tautai visose jų stovyklose

Mošė tuoju ir padaro, o Viešpaties debesies apdengia pastatytą padangtę

40. ²Pirmame mėnesyje, ty, nisan arba abibo mėnesyje, taigi prasi-dedant naujiems šventykliniams me-tams. Plg 12,2. Padangtė dirbta ne daugiau kaip šešis mėn. — ³Ir ėmęs... Ebr t visai tas pat dalykas išreikš-tas nuosakiau: « Ir imsi tepamojo aliejaus ir patepsi padangtę ir visa, kas joje yra; ir pašventinsi ją su visais jos rakandais, ir bus šventa. Ir patepsi deginamųjų aukų altorių ir visus jo rykus, ir pašventinsi altorių, ir altorius bus labai šventas. Ir patepsi praustuvę ir jos ramstį ir ją pašventinsi »

¹³Apvilksi... Ebr t tas dalykas išreikštas pilniau, nes jame aiškiai ir atskirai kalbama apie Aaroną pa-

tepimą ir atskirai apie jo sūnų pa-tepimą: « Ir apvilksi Aaroną šven-tais rūbais ir patepsi jį, ir jį pašven-tinsi, kad man būtų kunigu; ir atvesi jo sūnus ir juos apvilksi ju-pomis ir patepsi juos, kaip patepei jų tėvą, kad man būtų kunigais; ir atsitiks, kad per tą pašventinimą jie gaus kunigystę per amžius savo kartose »

³²Debesis: tas pats, kurs vedė Izraeliaičius iki tai vietai, pradedant nuo Sokoto. Žr 13,20... Kad Vieš-paties šlovė buvo padangtėje, apie tai liudijo einantieji iš jos skleistūs spinduliai. — ³⁴Debesis palikdavo. Ebr t: pasikeldavo. Čia trumpai pastebima kas darėsi tolesnėje Izraeliaičių kelionėje. Žr Sk 9,15... ir k

Aug 29,35;
Kun 8,2

Sk 7,1

Sk 9,15;
3 Kar 8,10

KUNIGŲ KNYGA

Ebrajiškai Vaiiqra'

1. ¹Viešpats pasišaukė Mošę ir jam kalbėjo iš liudijimo padangtės, tardamas: ²Kalbėk Israėlio sūnams ir jiems sakyk: jei kas nors iš jūsų norės aukoti Viešpačiui auką, teatnašaus iš jaučių ar avių. ³Jei jo dovana turės būti deginamoji auka iš galvijų, teatveda patiną be kliaudos prie liudijimo padangtės angos, kad sau permaldautų Viešpatį, ⁴ir teuždeda ranką ant aukos galvos, kad ji būtų meili ir praverstų jam apsilvalyti.

Iš 29,10

I. Apie aukas ir kunigų pašventinimą

1. Įstatai apie aukas

a/ *Deginamosios aukos apeigos*

I. Kunigų Knyga pradedama įstatymais apie įvairias aukas. Tie įstatymai parašyti Kun 1-7 sk; o po jų grįžtama prie kunigų ir padangtės pašventinimo /8-10 sk/

1,1-17. Visų pirma duodama deginamosios aukos įstatai. Taigi čia trumpai nurodoma, kad deginamosios aukos galima daryti iš jaučių, iš smulkesnių gyvulių, t y, avių ar ožkų, ir pagaliau iš paukščių; duodama taipgi pamokymų, kaip kiekviena atnaša turi būti aukojama

1. ¹*Iš liudijimo padangtės*, — kuri ką tik buvo ištiesta. Pamokymai buvo tikriausiai duodama nuo maldytuvės, kaip buvo pažadėta Iš 25,22. — ²*Israėlio sūnams*. Kunigų knygoje duodama nemaža pamokymų, kurie turėjo rūpėti visų pirma kunigams, bet daugelis jų reikėjo žinoti ir šiaip jau žmonėms, ty, visai tautai, nes visi Israėliai turėjo atnašauti aukas. Iš to, kaip čia kalbama apie įvairias aukas, pasi-

rodo, kad jos Israėlaičiams nebuvo visai naujas dalykas. Jie žinojo apie aukas iš savo senųjų patriarkų istorijos ir iš pradinio apreiškimo, išlikusio padavime; pagaliau pats žmogui įgimtas įstatymas rodė jų reikalą; todėl šios tokios žinios apie aukas buvo net pas stambeldystėje paskendusius pagonis. Israėlaičiams buvo taipgi žinoma dauguma įvairiose aukose laikytinų apeigų; bet iki šiam laikui jos visos buvo tik žmonių įstatai, nors priimti ne be visa tvarkančios Dievo apvaizdos įtakos. Dabar tie įstatai surinkti, apvalyti ir naujais papildyti, skelbiami Viešpaties vardu ir darosi tikrais Dievo įstatais. — Sen Test aukų svarbiausias tikslas buvo nuolat priminti Israėlaičiams reikalą prideramai pagarbinti Viešpatį, išreikšti jam savo dėkingumą, suprasti neribotą priklausymą nuo Dievo, ypač gi gyvai jausti savo nuodėmingumą. Toliau aukų reikėjo nuodėmėms atleisti. Reikia tačiau pastebėti, kad kruvinos ir nekrūvinos S T aukos neturėjo tos galios pačios iš savės. Įstatymas jomis niekuomet negalėjo atvesti aukojančio į tobulumą: *nes negalima ožių ir veršių*

⁵Jis papjaus veršį Viešpaties akivaizdoje, o Aaronso sūnūs, kunigai, aukos jo kraują, išliedami aplink altorių, esantį ties padangtės anga; ⁶ir nulupe aukai kailį, sąnarius sukapos į dalis; ⁷ir sukurs ant altoriaus ugnį, padėję pirma malkų krūvą. ⁸Ant viršaus dės eilėje sukapotus sąnarius, tai yra galvą ir visa, kas sujungta su kepenomis, ⁹vidurius ir kojas, nuplautas vandenyje; ir kunigas tai sudegins ant altoriaus, kad būtų deginamoji auka ir meilus kvapas Viešpačiui

¹⁰O jei atnaša yra iš smulkesnių gyvulių, tai yra deginamoji auka iš avių ir ožkų, jis atnašaus patiną be kliaudos; ¹¹ir papjaus altoriaus šone, kurs atgręžtas į šiaurę, Viešpaties akivaizdoje, o jo kraują Aaronso sūnūs išlies ant altoriaus aplinkui; ¹²ir padalins sąnarius, galvą ir visa, kas sujungta su kepenomis, o vidurius ir kojas nuplaus vandenyje ir dės ant malkų, po kuriomis turi būti sukurta ugnis. ¹³Ir kunigas sudegins visą atnašą, kad būtų deginamoji auka ir meiliausias kvapas Viešpačiui

kraują pašalinti nuodėmės [Žyd 10,4]; bet jos buvo malonių sąlyga kaip išreiškimas tikėjimo į ateisiantį Atpirkėją ir dvasiškai sujungtos su jo dieviška auka buvo atnašaujamos kaip jos figūros; be būtinai reikiamo pasiaukojimo Dievo Avinėlio, kursai ėmė ant savęs žmonių nuodėmes, negalėjo būti išdildyta nei pradinė visos žmonijos nuodėmė, nei didelės ir sunkios pavienių žmonių nuodėmės. — *Kas nors...* Kalbama apie aukas, atnašaujamas Viešpačiui savo valia be jokio įsakymo. — *Auką.* Ebr ž *qorban* reiškia tai, kas yra atnašaujama. Juo Kun Kn ir kitur vadinama apskritai visokios atnašos ir aukos. — *Iš jaučių...* Ebr ž *behemah* čia reiškia naminius keturkojus gyvulius apskritai; bet nevisi naminiai gyvuliai galėjo būti aukojami; todėl tinkamieji tuojau įvardijami; jie yra *iš jaučių*, ebr *baqar*, arba *iš avių* ebr *ts'on*. Tas pasakutinis žodis reiškia smulkesnius naminius gyvulius ir apima ne tik avis, bet dar ir ožkas. — *Deginamoji auka.* Ebr *'olah*. Tas žodis savaime reiškia tai, kas kilsta augštin; bet juo paprastai vadinamos tos aukos, kuriose visa atnešta dovana būdavo sudeginama ant altoriaus. — *Patiną...* Visose svarbiausiose aukose turėjo būti vartojami patinai, nes ta lytis stipresnė, todėl ir vertesnė. Dar labiau buvo reikalaujama, kad aukojamas gyvulys neturėtų jokios kliaudos, būtų visai sveikas. Iš kitur žinoma, kad neleista buvo aukoti gyvulio dar neturinčio aštuonių dienų ir senesnio kaip treigys. Pir-

mas aukojančio dalykas buvo atvesti gyvulį prie padangtės angos, kur buvo deginamųjų aukų altorius, su sumanymu padaryti auką Viešpačiui ir su maldavimu, kad Viešpatis būtų jam maloningas ir priimtų auką. — *Tenždeda ranką...* Ta apeiga aukojantis lyg kad jungiasi su auka ir daro iš jos savo atstovą Viešpaties akivaizdoje. — *Būtų meili...* Š T paties Dievo paskirtos aukos buvo jam meilios, kolei tebebuvo tvirta senoji sandora ir galėjo apvalyti žmogų išviršinių būdu nuo susitepimo, kurį jis užsitraukdavo ant savęs įstatymo akivaizdoje; o jei jos buvo sujungtos su tikėjimu į ateisiantį Atpirkėją, valė žmogų taip pat vidiniu būdu nuo nuodėmių ir išmelsdavo malonę [Tom]. — *Papjaus...* Pats aukojantis perpjaudavo aukos gyvuliui gerklę ties padangtės anga, o kurs nors iš kunigų surinkdavo kraują indan ir išliedavo aplink altorių. — *Nulupe...* sukapos... Anot ebr t kailio nulupimas ir atkirtimas vieno gyvulio sąnarių nuo kitų turėjo būti atlikta paties aukojančiojo. Nuluptas gyvulio kailis deginamojoje aukoje darėsi kunigų nuosavybe [žr 7,8]. — *Sukurs...* Kalbama apie pirmą ugnies sukūrimą ant altoriaus; nes vieną kartą sukurta ugnis, paskui turėjo būti nuolat kunigų palaikoma, kolei altorius stovėjo toje pačioje vietoje. Tačiau deginant naują auką, reikėjo kas kart dėti naują malkų krūvą. — *Sudegins.* Ebr ž *hiqtir* paprastai išreiškiama religinis smilkalų deginimas; juo taip gi buvo

¹⁴O jei deginamoji auka Viešpačiui bus daroma iš paukščių, ji bus iš turklelių ar jaunų karvelių. ¹⁵Kunigas nuneš šią auką prie altoriaus, nusuks jai galvą ir iš atvertos žaizdos išvarvins kraują ant altoriaus briaunos. ¹⁶Gurklį ir plunksnas numes rytinėje altoriaus pusėje, ten, kur paprastai pilami pelenai. ¹⁷Sparnus sulaužys, bet nesukapos ir nesupjaustys, ir sudegins ant altoriaus, sukūręs po malkomis ugnį. Tai yra deginamoji auka ir meiliausiojo kvapo atnaša Viešpačiui

2. ¹Jei kas atnašautų Viešpačiui duoninę auką, ji bus iš miltų, aliejaus ir smilkalų. ²Ją atneš pas Aaroną sūnus, kunigus, kurių vienas ims pilną saują smulkių miltų ir aliejaus ir visus smilkalus ir kaip atminimą susmilkys ant altoriaus, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui. ³Kas gi bus likę iš aukos, tai bus Aaronas ir jo sūnų kaip švenčiausia dalis iš Viešpaties atnašų

Ekl 7,34

vadinama ir aukų deginimo veiksmas ant altoriaus; taigi reiškia, kad auka ne nyksta visa ugnyje, bet pavirsta lyg kad kvapai, kilstančiais draug su dūmais dangun. — *Meilus kvapas*. Plg Prad 8,21

¹⁰*Iš smulkesnių gyvulių...* Ebr *ts'on*. Žr aug 2 e. Tos antros deginamųjų aukų rūšies apeigos visai tokios pat, kaip ir pirmosios, ir aprašytos jos kone tais pat žodžiais; tik nepaminėta aukos atvedimas, kailio nulupimas ir rankos dėjimas; LXX vertime aiškiau nurodyta, kur auka reikėjo papjauti: altoriaus šone, *kurs atgrežtas į šiaurę*

¹¹*Iš paukščių*. Trečia deginamųjų aukų rūšis. Jos apeigos labiau skyrėsi nuo aug aprašytųjų, nes čia laikoma tik pati deginamosios aukos esmė. — ¹²*Nusuks jai galvą...* Ebr t: nutrauks jai galvą ir sudegins ant altoriaus. — ¹³*Gurklį*. Ebr t čia kalbama tikriausiai apie visus paukščio vidurius. — ¹⁴*Sulaužys*. Tas sparnų sulaužymas ar, anot ebr t, įplėšimas, turėjo pavaduotis sukupojimą į dalis. — *Nesupjaustys*. Plg Prad 15,10

b/ Nekruvinų aukų apeigos

2,1-16. Po deginamųjų aukų duodami įstatai apie nekruvinas ar duonines aukas. Jos turėjo būti trejopos: iš smulkių miltų, iš keptos teslos ir iš javų pirmonių

2. ¹*Duoninę auką*. Ebr *š minkhah* reiškia apskritai dovaną. Patriarkų laikais tai buvo tikriausiai bendras visokioms aukoms vardas; bet Mo-

šės įstatyme juo vadinamos tikrai nekruvinos arba duoninės atnašos. Aprašymas minkhos apeigų tuojau po deginamosios aukos ir prieš kitas kruvinas atnašas, aiškinamas didele minkhos svarba, o taipgi ta aplinkybe, kad ji nekartą turėjo būti priedas prie deginamosios ir kitų aukų. — *Iš miltų*. Medžiaga vartojama minkhoje turėjo būti smulkūs, bet ne būtinai kvietiniai miltai, įvairiai iškepta iš smulkių miltų padaryta tesla ir naujų javų varpos; prie tos medžiagos visuomet reikėjo pridėti aliejaus, smilkalų ir pagaliau druskos. Taip prirengta atnaša reikėjo nunešti prie padangtės ir atiduoti kunigui. — ²*Kaip atminimą*. Smilkstanti ant altoriaus auka turėjo lyg kad priminti Viešpačiui apie aukojantį žmogų. —

³*Kaip švenčiausia dalis*. Aukų dalys buvo skirstomos į šventas ir švenčiausias: šventosios aukų dalys tekdavo pačiam aukojančiam ir kunigams, kurie jas galėjo pasiimti su savim į namus ir valgyti su savo šeima; švenčiausios gi priklausė altoriui ir kunigams; jų tačiau nebuvo leista neštis namon, bet reikėjo suvalgyti pačiame padangtės prieangyje; kas gi jas paliesdavo, darėsi pašvęsta, ty, atskirta ir išimta iš kasdieninio gyvenimo tvarkos, kolei nebuvo prideramai apiplauta. Plg žem 6,18...

⁴*Keptą krosnyje*. Minkha galėjo būti ne tik iš miltų, bet taipgi iš keptos teslos be raugo. Visų pirma minima iškepta mažoje nešiojamoje

⁴O kai atnašausi duoninę auką, keptą krosnyje, tai bus duona be raugo iš smulkių miltų, apšlakstyta aliejumi, ir nerauginti ragaišiai, aptepti aliejumi. ⁵Jei tavo duoninė auka būtų nuo skardos, ji bus iš smulkių miltų, apšlakstyta aliejumi ir be raugo; ⁶ją padalinsi į kšnelius ir ant jos užpilsi aliejaus. ⁷O jei duoninė auka būtų nuo narinės, smulkūs miltai taip pat bus apšlakstyti aliejumi. ⁸Atnašaudamas ją Viešpačiui, paduosi kunigui į rankas, ⁹kurs, paaukojęs, ims iš duoninės aukos atminimą ir susmilkys ant altoriaus, kad būtų meilus kvapas Viešpačiui. ¹⁰O kas liks, bus Aarono ir jo sūnų kaip švenčiausi dalis iš Viešpaties atnašos. ¹¹Kiekviena duoninė auka, atnašaujama Viešpačiui, bus daroma be raugo; nei raugas, nei medus nebus deginama aukoje Viešpačiui. ¹²Iš šių dalykų teatnašausite tik pirmonių dovanas; bet tai nebus dedama ant altoriaus, kad būtų meilus kvapas. ¹³Visas duonines aukas, kurias atnašausi, pasūdysi druska; ir tavo Dievo sandoros druskos niekuomet nestigs tavo duoninėje aukoje. Druską aukosi kiekvienoje savo atnašoje

¹⁴Jeigu atnašautumei Viešpačiui duoninę auką iš tavo javų pirmonių, iš tebežaliuojančių varpų, susproginai jas ugnyje, sugrūsi jas kaip kruopas, ir taip atnašausi tavo pirmones Viešpačiui, ¹⁵užpildamas ant viršaus aliejaus ir pridėdamas smilkalų, nes tai yra duoninė Viešpaties auka. ¹⁶O kunigas sudegins kaip atminimą iš tavo dovanos dalį sugrūstų kruopų ir aliejaus ir visą smilkalą

3. ¹Jei kieno atnaša turėtų būti dėkojimo auka, ir jis norėtų aukoti iš galvių, atnašaus Viešpačiui patiną ar patelę be kliaudos. ²Jis uždės ranką savo aukai ant galvos, ir ji bus papjauta liudijimo padangtės įėjime, o Aarono sūnūs, kunigai, išlaistys kraują aplink altorių. ³Ir iš dė-

krosnelėje tešla dvejopo pavidalo: kaip nemaži, apystoriai, išbadyti kepalėliai, ar kaip plonučiai ragaišėliai; toliau kepta ant skardos arba keptuvėje tešla, kuri reikėjo aukojant sulaužyti į gabalėlius, ir pagaliau tešla kepta aliejuje gilioje keptuvėje, kurią Vulg vadina craticula /narinė/. Tešla visuomet turėjo būti be raugo ir apšlakstyta aliejumi. — ⁸Atnašaudamas... Ebr t randame aiškiau aprašytas kiekvienos duoninės aukos apeigas; jis galima taip išversti: « Ir atneši prirengtą iš anų dalykų minkhą Viešpačiui; ir bus atiduota kunigui, kurs ją nuneš į altorių; ir kunigas pakels iš jos atminimą ir uždegęs susmilkys ant altoriaus; tai auka deginama ugnyje, meilus kvapas Viešpačiui ». Paminėtas čia aukos dalies pakėlimas primena vieną iš apeigų [therumah], aprašytų Iš 29,24...

¹¹Nei raugas, nei medus... Vengimas raugo aukose turėjo nuolat priminti Izraeliui išėjimą iš Egipto; medus draudžiama aukoti

gal dėl to, kad jame greitai praside-
deda fermentacija, ar gal dėl to, kad
renkamas menkučių vabzdžių, ko-
kiais yra bitės, jis buvo laikomas
negana tyru dalyku; tačiau vienas
ir kitas dalykas galėjo būti atnaša-
jamas Viešpačiui kaip dovana, kuri
tekdamo kunigams /12 e/. — ¹⁸Visas
duonines aukas... Druska sergi nuo
puvimo; ji taipgi yra ištikimybės ir
ištvermės simbolis; todėl įsakoma
pridėti druskos ne tik į nekruvinas
aukas, bet ir į visas apskritai. Ta
druska turėjo priminti Izraeliui reikimą
būti ištikimais padarytajai su
Dievu sandorai

¹⁴Tebežaliuojančių varpų, — kuomet
grūdai baigdamo bręsti, bet dar
nebuvo visai kieti. Tai trečia minkhų
rūšis. Jos prirengimas bent kiek
kitoks, bet aukojime ji nieku nesiskiria
nuo kitų minkhų

c/ Dėkojimo aukų apeigos

3,1-17. Dėkojimo aukoms skiriami
tik galvijai, avys ir ožkos, Tose

kojimo aukos jis atnašaus kaip dovaną. Viešpačiui taukus, apdengiančius vidurius, ir kiek tik yra taukų viduje, ⁴abudu inkstu su taukais, apdengiančiais paslėpsnius, ir draug su inkstais kepenų tinklelį; ⁵ir tai sudegins ant altoriaus kaip deginamą auką, sukūrę po malkomis ugnį, kad būtų skaniausio kvapo atnaša Viešpačiui.

⁶Jei kas atnašautų dėkojimo auką iš avių, jo atnaša bus patinas ar patelė be kliaudos. ⁷Jei atnašauja Viešpaties akivaizdoje erylį, ⁸uždės ranką ant galvos savo atnašos, kuri bus papjauta liudijimo padangtės prieangyje; o Aaronas sūnūs išlaistys jo kraują aplink altorių; ⁹ir iš dėkojimo aukos atnašaus Viešpačiui kaip auką taukus, uodegą ¹⁰su inkstais, riebumą pridengiantį pilvą ir visus vidurius ir abudu inkstu su taukais, esančius prie paslėpsnio, ir su inkstais kepenų tinklelį. ¹¹Kunigas tai sudegins ant altoriaus kaip ugnies maistą ir atnašą Viešpačiui. ¹²Jei būtų atnašaujama ožka, kurs ją aukoja ¹³uždės ranką ant jos galvos ir ją papjaus liudijimo padangtės įėjime; ir Aaronas sūnūs išlaistys jos kraują aplink altorių. ¹⁴Ir ims iš jos sudeginti Viešpačiui ugnyje taukus, apdengiančius pilvą ir dengiančius visus vidurius, ¹⁵du inkstu su tinklu, esančiu ant jų prie paslėpsnio, ir kepenų taukus su inkstais. ¹⁶Ir kunigas tai sudegins ant altoriaus kaip ugnies maistą ir kad būtų meiliausias kvapas

aukose ne visas atnašaujamas gyvulys sudeginamas ant altoriaus, bet tik kaikurios jo dalys, kurios čia įvardijamos. Pridedama dar įsakymas deginti Viešpačiui visokius taukus.

3. ¹*Dėkojimo auka*. Ebr ji vadinama dažniausiai *šalamim* arba *zebakh šalamim*. Tas vardas vienų laikomas padarytu iš žodžio *šalom* ramybė; todėl šalamim turėtų reikšti auką daromą Viešpačiui, ramybei ir vienybei su juo palaikyti; kiti gal teisingiau mano, kad aukos vardo pagrindas reikia ieškoti žodyje *šileem*, atsilyginti, dėkoti ir kad ji buvusi visų pirma dėkojimo atnaša plačiausia to žodžio prasme /sacrificium propitiatorium/; ir tikrai ja būdavo dėkojama už gautąsias geradarystes, nors su dėkojimu dažnai buvo jungiama maldavimas naujų malonių. Buvo tai kruvina auka; joje galima buvo atnašauti didesnieji ir smulkesnieji gyvuliai, taigi galvijai, avys, ir ožkos. Paukščiai jai netiko, nes būtų buvę labai sunku jie paskirstyti į tris dalis, Dievui, kunigui ir pačiam aukojančiam; bet buvo leista aukoti gyvulius abiejų lyčių. Dėkojimo aukų apeigos panašios į deginamųjų aukų apeigas; didžiausias skirtumas buvo tas, kad joje buvo sudeginama ne visas gyvulys, bet tiktai dalys, kurios žemiau įvardijamos. — ³*Atnašaus*

kaip dovaną. Anot ebr t, atnašaus sudeginti. — *Taukus...* Įvardijamos riebiausios gyvulio dalys, kurios reikėjo sudeginti. — *‘Draug su inkstais*. Vietoje to išsireiškimo šitoje vietoje ir žem ebr t pasakyta: Kurį jis atplėš prie inkstų. — ⁵*Kaip deginamą auką*. Ebr t: viršum deginamosios aukos. Deginamoji auka buvo daroma Viešpačiui kasdien /žr žem 6,8.../; taigi dėkojimo auką reikėjo deginti viršum jos. Žem 7,15 pasakyta, kas reikėjo daryti su likusia gyvulio mėsa: ji turėjo būti padalinta tarp kunigo ir to, kieno buvo aukojamasis gyvulys.

⁶*Iš avių*. Ebr ž ts'on reiškia avis ir draug ožkas. Paminėjęs smulkesnius gyvulius įkvėptas autorius kalba pradžioje apie avių aukojimą: *erylį...* /7 e/, o paskui 12 e apie aukas iš ožkų. Avių aukose skirtumas buvo tik tas, kad prie degintųjų dalių turėjo priderėti visa uodega, o tai dėl to, kad rytų kraštuose avių uodegos labai didelės, sunkios ir be galo riebios.

¹⁶*Visi taukai...* Bendras įstatas, kuriuo gyvuliai taukai ir kraujas turėjo visuomet priderėti Dievui. Draudžiama vartoti savo reikalams tik tie taukai ir tos riebios dalys, kurios aug paminėtos; nebuvo gi draudžiama valgyti riebi mėsa. Dievas sau paskyrė gyvulių mėsos dalis, kurios rytų gyventojų laikomos ge-

Visi taukai bus Viešpaties ¹⁷amžinu įstatu jūsų kartose ir visose jūsų buveinėse. Visai nevalgysite nei kraujo, nei taukų

4. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ²Sakyk Izraelio sūnams : Jei kas nežiniomis peržengtų kurį nors iš Dievo įsakymų ir taip nusidėtų, padarydamas, kas uždrausta ; ³jei taip nusidėtų pateptasis kunigas ir įvestų nuodėmėn tautą, atnašaus už savo nuodėmę Viešpačiui veršį be kliaudos. ⁴Jis atves jį prie liudijimo padangtės angos Viešpaties akivaizdon, padės ranką ant jo galvos ir jį papjaus Viešpačiui. ⁵Paskui pasisems veršio kraujo ir jį įsineš liudijimo padangtėn ; ⁶ir padažės pirštą kraujuje, juo pašlakstys septynis kartus Viešpaties akivaizdoje ties šventyklos užkaba ; ⁷ir to paties kraujo padės ant ragų meiliausių Viešpačiui smilkalų altoriaus, kurs yra liudijimo padangtėje ; visą gi likusį kraują išpils ant deginamųjų aukų altoriaus papėdės padangtės įėjime. ⁸Ir išims veršio už nuodėmę taukus, kaip tuos, kurie apdengia vidurius, taip ir visus viduje esančius : ⁹abudu inkstu ir esantį ant jų prie paslėpsnio tinkelį ir kepenų taukus su inkstais, ¹⁰taip kaip imama iš dėkojimo aukos veršio, ir tai sudegins ant deginamųjų aukų altoriaus ; ¹¹kailį gi ir visą mėsą su galva ir kojomis, su viduriais ir mėšlu, ¹²ir su likusia mėsa išgabens už stovyklos į nesuteptą vietą, kur paprastai išpilami pelenai ; ir tai padegs ant malkų krūvos, ir bus sudeginta išpiltųjų pelenų vietoje

¹³O jei visa Izraelio minia nežiniomis ir netyčiomis padarytų ką nors, kas priešinga Dievo paliepimui, ¹⁴bet paskui suprastų savo nuodėmę, atnašaus už savo nusidėjimą veršį. Jį atves prie padangtės angos. ¹⁵Tautos vyresnieji uždės rankas ant jo galvos Viešpaties akivaizdoje. Papjovus gi veršį Viešpaties akivaizdoje, ¹⁶pateptasis kunigas įneš jo kraujo liudijimo padangtėn ¹⁷ir, padažės pirštą, šlakstys septynis kartus ties užkaba ; ¹⁸ir to paties kraujo padės ant Viešpaties akivaizdoje liudijimo padangtėje esančio altoriaus ragų ; likusį gi kraują išlies prie papėdės deginamųjų aukų altoriaus, kurs yra ties liudijimo padangtės anga. ¹⁹Ir ims visus veršio taukus ir sudegins ant altoriaus, ²⁰darydamas visa taip, kaip yra daręs anksčiau permaldavimo veršį aukodamas ; ir meldžiantis už juos kunigui, Viešpats bus jiems gailestingas. ²¹Patį gi veršį išgabens už stovyklos ir sudegins, kaip augščiau minėtąjį veršį ; nes jis aukojamas už daugybės nuodėmę

riausiomis ; bet jos buvo taipgi dėl šilto anų kraštų oro mažiausiai sveikos ; todėl be religinio atžvilgio gal turėta dar atžvilgis ir į žmonių sveikatą

d/ Atgailos aukų apeigos

4,1-6,7. Atgailos aukos turėjo būti dvejos ; vienos už nuodėmę /4,1-5,13/, kitos už nusikaltimus /5,14-6,7/ ; pradžioje duodama įstatai apie atgailos aukas už nuodėmes kunigo, visos tautos, kunigaikščio ir šiaip jau žmogaus, o taip gi už kaikurias atskiras nuodėmes : už tiesos slėpimą, sutepto dalyko palietimą ir

priesaika patvirtinto pažadėjimo užmiršimą ; toliau eina įstatai apie aukas už nusikaltimą visų pirma Dievui pašvęstuose dalykuose, o paskui už nusikaltimus artimui

4. ²*Nežiniomis peržengtų*. Aug minėtos aukos buvo daromos laisva valia ; čia gi kalbama apie atgailos aukas, kurių reikalavo pats įstatymas nurodytuose atsitikimuose. Atgailos aukos turėjo būti dvejos : vienos už nuodėmes ir jos buvo vadinamos *n u o d ė m ė* /ebr *khat-ta'th*/, kitos už nusikaltimus ir buvo vadinamos *n u s i k a l t i m u* /ebr *'ašam*/ . Nuodėmė ir nusikaltimas ne-reiškia čia Dievo įstatų peržengimo,

²²Jei nusidėtų kunigaikštis, iš nežinių padarydamas ką nors kas uždrausta Viešpaties įstatymo, ²³ir paskui suprastų savo nuodėmę, atnašaus Viešpačiui kaip auką ožį be kliaudos. ²⁴Jis uždės savo ranką ant jo galvos, ir ji paaukos toje vietoje, kur paprastai aukojamos deginamosios aukos Viešpaties akivaizdoje, nes tai yra auka už nuodėmę. ²⁵Kunigas padažys pirštą kraujuje aukos už nuodėmę ir juo prisilies deginamųjų aukų altoriaus ragų, o likusį kraują išpils prie jo papėdės. ²⁶Taukus gi sudegins ant altoriaus, kaip paprastai daroma dėkojimo aukose; ir kunigas melsis už jį ir už jo nuodėmę, ir bus jam atleista.

²⁷Jei kas iš paprastų žmonių nusidėtų nežiniais ir padarytų ką nors, kas uždrausta Viešpaties įstatymu, ir taip nusikalstų, ²⁸ir pažintų savo nuodėmę, jis atnašaus ožką be kliaudos. ²⁹Jis uždės ranką ant galvos aukos už nuodėmę ir ją atnašaus deginamųjų aukų vietoje. ³⁰Kunigas, padažęs pirštą aukos kraujuje, juo prisilies deginamųjų aukų altoriaus ragų, o likusį kraują išlies prie altoriaus papėdės. ³¹Paskui ėmęs visus tau-

einančio iš piktos valios ar paniekimo, bet apskritai sakant, iš žmogaus silpnybės, todėl iš ne visai aiškaus žinojimo, užsimiršimo, neatšargumo ir tt. Nors kituose atsitikimuose ir ebr t nedaro skirtumo prasmėje žodžių «nuodėmė» ir «nusikaltimas», bet kalbant apie atgailos aukas nuodėmėmis vadinama peržengimai kurio nors Dievo įsakymo apskritai ir tai mažesniuose dalykuose, arba įvairios žmogaus prigimčiai nuosavos silpnybės, kaip kaikurių ligos, kūno susitepimai ir tt: nusikaltimais gi vadinama sunkesnės kaltybės, liečiančios Dievui pašvęstus dalykus ir artimo teisių pažeidimai. Aukose už nuodėmes daromas skirtumas dar žiūrint to, kas yra nusidėjęs, vyriausias kunigas, visa tauta, kunigaikštis ar šiaip jau žmogus. — ³*Pa-teptasis kunigas...* Taip vadinama tikriausiai vyriausias kunigas. Kalbama gi matomai tik apie tokią jo nuodėmę, kuria jis nusikalsdavo eidamas vyriausiojo kunigo pareigas ir savo pasielgimu galėjo įvesti tautą į Dievo valios peržengimą. Tokiame atsitikime vyr kun turėjo už savo nuodėmę aukoti veršį be kliaudos. — ⁶*Liudijimo padangtėn*: į jos šventąją vadinamą dalį. — ⁷*Septynis kartus*. Skaitmuo 7 yra simbolinis; juo išreiškiamas veiksmo tobulumas. — *Ties šventyklos užkaba*, kuria buvo atskirta šventojo padangtės dalis nuo švenčiausios; už tos užkabos buvo sandoros skry-

nia su Yahvės sostu, maldytuve. — ¹²*Su likusia mēsa*. Tikriausiai anot ebr t: apskritai visą mėsą. Tuo auka už nuodėmę vyr kun ir tautos žymiai skyrėsi nuo kitų kruvinų aukų. Gyvulio dalys, kurios nepriderėjo tiesiog Dievui ir nebuvo deginamos ant altoriaus, buvo lyg kad suteptos nuodėmė; todėl jos reikėjo sudeginti už stovyklos, toli nuo vietos, kurioje Viešpats buvo sau pasirinkęs buveinę ir sostą. Plg Žyd 13,11. — *Nesuteptą vietą...* Be pelenyno prie deginamųjų aukų altoriaus buvo vieta už stovyklos, kurion pildavo aukų taukais primirkusius pelenus ir baigdavo deginti, kas ne visai buvo sudegę ant altoriaus. Ta vieta buvo laikoma nesutepta. Ji vėl reikia atskirti nuo kitos vietos už stovyklų visokioms sąslavoms pilti, kuri buvo vadinama sutepta.

¹³*Visa Izraelio minia...* Atgailos auka už visos tautos nuodėmę visai tokia pat kaip už vyr kunigą. Skirtumai jos apeigose tik tie, kad ranką aukai ant galvos deda tautos atstovai ir kad už visą tautą turi melstis kunigas: *meldžiantis už juos...* Ebr tas dalykas išreiškias bent kiek kitaip: ir kunigas apvalys juos nuo nuodėmės, ir ji bus jiems atleista.

²²*Kunigaikštis*. Taip vadinama arba visos giminės vadas, arba didesniųjų šeimų tėvai. Jo aukos už nuodėmę skirtumai buvo tie: aukoti reikėjo ožys; aukoje tarpininkavo

kus, kaip paprastai imama iš dėkojimo aukų, sudegins ant altoriaus, kad būtų meilus kvapas Viešpačiui; ir melsis už jį, ir bus jam atleista. ³²O jei atnašaus auką už nuodėmę iš avių, ims avelę be kliaudos, ³³uždės ranką ant jos galvos ir ją atnašaus toje vietoje, kur paprastai aukojama deginamosios aukos. ³⁴Kunigas prisilies deginamųjų aukų altoriaus ragų, savo pirštu padažytu aukos kraujuje, o likusį kraują išlies prie altoriaus papėdės. ³⁵Ėmęs taip pat visus taukus, kaip paprastai imama dėkojimo aukai skirto avino taukai, juos sudegins ant altoriaus kaip smilkalą Viešpačiui ir melsis už jį ir už jo nuodėmę, ir bus jam atleista

5. ¹Jei kas nusidėtų tuo, kad išgirdęs prisiekančiojo balsą, o taip pat galėdamas būti liudytoju to, ką pats matė ar iš kitur žino, ir nepasakytų, toksai bus atsakingas už kaltę. ²Kas prisiliesių kurio nors nešvarumo, ar tai būtų žvėries papjautas, kūnas, ar dvėsena, ar kurio nors rėplio maita, ir neatkreiptų dėmesio į savo susitepimą, bus kaltas ir nusidėjęs. ³Ir jei prisiliesių žmogaus kūno nešvarumo, iš visų tų nešvarumų, kuriais paprastai susitepama, nors tuo tarpu to ir nežinotų, bet paskui tai paaiškėtų, jis turėtų kaltę. ⁴Kas nesąmoningai prisiektų, t.y. nejučiomis savo lūpomis išsirtų darysias tą ar kita, patvirtindamas tai priesaika ir žodžiais, ir po to suprastų savo kaltę, ⁵tedaro atgailą už nuodėmę, ⁶ir teatnašauja iš bandos jauną avį ar ožką; ir kunigas melsis už jį ir už jo nuodėmę. ⁷O jei neišsigali atnašauti avies ar ožkos, teatnašauja Viešpačiui du turkleliu ar du jaunų karvelių, vieną už nuodėmę, o antrą deginamajai aukai. ⁸Ir atiduos juos kunigui, kurs atnašaudamas pirmąjį už nuodėmę, nusuks jam galvą, taip tačiau, kad ji nenutrūktų visiškai, bet laikytusi kaklo, ⁹krauju apšlakstys altoriaus šoną, o kiek bus likę, išvarvins prie jo

Žem 12,8;
Lk 2,24

paprastas kunigas; aukos kraujas nebuvo įnešamas šventyklon, todėl juo buvo patepama ne smilkalų altoriaus, bet deginamųjų aukų altoriaus ragai, o aukos dalys, nepaskirtos sudeginti ant altoriaus, tek-davo kunigams. Žr žem 6,26.29

²¹*Iš paprastų žmonių...* Jo auka už nuodėmę turėjo būti ožka arba avis; aukojimo gi apeigos visai tokios pat, kaip už kunigaikštį

5. ¹*Jei kas nusidėtų...* Aug aprašyta ketveriopos atgailos aukos, žiūrint to, kas buvo nusidėjęs; čia nurodoma keletas nuodėmių, už kurias reikėjo daryti tam tikros aukos; tos nuodėmės matomai buvo labiau paplitusios už kitas ir jomis dažniausiai nusikalsdavo šiaip jau žmonės, apie kuriuos buvo kalbama praeitojo skyr gale. Tai buvo čia ypatinga, kad kaltininkas turėjo išpažinti savo nusidėjimą. Pirmą tokia nuodėmė buvo tiesos slėpimas teisme: *išgirdęs prisiekančiojo...* Tikriau anot ebr t: girdėdamas

prisaikinančiojo balsą, ty, jei klausiamas teisme vardan Viešpaties, kad pasakytų tiesą, kurią žino, nesutiktų tai padaryti iš baimės, ar kurios kitos priežasties. — *Bus atsakingas už kaltę*: bus kaltas Dievo akyse, kurio vardu teismas daromas, ir prieš artimo meilę, todėl turės prisiimti ir visas savo pasiėgimo pasėkas. — **Kas prisiliesių...* Antras nusidėjimas tai palietimas kurios nors maitos ar žmogaus nešvarumo. — *Ar tai būtų...* Ebr t tas dalykas išreikštas truputį kitaip: «Ar tai nešvarios žvėries maitos, ar tai nešvarios galvijų maitos, ar tai nešvarios slankiojančio gyvio maitos, ir to nežinojo ir pats pasidarė suteptas ir nusikalto». Plg žem 11 skyr. — **Žmogaus kūno...* Taip susitepusiam reikėjo išplauti rūbai ir pačiam nusiplauti. Žr žem 12-15 skyr. Kas to nepadarėdavo, nusidėdavo. — **Kas... prisiektų...* Trečias nusidėjimas — neatsargi priesaika. Ebr t jis išreikštas pilniau: «Siela, kuri plepėdama lūpo-

papėdės, nes tai aukojama už nuodėmę. ¹⁰Antrą gi sudegins kaip deginamąją auką, kaip paprastai daroma. Ir kunigas melsis už jį ir už jo nuodėmę ir bus jam atleista. ¹¹O jei jo ranka neišsigalės duoti dviejų turklelių ar dviejų jaunų karvelių, atnašaus už savo nuodėmę dešimtą ephos dalį miltų; nepils į juos nė kiek aliejaus ir ne pridės smilkalų, nes tai aukojama už nuodėmę. ¹²Ir atiduos juos kunigui, kurs, pasiėmęs pilną jų saują, sudegins ant altoriaus atminimui to, kurs atnašavo, ¹³melsdamos už jį ir jį apvalydamos; likusią gi dalį sau pasiims kaip dovaną.

¹⁴Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ¹⁵Jei kas, suklydęs, peržengtų apeigas tame, kas Viešpačiui pašvėsta ir taip nusidėtų, atnašaus už savo nusikaltimą iš bandos aviną be kliaudos, koks galima nupirkti už du sikliu tokio svarumo kaip šventyklos; ¹⁶atlygins taip pat padarytąjį nuostolį ir pridės penktą dalį viršaus; ir tai atiduos kunigui, kurs melsis už jį, aukodamas aviną, ir bus jam atleista. ¹⁷Jei kas nusidėtų nežiniomis ir padarytų ką nors iš to, kas Viešpaties įstatymu uždrausta, ir, padaręs nuodėmę, suprastų savo neteisybę, ¹⁸ims iš bandos aviną be kliaudos pagal didumą ir svarbumą nuodėmės ir atiduos kunigui, kurs už jį melsis, nes buvo padaręs nežinodamas, ir bus jam atleista, ¹⁹kadangi nesąmoningai nusikalto Viešpačiui

6. ¹Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ²Kas nusidėtų ir paniekinęs Viešpatį nenorėtų sugrąžinti savo artimui paskolinto dalyko, kurį tasai jam buvo patikėjęs, arba ką nors prievarta išplėstų, ar primestų kam nors

mis prisiektų padarysianti ką pikta ar gera visuose tuose dalykuose, apie kuriuos žmogus gali plepėti su priesaika, ir to nežinotų, ir atsimintų, ir nusikalstų vienu iš tų dalykų...». Ebr išsireiškimas «padaryti ką gera ar pikta» reiškia čia tą pat, ką ir: ką nors daryti. — ⁶Tedaro atgailą. Šiais žodžiais ebr t baigiama ilgas sakiny s pradėtas pirmoje eil; todėl atgaila liepiama daryti ne tik už paskutinę nuodėmę, bet už visas aug minėtas. Ebr t šitoje vietoje labiau skiriasi nuo Vulg: «Jei tat kas nors nusikalstų vienu iš tų dalykų, tegul išpažįsta kuo nusidėjo, o atgailai už savo nuodėmę, kuria nusidėjo, teatnašauja Viešpačiui iš bandos avelę ar ožką, ir kunigas jį apvalys nuo jo nuodėmės». — ⁸Nusuks jam galvą... Plg aug 1,15. — ¹¹Dešimtą ephos dalį: 1 gomorą, kurs buvo lygus maždaug 3,8 kg. Plg Iš 16,3 ir k. — ¹²Nepils į juos aliejaus... Tuo auka už nuodėmę skyrėsi nuo paprastos minkhos. Plg 2,1-3

¹⁶Suklydęs peržengtų apeigas... Toliau minimi atsitikimai, kuriuose buvo reikalaujama aukos už nusikalti-

mą. Tarp nusikaltimų pirmon vieton dedama paniekinimas apeigų /ebr *qo-dašim Yahvė* — Viešpaties šventumų/, ty, kada kas nors suklydęs ne be savo kaltės neatiduodavo to, kas pagal įstatymus priklausė šventyklai, pav pirmonių. Tame atsitikime buvo reikalaujama atgailos aukos už nusikaltimą, atsilyginimo ir pabaudos. — ¹⁷Nusidėtu nežiniomis... Ir čia matomai kalbama apie nusikaltimus prieš «Viešpaties šventumus», nes tai aiškiai nurodo žodžiai 19 e: *nusikalto Viešpačiui*; bet nusikaltimas buvo padarytas arba visai nežiniomis, arba mažuose dalykuose ir nereikalavo atsilyginimo, o tik aukos. — ¹⁹Kadangi... nusikalto... Ebr t: tai pasakyta pilniau ir iškilingiau: *'ašam hu' ašom 'ašam la Yahvė*, tai auka už nusikaltimą, nes nusikalto Viešpačiui

6. ²Paniekinęs Viešpatį... Kalbama apie nusikaltimus darant skriaudą artimui /ebr t: vientaučiui/, ir tai tokios, kurių teisme nebuvo kuo patvirtinti, todėl nebuvo galima nubausti kaltininko pagal kitus

sk 5,7

neteisingą kaltinimą, ³ar, radęs pamestą dalyką, išsigintų dar melagingai prisiekdamas, ar padarytų ką nors kita iš daugelio dalykų, kuriais žmonės paprastai nusideda, ⁴supratęs nusikaltimą, sugrąžins ⁵savininkui, kuriam buvo padaręs skriaudą, pilnai visa, ką apgavimu norėjo įsigyti, o be to duos penktą dalį viršaus; ⁶už savo gi nuodėmę atnašaus iš bandos aviną be kliaudos pagal nusikaltimo didumą ir svarbumą, ir atiduos jį kunigui, ⁷kurs melsis už jį Viešpaties akivaizdoje, ir jam bus atleistos visos jo padarytos kaltės

⁸Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ⁹Įsakyk Aaronui ir jo sūnums: Tasai yra įstatas apie deginamąją auką: Ji turės degti ant altoriaus visą naktį lig rytui; ugnis bus iš to paties altoriaus. ¹⁰Kunigas apsilvilks jupa ir drobinėmis kelnėmis, išims sudegintos aukos pelenus ir juos supils greta altoriaus. ¹¹Po to nusivilks minėtuosius apdarus ir apsilvilkęs kitais, išneš pelenus už stovyklos ir švariausioje vietoje juos subaigs deginti lig dulkių. ¹²Ugnis gi ant altoriaus kūrensis visuomet; ją palaikys kunigas, pridėdamas kas rytą malkų, ant kurių visų pirma dės deginamąją auką, o po to degins dėkojimo aukų taukus. ¹³Ta ugnis yra nuolatinė ir niekuomet neužges ant altoriaus

¹⁴Tasai yra įstatas apie duoninę auką ir liejamą auką, kurias Aaronas sūnūs atnašaus Viešpaties akivaizdoje ties altoriumi. ¹⁵Kunigas ims saują smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, ir visą padėtąjį ant miltų smulkalą ir tai susmulkys ant altoriaus kaip atminimą, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui. ¹⁶Likusią gi smulkių miltų dalį valgys Aaronas kartu su savo sūnumis. Jie tai valgys neįraugintą ir šventoje vietoje, padangtės prieangyje. ¹⁷Nebus gi įrauginta dėl to, kad jos dalis aukojama kaip smilkalas Viešpačiui. Bus labai šventa, taip pat kaip auka už nuodėmę ir nusikaltimą. ¹⁸Tik Aaronas giminės vyriškiai ją valgys. Tai bus amžinas įstatas jūsų kartose apie aukas Viešpačiui. Kiekvienas, kurs jų prisilietų, bus pašventintas

įstatus apie skriaudas artimui, taigi kuriuos kaltininkas pats išpažindavo. Visi tie nusikaltimai buvo paniekinimas paties Viešpaties, nes Viešpats buvo uždraudęs skriausti artimą. — *Nenorėtų sugrąžinti...* Visas šitas straipsnelis truputį kitaip skamba ebr t, kur skaitome: « Ir meluotų savo vientaučiui apie dalyką pas save paguldytą ar įteiktą pasergėti, arba prievarta iš jo išplėstą; arba jei ką vyliumi išgautų iš savo vientaučio, arba jei rastų kurį pamestą dalyką ir to išsigintų, arba jei neteisingai prisiektų kuriame nors dalyke iš tų, kuriuos žmonės daro, kad nusidėtų /supr: kad nuskriaustų artimą/; jei tat kas nors taip nusidėtų ir nusikalstų, teatiduodie paglemžtą dalyką, kurį varu išplėšė arba išveržtą dalyką, kurį vyliumi išgavo, arba paguldytą dalyką, kurį turėjo pasergėti, arba pamestą dalyką, kurį rado, arba

tai, dėl ko neteisingai prisiekė: visą teatiduodie pilnai ir tepriedie viršaus penktą dalį; ir atiduos savo atgailos dieną tam, kam tai pridera; o už savo nusikaltimą atnašaus... ». Kiti įsakymai apie aukas už nusikaltimus surašyti žem 7,11...

e/ *Kunigų pareigos ir teisės aukų atnašavime*

6,8-7,38. Toliau eina eilė įsakymų, kuriais papildoma aug duotieji įstatai apie aukas; čia krepiama ypatingas dėmesys į kunigų pareigas ir teises aukose. Visų pirma duodama įsakymai apie tris viešas kasdienines aukas: apie deginamąją auką ir jos priedą rytinę ir vakarinę nekruviną auką ir apie vyriausiojo kunigo duoninę auką; paskui gi papildoma įstatai apie aukas už nuodėmę ir nusikaltimą ir apie dėkojimo aukas, o kalbant apie

¹⁹Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁰Tai yra Aarono ir jo sūnų atnaša, kurią jie turi aukoti Viešpačiui savo patepimo dienoje: atnašaus dešimtą ephos dalį smulkių miltų kaip amžiną duoninę auką: pusę jų rytą ir pusę vakare. ²¹Jie, apšlakstyti aliejumi, bus iškepti skardoje. Atnašaus gi juos šiltus, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui, ²²tasai kunigas, kurs bus teisėtas tėvo įpėdinis, ir visa bus sudeginama ant altoriaus; ²³nes kiekviena duoninė kunigų auka bus ugnyje sudeginta, ir nėvienas iš jos nevalgys

²⁴Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁵Sakyk Aaronui ir jo sūnams: Tasai yra įstatas apie auką už nuodėmę: Ji bus atnašaujama Viešpaties akivaizdoje toje vietoje, kur atnašaujama deginamoji auka; ji yra labai šventa. ²⁶Kunigas, kurs ją atnašauja, valgys ją šventoje vietoje padangtės prieangyje. ²⁷Kas tik prisilietų jos mėsos, bus pašventinta. Jei jos krauju apsitaškytų apdaras, bus išplautas šventoje vietoje. ²⁸Molinis gi indas, kuriame ji buvo išvirta, bus sudaužytas; o jei indas bus varinis, bus ištrintas ir išplautas vandeniu. ²⁹Kiekvienas kunigų giminės vyriškis valgys jos mėsos, nes ji labai šventa. ³⁰Nebus tačiau valgoma, bet bus sudeginta ugnyje ta auka už nuodėmę, kurios kraujas turi būti įnešamas liudijimo padangtėn permaldavimui šventykloje

Aug 4,5
Žyd 13,11

7. ¹Štai įstatas aukos už nusikaltimą. Ji labai šventa; ²todėl kur bus atnašaujama deginamoji auka, bus taip pat atnašaujama ir auka už nusikaltimą; jos kraujas bus išlietas aplink altorių. ³Aukos iš jos uodegą ir

tas paskutiniąsias panaujinama draudimas valgyti taukus ir kraują

⁸[*statas apie deginamąją auką.* Žr Iš 29,38... kadangi įstatas apie dieną daromą deginamąją auką buvo gana aiškus, todėl apie jį čia nekalbama, tik liepiama deginti auką taipgi naktį, nes apie tai galėjo būti abejonė. — ¹⁰*Įšims... pelenus...* Plg Iš 27,3. — ¹¹*Išneš pelenus...* Žr aug 4,12

¹⁴[*statas apie duoninę auką.* Ebr *minkhah*. Plg Iš 29,40 ir k. — *Liejamą auką.* Tų ž ebr t nėra. Jie pridėti šv Jieronimo aiškumo dėliai, nes prie duoninės aukos buvo pridėdama vyno ir aliejaus. —

¹⁶*Valgys šventoje vietoje...* Šita aplinkybė aug nebuvo minėta; taigi vietos nurodymu, kur reikia valgyti likusioji minkhos dalis, papildoma įstatas apie minkhą. — ¹⁷*Nebus gi...* Ebr t: ir nebus kepama su raugu; aš ją įšims daugiau kaip dalį iš mano deginimų, ty, iš man padarytųjų atnašų, kad būtų sudegintos kaip auka

³⁰*Aarono ir jo sūnų atnaša:* tų sūnų, kurie po Aarono bus vyriausiais kunigais. Šituo įstatu dedama

ant Aarono ir visų paskesniųjų vyr kunigų pareiga aukoti kasdien per visą jų gyvenimą, pradedant nuo jų patepimo dienos, keptą duoninę auką, kuri reikėjo sudeginti visa. — *Savo patepimo dieną:* pradedant savo patepimo i kunigus diena, arba geriau: per visą laiką, kolei bus pateptuoju, ty, vyriausiuoju kunigu. — *Dešimtą ephos dali.* Žr aug 5,11.

²⁵[*statas apie auką už nuodėmę.* Žr aug 4 ir 5 skyr. Duodama taisyklės, laikytinos kunigams. Jos visos remiasi tuo dėsniu, kad auka už nuodėmę yra labai šventa. Ji atnašaujama deginamųjų aukų vietoje, jos mėsa reikia valgyti šventoje vietoje, jos krauju sutaškyti apdarai turi būti plaunami šventoje vietoje ir tt. — ³⁰*Auka už nuodėmę...* Taip buvo daroma su atgailos auka už vyriausiąjį kunigą ir už tautos nuodėmę. Plg 4,5,16

7. ¹[*statas aukos už nusikaltimą.* Plg aug 5,14. Jos apeigos turi būti tokios pat, kaip aukoje už nuodėmę [7,7]. — ⁴*Tinklelį su inkstais.* Anot ebr t: tinklėlį, kurį atplėš

taukus, pridengiančius vidurius, ⁴abudu inkstus ir taukus, esančius prie paslėpsnio, ir kepenų tinklėlį su inkstais. ⁵Ir kunigas tai sudegins ant altoriaus; tai yra auka, deginama Viešpačiui už nusikaltimą. ⁶Kiekvienas kunigų giminės vyriškis valgys tos mėsos šventoje vietoje, nes ji labai šventa. ⁷Auka už nusikaltimą bus atnašaujama, kaip ir auka už nuodėmę; įstatas apie vieną ir kitą auką bus tas pats. Ji priderės kunigui, kurs ją atnašaus. ⁸Kunigas, kurs atnašauja deginamąją auką, gaus jos kailį. ⁹Ir kiekviena smulkių miltų auka, kepama krosnyje, kas tik prirengiama ant narinės ar skardos, bus to kunigo, kurs ją atnašauja; ¹⁰vistiek, ar bus apšlakstyta aliejumi ar sausa, lygiai bus padalinta kiekvienam iš Aarono sūnų

¹¹Tasai yra įstatas apie dėkojimo auką, atnašaujamą Viešpačiui. ¹²Jei bus daroma auka padėkojimui, atnašaus dovana be raugo, apšlakstyta aliejumi, ir ragaišį be raugo apteptą aliejumi, ir keptus miltus, ir papločius, įmaišytus su aliejumi; ¹³taip pat įraugintas duonas, atnešamas atminimui prie dėkojimo aukos; ¹⁴viena iš jų bus atnašaujama Viešpačiui kaip pirmonė ir teks kunigui, kurs išlies aukos kraują. ¹⁵Jos mėsa bus suvalgyta tą pačią dieną ir nieko iš jos neliks lig rytui. ¹⁶Jei kas atitesėdamas apžadą ar laisva valia atnašautų auką, ji bus taip pat suvalgoma tą pačią dieną; bet jei kas iš jos liktų rytdienai, dar leista valgyti. ¹⁷Kas gi pasiliktų lig trečiajai dienai, bus sudeginta ugnyje. ¹⁸Jei kas valgytų iš dėkojimo aukos mėsos trečioje dienoje, jo atnaša pasidarys kaip nebuvusi ir nepravėrs atnašaujančiam; o net kas save tokiuo valgiu suteptų, bus užsitraukęs ant savęs kaltybę. ¹⁹Mėsa, kuri prisiliestų ko nors sutepto, nebus valgoma, bet bus sudeginta ugnyje. Kiekvienas, kurs bus nesuteptas, valgys tos aukos mėsos; ²⁰suteptasis gi, kurs valgytų dėkojimo aukos mėsos atnašautos Viešpačiui, žus iš savo tautos. ²¹Ir kas prisiliestų žmogaus ar galvijo nešvarumų, ar kokio kito dalyko, kurs gali sutepti, ir valgytų tos mėsos, žus iš savo tautos

prie inkstų. — ⁸*Kunigas, kurs...* Kalbant apie tai, kas priderės kunigui iš atgailos aukų, minima taipgi ką Viešptas jiems paskyrė iš kitų atnašų: iš deginamosios aukos ir iš įvairios rūšies nekruvinų aukų

¹¹*Įstatas apie dėkojimo auką.* Čia duodamos taisyklės, kurių turi laikytis kunigas įvairiose dėkojimo aukose. — ¹²*Jei bus daroma auka...* Dėkojimo aukos bus trejopos: viena bus atnašaujama padėkoti Dievui už kurią nors gerdarystę; tai buvo dėkojimo auka griežta to žodžio prasme; ebr ji vadinama *zebah hattodah*, arba *Zebeh thodath hašselamim*. Kita dėkojimo auka buvo daroma vykdant apžadą, matomai norint išmelti iš Dievo kurią nors malonę (ypatingą); ebr jos vardas *zebah nedar*. Trečios rūšies dėkojimo auka buvo daroma visai laisva valia; ji vadinama ebr *zebah nedabah*. Pirmoji dėkojimo aukų rūšis

turėjo tą savo ypatybę, kad kartu su kruvina auka turėjo būti atnašaujama ne tik nekruvina minkha, bet taip gi duodama dovana iš įraugintos duonos /13 e/, kuri tačiau visai nebuvo deginama Viešpačiui, o tik jos dalis tekdavo kunigui, kitą gi dalį suvalgydavo religiniame pokylėje, kurs buvo keliamas prie dėkojimo aukų. — *Keptus miltus.* Ebr t: įmaišytus miltus ty, tešlą. — ¹⁶*Vykdydamas apžadą...* Antra ir trečia dėkojimo aukų rūšis. Plg žem 22,21.22. — ¹⁹*Mėsa, kuri...* Sekantieji įsakymai apie dėkojimo aukų mėsą turi aiškiau išreikšti didelį aukos šventumą. — *Suteptasis gi...* Išmetimas iš išrinktosios tautos skiriamas tokiame žmogui, kurs kuo nors susitepęs /plg žem 11-15 skyr/ ir tai žinodamas drįstų peržengti Dievo paliepimą apie aukų šventumą

²¹*Nevalgysite... taukų.* Panaujinama

²² Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : Sakyk Izraelio sūnams : Nevalgykite avies ir jaučio ir ožkos taukų. ²⁴Nustipusio ir žvėries sudraskyto gyvulio taukais naudositės įvairiems reikalams. ²⁵Jei kas valgytų taukus, kurie reikia atnašauti ir susmilkyti Viešpačiui, tas žus iš savo tautos. ²⁶Neimsite maistui jokio gyvio kraują, ar tai būtų paukščių, ar galvijų. ²⁷Kiekvienas, kurs valgytų kraują, žus iš savo tautos

²⁸Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ²⁹Kalbėk Izraelio sūnams ir sakyk : Kas atnašauja Viešpačiui dėkojimo auką, teatnašauja draug ir pridėtinę dovaną, tai yra jos duoninę auką su aliejumi. ³⁰Jis laikys savo rankomis aukos taukus ir krūtinę ; o kai bus atnašavęs abudu dalyku Viešpačiui ir pašventinęs, atiduos kunigui, ³¹kurs taukus susmilksys ant altoriaus ; krūtinę gi teks Aaronui ir jo sūnams. ³²Taip pat dešinys dėkojimo aukų petys teks kaip dalis kunigui. ³³Kurs iš Aarono sūnų atnašaus kraują ir taukus, tas gaus ir dešinį petį, kaip savo dalį. ³⁴Nes aš ėmiau iš Izraelio sūnų iš jų dėkojimo aukų pakėlimo krūtinę ir atskyrimo petį ir atidaviau kunigui Aaronui ir jo sūnams amžinu įstatu iš visos Izraelio tautos

³⁵Tos yra Aarono ir jo sūnų patepimo teisės Viešpaties apeigose tą dieną, kurioje juos Mošė pastatė, kad eitų kunigystės pareigas, ³⁶ir tai Viešpats įsakė, kad jiems būtų Izraelio sūnų duodama amžinu įstatu jų kartose. ³⁷Tasai yra įstatas apie deginamąją auką, ir apie auką už nuodėmę ir už nusikaltimą, ir apie pašventinimo ir dėkojimo aukas, ³⁸kurių Viešpats davė Mošei Sinajaus kalne, kai liepė Izraelio sūnams atnašauti jų aukas Viešpačiui Sinajaus tyrumoje

8. ¹Viešpats kalbėjo Mošei, sakydamas : ²Imk Aaroną draug su jo sūnėmis, jų apdarus, tepamojo aliejaus, veršį už nuodėmę, du avinų ir pintinę su neraugintomis duonomis, ³ir sušauki visą susirinkimą prie pa-

draudimas valgyti pjaunamųjų gyvulių taukus. Tą draudimą turi žinoti ne tik kunigai, bet visi Izraeliai. Plg aug 6,8 ir tol. — ²⁶Neimsite... Naujas draudimas valgyti bet kurių gyvulių kraują

²⁹Kas atnašauja... Grįžtama prie dėkojimo aukų, apie kurias buvo kalbama 11,12 eil ir duodama įsakymai Izraelio sūnams : iš tų įsakymų jie ypač turi patirti, kurios dėkojimo aukų dalys paskirtos kunigams. Apie pridėtinės minkhos padalinimą pakankamai buvo pasakyta aug 14 eil. — 29 ir 30 eil Vulgatoje žymiai skiriasi nuo ebr t, kurį taip galima išreikšti : « Kas atnašauja savo dėkojimo auką Viešpačiui, pats atneš tai, kas reikia aukoti iš papjautos dėkojimo aukos ; jis savo rankomis atneš deginamą Viešpačiui auką ; atneš taukus ir krūtinę, kad tai būtų pakelta siūbuojant Viešpaties akivaizdoje ». Plg Iš 29,24. — ³⁴Pakėlimu... krūtinę ir... Geriau anot ebr t : siūbavimo krū-

tinę ir pakėlimo petį. Žr Iš 29,272.

³⁵Tos yra... Įstatymų apie aukas pabaigoje trumpai pakartota, kas aug pasakyta. — *Patepimo teisės* — gauti aukų dalį : jos buvo suteiktos, pašventinant Aaroną ir jo sūnus kunigais. — *Viešpaties apeigose*. Ebr t : tame, kas deginama Viešpačiui. — ³⁷Pašventinimo. Žr Iš 29 skyr. Kunigų pašventinimo auka čia minima dėlto, kad tuojau bus aprašytas pats jų pašventinimas

2. Senojo Testamento kunigystės pradžia

a/ Pašventinimas Aarono, jo sūnų ir sendoros padangtės

8,1-36. Pabaigus įstatymus apie aukas, einama prie kunigų ir padangtės pašventinimo. Aprašant tą pašventinimą minimas patepimas šv aliejumi, šventi kunigų apdarai, aukos pašventinimo metu ir laikas pašventinimo apeigoms paskirtas

dangtės angos. ⁴Mošė padarė, kaip Viešpats buvo liepęs. Jis sušaukė visą minią prie padangtės angos, ⁵ir jai kalbėjo : Štai ką Viešpats įsakė padaryti

⁶Jis tuojuo pastatė Aaroną ir jo sūnus ir juos apiplovė. ⁷Po to apvilko vyriausijį kunigą drobine jupa ir apjuosė juosta ; apvilko jį taip pat mėlyną apsiaustu ir uždėjo ant viršaus antpetį, ⁸kuri suveržė kaspiniu, o prie jo pritaikė krūtinės apdarą, kuriame buvo Mokslas ir Tiesa. ⁹Galvą pridengė nuometu, ir ant jo ties kakta pritaikė šventimu pašventintą auksinę skardele, kaip Viešpats buvo įsakęs. ¹⁰Paskui ėmė tepamojo aliejaus, kuriuo patepė padangtę su visais jos rakandais. ¹¹Pašvėsdamas altorių, jį septynis kartus apšlakstė ir patepė kaip jį, taip ir visus jo rykus ; beto, pašventino aliejumi ir praustuvę su jos ramsčiu. ¹²Pagaliau patepė ir pašventė Aaroną, išpildamas jam ant galvos aliejų. Taip pat atvestus jo sūnus apvilko drobinėmis jupomis ir apjuosė juostomis ir uždėjo nuometus, kaip Viešpats buvo liepęs

¹⁴Tuomet atnašavo veršį už nuodėmę. Aaronas ir jo sūnūs uždėjo jam ant galvos savo rankas, ¹⁵o Mošė jį atnašavo ; pasisėmęs jo kraujo ir pamirkęs pirštą, patepė altoriaus ragus aplinkui ; jį apvalęs ir pašventinęs, išpylė likusį kraują prie jo papėdės ; ¹⁶taukus gi, buvusius ant vidurių, ir kepenų tinklėlį ir abudų inkstu su jų taukais susmilkė ant altoriaus ; ¹⁷o veršį su kailiu, mėsa ir mėlu sudegino už stovyklos, kaip Viešpats buvo liepęs. ¹⁸Atnašavo taip pat deginamajai aukai aviną. Aaronas ir jo sūnūs padėjo jam ant galvos savo rankas, ¹⁹ir jis jį atnašavo : kraują išliejo aplink altorių, ²⁰o patį aviną sukapojo į gabalus, ir jo galvą, sąnarius ir taukus susmilkė ugnyje, ²¹nuplovęs pirma vidurius ir kojas ; jis sudegino vienu kartu visą aviną ant altoriaus, nes tai buvo deginamoji meiliausio kvapo auka Viešpačiui, kaip jis jam buvo įsakęs. ²²Paskui atnašavo antrą aviną kunigams pašvęsti. Aaronas ir jo sūnūs uždėjo ant jo galvos savo rankas, o ²³Mošė jį atnašavo. Jis ėmė jo kraujo ir prisilietė dešinės Aarono ausies pakremslės ir dešinės jo rankos nykščio, taip pat ir kojos. ²⁴Liepė prieiti ir Aarono sūnams, ir patepęs papjautojo avino krauju kiekvieno jų dešinės ausies pakremslę, taip pat dešinės rankos ir kojos nykščius, likusį kraują išliejo ant altoriaus aplinkui ; ²⁵taukus gi ir uodegą ir visą riebumą, apdengiantį vidurius ir kepenų tinklėlį su jų taukais ir dešiniu petimi atskyrė. ²⁶Ėmęs gi iš neraugintų duonų pintinės, pastatytos Viešpaties aki-

8. ²*Imk Aaroną...* Šitame skyr pasakoma, kaip buvo įvykdytas anksčiau duotas įsakymas apie kunigų pašventinimą Iš 29 skyr, laikant visas įsakytas apeigas. Tenai jos ir paaiškintos. Plg Iš 28,1... — ³*Sušauki visą...* Visi Izraeliai negalėjo sutilpti padangtės prieangyje, kur buvo atliekama pašventinimo apeigos ; todėl buvo susirinkę visi tautos vyresnieji ir tautos atstovai ⁶*Apiplovė* : liepęs apsiplauti tam tikroje maudyklėje už atitinkamos uždangos. Po apsiplovimo šventinamieji turėjo visų pirma užsimauti drobinės kelnės. Žr Iš 28,42.43. — ¹¹*Altorių* : deginamųjų aukų alto-

rių padangtės prieangyje. — ¹²*Išpildamas... ant galvos...* Buvo tai ženklas, kad Aaronas gauna kunigystės pilnybę ; ir tik jis vienas buvo pateptas tikra to žodžio prasme... Plg Ps 132,2 ; Ekli 45,18. — Buvo pašventinta kartu ir padangtė, altorius ir kunigai, nes visa tai labai artimai rišasi tarp savęs ; negali būti tikrojo Dievo šventyklos be altoriaus, o altorius be kunigo ¹⁴*Atnašavo...* Aukos už pašventinamuosius. — *Veršį už nuodėmę.* Jo aukojime laikyta taisyklės, aprašytos aug 4,3-12. — ¹⁵*Jį apvalęs...* Ebr t pasakyta aiškiau : « ir apvalė altorių, ir likusį kraują išliejo

vaizdoje, duoną be raugo ir aliejumi apšlakstyta paploti ir ragaisi, padėjo ant taukų ir dešiniojo peties, ²⁷ir visa draug padavė Aaronui ir jo sūnams; kai jie tai pakėlė Viešpaties akivaizdoje, ²⁸ėmęs atgal iš jų rankų jis sumilkė ant deginamųjų aukų altoriaus, nes tai buvo pašventinto atnaša, kad būtų meiliausias aukos kvapas Viešpačiui. ²⁹O pakėlęs pašventinto avino krūtinę Viešpaties akivaizdoje, ėmė ją kaip savo dalį, kaip Viešpats jam buvo įsakęs. ³⁰Ir ėmęs tepalo ir buvusio ant altoriaus kraujo, pašlakstė ant Aarono ir jo apdarų, ant jo sūnų ir jų apdarų

³¹O pašventinęs juos jų apdaruose, jiems įsakė tardamas: Virkite mėsą ties padangtės anga ir tenai ją valgykite; valgykite taip pat pašventinto duoną, sudėtą į pintinę, kaip Viešpats man įsakė, tardamas: Aaronas ir jo sūnūs jas valgys. ³²O kas tik liks mėsos ir duonos, bus ugnyje sudeginta. ³³Nuo padangtės angos neatsitraukite septynias dienas iki dienai, kurioje pasibaigs jūsų pašventimo laikas; nes po septynių dienų baigiasi pašventimas, ³⁴kaip ir dabar buvo padaryta, kad aukos apeiga būtų įvykdyta. ³⁵Dieną ir naktį pasiliksite prie padangtės, atlikdami Viešpaties sargybas, kad nenumirtumėte; nes taip man įsakytą. ³⁶O Aaronas ir jo sūnūs padarė visa, ką Viešpats buvo sakęs per Mošę

Iš 29,32;
Žem 24,9

9. ¹Atėjus aštuntai dienai, Mošė pasišaukė Aaroną ir jo sūnus ir Izraelio vyresniuosius ir tarė Aaronui: ²Imk iš bandos veršiuką už nuodėmę ir aviną deginamajai aukai, abudu be kliaudos ir juos atnašauk Viešpaties akivaizdoje. ³Izraelio sūnams sakyk: Imkite ožį už nuodėmę, veršiuką ir avinėlį, metinius ir be kliaudos, deginamajai aukai, ⁴jautį ir aviną dėkojimo aukai ir aukokite juos Viešpaties akivaizdoje, atnašaudami prie kiekvienos aukos aliejumi apšlakstytių miltų, nes šiandien jums pasirodys Viešpats. ⁵Jie tat visa, ką Mošė buvo liepęs, atgabeno prie padangtės angos; o Mošė, kreipdamasis į čia susirinkusią minią, ⁶tarė: Tai yra, ką Viešpats

Iš 29,1

prie altoriaus papėdės, ir jį pašventino, kad ant jo būtų daroma apvalymas». Altorius pirma pašventinamas aliejaus patepimu šventai Dievo tarnybai, paskui pašventinamas krauju, kad ant jo būtų daromas apvalymas. Todėl taip pat buvo pašventinti vyriausias kunigas aliejumi ir krauju, kunigai tik krauju; nes tik anas vienas vieną kartą metuose įeina į švenčiausią padangtės dalį, kuri yra dangaus paveikslas [Žyd 9,7...]. — ¹⁸Deginamajai aukai... Žr Iš 29,15-18; plg aug 1,10-13. — ²²Ant aviną... Žr Iš 29,19-34. Tai buvo svarbiausi apeigų dalis. — ²⁸Ant deginamųjų aukų... Ebr t: ant altoriaus viršum deginamosios aukos. — ³⁰Ir ėmęs... Šitos eil gale ebr t dar pridėta: «Ir pašventino Aaroną ir jo apdarus, ir draug su juo jo sūnus ir jų apdarus»

³¹Virkite mėsą: likusias antrojo avino dalis. — ³³Nuo padangtės... Žr Iš 29,35-37. — Atlikdami Vieš-

paties sargybas. Kaip kareiviai stovi sargyboje prie valdovo rūmų [plg 4 Kar 11,5...], taip nauji kunigai turėjo budėti per septynias dienas, dieną ir naktį, be abejo, pasikeisdami, arti sosto Viešpaties, kurio ypatingon tarnybon buvo priimti

b/ Aaronas ir jo sūnūs pradeda eiti kunigystės pareigas

9,1-24. Pasibaigus pašventinimo dienoms pirmą kartą Aaronas atnašauja aukas už save ir už tautą; Dievas gi atsiųsdamas stebuklingai ugnį patvirtina Aaroniškąją kunigystę

9. ¹Aštuntai dienai: tuojau kaip tik pasibaigė pašventinimo apeigos. — ²Už nuodėmę: už savo nuodėmę. Žr 7 ir 8 e. — ³Sakyk: tautos aukų dalykuose įsakymus turi davinėti nebe Mošė, bet Aaronas, nes jis jau pašventintas vyriausiuoju kunigu. — Ožį už nuodėmę. Pagal

įsakė; išpildykite, ir jums pasirodys jo šlovė. ⁷Tuomet tarė Aaronui: Prisiartink prie altoriaus ir atnašauk auką už savo nuodėmę; atnašauk deginamąją auką ir maldauk už save ir už tautą; atnašauk taip pat žmonių auką ir melskis už juos, kaip Viešpats įsakė

⁸Aaronas tuoju prisiartinio prie altoriaus ir atnašavo už savo nuodėmę veršį. ⁹Jo sūnūs padavė jam aukos kraują, o jis, pamirkęs jame pirštą, prisilietė altoriaus ragų, likusių gi kraują išliejo prie jo papėdės. ¹⁰Taukus ir inkstus ir kepenų tinklą, iš kurių daroma auka už nuodėmę, sudegino ant altoriaus, kaip Viešpats buvo Mošei įsakęs; ¹¹o mėsą ir kailį sudegino už stovyklos. ¹²Paskui atnašavo ir deginamąją auką. Jo sūnūs jam padavė jos kraują, kurį jis išliejo aplink altorių. ¹³Padavė taip pat sukapotą į gabalus pačią auką su galva ir atskirais šarniais; visa tai jis sudegino ant altoriaus, ¹⁴apiplovęs pirma vandenim vidurius ir kojas. ¹⁵Po to jis atnašavo ožį už tautos nuodėmę. Pagaliau, apvalęs altorių, ¹⁶atnašavo deginamąją auką, ¹⁷pridėjęs prie šios dar duoninę auką su aliejumi, kuri atnašaujama draug, ir tai susmilkė ant altoriaus, neskaitant rytinės deginamosios aukos atnašavimo. ¹⁸Atnašavo taip pat jautį ir aviną kaip tautos dėkojimo auką: Jo sūnūs jam padavė kraują, kurį jis išliejo ant altoriaus aplinkui. ¹⁹Jaučio gi taukus ir avino uodegą ir inkstus su taukais, ir kepenų tinklę, ²⁰padėjo ant krūtinų; o kai taukai buvo sudeginti ant altoriaus, ²¹Aaronas atskyrė jų krūtinės ir dešinius pečius ir pakėlė Viešpaties akivaizdoje, kaip Mošė buvo įsakęs. ²²Ir ištiesęs rankas į tautą ją palaimino. Ir taip pabaigęs aukas už nuodėmę, deginamąsias ir dėkojimo aukas, jis nužengė nuo altoriaus

2 Mak 2,10

²³Paskui Mošė ir Aaronas įėjo liudijimo padangtėn ir vėl išėję palaimino tautą. Ir Viešpaties šlovė pasirodė visai daugybei; ²⁴ir štai išėjusi nuo Viešpaties ugnis prarijo deginamąją auką ir buvusius ant altoriaus taukus. Tai išvydusi minia, parpuolusi kniūbsčia ant žemės, šlovino Viešpatį

įstatą, parašytą aug 4,13, už tautos nuodėmę reikėjo aukoti veršis. Jis čia pakeičiamas ožiu gal dėlto, kad kartu buvo aukojamas veršis už vyriausiojo kunigo nuodėmę. — ⁴*Pasirodys Viešpats*. Tuo žadamu pasirodymu Viešpats turėjo patvirtinti įsteigtąją kunigystę ir pirmąsias jo aukas. Žr žem 23 ir 24 e. — ⁷*Maldauk... melskis*. Ebr t: *kap-per*, daryk apvalymą

⁸*Aaronas tuojuau...* Trumpai pasakojama aukų atlikimas, neminint kaikurių iš kitur jau žinomų apeigų. — ¹⁴*Vidurius ir kojas*. Ebr t dar pridėta: ir sudegino viršum deginamosios aukos ant altoriaus, tai yra viršum kitų aukos dalių. — ¹⁸*Atnašavo...* Ebr t taip galima išreikšti: «Ir atgabendino tautos dovaną, ir ėmė ožį už tautos nuodėmę, ir jį papjovė, ir aukojo jį

už nuodėmę, kaip pirma /žr 8 e ir tol/. Ir atgabeno deginamąją auką, ir ją aukojo pagal taisykles. Ir atgabendino minkhą, ir pripildė ją savo ranką ir sudegino ant altoriaus, neskaitant rytmetinės deginamosios aukos». — ²²*Nužengė* — nuo altoriaus paaugštinimo, nes prie altoriaus buvo prieinama nuolaidžiai supiltu iš žemių taku. Plg Iš 20,26

²⁴*Išėjusi nuo Viešpaties*: tikriausiai iš padangtės, iš tos vietos, kur buvo liudijimo skrynja ir Viešpaties sostas /Aug/. Buvo tai nežemiška ugnis, kuri vienu kartu sudegino pamažu smilkstančias ant altoriaus aukas; tai buvo ženklas, kad nauja kunigystė ir jos aukos meilios Viešpačiui. Tauta gi į tą stebuklą atsakė nuolankiausiu pagarbinimu

10. ¹Du Aaronso sūnu Nadabas ir Abijus, ėmė smilkytuvus, įsidėjo ugnies ir smilkalo ir atnašavo Viešpaties akivaizdoje šventimą ugnį, kas juodviem nebuvo įsakyta. ²Tuomet išsiveržė nuo Viešpaties ugnis, ir ji juodu prarijo; taip jie numirė Viešpaties akivaizdoje. ³Mošė gi tarė Aaronui: štai ką sakė Viešpats: pasirodysiu šventas tuose, kurie prie manęs artinasi, ir būsiu pašlovintas visos tautos akivaizdoje. Tai girdėdamas Aaronas tylėjo. ⁴O Mošė pasišaukęs Aaronso dėdės Ozijėlio du sūnu Misaėlį ir Elisaphaną, juodviem tarė: Eikite ir atimkite jūsų brolius nuo šventyklos ir išneškite už stovyklos. ⁵Ir juodu, tuojau priėję, paėmė juos, kaip gulėjo, apvilktus drobinėmis jupomis, ir išnešė laukan, kaip juodviem buvo liepta. ⁶O Mošė sakė Aaronui ir dvim jo sūnum Eleazarui ir Itamarui: Neatidengkite savo galvų ir neplėšykite savo apdarų, kad kartais nenumirtumėte ir nesukiltų rūstybė prieš visą bendruomenę. Jūsų broliai ir visi Izraelio namai teaprauda gaisrą, kurį Viešpats uždegė; jūs gi neeisite nuo padangtės angos, nes kitaip žūsitate; kadangi švento patepimo aliejus yra ant jūsų. Jie padarė visa, kaip Mošė buvo įsakęs

Sk 3,4; 26,61
1 Kron 24,2

c/ *Kunigystės pareigų ir tarnybos šventumas*

10,1-20. Du Aaronso sūnūs Nadabas ir Abijus, nusikaltę netinkamu savo pareigų ėjimu, nubaudžiami mirtimi. Aaronui įsakoma blaivumo reikalas. Dviejų sūnų mirtimi nuliūdintas Aaronas nedalyvauja šventame aukų pokilyje; tačiau Mošė priima jo pasiteisinimą

10. ¹*Įsidėjo ugnies...* Aprašytas dviejų vyriausiųjų Aaronso sūnų nubaudymas mirtimi įvyko tą pačią dieną, kurią jie draug su savo tėvu ėjo pirmą kartą kunigų pareigas Viešpaties akivaizdoje, ir tai dar nepradėjus valgyti kunigams paskirtos aukų mėsos. Koks buvo Nadabo ir Abijaus nusikaltimas, nevisai aišku, ir tas dalykas nevisų vienaip aiškinamas. Vieni mano, kad jie vartoję ne tokiuos, kaip reikėjo, smilkalus, arba ne tam tikru laiku; dauguma gi mato juodviejų kaltybę tame, kad ėmę į smilkytuvus ugnies ne iš altoriaus, kur ji buvo pašventinta Viešpaties stebuklu, bet paprastos ugnies iš kur kitur. Kiti dar /Sym/, skirdami ugnies ėmimą į smilkytuvus nuo atnašavimo Viešpačiui šventimos ugnies, tą paskutinį dalyką supranta ne apie smilkalų deginimą, bet apie pačių Aaronso sūnų prasimanytos aukos deginimą ugnyje, ir tame mato jų kaltę. Senoviniai žydų, o paskui juos ir krikščionių aiškintojai spėlioja, kad

juodu į tai atvedęs pasigėrimas. Ta nuomonė regisi randa sau patvirtinimą tuojau panaujinamame draudime vartoti kuriuos nors gėralus, atliekant šventą tarnybą. Žr žem 8 ir tol eil. — *Nebuvo įsakyta*. Tas ebr kalbos išsireiškimas lygus pasakymui: buvo uždrausta. Plg 4 Moš 3,4; 26,61. — ²*Išsiveržė nuo Viešpaties...* Ugnis, einanti taip pat nuo Viešpaties, kaip pirma /9,24/, kad liudytų apie Dievo suteikiamą kunigystės patvirtinimą, dabar yra jo bausmės įrankis. — ³*Štai ką sakė Viešpats...* Mošė primena Aaronui seniau girdėtus Viešpaties žodžius, kurie čia turi paralelismo formą. Gal tai buvo žinomas ir visai tautai įspėjimas apie šventumą, reikalaujamą iš kunigų, kurie savo šventu pasielgimu Dievo tarnyboje turi visiems liudyti apie jo paties šventumą; o jei jie to nedaro, pats Dievas apreiškia savo šventumą, ištikdamas nusikaltėlius kietomis bausmėmis. — ⁴*Ozijėlio...* Žr Iš 6,18.22. — *Brolius!* Ebrajų būdu plačia to žodžio prasme. — ⁵*Neatidengkite...* Aaronui ir dvim jo sūnum draudžiama dalyvauti laidotuvėse ir reikšti nuliūdimą dėl dviejų nusikaltėlių mirties išviršniais ženklais, galvos atidengimu ir rūbų perplėsimu. Tas draudimas paskiau turėjo pavirsti įstatu /žr žem 21,1-12/, kuriuo vyriausiam kunigui buvo užginta visai dalyvauti gedulingose apeigose, o pa-

⁸Paskui Viešpats tarė Aaronui: ⁹Vyno ir visa, kas gali nugirdyti, negersite tu ir tavo sūnūs, kai įeinate liudijimo padangtėn, kad nenumirtumėte; nes tai yra amžinas įsakymas per visas jūsų kartas. ¹⁰Jums reikia mokėti atskirti tarp tu, kas šventa ir nešventa, kas sutepta ir nesutepta, ¹¹ir mokyti Izraelio sūnus visų mano įstatų, kuriuos Viešpats jiems paskelbė per Mošę

¹²Ir Mošė kalbėjo Aaronui ir dviem likusiems jo sūnum, Eleazarui ir Itamarui: Imkite aukos dalį, kuri liko iš duoninės aukos Viešpačiui ir ją valgykite be raugo prie altoriaus, nes ji labai šventa. ¹³Valgykite gi šventoje vietoje, kas tau ir tavo sūnums duota iš Viešpaties aukų, kaip man įsakyta; ¹⁴taip pat krūtinę, kuri buvo atnašauta, ir petį, kurs atskirtas, valgsite tyriausioje vietoje tu ir draug su tavim tavo sūnūs ir tavo dukterys; nes tai atidėta tau ir tavo vaikams iš išganingų Izraelio sūnų atnašų. ¹⁵Petys, krūtinė ir taukai, kurie sudeginami ant altoriaus, buvo pakelti Viešpaties akivaizdoje, todėl jie turi priderėti tau amžinu įstatu, kaip Viešpats yra įsakęs. ¹⁶Tuo tarpu Mošė, ieškodamas ožio, kurs buvo atnašautas už nuodėmę, rado jį sudegintą ir, supykęs ant dviejų likusiųjų Aarono sūnų Eleazaro ir Itamaro, tarė: ¹⁷Kodėl nesuvalgėte šventoje vietoje aukos už nusidėjimą, kuri yra labai šventa ir duota jums, kad atimtumėte daugybės neteisybę ir už juos melstumėtės Viešpaties akivaizdoje, ¹⁸ypač kad jos kraujo neįnešta į šventyklos vidų ir kad turėjote ją valgyti šventoje vietoje, kaip man įsakyta? ¹⁹Aaronas atsakė:

2 Mak 2,11

prastiems kunigams buvo leista dalyvauti tik artimiausių giminių laidotuvisė. — *Jūsų broliai ir...* Elr t nėra jungės ir, o žodžiai: *visi Izraelio namai* paaiškina, apie kuriuos brolius čia kalbama. Apraudoti Nadabo ir Abijaus mirtį leidžiama visiems Izraeliaičiams, nes jie buvo nustoję dviejų savo kunigų, nors ir nusikaltusių Viešpačiui. — *Patepimo aliejus yra...* Ant Aarono šventas aliejus buvo išlietas, jo sūnūs gi apšlakstyti aliejumi /žr aug 8,30/. Tai buvo ženklas jų vienybės su Dievu. Neturėjo tat trauktis nuo Viešpaties ir eiti laidoti tų, kurie buvo nubausti dėl nusikaltimo Viešpačiui

⁹*Vyno ir visa...* Kadangi buvo likę tik du kunigu, todėl kolei neatsirado daugiau, juodu turėjo laikyti visišką blaivybę, nes kasdien reikėjo eiti į liudijimo padangtę lempų pataisyti, smilkalų pridėti ir tt. — ¹⁰*Jums reikia mokėti...* Įsakoma Sen Test kunigams reikalus žinoti Viešpaties įstatymus, kad ne tik patys galėtų prie jų taikytis, bet ir kitus pamokyti, kas jiems ir liepiama daryti. Kaip gi svarbus įspėjimas yra tuose žodžiuose ir Nauj Sendoros kunigams!

¹²*Imkite...* Mošė kviečia Aaroną ir du jo sūnu baigti dienos aukų apeigas valgymu jiems paskirtosios nekruvinos atnašos dalies. Plg aug 9,17. — *Labai šventa*; todėl ji reikia valgyti tik padangtės prieangyje. — ¹⁴*Krūtinę, kuri...* Tai buvo kunigams skirtoji dalis kruvinos dėkojimo aukos, kuri čia pavadinta išganinga. Žr aug 7,30.31 ir k. — *Tyriausioje vietoje.* Įvardintos kruvinos aukos dalys, kurios vadinama tiktai šventomis, buvo leista kunigams valgyti už padangtės prieangio ribų kartu su visa savo šeima, taigi ir su moterimis. — ¹⁶*Ožio, kurs...* Žr aug 9,15. Nors tai buvo auka už tautos nuodėmę, bet kadangi užuot versio tame atsitikime paaukota ožys, ir jo kraujo nebuvo įnešta padangtės vidun, todėl jo dalys, nesudegintos ant deginamųjų aukų altoriaus, turėjo būti kunigų suvalgytos padangtės prieangyje. Plg 6,25... Bet dabar Mošė atrado, kad jas sudeginta ir taip neįvykdyta visų apeigų iki galui. — ¹⁷*Už juos melstumėtės...* Ebr t: «darytumėte jų apvalymą». — ¹⁸*Ypač kad...* Todėl jos nereikėjo visos sudeginti. — ¹⁹*Atsitiko, ką matai.* Taip Aaronas primena savo sūnų mirtį. — *Kaip gi*

Šiandien buvo atnašauta auka už nuodėmę ir deginamoji auka Viešpaties akivaizdoje, man gi atsitiko, ką matai, kaip gi aš galėjau ją valgyti ar įtikti Dievui jo tarnyboje su nuliūdusia širdimi? ²⁰Tai girdėdamas Mošė priėmė pasiteisinimą

11. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui, tardamas: ²Sakykite Izraelio sūnams: Tie yra iš visų žemės gyvių, kuriuos jums leista valgyti. ³Galite valgyti kiekvieną gyvulį, kurs turi skeltą nagą ir gromuliuoja; ⁴nevalgysite ir laikysite suteptu tą, kurs, nors gromuliuoja, bet turi neskeltą nagą, kaip kupranugaris ir kiti. ⁵Suteptas yra ir uolinis opšrus, nes ir jis, nors gromuliuoja, bet turi neskeltą nagą; ⁶taip pat kiškis, kadangi ir jis, nors gromuliuoja, bet turi neskeltą nagą. ⁷Ir kiaulė, kuri nors turi skeltą nagą, bet negromuliuoja. ⁸Tų mėsos nevalgysite ir neliesite jų maištos, nes jie jums yra sutepti

Pak 14,4

aš galėjau... Aaronas atsako, kad skaudžiai nuliūdintas savo sūnų mirtimi, kurie kartu su juo atnašavo aukas, tą pačią dieną valgymu mėsos iš aukos už nuodėmę jis negalėjęs prisidėti prie tautos nusidėjimo apvalymo; negalėdamas gi jos valgyti, pasielgė, kaip reikalavo taisyklės /žr 7,17.20/ ir liepė sūnams likusią mėsą sudeginti. Tą pasiteisinimą Mošė priėmė

11. Apie reikalaujamą iš visos tautos, ypač gi iš kunigų, tyrumą ir šventumą

1. Įstatymo reikalaujamas švarumas

a/ Apie suteptus ir nesuteptus gyvulius

Antroji Kunigų knygos dalis /11-27 skyr/ susideda iš įvairių įstatymų, kurių laikymas turėjo padaryti iš Izraelio doriškai nesuteptą ir šventą tautą. Tie įstatai surašyti toje eilėje, kurioje jie buvo skelbiami. Pirmoje vietoje duodami įstatai apie švarumą ir būdą, kaip susitepus reikia apsisvalyti

11,1-46. Pradedama įstatu apie švarumą valgiuose ir nurodomi gyvuliai, kurie Izraeličių turi būti laikomi nesuteptais ir suteptais. Duodamos bendros taisyklės su pavyzdžiais apie keturkojus gyvulius ir apie žuvis, toliau minimi suteptieji paukščiai, draudžiama paliesti maitą, duodama pamokymų apie slankiojančius gyvius ir baigiama visą tą straipsnį paraginimu laikyti švarumą

11. ¹Mošei ir Aaronui. Paliepimą paskelbti tautai įstatus apie švarą gauna ne tik Mošė, bet kartu ir Aaronas, nes jam kaip kunigui buvo Viešpaties įsakymu mokyti tų dalykų Izraeličius. Žr aug 10,10,11. — ²Tie yra iš visų... gyvių... Pirmas įsakymas apie valgius buvo žmogui duotas Edene, kai jam maistu aiškiai paskirta žemės augalai /Prad 1,29/, nedraudžiant naudotis jo valdžion paduotųjų gyvulių mėsa. Aiškus paskyrimas žmonių maistui gyvulių mėsos buvo padarytas po tvano, su vienu tik apribojimu, kad neleista valgyti mėsos su krauju ir paties kraujo /Prad 9,2.../ — Paprotys skirstyti gyvulius į nesuteptus ir suteptus, atsiradęs jau pirmųjų patriarkų laikais, ilgainiui įgijo religinę spalvą, nes žmogus pats, nesinaudodamas kaikuriais gyvais sutvėrimais, negalėjo juk jų aukoti Dievui; tas tai paprotys draug su kitais religiniais padavimais turėjo būti perduodamas vienos kartos kitai ir su nedideliais pakeitimais, kuriuos iššaukė vietinės aplinkybės, paplito pas daugelį senovinių tautų, taip kad paskesniais amžiais jį randame ne tik Žyduose, bet ir pas įvairius jų kaimynus, Egiptiečius, Arabus ir kitus. Nebuvo tai kokie prietariai puslankinių žmonių, dažnai nesibjaurinčių jokių maistu, nevalgančių tačiau kaikurių gyvulių mėsos, o net ir augalų, tik dėlto kad juose gerbia savo tariamus pranokėjus /totemismus/, ar bijančių juos paliesti ir matančių

⁹Iš vandens gyvių šie yra leista valgyti: valgykite visus, kurie turi pelekus ir žvynus, nežiūrint ar jie būtų jūroje, ar upėse, ar tvenkiniuose. ¹⁰Tais gi, kurie kruta ir gyvena vandenyje, bet neturi pelekų ir žvynų, jūs bjauresitės ¹¹ir bodėsitės; nevalgysite jų mėsos ir vengsite jų maitos. ¹²Visi neturintieji pelekų ir žvynų vandenyje bus laikomi suteptais

¹³Tie yra iš paukščių, kurių jūs neturite valgyti ir kurių jums reikia vengti: aras, griphas ir jūros erelis; ¹⁴peslys ir vanagėlis su visa jo rūšimi; ¹⁵visa varnų rūšis ir kas tik į ją panašu; ¹⁶strausas ir pelėda, žuvėdra ir vanagas su visa jo rūšimi; ¹⁷apuokas, naras ir ibis; ¹⁸gulbė, pelikonis ir porphirijonas; ¹⁹geršė ir visa kėkštų rūšis; taip pat tutlis ir šiksnosparnis. ²⁰Visais iš sparnuotųjų, kurie vaikščioja keturiomis kojomis, jūs bjauresitės. ²¹Jums leista tačiau valgyti tuos keturkojus sparnuočius, kurie turi paskutines blauzdas ilgesnes, ir jomis šokinėja ant žemės, ²²kaip antai, visa skėrių rūšis, atakas, ophiomakhas ir didžiogiai su visomis jų rūšimis. ²³Bet jūs bodėsitės tų sparnuočių, kurie vaikščioja keturiomis kojomis. ²⁴Jei kas nors prisiliestų jų maitos, susiteps ir bus suteptas iki vakarui; ²⁵ir jei kam reiktų nešti kurį nors iš jų nustipusį, tas išplaus savo rūbus ir bus suteptas iki saulėleidžiu

juose kažką dieviško /tabu/, bet tikras kultūros ženklas. Tą tai senovinį paprotį senai žinomą Israėlaičiams dabar Dievas daro sąstatu, paskelbdamas jį per Mošę ir Aaroną visai tautai ir suteikdamas jam gilesnę religinę reikšmę. Nors nėra abejonės, kad leistieji Israėlaičiams valgyti gyvuliai labiausiai tiko maistui jų gyvenimo sąlygose, bet vien tik ta aplinkybė negalima išaiškinti, kodėl padaryta toks, o ne kitoks paskirstymas, kodėl uždrausta valgyti tie, o ne kiti. Dievas davė įstatus kaip viršiausis kūrinių Valdovas ir išrinktosios tautos Viešpats ir kaip tokio jo įstatai turi augštesnį tikslą, jie draug su kitais turi mokyti Israėlaičius klusnumo savo Viešpačiui, sergėti juos labiau nuo to, kas žmogų subjaurina ir pažemina, skirti juos labai nuo visų jų kaimynų stabmeldžių ir galų gale padėti jiems įsigyti didesnę šventumą. — ⁸*Kiekvieną gyvulį...* Duodama bendra taisyklė apie gyvulių skirstymą, kuri toliau paaiškinama pavyzdžiais. — ⁴*Kupranugaris*. Kupranugario nagos nevisai tokios pat kaip, pav arkliai; jos įskeltos, bet tik perpus. — ⁵*Uolinis opšrus*. Ebr *šaphan*. Nėdėlis gyvulėlis, truputį panašus į triušį /kraliką/. Jis dažnai sutinkamas Palestinoje. Gamtininkai jį vadina lot *hyrax syriacus*. Opšrus ir zuikis /6 e/ paminėti tarp gromuliuo-

jančių, nes vienas ir kitas ilsėdamies nuolat judina žandus, lyg kad gromuliuotų, nors tikrumoje negromuliuoja. Dieviškas įstatymo Davėjas neturėjo sumanymo išskirti savo tautai gamtos mokslą, bet kalba apie dalykus taip, kaip jie žmonėms išrodo iš pirmojo pasižiūrėjimo

⁹*Šie yra...* Apie vandenų gyvūnus duodama bendra, bet labai aiški taisyklė be jokių pavyzdžių. Ta taisykle Žydams draudžiama valgyti ungurys, pyplys, vėgėlė ir kitokios panašios žuvis

¹³*Iš paukščių...* Apie paukščius arba tikriau sakant apie sparnuotuosius neduodama bendros taisyklės, bet pasakomi paukščių vardai. Ebr t jie surašyti bent kiek kitokia eile ir ne visur galima tikrai pasakyti, apie kuriuos paukščius kalbama. Šv Rašto vertėjų ir aiškintojų nuomonės tame dalyke labai nevienodos. Vienas dalykas tikras, kad suteptais palaikyti vien paukščiai plėšrieji, naktiniai, mintą maita ir nešvarūs. — ¹⁴*Vanagėlis*. Ebr *aijah* reiškia tikriausiai sakalą. — ²⁰*Visais iš...* Kalbama apie vabzdžius. — ²¹*Tuos keturkojus...* Iš vabzdžių leidžiama valgyti skėrius, arba didžiogius, kurių įvairios rūšys čia pasakomos. Plg Mt 3,4; Mk 1,6.

²¹*Eina letenomis...* Kaip šuo, katė, lokys ir k

²³*Iš rėplių...* Prie suteptųjų gyvūnų

²⁶Kiekvienas gyvulys, kurs kad ir turi nagą, bet neskeltą, ir negro-muliuoja, bus laikomas suteptu; kas jo prisiliestų, susiteps. ²⁷Kas iš visų gyvulių, turinčių keturias kojas eina letenomis, tie bus sutepti; kas prisiliestų jų maitos, bus suteptas iki vakarui; ²⁸ir kas neštų tokią maitą, išplaus savo drabužius ir bus suteptas iki vakarui; nes visa tai yra jums sutepta

²⁹Iš rėplių, kurie juda ant žemės, bus laikoma suteptais: žebenkštis, pelė ir krokodilas su visa jų rūšimi; ³⁰laukinė pelė ir kameleonas; sala-mandra, žalioji driežlė ir kurmis. ³¹Visa tai bus sutepta. Kas prisiliestų jų maitos, bus suteptas iki vakarui. ³²Ir jei kas nors iš jų maitos nukristų ant ko nors, ar tai būtų medinis indas, ar apdaras, ar kailis, ar ašutinė, ar šiaip kuriam nors reikalui vartojamas rykas, bus sutepta, dėlto bus panertas vandenin ir bus laikomas suteptu iki vakarui, po to bus jau švarus. ³³Jei kas iš jų įkristų į molinį indą, jis bus suteptas, ir turės būti sudaužytas. ³⁴Kiekvienas maistas, kurį valgysite, jei ant jo bus užpilta iš tokio indo vandens, bus suteptas; ir kiekvienas skysti-mas, geriamas iš tokio indo, bus suteptas; ³⁵ir visa, ant ko nukristų, kas nors iš tokios maitos, bus sutepta; ir krosnis ir katilas bus sudaužyti, nes bus sutepti. ³⁶Tik šaltiniai, šuliniai ir visokių tvenkinių vanduo bus nesutepti; bet kas prisiliestų iš jų išimtos maitos, susiteps. ³⁷Jei kristų ant sėklos, jos nesuteps, ³⁸bet jei sėklą kas apipiltų vandenimi ir paskui ją paliestų maita, ji bus tuojuo sutepta

³⁹Jei nustiptų gyvulys, kurį jums leista valgyti, kas jo maitos pri-siliestų, bus suteptas iki vakarui. ⁴⁰Ir kas valgytų ką nors iš jo ar neštų, išplaus savo drabužius ir bus suteptas iki vakarui

⁴¹Visais, kurie šliaužia ant žemės, jūs bjaurėsitės ir jų nevalgysite. ⁴²Nevalgysite visų keturkojų, kurie slenka pilvu ar turi daugiau kojų arba šliaužia žeme, nes tai pasibjaurėtina

⁴³Nesutepkite savo sielų ir nieko iš jų nepalieskite, kad nebūtumėt sutepti. ⁴⁴Nes aš esu Viešpats, jūsų Dievas; būkite šventi, nes aš esu

1 Petr. 1,16

ir uždraustųjų valgyti priskaitomi slankiojantieji. Reikia pastebėti, kad slankiojančiais gyviais, šliaužais, Šv Rašte vadinama ne tik bekojai, bet ir tie, kurie turi labai trumpas kojas, kaip žiurkės, pelės, kurmiai ir tt. — *Krokodilas*. Ebr ž *tsab* gal reiškia didelę driežlę. — ³⁰*Lau-kinė pelė*... Visi šitos eil vardai labai abejotini. — ³²*Nukristų ant ko*... Plačiau kalbama apie įvairių dalykų susitepimą slankiojančiųjų gyvių maita, nes tai dažniau galėjo atsitikti. — ³³*Bus suteptas*. Ebr t: visa, kas bus viduje, susiteps. Taigi čia turima galvoje puode laikomą viralą, gėralą, paprastą vandenį ar ką kitą. Maitos įkritimu puodan visa tai susitepa, taip pat kaip ir pats puodas. — ³⁴*Iš tokio indo vandens*: sutepto moliniame inde, ar suteptan indan įpildo. — ³⁵*Kros-nis*: Nedidelė nešiojama krosnis. — *Katilas*. Ebr *kiraim*; ką tas žodis

reiškia, tikrai nežinia. — ³⁶*Šalti-niai*... Skirtumas čia daromas dėl to, kad šuliniai, šaltiniai ir tt labai reikiami visiems, ir jie sunku ap-saugoti nuo mažųjų gyvių įkritimo maitos, vanduo gi juose nuolat keičiasi ir savaime apsivalo. — ³⁷*Ant sėklos*... Grūdas turi žievę, kuri jį saugo nuo susitepimo, bet grūdai sušlapus per jo žievę van-duo sunkiasi, todėl su vandenimi pasiekia patį grūdą ir nešvarumas ³⁹*Jei nustiptų*... Perspėjimai apie nesuteptųjų gyvulių maitą. — ⁴⁰*Kas valgytų*, netyčiomis ar nežiniomis, nes už kitoki nesuteptų gyvulių maitos valgymą skiriama išmetimas iš Izraelio tautos. Plg Sk 15,30

⁴¹*Visais*... Draudimas nevalgyti šliužų pratęsiamas ant visų jų veislių. Ebr t aiškiau paminėti slankiojan-tieji bekojai, kurie turi keturias kojas, ir tie, kurie turi daugiau negu keturias kojas

šventas. Nesuteptkite savo sielų nė vienu šliužu, kurie kruta ant žemės. ⁴⁵Nes aš esu Viešpats, kurs jus išvedžiau iš Egipto žemės, kad būčiau jūsų Dievas. Būsité šventi, nes aš esu šventas

⁴⁶Tasai yra įstatymas apie gyvulius ir paukščius ir visus gyvius, kurie kruta vandenyje ir slankioja ant žemės, ⁴⁷kad patirtumėte skirtumą tarp nesutepto ir sutepto, ir žinotumėte, kas leista valgyti ir kas reikia atmesti

12. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ²Kalbék Israėlio sūnums ir jiems sakyk : jei moteriškė, pastojus nėščia, pagimdytų berniuką, ji bus septynias dienas sutepta, kaip savo mėnesinės negalės metu. ³Aštuntoje dienoje kūdikis bus apipjaustytas, ⁴bet ji pasiliks dar trisdešimt tris dienas savo apsisvalymo kraujuje. Niekas, kas šventa, ji neprisilies ir neeis į šventyklą, kolie nepasibaigs jos apsisvalymo dienos. ⁵O jei pagimdytų mergaitę, bus sutepta dvi savaites, kaip mėnesinės negalės metu, ir šešias dešimtis šešias dienas pasiliks savo apsisvalymo kraujuje

⁶Kuomet bus pasibaigusios jos apsisvalymo dienos už sūnų ar už dukterį, nuneš prie liudijimo padangtės angos metinį avinėlį deginamai aukai ir jauną karvelį ar turklelį aukai už nuodėmę ir atiduos kunigui, ⁷kurs tai atnašaus Viešpaties akivaizdoje ir melsis už ją, ir taip ji bus apvalyta nuo

⁴³Nesuteptkite. Įspėjimai apie šliužus baigiami rimtu paraginimu laikyti duotuosius įstatus ir nurodoma vyriausia jų reikalo priežastis. Ta gi priežastis yra Dievo šventumas, kurį Israėlaičiai turi sekti. Nors visi draudimai liečia tik išviršinį svarumą, tačiau nuolatinis budrumas tame dalyke ir tai dėl Dievo šventumo, turi ir gali vesti juos ir į didesnę rūpestį taipgi vidiniu sielos nekalutumu

⁴⁶Tasai yra... Pabaiga įstatų apie suteptus ir nesuteptus gyvius

b/ Įstatai apie šešiauninkes

12,1-8. Įstatuose apie šešiauninkes nurodoma, kiek laiko turi būti laikoma sutepta moteriškė, pagimdžiusi berniuką ar mergaitę, ir kokias aukas turi atnašauti savo apsisvalymo dieną turtingesnioji šešiauninkė ir beturtė

12. ²Kalbėk... Paprotys laikyti šešiauninkę suteptą buvo senas ir žinomas ne tik Israėlaičiams, bet ir kitoms tautoms. Tą paprotį dabar Viešpats daro savo įstatymu. Įsakomos taisyklės pagrindu turi ne tiek sveikatos atžvilgius, kiek religinius, nes šešiauninkei apsisvalyti reikalaujamos tam tikros aukos. — Pastojus nėščia. Anot ebr t: turėtų

palikuonis. — Sutepta, kaip savo... Taigi šešiauninkė buvo laikoma sutepta ne dėl to, kad ji pagimdė, bet kad gimdydama turėjo kraujo plūdimą, taip pat kaip turi savo mėnesinės negalės metu. — ³Aštuntoje... Primenama prie progos svarbus įsakymas apie kūdikių apipjaustymą ašmoje dienoje. — ⁴Pasiliks: atskirta, neišeidama iš namų. Taip duodama šešiauninkei laiko pasilsėti po gimdymo vargų. — Sava apsisvalymo kraujuje: sutepta krauju, nuo kurio turi apsisvalyti. — Niekas, kas šventa... Po 7 pirmųjų dienų šešiauninkės atskyrimas nebus toks griežtas. Jos prisilietimas nesutepa kitų, bet kaikurie dalykai jai dar uždrausti, kaip tai, paliesti kas šventa, pavaldyvausi religiniuose aukų pokyliuose ir tt. — ⁵Jei pagimdytų mergaitę... Kitokios svarbios priežasties, kodėl gimus mergaitei apsisvalymo laikas paskirtas du syk ilgesnis, nurodyti negalima, kaip tik įstatų davėjo Viešpaties valia

⁶Kuomet bus pasibaigusios... Paskiriamos šešiauninkių aukos apsisvalymo dieną. — ⁷Tasai yra įstatas... Įstatas apie šešiauninkes buvo apeiginis, todėl jis buvo laikytinas tik sename Test; o jei ir N Test ka-

savo kraujo plūdimo. Tasai yra įstatas apie gimdančią berniuką ar mergaitę. ⁸O jei neturėtų iš ko ir neišsigalėtų atnašauti avinėlio, ims du turkieliu ar du jaunu karveliu, vieną deginamai aukai, o kitą aukai už nuodėmę; ir kunigas melsis už ją, ir taip ji bus apvalyta

13. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė: ²Žmogus, ant kurio kūno odos atsirastų kitokios spalvos taškas, ar šašas, ar blizganti vieta, turinti raupsų ligos išvaizdą, bus atvestas pas kunigą Aaroną ar pas kurį nors iš jo sūnų. ³Jei tasai pamatys šašą ant odos ir pastebės, kad plaukai yra pabalę ir raupsų išvaizdą turinti vieta, lyginant su sveiko kūno oda, yra įdubusi, tai bus įrodymas, jog tikrai yra raupsų liga, ir jo nutarimu žmogus bus atskirtas. ⁴O jei ant odos bus blizgantis baltas taškas, bet nebus įdubęs lyginant su kitu kūnu, ir plaukai bus pirmykštės spalvos, kunigas uždarys jį septynioms dienoms ⁵ir septintą dieną jį patikrins; jei tariai raupsai nebus padidėję ir nebus peržengę pirmykščių ribų odoje, jį uždarys dar kitoms septynioms dienoms, ⁶ir septintą dieną vėl patikrins; jei taškas bus tamsesnis ir nepadidėjęs ant odos, paskelbs žmogų esant nesuteptą, nes tai šašai; ir jis išplaus savo drabužius ir bus nesuteptas. ⁷Bet jei po to, kaip jį matė kunigas ir pripažino nesuteptu, šašas padidėtų, bus pas jį vėl atvestas ⁸ir bus paskelbtas suteptu

⁹Jei pas ką atsirastų raupsų žymės, jis bus atvestas pas kunigą, ¹⁰ir tasai jį apžiūrės. Jei oda bus pabalusi ir plaukų spalva pasikeitus, o taip pat matysis gyva mėsa, ¹¹tai bus ženklas, kad raupsai įsisenėję ir įaugę į odą. Taigi kunigas paskelbs jį suteptu, bet neuždarys, nes jo susitepimas aiškus. ¹²Jei raupsai išsiplėstų taip, kad apdengtų visą odą nuo galvos iki kojų, ką tik galima matyti akimis, ¹³kunigas jį apžiūrės ir nutars, kad jo raupsai visų tyriausi, nes jie visi pabalo, ir todėl žmogus yra nesuteptas. ¹⁴O jei jame pasirodys gyva mėsa, ¹⁵tuomet bus kunigo paskelbtas suteptu ir bus laikomas tarp suteptų; nes jei gyva mėsa apsikrečia raupsais, ji yra sutepta. ¹⁶O jei vėl pabalus ir padengs visą žmogų, ¹⁷kunigas jį apžiūrės ir paskelbs esant nesuteptą

Lk 2,22

Lk 2,21; Jo 7,22

Aug 5,7-11;
Lk 2,24

talikų šešiaunikės prašo kunigą įvesti jas į dievnamį, tai daro iš dievotumo, kad padėkotų Dievui už laimingą gimdymą ir išmelstų palaiminimą sau ir kūdikiui. — ⁸O jei neturėtų... Taip atsitiko su Šv. Pana Marija jos apsivalymo dieną. Žr. Lk 2,22-24

c/ Įstatas apie raupsus

13,1-14,57. Baisi raupsų liga buvo vienas iš didžiausių susitepimų Izraeliui, nes ji atskirdavo iš jo tautos tarpo, todėl ir įstatas apie raupsus gana platūs. Visų pirma nurodoma įvairios žymės, iš kurių galima pažinti raupsai kūno odoje, įvairiuose atsitikimuose, galvoje ir smakre, pagaliau nuplikusioje galvoje, ir liepiama pripažinti raupsuotais atskirti nuo žmonių drau-

gijos; toliau pridėjama pamokymai apie raupsus, atsirandančius ant drabužių; paskiriama taipgi apeigos laikytinos priimant atgal į žmonių bendruomenę pagijusį raupsuotąjį, pasiturintį ir beturtį; baigiama tas straipsnis pamokymais apie gyvenamų namų raupsus

13. ¹Žmogus, ant kurio kūno... Čia randame visų seniausias ir gana plačias žinias apie raupsų ligą, apie kurią skelbiami Viešpaties įstatai. Ta baisia liga Izraeličiai gal apsikrėtę Egipte ir gal iš čia ji prasiplėtė įvairiuose kraštuose ir įvairiose tautuose. Raupsai yra sunki ir baisi liga, kuria žmogus suserga, atsiradus ir padaugėjus jo organizme tam tikriems bacilams /bacillus leprae/. Raupsų liga savo pradžioje paprastai pasireiškia arba

¹⁸Jei kam ant kūno odos rastūsi votis ir pagytų, ¹⁹bet voties vietoje pasirodytų baltas ar rausvas randas, toks žmogus bus atvestas pas kunigą. ²⁰Šis gi, jei rastų, tariamų raupsų vietą, lyginant su kitu kūnu, įdubusią, ir plaukus pabalusius, paskelbs jį suteptu, nes votyje atsirado raupsų liga. ²¹Bet jei plaukai bus pirmykštės spalvos ir randas apytamsis ir ne žemesnis už aplink esantį kūną, uždarys jį septynioms dienoms; ²²ir jei po to jis padidėtų, pripažins jį raupsuotu, ²³o jei bus pasilikę toje pačioje vietoje, tai bus ženklas, jog tai yra tik voties randas, ir žmogus bus nesusuptas

²⁴Jei kūno oda, kurią nudegino ugnis, sugijus turėtų baltą ar rausvą randą, ²⁵kunigas ją apžiūrės ir jei ras ją pabalusią ir jos vietą žemesnę už likusią odą, paskelbs žmogų suteptu, nes rande radosi raupsų liga. ²⁶O jei plaukų spalva nebus pakitėjusi ir taškas ne žemesnis už likusį kūną ir pačios sužeistos vietos išvaizda būtų apytamsė, uždarys jį septynioms dienoms ²⁷ir apžiūrės septintoje dienoje; jei raupsai ant odos padidėtų, paskelbs jį suteptu, ²⁸o jei baltumas pasiliks savo vietoje ir bus neryškus, tai yra tik įdegimo žaizda ir todėl žmogus bus laikomas nesusuptu, nes yra įdegimo randas

dirgsniuose /lepra nervorum, glabra, anaesthetica/, arba odoje /lepra nodosa, tuberosa/; nėra tai tačiau dvi atskiros ligos, bet tik du tos pačios ligos pasireiškimu, kuriuodu dažnai eina vienas po kito ir paprastai būna organizme jau draug. Odos raupsai prasideda tuo, kad žmogaus kūne atsiranda balsvi ar ir kitokios spalvos taškai, neilgai trukus pavirstantieji mažais gumbeliais, kurie vis eidami didyn pasiekia riešuto didumą. Gumbelių daugiausiai paprastai atsiranda veide, kurį taip subjaurina, kad žmogus ima rodytis turįs liūto snukį; iš čia radosi duodamas tai raupsų išvaizdai vardas lepra leonina. Tuo pačiu metu žmogaus pirštai lieka iškraipyti ir jais nebegalima naudotis. Tokiame stovyje ligonis pasilieka ilgus metus ir kenčia didelius skausmus. Paskui pilni bacilų gumbai virsta pratrūkstančiomis votimis, pilnomis bjaurių dvokiančių pūlių; tų vočių darosi kaskartas daugiau; apsikrečia akys ir išvarva; pirštų nariai atsileidžia ir ima trūkti. Kai kada atkrinta visa ranka ar koja; lieka nugriaužtos lūpos, nosis ir visas ligonis pamažu pūte pūna, kolei liga nepasiekia ir nepažeidžia svarbiausių organų, ar neprisideda, dažnai, džiova, kuri veikiau padaro galą žmogaus kentėjimams. Dirgsnių raupsai kai kada prisideda prie odos

raupsų, bet liga gali ir jais prasidėti. Tokiame atsitikime randasi odoje taškas, kurs įdumba, o paskui pavirsta pūslė; jai pratrūkus, pradeda sunktis dvokią pūliai, atsidengia gyva mėsa; kūno jautrumas darosi nevienodas: vienur visai nieko nebejauciama, kitur gi kenčiama nesiliaujančius skausmus, kurie gali tęstis ilgus metus; žaizdos vis didėja, nariai tinsta ir stingsta, ir žmogus nebegali pajudinti nei rankos, nei kojos; vis didėjantis troškulys priveda ligonį prie to, kad jis visai sustingsta, lyg apmirsta ir sėdėdamas ar gulėdamas laukia mirties, kuri jį išlaisvintų iš tų kentėjimų. Dirgsnių raupsai gali kai kada sustoti plėtęsi ir tai gana ilgam laikui, o net 20 ir 30 m. Ir nors tuomet žmogus rodosi visai pagijęs, tačiau taip nėra, nes atsiradus jo organizme patogenoms sąlygoms, kuriose vėl gali plėstis raupsų bacilai, ligonis atkrenta. — Mošės parašyti įstatai apie raupsus neduoda mokslinio jų tyrinėjimo, bet tik reikiamas taisyklės ir nurodymus, kuriais remdames kunigai galėjo be vargo atskirti tikrus raupsus nuo panašių į juos odos ligų ir teisingai nutarti, kas iš Izraeličių buvo suteptas ta liga ir kas ne. — *Kitokios spalvos taškai*: pakilus ar sutinusi vieta; Vulg tai verčiama įvairiais žodžiais ir tik iš konteksto galima atspėti, apie

²⁹Jei kuriam vyrui ar moteriškai atsirastų raupsai ant galvos ar ant smakro, juos apžiūrės kunigas. ³⁰Ir jei jų vieta bus gilesnė už likusį kūną ir plaukai pageltę ir plonesni negu paprastai, paskelbs juos suteptais, nes yra galvos ir smakro raupsai. ³¹O jei matys, kad taško vieta lygi su aplinkui esančiu kūnu ir kad plaukai juodi, jį uždarys septynioms dienoms ³²ir septintą dieną vėl apžiūrės. Jei taškas nepadidės ir plaukai bus tos pačios spalvos, ir taško vieta lygi kitam kūnui, ³³žmogus bus nuskustas, išskyrus taško vietą, ir bus uždarytas kitoms septynioms dienoms. ³⁴Jei septintoje dienoje pasirodys, kad taškas stovi savo vietoje ir ne žemesnis už kitą kūną, paskelbs jį nesuteptu, ir jis išsiplovęs savo drabužius bus nesuteptas. ³⁵O jei po paskelbimo nesuteptu taškas ant odos vėl padidės, ³⁶nebetyrinės daugiau, ar pageltę plaukai, nes aiškiai yra suteptas. ³⁷Pagalčiau, jei taškas nebus padidėjęs, ir plaukai bus juodi, pažins, kad žmogus pagijo, ir drąsiai tepaskelbia jį nesuteptu

³⁸Jei kuriam vyrui ar moteriškai pasirodytų ant odos baltumas, ³⁹apžiūrės juos kunigas. Jei atras, kad blizgantis ant odos baltumas yra apytamsis, nežino, kad tai ne raupsai, bet baltos spalvos taškas, ir kad žmogus nesuteptas

⁴⁰Jei kuriam vyrui slenka nuo galvos plaukai, jis darosi plikagalvis ir yra nesuteptas. ⁴¹O jei plaukai nuslinko nuo kaktos, jis pasidarė plikakaktis ir yra nesuteptas. ⁴²O jei ant nuplikusios galvos ar kaktos atsirado balta ar rausva spalva, ⁴³ir tai pamatys kunigas, paskelbs jį be svyravimo turinčiu raupsus, kurie atsirado ant plikės

⁴⁴Kiekvienas raupsais sergantis ir kunigo nutarimu atskirtas ⁴⁵nesios perplėštą drabužį, laikys atidengtą galvą, burną turės uždengtą apdaru ir šauks, kad jis yra subjaurintas ir suteptas. ⁴⁶Visą laiką, kolie bus raupsuotas ir suteptas, gyvens vienas už stovyklos

ką tikrumoje kalbama. Iš keleto taškų darėsi *šašas*, o iš šašų *blizganti vieta*, pažodžiui, baltas taškas. Tikri gi raupsai ebr vad *tsara'ath*.

⁹*Jei... raupsų žymės...* Antras atsitikimas, kai raupsų liga jau įsigalėjęs ir pasireiškia visai aiškiai.

— ¹⁰*Oda bus pabalus*. Ebr t: kūne bus baltas sutinimas. — ¹²*Jei raupsai...* Kalbama apie netikrus raupsus. — ¹³*Nutars, kad jo raupsai...* Ebr t: nutars, kad slogos ištiktasis žmogus nesuteptas. — ¹⁴*Jei jame pasirodys...* Ne visai aišku, ar čia kalbama apie tą patį atsitikimą, kaip ir 12.13 e, ar apie kitą

¹⁶*Votis...* Naujas atsitikimas, kuriame raupsai gali pasireikšti pagijusios voties vietoje

²⁴*Nudegino ugnis...* Raupsai gali pasirodyti toje kūno vietoje, kur pasiliko randas nuo įdeginimo

²⁹*Raupsai ant galvos...* Ebr t: sloga galvoje... Tikri raupsai paprastai palieka ilgesniais plaukais apdengtas vietas nepalietas, taigi dabar

kalbama apie netikrus raupsus, kurie čia ebr vadinami *netheq*, piktsašiai. —

³¹*Kad plaukai juodi*. Ebr t: plaukai nejuodi. — ³³*Bus nuskustas...* Kad geriau matytųsi, ar darosi tyrinėjamoje vietoje pakitėjimas

³⁸*Baltumas...* Paprasti balti šašeliai, be odos įdubimo ir plaukų spalvos pakitėjimų, neturėjo nieko bendro su raupsais. — *Baltos spalvos taškas*. Ebr *bohaq*, išbėrimas /eksemos rūšis/. Tas vardas ir dabar tebėra žinomas arabams

⁴⁰*Jei kuriam...* Pats galvos plaukų nuslinkimas nėra raupsų ženklas, bet nuplikusioje galvoje gali atsirasti raupsai. — ⁴²*Jei... spalva*. Ebr t: sloga. Toliau ebr t labiau skiriasi nuo Vulgatos: «Tai yra išsiveržę raupsai ant jo nuplikusio pakaušio ar kaktos. — ⁴³Ir kunigas tai apžiūrės, ir štai nuplikusiame pakaušyje ar kaktoje yra balti ar rausvi slogos žvynai, išvaizda panašūs į raupsus kūno odoje; toks žmogus yra apsikrėtęs ir suteptas; kunigas

⁴⁷Jei raupsus turėtų vilnonis ar drobinis drabužis ⁴⁸metmenyse ar atauduose, ar kailis, ar kas nors padaryta iš kailio, ⁴⁹jei būtų apkrėsta baltu ar rausvu tašku, bus laikoma raupsais ir bus parodyta kunigui, ⁵⁰kurs juos apžiūrėjęs uždarys septynioms dienoms, ⁵¹ir jei vėl apžiūrėdamas septintoje dienoje, atras padidėjusius, tai bus pasilieka raupsai ir jis pripažins suteptu drabužį ir visa, kur jie buvo rasti; ⁵²ir todėl bus sudeginta ugnyje. ⁵³O jei matys tašką nepadidėjusį, ⁵⁴lieps išplauti tai, ant ko yra tariami raupsai ir uždarys kitoms septynioms dienoms. ⁵⁵Ir pamatęs, kad jo pirmą kartą išvaizda nesugrįžo, nors raupsai ir nepadidėjo, palaikys suteptu ir sudegins ugnyje, nes raupsai išigriaužia į apdaro paviršių ar persisunkia kiaurai. ⁵⁶Jei, drabužį išplovus, raupsų vieta bus tamsesnė, ją atplėš ir atskirs nuo drabužio. ⁵⁷Bet jei pasirodys toliau tose vietose, kurios pirma buvo nesuteptos, reiškia raupsai yra lakioja ir klaidžioja; todėl visa bus sudeginta ugnyje. ⁵⁸Jei taškų nebeatsiras, išplaus antrą kartą vandenyje tai, kas sutepta ir bus nesutepta. ⁵⁹Tasai yra įstatas apie raupsus vilnoniame ar drobiniam drabužyje, ant metmenų ar ataudų, ir ant kiekvieno apdaro iš kailio, kaip jie reikia pripažinti nesuteptais ar suteptais

Mt 8,4

Mk 1,44; Lk 5,14

14. ¹Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ²Šios yra apeigos, kai raupsuotas reikia paskelbti nesuteptu. Jis bus atvestas pas kunigą, ³kurs išeis iš stovyklos ir, radęs jį išgijusį iš raupsų, ⁴įsakys jam atnašauti už save du gyvu, valgomu žvirbliu, kedro medžio, raudonos vilnos ir isopo. ⁵Vieną iš žvirblių lieps papjauti moliniame inde ant tekančio vandens,

paskelbs jį suteptu; jo galvoje yra jo sloga.»

⁴⁴Kiekvienas... Negana to, kad pripažintieji raupsuotais buvo laikomi suteptais, bet jiems dar reikėjo visai pasitraukti iš žmonių tarpo. Išardyti drabužiai, atidengta galva, uždengtas veidas turėjo liudyti apie jų nuliūdimą ir gedulą. Kad niekas prie raupsuotojo nesiartintų ir nesuteptų, jis turėjo garsiai perspėti visus besiantinančius apie savo ligą. — ⁴⁶Gyvens vienas už stovyklos, paskesniais gi laikais už miestų ir sodžių; raupsuoties nebuvu draudžiama gyventi draug. Plg 2 Kar 7,3; Lk 17,12 ir k. Tokio atskyrimo priežastis buvo dvejopa: viena, kad raupsuotojo prisilietimas sutepdavo akys įstatymo kiekvieną žmogų, o antra, kad raupsai tai limpanti liga, kuria sveikieji gali gana greitai apsikrėsti

⁴⁷Raupsus turėtų vilnonis... Kie kurie atsirandantieji drabužiuose pelėsiai, kenksmingi žmogaus sveikatai, buvo bent kiek panašūs į žmonių raupsus; todėl kalbant apie tuos paskutiniuosius, tuojau duodami įspėjimai ir apie įvairių dra-

bužių raupsus. — ⁴⁸Metmenyse ar atauduose. Ką tikrumoje reiškia atitinkami ebr ž nežinia. Reikšti gi metmenis ir ataudus jie vargiai tereškia, nes anot 56 e /ebr t/ laikada reikėjo šis tas atplėsti arba nuo tų metmenų arba nuo ataudų; bet metmenų ir ataudų drabužiuose juk negalima imti atskirai. — ⁴⁹Baltu. Anot ebr t: žalsvu. — ⁵¹Pasilieka raupsai. Ebr: kenksmingi. Toliau nurodoma dar dvi drabužių raupsų rūšys: išigriaužę arba įsiskunę /55 e/ ir lakiojantieji raupsai /57 e/. — Reikia pastebėti, kad šitose eil /51-58/ Vulg tekstas žymiai trumpesnis už ebr, kuriame apkrėstieji drabužiai kelis kartus įvardijami

14. ²Atvestas pas kunigą. Ne pats pagijimas darė raupsuotąjį nesuteptu įstatymo akys ir jį grąžino vienybėn su Išrinktąja tauta, bet kunigo nutarimas. — ⁴Du... žvirbliu... Ebr ž *tsippor* reiškia nedidelį paukštelį apskritai, todėl ir pridėtas paaiškinimas: « kuriuos leista valgyti ». — Nėra paaiškinta, kodėl raupsuotųjų apvalymo apeigose reikia vartoti čia nurodomi dalykai; apie jų reikš-

⁶kitą gi gyvą draug su kedro medžiu, raudona vilna ir isopu padažys papjautojo žvirblio kraujuje ⁷ir juo pašlakstys septynis kartus apvalomąjį, kad būtų teisėtai nesuteptas; gyvąjį gi žvirblį paleis, kad skristų į laukus. ⁸Po to žmogus išplaus savo drabužius, nusiskus visus kūno plaukus ir apsiplaus vandenimi, ir taip apvalytas įeis į stovyklą, bet savo padangtėn dar neis per septynias dienas. ⁹Septintą dieną jis nusiskus savo galvos plaukus, barzdą, antakius ir viso kūno plaukus, ir dar kartą išplaus savo drabužius ir nuplaus savo kūną. ¹⁰Aštuntą dieną ims du avinėliu be kliaudos ir metinę avelę be kliaudos ir duoninei aukai tris dešimtinės smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, ir atskirai aliejaus šeštinę. ¹¹O apvalymo apeigas atliekās kunigas pastatys jį ir visa tai Viešpaties akivaizdon liudijimo padangtės angoje. ¹²Po to ims avinėli ir atnašaus jį už nusikaltimą; ims taip pat aliejaus šeštinę ir visa tai atnašaus Viešpaties akivaizdoje. ¹³Avinėli atnašaus šventoje vietoje, kur atnašaujama permaldaujamoji ir deginamoji auka. Nes kaip už nuodėmę, taip ir už nusikaltimą auka priklauso kunigui, ir yra labai šventa. ¹⁴Kunigas, ėmęs už nusikaltimą atnašautos aukos kraujo, palies juo apvalomojo dešinės ausies pakremslę, dešinės rankos nykštį ir didįjį kojos pirštą; ¹⁵ir iš aliejaus šeštinės įsipils savo kairiojon rankon, ¹⁶ir padažęs jame dešinį pirštą, pašlakstys ties Viešpačiu septynis kartus. ¹⁷Likusį gi kairėje rankoje aliejų išlies ant apvalomojo dešinės ausies pakremslės ir ant dešinės rankos ir kojos nykščių ir ant kraujo, išlieto už nusikaltimą, ¹⁸ir ant jo galvos. ¹⁹Paskui melsis už jį Viešpaties akivaizdoje ir atnašaus auką už nuodėmę; o po to aukos deginamąją auką, ²⁰ir ją padės ant altoriaus draug su duonine auka, apšlakstyta aliejumi, ir taip žmogus bus teisėtai apvalytas

mę galima tik spėlioti, tačiau arčiau į juos įsižiūrėjus regisi neleista abejoti apie tos gilesnės reikšmės buvimą. Aiškintojų dauguma mano, kad nepasiduodas puvimui kedro medis turi išreikšti, kad apvalomojo žmogaus kūnas jau laisvas nuo raupsų puvimo; raudona vilna ar siūlas —, kad į kūną sugrįžo raudona sveikatos spalva; kvepiantis isopas —, kad dvokiantis raupsų kvapas pašalintas; papjautasis žvirblis turėjo pavaizduoti raupsotojo mirtį, laisvai gi paleidžiamas, — naują gyvenimą ir sugrįžusią sveikatą. — ⁵*Papjauti...* Papjauti paukštelį turėjo pats apvalomasis, laikydamas jį ant molinio indo, į kurį reikėjo įpilti vandens, paimto iš šaltinio ar upės. Tas papjovimas nebuvo aukojimas ir buvo daromas tik tam, kad gavus kraujo, kurs sumaišytas su vandenimi buvo vartojamas šlaktymui. — ¹⁰*Tris dešimtinės*: tris dešimtas ephos dalis. Plg Iš 16,16 ir k. — *Aliejaus šeštinę*. Ebr log. Anot daugumos aiškintojų tai buvo mažiausias ebr saikas, lygus dvylik-

tai hino daliai /0,29 litro/, anot kitų, truputį daugiau. — ¹²*Atnašaus...* Apvalomasis daro aukas už nusikaltimą ir nuodėmę, ne dėl to, kad patys raupsai būtų nusikaltimas ar nuodėmė, bet dėl to, kad žmogus galėjo nežiniomis padaryti ką nors iš to, už ką įstatymas reikalavo aukos už nusikaltimą ar nuodėmę. Be to, apvalomasis turėjo daryti deginamąją auką, todėl jam reikėjo būti laisvam nuo nuodėmės ir nusikaltimo. — *Visa tai atnašaus...* Ebr t čia minima pakėlimo apeiga, apie kurią žr Iš 29,24,26. — ¹⁴*Ėmęs... kraujo...* Aprašytos čia apeigos primena kunigų pašventinimą, nes apvalomasis grįžo vienybės tos tautos, kuri turėjo būti «kunigiška karalija». Plg Iš 19,6. — ¹⁹*Melsis už jį*. Anot ebr t: išdildys jo susitepimą. — *Atnašaus auką už nuodėmę*, — aukodamas metinę avelę /10 e/. Ebr t po šitų ž vėl paminėta, kad kunigas dildys apvalomojo susitepimą. Tie patys ž ebr t pakartoti ir 20 e. — *Deginamąją auką* — iš antrojo avinėlio

Aug 5,7-11 ; 12,8
Lk 2,24

²¹O jei yra beturtis ir neišsigali surasti paminėtųjų dalykų, ims atnašai už nusikaltimą avinėlį, kad kunigas pasimelstų už jį, ir dešimtą dalį smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, duoninei aukai, ir aliejaus šeštinę, ²²taip pat du turkleliu ar du jaunų karveliu, kuriuodviejų vienas tebūna už nuodėmę, o antras deginamajai aukai. ²³Tai jis atneš aštuntoje savo apsisvalymo dienoje kunigui prie liudijimo padangtės angos Viešpaties akivaizdon. ²⁴Kunigas, ėmęs avinėlį už nusikaltimą ir aliejaus šeštinę, pakels draug, ²⁵ir papjovęs avinėlį jo krauju pateps dešinės apvalamojo ausies pakremslę ir dešinės jo rankos bei kojos nykščius; ²⁶aliejaus gi dalį išpils savo kairėn rankon, ²⁷kuriame padažęs savo dešinės rankos pirštą pašlakstys septynis kartus ties Viešpačiu, ²⁸ir prisilies dešinės apvalamojo ausies pakremslės ir dešinės jo rankos bei kojos nykščių toje vietoje, kur yra išlietasis už nusikaltimą kraujas. ²⁹Likusia gi aliejaus dalį, esančią kairėje rankoje, išpils ant apvalamojo galvos, kad permaldautų už jį Viešpatį. ³⁰Atnašaus taip pat turklelį ar jauną karvelį, ³¹vieną už nuodėmę ir kitą deginamajai aukai su jos duonine atnaša, apšlakstytą aliejumi. ³²Ta yra auka raupsuotojo, kurs negali visa turėti savo apsisvalymui

³³Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė: ³⁴Kaip būsite įję į Kanaano žemę, kurią aš jums duosiu paveldėti, jei atsisrastų raupsų liga namuose, ³⁵jų savininkas eis, pareikš kunigui ir sakys: Man regisi lyg kad raupsų liga esanti mano namuose. ³⁶Kunigas, pirma negu patikrins namus, ar jie raupsuoti, lieps išnešti iš jų visa, kad visi juose esą dalykai nebūtų sutepti. Paskui įeis ir apžiūrės namų raupsus. ³⁷Ir pamatęs ant jų sienų tarsi duobeles, gilesnes už kitą paviršių, suteptas baltais ar rausvais taškais, ³⁸išeis iš namų angos ir tuojau juos uždarys septynioms dienoms. ³⁹Septintą dieną, sugrįžęs, juos apžiūrės; ir jei ras raupsus padidėjusius, ⁴⁰lieps išlupti akmenis, ant kurių yra raupsai ir juos išmesti už miesto sutepton vieton, ⁴¹pačių gi namų vidų nuskusti aplinkui ir nuoskutas išpilti už miesto sutepton vieton, ⁴²ir įdėti kitus akmenis išluptųjų vieton ir kitu moliu ištepti namus. ⁴³O jei, išplėšus akmenis ir nuskutus dulkes ir kitu moliu ištepus, ⁴⁴įjęs kunigas pamatys vėl pasirodžiusius raupsus ir sienas taškuotas, reiškia raupsai yra pasilieka ir namai todėl yra sutepti. ⁴⁵Juos tuojau sugriauš, o jų akmenis ir medžius ir sutrupas išmes sutepton vieton už miesto. ⁴⁶Kas įeitų į namus, kai jie uždaryti, bus suteptas iki vakarui; ⁴⁷ir kas juose miegotų ar ką nors valgytų, išplaus savo drabužius. ⁴⁸O jei, įjęs, kunigas matys raupsus nepadidėjus namuose, kai jie buvo naujai ištepti, juos apvalys, paskelbdamas nesuteptais. ⁴⁹Jiems apvalyti ims du žvirblių, kedro medžio ir raudonos vilnos bei isopo, ⁵⁰ir papjovęs vieną žvirblį moliniame inde ant tekančio vandens, ⁵¹ims kedro medį, isopą, raudoną vilną ir gyvą žvirblį, visa padažys papjautojo žvir-

²¹Beturtis. Jo aukos visuomet žymiai mažesnės. Tas rūpestis beturčiais Mošės įstatyme pastebėtinas. — *Pasimelstų už jį...* Anot ebr t: pakėlimui... kad būtų išdildytas jo susitepimas. — ²⁴*Pakels*, laikydamas pakėlimo apeigą. Žr Iš 29,24... — ³¹*Už nuodėmę*. Vulg čia be reikalo pasakyta: pro delicto, nes auka už nusikaltimą buvo avinėlis /žr 21,24

e/; vienas gi turklelis ar karvelis reikėjo aukoti už nuodėmę /žr 22 e/. 31 e gale ebr t dar pridėta: «Ir kunigas išdildys apvalamojo susitepimą Viešpaties akivaizdoje»

³⁴*Kaip būsite...* Įstatai apie drabužių raupsus buvo duoti tuojau po žmonių raupsų, nes ir per tyrus keliaujant Izraeliui, jų drabužiai galėjo apsikrėsti ta liga; iš

blio kraujuje ir tekančiame vandenyje, ir apšlakstys namus septynis kartus, ⁵²ir juos apvalys kaip žvirbli krauju, taip ir tekančiu vandenimi ir gyvuoju žvirbliu, ir kedro medžiu ir isopo bei raudona vilna. ⁵³Ir paleidęs gyvą žvirblį skristi laisvą į laukus, melsis už namus, ir jie bus teisėtai apvalyti

⁵⁴Tasai yra įstatas apie visokius raupsus ir piktšaišius, ⁵⁵apie raupsus drabužiuose ir namuose, ⁵⁶ant randų, nušašimų, blizgančių taškų, ir apie įvairius pakitėjimus jų spalvose, ⁵⁷kad būtų galima žinoti, kada kas yra nesutepta ar sutepta

15. ¹Viešpats kalbėjo Mošei bei Aaronui ir tarė: ²Kalbėkite Izraelio sūnams ir jiems sakykite: Vyriškis, turįs sėklos plūdimą, bus suteptas. ³Jis bus laikomas pasidavęs šiai ydai, kai atskirais atvejais ištekęsui sėkla prilimpa prie jo kūno ir sustingsta. ⁴Kiekvienas guolis, kur jis miegotų, ir vieta, kur sėdėtų, bus sutepta. ⁵Jei kas iš žmonių prisiliestų jo patalo, išplaus savo drabužius ir pats apsiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ⁶Jei sėdėtų, kur anas sėdėjo, turės išplauti savo drabužius ir pats apsiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ⁷Jei kas prisiliestų jo kūno, išplaus savo drabužius ir pats apsiplaus vandenimi, ir bus suteptas iki vakarui. ⁸Jei toks žmogus spjautų ant nesuteptojo, tasai, išplaus savo rūbus, ir apsiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ⁹Balnas, ant kurio jis sėdėtų, bus suteptas. ¹⁰Ir visa, kas rastųsi po tuo, kurs turi sėklos plūdimą, bus sutepta iki vakarui. Kas neštų ką nors iš tokių dalykų, išplaus savo drabužius ir pats apsiplaus vandenimi, ir bus suteptas iki vakarui. ¹¹Kiekvienas, kurio toksai prisiliestų, nenusiplovęs pirma rankų, išplaus savo rūbus ir apsiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ¹²Molinis indas, kurio prisiliestų, turi būti sudaužytas; medinis gi indas bus išplautas vandenimi

¹³Jei pagytų, kurs serga tokia negale, suskaitys septynias dienas po savo apšalymo ir, išplovęs drabužius ir visą kūną tekančiame vandenyje, bus nesuteptas. ¹⁴Aštuntoje gi dienoje ims du turkleliu ar du jaunu karveliu, ir ateis Viešpaties akivaizdon prie liudijimo padangtės angos, ir paduos juodu kunigui, ¹⁵kurs iš vieno darys auką už nuodėmę, o iš kito deginamąją auką ir melsis už jį Viešpaties akivaizdoje, kad būtų apvalytas nuo savo sėklos plūdimo

įstatų gi apie namų raupsus daroma priedas, nes jie reikėjo vykdyti tik vėliau. — *Jei alsirastų raupsų...* Anot ebr t: ir užleisiu raupsų ligą ant jūsų paveldėtosios žemės namų. Matomai tie namų raupsai buvo puvėsiai, kurie atsiranda ant sienų, kenksmingi žmonių sveikatai, bet kokie, tikrai nežinia. — ³⁷Balsvais. Ebr t: žalsvais. — ⁴⁰Du žvirbliu. Ebr t: du mažų paukšteliu. Žr aug 4 e

d/ Įstatai apie susitepimus, kilstančius iš pačios žmogaus prigimties

15,1-33. Šitame straipsnyje surašyti įstatai apie žmogaus kūno

susitepimą poliucijomis ir apie susitepimą moteriškės, kurią ištinka mėnesinė negalė, ar vargina kitoks kraujo plūdimas

15. ²Vyriškis, turįs... Visų pirma duodami įstatai apie liguistas vyrų poliucijas, kurios darė žmogų įstatų akyse suteptą. — ³Jis bus laikomas... Paaškinama, kokios yra to liguisto žmogaus stovio žymės ir gal atskiriama nuolatinės poliucijos [limpa prie jo kūno] ir poliucijos su laikiniais pertrūkiais [sustingsta]. — ⁹Balnas... Ebr ž merkab gal reiškia vežimą ar vežimo sėdynę

¹³Jei pagytų... Duodami pamokymai apie apšalymo apeigas. —

Aug 10,1-2
Iš 30,10;
Žyd 9,7

¹⁶Vyriškis, kuriam pasitaiko paprastas susitepimas, apiplaus vandenimi visą savo kūną, ir bus suteptas iki vakarui. ¹⁷Jis išplaus vandenimi drabužį ir kailį, kurį turėjo ir tai bus sutepta iki vakarui. ¹⁸Moteriškė, su kuria jis sugultų, apiplaus vandenimi ir bus sutepta iki vakarui

¹⁹Moteriškė, turinti mėnesinį kraujo plūdimą, bus atskirta septynioms dienoms; ²⁰kiekvienas, kurs jos prisiliestų, bus suteptas iki vakarui; ²¹ir visa ant ko ji gulėtų ar sėdėtų savo atskyrimo dienomis, bus sutepta. ²²Kas prisiliestų jos patalo, išplaus savo rūbus ir pats apiplaus vandenimi, ir bus suteptas lig vakarui. ²³Kas nors prisiliestų bet kurio rakando, ant kurio ji sėdėjo, išplaus savo apdarus ir pats apiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ²⁴Jei sugultų su ja vyras mėnesinio kraujo metu, bus suteptas septynias dienas; ir kiekvienas guolis, ant kurio ji miegotų, bus suteptas

²⁵Moteriškė, kuri turi kraujo plūdimą ilgesnį laiką ne mėnesinės negalės metu, ar kuriai mėnesinio kraujo plūdimas užsitęsia ilgiau negu įprasta, bus sutepta, kolei kentės tą negalią, kaip mėnesinės negalės metu. ²⁶Kiekvienas patalas, ant kurio ji miegotų, ir rakandas, ant kurio sėdėtų, bus suteptas. ²⁷Kas jų prisiliestų, išplaus savo apdarus, ir pats apiplaus vandenimi ir bus suteptas iki vakarui. ²⁸Jei kraujas sustotų ir liautųsi plūdes, atskaitys septynias savo apsivalymo dienas, ²⁹o aštuntoje dienoje atnašaus už save kunigui du turkleliu ar du jaunų karvelių prie liudijimo padangtės angos. ³⁰Tasai iš vieno darys auką už nuodėmę, o iš kito deginamąją auką ir melsis Viešpaties akivaizdoje už ją ir už susitepimo plūdimą. ³¹Taigi judu mokysite Izraelio sūnus, kad sergėtusi susibjaurinimo ir kad nenumirtų savo purvuose, jei suteptų jų tarpe esančią mano padangtę

³²Tasai yra įstatas apie turintį sėklos plūdimą ir susitepimą sugulimu, ³³ir apie tą, kuri mėnesinės negalės metu atskiriama, ar kuri turi nuolatinį kraujo plūdimą, ir apie žmogų, kurs su ja sugultų

16. ¹Mirus dviem Aarono sūnum, kurie žuvo, atnašaudami svetimą ugnį, Viešpats kalbėjo Mošei, ²ir jam įsakė, tardamas: Sakyk savo broliui Aaronui, kad neitų kiekvienu metu į šventyklą, esančią už užkabos ties maldytuve, kuria uždengta skrynja, kadangi gali numirti /nes aš pasi-

Po savo apsivalymo. Apsivalymu čia pavadintas pats pagijimas. — *Tekančiame vandenyje*: šaltinio ar upės vandenyje. — ¹⁵*Ir melsis už ją...* Ebr t: ir išdildys jo susitepimą

¹⁶*Vyras, kuriam...* Kalbama apie paprastą poliuciją, įvykstančią netyčiomis ir tyčiomis iššauktą; ji visuomet sutepa vyriškį. — ¹⁸*Moteriškė, su kuria...* Moterystės pareigų atlikimas sutepa moterį. Ebr t aiškiai pasakyta, kad vyras ir moteris bus abudu sutepti

¹⁹*Moteriškė, turinti...* Įstatai apie paprastą moteriškai lyčiai mėnesinę negalią. — ²⁴*Jei sugultų...* Anot ebr t: «Jei su ja gulėtų vyras, jos susitepimas bus ant jo...». Taigi

čia kalbama tikriausiai apie paprastą gulėjimą viename patale, o ne apie moterystės pareigų vykdymą, už kurį tokiame atsitikime toliau skiriama labai didelė bausmė. Plg 18,19 ir k

²⁵*Ilgesnį laiką...* Perspėjimai apie nepaprastą kraujo plūdimą. Plg Mt 9,20...

e/ Apie permaldavimo dieną

16,1-34. Metinės permaldavimo dienos apeigos turėjo būti labai iškilmingos. Šitame straipsnyje pradžioje trumpai pasakojama apie prisirengimą prie jos apeigų, toliau aprašomos pačios permaldavimo apeigos, duodami pamokymai apie tos

rodysiu debesyje viršum žinyno/. ³Prieš įeidamas štai ką jis turės padaryti: atnašaus veršį už nuodėmę ir aviną deginamajai aukai, ⁴apsivilks drobine jupa, kūno nuogumą pridengs drobinėmis kelnėmis, apsijuos drobine juosta, o ant galvos užsidės drobinį nuometą. Šitie apdarai yra šventi. Pirma negu jais apsisivilks, apsiplaus savo kūną. ⁵Ir ims iš visos Izraelio sūnų daugybės du ožių aukai už nuodėmę ir vieną aviną deginamajai. ⁶Ir atvedęs veršį ir pasimeldęs už save ir už savo namus, ⁷pastatys du ožių Viešpaties akivaizdon liudijimo padangtės angoje ⁸ir mesdamas burtus atskirs vieną Viešpačiui, o antrą išsiuntimui; ⁹ant kurio kris burtas Viešpačiui, tą atnašaus už nuodėmę; ¹⁰kurs gi turi būti išsiųstinuoju ožiu, tą statys gyvą Viešpaties akivaizdon, kad darytų ant jo maldas ir jį išvartų į tyrus

dienos aukas ir įsakoma daryti permaldavimas kasmet paskirtą dieną

16. ¹*Mirus dvie...* Permaldavimo dienos įstatymas buvo paskelbtas iš anksto /plg Iš 30,10/; jos gi paskyrimas įvyko netrukus po dviejų Aaron sūnų mirties; todėl tas atsitikimas čia primenamas. — *Kurie... atnašaudami...* Ebr t: kai artinosi Viešpaties akivaizdon ir mirė. — ²*Į šventyklą: į švenčiausiąją padangtės dalį, už užkabos, kur buvo sandoros skrynja.* Žr Iš 26,31. — *Gali numirti.* Už neklusnumą skiriama mirties bausmė. — *Nes aš pasirodysiu debesyje.* Anot aiškintojų daugumos tuo debesimi turėjo būti dūmų debesėlis, pasidaręs iš degančių smilkalų /13 e/, kaip ženklas Dievo buvimo padangtėje, taip kad kiek sykių vyriausis kunigas atnašaudavo smilkalus, tiek sykių Viešpats teikdavosi maloningai atsilankyti šv padangtės dalyje. — ³*Veršį už nuodėmę...* Pradžioje pasakoma, kokias aukas turi prirengti pats vyr kunigas už save ir savo namus. Plg žem 6, 11 e. — ⁴*Drobine jupa...* Vyr kunigui liepiama apsisivilkti paprastų kunigų apdara; tik nuometą galvai pridengti jis turės savąjį, bet ir tą be šv skardelės. Plg Iš 28,36. — ⁵*Du ožių už nuodėmę.* Paprasta auka už tautos nuodėmę buvo veršis /žr aug 4,13/, bet čia, kaip ir kunigų pašventinime, liepiama aukoti ožys. Nors įsakoma imti du ožių, bet tikrumoje buvo pjaunamas aukai tik vienas; antras galėjo būti vadinamas auka tik labai plačia to žodžio prasme. — ⁶*Pasimeldęs.* Ebr *kipper*, darys permaldavimą /dil-

dys/. — ⁸*Mesdamas burtus...* Katras ožys reikia papjausti aukai už nuodėmę, turi spręsti burtai. Vėlesniais laikais vyr kun dėdavo dėžutėn dvi lenteles, vieną su įrašu la Yahvė, o kitą su žodžiu *la'aza'zel*; pakratęs dėžutę imdavo abiem rankom įdėtąsias lenteles; dešine ranka paimta lentelė buvo skiriama kunigo dešinėje pastatytam ožiui, o kairiosios rankos lentelė antrajam. Geru ženklu buvo laikoma, jei lentelė su parašu la Yahvė rasdavosi dešinėje rankoje. Ta lentele pažymėtasis ožys buvo skiriamas papjausti aukai už tautos nuodėmę. — *Išsiuntimui,* — Ebr: azazeliui. To niekur kitur šv Rašte nesutinkamo žodžio tikra prasmė nežinoma. Senesnieji šv Rašto vertėjai /LXX, Akv, Sym, Vulg manė, kad jis sudėtas iš dviejų žodžių *az*, ožka ir *'azal*, vesti. Iš čia radosi nuomonė, kad kalbama apie ožį, kurs reikia išvesti, išsiųsti, o ne pjauti aukai; bet tokio žodžio kilmės aiškinimo nepatvirtina tolesnis pasakojimas. Todėl kiti aiškintojai mano, kad tas ž yra taip pat vardas, kaip Vardas; anot vienų, taip buvo vadinama kuri nors piktoji dvasia, kuriai nuodėmėmis apsunktas ožys buvo atiduodamas, o anot kitų tikriau — vieta ar tyruma, kurion ožys buvo nuvedamas. — ¹⁰*Darytų ant jo maldas.* Žr žem 21 e. — *Jį išvartų į tyrumą.* Anot ebr t: išsiųs prie Azazelio į tyrus

¹¹*Tai reikiamai atlikus.* Tie ž Vulg priedas. — *Aukos veršį...* Apeigos prasideda atnašavimu veršio už vyr kunigo ir jo namų nuodėmę. Pagal aug surašytas /žr

¹¹Tai reikiamai atlikus, aukos veršį; jį atnašaus meldamos už save ir už savo namus. ¹²Po to, ėmęs smilkytuvą, kurį bus pripildęs altoriaus žarijų, ir ranka pasėmus sumaišytų smilkalų smilkymui, įeis už užkabos į švenčiausiąją vietą; ¹³ten užpils ant ugnies smilkalų, kad kvapių dūmų debesėlis apdengtų žinyną, esantį ant liudijimo, ir kad jis nenumirtų. ¹⁴Pasiims taip pat versio kraujo ir pirštu pašlakstys septynis kartus ties maldytuve saulėtekio linkon. ¹⁵Paskui atnašaus ožį už tautos nuodėmę, ir įneš jo kraujo už užkabos, darydamas visa, kaip įsakyta apie versio kraują, kad pašlakstytų ties žinynu, ¹⁶ir taip apvalys šventyklą nuo Israelio sūnų susitepimų, ir nuo jų peržengimų, ir nuo visų nuodėmių. Tą pat padarys liudijimo padangtei, ištiestai jų tarpe, tarp jų gyvenamųjų vietų nešvarumų. ¹⁷Nė vieno žmogaus tenebūna padangtėje, kada vyriausis kunigas įeina šventyklon melstis už save, ir už savo namus, ir už visą Israelio susirinkimą, kolei jis neišeis. ¹⁸Išėjęs gi prie altoriaus, esančio Viešpaties akivaizdoje, tesimeldžia už save, ir, ėmęs versio ir ožio krau-

4,4/ aukų taisykles, vyr kunigas pirm papjovimo turėjo dėti aukai rankas ant galvos; čia gi įsakoma maldauti Viešpatį už save ir už savo namus. — ¹²*Altoriaus*: deginamųjų aukų altoriaus, ant kurio ugnis niekuomet neužgesdavo. Ebr t po žodžio altoriaus pridėta: kurs yra Viešpaties akivaizdoje. — *Sumaišytų smilkalų*. Žr Iš 30,7... — *Įeis už užkabos*, skyrusios šv padangtės dalį nuo švenčiausios. Tai buvo pirmas tą dieną įėjimas į švenč padangtės dalį. Įneštą smilkytuvą su degančiais smilkalais vyr kunigas turėjo čia palikti ir tuojau išeidavo kraujo pasiimti. — ¹³*Žinyną*. Žr Iš 25,16... — ¹⁴*Pasiims taip pat*... Tai buvo antras įėjimas į švenč vietą. Ebr t šitoje vietoje apšlakstymo apeigos aprašytos pilniau: «Ir ims versio kraujo ir šlakstys savo pirštu ant maldytuvės saulėtekio šoną ir pašlakstys savo pirštu taipgi ties maldytuve to paties kraujo septynis kartus». Pabaigęs tą pirmąjį šlakstymą, kurį vyr kunigas darė už save ir savo namus, jis išeidavo. — ¹⁵*Įneš jo kraujo*... Tai trečias vyr kunigo įėjimas švenč vieton. — *Ties žinynu*. Ebr t: ant maldytuvės ir ties maldytuve. Tas antras šlakstymas buvo daromas už visos tautos nuodėmes ir juo buvo apvaloma švenč vieta nuo visų neteisybų, kuriomis Israelaičiai per visus metus buvo lyg kad sutepę tą vietą. — ¹⁶*Liudijimo padangtei*. Apvalymas šventosios padangtės dalies buvo

daromas taip pat, kaip ir švenčiausios, todėl kraujo šlakstymu. — ¹⁷*Tenebūna padangtėje*, kad kartais nepažvelgtų per pakeltą užkabą į švenčiausios padangtės dalies vidų. — ¹⁸*Prie altoriaus, esančio*... Kalbama apie apvalymą deginamųjų aukų altoriaus. — *Tesimeldžia*. Ebr t: apvalys jį. — *Ant jo ragų*. Plg Iš 27,2 ir k. — ²⁰*Tegul atveda gyvąjį ožį*: tepastato Viešpaties akivaizdon. Žr 10 e. — ²¹*Teišpažįsta visas Israelio namų neteisybes*... kalbėdamas visuotinę išpažintį, kuri vėlesniais laikais anot padavimo buvo išreiškiama tokiais žodžiais: «Viešpatie, tavo tauta, Israelio namai, tavo įrūstino, kėlė prieš tave maištą ir tau nusidėjo. Maldauju tave, Viešpatie, atleisk dabar kaltybes, sukilimus, nuodėmes, kuriomis jie nusikalto ir kuriomis tavo tauta, Israelio namai, prieš tave sukilo ir tave įrūstino, kaip parašyta tavo tarno Mošės įstatyme: tą dieną permaldavimas bus ant jūsų, kad jūs būtumėte apvalyti nuo visų jūsų nuodėmių Viešpaties akivaizdoje, ir jūs vėl būsite nesutepti. — Ir kunigai ir tauta, kurie stovėjo prieangyje, išgirdę pirmąjį žodį išeinant iš vyr kunigo burnos, nusilenkdavo, atiduodavo pagarbinimą, parpuldavo kniūbšti ant žemės ir sakė: Pašlovinas tebūnie garbin gas jo karalystės vardas amžiu amžiais». [cit *Dict de la Bible* pagal *Talmud*, *Joma*, VI, 2]. — *Išsėjęs per tam tikrą žmogų*... Anot ebr t,

jo, teislieja ant jo ragų aplinkui, ¹⁹ir pirštu šlakstydamas septynis kartus, tepavalo jį ir tepašventina nuo visų Izraelio sūnų nešvarumų. ²⁰Kai bus apvalęs šventyklą ir padangtę ir altorių, tuomet teatveda gyvąjį ožį ²¹ir, uždėjęs abidvi rankas jam ant galvos, teispažįsta visas Izraelio sūnų neteisybes ir visus jų nusikaltimus ir nuodėmes, ir jais prakeikdamas jo galvą, jį išsiųs per tam tikrą žmogų į tyrumą. ²²O kai ožys nuneš visus jų nusikaltimus į tyrus ir bus paleistas dykumoje, ²³Aaronas sugrįš liudijimo padangtėn, nusivilks apdarus, kuriais buvo apsirengęs įeidamas šventyklon, ir juos tenai palikęs, ²⁴nuplaus savo kūną šventoje vietoje ir apsisivilks savo rūbais. Po to, išėjęs, aukos savo ir tautos deginamąją auką, permaldaudamas kaip už save, taip ir už tautą, ²⁵ir susmilkys ant altoriaus taucus, paaukotus už nuodėmes. ²⁶Tasai gi, kurs nuves išsiųstinąjį ožį, nuplaus savo drabužius ir kūną vandenimi ir taip įeis į stovyklą. ²⁷Veršį gi ir ožį, kuriuodu buvo paaukoti už nuodėmę ir kuriuodviejų kraujas buvo įneštas šventyklon permaldavimui atlikti, išgabus už stovyklos ir sudegins ugnyje visa, kaip odas, taip mėsa ir mėšlą; ²⁸o tas, kuris tai sudegins, apsiplaus vandenimi savo drabužius ir kūną ir taip įeis į stovyklą

Žyd 8,11

²⁹Sis bus jums amžinai laikytinas įstatas: Septintame mėnesyje, dešimtoje mėnesio dienoje varginsite savo sielas ir jokio darbo nedirbsite, nei čiabuvis, nei jūsų tarpe pasiliekęs svetimtautis. ³⁰Ta diena bus jūsų permaldavimas ir apsisvalymas nuo visų jūsų nuodėmių; jūs būsite apvalyti Viešpaties akivaizdoje. ³¹Nes tai yra ilsejimos šabatas, ir jus varginsite savo sielas, vykdydami amžinai laikytiną įstatą. ³²Permaldaus

Žem 23,28-28

per pirmą pasitaikiusį žmogų. Įstatas liepė čia tik išsiųsti ožį į tyrus, bet paskesniais laikais jį nuvarydavo ant stataus kalno, nuo kurio nustumdavo, kad krisdamas užsimuštų; ir vyr kunigas tik tuomet tepradėdavo tolesnės dienos apeigas, kai gaudavo žinią, kad ožys jau užsimušęs. — ²²Nuneš visus jų nusikaltimus... Taigi ožio išvaymas į tyrus buvo ženklas atėmimo ir atitolinimo visų tautos nuodėmių, kurios buvo lyg kad sukrautos ant to ožio. — ²⁴Savo rūbais: vyr kunigo apdarais. — *Savo ir tautos deginamąją auką*: du avinų. Žr 3 ir 5 e. — ²⁵Taucus... Veršio ir ožio. Žr 11 ir 15 e. — ²⁶Kurs nuves išsiųstinąjį ožį. Ebr t: kurs nuves ožį prie Azazelio... — ²⁷Veršį gi... Plg aug 4,11... Žyd 13,11... Vėlesniais laikais po paprastos vakarinės aukos vyr kunigas dar kartą įeidavo švenč padangtės vieton pasiimti ten paliktojo smilktyuvo. Žr 12 e

²⁹Sis bus jums... Permaldavimas turi būti daromas kas metai ir jam skiriama dešimta *tišri* mėnesio diena. Žr Is 12,2. — *Varginsite savo sielas*, alkindami savo kūną [Jier].

Tai buvo vienatinė alkinimosi diena, paskirta Mošės įstatymu. — ³⁰*Ta diena...* Ebr ji vadinama *jom kip-purim* arba *jom hakkippurim*. — ³²*Permaldaus gi...* Dar kartą trumpai primenamos vyr kunigo prievolės permaldavimo dieną. — ³⁴*Kad melstumėtės...* Anot ebr t, darytumėte permaldavimą. — *Ir atliko*: Aaronas. Kaip kiekviena auka už nuodėmę, taip ypatingai visa permaldavimo dienos išikilmė rodė ir primindavo, kad žmogaus prigimtis sugedusi ir turi ydų, kad ir išrinktoji tauta turi daryti atgailą, kad visos aukos yra nepakankamos, kad reikiamas žadėtasis Atpirkėjas, kurs pilnai padarys tai, ko trūksta Sen Testamentui. Ir iš tikrųjų, kaip dažnai sakė šv tėvai paskui Povilą apaštalą, Jėzus Kristus yra mūsų išsiųstinasis ožys ir «visos permaldavimo dienos apeigos yra figūros būsimųjų dalykų, o apaštalas mums atidengia jų paslaptį laiške Žydams /9,11.../. Vyr kunigas, įeinąs su aukų krauju į švenč padangtės dalį, ženklina Jėzų Kristų, vyriausįjį būsimųjų gėrybių kunigą, kurs įeina ne žmonių rankomis padaryton šventyklon ir

gi kunigas, kurs yra pateptas ir kurio rankos pašventintos, kad eitų kunigystės pareigas vietoje savo tėvo; ir apsilvils drobine jupa ir šventais apdaraais, ³³ir apvalys šventyklą ir liudijimo padangtę ir altorių, taip pat kunigus ir visą tautą. ³⁴Tai bus jums amžinai laikytinas įstatas, kad melstumėtės už Izraelio sūnus ir už visas jų nuodėmes vieną kartą metuose. Ir atliko visa, kaip Viešpats buvo Mošei įsakęs

17. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Sakyk Aaronui ir jo sūnams ir visiems Izraelio vaikams ir jiems tark: Štai ką Viešpats paliepė, sakydamas: ³Kiekvienas žmogus iš Izraelio namų, kurs papjautų jautį ar avį ar ožką stovykloje ar už stovyklos, ⁴ir neatnašautų aukos Viešpačiui prie padangtės angos, bus kaltas kraujo; lyg kad būtų išliejęs kraują, ir taip žus iš savo tautos tarpo. ⁵Todėl Izraelio sūnūs savo pjautinus gyvulius, užuot papjauti lauke, turi atvesti pas kunigą, kad jie būtų pašvęsti Viešpačiui ties liudijimo padangtės anga, ir turi juos atnašauti Viešpačiui kaip dėkojimo aukas. ⁶Kunigas išlies kraują ant Viešpaties altoriaus ties liudijimo padangtės anga ir susmilkys taukus, kad būtų meilus kvapas Viešpačiui. ⁷Tuo būdu nebeatnašaus daugiau savo aukų piktoms dvasioms, su kuriomis paleistuvavo. Tai bus amžinai laikytinas įstatas jiems ir jų palikuonims. ⁸Ir jiems sakysi: Kiekvienas, ar jis būtų iš Izraelio namų ar iš ateivių gyvenančių jūsų tarpe, kurs atnašautų deginamąją auką ar darytų kitokią atnašą, ⁹ir jos neatvestų prie liudijimo padangtės angos, kad būtų paaukuota Viešpačiui, žus iš savo tautos

ne su ožių bei veršių krauju, bet kurs įeina amžinojo šventyklon su savo krauju. Jis įeina į dangų, kad stotųsi prieš savo tėvą ir mus užtartų. Jam nėra reikalo, kaip vyr Žydų kunigui, eiti ton šventyklon kas metai su svetimu krauju: jis vieną sykį įėjo į dangų sunaikinęs nuodėmę savo mirtimi. Tas pats apaštalas pastebi, jog kaip už stovyklos sudeginama gyvulių mėsa, kurių kraujas įnešamas į šventyklą, taip ir Jėzus Kristus norėjo numirti už miesto sienų, kad pašventintų tautą savo krauju» [Calmet, Comment/

2. Apie šventumą, laikytiną kiekvienos šeimos ir visos bendruomenės gyvenime

a/ Kaikurie įstatatai apie valgius

17,1-16. Nauja įsakymų eilė /17-20 skyr/ arčiau paliečia reikalaujamą iš išrinktosios tautos šventumą. Čia pirmoje vietoje duodama keletas įspėjimų apie valgius, būtent, įsakoma visus maistus skiriamus gyvulius pjauti ne kur kitur, bet tik prie padangtės; ta proga kietai draudžiama valgyti gyvulių kraują, nu-

rodant draudimo priežastis, ir liepiama vengti taip pat maitos

17. ³*Kurs papjautų...* Draudžiama pjauti gyvulius, paskirtus maistui, kur kitur kaip tik padangtės prieangyje. Tas draudimus palietė tik pačius Izraeličius, o ne jų tarpe gyvenančius svetimtaučius ir buvo laikytinas tik tolei, koki visą tautą gyvena vienoje vietoje, stovyklose; paskesniais laikais, žydams išsiskirsčius visoje Palestinoje, įstatas nebegalėjo būti laikomas, todėl vėliau jis buvo pakeistas kitais įsakymais. Žr Pak 12,15 ir k. — ⁴*Kaltas kraujo*: bus laikomas tarsi galvaždžiu ir iš jo bus atimtos visos teisės, kurios suteiktos išrinktajai tautai. — ⁵*Pašvęsti Viešpačiui*. Išrinktosios tautos maistas turi būti pašventintas, todėl maistui paskirti gyvuliai reikia pašvęsti Viešpačiui tam tikromis apeigomis, kurios buvo labai panašios į dėkojimo aukų apeigas. Plg 3,2... — ⁷*Piktoms dvasioms*. Ebr ž *se'irim* kur kitur reiškia labai gauruotus ožius. Iš to kilo labai senas paprotys įsivaizduoti kipšą su ragais ir su ožio kojomis. — *Su kuriomis paleistuvavo*. Žr Iš 34,15. — ⁸*Kiekvienas...* Aukas tikrajam Die-

¹⁰Jei kurs nors žmogus iš Israėlio namų ir iš pasiliekančių jūsų tarpe ateivių valgytų kraują, aš atgrėšiu savo veidą prieš jo sielą ir jį išdildysiu iš jo tautos, ¹¹nes kūno gyvybė yra kraujuje, ir aš jums jį daviau, kad juo permaldautumėte ant altoriaus už savo sielas; kraujas tebus permaldavimui už sielas. ¹²Todėl aš tariau Israėlio sūnams: Nė vienas nei iš jūsų, nei iš pasiliekančių jūsų tarpe ateivių nevalgys kraujo. ¹³Kiekvienas žmogus iš Israėlio sūnų ir iš pasiliekančių jūsų tarpe ateivių, jei pagautų medžiodamas ar spąstais žvėrį ar paukštį, kuriuos leista valgyti, teislieja jo kraują ir jį tepidengia žeme, ¹⁴nes kiekvieno kūno gyvybė yra kraujuje; todėl aš tariau Israėlio sūnams: Nevalgysite kraujo iš jokio kūno, nes kūno gyvybė yra kraujuje; ir kas jį valgytų, žus

Prad 9,4;
Aug 7,26

¹⁵Kas iš vietinių gyventojų ar ateivių valgytų maitą, ar tai kas žvėries sudraskyta, išplaus savo drabužius ir pats apsiplaus vandenimi; liks suteptas iki vakarui, ir po to bus jau švarus; ¹⁶bet jei neišplaus savo drabužių ir kūno, nešios savo neteisybę

18. ¹Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ²Kalbėk Israėlio sūnams ir jiems sakyk: Aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ³Jūs nesielgsite, kaip elgiamasi Egipto žemėje, kurioje gyvenote, ir nesilaikysite Kanaano šalies, kurion aš jus įvesiu, papročių; nepasisavinsite jų gyvenimo taisyklių. ⁴Vykdysite mano nutarimus, ir laikysite mano įsakymus ir pagal juos elgsitės. Aš Viešpats, jūsų Dievas. ⁵Laikykite mano įstatus ir nutarimus, kuriuos vykdydamas žmogus bus jais gyvas. Aš Viešpats

Ez 20,11;
Rom 10,5;
Gal 3,12

vui, kurias patriarkų laikais buvo leista daryti visur, dabar įsakoma aukoti vienatinėje vietoje prie liudijimo padangtės angos. Tas įstatas liečia ne tik pačius Israėliačius, bet ir gyvenusius su jais svetimtaučius. Tokie svetimtaučiai turėjo pasiduoti Israėlio įstatams, išsižadėti stabmeldystės /žr žem 20,2/ ir laikyti kaip religines Žydų apeigas; nuo Israėliačių jie skyrėsi tik tuo, kad nepasiduodavo apipjaustymui

¹⁰Valgytų kraują. Draudimas valgyti kraują buvo labai senas /plg Prad 9,4/; jis buvo jau ir Mošės paskelbtas; bet dabar kalbama apie jį plačiau. — *Atgrėšiu savo veidą...* Gražus antropomorfizmas, išreiškias, kad Dievas veikia duos pajusti kaltininkui savo rūstybę. — ¹¹Nes kūno gyvybė... Nurodomos uždraudimo priežastys: pirma, kad kraujas yra gyvybės buveinė; antra, kad Dievas, pasilikdamas kraują sau, norėjo padaryti savo tautai lyg kad permaldavimo įrankį, nes, išliejant prie altoriaus kraują, aukojamo gyvulio gyvybė atlygindavo už aukojančio nuodėmes. Plg Žyd

9,22. — ¹³Jei pagautų... Uždraudimas valgyti kraują gyvulių, tinkančių aukoms, pratęsiamas ant kraujo apskritai visų gyvulių, kuriuos buvo leista valgyti. Tas draudimas Žydų laikomas ir šiandien; jo laikėsi laikinai ir pirmieji krikščionys. Plg Apd 15,20

¹⁵Kas... valgytų maitą... užsimiršęs ar nežiniomis. — ¹⁶Nešios savo neteisybę... Žr aug 5,1...

b/ Moterystės šventumas

18,1-30. Moterystės šventumui palaikyti Viešpats, iškilmingai perspėjęs savo tautą, kad nesilaikytų pagoniškų papročių, paskelbia giminytės laipsnius, darančius moterystę tarp kaikurių asmenų uždrausta, ir pasmerkia keletą priešingų dorai pasielgimų

18. ¹Aš esu Viešpats, jūsų Dievas. Tais žodžiais Viešpats tarsi savo antspaudu nuolat patvirtina šitame ir sekančiuose straipsniuose parašytus įsakymus. Yra tai ženklas, kad tų įsakymų laikymas buvo svarbus ypač išrinktosios tautos šventumui palaikyti. — ²Bus jais gyvas: laimės ne tik ilgą ir laimingą gyvenimą čia

⁶Nė vienas vyras nesiartins prie moters, kuri yra sujungta su juo kraujo giminyste, siekdamas jos nuogumą atidengti. Aš Viešpats. ⁷Neatidengsi nei savo tėvo, nei savo motinos nuogumo. Ji tavo motina, todėl neatidengsi jos nuogumo. ⁸Neatidengsi tavo tėvo moters nuogumo; nes tai tavo tėvo nuogumas. ⁹Neatidengsi nuogumo tavo sesers, kuri yra tavo tėvo ar tavo motinos duktė, gimusi namie, ar kur kitur. ¹⁰Neatidengsi tavo sūnaus dukters ar dukters dukros nuogumo, nes tai tavo nuogumas. ¹¹Neatidengsi nuogumo tavo pamotės dukters, kurią ji pagimdė tavo tėvui ir kuri yra tavo sesuo. ¹²Neatidengsi tavo tėvo sesers nuogumo, nes tai tavo tėvo kūnas. ¹³Neatidengsi tavo motinos sesers nuogumo, nes tai tavo motinos kūnas. ¹⁴Neatidengsi tavo dėdės nuogumo ir nesiartinsi prie jo žmonos, nes ji sujungta su tavimi gentyste. ¹⁵Neatidengsi tavo marčios nuogumo, nes ji tavo sūnaus žmona, ir neapnuoginsi jos gėdos. ¹⁶Neatidengsi tavo brolio žmonos nuogumo, nes tai tavo nuogumas. ¹⁷Neatidengsi tavo žmonos ir jos dukters nuogumo. Neimsi dukters jos sūnaus ar dukters jos dukros, kad atidengtumei jos nuogumą, nes tai jos kūnas, ir toks sugulimas yra kraujo gėda. ¹⁸Neimsi tavo žmonos sesers į guloves ir neatidengsi jos nuogumo anai gyvai tebesant

¹⁹Nesiartinsi prie moteriškės, sergančios mėnesine negale, ir neatidengsi jos gėdos. ²⁰Nesugulsi su savo artimo žmona ir nesusitepsi vienydamas su ja. ²¹Neduosi, kad kuris nors iš tavo vaikų būtų pašvestas stabui Molokhui ir nesubjaurinsi tavo Dievo vardo. Aš Viešpats. ²²Nesugulsi su vyriškiu kaip su moteriške, nes tai baisus bjaurumas. ²³Nesijungsi su jokių gyvulių ir su juo nesusitepsi. Moteriškė nepasiduos galvijui ir nesijungs su juo, nes tai baisi kaltybė

žem 20,2

žem 20,16

žemėje, bet ypač ir visų pirma nupelnys amžinąjį /Auks, Aug/. Plg Rom 10,5; Gal 3,12

⁶Nė vienas vyras nesiartins... Išreiškiamą bendrą taisyklę, kuria draudžiamos moterystės tarp asmenų, esančių kraujo giminystėje /consanguinitas/ arba gentystėje /affinitas/; tuo labiau ta taisyklė draudžiamas visoks paleistuvavimas tarp giminių ir genčių. — *Nuogumą atidengti...* Taip čia išreiškiami kūniški moterystės santykiai tarp vyro ir moters. — ⁷*Savo tėvo nuogumo.* Vyras ir jo moteris laikomi vienu kūnu, ir kas turėtų kūniškus santykius su žmona, tuo pačiu subjaurintų jos vyrą; todėl čia ir minimas tėvo nuogumo atidengimas, nors paleistuvingas ryšys bus tikrumoje tik su motina. — ⁸*Tavo tėvo moters:* pamotės, kurią tėvas vedė moterimi mirus pirmajai savo tikrai žmonai. — ⁹*Tavo sesers:* tikros sesers ir netikros, kuri turėjo kitą tėvą ar kitą motiną ir kuri buvo gimusi namie, ty, teisėtoje moterystėje, ar kur kitur, ty, ne moterystėje. Moterystė tarp brolio ir sesers pas Egipties

tiečius ir kaikurias kitas tautas buvo paprastas dalykas. — ¹⁰*Tavo sūnaus dukters...* Draudžiama moterystė tarp senelio ir vaikaitės, vis tiek ar ji bus gimusi iš sūnaus, ar iš dukters. Spėliojama, kad šitos eil žodžiais draudžiama kitur nepaminėta moterystė tarp tėvo ir dukters; nes jei vaikaitė laikoma senelio kūnu /tavo nuogumas/ ir ryšys su ja buvo savo kūno subjaurinimas, tai juo labiau tarp tėvo ir tikros jo dukters. — ¹¹*Tavo pamotės dukters...* Kuo skiriasi šitas draudimas nuo 9 eil, neaišku. — ¹⁶*Tavo brolio žmonos.* Tačiau vadinamasis levirato įstatas leido imti moterystėn mirusio be vaikų brolio žmoną. Žr Pak 25,5... ir k. — ¹⁷*Tavo žmonos ir jos dukters...* Jei kas vedė moterimi našlę, turėjusią dukterį, ar vaikaitę iš savo sūnaus ar iš dukters, buvo neleista imti moterystėn abiejų draug, nei vienos po kitos. Plg žem 20,14 ir k. — ¹⁸*Žmonos sesers.* Draudžiama vesti draug dvi seseris, kaip tai buvo padaręs patriarkas Jokubas ¹⁹Nesiartinsi... Plg aug 15,19... — ²⁰*Su savo artimo žmona.* Draud-

²⁴Nesūsietpsite visais tais būdais, nes taip susitėpė visos tautos, kurias aš išmesiu iš po jūsų akių. ²⁵Taip yra sutepta žemė. Aš aplankysiu jos piktadarystes, kad ji išvemtų savo gyventojus. ²⁶Laikykite kaip čiabuviai, taip ir jūsų tarpe pasilieka svetimtaučiai mano įstatus ir nutarimus ir nedarykite nė vieno iš anų bjaurumų. ²⁷Nes visus tuos baisius bjaurumus darė šio krašto gyventojai, buvusieji pirm jūsų, ir jį sutepė. ²⁸Sergėkitės tat, kad ir jūsų neišvemtų panašiai, jei tolygiai elgsitės, kaip išvėmė pirm jūsų buvusią tautą. ²⁹Kiekvienas žmogus, kurs darytų ką nors iš tų bjaurumų, žus iš savo tautos tarpo. ³⁰Laikykite mano paliepimus. Nedarykite to, ką darė pirm jūsų buvusieji, ir tais dalykais nesusitėpkite. Aš Viešpats, jūsų Dievas

19. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Kalbėk visai Izraelio sūnų bendruomenei ir jiems sakyk: Būkite šventi, nes aš, Viešpats jūsų Dievas, esu šventas. ³Kiekvienas tebijo savo tėvo ir savo motinos. Laikykite mano šabatus. Aš Viešpats, jūsų Dievas. ⁴Nesikreipkite prie stabų ir nedarykite sau lietinių dievų. Aš Viešpats, jūsų Dievas. ⁵Jei atnašausite dėkojimo auką Viešpačiui, kad jis jums būtų maloningas, ⁶suvalgysite ją tą pačią dieną, kurioje buvo atnašauta, ir sekančią dieną; o kas liks lig trečiai dienai, sudeginsite ugnyje. ⁷Jei kas jos valgytų po dviejų dienų, bus suteptas ir nusikals bedievyse. ⁸Ir nešios savo neteisybę, nes sutepė, kas Viešpačiui pašvęsta, ir jo siela žus iš jo tautos

Aug 11,44; 1
Petr 1,16

džiama svetmoterystė. Plg Iš 20,14 ir k. — ²¹*Stabui Molokhui*. Buvo tai Kananiečių, ypač gi Phenikijiečių dievaitis. Aukojami jam vaikai būdavo sudeginami. Plg žem 20,2... Kaikurie tačiau aiškintojai supranta šitą eil, atsižvelgdami į ebr t apie sugulimą su svetimtaute. — ²²*Su vyriškiu*... Sodomiškoji nuodėmė. Plg Prad 19,5 ir k. — ²³*Nesijungsi*... Plg Iš 22,19 ir k

²⁴*Nesūsietpsite*... Panaujinamas paraginimas ištikimais laikytis paskelbtųjų įstatų apie moterystės šventumą

c/ Šventumas Dievui ir artimui

19,1-37. Čia kartojami kaikurie jau seniau paskelbti įstatatai. Taigi čia visų pirma primenama reikalas būti šventais, gerbti gimdytojus, būti ištikimais Dievui, mylėti artimus, ypač gi beturčius. Toliau primenamos kaikurios pareigos šeiminiukų, kuriems draudžiama maišyti ne vienokius dalykus, paleistuvauti su tarnaitė, naudotis pirmais jaunų medžių vaisiais, pagaliau įsakoma vengti visokių prietarų, ir duodami įvairūs įspėjimai, kurie liečia visuomeninio gyvenimo santykius

19. ²*Būkite šventi*... Visų Dievo duotų įsakymų tikslas yra padaryti žmogų šventą; to gi šventumo reikalas ir pagrindas yra ne kas kita, kaip tik paties Dievo šventumas, nes tasai, kurs yra šventų švenčiausis, negali nereikalaus iš savo vaikų to, be ko jie jam darosi visai svetimi ir nebegali būti pripažinti vaikais. — ⁵*Kad jis jums*... Anot ebr t: pjaukite, kad jį sau permaldautumėte, ty, tai aukokite dievotai ir laikydamies visų įstatų. — ⁶*Sekančią dieną*... Aug 7,16... buvo leista valgyti sekančią dieną tik tos aukos, kurios buvo daromos apžadui atitesėti ar visai laisva valia; taigi čia gal tas leidimas pratęsiamas ant visų dėkojimo aukų apskritai. — ⁷*Bus suteptas ir*... Ebr t, kuriame pasakyta: «Yra subjaurinimas ir neįtikis», kalbama apie tai, kas pasidarys su pačia auka, kurios mėsa bus valgoma trečią dieną, Vulg gi apie valgantį žmogų

⁹*Jų nekirsi prie pat pažemės*. Anot ebr t: nepjausi lig pačiam dirvos kraštui, nes dieviškam įstatymo davėjui rūpėjo ne tas, kad beturčiam liktų daugiau šiaudų, bet varpų su grūdais. — ¹¹*Nemeluosite*. Tikriaus

Žem 23,22

Iš 20,7

Ekl 10,6;

Pak 24,14

Tob 4,15

Pak 1,17; 16,19;

Pat 24,23

Ekl 42,1;

Jok 2,2

1 Jo 2,11; 3,14;

Ekl 19,13

Mt 18,15;

Lk 17,3

Mt 5,43; 22,39;

Lk 6,27;

Rom 13,9.

⁹Pjaukdamas savo žemės javus, jų nekirsi prie pat pažemės ir nerinksi pasilikusių varpų; ¹⁰taip pat ir vynuogyne nerinksi nukritusių kekių ir uogų, bet paliksi, kad jas galėtų susirinkti beturčiai ir ateiviai. Aš Viešpats, jūsų Dievas. ¹¹Nevogsite. Nemeluosite. Neapgaukinsite savo artimo. ¹²Neprisieksi melagingai mano vardu ir nesutepsi tavo Dievo vardo. Aš Viešpats. ¹³Nekaltinsi neteisingai savo artimo ir jo neprievartausi. Tavo samdinytio alga nepasiliks pas tave lig rytui. ¹⁴Nekeiksi kurtinio ir nedėsi kliūties prieš aklą; bet bijosi Viešpaties, tavo Dievo, nes aš Viešpats. ¹⁵Nedarysi neteisybės ir neteisi neteisingai. Neatsižiūrėsi ar tai bus beturtis, ar žymus galiūnas. Teisingai teisi savo artimą. ¹⁶Neapkalbėsi ir neliežuvausi tautoje. Netykosi savo artimo kraujo. Aš Viešpats. ¹⁷Nelaikysi širdyje neapykantos prieš savo brolių, bet veikiau jį viešai pabark, kad pats neturėtų tumei dėl jo nuodėmės. ¹⁸Nejieškok keršto ir neatsimink savo tautiečių neteisybės. Mylėsi savo prietelį kaip pats save. Aš Viešpats

¹⁹Laikysite mano įstatymus. Neleisi apsisivaisinti skirtingos rūšies gyvuliams. Savo lauko neapsėsi mišria sėkla. Nedėvėsi drabužio išausto iš dvejų gijų. ²⁰Jei kuris nors vyras lytiškai paliestų moterį, kuri yra vergė ir yra subrendusi ištekti, bet nėra atgavusi laisvės išpirkimo, ar dovanos keliu, abudu bus nuplakti, bet ne mirtinai, nes ji nebuvo laisva. ²¹Už savo gi nusikaltimą jis atnašaus Viešpačiui prie liudijimo padangtės angos aviną. ²²Kunigas melsis už jį už jo nuodėmę Viešpaties akivaizdoje, ir jis bus jam vėl maloningas, ir nuodėmė bus atleista. ²³Kai būsite įję į žemę ir pasisodinsite vaisinių medžių, jūs turėsite atlikti jų apipjaustymą: išaugantieji pirmieji vaisiai bus jums sutepti ir jų nevalgysite; ²⁵o ketvirtais metais visi jų vaisiai bus pašvesti Viešpaties šlovei; ²⁶penktais gi metais valgysite vaisius, susirinkdami tuos, kuriuos išduoda. Aš Viešpats, jūsų Dievas

²⁶Nieko nevalgysite su krauju. Nežyniausite ir netikėsite sapnams. ²⁷Nesikirpsite plaukų aplink galvą ir nesiskusite barzdos. ²⁸Dėl numirė-

anot ebr t: neišsiginsite, — nes čia ir toliau kalbama apie artimo skriaudimą, slapčia pasisavinant jo lobį ir išsiginant, apgaunant, su priesaika išsiginant ir atvirai apiplėšiant. — ¹³Nekaltinsi neteisingai, — būk artimas tave nuskriaudęs. — ¹⁶Neapkalbėsi... Ebr t: nevaikščiosi apmeluodamas savo tautos tarpe. — Netykosi savo... Neteisingai kaltindamas, ar melagingai liudydamas, kad teismas paskirtų kaltinamajam mirties bausmę. — ¹⁷Brolių: artimą. — Viešai pabark. Atlyginimo už padarytą skriaudą leista jieškoti tik viešai teisme. — ¹⁸Prietelį. Ebr t: artimą. Plg Mt 7,12

¹⁹Neleisi... Plg Pak 29,9... Tas draudimas turėjo tikriausiai dorinį tikslą atitraukti Izraeličius nuo moterysčių su svetimtautėmis ir galėjo nemaža prisidėti prie išvirsinio šventumo palaikymo visuose dalykuose. Minimi šv Rašte ir Is-

raėlaičių naudojami asilėnai /iš apsiवेसिमो kumelių su asilais/ gal buvo daugiausia atgabenami iš kitų kraštų. — ²⁰Jei kuris nors vyras... Plg Iš 21,7... Kalbama apie vergę, kuri buvo savo šeimininkui gulove ir buvo jo atstumta, bet dar nebuvo gavus laisvės, nes tik ta būtų visai sutraukius jos pirmąją moterystę. Taigi kas su ja nusideda, nebau-džiamas taip kietai, kaip už svet-moterysę. — ²³Jų apipjaustymą. Kaip kūdikis, kolei neapipjaustytas laikomas suteptu, taip trejų pirmųjų metų vaisiai. — ²⁴Ketvirtais... Ketvirtų metų vaisiai atiduodamieji Viešpačiui ir suvartojamieji jo kunigų, reiškia tą pat, ką ir gyvulių pirmgimiai

²⁶Su krauju. Neleista valgyti mė-sos, iš kurios neištekėjo kraujas. Žr aug 17,10... — Nežyniausite... Draudžiami įvairūs pagonių prie-tarai. Prietarų laikydamos kaikurie

lio nedarysite nei įsipjovimų, nei kokių nors vaizdų ar ženklų savo kūne.
²⁹Neduosį tavo dukters paleistuvystėn, kad nesusiteptų žemė ir neprisipildytų bjauriomis kaltėmis. ³⁰Laikykite mano šabatus ir gerbkite mano šventyklą. Aš Viešpats. ³¹Nesikreipkite prie burtininkų ir nieko nesiteiraukite pas žynius, kad per juos nesusiteptumėte. Aš Viešpats, jūsų Dievas

³²Atsistok prieš žilą galvą ir gerbk senio asmenį, ir bijok Viešpaties tavo Dievo. Aš Viešpats. ³³Jei jūsų žemėje gyventų ateivis ir pasi-
 liktų jūsų tarpe, to jam neprikaišiokite, ³⁴bet tebūna jūsų tarpe lyg kad
 čiabuvis, ir jį mylėsite kaip patys save. Nes ir jūs buvote ateiviai Egipto
 žemėje. Aš Viešpats, jūsų Dievas. ³⁵Nedarykite jokios neteisybės teisme,
 matavime, svaruose ir seikėjime. ³⁶Tebūna teisingi svarsčiai ir lygūs sva-
 rai, teisinga epha ir lygus hinas. Aš Viešpats, jūsų Dievas, kurs jus išve-
 džiau iš Egipto žemės

³⁷Laikykite visus mano įsakymus ir visus nutarimus, ir juos vykdykite. Aš Viešpats

Iš 22,21

20. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Tai sakysis Izraelio sūnums: Jei kas iš Izraelio sūnų ir iš ateivių, gyvenančių Izraelio tarpe, paaukotų kurį savo vaiką stabui Molokhui, tebus nubaustas mirtimi; jo tautiečiai jį užmuš akmenimis. ³Ir aš atgrėšiu prieš jį savo veidą ir jį iškirsiu iš jo tautos tarpo, dėl to kad davė iš savo vaikų Molokhui ir subjaurino mano šventyklą ir sutepė mano šventą vardą. ⁴O jei tautiečiai, apsileisdami ir lyg kad nieku versdami mano liepimą, paleistų žmogų, davusį iš savo vaikų Molokhui, ir nenorėtų jo užmušti, ⁵aš atgrėšiu savo veidą prieš aną žmogų ir prieš jo giminę, ir iškirsiu kaip jį, taip ir visus, kurie pritarė jo paleistuvystei su Molokhu, iš jo tautos tarpo. ⁶Jei kas nors kreiptųsi prie burtininkų ir žynių ir su jais paleistuvautų, aš atgrėšiu prieš jį savo veidą ir jį išnaikinsiu iš jo tautos tarpo. ⁷Pasišventinkite ir būkite šventi, nes aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ⁸Sergėkite mano įsakymus ir juos vykdykite. Aš Viešpats, kurs darau jus šventais

Aug 18,21

⁹Kas keiktų savo tėvą ar motiną, tebus užmuštas. Jis keikia tėvą ir motiną, jo kraujas tebūna ant jo

x Petr 1,16

Iš 21,17;
Pat 20,20;
Mt 15,4 Mk 7,10

pagonyms palikdavo sau ant galvos tik kuodus, panašiai darė su barzda, dėlei numirėlių darydavo sau įsipjovimus kūne; Izraeliai čiams visa tai draudžiama. — ²⁸*Dėl numirėlio...* Daryti įsipjovimus kūne ir bendrai tatuiruotis kūno odą buvo senovinis pagonių prietaras tebesąs vietomis ir dabar. — ²⁹*Neduosį...* Turima galvoje ypač mergaičių atidavimas paleistuvystėn, kad pagerbtų kaikiuos dievaičius. — ³¹*Prie burtininkų.* Anot ebr t: prie nekromantų. Plg 1 Kar 28,7... Žem 20,6,27

³⁶*Svarai.* Ebr: akmenys. Svėrimui Izraeliai čiai vartodavo tam tikrus akmenėlius. — *Epha:* arti 39 litrų. Ja paprastai buvo seikėjami javai. — *Hinas:* Jis buvo lygus 6 ephos daliai. Juo seikėdavo skystimus

d/ *Bausmės už Dievo įstatų peržengimą*

20,1-27. Šitame straipsnyje surašytos bausmės už įvairius nusikaltimus: už aukojimą vaikų Molokhui, už ėjimą pas burtininkus, už tėvų negerbimą, už įvairias paleistuvystės nuodėmes. Po bausmių eina karštas paraginimas į šventumą ir pridėta dar bausmė patiems burtininkams

20. ⁶*Kreiptųsi prie burtininkų...* Ebr t: prie nekromantų. Plg 19,31. — ⁹*Keiktų savo tėvą...* Plg Iš 21,17; Mt 15,4. — *Jo kraujas tebūna...* Jo kaltė taip didelė, kad jis visai nusipelnė mirties bausmės

¹⁴*Bus gyvas sudegintas...* Ebr t nėra ž gyvas; todėl aiškintojų dauguma mano, kad ir šitame atsiti-

Pak 22,22;
Jo 8,5

Aug 18,23

¹⁰Jei kas paleistuvautų su kito moterimi, svetmoteriautų su savo artimo žmona, abu- ir svetmoteris ir svetmoterė bus užmušami. ¹¹Jei kas nusi-dėtų su savo pamote, atidengdamas savo tėvo nuogumą, abu turi žūti; jų kraujas tebūna ant jų. ¹²Jei kas sugultų su savo marčia, abu tenumiršta, nes padarė didelį nusikaltimą; jų kraujas tebūna ant jų. ¹³Jei kas paleis-tuvautų su vyriškiu, kaip su moteriške, abu bjauriai nusikalstų, ir todėl abu mirte tenumiršta. Jų kraujas tebūna ant jų. ¹⁴Jei kas, vedęs dukterį, vestų dar ir jos motiną, padarytų didelį nusikaltimą. Toks bus gyvas sude-gintas su juodviem; ir bjaurus nusikaltimas nepasiliks jūsų tarpe. ¹⁵Kas paleistuvautų su didesniu ar mažesniu gyvuliu, tebus pasmerktas mirti; gyvulį taip pat užmuškite. ¹⁶Moteriškė, kuri pasiduotų kuriam nors gyvu-liui, bus užmušta akmenimis draug su juo; jų kraujas tebūna ant jų. ¹⁷Kas imtų sau savo seserį, savo tėvo dukterį ar savo motinos dukterį, ir matytų jos nuogumą, ir ji pažvelgtų į jo nuogumą, abudu bus padarę bjauriausį dalyką; todėl bus užmušti savo tautos akivaizdoje, nes vienas prieš kitą atidengė savo nuogumą ir neš savo neteisybę. ¹⁸Kas sugultų su moteriške jos mėnesinės negalės metu ir atidengtų jos nuogumą, ir ji atidengtų savo kraujo šaltinį, abu bus sunaikinti iš savo tautos tarpo. ¹⁹Neatidengsi tavo tėvo sesers ir tavo motinos sesers nuogumo. Kas tai daro, apnuogina savo kūno gėdą ir abu neš savo neteisybę. ²⁰Kas sugultų su savo tėvo brolio ar motinos brolio žmona ir atidengtų savo gentaitės nuogumą, abu neš bausmę už nuodėmę, mirdami be vaikų. ²¹Kas vestų sau savo brolio žmoną, neleistinai pasielgtų, atidengdamas savo brolio nuogumą; bus be vaikų.

1 Petr 1,16

Pak 18,11; 1
Kar 28,7

²²Sergėkite mano įstatus ir nutarimus ir juos vykdykite, kad ir jūsų neišvemtų žemė, kurion įeitate ir gyvensite. ²³Nesielgkite pagal įstatus pago-nių, kuriuos aš išvaysiu iš po jūsų akių. Jie visa tai darė ir aš jų bodė-jaus. ²⁴Jums gi sakau: Paveldėkite jų žemę, kurią jums duosiu tėvonystėn, žemę plūstančią pienu ir medum. Aš Viešpats, jūsų Dievas, kurs jus at-skyriau nuo kitų tautų. ²⁵Atskirkite tat ir jūs nesuteptą galviją nuo sutepto, ir nesuteptą paukštį nuo sutepto, kad nesusiteptumėte savo sielų gyvu-liais, paukščiais ir visais gyviais krutanciais žemėje ir kuriuos jums paro-džiau esant suteptus. ²⁶Jūs būsite man šventi, nes šventas esu aš, Viešpats, ir jūs atskyriau nuo kitų tautų, kad jūs būtumėte mano

²⁷Vyriškis ar moteriškė, kuriuose būtų burtininkystės ar žyniavimo dvasia, turi mirti; juos užmuš akmenimis; jų kraujas tebūna ant jų

Aug 19,27;
Rz 44,20

21. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei: Sakyk Aaronui sūnams, kunigams, ir jiems tark: Tenesusitepa kunigas dėl mirusių savo piliečių, ²nebent būtų artimi giminės, tai yra, tėvas, motina, sūnus ar duktė, o taip pat brolis ³ir vyro nepaliesta, neištekėjusi sesuo. ⁴Net dėl savo tautos kuni-

kime reikėjo kaltininkai pirma užmušti akmenimis, o paskui jau jų lavonai sudeginti. — ¹⁸Kas sugultų... Šitame atsitikime kalbama apie drau-dimo peržengimą ne nežiniomis, bet tyčiomis ir išėjusį aikštėn; todėl bausmė skiriama didesnė. — ¹⁹Neš savo neteisybę... Bausmė šitame at-sitikime paskirs pats Dievas be žmo-nių tarpininkavimo. — ²⁰Mirdami be

vaikų. Tą bausmę galima suprasti dvejopai: arba Dievas visai neduos kaltininkams palikuonių /Grig.Did/, arba jų vaikai neturės jokių teisių išrinktoje tautoje ir ta prasme jie mirs bevaikiais Izraelyje

²⁷Vyriškis... Plg aug 6 e. Aug buvo kalbama apie tuos, kurie kreip-tųsi prie nekromantų, dabar gi apie pačius nekromantus ir burtininkus

gaikščio jis nesusiteps. ⁵Neskus galvos, nei barzdos, ir nedarys įsipjovimų savo kūne. ⁶Bus šventi savo Dievui ir nesuteps jo vardo. Jie juk aukoja Viešpaties smilkymus ir Dievo duonas, todėl privalo būti šventi. ⁷Jie neves moterimi kekšės, nei paniekintos paleistuvės, nei tos, kuri savo vyro atstumta, kadangi yra pašvęsti savo Dievui ⁸ir atnašauja padėtinės duonas. Tebūna tat šventi, nes šventas esu aš, Viešpats, kurs juos pašventinau. ⁹Jei kunigo duktė būtų sugauta paleistuvystėje ir subjaurintų savo tėvo vardą, bus liepsnose sudeginta

Aug 19,29

¹⁰Vyriausis kunigas, tai yra viršiausias tarp savo brolių kunigas, ant kurio galvos išlieta tepamojo aliejaus, ir kurio rankos pašvęstos kunigystei, ir apvilktas šventais apdaraais, neatidengs savo galvos, savo drabužių neperplės ¹¹ir visai neįeis prie jokio numirėlio; nesusiteps taip pat dėl savo tėvo ir motinos; ¹²ir neišeis iš šventos vietos, kad nesuteptų šventyklos, nes švento jo Dievo patepimo aliejus yra ant jo. Aš Viešpats. ¹³Moterimi ves mergaitę. ¹⁴Neims nei našlės, nei atstumtos, nei nupuolusios, nei kekšės, bet tik mergaitę iš savo tautos, ¹⁵kad tuo būdu nesusimaišytų savo giminės kraujo su paprasta liaudimi, nes aš Viešpats, kurs jį pašventinu

Iz 44,22

¹⁶Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ¹⁷Sakyk Aaronui: Jei kas nors iš tavo palikuonių per visas kartas turėtų kliaudą, neatnašaus savo Dievui duonų ¹⁸ir nesiartins prie tarnystės: ar jis bus aklas, ar rašas, ar mažanosis, ar didžianosis, ar kreivanosis, ¹⁹arba turėtų sulaužytą koją ar ranką, ²⁰ar būtų kuprotas, ar traiškanotakis, ar apvilktakis, ar turėtų nuolatinis šašus, ar niežus ant kūno, ar kylėtas; ²¹nė vienas, iš kunigo Aarono palikuonių turįs kliaudą, nesiartins atnašauti aukų Viešpačiui ir duonų savo Dievui; ²²tačiau valgys duonas, atnašaujamas šventykloje,

3. Dievo tarnybos šventumas

a/ Ypatingas kunigų šventumas

21,1-24. Iš Išrinktosios tautos kunigų reikalaujamas didesnis šventumas, negu iš paprastų žmonių. Jam palaikyti duodami įsakymai, kuriais draudžiama visiems kunigams dalyvauti laidotuvėse, išskyrus artimiausių giminių laidotuves, ir vesti moterimi paleistuvę ar atstumtą moteriškę, vyr gi kunigui draudžiama artintis ir prie artimiausių giminių lavono, o moterimi jam leidžiama vesti tik mergaitę iš savo tautos. Toliau visiems iš kunigų giminės, kurie turi kurią nors kūno kliaudą, draudžiama eiti kunigystės pareigas

21. ¹Aarono sūnums, kunigams. Kadangi įstatas liečia tikrai kunigus, todėl visų pirma jiems jis skelbiamas. — *Tėnesusitepa kunigas...* Kunigą galėjo sutepti ne tik palietimas numirėlio, bet ir įėjimas į namus, kuriuose buvo lavonas. Panašus draudimas buvo ir kai-

kurių pagonių tarpe. Tik Kristaus Eklesija ištiesia tikrą savo globą ir meilę ant visų ištikimų jau mirusių jos vaikų. — *Kadangi yra pašvęsti savo Dievui* ⁸*ir atnašauja...* Ebr t: «Ir laikysi jį šventu, nes duoną /ty aukas/ tavo Dievui jis atnašauja; jis bus tau šventas, nes aš esu šventas, kurs juos pašventinu». Taigi anot ebr t šitie ž kreipiami į Izraelio tautą, kuriai duodama įspėjimas, kad nesistebėtų tuo, jog kunigai nedaro taip, kaip kiti žmonės, ir ne kiekvieną moteriškę veda į žmonas

¹⁰*Vyriausis kunigas...* Didesnė vyr kunigo vertė reikalauja didesnio šventumo, todėl jis turi labiau negu paprasti kunigai sergėtis visokio susitepimo

¹¹*Duonų:* aukų. — ¹⁸*Ar mažanosis, ar didžianosis, ar kreivanosis.* Pirmais ž reiškia sužeidimą veide arba nebuvimą kurio nors sąnario, kaip tai, nosies, ausies; antras gi sakomas apie tokį žmogų /taipgi ir apie gyvulį/, kurs turi daugiau

²³bet neįėjimas už užkabos, ir nesiartindamas prie altoriaus, nes turi kliaudą ir jam neleista sutepti mano šventyklos. Aš Viešpats, kurs juos pašventinu. ²⁴Mošė tat kalbėjo Aaronui ir jo sūnams, ir visam Izraeliui visa, kas jam buvo liepta

22. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²Sakyk Aaronui ir jo sūnams, kad jie pagarbiai atsineštų į tuos dalykus, kurie yra Izraelio sūnų pašvesti, ir nesuteptų man pašvestųjų dalykų, kuriuos jie aukoja, vardo. Aš Viešpats. ³Sakyk jiems ir jų palikuonims: Kiekvienas jūsų palikuonių žmogus, kurs, būdamas susitepęs, prisiartintų prie to, kas pašvesta ir ką Izraelio sūnūs atnašavo Viešpačiui, žus Viešpaties akivaizdoje. Aš esu Viešpats. ⁴Kas iš Aarono palikuonių būtų raupsuotas ar sirgtų kūno susitepimu, nevalgys to, kas man pašvesta, kolei nepagis. Kas prisiliestų prie sutepto per sąlytį su numirėliu ar prie turėjusio sėklos išsiliejimą, ⁵arba kas prisiliestų slankiojančio gyvio ar kurio nors nešvaraus dalyko, kurio prisilietimas sutepa, ⁶bus suteptas iki vakarui ir nevalgys pašvestųjų dalykų; bet, nuplovęs savo kūną vandenimi, ⁷ir saulei nusileidus, bus apvalytas, ir galės valgyti pašvestus dalykus, nes tai jo maistas. ⁸Jie nevalgys nugaišusio, nei žvėries sudraskyto gyvulio, ir tais dalykais nesusiteps. Aš esu Viešpats. ⁹Telaiko mano įsakymus, kad neapsunkintų savęs nusidėjimu ir nenumirtų šventykloje, ją sutepę. Aš Viešpats, kurs juos pašventinu. ¹⁰Joks svetimtautis nevalgys pašvestų dalykų; jų nevalgys taip pat kunigo įnamis ir samdytinis. ¹¹Bet kunigo vergas, nupirktas už pinigus arba gimęs jo namuose, galės valgyti tuos dalykus. ¹²Jei kunigo duklė ištėkės už ko nors iš tautos, ji nevalgys nei pašvestų dalykų, nei pirmonių. ¹³Bet jei ji liktų našlė ar būtų atstumta ir neturėtų vaikų ir sugrižtų į savo tėvo namus, valgys savo tėvo maistą, kaip tai paprastai darydavo, būdama mergaitė. Nė vienas svetimtautis neturi teisės jų valgyti. ¹⁴Kas nežiniomis suvalgytų iš pašvestų dalykų, pridės penktą dalį prie to, ką suvalgė, ir atiduos kunigui šventyklon. ¹⁵Tenesutepa (kunigai) Izraelio sūnų pašvestų dalykų, kuriuos jie atnašauja Viešpačiui, ¹⁶kad neužsikrautų ant savęs savo nusikaltimo neteisybės, valgydami šventas dovanas. Aš Viešpats, kurs juos pašventinu

Iš 22,31;
Aug 17,15;
Pak 14,21

negu reikia sąnarių, pav šešis rankos ar kojos pirštus. — ²⁰*Traiškantakis*. Ebr *daq*, labai liesas arba gal nykštukas. — ²²*Duonas*: kunigams priderančias aukų dalis. — ²⁴*Visa, kas jam buvo liepta...* Šitie ž apima ne tik šį straipsnį, bet ir aug /17 sk ir tol/ surašytus Dievo įsakymus

b/ *Apie pašvestos mėsos valgymą ir apie aukojamų gyvulių savybes*

22,1-33. Nors kaip ir sau pašvenčiamas dovanas Viešpats buvo paskyręs kunigams, tačiau ir jiems ne visuomet buvo leista jos valgyti; šitame tat straipsnyje duodami perspėjimai apie tai, kada kunigui leista ar neleista valgyti pašvestų dalykų

ir kada jais gali naudotis asmenys, nepriklausą kunigų giminei. Duodami taipgi įsakymai apie tai, kokias savybes turi turėti gyvuliai skiriami aukoms

22. ¹*Kad jie pagarbiai*. Tai bendra taisyklė, kuri tuoju aiškinama atskirais įspėjimais. Atsargumo kunigams reikėjo, nes šventas, jiems skirtas aukų dalis buvo leista valgyti tik nesuteptiems. — *Nesuteptų man...* Geriau anot ebr t: nesuteptų mano švento vardo, nes jie man pašvesti... — ²*Žus Viešpaties akivaizdoje*: iš jo bus atimtos kunigystės teisės ir jis nebegalės artintis prie Viešpaties. — ⁴*Kolei nepagis...* Ebr t: Kolei nebus apvalytas, nes negana buvo pagyti, bet pagijus

¹⁷Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardams: ¹⁸Kalbėk Aaronui ir jo sūnums ir visiems Izraelio vaikams ir jiems sakyk: Jei kas iš Izraelio namų ir gyvenančių jūsų tarpe ateivių norėtų aukoti savo auką ar tai iš įžado, ar laisva valia, tai, ką jis atneštų deginamajai Viešpaties aukai, ¹⁹kad per jus būtų paaukota, turės būti patinėlis be kliaudos iš galvijų, avių, ar ožkų. ²⁰Jei turėtų kliaudą, jūs neaukosite, nes tai nebus priimtina. ²¹Jei kas atnašautų Viešpačiui dėkojimo auką iš įžado ar laisva valia, kad jo auka būtų priimtina, ji turės būti iš galvijų ar avių be kliaudos; joje neturi būti jokios kliaudos. ²²Jeigu vulyš būtų aklas, luošas, turėtų žaizdos randą, ar būtų dederviniuotas, ar šašuotas, ar su niežais, tokių neatnašausite Viešpačiui ir nieko iš jų nedeginsite ant altoriaus. ²³Galviją ir avį su nupjauta ausimi ir uodega galima pamaldumo dėlei atnašauti, bet įžado tokiuo negalima atitiesėti. ²⁴Neatnašausite Viešpačiui jokio gyvulio su perspaustais, sutrintais, išpjautais ar išluptais kiaušiniais; šito niekada nedarysite jūsų žemėje. ²⁵Iš svetimtaučio rankos neatnašausite jūsų Dievui nei duonos, nei kito, ką jis norėtų duoti, nes visa tai yra sugedę ir sutepta; jūs to neimsite. ²⁶Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁷Gimus veršiukui, erylčiui ar ožiukui, jie pasiliks septynias dienas prie savo motinos tešmens; aštuntoje gi dienoje ir vėliau galės būti atnašaujami Viešpačiui. ²⁸Nė galviją, nė avis nebus pjaunami tą pačią dieną su savo vaikais. ²⁹Kai pjausite dėkojimo auką Viešpačiui, kad ji būtų priimtina, ³⁰ją suvalgysite tą pačią dieną, ir nieko iš jos nepasiliks lig sekančios dienos rytui. Aš Viešpats

Pak 15,21;
Ek 35,14

³¹Sergėkite mano paliepiamus ir juos vykdykite. Aš Viešpats. ³²Nesutepkite mano švento vardo, kad aš būčiau pašventintas Izraelio sūnų tarpe.

dar reikėjo pasiduoti apvalymo apeigoms. Žr aug 14 sk. — ⁹*Nenumirtų šventykloje*. Paskutinio ž nėra ebr t, o mirtimi Dievas grąso už suteptą pašvęstų dalykų 6 e, arba apskritai už įsakymų peržengimą. — ¹⁰*Joks svetimtautis...* Be pačių kunigų leista valgyti pašvęstus dalykus tik tai tiems, kurie tikrai priklauso jų šeimoms. — ¹⁴*Pridės penktą dalį...* Atsilyginant reikėjo atiduoti netiktai, kiek vertas nežiniomis suvalgytas pašvęstas ir kunigui priklausęs dalykas, bet dar penktą jo vertės dalis viršaus. Plg aug 5,15 panašią bausmę, tik didesnę už valgymą aukos dalių, pašvęstų Dievui. — ¹⁵*Kad neužsikrautų...* Ebr t mintis yra tokia: kad kartais kunigai neužkrautų žmonėms nusikaltimo naštos, jei jie /žmonės/ valgytų /neturėdami teisės/ pašvęstus dalykus

¹⁸*Ateivių*. Svetimtaučių atnaša kada kada buvo leista priimti. Plg aug 16,29... — *Savo auką...* Ebr t: savo dovaną iki visų iš apžado... Taigi, čia pradžioje duodama bendra taisyklė, apimanti visas kruvinas

aukas /savo dovaną/, iš kurių įvardinta dvi dėkojimo atnašų rūšys, o paskui kalbama apie aukas atskirai ir visų pirma apie deginamąją auką: *ką jis atneštų deginamajai...* — ²¹*Iš galvijų, avių...* Tikriau iš didesnių ar mažesnių gyvulių. Čia reikalaujama tiktai, kad gyvuliai būtų be kliaudos, bet jie gali būti abiejų lyčių. — ²²*Žaizdos randą:* ebr t žaizdą. — ²³*Su nupjauta ausimi ir uodega*. Plg aug 21,18 paaišk. — ²⁴*Šito niekada...* Vieni aiškintojai mato šituose ž draudimą romyti gyvulius bendrai; kiti gi tik panaujintą draudimą aukoti romytuosius Dievui. — ²⁵*Iš svetimtaučio...* Ebr *ben nekhar*. Taigi čia kalbama apie svetimos šalies žmogų, o ne apie gyvenantį Izraeličių tarpe svetimtautį, kurs ebr vadinamas *ger* /18 e/. Draudžiama gi imti iš ben nekhar, anot ebr t, ne visas dovanas aukoms, bet tik tas, kurios turi nurodytas kliaudas. — *Duonos, t y aukos, nes auka dažnai vadinama Dievo duona.* — ²⁷*Pasiliks septynias dienas...* Plg Iš 22,30. — ²⁸*Nė galviją...* Reikia

Aš Viešpats, kurs jus pašventinu, ³³ir jus išvedžiau iš Egipto žemės, kad būčiau jūsų Dievas. Aš Viešpats

23. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ²Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk : Šitos yra Viešpaties dienos, kurias vadinsite šventomis. ³Šešias dienas dirbsite darbą ; septintoji diena, kadangi tai yra šabato poilsis, bus vadinama šventa ; joje nedirbsite jokio darbo. Tai yra Viešpaties šabatas visose jūsų gyvenimo vietose. ⁴Šitos yra šventos Viešpaties dienos, kurias turite švęsti savo metu. ⁵Pirmame mėnesyje keturioliką mėnesio dieną vakarop yra Viešpaties Paskha, ⁶ir penkioliką to paties mėnesio dieną yra Neraugintų Viešpaties duonų iškilmė. Neraugintas duonas valgysite septynias dienas. ⁷Pirmoji diena bus jums iškilmingiausi ir šventa, joje nedirbsite jokio vergiško darbo. ⁸Per septynias dienas atnašausite Viešpačiui deginamą auką. Septintoji diena bus iškilmingesnė ir šventesnė ; joje nedirbsite jokio vergiško darbo. ⁹Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas : ¹⁰Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk : Kai būsite įėję į žemę, kurią aš jums duosiu, ir būsite pradėję pjauti javus, atnešite varpų pėdus, kaip jūsų pjūties pirmones, pas kunigą, ¹¹kurs dienoje

Iš 12,18 ;
Sk 28,16

vengti visa, kas gali rodytis per daug žiauru

c/ Šabato ir metinių švenčių šventimas

23,1-44. Dievo tarnybos šventumas pasireiškia tam tikrų dienų šventimu. Taigi šitame straipsnyje sutraukiama vienon vieton įsakymai apie Viešpaties paskirtąsias šventes. Pirmoje vietoje minima šabatas ; po jo eina įspėjimai apie tris metines iškilmes : velykas, sekmines ir padangčių šventę

23. ²Šitos yra... Įvardijamos šitame straipsnyje tai turėjo ypatinga, kad jose ne tik buvo uždrausta dirbti darbai, bet dar reikėjo daryti *mikha-ra'godeš*, šventas sušaukimas, ty, tomis dienomis Izraeliai susirinkdavo šventyklon pasimelsti. Švento sušaukimo dienomis buvo visų pirma visi šabatai ; koki Izraeliai buvo tyruose, jie kone visi galėjo šabatais susirinkti prie šventyklos, apsigyvenę gi Palestinoje rinkdavosi tik arčiau jos gyvenusieji, bet švento sušaukimo dienomis buvo ypač metinės šventės, velykos, sekminės ir padangčių šventė, kada visi Izraeliai vyriškai turėjo griežtą prievolę susirinkti prie šventyklos ir tai ne tik bekeliadami per tyrus, bet ir paskiau Palestinoje ; todėl tik tos trys metinės šventės ebr vadinamos *khag*, iškilmė. — *Kurias vadinsite*

šventomis. Anot ebr t : kurias jūs paskelbsite kaip šventus sušaukimus, ty, kaip šventų susirinkimų dienas. — ³Septintoji diena... Ebr t « Septintoje dienoje, kadangi tai poilsio poilsis, šabatas, bus šventas sušaukimas ». Šabatais buvo uždrausta dirbti net menkiausieji darbai. Plg Iš 16,22 ir k

⁴Šitos yra šventos... Ebr t : « Šitos yra Viešpaties dienos, šventi sušaukimai, kuriuos paskelbsite savo metu ». — ⁷Vergiško darbo. Velykose buvo draudžiama dirbti tik sunkesnieji, paprastai vergų atliekami darbai. — *Pirmoji diena bus...* Ebr t : « Pirmą dieną bus šventas sušaukimas ». — ⁸Septintoji diena... Ebr t : « Septintoje dienoje bus šventas sušaukimas ». — ¹⁰Kai būsite... Velykų šventės apeigos padauginamos būsimiems laikams pjūties pirmųjų aukojimu. — ¹¹Dienoje po šabato... Ką čia reiškia šabatas, aiškinama įvairiai. Žydai ir daug krikščionių aiškintojų mano, kad taip čia pavadinta pirmoji velykų diena /15 nisano/ ; ir kad pjūties pirmones reikėjo aukoti sekančią, ty 16 nisano dieną ; kiti gi aiškintojai supranta apie tą šabatą, kurs pasitaikydavo velykų savaitėje. Plg Lk 6,1. — *Pakels... pašvęs*. Ebr t abiejose vietose tas pats žodis, tik kitokios formos ; juo išreiškiama religinis pakėlimas siūbuojant. —

po šabato pakels pėdą Viešpaties akivaizdoje, kad jis jums būtų maloningas, ir jį pašventins. ¹²Ir tą pačią dieną, kurioje pašvenčiamas pėdas, bus papjautas metinis avinėlis be kliaudos deginamai Viešpaties aukai. ¹³Ir draug su juo bus atnašaujama duoninė auka iš dviejų dešimtinių smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, kad būtų susmilkyta kaip meiliausias kvapas Viešpačiui; taip pat liejamai aukai ketvirta hino dalis vyno. ¹⁴Nei duonos, nei keptų grūdų, nei kruopų iš naujų javų nevalgysite iki tai dienai, kurioje iš jų atnašausite jūsų Dievui. Tai amžinai laikytinas įsakymas per visas kartas ir visose jūsų gyvenamose vietose

¹⁵Nuo tos sekančios po šabato dienos, kurioje aukosite pirmonių pėdą, atskaitysite septynias pilnas savaites. ¹⁶Tą gi dieną, kurioje pasibaigs septynios savaitės, tai yra, po penkias dešimtis dienų, atnašausite Viešpačiui naują auką. ¹⁷Kiekvienas jūsų namas aukos dvi pirmonių duonas iš dviejų įraugintų smulkių miltų dešimtinių, kurias iškepsite kaip pirmones Viešpačiui. ¹⁸Draug su duonomis atnašausite septynis metinius avinėlius be kliaudos ir vieną veršį iš bandos ir du avinų, ir tai bus deginama aukai draug su jų duonine ir liejamąja auka, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui. ¹⁹Papjausite taip pat ožį už nuodėmę ir du metiniu avineliu dėkojimo aukai. ²⁰Kunigas juos pakels draug su pirmonių duonomis Viešpaties akivaizdoje, ir po to visa bus jam naudotis. ²¹Ir vadinsite šitą dieną iškilmingiausia ir švenčiausia; nedirbsite joje jokio vergiško darbo. Tai bus amžinai laikytinas įstatymas visose jūsų buveinėse ir kartose. ²²O pjaudami jūsų žemės javus, jų nekirsite prie pat pažemės ir nerinksite pasiliekančių varpų, bet jas paliksite beturčiams ir keleiviams. Aš esu Viešpats, jūsų Dievas

²³Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁴Sakyk Izraelio sūnams: Septintame mėnesyje pirmą mėnesio dieną bus jums šabatas. Trimitų skardas jį primins, ir bus vadinamas šventas. ²⁵Nedirbsite joje jokio vergiško darbo ir atnašausite Viešpačiui deginamąją auką

¹³*Dviejų dešimtinių*: dviejų dešimtų ephos dalių

¹⁵*Nuo tos sekančios...* Antra metinė iškilminga šventė turėjo būti sekminės. Ji reikėjo švęsti septynioms pilnoms savaitėms praslinkus po Velykų

¹⁶*Penkias dešimtis*. Iš čia gr šventės vardas πεντηκοστή ir iš jo padarytas lot Pentekostes. — *Naują auką*. Ebr t ji, tiesa, vadinama mincha, bet nebuvo tai tikra duoninė auka; kadangi ta duona buvo įrauginta, todėl jos nedegino ant altoriaus, o tik pašvęsdavo Viešpačiui ir tuoju atiduodavo kunigams. —

¹⁷*Dvi pirmonių...* Anot ebr t: Dvi pakėlimo ar geriau siūbavimo [the-nuphah] duonos. Jos buvo kepamos iš kvietinių miltų, nes tuo metu kviečiai jau buvo pribrendę, tuo tarpu kad velykose galėjo būti aukojamos tik miežių pirmonės. —

¹⁸*Vieną veršį iš bandos ir du avinų*.

Gal čia yra perrašinėtojo paklydimas, nes anot Sk 28,27 reiktų skaityti: du veršius iš bandos ir vieną aviną. — *Su jų duonine...* Su tikra mincha, kuri buvo deginama ant altoriaus. — ²¹*Ir vadinsite...* Anot ebr t: «Ir paskelbsite tą pačią dieną: tai jums bus šventas sušaukimas». — ²²*O pjaudami*. Žr aug 19,9,10 ir paaišk. Kalbant apie pjūtį, primenama prievolės beturčiams

²⁴*Septintame mėnesyje...* Ebr jis vadinamas tišri, [anksčiau etanim]. Nors šventyklinių metų pradžia, Dievui įsakant, buvo nukelta į mėnesį nisan, kuriame reikėjo švęsti velykos, tačiau ir senovinių ūkio metų pirmoji diena turėjo pasilikti šventa. — *Šabatas*: poilsio diena. — *Trimitų skardas...* Garsus trimtavimas tą dieną turėjo lyg kad priminti Viešpačiui jo išrinktąją tautą. Anot kitų aiškintojų tą dieną

Pak 16,9.

Aug 19,9

Sk 29,1

Aug 16,29 ;
Sk 29,7

Jo 7,37

²⁶Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė : ²⁷Dešimta to paties septinto mėnesio diena bus iškilmingiausi permaldavimo diena ir bus vadinama šventa : joje apsimarinsite ir atnašausite Viešpačiui deginamąją auką. ²⁸Jokio vergiško darbo nedirbsite tos dienos metu, nes tai permaldavimo diena, kad jums būtų maloningas Viešpats, jūsų Dievas. ²⁹Kiekvienas, kurs savęs nevargintų tą dieną, žus iš savo tautos, ³⁰ir kas tik dirbtų kurį nors darbą, tą išdildysiu iš jo tautos. ³¹Jokio tat darbo joje nedirbsite. Tai bus amžinai laikytinas įstatas per visas kartas ir visose jūsų gyvenamose vietose. ³²Yra tai poilsio šabatas. Jūs varginsite savo sielas devintoje mėnesio dienoje : nuo vakaro iki vakarui jūs švęsite savo šabatus

³³Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė : ³⁴Sakyk Izraelio sūnums : Nuo penkioliktos to paties mėnesio dienos bus per septynias dienas padangčių šventė Viešpačiui. ³⁵Pirmoji diena bus vadinama iškilmingiausi ir švenčiausi ; joje nedirbsite jokio vergiško darbo. ³⁶Per septynias dienas atnašausite Viešpačiui deginamąsias aukas. Taip pat aštuntoji diena bus labai iškilminga ir šventa, ir joje atnašausite Viešpačiui deginamąją auką ; nes tai susiejimo ir susirinkimo diena ; nedirbsite joje jokio vergiško darbo. ³⁷Šitos yra Viešpaties šventės, kurias vadinsite labai iškilmingomis ir šventomis ; joje atnašausite Viešpačiui atnašas deginamąsias aukas ir liejamąsias aukas, kaip reikalauja kiekvienos dienos taisyklės, ³⁸neskaitant Viešpaties šabato, jūsų dovanų, ir to, ką atnašausite iš įžado ar ką laisva valia duosite Viešpačiui. ³⁹Taigi nuo penkioliktos septinto mėnesio dienos, kada būsite suvalę visus savo žemės vaisius, švęsite Viešpaties šventę per septynias dienas ; pirmoje ir aštuntoje bus šabatas, tai yra poilsis. ⁴⁰Pirmą dieną pasiimsite sau gražiausio medžio vaisių, palmių šakelių, lapuoto medžio šakų ir paupio gluosnių, ir linksminsitės Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje. ⁴¹Švęsite jo iškilmę per septynias dienas kas metai ; tai bus amžinai laikytinas įstatas jūsų kartose. Švęsite tą šventę septintame mėnesyje ⁴²ir septynias dienas gyvensite palapinėse, ⁴³kad jūsų palikuonys

Izraeliaičiams reikėjo atsiminti pirmoji iš Dievo geradarysčių, pasaulio sutvėrimas. — *Ir bus vadinamas šventas*. Anot ebr t : šventas sušaukimas. — ²⁶*Deginamąją auką*. Ebr t kalbama apskritai apie aukas, deginamas Viešpačiui ; jos gi buvo įvairios

²⁷*Bus iškilmingiausi permaldavimo...* Ebr t : bus jums permaldavimo diena šventas sušaukimas. — ²⁸*Vergiško...* To ž nėra ebr t, nes permaldavimo dieną buvo uždrausti visi darbai

³²*Devintoje mėn dienoje...* Poilsis ir atgailos darbai *[varginsite savo sielas]* turėjo prasidėti devintos mėnesio *tišri* dienos vakare ir tęstis iki ro d. vakarui. Taip pat buvo švenčiamos ir kitos šventės nuo vakaro iki vakarui

³⁴*Padangčių šventė...* Tai trečioji tikra metinė iškilmė. Plg Iš 23,16. —

³⁶*Deginamąsias aukas* ; apskritai aukas, kurios deginamos visos arba ne

visos Viešpačiui. — *Aštuntoji diena*. Ebr t : « Aštuntoje dienoje bus jums šventas sušaukimas ». — *Susiejimo ir susirinkimo*. Nors ebr ž '*atsereth* gali reikšti susirinkimą, bet čia juo norėta pažymėti visų susirinkimų baigimą, nes juo baigdavosi ne tik padangčių šventės iškilmė, bet ir visų šventyklinių velykomis prasidedančių metų susirinkimai. Tai patvirtina dvi sekančios eil 37,38. — ³⁷*Kurias vadinsite...* Ebr t : « Kuriose paskelbsite šventus sušaukimus, kad aukotumėte Viešpačiui aukas, kaip reikalauja kiekvienos dienos taisyklės ». — ³⁸*Neskaitant... šabato*, apie kuriuos duotas atskiras įstatas. — ³⁹*Taigi nuo...* Vėl grįžtama prie padangčių šventės apeigų. — ⁴⁰*Gražiausio medžio*. Ebr ž *ets hadar* gal reiškia vieną iš citrinų medžių rūšių. — *Lapuoto medžio*. Ebr *ets 'aboth*. Spėliojama kad taip pavadinta mirtos medis. — ⁴²*Palapinėse...* Jų atminimas pasiliko ir

patirtų, jog buvau apgyvendinęs Izraelio sūnus padangtėse, kai juos išvedžiau iš Egipto žemės. Aš Viešpats, jūsų Dievas

⁴⁴Ir Mošė kalbėjo Izraelio sūnams apie Viešpaties iškilmes

24. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Įsakyk Izraelio sūnams, kad tau atneštų tyriausio ir skaisčiausio alyvmedžių aliejaus lempoms nuolat žibinti ³sandaros padangtėje šiaupus liudijimo užkabos. Jas statys Aaronas nuo vakaro iki rytui Viešpaties akivaizdoje. Ši tarnystė ir apeiga bus amžinai laikytina jūsų kartose. ⁴Lempos bus statomos ant tyriausio aukso žibintuvo Viešpaties akivaizdoje

⁵Imsi taip pat smulkių miltų ir iš jų iškepsi dvylika duonų, kiekvieną gi iš dviejų dešimtinių; ⁶jas padėsi ant tyriausio aukso stalo Viešpaties akivaizdoje po šešias viena ties kita. ⁷Ir ant jų padėsi tyriausių smilkalų, kad tai būtų duona, aukojama Viešpačiui kaip atminimas. ⁸Kas šabatas jos bus pakeičiamos Viešpaties akivaizdoje kitomis, imamomis iš Izraelio sūnų pagal amžinai laikytiną sutartį, ⁹ir priklausys Aaronui ir jo sūnams, kad jas valgytų šventoje vietoje; nes tai labai šventas dalykas iš Viešpaties aukų amžinai laikytinu įstatymu

¹⁰Štai išėjo moteriškės Izraelaitės sūnus, kurį ji buvo pagimdžiusi iš vyro Egiptiečio Izraelio vaikų tarpe, ir susivaidijo su Izraeliaičiu stovykloje. ¹¹Ji advedė pas Mošė, kadangi jis piktžodžiavo Dievo vardui ir ji keikė. (Jo gi motina buvo vadinama Salumita, ir buvo Dabrio duklė iš Dano giminės). ¹²Ir įmetė ji kalėjiman, kolei nepatirs, ką palieps Viešpats, ¹³kurs kalbėjo Mošei ¹⁴ir tarė: Išvesdink piktžodžiautoją už stovyklos, ir visi, kurie girdėjo, teuždeda savo rankas ant jo galvos, ir visa tauta teužmuša jį akmenimis. ¹⁵Ir Izraelio sūnams sakysi: Kas piktžodžiautų savo Dievui, atsakys už savo nuodėmę ¹⁶ir kas piktžodžiautų Viešpaties vardui, turės žūti; visuomenė užmuš jį akmenimis, ar jis bus čiabuvis, ar ateivis. Kas piktžodžiautų Viešpaties vardui, mirte tenumiršta. ¹⁷Kas užgautų ir užmuštų žmogų, mirte tenumiršta. ¹⁸Kas užmuštų gyvulį, duos kitą, tai yra gyvybę už gyvybę. ¹⁹Kas sužalotų ką nors iš savo

Iš 21,12

dabar, nes ir dabar Žydai padangčių šventėje įsitaiso sau būdeles, bent iš viršaus pridengiamas žaliomis eglės šakomis

d/ *Apie aliejaus žibinimą padangtėje ir padėtinės duonos. Bausmė už piktžodžiavimą ir keršto teisės*

24,1-23. Aliejų lempoms žibinti paskirtu metu liudijimo padangtėje ir miltus padėtinėms duonomis liepiama imti iš Izraelio sūnų. Nusi kaltus vienos Izraelaitės sūnui piktžodžiavimu, Dievo nutarimu skiriama jam mirties bausmė, o ta proga pakartojamos keršto teisės

24. ¹Įsakyk... Pakartojamas įsakymas apie aliejų lempoms žibinti. — ⁵Imsi taip pat... Įsakyme apie padėtinės duonas randame apie jas kai-

kurias naujas žinias. Jų turėjo būti 12, kiekviena iš dviejų dešimtų ephos dalių smulkių miltų, tikriausiai kvietinių ir be raugo. — ⁶Po šešias. Anot padavimo duonos buvo dedamos viena ant kitos į dvi kupetas po 6 kepalėlius. — ⁷Ant jų: kiekvienos kupetos viršuje ausriniam inde. Anot LXX buvę taipgi dedama druskos

¹⁰Štai... moteriškės... Ta aplinkybė, kad nusikaltėlis nebuvo tikras Izraelaitis, duoda progą pavyzdžiais paaiškinamam nutarimui, jog įstatymas, ypač jo bausmės, reikia taikyti ne tik tikriems Izraeliaičiams, bet visiems, kurie draug su jais gyvena. — ¹¹Vardui: be abejonės Yahvei. Gerbdami tą švenč Dievo vardą, Žydai gal jau seniausiais laikais jį šitoje vietoje pakeitė žo-

Iš 21,24 ;
Pak 19, 21 ;
Mt 5,38

tautiečių, jam bus padaryta taip, kaip jis padarė: ²⁰įlaužimas už įlaužimą, akis už akį, dantis už dantį; kokią padarys skriaudą, tokią pats bus priverstas priimti. ²¹Kas užmuštų galviją, atiduos kitą, kas užmuštų žmogų, bus nubaustas. ²²Lygus bus tarp jūsų teismas, ar nusidėtų ateivis, ar čiabuvis; nes aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ²³Mošė kalbėjo Izraelio sūnams; ir jie išvedė tą, kurs buvo piktžodžiaęs, už stovyklos ir užmušė akmenimis. Izraelio sūnūs padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

Iš 23,10

25. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei Sinajaus kalne, tardamas: ²Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk: Kai būsitę įėję į žemę, kurią aš jums duosiu, tešvės ji Viešpaties garbei šabata. ³Šešerius metus sėsi savo dirvoje ir šešerius metus karpysi savo vynuogyną ir rinksi jo vaisius; ⁴septintais gi metais bus žemės šabatas, Viešpaties poilsis: dirvos neapsėsi ir vynuogyno nekarpyti. ⁵Ką žemė išduos savaime, nepjausi ir vynuogių nuo tavo jaunų vynmedžio šakelių nerinksi kaip uogavimo metu; nes tai yra žemės poilsio metai. ⁶Maistu jums, tai yra: tau, tavo tarnui ir tarnaitai, tavo samdytiniui ir ateiviui, kurs pas tave pasilieka; ⁷taip pat tavo galvijams ir gyvuliams bus visa, kas savaime išaugs

džiu « vardas ». Plg Prad 2,4 ir k. — ¹⁴*Teuždeda savo rankas...* Taip jie turėjo paliudyti, kad savo ausimis girdėjo piktžodžiavimus ir laiko kaltininką vertu mirties

¹⁷*Kas užgautų...* Kilęs vaidas tarp Egiptiečio sūnaus ir Izraeličio, piktžodžiavimas ir nubaudimas duoda progą pakartoti įstatą apie keršto teises, kurios lygiai reikia taikyti kaip tikriems Izraeličiams, taip ir jų tarpe gyvenantiems ateiviams. Plg Iš 21,12...

e/ *Apie šabatinius ir jubiliejus metus*

25,1-54. Įstatas apie šabatinius ir jubiliejus metus arčiau aptaria, kada ir kaip jie reikia švęsti. Kadangi jubiliejus yra visų pirma išsilaisvinimo metai, nuo kurių labai parėjo kiekvienas pardavimas ir pirkinimas, tai toliau duodami perspėjimai apie dirvų ir gyvenamųjų trobesių įvairiose sąlygose pardavimą, apie priėmimą pas save nuskurdusių brolių ir jų nusipirkimą, o taipgi apie Izraeličio parsidavimą. Palestinoje gyvenančiam svetimtaučiu ir visur nurodomos sąlygos, kuriomis parduodamieji dalykai ir žmonės gali būti išpirkti

25. ¹*Sinajaus kalne.* Paminėjimas praeitame skyriuje teismo už piktžodžiavimą duoda progą priminti, kad ir tolesnieji įstatai buvo su-

teikti toje pačioje vietoje kaip ir augščiau surašytieji. — ²*Kai būsitę...* Įstatas liečia tik būsimą laiką. — *Tešvės ji...* Paskiriami visų pirma vadinamieji šabatiniai, o toliau /eil 8 ir tol/ jubiliejus metai. Nieko panašaus į juos nerandama pas kitas tautas. Kaip pati Izraelio tauta, taip ir skiriama jiems žemė turėjo gauti savo poilsį, lyg kad savo šventę. Šabatiniai ir jubiliejus metai turėjo visų pirma religinį pagrindą, nes buvo tai geriausias priminimas Viešpaties, kaip vyriausio visų dalykų valdovo, teisių ir draug paraginimas tikėti į jį ir juo pilnai pasitikėti. Buvo jie naudingi ir kitais atžvilgiais, nes turėjo duoti žemei reikiamą poilsį, saugojo nuo perėjimo žemės į keleto turtuolių rankas su plačios minios skriauda ir galėjo nemaž prisidėti prie sugrąžinimo teisingos lygybės tarp visų Izraeličių visuomeniniame gyvenime. — *Viešpaties... šabata.* Ebr t: žemė ilsėsis Viešpačiui šabato poilsiu. — ⁴*Septintais gi metais.* Šabatiniai poilsio metai prasidėdavo tikriausiai mėnesyje *tišri*, kada buvo ūkio metų pradžia ir Palestinoje pradėdavo sėti javus /plg 9 e/. — ⁶*Ką žemė... savaime.* Kas išdygs dirvoje iš nukritusių varpų ir išbūrėjusių grūdų, darant paskutinę pjūtį; tačiau tuo savaime atsiradusiu derlium leista buvo naudotis ne

⁸Atskaitysį taip pat septynias metų savaites, tai yra septynis kartus septyneris, kas sudaro iš viso keturias dešimtis devyneris metus, ⁹ir septintame mėnesyje dešimtą mėnesio dieną permaldavimo metu trimituosį trimitu visoje jūsų žemėje, ¹⁰ir pašventinsį penkias dešimtuosius metus ir paskelbsi visiems tavo žemės gyventojamas atleidimą; nes tai yra jubiliejaus metai. Kiekvienas sugrįš prie savo nuosavybės ir kiekvienas grįš į pirmąją šeimyną; ¹¹nes tai jubiliejaus ir penkias dešimtis metai. Nesėsite ir taip pat nepjausite, to kas savaime užaugs dirvose ir uogų nuo jaunų vynmedžio šakų kaip uogavimo metu nerinksite, ¹²nes turite švęsti jubiliejų. Valgsite ką betarpiškai aptiksite

¹³Jubiliejaus metais kiekvienas sugrįš prie savo buvusios nuosavybės. ¹⁴Parduodant ar perkant ką nors iš viengenčio, neskriausite viens kito, bet pirkis iš jo atsižvelgdamas į metų skaičių nuo jubiliejaus, ¹⁵ir jis tau parduos žiūrėdamas laukiamų vaisių. ¹⁶Juo daugiau metų bus likę po jubiliejaus, juo didesnis bus ir užmokestis; o juo mažiau laiko suskaitysi, juo pigesne ir kaina bus parduodama; nes jis tau parduos derlių skaičių. ¹⁷Neskriausite savo vientaučių, bet kiekvienas tebijo savo Dievo, nes aš esu Viešpats, jūsų Dievas

vienam dirvos savininkui, bet kiekvienam, kurs turėjo reikalą, ypač gi beturčiams. Taip pat reikėjo daryti ir su vynuogynu, kurio uogos nebuvo nuogaujamos vienu laiku, bet reikėjo palikti ant šakų ir jų galėjo pasirinkti, kas norėjo

⁹*Septintame mėnesyje...* Pasibaigus septintiems iš eilės šabatiniams metams turėjo prasidėti jubiliejaus metai taip pat mėnesyje *tišvi*; paskelbti jie reikėjo trimitavimu, pasibaigus permaldavimo dienos apeigoms. — *Trimitu.* Ebr ž *šophar* reiškia pučiamą ragą ty, trumpą išrištą trimitą, padarytą iš rago ar iš naugės, skirtingą nuo tikro trimito ebr *khakokrah*, kurs buvo tiesus. —

¹⁰*Penkias dešimtuosius metus.* Aiškus paminėjimas čia 50-jų metų, o toliau pažadėjimas ypatingo Dievo palaiminimo prieš šabatinį metų derliui neleidžia priimti kaikurių aiškintojų nuomonės, būk jubiliejus buvęs 49-ais metais, kad jis būdavęs visuomet kartu su septintais šabatiniais metais. — *Atleidimą,* arba išlaisvinimą, nes jubiliejaus metais žemė išsilaisvindavo iš svetimų rankų ir grįždavo prie savo pirmojo savininko, atgaudavo taipgi laisvę parsidavusieji vergijon ir tt. — *Jubiliejaus.* Ebr *jobel*. Ne visų vienaip tas ž aiškinamas, bet dauguma mano, kad taip buvęs vadinamas senovėje avinas, o paskiau avino ragas,

į kurį pučiant buvo paskelbiami 50-ji metai, o iš čia jau ir tie metai ėmė vadintis *šenath hajobel*, jubiliejaus metais. — ¹¹*Nesėsite ir...* Kadangi jubiliejaus metai ėjo tuoju po šabatinį, todėl tame atsitikime žemė turėjo ilstetis iš eilės dvejus ištisus metus. — ¹²*Ką betarpiškai aptiksite...* Savaime užaugančių žemės vaisių neleista rinkti į kluonus, bet imti tiek, kiek tam kartui pakanka. Be tų savaime užaugančių vaisių kiekvienas Izraelaitis galėjo naudotis susitaupytu gauseniu, Dievui laiminant prieš šabatinį metų derliumi, paukščių ir sumedžiojamų gyvulių mėsa, ypač gi savo bandomis, kurios žemės poilsio metu turėjo net daugiau ganyklų

¹³*Nuosavybės.* Nuosavybe čia vadinama nekilnojami turtai, taigi dirbama žemė ir trobėsiai. Pirmas jubiliejaus metų dalykas buvo nekilnojamojo turto sugrįžimas prie jų pirmųjų savininkų. — ¹⁴*Parduodant...* Todėl pas Izraelaičius negalėjo būti tikro nekilnojamojo turto pardavimo, išskyrus tik kaikuriuos atsitikimus [žr žem 30 e; 27,28/], bet tik išnuomavimas. Išnuomoti gi buvo leista tik lig sekančių jubiliejaus metų, ir užmokesčio didumas buvo apskaitomas pagal metų skaičių, kurie dar buvo likę iki tam sekančiam jubiliejui ir pagal žemės našumą

¹⁸Laikykite mano įsakymus, sergėkite mano nutarimus ir juos vykdykite, kad galėtumėte be baimės gyventi žemėje, ¹⁹ir kad žemė duotų jums vaisių, kuriais pasisotintumėte, nebijodami niekieno užpuolimo. ²⁰O jei klaustumėte, sakydami. Ką valgysime septyntais metais, jei nesėsime ir nerinksim savo vaisių? ²¹Aš jums suteiksiu savo palaiminimą šeštaisiais metais, ir jie išduos trejų metų vaisius. ²²Ir pasėsite aštuntais metais, o senus javus valgysite lig devintų metų; kolei nauji neužaugs, valgysite senuosius

²³Taip pat žemė nebus parduodama amžinai, nes ji mano, o jūs esate ateiviai ir mano nuomininkai. ²⁴Todėl visa jūsų valdomoji žemė bus parduodama su išpirkimo sąlyga. ²⁵Jei nuskurdęs tavo brolis parduotų savo mažą nuosavybę, jo giminaitis, norėdamas, gali išpirkti, ką anas buvo pardavęs. ²⁶O jei jis neturėtų giminaičio ir pats galėtų rasti užmokestį išpirkimui, ²⁷bus suskaitytas pelnas nuo to laiko, kai jis pardavė, ir kas bus likę, sugrąžins pirkėjui ir taip gaus atgal savo nuosavybę. ²⁸O jei jo ranka negalėtų rasti tiek, kiek reikia užmokėti, pirkėjas turės, ką yra nusipirkęs, lig jubiliejaus metų; nes tais metais kiekvienas pardavinys sugrįš prie savo šeimnininko ir pirmojo savininko

²⁹Kas parduotų namus tarp miesto sienų, bus jam leista išpirkti, kolei nebus sukakę vieneri metai. ³⁰Jei neišpirks, ir apskriti metai bus praėję, pirkėjas ir jo palikuonis juos valdys amžinai, ir namų nebebus galima išpirkti net ir jubiliejuje. ³¹O jei namai būtų sodžiuje, kurs neturi sienų, bus parduodami kaip laukai; jei nebus išpirkti anksčiau, jubiliejuje sugrįš prie savo savininko. ³²Levitų trobos, esančios miestuose, visuomet gali būti išpirktos. ³³Jei nebus išpirktos, jubiliejuje sugrįš prie savininkų, nes namai levitų miestuose yra jų turtas tarp Izraelio sūnų. ³⁴Jų gi priemiesčio laukai neturi būti parduodami, nes tai amžina nuosavybė

³⁵Jei tavo brolis nuskurstų ir taptų beturčiu, ir jį priimtumei kaip ateivį ir svetimtautį ir jis su tavim gyventų, ³⁶neimsi iš jo palūkanų, nei daugiau kaip davei. Bijok savo Dievo, kad tavo brolis galėtų pas tave gyventi. ³⁷Savo pinigų jam neduosi dėl palūkanų ir nereikalaus iš

¹⁸*Nebijodami niekieno užpuolimo.* Anot ebr, be baimės; turima gi čia galvoje, kaip nurodo sek eil, baimė bado dėl neapsėtų šabatiniais ir jubiliejaus metais laukų. — ²¹*Išduos trejų metų vaisius*; todėl jų pakaks ne tik šabatiniams metams /22 e/, bet, reikalui atsiradus, ir jubiliejaus laikui

²³*Nes ji mano...* Dieviškas įstatymo davėjas paaiškina, kodėl Izraelaitims, paėmus ir pasidalinus Palestiną, neleista tačiau jos žemės parduoti, bet tik išnuomoti. Uždraudimo priežastis ta, kad pats Viešpats teikiasi būti vienatiniu ypatingu visos Palestinos žemės savininku; Izraelio gi sūnūs bus tik nuomininkai, ir jų valdomąją žemę galės perleisti kitiems tik žemiau nurodytomis sąlygomis /e 24-28/

²⁹*Kas parduotų...* Parduodant na-

mus, įstatymas numato trejopą atsitikimą. Pirmas atsitikimas, tai namai parduodami tarp miesto sienų; juos galima atvaduoti tik pirmais metais. — ³¹*Jei namai būtų sodžiuje...* Antras atsitikimas — namai sodžiuje: jie tik išnuomojami, visai taip pat kaip laukus. — ³²*Levitų trobos...* Trečias atsitikimas — levitų namai jų miestuose. Tokie namai gali būti tiktai išnuomoti; priežastis gi yra ta, kad Levitams nebuvo lemta gauti atskiros Palestinos dalies; todėl jų miestų namai pavaduoja jiems kitokią nekilnojamą nuosavybę: *yra jų turtas tarp Izraelio sūnų.* — *Priemiesčių laukai*: ganyklos aplink Levitų miestus. Žr Sk 35,2,3

³⁵*Jei tavo brolis...* Jubiliejaus metai grąžino Izraelaiciams ne tik išnuomotą žemę, bet ir asmenišką

jo daugiau javų, negu davei. ³⁸Aš Viešpats, jūsų Dievas, kurs jus išvedžiau iš Egipto žemės kad jums duočiau Kanaano žemę ir būčiau jūsų Dievas. ³⁹Jei neturto priverstas tavo brolis pats tau parsiduotų, jo neslėgsi tarnų vergyste, ⁴⁰bet bus kaip samdytinis ir nuomininkas; jis dirbs pas tave lig jubilejaus metų ⁴¹ir paskui išeis su savo vaikais ir sugrįš į savo giminę ir prie savo tėvų nuosavybės; ⁴²nes jie mano tarnai, ir aš juos išvedžiau iš Egipto žemės; jie neturi būti parduodami vergų sąlygomis. ⁴³Neprievartauk jo, bet bijok tavo Dievo. ⁴⁴Vergą ir vergę jūs teimsite iš aplink jus esančių tautų, ⁴⁵ir iš ateivių, pasiliekančių jūsų tarpe, ar kurie iš jų bus gimę jūsų žemėje; šiuos galėsite turėti vergais. ⁴⁶Juos paliksite ipėdinystės teisėmis savo palikuonims ir valdysite amžinai; savo gi brolių Izraelio sūnų, neprievartaukite. ⁴⁷Jei jūsų tarpe pralobtų ateivis ir svetimtautis, ir jam ar kuriam nors iš jo palikuonių parsiduotų nuskurdęs tavo brolis, ⁴⁸jis, pasidavęs, galės būti išpirktas. Jį galės išpirkti, jei norės, kuris nors iš jo brolių, ⁴⁹dedė, brolenas, giminitis ar gentaitis. Ir jis pats, jei pajėgs, galės išsipirkti. ⁵⁰Jis suskaitys metus nuo savo parsidavimo lig jubilejaus metų ir atskaitys iš sumos, už kurią buvo parsidavęs, savo vergystės laikotarpio, lyg būtų buvęs samdytinis, užmokesį. ⁵¹Jei daug bus likę metų lig jubilejui, pagal juos atiduos užmokesį. ⁵²Jei maža, padarys apyskaitą su juo pagal metų skaičių ir atiduos pirkėjui už liekančius metus, ⁵³atskaitęs algą už tuos, kuriuos iš-tarnavo pirma. Svetimasis neprievartaus jo tavo akivaizdoje. ⁵⁴O jei jis tuo būdu negalės būti išpirktas, išeis jubilejaus metais kartu su savo vaikais; ⁵⁵nes Izraelio sūnūs yra mano tarnai, kuriuos aš išvedžiau iš Egipto žemės

26. ¹Aš Viešpats, jūsų Dievas: Nedirbsite sau stabo ir drožinio ir nestatysite savo žemėje šulų, nei dėsitate paminklinių akmenų, kad juos garbintumėte. Nes aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ²Švęskite mano šabatus ir pagarboje laikykite mano šventyklą. Aš Viešpats

Iš 20,4; Pak 5,8;
Ps 96,7.

laisvę, jei kas jos buvo nustojęs, parsiduodamas savo artimui. Bet pirma negu pradėdama kalbėti apie tokį parsidavimą, primenama reikalingas gailėtingumo nuskurdusių brolių atžvilgiu. — *Priimtumei kaip ateivį... leistumei apsigyventi ant savo žemės.* — ³⁸*Palūkanų, nei daugiau kaip davei.* Anot ebr t aiškiau draudžiama imti palūkanos už paskolintus pinigus, o taipgi imti ką nors viršaus už paskolintus javus.

³⁹*Jei neturto priverstas...* Izraelaitis ir parsiduodamas savo broliui, neturi tapti tikru vergu, kokį Izraeliai galėjo turėti iš svetimtaucių. Įstatas reikalauja, kad su Izraelaičiu visuomet būtų elgiamasi žmoniškai, ir kad jubilejaus metais jam būtų grąžinta visiška laisvė. — ⁴⁷*Jei jūsų tarpe...* Izraelaitis, tapęs vergu pas svetimtautį, apsigyvenusį Palestinoje, visuomet gali būti iš-

pirktas tiksliai apribotomis sąlygomis; jo neleidžiama skriausti; o jubilejaus metais jis atgauna laisvę kartu su vaikais be jokio užmokesčio

f) *Atsilyginimas už įstatų vykdymą ir bausmės už jų paniekinimą*

26,1-45. Dievo įstatų ir nutarimų rinkinys baigiamas užmokesčio pažadėjimu tiems, kurie juos ištikimai sergės, ir bausmių paskelbimu neklusniesiems. Pirmiems žadama visų pirma laikinės gėrybės, gausus žemės derlius, ramybė jų gyvenamame krašte, neprielių nugalėjimas ir gausingi palikuonys; toliau gi dvasinio palaiminimo gausumas dėl pasiliekančio su jais Viešpaties. Bausmės neklusniesiems skelbiamos penkiuose straipsneliuose laipsniuojant, taip kad kiekvieno sekanciojo straipsnelio bausmės didesnės už praei-

³Jei elgsitės pagal mano įsakymus ir laikysite mano paliepimus ir juos vykdysite, duosiu jums lietaus savo metu, ⁴ir žemė želdins savo augalus, ir medžiai bus pilni vaisių. ⁵Javų kūlimas užtruks lig vynuogių rinkimui ir uogavimas lig sėjai; valgysite savo duonos lig sočiai, ir gyven-site savo žemėje be baimės. ⁶Duosiu ramybę jūsų krašte: miegosite ir nebus, kas gąsdintų. Pašalinsiu plėšriuosius žvėris, ir kalavijas nepereis per jūsų ribas. ⁷Vysite savo neprietelius, ir jie kris prieš jus. ⁸Penki iš jūsų vys šimta svetimųjų, ir šimtas iš jūsų dešimtį tūkstančių: jūsų neprieteliai kris po kalavijų jūsų akivaizdoje. ⁹Aš pažvelgsiu į jus ir pagausinsiu jus; jūs padaugėsite, ir aš patvirtinsiu su jumis mano sandorą. ¹⁰Valgysite senus praeitųjų metų vaisius ir, naujiems užėjus, išmesite senuosius. ¹¹Ištiesiu savo padangtę jūsų tarpe, ir neatstumsiu jūsų nuo savęs. ¹²Vaikš-čiosiu tarp jūsų ir būsiu jūsų Dievas, o jūs būsite mano tauta. ¹³Aš Vieš-pats jūsų Dievas, kurs jus išvedžiau iš Egiptiečių žemės, kad jiems never-gautumėte, ir kurs sutraukiau jūsų sprandų pančius, kad vaikščiotu-mėte stati

2 Kor 6,16

Pak 28,15;
Raud 2,17;
Mal 2,2

¹⁴O jei manęs neklausysite ir nevykdysite visų mano paliepimų, ¹⁵jei paniekinsite mano įstatus ir nieku versite mano nutarimus, nenorėdami daryti to, kas mano paskirta, ir išardydami mano sandorą, ¹⁶štai ką aš jums darysiu: Ūmai jus aplankysiu neturtu ir karštingėmis, kurios užtem-dys jūsų akis ir sunaikins jūsų gyvybę. Veltui sėsėte sėklą, nes ji bus neprietelių suryta. ¹⁷Atgręšiu mano veidą prieš jus, ir sukniubsite prieš savo neprietelius ir būsite pavergti tiems, kurie jūsų neapkenčia; bėgsi-te, net ir niekam nesivejant

¹⁸O jei nė taip nebūsime man klusnūs, padidinsiu dėl jūsų nuodėmių jūsų baudimą septyngubai ¹⁹ir sutrinsiu jūsų atkaklumo puikybę. Ir duosiu jums dangų iš viršaus kaip geležį ir žemę kaip varį. ²⁰Niekais nueis jūsų darbas, žemė neduos augalų ir medžiai neduos vaisių

²¹Jei dar man priešinsitės ir nenorėsite manęs klausyti, aš dar septyn-gubai padidinsiu jums smūgius dėl jūsų nuodėmių. ²²Siųsiu jums laukinius žvėris, kad naikintų jus ir jūsų gyvulius ir taip nuteriotų, kad jūsų keliai pasidarytų tušti

tojo. Nurodoma pagaliau, kad baus-mių tikslas yra ne visiškas tautos sunaikinimas, bet jos vedimas į at-gailą ir pasitaisymą

26. ¹Pakartojimu dviejų svarbiau-sių Dievo įsakymų daroma įžanga į toliau skelbiamus atlyginimus už klusnumą ir bausmės už neklusnumą. Visokios stabmeldystės uždraudimas yra pagrindinis dėsniis Izraelio reli-gijos, monoteismo, šabato gi ir šventyklos gerbimas — pagrindas sandoros, padarytos Sinajaus kalne tarp Dievo ir Izraelio sūnų. — *Sulų.* Ebr *matstseboth*, akmeninių šulų. Tik tuomet jie buvo draudžiami statyti, jei buvo skiriami stabmel-dystei. Plg Iš 24,4 ir k

³Jei... Elgtis pagal Viepaties pa-sakymus yra būtinai reikiama sąlyga,

be kurios vykdymo negalima laimėti Dievo malonių. Žadama, kaip ir kitur S Test, visų pirma palaiminimas laikiniuose, žemiškuose dalykuose, kurie yra tik figura dvasinių gėry-bių; bet minimos taipgi, nors ben-drai, ir pačios dvasinės gėrybės /eil 9,11.12/. — ¹⁰Išmesite senuosius, parduodami juos kitoms tautoms. — ¹³Jūsų sprandų pančius. Anot ebr t: jūsų jungų užkaiščius

¹⁴O jei manęs neklausysite... Už neklusnumą Dievo įsakymams skel-biamos bausmės. Jos išreikštos pen-kioose straipsneliuose, kurie prasi-deda maždaug tos pačios minties pakartojimu, po kurio eina pačios bausmės įvardijimas

¹⁸Septyngubai. Tuo skaičiumi čia išreiškiamas žymiai didesnis baus-

²³O jei nę taip nenoręsite suprasti įspėjimo, ir vis man priešinsitę, ²⁴tai aš taip pat eisiu prieš jus ir užgausiu jus dėl jūsų nuodėmių septyngubai, ²⁵ir leisiu, kad pakiltų kalavijas ant jūsų keršijas už mano sandorą. Kai subęgsite į miestus, aš siųsiu į jūsų tarpą marą, ir būsite paduoti į neprietelių rankas. ²⁶Kai atimsiu maisto paramą, dešimts moterų keps duoną vienoje krosnyje ir duos ją atsveriant; ir valgysite ir nepasisotinsite

²⁷O jei nę taip manęs neklausysite ir elgsitę prieš mane, ²⁸aš taipgi eisiu prieš jus ir atkreipsiu prieš jus rūstybę ir bausiu jus dėl jūsų nuodėmių septyngubomis slogomis, ²⁹taip kad jūs valgysite jūsų sūnų ir jūsų dukterų kūnus. ³⁰Ir išardysiu jūsų augštas vietas ir sutrupinsiu statulas. Krišite tarp jūsų stabų griuvėsių, ir jumis bjauręsis mano siela. ³¹Jūsų miestus aš pavėrsiu tyruma ir jūsų šventyklas padarysiu tuščias ir daugiau nebepriimsiu meiliausio kvapo. ³²Aš sunaikinsiu jūsų žemę, ir stebęsis dėl jos jūsų neprieteliai, kai bus jos gyventojais. ³³Jus gi išsklaidysiu tarp tautų ir laikysiu ištrauktą iš makščių paskui jus kalaviją; jūsų žemę bus pamesta ir jūsų miestai sugriauti

³⁴Tuomet žemę tikrai pajus savo šabatus per visas jos apleidimo dienas; jums esant ³⁵neprietelių žemėje, ji švęs šabatą, ir ilsęsis savo apleidimo šabatais, nes nepasilejo jūsų šabatais, kada joje gyvenote. ³⁶Kas jūsų išliks, tų širdis neprietelių šalyje pripildysiu baimę; juos gąsdins krentančio lapo šlamėjimas ir jie bęgs, kaip nuo kalavijo

Kris, niekam nesivejant, ³⁷ir sukniubs vieni ant kitų, lyg kad bęgdami iš kovos; niekas iš jūsų nedrįs priešintis neprieteliams. ³⁸Žūsate tarp tautų ir neprietelių žemę jus sunaikins. ³⁹O jei ir iš tų kaikurie pasiliks, džius savo neteisybėse neprietelių žemėje ir kentę už savo tėvų ir savąsias nuodėmes, ⁴⁰kolei neišpažins savųjų ir savo pranokęjų neteisybių, kuriomis man nusikalto ir man priešinosi. ⁴¹Taigi ir aš tolei eisiu prieš juos ir tremsiu juos į neprietelių žemę, kolei neparaus iš gėdos jų neapipjaustyta širdis. Tuomet jie melsis už savo nedorybes. ⁴²Ir aš atsiminsiu mano sandorą, kurią padariau su Jokubu, ir Isaoku, ir Abraomu. Atsiminsiu taip

mių laipsnis, palyginant su aug paskelbtomis. — ¹⁹*Jūsų atkaklumo.* Anot ebr t: jūsų galybės. Tokią galybę, kuria Izraeličiai didžiūsis, jiems turėjo suteikti žemės derlingumas. Bet derliaus visai negalęs būti, kai Dievas nebeduos lietaus

²⁵*Kad pakiltų kalavijas...* Dievas leis neprieteliams užpulti Izraeličius, ir vieni jų kris kovoje, kiti subęgę į savo pilsis žus badu, kiti vėl eis nelaisvęn

²⁷*Jei nei taip manęs...* Paskutiniame straipsnelyje skelbiamos visų didžiausios bausmės. — ²⁹*Jūs valgysite...* Didžiausio bado bausmė. Plg 4 Kar 6,29 ir k. — ³⁰*Išardysiu...* Sujungtas su didžiomis nelaimėmis sugriovimas stabų, kuriais Izraelio sūnūs pakeis tikrojo Dievo garbi-

nimą. — *Augštas vietas...* Ebr *bamoth*, kauburiai ir kitos augštesnės laikada supiltos vietos, kuriose būdavo atliekama dievaičių garbinimo apeigos. — ³¹*Jūsų miestus pavėrsiu...* Sugriovimas Izraelio miestų ir pasiliovimas tikrojo Dievo garbinimo. — ³²*Sunaikinsiu jūsų žemę...* Visiškas Palestinos žemės sunaikinimas ir Izraeličių išsklaidymas

³⁴*Tuomet žemė...* Dievo bausmių pasekos. Visų pirma Palestinos žemę vaizduojama kaip asmuo, kuriam jos gyventojai neleido pasilsėti šabatiniais metais, jų nelaikydami; taigi išlaisvinta nuo tų gyventojų ji ilsęsis už visus šabatinius metus ir taip atsilygins Viešpačiui, kurs tą poilsį buvo paskyręs ir jo reikalavo. — ³⁶*Kas jūsų.* Antra pasėka tai liūdniausias ištremtųjų į svetimus

pat žemę, ⁴³kuri, jų palikta, džiaugiasi savo šabatais, kęsdama dėl jų apleidimą. Jie gi melsis už savo nuodėmes, nes buvo atmetę mano nutarimus ir paniekinę mano įstatus. ⁴⁴Tačiau ir neprietelių žemėje jiems esant aš ne visai juos atmesiu ir nepaniekinsiu taip, kad būtų sunaikinti ir kad išardyčiau mano su jais sandorą. Nes aš esu Viešpats, jų Dievas; ⁴⁵ir atsiminsiu mano pirmąją sandorą, kada juos išvedžiau iš Egipto žemės tautų akivaizdoje, kad būčiau jų Dievas. Aš Viešpats

Šitie yra nutarimai ir įsakymai ir įstatai, kuriuos Viešpats davė tarp savęs ir tarp Izraelio sūnų Sinajaus kalne per Mošę

27. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ²Kalbėk Izraelio sūnums ir jiems sakyk: Kas padarytų apžadą ir pažadėtų Dievui savo gyvybę, sumokės nustatytą kainą. ³Jei bus vyriškis nuo dvidešimt lig šešiasdešimt metų, duos penkias dešimtis siklių tokių kaip šventyklos; ⁴jei moteriškė, trisdešimt. ⁵Nuo penkių gi lig dvidešimtų metų vyriškis duos dvidešimt siklių, moteriškė dešimtį. ⁶Nuo vieno mėnesio lig penkių metų už berniuką bus duodama penki sikliai, už mergaitę trys. ⁷Šešių dešimtų metų ir vyresnis vyriškis duos penkiolika siklių, moteriškė dešimtį. ⁸Jei bus beturtis ir paskirtos sumos neišsigalės sumokėti, kreipsis į kunigą, ir kiek tasai matys ir nustatys, kad gali duoti, tiek duos

⁹O jei kas pasižadėtų duoti gyvulį, kurs gali būti papjautas aukai Viešpačiui, tasai bus pašvęstas ¹⁰ir negalės būti pakeistas nei geresniu, nei menkesniu; o jei pakeistų, tuomet abu: ir tasai kuriuo pakeistas, ir

kraštus Izraelio sūnų likimas, kurs tačiau tęsis tolei, kolei jie nesupras ir neišpažins savo kaltę. — ⁴²*Atsiminsiu...* Labiau iškeliama aiškėn Dievo ištikimybė pažadams. Visų bausmių tikslas bus tas, kad Viešpats galėtų įvykdyti visus savo patrikams suteiktus pažadus, kurių nevertais darėsi Izraelio sūnūs savo neklusnumu ir nusikaltimais ir todėl reikalavo tokio baisaus sudraudimo ir sugrąžinimo prie savo pareigų ėjimo

g/ *Apie Dievui priklausančių dovanų išpirkimą*

27,1-34. Prie augščiau surašytų įstatų pridamos dar taisyklės laikytinos įvairių Dievui pašvęstų dalykų išpirkime. Taigi čia visų pirma kalbama apie išpirkimą dalykų, apžadų atiduotų Dievui: žmogaus, gyvulio, namų ir dirvos; toliau apie pirmgimių išpirkimą, apie dvejetainę pašventimą, kada negali būti išpirkimo ir pagaliau apie dešimtinį išpirkimą

27. ²*Apžadą*. Apžadu sen Test vadinama pasižadėjimas Viešpačiui, kada patvirtintas priesaika, pada-

ryti ką nors arba nuo ko nors susilaikyti ir tai tokiuose dalykuose, kuriuose žmogus nebuvo suvaržytas jokios prievolės; įžado tikslas buvo išmesti iš Dievo kurią nors ypatingą malonę, ar už suteiktąją padėkoti. Jei žmogus žadėdavo ką nors atiduoti Viešpačiui, jo įžadas ebr buvo vadinamas *neder*. Apie tokiuos apžadus kalbama šitoje vietoje. — *Savo gyvybę*. Ebr t yra daugiskaita, todėl kalbama ne tik apie pažadėjimą savo gyvybės, bet apskritai kurios nors gyvos esybės. — *Sumokės...* Atiduodamas Viešpačiui, vykdamas apžadą, gyvas esybės ir dalykus, įstatai leidžia išpirkti, nes kitaip daugelyje atsitikimų jie būtų tik apsunkinimas šventyklai, kurios nuosavybė jie darėsi; tuo tikslu toliau paskiriama tam tikros išpirkimo kainos. Buvo neleista išpirkti tik gyvulių tinkamų aukoms. —

³*Penkias dešimtis siklių*: apie 275 lt.

⁹*Gyvulį, kurs...* Atiduodami vykdamas apžadą gyvuliai skirstomi į tinkančius Viešpaties aukoms ir netinkančius. Pirmųjų neleista išpirkti, antrųjų gi išpirkimo kainą paskiria kunigas

¹⁴*Namus...* Apžadų dovanoti namai

tas kurs pakeistas, bus pašvęsti Viešpačiui. ¹¹Jei kas pasižadėtų duoti suteptą gyvulį, kurs negali būti papjautas aukai Viešpačiui, jis bus atvestas prie kunigo, ¹²kurs nuspręs, ar jis geras, ar blogas, ir paskirs kainą. ¹³Ir jei atnašaujantis norės jį išpirkti, pridės prie įkainojimo dar penktą dalį viršaus

¹⁴Jei kas pasižadėtų aukoti savo namus, pašvęsdamas juos Viešpačiui, kunigas apžiūrės, ar jie geri, ar blogi, ir bus parduoti už tokią kainą, kurią jis nustatys. ¹⁵O jei tasai, kurs buvo pasižadėjęs, panorėtų juos atpirkti, pridės prie paskirtos kainos dar penktą dalį viršaus ir turės namus

¹⁶Jei pasižadėtų atiduoti savo paveldėtą dirvą, pašvęsdamas Viešpačiui, jos vertė bus nustatyta pagal sėją. Jei žemė apsėjama trimis dešimtėmis saikų miežių, bus parduota už penkias dešimtis sidabro siklių. ¹⁷Jei jis pasižada duoti dirvą tuojuo po jubiliejaus metų, kiek gali būti verta, tiek bus ir įkainojama; ¹⁸o jei kuriam laikui praslinkus, kunigas apskaičiuos pinigų pagal skaičių metų, liekančių lig jubiliejui ir taip kaina bus sumažinta. ¹⁹Jei atpirkti dirvą panorės tasai, kurs pažadėjo atiduoti, pridės penktą dalį viršaus prie paskirtos kainos ir ją paveldės. ²⁰O jei nenori išpirkti, bet bus parduota kam kitam, tasai, kurs padarė įžadą, paskiau nebegalės jos išpirkti, ²¹nes atėjus jubiliejaus metui bus pašvęsta Viešpačiui, o pašvęstasis lobis pridera prie kunigų teisių. ²²Jei pirktinė, o ne iš pranokėjų paveldėta dirva būtų pažadėta Viešpačiui, ²³kunigas apskaičiuos jos kainą pagal skaičių metų lig jubiliejui, ir tiek duos Viešpačiui tasai, kurs buvo padaręs įžadą. ²⁴Jubiliejuje gi sugrįš prie pirmojo savininko, kurs ją buvo pardavęs ir ją valdė kaip savo tėviškės dalį. ²⁵Kiekvienas kainojimas bus daromas šventyklos sikliais. Siklis susideda iš dvidešimties šeštokų

Iš 30,13; Sk 3,47
Ez 45,12

²⁶Pirmgimių, kurie pridera Viešpačiui, niekas negalės nei pašvęsti, nei įžadų žadėti; ar tai bus jautis, ar avis; jie yra Viešpaties. ²⁷O jei gyvulys yra suteptas, atnašaujantis atpirks pagal savo įkainojimą ir pridės viršaus penktą kainos dalį; jei atpirkti nenorėtų, bus parduotas kitam už tiek, kiek bus tavo įkainota

reikia parduoti. Kainą paskirs kunigas

¹⁶*Savo paveldėtą dirvą...* Išperkamoji apžadu dovanotos dirvos kaina paskiriama iš anksto. Ji bus didesnė ar mažesnė, žiūrint ne tik dirvos didumo ir derlingumo, bet ir metų skaičiaus lig sekančiam jubiliejui. — *Trimis dešimtėmis saikų...* Ebr t: vienu *khomer*, kurs buvo lygus 10 ephų arba 30 *seah*, saikų. Kadangi viena epha lygi 38,8 litro, todėl *khomer* lygus 388 litrams. Tokio sėjimo dirvą reikėjo parduoti už 50 siklių /apie 275 lt/. Kaina tikrai nedidelė, o juo arčiau buvo jubiliejus, ji darėsi juo mažesnė. Savininkas, išpirkdamas pats, turėjo užmokėti už tokią dirvą 60 siklių, arba 330 lit. — ²¹*Pašvęstasis lobis*. Ebr *kherem*. Žr žem 28 e. — ²²*Pirktinė...* Kalbama apie pažadėjimą

Viešpačiui dirvos, kuri nebuvo tikra nuosavybė, bet tik paimta nuomon lig jubiliejaus metų. Jos išpirkimo sąlygos bent kiek kitokios

²⁶*Pirmgimių...* Visi pirmgimiai priderėjo Viešpačiui, todėl apie juos negalima daryti apžado

²⁸*Kas Viešpačiui pašvenčiama*. Ebr *kherem*. Paprastuose apžaduose dalykai, paaukuoti Viešpačiui, buvo išperkami, išskyrus tik aukoms tinkamus gyvulius. Bet jei dalykas buvo padovanotas Viešpačiui amžiniems laikams, visai išsižadant išpirkimo, tuomet jis darėsi pašvęstas /ebr *kherem*/ Viešpačiui ir buvo laikomas neliečiama jo nuosavybe. Taipgi pašvęti buvo galima žmogų, gyvulį ir dirvą; visa tai buvo vadinama labai šventa Viešpačiui ir buvo atiduodama kunigams amžinon nuosavybėn. Plg Sk 18,14. Nuo

²⁸Visa, kas Viešpačiui pašvenčiama, ar tai bus žmogus, ar gyvulys, ar dirva, nebus parduodama ir negalės būti atpirkta. Kas tik kartą bus pašvęsta, bus labai šventa Viešpačiui. ²⁹Žmogaus gyvybė, kartą paaukota, negalės būti išpirkta, bet turės mirti

³⁰Visos žemės dešimtinės, ar tai iš javų, ar iš medžių vaisių, yra Viešpaties ir jam pašvenčiamos. ³¹O jei kas norėtų atpirkti savo dešimtines, pridės viršaus penktą jų vertės dalį. ³²Visos dešimtinės iš jaučių, avių ir ožkų; visa, kas tik eina po piemens lazda, kiekviena dešimta galva bus pašvęsta Viešpačiui. ³³Nebus renkama nei geros, nei menkos, ir nebus viena kita pakeičiama; jei kas pakeistų, ir ta kuria pakeista, ir pati pakeistoji bus pašvęsta Viešpačiui ir nebus išpirkta

³⁴Šitie yra įsakymai, kuriuos Viešpats davė Mošei dėl Izraelio sūnų Sinajaus kalne

tokio pašventimo */kherem/* reikia atskirti kitas *kherem*, apie kurį kalbama sek eil. — ²⁸*Kartą paaukota...* Ebr t galima taip išversti: «Kiekvienas pašventimas */kherem/*, kurs bus pašvęstas */jakhoram/* iš žmonių */min-ha'adam/*, nebus išpirktas, bet mirte numirs». Tas pašventimas visai skyrėsi nuo minėtojo 28 eil, nes pašvęstas dalykas nesidarė labai šventas Viešpačiui, nebuvo atiduodamas kunigams, bet jis reikėjo visai sunaikinti; taigi darėsi iškeiktas, sunaikintinas dalykas */lot anathema/*. Čia nepasakyta, kas galėjo pašvęsti tokiuo pašventimu. Iš kitų šv Rašto vietų žinoma, kad toks *kherem* buvo pritaikomas karuose prieš pagoniškas tautas, kurios paties Dievo paskirtos

buvo sunaikinti dėl jų bjaurių ir baisių nusikaltimų, ir prie jų lobio; toliau patiems Izraelio sūnums už pasidavimą stabmeldystei, o kaikada už pasisavinimą dalyko, kurs buvo po *kheremu* ir *kaikuriuose* kituose atsitikimuose. *Kheremo* įvykdymas ne visuomet pasiliko vienodas; ypač vėlesniais laikais jis buvo labai sušvelnintas ir nekuo tesiskyrė nuo paprasto atskyrimo nuo vienybės su išrinktąja tauta

³⁰*Dešimtinės...* Paaškinama, *ko* kiuose atsitikimuose leidžiama išpirkti dešimtines ir kuriuose ne. —

³²*Eina po piemens lazda.* Išsireiški- mas, paimtas iš papročio suskaityti, pakėlus lazda išeinančius iš tvarto gyvulius ir į jį grįžtančius

SKAICIŲ KNYGA

Ebraiškai *Vaj^edabber*

1. ¹Antrais Izraeliųjų išėjimo iš Egipto metais, pirmą antrojo mėnesio dieną Viešpats kalbėjo Mošei Sinajaus tyrumoje liudijimo padangtėje ir tarė: ²Suskaitykite visą Izraelio sūnų bendruomenę pagal jų gimines ir šeimas, įimant įvardžiai visus, kiek tik yra vyriškosios lyties, ³turinčių dvidešimt metų ir daugiau, visus pajėgius vyrus Izraelyje. Jūs suskaitysite jų būriais, tu ir Aaronas. ⁴Ir su judum bus paskirų genčių ir šeimų vyresnieji. ⁵Jų vardai yra šitie: iš Rubeno Sedeuro sūnus Elisuras; ⁶iš Simeono Surisadajo sūnus Salamielis; ⁷iš Judo Aminadabo sūnus Naasonas; ⁸iš Isakharo Suaro sūnus Natanaelis; ⁹iš Zabulono Helono sūnus Eliabas; ¹⁰iš dviejų gi Juozapo sūnų, iš Ephraimo Amiudo sūnus Elisama, iš Manaso Padasuro sūnus Gamalielis; ¹¹iš Benjamino Gedeono sūnus Abi-

Iš 30,12

I. Izraeliųjų kelionė tyruose iki išėjusios iš Egipto kartos pasmerkimui

1. Tautos sutvarkymas prieš kelionę

a/ *Suskaitymas kareivių kiekvienoje giminėje*

I. Kuomet sandora tarp Dievo ir jo išrinktosios tautos jau buvo padaryta, svarbiausioji įstatymo dalis paskelbta, šventykla pastatyta ir Dievas buvo pasirinkęs buveinę savo tautos tarpe, Izraeliųjų pasilikimo tikslas prie Sinajaus kalno buvo pasiektas; jie galėjo keliauti toliau, kad paveldėtų Žadėtąją žemę. Bet kelionėje, ypač gi laukiamuose susirėmimuose su priešais reikėjo gero visos tautos sutvarkymo. To sutvarkymo aprašymu prasideda pirmoji Skaičių knygos dalis, kuri apima Izraelio sūnų istoriją lig išėjusios iš Egipto kartos pasmerkimui /I,1-14,45/

I,1-5,4. Viešpačiui įsakant, Mošė ir Aaronas su Izraelio kunigaikščių pagalba suskaito dvylikos giminių

vyriškius, turėjusius 20 metų ir vyresnius, galėjusius nešioti ginklus ir eiti karan. Iš to skaičiaus išimami Levitai, kaip paskirti šventyklai ir jos rakandams nešti, nurodoma dar jų vieta viduryje kitų giminių aplink padangtę

1. ¹Antrais... Izraeličiai buvo atėję į Sinajaus tyrumą trečiame mėnesyje po išėjimo iš Egipto /žr. Iš 19,1/; padangtė buvo pastatyta pirmą dieną antrųjų metų /žr. Iš 40, 2.15/; taigi visi atsitikimai, surašyti Kunigų knygoje, įvyko vienu mėnesiu. — ²Pagal jų gimines... Kiekvieno iš dvylikos Jokubo sūnų palikuonys buvo padalinta į mažesnes gimines /ebr. *mišpakhoth*/, tos giminės susidėjo iš atskirų šeimų ar namų /ebr. *beth'aboth*/, Plg. Iš 6.14. Kiekvienoje šeimoje reikėjo suskaityti atskiri vyriškiai įvardžiai /ebr. *bemispar šemoth*/, arba pagal jų galvas /ebr. *le'gul'elotham*/, — ³Pajėgius vyrus. Ebr. *jotse' tsaba'*, tin-kančius eiti karan. Todėl iškaršę seniai ir visi liguisti, kurie negalėjo nešioti ginklų, nebuvo įtraukiami sąrašui. — *Izraelyje*. Sura-

danas ; ¹²iš Dano Amisadajo sūnus Ahiezeris ; ¹³iš Asero Okhrano sūnus Phegielis ; ¹⁴iš Gado Duelio sūnus Eliasaphas ; ¹⁵iš Nephtalio Enano sūnus Ahira

¹⁶Šitie yra tautos kunigaikščiai, paskirų genčių ir šeimų prakilnieji, Izraelio kariuomenės vadai. ¹⁷Mošė ir Aaronas ėmė juos su visa tautos daugybe ; ¹⁸ir surinko pirmą antrojo mėnesio dieną ir surašė žmones pagal gimines, ir namus, ir šeimas, kiekvieną galvą atskirai ir įvardžiai, visus turėjusius dvidešimt metų ir daugiau, ¹⁹kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. Jie buvo suskaityti Sinajaus tyrumoje

²⁰Iš Izraelio pirmgimio Rubeno visų vyriškių, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, tinkančių eiti karan, surašyta įvardžiai atskirų vyrų pagal jų kilmę, gimines ir namus ²¹keturios dešimtys šeši tūkstančiai penki šimtai. ²²Iš Simeono sūnų visų vyriškių, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, tinkančių eiti karan, surašyta įvardžiai atskirų vyrų pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus ²³penkios dešimtys devyni tūkstančiai trys šimtai. ²⁴Iš Gado sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, tinkančių eiti karan, surašyta įvardžiai atskirų vyrų pagal kilmę, gimines ir gentystės namus ²⁵keturios dešimtys penki tūkstančiai šeši šimtai penkios dešimtys. ²⁶Iš Judo sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus atskirų vyrų įvardžiai ²⁷surašyta septynios dešimtys keturi tūkstančiai šeši šimtai. ²⁸Iš Isakharo sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, tinkančių eiti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus atskirų žmonių įvardžiai ²⁹surašyta penkios dešimtys keturi tūkstančiai keturi šimtai. ³⁰Iš Zabulono sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galinčių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų vyrų ³¹penkios dešimtys septyni tūkstančiai keturi šimtai. ³²Iš dviejų Juozapo sūnų Ephraimo vaikų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų vyrų ³³keturios dešimtys tūkstančių penki šimtai. ³⁴Toliau Manaso sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų vyrų ³⁵trys dešimtys du tūkstančiai du šimtai. ³⁶Iš Benjamino sūnų, turėjusių kilmę dvidešimt ir daugiau metų, visų galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę,

šyti buvo tik Izraelio sūnūs ; taigi svetimtaučių nepriimta išrinktosios tautos kareivių tarpan. — *Ir su judum...* Ebr t : ir su judum bus po vieną iš kiekvienos giminės : vyras — kunigaikštis savo šeimos. Mošės ir Aarono padėjėjais buvo pasikirta po vieną vyrą iš kiekvienos Izraelio giminės ; kiekvienas gi iš jų jau ir iki tam laikui buvo savo šeimos viršininku

¹⁶Šitie yra tautos... Ebr šitos eil t galima išversti taip : «Tokie buvo išrinktieji, savo tėvų giminių kunigaikščiai, Izraelio tūkstančių vadai». Plg Iš 18,2. — ¹⁸Pirmą antrojo... Surašinėti pradėta tą pačią dieną, kai tik buvo gautas Dievo

įsakymas ; bet kiek laiko paėmė visas surašinėjimo darbas, nepasakyta. — *Ir surašė*. Anot ebr t : ir įsirašydino

²⁰Iš Izraelio... Visų surašytųjų Izraelio sūnų skaičius duodamas toks pat, koks buvo pirm septynių mėnesių, sudedant dovanas padangtei statyti /žr Iš 38,25/ ; be to atskirų giminių skaičiai atrodo labai apibendrinti, nes ko ne visur jie susideda iš šimtinių ; tos aplinkybės leidžia abejoti, ar jos pasiliko iki mūsų dienų nepakeistos /žr Hummelauer. Com in Numeros, p 225 ir tol/

⁴⁷Levitai gi... Priežastis, kodėl Levitų nesurašinėta kartu su kitais

gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų asmenų ³⁷trys dešimtys penki tūkstančiai keturi šimtai. ³⁸Iš Dano sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų žmonių ³⁹šešios dešimtys du tūkstančiai septyni šimtai. ⁴⁰Iš Asero sūnų, visų turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių eiti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų vyrų ⁴¹keturios dešimtys vienas tūkstantis penki šimtai. ⁴²Iš Nephtalio sūnų, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, visų galėjusių traukti karan, pagal jų kilmę, gimines ir gentystės namus surašyta įvardžiai atskirų vyrų ⁴³penkios dešimtys trys tūkstančiai keturi šimtai

⁴⁴Šitie yra, kuriuos surašė Mošė ir Aaronas ir dvylika Izraelio vyresniųjų, kiekvieną pagal jo gentystės namus. ⁴⁵Iš viso Izraelio sūnų pagal jų namus ir šeimas, turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, galėjusių traukti karan, buvo ⁴⁶šeši šimtai trys tūkstančiai penki šimtai penkios dešimtys. ⁴⁷Levitai gi nebuvo tarp jų surašyti pagal jų giminės šeimas

⁴⁸Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ⁴⁹Levio giminės nesurašinėk, ir nedėk jų skaičiaus draug su Izraelio sūnumis; ⁵⁰bet paskirk juos prie liudijimo padangtės ir visų jos rykų ir prie viso, kas pridera šventai tarnybai. Jie neš padangtę ir visus jos rakandus, ir eis savo tarnybą ir turės stovyklas aplink padangtę. ⁵¹Kai reikės eiti, Levitai išardys padangtę; sustojus gi stovyklose, jie ją išties. Kas tik iš svetimųjų prisiartintų, bus užmuštas. ⁵²Izraelio sūnūs statys savo stovyklas kiekvienas savo dalyje bei savo karinėje eilėje, ⁵³o Levitai turės savo stovyklas aplinkui padangtę, kad neateitų ant Izraelio sūnų bendruomenės rūstybė, ir bus sargyboje prie liudijimo padangtės. ⁵⁴Izraelio tat sūnūs padarė visa kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

2. ¹Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui, tardamas: ²Izraelio sūnūs turės stovyklas aplink sandomos padangtę pagal savo giminių namus, kiekvienas savo būryje, prie ženklų ir vėliavos

³Į saulėtekis išties padangtes Judas savo kariuomenės būriais; ir jo sūnų vadas bus Aminadabo sūnus Naasonas; ⁴ir visų jo giminės tinkančių eiti karan skaičius septynios dešimtys keturi tūkstančiai šeši šimtai. ⁵Šalia jo turės savo stovyklas visi iš Isakharo giminės, kurių vadas yra Suaro sūnus Natanaelis; ⁶ir visų jo kariautojų skaičius penkios dešimtys keturi tūkstančiai keturi šimtai. ⁷Zabulono giminėje vadas yra Helono sūnus Eliabas. ⁸Visos jo giminės kariuomenės tinkančių į

Izraeliaičiais, nurodoma žem 50 e. Jie turėjo tarnauti padangtei ir kunigams

⁵¹Iš svetimųjų: nepriklausančių Levitų giminei. — ⁵²Kiekvienas savo dalyje... Anot ebr t: kiekvienas savo stovykloje, ty, savo giminėje, kiekvienas po savo vėliava, prie savo būrio. — ⁵³Kad neateitų... Levitai turėjo sergėti, kad kas nors iš kitų Izraelio sūnų nepasistatytų sau padangtės per daug arti sandomos padangtės ir ta reikiamos pagarbos

stoka neužsitrauktų Dievo rūstybės ne tik ant savęs, bet ir ant daugelio savo brolių

b/ Tvarka laikytina stovykloje ir kelionėje

2,1-34. Vietos stovyklose dvylikai giminių paskirstomos taip, kad kiekvienoje padangtės pusėje turi būti trys giminės: į rytus Judo, Isakharo ir Zabulono; į pietus Rubeno, Simeono ir Gado; į vakarus Eph-

karą penkios dešimtys septyni tūkstančiai keturi šimtai. ⁹Visų priderančių Judo stovyklai bus šimtas aštuonios dešimtys šeši tūkstančiai keturi šimtai, ir jie eis savo būriais pirmieji

¹⁰Pietiniame šone Sedeuro sūnus Elisuras bus vadu Rubeno sūnų stovyklose; ¹¹ir visų jo kariuomenės kariaujančiųjų, kurių surašyta, keturios dešimtys šeši tūkstančiai penki šimtai. ¹²Šalia jo turės stovyklas visi iš Simeono giminės, kurių vadas yra Surisadajo sūnus Salamielis; ¹³ir visos jo kariuomenės kariaujančiųjų, kuriuos surašyta, penkios dešimtys devyni tūkstančiai trys šimtai. ¹⁴Gado giminėje vadas yra Duėlio sūnus Eliasaphas; ¹⁵ir visų jo kariuomenės kariaujančių, kuriuos surašyta, keturios dešimtys penki tūkstančiai šeši šimtai penkios dešimtys. ¹⁶Visų priderančių Rubeno stovyklai šimtas penkios dešimtys vienas tūkstantis keturi šimtai penkios dešimtys, skaitant jų būriais; jie turės eiti antroje vietoje

¹⁷Liudijimo gi padangtė bus nešama, einant levitams jų tarnybą ir einant savo būriais. Kaip ji bus sustatoma, taip bus ir išardoma. Kiekvienas eis savo vietoje ir tvarkoje

¹⁸I vakarus bus Ephraimo sūnų stovyklos, kurių vadas yra Amiudo sūnus Elisama; ¹⁹o visų jo kariuomenėje, tinkančių į karą ir surašytų, keturios dešimtys tūkstančių penki šimtai. ²⁰Ir su jais bus giminė Manaso sūnų, kurių vadas yra Padasuro sūnus Gamalielis; ²¹ir visų jo kariuomenėje tinkančių į karą, kurių surašyta, trys dešimtys du tūkstančių du šimtai. ²²Benjamino sūnų giminėje vadas bus Gedeono sūnus Abidanas; ²³ir visų jo kariuomenėje tinkančių į karą, kurių surašyta, trys dešimtys penki tūkstančiai keturi šimtai. ²⁴Visų surašytųjų Ephraimo stovyklose šimtas aštuoni tūkstančiai vienas šimtas. Savo būriais jie eis trečioje eilėje

²⁵I šiaurę turės stovyklas Dano sūnūs, kurių vadas yra Amisadajo sūnus Ahiezeris; ²⁶visų jo kariuomenėje tinkančių į karą, kuriuos surašyta, šešios dešimtys du tūkstančių septyni šimtai. ²⁷Šalia jo ištis padangtes Aserio giminė, kurių vadas yra Okhrano sūnus Phegielis; ²⁸visų kariuomenėje tinkančių į karą, kurių surašyta, keturios dešimtys vienas tūkstantis penki šimtai. ²⁹Nephtalio sūnų vadas bus Enano sūnus Ahira; ³⁰o visų jo kariuomenėje tinkančių į karą, kurių surašyta, penkios dešimtys trys tūkstančiai keturi šimtai; ³¹viso Dano stovyklose surašytųjų bus šimtas penkios dešimtys septyni tūkstančiai šeši šimtai; jie eis paskutiniajai

raimo, Manaso ir Benjamino; į šiaurę Dano, Asero ir Nephtalio giminės.

2. ²Pagal savo giminių namus... Anot ebr t: kiekvienas prie savo vėliavos ir prie savo giminės ženklo. Kiekviena ketvirta Izraeličių dalis, susidedanti iš trijų giminių, gavo savo atskirą didelę vėliavą /ebr *degel*/. Mažesnės vėliavos /ebr *othoth*/ arba kariški ženklai turėjo būti taipgi kiekvienoje giminėje, o gal ir mažesniuose jų būriuose, «tėvų namuose». Keturioms Izraeličių dalims skiriama stovyklose vieta iš keturių padangtės pusių, bet ne prie

jos pačios, nes aplink padangtę turėjo sustoti kunigai ir Levitai. Giminių vadais pasiliko paskirti tie patys, kurie padėjo Mošei ir Aaronui surašinėti Izraeličius; be to, Judo, Ephraimo, Rubeno ir Dano giminių vadai yra kartu ir keturių visos kariuomenės dalių vadai

³I saulėtekis... Sustatant padangtę ją visuomet atgręždavo galu į vakarus; todėl Judo giminės vieta buvo garbingiausia—ties įėjimu į priangį ir į padangtę. Taipgi kelionėje Judo palikuonys, vedini Isakharo ir Zabulono giminėmis,ėjo pirmoje

³²Tasai yra Izraelio sūnų skaičius, pagal jų giminystės namus ir pagal padalintos kariuomenės būrius, šeši šimtai trys tūkstančiai penki šimtai penkios dešimtys. ³³Levitų gi nesurašinėta tarp Izraelio sūnų, nes taip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ³⁴Ir Izraelio sūnūs darė visa tai, kaip Viešpats buvo liepęs. Jie sustodavo stovyklose savo būriais ir ėjo savo tėvų šeimomis ir namais

3. ¹Šitie yra Aarono ir Mošės palikuonys tą dieną, kurioje Viešpats kalbėjo Sinajaus kalne. ²Ir šitie yra Aarono sūnų vardai: jo pirmgimis Nadabas, toliau Abijus, Eleazaras ir Itamaras. ³Šitie yra vardai Aarono sūnų, kunigų, kurie buvo patepti ir kurių rankos pripildyta ir pašvęsta, kad eitų kunigystės pareigas. ⁴Bet Nadabas ir Abijus, kai atnašavo svertimą ugnį Viešpaties akivaizdoje Sinajaus tyrumoje, mirė nepalikdami vaikų; o kunigystės pareigas ėjo savo tėvo Aarono akivaizdoje Eleazaras ir Itamaras

Is 6,23

Kun 10,12,

1 Kron 24,2

⁵Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ⁶Liepk prisiartinti Levio giminei ir ją pastatyk kunigo Aarono akivaizdoje, kad jam tarnautų ir stovėtų sargyboje, ⁷ir rūpintųsi viskuo, kas pridera daugybės tarnybai ties liudijimo padangte, ⁸ir kad sergėtų padangtės rykus, eidami prie jos tarnybą. ⁹Ir padovanosi Levitus ¹⁰Aaronui ir jo sūnams, kuriems jie Izraelio sūnų atiduoti. Aaroną gi ir jo sūnus paskirsi kunigystės pareigoms. Kas iš pašaliečių prisiartintų tarnauti, numirs

vietoje /plg Prad 49,8.../; pagaliau ta kariuomenės dalis buvo gausiausia, todėl ir stipriausia. Silpnesnė už Judo, bet stipresnė už kitas, Dano kariuomenės dalis ėjo paskutinė. Pačiame viduryje ėjo kunigai ir Levitai su padangte tarp dviejų bent kiek silpnesnių kariuomenės dalių

c/ *Surašymas Levitų ir jų pareigos.*

3,1-4,49. Levio giminei buvo lemta atlikti svarbią tarnybą prie sandoros padangtės; todėl apie jos su tvarkymą ir įvairias prievoles kalbama plačiau. Visų pirma primenama jau anksčiau pašvęstieji kunigais Aarono sūnūs; toliau visi Levitai paskiriami Dievo tarnybai vieton Izraelio pirmgimių, ir visi jų vyriškai nuo vieno mėnesio suskaitomi jų giminėmis, nurodant drauge jų vietas aplink padangtę ir prievoles kelionėje. Suskaičius visus Izraelio pirmgimius ir radus, kad jų buvo daugiau negu visų Levitų, liepiama užmokėti pinigais Aaronui ir jo sūnams už tiek Izraelio pirmgimių, kiek jų buvo viršaus. Pagaliau liepiama suskaičiuoti vien užaugusieji Levitai nuo 30 m lig 50, kurie kelionėje turėjo nešti įvairias padang-

tės dalis, ir duodami tikslūs nurodymai, kaip reikia suvynioti padangtę prieš kelionę ir kas kurias jos dalis turi nešti

3. ¹*Aaronas ir Mošės palikuonys.* Aaronas įvardinamas pirmas, kaip vyresnis amžiumi, ir pagaliau tik jo kūniški palikuonys turėjo būti kunigais. Jie buvo draug dvasiški sūnūs Mošės, kurs paties Viešpaties buvo paskirtas eiti laikinai vyr kunigo pareigas; kūniški gi jo palikuonys priklausė paprastųjų Levitų skaičiui. Žr 1 Kron 23,14. — ²*Ir šitie yra...* Nauja čia žinia tik ta, kad Nadabo ir Abijaus neliko vaikų. Labai sumažėjus kunigų skaičiui jiems reikėjo padėjėjų; tokiais gi turėjo būti Levitai

⁶*Kad jam tarnautų ir...* Levitai buvo skiriami tarnauti ne vien Aaronui, bet apskritai kunigams, kurių atstovu čia yra Aaronas. Jų tarnyba turėjo būti dvejopa: viena nuolatinė prie padangtės, kita laikinė kelionėje, nešant padangtės dalis; toliau ji aprašoma nuosakiau. —

⁹*Ir padovanosi...* Aiškiai nurodoma, kad Levitai ne lygūs kunigams, bet turi jiems tarnauti. — ¹⁰*Izraelio sūnų atiduoti.* Tikriausiai: iš Izraelio sūnų tarpo; nes kunigams Levitus buvo ne Izraeliaičiai padovanoję,

Iš 13,2; Žem 8,16

¹¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ¹²Aš ėmiau Levitus iš Izraelio sūnų už visus pirmgimius, kurie atveria įsčią tarp Izraelio sūnų; ir Levitai bus mano; ¹³nes mano yra kiekvienas pirmgimis nuo to, kaip ištikau pirmgimius Egipto žemėje; aš sau pašvenčiau visus, kurie pirmieji gimsta Izraelyje, nuo žmogaus iki gyvuliui; jie yra mano. Aš Viešpats

bet pats Dievas. — *Kas iš pašaliečių*: ne kunigas ir ne Levitas

¹²Aš ėmiau... Žr Iš 13,2... Dievas Egipte buvo sau paskyręs Izraelio pirmgimius; jų gi vieton jis ima savo ypatingon tarnybon Levio giminę dėl jos žymaus uolumo apie jo garbę. Žr Iš 32,26...

¹⁴Viešpats kalbėjo... Viešpaties žodžiai toliau duodami ne ištisai, bet sujungti su pasakojimu, kaip juos įvykdyta. — ¹⁵Turinčius vieną mėnesį. Liepiama suskaičiuoti ne vien užaugusieji Levitai, bet visi jų vyriškiai, pradėdant nuo vieno mėnesio, kuomet jų motinos buvo laikomos jau apvalytos nuo kraujo susitepimo, nes ir Izraelaičių pirmgimiai, kuriuos Levitai turėjo pavaduoti, buvo taipgi visokio amžiaus

²¹Iš Gersono... Gersono palikuonių skaičius, vieta stovyklose ir pareigos. — ²⁶Kas tik pridėra... Ebr t pasakyta: ir aplinkui altorių; todėl turėta galvoje ne altoriaus tar-

nyba, bet prieangis su jo užkabo mis aplinkui padangtę ir aplink altorių

²⁷Kaato... Kaato giminės skaičius, vieta stovyklose ir pareigos. Prie Amramo palikuonių priklausė Mošė ir Aaronas. — ³¹Sergės gi jie... Plg žem 4,4... Kaato palikuonims pavedama sergėti svarbiausi šventyklos dalykai. — *Užkabą*, kuria buvo atskirta švenč padangtės dalis nuo šventosios. — ³²O Levitų vadų... Be giminės vado Kaato palikuonims skiriamas dar kitas viršininkas, vyresnysis Aarono sūnus Eleazaras

³³Iš Merario... Merario giminės skaičius, vieta stovyklose ir pareigos. Plg žem 4,29...

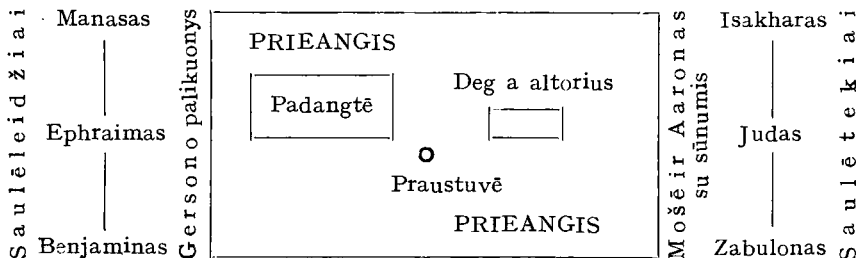
³⁸Ties sandoros... Mošė ir Aaronas gauna garbingiausias vietas stovyklose, nes ties pačiu įėjimu į prieangį ir padangtę

Dvylikos Izraelio giminių ir Levitų vietas aplink padangtę galima įsivaizduoti taip:

Šiaurė

Aseras — Danas — Nephtalis

Merario palikuonys

Kaato palikuonys

Gadas — Rubenas — Simeonas

Pietūs

¹⁴Viešpats kalbėjo Mošei Sinajaus tyrumoje ir tarė: ¹⁵Suskaityk Levio sūnus pagal jų tėvo namus ir šeimas, visus vyriškius, turinčius vieną mėnesį amžiaus ir daugiau. ¹⁶Mošė juos suskaitė, kaip Viešpats buvo įsakęs; ¹⁷ir buvo rasta Levio sūnų jų vardais Gersonas, Kaatas ir Meraris. ¹⁸Gersono sūnūs: Lebnis ir Semėjis. ¹⁹Kaato sūnūs: Amramas ir Jesaaras, Hebronas ir Ozielis. ²⁰Merario sūnūs: Moholis ir Musis 18 6,16

²¹Iš Gersono buvo dvi šeimos: Lebnių ir Semėjų; ²²ir jų, turėjusių mėnesį amžiaus ir daugiau, vyriškos lyties suskaityta septyni tūkstančiai penki šimtai asmenų. ²³Tie turi statyti stovyklas ties padangtės galu į vakarus, ²⁴vadovaujant Laelio sūnui Elíasaphui. ²⁵Ir turi sergėti sandoros padangtėje ²⁶pačią padangtę ir jos uždangą, ir užkabą, kuria užtiesiama sandoros padangtės anga, ir prieangio užkabas, o taip pat užkabą, kuri pakabinama padangtės prieangio įėjime, ir kas tik pridera altoriaus tarnybai, padangtės virves ir visus jos rakandus

²⁷Kaato giminei priklausys Amramų, Jesaarų, Hebronų ir Ozielių šeimos. Tos yra iš Kaato kilusios šeimos, suskaitytos jų vardais; ²⁸jose viso vyriškių, nuo vieno mėnesio ir daugiau, buvo aštuoni tūkstančiai šeši šimtai. Jie sergės šventyklą ²⁹ir turės stovyklas pietiniame šone. ³⁰O jų vadas bus Ozielio sūnus Elisaphanas. ³¹Sergės gi jie skrynią ir stalą, ir žibintuvą, altorius ir šventyklos indus, vartojamus tarnyboje, ir užkabą ir visus tolygius rakandus. ³²O Levitų vadų kunigaikštis, kunigo Aarono sūnus Eleazaras, bus ant tų, kuriems pavesta sergėti šventyklą

³³O iš Merario yra kilusios Moholių ir Musių giminės, kurias surašyta jų vardais; ³⁴jose viso vyriškių, turėjusių vieną mėnesį amžiaus ir daugiau, buvo šeši tūkstančiai du šimtai. ³⁵Jų vadas yra Abihaielio sūnus Surijėlis; jų stovyklos bus šiauriniame šone. ³⁶Jiems bus pavesta sergėti padangtės lentos ir kartys, šulai ir jų pakojai ir visa, kas tai tarnybai pridera; ³⁷taip pat prieangio šulai, statomi aplinkui, su jų pakoiais, ir basleliai su virvėmis

³⁸Ties sandoros padangte, tai yra rytiniame šone, turės stovyklas Mošė ir Aaronas kartu su savo sūnumis, sergėdami šventyklą Izraelio sūnų tarpe. Kas tik prisiartintų svetimas, numirs

³⁹Visų Levitų vyriškos lyties, turėjusių vieną mėnesį amžiaus, ir daugiau, kuriuos Mošė ir Aaronas, Viešpačiui paliepus, suskaitė pagal jų šeimas, buvo dvidešimt du tūkstančių

⁴⁰Ir Viešpats tarė Mošei: Suskaityk Izraelio sūnų pirmgimius vyriškos lyties, turinčius vieną mėnesį amžiaus ir vyresnius, ir turėsi jų skaičių. ⁴¹Ir imsi man Levitus užuot visų Izraelio sūnų pirmgimių. Aš esu Viešpats. Ir visus jų gyvulius užuot visų pirmgimių iš Izraelio sūnų gyvulių. ⁴²Mošė tat suskaitė, kaip Viešpats buvo įsakęs, Izraelio

³⁹*Dvidešimt du tūkstančių.* Sudėjus kruvon augščiau nurodytus atskirų Levitų giminių skaičius, 7500 8600, 6200, pasidaro 22300, taigi trimis šimtais daugiau. Kadangi skaičius 22000 pasikartoja kaip visai tikras, todėl reikia manyti, kad arba atskirų giminių skaičiai surašyti netiksliai arba bent vienas iš jų yra klaidingas. Paklydimas pigiausiai galėjo atsirasti skaičiuje 8600. — ⁴³*Dvidešimt du tūkstančių*

du... Dvylikos giminių pirmgimių skaičius, jei jį palyginsime nors su visų užaugusiųjų Izraeličių skaičiumi 603.550, gali rodytis per daug mažas. Tas dalykais įvairiai aiškinamas, nes tikrai nežinia, ką laikyta tais pirmgimiais. — ⁴⁰*Išpirkti gi...* Anot padavimo, tie Izraelio pirmgimiai, kurie reikėjo išpirkti pinigais, buvę išrinkti burtu. — ⁴¹*Penkis siklius*: penkis kartus po 5,5 liet litų. — *Šeštokų.* Ebr *gerah*.

sūnų pirmgimius; ⁴³ir buvo vyriškių, pažymėtų jų vardais, turėjusių vieną mėnesį amžiaus ir daugiau, dvidešimt du tūkstančių du šimtu septynios dešimtys trys. ⁴⁴Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ⁴⁵Imk Levitus užuot Izraelio sūnų pirmgimių ir Levitų gyvulių užuot jų gyvulių, ir bus Levitai mano. Aš esu Viešpats. ⁴⁶Išpirkti gi dviem šimtam septynioms dešimtims trims, kuriais Izraelio sūnų pirmgimiai perviršija levitų skaičių, ⁴⁷imsi nuo kiekvienos galvos po penkis siklius, tiek sveriančius kaip šventyklos. Siklis susideda iš dvidešimtys šeštokų. ⁴⁸Ir atiduosi pinigus Aaronui ir jo sūnams kaip užmokestį už tuos, kiek yra viršaus. ⁴⁹Mošė tat emė pinigų už tuos, kiek buvo viršaus ir kuriuos išpirko nuo Levitų, ⁵⁰už Izraelio sūnų pirmgimius tūkstantį tris šimtus šešias dešimtis penkis siklius, tokiuos kaip šventyklos, ⁵¹ir atidavė Aaronui ir jo sūnams, vykdydamas įsakymą, kurį Viešpats jam buvo davęs

4. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė: ²Suskaityk visus Kaato sūnus iš Levitų tarpo jų namais ir šeimomis, ³nuo trijų dešimtų metų ir vyresnius iki penkių dešimtų metų, visus, kurie įeina, kad stovėtų ir tarnautų sandoros padangtėje. ⁴Ta bus Kaato sūnų tarnyba: sandoros padangtėn ir jos švenčiausio dalin ⁵ieis Aaronas ir jo sūnūs, kai reikės pajudinti stovyklą, ir nuims užkabą, pakabintą ties anga, ir jon suvynios liudijimo skryniją ⁶ir dar apdengs mėlynų kailių uždanga, ir ant viršaus užties visą mėlyną apsiaustą, ir įvers kartis. ⁷Taip pat padėtinių duonų stalą įvynios mėlynan apsiaustan ir draug su juo sudės smilkytuvus ir grūstuvus, taures ir puodelius liejamoms aukoms pilti; duonos bus ant jo visuomet. ⁸Ir ant viršaus užties žydriai raudoną apsiaustą, kurį vėl apdengs mėlsvų kailių uždanga, ir įvers kartis. ⁹Imš taip pat mėlyną

Žr Iš 30,13. — ⁴⁹Nuo Levitų: nuo tarnybos, kuriai buvo skirti Levitai

4. ²Suskaityk... Čia liepiama suskaityti tik tie Levitai, kuriems Viešpats buvo paskyręs ypatingas priedermes kelionėje: nešti įvairias padangtės dalis. Joms atlikti skiriamieji Levitai, turėjusieji ne mažiau 30 metų amžiaus ir ne daugiau 50. Paprastos gi ir nuolatinės Levitų prievolės buvo tarnauti prie padangtės, atnešti malkų, vandens, valyti indus, padėti kunigams prie aukų ir tt. Tuo tikslu Levitams buvo suteiktas ypatingas pašventinimas ir toms nuolatinėms prievolėms Levitai tiko jau nuo 25 m /žr žem 8,24.25/; žymiai vėliau Dovidą liepė imti toms pareigoms dar penkeriais metais jaunesnius Levitus. Žr 1 Kron 23,24-26. *Kaato sūnus*. Kaato palikuonys statoma pirmon vieton, nes jiems buvo paskirta nešti švenčiausieji dalykai. Iš Kaato palikuonių /per Amramą/ buvo Mošė ir Aaronas. — ³Įeina, kad stovėtų... Ebr t *beah latstsabah*, įeina į karei-

viją. Taigi ir Levitai yra dvasiški kareiviai, kurių prievolės yra tarnauti Dievui. — ⁴Ta bus... Plg aug 3,31. Anot ebr t šita eil galima išreikšti taip: Ta yra Kaato sūnų tarnyba sandoros padangtėje: kas labai šventa. Taip pažymima, kad Kaato sūnūs neš kelionėje švenčiausius dalykus. — ⁵Ir jo sūnūs. Išardant padangtę buvo leista įeiti jos švenčiausio dalin taipgi paprastiems kunigams, bet ne Levitams. — *Užkabą*, skiriančią švenč padangtės dalį nuo šventosios

⁶Mėlynų kailių... Ta skrynios uždanga buvo padaryta iš tokių pat kailių, kaip ir antroji visos padangtės uždanga. Žr Iš 25,5. — *Visą mėlyną apsiaustą*. Sandoros skrynija kelionėje turėjo tris uždangas. Viršutinis jos apsiaustas jau savo spalva turėjo ją išskirti iš kitų suvyniotų dalykų. — *Įvers kartis*. Iš 25,15 buvo uždrausta išimti iš skrynios grandžių karteles, todėl kaikurie aiškintojai mano, kad šitoje vietoje žodžiai: *įvers kartis*, yra nereikia-

apsiaustą, kuriuo apdengs žibintuvą su jo lempomis ir replėmis ir gnybliais ir visais aliejaus indais, kurių reikia lempoms žibinti, ¹⁰ir ant jų visų uždės mėlsvų kailių uždangą, ir įvers kartis. ¹¹Taip pat ir auksinių altorių įvynios mėlynan apsiaustan, ir ant viršaus užties uždangą iš mėlsvų kailių, ir įvers kartis. ¹²Visus rykus, kurie vartojami šventyklos tarnyboje, įvynios mėlynan apsiaustan, ir ant viršaus užties uždangą iš mėlsvų kailių, ir įvers kartis. ¹³Altorių gi apvalys nuo pelenų ir ji apvynios raudonos purpuros apsiaustu ; ¹⁴ir sudės draug su juo visus rykus, kurie vartojami jo tarnyboje, tai yra, indus anglims, šakutes, trišakius, kablius ir kastuvus. Visus altoriaus rykus apdengs draug mėlsvų kailių uždanga ir įvers kartis. ¹⁵Kai Aaronas ir jo sūnūs bus suvynioję šventyklą ir visus jos rykus, keliant stovyklas, tuomet įeis Kaato sūnūs nešti, kas suvyniota ; ir neprisilies prie šventyklos rykų, kad nenumirtų. Tai yra ką Kaato sūnūs neš iš sandoros padangtės. ¹⁶Jų viršininkas bus kunigo Aarono sūnus Eleazaras, ir jis rūpinsis aliejumi lempoms žibinti, ir sudėtinuoju smilkalu, ir visuomet atnašaujama duonine auka, ir tepamuoju aliejumi, ir visu, kas pridera padangtės tarnybai, ir visais šventykloje esančiais rykais. ¹⁷Viešpats dar kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė : ¹⁸Neleiskite Kaato giminei žūti iš Levitų tarpo, ¹⁹bet tai jiems padarykite, kad išliktų gyvi ir nenumirtų, jei prisiliesių labai šventų dalykų. Aaronas ir jo sūnūs įeis ir patys paskirstys kiekvienam darbą, ir padalins ką kas turi nešti. ²⁰Kiti gi neturi iš žingeidumo žiūrėti, kas yra šventykloje, kolei ji nebus suvyniota, nes kitaip numirs

1 Kron 15,15

²¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė : ²²Imk taip pat visą Gersono sūnų skaičių su jų namais ir šeimomis ir giminėmis, ²³nuo trijų dešimtų metų ir vyresnius lig penkių dešimtų metų. Suskaityk visus, kurie įeina ir tarnauja sandoros padangtėje. ²⁴Ta yra Gersono giminės tarnyba : ²⁵Jie turės nešti padangtės dangalus ir sandoros dangtį, antrąjį apvalkalą ir visa pridengiančią mėlsvų kailių uždangą, ir užkabą, kuri sandoros padangtės įėjime kabo, ²⁶prieangio užkabą ir užkabą, esančią įėjime ties padangte. Visa, kas pridera altoriui, virveles ir tarnybos rykus, ²⁷liepiant Aaronui ir jo sūnams, neš Gersono sūnūs ; ir kiekvienas tegul žino, kas jam reikia nešti. ²⁸Ta yra Gersono giminės tarnyba sandoros padangtėje ; jie bus po kunigo Aarono sūnaus Itamaro valdžia

mas priedas vėlesniųjų laikų perrašintojo, kurs pritaikė skryniai, kas nuolat pakartojama žem apie kitus suvyniotus dalykus ; bet kiti aiškintojai spėlioja, kad kartelės, suvyniojant skrynią, buvo tikrai ištraukiamos, o uždraudimą parašytą Iš 25,15 suprantą taip, kad kartelių buvo neleista laikyti ištrauktų iš grandžių nuolat kur kitur, kaip tai buvo daroma su kitomis panašiomis kartelėmis. — ⁷Padėtinių duonų... Plg Iš 25,23... — ⁹Replėmis ir gnybliais. Ebr t paminėta replės ar gnybliai lempų dagčiams pataisyti ir indai nuognai boms sudėti. Žr Iš 25,38. — ¹⁰Įvers kartis. Žibintuvus neturėjo gran-

džių kartims įverti ; todėl anot ebr t čia /taip pat ir 12 e/ kalbama apie padėjimą ant kartelių, arba ant neštuvų, padarytų iš kartelių. — ¹³Altorių. Kalbama apie deginamųjų aukų altorių ir jo rykus. LXX ir Samar Pent čia dar paminėta praustuvės ir jos ramsčio suvyniojimas. — ¹⁶Jis rūpinsis... Pats Eleazaras nieko neneša ; tik jam reikėjo ypač rūpintis aliejumi, lempomis, smilkalais, tepamuoju aliejumi ir duoninėmis aukomis /minkha/, kad joms niekuomet nepritrūktų miltų ir aliejaus. — ¹⁷Neleiskite... Duodamas įspėjimas kunigams, kad patys gerai suvyniotų visus šventus dalykus ir juos paskirstytų tarp nešikų ir

²⁹Suskaitysi taip pat Merario sūnus jų tėvų šeimomis ir namais ³⁰nuo trijų dešimtų metų ir vyresnius lig penkių dešimtų metų, visus, kurie įeina savo pareigų atlikti ir tarnybos vykdyti prie liudijimo sandoros. ³¹Štai jų našta: jie neš padangtės lentas ir jos užkaiščius, šulus ir pakojus, ³²taip pat prieangio šulus, statomus aplinkui su jų pakojais, basleliais ir virvėmis. Visus rykus ir rakandus ims suskaitytus ir taip neš. ³³Tai yra Merario sūnų giminės pareiga ir tarnyba sandoros padangtėje; jie bus kunigo Aarono sūnaus Itamaro valdžioje

³⁴Taigi, Mošė ir Aaronas ir susirinkimo vyresnieji suskaitė Kaato sūnus jų tėvų giminėmis ir namais ³⁵nuo trijų dešimtų ir vyresnius lig penkių dešimtų metų, visus, kurie įeina sandoros padangtės tarnybon; ³⁶ir jų buvo du tūkstančiu septyni šimtai penkios dešimtys. ³⁷Tasai yra Kaato giminės skaičius, kurie įeina sandoros padangtėn; juos suskaitė Mošė ir Aaronas, kaip Viešpats buvo įsakęs per Mošę. ³⁸Suskaityta taip pat ir Gersono sūnūs jų tėvų giminėmis ir namais ³⁹nuo trijų dešimtų metų ir vyresni lig penkių dešimtų metų, visi, kurie įeina tarnauti sandoros padangtėje; ⁴⁰ir jų rasta du tūkstančių šeši šimtai trys dešimtys. ⁴¹Tai yra Gersono giminė, kurią suskaitė Mošė ir Aaronas, kaip Viešpats buvo įsakęs. ⁴²Suskaityta taip pat ir Merario sūnūs jų giminėmis ir namais ⁴³nuo trijų dešimtų metų ir vyresni lig penkių dešimtų metų, visi, kurie įeina pareigų vykdyti sandoros padangtėje, ⁴⁴ir rasta trys tūkstančiai du šimtai. ⁴⁵Tasai yra Merario sūnų skaičius, kuriuos suskaitė Mošė ir Aaronas, kaip Viešpats buvo liepęs per Mošę. ⁴⁶Visų suskaitytųjų tarp Levitų ir kuriuos Mošė ir Aaronas ir Izraelio kunigaikščiai suskaitydino įvardžiai jų tėvų giminėmis ir namais ⁴⁷nuo trijų dešimtų metų ir vyresnius lig penkių dešimtų metų, įeinančių padangtėn tarnauti ir naštų nešti, ⁴⁸buvo draug aštuoni tūkstančiai penki šimtai aštuonios dešimtys. ⁴⁹Juos suskaitė Mošė, kaip Viešpats buvo įsakęs, kiekvieną pagal jo pareigą ir naštą, kaip jam Viešpats buvo liepęs

5. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Įsakyk Izraelio sūnams, kad išmestų iš stovyklos visus raupsuotus, ir kas tik turi kūno susitepimą, ir kas tik susitepęs numirėliu. ³Išmeskite kaip vyriškius, taip moteriškes iš stovyklos, kad jos nesuteptų, nes aš pasilieku jūsų tarpe. ⁴Ir Izraelio sūnūs taip padarė ir juos išmetė už stovyklos, kaip Viešpats buvo kalbėjęs Mošei

jokių būdu neleistų jiems juos paliesti ar žiūrėti su žingeidumu į dar neapvyniotus

²²*Imk visą Gersono...* Gersono palikuonių pareigos kelionėje. — ²³*Kurie įeina.* Ebr t: kurie įeina stovėti kareivijos eilėse. — ²⁵*Turės nešti padangtės dangalus ir...* — Žr Iš 26,1... — ²⁶*Užkabą, esančią įėjime...* Ebr t šitoje vietoje labiau skiriasi nuo Vulg: «Užkabą įeinamoje angoje prieangio, esančio aplink padangtę ir aplink altorių ir virves, ir prie jų vartojamus įrankius: ir jie tarnaus visame, kas tik reikės prie jų daryti». Taigi Gersono sūnūs ne-

nešė nei altoriaus, nei jo rykų, bet tik savo tarnybos įrankius, vartojamus išardant arba ištiesiant padangtę, pav kūjelius basleliams įkalti. Taigi jų buvo darbas susiegoti ir atsegti atskirus dangalus, iš kurių buvo padarytas padangtės viršus

²⁹*Suskaitysi taip pat...* Merario sūnų prievolės kelionėje

³⁴*Taigi...* Įvykdymas Dievo įsakymo suskaityti Levitus, skiriamus šventyklai nešti

2. Įstatai, laikytini stovyklose

5,1-6,27. Sutvarkius stovyklas skelbiami penki įstatai, kuriais dalimi

⁵Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ⁶Sakyk Izraelio sūnūms: Jei vyriškis ar moteriškė padarytų kurią nors iš visų nuodėmių, kurios žmonėms paprastai atsitinka ir neapsižiūrėjęs peržengtų Viešpaties paliepimą, ir taip nusikalstų, ⁷išpažins savo nuodėmę ir atiduos tam, kuriam nusikalto, patį dalyką ir be to penktą dalį jo vertės įvairaus. ⁸O jei nebūtų to, kurs atsiimtų, duos Viešpačiui, ir tai priderės kunigui, neskaitant avino, kurs atnašaujamas permaldavimui, kad būtų apsisvalymo auka

⁹Taip pat visos pirmonės, kurias atnašauja Izraelio sūnūs, pridera kunigui, ¹⁰ir visa, kas tik pavienių asmenų atnašaujama šventykloje ir atiduodama į kunigo rankas, bus jo. ¹¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ¹²Kalbėk Izraelio sūnūms ir jiems sakyk: Jei kieno žmona suklystų, ir paniekinus savo vyrą, ¹³nusidėtų su kitu vyriškiu, ir jos vyras tai negalėtų susekti, bet svetmoterystė pasiliktų slapta ir negalėtų būti patvirtinta liudytojais, nes jos nenutverta svetmoteriaujant; ¹⁴jei moterystės pavydo dvasia sukeltų vyrą prieš jo moterį, kuri ar iš tikrųjų yra susitepus arba kaltinama neteisingai įtarta, ¹⁵jis ją atves pas kunigą ir atneš už ją aukai dešimtą ephos dalį miežienių miltų; nepils ant jų aliejaus ir nedės smilkalų, nes tai moterystės pavydo duoninė auka ir atnaša, kuria tardoma svetmoterystė. ¹⁶Taigi kunigas ją prives ir pastatys Viešpaties akivaizdoje; ¹⁷ir ims pašventinto vandens molinin indan ir įmes į jį tru-

primenami seniau išleistieji įstatai, dalimi gi jie papildomi visai naujais įsakymais. Taigi visų pirma liepiama pašalinti iš stovyklos kaimiečius susitepusieji ir atsiilyginti už padarytasias skriaudas; toliau gana plačiai kalbama, kas reikia daryti, kuomet kieno moteris įtariama dėl svetmoterystės, duodamas taipgi naujas įstatas apie nazarajų apžadus ir pagaliau pamokoma, kaip kunigai turi laiminti tautą

5. ⁶*Jei vyriškis...* Papildomas įstatas, parašytas Kun 6,1-7; be to kas tenai pasakyta, čia aiškiai reikalaujama išpažinti savo kaltybę ir nurodoma, kam reikia sugrąžinti svetimas dalykas, nebesant tikrojo savininko. — *Neapsižiūrėjęs*. To ž visai nėra ebr t; tenai pasakyta tik tiek: «kuriomis žmonės nusideda Viešpačiui /praevericantes contra Dominum/. — ⁸*O jei nebebūtų...* Anot ebr t: o jei /būtų numiręs/ nebūtų palikęs artimo giminaičio /ebr *goel*/

⁹*Pirmonės*. Ebr *ithrumah*, kas pakeliama. Aug parašytas įsakymas, kad neesant savininko, grąžinamas svetimas dalykas darosi kunigo nuosavybe, duoda progą nutarti, kam priklauso aukų dalys, kurias įstatai skiria kunigams. Taigi jos turi tekti tam kunigui, kurs auką priima ir aukoja

¹²*Jei kieno...* Gana dažnai kilstančios abejonės ir įtarimai, ar moteris pasilieka ištikima savo vyrui, visose tautose ir visais laikais būna priežastis nesutikimų ir iširimo šeimyniniame gyvenime; todėl tokių abejonų pašalinimas buvo labai svarbus dalykas taipgi Izraelio sūnūms. Kadangi dažniausiai nėra kuo patvirtinti savo įtarimų, kurie gali būti visai neteisingi, todėl čia skelbiamu įstatu bylos apie moters ištikimybę savo vyrui pavedama «Dievo teismui». Ar jo apeigos Izraelaičiams buvo visai naujos, sunku pasakyti. Tikresnė, regisi, yra nuomonė tų, kurie mano, kad kaip daug kitų Mošės paskelbtų apeigų, taip ir šitos buvo Izraelio sūnūms jau ir seniau žinomos ir laikomos iš papročio, ir kad dabar jos įgauna didesnę svarbą, nes Viešpats liepia jas paskelbti savo vardu. — ¹³*Negalėtų susekti*. Apie aikštėn išėjusią svetmoterystę buvo duotas įstatas kitur. Žr Kun 20,10. — ¹⁴*Moterystės pavydo dvasia*. Taip vadinama esanti tarp vyro ir moters pavydo pilna meilė, kuri pati savyje nėra blogybė. Ji tai gimdo pamatuotus, o kai kada taipgi visai nepagrįstus ir neteisingus įtarimus, pakursto vyrą ir moterį vieną prieš kitą ir daro jų šeimos gyvenimą nepaken-

putį žemės nuo padangtės aslos. ¹⁸Stovint moteriškai Viešpaties akivaizdoje, jis atidengs jos galvą ir padės jai ant rankos duoninę ir atminimo auką ir moterystės pavydo atnašą, pats gi laikys karčiausio vandens, ant kurio jis yra ištars prakeikimus; ¹⁹ir prisiekdys ją ir tars: jei svetimas vyras su tavim nemiegojo ir jei nesusitepei pametus savo vyro patalą, tau nekenks šitas karčiausias vanduo, ant kurio ištariau prakeikimus. ²⁰Bet jei atsitraukei nuo savo vyro ir susitepei ir nusidėjai su kitu vyru, ²¹tau ateis šitie prakeikimai: Viešpats tepaduoda tavo prakeikimui ir tepadaro iš tavęs pavyzdį visiems savo tautoje; tesupūdina tavo kulšis, ir išsipūtusi tavo iščia teperplyšta; ²²prakeiktas vanduo teįaina į tavo pilvą ir išsipučiant iščia tesupūna kulšys. Moteriškė gi atsakys: Amen, amen. ²³O kunigas surašys ant lakštelio tuos prakeikimus ir juos nuplaus karčiausiu vandenimi, ant kurio ištars prakeikimus, ²⁴ir duos jai gerti. Kai ji išgers, ²⁵kunigas ims iš jos rankos duoninę moterystės pavydo auką ir ją pakels Viešpaties akivaizdoje, ir ją padės ant altoriaus, būtent, toje eilėje, kad pirma ²⁶ims iš to, kas atnašaujama, pilną aukos saują ir sudegins ant altoriaus; o paskui duos moteriškai gerti karčiausio vandens. ²⁷Kai ji tai išgers, jei ji sutepta ir, paniekinus savo vyrą, nusikalto svetmoterystė, prakeikimo vanduo pereis į ją ir pilvui išsipūtus, supūs kulšys; ir bus moteriškė prakeikimas ir pavyzdys visai tautai. ²⁸O jei bus nesusitepus, tai jai nekenks, ir turės vaikų. ²⁹Tasai yra moterystės pavydo įstatas. Jei moteriškė pasitrauktų nuo savo vyro ir jei susiteptų, ³⁰ir jei vy-

čiamą. — ¹⁵*Miežienių miltų*. Jie buvo laikomi du syk pigesniais už kvietienius. Plg 4 Kar 7,1. — *Nepils ant jų aliejaus*. Nes tai nebuvo auka, daroma Viešpačiui, kad būtų meliausias kvapas. — ¹⁶*Viešpaties akivaizdoje*: ties padangte. — ¹⁷*Pasventinto vandens*. Anot daugelio aiškintojų: vandens iš varinės praustuvės, buvusios ties padangte. — *Truputį žemės...* Vanduo darėsi dar šventesnis, įmetant į jį truputį žemės, paimtos iš paties Dievo buveinės aslos. — ¹⁸*Atidengs jos galvą*, tuo aiškiau pažymėdamas, kad Viešpats mato, ar moteriškė kalta ar ne. — *Atminimo auką*. Taip ji vadinama dėl to, kad buvo maldaujama, idant Dievas tarsi atsimintų moteriškės nuodėmę, jei ji buvo tikrai nusikaltusi. — *Ir. Nereikiamas Vulg* priedas, nes kalbama ne apie antrą auką, o tik ta pati pavadinta kitu vardu. — *Karčiausio vandens*. Taip pavadintas aug minėtas šv vanduo dėl baisių pasėkų, kurias jis galėjo padaryti [žr žem 21.27 e]. — *Prakeikimus*. Plg žem 23 e. — ²¹*Pavyzdį*, galintį perspėti ir nugąsdinti visus, kurie apie jį patirs. — ²²*Amen*: taip tebūna. Taip atsiliepdama įtarta moteriškė neprisipažindavo prie savo

kaltybės, jei ji ir buvo kalta; nebuvo tai taipgi netikra priesaika, bet tik pasidavimas Dievo teisumui ir bausmei. — ²³*Ant lakštelio*. Kunigas turėjo savo žodžius surašyti lakštelyje, padarytame iš Nilo pakraščiuose augusio žolyno vad papyru, ir, rašalui dar nenudžiūvus, nuplauti, kas buvo parašyta, pamirkydamas lakštelį šventame vandenyje. ²⁴*Ir duos jai gerti...* Ebr t taip reiktų išversti: « Ir girdys moteriškę karčiausiu prakeiktu vandenimi, ir įeis į ją prakeiktas vanduo, kad būtų kartumas ». Toliau pasakyta, kad vanduo reikėjo duoti gerti moteriškai po to, kai bus padaryta auka iš miltų. — ²⁷*Kai ji...* Nurodomos išgerto vandens pasėkos. Nusikaltusi moteriškė galėjo susilaukti baisios bausmės; bet jos vykdytoju turėjo būti pats Dievas, kurs matydamas žmogaus širdies gilybes geriausiai žino, kada ir kaip reikės kaltininkę nubausti. O matydamas jos gailėtį ir tvirtą pasiketinimą nebenusidėti, gali parodyti savo mielaširdystę ir visai dovanoti bausmę. Plg Jo 8,2... — ³¹*Vyras bus be kaltės...* Vyras, kurs ir neteisingai būtų įtaręs savo žmoną, jei įvykdo, ko įstatas reikalauja, ir pasiduoda Dievo teisumui,

ras moterystės pavydo dvasios pakurstytas ją atvestų Viešpaties aki-vaizdon, o kunigas jai padarytų visa, kas čia parašyta, ³vyras bus be kaltės, o ji atsiims bausmę už savo kaltybę

6. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk: Vyriskis ar moteriškė, kai bus padarę apžadą pasišventinti ir norės pasišvesti Viešpačiui, ³susilaikys nuo vyno ir nuo viso, kas gali nugirdyti. Negeris acto iš vyno, nei iš jokio kito gėralo, ir nieko, kas iš vynuogių išspaudžiama; nevalgys nei šviežių vynuogių nei džiovintų ⁴per visą laiką, kolie pasilieka pašvesti apžadą Viešpačiui; nevalgys nieko, kas imama iš vynuogyno, nuo sausos uogos ligi grūdėliui. ⁵Visą jo atskyrimo metą skustuvus nepereis per jo galvą, kolie visai nepasi- baigs laikas, kuriam pasišventė Viešpačiui. Bus šventas, augant jo gal- vos plaukams. ⁶Visą savo pašventimo laiką nesiartins prie numirėlio ⁷ir nesusiteps net nei savo tėvo, nei motinos, nei brolio, nei sesers laidot- tuvėmis. Nes jo Dievo pašventimas yra ant jo galvos. ⁸Per visas savo at- skyrimo dienas bus šventas Viešpačiui. ⁹O jei kas nors ūmai numirtų jo akivaizdoje, susiteps jo pašventimo galva, kurią tuojau nuskus tą pačią savo apsisvalymo dieną ir antrą kartą septintoje. ¹⁰Aštuntoje gi dienoje atnašaus kunigui liudijimo sandomos įėjime du turkleliu ar du jaunu kar- veliu, ¹¹o kunigas iš vieno darys auką už nuodėmę, o iš antro deginamąją auką, ir melsis už jį, nes nusidėjo prie numirėlio, ir pašventins tą dieną jo galvą, ¹²ir pašvęs Viešpačiui jo atsiskyrimo dienas, atnašaudamas me- tinį avinėlį už nuodėmę, taip tačiau, kad pirmosios dienos nesiskaitys, nes jo pasišventimas buvo suteptas

aikomas nekaltu. Įstatas kalba tik apie moterystės pavydą iš vyro pu- sės, nes esant Žyduose daugmote- rystei, pavydas dėl neištikimybės iš vyro pusės negalėjo turėti didelės svarbos

6. ²Vyriskis ar... apžadas, ku- riuo uolesnieji Izraelio sūnūs kai- kuriuose savo gyvenimo atsitiki- muose pasišvėsdavo trumpesniai ar ilgesniai laikui Dievui, nebuvo vi- sai naujas, nes apie jį čia kalbama kaip apie žinomą dalyką. Panašus pasišventimas minimas Kun 27,2, o pasišvenčiančiųjų vardas, *nazar*, na- zarajis, sutinkamas jau Jokubo pra- našystėje apie Juozapą, Prad 49,26. Taigi čia skelbiamas Dievo vardu įstatas apie nazarajus turi geriau sutvarkyti jų prievoles, gal ne visų vienaip iki tam laikui suprantamas ir vykdomas. Pasišvenčiančiųjų var- das nazarajis, ebr nazir ir paties jų pasišventimo ebr pavad *nezir* pada- ryti iš žodžio *nazar*, kurio prasmė yra: atsiskirti, pasišvesti Dievui, su- silaikyti; todėl ir Vulg jis išreiš- kiamas įvairiais ž/plg 4.5.6 ir t e/.

Įstato pradžią ebr t taip galima išversti: Vyras ar moteriškė, jei padarys apnazarą apžadą, kad pa- sišvėstų Viešpačiui, susilaikys... — ³Nuo vyno... Pirmas dalykas, kurio įstatas reikalauja iš nazarajo, tai su- silaikymas nuo svaiginančiųjų gė- ralų ir viso, kas su jais turi šį tą bendra. Taigi blaivumu jie turi net viršinti kunigus, kuriems draudžiama gerti vynas tik tarnaujant šventyk- loje. — *Acto*. Jį gerdavo, norėdami atsigaivinti kaitros metu. — ⁴Per visą laiką... Iš čia pasirodo, kad šitas įstatas liečia tik laikinį nazarajų pasi- šventimą; bet Izraeliaičiuose buvo ir amžinų nazarajų, pav Samsonas, Sa- muėlis, vėliau Jonas Krikštytojas, apaštalas Jokubas vyresnysis. — *Nuo sausos uogos*... Anot ebr t: «Nuo grūdelio lig lukšteliui». — ⁵Skustuvus nepereis... Antras įstato reikalavimas, nekirpti plaukų visą pasišventimo metą. Buvo tai išviršinis nazarajų pasišventimo ženklas. — ⁶Nesiar- tins... Tai trečias įstato reikalavi- mas. Lygiame laipsnyje sergėtis su- sitepimo žmogaus lavonu buvo rei-

¹³Tasai yra pašventimo įstatas: Pasibaigus dienoms, kurias buvo paskyręs apžadu, kunigas jį atves prie sandoros padangtės angos, ¹⁴ir atnašaus jo dovaną Viešpačiui, metinį avinėlį be kliaudos deginamajai aukai ir metinę avėlę be kliaudos už nuodėmę, ir aviną be kliaudos kaip dėkojimo auką, ¹⁵taip pat neraugintų aliejumi apšlakstytų duonų pintinę, ir papločių be raugo, apteptų aliejumi ir prie kiekvieno jo liejamąją auką. ¹⁶Kunigas tai atnašaus Viešpaties akivaizdoje ir darys auką už nuodėmę, o taip pat ir deginamąją auką. ¹⁷Aviną gi papjaus kaip dėkojimo auką Viešpačiui, atnašaudamas draug neraugintų duonų pintinę ir priderančias pagal paprotį liejamas aukas. ¹⁸Tuomet ties sandoros padangtės anga bus nuskusti nazarajui jo pašventimo plaukai; ir kunigas ims jo plaukus ir dės ant ugnies, sukurtos po dėkojimo auka. ¹⁹Ir ims išvirtą avino petį ir vieną ragaišį be raugo iš pintinės ir vieną neraugintą paplotį ir duos jį nazarajų rankas, po to kaip jo galva bus nuskusta. ²⁰Ir vėl visa iš jo ėmęs, pakels Viešpaties akivaizdoje; ir pašvęstieji dalykai priderės kunigui, taip pat kaip krūtinė, kuri buvo liepta atskirti, ir kulšis. Po to nazarajis gali gerti vyno. ²¹Tasai yra įstatas apie nazarajį, kai jis bus pažadėjęs savo atnašą Viešpačiui savo pasišventimo metu, neskaitant to, ką dar išsigalės duoti jo ranka. Kaip jis buvo pasižadėjęs savo širdyje, taip ir padarys savo pasišventimui baigti

²²Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²³Sakyk Aaronui ir jo sūnums: Taip jūs laiminsite Izraelio sūnus ir taip jiems sakysite: ²⁴Tepalaimina tave Viešpats ir tesergie tave; ²⁵Viešpats teparodo tau savo veidą ir

Apd 21,24

Ekti 36,19

kalaujama tik iš vyr kunigo. Plg Kun 21,11. — ⁹*Jeį kas nors ūmai...* Nazarajų apžadas buvo laikomas taip šventu dalyku, kad ir visai nesitikėtai ir be mažiausios kaltybės susitėpus lavonui, jiems reikėjo ne tik pasiduoti apsisvalymo apeigoms, bet ir visos apžado prievolės pradėti iš naujo. Apsivalant gi reikėjo toliau susitėpimo dieną nusiskusti plaukai, o antrą kartą aštuntoje dienoje, darant apsisvalymo aukas. ¹²*Už nuodėmę.* Anot ebr t: už nusikaltimą. — ¹³*Tasai yra...* Apeigos, kuriomis reikėjo baigti nazarajų pasišventimas. — *Pasibaigus dienoms...* Anot žydų padavimo, nazarajų pasišventimo metas tęsėsi ne mažiau 30 dienų. — *Kunigas jį atves...* Kadangi ebr t nepasakytą aiškiai, kas turi atvesti nazarajį prie šventyklos, todėl kaip kurie aiškintojai mano, kad pats nazarajus turėjo ateiti prie šventyklos, vedamas su savim aukoms paskirtus gyvulius. Nazarajų aukos buvo gana gausingos ir tik turtingesnieji galėjo patys jas daryti; todėl labai girtinu dalyku buvo laikoma sušelpiti beturčius nazarajus, kad ir jie galėtų atnašauti reikalaujamas aukas. Plg 1

Mak 3,49; Apd 21,24. — ²⁰*Gali gerti:* aukų pokylyje, kuriuo baigėsi apeigos. Plg Kun 3,1 ir k. —

²¹*Neskaitant...* Be įsakytų aukų nazarajui, jei jis išsigali, leista buvo savo nuožiūra pridėti jų daugiau

²³*Aaronui ir jo sūnums.* Nuo tos valandos, kurioje Dievas palaimino pirmuosius tėvus, gimdytojų palaiminimas vaikams turėjo ypatingą vertybę; pats Dievas patvirtino didžiųjų patriarchų palaiminimus ir jų palikuonims žadėjo palaiminimą. Žr Prad 22,17 ir k. Dabar tą pareigą laiminti Dievas paveda kunigams.

— ²⁴*Tepalaimina...* Prakilniausių minčių pilnas palaiminimas išreikštas poetiškai trimis paraleliškais sakiniais, kuriais linkima, kad Dievas suteiktų savo globą, kad būtų maloningas, kad duotų ramybę; taigi jais apimti visi žmogaus reikalai, kurių patenkinimas galėjo padaryti jį laimingą šiame gyvenime ir būsimame. Trijuose palaiminimo sakinuose šv tėvai matė švenč Trejybės šešėlį, o katalikų Eklesija palaiminime, nors trumpesniame, bet išreiškiančiame tą pačią mintį, viešon trijų *Yahvė* įvardijama trys švenč Trejybės asmenų vardai, Die-

tebūna tau maloningas. ²⁶Viešpats teatgrėžia į tave savo veidą ir teduoda tau ramybę. ²⁷Ir jie šauks mano vardą ant Israėlio sūnų, ir aš juos palaiminsiu

7. ¹Atsitiko gi, kad tą dieną, kurioje Mošė pabaigė padangtę ir ją pastatė, ją patepė ir pašventino kartu su visais jos rykais, o taip pat altorių ir visus jo rykus, ²Israėlio kunigaikščiai, kurie buvo šeimų vyresnieji ir kiekvienos giminės ir suskaiitytųjų viršininkai, atnašavo ³Viešpaties akivaizdoje dovanų šešis pridengtus vežimus su dvylika jaučių. Vežimus kunigaikščiai dovanojo po du susidėję ir kiekvienas po jautį ir tai atgabeno ties padangte. ⁴O Viešpats tarė Mošei: ⁵Imk tai iš jų, kad būtų vartojama padangtės tarnyboje, ir atiduosi Levitams pagal jų tarnybos pareigas. ⁶Taigi Mošė, ėmęs vežimus ir jaučius, atidavė juos Levitams. ⁷Du vežimu ir keturis jaučius davė Gersono sūnams, kaip jiems buvo reikalas. ⁸Keturis kitus vežimus ir aštuonis jaučius davė Merario sūnams, kad naudotųsi savo pareigose ir tarnyboje po kunigo Aarono sūnaus Itamaro valdžia. ⁹Kaato gi sūnams nedavė vežimų ir jaučių, nes jie tarnauja pačioje šventykloje ir naštas neša savo pečiais ¹⁰Taip pat altoriui pašvęsti tą dieną, kurioje jis buvo pateptas, kunigaikščiai atnešė savo dovanas prie altoriaus. ¹¹O Viešpats tarė Mošei: ¹²Visi kunigaikščiai teatnašauja padieniais dovanas altoriui pašvęsti ¹³Pirmą dieną davė savo dovaną Aminadabo sūnus Naasonas iš Judo giminės. ¹⁴Joje buvo sidabrinis dubuo, sverias šimtą trisdešimtis siklių, ir sidabrinė taurė, sverianti septynias dešimtis siklių, tokių kaip šventyklos, abudu pilnus smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ¹⁵toliau grūstuvėlis, sverias dešimtį auksinių siklių, pilnas smilkalų, ¹⁶jautis iš bandos, ir avinas, ir metinis avinėlis deginamajai aukai, ¹⁷ožys aukai už nuodėmę, ¹⁸ir du jaučiu, penki avinai, penki ožiai ir penki metiniai avinėliai dėkojimo aukai. Tai buvo Aminadabo sūnaus Naasono dovana

¹⁹Antrą dieną kunigaikštis iš Isakharo giminės Suaro sūnus Natanaėlis dovanojo ²⁰sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą trisdešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tiek sveriančių kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ²¹auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ²²jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ²³ir ožį aukai už nuodėmę, ²⁴ir dėkojimo aukai du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Suaro sūnaus Natanaėlio atnaša

²⁵Trečią dieną Zabulono sūnų kunigaikštis Helono sūnus Elijabas dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą trisdešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių tokio svarumo kaip šven-

vo Tėvo Sutvėrėjo ir savo Apvaizda visa laikančio savo globoje, Dievo Sūnaus maloningiausiojo Atpirkėjo ir Dievo Šventosios Dvasios, kuri mus pašvenčia. — ²⁶*Teparodo tau savo veidą.* Anot ebr t: tegul šviečia ant tavęs savo veidu. — ²⁷*Jie šauks...* anot ebr t: dės. Palaiminimas nebus tik tuščias linkėjimas, nes Dievas žada jį išklausyti

3. Dovanos šventyklai ir kiti toje pačioje tyrumoje įvykusieji atsitikimai

a/*Dvylikos giminių kunigaikščių dovanos*

7.1-89. Šitame straipsnyje išskaičiuojamos dovanos, kurias naujos šventyklos pašventinime sudėjo dvylika Dievo paskirtųjų per Mošę Is-

tyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ²⁶auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ²⁷jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ²⁸ir ožį aukai už nuodėmę, ²⁹ir dėkojimo aukai du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Helono sūnaus Elijabo atnaša

³⁰Ketvirtą dieną Rubeno sūnų kunigaikštis Sedeuro sūnus Elisūras ³¹dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą trisdešimt siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svarumo kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ³²auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ³³jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ³⁴ir ožį aukai už nuodėmę, ³⁵ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Sedeuro sūnaus Elisūro atnaša

³⁶Penktą dieną Simeono sūnų kunigaikštis Surisadajo sūnus Salamielis ³⁷dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą trisdešimt siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tiek sveriančių kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ³⁸auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ³⁹jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁴⁰ir ožį aukai už nuodėmę, ⁴¹ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Surisadajo sūnaus Salamielio atnaša

⁴²Šeštą dieną Gado sūnų kunigaikštis Duėlio sūnus Elisaphanas ⁴³dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tiek sveriančių kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁴⁴auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁴⁵jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁴⁶ir ožį aukai už nuodėmę, ⁴⁷ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Duėlio sūnaus Elisaphano atnaša

⁴⁸Septintą dieną Ephraimo sūnų kunigaikštis Amijudo sūnus Elisama ⁴⁹dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svarumo kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁵⁰auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁵¹jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁵²ožį aukai už nuodėmę, ⁵³ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Amiudo sūnaus Elisamos atnaša

raėlio giminių kunigaikščių. Tomis dovanomis buvo šeši vežimai ir dvylika jaučių šventiems dalykams vežti, o taipgi gausingos kruvinos ir duoninės aukos; tos paskutinės buvo atnašautos draug su sidabriniais indais; smikalas gi auksinėse gelvelėse

7. ¹Tą dieną. Tas žodis čia /taip pat žem 10 e/ nereiškia kurios nors vienos atskiros dienos, bet apima ilgesnį laiką, kurio reikėjo padangtei ištiesti ir jai pašventinti, o taipgi pašventinti kunigams, nes ir to-

liau dvylika dienų, kuriose Israėlio kunigaikščiai atnašavo savo dovanas, pavadinta diena /žr žem 84 e/. Taigi kurią dieną prasidėjo dovanų atnašavimas, tikrai pasakyti negalima. — ²Israėlio kunigaikščiai. Apie jų paskyrimą ir jų vardus žr aug 1,5-10. Levio giminė buvo atleista kaip nuo ėjimo kariuomenėn, taip ir nuo davimo dovanų šventyklai. — ³Imk tai... Pats Dievas nurodo apskritai, kas reikia daryti su vežimais, o Mošė juos paskirsto tarp Gersono ir Merario sūnų. Pir-

⁵⁴Aštuntą dieną Manaso sūnų kunigaikštis Padasuro sūnus Gama-lielis ⁵⁵dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svarumo kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁵⁶auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁵⁷jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁵⁸ir ožį aukai už nuodėmę, ⁵⁹ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis, ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Padasuro sūnaus Gamalielio atnaša

⁶⁰Devintą dieną Benjamino sūnų kunigaikštis Gedeono sūnus Abidas-nas ⁶¹dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svarumo kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁶²ir auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁶³jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁶⁴ir ožį aukai už nuodėmę, ⁶⁵ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Gedeono sūnaus Abidano atnaša

⁶⁶Dešimtą dieną Dano sūnų kunigaikštis Amisadajo sūnus Ahiezeris ⁶⁷dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svorio kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁶⁸auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁶⁹jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁷⁰ir ožį aukai už nuodėmę, ⁷¹ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Amisadajo sūnaus Ahiezerio atnaša

⁷²Vienuoliką dieną Asero sūnų kunigaikštis Okhrano sūnus Phegielis ⁷³dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svorio kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁷⁴auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁷⁵jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁷⁶ir ožį aukai už nuodėmę, ⁷⁷ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Okhrano sūnaus Phegielio atnaša

⁷⁸Dvyliką dieną Nephtalio sūnų kunigaikštis Enano sūnus Ahira ⁷⁹dovanojo sidabrinį dubenį, sveriantį šimtą tris dešimtis siklių, sidabrinę taurę, turinčią septynias dešimtis siklių, tokio svorio kaip šventyklos, abudu pilnu smulkių aliejumi apšlakstytų miltų duoninei aukai, ⁸⁰auksinį grūstuvėlį, sveriantį dešimtį siklių, pilną smilkalų, ⁸¹jautį iš bandos, ir aviną, ir metinį avinėlį deginamajai aukai, ⁸²ir ožį aukai už nuodėmę, ⁸³ir dėkojimo aukoms du jaučiu, penkis avinus, penkis ožius, penkis metinius avinėlius. Tai buvo Enano sūnaus Ahiros atnaša

⁸⁴Tos tai buvo Izraelio kunigaikščių dovanos altoriaus pašventime, tą dieną, kurioje jis buvo pateptas: Dvylika sidabrinį dubenų, dvylika sidabrinį taurių, dvylika auksinių grūstuvėlių; ⁸⁵o kadangi kiekviename dubenyje buvo šimtas tris dešimtis siklių sidabro ir kiekvienoje taureje buvo septynios dešimtys siklių, todėl visi sidabriniai indai draug svėrė du tūkstančiu keturis šimtus siklių, tokių kaip šventyklos; ⁸⁶o dvylikoje auksinių grūstuvėlių, pilnų smilkalų, kurių kiekvienas svėrė dešimtį tokių kaip šventyklos siklių, viso buvo aukso šimtas dvidešimt siklių; ⁸⁷jaučių iš bandos deginamajai aukai buvo dvylika, avinų dvylika, metinių avinėlių dvylika, taip pat ir jiems prideranti liejamoji auka; ožių aukai už nuodėmę buvo dvylika; ⁸⁸dėkojimo aukoms jaučių dvidešimt keturi,

avinų šešios dešimtys, ozių šešios dešimtys, metinių avinėlių šešios dešimtys. Tos dovanos buvo atnašautos altoriaus pašventime, kai jį patepta

⁸⁹Kai Mošė įeidavo sandoros padangtėn pasiklausti žinyno, jis girdėdavo balsą atsiliepiančiojo į jį nuo maldytuvės, kuri buvo ant liudijimo skrynios tarp dviejų kherubimų, iš kur jam buvo kalbama

8. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Kalbėk Aaronui ir jam sakyk: kai dėsi septynias lempas, žibintuvus tegul bus pastatytas pietiniame šone. Taigi įsakyk, kad lempos būtų atgręžtos šiaurėn į padėtinių duonų stalą; nes jos turės šviesti ton pusėn, kuri yra ties žibintuvu. ³Aaronas taip padarė ir padėjo lempas ant žibintuvo, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ⁴Žibintuvo gi darbas buvo toks: nukalta buvo iš aukso kaip vidurinis kotas, taip ir visa, kas buvo išsikišę iš jo šakų abiejuose šonuose. Mošė buvo padaręs žibintuvą pagal pavaizdą, kurį jam Viešpats parodė

⁵ Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ⁶Imk Levitus iš Izraelio sūnų tarpo, ir juos apvalysi ⁷su šitomis apeigomis: Tegul jie bus apšlakstyti apvalomuoju vandenimi ir tenusiskuta visus savo kūno plaukus. O kai išsiplaus savo drabužius ir bus apvalyti, ⁸jie ims veršį iš bandos ir jo duoninei aukai aliejumi apšlakstyti smulkių miltų; kitą gi jautį iš bandos tu imsi aukai už nuodėmę, ⁹ir pastatysi Levitus ties sandoros padangte, sušaukęs visą Izraelio sūnų daugybę. ¹⁰O Levitams stovint Viešpaties akivaizdoje, Izraelio sūnūs dės ant jų savo rankas; ¹¹ir Aaronas atnašaus Levitus kaip dovaną iš Izraelio sūnų Viešpaties akivaizdoje, kad jie eitų jo tarnybą. ¹²Levitai gi dės savo rankas ant galvų jaučių, kurių vieną papjausi aukai

mieji gauna mažiau, nes jiems paskirtosios padangtės dalys buvo lengvesnės, antrieji gi daugiau, nes jų globoje buvo sunkesni dalykai. Kaato sūnūs visai negauna vežimų, nes jų našta švenčiausia ir ji reikėjo nešti savo pečiais

¹²*Pirmą dieną...* Apie atskirų kunigaikščių dovanas, kurios buvo visai lygios, pasakojama tais pačiais žodžiais. — ¹⁴*Grūstuvėlis*. Ebr ž *kaph* čia reiškia puodelį ar mažą geldelę. Anų laikų siklis svėrė 14,55 gramų; sidabrinis siklis buvo vertas apie 5,5 liet litus, o auksinis 15 kartų daugiau, taigi apie 85 liet litus. Plg Iš 30,12 ir k

⁸⁷*Liejamoji auka*. Anot ebr t: duoninė auka

⁸⁹*Kuomet Mošė...* Žr Iš 25,22; 30,6

b/ *Levitų pašventinimas*

8,1-26. Papildžius įsakymus apie vyriausiojo kunigo pareigas prie žibintuvo, einama prie pašventinimo Levitų, kurie buvo jau augščiau paskirti tarnauti prie šventyklos. Taigi čia kalbama apie Levitų pašventinimo apeigas ir jų įvykdymą, o

taipgi paskiriamas amžius, kuriame Levitai turėjo savo tarnybą pradėti ir ją baigti

8. ²*Kai dėsi...* Plg Iš 27,21 ir k. Papildomas įstatas apie aliejaus žibinimą auksiniame žibintuve. Jau aug buvo nurodyta žibintuvo ir jo lempų vieta šventykloje, ir rūpestis tais dalykais buvo pavestas Aaronui ir jo sūnams; bet pirmą kartą lempas žibintuve sustatė pats Mošė; taigi dabar liepiama tai daryti vyriausiam kunigui. Žodžių: *žibintuvus... duonų stalą*, nėra ne tik ebr t, bet ir vertimuose; Vulfatos tekstan jie įtraukti kaip paaiškinanti glosa vėlesniais laikais /gal 8 amž/. — ³*Aaronas... padėjo...* Lempas prirengti buvo paprastų kunigų dalykas, bet į žibintuvą jas turi statyti pats vyriausias kunigas

⁶*Imk Levitus...* Visi gimusieji iš Levio giminės buvo Levitai, bet kad galėtų eiti Levitų pareigas šventykloje, reikėjo ypatingo pašventinimo, kurio apeigos tačiau nėra tokios išskilmingos, kaip kunigų pašventinime. — *Apvalomuoju vandenimi*. Anot ebr t: nuodėmės /me

už nuodėmę, o kitą deginamajai Viešpaties aukai, kad už juos melstumeis. ¹³Ir pastatysi Levitus Aarono ir jo sūnų akivaizdoje ir juos pašvęsi kaip paaukotus Viešpačiui, ¹⁴ir išskirsi juos iš Izraelio sūnų tarpo, kad jie būtų mano. ¹⁵Paskui jie eis sandoros padangtėn, kad man tarnautų. Taip tai juos apvalysi ir pašvęsi, kad būtų auka Viešpačiui, nes jie man padovanoti Izraelio sūnų. ¹⁶Aš juos ėmiau vieton pirmgimių, kurie atveria motinos iščią Izraelyje; ¹⁷nes visi Izraelio sūnų pirmgimiai yra mano, kaip iš žmonių, taip ir iš galvijų. Aš juos pašvenčiau nuo tos dienos, kurioje ištikau visus pirmgimius Egipto žemėje, ¹⁸ir ėmiau Levitus už visus Izraelio sūnų pirmgimius, ¹⁹ir juos padovanojau iš tautos tarpo Aaronui ir jo sūnams, kad man tarnautų vieton Izraelio sandoros padangtėje ir melstųsi už juos, kad nebūtų tautoje slogos, jei kas išdrįstų artintis prie šventyklos

Iš 13,2 ; Aug 3,13
Lk 2,23

²⁰O Mošė bei Aaronas ir visa Izraelio sūnų daugybė padarė su Levitais, ką Viešpats buvo įsakęs Mošei: ²¹jie buvo apvalyti ir išsiplovė savo drabužius, Aaronas gi statė juos kaip auką Viešpaties akivaizdoje ir už juos meldėsi, ²²kad apvalyti įeitų prie savo pareigų sandoros padangtėn Aarono ir jo sūnų akivaizdoje. Kaip Viešpats buvo Mošei įsakęs apie Levitus, taip ir padaryta

²³Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁴Tasai yra įstatas apie Levitus: kurie turi dvidešimt penkeris metus ir vyresni, eis tarnauti sandoros padangtėje; ²⁵o sukakus penkioms jų amžiaus dešimtims metų liausis tarnavę; ²⁶ir bus savo brolių tarnais sandoros padangtėje, kad sergėtų, kas jiems bus pavesta, pačių gi darbų nedirbtų. Tai įsakys apie Levitus ir apie jų tarnybos pareigas

9. ¹Antrais metais, po to kai buvo išėję iš Egipto žemės, pirmame mėnesyje Viešpats kalbėjo Mošei Sinajaus tyrumoje ir tarė: ²Izraelio sūnūs tegul daro Paskhą savo laikui, ³keturioliktą šito mėnesio dieną vakarop, laikydami visas jos apeigas ir taisykles. ⁴Mošė tat liepė Izraelio

Iš 72,3

khattat/ vandenimi, ty, vandenimi, kurs ženklino nuodėmės atleidimą. Ar buvo tai tas pats apvalomasis vanduo, kurio pašventinimas ir vartojimas minimas žemiau, nežinia. — *Savo drabužius.* Ypatingų šventų apdarų Levitai neturėjo. — ⁸*Jie ims veršį* — deginamajai aukai. — *Tu imsi*: liepsi imti; nes ir antrąjį veršį turėjo atgabenti Levitai; pagaliau ebr t nėra įvardžio «tu». — ¹⁰*Izraelio sūnūs* per savo atstovus, atskirų giminių vyresniusius. Rankų dėjimas buvo ženklas atidavimo Levitų Viešpačiui vieton visų Izraelio pirmgimių. — ¹¹*Aaronas atnašaus...* Anot ebr t: pakels siūbuodamas. Plg Iš 29,27. Kaip ta paprastai aukose atliekama pakėlimo apeiga buvo pritaikyta Levitams, nieko tikra negalima pasakyti. — ¹²*Levitai gi dėš...* Plg Kun 1,4. — *Papjaus.* Ebr t: papjaus Aaronas. — ¹³*Juos*

pašvęsi... Ebr t: pakelsi siūbuodamas Viešpaties akivaizdoje. Žr 11 e. — ¹⁹*Ir melstųsi už juos!* Ebr t: darytų už juos permaldavimą — ne kuriomis nors ypatingomis apeigomis, bet visa savo tarnyba prie šventyklos. — *Idant nebūtų...* Panaujinamas draudimas Izraeliaičiams savintis šventos tarnybos pareigas, kurioms atlikinėti paskirta vien Levio giminė

²⁴*Kurie turi...* Levitai turėjo pradėti atlikinėti savo pareigas prie šventyklos sukakus 25 jų amžiaus metams; bet keliaujant per tyrus, nešti atskiras padangtės dalis buvo paskirti tik susilaukusieji 30 amžiaus metų. Žr aug 4, 2.3. — ²⁷*Bus savo brolių tarnais...* Taigi po 50 metų Levitai buvo laisvi tik nuo sunkesnių darbų, lengvesnius gi jie turėjo atlikinėti ir toliau, taip būdami savo jaunesniųjų brolių padėjėjais

sūnams daryti Paskhą; ⁹o jie ją šventė savo laiku keturioliktą mėnesio dieną vakarop prie Sinajaus kalno. Izraelio sūnūs padarė visa tai, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

¹⁰O štai kaikurie, susitepę žmogaus lavonu, tą dieną negalėjo daryti Paskhos; jie, atėję pas Mošę ir Aaroną, ¹¹juodviem tarė: Mes esame susitepę žmogaus lavonu; kodėl gi iš mūsų bus atimta teisė atnašauti savo laiku auką Viešpačiui Izraelio sūnų tarpe? ¹²Mošė jiems atsakė: Palaukite, kad pasiteiraučiau, ką apie jus įsakys Viešpats. ¹³O Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ¹⁴Sakyk Izraelio sūnams: Jei kas iš jūsų tautos susiteptų lavonu, ar būtų toli kelionėje, tedaro Viešpačiui Paskhą ¹⁵antrame mėnesyje, keturioliktą mėnesio dieną vakarop; jie ją valgys su nerauginta duona ir laukiniais salotais; ¹⁶nieko iš jos nepaliks lig ryto, ir jokio jos kaulo nesulaužys; laikys visas Paskhos apeigas. ¹⁷O jei kas yra nesuteptas ir nebuvo kelionėje ir tačiau nedarė Paskhos, jo siela bus išdildyta iš jo tautos, nes neatnašavo Viešpačiui aukos savo metu; jis pats neš savo nuodėmę. ¹⁸Jei būtų tarp jūsų svetimtautis ir ateivis, jie darys taip pat Viešpačiui Paskhą, laikydami jos apeigas ir taisykles. Tas pat įstatas bus jūmyse, kaip ateiviui, taip ir vietiniam gyventojui

¹⁹Taigi tą dieną, kurioje buvo ištiesta padangtė, ją apdengė debesis. O nuo vakaro lig rytui viršum padangtės buvo lyg kad ugnies išvaizda. ²⁰Taip darėsi visuomet: dieną ją apdengdavo debesis, o naktį lyg kad ugnies išvaizda. ²¹Kai padangtę apdengias debesis pakildavo, tuomet Izraelio sūnūs leisdavosi kelionėn, ir toje vietoje, kur debesis sustodavo, jie statydavo stovyklas. ²²Viešpačiui liepiant, jie pradėdavo eiti ir jam įsakant, ištiesdavo padangtes. Visą metą, kurį debesis laikydavosi ant padangtės, jie pasilikdavo toje pačioje vietoje. ²³Ir jei pasitaikydavo, kad ilgą laiką joje pasilikdavo, Izraelio sūnūs stovėjo Viešpaties sargyboje ir neėjo toliau, ²⁴kolei debesis tebebuvo ant padangtės. Viešpačiui liepiant

c/Paprastas ir nepaprastas Velykų šventimo metas

9,1-14. Atėjus paskirtam metui Viešpats įsako per Mošę Izraelio sūnams švęsti Velykų šventę. Ta proga duodamas įstatas apie tai, kada reikia švęsti Velykos tiems, kurie jų negali švęsti draug su kitais.

9. ¹Antrais metais... Iš čia pasirodo, kad žemiau pasakojamieji dalykai įvyko dar pirm Izraeličių sukaitymo, kurs buvo padarytas pirmomis antrojo mėnesio dienomis. Plg aug 1,1. — ²Savo laiku... Plg Iš 12,2...

³Auką: Velykų avinėlį. — ⁴Antrame mėnesyje... Taigi visu mėnesiu vėliau už kitus Izraeličius

4. Ženkla kelionės pradžiai paskelbti ir jai nutraukti

9,15-10,10. Izraeličių vadu kelionėje teikiiasi būti pats Viešpats, o jo vedimo ženklas turėjo būti stebuklingas debesis, kurio pasikėlimu

nuo sandoros padangtės buvo įsakoma kelionės pradžia, ir to paties debesies nusileidimu Izraeličiųėjimas buvo sustabdomas. Be to, tie Viešpaties įsakymai reikėjo, Mošei paliepiant, paskelbti tautai trimtais, kurie dar turėjo būti vartojami vyresnybei sušaukti ir visai tautai prie padangtės, taipgi traukiant į kovą ir įvairiose iškilmėse

¹⁵Tą dieną... Pirmą dieną antrųjų metų po išėjimo iš Egipto. Plg Iš 40,15. — *Debesis*, — kurs buvo pasirodęs Izraeličiams išeinant iš Egipto ir buvo juos atvedęs į Sinajaus tyrumą. — ¹⁶Viešpačiui liepiant. Viešpaties įsakymai pradėti kelionę arba ją nutraukti buvo skelbiami ne kitokiu būdu, kaip tik stebuklingo debesies pasikėlimu nuo sandoros padangtės arba jo sustojimu. Nors debesis pakilimas buvo visiems matomas ženklas, tačiau jo aiškintoju turėjo būti Mošė ir, jam liepiant, kelionės pradžia dar buvo paskelbiama trimitavimu /žr žem 10,2/. —

Iš 12,16;
Jo 29,36

Iš 40,16-32
Aug 7,1

1 Kor 10,1

ištiedavo padangtes ir jam įsakant išardydamo. ²¹Jei debesis būdavo nuo vakaro lig rytui ir tuojau dienai brėkstant palikdavo padangtę, jie ėjo toliau; o jei pasitraukdavo, dienai ir nakčiai praslinkus, tuomet ir jie ardydavo padangtes. ²²O jei dvi dieni ar visą mėnesį ar ilgesnį laiką būdavo ant padangtės, Izraelio sūnūs pasilikdavo toje pačioje vietoje ir neėjo toliau; o kai tik pasitraukdavo, tuojau jie keldavosi iš stovyklų. ²³Viešpaties įsakymu jie ištiedavo padangtes ir jo įsakymu ėjo toliau; ir stovėjo Viešpaties sargyboje, kaip jis paliepdavo per Mošę

10. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²Pasidirbdink sau du trimitu, nukaltu iš sidabro, kuriems dviem galėtumei sušaukti visus žmones, kai reikės trauktis iš stovyklos. ³Sutrimitavus trimitais, visa minia susirinks prie tavęs ties sandoros padangtės anga. ⁴Jei sutrimituosi vieną kartą, ateis pas tave kunigaikščiai ir Izraelio daugybės viršininkai. ⁵O jei trimitavimas bus ilgesnis ir su pertrūkiais, pakils pirmi tie, kurie turi stovyklą rytų šone. ⁶Trimituojant antrą sykį ir tokiuo pat būdu, pakels savo padangtes stovintieji pietuose; ir tokiuo pat būdu darys likusieji, trimituojant trimitais į kelionę. ⁷O kuomet reikės sušaukti tautą, trimitavimas bus paprastas ir ne su pertrūkiais. ⁸Trimituos gi Aarono sūnūs, kunigai; ir tai bus amžinai laikytinas įstatas jūsų kartose. ⁹Jei išeisite iš jūsų žemės karan su nepreiteliais, kurie prieš jus kovoja, skardžiai trimituosite trimitais ir tai primins apie jus Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje, kad jus išgelbėtų iš jūsų neprietelių rankų. ¹⁰Kai turėsite pokylius, ar iškilmingas šventes, ar pirmas mėnesio dienas, trimituosite trimitais prie deginamųjų aukų ir dėkojimo aukų, kad tai apie jus primintų jūsų Dievui. Aš Viešpats, jūsų Dievas

¹⁰*Stovėjo Viešpaties sargyboje.* Anot ebr t: sergėjo Viešpaties sargybą, sustodami stovyklose apie Viešpaties padangtę

^{10.} ²*Du trimitu.* Ebr *khakokroth*, nes tik du tuomet tebuvo kunigu, kurie jais trimituodavo. Vėlesniais laikais tokių trimitų buvo padaryta daugiau. Anot Flavijaus Juozapo liudijimo, jie buvę vienu mastu ilgi, tiesūs ir tik patį galą turėję bent kiek storesnį ir išriestą. — ³*Visa minia susirinks...* Anot ebr t, norint sušaukti visą tautą, reikėjo trimituoti abiem trimitais be pertrūkio /žr 7 e/; sušaukiant tautos vyresnybę reikėjo trimituoti vienu trimitu /Vulg, *vieną sykį*/ taip pat be pertrūkio. — ⁴*Kunigaikščiai ir Izraelio...* Ebr t nėra jungties «ir»; taigi kalbama apie kunigaikščius, kurie buvo draug ir tautos viršininkai. — ⁸*Trimitavimas bus ilgesnis ir...* Ypatingas trimitavimas su pertrūkiais ir traškėjimu turėjo paskelbti kelionės pradžią. Taip pat reikėjo trimituoti einant į kovą. — ¹⁰*Iš*

jūsų žemės. Ebr t: savo žemėje. — ¹⁰*Iškilmingas šventes.* Plg Kun 23 skir; 25,9

5. Kelionė nuo Sinajaus kalno lig Kadesui

a/*Pasitraukimas nuo Sinajaus ir tautos murmėjimai prieš Viešpatį įvairiose stotyse*

^{10,11-12,15.} Pradedant aprašinėti tolesnę Izraelio sūnų kelionę per tyrus visų pirma pasakoma, kokioje tvarkoje jie ėjo, toliau gi minimas pakvietimas Raguėlio sūnaus Hababo į keliavedžius. Jau pačioje kelionės pradžioje ėmus tautai murmėti dėl mėsos stokos, o Mošei dejuoti dėl užkrautosios ant jo naštos sunkumo, Viešpats duoda Mošei pranašų dvasia apdovanotus padėjėjus, tautai gi atsiunčia daugybę putpelių; bet už savo godulystę Izraeliaičiai kietai nubaudžiami. Dievo rūstybę sukelia prieš save net Aaronas ir Marija, kuri nubaudžiama raupų liga, už tai kad drįso

Aug 1,7

¹¹Antrais metais, antrame mėnesyje, dvidešimtą mėnesio dieną, debesis pakilo nuo sandoros padangtės, ¹²ir Izraelio sūnūs išėjo savo būriais iš Sinajaus tyrumos, ir debesis nusileido Parano tyrumoje. ¹³Ir pirmieji pakilo iš stovyklų, kaip Viešpats buvo liepęs per Mošę, ¹⁴Judo sūnūs savo būriais; o jų kunigaikštis buvo Aminadabo sūnus Naasonas. ¹⁵Isacharo sūnų giminėje kunigaikštis buvo Suaro sūnus Natanaelis. ¹⁶Zabulono giminėje kunigaikštis buvo Helono sūnus Eljabas. ¹⁷Paskui buvo išardyta padangtė, kuria nešini išėjo Gersono ir Merario sūnūs. ¹⁸Išėjo taip pat Rubeno sūnūs savo būriais ir savo tvarkoje; jų kunigaikštis buvo Sedeuro sūnus Elisuras. ¹⁹Simeono gi sūnų giminėje kunigaikštis buvo Surisadajo sūnus Salamielis. ²⁰Toliau Gado giminėje kunigaikštis buvo Duelio sūnus Eliasaphas. ²¹Išėjo taip pat ir Kaatiečiai nešdami šventyklą. Padangtė buvo tolei nešama, kolei neatėjo į jos pastatymo vietą. ²²Pakilo iš stovyklų ir Ephraimo sūnūs savo būriais, kurių kariuomenėje kunigaikštis buvo Amiudo sūnus Elisama. ²³Manaso gi sūnų giminėje kunigaikštis buvo Padasuro sūnus Gamalielis. ²⁴O Benjamino giminėje vadas buvo Gedeono sūnus Abidasas. ²⁵Visų paskučiausiai išėjo iš stovyklų savo būriais Dano sūnūs, kurių kariuomenėje kunigaikštis buvo Amisadajo sūnus Ahiezeris. ²⁶Asero gi sūnų giminėje kunigaikštis buvo Okhrano sūnus Phegielis. ²⁷Ir Nephtalio sūnų giminėje kunigaikštis buvo Enano sūnus Ahira. ²⁸Ta yra Izraelio sūnų stovyklų tvarka ir išėjimas jų būriais, kai jie traukdavosi iš vietos

²⁹O Mošė tarė Madijaniečio Raguėlio sūnui Hobabui, savo genčiui: Mes einame į vietą, kurią Viešpats mums duos; eikš su mumis, kad mes tau gera darytumėm, nes Viešpats žadėjo Izraeliui gėrybių. ³⁰Tasai jam atsakė: Aš neisiu su tavim, bet grįšiu į savo žemę, kurioje gimiau. ³¹O jis sakė: Nepalik mūsų; nes tu žinai, kuriose vietose tyruose mums reikia statyti stovyklas, ir būsi mūsų keliavedis. ³²O kai būsi su mumis atėjęs, mes tau duosime, kas tik bus geriausia iš lobio, kurį Viešpats žadėjo mums duoti

murmėti ir pavydėti savo broliui Mošei

¹¹Antrais metais... Prie Sinajaus Izraeliai stovėjo 11 mėn ir 5 d Plg Iš 19,1. — ¹²Savo būriais. Anot ebr t: savo stotimis. Plg Iš 17,1. — Parano. Ta beveik plika tyruma užima arti pusės Sinajaus pusiasalio. Į šiaurę ji tęsiasi lig pietinės Palestinos pakraščių, lig žemei Negeb, į rytus iki giliam slėniui Arabah, į vakarus lig Suro arba Etamo tyrumai, nuo Sinajaus kalnų ją skiria siauras smiltynas. Arabai ją vadina Badieh-et-Tih, Klaidžiojimo tyruma. — ¹⁴Judo sūnūs... Ebr t eil prasideda taip: «Pirmoji pakilo vėliava stovyklos Judo sūnų»... Ebr t minima vėliava taipgi 18.22.25 eil. Plg aug 2,2... — Naasonas... Plg aug 1,4... — ¹⁷Paskui buvo... Iš čia paaiškėja, kad kelionėje Levitai persiskirdavo. Tuojuo po pirmųjų trijų giminių

su jų vėliava ėjo Gersono ir Merario sūnūs su padangte /plg aug 4,24.../, kad atėję į vietą, suskubtų ją ištiesti, pirma negu ateis su švenčiausiais padangtės dalykais /žr aug 4,4.../. — ²¹Kaatiečiai, sekusieji Rubeno vėliavą, kurie savo naštą statydavo jau ištieston sandoros padangtėn

²⁹Raguėlio... Žr Iš 2,18 paaišk; 18,1... — Genčiui. Ebr k^{hothen}. Taip kitur pavadintas Mošės uošvis Raguėlis arba Jetras; čia gi /taip pat Teis 4,11/ žodžiu k^{hothen} vadinama svainis. Plg su tos pačios šaknies arab ž k^{hathanun}, kurs reiškia visus žmonos gimines, patvirtina, kad ir ebr ž k^{hothen} /k^{hathan}/ galėjo reikšti uošvį ir svainį. — Grįšiu... Ebr t: «Grįšiu į savo žemę ir į savo giminę». Hobabas netiki taip labai Dievo pažadėjimui, kaip Mošė; todėl jis nori verčiau grįžti į tėviškę; ta-

³³Taigi jie ėjo nuo Viešpaties kalno trijų dienų kelią, o Viešpaties sandoros skrynia ėjo pirm jų, parūpindama vietas stovykloms. ³⁴Taip pat Viešpaties debesis, jiems einant, buvo ant jų dienos metu. ³⁵Skrynią pakeliant Mošė sakė: Kelkis, Viešpatie! Ir teišsisklaido tavo neprieteliai ir tegul bėga nuo tavo veido, kurie tavęs neapkenčia. ³⁶Kai gi būdavo pastatoma, jis tardavo: Sugrižk, Viešpatie, prie Izraelio kariuomenės daugybės

Ps 67,2

11. ¹Tuo tarpu kilo tautos murmėjimas prieš Viešpatį, koks būna dejuojančiųjų dėl nuovargio. Tai išgirdęs Viešpats susirūstino. Ir užsidegusi prieš juos Viešpaties ugnis sunaikino pačiame gale buvusią stovyklų dalį. ²Tautai ėmus šauktis į Mošė, Mošė meldėsi į Viešpatį, ir ugnis užgeso. ³Ir praminė tą vietą vardu Gaisras, nes prieš juos buvo užsidegusi Viešpaties ugnis

Ps 77,19;
1 Kor 10,10
Ps 77,21

⁴Nes mišrioji liaudis, kuri su jais buvo išėjusi, užsidegė pageidimais; jie susėdo ir verkė, ir sujungę su savim taip pat Izraelio sūnus sakė: Kas mums duos mėsos valgyti? ⁵Atsimename žuvis, kurias valgėme Egipte dovanai; mums ateina į atmintį agurkai, ir melonai, ir porai, ir svogūnai, ir česnakai. ⁶Mūsų siela išdžiūvo, o mūsų akys nieko kito nemato kaip tiktai maną. ⁷Mana gi buvo kaip koriandro grūdai bdelijos spalvos. ⁸Žmonės vaikščiojo aplinkui ir ją rinkosi, malė girmomis, ar susitvindavo grūstuvuose, virė puoduose ir darė iš jos ragaišlius, turėjusius duonos su aliejumi skonį. ⁹Nusileidžiant naktį rasai ant stovyklos, krisdavo draug ir mana

1 Kor 10,3

Iš 16,14;
Ps 77,24
Išm 16,20;
Jo 6,31

čiau, jam prašant, sutinka eiti draug, ir jo palikuonys vėliau gyveno Palestinoje. Plg Teis 1,16 ir k. — ³¹Nes tu žinai... Nors Viešpats buvo pažadėjęs pats vesti Izraelio sūnus savo stebuklingu debesimi, ir Mošė visai tikėjo Viešpaties žodžiams, bet toksai keliavedis, kaip Hobabas, gerai žinas tyrumos kelius, vandens šaltinius, ganyklų vietas ir tt, galėjo nemaž palengvinti kelionę ir buvo labai pageidaujamas. Pasitikėjimas gi Viešpaties apvaizda ir jo stebuklais ne tik nedraudžia žmogui pačiam rūpintis savo reikalais ir jį ieškoti pagalbos pas žmones, bet dažnai visai nuo tokio rūpesčio neatleidžia. — *Mūsų keliavedis*. Ebr t: Mūsų akys

³³Nuo Viešpaties kalno: Nuo Sinajaus, pažymėto taip dideliais Yahvės stebuklais. — *Ėjo pirm jų*. Tikriausiai: jų akivaizdoje, nes sandoros skrynia buvo nešama keliavusių Izraeličių būrių viduryje. — *Kelkis, Viešpatie...* Viešpaties vedami Izraeličiai ėjo Kanaano užkariauti; todėl jiems labai reikėjo maldauti, kad jų neprietelius apimtų išgąs-

tis ir kad jie nedrįstų priešintis. — *Sugrižk, Viešpatie...* Nebėeik toliau ir pasilik prie savo tautos. — Žodžiais: *Kelkis...* ir: *Sugrižk...* gal prasidėdavo Mošės sudėtos ir visos tautos giedamos giesmės

11. ¹Kilo tautos murmėjimas... Pasilikdami ilgą laiką prie Sinajaus kalno, žmonės taip atrato nuo kelionės sunkumų, kad vos jai vėl prasidėjus, jie tuojau ima dejuoti dėl nuovargio. — *Prieš Viešpatį*. Tikriausiai anot ebr t: į Viešpaties ausis. Plg 1 Kor 10,10. — *Stovyklų dalį*. Ar bausmė palietė ir žmones, sunku pasakyti; gal buvo sunaikinta tik lobia dalis. — *Gaisras*. Ebr *thaberah*. Kur buvo ta vieta, nežinia. Izraelio stočių sąrašė jos nepaminėta. Reikia taip pat abejojoti, ar buvo čia ištiesta sandoros padangtė; gal Izraeličiai buvo sustoję tik trumpai valandai

⁴Nes mišrioji... Anot ebr t naujo murmėjimo aprašymas prasideda taip: «O liaudis, kuri buvo jos /tautos/ tarpe, ėmė labai pageidauti; vėl tat verkė taipgi ir Izraelio sūnūs ir sakė: Kas...» Plg

¹⁰Taigi Mošė išgirdo raudančius žmones, kiekvieną savo šeimoje ir savo padangtės angoje. O Viešpaties rūstybė labai užsidegė; bet ir Mošėi dalykas pasirodė nepakenčiamas, ¹¹ir jis tarė Viešpačiui: Kam vargini savo tarną? Kodėl nerandu malonės tavo akyse? Ir kodėl sudėjai ant manęs visos šitos tautos našą? ¹²Argi visa šita daugybė manyje prasidėjo, arba ar aš ją pagimdžiau, kad man sakai: Nešiok juos savo prieglobstyje, kaip kad auklė nešioja kūdikėlį, ir nunešk į žemę, dėl kurios prisiekei jų tėvams? ¹³Iš kur aš imsiu mėsos, kad daugiau tokiai daugybei? Jie rauda prieš mane, sakydami: Duok mums mėsos valgyti. ¹⁴Aš negaliu pakelti visos šitos tautos, nes ji man per sunki. ¹⁵O jei tau kitaip rodosi, maldauju, verčiau užmušk mane ir tegul randu tavo akyse malonę, kad nebūčiau varginamas taip dideliais piktumais

¹⁶O Viešpats tarė Mošėi: Surink man septynias dešimtis vyrų iš Izraelio senesniųjų, apie kuriuos tu žinai, kad jie tautos senesnieji ir viršininkai, ir nuvesi juos prie sandoros padangtės angos, ir pastatysi tenai kartu su savim, ¹⁷kad aš nužengčiau ir tau kalbėčiau, ir imčiau iš tavo dvasios ir jiems duočiau, idant draug su tavim neštų tautos našą, ir ne tu vienas būtumei apsunkintas

Iš 12,37.38. Tas murmėjimas, kaip pasirodo iš tolimesnio pasakojimo, įvyko vietoje *Qibroth hatiha'avah*. — *Kas mums duos mėsos*. Mėsa buvo Egipte tik turtingesniųjų žmonių valgis; bet dabar jos geidžia ir šiaip jau liaudis, dėl to kad Dievas jau vieną kartą jau buvo jos stebuklingai davęs /žr Iš 16,13/ ir dėl to kad ji buvo pripratusi jos gauti iš dėkojimo aukų, kurių prie Sinajaus kalno buvo daroma daug, o kurios kelionėje, išardytai esant padangtei, turėjo liautis. — *Atsimename žuvis*. Egipte žuvų visuomet būdavo ir dabar dar yra begalinė apstybė; tai paprasčiausias neturtingų žmonių maistas. — *Agurkai ir...* Egiptas garsus ir iki šiai dienai čia minimomis daržovėmis. — *Mūsų siela...* Paniekinimas, su kuriuo murmantieji žydai atsiliepia apie maną, duoda įkvėptam autoriui progą pasakyti keletą žodžių apie tą Dievo suteiktą maistą ir nurodyti didelę jo vertę. Plg Iš 16,13... 31. — *Bdelijos*. Žr Prad 2,12

¹⁰Mošė išgirdo... Iš šitos eil paaiškėja, kad aprašomas murmėjimas įvyko Izraeliačiams sustojus kelionėje ir ištiesus padangtes. — *Viešpaties rūstybė*. Kaip ji pasireiškė pasakoma tol 33 e. — *Nepakenčiamas*. Ebr t: *ra'*, piktas. — ¹¹*Kam vargini...* Nors tautos pasielgimas buvo

peiktinas, tačiau Mošė, norėdamas sumažinti žmonių kaltybę Viešpaties akivaizdoje, ima pats dejuoti, kad jis vienas neįstengias kaip reikiant aprūpinti visų tautos reikalų, ir nori gauti tinkamus padėjėjus. Tiesa, tauta jau turėjo gana daug viršininkų, bet jų tarpe tūkstantininkams, šimtininkams ir tt /žr Iš 18,13.../ buvo pavesta tyrinėti ir teisti tik mažesnės bylos; pašvęstųjų kunigų buvo labai mažai, nes tik trys; kariuomenės vadai rūpinosi tik tvarka tarp jiems pavestųjų būrių; giminių ir didesnių šeimų atstovai, nors buvo kviečiami į tarybas, neturėjo tačiau platesnės įtakos, nes nebuvo gavę tam tikros valdžios. Reikėjo tat Mošėi padėjėjų, gavusių savo pasiuntinytę ir tam tikrą valdžią iš paties Dievo

¹⁶Surink... Viešpats sutinka patenkinti Mošės troškimą ir duoti tautai viršininkus, apdovanotus tomis pačiomis savybėmis, kokias buvo gavęs Mošė. Jų parinkimas pavedamas pačiam Mošėi. — *Viršininkai*. Ebr *šotrim*. Taip buvo vadinami Egipte darbų prižiūrėtojai ir surašinėtojai. Plg Iš 6,6.14. Kitur tas žodis reiškia bendrai valdininkus ir viršininkus. — ¹⁷*Iš tavo dvasios*: iš tos dieviškos dvasios, kuri buvo suteikta Mošėi, nesumažinant tačiau jam suteiktosios dalies. Šv

¹⁸Taip pat tautai sakysi: Pasišventinkite: Rytoj valgysite mėsos; nes aš išgirdau jus sakant: Kas mums duos mėsos valgyti? Gera mums buvo Egipte. Viešpats jums duos mėsos valgyti ¹⁹ne vieną dieną, nei dvi ar penkias, ir net ne dvidešimt, ²⁰bet visą mėnesį, kolie neišeis jums per nosis ir neigris, nes jūs atsimėte Viešpatį, kurs yra jūsų tarpe, ir raudojote jo akivaizdoje, sakydami: Kam mes išėjome iš Egipto? ²¹Ir Mošė tarė: Šitos tautos yra šeši šimtai tūkstančių pėstininkų, ir tu sakai: Duosiu jiems visą mėnesį valgyti mėsos? ²²Argi bus papjauta tokia daugybė avių ir jaučių, kad galėtų pakakti valgyti? Arba susirinks vienon vieton visos jūros žuvys, kad juos pasotintų? ²³Viešpats atsakė jam: Argi Viešpaties ranka yra negalinga? Jau dabar matysi, ar mano žodžiai bus įvykdyti.

Jo 6,10

Ješ 59,1

²⁴Taigi Mošė atėjo ir papasakojo tautai Viešpaties žodžius ir surinko iš Izraelio sūnų septynias dešimtis senesniųjų, kuriuos sustatė aplink padangtę. ²⁵O Viešpats nužengė debesyje ir jam kalbėjo; ir ėmė buvusios Mošėje dvasios ir davė septynioms dešimtims vyrų. O kai ant jų nusileido dvasia, jie ėmė pranašauti ir paskiau nebesiliovė. ²⁶Buvo gi pasilikę stovyklose du vyrų, kurių dviejų vienas buvo vadinamas Eldadas, o kitas Medadas, ant kurių buvo nusileidusi dvasia; nes ir juodu buvo įtraukti į sąrašą, bet nebuvo atėję prie padangtės. ²⁷Juodviem pranašaujant stovyklose, atbėgo vaikinai ir paskelbė Mošei, tardamas: Eldadas ir Medadas pranašauja stovyklose. ²⁸Tuoju Nuno sūnus Jošue, rinktinis tarp daugelio, tarė: Mano valdove, Mošė, uždrausk juodviem. ²⁹Bet jis tarė: Kam pavydi dėl manęs? Kad gi visa tauta pranašautų, ir kad Viešpats jiems duotų savo Dvasios! ³⁰O Mošė ir Izraelio senesnieji sugrįžo į stovyklas

tėvai /Teod, Aug/ paskui Origeną paaiškina dvasios suteikimą, palygindami Mošę su skaisčiausiais šviečiančiu žiburiu, kuriuo Dievas uždega dar 70 kitų panašių žiburių

¹⁸*Pasišventinkite*. Reikia tinkamai prisirengti prie priėmimo Dievo malonės, kuri bus suteikta mėsos įsigeidusiems Izraeliui; bet godulingiesiems už jų murmėjimą ta malonė turėjo pavirsti baisia sloga. Paskelbimas iš anksto visų aplinkybių, kuriose Izraeliui turėjo gauti mėsos, parodo, kad putpelių atskridimas buvo tikrai stebuklingas /plg Iš 16,13/. — ²¹*Mošė tarė...* Mošė, reikšdamas lyg kad abejonę apie Dievo pažado įvykdymą, nori iš anksto patirti, kaip tai įvyks; bet Viešpats jam neduoda paaiškinimo, o tik primena savo visagalybę

²⁴*Mošė atėjo*: sugrįžo iš sendoros padangtės prie tautos. — ²⁵*Viešpats nužengė...* Viešpats regimais ženklais patvirtina vyresniųjų išrinkimą. — *Jie ėmė pranašauti*. Ebr ž *jithnabb'u* ne visuomet reiškia tikrą pranašavimą apie žmonėms

nežinomus būsimus atsitikimus, bet dažnai pažymi tik antgamtinį sujaudinimą, ekstazę su įkvėpimu, kurių įtakoje žmogus kalba nepaprastus dalykus, garbina Viešpatį ir šlovina Jo nuostabių darbų. — *Paskiau nebesiliovė*. Ebr t pasakyta priešingai, kad jie paskiau nebepranašavo. Gana buvo tos vienos dienos, kad visiems būtų aišku, jog išrinktieji viršininkai paties Dievo patvirtinti. — ²*Buvo gi pasilikę...* Kodėl Eldadas ir Medadas neatėjo draug su kitais išrinktaisiais prie padangtės, nepaaiškinta; tačiau iš Jošue pasielgimo reiktų spėlioti, kad tuodu vyrų savo neatėjimu pareiškė nepalankumą Mošei. — ²⁸*Nuno sūnus Jošue...* Plg Iš 17,9. Uolus Mošės tarnas bijojo, kad Eldado ir Medado pasielgimas nesumažintų Mošės šlovės ir todėl trokšta, kad juodviem būtų uždrausta pranašauti. Plg panašų Kristaus apaštalų rūpestį apie jų dieviškojo mokytojo šlovę; Mk 9,38. — ³⁰*Kam pavydi...* Mošės atsakymas yra naujas paliudijimas apie jo

Ps 77,26,27

³¹Po to išėjęs nuo Viešpaties vėjas atnešė pagautas iš už jūros putpeles ir paleido į stovyklą tokiame plote, kokį galima apeiti per vieną dieną, aplinkui iš visų stovyklų pusių, ir jos skraidė ore per du mastu augštumo nuo žemės. ³²Atsikėlus tat tauta rinkosi putpeles visą tą dieną ir naktį ir sekančią dieną, ir prisirinko ko mažiausia po dešimtį saikų, ir jas džiovino aplink stovyklas. ³³Mėsa dar tebebuvo jų dantyse ir dar nebuvo pritrūkę to maisto, o štai Viešpaties rūstybė užsidedė prieš tautą ir ją ištiko labai didelė sloga. ³⁴Ir ana vieta buvo praminta Pageidimo kapinėmis; nes tenai palaidojo tautą, kuri buvo pasidavus geiduliams. Išėję gi iš Pageidimo kapinių, atėjo į Haserotą ir tenai pasiliko

Ps 77,30

12. ¹O Marija ir Aaronas kalbėjo prieš Mošę dėl jo žmonos Etijopės ²ir tarė: Argi Viešpats kalbėjo tik per vieną Mošę? Argi nekalbėjo taip pat ir mudum? Tai išgirdęs Viešpats, ³nes Mošė buvo romiausias vyras iš visų žmonių, gyvenusių žemėje/, ⁴tuojau kalbėjo į jį ir į Aaroną bei Mariją: Išeikite tiktai jūs trys prie sandoros padangtės. Jiems išėjus, ⁵Viešpats nužengė debesies šule ir stovėjo padangtės įėjime, šaukdamas Aaroną ir Mariją. O kuomet juodu atėjo, ⁶jis juodviem tarė: Klausykite mano žodžių: Jei kas tarp jūsų yra Viešpaties pranašas, aš jam apsireikšiu regėjime, ar kalbėsiu jam sapne. ⁷Bet ne toksai mano tarnas Mošė, kurs visuose mano namuose yra ištikimiausias; ⁸nes su juo aš kalbuos burna į burną, ir jis mato Viešpatį atvirai, o ne per priedangas ir vaizdus, kodėl tat judu nebijote kalbėti prieš mano tarną Mošę?

Žyd 3,2
Iš 33,11

sielos kilnumą. Jam rūpi tik Yahvės šlovė, o ne savoji

³¹*Išėjęs nuo Viešpaties...* Viešpats įvykdo stebuklingai savo pažadėjimą apie mėšą. — *Jos skraidė ore...* Anot ebr t, žemės paviršius buvo nuklotas putpelėmis per du mastu storumo. — ³²*Po dešimtį saikų.* Saikas, ebr khomer, lygus 388,8 litrų. Tačiau čia, kaip ir kaikuriuose kitose vietose, jis tikriausiai reiškia krūvą; juo labiau, kad niekas paukščių neseikėja saikais. — ³³*Didelė sloga.* Kaip ji pasireiškė, nepasakyta; bet be abejonės buvo tai baisi liga, kuria susirgė daug Israėlaičių išmirė. — ³⁴*Pageidimo kapinėmis.* Ebr t *qibroth hattha'avah*. Spėliojama, kad ta vieta dabar vadinama Erves el-Eberidž, apie 60 km į šiaurryčius nuo Sinajaus. Tačiau kiti aiškintojai nurodo kitas vietas. Taip pat nieko tikro negalima pasakyti, kur buvo sekanti stotis Haserotas, ebr *khatserot*

12. ¹*Marija ir Aaronas...* Paminėjimas Marijos pirmoje vietoje ir toliau /10 e/ jos vienos nubaudimas nurodo, kad ji buvo pirmoji kaltininkė čia aprašomo sukilimo prieš Mošę, ir kad ji tai pakurstė Aaroną

prieš juodviejų brolių. Tikra gi sukilimo priežastis buvo ne kas kita, kaip tik pavydas. Marija buvo laikoma pranaše /žr Iš 15,20/. Aaronas gi buvo vyr kunigas ir jam kaikada pats Dievas duodavo apreiškimus; todėl abiem rūpėjo palaikyti savo orumą tautos akyse ir turėti ypatingą įtaką Mošei. Tuo tarpu juodu matė, kad Mošė ne tik neatstūmė savo žmonos Sephoros, kuri ne per daug seniai buvo prie jo sugrįžusi, /žr Iš 2, 21.../, bet dar priartino prie savęs jos brolių Hobabą /žr aug 10,29/; toliau išvydo, kad buvo išrinkta 70 naujų viršininkų, ir kad Dievas tos pačios dvasios, kuria buvo apdovanotas Mošė, suteikė išrinktiesiems, ir jie ėmė pranašauti. Visuose tuose dalykuose Marija ir Aaronas matė sau lyg kokį pažeminimą ir todėl pradėjo murmėti prieš Mošę, prikaišiodami jam visų pirma jo žmoną ir ją vadindami su paniekinimu etijope, ebr *kušith*. Tiesa, ji nebuvo tikra Israėlaitė, o tik Madianaitė; bet priėmus savo vyro tikėjimą, ji teisingai galėjo laikyti save išrinktosios tautos sąnariu, juo labiau, kad Madianiečiai buvo Abraomo ainiai /žr Prad 25,2/.

⁹Ir susirūstinęs juodviem, nuėjo. ¹⁰Pasitraukė taip pat ir buvusis ant padangtės debesis. Ir štai Marija pasirodė pabalus nuo raupų, kaip sniegas. O pažvelgęs į ją Aaronas ir pamatęs ją apdengtą raupsais, ¹¹tarė Mošei: Maldauju, mano valdove, nepalik ant mudviejų to nusidėjimo, kurį kvailai padarėva, ¹²kad šita netaptų lyg numirusi ir lyg gemalas, kurs išmetamas iš jo motinos iščios; nes štai jau jos kūno pusė sugrauzta raupsų. ¹³Taigi Mošė šaukėsi į Viešpatį ir tarė: Maldauju, o Dieve, išgydyk ją. ¹⁴Viešpats jam atsakė: Jei jos tėvas būtų spjovęs jai veidan, argi nebūtų turėjusi rausti bent septynias dienas iš gėdos? Tėbūna atskirta septynias dienas už stovyklos ir paskui bus pašaukta atgal. ¹⁵Taigi Marija buvo septynias dienas atskirta už stovyklos, ir tauta nesijudino iš vietos, kolai Marija nebuvo pašaukta atgal.

13. ¹Po to tauta išėjo iš Haseroto ir ištiesė padangtes Parano tyrumoje. ²Tenai Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ³sįusk vyrus apžiūrėti Kanaano žemės, kurią duosiu Izraelio sūnums, po vieną kunigaikštį iš

nors ir gal susimaišę su kušitais, gyvenusiais ne tik tikroje Etiopijoje, bet taipgi pietinėse Arabijos pakraščiuose. Priminę savo broliui jo žmonos kilmę ir tuo jį lyg kad pažeminę, Marija ir Aaronas jau drąsiai sakosi gavę iš Viešpaties lygias su juo dovanas: *argi nekalbėjo taip pat...* — ³Taigi, Viešpats... Ebr t: Ir Viešpats išgirdo. — *Romiausias.* Ebr *'anav* reiškia ne tik nuolankus, bet taipgi pažemintas, nuvargintas. Šitos eil išsireiškimas su pagyrimu apie Mošės būdą buvo proga abejoti, ar galėjo taip apie save rašyti pats Mošė. Taigi reikia visų pirma pastebėti, kad įkvėptas autorius, rašydamas tiesą apie kitus, reikalui atsiradus, turi ir apie save rašyti tiesą, vistik ar ja jis bus pagirtas, ar papeiktas /plg žem 20,12 ir k/; čia gi iš tikrųjų reikėjo paminėti Mošės romumas, kad būtų aišku, kokia buvo Marijos ir Aarono sudraudimo priežastis; lyg kad būtų pasakyta: kadangi Mošė dėl šventos ramybės nedejavo ir nesiskundė Dievui prieš savo brolių ir seserį, todėl pats Viešpats pasiskubino užtarti ir apginti savo ištikimą tarną. — ⁶Jei kas tarp jų... Viešpats teikiasi paaiškinti, kad didelis yra skirtumas tarp paprastų pranašų, kokie buvo Aaronas ir Marija, ir jo ypatingo prietelio Mošės; pirmiems jis apsirėškia tarpiškai, netobulai, *regėjime, sapne, per priedangas ir vaizdus*, kas dažnai be

paaiškinimo pasiliktų nesuprantama; Mošei gi betarpiškai /burna į burną/ ir aiškiai /atvirai/. Reikia tačiau pastebėti, kad nors nė vienam pranašui Dievas neapsireiškė taip tobulai ir betarpiškai, kaip Mošei, tačiau ir jis galėjo matyti Dievą ne visai tobulai. Plg Iš 33,18... Visas šitas Dievo atsiliepimas ebr t išreikštas poetiškai, rinktiniais žodžiais, išlaikant ritmą ir paralelismą /Symon/

¹⁰Pažvelgęs į ją Aaronas... Aaronas, kaip kunigas, pažinęs raupsus, turėjo dabar priedermę išmesti Mariją iš stovyklos; tuojau jis atsimena, kad ir pats buvo nusidėjęs; todėl nuolankiausiai prašo Mošę užtarimo pas Dievą. — ¹²Gemalas, skurs... Ebr t: «Gemalas, kurio kūnas, išeidamas iš motinos iščios, jau pusiau supuvęs». — ¹⁴Tėbūna atskirta... Galima manyti, kad maldaujant Mošei, Marija buvo tuojau pagydyta, bet turėjo pasilikti septynias dienas už stovyklos, taip pat kaip kiti pagiję raupsuoti dar 7 d negalėdavo eiti savo padangtėn. Plg Kun 14,8

b/ *Žadėtiosios žemės ištyrimas ir išėjusios iš Egipto Izraeličių kartos pasmerkimas*

13,1-14,45. Izraelio sūnums atėjus į Parano tyrumą, išsiunčiami žvalgai Palestinos apžiūrėti; jie sugrįžę, giria pačią žemę, bet ima gąsdinti tautą, pasakodami prasi-

kiekvienos giminės. ⁴Mošė padarė, ką Viešpats buvo liepęs, ir išsiuntė iš Parano tyrumos vyrus kunigaikščius, kurių šitie buvo vardai: ⁵iš Rubeno giminės Žekhuro sūnų Samuą, ⁶iš Simeono giminės Hurio sūnų Saphatą, ⁷iš Judo giminės Jephonės sūnų Kalebą, ⁸iš Isakharo giminės Juozapo sūnų Igalį, ⁹iš Ephraimo giminės Nuno sūnų Ošę, ¹⁰iš Benjamino giminės Raphaus sūnų Phaltį, ¹¹iš Zabulono giminės Sodio sūnų Gedijėlį, ¹²iš Juozapo giminės Manaso šakos Susio sūnų Gadį, ¹³iš Dan giminės Gemalio sūnų Amielį, ¹⁴iš Asero giminės Mikolo sūnų Sturą, ¹⁵iš Nephtalio giminės Vapsio sūnų Nahabį, ¹⁶iš Gado giminės Nakhio sūnų Guėlį. ¹⁷Tie yra vardai vyrų, kuriuos Mošė išsiuntė žemės apžiūrėti; Nuno gi sūnų Ošę jis praminė Jošue. ¹⁸Taigi Mošė juos išsiuntė apžiūrėti Kanaano žemės ir jiems tarė: Pakilkite augštin per pietų šalį, ir nuėję į kalnus ¹⁹apžiūrėkite žemę, kokia ji yra; ir tautą, kuri joje gyvena, ar ji galinga, ar silpna; ar mažas jos skaičius, ar didelis; ²⁰pati žemė, ar gera, ar bloga; kokie miestai, apmūryti ar be mūrų; ²¹žemė, ar riebi, ar liesa, ar miškuota, ar be medžių. Būkite drąsūs ir mums atneškite iš anos žemės vaisių. Buvo gi tai tuo metu, kada jau galima valgyti ankstyvosios vynuogės

manytus dalykus apie Palestinos gyventojų stiprumą ir daugybę, todėl tauta pradeda murmėti ir nori grįžti Egiptan, visai neklausydama kitų dviejų žvalgų. Kalebo ir Jošušės, kurie nė kiek nepritaria gąsdinimams ir ragina žmones drąsiai eiti žadėtojo žemėn. Susirūstinęs Viešpats, maldaujant Mošei, atleidžia pačią kaltybę, bet paskiria bausmę maištininkams, kurie visi turi išmirti tyruose; saivališkai gi mėginusius patraukti Palestinon leidžia išžudyti Amelekiečiams ir Kananiečiams

13. ¹*Parano tyrumoje*. Žr aug 10, 12. Anot 27 e vieta, kur dabar buvo sustoję Izraeliai ir iš kur išsiųsta žvalgus į Kanaaną, vadinama Kades arba Kadesbarne. Tiesa, kitur pasakytas, /žr žem 20,1 ir k/, kad Kadesas buvo Sino /arba Tsino/ tyrumoje, bet taip gal buvo vadinama tik šiaurinė Parano tyrumos dalis arba būdama šalia jos, neturėjo aiškių visiems žinomų ribų, taip kad Kadesas galėjo būti vadinamas ir vienos ir kitos tyrumos dalimi. — ²*Viešpats kalbėjo*... Iš kitur /žr Pak 1,19/ patiriame, kad sumanymas apžiūrėti Kanaano žemę kilo pačios tautos tarpe. Taigi Viešpats gal tik sutiko, kad jis būtų įvykdytas, norėdamas taip parodyti, kad ne visuomet tai, ko žmogus reikalauja, yra jam pačiam nau-

dinga. — *Po vieną kunigaikštį*. Nebuvo tai giminių viršininkai, bet žymesnieji vyrai Izraelyje. Tik du iš jų buvo visai palankūs Mošei; kitus jis gal norėjo patraukti prie savęs ta pasiuntinyse. — ⁴*Kurių šitie buvo vardai*... Siunčiamųjų kunigaikščių vardai ne visai tikri, nes ne vienaip skamba ebr t, Samar Pent ir LXX vertime. Jie matomai neliko iki mūsų dienų nepakeisti. — ⁷*Jephonės sūnų Kalebą*. Kitur Kalebas vadinamas Keneziečiu; taigi jis gal turėjo savo pranokėją vieną iš anų Keneziečių, kurie Abraomo laikais gyveno Kanaane, arba iš Esavo vaikaitio Kenezo palikuonių, kursai moteryse buvo susijungęs su Judo gimine ir, priėmęs Izraelio tikėjimą, buvo išrinktosios tautos sąnariu. — *Nuno sūnų Ošę*... Pirmasis Jošušės vardas ebr *Hošea'*, reiškė išganymas, antrasis gi — Yahvė išganytojas. Jei vardo pakeitimas buvo tik dabar padarytas, tai reikia manyti, kad Jošušės vardas vieton Ošę įrašytas iš 17,9; 24,13 paskesniais laikais. — ¹⁸*Pakilkite*... Mošės pamokymai išsiunčiamiems žvalgams. — *Per pietų šalį*... Ebr t: Negeb; taip buvo vadinama pietinis Palestinos pakraštys. Kalnais pavadinta prasidedanti už Negebo tikroji Palestina, kurioje, apskritai sakant, yra daug kalnų. — ²¹*Buvo gi*... Vynuogės Palestinoje pradeda prisirpti liepos mėn baigiantis,

²²O jie nuėję, ištyrinėjo žemę nuo Sino tyrumos iki Rohobui, ten kur einama į Ematą. ²³Jie patraukė į pietus ir atėjo į Ebroną, kur buvo Enako sūnūs Akhimanai, Sisajai ir Tolmajai; Ebronas gi pastatytas septyneriais metais anksčiau už Egipto miestą Tanį. ²⁴Ir nuėję iki Vynuogių slėniui, nusipjovė šaką su jos uogomis ir ją nešė ant karties du vyrų. Ėmė taip pat granatinių obuolių ir figų tos vietos, ²⁵kuri buvo praminta Neheleskoliu, tai yra Vynuogių slėniu, nes iš ten Izraelio sūnūs atsinešė vynuogių kekę. ²⁶Taip žemės tyrinėtojai, apėję visą šalį, sugrįžo po keturių dešimtų dienų ²⁷ir atėjo pas Mošę ir Aaroną ir visą Izraelio sūnų susirinkimą į Parano tyrumą, tai yra į Kadesą, ir kalbėjo juodviem ir visai daugybei, ir parodė žemės vaisius; ²⁸ir pasakojo, tardami: Buvome nuėję į žemę, į kurią mus siuntei; ji tikrai paplūdus pienu ir medum, kaip galima pažinti iš šitų vaisių; ²⁹bet turi stipriausius gyventojus ir didelius apmūrytus miestus. Tenai matėme Enako palikuo-nis. ³⁰Amalekas gyvena pietuose, Hetiečiai ir Jebusiečiai ir Amoriečiai kalnuose, Kananiečiai gi gyvena prie jūros ir Jordano slėnyje. ³¹Tuo tarpu Kalebas, tildydamas tautos murmėjimą, kilstantį prieš Mošę, tarė: Eikime ir paveldėkime žemę, nes mes galime ją paimti. ³²Bet kiti su juo buvusieji sakė: Mes visai negalime eiti pas tą tautą, nes ji už mus stipresnė. ³³Ir jie apšaukė žemę, kurią buvo apžiūrėję, Izraelio sūnų akyse, sakydami: Žemė, kurią apžiūrėjome, praryja savo gyventojus; tauta, kurią matėme, labai augšto ūgio. ³⁴Tenai matėme kažin kokias baidyklus, Enako sūnus iš milžinų giminės, su kuriais lyginami mes išrodėme lyg skėriai

Pak 1,24

14. ¹Taigi visa minia šūkaudama raudoja tą naktį, ²ir visi Izraelio sūnūs murmėjo prieš Mošę ir Aaroną ir sakė: ³Verčiau būtumėme numirę Egipte ir verčiau žūtumėme šitoje plačioje tyrumoje, ir Viešpats neįvestų mūsų į tą žemę, kad tik mes nekristumėme po kalavijų ir

²²*Jie nuėję...* Pradžioje trumpai pasakoma, kurį plotą ištyrė žvalgai. — *Nuo Sino tyrumos iki...* Sino /ebr Tsin/ tyruma tai pietinis Palestinos pakraštys, Rekhabas /ebr *Rēkhob*/ gi buvo jos šiaurėje, arti miesto Dan /Lais/, ten, kur prasideda platus slėnis tarp Libano ir Ermono kalnų; tuo gi slėniu ėjo kelias į Ematą /Epiphaniją ant Oront upės/. — ²³*Patraukė į pietus...* Ebr t: į Negebą. Smulkiau aprašoma ne visa kelionė po Palestiną, bet tik apsilankymas Ebrone. — *Enako sūnūs...* Žr žem 34 e ir k. — *Ebronas gi pastatytas...* Kronologinė žinėlė apie Ebrono atsiradimą. Ebronas ir Tanis /ebr *Tso'an*, dabar Tsan į pietus nuo ežero Menzaleh/ buvo labai seni miestai. ²⁴*Vynuogių slėniui...* Yra tai vertimas ebr vardo *Nekhal 'Eskol*; taip gi buvo vadinama vienas slėnis netoli Ebrono. — ²⁵*Nešė ant karties:* ne dėlto, kad jos nebūtų

galėjęs panešti vienas žmogus; nesant ant karties buvo galima išlaikyti vynuogės nesutrintas. Ir dabar Palestinoje vynuogių šakos su kekėmis būna daugiau kaip puse masto ilgos ir sveria neretai dešimtį su viršum svarų. — ²⁷*Į Parano tyrumą...* Žr aug 1 e, ³¹*Kalebas...* Kalebui pritarė iš žvalgų tik vienas Jošūa. Žr žem 14,6... — ³³*Praryja...* Gal taip norėta pasakyti, kad Palestinos gyventojai nuolat tarp savęs kaujasi ir žūna. Žvalgai gąsdina tautą, prasimanydami visai nebūtus dalykus ir minėdami senovės milžinus, apie kuriuos jie gal buvo šį tą girdėję iš padavimo. Plg Prad 6,4

14. ³*Verčiau žūtumėm...* Tam murmančiųjų linkėjimui buvo lemta įvykti. — ⁵*Tai išgirdę...* Mošė mėgino pradžioje perkalbėti tautą, bet pamatęs, kad jo žodžių nebeklausoma, pasiskubino kartu su Aaronu

mūsų žmonos ir vaikai nebūtų nuvesti nelaisvėn. Argi ne geriau sugrįžti Egiptan? ⁴Ir vienas kitam kalbėjo: Pasiskirkime sau vadą ir sugrįžkime Egiptan. ⁵Tai išgirdę Mošė ir Aaronas puolė kniūbšti ant žemės visos Izraelio sūnų daugybės akivaizdoje. ⁶Bet Nuno sūnus Jošue ir Jephonės sūnus Kalebas, kuriuodu taip pat apžiūrėjo žemę, perplėšė savo rūbus, ⁷ir kalbėjo visai Izraelio sūnų daugybei: žemė, kurią apėjome, labai gera. ⁸Jei Viešpats bus maloningas, jis mus įves į ją ir atiduos žemę, plūstančią pienu ir medum. ⁹Nebūkite maištininkais prieš Viešpatį ir nebijokite anos žemės tautos, nes mes juos galime praryti kaip duoną; nuo jų atstojo visa priedanga; Viešpats yra su mumis, nebijokime. ¹⁰Šaukiant gi visai miniai ir norint juodu akmenimis užmušti, Viešpaties šlovė pasirodė visiems Izraelio sūnams viršum sandoros uždangos

¹¹Ir Viešpats tarė Mošei: Iki kokių šita tauta man piktžodžiaus? Kodėl gi netikės man, nežiūrint visų stebuklų, kuriuos padariau jų akyse?

¹²Taigi aš juos ištiksiu maru ir sunaikinsiu; tave gi padarysiu kunigaikščiu didelės tautos ir stipresnės už šitą. ¹³O Mošė tarė Viešpačiui: Argi tam,

kad Egiptiečiai, iš kurių tarpo tu išvedei šitą tautą ¹⁴ir anos žemės gyventojai, kurie girdėjo, jog tu, Viešpatie, esi šitoje tautoje ir duodies matomas veidu į veidą, ir jog tavo debesys juos pridengia ir tu debesies šule eini pirm jų dieną ir ugnies šule naktį, išgirstų, ¹⁵kad užmušei taip didelę daugybę, tarsi vieną žmogų, ir idant sakytų: ¹⁶Jis negalėjo įvesti tautos į žemę, apie kurią buvo prisiekęs, todėl juos užmušė tyruose.

¹⁷Tebūna tat pašlovinta Viešpaties galybė, kaip prisieikei, tardamas:

¹⁸Viešpats kantrus ir labai gailestingas, atimęs neteisybę ir nusikaltimus, ir nieko nepaliekąs be bausmės; kurs aplankai tėvų nuodėmės sūnuose iki trečią ir ketvirtai kartai. ¹⁹Atleisk, maldauju, šitos tautos nuodėmę pagal tavo gailestingumo daugybę, kaip pasigailėjai išeinančių iš Egipto iki šitai vietai. ²⁰O Viešpats tarė: Atleidžiu pagal tavo žodį. ²¹Kaip aš gyvas esu, visa žemė bus pilna Viešpaties šlovės, ²²bet visi žmonės, kurie matė mano didenybę ir stebuklus, kuriuos padariau Egipte ir tyrumoje, ir mane gundė jau dešimtį kartų, ir neklausė mano balso, ²³neišvys žemės, apie kurią aš prisiekiau jų tėvams, ir niekas iš tų, kurie man piktžodžiauo, jos nematys. ²⁴Savo tarną Kalebą, kurs kitokios dvasios pilnas mane sekė, aš įvesiu į aną žemę, kurią jis apėjo; ir jo palikuonys ją

Ektl 46,9
1 Mak 2,55,56

Iš 13,21

Iš 32,28

Ps 102,8;
Iš 34,7; 20,5

Pak 1,35

Još 14,6

prie sandoros padangtės, kad ten maldautų mielaširdystės maištininkams, kurie dabar buvo sukilę prieš Viešpatį. — ⁶*Perplėšė savo rūbus*: taip reikšdami savo nuliūdimą dėl sunkaus įrūstinimo Viešpaties. — ⁹*Visa priedanga*. Ebr t: ūksmė. Kur nebėra ūksmės, tenai negalima išvengti karštų saulės spindulių

¹³*Argi tam...* Pavojuje Mošė užmiršta visus savo vargus, dėl kurių jis pats neseniai dejavo ir ima karščiausiai maldauti už nusikaltusią tautą. Jo maldos svarbiausia mintis ta, kad daugiau bus Viešpačiui šlovės iš jo mielaširdystės, negu iš pagiežos. — ¹⁸*Viešpats kantrus...* Plg Iš 34,6.7. — ²⁰*Atleidžiu...* Viešpats

atleidžia pačią kaltę, bet tai maištininkų neapsaugos nuo laikinos bausmės. Tauta paveldės Žadėtąją žemę, bet užaugusioji jos karta turės išmirti tyruose. — ²¹*Kaip aš gyvas...* Ebr t: Tačiau kaip aš gyvas esu ir Viešpaties šlovės bus pripildyta visa žemė, taip visi žmonės, kurie... — ²²*Gundė dešimtį...* dažnai, daug kartų. Žmogus gundo Dievą, kai turėdamas daug jo galybės ir gerumo ženklų vis dar reikalauja iš jo naujų stebuklų. —

²⁴*Kalebą, kurs...* Kalebo nuomonės ir žodžiai labai skyrėsi nuo kitų žvalgų pasieligimo; užtat jis turėjo įeiti į Palestiną ir paveldėti turtingas Ebrono apylinkes. Tokia pat

paveldės. ²⁵Kadangi Amalekiečiai ir Kananiečiai gyvena slėniuose, todėl rytoj pakilkite iš stovyklos ir sugrįžkite į tyrumą Raudonosios jūros keliu

²⁶Viešpats dar kalbėjo Mošei ir Aaronui, tardamas: ²⁷Iki kolei ta pikčiausia minia murmės prieš mane? Aš girdėjau Izraelio sūnų dejavimus. ²⁸Sakyk tat jiems: Aš esu gyvas, sakó Viešpats; taip kaip jūs kalbėjote man girdint, taip jums padarysiu. ²⁹Šitoje tyrumoje gulės jūsų lavonai. Visi, kurie esate surašyti nuo dvidešimties metų ir vyresni ir murmėjote prieš mane, ³⁰neįeisisite į žemę, dėl kurios aš pakėliau savo ranką, kad jus ten apgyvendinčiau, išskyrus Jephonės sūnų Kalebą ir Nuno sūnų Jošue. ³¹Jūsų gi kūdikius, apie kuriuos jūs sakėte, kad būsią neprietelių grobis, įvesiu, idant matytų žemę, kuri jums nepatiko. ³²Jūsų lavonai gulės tyrumoje. ³³Jūsų vaikai klaidžios tyrumoje keturias dešimtis metų ir nešios jūsų paleistuvystę, kolei tėvų lavonai nebus supuvę tyrumoje, ³⁴pagal keturių dešimtų dienų skaičių, kuriose tyrinėjote žemę; metai bus paskaityti už dieną. Keturias dešimtis metų įmsite bausmę už savo neteisybes ir žinosite mano pagiežą, ³⁵nes kaip kalbėjau, taip padarysiu visai šitai pikčiausiai miniai, kuri sukilo prieš mane; ji pražus šitoje tyrumoje ir numirs. ³⁶Taigi visi vyrai, kuriuos Mošė buvo išsiuntęs žemės apžiūrėti ir kurie sugrįžę padarė, kad visa daugybė murmėjo prieš jį, apšaukdami žemę, būk ji esanti bloga, ³⁷numirė ir buvo ištikti Viešpaties akivaizdoje. ³⁸Nuno gi sūnus Jošue ir Jephonės sūnus Kalebas liko gyvi iš visų, kurie buvo išėję žemės apžiūrėti

Ps 105,26

Pak 1,35

Ez 4,6;

Ps 94,10

Jud 8,24;
1 Kor 10,10
Žyd 3,17;
Judo 5

³⁹O Mošė kalbėjo visus šituos žodžius visiems Izraelio sūnams ir tauta labai nuliūdo. ⁴⁰Ir štai atsikėlę anksti rytą užėjo ant kalno viršaus ir tarė: Esame pasiryžę eiti į vietą, apie kurią Viešpats kalbėjo, nes nusidėjome. ⁴¹Mošė jiems tarė: Kodėl peržengiate Viešpaties žodį? Taip jūs nieko gero nelaimėsite. ⁴²Neeikite, nes Viešpats nebus su jumis, kad nekristumėte prieš jūsų neprietelius. ⁴³Amalekiečiai ir Kananiečiai yra prieš jus. Jūs krisite po jų kalaviju, nes nenorėjote klausyti Viešpaties, ir Viešpats nebus su jumis. ⁴⁴Bet jie apakinti užėjo į kalno viršunę. Tačiau Viešpaties liudijimo skrynia ir Mošė nesitraukė iš stovyklos. ⁴⁵Ir atėjo Amalekiečiai ir Kananiečiai, gyvenusieji kalnuose, ir mušdami juos bei kapodami vijosi iki Hormai

išimtis daroma ir Jošuei. — ²⁵*Amalekiečiai...* Kadangi Viešpats dar leidžia Kanaano gyventojams pasilikti savo vietose ir jis dabar nepadės Izraelaičiams jų nugalėti, todėl norint išvengti kruvinų, o ne-naudingų su jais susirėmimų, Izraelio sūnams nieko kito nelieka, kaip tik grįžti į tyrumą

²⁶*Viešpats dar kalbėjo...* Dievas panaujina savo nutarimą ir liepia jį paskelbti tautai. — ²⁹*Visi... surašyti...* Taigi 603.550 Izraelaičių. Žr aug 1, 45.46. Iš šitų ž reikia daryti išvadą, kad nuo paskelbiamos bausmės turėjo būti laisvi visi Levitai, nes jie nepriklausė prie surašytųjų skaičiaus. Žinoma gi, kad draug su Jošue įėjo Palestinon Eleazaras, kurs jau maišto metu buvo kuni-

gas, todėl turėjo ne mažiau 20 metų. Pagaliau Levio giminė nebuvo išsiuntusi Palestinon savo žvalgo. —

³⁰*Pakėliau savo ranką.* Antropomorfizmas, kuriuo išreiškiama priesaika, nes kas prisiokia, paprastai pakelia augštin ranką. — ³⁷*Numirė ir buvo...* Dievo bausmė sutiko visų pirma dešimtį nedorų žvalgų

⁴⁰*Užėjo...* Kalnu, apie kurį čia kalbama, buvo tikriausiai kalnuotos Ebrono apylinkės, į kurias pasiskubino įeiti žymi Izraelaičių dalis, gailėdamiesi savo murmėjimo ir nežiūrėdami, kad Viešpats jau buvo davęs kitokį įsakymą. — ⁴⁴*Jie apakinti.* Anot ebr t: savimi per daug pasitikėdami. — ⁴⁵*Amalekiečiai ir...* Ne tie patys, kurie paminėti aug 25 e. — *Hormai.* Tokį vardą šita

15. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk: Kai būsite įėję į žemę, kurioje apsigyvensite ir kurią aš jums duosiu, ³ir atnašausite Viešpačiui iš jaučių ar iš avių deginamąją ar kitą kruviną auką, vykdydami apžadus, ar laisva valia atnašaudami dovanas, ar savo iškilmese padarydami meilų kvapą Viešpačiui, ⁴kiekvienas, kurs aukoja, atnašaus duoninę auką iš dešimtos ephos dalies smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, kurio saikas bus ketvirta hino dalis; ⁵ir taip pat duos prie deginamosios aukos ar kitos kruvinos aukos tiek pat vyno liejamai aukai prie kiekvieno avinėlio; ⁶ir prie kiekvieno avino bus duoninė auką iš dviejų dešimtinių smulkių miltų, kurie tebūnie apšlakstyti trečia hino dalimi aliejaus. ⁷Taip pat ir vyno liejamai aukai atnašaus trečią to paties saiko dalį, kad būtų meilus kvapas Viešpačiui. ⁸Kuomet gi darysi deginamąją ar kitą kurią kruviną auką iš jaučių apžadui atitesėti ar dėkomojoms aukoms, ⁹duosi prie kiekvieno jaučio tris dešimties smulkių miltų, apšlakstytų aliejumi, kurio tebūnie pusė hino; ¹⁰ir vyno liejamai aukai tokį pat saiką, kad būtų labai meilus kvapo atnaša Viešpačiui. ¹¹Taip darysi ¹²prie kiekvieno jaučio, ir avino, ir avinėlio, ir ožio. ¹³Kaip vietiniai gyventojai, taip ir svetimtaučiai ¹⁴atnašaus aukas su tomis pačiomis apeigomis. ¹⁵Vienoks bus įsakymas ir nutarimas kaip jums, taip ir ateiviams jūsų žemėje

vieta gavo vėliau. Ji buvo pusiau-kelyje tarp Kadeso ir Bersabėsos. Plg Još 12,14... — LXX vertime eil gale dar pridėti ž: ir jie sugrįžo į stovyklas

II. Pasmerktojos Izraelio sūnų kartos klaidžiojimas tyruose

1. Kaikurių naujų įstatų paskelbimas ir senųjų pakartojimas

15,1-41. Pasmerktoji Izraelio karta nebeturi savo tikros istorijos ir apie 38 m jos klaidžiojimo tyruose neduota šv knygoje jokių platesnių žinių. Skaičių Knygos dalis, apimanti tą laikotarpį, susideda iš paminėjimo keleto paskelbtų anuo laiku įstatų ir aprašymo naujų tautos mūrmėjimų ir maištų. Taigi visų pirma čia randame įstatų apie duonines aukas, pridėtinas prie kruvinųjų, apie pirmones ir apie bausmes už nusikaltimus. Toliau paminėtas nubaudoimas už šabato nesilaikymą ir naujas įstatas apie kutus viršutiniuose apdaruose

15. ¹Viešpats kalbėjo... Galima tik spėlioti, kad dabar Izraelio sūnūs buvo jau pasitraukę nuo Palestinos sienų atgal į tyrų gilumą. Plg 32 e. — ²Kai būsite įję. Dievas įsako Mošei priminti Izraeliui kaip laikui prievolės, kurių laiky-

sis Palestinoje, nes jau buvo atėjęs laikas paveldėti žemę; atidedama kaip kurių apeigų aukose vykdymas dėl reikiamų apeigoms javų stokos. — ³Atnašausite. Ebr t: darysite deginimą arba deginsite. — *Iš avių.* Tuo ž apimamos ne tik avys, bet ir ožkos. — *Kruviną auką.* Ebr *ze-bakh*. Trys atsitikimai, kada tokia auką daroma: vykdam apžadą, laisva valia ir iškilme. — ⁴Duoninę auką... Prie kiekvieno pjaunamo gyvulio liepiama pridėti duoninę ir liejama auką, prie avinėlio smulkių miltų vieną dešimtą dalis ephos, aliejaus ir vyno po vieną ketvirtą dalį hino; prie avino /ir ožio/ 2/10 ephos miltų ir po 1/3 hino aliejaus ir vyno; prie jaučio 3/10 miltų ir po 1/2 hino aliejaus ir vyno. — ¹²Prie... Vulg t šitoje vietoje žymiai trumpesnis už ebr. Tarp 12 ir 13 e ebr t yra žodžiai: «Pagal skaičių aukų, kurias aukosite, taip darysite su kiekviena pagal jų skaičių». Tryliktoje eil buvo išreikštas tas pats dalykas tik trumpiau; po 14 e vėl išleisti ž, kuriuos būtų galima taip išversti: «Vienoks bus įstatas jūsų susirinkimui ir svetimtaučiai, pasiliekančiam jūsų tarpe, amžinas įstatas jūsų kartose; kaip jūs, taip bus ir svetimtautis Yahvės aki-vaizdoje»

¹⁶Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ¹⁷Kalbėk Izraelio sūnums ir jiems sakyk: ¹⁸Kai būsite atėję į žemę, kurią aš jums duosiu, ¹⁹ir valgysite ano krašto duoną, atskirkite Viešpačiui pirmones ²⁰iš savo valgių. Kaip atskiriate pirmones iš klijimo, ²¹taip ir iš savo valgių duosite pirmones Viešpačiui.

²²O jei nežiniomis išleistumėte ką nors iš to, ką Viešpats yra kalbėjęs Mošei ²³ir per jį jums įsakęs nuo tos dienos, kurioje pradėjo duoti įsakymus, ir paskiau, ²⁴ir visa daugybė užmirštų tai padaryti, atnašaus versį iš bandos deginamajai aukai, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui, draug su jos duonine ir liejamąja auka, kaip reikalauja apeigos, ir ožį aukai už nuodėmę; ²⁵ir kunigas melsis už visą Izraelio sūnų daugybę, ir bus jiems atleista, nes nusidėjo netyčiomis; tačiau jie susmilkys ugnyje auką Viešpačiui už save, ir už savo nuodėmę, ir už savo klaidą; ²⁶ir bus atleista visai Izraelio tautai ir jų tarpe pasiliekančioms svetimtaučiams, nes visos tautos kaltybė kilo iš nežinių. ²⁷O jei kas vienas nusidėtų nežiniomis, atnašaus metinę ožką už savo nuodėmę; ²⁸ir kunigas melsis už jį, nes nežiniomis nusidėjo Viešpaties akivaizdoje; ir jam išmels dovanojimą, ir bus jam atleista. ²⁹Kaip vietiniams gyventojams, taip ir ateiviams bus vienoks įstatas, visiems, kurie nusidėtų nežiniomis. ³⁰Bet tasai, kursai nusikalstų kuo nors iš puikybės, ar jis bus pilietis, ar svetimtautis, žus iš savo tautos, (kadangi buvo maištininkas prieš Dievą); ³¹nes paniekino Viešpaties žodį ir nieku pavertė jo įsakymą; todėl bus išdildytas ir neš savo neteisybę.

³²Atsitiko, kad Izraelio sūnūs tebebūdami tyruose ir radę žmogų, renkantį malkas šabato dieną, ³³atvedė jį pas Mošę ir Aaroną ir visą daugybę, ³⁴kurie jį uždarė kalėjiman, nežinodami ką su juo turi padaryti. ³⁵O Viešpats tarė Mošei: Tasai žmogus mirte tenumiršta; visa minia teuzmuša jį už stovyklos. ³⁶Ir išvedę jį laukan užmušė jį akmenimis, ir jis mirė, kaip Viešpats buvo įsakęs.

³⁷Viešpats dar tarė Mošei: ³⁸Kalbėk Izraelio sūnums ir jiems sakyk, kad sau pasidarytų savo apdarų kampuose kutus, įdėdami į juos mėlynas juosteles; ³⁹pažvelgdami į juos teatsimena visus Viešpaties įsakymus ir tegul neina paskui savo mintis ir akis, paleistuvaudami įvairiais da-

Pak 22,12
Mt 23,5

¹⁹Atskirkite... pirmones. Ebr t: Pakelsite pakėlimą. Plg Iš 22,29. — ²⁰Valgių. Ebr ž reiškia tikriausiai sumaltus ar sugrūstus javus. — Iš klijimo... Viešpats reikalauja, kad jam būtų duodama duoklė ne tik grūdais, bet ir tešla.

²²O jei nežiniomis... Kunigų knygoje buvo kalbama apie nusikaltimus, darant nežiniomis, kas buvo uždrausta; čia gi apie kaltybes, apleidžiant nežiniomis įsakytus dalykus; be to, bausmės skiriamos didesnės; todėl randasi šioks toks skirtumas atsilyginimo apeigose. — ³⁰Iš puikybės... Ebr t: pakelta ranka. Taigi kalbama apie nusidėjimą iš piktumo su paniekinimu įstatų davėjo Dievo. Toks nusikaltėlis negali tikėtis kaltės dovanojimo.

³²Atsitiko... Įstatas apie šabato poilsį buvo nękartą primenamas; todėl negalėjo jo nežinoti ir minimas čia malkų rinkėjas. Viešpats matė jo pasielgime piktą valią; todėl reikėjo pritaikyti bausmę, kokia buvo paskirta nusidedantiems iš puikybės. — Nežinodami ką... Nusikaltimas buvo aiškus, bet pats nubaudimo būdas dar nebuvo aiškiai paskirtas.

³⁸Kad sau... Įsakomi čia pasidirdinti kutai ebr vad *tsitsith*, Pak 22,12 gi *gedilim*. Jie reikėjo prisegti prie 4 kampų viršutinio apdaro, kurs buvo panašus į ilgą paklodę, permetamą per kairįjį petį. Kutai buvo daroma iš keleto baltų siūlų, o tarp jų vienas turėjo būti mėlynas. Penkiose tų siūlų pluoš-

lykais, ⁴⁰bet verčiau atsimindami Viešpaties įsakymus juos tevykdo ir tebūna šventi savo Dievui. ⁴¹Aš Viešpats, jūsų Dievas, kurs jus išvedžiau iš Egipto žemės, kad būčiau jūsų Dievas

16.¹⁰ Štai iš Levio sūnų Kaato sūnaus Isaaro sūnus Korė, ir iš Rubeno sūnų du Eliabo sūnūs Datanas ir Abironas ir taip pat Peleto sūnus Honas ²sukilo prieš Mošę ir dar kiti du šimtai penkios dešimtys vyrų iš Izraelio sūnų, žymiausieji susirinkime, kurie santarybų metu buvo sušaukiami įvardžiai; ³ir sustoję prieš Mošę ir Aaroną, jie tarė: Gana judum, nes visa daugybė susideda iš šventųjų, ir tarp jų yra Viešpats. Kodėl judu keliatės viršum Viešpaties tautos? ⁴Tai išgirdęs Mošę puolė kniūbsčias ant veido ⁵ir kalbėjo Korei ir visai daugybei: Rytoj, tarė jis, Viešpats paskelbs, kas jam pridera ir šventuosius ims prie savęs; ir ką bus išrinkęs, priartins prie savęs. ⁶Taigi štai ką padarykite: Kiek-

Ekli 45,22;
1 Kor 10,20
Judo 11

telio vietose buvo daromi mazgai. Kutų tikslas buvo toks pat kaip ir philakterijų. Žr Iš 13,9. Pats Išganytojas nešiojo tsitsith. Plg Mt 9,20 ir k. Žydai iki šiai dienai juos turi prie maldos metu vartojamo apsiausto *[tallith gadol]* ir šiaip jau nešiojamo panašaus į didelius škapličius apdaro *[tallith katon]*

2. Dievas gina Mošės valdžią ir Aaroną kunigystę prieš maištininkus

16,1-17,13. Korei, Datanui ir Abironui draug su kitais sukilus prieš Aaroną kunigystę ir Mošės valdžią, Dievas kietai nubaudžia maištininkus, nes vienus praryja žemė, kitus gi sunaikina ugnis. Taipgi ir murmančią minią ištinka Dievo bausmė, o Aaroną kunigystę patvirtinama stebuklingu Aaroną lazdos pražydimu

16. ¹Isaaro. Jis buvo Mošės ir Aaroną tėvo Amramo brolis. — *Korė*. Ebr *Qorakh*. Iš viso pasakojimo aišku, kad jis buvo maisto vadas. Matomai nepatenkintas tuo, kad kunigais buvo paskirti tik jo brolių Aaroną palikuonys, visi gi kiti Levio sūnūs turėjo jiems tarnauti šventykloje, pykdamas ant Mošės, kam jis buvo tik Aaroną su sūnumis pašventęs kunigais, ėmė skelbti, kad visi Izraeliaičiai turi lygias teises, ir reikalauti kunigiškų teisių, jei ne visiems Izraelio sūnums, tai bent visiems Levitams. Kad lengviau pasiektų savo tikslą, Korė tikriausiai pakurstė Dataną ir Abironą jieskoti atimtų iš jų protėvio

Rubeno pirmgimystės teisių, kurios buvo perėjusios ant kitų; nes tarp 12 giminių pirmąją vietą buvo paėmę Judo palikuonys, o Juozapas dviejose savo sūnuose buvo gavęs dvi dalis, kas seniau priderdavo pirmgimiams. — *Peleto sūnus Honas*. Kadangi toliau jo nėra paminėta, todėl vieni aiškintojai mano, kad jis, Mošės įspėtas, atsiskyrė nuo maištininkų; kiti gi teisingiau spėlioja, kad tekstas šitoje vietoje pagadintas, juo labiau, kad nei Peleto, nei Hono niekur daugiau neįvardinta tarp Rubeno palikuonių. Taigi seniau šita vieta gal taip buvo skaitoma: Iš Rubeno sūnų Palaus sūnaus Eliabo du sūnūs Datanas ir Abironas. — ²Prieš Mošę — ir Aaroną. — *Dar kiti du...* Gal ne visi jie buvo Levitai, nes vienoje Levio giminėje vargu ar galėjo rasti toks didelis « žymiausiųjų » vyrų skaičius. — ³Iš šventųjų. Tai buvo tiesa /plg Iš 19,6/; bet tas pats Dievas, kurs buvo pašventinęs visą tautą, paskyrė kunigais tik Aaroną palikuonis, o žmonių vadu Mošę; Korė gi su savo sėbrais, sukildami prieš tą kunigystę ir valdžią, geidė valdžios sau. — ⁴Savo smilkytuvą. Ebr ž *makkithoth* reiškia indą pelenams ar žarijoms pilti. Smilkalų deginimas buvo tikrai kunigų prievolė ir teisė. Taigi maištininkai, imdami smilkytuvus ir mėgindami deginti Viešpačiui smilkalus, tuo pačiu savinasi kunigystės pareigas; ir jei Dievas būtų priėmęs jų smilkymą, tuo pačiu būtų lyg kad pripažinęs maištininkų reikalavimą teisingumą

vienas tegul ima savo smilkytuvą, tu, Korė, ir visas tavo būrys, ⁷ir pasisėmę rytoj ugnies, užberkite ant viršaus smilkalų Viešpaties akivaizdoje; ir ką jis bus išrinkęs, tas bus šventas. Jūs keliatės labai augštai, Levio sūnūs! ⁸Ir jis vėl tarė Korei: Klausykite, Levio sūnūs! ⁹Argi dar jums maža, kad jus Izraelio Dievas išskyrė iš visos tautos ir sujungė su savim, idant eitumėt jo tarnybą padangtėje ir stovėtumėt visos tautos akivaizdoje ir jai tarnautumėte? ¹⁰Argi dėl to jis leido prisiartinti prie savęs tau ir visiems tavo broliams, Levio sūnams, kad jūs reikalautumėt dar ir kunigystės, ¹¹ir visa tavo gauja sukiltų prieš Viešpatį? Nes kas gi yra Aaronas, kad prieš jį murmate? ¹²Taigi Mošė nusiuntė pašaukti dviejų Eliabo sūnų Datano ir Abirono. O juodu atsakė: Mudu neeisiva. ¹³Ar dar tau maža, kad mus išvedei iš žemės, plūdusios pienu ir medum, idant užmuštumei tyruose, jog tu nori ir viešpatauti mums? ¹⁴Gražiai tu mus įvedei žemėn, kurioje teka pieno ir medaus upeliai, ir davei mums paveldėti laukus ir vynuogynus! Ar ir akis mums nori išlupti? Mudu neeinava. ¹⁵Ir labai įpykęs Mošė tarė Viešpačiui: Nežiūrėk į jų aukas; tu žinai, kad aš niekuomet neėmiau iš jų nei asilaičio ir nė vieno iš jų nenuskriaudžiau.

¹⁶Paskui jis tarė Korei: Tu ir visas tavo būrys rytoj stokitės atskirai Viešpaties akivaizdoje ir Aaronas skyrium; ¹⁷imkite kiekvienas savo smilkytuvus ir įsidėkite į juos smilkalų, atnašaudami Viešpačiui du šimtu penkias dešimtis smilkytuvų; taip pat Aaronas telaiko savo smilkytuvą. ¹⁸Kaip jie tai buvo padarę, čia pat stovint Mošei ir Aaronui, ¹⁹ir surinko prieš juodu visą daugybę prie padangtės angos, visiems pasirodė Viešpaties šlovė. ²⁰Ir Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė: ²¹Atsiskirkita iš šitos sueigos tarpo, kad juos ūmai sunaikinčiau. ²²Juodu puolė kniūbšti ant veido ir tarė: Galingiausias visokio kūno dvasių Dieve! Argi, vienam nusidėjus, tavo rūstybė siaus prieš visus? ²³Tuomet Viešpats tarė Mošei: ²⁴Įsakyk visai tautai, kad atsiskirtų nuo Korės, Datano ir Abirono pa-

¹²*Mudu neeisiva...* Du maištininku, paskelbė sukilimą, matomai grįžo į savo padangtes; dabar jie nebepori vesti su Moše jokių tarybų ir jo pasiuntiniams duoda pilną pikty pasityčiojimų atsakymą. — ¹³*Iš žemės, plūdusios...* Iš Egipto. — ¹⁴*Ar ir akis...* Kad mes nematytumėme tiesos. — ¹⁵*Aukas.* Nors ebr t yra žodis minkha, bet čia jis tikriausiai nereiškia duoninės aukos, o tik apskritai dovaną.

¹⁶*Paskui jis tarė...* Kadangi Korė sutiko, kad įvyktų Dievo teismas, todėl Mošė duoda nurodymus, kaip jis turi įvykti. Ebr t tas dalykas išreikštas pilniau: «Ir tarė Mošė Qorakhas: tu ir visas tavo būrys stokite prieš Viešpatį; tu, jie ir Aaronas, rytoj; ir imkite kiekvienas savo smilkytuvą, ir įsidėkite į juos smilkalų, ir kiekvienas atneškite savo smilkytuvus Viešpaties akivaizdon, 250 smilkytuvų; taipgi tu ir Aaro-

nas, kiekvienas savo smilkytuvą. Ir visi ėmė savus smilkytuvus, ir įsidėjo į juos ugnies ir užbėrė ant jos smilkalų, ir atsistojo ties liudijimo padangtės anga, taipgi Mošė ir Aaronas; ir Qorakhas surinko prieš juodu visą minią prie liudijimo padangtės angos, ir pasirodė...» — ²²*Galingiausias...* Mošė ir Aaronas maldauja Viešpatį, kad draug su nusikaltėliais, kurių palyginant buvo labai nedaug, nenubaustų draug visos čia pat susirinkusios minios. Viešpats išklauso tą maldą ir liepia miniai pasitraukti pradžioje nuo maištininkų, susirinkusių prie padangtės, paskui nuo Datano ir Abirono padangčių. — ²⁴*Nuo Korės... padangčių.* Matomai šitos vietos tekste yra koks nors paklydimas, atsiradęs dėl perrašinėtojų neapsižiūrėjimo. Visų pirma Korės padangtė buvo Levitų stovyklose, todėl jei ir ne per daug atstu nuo Datano ir Abirono pa-

dangčių. ²⁵O Mošė pakilo ir ėjo prie Datano ir Abirono, sekant paskui jį Izraelio vyresniesiems, ²⁶ir jis tarė miniai: Pasitraukite nuo žmonių bedievių padangčių ir neprisilieskite, kas jiems pridera, kad neišsipainiotumėte į jų nuodėmes. ²⁷Ir visiems pasitraukus nuo padangčių aplinkui, Datanas ir Abironas išėjo stovėjo savo padangčių įėjime draug su žmonomis ir vaikais ir su visa gauja. ²⁸O Mošė tarė: Iš to pažinsite, kad Viešpats mane siuntė daryti visa, ką matote, ir kad aš tai neėmiau iš savo širdies: ²⁹jei jie žus paprasta žmonių mirtimi, ir juos aplankys sloga, kokios ir kiti būna aplankomi, tai manęs Viešpats nesiuntė; ³⁰bet jei Viešpats padarys naują dalyką, kad žemė, atvėrus savo nasrus, praris juos ir visa, kas jiems priklauso, ir jie gyvi nužengs į mirusiųjų buveinę, žinosite, kad jie piktžodžiavo Viešpačiui. ³¹Taigi tuojau, kai tik jis liovėsi kalbėjęs, žemė pratrūko po jų kojomis ³²ir, atvėrus savo nasrus, prarijo juos su jų padangtėmis ir visu jų lobiu. ³³Ir jie gyvi nugrimdso į mirusiųjų buveinę, apdengti žemėmis, ir žuvo iš tautos tarpo. ³⁴O visas Izraelis, kurs stovėjo aplinkui, žūnantiems sušukus, ėmė bėgti ir sakė: kad kartais žemė ir mūsų neprarytų. ³⁵Bet išėjo nuo Viešpaties ugnis ir ji užmušė du šimtu penkias dešimtis vyrų, kurie atnašavo smilkalus

³⁶Po to Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ³⁷Išsakyk Aarono sūnui Eleazarui, kunigui, kad imtų smilkytuvus, pamestus gaisre, ir išsklaistytų ugnį į visas puses, nes jie pašvęsti ³⁸nusidėjęlių mirtimi; ir tegul juos perkaldina į skardas ir teprisega prie altoriaus, nes juose buvo atnašautas smilkalas Viešpačiui ir jie pašventinti, kad Izraelio sūnūs juos matytų kaip ženklą ir atsiminimą. ³⁹Taigi kunigas Eleazaras ėmė varinius smilkytuvus, kuriuose auکوjo gaisro prarytieji, ir perkalė juos į skardas, ir prisegė prie altoriaus, ⁴⁰kad paskiau Izraelio sūnūs būtų įspėjami, idant nė vienas svetimasis ir kas nėra iš Aarono palikuonių, nesiartintų smilkalų atnašauti Viešpačiui, kad nenukentėtų, kaip nukentėjo Korė ir visas jo būrys, kada Viešpats kalbėjo Mošei

Pak 11,6;
Ps 105,17.18

dangčių, kurie buvo iš Rubeno giminės, tai ir ne greta; be to iš kitur žinoma, kad Korės šeima nežuvo /plg žem 26,11.58/; todėl čia vargu ar galėjo būti šneka apie pasitraukimą nuo Korės padangtės. Tačiau žinoma/26,10/, kad pats Korė ne ugnyje sudegė, bet nugrimdso į atsivėrusią žemę. Todėl reikia spėlioti, kad maištininkų nubaudimas įvyko maždaug taip: pradžioje susirinko maištininkai, vadovaujant Korėi, prie sandoros padangtės. Bet jiems dar nepradėjus atnašauti smilkalų, Mošė paliko su jais Aaroną ir, liepęs pasitraukti miniai, pats nuėjo prie Datano ir Abirono padangčių, o paskui jį pasiskubino ateiti ir Korė, taipgi palikęs savuosius, gal norėdamas padrašinti Dataną ir Abironą. Ir čia Mošė liepia pasitraukti miniai nuo padangčių Datano ir Abirono, su kuriuodviem žuvo draug ir Korė; tuo tarpu kad jo sėbrus

prie sandoros padangtės sudegino Viešpaties ugnis. — ²⁷Vaikais ir... Ebr t: su sūnumis ir savo vaikeliais. — ³⁰Mirusiųjų buveinė. Ebr še'olah. — ³²Ir, atvėrus... Ebr t: «ir žemė atvėrė savo nasrus, ir prarijo juos ir jų namus, visus žmones, kurie priderėjo Korėi /suprask: kurie buvo prisidėję prie Korės maišto/ ir visą lobį». — ³³Gyvi nugrimdso. Gyvus prarijo žemė; bet tuo pačiu dar nepasakyta, kad jie su gyvais kūnais būtų nuėję į mirusiųjų buveinę

³⁷Gaisre: prie sudegusių maištininkų. — Jie pašvęsti. Smilkytuvai tapo šventu dalyku ir Viešpaties nuosavybe dėl baisios Dievo bausmės, kuri sutiko jų savininkus, ir dėl to kad juose buvo atnašautas smilkalas Viešpačiui, nors ir su nedoru sumanymu pasisavinti kunigystę. — ³⁸Prie altoriaus: prie deginamųjų aukų altoriaus, kurs jau

⁴¹O sekančią dieną visa Izraelio sūnų daugybė murmėjo prieš Mošę ir Aaroną ir sakė: Judu užmušėta Viešpaties tautą. ⁴²Kilstant gi maiš-tui ir sumišimui einant didyn, ⁴³Mošė ir Aaronas nubėgo prie sandaros pa-dangtės. O kai jon įėjo, ją apdengė debesis ir pasirodė Viešpaties šlovė. ⁴⁴Ir Viešpats tarė Mošei: ⁴⁵Išeikita iš šitos daugybės tarpo, o aš juos tuo-jau sunaikinsiu. Tuomet judu puolė kniūbšti ant žemės, ⁴⁶ir Mošė tarė Aaronui: Imk smilkytuvą, ir pasisėmęs ugnies iš altoriaus, užberk ant viršaus smilkalų ir eik greitai prie tautos, kad už juos melstumeis, nes jau išėjo nuo Viešpaties rūstybė, ir sloga siaučia. ⁴⁷O kai Aaronas tai padarė ir nubėgo į vidurį minios, kurią jau naikino gaisras, jis atnašavo smilkalus ⁴⁸ir, stovėdamas tarp mirusiųjų ir gyvųjų, meldėsi už tautą ir sloga liovėsi. ⁴⁹Ištiktųjų gi buvo keturiolika tūkstančių septyni šimtai, neskaitant tų, kurie žuvo Korės maište. ⁵⁰Ir Aaronas sugrįžo pas Mošę prie sandoros padangtės angos, po to kaip mirimas buvo pasiliovęs

Išm 18,21

17. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²Kalbėk Izraelio sūnams ir imk iš jų po vieną lazda iš kiekvienos giminės, dvylika lazdų nuo visų giminių kunigaikščių, ir kiekvieno vardą parašysi ant jų lazdos; ³Aaroną gi vardas bus ant Levio giminės lazdos, ir viena lazda atstovaus visas atskiras šeimynas. ⁴Jas padėsi sandoros padangtėje ties liudijimu, kur tau kalbėsiu. ⁵Ką iš šitųjų būsiu išrinkęs, to lazda pražys, ir neleisiu prie savęs Izraelio sūnų dejavimų, kuriais jie prieš judu murma. ⁶O Mošė kalbėjo Izraelio sūnams; ir visi kunigaikščiai jam davė lazdas nuo kiekvienos giminės; ir buvo dvylika lazdų, neskaitant Aarono lazdos. ⁷Kai Mošė jas buvo padėjęs Viešpaties akivaizdoje liudijimo padangtėje, ⁸įėjęs vėl sekančią dieną rado pražydusią lazda Aaroną iš Levio namų: o su-sikrovus pumpurus, buvo pasidarę žiedai, kurie lapams išsiplėtus, pavirto migdolais. ⁹Mošė tat išnešė visas lazdas iš po Dievo akių prie visų Izraelio sūnų; ir jie matė, ir kiekvienas atsiėmė savo lazda. ¹⁰Tuomet Viešpats tarė Mošei: Įnešk atgal Aaroną lazda liudijimo padangtėn, kad būtų laikoma kaip Izraelio sūnų maišto ženklas, ir kad nurimtų jų dejavimas prieš mane, ir kad nenumirtų. ¹¹Mošė padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs.

turėjo vieną apvalkalą iš varinės skardos. Plg Iš 27,2. — ⁴⁰Kada Viešpats kalbėjo... Anot ebr t: Kaip Viešpats jam /ty, Eleazarui/ kalbėjo per Mošę

⁴¹Visa Izraelio sūnų... Vakar žu-vusiųjų maištininkų taip buvo suk-vailinta minia, kad jie matomai manė, jog Mošė ir Aaronas vien savo valdžiai sutvirtinti buvo išmėlde Dievo bausmę Korei ir jo sėbrams; todėl dabar jau visa daugybė ima kelti maištą prieš savo vadovus. —

⁴²Kilstant... Ebr t reiktų išversti truputį kitaip: «Ir atsitiko, kad, susirenkant prieš Mošę ir Aaroną miniai, judu kreipėsi prie liudi-jimo padangtės, ir štai ją apdengė debesis ir pasirodė Viešpaties šlovė. Ir Mošė bei Aaronas nuėjo prie

sandoros padangtės». — ⁴⁶Kad už juos melstumeis. Geriau anot ebr t: «Kad jiems išmelstumei dovanojimą». Taip pat ir 48 e

17. ²Dvylika lazdų. Buvo tai pa-prastos gyvenime vartojamos laz-dos, bet kunigaikščių rankose jos buvo kartu ir jų valdžios ženklas. — Kiekvieno vardą: ne giminių var-dus, bet pačių kunigaikščių. — ⁴Kur tau kalbėsiu. Ebr t: Kur jums apsireikšiu. Apsireikšdavo gi Vieš-pats ir kalbėdavo tautai per Mošę. Plg Iš 25,22. — ⁸Susikrovus pumpu-rams... Sausos lazdos žaliavimas, žydėjimas ir viena nakčia atsiradi-mas ant jos vaisių, buvo tai keletas vienas po kito einančių stebuklų, kuriais Dievas teikėsi aiškiausiai pa-tvirtinti Aaroną kunigystę. — ¹²Is-

¹²O Israēlio sūnūs tarē Mošei : Štai mes sunaikinti, visi žuvome. ¹³Kas tik artinasi prie Viešpaties padangtės, tas miršta ; argi mes turime būti sunaikinti visi iki vienam ?

18. ¹Viešpats tarē Aaronui : Tu, ir tavo sūnūs, ir draug su tavim tavo tėvo namai nešiosite nusikaltimus prieš šventyklą : ir tu, ir tavo sūnūs draug pakelsite nuodėmes prieš jūsų kunigystę. ²Bet imk su savim ir tavo brolius iš Levio giminės, tavo tėvo palikuonis, ir jie tebūna drauge ir tegul tau tarnauja ; tu gi ir tavo sūnūs tarnausite liudijimo padangtėje. ³Levitai bus pasiryžę vykdyti tavo įsakymus ir visus padangtės darbus, tačiau taip, kad jie nesiartins prie padangtės rakandų ir prie altoriaus, idant ir jie nenumirtų, ir jūs nežūtumėte draug. ⁴Tebūna gi jie su tavim ir tesergi budriai padangtę, ir rūpinasi visomis jos apeigomis. Svetimasis nesimaišys tarp jūsų. ⁵Būkite budrūs šventyklos sargyboje ir altoriaus tarnyboje, kad nesukiltų rūstybė prieš Israēlio sūnus. ⁶Aš jums daviau jūsų brolius Levitus iš Israēlio sūnų tarpo ir atidaviau kaip dovaną Viešpačiui, kad eitų jo padangtės tarnybą. ⁷Tu gi ir tavo sūnūs sergėkite savo kunigystės pareigas ; visa, kas pridera altoriaus tarnybai ir kas yra už užkabos, bus kunigų aprūpinama ; jei kas svetimas prisitartintų, bus užmuštas

⁸Viešpats dar kalbėjo Aaronui : Štai aš tau duodu teisę palaikyti sau mano pirmones. Visa, kas Israēlio sūnų pašvenčiama, atiduodu tau ir tavo sūnums už kunigystės pareigas ; tas įstatas bus amžinas. ⁹Tatai gi štai ką imsi iš to, kas pašvenčiama ir atnašaujama Viešpačiui. Kiekviena atnaša ir duoninė auka, ir kas tik man atiduodama už nuodėmę ir nusikaltimą, ir kas darosi labai šventa, bus tavo ir tavo sūnų. ¹⁰Tai valgys šventoje vietoje : tiktai vyriškiai valgys tų dalykų, nes jie tau pa-

raēlio sūnūs tarē... Jie išreiškia baimę, kad visi gali žūti ir tuo pačiu maldauja Mošę, kad juos užtartų Viešpaties akyse

3. Kunigų ir Levitų prievolės ir teisės

18,1-32. Patvirtinęs Aaronso kunigystę, Dievas ją sutvarko naujais įsakymais apie kunigų ir Levitų prievoles, apie vienų ir kitų pelną ir apie dešimtines, kurias Levitai turi mokėti kunigams

18. ¹Aaronui. Dievas čia atsiliepia tiesiai į Aaroną be Mošės tarpininkystės. Plg Kun 10,8. — *Tavo sūnūs* : kunigai. — *Tavo tėvo namai* : visa Levio giminė. — *Nešiosite nusikaltimus* : atsakysite už kaltybes, jūsų bus kaltė ir jums reikės prisiimti bausmę. Jei tauta savo aukose dėl kunigų ir Levitų apsilėidimo nusikals šventyklai, bus kalta ir atsakys už tai ne ji pati, bet kunigai ir Levitai ; taipgi jei apsilėidžiant ku-

nigams, Levitai padarys ką nors priešinga įstatams, bus kalti kunigai ; be to jie turės atsakyti ir už savo pareigų negerą ėjimą. — ²*Bet imk...* Tarp kunigų ir Levitų turi būti vienybė ir meilė. — *Tebūna drauge*. Ebr *illavu* : tebūna suvienyti. — ⁴*Svetimasis* : kas nepriklauso Levio giminei. — ⁷*Kas yra už užkabos...* ty, švenčiausioje padangtės dalyje. Šito sakinio gale ebr t yra ž, išleisti Vulg : aš daviau jums jūsų kunigystę, kaip dovanai suteiktą tarnybą. — *Svetimas* : ne kunigas

⁸*Mano pirmones*. Ebr ž reiškia visa, kas pakeliama Viešpačiui kaip auka. — *Kas... pašvenčiama* : šventus ir labai šventus dalykus. — ⁹*Iš to, kas pašvenčiama...* Ebr t : iš labai šventų dalykų, iš ugnies. Taigi visų pirma kalbama apie labai šventas dovanas iš tų aukų, kurios deginamos ugnyje. — *Kiekviena atnaša...* Ebr t pradžioje pasakyta

švęsti. ¹¹Pirmones gi, kurias Izraelio sūnūs apsižada duoti ir atnašauja, duodu tau ir tavo sūnams ir tavo dukterims amžina teise: kas tavo namuose yra nesuteptas, jas valgys. ¹²Kas tik yra geriausia iš aliejaus, ir vyno, ir javų, ką jie atnašauja, kaip pirmones Viešpačiui, duodu tau. ¹³Visi pirmieji vaisiai, kuriuos išduoda žemė, ir kurie atnešami Viešpačiui, tarnaus tavo reikalams; kas tavo namuose nesuteptas, juos valgys. ¹⁴Visa, ką Izraelio sūnūs atiduos, atitesėdami apžadą, bus tavo. ¹⁵Kas tik pirmas gimsta iš kiekvienos motinos iščios, ką atnašauja Viešpačiui, ar tai būtų iš žmonių, ar iš gyvulių, priderės tau; tačiau taip, kad už žmogaus pirmgimį imsi užmokestį ir kiekvieną suteptą gyvulį leisi išpirkti. ¹⁶Atpirkimas įvyks vienam mėnesiui praslinkus penkiais sidabro sikliais tokio svorio kaip šventyklos. Siklis susideda iš dvidešimties šeštokų. ¹⁷Jaučio gi ir avies, ir ožkos pirmgimio neleisi išpirkti, nes jie pašvęsti Viešpačiui; tiktai jų kraują išliesi ant altoriaus ir taukus susmulkysi kaip meiliausią kvapą Viešpačiui; ¹⁸mėsa gi bus tavo reikalams; taip pat tavo bus pašvęstoji krūtinė ir dešinys petys. ¹⁹Visas pirmones šventyklai, kurias Izraelio sūnūs atnašauja Viešpačiui, duodu tau ir tavo sūnams, ir tavo dukterims amžina teise. Tai yra amžina druskos sandora Viešpaties akivaizdoje tau ir tavo sūnams. ²⁰Viešpats dar tarė Aaronui: Jų žemėje nieko nepaveldėsite ir neturėsite tarp jų dalies: Aš tavo dalis ir tėvonystė Izraelio sūnų tarpe

Is 30,13
Kun 27,25
Aug 3,47
Ez 45,12

²¹Levio gi sūnams duodu nuosavybėn visas Izraelio dešimtines už tarnybą, kuria jie man tarnauja sandoros padangtėje, ²²kad Izraelio sūnūs daugiau nebesiartintų prie padangtės ir nedarytų mirtingos nuodėmės, ²³vien Levio sūnams man tarnaujant šventykloje ir nešiojant tautos nuodėmes; tai bus amžinai laikytinas įstatas jūsų kartose. Jie nieko daugiau nepaveldės, ²⁴pasitenkindami atiduodamomis dešimtinėmis, kurias aš atskiriau jų naudai ir reikalams

Pak 18,1

²⁵Paskui Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²⁶Įsakyk Levitams ir paskelbk: Gavę iš Izraelio sūnų dešimtines, kurias jums daviau, jų pirmones atnašaukite Viešpačiui, tai yra dešimtą dešimtinės dalį, ²⁷kad tai jums būtų palaikyta pirmonių atnašavimu, kaip iš klojimų, taip ir iš spaustuvų. ²⁸Iš visų tų dalykų, iš kurių imate pirmones, atnašaukite Viešpačiui ir duokite kunigui Aaronui. ²⁹Visa, ką atnašausite iš dešimtinių ir atskirsite kaip dovaną Viešpačiui, bus geriausi ir rinktiniai dalykai. ³⁰Dar jiems sakys: Jei atnašausite iš dešimtinių rinktinis ir geriausius dalykus, tai bus jums palaikyta, lyg kad būtumėte davę iš klojimo ir iš spaustuvo

apskritai: kiekvieną jų dovaną, o toliau įvardijamos jų rūšys: minkha, aukos už nuodėmę ir už nusikaltimą. — ¹¹Pirmones gi... Šitoje eil kalbama apie dovanas, kurios buvo vadinamos šventomis ir kurias buvo leista valgyti visai kunigo šeimai. Ebr t jos vadinamos pakėlimo ir siūbavimo atnašomis. Tarp tokių atnašų visų pirma buvo dėkojimo aukos, kurių dalis buvo atiduodama kunigams. — ¹²Kas tik yra geriausia... Čia pradedama kalbėti apie tikrąsias pirmones. — ¹⁴Visa ką Izraelio... Kalbama apie tai, kas pašvenčiama

Viešpačiui ir vad ebr *kherem*. — ¹⁶Atpirkimas... Šitoje eil nurodyta žmonių pirmgimių atpirkimo laikas ir kaina. — ¹⁹Visas pirmones... Ebr t: visas pakėlimo atnašas iš šventų dovanų. — *Druskos sandora*: neišardoma sandora. Žr Kun 2,3. — ²⁰Jų žemėje... Palestinos padalinime Dievas nežada duoti kunigams ir Levitams jokios jos dalies, nei dirvų, nei pievų, nei vynuogynų, nei miškų; visa tai jiems pavaduos gausiai pats Viešpats sau priderančiomis dovanomis, atnašų dalimis ir pirmo-

³¹Ir valgysite dešimtinės visose savo vietose kaip jūs, taip ir jūsų šeimos ; nes tai užmokestis už tarnybą, kurią einate liudijimo padangtėje. ³²Ir nenusidėkite, palaikydami sau geriausius ir riebiausius dalykus, kad nesuteptumėte Izraelio sūnų atnašų ir kad nenumirtumėte

19. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir Aaronui ir tarė : ²Šita yra kruvinos aukos apeiga, kurią Viešpats įsakė : Liepk Izraelio sūnams atvesti pas tave žalą karvę, visai užaugusią, be jokios kliaudos ir dar nenešiojusią jungo : ³Ją duosite kunigui Eleazarui, kurs, išvedęs iš stovyklos, papjaus ją visų akivaizdoje ; ⁴ir pirštą padažęs jos kraujuje pašlakstys septynis kartus ties padangtės anga ; ⁵paskui ją sudegins, visiems matant, atiduodamas liepsnai kaip jos kailį ir mėsą, taip kraują ir mėšlą. ⁶Kunigas įmes liepsnon, kurioje dega karvė, taip pat kedro medžio, isopo ir dusyk dažyto karmezino ; ⁷ir tik tuomet, apiplovęs savo drabužius ir kūną, įeis į stovyklą ir bus suteptas iki vakarui. ⁸Bet ir tasai, kurs ją bus sudeginęs, nusiplaus savo drabužius ir kūną ir bus suteptas iki vakarui. ⁹Kas nors gi nesuteptas susems karvės pelenus ir juos išpils už stovyklos tyriausioje vietoje, kad jie būtų Izraelio sūnų daugybės sergimi ir vartojami šlakstomajam vandeniui padaryti ; nes karvė sudeginta kaip auka už nuodėmę. ¹⁰Taip pat tasai, kurs neš karvės pelenus, išplaus savo drabužius ir bus suteptas iki vakarui

Tai bus Izraelio sūnams ir jų tarpe pasiliekančiams ateiviams šventas ir amžinai laikytinas įstatas. ¹¹Kas paliečia žmogaus lavoną ir todėl lei yra septynias dienas suteptas, ¹²bus apšlakstytas šituo vandeniu trečią ir septintą dieną ir taip bus apvalytas. Jei trečioje dienoje nebus apšlakstytas, septintoje negalės būti apvalytas. ¹³Kiekvienas, kurs palies mirusio žmogaus lavoną ir nebus apšlakstytas šituo mišiniu, suteps Viešpaties padangtę ir žus iš Izraelio ; kadangi jis neapšlakstytas permaldavimo vandenimi, jis bus suteptas, ir jo susitepimas pasiliks ant jo

²¹Levio sūnams... Visas Levitų pelnas turi susidėti iš dešimtinių, kurias jiems duos kiti Izraeliai

²⁵Viešpats... Iš gautųjų dešimtinių Levitai turi atskirti dešimtą dalį ir ją atiduoti kunigams. — ²⁷Tai jums bus... Taigi ir Levitai nebuvo laisvi nuo dešimtinių atidavimo ; tik jie tą savo priedermę vykdys kitokiu būdu, negu visi kiti Izraelio sūnūs. — Iš spaustuvų. Taip pavadinta aliejaus ir vyno dešimtinės. Plg Pak 12,5...

4. Apvalomojo vandens pašventinimas ir vartojimas

19,1-22. Gana daug kartų buvo minėta aug, kad visoks palietimas lavono sutepa ir kad nuo tokio susitepimo reikia apsivalyti. Taigi dabar pasakoma, kad apsivalymui reikia vartoti tam tikras vanduo, ir pamokoma, kaip tas vanduo reikia pašventinti ir kaip vartoti bendrai ir atskiruose atsitikimuose

19. ²Kruvinos aukos apeiga. Ebr t : Įstatymo įsakymas. — Žalą. Ebr *adummah*. Kodėl karvė turėjo būti tos, o ne kitos spalvos, sunku atspėti. — *Visai užaugusią*. Tikriausiai anot ebr t : visai sveiką. — *Nenešiojusią* : netarnavusią žmonių reikálams. — ³Eleazarui : ne vyriausiam kunigui, kuriuo buvo Aaronas, nes dalyvavimas karvės papjovime sutepdavo dalyvaujančius /7 e/ ; nuo susitepimo gi vyriausiam kunigui reikėjo būti visuomet laisvam. — *Už stovyklos* ; todėl tai nebuvo tikra auka, nes visos aukos reikėjo daryti prie liudijimo padangtės ; tos karvės nebuvo galima pjauti prie padangtės, nes tai būtų sutepę šventą vietą. Mūsų dieviškoji auka, Išganytojas, kurs išdildė pasaulio nuodėmes, taip pat numirė už stovyklos, ty, už miesto sienų. Plg Žyd 13,11.12. — ⁴Ties padangtės anga : stovėdamas toli nuo padangtės. Kadangi padangtės anga buvo atgręžta į saulėtekis, todėl ir karvę

¹⁴Šitas yra įstatas apie žmogų mirštantį padangtėje: Visi, kurie įeina į jo padangtę ir visi tenai esantieji rykai bus sutepti septynias dienas. ¹⁵Indas, kurs neturi dangčio ir iš viršaus neaprištas, bus suteptas. ¹⁶Jei kas lauke paliestų užmušto ar savaime mirusio žmogaus lavoną, ar jo kaulą ar karstą, bus suteptas septynias dienas. ¹⁷Ir ims sudegintos už nuodėmę aukos pelenų ir ėmęs indan tekančio vandens, užpils ant jų; ¹⁸ir nesuteptas žmogus, padažęs jame isopą, apšlakstys visą padangtę ir visus rykus ir suteptus tokiuo prisilietimu žmones; ¹⁹ir taip nesuteptas šlakstys suteptąjį trečioje ir septintoje dienoje; o apvalytasis septintoje dienoje apiplaus ir save ir savo drabužius ir bus suteptas iki vakarui. ²⁰Jei kas nebus tuo būdu apvalytas, jo siela žus iš susirinkimo tarpo; nes jis sutepė Viešpaties šventyklą ir nebuvo apšlakstytas šlakstomuoju vandeniu. ²¹Tas įsakymas bus amžinai laikytinas įstatas. Taip pat tasai, kurs šlaksto vandeniu, išplaus savo drabužius; kiekvienas, kurs prisiliestų apvalomojo vandens, bus suteptas iki vakarui. ²²Ko tik prisilietų suteptasis, visa padarys suteptą; ir kas prisilietų ko nors iš tų dalykų, bus suteptas iki vakarui

20. ¹Pirmame mėnesyje visa Izraelio sūnų daugybė atėjo į Sino tyrumą; ir tauta pasiliko Kadesė. Tenai mirė Marija ir buvo palaidota toje pačioje vietoje. ²O kai tautai pristigo vandens, jie susirinko prieš Mošę ir Aaroną, ³ir padarę sumišimą, tarė: Verčiau būtumėme žuvę tarp mūsų brolių Viešpaties akivaizdoje! ⁴Kam atvedėta Viešpaties susirinkimą į tyrus, kad mes ir mūsų galvijai numirtumėm? ⁵Kam mus išvedėta iš Egipto ir atvedėta į šitą blogiausią vietą, kur negalima sėti ir neauga

18 17,3

reikėjo vesti ton pusėn už stovyklos ribų. — ⁶*Kedro medžio...* Žr Kun 14,4,6

¹³*Šituo mišiniu*: vandeniu sumaišytu su sudegintos karvės peleinai /žr 17 e/. — *Žus iš Izraelio*: nebeprisklausys Izraelio tautai

¹⁴*Įeina į jo padangtę*: kolei joje tebeguli lavonas. — ¹⁷*Ir ims...* Pamokoma, kaip reikia padaryti pats šlakstomasis vanduo ir kaip jis reikia vartoti. Iš šlakstančiojo reikalaujama tik vienas dalykas, kad jis pats būtų nesuteptas. Tai apeigai atlikti nereikia nei kunigų, nei levitų

5. Paskutiniai įvykiai tyruose

20,1-13. Izraeliai čiams vėl atsiradus Sino tyrumoje, miršta Mošės ir Aaronos sesuo Marija. Tautai ėmus murmti dėl stokos vandens, Viešpats jo duoda stebuklingai iš uolos, bet ta proga pasireiškia Mošės ir Aaronos abejojimas, už ką Viešpats atima iš juodviejų teisę įeiti Žadėtojon žemėn

20. ¹*Pirmame mėnesyje...* Anot vienu aiškintojų, tai buvo pirmas mėnuo trečiųjų metų po išėjimo iš Egipto, anot kitų gi čia minimi atsitikimai įvykė keturiasdešimtųjų metų pradžioje, kada, išmirus tyruose pasmerktajai Izraelio kartai, visa tauta vėl sugrįžo Sino tyrumon į Kadeso apylinkes /žr aug 10,12.../, iš kur buvo išsiųsti žvalgai Palestinos apžiūrėti. — *Mirė Marija...* Vyresniosios sesers ir pirmosios Mošės globėjos mirtis buvo liūdnas atsitikimas dviem jos broliams. Marija, perėjus Raudonąją jūrą, pirmą giedojimo moterų būryje išsilaisvinimo giesmę, Viešpaties apdovanota pranašo dvasia ji tikėjosi įeisianti kartu su kitais į Žadėtąją žemę, bet jai buvo lemta mirti prie pačios jos sienos. Tai buvo lyg kad perspėjimas, jog toks pat likimas turėjo sutikti Mošę ir Aaroną. — ³*Tarp mūsų brolių*: ūmai ištikti Viešpaties sloga. Plg aug 16,49. — ⁶*Šaukėsi...* murmėjimas. Visi šitie ž yra Vulg priedas; jų visai nėra ebr t, LXX, nei kituose sen vertimuose. — ⁸*Imk*

nei figos, nei vynuogės, nei granatiniai obuoliai, o beto nėra nė vandens atsigerti? ⁶Mošė ir Aaronas, palikę daugybę, įėjo sandoros padangtėn, puolė kniūbšti ant žemės, šaukėsi į Viešpatį ir tarė: Viešpatie Dieve! Išgirsk šitos tautos šauksmą ir atverk jiems savo išdą, gyvojo vandens šaltinį, kad jiems pasisotinus, liautųsi jų murmėjimas. Ir ant juodviejų pasirodė Viešpaties šlovė. ⁷Ir Viešpats kalbėjo Mošei, tardamas: ⁸Imk lazdą ir surink tautą tu ir tavo brolis Aaronas, ir jų akyse kalbėkita uolai, ir ji duos vandens, ir kai išgausi iš uolos vandens, atsigers visa daugybė ir jų galvijai. ⁹Taigi Mošė ėmė Viešpaties akivaizdoje buvusią lazdą, kaip jam buvo įsakęs, ¹⁰ir surinkęs daugybę ties uola, jiems tarė: Klausykite maištininkai ir netikėliai: Argi mudu galėsiva iš šitos uolos išgauti jums vandens? ¹¹Ir kai Mošė pakėlė ranką, užgaudamas lazda du kartu uolą, ištryško vandens labai apščiai, taip kad buvo ko gerti tautai ir galvijams. ¹²Bet Viešpats tarė Mošei ir Aaronui: Kadangi man netikėjota ir neparodėta mano šventumo Israėlio sūnų akivaizdoje, judu neįvesita šitos tautos į žemę, kurią jiems duosiu. ¹³Tasai yra Prieštaravimo vanduo, kur Israėlio sūnūs murmėjo prieš Viešpatį, ir jis parodė jų tarpe savo šventumą

Iš 17,5,6;
Išm 11,4;
Ps 77,15-20;
Kor 10,4

Pak 1,37

lazdą... Viešpats čia liepia pasiimti Mošei ne pražydusią Aarono lazdą, bet savąją, kuria jis jau taip daug buvo padaręs stebuklų, ir kuri dabar, anot 9 e, buvo laikoma sandoros padangtėje. — ¹²Kadangi netikėjota... Ne visi aiškintojai vienaip supranta, kuo šitame atsitikime du tautos vadai labiausiai nusidėjo. Vieni mano, kad Mošė nusikaltęs tuo, jog užuot žodžiais liepti uolai duoti vandens, jis ją ištiko lazda; bet pats Viešpats jam buvo įsakęs pasiimti lazdą, todėl matomai norėjo, kad Mošė ją ištiktų uolą. Anot kitų, kaltybė buvusi ta, kad Mošė nepasitenkino vienu uždavimu, bet užgavęs uolą pirmą kartą ir gal ne tuojau pasirodžius vandeniui, pridėjo dar ir antrą. Tikriausiai gi Mošės ir Aarono netikėjimas apsireiškė juodviejų žodžiuose /10 e/: *Argi mudu galėsiva iš šitos uolos išgauti jums vandens*, kuriais juodu išreiškia savo abejonę, ar Viešpats po taip daugelio stebuklų norės dar vieną suteikti; užgavimas gi du kartu gal buvo tik pareikštos abejonės pasėka. Aaronas matomai visai pritarė savo broliui, ir todėl abiem skiriama ta pati bausmė. — *Neparodėte mano šventumo*. Tas lyg kad paslepia Dievo šventumą, kas sumažina žmonių akyse jo tobulybės, jam netiki, abejoja apie jo begalinę mielaširdystę, užmiršta seniau pa-

darytuosius stebuklus ir tt. — ¹⁸*Prieštaravimo vanduo*. Ebr *Meribah Me*. Plg Pak 8,8 ir k

III. Atsitikimai, įvykusieji kelionėje nuo Kadeso lig Jordanui

1. Israėlaičių kelionė iki Jordanui

III. Trečioje Skaičių knygos dalyje surašyti atsitikimai, įvykusieji tuo metu, kada išmirus pasmerktajai Israėlaičių kartai, tauta iš Kadeso jau keliavo į Palestiną ir atėjo iki patiam Jordanui

20,14-21,35. Mošė iš Kadeso išsiunčia pasiuntinius pas Edomo karalių, kad tasai leistų pereiti per savo žemę, bet gavęs nepalankų atsakymą, pradeda eiti aplink Edomo sienas. Kelionėje miršta vyr kunigas Aaronas, kurio vieton stoja jo sūnus Eleazaras. Toliau paminėtas Kananiečių karaliaus Arado nugalėjimas. Einant toliau ir vėl ėmus tautai murmėti, ji nubaudžiama žalčių sloga. Pagaliau Israėlio sūnūs apeina Edomo šalį, prisiartina prie Amorietų sienų ir čia išsikasa šulinį. Kadangi Amorietų karalius Sehonas nenori leisti eiti per savo sienas, todėl prasideda su juo karas, kurs baigiasi tuo, kad ne tik Sehonas, bet taipgi Basano karaliaus Ogo karalystės patenka į Israėlaičių rankas

¹⁴Tuo tarpu Mošė išsiuntė iš Kadeso pas Edomo karalių pasiuntinius, kurie turėjo sakyti: Štai ką sakydina tavo brolis Izraelis: Tu žinai visus vargus, kurie mus sutiko, ¹⁵kaip mūsų tėvai buvo nuėję Egiptan, ir mes ten gyvenome ilgą laiką, ir kaip Egiptiečiai slėgė mus ir mūsų tėvus, ¹⁶kaip šaukėmės į Viešpatį, ir jis mus išklausė ir siuntė Angelą, kurs mus išvestų iš Egipto. Štai sustoję Kadeso mieste, kurs yra pačiame tavo sienų pakraštyje, ¹⁷maldaujame, kad mums būtų leista pereiti per tavo žemę. Mes neeisime dirvomis nei vynuogynais, negersime vandens iš tavo šulinių, bet trauksime vieškeliu, nenukrypdami nei dešinėn, nei kairėn, kolei nepereisime tavo sienų. ¹⁸Edomas jam atsakė: Neeisi per mano sienas, nes kitaip aš pasitiksiu tave su ginklais. ¹⁹O Izraelio sūnūs sakė: Mes eisime paprastu keliu, ir jei gersime tavo vandens, mes ir mūsų gyvuliai, duosime, kas teisinga; nebus jokio sunkumo atsilyginime; tiktai kad galėtumėme greitai pereiti. ²⁰Bet jis atsakė: Nepereisi. Ir tuojau išėjo priešais su begaline daugybe ir galinga kariuomene; ²¹jis nenorėjo išklausti prašančiojo ir neleido pereiti per savo sienas. Todėl Izraelis pasisuko šalin nuo jo

²²Taigi, pakilę iš Kadeso stovyklų, jie atėjo prie Horo kalno, kurs yra Edomo žemės sienose. ²³Tenai Viešpats kalbėjo Mošei ²⁴ir tarė: Aaronas tegul susijungia su savo tauta; nes jis neįeis į žemę, kurią aš nutariau duoti Izraelio sūnams, dėl to kad jis netikėjo mano burnos žodžiams prie Priestaravimo vandens. ²⁵Imk Aaroną ir draug su juo jo sūnų ir nusivesi

Žem 33,38;
Pak 32,50

¹⁴Tuo tarpu: gal trims mėn pralinkus nuo tos dienos, kurioje Izraeliai buvo atvykę į Kadesą. Plg aug 20,1 ir žem 33,38. — *Edomo*. Taip buvo vadinami apsigyvenusieji Seiro kalnuose senovinių Horiečių žemėje /Prad 36,20.../ Esavo palikuonys, o taipgi ir jų kraštas. To krašto, turėjusio taip pat Idumėjos vardą, sienos šv Rašte tiksliai nenurodytos; jos matomai įvairiais laikais nebuvo visai vienodos; tęsėsi gi maždaug nuo Mirties jūros iki Elano įlankai; nuo Moabo jį skyrė slėnis Wadi el-Khesa. Kreipdamos į Edomo karalių, tuo pačiu laiku Izraelio vadas buvo išsiuntęs pasiuntinius ir pas Moabo karalių. Žr Teis 11,17. Mošė dabar nebe-mano žygiuoti stačiai į šiaurę ir vesti Izraeliaus per Negebą, nes pietinė Žadėtosios žemės dalis matomai buvo labai sergima. Jis nori jon patekti iš pietryčių, todėl nori pereiti slėnį El-Araba, Idumėjos kalnus, paskui pasukti į šiaurę ir praėjus per Mirties jūrą, pasiekti Jordaną. — *Tavo brolis*. Giminytės paminėjimu Mošė nori įsigyti Edomo palankumą. Izraeliai buvo Edomiečiai buvo dviejų tikrų brolių, Esavo ir Jokubo, vaikai. —

¹⁷Mes neeisime... Mošė prašo mažiausio dalyko ir žada nepadaryti savo perėjimu nei mažiausios skriaudos. — ²⁰Nepereisi... Edomo karalius nepasitiki gerai Izraelio pažadėjimais ir verčia nori laikyti jį kuo toliausiai nuo savęs; o kadangi Izraeliai, neabejodami, jog jų pasiuntiniai atneš palankų atsakymą, buvo jau įėję slėnin El-Arabah ir įsileidę į Edomo ribas, todėl jis eina jų pasitikti su kariuomene, užstodamas be abejonės jiems kelią, vedantį per Seiro kalnus. Ta aplinkybė priverčia Izraelį pasukti į pietus, nusileisti lig Elano įlankai ir taip apeiti Edomo sienas. Plg žem 21,4

²²Prie Horo kalno. Spėliojama, kad tas pats kalnas dabar yra vadinamas Džebel Harim. Jis tikrai yra senovės Edomo ribose. — ²⁴Tegul susijungia... Žr Prad 25,8. Dievas apreiškia, kad Aaronui jau atėjo metas mirti. — *Netikėjo...* Žr aug 12 e. — ²⁶Iš jo drabužių... Viešpats įsako Mošei išvilkti Aaroną iš vyr kunigo rūbų, kuriais kitados pats jį buvo apvilkęs, pašventindamas kunigu. Tais pačiais drabužiais dabar reikia apvilkti jo įpėdinis Eleazaras, kuriam tenka tėvo valdžia ir pareigos.

juodu ant Horo kalno; ²⁶o išvilkęs tėvą iš jo drabužių, jais apvilksi jo sūnų Eleazarą. Aaronas bus suvalytas ir tenai mirs. ²⁷Mošė padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs; ir jie užžengė į Horo kalną visos daugybės akivaizdoje. ²⁸Ir išvilkęs Aaroną iš jo apdarų, jais apvilko jo sūnų Eleazarą. ²⁹Anam mirus kalno viršuje, jis nužengė su Eleazaru. ³⁰Visa giminė, matydama, kad Aaronas buvo miręs, apraudojo jį tris dešimtis dienų visose savo šeimose

21. ¹⁰ Kaniečių karalius Aradas, kurs gyvena pietuose, išgirdęs, kad Izraelis atėjo žvalgų keliu, kovojo prieš jį ir, nugalėjęs jį, bandė imti jo grobį. ²Bet Izraelis, darydamas Viešpačiui apžadą, tarė: Jei atiduosi šitą tautą į mano rankas, sugriausiu jos miestus. ³Viešpats išklaušė Izraelio maldas ir atidavė Kaniečius, kuriuos jie nugalabijo, o jo miestus sugriovė ir praminė aną vietą Horma, tai yra Iškeikimas

⁴O nuo Horo kalno jie ėjo keliu, vedančiu prie Raudonosios jūros, kad apeitų aplinkui Edomo žemės. Tautai nusibodo kelionė ir vargas, ⁵jį kalbėjo prieš Dievą ir Mošė, ir tarė: Kam mus išvedei iš Egipto, kad numirtumėme tyruose? Trūksta duonos, nėra vandens; mūsų sielai jau įgriso tas menkiausias valgis. ⁶Todėl Viešpats siuntė prieš tautą ugninių žalcų, kuriems ėmus gelti ir daugeliui žmonių mirštant, ⁷jie atėjo pas Mošė ir tarė: Nusidėjome, nes kalbėjome prieš Viešpatį ir tave; melsk, kad

Jud 8,25;
Išm 16,5
I Kor 10,9

— ²⁷Visos daugybės akivaizdoje... Taigi ir Izraeliaičiai buvo atėję arti Horo kalno ir sustatė savo stovyklas tikriausiai slėnyje Arabah, vietoje, kuri vadinama Maserotu. Plg žem 33,30

²⁹Numirus... Žem 33,38,39 pasakyta, kad Aaronas mirė pirmą penkto mėn dieną 40 metais po išėjimo iš Egipto, turėdamas 123 m amžiaus. Plg Iš 7,7

^{21.} ¹Karalius Aradas. Ebr t: Arado karalius. Aradas buvo miestas Negebo krašte. Dabar ta vieta vad Tell Arad. Palygink Još 12,14... — *Pietuose.* Pietiniame Palestinos pakraštyje, Negebo žemėje. *Žvalgų keliu.* Ebr t: 'atahrim. LXX vertėjai matė šitame ž vietos vardą. — *Kovojo prieš jį.* Kada ta kova įvyko, sunku atspėti; aug 20,22 pasakyta, kad Izraelio sūnūs buvo išėję iš Kadeso ir atkeliavę prie Horo kalno Edomo sienose, taigi žymiai atsitolinę nuo Arado. Todėl nelabai tikėtinas dalykas, kad Kaniečių karalius būtų taip toli paskui juos vijęsis, arba kad Izraeliaičiai būtų vėl sugrižę atgal prie Kadeso ir prisitartinę prie Arado. Užtat kairie aiškintojai ne be pagrindo spėlioja, kad minimas čia pirmas susirėmimas su Arado karaliumi įvy-

kęs žymiai anksčiau ir esąs tas pats, kurs atsitiko sugrižus Izraeliaičių žvalgams iš Palestinos, kada žymi Izraeliaičių dalis, nugąsdinta Dievo paskirta bausme ir gailėdamasi savo marmėjimo, o neklausydama Mošės įspėjimo, savavališkai leidosi iš Kadeso į šiaurę ir buvo sumušta Kaniečių ir Amalekiečių. Plg aug 14,15. — ²Darydamas... apžadą... Kada buvo padarytas apžadas ir įvyko antras jau laimingas Izraelio sūnams susirėmimas su Arado karaliumi, nežinia; gal žymiai vėliau /plg Još 12,4/; nes jei Izraeliaičiai būtų nugalėję Arado karalių veikiai po pirmojo nepasisekimo, tai sunku būtų suprasti, kodėl jie nemėgino eiti toliau į šiaurę, kur buvo tiesus ir artimas kelias Palestinon. — *Sugriausiu.* Atitinkamas ebr ž reiškia: paskirti kurį nors dalyką sunaikinimui Viešpaties garbei. — ³Horma. Tas ž padarytas iš *kherem* /žr Kun 27,29/, kaip paaiškina Vulg pridėti ž: Tai yra iškeikimai

⁴Jie ėjo keliu, vedančiu... Stačiai į pietus prie Elano įlankos, kad prie jos prisitartinę apeitų aplink Seiro kalnus. — ⁵Menkiausias valgis. Taip Izraeliaičiai vadina maną. — ⁶Ugninius žalcus. Plg Jud 8,25

atimtų nuo mūsų žalčius. Taigi Mošė meldėsi už tautą; ^{8o} Viešpats jam tarė: Padaryk varinį žaltį ir jį pakelk kaip ženklą: kas igeltas į jį pažvelgs, liks gyvas. ⁹Taigi Mošė padirbdino varinį žaltį ir pakėlė jį kaip ženklą; kai į jį pažvelgavo, igeltieji pagydavo Jo 3,14

¹⁰Israėlio sūnūs eidami toliau sustojo Obote. ¹¹Iš ten išėjo, ištisės padangtes Jeabarime, tyrumoje, kuri yra ties Moabu iš tyrų pusės. ¹²O Teis 11,18

Išm 16,5; 1 Kor 10,9. Ebr t: deginančius žalčius, ty, tokiuos, nuo kurių igėlimo darėsi žmoguje uždegimas. Sinajaus pusiasalyje tikrai yra daug visokių nuodingų žalčių. — ⁸*Žaltį*. Ebr *šaraph*. Taigi žaltys čia vadinamas tiesiog deginančiu. — ⁹*Padirbdino varinį žaltį*... Dievas paskyrė išgelbėjimo ženklą, kurs buvo panašus į slogos priežastį. Kaip jis panorėjo per Žmogų /Jėzų Kristų/ išganyti tuos, kuriems žmogus /Adomas/ buvo atvedęs nelaimę, taip ir čia žalčio paveikslu jis teikiasi pagydyti žalčių padarytą slogą. Kad tas varinis žaltys buvo figūra išganyimo, kurį visiems žmonėms atnešė pakėlimas Kristaus ant kryžiaus, paaiškino pats dieviškas Išganytojas sakydamas: «Kaip Mošė pakėlė augštin žaltį tyruose, taip turi būti augštin pakeltas Žmogaus sūnus, kad kiekvienas, kurs į jį tiki, nežūtų, bet turėtų amžinąjį gyvenimą» /Jo 3,14,15/. Tas panašumas buvo daug kartų nurodomas ir svarstomas Eklesijos tėvų ir rašytojų. Kaip varinis žaltys, sako šv Ambrozijus, naikino nuodų galybę igeltuose, taip Išganytojas ant kryžiaus naikina visą ano senjo žalčio, kuriuo yra velnias, galybę; ir kaip žaltys, apgavęs pirmąją moteriškę, paskleidė sugedimo ir mirties nuodus tarp visų žmonių, taip Jėzus Kristus, kurio vaizdas buvo varinis žaltys, grąžina gyvybę visiems tiems, kurie į jį pažvelgia ir kurie juo pilnai pasitiki /Tert C Jud ir k/. Varinis žaltys buvo be nuodų, kaip Jėzus Kristus yra be nuodėmės /Teodor/. — Iš šito atsitikimo dar kartą patiriame, kad Israėlio sūnūs buvo griežtai uždrausta dirbti ne visi paveikslai, bet tik tie, kurie buvo skiriami garbinimui. Ir varinį žaltį jie ilgai laikė pas save; sunaikino gi tik tuomet, kada kaikurie Israėliai pradėjo jam atidavinėti dievišką

garbę. Plg 4 Kar 18,4. — *I jį pažvelgavo*. Gydė igeltuosius pažvelgimas į žaltį, sujungtas su gailiesiu ir tikėjimu, kaip gražiai paaiškinta Išm 16,5-7

¹⁰*Obote*. Žem 33,41.42 tarp Horo kalno ir Oboto paminėta dar dvi stotys, Salmona ir Punonas; bet kur buvo jų vieta, nežinia. Obotas gal buvo jau į rytus nuo Seiro kalnų, todėl Israėliai, apėję Edomo karalystę iš pietų pusės, dabar jau keliavo augštin į šiaurę. — ¹¹*Jeabarime*. Apėję Edomo sienas Israėliai pradeda eiti aplink Moabiečių karalystę taip pat iš rytų pusės, nes ir Moabiečiai neleido jiems eiti per savo šalį. Žr Teis 11,18. —

¹²*Zaredo upelio*. Spėliojama, kad tai buvo slėnis dabar vadinamas Wadi el-Khesa, arba dar toliau esąs į šiaurę Wadi el-Kerak. — ¹³*Arnonu*. Dabar jis vadinamas El-Modžib. — *Tekančiu pro*... Geriau anot ebr t: kurs teka iš Amoriečių ribų. Taigi Arnonas prasideda ir pradžioje teka per Amoriečių žemę ir čia į jį įteka daug mažesnių upelių; paskui Arnonas darosi siena tarp Moabiečių ir pietus ir Amoriečių į šiaurę. —

¹⁴*Viešpaties Karų knygoje*. Šv Jeronimas ir paskui jį dauguma aiškintojų matė šitoje ebr t vietoje pavadinimą rinkinio giesmių, kuriose buvo šlovinami garbingi Viešpaties darbai, įvykusieji Mošės laikais, o sekančiuose žodžiuose: *kaip padarė*... vienos iš tokių giesmių pradžia. Tačiau anot kitų aiškintojų ebr t galima išversti taip: «Kaip pasakyta knygoje: Viešpaties karai prieš *Wahab* kaip viesulas /arba: Suphoje/ ir prieš Arnono upelius, ir prieš jo upelių kritimą, kur jis tęsiasi prie Aro vietos ir prisišlieja prie Moabo sienų». Taip išvertus tekstą, nebelieka tariamos giesmių knygos vardo; yra gi tik raštu paskelbtas Mošės įsakymas, kas reikia toliau daryti. Anot to įsakymo, Viešpats padės

iš ten pasitraukę, atėjo prie Zaredo upelio. ¹³Ji palikę sustojo ties Arnonu, esančiu tyrumoje ir tekančiu pro Amoriečių sienas, nes Arnonas yra Moabo siena ir atskiria Moabiečius nuo Amoriečių. ¹⁴Todėl Viešpaties Karų knygoje pasakyta: Kaip padarė Raudonojoje jūroje, taip padarys Arnono upeliuose. ¹⁵Upelių uolos pasilenkė, kad išsėtusi Are ir prisišlietų Moabiečių sienose. ¹⁶Iš šitos vietos pasirodė šulinys, apie kurį Viešpats kalbėjo Mošei: Surink tautą, ir duosi jai vandens. ¹⁷Tuomet Israėlis giedojo šitą giesmę:

Tepakilsta šulinys. Jie draug giedojo:

¹⁸Šulinys, kurį kunigaikščiai iškasė
ir daugybės vadai prirengė
per įstatymo davėją ir savo lazdomis

Iš tų tyrų jie atėjo į Mataną; ¹⁹iš Matanos į Nahaliėlį; iš Nahaliėlio į Bamotą; ²⁰ir iš Bamoto į slėnį Moabo šalyje arti Pasgos kalno, kurs yra šalia tyrumos

²¹O Israėlis nusiuntė pas Amoriečių karalių Sehoną pasiuntinius ir sakydino: ²²Maldauju, kad man būtų leista pereiti per tavo žemę; mes

Pak 2,26;
Teis 11,19

kovoti smarkiai prieš Wahebą, prieš upelius, iš kurių susideda Arnonas, tekėdamas per Amoriečių žemę, ir prieš to paties Arnono kritimą, ty, tą jo dalį, kuri yra arčiau Mirties jūros ir darosi siena tarp Amoriečių ir Moabiečių. Reikia spėlioti, kad Waheb yra nežinomos tautelės vardas. Jis aptartas ebr t žodžiu *besuphah*, kuriame galime matyti vietos pavadinimą, lyg kad būtų pasakyta: Suphoje; bet ž Supha reiškia taipgi viesulą, todėl gal aptaria paskelbiamo karo smarkumą. Arnono upeliais ir jo kritimu pavadinti Amoriečiai, nes Arnonas pradžioje visas yra Amoriečių žemėje, kur į jį įteka keletas mažesnių upelių, o arčiau Mirties jūros Amoriečiams priklauso tikrai šiaurinis jo krantas. Vulg mintis tokia: Kaip Viešpats išdžiovino Israėlaičiams taką per Raudonąją jūrą, taip dabar išdžiovins Arnono upelius, nežiūrint į jų smarkumą, kurs gali atnešti iš kalnų akmenis, kad juos paliktų netoli Aro, ten kur Arnonas teka jau pro Moabiečių sienas. — ¹⁵Are. Ar'u /miestu/ arba Moabo Aru /žr 28 e/ vadinama vyriausias Moabiečių miestas, jų sostinė. — ¹⁶Iš tos vietos... Ebr t: « Iš čia /ty, iš Arnono stoties, 13 e/ keliavo į Beerą; tai tas Beeras, kur Viešpats kalbėjo »... Žodis Beer reiškia šulinį; taip buvo pavadinta nauja Israėlaičių stotis. —

Duosiu jai vandens. Tame vandens davime tikriausiai nebuvo stebuklo; tikrai Viešpats liepia išsikasti pirmąjį šulinį /arba šulinius/ toje žemėje, kuri jau turėjo tekti Israėlaičiams. — *Tepakilsta šulinys...* Ebr t taip reiktų išversti:

Pakilk, šuliny! Giedokime jam giesmę!

Šulinys, kurį kunigaikščiai iškasė,
Kurį tautos kilnieji padarė
Skeptrais, savo lazdomis

Iš tų tyrų: kuriuose Israėlaičiai išsikasė šulinį. — ¹⁹Iš Matanos į Nahaliėlį. Skirtumas tarp vietų vardų čia ir 33,45... atsirado gal dėl to, kad šitoje vietoje nurodyta, kaip ėjo Israėlio kariuomenė per Amoriečių žemę prie Jordano, o tenai įvardintos stotys, kur visa tauta turėjo sustačiusi savo stovyklas. — *Bamotą.* Gal tai ta pati vieta, kaip ir paminėta žem 22,41; Još 13,17 Bamoth-Baal, Bamoto augštumos. — ²⁰Moabo šalyje. Ebr t: Moabo lygumoje. Nors lyguma buvo Amoriečių valdžioje, tačiau ji tebesivadino Moabo, nes buvo atimta iš Moabiečių /žr žem 26 e/. — *Arti Pasgos.* Ebr *Pisgah*. Pasgos kalnas yra Abarimo kalnų /žem 33,47/ dalis. — *Kurs yra šalia...* Ebr t: ties *Ješimonu*. Taip buvo vadinama nedidelė tyruma šiaurryčiame Mirties jūros krante

nenukrypsime į dirvas ir vynuogynus, negersime vandens iš šulinių, eisime vieškeliais, kolei nepereisime per tavo sienas. ²³Bet jis nenorėjo leisti, kad Izraelis eitų per jo sienas; dargi surinkęs kariuomenę ėjo jam priešais į tyrus, ir atėjo į Jasą ir kovojo prieš jį. ²⁴Izraelis jį sumušė kalavijo ašmenimis ir paėmė jo žemę nuo Arnono iki Jebokui ir lig Amono sūnų; nes Amoniečių sienos buvo ginamos stiprios sargybos. ²⁵Taigi Izraelis paėmė visus jo miestus ir apsigyveno Amoriečių miestuose, tai yra Hesebone ir jo miesteliuose. ²⁶Hesebonas buvo miestas Amoriečių karaliaus Sehon, kurs buvo kovojęs prieš Moabo karalių ir buvo atėmęs visą jam priklausančią žemę iki Arnonui. ²⁷Todėl sakoma patarlėje:

Ps 134,11;
Am 2,9

Ateikite Hesebonan; tebūna pastatytas ir
tebūna pastatytas bei sustiprintas Sehon miestas!

²⁸Ugnis išėjo iš Hesebono,
liepsna iš Sehon miesto
ir prarijo Moabiečių Arą
ir Arnono augštumų gyventojus.

²⁹Vargas tau, Moabe;
žuvai, Khamoso tauta!
Jis leido savo sūnus vyti
ir savo dukteris davė nelaisvėn
Amoriečių karaliui Sehonui

Tes 11,24;
3 Kar 11,7

²¹*Pas Amoriečių karalių Sehoną.* Amoriečiai /plg Prad 10,16/, kurie buvo išsiskirstę įvairiuose Palestinos dalyse, turėjo į rytus nuo Jordano dvi karalysti. Viena, kurios sostinė buvo Hesebonas, valdė Sehonas. Jos sienos pietuose siekė Aroną, vakaruose Jordaną, šiaurėje Jaboką ir rytuose tyrumą. Antra karalystė tarp Jaboko ir Hermono kėlnų su miestais Astarotu ir Edraju priklausė Ogui. Kitados bent dalis tų žemių buvo Moabiečių ir Amoriečių rankose; bet pirmieji, iš kurių atimta Hesebono miestas, buvo pastumti į pietus, o antrieji į rytus; čia Amoriečiai turėjo stiprų miestą Jaserį, bet ir artima to miesto apylinkė su sodžiais buvo jau atimta Amoriečių. — ²²*Maldauju...* Plg 20,14... Izraeliaičiai matomai pradžioje neturėjo sumanymo užkariauti žemes į rytus nuo Jordano, nes jie prašo Sehoną leisti jiems ramiai pereiti per jo šalį, ir tik pasipriešinant Sehonui pradeda su juo karą ir atima iš jo ir iš Ogo juodviejų valdomas šalis. — ²³*I Jasą.* Spėliojama, kad ta vieta buvo tarp Medabos ir Dibono. — ²⁴*Jebokui.* Ebr t: *Jabbog*, dabar Nahr-es-Zerka. — *Nes Amoriečių.* Jie turėjo

čia stiprią pilį /Rabbath Ammon/, todėl Amoriečiai nebegalėjo pastumti jų toliau. Izraeliaičiams gi pats Dievas buvo uždraudęs kovoti prieš Amoriečius. — Gal tikresnis šitoje vietoje LXX vertimo skaitymas: Nes Gazeris buvo Amoriečių siena. — ²⁵*Apsigyveno.* Paskiau. — *Jo miesteliuose.* Ebr t: jo dukterys. Miesteliai pavadinti dukterimis, nes priklausė nuo didesnių miestų, taip pat kaip pas mus šventnamiai neturintieji parapijos teisių ir priklausantieji nuo vienos parapiinės šventyklos, vadinami filijomis, ty, dukterimis. — ²⁷*Sakoma patarlėje.* Geriau anot ebr t: sako giesmininkai ar poetai /ebr hammošlim/. — *Ateikite Hesebonan...* Anot aiškintojų daugumos, šita giesmė sudėta ne Izraeliaičių ir gal ne Amoriečių, bet Moabiečių poeto. Pralaimėjus kovą Amoriečiams, poetas pradžioje su pasityčiojimu kviečia juos grįžti dabar Hesebonan, kurs jau kam kitam pridera /26 e/; toliau primena, kas buvo seniau, kaip iš to paties Hesebono ėjo karo liepsna ir naikino Moabiečius, kurių negalėjo apginti net jų dievaitis Kemošas /ebr Keimoš/, leido juos pergalėti ir vyti, o jų dukteris

³⁰Jų jungas numestas nuo Hesebono iki Dibonui ;
nuvargę jie atėjo iki Nophei ir iki Medabai

³¹Taigi Izraelis apsigyveno Amoriečių žemėje. ³²O Mošė išsiuntė apžiūrėti Jazerio, ir jie paėmė jo miestelius ir nugulėjo gyventojus

Pak 3,3 ; 29,7

³³Jie pasisuko ir ėjo augštyti Basano keliu ; ten juos pasitiko Basano karalius Ogas su visa savo tauta, kad su jais kovotų Edraįje. ³⁴O Viešpats tarė Mošei : Nebijok jo, nes aš atidaviau į tavo rankas jį ir visą jo tautą ir žemę ; ir padarysi su juo, kaip padarei su Amoriečių karaliumi Sehonu, gyvenusiu Hesebone. ³⁵Taigi jie užmušė ir tą draug su jo sūnumis ir visa jo tauta, visus iki vienam ir paėmė jo žemę

22. ¹Išėję iš šitos vietos, jie sustojo Moabo lygumoje, kur anapus Jordano yra Jerikas. ²O Sephoro sūnus Balakas, matydamas visa, ką Izraelis buvo padaręs Amoriečiui, ³ir kad jo labai bijojo Moabiečiai, ir kad jie neįstengtų pasipriešinti jo užpuolimui, ⁴tarė Madaniečių vyresniesiems: Šita tauta sunaikins visus gyvenančius mūsų sienose taip, kaip jautis nuėda žolę iki šaknų. Jis gi buvo tuo metu Moabo karalius. ⁵Taigi jis išsiuntė pasiuntinius pas žynių Beoro sūnų Balaamą, gyvenusį prie Amono sūnų krašto upės, kad jį pašauktų ir jam sakytų: Štai išėjo iš Egipto tauta, kuri apdengė žemės paviršių ir dabar sustojo ties manim. ⁶Ateik

Još 24,9

imti nelaisvėn /28.29 e/, ir pagaliau pasako, kaip labai buvo sunaikinta Amoriečių galybė /30 e/ — *Jų jungas*. Ebr ž *nivam* reiškia tikriausiai ne jungą, bet naujai išartą žemę, arba gal yra forma padaryta iš ž *jarah*, šaudyti vilyčiomis. — ³²*Jazerio*. Tai buvo Amoniečių miestas ; Izraeliai čia jo paties nepaėmė, bet tik arti jo buvusius miestelius, kuriuos kitados buvo atėmę iš Amoniečių Amoriečiai. — *Gyventojus*. Abr t : Amoriečius, kurie tenai buvo

³³*Jie pasisuko...* Trumpai pasakojama apie Basano karalystės paėmimą. — *Edraįje*. Dabar Der'at ; čia gal įvyko paskutinis, žymiausias susirėmimas su Ogu. Vėliau tas miestas priklausė Manaso giminei

2. Moabiečių ir Madaniečių neprietelystė

a) *Balaamo pranašystės*

22,1-24,25. Izraeliai čia nugalėjus Amoriečius ir sustojus pajordanėje visai arti Žadėtosios žemės sienų, didelis išgastis apima aplinkines tautas. Moabiečių karalius Balakas, norėdamas pašalinti gresiantį pavojų, pasikviečia Balaamą, kad tasai prakeiktų Izraelį ; bet

jis, Dievo įspėtas, užuot prakeikti, keturis kartus jį laimina, išreikšdamas savo palaiminimus pranašų būdu prilyginimais. Tos Balaamo pranašystės, tai gražiausi vieta visoje Skaičių knygoje. Jos apima visą Izraelio istoriją praeityje ir ateityje ir aiškiai stato prieš akis paveikslą pasaulio Viešpaties Mesijo

22. ¹*Moabo lygumoje*. Taip buvo vadinamas ilgas slėnis į rytus nuo Jordano įtakos, beveik siekias Pasgos kalno pašlaites. — ²*Sephoro sūnus Balakas*. Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad Balakas buvo Madanietis, tik jėga pasiėmęs Moabo karalių sostą. Madaniečiai buvo piemenų tauta, gyvenusi aplink Elano įlanką ir Sinajaus pusiasalyje /žr Iš 2,15/, bet nemaža jų buvo ir kitose vietose /plg Prad 37,28/. — *Bijojo Moabiečiai* : matydami didelę Izraelio galybę, pasireiškusiųjų kitados pergaletojų Amoriečių sunaikinimu, ir susiprasdami nemaž įrūstinę Izraelį, kai nesutiko leisti jam ramiai pereiti per savo sienas /Teis 11,17/. — ³*Pas... Balaamą...* Ebr *Bil am*. Aiškintojų nuomonės apie šitą nepaprastą asmenį žymiai tarp savęs skiriasi. Vieni /Juoz Flav, Phil, Orig, Ambr, Aug ir k/ jį laiko visai netikru pranašu ; kiti gi /Tert, Just,

tat ir prakeik tą tautą, nes ji galingesnė už mane, kad aš galėčiau kaip nors ją sumušti ir išmesti iš savo žemės : nes žinau tą būsiant palaimintą, ką palaiminsi, ir tą prakeiktą, ant ko tu mesi prakeikimą. ⁷O Moabo vyresnieji ir Madiano senesnieji išėjo, turėdami rankose užmokestį už žyniavimą. Kai jie buvo atėję pas Balaamą ir jam papasakojo visus Balako žodžius, ⁸jis atsakė : Pasilikite čia šią naktį, ir aš atsakysiu, ką tik man pasakys Viešpats. Jiems pasiliekančiam pas Balaamą, atėjo Dievas ir jam tarė : ⁹Ko nori čia pas tave šitie žmonės ? ¹⁰Jis atsakė : Moabiečių karalius Sephoro sūnus Balakas atsiuntė pas mane, ¹¹sakydamas : Štai išėjusi iš Egipto tauta apdengė žemės paviršių ; ateik ir ją prakeik, kad aš įstengčiau kaip nors su ja kovoti ir ją išvaryti. ¹²O Dievas tarė Balaamui : Neeik su jais ir nekeik tautos, nes ji yra palaiminta. ¹³Jis, atsikėlęs rytą, tarė kunigaikščiams : Eikite į savo žemę, nes Viešpats man uždraudė eiti su jumis. ¹⁴Sugrįžę kunigaikščiai tarė Balakui : Balaamas nepanorėjo ateiti su mumis. ¹⁵Jis vėl siuntė daug daugiau ir augštesnės kilmės pasiuntinių, negu buvo siuntęs pirma. ¹⁶Jie, atėję pas Balaamą, tarė : Sephoro sūnus Balakas taip sako : Negaišk ateiti pas mane ; ¹⁷esu pasiryžęs pagerbti tave ir tau duoti, ko tik norėsi ; ateik ir prakeik šią tautą. ¹⁸Balaamas atsakė : Jei Balakas man duotų pilnus savo namus sidabro ir aukso, aš negalėsiu perkeisti Viešpaties, mano Dievo, žodžio, kad kalbėčiau ar daugiau ar mažiau. ¹⁹Meldžiu pasilikti čia dar šią naktį, kad aš galėčiau žinoti, ką man vėl atsakys Viešpats. ²⁰Taigi naktį atėjo pas Balaamą Dievas ir jam tarė : Jei tie žmonės atėjo tavęs pasišaukti, kelkis ir eik su jais ; bet tu taip turėsi daryti, kaip aš tau įsakysiu. ²¹Balaamas, atsikėlęs rytą pabalnojo savo asilę ir iškeliavo su jais

Žem 24,13

Atan, Jier ir k/ matė jame tikrą pranašą, kurį tačiau pražudė jo godulystė. Dar Israėliačiams neatėjus, jis pažino tikrąjį Dievą ir jo apreiškimus /plg žem 24,3... su 12,6/, Dievą jis vadina Viešpačiu, Israėlio Dievu, Dievu, išvedusiu Israėlį iš Egipto /El, Elohim, Šaddai, Eljon, Yahvė/ ; Balaamo žodžiais atsiliepia Dovidas /plg žem 24,3... 15... su 2 Kar 23,1.../, taipgi Patarlių autorius /Pat 30,1/ ; bet iš antros pusės jis ne viename dalyke elgiasi kaip pagonių žyniai /23,3.5 ; 24,1/. Taigi jame buvo draug gera ir pikta. Kadangi Šv Dvasia dvelkia, kur nori, o nuodėmė nėra tikra kliūtis, kad kas galėtų gauti dovanai suteikiamas malones, todėl ir nusidėjėlis Balaamas galėjo gauti tikrą pranašystės dovaną. — *Gyvenusi...* Ebr t pasakyta, kad pasiuntinius išsiųsta į Petorą, esantį prie upės, ir jo tautos sūnų žemę. Kaip tas vietos nurodymas reikia suprasti, nevisai aišku. Bet rodosi, kad Balaamas gyveno Amoniečių

krašte, kuriam tuomet priklausė Aramo žemės dalis /plg Prad 19,38 ; žem 23,7/. — ⁸*Viešpats*. Ebr *Yahveh*. Balaamas matomai ir seniau gaudavo iš Dievo apreiškimų, nes jis dabar sakosi laukiasį jo pamokymo. Kaip jam tie pamokymai buvo duodami, nieko tikro apie tai pasakyti negalima ; tačiau apie Dievo apsireiškimus visoje Balaamo istorijoje kalbama antropomorfismai. — ¹³*Eikite į savo žemę...* Balaamas nepasako pasiuntiniams, kodėl jam Dievas uždraudė su jais eiti. O tie dar mažiau pasako Balakui /14 e/, taip kad tasai galėjo manyti, jog pats Balaamas nenori eiti. — ¹⁸*Jei Balakas man duotų...* Pagirtini žodžiai ; neėjo jie tačiau iš širdies, nes gavęs jau vieną uždraudimą, Balaamas tuojau mėgina antrą kartą kaip nors išgauti iš Viešpaties leidimą eiti pas Balaką, arba apsieiti ir be to leidimo ir nusipelnęti žadamą užmokestį. — ²⁰*Kelkis ir eik...* Dabar Viešpats sutinka, kad Balaamas eitų, nes

2 Petr 2,15

²²O Dievas susirūstino. Ir Viešpaties angelas stojosi kelyje prieš Balaamą, kurs sėdėjo ant asilės ir turėjo su savim du bernu. ²³Asilė, pamačiusi stovintį kelyje angelą su ištrauktu iš makščių kalaviju, pasisuko iš kelio ir ėmė eiti dirva. Mušant ją Balaamui ir norint atvesti atgal į kelią, ²⁴angelas atsistojo angštumoje tarp dviejų sienų, kuriomdvim buvo aptverti vynuogynai. ²⁵Pamačiusi jį asilė šliejosi prie sienos ir prispaudė sėdinčiojo ant jos koją. O jis vėl ją mušė. ²⁶Bet angelas, nuėjęs į dar siauresnę vietą, kur ji negalėjo pasukti nei dešinėn, nei kairėn, atsistojo priešais. ²⁷Tuomet asilė, pamačius stovintį angelą, sukniubo po sėdinčiojo ant jos kojomis; tasai įpykęs dar smarkiau daužė lazda jos šonus. ²⁸Tuomet Viešpats atvėrė asilės nasrus, ir ji kalbėjo: Ką aš tau padariau? Kam mane muši? Ir štai jau trečią kartą? ²⁹Balaamas atsakė: Nes nusipelnei ir tyčiojais iš manęs; kadgi turėčiau kalaviją, aš tave užmuščiau. ³⁰Asilė tarė: Argi aš ne tavo gyvulys, kuriuo visuomet jodinėdavai iki šiai dienai? Pasakyk, ar aš tau kada nors dariau panašiai? O jis tarė: Niekuomet. ³¹Viešpats tuojau atvėrė Balaamui akis, ir jis pamatė stovintį kelyje su ištrauktu iš makščių kalaviju angelą ir jį pagarbino kniūbsčias. ³²O angelas jam tarė: Kam muši trečią kartą savo asilę? Aš atėjau tau priešintis, nes tavo kelionė netikusi ir man priešinga; ³³ir jei asilė nebūtų pasukusi iš kelio ir nepasitraukus, man pasipriešinant, būčiau tave užmušęs, o ji būtų išlikusi gyva. ³⁴Balaamas tarė: Nusidėjau nežinodamas, kad tu stovi prieš mane; ir dabar, jei tau netinka, kad aš eičiau, aš sugrįšiu. ³⁵Angelas tarė: Eik su jais ir sergėkis ką kitą kalbėti, kaip tiktai, ką aš tau įsakysiu. Taigi jis nuėjo su kunigaikščiais

jis ta kelione pasinaudos savo garbei padidinti. Plg tačiau sek 22 eil paaišk

²²Dievas susirūstino. Ebr t dar pridėti žodžiai: nes jis ėjo. Kodėl Dievas rūstinosi ant einančiojo Balaamo, iš teksto neaišku. Gal Dievas, kuriam žinomos giliausios žmonių širdies paslaptys, dabar matė, kad gerų Balaamo sumanymų vieton stojo vien troškimai įgyti Balako žadėtąjį užmokestį. Plg 2 Petr 2,15... Kiti tačiau aiškintojai /Hummel/, spėlioja, kad tekstas, kuriame išreikšti geri Balaamo sumanymai /18 e/, pateko į čia iš 24,13, ir kad paminėjimas Dievo suteikto leidimo eiti /19.20 e/ taipgi paskesnio perrašinėtojo priedas; taigi, tikrumoje Balaamas ėjo ne tik negavęs leidimo, bet ir nesiklausęs Viešpaties, dargi pasipriešindamas jo uždraudimui /12 e/; todėl jam keliaujant Dievas susirūstino ir davė skaudų įspėjimą per savo angelą. — ²³Pamačiusi... Ir gyvulys pajunta Dievo artimybę; Balaamas gi nemato, nes jis neklusnus Dievui. Plg Još 5,13; 1 Kron 21,16. — ²⁵Asilė

šliejosi prie sienos: stengdamasi praeiti pro šalį. — ²⁸Viešpats atvėrė... Ne angelas, bet pats Dievas. Jis betarpiškai padaro nepaprastą stebuklą, suteikdamas gyvuliui galią ištarti žodžius. Plg 2 Petr 2,16. — ²⁹Balaamas atsakė... Balaamas apakintas rūstybės ir troškimo greičiau ateiti pas Balaką, užuot nusigandęs taip nepaprasto stebuklo, atsako taip lyg kad būtų išgirdęs paprastą žmogaus kalbą /Aug/. — ³¹Pagarbino... Balaamas matomai tai daro iš išgąsčio. — ³⁴Jei tau netinka... Balaamo atsakyme reiktų matyti prisipažinimą, kad jis ėjo, pirma nepasiklausęs, ar Viešpats jam leidžia tai daryti.

³⁶Moabiečių miestui. Ebr 'ir Mo'ab. Kai kurie aiškintojai šituose žodžiuose mato Moabiečių sostinės vardą Ir arba Ar Moab. Plg aug 21,15. — ³⁹Miestą, kurs... Ebr Qirjath Khukoth. Tai buvo nuosavas miesto vardas. — ⁴⁰Nusiuntė dovanų: dalį dėkojimo aukų, tuo išreikšdamas savo pagarbą Balaamui ir kunigaikščiams

⁴¹Į Baalo augštumas. Ebr Bamoth

³⁶Tai išgirdęs Balakas išėjo jo pasitikti lig Moabiečių miesto, kurs yra pačiame Arnono sienų pakraštyje, ³⁷ir tarė Balaamui: Aš išsiunčiau pasiuntinius tavęs pašaukti; kodėl ne tuojau atėjai pas mane? Ar ne dėl to, kad aš negalėčiau atsilyginti už tavo atėjimą? ³⁸Tasai jam atsakė: Štai aš čia, bet argi aš galėsiu kalbėti ką kitą, kaip tik tai, ką Dievas bus idėjęs į mano burną? ³⁹Taigi juodu keliavo draug ir atvyko į miestą, kurs buvo pačiame jo karalystės pakraštyje. ⁴⁰O Balakas, papjovęs jaučių ir avių, nusiuntė Balaamui ir su juo buvusiems kunigaikščiams dovanų. ⁴¹Rytui gi išaušus, nuvedė jį į Baalo augštumas, ir jis pamatė pačią kraštinę tautos dalį

23. ¹Tuomet Balaamas tarė Balakui: Pastatydink man čia septynis altorius ir prirengk tiek pat veršių ir toki pat avinų skaičių. ²Kada buvo padaryta, kaip Balaamas pasakė, abudu uždėjo po veršį ir aviną ant kiekvieno altoriaus; ³ir Balaamas tarė Balakui: Pastovėk truputį prie savo deginamosios aukos, kolei aš eisiu pažiūrėti, ar nepasitiks manęs Viešpats, ir ką tik jis lieps, aš tau kalbėsiu. ⁴Kai jis greitai nuėjo, jį sutiko Dievas. O Balaamas jam kalbėjo: Septynis, tarė jis, pastatydinau altorius ir uždėjau ant jų po veršį ir aviną. ⁵Viešpats idėjo žodį į jo burną ir tarė: Grįžk atgal pas Balaką ir tai kalbėk. ⁶Sugrįžęs rado stovintį Balaką prie savo deginamosios aukos su visais Moabiečių kunigaikščiais, ⁷ir ėmęs kalbėti prilyginimais jis sakė:

Ba'al. Vietos vardas, kur Moabiečiai garbindavo dievaitį Baalą. Žodis *ba'al* reiškia tą pat, ką ir viešpats; todėl tuo vardu Israėlaičiai laikada vadindavo tikrąjį Dievą. Balakas matomai laiko savo dievaičio garbei skirtą vietą tinkamiausia, iš kur Balaamas prakeiktų Israėlio sūnus. — *Jis pamatė.* Kad pats prakeikimas būtų sėkmingas, Balakas manė, kad būtina reikia matyti prakeikiamuosius. Plg žem 23,13

^{23.} ¹*Septynis.* Tas skaičius daugelio senovinių tautų buvo laikomas šventu. Aukomis ant septynių altorių Balaamas manė pagarbinti tikrąjį Dievą, nes jis sako: *pastatydink man*, nors Balakas, dalyvaudamas tose aukose, galėjo manyti kitaip ir rengėsi deginti aukas savo dievaikiams. — ²*Ar nepasitiks...* Nors Balaamas laukia įkvėpimo iš tikrojo Dievo, tačiau žada jo įieškoti pagonių žynių būdu. — ⁴*Greitai.* Ebr *šephi* reiškia pliką kauburį. Matomai Balaamas norėjo vienas su tikti Dievą, kurs jam iš tikrųjų teikėsi apsieikšti. — *Septynis, tarė...* Balaamas sakosi padaręs visa, ką galėjęs, kad Dievą tinkamai pa-

garbintų. Dievas jo pasielgimo nepieikia. — ⁷*Prilyginimais.* Ir trumpesnės tikrųjų pranašų pranašystės vadinama parabolėmis, prilyginimais, patarlėmis /Plg Iš 14,4... ir k/. Balaamo pranašystė, kurios mintis buvo jam Dievo suteikta, išreikšta gražiomis eilėmis. Pradžioje /7 e/ Balaamas primena, kaip jis šitoje vietoje atsirado: jį pasikvietė Balakas Israėlio prakeikti iš tolimų Aramo /Mezopotamijos/ pakraščių. 8 e išreiškia tą pat, ką jau minėjo 22,38, ir dar sako, ką jis dabar mato /9a e/; toliau /9b.10a/ eina tikra pranašystė, liečianti Israėlio santykius su kitomis tautomis, nuo kurių jis atskirtas ne tik žemės sienomis, bet ypač Dievo garbinimu, įstatais, visu gyvenimu /plg Iš, 19,5,6; 23, 32,33 ir k/, ir įvykdymą Dievo pažadėjimo apie nesuskaitomus Israėlio palikuonis /plg Prad 13,16/, įvyksiantį ypač dvasiniuose Israėlio palikuonyse, Kristaus Eklesijoje; pagaliau Balaamas išreiškia linkėjimą, kad jo paties galas būtų toks pat, koks yra teisingojo Israėlio, pasiliekančio vienybėje su Viešpačiu. Tuose paskutiniuose žodžiuose ne be pagrindo matoma išreikšta Ba-

Iš Aramo mane atvedė Balakas,
Moabiečių karalius iš saulėtekio kalnų.
Ateik, tarė, ir prakeik Jokubą;
skubėk ir linkėk pikta Izraeliui.

⁸Kaip gi aš keikčiau, ko Dievas nekeikia?
Kaip gi aš bjaurėčiau, kuo nesibjauri Viešpats?

⁹Aš jį matau nuo uolų viršūnių
ir į jį žiūriu nuo kauburių.

Tauta gyvena viena
ir nepaskaityta tarp tautų.

¹⁰Kas galėtų suskaityti Jokubo dulkes
ir sužinoti Izraelio palikuonių skaičių?

Kad gi mano siela numirtų teisiųjų mirtimi,
ir kad mano galas būtų panašus į jų?

¹¹O Balakas tarė Balaamui: Kas gi tai yra, ką darai? Aš tave pasisaukiau, kad prakeiktumei mano neprietelius, o tu, priešingai, juos laimini. ¹²Tasai jam atsakė: Argi aš galiu ką kita kalbėti, kaip tik tai, ką yra liepęs Viešpats?

¹³Taigi Balakas tarė: Eikš su manim į kitą vietą, iš kur matysi Izraelio dalį ir viso negalėsi matyti; iš ten jį prakeik. ¹⁴Ir kai jį nuvedė į augštą vietą, Pasgos kalno viršūnėje, Balaamas pastatydino septynis altorius ir, padėjęs ant viršaus po verslį ir po aviną, ¹⁵tarė Balakui: Stovėk čia šalia savo deginamosios aukos, kolei aš eisiu pasitikti. ¹⁶O sutikęs jį Viešpats ir idėjęs į jo burną žodį, tarė: Grįžk pas Balaką ir tai jam kalbėk. ¹⁷Sugrįžęs jis rado jį stovintį prie savo deginamosios aukos ir draug su juo Moabiečių kunigaikščius. Balakas jam tarė: Ką tau Viešpats kalbėjo? ¹⁸O jis ėmęs kalbėti prilyginimais tarė:

Stokis, Balake, ir klausyk;
išgirsk Seforo sūnau.

¹⁹Dievas ne kaip žmogus, kad meluotų
ir ne kaip žmogaus sūnus, kad keistųsi.

Taigi ką jis pasakė, argi nepadarys?
Ką kalbėjo, argi neįvykdys?

²⁰Aš atvestas laiminti,
palaiminimo sutūrėti negaliu

laamo tikėjimą į sielos nemarumą. — ¹¹O tu, priešingai, juos laimini. Geriau anot ebr t: O štai, tu juos laimintei palaiminai

¹³Į kitą vietą... Pagonių būdu Balakas mano, kad palaiminimas priklauso nuo įvairių aplinkybių, nuo vietos, laiko ir tt. — ¹⁴Į augštą vietą. Ebr t: Į žvalgų taką. Vieta dar aiškiau nurodyta paminėjimu Pasgos kalno. Plg 21,20 ir k. — Balaamas. Ebr t: Balakas. — ¹⁸Stokis... Antra Balaamo pranašystė prasideda trumpa įžanga, kurioje Balakas kviečiamas atsидėjus klau-

sytis skelbiamų žodžių. Po įžangos eina penkios pranašystės dalys. Jų pirmoje /19 e/ Balaamas sako, kad Dievo nutarimai nepakeičiami, antroje /20,21a/, kad jis negali nuteikti Izraeliui palaiminimo, trečioje /21 b.22/, kad Izraelaičių nenugalimas vadas yra pats Dievas, ketvirtoje /23 e/, kad Izraelis turi geriausią pranašystę, ir paskutinėje /24 e/, kad Izraelis bus pergalėtojas. — ¹⁹Dievas ne kaip žmogus. Ebr t: Dievas ne žmogus. — Aš atvestas laiminti... Nors mane pakvietė Balakas, bet aš pasisakiau, kad nieko

- ²¹Nėra stabo Jokube,
ir nesimato statulos Israėlyje.
Viešpats, jo Dievas, yra su juo,
ir karaliaus pergalės šauksmas jame.
²²Dievas jį išvedė iš Egipto ;
jo galybė kaip nosragio.
²³Nėra žyniavimo Jokube,
nei burtininkystės Israėlyje ;
Savo metu bus pasakyta Jokubui,
ir Israėliui, ką yra padaręs Dievas.
²⁴Štai tauta pakils kaip liūtienė
ir atsistos kaip liūtas ;
neatsiguls, kolei teberyja grobį
ir tebergeria užmuštųjų kraują !

Žem 24,8

²⁵O Balakas tarė Balaamui : Tu jų nekeik, bet ir nelaimink. ²⁶Tasai atsakė : Argi aš tau nesakiau, jog ką tik man Dievas lieps, aš darysiu ?
²⁷Eikš, tarė jam Balakas, ir nuvesiu tave į kitą vietą ; rasi patiks Dievui, kad iš ten juos prakeiktumei. ²⁸Ir užvestas į viršūnę Phogoro kalno, kurs yra ties tyrais. ²⁹Balaamas jam tarė : Pastatydink man čia septynis altorius ir prirengk tiek pat veršių ir tokių pat avinų skaičių.
³⁰Balakas padarė, kaip Balaamas buvo sakęs ; ir uždėjo po veršį ir po aviną ant kiekvieno altoriaus

23. ¹O Balaamas, matydamas įtinkant Viešpačiui, kad jis laimina Israėlį, visai nebėjo, kaip eidavo pirma įieškoti žyniavimo, bet atgręžęs savo veidą į tyrus ²ir, pakeldamas akis, pamatė Israėlį, pasiliekančią padangtėse savo giminėmis, ir Dievo dvasios pagautas, ³ėmė kalbėti pri-lyginimais ir tarė :

kito nekalbėsiu, kaip tik ko Viešpats norės ; todėl tikrumoje atvedė mane čia Dievas. — *Nėra stabo...* Tikriausiai anot ebr t: nėra neteisybės... nėra vargo... lyg kad būtų pasakyta : Aš nematau piktumo ir neteisybės Israėlyje, todėl nematau taipgi bausmės už neteisybę, vargo. — *Karaliaus pergalės...* linksmas šauksmas dėl vedančio juos karaliaus Dievo pergalių sklįsta iš jų tarpo. — ²²*Jo galybė kaip...* Ebr t: jis turi stumbro ragus. Ragai reiškia karališką ir dievišką galybę. Ebr gi žodis *re'em* reiškia tikriausiai labai stiprų ir drąsų stumbrą /taip pat žem 24,8/. — *Nėra žyniavimo...* Israėlaičiams nereikia silpnų žynių ir burtininkų, nes visa, ko reikia, jiems apreiškia savo metu pats Dievas. — ²⁵*Nekeik, bet...* Nusigandęs Balakas, kad pasakutiniai žodžiai nepaliesių Moa-

biečių, dabar jau nori, kad Balaamas bent nebedaugintų palaiminimų Israėliui

²⁷*Rasi patiks...* Balakas nori dar kartą pamėginti, ar jam nepasiseks išgauti prakeikimo Israėliui. — ²⁸*Phogoro* : kalnų viršūnė netoli nuo Nebo. — *Ties tyrais*. Ebr Ješimon. Žr 21,20 paaišk

24. ²*Dvasios pagautas*. Šituo žygiu Dievas nebededa žodžių į Balaamo burną, bet leidžia ant jo ekstazies stovį. — ³*Beoro sūnus...* Trečia Balaamo pranašystė prasi-deda paties pranašaujančio titulų suminėjimu /3b.4/ ir tuojau pasakoma, kad ji susidės iš Israėlio šlovinimo /5 e/ ; šlovina gi Israėlį Balaamas, palygindamas jį su gražiausiai augančiu mišku /6.7a/ ir su karaliumi liūtu /7b.8.9/ ; pabaigoje /9b/ Balaamas linki palaiminimo sau pačiam. — *Tarė*. Ebr t

- Beoro sūnus Balaamas tarė ;
tarė žmogus, kurio užverta akis ;
⁴Tarė, kurs Dievo žodžius girdi,
kurs matė Visagalinčiojo regėjimą,
kurs krenta, ir taip atsiveria jo akys.
⁵Kaip gi gražios tavo padangtės Jokube !
ir tavo buveinės, Israėli !
⁶Kaip miškuoti slėniai,
kaip aplaistyti sodai paupiuose,
kaip Viešpaties ištistos padangtės,
lyg kad kedrai arti vandens !
⁷Iš jo kibiro tekės vanduo,
ir jo sėkla pavirs daugeliu vandenų.
Dėl Agago bus atimtas jo karalius,
ir bus išplėšta jo karalystė.
⁸Dievas jį išvedė iš Egipto ;
jo galybė kaip nosragio.
Jie prarys sau priešingas tautas,
ir jų kaulus sutrupins,
ir pervers vilyčiomis.
⁹Atsigulęs jis miegojo kaip liūtas
ir kaip liūtienė, kurios niekas nedrįs pažadinti.
Kas tave laimina, ir pats bus palaimintas ;
kas keiktų ir pats bus laikomas prakeiktu

Aug 23,22

pavartota retai sutinkamas žodis *ne'um*, kurs sakomas apie iškilmingas Dievo ištarmes /oraculum Dei/. Tokią Dievo ištarmę dabar skelbia Balaamas. — *Užverta akis...* Akių užsivėrimą ir toliau atsivėrimą reikia suprasti apie ekstazies stovį, kuriame Balaamas gaudavo apreiškimus. Visų pirma užsivėrdavo jo akys, užėinančios ant jo giliam miegui /plg Prad 15,12/ ir tuojau prasidėdavo ekstazies stovis; jame jis išgirdavo ne tik Dievo balsą, bet ir atskirus žodžius, matydavo regėjimus, ty. įvaizdintus apreikštinuosius dalykus; paskui, gavęs toki regėjimą, bet jausdamas susilpnėjusiu, parpuldavo /plg 1 Kar 19,24/ ir įkrisdavo vėl į gilų miegą ir tuojau atsiveriant akimis, pabudavo ir grįždavo į paprastą gyvenimo stovį; paskui atsimindamas gautąjį regėjimą, savo žodžiais paskelbdavo pranašystę. — *Visagalinčiojo*. Ebr *Saddai*: Dievo vardas. — *Kaip miškuoti slėniai*. Anot ebr t: Kaip slėniai, kurie toli tęsiasi. — *Kaip Viešpaties ištistos padangtės*. Ebr t: «kaip aloė, kurią Yahvė įveisė». Aloės medis turi labai skanų kvapą.

— *Iš jo kibiro...* Israėliai turi apščiai vandens, kurio taip labai reikia žemės augalams /plg Prad 49,25; Pak 33,13/. Tačiau kaipurie aiškintojai /Hemel/ ebr žodį *dol-jav* supranta ne apie kibirus ir verčia ebr t taip: «Vanduo tekės nuo jo šakų, ir jo sėkla bus vandenų daugybėje». Laikantis to vertimo, prasmė darosi žymiai aiškesnė. — *Dėl Agago...* Ebr t: «Labiau už Agagą bus išaugštintas jo karalius, ir pakils jo karalystė». Aiškintojai spėlioja, kad Agagais buvo vadinami visi Amalekiečių karaliai /plg 1 Kar 15,8; Est 3,1/. — *Dievas jį išvedė...* Žr aug 23,22. — *Kas tave laimina...* Tais žodžiais Balaamas linki sau pačiam palaiminimo. Plg Prad 27,29. — *Suplojęs rankomis*. Suplojimas rankomis reiškia paniekinimą ir pasityčiojimą /plg Raud 2,15; Ijob 27, 33; 34,37/. Balakas tuojau ir žodžiais tyčiojasi iš Balaamo, kuriam sako, jog Yahvė jam atėmęs paskirtąjį užmokestį /11 e/. — *Duosiu patarimą: tau paskelbsiu*. — *Ką tavo tauta...* Ebr t ir kiti vert: ką šita tauta darys tavo tautai. — *Paskučiausiai lai-*

¹⁰Balakas, supykęs ant Balaamo, suplojęs rankomis, tarė: Aš tave pasiūkau prakeikti mano neprietelių, kuriuos tu, priešingai, trečią kartą palaiminai. ¹¹Grįžk į savo vietą. Buvau, tiesa, nutaręs didžiai tave pagerbti, bet Viešpats atėmė iš tavęs tau paskirtąją pagarbą. ¹²Balaamas atsakė Balakui: Argi aš nesakiau tavo pasiuntiniams, kuriuos buvai pas mane atsiuntęs: ¹³Jei Balakas man duotų pilnus savo namus sidabro ir aukso, aš negalėsiu aplenkti Višpaties, mano Dievo, žodžių, idant išimčiau iš savo širdies ar ką gera, ar bloga; bet ką tik man Viešpats pasakys, tai aš kalbėsiu! ¹⁴Tačiau grįždamas pas savo tautą, duosiu patarimą, ką tavo tauta darys šitai tautai paskučiausiais laikais

Aug 22,18

¹⁵Taigi jis ėmęs kalbėti prilyginimais vėl tarė:

Tarė Beoro sūnus Balaamas;

Tarė žmogus, kurio užverta akis.

kais. Paskučiausiais laikais paprastai vadinama šv. Rašte Mesijo laikai. Plg Prad 49,1. Išgirdęs šiurkščius Balako žodžius Balaamas ima drąsiau ir su ironija kalbėti karaliui. Jis sakosi tuojau grįšias prie savųjų, bet jieškančiam dabartiname laike pagalbos karaliui duosias nurodymus apie paskučiausius laikus, ir ne tik vėl laimina Izraelį, bet dar skelbia prakeikimą Moabui. Balakas tegul pasinaudoja tuo perspėjimu, kurį jis gauna veltui be jokių aukų

¹⁵*Taigi...* Ketvirta Balaamo pranašystė prasideda taip pat kaip trečioji jo titulų paminėjimu /15b.16/. Toliau pasakoma, kad ta pranašystė liečia būsimą laiką /17a/, kuomet iš Izraelio kils žvaigždė ir skeptras /17b/, ir bus nugalėtas Moabas ir Setas, Edomas ir Seiras /17c.18.19/. — ¹⁶*Augščiauiojo.* Ebr 'Eljon: Dievo vardas. — ¹⁷*Aš jį matysiu...* Geriau: aš jį matau: aš matau pranašų būdą tą, kurio dabar dar nėra. Matau Izraelį, tačiau ne tą, kurs dabar yra ties mano akimis, bet Izraelį paskučiausiais jo laikais. — *Žvaigždė užtekės...* Žvaigždė ir lazda /skeptras/, kaip nurodo paralelizmas, yra čia ne du dalyku, bet vienas. Tasai, kurį mato Balaamas, įvaizdinamas kaip žvaigždė dėl jo skaistumo ir didelės vertės, kaip lazda ar skeptras dėl jo valdžios. Todėl žvaigždė ir skeptras yra figūros vieno atskiuro asmens, kilšančio iš Jokubo, garbingiausio karaliaus, kurs, kaip toliau pasakoma, pergalės visus savo neprietelius. Bet

kas gi yra tas karalius pergalėtojas? Senovės Žydų įsitikinimas ir Eklezijos tradicija atsako, kad ta iš Jokubo užtekėjanti žvaigždė ir iš Izraelio kilsiąs skeptras, tautų Viešpats, kurs jas visas laiko savo valdžioje, yra ne kas kitas, kaip tik Mesijas. Tiesa, kaikuriuos čia minimos karaliaus žymės randama Dovide, kurs su nemažu pasisekimu kovojo prieš Moabiečius ir Edomiečius, nors tikrumoje nesunkino Aro liekanų, kurios vėl įgavo galybę Mezos laikais. Bet Dovidas Izraelio soste veikė kaip figūra Mesijo, taip pat, kaip Moabiečiai ir Edomas čia ir kitur yra paveikslas Kristaus Eklezijos neprietelių. Tobulai gi ir galutinai įvykdė pranašystę, visoje jos pilnybėje ir tai suprantant jos žodžius žodine prasme, vienas pasaulio Atpirkėjas Jėzus Kristus. Bet jei pasauliui užtekėjusi žvaigždė iš Jokubo buvo pats Kristus, tai žvaigždė rodžiusi išminčiams iš Rytų krašto kelią prie gimusiojo Žydų karaliaus irėjusi pirm jų /Mt 2,1-11/, turi su Balaamo pranašyste tik tą sąryšį, kad išminčių žvaigždė buvo regimas Dievo jiems duotas ženklas, kurs apreiškė, jog Balaamo matytos tolimoje ateityje žvaigždės užtekėjimas įvyko Kristui gimstant Bethejuje. — *Moabo vadus.* Ebr t: abudu Moabo šonu, ty, visą jo karalystę. — *Seto sūnus.* Seto sūnumis arba anot kitų vertimo, sumišimo sūnumis /plg Jer 48,45/ pavadinti tie patys Moabiečiai dėl jų triukšmingo drąsumo, arba buvusieji su jais vie-

Mt 2,2

- ¹⁶Tarė, kurs Viešpaties žodžius girdi,
kurs žino Augščiausiojo mokslą
ir mato visagalinčiojo regėjimus,
kuriam krentant atsiveria akys.
- ¹⁷Aš jį matysiu, bet ne dabar,
į jį veizdėsiu, bet ne iš arti.
Ž v a i g ž d è u ž t e k è s iš Jokubo,
ir lazda pakils iš Israėlio;
ir užgaus Moabo vadus,
ir sunaikins visus Seto sūnus.
- ¹⁸Ir Idumėja bus jo nuosavybė;
Seiro tėvonystė teks jojo neprieteliams;
Israėlis gi veiks galingai.
- ¹⁹Iš Jokubo bus, kurs turi viešpatauti,
ir pražudyti miesto liekanas.
- ²⁰O išvydęs Amaleką ėmė kalbėti prilyginimais ir tarė:
Amalekas yra pirmasis tarp tautų,
bet jo galas-žuvimas.
- ²¹Pamatė taip pat Kinietį ir ėmęs kalbėti prilyginimais tarė:
Stipri, tiesa, tavo buveinė;
bet jei ir ant uolos krautumei savo lizdą
- ²²Ir būtumei išrinktasis tarp Kino palikuonių,
kolei gi galėsi pasilikti?
Nes Asuras pagaus tave.
- ²³Ir ėmęs kalbėti prilyginimais jis tarė:
Vargas, kas išliks gyvas,
kai tai Dievas darys!
- ²⁴Jie atvyks laivais iš Italijos,
nugalės Asiriečius ir sunaikins Ebrajus,
ir galų gale patys žus.

Dan 11,30

nybėje Amoniečiai, kurių vardas visoje Balaamo istorijoje nutylimas. — ¹⁸*Seiro tėvonystė...* Seiriečiai buvo Edomiečių pavergta ir su jais susiliejęsi tauta. Jų tėvonystė teks jų neprieteliams Israėlaičiams. — ¹⁹*Miesto liekanas.* Ebr t: Aro liekanas. Aras Moabiečių sostinė. Moabas paminėtas pirmas /17 e/ tarp tų, kurie bus nugalėti; jų miesto įvardijimu baigiama pranašystė. Balakas turi suprasti, kad kovoje prieš Israėlį jam nelieta jokios vilties išsigelbėti. — ²⁰*Amaleką.* Balaamas paskelbia liudną likimą dar kitoms tautoms, kurias jis galėjo matyti nuo Phogoro kalno, o visų pirma Amalekiečiams /žr aug 13,29; Prad 36,12/. — Ar ir sekančios trumpos pranašystės yra Dievo apreikštos, nevisai aišku; liudijančių apie tai žodžių čia nepridėta /plg 24,4.16 ir k/. — *Pirmasis.* Ką reiškia tasai aptari-

mas, tikrai nežinia. Vieni mano, kad Amalekiečiai taip pavadinti dėlto, kad jie buvę geresni už kitas aplinkines tautas; kiti gi, kad su jais visų pirma teko susiremti Israėlaičiams /žr Iš 17,1/. — ²¹*Kinietį.* Ebr *Qeni*. Plg Prad 15,19. Kiniečiai dažnai buvo Israėlaičių prieteliai. Žr 1 Kar 15,6 ir k/. — *Lizdą.* Kadangi lizdas ebr vadinamas *qin*, taigi panašiai į tautos vardą, todėl sakinyje atsiranda žaidimas žodžiais. — ²²*Asuras pagaus...* Žr Jer 25,24. — ²³*Kai tai:* kas paskelbiama 24 e. — ²⁴*Iš Italijos.* Ebr t: iš *Kitthim'u* pusės. Kitthim visų pirma vadinama Kipro sala, toliau visos kitos pajūrinės šalys, todėl Graikija ir Romėnai. — *Ebrajus.* Ebr t *Eber*. Tas gi žodis čia reiškia ne Israėlaičius, kurių Balaamas sakėsi negalįs keikti, bet apskritai Užeupratiečius, todėl visų pirma

²⁵Paskui Balaamas pakilo ir sugrižo į savo vietą; taip pat Balakas sugrižo keliu, kuriuo buvo atėjęs

25. ¹⁰O anuo metu Izraelis gyveno Setime, ir tauta ėmė paleistuvauti su Moabo dukterimis, ²kuriuos juos kvietė prie savo aukų. Tenai jie valgė ir garbino jų dievus. ³Ir Izraelis pasišventė Beelphegorui. Susirūstinęs Viešpats, ⁴tarė Mošei: Imk visus tautos kunigaikščius ir juos pakark ant kartuvių saulei šviečiant, kad mano įpykimas būtų nugręžtas nuo Izraelio. ⁵Taigi Mošė tarė Izraelio teisėjams: Kiekvienas tegul užmuša savo artimus, kurie yra pasišventę Beelphegorui

Još 22,17
Park 4,3

Iš 32,27

⁶O štai vienas iš Izraelio sūnų įėjo savo brolio akivaizdoje pas Madianietę paleistuvę, matant Mošei ir visai Izraelio sūnų miniai, kurie verkė ties padangtės anga. ⁷Tai išvydęs kunigo Aaron sūnaus Eleazaro sūnus Phinejas, pakilo iš daugybės tarpo ir pasigavęs durklą, ⁸įėjo paskui Izraelaitį į paleistuvės butą ir perdūrė abudu draug, tai yra vyrą ir moteriškę gėdos vietose. Ir sloga pasiliovė tarp Izraelio sūnų. ⁹Tuomet buvo užmušta dvidešimt keturi tūkstančiai žmonių. ¹⁰O Viešpats tarė Mošei: ¹¹Kunigo Aaron sūnaus Eleazaro sūnus Phinejas nukreipė mano rūstybę nuo Izraelio sūnų; nes jis buvo prieš juos sužadintas uolumo dėl manęs, kad aš pats savo uolumu nesunaikinau Izraelio sūnų. ¹²To dėlei sakyk jam, kad štai aš jam duodu mano sandoros ramybę: ¹³ir jam ir jo pa-

Ps 105,30;
1 Mak 2,26
1 Kor 10,8

Ekli 45,30;
1 Mak 2,54

tuos pačius Siriečius, toliau Babiloniečius, Aramiečius ir tt. — *Patys: Kitthim'ai*

b/ *Izraelaičių nuodėmės su Moabiečiais ir Madianiečiais*

25,1-18. Izraelaitiai duodasi įtraukiami paleistuvystėn Moabiečiams ir Madianiečiams. Už tą nuodėmę žūna iš tautos tarpo 24.000 žmonių. Už uolumą Phinejui ir jo palikuonims Dievas žada kaip užmokestį vyriausiojo kunigo pareigas, o Izraelaičiams įsako laikyti Madianiečius savo neprieteliais

25. ¹Setime. Ebr Šittim arba 'Abel Šittim. Žr žem 33,49. Vardas vietos Moabo tyrumoje [22,1], kur buvo paskutinė Izraelaičių stotis anoje Jordano pusėje. — *Paleistuvauti*: kūniškai ir dvasiškai, pasiduodant taip gi stabmeldystei. Plg Iš 34,15.16 ir k. — ²Pasikvietė... Buvo tai padaryta, patariam Balaamui, kad nors taip būtų susilpninti Izraelaitiai. Žr žem 31,16; plg Apr 2,14; 2 Petr 2,15; Jud 11. — *Jie valgė*: taip dalyvaudami pagoniškų aukų pokilyje. — ³Beelphegorui. Ba'al p'or, arba trumpiau P'e'or. Taip buvo vadinama Moabiečių dievaitis Baalas, garbinamas mieste beth P'e'or netoli nuo Setimo. Baalo garbinimo

apeigos buvo visuomet labai nešvarios. Žr Oz 4,14. — *Susirūstinęs Viešpats*. Ebr t: ir Viešpaties rūstybė užsidegė prieš Izraelį. Gal ta rūstybė visų pirma pasireiškia kokios nors slogos siuntimu /žr žem 8 e/. — ⁴Imk visus... Anot aiškintojų, tekstas reiktų skaityti taip: Imk kaltininkus ir juos pakark, arba: imk tautos kunigaikščius, ty, teisėjus /kurie minimi 6 e/ ir jiems liepk pakarti kaltininkus. Kaltininkai reikėjo pirma užmušti akmenimis ir paskui pakarti. — *Saulei šviečiant*, arba saulės šviesoje, kad visi matytų. — ⁵Kiekvienas tegul užmuša... Kiekvienas teisėjas turi nubausti jo valdžioje buvusius kaltininkus

⁶O štai vienas... Anot ebr t: O vienas iš Izraelaičių atėjo į stovyklą ir atsivedė pas savo brolius Madianietę, matant... Taigi moteriškė buvo atvesta į Izraelaičių stovyklas, kad su ja paleistuvautų. Ir tai buvo padaręs vienas iš teisėjų, kuriems Mošė buvo įsakęs kietai nubausti kitus už paleistuvystę; darė jis tai viešai, paniekindamas ašaras, kuriomis Mošė ir kiti Izraelaitiai maldavo prie padangtės, kad Viešpats atitolintų slogą. — ⁹Dvidešimt keturi... Anot Žydų padavimo vieną tūkstantį nubaudę mirtimi patys

likuonims priderės kunigystė, kaip amžina sandora, nes jis uoliai pasielgė dėl savo Dievo ir permaldavo už bjaurią Izraelio sūnų kaltybę. ¹⁴Vardas gi vyro Izraeličio, kurį užmušta draug su Moabiete, buvo Salaus sūnus Zambris, vadas iš Simeono palikuonių ir giminės, ¹⁵o moteriškė Madianietė, kuri buvo draug užmušta, buvo vardu Kozbė; ji buvo augščiausios kilmės Madianiečių kunigaikščio Sūro dukte

Žem 31,2

¹⁶Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ¹⁷Madaniečiai tepajunta jus esant jų neprietelius; užmuškite juos, ¹⁸nes ir jie elgiasi su jumis neprieteliškai ir apgavo per Phogoro stabą ir per savo seserį Madiano vado dukterį Kozbė, kuri užmušta slogos dieną dėl Phogoro bedievytės

Aug 1,2,3

26. ¹Išlejus kaltininkų kraują, Viešpats tarė Mošei ir Aarono sūnui kunigui Eleazarui: ²Suskaitykite visus Izraelio sūnus nuo dvidešimties metų ir vyresnius jų namais ir giminėmis, visus, kurie gali traukti į karą. ³Taigi, Mošė ir kunigas Eleazaras Moabo lygumoje ant Jordano ties Ieriku kalbėjo tiems, kurie turėjo ⁴dvidešimt metų ir daugiau, kaip Viešpats buvo liepęs. O jų skaičius buvo šitoks:

Prad 46,9;
Iš 6,14;
1 Kron 5,3

Aug 16,1

⁵Rubenas Izraelio pirmgimis. Jo sūnūs buvo Enokas, iš kurio kilo Enokiečių šeima ir Phalus, iš kurio radosi Phaliečių šeima, ⁶Hesronas, iš kurio Hesroniečių šeima, ir Kharmis, iš kurio Kharmiečių šeima. ⁷Tos yra Rubeno giminės šeimos; jų skaičius buvo keturios dešimtys trys tūkstančiai septyni šimtai trys dešimtys. ⁸Phalaus sūnus buvo Eliabas; ⁹jo sūnūs Namuėlis, Datanas ir Abironas; šituodu tautos kunigaikščių, Datanas ir Abironas, sukilo prieš Mošę ir Aaroną Korės sumišime, kai jie kėlė maištą prieš Viešpatį. ¹⁰O žemė atvėrus savo nasrus prarijo Korę, ir daugelis mirė, kai ugnis sudegino du šimtu penkias dešimtis vyrų. Tuomet įvyko didelis stebuklas, ¹¹kad žūnant Korei jo sūnūs nežuvo.

teisėjai, o dvidešimt tris užmušusi Dievo siųstoji sloga. Taigi šv Povilas /1 Kor 10,8/, minėdamas šitą atsitikimą ir sakydamas, kad tuomet žuvę 23.000 žmonių, gal laikėsi Žydų padavimo. — ¹²Mano sandoros ramybė. Ebr t: mano ramybės sandorą, ty, sandorą, suteikiančią ramybę. — ¹³Jam ir jo palikuonims... Phinejas tikrai tapo vėliau vyriausioju kunigu /Teis 20,28/ ir paskiau, po neilgo pertrukio, vyriausiais kunigais buvo jo palikuonys iki Žydų karalystės iširimui. — ¹⁵Suro. Žr žem 31,2...

3. Prisirengimas paimti Žadėtąją žemę

a/ Naujas tautos suskaitymas

26,1-65. Priartinus laikui paimti Palestiną ir pradėti kovą su Madaniečiais ir kitomis tautomis anapus Jordano, Dievui įsakant, vėl suskaičioti užaugusieji Izraeličiai, tinkantieji eiti į karą, kuriems įsakoma

padalinti Žadėtoji žemė; suskaitomi taip pat ir Levitai.

^{26.} ¹Išlejus kraują... Ebr t: po slogos. — ²Kurie gali... Ebr t kalbama apie tuos, kurie patys ar savo tėvų asmenyje buvo išėję iš Egipto. — ³Kalbėjo tiems, ty, suskaitė tuos...

⁵Rubenas... Pasakomi vardai yra tie patys kaip ir Prad 46,8... tik su nedideliais skirtumais. Plg 2 Moš 6,14 ir k. — ¹¹Kad žūnant... Ebr t: Bet Korės sūnūs draug nenu-mirė. Stebuklas pasireiškė maištininkų nubaudimu, o ne Korės sūnų išlikimu. — ¹⁵Oznis. Prad 46,16 Esebonas. — ²⁴Jasubas. Prad 46,13 Ijobas. — ³⁸Benjaminio sūnūs... Prad 46,21 beveik visi vardai kitokie. — ⁴²Prad 46,23 Hasimas

⁵³Bus padalinta... Burtas turėjo nutarti, kuriame Palestinos krašte apsigyvens kiekviena iš dvylikos giminų; bet gausingesnioms giminėms reikėjo duoti burto paskirtame krašte žemės daugiau, mažesnės

¹²Simeono sūnūs pagal jo šeimas buvo : Namuėlis, iš kurio Namuėlaičių šeima, Jaminas, iš kurio Jaminaičių šeima, Jakhinas, iš kurio Jakhinaičių šeima, ¹³Zarė, iš kurio Zaraičių šeima, Saulius, iš kurio Saulaičių šeima. ¹⁴Tos yra Simeono giminės šeimos, kurių viso skaičiaus buvo dvidešimt du tūkstančių du šimtai. ¹⁵Gado sūnūs pagal savo šeimas buvo : Sephonas, iš kurio Sephonaičių šeima, Agis, iš kurio Agaičių šeima, Sunis, iš kurio Sunaičių šeima, ¹⁶Oznis, iš kurio Oznaičių šeima, Heris, iš kurio Heraičių šeima, ¹⁷Arodis, iš kurio Arodaičių šeima, Ariėlis, iš kurio Ariėlaičių šeima. ¹⁸Tos yra Gado giminės šeimos, kurių viso skaičiaus buvo keturios dešimtys tūkstančių penki šimtai. ¹⁹Judo sūnūs buvo : Heras ir Onanas, kuriuodu mirė Kanaano žemėje. ²⁰O kiti Judo sūnūs buvo pagal jų šeimas : Sela, iš kurio Selaičių šeima ; Paresas, iš kurio Paresaičių šeima ; Zarė, iš kurio Zaraičių šeima. ²¹Toliau Pareso sūnūs : Hesronas, iš kurio Hesronaičių šeima, ir Hamulis, iš kurio Hamulaičių šeima. ²²Šitos yra Judo šeimos, kurių viso skaičiaus buvo septynios dešimtys šeši tūkstančiai penki šimtai. ²³Isakharo sūnūs pagal jų šeimas : Tola, iš kurio Tolaičių šeima ; Phua, iš kurio Phuaičių šeima ; ²⁴Jasubas, iš kurio Jasubaičių šeima ; Semranas, iš kurio Semranaičių šeima. ²⁵Tos yra Isakharo šeimos, kurių skaičius buvo šešios dešimtys keturi tūkstančiai trys šimtai. ²⁶Zabulono sūnūs pagal jų šeimas : Saredas, iš kurio Saredaičių šeima ; Elonas, iš kurio Elonaičių šeima ; Jalelis, iš kurio Jalelaičių šeima. ²⁷Tos yra Zabulono šeimos, kurių skaičius buvo šešios dešimtys tūkstančių penki šimtai. ²⁸Juozapo sūnu du Manasas ir Ephraimas pagal juodviejų šeimas. ²⁹Iš Manaso kilo Makhiras, iš kurio Makhiraičių šeima. Makhirui gimė Galaadas, iš kurio Galaadaičių šeima. ³⁰Galaadas turėjo sūnus : Jezerį, iš kurio Jezeraičių šeima, Heleką, iš kurio Helekaičių šeima, ³¹Asriėlį, iš kurio Asriėlaičių šeima, Sekhema, iš kurio Sekhemaičių šeima, ³²Semidą, iš kurio Semidaičių šeima, ir Hepherį, iš kurio Hepheraičių šeima. ³³O Hepheris buvo tėvas Salphaado, kurs neturėjo sūnų, o tiktai dukteris, kurių šitie yra vardai : Maala, Noa, Hegla, Melka ir Tersa. ³⁴Tos yra Manaso šeimos, o jų skaičius penkios dešimtys du tūkstančių septyni šimtai. ³⁵Ephraimo gi sūnūs pagal jų šeimas buvo šitie : Sutala, iš kurio Sutalaičių šeima, Bekheris, iš kurio Bekheraičių šeima, Tehenas, iš kurio Tehenaičių šeima. ³⁶Toliau Sutalos sūnus buvo Heranas, iš kurio Heranaičių šeima. ³⁷Tos yra Ephraimo sūnų šeimos, kurių skaičius buvo trys dešimtys du tūkstančių ir penki šimtai. ³⁸Šitie yra Juozapo sūnūs pagal savo šeimas. Benjamino sūnūs pagal jų šeimas buvo : Bela, iš kurio Belaičių šeima, Asbelis, iš kurio Asbelaičių šeima, Ahiramas, iš kurio Ahiramaičių šeima, ³⁹Suphamas, iš kurio Suphamaičių šeima, Huphamas, iš kurio Huphamaičių šeima. ⁴⁰Belos sūnūs buvo : Heredas ir Noemanas. Iš Heredo radosi Heredaičių šeima, iš Noemano Noemanaičių šeima. ⁴¹Šitie yra Benjamino sūnūs pagal jų šeimas, kurių skaičius buvo keturios dešimtys penki tūkstančiai šeši šimtai. ⁴²Dano sūnūs pagal jų šeimas : Suhamas, iš kurio Suhamaičių šeima, Šitos yra Dano giminės pagal jų šeimas. ⁴³Visi buvo Suhamaičiai, kurių skaičius buvo šešios dešimtys keturi tūkstančiai keturi šimtai. ⁴⁴Asero sūnūs pagal jų šeimas : Jemna, iš kurio Jemnaičių šeima ; Jesuis, iš kurio Jesuaičių šeima ; Briė, iš kurio Briėčių šeima. ⁴⁵Briės sūnus Heberis, iš kurio Heberaičių šeima, ir Melkiėlis, iš kurio Melkiėlaičių šeima. ⁴⁶O Asero dukters vardas buvo Sara. ⁴⁷Šitos yra Asero sūnų giminės, ir jų skaičius buvo penkios dešimtys trys tūkstančiai keturi šimtai. ⁴⁸Nephtalio sūnūs pagal jų šeimas : Jėsiėlis, iš kurio Jėsiėlaičių šeima, Gunis, iš kurio Gunaičių šeima, ⁴⁹Jeseris, iš kurio Jeseraičių šeima, Selemas, iš kurio Selemaičių šeima. ⁵⁰Šitos yra Nephtalio sūnų giminės pagal jų šeimas, kurių skaičius keturios dešimtys

Prad 38,3-4

Još 17,1

Žem 27,1 Ibid.

penki tūkstančiai penki šimtai. ⁵¹Šitas yra visų Izraelio sūnų, kurie buvo surašyti, skaičius: šeši šimtai vienas tūkstantis septyni šimtai trys dešimtys

⁵²Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ⁵³Šitiems bus padalinta žemė, kad ją paveldėtų pagal jų vardų skaičių. ⁵⁴Tiems, kurių daugiau, duosi didesnę dalį, ir kurių mažiau, mažesnę; kiekvienam bus atiduota tėviškė, kaip dabar surašyti, ⁵⁵tačiau taip, kad žemė bus padalinta tarp giminių ir šeimų burtais. ⁵⁶Kas teks pagal burtą, tai ims, ar jų bus daugiau ar mažiau

⁵⁷Šitas yra taip pat Levio sūnų skaičius pagal jų šeimas: Gersonas, iš kurio Gersonaičių šeima, Kaatas, iš kurio Kaataičių šeima, Meraris, iš kurio Meraraičių šeima. ⁵⁸Šitos yra Levio šeimos: Lobnio šeima, Hebronio šeima, Moholio šeima, Musio šeima, Korės šeima. Kaatui gi gimė Amramas, ⁵⁹kurs turėjo žmoną Levio dukterį Jokhabedą, jam gimusią Egipte; šita pagimdė savo vyrui Amramui du sūnu Aaroną ir Mošę ir juodviejų seserį Mariją. ⁶⁰Aaronui gi gimė Nadabas ir Abijus, Eleazaras ir Itamaras; ⁶¹iš jų Nadabas ir Abijus mirė, kai atnašavo svetimą ugnį Viešpaties akivaizdoje. ⁶²Visų gi, kuriuos suskaičytą, vyriškos lyties, turinčių vieną mėnesį amžiaus ir daugiau, buvo dvidešimt trys tūkstančiai; nes jie nebuvo įvardinti tarp Izraelio sūnų ir jiems neduota tėviškos draug su kitais

⁶³Tasai yra skaičius Izraelio sūnų, kurie buvo Mošės ir kunigo Eleazaro surašyti Moabo lygumuose prie Jordano ties Jeriku. ⁶⁴Tarp jų nebuvo nė vieno iš tų, kurie anksčiau buvo Mošės ir Aaronso suskaičyti Sinajaus tyrumoje; ⁶⁵nes Viešpats buvo iš anksto pasakęs, kad jie visi išmirs tyrumoje. Nė vieno iš jų neliko, išskyrus Jephonės sūnų Kalebą ir Nuno sūnų Jošų

27. ¹O Salphaado, sūnaus Heferio, sūnaus Galaado, sūnaus Makhiro, sūnaus Manaso, sūnaus Juozapo, dukterys, kurių vardai buvo Maala, Noa, Hegla, Melka ir Tersa, atėjo ²ir stojo akivaizdoje Mošės ir kunigo Eleazaro ir visų tautos kunigaikščių prie sandoros padangtės angos ir tarė: ³Mūsų tėvas mirė tyruose ir nedalyvavo maište, kurs buvo Korės sukeltas prieš Viešpatį; bet mirė savo nusidėjime; jisai neturėjo vyriškos lyties vaikų. Kam gi jo vardas turėtų žūti iš jo šeimos, nors jis neturėjo sūnaus? Duokite mums tėviškę tarp mūsų tėvo giminių. ⁴Mošė kreipėsi su jų dalyku į Viešpaties teisimą. ⁵Tasai jam tarė: ⁶Salphaado dukterys reikalauja teisingo dalyko; duok joms tėviškę tarp jų tėvo giminių, ir jos tepaima po jo tėvonystę. ⁷Izraelio gi sūnams tai įsakysi: ⁸Jei kas miršta, nepalikdamas sūnaus, tėvonystę paveldės jo duktė. ⁹Jei neturės

mažiau. Visa giminei tekusi žemė reikėjo padalinti taip pat burtais tarp atskirų giminių šeimų. —

⁵⁶Kas teks... Anot ebr t: pagal burtą padalinsi jos tėviškę tarp daugelio ir nedaugelio, ty, tarp gausingesnių ir mažiau gausingų giminių

⁵⁷Levio sūnų skaičius... Plg aug 3 skyr ir paašk; Iš 6,16

⁶⁵Nė vieno iš jų neliko... Tas pasakymas tikriausiai neličia Levio giminės. Plg aug 14,29

b/ Įstatas apie paveldėjimą

27,1-11. Dukterys Salphaado, kurs neturėjo sūnaus, reikalauja sau tėviškos. Dievas įsako joms ją duoti, o ta proga skelbiama įstatas apie ipėdinius žmogaus bevaikio

27. ¹Salphaado... dukterys... Žr aug 26,33. — ³Numirė savo nusidėjime, nes ir jis kaip visi žmonės buvo nusidėjęs. Salphaado dukterys gal manė, kad, jei kam Dievas neduoda

Iš 6,16

Kun 10,1;
Aug 3,4;
I Kron 24,2

I Kar 10,5

Aug 14,23-24

Aug 26,3233;
Žem 3,1;
Još 17,1

Aug 16,1

dukters, įpėdiniais bus jo broliai. ¹⁰O jei nebus nė brolių, tėvonystę atiduosite jo tėvo broliams. ¹¹Jeigu gi neturės nei tėvo brolių, tėvonystę bus atiduota tiems, kurie yra jo artimesni giminės. Tai bus Izraelio sūnums šventas dalykas ir amžinai laikytinas įstatas, kaip Viešpats įsakė Mošei

¹²Viešpats kalbėjo taip pat Mošei: Užžengk į šitą Abarimo kalną Pak 32,49 ir pasižiūrėk iš ten į žemę, kurią duosiu Izraelio sūnums; ¹³o kai būsi ją pamatęs, ir tu eisi pas tavo tautą, kaip nuėjo tavo brolis Aaronas; ¹⁴nes judu mane įrūstinota Sino tyrumoje daugybės prieštaravime ir nenorėjota parodyti mano šventumo jos akyse prie vandens; tasai tai yra Priestaravimo vanduo Sino tyrumos Kadese. ¹⁵Mošė jam atsakė: ¹⁶Viešpats, visokio kūno dvasių Dievas, tenumato žmogų, kurs būtų šitos daugybės viršininkas ¹⁷ir galėtų išeiti ir įeiti su jais, ir juos išvesti ar įvesti, kad Viešpaties tauta nebūtų kaip avys be piemens. ¹⁸Viešpats jam tarė: Imk Nuno sūnų Jošų, vyrą, kuriame yra Dvasia, ir ant jo padėk savo ranką. ¹⁹Jis teatsistoja kunigo Eleazarui ir visos daugybės akivaizdoje, ²⁰o tu jam duosi įsakymus, visiems matant, ir savo šlovės dalį, kad jo klausytų visas Izraelio sūnų susirinkimas. ²¹Tuose atsitikimuose, kai reiks kas daryti, kunigas Eleazaras teirausis Viešpaties. Jam įsakant, išeis ir įeis jis ir draug su juo visi Izraelio sūnūs ir likusioji daugybė. ²²Mošė padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs; ir ėmęs Jošų, jį pastatė kunigo Eleazarui ir visos susirinkusios tautos akivaizdoje; ²³o padėjęs jam ant galvos rankas, pakartojo visa, ką Viešpats buvo liepęs

Pak 32,49

Aug 20,12;

Pak 32,51

Pak 3,21

sūnaus, tai kliūtis yra žmogaus nuodėmė, taip pat kaip paskiau Kristaus mokytiniai spėliojo, jog žmogus tik dėl nusidėjimo gali gimti aklas /plg Jo 9,2/. — *Kam gi jo vardas...* Žadėtosis žemės dalis reikėjo duoti tik ištrauktiems į sąrašą. Kadangi Salphaadas mirė, nepalikdamas sūnaus, todėl jo palikuonys neturėjo teisės gauti Palestinoje tėviškės ir jo vardas turėjo būti visai užmirštas. Taigi Salphaado dukterys nori gauti dalį savo mirusio tėvo vardu ir taip tą vardą išlaikyti žmonių atmintyje. — ¹²*Tarp jų tėvo giminių.* Tikriausiai tarp jų tėvo brolių. — ¹³*Jei kas miršta...* Salphaado dukterų klausimas duoda progą paskelbti visiems bendrą įstatą apie įpėdinystės teises paveldėti mirusio žmogaus tėviškę. Žr 36,1...

c/ *Jošų skiriamas Mošės įpėdiniu*

27,12-23. Viešpats išpėja Mošę, kad jis neįeis į Žadėtąją žemę ir liepia paskirti savo įpėdiniu Jošų. Mošė taip ir padarė

¹²*Abarimo kalno.* Taip buvo vadinami kalnai į šiaurę nuo Mirties jūros; žymiausios jo viršūnės buvo Phogoras /23,28/ ir Phasga

arba Nebas. Anot Pak 3,27; 32,49 Dievas dabar įsako Mošei užkopti į tą paskutinąją. — ¹³*Eisi pas savo tautą;* numirsi. Plg Prad 25,8. — ¹⁴*Nes judu...* Žr aug 20,12. — ¹⁵*Viešpats... tenumato...* Mošė maldavo Viešpatį, kad leistų įeiti į Žadėtąją žemę /žr Pak 3,24-26/; tačiau Dievui nesutikus patenkinti jo prašymą ir pakeisti savo nutarimą, jis nuolankiai pasiduoda Dievo valiai ir nesiliauja iki galui rūpinęsis išrinktąja tauta. *Kaip avys be piemens.* Plg Mt 9,36; Mk 6,34. — ¹⁸*Dvasia:* Šventoji dvasia /Aug/ dvasia išminties, stiprybės ir visų dorybių, kurių reikia geram kunigaikščiui. — *Padėk ranką.* Rankos uždėjimas turėjo būti valdžios perdavimo ženklas. Plg Pak 34,9. — ²⁰*Savo šlovės dalį.* Dar gyvam Mošei tebesant Jošų turėjo gauti dalį tos valdžios ir vertės, kurią turėjo didis tautos vadas visų akyse; bet ir mirus Mošei, Jošui nebuvo lemta paveldėti visos jo šlovės; nes Mošė gaudavo apreiškimus iš Dievo betarpiškai, Jošų gi paprastai tarpininkaujant vyriausiam kunigui Eleazarui ir tai su pagalba Urimo ir Tumimo. — ²¹*Tuose...* Ebr t:

Iš 29,38

28. ¹Viešpats kalbėjo taip pat Mošei: ²Įsakyk Izraelio sūnams ir jiems tark: Mano atnašą, duonas ir deginimą meiliausiam kvapui man atnašausite paskirtu metu. ³Šitos yra aukos, kurias turite atnašauti: kasdien du metiniu avinėliu be kliaudos kaip nuolatinę deginamąją auką; ⁴vieną aukosite rytmetį, o antrą vakarop; ⁵dešimtą ephos dalį smulkių miltų, kurie tebūna įmaišyti ketvirtoje hino dalyje tyriausio aliejaus. ⁶Tai yra nuolatinė deginamoji auka, kurią aukojote Sinajaus kalne, sudegindami Viešpačiui, kad būtų meiliausias kvapas. ⁷Prie kiekvieno avinėlio liejamajai aukai atnašausite Viešpaties šventykloje ketvirtą hino dalį vyno. ⁸O antrąjį avinėlį taip pat atnašausite vakarop su visomis rytmetinės aukos apeigomis ir su liejamąja auka, kaip meiliausio kvapo atnašą Viešpačiui.

Mt 12,5

⁹Šabato dieną atnašausite du metiniu avinėliu be kliaudos, o duoninei aukai dvi dešimtinės smulkių miltų, sumaišytų su aliejumi, taip pat liejamąją auką, ¹⁰kuri, kaip įsakyta, išliejama kas šabatas, kaip amžina deginamoji auka.

¹¹O pirmą kiekvieno mėnesio dieną atnašausite deginamajai Viešpaties aukai du veršiu iš bandos, vieną aviną, septynis metinius avinėlius be kliaudos, ¹²ir duoninei aukai tris dešimtinės smulkių miltų, sumaišytų su aliejumi prie kiekvieno veršio, ir dvi dešimtinės smulkių miltų sumaišytų su aliejumi prie kiekvieno avino, ¹³ir dešimtinės dešimtinę smulkių miltų su aliejumi kaip duoninę auką prie kiekvieno avinėlio. Tai yra deginamoji auka meiliausio kvapo ir deginimas Viešpačiui. ¹⁴Liejamosios

«ir stovės kunigo Eleazaro akivaizdoje, ir tasai klaus užuot jo su Urimo teismo pagalba Viešpaties akivaizdoje». — *Jam*: Viešpačiui

d/ *Įstatai apie aukas ir apžadus, laikytini Žadėtojoje žemėje*

28,1-30,17. Visai priartinus valandai paimti Žadėtąją žemę, primenama Izraeliaičiams pirmoji jų prievolė tinkamai garbinti Dievą. Tuo tikslu seniau išleistieji įstatai apie aukas pakartojami, paaiškinami ir naujais papildomi. Taigi čia kalbama iš eilės apie kasdienes aukas, aukas daromas kas šabatas, kas mėnuo ir metinėse šventėse: Velykose, Sekminėse, pirmą septintojo mėnesio dieną, permaldavimo dieną ir Padangčių šventėje. Toliau duodama taisyklės apie apžadus vyrų ir moterų ir nurodomos sąlygos, kuriose moterų apžadai reikia atitešėti ir kaip jie gali būti panaikinti.

28. ²*Mano atnašą...* Geriau anot ebr t: Mano dovaną, mano maistą, sudegintą meiliausiam kvapui, man atnašausite... Aukų mėsa ir kitos atnašos įvaizdinama kaip maistas, kurs reikia paskirtu metu atiduoti

Viešpačiui ir kurį jis priima paverstą ugnyje į meiliai kvepiančius dūmus.

— ³Šita eil ebr t prasideda taip: Ir jiems sakysi: Šitos yra... Žemiau surašyti įstatai apie aukas reikia palyginti su panašiais jau seniau duotais įsakymais Iš 29,38-42; Kun 23 skyr; Sk 15,2... — *Kasdien du...* Kasdieninė dviejų avinėlių auka yra figūra Dievo Avinėlio, paaukoto vieną kartą visiems laikams. Plg Žyd 10,12,14. — ⁴Ebr t šitos eil gale dar pridėti žodžiai: Išliesite liejamą šekharo auką. Žodis gi *šekhar* reiškia ne naujai išspaustą, bet išrūgusį ir nusistovėjusį vyną. — ⁵*Su visomis rytmetinės...* Ebr t aiškiau: duoninę ir liejamąją auką atnašausi tokią pat, kaip rytmetį.

⁹*Šabato dieną...* Šabatais liepiama atnašauti du syk daugiau aukų, negu šiokiomis dienomis. — ¹⁰*Kuri, kaip...* Ebr t: Šabato deginamoji auka savo šabate /ty, ji reikia atnašauti tą pačią dieną/, neskaitant nuolatinės deginamosios ir jos liejamosios aukos.

¹¹*Pirmą...* Aukos pirmą kiekvieno mėnesio dieną įsakomos čia pirmą kartą. Tos dienos būdavo paskelbia-

gi vyno aukos, išlietinos prie kiekvienos kruvinos aukos, bus šitos : pusė hino prie kiekvieno veršio, trečia dalis prie avino, ketvirta prie kiekvieno avinėlio. Tai bus deginamoji auka kiekvienam mėnesiui, kurie metuose eina vienas po kito. ¹⁵Bus taip pat atnašautas Viešpačiui ožys už nuodėmes, kaip amžina deginamoji auka draug su jos liejamąja auka

¹⁶O pirmame mėnesyje, keturiolikta mėnesio dieną bus Viešpaties Paskha, ¹⁷ir penkiolikta dieną iškilmė. Neraugintas duonas valgys septynias dienas. ¹⁸Pirmoji iš tų dienų bus gerbiama ir šventa ; joje nedirbsite jokie vergiško darbo ; ¹⁹ir atnašausite deginamajai aukai, kuri susmilkoma Viešpačiui, du veršiu iš bandos, vieną aviną, septynis metinius avinėlius be kliaudos ²⁰ir prie jų duoninę auką iš smulkių miltų, kurie turi būti sumaišyti su aliejumi, po tris dešimtines prie kiekvieno veršio, dvi dešimtini prie avino ²¹ir po dešimtinės dešimtinę prie kiekvieno avinėlio, tai yra prie septynių avinėlių ; ²²ir vieną ožį už nuodėmę, kad būtų už jus permaldavimas, ²³neskaitant rytmetinės deginamosios aukos, kurią visuomet atnašausite. ²⁴Taip darysite kiekvienoje iš septynių dienų, kad būtų ugniai maistas ir Viešpačiui meiliausias kvapas, kurs kils iš deginamosios aukos ir kiekvienos liejamosios aukos. ²⁵Taip pat septintoji diena bus jums iškilingiausi ir šventa ; joje nedirbsite jokie vergiško darbo

²⁶Taip pat pirmųjų diena, kai, pasibaigus savaitėms, atnašausite Viešpačiui naujus vaisius, bus gerbiama ir šventa ; joje nedirbsite jokie vergiško darbo ; ²⁷ir atnašausite deginamajai aukai, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui, du veršiu iš bandos, vieną aviną ir septynis metinius avinėlius be kliaudos, ²⁸ir jų duoninei aukai su aliejumi sumaišytų smulkių miltų tris dešimtines prie kiekvieno veršio, dvi prie avino, ²⁹dešimtinės dešimtinę prie kiekvieno avinėlio, kurių viso bus septyni ; taip pat ožį, ³⁰kurs pjaunamas permaldavimui, neskaitant nuolatinės deginamosios ir jos liejamosios aukos. ³¹Visą atnašausite be kliaudos draug su jų liejamosiomis atnašomis

Iš 12,18;
Kun 23,5

29. ¹Taip pat pirmoji septintojo mėnesio diena bus jums gerbiama ir šventa ; joje nedirbsite jokie vergiško darbo, nes tai trimitų skardo diena. ²Ir atnašausite deginamajai aukai, kad būtų meiliausias kvapas, vieną veršį iš bandos, vieną aviną ir septynis metinius avinėlius be kliaudos, ³ir duoninei jų aukai smulkių su aliejumi sumaišytų miltų tris dešimtines prie kiekvieno veršio, dvi dešimtini prie avino, ⁴vieną dešimtinę prie kiekvieno avinėlio, kurių viso bus septyni, ⁵ir ožį už nuodėmę, kurs atnašaujamas permaldauti už tautą, ⁶neskaitant deginamosios aukos pirmoje mėnesio dienoje su jos duonine auka, ir nuolatinės deginamosios aukos

mos trimitavimu. Plg aug 10,10. — ¹⁵*Kaip amžina...* Ebr t: draug su amžina... Auka už nuodėmę turi asvo liejamąją auką, bet neturi minkhos ; ji reikėjo dėti ant kasdieninės deginamosios aukos

¹⁶*Pirmame mėnesyje...* Velykų aukos. Plg Iš 12,18 ; Kun 23,5. — ¹⁸*Bus gerbiama ir šventa.* Ebr t *miqra' godeš*, šventas sušaukimas. Žr Kun 23,2 ir paaišk. — ²⁴*Kurs kils iš...* Ebr t: bus atnašauta vir-

šum nuolatinės deginamosios aukos draug su jų liejamąja auka. — ²⁵*Iškilingiausi ir šventa.* Ebr t: šventas sušaukimas. Taip pat žem eil 26 ; 29,1.7.12

²⁶*Taip pat pirmųjų:* Sekminių aukos. Plg Iš 23,16 ir k. — *Pasibaigus savaitėms:* praslinkus septynioms savaitėms po Velykų. — ²⁷*Du veršiu iš bandos.* Plg Kun 23,18. — ³⁰*Liejamosios aukos.* Ebr t *minkhah*, duoninės aukos

su paprasta liejamąja auka; atnašausite su tomis pačiomis apeigomis, kad būtų meiliausias kvapas, deginamas Viešpačiui

Kun 16,29; 23,24

⁷Taip pat dešimta šito septintojo mėnesio diena bus jums šventa ir gerbiama; tą dieną varginsite savo sielas ir nedirbsite joje jokio vergiško darbo. ⁸O deginamajai Viešpaties aukai, kad būtų meiliausias kvapas, atnašausite vieną veršį iš bandos, vieną aviną, septynis metinius avinėlius be kliaudos, ⁹ir jų duoninei aukai smulkių su aliejumi sumaišytų miltų tris dešimtines prie kiekvieno veršio, dvi dešimtini prie avino, ¹⁰dešimtinės dešimtinę prie kiekvieno avinėlio, kurių viso bus septyni, ¹¹ir ožį už nuodėmę, neskaitant to, kas paprastai atnašaujama permaldauti už nusikaltimą, ir amžinos deginamosios aukos draug su jų duonine ir liejamąja auka

¹²Penkioliką septintojo mėnesio dieną, kuri jums bus šventa ir gerbiama, nedirbsite jokio vergiško darbo; švęsite gi Viešpačiui iškilmę per septynias dienas; ¹³ir atnašausite deginamajai aukai, kad būtų meiliausias kvapas Viešpačiui, tryliką veršių iš bandos, du avinu, keturiolika metinių avinėlių be kliaudos, ¹⁴ir jų duoninei aukai smulkių su aliejumi sumaišytų miltų po tris dešimtines prie kiekvieno veršio, kurių viso bus tryliką, ir po dvi dešimtini prie kiekvieno avino, tai yra prie dviejų avinų, ¹⁵ir dešimtinės dešimtinę prie kiekvieno avinėlio, kurių viso bus keturiolika; ¹⁶ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ¹⁷Antrą dieną atnašausite dvyliką veršių iš bandos, du avinu, keturiolika metinių avinėlių be kliaudos; ¹⁸ir prie kiekvieno veršio, avino ir avinėlio atnašausite jų duoninę ir liejamąją auką, kaip yra įsakyta; ¹⁹ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ²⁰Trečią dieną atnašausite vienuoliką veršių, du avinu, keturiolika metinių avinėlių be kliaudos ²¹ir prie kiekvieno duonines bei liejamasias aukas, prie veršių, prie avinų ir prie avinėlių, kaip įsakyta; ²²toliau ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ²³Ketvirtą dieną atnašausite dešimtį veršių, du avinu, keturiolika metinių avinėlių be kliaudos ²⁴ir prie kiekvieno duonines bei liejamasias aukas, prie veršių, prie avinų ir prie avinėlių, kaip įsakyta; ²⁵ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ²⁶Penktą dieną atnašausite devynis veršius, du avinu, keturiolika metinių avinėlių be kliaudos ²⁷ir prie kiekvieno duonines bei liejamasias aukas prie veršių, prie avinų ir prie avinėlių, kaip įsakyta; ²⁸ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ²⁹Šeštą dieną atnašausite aštuonis veršius, du avinu ir keturiolika metinių avinėlių be kliaudos, ³⁰ir prie kiekvieno duonines bei liejamasias aukas, prie veršių, prie avinų ir prie avinėlių, kaip įsakyta; ³¹ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamasias aukas. ³²Septintą dieną atnašausite septynis veršius, du avinu ir keturiolika metinių avinėlių be kliaudos ³³ir prie kiekvieno duonines ir liejamasias aukas, kaip įsakyta, ³⁴ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatinės deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos. ³⁵Aštuntą dieną, kuri yra iškilingiausi, nedirbsite jokio vergiško

29. ¹Taip pat pirmoji... Plg Kun 23,24. — ⁸Su tomis pačiomis... Ebr t: kaip įsakyta

⁷Taip pat dešimta... Plg Kun 16,29

ir k. — *Jokio vergiško darbo.* Ebr t: jokio darbo. — ¹¹Už nusikaltimą. Tikriau už nuodėmę.

¹²Penkioliką... Padangčių šven-

darbo ³⁶ir deginamąjį auką, kad būtų meilčiau kvapas Viešpačiui, atnašausite vieną veršį, vieną aviną, septynis metinius avinėlius be kliaudos, ³⁷ir prie kiekvieno duonines bei liejamąsias aukas prie veršių, prie avinų ir prie avinėlių, kaip įsakyta; ³⁸ir ožį už nuodėmę, neskaitant nuolatines deginamosios aukos ir jos duoninės bei liejamosios aukos

³⁹Tai atnašausite Viešpačiui savo iškilmėse, neskaitant deginamųjų aukų, duoninių aukų, liejamųjų aukų ir dėkojimo aukų, kurios daromos apžadui atitesėti, ar visai laisva valia

30. ¹Mošė papasakojo Izraelio sūnums visa, ką jam Viešpats buvo liepęs; ²ir jis kalbėjo Izraelio sūnų kunigaikščiams: Štai ką Viešpats yra įsakęs: ³Jei kurs vyras bus padaręs Viešpačiui apžadą, ar save surišęs priesaika, nepanaikins savo žodžio, bet visa įvykdys, ką yra žadėjęs. ⁴Jei kokį apžadą padarytų ir suvaržytų save priesaika moteriškė, kuri pasilieka savo tėvo namuose ir dar tebėra mergystės amžiuje, ir jei tėvas patirtų apie apžadą, kurį ji padarė, ir apie priesaiką, kuria ji surišo savo sielą, ir tylėtų, ji turi laikytis apžado ⁵ir turi atitesėti, ką tik pasižadėjo ir prisiekė. ⁶O jei tėvas uždraus tuojau, kaip tik išgirs, jos apžadai ir priesaikos bus panaikinti, ir ji nebus surišta apsiėmimu, nes tėvas uždraudė. ⁷Jei ji turėtų vyrą ir ką nors pasižadėtų, ir kartą išėjęs iš jos burnos žodis surišų priesaiką jos sielą, ⁸o jos vyras neuždraustų tą pačią dieną, kurioje išgirdo, ji laikysis apžado ir įvykdys, ką tik pasižadėjo. ⁹O jei jis išgirdęs tuojau uždraustų ir panaikintų jos pasižadėjimus ir žodžius, kuriais buvo surišusi savo sielą, Viešpats bus jai maloningas. ¹⁰Našlė ir atstumtoji įvykdys, ką tik bus pasižadėjusios. ¹¹Jei žmona vyro namuose surišų save apžadu ir priesaika, ¹²ir jei vyras tai išgirdęs tylėtų ir neprieštarautų apsiėmimui, ji išpildys, ką tik buvo žadėjusi. ¹³O jei tuojau uždraustų, nereikės vykdyti pasižadėjimo, nes vyras uždraudė. Ir Viešpats bus jai maloningas. ¹⁴Jei ji pasižadėtų ir surišų save priesaika, varginsianti savo sielą pasninku ar susilaikymu nuo kitų dalykų, nuo vyro nuožiūros priderės, kad vykdytų ar nevykdytų. ¹⁵O jei vyras išgirdęs tylėtų ir atidėtų nutarimą iki kitai dienai, ji atitesės, ką tik buvo pasižadėjusi ir pasiketinusi, nes jis, kaip tik išgirdo, tylėjo. ¹⁶O jei priešta-

tės aukos. Plg Kun 23,23-36... — ³⁶*Iškilmingiausi*. Ebr t: 'acereth. Žr Kun 23,36

30. ²*Kunigaikščiams*, — kurie gautus įsakymus turėjo paskelbti savo valdiniais. — ³*Padaręs... apžadą...* Visame šitime skyr ebr t atskiria dvejopą apžadą: *neder*, kuriuo buvo žadama kas nors duoti ar padaryti, ir *'issar*, kuriuo buvo apsiimama ko nors išsižadėti ar nuo kurio nors dalyko susilaikyti; tą paskutinį apžadą Vulgata vadina susirišimu, priesaika. Kiekvienas vyras padarytas apžadas visuomet turi būti atitesėtas. — ⁴*Moteriškė, kuri pasi- lieka...* Netekėjusių mergaičių apžado atitesėjimas priklauso nuo tėvo sutikimo; bet tėvui leidžiama pasi-

priešinti dukters apžadui tik tą pačią dieną, kurią jis apie jį patiria. Ir. Tikriausiai: arba. — *Mergystės amžiuje*: dar nebuvo ištekėjusi. — *Nebus surišta apsiėmimu*. Po šitų ž ebr t pasakyta: ir Viešpats jai dovanos. — ⁷*Jei turėtų...* Ebr t: jei ištekėtų už vyro ir apžadas yra jos. Taigi čia kalbama apie mergaitės apžadą, padarytą prieš ište- kėsiant, bet dar neišpildytą; po vestuvių tokio apžado įvykdymas pridera nuo vyro sutikimo. — *Ir kartą išėjęs...* Ebr t: arba lūpų plepėjimas, kuriuo ji surišo savo sielą. Apie apsiėmimą išsižadėti kurio nors dalyko kalbama čia ne be papeikimo, nes toksai apžadas tame atsitikime galėjo visai nepatikti su-

rautų po to kaip sužinojo, pats neš jos neteisybę. ¹⁷Šitie yra įstatai, kuriuos Viešpats davė Mošei, laikytini tarp vyro ir moters, tarp tėvo ir dukters, dar tebeesančios mergystės amžiuje, ar tebeprisiliekančios tėvo namuose

Aug 25,17

Još 13,21

31. ¹Viešpats kalbėjo Mošei ir tarė: ²Atkeršink pirma Madianiečiams už Israėlio sūnus, ir paskui būsi sujungtas su savo tauta. ³O Mošė tuojau tarė: Apginkluokite kovai iš savo tarpo vyrus, kurie galėtų atkeršyti už Viešpatį Madianiečiams. ⁴Tegul bus išrinkta iš kiekvienos giminės po tūkstantį vyrų, kurie reikės siųsti į kovą. ⁵Ir jie davė po tūkstantį iš kiekvienos giminės, tai yra dvylika tūkstančių, prisirengusių į kovą. ⁶Mošė juos išsiuntė su kunigo Eleazaro sūniniu Phineju, kuriam davė taip pat šventus rykus ir trimitus trimituoti. ⁷O susirėmę kovoje su Madianiečiais ir juos nugalėję, jie užmušė visus vyriškius ⁸ir jų karalius, penkis tautos kunigaikščius Evi, Rekemą, Surą, Hurą ir Rebę; užmušė taip pat kalaviju Beoro sūnų Balaamą; ⁹ir paėmė jų moteris ir vaikus, visus galvijus ir visą lobį; ką tik anie galėjo turėti, jie išplėšė; ¹⁰liepsna sudegino kaip miestus, taip sodžius ir tvirtoves; ¹¹paskui jie ėmė grobį ir visa, kas jiems buvo tekę kaip žmonėmis, taip ir galvijais, ¹²ir atvedė pas Mošę, kunigą Eleazarą ir visą Israėlio sūnų daugybę; o visas kitas gerybes nugabeno į stovyklas Moabo lygumose ant Jordano ties Jeriku

žadėtiniui. — ⁹Ir žodžius, kuriais... Ebr t: jos lūpų plepėjimą, kuriuo... — *Viešpats bus maloningas.* Ebr t: Viešpats atleis. — ¹¹*Žmona vyro namuose...* Ištekėjusios moteriškės, gyvenančios vyro namuose apžadai visai priklauso nuo jos vyro. — ¹⁴*Jei ji pasižadėtu...* Ebr t: kiekvieną apžadą ir kiekvieną priesaiką varginti sielą jos vyras patvirtins ir jos vyras panaikins. — ¹⁶*Pats neš jos neteisybę.* Vyras panaikindamas žmonos apžadą ne tą pačią dieną, kurią apie jį išgirdo, bet vėliau, ims sau kaltę dėl apžado neįvykdymo

4. Atkeršijimas Madianiečiams

31,1-54. Atėjus valandai atkeršyti Madianiečiams už Israėlio sužadėjimą, išsiunčiama prieš juos nedidelė kariuomenė. Nugalėti Madianiečiai nužudomi, gyvos paliekamos tik jų mergaitės, kurios kartu su kitu grobiu padalinamos tarp dalyvavusiųjų kovoje, tarp tautos, kunigų ir Levitų.

31. ²*Pirma*: prieš savo mirtį. — *Madianiečiams.* — Kurie gyveno susimaišę su Amoniečiais; todėl ir tiems paskutiniams. — *Israėlio sūnus.* Žr 25,17.18. — ⁶*Phineju.* Jis

pirmas parodė savo uolumą, nužudydamas paleistuvį Israėlaitį kartu su Madianiete /25,5,6/; už tat jį dabar paskirta kariuomenės vadu prieš Madianiečius. — *Šventus rykus ir...* Ebr t nėra jungties «ir», todėl minimi čia rykai gal yra ne kas kita, kaip tik trimitai. Kiti tačiau aiškintojai mano, kad taip pavadinti šventi vyr. kunigo apdarai, tarp kurių galėjo būti «urim» ir «tumin». — ⁸*Jų karalius*: giminų viršininkas. — *Surą.* Plg aug 25,15. — *Balaamą.* Jis buvo tikriausiai vėl pakviestas prakeikti Israėlaidių. Plg žem 16 e. — ¹²*Ir atvedė...* Ebr t kalbama apie visų dalykų nugabenimą pas Mošę, Eleazarą ir visą tautą, t y, į Israėlaidių stovyklas, kurios tuomet buvo Moabo lygumoje. Suimti grobį ir jį atgabenti, be abejonės, padėjo dalyvavusiems kovoje kiti Israėlaidiai, nes 12,000 nebūtų įstengę atvaryti 32,000 moteriškių, beveik nesuskaitomų bandų ir atnešti kito grobio. — ¹⁴*Susirūstinės...* Tiesa, Mošė nebuvo davęs aiškaus įsakymo nužudyti paimtasias nelaisvės moteris, bet kariuomenės vadai patys turėjo suprasti, kas reikia padaryti su tomis, kurios jau buvo viena

¹³Mošė gi, kunigas Eleazaras ir visi susirinkimo kunigaikščiai išejo jų pasitikti už stovyklos. ¹⁴Iširūstinęs ant kariuomenės viršininkų, tūkstantininkų ir šimtininkų, kurie buvo atėję iš kovos, Mošė ¹⁵tarė: Kam palikote gyvas moteris? ¹⁶Argi ne jos tai apgavo, patariant Balaamui, Izraelio sūnus ir atvedė į nusikaltimą prieš Viešpatį Phogoro nusidėjimu, už ką ir buvo ištikta tauta? ¹⁷Taigi užmuškite kiek tik yra vyrų, net ir vaikus, ir nugalėkite moteris, kurios gyveno su vyrais. ¹⁸Mažas gi merginas ir visas mergaites laikykite sau ¹⁹ir pasiilikite už stovyklos septynias dienas. Kas užmuštų žmogų ar užmuštąjį paliestų, apšalvys trečią ir septintą dieną. ²⁰Taip pat reikia apvalyti visas grobis, ar tai būtų drabužis, ar indas, ir kiekvienas kitas dalykas, padarytas iš ožkų kailių, iš plaukų ar iš medžio. ²¹Taip pat kunigas Eleazaras kalbėjo dalyvavusiems kovoje tokiuos žodžius: Tasai yra įstatymo paliepiamas, kurį Viešpats davė Mošėi: ²²Auksas, sidabras, varis, geležis, švinas, cinas, ²³ir visa, kas gali eiti per liepsną, bus apvalyta ugnimi; kas gi negali išlikti ugnyje, bus pašvesta permaldavimo vandenimi. ²⁴Septintoje dienoje jūs išplausite savo drabužius ir taip apvalyti paskui įeisite į stovyklas. ²⁵Viešpats kalbėjo taip pat Mošėi: ²⁶Suskaitykite visa, kas paimta, kaip žmonėmis, taip ir galvijais, tu ir kunigas Eleazaras ir tautos kunigaikščiai; ²⁷ir padalinsi grobį lygiai tarp tų, kurie kovojo ir buvo išėję į karą ir tarp visos likusios daugybės. ²⁸Nuo tų, kurie kovojo ir buvo išėję į karą, atskirsi Viešpaties daliai po vieną galvą iš penkių šimtų žmonių, taip pat iš jaučių, asilų ir avių, ²⁹ir ją duosi kunigui Eleazarui, nes tai yra Viešpaties pirmonės. ³⁰Taip pat iš Izraelio sūnų pusės imsi kiekvieną penkiasdešimtą galvą iš žmonių, jaučių, asilų, avių ir visų gyvulių, ir tai duosite Levitams, kurie budi Viešpaties padangtės sargyboje. ³¹Mošė ir Eleazaras padarė, kaip Viešpats buvo įsakęs. ³²Grobis gi, kurį buvo paėmusi kariuomenė, susidėjo iš šešių šimtų septynių dešimtų penkių tūkstančių avių, ³³septynių dešimtų dviejų tūkstančių jaučių, ³⁴šešios dešimtys vieno tūkstančio asilų, ³⁵trių dešimtų dviejų tūkstančių moteriškos lyties asmenų, nepažinojusių vyrų. ³⁶Pusė atiduota dalyvavusiems kovoje, būtent: tris šimtus tris dešimtis septynis tūkstančius penkis

Teis 21,11

Kun 6,28; 11,33
15,11

kartą Izraelio nusikaltimo priežastis, kad jos vėl nepanorėtų antrą kartą suvadžioti. — *Patariant Balaamui.* Iš čia patiriame, kad tas pat Balaamas, kurs prašant Balakui, negalėjo prakeikti Izraeliui, buvo davęs Moabiečiams ir Madianiečiams nedoriamą patarimą kitokiu būdu nugalėti jų priešus. — ¹⁸*Visas mergaites...* Plg Pak 21,10... — ¹⁹*Pasiilikite...* Įsakomas apšalvymas kareivių, laikant aug parašytą įstatą, 19,12.16. — ²⁰*Taip pat... visas grobis.* Ebr t: jūs ir visas jūsų grobis. Toliau paaiškinama, koks grobis reikia šlakstyti valomuoju vandenimi: kiekvienas apdaras ir kiekvienas dalykas iš odos, (Kun 13,59) ir visa, kas padaryta iš ožkų plaukų, ir kiekvienas medinis indas. —

²¹*Tasai yra...* Plg Kun 6,28 ir k. Eleazaras kaip vyr kunigas nutaria, kokiomis apeigomis reikia apvalyti paminėtasis grobis

²⁵*Viešpats kalbėjo...* Paskelbiamas čia Viešpaties įsakymas apie grobio padalinimą gal buvo pritaikomas ir paskesniuose karuose. — ³²*Grobis gi...* Duodama čia tikriausiai ne tikslūs, bet apytikriai skaičiai. Plg su skaičium duoklės, kurią turėjo sumokėti Moabo karalius Mesa 4 Kar 3,4.

³⁶*Nė vieno nepasigedome.* Taip pasireiškia ypatinga Dievo pagalba. Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad be 12,000 kareivių, išrinktų kovai, ėjo su jais nemaža kitų savo valia, taip kad ir žuvus kaikiuriems galėjo grįžti atgal ne mažiau 12,000. —

šimtus avių, ³⁷iš kurių Viešpaties daliai atskaityta šešis šimtus septynias dešimtis penkias avis; ³⁸tris dešimtis šešis tūkstančius jaučių, iš kurių atskaityta septynios dešimtys du jaučiai; ³⁹tris dešimtis tūkstančių penkis šimtus asilų, iš kurių atskaityta šešias dešimtis vieną asilą; ⁴⁰šešiolika tūkstančių žmonių, iš kurių Viešpaties daliai teko trys dešimtys dvi sielos. ⁴¹Mošė atidavė, kaip buvo liepta, Viešpaties pirmonių dalį kunigui Eleazarui ⁴²iš tos Izraelio sūnų pusės, kurią buvo atskyręs dalyvavusiems kovoje. ⁴³Iš tos gi pusės, kuri teko likusiai daugybei, tai yra iš trijų šimtų trijų dešimtų septynių tūkstančių penkių šimtų avių ⁴⁴ir iš trijų dešimtų šešių tūkstančių jaučių ⁴⁵ir iš trijų dešimtų tūkstančių penkių šimtų asilų ⁴⁶ir iš šešiolikos tūkstančių žmonių ⁴⁷Mošė ėmė kiekvieną penkiasdešimtą galvą ir davė Levitams, kurie budėjo prie Viešpaties padangtės pareigų, kaip Viešpats buvo įsakęs

⁴⁸O kariuomenės vadai, tūkstantininkai ir šimtininkai, prisitartinę prie Mošės tarė: ⁴⁹Mes, tavo tarnai, padarėme sąskaitą kareivių, kuriuos turėjome po savo valdžia, ir net nė vieno nepasigedome. ⁵⁰Todėl atnašaujame kaip dovaną kiekvienas, kiek tik tarp grobio galėjome rasti aukso; kojų grandinaites, apyrankes, žiedus, auskarus ir kaklo grandinaites, kad melstumeis už mus Viešpačiui. ⁵¹O Mošė ir kunigas Eleazaras priėmė iš tūkstantininkų ir šimtininkų visą auksą įvairiame pavidale, ⁵²kurs svėrė šešiolika tūkstančių septynis šimtus penkias dešimtis siklių. ⁵³Nes kiekvienas ėmė sau, ką jis buvo išplėšęs. ⁵⁴Priimtą auksą jie įnešė į liudijimo padangtę, kad būtų Viešpaties akivaizdoje priminimas apie Izraelio sūnus

32. ¹O Rubeno ir Gado sūnūs turėjo daug bandų, ir jų lobis, susidedas iš galvių, buvo begalinis. Pamatę gi Jazerio ir Galaado žemes tinkant gyvuliams auginti, ²jie atėjo pas Mošę, Eleazarą ir daugybės kunigaikščius ir tarė: ³Ataroto, Dibono, Jazerio, Nemros, Hesebono, Elealės, Šabano, Nebo ir Beono ⁴žemė, kurią Viešpats ištiko Izraelio sūnų akivaizdoje, tai labai tinkamas kraštas gyvuliams auginti; o mes, tavo tarnai, turime labai daug bandų; ⁵taigi jei radome malonę tavo akivaizdoje, mes prašome, kad mums, tavo tarnams, duotumei ją paveldėti ir mums nelieptumei eiti per Jordaną. ⁶Mošė jiems atsakė: Argi jūsų broliai eis į kovą, o jūs čia sėdėsite? ⁷Kam sukate Izraelio sūnams galvas, kad jie nedrįstų eiti į vietą, kurią Viešpats jiems duos? ⁸Argi ne taip elgėsi jūsų tėvai, kai aš siunčiau iš Kadesbarnės žemės apžiūrėti? ⁹Jie, nuėję lig Vynuogių slėniui ir apžiūrėję visą žemę, įbaugino Izraelio sūnų širdis, kad

Aug 13,24

⁵⁰Kojų grandinaites. Senovės moterys nešiodavo ant kojų per riešus žiedus, susegtus grandinėmis; taigi būdavo jomis lyg kad supančiotos; grandinėls priversdavo jas vaikščioti mažais žingsneliais ir einant žvangėdavo. — *Kaklo grandinaites*. Ebr ž kumaz reiškia auksinius burbulėlius, iš kurių buvo daromi įvairūs papuošalai. — ⁵²Kurs svėrė... Skaitant aukso siklį po 80-90 Liet lt, visų vadų dovanos buvo vertos daugiau kaip 1,250,000 lt. Plg Iš 38,24

5. Pasidalinimas žemės anapus Jordano

32,1-42. Prašant Rubeno ir Gado sūnams, kad jiems būtų atiduotas jau užkariautas kraštas į rytus nuo Jordano, Mošė sutinka tai padaryti, bet su sąlyga, jei jie padės kitiems Izraelio sūnams užkariauti Kanaano žemę šiaupus Jordano. Rubeno ir Gado giminė apsiima eiti su ginklais visos tautos priekyje per Jordaną, ir užtat buvusios Sehonio ir Ogo žemės su jų miestais atiduodamos

neeitų į sritis, kurias Viešpats jiems davė. ¹⁰Jis susirūstinęs priesiekė ir tarė: ¹¹Ne, šitie žmonės, kurie išėjo iš Egipto, turėdami dvidešimt ir daugiau metų, neišvys žemės, kurią su priesaika pažadėjau Abraomui, Isaokui ir Jokubui, nes nenorėjo manęs sekti, ¹²išskyrus Kenezietį Jephonės sūnų Kalebą ir Nuno sūnų Jošų; situodu įvykdė mano valią. ¹³Ir Viešpats, susirūstinęs ant Izraelio, vadžiojo jį po tyrus aplinkui, kolei neišmirė visa karta, kuri buvo padariusi pikta jo akivaizdoje. ¹⁴Štai, tarė Mošė, jūs iškilote užuot savo tėvų, kaip žmonių nusidėjėlių atžalos ir auklėtiniai, kad padaugintumėte Viešpaties įtūžimą prieš Izraelį. ¹⁵Jei nenorėsite eiti paskui jį, jis paliks tautą tyruose, ir jūs būsite priežastis žuvimo visų

¹⁶Bet jie priėję arčiau tarė: Pastatysime avides ir galvijams tvar-tus, o taip pat mūsų vaikams stiprius miestus; ¹⁷mes gi patys apsigin-klavę ir prisirengę eisime į kovą Izraelio sūnų priešakyje, kolei jų neįve-sime į jų vietas. Tuo tarpu mūsų vaikai ir ką tik galime turėti bus apmūry-tuose miestuose dėl gyventojų tykojimo. ¹⁸Negrišime į savo namus, kolei Izraelio sūnūs nepaveldės savo tėvonystės; ¹⁹ir nieko nereikalausime ana-pus Jordano, nes jau turime savo tėviškę krašte, kurs yra į rytus nuo jo. ²⁰Mošė jiems tarė: Jei jūs esate pasiryžę daryti, ką žadate, eikite Viešpaties akivaizdoje prisirengę į kovą, ²¹ir visi, kurie tinka į karą vyrai, tepereina apsiginklavę Jordaną, kolei Viešpats nesunaikins savo neprie-telių, ²²ir kolei jam nebus pavergta visa žemė; tuomet būsite be kaltės prieš Viešpatį ir prieš Izraelį, ir gausite šalį, kurios norite Viešpaties aki-vaizdoje. ²³O jei nedarysite, ką sakote, tai niekam nėra abejonės, kad jūs nusidedate Dievui ir žinokite, kad jūsų nuodėmė jus pasieks. ²⁴Taigi sta-tykite miestus savo vaikams, kūtes ir tvartus avims ir galvijams, ir įvyk-dykite, ką esate pasižadėję. ²⁵O Gado ir Rubeno sūnūs tarė Mošei: Mes esame tavo tarnai; darysime, ką mūsų valdovas liepia. ²⁶Savo vaikus ir moteris, avis ir galvijus paliksime Galaado miestuose; ²⁷mes gi, tavo tarnai, visi prisirengę trauksime į karą, kaip tu, valdove, sakai. ²⁸Taigi Mošė įsakė kunigui Eleazarui, Nuno sūnui Jošuei ir šeimų kunigaikščiams Izraelio giminėse, ir jiems tarė: ²⁹Jei Gado sūnūs ir Rubeno sūnūs draug su jumis visi pereis per Jordaną su ginklais į karą Viešpaties akivaizdoje, ir žemė bus jums pavergta, duokite jiems paveldėti Galaadą; ³⁰o jei nenorės pereiti draug su jumis apsiginklavę į Kanaano žemę, tegul gauna vietas apsigyventi jūsų tarpe. ³¹Gado sūnūs ir Rubeno sūnūs atsakė: Kaip Viešpats kalbėjo savo tarnams, taip mes darysime; ³²patys trauk-sime apsiginklavę Viešpaties akivaizdoje Kanaano žemėn; ir mes pareišk-iame, kad jau gavome tėviškę šiaupus Jordano

Još 1,14

Još 4,12

Pak 3,12
Još 13,8; 22,4

tom dviem giminėm ir Manaso gi-minės pusei

32. ¹Rubeno ir Gado. Tiedvi gi-mini stovyklose turėjo vietas viena šalia kitos, gal dėl to ir dabar nori pasilikti viena arti kitos. Rubeno sūnūs, regisi, buvo mažiau palankūs Mošei ir ne su dideliu noru jį sekė; jie matomai negalėjo užmiršti pirm-gimystės teisių, kurios buvo atimtos iš jų protėviu. — *Jazerio*. Plg aug 21,32. — *Galaado*. Taip buvo vadi-namas kraštas abiejose Jaboko upės pusėse. Plg Pak 3,12. — ³Ataroto...

Plg žem 34, eil. — ⁴Jie, nuėję...
Plg aug 13,24. — ¹⁰Priesiekė ir...
Plg aug 14,29

¹⁶Bet jie priėję... Mošės supeikti Rubeno ir Gado giminių atstovai, matomai, pasitarę su savaisiais, ki-taip išreiškia savo prašymą. — *Avides...tvartus*. Buvo tai erdvi tvar-tai laukuose, kuriuos aptverdavo su-krauta iš akmenų siena. Apsisaugoti nuo vagių juose dar statydavo bokš-telius sargybai

³³Manaso giminės pusei. Visas kraštas anapus Jordano buvo per-

Još 22,4

³³Taigi Mošė davė Gado ir Rubeno sūnams ir Juozapo sūnaus Manaso giminės pusei Amoriečių karaliaus Sehonio karalystę ir Basano karaliaus Ogo karalystę ir jų žemę su jų miestais aplinkui. ³⁴O Gado sūnūs atstatė stiprius Dibono, Ataroto, Aroerio, ³⁵Etroto, Sophano, Jazerio, Jegbaos, ³⁶Betnemros, Betarano miestus, ir padarė savo galvijams tvartus. ³⁷Rubeno gi sūnūs atstatė Heseboną, Elealę, Karjataimą, ³⁸Nabą ir Baalmeoną, pakeisdami jų vardus, taip pat Sabamą, duodami naujus vardus miestams, kuriuos buvo pastatę. ³⁹Toliau Manaso sūnaus Makhhiro sūnūs patraukė į Galaadą ir jį sunaikino, išmušdami jo gyventojus Amoriečius. ⁴⁰Taigi Mošė davė Galaado žemę Manaso sūnui Makhirui, kursai ten apsigyveno. ⁴¹O Manaso sūnus Jairas nuėjo ir paėmė jo sodžius, kuriuos praminė Havot-Jairu, tai yra Jairo sodžiais. ⁴²Taip pat Nobė nuėjo ir paėmė Kanatą su jo sodžiais ir jį praminė savo vardu Nobė

Prad 50,22

Iš 14,2

Iš 15,27

Iš 17,1

33. ¹Šitos yra stotys Izraelio sūnų, kurie išėjo iš Egipto savo būriais, vadovaujant Mošei ir Aaronui. ²Mošė jas surašė pagal stovyklų vietas, kurias jie, Viešpačiui įsakant, keisdavo. ³Taigi išėjė iš Ramesės pirmame mėnesyje, penkioliką pirmojo mėnesio dieną, antrą Velykų dieną, vedami galinga ranka, matant visiems Egiptiečiams ⁴ir laidojant pirmgimius, kuriuos Viešpats buvo ištikęs /nes ir jų dievams buvo atkeršijęs/, ⁵Izraelio sūnūs sustatė stovyklas Sokote. ⁶Iš Sokoto atėjo į Etamą, kurs yra pačiame tyrų pakraštyje. ⁷Iš ten išėjė atvyko prie Phihahiroto, kurs yra ties Beelsephonu, ir sustojo prieš Magdalą. ⁸Iškeliaavę iš Phihahiroto, nuėjo jūros viduriu į tyrus ir keliavę tris dienas Etamo tyrais, sustatė stovyklas Maroje. ⁹Išėjė iš Maros, atėjo Eliman, kur buvo dvylika vandens šaltinių ir septynios dešimtys palmių ir tenai sustojo stovyklose. ¹⁰Bet ir iš ten išėjė, ištiesė padangtes prie Raudonosios jūros. Paskui patraukė nuo Raudonosios jūros ¹¹sustojo Sino tyrumoje. ¹²Iš ten išėjė atkeliauo į Daphką. ¹³O išėjė iš Daphkos sustojo Aluje. ¹⁴Patraukę iš Alaus ištiesė padangtes Raphidime, kur tautai stigo vandens atsigerti. ¹⁵Iškeliaavę iš Raphidimo sustojo Sinajaus tyrumoje

daug platus, kad Mošė jį būtų atidavęs tik dviem giminėm; todėl jo dalis, šiaurinis Galaadas skiriamas Manaso pusei giminės, kuri gal dar tebebuvo užimta jo užkovoju. — ³⁴Atstatė. Žem įvardijamieji miestai buvo seni ir anksčiau priderėjo Amoriečiams. Karo metu jie buvo sugriauti; todėl dabar gana buvo juos atstatyti. Kaikurių iš jų vardai buvo kartu ir pagonių dievaičių vardai; užtat tokias vietas Izraelio sūnūs pasirūpino praminti kitaip. — ⁴⁰Makhirui: Makhhiro palikuonims. — ⁴¹Manaso sūnus: vienas iš Manaso palikuonių. — ⁴²Nobė. Plg Teis 8,11.

6. Izraelio sūnų stotys tyruose

33,1-49. Baigiantis Izraeličių kelione iš Egipto Žadėtojo žemėn, surašomi vardai vietų, kur buvo

ištiesta padangtė ir buvo sustojusi visa tauta

33. ¹Stotys. Stotimis čia pavadinta ne kiekviena vieta, kur buvo sustojusi keliaujanti tauta, nes tokių buvo tiek, kiek dienų keliauta, bet tik tos, kur būdavo ištiesiama Viešpaties sandoros padangtė ir kur visa tauta buvo padariusi aplink ją stovyklas. Ar visų tokių stočių vardai čia pažymėti, sunku ką nors tikra apie tai pasakyti. Gal ir jų eilė perrašinėjant buvo laikur supainiota. Įvardintosios galima pasikirstyti į tris dalis: stotys iš Egipto lig Sinajaus kalnui, nuo Sinajaus lig Kadesui ir nuo Kadeso lig Jordano. — ²Viešpačiui įsakanti. Anot ebr t minimas čia Viešpaties įsakymas lietė ne stovyklos vietų keitimą, bet stočių surašymą. — ³Išėjė iš Ramesės... Žr Iš 12,37... —

¹⁶Bet išėję ir iš Sinajaus tyrumos, atėjo į Pageidimo kapines. ¹⁷Iškeliaavę iš Pageidimo kapinių sustatė stovyklas Haserote. ¹⁸Iš Haseroto atėjo į Retmą. ¹⁹Iškeliaavę gi iš Retmos sustojo Remomphare. ²⁰Iš čia išėję atvyko į Lebną. ²¹Po Lebno buvo sustoję Resoje. ²²Išėję iš Resos, atėjo į Keelatą. ²³Iš čia išėję sustojo prie Sephero kalno. ²⁴Patraukę nuo Sephero kalno atėjo į Aradą. ²⁵Iš ten išėję, sustatė stovyklas Makelote. ²⁶Iškeliaavę iš Makeloto atėjo į Tahatą. ²⁷Po Tahato buvo sustoję Tarėje. ²⁸Iš čia išėję ištiesė padangtes Metkoje. ²⁹O po Metkos sustatė stovyklas Hesmonoje. ³⁰Išėję iš Hesmonos, atvyko į Moserotą. ³¹O po Moseroto sustatė stovyklas Benejaakane. ³²Išėję iš Benejaakano, atkeliavo prie Gadgado kalnų. ³³Iš ten išėję, sustatė stovyklas Jetebatoje. ³⁴Iš Jetebatos atėjo į Hebroną. ³⁵Iškeliaavę iš Hebrono, sustatė stovyklas Asiongabere. ³⁶Iš ten išėję, atvyko į Sino tyrumą, tai yra į Kadesą.

18 19,2
Aug 11,34
Aug 13,1

³⁷Išėję iš Kadeso jie sustatė stovyklas prie Horo kalno pačiuose Edomo žemės pakraščiuose. ³⁸Tenai kunigas Aaronas, liepiant Viešpačiui, užžengė į Horo kalną ir tenai mirė keturias dešimtais metais po Izraelio sūnų išėjimo iš Egipto, penktame mėnesyje, penktą mėnesio dieną, ³⁹turėdamas šimtą dvidešimt trejus metus amžiaus. ⁴⁰Tuomet Kananiečių karalius Aradas, kurs gyveno pietų šalyje, išgirdo, kad Izraelio sūnūs atėjo Kanaano žemėn. ⁴¹Patraukę nuo Horo kalno jie sustojo Salmonoje. ⁴²Iš čia išėję atvyko į Punoną. ⁴³Išėję iš Punono, sustojo Obote. ⁴⁴Iš Oboto atėjo į Jieabarimą, kurs yra Moabiečių ribose. ⁴⁵Iškeliaavę iš Jieabarimo, ištiesė padangtes Dibongade. ⁴⁶Iš čia išėję sustojo Helmondeblataime. ⁴⁷Išėję iš Helmondeblataimo, atėjo prie Abarimo kalnų ties Nabu. ⁴⁸O keliaudami nuo Abarimo kalnų atvyko į Moabo lygumas prie Jordano ties Jeriku, ⁴⁹ir čia sustatė stovyklas nuo Betsimoto lig Abelsatimui lygesnėse Moabiečių vietose.

Pak 10,7

Aug 20,1

Aug 20,25
Pak 32,50

⁵⁰Tenai Viešpats kalbėjo Mošei: ⁵¹Įsakyk Izraelio sūnams ir jiems kalbėk: Kai būsite perėję per Jordaną, įeidami Kanaano žemėn, ⁵²išnaikinkite visus anos žemės gyventojus; sutrupinkite paminklinius akmenis, sulaužykite statulas ir išgriaukite visas augštas vietas, ⁵³apvalydami žemę, kad joje apsigyventumėte, nes aš jums daviau ją paveldėti; ⁵⁴pasidalinsite ją burtu; tiems, kurių bus daugiau, duosite platesnį, ir kurių mažą, siauresnį plotą. Kiekvienam bus suteikta tėvonystė, kaip išpuls pagal burtą. Žemė bus išdalinta pagal gimines ir šeimas. ⁵⁵O jei nenorėsite užmušti žemės gyventojų, pasilikusieji bus jums kaip vinyš akys ir jietys šonuose, ir jums priešinsis jūsų gyvenamoje žemėje; ⁵⁶ir ką tik aš buvau sumanęs su jais padaryti, padarysiu su jumis

Pak 7,5; Teis 2,2

⁶Iš Sokoto... Plg Iš 13,20... — ¹⁰Prie Raudonosios jūros... Išėjimo knygoje nepamirėta šita stotis, o taip pat Daphka ir Alus /13 e/

¹⁶Iš Sinajaus... Žr aug 10,12... Vieta, kuri buvo praminta Tabeja /aug 11,3/, čia išleista, nes tai nebuvo tikra stotis. — ¹⁸I Retmą... Aug 13,1 pasakyta, kad iš Haseroto Izraelio sūnūs atėjo į Pharano tyrumą, ir toliau nurodoma tiksliau, kad jie buvo sustoję netoli Kadeso /13,27/; taigi ir Retma turėjo būti arti Kadeso, arba, anot kaikiurių

aiškintojų, buvęs tai tos pačios vietos vardas. — ¹⁹Iš Retmos... Sekančiose stotyse lig Kadesui Izraeliaičiai praleido tikriausiai 37 klaidžiojimo metus, kolei neišmirę jų pasmerktoji karta. — ²¹Po Moseroto... Pak 10,6... pasakyta, kad Izraeliaičiai iš Benejaakano atėjo į Moserą; bet tenai tekstas neatrodo visai tikras. — ³⁵Asiongabere. Taip buvo vadinama vieta prie Elano įlankos. — ³⁶I Kadesą. Tai turėjo būti antras atėjimas į tą pačią vietą. Plg aug 20,1. — ³⁸Tenai...

34. ¹Viešpats dar kalbėjo Mošei ir tarė: ²Įsakyk Izraelio sūnums ir jiems kalbėk: Kai būsite įėję Kanaano žemėn, ir ji jums teks kaip tėviškė pagal burtą, štai kokios bus jos sienos: ³pietinė dalis prasidės nuo Sino tyrumos, esančios šalia Edomo, ir rytuose jos sienomis bus Sūriausioji jūra. ⁴Taigi pietinė siena eis išilgai Kurklio augštumos ir tęsis iki Sennai, o eidama toliau pietuose pasieks Kadesbarnę; iš čia siena eis lig sodžiui, vadinamam Adaru, ir tęsis iki Asemonai; ⁵nuo Asemonos siena eis išsilenkdama iki Egipto upei ir baigsis prie didžiosios jūros kranto. ⁶Vakarų gi siena prasidės prie Didžiosios jūros ir prie jos baigsis. ⁷Toliau

Plg aug 20,22... — ⁴⁰Tuomet... Žr aug 21,1 ir paaišk. — ⁴¹Patraukė... Įvardijamos tolesnės stotys pakelėje į Moabo lygumą. Kaikurios jų minimos čia pirmą kartą, o kitos aug įvardintos šitoje vietoje išleidžiamos. Plg aug 21,10...

7. Dievo įsakymai apie užkariavimą ir pasidalinimą Žadėtosios žemės

33,50-36,13. Paimant Žadėtąją žemę, įsakoma visų pirma išnaikinti jos buvusius gyventojus; toliau aprašoma tos žemės sienos ir paskiriami vyrai, kurie turės ją padalinti tarp devynių su puse giminių. Levitams apsigyventi liepiama duoti 48 miestai su jų priemiesčiais, jų gi tarpe paskirti 6 prieglaudos miestai. Ta proga paskelbiamas įstatas apie nubaudimą už žmogžudystę tyčiomis ir netyčiomis padarytą. Pagaliau įsakoma, kad dukterys tėvonės gali tekėti tik už savo giminės vyrų, idant tėviškė nepereitų iš vienos giminės į kitą

⁵⁰Tenai: Moabo lygumose. —

⁵²Išnaikinkite. Ebr t: išvarysite. Plg Iš 23,24-33; 34,13 ir k. — *Sutrupinkite*. Kartu su gyventojais reikia sunaikinti visos jų stabmeldystės žymės. — *Paminklinius akmenis*. Ebr ž *mašith* reiškia akmenis su simboliniais vaizdais. Plg Kun 26,1. — *Augštas vietas*. Plg Kun 36,30. — ⁵³Apvalydami... Ebr t: ir apimsite visą žemę ir joje gyvensite. — ⁵⁵O jei nenorėsite.. Paskelbiama bausmė už palikimą Palestinoje senų gyventojų. Ji dvejoja: viena eis iš pačių paliktųjų pusės, kitą siųs Viešpats. — *Kaip viny...* Geriau anot ebr t: kaip erškėčiai jūsų akyse ir diegliai jūsų šonose. Plg Još 23,13

34. ³Pietinė dalis... Pradžioje apskritai pasakoma, kad Izraeličiams atiduodama Palestinos dalis pietuose tęsis lig Sino tyrumai /žr aug 13,22/; toliau gi ta pietinė siena aprašoma aiškiau, pradedant nuo rytų ir nurodant kaip ji eis į vakarus. Taigi rytuose ji turi prasidėti nuo Sūriausios /ebr t: Druskos; plg Prad 14,3 ir k/ jūros įlankos, kuri labiausiai išsikišus į rytus /plg Još 15,2.../; ⁴iš čia ji turi eiti išilgai Kurklio /ebr 'Aqrabim; plg 1 Mak 5,3/ kalnelių lig vietai vadinamai Senna /ebr Sin/, nuo kurios gavo vardą Sino tyruma. Nuo Sennos siena tęsis toliau į vakarus, praeidama pro Kadesbarnę, kurią palieka Izraelio dalyje /žr Još 15,23/, prieš prie Esrono /žr Još 15,3/, Adaro, Asemonos ⁵ir pasieks Egipto upelį /Wadi el-Ariš/, kuriuo eis toliau lig jo įtakai, taigi lig Tarpžemio jūrai. — ⁶Vakaruose Žadėtosios žemės siena turi būti Tarpžemio jūra. — ⁷*Iki augščiausiam kalnui*. Spėliojama, kad taip pavadinta pietinis Libano kalno kraštas. — *Į Ematą*. Geriau anot ebr t: lig Emato įėjimui. Taip gi buvo vadinama augštuma tarp Libano ir Hermono kalnų. Plg aug 13,2. — ⁸*Iki Zephronai ir Enano sodžiui*. Vietos dabar nebežinomos. Enanas turėjo būti šiaurrytiniame Žadėtosios žemės kampe. — *Ta tai bus šiaurinė siena*. Čia nurodytos šiaurinės sienos Izraelio sūnūs visai nepasiekė, nes nepasilikto tobulai paklusnūs Viešpaties įsakymams. — ¹⁰*Sienos saulėtekio šone*. Jų pradžia dabar nebežinoma, nes nežinia kur buvo vieta pavadinta Sephama ir Rebla. — ¹¹*Ties Daphnimo šaltiniu*. Ebr t: į rytus nuo šaltinio. Taip gal pavadinta žymiausias šaltinis, iš kurio prasideda

šiaurėje siena prasidės prie Didžiosios jūros ir tęsis iki augščiausiam kalnui; ⁸iš čia eis toliau į Ematą iki Sedabos apylinkėi; ⁹toliau siena tęsis iki Zephronai ir Enano sodžiui; ta tai bus šiaurinė siena. ¹⁰Sienos gi saulėtekio šone bus matuojamos nuo Enano sodžiaus lig Sephamai; ¹¹nuo Sephamos siena nusileis į Reblą ties Daphnimo šaltiniu; iš čia eis rytų šonu iki Keneretho jūrai ¹²ir tęsis lig Jordanui, o pagaliau baigsis Sūriaušiąja jūra. Ta tai bus jūsų žemė su jos sienomis aplinkui. ¹³Taigi Mošė įsakė Izraelio sūnums, tardamas: Šita yra žemė, kurią paveldėsite pagal burtą, ir kurią Viešpats liepė duoti devynioms giminėms ir vienos giminės pusei; ¹⁴nes Rubeno sūnų giminė savo šeimomis ir Gado sūnų giminė pagal šeimų skaičių, taip pat Manaso giminės pusė, ¹⁵tai yra pustrečios giminės, gavo savo šalį anapus Jordano ties Jeriku į rytus

¹⁶Viešpats dar tarė Mošei: ¹⁷Šitie yra vardai vyrų, kurie jums padalins žemę: kunigas Eleazaras ir Nuno sūnus Jošue, ¹⁸ir iš kiekvienos giminės po vieną kunigaikštį; ¹⁹jų vardai yra šitie: iš Judo giminės Jephonės sūnus Kalebas, ²⁰iš Simeono giminės Amijudo sūnus Samuelis, ²¹iš Benjaminio giminės Khaselono sūnus Elidadas, ²²iš Dano sūnų giminės Joglio sūnus Bokkis, ²³Juozapo sūnų iš Manaso giminės Ephodo sūnus Haniėlis, ²⁴iš Ephraimo giminės Sephtano sūnus Kamuėlis, ²⁵iš Zabulono giminės Parnakho sūnus Elisaphanas, ²⁶iš Isakharo giminės Ozano sūnus vadas Paltijėlis, ²⁷iš Esero giminės Salomio sūnus Ahijudas, ²⁸iš Nephtalio giminės Amiudo sūnus Pedaėlis. ²⁹Šitie yra, kuriems Viešpats įsakė padalinti Kanaano žemę tarp Izraelio sūnų

Još 14,1-2

35. ¹Taip pat Viešpats kalbėjo Mošei Moabo lygumose prie Jordano ties Jeriku: ²Įsakyk Izraelio sūnums, kad duotų Levitams iš savo tėviškės ³miestus apsigyventi ir jų priemiesčius aplinkui, idant jie patys pasilikytų miestuose, o jų bandoms ir galvijams būtų priemiesčiai, ⁴kurie tęsis per tūkstantį žingsnių aplink miestų mūrus. ⁵Į rytus bus du tūkstančių mastų, į pietus bus taip pat du tūkstančių; taipgi į jūrą, kuri yra vakaruose, bus toks pat plotas, ir šiaurinis šonas baigsis tokio- mis pat sienomis; miestai bus viduryje ir aplinkui priemiesčiai. ⁶Iš tų pačių miestų, kuriuos duosite Levitams, šeši bus atskirti pabėgėlių prieglaudai, kad į juos bėgtų, kas bus išliejęs kraują; o be šitų duosite dar kitus keturias dešimtis du miestų, ⁷tai yra viso keturias dešimtis aštuonis su jų priemiesčiais. ⁸Šitų gi miestų, kurie bus duoti iš Izraelio sūnų nuosavybės, daugiau bus paimta iš tųjų, kurie daugiau turi, ir mažiau iš tų, kurie mažiau turi; visi duos Levitams miestus pagal savo tėvonystės didumą

Još 21,2

Jordano upė. — *Keneretho*. Anot Još 11,2 taip vadinęsis miestas; nuo jo gal gavo savo vardą Genezareto ežeras. — ¹²*Ir tęsis...* Toliau siena eina Jordanu ir Mirties jūra.

¹⁷*Kunigas Eleazaras*. Vyr kunigas nuolat minimas pirm Jošue; Aaronas palygintas su Moše tokios pirmenybės neturėjo

35. ³*Miestus apsigyventi*. Taigi, miestai nereikėjo atiduoti Levitams nuosavybėn ir ne jie vieni turėjo

tuose miestuose gyventi. — *Priemiesčius*. Tikriausiai: ganyklas. — ⁴*Tęsis per 1000 žingsnių*. Ebr t: mastų /mastas lygus 0,525, o anot kitų 0,485 metro/. Kadangi ganyklų ribos nurodomos dvejopos, todėl ne visų vienaip jų plotas suprantamas. Tikriausiai jomis turėjo būti keturi 1000 mastų plotūs ir 2000 ilgi keturkampiai, kurių vienas galas buvo prisišliejęs prie miesto sienų, o kitas atgręžtas į rytus, į pietus ir tt.

Pak 19,2
Još 20,2

⁹Viešpats dar tarė Mošei : ¹⁰Kalbėk Israėlio sūnams ir jiems sakyk : Kai per Jordaną būsite įėję į Kanaano žemę, ¹¹paskirkite, kurie miestai turi būti prieglaudomis nenoromis išliejusiems kraują pabėgėliams. ¹²Esant juose pabėgėliui, užmuštojo giminaitis negalės jo užmušti, kolei jis nebus pastatytas daugybės akivaizdos ir jo byla nebus išspręsta. ¹³Iš tų gi miestų, kurie bus atskirti pabėgėlių prieglaudoms, ¹⁴trys bus anapus Jordano ir trys Kanaano žemėje, ¹⁵ir tarnaus kaip Israėlio sūnams, taip ateiviams ir svetimtaučiams, kad į juos bėgtų, kas nenoromis bus išliejęs kraują

Pak 4,41
Još 20,7-8

¹⁶Jei kas muštų geležimi, taip kad užgautasis numirtų, bus kaltas žmogžudystės ir pats numirs. ¹⁷Jei mestų akmenimi ir ištiktasis būtų užmuštas, taip pat bus nubaustas. ¹⁸Jei kas mirtų užgautas medžiu, bus už jį atkeršyta užgavėjo krauju. ¹⁹Artimas užmuštojo giminaitis užmuš žmogžudį ; užmuš tuojau, kai tik jį nutvers. ²⁰Jei kas iš neapykantos pastumtų žmogų ar mestų kuo į jį patykojęs, ²¹ar būdamas neprieteliu ranka užmuštų, ir tasai numirtų, užgavėjas bus kaltas žmogžudystės ; užmuštojo giminaitis, kai tik jį ras, tuojau nugalabys. ²²Jei kas netyčiomis, be neapykantos ²³ir be neprietytystės padarytų ką nors iš to, ²⁴ir tai, girdint tautai, būtų patvirtinta, ir taip užgavėjo ir giminaičio kraujo byla būtų ištirta, ²⁵bus paleistas kaip nekaltas iš keršintojo rankų ir pagal sprendimą bus nuvestas atgal į miestą, į kurį buvo nubėgęs, ir pasiliks tenai, kolei nenumirs vyriausis šventuoju aliejumi pateptas kunigas. ²⁶Jei užmušėjas bus rastas už sienų miestų, kurie paskirti pabėgėliams, ²⁷ir bus užmuštas to, kurs yra kraujo keršintojas, bus be kaltės tasai, kurs jį užmušė ; ²⁸nes pabėgėlis turėjo pasilikti mieste lig vyriausiojo kunigo mirčiai ; o kai tasai bus numiręs, žmogžudys sugrįš į savo žemę. ²⁹Tai bus amžinai laikytinas įstatas visose jūsų gyvenamose vietose.

Pak 19,11

Laisvi gi plotai į pietryčius, į pietvakarius ir tt matomai turėjo pasilikti kitų miesto gyventojų reikams. — *Įš tų pačių...* Plg Iš 21,13...

¹¹*Paskirkite...* Pas senovės tautas buvo paprotys, pasilieka vietomis ir dabar, kad artimiausis užmuštojo žmogaus giminaitis turėjo teisę atkeršyti užmušėjui. Čia skelbiamas įstatas, nepanaikindamas visai to žiauraus papročio, pašalina bent tai, kas jame buvo visai neteisinga ; tuo tikslu daromas skirtumas tarp nenoromis ir padarytos tyčiomis žmogžudystės ; kolei gi byla nebus ištirta, užmušėjas gali slėptis prieglaudos mieste

¹⁶*Jei kas muštų...* Kalbant apie prieglaudos miestus, panaujinami ir papildomi įsakymai apie žmogžudystę. Plg Iš 20,13 ir k. Ebr t sakiniai prasideda iškilmingiau : Jei kas geležiniu įrankiu... Jei kas rankoje laikomu akmenimi, jei kas mediniu įrankiu jį užgautų, ir tasai numirtų, bus žmogžudys ir mirs kaip žmog-

žudys. — ¹⁹*Artimas...* Jei visai aišku, kad kas nors užmušė žmogų tyčiomis, užmuštojo giminaitis turi nužudyti galvažudį, net nelaukdamas teismo ; bet jei dalykas nevisai aiškus, tuomet būtinai reikia laukti teismo. — ²¹*Būdamas neprieteliu...* Plg Iš 21,18. — ²²*Jei kas netyčiomis...* Ebr t : jei kas ūmai ir netyčiomis jį stumtų ar mestų į jį kokį įrankį, bet ne patykojęs, ar mestų kokį akmenį, nuo kurio žmogus gali numirti, nors jo nematė, ir jei taip kristų ant jo ir jis numirtų, jis neturėjo jo neapykantoje ir netykojo savo artimo, susirinkimas padarys tarp užmušėjo ir keršintojo kraujo teismą tame dalyke. —

²⁵*Pasiliks tenai...* Nekaltu pripažintojo užmušėjo pasilikimas toli nuo savųjų prieglaudos mieste nebuvo tai tikra bausmė, bet tik perspėjimas ir jam pačiam ir visiems kitiems, kaip labai reikia, baisėtis kraujo išliejimo. Nekalto užmušėjo ištrėmimas turėjo tęstis

³⁰Žmogžudys bus nubaustas, išklausius liudytojus; nė vienas nebus pasmerktas tik vienam žmogui liudijant. ³¹Neimsite išsipirkimo nuo to, kurs kaltas kraujo, bet jis pats turi tuojau mirti. ³²Ištremtieji ir pabėgėliai negalės pirm vyriausiojo kunigo mirties joku būdu sugrįžti į savo miestus, ³³kad nesubjaurintumėte jūsų gyvenamos žemės, nes ji esti sutepama nekaltųjų krauju ir kitaip negali būti apvalyta, kaip tik krauju to, kurs išliejo svetimą kraują. ³⁴Taip tai bus apvaloma jūsų tėviškė man pasiliekančią jūsų tarpe; nes aš esu Viešpats, kurs gyvena tarp Izraelio sūnų

36. ¹O Manaso sūnaus Makhio sūnaus Galaado šeimų kunigaikščiai iš Juozapo sūnų palikuonių atėjo ir kalbėjo Mošei Izraelio kunigaikščiui akivaizdoje ir tarė: ²Tau, mūsų valdove, Viešpats įsakė, kad burtu padalintumei žemę tarp Izraelio sūnų ir kad mūsų brolio Salphaado dukterims duotumei tėviškę, priderančią jų tėvui. ³Jei jas ims moterystėn kitos giminės žmonės, jų tėviškė eis paskui jas ir, jai perėjus prie kitos giminės, ji bus atimta iš mūsų tėvonystės. ⁴Taipgi atsitiks, kad atėjus jubiliejui, tai yra penkias dešimties atleidimo metams, dalių paskirstymas susimaišys, ir tėviškė vienu pereiis prie kitų. ⁵Tuomet Mošė atsakė Izraelio sūnams ir, Viešpačiui liepiant, tarė: Juozapo sūnų giminė kalba teisingai; ⁶ir štai koks įstatas yra Viešpaties paskelbtas apie Salphaado dukteris: Tegul jos teka, už ko tinka, bet tik už savo giminės vyrų, ⁷kad Izraelio sūnų tėviškė nesusimaišytų, pereidama iš vienos giminės į kitą; ⁸ir visos moterys ims vyrus iš tos pačios giminės, kad tėvonystė pasiliktų šeimose, ⁹ir kad nesusimaišytų tarp savęs giminės, bet pasiliktų taip, ¹⁰kaip Viešpaties atskirtos. Salphaado dukterys padarė, kaip buvo liepta: ¹¹Maala, Tersa, Hegla, Melka ir Noa ištekėjo už savo dėdės sūnų ¹²iš giminės Manaso, kurs buvo Juozapo sūnus; ir joms paskirtoji tėviškė pasiliko jų tėvo giminėje ir šeimoje

Aug 27,1

iki vyr kunigo mirties dienai. Toje aplinkybėje šv tėvai matė figūrą didžios tiesos, kad ir tie žmonės, kurie labiau iš savo silpnybės ir nežinojimo, negu iš piktumo buvo nusidėję, galėjo būti priimti į jų dangiškąją tėvynę tik mirus Jėzui Kristui /Jier/. — ²⁰*Rastas už sienų miestų...* Ebr t: už sienų prieglaudos miesto, į kurį buvo nubėgęs. Iš to pasirodo, kad užmušėjas galėjo pasilikti be pavojaus savo gyvybei tik viename prieglaudos mieste, į kurį buvo iš karto nubėgęs, o ne visuose kituose. — ²¹*Be kaltės.* Nors užmušėjas buvo paskelbtas teisme nekaltu ir laisvu nuo bausmės, bet jis tikrai nusikalsdavo nevykdydamas įsakymo pasilikti prieglaudos mieste. Už tą tai neklusnumą keršintojui valia buvo jis nugala-byti. — ³⁰*Išklausius liudytojus...*

Duodamos taisyklės laikytinos teisme. Visų pirma skundėjo žodžiams patvirtinti reikalaujama liudytojų ir tai bent dviejų. Plg Pak 17,6. Toliau /31.32 e/ užmušėjui, pasmerktam mirti ar išsiųstam prieglaudos miestui, neleidžiama išsipirkti pinigais

^{36.} ¹O Manaso sūnaus... Plg aug 27,1-11. — ³*Jų tėviškė eis...* Ebr t: ir jų tėviškė bus atimta iš mūsų šeimų tėviškės ir bus pridėta prie tėviškės tos giminės, kuriai jos priderės, ir mūsų tėviškės dalis bus susiaurinta. — ⁴*Taipgi atsitiks...* Jubiliejaus metais parduotos dirvos turėjo sugrįžti pirmiesiems savininkams /Kun 25,10/; bet to įstato nebuvo galima pritaikinti tėvonystės teisėmis paveldėtai dirvai; todėl Jubiliejaus metai nebūtų galėję jos sugrąžinti pirmojon giminėn, iš ku-

¹³Šitie yra paliepimai ir nutarimai, kuriuos Viešpats davė per Mošę Israėlio sūnums Moabo lygumose prie Jordano ties Jeriku

rios per moterystę būtų išėjusi. — *Dalių paskirstymas...* Ebr t: jų tėviškė padidins tėviškę tos giminės, kuriai jos priderės, o nuo mūsų giminės šeimų tėviškės bus atimta jų tėviškė. — ⁸*Ir visos moterys ims...* Ebr t kalbama tik apie dukteris tėvones: ir kiekviena mergaitė, kuriai Israėlio giminėje tenka tė-

viškė, turi imti vyrą iš savo giminės... Tą įstatą randame laikomą Tobijo laikais. Plg Tob 6,11... 7,14. Jei duktė tėvonė ištekėdavo už svetimtaučio, kurs priimdavo Israėlio tikėjimą, jis turėdavo priderėti savo žmonos giminei. Plg 1 Kron 2,34...

PAKARTOTO ĮSTATYMO KNYGA

Ebraiškai 'Elleh hadd^ebarim

1. ¹Šitie yra žodžiai, kuriuos Mošė kalbėjo visam Izraeliui anapus Jordano, tyrumos lygumoje ties Raudonąja jūra, tarp Pharano ir Tophelio, Labano ir Haseroto, kur yra labai daug aukso. ²Buvo vienuolika kecionės dienų nuo Horebo per Seiro kalnus iki Kadesbarnei. ³Keturias dešimtais metais, vienuoliktame mėnesyje, pirmą mėnesio dieną Mošė kalbėjo Izraelio sūnums visa, ką jam Viešpats buvo liepęs jiems pasakyti, ⁴nugalėjus Amoriečių karalių Sehoną, gyvenusį Hesebone, ir Basano

Sk 21,24

I. Įžanga. Dievas yra lygiai teišs teisėjas, kaip ir geriausias Tėvas, todėl Izraelio tauta turi išitikimai laikyti jo Įstatymą

1. Trumpa Izraelio istorija nuo Sinajaus sandoros laikų

1. Pakartoto Įstatymo knyga susideda iš trijų Mošės pamokslų ir istorinės viso Penkiaknygio pabaišos /žr Įvadą 4 psl/. Pirmasis pamokslas, prieš kurį padėta antraštė ar trumpa įžanga, yra lyg prirengimas klausytojų prie kitų dviejų pamokslų. Jame trumpai minima, ką Dievas yra daręs išrinktajai tautai, pradedant nuo įsteigimo sandoros prie Sinajaus kalno, ir tuoiau karštai paraginama, kad tauta būtų Dievui klusni ir išitikima

1,1-5. Įžangoje pasakoma, kuriuo laiku ir kur buvo pasakyti trys pamokslai, iš kurių susideda didžiausi Pakartoto Įstatymo knygos dalis

1. ¹Šitie yra... 1 ir 2 e žodžiais surišama Pak Įst knyga su kitomis Pentateukho knygomis. Jais pažymima, kad tolesni Mošės pamokslai tai tik sutrumpinimas visų jo žodžių, kuriuos jis, pradedant nuo Sinajaus kalno, kalbėjo Izraelio sū-

nums įvairiose vietose. Tos vietos minimos ne visos ir nurodomos apskritai. Taigi, visų pirma pasakyta, kad Mošė yra kalbėjęs anapus Jordano, kur Izraeliai stovėjo. Jis buvo kalbėjęs taipgi tyrumos lygumoje ties Raudonąja jūra. Ebr t tikriausiai atskiria čia dvi vietas: tyrumą, kuriaėjo Izraeliai, aplenkdami iš rytų šono Seiro kalnus ir Moabo karalystę, ir Arabos slėnį tarp Mirties jūros ir Elano įlankos /žr Sk 20,4/. Kitos vietos nurodytos dar apskričiau: tarp Pharano ir Tophelio... Apie Pharano tyrumą žr Sk 10,12. Tophelio vieta nežinoma; tačiau kaipurie aiškintojai spėlioja, kad gal taip čia pavadinta Kadesas. Labanas gal tas pats vardas, ką ir Lebna, Sk 33,20. — Haseroto. Žr Sk 11,35. — Kur yra labai daug aukso. Ebr dizabeah. Tai taipgi nežinomos vietos vardas. — ²Buvo vienuolika... Tekstas čia tikriausiai sugadintas. Nors dabar Sinajaus pusiasalio lankytojams, pasinaudojant kupranugariais, gana 11 d, kad atvyktų nuo Horebo kalno lig Kadesui, bet taip negalėjo padaryti visa Izraelio tauta; todėl skaičiaus «11» negalima pripažinti čia tikru. — Horebo. Žr Iš 3,1. — ³Keturias dešimtais... Nurodomas laikas ir vieta,

karalių Ogą, kurs gyveno Astarote ir Edrajyje, ⁵anapus Jordano Moabo žemėje. Mošė ėmė aiškinti Įstatymą ir sakė: ⁶Viešpats, mūsų Dievas, mums kalbėjo prie Horebo ir tarė: Jau gana ilgai jūs pasiliekatė prie šito kalno; ⁷gręžkitės ir eikite pas Amoriečių kalną ir į visą jo apylinkę: į lygumas, į kalnuotas vietas, į slėnius pietų linkon ir išilgai jūros kranto, į Kanaaniečių ir į Libano žemę iki didžiajai Euphrato upei. ⁸Štai, tarė, aš jums atidaviau: ieikite ir paveldėkite žemę, apie kurią Viešpats prisiekė jūsų tėvams Abraomui, Isaokui ir Jokubui, kad jis ją duos jiems ir po jų jų palikuonims. ⁹O aš jums anuo metu tariau: ¹⁰Aš vienas neįstengiu jums rūpintis, nes Viešpats, jūsų Dievas, jus padaugino, ir šiandien esate taip gausingi, kaip dangaus žvaigždės. ¹¹Viešpats, jūsų tėvų Dievas, tepriedėda prie to skaičiaus daug tūkstančių ir jus tepalaimina, kaip yra kalbėjęs/. ¹²Vienas neįstengiu pakelti jūsų reikalų ir naštos, ir vaidų. ¹³Duokite iš savo tarpo išmintingų ir sumanių vyrų, kurių elgėsys ištirtas jūsų giminėse, kad juos paskirčiau jums kunigaikščiais. ¹⁴Tuomet atsakė: Geras dalykas, kurį nori padaryti. ¹⁵Ir aš ėmiau iš jūsų giminių išmintingus ir augštos kilmės vyrus ir juos paskyriau kunigaikščiais, vadais, šimtininkais, penkias dešimtininkais ir dešimtininkais, kad jus mokytų visų dalykų. ¹⁶Aš jiems įsakiau ir tariau: Išklauykite juos, ir kas teisinga teiskite, vistiek, ar bus viengentis, ar svetimtautis. ¹⁷Nedarysite jokio skirtumo tarp asmenų: išklauykite taip pat mažą, kaip didelį; niekeno asmens nežiūrėsite, nes teismas yra Dievo. Jeigu kas jums pasirodys sunku, praneškite man ir aš išklausysiu. ¹⁸Aš įsakiau visa, kas jums reikėjo daryti

¹⁹Palikę Horebą ėjome per baisią ir didžiausią tyrumą, kurią matėte, keliu, vedančiu pas Amoriečių kalną, kaip Viešpats, mūsų Dievas, buvo

kur Mošė pasakė savo pamokslus; tačiau nėra reikalo manyti, kad visi pamokslai būtų buvę pasakyti viena diena. — ⁴*Nugalėjus Amoriečių...* Žr Sk 21,24...33. — *Astarote.* Žr Prad 14,15; Sk 21,33

1,6-3,29. Mošė, norėdamas paraginti Izraelio sūnus, kad būtų tobulai paklusnūs įstatymui, primena keletą atsitikimų, kuriais jiems Dievas kecionės metu apreiškė savo teisingumą ir mielaširdystę. Tarp tų atsitikimų pirmoje vietoje paminėta paskyrimas viršininkų, kurie turėjo rūpintis tautos reikalais, toliau atėjimas į Kadesą ir nusipelnymas čia bausmės už nepasitikėjimą Dievu, murmėjimą prieš jį ir neklusnumą; po to trumpai paaiškinama, kaip pasmerktoji karta išmirė bekeliaudama per tyrus, nors ir tuomet tautai nestigo Dievo globos, kuri galų gale atvedė juos prie Jordano, kur padėjo nugalėti galingus neprietelius Amoriečius, paimti sau dvi jų karalystes ir padalinti tarp pustrėčios giminės; pasakoma dar, kad dėl tautos nuodėmių iš paties Mošės buvo atimta

teisė įeiti į Žadėtąją žemę, o jo vieton buvo paskirtas Jošua.

⁷*Pas Amoriečių kalną...* Tebebūdami prie Sinajaus Izraelio sūnūs buvo gavę įsakymą eiti Palestinon, kurios sienos čia pažymimos ir ji pati aprašoma bendrais bruožais. Amoriečių kalnu, ty, kalnuota Negerbo žemės dalis turėjo būti pietinė Žadėtosios žemės siena; Tarpžemės jūros krantas — siena iš vakarų pusės; šiaurėje siena turėjo siekti Libano kalną ir rytuose Euphrato upę. Visa Amoriečių kalno apylinkė tai Palestina; lygumos, tai Jordano slėnis tarp Mirties jūros ir Tiberijados ežero; kalnuotos vietos tai Judėjos ir Galilėjos kalnai; slėniai tai Tarpžemės jūros pakraštys. — ⁸*Viešpats prisiekė.* Žr Prad 12,7; 15,18 ir k. — ⁹*Jums tariau...* Plg Iš 18,18...

¹⁰*Kaip dangaus žvaigždės.* Plg Prad 15,15. — ¹⁶*Aš jiems įsakiau...* Ebr t: «įsakiau jūsų teisėjams: išklauykite jūsų brolius ir darykite teismą tarp vyro ir jo brolio ir jo ateivio». — ¹⁷*Teismas yra Dievo.* Plg 2 Kron, 19,6

Iš 18,18

Jo 7,24

Kun 19,15
Žem 16,79
Pat 24,23
Ekli 42,1
Jok 2,1

man įsakęs. O kai buvome atėję į Kadesbarnę, ²⁰aš jums tariau : Atėjote prie kalno Amoriečių, kuriuos Viešpats, mūsų Dievas, mums duos. ²¹Matyk žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos ; pakilk ir ją paveldėk, kaip Viešpats, mūsų Dievas, yra kalbėjęs mūsų tėvams ; nebijok ir nieko nenusigąsk. ²²Tuomet jūs visi priėjote prie manęs ir tarėte : Siųskime vyrus, kad apžiūrėtų žemę ir praneštų, kuriuo keliu turime pakilti ir į kuriuos miestus eiti. ²³Kadangi man ta šneka patiko, siunčiau iš jūsų tarpo dvylika vyrų, po vieną iš kiekvienos giminės. ²⁴Jie nuėję ir pakilę į kalnuotas vietas, nuvyko lig Vynuogių slėniui, ir apžiūrėjo žemę, ²⁵pasiėmė jos vaisių, kad parodytų derlingumą, atnešė pas mus ir tarė : Gera yra žemė, kurią Viešpats, mūsų Dievas, mums duos. ²⁶Bet jūs nenorėjote eiti ir, netikėdami Viešpaties, mūsų Dievo, žodžiams, ²⁷murmėjote savo padangtėse ir tarėte : Viešpats mūsų neapkenčia ir todėl mus išvedė iš Egipto žemės, kad mus paduotų į Amoriečių rankas ir išnaikintų. ²⁸Kur mes eisime ? Pasiuntiniai išgąsdino mūsų širdį, sakydami : Gyventojų yra didelė daugybė ir jų ūgis didesnis už mūsų ; miestai dideli ir sustiprinti lig padangių ; tenai matėme Enako sūnus. ²⁹O aš jums tariau : Nenusigąskite ir jų nebijokite. ³⁰Viešpats Dievas, kurs buvo jūsų vedėjas, pats už jus kovos, kaip padarė Egipte visiems matant. ³¹Ir tyrumoje /patsai matei/ Viešpats, tavo Dievas, tave nešė, kaip žmogus paprastai neša savo mažutėlį kūdikį, visą kelią, kuriuoėjote, kolei neatėjote į šią vietą. ³²Bet ne taip netikėjote Viešpačiui, jūsų Dievui, ³³kursėjo pirm jūsų keliu ir pažymėdavo vietą, kur jūs turėjote ištiesti padangtes, naktį jums rodydamas kelią ugnimi, o dieną debesies šulu. ³⁴O kai Viešpats išgirdo jūsų kalbą balsą, susirūstinęs prisiekė ir tarė : ³⁵Nėvienas iš šitos pikčiausios giminės žmonių neišvys geros žemės, kurią su priesaika esu pažadėjęs jūsų tėvams, ³⁶išskyrus Jephonės sūnų Kalebą ; nes jis ją matys, ir aš duosiu jam ir jo sūnams žemę, kurioje jis vaikščiojo, nes jis sekė Viešpatį. ³⁷Ir nenuostabus tas supykimas ant tautos, kadangi Viešpats, susirūstinęs dėl jūsų taip pat ant manęs, tarė : Nė tu tenai neįeisi, ³⁸bet Nuno sūnus Jošue, tavo tarnas, jis įeis užuot tavęs ; jį pamokyk ir pastiprink, ir jis burtu padalins žemę Izraeliui. ³⁹Jūsų kūdikiai, apie kuriuos sakėte, kad būsią nuvesti nelaisvėn, ir jūsų sūnūs, kurie šiandien dar nežino skirtumo tarp gero ir pikto, jie tai įeis ; jiems aš duosiu žemę, ir jie ją paveldės ; ⁴⁰jūs gi apsigrėžkite ir eikite į tyrumą Raudonosios jūros keliu. ⁴¹Tuomet man atsakėte : Nusidėjome Viešpačiui ; pakilsime ir kovosime, kaip Viešpats, mūsų Dievas, yra įsakęs. Ir kai apsiginklavęėjote į kalną, ⁴²Viešpats man tarė : Sakyk jiems : Neeikite ir nekovokite, nes aš neesu su jumis, kad nekristumėte savo neprietelių akyse. ⁴³Kalbėjau ir neklausėte ; bet, priešindamies Viešpaties paliepi-

Sk 13,3

Iš 13,21
Sk 14,14Sk 14,23
Ps 94,11

Sk 14,40

Sk 14,42

¹⁹Per baisią... Sinajaus pusiasaliu. — Į Kadesbarnę : į Pharano tyrumą Plg Sk 13,1. — ²²Tuomet jūs visi... Sk 13,3,18 ir k. Tauta pati norėjo žvalgų išsiuntimo ir paskui davėsi jiems nugąsdinama. — ²⁴Vynuogių slėniui... Žr Sk 13,24. — ²⁶Nenorėjote eiti... Nusikaltusi karta buvo jau išmirusi ; dabartiniai Mošės klausytojai tik tiek kalti, kad yra nepaklusniųjų palikuonys ir tos neklusniosios tautos dalis. — Netikėdami.

Ebr t : nepaklusnūs. — ³¹Tave nešė... Plg Sk 11,12. — ³²Kursėjo... Plg Iš 13,21. — ³⁴O kuomet... Plg Sk 14,10... — ³⁶Kurioje jis vaikščiojo : Ebrono apylinkė. — ³⁷Viešpats, susirūstinęs... Tautos netikėjimas davė progą paties Mošės abejojai /Sk 20,13/, o teisingas Dievas ir jo nepaliko be bausmės. — ⁴¹Tuomet man atsakėte... Plg Sk 14,39... — ⁴²Amoriečiai, kurie gyveno... Sk 14,45 tie patys Izraelio sūnų nugalėtojai vadinami Ama-

mui ir pasipūtę puikybe, pakilote į kalną. ⁴⁴Taigi Amoriečiai, kurie gyveno kalnuose, išėję ir pasitikę, vijosi jus, kaip paprastai vejasi bites, ir mušė nuo Seiro iki Hormai. ⁴⁵O kai sugrįžę raudojote Viešpaties aki-vaizdoje, jis jūsų neklausė ir nenorėjo išgirsti jūsų balso. ⁴⁶Taigi ilgą laiką pasilikote Kadesbarnėje

2. ¹Pasitraukę iš ten, atėjome į tyrumą, vedančią prie Raudonosios jūros, taip kaip man buvo pasakęs Viešpats, ir ilgą laiką ėjome aplink Seiro kalną. ²Tuomet Viešpats man tarė: ³Gana jums eiti apie šitą kalną; eikite į šiaurę; ⁴įsakyk tautai ir tark: Pereisite per sienas jūsų brolių, Esavo sūnų, kurie gyvena Seire, ir jie jūsų bijos. ⁵Sergėkitės tat labai, kad jų neužpultumėte, nes jų žemės aš jums neduosiu nė tiek, kiek galima užminti vienu kojos padu; nes Seiro kalnus daviau paveldėti Esavui. ⁶Jūs pirksite iš jų už pinigų maisto, kurį valgysite; taip pat nusipirkę sėmsitės vandens ir gersite. ⁷Viešpats, tavo Dievas, tave palaimino visuose tavo rankų darbuose; jis žino tavo kelionę, kai ėjai per tą didelę tyrumą; keturias dešimtis metų gyveno su tavim Viešpats, tavo Dievas, ir nieko tau nestigo. ⁸Perėję per žemę mūsų brolių Esavo sūnų, kurie gyvena Seire, slėnio keliu nuo Elato ir Asiongaberio, atėjome prie kelio, vedančio į Moabo tyrumą. ⁹Tuomet Viešpats man tarė: Nekovok su Moabiečiais ir nepradėk prieš juos karo, nes jų žemės nė kiek tau neduosiu, kadangi Arą daviau valdyti Loto sūnams. ¹⁰Pirmieji jos gyventojai buvo Emiečiai, didelė ir galinga tauta, kaip iš Enako palikuonių, ¹¹taip kad jie buvo laikomi milžinais ir buvo panašūs į Enako sūnus. Pagaliau Moabiečiai juos vadina Emiečiais. ¹²Seire gi anksčiau gyveno Horiečiai; juos išvarius ir išnaikinus, apsigyveno Esavo sūnūs, taip pat kaip padarė Izraelis savo paveldėtoje žemėje, kurią jam davė Viešpats. ¹³Pakilę tat, kad pereitumėm per Zaredo upelį, mes atėjome prie jo.

lekiečiais ir Kananiečiais; bet Amoriečiai buvo tai tikriausiai bendras vardas keleto mažesnių tautų; Amoriečiais gal dar buvo vadinami apskritai kalnų gyventojai, taip kaip Kananiečių vardas tiko slėnesnių vietų gyventojams. — *Iki Hormai.* Žr Sk 14,45. — ⁴⁶*Ilgą laiką pasilikote.* Ebr t: pasilikote Kadesbarnėje daug dienų, kiek dienų pasilikote. Čia turėta galvoje pasilikimas Kadesė pirm žvalgų sugrįžimo iš Kanaan, o taipgi paskesnis apsilankymas prieš pradendant kelionę į Pajordanę. Plg Sk 20,1

2. ¹*Į tyrumą:* į slėnį Arabah. — *Aplink Seiro kalną.* Plg Sk 21,4. — ²*Tuomet Viešpats...* Plg Sk 20,14... — ³*Eikite į šiaurę.* Atėjus Izraelio sūnams arti Elano įlankos į Asiongaberio stotį, buvo jiems liepta keliauti augštyn į Pajordanę. — ⁴*Pereisite per sienas...* Edomo karalius neleido Izraeliečiams /žr Sk 20,18/ pereiti per savo karalystės vidurį, bet jis negalėjo uždrausti eiti pakraščiais. Tačiau pats Dievas buvo

uždraudęs Izraeliečiams pradėti karą prieš Edomiečius. — ⁵*Seiro kalnus daviau...* Plg Prad 27,39.40. — ⁷*Jis žino tavo...* Rūpinosi tavimi tavo kelionėje, kai ėjai... — ⁸*Slėnio keliu...* Ebr t: Arabos keliu. — *Elato.* Tai buvo vardas uosto prie Elano įlankos. Graikai jį vadino Αλαχ; dabartinis jo vardas Akaba. Netoli jo buvo Asiongaberis /Sk 33,35/. — ⁹*Su Moabiečiais.* Jie buvo Loto palikuonys. Jų karalystės sostinė buvo vadinama Ar /Ir/ arba Ar Moab. Plg Prad 13,5 ir k. — ¹⁰*Pirmieji jos...* Ebr t: anksčiau jos... Paaiškinama, kuriuo būdu teko Moabiečiams dabartinę jų žemę, primenant, kas tose vietose seniau gyveno. — ¹¹*Taip kad jie buvo laikomi...* Ebr t: jie priklausė R^əpha'imams, taip pat kaip ir Enakimai. Rephaimais buvo vadinama senovinė tauta plačiai gyvenusi Palestinoje Abraomo laikais. Plg Prad 14,5. — *Horiečiai.* Plg Prad 14,6 ir k. — ¹³*Zaredo upelį.* Plg Sk 21,12. Ebr t pirmoje šitos eil pusėje bai-

¹⁴Laiko gi, kuriame keliavome nuo Kadesbarnės lig Zaredo upelio perėjimui, praslinko trisdešimtis aštuoneri metai, kolei neišmirė iš stovyklų tarpo visų žmonių kovotojų karta, kaip Viešpats buvo prisiekęs. ¹⁵Jo ranka buvo prieš juos, kad jie žūtų iš stovyklos tarpo

¹⁶Kritus visiems kovotojams, ¹⁷Viešpats man kalbėjo ir tarė: ¹⁸Šiandien tu pereisi per Moabo sieną pro miestą, vadinamą Aru; ¹⁹o prisartinęs Amono sūnų kaimynystėn, sergėkis kovoti prieš juos ir pradėti karą; nes aš tau neduosiu Amono žemės, nes ją daviau paveldėti Loto sūnams. ²⁰Ji buvo laikoma milžinų žeme ir kitados joje yra gyvenę milžinai, kuriuos Amoniečiai vadina Zomzomiečiais: ²¹tauta didelė ir gausinga ir labai augalota, kaip Enakiečiai. Viešpats juos išnaikino iš po Amoniečių akių ir juos apgyvendino užuot anų, ²²taip pat kaip buvo padaręs Esavo sūnams, gyvenantiems Seire, išnaikindamas Horiečius ir jų žemę anims atiduodamas, kurią jie valdo iki šiai dienai. ²³Taigi Heviečius, gyvenusius Haserime iki Gazai, išvarė Kapadokiečiai, kurie, išėję iš Kapadokijos, anuos išnaikino ir gyveno jų vietoje. ²⁴Kelkitės ir pereikite per Arnono upelį; štai duodu į tavo rankas Hesebono karalių Sehoną, Amorietį; pradėk savintis jo žemę ir susiremk su juo kovoje. ²⁵Šiandien pradėsiu siųsti išgastį ir baimę tavęs ant tautų, gyvenančių po visu dangumi, kad išgirdusios tavo vardą nusigastų ir sudrebėtų, kaip gimdyvės ir būtų skausmų apimtos

²⁶Taigi aš siunčiau iš Kademoto tyrumos pas Hesebono karalių Sehoną pasiuntinius su ramybės žodžiais ir sakydinau: ²⁷Mes norime pereiti per tavo žemę: eisime vieškeliu; nenukrypsime nei į dešinę, nei į kairę. ²⁸Parduok mums maisto, kad turėtumėm ko valgyti; taip pat vandens duok už pinigų, ir taip gersime. Tiek tereikia, kad mums leistumei pereiti, ²⁹kaip padarė Esavo sūnūs, kurie gyvena Seire, ir Moabiečiai, kurie pasilieka Are, kolei nepasieksime Jordano ir nepereisime į žemę, kurią

Sk 21,21

giama Viešpaties įsakymas, nutrauktas 10 e: Dabar pakilkite ir pereikite sau per Zaredo upelį; o toliau eina jau paties Mošės pasakojimas: ir perėjome per Zaredo upelį. — ¹⁴Laiko gi... Prie Zaredo mirė paskutiniai, kurie, turėdami nemažiau 20 m, buvo Viešpaties pasmerkti prie Kadeso, kad išmirtų bekeliaudami per tyrus

¹⁶Kritus... Uždraudimas kovoti prieš Amorietis čia minimas pirmą kartą. Amoniečiai taip pat kaip ir Moabiečiai buvo Loto palikuonys. Prad 16,38. Moabiečių žemės sienos šiaurėje siekė Arnono upelį, už kurio buvo Amorietų karaliaus Sehon karalystė, į rytus gi nuo Amorietų buvo Amoniečių žemė. — ²⁰Ji buvo laikoma... Kitas paaiškinimas apie senovines tautas /žr aug 10, — 12 e/. — *Milžinų*. Ebr t: Rephaimų. — *Zomzomiečiais*. Plg Prad 14,5. — ²³Heviečius. Taip buvo vadinama viena iš Kanaano tautų,

Jokubo laikais, gyvenusi Sikemo apylinkėse. — Žr Prad 10,17; 34,2. Bet ar tie patys Heviečiai minimi čia, tikrai nežinia. Plg Još 13,4. — *Haserime*... Anot ebr t: sodžiuose iki Gazai, lig Kanaano pakraščiai pietvakariuose. — *Kapadokiečiai*... iš *Kapadokijos*. Ebr t: *Kaphtorim*... iš *Kaphtor*. Anot daugelio nuomonės, taip vadinęsi Pilstimai, kilusieji iš Kretos salos /plg Prad 10,14/; bet jokių būdu ne Kapadokiečiai. — ²⁴Kelkitės... Užjordanė nepriklausė Žadėtajai žemei griežta to žodžio prasme; bet vietinių Amorietų neprietelystė ir nenorėjimas praleisti per savo sienas Izraelio sūnus prie Jordano atvedė prie to, kad buvo liepta pradėti su jais kovą ir paimti jų žemę. — ²⁵Pradėsiu siųsti išgastį... Plg Iš 23,27

²⁶Aš siunčiau iš... Plg Sk 21,21... Kademotu buvo vadinama miestas atiduotas Rubeno giminei. Još 13,18. — ²⁹Kaip padarė... Idumėjiečiai ir

Am 2,9

Viešpats, mūsų Dievas, mums duos. ³⁰Bet Hesebono karalius Sehonas nenorėjo mums duoti perėjimo, nes Viešpats, tavo Dievas, buvo sukietinęs jo dvasią ir sutvirtinęs jo širdį, kad būtų paduotas į tavo rankas, kaip dabar matai. ³¹Tuomet Viešpats man tarė: Štai, aš pradedu atidavinėti tau Sehoną ir jo žemę; imk ją valdyti. ³²O Sehonas su visa savo tauta išėjo mums priešais į Jasą kovoti; ³³Viešpats gi, mūsų Dievas, jį mums padavė; ir mes sumušėme jį draug su jo sūnumis ir visa jo tauta. ³⁴Mes paėmėm anuo metu visus miestus, išmušę jų gyventojus, vyrus ir moteris ir kūdikius; nieko juose nepalikome, ³⁵išskyrus galvijus, kurie virto kovojančių dalimi, ir grobį paimtųjų miestų, ³⁶pradedant nuo Aroerio, esančio Arnono upelio krantuose, nuo miesto, esančio slėnyje, iki Galaadui. Nebuvo sodžiaus ir miesto, kurs nebūtų patekęs į mūsų rankas; Viešpats, mūsų Dievas, padavė mums visus, ³⁷išskyrus Amono sūnų žemę, į kurią neėjome, ir visa, kas yra arti Jaboko upelio, taip pat kalnų miestus ir visas vietas, į kurias Viešpats, mūsų Dievas, mums buvo uždraudęs eiti

Sk 21,33
Žem 29,7
Sk 21,34

Sk 21,35

3. ¹Taigi apsigręžę mesėjome augštyne Basano keliu; ir išėjo mums priešais Basano karalius Ogas su savo tauta kovoti Edrajuje. ²Tuomet Viešpats man tarė: Nebijok jo, nes jis paduotas tavo rankon su visa savo tauta ir žeme; padarysi jam taip, kaip Amoriečių karaliui Sehonui, gyvenusiam Hesebone. ³Taigi Viešpats, mūsų Dievas, padavė į mūsų rankas taip pat Basano karalių Ogą ir visą jo tautą; o mes juos išmušėm visus iki vienam, ⁴sunaikindami tuo pačiu metu visus jo miestus; nebuvo miesto, kurs nebūtų mums patekęs; paėmėme šešias dešimtis miestų, visą Ogo karalystės Argobo kraštą Basane. ⁵Visi miestai buvo sustiprinti augščiausiais mūrais, vartais ir užkaiščiais, neskaitant didelės daugybės miestų, neturėjusių mūrų. ⁶Mes juos sunaikinome, kaip buvome padarę Hesebono karaliui Sehonui, sugriovėme visus miestus ir užmušėme vyrus, moteris ir kūdikius; ⁷miestų gi galvijus ir lobį išplėšėme. ⁸Taip mes atėmėme anuo metu žemę iš rankų dviejų Amoriečių karalių, buvusių už Jordano, nuo Arnono upės lig Ermono kalnui, ⁹kurią Sidoniečiai vadina Šarionu, o Amoriečiai Saniru; ¹⁰paėmėme visus miestus, esančius lygumoje, visą Galaado ir Basano žemę iki Ogo karalystės miestais Selkhai ir

Moabiečiai, tiesa, neleido eiti per savo karalystės vidurį, bet nedraudė keliauti aplinkui, savo žemės pakraščiais. — ³⁰Buvo sukietinęs... Žr Iš 4,21-23 ir k. — *Sutvirtinęs*: leidęs pasidaryti atkaklia, užsipirti. — ³¹Tuomet Viešpats. Plg Sk 21,24-26. — *Išmušė*... Ebr *vannakharem*, paskyrė visiškai sunaikinti, anatamai. — *Nuo miesto, esančio*... Geriau: ir nuo ARO, esančio... Plg Još 13,9,16. — *Ir visa, kas yra arti Jaboko*... Jungties «ir» čia nereikia, nes tolesniais žodžiais paaiškinama, kas pavadinta Amono žeme

3. ¹Taigi apsigręžę... Plg Sk 21,33-35. — *Argobo kraštą*. Taip buvo vadinama žymiausi Basano karalystės dalis, kurią vėliau Graikai buvo praminę Trakhonitimi nuo žodžio *τραχών*, reiškia uolingą vietą;

dabartinis jos vardas El-Ledžah. — ⁹Sunaikinome. Žr Sk 21,33-34. — ⁸Lig Ermono kalnui, kurią... Ermonu su trimis sniegu nuklotomis viršūnėmis baigėsi Antilibano kalnai. Pamėnėjimas, kad Ermonas ne visų tautų buvo vienaip vadinamas, leidžia spėti, kad ir kaikurių kitos šv Rašte minimos vietos taip pat galėjo turėti ne vieną vardą; todėl dabar po ilgų amžių kadaise labai sunku atitikti, kokias vietas turėjo galvoje įkvėptas autorius, duodamas vienoje vietoje gal vieną jų vardą, o kitoje kitą. Dabar Ermonas vadinamas Džebel — eš — Šeikh. — ¹⁰Selkhai. Tas miestas buvo pačiame Ogo karalystės pakraštyje. /Još 12,5 ir k/, bet kurioje vietoje, tikrai nežinia. Kaikurie spėlioja, kad tai dabartinis Salkad į pietus nuo Hau.

Edrajui Basane. ¹¹Nes Basano karalius Ogas vienas buvo likęs iš milžinų giminės. Rodoma jo geležinė lova Amono sūnų mieste Rabate; ji devyniais mastais ilga ir keturiais plati, matuojant vyriškos rankos mastu

¹²Taigi anuo metu paveldėjome žemę nuo Aroerio, esančio Armono upelio krantuose lig Galaado kalno pusei; jos miestus aš daviau Rubenui ir Gadui. ¹³Likusią gi Galaado dalį ir visą Ogo karalystės Basaną, visą Argobo kraštą, atidaviau Manaso giminės pusei. Visas Basanas yra vadinamas milžinų žeme. ¹⁴Manaso sūnus Jairas paveldėjo visą Argobo žemę iki Gesuriečių ir Makhatiečių sienoms ir praminė Basaną savo vardu Havot-Jairu, tai yra Jairo sodžiais; taip jis vadinamas ir iki šiai dienai. ¹⁵Taip pat Makhirui daviau Galaadą. ¹⁶Rubeno ir Gado giminėms daviau Galaado žemės lig Armono upeliui, lig to upelio pusei, ir jo apylinkės lig Jaboko upeliui, kur yra Amono sūnų sienos; ¹⁷taip pat tyrumos lygumą lig Jordanui ir Kenereto apylinkę iki Tyrų jūrai, tai yra Sūriausiai jūrai, iki pašlaitų Phasgos kalno, kurs yra į rytus. ¹⁸Anuo metu aš jums įsakiau ir tariau: Viešpats, jūsų Dievas, jums duoda šitą žemę kaip tėvonystę; eikite tat apsiginklavę pirm savo brolių Izraelio sūnų, jūs visi stiprūs vyrai, ¹⁹be žmonių, be kūdikių ir be bandų; nes žinau, kad jūs turite daug gyvulių; tie turės pasilikti miestuose, kuriuos jums daviau, ²⁰kolei Viešpats nesuteiks poilsio jūsų broliams, kaip jums suteikė, ir kolei taip pat jie nepaveldės žemės, kurią jiems žada duoti anapus Jordano; tuomet kiekvienas sugrįš į savo nuosavybę, kurią jums daviau

²¹Taipgi Jošuei aš įsakiau anuo metu ir tariau: tavo akys matė, ką Viešpats, jūsų Dievas, padarė šitiem dviem karaliams; taip jis padarys visoms karalystėms, į kurias tu turi nueiti. ²²Nebijok jų, nes Viešpats, jūsų Dievas, kovos už jus. ²³Aš maldavau anuo metu Viešpatį ir tariau: ²⁴Viešpatie, Dieve! Tu pradėjai rodyti tavo tarnui savo didenybę ir gal- Sk 32,29
lingiausią ranką; nes ir nėra kito Dievo nei danguje, nei žemėje, kurs galėtų daryti tavo darbus ir susilyginti stiprybę su tavim. ²⁵Taigi leisk man iėiti ir pamatyti šitą geriausią žemę anapus Jordano, aną puikiausią kalną ir Libaną. ²⁶Tačiau Viešpats buvo man susirūstinęs dėl jūsų ir manęs neišklausė, bet man tarė: Gana tau; daugiau man apie tą dalyką nebe- Sk 27,18
kalbėk. ²⁷Užkopk į Phasgos viršūnę ir atgręžk savo akis į vakarus ir į

Žem 31,2; 34,4

rano kalnų ir į rytus nuo Bosros. — ¹¹Iš milžinų: iš Rephaimų. — Rodoma... Tas išsireiškimas nurodo, kad autorius čia pasako svetimą nuomonę, kuri gali būti tikra, arba ir nevisai tikra. Iš Ogo lovos ilgumo 4,725 mtr; mastas lygus 0,525 m/ir platumo reikėjo spėlioti, kad ir pats Ogas buvo tikras milžinas, nors matomai jo ūgis nesiekė visų devynių mastų, nes tuomet guolis būtų buvęs dar ilgesnis. Pagaliau anų senovinių kraštų lankytojai ir šiandien randa tarp miestų griuvėsių liekanas, pav nepaprasto augštumo duris, kurios liudija, kad čia kitados gyventa tikrų milžinų. — Rabate. Rabatu buvo vadinama Amoniečių sostinė

¹²Taigi anuo metu... Plg Sk 32,33... — Nuo Aroerio... Plg aug 2,26. —

¹⁴Jairas. Plg 32,41. — Gesuriečių ir Makhatiečių. Spėliojama, kad tos senovinės tautos gyvenusios Ermono kalno apylinkėse. Plg 2 Kar 3,3 ir k. — Iki šiai dienai. Tas išsireiškimas, sutinkamas Prad ir Pak 1st knygoje, tikriausiai įdėtas šiton vieton vėlesniojo perrašinėtojo. — ¹⁵Makhirui. Plg Sk 32,39,40. — Galaadą: šiaurinę jo dalį. — ¹⁶Rubeno ir Gado... Aiškiau aprašomas šitų dviejų giminių paveldėtas plotas. Pietuose jis siekia Armono upelį, už kurio buvo Moabiečių karalystė. Vakaruose Rubeno ir Gado sienos ėio Mirties /Tyrų/ ar Sūriausia jūra, Jordanu, kurio slėnis iš rytų pusės /Tyrumos lyguma/ juodviem priklausė; toliau gi Tiberijados arba Genezareto /Kenereto/ ežeru; pietryčiuose sienos siekia Phasgos kal-

šiaurę, į pietus ir į rytus, ir pasižiūrėk, nes tu nepereisi šito Jordano. ²⁸Įsakyk Jošuei, jį padrąsink ir pastiprink; nes jis eis šitos tautos priekyje ir jiems išdalins žemę, kurią tu pamatysi. ²⁹Taigi mes pasilikome slėnyje ties Phogoro šventykla

4. ¹Taigi klausyk, Izraeliau, įstatų ir nutarimų, kurių aš tave mokau, kad juos vykdydamas būtumei gyvas ir įjėges paveldėtumei žemę, kurią Viešpats, jūsų tėvų Dievas, jums duos. ²Nieko nepridėkite prie žodžių, kuriuos jums sakau, ir nieko iš jų neatimkite. Sergėkite Viešpaties, jūsų Dievo, paliepiamus, kuriuos aš jums skelbiu. ³Jūsų akys matė visa, ką Viešpats yra daręs prieš Beelphegorą, kaip visus jo garbintojus išnaukino iš jūsų tarpo; ⁴jūs gi, kurie laikotės Viešpaties, jūsų Dievo, visi gyvi esate iki šiai dienai. ⁵Jūs žinote, kad aš jus mokiau įstatų ir nutarimų, kaip Viešpats, mano Dievas, man yra liepęs; taigi jūs juos vykdykite žemėje, kurią paveldėsite, ⁶laikysite ir įvykdysite darbus. Nes tai yra jūsų išmintis ir protingumas tautų akivaizdoje, kad jos, girdėdamos visus šituos įsakymus, tartų: Štai, kokia išmintinga ir protinga tauta, kokia didelė tauta! ⁷Iš tikrųjų nėra kitos taip didelės tautos, kuri turėtų taip arti savęs esančius dievus, kaip mūsų Dievas yra arti visuose mūsų mal-

Sk 5,42

ną; į rytus buvo Amoniečių žemė, kuriai priderėjo apylinkės Augštojo Jaboko ir visų tenai į jį įtekančių upelių. — ¹⁸*Anuo metu aš jums...* Priimanamos sąlygos, kuriomis aug aprašytoji žemė buvo atiduota pustrečiai giminei

²¹*Taipgi Jošuei...* Plg Sk 27,18... — ²³*Aš maldavau...* Mošės malda, kurioje jis prašė Viešpatį pakeisti savo ištarmę, parašytą Sk 20,12, minimą čia pirmą kartą. — *Puikiausią kalną:* kalnuotą Kanaano žemę. — ²⁹*Ties Phogoro šventykla.* Ebr t: *Beth Pe'or*. Plg Sk 22,1; 23,28

2. Reikalas laikyti Dievo įstatymą ir vengti stabmeldystės

4,1-43. Trumpai paminėjęs istoriją nuo sandoros padarymo Sinajaus kalne, Mošė ima raginti Izraelio sūnus būti paklusnius įstatymui. Dievo teisingumas reikalauja ne tik priėmimo, bet ir ištikimo vykdymo visų jo įstatų. Tie įstatatai savo tobulumu jiems nupelno didžiausią šlovę kitų tautų akyse ir yra ženklas didelės vienybės su Dievu, kurs labai iškilmingai yra jiems juos davęs. Ypač gi reikia saugotis stabmeldystės, sukeliančios Dievo rūstybę ir atvedančios visiems baisias bausmes, nuo kurių juos galės išgelbėti tik ilga atgaila. Kad būtų ištikimi įstatymui, turi pažadinti juos begalinės Dievo geradarystės, kokių niekuomet nematyta ir negir-

dėta, o kurios buvo suteiktos Izraeliui. Šito pirmojo pamokslu gale paminėta dar trijų prieglaudos miestų paskyrimas anapus Jordano

4. ¹*Kad juos vykdydamas...* Tai svarbiausi mintis visos antrosios šito Mošės pamokslu dalies; tobulas paklusnumas Dievo įstatymui yra būtinas. — ²*Nieko nepridėkite...* Plg Mt 5,17-19. — ³*Prieš Beelphegorą.* Ebr t: dėl Beelphegoro. Tas Moabiečių dievaitis buvo priežastis sunkauso Izraeliečių nusidėjimo, už kurį jie buvo baisiai nubauti. Žr Sk 25,4-9. — ⁵*Jūs žinote...* Mošė reikalauja klusnumo įstatymui ne savo vardu, nes ne jis yra jo davėjas, bet paties Dievo vardu. Dievo gi duotas įstatymas reikia laikyti ne tik keliaujant per tyrus, bet ypač Žadėtojoje žemėje. — ⁶*Nes tai yra jūsų išmintis...* Ištikimas įstatymo vykdymas nupelnys Izraeliaičiams didžiausią pagyrimą kitose tautose, ypač kad nėviena iš jų neturi lygiai tobulų įstatymų /8 e/. — ⁷*Kaip mūsų Dievas yra...* Ebr t: kaip Yahveh, mūsų Dievas, yra... Ištikimumo įstatymui reikalauja jo Davėjo gerumas, kurs teikiasi pasilikti artimiausiuose santykiuose su savo tauta, gyven-damas jos tarpe, šventykloje. Nes nors Dievas, būdamas dvasia, yra visur, kadangi tačiau apreiškia savo čiabuvimą tose vietose, kuriose labiau negu kitur išklauso žmonių maldavimus, todėl ir laikomas tenai

davimuose. ⁸Nes kuri gi yra kita tauta taip prakilni, kuri turėtų apeigas ir teisingus nutarimus ir visą įstatymą, kurį aš šiandien statysiu prieš jūsų akis?

⁹Taigi sergėk rūpestingai pats save ir savo sielą. Neužmiršk dalykų, kuriuos matė tavo akys, ir jie teneiškrenta iš tavo širdies per visas tavo gyvenimo dienas. Jų mokysi savo vaikus ir vaikaičius, ¹⁰nuo tos dienos, kurią stojaisi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje prie Horebo, kuomet man Viešpats kalbėjo ir tarė: Surink prie manęs tautą, kad klausytų mano žodžių ir išmokyti bijoti manęs visuomet, kolei gyvena žemėje, ir kad mokytų savo sūnus. ¹¹Jūs prisiartinote prie pašlaitės kalno, kurs degė iki padangei ir buvo apsuptas suotema, debesimi ir tamsybėmis. ¹²Viešpats kalbėjo į jus iš ugnies tarpo. Jūs girdėjote jo žodžių balsą ir visai nematėte jo išvaizdos. ¹³Jis jums paskelbė savo sadorą, kurią liepė vykdyti, ir dešimtį žodžių, kuriuos parašė dviejose akmeninėse plokštėse; ¹⁴man gi anuo metu įsakė mokyti jus apeigų ir nutarimų, kuriuos turėsite vykdyti žemėje, kurią paveldėsite

Iš 19,18

¹⁵Taigi sergėkite rūpestingai savo sielas. Tą dieną, kurią Viešpats jums kalbėjo Horebe iš ugnies tarpo, jūs nematėte jokio paveikslo, ¹⁶kad kartais, pasidavę apgavimui, nedarytumėte sau drožto panašumo ar vyriškio, ar moteriškos paveikslo, ¹⁷ar paveikslo kurio nors iš gyvulių, esančių žemėje, ar skraidančių po dangumi paukščių, ¹⁸ar slankiojančių gyvių, kurie kruta žemėje, ar žuvų, pasiliekančių vandenys po žeme, ¹⁹ir kad kartais, pakėlęs akis į dangų ir pamatęs saulę, mėnulį ir visas dangaus žvaigždes, o pasidavęs paklydimui, jų negarbintumei ir nesilenktumei prieš tai, ką Viešpats, tavo Dievas, sutvėrė, idant tarnautų visoms tautoms, esančioms po dangumi. ²⁰Jūs gi Viešpats ėmė ir išvedė iš geležinės Egipto krosnies, kad turėtų visai nuosavią tautą, kaip kad dabar yra. ²¹O man Viešpats susirūstino dėl jūsų kalbų ir prisiekė, kad nepereičiau Jordano ir neįėjčiau į geriausią žemę, kurią jis jums duos. ²²Štai aš mirštu šitoje žemėje ir nepereisiu per Jordaną, jūs gi pereisite ir paveldėsite puikiausią žemę. ²³Žiūrėk, kad niekuomet neužmirštumei Viešpaties, tavo Dievo, sandoros, kurią jis su tavimi yra padaręs, ir kad nedarytumei sau drožto paveikslo tų dalykų, ką Viešpats tau daryti uždraudė, ²⁴nes Viešpats, tavo Dievas, yra sudeginanti ugnis ir Dievas pavydus

Aug 1,37

Žyd 12,29

²⁵Jei, pagimdę sūnus bei vaikaičius ir ilgai gyvenę žemėje, pasiduosite apgavimui ir sau pasidirbdinsite bet kurį paveikslą, pikta darydami Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje, taip kad jį vesite į rūstybę, ²⁶aš šaukiu šiandien liudytojais dangų ir žemę, kad jūs veikiai žūsitate nuo žemės, kurią, perėję per Jordaną, turite paveldėti. Negyvensite joje ilgai, bet Viešpats

arčiau esančiu, gyvenančiu. — ⁸*Kad turėtų apeigas...* Ebr t: «kad turėtų įstatus ir teisingus nutarimus, kaip visas šitas įstatymas [thorah], kurį aš jums šiandien duodu»

¹⁰*Nuo tos dienos...* Ebr t: tą dieną. Diena, kurioje Sinajaus kalne Dievas paskelbė savo įstatymus, buvo svarbiausi Izraelio gyvenime: tai buvo tikra Žydų Eklesijos pradžia. — *Kad klausytų mano žodžių.* Ebr t: kad aš jiems duočiau išgirsti mano žodžius. — ¹¹*Iki padangei...* Ebr t: iki dangaus širdžiai. Žr Iš

19,18. — ¹³*Jis jums paskelbė...* Žr Iš 20,21...

¹⁵*Nematėte jokio paveikslo...* Viešpats Dievas nepasirodė Izraelio sūnums kuriame nors regimame paveiksle, kad jie, pasidavę pagonių įtakai, nepradėtų kartais garbinti statų užuot Dievo. Nors tarnavimas Dievui be paveikslo labiau sutinka su Dievo esme, tačiau religija, kurioje įvaizdinimas Dievo regimais paveikslais nėra uždraustas, labiau pritaikinta prie prigimties viešo garbinimo, kurs turi būti išviršinys ir

jus sunaikins ²⁷ir išsklaistys tarp visų tautų, ir tik nedaugelis iš jūsų pasiliks tarp tautų, pas kurias Viešpats jus nuves. ²⁸Tenai tarnausite dievams, kurie žmonių rankomis padaryti, medžiui ir akmeniui, kurie nemato, negirdi, nevalgo ir nieko neužuodžia. ²⁹Ir kai tenai jieškosį Viešpaties, tavo Dievo, atrasi jį, jei tačiau jieškosį visa širdimi ir visu tavo sielos sielvartu. ³⁰Kada tave ištiks visa, kas yra iš anksto paskelbta, paskučiausiam laike sugrįši prie Viešpaties, tavo Dievo, ir klausysi jo balso; ³¹nes Viešpats, tavo Dievas, yra Dievas mielaširdingas; jis nepaliks tavęs ir nesunaikins visiškai, ir neužmirš sandomos, kurią jis yra prisiekęs tavo tėvams

³²Pasiklausk senųjų dienų, kurios buvo pirm tavęs, pradedant nuo tos dienos, kurią Dievas sutvėrė žmogų žemėje, nuo vieno dangaus krašto iki kitam, ar įvyko kada nors toks dalykas, arba ar kada nors girdėta, ³³kad kuri tauta būtų išgirdusi balsą Dievo, kalbančio iš ugnies tarpo, kaip tu girdėjai ir tačiau likai gyva, ³⁴arba kad Dievas būtų atėjęs sau tautos pasiimti iš tautų po bandymais, ženklais ir stebuklais, kova ir galinga ranka, ištiestu petimi ir baisiais regėjimais, taip kaip visa tai Viešpats, jūsų Dievas, yra padaręs jūsų dėlei Egipte, tau matant savo akimis, ³⁵idant tu žinotumei, jog tik Viešpats yra Dievas, ir jog nėra kito, jį atskyrus. ³⁶Jis tau davė išgirsti savo balsą iš dangaus, kad mokytų tave, ir žemėje jis tau parodė savo didžiausią ugnį; tu girdėjai jo žodžius iš ugnies tarpo, ³⁷nes jis mylėjo tavo tėvus ir po jų išsitrinko jų palikuonis. Jis tave išvedė iš Egipto, eidamas priekyje su didele savo galybe, ³⁸kad, tau įeinant, išnaikintų didžiausias ir galingesnes už tave tautas, kad tave įvestų ir duotų tau paveldėti jų žemę, kaip matai šiandien. ³⁹Žinok tat šiandien ir mąstyk savo širdyje, kad tik Viešpats yra Dievas danguje augštybėse ir žemėje čia apačioje ir kad nėra kito. ⁴⁰Laikyk jo įsakymus ir paliepus, kuriuos tau skelbiu, kad būtumei laimingas tu ir po tavęs tavo sūnūs ir kad ilgą laiką pasiliktumei žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos

⁴¹Tuomet Mošė paskyrė tris miestus anapus Jordano, į rytus nuo jo, ⁴²kad į juos galėtų bėgti, kas nenoromis užmuštų savo artimą, kurs nei viena, nei dviem dienom anksčiau nebuvo jam neprietelis, ir kad kuriame nors iš šitų miestų rastų sau prieglaudą: ⁴³iš Rubeno giminės Bosorą tyruose, kurs yra lygumose, Gado giminėje Ramotą Galaade ir Golaną Basane, Manaso giminėje

⁴⁴Tasai yra įstatymas, kurį Mošė padavė Izraelio sūnams, ⁴⁵ir šitie yra įsakymai, įstatai ir nutarimai, kuriuos paskelbė Izraelio sūnams, kai jie buvo išėję iš Egipto, ⁴⁶anapus Jordano, slėnyje ties Phogoro šventykla, žemėje Amoriečių karaliaus Sehono, kurs gyveno Hesebone ir kurį Mošė buvo nugalėjęs. Nes Izraelio sūnūs, išėję iš Egipto, ⁴⁷paveldėjo jo žemę ir Basano karaliaus Ogo žemę, dviejų Amoriečių karalių, buvusių anapus Jordano į rytus, ⁴⁸nuo Aroerio, esančio Arnono upelio krante, lig Siono kalnui, kurs vadinamas taip pat Hermonu, ⁴⁹visą lygumą anapus Jordano į rytus lig Tyrų jūrai ir lig Phasgos kalno pašlaitės

žmonių jausmams pasiekiamas. — ²⁴Nes Viešpats... Plg Iš 20,5; Is 10,17; Žyd 12,29 ir k

²⁵Jei, pagimdė... Stabmeldystė veikia atneštų Izraeliui baisias bausmes. — ²⁶Dangu ir žemę — su jų gyventojais angelais ir žmonėmis. — ²⁷Tenai tarnausite... Išrinktoji tauta,

patekus vergijon pas stabmeldžius, kurie laiko dievaičius savo viešpačiais, jei ne asmeniškais, tai bent per savo laikinius valdovus turės tarnauti jų stabams. — ²⁹Ir visu... Anot ebr t: ir visa tavo siela tavo sielvarte. — ³⁰Paskučiausiam laike. Tais žodžiais pranašaujama, kad

Iš 13,21

Sk 35,14

Još 20,8

5. ¹Taigi Mošė sušaukė visą Izraelį ir jam tarė: Klausyk, Izraeli, įstatų ir nutarimų, kuriuos aš skelbiu šiandien, jums girdint; mokykitės jų ir vykdykite. ²Viešpats, mūsų Dievas, padarė su mumis sandorą Horebe. ³Ne su mūsų tėvais padarė jis sandorą, bet su mumis, kaip dabar čia esame ir gyvi pasiliecame; ⁴jis mums kalbėjo veidas į veidą kalne iš ugnies tarpo. ⁵Aš buvau anuo metu atstovas ir tarpininkas tarp Dievo ir jūsų, kad jums paskelbčiau jo žodžius, nes jūs bijojote ugnies ir neėjote į kalną; ir jis tarė:

⁶Aš Viešpats, tavo Dievas, kurs tave išvedžiau iš Egipto žemės, iš vergijos namų. ⁷Neturėsi svetimų dievų mano akivaizdoje. ⁸Nedarysi sau drožinio, nei paveikslą, panašaus į visa tai, kas yra danguje augštybėse, kas yra čia žemėje apačioje ir kas pasilieka vandenyse po žeme. ⁹Nesilenksi prieš juos ir jų negarbinsi. Nes aš Viešpats, tavo Dievas, esu Dievas pavydus, atkeršijęs už tėvų neteisybę sūnams lig trečiajai ir ketvirtajai kartai tų, kurie manęs neapkenčia, ¹⁰ir darąs mielaširdystę lig daug sykių tūkstantinei kartai mane mylinčiųjų ir laikančių mano įsakymus. ¹¹Neimsi Viešpaties, tavo Dievo, vardo dovanai, nes nepasilikis be bausmės, kas imtų jo vardą dėl tuščio dalyko. ¹²Laikyk šabato dieną ir ją švęsk, kaip Viešpats, tavo Dievas, tau įsakė. ¹³Šešias dienas darbuosies ir dirbsi visus savo darbus; ¹⁴bet septintoji yra šabato diena, tai yra Viešpaties, tavo Dievo poilsis. Joje nedirbsi jokio darbo, nei tu, nei tavo sūnus, nei duktė, nei tarnas, nei tarnaitė, nei tavo jautis, nei asilas, nei joks tavo gyvulys, nei svetimtautis, kurs yra tavo vartuose, kad tavo tarnas ir tarnaitė pasil-

Iš 20,2
Kun 26,1
Ps 80,11
Iš 20,3; Ps 80,10
Iš 20,4
Kun 26,1
Ps 96,7 Iš 34,14

Iš 20,7
Kun 19,12
Mt 5,33

Prad 2,2
Iš 20,10
Žyd 4,4

Izraelio nutolimas nuo Dievo niekuomet nebus amžinas, kad visuomet Izraeliaičiai galų gale vėl gręšis į Dievą

³³*Likai gyva.* Izraeliaičiai buvo įsitikinę, kad niekas negali matyti Dievo ir dar likti gyvas. Plg Prad 16,13 ir k. — ³⁷*Tavo tėvus*, — pradedant nuo Abraomo

⁴¹*Tuomet Mošė...* Plg Kun 35,9-34. — ⁴³*Bosorą.* Kur buvo šitas miestas, taip pat ir sekantieji, tikrai nežinia — *Ramotą.* Jis vadinamas taipgi Ramoth-Maphe /Još 13,36/. — *Golaną.* Iš jo pasidarė krašto vardas Gaulanitis

II. Ižanga. Pakartojimas ir papildymas Sinajaus kalne duotojo įstatymo ir paraginimas jo laikytis

1. Vienas Dievas reikia garbinti ir jo įstatymas sergėti

1/ Dešimties Dievo įsakymų pakartojimas

4.44-49. Antrojo Mošės pamokslo ižangoje nurodoma jo turinys ir vieta, kur tas pamokslas buvo pasakytas

⁴⁴*Įstatymas.* Ebr *thorah*. — ⁴⁵*Kai jie buvo išėję.* Kadangi su išėjimu iš Egipto artimai rišasi ir Seho nugalėjimas /46e/, tai čia išėjimas iš Egipto apima visą viešą Mošės gyvenimą. — ⁴⁸*Siono kalnui.* Ebr *Si'jon* /Jerusalės kalnas ebr yra vadinamas *Tsijon*/. Taigi yra tai ketvirtas Ermono kalno vardas, arba iškreiptas ž. Sarionas /ebr *Sirjon*/. Žr aug 3,8,9

5,1-33. Trumpai paminėjęs aplinkybes, kuriose buvo duota dešimts Dievo įsakymų, įstatymo pakartojimas pradedamas tais įsakymais, kuriuos pats Dievas yra paskelbęs; primenama čia taipgi priežastis, kodėl Izraeliaičiai meldė, kad ne pats Dievas jiems kalbėtų, bet teiktųsi apreišksti paliepiamus per savo pasiuntinį

5. ¹*Skelbiu šiandien...* Dauguma girdėjusių paskelbtą Sinajaus kalne įstatymą buvo mirę bekeliaudami per tyrus; taigi beveik visi dabartiniai Mošės klausytojai išgirs tą įstatymą iš naujo Mošės paskelbimo, daromo atsižvelgiant į pačios sandoros atnaujinimą, kurs turėjo būti padarytas Moabo lygumoje. Žr žem 29,1. — ³*Ne su mūsų...* Abraomu ir tt. Anot kitų aiškintojų

Iš 20,12
Ekl 3,9
Mt 15,4
Mk 7,10
Eph 6,2

Mt 5,28
Rom 7,7

sėtų taip pat, kaip ir tu. ¹⁵Atsimink, kad ir pats buvai vergas Egipte, ir kad iš ten tave išvedė Viešpats, tavo Dievas, galinga ranka, ir ištiestu petimi. Todėl jis tau įsakė laikyti šabato dieną. ¹⁶Gerbk savo tėvą ir motiną, kaip Viešpats, tavo Dievas, yra tau įsakęs, kad ilgai gyventumei ir būtumei laimingas žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos. ¹⁷Neužmuši. ¹⁸Nesvetmoteriausi. ¹⁹Nevogsi. ²⁰Nekalbėsi prieš savo artimą neteisingaus liudijimo. ²¹Negeisi savo artimo moters, nei namų, nei dirvos, nei tarno, nei tarnaitės, nei jaučio, nei asilo, nei jokio dalyko, kurs jo yra. ²²Šituos žodžius Viešpats kalbėjo visai jūsų daugybei iš ugnies, debesies ir tamsybių tarpo dideliu balsu, nieko daugiau nepridėdamas, ir tai parašė dvejose akmeninėse plokštėse, kuriedvi man davė. ²³Išgirdę gi balsą iš tamsybių tarpo ir pamatę kalną degant, jūs prisiartinote prie manęs visi giminių kunigaikščiai ir senesnieji ir tarėte: ²⁴Štai, Viešpats, mūsų Dievas, mums parodė savo šlovę ir didenybę; mes girdėjome jo balsą iš ugnies tarpo ir patyrėme šiandien, kad, Dievui kalbantis su žmogumi, žmogus pasilieka gyvas. ²⁵Kam tat mes mirsime, ir kam mus prarys šita didžiausia ugnis? Nes jei dar išgirsime Viešpaties, mūsų Dievo, balsą, mes numirsime. ²⁶Kas gi yra kiekvienas kūnas, kad girdėtų gyvojo Dievo balsą, kalbančio iš ugnies tarpo, kaip kad mes girdėjome, ir pasiliktų gyvas? ²⁷Verčiau tu prisiartink ir klausyk visa, ką Viešpats, mūsų Dievas, tau sakys; paskui tu kalbėsi mums, o mes išgirdę tai darysime. ²⁸Tai išgirdęs Viešpats man tarė: Aš girdėjau šitos tautos žodžių balsą, ką jie tau sakė; jie visa gerai kalbėjo. ²⁹Kadgi jie turėtų tokią mintį, jog manęs bijotų ir laikytų visuomet visus mano įsakymus, idant gerai klotųsi jiems ir jų sūnams per amžius! ³⁰Eik ir jiems sakyk: Grįžkite į savo padangtes. ³¹Tu gi stovėk su manim čia, ir aš tau paskelbsiu visus mano įsakymus, įstatus ir nutarimus, kurių tu juos mokysi, kad juos vykdytų žemėje, kurią jiems duosiu paveldėti. ³²Sergėkite tat ir darykite, ką Viešpats Dievas jums įsakė; nenukrypsite nei dešinėn, nei kairėn, ³³bet vaikščiotes keliu, kurį Viešpats, jūsų Dievas, įsakė, kad būtumėte gyvi, kad gerai jums klotųsi ir kad pailgėtų jūsų dienos žemėje, kurią jūs paveldėsite.

6. ¹Šitie yra įsakymai, įstatai ir nutarimai, kurių Viešpats, jūsų Dievas, man pavedė jus mokyti, kad juos vykdytumėte žemėje, kurios

eil prasmė yra: ne tik su mūsų tėvais... — ⁵Aš buvau... Mošė primena, koki buvo jo dalis tos sandoros padaryme. Plg Iš 20,1

⁶Aš Viešpats... Dešimtis Dievo įsakymų pakartojama beveik visai tais pačiais žodžiais, kaip ir Iš 20,2... Plg Iš 34,14. — ¹⁵Atsimink... Iš 20,11 nurodoma kita šabato šventimo priežastis. — ¹⁶Būtumei laimingas... Nauja priežastis, kodėl reikia gerbti gimdytojai

²²Nieko daugiau nepridėdamas. Kitus įsakymus Viešpats paskelbė ne pats, bet tarpininkaujant Mošei. —

²⁵Kam tat mes mirsime... Israėlaičiai išpažįsta, kad jau girdėję vieną kartą kalbantį Viešpatį ir tačiau išliko gyvi; bet jie draug išreiškia

baimę, kad antrą sykį išgirdę jau tikrai mirs ir kaip priežastį nurodo žmogaus kūno silpnybę, lyginant su Dievu; todėl nebenori antrą kartą atsirasti mirties pavojuje. —

²⁹Kadgi jie turėtų. Tie Viešpaties žodžiai nurodo, kad Israėlaičių mintys ne visuomet buvo tokios, kaip tą valandą. Viešpats nori, kad jie jo bijotų visuomet, taip kaip bijo kūdikis, kad neįrūstintų geriausiojo tėvo; todėl baimė čia turi būti sujungta su meile. — ³³Kad pailgėtų: kad mirtis nesutiktų jūsų be laiko

2/ Vienas Viešpats reikia mylėti ir garbinti

6,1-25. Paskelbęs iš naujo dešimtį Dievo įsakymų, Mošė karštai

paveldėti einate, ²kad bijotumei Viešpaties, tavo Dievo, per visas tavo gyvenimo dienas ir laikytumei visus jo paliepimus ir įsakymus, kurias aš paskelbsiu tau, tavo sūnams ir vaikiaičiams, idant tavo dienos būtų pailgintos. ³Klausyk, Izraeli, ir stengkis daryti, ką tau Viešpats yra įsakęs, kad tau gerai klotųsi ir kad vis labiau daigintumeisi, kaip Viešpats, tavo tėvų Dievas, yra tau pažadėjęs pienu ir medum plūstančią žemę. ⁴Klausyk, Izraeli! Viešpats, mūsų Dievas, yra vienatinis Viešpats. ⁵Mylėsi Viešpatį, tavo Dievą, visa tavo širdimi, visa tavo siela ir visomis tavo jėgomis. ⁶Šitie gi žodžiai, kuriuos tau šiandien skelbiu, bus tavo širdyje; ⁷juos pasakosi savo sūnams ir apmąstysi juos, sėdėdamas savo namuose ir būdamas kelionėje, atsiguldamas ir atsikeldamas. ⁸Prisiriši juos kaip ženklą sau prie rankos ir pasikabinsi juos tarp savo akių; ⁹pasirašysi juos staktose ir savo namų duryse

Žem 11,13
Mt 22,37
Mk 12,30
Lk 10,27

¹⁰Kai Viešpats, tavo Dievas, tave įves į žemę, kurią yra prisiekęs tavo tėvams, Abraomui, Isaokui ir Jokubui, ir tau duos didelius ir geriausius miestus, kurių neįsikūrei, ¹¹visokių gerybių pilnus namus, kurių nestatei, šulinius, kurių nekasei, vynuogynus ir alyvmedžių sodus, kurių neišiveisei, ¹²ir tu valgysi ir būsi pasotintas; ¹³labai sergėkis, kad neįrūstintumei Viešpaties, kurs tave išvedė iš Egipto žemės, iš vergijos namų. Bijosi Viešpaties, tavo Dievo, jam vienam tarnausi ir jo vardu prisieksi. ¹⁴Neiesite paskui svetimus dievus visų tautų, kurios yra aplink jus, ¹⁵nes Viešpats, tavo Dievas, yra Dievas pavydus tavo tarpe, kad kartais Viešpaties, tavo Dievo, rūstybė neužsidegtų prieš tave ir neišnaikintų tavęs nuo žemės paviršiaus. ¹⁶Negundysi Viešpaties, tavo Dievo, kaip gundei Gundymo vietoje. ¹⁷Laikyk Viešpaties, tavo Dievo, įsakymus, nutarimus ir įstatus, kuriuos jis tau davė, ¹⁸ir daryk, kas įtinka ir yra gera Viešpaties akivaizdoje, kad tau gerai klotųsi ir kad įėjus paveldėtumei geriausią žemę, apie kurią Viešpats yra prisiekęs tavo tėvams, ¹⁹jog išnaikinsiąs visus tavo neprietelius iš po tavo akių, kaip yra kalbėjęs

Žem 10,20
Mt 4,10
Lk 4,8

²⁰Kai tavo sūnūs rytoj tave paklaus ir tars: Ką reiškia šitie paliepinimai, įstatai ir nutarimai, kuriuos Viešpats, mūsų Dievas, mums yra davęs? ²¹Jam atsakysi: Buvome Egipte Paraono vergai, ir Viešpats mus išvedė iš Egipto galinga ranka; ²²jis padarė Egipte mūsų akyse didelius ir baisius ženklus ir stebuklus prieš Paraoną ir visus jo namus ²³ir mus iš ten išvedė, kad įvestiems duotų žemę, kurią yra prisiekęs mūsų tėvams. ²⁴Viešpats mums įsakė vykdyti šituos įstatus ir bijoti Viešpaties, mūsų Dievo, kad mums gerai klotųsi per visas mūsų gyvenimo dienas, kaip yra šiandien. ²⁵Jis bus mums mielaširdingas, jei laikysime ir vykdysime visus jo įsakymus Viešpaties, mūsų Dievo, akivaizdoje, kaip jis mums yra liepęs

Mt 4,7
Lk 4,12

ragina savo klausytojus juos laikyti; paaiškindamas gi pirmąjį tų įsakymų, jis ragina mylėti vieną Dievą už vis labiau, neužmiršti jo žadėtosios žemės gėriuose ir skelbti jo meilę tolesnėms kartoms

6. ⁴Viešpats, mūsų... Tai prakiliausi žodžiai, kurių išpažinimas buvo didžiausi šlovė Izraeliui, nes tuose žodžiuose yra visų svarbiausi tikėjimo tiesa. — ⁵Mylėsi... Tai neturįs sau lygaus tobulos meilės įsakymas. Plg žem 11,13; Mt 22,37

ir k. — ⁹Prisiriši juos... Žr Iš 13,6. — ⁹Staktose ir... Ebr t: savo namų staktose ir savo vartuose /ty savo miesto vartuose/

¹³Bijosi... Tais ž. Išganytojas atsakė trečią kartą gundytojui. Žr Mt 4,10 ir k. — ¹⁶Gundei... Žr Iš 17,3,7

²⁴Per visas... Ebr t: kad mus laikytų gyvus, kaip šiandien. —

²⁵Jis bus. Ebr t: ir bus mums teisybė, ty Dievas laikys mus teisingais, jei sergėsime...

Iš 23,23; 33,2

Iš 23,32
34,15-16
Iš 34,16Iš 23,24
Žem 12,3; 16,21

Žem 14,2; 26,18

7. ¹Kai Viešpats, tavo Dievas, bus tave įvedęs į žemę, kurios paveldėti įeini, ir kai jis bus tavo akivaizdoje išnaikinęs daug tautų: Hetiečius, Gergeziečius, Amoriečius, Kananiečius, Pereziečius, Heviečius ir Jebusiečius, septynias tautas, daug gausingesnes už tave ir stipresnes negu tu, ²ir kai Viešpats, tavo Dievas, bus jas tau padavęs, išgalabysi jas visas iki vienam. Nedarysi su jomis sandoros ir jų nepasigailėsi, ³ir nesigiminiuosi su jomis per moterystes. Savo dukterų neduosi jų sūnams, nei jų dukterų neimsi savo sūnams, ⁴nes jos suvadžios tavo sūnus, kad nebesektų manęs, bet verčiau tarnautų svetimiesiems dievams. O Viešpaties rūstybė užsidegs ir sunaikins tave veikiai. ⁵Taigi, priešingai, štai ką jiems darysite: jų altorius sugriaukite, sulaužykite statulas, iškirskite girias ir sudeginkite drožtus paveikslus; ⁶nes tu esi Viešpačiui, tavo Dievui, pašvęsta tauta. Viešpats, tavo Dievas, tave išrinko, kad būtumei jam visai nuosava tauta iš visų tautų, esančių žemėje. ⁷Viešpats su jumis susijungė ne dėl to, kad jūs būtumėte perviršiję visas tautas skaičiumi, nes tikrumoje jūsų yra mažiau, negu visų kitų tautų, ⁸bet dėl to, kad Viešpats jus mylėjo ir laikė jūsų tėvams padarytąją priesaiką, išvesdamas jus galinga ranka ir išpirkdamas iš vergijos namų, iš Egipto karaliaus rankų. ⁹Taigi tu turi žinoti, kad Viešpats, tavo Dievas, patsai yra Dievas galingas ir ištikimas, laiką sandorą ir mielaširdystę ji mylintiems ir jo įsakymus vykdančioms iki tūkstantinei kartai, ¹⁰neapkenčiantiems jo tuojau atsilyginąs tuo, kad juos sunaikina ir neatidėlioja, bet tuojau atiduoda, ką yra nusipelnę

¹¹Taigi laikyk įsakymus, įstatus ir nutarimus, kuriuos aš tau šiandien vykdyti duodu. ¹²Jei išgirdęs šituos nutarimus, juos laikysi ir vykdysi, taip pat Viešpats, tavo Dievas, laikys tau sandorą ir mielaširdystę, kurią yra prisiekęs tavo tėvams. ¹³Jis mylės tave ir padaugins, palaimins tavo iščios vaisius ir tavo žemės vaisius, tavo javus, vynuoges, aliejų, galvijus ir tavo avių būrius toje žemėje, dėl kurios yra prisiekęs tavo tėvams, kad tau ją duos. ¹⁴Tu būsi palaimintas tarp visų tautų. Nebus pas tave nevaisingų abiejose lytyse, kaip tarp žmonių, taip ir tarp tavo bandų. ¹⁵Viešpats atitolins nuo tavęs visokią negalią ir pikčiausių Egipto slogų, kurias žinai, nesiųs tau, bet visiems tavo neprieteliams. ¹⁶Išnaikinsi visas tautas, kurias Viešpats, tavo Dievas, tau paduos. Nepasigailės jų tavo akis, ir netarnausi jų dievams, kad nebūtų tau prapultimi. ¹⁷Jei sakytumei savo širdyje: Šitos tautos gausingesnės už mane, kaip gi aš galėsiu jas išnaikinti? ¹⁸Nebijok, bet atsimink, ką Viešpats, tavo Dievas, yra padaręs Paraonui ir visiems Egiptiečiams, ¹⁹anas didžiausias

3/ Reikia išnaikinti stabmeldystę ir stabmeldžiai

7,1-26. Israėliačiai paėmę Palestina, neturi palaikyti jokių santykių su jos gyventojais. Jie visi reikia išnaikinti, lygiai kaip ir visi jų stabmeldystės pasireiškimai, kad kartais patys Israėlio sūnūs nepasiduotų stabmeldystei; už klusnumą žadama didžiausi pagalba kovoje su priešais, kuriems Viešpats siųs didžiausias slogas

7. ¹Išnaikinęs. Geriau anot ebr t: išvaręs — *Hetiečius*... Plg Iš 23,23... — ²Išgalabysi... Ebr t pasa-

kyta, kad įvardijamos tautos reikia išnaikinti kaip iškeiktas. Plg Kun 27,28... Tas įsakymas galėjo rodytis per daug kietas, todėl Viešpats toliau paaiškina jo reikimą. Kanaano tautos reikia išnaikinti dėl jų dorinio sugedimo ir didžiausio pavojaus iš jų pusės Israėlio tikėjimui. Plg Iš 23,32 ir k. — ⁵Statulas. Ebr t: akmeninius šulius. Plg Iš 23,24. — *Girias*. Ebr 'ašerim. Žr Iš 34,13 paaišk. — ⁶Visai nuosava. Ebr t: nuosavybė. Žr Iš 19,5 paaišk. — ⁷Nes tikrumoje... Nors dabar ir gausinga buvo Israėlio tauta, bet ji nebuvo visų gausingiausi. Kaip kitur

Iš 23,26

slogas, kurias matė tavo akys, ženklus ir stebuklus, galingą ranką ir ištįstą petį, kad Viešpats, tavo Dievas, tave išvestų; taip jis padarys visoms tautoms, kurių tu bijai. ²⁰Be to, Viešpats, tavo Dievas, siųs jiems širšuolių, kolei neišnaikins ir nepažudys visų, kurie nuo tavęs ištruks ir galės pasislėpti. ²¹Nebijosi jų, nes Viešpats, tavo Dievas, yra tavo tarpe, Dievas didis ir baisus; ²²Jis išgaisins šitas tautas tavo akivaizdoje pamažu ir dalimis. Negalėsi jų išnaikinti vienu sykiu, kad kartais nepadaugėtų prieš tave laukiniai žvėrys. ²³Viešpats, tavo Dievas, juos paduos tavo akivaizdoje ir užmušinės, kolei nebus visiškai išnaikinti. ²⁴Paduos į tavo rankas jų karalius, ir išdildysi jų vardus po dangumi; nėvienas negalės tau priešintis, kolei jų nesunaikinsi. ²⁵Jų drožtus paveikslus sudeginsi ugnyje; nepageidauti sidabro ir aukso, iš kurių jie padaryti, ir nieko sau iš jų neimsi, kad nepasipiktintumei, nes tai yra nuoboda Viešpačiui, tavo Dievui. ²⁶Neisinėsi į savo namus nieko iš stabo, kad netaptumei iškeikimu, kaip jis yra. Bodėsis, lyg kad smarvės, ir bjaurėsies, kaip sutepto dalyko ir purvų, nes tai iškeikta

Iš 23,28
Još 24, 12

2 Mak 12,40

Mt 4,4
Lk 4,4

8. ¹Labai stengkis vykdyti kiekvieną paliepimą, kurį aš tau šiandien skelbiu, kad galėtumėte būti gyvi ir padaugėtumėte ir įėję paveldėtumėte žemę, dėl kurios Viešpats yra prisiekęs jūsų tėvams. ²Atsiminsi taip pat visą kelią, kuriuo Viešpats, tavo Dievas, tave vedė keturias dešimtis metų per tyrus, kad tave vargintų ir išmėgintų, ir kad būtų žinoma, kas yra tavo širdyje, ar tu vykdysi jo paliepimus, ar ne. ³Vargino tave alkiu ir davė tau valgyti maną, kurios nežinojote nei tu, nei tavo

Israėlio skaičius palyginamas hiperboliškai su žvaigždžių skaičiumi, taip čia Mošė pamokslininkų būdu sako, kad Israėlaičių yra mažiau, negu visų kitų tautų. — ⁹*Patsai yra Dievas*, ty, vienatinis Dievas, vienas visagalis, vienas ištikimas. — ¹⁰*Kad juos sunaikina*. Dievo bausmė sutinka tuojau pačius sandoros laudytojus

²⁰*Be to, Viešpats...* Plg Iš 23,28; Još 24,12. Kadangi Israėlaičiai neatliko ištikimai savo prievolių, todėl neįvyko ir kaikurie iš Dievo padarytųjų pažadų. — ²²*Negalėsi jų...* Plg Iš 23,29. — ²⁶*Nieko iš stabo*: brangių naugių, iš kurių stabai būdavo daromi, arba kuriomis juos puošdavo. Draudimo priežastis yra ta, kad Israėlaičiai būtų kuo labiausiai atitraukti nuo pačių stabų garbinimo

4/ *Priežastys, kodėl Israėlaičiai turi vieną tikrąjį Dievą garbinti ir jo įsakymus laikyti*

8,1-11,32. Israėlio sūnūs turi atsiminti geradarystes, kurios jiems buvo suteiktos bekeliaujant tyrais ir kurias jie dar gaus Žadėtojoje

žemėje, kad jie nežūtų taip pat kaip Kananiečiai /8,1-20/. Kad Israėlaičiai nemanytų, jog tos geradarystės jiems priklausė ir buvo suteiktos dėl jų teisingumo, jiems reikia atsiminti nusikaltimus savo tėvų, kurie tuojau po padarytosios sandoros su Dievu pasidavė stabmeldystei ir kėlė nuolat maištą prieš Dievą /9,1-24/, taip kad Viešpats, tik maldaujant Mošei, sutiko atnaujinti su jais sandorą /9,25-10,11/. Laikyti įstatymą turi paraginti Israėlaičius didžiausi Dievo meilė, pasireiskusi jų išrinkime, ir jo begalinė dideybė /10,12-22/, toliau stebuklai, kuriais Dievas apreiškė savo teisybę ir galybę Egipte ir tyruose /11,1-12/, pagaliau pažadėtieji klusniesiems palaiminimai, o neklusniesiems skelbiami prakeikimai

8. ²*Kad tave vargintų...* Vedimo per tyrus tikslas buvo varginti Israėlaičius ir juos išmėginti, mėginimo gi — jų širdies jausmų apsisprendimas; niekas gi taip labai neiškeltų aikštėn žmogaus širdies jausmų ir minčių, kaip kentėjimai. Plg 2 Kron 32,31. Tačiau Israėlaičiai ir bandomi daugiau patyrė Dievo geradarysčių, negu vargo /žr

tėvai, kad tau parodytų, jog žmogus yra gyvas ne viena duona, bet kiekvienu žodžiu, kurs išeina iš Dievo burnos. ⁴Tavo apdaras, kuriuo dengiesi, visai nenusidėvėjo dėl senumo, ir tavo koja nebuvo nutrinta, o štai jau keturias dešimtis metų. ⁵Apmastyk tat tai savo širdyje, nes kaip žmogus auklėja savo sūnų, taip Viešpats, tavo Dievas, tave auklėjo, ⁶kad laikytumei Viešpaties, tavo Dievo, paliepinus, vaikščiotumei jo keliais ir jo bijotumei

⁷Nes Viešpats, tavo Dievas, įves tave į gerą žemę, į žemę upelių, vandens ir šaltinių, kurios lygumose ir kalnuose ištrykšta upių srovės; ⁸į kviečių, miežių ir į vynuogynų žemę, kurioje auga figos, granatiniai obuoliai ir alyvų medžiai, į žemę aliejaus ir medaus, ⁹kur be jokios stokos valgysi savo duoną ir džiaugsies visokių dalykų apstumu; į žemę, kurios akmenys yra geležis, ir iš kurios kalnų iškasama vario naugės, ¹⁰idant pavalgęs ir pasisotinęs šlovintumei Viešpatį, tavo Dievą, už geriausią žemę, kurią tau yra davęs. ¹¹Žiūrėk ir sergėkis, kad niekuomet neužmirštumei Viešpaties, tavo Dievo, ir neverstumei niekais jo paliepinų, nutarimų ir įstatų, kuriuos aš tau šiandien skelbiu, ¹²idant, kada būsi pavalgęs ir pasisotinęs, pasistatęs gražių namų, ir juose gyvensi, ¹³turėsi jaučių bandas, ir avių būrius, sidabro bei aukso ir visų dalykų apstybę, ¹⁴tavo širdis nepakiltų ir tu nebeatsimintumei Viešpaties, tavo Dievo, kurs tave išvedė iš Egipto žemės, ir vergijos namų, ¹⁵ir buvo tavo vado vas didžioje ir baisioje tyrumoje, kur buvo žalčių, deginančių savo dvelkimu, kurklių ir troškulio angių ir visai nebuvo jokio vandens; kursai išvedė iš kiečiausios uolos vandens srovės, ¹⁶ir penėjo tave tyruose mana, kurios nežinojo tavo tėvai; kurs prispaudęs ir išmėginęs, galų gale tavęs pasigailėjo, ¹⁷kad nesakytumei savo širdyje: Mano galybė ir mano rankos stiprybė visa tai man suteikė; ¹⁸bet kad atsimintumei Viešpatį, tavo Dievą, jog jis yra tau suteikęs jėgų, idant taip įvykdytų savo sandorą, kurią yra prisiekęs tavo tėvams, kaip parodo šita diena. ¹⁹Bet jei, užmiršęs Viešpatį, tavo Dievą, sekiotumei svetimus dievus, juos garbintumei ir prieš juos lenktumeis, štai dabar skelbiu tau iš anksto, kad visai žūsi. ²⁰Kaip žuvo tautos, kurias Viešpats išnaikino, tau įeinant, taip ir jūs žūsite, jei būsite neklusnūs Viešpaties, jūsų Dievo, balsui

9. ¹Klausyk, Izraeli! Tu pereisi šiandien per Jordaną, kad apveiktumei didžiausias tautas ir stipresnes už save, be galo didelius ir

sek eil/. — ³Jog žmogus... Šitais ž. Išganytojas atsakė į vieną iš piktosios dvasios gundymų tyrumoje. Žr Mt 4,4 ir k. Dievas nereikalauja žmogaus gyvybei palaikyti paprasto maisto, duonos, bet gali savo visagalinčiu žodžiu suteikti kiekvieną valandą stebuklingą peną kūnui pasotinti, taip kaip parodo mana. — ⁴Tavo apdaras... Dievas maloningai rūpinasi, kad Izraelio sūnams neprištygtų drabužių kelionėje ir kad jų sveikata nesumenktų. — *Nebuvo nutrinta*. Ebr t: nesutino, kaip tai atsitinka ilgoje kelionėje ir dėl netikusio autuvo

⁹Akmenys yra... Ir dabar randama geležies įvairiose Palestinos vietose, ypač gi apie Ermono ir

Libano kalnus. — ¹⁰Idant pavalgęs... Ebr t: pavalgęs iki sočiai, šlovink... — ¹⁵Žalčių, deginančių. Ebr t: deginančių žalčių. Žr Sk 21,6. — *Troškulio angis*. Ebr t kalbama ne apie angis, kurių įgėlimas sužadina troškulį su karščiu, bet apie labai sausą kraštą, kur mirštama iš troškulio. — ¹⁶Kurs prispaudęs... Ebr t: idant prispaudęs ir išmėginęs tave, galų gale tau suteiktų laimę. — ¹⁹Bet... jei... Tai buvo didžiausis nusikaltimas, kurį galėjo padaryti Izraelaitis; jam pasiduodamas jis darėsi lygus pagoniui ir turėjo nustoti visų savo privilegijų

9. ¹Be galo didelių... Apie Palestinos gyventojus ir jų miestus Mošė atsiliepia su padidiniu taip pat,

Sk 20,9; 21,6
Iš 17,6

Iš 16,14

iki padangėmis apmūrytus miestus, ²didelę ir augalotą tautą, Enako sūnus, kuriuos pats matei ir apie kuriuos girdėjai, kuriems nė vienas negali pasi-priešinti. ³Žinok tat šiandien, kad Viešpats, tavo Dievas, pats pereis pirm tavęs kaip ryjanti ir naikinanti ugnis, idant juos sutrintų, sunaikintų ir pražudytų greitai prieš tavo veidą, kaip tau yra kalbėjęs. ⁴Kai Viešpats, tavo Dievas, juos išnaikins tavo akivaizdoje, nesakyk savo širdyje: Vieš-pats mane įvedė dėl mano teisybės, kad paveldėčiau šitą žemę, tuo tarpu, kad šitos tautos išnaikintos dėl savo bedievyستės. ⁵Nes ne dėl tavo tei-sybės ir tavo širdies dorumo tu įeisi jų žemės paveldėti, bet jos buvo, tau įeinant, sunaikintos, nes elgėsi bedieviškai, ir idant Viešpats įvyk-dytų tai, ką jis yra su priesaika pažadėjęs tavo tėvams, Abraomui, Isao-kui ir Jokubui. ⁶Žinok tat, kad ne dėl tavo teisingumo Viešpats, tavo Dievas, tau duos paveldėti šitą geriausią žemę, nes tu esi labai kietsprandė tauta

⁷Atsimink ir neužmiršk, kaip ipykinai Viešpatį, tavo Dievą, tyruose. Nuo tos dienos, kurioje išėjai iš Egipto, iki šitai dienos priešinaisi Viešpačiui. ⁸Nes jau prie Horebo jį ipykinai ir jis užsirūstinęs norėjo tave sunaikinti, ⁹kai aš užžengiau į kalną paimti akmeninių plokščių sandoros, kurią Viešpats yra su jumis padaręs, ir pasilikau kalne keturias dešimtis dienų ir naktų, nevalgydamas duonos ir negerdamas vandens. ¹⁰Viešpats man davė tuomet dvi akmenines plokštes, Dievo pirštu rašytas ir turinčias visus žodžius, kuriuos jis kalbėjo kalne iš ugnies tarpo, su-sauktam esant tautos susirinkimui. ¹¹Praslinkus keturioms dešimtims dienų ir tiek pat naktų, Viešpats man davė dvi akmenines plokštes, plokš-tes sandoros, ¹²ir man tarė: Kelkis ir nužengk iš čia greitai, nes tavo tauta, kurią išvedei iš Egipto, veikiai pametė kelią, kurį jiems parodėi ir pasidirbdino sau liedintą paveikslą. ¹³Viešpats dar man tarė: Matau, kad šita tauta kietsprandė; ¹⁴leisk man ją sunaikinti ir išdildyti jos vardą iš po dangaus ir pastatyti tave ant tautos, kuri bus didesnė ir stipresnė už šitąją. ¹⁵Kai aš žengiau nuo degančio kalno, laikydamas abiejose rankose dvi sandoros plokštes ¹⁶ir pamačiau, kad jūs nusidėjote Vieš-pačiui, jūsų Dievui, sau pasidarėte liedintą versį ir veikiai pametėte jo kelią, kurį jums buvau parodęs, ¹⁷aš išmečiau dvi plokštes iš savo rankų ir juodvi sutrupinau jūsų akivaizdoje; ¹⁸paskui puoliau kniūbsčias prieš Viešpatį, kaip pirma nevalgydamas per keturias dešimtis dienų ir naktų duonos ir negerdamas vandens dėl visų jūsų nuodėmių, kurias padarėte prieš Viešpatį ir kuriomis jį ipykinote, ¹⁹nes bijojau jo supykimo ir rūsty-bės, kuria prieš jus užsidedęs norėjo jus sunaikinti. O Viešpats išklause mane dar ir tą sykį. ²⁰Susirūstinęs taip pat smarkiai ant Aarono, jis norėjo

Iš 17,6; 19,3
31, 18; 32,15

Iš 31,18

Iš 32,7

kaip apie tai kalbėjo žvalgai, išsiųs-tieji Žadėtosios žemės apžiūrėti; jo mintis yra ta: nors ir nežinia, kaip galingos būtų tautos ir stiprūs jų miestai, tu su Dievo pagalba visa nugalėsi. — ²Kuriuos pats matei. Ebr t: kuriuos tu žinai, iš svetimų pasakojimų ir iš to, ką girdėjai iš savo žvalgų. — ³Pražudytų greitai: taip greitai, kaip tai bus naudinga Izraeliui. Plg 7,22. — ⁴Dėl mano... Puikybė ir perdaug didelis pasiti-kėjimas savimi buvo beveik lygiai pavojinga Izraeliui, kaip ir stab-

meldystė. — ⁵Jos buvo... Kanaano tautos bus išnaikintos už savo kal-tybes, bet dar tai nesuteikia Israė-liui jokios teisės paveldėti jų žemę; o jei Izraelis ją gauna, tai tik dėl to, kad Dievas ištikimai vykdo pažadus, padarytus jų tėvams

⁸Nes jau prie Horebo... Pamėjęs apskritai Izraelaičių atkaklumą, Mo-šė patvirtina savo žodžius pavyz-džiais ir pirmon vieton deda ką tik padarytos sandoros sulaužymą prie Horebo. Plg Iš 32,1-24. — ⁹Ne-valgydamas... Išėjimo kn /34,28/ kal-

jį nužudyti, bet aš taip pat meldžiau ir už jį. ²¹Jūsų gi nuodėmę, kurią buvote padarę, tai yra, verši, nutvėręs sudeginau ugnyje, sutrupinęs į gabalėlius ir visai sutrynęs į dulkes įmečiau į upelį, tekantį nuo kalno. ²²Taip pat Gaisrė, Gundyme, ir Pageidimo kapinėse jūs įpykinote Viešpatį, ²³o kai jis jus siuntė iš Kadesbarnės ir tarė: Pakilkite ir paveldėkite žemę, kurią jums daviau, jūs paniekinote Viešpaties, jūsų Dievo, paliepiamą, jam netikėjote ir nenorėjote klausyti jo balso, ²⁴bet visuomet buvote maištininkai nuo tos dienos, kurioje pradėjau jus pažinti

²⁵Aš gulėjau Viešpaties akivaizdoje keturias dešimtis dienų ir naktų, kai maldaudamas jį prašiau, kad jūsų neišnaikintų, kaip buvo pagrasęs, ²⁶ir melddamas tariau: Viešpatie Dieve! Neprapuldyk savo tautos ir savo tėvonystės, kurią atpirkai savo didenybe, kuriuos išvedei iš Egipto galinga ranka. ²⁷Atsimink savo tarnus Abraomą, Isaoką ir Jokubą; nežiūrėk šitos tautos atkaklumo, bedievytės ir nusidėjimo, ²⁸kad kartais gyventojai žemės, iš kurios mus išvedei, nesakytų: Viešpats negalėjo jų įvesti į žemę, kurią yra jiems žadėjęs, ir jų neapkenčia; todėl jis išvedė, kad juos užmuštų tyruose. ²⁹Jie yra tavo tauta ir tavo tėvonystė, kuriuos išvedei savo didele galybe ir savo ištiestu petimi

10. ¹Anuo metu Viešpats man tarė: Nusitašyk sau dvi akmenines plokštes, kaip buvo pirmosios, ir užžengk pas mane į kalną; pasidarysi taip pat medinę skrynią. ²Aš parašysiu dviejose plokštėse žodžius, buvusius tose, kurias sudaužė pirma ir įdėsi juodvi į skrynią. ³Taigi, aš padariau iš akacijos medžio skrynią, ir nusitašęs dvi akmenines plokštes, kaip pirmosios, užkopiau į kalną, turėdamas juodvi rankose; ⁴o jis parašė dviejose plokštėse, kaip pirma buvo parašęs, dešimtį žodžių, kuriuos Viešpats yra jums kalbėjęs kalne iš ugnies tarpo, kai tauta buvo surinkta, ir man juodvi padavė. ⁵Paskui aš grįždamas nužengiau nuo kalno ir įdėjau dvi plokštes į skrynią, kurią buvau padaręs, ir juodvi tenai tebėra, kaip man Viešpats yra įsakęs. ⁶Israėlio gi sūnūs patraukė iš Jakano sūnų Beroto į Moserą, kur mirė ir buvo palaidotas Aaronas, kurio vietoje ėmė eiti kunigystės pareigas jo sūnus Eleazaras. ⁷Iš ten jie atėjo į Gadgadą; išėję iš tos vietos, sustojo Jetebatoje, vandens ir upelių žemėje. ⁸Anuo metu Viešpats atskyrė Levio giminę Viešpaties sandoros skryniai nešti, stovėti jo akivaizdoje, einant jo tarnybą, ir laiminti jo vardu iki šiai dienai.

bama apie Mošės pasilikimą be valgio tik kai antru atvėju užkopė į kalną. Plg žem 18 e. — ²⁰*Susirūstinęs taip pat...* Ta aplinkybė Iš kn nebuvo minėta. — *Gaisrė.* Žr Sk 11,1... — *Gundyme.* Ebr *massah.* Žr Iš 17,1... — *Pageidimo kapinėse.* Žr Sk 11,4... — ²⁴*Pradėjau.* Anot Sam Pent, LXX: jis /ty/, Viešpats/ pradėjo

²⁵*Aš gulėjau...* Mošė grįžta prie svarbiausiojo dalyko, už kurį buvo pradėjęs kalbėti /8 e/ ir toliau pasakoja apie savo užtarimą tautai

10. ¹*Anuo metu...* Mošė čia pamokslininkų būdu nesilaiko istorinės eilės ir sutraukia vienon vieton dalykus, įvykusius įvairiais laikais. Apie skrynios padirbėdinimą žr Iš

25,10...34,1... — ⁶*Israėlio gi sūnūs...* Paminėjimas /6 ir 7 e/ Israėlio kelionės regisi įdėtas čia ne savo vieton; jis maždaug sutinka su Sk 34,30-33: Jakano sūnų Berotas tai ta pati vieta, ką ir Benejaakanas; Mosera tai Moserotas; tačiau tuodu vietų vardu čia paminėta kitoje eilėje. — *Kur mirė...* Aaronas. Aaronas mirė, anot Sk 20, 22... 33,38, Horo kalne; bet Mosera, kur buvo sustoję Israėliai, buvo tikriausiai Horo kalno pašlaitėje. — ⁷*Iš ten jie...* Žr Sk 33,33. — ⁸*Anuo metu:* Israėliai čia dar tebesant prie Sinajaus kalno. Paminėjimas svarbių pareigų, pavestų atlikti Levio giminei, turi parodyti, kad Dievas

Sk 11,1; 14,40;
21,5

Iš 34,1

Sk 33,31; 20,28-
29

⁹Todėl Levis negavo dalies, nei tėviškės su savo broliais, nes pats Viešpats yra jo tėviškė, kaip Viešpats, tavo Dievas, yra jam pažadėjęs. ¹⁰Aš gi stovėjau, kaip pirma, kalne keturias dešimtis dienų ir naktų, o Viešpats išklausė mane dar ir tą sykį ir nenorėjo tavęs pražudyti. ¹¹Jis man tarė: Kelkis ir eik tautos priešakyje, kad įeitų ir paveldėtų žemę, kurią jų tėvams su priesaika žadėjau jiems duoti

¹²Tatai gi, Israėli, ko gi Viešpats, tavo Dievas, iš tavęs reikalauja, jei ne to, kad bijotumei Viešpaties, tavo Dievo, vaikščiotumei jo keliais, jį mylėtumei ir tarnautumei Viešpačiui, tavo Dievui, visa savo širdimi ir visa savo siela, ¹³kad laikytumei Viešpaties įsakymus ir įstatus, kuriuos aš tau šiandien skelbiu, kad tau gerai klotųsi? ¹⁴Štai Viešpačiui, tavo Dievui, pridera dangus ir dangaus dangus, žemė ir visa, kas joje yra, ¹⁵o tačiau Viešpats artimiausiai susijungė su tavo tėvais, juos mylėjo ir po jų išsirinko iš visų tautų jų palikuonis, tai yra, jus, kaip pasirodo šiandien

¹⁶Apipjaustykite tat savo širdis ir nebekietinkite daugiau savo sprandų, ¹⁷nes Viešpats, jūsų Dievas, yra pats dievų Dievas ir viešpataujančiųjų Viešpats, Dievas didis ir galingas, ir baisus, kurs nežiūri nei asmenų, nei dovanų. ¹⁸Jis daro teisybę našlaičiui ir našlei, myli svetimtautį, duoda jam maistą ir apdarą. ¹⁹Taigi ir jūs mylėkite svetimtaučius, nes ir patys buvote ateiviai Egipto žemėje. ²⁰Bijosi Viešpaties, tavo Dievo, ir jam vienam tarnausi, jo laikysies ir jo vardu prisieksi. ²¹Jis yra tavo gyrius ir tavo Dievas, kurs tau padarė šituos didelius ir baisius dalykus, ką matė tavo akys. ²²Septynių dešimtų sielų skaičiuje nukeliavo tavo tėvai Egiptan, ir štai dabar Viešpats, tavo Dievas, tave padaugino kaip dangaus žvaigždes

2 Kron 19,7
Ijob 34,19
Išm 6,8
Ekli 35,15
Apd 10,34
Rom 2,11
Gal 2,6
Aug 6,13
Mt 4,10
Lk 4,8

Prad 46,27
Iš 1,5

11. ¹Taigi, mylėk savo Viešpatį, tavo Dievą, ir laikyk visuomet jo įsakymus ir įstatus, nutarimus ir paliepiamus. ²Išpažinkite šiandien, ko jūsų vaikai nežino, kurie nematė Viešpaties, jūsų Dievo, drausmės, didelių jo veiklų, galingos rankos ir ištiesto peties, ³ženklų ir darbų, padarytų Egipte karaliui Paraonui ir visai jo žemei, ⁴visai Egiptiečių kariuomenei, arkliams ir vežimams, kaip juos apdengė Raudonosios jūros vanduo, kai anie juos vijosi, ir kaip Viešpats juos išnaikino iki šiai dienai; ⁵taip pat ką padarė jums tyruose, kolei neatėjote į šitą vietą. ⁶Rubeno sūnaus Eliabo dviem sūnum Datanui ir Abironui, kuriuodu žemė, atvėrus savo nasrus, prarijo su namais, padangtėmis ir visu jų lobiu, kurį turėjo Israė-

Sk 16,1,32

buvo visai dovanojęs nusikaltusiems Israėlaičiams. — ¹¹Kelkis ir... Kitas dovanotos kaltės ženklas. Plg Iš 33,1

¹²Tatai gi... Dievas dovanojęs kaltes ir suteikęs didžiausias malones, nieko daugiau nereikalauja, kaip tik Israėlio meilės ir klusnumo; tai turi būti vienatinis atsilyginimas Viešpačiui ir draug naudingiausias pačiam Israėliui. — ¹⁴Dangaus dangus: augščiausias dangus. Plg 2 Kor 12,2. Minima Dievo visagalybė, kad labiau iškėlus aikštėn jo meilę Israėliui.

¹⁶Apipjaustykite... Plg Iš 6,12 ir k. — Nuostabi Viešpaties didenybė yra kita priežastis, kodėl Israėlaičiai turi būti jam paklusnūs. —

²²Septynių... Žr Prad 46,26 ir k.

11. ¹Taigi mylėk... Paragininimas mylėti Dievą ir jo įsakymų klausyti yra visų svarbiausias dalykas trijuose Mošės pamoksluose; todėl jis nuolat jį kartoja. — ²Ko jūsų vaikai nežino. Jaunesnioji Israėlio karta, gimusi ir užaugusi tyruose, nežinojo iš savo patyrimo daugelio Dievo stebuklų, įvykusių tautai išėjus iš Egipto, prie Sinajaus ir paskiau. —

lio tarpe. ⁷Jūsų akys matė visus didelius Viešpaties darbus, kuriuos jis padarė, ⁸kad laikytumėte visus jo paliepimus, kuriuos aš jums šiandien skelbiu, kad galėtumėte įeiti ir paveldėti žemę, kurion įeinatė, ⁹ir kad ilgą laiką gyventumėte žemėje, plūstančioje pienu ir medum, kurią Viešpats su priesaika yra pažadėjęs jūsų tėvams ir jūsų palikuonims. ¹⁰Nes žemė, kurios paveldėti įeini, ne toki kaip Egipto žemė, iš kurios išėjai, kur ant pasėtos sėklos lyg kad daržuose atvedamas vanduo aplaistyti, ¹¹bet joje yra kalnų ir slėnių, laukiančių lietaus iš dangaus; ¹²Viešpats, tavo Dievas, visuomet ją lanko ir jojo akys į ją atgręžtos nuo metų pradžios iki jų galui

Aug 10,12

¹³Jei tat klausysite mano paliepimų, kuriuos aš šiandien jums duodu, kad mylėtumėte Viešpatį, jūsų Dievą, ir jam tarnautumėte visa jūsų širdimi ir visa jūsų siela, ¹⁴jis duos jūsų žemei ankstyvojo ir vėlyvojo lietaus, kad suvalytumėte javus, vyną, aliejų, ¹⁵šieną nuo laukų galvijams šerti ir patiems pavalgyti lig socialiai. ¹⁶Sergėkitės, kad kartais jūsų širdis nesiduotų apgaunama, ir kad neatstotumėte nuo Viešpaties, tarnautumėte gi svetimiems dievams ir juos garbintumėte, ¹⁷kad susirūstinęs Viešpats neuždarytų dangaus, ir nebelytų lietus, nei žemė nebeišduotų savo augalų, ir kad neprąžūtumėte veikiai iš geriausios žemės, kurią Viešpats jums duos. ¹⁸Įsidėkite šituos mano žodžius į savo širdis ir sielas, ir pasikabinkite juos kaip ženklą ant rankų, ir patalpinkite tarp savo akių. ¹⁹Mokykite savo sūnus juos apmąstyti, kada sėdėsi savo namuose ir eisi keliu, atsiguldami ir atsikeldami. ²⁰Pasirašyk juos savo namų staktose ir ant durų, ²¹kad tavosios ir tavo sūnų dienos padaugėtų žemėje, kurią Viešpats jūsų tėvams prisiekė jiems duoti, kolei dangus ištiestas viršum žemės. ²²Nes jei laikysite paliepimus, kuriuos aš duodu, ir vykdysite juos, taip kad jūs mylėsite Viešpatį, jūsų Dievą, ir vaikščiosite visais jo keliais, jojo laikydamies, ²³Viešpats išsklaistys visas šitas tautas prieš jūsų veidą ir jūs nugalėsite tas, kurios už jus didesnės ir stipresnės. ²⁴Kiekviena vieta, kurią užmins jūsų koja, bus jūsų. Nuo tyrumos ir nuo Libano, nuo didelės Euphrato upės iki Vakarei jūrai tęsis jūsų sienos. ²⁵Nė vienas neištovės prieš jus: Viešpats, jūsų Dievas, siųs baimę jūsų ir išgastį visoje žemėje, kurioje turėsite atsistoti, kaip jis yra jums padėjęs. ²⁶Štai aš dedu šiandien jūsų akivaizdoje palaiminimą ir prakeikimą: ²⁷palaiminimą, jei būsite klusnūs Viešpaties, jūsų Dievo, paliepimams, kuriuos aš šiandien jums skelbiu; ²⁸prakeikimą, jei neklausysite Viešpaties, jūsų Dievo, paliepimų, ir pasitrauksite nuo kelio, kurį aš dabar jums rodau, ir vaikščiosite paskui svetimus dievus, kurių nežinote

Aug 6,6

Još 1,3

Drausmės: baisių bausmių, kurios buvo siųstos Egiptui. — ⁸*Rubeno sūnaus...* Žr Kun 16,1.32. — ¹⁰*Kur ant pasėtos...* Ebr t: kur sėji sėklą ir kojomis laistai kaip žaliuojantį daržą. Daroma aliuizija į laukų laistymo būdą Egipte. Tenai vanduo iš patvinusio Nilo ir ežerų kanalais nuvedamas į laukuose padarytas duobes, iš kurių jį semia rankomis ar kojomis sukamais prietaisais ir nešioja dirvoms laistyti. — ¹¹*Laukiančių lietaus...* Palestinos derlingumas priklauso ne tiek nuo žmonių triūso, kiek nuo Dievo pa-

laiminimo, kuriuo čia yra savo laiku suteikiamas lietus. Ta aplinkybė daro iš Kanaano žemės tikrą mokyklą, kurioje žmonės turi išmokyti pasitikėti Dievu ir jo klausyti

¹⁴*Ankstyvojo...* Ankstyvasis lietus prasideda Palestinoje spalį mėn ir apščiausiai būna gruodyje. Vėlyvasis gi kovo mėn ir balandyje, dar javams nepribrendus. Plg Kun 26,3-5. — ¹⁸*Įsidėkite...* Plg aug 6,6... —

¹⁹*Juos apmąstyti...* Anot ebr t: kalbėdami apie tai. — ²⁰*Durų.* Anot ebr t: /miesto/ vartuo.e

²⁹O kai Viešpats, tave Dievas, bus tave įvedęs į žemę, kurion dabar eini apsigyventi, dėsi palaiminimą Garizimo kalne, prakeikimą gi Hebalio kalne, ³⁰kuriuodu yra anapus Jordano už kelio, einančio į saulėleidžius, žemėje Kananiečių, gyvenančių lygumoje, ties Galgala, esančia prie slėnio, kurs tęsiasi ir eina toli. ³¹Nes jūs pereisite per Jordaną paveldėti žemės, kurią Viešpats, jūsų Dievas, jums duos, kad ją apimtumėte ir valdytumėte. ³²Žiūrėkite tat, kad įvykdytumėte įstatus ir nutarimus, kuriuos aš šiandien dėsiu jūsų akivaizdoje

12. ¹Šitie yra įsakymai ir nutarimai, kuriuos turite vykdyti žemėje, kurią Viešpats, tavo tėvų Dievas, tau duos, kad ją turėtumėi per visas dienas, kolei vaikščiosi žemėje. ²Sugriaukite visas vietas, kur pagonys, kuriuos jūs nugalėsite, garbino savo dievus augštuose kalnuose, kauriuriose ir po kiekvienu šakotu medžiu. ³Išardykite jų altorius ir sutrupinkite statulas, ugnimi sudeginkite girias, sudaužykite stabus ir išdildykite jų vardus iš jų vietų

⁴Jūs Viešpačiui, savo Dievui, taip nedarysite, ⁵bet ateisite į vietą, kurią Viešpats, jūsų Dievas, bus išsirinkęs iš visų jūsų giminių, kad tenai dėtų savo vardą ir joje gyventų, ⁶ir toje vietoje atnašausite jūsų deginamąsias ir kruvinas aukas, dešimties ir jūsų rankų pirmones, apžadus ir dovanas, jaučių ir avių pirmgimius. ⁷Tenai jūs valgysite Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje, ir džiaugsitės viskuo, prie ko jūs ir jūsų namai būsite pridėję ranką ir kuo Viešpats, jūsų Dievas, jus palaimins. ⁸Tenai nedarysite, ką mes čia šiandien darome kiekvienas, kas jam rodosi gera; ⁹nes dar iki šiam metui neatėjote į poilsį ir į tėviškę, kurią Vieš-

Aug 7,25
2 Mak 12,40

²⁹*Dėsi palaiminimą*: paskelbsi. Plg žem 29,30 skyr. — *Garizimo... Hebalio*. Du garsiu žydų istorijoje kalneliu pačiame Palestinos viduryje, atskirtu Sikemo /Nabulus/ slėniu. Hebalis /dabar Džebel Eslamije/ yra į šiaurę nuo to slėnio, Garizimas /dabar Džebel el-Thor/ į pietus. — ³⁰*Už kelio, einančio...* Tas kelias ėjo pačiu Palestinos viduriu iš šiaurės į pietus. Hebalis ir Garizimas buvo šalia to kelio į vakarus nuo jo. — *Ties Galgala*. Kita Galgala buvo arti Jeriko /Još 5,9/. — *Prie slėnio, kurs...* Ebr t: arti ažuolo Moreh. Plg Prad 12,6

2. Svarbiausios Izraelio sūnų prieivolės

1/ *Religiniai Izraelio įstatai*

12,1-16,17. Sekančioje antrojo Mošės pamokslo dalyje /12,1-26,29/ primenamos įvairios Izraelio sūnų prieivolės ir tam tikri įstatai. Įstatai duodami taip, kad vienur yra tai tik pakartojimas to, kas seniau buvo paskelbta, kitur pridedami prie jų paaiškinimai, pagaliau kitur paskelbiami visai nauji įstatai. Pir-

mon vieton padėti įstatai, kurie liečia religinį Izraeliųjų gyvenimą. Taigi čia visų pirma liepiama, sugriovus stabų altorius, aukoti aukas toje vietoje, kurią Dievas bus pasirinkęs, savo gi reikalams pjauti gyvulius leidžiama visur /12,1-32/; toliau perspėjami Izraeličiai, kad nesiduotų suvadžioti ir atitraukiami nuo tikrojo Dievo netikriems pranašams ar giminėms ir kad tokiuos suvadžiotuos stengtųsi visai išnaikinti /13,1-18/; po to primenama reikalas vengti pagonių papročių, daryti skirtumą tarp nesuteptų ir suteptų valgių, atiduoti dešimtinę, laikyti septintuosius atleidimo metus, pašvęsti gyvulių pirmgimius Dievui ir paskirtu laiku švęsti tris didžiąsias šventes /14,1-16,17/

12. ²*Sugriaukite...* Plg Kun 7,5 ir k. Visos stambeldystės žymės reikia išdildyti iš žemės, kurios karalius bus pats Viešpats

⁴*Taip nedarysite*: kaip darė pagonys, kurie turėjo daug vietų, paskirtų savo dievaičiams garbinti. —

⁵*Į vietą, kurią...* Viešas Dievo garbinimas tam tikroms įstatymo pa-

pats, jūsų Dievas, turi jums duoti. ¹⁰Pereisite per Jordaną ir gyvensite žemėje, kurią Viešpats, jūsų Dievas, jums duos, kad turėtumėte ramybę nuo visų neprietelių aplinkui ir gyventumėte be jokios baimės. ¹¹Toje vietoje, kurią Viešpats, jūsų Dievas, bus išsirinkęs, kad tenai būtų jo vardas; ten sunėsite visą, ką įsakiau, deginamąsias ir kruvinas aukas, dešimtinės ir jūsų rankų pirmonės, ir kas tik yra geriausia tarp dovanų, kurias būsite pažadėję Viešpačiui. ¹²Tenai Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje, kelsite pokylius jūs, jūsų sūnūs ir jūsų dukterys, tarnai ir tarnaitės, taip pat ir Levitas, pasiliekaš jūsų miestuose, nes jis neturi kitos dalies ir tėviškės tarp jūsų. ¹³Sergėkis atnašauti savo deginamąsias aukas kiekvienoje vietoje, kurią pamatysi; ¹⁴bet tik toje vietoje, kurią Viešpats bus išsirinkęs, tu atnašausi aukas ir darysi visa, ką tau įsakau. ¹⁵Jei tačiau norėsi valgyti ir tau patiks maitintis mėsa, pasipjauk ir valgyk pagal Viešpaties, tavo Dievo, palaiminimą, kurį tau duos tavo miestuose, ar gyvulys bus suteptas, tai yra, su kliauda ir sužeistas, ar nesuteptas, tai yra, nesužeistas ir be kliaudos, koks leidžiama aukoti, tu jį valgysi, taip pat kaip stirną ir briedį; ¹⁶nevalgysi tačiau kraujo, kurį išliesi žemėje kaip vandenį. ¹⁷Negalėsi valgyti savo miestuose dešimtinių tavo javų, vyno ir aliejaus, galvijų ir avių pirmgimių, ir viso, ką būsi pažadėjęs ir panorėjęs aukoti laisva valia, taip pat savo rankų pirmonių, ¹⁸bet tai valgysi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje, vietoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, tu ir tavo sūnus ir tavo duktė, tarnas ir tarnaitė, taip pat Levitas, pasiliekaš tavo miestuose; linksminsies tu ir pasisotinsi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje visais dalykais, prie kurių būsi ištiesęs savo ranką. ¹⁹Žiūrėk, kad nepaliktumei Levito per visą laiką, kurį pasiliksi žemėje. ²⁰Kai Viešpats, tavo Dievas, bus išplėtęs tavo sienas, kaip tau yra kalbėjęs, ir tu norėsi valgyti mėsos, kurios geidžia tavo siela, ²¹vieta gi, kurią Viešpats, tavo Dievas, išsirinks, kad tenai būtų jo vardas, bus toli, pasipjausi iš galvijų ir smulkesnių gyvulių, kurių turėsi, kaip tau įsakiau, ir valgysi savo miestuose,

Prad 28,14
Iš 34,24
Žem 19,8

skirtomis aukomis ir apeigomis reikėjo atlikti toje vietoje, kurią pats Dievas nurodydavo, kur buvo ištiesta sandoros padangtė ir pastatyta sandoros skrynja. Tokios vietos Palestinoje buvo visų pirma Galgala, Silas ir k, pagaliau Jerusale. Bet čia, regisi, nedraudžiama griežtai aukoti Viešpačiui aukas ir kitur pavieniems asmenims, juo gi labiau žmonėms, kurie gaudavo iš Dievo tam tikrus įkvėpimus ir apreiškimus. Be to įstatas kalba apie būsimą laiką, kada Israėlaičiai turės pilną ramybę nuo savo priešu aplinkui /žr žem 10 e/; toks gi laikas atėjo žymiai vėliau, kai karalius Dovidas visiškai nugalėjo senovinius Palestinos gyventojus; todėl nenuostabu, kad Teisėjų laikais dažniau pasitaikydavo garbinti Dievą įvairiose vietose, ir tas garbinimas buvo paties Dievo pagirtas /žr Gedeono ir Samuėlio istoriją/. —

Dėli savo vardą: kad išrinktoji vieta imtų vadintis Viešpaties vardu, pav Yahvės namais /domus Yahve/, ir tenai jis apreiškstų aiškiau savo čiabuvimą. — ^a*Kruvinas aukas:* visas kitas aukas, kurios baigdavosi religiniu pokyliu /žr žem 12,18 eil/. ^a*Kiekvienas, kas jam rodosi gera,* Šitų ž negalima imti griežta prasme, tarsi Israėlaičiai iki tam laikui visai nebūtų laikęsi jokių taisyklių Dievo garbinime; jie turėjo tik didesnę laisvę, kuri buvo pateisinta sunkaus gyvenimo aplinkybėmis. — ¹²*Taip pat ir Levitas...* Tas priminimas apie pasikvietimą Levitų į pokylį neatpalaiduoja nuo mokėjimo jiems įsakytos dešimtinės /žr Sk 18,21.../, be kurios Levitai visai nebūtų turėję kuo gyventi, nes dalyvauti religiniuose pokyliuose jiems tekdavo tik retkarčiais. — ¹⁴*Aukas.* Erb t: deginamąsias aukas. — ¹⁵*Jei tačiau...* Iki tam laikui gyvu-

kaip tau patinka. ²²Kaip valgoma stirna ir briedis, taip ir juos tu valgysi. Nesuteptas žmogus ir suteptasis lygiai juos valgys. ²³To tik sergėkis, kad nevalgytumei kraujo, nes jų kraujas užima sielos vietą, todėl tau neleista valgyti sielos draug su mėsa; ²⁴bet išpilsi jį žemėje kaip vandenį, ²⁵kad gerai klotųsi tau ir po tavęs tavo sūnams, jei padarysi, kas įtinka Viešpaties akivaizdoje. ²⁶Ką gi pašvęsi ir pažadėsi Viešpačiui, tai pasiimsi ir ateisi į vietą, kurią Viešpats bus išsirinkęs, ²⁷ir atnašausi savo dovanas, mėsa ir kraują, ant Viešpaties, tavo Dievo, altoriaus: aukų kraują išliesi ant altoriaus, mėsa gi pats suvalgysi

²⁸Stebėk ir išgirk visa, ką aš tau įsakiau, kad gerai klotųsi tau ir po tavęs tavo sūnams per amžius, jei padarysi, kas yra gera ir įtinka Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje. ²⁹Kai Viešpats, tavo Dievas, išnaikins prieš tavo veidą tautas, kurių nugalėti tu įeisi, ir kai jas būsi nugalėjęs ir gyvensi jų žemėje, ³⁰žiūrėk, kad jų nesekiotumei, kai jos, tau įeinant, bus sunaikintos, ir kad neįsikišotumei jų papročių, sakydamas: kaip šitos tautos garbino savo dievus, taip ir aš garbinsiu. ³¹Nedaryk panašiai Viešpačiui, tavo Dievui; nes jos darė savo dievams visus bjaurumus, kurių Viešpats bodisi, atnašaudamos sūnus ir dukteris ir degindamos ugnyje. ³²Ką tau įsakau, tai tiktai daryk Viešpačiui; nieko nepridėk ir neatimk

Žem 19,1

13. ¹Jei tavo tarpe rastųsi pranašas, ar kurs sakytųsi matęs sapną ir paskelbtų iš anksto bet kurį ženklą ar stebuklą, ²ir įvyktų tai, ką yra kalbėjęs, ir jis tau sakytų: Eikime ir sekime svetimus dievus, kurių tu nežinai, ir jiems tarnaukime, ³tu tokio pranašo ar sapnuotojo žodžių neklausysi, nes Viešpats, jūsų Dievas, jus bando, kad išeitų aikštėn, ar jį mylite visa širdimi ir visa jūsų siela, ar ne. ⁴Sekite Viešpatį, jūsų Dievą, ir jojo bijokite; sergėkite jo paliepimus ir klausykite jo balso; jam tarnaukite ir jo laikykitės; ⁵anas gi pranašas ar sapną prasimanytojas tegul bus užmuštas, nes jis kalbėjo, kad jus atitrauktų nuo Viešpaties, jūsų Dievo, kurs jus išvedė iš Egipto žemės ir jus išpirko iš vergijos namų,

lius maistui buvo liepta pjauti prie padangtės /plg Kun 17,3,4/; dabar tas paliepiamas panaikinamas kaip neįvykdomas. — *Bus suteptas...* *ne-suteptas*. Ebr t kalbama ir tai trumpiau apie valgantį suteptą ir nesuteptą žmogų. Suteptajam leidžiama valgyti paprastąją mėsą, nelaukiant vakaro; tačiau jam uždrausta dalyvauti religiniame pokilyje. — *Stirną ir briedį*. Tie gyvuliai netiko aukoms. — ¹⁶*Nevalgysi... kraujo*. Draudimas valgyti kraują pasilieka /Prad 9,4/, bet apie aukų valgymą nieko nesakoma. — ¹⁷*Dešiminių tavo javų...* Žydų padavimas atskiria dvejoją dešimtinę: pirmoji dešimtinė buvo atiduodama Levi-tams; tos dešimtinės dešimtinę Levitai turėjo duoti kunigams; antroji dešimtinė buvo imama iš to, kas pasilikdavo Izraeliėiams po pir-

mosios dešimtinės, ir buvo jų pačių suvalgoma pokyliuose Jerusaleje; pagaliau beturčių dešimtinė duodama kas treči metai. Daugelis aiškintojų mano, kad šitoje vietoje, taip pat kaip ir žem 14,22-27, kalbama apie antrąją dešimtinę, o ne apie tą, kuri reikėjo atiduoti Levio giminei. Plg Sk 18,21. — ¹⁹*Kurį pasiliksi žemėje...* per visą savo gyvenimą. — ²⁰*Kai Viešpats...* Plačiau paaiškinamas įsakymas, parašytas 15,16 eil. — ²¹*Dovanos*. Ebr t: deginamąsias aukas. — *Aukų kraują*. Ebr t: dėkojimo aukų kraują ²⁰*Taip ir aš garbinsiu*: ebr t: taip ir aš darysiu. — ³¹*Degindamos*. Plg Kun 18,21; 20,2

13. ¹*Paskelbtų iš anksto...* ²*ir įvyktų...* Tarpininkaujant piktai dvasiai ir leidžiant Viešpačiui, kurs tuo būdu norės išbandyti savo išrinkto-

idant padarytų, kad tu išklystumėi iš kelio, kurį Viešpats, tavo Dievas, tau įsakė; taip tu pašalinsi pikta iš savo tarpo. ⁶Jei tavo brolis, tavo motinos sūnus, ar tavo sūnus, ar duktė, ar tavo žmona, kuri tau labai brangi, ar tavo prietelis, kurį myli kaip savo sielą, norėtų tau įkalbėti ir slapčia sakytų: eikime ir tarnaukime svetimiems dievams, kurių nepažįstate nei tu, nei tavo tėvai, ⁷dievams visų tautų, esančių apylinkėje, arti ar toli, nuo vieno žemės krašto lig kitam, ⁸nesutik su juo ir jo neklausyk; tavo akis tegul jo nepasigaili, kad pataikautumei ar jį slėptumei, ⁹bet tuojau jį užmušk. Tu pirmas pakelk ant jo ranką, o paskui visa tauta pridės ranką. ¹⁰Jis žus užmuštas akmenimis, nes norėjo tave atitraukti nuo Viešpaties, tavo Dievo, kurs tave išvedė iš Egipto žemės, iš vergijos namų, ¹¹kad visas Izraelis, tai išgirdęs, bijotų ir daugiau nebedarytų nieko panašaus. ¹²Jei išgirstumei viename iš savo miestų, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, tau duos apsigyventi, kaip kuriuos sakant: ¹³Iš tavo tarpo išėjo Belialio sūnūs ir suklaidino savo miesto gyventojus, sakydami: eikime ir tarnaukime svetimiems dievams, kurių nepažįstate, ¹⁴teiraukis rūpestingai ir uoliai, o sužinojęs tiesą, jei pasirodytų, kad taip yra, kaip sakoma, ir kad tas bjaurus dalykas įvykdytas, ¹⁵tuojau išmuši ano miesto gyventojus kalavijo ašmenimis ir išnaikinsi jį, ir visa, kas jame yra, net ir galvijus. ¹⁶Taip pat visus rakandus sukrausi jo gatvių viduryje ir padegsi kartu su pačiu miestu, taip kad visa sudeginsi Viešpačiui, tavo Dievui, ir tebūna amžinas kapas. Niekados jis nebebus atstatytas, ¹⁷ir iš to iškeikimo nieko nepasiliks tavo rankoje, kad Viešpats sulaikytų savo rūstybės užsidegimą, kad pasigailėtų tavęs ir tave padaugintų, kaip yra prisiekęs tavo tėvams, ¹⁸jei klausysi Viešpaties, tavo Dievo, balso ir laikysi visus jo įsakymus, kuriuos aš šiandien tau duodu, taip darydamas, kas tinka Viešpaties, tavo Dievo akivaizdoje

Žem 17,7

Aug 7,6
Žem 26,18

Kun 11,4

14. ¹Būkite Viešpaties, jūsų Dievo, sūnumis: nedarysite sau įsiprovimų ir nesiskusite plikai dėl numirėlio, ²nes esi Viešpačiui, tavo Dievui, pašvęstoji tauta, ir jis tave išsirinko, kad būtumei jam visai nuosava tauta iš visų esančių žemėje tautų

³Nevalgysite, kas sutepta. ⁴Šitie yra gyvuliai, kuriuos leidžiama valgyti: jautis, avis, ožka, ⁵briedis, stirna, stumbras, laukinis ožys, gazelė, kalnų ožka, žirafa. ⁶Valgysite kiekvieną gyvulį, kurs turi į dvi

sios tautos ištikimybę. — ²Kurių tu nežinai: kurie nieku neprisidėjo prie Izraelio likimo pagerinimo, jo negelbėjo ir nesėpė, todėl neįsigijo jokių teisių laukti dėkingo garbinimo, kaip Yahvė. — ³Jei tavo brolis... Po netikro pranašo, viešai kviečiančio tarnauti dievams, kalba apie suvadžiojančius slapčia. — ⁹Bet tuojau jį užmušk. Anot Sam Pent ir LXX reikėjo, kad pirmas teismas pasmerktų suvadžiotąjį. Plg žem 19,5; Sk 35,30. — *Tu pirmas...* Kas skųsdavo, tas pirmas turėjo vykdyti bausmę, nes jis ėmė sau didžiausią atsakomybės dalį. Plg 17,7. — ¹²Jei išgirstumei... Plg Još 22,12. Pamokymas, kas reiktų da-

ryti, jei visas Izraelio miestas pasi-
duotų stabmeldystei. — *Viename iš savo...* Geriau: apie vieną iš savo miestų... — ¹³Belialio. Ebr *Belija'al*, be naudos; todėl tas ž reiškia tą pat, ką ir nenaudėlis; juo dažnai vadinama piktoji dvasia. — ¹⁴Teiraukis rūpestingai... Kaltė reikia pirma gerai ištirti ir tik tuomet paskelbti miestą esant iškeiktą [*kherem*] ir kaip tokį visai jį išnaikinti. — ¹⁷Pasigailėtų tavęs. Viešpaties rūstybė gresia visai tautai, kolie nebus visai atkirstas sugedęs narys

14. ¹Būkite... Anot ebr t: jūs esate sūnūs. Kadangi Izraelis yra pirmgimis Viešpaties sūnus [Iš 4,22], tai ir kiekvienas Izraelaitis daly-

dalis skeltą nagą ir gromuliuoja. ⁷Tų, kurie negromuliuoja ir turi neskeltą nagą, neturite valgyti, kaip tai: kupranugario, kiškio, uolinio opšraus; šitie bus jums sutepti, nes nors jie gromuliuoja, bet turi neskeltą nagą. ⁸Taip pat kiaulė bus sutepta, nes nors turi skeltą nagą, bet negromuliuoja. Jų mėsos nevalgysite ir maitos neprisiliesite. ⁹Iš visų pasiliekančiųjų vandenyje, valgysite tuos, kurie turi pelekus ir žvynus; ¹⁰tų gi, kurie be pelekų ir žvynų, nevalgysite, nes jie sutepti. ¹¹Valgykite visus nesuteptus paukščius; ¹²suteptųjų gi nevalgysite: būtent, aro, grifo, jūros erelio, ¹³lingės, vanagėlio, peslio su visa jo rūšimi, ¹⁴visos varnų rūšies, ¹⁵strauso, pelėdos, žuvėdros, vanago su visa jo rūšimi, ¹⁶geršės, gulbės, ibio, ¹⁷naro, raudonplunksnio, apuoko, ¹⁸pelikones, kėkšto, visų su jų rūšimi; taip pat tutlio ir šikšnosparnio. ¹⁹Taip pat visa, kas šliaužia ir turi sparnelius, bus sutepta ir nebus valgoma. ²⁰Visa, kas nesutepta, valgykite. ²¹Kas tik yra nustiņę, to nevalgysite. Svetimtaučiai, esančiam tavo vartuose, duok jų valgyti ar jam parduok, nes tu esi Viešpačiui, savo Dievui, pašvęstoji tauta. Nevirsi ožiuko jo motinos piene

Iš 23,19; 34,26

²²Atskirsi dešimtą dalį visų savo vaisių, kurie kas metai uždera dirvoje, ²³ir valgys Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje, toje vietoje, kurią jis bus išsirinkęs, kad ten būtų šaukiamas jo vardas, dešimtinę tavo javų vyno, aliejaus, ir pirmgimius iš savo galvijų ir avių, idant išmoktumei bijoti visuomet Viešpaties, tavo Dievo. ²⁴Jeigu kelias būtų per daug tolimas iki vietai, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, o jis tau palaimins, ir negalėsi jam visa tai nunešti, ²⁵visa parduosi ir paversi pinigais, kuriuos neši savo rankoje, ir eisi į vietą, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs. ²⁶Už tuos pačius pinigus nusipirksi, kas tik tau patiks, ar tai iš galvijų, ar iš avių, taip pat vyno bei stiprių gėralų, ir viso, ko tik geidžia tavo siela, ir valgys Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje, keldamas pokylį, tu ir visa tavo šeima, ²⁷taip pat ir esąs tavo vartuose Levitas; saugokis jį aplenksti, nes jis neturi kitos dalies tavo paveldėtoje žemėje. ²⁸Trečiais metais atskirsi kitą dešimtinę iš viso, kas tau tuo metu uždera, ir padėsi savo tarpuvartėje; ²⁹o Levitas, kurs neturi kitos dalies, nei tėviškės draug su tavim, taip pat svetimtautis, našlaitis ir našlė, kurie yra tavo vartuose, ateis, valgys ir pasisotins, kad Viešpats, tavo Dievas, tave palaimintų visuose tavo rankų darbuose, kuriuos darys-

15. ¹Septintais metais bus atleidimas, ²kurs taip bus daromas: žmogus, kuriam bus ką nors skolingas jo prietelis, ar artimas ir brolis, nega-

vauja toje įsūnystėje. Ta gi įsūnystė uždeda jiems tam tikras prievolės. — *Nedarysite...* Žr Kun 19,28 ir k

³Kas sutepta. Ebr t: kas pasibjaurėtina. — ⁴Gyvuliai, kuriuos. Plg Kun 11,2... — *Stirna...* Gyvulių vardai ne visi tikri. Ebr t paminėta tarp kitų keturios antilopių rūšys. — ⁹Iš visų pasiliekančiųjų... Žr Kun 11,9... — ¹¹Valgykite visus... Sutepti paukščiai įvardijami tie patys, ką ir Kun 11,13... Tik čia dar pridėta lingė, ebr *ra'ah*, ixion, iš yanagų giminės. — ¹⁹Taip pat visa... Žr Kun 11,29,30. — ²¹Kas tik yra nustiņę... Žr Iš 22,30 ir k. Maita leidžiama

naudotis svetimtaučiams, nes jie ir tarp Israėlaičių gyvendami turėjo laikyti ne visus jų įstatams. — *Nevirsi ožiuko...* Žr Iš 23,19 ir k

²²Atskirsi dešimtą dalį. Kalbama apie vadinamąją «antrąją» dešimtinę /žr aug 12,17 paaišk/, skirtiną nuo pirmosios dešimtinės, kuri reikėjo atiduoti Levitams. — ²³Pirmgimius iš savo galvijų... Žr žem 15,19... — ²⁸Trečiais metais... Antroji trečiųjų metų dešimtinė reikėjo atiduoti beturčiams, todėl savininkas negali ja pasinaudoti taip, kaip pasakytą aug 23 e ir t

15. ¹Septintais metais... Žr Iš 23,10-12 ir k. — ²Negalės reikalauti...

lės pareikalauti atgal, nes tai Viešpaties atleidimo metai. ³Iš svetimtaučio ir ateivio reikalauši, bet iš vientaučio ir artimo nebus leista išreikalauti. ⁴Nebus jūsų tarpe visai nuskurdusio žmogaus ir elgetos, kad Viešpats, tavo Dievas, tave palaimintų žemėje, kurią jis tau duos paveldėti. ⁵Jei tačiau klausysis Viešpaties, tavo Dievo, balso ir sergėsi visa, ką tau liepė ir ką aš tau šiandien įsakau, jis tave laimins, kaip yra žadėjęs. ⁶Tu skolinai daugeliui tautų, bet pats iš nieko neimsi skolon. Tu viešpatausi daugeliui tautų, o tau niekas neviešpataus. ⁷Jei kurs iš tavo brolių, pasi-
 Mt 5,42
 Lk 6,34
 Mt 26,11
 Iš 21,2
 Jer 34,14

liekančių tavo miesto vartuose, žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, nuskurstų, tu nesukietinsi savo širdies ir neužgniausi rankos, ⁸bet ją atidengsi beturčiui ir paskolinsi, ko matysi jį reikalaujant. ⁹Sergėkis, kad kartais nepasiduotumei bedieviškai minčiai ir nesakytumei savo širdyje: artėja septinti atleidimo metai, ir nugręžtumei savo akis nuo beturčio brolio, nenorėdamas jam paskolinti, ko jis prašo, kad jis nesišauktų prieš tave į Viešpatį, ir tau būtų iš to nuodėmė. ¹⁰Priešingai, tu jam duosi ir nieko nedarysi apgaulingai, sušelpdamas jį jo reikale, kad Viešpats, tavo Dievas, tave palaimintų visuomet ir visame, ką pradėsi savo ranka. ¹¹Nestigs beturčių tavo gyvenamoje žemėje; todėl aš tau įsakau atidengti ranką savo nuskurdusiam broliui ir beturčiui, kurs pasi-
 Iš 21,2
 Jer 34,14

lieka su tavimi šalyje. ¹²Kai tau bus parduotas tavo brolis Ebrajis ar Ebrajė ir ištarnaus šešeris metus, septintais metais paleisi jį laisvą, ¹³ir apdovanojęs laisve visai nepakęsi, kad jis išeitų tuščiomis rankomis; ¹⁴bet jam duosi paviržio iš bandų, iš klojimo ir iš savo spaustuvo, kuo Viešpats, tavo Dievas, bus tave palaiminęs. ¹⁵Atsimink, kad ir tu tarnavai Egipto žemėje, ir Viešpats, tavo Dievas, tave išlaisvino, ir todėl aš tau dabar duodu tą įsakymą. ¹⁶Bet jei jis tartų: aš nenoriu išeiti, dėl to, kad jis myli tave ir tavo namus ir jaučiasi pas tave gerai, ¹⁷imsi ylą ir perversi jo ausį savo namų duryse; su tarnaitė padarysi taip pat. ¹⁸Nenugręši nuo jų savo akių, kai paleisi juos laisvus, nes už samdytinio algą jis tau tarnavo šešeris metus, kad Viešpats, tavo Dievas, tave palaimintų visuose darbuose, kuriuos darai.

¹⁹Kiekvieną pirmgimį patinėli tarp savo galvijų ir avių pašvęsi Viešpačiui, tavo Dievui. Nedirbsi su jaučio pirmgimiu ir avių pirmgimio nekirpsi. ²⁰Tu ir tavo šeima valgysite juos Viešpaties, tavo Dievo, aki-
 Kun 22,20-21
 Ekl 35,14

vaizdoje kas metai toje vietoje, kurią Viešpats bus išsirinkęs. ²¹O jei turėtų kliaudą, ar būtų raišas, ar aklas, ar turėtų kokį nedailumą ar ydą

Skola buvo ne visai panaikinama, bet tik jos išmokėjimas atidedamas vieneriems metams; jiems praslinkus, skolą reikėjo išmokėti. Atidėjimo priežastis buvo ta, kad septintais arba šabatiniais metais laukai neduodavo savininkui jokio pelno. — ⁴Nebus jūsų tarpe... Viešpaties palaiminimas padės visiems išvengti skurdo, jei tačiau Israėliaičiai bus klusnūs jo įsakymams. Kaip bus tikrumoje, Mošė pasako toliau 11 e, nes jis numato, kad parašyta 5 e sąlyga nebus įvykdyta. — ⁸Atidengsi beturčiui... Plg Mt 5,42 ir k. — ⁹Artėja septinti metai. Paskolinęs prieš pa-

čius šabatinius metus, jis galės tikrai negreitai susilaukti skolos išmokėjimo, todėl gali kilti pagunda visai jos neduoti.

¹²Kai tau bus parduotas: už skolas. Plg Iš 21,2... ir k. — ¹³Kad išeitų tuščiomis... Paleistas vergas reikia sušelpsti, kad jis galėtų pradėti tolesnį savo gyvenimą geresnėse sąlygose ir nebūtų priverstas tuo-
 Iš 21,2...
 Jer 34,14

¹⁹Kiekvieną pirmgimį... Paaiški-

kitose kūno dalyse, nebus pjaunamas Viešpačiui, tavo Dievui, ²²bet jį suvalgysi savo miesto vartuose; kaip nesuteptas žmogus, taip ir suteptasis juos lygiai valgys, kaip stirną ir briedį. ²³To tiktai sergėsies, kad nevalgytumei jų kraujo, bet jį išliesi žemėje kaip vandenį

16. ¹Laikyk naujų vaisių mėnesį, pirmąjį pavasario metu, kad darytumei Viešpačiui, tavo Dievui, Paskhą, nes tame mėnesyje Viešpats, tavo Dievas, išvedė tave nakčia iš Egipto. ²Aukosi Viešpačiui, tavo Dievui, Paskhą iš avių ir iš jaučių toje vietoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, kad tenai pasiliktu jo vardas. ³Nevalgysi joje įraugintos duonos: septynias dienas valgysi sielvarto duoną, be raugo, nes su išgąsčiu išėjai iš Egipto, kad atsimintumei tą savo išėjimo iš Egipto dieną per visas savo gyvenimo dienas. ⁴Septynias dienas raugas nepasirodys visose tavo sienose ir nepasiliks iki rytui mėsos, paaukotos pirmą dieną vakare. ⁵Paskhos negalėsi aukoti kiekviename savo mieste, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, tau duos, ⁶bet tik toje vietoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, kad tenai pasiliktu jo vardas. Paskhą aukosi vakarop, saulei nusileidžiant, kada esi išėjęs iš Egipto. ⁷Virsi ir valgysi toje vietoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, o rytą atsikėlęs eisi į savo padangtes. ⁸Sešias dienas valgysi neraugintas duonas, o septintą dieną, kadangi tai Viešpaties, tavo Dievo, sueiga, nedirbsi jokie darbo. ⁹Atskaitysi sau septynias savaites nuo tos dienos, kurioje būsi pjautuvu palietęs javus, ¹⁰ir švęsi Viešpačiui, tavo Dievui, Savaičių iškilmę, atnešdamas gera valia savo rankų dovaną, kurią atnašausi pagal tai, kaip Viešpats, tavo Dievas, bus tau palaiminęs, ¹¹ir kelsi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje pokylį tu, tavo sūnus, tavo duktė, tavo tarnas, tavo tarnaitė, esąs tavo vartuose Levitas, ateivis, našlaitis ir našlė, kurie su jumis pasilieka, toje vietoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs, kad tenai pasiliktu jo vardas; ¹²atsiminsi, kad buvai vergas Egipte, laikysi ir vykdysi, kas įsakyta. ¹³Taip pat Padangčių iškilmę švęsi septynias dienas, kai būsi suvalęs vaisius iš klojimo ir iš spaustuvo, ¹⁴ir pokyliausi savo iškilmėje tu, tavo sūnus, tavo duktė, tavo tarnas ir tarnaitė, taip pat Levitas ir ateivis, našlaitis ir našlė, kurie yra tavo vartuose. ¹⁵Septynias dienas švęsi tą iškilmę Viešpačiui, tavo Dievui, vietoje, kurią Viešpats bus išsirinkęs; o Viešpats, tavo Dievas, palaimins tave visuose tavo vaisiuose ir visuose tavo rankų darbuose ir būsi linksmas. ¹⁶Kiekvienas tavo vyriškis pasirodys tris kartus metuose vietoje, kurią Viešpats bus išsirinkęs: Neraugintų duonų iškilmėje, Savaičių iškilmėje ir Padangčių

Iš 23,15;
34,20
Ekl 35,6

nama, kas pasakyta aug 12,6 : 14,23. Iš galvijų pirmgimių savininkas neturi turėti jokio pelno. Jie reikia atgabenti šventyklon ir čia atnašauti. Kada kunigas juos paaukos, jis duos jų mėsos dalį gyvulio savininkui. Ta paskutinė aplinkybė yra naujas dalykas, kitur neminėtas. Plg Iš 13,2.12 ir. — ²¹*Jei turėtu kliaudą...* Gyvulių pirmgimio su kliauda nebuvo leidžiama aukoti. Žr Kun 22,21... Bet savininkas galėjo jį pasipjauti ir valgyti kaip paprastą mėsą

16. ¹*Laikyk...* Primenama Velykų apeigos. Plg Iš 12,1... Ir k. — *Naujų vaisių.* Ebr 'abib. Tuo vardu, o taipgi nisanu buvo vadinamas pirmasis religinių metų mėnuo. — *Pirmąjį pavasario metu.* Paaiškinanti glosa, kurios nėra ebr t. — ²*Aukosi...* *Paskhą...* *Pesakh* reiškia siaura prasme imant velykinį avinėlį, bet čia tas žodis imamas plačia prasme ir juo vadinama visos Velykų metu daromos aukos. Plg Sk 28,19. — *Toje vietoje, kurią...* Visi Izraeliai čiai turi susieiti vienon Viešpaties

iškilmėje. Jie nepasirodys Viešpaties akivaizdoje tuščiomis rankomis, ¹⁷bet kiekvienas atnašaus iš to, ką turės pagal Viešpaties, tavo Dievo, palaiminimą, kurį jam yra suteikęs

¹⁸Visuose savo vartuose, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, tau duos, kiekvienoje savo giminėje paskirsi teisėjus ir viršininkus, kad teistų tautą teisingu teismu, ¹⁹ir nenukrypsi kurion nors vienon pusėn. Nežiūrėsi asmenų ir neimsi dovanų, nes dovanos apakina išmintingųjų akis ir iškreipia teisiųjų žodžius. ²⁰Kas teisu yra, to teisingai laikysies, kad liktumei gyvas ir paveldėtumei žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos ²¹Nesodinsi girios ir jokio medžio šalia Viešpaties, tavo Dievo, altoriaus. ²²Nedarysi sau ir nesistatysi statulos, nes Viešpats, tavo Dievas, to neapkenčia

17. ¹Neaukosi Viešpačiui, tavo Dievui, avies ir jaučio su kliauda ar su kokia nors yda, nes tai yra nuoboda Viešpačiui, tavo Dievui. ²Jei pas tave, tarp vienų iš tavo vartų, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, tau duos, bus rasta vyras ar moteriškė, kurie daro pikta Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje ir peržengia jo sandorą, ³eidami ir tarnaudami svetiemiems dievams ir juos garbindami, kaip tai saulę, mėnulį ir visą dangaus

išrinkton vieton Velykų švęsti. Žr 5 e ir tol. — ³*Sielvarto duona*... Ne-rauginta duona turi priminti sielvartus, iškentėtus Egipte ir išei-nant iš jo. — *Su išgašciu*. Ebr t: skubiai. Ir ta aplinkybė neleido įrau-ginti duonos. Plg Iš 17, 34, 39. — ⁴*Mėsos, paaukotos*... velykinio avinė-lio. Plg Iš 17, 10. — ⁷*O rytą atsikėlęs*... Šitie žodžiai aiškinama dvejopai: vienį mato juose leidimą grįžti na-mon tuoju, praslinkus tik pirmajai Velykų nakčiai, kiti gi leidimą į lai-kines padangtes, kurias atvykusieji į šventes pasistatydavo netoli nuo šventos vietos. — ⁹*Atskaitys*... Kal-bama apie Sekminių šventę. Plg Iš 34, 18... ir k — ¹¹*Tavo vartuose*. Var-tais labai dažnai vadinami Izraelio miestai. — ¹³*Taip pat*... Plg Kun 23, 33-43. — ¹⁶*Kiekvienas vyriškis*... Griežta prievolė ateiti šventyklon įsakoma tik vyriškiams, kurių amžius tačiau nenurodomas; bet iš viso pasako-jimo aišku /žr 11 e/, kad gerai darė tie, kurie ateidavo sau savo šeima.

2/ *Viešojo gyvenimo prievolės*
16, 18-21, 14. Po griežtai religinių prievolių įkvėptas autorius primena Izraelaičiams jų viešojo ir drauginio gyvenimo prievoles. Taigi čia visų pirma liepiama paskirti visuose Is-raėlio miestuose teisėjus, kurie turi teisti teisingai, reikalauti paliudi-jimo bent dviejų liudytojų, painios

gi bylose jieškoti patarimo pas kuni-gus ir vyriausį tautos teisėją /16, 18-17, 13/. Toliau eina visai nauji pamo-kymai apie karaliaus išrinkimą ir kaip kurias jo priedermes /17, 14-20/. Po to kalbama apie kunigų ir Levitų pelną /18, 1-8/, apie netikrus ir tikrus pranašus /18, 9-22/, apie prieglaudos miestus /19, 1-13/, apie nuosavybės sienų sergėjimą ir apie liudytojus teisme /19, 14-21/. Pagaliau duodami perspėjimai, liečiantieji karą /20, 1-20/, pamokymas, kas reikia padaryti su atrastu nežinia kieno užmušto žmogaus lavonu /21, 1-9/ ir kaip pasielgti su belaisve, kurią kas nori vesti /21, 10-14/. — ¹⁸*Vartuose* : mies-tuose. — *Viršininkus*. Ebr šotrim, raštininkus. Plg Iš 5, 6. — ¹⁹*Ir nenu-krypsi*... Plg Iš 23, 8 ir k. — ²⁰*Kas teisu*... Ebr: tu jieškosi teisybės. Žodžio pakartojimu pabrėžiama di-delė teisybės svarba. — ²¹*Nesodinsi*. Ebr t: «nesodinsi sau jokio medžio stuobrio /'ašerah/ šalia Viešpaties, tavo Dievo altoriaus, ²²kurį sau pasi-darysi». Aliuzija į pagonių paprotį įsmeigti į žemę šalia Baalo altorių medžio stuobrį, kuriame būdavo įrėžiami Penikijiečių deivės Astartės vaizdai ar emblemos. Plg Iš 34, 13 ir. — ²²*Statulos*. Tikriausiai anot ebr t: akmeninio šulo

17. ¹*Neaukosi*... Plg Kun 22, 17-25. — ²*Jei pas tave*... Plg aug 13, 2-18.

Iš 23, 8
Kun 19, 15
Aug 1, 17
Ekli 20, 31

kariuomenę, ką aš uždraudžiau, ⁴ir tai bus tau pranešta, o išgirdęs ir rūpestingai ištyręs, rasi taip iš tikrųjų esant, ir bus padarytas pasibjaurėtinas dalykas Israėlyje, ⁵tu išvesi vyrą ir moteriškę, padariusius taip bjaurią kaltybę, prie savo miesto vartų, ir bus jie užmušti akmenimis. ⁶Kurs turės būti užmuštas, žus paliudijant dviem ar trimis liudytojams. Nėvienas tenubūna užmuštas, liudijant prieš jį tik vienam. ⁷Liudytojų ranka pirma pradės jį mušti, o likusios tautos ranka muš paskui, kad pašalintumei pikta iš savo tarpo. ⁸Jei matysi, kad skundas abejotinas ir sunku padaryti skirtumas tarp kraujo ir kraujo, bylos ir bylos, raupsų ir raupsų, ir pastebėsi, kad tavo vartuose esančiųjų teisėjų sprendimai skiriasi tarp savęs, kelkis ir eik į vietą, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus išsirinkęs; ⁹ateisi pas kunigus iš Levio giminės ir pas teisėją, koks bus tuo metu, ir jų klausies, o jie tau nurodys teisingą nutarimą. ¹⁰Padarysi, ką tik pasakys viršininkai vietos, kurią Viešpats bus išsirinkęs, ir kaip tave pamokys ¹¹pagal jo įstatymą, laikysies jų nutarimo ir nenukrypsti nei dešinėn, nei kairėn. ¹²Kas gi keltųsi puikybėn, nenorėdamas klausyti paliepimo kunigo, kurs tuo metu tarnaus Viešpačiui, tavo Dievui, ir teisėjo sprendimo, toksai žmogus mirs, ir tu pašalinsi pikta iš Israėlio, ¹³o visa tauta, tai girdėdama, bijos, kad daugiau nėvienas nesikeltų puikybėn

¹⁴Kai būsi įjęs į žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, ir ją pavaldėsi, gyvensi joje ir tarsi : Įsistatysiu sau karalių, kaip turi visos tautos aplinkui, ¹⁵tu įstatysi tą, kurį Viešpats, tavo Dievas, bus išrinkęs iš tavo brolių skaičiaus. Karaliumi negalėsi padaryti kitos tautos žmogaus, kurs nėra tavo brolis. ¹⁶O kada bus įstatytas, jis nelaikys sau daugybės arklių ir neves tautos atgal į Egiptą, remdamos raitelių skaičiumi, ypač, kad Viešpats jums įsakė daugiau niekuomet tuo pačiu keliu nebegrižti. ¹⁷Jis neturės daugelio žmonų, kurios vilioja jo sielą, nei begalinės daugybės sidabro ir aukso. ¹⁸O atsisėdęs savo karalystės sostan, persirašydins sau į knygą šito įstatymo nuorašą, imdamas egzempliorių iš Levio giminės kunigų; ¹⁹turės jį su savim ir skaitys per visas savo gyvenimo dienas, kad išmokyti bijoti Viešpaties, savo Dievo, ir laikyti jo žodžius ir nutarimus, kurie įsakyti įstatyme. ²⁰Tenepakilsta jo širdis puikybėn prieš savo brolius ir tenenukrypsta dešinėn ar kairėn pusėn, kad jis pats ir jo sūnūs ilgai karaliautų Israėlyje

Žem 19,15
Mt 18,16
2 Kor 13,1
Aug 13,9

2 Kron 19,8

— ³Saulę, mėnulį ir... Ebr t : « saulę, arba mėnulį, arba »... Sabeisimas /ugnies ir dangaus žiburių garbinimas/ minimas čia kaip vienas iš stambeldystės reiškinių. — *Ką aš uždraudžiau.* Įstatymo skelbėjas atsiliepia čia Dievo vardu. — ¹Prie savo miesto vartų. Kaltininkas reikėjo pirma pastatyti prieš teisėjus pačiuose miesto vartuose, o pasmerktas reikėjo išvesti iš miesto ir užmušti ties jo vartais. — ⁶Paliudijant... Žr žem 19,15 ir k. — ⁷Liudytojų ranka... Plg aug 13,9. — ⁸Tarp kraujo ir kraujo : ar užmušė kas tyčiomis, ar netyčiomis. — *Bylos ir bylos* : kilus abejonei apie nuosavybės teises. — *Tarp raupsų ir raupsų.* Ebr t kalbama ne apie raupsus, kuriuos tyrinėti buvo kunigų dalykas, bet apie smūgius, ar

apskritai apie artimo pažeidimą. —

⁹*Pas kunigus.* Jiems buvo pavesta mokyti žmones įstatymo ir jį aiškinti. Žr Kun 10,11. — *Pas teisėją.* Toks teisėjas buvo Jošuė ir kiti, minimi Teisėjų knygoje. — *Jie tau nurodys...* Plg 2 Kron 19,8-11

¹⁴*Kai būsi...* Įspėjimai apie būsimą Israėlio karalių. — ¹⁶*Jis nelaikys.* Tautos reikaluose Israėlio karalius turi labiau pasitikėti Dievo pagalba, negu žemiška galybe. Nurodomas čia taisyklės aiškiai peržengė Saliamonas ir jo įpėdiniai ir taip vedė pamažu Israėlį į prapultį. — ¹⁸*Persirašydins.* Karaliui reikėjo persirašydinti arba visas Penkiaknygis, arba bent jo dalys, kuriose duodami įstatai. Iš čia patiriame taipgi, kad rašyto įstatymo sargais buvo kunigai. —

Sk 18,20-23
Aug 10,9
1 Kor 9,13

Sk 18,11

Kun 20,27

18. ¹Kunigai ir Levitai, ir visi kurie yra iš tos pačios giminės, neturės dalies ir tėvonystės su likusiuoju Izraeliu, nes jie valgys Viešpaties aukas ir jo dovanas, ²ir jie neims nieko kito iš savo brolių tėviškės, nes pats Viešpats yra jų tėvonystė, kaip jis yra jiems kalbėjęs. ³Kunigams priderės iš tautos ir iš tų, kurie atnašauja aukas, tokios teisės: kada jie atnašaus jautį ar avį, duos kunigui petį ir pilvelį; ⁴taip pat pirmones jāvų, vyno, aliejaus ir vilnų dalį iš avių kirpimo; ⁵nes Viešpats, tavo Dievas, jį išrinko iš visų tavo giminių, kad jis ir jo sūnūs stovėtų ir tarnautų Viešpaties vardui per amžius. ⁶Jei Levitas išeitų iš vieno tavo miestų, esančių visame Izraelyje, kuriame jis gyvena, ir norėtų atėjęs pasilikti vietoje, kurią Viešpats bus pasirinkęs, ⁷jis tarnaus vardan Viešpaties, savo Dievo, kaip visi jo broliai Levitai, kurie tuo metu stovės Viešpaties aki-vaizdoje. ⁸Jis gaus tokią pat maisto dalį, kaip ir kiti, neskaitant to, kas jam pridera jo mieste iš tėvų palikimo

⁹Kai būsi įjęs į žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, sergėkis, kad nepanorėtumei sekti anų tautų nuobodų. ¹⁰Teneatsiranda pas tave nėvienu, kurs drįstų pašventinti savo sūnų ar dukterį, vesdamas per ugnį, ar kurs teirautųsi pas žynius ir tikėtų sapnams bei prietarams; tenebūna burtininko, ¹¹nei žavėtojo, nei tokio, kurs teirautųsi pas pytonus ir raganius, ar jieškotų tiesos pas numirėlius; ¹²nes Viešpats bodisi visų tų dalykų ir už tokiuos nusikaltimus jis išnaikins anas tautas, tau įeinant. ¹³Būsi tobulas ir nesutęptas su Viešpačiu, tavo Dievu. ¹⁴Anos tautos, kurių žemę paveldėsi, klauso putveizdų ir raganių; tu gi Viešpaties, tavo Dievo

²⁰*Kad jis pats...* Tik vykdant nurodytąsias sąlygas karališkoji valdžia pasiliks toje pačioje šeimoje

18. ¹*Kunigai...* Plg Sk 18,20-23. — *Ir visi.* Žodžio «ir» čia nereikia. — *Aukas.* Ebr t: deginimus. Plg Kun 1,9. — ²*Ir iš tų.* Ž «ir» čia nereikia. — *Tokios teisės...* Minimos visų pirma dėkomo aukų dalys, priklausančios kunigams. — *Petį.* Ebr *zero'a*. Kitur buvo įsakyta duoti šlaunį, ebr *šog*. Plg Kun 7,32.33 ir k. — *Pilvelį:* ketvirtąją gromuliuojančių gyvulių pilvą, kuriame baigiasi virškinimas. Užuoť jo kitur liepiama duoti krūtinę. Ebr t dar čia minima du žandikaulių, kurių kitur nėra paminėta. — ⁴*Taip pat pirmones...* Plg Sk 18,12... — *Vilnų dalį.* Tokios pirmonės kitur neminėta. — ⁶*Išeitų iš ... miestų:* visų pirma iš 48 miestų, kurie reikėjo paskirti Levitams, o gal ir iš kitų, kuriuose jie galėjo apsigyventi kaip ateiviai. Plg Sk 35,8 ir k. — *Norėtų atėjęs...* Levitų tarnyba šeimomis prie šventyklos buvo sutvarkyta tik žymiai vėliau, būtent, Dovid laikais. Neesant gi tos tvarkos, be Levitų, nuolat pasiliekančių prie šventyklos, galėjo ir pas kitus rasti noras būti arčiau Dievo išrinktosios vietos. — ⁸*Ne-*

skaitant to... Ką norėta pasakyti šitais žodžiais, neaišku. Anot kai kurių aiškintojų ebr t mintis turėtų būti toki: išskyrus nedoruosius kunigus, kurie buvo susitepę tarnavimu stabams. — ¹⁰*Teneatsiranda...* Izraeliėiams reikia sergėtis visokios burtininkystės. Plg Iš 22,17 ir k. — *Pašventinti savo...* Plg Kun 18,21 — ¹¹*Pas pytonus.* Plg Kun 20,28; Apd 16,17. — *Pas numirėlius.* Plg 1 Kar 28,7. — ¹²*Pranašą.* Aug buvo kalbama apie paskyrimą teisėjų, apie būsimą karalių, apie kunigus; dabar paskelbiama, kad Izraelis turės pranašą. Vieni aiškintojai /Orig Teod ir k/ mato čia pažadėjimą, kad Izraeliėiams bus duota visa eilė pranašų, tarp kurių vyriausis ir visų galva turėtų būti Mesijas, ir kad tų pranašų tarnyba bus nuolatinė, taip pat kaip teisėjų, karalių ir kunigų. Kiti gi mato minimame čia pranaše vieną mūsų Išganytoją Jėzų Kristų. Ta nuomonė turi nemaža labai rimtų patvirtinimų. Šv Petras /Apd 3,22/ ir šv Steponas /Apd 7,37/ suprato Mošės žodžius apie Jėzų Kristų. Pats mūsų Išganytojas juos išaiškino apie save, sakydamas, kad Mošė apie jį rašęs /Jo 5,45-47/. Žydai tikėjo, kad žadėtasis pranašas

kitaip esi pamokytas. ¹⁵Viešpats, tavo Dievas, pažadins tau iš tavo giminės ir iš tavo brolių pranašą kaip mane; jo tu klausysi, ¹⁶kaip prašei Viešpaties, tavo Dievo, prie Horebo, sušauktai esant sueigai ir tarei: Kad gi toliau nebegirdėčiau Viešpaties, mano Dievo, balso ir nebematyčiau daugiau šitos baisiausios ugnies, idant nenumirčiau; ¹⁷o Viešpats man tarė: Jie visa gerai kalbėjo. ¹⁸Aš jiems pažadinsiu iš jų brolių tarpo pranašą, panašų į tave, ir įdėsiu savo žodžius į jo burną, ir jis jiems kalbės visa, ką jam būsiu įsakęs. ¹⁹Kas gi nenorės klausyti jo žodžių, kuriuos jis kalbės mano vardu, tam aš atkeršysiu. ²⁰Pranašas gi, kurs pagadintas puikybės, norėtų kalbėti mano vardu, ko aš jam neliepiau sakyti, ar svetimųjų dievų vardu, bus užmuštas. ²¹O jei tu sau vienas sakytumei mintyje: Kaip aš galiu pažinti žodį, kurio Viešpats nekalbėjo? ²²Toki turėsi ženklą: jei toksai pranašas paskelbtų ką nors iš anksto vardan Viešpaties ir neįvyktų, to Viešpats nekalbėjo, bet pranašas prasimanė savo dvasios pasipūtime ir todėl tu jo nebijosi

Jo 1,45
Apd 3,22
Iš 20,21

Jo 1,45

19. ¹Kai Viešpats, tavo Dievas, bus išnaikinęs tautas, kurių žemę tau atiduos, o tu ją paveldėsi ir gyvensi jos miestuose ir namuose, ²atskirsi sau tris miestus viduryje žemės, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos paveldėti, ³rūpestingai pataisydamas į juos kelią, ir padalinsi į tris lygias dalis visą tavo žemės plotą, kad tasai, kurs yra pabėgėlis dėl žmogžudystės, turėtų arti, kur galėtų nubėgti. ⁴Toks bus įstatas apie bėgantį žmogžudį, kurio gyvybę reikia išlaikyti. Kas užmuštų savo artimą nežiniomis, ir kurs, kaip pasirodo, nei vakar, nei užvakar neturėjo jokios prieš jį neapykantos, ⁵bet paprastai nuėjo su juo į mišką malkų kirsti ir bekertant malkas ištrūko iš rankų kirvis ir nusmukus nuo kirvakočio geležis užgavo jo prietelį ir užmušė, toksai nubėgs į vieną iš augščiau minėtųjų miestų ir liks gyvas; ⁶kad kartais artimas to, kurio kraujas išlietas, skausmo sukiršintas, nesivytų ir, jei kelias būtų ilgesnis, jo nenuvertų ir neužmuštų to, kurs neužsipelnė mirties, nes, kaip pasirodo, anksčiau neturėjo prieš užmuštąjį jokios neapykantos. ⁷Todėl aš tau įsakau paskirti tris miestus lygiame vienas nuo kito atstume. ⁸O kai Viešpats, tavo Dievas, išplės tavo ribas, kaip yra prisiekęs tavo tėvams, ir tau duos visą žemę, kurią jiems yra žadėjęs, ⁹jei tiktai sergėsi paliepinus ir darysi, ką tau šiandien įsakau, kad mylėtumei Viešpatį, tavo Dievą, ir vaikščiotumei visą laiką jo keliais/, pridėsi sau tris kitus miestus ir minėtųjų trijų miestų skaičių du syk padauginsi, ¹⁰kad nekaltas kraujas nebūtų išlietas žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos paveldėti,

Sk 35,11
Još 20,2

Prad 28,14
Iš 34,24
Aug 12,20

bus ne kas kitas, kaip tik Mesijas: taip pat tą dalyką suprato dauguma šv tėvų ir vėlesnių krikščionių rašytojų. — *Kaip mane.* Tie žodžiai nereiškia tobulos lygybės tarp Mesijo ir Mošės, bet tik nurodo, kad Mošės ir Kristaus buvo tas pat pašaukimas būti tarpininkais tarp Dievo ir žmonių. — ¹⁶*Prie Horebo.* Plg aug 5,25 ir k. — ¹⁸*Įdėsiu savo...* Iš šitos vietos sužinome tikrą prasmę žodžio pranašas: jis reiškia ištikimą skelbėją Dievo valios ir jo įsakymų žmonėms. — ²⁰*Pranašas...* Netikri pranašai bus dvejoji: vieni skelbsis

esą Yahvės pranašais, kiti gi svetimųjų dievų. Apie dievaikių pranašus pasakyta daugiau 13,2... Toliau gi kalbama apie tai, kaip galima atskirti tikras Yahvės pranašas nuo netikrojo. Plg Mik 3,8; Jer 23,29

19. ²*Atskirsi sau tris miestus.* Dievas buvo įsakęs paskirti viso šešis prieglaudos miestus, bet trys jau buvo išrinkti į rytus nuo Jordano /4,41-49/; todėl dabar įsakoma paskirti kitus tris šiaupus Jordano. — ³*Pataisydamas.* Naujas paliepinimas, iš kurio pasirodo didelis rūpestis nekaltu užmušėju. — *Lygias.* To ž

Sk 35,20

idant tu nebūtumei kaltas dėl išlieto kraujo! ¹¹Bet jei kas, neapkęsdamas savo artimo, patyktų jo gyvybės ir pakilęs jį užgautų, o užgautasis numirtų, anas gi nubėgtų į vieną iš minėtųjų miestų, ¹²to miesto senesnieji siųs ir ištrauks jį iš prieglaudos vietos, atiduos į rankas artimo tojo, kurio kraujas išlietas, ir jis numirs. ¹³Tu jo nepasigailėsi ir pašalinsi nekaltą kraują iš Izraelio, kad tau gerai klotųsi

¹⁴Nepanaikinsi ir neperkelsi savo artimo ribų, kokias pranokėjai paskyrė tavo tėviškoje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos žemėje, kurią būsi gavęs paveldėti.

Aug 17,6
Mt 18,16
2 Kor 13,1

Dan 13,62

Iš 21,23-24
Kun 24,20
Mt 5,38

¹⁵Vienas liudytojas nestos prieš ką nors, vis tiek koks ten būtų nusi-kaltimas ir piktadarystė, bet dviejų ar trijų liudytojų pasakymu bus nutartas kiekvienas dalykas. ¹⁶Jei liudytojas melagis imtų kaltinti žmogų dėl įstatymo peržengimo, ¹⁷abudu turinčiu tarp savęs bylą, stosis prieš Viešpatį akivaizdoje kunigų ir teisėjų, kurie bus anose dienose. ¹⁸Jie gi rūpestingiausiai ištyrę ir radę, kad netikras liudytojas pasakė prieš savo brolių melą, ¹⁹padarys jam taip, kaip jis manė padaryti savo broliui, ir taip tu pašalinsi pikta iš savo tarpo, ²⁰kad kiti tai išgirdę turėtų baimę ir niekuomet nedrįstų tolygiai daryti. ²¹Tu jo nepasigailėsi, bet pareikalaus gyvybės už gyvybę, akies už akį, danties už dantį, rankos už ranką, kojos už koją

1 Mak 3,56

20. ¹Jei išeisi į karą prieš savo neprietelius ir matysi raitelius, vežimus ir priešų kariuomenės daugybę didesnę esant, negu tavoji, nebijok jų, nes Viešpats, tavo Dievas, kurs tave išvedė iš Egipto žemės, yra su tavim. ²Prisiartinant gi jau mūšiu, kunigas atsistos prieš eiles ir taip kalbės tautai: ³Klausyk, Izraeli! Šiandien jūs einate kovon prieš jūsų neprietelius; tenenusigasta jūsų širdis, nebijokite, nesitraukite ir nepabūgkite jų, ⁴nes Viešpats, jūsų Dievas, yra jūsų tarpe; jis kovos už jus prieš visus priešus, kad jus išgelbėtų iš pavojaus. ⁵Taip pat vadai prieš kiekvieną būrį paskelbs, kariuomenei girdint: Ar yra kas nors, kurs pasistatė naujus namus ir jų dar nepašventė? Tegul eina ir grįžta į savo namus, kad kartais nemirtų kare ir kitas turėtų juos pašvęsti. ⁶Ar yra

nėra ebr t. — ⁴*Toks bus įstatas...* Primenama, kas tais prieglaudos miestais galės naudotis. Plg Sk 35,12.. — ⁶*O kai ...* Įsakoma paskirti vėliau dar kitus tris miestus šiapus Jordano. Tačiau šitas įsakymas niekuomet nebuvo įvykdytas, nes Izraeliaičiai neįvykdė Dievo pastatytos sąlygos ir tik trumpam laikui, Dovidui ir Saliamono dienose, buvo paėmę visą kraštą, kurs buvo pažadėtas jų tėvams. Plg Prad 15,17 ir k. — ¹¹*Bet jei kas...* Plg Sk 35,12. 20.24. — ¹²*To miesto.* Ebr t: jo miesto; taigi to, iš kur buvo užmušėjas. — ¹³*Nekaltą kraują:* kaltybė, padaryta nekalto kraujo išliejimu. Nekaltas kraujas sutepa žemę ir tas sutepimas pasilieka tolei, kolei už jį nebus atkeršinta užmušėjo kraujo išliejimu

¹⁴*Nepanaikinsi...* Naujas įstatas. — *Paskyrė:* bus paskyrę.

¹⁵*Vienas liudytojas...* Plg aug 17,6; Mt 18,16 ir k. — ¹⁶*Jei liudytojas melagis...* Plg Iš 23,1... Kun 19,15... — ¹⁷*Stosis prieš Viešpatį...* Tą nusi-kaltimą turėjo teisti vyriausis teis-mas prie šventyklos

^{20.} ¹*Jei išeisi...* Karuose Izraeliaičiai turi labai pasitikėti Dievo pagalba, todėl jie visuomet turi rūpintis būti vertais tos pagalbos. — ²*Prisiartinant...* Ne paskutinėje valandoje, bet kai karas jau paskelbtas ir visi rengiasi į kovą. — ⁵*Vadai.* Ebr šotrim, raštininkai. Plg aug 1,15 ir k. — *Kas pasistatė naujus namus.* Pirmą priežastis, atleidžianti nuo ėjimo karan. Anot Žydų padavimo, šitame atsitikime /taip pat 7 e/ buvo atleidžiama vieneriems metams.

kas nors, kurs įsiveisė vynuogyną ir dar jo nepadarė tokiuo, kad visiems būtų leista iš jo valgyti? Tegul eina ir grįžta į savo namus, kad kartais nemirtų kare ir kitas žmogus turėtų atlikti jo pareigas. ⁷Ar yra kas nors, kurs susižadėjo su moterimi ir dar jos nevedė? Tegul eina ir grįžta į savo namus, kad nemirtų kare ir kitas žmogus ją imtų. ⁸Tai pasakę pridės dar, kas toliau eina, ir kalbės tautai: Ar yra kas nors bailus ir nedrąsios širdies? Tegul eina ir grįžta į savo namus, kad neįbaugintų savo brolių širdies, kaip jis pats yra apimtas baimės. ⁹Kai kariuomenės vadai bus nutilę ir pabaigę kalbėti, kiekvienas prirengs į kovą savo būrius

¹⁰Jei kada prisiartinsi prie miesto, kad jį užkovotumei, pirma pasiūlysi jam taiką. ¹¹Jei priims ir tau atidarys vartus, visi jame esą žmonės liks gyvi ir tau tarnaus mokėdami duoklę. ¹²Bet jei nenorės daryti sandomos ir pradės prieš tave kovą, apgulsį jį, ¹³o kai Viešpats, tavo Dievas, atiduos jį į tavo rankas, nugalabysį visus jame esančius vyriškius kalavijo ašmenimis, ¹⁴atskirdamas moteris ir vaikus, galvijus ir visa, kas dar yra mieste. Visą grobį padalinsi tarp kariuomenės ir valgysi iš tavo neprietelių išplėšų, kurias Viešpats, tavo Dievas, bus tau davęs. ¹⁵Taip darysi su visais miestais, kurie yra labai toli nuo tavęs ir nėra iš tų miestų, kuriuos gausi paveldėti. ¹⁶Tuose gi miestuose, kurie bus tau duoti, visai nepaliksi nė vieno gyvo, ¹⁷bet užmuši juos kalavijo ašmenimis, būtent, Hetiečius, Amoriečius, Kananiečius, Pereziečius, Heviečius ir Jebusiečius, kaip Viešpats, tavo Dievas, tau yra įsakęs, ¹⁸kad kartais jie neišmokytų jūsų daryti visų nuobodų, kurias patys yra darę savo dievams, ir kad nenušidėtumėte Viešpačiui jūsų Dievui. ¹⁹Kai ilgą laiką laikysį apgules miestą ir apsupsi jį pylimais, kad jį paimtumei, neiškirsi medžių, kurių vaisius galima valgyti ir neturi kirviais naikinti šalies aplinkui, nes tai medis, o ne žmogus, ir negali padauginti skaičiaus kovojančių prieš tave. ²⁰Bet jei medžiai ne vaisiniai, o laukiniai ir tinka kitiems reikalams, nusikirsk ir daryk karo pabūklus, kolei nepaimsi miesto, kurs prieš tave kovoja

21. ¹Jei žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, būtų rasta užmušto žmogaus lavonas, nežinant, kas yra užmušėjas, ²tavo vyresnieji ir teisėjai išeis ir matuos nuo lavono vietos atstumą lig kiekvienam iš aplinkinių miestų, ³ir kurį ras artesnį už kitus, to miesto senesnieji ims iš bandos karvaitę, kuri netraukė jungo ir žemės nearė žagre, ⁴nuves ją į nejaukų ir uolingą slėnį, kurs niekuomet nebuvo nė išartas, nei apsėtas, ir tenai perpjaus karvaitę kaklą. ⁵Paskui prisiartins Levio sūnūs kunigai,

— ⁶*Kurs įsiveisė vynuogyną.* Plg Kun 19,23-25. Jauno vynuogyno vaisių trejais pirmaisiais metais visai nebuvo leista valgyti, ketvirtais jie reikėjo pašvesti Dievui, ir tik penktais jau galėjo naudotis savininkas, todėl jo uogas galėjo valgyti ir kiti. — ⁷*Kurs susižadėjo.* Plg žem 24,5. — ⁸*Kas nors bailus.* Plg Teis 7,3. — ⁹*Kiekvienas prirengs...* Anot ebr t: pastatys kariuomenės viršininkus tautos priekyje

¹⁰*Prie miesto:* esančio ne Kanaano žemėje. Žr žem 15 e. — ¹¹*Liks gyvi...* Taip padarė Izraeličiai su Gabao-

niečiais, manydami, kad jie gyvena toli nuo Žadėtiosios žemės. Žr Još 9 sk. — ¹⁷*Kaip Viešpats...* Žr aug 7,1. — ¹⁹*Nes tai medis...* Ebr t: nes argi lauko medis yra žmogus, kad nuo tavęs pasitrauktų į tvirtovę. — Labai žmoniškas įspėjimas, kad nebūtų be reikalo sunaikinami dalykai, naudingi žmonių gyvenime

21. ²*Vyresnieji ir teisėjai:* paimti iš aplink esančių miestų. — ³*Kurį ras artesnį,* — nes galima buvo įtarti, kad užmušėjas buvo iš artimesniojo miesto. — *Karvaitę, kuri...* Ir auka ir visos aukojimo aplinkybės turi

kuriuos Viešpats, tavo Dievas, yra išrinkęs, kad jam tarnautų ir jo vardu laimintų, ir kad jų žodžiu būtų nutartas kiekvienas dalykas ir ar yra kas nesutepta ar sutepta. ⁶Ateis ir ano miesto senesnieji prie užmuštojo, nuplaus savo rankas ant karvaitės, papjautos slėnyje, ⁷ir sakys: Mūsų rankos neišliejo šito kraujo ir mūsų akys nematė. ⁸Pasigailėk, Viešpatie, savo tautos, Izraelio, kurį atpirkai, ir nepaskaityk jai nekalto kraujo, išlieto tavo tautos Izraelio tarpe. Taip bus nuo jų atimta kraujo kaltė; ⁹tu gi būsi laisvas nuo nekaltai išlieto kraujo, kai padarysi, ką Viešpats yra įsakęs

¹⁰Jei būsi išėjęs į kovą prieš tavo neprietelius, o Viešpats, tavo Dievas, paduos juos į tavo rankas, ir vesdamas nelaisvėn ¹¹pamatysi belaisvių skaičiuje gražią moteriškę, įsimylėsi į ją ir norėsi imti į žmonas, ¹²tu ją įsivesi į savo namus; ji nusiskus plaukus, nusipjaustys nagus, ¹³nusivilks drabužius, kuriuose buvo pagauta, ir sėdėdama tavo namuose raudos savo tėvo ir motinos vieną mėnesį; paskui įeisi pas ją ir miegosi su ja, ir ji bus tavo žmona. ¹⁴Jei paskui ta nebepatiks, paleisi ją laisvą ir negalėsi jos parduoti už pinigų, nei elgtis su ja žiauriai, nes tu ją pažeminai

¹⁵Jei kurs žmogus turėtų dvi moteri, vieną mylimą, o antrą nemylimą, ir jomdvien iš jo pagimdžius vaikų, nemylimosios sūnus būtų pirm gimis, ¹⁶norėdamas padalinti tarp savo sūnų lobį, jis negalės mylimosios sūnaus padaryti pirm gimiu ir pastatyti jo augščiau už nemylimosios sūnų, ¹⁷bet pripažins pirm gimiu nemylimosios sūnų ir jam duos iš visų dalykų, kuriuos turi, dvigubai; nes tasai yra pirmasis tarp jo vaikų ir jam pridera pirm gimystės teisės

¹⁸Jei kam gimtų nepaklusnus ir atkaklus sūnus, kurs neklausytų tėvo ar motinos liepimo ir sudraustas paniekintų išpėjimą, ¹⁹jie jį nutvers, nuves pas ano miesto vyresniusius ir prie teismo vartų ²⁰ir jiems sakys: Šitas mūsų sūnus atkaklus ir neklusnus, mūsų išpėjimo klausyti nenori, užsiima lėbavimu, paleistuvyste ir pokyliavimu. ²¹O miesto žmonės užmuš jį

pamokyti, kaip labai reikia branginti žmogaus gyvybę ir baisytis žmogžudystės. — ⁴*Į neįaukų ir uolingą slėnį.* Ebr t: į slėnį su visuomet tekančiu vandenimi. — ⁶*Prisiartins... kunigai.* Jie turi būti vieši liudytojai įvykusio permaldavimo už išlietą kraują. — ⁹*Taip bus nuo jų atimta...* Pagal įstatymą už žmogžudystę reikėjo atsilyginti užmušėjo mirtimi; kadangi jis buvo nežinomas, kaltė pradžioje metama ant arčiau esančiojo miesto gyventojų; jiems prisiekus per savo vyresniusius, kad jie nekalti, atnašaujama ir papjaunama jų karvė, kuri pavaduoja tikrąjį užmušėją, ir taip atsilyginama už žmogžudystę. — ⁹*Tu gi, Izraeli.*

¹¹*Gražią moteriškę...* Kalbama apie moteris toli gyvenančių tautų, o ne apie Kananietes, nes šitas buvo liepta visas užmušti. Plg aug 20,16. — ¹²*Nusiskus plaukus...* Visos tos

apeigos turėjo reikšti, kad moteriškė išsižada pagonytės ir apsisvalydamą įeina į išrinktąją tautą. — ¹⁴*Nei elgtis su ja žiauriai:* palikdamas ją savo namuose kaip vergę

3/ *Įvairūs įstatatai, liečiantieji kasdieninį gyvenimą*

21,15-26,19. Trečioje vietoje duodami įstatatai, kurie tvarko kasdieninį žmonių gyvenimą, ypač gi jų santykius su artimais; čia randame taipgi daugybę įvairių įstatymų, liečiančių visos tautos šventumą ir švarumą; pagaliau visas antras Mošės pamokslas baigiamas trumpučiu paraginimu

¹⁵*Jei kurs...* Įstatas apie pirm gimimų teises. — *Dvi moteri...* Pavyzdžiu žr Prad 29,30,31 ir k. — ¹⁷*Pirmasis tarp jo vaikų.* Žr Prad 49,3. — *Pirm gimystės teisės.* Žr Prad 25,31...

¹⁸*Jei kam gimtų...* Įstatas apie atkaklų sūnų pripažįstą gimdytojams

akmenimis ir jis mirs, kad pašalintumei pikta iš savo tarpo ir kad visas Israelis girdėdamas bijotų

²²Kai žmogus bus nusidėjęs taip, kad jis reikia nubausti mirtimi, ir kada pasmerktas mirti jis bus pakartas ant kartuvių, ²³jo lavonas nepasiliks ant medžio, bet bus palaidotas tą pačią dieną, nes Dievo praeiktas yra, kas kaba ant medžio, ir jokių būdu nesutepsi savo žemės, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau bus davęs paveldėti

Gal 3,13

22. ¹Jei pamatytumei klaidžiojantį savo brolio jautį ar avi, nepraeisi pro šalį, bet nuvesi atgal pas savo brolių; ²nors tas brolis ir nėra tavo giminaitis ir tu jo nepažįsti, tu nusivesi į savo namus ir bus pas tave, kolei tavo brolis jo įieškos ir atsiims; ³taip pat padarysi su asilu, su drabužiu ir su kiekvienu savo brolio dalyku, kurs bus pamestas; jei jį rasi, nepaliksi lyg kad svetimo. ⁴Jei matysi savo brolio asilą ar jautį parpuolusį ant kelio, neeisi šalin, bet pakelsi draug su juo

Iš 23,4

⁵Moteriškė neapsivilks vyriško apdaro, ir vyriškis nesinaudos moterišku drabužiu, nes nuoboda yra Viešpačiui tasai, kurs tai daro. ⁶Jei eidamas keliu rastumei medyje ar žemėje paukščio lizdą ir patelę, tupinčią ant paukščiukų ar ant kiaušinių, nepasimsi jos draug su jaunikliais, ⁷bet leisi nukristi, pasiimdamas tik paukščiukus, kad tau gerai klotųsi ir kad gyventumei ilgą laiką. ⁸Pasistatęs naujus namus, padarysi aplink stogą mūrą, kad tavo namuose nebūtų išlietas kraujas ir nebūtumei kaltas, kam nors parpuolant ir žemyn nukrentant. ⁹Neapsėsi savo vynuogyno kita sėkla, kad ir pasėtoji sėkla ir kas uždera vynuogyne nebūtų kartu pašvesta. ¹⁰Nearsi draug jaučiu ir asilu. ¹¹Neapsivilksi drabužiu, išaustu iš vilnų ir draug iš linų

¹²Pasidarysi kutus ant atsiūlių prie keturių kampų tavo apsiausto, kuriuo apsidengi.

Sk 15,38

¹³Jei kas vestų žmoną, o paskui imtų jos neapkęsti ¹⁴ir įieškotų progos ją paleisti, prasimanydamas apie ją bjauriausią kaltybę, ir sakytų: aš vedžiau šitą žmoną, bet įėjęs pas ją, neradau, kad ji būtų mergaitė, ¹⁵tuomet jos tėvas ir motina ims ją, nešis su savim jos mergystės žymes pas miesto vyresniusius, esančius vartuose, ¹⁶ir tėvas sakys: Aš daviau šitam vyrui savo dukterį į žmonas; kadangi jis jos neapkenčia, ¹⁷prasimano apie ją bjauriausią kaltybę ir sako: Aš neradau, kad tavo dukte būtų mergaitė, o štai yra čia mano dukters mergystės žymės, ir jie išties, miesto vyresniųjų akivaizdoje, drabužį. ¹⁸Tuomet ano miesto vyresnieji

teisę reikalauti iš vaikų prideramos pagarbos, bet draug draudžia jiems elgtis su vaikais pagal savo ūpą. Įstate kalbama apie užaugusį sūnų, pasiliekančią tėvo namuose. Kaltinti jį gali tik abu gimdytoju draug, be to reikia aiškiai nurodyti kaltybę. — *Lėbavimu...* Nusikaltimų pavyzdžiai.

²²Kai žmogus... Įstatai apie pakartųjų lavonus. — *Kada pasmerktas mirti.* Ebr t: kada jis nužudytas; nes pas Žydus gyvų nekardavo, bet tik nužudytųjų lavonus. — ²³Nepasiliks. Ebr t: nenakvos. Ta taisyklė buvo pritaikyta mūsų Išganytojui

Jėzui Kristui. Žr Jo 19,31... *Dievo praeiktas...* Savo kaltybėmis, kuriomis nusipelnė tą pakorimą, jis užvedė ant sąvės ir Dievo praeikimą. Taigi pakorimas buvo draug ženklas Dievo praeikimo, o tuo pačiu ir sutepimas Israelio žemės. Plg Kun 18,25 ir k. Apie pritaikymą šitų žodžių Išganytojui žr Gal 3,13

22. ¹Jei pamatytumei... Artimo meilės prievolės. Plg Iš 23,4.5. — *Savo brolio:* kito Israelaičio. — ²Nėra tavo giminaitis. Anot kitų: ne arti gyvena. — *Atsiims.* Nors aiškiai nepasakyta, kas reikėjo daryti su dalyku, kurio niekas neatsišaukia,

Kun 20,10

nutvers vyrą ir jį nuplaks; ¹⁹be to nubaus jį šimtu sidabrinių siklių, kuriuos duos jaunosios tėvui, nes jis prasimanė pikčiausią kaltybę apie Izraelio mergaitę; ji pasiliks jo žmona, ir jis negalės jos atstumti per visas savo gyvenimo dienas. ²⁰Bet jei tai tiesa, ką jis prikaišioja, ir jaunoji nebus rasta mergaitė, ²¹jie ją išmes už jos tėvo namų durų, ir ano miesto vyrai užmuš ją akmenimis; ji numirs, nes padarė bjaurų nusikaltimą Izraelyje, paleistuvaudama savo tėvo namuose ir tu pašalinsi pikta iš savo tarpo. ²²Jei vyras sugultų su svetima moterimi, abudu numirs, tai yra, svetmoteris ir svetmoterė, ir tu pašalinsi pikta iš Izraelio tarpo. ²³Jei vyras sužadėtų su jauna mergaite ir kas nors sutikęs ją mieste su ja sugultų, ²⁴nuvesi abudu prie ano miesto vartų, ir bus akmenimis užmušti: mergaitė už tai, kad nešaukė, būdama mieste; vyras, nes pažemino savo artimo žmoną ir pašalinsi pikta iš savo tarpo. ²⁵Bet jei vyras sutiktų sužadėtą mergaitę lauke ir pagavęs sugultų su ja, mirs jis vienas, ²⁶mergaitė nieko nenukentės ir neužsipelnė mirties; nes kaip galvažudis pakilsta prieš savo brolių ir atima iš jo gyvybę, taip nukentėjo ir mergaitė. ²⁷Ji buvo viena lauke; šaukė ir nebuvo kas ją išlaisvintų. ²⁸Jei vyras sutiktų jauną mergaitę, neturinčią sužadėtinio, ir nutvėręs sugultų su ja, ir byla ateitų į teisimą, ²⁹tasai, kurs su ja sugulė, duos mergaitės tėvui penkias

bet tikriausiai jis turėjo priklausyti radėjui

⁹*Moteriškė...* Toks apdarų sukeitimas būtų slėpimas savo lyties, todėl jis priešingas žmogaus prigimčiai. — *Apdaru*. Apdaras čia reiškia ne tik tai drabužį, bet visus apdarus, kuriais vyras skiriasi nuo moteriškės. Anot Žydų padavimo prie jų priklausė ir ginklai. — ⁶*Jei eidamas...* Pamokymas, kad reikia pasigailėti ir menko gyvulio. Plg Kun 22,28. — ⁸*Padarysi aplink stogą*. Stogai rytuose buvo ne nuolaidūs, bet visai gulsti; ant jų dažnai užeidavo mels-tis, namų darbų dirbti ar pasilsėti. Plg Još 2,6. — ⁹*Kita sėkla*. Vynuogynė turi augti vynuogės, o ne draug ir kiti javai. Javų pirmonės buvo pašvenčiamos antrą Velykų dieną /Kun 18,10/, vaisiniai medžiai ketvirtais metais /Kun 19,23-25/. Už įsakymo peržengimą reikės atiduoti šventyklai ką duos sėkla ir vynuogynas. — ¹¹*Neapsivilksi...* Plg Kun 19,19

¹²*Pasidarysi...* Žr Sk 15,37...

¹⁴*Jieškotų progos*. Ebr t: prikaišiotų jai žodžių kaltybę, ty, tuščias kaltybes, kurios remiasi vien jo žodžiais. — ¹⁵*Jos mergystės žymės*. Žr žem 17 e. — ¹⁷*Drabužį*. Ant jo turėjo būti jų dukters mergystės žymės. Signa virgininitatis constabant linteo vel sindone illa, super quam primus concubitus effectus est. Quaeque debuit maculari san-

guine, profluente rupta sponsae pelli-cula, quae hymen vocatur. Hymen enim integrum est quidem signum ordinarium, minime tamen infallibile virginittatis corporalis; quandoque enim et post concubitus hymen perseverat, rumpitur autem non solum concubitu, sed etiam aliis modis. Censendae igitur sunt matres mature et instanter monuisse filias, legem hanc eas docuisse simulque periculum demonstrasse, quod in aliis praeter concubitus licentiis lateret /Hummel/. — ¹⁸*Tuomet...* Ne-teisingam vyrui bausmė skiriama trejopa, nuplakimas, piniginė pabauda /apie 600 litų/ ir atėmimas iš jo teisės kuomet nors išardyti tą moterystę. — ²⁰*Bet jei...* Tikrai kalta jaunoji reikia nubauti taip, kaip baudžiama nusikaltusi sužadėtinė, nes susižadejimas Izraelyje dėdavo ko ne tas pačias prievolas, ką ir vestuvės. — ²¹*Už jos tėvo...* Nes ji nusi-dėjo tebebūdama savo tėvo namuose ir pasilikdama jų globoje. — ²²*Jei vyras...* Bausmė už svetmoterystę. Plg Kun 20,10; Jo 8,5. — ²³*Jei vyras...* Bausmė sužadėtinei, kuriai padaryta prievarta mieste. Sužadėtinė baudžiama kaip svetmoterė, nes nesigynė, todėl spėliojama, kad pati sutiko. — *Žmoną*: sužadėtinę. Žr aug 24 e paaišk. — ²⁸*Bet jei...* Sužadėtinė, kuriai padaryta prievarta už miesto sienų, laikoma visai

dešimtis siklių sidabro ir turės ją žmona, nes ją pažemino, ir negalės jos atstumti per visas savo gyvenimo dienas. ³⁰Nėvienas neims savo tėvo žmonos ir neatidengs jo dangalo

18 22,16

23. ¹I Viešpaties susirinkimą neįeis romytinis su nepagydomai sužeistais ar nupjautais sąnariais, kurie paskirti žmonių giminei palaikyti. ²Iškekšinis, tai yra gimęs iš paleistuvės, neįeis į Viešpaties susirinkimą iki dešimtai kartai. ³Amonietis ir Moabietis neįeis amžinai į Viešpaties susirinkimą net ir po dešimtos kartos, ⁴nes nenorėjo jūsų pasitikti kelyje su duona ir vandenimi, kai buvote išėję iš Egipto, ir dėl to kad pasisamdė prieš tave iš Mezopotamijos Sirijoje Beoro sūnų Balaamą, kad tave prakeiktų. ⁵Bet Viešpats, tavo Dievas, nenorėjo klausyti Balaamo ir paverė jį prakeikimą tau palaiminimu, nes jis tave mylėjo. ⁶Nedarysi su jais taikos ir nesirūpinsi jų gerove per visas savo gyvenimo dienas amžinai. ⁷Nesibjaurėsi Idumėjiečio, nes jis tavo brolis, nei Egiptiečio, nes buvai ateivis jo žemėje. ⁸Iš jų gimusieji trečioje kartoje įeis į Viešpaties susirinkimą

Neem 13,1
Sk 22,5

⁹Išėjęs kovon prieš savo neprietelius, sergėsies visokio pikto dalyko. ¹⁰Jei bus tarp jūsų žmogus, kurs nakčia susiteptų sapne, jis išeis už stovyklos ¹¹ir nesugrįš, kolei vakarop neapsiplaus, o saulei nusileidus vėl ateis į stovyklą. ¹²Turėsi už stovyklos vietą, į kurią vaikščiosi prigimties reikalų atlikti, ¹³nešdamos baslėlių prie juostos; atsitūpdamas išsikasi duobelę ir pridengsi žemėmis išmatas, ¹⁴nuo kurių pasilengvinai. /Nes Viešpats, tavo Dievas, vaikščioja tarp stovyklos, kad tave išgelbėtų ir tau paduotų tavo neprietelius/. Tavo stovykla tebūna šventa, ir tene-pasirodo joje jokio mėslo, kad Dievas tavęs nepamestų

¹⁵Vergo, kurs pas tave bus atbėgęs, neatiduosi jo šeimininkui. ¹⁶Jis gyvens su tavim vietoje, kuri jam patiks, ir ras poilsį viename tavo mieste; tu jo nenuliūdink. ¹⁷Nebus paleistuvės iš Izraelio dukterų, nei kekšininko iš Izraelio sūnų. ¹⁸Neatnašausi Viešpaties, tavo Dievo, namuose paleistuvystės užmokescio, nei šuns kainos, vis tiek, kas būtų pasižadėjęs, nes abudu dalyku yra nuobuoda Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje

¹⁹Neimsi iš savo brolio palūkanų nei už paskolintus pinigus, nei už javus, nei už kurį nors kitą dalyką, ²⁰bet iš svetimų; savo gi broliui paskolinsi be palūkanų tai, ko jam reikia, kad Viešpats, tavo Dievas, tave palaimintų visuose tavo darbuose žemėje, kurios paveldėti įeisi

nekalta. — ²⁸Byla ateitų į teismą. Ebr t: jei būtų užklupti. — *Duos mergaitės tėvui...* Plg Iš 22,16.17. Skirtumas įstate yra dėl to, kad Iš Kn kalbama apie paprastą suvedžiojimą, čia gi apie prievartą. — ³⁰Tėvo žmonos: savo pamotės. Plg žem 27,20 ir k

23. ¹I Viešpaties susirinkimą. Taip vadinama Viešpaties išrinktoji Izraelio tauta. Visų pirma įvardijami tie, kurie negalės įsigyti piliečio teisių Izraelyje. — ²Iškekšinis. Tikra ebr ž *mamzer* prasmė nežinoma. Taip buvo vadinami visi Azoto gyventojai ir gal visi Pilistimai. — ³Amonietis ir Moabietis... Jie buvo kilę iš paleis-

tuvingų santykių tarp tėvo ir dviejų jojo dukterų. Žr Prad 19,31... Bet čia nurodyta kita jų atstūmimo priežastis. Plg Sk 22,5; Još 24,9. — ⁷Idumėjiečio. Jie buvo Esavo palikunys — ⁸Trečioje kartoje. Plg I Ezdr 9,12. ⁹Kovon. Ebr t: į stovyklą. Kalbama tikriausiai apie kareivių stovyklas. — *Pikto dalyko*. Pavyzdys nurodytas sekančioje eil. — ¹⁰Susiteptų nakčia. Plg Kun 15,16. — ¹³Nešdamos baslėlių. Neleista tam dalykui naudotis ginklu. — ¹⁴Viešpats... vaikščioja: laiko savo globoje

¹⁵Vergo. Kalbama apie vergą svetimtautį, išbėgusį iš svetimtaučio savininko nam. — ¹⁷Nebus paleistu-

²¹Padaręs Viešpačiui, tavo Dievui, apžadą, nesivėlinsi atitesėti, nes Viešpats, tavo Dievas, to reikalaus; ir jei būsi pasivėlinęs, bus tau palai-kyta nusidėjimu. ²²Jei nenorėsi žadėti, būsi be nuodėmės. ²³Bet kas išejo vieną sykį iš tavo lūpų, to laikysies ir padarysi, kaip pažadėjai Viešpačiui, tavo Dievui, ir ką esi kalbėjęs savo valia ir burna

²⁴Iėjęs savo artimo vynuogynan, valgyk vynuogių, kiek tau tiks, bet su savim nieko neišsinešk. ²⁵Jei įeitumei į savo prietelio javus, tau lei-džiama raškytis varpų ir ranka išsitrinti, bet pjautuvu nesipjausi

Mt 5,31; 19,7
Mk 10,4

24. ¹Jei žmogus vestų žmoną ir su ja gyventų, o ji nerastų jo akyse malonės dėl kurio nors bjaurumo, jis parašys atsiskyrimo raštą, duos jai į rankas ir paleis ją iš savo namų. ²Jei išėjus ji ištėkėtų už kito vyro, ³ir taip pat tasai imtų jos neapkęsti, duotų jai atsiskyrimo raštą ir paleistų iš savo namų, ar rasi pats numirtų, ⁴pirmasis vyras nebegalės jos imti atgal į žmonas, nes ji yra sutepta ir pasidarė pasibjaurėtina Viešpaties akivaizdoje; neleisk įvykti tokiai nuodėmei savo žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos paveldėti

⁵Žmogus ką tik vedęs žmoną neis į karą ir nebus jam pavesta jokios viešos pareigos; jis pasiliks be kaltės savo namuose, kad vienerius metus linksmintųsi su savo žmona. ⁶Užstatui neimsi nei apatinio nei viršutinio girnų akmens, nes taip jis tau užstato savo gyvybę. ⁷Jei kas būtų nutver-tas betykojās savo brolio iš Israelio sūnų ir jį pardavęs paimtų užmo-kestį, toksai bus užmuštas, ir tu pašalinsi pikta iš savo tarpo

⁸Labai sergėkis kad neapsikrėstumėi raupsų sloga, bet daryk, ko tik tave pamokys kunigai iš Levio giminės pagal tai, ką jiems įsakiau ir įvykdyk rūpestingai. ⁹Atsiminkite, ką Viešpats, jūsų Dievas, padarė Ma-rijai kelyje, kuomet ėjote iš Egipto

¹⁰Reikalaudamas atgal iš savo artimo kurio nors dalyko, kurį tau skolingas, neįeisi į jo namus užstato pasiimti, ¹¹bet stovėsi lauke, o jis tau išneš, ką turės. ¹²O jei jis neturtingas, nepasiliks pas tave per naktį

Sk 12,10

Iš 22,26

vės... Kalbama apie paleistuvavimą bei deivės Astartės garbinimą. —

¹⁸Nei šuns kainos. Šunimi čia pava-dinta paleistuvaujantis vyriškis. Plg Apr 22,15

¹⁹Palūkanų. Visai uždraudžiama imti palūkanos ar nuošimčiai iš Isra-ėlaičių. Tačiau turima galvoje sko-linimą pinigų ne prekybos reikalams, bet tik beturčiui sušlepti.

²¹Padaręs... Įstatas apie apžadus. Plg Iš 22,29; Kun 27,1... ir k.

²⁴Bet su savim. Ebr t: bet savo indan neįsidėsi. — ²⁵Leidžiama tau... Ta teise naudojosi Kristaus apaštalai. Mt 12,1.

24. ¹Jei žmogus... Ebr t: 1-3 eil yra ilgo sakinio protasis: Jei vestų... ir parašytų... ir duotų... ir paleistų... ²ir ji išėjus ištėkėtų... ir ji būtų paleista vyro mirtimi ar kitu atsisky-rimo raštu, ⁴Pirmasis vyras nebe-galės... — *Bjaurumo*. Vėlesniais lai-kais taip išreiškta moters kaltybė

buvo įvairiai aiškinama. Pats gi žodis /anot ebr t: dalyko nuogumas/ nurodo kurią nors svarbią priežastį; todėl negana buvo vien vyro už-gaidos. — *Parašys atsiskyrimo raštą*. Ebr t: jei parašytų... Todėl ne naują įstatą apie atsiskyrimą skelbia čia Mošė, bet tik mini tuomet vieš-patavusį paprotį ir tai tuo tikslu, kad paaiškintų, jog gavusiai atsisky-rimo raštą moteriškėi ir ištėkėjusiai už kito vyro neleista jokių būdu grįžti prie pirmojo. Bet minėdamas buvusį paprotį, ir jo neuždrausda-mas, Mošė tuo pačiu leido jam pasilikti toliau ir tai dėl Israėlaičių širdies kietumo, kaip paaiškino pats Išganytojas, sugrąžindamas pirmykš-tį moterystės nesuardomumą /plg Mt 19,2.../. — *Nes ji yra sutepta*... Ebr t: po to, kai buvo sutepta, nes tai yra nuoboda Viešpaties akivaizdoje

⁵Žmogus ką tik vedęs... Plg aug

užstatas, ¹³bet tuojau jam atiduosi, saulei dar nenusileidus, kad miego-
damas savo apdare laimintų tave, ir tu būtumei rastas teisus Viešpaties,
tavo Dievo, akivaizdoje. ¹⁴Nesulaikysi algos vargdieniui ir beturčiui savo
broliui ar ateiviui, kurs su tavim pasilieka žemėje ir yra tarp tavo vartų,
¹⁵bet tą pačią dieną, saulei dar nenusileidus, atiduosi užmokestį už jo
darbą, nes jis neturtingas ir tuo jis palaiko savo gyvybę, kad nesišauktų
prieš tave į Viešpatį ir nebūtų tau palaikyta nusidėjimu. ¹⁶Gimdytojai
nebus užmušami už vaikus, nei vaikai už gimdytojus, bet kiekvienas mirs
už savo nusidėjimą. ¹⁷Neiškreipsi teismo ateiviui ir našlaičiui, ir neimsi
iš našlės užstato drabužio. ¹⁸Atsimink, kad buvai vergas Egipte, ir Viešpats,
tavo Dievas, iš ten tave išlaisvino. Todėl aš tau įsakau taip daryti.
¹⁹Pjaudamas javus savo dirvoje ir palikęs užmirštą pėdą, negrįši jo pa-
siimti, bet leisi nusinešti ateiviui, našlaičiui ir našlei, kad Viešpats, tavo
Dievas, tave palaimintų visuose savo rankų darbuose. ²⁰Jei rinki alyvų
vaisius, negrįši subaigti rinkti, kas bus likę medžiuose, bet paliksi atei-
viui, našlaičiui ir našlei. ²¹Jei uogausi savo vynuogyne, nerinksi pasilie-
kančių kekių, bet tai teks ateivio, našlaičio ir našlės reikalams. ²²At-
simink, kad ir tu buvai vergas Egipte; todėl aš tau įsakau daryti tą
dalyką

Kun 19,13
Tob 4,15

4 Kar 14,6
2 Kron 25,4
Ez 18,20

25. ¹Jei kultų kaikiurių byla ir jie kreiptųsi į teisėjus, tie pripa-
žins teisybę tam, ką matys esant teisų, pasmerks gi ką matys kaltą.
²O jei matys nusidėjusį, vertą esant plakimo, išties ir savo akivaizdoje
nuplaktins. Kirčių skaičius bus pagal nusidėjimo didumą, ³bet taip kad
neperviršytų keturių dešimtų, kad tavo brolis nenueitų bjauriai sudras-
kytas iš po tavo akių. ⁴Neužrįši nasrų jaučiui, kuliančiam klojime tavo
javus

2 Kor 11,24

1 Kor 9,9
1 Tim 5,18

⁵Kai broliai gyvens drauge ir vienas iš jų mirs be vaikų, mirusiojo
žmona neištekės už kito, bet ją ims mirusiojo brolis ir sužadins savo
broliui palikuonis, ⁶o pirmgimį iš jos sūnų pramins ano vardu, kad jo var-
das nebūtų išnaikintas iš Izraelio. ⁷Jeigu gi jis nenorės imti savo brolio
žmonos, kuri jam pridera pagal įstatymą, moteriškė eis pas miesto var-
tus, kreipsis prie vyresniųjų ir tars: mano vyro brolis nenori pažadinti

Mt 22,24
Mk 12,19
Lk 20,28

Rut 4,5

20,7. — ^{*}*Nei apatinio, nei...* Ebr t: girnų arba viršutinio girnų akmens. Girnų reikėjo kasdien jāvams susi-
malti; be viršutinio akmens jos darėsi visai nenaudingos. — ⁷*Bety-
kojas...* Ebr t: pavagias žmogų iš
savo brolių. Kaltybė lygi žmogžu-
dystei. Plg Iš 21,16

⁸*Labai sergėkis...* Ebr t kalbama
ne apie apskirėtimą raupsais, bet
apie laikymą visų įstatų liečiančių
tą baisią ligą. Žr Kun 13 r 14 skir. —
⁹*Atsiminkite...* Primenama Mošės ir
Aaron sesuo Marija, kad patvirti-
nus, jog pats Viešpats paskyrė pa-
sielgimo būdą su raupsotaisiais ir
jį įvykdo per savo kunigus. Plg Sk
12,10

¹⁰*Neieisi į jo namus...* Užstatą,
kad skolininkas sugrąžins skolą pas-

kirtu metu, turi pasirinkti jis pats,
o ne skolintojas. — ¹²*O jei jis netur-
tingas...* Pastebėtinas nuolatinis rū-
pestis beturčiais. Čia turėta galvoje
beturčių duodamą užstatan apsiaustą
be kurio jie pigiai galėjo apseiti
dieną, bet ne naktį. Plg Iš 22,26,27.
— ¹⁴*Nesulaikysi...* Plg Kun 19,13 ir
k. — ¹⁶*Gimdytojai.* Visai kitaip dary-
davo paprastai dauguma pagonių. Plg
Est 9,13; Kod Hammurapio. Dievas
kaikada skiria bausmę už tėvų kal-
tybes ir vaikams net iki ketvirtajai
kartai, bet tai Dievo teismas, o ne
žmonių teismuose laikytina taisyklė.
Plg Još 7,24. — ¹⁷*Neiškreipsi...* Plg
Iš 22,21-24. — ¹⁹*Pjaudamas...* Plg
Kun 19,9...

25. ²*Savo akivaizdoje.* Ta aplin-
kybė geriausiai galėjo sulaikyti bu-

savo brolio vardą Israėlyje, nei manęs imti į žmonas. ⁸Jie tuojau jį pasikvies ir pasiklaus. Jei jis atsakys: Nenoriu jos imti į žmonas, ⁹moteriskė prieis prie jo vyresniųjų akivaizdoje, ims nuo jo kojos kurpę, spjaus jam į veidą ir sakys: Taip atsitiks žmogui, kurs nestato savo brolio namų. ¹⁰Ir jis bus pramintas Israėlyje vardu: Nuautojo namai

¹¹Jei susivaidytų tarp savęs du vyrų ir pradėtų vienas su kitu grumtis, o vieno iš juodviejų žmona, norėdama išgelbėti savo vyrą iš stipresniojo rankos, ištiestų ranką ir nutvertų jį gėdos vietoje, ¹²nukirsi jai ranką, nepasiduodamas dėlei jos mielaširdystei

¹³Neturėsi maišelyje įvairių svarsčių, didesnio ir mažesnio, ¹⁴ir nebus tavo namuose didesnio ir mažesnio saiko. ¹⁵Turėsi svarstį teisingą ir tikrą, ir saikas bus pas tave lygus ir tikras, kad ilgą laiką gyventumei žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos. ¹⁶Nes tavo Viešpats bodisi tai darančio ir priešinasi visokiai neteisybei

¹⁷Atsimink, ką tau padarė Amalekas kelyje, kuometėjai iš Egipto, ¹⁸kaip jis išėjo prieš tave ir tavo būrių pakraščius, kurie nuvargę buvo atsilikę, užmušę, kai tu buvai pailsęs dėl bado ir nuovargio, ir jis nebijojo Dievo. ¹⁹Kuomet tat Viešpats, tavo Dievas, tau duos poilsį ir pavergs visas aplinkui tautas žemėje, kurią tau yra žadėjęs, tu išnaikinsi jo vardą po dangumi; žiūrėk, kad neužmirštumei.

26. ¹Kai įeisi į žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos paveldėti, ir ją gavęs gyvensi joje, ²tu imsi iš visų savo vaisių pirmones, sudėsi pintinėlį ir eisi į vietą, kurią Viešpats, tavo Dievas, bus pasirinkęs, kad tenai būtų šaukiamas jo vardas; ³prisiartinsi prie kunigo, koks bus anose dienose, ir jam sakysi: Išpažįstu šiandien Viešpaties, tavo Dievo,

dėlių žiaurumą. — ³*Neperviršytų keturių dešimtų*. Paskesniais laikais, bijodami peržengti tą įsakymą, neplakdavo daugiau kaip 39 kirčiais. Plg 2 Kor 11,24. — ⁴*Neužrishi...* Javus senovėje kuldavo pasikloję klojime ir vadžiodami viršum jų jaučius arba juos įkinkydami į veleną. Tas rūpestis, kad kuliantis jautis galėtų būti kuliamų javų, yra gražaus žmoniškumo žymė. — Plg Šv Pavilo pritaikymą 1 Kor 9,9; 1 Tim 5,18

⁵*Kai broliai...* Levirato įstatas, kad mirus vienam broliui be vaikų, kitas brolis turi vesti jo našlę ir pirmas gimęs iš tos moterystės sūnus turi būti laikomas mirusiojo įpėdiniu, minimas čia pirmą kartą; bet jis buvo paremtas labai senu papročiu, buvusiu jau senųjų patriarchų laikais. Žr Prad 38,8. Jo tikslas buvo palaikyti visas Israėlio šeimas su visais jų padalinimais. Kituose panašiuose atsitikimuose moterystė buvo uždrausta. Žr Kun 18,16 ir k. Vesti moterimi mirusiojo brolio našlę turėjo prievolę visi jo svainiai vienas po kito /Plg Mt 22,24 ir k/;

kiti artimesni giminės neturėjo tos prievolės, bet ir jie turėjo teisę naudotis tuo įstatu. Plg Rut 3,12; 4,4... — ⁶*Ims nuo jo kojos kurpę*. Tai buvo ženklas išsižadėjimo priderančios mirusiam broliui dalies ir teisės vesti moterimi jo našlę. To vyro nuavimas draug buvo ir jo pažeminimas. — *Spjaus jam...* Pankinimo ženklas. Plg Sk 12,14 ir k. — *Nestato savo brolio namų*: nenori palaikyti savo brolio vardo ir šeimos. — ¹⁰*Ir jis*: jo šeima

¹¹*Jei susivaidintų...* Plg Iš 21,22. — ¹²*Nukirsi...* Už begėdišką pasielgimą skiriama kieta bausmė

¹³*Neturėsi...* Teisingumas svaruose ir saikuose. — *Svarsčių...* Ebr t: akmenų, didesnių perkant, mažesnių parduodant. Plg Kun 19,35.39. — ¹⁴*Saiko*. Ebr 'ephah, 38,8 litrai

¹⁷*Atsimink, ką...* Žr Iš 17,8... Tas įsakymas buvo pamažu įvykdytas Teisėjų laikais /Žr Teis 5,14 ir k/, ypač gi Sauliaus /1, Kar 14,48; 15,1.../ ir Dovidio

26. ²*Imsi... vaisių pirmones...* Čia kalbama apie apeigą, kurią kiekviena šeima turėjo atlikti vieną

akivaizdoje, kad įėjau į žemę, apie kurią jis buvo prisiekęs mūsų tėvams, jog mums ją duos. ⁴⁰O kunigas, ėmęs iš tavo rankos pintinę, padės ties Viešpaties, tavo Dievo, altoriumi: ⁵tu gi kalbėsi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje: Sirietis persekiojo mano tėvą, kurs nuėjo Egiptan ir tenai buvo ateivis su labai mažu žmonių skaičiumi; bet jis išaugo į didelę, stiprią ir be galo gausingą tautą. ⁶Egiptiečiai mus prislėgė ir persekiojo, užkraudami sunkiausią naštą, ⁷o mes šaukėmės į Viešpatį, mūsų tėvų Dievą, kurs mus išklaušė, pažvelgė į mūsų pažeminimą, vargą ir suspaudimą, ⁸ir mus išvedė iš Egipto galinga ranka ir ištiestu petimi su didžiausiu išgąsčiu, ženklais ir stebuklais; ⁹jis įvedė į šitą vietą ir mums davė žemę, plūstančią pienu ir medum. ¹⁰Todėl aš dabar atnašauju pirmones vaisių žemės, kurią Viešpats man davė. Tu jas paliksi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje ir pagarbinsi Viešpatį, tavo Dievą, ¹¹kelsi pokylį iš visokių gėrybių, kurias Viešpats, tavo Dievas, duos tau ir tavo namams, tu ir Levitas, ir ateivis, kurs su tavim yra

¹²Kai būsi atidavęs visų tavo vaisių dešimtinę, trečiais dešimtinių metais duosi Levitui, ateiviui, našlaičiui ir našlei, kad valgytų tarp tavo vartų ir pasisotintų, ¹³ir kalbėsi Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje: Aš paėmiau, kas pašvęsta, iš mano namų ir tai daviau Levitui, ateiviui, našlaičiui ir našlei, kaip man įsakei; neperžengiau tavo įsakymų ir neužmiršau tavo paliepiimų. ¹⁴Nevalgiau jų mano nuliūdime ir jų neat-skyriau, būdamas kuo nors suteptas, ir nieko iš jų nevarčiau pakasynose. Buvau klusnus Viešpaties, mano Dievo, balsui ir visa padariau, kaip man įsakei. ¹⁵Pažvelgk iš savo šventyklos ir iš augštosios dangaus buveinės ir palaimink savo tautą Israėlį ir tą žemę, kurią mums davėi, kaip esi prisiekęs mūsų tėvams, žemę, plūstančią pienu ir medum.

Aug 14,29

Ješ 63,15
Bar 2,16

¹⁶Šiandien Viešpats, tavo Dievas, tau įsakė vykdyti šituos paliepi-mus ir nutarimus, laikyti ir vykdyti visa tavo širdimi ir visa tavo siela. ¹⁷Šiandien išsirinkai Viešpatį, kad jis tau būtų Dievas, kad vaikščiotu-mei jo keliais, laikytumei jo įstatus, paliepiimus ir nutarimus ir būtumei klusnus jo valiai. ¹⁸Ir Viešpats šiandien išsirinko tave, kad jam būtumei visai nuosava tauta, kaip jis yra tau kalbėjęs, ir kad laikytumei visus jo įsakymus, ¹⁹kad jis padarytų tave prakilnesne už visas tautas, kurias yra sutvėręs savo šlovei, vardui ir garbei, kad būtumei tauta pašvęsta Viešpačiui, tavo Dievui, kaip jis yra kalbėjęs

Aug 7,6

kartą Žadėtojoje žemėje: gavus sau paskirtą žemės dalį, ji turėjo nusi-nešti pirmosios pjūties vaisių prie šventyklos, čia iškelti pokylį ir viešai išpažinti, kad jau paveldėjo žemę, kuri Viešpaties buvo žadėta. — ⁶*Sirietis persekiojo...* Ebr t: klaidžiojantis Aramietis buvo mano tėvas. Yra tai aliuzija į ilgą buvimą Jokubo Mezopotamijoje ir į vargus, kuriuos jis tenai pakėlė. Žr Prad 29-31 skir! — *Mažu... skaičium:* 70 sielių. Žr Prad 46,27

¹²*Kai būsi atidavęs...* Žr aug 12,17 ir k. — ¹³*Viešpaties... akivaiz-doje.* Prie šventyklos. — ¹⁴*Nevalgiau...* Tos eil ž išpažįstama, kad dešim-tinė nebuvo jokių būdu sutepta. —

Nuliūdime: apraudodamas mirusius asmenis. Tuomet žmogus laikomas suteptu, todėl jam neleista paliesti pašvęstų dalykų. Plg Kun 7,20 ir k. — Anot kitų aiškintojų: bedie-viškai; lyg kad būtų pasakyta: nieko iš to neatnašavau stabams. — *Pakasynose.* Kaikurie aiškintojai ma-to čia aliuziją į senų tautų paprotį dėti valgių ant mirusių kapo; anot kitų, čia turėta galvoje kitas pa-protys siųsti valgių šeimoms, esan-čioms gedule, kad taip joms išreikš-tų užuojautą. Plg 2 Kar 3,35; Jer 16,7 ir k. — ¹⁸*Šiandien.* Čia prasi-deda antrojo Mošės pamokslo pa-baiga, kuri susideda iš karšto pa-raginimo prie paklusnumo

27. ¹Mošė ir Israėlio vyresnieji įsakė tautai ir tarė: Laikykit visus paliepus, kuriuos šiandien jums skelbiu. ²⁰Perėjęs per Jordaną į žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, pasistatysi didžiausių akmenų ir aptrauksi juos kalkėmis, ³kad galėtumėi ant jų parašyti visus šito įstatymo žodžius, perėjęs per Jordaną, idant įeitumėi į žemę, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos, žemę, plūstančią pienu ir medum, kaip jis yra prisiekęs tavo tėvams. ⁴Taigi perėję per Jordaną, pasistatykite akmenų, kuriuos aš jums šiandieną įsakau, Hebalio kalne ir aptrauksi juos kalkėmis. ⁵Pastatysi tenai Viešpačiui, tavo Dievui, altorių iš akmenų, kurių nepalietė geležis, ⁶iš nedailintų ir netašytų akmenų, ir atnašausi ant jo Viešpačiui, tavo Dievui, deginamąsias aukas. ⁷Tenai įpjausi dėkojimo aukas ir valgysi, pokyliaudamas Viešpaties, tavo Dievo, aki-vaizdoje; ⁸ir parašysi ant akmenų visus šito įstatymo žodžius aiškiai ir žymiai

⁹Tuomet Mošė ir Levio giminės kunigai sakė visam Israėliui: Stebėk ir klausyk, Israėli; šiandien tu tapai Viešpaties, tavo Dievo, tauta; ¹⁰Klausysi jo balso ir vykdysi paliepus ir įstatus, kuriuos aš tau skelbiu. ¹¹Tą pačią dieną Mošė įsakė tautai ir tarė: ¹²Perėjus per Jordaną šitie stovės Garizimo kalne, kad laimintų tautą: Simeonas, Levis, Judas, Isakharas, Juozapas ir Benjaminas; ¹³ir priešais šitie stovės Hebalio kalne, kad keiktų: Gadas ir Ąseras, Zabulonas, Danas ir Nephtalis.

III. Paragininimas laikyti įstatymą

1. Paskelbimas įstatymo ir jo patvirtinimas pažadėjimu užmo-kesčio ir pagrasinimu bausmės

27,1-28,68. Visas trečias Mošės pamokslas susideda iš nurodymo įvairių priežasčių, kodėl Israėlaičiai turi laikyti įstatymą. Jis pradėdamas įsakymu, kad perėję per Jordaną parašytų įstatymą akmenyse ir sustoję Garizimo ir Hebalio kalnuose paskelbtų palaiminimus įstatymo vykdytojams ir prakeikimus jo peržengėjams /27,1-26/. Ta proga Mošė vėl gana plačiai mini gėrybes, kurios bus suteiktos už įstatymo vykdymą ir baisias bausmes, kurias už jo peržengimą Dievas siųs tautai /28,1-68/

27. ¹Mošė ir Israėlio vyresnieji. Niekur kitur nėra taip pasakyta, kad Mošė draug su vyresniaisiais būtų kalbėję į tautą; be to, toliau /4 e/ Mošė kalba vienas; todėl kairie aiškintojai mano, kad čia tekstas ne visai tikras, ir kad jis reiktų pataisyti taip: Mošė įsakė Israėlio vyresniesiems ir tarė. — ²Pasistatysi. Tą įsakymą įvykdė Jošuė. Žr Još 8,32-35. — ³Kad galėtumėi...

Kad akmenų paviršius pasidarytų lygesnis ir kad raštas būtų aiškesnis. — *Visus šito...* Iš šito pasakymo neaišku, kas reikėjo parašyti akmenyse; spėliojama, kad Pakartoto įstatymo žodžius, parašytus aug 6,1-7,11, draug su palaiminimais ir prakeikimais; anot kitų aiškintojų, kad tik palaiminimus ir prakeikimus. — *Idant įeitumėi...* Tikriau: kai būsi įėjęs. — *Hebalio.* Žr aug 11,29. Samariečiai savo Pentateukhe tą vardą pakeitė Garizimu; tai jie padarė paskesniais laikais, kad padidintų šlovę savo šventyklos, pastatytos Garizime, sujungdami tą vardą su įstatymo akmenų vieta. Plg Jo 4,20. — *Altorių iš akmenų...* Plg Iš 20,25

⁹Levio giminės kunigai. Žr aug 1 e paaišk. — *Tu tapai Viešpaties...* Priminimas didelio Israėlaičių išauštinimo turėjo juos labiausiai paraginti būti ištikimais. — ¹²Kad laimintų... kad keiktų: kad girdėtų palaiminimus ir prakeikimus, nes ne į dvi dali perskirtos giminės turėjo ištarti palaiminimo ir prakeikimo žodžius, bet Levitai ar tikriau sakant kunigai, o atsakinėjo « Amen » visa tauta. Apeigos metu tauta perskiriama taip, kad Garizime sustoja tikrųjų Jokubo žmonių Lijos ir

¹⁴Levitai ištars ir sakys skardžiu balsu visiems Israėlio vyrams: ¹⁵Prakeiktas žmogus, kurs daro drožtinį ir liedintą paveikslą, nuobodą Viešpačiui, dailininkų rankų darbą, ir jį dės slaptoje vietoje. O visa tauta atsakys ir tars: Amen. ¹⁶Prakeiktas, kurs negerbia savo tėvo ir motinos; ir visa tauta atsakys: Amen. ¹⁷Prakeiktas, kurs perkelia savo artimo ribas; ir visa tauta sakys: Amen. ¹⁸Prakeiktas, kurs suklaidina aklą kelyje; ir visa tauta sakys: Amen. ¹⁹Prakeiktas, kurs iškreipia teismą ateiviui, našlaičiui ir našlei; ir visa tauta sakys: Amen. ²⁰Prakeiktas, kurs sugula su savo tėvo žmona ir atidengia jo patalo uždangą; ir visa tauta sakys: Amen. ²¹Prakeiktas, kurs paleistuvauja su kuriuo nors gyvuliu, ir visa tauta sakys: Amen. ²²Prakeiktas, kurs sugula su savo seserimi, savo tėvo ar motinos dukterimi; ir visa tauta sakys: Amen. ²³Prakeiktas, kurs sugula su savo uošve; ir visa tauta sakys: Amen. ²⁴Prakeiktas tebūna, kas slapčia užmuštų savo artimą; ir visa tauta sakys: Amen. ²⁵Prakeiktas, kas ima dovanų, kad užmuštų, išliedamas nekaltą kraują; ir visa tauta sakys: Amen. ²⁶Prakeiktas, kas nesilaiko šito įstatymo žodžių ir jų nevykdo darbu; ir visa tauta sakys: Amen

Dan 9,11

28. ¹O jei klausysi Viešpaties, tavo Dievo, balso, vykdydamas ir laikydamas visus jo palėpimus, kuriuos aš tau šiandien skelbiu, Viešpats, tavo Dievas, padarys tave prakilnesne už visas esančias žemėje tautas. ²Ateis tau visi šitie palaiminimai ir tau teks, jei tačiau klausysi jo įsakymų. ³Tu būsi palaimintas mieste ir lauke. ⁴Palaimintas tavo iščios vaisius, tavo žemės vaisius ir tavo galvijų vaisius, tavo jaučių bandos ir tavo avių tvartai. ⁵Palaiminti tavo kluonai ir palaiminta, ką susitaupei. ⁶Tu būsi palaimintas įeidamas ir išeidamas. ⁷Viešpats duos, kad tavo neprieteliai, kurie pakilsta prieš tave, kristų tavo akivaizdoje: jie ateis prieš tave savo vienu keliu, ir septyniais bėgs nuo tavo veido. ⁸Viešpats siųs palaiminimą tavo aruodams ir visiems tavo rankų darbams, ir tave palaimins žemėje, kurią gausi. ⁹Viešpats pažadins sau tave, kad

Rakelės sūnūs, Hebalyje — gulovių sūnūs, prie kurių prijungiamas Rubenas, nustojęs pirm gimimystės teisių ir paskutinis Lijos sūnus Gadas. — ¹⁴Levitai: keletas žmonių iš Levio giminės. Anot Još 8,33, tai buvo kunigai. — ¹⁵Prakeiktas... Prakeikimų yra 12, t y, tiek pat, kiek Israėlio giminių. Jie grėžiami prieš tuos, kurie peržengtų svarbiausius įstatymo reikalavimus. Kadangi aug 12 e buvo pažadėti ne tik prakeikimai, bet ir palaiminimai, tuo tarpu jų čia nėra, todėl daugelis aiškintojų mano, kad šitoje vietoje tekstas pasiliko nebe pilnas. — *Kurs daro drožtinį...* Plg Iš 20,4. — ¹⁶Kurs negerbia... Plg Iš 20,12. — ¹⁷Kurs perkelia... Plg Iš 20,15; Pak 19,14. — ¹⁸Kurs suklaidina... kurs iškreipia... Tuodu prakeikimu apgina silpnųjų ir nelaimingųjų teises. Plg aug, 24,17. — ²⁰Kurs sugula... Plg Kun 18,7... — ²⁶Kas nesilaiko... Prakei-

timas bendras visiems įstatymo laužytojams. Plg Sk 30,15. — *Amen.* Tuo ž Israėliai turėjo pritarti skelbiamiems prakeikimams

28. ¹O jei klausysi... Pasakęs, ką Israėliai turės padaryti paskiau, perėję per Jordaną, Mošė nuo savęs plačiai paaiškina aug minėtuosius palaiminimus ir prakeikimus, ypač gi daug kalba apie paskutiniuosius. Ne veltui tad ir šv Povilas Apašt. sako, kad prakeikimas yra labiausia pasireiškianti įstatymo žymė /Gal 3,10/; bet jis tuoju priduria: Kristus atpirko mus nuo įstatymo prakeikimo, pasidaręs už mus prakeikimas /Gal 3,13/. — *Padarys...* Plg aug 26,19. — ⁵Tavo kluonai. Ebr *tan'akha*, tavo pintinė, kurioje laikomi javai. — *Ką susitaupei.* Ebr *miš'arthekha*, tavo geldos, kuriose iš javų daroma tešla. — ⁶Įeidamas... Imdamos kurio nors darbo ir jį atlikdamas. — ⁷Viešpats duos. Toje

būtumei šventa tauta, kaip tau yra priesiekęs, jei laikysi Viešpaties, tavo Dievo, įsakymus ir vaikščiosi jo keliais. ¹⁰Visos žemės tautos matys, kad ant tavęs šaukiamas Viešpaties vardas ir bijos tavęs. ¹¹Viešpats suteiks tau apščiai visokių gėrybių, tavo iščios vaisiaus, tavo galvijų vaisiaus ir vaisiaus tavo žemės, apie kurią Viešpats yra prisiekęs tavo tėvams, kad ją tau duos. ¹²Viešpats atidarys savo geriausią išdą, dangų, kad savo laiku duotų tavo žemei lietaus, ir palaimins visus tavo rankų darbus. Tu skolinsi daugeliui tautų, o pats iš nieko neimsi skolon. ¹³Viešpats padarys iš tavęs galvą, o ne uodegą, visuomet būsi viršuje, o ne apačioje, jei tačiau klausysi Viešpaties, tavo Dievo, paliepiimų, kuriuos aš tau šiandien skelbiu, jei juos laikysi ir vykdysi, ¹⁴ir nenukrypsi nuo jų nei dešinėn, nei kairėn, jei neseksi svetimų dievų ir jų negarbinsi

¹⁵Bet jei nenorėsi klausyti Viešpaties, tavo Dievo, balso, kad laikytumei ir vykdytumei visus jo paliepiimus ir įstatus, kuriuos aš tau šiandien skelbiu, ateis tau štie praeikimai ir apniks tave. ¹⁶Praeiktas būsi mieste, praeiktas lauke; ¹⁷praeiktas tavo kluonas, praeikta, ką tu susitauptysi. ¹⁸Praeiktas tavo iščios vaisius ir tavo žemės vaisius, tavo jaučių bandos ir tavo avių būriai. ¹⁹Praeiktas būsi įeidamas ir praeiktas išeidamas. ²⁰Viešpats siųs tau badą ir alkį ir pasmerkimą visiems tavo darbams, kuriuos tu darysi, kolei nesutirns tavęs ir nepražudys veikiai už tavo pikčiausius pasielgimus, kuriais mane palikai. ²¹Viešpats teištinka tave maru, kolei neišnaikins tavęs nuo žemės, kurios paveldėti įeisi. ²²Viešpats teištinka tave neturtu, drugiu ir šalčiu, karščiu ir kaitra, nesveiku oru ir amaru ir tepersekioja, kolei nežūsi. ²³Dangus viršum tavęs tebūna varinis ir žemė, kurią mindai, geležinė. ²⁴Viešpats teduoda tavo žemei smilčių užuot lietaus, ir iš dangaus tekrenta tau pelenai, kolei nebūsi sutrintas. ²⁵Viešpats tepaduoda tave, kad kristumei prieš tavo neprietelius: vienu keliu išeisi prieš juos, o septyniais bėgsi atgal ir išsisklaistysi po visas žemės karalystes. ²⁶Tavo lavonas tebūna maištas visiems dangaus paukščiams ir žemės žvėrimis, ir tenebūna, kas juos šalin nugintų. ²⁷Viešpats teištinka tave Egipto votimi ir kūno dalį, kuria išeina išmatos, šašais, taip pat ir niežais, taip kad negalėtumei išsigydyti. ²⁸Viešpats teištinka tave beprotyste, aklumu ir padūkimu, ²⁹ir reikės tau čiupinėti vidudieny, kaip paprastai čiupinėja aklas tamsybėse, ir nerasi tikrojo kelio. Visą laiką turėsi kentėti apšmeižimą ir būsi sleigiamas prievarta, ir neturėsi, kas tave išlaisvintų. ³⁰Vesi žmoną, ir kitas suguls su ja. Statysi namus ir juose negyvensi. Įsiveisi vynuogyną ir nerinksi iš jo uogų. ³¹Tavo jautis tegul bus papjautas tavo akyse, ir tu jo nevalgysi. Tavo asilas tebūna sugautas tavo akivaizdoje ir tau neatiduotas. Tavo avys tebūna atiduotos tavo neprieteliams, ir tenebūna, kas tau padėtų. ³²Tavo sūnūs ir tavo dukterys tebūna atiduoti kitai tautai,

Kun 26,14
Raud 2,17
Bar 1,20
Mal 2,2

e ir toliau nurodoma plačiau ir smulkiau, kaip apsiereikš Dievo palaiminimai Išrinktoje tautoje. — ¹⁵Bet jei... Toki pat įžanga į praeikimus, kaip aug 1 ir 2 eil prieš palaiminimus. — ¹⁶Praeiktas būsi... Praeikimai analogiški 3-6 eil palaiminimams. — ²⁰Badą ir alkį. Geriau anot ebr t: praeikimą ir sumišimą. — ²¹Viešpats teištinka... Ebr t: Viešpats tepadaro, kad prie ta-

vės prikibtų maras. — ²²Viešpats... Ebr t: Viešpats ištiks tave džiova ir drugiu, karščiu ir užsidegimu, sausuma, amaru ir gelta. Pirmos keturios slogos vargina pačius žmones, trys paskutinės naikina jų augalus. — ²⁴Smilčių... Nuo ilgos sausros žemės paviršius pavirs smulkiomis dulkėmis, kurių bus pilnas ir oras. — ²⁵Vienu keliu... Plg aug 7 e. — Išsisklaistysi... Ebr t mintis toki: taip kad

tau matant savo akimis ir paskui išsiilgstant jų veido visą dieną, ir nebus galybės tavo rankoje. ³³Tavo žemės vaisius ir visus tavo darbus tesuvalgo tauta, kurios nepažįsti ir tegul visuomet kentėsi apšmeižimą ir būsi prispaustas per visas dienas, ³⁴ir apimtas didžiausios baimės tų dalykų, kuriuos matys tavo akys. ³⁵Viešpats teištinka tave pikčiausia votimi keliuose ir blauzdose ir negalėsi išsigydyti nuo kojos pado iki tavo viršugalviui. ³⁶Viešpats nuves tave ir tavo karalių, kurį sau įsistatysi, pas tautą, kurios nepažįstate tu ir tavo tėvai, ir tenai tarnausi svetiemiems dievams, medžiui ir akmeniui; ³⁷būsi žuvęs ir virsi patarle ir pasaka pas visas tautas, pas kurias Viešpats tave nuves. ³⁸Daug sėklos bersi į žemę ir maža tesurinksi, nes skėriai visa prarys. ³⁹Įsiveisi vynuogyną ir apkasi, o vyno negersi ir nieko iš jo nesusirinksi, nes bus kirminų sunaikinta. ⁴⁰Turėsi alyvmedžių visose savo ribose ir neišsitepsi aliejumi, nes jis išsivars ir žus. ⁴¹Tau gims sūnų ir dukterų, bet tu ir jais nesidžiaugsi, nes bus išvesti nelaisvėn. ⁴²Visus tavo medžius ir tavo žemės vaisius suės amaras. ⁴³Ateivis, kurs pasilieka su tavim žemėje, pakils virš tavęs ir bus prakilnesnis; tu gi nuslinksi ir būsi žemesnis. ⁴⁴Jis tau skolins ir tu jam nieko nepaskolinsi. Jis bus galva, o tu uodega. ⁴⁵Ir ateis tau šitie prakeikimai ir persekiodami apniks tave, kolei nežūsi, nes neklausei Viešpaties, tavo Dievo, balso ir nelaikei jo įstatymų bei įstatų, kuriuos jis tau davė. ⁴⁶Ir bus tau ženklų ir stebuklų ir tavo palikuo- nims per amžius. ⁴⁷Ir kadangi tu netarnavai Viešpačiui, tavo Dievui, džiaugsme ir širdies linksmybėje dėlei visų dalykų apstumo, ⁴⁸tarnausi savo neprieteliui, kurį Viešpats siųs prieš tave, bade, troškime nuogume ir visokiame neturte, ir dėš geležinį jungą tau ant sprando, kolei tavęs nesutrans. ⁴⁹Viešpats atves tau tautą iš tolo, iš pačių žemės pakraščių, lyg kad smarkiai skrendantį arą, kurios kalbos negalėsi suprasti, ⁵⁰tautą žiauriausią, kuri neaplenks seno, nei nepasigailės kūdikio, ⁵¹ir prarys tavo galvijų vaisių ir tavo žemės vaisius, kolei tu nežūsi; ir ji tau nepaliks kviečių, vyno, aliejaus, jaučių bandų ir avių būrių, kolei tavęs neišsklaistys ⁵²ir nesutrans visuose tavo miestuose, ir nebus sugriauti stiprūs ir augšti tavo mūrai, kuriais pasitikejai visoje savo žemėje. Būsi apgultas tarp savo vartų visoje tavo žemėje, kurią Viešpats, tavo Dievas, tau duos; ⁵³ir tu valgysi savo iščios vaisių, savo sūnų ir savo dukterų kūną, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, bus tau davęs, suspaudime ir sunaikinime, kuriuo tave prispaus tavo neprietelis. ⁵⁴Žmogus iš tavo tarpo išlepintas ir labai išdykęs pavydės savo broliui ir savo žmonai, gulinčiai jo prieglobstyje, ⁵⁵taip kad jiems neduos ir savo sūnų mėsos, kurią pats valgys, nes nieko kito neturi, būdamas apgultas ir stokoje, kuria tave

Mik 6,15
Ag 1,6Raud 4,10
Bar 2,2

tu būsi visos žemės karalystėm baidyklė. — ²⁷Egipto votimi... Žr aug Iš 9,9. — *Kūno dalį...* Kalbama apie hemorojo ligą. Plg. 1 Kar 5,6. — ²⁹Tamsybėse. Geriau: savo tamsybėse, nes aklam visuomet tamsu. — *Nerasi tikrojo kelio...* Ebr t: neturėsi savo kelyje pasisekimo ir būsi visuomet vien tik prispaustas ir plėšiamas, be išgelbėtojo. — ³⁵Viešpats teištinka. Nauja slogų eilė. — ³⁶Viešpats nuves... T y, augščiausias prakeikimo laipsnis. Kada Israėlis suardys sandorą, nebesilaikys jos

ir Viešpats. Žadėtoji žemė bus atimta iš tautos, Israėlaičiai nebe- priklausys Yahvei ir bus išsklaidyti tarp pagonių, nuo kurių neištengs jų apginti jų karalius. — ³⁸Nes skėriai visa... Plg Mik 6,15; Ag 1,16/ — ⁴⁵Ateis tau... Nauja prakeikimų eilė. — ⁴⁸Geležinį jungą. Geležinis jungas reiškia sunkiausią vergiją. — ⁴⁹Viešpats atves... Iš rytų Asiriečius ir Khaldiečius, iš vakarų Romiečius. Plg Iš 25,26 ir k. — ⁵³Tu valgysi... Plg Prad 4,10; Bar 2,2. — ⁵⁴Gulinčiai... Baisus badas sutraukys arti-

naikins tavo neprieteliai tarp visų tavo vartų. ⁵⁶Opi ir išlepinta moteriškė, kuri nebuvo pratusi vaikščioti po žemę, nei kojos padu jos užminti dėlei per didžio lepumo ir opumo, pavydės savo vyrui, kurs guli jos prieglobstyje, sūnaus ir dukters mėsos, ⁵⁷o net ir to bjaurumo, kurs išeina gimdant, ir vaikų, kurie ką tik užgimė, nes jie juos valgys slapčia dėl visų dalykų stokos apgulime ir sunaikinime, kuriuo tavo neprietelis suspaus tave tavo vartuose. ⁵⁸Jei nelaikysi ir nepildysi visų šito įstatymo žodžių, kurie surašyti šitoje knygoje, ir nebijosi jo šlovingo ir baisaus vardo, tai yra, Viešpaties, savo Dievo, ⁵⁹Viešpats padidins tavo slogas ir tavo palikuonių slogas, dideles ir pasiliekančias, pikčiausias ir nuolatinės negalias. ⁶⁰Ir atgręs prieš tave visus Egipto prispaudimus, kurių bijojai, ir jie prikibs prie tavęs. ⁶¹Be to, Viešpats atves tau ir visas ligas ir slogas, kurios nesurašytos šitoje įstatymo knygoje, kolei tavęs nesutrins; ⁶²ir paliks mažas skaičius jūsų, kurie pirma buvote taip gausingi, kaip dangaus žvaigždės, nes neklausei Viešpaties, tavo Dievo, balso. ⁶³Ir kaip Viešpats pirma džiaugėsi jumis, gera jums darydamas ir jus dauginamas, taip džiaugsis jis jus išsklaistydamas ir išnaikindamas, kad būtumėte atimti nuo žemės, kurios paveldėti įeisi. ⁶⁴Viešpats išsklaistys tave tarp visų tautų nuo vieno žemės galo iki kitam, ir tenai tarnausi svetimiesiems dievams, kurių nežinai, nei tu nei tavo tėvai, medžiams ir akmenims. ⁶⁵Taip pat tarp visų tautų neturėsi poilsio ir nebus vietos kur ramiai pastatytumei savo kojos padą; nes Viešpats tau duos baugią širdį ir susilpnėjusias akis ir sielvarto sugriaužtą sielą. ⁶⁶Tavo gyvybė bus lyg kad pakabinta prieš tave. Bijosi naktį ir dieną ir neturėsi tikrumo apie savo gyvybę. ⁶⁷Rytmetį sakysi: Kas man duos vakarą? Ir vakare: Kas man duos rytą? Ir tai dėl savo širdies baugumo, kurs tave gąsdins, ir dėlei to, ką matysi savo akimis. ⁶⁸Viešpats sugrąžins tave laivais į Egiptą keliu, apie kurį sakiau, kad jo niekuomet nebematysite. Tenai būsi parduotas savo neprieteliams į vergus ir verges, ir nebus kas pirkty

29. ¹Šitie yra žodžiai sandoros, kurią Viešpats įsakė Mošei padaryti su Izraelio sūnumis Moabo žemėje, neskaitant anos sandoros, kurią su jais yra padaręs Horebe. ²Taigi Mošė sušaukė visą Izraelį ir jiems tarė: Jūs matėte visa, ką Viešpats padarė jūsų akivaizdoje Egipto žemėje

18 19,4

miausius palankumo ir meilės ryšius. — ⁵⁶*Pavydės savo vyrui...* Ebr t: Veizdės kreivomis i savo vyrą, esantį jos prieglobstyje, i savo sūnų, i savo dukterį, i... nes ji tai slapčia valgys... — ⁵⁸*Jeį nelaikysi...* Nauja prakeikimų eilė. — ⁶³*Džiaugsis jis jus išsklaistydamas...* Viešpats džiaugiasi slogomis, nes jos yra jojo teisybės pasireiškimas. — ⁶⁶*Tavo gyvybė...* Nuolat bus pavojus tavo gyvybei, taip kaip nuolat reikia bijoti, kad nenutrūktų plonas siūlas, ant kurio pakabintas kurs nors dalykas. — ⁶⁸*I Egiptą.* Egiptas turėjo pasilikti Izraeliaičiams sunkiausios vergijos simbolis, taip pat kaip išėjimas iš

Egipto buvo didžiausi laimė. Sugriovęs Jerusaleį Titas pardavė daugybę Žydų vergais į Egiptą /žr Jos Fl, Bel. Iud. 6,9/

2. Paraginisimas atnaujinti ir laikyti sandorą

29,1-30,20. Norėdamas paraginti Izraeliaičius atnaujinti ir laikyti padarytąją sandorą su Viešpačiu, Mošė primena įvykusius Egipte stebuklus ir Dievo geradarystes tyruose /29,1-15/, toliau pakartoja bausmes, paskirtas įstatymo peržengėjams /29,16-29/, bet draug paaikšina, kad ir pasitraukę nuo

Paraonui, visiems jo tarnams ir visai jo žemei, ³didelius bandymus, kuriuos matė tavo akys, anuos begalinius ženklus ir stebuklus; ⁴bet Viešpats jums nedavė iki šiai dienai išmanančios širdies, reginčių akių ir galinčių girdėti ausų. ⁵Jis jus vedė keturias dešimtis metų tyrais: nenusi-dėvėję jūsų drabužiai ir jūsų kojų autuvus nesudilo dėlei senumo. ⁶Jūs nevalgėte duonos, negėrėte vyno, nei kito stipraus gėralo, kad žinotumėte, jog aš esu Viešpats, jūsų Dievas. ⁷Ir kai atėjote į vietą, išėjo Hesebono karalius Sehonas ir Basano karalius Ogas mums priešais į kovą, ir mes juos sumušėme, ⁸ėmėme juodviejų žemę ir davėme paveldėti Rubenui ir Gadui ir Manaso giminės pusei

Aug 8,2

Aug 3,1

⁹Laikykite tat šitos sandoros žodžius ir juos vykdykite, kad išmanytumėte visa, ką darote. ¹⁰Šiandien jūs visi stovite Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje, jūsų kunigaikščiai ir giminės, ir vyresnieji ir mokytojai, visa Izraelio tauta, ¹¹jūsų vaikai ir žmonos, ir ateivis pasiliekęs draug su tavim stovykloje, išskyrus malkų kirtėjus ir vandens nešėjus. ¹²Kad įeitumėi į Viešpaties, tavo Dievo, sandorą ir į priesaiką, kurią šiandien Viešpats, tavo Dievas, su tavim daro, ¹³idant pažadintų sau tave, kad būtumėi jo tauta, ir kad jis būtų tavo Dievas, kaip tau kalbėjo ir kaip yra prisiekęs tavo tėvams Abraomui, Isaokui ir Jokubui. ¹⁴Ne tik su jumis vienais aš darau šitą sandorą ir patvirtinu šitas priesaikas, ¹⁵bet su visais čia esančiais ir neesančiais

¹⁶Nes jūs žinote, kaip gyvenome Egipto žemėje ir kaip perėjome per tautų tarpą, per kurias eidami ¹⁷matėte nuobodas ir purvus, tai yra, jų stabus, medį ir akmenį, sidabrą ir auksą, kuriuos jie garbino. ¹⁸Kad gi kartais neatsirastų tarp jūsų vyro ar moteriškės, šeimos ar giminės, kurios širdis šiandien yra nukrypus nuo Viešpaties, mūsų Dievo, idant eitų ir tarnautų tautų dievams; kad gi tarp jūsų nebūtų šaknies, želdinančios tulžį ir kartumą, ¹⁹ir kad gi nėvienas išgirdęs šituos priesaikos žodžius, nelaimintų sau savo širdyje, sakydamas: Bus man ramybė ir vaikščiosiu

Viešpaties ir už tai jo kietai nu-
bausti, jei tik pasitaisys, gali vėl
tikėtis Dievo geradarysčių /30,1-10/.
Savo paraginimą Mošė baigia pas-
taba, kad įstatymas nesunkiu laikyti
/30,11-14/ ir kad nuo to laikymo
priklauso visas tolimesnis Izraelio
likimas /30,15-20/

29. ¹*Žodžiai*: sąlygos, Dievo įsa-
kymai ir žadėjimai /plg Jer 11,4/;
tie dalykai surašyti aug 6,1-7 ir
28 sk. — *Sandoros, kurią...* Nebuvo
tai nauja sandora, bet tik atnauji-
nimas ir patvirtinimas Sinajaus san-
doros. Iškilminga atnaujinimo apeiga
įvyko tik perėjus Izraeliui per
Jordaną. — *Bandymus*: Slogas, ku-
riomis buvo priverstas Egipto ka-
ralius paleisti Izraelio tautą iš Egi-
pto. — *Viešpats jums nedavė...* Izraė-
laičiai nuo pat pradžios išėjimo iš
Egipto pasirodė gana atkaklūs ir
neistikimi, todėl patys užkirtė kelią
apstesnei Dievo malonei, kuri būtų
galėjusi juos atvesti prie geresnio

išmanymo, kaip jie savo gyvenimu
turi atsilyginti už didelius jiems
Dievo suteiktus stebuklus. Mošė
tikisi, kad ateityje bus geriau. —
⁵*Nenusidėvėję...* Plg aug 8,2.4. —
⁶*Duonos...* Duoną jiems pavadavo
Dievo duotoji mana, o vyną ir kitus
gėralus stebuklu gautas iš uolos
vanduo. — *Jog aš esu...* Mošė ima
kalbėti Viešpaties vardu. — *Ir
kai...* Plg Sk 32,29 ir k

⁹*Kad išmanytumėte...* Geriau anot
ebr t: kad jums sektųsi visame, ką
darysite. — ¹⁰*Jūs visi*. Atnaujinti
sandorą yra visos tautos dalykas be
jokių išimčių. — *Giminės*. Tikriau
anot ebr t: teisėjai. — *Mokytojai*:
raštininkai. — ¹¹*Vaikai*. Ebr t:
kūdikiai. — *Išskyrus malkų...* Ebr
t pasakyta priešingai: pradedant
nuo malkų kirtėjo iki tam, kurs
semia tavo vandenį. Iš čia pati-
riame, kad dar pirm Gabaoniečių
buvo pas Izraeliui jau malkų
kirtėjų ir vandens nešėjų. Plg Još

savo širdies piktybėje; taip girtas sunaikintų trokštanti. ²⁰Viešpats tegul jam nedovanoja, bet kuo labiausia teužsidega tuomet jo pyktis ir uolumas prieš aną žmogų ir teapniksta jį visi prakeikimai, surašyti šitoje knygoje, ir Viešpats teišdildo jo vardą po dangumi ²¹ir jį tesunaikina iki žuvimui iš visų Izraelio giminių, pagal prakeikimus, kurie randasi šito įstatymo ir sandoros knygoje. ²²Sekanti karta, paskui gimsiantieji sūnūs ir svetimtaučiai, kurie bus atėję iš tolo, matydami šitos žemės slogas ir negalias, kuriomis Viešpats jų Dievas bus prispaudęs, ²³sudegindamas siera ir druskos karščiu, taip kad daugiau nebebus sėjama ir nieko žaliuojančio nebežels, taip pat kaip buvo sunaikinime Sodomos ir Gomoros, Adamos ir Sebojmo, kuriuos Viešpats sugriovė savo rūstybėje ir įpykime, ²⁴o taip pat visos tautos sakys: Kodėl Viešpats taip padarė šitai žemei? Ką reiškia ta begalinė jo rūstybė ir įpykimas? ²⁵Ir bus atsakyta: Nes jie pametė Viešpaties sandorą, kurią jis yra padaręs su jųjų tėvais, kai juos išvedė iš Egipto žemės, ²⁶ir jie tarnavo svetimiems dievams ir garbino tuos, kurių nežinojo ir kuriems nebuvo paskirti; ²⁷todėl Viešpaties rūstybė užsidegė prieš šitą žemę, taip kad jis atvedė jai visus prakeikimus, kurie surašyti šitoje knygoje, ²⁸juos išmetė iš jųjų žemės savo rūstybėje, įpykime ir didžiausiame užsidegime ir numetė į svetimą žemę, kaip šiandien pasirodo. ²⁹Kas paslėpta, pridera Viešpačiui, mūsų Dievui, kas gi apreikšta, tinka mums ir mūsų sūnums per amžius, kad vykdytumėn visus šito įstatymo žodžius

Prad 19,24

3 Kar 9,8
Jer 22,8

30. ¹Kada tat ateis tau visi šitie žodžiai, palaiminimas ar prakeikimas, kurį pastačiau prieš tavo akis, ir tu sužadintas savo širdies atgailos tarp visų tautų, tarp kurių Viešpats, tavo Dievas, tave išsklaistys, ²būsi prie jo sugrįžęs draug su savo sūnumis ir klausysi jo paliepimų, kaip aš tau šiandien įsakau, visa širdimi ir visa savo siela, ³Viešpats, tavo Dievas, sugrąžins tave iš nelaisvės, pasigailės tavęs ir vėl surinks tave iš visų tautų, tarp kurių bus tave išsklaistęs. ⁴Nors tu būtumei išsklaistytas lig pasaulio pakraščių, Viešpats, tavo Dievas, ir iš ten atgabens tave, ⁵pasims sau, įves į žemę, kurią paveldėjo tavo tėvai, ir tu ją gausi, o tave laimindamas jis padarys, kad tavo skaičius būtų didesnis, kaip

9,11... — ¹²Kad įeitumei... į sandorą ir į priesaiką: į sandorą, patvirtintą priesaika. Įeiti gi į sandorą reiškia norėti laikytis pilnai jos sąlygų.

¹⁸Tulžį ir kartumą. Ebr t: nuodus ir metelę. Jei pasitrauktų nuo Viešpaties ir nedaugelis, būtų tai visai tautai lyg kokie nuodai ir kartumas. — ¹⁹Nelaimintų... Toki šneka būtų tiesiog pasityčiojimas iš Dievo rūstybės. — *Girtas sunaikintų...* Matomai yra tai patarlė; jos prasmė nevisai aiški, bet gal yra toki: vienas įstatymo peržengėjas, pasidavęs savo paklydimui, gali patraukti į prapultį daugelį visai nekaltų. — ²⁰Tegul jam nedovanoja. Toki piktumo nuodėmė yra verta mirties. Plg Is 22,14. — ²³Kuriuos Viešpats sugriovė... Žr Prad 19,24. — ²⁴Visos

tautos... Net ir pagonyš jaus, kad tas pats Dievas padarė savo teismą, bet jie draug stebėsis, jog Viešpats taip sunaikino savo Žadėtąją žemę. Plg 3 Kar 9,8; Jer 22,8. — ²⁹Kas paslėpta... Vienas Viešpats žino paslėptus ateities dalykus, ar mes būsimė jam ištikimi, ar ne; bet mums žinoma jo apreikštoji valia, kurią mes turime vykdyti

30. ²Būsi prie jo sugrįžęs... Nusi-kaltusiems ir kietai nubauštiems dar lieka mielaširdystės viltis; reikia tik gailėtis savo kaltybės ir pasitaisyti. Plg ang 4,39 ir k. —

³Viešpats... sugrąžins... Ta pranašystė buvo įvykdyta nevieną kartą Teisėjų laikais, dar labiau po Babelės nelaisvės; bet ypač tobulu būdu ji dalimi jau įvyko ir įvyks pilnai,

buvo tavo tėvų. ⁶Viešpats, tavo Dievas, apipjaustys tavo širdį ir tavo palikuonių širdį, kad mylėtumei Viešpatį, tavo Dievą, visa širdimi ir visa savo siela, idant galėtumei būti gyvas. ⁷O visus šituos prakeikimus atgręž prieš tavo neprietelius, prieš tuos, kurie tavęs neapkenčia ir persekioja. ⁸Tu gi sugrįši, klausysi Viešpaties, tavo Dievo, balso ir vykdysi visus jo paliepimus, kuriuos aš tau šiandien skelbiu. ⁹Viešpats tavo Dievas, pagausins tave visuose tavo rankų darbuose, tavo iščios vaisiuje, tavo galvijų vaisiuje, tavo žemės derliuje ir visų dalykų apstume. Nes Viešpats sugrįš, kad džiaugtųsi tavimi dėl visų gėrybių, kaip džiaugėsi tavo tėvais; ¹⁰jei tačiau klausysi Viešpaties, tavo Dievo, balso ir laikysi jo įsakymus ir nutarimus, kurie surašyti šitame įstatyme, ir sugrįši prie Viešpaties, tavo Dievo, visa savo širdimi ir visa savo siela.

¹¹Šitas paliepinimas, kurį aš šiandien tau skelbiu, ne viršuje tavęs ir ne toli padėtas ¹²ir ne danguje patalpintas, kad galėtumei sakyti: Kas iš mūsų gali pasikelti iki dangių, kad jį mums žemyn parneštų ir mes klausytumėm ir darbais įvykdytumėm? ¹³Ir ne už jūros jis padėtas, kad teisingumeis ir sakytumė: Kas iš mūsų galės perplaukti jūrą ir jį atnešti pas mus, idant galėtumėm klausyti ir daryti, kas įsakyta? ¹⁴Bet žodis yra visai arti tavęs, tavo burnoje ir tavo širdyje, kad jį vykdytumei

Rom 10,6

¹⁵Apsvarstyk, kad šiandien stačiau prieš tavo akis gyvenimą ir gerumą, o iš kitos pusės mirtį ir piktumą, ¹⁶kad mylėtumei Viešpatį, tavo Dievą, vaikščiotei jo keliais ir laikytumei jo paliepimus, įstatus ir nutarimus, kad būtumei gyvas, ir kad jis padaugintų tave ir tave palaimintų žemėje, kurios paveldėti įeini. ¹⁷O jei tavo širdis nukryps ir nenorės klausyti, bet apgautas paklydimo garbinsi svetimus dievus ir jiems tarnausi, ¹⁸skelbiu tau šiandien iš anksto, kad žūsi ir pasiliksi trumpą laiką žemėje, kurios, perėjęs per Jordaną, paveldėti įeisi. ¹⁹Šaukiu šiandien liudytojais dangų ir žemę, kad stačiau prieš jus gyvenimą ir mirtį, palaiminimą ir prakeikimą. Pasirink tat gyvenimą, kad ir tu būtumei gyvas ir tavo palikuonys ²⁰ir mylėtumei Viešpatį, tavo Dievą, ir klausytumei jo balso ir jo laikytumeis /nes jis yra tavo gyvenimas ir tavo dienų ilgumas/, kad gyventumei žemėje, dėl kurios Viešpats prisiekė tavo tėvams Abramui, Isaokui ir Jokubui, kad ją jiems duosiąs

31. ¹Taigi Mošė nuėjo ir kalbėjo visus šituos žodžius visam Izraeliui ²ir jiems tarė: Šiandien man jau šimtas dvidešimt metų; aš nebegaliu daugiau išeiti ir įeiti, ypač kad ir Viešpats man tarė: Nepereisi per šitą

Sk 27,13
Aug 3,27

Žydams įeinant į Kristaus Eklesiją. — ⁶Viešpats... apipjaustys... Aug 10,16 liepiama patiekti Izraelio sūnams apipjaustyti savo širdis; čia žada tai padaryti pats Viešpats; įvykdys gi savo pažadą, nugalėdamas savo teismais jų širdies kietumą ir sužadindamas savo malonės darbais jų pasitikėjimą ir meilę. — ⁸Tu gi sugrįši... ⁹Viešpats sugrįš... Tiksliai tautai sugrįžtant prie Viešpaties ir Viešpačiui prie tautos, pilnai atsinaujins sandora su visais jos patogumais. — ¹⁰Jei tačiau... Be įvykdymo tos sąlygos negali būti Dievo palaiminimo. — ¹¹Ne viršuje tavęs. Ebr t: nėra tau per daug nuostabus. Paliepinimas nėra nepriei-

namas žmogaus protui, kaip stebuklai ir paslaptys, bet priešingai, jis nesunku suprasti ir laikyti atmintyje. Kokia prasme Mošės įstatymas buvo nepakeliamas našta Izraeliui, žr Apd 15,10; Rom 10,6. ¹⁵Apsvarstyk... Trečias Mošės pamokslas baigiamas karštu paraginimu pasirinkti tai, kas jiems turi suteikti tikrą laimę. ¹⁸Žūsi... Ebr: tikriausiai pražūsi

Paskutinės Mošės dienos.

1. Paskutiniai Mošės įsakymai

31,1-29. Pakartoto įstatymo knyga, o kartu ir visas Pentateukhas

Sk 21,24

Aug 7,2

Još 1,6

Jordaną. ³Viešpats tat tavo Dievas pereis pirm tavęs ; jis pats išnaikins tas visas tautas tavo akivaizdoje, ir tu jas apimsi ; ir šitas Jošue pereis pirm tavęs, kaip Viešpats yra kalbėjęs. ⁴Viešpats jiems padarys, kaip padarė dviem Amoriečių karaliui Sehonui ir Ogui ir juodviejų žemei, ir juos išnaikins. ⁵Kada tat ir šituos bus tau padavęs, padarysite jiems taip pat kaip jums įsakiau. ⁶Būkite drąsūs ir stiprūs; nebijokite ir neišsigąskite jų akivaizdos, nes Viešpats, tavo Dievas, patsai yra tavo vedėjas ; jis nepames ir nepaliks tavęs. ⁷Paskui Mošė pasišaukė Jošų ir jam tarė viso Izraelio akivaizdoje : Būk drąsus ir stiprus, nes tu įvesi šitą tautą į žemę, kurią Viešpats prisiekė duosias jų tėvams, ir tu ją padalinsi burtu. ⁸O Viešpats, kurs yra jūsų vedėjas, patsai bus su tavim ; jis nepames ir nepaliks tavęs ; nebijok ir nenusigąsk

⁹Taigi Mošė parašė šitą įstatymą ir jį davė Levio sūnams kunigams, kurie nešė Viešpaties sandoros skryniją, ir visiems Izraelio vyresniesiems ; ¹⁰jis jiems įsakė, tardamas : Po kiekvienų septynerių metų, atleidimo metais, Padangčių iškilmėje, ¹¹susiėjus visiems iš Izraelio, kad pasirodytų Viešpaties, tavo Dievo, akivaizdoje, vietoje, kurią Viešpats bus pasirinkęs, skaitysi šito įstatymo žodžius viso Izraelio akivaizdoje, jiems girdinti, ¹²ir susirinkusiai draug visai tautai, kaip vyrams, taip ir moterims, kūdikiams ir ateiviams, esantiems tarp tavo vartų, kad klausydami mokytųsi ir bijotų Viešpaties, jūsų Dievo, ir sergėtų ir įvykdytų visus šito įstatymo žodžius ; ¹³taip pat kad galėtų girdėti jų sūnūs, kurie dabar jo dar nežino, ir bijotų Viešpaties, savo Dievo, per visas dienas, kolei pasilieka žemėje, kurios apimti jūs einate, persikeldami per Jordaną

¹⁴Tuomet Viešpats tarė Mošei : Štai tavo mirties diena jau arti ; pasišauk Jošų ir stovėkita liudijimo padangtėje, kad jam duočiau įsakymų. Taigi Mošė ir Jošue nuėjo ir atsistojo liudijimo padangtėje, ¹⁵o Viešpats pasirodė tenai debesies šule, kurs sustojo padangtės įėjime. ¹⁶Tuomet Viešpats tarė Mošei : Štai tu užmigsi su savo tėvais, ir šita tauta pakils ir paleistuvais su svetimais dievais žemėje, kurion įeina, kad joje apsigyventų ; ten ji paliks mane ir išardys sandorą, kurią su ja padariau. ¹⁷O mano rūstybė tą dieną užsidegs prieš ją ; aš ją paliksiu ir paslėpsiu nuo jos mano veidą ; ir ji bus prarajimui ; ją apniks visos nelaimės ir suspaudimai, taip kad ji sakys tą dieną : Iš tikrųjų, kadangi Dievo nėra su manim, todėl apniko mane šitos nelaimės. ¹⁸Aš gi tą dieną paslėpsiu

baigiamas istoriniu priedu apie paskutines Mošės dienas. Mošė, išpėjęs tautą apie savo artimą mirtį, ragina Izraeličius ir savo įpėdinį Jošų būti drąsiais, nes Viešpats jiems padės užkariauti Palestiną /1-8/. Įsako savo parašytąjį įstatymą perskaityti visai tautai kiekvienais septyntais metais /9-13/. Dievui liepiant patvirtina savo įpėdinį Jošų, gauna paliepinimą sudėti paskutinę giesmę /14-23/ ir savo parašytąjį įstatymą padeda šventykloje /24-29/

31. ²*Man jau šimtas...* Turėdamas 80 metų Mošė pareikalavo iš Paraoono išleisti Izraeličius iš Egipto,

o 40 metų jis buvo tautos vadu per tyrus. — *Nebegaliu...* Mošė jautėsi esąs pasenęs ir nors nebuvo suimtas jokios ligos /plg žem 34,7/, nebegalėjo eiti savo pareigų, ypač kad jau artėjo Dievo skirtoji mirties valanda. — ³*Viešpats... pereis...* Tauta gali būti rami, nes Viešpats ir toliau bus jos vyriausiuoju vadu, o Mošę pavaduos jo įpėdinis Jošue. — ⁵*Padarysite jiems...* Žr aug 7,2

⁹*Mošė parašė :* pabaigė rašyti. Plg žem 24 e. — *Davė Levio...* Dvasinė ir pasaulinė vyriausybė turės žiūrėti, kad įstatymas būtų laikomas, ir rūpintis, kad jis būtų įvykdytas. — *Kurie nešė...*

ir apdengsiu savo veidą dėl visų piktumų, kuriuos jį padarė, nes sekė svetimus dievus. ¹⁹Taigi dabar pasirašykite sau šitą giesmę ir mokykite Izraelio sūnus, kad laikytų atmintinai ir giedotų burna ir kad man šita giesmė būtų užuot liudijimo Izraelio sūnų tarpe. ²⁰Nes aš juos įvesiu į žemę, plūstančią pienu ir medum, dėlai kurios esu prisiekęs jų tėvams. Kada jie valgys ir pasisotins ir nutuks, jie nukryps prie svetimų dievų ir jiems tarnaus ir piktžodžiaus man, ir išardys mano sandorą. ²¹Kai juos bus apnikę daug nelaimių ir prispaudimų, šita giesmė duos prieš juos liudijimą, kurio joks užmiršimas neišdildys iš jųjų palikuonių burnos. Nes aš žinau jų mintis, ką jie šiandien darys, pirma negu juos įvesiu į žemę, kurią jiems esu pažadėjęs. ²²Mošė tat parašė giesmę ir jos išmokė Izraelio sūnus. ²³O Viešpats davė įsakymą Nuno sūnui Jošuei ir tarė: Būk drąsus ir stiprus, nes tu įvesi Izraelio sūnus į žemę, kurią esu pažadėjęs ir aš būsiu su tavim

²⁴Taigi Mošė parašė šito įstatymo žodžius knygoje ir pabaigęs, ²⁵įsakė Levitams, kurie nešė Viešpaties sandoros skrynią, ir tarė: ²⁶Įmkite šitą knygą ir ją padėkite Viešpaties, jūsų Dievo, sandoros skrynios šone, kad tenai būtų liudijimu prieš tave. ²⁷Nes aš žinau tavo atkaklumą ir tavo kiečiausį sprandą. Dar man tebesant gyvam ir pasiliekanč su jumis, jūs elgėtės visuomet atkakliai prieš Viešpatį; kaip gi labiau, kai būsiu miręs? ²⁸Surinkite prie manęs visus jūsų giminių vyresniusius ir mokytojus; jiems girdint, aš paskelbsiu šituos žodžius ir šauksiu prieš jus dangų ir žemę, ²⁹Nes aš žinau, kad, man mirus, jūs elgsitės pikta ir veikia nukrypsite nuo kelio, kurį jums įsakiau; ir sutiks jus nelaimės paskučiausiame laike, kai darysite pikta Viešpaties akivaizdoje, kad jį erzintumėte savo rankų darbais

³⁰Mošė tat pasakė, girdint visam Izraelio susirinkimui, šitos giesmės žodžius ir pabaigė iki galui:

32. ¹Klausykitės, dangūs; o aš kalbėsiu,
ir žemė teišgirsta mano burnos žodžius.

²Tenužengia mano mokslas kaip lietus,
mano žodis tegul krenta kaip rasa,
kaip lietaus srovės ant žolės,

Todėl Kaato palikuonims. — ¹⁰*Atleidimo metais...* Žr aug 15,1; Kun 23,34; 2 Esdr 8,1...

¹⁴*Pasišauk Jošue...* Pats Viešpats teikiasi patvirtinti Jošue išrinkimą Mošės įpėdiniu. — ¹⁶*Tuomet Viešpats tarė...* Viešpats paskelbia būsimo tautos nusikaltimą ir savo nutarimą kietai jį nubausti. — ¹⁹*Pasirašykite sau...* Apie Viešpaties geradarystes, tautos nedėkingumą ir apie bausmės teisingumą turi amžinai liudyti giesmė, kuri reikia ne tik raštu laikyti, bet ir visiems išmokti atmintinai. Kada tat ateis Dievo teismo diena, tos giesmės žodžiai liudys, kad Viešpats numatė tautos nusikaltimus ir iš anksto buvo paskelbęs už juos bausmę. — ²³*Būk*

drąsus... Tuo atsiliepimu tiesiog į Jošue, Viešpats jį galutinai daro Mošės įpėdiniu. — ²⁸*Mokytojus*: raštininkus

²⁶*Levitams*: kunigams, nes tik jiems buvo leista paliesti sandoros skrynią. Plg Sk 4,15. — ²⁸*Sandoros skrynios šone*: ne į skrynios vidų, nes ten buvo tik dvi įstatymo plokštės.

2. Paskutinė Mošės giesmė

31,30-32,52. Mošės giesmėje visų pirma, po trumpo įvado, pasakomas jos turinys /1-6/. Toliau Mošė šlovina Dievo geradarystes, suteiktas Izraelio sūnams /7,14/, aprašo būsimo tautos nedėkingumo pasi-

ir kaip lašai ant želmenų.

³Nes aš skelbsiu Viešpaties vardą :
duokite mūsų Dievui garbę !

⁴Jis yra uola : tobuli yra jo veiksmai,
nes visi jo keliai pilni teisybės.
Dievas ištikimas ir be jokios klastos,
jis teisus ir tikras.

⁵Jam nusidėjo sūnūs išsigimėliai,
nedora ir iškrypusi giminė.

⁶Argi taip atsilygini Viešpačiui,
tauta kvaila ir neišmintinga ?
Argi ne jis tavo tėvas, tavo Sutvėrėjas ?
Argi ne jis padarė ir sukūrė tave ?

⁷Atsimink senąsias dienas,
apsvarstyk visų kartų metus :
klauskis savo tėvą, ir jis tau paskelbs,
savo pranokėjus, ir jie tau papasakos.

⁸Kai Augščiausias skyrė tautoms žemes,
kai jis padalino Adomo sūnus,
jis nustatė tautoms sienas

Ijob 8,8

reiškimus /15-18/ ir skelbia iš anksto sunkias bausmes, kurias siųs Viešpats /19-33/; pagaliau žada, kad Dievas, nors tikrai baus nusikaltėlius, bet bus arti darančiųjų atgailą ir atkeršys jų neprieteliams /34-43/. Atiduodamas tautai giesmę, Mošė vėl juos įspėja, kad laikytų įstatymą, nes nuo to pareina paveldėjimas Žadėtosios žemės /44-47/; pabaigęs gi giesmę, Mošė gauna iš Dievo paliepiamą kopti į Nebo kalną Žadėtosios žemės pamatyti, kurion jis neeis /48-52/.

32. ¹Klausykites... Šita paskutinė Mošės giesmė, be abejonės, viena gražiausių ir prakilniausių visame Sen Testamente : ji perviršija daugelį kitų kaip savo formos dailumu, taip ir paliečiamųjų dalykų ir išreiktų minčių svarbumu. Toje giesmėje randame sutrumpintą visą praeitą ir ypač būsimą Izraelio istoriją. Jos svarbiausi idėja yra ta, kad Dievas yra visuomet maloningiausias ir ištikimas geradarys, o Izraelio tauta visuomet nedėkinga ir piktai išnaudojanti Dievo geradarystes. Jos žymiausias mintys eina viena po kitos tokia eile : Izraelis trauksis nuo Viešpaties ir kreipsis prie stabų, todėl bus jo nubaustas, bet nevisai prazūdytas, nes savo laiku Viešpats išgelbės tautą ir niekais pavers stabus, ir tai jis patvirtina iškilminga

priesaika. — Prakilnioje įžangoje Mošė šaukia į liudytojus jo skelbiamų žodžių tikrumo visą pasaulį, dangų su jo gyventojais angelais, ir žemę su jos tautomis /plg žem 43 e/. — ²Mano mokslas... Mošė trokšta, kad jo žodžiai giliai įsmegtų į klausytojų sielą, kaip lietaus vanduo įsisunkia į žemę, kad jo mokslas būtų išganingas, kaip naudingas yra lietus išdžiūvusiai vejai. —

³Nes aš skelbsiu... Mošės mokslas tuo svarbus, kad jis liečia Viešpatį ir jo didžius veikalus, Dievo gerumą ir teisingumą, o tautos nedėkingumą. — ⁴Uola. Ebr ž *tsur* reiškia uolą ; taip vadinama Dievas čia ir žemiau 15,18,31,37 e /žr ebr t/, nes jis visai nesikeičia ir gali būti stipriausias, nepajudinamas ramstis savo tautai. — ⁵Sūnūs išsigimėliai. Ebr t : ne jo sūnūs /bet/ jų susitėpimas. — ⁶Argi taip... Atsiliepiamas į klausytojų sąžinę

⁷Atsimink... Tėvai ir seneliai yra pirmieji tarpininkai, per kuriuos palikuonys patiria senus padavimus. O ir seniausieji padavimai liudija apie begalinį Viešpaties gerumą. — ⁸Kai Augščiausias skyrė tautoms /vietas/. Kai ėmė daryti ir skirstyti tautos po tvano, jau tuomet Viešpats mylėjo Izraelį ir paskyrė tinkamą jo reikalams kraštą, kurį laikinai leido paimti

- pagal Izraelio sūnų skaičių.
⁹Nes Viešpaties dalis yra jo tauta,
 Jokubas jo tėvonystės mastas.
¹⁰Jis ją rado paliktoje žemėje,
 negyvenamoje vietoje ir tyrumos platybėje ;
 globojo ir rūpinosi ją,
 ir sergėjo ją, kaip savo akies lėlėlę.
¹¹Kaip aras kviečia skristi savo jaunikius,
 ir pats skraido viršum savo lizdo,
 taip jis ištiesė savo sparnus ir ją paėmė ir nešė ant savo pečių.
¹²Vienas Viešpats ją vedė,
 ir nebuvo su juo jokio svetimo dievo.
¹³Jis vedė ją į žemės augštumas,
 maitino ją laukų vaisiais,
 davė čiulpti medaus iš uolos
 ir aliejaus iš kiečiausio akmens,
¹⁴sviesto iš galvijų ir pieno iš avių
 su taukais ėryčių ir avinų,
 augusių Basane jaučių ir ožių
 su rinktiniais vešliais kviečiais,
 ir kad gertų vynuogių kraujo,
 tikriausiojo vyno.
¹⁵Bet Tiesusis nutuko ir ėmė spardyti ;
 nutukęs, suriebėjęs, sustorėjęs,
 jis paliko Dievą, savo Sutvėrėją
 ir paniekino savo išganymo Uolą.
¹⁶Jis erzino jį svetimais dievais,
 ir nuobodomis žadino jo rūstybę.
¹⁷Jie aukojo velniams, kurie nėra dievai ;
 dievams, kurių jie nežinojo ;
 naujiems, — jie ką tik buvo atėję, —
 kurių negarbino jų tėvai.
¹⁸Uolą, kuri tave pagimdė, tu paniekinai
 ir užmiršai Viešpatį, savo Sutvėrėją
¹⁹Viešpats matė ir bodėjosi, —
 nes jį erzino jo sūnūs ir dukterys. —
²⁰Jis tarė : Paslėpsiu nuo jų savo veidą
 ir žiūrėsiu, koks bus jų galas ;
 nes tai yra sugedusi karta,
 sūnūs, kuriuose nėra jokios ištikimybės.
²¹Jie mane įerzino tuo, kas nėra dievas,
 ir įpykino mane savo tuščiais stabais.
 Ir aš juos erzinsiu tuo, kas nėra tauta,
 ir įpykinsiu kvaila gimine.

Jer 15,14
 Rom 10,19

kitoms tautoms. — ⁹*Mastas*. Taip dažnai vadinama žemės ar tėviškės dalis, nes dalinant žemę, ji būdavo matuojama tam tikrais mastais ar virvėmis. — ¹⁰*Jis ją rado...* Dievo geradarystės suteiktos Izraeliui kelionės metu tyruose. — ¹¹*Kaip*

aras... Gražus palyginimas. Plg Iš 19,4. — ¹²*Vienas Viešpats...* Todėl Izraeličiai neturi garbinti kitų dievų. — ¹³*Augštumas*, t y, kalnuotą Palestinos kraštą. — *Medaus iš uolos* : kurį sunėša laukinės bitės į uolų plyšius. — *Aliejaus iš*. Alyv-

- ²²Nes ugnis užsidegė nuo mano rūstybės,
ir degs iki pragaro gilybių ;
ir rys žemę ir jos vaisius
ir degins kalnų pamatus.
- ²³Aš krausiu jiems nelaimės ant nelaimių
ir iššausiu į juos visas mano vilyčias.
- ²⁴Jie bus varginami badu ir ryjami drugiu,
ir karčiausiu maru ;
žvėrių dantis aš siųsiu prieš juos
su žemės šliužų nuodais.
- ²⁵Lauke juos naikins kalavijas,
o viduje išgąstis,
jaunikaitį draug ir mergaitę,
žindomą kūdikį kartu su seneliu.
- ²⁶Aš būčiau sakęs «Sunaikinsiu juos ;
išdildysiu jų atminimą iš žmonių tarpo»,
- ²⁷Jei nebijočiau neprietelio tyčiojimosi,
kad kartais jų neprieteliai negalvotų veltui
ir nesakytų «Nugalėjo mūsų ranka,
o ne Viešpats visa tai padarė».
- ²⁸Nes tai žmonės be apsimastymo
ir nėra juose išmanymo.
- ²⁹Jei būtų išmintingi, jie tai suprastų,
ir numatytų, koks bus jų galas :
- ³⁰kaip vienas gali vyti tūkstantį
ir du ginti dešimtį tūkstančių ?
Argi ne dėl to, kad jų dievas juos pardavė,
ir Viešpats juos atidavė.
- ³¹Nes į mūsų Dievą nėra panašus jų dievas,
ir patys mūsų neprieteliai yra liudytojai.
- ³²Tikrai iš Sodomiečių vynmedžio yra atsiradęs jų vynmedis
ir iš Gomoros laukų.
Jų vynuogės yra nuodingos vynuogės
ir turi karčiausias vynuogių kekes.
- ³³Slibinų nuodai yra jų vynas
ir nepagydomi angių nuodai.

Jer 9,12

medžiai mėgsta augti žemėje, po
kuria yra uola. — ¹⁴*Vynuogių krau-*
jo... Plg Prad 49,11

¹⁷*Naujiems...* Jie nieko gera ne-
buvo suteikę Izraelaičiams

¹⁹*Viešpats.* Toliau kalbama apie
baisų Viešpaties nutarimą atkeršyti.
— ²¹*Kas nėra tauta, t y, pavergda-*
mas tokiems žmonėms, kurie yra ne
tauta, negali būti vadinama Vieš-
paties tauta. Tų žmonių kvailumas
aprašomas toliau 28-31 eil. — ²⁵*Vi-*
duje: pasiliekančiam namuose. — ²⁶*Bū-*
čiau sakęs... Viešpats galėtų nusikal-
tėlius tuojau sunaikinti ir net išdil-
dyti atsiminimą apie juos, bet jis

to nenori tuojau padaryti, kad Israė-
lio neprieteliai neturėtų progos di-
džiuotis. — ²⁸*Nes tai žmonės...* Mošė
nuo savęs daro pastabą, kaip neiš-
mintingas Izraelis, kurs nenori su-
prasti ir aiškiausių pamokymų. —
³⁰*Kaip vienas gali...* Izraelio neiš-
minties pavyzdys. Jie nebesupranta,
kad neprieteliai ne savo jėgomis
daro taip didelius dalykus, kad jų
vienas veja šalin tūkstantį Izraelai-
čių, bet dėl to, kad pats Dievas davė
jiems pavergti savo tautą. — ³¹*Mūsų*
neprieteliai... Nes ir jie ne kartą
turėjo išpažinti Yahvės, Izraelio
Dievo, visagalybę. Plg Iš 19,25 ir k.

³⁴Argi tai ne pas mane laikoma
ir ne užantspauduota mano iždinėje ?

³⁵Mano yra pagieža ir kerštas
tą dieną, kurią jų kojos svyruos.
Nes arti yra jų žuvimo diena,
ir piktas jų likimas artėja.

³⁶Nes Viešpats gins savo tautos teises
ir pasigailės savo tarnų,
kai matys susilpnėjusią ranką ir nuilsusius vergus ir laisvuosius.

³⁷Jis tars : Kur jų dievai,
uola prie kuriuos bėgo ?

³⁸Kurie valgė jų kruvinių aukų taukus
ir gerė atnašautą jų liejamųjų aukų vyną ?
Tepakilsta ir jums tepadedą
ir tebūna jums globėjai.

³⁹Matykite dabar : Aš, aš esu vienas,
ir be manęs nėra Dievo.
Aš užmušu ir aš atgaivinu, užgaunu ir aš gydau ;
ir nė vienas neišgelbės iš mano rankos.

⁴⁰Tikrai aš pakeliu į dangų mano ranką
ir sakau : Aš būsiu gyvas per amžius.

⁴¹Kai aš išgalėsiu kaip žaibą savo kalaviją,
ir mano ranka imsis teismo,
aš atkeršysiu savo neprieteliams
ir atsilyginsiu tiems, kurie manęs nekentė.

⁴²Savo vilyčias nugirdysiu krauju,
ir mano kalavijas rys mėsa, —
krauju užmuštųjų ir belaisvių,
neprietelių vadų galvos.

⁴³Šlovinkite pagonyms jo tautą,
nes jis atkeršys už savo tarnų kraują,
ir kerštu atsilygins savo priešams,
pagieža nuvalys savo žemę ir savo tautą.

⁴⁴Taigi Mošė atėjo ir kalbėjo visus šitos giesmės žodžius, girdint tau-
tai, jis ir Nuno sūnus Jošué ; o pabaigęs kalbėti visam Izraeliui visus tuos
žodžius, ⁴⁶jis jiems tarė : Įsidėkite į savo širdis visus šituos žodžius,

Ekli 28,1
Rom 12,19
Žyd 10,30

2 Mah 7,6

Jer 2,28
1 Kar 2,6
Tob 13,2
Išm 16,13
Ijob 10,7
Išm 16,15

2 Mak 7,6

³⁴Argi... Toliau vėl Dievo vardu kalbama, kaip bus įvykdytas kerštas. — *Tai* : Dievo nutarimas nubausti savo laiku nedoruosius. Iki laikui tas nutarimas pasilieka paslėptas lyg koks turtas pas Dievą ir gerai užantspauduotas. — ³⁶Viešpats gins... Dievas teisus, bet ir gailestingas. Mielaširdystę jis parodys tuomet, kada Izraelis nebeturės kuo remtis ir kuo priešintis savo neprieteliams. — ³⁷Jis tars... Laikui atėjus, Viešpats ironiškai klaus tuos, kurie jį paliko dėlei svetimų dievų, ir jie turės išpažinti, kad tie dievai buvo niekas, kad yra tik vienas Viešpats Dievas

⁴³Šlovinkite... Giesmės pabaigoje kviečiami ir pagonyms šlovinti vieną tikrąjį Dievą, kurs suteikia savo pagalbą ir malonę ištikimam Izraeliui. — LXX t giesmė baigiama tokiais žodžiais : Linksminkitės, dangūs, su savo tauta ir jį garbinkite visi Dievo angelai ; linksminkitės jūs tautos, su jo tauta ir būkite ištvermingi, jūs visi Dievo sūnūs. Nes jo tarnų kraujas reikalavo pagiežos ; jis atkeršijo savo neprieteliams, įvykdė atsilyginimą ir atsimokėjo tiems, kurie jo nekentė, ir Yahvė susiderino su savo tautos žeme

⁴⁴Taigi... Istorinė Mošės giesmės pabaiga. — *Jošué*. Ebr t čia jis

kuriuos aš jums šiandien skelbiu, kad juos įteiktumėte savo sūnams laikyti ir vykdyti, ir daryti visa, kas parašyta šitime įstatyme, ⁴⁷nes tai ne veltui jums įsakyta, bet kad kiekvienas jais gyventų ir tai darydami ilgą laiką pasiliktumėte žemėje, kurios pereidami per Jordaną paveldėti įeinatė

⁴⁸Viešpats tą pačią dieną dar kalbėjo Mošei ir tarė: ⁴⁹Užžengk į šitą Abarimo, tai yra, Perėjimų kalną, į Nebo kalną, esantį Moabo žemėje ties Jeriku, pamatyk Kanaano žemę, kurią aš duosiu apimti Izraelio sūnams, ir mirk kalne. ⁵⁰Užėjęs į ją susijungsi su savo tauta, kaip tavo brolis Aaronas mirė Horo kalne ir buvo suvalytas su jojo tauta; ⁵¹nes judu man nebuvota ištikimi Izraelio sūnų tarpe prie Prieštaravimo vandens Sino tyrumos Kadese ir neparodėte mano šventumo Izraelio sūnų tarpe. ⁵²Matysi ties savim žemę ir neįeisi į ją, kurią aš duosiu Izraelio sūnams

Sk 20,26; 27,13

Sk 20,12; 27,14

33. ¹Šitas yra palaiminimas, kuriuo Dievo žmogus Mošė palaimino, prieš mirsiant, Izraelio sūnus. ²Jis tarė:

Viešpats atėjo nuo Sinajaus
ir mums užtekėjo nuo Seiro;
jis pasirodė nuo Pharano kalno,
ir su juo šventųjų tūkstančiai.
Jo dešinėje ugninis įstatymas.

³Jis mylėjo tautas,
visi šventieji yra jo rankoje;
ir kurie artinasi prie jo kojų,
ims iš jojo mokslo.

Išm 3,1; 5,5

pavadintas savo senuoju vardu *Hošea*. Plg Sk 13,8.16. — ⁴⁶Kad juos įteiktumėte... Nėgana buvo patiems klausyti Dievo įsakymų; reikėjo dar paraginti būti paklusniais savo palikuonis. — ⁴⁷Bet kad... Ebr t: bet tai jūsų gyvenimas

⁴⁸Tą pačią dieną: kada Mošė paskelbė tautai savo giesmę.

3. Mošės palaiminimai

33,1-29. Mošė laimindamas prieš mirsiant tautą, pranašauja apie būsimą kiekvienos Izraelio giminės likimą

³³Šitas yra palaiminimas. Mošė, gavęs iš Viešpaties paliepiamą eiti numirti į Nebo kalną, lyg kad atsisveikindamas, suteikia kiekvienai Izraelio giminei, kaip kitados Jokubas savo sūnams, palaiminimą — pranašystę žodžiais, kurie primena ano didžiojo Patriarko palaiminimus. Mošės pranašystėje nebėra tų įspėjimų ir gąsdinimų, kurių pilna

jo giesmė; čia matome tiktai geriausius pažadėjimus, nes jis dabar žiūri į Izraelį ideališką ir Dievui ištikimą, o ne į nedėkingą ir nuolat nusikalstančią tautą. — ²Jis tarė... 2-5 eil yra įžanga į pranašystes; joje aprašoma sandoros atsiradimas ir tikslas. — Nuo Sinajaus... Minima visų pirma vieta, kur Viešpats pasirodė kaip įstatymo davėjas, toliau gi vardai kitų vietų, kurios primena Izraeliaičių kelionės per tyrus istoriją ir nuolatinis Viešpaties apsireiškimus. — Ir su juo šventųjų... Angelų, kurie yra Dievo didenybės palydovai. Kiti aiškintojai, pataisydami truputį ebr t šitą eil verčia taip: ir atėjo prie Prieštaravimo vandenų Kadesan. — Ugninis įstatymas. Gal tai yra aliuzija į liepsnos apsiaustą Sinajaus kalną, kada buvo paskelbtas įstatymas. Žr aug 4,11. — ³Tautos: Izraelio giminės. — Kurie artinasi... Dievas mylėjo Izraelį, bet ir tasai iš savo pusės turėjo nuolankiai artintis prie Viešpaties,

- ⁴Mošė mums paskelbė Įstatymą,
Jokubo daugybės tėvonystę.
- ⁵Bus karalius pas teisiausįjį,
susirinkus tautos kunigaikščiams kartu su Izraelio giminėmis.
- ⁶Tegyvuoją Rubenas ir tenemiršta,
ir tebūna mažas jo skaičius.
- ⁷Štai palaiminimas Judui:
išgirsk, Viešpatie, Judo balsą
ir jį įvesk pas savo tautą;
jo rankos kovos už jąją,
ir jis bus padėjėjas prieš josios priešus.
- ⁸Taip pat Leviui jis tarė:
Tavo tobulumas ir tavo mokslas tavo šventam vyrui,
kurį išmėginai Gundyme,
ir nuteisei prie Prieštaravimo vandens;
⁹kurs tarė savo tėvui ir savo motinai:
Nepažįstu jūsų;
ir savo broliams: Nežinau jūsų;
ir jie nežinojo savo sūnų.
Šitie sergėjo tavo žodį
ir tavo sandorą laikė,
- ¹⁰tavo nutarimus, o Jokube,
ir tavo Įstatymą, o Izraeli;
jie dės smilkalų tavo įpykime,
ir deginamąją auką ant tavo altoriaus.
- ¹¹Palaimink, Viešpatie, jo stiprybę
ir jo rankų darbus priimk.
Užgaul jo neprietelių nugaras,
ir kurie jo nekenčia, tenepakilsta.

kad galėtų naudotis jo mokslu. —
⁴*Paskelbė...* Tarpininkaudamas tarp
Viešpaties ir tautos. — *Tėvonystė*.
Dievo duotas įstatymas yra Izraeliui
draug ir brangiausi tėvonystė. —
⁵*Bus*. Ebr t: buvo. Sandoros pasėka
buvo ta, kad Viešpats — Yahvė
pasidarė Izraelio karaliumi

⁶*Tegyvuoją...* Čia prasideda palai-
minimai-pranašystės atskiroms gi-
minėms. — *Rubenas*. Rubenas, kurs
už sunkią nuodėmę /žr Prad 49,3,4/
nustojė savo pirm gimimystės teisių,
gauna tiksliai linkėjimą, kad jo gi-
minė gyvuotų ir toliau, bet neitų
didyn. Po Rubeno galima laukti
buvo palaiminimo Simeonui, bet
jis visai aplenkiamas, gal dėl to,
kad jo giminė veikiausiai turėjo būti
apsupta Judo giminės ir išsiskirstyti.
Plg Prad 49,7; Ioš 19,2...

⁷*Išgiršk...* Palaiminimas Judo gi-
minei turi maldos pavidalą. Mal-
daujama gi, kad Jokubo žadėtos
kunigaikščio pareigos būtų suteiktos

Judui, kad jis kaip karalius susi-
jungtų su visa Izraelio tauta ir kaip
vadas ją vestų prie pergalėjimų. —
Jis bus. Ebr t: jis tebūna

⁸*Leviui...* Kitados Jokubo pas-
merkta /žr Prad 49,5-7/ Levio gi-
minė savo ištikimybę /Iš 32,29/ buvo
nusipelnusi didelę garbę eiti kunigų
pareigas. Dabar ji gauna geriausį
palaiminimą. — *Tavo, o Dieve,*
tobulumas ir tavo mokslas. Ebr t:
thummim ir *urim*. Žr Iš 28,30. —
Tavo šventam vyrui... Pirmajam vyr
kunigui Aaronui, kaip atstovui Le-
vio giminės, kuri pasiliko ištikima
Dievui gundyme, ebr *Massah* /žr
aug 6,16 ir k/, *prie Prieštaravimo*
vandens, Ebr *Meribah* /plg aug 32,51
ir k/. — ⁹*Kurs*: Levio giminė, kuri
gynė Viešpaties šlovę, nežiūrėdama
visai kūno ir kraujo ryšių. — ¹⁰*Tavo*
nutarimus... Ebr t aiškiau išreikšta
viena iš tų pareigų, pavestų Levio
giminei /Kun 10,11/: jie mokys
tavo nutarimų Jokubą — ir tavo

¹²Benjaminui jis tarė :

Viešpaties mylimiausias
gyvens prie jo su pasitikėjimu ;
pasiliks visą dieną, kaip patalė,
ir ilsėsis jo glėbyje.

¹³Taip pat Juozapui jis tarė :

Jo žemė Viešpaties palaiminta
dangaus vaisiais ir rasa
ir šaltiniais iš apačios,

¹⁴saulės vaisiais ir mėnulio vaisiais,

¹⁵nuo senųjų kalnų viršūnės,
amžinųjų kalvų vaisiais

¹⁶ir žemės vaisiais ir jos pilnybė.

Palaiminimas tojo, kurs apsiareiškė kere,
teateina ant Juozapo galvos
ir ant viršugalvio Nazarajo tarp jo brolių.

¹⁷Kaip pirmgimio veršio jojo gražumas,
nosiaragio ragai jojo ragai ;
jais jis bado tautas iki žemės pakraščių.
Tos yra Ephraimo daugybės,
ir šitie yra Manaso tūkstančiai.

¹⁸Zabulonui jis tarė :

Džiaugkis, Zabulone, savo išėjime,
ir Isakhare, savo padangtėse.

¹⁹Jie šauks tautas į kalną ;
tenai jie pjaus teisybės aukas,
jie čiulps jūros potvynį kaip pieną
ir paslėptuosius smilčių turtus.

²⁰Ir Gadui tarė :

Palaimintas Gadas platybėje ;
kaip liūtas jis ilsėjosi
ir ėmė ranką ir makaulę,

²¹ir matė savo pirmenybę,
kad jo dalyje palaikytas mokytojas.
Jis buvo su tautos kunigaikščiais

Iš3,2

įstatymo Izraelį. — *Dės smilkalų* : ant švento smilkalų altoriaus. Tai kita Levio sūnų pareiga. — *Tavo įpykime* : kad numalšintų Viešpaties užsirusimą. Ebr t pavartotas antropomorfizmas : tavo panosėje. — ¹¹*Jo stiprybė*. Stiprybė čia reiškia lobį. — *Rankų darbus* : tarnavimą šventyklai.

¹²*Mylimiausias*. Daug žadantis pavadinimas. Pranašaujama gi Benjaminui ypatinga Dievo globa, toki, kokią randa kūdikis mylinčios motinos prieglobstyje. — *Pasiliks visą dieną*... Ebr šitos eil t taip reiktų išversti : jis /Viešpats/ tave apdengia visą dieną, ir anas /Benjaminas/ gyvena tarp jo /Viešpaties/ pečių. Būtų tai aliuzija į rytiečių paprotį

nešioti vaikus ant pečių. Anot kitų, geriau būtų taip pasakyti : Benjaminas ilsės pas Viešpatį, ir Viešpats gyvena tarp jo pečių. Plg Prad 49,27

¹³*Jo žemė Viešpaties*... Plg Prad 49,22-26. Juozapo giminei visų pirma žadama žemės derlingumas, minint palaiminimo šaltinius, dangų, saulę ir tt. — ¹⁴*Saulės vaisiais*... Ebr t : geriausiais dalykais, kuriuos saulė duoda, ir geriausiais dalykais, kuriuos išželdina mėnulis /t y, metų mėnesiai/. — ¹⁵*Nuo senųjų kalnų*... Visuomet pasiliekan tieji savo vietoje kalnai pavadinti senaisiais, plg juos su upėmis, kurios dažnai turi ne vienodą gilumą, o kadaise pakei-

ir darė Viešpaties teisybes
ir savo teismą su Izraeliu.

²²Taip pat Danui jis tarė :

Danas jaunas liūtas,
tekės gausiai iš Basano.

²³Nephtaliui jis tarė :

Nephtalis džiaugsis apstumu
ir bus pilnas Viešpaties palaiminimo ;
jis paveldės jūrą ir pietus.

²⁴Taip pat Aserui jis tarė :

Palaimintas Aseras sūnuose,
tejtinka savo broliams
ir temirko aliejuje savo koją.

²⁵Geležis ir varis jo autuvas.

Kaip tavo jaunystės dienos, taip ir tavo senatvė.

²⁶Nėra kito Dievo, kaip teisiojo Dievas ;

kurs į dangų užžengia, yra tavo padėjėjas.

Jo didenybe lakioja debesys,

čia ir savo vagą. — ¹⁶*Kurs apsireiškė kere.* Žr Iš 3,2... — *Nazaraio* : kuni-gaikščio. Žr Prad 49,26. — ¹⁷*Kaip nosiaragio.* Ebr t : stumbro. Plg Sk 23,22. Be žemės derlingumo žadama dar Juozapo giminei gražumas ir didelis stiprumas : — *Daugybės.* Ebr t : miriados. Baigiant, palaiminimas žadamas abiemis Juozapo giminės šakom

¹⁸*Zabulonui.* Zabulono ir Isakharo palaiminimas išreikštas draug, tačiau kiekvienas turės nuosavus palaiminimo šaltinius : Zabulonas išeidamas prekybos vesti su Phenikija, Isacharas užsiimdamas žemės ūkiu ir pasilikdamas savo padangtėse. Plg Prad 49,13,14. — ¹⁹*Tautas į kalną* : gal kitas Izraelio giminės / Plg aug 3 e /i Morijos kalną, būsimos šventyklos vieta, kad ten draug su jomis dalyvautų savo dėkojimo aukose. Plg 2 Kron 30,11,18. — *Jie čiulps...* Gyvendami arti jūros turės iš jos didelę naudą, plaukydami joje prekybos reikalais, žuvaudami, gaudydami perlus ir tt

²⁰*Palaimintas Gadas platybėje.* Ebr t : palaimintas tebūna, kurs išplečia Gadą, ty, Viešpats. — *Emė ranką ir makaulę* : savo aukos šanarius. —

²¹*Ir matė savo pirmenybę.* Ebr t : jis pamatė /ty, pasirinko/ sau pirmones, ty, pirmą nukariautą kraštą, kurio Gado giminė sau prašė ir gavo. Plg Sk 32 sk. — *Kad jo dalyje palaikytas...* Ebr t : nes ten buvo prirengta dalis vadui, ty, plotas,

kurį Mošė turėjo paskirti Gado giminei. Taigi čia nėra kalbos apie Mošės kapą, juo labiau, kad Nebo kalnas, kur buvo palaidotas Mošė, priklausė ne Gado, bet Rubeno daliai. — *Jis buvo su tautos...* Gavus dalį anapus Jordano, Gado giminė ėjo draug su kitomis Kanaano užkariauti ir taip įvykdė sąlygas, kuriomis jai buvo duota dalis anapus Jordano

²²*Danas jaunas liūtas...* Taip jis vadinamas dėl jo stiprumo. Dano giminė kelionėje per tyrus vedė vieną iš keturių Izraelio būrių. Žr Sk 2,25. — *tekės gausiai iš Basano.* Ebr t : jis šoks iš Basano. Toliau tęsiamas palyginimas su liūtu, kurių anuomet buvo daug Basano krašte

²³*Džiaugsis apstumu.* Anot ebr t : bus pasotintas malonėmis. — *Jūrą ir pietus* : Genesareto ežero pakraščius

²⁴*Sūnuose.* Aserui žadama visų pirma gausingį palikuonys. — *Temirko aliejuje.* Jis turės tokią apstybę aliejaus, kad juo galės ne tik geriamam svečiai kofas patepti, bet ir savąsias mirkyti. — ²⁵*Autuvas.* Ebr t : užkaiščiai. Geležies ir vario bus toki daugybė, kad iš jų galės pasidaryti vieton medinių geležinius ir varinius užkaiščius. — *Kaip tavo jaunystės...* Tavo stiprybė /tepasilieka/ taip ilgai kaip tavo dienos.

²⁶*Nėra...* Mošės palaiminimų pabaiga. — *Kurs į dangų...* Ebr t : jis užžengia į dangų, kad tau padėtų, ir savo didenybėje ant debesų. —

- ²⁷jo buveinė augštybėse
ir apačioje amžinos rankos ;
išmes iš po tavo veido neprietelį
ir tars : Būk sutrintas !
- ²⁸Israėlis gyvens be pavojaus
ir vienas. Jokubo akis
kviečių ir vyno žemėje,
ir dangus aptems nuo rasos.
- ²⁹Palaimintas, tu Israėli ! Kas panašus į tave,
o tauta, kuri Viešpaties išgelbima ?
Jis tavo pašalpos skydas
ir tavo šlovės kalavijas.
Tavo neprieteliai tavęs nepripažins,
o tu mindžiosi jų sprandus.

Aug 3,27
2 Mak 2,4

Prad 12,7 ; 15,18

34. ¹Taigi, Mošė užžengė iš Moabo lygumų į Nebo kalną, į Phasgos viršūnę ties Jeriku, o Viešpats jam parodė visą Galaado žemę iki Danui ²ir visą Nephtalį, ir visą Ephraimo ir Manaso žemę ir visą Judo žemę iki tolimiausiai jūrai, ³ir pietinę dalį, ir palmių miesto Jeriko lauko platybę iki Segorui. ⁴Ir Viešpats jam tarė : Šita yra žemė, apie kurią aš prisiečiau Abraomui, Isaokui ir Jokubui, tardamas : Aš ją duosiu tavo palikuonims. Tu ją matei savo akimis, bet jon neįeisi

⁵Taigi Viešpaties tarnas Mošė mirė tenai Moabo žemėje, įsakant Viešpačiui, ⁶kurs jį palaidojo Moabo žemės slėnyje ties Phogoru ir nėvienas žmogus nežino jo kapo iki šiai dienai. ⁷Mošė mirdamas turėjo šimtą dvi-

²⁷Amžinos rankos. Viešpats visuomet padeda savo galybe Israėliui žemėje. — *Ir tars* : neprieteliui. — ²⁸*Ir vienas...* Ebr t : Atskirai Jokubo šaltinis, ty, Jokubo palikuonys. — *Ir dangus aptems nuo rasos.* Ebr t : ir jo dangus lieja rasą. — ²⁹*Tavęs nepripažins* : ebr t : tau viltaviliaus. — *Mindžiosi jų sprandus*, ty, stipriausias jų krašto vietas. O kai jau pamamos kalnuose esančios tvirtovės, tuomet ir visa žemė pavergiamą pilnai

4. Mošės mirtis ir palaidojimas

34,1-12. Mošė, vykdydamas Viešpaties įsakymą, užžengia į Nebo kalną, iš ten pamato visą Žadėtąją žemę /1-4/, miršta ir palaidojamas, o jo vietą tautoje paima Jošuė 5-9/. Visas Penkiaknygis pagaliau baigiamas pagyrimu Mošės /10-12/

34. ¹Mošė užžengė : kaip jam Viešpats buvo įsakęs. — *Moabo lygumų...* Plg Sk 21,20 ir k. — *Viešpats jam parodė*. Mošė matė Žadėtąją žemę ne regėjime, bet savo kūniškomis akimis, kurios ir jo senatvėje ne tik

nebuvo susilpnėjusios /žem 7 e/, bet dar tą valandą buvo Dievo sustiprintos. — *Visą Galaado žemę...* Nuo Nebo, kurio viršūnė 881 metro yra aug už Tarpžemės jūros paviršių, galima matyti sniegu apklotą Ermoną, Taborą, Hebalį ir Garizimą, Alyvų kalną ir Sioną, Betliejaus ir Ebrono kalnus, Mirties jūrą ir net Seiro kalnų dalį. — *Galaado žemę iki Danui* : visą Israėliačiams tekusį kraštą į rytus nuo Jordano. — ²*Visą Nephtalį...* Kraštas šiaupus Jordano padalintas į tris plotus, pavadintas vardais giminų, kurioms jie vėliau buvo Jošuės atiduoti : šiaurėje buvo Nephtalio giminė, viduryje Ephraimo ir Manaso, pietuose Judo. — *Iki tolimiausiai jūrai* : iki Tarpžemei jūrai. — ³*Pietinę dalį* : Negebo žemę. — *Palmių miesto*. Plg Teis 1,16 ir k. — *Lauko platybė* : visą Jordano slėnį tarp Mirties jūros ir Genezareto ežero. — *Iki Segorui*. Žr Prad 19,20. — ⁴*Aš prisiečiau...* Žr Prad 12,7 ir k

⁵*Viešpaties tarnas*. Tą garbingą vardą buvo davęs Mošei pats Viešpats. Žr Sk 12,7... — *Įsakant Vieš-*

dešimt metų; neaptemo jo akis, ir neišklibo jo dantys. ⁸Israėlio sūnūs jo raudėjo tris dešimtis dienų Moabo lygumose, ir po to raudančiųjų Mošės gedulas pasibaigė

⁹Nuno gi sūnus Jošė buvo pripildytas išminties dvasios, nes Mošė buvo ant jo padėjęs savo rankas. Jo klausė Israėlio sūnūs ir darė, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei

¹⁰Ir daugiau nebepakilo Israėlyje pranašas toks kaip Mošė, kurį Viešpats būtų pažinęs veidu į veidą. ¹¹visokiais ženklais ir stebuklais, kuriuos per jį siuntė, kad darytų Egipto žemėje Paraonui, ir visiems jo tarnams, ir visai jo žemei, ¹²ir visa galinga ranka ir dideliais nuostabiais veikalais, kuriuos Mošė padarė viso Israėlio akivaizdoje

pačiui. Plg Sk 20,12 ir k. — ⁸*Ties Phogoru.* Žr Sk 23,28. — *Nėvienas žmogus nežino...* Pats Viešpats pasirūpino Mošės laidotuvėmis, taip kad Israėliai nežinojo tikros jo kapo vietos. Taip jie buvo geriausiai apsaugoti nuo pagundos atidavinėti stabmeldišką pagarbą Mošės palaikams. Plg Jud, 9. — ⁹*Neišklibo jo dantys...* Ebr t: nepasiliovė jo stiprumas. — ¹⁰*Tris dešimtis...* Plg Sk 20,30

⁹*Buvo pripildytas...* Plg Sk 27,16...

¹⁰*Daugiau nebepakilo...* Mošė buvo Sen Testamente didžiausias pranašas, nes tik per jį Viešpats padarė sandorą su išrinktąja tauta; todėl jis buvo tarpininkas tarp Dievo ir žmonių; bet be palyginimo viršesnis už

jį Naujosios Sandoros Pranašas ir tarpininkas, mūsų Viešpats Jėzus Kristus, o viršesnis tiek, kiek Sūnus viršesnis už tarną. Žr Žyd 3,2-6; plg aug 18,5. — *Viešpats būtų pažinęs...* Plg Iš 33,11 ir k. — ¹¹*Visokiais ženklais...* Mošė perviršijo visus kitus pranašus dar įvairiais stebuklais, kuriuos per jį Dievas padarė Egipte ir tyruose. Bet jei didis buvo Mošė gautomis iš Dievo privilegijomis, tai jis nė kiek nemažesnis ir nuostabiomis savo dorybėmis, kurios taip skaisčiai pasireiškė jo gyvenime, savo tikėjimu, dievotumu, paklusnumu, uolumu Dievo garbės gynime ir visa perviršijančia savo tautos meile.

JOŠUĖS KNYGA

Ivadas

1. Antrasis išrinktosios tautos vadas buvo Jošue. Savo įpėdiniu, liepiant Viešpačiui, jį paskyrė Mošė, kai dėl nepasitikėjimo Dievu prie «Prieštaravimo vandens» jam pačiam buvo uždrausta įeiti Žadėtojon žemėn. Jošue buvo Nuno sūnus iš Ephraimo giminės. Pirmas jo vardas buvo Oseė, ebr *Hošea'*. Kada tą vardą pakeista į Jošue, ebr *Jehošua'*, tikrai nežinia. Nors tas pakeitimas paminėta tik tuomet, kada Jošue buvo išsiųstas kartu su kitais žvalgaus Kanaano žemės apžiūrėti /Sk 18,17/, tačiau jis galėjo būti padarytas jau anksčiau, kuomet ką tik išėję iš Egipto Izraelaičiai, kuriuos vedė į kovą Mošės paskirtas Jošue, nugalėjo pirmą kartą Amalekiečius /Iš 17, 8-14/. Jošue jau tuomet, matomai, buvo gerai žinomas Mošei, o po to atsitikimo randame jį gana dažnai šalia pirmo didžiojo Izraeliečių vado. Jis eina kartu su Moše į Sinajaus kalną /Iš 24,13/ ir kartu su juo grįžta; jis budi prie sandoros padangtės, kurią Mošė buvo perkėlęs už Izraeliečių stovyklos /Iš 33,11/; jis užsistoja už Mošės garbę, kada ji rodėsi izeista dviejų iš tarpo septynių dešimtų dviejų vyresniųjų, išrinktų padėjėjais tautai valdyti /Sk 11,27-29/; jis, sugrįžęs iš Kanaano žemės, draugu su Kalebu stoja Mošės pusėn ir stengiasi nurašyti kitų žvalgų suklaidintą ir įerzintą tautą, nebijodamas jos grasymų /Sk 14,6-10/. Tas ištikimumas ir ta drąsa padarė, kad iš visų Izraeliečių, tuomet turėjusių dvidešimt ir daugiau metų, tik jam vienam su Kalebu buvo suteikta malonė įeiti į Žadėtąją žemę. Paskirtas pagaliau visos tautos vadu ir pripildytas išminties dvasios, mirus Mošei, Jošue patapo jo įpėdiniu, nors ir nepaveldėjo visų savybių ir privilegijų, kuriomis buvo apdovanotas didysai Izraelio įstatymdavis, kuriam Viešpats kalbėjo «veidas į veidą, kaip paprastai žmogus kalbasi su savo prieteliu» /Iš 33,11/

2. Dvejopas uždavinys buvo pavestas naujam Izraelio vadui: ginklais užkariauti Kanaano žemę ir ją padalinti tarp devynių ir pusės giminių. Kaip tuodu uždaviniu Jošue įvykdė su lygia stiprybe ir išmintimi, pasakojama jo vardu pavadintoje knygoje, kuri, žiūrint jos turinio, gali būti padalinta į dvi dalis ir pabaigą. Pirmoje dalyje /1,1-12,24/ kalbama apie tai, kaip Jošuės vedami Izraelaičiai stebuklingai perėjo per Jordaną ir užkariavo Žadėtąją žemę, visur aiškiai pasireiškiant Dievo pagalbai. Antroje dalyje /13,1-22,34/ pasakojama apie užimtosios žemės padalinimą tarp devynių giminių ir pusės, o taip pat apie paskyrimą prieglaudos ir Levitų miestų. Pabaigoje /23,1-24,33/ minimi paskutiniai Jošuės išpėjimai, sandoros atnaujinimas ir Jošuės bei vyriausiojo kunigo Eleazaro mirtis

Kanaano žemė buvo pažadėta jau Patriarkams ir tas pažadėjimas buvo panaujintas ne sykį paskiau; bet be to Dievas buvo žadėjęs laikyti išrinktąją tautą ypatingoje savo globoje ir Mošei mirus /Sk 27,12.../. Kaip ištikimai Dievas įvykdė savo žadėjimus, aiškiai parodo visa Jošuės knyga, todėl pirmoje jos dalyje pasakojama ne ištisa Palestinos užkariavimo istorija, bet parinkti tik svarbesni atsitikimai, kuriuose Dievas nepaprastais stebuklais apreiškia ypatingą savo globą, kaip tai perėjimas per Jordaną, paėmimas Jeriko ir Hajo, nugalėjimas penkių karalių, ir apie tuos dalykus kalbama plačiau, o daugybė kitų vos paminėta; pasakojimas gi apie užkariautos žemės padalinimą baigiamas tokiais žodžiais: «Viešpats Dievas davė Izraeliui visą žemę, kurią duoti buvo prisiekęs jų tėvams.... Net nė vienas žodis, kurį jis jiems buvo pažadėjęs įvykdyti, nepasiliko tuščias, bet visa buvo tikrai įvykdyta» /Još 21,41. 43/. Taigi, abi knygos dalys skelbia Dievo ištikimumą jo pažaduose. Tas gi ištikimumas reikalauja, kad Izraelis iš savo pusės būtų ištikimas Dievui ir laikytų jo duotąją įstatymą, kaip tai visai aiškiai nurodoma Jošuės knygos pabaigoje

3. Daug dabartinių kritikų mano, kad Jošuės knyga kartu su penkiomis Mošės knygomis buvusios kitados vienas veikalas, kurį jie vadina Hexateukhu /Sešiaknygiu/, ir kad ji esanti tik šeštoji to veikalo dalis; o apie jos atsiradimą jie pareiškia tokias pat nuomones, kaip ir apie Pentateukhą. Jie sako, kad Jošuės knyga buvusi parašyta ne vienu kartu ir ne vieno žmogaus, kad paskutinis redaktorius paėmęs iš tų pačių šaltinių, iš kurių padarytas Pentateukhas, įvairias jos dalis ir jas sujungęs, bet taip nedaliai, kad ir dabar galima esą rasti to sujungimo žymes. Tačiau tų nuomonių nepatvirtina šventų Knygų istorija. Žydai jau seniausiais laikais nieko nežinojo apie tai, kad kada nors būtų buvęs vienas veikalas, apimęs Pentateukhą ir Jošuės knygą, o seniausias jų padavimas aiškiai liudija, kad Jošuės knyga laikyta ne tik atskiru veikalu, bet dar ją priskaityta šventų Knygų rinkinyje prie visai kito skyriaus, būtent, prie «Pranašų». Toliau kritikai stengiasi tariamos vienybės buvimą įrodyti esančiu tarp abiejų veikalų vidiniu sąryšiu ir panašumu. Tiesa, sąryšis tarp Pentateukho ir Jošuės knygos yra, nes ji pradeda Izraelio istoriją nuo tos valandos, kuria baigiasi Pakartotojo Įstatymo knyga; ji pasakoja apie tolimesnius atsitikimus iš gyvenimo tos tautos, kurią Mošė buvo atvedęs prie paties Jordano ir kuriai buvo belikę pereiti per tą upę ir apimti seniai žadėtą ir pageidaujamą žemę. Bet tuo ir baigiasi nurodomas sąryšis, nes visais kitais atžvilgiais Jošuės knyga yra savyje baigtas ir neprigulmingas veikalas. Ji turi savo planą, kurs jai suteikia reikiamą vienybę; jos turinys susideda iš jai nuosavų dalykų, kuriais yra Jošuės įvykdytas Palestinos užkariavimas ir padalinimas; taip pat ji turi visai kitą tikslą negu Pentateukhas. Pagaliau pačių dalykų pasakojimo būdu ji žymiai skiriasi ir nuo Išėjimo bei Skaičių knygų, duodančių lyg kokias ištraukas iš dieninių užrašų apie žymesnius įvykius, ir nuo Kunigų knygos su jos įstatais, ir nuo Pakartotojo įstatymo su jo pamokslais. O jei randame žymų panašumą tarp atskirų dalių, tai jis nė kiek nenuostabus. Juk Jošuės knygoje pasakojama apie tą pačią tautą, kurios būdas negalėjo trumpu laiku pasikeisti, kuri buvo gavusi savo įstatymą Sinajaus kalne ir dabar turėjo jį įvykdyti ir pagal jį gyventi, kiek leido aplinkybės. Izraelaičių vadas yra buvęs ilgą laiką Mošės tarnu, pirma negu tapo jo įpėdiniu. Jis subrendo ir prisirengė prie savo pasiuntinystės Mošės akyse, įtakoje jo pavyzdžio ir

pamokymų, todėl turėjo panašias idėjas apie dalykus ir savo paskutiniuose pamoksluose jas išreiškia panašiai į Mošės pamokslus Pakartotame įstatyme. Yra panašumų ir stiliuje, nes ne tik ebraiška kalba pasiliko ta pati, kokia buvo Israėlaičiams išeinant iš Egipto, bet taip pat joje buvo ir toliau išreiškiamos įvairios idėjos; iš kitos gi pusės stiliuje yra ir žymių skirtumų ir visai nuosavių išsireiškimų, kaip « visos žemės Viešpats » /3,11.13/, « *gibore khajil* » /1,14; 6,2; 8,3; 10,7/, « *am milkhamah* », kurie ir kritikus priverčia spėlioti, kad Jošuos knygos redaktorius, be Pentateukho šaltinių, naudojėsis dar kitais. Vienodumas visos knygos stiliuje, tie patys išsireiškimai, tas pat sakinių sąstatas, tos pačios gramatikos formos gana aiškiai liudija, kad knyga parašyta vieno žmogaus

4. Visai tikrų žinių, kuriuo laiku parašyta Jošuos knyga ir kas buvo jos autorius, nėra; bet yra visų pirma pačioje knygoje visai tikrų nurodymų, kad ji buvo parašyta anksčiau už Saliamono ir Dovidą laikus. Taip, Jošuos knygoje pasakyta, kad Kananiečiai buvo palikti Gazery /16,10/, kad Jebusiečiai tebegyveno Jerusaleje /15,63/, kad Sidonas tebėra laikomas « dideliu miestu »; iš kitur gi žinoma, kad Saliamono laikais Egipto karalius paėmė Gazerį, išnaikino jo gyventojus ir patį miestą atidavė Saliamonui, kad Dovidas aštuntais savo karaliavimo metais atėmė iš Jebusiečių Jerusale, kad Sidonas buvo Pilistimų sugriautas Teisėjų laikais, o didžiuoju Phenikijos miestu buvo laikomas vien tik Tiras. Taigi, Jošuos knyga turėjo būti parašyta anksčiau už tuos visus su laiku įvykusius pakitėjimus

Toliau Jošuos knygoje galima rasti nurodymų, kad ji buvo parašyta žmogaus, gyvenusio Jošuos laikais ar neilgai trukus po Jošuos mirties. Taigi antroje jos dalyje žemės plotai, paskirti pavienėms giminėms, aprašomi labai nevienodai. Būtent, Judo ir Benjamino giminių dalys aprašomos smulkiai, nurodant tikslias jų sienas ir įvardijant visus miestus, kitos gi sienos nurodomos tik apskritai ir ne visai tiksliai, arba įvardijami tik kaikurie miestai. Toks aprašinėjimo būdas labiausiai tinka laikui, kada Israėlaičiai dar neseniai buvo atėję Palestinon, jos visos nepažinę, kuomet vienos jos dalys buvo visai užimtos ir jų gyventojai išnaikinti, kitos gi dar nepabaigtos atėminėti. Taip pat ir pirmoji knygos dalis leidžia spėlioti, kad ji buvo parašyta ne labai ilgai trukus po aprašomų atsitikimų. Perėjimas per Jordaną, užkariavimas Jeriko, nugalėjimas penkių Amoriečių karalių aprašyta taip gyvai, kaip paprastai aprašinėja žmogus pats visa matęs savo akimis ir dalyvavęs atsitikimuose

Pagaliau Jošuos knygos autorius pasirodo labai gerai žinąs Pentateukhą. Dažnai jo primenami Mošės įsakymai apie Žadėtąsios žemės užkariavimą ir pasidalinimą, apie Kananiečių išgalabinimą, apie prieglaudos ir Levitų miestų paskyrimą, pakartojami kaikurie Mošės įspėjimai, o net ir žodžiai. Visa tai, rodosi, nurodo, kad Jošuos knygos autorius turėjo gyventi didžiojo Įstatymdavimo laikais ir buvo jam labai artimas asmuo. Tokio gi kito asmens Israėlio istorijoje nežinome kaip tik Jošue. Pačioje gi Jošuos knygoje pasakyta, kad jis yra rašęs « visus šituos žodžius Viešpaties įstatymo knygoje » /Još 24,26/. Nors tuos žodžius dauguma aiškintojų supranta tik apie sandoros atnaujinimą, tačiau su kitais aiškintojais galima juos suprasti apie visą Jošuos knygą ir jį patį laikyti jo vardu pavadintojo veikalo autoriumi. Tos taip pat nuomonės laikėsi senovinis Žydų padavimas ir dauguma senesniųjų aiškintojų

Sutinkant, kad pats Jošue buvo jo knygos autorius, reikia tačiau pripažinti, kad ne tik paskutiniai jos žodžiai apie Jošuos mirtį, bet ir kaikurių kitos pastabos pačioje knygoje buvo padarytos paskesniais laikais

5. Jei pats Jošue yra parašęs jo vardu vadinamą knygą, tai negali būti jokios abejonės, kad pasakojami joje atsitikimai yra visai tikri, nes Jošue juos geriausiai žinojo; o kadangi jis buvo paties Dievo išrinktas Mošės įpėdiniu ir pripildytas išminties dvasios, tai negalėjo norėti vesti savo skaitytojus į paklydimą, bet jiems pasakojoti tikrą tiesą. Jei tačiau tą knygą rašė ne pats Jošue, bet truputį vėliau už jį gyvenęs autorius, tai ir jo žodžiai visai verti tikėjimo, nes knygoje kalbama apie viešus dalykus ir visiems žinomus, kurių nebuvo galima prasimanyti. Pats pasakojimo būdas turi visas tikrumo žymes. Autorius neslepia to, kas ne visai atsargiai buvo padaryta paties tautos vado Jošues, o taip pat visos tautos nusikaltimų. Savo žodžiams patvirtinti jis įvardija paminklus, pastatytus pasakojamųjų dalykų atminimui, tebebuvusius rašymo laiku, žinomus ir prieinamus visiems.

Paskesniųjų šventų Knygų autoriai patvirtina Jošues knygos tikrumą, minėdami nemažą atsitikimų, kurie joje minimi. Jau pirmais Teisėjų knygos žodžiais pasakyta, kad Jošue buvo Israėlaičių vadas kovoje prieš Kananiečius. Pakartojama čia nemaža ir kitų atsitikimų, o atėmimas Karjat-Arbės pasakojamas tais pačiais žodžiais abiejose knygose. Sutartis su Gabaoniečiais minima Samuėlio ir Karalių knygose. Didieji stebuklai, perėjimas per Jordaną, dienos pailginimas minimi Psalmėse ir Pranašuose. Trumpai sakant, visa paskesniųjų Israėlaičių istorija dalimi patvirtina tai, kas pasakyta Jošues knygoje, nes iš jų matome, kad Israėlaičių gyvenimo stovis buvo vėlesniais laikais toks, koks jis nupieštas Jošues knygoje. Senovės dokumentuose ir pas šiaip jau pasaulinius istorijos rašytojus yra taip pat nurodymų, kad kaip tik Jošues laikais atsirado labai daug išeivių iš Palestinos, apsigyvenusių Tarpžemės jūros salose ir Afrikos pakraščiuose, kurie, anot šv. Augustino liudijimo, dar jo laikais tebevadinę save Kananiečiais; tas gi išeivių padaugėjimas taip pat patvirtina, kad Palestinoje tuo metu įvykę pakitėjimai, privertusieji daugybę jos gyventojų bėgti kur kitur.

Senovės Žydų sinagoga visados turėjo Jošues knygą savo šventų knygų kanone. Dievo įkvėptu veikalu ją laikė Naujojo Įstatymo rašytojai, kaip pasirodo iš žodžių šv. Povilo /Žyd 11,30,31; 13,5/, šv. Jokubo /2,25/ ir šv. Stepono /Apd 7,45/. Tokia ją laikė visais amžiais katalikų Eklesija.

Prikaišiojantiems, kad Jošues knygoje aprašomi karai buvę per daug žiaurūs ir neteisingi, atsakė jau šventas Augustinas, jog pats Dievas buvo ne sykį pažadėjęs Palestiną Patriarkams, pats ją padovanojo Israėlaičiams ir pats jiems liepė išnaikinti Kanaano gyventojus; Dievo gi įsakymai yra įstatai, kurių neleista peržengti; kietą teismą ir bausmę buvo nusipelnę Kananiečiai savo bjauriausia stabmeldyste; Israėlaičiai buvo tik įrankis tos bausmės įvykdyme.

JOŠUĖS KNYGA

Ebraiškai *J^ehošua*

1. ¹Atsitiko, kad mirus Viešpaties tarnui Mošei, Viešpats kalbėjo Mošės tarnui Nuno sūnui Jošuei ir jam tarė: ²Mano tarnas Mošė mirė; kelkis ir eik per šitą Jordaną, tu ir draug su tavim visa tauta, į žemę, kurią aš duosiu Izraelio sūnams. ³Aš jums atiduosiu kiekvieną vietą, kurią bus užmynus jūsų koja, kaip esu kalbėjęs Mošei. ⁴Jums priderės plotas nuo tyrumos ir nuo Libano iki didelei Euphrato upei, visa Hetiečių žemė iki Didžiajai jūrai vakaruose. ⁵Niekas negalės jums pasipriešinti per visas tavo gyvenimo dienas; kaip aš buvau su Moše, taip būsiu su tavim; nepamesiu ir nepaliksiu tavęs. ⁶Būk stiprus ir drąsus, nes tu burtu pada-

Pak 11,24

Žem 3,7
Žyd 13,5

Pak 37,7-23
3 Kar 2,2

I. Palestinos užkariavimas

1. Prisirėngimas prie karo

1/ *Paliepimas pereiti per Jordaną*

I. Pirmojoje Jošuės knygos dalyje /1,1-12,24/ kalbama apie Žadėtosios žemės užkariavimą. Pasakojimas prasideda /1,1-5,16/ paminėjimu tų aplinkybių, kurios pranoko patį susirėmimą su Kananiečiais, būtent, perėjimo per Jordaną ir prisirengimo prie kovos

1,1-18. Jošue pats gavęs iš Dievo įsakymą eiti per Jordaną Palestinos paimti ir sustiprintas Dievo pagalbos pažadėjimu, liepia Izraelio sūnams rengtis prie perėjimo, o Rubeno, Gado ir Manaso gimines jis ragina, kad, kaip buvo pasiketinusios, padėtų savo broliams laukiamame kare

1. ¹*Atsitiko*. Ebr *vaijehi*, ir įvyko. Jungė «ir» nurodo, kad Jošuės knyga šv Knygų kanone buvo jungiama su senesniu už ją veikalu, būtent, su Pentateukhu. — *Mirus*. Gal pasibaigus trims dešimtims gedulo dienų po Mošės mirties /žr Pak 34,8/. — *Viešpaties tarnui*. Nors visi Izraeliai buvo Dievo tarnai,

bet tas garbingas pavadinimas ypač duodamas tiems, kurie buvo paties Dievo išrinkti, kad jam tarnautų ypatingu būdu. Taip buvo vadinami Patriarkai, dievoti karaliai, pranašai. Taip pavadintas Mošė jau Pak 34,5; taip vadinamas toliau /Još 24,29/ ir Jošue, kurs dabar yra tik Mošės tarnas. — *Jošuei*. Žr įvad pusl. 391 — ²*Į žemę, kurią...* Kadangi Dievas yra pasaulio Kūrėjas ir Viešpats, jis gali paskirti kiekvienai tautai nuosavybę. Kananiečių nuodėmės buvo pasiekusios savo augščiausį laipsnį ir nusipelniusios teisingą Dievo bausmę. Dievas jau seniai buvo žadėjęs patriarkams Kanaano žemę /Prad 15, 18; 35,12/, dabar, pasibaigus 40 bausmės metų, kuriuos Izraelio sūnūs turėjo klaidžioti po tyrus, jis vykdo savo pažadėjimą, bet, atiduodamas Žadėtąją žemę, jis reikalauja jų pačių bendradarbiavimo. Kad paimtasis kraštas nepavirstų tyrais, Kananiečiai reikia iš jo išstumti pamažu. — ³*Kiekvieną vietą*. Žr Pak 11,24. — ⁴*Hetiečių*. Žr Prad 10,15. Hetiečiai įvardijami čia gal kaip atstovai visų Kananiečių. — ⁵*Niekas negalės*. Plg Pak 11,25;

linsi šitai tautai žemę, apie kurią aš prisiekiau jų tėvams, kad jiems ją duosiu. ⁷Taigi, būk stiprus ir labai drąsus, kad laikytumei ir vykdytumei visą įstatymą, kurį tau mano tarnas Mošė davė; nenukrypik nuo jo nei dešinėn, nei kairėn, kad būtumei išmintingas visame, ką darai. ⁸Teneatstoja šito įstatymo knyga nuo tavo burnos, bet apie tai mąstysi per dienas ir naktis, kad laikytumei ir darytumei visa, kas joje parašyta; tuomet tu eisi tiesiai savo keliu ir elgsies išmintingai. ⁹Štai aš tau įsakau: būk stiprus ir drąsus! Nenusigąsk ir nebijok; nes su tavim bus Viešpats, tavo Dievas, visame, prie ko tik eisi

¹⁰Taigi, Jošue įsakė tautos kunigaikščiams ir tarė: Eikite stovyklos viduriu, liepkite tautai ir sakykite: ¹¹Prisirengkite sau paviržio, nes po trijų dienų pereisite per Jordaną ir eisite paveldėti žemės, kurią Viešpats, jūsų Dievas, jums duos. ¹²Jis tarė taip pat Rubeno bei Gado sūnams ir Manaso giminės pusei: ¹³Atsiminkite įsakymą, kurį jums davė Viešpaties tarnas Mošė, kuomet tarė: Viešpats, jūsų Dievas, suteikė jums poilsį ir visą žemę. ¹⁴Jūsų žmonos, vaikai ir galvijai pasiliks žemėje, kurią Mošė jums atidavė anapus Jordano; jūs gi visi stiprūs vyrai pereikite su ginklais savo brolių priekyje ir kovokite už juos, ¹⁵kolei Viešpats neduos jūsų broliams poilsio, kaip jums yra davęs, ir kolei taip pat jie nepaveldės žemės, kurią Viešpats, jūsų Dievas, jiems duos, o paskui sugrįšite į savo paveldėtąjį kraštą ir gyvensite žemėje, kurią Viešpaties tarnas Mošė jums davė anapus Jordano rytuose. ¹⁶Jie atsakė Jošuei ir tarė: Visa, ką mums įsakėi, padarysime, ir kur tik siūsi, eisime. ¹⁷Kaip visame buvome klusnūs Mošei, taip būsime klusnūs ir tau; tiktai Viešpats, tavo Dievas, tebūna su tavim, kaip buvo su Moše. ¹⁸Kas prieštaraus tavo burnos žodžiams ir bus neklusnus visam tam, ką jam pats įsakysi, tenumiršta; tiktai tu būk drąsus ir elgis kaip vyras

Sk 32,26

31,7.8.23. ⁷Kad būtumei išmintingas... Anot ebr t: kad tau gerai sektųsi, ką tik darysi. — ⁸Teneatstoja... Jošue turi nuolat skaityti Dievo duotuosius įsakymus. — Tuomet tu eisi... Ebr t: tuomet eisi laimingai savo keliu ir tuomet tau pasiseks

¹⁰Kunigaikščiams. Ebr *šotrim*, raštininkams. Plg Iš 5,6. — ¹¹Paviržio. Israėliaičiai dar tebegaudavo stebuklingos manos, kuri liovėsi kritus tik vėliau /žr žem 5,12/, bet manos buvo galimai pasiimti tik tai dienai; todėl čia kalbama apie prirengimą kitokio maisto. Israėliaičiai, be abejonės, turėjo dabar gana valgomų dalykų iš grobio, kurį buvo paėmę neseniai įvykusiose laimingose kovose. — Po trijų dienų... Toliau paminėti žvalgai buvo tikriausiai išsiųsti Jerikan anksčiau už šitą paliepimą ir gal jau buvo sugrįžę. Plg žem 2,22; 3,1. — ¹³Atsiminkite įsakymą... Žr Sk 32,20-24. Pustrečios giminės buvo gavę savo dalį į rytus nuo Jordano, bet su ta sąlyga, kad jie padės

savo broliams užkariauti Palestiną. — ¹⁴Visi stiprūs vyrai, Ebr *Gibbore hakhajil*, heroes robusti, stiprūs karžygiai. Išsireiškimas nesutinkamas Pentateukhe. Plg žem 6,2; 8,3; 10,7. Darant paskutinį sąrašą tinkančių eiti karan buvo rasta Rubeno giminėje 43.500, Gado 40.500 ir Manaso 52.700. Iš jų visų, kaip pasakyta žem 4,13, perėjo per Jordaną tik 40.000, ir tie čia pavadinti *gibbore hakhajil*, rinktiniais kareiviais; kiti gi iš pustrečios giminės, nors galėjo traukti į karą, bet buvo matomai Jošueš palikti savo tėviškės saugoti

2/ Žvalgų išsiuntimas į Jeriką

2,1-24. Du Jošueš išsiųstu žvalgu ateina į Jeriką ir sustoja pas Raabą, kuri juodu paslepia nuo Jeriko karaliaus pasiuntinių ir užtat sau išsidera, kad Israėliaičiai, paėmę miestą, paliks gyvus ją ir jos gimines. Po to Raabos išleistu du žvalgu laimingai grįžta pas Jošue

2. ¹Taigi, Nuno sūnus Jošue išsiuntė iš Setimo slapčia du žvalgu ir juodviem tarė: eikite ir apžiūrėkite žemę ir Jeriko miestą. Juodu, iškeliauvusiu, atėjo į moteriškės paleistuvės, vardu Raabos, namus ir pas ją pasiliko. ²Tuomet buvo pranešta Jeriko karaliui ir pasakyta: Štai čia atėjo nakčia vyrai iš Izraelio sūnų žemės apžiūrėti. ³O Jeriko karalius siuntė pas Raabą ir tarė: Išvesk vyrus, kurie atvyko pas tave ir įėjo į tavo namus, nes jie yra žvalgai ir atėjo visos žemės apžiūrėti. ⁴Moteriškė gi ėmė ir paslėpė du vyrų ir tarė: Tiesa, buvo pas mane užėję, bet aš nežinojau iš kur jie; ⁵o kada sutemstant vartai buvo uždaromi, jie tuo pačiu metu išėjo, ir aš nežinau, kur jie nuėjo; vykitės juos greitai ir sugausite. ⁶Pati gi užvedė du vyrų ant savo namų stogo ir juodu uždengė tenai buvusiais linais. ⁷Išsiųstieji vijosi juodu keliu, vedančiu prie Jordano brastos, ir kai tik jie buvo išėję, vartai buvo užrakinti.

Žyd 11,31
Jok 2,25

Žem 6,17

⁸Pasislėpusieji dar nebuvo užmigę, kai moteriškė užėjo pas juodu ir tarė: ⁹Žinau, kad Viešpats atidavė jums žemę, nes mus apniko išgastis dėlei jūsų, ir visi šitos žemės gyventojai nusiminė. ¹⁰Mes girdėjome, kad Viešpats buvo išdžiovinęs Raudonosios jūros vandenį, jums į jį įeinant, kada iškeliauvote iš Egipto, ir ką esate padarę dviem Amoriečių karaliui, buvusiems anapus Jordano, Sehonui ir Ogui, kuriuodu jūs užmušėte. ¹¹Tai išgirdę, nusigandome; mūsų širdis nusiminė ir mumyse nebeliko drąsos jums ateinant; nes Viešpats, jūsų Dievas, patsai yra Dievas danguje

Iš 14,21
Sk 21,24

2. ¹Iš Setimo. Plg Sk 25,1. Buvo tai paskutinė Izraeliečių stotis po ilgos kelionės per tyrus; čia tauta pasiliko gana ilgai. Iš Setimo lig Jordanui buvo apie tris valandas kelionės ir tiek pat nuo Jordano iki Jerikui. — *Du žvalgu.* Jošue siunčia tik du jaunikaičius /6,23/ ir tai *slapčia*, nes dalykas buvo pavojingas dėl suprantamo Jerikiečių budrumo. — *Jeriko.* Ebr *Jerikho*. Jis dažnai vadinamas «palmių miestu» /Pak 34,3 ir k/. Kadangi Izraeliai ren-gėsi pereiti per Jordaną ties Jeriku, todėl reikėjo visų pirma paimti tas miestas, nes jo nepaėmus tolesnis kelias į Palestiną būtų pasilikęs užkirstas. — *Paleistuvės.* Raaba, kaip ir kitos panašios paleistuvės Babilonijoje /Kodeksas Hammurapi §109/, atlikinėjo miesto užteigos šeiminkės pareigas. Įeidami į jos namus, žvalgai vyliši neatkreipsią į save miestelėnų dėmesio ir pigiau galėsią paslėpti tikrąjį savo atėjimo tikslą. — ²*Jeriko karaliui.* Kanaano žemė buvo padalinta tarp daugybės karalėlių, kurių valdžioje buvo dažnai ne daugiau kaip vienas miestas su apylinke. — ³*Kada sutemstant...* Ebr t: vartų uždarymo metu, kada buvo sutemę. Kalbama apie miesto vartų uždarymą, kas buvo daroma

kiekvieną vakarą, kad išvengus netikėto įsiveržimo neprietelių nakčia. — ⁶*Ant namų stogo:* Rytuose namų stogas ne nuolaidus, bet gulsčias, visai plokščias. — *Linais:* dar neišmintais linais, kuriuos Raaba džiovino ant stogo. — ⁷*Vijosi juodu keliu...* spėdami, kad žvalgai skuba grįžti pas savuosius. — *Vartai buvo užrakinti.* Miesto vartus pasiskubino užrakinti, kad žvalgai, jei jie būtų pasilikę mieste, nebegalėtų ištrukti

⁸*Mus apniko išgastis...* Taip pasitvirtino Mošės giesmės žodžiai. Žr Iš 15,15.16. Viešpaties padaryti Izraeliai stebuklai padarė jo vardą garsų tarp visų aplinkinių tautų; ir Raaba suprato iš tų stebuklų, kad niekas negalės pasipriešinti Izraeliui. — ¹⁰*Mes girdėjome, kad...* Žr Iš 14,21... Sk 21,24... — *Jūs užmušėte.* Anot ebr t: paskyrėte iškeikimui. — ¹¹*Nes Viešpats, jūsų...* Iš šitų žodžių aiškiai apsieiškia Raabos tikėjimas, dėl kurio ją gyrė šv Povilas /Žyd 11,31/ ir šv Jokubas 2,25/. Tas tikėjimas nupelnė jai didelę malonę, kad ji buvo ne tik priimta į išrinktąją tautą, bet ištekdama už Salmono pateko į tą giminę, iš kurios turėjo užgimti Pasauly Atpirkėjas. Žr Mt 1,5. Šv tėvai matė Raaboje figūrą pagonių,

Zem 6,22

augštybėse ir ant žemės apačioje. ¹²Dabar tat prisiekite man per Viešpatį, kad kaip aš padariau su judviem mielaširdystę, taip ir jūs darysite su mano tėvo namais ir man duosite tikrą ženklą, ¹³jog išgelbėsime mano tėvą ir motiną, mano brolius ir seseris, ir visa, kas jų yra, ir apsaugosite mūsų gyvybes nuo mirties. ¹⁴Juodu jai atsakė: Mūsų gyvybė tegul tenka užuot mūsų mirčiai, jei tikrai mudviejų neišduosi. Kai Viešpats mums atiduos žemę, parodysime tau mielaširdystę ir ištikimybę. ¹⁵Taigi ji juodu nuleido virve pro langą, nes jos namai buvo prisišlieję prie mūro, ¹⁶ir juodviem tarė: Pakilkite į kalnus, kad kartais jūsų nepasitiktų grįžtantieji; tenai slėpkitės tris dienas, kolei jie nesugrįš ir taip eikite savo keliu. ¹⁷Juodu jai tarė: Mes atsipalaiduosime nuo šitos priesaikos, kuria mudu prisiekdei, ¹⁸jai mums įeinant į žemę, ženklų bus šita raudona virvelė, o tu ją priiži prie lango, pro kuri mus nuleidai, ir surinksi į savo namus savo tėvą ir motiną, brolius ir visą savo giminę. ¹⁹Kas išeis iš tavo namų angos, to kraujas bus ant jo galvos, o mes būsime nekalti. Kraujas gi visų, kurie bus su tavim namuose, kris ant mūsų galvos, jei kas juos palies. ²⁰Bet jei tu panorėsi mus išduoti ir išpasakosi šituos žodžius, mudu būsiva laisvu nuo tos priesaikos, kuria mus prisiekdei. ²¹Ji atsakė: Tebūna taip, kaip kalbėjote; ir leidus juodviem nueiti, ji pakabino lange raudoną virvelę. ²²Juodu gi, eidami tolyn, nukeliavo į kalnus ir čia pasiliko tris dienas, kolei nesugrįžo tie, kurie juodu vijosi, nes išjieskoję visą kelią juodviejų nerado. ²³Aniems įėjus į miestą, du žvalgu grįžo, nuėjo nuo kalnų, o perėję per Jordaną, atėjo pas Nuno sūnų Jošų, jam papasakojo visa, kas juodviem buvo atsitikę, ²⁴ir tarė: Viešpats atidavė visą šitą žemę į mūsų rankas ir visi jos gyventojai yra apimti baimės

3. ¹Taigi, Jošų, pakilęs nakčia, pajudino stovyklas, o išėję iš Setimo, jis ir visi Izraelio sūnūs atėjo prie Jordano ir čia pasiliko tris dienas. ²Joms praslinkus šaukliai ėjo stovyklų viduriu ³ir ėmė šaukti: Kai pamatysite Viešpaties, jūsų Dievo, sandoros skrynią ir ją nešančius Levio giminės kunigus, pakilkite taip pat jūs ir sekite einančius priekyje; ⁴te-

kurie vėliau įėjo į Kristaus Eklesiją.

— ¹²Dabar tat... Reikalaudama malonės sau ir saviškiams Raaba parodo lygiai didelį savo tikėjimą. — ¹⁴Mūsų gyvybė... Viešpats tenubaudžia mudu mirtimi, jei neatitėsime savo pažado. — ¹⁶Ji juodu nuleido... Kaip čia žvalgai, taip išsigelbėjo šv Povilas Damaske /Apd/. — Neseniai darant kasinėjimus Jeriko griuvėsiuose, atrasta namų, kurie buvo betarpiškai sujungti su miesto siena. — ¹⁶Pakilkite į kalnus... Netoli nuo Jeriko į vakarus prasideda kalnuotos vietos: čia turėjo slėptis žvalgai. — ¹⁷Juodu jai tarė... Sąlygos, kuriomis žvalgai apsiima išgelbėti Raabą ir jos giminę

²²Ir čia pasiliko: slėpdamies kalnų olose

3/ Perėjimas per Jordaną

3,1-4,25. Sugrįžus žvalgams, Jošų ir Izraelio sūnūs tuoju eina prie Jordano krantų ir pasilikę tenai tris dienas, dešimtą pirmojo mėnesio dieną keturias dešimtis pirmais metais po išėjimo iš Egipto pereina per stebuklingai išdžiovintą Jordaną /3,1-17/. Atminimui stebuklingo persigavimo Jošų pastato du paminklus iš akmenų, vieną upės viduryje, o kitą toje vietoje, kur perėjusi tauta ištiesė savo padangtes jau šiapus Jordano

3. ¹Tris dienas. Žr aug 1,14. —

²Šaukliai. Ebr sotrim, raštininkai. —

³Kai pamatysite... sandoros skrynią. Kaip anksčiau rodė Izraeliui kelią stebuklingas debesies šulas,

būna tarp jūsų ir skrynios tarpas dviejų tūkstančių mastų, kad galėtumėte matyti iš tolo ir žinoti, kuriuo keliu jums reikia eiti, nes anksčiau juo dar neėjote, ir saugokitės artintis prie skrynios. ⁵Tuomet Jošue tarė tautai: Pasišventinkite, nes rytoj Viešpats padarys tarp jūsų nuostabių dalykų; ⁶o kunigams jis sakė: Imkite sandoros skrynią ir eikite tautos priekyje. Jie, vykdydami įsakymą, ėmė skrynią ir ėjo pirm jį. ⁷Viešpats gi tarė Jošuei: Šiandien pradėsiu augštinti tave viso Izraelio akyse, kad žinotų, jog kaip buvau su Moše, taip esu ir su tavim. ⁸Tu gi įsakyk kunigams, kurie neša sandoros skrynią ir jiems tark: kai būsite įję į Jordano vandenį, sustokite jame. ⁹Po to Jošue tarė Izraelio sūnams: Prisiartininkite čia ir klausykite Viešpaties, jūsų Dievo, žodžio. ¹⁰Ir dar sakė: Iš to pažinsite, kad Viešpats, gyvasis Dievas, yra jūsų tarpe ir kad jis išsklaistys jūsų akivaizdoje Kananiečius ir Hetiečius, Heviečius ir Peresiečius, taip pat Gergeziečius, Jebusiečius ir Amoriečius. ¹¹Štai visos žemės Viešpaties sandoros skrynia eis pirm jūsų per Jordaną; ¹²prirengkite dvylika vyrų iš Izraelio giminių, po vieną iš kiekvienos giminės, ¹³ir kuomet kunigai, kurie neša Viešpaties visos žemės Dievo skrynią, įkels koją į Jordano vandenį, žemiau esąs vanduo nutekės ir nuseks, ateinąs gi iš augšto sustos kaip pylimas

Aug 1,5

Apd 7,45

¹⁴Taigi tauta išėjo iš savo padangčių, kad pereitų per Jordaną, o kunigai, kurie nešė sandoros skrynią, keliavo jų priešakyje. ¹⁵Jiems įėjus į Jordaną ir jų kojoms prisilietus vandens, /Jordanas gi buvo pripildęs pjūties metu savo vagos krantus/, ¹⁶tekas iš augšto vanduo sustojo vienoje vietoje ir pasirodė pakilęs lyg kad kalnas toli nuo miesto, kurs vadinamas Adomu, iki Sartano vietai; buvusis gi žemiau tekejo į Tyrų jūrą /kuri dabar vadinama Mirties jūra/ kolei visai išseko. ¹⁷Tauta gi ėjo Jeriko linkon, o kunigai, kurie nešė Viešpaties sandoros skrynią, stovėjo susijuosę sausoje žemėje Jordano viduryje, ir visa tauta ėjo sausu dugnu

Ekl 24,36

taip dabar jį rodyd sandoros skrynia, nes ji ženklas Viešpaties pasilikimo su tauta. — ⁴Dviejų tūkstančių mastų, truputį daugiau 1000 metrų. — ⁵Pasišventinkite: apiplaudami kūną, o taipgi prirengdami tinkamai sielą, kad būtumėt verti pasinaudoti Dievo stebuklu. Plg Iš 19,10... — ⁶Jie, vykdydami... ne tuoju, bet atėjus paskirtai valandai. — ⁷Pradėsiu augštinti tave. Jošue bus išaugštintas tautos akyse, nes jam liepiant jis kunigai su skrynia į Jordaną, ir upės vanduo stebuklingai persiskirs, kaip persiskyrė Raudonosios jūros vanduo, Moše ištiesus ant jo lazda. — ¹⁰Iš to pažinsite: iš stebuklingo persiskyrimo Jordano vandens. — Kananiečius ir... Žr Pak 7,1; Apd 13,19. — ¹¹Visos žemės Viešpaties. Išsireiškimas apie Dievą, nesutinkamas Pentateukhe. — ¹²Prيرهngkite dvylika... Kam tu vyrų reikia, bus pasakyta žem 4,2... — ¹³Viešpaties visos žemės... Plg aug 11 e

¹⁴Tauta išėjo... Įvykdymas paliepimo, parašyto aug 3-6 eil. — ¹⁵Prisilietus vandens. Po to prisilietimo vanduo pradėjo tuoju skintis. — *Jordanas gi buvo...* 4,19 pasakyta, kad Izraeliai perėjo per Jordaną dešimtą pirmojo mėnesio /nisano/ dieną; todėl buvo pavasaris, kada, pradėjus tirpti ledams Ermono kalnuose, Jordanas labai patvinsta. — ¹⁶Vanduo sustojo... Anot ebr t: «Jordano vanduo sustojo, pakilo viena krūva toli nuo Adomo miesto, kurs yra šalia Sartano». Taigi vanduo, nebegalėdamas tekėti žemyn, ėmė trauktis atgal ir sustojo toli nuo vietos, kurioje Izraeliai turėjo pereiti per Jordaną. Kur buvo Adomo miestas ir Sartanas, tikrai nežinia; spėjama, kad pirmoji vieta dabar yra vadinama Damijeh, netoli nuo Jaboko įtakos. — ¹⁷Susijuosę. Tikriau anot ebr t: tvirtai, arba: vienoje vietoje

4. ¹Jiems perėjus, Viešpats tarė Jošuei: ²Išsirink dvylika vyrų po vieną iš kiekvienos giminės, ³ir liepk jiems pasiimti iš Jordano dugno vidurio, kur stovėjo kunigų kojos, dvylika kiekiausių akmenų, kuriuos padėsite stovyklų vietoje, kur šianakt ištiesite padangtes. ⁴Taigi Jošue pasišaukė dvylika vyrų, kuriuos buvo išrinkęs iš Izraelio sūnų, po vieną iš kiekvienos giminės, ⁵ir jiems tarė: Eikite Viešpaties jūsų Dievo skrynios priešakinį į Jordano vidurį ir atneškite iš ten ant savo pečių kiekvienas po vieną akmenį pagal Izraelio sūnų skaičių, ⁶kad tai būtų tarp jūsų atsiminimo ženklas; ir kai jūsų sūnūs rytoj jus klaus, sakydami: Ką reiškia šitie akmenys? ⁷Jiems atsakysite: Jordano vanduo nuseko prieš Viešpaties sandoros skrynją, kai per jį ėjo; todėl šitie akmenys padėti kaip paminklas Izraelio sūnams per amžius. ⁸Izraelio tat sūnūs padarė, kaip jiems įsakė Jošue: jie nešėsi iš Jordano dugno vidurio dvylika akmenų, pagal Izraelio sūnų skaičių, kaip Viešpats jam buvo liepęs, iki vietai, kur sustojo, ir tenai juos padėjo. ⁹Taip pat dvylika kitų akmenų Jošue padėjo Jordano dugno viduryje, kur stovėjo kunigai, kurie nešė sandoros skrynją, ir jie ten yra iki šiai dienai. ¹⁰Kunigai gi, kurie nešė skrynją, stovėjo Jordano viduryje, kolei įvykdyta visa, ką Viešpats buvo liepęs Jošuei pasakyti tautai ir ką jam buvo sakęs Mošė. Tauta skubėjo ir perėjo. ¹¹Kai visi buvo perėję, perėjo ir Viešpaties skrynja, o kunigai nuėjo į tautos priekį. ¹²Taip pat Rubeno ir Gado sūnūs ir Manaso giminės pusę apsiginklavę ėjo Izraelio sūnų priekyje, kaip jiems buvo įsakęs Mošė; ¹³keturios dešimtys tūkstančių kovotojų dalimis ir būriais ėjo per Jeriko miesto lygumas ir laukus. ¹⁴Tą dieną Viešpats pašlovino Jošue viso Izraelio akivaizdoje, kad jo bijotų, kaip bijojo Mošės, kolei dar buvo gyvas; ¹⁵ir jam tarė: ¹⁶Įsakyk kunigams, kurie neša sandoros skrynją, kad išeitų iš Jordano. ¹⁷Jis jiems įsakė ir tarė: Išeikite iš Jordano. ¹⁸Kai jie išėjo nešini Viešpaties sandoros skrynja ir emė keliauti sausuma, vanduo sugrįžo į savo vagą, ir tekėjo, kaip tai paprastai darydavo

¹⁹O tauta išėjo iš Jordano dešimtą pirmojo mėnesio dieną ir sustojo Galgaloje ties Jeriko miestu rytų šone. ²⁰Taip pat dvylika akmenų, kuriuos jie buvo pasiėmę iš Jordano vagos, Jošue padėjo Galgaloje. ²¹Ir tarė Izraelio sūnams: Kai jūsų sūnūs rytoj paklaus savo tėvus ir jiems tars: Ką reiškia šitie akmenys? ²²Juos pamokysite ir tarsite: Izraelis perėjo per šitą Jordaną sausu dugnu, ²³Viešpačiui, jūsų Dievui, išdžiovi-

4. ²Išsirink... Pakartojama, kas pasakyta aug 3, 12. — ⁶Rytoj: vėliau, paskesniais laikais. — *Jus klaus, sakydami*... Plg Prad 28, 18 ir k. —

⁹Padėjo Jordano dugno... Atminimui, kad ten stovėjo sandoros skrynja ir buvo išsekęs Jordano vanduo. —

¹⁰Pasakyti tautai: kad eitų be baimės, drąsiai. — *Buvo sakęs Mošė*: kad pustrečios giminės eitų pirm kitų. — ¹²Taip pat Rubeno. Atskirai minimas pustrečios giminės persigavimas per Jordaną ir jų keliavimas priekyje, kaip buvo Mošės įsakytą. Žr Sk 32, 20... — ¹³Keturios dešimtys... Žr aug 1, 14 paaišk. — ¹⁵Ir jam tarė... Papildoma smulk-

menomis, kas pasakyta 11 e. Iš čia paaiškėja, kad stebuklas pasibaigė taip pat, kaip prasidėjo, duodant Jošuei paliepimą kunigams

¹⁹Dešimtą pirmojo mėn... Prieš 40 metų pačią 10 pirmojo mėn. /abib arba nisan/ dieną Izraelaičiams buvo liepta Egipte pasirinkti velykinį avinėlį, kurs reikėjo papjausti 14 d. Plg Iš 12, 3. — ²⁰Padėjo: pastatydamas iš jų paminklą. — *Galgaloje*. Žr žem 5, 9. — ²²Sausu dugnu. Anot ebr t: sausomis kojomis. — ²⁴Kaip pirma buvo padaręs... Tuo būdu sukrauti akmenys turėjo draug priminti ir perėjimą per Raudonąją jūrą

nus jo vandenį jūsų akivaizdoje, kolei neperėjote, ²⁴kaip pirma buvo padaręs Raudonojoje jūroje, kurią buvo išdžiovinęs, kolei per ją ejome, ²⁵kad visos žemės tautos pažintų galingiausią Viešpaties ranką, ir kad jūs visuomet bijotumėte Viešpaties, jūsų Dievo

Iš 14,21

5. ¹Visi karaliai Amoriečių, gyvenusių anapus Jordano į saulėleidžius nuo jo, ir visi Kanaano karaliai, kurių valdžioje buvo kraštas arčiau Didžiosios jūros, išgirdę, kad Viešpats buvo išdžiovinęs Jordano vandenį, prieš Izraelio sūnus, kolei jie neperėjo, nusiminė savo širdyje ir juose visai nebeliko drąsos; taip jie bijojo Izraelio sūnų įėjimo

²Tuo metu Viešpats tarė Jošuei: Pasidaryk sau akmeninių peilių ir antrą kartą apipjausty tink Izraelio sūnus. ³Jis padarė, ką Viešpats buvo liepęs, ir apipjaustydino Izraelio sūnus Apipjaustymo kauburyje. ⁴Antrojo gi apipjaustymo priežastis buvo šita. Visi tautos vyriškiai, kurie buvo išėję iš Egipto, visi, kurie galėjo traukti į karą, buvo išmirę tyruose laike ilgiausių kelionės vingių; ⁵jie visi buvo apipjaustyti; žmonės gi, gimusieji tyruose, ⁶buvo neapipjaustyti per keturias dešimtis metų kelionės per plačiausius tyrus, kolei neišmirė visi, kurie neklusė Viešpaties balso ir kuriems jis buvo pirma prisiekęs, kad jiems neparodysias pienu ir medumi plūstančios žemės. ⁷Jų sūnūs stėjo tėvų vieton ir buvo Jošuos apipjaustyti, nes jie buvo pasilikę neapipjaustyti, taip kaip buvo gimę, ir niekas kelyje jų neapipjaustė. ⁸O kai visi buvo apipjaustyti, pasiliko toje pačioje stovyklų vietoje, kolei nepagijo. ⁹Tuomet Viešpats tarė Jošuei: Šiandien nuėmiau nuo jūsų Egipto gėdą. Ana gi vieta buvo praminta vardu Galgala; taip ji vadinama ir iki šiai dienai

4/ Perėjusių per Jordaną Izraeliaičių pasiruošimai karui

5,1-16. Nusigandę Kananiečiai neklūdo Izraeliaičiams pabaigti pasiruošimus karui. Taigi, jie gavę iš Dievo paliepimą apipjausto savo vyriškius ir švenčia pirmas velykas Žadėtojoje žemėje. Tuo tarpu liaujasi kritus mana, o Jošue sustiprinamas savo pašaukime angelo pasirodymu

5. ¹Bijoją Izraelio... Nuolat pažymima, kad visa buvo padaryta dėlei Izraelio sūnų, idant labiau paaiškėtų Dievo gerumas ir rūpestis Išrinktąja tauta

²Akmeninių peilių. Plg. Iš 4,25. — *Antrą kartą*. Po išėjimo iš Egipto buvo tai antras bendras apipjaustymas tų, kurie dar nebuvo atlikę tos apeigos. Išrinktoji tauta turi eiti į Žadėtąją žemę, turėdama sandoros ženklą Dievo padarytos su Abraomu. — ³Apipjaustymo kauburyje. Taip imta vadinti kauburį vėliau. —

⁴Kurie galėjo traukti... Todėl turėjo dvidešimt metų amžiaus ir daugiau.

— ⁵Buvo neapipjaustyti... Anot vieno aiškintojų klišių buvusi ta, kad ir sustojus tyruose reikėjo nuolat būti pasirengusiems tolesnei kelionei; tokiose gi sąlygose apipjaustymas buvo pavojingas. Kiti aiškintojai sako, kad nuo maišto Kadese tauta buvo laikoma atstumta, iškeikta; atstumiems esant tėvams turėjo ir vaikai kęsti draug bausmę; sandora buvo suardyta, tai ir jos ženklas buvo pasidaręs kuriam laikui nebenaudingas. Plg. Sk 14,28. — *Kuriems jis buvo pirma...* Anot ebr t: nes Yahvė buvo jiems prisiekęs, kad jis neleis jiems išsvysti žemės, kurią suteikti Yahvė buvo žadėjęs su priesaika jų tėvams. — ⁶Buvo apipjaustyti. Tą apeigą gal atliko šeimų tėvai, kiekvienas savo namuose, kaip kitados Abraomas. Prad 17, 23... — *Kolei nepagijo*. Pagijimui reikėjo mažiausiai trijų dienų. Plg. Prad 34,55. — ⁸Nuėmiau. Ebr *gallothi*, nuritau. Iš čia padaryta vardas Galgala, ebr Gilgal, nuritimas. — *Egipto gėdą*. Ką čia reiškia Egipto gėdą, ne vienai aiškinama. Gal taip pavadinta

¹⁰Israėlio sūnūs pasiliko Galgaloje ir keturioliką mėnesio dieną varkop darė Paskhą Jeriko lygumose, ¹¹o kitą dieną valgė žemės vaisių, neraugintos duonos ir tų pačių metų miežio ragaišio. ¹²Jiems ėmus valgyti žemės vaisių, mana liovėsi kritus, ir tuo maistu Israėlaičiai daugiau nebesinaudojo, bet valgė Kanaano žemės vaisių tų pačių metų

¹³O Jošue, būdamas Jeriko miesto lauke, pakėlė akis ir pamatė stovintį ties savim vyrą, laikantį ištrauktą iš makščių kalaviją; jis priėjo prie jo ir tarė: Ar mūsiškis esi, ar iš priešų? ¹⁴Anas atsakė: Visai ne; bet esu Viešpaties kariuomenės kunigaikštis ir dabar ateinu. ¹⁵Jošue puolė kniūbsčias žemėje ir pagarbindamas tarė: Ką mano Viešpats turi pasakyti savo tarnui? ¹⁶Jis tarė: Atsirišk nuo savo kojų autuvą, nes vieta, kurioje stovi, šventa. Jošue padarė, kaip buvo liepta

Iš 3,5; Apd 7,33

6. ¹Tuo tarpu Jerikas buvo užrakintas ir sustiprintas dėl baimės Israėlio sūnų, ir nėvienas nedrįsdavo nė išeiti, nė įeiti. ²Tuomet Viešpats tarė Jošuei: Štai aš padaviau į tavo rankas Jeriką, jo karalių ir visus

apgailėtinas Israėlio stovis Egipte ir kelionės metu tyruose, palyginant jį su anksčiau buvusių paritarkų laikais ir laimingomis gyvenimo sąlygomis, kurios jų laukė Žadėtoje žemėje

¹⁰*Mėnesio*: nisano. — *Darė Paskhą*. Tai buvo antros iškilmingos Velykos po išėjimo iš Egipto. Plg Sk 9,1-5. — ¹¹*Kitą dieną*. Buvo tai 16 nisano diena, nes 14 d vakaras ir pati 15 nisano diena buvo laikoma pirma Velykų diena. Plg Kun 23,7-11.14. — *Miežio ragaišio*. Tikriausiai anot ebr t: keptų grūdų ar varpų. — *Tų pačių metų*. Karstose Jeriko apylinkėse javai pribręsta baigiantis kovo mėn. — ¹²*Mana liovėsi kritusi*. Israėlaičiai išėję iš Egipto gavo pirmą kartą manos 16 antrojo mėn dieną, liovėsi gi ji kritusi 16 d. pirmojo mėn 41 metų po išėjimo iš Egipto

¹³*Pakėlė akis ir...* Taip pažymima, kad angelo pasirodymas buvo netikėtas. Kaip Mošė matė Dievą degančiame kere ir ten jis buvo paskirtas tautos vadu, taip ir Jošue turi pažinti, kad ne savo jėgomis ir išmintimi jis atliks sunkų jam pavestą uždavinį. Jošuei reikės kariauti su priešais, todėl angelas pasirodo su kalaviju. Plg Sk 22,29; Prad 3,24. — ¹⁴*Viešpaties kariuomenės kunigaikštis*. Žydai mano, kad tai buvo Arkangelas Mikolas, kurs anot Dan 10,21 yra angelas sargas Israėlio tautos. Anot kitų aiškintojų ir

senesniųjų Žydų nuomonės, tai buvęs tas pats angelas, kurs, kaip buvo žadėta Iš 23,20, traukė Israėlio priekyje, amžinasis Dievo Žodis. — ¹⁵*Jošue puolė...* Kolei Jošue nežino, su kuo kalbasi, jis drąsiai eina artyn; bet patyręs Dievą į jį atsiliepiant, jis nebedrįsta pakelti akių. Plg Iš 3,6; Dan 10,8. — ¹⁶*Atsirišk...* Plg Iš 3,5. — *Nes vieta... šventa*: dėl pasirodymo toje vietoje Dievo pasiuntinio

2. Užkariavimas Žadėtosios žemės

1/ Paėmimas Jeriko

6,1-27. Iš Žadėtosios žemės užkariavimo pasakojami ypač tie atsitikimai, kuriuose aiškiau pasirodė Dievo suteiktoji pagalba. Pirmoje vietoje aprašoma kaip buvo paimtas Jerikas. Viešpačiui įsakius, kunigai nešini sandoros skrynias, kareiviai ir visa liaudis, atsiliepiant trimtų garsui, eina aplink miestą, kolei pagaliau septintą dieną nesugriūna Jeriko mūrai. Israėlaičiai per sugriuvusias sienas įsiveržia į miestą, išnaikina visus gyventojus, išskyrus Raabą ir jos gimines, turčius paskiria Viešpaties iždai, patį miestą sudegina, o Jošue paskelbia prakeikimą tam, kas drįstų jį atstatyti

6. ¹*Buvo užrakintas ir...* Ebr sogereth umesuggereth, claudens et clausa;

stiprius vyrus. ³Eikite visi kovotojai aplink miestą vieną kartą dienoje ; taip darysite šešias dienas ; ⁴septintą gi dieną kunigai tegul pasiima septynis trimitus, vartojamus Jubiliejuje, ir tegul eina sandoros skrynios priekyje ; eisite aplink miestą septynis kartus, o kunigai trimituos trimtais. ⁵Kai atsilieps trimto garsas ilgiau ir su pertrūkiais, ir pasieks jūsų ausis, visa tauta sušuks didžiausiu balsu, o miesto mūrai sugrius lig pamatų, ir kiekvienas įsiverš ties ta vieta, kur stovėjo

⁶Taigi Nuno sūnus Jošue pasišaukė kunigus ir jiems tarė : Imkite sandoros skryniją, o kiti septyni kunigai tegul ima septynis jubiliejinius trimitus ir tegul eina Viešpaties skrynios priekyje. ⁷Jis tarė taip pat tautai : Eikite ir traukite apsiginklavę Viešpaties skrynios priekyje. ⁸Jošuei pabaigus kalbėti, septyni kunigai ėmė trimituoti septyniais trimtais Viešpaties sandoros skrynios priekyje ; ⁹visa ginkluota kariuomenė ėjo priekyje, likusioji gi liaudis ėjo paskui skryniją ir visur skambėjo trimtų garsas. ¹⁰Jošue gi buvo įsakęs tautai ir taręs : Nešauksite ir nesigirdės jūsų balso, ir joks žodis neišeis iš jūsų burnos, kolei neateis diena, kurioje jums sakysiu : Šaukite ir rėkite. ¹¹Taip tai Viešpaties skrynina apėjo tą dieną vieną kartą aplink miestą ir, sugrįžusi į stovyklas, tenai pasiliko. ¹²Jošuei atsikėlus nakčia, kunigai ėmė Viešpaties skryniją, ¹³o septyni iš jų septynis trimitus, vartojamus jubiliejuje ; šitie ėjo Viešpaties skrynios priekyje ir eidami trimitavo, apsiginklavusi gi tauta ėjo pirm jų, o likusioji liaudis sekė skryniją, trimituojant trimtais. ¹⁴Taip jie apėjo ir antrą dieną aplink miestą vieną kartą ir sugrįžo į stovyklas. Taip jie darė šešias dienas. ¹⁵Septintą gi dieną, atsikėlė išauštant, apėjo aplink miestą, kaip buvo įsakyta, septynis kartus. ¹⁶Kai septintame apėjime kunigai trimitavo trimtais, Jošue tarė visam Izraeliui : Pradėkite šaukti, nes Viešpats padavė jums miestą. ¹⁷Tebūna tas miestas iškeiktas, ir visa, kas jame yra, tebūna Viešpačiui ; tik paleistuvė Raaba telieka gyva su visais, kurie su ja yra namuose, nes ji paslėpė pasiuntinius, kuriuodu buvome atsiuntę. ¹⁸Jūs gi sergėkitės prisiliesti ko nors iš to, kas uždrausta, kad nenusikalstumėte ir kad neužtrauktumėte nuodėmės ir sumišimo ant visos stovyklos. ¹⁹O kiek tik bus aukso ar sidabro, varinių rykų ir geležies, tebūna pašvesta Viešpačiui ir padėta jo išdan

²⁰Taigi visai tautai ėmus šaukti ir trimitams gaudžiant, kai daugybės ausis pasiekė balsas ir skardas, mūras tuojau sugriuvo, ir kiekvienas ėjo

Aug 2,4
Žyd 11,31

Žyd 11,30
2 Mak 12,15

todėl : užsirakino ir pasiliko užrakintas. — *Nedriśdavo nė...* Anot ebr t : neišeidavo ir neįeidavo. — ³*Stiprius vyrus*. Plg aug 1,14 paaiš. — ⁴*Eikite*. Iš to įsakymo Izraelaičiams turi būti aišku, kad pats Dievas jiems suteiks pergalę. — ⁴*Septintą gi dieną kunigai*. Anot ebr t : septyni kunigai. Taigi, ir pirmųjų šešių dienų apėjime septyni kunigai turėjo trimituoti. — *Trimitus*. Ebr *šoferoth*, taigi, trimitus padarytus iš avino ragų /plg Kun 23,24/, o ne sidabrinis, ebr *khakokroth* /Sk 10,2. — *Jubiliejuje*. Žr Kun 25,10 paaišk. — *Eisite aplink miestą...* Ebr t : o septintą dieną eis aplink miestą

septynis kartus. — ⁷*Eikite ir traukite...* Eisenos tvarka turėjo būti toki : pačiame priekyje turėjo eiti ginkluotų kareivių būrys, gal 40.000 iš pustrėčios giminės, paskui juos kunigai su trimtais, toliau kunigai sandoros skrynina nešini ir pagaliau visi likusieji Izraelaičiai. — ¹⁵*Išauštant*. Ebr t nurodo, kad septintą dieną Izraelaičiai pakilo anksčiau negu pirmose šešiose dienose. — ¹⁷*Iškeiktas*. Ebr *kherem*. Žr Kun 27,28... Paprastai iškeiktuose Kananiečių miestuose reikėjo išžudyti tiktai žmones, bet Jerike visa turi tekti Viešpačiui, nes tai yra pirmos. Žr žem 18.19 eil

ta vieta, kuri ties juo buvo. Taip jie paėmė miestą ²¹ir užmušė visa, kas jame buvo, kaip vyrus taip moteris, kaip vaikus taip senius. Taip pat jaučius, avis ir asilus ištiko kalavijo ašmenimis. ²²Dviem gi vyram, kuriuodu buvo atsiųsti kaip žvalgai, Jošue tarė: Įeikite į paleistuvės moteriškės namus ir išveskite ją ir visa, kas jos yra, kaip jai su priesaika žadėjote. ²³Du jaunikaičiu įėję išgabeno Raabą ir jos tėvus, taip pat brolius draug su visais rykais ir jos gimine, ir liepė pasilikti už Israėlio stovyklos. ²⁴Miestą gi ir visa, kas jame buvo, jie sudegino, išskyrus auksą, sidabrą, varinius rykus ir geležį, kuriuos pašventė Viešpaties išdui. ²⁵Kekšę Raabą, jos tėvo namus ir visa, ką ji turėjo, Jošue paliko gyvus, ir jie pasiliklo gyventi Israėlio sūnų tarpe iki šiai dienai, nes ji buvo paslėpusi du pasiuntiniu, kuriuodu jis buvo išsiuntęs Jeriko ištirti. Anuo metu Jošue paskelbė iškeikimą, sakydamas: ²⁶Prakeiktas tebūna Viešpaties akivaizdoje vyras, kurs įkurtų ir atstatytų Jeriko miestą. Tenumiršta jojo pirmgimis, bededant pamatus, ir paskutinis iš jojo vaikų, statant vartus. ²⁷Taigi Viešpats buvo su Jošue, ir jo vardas išgarsėjo visoje žemėje

7. ¹Bet Israėlio sūnūs peržengė paliepiną ir pasiglemžė šį tą iš iškeikimo. Nes Zarės sūnaus Zabdio sūnaus Kharmio sūnus Akhanas iš Judo giminės pasiėmė kokį ten dalyką iš iškeiktųjų. Ir Viešpats susirūstino

²⁰*Tuoju sugriuvo...* Tai buvo aiškus Dievo padarytas stebuklas. — Iš vėlesnių laikų tyrinėjimų ra paaiškėja, kad Jerikas buvo sugriautas bent vieną kartą senais laikais žemės drebėjimo, todėl yra pagrindo manyti, kad Dievas padėjęs Israėlaičiams nugalėti Jeriką sugriaudamas jį stebuklingai tokiu žemės drebėjimu. Plg Žyd 11,30. — ²¹*Užmušė visa*. Israėlaičių pasielgimas gali rodytis per daug žiaurus; bet jie buvo tik įrankiai baudžiančios Dievo teisybės; bausmę gi Kananiečiai buvo nusipelnę ilgų amžių nuodėmėmis. Pagaliau, senovės laikais kiekvienas karas baigdavosi baisiomis žudynėmis, jei paimtojo miesto gyventojai nebeturėjo galimybės kaip nors nuo puolančiųjų pabėgti. — ²²*Dviem gi vyram...* Dviem buvusiems žvalgams pavedama rūpestis Raaba. Siena ties jos namais gal nebuvo sugriuvusi. —

²³*Už Israėlio stovyklos*. Raaba ir jos giminė laikomi suteptais, todėl turi pasilikti už stovyklos, bet tik laikinai, nes paskiau /gal po 7 dienų/ jie buvo priimti į Israėlaičių tarpą. Plg Kun 24,14; Šk 31,19. — ²⁴*Viešpaties išdui*. Viešpaties namų išdui. — ²⁶*Kurs įkurtų ir atstatytų*. Uždraudimas čia matomai neliečia pastatymo naujų namų Jerike ir

apsigyvenimo juose, bet tik padarymą iš to miesto tvirtovės, nes jau pats Jošue atidavė Jeriką su kitais miestais Benjamino giminei /žem 18,21/. O truputį vėliau jis buvo laikomas žymiu miestu. Iš dabartinių laikų tyrinėjimų paaiškėja, kad Jerikas istorijos bėgyje buvo sugriautas bent tris kartus ir kad atstatomiems naujiems miestams buvo skiriama vieta nebe ta pati, kurioje buvo sugriautasis. Plg Teis 3,13; 2 Kar 10,5 ir k. — *Tenumiršta jo...* T y, tegul jis nustoja visų savo vaikų vieno po kito. Jošue's prakeikimas pasitvirtino baisiai karaliaus Akabo laikais, kada Hiėlis iš Betelio pamėgino paversti Jeriką tvirtove. Žr 3 Kar 15,34

2/ Nugalėjimas Hajo

7,1-8,35. Vienam iš Israėlaičių šį tą pasivogus iš Jeriko grobio, Jošue's išsiųsti kareiviai veltui mėgina paimti Hajo miestą; bet išėjus aikštėn Akhano kaltybei ir jį nubaudus, Viešpaties sutvirtintas ir pamokytas Jošue nugalė Hajo gyventojus, o su jų miestu padaro taip pat, kaip buvo padaręs su Jeriku /7,1-8,29/. Po to Jošue pastato altorių Hebalio kalne, perrašydina įstatymą į akmenis, paskelbia palaiminimus jo vykdytojams ir prakeikimus per-

Aug 2,1-14

Žyd 11,31

Žem 8,2

3 Kar 16,34

Žem 22,20
1 Kron 2,7

Israėlio sūnams. ²Tuo metu Jošue siuntė iš Jeriko vyrus prieš Hajį, esantį šalia Bethaveno, į rytus nuo Betelio miesto ir jiems tarė: Pakilkite ir išstirkite žemę. Jie, vykdydami paliepimą, ištyrė Hajį. ³Ir sugrįžę jam tarė: Tegul eina ne visa tauta, bet tepatraukia du ar trys tūkstančiai vyrų ir tesunaikina miestą. Kam visa tauta vargs be reikalo prieš labai negausingus neprietelius? ⁴Taigi išėjo trys tūkstančiai kovotojų, bet jie tuojuo leidosi bėgti atgal, ⁵mušami Hajo miesto gyventojų, ir iš jų krito trys dešimtys šeši žmonės; o priešai juos vijosi nuo vartų iki Sabarimui ir užmušinėjo bėgančius žemyn; tautos gi širdis pabūgo ir ištižo kaip vanduo

⁶Jošue perplėšė savo rūbus, puolė kniūbsčias žemėje ties Viešpaties skrynja ir taip pasiliko iki vakarui, draug su visais Israėlio vyresniaisiais; jie apsibarstė savo galvas dulkėmis, ⁷o Jošue tarė: Vaje, Viešpatie, Dieve! Kam norėjai pervesti šią tautą per Jordano upę, kad mus paduotumei į Amoriečių rankas ir pražudytumei? Būtų buvę geriau kad, kaip mes pradėjome, taip būtų mės pasilikę anapus Jordano, ⁸Viešpatie, mano Dieve! Ką sakysi, matydamas Israėlį bėgantį atgal nuo savo neprietelių? ⁹Kananiečiai ir visi žemės gyventojai išgirs ir susitelkę krūvon apsups mus ir išdildys mūsų vardą nuo žemės; ir ką gi padarysi savo didžiam vardui? ¹⁰Tuomet Viešpats tarė Jošuei: Atsikelk! Ko guli kniūbsčias žemėje? ¹¹Israėlis nusidėjo ir peržengė mano sandorą: Jie ėmė iš iškeikimo, pasivogė ir melavo ir paslėpė tarp savo rykų. ¹²Israėlis negalės stoti prieš savo neprietelius ir nuo jų bėgs, nes suteptas iškeikimu; aš nebebūsiu toliau su jumis, kolei neišnaikinsite to, kurs nusikalto ta piktadaryste. ¹³Kelkis, pašventink tautą ir jiems sakyk: Pasišventinkinte rytų dienas, nes štai, ką sako Viešpats, Israėlio Dievas: Iškeikimas yra tavo tarpe, Israėli; negalėsi stovėti prieš savo neprietelius, kolei nebus išnaikintas iš tavęs, kurs suteptas šita piktadaryste. ¹⁴Rytoj prisiartinsite kiekvienas savo giminėje, o giminė, ant kurios kris burtas, prisiartins savo

Kun 26,7
Sk 11,18
Aug 3,5
1 Kar 16,5

žengėjams ir tuo parodo iškilmingai, kad Žadėtoji žemė pasidarė Israėlio nuosavybe /8,30-35/

7. ¹Israėlio sūnūs. Nors kaltė buvo tik vieno Akhano, bet ji sutėpė visą tautą, todėl ir bausmę kenčia visi Israėlio sūnūs, taip kaip buvo paskelbęs Jošue. Žr aug 6,18. — *Paliepimą ir pasiglemžė*. Tų ž nėra ebr t: jie paimti iš LXX. — *Zarės*. Žr Prad 39,29... — *Akhanas*. Kitur jis vadinamas Akharu. Žr 1 Kron 2,7. — ²Prieš Hajį. Tas miestas buvo, kaip pasakyta čia pat ir Prad 12,8, į rytus nuo Betelio, o anot Iš 10,28 į šiaurę nuo Mikhmo. Taigi spėjama, kad jo vieta buvusi apie 20 km į šiaurvakarius nuo Jeriko ir 18 km į šiaurę nuo Jerusale. Iš čia dar pasirodo, kad Jošue norėjo pasiekti patį Palestinos vidurį, iš kur ėjo keliai į visas jos puses. — *Bethaveno*. Ta vieta buvo tarp Betelio ir Mikhmo. Plg 3 Kar 23,15. — *Betelio*. Dabar Betin, apie

4 val kelionės nuo Jerusale į šiaurę. Plg Prad 28,19. — ³*Labai negausingus*. Hajo gyventojų buvę 12.000 /žr žem 8,25/, iš kurių maždaug ketvirta dalis galėjo nešioti ginklus; todėl Jošue žvalgai manė, kad lygus Israėlio kareivių skaičius pigiai nugalės Hajiečius. — ⁴*Tuojuo leidosi bėgti...* Jie, matomai, nesitikėjo pasipriešinimo. — ⁵*Sabarimui*. Gal taip vadinama kloniais išraižytas uolingas nuolaidumas į rytus nuo Hajo. — *Pabūgo ir...* Svarbiausi baimės ir nusiminimo priežastis buvo supratimas, kad Dievas jiems nebe padeda

⁶*Perplėšė... puolė kniūbsčias... apsibarstė...* Tai buvo didelio nuliūdimo ir sielvarto ženklai. Plg Prad 3,19 ir k. — ¹²*Nes suteptas iškeikimu*. Ebr t: nes jis iškeiktas. — *To, kurs nusikalto...* Ebr t: iškeikimo iš savo tarpo. Taip pat ir 13 e. — ¹⁴*Prisiartinsite*: prie sandoros padangtės. — *Kris burtas*. Ebr t sakoma visur:

šeimomis, šeima namais, o iš namų atskiri vyrai, ¹⁵ ir tas, kurs bus rastas nusikaltęs ta piktadariyste, bus sudegintas ugnyje su visu savo lobiu, nes jis peržengė Viešpaties sandorą ir padarė pikta dalyką Izraelyje. ¹⁶Taigi Jošue atsikėlęs rytmetį liepė prisiartinti Izraeliui savo giminėmis ir burtas krito ant Judo giminės. ¹⁷Kada ji buvo atvesta savo šeimomis, buvo rasta Zarės šeima. Atvesdamas ją taip pat namais, rado Zabdį; ¹⁸o padalinęs jo namus į atskirus vyrus, rado Zarės sūnaus Zabdzio sūnaus Kharmio sūnų Akhaną iš Judo giminės. ¹⁹Tuomet Jošue tarė Akhanui: Mano sūnau, atiduok Viešpačiui, Izraelio Dievui, garbę; prisipažink ir man nurodyk, ką padarei, ir neslėpk. ²⁰O Akhanas atsakė Jošuei ir tarė: Aš iš tikrųjų nusidėjau Viešpačiui, Izraelio Dievui, ir štai ką padariau. ²¹Aš pamačiau tarp grobio labai gerą žydriai raudoną apsiaustą, du šimtu siklių sidabro, auksinę lazdelę, sveriančią penkias dešimtis siklių ir užsigėdęs tai paėmiau ir užkasiau į žemę mano padangtės viduryje. O sidabrą pridengiau užkastąja žeme. ²²Taigi Jošue nusiuntė tarnus, kurie nubėgė į Akhano padangtę, rado visa paslėptą toje pačioje vietoje, taip pat ir sidabrą; ²³paėmę tuos dalykus iš padangtės, jie atnešė pas Jošue ir pas visus Izraelio namus ir numetė ties Viešpačiu

²⁴O Jošue /ir visas Izraelis draug su juo/ ėmė Zarės sūnų Akhaną, sidabrą, apsiaustą ir auksinę lazdelę, taip pat jo sūnus ir dukteris, jaučius, asilus ir avis, net ir padangtę ir visus rakandus, ir nuvedė juos į Akhoro slėnį. ²⁵Tenai Jošue tarė: Kadangi tu užtraukei ant mūsų nelaimę, tegul Viešpats siūncia šiandien ant tavęs nelaimę. O visas Izraelis užmušė jį akmenimis, ir visa, kas jojo buvo, sudeginta ugnyje. ²⁶Jie

2 Kar 18,17

ras Yahvė; todėl šitame atsitikime gal nemesta burto, bet sujieškota kaltininką su pagalba urimo ir thumimo. Plg Sk 27,21... — ¹⁵Bus sudegintas ugnyje, pirma užmuštas akmenimis. Žr žem 25 e. — ¹⁶Liepė prisiartinti... T y, pradžioje turėjo prisiartinti prie padangtės dvylikos giminių kunigaikščiai, paskui Judo šeimų vyresnieji ir tt. — ¹⁹Mano sūnau. Sūnaus vardas, duodamas nusikaltėliui, nereiškia čia ypatingo palankumo, bet yra tik rimtas teisėjo atsiliepiamas. Plg Lk 16,25. — *Atiduok garbę.* Akhanas atiduos garbę Dievui, pasakydamas tiesą, prisipažindamas, kad Dievas yra visa žinąs, teisus bausmės skyrėjas ir neapkenčias kaltės. — ²¹Žydriai raudoną apsiaustą. Ebr 'addereth šin'ar, t y, ilgą rūbą iš Senaaro arba Babilonijos. Babilonija gi senovėje buvo garsi savo gražiais audiniais. — *Du šimtu siklių...* Sidabro siklius vertas apie 6 litus. — *Auksinę lazdelę.* Anot ebr t: auksinį liežuvį; buvo tai; matomai, koks nors auksinis dalykas liežuvio pavidalo. Auksinis siklis buvo vertas apie 85 litus. — *Sidabrą pridengiau.* Ebr t: si-

dabrą padėjau apačion. — ²³Ties Viešpačiu. Ties sandoros padangtę

²⁴Taipgi jo sūnus ir dukteris. Kai kurie aiškintojai spėlioja, kad Akhano vaikai buvę jo kaltės dalyviai; bet toks dalyvavimas nėra būtinai reikiamas, kad supratęs kodėl ir jie nukentėjo. Tiesa, žmonių teisme reikėjo laikytis taisyklės, kad vaikai neturėtų atsakyti už tėvo kaltes /Pak 24,16/, bet čia buvo Dievo teismas, kurs nėra suvaržytas jokiomis taisyklėmis. Bausmės kietumas buvo reikiamas ypač išrinktosios tautos gyvenimo pradžioje, kad ją išmokius bijoti Viešpaties, atidavinėti jam tinkamą garbę ir klausyti tobulai Dievo įsakymų /Kalm/. Nekalto žmogaus kentėjimas kartu su nusikaltėliu gali būti palygintas su nelaimėmis, kurios neaplenkia ir teisųjų; Dievas gi už paskirtą dėlei svarbių priežasčių laikinę mirtį gali apščiai atsiilyginti amžiname gyvenime. — *I Akhoro slėnį.* Taip ta vieta praminta vėliau. Ji buvo tikriausiai į šiaurę nuo Jeriko prie Judo giminės sienos. Žr žem 15,5. — ²⁶Viešpaties įpykimas... Išsireiškiamą apie Dievą žmonių būdu

dar surinko ant jo didelę akmenų krūvą, kuri pasilieka iki šiai dienai. Taip Viešpaties įpykimas pasitraukė nuo jų; ir ana vieta imta vadinti Akhoro slėniu iki šiai dienai

8. ¹Tuomet Viešpats tarė Jošuei: Nebijok ir nenusigąsk; imk su savim visą kovotojų daugybę ir pakilęs patrauk į Hajo miestą; štai aš padaviau į tavo rankas jo karalių ir tautą, miestą ir žemę. ²Padarysi Hajo miestui ir jo karaliui taip, kaip padarei Jerikui ir jo karaliui; grobi gi ir visus gyvulius imsite sau; paslėpk kareivių būrį miesto užpakalyje, kad tykotų. ³Taigi Jošue ir draug su juo visa kovotojų kariuomenė pakilo, kad eitų prieš Hąjį. Išrinkęs tris dešimtis tūkstančių stiprių vyrų jis juos išsiuntė naktį. ⁴Ir jiems įsakė, tardamas: pasislėpkite ir tykokite miesto užpakalyje, labai neatsitolinkite ir visi būkite prisirengę. ⁵Aš gi ir likusi su manim esanti daugybė artinsimės prie miesto iš kito šono. Kai jie išeis prieš mus, mes apsigręšime, taip pat kaip pirma padarėme, ir bėgsime, ⁶kolei mus besivydami nebus nuvilioti toliau nuo miesto; nes jie manys, būk mes bėgame taip pat, kaip pirma. ⁷Mums tat bėgant ir jiems besivejant, jūs pakilsite iš tykojimo vietos ir sunaikinsite miestą, nes Viešpats, jūsų Dievas, jį paduos į jūsų rankas. ⁸Paėmę jį padegkite ir taip visa darykite kaip liepta. ⁹Jošue juos išleido, o jie nuėjo į tykojimo vietą ir sustojo tarp Betelio ir Hajo, į vakarus nuo Hajo miesto; Jošue gi tą naktį pasiliko tautos tarpe. ¹⁰Atsikėlęs dienai brėkstant, jis peržūrėjo savo žmones ir ėjo draug su vyresniaisiais kariuomenės priekyje, apstotais kovotojų būrio. ¹¹Atėję ir pakilę prieš miestą, jie sustojo ties šiauriniu miesto šonu, tarp kurio ir jų pasiliko viduryje slėnis. ¹²Jošue gi buvo išrinkęs penkis tūkstančius vyrų ir nusiuntęs tykoti tarp Betelio ir Hajo, vakariame to miesto šone. ¹³Visa gi likusi kariuomenė ėjo kariškoje tvarkoje į šiaurę, taip kad paskučiausieji iš tos daugybės siekė vakarių miesto šoną. Taigi Jošue nuėjo tą naktį ir sustojo slėnio viduryje. ¹⁴Tai pamatęs Hajo karalius pasiskubino anksti rytą išeiti su visa miesto kariuomene ir vedė ją į kovą ties tyruma, nežinodamas, kad užpakalyje slėpėsi ir tykojo kareivių būrys. ¹⁵Jošue gi ir visas Izraelis ėmė trauktis iš vietos, apsimesdami nusigandusiais ir bėgdami tyrumos keliu. ¹⁶O anie šaukdami visi draug ir vieni kitus ragindami juos vijosi. Atsitraukus visiems nuo miesto ¹⁷ir nepasilikus Hajuje ir Betelyje nė vieno, kas nebūtų vijęsis Izraelio, /nes jie buvo ištraukę, palikdami atvirus miestus/, ¹⁸Viešpats tarė Jošuei: Pakelk tavo rankoje esantį skydą prieš Hajo miestą,

Aug 6,24

Aug 7,4

8. ¹Kovotojų daugybę. Išsireiškimas visai nuosavas Jošuės knygai. Plg žem 3 e, 11 e; 10,7; 11,7. Jošue turi imtis su savim nebe tris tūkstančius, bet visą kariuomenę, kad Izraelis eitų prieš priešus su didesniu pasitikėjimu. — ²Grobį gi ir... Plg Pak 6,10...20,16-18. — Miesto užpakalyje: į vakarus nuo Hajo. — ³Tris dešimtis tūkstančių. Ne visi tie stiprūs vyrai nuėjo pasislėpti ir tykoti, bet tik 5000. Žr žem 12 e. — ⁵Išeis prieš mus, mes... Anot ebr t: išeis prieš mus kaip pirmą kartą, mes bėgsime. — ⁷Sunaikinsite. Tik-

riau sakant: paimsite. — ¹⁰Atsikėlęs dienai brėkstant... Nuo Galgalos iki Hajui buvo apie 5-6 valandos kelionės. — ¹¹Atėję ir... Ebr t padalintas truputį kitaip, o 11 e prasideda taip: ir visa kovotojų tauta, kuri su juo buvo, pakilo ir prisiartinio ir ėjo prieš miestą ir sustojo ties... — ¹⁴Ties tyruma: Jordano slėnio linkon, į rytus. — ¹⁶O anie... Ebr t: tuomet buvo pašaukti visi mieste buvusieji žmonės jų vyti. Taigi, jie besivydami Jošue, tolo nuo miesto ¹⁷ir nepasiliko Hajuje ir Betelyje nė vieno, kurs nebūtų

nes aš tau jį atiduosiu. ¹⁹Kai jis pakėlė skydą prieš miestą, paslėptasis ir betykojās būrys tuojau pakilo ir prisiartinęs prie miesto paėmė jį ir padegė. ²⁰O miesto vyrai, kurie vijosi Jošų, pažvelgę atgal ir matydami miesto dūmus kilstant lig padangės, negalėjo bėgti nei vienon, nei kiton pusėn, ypač kad tie, kurie buvo apsimetę bėga nuo jūjų ir traukia į tyrus, labai drąsiai priešinosi vejantiems. ²¹Jošū ir visas Izraelis, matydami miestą esant paimtą ir kilstant miesto dūmus, sugrižę išmušė Hajo vyrus. ²²Nes tuo pačiu metu ir tie, kurie buvo paėmę ir padegę miestą, išėję iš miesto saviesiems priešais, ėmė mušti atsiradusius viduryje priešus, taigi, priešai buvo iš abiejų šonų mušami, taip kad nėvienas iš taip didelės daugybės negalėjo išsigelbėti. ²³Jie paėmė taip pat Hajo karalių gyvą ir atvedė pas Jošų

²⁴Taigi kada buvo užmušti visi, kurie vijosi paskui Izraelį, traukiantį į tyrus, ir krito toje pačioje vietoje po kalavijų, Izraelio sūnūs sugrižę išgalbiję miestą. ²⁵Vyrų gi ir moterų, kurie krito tą pačią dieną, buvo dvylika tūkstančių, visi Hajo miesto žmonės. ²⁶O Jošū nenuleido savo rankos, kurią buvo augštin iškęs, laikydamas skydą, kolei nebuvo užmušti visi Hajo gyventojai. ²⁷Galvijus gi ir miesto grobį Izraelio sūnūs pasidalino tarp savęs, kaip Viešpats buvo įsakęs Jošuei. ²⁸Jis sudegino miestą ir jį padarė amžina griuvėsių krūva. ²⁹Taip pat jo karalių jis pakorė ant kartuvių iki vakarui ir saulės sėdimui. Paskui, Jošuei liepiant, jo lavoną nuimta nuo kryžiaus ir pamesta pačiame miesto įėjime, sumetus ant jo didelę akmenų krūvą, kuri pasilieka iki šiai dienai

³⁰Po to Jošū pastatė Viešpačiui, Izraelio Dievui, altorių Hebalio kalne, ³¹kaip Viešpaties tarnas Mošė buvo įsakęs Izraelio sūnams ir kaip parašyta Mošės įstatymo knygoje, būtent, altorių iš netašytų akmenų, kurių nebuvo palietusi geležis, o ant jo atnašavo Viešpačiui deginamąsias aukas ir papjovė dėkojimo aukas. ³²Jis taip pat parašydino akmenyse Mošės įstatymo nuorašą, kurį jis buvo išdėstęs Izraelio sūnų akivaizdoje. ³³Visa gi tauta, vyresnieji, vadai ir teisėjai stovėjo iš abiejų skrynios šonų akivaizdoje kunigų, kurie nešė Viešpaties sandoros skrynią, visi ateiviai ir čiaabuviai, viena jų pusė prie Garizimo kalno, o kita pusė prie Hebalio kalno, kaip buvo įsakęs Viešpaties tarnas Mošė. Pradžioje Jošū palaimino tautą; ³⁴paskui jis perskaitė visus palaiminimo ir prakeikimo žodžius ir visa, kas buvo parašyta įstatymo knygoje. ³⁵Nieko iš to, ką

Iš 20,25
Pak 27,5

išėjęs Izraelio vytis; jie paliko atvirą miestą ir vijosi Izraelį. — ¹⁷Betelyje. Jo gyventojai ėjo padėti Hajo karaliui. — ¹⁸Skydą. Tikriaus anot ebr t: jietį

²⁴Taigi kada... Ebr t: ir atsitiko, kada Izraelis pabaigė mušti visus Hajo gyventojus lauke, tyrumoje, kur juos buvo išsiviję, ir jie visi iki vienam krito po kalavijo ašmenimis, visas Izraelis sugrižo į Hają ir jį išmušė kalavijo ašmenimis. — ²⁶Dvylika tūkstančių. Tiek buvo viso Hajo gyventojų, skaitant vyrus ir moteris. — ²⁶Skydą: jietį. — ²⁷Galvijus... Plg aug 2 e. — ²⁹Ant kartuvių. Ebr t: ant medžio. — Ir saulės sėdimui... Ebr t: saulei gi sėdant, Jo-

šū įsakė ir jo lavoną nuimti nuo medžio

³⁰Hebalio kalne. Nuo Hajo iki Hebalio kalnui buvo apie 12 val kelionės į šiaurę, ir jo apylinkė dar nebuvo užkariauta, bet nusigandę vietiniai gyventojai matomai nedrįso trukdyti einančių su stipria kariuomene pergalėtojų Izraeliaičių. Plg Pak 11,29. — ³²Įstatymo nuorašą. Kurį įstatymo dalį Jošū perrašydino akmenyse, nežinia; reikia tačiau manyti, kad tai nebuvo vien palaiminimai ir prakeikimai, apie kuriuos kalbama Pak 27,3... —

³⁴Perskaitė visus... Anot ebr t, visas įstatymas čia pavadintas palaiminimu ir prakeikimu, nes už jo lai-

Mošė buvo liepęs, jis nepaliko nepaskelbęs; bet pakartojo visa akivaizdoje visos Izraelio daugybės, moterų, vaikų, ir pasiliekančių jų tarpe ateivių

9. ¹Tai išgirdę visi karaliai anapus Jordano, gyvenusieji kalnuose ir lygumose, pajūryje ir Didžiosios jūros pakraščiuose, taip pat tie, kurie gyveno arti Libano, Hetiečiai, Amoriečiai, Kananiečiai, Pereziečiai, Heviečiai ir Jebusiečiai, ²susirinko draug kovoti prieš Jošų ir Izraelį viensirdžiai ir vienminčiai. ³Bet tie, kurie gyveno Gabaone, išgirdę visa, ką Jošų buvo padaręs Jerikui ir Hajui, ⁴ir klastingai sumanę pasiėmę su savim paviržio, užsidėjo ant asilų senų maišų, suplyšusių ir sulopytų vyno rauktinių, ⁵apsiavė labai senu autuvu, kurs senumui parodyti buvo apsiuvinėtas lopais, ir apsilviko senais drabužiais; taip pat duona, kurią nešėsi paviržiui, buvo kieta ir sutrupinta į kąsnelius. ⁶Jie atėjo pas Jošų, tuomet pasiliekančią Galgalos stovykloje, ir tarė jam ir draug visam Izraeliui: Atėjome iš tolimos žemės, trokšdami su jumis susiderinti. Izraelio sūnūs jiems atsakė ir tarė: ⁷Gal jūs gyvenate žemėje, kuri mums pridera kaip dalis ir mes negalėsime su jumis derintis. ⁸Bet jie tarė Jošui: Mes esame tavo vergai. Jošų jiems sakė: Kas jūs esate? Ir iš kur atėjote? ⁹Tie atsakė: Tavo tarnai atėjo iš labai tolimos žemės vardan Viešpaties, tavo Dievo; nes mes girdėjome jo galybės garsą, ir visa, ką jis yra padaręs Egipte ¹⁰ir dviem Amoriečių karaliui, buvusiem anapus Jordano, Hesebono karaliui Sehonui ir Basano karaliui Ogui, kurs gyveno Astarote; ¹¹todėl mūsų vyresnieji ir visi mūsų žemės gyventojai mums tarė: Pasiimkite su savim paviržio dėl ilgiausios kelionės, pasitikite juos ir tarkite: Esame jūsų vergai; padarykite su mumis sandorą. ¹²Štai išėdami iš namų, kad ateitumėm pas jus, pasiėmėme šiltos duonos; dabar ji sudžiūvo ir iš didelio senumo sutrupėjo. ¹³Išpylėme vyno į naujas

Sk 21,24

kymą buvo pažadėta palaiminimai, o už peržengimą paskirta prakeikimai

3/ Gabaoniečių gudrybė

9,1-27. Nusigandus visiems Kaanao karaliams ir susitarus kovoti draug prieš Izraelį, Gabaoniečiai rūpinasi kitokiuo būdu išvengti Jerikiečių ir Hajiečių likimo. Jie siunčia pas Izraeliačius pasiuntinius, klastingai įkalba, būk jie gyveną labai toli, ir išgauna pažadėjimą, patvirtintą priesaika, kad nebūs išžudyti (1-15). Aikštėn išėjus klastai, Jošų palieka Gabaoniečius gyvus, bet juos paskiria amžinai tarnauti tautai ir Viešpaties altoriui (16-27/).

9. ¹Kalnuose: Judo ir Ephraimo kalnuose. — *Lygumose*: Palestinos pietvakariuose. — *Pajūryje*... *arti Libano*. Ebr t: visur išilgai Didžiosios jūros krantų iki Libanui. — ³Gabaone. Ebr *gibe'on*. Spėjama, kad

tas miestas buvęs tenai, kur dabar Ed-Džib, dvi valandi kelionės į šiaurvakarius nuo Jerusulės. — ⁴Vyno rauktinių: indų padarytų iš odos, kuriuose rytų gyventojai pasiima vandens arba vyno kelionei. Plg Prad 21,14; Mk 2,2. Gabaoniečiai pasiima su savim visus dalykus labai senus, kad, ėję tik vieną dieną, nes tik tiek tebuvo kelio iki Galgalai, galėtų turėti išvaizdą žmonių, atlikusių pėsčiomis labai ilgą kelionę. — ⁷Gal jūs gyvenate... Plg Iš 23,32 ir k. — ⁹Mes girdėjome... Gabaoniečiai gudriai nutyli vėliau įvykusį Jeriko ir Hajo paėmimą, tarsi gandas apie tuos atsitikimus dar nebūtų suskubęs pasiekti jų krašto. — ¹⁴Jie ėmė... Kaikurie Izraeliačių viršininkai paragavo Gabaoniečių duonos, kad įsitikintų apie jos senumą. Anot kitų aiškintojų, tas valgymas duonos buvęs sandoros patvirtinimas. Plg Prad 31,46. — *Nepasi-*

2 Kar 21,2

rauktines, dabar jos suplyšo ir iširo; drabužiai, kuriais apsivilkę, ir autuvas, kuri turime ant savo kojų, per daug ilgoje kelionėje, nusidėvėjo ir beveik visai sudilo. ¹⁴Taigi jie ėmė jų paviržio ir nepasiklausė Viešpaties ištarmės. ¹⁵Jošue padarė su jais santaiką ir padaręs sandorą, pažadėjo, kad jie nebus užmušti; prisiekė jiems taip pat daugybės kunigaikščiųiai. ¹⁶Bet trims dienoms praslinkus po padarytos sandoros, išgirdo juos gyvenant kaimynystėje ir būsiant jų sienose. ¹⁷Tuomet Izraelio sūnūs pakilo iš stovyklų ir atėjo trečią dieną į jų miestus, kurių šitie yra vardai: Gabaonas, Kaphira, Berotas ir Karjatjarimas. ¹⁸Bet jie jų neužmušė, nes daugybės kunigaikščiųiai jiems buvo prisiekę Viešpaties, Izraelio Dievo, vardu. Todėl visa liaudis ėmė murmėti prieš kunigaikščius; ¹⁹bet jie jai atsakė: Mes jiems prisiekėme Viešpaties, Izraelio Dievo, vardu ir todėl negalime jų paliesti. ²⁰bet štai ką jiems padarysime: Tegul jie pasiliks gyvi, kad prieš mus nekiltų Viešpaties rūstybė, jei peržengtumėm priesaiką; ²¹bet jie turės gyventi tam, kad kirstų malkų visos daugybės reikalams ir atneštų vandens. Jiems tai bekalbant, ²²Jošue pasišaukė Gabaoniečius ir jiems tarė: Kodėl jūs panorėjote suklaidinti mus melu sakydami: Mes gyvename labai toli nuo jūsų, tuo tarpu, kad jūs esate mūsų viduryje? ²³Taigi jūs būsite po prakeikimu ir nepritrūks iš jūsų giminės tokių, kurie kirs malkų ir neš vandens į mano Dievo namus. ²⁴Tie atsakė: Mums tavo tarnams buvo pranešta, kad Viešpats, tavo Dievas, buvo pažadėjęs savo tarnui Mošei atiduoti jums visą žemę ir išnaikinti visus jos gyventojus. Taigi mes labai nusigandome, ėmėme rūpintis savo gyvybe, priversti baimės jūsų ir padarėme tą sumanymą. ²⁵Dabar gi mes esame tavo rankoje; daryk su mumis, kas tau rodosi gera ir teisu. ²⁶Jošue tat padarė, kaip buvo sakęs, ir juos paleido iš Izraelio sūnų rankų, kad nebūtų užmušti. ²⁷Jis tą dieną nutarė juos būsiant tarnyboje visos tautos ir Viešpaties altoriaus, kad kirstų malkų ir neštų vandens iki dabartiniam laikui toje vietoje, kurią Viešpats bus pasirinkęs

10. ¹Tai išgirdęs Jerusaleš karalius Adonisedekas, būtent, kad Jošue paėmė Hąjį ir jį sugriovė /nes kaip jis buvo padaręs Jerikui ir jo karaliui, taip padarė Hąjui ir jo karaliui/, ir kad Gabaoniečiai buvo perėję Izraelio pusę ir padarė su juo sandorą, ²labai nusigando; nes Gabaonas buvo didelis miestas ir vienas iš karališkųjų miestų, didesnis už Hąjo

klausė... Kas visų pirma reikėjo padaryti. Plg Sk 27,21

¹⁷*Trečią dieną.* Greitai eidamas tą pačią kelionę Jošue galėjo atlikti per vieną naktį. Žr žem 10,9. —

¹⁸*Nes daugybės kunigaikščiai...* Nors priesaika buvo išgauta melu, tačiau Izraelio viršininkai ją laiko šventa ir nori jos laikytis. — ²³*Po prakeikimu,* nes turės atlikti vergų darbą. Plg Pak 29,11. — ²⁷*Tarnyboje visos tautos ir...* Kanaano gyventojai buvo pavojingi Izraeliui ypač tuo atžvilgiu, kad galėjo juos įtraukti stabmeldystėn, bet paskirti tarnauti tautai ir Viešpaties šventyklai Gabaoniečiai nebegalėjo manyti apie tokį suvadžiojimą, todėl palikimas

jų gyvų nebebuvo griežtai priešingas Dievo nutarimui, ir jis paėmė Gabaoniečius savo globon Žr 2 Kar 21,1

4/ Užkariavimas pietinėse Palestinos

10,1-43. Jerusaleš karalius su keturiais kitais Amorietų karaliais užpuola ir nori nubausti Gabaoniečius dėl perėjimo Izraeliui pusę; bet ateina pagalbon Jošue, nugalė, Dievui padedant, užpuolikus ir juos išžudo /1-27/. Po to Jošue užkariauja Makedą, Lebną ir kitus pietinius Palestinos miestus /28-43/

10. ¹*Jerusaleš.* Ebr *Jerušalem*, vėliau *Jerušalaim*. Tell-el-Amarnos dokumentuose ji vadinama Uru-Sali-

miestą, ir visi jo kovotojai buvo stipriausi. ³Taigi, Jerusale karalius Adonisedekas siuntė pas Hebrono karalių Ohamą, Jerimoto karalių Paramą, taip pat pas Lakhio karalių Japhiją ir pas Eglono karalių Dabirą ir sakydino: ⁴Ateikite pas mane ir atsiveskite pagalbą, kad užkariautumėm Gabaoną, kam jis perėjo Jošue ir Izraelio sūnų pusėn. ⁵Taigi penki Amorietiečių karaliai, Jerusale karalius, Hebrono karalius, Jerimoto karalius, Lakhio karalius ir Eglono karalius susijungė krūvon. Jie išėjo draug su savo kariuomene, sustojo ties Gabaonu ir jį apgulė

⁶Apgulėjo gi Gabaono miesto gyventojai siuntė pas Jošue, tuomet pasiliekančią stovyklose prie Galgalos ir jam tarė: Neatitrauk savo rankų ir padėk savo tarnams; ateik veikiai ir mus išgelbėk, teikdamas pagalbą, nes prieš mus susirinko visi Amorietiečių karaliai, kurie gyvena kalnuose. ⁷Jošue pakilo iš Galgalos ir draug su juo visa kovotojų kariuomenė, visi stipriausi vyrai. ⁸O Viešpats tarė Jošuei: Nebijok jų, nes aš atidaviau juos į tavo rankas; nė vienas iš jų negalės tau pasipriešinti. ⁹Taigi, Jošue puolė juos ūmai, keliavęs visą naktį nuo Galgalos; ¹⁰o Viešpats padarė jų tarpe sumišimą prieš Izraelio veidą ir sudavė jiems didelį smūgį prie Gabaono, o Jošue juos vijosi keliu, vedančiu augštyną į Bethoroną ir mušė iki Azekai ir Makedai. ¹¹Jiems bėgant nuo Izraelio sūnų ir esant Bethorono nuolaidumoje, Viešpats siuntė prieš juos iš dangaus didelius akmenis iki Azekai ir daug daugiau jų mirė nuo krušos akmenų, negu Izraelio sūnūs užmušė kalaviju

¹²Tuomet Jošue kalbėjo Viešpačiui tą pačią dieną, kurioje jis padavė Izraelio sūnams Amorietčius ir tarė jų akivaizdoje: Saule ties Gabaonu nesijudink, ir mėnuli ties Ajalono slėniu. ¹³Ir saulė bei mėnulis sustojo,

EKJ 46,5
Ješ 28,21

mu. Seniausias jos vardas buvo Salem /Prad 14,18/; vėliau, būdama Jebusiečių rankose, buvo kurį laiką vadinama Jebus arba Jebusiečių miestu. Matomai Jošue laikais buvo tai ne mažas miestas, nes jo karalius rengia karą prieš gana stiprius Gabaonietčius. — *Adonisedekas*, teisybės viešpats. Jo vardas primena kitą Jerusale karalių Melkisedeką teisybės karalių. — ²*Ir vienas iš karališkųjų*... Ebr t: ir kaip vienas iš... Gabaonietčių miestas neturėjo karaliaus, todėl jis palyginamas su karališkais miestais, kurie buvo laikomi didžiausiais. — *Hebrono*. Hebronas yra pietuose nuo Jerusale Dabar jis vadinama El-Khalil. — *Jerimoto*. Ebr Jermuth, dabar Jarmuk, pietryčiuose nuo Jerusale. — *Lakhio*. Spėjama, kad tas miestas buvo pusiaukelėje tarp Gazos ir Eleuteropolis, kur dabar Umm-Laquis; anot kitų, tenai, kur dabar Tel-el-Khasi, arti upelio Wadi-el-Khasi, Eglonas turėjo būti netoli to Lakhio

⁹*Keliavęs visą naktį*. Jošue matomai labai skubėjo eiti, bet iš Galga-

los jis gal išėjo dar prieš naktį ir tik nakčia prisiartinio prie paties Gabaono. Plg aug 9,17. — ¹⁰*Viešpats padarė*... Pasisekimas šitoje kovoje buvo suteiktas Viešpaties nuo pat pradžių iki galui. Šitoje eil visas susirėmimas aprašytas trumpai; žemgi minimos kaikurios jo smulkmenos. — *Keliu, vedančiu augštyną į Bethoroną*. Tas kelias eina maždaug į vakarus iš lygumos augštyną, pirma į žemąją Bethoroną /dabar Bet Ur et-Takhta/, o toliau vargiai pereinamu kalnų šlaitu į augštąją Bethoroną /dabar: Bet 'Ur el-Phoqa/. — *Iki Azekai ir Makedai*. Kokios vietos pavadintos tiems dviem vardais, tikrai nežinia. — ¹¹*Siuntė prieš juos iš*... Be sumišimo, padaryto tarp priešių, Viešpaties pagalba pasireiškia dar siuntimu ant jų krušos, kurios ledai buvo taip dideli, kad lyg kokie krentantys iš dangaus akmenys, galėję užmušti daugybę bėgančių priešių

¹²*Saule ties Gabaonu*. Minimas čia saulės ir mėnulio sustojimas įvyko, kai Izraeliai, palikę Gabaoną, vijosi Amorietčius, bėgančius į va-

kolei tauta keršijo savo neprieteliams. Argi tai neparašyta Teisiųjų knygoje? Taigi, saulė sustojo dangaus viduryje ir nesiskubino nusileisti ištisą dieną. ¹⁴Nei anksčiau, nei paskui nebuvo taip ilgos dienos, Viešpačiui klausant žmogaus balso ir kovojant už Izraelį

¹⁵Po to Jošue sugrižo su visu Izraeliu į Galgalos stovyklas. ¹⁶Nes penki karaliai buvo pabėgę ir pasislėpę Makedos miesto oloje. ¹⁷Ir buvo pranešta Jošuei, kad penkis karalius rasta pasislėpusius Makedos miesto oloje. ¹⁸Jis gi įsakė palydovams ir tarė: Riskite dideliausius akmenis prie olos angos ir pastatykite budrius vyrus, kurie sergėtų uždarytuosius. ¹⁹Jūs gi nestovėkite, bet vykitės neprietelius ir užmušinėkite visus paskutinius iš bėgančiųjų, nei gi duokite jiems įeiti į savo miestų tvirtoves, nes Viešpats Dievas juos padavė į jūsų rankas. ²⁰Taigi sudavus priešams labai didelį smūgį ir užmušus beveik visus iki vienam, tie, kurie galėjo ištrūkti nuo

karus Bethorono link. Todėl, jei jie matė saulę ties Gabaonu, ar viršuje jo, tai ji turėjo būti priešpiečiuose. Mėnulis tą pačią valandą buvo matomas toli vakaruose, nes Ajalono slėnis yra gana toli nuo Gabaono vakaruose. Bet ar buvo tai tikras saulės ir mėnulio sustojimas? Visų pirma reikia atsiminti, kad įkvėpti autoriai atsiliepia apie įvairius akimis matomus dalykus žmonių priimtu būdu; todėl ir čia nors minimas saulės ir mėnulio sustojimas, arba nesijudinimas, bet tikrumoje gali būti tik klausimas apie tai, ar buvo sustabdyta žemė, t y, ar ji sukosi kurį laiką pamažiau aplink savo ašį, ar ne. Vieni į tą klausimą atsako, kad Dievas savo visagalybe sulaikęs žemę, kad ji suktųsi pamažiau ir kad tuo būdu diena pasidariusi dvyk ilgesnė, negu paprastai. Abejonės nėra, kad visagalis ir amžinas įstatymų Davėjas galėjo sulaikyti savo įstatymų veikimą be jokio sumišimo visame pasaulyje. Kiti tačiau tą visą dalyką supranta kitaip. Visų pirma dienos pailginimas nebuvo būtinais reikiamas, nes nuo tariamo priešpiečiuose įvykusio saulės sustojimo Izraeliai turėjo iki vakarui apie 8 val; to gi laiko visai gana buvo, kad išgalbijus bėgančius priešus. Apie dienos pailginimą nėra nieko aiškiai pasakyta ebr t, nes 14 e užuot žodžių: *taip ilgos dienos*, ebr t pastatyta: tokios dienos, kaip ta diena. Iš kitos tačiau pusės ta diena buvo nepaprasta; ji anot Ekli 46,5 pasidarė kaip dvi dienos. Tai gi galėjo įvykti tos dienos perkirtimu į dvi

dali užėjusia netikėtai vidurdienyje suotema. Visas gi atsitikimas taip galėjo atrodyti. Pirm negu iškrito ant Amoriečių baisūs ledai, visas dangus turėjo apsitraukti tamsiausiais debesimis, taip kad Izraeliaičiai nebegalėjo matyti bėgančių neprietelių ir turėjo tokį įspūdį, lyg kad būtų užėjusi netikėtai naktis. Bijodamas, kad priešai neištruktų jiems iš rankų, ir gal manydamas, kad Amoriečiai atvedę tą naktį kokiais nors savo burtais, Jošue meldžia Viešpatį, kad jis savo visagalybe pašalintų tamsumą, kad vėl pasirodytų saulė ties Gabaonu ir mėnulis viršum Ajalono, kaip buvo prieš suotumą, ir Viešpats išklauso meldimo, padarydamas, kad debesys tuojau išsiskirstytų ir būtų vėl diena, kaip pirm suotemos. Taip tai galėjo rasti iš vienos dienos lyg dvi dieni. Tokiame atsitikime padarytas Jošuei meldžiant stebuklas būtų pasireiškęs tik staigiu debesų išsiskirstymu ir pašalinimu užėjusios tamsybės /Hummel/. — ¹⁸*Teisiųjų knygoje*. Taip buvo vadinama tikriausiai jau seniai žuvusis rinkinys giesmių apie Izraelio karžygius ir jų didelius veikalus. Teisiųjų knygoje buvo taipgi Dovid giesmė apie Sauliaus mirtį /2 Kar 1,18/; todėl reikia manyti, kad tas rinkinys laikui bėgant buvo papildomas naujomis giesmėmis

¹⁵*Po to Jošue sugrižo...* tas sugrižimas įvyko po žemiau paminėtų atsitikimų. — ¹⁸*Riskite dideliausius...* Kad karaliai negalėtų ištrūkti, Jošue liepia tuo tarpu juos uždaryti oloje ir sergėti, kariuomenė gi turi

Israėlio, įėjo į savo sustiprintus miestus. ²¹Po to visa kariuomenė sugrižo sveika ir be nuostolių pas Jošų į Makedą, kur tuomet buvo stovykla; ir nėvienas nedrįso suurzgėti prieš Israėlio sūnus. ²²Jošų gi įsakė ir tarė: Atidengkite olos angą ir atveskite pas mane penkis karalius, kurie joje pasislėpė. ²³Tarnai padarė kaip jiems buvo liepta ir atvedė pas jį iš olos penkis karalius, Jerusale karalių, Hebrono karalių, Jerimoto karalių, Lakhio karalių ir Eglono karalių. ²⁴Kai jie buvo pas jį atvesti, jis sušaukė visus Israėlio vyrus ir tarė buvusiems su savim kariuomenės kunigaikščiams: Eikite ir užminkite kojomis šitiems karaliams ant sprandų. Kada jie nuėjo ir mindžiojo kojomis pavergtųjų sprandus, ²⁵jis vėl jiems tarė: Nebijokite ir nenusigaskite, būkite drąsūs ir stiprūs, nes taip Viešpats padarys visiems jūsų neprieteliams, prieš kuriuos jūs kariaujate. ²⁶Paskui Jošų juos ištiko ir užmušė, ir pakorė ant penkių kartuvių, ir jie pasiliko pakarti iki vakarui. ²⁷Saulei gi nusileidžiant, jis įsakė palydovams nuimti juos nuo kartuvių. Nuimtus gi įmesta į olą, kurioje buvo pasislėpę, ir užrista jos anga didžiausias akmenimis, pasiliekančiais iki šiam laikui.

Pak 21,23

²⁸Taip pat tą pačią dieną Jošų paėmė Makedą ir ją ištiko kalavijo ašmenimis, užmušė jos karalių ir visus jos gyventojus, nepalikdamas joje nei mažiausių liekanų. Jis padarė Makedos karaliui taip, kaip buvo padaręs Jeriko karaliui. ²⁹Paskui jis nuėjo su visu Israėliu iš Makedo į Lebną ir kovojo prieš ją; ³⁰o Viešpats padavė ją su jos karaliumi į Israėlio rankas, ir jie ištiko kalavijo ašmenimis miestą ir visus jo gyventojus, ir nepasiliko jame jokių liekanų. Lebnos karaliui jie padarė taip pat, kaip buvo padarę Jeriko karaliui. ³¹Iš Lebnos jie nuėjo su visu Israėliu į Lakhį ir, sustatęs kariuomenę aplinkui, jį apgulė. ³²Viešpats gi padavė Lakhį į Israėlio rankas; jis jį paėmė sekančią dieną ir ištiko kalavijo ašmenimis jį ir visa, kas jame buvo gyva, taip pat, kaip buvo padaręs Lebnoje. ³³Tuo pačiu metu Gazerio karalius Horamas atėjo padėti Lakhui, bet Jošų sumušė jį su visa jo tauta, taip kad neliko nėvieno. ³⁴Iš Lakhio jis nuėjo į Egloną, apgulė, ³⁵paėmė jį tą pačią dieną ir užmušė kalavijo ašmenimis visa, kas jame buvo gyva, taip pat, kaip buvo padaręs su Lakhui. ³⁶Taip pat jis patraukė su visu Israėliu iš Eglono į Hebroną ir kovojo prieš jį; ³⁷paėmė ir ištiko kalavijo ašmenimis jį, taip pat jo karalių, visus ano krašto miestus ir visa, kas juose buvo gyva; jis nepaliko jame jokių liekanų; kaip buvo padaręs Eglonui, taip pat jis padarė ir Hebronui, sunaikindamas kalaviju visa, ką jame buvo radęs. ³⁸Iš ten jis sugrižo į Dabirą, ³⁹jį paėmė ir sugriovė; taip pat jo karalių ir visus miestus aplinkui ištiko kalavijo ašmenimis; nepaliko jame jokių liekanų. Kaip

Aug 6,2

toliau vyti bėgančius priešus. — ²¹*Sveika ir be nuostolių.* Čia taipgi pasireiškia didelė Dievo pagalba. — *Į Makedą.* Prie Makedos matomai buvo padaryta laikinė atėjusių į pagalbą Gabaoniečiams Israėlaičių stovykla. — *Suurzgėti.* Plg Iš 11,7. Tikriau anot ebr t: pakrutinti liežuvio. Nusingandę apylinkės gyventojai nedrįso nei balsiai dejuoti. — ²⁴*Eikite ir užminkite...* Senovėje tai buvo visiško pergalėjimo ženklas. Egiptiečiai ir Asiriečiai dažnai taip darydavo su pavergtaisiais karaliais,

kaip liudija išlikę jų paminklai. Plg Ps 109,2; Pak 33,29

²⁹*Į Lebną.* Spėjama, kad tas miestas buvęs ten, kur dabar Tell-es-Saphijeh, tarp Jerusale ir Gazos. —

³²*Gazerio karalius...* Gazerio miestas buvo gana toli į vakarus nuo Bethorono. Jošų jo gal nepaėmė, tik pergalėjo jo karalių, atėjusį su kariuomene padėti Lakhui. — ³⁷*Jo karalių:* įpėdinį to, kurs žuvo prie Makedos [žr aug 17,26]. — *Visus ano krašto miestus:* mažesnius miestelius, priklausiusius Hebrono kara-

buvo padaręs Hebronui ir Lebnai ir jų karaliams, taip jis padarė Dabirui ir jo karaliui

⁴⁰Taigi Jošuei nugalėjo visą kalną ir pietų kraštą, lygumas ir Aседotą su jų karaliais; jis nepaliko juose jokių liekanų, bet visa, kas buvo gyva, jis užmušė, taip kaip Viešpats, Izraelio Dievas, jam buvo įsakęs, ⁴¹nuo Kadesbarnės iki Gazai. Visą Goseno žemę iki Gabaonui, ⁴²visus karalius ir jų kraštus jis paėmė vienu užpuolimu ir sunaikino; nes Viešpats, Izraelio Dievas, už jį kovojo. ⁴³Po to jis sugrįžo su visu Izraeliu į stovyklų vietą Galgalon

11. ¹Tai išgirdęs Asoro karalius Jabinas siuntė pas Madono karalių Jobabą, pas Semerono karalių ir pas Akhsapho karalių, ²taip pat pas šiaurės karalius, gyvenusius kalnuose ir lygumoje į pietus nuo Keneroto, taip pat lygumose ir Doro apylinkėse prie jūros, ³taip pat pas Kananiečius rytuose ir vakaruose, pas Amoriečius, Hetiečius ir Jebusiečius, taip pat pas Heviečius, gyvenusius prie Hermono pašlaitės Masphos žemėje. ⁴Jie išėjo visi su savo būriais, susidedančiais iš taip didelio žmonių skaičiaus kaip smiltys, esančios jūros krante, taip pat iš begalinės daugybės arklių ir vežimų. ⁵Ir visi šitie karaliai susirinko vienon vieton prie Meromo vandenų kovoti prieš Izraelį

⁶Tuomet Viešpats tarė Jošuei: Nebijok jų, nes rytoj šitą pačią vandeną aš paduosiu visus šituos, kad būtų sumušti Izraelio akivaizdoje. Jų arkliams pakirsi kojų gyslas ir vežimus sudeginsi ugnyje. ⁷Taip pat Jošue ir draug su juo visa kariuomenė atėjo prieš juos prie Meromo vandenų ūmai ir juos užpuolė; ⁸Viešpats gi juos padavė į Izraelio rankas.

luui. — ³⁸[*Dabirą*. Kitados jis buvo vadinamas Karjat Sepheriu /žem 15,15/ ir buvo į pietryčius nuo Hebrono. Dabar ta vieta vadinama tikriausiai Ed-Daharijeh

⁴⁰*Kalnų ir pietų kraštą*: Judo kalnus /15,48/ ir į pietus nuo jų esančią Negebo žemę /15,21/. — *Lygumas*: į vakarus nuo Judo kalnų /žr 15,23/. — *Asedotą*. Asedotais buvo vadinama kalnų šlaitai. Čia kalbama apie Judo kalnų nuolaidumus. Plg 13,8... — ⁴¹*Nuo Kadesbarnės*: pietiniame Negebo pakraštyje. Žr Sk 13,27. Kadesbarnės Jošue gal nepaėmė; paminėta gi ji tik dėl to, kad parodžius, jog užkariauto ploto siena pietuose ėjo nuo Kadesbarnės į Gazą arti Tarpžemės jūros. — *Goseno žemę*. Kas čia pavadinta Gosenu, nežinia; tikrai ne taip pat vadinamas Egipto kraštas, kur kitados gyveno Izraeliai. Žr Prad 45,10 ir k

5/ *Užkariavimas šiaurinių Kanaano šalių*

11,1-23. Nugalėjęs pietinę Palestina, Jošuei nugalėti taipgi susi-

tarusius prieš jį šiaurinės Palestinos karalius prie Meromo ežero ir paima jų žemę /1-20/. Paskui Jošuei išnaukina dar Enakimus pietinėje Palestinoje /21-23/

11. ¹*Asoro*. Ebr Khatsor. Spėjama, kad jis buvęs ten, kur dabar el Khurebe, į vakarus nuo Meromo ežero. — *Jabinas*, išmintingasis. Jam priderėjo pirmenybė tarp šiaurinės Palestinos karalių. Žr žem 10 e. — *Madono... Semerono... Akhsapho*. Kur buvo tie trys miestai, tikrai nežinia. — ²*Kalnuose*. Vėliau jie buvo vadinami Nephtalio kalnais Galilėjoje /žem 20,7/. — *Lygumoje*... Pajordanėje į pietus nuo Genesareto ežero. — *Lygumose*: prie Tarpžemės jūros tarp Sidono ir Akkos. — *Doro apylinkėse*. Doras gal buvo tenai, kur dabar Thanthurah, į šiaurę nuo Kesarijos. — ³*Hermono*. Plg Pak 3,8,9. — *Masphos*. Ebr *Mitspah* dabar sodžius Mutelleh prie Hermono pašlaitės. — ⁴*Kaip smiltys*... Paprasta hiperbolė labai dideliui skaičiui išreikšti. — ⁵*Meromo*. Ežeras į šiaurę nuo Genesareto ežero; juodu sujungia Jor-

Tie juos nugalejo ir vijosi iki Didžiajam Sidonui ir Maserephoto vandenims ir Masphe's laukui, kurs yra ties ja rytų šone. Jie taip juos sumušė, kad nepaliko jokių iš jų liekanų, ⁹ir padarė taip, kaip jam Viešpats buvo įsakęs; jų arkliai jis pakirto kojų gyslas ir vežimus sudegino ugnyje. ¹⁰Tuoju sugrįžęs jis paėmė Asorą ir jo karalių užmušė kalaviju; nes Asoras senovėje buvo pirmasis tarp visų šitų karalysčių. ¹¹Jis užmušė visa, kas tenai buvo gyva, nepaliko jame jokių liekanų, bet visa sunaikino, nieko neaplenkdamas, ir patį miestą sudegino. ¹²Jis paėmė taip pat visus miestus aplinkui ir jų karalius, išmušė ir sunaikino, kaip Viešpaties tarnas Mošė jam buvo įsakęs. ¹³Israėlis sudegino visus miestus, išskyrus tuos, kurie buvo kauburiuose ir augštumose. Tiktai vieną labai sustiprintą Asorą sunaikino liepsna. ¹⁴Visą gi šitų miestų grobį ir galvijus Israėlio sūnūs pasidalino sau, užmušę tik visus žmones. ¹⁵Kaip Viešpats buvo įsakęs savo tarnui Mošei, taip Mošė įsakė Jošuei, o jis visa įvykdė; jis neperžengė nė vieno žodžio iš visų įsakymų, kuriuos Viešpats buvo davęs Mošei

Pak 7,1

Iš 34,11
Pak 7,1

¹⁶Tai gi Jošue paėmė visą kalną ir pietų žemę, Goseno žemę, lygumą, vakarų šalį, Israėlio kalną ir jo lygumas, ¹⁷ir kalno dalį, kuri pasikelia nuo Seiro iki Baalgadui išilgai Libano lygumos prie Hermono kalno pašlaitės; paėmė visus jų karalius, nugalejo ir užmušė. ¹⁸Ilgą laiką Jošue kovojo prieš šituos karalius. ¹⁹Nebuvo miesto, kurs būtų pasidavęs Israėlio sūnams, išskyrus Heviečius, gyvenusius Gabaone; nes visus paėmė kariaudamas. ²⁰Nes buvo Viešpaties nutarimas, kad sukietėtų jų širdys, kad kovotų prieš Israėlį ir būtų nugaleti, kad nebūtų verti jokio pasigailėjimo ir žūtų, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei. ²¹Tuo pačiu metu Jošue atėjo ir užmušė Enakiečius kalnuose, Hebrone, Dabire, Anabe ir visuose Judo ir Israėlio kalnuose ir sunaikino jų miestus. ²²Nėvieno iš Enakiečių giminės

dano upė. Dabar jis vadinamas Bahr el-Huleh

⁸Didžiajam Sidonui. Dabar Saidai prie Tarpžemės jūros. Senovėje jis buvo laikomas Phenikijos sostine. — *Maserephoto vandenims*. Ebr *Misrephoth maim*, karšti vandenys. Kuri vieta taip buvo vadinama, nežinia; gal Sarepta. — *Masphe's laukui*. Žr aug 3 e. Apgalėti priešai bėgo į visas puses, nes Sidonas yra toli šiaurvakariuose nuo Meromo, Maspha gi šiaurėje prie Hermono kalno. — ¹²Kaip Viešpaties tarnas... Žr Pak 7,1,2

¹⁶Paėmė visą... Žr aug 10,40-42. — *Vakarų šalį*. Ebr *'arabah* reiškia Jordano slėnį. — *Israėlio kalną ir jo*. Ephraimo kalnus su Esdrelo slėniu. — ¹⁷Kalno dalį... Ebr t: «nuo plikiojo kalno, kurs eina augštyti Seiro linkon, iki Baalgadui Libano slėnyje». Pliku kalnu gal čia pavadinti kalnai į pietus nuo Mirties jūros. Baalgadas arba Baal-hermonas /Teis 3,3; 1 Kron 6,33/ prie Hermono pašlaitės. — ¹⁸Ilgą laiką:

nuo penkerių lig septynerių metų. Plg žem 14,10. — ²⁰Buvo Viešpaties nutarimas... Plg Prad 15,16; Iš 7,3... — ²¹Enakiečius: Enako palikuonis. Buvo tai senovinių milžinų giminės liekanos. Plg Sk 13,22. 33. 33; Pak 9,2. — *Hebrone*... Plg aug 10,3. Anabas buvo tikriausiai truputį į vakarus nuo Dabiro, kur dabar vieta, vadinama Anab el-Kebir. — *Judo ir Israėlio kalnuose*. Matomai, jau tuomet buvo pradėjęs darytis skirtumas tarp Judo ir kitų Israėlio giminių. Judo giminė visų pirma apsigyveno įai tekusioje žemėje ir kalnai tuoju pradėta vadinti Judo kalnais; tuo tarpu kad kitos giminės dar nebuvo išsiskirsčiusios po savo plotus ir savo laikinio sustojimo vietą ėmė vadinti Israėlio kalnais, o taipgi Ephraimo, nes jo tai giminės čia turėjo būti dalis. — ²²Gazos. Gaza Pilistimų miestas visai arti Tarpžemės jūros kranto, dabar Gazeh. Kur buvo Getas, nežinia. Azotai gi /ebr Ašdod/ gal dabartinis so-

jis nepaliko Izraelio sūnų žemėje, išskyrus Gazos, Geto ir Azoto miestus, kuriuose jie pasiliko. ²³Taigi Jošue paėmė visą žemę, kaip Viešpats kalbėjo Mošei, ir ją davė paveldėti Izraelio sūnams pagal jų dalis ir gimines; ir žemė aprimo nuo karų

12. ¹Sitie yra karaliai, kuriuos nugalėjo Izraelio sūnūs ir paveldėjo jų žemę anapus Jordano saulėtekio, nuo Arnono upelio lig Hermono kalnui ir visą rytų šalį ties tyruma. ²Amoriečių karalius Sehonas, kurs gyveno Hesebone, viešpatavo pradedant nuo Aroerio, esančio prie Arnono upelio kranto ties jo viduriu slėnyje, pusei Galaado iki Jaboko upeliui, kurs yra Amono sūnų siena; ³toliau nuo tyrumos iki Keneroto jūrai ir rytus nuo jos ir iki Tyrumos jūrai, kuri vadinama Sūriausiąja jūra, ir rytus nuo jos išilgai kelio, vedančio Betsimotan, ir pietų šone, kurs yra žemiau už Asedotą, iki Phasgai. ⁴Plotas Basano karaliaus Ogo iš Raphaimų liekanų, kurs gyveno Astarote ir Edrajije ir viešpatavo pradedant nuo Hermono kalno ir Salekhos, visam Basanui iki ⁵Gesuriečių ir Makhakiečių sienoms, ir pusei Galaado, lig Hesebono karaliaus Sehono sienoms. ⁶Viešpaties tarnas Mošė ir Izraelio sūnūs juos nugalėjo, o Mošė atidavė jų žemę paveldėti Rubeno ir Gado sūnams bei Manaso giminės pusei

⁷Sitie yra žemės karaliai, kuriuos Jošue ir Izraelio sūnūs nugalėjo anapus Jordano ir saulėleidžius nuo jo, nuo Baalgado Libano lauke iki kalnui, kurio dalis siekia iki Seirui. Jošue ją atidavė paveldėti Izraelio giminėms, kiekvienai jos dalį, ⁸kaip kalnuose, taip lygumose ir slėniuose. Asedote, tyruose ir pietuose buvo Hetiečiai, Amoriečiai, Kananiečiai, Pereziečiai, Heviečiai ir Jebusiečiai. ⁹Buvo vienas karalius Jeriko, vienas karalius Hajo, esančio šalia Betelio, ¹⁰vienas karalius Hebrono, ¹¹vienas karalius Jerimoto, vienas karalius Lakhio, ¹²vienas karalius Eglono, vienas karalius Gazerio, ¹³vienas karalius Dabiro, vienas karalius Gaderio, ¹⁴vienas karalius Hermos, vienas karalius Heredo, ¹⁵vienas karalius Lebnos, vienas karalius Odulamo, ¹⁶vienas karalius Makedos, vienas karalius Betelio, ¹⁷vienas karalius Taphuos, vienas karalius Opherio, ¹⁸vienas karalius Apheko, vienas karalius Saronas, ¹⁹vienas karalius Madono, vienas karalius Asoro, ²⁰vienas karalius Semerono, vienas karalius Akhsapho, ²¹vienas karalius Tenako, vienas karalius Magedos, ²²vienas karalius Ka-

džius Esdud tarp Gazos ir Japhos. — *Kuriuose jie pasiliko.* Tarp likusių Enakiečių žinomas Goljatas iš Geto. Plg 1 Kar 17,23 ir k. — ²³*Ir žemė aprimo...* Kananiečių galybė buvo sunaikinta, todėl neberekėjo tokių karų, kaip augminėtieji, ir kuriuos ėjo visa tauta; tačiau atskiros giminės dar turėjo baigti atėminėti iš Kananiečių joms skirtas dalis

6/ Nugalėtųjų karalių sąrašas

12,1-24. Žadėtosios žemės užkariavimo aprašymas baigiamas sąrašu 31 karaliaus, kuriuos Mošės ir Jošues vedami Izraeličiai nugalėjo anapus ir šiaurę Jordano

12. ¹*Visą rytų šalį.* Ebr t: visą slėnį rytuose. — ³*Asedotą.* Asedotu buvo vadinami kalnų šlaitai. Plg 10,40. — ⁴*Plotas...* Izraeliškams teko visa Ogo karalystė. Žr Sk 21,33 ir k. — ⁸*Asedote:* kalnų šlaituose. — ¹³*Gaderio.* Ta vieta augnebuvo minėta. Tai dabartinė Džedur, tarp Betliejaus ir Hebrono. — ¹⁴*Hermos:* Hormos. Žr Sk 14,45. — *Heredo:* Arado. — ¹⁷*Taphuos...* Kur buvo Taphua ir Opheris, nežinia. — ¹⁸*Apheko.* Dabar Aphka Libane. Plg žem 15,33. — *Saronas.* Ebr Laššaron. Kur jis buvo, nežinia. — ²¹*Tenako.* Dabar Taannuq Esdrelono slėnyje. — *Magedos.* Dabar El-Ledždžun ir šiaurę nuo Taannuqo.

deso, vienas karalius Jakhanano nuo Karmelio, ²³vienas karalius Doro, ir Doro šalies, vienas karalius Galgalos tautų, ²⁴ vienas karalius Tersos. Viso trys dešimtys vienas karalius

13. ¹Kai Jošue paseno ir susilaukė ilgo amžiaus, Viešpats jam tarė: Pasenai ir esi ilgaamžis, o lieka plačiausi žemė, kuri dar nepadalinta pagal burką, ²būtent, visa Pilistimų Galilėja ir visas Gesuriečių plotas, ³nuo drumzlinosios upės, kuri duoda drėgmės Egiptui, iki Akarono sienų šiaurėje, Kananiečių žemė, padalinta tarp penkių Pilistimų karalėlių, tarp Gaziečių, Azotiečių, Askaloniečių, Getiečių ir Akaroniečių. ⁴Pietuose gi yra Heviečiai, visa Kanaano žemė ir Sidoniečių Maara iki Apheki, Amoriečių sienoms ⁵ir jų apylinkėi; taip pat Libano kraštas rytuose, nuo Baalgado prie Hermono kalno iki Emato įėjimui; ⁶visi kalnų gyventojai nuo Libano iki Masarephoto vandenų ir visi Sidoniečiai. Aš esu, kurs juos išnaikinsiu iš po Izraelio sūnų veido. Tegul tat tai tenka Izraelio tėvovystės daliai, kaip aš tau įsakiau. ⁷Padalink dabar žemę, kad ją paveldėtų devynios giminės ir pusė Manaso giminės, ⁸su kuria Rubenas ir Gadas paveldėjo žemę, jiems duotąją Viešpaties tarno Mošės anapus Jordano upės į rytus nuo jos, ⁹nuo Aroerio, kurs yra Arnono upelio krante ir slėnio viduryje, visą Medabos lygumą iki Dibonui; ¹⁰visus miestus Amorietčių karaliaus Sehono, karaliavusio Hesebone, iki Amono sūnų sienoms; ¹¹Galaadą, Gesurietčių ir Makhatiečių plotą, visą Hermono kalną ir visą Basaną iki Salekhai; ¹²visą Ogo karalystę Basane, kurs karaliavo Astarote ir Edrajije ir pats buvo iš Raphaimų liekanų, juos nugalejo Mošė ir išnaikino. ¹³O Izraelio sūnūs nenorėjo išnaikinti Gesurietčių ir Makhatiečių ir

Sk 32,33

Teis 5, 19 ir k. — ²²Kadeso. Į šiaurvakarius nuo Meromo ežero /19,37/. — ²³Galgalos tautų. Ebr Goim le-Gilgal. Matomai čia minima ne ta pati Galgala, kurioje sustoję Izraeliečiai perėję per Jordaną. — ²⁴Tersos. Dabar Tallusah į šiaurryčius nuo Sikemo /Nabulus/. Joje kurį laiką gyveno Izraelio karaliai. Žr 3 Kar 14,17 ir k

II. Žadėtosios žemės padalinimas

1. Mošės įvykdytasis padalinimas anapus Jordano

13,1-33. Pasenęs Jošue gauna iš Dievo paliepimą padalinti dar nepilnai užkariautą Palestiną tarp devynių ir pusės giminių /1-8/. Padalinimo gi tarp pusedšimtos giminės pagrindas nurodoma tas, kad giminės Rubeno, Gado ir pusė Manaso jau gavo savo dalis anapus Jordano. Tų dalių sienos pradžioje nurodomos bendrai /9-14/, o toliau aprašomos jau atskirų giminių sienos: Rubeno /15-23/, Gado /24-28/ ir pusės Manaso /29-32/. Prime-

nama taipgi, kad Levio giminei nebuvo lemta gauti tėviškės /33/

13. ¹Jošue paseno... Jošue mirė turėdamas 110 metų, todėl dabar jam buvo tikriausiai ne mažiau 90 m. — *Lieka platiausi...* Jošue turi padalinti visą kraštą, nors dar jis ne visur užkariautas; nes Viešpats žada išvartyti savo laiku senovinius gyventojus ir iš dar nugalėtųjų vietų. Tos vietos toliau įvardijamos. — ²Būtent, visa Pilistimų... Anot ebr t: tasai yra plotas, kurs dar pasiliko, visi Pilistimų apskriviai. — *Gesurietčių*. Gesuriečiai čia ne tie patys, kurie gyveno Libano apylinkėje. Plg 11 e; 12,5; 13,13. Jų reikia jį ieškoti pietinėje Palestinoje šalia Pilistimų. ³Nuo drumzlinosios upės... Ebr Šikhhor. Vulg vertėjas matomai turėjo galvoje Nilo upę; kadangi tačiau ebr t apie ją pasakyta: kuri teka ties Egiptu, todėl ta upė gali būti tik Rinokolura, dabar Wadi-el-Ariš. Plg 15,4; Sk 34,5. — *Akarono*. Ebr *Egron*, dabar Akir. Tas miestas buvo šiauriniame Pilistėjos gale. — *Kananiečių žemė*. Anot ebr t: tai

Sk 18,20

jie pasiliko gyventi tarp Israėlio iki šiai dienai. ¹⁴Levio gi giminei jis nedavė tėviškės, bet Viešpaties, Israėlio Dievo, atnašos ir kruvinos aukos tai jų tėvonystė, kaip jis yra jam kalbėjęs

Sk 31,8

¹⁵Taigi Mošė davė tėviškę Rubeno sūnų giminei pagal jų šeimas. ¹⁶Jų plotas buvo nuo Aroerio, esančio Arnono upelio krante, to upelio slėnio viduryje, visa lyguma, kuri tęsiasi Medabos pusėn, ¹⁷Hesebonas su visais jo sodžiais, esančiais lygumoje, taip pat Dibonas, Bamotbaalis ir Baalmaono miestas, ¹⁸Jasa, Kedimotas ir Mephaatas, ¹⁹Karjataimas, Sabama ir Saratasaras slėnio kalne, ²⁰Betphogoras, Asedotas, Phasga ir Betjesimotas, ²¹visi miestai lygumoje, visa karalystė Amoriečių karaliaus Sehono, karaliavusio Hesebone, kuri Mošė nugalėjo draug su Madaniečių kunigaikščiais: Eviu, Rekemu, Suru, Huru ir Rebe, Sehono vadais, gyvenusiais tame krašte. ²²Taip pat žynių Beoro sūnų Balaamą Israėlio sūnūs užmušė kalaviju draug su kitais užmuštaisiais. ²³Taip Rubeno sūnų siena pasidarė Jordanas. Ta tai yra Rubeniečių žemė pagal jų šeimas su miestais ir sodžiais. ²⁴Mošė davė taip pat Gado giminei ir jo sūnums pagal jų šeimas tėviškę, kurios toks yra padalinimas: ²⁵Jazerio plotas, visi Galaado miestai, Amono sūnų žemės pusė iki Aroeriui, kurs yra ties Raba; ²⁶nuo Hesebono iki Ramotui, Masphei ir Betonimui, o nuo Manaimo iki Dabiro apylinkei, ²⁷taip pat slėnyje ji gavo Betharaną, Betnemrą, Sokotą, Saphoną, likusią Hesebono karaliaus Sehono karalystės dalį. Taip pat jos siena yra Jordanas iki Keneroto jūros galui, anapus Jordano į rytus nuo jo. ²⁸Tai yra Gado sūnų tėviškė pagal jų šeimas, o taip pat jų miestai ir sodžiai. ²⁹Ir Manaso giminės pusei, jo sūnums pagal jų šeimas jis davė tėviškę, ³⁰kuri prasideda nuo Manaimo ir apima visą Basaną, visą Basano karaliaus Ogo karalystę, visus Jairo miestelius, esančius Basane, viso šešias dešimtis miestų; ³¹Galaado pusę, Ogo karalystės miestus Astarotą ir Edrajį Hasane, tai buvo duota Manaso sūnaus Makhiro sūnums,

bus laikoma Kanaano žeme. Paminėtas kraštas buvo valdomas Pilistimų, bet jis turi tekti Israėliačiams taip pat, kaip ir tikrasis Kanaanas. — *Gaziečių...* Žr aug 11,22. — *Askalonas*, ebr *Ešgelun*, ne labai toli į šiaurę nuo Gazos. — *Heviečiai*. Ebr *Avim*; todėl jie reikia atskirti nuo kitų minimų Heviečių. Žr aug 12,8 ir k. Gyveno gi jie tarp Pilistimų ir Egipto. Plg Pak 2,23. — *Kanaano žemė* - neužkariautos pietinio Kanaano dalys. — *Maara*. Jos vieta nežinoma. — *Ir jų apylinkei*. Ebr t: ir Giblitų žemė. Dabar Džebail į šiaurę nuo Beiruto. — *Tegul tai tai tenka...* Anot ebr t: tikrai tu padalink ją Israėliui kaip tėvonystę. — *Padalink dabar žemę* nuo Jordano iki Tarpžemei jūrai. — *Su kuria*: su kita Manaso giminės puse. Žr Sk 32,33. — *Medabos...* Dibonui. Dabar Madeba, Diban. Kitados tai buvo Moabiečių miestai. Plg Sk 21,30. — *Nenorėjo išnaikinti*. Anot ebr t: neišnai-

kino. — ¹⁴*Levio gi giminei...* Plg Sk 18,20. Neskaitant kelių dešimtų miestų, visoje Palestinoje, Levio giminei neduota atskiros žemės dalies, nes pats Dievas norėjo duoti išlaikymą kunigams ir Levitams. Viešpats, sakydamas vienur, kad Levitų dalis esanti tarnyba šventykloje, kitur gi, kad ta dalis yra jis pats, pamoko, kaip augštai yra vertinama kunigystė; o kas gauna Dievą savo dalimi, tas nėra aplenktas ir nuskriaustas, nes jis visa turi

¹⁵*Rubeno sūnų giminei*. Jai teko pietinė Užujordanės dalis, žymiai mažesnė už kitas, bet turėjusi labai derlingą žemę. — ²⁰*Asedotas, Phasga*. Tikriausiai Phasgos šlaitai. — ²⁴*Gado giminei...* Plg Sk 32,34-36. Jai teko žemės plotas į šiaurę nuo Rubenaičių. — ²⁵*Aroeriui*. Tai ne tas pats Aroeris, ką aug 15 e. — ²⁶*Iki Ramotui, Masphei*. Ebr t: vieno miesto vardas: Ramathhammitspeh. — *Manaimo*. Kitur jis vadi-

Makhiro sūnų pusei pagal jų šeimas. ³²Tą plotą padalino Mošė Moabo lygumose anapus Jordano ties Jeriku į rytus nuo jo. ³³Levio gi giminei jis nedavė tėviškės, nes Viešpats, Izraelio Dievas, pats yra jų tėviškė, kaip jam yra kalbėjęs Sk 18,20

14. ¹Štai, ką Izraelio sūnūs paveldėjo Kanaano žemėje, kurią jiems davė kunigas Eleazaras, Nuno sūnus Jošue ir šeimų kunigaikščiai iš kiekvienos Izraelio giminės, ²visą padalindami pagal burta, kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei, devynioms giminėms ir giminės pusei, ³nes dviem giminėms su puse Mošė buvo davęs tėviškę anapus Jordano, neskaitant Levitų, kurie visai negavo žemės savo brolių tarpe; ⁴bet jų vieton stojo Juozapo sūnūs, padalinti į dvi gimines, Manaso ir Ephraimo; Levitai negavo kitos dalies šalyje, kaip tik miestus apsigyventi ir jų priemiesčius savo galvijams ir bandoms maitinti. ⁵Kaip Viešpats buvo įsakęs Mošei, taip Izraelio sūnūs padarė ir pasidalino žemę Sk 34,13

⁶Tai gi prie Jošus priėjo Galgaloje Judo sūnūs, o Kenezietis Jephonės sūnus Kalebas jam kalbėjo: Žinai, ką Viešpats yra sakęs apie mane ir tave Dievo žmogui Mošei Kadesbarnėje. ⁷Aš buvau keturių dešimtų metų, kada Viešpaties tarnas Mošė mane siuntė iš Kadesbarnės žemės apžiūrėti, ir aš jam pranešiau, kas man rodėsi tikra. ⁸Mano gi broliai, kurie buvo nuėję draug su manim, išgąsdino tautos širdį; tačiau aš sekiau Viešpatį, mano Dievą. ⁹O Mošė prisiekė tą dieną ir tarė: Žemė, kurią mindžiojo tavo koja, bus tavo ir tavo sūnų nuosavybė per amžius, nes tu sekei Viešpatį, mano Dievą. ¹⁰Dabar Viešpats išlaikė mano gyvybę, kaip yra žadėjęs, iki šiai dienai. Praslinko keturios dešimtys penkeri metai, kaip Sk 14,24

namas Mahanaimu. Žr Prad 32,23. — *Dabiro*. Tai ne tas pats miestas, kurs paminėtas aug 12,13. — ²⁷*Keneroto jūros*: Genezareto ežero. — ²⁸*Manaso giminės pusei*... Jai teko dalis į šiaurę nuo Gado giminės.

2. Žemės padalinimas šiaupus Jordano

1/ Kalebo šeimos ir Judo giminės dalys

14,1-15,63. Po trumpo paminėjimo, kad visa buvo padaryta pagal Mošės įsakymą /14,1-5/, žadėtosios žemės šiaupus Jordano padalinimo aprašymas pradedamas nurodymu to, kas buvo skirta Kalebo šeimai ir Judo giminei. Tai gi, čia pasakoma, kaip Kalebui, pareikalavusiam jam žadėtosios dalies, buvo duotas Hebronas /14,6-15/, toliau aprašomos Judo giminei tekusios dalies sienos /15,1-12/, paplatinimas Kalebo tėviškės /15,13-19/ ir pagaliau įvardijami Judo dalies miestai /15,20-63/

14. ¹*Kunigas Eleazaras*. Eleazaras įvardijamas pirmoje vietoje kaip

vyriausis kunigas. — *Kunigaikščiai*... Jie buvo paties Dievo paskirti. Žr Sk 34,16... — ²*Pagal burią*... Taip buvo nušalinta visokie nepasitenkinimai ir pavydai. Plg Sk 26,52... ir k. — ⁵*Pasidalino žemę*. Ne visas padalinimas buvo padarytas vienu kartu. Visų pirma gavo savo dalis Judo ir dviejų Juozapo sūnų giminės, Izraeličių stovyklai esant Galgaloje. Paskui stovykla ir sandoros padangtė buvo perkelta į Silą /18,1/, bet likusios giminės nebeskubėjo dalintis žeme, gal velydamos gyventi padangtėse ir klaidžioti draug iš vietos į vietą, negu eiti kiekvienas sau ir remtis su likusiais dar gausingais Kananie aisi, taip kad Jošue buvo priverstas jas raginti, kad pasidalintų /18,3/; gal atsirado įvairių sunkumų ir pačiame padalinime, kurs reikėjo kuriam laikui atidėti, o tai, kas jau buvo padalinta, bent kiek pakeisti /19,9/

⁸*Mano gi broliai*: kiti žvalgai, išskyrus dar Jošue. — ⁹*Mošė prisiekė*. Mošės priesaika paminėta čia

Ekl 46,11

Aug 2,23

Sk 34,3

Viešpats kalbėjo šituos žodžius Mošei, Izraeliui einant per tyrus; šiandien man aštuonios dešimtys penkeri metai, ¹¹ir aš taip stiprus, kaip buvau stiprus tuo metu, kada buvau išsiųstas kaip žvalgas; ano laiko stiprumas manyje pasilieka iki šiai dienai, kaip kovoti, taip ir vaikščioti. ¹²Duok tat man šitą kalną, kurį Viešpats yra žadėjęs, taip pat tau girdint, kuriame yra Enakiečių ir didelių bei sustiprintų miestų; Viešpats gal bus su manim, ir aš galėsiu juos išnaikinti, kaip jis man žadėjo. ¹³Jošue jį palaimino ir jam davė paveldėti Hebroną. ¹⁴Ir nuo to laiko Hebronas ėmė priderėti Keneziečiui Jephonės sūnui Kalebui iki šiai dienai, nes jis sekė Viešpatį, Izraelio Dievą. ¹⁵Hebrono vardas pirmiau buvo Karjat-Arbė. Tenai tarp Enakiečių visų didžiausis yra Adomas. O žemė aprimo nuo kovų

15. ¹Taigi Judo sūnų dalis pagal šeimas buvo šita: pietuose ji siekė Edomo sieną ir Sino tyrumą, iki pačiam pietų šalies pakraščiu. ²Jos siena prasideda prie paties galo Sūriausios jūros, prie to jos liežuvio, kurs atgręžtas į pietus, ³eina Kurklio augštumos linkon, tęsiasi iki Sinai, pakilsta į Kadesbarnę, prieina prie Esrono, pakilsta iki Adarui, apeina aplink Karkaa, ⁴o iš ten nueina į Asemoną ir pasiekia Egipto upelį; toliau sienos eina Didžiąja jūra. Toki siena bus pietų šone. ⁵Rytuose gi siena prasidės prie Sūriausios jūros ir tęsis iki Jordano įtakai, o šiauriniame šone nuo jūros liežuvio iki tai pačiai Jordano upei; ⁶toliau siena pakilsta į Bet-Haglą, nueina į šiaurės pusę į Bet-Arabą ir pakilsta iki Rubeno sūnaus Boeno akmeniui; ⁷toliau ji tęsiasi iki Deberos apylinkės iš Akhoro slėnio; šiaurėje ji turi Galgalą, ties Adomimo augštuma į pietus nuo upelio, ir

pirmą kartą. — ¹⁰*Keturios dešimtys penkeri metai.* Kalebą gavo pažadėjimą antrais metais po išėjimo iš Egipto; po to jis keliavo draug su tauta per tyrus 38 metus; kadangi dabar nuo pažadėjimo dienos buvo pralinkę 45 m, todėl iš 45 atimdami 38 m patiriame, kad nuo perėjimo per Jordaną jau buvo praėję 7 metai. — ¹¹*Kaip kovoti, taip ir vaikščioti.* Anot ebr t: kaip išeiti ir įeiti. Plg Sk 27,17 ir k. — ¹²*Kalną.* Hebronas pastatytas augščiauioje vietoje, Judo kalnuose. Pareikalavimas sau atskiros iš anksto nurodomos vietos ir jos atidavimas leidžia spėti, kad kaikuriuose atsitikimuose laikytasi ne vien burto; kaikada gal gana buvo visų pritarimo, ar gauto iš Dievo paaiškinimo, jog reikalaujama dalis turi būti atiduota jos norinčiam asmeniui. — *Enakiečių.* Anot ebr t: 11,21... Jošue buvo juos išvaręs; bet jie tuo tarpu galėjo vėl sugrįžti, arba gal buvo išnaikinti ne iš visur. — *Viešpats gal bus su manim.* Toks pasakymas nereikia abejonės, bet

pilną ir tikrai nuolankų pasitikėjimą Dievo pagalba. — ¹⁵*Karjat-Arbė:* Arbės miestas. Plg žem 15,13 ir k. Seniausias miesto vardas buvo Hebronas, paskiau jį praminta Karjat-Arbe; Kalebą sugrąžino senąjį miesto vardą. — *Tenai tarp.* Ebr t: /tasai Arbė/ buvo didžiausias žmogus tarp Enakiečių

^{15.} ¹*Siekė Edomo sieną...* Pietuose Judo giminės plotas turėjo susidurti su Idumėja; taigi, pietryčiuose ir pietuose ji siekė Sino tyrumą, t y, šiaurinį Pharano tyrumą pakraštį /plg Sk 10,12/, taip kad Judo ribose buvo pietinė Palestina iki pačiam jos pakraščiu. — ²*Jos siena...* Aprašoma pietinė Judo sūnų riba, kaip ji ėjo nuo rytų į vakarus. — *Liežuvio:* įlankos, kuri labiau išsiikišusi į pietus. — ⁵*Rytuose...* Čia Judo sūnų riba ėjo išilgai Mirties jūros. — *Iki tai pačiai.* Ebr t: nuo Jordano galo. Šiaurinė riba prasideda prie šiaurinės Mirties jūros įlankos, kur į ją įteka Jordanas, todėl nuo Jordano įtakos. — ⁶*Bethagla.* Dabar Kaer-Hadžlė tarp Jor-

pereina per vandenį, vadinamą Saulės šaltiniu ir baigiasi prie Rogelio šaltinio, ⁸paskui pakilsta Enomo sūnaus slėniu, praeidama pro Jebusiečius iš pietų šono, tai yra pro Jerusale; o iš čia pasikelia prie viršūnės kalno, kurs yra ties Geenomu vakaruose nuo jo, šiauriniame Raphaimų slėnio gale; ⁹nuo kalno viršūnės ji nueina iki vandens šaltiniui Nephtoa ir ateina prie Ephrono kalno sodžių; toliau nusileidžia Baalos, tai yra Karjat-jarimo arba Miškų miesto linkon; ¹⁰nuo Baalos pasuka į vakarus iki Seiro kalnui; praeina pro Jerimo kalno šlaitą į šiaurę iki Heslonui, nusileidžia į Betsamą ir ateina į Tamną; ¹¹paskui eina šiaurinio Akarono šono linkon, nusileidžia prie Sekhronos, pereina per Baalos kalną, ateina į Jeb-neelį ir baigiasi vakaruose Didžiosios jūros siena. ¹²Tos yra Judos sūnų sienos aplinkui pagal jų šeimas

¹³Jephonės sūnui Kalebui jis davė dalį tarp Judo sūnų, kaip Viešpats jam buvo įsakęs, Enako tėvo Karjat-Arbę, tai yra Hebroną. ¹⁴O Kalebais išnaikino iš jo tris Enako sūnus Sesajį, Ahimaną ir Tolmajį iš Enako giminės, ¹⁵Patraukęs iš čia jis atėjo pas gyventojus Dabiro, kurs anksčiau buvo vadinamas Karjat-Sepheriu, tai yra Raštų miestu. ¹⁶Tenai Kalebais tarė: Kas nugalės Karjatsepherį ir jį paims, tam aš duosiu moterysten savo dukterį Aksą. ¹⁷Kenezos sūnus jaunesnysis Kalebo brolis Otoniėlis jį paėmė, ir jis jam davė moterimi savo dukterį Aksą. ¹⁸Kai jie keliavo draug, jos vyras jai įkalbėjo, kad prašytų iš savo tėvo dirvos, ir ji sėdėdama ant asilo, ėmė dūsauti. Kalebais jai tau: Kas tau yra? ¹⁹Ji gi atsakė: Duok man palaiminimą! Tu man davei sausos pietų žemės, pri-dėk ir drėgnos. Taigi Kalebais jai davė drėgnos žemės augštai ir žemai

Teis 1,20

dano ir Jeriko į pietus nuo Galgalos. — *Bet-Arabą*. Ta vieta buvo tyrumoje netoli šiaurinio Mirties jūros galo. Ji jungiama tai su Judo, tai su Benjaminio dalimi. Plg žem 61 e; 18,22. — *Tešėsi iki Deberos*... Ebr t: pakilsta į Deberą. — *Adomimo*. Ta augštuma yra kelyje iš Jeriko į Jerusale; šiaurinis jos šlaitas baigiasi Wadi-el-Kelt'o slėnyje; todėl pati augštuma yra į pietus nuo to slėnio arba upelio. Tą vietą turėjo galvoje Išganytojas [Lk 10,30], sakydamas prilyginimą apie gailiaširdį Samaritoną. — *Saulės šaltiniu*. Spėliojama, kad čia minimas Apaštaly šaltinis, dabar Ain el-Haud, arti valandos kelionės nuo Jerusale prie kelio į Jeriką. — *Rogelio šaltinio*. Dabar Bir-Ejub, netoli nuo pietryčio Jerusale kampo, truputį žemiau už vietą, kur susijungia Hin-nomo ir Kedrono slėniai. — *Enomo sūnaus slėniu*. Ebr *Ge Ben Hinnom*. Tas slėnis eina aplink Jerusale iš pietų ir vakarų šono. Iš sutrumpinto jo vardo Ge Hinnom arba Geennomas radosi graik γεέννα, kuriuo vėliau imta vadinti pragarą

dėlei baisių ir bjauriausių dalykų, kurie buvo daromi tame slėnyje. Žr 3 Kar 1,-7 ir k. — *Pro Jebusiečius*... Jerusale, būdama tuomet Jebusiečių rankose, turėjo vardą Jebus. Judo sienai einant pro Jerusale pietų šonu, ji turėjo priklausyti ne Judo, bet Benjaminio giminei. — *Raphaimų slėnio*. Plg Prad 14,5. Tas slėnis prasideda visai arti Enomo ir eina stačiai į pietus Betliejaus link. Prie šiaurinio jo galo yra minimas čia kalmelis. — *Nuo kalno viršūnės*... Toliau siena eina truputį į šiaurvakarius. — *Iki Seiro kalnui*. Tai ne Idumėjos kalnai, bet gal ne perdidelis kalmelis į šiaurvakarius nuo Quariete-el-Enob /Karjat-jarimo/. — *Akarono*. Pilistimų miestas. Žr aug 12,3

¹³Enako tėvo Karjat-Arbę, t y, Enako tėvo Arbės miestą. Žr aug 14,15. — ¹⁴O Kalebais... 14-19 eil kartojamos beveik žodis į žodį Teis 1,10-15. — *Tris Enako sūnus*: tris Enakaičių šeimas. — ¹⁵Karjat-Sepher, t y, knygos miestas. — ¹⁶Jos vyras jai įkalbėjo. Anot ebr: ji įkalbinėjo savo vyrui. Bet tasai gal nedrįso patenkinti jos

²⁰Tai yra Judo sūnų giminės dalis pagal jų šeimas. ²¹Pačiame Judo sūnų dalies pakraštyje išilgai Edomo ribos pietuose buvo miestai Kab-seelis, Ederis, Jaguras, ²²Kina, Dimona, Adada, ²³Kadesas, Asoras, Jetnamas, ²⁴Ziphas, Telemas, Balotas, ²⁵Naujasis Asoras, Karijotas, Hesronas, tai yra Asoras, ²⁶Amamas, Sama, Molada, ²⁷Asergada, Hasemonas, Betpetletas, ²⁸Hasersualis, Bersabėė, Bazijotija, ²⁹Baala, Jimas, Esemas, ³⁰Eltoladas, Kesilis, Harma, ³¹Sikelegas, Medemena, Sensena, ³²Lebaotas, Selimas, Aenas ir Remonas. Viso dvidešimt devyni miestai su jų sodžiais. ³³Lygumoje gi buvo Estaolis, Sarea, Asena, ³⁴Zanoe, Enganimas, Taphua, Enajimas, ³⁵Jerimotas, Adulamas, Sokhas, Azeka, ³⁶Saraimas, Aditaima, Gederā ir Gederotaimas, viso keturiolika miestų ir jų sodžiai. ³⁷Sananas, Hadasa, Magdalgadas, ³⁸Deleanas, Masepha, Jektelis, ³⁹Lakhis, Baskatas, Eglonas, ⁴⁰Kebonas, Lehemanas, Ketlis, ⁴¹Giderotas, Betdagonas, Naama, Makeda, šešiolika miestų ir jų sodžiai. ⁴²Labana, Eteris, Asanas, ⁴³Jephta, Esna, Nesibas, ⁴⁴Keila, Akhsibas, Maresa, devyni miestai ir jų sodžiai. ⁴⁵Akaronas su jo miesteliais ir sodžiais. ⁴⁶Nuo Akarono iki jūrai visa, kas yra ties Azotu ir jo sodžiais. ⁴⁷Azotas su jo miesteliais ir sodžiais, Gaza su jos miesteliais ir sodžiais iki Egipto upeliui. O Didžioji jūra yra čia jo siena. ⁴⁸Kalnuose buvo Samiras, Jeteris, Sokotas, ⁴⁹Dana ir Karjat-sena, tai yra Dabiras, ⁵⁰Anabas, Istemas, Animas, ⁵¹Gosenas, Olonas ir Gilas, vienuolika miestų ir jų sodžiai. ⁵²Arabas, Ruma, Esaanas, ⁵³Janumas, Bet-Taphua, Apheka, ⁵⁴Atmata, Karjat-Arbe, tai yra Hebronas, ir Sioras, devyni miestai ir jų sodžiai. ⁵⁵Maonas, Karmelis, Ziphas, Jota, ⁵⁶Jezaelis, Jukadamas, Zanoė, ⁵⁷Akainas, Gabaa, Tamna, dešimts miestų ir jų sodžiai. ⁵⁸Halhulis, Besuras, Gedoras, ⁵⁹Maretas, Betanotas, ir Eltekonas, šeši miestai ir jų sodžiai. ⁶⁰Karjatbaalis, tas pats ir Karjatjarimas, miškų miestas ir Areba, du miestu ir juodviejų sodžiai. ⁶¹Tyrumoje buvo Betaraba, Medinas, Sakhakha, ⁶²Nebsanas, Druskos miestas ir Engadis,

noru, todėl ji pati prašo tėvą dirvos. — *Sėdėdama ant asilo.* Anot ebr t: nuslinko nuo asilo, taip išreikšdama pagarbą tėvui. Plg Prad 24,64. — ¹⁹*Drėgnos.* Anot ebr t: vandens šaltinių

²¹*Buvo miestai.* Kuriose vietose buvo dauguma žem įvardintųjų miestų, nežinia. Pradžioje duodami vardai tų, kurie buvo Negebo žemėje, pradedant nuo rytų šono. — ²⁵*Naujasis Asoras.* Ebr *Khatsor khadatthah.* — ²⁸*Bersabėė.* Dabar Bir es- Seba'. Plg Prad 21,31 ir k. — ³⁰*Harma.* Kitur Horma ir Herma. Žr Sk 14,45 ir k. — ³¹*Sikelegas.* Vėliau jis buvo Pilistimų karaliaus Akhio atiduotas Dovidui. Žr 1 Kar 27,6. — ³²*Dvidešimt devyni.* Tikrumoje vardų yra 36; taigi arba yra klaida skaitmenyje, arba kaikurie vardai reikia sujungti po du. — ³³*Lygumoje.* Ebr *Sephelah.* Yra tai derlinga lyguma arti Tarpžemės jūros į

šiaurę nuo Gazos. — ³⁶*Keturiolika.* Tikrumoje vardų yra 15.LXX vertime nėra paskutinio, Gedarotaimo. Plg aug 29 e. — ⁴⁸*Kalnuose.* Tai didžiausis Judo giminės plotas. Jis visas kalnuotas, bent kiek žemesnis vakaruose, o rytuose kil-damas vis augstyn prieina netoli Mirties jūros. — ⁵²*Ruma.* Ebr t: Rumah. — ⁶⁰*Karjatbaalis...* Tarp 59 ir 60 eil LXX tekste yra dar įvardinta 11 miestų, buvusių Jerusālės apylinkėje, kurie kitados turėjo būti ir ebr t. Tų miestų vardai yra tokie: *Θεωά, και Ἐφραθά, αὐτή ἐστὶ Βαιθλεέμ, και Φαχώρ, και Αἰτάν, και Κουλόν, και Τατάμ, και Θωβή, και Καρέμ, και Γαλέμ, και Θεδὴρ, και Μανωχώ.* — ⁶¹*Tyrumoje.* Tarp Mirties jūros ir Judo kalnų. Tenai buvo kurį laiką Dovidas /1 Kar 23,24/, sakė savo pamokslus šv Jonas Krikštytojas /Mt 3,1/, ir buvo gundytas Išganytojas /Mt 4,1/. — ⁶²*Druskos*

šeši miestai ir jų sodžiai. ⁶³ Jerusaleš gi gyventojų Jebusiečių Judo sūnūs negalėjo išnaikinti, ir Jebusiečiai pasiliko gyventi draug su Judo sūnumis Jerusaleje iki šiai dienai

16. ¹Dalis, tekusi pagal burtą Juozapo sūnums, buvo nuo Jordano ties Jeriku ir ties jo vandenimis į rytus, tyruma kilstanti nuo Jeriko Betelio kalno linkon; ²toliau siena eina iš Betelio Luzon, paskui pro Arkhio plotą Atarotan, ³nusileidžia į vakarus išilgai Jephleto ploto iki žemojo Bethorono ir Gazerio apylinkėms, ir baigiasi jo plotas prie Didžiosios jūros. ⁴Tai paveldėjo du Juozapo sūnūs Manasas ir Ephraimas

⁵Ephraimo sūnų siena pagal jų šeimas buvo toki: Jų dalis buvo rytų šone Atarot-Adaras iki augštajam Bethoronui. ⁶Toliau siena prieina prie jūros; Makhmetatas gi yra šiaurėje; tenai siena pasisuka rytų linkon į Tanat-Selą ir eina rytuose į Janoę; ⁷Iš Janoės nusileidžia į Atarotą ir Naaratą, ateina į Jeriką ir pasiekia Jordaną. ⁸Iš Taphuos ji eina jūros linkon į Nendrių slėnį ir baigiasi prie Sūriausios jūros. Ta yra Ephraimo sūnų dalis pagal jų šeimas. ⁹Be to buvo atskirta Ephraimo sūnums miestai ir jų sodžiai Manaso sūnų dalyje. ¹⁰O Ephraimo sūnūs neužmušė Kananiečių, gyvenusių Gazery, ir Kananiečiai pasiliko gyventi iki šiai dienai tarp Ephraimo kaip čyžininkai

17. ¹Teko taip pat dalis pagal burtą giminei Manaso /kurs buvo Juozapo pirmgimis/, Manaso pirmgimiui Makhirui, tėvui Galaado, vyro kovotojo, paveldėjusio Galaadą bei Basaną, ²ir kitiems iš Manaso sūnų

Sk 26,30

miestas. Ebr *'Ir-Hammelakh*. — ⁶³*Jebusiečiai... gyventi...* Anot Teis 1,8 Israėlaičiai paskiau atėmė iš Jebusiečių žemąjį miestą; augštąjį gi atėmė tik Dovidas. Žr 2 Kar 5,1...

2/ Juozapo sūnų dalis

16,1-17,18. Du Juozapo sūnu Ephraimas ir Manasas gauna šiapus Jordano vieną dalį, kurios pietinė siena tuoju nurodoma /16,1-4/; toliau aprašoma šiaurinė Ephraimo giminės siena, kuria jis buvo atskirtas nuo Manaso /16,5-10/; tękęs gi Manaso giminei plotas šiapus Jordano buvo atiduotas jos šeimoms /17,1-13/. Ėmus dejuoti Juozapo sūnums, kad jie gavę labai mažą dalį, Jošue jiems pataria atsikototi daugiau iš Kananiečių /17,14-18/

16. ¹*Dalis, tekusi...* Dviejų Juozapo sūnų plotas pradžioje nurodomas apskritai, o toliau pasakoma, kaip jis buvo paskirtas tarp Ephraimo ir Manaso giminių. Jis buvo į šiaurę nuo Benjaminio sūnų dalies, rytuose siekė Jordano upę ties Jeriku ir ties jo šaltiniais, todėl jų sienose buvo Bethaveno tyruma.

Žr žem 18,12. — ²*Iš Betelio...* Žr Prad 28,19. Aiškiau nurodoma Juozapo sūnų riba pietuose. — *Arkhio*. Plg 2 Kar 15,32' — *Atarotan*. Pilnas jo vardas Atarotadaras. Žr žem 5 e.

⁵*Ephraimo sūnų siena...* Pradedant aprašinėti vien Ephraimiečių sienas pradžioje trumpai pakartojama, kas aug pasakyta apie pietinę Juozapo sūnų sieną. Kitos ribos aprašomos labai trumpai, minint beveik visai dabar nebežinomas vietas. Šiaurinė siena regis aprašoma pradedant nuo jos vidurio /6.7 e/ pradžioje, o paskui Tarpžemės jūros link. Pats aprašymo tekstas neatrodo, kad būtų visai tikras. — ⁷*Į Jeriką*. Riba turėjo eiti pro Jeriką iš šiaurės šono, nes pats Jerikas buvo atiduotas Benjaminio giminei Žr žem 18,21. — ⁸*Iš Taphuos*. Tai ne ta pati vieta, ką aug 12,17 ir k. — *Jūros*: Tarpžemės. — *Nendrių slėnį*. Ebr *Qanah*. — *Sūriausios*. Ebr t nėra to aptarimo; kalbama gi apie Tarpžemės jūrą.

17. ¹*Manaso pirmgimiui*: draug ir viengimiui. Žr Sk 26,29... — ²*Ir kitiems iš Manaso sūnų*: Iš Manaso palikuonių. — ³*Dešimtį varsų*, t y, dešimtį žemės dalių;

Sk 27,1; 36,11

pagal jų šeimas, Abižerio sūnums, Heleko sūnums, Esriėlio sūnums, Sekhemo sūnums, Heferio sūnums ir Semido sūnums; šitie yra Juozapo sūnaus Manaso sūnūs, vyriškai pagal jų šeimas. ³Manaso gi sūnaus Makhiri sūnaus Galaado sūnaus Heferio sūnus Salphaadas neturėjo sūnų, bet tiktai dukteris, kurių šitie yra vardai: Maala, Noa, Hegla, Melka ir Tersa. ⁴Jos atėjo kunigo Eleazaro, Nuno sūnaus Jošueės ir kunigaikščių akivaizdon ir tarė: Viešpats įsakė per Mošę, kad mums būtų duota dalis tarp mūsų brolių. O jis joms davė pagal Viešpaties paliepimą dalį tarp jų tėvo brolių. ⁵Taip tai Manasui teko dešimts varsnų, neskaitant Galaado ir Basano žemės anapus Jordano. ⁶Nes Manaso dukterys paveldėjo tėviškę tarp jo sūnų. Galaado gi žemė teko kaip dalis likusiems Manaso sūnums. ⁷Manaso siena ėjo nuo Aserio į Makhmetatą, kurs yra ties Sikemu, ir toliau po dešinei pro Taphuos šaltinio gyventojus. ⁸Nes Manasui teko kaip dalis žemė Taphuos miesto, kurs būdamas šalia Manaso sienų pridera Ephraimo sūnums. ⁹Toliau siena eina žemyn į Nendrių slėnį, į pietus nuo upelio Ephraimo miestų, esančių Manaso miestų tarpe; Manaso siena yra į šiaurę nuo upelio ir jos galas prieina prie jūros; ¹⁰taip kad Ephraimo dalis yra į pietus, o Manaso į šiaurę, ir abidvi baigiasi prie jūros; šiaurės šone juodvi susiduria su Asero gimine, o rytų šone su Isakharo gimine. ¹¹Bet Manasas turėjo taip pat tėviškę tarp Isakharo ir tarp Asero, būtent, Betsaną ir jo sodžius, Jeblaamą su jos sodžiais, Doro gyventojus su jų miestais, taip pat Endoro gyventojus su jų sodžiais, lygiai ir Tenako gyventojus su jų sodžiais, Magedą su jų sodžiais ir trečią Nopheto miesto dalį. ¹²Manaso sūnūs neįstengė sugriauti šitų miestų, ir Kananiečiai ėmė toliau gyventi savo žemėje. ¹³Sustiprėję gi Israėlio sūnūs pavergė Kananiečius ir padarė juos čyžininkais, bet jų neužmušė.

¹⁴Tuomet Juozapo sūnūs kalbėjo Jošuei ir tarė: Kodėl man davei paveldėti tik vieną dalį ir vieną varsną, tuo tarpu kad mūsų tokia daugybė ir Viešpats mane palaimino? ¹⁵Jošue jiems tarė: Jei esi gausinga tauta, pakilk į mišką ir išsikirsk sau plotus Pereziečių ir Raphaimų žemėje, nes Ephraimo kalno dalis tau per angštą. ¹⁶Juozapo sūnūs jam atsakė: Mes negalėsime pakilti į kalnuotas vietas, nes Kananiečiai, kurie gyvena lygumoje, kur yra Betsanas su savo sodžiais ir kur Jezraėlis užima

penkios buvo atiduotos šeimoms, kuriose buvo vyriškai, o šeštoji paskirstyta į penkias daleles penkioms Salphaado dukterims. — ⁷*Manaso siena*: pietuose nuo rytų ir vakarus. — ⁸*Nes Manasui...* Taphuos apylinkė atiduota Manaso giminei, bet pats Taphuos miestas pasidarė Ephraimiečių nuosavybe. —

⁹*Toliau siena...* Ebr tos eil t reiktų išversti taip: Siena nusileidžia prie Nendrių upelio; į pietus nuo upelio miestai priklauso Ephraimui; viduryje yra Manaso miestai; o Manaso siena yra į šiaurę nuo upelio. — ¹⁰*Susiduria su Asero gimine*. Dviejų giminių plotas vienu savo šonu, priklausančiu Manasui, šiaurėje pasiekia Asero giminės dalį. — ¹¹*Betsaną*. Paskesnis jo vardas buvo

Skitopolis /Teis 3,10 ir k/; dabar Beisan Jordano slėnyje. — *Jeblaamą*. Plg 4 Kar 9,27. — *Trečią Nopheto...* Ebr t: tris augštumas. Jose buvo trys aug įvardintieji miestai

¹⁴*Tik vieną dalį*. Dviejų Juozapo sūnų giminėms šiaups Jordano duota viena dalis, kurią tik perskirta į dvi pusi. — ¹⁵*Jei esi...* Jie turi pasinaudoti savo stiprybę ir padaryti tai, ko kiti silpnėsni neįstengtų nuveikti. — ¹⁶*Mes negalėsime pakilti*. Ebr t: kalno mums nepakaks. Juozapo sūnūs kartoja savo skundą ir ypač kreipia dėmesį į slėnį, kurio jie sakosi negalėsią paimti dėlei geležinių Kananiečių vežimų; bet iš Jošueės susilaukia rimto atsakymo ir paragavimo drąsiai eiti prieš

vidurį slėnio, naudojasi geležiniais vežimais. ¹⁷Jošué gi tarė Juozapo namams Ephraimui ir Manasui: Esi gausinga tauta ir didelės galybės; tau negana vienos dalies; ¹⁸bet eisi į kalnus, išsikirsi sau ir apsisivalysi plotus apsigyventi, galėsi ir toliau eiti, kai nugalėsi Kananiečius, kurie, kaip sakai, turi geležinių vežimų ir yra labai stiprūs

18. ¹Visi Izraelio sūnūs susirinko Sile ir tenai ištiesė liudijimo padangtę, o žemė buvo jiems paverpta. ²Buvo gi likusios septynios Izraelio sūnų giminės, kurios dar nebuvo gavusios savo dalies. ³Taigi Jošué jiems tarė: Kaip ilgai dar jūs pasiliksité nerangūs ir neeisite paveldėti žemės, kurią Viešpats, jūsų tėvų Dievas, jums davė? ⁴Išrinkite iš kiekvienos giminės po tris vyrus, kad juos siųsčiau ir kad jie pakilę pereitų žemę, ją aprašytų pagal kiekvienos giminės skaičių ir atneštų pas mane, ką bus aprašę. ⁵Pasidalinkite sau žemę į septynias dalis; Judas tepasilieka savo sienose pietų krašte, o Juozapo namai šiaurėje; ⁶likusią gi žemę aprašykite ir padarykite iš jos septynias dalis; paskui ateisite čia pas mane, kad Viešpaties, jūsų Dievo, akivaizdoje mesčiau jums čia burtą; ⁷nes Levitai negauna dalies tarp jūsų, bet Viešpaties kunigystė yra jų dalis. Gadas gi, Rubenas ir Manaso giminės pusė jau gavo savo tėviškę anapus Jordano į rytus nuo jo; ir ją jiems davė Viešpaties tarnas Mošė. ⁸Kai vyrai pakilo, kad eitų žemės aprašyti, Jošué jiems įsakė ir tarė: Pereikite žemę, ją aprašykite ir sugrįžkite pas mane, kad čia Viešpaties akivaizdoje Sile mesčiau jums burtą. ⁹Taigi jie išėjo ir apžiūrėję žemę paskirstė į septynias dalis, surašydami knygon; paskui sugrįžo į Silo stovyklą pas Jošué. ¹⁰Jis metė burtus Viešpaties akivaizdoje Sile ir padalino žemę į septynias dalis tarp Izraelio sūnų

priešus. — ¹⁸*Galėsi ir toliau...* Ebr t: «Tau priklausys ir jo [miško] išėjimas ir tu išvarysi Kananiečius». Taigi, Juozapo sūnų dalis bus praplatinta plotais aplink kalną

3/ *Septynių kitų giminių dalys*

18,1-19,51. Kada sandoros padangtė buvo perkelta į Silą, Jošué liepė išrinkti vyrus, kurie aprašytų dar negavusių dalies giminių žemę, ją paskirstyti į septynias dalis, kurias jis atiduoda pagal burtą septynioms giminėms /18,1-10/; toliau nurodoma sienos, miestai ir sodžiai, tekusieji kiekvienai giminei, būtent, Benjamin /18,11-28/, Simeono /19,1-9/, Zabulono /19,10-16/, Isakharo /19,17-23/, Asero /19,24-31/, Nephtalio /19,32-39/ ir Dano /19,40-48/; pagaliau pasakojama, kas buvo duota pačiam Jošuei /19,49-51/

18. ¹*Sile*. Dabar Selun, prie kelio vedančio iš Jerusaleš į Sikemą, nepertoli nuo to paskutiniojo miesto. Silas buvo viduryje Palestinos, Ephraimo giminės plote, ir čia pasiliko

sandoros padangtė iki Samuėlio laikų. — ²*Pasiliksité nerangūs...* Kada jau dauguma Kananiečių buvo nugalėta ir dalis Izraeliečių pasiėmė sau paskirtas žemes, kiti, papratę gyventi padangtėse, nebeskubėjo eiti kiekviena į savo vietą. — ⁴*Iš kiekvienos giminės*, t y iš likusių septynių. — *Pagal... skaičių*: kiek kuriai giminei reikėjo, žiūrint didesnio ar mažesnio šeimų skaičiaus. Išrinktieji vyrai turėjo aprašyti žemę, nurodant jos padalinimą į apskrityčius, jos derlingumą, miestus ir tt. — ⁵*Judas tepasilieka...* Jošué, tiesa, primena, kad gavusios dalį Judo ir Juozapo giminės turi pasilikti savo vietose, viena pietuose, antra gi šiaurėje, bet jis nesako, kad Judo ir Juozapo ribose nebus padaryta jokio pakeitimo. — ⁶*Likusia...* Ebr t: jūs aprašysite žemę, septynias dalis, ir atnešite aprašymą pas mane, kad... — ⁹*Taigi jie išėjo...* Ebr t: «Vyrų išėjo, perėjo žemę ir ją aprašė pagal miestus, septynias dalis, knygoje». Pats

¹¹Pirmasis iškritęs burtas buvo Benjamino sūnų pagal jų šeimas, kad jie paveldėtų žemę tarp Judo sūnų ir Juozapo sūnų. ¹²Jų siena šiaurėje prasideda nuo Jordano ir eina toliau pro Jeriką iš šiaurės šono; iš ten ji pakilsta vakarų linkon į kalnus ir prieina prie Bethaveno tyrumos; ¹³paskui ji eina į pietus pro Lužą, kuri vadinama taip pat Beteliu, nusileidžia į Atarotadarą arti kalno, kurs yra į pietus nuo žemojo Bethorono; ¹⁴toliau ji pasisuka nusileisdama jūros linkon, pietuose nuo kalno, kurs yra ties Bethoronu pietų šone ir baigiasi Judo sūnų mieste Karjat-Baale, kurs vadinamas taip pat Karjat-Jarimu. Tasai yra jos šonas ties jūra vakaruose. ¹⁵Pietų šone siena prasideda nuo Karjat-Jarimo ties jūra ir eina iki Nephtoos vandenų šaltiniui; ¹⁶toliau nusileidžia iki daliai kalno, kurs yra ties Enomo sūnų slėniu prie šiaurinio Raphaimų slėnio galo, nueina žemyn į Geenomą /tai yra į Enomo slėnį/ išilgai Jebusiečių šono pietuose ir ateina iki Rogelio šaltiniui; ¹⁷tenai pasisuka į šiaurę, eina prie Ensemo, tai yra prie Saulės šaltinio, ¹⁸tesiasi iki kauburių, esančių ties Adomimo augštumomis, nusileidžia iki Abenboenui, tai yra iki Rubeno sūnaus Boeno akmeniui, praeina iš šiaurės pusės iki laukų ir nusileidžia į lygumą, ¹⁹praeina iš šiaurės šono pro Bet-Haglą ir baigiasi prie šiaurinio Sūriausios jūros liežuvio, prie pietinio galo Jordano, ²⁰kurs yra jų siena rytų šone. Ta yra Benjamino sūnų pagal jų šeimas dalis su jų sienomis aplinkui. ²¹Jo miestai buvo Jerikas, Bet-Hagla, Kasio slėnis, ²²Bet-Araba, Samaraimas, Betelis, ²³Avimas, Aphara, Ophera, ²⁴Emonos sodžius, Ophnis, Gabee; dvylika miestų ir jų sodžiai. ²⁵Gabaonas, Rama, Berotas, ²⁶Mesphe, Kaphara, Amosa, ²⁷Rekemas, Jarephelis, Tarėla, ²⁸Sela, Elephas, Jebus, tai yra Jerusale, Gabaatas ir Karjatas, keturiolika miestų ir jų sodžiai, tai yra Benjamino sūnų dalis pagal jų šeimas

19. ¹Antrasis burtas teko Simeono sūnums pagal jų šeimas; jų gi tėviškė buvo ²Judo sūnų dalies viduryje: Bersabėe, Sabėe, Molada, ³Hasersualis, Bala, Asemas, ⁴Eltoladas, Betulis, Harna, ⁵Sikelegas, Betmarkhabotas, Hasersusa, ⁶Betlebaotas ir Sarohenas; trylika miestų ir jų sodžiai; ⁷Ainas, Remonas, Ataras ir Asanas; keturi miestai ir jų sodžiai; ⁸visi miesteliai aplink šituos miestus iki Baalat-Beerui, Ramatui pietuose. Ta yra tėviškė Simeono sūnų pagal jų šeimas ⁹Judo sūnų tėviškės dalyje, nes šita buvo per didelė, ir todėl Simeono sūnūs gavo jų dalį jų tėviškės viduryje

¹⁰Trečiasis burtas teko Zabulono sūnums pagal jų šeimas; jų dalies siena tęsiasi iki Saridui; ¹¹ji pakilsta nuo jūros ir nuo Meralos ir eina į

paskyrimas į septynias dalis, mato-
mai, buvo padarytas jau sugrižus
išsiųstiesiems

¹²Jų siena šiaurėje... Ebr t: « Riba
pakilsta pro Jeriką šiaurės link ».
Buvo tai ta pati riba, ką ir Eph-
raimo riba pietuose. Žr aug 16,1..
Eina į pietus pro Lužą... Ebr t:
eina pro Lužą pietiniu Luzos šonu. —
¹⁶Pietų šone. Ta pati riba buvo
Judo giminės šiaurėje. Žr aug 15,5-9;
19 e gale ebr t dar pasakyta: Ta
yra pietinė riba; o 20 e prasideda:
Jordanas yra riba iš rytų šono. —
²⁴Emonos sodžius. Ebr *Kephar ha-*

'ammonai. — ²⁶Mesphe. Kitur Mas-
pha. Žr Teis 20,1 ir k

19. ¹Simeono sūnums... Judo gi-
minė pasiliko pietuose, bet jos mies-
tų dalis su aplinkiniais sodžiais
buvo atiduota negausingai Simeono
giminei, kuri tuo būdu buvo išskirsty-
ta /plg Prad 49,7/. Dauguma jos
miestų buvo įvardinta, kalbant apie
Judo miestus. Žr aug 15,21... —
⁶Trylika. Vardų tikrumoje buvo 14;
bet Bersabėe ir Sabėe gal buvo tas
pats miestas

¹⁰Iki Saridui. Jo vieta nežinoma,
todėl nežinia, kur buvo ir ribos pra-

Debasetą iki upeliui, kurs yra ties Jekonamu. ¹²Iš Saredo ji pasisuka rytų linkon į Keselettaboro apylinkes, toliau eina prie Dabereto ir pakilsta į Japhię; ¹³o iš ten nueina į rytus nuo Gethepherio ir Takasino, toliau į Remoną, Amtarą ir Noą, ¹⁴ir pasisuka į šiaurę Hanatono linkon; baigiasi gi Jephthaėlio slėnyje, ¹⁵Katete, Nealolyje, Semerone, Jeraloje ir Betlieujje; apima gi dvylika miestų ir jų sodžius. ¹⁶Ta yra tėvonystė, miestai ir jų sodžiai, giminės Zabulono sūnų pagal jų šeimas

¹⁷Ketvirtasis burtas teko Isakharui pagal jo šeimas. ¹⁸Jo tėvonystė buvo Jėzraėlis, Kasalotas, Sunemas, ¹⁹Hapharaimas, Seonas, Anaharatas, ²⁰Rabotas, Kesijonas, Abesas, ²¹Rametas, Enganimas, Enhada, Betpesesas. ²²Jo siena eina iki Taborui, Sehesimai ir Betsamui; baigiasi gi prie Jordano; viso šešiolika miestų ir jų sodžiai. ²³Ta yra dalis, miestai ir jų sodžiai, Isakharo sūnų pagal jų šeimas

²⁴Penktasis burtas teko Asero sūnų giminei pagal jų šeimas. ²⁵Jų sienos buvo Halkatas, Khalis, Betenas, Aksaphas, ²⁶Elmelekas, Amaadas ir Mesalis; jos siekia Karmelį prie jūros, Sihorą ir Labanatą, ²⁷pasisuka rytų linkon į Betdagoną ir eina iki Zabulonui ir Jephthaėlio slėniui šiaurės linkon į Betemeką ir Nehiėlį. Toliau eina po kairei nuo Kabulo, ²⁸Abrano, Rohobo, Hamono ir Kanos iki didžiajam Sidonui, ²⁹pasisuka Hormon iki stipriausiam Tiro miestui ir iki Hosai, ir ji baigiasi prie jūros Akhzibo varsnu; ³⁰be to joje yra Amona, Aphekas ir Rohobas, viso dvidešimt du miestų ir jų sodžiai. ³¹Ta yra dalis, miestai ir jų sodžiai, Asero sūnų pagal jų šeimas

³²Šeštasis burtas teko Nephtalio sūnums pagal jų šeimas. ³³Jų siena tęsėsi nuo Helepho ir Elono per Saananimą, Adamį, tai yra Nekebą, ir per Jebnaėlį lig Jekumui ir ji eina iki Jordanui; ³⁴paskui ji pasisuka vakarų linkon į Azanot-Taborą, iš čia eina į Hukuką, prieina pietuose prie Zabulono, prie Asero vakaruose ir prie Judo Jordano šone saulėtekiuose. ³⁵Jų stipriausi miestai, Asedimas, Seras, Ematas, Rekatas, Keneretas, ³⁶Edema, Arama, Asoras, ³⁷Kedesas, Edrajis, Enhasoras, ³⁸Jeronas, Magdalėlis, Horemas, Betanatas ir Betsamas, devyniolika miestų ir jų sodžiai. ³⁹Ta yra dalis, miestai ir jų sodžiai, Nephtalio sūnų gimines pagal jų šeimas

džia. ¹¹*Iki upeliui*: Kisonui. Teis 4,7.13. — *Jekonamu*. Kitur Jakhananas. Žr aug 12,22. — ¹²*Iš Saredo*. Tas pats vardas, ką ir 10 eil. — ¹⁴*Jephthaėlio*. Tas slėnis yra ties Genezareto ežeru ir Tarpžemio jūra. — ¹⁶*Ta yra tėvonystė*... Jos plotas buvo tarp Tarpžemės jūros, Karmelio ir pietinio Genezareto ežero galo, į šiaurę nuo Isakharo, į pietryčius nuo Aserio ir į pietvakarius nuo Nephtalio

¹⁷*Isakharui pagal jo*... Isakharo giminės plotas buvo tarp Jordano rytuose, Zabulono šiaurėje, Karmelio kalno ir Manaso vakaruose ir pietuose

²⁴*Asero sūnų giminei*. Jos kaimynais rytuose buvo Nephtalio giminė, o pietuose Zabulono. Asero plotas

tesėsi išilgai Tarpžemės jūros, maždaug nuo Karmelio iki Sidonui, bet pati pajūrė pasiliko tikrumoje-Phenikijiečių rankose. — ²⁶*Karmelį prie jūros*. Ebr t: Karmelio jūros šone, todėl vakaruose. — *Sihorą ir Labanatą*. Ebr Šikhor-Libnath, Libnato upė, rasi Nahr Zerka, tekanti į jūrą pietuose nuo Karmelio. — ²⁷*Jephthaėlio slėniui*. Plg aug 14 e. — ²⁸*Hormon*. Ebr Ramah. Tekstas čia matomai sugadintas

³²*Nephtalio sūnums*. Jų plotas buvo išilgai Jordano upės nuo jos pradžios iki Genezareto ežerui ir toliau išilgai to ežero. — ³³*Jų siena*... 33 e nurodomos ribos vakaruose, šiaurėje ir rytuose, o 34 e riba pietuose. — ³⁴*Prie Judo*. LXX vertime to ž nėra. Ir tikrumoje Nephtalio plotas

⁴⁰Septintasis burtas teko Dano sūnų giminei pagal jų šeimas. ⁴¹Jų dalies siena buvo Sara, Esteolis, Hirsemas, tai yra Saulės miestai, ⁴²Selebinas, Ajalonas, Jetela, ⁴³Elonas, Temna, Akronas, ⁴⁴Eltekė, Gebetonas, Balaatas, ⁴⁵Judis, Banė, Barakhas, Getremonas, ⁴⁶Mejerkonas ir Arekonas su jo plotu ties Jope; ⁴⁷ir čia siena baigiasi. Bet Dano sūnūs pakilo, kovojo prieš Lesemą ir jį paėmė; jie jį ištiko kalavijo ašmenimis, paveldėjo ir jame gyveno pakeitę jo vardą Lesemą į Daną, nuo savo tėvo Dano vardo. ⁴⁸Ta yra dalis, miestai ir jų sodžiai, Dano sūnų giminės pagal jų šeimas

⁴⁹Kai Jošue pabaigė dalinti burtu žemę kiekvienam pagal jo giminę, Izraelio sūnūs davė Nuno sūnui Jošuei paveldėti savo tarpe, ⁵⁰kaip Viešpats buvo įsakęs, Tamnat-Saraos miestą, kurio jis reikalavo Ephraimo kalnuose; jis gi pasistatė miestą ir jame apsigyveno

⁵¹Tos yra dalys, kurias burtu paskirstė kunigas Eleazaras, Nuno sūnus Jošue, šeimų ir Izraelio giminių kunigaikščiai Sile Viešpaties akivaizdoje prie liudijimo padangtės angos, ir taip jie padalino žemę

20. ¹Viešpats kalbėjo Jošuei tardamas: Kalbėk Izraelio sūnams ir jiems sakyk: ²Atskirkite pabėgeliams miestus, apie kuriuos jums kalbėjau per Mošę, ³kad į juos bėgtų kiekvienas, kurs bus užmušęs žmogų netyčiomis, ir galėtų išvengti rūstybės artimo, kurs yra kraujo keršytojas. ⁴Atbėges į vieną iš tų miestų, jis sustos prie miesto vartų ir pasakys ano miesto vyresniesiems tai, kas patvirtina jo nekaltybę; po to jie jį priims ir jam duos vietas apsigyventi. ⁵Jei paskui jį atsivys kraujo keršytojas, neišduos į jo rankas, nes jis užmušė savo artimą netyčiomis ir neįrodyta, kad dviem ar trimis dienomis anksčiau būtų buvęs jo neprietelis. ⁶Jis gyvens aname mieste, kolei stos į teismą atsakyti už savo pasielgimą ir kolei nenumirs vyriausis kunigas, koks bus tuo metu; paskui žmogžudys sugrįš ir įeis į savo miestą ir namus, iš kurių buvo pabėgęs

⁷Taigi jie paskyrė Kedesą Galilėjoje Nephtalio kalnuose, Sikemą Ephraimo kalnuose ir Karjat-Arbę, tai yra Hebroną, Judo kalnuose. ⁸Ana-

Sk 35,11
Pak 19,2

Pak 4,43

negalėjo susidurti su Judo dalimi. — ³⁸*Devyniolika*. Skaičius netikras kaip ir kitose vietose

⁴⁰*Dano sūnų giminei*. Jų plotas buvo Tarpžemės jūros pakraštyje į vakarus nuo Ephraimo; bet jie dar sau užkovojo Lesemo apylinkę. Žr žem 47 e. Kaikurie jų miestai buvo pradžioje paskirti Judo giminei. — ⁴¹*Prieš Lesemą*. Kitur Lais. Žr Teis 18,1... Kur plačiau pasakojama apie to miesto užkariavimą

⁵⁰*Tamnat — Saraos miestą*. Spėjama, kad dabar ta vieta vadinama Tibne. — *Ephraimo kalnuose*: Todėl Ephraimo giminiėje, iš kurios buvo kilęs pats Jošue. — *Pasistatė*: sustiprino

4/ *Prieglaudos miestų paskyrimas*

20,1-9. Vykdamas Dievo duotą įsakymą, paskiriama šeši prieglaudos

miestai, trys šiaups ir trys anapus Jordano

20. ¹*Viešpats kalbėjo*: kada Žadėtoji žemė buvo jau padalinta tarp Izraelio sūnų. — ²*Pabėgeliams...* Žr Iš 21,13; Sk 35,9 ir k. — ³*Artimo, kurs yra...* Teisė keršyti už žmogaus užmušimą buvo palikta tik artimesniam užmuštojo giminaičiui. Kas tyčiomis užmušdavo žmogų, įžeisdavo ne tik užmuštojo šeimą, bet ir patį Dievą, pagal kurio pavelslį žmogus sutvertas; todėl tikruoju keršytoju už išlietą kraują yra Dievas. Plg Prad 9,5. — ⁴*Jis sustos prie miesto...* Tai turėjo būti tik trumpas bylos tyrinėjimas; teismas gi turėjo būti vėliau keršintojo akyse. — ⁵*Nes jis užmušė...* Ebr t: nes jis netyčiomis užmušė savo artimą, dar nebūdamas iki tam laikui jo neprieteliu. Žr Pak 19,4.

pus Jordano į rytus nuo Jeriko paskyrė Bosorą, esantį tyrumos gilumoje tarp Rubeno giminės, tarp Gado giminės Ramotą Galaade ir tarp Manaso giminės Gauloną Basane. ⁹Šitie miestai buvo paskirti visiems Izraelio sūnams ir jų tarpe gyvenantiems ateiviams, kad į juos bėgtų, kas netyčiomis bus užmušęs žmogų, ir kad nemirtų rankose artimo, geidžiančio atkeršyti už išlietą kraują, kolei nestos prieš tautą savo bylos išdėstyti

21. ¹Levio šeimų kunigaikščiai priėjo prie kunigo Eleazaro, Nuno sūnaus Jošuės ir šeimų vadų iš kiekvienos Izraelio sūnų giminės ²ir jiems kalbėjo Sile, Kanaano žemėje, ir tarė: Viešpats įsakė per Mošę, kad mums būtų duoti miestai apsigyventi ir jų priemiesčiai galvijams auginti. ³Taigi Izraelio sūnūs davė iš savo paveldėtų dalių, kaip Viešpats buvo liepęs, miestus ir jų priemiesčius. ⁴Kunigo Aarono sūnams iš Kaato šeimos teko pagal burtą trylika miestų iš Judo, Simeono ir Benjamino giminių, ⁵o kitiems Kaato sūnams, kurie dar buvo likę, tai yra Levitams, teko dešimt miestų iš giminių Ephraimo bei Dano ir iš pusės Manaso giminės. ⁶Toliau burtas krito Gersono sūnams, kad gautų trylika miestų iš giminių Isakharo, Asero ir Nephtalio ir iš Manaso giminės pusės Basane; ⁷o Merario sūnams pagal jų šeimas teko dvylika miestų iš Rubeno, Gado ir Zabulono giminių. ⁸Taigi Izraelio sūnūs davė Levitams miestus ir jų priemiesčius, kaip Viešpats buvo įsakęs per Mošę, paskirstydami kiekvienam pagal burtą

⁹Iš Judo ir Simeono sūnų giminių Jošuė davė miestus, kurių šitie yra vardai: ¹⁰Aaronas sūnams iš Kaato šeimos Levio giminės /nes pirmasis burtas jiems teko/ ¹¹Enako tėvo Karjat-Arbę, kuri vadinama Hebronu, Judo kalnuose ir jo priemiesčius aplinkui; ¹²jo gi laukus ir sodžius jis buvo atidavęs paveldėti Jephonės sūnui Kalebui. ¹³Taigi jis davė kunigo Aarono sūnams prieglaudos miestą Hebroną ir jo priemiesčius, Lobną su jo priemiesčiais, ¹⁴Jeterį, Estemą, ¹⁵Holoną, Dabirą, ¹⁶Ainą, Jetą, Betsamą su jų priemiesčiais; devynis miestus iš dviejų giminių, kaip pasakyta; ¹⁷iš Benjamino gi sūnų giminės Gabaoną, Gabaę, ¹⁸Anatotą, Almoną su jo priemiesčiais, keturis miestus. ¹⁹Visų kunigo Aaronas sūnų miestų buvo draug trylika su jų priemiesčiais. ²⁰Likusioms gi Kaato sūnų šeimoms iš Levio giminės štai kas buvo duota paveldėti: ²¹Iš

Sk 35,2

1 Kron 6,55

Aug 14,14

⁷*Galilėjoje*. Tas vardas, reiškias apskritį, kuriuo paskiau vadinta visa šiaurinė Palestinos pusė, čia sutinkamas pirmą kartą. — ⁸*Paskyrė*: patvirtino anksčiau Mošės padarytą paskyrimą

5/ *Kunigų ir Levitų miestai*

21,1-43. Pareikalavus Levio giminei sau pažadėtųjų miestų, pirma nutariama pagal burtą, kuriose giminėse gaus miestus atskiros Levio šeimos /1-8/; paskui pasakomi miestai, atiduoti Aaronas sūnams, t y kunigams /9-19/. Kaato šeimoms /20-26/, Gersono /27-33/ ir Merario /34-40/; pagaliau pažymima, kad

visas Dievo įsakytas padalinimas buvo jau įvykdytas

21. ²*Viešpats įsakė...* Žr Sk 35,6...

— ³*Miestus ir...* Visų pirma šešis prieglaudos miestus, o taipgi 42 kitus miestus, kuriuos išrinko Izraelio kunigaikščiai ir paskirstė tarp atskirų Levio šeimų pagal burtą. — ⁴*Kunigo*. Visų pirma paskirta miestai Aaronas sūnams, t y kunigams. Aaronas buvo iš Kaato šeimos. — ⁵*Kitiems Kaato sūnams...* Buvo tai Isaaro, Hebrono, Ozijelio ir pagaliau Mošės palikuonys. Plg Iš 6,16... — ⁶*Gersono...* ⁷*Merario sūnams*: levitams, kilusiems iš kitų dviejų Levio sūnų

Ephraimo giminės prieglaudos miestas Sikemas su jo priemiesčiais Ephraimo kalnuose, Gazeris, ²²Kibsaimes ir Bethoronas su jų priemiesčiais, keturi miestai; ²³taipgi iš Dano giminės Eltekas, Gabatonas, ²⁴Ajalonas ir Getremonas su jų priemiesčiais, keturi miestai, ²⁵toliau iš pusės Manaso giminės Tanakhas ir Getremonas su juodviejų priemiesčiais, du miestu. ²⁶Viso buvo duota Kaato sūnums žemesniojo laipsnio dešimts miestų ir jų priemiesčiai. ²⁷Taip pat Gersono sūnums iš Levio giminės jis davė iš pusės Manaso giminės prieglaudos miestą Gauloną Basane ir Bosrą su juodviejų priemiesčiais, du miestu. ²⁸Toliau iš Isakharo giminės Kesijoną, Daberetą, ²⁹Jaramotą ir Enganimą su jų priemiesčiais, keturis miestus; ³⁰iš Asero giminės, Abdoną, ³¹Helkatą ir Rohobą su jų priemiesčiais, keturis miestus. ³²Taip pat iš Nephtalio giminės prieglaudos miestą Kedėsą Galilėjoje, Hamot-Dorą ir Kartaną su jų priemiesčiais, tris miestus.

³³Gersono šeimų miestų viso buvo trylika su jų priemiesčiais. ³⁴Merario gi sūnums, žemesniojo laipsnio Levitams, pagal jų šeimas buvo duota iš Zabulono giminės Jeknamas, Karta, ³⁵Damna ir Naalolis, keturi miestai su jų priemiesčiais. ³⁶Iš Rubeno giminės anapus Jordano ties Jeriku prieglaudos miestas Bosoras tyruose, Misoras, Jaseris, Jetsonas ir Mephaatas, keturi miestai su jų priemiesčiais. ³⁷Iš Gado giminės prieglaudos miestas Ramotas Galaade, Manaimas, Hesebonas ir Jazeris, keturi miestai ir jų priemiesčiai. ³⁸Merario sūnūs pagal jų šeimas ir namus gavo viso dvylika miestų. ³⁹Taigi visų Levitų miestų tarp Izraelio sūnų tėviškės buvo keturias dešimtis aštuoni ⁴⁰su jų priemiesčiais, visi paskirstyti pagal šeimas. ⁴¹Viešpats Dievas davė Izraeliui visą žemę, kurią duoti buvo prisiekęs jų tėvams; jie ją paveldėjo ir joje apsigyveno. ⁴²Ir jis davė ramybę su visomis tautomis aplinkui; nėvienas iš neprietelių nedrįso jiems priešintis, bet visi buvo pavergti po jų valdžią. ⁴³Net nėvienas žodis, kurį jis jiems buvo pažadėjęs įvykdyti, nepasiliko tuščias, bet visa buvo tikrai įvykdyta.

22. ¹Tuo pačiu metu Jošué pasišaukė Rubeno ir Gado sūnus ir Manaso giminės pusę ²ir jiems tarė: Padarėte visa, ką Viešpaties tarnas Mošė buvo jums įsakęs; taip pat ir manęs klausėte visame ³ir ilgą laiką nepametėte savo brolių iki šiai dienai, sergėdami Viešpaties, jūsų Dievo, paliepimą. ⁴Kadangi tat Viešpats, jūsų Dievas, suteikė jūsų broliams poilsį ir ramybę, kaip yra žadėjęs, grįžkite ir eikite į savo padangtes, į savo paveldėtąją žemę, kurią Viešpaties tarnas Mošė jums atidavė anapus

Sk 32,33;
Aug 13,8

⁹Miestus, kurių... vardai. Plg I Kron 6,39... — ¹¹Karjat-Arbē. To miesto laukai ir sodžiai pasiliko Kalebo nuosavybėje. — ²⁵Getremonas. Vardas pakartotas iš 24 e užuot Jablaamo /17,11/, kurs I Kron 6,70 pavadintas Balaamu. — ²⁷Bosrą. I Kron 6,71 Astarotą. — ³⁴Žemesniojo laipsnio. Ebr t: kilusiems. — ³⁶Jetsonas. Ebr t ir I Kron 6,79 Kademotas

⁴¹Visą žemę, kurią... Viešpats buvo, paskelbęs /Iš 23,29.../, kad Kananiečiai bus ne vienu kartu išnaukinti, bet pamažu; ir nors Izraeliai nepaėmė pilnai bent ilgesniam laikui ribų, nurodytų Sk 34,1-12,

tai nė kiek nesusilpnino Dievo pažado, taip pat kaip ir kita aplinkybė, jog mirus Jošuei Izraeliai bus dažnai slegiami Kananiečių, nes tobulas pažado įvykdymas turėjo priderėti nuo Izraelio ištikimybės Viešpačiui

6/ Sugrįžimas pustrečios giminės į Užujordanę

22,1-34. Pabaigęs dalinti Žadėtąją žemę, Jošué paleidžia į Užujordanę pustrečios giminės kovotojus, kurie buvo atėję savo broliams į pagalbą /1-8/. Jiems pasistačius altorių prie Jordano, kitos giminės, bijodamos, kad jų broliai

Jordano; ⁶tiktai laikykite rūpestingai ir įvykdykite darbaiš įsakymą ir įstatymą, kurį Viešpaties tarnas Mošė yra jums davęs, kad mylėtumėte Viešpatį, jūsų Dievą, vaikščioutumėte visais jo keliais, laikytumėte visus jo paliepimus, jo laikytumėtės ir tarnautumėte visa širdimi ir visa jūsų siela. ⁶Jošė juos palaimino ir juos paleido, o jie sugrįžo į savo padangtes. ⁷Manaso giminės pusei Mošė buvo davęs dalį Basane, todėl likusiai pusei Jošė davė dalį tarp kitų jų brolių šiaupus Jordano, į vakarus nuo jo. Paleisdamas juos į jų padangtes ir juos palaiminęs, ⁸jis jiems tarė: Jūs grįžtate su dideliu grobiu ir turtais į savo buveines, su sidabru ir auksu, variu ir geležimi ir su daugeliu drabužių; pasidalinkite neprietelių grobiu su savo broliais

⁹Taigi Rubeno sūnūs, Gado sūnūs ir Manaso giminės pusė grįžo irėjo sau nuo Izraelio sūnų iš Silo, kurs yra Kanaane, kad įeitų į savo paveldėtąją Galaado žemę, kurią buvo gavę pagal Viešpaties paliepimą iš Mošės rankos. ¹⁰Atėję prie Jordano kauburių Kanaano žemėje, jie passtatė prie Jordano begalinio didumo altorių

¹¹Kada tai išgirdo Izraelio sūnūs ir tikri pasiuntiniai buvo jiems pranešę, kad Rubeno, Gado ir Manaso giminės pusės sūnūs pasistatę altorių Kanaano žemėje Jordano kauburiuose prieš Izraelio sūnus, ¹²susirinko visi į Silą, kad pakiltų ir prieš juos kovotų, ¹³o tuo tarpu išsiuntė pas juos Galaado žemės kunigo Eleazaro sūnų Phineją ¹⁴ir draug su juo dešimti kunigaikščių, po vieną iš kiekvienos giminės. ¹⁵Tie atėjo pas Rubeno, Gado ir Manaso giminės pusės sūnus Galaado žemės ir jiems tarė: ¹⁶Visa Viešpaties tauta štai ką sakydina: Ką reiškia tas peržengimas? Kodėl palikote Viešpatį, Izraelio Dievą, pasistatydami šventvagišką altorių ir atstodami nuo Jo tarnybos? ¹⁷Ar dar jums maža to, kad nusidėjote Beelphegore ir tuo nusikaltimo dėmė pasilieka ant mūsų iki šiai dienai? Ir kad daugelis iš tautos krito? ¹⁸Jūs šiandien palikote Viešpatį, o rytoj jo rūstybė siaus prieš visą Izraelį. ¹⁹Jei jūs manote jūsų paveldėtąją žemę esant suteptą, pareikite į žemę, kurioje yra Viešpaties padangtė, ir gyvenkite tarp mūsų; tiktai neatstokite nuo Viešpaties ir nuo draugystės su mumis, statydami altorių prieš Viešpaties mūsų Dievo altorių. ²⁰Argi Zarės sūnui Akhanui peržengus Viešpaties įsakymą, jo rūstybė neapniko visos Izraelio tautos? Ir jis buvo vienas žmogus. Kadgi jis vienas ir būtų žuvęs už savo kaltybę!

²¹Rubeno ir Gado sūnūs ir Manaso giminės pusė atsakė Izraelio pasiuntinystės kunigaikščiams: ²²Galingiausias Dievas, Viešpats, galingiausias

Sk 25,3
Pak 4,3

Aug 7,1

nepasitrauktų nuo tarnavimo tikram Dievui, siunčia savo pasiuntinius to dalyko ištirti, bet gavusios pasiteisinamą, nusiramina [9-34]

22. ¹Tuo pačiu metu. Ebr t: tuomet, pabaigus dalinti Kanaano žemę. — ²Padarėte visa, ką... Žr Sk 32,20-22 ir k. — ³Pasidalinkite... su savo broliais — likusiai sergėti paimtąjį anapus Jordano kraštą. Plg Sk 31,25...

⁹Galaado žemė. Galaado vardas čia apima ir Basaną. — ¹⁰Prie Jordano kauburių. Ebr t: apskričių. — Kanaano žemėje: todėl į vakarus nuo

Jordano. Bet iš ebr 11 e t reiktų manyti, kad altorius buvo pastatytas anapus Jordano. — *Begalimo didumo*. Ebr t: didelį pasižiūrėti. Jis buvo galima matyti iš tolo

¹¹Kanaano žemėje. Ebr t: ties Kanaano žeme. — ¹²Kad pakiltų ir... Pastatymas naujo altoriaus Izraeliui pasirodė peržengimu Dievo įsakymų ir įstatymo ir pasitraukimu nuo tikrojo Dievo tarnybos. Tokiuo atveju reikėjo be pasigailėjimo nugalabyti nusikaltėlius. Plg žem 16 e. ir k. — ¹³Phineją. Plg Sk 25,6-7. — ²⁰Akhanui... Jei už

Dievas, Viešpats, jis tai žino; taip pat ir Izraelis supras; jei mes pastatėme tą altorių iš neklusnumo, tegul jis nesergi mūsų, bet nubaudžia mus tuojau; ^{23o} jei mes padarėme su tuo sumanymu, kad ant jo dėtu mėm deginamąsias aukas, duonines ir dėkojimo atnašas, jis tegul kvočia ir teisia; ^{24b} bet tikrumoje mums atėjo tokia mintis, kad mes sakėme: Gal rytoj jūsų sūnūs sakys mūsų sūnūms: Ką jums gali rūpėti Viešpats, Izraelio Dievas? ²⁵ Viešpats paskyrė sieną tarp mūsų ir jūsų, Rubeno ir Gado sūnūs, Jordano upė, ir todėl jūs neturite dalies Viešpatyje. Ir prie tos progos jūsų sūnūs galėtų atitolinti mūsų sūnus nuo Viešpaties baimės, todėl mes manėme geriau būsiant ²⁶ ir tarėme: Pasistatykime sau altorių ne deginamoms ar kitokioms aukoms atnašauti, ²⁷ bet paliudyti tarp mūsų ir jūsų, tarp mūsų vaikų ir jūsų palikuonių, kad mes tarnaujame Viešpačiui ir turime teisę atnašauti deginamąsias aukas, duonines aukas ir dėkojimo aukas; idant rytoj jūsų sūnūs visai nesakytų mūsų sūnūms: Nėra jums dalies Viešpatyje. ²⁸ Ir jei jie norėtų sakyti, jiems atsakys: Štai Viešpaties altorius, kurį mūsų tėvai padarė ne deginamoms aukoms ir ne duoninėms aukoms, bet kad jis būtų liudijimas tarp mūsų ir jūsų. ²⁹ Tebūna toli nuo mūsų toks nusikaltimas, kad atstotumėm nuo Viešpaties ir pamestumėm jo takus, pastatydami altorių deginamoms aukoms, duoninėms aukoms ir dėkojimo atnašoms aukoti, be Viešpaties, mūsų Dievo, altoriaus, pastatyto prieš padangtę.

³⁰ Tai išgirdę kunigas Phinejas ir draug su juo buvusieji Izraelio pasiuntinystės kunigaikščiai nusiramino, o Rubeno, Gado ir Manaso giminės pusės sūnų žodžiai jiems labai patiko. ³¹ Taigi Eleazaro sūnus kunigas Phinejas jiems tarė: Dabar mes žinome, kad Viešpats yra su mumis, nes tas nusikaltimas jums svetimas, ir jūs apsaugojote Izraelio sūnus nuo Viešpaties rankos. ³² Po to jis sugrįžo su kunigaikščiais nuo Rubeno ir Gado sūnų iš Galaado žemės, nuo Kanaano sienos pas Izraelio sūnus ir tai jiems pranešė. ³³ Tie žodžiai patiko visiems girdintiems, ir Izraelio sūnūs šlovino Dievą ir daugiau visai nebesakė pakilsią prieš juos, kovosią ir sunaikinsią jų paveldėtąją žemę. ³⁴ O Rubeno sūnūs ir Gado sūnūs praminė altorių, kurį buvo pastatę: Mūsų Liudijimas, kad Viešpats yra Dievas

vieno žmogaus kaltę buvo taip didelė bausmė, tai kokios reiktų laukti už tokios daugybės nuodėmę

²² *Galingiausias...* Ebr 'El 'Elohim Yhvh, 'El 'Elohim Yhvh, trijų Dievo vardų paminėjimas ir pakartojimas gyvai reiškia, kaip ne teisingas jiems rodosi kaltinimas. —

²⁴ *Bet tikrumoje...* Kaltinamieji išaiškina savo pasielgimą. Jų altorius ne aukoms skirtas, kurs galėtų juos atitraukti nuo tarnavimo tikram Dievui ir nuo vienybės su broliais, bet tik paminklas, kurs jiems turi padėti palaikyti vienybę su Dievu ir su broliais, toks pat, kokį kitados buvo pastatydinęs Mošė atminimui nugalėjimo Amalekiečių. Žr Iš 17,15. — ²⁵ *Jūs neturite...* Viešpaties įsakymai buvo duoti tik apie Kanaaną, todėl kaikurie galėjo sakyti, jog jie liečia tikrai

žemę tarp Jordano ir Tarpžemės jūros, o ne Užjordanę. — ²⁶ *Altorių ne deginamoms...* Nes tai būtų buvęs tikras nusikaltimas. — ²⁸ *Štai*

Viešpaties altorius... Palikuonys, matydami kad tas altorius panašus į Yahvės altorių prie padangtės, skiriasi gi nuo stabmeldiškų altorių, supras, kad tikras jo tikslas yra palaikyti vienybę tarp visų Izraeliečių, gyvenančių kaip vienoje, taip ir kitoje Jordano pusėje

³¹ *Apsaugojote...* Nuo slogos, kurią jie manė jau esant užtrauktą ant Izraelio. Žr aug 17-20 eil. — ³⁴ *Rubeno... Gado.* Šitame straipsnyje kairur išleidžiama ypač Vulg Manaso giminės pusės paminėjimas trumpumo dėlei. — *Mūsų liudijimas...* Ebr t: liudijimas tarp mūsų, kad Yahvė yra Dievas.

23. ¹Daugeliui laiko prasliskus, kada Viešpats buvo suteikęs Izraeliui ramybę ir paverges visas tautas aplinkui, kada Jošue buvo jau ilgamžis ir susilaukęs žilos senatvės, ²Jošue sušaukė visą Izraelį, vyresniuosius amžiumi, kunigaikščius, vadus ir viršininkus ir jiems tarė:

Aš pasenau ir susilaukiau vėlesnio amžiaus, ³ir jūs matote visa, ką Viešpats, jūsų Dievas, yra padaręs visoms tautoms aplinkui, kaip jis pats už jus kovojo. ⁴Kadangi dabar jis jums padalino visą žemę pagal burtą nuo Užujordanės rytuose iki Didžiajai jūrai, o tačiau dar lieka daug tautų, ⁵todėl Viešpats, jūsų Dievas, jas išnaikins ir pašalins iš po jūsų veido, o jūs paveldėsite žemę, kaip jis jums yra žadėjęs. ⁶Tiktai būkite stiprūs ir rūpinkitės laikyti, kas parašyta Mošės įstatymo knygoje ir nenukrypkite nuo jų nei dešinėn, nei kairėn, ⁷kad įjėgę pas tautas, kurios bus tarp jūsų, neprisiekinėtumėte jų dievų vardu, jiems netarnautumėte ir jų negarbintumėte, ⁸bet laikytumėtės Viešpaties, jūsų Dievo, kaip esate darę iki šiai dienai. ⁹Tuomet Viešpats Dievas atims iš po jūsų akių dideles ir stipriausias tautas ir nė viena negalės jums pasipriešinti. ¹⁰Vienas iš jūsų vysis tūkstantį neprietelių vyrų, nes Viešpats, jūsų Dievas, pats už jus kovos, kaip yra žadėjęs. ¹¹Tuo tik labiausiai rūpinkitės, kad mylėtumėte Viešpatį, jūsų Dievą

¹²Bet jei norėsite laikytis paklydimo tautų, gyvenančių jūsų tarpe, su jomis maišytis moterystėmis ir jungtis su jomis prietelyste, ¹³jau dabar žinokite, kad Viešpats, jūsų Dievas, jų neišnaikins iš po jūsų veido, bet jos bus jums duobė ir slastai, papiktinimas jūsų pašonėje ir basliai jūsų akyse, kolei neatims jūsų ir neišnaikins iš šitos geriausios žemės, kurią jums atidavė. ¹⁴Štai aš šiandien įeinu į visos žemės kelią; jūs gi turite išpažinti visa siela, kad iš visų žodžių, kuriuos Viešpats yra žadėjęs jums įvykdyti, nė vienas nenuėjo veltui. ¹⁵Taigi, kaip jis įvykdė, ką buvo žadėjęs ir atėjo visa, kas laiminga, taip jis atves ant jūsų, ką yra

3 Kar 2,2

Paskutiniai Jošuos žodžiai ir veikalai

1. Jošuos paraginimas laikyti Dievo įsakymus

23,1-16. Jošuos knygos pabaigoje pasakojama, kaip tas tautos vadas sušaukęs prieš mirsiant Izraelio sūnus, juos ragino sergėti Dievo įsakymus ir vengti pagonių draugystės

23. ¹Daugeliui laiko prasliskus... Jošue mirė turėdamas 110 m. Žr žem 24,29. Jei baigiant nukariauti Palestiną jis turėjo maždaug tiek pat amžiaus, kiek Kalebas, t y apie 85 m, tai nuo to laiko galėjo būti pralinkę apie 20 m. — ²Vadus ir viršininkus. Anot ebr t: Teisėjus ir raštininkus. — *Jiems tarė*: šitas pirmas Jošuos pamokslas labiau liečia politinį Izraelio stovį ateityje, pilną nugalėjimą pagonių tautų, vengimą draugystės su jomis ir tvirtą laikymą įstatymo. — ³Jūs matote... Pats Izraeličių priitarimas turi juos paraginti laikytis

Viešpaties ir sergėti jo įstatymą. — ⁴Kadangi dabar... Ebr t mintis yra toki: tarp Jordano ir Tarpžemės jūros esančiame plote aš jums padalinau pagal burtą kaip tėviškę, kaip dar tebeprasileikančias tautas, kurios reikia išvaryti, taip ir mano išnaikintąsias. — ⁷Kurios bus tarp jūsų. Anot ebr t: tautos, paliktas draug su jumis. — *Nepriešiekinėtumėte*... Ebr t: nesišauksite į jų dievų vardą ir jiems neprisieksite. — ⁹Tuomet Viešpats... Ebr t yra praeitasis laikas: išvarė... negalėjo... vijosi ir tt

¹²Bet jei norėsite... Ebr t: «Jei tačiau nusigręžtumėte ir laikytumėtės šitų pasilikusių tautų, kurios paliktos draug su jumis...» nurodomas didelis pavojus pasitraukimo nuo Viešpaties. — ¹³Neišnaikins... Ebr t: neišvays. — *Basliai*. Ebr t: erškėčiai. — ¹⁴Aš šiandien įeinu... Jošue tikisi veikiai mirsiąs. Mirtį jis gražiai vadina visos žemės keliu, nes juo turi eiti kiekvienas, kurs

pagrasęs, pikta, kolei neatims jūsų ir neišnaikins iš šitos geriausios žemės, kurią jums atidavė, ¹⁶jei jūs peržengsite Viešpaties, jūsų Dievo, sandorą, kurią su jumis yra padaręs, jei tarnausite svetimiems dievams ir juos garbinsite. Veikiai ir ūmai pakils prieš jus Viešpaties rūstybė, ir būsite atimti iš šitos geriausios žemės, kurią jis jums atidavė

24. ¹Jošue surinko visas Izraelio gimines Sikeme ir sušaukė vyresniusius amžiumi, kunigaikščius, teisėjus ir viršininkus, o jie stojosi Viešpaties aki-vaizdoje. ²Tuomet jis kalbėjo tautai taip: Štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Jūsų tėvai, Abraomo ir Nakhoro tėvas Tarė gyveno pradžioje anapus upės ir tarnavo svetimiems dievams. ³Taigi aš ėmiau jūsų tėvą Abraomą iš Mezopotamijos ribų, jį atvedžiau į Kanaano žemę, padauginau jo palikuonis, ⁴daviau jam Isaoką, tam gi vėl daviau Jokubą ir Esavą. Iš jų dviejų Esavui daviau paveldėti Seiro kalnus; Jokubas ir jo sūnūs nuėjo Egiptan. ⁵Aš siunčiau Mošę bei Aaroną ir ištikau Egiptą daugybe ženklų ir stebuklų. ⁶Aš išvedžiau jus ir jūsų tėvus iš Egipto, ir jūs atėjote prie jūros. Egiptiečiai vijosi jūsų tėvus su vežimais ir raiteliais iki Raudonajai jūrai. ⁷Bet Izraelio sūnūs šaukėsi į Viešpatį, kurs pastatė tamsybes tarp jūsų ir Egiptiečių ir atvedė ant jų jūrą, kuri juos apdengė. Jūsų akys matė visa, ką aš padariau Egipte, ir jūs gyvenote ilgą laiką tyruose. ⁸Po to aš jus įvedžiau į žemę Amorietčių, gyvenusių anapus Jordano. Kada jie prieš jus kovojo, aš juos padaviau į jūsų rankas, ir jūs paveldėjote jų žemę, o juos užmušėte. ⁹Tuomet pakilo Moabo karalius Sephoro sūnus Balakas ir kovojo prieš Izraelį. Jis siuntė ir pasišaukė Beoro sūnų Balaamą, kad jus prakeiktų; ¹⁰aš gi nenorėjau jo klausyti, bet priešingai, jus per jį palaiminau ir jus išlaisvinau iš jo rankos. ¹¹Jūs perėjote per Jordaną ir atėjote prie Jeriko. Prieš jus kovojo to miesto vyrai, Amorietčiai, Pereziečiai, Kananiečiai, Hetiečiai, Gergeziečiai, Heviečiai ir Jebusiečiai, o aš juos padaviau į jūsų rankas. ¹²Aš siunčiau pirm jūsų širšuolius ir juos išmečiau iš jų vietų, du Amorietčių karaliu, ne tavo kalaviju ir ne kilpiniu. ¹³Daviau jums žemės, kurios neigvenote, ir miestų, kurių neįsikūrėte, kad juose apsigyventumėte, vynuogynų ir alyvmedžių daržų, kurių neišveisėte

¹⁴Dabar tat bijokite Viešpaties ir jam tarnaukite tobula ir tikriausia širdimi; pašalinkite dievus, kuriems tarnavo jūsų tėvai Mezopotamijoje ir Egipte, ir tarnaukite Viešpačiui. ¹⁵O jei jums regisi negera tarnauti Viešpačiui, galite pasirinkti: pasirinkite šiandien, kas tinka, kam jūs tu-

gimsta. — ¹⁶Ką tik yra pagrasęs, pikta. Žr ypač Pak 28,15-68

2. Sendoros atnaujinimas Sikeme. Jošue's mirtis

24,1-33. Antrame pamoksle Jošue, surinkęs Izraeličius Sikeme, primena jiems iškilingai visas Dievo geradarystes ir panaujina tautos sandorą su Dievu /1-28/. Pagaliau visa knyga baigiama trumpu pasakojimu apie Jošue's mirtį ir laidotuves, apie Juozapo kaulų palaidojimą ir paminėjimu Aaron sūnaus Eleazaro mirties /29-33/

24. ¹Sikeme. Ta vieta labiau, negu kuri nors kita, tiko sandorai atnaujinti dėl svarbių joje įvykusių senesnių ir vėlesnių atsitikimų. Žr aug 3,30-35 ir k. — ²Anapus upės: Euftrato. Žr Prad 11,26-31. — Tarnavo svetimiems... Dar Nakhoro sūnus Labanas turėjo savo dievaičius /theraphim/, kuriuos pasivogė išbėgdama jo duktė Rakele. Žr Prad 31,16...

¹⁴Kuriems tarnavo... Jei ne visuomet asmeniškai, tai per savo valdovus, kurie tuomet buvo pagonys. Tauta dažnai pasitraukdavo

Prad 11,26

Prad 11,31

Prad 21,2; 25,26;
36,8; 46,6

Is 3,10

Is 12,37; 14,9

Sk 21,24

Sk 22,5

Aug 3,14; 6,1;
11,3

Is 23,28
Pak 7,20
Aug 11,20

1 Kar 7,3
Job 14,10

rite labiau tarnauti, ar dievams, kuriems tarnavo jūsų tėvai Mezopotamijoje, arba dievams Amoriečių, kurių žemėje jūs gyvenatė; aš gi ir mano namai tarnausime Viešpačiui

¹⁶Tauta atsakė ir tarė: Saugok mus Dieve, kad mes paliktumėm Viešpatį ir tarnautumėm svetimiems dievams! ¹⁷Viešpats, mūsų Dievas, jis mus ir mūsų tėvus išvedė iš Egipto žemės, iš vergijos namų; jis padarė, mums matant, begalinių ženklų, sergėjo mus visą kelią, kuriuoėjome, ir tarp visų tautų, per kurias perėjome. ¹⁸Jis išmetė visas tautas, Amoriečius, gyventojus žemės, į kurią mes įėjome. Taigi mes tarnausime Viešpačiui, nes jis yra mūsų Dievas. ¹⁹Jošue atsakė tautai: Jūs negalėsite tarnauti Viešpačiui, nes jis yra Dievas šventas, galingas ir pavydus; jis nedovanos už jūsų kaltybes ir nuodėmes. ²⁰Jei paliksite Viešpatį ir tarnausite svetimiems dievams, jis atsigręs prieš jus, prispaus ir jus išnaikins, po to, kai bus suteikęs gėrybių. ²¹Tauta tarė Jošuei: Anaip tol; nebus taip, kaip kalbi, bet mes tarnausime Viešpačiui. ²²Jošue sakė tautai: Jūs esate liudytojai, kad patys pasirinkote Viešpatį, idant jam tarnautumėte. Jie atsakė: Esame liudytojai. ²³Dabar tat, tarė, pašalinkite iš savo tarpo svetimus dievus ir palenkite savo širdis prie Viešpaties, Israėlio Dievo. ²⁴Tauta tarė Jošuei: Mes tarnausime Viešpačiui, mūsų Dievui, ir būsime klusnūs jo įsakymams

²⁵Taigi Jošue padarė tą dieną sandorą ir paskelbė tautai įsakymus ir nutarimus Sikeme. ²⁶Jis parašė taipgi visus šituos žodžius Viešpaties įstatymo knygoje, ėmė didžiausį akmenį, jį padėjo po ažuolu, buvusiu Viešpaties šventykloje, ²⁷ir tarė visai tautai: Štai, šitas akmuo bus jums liudijimas, kad jis girdėjo visus Viešpaties žodžius, kuriuos jis jums yra kalbėjęs, kad kartais paskui nepanorėtumėte išsiginti ir meluoti Viešpačiui, jūsų Dievui. ²⁸Paskui jis paleido tautą, kiekvieną į jo dalį

²⁹Po to Viešpaties tarnas Nuno sūnus Jošue mirė turėdamas šimtą dešimtį metų, ³⁰ir jie jį palaidojo jo dalies sienose Tamnat-Sarėje, esančioje Ephraimo kalnuose į šiaurę nuo Gaaso kalno. ³¹Israėlis tarnavo Vieš-

paties Dievo tarnybos, savo burtais, žavėjimais ir tt

¹⁶Tauta atsakė... Israėliai noriai apsiima tarnauti Viešpačiui, pritardami Jošuei visame, ką jis aug pasakė apie Dievo geradarystes. —

¹⁸Jošue atsakė... Jošue nori, kad Israėlio sūnūs, apsiimdami tarnauti Viešpačiui, būtų pasiryžę pakelti sunkumus, kurie gali būti jiems sujungti su tuo tarnavimu. — ¹⁹Dievas šventas... Todėl reikalauja šventumo, galįs atkeršyti ir nepakenčias, kad kas mėgintų tarnauti be jo dar ir kitiems dievams. — ²²Esate liudytojai: todėl, jei atstotumėte nuo Viešpaties, patys turėsite prisipažinti, kad Viešpats turi teisę jus bausti už neištikimybę. — ²³Pašalinkite iš... Iš šito išpėjimo reikėtų daryti išvadą, kad tarp Israėliačių buvo atsiradę tokių, kurie bent

slapčia buvo pradėję laikytis stabmeldystės papročių

²⁶Padarė: atnaujino, patvirtino, taip pat kaip Mošė buvo atnaujinęs Moabo lygumose (Pak 29,1/ sandorą, padarytą Sinajuje. — ²⁸Viešpaties įstatymo knygoje, — kuri buvo laikoma prie sandoros skrynios. Plg Pak 31,24-26. Taigi, bent šita Jošues knygos dalis turėjo būti parašyta jo paties ranka. — Po ažuolu, buvusiu Viešpaties šventykloje: ne padangtėje, nes jie tuomet buvo Sile, bet tik vietoje, pašvęstoje nuo seniausių laikų Viešpačiui. Plg Prad 12,7 ir k. — ²⁷Akmuo bus liudijimu... Ir negyvas akmuo turės gyvai liudyti apie padarytą sandorą

²⁹Jošue mirė... Jo mirtis įvyko maždaug 1432 m. pirm Kr. —

³⁰Tamnat-Sarėje... Žr aug 19,50.

Prad 50,24
Is 31,19
Prad 33,19

pačiui per visas Jošuės dienas ir vyresniųjų, kurie ilgą laiką gyveno po Jošuės ir kurie žinojo visus Viešpaties darbus, kuriuos jis buvo padaręs Izraėlyje. ³²Taipgi Juozapo kaulus, kuriuos Izraėlio sūnūs buvo pasiėmę iš Egipto, jie palaidojo Šikeme, dalyje lauko, kurį Jokubas buvo pirkęs iš Sikemo tėvo Emoro sūnų už šimtą jaunų avelių, ir kurs pasidarė Juozapo sūnų tėviške. ³³Mirė taipgi Aarono sūnūs Eleazaras, ir jį palaidojo jo sūnaus Phinejo Gabaatoje, kuri jam buvo duota Ephraimo kalnuose

Neperdaug seniai Tibnėje atkasta kapas, apie kurį spėjama, kad jis yra Jošuės. Tame kape rasta daugybė titnago peilių. Jie gal yra tie patys, kuriuos mini 30 e gale pridėti LXX vertime žodžiai: tenai padėjo draug su juo į kapą, kuriame jį palaidojo, akmeninius peilius, kuriais jis apipjaustė Izraėlio sūnus Galgaloje, kai juos išvedė iš Egipto; tenai jie yra ir iki šiai dienai. Plg aug 5,2. — ³²Juozapo

kaulus. Plg Prad 50,24; Is 13,19. — *Jokubas buvo pirkęs.* Žr Prad 33,19. — *Už šimtą jaunų avelių.* Ebr *qet-sitah*. Gal tas ž reiškia dabar nebežinomos vertės pinigą. — ³³*Gabaatoje.* Ebr t: Gabaa. Spėjama, kad ta vieta dabar vadinama Džibea, apie 5 km į pietryčius nuo Tibnės. — 33 e gale LXX vertime pridėta ilgas priedas, sudėtas iš Teis 2,6.11... ir 3,7.12...

TEISĖJŲ KNYGA

Įvadas

1. Teisėjais šitoje knygoje vadinami ne teismo valdininkai, skiriami teisysbei žmonėse daryti, bet paties Dievo pažadinti vyrai, kad visų pirma išlaisvintų visą tautą, ar vieną kitą giminę nuo neteisingo priešų prispaudimo. Jie buvo imami ne iš vienos kurios nors giminės, bet iš visų ir duodami tautai ne nuolatos vienas po kito, bet laikas nuo laiko, reikalui atsiradus, o jei kaikurie iš jų paskui ir ėjo tikrų valstybės viršininkų pareigas, tai visgi jų valdžia nebuvo visuotinė, nepasiekdavo visų Izraelio giminių. Teisėjų Izraelio istorijoje suskaitoma penkiolika ar šešiolika : Otoniėlis, Aodas, Samgaras, Jahelė, Debora, Barakas, Gedeonas, Tola, Jairas, Jeftė, Abesanas, Ahialonas, Abdonas, Samsonas, Helis ir Samuėlis. Tačiau apie du paskutiniu kalbama nebe šitoje knygoje, bet Samuėlio. Ar gali būti vadinama tikru teisėju Jahelė, daugelis abejoja. Apie kitus gi pasakojama Teisėjų knygoje, ne taip tačiau, kad iš to pasakojimo pasidarytų ištisa išrinktosios tautos istorija nuo Jošuės mirties lig paskutinio čia minimo Teisėjo Samsono mirčiai, bet tik paduodant visą eilę atskirų vaizdų, gyvai, o vietomis ir su daugybe smulkmenų, nupiešančių karžygiškus pavienių teisėjų veikalus, daugybę gi metų visai aplenkiant

2. Teisėjų knyga susideda iš trijų atskirų dalių : įvado /1,1-3,6/, teisėjų istorijos /3,7-16,31/ ir dviejų priedų /17,1-21,24/. Įvade iš vienos pusės nurodomas politinis Izraeličių stovis, mirus Jošuei, ir jų santykiai su Kananiečiais /1,1-2,5/, iš antros gi pusės religinis ir dorinis tuo pačiu metu stovis Izraeličių, kurie ne visuomet pasiliko ištikimi Dievui /2,6-3,6/. Antroji knygos dalis susideda iš eilės atskirų pasakojimų apie šešių žymesniųjų teisėjų veikalus, su kuriais sujungta paminėjimas kitų mažesnių teisėjų. Tą dalį galima paskirstyti į tris skyrius, kurių kiekvienas prasideda Dievo duotu įspėjimu. Pirmame skyriuje kalbama apie neprietelius, kurie iš įvairių pusių buvo užpuolę Izraelį /3,7-5,32/, antrame apie Madianiečių prispaudimą, nuo kurio išvadavo Izraelį Gedeonas, ir apie tai, kaip Gedeono sūnus Abimelekas buvo pasisavinęs karališką valdžią /6,1-10,5/, ir trečiame skyriuje pasakojama apie Amoniečių prispaudimą iš rytų pusės ir Pilistimų iš vakarų /10,6-16,31/. Dviejuose prieduose duodama istorija atsitikimų, kurie nesurišti nė su vienu iš teisėjų. Pirmas atsitikimas, įvykęs dar prie gyvos Jošuės galvos, tai vieno iš Ephraimiečių, vardu Miko, ir Dano sūnų stabmeldystė, /17,1-18,31/, antras gi atsitikimas, įvykęs neilgai trukus po Jošuės mirties, tai bjaurus Gabaos gyventojų nusikaltimas, kilusi iš to kova ir Benjamino giminės sunaikinimas /19,1-21,24/

Visoje Teisėjų knygoje, neskaitant priedų, pravesta viena mintis, kad Izraelis tuomet laimingas, kada jis ištikimas Dievui, darosi nelaimingas, kai tik pasitraukia nuo tarnavimo Dievui; laimėja kaltybės dovanojimą, kai daro atgailą ir grįžta prie Dievo. Ta mintis aiškiai išreikšta knygos įvade ir patvirtinta atsitikimais iš visos Teisėjų istorijos; ji tai ir duoda visam veikalui reikiamą vienybę. Iš jos taipgi paaiškėja, kad knygos autoriaus tikslas buvo, aprašant Dievo teisybę, kurs pametančius jį Izraelaičius paduodavo į jų neprietelių rankas ir grįžtantiems padėdavo, pamokyti, kad Viešpats yra vienas tikras Izraelio Dievas ir paraginti ištikimai laikyti jojo įstatymą

3. Visai tikrų žinių apie tai, kuriuo metu parašyta Teisėjų knyga ir kas buvo jos autorius, nėra; bet pačiame veikale yra gana nurodymų, padedančių maždaug atspėti jo atsiradimo laiką. Autorius keletą kartų dejuoja, kad tais laikais, apie kuriuos jis rašo, nebuvę Izraelyje karaliaus /17,6; 18,1.../; iš to reikia daryti išvadą, kad pats autorius gyveno tuo metu, kada Izraelaičiai jau turėjo savo karalių; todėl Teisėjų knyga negalėjo atsirasti pirm išrinkimo Sauliaus karaliumi. Iš antros pusės ji turėjo būti parašyta dar prieš aštuntus Dovidų karaliavimo metus, nes tais metais Dovidas atėmė iš Kananiečių pilį ir visai panaikino senovinį jos vardą Jebus; tuo gi tarpu Teisėjų knygos autoriaus laikais minėta Jerusaleės dalis dar tebebuvo Jebusiečių rankose ir pats miestas dar tebesivadinęs senuoju savo vardu Jebus /1,21; 19,10-12/. — Iš Teisėjų knygos tikslo reiktų dar padaryti išvadą, kad jos nerašyta nei pirmais Dovidų, nei paskutiniais Sauliaus metais; nes tuo laiku, visų pirma, nebebuvo reikalo raginti Izraelaičius sergėti stabmeldystės: Saulius taip griežtai reikalavo Dievo duotojo įstatymo vykdymo, kad paskutiniais jo metais visame krašte nebebuvo jokių stabmeldystės liekanų. Be to knygos autorius, rašydamas savo veiklą, regimai dar nebuvo patyręs, kad ir karališka valdžia nepanaikino visiškai vidinių nesutikimų išrinktoje tautoje, kokie kilo pirmais Dovidų metais jam kovojant už Izraelio sostą ir paskutiniais Sauliaus, tam karaliui persekiojant Dovidą. Taigi tikriausiu Teisėjų knygos atsiradimo laiku reiktų laikyti pirmuosius karaliaus Sauliaus metus. Senovinis gi žydų padavimas, kuriuo laikėsi kaikurie šventieji Tėvai /Izidorius Sevil/ ir nemaža paskesniųjų aiškintojų sako, kad Teisėjų knygą parašęs Samuelis

Vienybė, pastebima ir pačiame knygos turinyje ir dalykų pasakojime ir įvairių dalių sutvarkyme, ir pagaliau tikslu, aiškiai liudija, kad visą veiklą yra parašęs vienas autorius. Rašydamas tačiau apie seniai praeitus laikus jis, be abejo, naudojosi ne tik žiniomis, paimtomis iš padavimo, bet taip pat ir rašytais dokumentais, atsiradusiais pačių Teisėjų laiku ir pagamintais žmonių, mačiusių savo akimis pačius įvykius ir galėjusių juos aprašyti labai gyvai, su dideliu tikslumu ir daugybe smulkmenų, kurios paprastai, laikui bėgant, išdyla iš žmonių atminties

4. Nepigiai išaiškinamas dalykas Teisėjų knygoje yra jos kronologija. Sudėjus krūvon visus skaičius, minimus įvairiose knygos vietose ir išreiškiančius, kiek metų Izraelaičiai buvo neprietelių slegiami ir kiek laiko paskui, pavienių Teisėjų išlaisvinti nuo prispaudimo, naudojosi ramybe, pasidaro viso 410 metų. Bet palyginant tą skaičių su kitose Šventojo Rašto vietose duodamomis kronologijos žiniomis, jį pasirodo per daug didelė ir štai dėl ko. Jei prie jos pridėsime 40 metų Izraelaičių

kelionės per tyrus, Jošuos valdymo metus iki pirmajam Israėlaičių prispaudimui Teisėjų laikais, 40 Helio metų, 40 Samuėlio ir Sauliaus metų, tiek pat Dovidio ir pirmuosius Saliamono, turėsime apie 600 metų. Tuo gi tarpu nuo išėjimo Israėlaičių iš Egipto iki ketvirtų Saliamono metų, kada pradėta statyti Jerusals šventykla, praslino tik 480 metų /3 Kar 6,1/. Todėl tam nesutikimui pašalinti skaičius 410 reikia žymiai sumažinti. Sutinkant, kad pavieniai kronologijos skaičiai Teisėjų knygoje yra visai tikri, reikia spėlioti, kad kaikurie Teisėjai ėjo savo pareigas tuo pačiu metu, bet įvairiose Israėlaičių žemės vietose. Pav, kai nugąlėjus Moabiečius pietuose buvo ramu per 80 metų /3,30/, Jabinas galėjo prislėgti šiaurinį kraštą, taip kad ėia radosi 40 metų ramybė tik po Deboros ir Barako pergals; tuo būdu iš bendro skaičiaus iškrinta vienu kartu 60 m /4,3; 5,31/. Taip pat tuo pačiu metu galėjo slėgti Israėli Amoniečiai anapus, o Pilistimai šia pus Jordano. Tokių gi sinkronismų visai teisingai galima jieskoti Teisėjų knygoje, nes jos autorius neturėjo sumanymo rašyti pilną Teisėjų istoriją, nors davė apie kiekvieną iš jų tikriausias žinias

5. Tolesnėse šv Rašto knygose randama nemaža liudijimų, kurie patvirtina aprašytų Teisėjų knygoje atsitikimų tikrumą. Jau Samuėlis trumpai mini Israėlaičių nedėkingumus Dievui, jų nubaudimą, gailestį ir išlaisvinimą, įvardindamas keletą Teisėjų /1 Kar 12,9-11/. Gedeono sūnaus Abimeleko mirtis minima 2 Kar 11,21. Visa Israėlio istorija Teisėjų metu poetiškai aprašyta ir jojo neprietelių mirtis minima Ps 82,10.12; Ps 105,34-46. Ješajas primena Madaniečių prispaudimą ir laiko tą dieną, kurioje juos nugąlėjo Gedeonas, šlovingiausia /Iš 9,4; 10,26/. Eklesinės knygos autorius šlovina Israėlio Teisėjus, turėdamas galvoje Teisėjų knygos pasakojimą /Ekli 46,13-15/. Šv Povilas mini Teisėjus ir jų istorinę vietą tarp Jošuos ir Samuėlio /Apd 13,20/, kaikuriuos įvardija ir jų tikėjimą giria draug su karaliais ir pranašais /Žyd 11,32/. Visi šitie šv Knygų liudijimai, patvirtindami istorinį Teisėjų knygos pasakojimų tikrumą, draug nurodo, kad senovinė Žydų sinagoga laikė ją Dievo įkvėptu veikalu ir laiduoja kiekvienam krikščioniui dievišką jos pradžią

Dieviškai Teisėjų knygos kilmei nėra priešinga, kad joje pasakojami dalykai, kurie visai nesutinka su dorovės įstatais /3,18; 4,17 ir k/, nes, kaip sako šv Tomas Akv apie Juditą, « Šventame Rašte kaikurie asmenys giriami ne dėl tobulos jų dorybės, bet dėl linkimo prie dorybės, todėl, kad juose rasdavosi šioks toks girtinas jausmas, nors jojo sužadinti jie ir imdavo daryti peiktinus dalykus », /Summa Teol 2,2.qu 110, a 3 ad 3/

TEISĖJŲ KNYGA

Ebraiškai Šophetim

1. ¹Mirus Jošuei, Izraelio sūnūs teiravosi Viešpaties, sakydami: Kas eis mūsų priekyje prieš Kananiečius ir bus vadas kare? ²O Viešpats tarė: Eis Judas; štai aš atidaviau žemę į jo rankas. ³Tuomet Judas tarė savo broliui Simeonui: Eikš su manim į mano dalį ir kovok prieš Kananiečius, kad ir aš eičiau su tavim į tavo dalį. Ir Simeonas nuėjo su juomi. ⁴Judui išėjus, Viešpats atidavė Kananiečius ir Pereziečius į jų rankas; ir jie užmušė Bezeke dešimtį tūkstančių vyrų. ⁵Bezeke jie rado Adonibezeką ir kovojo prieš jį ir sumušė Kananiečius ir Pereziečius. ⁶Bet Adonibezekas pabėgo; jie gi jį vijosi, sugavo ir nukirsdino jo rankų ir kojų galus. ⁷Tuomet Adonibezekas kalbėjo: Septynios dešimtys karalių nukapotais rankų ir kojų galais rinko po mano stalu valgių

1. Bendros žinios apie politinį ir religinį Izraelio stovį Teisėjų laikais

I. Politinis Izraeličių stovis mirus Jošuei

I. Pirmoje Teisėjų knygos dalyje /1,1-3,6/, kuri yra kartu ir įvadas į visą veikalą, duodama trumpos žinios apie politinį ir religinį Izraelio stovį Teisėjų laikais, kurs veikiai pradėjo skirtis nuo to stovio, kuriame buvo palikęs išrinktąją tautą mirdamas Jošue

1,1-2,5. Mirus Jošuei buvo toliau kariaujama prieš Kananiečius, vadovaujant Judo giminei, kurios darbai pasakojami /1,1-20/; bet neprisidedant kitoms giminėms, atsitiko, kad kaikuriose vietose Kananiečiai pasiliko gyventi kartu su Izraeliškiais /21-36/; todėl Izraelis gavo nuo Viešpaties papeikimą /2,1-5/

1. ¹Mirus Jošuei. Žr Još 23,2... — *Teiravosi Viešpaties*: su pagalba urimo ir thumimo. Sk 27,21; Iš 28,30. — *Kas*: kuri giminė. —

Mūsų priekyje... Ebr t: už mus prieš Kananiečius, kad prieš juos kovotų. — ²*Eis Judas*. Judo giminėje turi pasilikti pirmenybė, jai pažadėta jau Jokubo palaiminime. Žr Prad 49,8... — ³*Judas tarė...* Simeonui... Simeono dalis buvo Judo giminės viduryje; todėl tuodvi giminės turėjo eiti draug ir baigti nukariauti joms tekusį plotą. — *Dalį*: žemės plotą, kurį buvo paskyręs burtas. — ⁴*Viešpats atidavė...* Laimingas Judo giminei karas pradžioje trumpai aprašomas; toliau minimos jo smulkmenos. — *Bezeke*. Anot 1 Kar 11,8 taip vadinęsis miestas netoli nuo Sikemo /Nabulus/; bet tikriausiai ne apie jį čia kalbama, nes anas Bezekas per daug toli nuo Judo dalies. — ⁵*Adonibezeką*. Tas vardas reiškia tą patį ką ir Bezeko viešpats; gal tai buvo garbingas Bezeko karaliaus titulas. Plg Još 10,1. — ⁶*Galus*. Ebr t: didžiuosius pirštus, nykščius. Žmogus nukapotais nykščiais nebegalėjo naudotis ginklais; be didžiųjų gi kojos pirštų nebegalėjo greitai bėgti.

liekanas ; kaip aš padariau, taip man Dievas atsilygino. Jie jį nuvedė Jerusaleń, ir tenai jis mirė. ⁸Apgulę tat Jerusaleń, Judo sūnūs ją paėmė, išžudę kalavijo ašmenimis ir visą miestą padegė. ⁹Paskui jie nuėjo kovoti prieš Kananiečius, gyvenusius kalnuose, pietų šalyje ir lygumoje. ¹⁰Eidamas toliau prieš Kananiečius, gyvenusius Ebrone, /kurio vardas seniau buvo Karjat-Arbė/, Judas sumušė Sesajį, Ahimaną ir Tolmajį ; ¹¹uo iš ten išėjęs jis patraukė prieš gyventojus Dabiro, kurio senasis vardas buvo Karjat-Sepheris, tai yra Raštų miestas. ¹²Tuomet Kalebais tarė : Kas nugalės Karjat-Sepherį ir jį sugriaus, tam aš duosiu moterystėn savo dukterį Aksą. ¹³O kai jį paėmė Kenezos sūnus, jaunesnysis Kalebos brolis Otoniėlis, jis jam davė moterimi savo dukterį Aksą. ¹⁴Beeinant kelyje jos vyras ją išpėjo, kad prašytų iš savo tėvo dirvos. O kai jį sėdėdama ant asilo ėmė dūsauti, Kalebais jai tarė : Kas tau yra ? ¹⁵Ji atsakė : Duok man palaiminimą ; kadangi tu man davei sausos žemės, duok ir vandenimi aplaistytos. Taigi, Kalebais jai davė žemės, kuri ir augštai ir žemai buvo drėgna. ¹⁶O Mošės genties Kiniečio sūnūs pakilo iš Palmių miesto draug su Judo sūnumis į jo dalies tyrumą, kuri yra į pietus nuo Arado ir apsigyveno draug su jais. ¹⁷Judas gi, nuėjęs su savo broliu Si-meonu, draug nugalėjo Kananiečius, gyvenusius Sephaate ir juos išmušė. O jų miestas buvo pramintas vardu Horma, tai yra Iškeikimas. ¹⁸Judas paėmė taip pat Gazą su jo apylinke, Askaloną ir Akaroną su jų sienomis. ¹⁹Viešpats buvo su Judu, ir jis paėmė kalnus ; bet negalėjo išnaikinti slėnio gyventojų, nes jie turėjo daug vežimų su pjautuvais. ²⁰Kaip buvo pasakęs Mošė, jie davė Hebroną Kalebui, kurs tenai sunaikino tris Enako sūnus. ²¹Jerusalės gi gyventojų Jebusiečių Benjamino sūnūs neišnaikino, ir Jebusiečiai pasiliko gyventi su Benjamino sūnumis iki šiai dienai

Još 15,14

Todėl toks sužeidimas buvo didelis pažeminimas kovotojui. Adonibezekui buvo tai atkeršijimas už jo žiaurumą. — ⁷*Rinko po mano...* Tik šunys renka krentančius nuo stalo trupinius /Mt 15,27/ ; žmogui tai didžiausias pažeminimas. Plg Sk 16,21. — *Nuvedė Jerusaleń*, kurios dalį jie, kaip tuojau bus pasakyta, paėmė ir sunaikino. — ⁸*Visą miestą*: visą žemąjį miestą. Augštojo miesto su Siono pilimi jie negalėjo paimti, ir jis pasiliko Kananiečių rankose iki Dovidų laikų. — ⁹*Kalnuose...* pietinėje Palestinoje buvo atskiriami trys plotai : viduryje Judo kalnai ; pietuose Negebo žemė ; *Sephe-la*, lyguma į vakarus nuo Judo kalnų, kuri buvo dar vadinama Pilistimų lyguma. — ¹⁰*Eidamas toliau...* Pasakojami čia atsitikimai gražina mus į Jošuos laikus, Još 15,13-19. — ¹⁶*Mošės genties...* Pasakojama, kaip Kiniečiai apsigyveno Judo dalies pietuose. Jie buvo palikuonys Mošės genties Hobabo, ėjusio nuo Sinajaus kalno kartu su Israėlai-

čiais per tyrus. Kiniečiai pradžioje buvo gavę sau vietos Jerike, kurs čia pavadintas Palmių miestu, paskui gi persikėlė į Judo ploto pakraščius. — *Arado*. Žr Sk 21,1. — ¹⁷*Sephaate*. Tas miestas buvo tikriausiai Negebo žemės viduryje ; spėliojama, kad ta vieta dabar vadinama Tsebaite. — *Išmušė*. Ebr t : *jakhharimu*, iškeikė, kad būtų sunaikinta /plg Kun 37,28-29/ ; iš čia padaryta vardas *Khor-mah*, kurs reiškia, kaip paaiškina šv Jieronimas, *iškeikimas*. — ¹⁸*Gazą...* Buvo tai svarbiausi Pilistimų miestai augščiau minėtoje Šephełos lygumoje. — ¹⁹*Slėnio* : tikriausiai Šephełos lygumos. — *Vežimų su pjautuvais*. Anot ebr t : geležinių vežimų, t y, geležimi apkaustytų. — ²⁰*Jie davė Hebroną...* Taip buvo padaręs pats Jošua, reikalaujant Kalebui. Trys Enako sūnūs, įvardinti aug 10 e. — ²¹*Benjamino...* Benjamino ir Judo sūnų riba ėjo čia pat ; pats gi Jerusaleń miestas turėjo tuo tarpu priklausyti Benjamino daliai. — *Pasiliko gyventi...* Augštoji

²²Taip pat Juozapo namai patraukė į Betelį ir Viešpats buvo su jais, ²³nes kada buvo apgulė miestą, kurs pirma buvo vadinamas Luza, ²⁴jie pamatė žmogų, išeinantį iš miesto, ir jam tarė: Parodyk mums įėjimą į miestą, o mes tau suteiksime malonę. ²⁵Kai jis jiems parodė, jie išmušė miestą kalavijo ašmenimis, aną gi žmogų ir visą jo giminę paleido. ²⁶Paleistasis nuėjo į Hetiečių žemę ir tenai pasistatė miestą ir jį praminė Luza; jis taip tebevadinamas iki šiai dienai

²⁷Taipgi Manasas nesunaikino Betsano ir Tanako su jų sodžiais ir gyventojų Doro, Jablaamo ir Magedo su jų sodžiais; taip Kananiečiai ėmė gyventi draug su jais. ²⁸Sustiprėjęs Izraelis apdėjo juos mokesčiais ir nebenorėjo išnaikinti. ²⁹Taip pat Ephraimas neužmušė Kananiečių, gyvenusių Gazery, bet gyveno draug su jais. ³⁰Zabulonas neišnaikino Ketrono ir Naalolio gyventojų; Kananiečiai pasiliko jo tarpe ir buvo priversti mokėti čyžę. ³¹Taip pat Aseras neišnaikino gyventojų Akos ir Sidono, Ahalabo ir Akhzibo, Helbos, Apheko ir Rohobo, ³²bet gyveno tarp anos žemės gyventojų Kananiečių ir jų neužmušė. ³³Taip pat Nephtalis neišnaikino Betsamo ir Betanato gyventojų ir gyveno tarp tos žemės gyventojų Kananiečių, o Betsamiečiai ir Betanatiečiai mokėjo jam čyžę. ³⁴Amoriečiai gi laikė Dano sūnus suspaustus kalnuose ir neleido jiems nusileisti į lygesnes vietas; ³⁵jie gyveno Hareso kalne, kurio vardas reiškia šukę, Ajalone ir Salebime. Bet Juozapo namų ranka pasidarė sunkesnė ir jie buvo priversti mokėti jam čyžę. ³⁶O Amoriečių plotas tęsėsi nuo Kurklio augštumos, nuo Uolos miesto ir toliau į augštesnes vietas

Sk 14,24
Još 15,14

2. ¹⁰ Viešpaties Angelas pakilo iš Galgalos į Verkiančiųjų vietą ir tarė: Aš jus išvedžiau iš Egipto ir įvedžiau į žemę, apie kurią prisiekiau

Jerusalės dalis buvo galutinai atimta iš Jebusiečių aštuntais karaliaus Dovido metais

²²*Juozapo namai*: Ephraimo giminė kartu su Manaso giminės puse, gyvenusia šiaupus Jordano. — *Betelį*. Žr Prad 28,19. Tas miestas buvo paskirtas Benjamino giminei, bet paskui teko Ephraimo sūnums. — ²⁴*Jie pamatė*... Ebr t: buvusieji sargyboje pamatė... Izraeliečių būrys buvo slapčia prisiartinęs prie miesto ir rengėsi netikėtai jį pulti, todėl iš sutiktojo žmogaus jie, anot ebr t, reikalauja, kad jiems nurodytų būdą, kaip įeiti į Betelį. — ²⁶*Hetiečių*, gyvenusių ypač Palestinos šiaurėje. — *Praminė Luza*: savo pirmosios tėvynės atminimui

²⁸*Apdėjo juos*... Tai buvo Viešpaties uždrausta. — ³⁰*Ketrono*. Tai visai nežinomo miesto vardas. — ³¹*Akos*. Tas miestas yra Tarpžemės jūros krante į šiaurę nuo Karmelio kalno ir dabar taip pat tebesivadina. Jis nebuvo įvardintas tarp

Asero giminei paskirtųjų miestų, taip pat kaip ir Ahalabas ir Helba. —

³²*Gyveno tarp*... Kananiečių Asero ir Nephtalio giminių plotuose buvo matomai likę taip daug, kad iš jų darėsi gyventojų dauguma. — ³⁵*Jie*: amoriečiai. — *Hareso kalne*. Tokio kalno dabar nebežinoma. Daugelis aiškintojų mano, kad tai tas pat miesto vardas, ką ir *Ir Šemeš*, Saulės miestas, minimas Još 19,41, juo labiau kad tenai įvardinti kartu ir Ajalonas ir Salebimas. — ³⁶*Amoriečių plotas*... Amoriečių galybė aprašoma pagal jų ploto didumą, kurs šiaurėje siekia Dano kalnus ir toliau, pietuose gi pačius Žadėtiosios žemės pakraščius. — *Uolos miesto*. Ebr *Sela*. Taip buvo vadinama Idumėjos sostinė

2. ¹*Viešpaties angelas*. Viešpačiui atstovaujas angelas. Plg Prad 16,7 ir k. Jis dažnai minimas Teisėjų knygoje ir nekartą atsiliepia vardu to, kurį atstovauja. — *Galgalos*. Vardas pirmosios vietos, kurioje

jūsų tėvams ir žadėjau nepanaikinti savo sandoros su jumis per amžius, ²bet su sąlyga, kad jūs nedarysite sandoros su šitos žemės gyventojais ir sugriausite jų altorius; o jūs nenorėjote klausyti mano balso. Kodėl tai padarėte? ³Todėl aš nebenorėjau jų išnaikinti iš po jūsų akių, kad turėtumėte neprietelių ir jųjų dievai būtų jums prapultis. ⁴Kai Viešpaties Angelas kalbėjo šituos žodžius visiems Izraelio sūnams, jie pakėlė savo balsą ir verkė. ⁵Todėl ana vieta buvo praminta vardu: Verkiančiųjų arba Ašarų vieta. Tenai jie atnašavo Viešpačiui aukų

⁶Jošuei paleidus tautą, Izraelio sūnūs nuėjo sau kiekvienas į savo dalį, kad ją apimtų. ⁷Jie tarnavo Viešpačiui, kolei buvo gyvas Jošue ir vyresnieji, gyvenusieji ilgą laiką po jo ir žinojusieji visus Viešpaties darbus, kuriuos jis buvo padaręs su Izraeliu. ⁸Viešpaties gi tarnas Nuno sūnus Jošue mirė, turėdamas šimtą dešimtį metų, ⁹ir jį palaidojo jo tėviškės sienose Tamnatsarėje, Ephraimo kalne, į šiaurę nuo Gaaso kalno. ¹⁰Ir visa ana karta buvo surinkta pas jųjų tėvus, kilo gi kiti, kurie nežinojo Viešpaties ir darbų, kuriuos jis buvo padaręs su Izraeliu

Još 24,28

¹¹Izraelio sūnūs darė, kas buvo pikta Viešpaties akivaizdoje, ir tarnavo Baalams. ¹²Jie paliko Viešpatį, savo Dievą, kurs juos buvo išvedęs iš Egipto žemės ir skė svetimus dievus, dievus tautų, gyvenusių aplink juos; jie juos garbino ir sužadino Viešpaties rūstybę, ¹³jį palikdami ir tarnaudami Baalui ir Astartėms. ¹⁴Taigi, susirūstinę prieš Izraelį Viešpats, padavė juos į plėšikų rankas, kurie juos ėmė ir pardavė neprieteliams,

buvo sustoję Izraeliaičiai, kai perėjo per Jordaną. Ir tenai buvo pasirodęs Jošuei angelas. — *Verkiančiųjų vietą*: ebr *Bokhim*. Kur buvo ta vieta, nežinia. — *Verkė*. Ebr *Jibku*. Iš čia vardas Bokhim. — *Tenai jie atnašavo...* Sandoros padangtė, kur paprastai reikėjo atnašauti aukos, buvo tuomet Sile; bet kadangi ta vieta buvo pašvęsta Viešpaties apsireiškimu tautai per jo atstovą, tai ir čia buvo leista daryti aukos

2. Religinis Izraelio stovis Teisėjų laikais

2,6-3,6. Trumpai paminėjęs Izraeliųjų ištikimumą Dievui prie gyvos Jošuos galvos ir vyresniųjų, kurie matė savo akimis Dievo stebuklus Palestinos nukariavime /2,6-10/, Teisėjų knygos autorius parodo, kaip paskiau stabmeldystė ir atgaila rasdavosi Izraelyje viena po kitos, ir mini jų pasėkas /2,11-23/; pagaliau mini Viešpaties paliktas Kananiečių tautas ir jųjų santykius su Izraeliaičiais /3,1-6/

Jošuei paleidus: po didelio tautos susirinkimo Sikeme, apie kurį pasakojama Još 24,1... Još 24,28-31 tekstas čia pakartojamas beveik

žodis į žodį. — *Tarnavo Viešpačiui, kolei...* Spėjama, kad Izraeliaičiai pasilikę ištikimi Viešpačiui apie 50 metų. — *Vyresnieji...* Tokie vyresnieji, viršijantys kitus ne tiek amžiumi, kiek išmintimi, buvo visose Rytų tautose. Plg Prad 50,7 ir k. — *Ir žinojusieji*: mačiusieji savo akimis, kaip didelius stebuklus darė Viešpats, padėdamas Izraeliaičiams nukariauti Palestiną. — *Visa ana karta*: visi, kurie užaugę perėjo per Jordaną. — *Kiti, kurie nežinojo...* Mirusiųjų palikuonys

¹¹*Darė, kas...* Pasidavė stabmeldystei. — *Baalams*. Pats žodis Ba'al reiškia tą pat, ką ir Viešpats. Stabmeldžiuose taip buvo vadinamas saulės dievaitis. Jis buvo laikomas fizinės gyvybės pradžia ir davėju. Įvairiose Kananiečių tautose jis turėjo įvairius vardus ir išvaizdas. — ¹²*Kurs juos buvo...* Izraelio kaltė buvo juo didesnė, kad iš Viešpaties, kurį pametė, buvo gavę daugybę geradarybių, tuo tarpu kad svietimi dievai nebuvo jiems nieko gero padarę. — ¹³*Astartėms*. Astartė phenikiečių mėnulio deivė. Ji buvo garbinama draug su Baalu. Kaip Baalo garbinimas buvo žiaurus ir kruvinas, taip Astartės begėdiškas.

gyvenusiems aplinkui; ir jie neįstengė pasipriešinti savo neprieteliams, ¹⁵bet kur tik kreipdavosi, Viešpaties ranka būdavo ant jų, kaip jis jiems yra kalbėjęs ir prisiekęs; ir jie buvo labai prispausti. ¹⁶Tuomet Viešpats pažadino jiems Teisėjus, kad juos išlaisvintų iš prispaudėjų rankų, bet nė tųjų jie nenorėjo klausyti, ¹⁷paleistuvaudami su svetimais dievais ir juos garbindami. Veikiai jie pametė kelią, kuriuo buvo vaikščioję jų tėvai ir girdėdami Viešpaties įsakymus, jie visa darė priešingai. ¹⁸Kada Viešpats pažadindavo Teisėjus, jų dienose jis pasiduodavo mieldirdystei, išklausydavo prislėgtųjų vaitojimus ir juos išlaisvindavo nuo plėšikų smūgių. ¹⁹Mirus gi Teisėjui, jie grįždavo atgal ir darydavo daug piktesnių dalykų, ne kaip buvo padarę jų tėvai, sekdami svetimus dievus, jiems tarnaudami ir juos garbindami. Jie nepamesdavo savo prasimanymų ir kiečiausio kelio, kuriuo buvo pratę vaikščioti

²⁰Taigi, Viešpaties rūstybė užsidegė prieš Izraelį ir jis tarė: Kadangi šita tauta niekais pavertė mano sandorą, kurią buvau padaręs su jų tėvais, paniekinu ir neklausu mano balso, ²¹ir aš neišnaikinsiu tautų, kurias paliko Jošue mirdamas, ²²kad jomis išmėginčiau Izraelį, ar jie sergės Viešpaties kelią ir juo vaikščios, kaip jų tėvai sergėjo, ar ne. ²³Taigi, Viešpats paliko visas šitas tautas ir nenorėjo veikiai išnaikinti, nei gi padavė į Jošue rankas

3. ¹Šitos yra tautos, kurias Viešpats paliko, kad jomis pamokyti Izraelį ir visus, nežinojusius Kananiečių karų, ²idant paskui jų sūnūs išmokyti kovoti su jų neprieteliais ir įsigytų įprotį kariauti: ³Penki Pilistimų kunigaikščiai, visi Kananiečiai, Sidoniečiai ir Heviečiai, gyvenusieji Libano kalnuose, nuo Baal-Hermono kalno iki Emato įėjimui. ⁴Jis juos paliko, kad jais išmėgintų Izraelį, ar klausys Viešpaties paliepimų, kuriuos jis buvo davęs jųjų tėvams per Mošę, ar ne. ⁵Taigi Izraelio sūnūs gyveno tarp Kananiečių, Hetiečių, Amoriečių, Pereziečių, Heviečių ir Jebusiečių, ⁶vedė moterimis jųjų dukteris ir patys davė jų sūnams savo dukteris ir tarnavo jų dievams

¹⁴Į plėšikų: Kananiečių, Pilistimų ir kitų. — *Kurie juos...* Ebr t: jis juos pardavė. Pats Viešpats buvo atidavęs Izraeliaičius jų neprieteliams, lyg kad parduodamas vergijon. — ¹⁶Pažadino jiems Teisėjus. Viešpats buvo nuolat gailiaširdis. — ¹⁷Paleistuvaudami: pasiduodami stabmeldystei. — ¹⁸Kada Viešpats... Ebr t: kai Viešpats pažadindavo Teisėjus, Viešpats būdavo su Teisėju ir juos išgelbėdavo iš jų neprietelių rankos per visas Teisėjų dienas, nes Viešpats pasiduodavo... — ¹⁹Kiečiausio kelio: savo pikto pasielgimo, kuriame buvo sukietėję

²¹Aš neišnaikinsiu... Už sandoros nelaikymą Viešpats nutaria nevykdyti savo pažadėjimo išnaikinti Kananiečius. — ²²Kad jomis išmėginčiau... Ir skirdamas teisingą bausmę, Viešpats neįieško tautos prapulties,

bet nori, kad bausmė priverstų ją pasitaisyti

3. ¹Pamokyti. Ebr: išmėginti. — *Ir visus: t y, visus.* — *Kananiečių karų:* kurie įvyko prie gyvos Jošue galvos. — ²Idant paskui. Ebr t: «Tiktai kad pamokius Izraelio sūnų kartas, mokant juos kovos, tiktai tuos, kurie pirmą tų dalykų nežinojo». Viešpats nori pažinti būsimųjų kartų pasielgimą ir jis pasieks tą dalyką, mokydamas anas kartas kovoti; kovoti gi jos turės su Kanaano tautomis. — ³Kunigaikščiai. Ebr: *sarnim*. Jų miestai buvo Gaza, Azotas, Askalonas, Getas ir Akaronas. Plg Još 13,2... — *Sidoniečiai.* Taip buvo vadinami Phenikijiečiai nuo savo sostinės Sidono vardo. — ⁴Kad jais išmėgintų... Tai buvo svarbiausias tikslas visų nelaimių, kurios buvo siųstos Izraeliui Teisėjų lai-

⁷Jie darė pikta Viešpaties akivaizdoje ir užmiršo savo Dievą, tarnaudami Baalams ir Astartėms. ⁸O Viešpats, susirūstinęs prieš Izraelį, padavė juos į Mezopotamijos karaliaus Kusan-Rasataimo rankas, ir jie jam tarnavo aštuonerius metus. ⁹Jie šaukėsi į Viešpatį, ir tasai jiems pažadino gelbėtoją, kurs juos išlaisvino, būtent, Kenezos sūnų, jaunesnįjį Kalebo brolių Otoniėlių. ¹⁰Viešpaties Dvasia buvo jame ir jis teisė Izraelį. Kada jis išėjo kovon, Viešpats padavė į jo rankas Sirijos karalių Kusan-Rasataimą, ir jis jį nugalėjo. ¹¹Žemė turėjo ramybę per keturias dešimtis metų. Ir Kenezos sūnus Otoniėlis mirė.

¹²O Izraelio sūnūs vėl ėmė daryti pikta Viešpaties akivaizdoje, kurs sustiprino prieš juos Moabo karalių Egloną, nes jie buvo padarę pikta jo akyse. ¹³Jis sujungė Amoną ir Amaleko sūnus su Eglono, kurs išėjęs sumušė Izraelį ir paėmė Palmių miestą. ¹⁴Izraelio sūnūs tarnavo Moabo karaliui Eglonui aštuoniolika metų; ¹⁵o paskui šaukėsi į Viešpatį. Jis jiems pažadino gelbėtoją Jeminio sūnaus Geros sūnų, vardu Aodą, kurs valdė abiem rankom lygiai kaip dešinė. Izraelio sūnūs siuntė per jį Moabo karaliui Eglonui dovanų. ¹⁶Aodas pasidarė sau abiem ašmenim aštrų kalaviją, kurs turėjo kriaunas rankos delno platumo, ir jį prisisegė po apsiaustu ant dešinėsios kulšies. ¹⁷Taip jis nunešė Moabo karaliui Eglonui dovanų. Eglonas gi buvo be galo riebus. ¹⁸Atidavęs jam dovanas, jis

kais. — ⁶*Vedė moterimis... tarnavo...* Buvo tai didelis nusikaltimas Viešpaties įsakymams. Moterystės su svetimtutėmis buvo Izraeliai uždraustos ypač dėl to, kad jos vedė stabmeldystėn

I. Izraelio Teisėjų istorija

I. Prispaudimai ir išvadavimai, įvykusieji po pirmojo angelo įspėjimo

1/ Otoniėlis, Aodas ir Samgaras

3,7-11. Izraeliai, atiduoti dėl stabmeldystės į Mezopotamijos karaliaus Kusano rankas, daro atgailą ir susilaukia gelbėtojo Otoniėlio [7-11]. Sugrįžusius į stabmeldystę ir vėl darančius atgailą išgelbėja iš Moabiečių prispaudimo Aodas [12-30]. Samgaras užmuša 600 Pilistimų [31 e/ ⁷Astartėms. Ebr 'Ašeroth, t y, įvaizdinimai deivės 'Ašerah. Buvo tai tikriausiai ta pati deivė, ką ir Astartė, plg Iš 34,13 paaišk. — ⁸Padavė. Ebr t: pardavė, tarsi, imdama savo būdų atlyginimą už įžeistą savo garbę. — *Mezopotamijos*. Ebr 'Aram naharaim. lyguma tarp dviejų upių, t y, Tigrio ir Euphrato. — ⁹Kenezos sūnų... Jis buvo jau žymus savo narsumu dar prie gyvos Jošuos galvos. Plg aug

1,13 ir k. — *Otoniėlių*. Ebr 'Othni'el. — ¹⁰*Viešpaties dvasia...* Išrinktieji Sen Test vyrai, pasilikdami po tokio nepaprastu Dievo dvasios veikimu, įgydavo galios įvykdyti stebuklingus dalykus, ar tai pranašaujant, ar darant stebuklus, ar atliekant veiksmus, viršijančius žmonių jėgas. — *Sirijos*. Ebr 'Aram

¹²*Moabo*. Moabiečiai ir Amoniečiai buvo kilę iš dviejų Loto dukterų. Moabiečiai gyveno į pietryčius nuo Mirties jūros, o į šiaurę nuo jų buvo Amoniečių kraštas. Juodviečių žemės dalis, atimta Amorietų karaliaus Sehon, vėliau teko Izraeliai. Tai buvo svarbi priežastis neapykantos Moabiečių ir Amoniečių Izraeliui. — ¹³*Amaleko sūnus*. Su jais Izraeliai buvo susirėmę pirmą kartą ką tik išėję iš Egipto. — *Palmių miestas*: Jeriką. — ¹⁴*Izraelio sūnūs tarnavo*: ne visi, bet ypač gyvenusieji vidurinėje ir pietinėje Palestinoje. — ¹⁵*Jeminio*: Benjamino. Jo vaikaitis buvo Gėra. Žr I Kron 8,3. Aodas gi [ebr 'Ehud,] Gėros palikuonis. — *Kurs valdė...* Anot ebr t: jis buvęs kairiarankis. — *Dovanų*. Buvo tai skirti Izraeliai mokesciai. — ¹⁶*Kurs turėjo...* Ebr t nurodytas paties dureklio ilgumas: *Gomed*; bet koks tai buvo mastas, nežinia. — *Ant dešinėsios kul-*

palydėjo savo draugus, kurie buvo su juo atėję. ¹⁹Paskui sugrįžęs iš Galgalos, kur buvo stabai, jis tarė karaliui: Turiu tau, o karaliau, šį tą slapčia pasakyti. Tasai liepė nutilti. Visiems aplink jį buvusiems išėjus, ²⁰įėjo pas jį Aodas; jis gi sėdėjo vienas vasarnamyje, ir Aodas jam tarė: Turiu tau pasakyti Dievo žodį. Jis tuojau atsikėlė nuo sosto, ²¹o Aodas ištisė savo kairiąją ranką, ėmė nuo savo dešinėsios kulšies dureklį ir jį išmeigė į jo pilvą ²²taip smarkiai, kad ir kriaunos suėjo paskui ašmenis į žaizdą ir prasmego taukų storume. Jis tat nebeištraukė kalavijo, bet paliko kūne taip, kaip buvo išmeigęs; ir tuojau pilvo mėslai išėjo paprastu keliu. ²³Aodas gi, uždaręs rūpestingiausiai kambario duris ir užrakinęs, ²⁴išėjo pro užpakalines duris. Atėję karaliaus tarnai matė užrakintas kambario duris ir tarė: Jis, rasi, tuština vidurius vasariniame kambaryje. ²⁵Palaukę ilgai, kolei nesusigėdo, ir matydami, kad niekas neatidaro, atsinešė raktą ir atsirakinę rado savo valdovą gulintį žemėje mirusį. ²⁶Aodas gi, kilus tarp jų sumišimui, išbėgo ir perėjęs per stabų vietą, iš kur jis buvo sugrįžęs, atėjo į Seiratą. ²⁷Tuojau jis sutrimitavo trimitu Ephraimo kalnuose, ir Israėlio sūnūs leidosi su juo žemyn, jam einant priešakyje. ²⁸Jis jiems tarė: Sekite manimi, nes Viešpats padavė mūsų neprietelius Moabiečius į mūsų rankas. Jie nusileido paskui Aodą, paėmė Jordano brastas, kuriomis pereinama į Moabą, ir nė vienam neleido pereiti. ²⁹Jie užmušė anuo metu apie dešimtį tūkstančių Moabiečių, visus stiprius ir narsius vyrus, ir nėvienas iš jų negalėjo ištrūkti. ³⁰Taip Moabas buvo tą dieną pažemintas po Israėlio ranka, ir žemė ilsėjosi aštuonias dešimtis metų

šies. Paprastai kalavijas prisegamas pašonėje iš kairės pusės. Prisigėdamas jį po apsiaustu iš dešinės pusės, Aodas rodėsi visai neturįs ginklų; tuo tarpu jam kaip kairiarankiui buvo patogiau jį iš ten išsitraukti. — ¹⁸*Atidavęs...* Ebr t: «Ir atsitiko, kai baigė atidavinėti dovanas, jis /Aodas/ paleido žmones, kurie dovanas nešė». Taip Aodas pasirūpino, kad jo palydovai turėtų gana laiko ištrūkti, jei sumanymas nebūtų pavykęs. — ¹⁹*Sugrįžęs iš Galgalos.* Nuo Jeriko iki Galgalai buvo apie pusantros valandos kelio. — *Stabai*: akmeninės stabų stovylos. — *Tasai liepė nutilti.* Ebr t: Jis tarė *has, t y, tss.* Buvo tai ženklas dvariškiams išeiti. — ²⁰*Įėjo pas jį*: prisiartinio. — *Vasarnamyje.* Ebr *‘aliajah.* Taip buvo vadinamas kambarys, padarytas ant gulsčio rytiečių namų stogo. — *Dievo žodį.* Neišreikšta Aodo mintis: kad Dievas nori tavo mirties. — *Atsikėlė,* norėdamas su pagarba išklausyti Dievo žodžius. — ²²*Tuojau pilvo...* Ebr t prasmė čia neaiški, nes nežinia, ką tikrai reiškia žodis *parsedonah.* —

Išlaisvindamas savo tautą iš Moabiečių vergijos, Aodas pasirodė esąs tikras Viešpaties pažadintas Israėlio gelbėtojas; bet dar tuo pačiu nepasakyta, kad būdas, kaip jis tą išgelbėjimą įvykdė, būtų buvęs Dievo nurodytas ar norėtas. Tik apie vieną Aodą iš visų Israėlio Teisėjų nėra pasakyta, kad Dievo Dvasia buvusi ant jo. Be to, Aodo elgesys reikia teisti ne pagal krikščioniškosios doros įstatus, bet pagal ano laiko santykius /Aug/; Aodas galėjo būti įsitikinęs, kad jam leista taip pasielgti, nes Moabiečiai ir kiti Israėlio priešai, taip pat, kaip ir pats Israėlis, kiekvieną būdą sunaikinti savo tautos priešą laikė geru. — ²⁵*Kolei nesusigėdo.* Ebraizmas, kurs reiškia: labai ilgai. — ²⁶*Į Seiratą.* Kur buvo ta vieta, nežinoma. — ²⁷*Sutrimitavo trimitu*: šaukdamas į karą. — ²⁸*Jordano brastas.* Užėmus Jordano brastas, buvo užkirstas kelias Moabiečiams, bėgantiems iš Jeriko į savo šalį; o taipgi jie nebegalėjo susilaukti iš ten pagalbos. — ²⁹*Visus stiprius ir narsius.* Ebr t: visus riebius ir visus narsius

³¹Po Aodo buvo Anato sūnus Samgaras, kurs užmušė žagre apie šešis šimtus Pilistimų, ir jis taipgi apgynė Izraelį

4. ¹Mirus Aodui, Izraelio sūnūs vėl ėmė daryti pikta Viešpaties aki-vaizdoje, ²o Viešpats juos padavė į rankas Kanaano karaliaus Jabino, kurs karaliavo Asore. Jis turėjo savo kariuomenės vadą vardu Sisarą, gyvenusį pagonių Harosete. ³Taigi, Izraelio sūnūs šaukėsi į Viešpatį, nes Jabinas turėjo devynis šimtus pjautuvais apginkluotų vežimų ir buvo juos labai prispaudęs per dvidešimt metų

1 Kar 12,9

⁴Buvo gi pranašė Lapidoto žmona Debora, kuri anuo metu teisė tautą. ⁵Ji sėdėdavo po palme, kuri buvo vadinama jos vardu, tarp Ramos ir Betelio Ephraimo kalnuose, o Izraelio sūnūs ateidavo pas ją su visokiomis bylomis. ⁶Ji siuntė ir pasiūkė iš Nephtalio Kedeso Abinoemo sūnų Baraką ir jam tarė: Viešpats, Izraelio Dievas, tau įsako: Eik ir vesk kariuomenę į Taboro kalną; imsi su savim dešimtį tūkstančių kovotojų iš Nephtalio sūnų ir iš Zabulono sūnų; ⁷aš gi atvesiu pas tave prie Kisono upelio Jabino kariuomenės vadą Sisarą, jo vežimus ir visą daugybę ir paduosiu juos į tavo rankas. ⁸Barakas jai tarė: Jei eini draug su manim, aš eisiu; o jei nenorėsi eiti su manim, ir aš neeisiu. ⁹Ji jam tarė: Aš, tiesa, eisiu su tavim, bet šiuo žygiu pergalė nebus tau įskaityta, nes Sisara bus paduotas į moteriškės ranką. Taigi, Debora atsikėlė ir nuvyko su Baraku į Kedesą. ¹⁰Jis, pasikvietęs Zabuloną ir Nephtalį, išėjo su dešimčia tūkstančių kovotojų, turėdamas draug su savim Deborą. ¹¹Kinietis gi Haberis buvo seniau atsiskyręs nuo kitų savo brolių Kiniečių,

³¹Samgaras. Ebr *Šamgar*. Teisėjų knygos autorius matomai turėjo tik labai maža žinių apie Samgarą. — *Žagre*. Ebr t: lazda, kuria raginami įkinkyti į jungą jaučiai

2/ Debora ir Barakas

a/ Išlaisvinimas Izraelio iš Jabino prispaudimo

4,1-24. Izraeliai už nuodėmes patenka į Kanaano karaliaus Jabino valdžią /1-3/; darantiems atgailą Dievas siunčia pranašę ir Teisėją Deborą ir liepia Barakui vesti Izraelio sūnus prieš Jabino karvedį Sisarą; Barakas, vedinas Zabulono ir Nephtalio sūnumis, draug su Debora laimėja kovą /4-16/; Sisarą gi nužudo klastingai Jahelė /17-24/

4. ²*Padavė*. Ebr t: pardavė. — *Asore*. Tas miestas buvo Nephtalio giminės dalyje /žr Još 19,36/. Jo suės laikais jis buvo sugriautas; bet dėl Izraelių apsilaidimo buvo atstatytas ir turėjo savo karalių iš Kananiečių. — *Pagonių Harosete*. Kur buvo tas miestas, nežinia; vardas nurodo, kad jis priklausė Galilėjai. —

³*Pjautuvais apginkluotų*. Ebr t: geležimi apkaustytų

⁴*Pranašė*: kaip Mošės ir Aaronos sesuo Marija ir kitos įkvėptos moterys. — *Debora*. Ebr t: *Deborah*. Tas vardas reiškia bitė. — *Teisė*: ėjo teisėjo pareigas ir turėjo išlaisvinti Izraeličius iš prispaudimo. — ²*Po palme, kuri...* Ebr t: Po Deboros palme. — *Ramos*. Dabar: Er Ram, į šiaurę nuo Jerusale. — ⁶*Kedeso*. Levitų ir prieglaudos miestas. Jis pavadintas Nephtalio Kedesu, kad atskyrus nuo kitų to paties vardo miestų. — *Taboro*. Dabar Džebel et Tor. Yra tai gana augštas kalnas prie šiauryninio Jezraelio slėnio galo. — *Iš Nephtalio sūnų ir...* Tos dvi giminės kentėjo dabar daugiausia vargo, todėl juodviejų kovotojai eis prieš neprietelį. — ⁷*Aš gi atvesiu...* Viešpats per Deborą žada pergalę. — *Kisono*. Dabar Nahr el-Mogatta. Jis prasideda Taboro kalne, teka per Jezraelio slėnį į Tarpžemės jūrą. — ⁸*Jei eini draug...* Barakas pradžioje abejoja, bet padrąsintas Deboros pavyzdžio drąsiai ima vykdyti Dievo sakymą /plg Žyd 11,32/. — ⁹*J mo-*

Ps 82,10

Mošes genčio Hobabo sūnų, ir buvo ištiesęs padangtes iki slėniui, kurs vadinamas Senimu ir yra šalia Kedeso. ¹²Kai Sisarai buvo pranešta, kad Abinoemo sūnus Barakas pakilo į Taboro kalną, ¹³jis surinko devynis šimtus pjautuvais apginkluotų vežimų ir visą kariuomenę iš pagonių Haroseto prie Kisono upelio. ¹⁴O Debora tarė Barakui: Kelkis, nes štai diena, kurioje Viešpats padavė Sisarą į tavo rankas; štai jis pats yra tavo vedėjas. Taigi, Barakas nusileido nuo Taboro kalno ir draug su juo dešimts tūkstančių kovotojų. ¹⁵Viešpats išgąsdino kalavijo ašmenimis Sisarą, visus jo vežimus ir visą daugybę, kuomet jie pamatė Baraką, taip kad Sisara, nušokęs nuo vežimo, ėmė bėgti pėsčias, ¹⁶o Barakas vijosi bėgančius vežimus ir kariuomenę iki pagonių Harosetui, ir iš neprietelių daugybės krito visi iki vienam.

¹⁷Sisara gi bebėgdamas atvyko į Kiniečio Haberio žmonos Jahelės padangtę; nes tarp Azoro karaliaus Jabino ir Kiniečio Haberio namų buvo santaika. ¹⁸Taigi Jahelė, išėjus Sisarai priešais, jam tarė: Įeik pas mane, mano valdove, įeik, nebijok. Įėjęs į jos padangtę ir jos apdengtas apsiaustu, ¹⁹jis jai tarė: Duok man, meldžiamoji, truputį vandens, nes esu labai ištroškęs. Ji atidengė puodynę pieno, davė jam gerti ir vėl jį užklojo; ²⁰o Sisara jai tarė: Pastovėk ties padangtės anga ir jei kas nors atėjęs klausų tavęs ir sakytų: Ar nėra ko čionai? Atsakysi: Nieko nėra. ²¹Taigi, Haberio žmona Jahelė ėmė padangtės vinį, pasiėmė taipgi ir plaktuką ir, įėjus slapčia ir tylomis, pastatė vinį ant jo galvos smilkinio ir suduodama plaktuku įsmeigė į smegenis net iki aslai. Taip jis sujungdamas miegą su mirtimi apalpo ir mirė. ²²Ir štai atėjo Barakas, vydamas Sisarą; Jahelė gi, išėjusi jam priešais, jam tarė: Eikš, aš tau parodysiu vyrą, kurio jiešakai. Įėjęs pas ją, jis pamatė gulintį Sisarą numirusį ir vinį įsmeigtą į jo smilkinį.

²³Taip tat Dievas pažemino aną dieną Kanaano karalių Jabiną akyse Izraelio sūnų, ²⁴kurie kasdien ėjo stipryn ir stipria ranka spaudė Kanaano karalių Jabiną, kolei jo nesunaikino.

5. ¹Tą dieną Debora ir Abinoemo sūnus Barakas giedoją tokią giesmę:

²Jūs iš Izraelio, kurie noriai statėte į pavojų savo gyvybę, šlovinkite Viešpatį!

teriškęs ranką. Debora skelbia iš anksto, kad didžiausį smūgį suduos neprieteliui moteriškė Jahelė. — ¹¹*Ki-nietis...* Žr aug 1,16. Minima čia aplinkybė, kaip pasirodo iš tolesnio pasakojimo, turėjo didelę įtaką kovos pabaigai. — *Įki slėniui.* Ebr t: iki ažuolui Saanime. — ¹³*Surinko devynis...* Ebr t: surinko visus savo vežimus, devynis šimtus geležimi apkaustytų vežimų. — ¹⁴*Jis pats tavo vedėjas.* Ebr t: argi ne Viešpats eina pirm tavo veido. — ¹⁵*Viešpats išgąsdino...* Taip pasireiškė Viešpaties pagalba. — *Taip kad Sisara.* Ebr t: ir Sisara

¹⁷*Jahelės padangtę...* Sisara tikėjosi, čia niekas jo neįžeikosiąs, nes Rytų tautose svetimam vyrui kietai draudžiama eiti į moterų butą;

pavojaus iš Jahelės ar jos vyro pusės jis nelaukė, nes tarp jo karaliaus ir Haberio buvo santaika. — ¹⁸*Ap-siaustu.* Ebr ž *šemikkah* greičiau reiškia antklodę. — ²¹*Emė padangtės vinį:* vieną iš vinių, prie kurių įkaltų žemėn pririšamos padangtės virvės. — *Taip jis sujungdamas...* Anot ebr t: užmigęs apalpo ir mirė. Taip įvyko, ką Debora /9 e/ iš anksto apreiškė Barakui. Nors Jahelė, klastingai nužudydama Sisarą turėjo gerą tikslą padėti išlaisvinti Izraeličius iš prispaudimo, tačiau Debora savo giesmėje negiria nužudymo aplinkybių, bet tik jo pasėkas, išlaisvinimą Dievo tautos ir žuvimą jos neprietelio, o Jahelė šlovinama dėl jos drąsos.

²⁴*Ėjo stipryn...* Ebr t: Izraelio sūnų ranka darėsi vis sunkesnė Jabinui..

- ³Klausykite, karaliai, išgirskite, kunigaikščiai!
 Aš esu, tai aš, kuri giedosiu Viešpačiui;
 mano psalmė skambės Viešpačiui, Israėlio Dievui.
- ⁴Viešpatie, kada ėjai iš Seiro
 ir keliavai per Edomo kraštą,
 žemė pasijudino, iš dangaus
 ir iš debesų lašėjo vanduo.
- ⁵Kalnai tekėjo kaip vanduo nuo Viešpaties veido
 ir Sinajus nuo Viešpaties, Israėlio Dievo, veido.
- ⁶Anato sūnaus Samgaro dienose,
 Jahelės dienose nutilo keliai,
 ir kurie jais vaikščiojo, ėjo aplinkiniais takais.
- ⁷Nyko drąsieji ir jų nebebuvo,
 kolei nepakilo Debora,
 nepakilo motina Israėlyje.
- ⁸Viešpats pasirinko naujus karus
 ir pats sugriovė neprietelių vartus;

b/ *Deboros giesmė*

5,1-32. Deboros giesmėje poetiškai aprašyta tas pats nugalėjimas Sisaros, kurio istorija buvo papasakota anksčiau. Pirmoji giesmės dalis tai jos įžanga, kurioje Israėliai kviečiami šlovinti Viešpatį, minimos senesnės Dievo geradarystės ir aprašomas Israėlio skurdas pirm kovos /2-8/; antroje giesmės dalyje Israėliai vėl kviečiami šlovinti Viešpatį ir giriamos giminės, kurios dalyvavo kovoje, o nedalyvavusios peikiamos /9-17/; pagaliau trečioje dalyje minimos svarbiausios kovos aplinkybės /18-31/

5. ¹*Debora ir... Barakas*. Nuo seniausių laikų šita giesmė vadinama Deboros. Ji viena tikriausiai buvo jos autorė; tai gana aiškiai nurodo 3 ir 12 jos eil. Barakas tik draug su Debora giedojo tą giesmę. Deboros giesmė tai rinktinis perlas dailioje šv. Rašto poezijoje; jos forma tikrai tobula; jos mintys kilnios ir labai gerai išreikštos; daug gražumo jai suteikia nuostabus lyrizmas

²*Jūs iš Israėlio...* Vulgatos gerai išreikšta ebr. t. mintis; jo gi žodžiai nors ne visai aiškūs, reikėtų išversti taip: «Už tat, kad kunigaikščiai buvo vadai Israėlyje, kad tauta noriai apsiėmė, šlovinkite Viešpatį». Taigi šituose žodžiuose duodama giesmės turinys; jie yra, tarsi, jos antraštė: reikia šlovinti Viešpatį, kad atsirado vadai, kurie vedė Israėlį į kovą ir

kad tauta nepabūgo pavojaus, bet noriai apsiėmė eiti į kovą. — ³*Karaliai... kunigaikščiai*. Atsiliepiamas į pagonių karalius ir kunigaikščius. — *Mano psalmė skambės*. Ebr. ž. *zamar*, psallere, sakomas apie giedojimą, skambinant draug muzikos instrumento stygomis. — ⁴*Viešpatie...* Debora primena geradarystes Viešpaties suteiktas anksčiau, kuomet jo vedama tauta ėjo nuo Sinajaus kalno Palestinos nukariauti. — *Ėjai*. Ebr. ž. *tsa'ad* sakomas apie iškilmingą eiseną. — *Seiro*. Seiro kalnai tarp Mirties jūros ir Elano įlankos; tai Edomo kraštas. — ⁶*Tekėjo kaip vanduo*: pasijudino. — *Ir Sinajus*. Ebr.: Tasai Sinajus. — ⁸*Anato sūnaus...* Primenamas Israėlio stovis, kolei dar nebuvo nugalėtas Sisara. — *Jahelės*. Jahelė nepašalino Israėlio nelaimių, kolei Dievo įkvėpta Debora kartu su Baraku nesukėlė tautos prieš prispaudėjus; nes tik tuomet Jahelai pasitaikė proga nužudyti Sisarą. — *Nutilo keliai*: nes bijodami pavojaus žmonės jais nebevaikščiojo, o kam būtinai reikėjo eiti, tas rinkdavosi ne tiesų kelią, bet aplinkinius takus. — ⁷*Nyko drąsieji...* Stoka drąsių karžygių padarė tai, kad keliai tapo pavojingi. — *Kolei nepakilo*. Ebr. t.: Kolei nepakilau aš, Debora, nepakilau... — *Motina*. Kaip Romėnai vadindavo savo tėvynės gelbėtojus Pater patriae, taip teisingai Debora vadina save savo tautos motina. — ⁸*Viešpats pasirinko...* Ebr. t.

- o nesimatė skydo ir jieties
keturiuose dešimtyse Izraelio tūkstančių.
⁹Mano širdis myli Izraelio kunigaikščius.
Jūs, kurie savo valia stojote į pavojų,
šlovinkite Viešpatį.
¹⁰Kurie jojate spindinčiais asilais,
sėdite teisme
ir einate keliu, pritarkite.
¹¹Kur sulaužyta vežimai ir sunaikinta neprietelių kariuomenė,
ten tebūna skelbiama Viešpaties teisybė
ir jo malonumas Izraelio drąsiesiems.
Tuomet Viešpaties tauta nusileido prie vartų ir gavo viešpatavimą.
¹²Kelkis, kelkis, Debora,
kelkis, kelkis ir giedok giesmę:
kelkis, Barake, ir sugauk savo belaisvius, Abinoemo sūnau.
¹³Tautos liekanos išgelbėtos;
Viešpats kovojo su drąsiaisiais.
¹⁴Iš Ephraimo buvo, kurs juos sunaikino Amaleke,
o paskui jį iš Benjamino atėjo ant tavo tautų, Amaleke.
Iš Makhiro atėjo kunigaikščiai
ir iš Zabulono, kad vestų kariuomenę į kovą.
¹⁵Isakharo vadai buvo su Debora ir sekė pėdomis Barako,
kurs puolė į pavojų, kaip į bedugnę.

čia išreikšta Izraelio nelaimių priežastis, stabmeldystė: jis /Izraelis/ pasirinko naujus dievus, o štai karas buvo vartuose, t y, už stabmeldystę prieš Izraelį buvo siūsta neprietelių puolimas, tuo tarpu kad Izraeliai visai neturėjo kuo gintis. — *Keturiose dešimtyse...* Apribotas skaičius čia pavartotas vieton didelio neriboto

⁹*Mano širdis...* Ebr t: «mano širdis Izraelio kunigaikščiams». Pradėdama naują paraginimą šlovinti Viešpatį, Debora reiškia didelį savo palankumą Izraelio karžygiams. — ¹⁰*Kurie jojate...* Neesant arklių, vadai ir turtingi žmonės jodinėdavo stipriais, gerai nupenėtai, todėl spindinčiais asilais. — *Sėdite teisme.* Dabartiniame ebr t: sėdite ant kilimų. Visi dideli ir maži kviečiami giedoti draug ir šlovinti Viešpatį. — ¹¹*Kur sulaužyta...* Vulg prasmė aiški, bet ji labai skiriasi nuo dabartinio ebr t, kurs, gali būti, yra sugadintas. Aiškintojų jis labai ne vienaip verčiamas, pav: «Plėšimo vieta virto džiaugsmo namais; tenai pasakokite apie Viešpaties teisingumą, kurį jis suteikė aniems miestams, juos išgelbėdamas nuo jungo», arba: «Tegul balsai šaudančiųjų vilyčiomis iš tarpo vandens

lovių šlovina Viešpaties geradariystes, jo kunigaikščio Izraelyje pergalę; tuomet Viešpaties tauta nuėjo prie vartų». Būtų tai pakvietimas šlovinti Viešpatį tų kovotojų, kurie pasibaigus karui, grįžo prie savo kasdieninių darbų ir užsiimdami ūkiu dabar ramiai girdo savo bandas iš vandens lovių. — *Ir gavo viešpatavimą.* Tų ž visai nėra ebr t ir kituose vertimuose. — ¹²*Sugauk savo belaisvius.* Ebr t pažodžiui reiktų taip išversti: Imk nelaisvėn tavo nelaisvę. Taigi, Barakas laimėjęs kovą, gali vestis paimtųjų nelaisvėn neprietelių būrius, arba vestis su savim išlaisvintus iš neprietelių vergijos Izraeliaičius. — ¹³*Tautos liekanos...* Ebr t: tuomet likusieji nugalės prakilnuosius, — tuomet Viešpaties tauta man taps stipresne už karžygius. — ¹⁴*Iš Ephraimo...* Pagyrimas giminių dalyvavusių kovoje. Ebr t reiktų išversti truputį kitaip: «Iš Ephraimo buvo, kurs juos išnaikino /išrovė jų šaknis/ upelio slėnyje; paskui tave Benjaminas tarp tavo tautų; iš Makhiro atėjo kunigaikščiai ir iš Zabulono vadai, kurie rengia kovai karivius». — *Iš Makhiro,* t y iš Manaso giminės, nes Makhiras buvo

- Bet Rubenui pas save pasidalinus,
vaidai radosi tarp karžygių.
- ¹⁶Kodėl gyveni tarp dviejų sienų, kad klausytumeis bandų bliovimo?
Pasidalinus pas save Rubenui,
kilo tarp karžygių vaidai.
- ¹⁷Galaadas anapus Jordano ilsėjosi
ir Danas buvo užimtas laivais.
Aseras gyveno jūros krantuose
ir pasiliko uostuose.
- ¹⁸Zabulonas gi ir Nephtalis statė savo gyvybes
į mirties pavojų Meromės krašte.
- ¹⁹Atėjo karaliai ir kovojo;
Kanaano karaliai kovojo
Tanakhe prie Magedo vandenų,
tačiau nenusinėšė jokio grobio.
- ²⁰Iš dangaus buvo prieš juos kovota;
žvaigždės, pasilikdamos savo tvarkoje ir savo bėgyje,
kovojo prieš Sisarą.
- ²¹Kisono upelis nunešė jų lavonus.
Kadumimo upelis, Kisono upelis.
Mano siela, mindžiok jų galinguosius.
- ²²Arkliams nagos nukrito dėl smarkaus bėgimo,
parkrintant neprietelių drąsiesiems.
- ²³Prakeikite Merozo žemę, tarė Viešpaties Angelas,
prakeikite jos gyventojus,
nes neatėjo padėti Viešpačiui,
padėti jo drąsuoliams.
- ²⁴Pagirta tebūna tarp moterų Jahelė, Kiniečio Haberio žmona,
ir tegul būna laiminama savo padangtėje.

Manaso sūnus. — ¹⁵*Kurs puolė...* Ebr t: slėnyje jis, /Isakharas/ puolė jo /Barako/ pėdomis. — *Bet Rubenui...* Papeikimas giminių, nedalyvavusių kovoje, o visų pirma Rubeno. Ebr t galima taip išversti: «Prie Rubeno upelių buvo didelė širdies apsvastymai». Rubeno giminei tarp savęs besiginčijant, ar eiti padėti, ar ne, kova buvo laimėta. — ¹⁶*Kodėl gyveni...* Ebr t: «Kodėl tu sėdėjai tarp vartų, klausytumeis, kaip žaidžia vamzdžiais tarp bandų». Rubeno sūnūs, pašaukti į kovą, verčiau klausėsi balso prie savo bandų, o ne kariško trimto kovos lauke. — ¹⁷*Galaadas*, ty, Užjordanėje gyvenusi Manaso giminės pusė. — *Danas buvo...* Ebr t: «Kodėl Danas pasiliko laivuose». Dano giminė turėjo uostą Jopėje; taipgi ir Asero giminė gyvenusį prie jūros verčiau žiūrėjo savo prekybos.

¹⁸*Meromės krašte*. Ebr t reiktų išversti: «Lygumos augštumoje». Aiš-

kintojai supranta lygumos augštumas lygumą Taboro kalno viršūnėje. — ¹⁹*Karaliai*: Jabino padėjėjai. — *Tanakhe prie Magedo vandenų*: prie Kisono upelio, kurs teka per Magedo slėnį. Plg Još 12,21. — ²⁰*Iš dangaus...* Dievas padėjo daug savo tautai kovoti, siųsdamas, anot Žydų padavimo, didžiausią audrą. — *Žvaigždės...* Ebr t: «Žvaigždės kovojo iš savo takų»... Barakas gal puolė savo neprietelius nakčia, šviečiant tik žvaigždėms. — ²¹*Kadumimo upelis*, ty, senasis, arba iš senų laikų žinomas upelis. Vulgata paliko ebr ž *Qedumim* neišverstą, lyg kad tai būtų buvęs kitos upės vardas. — *Mano siela...* Tas atsiliepiamas nurodo kritusiųjų kovos lauke daugybę. — ²²*Arklių nagos...* Ebr t: «Tuomet arklių nagos trypė žemę». — ²³*Merozo žemę*. Merozas nežinomo miesto ar sodžiaus vardas. Jo gyventojai matomai galėjo ir turėjo padėti Israėlaičiams, bet

- ²⁵Prašančiam vandens ji davė pieno
ir kunigaikščių taurėje padavė sviesto.
- ²⁶Kairiąją ranką ištiesė prie vinies,
o dešinę prie kalvio plaktuko,
ir užmušė Sisarą, pajieškojus galvoje vietas žaizdai
ir smarkiai perverdama jo smilkinį.
- ²⁷Jis krito prie jos kojų, apalpo ir numirė,
rangėsi prie jos kojų
ir gulėjo negyvas ir apgailėtinas.
- ²⁸Žiūrėdama pro langą, dejavo jo motina
ir kalbėjo iš kambario:
kodėl užtrunka sugrįžti jo kariškas vežimas?
kodėl vėlinasi sugrįžti važiuotieji?
- ²⁹Viena išmintingesnė už kitas jo žmonas,
atsakė uošvei tais žodžiais:
- ³⁰Gal dabar jis dalina išplėšas,
ir jam išrenkama gražiausi iš moterų;
margi drabužiai atiduodami Sisarui kaip grobis,
ir sunėšami įvairūs papuošalai kaklui pagražinti.
- ³¹Taip tepražūna visi tavo neprieteliai, Viešpatie;
kurie gi tave myli, tegul blizga,
kaip spindinti saulė užtekėdama.
- ³²Ir žemė ilsėjosi keturias dešimtis metų

6. ¹Israėlio gi sūnūs darė pikta Viešpaties akivaizdoje, kurs juos padavė į Madiano rankas per septynerius metus, ²ir jie buvo labai prislėgti. Tuomet jie pasidarė sau lindynių ir olų kalnuose ir labai sustiprintų vietų

nenorėjo. — *Padėti jo drąsuoliams.* Ebr t: Padėti Viešpačiui tarp jo drąsuolių. — ²¹*Tegul būna laiminama...* Ebr t: Tegul ji bus laiminama labiau už moteris padangtėje. — ²⁶*Kunigaikščių taurėje*: gražiausioje, brangiausioje, kokią turėjo. — *Sviesto.* Tikriau, grietinės. — ²⁶*Užmušė Sisarą...* Ebr t: tai išreikšta gyviau trumpais sakiniiais: Ji užgauna Sisarą, ji sudaužo jam galvą; ji sutrupina ir perveria jo smilkinį. — ²⁷*Jis krito...* Ebr t: «Jis susirietė prie jos kojų, krito, ištiesė prie jos kojų, jis susirietė, krito; kur jis susirietė, ten jis krito sunaikintas». — ²⁸*Žiūrėdama pro langą...* Tikriau anot ebr t: Pasilenkus prie lango dejavo Sisaros motina pro krotelius. Rytų tautos moterų kambarių langai dažnai turi medinius krotelius, pro kuriuos jos gali matyti, bet jų pačių nesimato. — ²⁹*Uošvei tais žodžiais.* Vulgatos pridėti žodžiai. Ebr t yra dar toks sakiny: «Ir ji pati sau pasidarė tokį atsakymą». —

³⁰*Gal dabar...* Ebr t: «ar jie neranda, ar jie nedalina išplėšų? — Viena mergaitė, dvi mergaitės kiekvienam vyrui; — margas drabužis Sisaro grobis, išsiuvinėtų margų rūbų grobis; margas drabužis, du išsiuvinėtų rūbų nugalėtojo kaklui». — ³¹*Taip tepražūna...* Giesmės pabaiga. — *Užtekėdama.* Anot ebr t: savo galybėje

2. Išlaisvinimas Israėliaičių iš Madianiečių priespaudos

1/Gedeono pašaukimas

6,1-40. Antrame Teisėjų istorijos skyriuje pasakojama apie tai, kaip Israėliaičiai nusikratė Madianiečių jungu. Už naujus nusikaltimus jie buvo Madianiečių labai varginami /1-6/, o kai ėmė šauktis į Viešpatį, buvo atsiųstas pranašas, kurs juos sudraudė už nuolatinį nedėkingumą /7-10/; tačiau Viešpats teikėsi pašaukti per angelą Israėliaičių gelbė-

apsigynimui. ³Kada Izraelis pasisėdavo javų, ateidavo Madianas ir Amalekas ir kitos rytų tautos, ⁴ir, ištiesę pas juos padangtes, sunaikindavo visa, kas tebežaliavo, net iki Gazos įėjimui, ir visai nepalikdavo Izraelyje nieko, ko reikėjo gyvenimui, nei avių, nei jaučių, nei asilų. ⁵Nes jie patys ir visos jų bandos ateidavo su savo padangtėmis, visa pripildydavo kaip skėriai, begalinė daugybė žmonių ir kupranugarių, ir sunaikindavo, ko tik prisiliesdavo. ⁶Taigi, Izraelis buvo labai pažemintas Madiano akyse. ⁷Tuomet jis šaukėsi į Viešpatį, meldamas padėti prieš Madianiečius. ⁸O Viešpats siuntė pas juos vyrą pranašą, kurs kalbėjo: Štai, ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Aš padariau, kad jūs išeitumėte iš Egipto, ir jus išvedžiau iš vergijos namų; ⁹išlaisvinau iš Egiptiečių rankos ir iš visų neprietelių, kurie jus slėgė; aš juos išmečiau, jums įeinant, ir jums atidaviau jų žemę. ¹⁰Ir tariau: Aš, Viešpats, jūsų Dievas; nebijokite dievų Amoriečių, kurių žemėje gyvenate. O jūs nenorėjote klausyti mano balso

¹¹Taigi, Viešpaties Angelas atėjo ir atsisėdo po ažuolu, buvusiu Ephroje ir priklausiusiu Ezrio šeimos tėvui Joasui. Kai jo sūnus Gedeonas kėlė kviečius spausuve ir vėtė, kad bėgtų nuo Madiano, ¹²jam pasirodė Viešpaties Angelas ir tarė: Viešpats su tavim, drąsiausias iš vyrų! ¹³O Gedeonas jam atsakė: Meldžiamasis mano pone! Jei Viešpats yra su mumis, kodėl mus apniko visi šitie dalykai? Kur jo stebuklai, apie kuriuos pasakojo mūsų tėvai ir kalbėjo: Viešpats mus išvedė iš Egipto? O dabar Viešpats mus paliko ir padavė į Madiano rankas. ¹⁴Viešpats į jį pažvelgė ir tarė: Eik su šita tavo stiprybe ir išlaisvinsi Izraelį iš Madiano rankos; žinok, kad aš tave siunčiau. ¹⁵Jis atsakydamas tarė:

I Kar 12,11

toją Gedeoną /11-16/ ir jam pažadėjo savo pagalbą, įtikindamas jį įvairiais stebuklais /17-40/

6. ¹Madiano. Madaniečiai buvo Abraomo palikuonys iš Keturos. Jų dauguma gyveno Elano įlankos apylinkėse, bet nemaža Madaniečių buvo Užjordanėje, kur jie gyveno sutartyje su Moabiečiais ir iš čia užpuлдavo Izraeliaičius. — ²Ateidavo... Artėjant pjūties metui. — Amalekas. Amalekiečiai gyveno į pietus nuo Palestinos iki Egiptui, bet nemaža jų buvo ir pačioje Palestinoje. — Kitos Rytų tautos. Ebr t: Rytų sūnūs, t y, padangtės gyvenusios Uolingosios Arabijos tautelės. — ⁴Iki Gazos įėjimui. Taigi, perėję per Jordaną prie Betsano, jie sunaikindavo Esdrelono slėnį ir apskritai žymią Žadėtąsios žemės dalį iki jos pakraščiu pietvakariuose. — ⁶Pažemintas. Ebr t: nusilpnintas. — ⁸Siuntė vyrą pranašą. Jo vardas nežinomas. Pirmą negu Viešpats suteiks reikiamą pagalbą, jis per pranašą primena senesnes savo geradarystes, kad pažadintų Izraelį prie didesnės atgailos ir tikro grįžimo prie Dievo. — ¹⁰Amoriečių: Kanaano gyventojų.

¹¹Ažuolu. Ebr t: Terebintu /pistacia therebintus/. Tas medis dažnai sutinkamas Palestinoje. — Ephroje. Ebr 'Ophrah. Buvo tai tikriausiai mažas miestelis Manaso giminės plote šiaurės Jordano; jo vieta dabar nežinoma. — Ezrio... Ebr t: Joasui /kilusiam/ iš Abiezrio. Abiezrio šeima priklausė Manaso giminei. — Gedeonas. Ebr t: Gid'on. — Kėlė kviečius... Taip darydavo tik beturčiai, kurie turėdavo labai mažą javų. Gedeonas gi bijojo kulti savo javus viešai klojime, bet darė tai slapčia dėl Madaniečių baimės. — ¹²Viešpaties Angelas: Viešpats tokiame Angelo pavidale, kokiam jis kitados buvo apsiėmęs Patriarkams. Apie apsiėmimą Viešpaties Angelo išvaizdoje kalbama 11-24 eil. Toliau 25-26 eil Viešpats apsiėmė Gedeonui kitaip nakčia sapne. — Viešpats su tavim. Ebr Yahveh 'immekha. Paprastas Žydų pasisveikinimas. — Drąsiausias iš vyrų. Ebr gibbor hekhajil, drąsus karžygy. — ¹³Mano pone. Gedeonas atsiliepia mandagiai ir su pagarba, bet laiko kalbant su juomi paprastu keleviu. — ¹⁴Viešpats: Angelo pavidale. — ¹⁵Mano Viešpatie.

Meldžiamasis mano Viešpatie, kuo aš išlaisvinsiu Izraelį? Štai mano šeima paskutinė Manase, o aš mažiausias savo tėvo namuose. ¹⁶Viešpats jam tarė: Aš būsiu su tavim, ir tu užmuši Madianiečius, kaip vienintėlį vyrą. ¹⁷O jis tarė: Jei radau tavo akyse malonę, duok man ženklą, kad tu esi tasai, kurs į mane kalbi. ¹⁸Nesitrauk iš čia, kolei aš nesugrišiu čia prie tavęs ir kolei neatsinešiu aukos, kad ją tau atnašaučiau. Anas atsakė: Aš palauksiu tavęs ateinant. ¹⁹Taigi, Gedeonas įėjo į vidų, išvirė ožiuką ir iš miltų saiko iškepė neraugintos duonos; įsidėjęs mėsa į pintinę, o mėsos sriubą supylęs puodan, nunešė visa po ažuolu ir jam padavė. ²⁰Viešpaties gi Angelas jam tarė: Imk mėsa ir neraugintą duoną ir padėk ant anos uolos, o sriubą išpilk ant viršaus. Jam tai padarius, ²¹Viešpaties Angelas ištiesė lazda, kurią laikė rankoje ir jos galu prisilietė mėsos ir neraugintos duonos; tuomet iš uolos pakilo ugnis ir sudegino mėsa bei neraugintą duoną; Viešpaties gi Angelas dingo iš po jojo akių. ²²Gedeonas, matydamas, kad tai buvo Viešpaties Angelas, tarė: Vargas man, Viešpatie, Dieve! Nes aš mačiau Viešpaties Angelą veidas į veidą. ²³O Viešpats jam tarė: Ramybė tebūna su tavim; nebijok, nemirsi

²⁴Taigi, Gedeonas pastatė tenai Viešpačiui altorių ir jį praminė vardu Viešpaties Ramybė; jis pasilieka iki šiai dienai. Kada jis dar tebebuvo Ephroje, kuri priklauso Ezrio šeimai, ²⁵tą naktį Viešpats jam tarė: Imk savo tėvo jautį ir kitą septynergi jautį: Sugriauk Baalo altorių, priklausantį tavo tėvui, ir iškirsk aplink altorių esančią girią; ²⁶pastatyk altorių Viešpačiui, tavo Dievui, šitos uolos viršūnėje, kur pirma buvai padėjęs atnašą, ir ėmęs antrąjį jautį, atnašausi deginamąją auką ant krūvos malkų, kurių prisikirsi iš girios. ²⁷Taigi, Gedeonas, pasiėmęs dešimtį vyrų iš savo vergų, padarė kaip jam Viešpats buvo įsakęs. Bijodamas gi savo tėvo namų ir ano miesto žmonių, jis nenorėjo tai daryti dieną, bet visa atliko naktį. ²⁸Atsikėlę rytmetį jo miesto vyrai, pamatė sugriautą Baalo altorių, iškirštą girią ir padėtą antrąjį jautį ant altoriaus,

Ebr 'Adonai, vardas duodamas Dievui, o nebe kaip augščiau 13 eil: Adoni. Bet Gedeonas, regisi, dar ne visai įsitikinęs, kad su juo kalba Dievas; tik truputį vėliau jis įgaus pilną įsitikinimą /žr žem 22 eil/. — ¹⁶Tu užmuši... Nugalėsi vienu susirėmimu. — ¹⁷Jei radau. Gal tikriau anot LXX teksto: Jei radau... ir suteiki man ženklą... ¹⁸nepasitrauk... — ¹⁹Aukos. Ebr *minkha*, kuri čia reiškia ne duoninę auką, bet paprastą dovaną, atnašą. Plg Prad 32,14. 19. Gedeonas tikisi, kad tikras Dievo pas jį apsilankymo ženklas bus žadėtasis nugalėjimas Madianiečių; tuo gi tarpu jis nori Angelą tik pavaišinti. — ¹⁹Saiko. Ebr *ephah*, kuri lygi 38, 88-39,4 ltr. Gedeonas iškepė labai daug duonos, kad tuo apstumu labiau pagerbtų Rytiečių būdu svečią. — ²⁰Sriubą išpilk... Ta aplinkybė turėjo dar labiau padidinti

stebuklą. — ²¹Ištiesė lazda: kurią turėjo, kaip paprasti keleiviai Žydų kraštuose. — *Dingo iš po jojo akių*: gal ištardamas nusigandusiam Gedeonui žodžius, parašytus žem 23 e. — ²²Matydamas, kad... Dabar Gedeonas pilnai įsitikino, kas buvo jo svečias. Jis, kaip kiti Žydai mano, kad, kas matė Dievo Angelą, tas turi tuojau mirti. Plg Prad 32,30 ir k. ²⁴Gedeonas pastatė... Tas altorius buvo tikriausiai pastatytas žymiai vėliau, kai Izraelyje iš tikrųjų buvo jau ramu; minimas gi altoriaus pastatymas jau čia, nes čia buvo kalbama apie stebuklingu aukos sudeginimu pažymėtą uolą ir apie Viešpaties Angelo pasirodymą. Altorius buvo pastatytas Patriarkų būdu vietoje, Dievo pašvęstoje tuo apsi-reiškimu. — *Jis pasilieka...* Ebr t: «dar iki šiai dienai jis tebėra Abiezriečių Ephroje». — ²⁵Tą naktį: gal

kurs tuomet buvo pastatytas. ²⁹Taigi jie sakė vienas kitam: Kas tai padarė? Jiems bejieškant kaltininko, buvo pasakyta: Visa tai padarė Joaso sūnus Gedeonas. ³⁰Todėl jie tarė Joasui: Išvesk čia savo sūnų, kad jis mirtų, nes jis sugriovė Baalo altorių ir iškirto miškelį. ³¹Tasai jiems atsakė: Argi jūs esate Baalo keršintojai, kad už jį kovotumėte? Kas yra jo priešas, temiršta pirma, negu ateis rytdienos šviesa; jei jis nra dievas, tegul atkeršija tam, kurs išardė jo altorių; ³²o nuo anos dievos Gedeonas buvo pramintas Jerobaaliu, nes Joasas buvo pasakęs: Baalas tegul atkeršija tam, kurs išardė jo altorių

³³Taigi, visi Madianiečiai, Amalekiečiai ir rytų tautos susirinko draug ir, perėję per Jordaną, sustatė stovyklą Jezraelio slėnyje. ³⁴Viešpaties gi dvasia apvilko Gedeoną, kurs trimituodamas trimitu sušaukė Asbiezerio namus, kad paskui jį eitų. ³⁵Jis siuntė pasiuntinius į visą Manasą, kurs irgi sutiko eiti; taip pat siuntė pasiuntinius į Aserą, Zabuloną ir Nephtalį, ir tie išėjo jo pasitikti

³⁶Tuomet Gedeonas tarė Dievui: Jei nori išgelbėti mano ranka Israėlį, kaip esi kalbėjęs, ³⁷aš padėsiu šitą nukirptą vilną klojime; jei rasa bus vien tik ant vilnos, o visur žemėje sausa, aš žinosiu, kad tu išlaisvinsi mano ranka Israėlį, kaip esi kalbėjęs. ³⁸Taip ir įvyko. Pakilęs iš nakties ir išgniauzęs vilną, jis pripylė taurę rasos. ³⁹Jis vėl tarė Dievui: Teneužsidega tavo rūstybė prieš mane, jei dar syki mėginsiu, reikalaudamas ženklą ant vilnos. Meldžiu, kad tik vilna būtų sausa, o visa

sapne. — *Jautį ir kitą...* Kadangi žemiau, 26-28 eil minimas tik vienas jautis, gal ir čia žodžiai reikia suprasti ne apie du jaučius, bet taipgi apie vieną, kurs buvo laikomas antruoju Gedeono tėvo namuose. — *Septynėrgi*: turėjusi tiek metų, kiek Israėliaičiai buvo Madianiečių varginami. — *Aplink altorių...* Ebr t: ant jo esančią 'ašerah, t y, medinę statulą, vaizdinančią deivę Astartę. Plg aug 3,7. — ²⁶*Šitos uolos*. Ebr t: šitos tvirtovės viršuje. — *Kur pirma...* Vietoje šito Vulg išsireiškimo ebr t yra: *Bamma'arakhah*, kurio tikra prasmė nežinoma ir kurs yra verčiamas įvairiai, tarp kitko: regimoje vietoje. — ²⁸*Padėta...* dar tebedeganti. — ³¹*Tasai jiems atsakė...* Ebr t: ir Joasas atsakė visiems, kurie jį užpuolė: Ar jūs esate Baalo gynėjai? Ar jūs jį išgelbėsite? Tasai, kurs jį gina /*jebr jareb lo*/, tenumiršta iki ryto. Jei jis dievas, tegu pats save gina /*jareb lo*/, nes išardyta jo altorių. — ³²*Jerobaaliu*. Ebr t: *Jerubba'al*. Tas vardas padarytas iš žodžių: *Baalas tegul atkeršija...* Ebr *Jareb bo habba'al*. Kadangi žmonėms greit pasidarė aišku, jog Baalas neįstengia atkeršyti Gedeonui, todėl jie ne tik jį praminė kovotoju prieš Baalą, bet dar noriai sutiko eiti

draug su juo į kovą prieš neprietelius

³³*Jezraelio slėnyje*. Ten pat kovojo Barakas ir Debora. — ³⁴*Apvilko Gedeoną*: lyg kad stipriausiais šarvais. — ³⁵*Į visą Manasą*: Manaso giminės dalį, gyvenusią šiaupus Jordano. Kovon šaukiamos dar kitos trys Israėlio giminės iš šiaurinės Palestinos

³⁶*Jei nori išgelbėti...* Kaikurie /šv Tomas Akv./ ne visai pateisina Gedeoną, reikalaujantį dabar iš Dievo naujo ženklą, bet šv Tėvų dauguma nemato nieko peiktino tame pasielgime, dar gi sako, kad Gedeonas prašęs naujo stebuklo šv Dvasios įkvėptas ir tai ne savo tikėjimui patvirtinti, bet susirinkusiųjų prie jo kovotojų. Žr Žyd 11,32. — ³⁹*Jei dar syki...* reikalaudamas... Pirmas stebuklas su vilna galėjo pasirodyti Israėlaičiams ne visai įtikinas, nes pati vilna paprastai sutraukia į save daugiau drėgmės, tuo tarpu kad kiti dalykai pasilieka sausi. — ⁴⁰*Dievas ir tą naktį...* padarė... Anot šv Tėvų aiškinimo, stebuklas su vilna ir rasa turėjo, be tikslo patvirtinti Israėlaičių pasitikėjimą, dar gilią dvasinę prasmę, dėl to, kad vanduo ir rasa yra Dievo malonės paveikslai. Rasos primirkusi vilna, tuo tarpu kai visur pasiliko sausa, reiškia Dievo

žemė šlapia nuo rasos. ⁴⁰Dievas ir tą naktį padarė, kaip buvo praš , ir buvo sausa vien ant vilnos, o rasa buvo visur žemėje

7. ¹Taigi, Jerobaalis, jis ir Gedeonas, pakilęs iš nakties, ir draug su juo visa tauta, atėjo prie šaltinio, kurs vadinamas Haradu, Madiano gi stovyklos buvo į šiaurę nuo augšto kauburio. ²Tuomet Viešpats tarė Gedeonui: Su tavim per daug žmonių, ir Madianas nebus paduotas į jų rankas, kad Izraelis nesigirtų prieš mane ir kad nesakytų: Aš išsilaisvinau savo jėgomis. ³Kalbėk tautai ir paskelbk visiems girdint: Kas nedrąsus ir baugus, tegrižta! Tuomet pasitraukė nuo Galaado kalno ir grįžo iš tautos dvidešimt du tūkstančių, pasiliko gi tik dešimt tūkstančių. ⁴O Viešpats tarė Gedeonui: Dar žmonių per daug; vesk juos prie vandens, ten aš juos išmėginsiu ir apie ką pasakysiu, kad eitų su tavim, tas teeina; kam uždrausiu eiti, tas tegrižta. ⁵Žmonėms nuėjus prie vandens, Viešpats tarė Gedeonui: Kurie laks vandens liežuviu, kaip paprastai laka šunys, tuos pastatysi skyrium; kurie gi gers priklaupę, tie bus kitoje pusėje. ⁶Taigi, skaičius tų, kurie gėrė vandens, ranka nešdami prie burnos, buvo trys šimtai; visa gi likusi daugybė gėrė priklaupdama. ⁷Tuomet Viešpats tarė Gedeonui: Aš jus išlaisvinsiu trimis šimtais vyrų, kurie lakė vandenį ir paduosiu Madianą į tavo ranką; visa gi likusi daugybė tegul grįžta į savo vietą. ⁸Taigi jis, ėmęs tam skaičiui maisto ir trimitų, liepė visai likusiai daugybei eiti į savo padangtes; pats gi su trimis šimtais vyrų ėjo į kovą. O Madianiečių stovykla buvo apačioje, slėnyje

⁹Viešpats jam tarė tą pačią naktį: Kelkis ir nueik į stovyklą, nes aš juos padaviau į tavo ranką. ¹⁰O jei vienas bijai eiti, tegul nueina su tavim tavo tarnas Phara. ¹¹O kada išgirsi, ką jie kalba, tuomet sustiprės tavo rankos ir tu su didesniu pasitikėjimu nueisi į neprietelių stovyklą

pagalbą, kurios Viešpats suteikdavo Izraeliui daugiau, negu kitoms tautoms

2/ Gedeono pergalė

7,1-8,21. Dievo pamokytas Gedeonas pasilieka su savim tik 300 kovotojų, su kuriais nugali ir priverčia bėgti Madianiečius /7,1-23/. Pašaukti pagalbon Ephraimiečiai padeda Gedeonui, bet ima dejuoti, kad juos ne iš karto pakviesta į karą. Nurašinę Ephraimiečius Gedeonas vejasi Madianiečius toliau, laimėjęs galutinai kovą nubaudžia nedavusius jo kareiviams duonos Sokoto ir Phanuelio gyventojus ir nužudo Madianiečių kunigaikščius /7,23-8,21/.

7. ¹Prie šaltinio, kurs... Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad tai buvęs tas pats šaltinis, kurs dabar vadinama Ain Džalud prie Gelboes kalno pašlaitės. — *Madiano gi...* Anot ebr t: Madianiečiai turėję savo stovyklas į šiaurę nuo Gedeono, arti

Morės kauburio slėnyje. Minimas čia slėnis yra Jezraelis. — ²*Per daug žmonių.* Su Gedeonu buvo 32.000 žmonių prieš 135.000 Madianiečių. — *Kad Izraelis nesigirtų:* kad nesisavintų pergalės, kurią bus suteikęs Dievas. — ³*Paskelbk visiems girdint...* Tokio paskelbimo reikalavo įstatas Pak 20,1-9. Plg 1 Mak 3,56. — *Nuo Galaado kalno.* Taip buvo vadinama kurs nors kalnelis, kuriame stovėjo Gedeono kariuomenės dalis, skirtinas nuo Galaado kalnų anapus Jordano. — ⁴*Kurie laks vandens...* t y, tie, kurie negaišins laiko, priklaupdami ir išsitiesdami patogiai šaltinio krante, kad pasiektų vandenį lūpomis, bet stačiomis, nepadėdami ginklų, tik ranka pasisems truputį vandens, kad juo pasistiprintų prieš kovą. — ⁵*Likusi daugybė:* 9700 žmonių. Tačiau ir šitie tikriausiai prisidėjo prie vejančiųjų skaičiaus, kai Madianiečiai jau buvo priversti bėgti. Žr žem 23 e

Taigi, jis ir jo tarnas Phara nuėjo į stovyklos dalį, kur buvo ginkluotųjų sargyba. ¹²Madianas gi ir Amalekas ir visos Rytų tautos gulėjo išsiskirstę slėnyje, kaip skėrių daugybė; buvo taipgi nesuskaitoma kupranugarių daugybė, kaip smiltys, esančios jūros krante. ¹³Atėjus Gedeonui, vienas pasakojo savo kaimynui sapną: Sakė gi, ką buvo matęs, taip: Sapnavau sapną: Sapne mačiau ir man rodėsi, lyg kad pelenuose kepta miežienė duona būtų riedėjusi ir ėjusi žemyn į Madiano stovyklą, o atėjus prie padangtės, ją ištikusi ir sugriovusi ir visai sulyginusi su žeme. ¹⁴Tasai gi, kuriam kalbėjo, atsakė: Tai ne kas kita, kaip tik Israėlaičio Joaso sūnaus Gedeono kalavijas; nes Viešpats padavė į jo rankas Madianą ir visą jo stovyklą.

¹⁵Gedeonas, išgirdęs sapną ir jo išaiškinimą, pagarbino; paskui sugrįžo į Israėlaičių stovyklą ir tarė: Kelkitės, nes Viešpats atidavė į mūsų rankas Madiano stovyklą. ¹⁶Jis padalino tris šimtus vyrų į tris būrius, davė jiems į rankas trimitus, tuščias puodynes ir žiburius viduje puodynų. ¹⁷Po to jis jiems tarė: Darykite tai, ką matysite mane darant; aš įeisiu į stovyklos dalį, ir ką padarysiu, darykite paskui mane. ¹⁸Atsiliepus trimitui mano rankose, jūs taipgi trimituokite aplink stovyklas ir šaukite: Viešpačiui ir Gedeonui! ¹⁹Gedeonas ir buvusieji su juo trys šimtai vyrų įėjo į stovyklos dalį, prasidedant vidurnakčio sargybai ir ką tik sustatytiems esant sargams, ir ėmė trimituoti trimitais ir daužyti vieną į kitą puodynes. ²⁰Trimituodami trijose vietose aplink stovyklą ir sudaužę puodynes, jie laikė kairėse rankose žiburius, o dešinėse trimitus, kuriais trimitavo ir šaukė: Viešpaties ir Gedeono kalavijas! ²¹Stovėjo gi kiekvienas savo vietoje aplink neprietelių stovyklą. Taip visoje stovykloje pasidarė sumišimas, ir jie ėmė bėgti šaukdami ir kaukdami.

¹⁰*O jei vienas bijai...* Ebr t nėra ž „vienas“. Sakinio gi prasmė yra toki: Jei bijai eiti /su taip maža kariuomene/, tai nueik pirma tu ir tavo tarnas Phara, o kai išgirsi... Taigi, Gedeonas turi pirma patirti pats apie Madaniečių išgastį, o jo tarnas galės apie tai paliudyti sugrįžęs kitiems kareiviams. — ¹¹*Kur buvo ginkluotųjų...* Madaniečių stovykloje buvo bandų, moterų, vaikų ir tt. Taigi Gedeonas nuėjo į tą dalį, kur stovėjo kareiviai. — ¹³*Sapną.* Sapnai Rytų tautose visuomet turėjo didelę svarbą; čia gi sapnas buvo tikrai nepaprastas. — *Pelenuose kepta.* To išsireiškimo nėra ebr t. — *Miežienė duona...* Padangtėse gyvenusios tautos už vis labiau brangina savo padangtę ir su paniekinimu žiūri į žemdirbius, kuriuos sau įvaizdina, kaip užimtus tik duonos kepimu. Kadangi žinojo, jog Israėlaičių kviečiai buvo Madaniečių sunaikinti, todėl tat ir sapne mato tik miežienę duoną. Tačiau baimė Israėlaičių buvo taip didelė

stovykloje, kad ir užmigus sapnavosi pavojus. Madaniečiai be abejonės girdėjo, kad Israėlaičių buvo susirinkę prieš juos 32.000, o apie to skaičiaus sumažėjimą nepatyrė, toliau, kad juos veda tenai tas, kurs galėjo be jokios bausmės sugriauti Baalo altorių ir kad pats Israėlio Dievas žadėjo jiems laimėjimą. Iš girdėto sapno Gedeonas jau galėjo gerai numanyti, koks buvo Madaniečių ūpas, ir tikėtis, kad Viešpaties žadėjimas tikrai įvyks.

¹⁵*Pagarbino:* savo širdyje ar gal nusilenkdamas iki žemei. — *Mūsų rankas:* Ebr t: jūsų rankas. — ¹⁶*Viduje puodynų:* taip kad žiburių pradžioje visai nesimatė. — ¹⁸*Atsiliepus trimitui...* Ebr t: ir aš trimituosiu trimitu ir visi, kurie su manim yra; ir trimituosite trimitais taipgi jūs aplink visas stovyklas. — *Viešpačiui ir Gedeonui,* t y, mes esame Viešpaties ir Gedeono. — ¹⁹*Trys šimtai.* Ebr t ir kit vertimuose: šimtas. Trys šimtai buvo sudėjęs visus tris būrius vienon vieton. — *Prasidedant vi-*

Ps 82,10

²²Bet trys šimtai vyrų nesiliovė trimitavę trimitais; o Viešpats atgrėžė kalavijus vienių prieš kitus visoje stovykloje, ir jie vienas kitą užmušinėjo, ²³bėgdami iki Betsetai ir iki Abelmehulos augštumai Tebate

Ps 82,12
Ješ 10,26

Bet Izraelio vyrai iš Nephtalio, Asero ir viso Manaso šaukdami vijosi Madianą. ²⁴Gedeonas gi siuntė pasiuntinius į visus Ephraimo kalnus ir sakydino: Nusileiskite Madianui priešais ir užimkite vandenį iki Betberai ir Jordanui. Taigi, visas Ephraimas sušuko ir užėmė vandenį ir Jordaną iki Betberai. ²⁵Sugavę du Madiano vadu Orebą ir Zebą, užmušė Orebą ant Horebo uolos, Zebą gi Zebo spaustuve. Ir jie vijosi Madianą, nusinešdami Orebo ir Zebo galvas pas Gedeoną per Jordano upę

8. ¹Tuomet Ephraimo vyrai jam tarė: Kas gi tai yra, ką norėjai daryti, kad mūsų nepašaukei, eidamas į kovą prieš Madianą? Ir jie vaidijosi smarkiai ir beveik rengėsi užpulti. ²Jis jiems atsakė: Ir ką gi aš galėjau padaryti tolygiai, kaip jūs padarėte? Argi viena Ephraimo vynuogių kekė ne geresnė už visą Abiezerio uogavimą? ³Viešpats padavė į jūsų rankas Madiano kunigaikščius Orebą ir Zebą; ką aš galėčiau padaryti tolygiau, kaip jūs padarėte? Kada jis tai pasakė, aprimo jų rūstybė, kurios prieš jį buvo pilni. ⁴Atėjęs prie Jordano, Gedeonas perėjo per jį su trimis šimtais vyrų, kurie su juo buvo, ir jie iš nuovargio nebegalėjo vytiis bėgančiųjų. ⁵Tuomet jis tarė Sokoto vyrams: Duokite, mel-džiamieji, duonos su manim esantiems žmonėms, nes jie labai pavargo, kad mes galėtumėm vytiis paskui Madiano karalius Zebėę ir Salmaną. ⁶Sokoto kunigaikščiai atsakė: Gal Zebėės ir Salmanos rankų delnai jau yra tavo rankoje, ir todėl reikalauji, kad duotumėm tavo kariuomenei duonos. ⁷Jis jiems tarė: Taigi, kada Viešpats paduos į mano rankas Ze-

durnakčio sargybai... vienai iš trijų. — Daužyti... puodynės: kad aiškiai pasirodytų žiburių šviesa ir kad Madianiečiai suprastų, jog tai artinasi visa Izraeliųjų kariuomenė. —

²¹Stovėjo... savo vietoje: Madianiečiai laikė juos savaisiais, kurie šviečia kitiems. — ²²Vienas kitą užmušinėjo: neatskirdami savųjų nuo neprietelių, ypač kad Madianiečių kariuomenėje buvo įvairių tautų žmonių. — ²³Iki Betsetai. Spėliojama, kad taip buvęs vadinamas dabartinis sodžius Šatta į šiaurryčius nuo Betsano. Toliau ebr t yra ž: tsereros linkon. Toki vieta nežinoma, taip pat kaip ir Tebatas. — Abelmehulos. Dabar K h i r b e t Malih, Jordano slėnyje į šiaurryčius nuo Sikemo. Taigi Madianiečiai bėgo iš Jezaelio slėnio Betsano linkon, o iš čia išilgai Jordano prie brastos, kuri buvo truputį į pietus nuo Jaboko įtakos

Izraelio vyrai: kurie buvo Gedeono paleisti, bet dar netoli pasitraukė. — ²⁴Vandenį iki Betberai: upelius, tekančius į Jordaną iš dešinės pusės.

Betberos vieta nežinoma. — ²⁵Orebą ir Zebą. Pirmas vardas reiškia varną, o antras vilką. Juodviejų vardais buvo pramintos vietos, kur juodu buvo nugalėti. Plg Ješ 10,26

8. *¹Ephraimo vyrai jam tarė... Ephraimo giminė laikė save pirmąja tarp kitų ir buvo gana linkusi prie vaidų. — ²Ir ką gi aš... Gedeonas neįsileidžia į ginčius, bet verčiau nori nuraminti įpykusius jų pačių ir jų darbų pagyrimu. — Argi viena Ephraimo... Pagyrimas baigiamas dailiu palyginimu. — Vynuogių kekė. Ebr t: vynuogių rinkimo nuobaigos. Palyginime Gedeonas vadina savo kovą prieš Madianiečius vynuogių rinkimu, o Ephraimo giminės darbus to uogavimo nuobaigomis ir pripažįsta, kad nuobaigos čia turėjo didesnę vertę, negu rinkimo pradžia. — Abiezerio. Gedeonas buvo iš Abiezerio šeimos. — ⁵Sokoto. Miestas anapus Jordano Gado giminėje dešiniame Jaboko upelio krante. — ⁶Gal Zebėės... Sokoto gyventojai bijo Madianiečių keršto, jei sušelptų duona mažą Gedeono būrėlį. Juos labiau*

bėg ir Salmana, aš suplaksiu jūsų kūnus tyrų erškėčiais ir usnimis. ⁸O iš ten eidamas toliau, jis atėjo į Phanuelį ir kalbėjo anos vietos vyrams panašiai. Ir tie jam atsakė, kaip buvo atsakę Sokoto vyrai. ⁹Taigi, ir jiems jis tarė: Sugrįžęs ramybėje pergalėtoju, sugriaušiu šitą bokštą. ¹⁰Zebėe gi ir Salmana išsėjosi su visa savo kariuomene. Nes iš visų rytų tautų būrių buvo likę penkiolika tūkstančių vyrų, užmušus šimtą dvidešimt tūkstančių kovotojų, nešiojusių kalaviją. ¹¹Gedeonas eidamas keliu tų, kurie gyvendavo padangtėse į rytus nuo Nobės ir Jegbaos, nugalejo stovyklą neprietelių, kurie buvo be baimės ir nieko priešingo nesitikėjo. ¹²Zebėe ir Salmana ėmė bėgti, bet Gedeonas besivydams juos sugavo, tuo tarpu kad visa jų kariuomenė sumišo

Oš 10,14

¹³Sugrįžęs iš kovos, dar saulei neužtekėjus, ¹⁴jis sugavo jaunikaitei iš Sokoto žmonių, pasiklausė jo Sokoto kunigaikščių ir vyresniųjų vardų ir susirašė septynias dešimtis septynis vyrus. ¹⁵Paskui atėjo Sokotan ir jiems tarė: Štai Zebėe ir Salmana, dėl kurių jūs iš manęs tyčiojotės sakydami: Gal Zebėes ir Salmanos rankos yra tavo rankose ir todėl reikalauji, kad duotumėm duonos vyrams, kurie nuvargę ir pailsę. ¹⁶Taigi jis ėmė miesto vyresniuosius ir tyrų erškėčių bei usnių ir užplakė jais ir sunaikino Sokoto vyrus. ¹⁷Jis sugriovė taip pat Phanuelio bokštą, išmušęs miesto gyventojus

¹⁸Paskui jis tarė Zebėei ir Salmanai: Kokie buvo vyrai, kuriuos užmušėte Tabore? Jie atsakė: Panašūs į tave, o vienas iš jų lyg kad karaliaus sūnus. ¹⁹Jis jiems atsakė: Tai buvo mano broliai, mano motinos sūnūs, kaip gyvas Viešpats; jei judu būtumėta palikę juos gyvus, neužmuščiau jūsų. ²⁰Po to jis tarė savo pirmgimiui Jeteriui: Kelkis ir užmušk juodu. Bet tasai neišsitraukė kalavijo, nes bijojo, nes dar tebebuvo vaikas. ²¹O Zebėe ir Salmana tarė: Pats kelkis ir pulk mudu, nes koks žmogaus amžius, toki ir jėga. Tuomet Gedeonas pakilo ir užmušė Zebėę ir Salmana; paskui jis pasiėmė papuošalus ir burbulėlius, kuriais papras-tai pagražinami karaliaus kupranugarių kaklai

Ps 81,12

gąsdino Zebėes ir Salmanos rankos, kurios slėgė Israėlaičius, negu Gedeono gąsdinimai. — ⁸*J Phanuelį*: vietos vardas, kur Jokubas grįždamas iš Mezopotamijos grūmėsi su angelu. Žr. Prad 32,34... — ¹⁰*Išsėjosi*.... Ebr. t: buvo Karkore ir juodviejų kariuomenė draug su jais. — *Buvo likę penkiolika*...Taigi: visos Madaniečių kariuomenės buvo 135.000. — ¹¹*Keliu tų*.... t y, keliu, kurs vedė į vietas, priklausančias padangčių gyventojams. — *Nobės ir Jegbaos*. Miestai Manaso ir Gado dalyje. — *Buvo be baimės*. Jie nelaukė, kad Israėlaičiai taip toli vytųsi

¹⁵*Paskui jiems tarė*... Gedeonas primena Sokoto gyventojų žodžius, kuriais jie iš jo tyčiojosi, ir įvykdo savuosius. Žr. aug 6 ir 7 e

¹⁸*Užmušėte Tabore*. Primenama viena iš karo aplinkybių, kitur nepaminėta. Tuomet Madaniečiai buvo ne-

teisingi ir žiauriai nužudė Gedeono brolius ir tas nužudymas reikalavo keršto. — ²¹*Pats kelkis*... Būti vaiko užmušties būtų buvęs didelis pažeminimas dviem karaliams, todėl jie prašo, kad Gedeonas nedarytų jiems tokio pažeminimo. — *Papuošalus ir burbulėlius*. Ebr t: mėnesėlius. Papuošalai mėnulio pavidalo labai dažnai sutinkami rytų kraštuose

3/ Paskutiniai Gedeono veiksmai ir jo mirtis

8,22–35. Gedeonas, Israėlaičių prašomas, nesutinka būti jų karaliumi, bet pasidaro sau iš grobio brangumynų antpetį; iš to randasi daug pikta jam pačiam ir tautai. Gedeonas, ramiai ėjęs Teisėjo pareigas 40 metų, miršta palikdamas 70 sūnų, o Israėlaičiai vėl ima daryti visokias nedorybes

²²Paskui visi Izraelio vyrai tarė Gedeonui: Viešpatauk mums tu, tavo sūnus ir tavo sūnaus sūnus, nes mus išgelbėjai iš Madiano rankos. ²³Bet jis jiems tarė: Nei aš neviešpatausiu jums, nei mano sūnus viešpataus jums, bet viešpataus jums Viešpats. ²⁴Jis dar jiems tarė: Vieno dalyko prašau iš jūsų: Duokite man iš savo grobio auskarus. Nes Ismaėlaičiai turėjo paprotį nešioti auksinius auskarus. ²⁵Jie atsakė: Duosime su dideliu noru; ir ištiesę žemėje apsiaustą sumetė ant jo auskarus iš grobio. ²⁶Pareikalauti auskarai svėrė tūkstantį septynis šimtus siklių aukso, neskaitant papuošalų, apikaklių ir purpurinių apdarų, kuriais paprastai dėvėdavo Madiano karaliai, ir be auksinių kupranugarių grandinių. ²⁷Gedeonas iš to padirbdino ephodą ir jį padėjo savo mieste Ephroje; o visas Izraelis paleistuvavo dėl jo, ir jis tapo Gedeonui ir visiems jo namams prapultimi. ²⁸Madaniečiai gi buvo pažeminti Izraelio sūnų akyse ir nebegalėjo daugiau pakelti sprando; o žemė ilsėjosi keturias dešimtis metų, kolei Gedeonas buvo viršininku.

²⁹Taigi, Joaso sūnus Jerobaalis nuėjo ir gyveno savo namuose. ³⁰Jis turėjo septynias dešimtis sūnų, kurie buvo iš jo kilę, nes jis turėjo daug moterų. ³¹Jo gi gulovė, kurią jis turėjo Sikeme, pagimdė jam sūnų, varlū Abimeleką. ³²Joaso sūnus Gedeonas mirė žiloje senatvėje ir buvo palaidotas Ephroje, kape savo tėvo Joaso, kurs buvo iš Ezriečių šeimos.

³³Mirus Gedeonui, Izraelio sūnūs nukrypo ir paleistuvavo su Baalais. Jie padarė sandorą su Baalu, kad jis jiems būtų dievu. ³⁴Ir nebeatšiminė Viešpaties, savo Dievo, kuris juos buvo išgelbėjęs iš visų jų neprietelių aplinkui; ³⁵jie nedarė mielaširdystės su Jerobaalio Gedeono namais už visus gerumus, kuriuos jis buvo padaręs Izraeliui.

²²*Viešpatauk mums...* Čia randame pirmą kartą išreikštą Izraelaičių pagėidavimą turėti nuolatinį valdovą. Tokio valdovo naudingumą jie suprato matydami, kaip daug galėjo padaryti vienas Gedeonas savo drąsumu ir išmintimi. — ²³*Viešpataus jums Viešpats*. Karališka valdžia buvo Izraelaičiams žadėta /žr. Pak 17,1.../; Dievas teikėsi viešpatauti savo tautoje per Teisėjus, kaip pasčiau turėjo karaliauti per karalius. Pasiskyrimas karaliaus, kolei Dievas dar jo neskyrė, būtų buvęs išsiveržimas iš po Dievo viešpataavimo. — ²⁴*Auskarus*. Ebr. ž. *nezem* paprastai reiškia nosin įkabinamus žiedus; bet čia gal taip pavadinta auskarai, kuriuos nešiodavo rytuose ne tik moterys, bet ir vyrai. — *Ismaėlaičiai*. Ismaėlaičiai ir Madaniečiai: šituodu vardu kankada vartojami vienas užuot kito. — ²⁶*Svėrė tūkstantį...* Apie 60 svarų ir buvo verti apie 150.000 litų. — *Papuošalų*. Ebr. t: mėnulių. — *Apikaklių*. Atitinkamas ebr. ž. gal reiškia į ausis įkabinamus burbulėlius. — ²⁷*Ephodą*. Plg. Iš 28,6

Buvo tai vienas iš vyriausiojo kunigo apdarų. Padirbdindamas ephodą ar antpetį Gedeonas, matomai, turėjo sumanymą padaryti Viešpačiui auką iš paimtojo grobio, bet, palikdamas jį pas save, gal norėjo tuo būdu su-tvirtinti visų akyse Dievo jam suteiktas teisėjo pareigas. Tačiau tas antpetis galų gale padarė daug pikta, nes davė progą Gedeono sūnams varžytis tarp savęs dėl valdžios, o tos varžytinės pasibaigė Gedeono šeimos sunaikinimu; toliau Izraelaičiai gal pačiam antpečiui pradėjo atidavinėti dievišką garbę, ypač gi mirus Gedeonui vėl sugrįžo prie svetimų dievų garbinimo.

²⁹*Nuėjo ir gyveno*: karams pasi-baigus. — ³⁰*Septynias dešimtis...* Apibendrintas skaičius. Toliau minima, kad, žuvus 70 sūnų, buvo likęs dar vienas. Žr. žem. 9,5. — ³¹*Gulovė*: nepilnateisė moteris. Kitur ji vadinama tarnaite.

³³*Nukrypo*. Ebr. t: sugrįžo, t. y. vėl ėmė garbinti svetimus dievus. — *Jie padarė...* Ebr. t: jie įsitaisė sau Baal-Beritą dievu.

9. ¹Tuomet Jerobaalio sūnus Abimelekas nuėjo Sikeman pas savo motinos brolius, kalbėjo jiems ir visai savo motinos tėvo namų giminei ir tarė: ²Pasakykite visiems Sikemo vyrams: Kaip jums geriau, ar kad viešpatautų jums septynios dešimtys vyrų, visi Jerobaalio sūnūs, ar kad viešpatautų vienas vyras? Apsvarstykite taipgi, kad aš esu jūsų kaulas ir kūnas. ³Jo motinos broliai kalbėjo apie jį visiems Sikemo vyrams visus šituos žodžius ir palenkė prie Abimeleko jų širdis, sakydami: Jis mūsų brolis. ⁴Jie jam davė septynias dešimtis svarų sidabro iš Baalberito šventyklos. Už tai jis pasisamdė sau nieko neturinčių vyrų ir valkatų, kurie jį sekė, ⁵atėjo į savo tėvo namus Ephroje ir užmušė savo brolius Jerobaalio sūnus, septynias dešimtis vyrų ant vieno akmens; liko gi tik jauniausias Jerobaalio sūnus Joatamas, kurs buvo pasislėpęs. ⁶Paskui susirinko visi Sikemo vyrai ir visos Mėlo miesto šeimos, nuėjo ir įstatė Abimeleką karaliumi prie ažuolo, stovėjusio Sikeme

⁷Kada tai buvo pranešta Joatamui, jis nuėjo, atsistojo Garizimo kalno viršūnėje ir pakėlęs balsą šaukė ir tarė: Klausykite manęs, Sikemo vyrai, kaip ir Dievas jus teisgirsta! ⁸Medžiai nuėjo, kad pateptų sau karalių ir tarė alyvmedžiui: Viešpatauk mums. ⁹Tasai atsakė: Argi aš galiu palikti savo riebumą, kuriuo ir dievai ir žmonės naudojasi, ir eiti, kad būčiau išaugštintas tarp medžių? ¹⁰Tuomet medžiai tarė figos medžiui: Ateik ir apimk viešpatavimą ant mūsų. ¹¹Jis jiems atsakė: Argi aš galiu pamesti savo saldumą ir savo saldžiausius vaisius ir eiti, kad būčiau išaugštintas tarp kitų medžių? ¹²Paskui medžiai kalbėjo vynmedžiui: Ateik ir valdyk mus. ¹³Jis jiems atsakė: Argi aš galiu pamesti savo vyną, kurs linksmina Dievą ir žmones, ir būti išaugštintas tarp kitų medžių? ¹⁴Tuomet visi medžiai tarė erškėčiui: Ateik ir viešpatauk mums! Jis jiems at-

4/ Abimelekas, Tola ir Jairas

9,1–10,5. Gedeono sūnus Abimelekas, Sikemo gyventojų padedamas, nužudo savo brolius, išskyrus tik vieną ir įsigyja valdžią /9,1–21/; bet Sikemiečiai veikiai sukilsta prieš Abimeleką /9,22–29a/, kurs paima jų miestą ir sugriauna /9,29b–45/, o Sikemo bokštą sudegina /9,46–49/, tačiau neilgai trukus ir pats, apgulęs Tebų miestą, gauna galą. Taip Sikemo miestas ir Abimelekas nubaudžiami už savo nedorybes /9,50–57/. Mirus Abimelekui, Izraelio teisėjais tampa vienas po kito Tola ir Jairas /10,1–5/.

9. ¹Abimelekas. Abimeleko negalima vadinti tikru teisėju, koks buvo jo tėvas ir kiti. Jis nebuvo Dievo pašauktas teisėjas, bet pats pasisavino valdžią, naudodamos didele įtaka, kokią turėjo Gedeonas. — ²Vyrams. Ebr t: *ba'alim*, ponams. Taip pat ir kit šito skyrimo vietose. — ³Svarų: siklių. Apie 385 litus. Galvažudžių sąžinės ir tarnyba vi-

suomet nebrangios. — *Baal-Berito*. Žr aug 8,33. — ⁶Mėlo miesto... Ebr. t nėra ž *miesto*. Mėlu gal buvo vadinama sustiprinta vieta šalia miesto. — *Karaliumi*. Abimelekas buvo pirmas tarp Izraelaičių, kuriam duota karaliaus vardas. Pastatytas karaliumi Sikeme, jis išplėtė savo valdžią ir į kitas vietas, nes pačiame Sikeme jis laikė tik savo pavaduotoją Zebulį /28 e/. — *Prie ažuolo*. Gal tai buvo tas pats ažuolas ar terėbintas, kaip ir minimas Još 24,26. Tenai buvo Baal-Berito šventykla. — ⁷Kada tai buvo... Joatamas mėgino išaiškinti Sikemo gyventojams jų elgesio neteisingumą, pasakodamas jiems dailią sakmę apie medžių karaliaus rinkimą. Ta sakmė visų seniausi šv Rašte. — ⁸Nuėjo. Ebr t: eite nuėjo. — ⁹Dievai ir žmonės... Tikriausiai Dievas. Iš alyvos daroma Dievui atnašos; žmonėms ji yra maistas ir tarnauja kitiems jų reikalsams. — ¹³Linksmina Dievą... Antropomorfizmas. Vynas vartojamas liejamose aukose. — ¹⁴Jei iš tikrųjų... Pačiam

sakė: ¹⁵Jei iš tikrųjų jūs įstatote mane sau karaliumi, atekite ir išėkitės mano ūksmėje; o jei nenorite, tegul išeina ugnis iš erškėčio ir tepraryja Libano kedrus. ¹⁶Dabar tat, jei teisingai ir be nuodėmės įstatėtė sau karaliumi Abimeleką, ir gerai pasielgėtė su Jerobaaliu ir jo namais, ir atsilyginote už geradarystes tam, kurs už jus kovojo ¹⁷ir statė savo gyvybę į pavojus, kad jus išgelbėtų iš Madiano rankų, ¹⁸sukildami dabar prieš mano tėvo namus, užmušdami jo sūnus, septynias dešimtis vyrų ant vieno akmens ir įstatydami jo tarnaitės sūnų Abimeleką karaliumi Sikemo gyventojams dėl to, kad jis jūsų brolis, ¹⁹jei tat teisingai ir be nuodėmės pasielgėtė su Jerobaaliu ir jo namais, džiaugkitės šiandien Abimeleku ir jis tesidžiaugia jumis; ²⁰bet jei netikusiai, tegul išeina iš jo ugnis ir tesunaikina Sikemo gyventojus ir Mėlo miestą; tegul išeina ugnis iš Sikemo vyrų ir iš Mėlo miesto ir tepraryja Abimeleką. ²¹Tai pasakęs, jis pabėgo ir nuvyko į Berą, kur ir gyveno, nes jis bijojo savo brolio Abimeleko

²²Taigi, Abimelekas karaliavo Israėlyje trejis metus. ²³O Viešpats siuntė pikčiausią dvasią tarp Abimeleko ir Sikemo gyventojų, kurie ėmė juo bjaurėtis, ²⁴ir versti ant savo brolio Abimeleko ir kitų Sikemo kunigaikščių, kurie jam buvo padėję, kaltybę užmušimo septynių dešimtų Jerobaalio sūnų ir jų kraujo išliejimą. ²⁵Todėl jie užstatė jam slastus kalnų viršūnėse, o belaukdami jo atėjimo darė galvažudystes apiplėsdami praeinančius; ir tai buvo pranešta Abimelekui. ²⁶Tuo tarpu atėjo Obedo sūnus Gaalas su savo broliais ir nuvyko į Sikemą. Su jo atėjimu įsidrąsino Sikemo gyventojai, ²⁷išėjo į laukus, naikindami vynuogynus ir mindydami vynuoges; o pasidarę dainininkų būrius įėjo į savo dievo šventyklą ir valgydami bei gerdami piktžodžiavo Abimelekui, ²⁸šaukiant Obedo sūnui Gaalui: Kas yra Abimelekas ir kas yra Sikemas, kad mes jam tarnautumėm? Argi jis ne Jerobaalio sūnus ir ar jis neįstatė savo tarno Zebulio kunigaikščiu ant Sikemo tėvo Emoro vyrų? Kam tat mes jam tarnausime? ²⁹Kad gi kas nors duotų mano valdžion šituos žmones, idant pašalčiau Abimeleką

erškėčiui toks pakvietimas rodosi netikėtinas dalykas. — *Ilsėkitės mano ūksmėje.* Žodžiai pilni pasityčiojimo, nes kaipgi dideli medžiai gali sutilpti po mažų erškėčio keru. — *Tegul išeina...* Erškėtis niekam daugiau netinka, kaip tik sudeginti. Pats greitai užsidegdamas gali paleisti liepsną ir didžiausiems ir brangiausiems medžiams. Sikemiečiai turėjo greitai įsitikinti, kaip teisingi erškėčio žodžiai. Menkas Abimelekas ūksmės jiems suteikti negalėjo, bet sudeginti sudegino. — ¹⁶*Dabar tat...* Sakmės pritaikymas

²²*Karaliavo.* Ebr t pavartotas ž *vajjasar*, kurs reiškia ne «karaliauti», bet būti valdovu. — *Israėlyje:* ne visame, bet tikriausiai tik Ephraimo giminėje ir pusėje Manaso. — ²³*Vieš-*

pats siuntė. Pats Viešpats skiria bausmę Abimelekui ir pirmiesiems jo valdiniams. — *Pikčiausią dvasią:* nesutikimo dvasią. — ²⁵*Užstatė jam slastus:* ėmė tykoti Abimeleko, kad jį netikėtai užpultų. Jo belaukdami žudė ramius gyventojus, taip daugindami skaičių nepalankių Abimelekui, kurs neįstengė duoti kraštui reikiamos ramybės. — ²⁶*Gaalas.* Kas jis buvo, nežinia. Gaalas naudojosi skilimu tarp Sikemo gyventojų, kurių tarpe buvo ir Abimeleko šalininkų, kad aprūpintų savo reikalus. — ²⁷*Naikindami vynuogynus...* Ebr t mintis yra ta, kad Gaalas su savo gauja buvo užsiėmęs vynuogių rinkimu, spaudė iš jų vyną ir kėlė puotas. — ²⁸*Kas yra Abimelekas...* Gaalas atsiliepia su panieka apie Abime-

Tuomet buvo pasakyta Abimelekui : Surink kariuomenės daugybę ir ateik, ³⁰nes miesto viršininkas Zebulis, išgirdęs Obedo sūnaus Gaalo žodžius, buvo labai įpykęs, ³¹ir slapčia nusiuntė pasiuntinius pas Abimeleką, sakydindamas : Štai, Obedo sūnus Gaalas atėjo su savo broliais į Sikemą ir kursto prieš tave miestą. ³²Taigi, pakilk nakčia su žmonėmis, kurie yra su tavim, ir slapstykis lauke, ³³o rytmetį saulei tekant užpulk miestą ; kuomet gi jis išeis prieš tave su savo žmonėmis, padaryk jam, ką galėsi. ³⁴Taigi Abimelekas atsikėlė nakčia su visa savo kariuomene ir ėmė tykoti aplink Sikemą keturiose vietose. ³⁵Kada tat Obedo sūnus Gaalas išėjo ir stovėjo miesto vartų angoje, pakilo Abimelekas ir draug su juo visa kariuomenė iš tykojimo vietos. ³⁶Gaalas, pamatęs žmones, tarė Zebuliui : Štai, nuo kalno nusileidžia daugybė. Tasai jam atsakė : Matai kalnų šešėlius lyg kad žmonių galvas ir taip esi įvedamas į paklydimą. ³⁷Gaalas vėl tarė : Štai, žmonės nukopia nuo žemės augštumos, ir vienas būrys eina keliu, vedančiu prie ažuolo. ³⁸Zebulis jam tarė : Kur gi dabar tat tavo burna, kuria kalbėjai : Kas yra Abimelekas, kad jam tarnautumėm ? Argi tai ne tie žmonės, kuriuos niekinai ? Išeik ir kovok prieš juos. ³⁹Tuomet Gaalas, žiūrint Sikemo žmonėms,ėjo ir kovojo prieš Abimeleką, ⁴⁰kurs privertė jį bėgti, vijosi ir įvarė į miestą, o daugelis iš jo pusės krito iki miesto vartų. ⁴¹Abimelekas pasiliko Rumoje, Zebulis gi išvarė Gaalą ir jo draugus iš miesto ir neleido čia pasilikti. ⁴²Sekančią tat dieną žmonės išėjo į lauką. Kuomet tai buvo pranešta Abimelekui, ⁴³jis ėmė savo kariuomenę, padalino į tris būrius ir ėmė tykoti lauke. Pamatęs žmones išeinant iš miesto, jis pakilo, užpuolė juos ⁴⁴su savo būriu, apgulė ir uždarė miestą ; du gi būriu, išsisklaidžiusiu lauke, vijosi priešus. ⁴⁵Abimelekas kovojo visą tą dieną, paėmė jį, užmušė jo gyventojus ir jį patį sugriovė, taip kad ir druskos ant jo pabarstė

⁴⁶Tai išgirdę gyvenusieji Sikemo pilyje, įėjo į savo dievo Berito šventyklą, kur su juo buvo padarę sandorą ; iš to buvo gavusi savo vardą ir vieta, kuri buvo labai sustiprinta. ⁴⁷Abimelekas, išgirdęs iš savo pusės,

leką, kurs nebuvo tikras Sikemietis, bet tik menkas didžiojo Gedeono sūnus, kaltina jį, kad jis pažeminęs Sikemą, pavesdamas tą miestą savo tarnui ; tuo pačiu jis pats augština Sikemą ir norėtų, kad Sikemiečiai jam padėtų kovoti prieš Abimeleką. — *Emoro*. Gaalas primena dar, kad Sikemo miestas turėjo kitados žymų kunigaikštį Emorą. Plg Prad 34,2...

³¹*Slapčia*. Kaikurie aiškintojai iš kitur nežinomame ebr ž *le thormali* mato vietos vardą Tormah, kur tuomet buvęs Abimelekas. Zebulis nestoja atvirai prieš Gaalą ir jam lyg kad pataikauja. Kaikurie aiškintojai mano, kad jis rūpinosi ne tik Gaalo išvaymą iš Sikemo, bet dar rengėsi pats pakelti maištą prieš Abimeleką. — ³⁵*Išėjo ir stovėjo*... Tas neskubėjimas pasitraukti nuo miesto išardė sumanymą užklupti Gaalą

netikėtai lauke. — ³⁶*Matai kalnų*... Zebulis mėgina toliau apgaudinėti Gaalą. — ³⁷*Nuo žemės augštumos* : nuo Garizimo ir Hebalio kalnelių. — *Keliu, vedančiu*... Ebr t : žynių /*Meonenim*/ ažuolo keliu. — ³⁸*Kur gi dabar*... Zebulis dabar pasityčiojimu nori įtraukti Gaalą į kovą su Abimeleku ir tai jam pasiseka. — ⁴⁰*Ir įvarė į miestą*. Ebr t šitų ž nėra. — ⁴¹*Pasiliko Rumoje* : netoli nuo Sikemo. Pergalėtojas tą pačią dieną nedrįso eiti į Sikemą. — *Išvarė Gaalą*. Jo būrys buvo sumažintas Abimeleko, todėl Zebulis galėjo dabar jį išvayti. — ⁴²*Išėjo į lauką* : kuriuo tikslu, ar prie savo darbų, arba kad toliau kovotų prieš Abimeleką, neaišku. Tasai tačiau pasinaudojo šituo išėjimu, kad atkeršytų Sikemiečiams. — ⁴⁴*Su savo būriu*... Ebr t : Abimelekas ir buvusi su juo būrys išsisklaidė ir sustojo miesto vartų įėjime. —

kad Sikemo pilies vyrai buvo susirinkę vienon vieton, ⁴⁸pakilo į Selmono kalną su visais savo žmonėmis, ėmęs kirvį nusikirto medžio šaką, užsidėjo ją sau ant peties ir nešdamas tarė draugininkams: Ką mane matote darant, darykite greitai ir jūs. ⁴⁹Taigi, jie eidami lenktynių prisikirto šakų nuo medžių ir sekė vadą; paskui jie apstojo tvirtovę ir ją padegė. Taip atsitiko, kad nuo dūmų ir ugnies žuvo tūkstantis žmonių, vyrų draug ir moterų, gyvenusių Sikemo pilyje

⁵⁰Abimelekas gi pasitraukęs iš ten atėjo prie Tebo miesto, kurį apstojęs apgulė su kariuomene. ⁵¹Miesto viduryje buvo augštas bokštas, į kurį buvo subėgę draug vyrai ir moterys ir visi miesto kunigaikščiai; jie užrakino stipriausiai duris ir stovėjo ant bokšto stogo už priedangos. ⁵²Abimelekas, pakilęs prie pat bokšto, kovojo drąsiai ir prisiartinęs prie durų stengėsi pakišti ugnį; ⁵³bet štai, viena moteriškė, mesdama nuo viršaus girnų akmens dalį, pataikė Abimelekui į galvą ir pramušė jam makaulę. ⁵⁴Jis gi tuojuo pasišaukė savo ginklanešį ir jam tarė: Išsitrauk iš makščių savo kalaviją ir užmušk mane, kad kartais nesakytų, jog mane užmušusi moteriškė. Tasai vykdydamas paliepimą jį užmušė. ⁵⁵Mirus Abimelekui, visi, kurie buvo su juo iš Israėlio, sugrįžo į savo vietas. ⁵⁶Taip Dievas atlygino už pikta, kurį Abimelekas buvo padaręs prieš savo tėvą, užmušdamas septynias dešimtis savo brolių. ⁵⁷Taip pat ir Sikemiečiams buvo atkeršyta už tai, ką buvo padarę; jiems atėjo Jerobaalio sūnaus Joatamo prakeikimas

10. ¹Po Abimeleko pakilo Israėlyje vadas Abimeleko dėdės Puos sūnus Tola, vyras iš Isakharo, gyvenęs Samire Ephraimo kalnuose; ²jis teisė Israėlį per dvidešimt trejus metus, mirė ir buvo palaidotas Samire. ³Po jo stojo Jairas Galaadietis, kurs teisė Israėlį per dvidešimt dvejus

⁴⁸*Druskos ant jo pabarstė...* Pabarstymas druska turėjo įvaizdinti būsimą amžiną tos vietos nederlingumą /plg Soph 2,9/ ir išreikšti pageidavimą, kad sugriautas miestas niekuomet nebebūtų atstatytas

⁴⁹*Kur su juo... sustiprinta.* Visųšitų ž nėra ebr t. Pridėti jie Vulg paaiškinimo dėlei. — ⁴⁸*Selmono kalną....* Dabar jo vieta nežinoma. — ⁴⁹*Padegė.* Taip buvo įvykdyti Joatamo žodžiai. Žr aug 20 e

⁵⁰*Tebo miesto.* Spėliojama, kad tas miestas buvęs tarp Sikemo ir Bet-sano. Gal to miesto gyventojai buvo prisidėję prie Sikemiečių maišto. — ⁵¹*Augštas.* Tikriausiai anot ebr t: stiprus. — *Kunigaikščiai:* žymesnieji gyventojai. — *Už priedangos.* Vulg pridėta. — ⁵⁴*Kad kartais nesakytų.* Tačiau tokio pasakymo jis neišvengė. Žr 2 Kar 11,21

10. ¹*Po Abimeleko.* Nurodomas laikas; iš jo tačiau negalima išvesti kurio nors sąryšio tarp Abimeleko ir Tolos, arba kad tuo sugretinimu

būtų palaikytas Abimelekas tikru teisėju. — ¹*Pakilo...* Ebr t: pakilo Israėlio išlaisvinti. — *Abimeleko dėdės...* Ebr t: Dodo sūnaus Puos sūnus Tola. — *Gyvenęs Samire...* Tola apsigyveno Ephraimo giminės tarpe gal dėl to, kad jos plotas buvo arčiau Israėlio vidurio, negu Tolos tėviškė. — ³*Jairas Galaadietis:* todėl iš Manaso giminės. — ⁴*Jis turėjo.* Paminėtos čia aplinkybės nurodo, kaip įtakingas ir turtingas buvo Jairas. — *Kurie nuo jo.* Žodžių *nuo jo vardo* nėra ebr t; ten pasakyta tiksliai tiek: kurie yra vadinami *havot* - *Jair* iki šiai dienai. Savo gi vardą tie miestai buvo gavę seniau nuo kito Jairo, kurs juos užkariavo. Žr Sk 32,41

3. Amoniečių ir Pilistimų priespaudos

1/ *Jephtės istorija*

10,6—12,7. Trečioje Teisėjų knygos dalyje kalbama apie karus prieš Amoniečius, kurie buvo prislėgę Isra-

2 Kar 11,21

1 Kar 31,4

1 Kar 10,4

metus. ⁴Jis turėjo tris dešimtis sūnų, kurie jodinėjo ant trijų dešimtų asilaičių ir buvo kunigaikščiais trijų dešimtų miestų Galaado žemėje, kurie nuo jo vardo buvo praminti Havot-Jairu, tai yra Jairo miestai; taip jie tebevadinami iki šiai dienai. ⁵Jairas mirė ir buvo palaidotas vietoje, kuri vadinama Kamonu

⁶Israėlio sūnūs, prie senųjų nuodėmių pridėdami naujų, darė pikta Viešpaties akivaizdoje, tarnavo stabams Baalams ir Astartėms, dievams Sirijos, Sidono, Moabo, Amono sūnų ir Pilistimų, paliko Viešpatį ir jo negarbino. ⁷Susirūstinęs prieš juos Viešpats, juos padavė į Pilistimų ir Amono sūnų rankas. ⁸Visi gyvenusieji anapus Jordano Amoriečių žemėje, kuri yra Galaade, buvo varginami ir labai prispausti per aštuoniolika metų, ⁹taip kad Amono sūnūs, perėję per Jordaną, naikino Judo, Benjamino ir Ephraimo gimines; taip Israėlis buvo labai prislėgtas

¹⁰Jie šaukėsi į Viešpatį ir tarė: Mes tau nusidėjome, nes pametėme Viešpatį, mūsų Dievą, ir tarnavome Baalams. ¹¹O Viešpats jiems kalbėjo: Argi Egiptiečiai, ir Amoriečiai ir Amono sūnūs, ir Pilistimai, ¹²taipgi Sidoniečiai ir Amalekiečiai, ir Kananiečiai nebuvo jūsų prislėgę? Ir kai jūs šaukėtės į mane, ar aš jūsų neišgelbėjau iš jų rankos? ¹³O tačiau jūs palikote mane ir garbinote svetimus dievus. Todėl aš daugiau nieko nebedarysiu, kad jus išlaisvinčiau. ¹⁴Eikite ir šaukitės į dievus, kuriuos pasirinkote: jie jus teisłaisvina suspaudimo metu. ¹⁵Tuomet Israėlio sūnūs tarė Viešpačiui: Mes nusidėjome; atsilygink mums kaip tau tinka; tiktai dabar mus išlaisvink. ¹⁶Taip kalbėdami, jie išmetė iš savo sienų visus svetimųjų dievų stabus ir tarnavo Viešpačiui Dievui, kurs pasiailėjo jų nelaimių

¹⁷Tuo tarpu Amono sūnūs šūkaudami ištiesė padangtes Galaade. Susirinkę prieš juos Israėlio sūnūs sustatė stovyklas Masphoje. ¹⁸O Galaado kunigaikščiai kalbėjo vieni kitiems: Kas iš mūsų pirmas pradės kovoti prieš Amono sūnus, bus Galaado tautos vadas

11. ¹Anuo metu buvo Galaadietis Jephtė, drąsiausias vyras ir kovotojas, moteriškos paleistuvės sūnus, kurs buvo gimęs iš Galaado. ²Bet Ga-

ėlį iš rytų pusės, ir su Pilistimais, užpuolusiais Israėlio žemės dalį pietvakariuose. Pirmuoju Teisėju tame laikotarpyje buvo Jephtė. Nusidėję ir prislėgti Israėlaičiai daro atgailą, o Dievas, nors smarkiai bara nusikaltėlius, bet galų gale parodo savo mielaširdystę /10,6–16/. Užpuolus Amoniečiams Galaadą, vadu išrinktas Jephtė/10,17–11,10/, pasiteiravęs Viešpaties, siunčia pradžioje pasiuntinius pas Amoniečius /11,11–27/, bet nieko nelaimėjęs pradeda su jais kovą ir juos nugalė /11,28–33/; sugrįžęs namo įvykdo pirm kovos padarytą įžadą ir pašvenčia Viešpačiui savo dukterį /11,34–40/, o pradėjusius su juo vaidytis Ephraimiečius smarkiai nubaudžia /12,1–7/

⁷Pilistimų ir... Užpuolimas Amoniečių iš rytų pusės ir Pilistimų iš pietvakarių gal įvyko tuo pačiu me-

tu. — ⁸Amoriečių žemėje... Buvo tai Sehono ir Ogo karalysčių dalis

¹¹Viešpats jiems kalbėjo: gal per pranašą arba tarpininkaujant vyriausiam kunigui. — ¹³Todėl... Sąlyginis pasakymas, nurodantis, kad Dievo mielaširdystė nebus suteikta, jei nebus atgailos darbų. — ¹⁴Eikite ir... Tais ž Israėlaičiams rodoma, kad reikia laikytis vien tikrojo Dievo, galinčio suteikti pagalbos, o netikri dievai reikia visai pašalinti; taip tą Viešpaties įspėjimą Israėlaičiai ir supranta

¹⁷Amono sūnūs šūkaudami. Turėta čia galvoje kariški šauksmai, kuriais vieni kitus kviečia į karą ir ragina į kovą. — Masphoje. Ta vieta dar buvo vadinama Ramot-Galaadu arba Ramot-Masphė

11. ¹Jephthė. Ebr Jiphthakh. — Kovotojas. Anot ebr t, drąsus karžygys.

laadas turėjo žmoną, iš kurios jam buvo gimę sūnų; jie užaugę išvarė Jephthę, sakydami: Tu negalėsi būti mūsų tėvo namuose tėvonis, nes esi gimęs iš kitos motinos. ³Išbėges nuo jų ir jų vengdamas, jis gyveno Tobo žemėje. Prie jo susirinko beturčių ir galvažudžių vyrų ir sekiojo jį, kaip kunigaikštį. ⁴Tuo metu Amono sūnūs kovojo prieš Izraelį. ⁵Jiems smarkiai užsipuolus, vyresnieji su Galaado nuėjo pasiimti sau pagalbon Jephthės iš Tobo žemės, ⁶ir jam tarė: Ateik, būk mūsų kunigaikštis ir kovok prieš Amono sūnus. ⁷Jis jiems atsakė: Ar tai ne jūs esate, kurie manęs nekenėtė ir mane išvarėte iš mano tėvo namų, o dabar atėjote pas mane reikalo prispausti? ⁸Tuomet Galaado kunigaikščiai tarė Jephthei: Todėl tai mes dabar ir atvykome pas tave, kad eitumei su mumis, kovotumei prieš Amono sūnus ir būtumei vadas visų gyvenančiųjų Galaade. ⁹Jephthė jiems atsakė: Jei iš tikrųjų atėjote pas mane, kad kovočiau už jus prieš Amono sūnus ir jei Viešpats paduos juos į mano rankas, ar aš būsiu jūsų kunigaikštis? ¹⁰Jie jam atsakė: Viešpats, kurs tai girdi, pats yra tarpininkas ir liudytojas, kad mes įvykdysime savo pažadus. ¹¹Taigi, Jephthė nuėjo su Galaado kunigaikščiais, ir visa tauta jį padarė savo kunigaikščiu. Jephthė kalbėjo visus savo žodžius Viešpaties akivaizdoje Masphoje

¹²Paskui jis siuntė pas Amono sūnų karalių pasiuntinius, kad jo vardu sakytų: Ko tu nori iš manęs, kad atėjai prieš mane mano žemės naikinti? ¹³Anas jam atsakė: Tai dėl to, kad Izraelis pakilęs iš Egipto ėmė mano žemę nuo Armono sienų iki Jabokui ir Jordanui. Taigi, dabar atiduok man ją geruoju. ¹⁴Jephthė vėl juos siuntė ir jiems liepė sakyti Amono karaliui: ¹⁵Štai, ką sako Jephthė: Izraelis neėmė Moabo žemės, nei Amono sūnų žemės; ¹⁶bet išėjęs iš Egipto keliavo tyrais iki Raudonajai jūrai ir atėjo į Kadesą; ¹⁷jis siuntė pas Edomo karalių pasiuntinius ir

Prad 26,27

Sk 21,24

Sk 22,14

— *Moteriškės paleistuvės*. Ebr ž *zonah* reiškia ne nepilnateisę moterį, kuri vadinama *pileges*, bet tikrą paleistuvę. — *Galaado*. Taip buvo vadinamas ir Jephthės tėvas; bet tai ne tas pats Galaadas, ką ir paminėtasis Sk 26,29. — ²*Išvarė Jephthę*: mirus tėvui ir pritariant vyresniesiems vyrų ir išeidavo su juo /kariauti/. — ⁵*Jiems smarkiai*... Ebr t: ir atsitiko, kai Amono sūnūs kovojo prieš Izraelį — ⁶*Kunigaikštis*. Ebr *qatsin* kariuomenės vadas. — ⁸*Todėl tai mes*... Vyresnieji teisindamies sakosi norį atitaisyti, kas buvo negerai padaryta. — ⁹*Jūsų kunigaikštis*. Jephthė nori, kad Viešpats, suteikdamas pergalę, patvirtintų jo išrinkimą, bet draug rūpinasi, kad ir toliau jis pasilikėtų viršininku. — ¹⁰*Viešpats, kuris*... Priesaikos žodžiai. — ¹¹*Savo*

kunigaikščiu. Ebr t: viršininku ir vadu. Jephthė buvo pirmas tautos išrinktas vadas. — *Jephthė kalbėjo*. Jephthė iškilmingai Dievo akivaizdoje panaujino savo pažadą kovoti su Izraelio priešais ir gal taipgi tauta jam tuomet pasižadėjo jo klausyti. Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad Masphoje buvęs pastatytas Viešpačiui altorius, toks pat koki turėjo Gedeonas Ephroje

¹²*Naikinti*. Ebr t: užpuldinėti. Jephthė, išrinktas tautos kunigaikščiu, vadina Galaado kraštą savo žeme. — ¹³*Nuo Armono sienų iki Jabokui*. Nurodoma užimtosios žemės šiaurinė ir pietinė riba. — ¹⁵*Izraelis neėmė*... Izraelis nebuvo užpuolęs Amoniečių ir Moabiečių, nes Viešpats buvo uždraudęs tai daryti; tuomet jis, tiesa, užkariavo Amoriečių karaliaus Sehono karalystę, kurios dalis kitados priklausė Moabiečiams ir Amoniečiams, bet ir ta dalis buvo atimta iš Amoriečių; Izraelis teisingai ją laikė savo nuosavybe. — ¹⁶*Į Kadesą*: Sino tyrumoje Edomo karalystės pakraštyje. — ¹⁷*Jis siun-*

sakydino : Leisk man pereiti per savo žemę ; bet anas nenorėjo išklausyti jo meldimų. Jis siuntė taipgi pas Moabo karalių, bet ir tasai nesutiko duoti perėjimo. Taigi, jis pasiliko Kadese, ¹⁸o apėjęs aplink Edomo žemę ir Moabo žemę, atėjo ties Moabo žemės šonu rytuose, sustatė stovyklas anapus Arnono ir nenorėjo įeiti į Moabo sienas, nes Arnono eina Moabo žemės siena. ¹⁹Taigi, Izraelis siuntė pasiuntinius pas Amoriečių karalių Sehoną, gyvenusį Hesebone ir jam sakydino : Leisk man pereiti per tavo žemę iki upei. ²⁰Bet ir tasai, paniekindamas Izraelio žodžius, neleido jam pereiti per savo sienas, dargi surinkęs begalinę daugybę išėjo prieš jį į Jasą ir drąsiai priešinosi. ²¹O Viešpats padavė jį su visa jo kariuomene į Izraelio rankas, kurs jį sumušė ir paveldėjo visą aname krašte gyvenusių Amoriečių žemę, ²²ir visą jų plotą nuo Arnono iki Jabokui ir nuo tyrumos iki Jordanui. ²³Taigi, Viešpats, Izraelio Dievas, sunaikino Amoriečius kovojant prieš juos jojo tautai Izraeliui, o tu dabar nori paimti jo žemę ? ²⁴Argi ne teisingai tau pridera, ką turi tavo dievas Khamosas ? Taigi, ką Viešpats, mūsų Dievas, igijo, laimėdamas kovą, turi mums priklausyti. ²⁵Arba, gal tu esi geresnis už Moabo karalių Sephoro sūnų Balaką, ar gali įrodyti, kad jis vaidijosi su Izraeliu ir prieš jį kovojo, ²⁶kai tasai gyveno Hesebone ir jo sodžiuose, Aroeryje ir jojo sodžiuose, arba visuose miestuose prie Jordano per tris šimtus metų ? Kodėl taip ilgą laiką nei kiek nemėginote pareikalauti jų atgal ? ²⁷Taigi, ne aš tau nusidedu, be tu elgiesi su manimi piktai, paskelbdamas man neteisingą karą. Viešpats tebūna teisėjas ir tegul padaro šiandien teismą tarp Izraelio ir tarp Amono sūnų. ²⁸Bet Amono sūnų karalius nenorėjo sutikti su Jephthės žodžiais, kuriuos jis jam sakydino per pasiuntinius

²⁹Taigi Viešpaties dvasia atėjo ant Jephthės, o jis, apėjęs Galaadą ir Manasą, taipgi Galaado Masphą, patraukė iš ten prieš Amono sūnus ³⁰ir

Sk 21,13

Sk 22,2

tė... Pasiuntinystės pas Moabą nebuvo minėta nei Sk nei Pak Išt Knygoje. — ¹⁸*Apėjęs aplinkui...* Ir ėjo per tyrus ir apėjo aplink... — *Anapus Arnono* : į šiaurę nuo Arnono. Tas plotas tuomet nebuvo Moabiečių valdžioje. — ¹⁹*Gyvenusių Hesebone*. Ebr t : Hesebono karalių. — *Iki upei* : Jordanui. Bet ebr t yra : iki mano vietai, t y, iki Dievo pažadėtai Izraeliaičiams žemei. — ²⁰*Paniekindamas...* Ebr t Sehonas nepasitikėjo Izraeliu, t y, nelaukė, kad Izraeliaičiai ramiai pereitų per jo žemę. — *Begalinę daugybę*. Ebr. t : savo tautą. — *I Jasą*. Ebr *Jahats*. Sk 21,32 ta vieta pavadinta Jazeriu. — *Drąsiai priešinosi*. Ebr t : kovoją prieš Izraelį. — ²²*Visą jų plotą...* Tos žemės dabar Amoriečių karalius reikalavo sau, /13 e/ — ²³*Taigi Viešpats...* Ebr t : dabar tat, kada Viešpats, Izraelio Dievas, išvarė Amoriečius iš po savo tautos Izraelio akių... — ²⁴*Argi ne teisingai...* Argi, ką tavo dievas Kamosas tau duoda paveldėti,

tu nevaldai, ir visa, ką Viešpats, mūsų Dievas, davė mums paveldėti mūsų akivaizdoje, ar mes nevaldome ? Jephthė žinojo, kad Kamosas yra tuščias stabas ir negali nieko nei duoti, nei atimti ; bet Amoriečiai kitaip apie jį manė ; taigi jis kalba čia prisitaikydamas prie jų nuomonės. — ²⁵*Balaką*. Jis buvo karaliumi tuo metu, kada Izraeliaičiai, vadovaujant Mošei, atėmė iš Amoriečių jų valdomą kraštą. — ²⁶*Jordano*. Ebr t : Arnono. — *Tris šimtus...* Apibendrintas skaičius, iš kurio negalima tiksliai žinoti, kiek metų buvo praslinkę nuo nugalėjimo Amoriečių. — ²⁷*Paskelbdamas...* Ebr t : kariaudamas prieš mane. — *Tegul padaro teismą* : ne žodžiais, kaip kiti žmonių teisėjai, bet suteikdamas pergalę kovoje tiems, kieno pusėje yra teisybė

²⁹*Viešpaties dvasia atėjo...* Nepasakyta aiškiai, ar tai įvyko tuojuo, kai tik Jephthė buvo išrinktas vadu, ar kai susilaukė nepalankaus atsa-

padarė Viešpačiui apžadą, sakydamas : Jei paduosi į mano rankas Amono sūnus, ³¹kas tik pirmasis išėjęs iš mano namų angos pasitiks mane su ramybe grįžtantį nuo Amono sūnų, tą aš atnašausiu kaip deginamąją auką Viešpačiui

³²Taigi, Jephthė nuėjo pas Amono sūnus prieš juos kovoti ; o Viešpats juos padavė į jo rankas. ³³Jis nugalėjo dvidešimt miestų nuo Aroerio iki įeinant į Menitą ir iki Abeliui, kurs apsodintas vynuogynais, suduodamas jiems labai didelį smūgį ; ir Amono sūnūs buvo labai Izraelio sūnų pažeminti

³⁴Grįžtant gi Jephthė Masphon į savo namus, jį pasitiko jo viengimė dukė su būbinėliais ir šokiais, nes jis neturėjo kitų vaikų. ³⁵Ją pamatęs jis perplėšė savo rūbus ir tarė : Vargas man, mano dukte, tu mane apvylei ir pati apsigavai ; nes aš esu atvėręs savo burną Viešpačiui ir kitaip padaryti negalėsiu. ³⁶Ji jam atsakė : Mano tėve, jei atvėrei savo burną Viešpačiui, daryk su manim, ką esi pasižadėjęs, nes tau duota atkeršyti ir pergalėti tavo neprietelius. ³⁷Ji dar tarė tėvui : Tu tiktai suteik man, ko meldžiu : Leisk man vaikščioti du mėnesiu po kalnus ir apraudoti su mano draugėmis mano mergystę. ³⁸Jis jai atsakė : Eik, ir

kymo iš Amoniečių karaliaus. — *Apėjęs Galaadą...* Rinkdamas kareivius. — *Maspha* : kur buvo Jephthės stovykla. — ³¹*Kas tik pirmasis išėjęs...* Iš viso Jephthės apžado aišku, kad jis norėjo padaryti nepaprastą auką, ir turėjo mintyje paaukoti Viešpačiui žmogystę, o ne gyvulį, nes auka iš gyvulio būtų buvusi paprastas dalykas ir apie gyvulius negalima pasakyti, kad jie išeina ko nors pasitikti. Turėjo gi sumanymą pirmą jį pasitikusią jo namų žmogystę sudeginti, nes kalba apie deginamąją auką, kurioje visa atnaša sudeginama /Kun 1,1-17/. Tas įžadas nebuvo padarytas iš Dievo įkvėpimo /Grig Nis/, nors Jephthės kaltybė galėjo būti ir nedidelė ; jis, tiesa, buvo pilnas uolumo, kaip kovotojas, bet neišmanė gerai religijos dvasios /Teod. Ambr, Greg Naz/. Gal jis prisiminė Abraomo auką, galėjo jį apakinti paprotys aukoti žmones pas Amoniečius ir Moabiečius /plg 4 Kar 3,27/, o vienatinis tokias aukas draudžias tekstas Pak 12,31 galėjo būti jam juo mažiau žinomas, kad anapus Jordano gyvenusios giminės nuolat pasirodydavo menkliau težinančios Įstatymą ir labiau linkusios prie stabmeldiškų papročių, o ir dabar, anot 10 sk, ką tik buvo sugrįžusios prie Dievo nuo tarnavimo stabams. — *Tą aš atnašausiu....* Ebr t : priklausys Viešpačiui ir tą aš atnašausiu kaip deginamąją auką

³²*Nuo Aroerio* : Gado giminėje, į šiaurryčius nuo Rabat-Amono. Plg Još 13,25. Tas Aroeris skirtinas nuo kito Rubeno plote prie Arno upeilio. Plg Sk 32,4 ir k. — *Į Menitą...* Anot vieno aiškintojų tai buvęs krašto vardas, anot kitų — miesto. Tikra jo vieta nežinoma. — *Į Abeliui, kurs...* Ebr t : 'Abel Keramim'. Kur buvo tuo vardu vadinama vieta, nežinia

³⁵*Perplėšė...* Taip išreikšdamas didžiausį nuliūdimą ir skausmą. — *Tu mane apvylei...* Nes ne savo vienatinę dukterį tikėjosi Jephthė sutiksis pirmą, bet ką kitą. Ebr t reiktų kitaip išversti : Tu mane skaudžiai nuliūdina, ir tu buvai tarp tų, kurie mane nuliūdina. — *Aš esu atvėręs* : padariau apžadą /plg Ps 65,14/. — ³⁶*Jam atsakė...* Mergaitė supranta, kad tėvo apžadas ją liečia, bet be jokio dejavimo pasiduoda savo liūdnam likimui, dargi palengvina jam atitesėti įžadą, primindama didelę jam suteiktą geradarystę, neprietielių nugalėjimą. — ³⁷*Po kalnus*. Tai tinkamiausi vieta raudoms. — *Mano mergystę*. Jephthės dukė raudos savo mergystės, nes jai lemta mirti ne ištekejusiai, nesusilaukusiai vaikų, kurie sename Test buvo laikomi didžiausiu palaiminimu kiekvienai moteriškai. — ³⁸*Jis padarė su ja...* Įkvėptas rašytojas lyg kad norėdamas pridengti kruviną reginį paaukojimo dukters, nebekartoja Jephthės apžado

paleido ją dviem mėnesiam. Ji gi nuėjus su savo draugėmis ir palydovėmis raudėjo savo mergystės kalnuose. ³⁹Praslinkus dviem mėnesiam, ji sugrįžo pas savo tėvą, ir jis padarė su ja, kaip buvo žadėjęs! Ji gi nebuvo pažinojusi vyro. Iš to radosi Izraelyje paprotys, kurs pasiliko nuo to meto, ⁴⁰kad metams praslinkus, Izraelio mergaitės susirenka draug ir keturias dienas rauda Galaadiečio Jephthės dukters

12. ¹Bet štai, Ephraime kilo maištas; nes jo vyrai, eidami į šiaurę, tarė Jephthai: Kodėl, traukdamas į kovą prieš Amono sūnus, nenorėjai mūsų pasikviesti, kad eitumėm draug su tavim? Taigi, mes padegsime tavo namus. ²Jis jiems atsakė: Man ir mano tautai buvo smarkus susirėmimas su Amono sūnumis; aš jus kviečiau man padėti, o jūs nenorėjote tai padaryti. ³Tai matydamas, stačiau savo gyvybę į pavojų ir patraukiau prieš Amono sūnus, o Viešpats juos padavė į mano rankas. Kuo gi aš nusipelniau, kad kilstate prieš mane į kovą? ⁴Taigi, sušaukęs prieš savęs visus Galaado vyrus, jis kovojo prieš Ephraimą; ir Galaado vyrai sumušė Ephraimą, nes jis buvo pasakęs: Galaadas yra pabėgėlis iš Ephraimo ir gyvena Ephraimo ir Manaso tarpe. ⁵Galaadiečiai paėmė Jordano brastas, kuriomis Ephraimas turėjo grįžti. O kai prie jų ateidavo, bėgdamas kurs nors iš Ephraimo skaičiaus, ir tardavo: Maldauju, kad leistumėte man pereiti, Galaadiečiai jiems sakė: Ar tu Ephratietis? Tam atsakant: Neesu, ⁶jie jį klausia: Sakyk tat Šiboleth, kas reiškia varpa. Tasai atsakydavo Šiboleth, negalėdamas ištarti varpos ta pačia raide. Jie jį nuvertdavo ir tuojuo galabijo pačioje Jordano brastoje. Ir tuo metu krito iš Ephraimo keturios dešimtys du tūkstančių. ⁷Taigi, Galaadietis Jephthė teisė Izraelį šešeris metus, o paskui jis mirė ir buvo palaidotas savo Galaado mieste

tais pačiais žodžiais, kaip jis buvo padarytas; jis tačiau nepriduria aiškaus papeikimo Jephthai, kad nemestų tamsaus šešėlio ant Izraelio Teisėjo. O jei Jephthė kitur šv Rašte giriamas /žr Žyd 11,32/, tas pagyrimas neliečia visų jo veiksmų, bet tik tuos, kuriais jis išlaisvino Izraelį nuo Amoniečių. — Buvo aiškintojų, kurie manė, kad Jephthė nepaaukojęs savo dukters, o tik pašventęs ją Viešpačiui, palikdamas ją mergystėje lig gyvos jos galvos; bet toks aiškinimas yra priešingas tekstui, ir neranda sau patvirtinimo Žydų papročiuose. — ⁴⁰*Izraelio mergaitės...* Ta aplinkybė nurodo, kaip gilų įspūdį padarė visiems Jephthės auka

12. ¹*Ephraime kilo maištas...* Ebr t: ir Ephraimo vyrai buvo sušaukti, ir jie ėjo į šiaurę ir tarė. — Ephraimo giminė buvo gausingiausi, iš jos buvo kilęs Jošuė ir jos ribose buvo laikoma sandoros skrynja; todėl ji visur reikalavo sau pirmenybės ir niekino kitas gimines. — *Mes padegsi-*

me: Ebr t: mes sudeginsime ant tavęs tavo namus, t y, padėgdami tavo namus sudeginsime tave patį. — ²*Jis jiems atsakė.* Jephthė duoda drąsų atsakymą besikeliantiems į puikybę Ephraimo sūnums, ne taip, kaip Gedeonas /8,2/. — ³*Tai matydamas...* Ebr t: ir mačiau, kad tu nepadedi

⁴*Galaadas yra pabėgėlis.* Ephraimo giminė vadina su pasityčiojimu Galaadiečius pabėgėliais, lyg kad jie būtų atsiradę iš žmonių, išbėgusių iš kitų giminių tarpo. — ⁵*Iš Ephraimo skaičiaus.* Ebr t: Ephraimo pabėgėliai. — Dabar Galaadiečiai vadina ironiškai nugalėtus Ephraimo vyrus pabėgėliais. — *Ephratietis*: iš Ephraimo giminės. — ⁶*Sakyk tat...* Ephraimo vyrai negerai ištardami raidę *šin*, t y, užuot jos sakydami *sin* pasirodydavo meluoja ir buvo galabijami. — *Kas reiškia varpą.* Vulg paaiškinimas. — ⁷*Savo Galaado mieste.* Ebr t: Galaado miestuose, t y, viename iš jų

⁸Po šito Izraelį teisė Abesanas iš Betliejaus. ⁹Jis turėjo trisdešimtis sūnų ir tiek pat dukterų, kurias išleido iš namų jas apvedindamas, ir savo sūnams paėmė tiek pat žmonių, įveddamas jas į savo namus. Jis teisė Izraelį septynerius metus. ¹⁰Mirė ir buvo palaidotas Betliejuje. ¹¹Po jo buvo Ahialonas Zabulonietis ir teisė Izraelį dešimtį metų; ¹²jis mirė ir buvo palaidotas Zabulone. ¹³Po jo teisė Izraelį Paratonietis Illeio sūnus Abdonas. ¹⁴Jis turėjo keturias dešimtis sūnų ir iš jų trisdešimtis vaikaičių, kurie jodinėdavo ant septynių dešimtų asilaičių. Jis teisė Izraelį aštuonerius metus. ¹⁵Mirė ir buvo palaidotas Ephraimo žemės Pharatone, Amaleko kalne

Aug 10,6

Prad 16,11
1 Kar 1,20
Sk 1,31
Sk 6,3,4

13. ¹Izraelio sūnūs vėl darė pikta Viešpaties akivaizdoje, kurs juos padavė į Pilistimų rankas keturioms dešimtims metų. ²Buvo gi vienas vyras iš Saraos, iš Dano giminės, vardu Manuė, kurs turėjo nevaisingą žmoną. ³Jai pasirodė Viešpaties angelas ir tarė: Esi nevaisinga ir bevaikė, bet pradėsi ir pagimdysi sūnų. ⁴Žiūrėk tat, kad negertumei vyno ir stipraus gėralo ir kad nevalgytumei nieko, kas sutepta. ⁵Nes tu pradėsi ir pagimdysi sūnų, kurio galvos nepalies skustuvas, nes jis bus Dievo nazarajis nuo pat savo kūdikystės ir nuo motinos iščios, ir jis tai pradės laisvinti Izraelį iš Pilistimų rankų. ⁶Ji, atėjus pas savo vyrą, jam tarė: Pas mane

2/Teisėjai Abesanas, Ahialonas ir Abdonas

12,8–15. Po Jephthės minimi trys Teisėjai Abesanas, Ahialonas ir Abdonas, apie kurių veiksmus neduodama jokių žinių

⁸Abesanas. Ebr *Ibtsan*. — *Betliejaus*: Zabulono giminės plote. Žr Još 29,15. — ⁹Tiek pat dukterų... Ebr t: «ir tris dešimtis dukterų jis išleido iš namų, ir tris dešimtis mergaičių įvedė į savo namus iš kitur». Abesanas, sujungdamas savo šeimą giminystės ryšiais su daugeliu kitų, didino savo įtaką Izraelyje. Plg aug 10,4. — ¹¹Ahialonas. Ebr t: *Eilon*. — ¹²Jis mirė... Ebr t: ir Eilonas Zabulonietis mirė ir buvo palaidotas Ajalone Zabulono krašte. — ¹³Paratonietis. Pharatono miestas, dabar Ferata, buvo pietvakariuose nuo Sikemo Ephraimo giminėje. — ¹⁴Jis turėjo... Plg aug 10,4. — ¹⁵Amaleko kalne. Plg aug 5,14

3/ Samsono istorija

13,1–16,31. Kai nusikaltę Izraeliai buvo paduoti į Pilistimų rankas, Viešpats teikėsi duoti prislėgtiesiems gelbėtoją, Teisėją Samsoną. Jo gimimas buvo Viešpaties angelo apreiškimas pradžioje motinai /13,1–7/, o paskui ir tėvui /13,8–25/. Užaugęs Samsonas vedė moterį iš Pilistimų

/14,1–9/ ir pačių vestuvių metu užmušė tris dešimtis Pilistimų, kad jų drabužius atiduotų jaunikaičiams, klastingai atspėjusiems jo duotą mįslę /14,10–20/. Įpykęs dėl savo moters neištikimumo, jis ėmė keršyti Pilistimams ir nemaža jų užmušęs teisė Izraelį per 20 m /15,1–20/. Veltui Pilistimai mėgino jį nugalabyti, kolei Kananiėtės Dalilos apgautas nenustojė savo plaukų ir susilpnėjęs nebuvo atiduotas į neprietelių rankas /16,1–21/, kurių tačiau daugybę palaidojo draug su savim Dagono šventyklos griuvėsiuose /16,22–31/

13. ¹Padavė... Ebr t: pardavė. Tas Pilistimų prispaudimas buvo minėtas aug 10,6,7. — ²Saraos. Ebr *Tsora*. Plg Još 15,33. Tas miestas buvo Judo lygumoje, bet priklausė Danų giminei /Još 19,41/. Dabar ta vieta vadinama *Surah*, apie dvi valandas kelionės į vakarus nuo Jerusale. — ³Viešpaties Angelas: žmogaus pavidale. — *Esi nevaisinga*... Plg Prad 16,11 ir k. — ⁴Žiūrėk tat... Dievas reikalauja iš būsimąjo nazarajo motinos laikinio susilaikymo nuo kairių dalykų, nuo jo paties amžino. Žr apie nazarajų įstatus daugiau Sk 6,1–21. — ⁵Jis tai pradės... Jis bus pirmasis, kurs kovos prieš Pilistimus. Taigi, ne jis turėjo pabaigti tą kovą. — ⁶Dievo vyras: pranašas. Jo išvaizda ir žodžiai turėjo sukelti moteriš-

buvo atėjęs Dievo vyras, kurs turėjo angelišką veidą ir buvo labai baisus pasižiūrėti. Paklaustas, kas jis toks esąs, iš kur atėjęs ir kokiuo vardu vadinąsis, jis man nenorėjo pasakyti, ⁷bet taip atsakė: Štai pradėsi ir pagimdysi sūnų; žiūrėk, kad negertumei vyno ir stipraus gėralo ir kad nevalgytumei nieko, kas suteptą; nes vaikas bus Dievo nazarajis nuo savo kūdikystės, nuo savo motinos iščios, iki savo mirties dienai. ⁸Taigi, Manuė meldėsi Viešpačiui ir tarė: Maldauju, Viešpatie, kad Dievo vyras, kurį buvai siuntęs, vėl ateitų ir mus pamokytų, kas mums reikia daryti su kūdikiu, kurs turi gimti. ⁹Viešpats išklaušė maldaujantį Manuė, ir Dievo angelas vėl pasirodė jo žmonai, kuomet ji sėdėjo lauke. Jos gi vyro Manuės nebuvo draug su ja. Ji, išvydus angelą, ¹⁰pasiskubino nubėgti pas savo vyrą ir jam paskelbė, tardama: Štai man pasirodė vyras, kurį pirma buvau mačiusi. ¹¹Jis atsikėlė ir ėjo paskui savo žmoną, o atėjęs pas vyrą, jam tarė: Ar tai tu kalbėjai moteriškai? Anas atsakė: Aš. ¹²Manuė jam tarė: Kai tavo žodžiai bus įvykę, ko nori, kad vaikas darytų? Arba ko jis turės sergėti? ¹³Viešpaties angelas tarė Manuei: Tesusilaiko nuo visų dalykų, apie kuriuos sakiau tavo žmonai. ¹⁴Tenevalgo nieko, kas auga vynuogyne; tenegeria vyno ir stipraus gėralo; tenevalgo nieko, kas sutepta; ir ką aš jam įsakiau, tevykdo ir telaiko. ¹⁵Paskui Manuė tarė Viešpaties angelui: Maldauju tave patenkinti mano prašymą; mes tau prirengsime ožiuką. ¹⁶Angelas jam atsakė: Nors tu mane ir verstumei, aš nevalgysiu tavo duonos; o jei nori padaryti deginamąją auką, atnašauk ją Viešpačiui. Manuė gi nežinojo, kad tai Viešpaties angelas, ¹⁷ir jam tarė: Kuo tu vardu, kad mes tave pagerbtumėm, jei tavo žodžiai bus įvykę? ¹⁸Anas jam atsakė: Kam klausies mano vardo, kurs yra nuostabus? ¹⁹Taigi, Manuė ėmė ožiuką ir liejamąją auką ir padėjo ant uolos, atnašaudamas Viešpačiui, kurs daro nuostabius dalykus; patsai gi ir jo moteris žiūrėjo. ²⁰O pakilstant nuo altoriaus liepsnai į dangų, užžengė draug liepsnoje ir Viešpaties angelas. Tai pamatę Manuė ir jo žmona, parpuolė kniūbsti ant žemės; ²¹o Viešpaties angelas daugiau juodviem nebepasirodė. Manuė tuojuo suprato, kad tai buvo Viešpaties angelas, ²²ir tarė savo žmonai: Mudu mirte numiršiva, nes matėva Dievą. ²³Moteriškai jam atsakė: Jei Viešpats norėtų mudu užmušti, jis nebūtų priėmęs iš mudviejų rankų deginamosios ir liejamosios aukos, nei mudviem nebūtų visa tai parodęs ir nebūtų pasakęs, kas turi įvykti. ²⁴Taigi, ji pa-

Prad 32,29

kėje tokią mintį. — *Paklaustas, kas...* Ebr t priešingai: o aš nesiklausiau, iš kur jis, ir savo vardo jis man nepasisakė. — ⁷*Nes vaikas bus...* Kaip kitų Teisėjų metu tauta turėjo pirma daryti atgailą, taip turėjo Samsonas ir paskui Samuėlis patys padaryti tai, kur buvo apsilėidusi tauta. Bet tik vienas iš juodviejų pasirodė pilnai vertas suteiktosios garbės. — ⁹*Ji, išvydus angelą.* Tų ž nėra ebr t. — ¹²*Ko nori, kad...* Ebr t: Koks bus įsakymas apie kūdikį ir koks darbas, t y, kas reikės daryti su kūdikiu. — ¹⁴*Tenevalgo.* Ebr t pakartojamas įsakymas kūdikio motinai. — ¹⁵*Maldauju...* Ebr t: leisk gi save sulai-kyti. — ¹⁶*Ir verstumei.* Ebr t: jei

tu mane sulaikai. — ¹⁷*Pagerbtumėm:* duodami kurią nors dovaną. — *Jei...* Geriau: tuo metu, kada... — ¹⁸*Kam klausies...* Plg Prad 32,29. — ¹⁹*Ant uolos:* kaip Gedeonas. Plg 6,20... — *Kurs daro nuostabius dalykus.* Ebr t: Ir pasidarė stebuklas. Jis aprašomas 20 e. — *Patsai gi ir jo moteris...* Kaip liudytojai, o ne kaip kunigiškų pareigų vykdytojai. — ²⁰*Nuo altoriaus:* kuriuo buvo uola. — *Užžengė draug.* Taip parodydamas, kad jis buvo ne pranašas, bet Dievo angelas. — ²⁴*Samsonas.* Ebr Šimšon. Tas ž gal reiškia Naikintoją, anot kitų gi «blizgantį». — ²⁵*Ėmė su juo būti.* Ebr t: ėmė jį skatinti, t y, tarsi stumti prie darbų. — *Dano stovyklose.* Ti-

gimdė sūnų ir jį praminė vardu Samsonas. Vaikas augo, ir Viešpats jį laimino. ²⁵Ir Viešpaties dvasia ėmė su juo būti Dano stovyklose tarp Saraos ir Estaolio

14. ¹Taigi, Samsonas nuėjo Tamnaton, o pamatęs tenai moteriškę iš Pilistimų dukterų, ²sugrįžo ir paskelbė savo tėvui ir motinai, tardamas: Mačiau Tamnatoje moteriškę iš Pilistimų dukterų ir meldžiu, kad man ją intumėte moterimi. ³Jo tėvas ir motina jam tarė: Argi nėra moteriškės tarp tavo brolio dukterų ir visoje mano tautoje, kad nori imti žmoną iš Pilistimų, kurie neapipjaustyti? O Samsonas tarė savo tėvui: Tą man imk, nes ji patiko mano akims. ⁴Jo gi gimdytojai nežinojo, kad tas dalykas Viešpaties daromas ir kad jis jiesko progos prieš Pilistimus; nes anuo metu Pilistimai viešpatavo Israėlyje. ⁵Taigi, Samsonas nuėjo su savo tėvu ir motina į Tamnatą. Jiems atėjus prie miesto vynuogynų, pasirodė jaunas liūtas labai piktas ir kriokiąs, kurs ėjo jam priešais. ⁶O Viešpaties dvasia pagavo Samsoną ir jis perplėšė liūtą ir kaip ožiuką sudraskė į gabalus, visai nieko neturėdamas rankoje, bet savo tėvui ir motinai jis nenorėjo nieko apie tai pasakyti. ⁷Jis nuėjo ir kalbėjo moteriškei, kuri buvo patikus jo akims. ⁸O po keleto dienų grįždamas, kad ją pasiimtų, pasuko iš kelio, pasižiūrėti liūto lavono, ir štai liūto nasruose buvo bičių spietis ir medaus korys. ⁹Pasiėmęs jį ir rankas, jis valgė kelyje; o atėjęs pas savo tėvą ir motiną, davė juodviem dalį; taigi ir juodu valgė; tačiau jis jiems nenorėjo pasakyti, kad medaus buvo paėmęs iš liūto lavono

¹⁰Paskui jo tėvas nuėjo pas moteriškę ir padarė savo sūnui Samsonui pokylį, nes taip paprastai darydavo jaunikai. ¹¹Taigi, pamatę jį anos vietos gyventojai, jam davė trisdešimtis draugų, kurie turėjo būti kartu su juo. ¹²Samsonas jiems kalbėjo: Aš jums duosiu mįslę: jei ją man atspėsitė septynių pokylio dienų metu, aš jums duosiu tris dešimtis apatinių drabužių ir tiek pat apsiaustų. ¹³O jei negalėsite atspėti, jūs man

kriau anot ebr t: *Makhaneh Dan*. Taipgi buvo vadinama vieta arti Saraos, kur Samsonas pirmą kartą pajuto savyje Dievo paskatinimą. — *Estaolio*. Vietos vardas Judo giminėje. Žr. Još 15,33

14. ¹*Tamnaton*. Miestas Dano giminėje /Još 15,10/; dabar *Tibneh*. Kokiais reikalais Israėlaičiai eidavo pas Pilistimus, randame paaiškinta I Kar 13,20... ²*Moteriškę iš Pilistimų*... Nors moterystė su Pilistimų dukterimis nebuvo tiesiog uždrausta, bet ji buvo priešinga įstatymo dvasiai. Plg Iš 34,6; Pak 7,3,4, kur kalbama apie moterystes su Kananietėmis. — ³*Novi*. Ebr: eini. — ⁴*Bet savo tėvui ir...* Samsonas matomai kelyje buvo atsiskyręs nuo savo tėvų. — ⁵*Po keleto dienų*... Tas išsireiškimas ebr kalboje nereiškia, kad laiko būtų praslinkę nedaug. Ar jau buvo tuomet paprotys kelti vestuves, ištisiems metams praslinkus po susižadėjimo,

tikrai nežinia, bet visgi tas keletas dienų buvo gana ilgas laikas. — *Liūto nasruose buvo*. Kaikuriems rodosi netikėtinas dalykas, nes bitės vengia pūnančios maitos; bet Rytų kraštuose ne retai atsitinka, kad karšti saulės spinduliai sudžiovina lavoną pirma, negu jis pradeda pūti, taip kad jame nebelieka jokio dvokimo; o istorijos rašytojai mini atsitikimus, kuriuose bitės iš tikrųjų susimesdavo į išdžiūvusį lavoną /Herodot 5,114; Plin *Nat Hist* 11,24 ir ir k/

¹⁰*Padarė savo sūnui*... Ebr t: Ir Samsonas padarė pokylį. Paprotys kelti pokylį vestuvių metu iš tikrųjų amžinas. Plg Prad 29,22; Apr 19,9. — *Nes taip paprastai*... Iš šitos pastabos reiktų daryti išvadą, kad knygos autoriaus laikais paprotys tame dalyke buvo kitoks, t y, kad pokylis buvo daromas ne jaunosios, bet jauniko namuose. Pilistimų papročiu,

duosite trisdešimtis drabužių ir tokį pat apsiaustų skaičių. Jie jam atsakė : Užmink mįslę, kad išgirstumėm. ¹⁴Jis jiems tarė : Iš edančiojo išėjo valgis ir iš stipriojo išėjo saldumas. Jie negalėjo per tris dienas atspėti mįslės. ¹⁵O atėjus septintajai dienai, jie tarė Samsono žmonai : Meilinkis savo vyrui ir jam iškalbėk, kad jis tau pasakytų, ką reiškia mįslė ; o jei tai nenorėsi padaryti, mes padėgsime tavo namus ir tavo tėvo namus. Argi todėl jūs pasikvietėte mus į vestuves, kad apiplėštumėte ? ¹⁶Ji liejo prie Samsono ašaras ir dejavo, sakydama : Tu manęs nekenti ir nemylai ; todėl mįslės, kurią užminei mano tautos sūnums, tu man nenori išaiškinti. Bet jis atsakė : Aš nenorėjau pasakyti savo tėvui ir motinai ; kaip gi aš galėčiau tau sakyti ? ¹⁷Taigi, ji verkė prie jo per septynias pokylio dienas ; pagaliau septintoje dienoje, kadangi ji jam buvo įkryrėjusi, jis išaiškino, o ji tuojau pasakė savo piliečiams. ¹⁸Jie gi jam tarė septintoje dienoje dar saulei nenusileidus : Kas saldesnis už medų ir kas stipresnis už liūtą ? Jis jiems atsakė : Jei nebūtumėte arę su mano karvaite, nebūtumėte atspėję mano mįslės. ¹⁹Taigi, ji apniko Viešpaties dvasia, o jis nuėjo į Askaloną ir tenai užmušė tris dešimtis vyrų, kurių atimtus drabužius davė atspėjusiems mįslę. Labai įpykęs jis sugrįžo į savo tėvo namus ; ²⁰jo gi žmona ištekJė už vieno iš jo prietelių, dalyvavusių vestuvėse

15. ¹Trumpam laikui praslinkus, kuomet arti buvo kviečiapjūtės dienos, Samsonas atėjo, norėdamas aplankyti savo žmoną, ir jai atnešė ožiuką, bet kada norėjo, kaip paprastai, įeiti į jos kambarį, jos tėvas jam uždraudė, sakydamas : ²Aš maniau, kad tu jos neapkenti, todėl ją atidaviau tavo prieteliui ; bet ji turi seserį, kuri jaunesnė ir už ją gražesnė ; ta tegul bus užuot jos tavo žmona. ³Samsonas jam atsakė : Nuo šios

Israėliaiiai imdami moterystėn anų dukteris, buvo atitraukiami nuo savo tautos ; gal dėl to su Samsonu jaunikiu daugiau Israėliačių neatvyko iš Saraos, jam pabroliais buvo paskirta Pilistimų jaunikaičiai. — ¹²Duosiu mįslę. Ebr *akhudah... khidah*. Paskutinis ž reiškia ne tik mįslę, bet visų pirma mazgą ; taigi, Samsonas lyg kad sako : aš jums užmegsiu mazgą. Rytų krašte gyventojai labai mėgsta užsiimti mįslių atspėjimu, ypač pokyliuose ; o su atspėjimu dažnai jungiamos lažybos. — *Apatinių drabužių* : marškinių iš plonos drobės. — *Apsiaustų*. Ebr t : 30 rūbų permainų, t y, brangių viršutinių rūbų. Samsonas visai įsitikinęs, kad jo mįslės niekas neatspės, nes pats vienas apsiima tiek duoti, jei praloštų, kiek visi draug. — ¹⁴Iš edančiojo. Ebr t mįslė išreikšta eilėmis : Iš edančiojo išėjo valgis — Ir iš stipriojo išėjo saldumas. — ¹⁵Septintajai dienai... LXX tekste ketvirtai dienai. Tačiau dienų supainiojimas, matomai, dėl to radosi, kad autorius, pradėjęs kalbėti apie septintą dieną, primena, kas

buvo daryta anksčiau ; todėl ž : *jie tarė* /geriau : jie buvo pasakę/ *Samsono žmonai... Ji liejo prie Samsono ašaras...* iki 17 eil. pusei reikia skaičiuoti skliausteliuose. — ¹⁸Kas saldesnis... Mįslės atspėjimas ebr t išreikšta eilėmis, o taipgi ir Samsono atsakymas : *jei nebūtumėte arę...* t y, jei nebūtumėt piktai pasinaudoję mano žmona mano paslapčiais išgauti. — ¹⁹Kurių atimtus... Ebr t : *ėmė jų išplėšas ir apsiaustus davė...* — *Labai įpykęs* : ant žmonos ir Pilistimų. — ²⁰Už vieno iš jo prietelių. Tėvas ją atidavė vienam iš trijų dešimtų, kurie buvo paskirti Samsonui pabroliais vestuvėse

15. ¹Kviečiapjūtės dienos : gegužės mėn pradžioje, nes tuo metu paprastai prasideda Palestinoje kviečiapjūtė. — *Norėdamas aplankyti...* Samsonas nežinojo, kad jo žmona jau buvo ištekJusi už kito vyro. Norėdamas su ja susitaikyti jis jai nešė dovaną. — *Bet kada norėjo...* Ebr t : ir jis tarė : aš noriu įeiti pas savo žmoną į kambarį. — ²Aš maniau... Ebr t : aš sakyte pasakiau, kad tu

dienos aš būsiu be kaltės prieš Pilistimus, nes aš jums darysiu pikta. ⁴Jis nuėjo sau, sugavo tris šimtus lapių, surišo jų uodegas viena prie kitos ir viduryje pririšo degalus; ⁵juos uždegęs jis paleido lapas, kad bėgtų į visas puses, o jos tuojuo nubėgo į Pilistimų jaus. Jiems užsidegus ir javai pėdose ir tebestovėjusieji nenupjauti, sudegė, taip kad liepsna sunaikino ir vynuogynus ir alyvmedžių sodus. ⁶O Pilistimai sakė: Kas tai padarė? Jiems buvo pasakyta: Tai padarė Samsonas, žentas Tamnatiečio, nes tasai ėmė jo žmoną ir atidavė kitam. Tuomet Pilistimai atėjo ir sudegino kaip moteriškę, taip ir jos tėvą. ⁷Bet Samsonas jiems tarė: Nors jūs tai padarėte, tačiau aš dar darysiu jums kerštą, o paskui liausiuos. ⁸Ir jis jiems kirto didžiausią smūgį, taip kad jie nusigandę dėjo blauzda ant kulšių. Po to nuėjęs jis gyveno Etamo olos lindyneje

⁹Taigi, Pilistimai, pakilę į Judo žemę, sustoję vietoje, kuri paskui buvo praminta Lekhiu, tai yra Pažandkauliu, kur jų kariuomenė išsiklaistė. ¹⁰Judo giminės žmonės jiems tarė: Kodėl prieš mus pakilote? Jie atsakė: Samsono surišti atėjome ir jam atkeršyti už tai, ką jis mums padarė. ¹¹Tuomet trys tūkstančiai vyrų iš Judo nuėjo prie Etamo uolos lindyinės ir tarė Samsonui: Ar nežinai, kad Pilistimai mums viešpatauja? Kodėl tai norėjai padaryti? Jis jiems tarė: Kaip jie man padarė, taip aš jiems padariau. ¹²Jie tarė: Mes atėjome tavęs surišti ir atiduoti į Pilistimų rankas. Prisiekite, tarė jiems Samsonas, ir man pasižadėkite, kad manęs neužmušite. ¹³Jie jam tarė: Mes tavęs neužmušime, bet surišę atiduosime. Taigi, jie jį surišo dviem naujom virvėm ir jį paėmė iš Etamo olos. ¹⁴Kai jis atėjo prie Pažandkaulio vietos ir Pilistimai šikaudami jį pasitiko, ant jo atėjo Viešpaties dvasia, ir kaip paprastai sudega linai, pajutę ugnį, taip sutrūko ir atsileido raiščiai, kuriais jis buvo surištas. ¹⁵Radęs gi tenai gulėjusį pažandkaulį, tai yra asilo žandą, ir jį nutvėręs, jis juo užmušė tūkstantį vyrų, ¹⁶ir tarė: «Asilo pažandkauliu, asilačio

jos kęstė, nekenti. Savo elgesiu moteriškė buvo nusipelniusi Samsono neapykantą. — *Bet ji turi...* Iš tų ž. pasirodo uošvio išgastis; jis, bijodamas Pilistimų, nedrįsta gražinti dukterį Samsonui; bijodamas gi Samsono, jis perša jaunesniąją dukterį. — ³Jam. Ebr. t.: jiems. — ⁴pagavo tris šimtus lapių. Ebr. ž. šu'al reiškia greičiau šakalą, kurių labai daug buvo ir yra Palestinoje ir kurie gana pigu sugauti, o ne lapių. Samsonas juos tikriausiai sugavo ne viena diena, bet per ilgesnį laiką po keletą, taip kad iš viso buvo paleista trys šimtai. — *Surišo jų uodegas...* Ebr. t.: «ir ėmė žiburių ir atgrėžė uodegą prie uodegos ir patalpino po vieną žiburį tarp dviejų uodegų viduryje». ⁶Sudegino kaip moteriškę... Taip nubausdami tą šeimą, kad ji davė priežastį Samsonui keršyti. Taip tat moteriškė neišvengė mirties, kuria ją gąsdino Pilistimai vestuvėse, jei neišgaus jiems iš Samsono mįslės išaiš-

kinimo. Tačiau Samsonui tos bausmės negana. — ⁸Kirto didžiausią smūgį. Ebr. t. ž. reiktų versti taip: «Ir sumušė juos, blauzda ant kulšies, didelį smūgį»; bet ką jie tikrai reiškia, neaišku, gal čia patarlės žodžiais pasakoma, kad Samsono padarytas smūgis buvo labai didelis. — *Etamo.* Judo giminėje, bet kurioje vietoje, nežinia

⁹Vietoje... praminta. Šitie ž. Vulg pridėti paaiškinimo dėlei, o taipgi ir: *tai yra pažandkauliu* /žr žem 17 e/. — *Išsiklaistė,* kad Izraeličiai negalėtų susirinkti prie Samsono ir pradėti karo prieš Pilistimus. Bet Judo giminė ne tik nenorėjo pasinaudoti gera proga, dargi pati apsiėmė padėti Pilistimams suimti Samsoną. — ¹²Prisiekite... Samsonas nenori dauginti baugios giminės nelaimių, todėl jis sutinka jiems pasiduoti; Pilistimų gi jis nebijo. — ¹⁴Prie Pažandkaulio vietos: prie Lekhio. — *Atėjo Viešpaties dvasia.* Tai jau trečią kartą. Žr

pažandkauliu aš juos sunaikinau ir užmušiau tūkstantį vyrų». ¹⁷Pabaigęs dainuoti tuos žodžius, jis numetė iš rankos pažandkaulį ir praminė aną vietą vardu Ramatlekhis, taigi reiškia: Pažandkaulio augštuma. ¹⁸Labai ištroškęs, jis šaukėsi į Viešpatį: Tu davei per tavo tarno ranką šitą didžiausią išgelbėjimą ir pergalę, o štai mirštu iš troškulio ir pateksiu į neapipjaustytųjų rankas. ¹⁹Taigi, Viešpats atvėrė vieną iš didžiųjų dantų asilo pažandkaulyje ir iš jo išėjo vanduo. Jo atsigėręs, jis atgaivino dvasią ir atgavo jėgas. Todėl ana vieta buvo praminta vardu Šaukiančiojo šaltinis iš Pažandkaulio; taip ji vadinama iki šiai dienai. ²⁰Ir jis teisė Pilistimų dienose Israėlį per dvidešimt metų

16. ¹Jis nuėjo taipgi į Gazą ir pamatęs tenai moteriškę paleistuvę įėjo pas ją. ²Tai išgirdę Pilistimai, ir pasklidus tarp jų gandui, kad į miestą įėjęs Samsonas, jie jį apstojo, pastatė miesto vartuose sargus ir tenai laukė tylomis visą naktį, kad išaušus užmuštų išeinantį. ³Samsonas miegojo iki vidurnakčiui; o paskui atsikėlęs nutvėrė abudu miesto vartų sparnus su jų staktomis ir užkaiščiu ir užsidėjęs sau ant pečių nešėsi iki viršūnės kalno, kurs yra ties Hebronu

aug 14,6.19. — *Kaip paprastai...* Ebr t: ir virvės, buvusios ant jų rankų, pasidarė kaip ugnies sudeginti linai. — ¹⁵*Pažandkaulį, tai yra...* Ebr t kalbama apie neseniai nustipusio asilo pažandkaulį, todėl dar nesupuvusį. — *Tūkstantį vyrų.* Apibendrintas skaičius, nurodąs didelį skaičių užmuštųjų Pilistimų, kurie baimės apimti nedrįso gintis. — ¹⁶*Asilo pažandkauliu...* Ebr t: Samsono pergalėtojo džiaugsmas išreikštas eilėmis, žaidžiant panašiais žodžiais, *Bilkhi hakhamor-khamor, hakhamorathaim*: — *Bilkhi hakhamor-hikkethi 'eleph 'is*, kurie, anot kaikurių aiškintojų, reiktų išversti taip: «Rausvojo /asilo/ pažandkauliu aš juos raudoninte nuraudoninau; asilo pažandkauliu aš užmušiau tūkstantį vyrų», — ¹⁷*Dainuoti.* Ebr t: kalbėti. — *Tai gi reiškia...* Vulg paaišk. — ¹⁸*Tu davei...* Iš Samsono žodžių ir Israėlaičiai turėjo patirti, kad tai Viešpats buvo davęs Samsonui jėgų ir jam suteikęs tą pergalę. — ¹⁹*Viešpats atvėrė...* Visagaliui Viešpačiui ar toks, ar kitoks stebuklas yra galimas daiktas. Dauguma aiškintojų dabar šitą vietą kitaip verčia: Viešpats atvėrė skylę, esančią Lekhyje, ir išėjo vandens. Taigi, Viešpats, rasi, davė stebuklingai vandens iš uolos

— *Šaukiančiojo šaltinis iš...* ČiaVulg supainiota du dalyku, vietos var-

das: *Lekhi* ir pažandkaulis: *lekhi*; reiktų gi ebr t išversti taip: šaukiančiojo šaltinis, kurs yra Lekhyje iki šiai dienai. — ²⁰*Jis teisė...* Smarkiai sumušęs Pilistimus, Samsonas ėmė vykdyti vienoje Israėlio dalyje Teisėjo pareigas, tuo tarpu kad kitur tikriausiai viešpatavo Pilistimai. Plg aug 13,1

16. ¹*Į Gazą*: miestą Tarpžemės jūros krante Pilistimų krašto gilumoje. — *Pamatęs tenai*: netyčiomis; bet tas pamatymas buvo priežastis Samsono nuodėmės. Apie šitą Samsono pasielgimą ir apie toliau pasakojamą /4 e ir t/ šv Ambroziejus taip atsiliepia: «Stiprus ir drąsus Samsonas pasmaugia liūtą, bet savo meilės nuslopinti negalėjo; sutraukė neprietelių pančius, bet nesutraukė savo geidulių raiščių; sudegino sveitimus javus, bet pats moteriškės uždegtas ugnele nustojo savo dorybės pjūties». Tiesa, Žyd 11,32 giriamas Samsono tikėjimas ir teismas, bet tik dėl to, kad jis tikėjimo, nors dar netobulo ir nesujungto su nuteisiniu, pažadintas puolė daug sykių gausingiausius neprietelius; ypač gi skaisčiai pasireiškia jo tikėjimas ir tas teismas, kurs dengia daugybę nusidėjimų, kai Samsonas pražudė drang su savim didžiausį besilinkminančių Pilistimų būrį jų šventyklos griuvėsiuose. — ²*Tai išgirdę...* Ebr t trumpiau: Ir buvo pasakyta

⁴Paskui jis pamilo moteriškę, gyvenusią Soreko slėnyje. Ji buvo vardu Dalila. ⁵Tuomet Pilistimų kunigaikščiai atėjo pas ją ir tarė: Apgauk ji ir sužinok iš jo, iš kur jis turi tokį stiprumą ir kaip galėtume mes jį nugaleti ir surišę nubausti; jei tai padarysi, mes tau duosime kiekvienas po tūkstantį ir šimtą sidabrinių. ⁶Taigi, Dalila kalbėjo Samsonui: Pasakyk man, meldžiamasis, iš kur randasi tavo didžiausis stiprumas ir kuo surištas tu negalėtumei ištrūkti. ⁷Samsonas jai atsakė: Jei būsiu surištas septyniomis virvėmis iš gyslų dar nesudžiovintų, bet dar šlapių, būsiu silpnas kaip ir kiti žmonės. ⁸Pilistimų kunigaikščiai atnešė pas ją septynias virves, kaip jis buvo sakęs, kuriomis ji jį surišo, ⁹pasislėpus pas ją tykojantiems ir laukiant kambaryje dalyko galo, ir ji jam suuko: Pilistimai ant tavęs, Samsone! Jis sutraukė raiščius taip, kaip kas nors pertrauktų siūlą iš pakulų, kai jis pajunta ugnies kvapą, ir nebuvo sužinota, iš kur randasi jo stiprumas. ¹⁰O Dalila jam tarė: Štai, tu pasityčiojai iš manęs ir kalbėjai netiesą; bent dabar pasakyk man, kuo tave reikia surišti? ¹¹Jis jai atsakė: Jei būsiu surištas naujomis virvėmis, kurios niekuomet nebuvo darbe, būsiu silpnas ir panašus į kitus žmones. ¹²Dalila vėl surišo jomis Samsoną ir suuko: Pilistimai ant tavęs, Samsone! Kambaryje gi buvo priręgti tykojantieji. Jis taip sutraukė raiščius, kaip audeklo siūlus. ¹³O Dalila vėl jam tarė: Iki kolei tu mane apgaudinėsi ir kalbėsi netiesą? Pasakyk, kuo tave reikia surišti. Samsonas jai atsakė: Jei septynys mano galvos plaukus supintumei su kaspinu ir jais apvyniotą vinį įkaltumei į žemę, aš būsiu silpnas. ¹⁴Tai padarius Dalila jam tarė: Pilistimai ant tavęs, Samsone! Jis, pakilęs iš miego, ištraukė vinį su plaukais ir kaspinu. ¹⁵Dalila gi jam tarė: Kaip gi tu sakais mane mylįs, kad tavo

Gaziečiams: Samsonas atėjo čia. — *Apstojo, pastatė...* Miestas turėjo sieną aplinkui, todėl gana buvo sergėti vartai. — **Nutvėrė abudu...* Radęs vartus užrakintus, Samsonas nesi-rūpino jų atidarymu, bet išlaužė vi-sus kartu su staktomis; sargai gi be-laukdami, kolei išauš, arba buvo už-migę, arba, jei ir šaudė vilyčiomis, negalėjo sužeisti Samsono užsiden-gusio nešamais vartais. — *Iki vir-šūnės kalno...* Anot padavimo, tas kauburyš esąs pusvalandžiu kelio-nės atstus į pietryčius nuo Gazos; iš jo matosi Hebrono kalnas

**Moteriškę.* Iš viso pasakojimo aiš-ku, kad ta moteriškė buvusi iš Pi-listimų dukterų; ji buvo tikriausiai paleistuvė. — *Soreko.* Vieta garsi savo vynuogynais, nepertoli nuo Sa-raos; dabar ji vadinama Surik. — **Kunigaikščiai:* penki. — *Apgauk ją.* Tas pats ebr ž aug 14,15 buvo išverstas kitaip: meilinkis jam. — *Iš kur jis turi...* Pilistimų kunigaikš-čiai pagonių būdu manė, kad Sam-sonas turįs kurį nors talismaną. — *Po tūkstantį ir šimtą.* Jei sidabrinis siklis buvo vertas apie 6 lit, tai Da-

lilai buvo pažadėta daugiau kaip 30.000 litų. Užmokestis, tiesa, gana didelis, bet įbauginti ir negalėdami kitaip nugaleti Samsono, kunigaikš-čiai nežiūrėjo išlaidų taip jiems svar-biame dalyke. — **Jei būsiu surištas...* Užtuot pamesti norinčią išgauti iš Samsono jo paslaptį paleistuvę, jis verčiau nori gelbėtis melu; bet kad melas rodytųsi panašus į tiesą, jis priduria tokias sąlygas, kurios iš tikrųjų galėjo paslėpti melą. — **Jį surišo:* matomai miegantį. Aiškin-tojai spėlioja dar, kad Samsonas, peržengdamas savo naziratą, buvo apsigėręs. — **Pasislėpus pas ją...* Ebr t: ir ji turėjo kambaryje tykojančių. — **Pasityčiojai iš manęs...* Dalila pirmąjį bandymą paverčia juokais ir toliau bando išgauti iš Samsono tie-są. — **Septynys... plaukus.* Tikriau: septynias kasas. Matomai Samsonas savo ilgus plaukus pindavo į kasas, kad jam nekliudytų. — **r jais apvy-niotą vinį...* Dabartiniame ebr t šioje vietoje keletas ž išleista; pilnai jie išliko LXX vertime; Vulg juos išreiš-kia truputį trumpiau — **Tris kar-tus man pamelavai.* Trys Samsono at-

širdis ne su manim? Tris kartus man pamelavai ir nenorėjai pasakyti, kur yra tavo didžiausi stiprybė. ¹⁶Kadangi ji jį vargino ir per daugelį dienų nuolat prie jo laikėsi, nepalikdama laiko ramybei, jo siela susilpnėjo ir mirtinai nuvargo. ¹⁷Tuomet atidengdamas tikrą tiesą, jis jai tarė: Geležis niekada neperejo per mano galvą, nes aš esu nazarajis, tai yra, pašvęstas Dievui nuo mano motinos iščios; jei būtų nuskusta mano galva, atstos nuo manęs mano stiprybė; aš susilpnėsiu ir būsiu kaip kiti žmonės. ¹⁸Pamačius, kad jis jai išpažino visa, ką turėjo savo širdyje, Dalila nusiuntė pas Pilistimų kunigaikščius ir sakydino: Ateikite dar kartą, nes dabar jis man atvėrė savo širdį. Jie atėjo, pasiėmę pinigus, kuriuos buvo žadėję. ¹⁹O Dalila užmigdė jį ant savo kelių ir priglaudė jo galvą savo prieglobstyje. Paskui pasišaukė kirpėją, nuskusdino septynis jo plaukų pluoštus ir ėmė jį varyti ir stumti nuo savęs, nes stiprumas tuojau buvo nuo jo atstojęs. ²⁰Ji tarė: Pilistimai ant tavęs, Samsonė! Jis pakilęs iš miego, tarė savo širdyje: Išėisiu, kaip darydavau pirma ir nusikratysiu, nežinodamas, kad Viešpats buvo nuo jo atstojęs. ²¹Nutvėrę gi jį Pilistimai tuojau jam išlupo akis, nusivedė į Gazą surištą grandinėmis ir, įmetę kalėjimą, pristatė malti

²²Kada jo plaukai buvo pradėję atželti, ²³Pilistimų kunigaikščiai susiejo vienon vieton, gausių aukų atnašauti savo dievui Dagonui ir pokyliauti, ir sakė: Mūsų dievas padavė į mūsų rankas mūsų neprietelį Samsoną. ²⁴Tai matydama taip gi tauta šlovino savo dievą ir taip pat sakė: Mūsų dievas padavė į mūsų rankas mūsų priešą, kurs sunaikino mūsų žemę ir daugelį užmušė. ²⁵Ir džiaugdamiesi pokyliuose ir pasivažišinę jie liepė, kad būtų pašauktas Samsonas ir žaistų jų akivaizdoje. Atvestas iš kalėjimo jis žaidė jų akyse; buvo gi jį pastatę tarp dviejų šulų. ²⁶Jis tarė vaikui, kurs jį vedė: Leisk man prisiliesti šulų, ant kurių remiasi visi namai, į juos atsišlieti ir truputį pasilsėti. ²⁷Namai gi buvo pilni vyrų ir moterų; buvo tenai taip pat visi Pilistimų kunigaikščiai, o ant stogo ir augšto apie tris tūkstančius abiejų lyčių, žiūrinčių į žaidžiantį Samsoną. ²⁸Jis tat, šaukdamas į Viešpatį, tarė: Viešpatie, Dieve, atsimink mane ir

sakymai Dalilai buvo tai trys mįslės, slepiančios tiesą. Samsono stiprumas buvo sujungtas su jo plaukų augimu. Plaukai buvo supinti į septynias kasas, taigi iš jų buvo padarytos tarsios virvės; jie buvo nepaliesi/žirk-lėmis/, nauji; už plaukų reikėjo Samsonas priištėti, t y, jie reikėjo iš jo atimti. Atsakydamas Dalilai Samsonas vis turėjo mintyje savo plaukus, kolei pagaliau nepasakė apie juos visos tiesos. — ¹⁷Jei būtų nuskusta mano galva... Plaukai buvo Samsonui ženklas buvusios tarp jo ir Di vo sandomos. Dievas buvo, tarsis, apsiėmęs neleisti, kad jis nustotų be savo kaltės plaukų; tačiau kada Samsonas pasakė savo paslaptį, Dievo apvaizda leido, kad jį sutiktų bausmė už senesniąsias nuodėmes ir pasidavimą geiduliams, nors Dievas

ir iš tos bausmės padarė prapultį Pilistimams. — ¹⁸Pamačius: iš pasakojimo būdo. — ²⁰Išėisiu: į kovą. — ²¹Išlupo akis. Tikriausiai išdūrė akis. Rytų kraštuose taip dažnai elgdavosi su nugalėtais priešais. — *Pristatė malti*. Tai buvo sunkus ir žeminantis darbas, nes jį paprastai atlikdavo vergai ir moterys

²²Kada jo plaukai... Su želiančiais plaukais grįžo Samsonui jo jėgos. — ²³Dagonui. Svarbiausias Pilistimų tautos dievaitis. Jis buvo įvaizdinamas žmogumi, turinčiu užuot kojų žuvies uodegą. Plg 1 Kar 5,1... ir k. — ²⁴Mūsų dievas padavė... Ebr t: tie ž išreikšti eilėmis: «Mūsų dievas padavė — į mūsų rankas mūsų priešą, — Ir tą, kurs naikino mūsų šalį. — Ir kurs daugino mūsų numirėlius. — ²⁵Ir džiaugdamiesi... Ebr t: ir kai jų

sugrąžink man dabar pirmąją stiprybę, mano Dieve, kad atkeršyčiau savo neprieteliams ir už nuostolį dviejų šviesų imčiau vieną pagiežą. ²⁹Ir nutvėręs abudu šulu, ant kuriuodviejų rėmėsi namai, laikydamas vieną juodviejų dešinę ranka, o antrą kaire, ³⁰tarė : Tegul aš numirsiu draug su Pilistimais. Paskui jam smarkiai pakračius du šulu, namai krito ant visų kunigaikščių ir ant kitos tenai buvusios daugybės. Taip jis daug daugiau užmušė mirdamas, negu buvo užmušęs anksčiau gyvas. ³¹Nuėję gi jo broliai ir visa giminė paėmė jo lavoną ir palaidojo tarp Saraos ir Estaolio jo tėvo Manuės kape. Jis buvo teisęs Izraelį dvidešimt metų

17. ¹Anuo metu buvo vienas vyras nuo Ephraimo kalnų vardu Mikhas, ²kurs tarė savo motinai : Tūkstantį ir šimtą sidabrinį, kuriuos buvai sau atskyrus ir apie kuriuos tu buvai man girdint prisiekus, štai turiu aš, ir jie yra pas mane. Ji jam atsakė : Būk Viešpaties palaimintas, mano sūnau. ³Taigi, jis atidavė juos savo motinai, kuri jam tarė : Aš pašvenčiau ir pažadėjau tą sidabrą Viešpačiui, kad jį iš mano rankos imtų mano sūnus ir padarytų drožtą ir liedintą paveikslą ir dabar atiduodu jį tau. ⁴Taigi, jis juos atidavė savo motinai, kuri ėmė du šimtu sidabrinį ir juos padavė sidabrakaliui, kad iš jų padarytų drožtą ir liedintą paveikslą, kurs

širdis pasidarė linksma, jie liepė... Linksmę buvo sužadinusios ne aukos, bet pokyliai. — ²*Viešpatie, Dieve...* Ebr *'Adonai, Yahveh, 'Elohim...* Mano pone, Viešpatie, atsimink mane ir sustiprink mane tikrai šitą sykį, o Dieve... Ta Samsono malda buvo tikras jo atsivertimas. ³⁰*Daug daugiau užmušė...* Gal ne visus 27 e paminėtus 3.000, bet daugiau, negu kitais atvejais buvo užmušęs vienu sykiu. — ³¹*Paėmė jo lavoną...* Nugąsdinti Pilistimai nedrįso priešintis. — *Tarp Saraos ir...* Žr aug 13,25

III. Du priedu. 1. Laimingas Daniečių karas ir jų stabmeldystė

17,1-18,31. Dviejuose Teisėjų knygos prieduose, neturinčiuose tikro sąryšio nei tarp savęs, nei su augščiau papasakotais dalykais, kalbama apie sugedimą, įvykusį tarp Izraelaičių dėl tarnavimo stabams ir dėl nedorų papročių. Pirmame priede pasakojama apie tai, kaip atsirado stabmeldystė Dano giminėje. Vienas Ephraimietis, motinos paragintas, pasidirbdino savo namuose stabą, kuriam pasamdė kunigą praeinantį levitą. /17,1-13/ ; Dano gi sūnūs, ieškodami sau naujos gyvenamosios vietos, eidami pro šalį pasiėmė su savim tą stabą draug su kunigu, užkovojo Laiso miestą, kurį praminė Danu ir

čia apsigyvenę garbino stabą, kolei Viešpaties namai buvo Sile /18,1-31/

17. ¹*Anuo metu* : gal dar prie gyvos Jošuos galvos. — *Ephraimo kalnų*. Taip buvo vadinama kalnuota Ephraimo giminės dalis. — *Mikhas*. Ebr *Mikhahehu*, Kas kaip Yahvė ! Kitur /8 e/ jis rašomas trumpiau : *Mikha*. — ²*Tūkstantį ir šimtą...* Apie 6000 litų. — *Kuriuos buvai...* Ebr t : kurie iš tavęs buvo paimti, t y, kurie buvo pavogti. — *Apie kuriuos tu buvai...* Plg Kun 5,1. — *Turiu aš ir...* Ebr t : štai sidabriniai yra pas mane, aš juos paėmiau. *Mikha*, kurs pats buvo paglemžęs pinigus, kai išgirdo iškilmingą motinos priesaiką, ėmė griaužti sąžinę ir jis atidavė pinigus ; motina gi, išgirdus tą prisipažinimą, panaikina savo prakeikimą ir pakeičia jį palaiminimu. Kiti tačiau aiškintojai mano, kad motina buvo pati davusi sūnui tuos pinigus palaikyti, o jis dabar klausia, kas reikia su jais daryti toliau. — ³*Aš pašvenčiau...* Ar tas paskyrimas buvo padarytas pirm vagystės ar tik dabar daromas, iš teksto neaišku. — *Viešpačiui, kad jį...* Ebr t : Viešpačiui iš mano rankos už mano sūnų. Moteriškė pati pašvenčia pinigus, bet nuopelnas turi tekti sūnui. — *Padarytų drožtą...* Moteriškė matomai manė pagarbinti tikrąjį Dievą, bet darė tai aiškiai peržengdama pirmąjį

pasiliko Mikho namuose. ⁵Tenai jis atskyrė taip pat Dievui butą, padarė ephodą ir teraphimus, tai yra kunigišką rūbą ir dievaičius, pripildė vieno savo sūnų ranką, ir tasai jam tapo kunigu. ⁶Anose dienose nebuvo karaliaus Israelyje, bet kiekvienas taip darė, kas jam rodėsi tinkama

⁷Buvo taipgi kitas jaunikaitis iš Judo Betliejaus ir iš jo giminės; jis buvo levitas ir tenai gyveno. ⁸Tasai, išėjęs iš Betliejaus miesto, norėjo eiti kitur, kur tik rastų sau naudinga. Kuomet beeidamas atvyko į Ephraimo kalnus ir truputį užsuko į Mikho namus, ⁹tasai jį paklausė, iš kur jis atėjęs. Jis atsakė: Esu Levitas iš Judo Betliejaus ir einu apsigyventi, kur galėsiu ir matysiu, kad man naudinga. ¹⁰Mikhas tarė: Pasilik pas mane ir būk man tėvas ir kunigas; aš tau duosiu kas metai dešimtį sidabrinių, du apdaru ir ko reikia maistui. ¹¹Jis sutiko ir pasiliko pas tą žmogų ir buvo jam kaip vienas iš sūnų. ¹²O Mikhas pripildė jo ranką ir laikė jaunikaitį pas save kunigu, ¹³sakydamas: Dabar žinau, kad Dievas man gera darys, nes aš turiu Levitų giminės kunigą

18. ¹Anose dienose nebuvo Israelyje karaliaus, ir Dano giminė jieškojo sau žemės, kad joje apsigyventų. Nes iki tai dienai ji nebuvo gavusi dalies tarp kitų giminių. ²Taigi, Dano sūnūs siuntė penkis drąsiausius savo giminės ir šeimos vyrus iš Saraos ir Estaolio žemės ištirti ir rūpestingai apžiūrėti, ir jiems tarė: Eikite ir apžiūrėkite žemę. Kada bekeliaudami jie atvyko į Ephraimo kalnus ir įėjo į Mikho namus, pasiliko čia pasilsėti. ³Pažinę jaunikaičio Levito balsą ir gavę pas jį užėigą, jam tarė: Kas čia tave atvedė? Ką čia veiki? Kodėl panorėjai čia ateiti? ⁴Jis jiems atsakė: Tai ir tai man suteikė Mikhas ir mane pasamdė už algą, kad jam būčiau kunigu. ⁵Jie jį paprašė pasiteirauti Viešpaties, kad galėtų žinoti, ar jų kelionė bus laiminga ir ar jie pasieks savo tikslą. ⁶Jis jiems atsakė: Eikite ramybėje; Viešpats veizdi į jūsų kelią ir į kelionę, kurią atliekate. ⁷Taigi, penki vyrai beeidami atvyko į Laisą ir pamatė tenai tautą, gyve-

Dievo įsakymą/ žr Iš 20,4.5/. Paveikslas tikriausiai turėjo būti vienas drožtas iš medžio /ebr *pesel*/ arba akmens, tik su pagražinimais iš lie-dinto sidabro / ebr *masekha*/. — ⁶*Padarė ephodą ir...* Už likusius pinigų. Apie ephodą arba antpetį žr aug 8,27; Iš 28,1... Teraphimais buvo vadinami naminiai dievaičiai. Plg Prad 31,19. — *Pripildė...* Taip išreiškiamas pašventimas kunigu. Plg Iš 29,9.24. — ⁸*Anose dienose...* Iš šitos pastabos, kartojamos ir toliau, reikia daryti išvadą, kad tuo metu, kada knyga buvo rašoma, karalius jau buvo

⁷*Judo Betliejaus*: skirtino nuo Betliejaus, buvusio Zabulono giminėje /12,8/. — *Iš jo giminės*: gimęs ir gyvenęs, anot ebr t, kaip svetimasis Judo giminėje. Anot 18,30 jis buvęs Mošės vaikaitis. — ⁸*Ir truputį užsuko...* Ebr t: iki Mikho namų. — ¹⁰*Tėvas*. Taip pat ir žemiau 18,19 jis

vadinamas tėvu. Tėvo vardas gal buvo duodamas visiems kunigams. — *Dešimtį sidabrinių*: apie 55 lit. — ¹¹*Buvo kaip vienas iš sūnų*; labai mylimas, branginamas. — ¹³*Dabar žinau...* Mikhas klydo iš nežinių; jis buvo įsitikinęs, kad iš tikrųjų dabar geriausiai garbina Dievą. Ar galima ir levitą išteisinti nežinojimu, nepigu pasakyti. Jis buvo pasisavinęs nepriderančias jam kunigo pareigas, vykdė gi jas prieš stabą, kurs buvo įstatymo uždraustas. Iš pasakojimo dar paaiškėja, kaip tuomet buvo branginami kunigai

18. ¹*Ir Dano...* Ebr t: ir anose dienose Dano... — *Ji nebuvo gavusi..* Dalis, nors nedidelė Dano giminei buvo paskirta, bet Daniečiai neįstengė išvartyti iš jos Kananiečių, todėl buvo priversti jieškoti sau vietos kitur. — ²*Saraos ir Estaolio*. Žr aug 13,25 ir k. — ³*Pažinę...* Levitas gal buvo anksčiau apsilankęs ir Dano

nančią be jokios baimės, Sidoniečių papročiais, be rūpesčių ir ramiai, visai niekam juos neužpuldinėjant, labai turtingą, toli nuo Sidono ir atskirtą nuo visų žmonių. ⁸Sugrįžę pas savo brolius į Saraą ir Estaolį, klausiantiems, ką jie padarė, atsakė: ⁹Kelkitės, eikime pas juos, nes mes matėme labai turtingą ir derlingą žemę; neapsileiskite ir neatidėliokite; eikime ir ją paveldėkime; nebus jokio vargo. ¹⁰Įeisime pas nieko nebijančius, į plačiąsį kraštą, ir Viešpats paduos mums vietą, kurioje nestinga jokio dalyko iš tų, kas uždera žemėje

¹¹Taigi, šeši šimtai vyrų iš Dano giminės, tai yra iš Saraos ir Estaolio, apsiginklavę kariškais šarvais, išėjo ¹²ir patraukę augštin sustojo Judo Karjatjarime. Ta vieta nuo ano laiko gavo Dano stovyklos vardą ir yra Karjatjarimo užpakalyje. ¹³Iš ten jie nuėjo į Ephraimo kalnus. Jiems atėjus prie Mikho namų, ¹⁴penki vyrai, kurie pirma buvo siųsti Laiso žemės apžiūrėti, tarė kitiems savo broliams: Ar jūs žinote, kad šituose namuose yra antpetis, teraphimai, drožtas ir liedintas paveikslas? Matykite, kas jums tinka padaryti. ¹⁵Taigi, truputį pasukę, jie įėjo į jaunikačio Levito butą, buvusį Mikho namuose, ir jį pasveikino ramybės žodžiais. ¹⁶Šeši gi šimtai vyrų, taip kaip buvo apsiginklavę, stovėjo ties anga. ¹⁷Bet įėjusieji į jaunikačio butą stengėsi paimti drožtą paveikslą, antpetį ir teraphimus, o taip pat ir liedintąjį paveikslą, o kunigas stovėjo prieš angą, šešiams šimtams drąsiausių vyrų laukiant visai netoli. ¹⁸Taigi, įėjusieji paėmė drožinį, antpetį, stabus ir liedintą paveikslą. Tuomet kunigas jiems tarė: Ką darote? ¹⁹Jie jam atsakė: Tylėk ir padėk pirštą ant savo lūpų ir eikš su mumis, kad būtumei mums tėvas ir kunigas. Kas tau geriau, ar kad būtumei kunigas vieno vyro namuose, ar vienoje Israėlio giminėje ir šeimoje? ²⁰Tai išgirdęs, jis pritarė jų žodžiams, ėmė antpetį, stabus ir drožinį ir nuėjo draug su jais. ²¹Jiems keliaujant toliau, pastačius savo priešakyje kūdikius, galvijus ir visa, kas buvo brangu ²²ir jau esant toli nuo Mikho namų, gyvenusieji Mikho trobesiuose vyrai vijosi su dideliu triukšmu ²³ir ėmė šaukti iš paskos. Jie atsigręžę tarė Mikhui: Ko tu nori? Kodėl šauki? ²⁴Jis atsakė: Jūs paėmėte mano dievus, kuriuos sau buvau pasidaręs, ir kunigą ir visa, ką turiu ir jūs dar sakote: Kas tau yra? ²⁵Dano sūnūs jam atsakė: Sergėkis mums kalbėti dar daugiau, kad neateitų prie tavęs suerzinti vyrai ir tu su visais savo namais žūtumei. ²⁶Taip jie ėjo tolyn pradėtu keliu. Mikhas gi, matydamas juos esant už save stipresnius, sugrįžo į savo namus

²⁷O šeši šimtai vyrų ėmė kunigą ir ką augščiau sakėmė, atėjo į Laisą pas ramią ir nelaukiančią pavojaus tautą ir juos ištiko kalavijo asmenimis,

giminėje. — ⁶*Viešpats...* Levitas atsako ne visai aiškiai, nes kalbėjo kaip jam rodėsi. — ⁷*Laisą*: Palestinos šiaurėje

¹¹*Taigi, šeši šimtai...* Draug su moterimis ir vaikais. Buvo tai tik labai maža dalelė Dano giminės, kurios vyrų skaičius paskutinio sąrašo metu siekė 64.400, žr Sk 26,43. —

¹²*Dano stovyklos.* Ebr *makhaneh Dan*, į vakarus nuo Karjat-jarimo. — ¹⁷*Bet įėjusieji...* Ebr t: Tie, kurie buvo atėję žemės apžiūrėti, pakilo augštin, įėjo, ėmė ir tt. Levitui besikalbant su stovinčiais netoli durų 600

kareivių, penki žvalgai norėjo slapčia pasivogti Mikho dievaitį. — ¹⁹*Padėk pirštą...* Paprastas tylėjimo ženklas. — ²⁰*Draug su jais.* Ebr t: tarp tautos. Eidamas viduryje levitas ir tame dalyke pamėgdžioja tikruosius kunigus,ėjusius su sandomos skrynia Israėlio viduryje. Plg Sk 10,21. — ²¹*Jiems keliaujant toliau...* Ebr t: jie pasuko atgal. Užeidami pas Mikhą jie buvo išsukę iš kelio 15 e, dabar vėl į jį sugrįžo. — *Pastačius savo priešakyje*: nes tikėjosi užpuolimo.

²⁷*O šeši šimtai...* Ebr t: ir jie ėmė tai, ką buvo pasidaręs Mikhas, ir

o miestą sudegino, ²⁸visai niekam neateinant pagalbon, nes jie gyveno toli nuo Sidono ir nė su vienu žmogumi neturėjo jokios draugystės ir reikalų. Miestas gi buvo Rohobo krašte. Jie jį vėl atstatė ir ėmė jame gyventi, ²⁹praminę miestą vardu Danas, pagal vardą savo tėvo, kurs buvo gimęs iš Izraelio, tuo tarpu kad pirma jis buvo vadinamas Laisas. ³⁰Jie pasistatė pas save drožtą paveikslą ir padarė Mošės sūnaus Gersamo sūnų Jonataną ir jojo sūnus kunigais Dano giminėje iki savo nelaisvės dienai. ³¹Mikho stabas pasiliko pas juos visą laiką, kolei Dievo namai buvo Sile. Anose dienose Izraelyje nebuvo karaliaus

19. ¹Buvo vienas Levitas, kurs gyveno Ephraimo kalnų šone. Jis buvo vedęs iš Judo Betliejaus žmoną, ²kuri jį paliko, sugrįžo Betliejun į savo tėvo namus ir pasiliko pas jį keturis mėnesius. ³Jos vyras nuėjo paskui ją, norėdamas su ja susiderinti, prisimeilinti ir vestis su savim atgal; jis turėjo prie savęs tarną ir du asilus. Ji jįjį priėmė ir įsivedė į savo tėvo namus. Tai išgirdęs jo uošvis ir jį pamatęs, linksmai jį pasitiko ⁴ir jį apkabino. Žentas pasiliko uošvio namuose tris dienas, valgydamas su juo ir gerdamas prieteliškai, ⁵o ketvirtą dieną, atsikėlęs dar neišaušus, jis norėjo iškelti. Uošvis jį sulaukė ir jam tarė: Paragauk pirma truputį duonos ir pastiprink pilvą, o paskui keliausi. ⁶Jie susėdo draug, valgė ir gėrė. Paskui moteriškės tėvas tarė savo žentui: Pasilik čia, meldžiamasis, dar šiandien ir linksminimės draug. ⁷Bet jis atsikėlęs norėjo kelti. Tačiau uošvis labai jį laukė ir paliko pas save. ⁸Atėjus gi rytmečiui Levitas rengėsi kelionėn. Uošvis vėl jam tarė: Meldžiu truputį pavalgyti,

kunigą, kurį jis turėjo... — *Juos ištikok...* Dano sūnus pasielgė su Laiso gyventojais taip, kaip buvo liepta Mošės įstatyme /žr Pak 7,2.../; reikia tačiau pastebėti, kad Laisas nebuvo Viešpaties duotas Dano sūnums, o jo gyventojai nepriklausė toms tautoms, kurios reikėjo išnaukinti; todėl Dano sūnų pasielgimas nebuvo teisingas. — ²⁸*Buvo Rohobo krašte.* Ebr t: slėnyje, kurs tęsiasi Bet-Rohobo linkon. Plg aug 1,31; Još 19,30. — ³⁰*Mošės.* Taigi, levitas buvo Mošės vaikaitis. Tiesa, dabartiniame ebr t užuot Mošės vardo yra *Menašeh* /cum *nun* suspenso/; bet tai vėlesniųjų laikų talmudistų perdirbimas, kurie tuo būdu norėjo pagerbti Mošės atminimą, padarydami netikusiam jo vaikaičiui pranokėjį kažinkokį Manasą. — *Iki savo nelaisvės dienai.* Nelaisvė, kuri čia minima, nebuvo tai nuvedimas Asirijon dešimties Izraelio giminų, bet prispaudimo metas, Pilistimams pradėjus viešpatauti Izraelyje. Tai paaiškėja iš sek /31/ žodžių: kolei Dievo namai buvo Sile; nes sandomos skrynia pasiliko čia, kolei ji nepateko į Pilistimų rankas

2. Gabaos gyventojų nusikaltimas ir Benjamino giminės sunaikinimas

19,1-21,24. Gabaos gyventojai, pasielgdami paleistuvingiausiai su vieno levito moterimi, sužadina prieš save teisingą viso Izraelio rūstybę /19,1-30/. Visos giminės reikalauja iš Benjamino sūnų išduoti kaltininkus /20,1-13/; kadangi tačiau jie nesutinka tai padaryti, prasideda karas, kuriame sunaikinama kone visa Benjamino giminė /20,14-48/. Kad ji visai nežūtų, 600 likusių Benjamino sūnų duodama 400 moteriškių iš Galaado Jabės ir leidžiama pasigauti dar 200 iš Silo

19. ¹*Žmoną.* Ebr *iššah pilegeš*, moterį gulovę. Taigi levitas turėjo dar kitą moterį, o šita buvo tik nepilnameisė žmona. Plg aug 8,31. — ²*Kuri jį paliko.* Anot ebr t: buvo neištikima. — ³*Susiderinti, prisimeilinti.* Anot ebr t: prabilti į jos širdį. — *Du asilu:* vieną sau, o kitą savo pabėgusiai moteriai. — *Priėmė.* Levitas turėjo teisę pareikalauti svetmoteriai kietos baudmės, o iš tėvo, kad sugrąžintų dovanas, kurias jam buvo davęs veddamas jo dukterį. Plg

o paskui, sustiprinęs jėgas, kai saulė patekės, keliausi. Taigi jie valgė draug.
⁹Kada jaunikaitis pakilo, kad keliautų su savo žmona ir bernu, uošvis
 vėl jam kalbėjo: Veizdėk, kad didžioji dienos dalis jau praslinko, ir tuo-
 jau bus vakaras; pasilik pas mane dar šiandien ir praleisk linksmą dieną,
 o rytoj išeisi, kad keliautumei į savo namus. ¹⁰Zentas nenorėjo sutikti
 su jo žodžiais, bet iškeliavo tuoju ir atėjo ties Jebusu, kurs kitu vardu
 buvo vadinamas Jerusale, vesdamos su savim du apkrautu asilu ir gulovę.
¹¹Jie jau buvo prie Jebuso, kada diena ėmė keistis nakčia; tuomet bernas
 tarė savo šeimininkui: Eikš, maldauju, užsukime į Jebusiečių miestą
 ir jame pasilikime. ¹²Šeimininkas jam atsakė: neįeisi į miestą svetimos
 tautos, kuri nėra iš Izraelio sūnų, bet nukeliausiu iki Gabaai, ¹³ir kai tenai
 nueisiu, pasiliksim joje, ar bent Ramos mieste. ¹⁴Taigi, jie praejo pro
 Jebusą ir traukė toliau pradėtu keliu, o saulė jiems nusileido prie Gabaos,
 kuri yra Benjamino sienose

¹⁵Jie į ją užsuko, kad tenai pasiliktų. Įėję jon jie atsisėdo miesto
 gatvėje, nes nė vienas nenorėjo jų priimti nakvynėn. ¹⁶Bet štai pasirodė
 senas žmogus, grįžtas vakare iš lauko nuo savo darbo, kurs taipgi buvo
 nuo Ephraimo kalnų ir gyveno kaip ateivis Gabaoje. Ano gi krašto žmo-
 nės buvo Jeminio sūnūs. ¹⁷Pakėlęs akis, senis pamatė sėdintį žmogų su
 jojo ryšuliais miesto gatvėje ir jam tarė: Iš kur ateini? Ir kur eini?
¹⁸Mes išėjome iš Judo Betliejaus ir keliaujame į savo vietą, kuri yra Eph-
 raimo kalnų šone, iš kur mes buvome nuėję Betliejun; o dabar einame į
 Dievo namus ir nė vienas nenori mūsų priimti savo pastogėn. ¹⁹Turėdami
 šiaudų ir šieno dviem asilam pašerti, duonos ir vyno mano, tavo tarnaitės
 ir su manim esančio berno reikalams, mes nieko daugiau neprivalome,
 kaip tik užteigos. ²⁰Senis jam atsakė: Ramybė tebūna su tavim! Aš suteik-
 siu visa, ko reikia; tiktai, meldžiamasis, nepasilik gatvėje. ²¹Taigi, jis jį
 įsivedė į savo namus ir davė pašaro dviem asilam, o kai jie nusiplovė
 savo kojas, ėmė juos vaišinti

²²Jiems besivaišinant ir po kelionės vargo bestiprinant savo kūnus
 valgiu ir gėrimu, atėjo ano miesto vyrai, Belialio sūnūs /tai yra, be jun-
 go/, ir, apstoję senio namus, ėmė belsti į duris, šaukdami namų šeiminin-
 kui ir sakydami: Išvesk vyrą, kurs įėjo į tavo namus, kad mes su juo
 piktai pasielgtumėm. ²³Senis išėjo prie jų ir tarė: Nedarykite, broliai, ne-

Iš 22,17. — ⁴Jį *apkabino*. Tikriau: sulaikė pas save. — *Prieteliškai*. Ebr t: ir pasiliko nakvynėje. — ⁶*Linksminkimės draug*. Ebr t: ir tepasilinksmina tavo širdis. — ⁸*Meldžiu*... Ebr t: pastiprink, meldžiamasis, savo širdį... — ¹⁰*Ties Jebusu*. Žr aug 1,8 ir k. Kelionės nuo Betliejaus iki Jerusalei yra apie dvi valandas. — ¹²*Į miestą svetimos tautos*. Taigi, didžioji Jerusale dalis tuomet dar nepriklausė Benjamino ar Judo giminei. — *Gabaai*. Ebr *Gibeah*, Benjamino giminės plostė; gal dabartinė vieta Tell — el — Ful, į šiaurę nuo Jerusale. — ¹³*Ramos mieste*: Er Ram, dar toliau į šiaurę. — ¹⁴*Saulė jiems nusileido*. Todėl tuoju ir su-temo, nes aname krašte suotema prasideda tuoju po saulėleidžio

¹⁵*Nenorėjo jų priimti*... Tai buvo priešinga Dievo įsakymui. Žr Pak 10,19. — ¹⁷*Su jojo ryšuliais*... Ebr t: keleivį. — ¹⁸*Mes išėjome*... Ebr t: «Mes einame iš Judo Betliejaus į Ephraimo kalnų šoną; iš ten aš esu ir buvau nuėjęs į Judo Betliejų ir einu į Viešpaties namus». Levitas minėdamas Viešpaties namus, gal turėjo sumanymą užsukti į Silą. — ¹⁹*Tavo tarnaitės*... Rytiečių papročiu, kas nors kalbėdamas su svetimu, vadiną save ir savuosius jo tarnais mandagumo dėlei. — ²¹*Nusiplovė savo kojas*. Tai buvo taipgi svetingumo prievolė. Plg Prad 18,4

²²*Belialio*. Žr Pak 15,9. — *Tai yra be jungo*. Vulg paaišk. Geriau: ne-naudėliai arba ištvirkę. — *Apstoję senio namus*... Autorius čia tikriau-

darykite to pikto, nes tas žmogus įėjo pas mane kaip svečias, ir liaukitės nuo to kvailumo. ²⁴Aš turiu dukterį mergaitę, o šitas žmogus turi gulovę, aš išvesiu juodvi prie jūsų, kad jūs juodvi pažemintumėte ir pasotintumėt savo gaidulį; nedarykite tiktai, meldžiamieji, to prigimčiai priešingo nusikaltimo su vyru. ²⁵Bet jie nenorėjo sutikti su jo žodžiais. Tai matydamas žmogus išvedė prie jų savo gulovę ir atidavė ją sauvaliai. Jie elgėsi su ja piktai visą naktį ir tik rytmetį ją paleido. ²⁶Moteriškė, auštant, atėjo prie namų angos, kur nakvojo jos šeimininkas ir čia parpuolė. ²⁷Atėjus rytmečiui žmogus atsikėlė ir atsidarė duris, kad baigtų pradėtą kelią, o štai jo gulovė gulėjo prie angos, ištiesus rankas ant slenksčio. ²⁸Jis manydamas, kad ji ilsisi, kalbėjo jai: Kelkis ir eikime. Jai nieko neatsakant, supratęs, kad ji buvo numirusi, jis ją pasiėmė, užsidėjo ant asilo ir sugrižo į savo namus

²⁹Įėjęs į juos jis pagavo kalaviją, ir sukapojęs į dvylika dalių ir gabalų moteriškės lavoną draug su kaulais, išsiuntė į visas Israelio sritis. ³⁰Tai pamatę visi sušuko: Niekuomet nepadaryta Israelyje tokio dalyko nuo tos dienos, kurioje mūsų tėvai išėjo iš Egipto, iki šiam metui; pareikškite nuomonę ir draug nutarkite, kas reikia daryti

Oš 9,9

20. ¹Taigi visi Israelio sūnūs išėjo ir susirinko krūvon, kaip vienas vyras, nuo Dano iki Bersabėjai, taipgi Galaado žemė, prie Viešpaties Masphoje. ²Visi tautos viršininkai ir visos Israelio giminės susijė į Dievo tautos susirinkimą, keturi šimtai tūkstančių pėstininkų kovotojų. ³Ir Benjamino sūnūms nebuvo paslaptis, kad Israelio sūnūs nukeliavo Masphon/. Paklaustas nužudytosios moteriškės vyras, Levitas, kaip toks didelis nusikaltimas buvęs padarytas, ⁴atsakė: Aš atėjau į Benjamino Gabaą su savo žmona ir tenai pasilikau nakvoti; ⁵o štai ano miesto žmonės apstojo naktį namus, kuriuose pasilikau, ir norėjo mane užmušti, o mano žmoną jie žudė su netikėtinu gaidulių įnirtimu, taip kad ji pagaliau mirė. ⁶Paėmęs ją sukapočiau į gabalus ir nusiunčiau dalis į visas jūsų tėviškes sritis, nes niekuomet taip didelė kaltybė ir toki baisi piktadarystė nebuvo

siai turėjo galvoje Loto istoriją, todėl pasakojime apie Gabaos vyrų užpuolimą randami visi tie patys išsireikšimai, kaip ir Prad 19,1... — ²⁴Aš išvesiu juodvi... Senio noras apsaugoti svečią nuo užpuolikų pikto lygiai girtinas, kaip ir Loto, nors ir vienas ir kitas mėgina pasiekti tą tikslą netikusiu būdu. — ²⁵Savo gulovę: levito moterį. Kai kurios Gabaos vyrų užpuolimo aplinkybės čia neminimos, pav, kad norėta patį levitą užmušti. Plg žem 20,5; Oš 9,9. — ²⁶Moteriškė, auštant... Anot ebr t, moteriškė atėjo auštant ir mirė jau prašvitus. — ²⁸Draug su kaulais. Anot ebr t: pagal kaulus, t y, lavonas buvo sukaptas per sunėrimus, netrupinant kaulų. Sudraskytas lavonas turėjo labai sujaudinti visus Israeliačius. Įstatymas draudė paliesti lavoną, o čia

buvo nešiojamos jo dalys. Kiekvienas turėjo save klausti, ką tai visa reiškia ir užsidegti didele rūstybe prieš piktadarius

20. ¹Nuo Dano iki... Danas-Laisas buvo Palestinos šiaurėje, Bersabėja pietuose, Galaadas anapus Jordano, t y, susirinko visas Israelis. — *Masphoje*: Benjamino giminės plote. — ²Tautos... To ž nėra ebr t. — ³Benjamino sūnūms. Ir jie matomai buvo pakviesti į tą susirinkimą, bet sutarę iš anksto užstoti Gabaos gyventojus, jie nenorėjo ateiti. — *Paklaustas*... Ebr t: « Ir Israelio sūnūs tarė: pasakykite, kaip toks didelis nusikaltimas buvo padarytas ». Jie kreipėsi apskritai į visus kaltintojus; atsiliepia gi tik vienas levitas. — ⁶Miesto žmonės. Ebr t: Miesto ponai, taigi žymesnieji Gabaos gyventojai. — *Norėjo mane užmušti*. Ta

padaryta Israėlyje. ⁷Jūs čia esate visi, Israėlio sūnūs; nutarkite, kas jums reikia daryti. ⁸O visa tauta stovėdama atsakė kaip vienas žmogus: Ne-grįšime į savo padangtes ir nė vienas neįeis į savo namus, ⁹bet štai, ką bendrai padarysime prieš Gabaą: ¹⁰Tegul iš visų Israėlio giminų bus išrinkta iš šimto dešimts vyrų, šimtas iš tūkstančio ir tūkstantis iš dešimties tūkstančių, kad atgabentų kariuomenei maisto ir kad galėtumėm kovoti prieš Benjamino Gabaą, ir atiduoti jai už bjaurų nusikaltimą, ką ji nusipelnė. ¹¹Ir visas Israėlis susirinko prie miesto kaip vienas žmogus, turėdami vieną mintį ir vieną nutarimą.

¹²Jie siuntė pas visą Benjamino giminę pasiuntinius, kurie turėjo sakyti: Kodėl jumyse radosi toki bjauri kaltybė? ¹³Išduokite Gabaos žmones, kurie padarė tą bjaurų dalyką, kad mirtų ir būtų pašalinta pikte-nybė iš Israėlio. Bet anie nenorėjo klausyti savo brolių, Israėlio sūnų paliepimo, ¹⁴dargi iš visų miestų, priklausiusių jų daliai, įsiesiję į Gabaą, kad šitiems padėtų ir kovotų prieš visą Israėlio tautą. ¹⁵Ir atsirado dvidešimt penki tūkstančiai iš Benjamino, nešiojančių kalaviją, neskaitant Gabaos gyventojų, ¹⁶kurių buvo septyni šimtai drąsiausių vyrų, lygiai kovojančių kaire ranka, kaip dešinė ir taip svaigančių akmenis iš vilps-tyinės, kad ir į plauką galėjo pataikyti ir išmestas akmuo niekuomet nenueidavo pro šalį. ¹⁷Taip pat Israėlio vyrų, be Benjamino sūnų, buvo rasta keturi šimtai tūkstančių, nešiojančių kalaviją ir prisirengusių į kovą. ¹⁸Jie atsikėlė atėjo į Dievo namus, tai yra į Silą, teiravosi Dievo ir sakė: Kas bus mūsų kariuomenės vadas kovoje prieš Benjamino sūnus? Viešpats jiems atsakė: Judas tebūna jūsų vadas.

¹⁹Tuojuo Israėlio sūnūs, atsikėlę rytmetį, sustatė stovyklas prie Gabaos; ²⁰o iš ten patraukė į kovą prieš Benjaminą ir ėmė užpuldinėti miestą. ²¹Bet Benjamino sūnūs, išėjo iš Gabaos, užmušė tą dieną iš Israėlio sūnų dvidešimt du tūkstančių vyrų. ²²Israėlio sūnūs, pasitikėdami ir drąsumu ir skaičiumi, vėl sustojo kariškoje tvarkoje toje pačioje vietoje,

aplinkybė aug nebuvo minėta. Plg aug 19,22... — ⁶*Nes niekuomet...* Ebr t: nes jie padarė taip didelę... — ⁷*Jūs čia esate.* Ebr t: Štai, jūs visi Israėlio sūnūs duokite sau žodį ir padarykite nutarimą čia pat. — ⁸*Negrišime*, kolei nebus nubausti kaltininkai. — ⁹*Bendrai.* Tikriausiai anot ebr t ir kitų vertimų: pagal burtą, nes burtas turėjo padalinti kareivius į du skyrius apie kuriuos toliau kalbama. — ¹⁰*Bus išrinkta*: Viso apie 40.000

¹²*Kodėl jumyse radosi...* Ką reiškia, kad toki didelė kaltė pasilieka pas jus vis dar nenubausta? — ¹³*Išduokite...* Ebr t dar pridėtas ž: nelabuosis. — ¹⁴*Dvidešimt penki...* Ebr t ir kaikuriuose kit vert: 26.000; bet skaičius 25.000 kovotojų patvirtinama tolesniu pasakojimu. Benjamin giminėje Mošės laikais buvo 45.000 kovotojų /žr Sk 26,41/, bet paskesniuose karuose, paimant Pa-

lestiną, jų skaičius žymiai sumažėjo.

— ¹⁶*Kurių buvo septyni šimtai...* Anot ebr t, 700 Gabaos kovotojų reikia skirti nuo 700 rinktinų vilpstininkų iš visos Benjamino giminės. — *Ir į plauką galėjo pataikinti.* Kalbėjimo būdas su perdėjimu. — ¹⁷*Keturi šimtai tūkstančių.* Plg Sk 2,23,32. — ¹⁸*Dievo namus.* Ebr *beith'El*; todėl tai yra, regisi nuosavas vietos vardas, Betelis /žr Prad 28,19/. Kadangi sandoros padangtė tuo metu nuolat buvo Šile, tai Jieronimas išvertęs žodį *beith'El*, pridėjo dar paaiškinimą: tai yra į Silą, kurio nėra ebr t. — *Teiravosi*: su pagalba urimo ir tumimo. — *Kas bus mūsų...* Kas trauks priešakyje į kovą

²²*Pasitikėdami drąsumu ir...* Israėlaičiai pasitikėjo ne Viešpačiu, kaip reikėjo, bet drąsumu ir nepasinaudojo gautu pirmame susirėmime pamokymu; todėl ir antras mūšis buvo jiems nelaimingas

kurioje kovojo ir anksčiau; ²³pirma tačiau jie nuėjo ir verkė Viešpaties akivaizdoje iki nakčiai, klausė jo patarimo ir sakė: Ar man dar reikia eiti kovoti prieš mano brolius Benjamino sūnus, ar ne? Jis jiems atsakė: Eikite prieš juos ir pradėkite kovą. ²⁴Ir kada Izraelio sūnūs kitą dieną išėjo į kovą prieš Benjamino sūnus, ²⁵Benjamino sūnūs išpuolė iš Gabaos vartų ir juos pasitikę padarė tokias baisias žudynes, kad paguldė aštuoniolika tūkstančių vyrų, nešiojusių kalaviją.

²⁶Todėl visi Izraelio sūnūs atėjo prie Dievo namų ir sėdėdami verkė Viešpaties akivaizdoje. Jie alkino save tą dieną iki vakarui, atnašavo jam deginamąsias aukas ir dėkojimo aukas, ²⁷ir klausėsi apie savo stovį. Anuo metu čia buvo sandoros skrynja. ²⁸Ir Aarono sūnaus Eleazaro sūnus Phinejas, namų viršininkas. Taigi, jie teiravosi Viešpaties ir tarė: Ar mums dar reikia išeiti į kovą prieš mūsų brolius, Benjamino sūnus, ar liautis? Viešpats jiems tarė: Eikite, nes rytoj aš juos paduosiu į jūsų rankas. ²⁹Izraelio sūnūs pastatė aplink Gabaos miestą slastus, ³⁰ir vedė prieš Benjamino sūnus kariuomenę trečią kartą, kaip pirmą ir antrą. ³¹Bet ir Benjamino sūnus drąsiai ištrūko iš miesto ir gana toli vijosi bėgančius priešininkus, taip kad sužeidė kaikiuriuos iš jų kaip pirmą ir antrą dieną ir užmušinėjo besitraukiančius atgal dviem keliais, kurių vienas veda į Betelį, o kitas į Gabaą ir paguldė apie tris dešimtis vyrų; ³²nes jie manė, kad anie traukiasi paprastu būdu; bet jie bėgo tyčiomis apsimetę, turėdami sumanymą atitraukti juos nuo miesto ir, tarsi, bėgant nuvesti juos į augščiau minėtus kelius. ³³Taigi visi Izraelio sūnūs, pakilę iš savo vietų, sustatė karišką eilę vietoje, kuri vadinama Baaltamaru. Taipgi pasislėpusieji, kurie buvo aplink miestą, pradėjo pamažu rodytis ³⁴ir eiti priekiniame miesto šone. Bet ir kiti dešimts tūkstančių vyrų iš viso Izraelio šaukė miesto gyventojus į kovą. Ir kova prieš Benjamino sūnus ėjo smarkyn, o jie nesuprato, kad žuvmias jiems buvo iš visų pusių. ³⁵Viešpats juos iš-tiko Izraelio sūnų akivaizdoje, kurie užmušė tą dieną iš jų dvidešimt penkis tūkstančius ir šimtą vyrų, visus kovotojus ir nešiojančius kalavijus. ³⁶Benjamino gi sūnūs, pasimatę silpnėsi, ėmė bėgti. Tai matydami Izraelio sūnūs, davė jiems vietos bėgti, kad pakliūtų į prirengtus slastus,

²⁶*Prie Dievo namų.* Tikriausiai: į Betelį. — *Jie alkino save.* Dabar Izraeliai kreipiasi į Viešpatį su karštesne malda ir didesniu nuolankumu. ²⁷*Anuo metu...* Sandoros skrynja gal tik karo metu buvo perkelta į Betelį. — ²⁸*Namų viršininkas.* Ebr t: kurs prieš ją /skrynją/ stovėjo. Taigi, aprašomas karas įvyko neilgai trukus po Jošuos mirties; vyriausiojo kunigo buvo Eleazaro sūnus Phinejas. — ³²*Nes jie manė...* Ebr t: ir Benjamino sūnūs sakė: Jie nugalėti mūsų akivaizdoje kaip pirmą. Bet Izraelio sūnūs manė: bėgkime ir atitraukime juos nuo miesto /į kelius/. ³³*Baaltamaru.* Taip buvo vadinama vieta tarp Ramos ir Betelio. — ³⁴*Ir eiti priekini...* Ebr t: « Ir Izraeliai pasislėpusieji leidosi iš savo vietos

Ma'areh Gaba, ir atėjo prie Gabaos iš pietų pusės 10.000 vyrų... » Gal buvo pasislėpę du būriai, kurių vienas ėmė artintis prie Gabaos iš vakarų pusės, o antras iš pietų, tuo tarpu kad Benjamino sūnūs manė visą Izraelio kariuomenę esant į šiaurę nuo Gabaos, tarp to miesto ir Betelio, nes apsimetusieji bėgančiais traukėsi Betelio linkon. — *Ir kova prieš Benjamino...* Toliau šitoje eil ir 35 kalbama apie Benjamino sūnų kariuomenės likimą apskritai, o pradedant nuo 36 eil nurodomos įvairios mūšio smulkmenos. — ³⁶*Benjamino gi sūnūs...* Ebr t galima išversti taip: « Ir Benjamino sūnūs matė, kad jie /Izraeliai/ nugalimi; Izraeliai gi davė vietos Benjamino sūnams /nuo jų bėgdami/, nes

kuriuos jie buvo pastatę prie miesto. ³⁷Tuomet šitie ūmai pakilo iš pasislėpimo vietos ir tuo tarpu, kad Benjaminas traukėsi atgal nuo mušančiųjų, jie įėjo į miestą ir jį ištiko kalavijo ašmenimis. ³⁸Israėlio gi sūnūs buvo sutarę su tais, kuriuos buvo pastatę slaptose vietose, kad paėmę miestą sukurtų ugnį, kaip ženklą, idant, kilstant augstyn dūmams, parodytų miestą esant paimtą. ³⁹Kada tai pamatė Israėlio sūnūs, kurie dalyvavo pačiame mūšyje, /nes Benjaminio sūnūs manė juos bėgant, todėl smarkiau vijosi ir buvo užmušę iš jų kariuomenės tris dešimtis vyrų/, ⁴⁰ir išvydo lyg kad dūmų šulą kilstant iš miesto, taipgi Benjaminas pažvelgė atgal ir suprato, kad miestas paimtas ir kad liepsnos kilsta augstyn; ⁴¹tuomet tie, kurie pirma buvo apsimetę bėgančiais, apsigrėžę ėmė drąsiau priešintis. Tai pamatę Benjaminio sūnūs leidosi bėgti ⁴²ir ėmė trauktis prie tyrumos kelio, priešams taipgi tenai juos besivejant; be to juos pasitiko ir tie, kurie buvo padegę miestą. ⁴³Taigi atsitiko taip, kad jie buvo neprietelių mušami iš abiejų pusių ir nebuvo paliaubos žudyme. Jie krito ir buvo ištiesti šalia Gabaos miesto rytų šone. ⁴⁴Užmuštųjų gi toje vietoje buvo aštuoniolika tūkstančių vyrų, visi drąsiausi kovotojai. ⁴⁵Tai pamatę, likusieji iš Benjaminio bėgo į tyrumą ir skubėjo pasiekti uolą, kuri vadinama Remonu. Kadangi tame bėgime jie buvo išsiskirstę ir bėgo į visas puses, buvo jų išmušta penki tūkstančiai vyrų. O kada jie bėgo dar toliau, anie juos vijosi ir užmušė vėl kitu du tūkstančiu. ⁴⁶Ir taip atsitiko, kad visų kritusiųjų iš Benjaminio įvairiose vietose buvo dvidešimt penki tūkstančiai kovotojų, tinkamiausių karui. ⁴⁷Taigi, iš viso Benjaminio skaičiaus tų, kurie ištrūko ir galėjo nubėgti į tyrumą, buvo šeši šimtai vyrų. Jie pasiliko ant Benjaminio uolos keturis mėnesius. ⁴⁸Sugrįžę Israėlio sūnūs ištiko kalaviju visa, kas buvo likę mieste, žmones ir galvijus, o visus Benjaminio miestus ir sodžius sunaikino visa praryjanti liepsna

pasitikėjo tais, kurie buvo paslėpti prie Gabaos». Taigi, čia dar nekalbama apie Benjaminio sūnų bėgimą atgal. Apie tai bus pasakyta žem 41 e. — ³⁷*Tuomet šitie...* Ebr t: «Buvusieji slaptoje vietoje skubiai įsiveržė į Gabaą ir paėmė ir išmušė visą miestą kalavijo ašmenimis. ³⁸Buvo gi paskirtas laikas tarp Israėlaičių /kad liautųsi bėgę nuo Benjaminio sūnų/ ir tų, kurie buvo paslėpti, kad paleistų augstyn dūmų ženklą iš miesto. ³⁹Ir Israėlaičiai apsigrėžę kovoje, Benjaminas gi ėmė užmušinėti iš Israėlaičių tarpo ir užmušė apie tris dešimtis vyrų, nes manė iš tikrųjų jie nugalimi mūsų akivaizdoje, kaip ir pirmoje kovoje. ⁴⁰Ir ženklas ėmė kilti nuo miesto, dūmų šulas, ir Benjaminas pažvelgė atgal, ir štai visas miestas degė kil-damas į padanges. ⁴¹Taigi Israėlaičiai, apsigrėžę, o Benjaminas sumišo, nes matė nelaimę prieš save padidėjusią». Iš ebr t paaiškėja, kad šitame

trečiame susirėmime 30 iš Israėlaičių krito tik tuomet, kada jie pamatę padegtą miestą nebebėgo toliau nuo Benjaminio kariuomenės, bet ėmė drąsiai priešintis ir pagaliau patys juos vyti. — ⁴²*Tyrumos*: kuri buvo tarp Gabaos ir Jeriko. — ⁴³*Taigi atsitiko...* Ebr t: jie apsupo Benjaminą, jį sekė nuo Nokhos, vijosi jį iki Gabaos šonui rytų pusėje. — ⁴⁶*Remonu*. Gal ta vieta dabar yra vadinama Rammun, į rytus nuo Bete-lío. — *O kada jie bėgo...* Ebr t: ir jie juos vijosi iki Gideomui. Kur buvo ta vieta, dabar nežinia. — ⁴⁷*Taigi, iš viso...* Ebr t: šitos eil teksta prasideda taip: ir jie matė, ir bėgo į tyrumą prie Remono uolos. — ⁴⁸*Sugrįžę...* Ebr t: Ir Israėlio vyrai sugrįžo prie Benjaminio sūnų /kurie dar buvo jų ribose/, juos ištiko kalavijo ašmenimis, nuo gyvenamojo miesto iki galvijų ir visa, kas buvo rasta, o visus miestus, kuriuos rado, sudegino ugnimi

21. ¹Israėlio sūnūs buvo taipgi prisiekę Masphoje ir sakė : Nėvienas iš mūsų neduos Benjaminio sūnums moters iš savo dukterų. ²Jie visi atėjo prie Dievo namų į Silą ir sėdėdami jo akivaždoje iki vakarui pakėlė balsą ir ėmė verkti su dideliu dejavimu, ir sakė : ³Kodėl Viešpatie, Israėlio Dieve, įvyko ta nelaimė tavo tautoje, kad šiandien atimama iš mūsų viena giminė ? ⁴Kitą gi dieną, atsikėlę švintant, jie pastatė altorių, atnašavo tenai deginamąsias aukas ir dėkojimo aukas ir tarė : ⁵Kas iš visų Israėlio giminių nebuvo atėjęs į Viešpaties susirinkimą ? Nes jie būdami Masphoje buvo apsiėmę su didele priesaika užmušti tuos, kurie nebūtų buvę draug. ⁶Dabar Israėlio sūnūs, gailėdamies dėlei savo brolio Benjaminio, ėmė kalbėti : Atimta viena giminė iš Israėlio ; ⁷kur jie ims žmonių ? Nes visi draug prisiekėme, kad jiems neduosime savo dukterų. ⁸Todėl jie tarė : Kas yra iš visų Israėlio giminių, kurs neėjo prie Viešpaties į Masphą ? Ir štai atrasta, kad Galaado Jabės gyventojai nebuvo anoje kariuomenėje. ⁹Taipgi tuo metu, kada jie buvo Sile, tenai nerasta nei vieno iš jų/

¹⁰Taigi, jie siuntė dešimtį tūkstančių drąsiausių vyrų ir jiems įsakė : Eikite ir užmuškite Galaado Jabės gyventojus kalavijo ašmenimis, taip jų moteris, kaip ir vaikus. ¹¹Ir štai, ko jūs turite laikytis : užmuškite visus vyriškosios lyties, taipgi moteriškes pažinojusias vyrus, mergaites gi palikite gyvas. ¹²Ir buvo rasta keturi šimtai mergaičių, kurios nepažinojo vyro patalo ir jas atvesta stovyklon į Silą Kanaano žemėje. ¹³Paskui jie siuntė pasiuntinius pas Benjaminio sūnus, buvusius ant Remono uolos, su įsakymu paskelbti, kad juos priims ramiai. ¹⁴Tuomet Benjaminio sūnūs atėjo ir jiems duota žmonių iš Galaado Jabės dukterų, kitų gi nerado, kurias būtų galėję atiduoti lygiu būdu

¹⁵Visam Israėliui buvo labai skaudu, ir jis gailėjosi, kad buvo užmušta viena giminė iš Israėlio. ¹⁶O vyresnieji tarė : Ką padarysime su likusiais, kurie negavo žmonių ? Visos moterys Benjamine žuvo, ¹⁷o mums reikia labai pasirūpinti ir pasistengti, kad viena giminė nebūtų išnaikinta iš Israėlio ; ¹⁸tačiau savo dukterų mes negalime jiems duoti, nes esame surišti priesaika ir prakeikimu, kurį ištārėme : Prakeiktas tebūna, kas duotų iš savo dukterų žmoną Benjaminui. ¹⁹Taigi, jie padarė tokį nutarimą ir sakė : Štai metinė Viešpaties iškilmė Sile, kurs yra į šiaurę nuo Betelio

21. ¹Buvo taipgi prisiekę Masphoje : kai tenai buvo susirinkusios visos giminės. Žr aug 20,1. — ²Prie Dievo namų. Ebr t : į Betelį ; žodžiai « į Silą » ir čia Vulg priedas. — ³Kodėl. Vienos giminės žuvimas buvo didelė nelaimė visai tautai, nes ji darėsi nebe pilna ; todėl Israėliai nesidžiaugia savo nugalėjimu, bet rauda. — ⁴Kas iš visų... Israėliai randa vieną būdą duoti Benjaminio sūnums moterų, neperžengdami stačiai savo priesaikos. Kas nedalyvavo kare, tie rodėsi esą šalininkai Benjaminio, todėl buvo verti bausmės. — ⁶Galaado Jabės. Taip buvo vadinama žymiausias Manaso giminės miestas anapus Jordano Galaado krašte

¹⁰Dešimtį. Ebr t ir kit vert : Dvylika. — Užmuškite. Ebr thakharimu,

taigi, ant miesto gyventojų metama iškeikimas. Plg Kun 27,28.29. —

¹¹Mergaites palikite gyvas. Vulg, priedas, yra tai išvada iš konteksto žodžių. — ¹²Į Silą. Kolei išsiųstasis kariuomenės būrys pasiekė Galaado Jabę ir iš jos sugrįžo, Israėliai suskubo perkelti savo stovyklą iš Betelio į Silą. — Kanaano žemėje. Šiapus Jordano, o ne anapus, kaip Galaado Jabė. — ¹³Su įsakymu... Kaikurie ebr t verčia taip : Ir tie jiems /Benjaminio sūnums/ šaukė ramybę. — ¹⁴Atėjo : sugrįžo į savo dalį

¹⁵Visam Israėliui... Ebr t : ir tautai buvo skaudu dėl Benjaminio, nes Viešpats buvo padaręs ryšį tarp Israėlio giminių. — ¹⁷O mums reikia... ebr t eilutė prasideda kitaip : « Ir jie

miesto ir rytų šone nuo kelio, einančio iš Betelio Sikeman, ir į pietus nuo Lebonos miesto. ²⁰Jie įsakė Benjaminio sūnams ir tarė: Eikite ir pasislėpkite vynuogynuose, ²¹o pamatę Silo dukteris, išeinančias pagal papročius į šokius, išeikite ūmai iš vynuogynų ir pasigaukite iš jų kiekvienas po vieną moterį ir traukitės į Benjaminio žemę. ²²Kada jų tėvai ir broliai ateis skūstis ant jūsų ir bartis, mes jiems sakysime: Pasigailėkite jų, nes jie jas pagavo ne kovojančių teisėmis ir ne kaip pergalėtojai, bet dėl to, kad prašantiems, idant jiems būtų leista jas vesti, jūs nedavėte; užtat ir kaltė yra iš jūsų pusės. ²³Benjaminio sūnūs padarė, kaip jiems buvo įsakyta ir pagal savo skaičių pasigavo sau iš tų, kurios dalyvavo šokiuose, po vieną moterį, ir nuėjo į savo paveldėtają dalį, kur atstatė sau miestus ir juose gyveno. ²⁴Taipgi Izraelio sūnūs sugrįžo giminėmis ir šeimomis į savo padangtes. Anuo metu nebuvo Izraelyje karaliaus, bet kiekvienas tai darė, kas jam rodėsi gera

tarė: Tegul paveldėtoji dalis pasilieka Benjaminui». Izraeličiai nemano imti sau ką nors iš Benjaminio dalies. — ¹⁹*Kurs yra į šiaurę...* Anot laikurių aiškintojų, tikslus aprašymas Silo vietos buvęs padarytas Benjaminio sūnams, kad jie lengvai jį rastų; anot kitų, tai esąs vėlesniųjų laikų priedas. — ²²*Pasigailėkite*. Ebr t galima išversti taip: Padovanokite jas mums vyresniesiems, kurie tą da-

lyką sumanėme, nes mes ne kiekvienam ėmėme moterį kovoje; kadangi jūs jiems jų nedavėte, todėl dabar patys prisiimkite kaltybę. — *Kovojančių teisėmis*: kuriuos būtų galima užpulti su ginklais ir nubausti. — ²⁴*Taipgi Izraelio...* Ebr t: ir Izraelio sūnūs išvaikščiojo anuo metu iš ten, kiekvienas į savo giminę ir šeimą, ir išėjo iš ten kiekvienas į savo paveldėtają dalį

RUTOS KNYGA

Ivadas

1. Trumputėje Rutos vardu vadinamoje knygelėje pasakojama, kaip viena Moabietė, vardu Ruta, išteko į Izraeličių šeimą, taip su ja susijungė, kad, ir vyrui mirus, nepanorėjo atsiskirti nuo savo uošvės, bet draug su ja atvyko į jos tėviškę, Betliejų, čia ją šelpė savo darbu ir susilaukė gausaus užmokesčio už savo dorybes, ištekdama antrą kartą už vieno iš savo mirusiojo uošvio Elimeleko giminaičių, vardu Boožo, ir tuo būdu tapo ne tik išrinktosios tautos sąnariu, bet ir pramote Izraelio karaliaus Dovidą

Rutos knygelė teisingai laikoma Teisėjų knygos dalimi ir trečiuoju jos priedu. Tą nuomonę patvirtina jau pirmieji jos žodžiai: «Kada viršininkais buvo Teisėjai, vieno iš Teisėjų dienose» /Rut, 1,1/, panašūs į Teisėjų knygos priedų žodžius: «Anose dienose nebuvo Izraelyje karaliaus», nes jie nurodo, kad Rutos knyga savo turiniu pridera Teisėjų laikams; be to, jos tikslas labai panašus į Teisėjų knygos tikslą, nes kaip tenai, taip ir čia norėta parodyti, jog Viešpats visuomet suteikia savo malonę ne tik atgailą darantiems Izraeličiams, bet maloniai priima ir apdovanoja savo gėrybėmis net ir tuos, kurie rodosi visai toli esą nuo Dievo, kai tik jie ima prie jo artintis ir glaustis po jojo tėviškais sparnais. Todėl Rutos istorija labai gražiai papildo Teisėjų knygą, ypač jos priedus, kuriuose parodoma prie kokių nelaimių gali privesti stabmeldystė ir doriškas pakrikimas, nes čia matome, priešingai, prie kokio palaiminto išaugstinimo atveda pasitikėjimas Viešpačiu ir jo meile. Rutos knygos autorius, rašydamas savo veikalėlį, tikriausiai turėjo dar sumanymą suteikti tikrų žinių apie keletą karaliaus Dovidą pranokėjų, kurie Dievo valia turėjo būti draug ir ateisiančiojo Atpirkėjo protėviais

2. Iš pačios Rutos knygos visai aišku, kad Ruta gyveno Teisėjų laikais. Kadangi Boožas, už kurio išteko Ruta, buvo sūnus Salmono, vedusio anot Mt 1,5 moterystėn Raabą /žr Još 2,1/, todėl reikia spėti, kad Ruta gyveno ne paskutinių, bet pirmųjų teisėjų laikais. Jei Teisėjų knygą yra parašęs Samuėlis, tai jis reikia taip pat laikyti ir Rutos veikalėlio autoriumi. Rašydamas apie seniai įvykusį dalyką, jis be abejonės naudojosi ne tik padavime likusiomis žiniomis, bet taipgi ir senesniais rašytais šaltiniais; todėl nėra jokių priežasčių abejoti apie pasakojamųjų dalykų tikrumą. Rutos knygelė parašyta tikriausiai tuomet, kada Samuėlis, Dievui liepiant, buvo patepęs Dovidą, todėl žinojo jau, kad jam buvo skirta būti Izraelio karaliumi

RUTOS KNYGA

1. ¹Kada viršininkais buvo Teisėjai, vieno iš Teisėjų dienosė buvo kilęs žemėje badas. Tuomet vienas žmogus iš Judo Betliejaus nuėjo su savo žmona ir su dviem sūnum apsigyventi kaip ateivis Moabiečių krašte. ²Jis buvo vardu Elimelekas. Jo žmona Noemė, vienas iš dviejų jo sūnų Mahalonas, kitas gi Kelionas. Jie buvo Ephratiečiai iš Judo Betliejaus. Atėję į Moabiečių kraštą jie tenai pasiliko. ³Noemės vyras Elimelekas mirė, ir ji pasiliko viena su dviem sūnum. ⁴Tuodu vedė žmonas Moabietes, kurių dviejų viena buvo vardu Orpha, kita gi Ruta. Juodu tenai gyveno dešimtį metų, ⁵ir abudu mirė, tai yra, Mahalonas ir Kelionas; taip moteriškė pasiliko netekusi dviejų sūnų ir vyro

⁶Ji pakilo, kad su abiem savo marčiom eitų iš Moabiečių krašto tėvynėn, nes buvo girdėjusi, kad Viešpats pažvelgęs į savo tautą ir jiems davęs maisto. ⁷Taigi, ji išėjo iš savo keleivystės vietos su abiem marčiom ir jau grįždama keliu į Judo žemę ⁸jomdviem tarė: Eikita į savo motinos namus, o Viešpats judviem tesuteikia mielaširdystę, kaip judvi pada-

I. Rutos apsigyvenimas Betliejuje

1, 1-22. Kilus Teisėjų laikais badui, vienas Betliejietis, Elimelekas, iškeliauja su savo šeima Moabiečių kraštan, kur miršta jis pats ir abudu jo sūnu; kadangi Elimeleko našlė Noemė nori grįžti savo tėvynėn, tai rengeiasi keliauti kartu su ja ir abidvi jos marčios; viena iš jų, Orpha, paklauso uošvės patarimo ir grįžta pas savuosius, kita gi, Ruta, lydi toliau pasenusią savo vyro motiną ir apsigyvena draug su ja Betliejuje

1. ¹Kada viršininkais... Žinant, kad Boozas buvo sūnus Salmono, kurs buvo apsivedęs su Raaba, reikia spėti, kad visi Rutos knygoje pasakojami dalykai įvyko neperdaug ilgai trukus po Josuės mirties. — *Kilęs žemėje*: šiapus Jordano. — *Judo Betliejaus*. Kitas Betliejus buvo Zabulono ribose. — *Apsigyventi kaip ateivis*: taip pat kaip kitados darė Abraomas ir Isaokas. — *Moabiečių krašte*: anapus Jordano į pie-

tus nuo Arnono upelio. — ²*Ephratiečiai*. Spėjama, kad senovinis Betliejaus miesto vardas buvęs Ephrata ir jo gyventojai vadinęsi Ephratiečiais. — ⁴*Vedė žmonas Moabietes*. Tokios moterystės buvo priešingos Mošės įstatymo dvasiai. Du Elimeleko sūnu tačiau galėjo teisintis reikalu, juo labiau kad Moabietės, įeidamos Israėlaičių šeimon, priėmė be abejonės ir jos tikėjimą į vieną tikrąjį Dievą. Anot 4, 10 Ruta buvo Mahalono žmona, Orpha gi Keliono

⁶*Kad Viešpats pažvelgęs į savo tautą*. Noemė nutarė grįžti tėvynėn, nes išgirdo, kad Viešpats vėl suteikia malonį savo išrinktajai tautai. Be to, Noemės širdyje turėjo atsileipti ir savo krašto išsiilgimas. — ⁷*Ji išėjo iš...* Noemė pradžioje manė, kad marčios nori ją tik palydėti per savo kraštą. — ⁸*Į savo motinos namus*. Dukterys paprastai pasilikdavo motinų draugystėje. — *Tesuteikia mielaširdystę*: duodamas visų pirma ramybę gimdytojų namuose, o paskui

rėta su numirusiais ir su manim. ⁹Viešpats teduoda judviem rasti poilsio namuose vyrų, kuriuos gausita, ir ji juodvi pabučiavo. Bet juodvi pakeldamos balsą, ėmė raudoti ¹⁰ir sakė: Eisiva su tavim pas tavo tautą. ¹¹Ji jomdvim atsakė: Grįžkita, mano dukterys, ko einata su manim? Argi aš turiu dar daugiau sūnų savo iščioje, kad galėtumėta iš manęs tikėtis vyrų? ¹²Grįžkita, mano dukterys, ir eikita sau, nes aš jau labai pasenus ir nebetinku moterystės ryšiams, o jei aš ir galėčiau šią naktį pradėti ir pagimdyti sūnų, ¹³jai jų norėtumėta laukti, kolei užaugs ir ateis į vyrų amžių, judvi jau būsita senelės, pirma negu išteksita. Taigi, nedarykita taip, mano meldžiamosios dukterys, nes judviejų suspaudimas dar labiau mane slėgia, ir Viešpaties ranka išėjo prieš mane. ¹⁴Taigi, juodvi pakeldamos balsą, vėl ėmė verkti. Orpha pabučiavo uošvę ir sugrižo, bet Ruta pasiliko su savo uošve. ¹⁵Noemė jai tarė: Štai tavo brolienė sugrižo pas savo tautą ir pas savo dievus; eik draug su ja. ¹⁶Bet ji atsakė: Nesipriešink man, kad aš turėčiau tave pamesti ir nueiti, nes kur tik tu eisi, eisiu ir aš; ir kur pasiliksi, pasiliksiu lygiai ir aš. Tavo tauta bus mano tauta, ir tavo Dievas bus mano Dievas. ¹⁷Kuri žemė priims tave numirusią, ir aš joje mirsiu, ir tenai gausiu laidotuvių vietą. Tai tepadaro man Viešpats ir tai teprideda, jei ne viena tik mirtis atskirs mane nuo tavęs. ¹⁸Taigi, Noemė matydama, kad Ruta buvo tvirtai nutarusi eiti draug su ja, nenorėjo priešintis ir daugiau įkalbinėti, kad grįžtų pas savuosius. ¹⁹Taip juodvi ėjo draug ir atvyko Betliejun. Jomdvim atėjus į miestą, pasklido visų tarpe gandas ir moteriškės sakė: Štai ta Noemė. ²⁰Ji joms sakė: Nebevadinkite manęs Noeme /tai yra Gražioji/, bet vadinkite mane Mara /tai yra, Karčioji/, nes Visagalis labai mane pripildė kartumo. ²¹Išėjau pilna ir Viešpats atvedė mane atgal tuščia. Kam tat

ir antrą ištekJimą. — ⁹*Pabučiavo*. Tai buvo atsisveikinimo ženklas. — ¹¹*Argi aš turiu dar...* Noemė turi galvoje levirato įstatą, kurs reikalavo, kad mirusio be vaikų brolio žmoną vestų kitas brolis ar giminaitis, ir pastebi, kad ji nebeturi ir nebegali turėti daugiau sūnų. — ¹³*Jei norėtumėta...* Ebr t: argi todėl lauksite, kolei užaugs, argi dėl to sulaiikysite save, kad nebūtumėte su vyru? — *Nes judviejų suspaudimas...* Ebr t: nes man labai kartu /nemaionu/, labiau negu judviem. — ¹⁴*Orpha pabučiavo uošvę*: atsisveikindama su jaja. — *Ruta pasiliko*. Meilė uošvės buvo Rutai didesnė už asmeninės laimės troškimą. ¹⁶*Pas savo dievus*. Ebr t galima išversti: ir pas savo Dievą. Visų yra vienas Dievas, kurį Israėliačiai turi garbinti, taip kaip buvo pamokyti Mošės įstatymu, kitos gi tautos tuo būdu, koks jiems turėjo būti žinomas iš pradinio apreiškimo; garbinamas Israėliačių apeigomis, jis vadinamas Israėlio Dievu, garbinamas gi kitų tautų apeigomis,

jis galėjo būti pavadintas pav Moa-biečių dievu. Bet čia Noemė gal klaidingai manė, kad pagonys, žinodami tik netikrus dievus, turi juos taip garbinti, kaip Israėliačiai garbino Viešpatį. — ¹⁶*Nes kur tik tu eisi...* Jokios kliūtys negalės atskirti Rutos nuo jos uošvės. — ¹⁷*Tai tepadaro...* Sutrumpinti priesaikos žodžiai, lyg kad būtų pasakyta: tegul Viešpats siuncia ant manęs visokias nelaimes ir jų skaičių tepadaugina, jei aš neįvykdysiu savo žodžių. Ruta čia prisiekia Yahvės vardu. Plg 1 Kar 3,17. — ¹⁸*Nebeonorėjo priešintis...* Ebr t: liovėsi jai kalbėjusi. — ¹⁹*Štai ta Noemė*. Ebr yra klausimas: ar tai ta Noemė? Amžius ir vargai buvo žymiai pakeitę jos išvaizdą, taip kad nebegigu buvo ją pažinti. Ebr Noemės vardas *No'omi* reiškia tą pat, ką ir gražioji. — ²⁰*Tai yra gražioji...* *Tai yra karčioji...* Vulg paaišk. — ²¹*Pilna*: su vyru ir su dvim sūnum. — *Pažemino*. Ebr t: liudijo prieš mane, t y, pasirodė esąs ne mano pusėje. — ²²*Kai ką*

vadinatė Noemė mane, kurią Viešpats pažemino ir Visagalis prispaudė? ²²Taip tat Noemė su savo marčia Ruta Moabietė atėjo iš savo keleivystės žemės ir sugrįžo Betliejun, kai ką tik buvo prasidėjęs miežių pjūtis

2. ¹Jos vyras Elimelekas turėjo giminaitį, žmogų galingą ir labai turtingą, vardu Boozą. ²O Moabietė Ruta tarė savo uošvei: Jei liepsi, aš eisiu į lauką ir pasirinksiu varpų, kurios nepatenka į pjovėjų rankas, kur tik rasiu man palankaus šeimininko malonę. Ta jai atsakė: Eik, mano dukte. ³Taigi, ji nuėjo ir rinko varpas paskui pjovėjus. Atsitiko gi, kad anas laukas priderėjo žmogui, vardu Boozui, iš Elimeleko giminės. ⁴Ir štai jis pats atėjo iš Betliejaus ir tarė pjovėjams: Viešpats su jumis. Tie jam atsakė: Viešpats tave tepalaimina. ⁵Tuomet Boozas tarė jaunikaičiui, kurs buvo pjovėjų pristovas: Kieno šita mergaitė? ⁶Tas jam atsakė: Tai yra Moabietė, kuri atėjo su Noeme iš Moabiečių šalies; ⁷ji prašė, kad jai būtų leista rinktis pasiliekančių varpų, sekant pjovėjų pėdomis; nuo ryto iki dabar ji pasilieka lauke ir net nei valandėlei nebuvo sugrįžus namo. ⁸Tuomet Boozas tarė Rutai: Klausyk, mano dukte! Neeik į kitą lauką rinkti ir nesitrauk iš šitos vietos, bet laikykis mano tarnaičių. ⁹Ir kur jos pjaus, eik paskui; nes aš įsakiau savo tarnams, kad nė vienas tavęs nevargintų; o jei ištrokši, eik prie indų ir gerk vandens, kurį ir tarnai geria. ¹⁰Ji puolus kniūbsčia ant savo veido ir iki žemei nusilenkdama jam tarė: Iš kur man tai, kad radau tavo akyse malonę ir kad teikies pažinti mane svetimtautę moteriškę? ¹¹Jis jai atsakė: Man visa papasakota, ką esi padariusi savo uošvei mirus tavo vyrui, ir kad palikai savo gimdytojus ir žemę, kurioje gimei, ir atėjai pas tautą, kurios pirma nežinojai. ¹²Viešpats tau teatlygina už tavo pasielgimą, ir tegul atsiimsi pilną užmokestį iš Viešpaties, Izraelio Dievo, pas kurį atėjai ir po kurio spar-

tik... Miežių pjūtis Palestinoje prasideda apie Žydų velykas, maždaug balandžio mėnesyje

2. Rutos išteklėjimas už Boožo

2,1-4,22. Apsigyvenus Betliejuje, Ruta eina pjūties metu varpų rinkti, pataiko į Boožo dirvą, dėl savo dorybės randa malonę jo akyse ir gauna gausią pašalpą /2,1-23/; patariant savo uošvei, Ruta prašo Boožą, kad jis, kaip jos mirusio vyro giminaitis, vestų ją moterimi pagal levirato įstatą; Boozas sutinka tai padaryti, jei kitas artimesnis giminaitis išsižadės tos teisės /3,1-18/; artimesniam giminaičiui nesutikus vesti Rutos, ji išteka už Boožo /4,1-12/ ir pagimdo jam sūnų Obedą, kurio vaikaičiui Dovidui buvo lemta tapti Žydų karaliumi /4,13-22/

2. ¹Galingą ir labai turtingą. Ebr ž *gibbor khařil* sakoma paprastai apie drąsų karžygį; čia gi jais išreiškiamas žmogaus turtingumas. — ²Pasirinksiu varpų... Mošės įstatymu buvo įsakyta leisti beturčiams rinktis pa-

siliekančių dirvoje varpų; tačiau matomai ne visi savininkai tą įsakymą laikydavo, kaip pasirodo iš Rutos žodžių: *Kur tik rasiu man palankaus...* ir iš 22 eil. — ³Atsitiko gi... Taip tą dalyką Dievo apvaizdai sutvarkant. — ⁴Viešpats su jumis. Ebr *Yahveh 'immakhem*. Tas pasveikinimas, priimtas katalikų Eklesijos ir nuolat skambąs jos pamaldose liudija, kaip giliai atminimas Viešpaties buvo įėjęs į Izraelaičių gyvenimą ir papročius, o draug apie Boožo dievotumą. — ⁵Kieno... Boozas buvo girdėjęs apie Noemės sugrįžimą draug su marčia, bet dar nebuvo jos matęs. — *Mergaitė*: jauna moteriškė. — ⁷Net nei valandėlei... Anot ebr t: ir tik trumpą laiką išsėjos palapinėje, kurioje pjovėjai valgydavo ir pasilsėdavo. — ⁸Mano dukte. Iš to atsiliepiamo reikėtų daryti išvadas, kad Boozas buvo ne visai jaunas žmogus. — ⁹Ir kur jos pjaus... Ebr t: tavo akys tebūna /atgręžtos/ į lauką, kurį jie pjaus, ir eisi paskui jas. — ¹¹Gimdytojus. Ebr t: tėvą ir motiną.

nais prisiglaudei. ¹³Ji tarė: Radau malonę tavo akyse, mano valdove, kurs mane paguodei ir prabilai į savo tarnaitės širdį, nors neesu lygi nei vienai iš tavo tarnaičių. ¹⁴Boozas gi jai tarė: Kai ateis metas valgyti, ateik čia, valgyk duonos ir dažyk savo kąsnelį acte. Taigi, ji sėdosi šalia pjovėjų ir ėmė sau viralo; valgė ir pasisotino ir pasiėmė sau liekanas. ¹⁵Paskui ji atsikėlė, kad toliau rinkytų varpas. Boozas gi liepė savo tarnams ir tarė: Jei ji norėtų ir pjauti draug su jumis, nedrauskite jai, ¹⁶o taipgi ir savo pėdų tyčiomis šį tą pameskite ir palikite, kad rinktųsi be drovos, ir renkančios nė vienas tenebara. ¹⁷Taigi, ji rinkosi lauke iki vakarui, ir ką buvo surinkusi išsikūlė, daužydama lazda ir rado miežių arti ephos, tai yra tris saikus. ¹⁸Jais nešina, ji sugrįžo į miestą ir parodė savo uošvei; be to, išsiėmė ir davė jai iš savo valgio liekanų, kuriuo ji buvo pasisotinusi. ¹⁹O jos uošvė jai tarė: Kur šiandien rinkai ir kur dirbai darbą? Tebūna palaimintas, kas tavęs pasigailėjo! Ji tai pasisakė, pas ką buvo dirbusi ir pasakė vyro vardą, kad jis vadinąsis Boozas. ²⁰Noemė jai atsakė: Tegul jį Viešpats palaimina, nes jis tą pačią malonę, kurią buvo suteikęs gyviems, laikė ir mirusiems. Ir dar ji tarė: Tas žmogus yra mūsų giminaitis. ²¹O Ruta tarė: Jis dar ir tai man įsakė, kad tolei laikyčiaus jojo pjovėjų, kolei nebus nupjauti visi javai. ²²Uošvė jai tarė: Geriau bus, mano dukte, kad išeisi su jo tarnaitėmis pjauti, idant svetimoje dirvoje kas nors tau nepasipriešintų. ²³Taigi ji laikėsi Boožo tarnaičių ir tolei su jomis pjovė, kolei miežiai ir kviečiai nebuvo sugabenti į klonus

3. ¹Sugrįžus gi pas savo uošvę, išgirdo iš jos: Mano dukte, jieškosiu tau poilsio ir pasirūpinsiu, kad tau būtų gera. ²Tasai Boozas, kurio tarnaičių laikeisi lauke, yra mūsų giminaitis ir šią naktį vėto miežius kloyime. ³Taigi, apsiplauk, patepk save, apsivilk geresniais drabužiais ir nueik į kloyimą, bet tegul tavęs žmogus nemato, kolei jis nepabaigs valgyti ir gerti. ⁴Kuomet gi eis gulti įsidėmėk vietą, kurioje miega, paskui ateisi, atidengsi nuo jo kojų apsiaustą, kuriuo apsikloja, atsisulsi ir tenai gulėsi; jis gi tau pasakys, kas tau reikia daryti. ⁵Ji atsakė: Visa, ką tik

— *Kurios pirma nežinojai*: pas svetimą tautą. — ¹²*Po kurio sparnais...* Dievo sparnais čia vadinama jo apvaizda, globa. — ¹³*Radau malonę...* Tikriau: kad gi rasčiau malonę... *Nors neesu lygi...* Nes aš esu tik svetimtautė. — ¹⁴*Ėmė sau viralo*. Ebr t: jis /t y, Boozas davė jai *qali*, t y, keptų grūdų, kurie buvo paprastas darbininkų valgis. — *Liekanas*: kas buvo likę iš jai skirtos dalies. — ¹⁵*Jei ji norėtų ir pjauti...* Geriau anot ebr t: jei ji ir tarp pėdų norėtų rinkti, t y, ten, kur daugiausia nukritusių varpų. — ¹⁷*Ephos*. Epha lygi 38,8-39,3 litrams. — *Tai yra, tris saikus*. Vulg paaišk. — ²⁰*Nes jis tą pačią...* Iš tų žodžių pasirodo, kad Boozas seniau šelpė Elimeleką. Ebr t reiktų išversti truputį kitaip: kadangi jis neatitolino savo malonės nuo gyvų

ir mirusiųjų. — *Tas žmogus yra...* Ebr t dar pridėti ž: jis iš mūsų gelbėtojų tarpo t y, vienas iš tų gimičių, kuriems priklauso teisė imti moterimi mirusio be vaikų giminaičio našlę. Žr Kun 25,25 ir k. — ²²*Pjauti*. Ebr t: rinkti

3. ¹*Sugrįžus...* Geriau: ir ji grįždavo kas nakt / pas savo uošvę/. — *Poilsio*. Taip pavadinta moterystė. Dabartinis Rutos gyvenimas skurdė buvo pilnas neramumo. — ²*Naktį vėto...* Šiltame Palestinos krašte nakties metas, kilstant nedideliam vėjeliui, buvo tinkamiausias tam darbui. — ³*Geresniais*. Nors to ž nėra ebr t, bet jo reikalauja kontekstas. — *Tegul tavęs žmogus...* Kad tuo būdu pašalinus visoki įtarimą. — ⁴*Kuomet gi eis gulti...* Javai buvo lauke toliau nuo gyvenamųjų trobesių, to-

liepi, padarysiu. ⁶Taigi, ji nuėjo į klojimą ir padarė visa, ką jai buvo liepusi uošvė

⁷Kada Boozas pavalgė ir atsigėrė, pasidarė linksmesnis ir nuėjo miegoti šalia pėdų krūvos, ji atėjo slapčia ir, atidengus apsiaustą nuo jo kojų, atsigulė. ⁸O štai jau vidurnaktyje žmogus pabudo ir nusigando, nes jis pamatė moteriškę, gulincią prie jo kojų, ⁹ir jai tarė: Kas tu? Ji gi atsakė: Aš esu tavo tarnaitė Ruta; ištiesk savo apsiaustą ant tavo tarnaitės, nes esi giminaitis. ¹⁰O jis tarė: Palaiminta tu Viešpaties, dukte; tu pirmąją savo mielaširdyste perviršijai paskesniąją, nes neėjai paskui jaunikaičius beturčius ar turtingus. ¹¹Nebijok tat, bet ką tik man sakysi, tau padarysiu, nes visa tauta, gyvenanti mano miesto vartuose, žino tave esant dorą moteriškę. ¹²Aš nesiginu esąs giminaitis, bet yra kitas artimesnis už mane. ¹³Ilsėkis šią naktį, o rytoj išaušus, jei jis norės tave palikti pas save giminystės teisėmis, bus gerai, o jei jis nenorės, aš be jokios abejonės tave paimsiu, kaip Viešpats yra gyvas. Miegok lig rytui. ¹⁴Taigi, ji miegojo prie jo kojų lig nakties pabaigai. Paskui ji atsikėlė, pirma negu žmonės galėjo vienas kitą pažinti ir Boozas tarė: Saugokis, kad niekas nepatirtų, jog buvai čia atėjus. ¹⁵Jis dar tarė: Ištiesk savo apsiaustą, kuriuo esi apsidengus, ir laikyk abiem rankom. Jai ištiesus ir laikant, jis atseikėjo šešis miežių saikus ir uždėjo ant jos. Jais nešina ji įėjo į miestą. ¹⁶Ir atėjo pas savo uošvę, kuri jai tarė: Ką padarei mano dukte? O ji jai papasakojo visa, ką jai buvo padaręs žmogus, ¹⁷ir tarė: Štai jis man davė šešis miežių saikus ir tarė: Nenoriu, kad grįžtumėi tuščiomis rankomis pas tavo uošvę. ¹⁸Noemė gi tarė: Palauk, mano dukte, kolei nepamatysime, kuo tas dalykas pasibaigs, nes tas žmogus nesiliaus kolei neįvykdys, ką yra pasakęs

4. ¹Taigi Boozas nuėjo pas vartus ir tenai atsisdėjo. O pamatęs praeinant giminaitį, apie kurį buvo augščiau kalbėta, jam tarė: Eikš truputį

dėl Noemės žinojo, kad savininkas pasiliks jui sergėti. — *Atidengsi nuo kojų...* Tai turėjo būti ženklas, kad Ruta įeiklo Boozo globos. Pakėlus nuo kojų apsiaustą, reikėjo laukti, kad Boozas nubus

⁸*Nusigando...* Ebr t reiktų išversti: pasilenkė, — kad geriau matytų, kas guli prie jo kojų. — ⁹*Ištiesk savo apsiaustą...* Ebr t: imk tavo tarnaitę savo globon, nes tu esi artimiausis [go'el]. — ¹⁰*Tu pirmąją savo mielaširdyste...* Pirmoji Rutos mielaširdystė buvo jos atsidavimas uošvei; antra gi didesnė — tai jos noras būti ramsčiu ir toliau savo uošvei, ypač gi jos rūpestis laimėti savo mirusiam vyrui palikuonių. Tokiuos palikuonis levirato teisėmis ji galėjo turėti iš senstančio Boozo, o ne ištekėdama už ko nors iš jaunesniųjų vyrų, bet ne giminaičio. — ¹¹*Nebijok tat...* Ebr t dar pridėta: *mano dukte*. Nors Ruta buvo svetimtautė Maobietė ir beturtė, bet ji labiau tiko moterystei, negu kitos, nes turėjo geriausį kraitį,

savo dorybes. — ¹²*Bet yra kitas...* Ne Boozas turėjo prievolę vesti Rutą moterimi, bet kitas artimesnis giminaitis, kurio tačiau nebuvo galima prieš jo norą priversti tai padaryti. Noemė norėjo aplenkli tą antrąjį gal dėl to, kad žinojo jį neįvykdysiant savo prievolės, arba tikriau dėl to, kad matė didesnę Boozo palankumą Rutai. — ¹⁴*Pirma negu žmonės...* Tai buvo padaryta, kad būtų išvengta tuščių žmonių kalbų. — ¹⁵*Atseikėjo šešis...* Ebr t neparodo aiškiau, kiek miežių tąsyk davė Rutai Boozas. — *Uždėjo ant jos:* jai ant galvos, nes taip paprastai nešioja rytų kraštuose visokias naštas. — *Jais nešina ji įėjo.* Ebr t: jis įėjo. Taigi, ir Boozas sugrįžo Betliejun, kad tą pačią dieną pasikalbėtų su kitu giminaičiu apie Rutos ištekėjimą. — ¹⁸*Palauk...* Noemė tiki, kad dabar visas dalykas pasibaigs gerai ir kad tą valandą nieko daugiau nebereikia daryti

4. ¹*Nuėjo pas vartus.* Miesto vartai buvo paprasta rytiečių tautose

čia ir sėskis, vadindamas jį jo vardu. Tasai priėjo ir atsistėjo. ²Boozas gi ėmęs dešimtį vyrų iš miesto vyresniųjų, jiems tarė: Sėskitės čia. ³Jiems sėdint, jis tarė giminaičiui: Noemė, kuri grįžo iš Moabiečių krašto, parduos mūsų brolio Elimeleko lauko dalį; ⁴aš norėjau, kad tu tai išgirstumei, ir tau pasakyti akivaizdoje visų sėdinčiųjų ir vyresniųjų iš mano tautos. Jei nori paveldėti giminystės teisėmis, pirk ir paveldėk, o jei tau tai netinka, pasisakyk man, kad žinočiau, ką aš turiu daryti, nes nėra kitų giminių, išskyrus tave, kurs esi artesnis, ir mane, kurs esu antras. Jis atsakė: Aš pirksiu dirvą. ⁵Boozas jam tarė: Jei tu pirksi dirvą iš moteriškos rankos, turėsi taip pat imti ir Rutą Moabietę, kuri buvo mirusiojo žmona, kad prikeltumei savo giminaičiui vardą jo tėviškėje. ⁶Anas atsakė: Aš išsižadau giminystės teisių, nes kitaip aš pakenkčiau mano šeimos tėvonystei; tu naudokis mano pirmenybe, be kurios aš prisipažįstu mielu noru apsieisiąs. ⁷Toksai gi buvo senovinis paprotys Israėlyje tarp giminaičių, kad jei vienas perleisdavo kitam savo teises, idant toks perleidimas būtų tvirtas, žmogus atrišdavo savo autuvą ir duodavo savo giminaičiui; tai buvo perleidimo ženklas Israėlyje. ⁸Taigi, Boozas tarė savo giminaičiui: Nusiauk savo kurpę! O jis tuojau ją atrišo nuo savo kojos. ⁹Anas gi tarė vyresniesiems ir visai tautai: Jūs esate šiandien liudininkai, kad aš paveldėjau visa, kas buvo Elimeleko, Keliono ir Mahalono, atiduodant Noemei, ¹⁰ir kad ėmiau Mahalono žmoną Rutą Moabietę moterystėn, kad sužadindčiau mirusiojo vardą jo tėviškėje, kad jo vardas neišnyktų iš jo šeimos, brolių tarpo ir iš tautos. Jūs, sakau, esate šito dalyko liudytojai. ¹¹Visa tauta, buvusi vartuose, ir vyresnieji atsakė: Mes esame liudytojai. Viešpats tepadarо šitą moteriškę, kuri įeina į tavo namus, kaip Rakele ir Liją, sukūrusias Israėlio namus, kad ji būtų dorybės pavyzdys Ephratoje, kad jos vardas būtų garsus Betliejuje. ¹²Tavo namai tebūna, kaip namai Pareso, kurį Tamarą pagimdė Judui, per palikuonis, kuriuos Viešpats tau duos iš šitos jaunos moteriškos. ¹³Taigi, Boozas ėmė Rutą ir su ja apsidėdė; jis pas ją įėjo, ir Viešpats jai davė, kad ji pradėtų ir pagimdytų sūnų. ¹⁴O moterys sakė Noemei:

Pak 25,7

Prad 38,29

susirinkimų vieta. Tenai reikėjo tartis ir apie Rutos moterystę. Žr Pak 25,7. — *Vadindamas jį...* Autorius arba tyčiomis norėjo neminėti giminaičio vardo, arba jo nežinojo. — ²*Dešimtį vyrų.* Tiek žmonių reikėjo, kad susirinkimas būtų teisėtas. — ³*Parduos... lauko dalį:* dalį, tekusią Elimelekui, todėl visą lauką. — *Brolio:* plačia to ž prasme. — ⁴*Aš pirksiu dirvą...* Giminaitis sutinka pirkti, bet užmiršta pirkimo sąlygą, kurią Boozas tuojau primena. — ⁶*Aš išsižadau...* Ebr t: «Aš negaliu pirkti sau, kitaip pražudysiu tėvonystę». Giminaitis buvo tikriausiai jau vedęs ir turėjo vaikų. Pirkdamas dirvą, jis būtų turėjęs už ją visų pirma užmokėti Noemei, toliau atiduoti tą pačią dirvą pirmgimiui sūnui iš Rutos, o kitus vaikus iš jos aprūpinti iš savo tėviškos, todėl jo jau esančių

vaikų dalis turėtų žymiai sumažėti. — ⁷*Senovinis paprotys...* Ta pastaba nurodo, kad autoriaus laikais tas paprotys buvo gal jau pasikeitęs, arba nebuvo visuotinas, bet tik vietomis kur sergimas. — Jis tikriausiai reikia atskirti nuo apeigų, minimų Pak 25,9. — ⁸*Taigi, Boozas tarė...* Ebr t: Taigi, giminaitis tarė Boozui: paveldėk sau, ir atrišo kurpę. — ⁹*Visai tautai:* žmonėms, kurių buvo daugiau susirinkę prie miesto vartų. — ¹¹*Viešpats tepadarо...* Paprasti linkėjimai jaunavedžiams. Plg Prad 27,60. — *Rakele ir Liją...* Raketės kapas buvo arti Betliejaus; jo gyventojams jos atminimas buvo ypač brangus, todėl Raketė įvardinta pirmoje vietoje. — *Sukūrusias:* pagimdžiusias Jokubui sūnų. — *Kad ji būtų dorybės...* Ebr t reiktų išversti kitaip: «Jis tebūna galingas Ephra-

pašlovintas Viešpats, kurs nepakentė, kad pritrūktų tavo šeimoje įpėdinio, kurio vardas būtų minimas Israėlyje, ¹⁵idant turėtumei kas paguostų tavo sielą ir tave maitintų senatvėje, nes jis gimė iš tavo marčios, kuri tave myli ir tau daug geresnė, negu kad turėtumei septynis sūnus. ¹⁶O Noemė paėmus kūdikį dėjo savo prieglobstin ir ėjo prie jo auklės ir nešiotės pareigas

¹⁷Kaimynės gi ją sveikino ir sakė: Noemei gimė sūnus! Ir jos ji praminė vardu Obedas. Tasai yra Dovidą tėvo Isajo tėvas

1 Kron 2,5; 4,1
Mt 1,3

¹⁸Šitie yra Pareso palikuonys: Paresui gimė Esronas, ¹⁹Esronui gimė Aramas, Aramui gimė Aminadabas, ²⁰Aminadabui gimė Naasonas, Naasonui gimė Salmonas, ²¹Salmonui gimė Boozas, Boozui gimė Obedas, ²²Obedui gimė Isajis, Isajui gimė Dovidas

toje ir tepadaro sau vardą Betliejuje». Taigi, šitie ž sakomi pačiam Boozui. — ¹²*Pareso*. Paresas buvo Boozo ir visų Betliejiečių protėvis

¹⁴*Įpėdinio*. Gelbėtojo. — ¹⁵*Septynis sūnus*, t y, daug sūnų. — ¹⁶*Auklės ir nešiotės*. Ebr t: sergėtojos. —

¹⁷*Obedas*. Tas vardas reiškia tą patį ką ir tarnas. Autorius matomai turėjo galvoje iškilmingą susirinkimą sve-

čių, kuomet kūdikis buvo apipjausytas ir jam duota vardas. — *Isajo tėvas*. Ar reikia imti ž «tėvas» siaura to ž prasme, tikrai nežinia; jis gali reikšti tą patį, ką ir pranokėjas

²⁰*Naasonas*. Jis gyveno Mošės ir Aarono laikais. Sk 1,7. — ²¹*Salmonui*: iš Raabos, kuri paslėpė pas save du Jošuos žvalgu. — ²²*Isajis... Dovidas*. Žr 1 Kar 16,1...

SAMUĖLIO KNYGOS

I v a d a s

1. Šventojo Rašto dalis, kurioje pasakojama Izraelio istorija, pradedant nuo Teisėjų knygoje paminėto Pilistimų prispaudimo laikų iki 37 Jekhonijo /Joakhino/ nelaisvės metų, vadinama Tridento Susirinkimo kanone «Keturiomis Karalių knygomis»; tikrumoje gi tai yra du atskiru veikalų; juodviejų pirmasis ebraiškosė Biblijosė vadinama Samuėlio knygomis, antrasis gi Karaliais /M^elakhim/ arba Karalių knyga /sepher M^e-lakhim/. Tuodu vardu visai suderinta su knygų turiniu, nes dviejose pirmose Karalių knygose svarbiausis asmuo, su kuriuo taipgi Sauliaus ir Dovidov veiksmāi turi sąryšį, yra be abejonės Samuėlis, tuo tarpu kad dviejose paskutinėse duodama karalių istorija

2. Nors Samuėlio knygoje pasakojama apie tolesnį išrinktosios tautos likimą, viršininkaujant paskutiniems Teisėjams ir pirmiėmdviem karaliām, tačiau svarbiausis joje dalykas yra istorija įsteigimo ir sustiprinimo amžinojo sosto Dovidov namuose. Taigi iš Samuėlio knygų patiriame, kaip, nežiūrint to, kad pašlijusią Helio dienosė dėl to teisėjo silpnumo ir tautos nuodėmių Izraelio valstybė buvo sustiprinės ir sutvarkės Dievo skirtas teisėju Samuėlis, jojo dienosė tautoje atsirado ir subrendo troškimas turėti savo tikrą karalių; kaip, Dievo įsakymu, buvo pastatytas pirmuoju karaliumi Saulius, kurs tačiau pasirodė netinkas toms svarbioms pareigoms ir todėl buvo atstumtas, o jo vieton patepta karaliumi Dovidas; kaip šitasai, iškentėjęs ilgus persekiojimus ir nugalėjęs kliūtis, buvo pagaliau visos tautos pripažintas valdovu, gavo iš Dievo pažadą amžinojo sosto, laimingomis kovomis išplėtė Izraelio sienas, įgijo visai tautai ir sau pačiam didžiausią garbę ir kaip net nusidėjęs ir kietai Dievo nubaustas savo atgaila laimėtąjį sostą sustiprino

3. Samuėlio knygas, žiūrint jų turinio, galima paskirstyti į tris dalis ir pabaigą. Pirmoji dalis /1 Kar 1,1--7,17/ yra tai Samuėlio istorija, kurioje pasakojama apie to teisėjo gimimą bei pašaukimą Helio dienosė ir apie jo nuopelnus išrinktajai tautai. Antrojoje dalyje /1 Kar 8,1--31,13/ randame Sauliaus istoriją, kaip jis buvo pastatytas Izraelio karaliumi ir kaip nusikaltęs Dievui buvo atstumtas, o jo vieton pateptas Dovidas, kuriam buvo lemta, tik daugelį persekiojimų iškentėjus, vžimti amžinąjį jo namams skirtąjį sostą. Trečioji dalis /2 Kar 1,1--20,26/ paskirta Dovidov istorijai, kaip tasai karalius, nugalėjęs Sauliaus palikuonis, buvo visos tautos pripažintas valdovu ir, gavęs amžinojo sosto pažadėjimą, ėjo garbingas savo pareigas, pagaliau kaip jis, sunkiai nusidėjęs ir kietai nubaustas, savo atgaila nusipelnė paveldėtojo sosto sustiprinimą. Pabaiga /2 Kar 21,1--24,25/ susideda iš keleto atskirų pasakojimų paaiškinančių Dovidov istoriją

4. Nors Samuėlio knygoje randama daug istorinių žinių iš paskutiniųjų teisėjų ir pirmųjų karalių laiko, tačiau vyriausis jų autoriaus tikslas nebuvo rašyti tikrai Helio, Samuėlio, Sauliaus ir Dovidio istoriją. Tas pasirodo iš pasakojamų dalykų parinkimo ir sutvarkymo. Visame veikale nerandame pasakytą, kiek metų ėjo teisėjo pareigas Samuėlis, arba kiek laiko viešpatavo Saulius; negalime iš jo net sužinoti, kokia tvarka įvyko vienas po kito paminėti atsitikimai iš Dovidio gyvenimo, nors iš rašymo būdo visai aišku, kad autoriui nestigo šaltinių, iš kurių jis galėjo pasiimti daug daugiau istorinių žinių, jei jam būtų rūpėjusi vien istorija. Todėl autorius matomai turėjo dar kitą tikslą, kuriam pasiekti visai gana buvo tų žinių, kurias davė. Tas gi tikslas, kaip pasirodo iš viso veikalo, buvo pamokyti, kaip ištikimai Dievas, nežiūrint visų tautos nupuolimų, atitiesėjo visus savo dar neįvykdytus žadėjimus, įsteigdamas amžinąją sostą Dovidio namuose. Tiesa, patriarkų palikuonys jau buvo pasidarę didelė tauta, jau buvo paveldėję Žadėtąją žemę ir padalinę atskiroms giminėms ir šeimoms tą plotą, apie kurį pranašavo Jokubas, bet pranašystė apie Judą /Prad 49,8-11/ dar nebuvo išsipildžiusi. Iš Judo savame laike turėjo ateiti Mesijas, tuo gi tarpu Judas turėjo užimti tarp kitų giminų pirmąją vietą. Jei Judo giminė kelionėje per tyrus ir buvo kitų savo brolių priešakyje, jei ji gavo pirmąją dalį Palestinos padalinime, vedė savo brolius, Jošuei mirus, prieš Kananiečius ir pirmoji stojo į kovą, kai reikėjo nubausti Benjamino giminę, bet toliau Teisėjų knygoje nesimato Judo giminės pirmenybės. Tačiau Dievas nebuvo užmiršęs savo pažadų. Paskutiniai Rutos knygos žodžiai, kuriais įvardijami Judo palikuonys iki Dovidui, parodo, kad Judo giminės išaugstinimo valanda buvo jau atėjusi. Pirmasis Dievo pašauktasis iš Judo giminės karalius Dovidas, atsitikimai, pranokusieji jo pašaukimą, jojo išaugstinimas ir sustiprėjimas paveldėtajame soste yra tai svarbiausis Samuėlio knygų dalykas. Pasakojama paties Samuėlio istorija, nes juo Dievas teikėsi pasinaudoti kaip įrankiu amžinojo sosto įsteigime, prirengiant visų pirma tautą, kad ji taptų to sosto verta, ir per ją suteikiant Dovidui tą sostą apimti. Pasakojama Sauliaus istorija, kad pamokius, jog ne bet kokiam karaliui gali būti įteikta karališkoji lazda, o tik tam, kurs yra pagal Dievo širdį. Todėl tai ir tenka padaryti išvada, kad pirmasis Samuėlio knygų autoriaus tikslas buvo iškelti aikštėn Dievo ištikimumą, apsireiškusį amžinojo sosto įsteigimu Dovidio namuose.

Antrinis tų knygų tikslas galėjo būti tas, kad, nurodžius skirtumą tarp Sauliaus ir Dovidio, statyti prieš akis visiems būsimiems Izraelio karaliams pavyzdį, iš kurio jie mokytųsi, kokio karaliaus Dievas nori savo išrinktajai tautai

5. Samuėlio knygos turi ypatingą svarbą ne tik dėlto, kad jose pirmą kartą minimas Mesijo vardas, bet ypač dėlto, kad karalius Dovidas daugelyje savo gyvenimo aplinkybių, savo pažeminimuose ir kentėjimuose, o taipgi savo išaugstinime ir šlovėje, pasirodo kaip tikras paveikslas, figūra Kristaus; jis sujungė savo asmenyje visas tris Išganytojo pareigas, nes buvo karalius pagal Dievo širdį, buvo pranašas savo psalmėse ir pagaliau ėjo dalimi kunigo pareigas, apsilikdamas kunigiškais drabužiais ir laimindamas tautą kunigų būdu.

Istorijos atžvilgiu Samuėlio knygos yra ypač svarbios dėlto, kad čia matome, kaip stojus atskirų Dievo pašaukiamų Teisėjų vieton karaliams, kuriems Viešpats toliau nebevadovavo betarpiškai, pasikeitė ne vienas dalykas kaip politiniame stovyje, taip ir religiniame. Jei ir anksčiau

nuo pat Mošės laikų nestigo Izraeliui pranašų, tai dabar Dievas juos siųsdavo savo tautai beveik vieną po kito, kad būtų jo pilnateisiais atstovais ne tik pas tautą, bet ir pas karalius ir todėl, kad tvarkytų pačią karalių valdžią. Be to, čia dar matome, kaip susitvarkius išviršinio Dievo garbinimo apeigoms, pakilo kunigijos orumas, ir kaip ji įgijo tą įtaką tautos gyvenime, kuri jai priderėjo iš Dievo paskyrimo

6. Tikrų žinių, kas buvo Samuėlio knygų autorius, nėra. Negalėjo juo būti visų pirma pats Samuėlis, nes Sauliaus veikla ir visas Dovidio gyvenimas žymiai vėlesni, nes Samuėlis mirė pirm Sauliaus. Ne jo parašyta ir pirmoji knygos dalis, kurioje kalbama apie atsitikimus, įvykius dar prie gyvos Samuėlio galvos, nes viena svarbiausi idėja, praveista per visą knygą, jos išvaizda ir rašymo būdo vienodumas liudija, kad visą knygą parašė vienas žmogus. Reikia tačiau manyti, kad autorius be abejonės naudojosi be kitų šaltinių ypač raštais pranašų Samuėlio, Natano ir Gado, taip tačiau, kad ne visa paėmė, kas juose buvo, nes Kronikos knygų autorius, kurs sakosi naudojęsis įvardintais šaltiniais, duoda daugiau žinių apie Dovidą, negu randame Samuėlio knygose

Iš kaikurių Samuėlio knygų išsireiškimų reikia daryti išvada, kad jų autorius gyveno tuomet, kada Žydai jau buvo pasidalinę į dvi karalysti. Pasakymas, kad Sikelegas, Pilistimų kunigaikščio Akhio atiduotas Dovidui, tebe priklausęs Judo karaliams iki šiai dienai, ty, iki autoriaus dienų, liudija, kad tuomet jau buvo dvi karalysti, Izraelio ir Judo, nes kolei Žydai nebuvo pasidalinę, jų valstybė buvo vadinama tiktaiz Izraelio karalyste. Be to, išsireiškimo būdas, paimtas iš Samuėlio laikų, buvo autoriaus laikais pasenęs, nebesuprantamas ir reikalavo paaiškinimo /1 Kar 9,9/; karalių dukterys dėvėdavo kitokius rūbus negu Dovidio dienose /2 Kar 13,8/, galima gi spėti, kad tokį pakitėjimą padarė svetimtautės Saliamono moterys. Iš viso to reikia padaryti išvada, kad Samuėlio knygos galėjo atsirasti tik Saliamonui mirus, ir ne be pagrindo spėjama, kad jos parašytos karaliaus Roboamo dienose, kuomet ypač reikėjo ir pats karalius ir tauta pamokyti, jog jie buvo išklydę iš tikrojo kelio

7. Nors veikalo autorius nežinomas, bet jo istorinį tikrumą pakankamai patvirtina kitos paskesnės šv Rašto knygos, kuriose minimi tie patys atsitikimai ir tokio pat būdu; apie tai liudija ir pats autorius, duodamas savo veikale daugybę smulkmenų, kurios visai sutinka su ano laiko papročiais, aprašydamas tikriausiai įvairias jame minimas vietas, apie visus kalbėdamas atvirai, nežiūrint asmenų, neslepianč ydų, kaip Helio ir Sauliaus, taip ir Samuėlio ir Dovidio

Kad Samuėlio knygos buvo visuomet laikomos Dievo įkvėptomis ir šv Rašto dalimi, patvirtina daugybė liudijimų Senojo ir Naujojo Testamento

PIRMOJI SAMUĒLIO KNYGA

kurią mes vadiname *Pirmąja Karalių*

1. Buvo vienas vyras iš Ramataimsophimo Ephraimo kalnuose, vardu Elkana. Jis buvo Ephratietis, Supho sūnaus Tohaus sūnaus Eliaus sūnaus Jerohamo sūnus. ²Jis turėjo dvi žmonas, vieną vardu Oną, o antrąjį buvo vardu Phenėna. Phenėna turėjo sūnų, o Onos nebuvo vaikų. ³Tasai vyras eidavo iš savo miesto paskirtomis dienomis pagarbintų

I. Samuėlio istorija.

1. Samuėlio užgimimas ir pašventimas.

Pirmojoje Samuėlio knygų dalyje /1,1-7,17/ aprašomi kaikurie žymesni atsitikimai iš gyvenimo Samuėlio, kuriuo Dievas teikėsi pasinaudoti kaip įrankiu, kad per jį padėtų pamatinį amžinojo sosto akmenį Davido namuose

1,1-2,11. Pasakojimas pradedamas paminėjimu Samuėlio gimimo ir pašventimo Dievui. Nevaisinga Elkanos žmona Ona karšta malda prašo sau iš Dievo sūnaus, kurį ji žada pašvęsti Dievui /1,1-18/, o kai Dievas ją išklausė, ji atiduoda vyriausiajam kunigui Heliui tą savo sūnų, kad jis tarnautų šventykloje /1,19-28/, ir prakilnios giesmės žodžiais dėkoja už suteiktą malonę /2,1-11/

1. ¹*Ramataimsophimo*. Tas vardas sudėtas iš dviejų: Ramataim ir Sophimo. Pirmasis yra dviskaita vardo Ramah, kurs reiškia augštumą ar kauburį. Spėjama, kad Ramos miestas buvo Benjaminio giminėje tarp Betliejaus ir Ebrono. — Sophimu gal buvo vadinama apylinkė, kur buvo gimtinis Elkanos miestas. Elkana buvo Levitas iš Kaato palikuonių /žr 1 Kron 6,22.../, ir pri-

derėjo Ephraimo giminei, bet jis su savo šeima buvo apsigyvenęs Ramoje. — *Ephraimo kalnuose*. Taip buvo vadinami Palestinos vidurio kalnai, kurie siekia pietuose Benjaminio giminės plotą. — *Ephratietis*. Tas vardas čia ir kaikuriose kitose vietose reiškia tą patį, ką ir Ephratietis; bet žem 17,12; Rut 1,2 taip pat buvo vadinami senovinės Ephratos arba Betliejaus gyventojai. —

²*Oną*. Ebr *Khannah*, malonė. — *Phenėna*. Ebr *Peninnah*, perlas. — *Nebuvo vaikų*. Tai buvo laikoma S ūst dideliu pažeminimu ir nelaime. —

³*Eidavo*: taip kaip buvo įsakyta Mošės įstatyme /Pak 16,16/. — *Kareivijų Viešpačiui*. Ebr *Yahveh tseba'oth*. Tas garbingas Dievo vardas, vartojamas toliau S ū gana dažnai, sutinkamas čia pirmą kartą. Iš ko ta Viešpaties kareivija susideda, paaiškino dangiškosios kariuomenės kunigaikštis žemiškam, Dievo paskirtam, vadui Jošuei /žr Još 5,14/. Kaikuriose vietose tuo vardu apimami ne tik angelai, bet taipgi žvaigždės. Kolei Abraomo giminė tebebuvo viena didelė šeimyna, Dievas norėjo, kad ji vadintų vardu, išreikščiančiu artimybę su ta šeimyna: Abraomo, Isaoko, Jokubo Dievas, jūsų tėvų Dievas; bet dabar, kada

ir aukų darytų kareivijų Viešpačiui Sile. Tenai gi buvo du Helio sūnu, Ophnis ir Phinėjas, Viešpaties kunigai. ⁴Taigi atėjo diena, ir Elkana, atnašavęs aukas, davė dalis savo žmonai Phenėnai ir visiems jos sūnams bei dukterims. ⁵Onai gi davė nuliūdęs vieną dalį, nes jis mylėjo Oną. Mat, Viešpats buvo užrakinęs jos iščią. ⁶Vargino gi ją taipgi jos pavydininkė ir labai kankino tuo, kad prikaišiojo, jog Viešpats buvo užrakinęs jos iščią. ⁷Taip ji darė kas metal, kuomet, laikui atėjus, keliavo į Viešpaties šventyklą, ir taip ją erzino; Ona gi verkdamo ir neindavo valgio. ⁸Taigi jos vyras Elkana jai tarė: Ona, ko verki? ir kodėl nevalgai? kodėl tavo širdis nuliūdusi? Argi aš tau ne geresnis už dešimtį sūnų?

⁹Pavalgius gi ir atsigerus Sile, Ona atsikėlė; o kai kunigas Helis sėdėjo krasėje ties Viešpaties šventyklos durimis, ¹⁰Ona, turėdama labai apkartusią širdį, meldėsi į Viešpatį, gausiai raudodama, ¹¹ir padarė apžadą, sakydama: Kareivijų Viešpatie, jei pažvelgsi ir pamatysi tavo tarnaitės suspaudimą, atsiminsi mane ir neužmirši tavo tarnaitės, jei duosi savo vergei vyriškos lyties vaiką, aš jį atiduosiu Viešpačiui visoms jo gyvenimo dienoms, ir skustuvą nepereis per jo galvą. ¹²Atsitiko gi, kad jai ilgai besimeldžiant Viešpaties akivaizdoje, Helis stebėjo jos burną. ¹³Ona tuo tarpu kalbėjo savo širdyje, ir tik jos lūpos krutėjo, bet balso visai nesigirdėjo. Todėl Helis manė ją esant apsigėrusią ¹⁴ir jai tarė: Kolei gi būsi girta? Suvirškink truputį vyną, kurio esi pilna. ¹⁵Ona atsakydama tarė: Anaip tol, mano valdove, nes aš esu labai nelaiminga moteriškė; vyno ir nieko kito, kas gali nugirdyti, aš negėriau, bet tik atvėriau savo sielą Viešpaties akivaizdoje. ¹⁶Nemanyk apie savo tarnaitę kaip apie vieną iš Belialio dukterų, nes dėl skausmo ir sielvarto daugybės aš kalbėjau iki šiai valandai. ¹⁷Tuomet Helis jai tarė: Eik ramybėje, o Izraelio Dievas teįvykdo tavo prašymą, su kuriuo į jį kreipei. ¹⁸Ji gi tarė: Kadgi tavo tarnaitė rastų tavo akyse malonę. Po to moteriškė nuėjo savo keliu ir valgė, o jos veidas daugiau nebesikeitė

iš Izraeličių pasidarė visa tauta, kuri trumpu laiku turėjo gauti karalių, Dievas pasirodo turįs savosios kariuomenės apstoto karaliaus vardą. — *Sile*. Tenai tebebuvo nuo Jošuės laikų sandoros padangtė ir skrynja. — *Tenai gi buvo du...* Ta pastaba turi priręgti tolimesnį pasakojimą. — *Davė dalis...* Plg Kun 7,11... — *Vieną dalį*. Tikriausiai anot ebr t, dvi dali. — *Pavydininkė!* Phenėna pavydėjo Onai didesnės vyro meilės. Taip daugmoterystė ir geriausiose šeimose buvo daugelio nesutikimų šaltinis. — *Jai tarė: vieną kartą.* — *Už dešimtį sūnų: už daugelį vaikų*

⁹*Helis*: vyriausis tuo metu kunigas. Jis buvo Aarono palikuonis per Itamarą /žr I Kron 24,3/. Kada ir kodėl vyriausiojo kunigo pareigos perėjo iš Eleazaro palikuonių į Itamarą, nežinia. — *Krasėje*. Buvo tai, matomai, tam tyčia padaryta vieta ties padangtės anga, kur vyriausis

kunigas paprastai sėdėdavo iškilmingesniuose atsitikimuose. — *„Visoms ... dienoms*. Gimsiantis kūdikis kaip Levito sūnus ir be ypatingo apžado priderėjo Viešpačiui, bet būtu turėjęs eiti levito pareigas nuo 25 savo amžiaus metų lig 50; Ona gi žada jį pašvęsti visam jo gyvenimui ir tai kaip nazirą. Plg Sk 4,3; 8,24. — *Skustuvą nepereis...* Nekerpami plaukai buvo nazirų žymė. Plg Sk 6,1... Teis 13,2-5. — *„Kolei gi būsi girta*: kolei gi elgsies, kaip elgiasi girtuokliai. — *„Vieną iš Belialio dukterų*, ty, tarsi būčiau nedora moteriškė. Plg Teis 19,22; Pak 13,13. Nors ir visai neteisingai įtariama, Ona tačiau atsako ir paaiškina savo pasielgimą labai nuolankiai. — *„Eik ramybėje...* Pamatęs savo klaidą, Helis, tėviškai atsisveikindamas su moteriške, išreiškia jai savo linkėjimus. — *„Jos veidas...* Ebr t galima būtų išversti taip: ir jos

¹⁹Atsikėlę rytmetį, jie pagarbino Viešpaties akivaizdoje, grįžo atgal ir parėjo į savo namus Ramaton. Elkana pažino savo moterį Oną, ir Viešpats ją atsiminė. ²⁰O praslinkus dienoms atsitiko, kad Ona pradėjo, pagimdė sūnų ir jį praminė vardu Samuėlis, nes ji buvo jo prašiusi iš Viešpaties

²¹O kai jos vyras Elkana ir visi jo namai ėjo atnašauti Viešpačiui iškilmingos aukos ir kas jo buvo žadėta, ²²Ona neėjo, nes ji sakė savo vyrui: Aš neesiu, kolai kūdikis nebus nujunkytas; paskui aš jį nuvesiu, kad pasirodytų Viešpaties akivaizdoje ir pasiliktų tenai nuolatos. ²³Jos vyras Elkana jai tarė: Daryk, kas tau rodosi gera, ir pasilik, kolai jo nenujunkysi; o aš maldauju, kad Viešpats įvykdytų savo žodį. Taigi moteriškė pasiliko ir žindė savo sūnų, kolai jo neatpratino nuo pieno; ²⁴O nujunkius vedėsi jį draug su savim, su trimis veršiais, trimis miltų saikais ir ąsočiu vyno ir jį nusivedė prie Viešpaties namų Sile. Vaikas dar tebebuvo visai mažas. ²⁵Jie paaukojo veršį ir atidavė vaiką Heliui. ²⁶O Ona tarė: Meldžiamasis mano valdove, kaip gyva tavo siela, valdove! aš esu ana moteriškė, kuri čia stovėjo tavo akivaizdoje, melddama Viešpatį. ²⁷Aš meldžiausi dėl šito vaiko, ir Viešpats man suteikė mano prašymą, su kuriuo aš į jį kreipiausi. ²⁸Todėl tai aš jį pavedžiau Viešpačiui visoms dienoms, kolai jis priklausys Viešpačiui. Ir jie tenai pagarbino Viešpatį

Ona gi meldėsi ir tarė:

2. ¹Mano širdis džiūgauja Viešpatyje,

ir mano ragas pakilo augstyn mano Dievuje.

Dabar aš galiu mano burną atverti prieš mano neprietelius,
nes man leista džiaugtis tavo pagalba.

²Nė vienas nėra taip šventas kaip Viešpats;

nes ir nėra kito, tave išskyrus,

ir nėra kito tokio Dievo, kaip mūsų Dievas!

veidas jau nebebuvo daugiau tas pats, ty, nebesimatė Onos veide paprasto nuliūdimo, nes jis pasidarė visai ramus

¹⁹*Ramaton*: Ramon. Žr aug 1 e. — *Atsiminė*: suteikė jai malonę, kurios prašė. — ²⁰*Samuėlis*. Ebr *Šemu'el*. Tas vardas sutrumpintas iš žodžių *Šemua 'el* ir reiškia: Dievo išklaustytas

²¹*Iškilmingos*: metinės. — *Kas jo buvo žadėta*. Matomai ir Elkana buvo padaręs iš savo pusės apžadą, jei Dievas duos Onai sūnų. — ²²*Nebus nujunkytas*. Rytų kraštuose kūdikius žindo gana ilgai, iki trejų metų, ar net ir ilgiau. Plg 2 Mak 7, 28. — ²⁴*Su trimis veršiais*. Tikriau: su treigiu veršiu. Prie kruvinos aukos būdavo pridedama miltų ir liejamoji auka; todėl buvo pasiimta ir tų dalykų. Plg Kun 6, 14... —

²⁶*Kaip gyva...* Priesaikos žodžiai. Jie gana dažnai sutinkami šitoje knygoje. — ²⁸*Kolei jis priklausys...* Visam jo gyvenimui

Ona gi meldėsi... Onos malda turi pavidalą gražios giesmės, kurioje ji dėkoja už jai suteiktą malonę ir draug išreiškia savo pasitikėjimą Viešpačiu būsimam laikui

2. ¹*Mano širdis...* Giesmė prasi-deda didelio džiaugsmo išreiškimu. — *Mano ragas...* Augstyn iškeltas ragas yra ženklas vidinės stiprybės. Panašumas tarp šitos giesmės žodžių ir Marijos bei Zakarijo giesmių /žr Lk 1, 46...48.../ parodo, kad Isralio sūnūs Onos giesmėje matė ne tik džiaugsmo išreiškimą vien dėlei jai asmeniškai suteiktosios malonės, bet taipgi ir pranašystę apie Dievo apvaizdos veikimą tolimoje ateityje. — *Mano burną...* Ona nebebijo da-

³Liaukitės dauginę savo pasididžiavimo kalbas, kuriomis giriatės ;
temiršta jūsų burnoje kiekvienas išdidus žodis.

Nes Viešpats yra visa žinantis Dievas.

Jo yra svarstomi veiksmai.

⁴Karžygių kilpinys sulaužytas,
o silpnieji yra sujuosti stiprybė.

⁵Kurie pirma buvo sotūs, turi tarnauti už duoną,
o alkanieji pasotinti ;

Nevaisingoji pagimdys daugelį,
o turėjusi daug vaikų vysta iš liūdesio.

⁶Viešpats marina ir į gyvenimą grąžina,
nuveda į mirusiųjų buveinę ir atgal atveda.

⁷Viešpats daro beturtį ir turtingą,
pažemina ir išaugština.

⁸Jis ištraukia iš dulkių vargdierių
ir iš purvų pakelia beturtį ;

sodina juos šalia kunigaikščių,
skiria jiems garbės krases.

Nes Viešpaties yra žemės šulai,
ir ant jų jis parėmė pasaulį.

⁹Jis sergės šventųjų žingsnius,
ir bedieviai nutilis tamsybėje ;
nes savo stiprybe žmogus nepasiekia pergalės.

¹⁰Viešpaties bus išgąsdinti jojo priešai ;
jis griaus ant jų iš dangaus.

Viešpats teis žemės kraštus,
suteiks valdžią savo karaliui,
ir išaugštins savo Pateptojo ragą

¹¹Po to Elkana sugrįžo Ramaton į savo namus ; vaikas gi buvo
tarnautojas Viešpaties akivaizdoje po kunigo Helio akimis

¹²O Helio sūnūs buvo Belialio vaikai ; jie nenorėjo žinoti Viešpa-
ties, ¹³nei kunigų prievolių tautai ; bet kas tik būdavo pasipjovęs auką,
ateidavo kunigo tarnas, tebeverdant mėsą ; jis, turėdamas savo rankoje

Pak 32,31
Tob 13,2
Išm 16,13

bar žmonių priekaištų, nes Dievas
buvo ją išlaisvinęs nuo paniekinimo.
— ²*Nė vienas...* Čia Ona ima šlo-
vinti Dievo savybes, šventumą ir
visagalybę. — *Dievo.* Ebr t: *Tsur*,
uola. Žr Pak 32,4 paaišk. — ³*Nes*
Viešpats yra... Tais žodžiais šlovi-
namas Dievo visąžinojimas. — ⁴*Kar-*
žygių... Antiteziniai aprašoma Dievo
visagalybė. — ⁵*Pasotinti.* Ebr t: li-
vėsi, ty, jie nebealksta, arba turi
poilsį. — *Daugelį.* Ebr t: septynis,
ty: nemaža. — ⁶*Mirusiųjų buveinę.*
Ebr *še'ol.* Plg Pak 32,29 ir k. —
⁹*Sergės... žingsnius,* ty, visą jų elgesį,
duodamas savo šviesos apstybę. —
Nutilis. Ebr t: žus. — ¹⁰*Jis griaus*
ant jų Dievas teis ir baus. — *Teis*
žemės kraštus: visą pasaulį — *Savo*
karaliui: kurį Viešpats pasirinks.

Daugelis aiškintojų mato Onos žo-
džiuose apie karalių ir Pateptąjį
pranašystę apie Mesiją. Tačiau tu-
du vardu visų pirma tinka Dovidui,
kurį Onos sūnus turėjo patepti ka-
raliumi. Dovidas turėjo būti figūra
Jėzaus Kristaus, todėl Onos giesmės
žodžiai tiko jau Dovidui, bet pilnai
buvo įvykdyti tik tuomet, kada jie
galėjo pasikartoti Marijos giesmėje
Magnificat

¹¹*Tarnautojas.* Ebr t: *mešareth* sa-
komas apie kunigų ir levitų tar-
nybą

2. Dievas skelbia bausmę Helio namams ir pasirenka Samuėlį savo pranašu

2,12-3,21. Tuo tarpu kad du Helio
sūnu elgiasi labai nedorai /2, 12-17/.

trišakę, ¹⁴iškišdavo ją į katilą, ar į puodą, ar į keptuvą, ar į skardą, ir visa, ką pakeldavo šakelės, kunigas imdavo sau; taip jis darė visam Izraeliui, kas tik ateidavo į Silą. ¹⁵Net dar nesusmilkius taukų, kunigo tarnas ateidavo ir sakydavo aukojančiam: Duok man mėsos, kad išvirčiau kunigui, nes neimsiu iš tavęs virtos mėsos, tik žalią. ¹⁶Aukojantis jam sakydavo: Tegul pirma pagal paprotį šiandien bus sudeginti taukai, o paskui imk sau, kiek tik tavo siela trokšta. Anas atsakydamas jam tardavo: Anaip tol, nes tu turi duoti tuojau; kitaip aš pasiimsiu prievarta. ¹⁷Taigi jaunuolių nusidėjimas buvo labai didelis Viešpaties akivaizdoje, nes jie atitraukdavo žmones nuo Viešpaties aukos

¹⁸Vaikas gi Samuėlis tarnavo Viešpaties akivaizdoje, apjuostas lininiu antpečiu. ¹⁹Jo motina padarydavo jam taipgi mažą jupele, kurią atnešdavo paskirtomis dienomis, ateidama draug su savo vyru iškilmingos aukos atnašautų. ²⁰O Helis laimino Elkaną ir jo žmoną ir jam sakė: Viešpats teduoda tau vaikų iš šitos moteriškos užuot užstato, kurį paveidei Viešpačiui. Paskui juodu grįžo į savo vietą. ²¹Taigi Viešpats aplankė Oną; ji pradėjo ir pagimdė tris sūnus ir dvi dukteris; ir vaikas Samuėlis padidėjo pas Viešpatį

²²Helis buvo jau labai pasenęs ir girdėdamas visa, ką jo sūnudu darė visam Izraeliui, ir kad juodu miegodavo su moterimis, kurios būdavo prie padangtės angos, ²³jis juodviem sakė: Kodėl judu darota tokiuos dalykus, dalykus pikčiausius, apie kuriuos aš girdžiu iš visos tautos? ²⁴Nebedarykita, mano vaikai, nes negeras tai gandas, kurį aš girdžiu, kad judu vedata į peržengimus Viešpaties tautą. ²⁵Jei nusideda vienas žmogus kitam žmogui, galima už jį permaldauti Dievą, bet jei žmogus nusideda pačiam Dievui, kas už jį melsis? Bet jie neklausė savo tėvo balso, nes Viešpats norėjo nubausti juos mirtimi

mažas Samuėlis taip ištikimai tarnauja šventykloje, jog Dievas dėl jo suteikia gausų palaiminimą jojo tėvams /2,18-21/. Dėl nesudraudimo vaikų /2,22-26/ vienas pranašas, Dievui liepiant, skelbia Heliui jo paties ir jo namų žuvimą /2,27-36/. Ir jaunas Samuėlis gauna pirmą kartą iš Dievo apreiškimą apie bausmę, sutiksiančią Helį draug su jo namais /3,1-18/. ir nuo to laiko jis pamažu darosi vis labiau žinomas tautai, kaip ištikimas Viešpaties pranašas /3,19-21/

¹²*Belialio*: labai nedori. — *Nenorėjo žinoti Viešpaties*: elgėsi kaip bedieviai. — ¹³*Auką*... Aprašomą šitose eil. nusikaltimą Helio sūnūs darė dėkojimo aukose, kurios buvo sujungtos su religiniu pokyliu. Iš tokių aukų kunigams priderėjo gyvulio krūtinė ir petis kaip jų dalis, kurią jie turėdavo gauti, kai tik aukos taukai buvo sudeginti ant altoriaus /žr Kun 7,30-34/; imti gi mėsos dalį pirm to sudeginimo ir kepti sau nuo-

šaliai buvo didelis nusikaltimas, lygus šventvagystei /žr žem 29 e/. — ¹⁷*Nes jie atitraukdavo*... Ebr t: nes žmonės niekais versdavo Viešpaties auką. Dabartiniame Vulgatos tekste yra spaudos klaida, nes seniau buvo ne *retrahebant*... bet: *de*trahebant homines sacrificio

¹⁸*Lininiu antpečiu*. Iš brangios medžiagos padarytas antpetis /'ephod/ buvo vyriausiojo kunigo apdaras /žr Iš 28,6.../; bet vėlesniais laikais juo gal apsivilkdavo ir paprasti kunigai. Samuėlio antpetis buvo lininis, todėl tik išvaizda buvo panašus į vyriausiojo kunigo ephodą; bet ir tai buvo ženklas jo tarnybos Viešpačiui. — ¹⁹*Jupele*. Ebr *me'il* vadinama ilga vyriausiojo kunigo jupa, o taipgi ir kitų augštą ir garbingą vietą turėjusių žmonių; todėl kūdikiui toks apdaras buvo nepaprastas. — ²¹*Padidėjo*: augo

²²*Su moterimis, kurios būdavo*... Tos moterys atlikinėdavo įvairius darbus prie šventyklos. Plg Iš 38,8;

²⁶Tuo tarpu vaikas Samuėlis darė pažangą ir augo, ir įtikdavo kaip Viešpačiui, taip ir žmonėms. ²⁷Vieną kartą Dievo žmogus atėjo pas Helį ir jam tarė: Štai ką sako Viešpats: Argi aš ne atvirai apsieiškiau tavo tėvo namams, kai jie buvo Egipte Paraono namuose? ²⁸Aš pasirinkau jį sau kunigu iš visų Izraelio giminių, kad artintųsi prie mano altoriaus, degintų man smilkalus ir nešiotų ephodą mano akivaizdoje, daviau tavo tėvo namams visa iš Izraelio sūnų aukų. ²⁹Kodėl kojomis paspyrėte mano auką ir mano dovanas, kurias aš įsakiau atnašauti šventykloje? ir kodėl tu labiau gerbei savo sūnudu negu mane, valgydami iš kiekvienos mano tautos Izraelio aukos pirmones? ³⁰Todėl Viešpats, Izraelio Dievas, sako: Aš iš tikrųjų kalbėjau, kad tavo namai ir tavo tėvo namai tarnaus mano akivaizdoje per amžius. Dabar gi Viešpats sako: tebūna tai toli nuo manęs; bet, kas mane pašlovins, tą aš pašlovinsiu; kurie gi mane paniekina, bus paniekinti. ³¹Štai ateina dienos, ir atkirsiu tavo petį ir tavo tėvo namų petį, kad per visas dienas nebūtų pasenusio tavo namuose. ³²Ir kuomet Izraelis bus visame laimingas, tu matysi šventykloje tą, kuriam pavydėsi, ir nebus tavo namuose seno žmogaus per visas dienas. ³³Tačiau nepašalinsiu visai vyro iš tavęs nuo savo altoriaus, bet tavo akys turės aptermti ir tavo siela krimstis, ir didelė tavo namų dalis mirs, atėjus į vyrų amžių. ³⁴Ženklas gi tau bus tai, kas atsitiks dviem tavo sūnum, Ophniui ir Phinėjui: Abudu numirs viena diena. ³⁵O aš pažadinsiu sau ištikimą kunigą, kurs darys, kaip mano širdžiai ir mano sielai patinka; aš jam pastatysiu ištikimus namus, ir jis vaikščios mano Patep-

3 Kar 2,27

Lk 2,37. — ²⁵*Jeį nusideda...* Mintis šitos nevisų vienodai verčiamos eil. regisi, yra toki: Jei vienas žmogus nusideda kitam, galima permaldauti Dievą, nes čia pat yra Dievo padangtė, kurioje jis gali melstis, ir auka, su kurios pagalba galima susiderinti su Dievu. Bet jei kas nusideda pačiam Dievui, paversdamas jo šventyklą paleistuvavimo vieta ir atitraukdamas žmones nuo jo aukų, koki gi dar lieka kita auka arba Dievui tinkanti malda, kuria būtų galima pagal Dievo valią laimėti kaltės dovanojimą ir pasigailėjimą? — *Bet jie neklusė...* Koki baismė buvo paskirta už nepaklusnumą, žr Pak 21,18... — *Viešpats norėjo...* Iš šitų žodžių pasirodo, kad Helio sūnūs buvo sukietinę savo širdį nusidėjimais ir Dievo malonės atstūmimu, todėl seniai buvo nusipelnę mirtį. Plg Iš 4,21

²⁶*Darė pažangą ir augo...* Plg Lk 2,52. — ²⁷*Dievo žmogus*: pranašas. Daugiau žinių apie jį šv Rašte nėra. — ²⁸*Jį sau*: Aaroną. Toliau primename svarbiausios kunigų pareigos: aukų darymas, smilkalų deginimas, tarpininkavimas tarp Dievo ir tautos ir nešiojimas Izraelio sūnų vardo

Viešpaties akivaizdoje. Plg Iš 28,12. — *Iš... aukų*: aukų dalį, skirtą kunigams. Žr Pak 18,1. — ²⁹*Kojomis paspyrėte*. Taip išreiškiama aukų paniekimo didumas. — *Valgydami...* Primenama piktų Helio sūnų darbai. Žr aug 12,16. — ³⁰*Sako*. Ebr *ne'um*: rečiau sutinkamas žodis, kurs reiškia iškilmingą Dievo ištarmę. — *Tarnaus... per amžius*. Dievas tai buvo žadėjęs Aaronui /Iš 25,2.../, paskui Phinėjui /Sk 25,13/. Savo pažadą jis atima iš Helio šeimos. Toliau nebe kilmė tiesiąja linija, bet asmens vertė nutars, kas iš Aarono palikuonių bus vyriausis kunigas. — ³¹*Tavo petį...* Petis yra stiprumo simbolis; kontekstas nurodo, kad petimi čia pavadinti jauni vyrai, visų pirma gi du Helio sūnu. — *Nebūtų pasenusio*: visi mirs jauni, nesulaukdami senatvės. — ³²*Tą, kuriam pavydėsi*: Vyriausį kunigą iš Eleazaro šeimos, kuriai tos augštos pareigos bus sugrąžintos. Žr 3 Kar 2,26. 27. Matys gi tą nupuoliną Helis savo palikuonių akimis, taip pat kaip savo pranokėjų akimis matė išaugstinimą. Toki prasmė yra Vulgatos; bet ebr žodis *tsar* reiškia tikriausiai ne *aemulum*, bet suspaudimą; todėl

tojo akivaizdoje per visas dienas. ³⁶Atsitiks gi, jog, kas tik bus likęs tavo namuose, ateis, kad būtų už jį pasimelsta, atnašaus sidabrinį pinigą ir duonos paplotį ir sakys: Prileisk mane, meldžiamasis, prie vienos kunigų dalies, kad valgyčiau duonos kąsnelį

3. ¹Vaikas Samuėlis tarnavo Viešpačiui Helio akivaizdoje, o Viešpaties žodžiai anose dienose buvo labai brangūs ir nebuvo suteikiama regejimų. ²Atsitiko tat vieną dieną, kuomet Helis gulėjo savo vietoje, jo gi akys buvo aptemusios, ir jis negalėjo matyti, ³kad, dar neužgesintam esant Dievo žiburiui, Samuėlis miegojo Viešpaties šventykloje, kur buvo Dievo skrynja. ⁴Ir Viešpats pašaukė Samuėlį, kurs atsakydamas tarė: Štai aš. ⁵Jis nubėgo pas Helį ir tarė: Štai aš, nes tu mane šaukei. Tasai tarė: Grįžk ir miegok. Jis nuėjo ir miegojo. ⁶Viešpats gi vėl ėmė šaukti Samuėlį; o Samuėlis atsikėlęs nuėjo pas Helį ir tarė: Štai aš, nes tu mane šaukei. Anas atsakė: Aš tavęs nešaukiau, mano sūnau; grįžk ir miegok. ⁷Taigi Samuėlis dar nebuvo pažinęs Viešpaties, ir Viešpaties žodis jam nebuvo buvęs apreikštas. ⁸Viešpats dar trečią kartą pašaukė Samuėlį, kurs atsikėlęs, nuėjo pas Helį ⁹ir tarė: Štai aš, nes mane šaukei. Helis tat suprato, kad Viešpats šaukia vaiką, ir tarė Samuėliui: Eik ir miegok; o jei dar tave pašauktų, tu sakysi: Kalbėk, Viešpatie, nes tavo tarnas klauso. Taigi Samuėlis nuėjo ir miegojo savo vietoje

¹⁰O Viešpats atėjo, atsistojo ir kaip buvo du kartu pirma šaukęs, vėl pašaukė: Samuėli, Samuėli! Samuėlis gi tarė: Kalbėk, Viešpatie,

čia gal pranašaujama artimas pralaimėjimas Apheke ir paėmimas nelaisvės sandomos skrynios /žr žem 4,1.../. — ³³*Nepašalinsiu visai*. Nevysi Helio palikuonys bus sunaikinti; laikurie jų pasiliks, bet tik dėl to, kad būtų liudytojais jų namų suvargimo. — ³⁴*Ženklas gi... bus*: kad pranašystė bus įvykdyta. Žr žem 4,11. — ³⁵*Ištikimą kunigą*: tikriausiai ne Samuėlį, nes jis buvo tik levitas ir neėjo vyriausiojo kunigo pareigų; taipgi ne Kristų, nes jis buvo ne tik vyriausiojo kunigo, bet draug ir pateptasis — karalius, todėl gal Sadoką iš Eleazaro šeimos, kurį vyriausiuoju kunigu paskyrė Saliamonas, atstatęs Itamaro palikuonį Abiatarą. Žr I Kron 6, 8,15. — *Mano Pateptojo*: Izraelio karaliaus. Todėl čia pranašaujama ir būsima karalystės įsteigima. — ³⁶*Atsitiks gi...* Pranašaujama didelis Helio šeimos skurdas. — *Ateis, kad...* Ebr t: ateis, kad kniūbsčias parpultų prieš jį, ty prieš ištikimą kunigą. — *Atnašaus sidabrinį...* Kas prašydavo malonės, tas duodavo dovanų. Helio palikuonys taip bus nuskurdę, kad tik labai menkas dovanas tegalės duoti; prašys gi jie kaip malonės, kad jiems

būtų leista atlikinėti bet kurias paprastų kunigų pareigas ir taip pelnytis maistą. Iš paskesnių laikų tokios yra žinios šv Rašte apie Helio palikuonis. Minimas jo sūnaus Phinėjo sūnus Akhitobas ir Ikhabodas /žr žem 14,3,21/, du Akhitobo sūnu Akhijas /14,3/ ir vyriausis kunigas Akhimielekas, kurs kartu su kitais 48 kunigais iš Itamaro palikuonių buvo, Sauliui liepiant, nužudytas /14,18/; Akhimieleko sūnus Abiataras nešiojo ephodą karaliaujant Davidui, bet Saliamono buvo ištremtas į kunigų miestą Anatotą, o jo vieton pastatytas Sadokas iš Eleazaro šeimos. Žr 3 Kar 2,26,27,35

3. ³*Brangūs*: retai suteikiami. — ³*Dar neužgesintam...* Lempas padangtės žibintuve buvo uždegamos vakare ir gesinamos rytmetį. Plg Iš 27,20,21 ir k. — *Viešpaties šventykloje*: tikriausiai kuriame nors kambarėlyje prie pačios padangtės, o ne viduje. Iš tos aplinkybės, kad sandomos skrynja buvo arti, Helis suprato, jog Samuėlį šaukia Dievas. — ⁷*Nebuvo pažinęs*: neturėjo betarpiškų santykių su Viešpačiu. Visai kitoks buvo dviejų Helio sūnų nežinojimas

nes tavo tarnas klauso. ¹¹Tuomet Viešpats tarė Samuėliui: Štai aš darau Israėlyje dalyką, kurį kas tik išgirs, spengs abi jo ausi. ¹²Tą dieną aš sukelsiu prieš Helį visa, ką esu kalbėjęs prieš jo namus; pradėsiu ir pabaigsiu. ¹³Nes aš jam iš anksto paskelbiau, kad teisiu dėl nedorybės jo namus per amžius, nes jis žinojo, kad jo sūnūs elgiasi netikusiai, ir jų nesudraudė. ¹⁴Todėl aš prisiekiau Helio namams, kad už jo namų nedorybę nebus galima permaldauti aukomis ir dovanomis per amžius. ¹⁵Samuėlis miegojo iki rytui ir atidarė Viešpaties namų duris. Tačiau Samuėlis bijojo pasakyti Heliui apie regėjimą. ¹⁶Bet Helis pasišaukė Samuėlį ir jam tarė: Mano sūnau, Samuėli! Jis atsakydamas tarė: Aš čia. ¹⁷Helis jį paklausė: Kokie yra žodžiai, kuriuos Viešpats tau kalbėjo? Meldžiamasis neslėpk nuo manęs. Dievas tai tau tepadaro ir tai teprideda, jei paslėpsi nuo manęs nors vieną žodį iš to, kas tau pasakyta. ¹⁸Taigi Samuėlis jam papasakojo visus žodžius ir nepaslėpė nuo jo. O anas atsakė: Jis yra Viešpats; tedaro, kas gera jo akyse.

¹⁹Samuėlis augo, ir Viešpats buvo su juo, ir nė vienas iš jo žodžių nekrito žemėn. ²⁰Visas Israėlis nuo Dano iki Bersabėjai patyrė, kad Samuėlis yra ištikimas Viešpaties pranašas. ²¹Viešpats ir toliau apsireiškėdavo Sile; nes Viešpats buvo apsireiškęs Samuėliui Sile pagal Viešpaties žodį. Ir Samuėlio žodis ėjo į visą Israėlį.

4. ¹Anose dienose atsitiko, kad Pilistimai susirinko į kovą. Taigi Israėlis išėjo kovoti prieš Pilistimus ir sustatė stovyklas prie Pagalbos akmenų. Tuo tarpu Pilistimai atėjo į Apheką ²ir sustojo kariškoje eilėje

¹⁰*Viešpats atėjo...* Todėl Samuėlis ne tik girdėjo kalbančiojo balsą, bet taipgi matė jam pasireiškiantį Viešpatį regimame pavidale. — ¹¹*Spengs abi jo ausi.* Išsireiškimas, kuriuo pažymima baisių nelaimių priartėjimas. Plg 4 Kar 21,12; Jer 19,3. — ¹²*Sukelsiu... ką esu kalbėjęs*: kas buvo paskelbta per pranašą. Žr aug 2,27... — ¹³*Nesudraudė.* Helis tikrai peikė dviejų savo sūnų pasielgimą ir tai per daug vėlai; kaip tautos teisėjas jis turėjo kitaip pasielgti. — ¹⁴*Nebus galima permaldauti.* Ne pačiomis aukomis buvo atleidžiama kaltybė, bet tik tuomet, kada prie jų prisidėdavo tikra atgaila. Plg Sk 15,26-31. — *Aukomis ir dovanomis.* Anot ebr t kruvinomis /zebach/ ir duoninėmis /minkhah/ aukomis. — ¹⁵*Miegojo.* Ebr t: gulėjo. — *Atidarė...* Buvo tai viena iš levitų prievolių; ją vykdė Samuėlis. Seniau padangtė neturėjo tikrų durų, o tik uždangą, bet dabar tikriausiai buvo jau padarytos ir durys. — ¹⁷*Dievas tau tepadaro...* Priesaikos žodžiai. Plg Rut 1,17. — ¹⁸*Jis yra Viešpats...* Helis buvo kaltas, bet jo tikėjimas ir pasidavimas Dievo valiai tikrai pagirtini

¹⁹*Viešpats buvo su juo*: kaip su patriarkais, Moše, Jošue ir kitais savo išrinktaisiais. *Nė vienas iš jo žodžių...* Ebr t: ir Dievas neleido nukristi. — Pranašo žodis tuomet krenta žemėn, jei neįvykdomas. Įvykdamai Samuėlio žodžiai liudijo, kad jis iš tikrųjų yra Dievo pasiuntinys. — ²⁰*Nuo Dano...* Dano miestas pačioje Palesinos šiaurėje. Bersabėja gi pietuose. — ²¹*Viešpats ir toliau...* Todėl jo žodžiai pasidarė ne taip retas dalykas, kaip paminėta 1 e. — *Pagal Viešpaties žodį*: Viešpaties žodžiais. — *Ir Samuėlio žodis...* Tais žodžiais ebr t pradėdama sekantis naujas straipsnis

3. Dievo ištarmės prieš Helio namus įvykdymas

4,1-22. Kilus karui su Pilistimais, Israėlio sūnūs, nugalėti pirmame susirėmime, atsineša į stovyklą sandoros skrynią, bet Pilistimai sumuša juos antrą kartą, paima nelaisvėn skrynią ir užmuša du Helio sūnu. Gavęs žinią apie tą nelaimę miršta Helis, o taipgi ir jo marti. pagimdama sūnų

4. ¹*Anose dienose... į kovą.* Tų žodžių nėra ebr t; jie paimti iš LXX.

prieš Izraelį. Bet prasidėjus kovai, Izraelis ėmė bėgti nuo Pilistimų, ir tame susirėmime buvo užmušta visur laukuose apie keturis tūkstančius vyrų

³Tauta sugrįžo į stovyklas, o senesnieji iš Izraelio sakė: Kodėl Viešpats mus ištiko šiandien Pilistimų akivaizdoje? Atsineškime pas save iš Silo Viešpaties sandoros skrynią ir tegul ateina į mūsų tarpą, kad mus išgelbėtų iš mūsų neprietelių rankos. ⁴Tauta tat nusiuntė į Silą ir pasiėmė iš ten kareivijų Viešpaties, sėdinčiojo ant kherubimų, sandoros skrynią, o su sandoros skrynia buvo du Helio sūnu, Ophnis ir Phinėjas. ⁵Atvykus Viešpaties sandoros skryniai į stovyklas, visas Izraelis ėmė šaukauti dideliu šauksmu, taip kad žemė skambėjo. ⁶Pilistimai išgirdo šauksmo balsą ir tarė: Ką reiškia tas didelio šauksmo garsas Ebrajų stovyklose? Ir patyrė, kad Viešpaties skrynia atvykusi į stovyklą, ⁷Pilistimai nusigando ir sakė: Dievas atėjo į stovyklą; vaitodami jie sakė: ⁸Vargas mums; nes nebuvo taip didelio džiaugsmo nei vakar, nei užvakar; vargas mums! Kas mus išgelbės iš šitų prakilnių Dievų rankos? Tie tai yra Dievai, kurie ištiko Egiptą visokiomis slogomis tyruose. ⁹Būkite drąsūs, Pilistimai, ir būkite vyrai, kad nereiktų tarnauti Ebrajams, kaip jie mums tarnavo; būkite drąsūs ir kovokite. ¹⁰Taigi Pilistimai kovojo, o Izraelis buvo sumuštas, ir kiekvienas bėgo į savo padangtę. Pralaimėjimas buvo labai didelis, nes iš Izraelio krito trys dešimtys tūkstančių pėstininkų. ¹¹Dievo skrynia buvo paimta nelaisvėn; žuvo taipgi du Helio sūnu, Ophnis ir Phinėjas

¹²O vienas vyras iš Benjamino, išbėgęs iš mūšio, atėjo tą pačią dieną su perplėštais drabužiais ir dulkėmis apsisbarstęs galvą į Silą. ¹³Jam ateinant, Helis žiūrėdamas sėdėjo krasėje ties keliu; nes jo širdis buvo pilna baimės dėl Viešpaties skrynios. Anas gi vyras įėjęs paskelbė miestui, ir visas miestas ėmė raudoti. ¹⁴Helis, išgirdęs šauksmo balsą, tarė: Ką reiškia tas garsus triukšmas? O anas pasiskubino, atėjo ir paskelbė Heliui. ¹⁵Heliui jau buvo devynios dešimtys aštuoneri metai; jo akys buvo aptemusios, ir jis nebegalėjo regėti. ¹⁶Kai anas pasakė Heliui: Aš esu, kurs atvykau iš kovos ir kurs šiandien išbėgau iš mūšio, Helis jam

— *Pagalbos akmens.* Ebr 'Eben ha-'ezer. Taip ta vieta buvo praminta žymiai vėliau. — Į *Apheką*: pietinėje Palestinoje netoli Masphos. — ²*Ėmė bėgti nuo...* Ebr t: buvo sumuštas

³*Kodėl Viešpats...* Tikra pralaimėjimo priežatis buvo Dievo tarnybos paniekinimas. Ji reikėjo visų pirma pašalinti per atgailą; bet Izraelio vyresnieji sakosi jos nežiną. Dievas leidžia pasilikti tam nežinojimui ir siunčia bausmę, kad iš jos patys suprastų savo nusikaltimą. — *Kad mus išgelbėtų...* Kaipgi jiems galėjo padėti sandoros skrynia, jei jie negerbė pačios sandoros! — ⁴*Ant kherubimų.* Ant skrynios viršaus buvo du auksiniu kherubimų paveikslu; jie buvo tarsi Viešpaties sostas. — *Du Helio sūnu.* Tuodu buvo didžiau-

siu kaltininku, nes savo pasielgimu buvo atitolinę žmones nuo Viešpaties, nuo jo sandoros; todėl juodviečių atvykimas buvo tarsi nauja priežastis, kad Izraeliai turėjo pralaimėti kovą. — ⁷*Dievas atėjo...* Pilistimai atsiliepia apie Viešpatį ir sandoros skrynią pagonių būdu. — ¹¹*Dievo skrynia buvo paimta...* Plg Ps 77,56

¹²*Helis žiūrėdamas...* Jis beveik nieko nebematė. Helio pasielgimas liudija apie jo girtiną tikėjimą, kurs tačiau neatpalaiduoja nuo kaltės už nesudraudimą savo sūnų. — *Paskelbė miestui...* Taigi miesto gyventojai patyrė apie nelaimę pirma negu Helis. — ¹⁸*Anam paminėjus...* Ne sūnų mirtis, bet sandoros skrynios žuvimas įveikia Helį taip, kad jis apalpsta, krenta žemėn ir miršta. —

tarė : Kas gi asitiko, mano sūnau ? ¹⁷Atsakydamas tas, kurs buvo atnešęs žinią, tarė : Israėlis leidosi bėgti iš po Pilistimų akių, ir labai daug iš tautos užmušta. Be to, žuvo ir du tavo sūnu, Ophnis ir Phinėjas, o Dievo skrynia paimta nelaisvėn. ¹⁸Anam paminėjus Dievo skrynią, jis krito nuo krasės į užpakalį prie durų ir persilaužęs sprandą numirė ; nes jis buvo jau senas žmogus ir susilaukęs vėlyvo amžiaus. Jis teisė Israėlį keturias dešimtis metų

¹⁹Jo marti Phinėjo žmona, buvo nėščia ir turėjo veikiai gimdyti ; išgirdus žinią, kad Dievo skrynia paimta, kad jos uošvis ir jos vyras mirę, ji pasilenkė ir pagimdė ; nes ją buvo užpuolę staigūs skausmai.

²⁰Kai ji jau buvo marinama, tos moterys, kurios aplink ją stovėjo, jai tarė : Nebijok, nes pagimdei sūnų. Ji joms neatsakė ir nekreipė dėmesio.

²¹Ji praminė vaiką Ikhabodu, sakydama : Atimta šlovė iš Israėlio, nes Dievo skrynia paimta, taipgi dėl savo uošvio ir dėl savo vyro ; ²²taigi ji tarė : Atimta šlovė iš Israėlio ; nes Dievo skrynia buvo paimta

5. ¹Pilistimai, paėmę Dievo skrynią, nusigabeno ją nuo Pagalbos akmens į Azotą. ²Pilistimai ėmė Dievo skrynią, įnešė ją į Dagono šventyklą ir ją pastatė šalia Dagono. ³O kai kitą dieną Azotiečiai atsikėlė auštant, štai Dagonas gulėjo kniūbsčias žemėje prieš Viešpaties skrynią. Jie paėmė Dagoną ir pastatė jį atgal į jo vietą. ⁴Ir vėl atsikėlę sekančios dienos rytą rado Dagoną, gulintį ant savo veido žemėje ties Viešpaties skrynia ; Dagono gi galva ir du atkirstu ji rankų delnu buvo ant slenkščio. ⁵Tik pats Dagono liemuo buvo pasilikęs savo vietoje. Todėl Dagono kunigai ir visi, kurie įeina į jo šventyklą, neužmina Dagono slenkščio Azote iki šiai dienai. ⁶Viešpaties gi ranka sunkiai slėgė Azotiečius, ir jis juos naikino ; jis ištiko ligomis Azotą ir jo apylinkes slaptinėje pasturgalio dalyje. Ano krašto sodžiuose ir laukuose ėmė knibždėti, priviso pelių, ir pasidarė mieste sumišimas dėl didelio marumo

Ps 77,66

¹⁸*Išgirdus žinią...* Gyvas ir tos moteriškės tikėjimas, nes ir jos širdis labiau jaučia nelaimę dėl skrynios pagavimo, negu dėl vyro mirties. —

²⁰*Pagimdei sūnų.* Sūnans pagimdymas buvo didžiausi linksmybė Israėlio moteriškai. Tos aplinkybės priminimu norėta ją sustiprinti, bet veltui, nes jos mintys nukreiptos vien į skrynios likimą. — ²¹*Ikhabodu.* Tas vardas reiškia : nėra šlovės. — *Nes Dievo skrynia paimta...* šitie žodžiai yra nebe moteriškės, bet paties autoriaus

4. Sandoros skrynia Pilistimuose ir jos sugrąžinimas į Israėlaičių šalį

5,1--7,1. Paėmus Pilistimams nelaisvės sandoros skrynią, Dievas siunčia jiems slogų /5,1-12/ ; tai juos priverčia grąžinti skrynią atgal Israėlio sūnams su dovanomis /6,1-18/. Betsamiečiai, kurie nepagerbė tin-

kamai sandoros skrynios, kietai nubaudžiami, ir pagaliau ji nugabinama į Gabaą /6,19--7,1/

5. ¹*Nuo Pagalbos akmens.* Žr aug 4,1. — *Į Azotą.* Tai buvo didžiausias iš penkių Pilistimų miestų ; dabar nedidelis sodžius Ešdud. — ²*Dagono.* Tas dievaitis buvo vaizdinamas kaip pusiau žmogus ir pusiau žuvis. Plg Teis 16,32. Sandoros skrynią įnešta į jo šventyklą kaip garbingą pergailėjimo ženklą. — ³*Dagonas gulėjo...* Sandoros skrynioje buvo dešimts Dievo įsakymų, kurių pirmas yra : Neturėsi svetimų dievų mano aki-vaizdoje. To įsakymo svarbumą turėjo patirti Dagono garbintojai Azotiečiai, matydami savo dievą numestą žemėn ir susilaukdami skaudžių bausmių. — ⁴*Savo vietoje.* Tų žodžių nėra ebr ir kituose tekstuose. — Antras stebuklas su Dagonu turėjo labiau įtikinti Azotiečius, kad jų dievas nukrito ne netyčiomis. —

⁷Matydami gi tokią slogą Azoto žmonės tarė: Tenepasilieka pas mus Izraelio Dievo skrynčia, nes jo ranka labai slegia mus ir mūsų dievą Dagoną. ⁸O nusiuntę jie surinko pas save visus Pilistimų kunigaikščius ir tarė: Kas mums reikia daryti su Izraelio Dievo skrynčia? Getiečiai atsakė: Izraelio Dievo skrynčia tegul bus vežiojama aplinkui. Ir jie vežė aplinkui Izraelio Dievo skrynčią. ⁹Jiems gi ją vežant aplinkui, kiekviename mieste pasireiksdavo Viešpaties ranka labai dideliais žudymais; ji ištikdavo kiekvieno miesto vyrus nuo mažo iki didelio, ir žarnos, išlisdamos iš savo vietos, pūdavo. O Getiečiai pasidarė pasitarimą ir pasidirbdino sau sėdynių iš odos

¹⁰Taigi jie nusiuntė Dievo skrynčią Akaronan. Atvykus Dievo skrynčiai Akaronan, Akaroniečiai ėmė šaukti ir tarė: Atvedė pas mus Izraelio Dievo skrynčią, kad užmuštų mus ir mūsų žmones. ¹¹Taigi jie siuntė ir surinko visus Pilistimų kunigaikščius, kurie tarė: Paleiskite Izraelio Dievo skrynčią; tegul ji grįžta į savo vietą ir teneužmuša mūsų kartu su mūsų tauta. ¹²Nes kiekviename mieste rasdavosi mirties baimė, ir Dievo ranka labai juos slėgdavo. Taipgi tie vyrai, kurie nemirė, buvo ištinkami ligomis slaptinėje pasturgalio dalyje, ir kiekvieno miesto dejavimas kilo į padanges

6. ¹Taigi Viešpaties skrynčia buvo Pilistimų krašte septynis mėnesius. ²O Pilistimai pasikvietė kunigus ir žynius ir tarė: Ką darysime su Viešpaties skrynčia? Pasakykite mums, kaip mes turime siųsti ją atgal į jos vietą. Tie atsakė: ³Jei siunčiate atgal Izraelio Dievo skrynčią, nesiųskite jos tuščios, bet atiduokite jam, ką esate skolingi už nuodėmę, o tuomet išgysite ir žinosite, kodėl jo ranka nuo jūsų neatstoja. ⁴Jie tarė: Tai kągi mes turime jam atiduoti už nusikaltimą? Tie gi atsakė: ⁵Pagal Pilistimų sričių skaičių padarysime penkis auksinius pasturgalius ir penkias auksines peles, nes viena ir ta pati sloga buvo atėjusi jums visiems ir jūsų kunigaikščiams. Padarysime panašumus savo pasturgalių ir panašumus pelių, kurios naikino žemę, ir duosite Izraelio Dievui garbę, gal jis nukels savo ranką nuo jūsų dievų ir nuo jūsų žemės. ⁶Kam kietinate savo širdis, kaip Egiptas ir Paraonas buvo sukietinę savąją širdį; argi jis jų pagaliau nepaleido, kai buvo ištiktas, ir ar jie neišėjo? ⁷Dabar tat imkite ir padirbkite vieną naują vežimą ir įkinkykite į jį dvi žindomas karves, kurioms dar nebuvo uždėta jungo, o juodviejų

Is 12,31

Neužmina... slenksčio. Tas paprotys buvo pavirtęs į prietarą, už kurį peikė Izraeliaičius savame laike pranas Sophonijas 1,4-9. — *Įstiko ligomis...* Liga siųsta Pilistimams, kiek galima numanyti iš aprašymo, buvo hemoroidai. — *Ano krašto sodžiuose...* Tų žodžių nėra ebr t. Nebuvo jų tikriausiai ir Vulgatoje iki 8 amžiu. Jie paimti iš LXX vertimo ir paaiškina žodžius apie auksines peles. Žr žem 6,5; plg Ps 77,66

Getiečiai atsakė... Anot ebr t: Jie (kunigaikščiai) tarė... tegul nuveža į Getą. Ir nuvežta Izraelio Dievo skrynčią. O ją nuvežus, Viešpaties

ranka buvo ant miesto... Ir jis ištiko miesto žmones

¹²*Kiekviename mieste.* Ebr t: visame mieste, todėl Akarone. — *Kiekvieno miesto.* Ebr t: miesto. Pilistimai dabar galėjo įsitikinti, kad jie neveltui buvo nusigandę, kai atgabenta sandomos skrynčia į Izraeliaičių stovyklą /aug 4,4/. Jei ji tuomet nepadėjo ją atgabenusiems, tai buvo tik ženklas, kad Dievas nori nubauti savo nusikaltusią tautą, bet jos visai nepameta

6. ¹*Septynis mėnesius.* Skrynčia buvo sugrąžinta kviečiapjūtės metų, todėl gegužės mėnesyje; taigi ji

veršiukus uždarykite namie. ⁸Po to imkite Viešpaties skrynią ir įdėkite į vežimą, o sudėję į dėžę šalia jos auksinius rykus, kuriais jam užmokėjote už nuodėmę, paleiskite ją, kad eitų sau. ⁹Ir žiūrėkite: jei ji eis augštin keliu, vedančiu į jos sienas, Betsamo linkon, tai jis bus padaręs mums tą didelę nelaimę; o jei ne, žinosime, kad visai ne jo ranka mus palietė, bet kad tai atsitiko netyčiomis

¹⁰Taigi jie padarė taip: ėmė dvi karvi, žindžiusi veršiukus, ir įkinė į vežimą, o juodviejų veršiukus uždarė namie, ¹¹į vežimą gi įdėjo Dievo skrynią ir dėžę, kurioje buvo auksinės pelės ir pasturgalių panašumai. ¹²Karvės ėjo stačiai keliu, vedančiu į Betsamą, ir žingsniavo vienu keliu, eidamos ir baubdamos, ir nesuko nei dešinėn, nei kairėn pusėn; Pilistimų gi kunigaikščiai ėjo paskui iki Betsamo sienų

¹³Betsamiečiai tuo metu pjovė kviečius slėnyje; jie, pakėlę savo akis, pamatė skrynią ir išvydę apsidžiaugė. ¹⁴O vežimas atvyko į Jošus Betsamiečio dirvą ir čia sustojo. Tenai buvo didelis akmuo. Jie sukapojo vežimo medžius ir ant jų uždėjo dvi karvi kaip deginamąją auką Viešpačiui. ¹⁵O Levitai nuėmė Dievo skrynią ir šalia jos buvusią dėžę, kurioje buvo auksiniai rykai, ir padėjo ant didžiojo akmens. Vyrų Betsamiečiai atnašavo deginamąsias aukas ir pjovė tą dieną kruvinas aukas Viešpačiui

¹⁶Penki Pilistimų kunigaikščiai tai matė ir tą pačią dieną sugrižo į Akaroną. ¹⁷Šitie yra penki auksiniai panašumai, kuriuos Pilistimai atidavė Viešpačiui už nusikaltimą: Azotas vienas, Gaza vienas, Askalonas vienas, Getas vienas, Akaronas vienas; ¹⁸ir auksinės peles pagal Pilistimų miestų skaičių iš penkių jų sričių, kaip iš apmūrytų miestų, taip ir iš sodžių, buvusių be mūro, net ir iš Didžiojo Abelio, ant kurio buvo padėta Viešpaties skrynia, buvusi iki tai dienai Jošus Betsamiečio dirvoje. ¹⁹Viešpats užgavo Betsamo vyrus, nes jie buvo matę Viešpaties skrynią. Jis ištiko septynias dešimtis vyrų iš gyventojų ir iš liaudies penkias dešimtis tūkstančių. Tauta raudėjo, nes Viešpats buvo užgavęs liaudį didele sloga

buvo paimta nelaisvėn lapkrityje. — ⁸*Pasturgalius*. Anot ebr t: /hemoroidų/pūsles. Taip pat ir toliau. — *Nuo jūsų dievų*. Be Dagono, Pilistimai garbino ir kitus dievaičius. — ⁹*Kaip Egiptas ir...* Žr Iš 12,31. — 12,31. — ⁹*Betsamo*. Levitų miestas Judo giminėje. Žr Još 15,10

¹²*Karvės ėjo stačiai...* Reikėjo laukti, kad žindamos karvės, kurių veršiukus atskirta, grįš į savo tvartą. Atsitiko priešingai; todėl tai buvo ženklas, kad jas vedė dieviška galybė, ty, tas Dievas, kurio sandoros skrynią turėjo vežti dvi karvi į jo šalį

¹³*Pjovė kviečius*. Kviečiapjūtė Palestinoje būna gegužės mėn. — ¹⁴*Jie sukapojo...* Vežėčios ir karvės nebeturėjo tarnauti žmonių reikalams, nes vežė Dievo skrynią; todėl iš vežėčių padaroma malkų, o iš karvių

auką. — ¹⁸*Auksinės peles...* Pilistimai davė auksinių pelių daugiau, negu buvo patarę jų kunigai /aug 5 e/, nes pelių sloga tikriausiai vargino ne tik penkis didžiausius miestus, bet visą kraštą. — *Net ir iš didžiojo Abelio*. Tikriausiai, anot ebr, khald ir LXX: ir liudytojas yra didelis akmuo, kurs ten yra iki šiai dienai. Žodis «Abelis» čia reiškia akmenį. — ¹⁹*Nes jie matė...* Net ir levitams buvo kietai draudžiama žiūrėti žingeidžiai į sandoros skrynią /žr Sk 4,19.20/; iš *Betsamiečių* gi pusės tikriausiai pasireiškė tame dalyke tinkamos pagarbos stoka, todėl jie ir buvo nubausti. — *Septynias dešimtis...* Aiškintojai spėja, kad šitoje eil ebr t sugadintas. Ir vertimų tekstai labai nevienodi. Skaičius 50.000 gal nurodo visų Betsamo gyventojų skaičių, iš kurių tarpo žuvę 70

²⁰Tuomet Betsamo vyrai tarė: Kas galės stovėti Viešpaties, šito šventojo Dievo, akivaizdoje? ir pas ką jis eis nuo mūsų? ²¹Jie nusiuntė pasiuntinius pas Karjatjarimo gyventojus ir tarė: Pilistimai atsiuntė atgal Viešpaties skrynią; ateikite ir gražinkite ją atgal pas save

7. ¹Taigi Karjatjarimo vyrai atėjo ir sugrąžino atgal Viešpaties skrynią ir ją įnešė į Abinadabo namus Gabaoje, o jo sūnų Eleazarą pašventino, kad sergėtų Viešpaties skrynią

²Ir atsitiko, kad nuo tos dienos, kurioje Viešpaties skrynia pasiliko Karjatjarime, praslinko daug dienų /buvo gi jau dvidešimtį metų/, ir visi Izraelio namai turėjo ramybę, eidami paskui Viešpatį. ³Samuėlis gi kalbėjo visiems Izraelio namams ir tarė: Jei jūs grįžtate prie Viešpaties visa savo širdimi, pašalinkite iš savo tarpo svetimus dievus, Baalus ir Astartes; priręmkite savo širdis Viešpačiui ir jam vienam tarnaukite, o jis jus išlaisvins iš Pilistimų rankos. ⁴Taigi Izraelio sūnūs pašalino Baalus ir Astartes ir tarnavo vienam Viešpačiui. ⁵Samuėlis gi tarė: Surinkite visą Izraelį į Masphatą, kad aš melsčiaus už jus Viešpačiui. ⁶Taigi jie susirinko į Masphatą; jie sėmėsi vandens ir išliejo Viešpaties akivaizdoje, alkinodami save tą dieną ir tenai tarė: Nusidėjome Viešpačiui. O Samuelis teisė Izraelio sūnūs Masphate

⁷Kuomet Pilistimai išgirdo, kad Izraelio sūnūs susirinko Masphate, Pilistimų kunigaikščiai kėlėsi eiti prieš Izraelį. Tai išgirdę Izraelio sūnūs, labai nusigando Pilistimų ⁸ir tarė Samueliui: Nesiliauk šaukęsis už mus į Viešpatį, mūsų Dievą, kad mus išgelbėtų iš Pilistimų rankos. ⁹Samuėlis gi ėmė vieną žinomą avinėlį ir jį visą atnašavo kaip deginamąją auką Viešpačiui; Samuelis taipgi šaukėsi už Izraelį į Viešpatį, ir Viešpats jį išklausė. ¹⁰Atsitiko gi, kad Samueliui atnašaujant deginamąją auką, Pilistimai pradėjo kovą prieš Izraelį; bet Viešpats sugriaudė su dideliu trenksmu tą dieną ant Pilistimų ir juos nugąsdino, ir jie buvo Izraelio

²⁰*Šito šventojo Dievo. Žr Iš 29,45. 46. Dievo šventumas reikalauja, kad ir jo garbintojai būtų šventi. Betsamiečiai prisipažįsta, kad juose tokio šventumo nėra, todėl jie bijo palikti sandomos skrynią pas save. — ²¹Karjatjarimo. Miestas prie kelio iš Jerusalems į Joppę, o taip pat pakelėje į Silą, kur sandomos skrynia buvo anksčiau*

7. ¹*Abinadabo. Spėjama, kad jis buvo levitas. — Gabaoje. Tas žodis čia ne nuosavas vardas; jis reiškia augštumą ar kauburį pačiame mieste ar šalia jo, kur buvo pastatyta sandomos skrynia*

5. Samuelis Teisėjas

7,2-17. Paraginus Samueliui, Izraeliaičiai pameta stabus ir ima ištikimai tarnauti Viešpačiui /2-6/, kurs, išklausydamas savo pranašo maldą, suteikia Izraeliui tokį pergalėjimą

Pilistimų, kad tie nebedrįsta daugiau jų užpuldinėti /7-14/, Samuelis gi ramiai eina Teisėjo pareigas visame krašte /15-17/

²*Ir atsitiko...* Ebr t galima taip išversti: ir atsitiko po tos dienos, kurioje skrynia sustojo Karjatjarime, kad dienų daugėjo ir praslinko dvidešimt metų, ir vėl visa tauta su raudojimu grįžo į Viešpatį. — ³*Baalus ir Astartes...* Kananiečių dievačius. Plg: Teis 2,11.13. — ⁵*Masphatą. Ebr Mitspah, todėl tas pats vardas, ką ir Maspha. Žr aug 3,21. — ⁶Jie sėmėsi vandens...* Izraeliaičių atgailos. Atgaila įvaizdinama visų pirma vandens liejimu /plg Raud 2,19/; juo gal dar buvo pažymėtas pasikėtinimas taip pat išvaryti iš savo širdies visokį piktumą, kaip būna išliejamas vanduo iš indo. Antras atgailos ženklas buvo pasninkas, savęs alkinimas. — Samuelis teisė...

sumušti. ¹¹O Izraelio vyrai išėjo iš Masphatos, vijosi Pilistimus ir juos mušė iki vietai, kuri buvo žemiau Betkharo. ¹²Samuėlis gi ėmė vieną akmenį ir padėjo jį tarp Masphatos ir tarp Seno ir praminė aną vietą vardu Pagalbos akmuo. Jis tarė: Iki šiai vietai mums padėjo Viešpatys. ¹³Pilistimai buvo pažeminti ir nebebegino eiti daugiau į Izraelio sienas. Taigi Viešpaties ranka buvo prieš Pilistimus per visas Samuėlio dienas. ¹⁴Izraeliui buvo atiduota taipgi miestai, kuriuos Pilistimai buvo paėmę iš Izraelio, nuo Akarono iki Getui, draug su jų apylinke. Jis išlaisvino Izraelį iš Pilistimų rankų, ir buvo ramybė tarp Izraelio ir Amoriečių. ¹⁵Samuėlis teisė Izraelį per visas savo gyvenimo dienas. ¹⁶Jis eidavo kas metai per Betelį, Galgalą ir Masphatą ir teisė Izraelį minėtosiuose vietose. ¹⁷Paskui jis grįždavo į Ramatą, nes tenai buvo jo namai, ir tenai jis teisdamas Izraelį. Tenai jis pastatė Viešpačiui taipgi altorių

8. ¹Atsitiko, kad Samuėlis pasenęs pastatė savo sūnus teisėjais Izraelyje. ²Jo pirmgimio sūnaus vardas buvo Joėlis, o antrojo vardas Abija; juodu buvo teisėjais Bersabėje. ³Jo sūnūs nevaikščiojo jo keliais, bet pasidavė godulystei, ėmė dovanas ir iškreipdavo teismą

Mirus Heliui, Samuėlis ėjo pranašo pareigas ir per dvidešimt metų stengėsi pagerinti religinį Izraelio gyvenimą; dabar jis pradeda eiti taipgi Teisėjo priedermes ir ima tvarkyti viešą savo tautos gyvenimą

⁸*Nesiliauk Saukėsis...* Tautoje buvo įvykęs žymus pakitėjimas; ji nebeprasitiki savimi, net laiko save neverta kreiptis tiesiog į Viešpatį, bet jieško užtarimo pas Samuėlį ir tiki, kad Dievas išklausys jo maldą. Plg aug 4,3. — ¹⁰*Samuėliui atnašaujant...* Pastatyti altorių toli nuo sandoros padangtės ir atnašauti aukas Samuėlis, kaip pranašas, galėjo tik Dievui leidžiant; paprastai tiktai kunigai darydavo aukas ir tai prie padangtės. — *Viešpats sugriaudė...* Viešpats apreiškia savo pagalbą, sukeldamas netikėtai didžiausią audrą su baisiais griausmais, kurie nugašdina Pilistimus ir padeda laimėti kovą Izraelio sūnams. — ¹¹*Betkharo*. Ta vieta dabar nežinoma. — ¹²*Pagalbos akmuo*. Žr aug 4,1. Toje pačioje vietoje Pilistimai pirm dvidešimties metų buvo apgalėję Izraeliaičius ir paėmę nelaisvę sandoros skrynją. — ¹³*Nebebegino...* Tik pasenus Samuėliui, Pilistimai vėl pradėjo užpuldinėti Izraeliaičius ir juos varginti. Žr žem 9,16 ir tol. — ¹⁴*Amoriečių*. Po Pilistimų Izraelis daugiausia kentėjo prispaudimų pietuose nuo Amoriečių. Izraeliaičiai dar gana ilgą laiką mo-

kėjo Amoriečiams duoklę, nuo kurios juos išlaisvino tiktai Dovidas /2 Kar 8,1/

¹⁵*Per visas savo...* Kontekstas nurodo, kad Samuėlis ėjo Teisėjo pareigas iki senatvei; bet ir pasenęs, kuomet Izraelis jau turėjo karalių, jis dar turėjo didelę reikšmę tautos gyvenime kaip pranašas

¹⁶*Per Betelį...* Teisėjo pareigas Samuėlis vykdė ypač pietinėje Palestinoje, kurios žymiausias tuo metu vietos čia įvardijamos. — ¹⁷*Ramatą* Samuėlio tėviškė ir jo nuolatinė buveinė. Žr aug 1,1. — *Pastatė altorių*. Plg aug 9 e

II. Sauliaus istorija

1. Saulius pirmasis Izraelio karalius ir jo atmetimas

1/ *Išteigimas karališkos valdžios Izraelyje*

Antrojoje Samuėlio knygų dalyje pasakojama pirmojo Izraelio karaliaus Sauliaus istorija, kreipiant ypatingą dėmesį į jo išrinkimą ir atmetimą, kad paaiškėtų, jog ne bet kurio karaliaus namuose bus įsteigtas Dievo žadėtasis amžinas sostas, o tiktai to, kurs visais atžvilgiais patinka Dievui

8,1-22. Sauliaus istorija prasideda paminėjimu atsitikimų prieš pirmojo karaliaus išrinkimą, kaip, nežiūrint didelių Samuėlio nuopelnų, Izraelio

Ekli 46,20
Apl 13,21

⁴Taigi susirinkę visi Izraelio vyresnieji atėjo pas Samuėlį į Ramatą ⁵ir jam tarė: Štai tu pasenai, o tavo sūnūs nevaikščioja tavo keliais. Pastatyk mums karalių, kaip jį turi visos tautos, kad mus teistų. ⁶Ta kalba nepatiko Samuėlio akyse, nes jie buvo pasakę: Duok mums karalių, kad mus teistų. Taigi Samuėlis meldėsi Viešpačiui. ⁷Viešpats gi tarė Samuėliui: Paklausyk tautos balso visame, ką jie tau kalba; nes jie ne tave atmetė, bet mane, kad jiems nekaraliaučiau. ⁸Kokie buvo visi jų darbai, kuriuos jie darė nuo tos dienos, kai juos išvedžiau iš Egipto, iki šiai dienai, kaip jie paliko mane ir tarnavo svetimiems dievams, taip jie ir tau daro. ⁹Dabar tat paklausyk jų balso; bet ispėk juos ir paskelbk jiems teises karaliaus, kurs jiems karaliaus

¹⁰Taigi Samuėlis pasakė visus Viešpaties žodžius tautai, kuri reikalavo iš jo karaliaus, ¹¹ir tarė: Štai, tos bus teisės karaliaus, kurs jus valdys: Jis ims jūsų sūnus ir sodins į savo vežimus; pasidarys sau raitelių ir bėgikų jo vežimų priešakyje; ¹²paskirs sau juos tūkstantininkais ir šimtininkais, savo laukų arėjais ir javų pjovėjais ir savo ginklų ir vežimų kalvais. ¹³Taipgi jūsų dukteris jis pasidarys sau kvėpalininkėmis, virėjomis ir kepėjomis. ¹⁴Jis ims taipgi geriausias jūsų dirvas, vynuogynus ir alyvmedžių daržus ir duos savo tarnams. ¹⁵Bet ir iš jūsų javų ir iš vynuogynų pelno jis ims dešimtinę, kad duotų savo namų valdininkams ir tarnams. ¹⁶Jis atims dar jūsų geriausius vergus ir verges ir jaunikačius ir asilus ir pristatys prie savo darbo. ¹⁷Taipgi iš jūsų bandų jis ims dešimtinę, o jūs būsite jo vergai. ¹⁸Jūs šauksite aną dieną prieš savo karalių, kurį sau išsirinkote, bet Viešpats jūsų neišklausys tą dieną, nes jūs reikalavote sau karaliaus

¹⁹Tauta nenorėjo klausyti Samuėlio balso, bet tarė: Anaip tol; nes mums turi būti karalius. ²⁰Taigi ir mes būsime kaip visos tautos, o mūsų karalius mus teis, ir eis mūsų priešakyje, ir kovos už mus mūsų kovas. ²¹Samuėlis, išgirdęs visus tautos žodžius, kalbėjo juos į Viešpa-

tauta ėmė reikalauti sau karaliaus ir kaip Dievas sutiko jį duoti

8. ^aJoėlis. 1 Kron 6,28 jis pavadintas Vaseniu. — *Bersabėjejoje*: pietinės Palestinos pakraštėje. — ^bIškreipdavo teismą: išteisindami kaltus, teisiuosius gi pasmerkdami

^cTu pasenai... Izraelio vyresnieji nurodo tris priežastis, kodėl jie nori turėti karalių; tos priežastys yra: Samuėlio senatvė, jo sūnų netikėjęs elgesys, kitų tautų pavyzdys. — ^dTa kalba nepatiko... Izraelaičių noras turėti karalių nebuvo peiktinas, nes karalių jiems buvo žadėjęs pats Dievas ir per Mošę paskelbęs įstatą apie karaliaus teises /Pak 17,14.../; peiktinos gi buvo aplinkybės, kuriose karaliaus pareikalauta /žr Žem 7 eil. — Samuėlis meldėsi... Samuėlio malda turėjo ir Izraelio vyresniesiems priminti, kad karaliaus rinkime reikia visų pirma kreiptis į Dievą. — ^eNes jie ne tave... Dievas nurodo

tikrąją Izraelaičių reikalavimo priežastį, visai žemišką: jie nori turėti karalių, kaip kitos tautos aplinkui. Tame nore pasireiškė dar vienas jų nedėkingumas Dievui. — ^fPaskelbk teises: ne tokias, kokios jos turėtų būti, bet kokios tikrumoje bus, kuriose pasirodys daug karaliaus sauvalios, varginančios pavaldinius, juo labiau turėjusios nugalinti Izraelaičius, kad visai kitaip su jais elgėsi Dievo paskirtas Teisėjas Samuėlis /žr žem 12,2.../

^gSodins į savo vežimus: kaip savo tarnus ir palydovus išskilmėse. — ^hIr šimtininkais. Ebr t: penkių dešimtų viršininkais. — ⁱJaunikačius. I.XX vertime: jaučius. — ^jNes jūs reikalavote... Tų žodžių nėra ebr t; jie paimti iš LXX

^kTegul eina kiekvienas... Samuėlis tuo tarpu paleidžia tautos viršininkus, kolei negaus naujų Dievo įsakymų, ką jis skiria karaliumi

gies ausis. ²²Viešpats gi tarė Samuėliui: Paklausyk jų balso ir pastatyk tiems karalių. Tuomet Samuėlis tarė Israėlio vyrams: Tegul eina kiekvienas į savo miestą

9. ¹Buvo žmogus iš Benjamino giminės galingas ir drąsus vardu Kisas, sūnus Abiėlio, kurs buvo sūnus Seroro; tasai buvo Aphijos sūnaus Bekhorato sūnus; Aphijas gi buvo vieno iš Benjaminiečių sūnus. ²Jis turėjo sūnų vardu Saulių, rinktinį ir gerą, ir nebuvo geresnio už jį vyro tarp Israėlio sūnų. Galva ir pečiai jis buvo augštesnis už visą tautą. ³Buvo gi pasimetusios Sauliaus tėvo Kiso asilės; ir Kisas tarė savo sūnui Sauliui: Pasiimk su savim vieną berną, atsikėlęs eik ir jieškok asilių. Išvaikščioję Ephraimo kalnus ⁴ir Salisos žemę ir neradę, juodu perėjo dar per Salimo žemę, o jų vis nebuvo, taipgi ir per Jerminio žemę, bet ir čia nieko nerado. ⁵O kai juodu buvo atėjusiu į Supho žemę, Saulius tarė kartu su juo buvusiam bernui: Eikš ir grįžkiva, kad kartais mano tėvas, pamiršdamas asiles, nepradėtų rūpintis mudviem. ⁶Tasai jam tarė: Štai šitame mieste yra Dievo žmogus, kilnus vyras; visa, ką jis sako, neabejotinai įvyksta; dabar tat eikiva tenai; gal jis suteiks mudviem žinių apie mūsų kelionę, dėl kurios atėjome. ⁷Saulius tarė savo bernui: Štai eisiva, bet kągi nunešiva Dievo žmogui; duonos pristigome savo terbelėse ir mes neturime nei dovanos, nei ko nors kito, kad duotumėm Dievo žmogui. ⁸Bernas vėl atsakė Sauliui ir tarė: Štai radau prie savęs sidabrinio siklio ketvirtadalį; duokiva Dievo žmogui, kad suteiktų mums žinių apie mūsų kelią. ⁹Seniau Israėlyje kiekvienas, eidamas teirautis Dievo, taip sakydavo: Ateikite ir eisime pas Reginčių; nes kas šiandien vadinama Pranašu, seniau buvo vadinama Reginčiuoju. ¹⁰Saulius tarė savo bernui: Tavo žodžiai labai geri. Eikš, eikiva. Ir juodu nuėjo į miestą, kuriame buvo Dievo žmogus. ¹¹Beeidamu augštyn miesto šlaitu, rado mergaičių, išeinančių vandens semtis, ir joms tarė: Ar čia yra Regintytis? ¹²Jos atsakydamos juodviem tarė: Čia štai jis ties tavim; skubėk dabar, nes jis šiandien atėjo į miestą, ka-

2/ Patepimas Sauliaus Israėlio karaliumi

9,1-10,16. Kiso sūnus Saulius iš Benjamino giminės tėvo išsiųstas dingusių asilių jieškoti, ateina pas Samuėlį /9,1-14/, kurs gauna iš Dievo paliepimą patepti jį Israėlio karaliumi ir tą patepimą, niekam iš tautos nežinant, įvykdo /9,15-10,1/; be to jis paskelbia pateptajam iš anksto tris dalykus, kuriems įvykus, Saulius įsitikina, kad jis Dievo išrinktas ir turi taikytis prie pranašo žodžių /10,2-16/.

9. ¹Kisas. Žr I Kron 9,35. — ²Saulių. Ebr Saul, išprašytasis. — ³Asilės. Anot ebr t: visos asilės. — ⁴Supho. Apskricio vardas, kuriame buvo Samuėlio tėviškė Rama. — ⁵Ką gi nunešiva... Kaip buvo uždrausta stoti

tuščiomis rankomis Dievo akivaizdon, taip pat buvo paprotys neiti be dovanų pas karalių, ar pranašą. — ⁶Ketvirtadalį... Apie pusantro lito. Dovana buvo maža, bet ji turėjo savo vertę kaip pagarbos ženklas. — ⁷Regintių. Ebr ro'eh arba su art haro'eh. Toks vardas buvo duodamas pranašams dėl būdo, kaip jiems apreikšdavo ar duodavo apreikškimus Dievas. Taigi Sk 12,6 skaitome: *Jei kas tarp jų yra Viešpaties pranašas, aš jam apsireikšiu regėjime....* — *Pranašu*. Ebr nabi' paprastas pranašų pavadinimas. — ¹¹Miesto šlaitu. Miestas, matomai, buvo pastatytas kalnelyje, kaip daugelis kitų miestų Palestinoje. — ¹²Tautos auka. Kalbama apie dėkojimo auką, kurios dalis buvo pačių aukojančių suvalgoma. — *Augštumoje*. Buvo tai

dangi šiandien yra tautos auka augštumoje. ¹³Iėjė į miestą tuoju jį rasita, anksčiau negu jis pakils į augštumą valgyti; nes tauta nevalgys, kolei jis neateis; nes jis laimina auką, o paskui pakviestieji valgo. Dabar tat eikita augštyr, nes šiandien jį rasita

¹⁴Taigi juodu pakilo į miestą; juodviem einant miesto viduriu, pasirodė Samuėlis išeinąs juodviem priešais, kad keliautų į augštumą. ¹⁵Viešpats gi buvo apreiškęs Samuėliui viena diena anksčiau, negu atėjo Saulius, sakydamas: ¹⁶Rytoj tą pačią valandą, kuri dabar yra, aš siųsiu pas tave vyrą iš Benjamino žemės, o tu jį patepsi vadu mano tautai Israėliui; jis išgelbės mano tautą iš Pilistimų rankos, kadangi aš pažvelgiau į savo tautą, nes jų šauksmas atėjo pas mane. ¹⁷Kuomet Samuėlis pamatė Saulių, Viešpats jam tarė: Štai vyras, apie kurį aš tau sakiau: tasai viešpataus mano tautai

¹⁸Saulius prisiartinio prie Samuėlio tarpuvartėje ir tarė: Parodyk man, meldžiamasis, kur Reginčiojo namai. ¹⁹O Samuėlis atsakė Sauliui ir tarė: Aš esu Regintysis, eik pirm manęs į augštumą, kad valgytumėta šiandien kartu su manim, o rytoj aš tave paleisiu ir visa tau pasakysiu, kas yra tavo širdyje. ²⁰Asilėmis gi, kurias užvakar pametei, nesirūpink, nes jos atsirado. Ir kam gi priderės visa, kas yra geriausia Israėlyje? argi ne tau ir ne visiems tavo tėvo namams? ²¹Bet Saulius atsakydamas tarė: Argi aš ne Jeminio sūnus iš mažiausios Israėlio giminės, ir mano giminė argi ne paskutinė tarp visų šeimų Benjamino giminėje? kodėl tat man kalbėjai šituos žodžius? ²²Taigi Samuėlis, emęs Saulių ir jo tarną, įsivedė juodu į valgomąjį kambarį ir davė juodviem vietas priešakyje tų, kurie buvo pakviesti; tokių gi buvo apie trisdešimt vyrų. ²³Paskui Samuėlis tarė virėjui: Duok čia dalį, kurią tau daviau ir įsakiau atidėti pas save skyrium. ²⁴Virėjas atnešė petį ir padėjo ties Sauliumi. O Samuėlis tarė: Štai, kas liko; pasidėk ties savim ir valgyk, nes tai tyčiomis tau palikta, kai aš sušaukiau žmones. Taip Saulius valgė tą dieną kartu su Samuėliu

²⁵Paskui nuo augštumos jie atėjo į miestą, ir Samuėlis kalbėjosi su Sauliumi ant namų stogo; Sauliui buvo pataisytas patalas ant namų

kurs nors kauburyrs arti miesto; jame Samuėlis buvo tikriausiai pasistatęs aug minėtą altorių. Žr aug 7,17

¹⁴Miesto viduriu. Tikriau: į miestą; anot kitų: į miesto vartus. — ¹⁵Jis išgelbės... Samuėlis, apgalėdamas Pilistimus, buvo išlaisvinęs Israėlaičius nuo prispaudimo tik laikinai /žr aug 7,13/. Nors reikalaudami karaliaus Israėlio sūnūs buvo nutolę nuo Dievo, ir nors jis dar nenorėjo duoti tokio karaliaus, kurs jam visai patiktų, bet jis parodo jiems savo mielaširdystę ir žada gelbėti juos nuo neprietelių prispaudimo

¹³Tarpuvartėje. Plg aug 14 e. — ¹⁹Eik pirm manęs... Samuėlis, patyręs Dievo valią, rodo jo paskirtajam karaliui pagarbos ženklus, siunčia jį

priešakin, kviečia į religinį pokylį ir rengia jam nakvynę. — *Kas yra tavo širdyje*: ne tik apie asiles, bet ir slapčiausias tavo mintis. Saulius gal turėjo savo širdies gilumoje norą prisidėti prie Israėlio išlaisvinimo, troško jo išaugstinimo; bet Samuėlis nori tuo tarpu sukelti jame mintį, kad Dievas jį skiria dideliems dalykams. — ²¹Jeminio: Benjamino. — *Mažiausios*. Ypač buvo sumažėjęs Benjamino skaičius po baisių žudynių, apie kurias pasakojama Teis 20,46... — *Ar ne paskutinė*... Plg Teis 6,15; 2 Kar 7,18. — *Kodėl tat*... Į tą Sauliaus klausimą Samuėlis atsako tolesniu savo pasiūlymu. — ²²Valgomąjį kambarį: buvusį augštumoje. — *Tokių gi buvo*... Buvo tai, mato-mai, žymesnieji miesto gyventojai. — ²⁴Petį. Ebr t dar pridėta: ir kas

stogo, kur jis ir miegojo. ²⁶Kai rytmetį jie atsikėlė ir jau ėmė aušti, Samuėlis pašaukė Saulį, buvusį ant stogo, ir tarė: Kelkis, kad aš tave išleisčiau. Saulius atsikėlė, ir juodu išėjo, tai yra, jis ir Samuėlis. ²⁷Kai jie ėjo žemyn miesto pakraščiu, Samuėlis tarė Sauliui: Pasakyk bernui, kad mus aplenktų ir eitų priešakin, tu gi truputį sustok, kad tau paskelbčiau Viešpaties žodį

10. ¹Po to Samuėlis ėmė aliejaus taurelę, išliejo jam ant galvos, pabučiavo jį ir tarė: Štai, Viešpats patepė tave kunigaikščiu savo tėvonystei; ir tu išlaisvinsi jo tautą iš josios neprietelių rankos, kurie yra aplink ją. Ir tas bus tau ženklas, kad Dievas patepė tave kunigaikščiu: ²Pasitraukęs šiandien nuo manęs, tu rasi du vyrų šalia Rakeles kapo Benjamino sienose vidudienį, ir juodu tau sakys: Atsirado asilės, kurių įieškoti buvai išėjęs, o tavo tėvas, pamiršęs asiles, rūpinasi judviem ir sako: Kas man reikia daryti dėl mano sūnaus. ³Ir kai eisi iš ten ir keliausi toliau ir ateisi prie Taboro ažuolo, tenai pasitiks tave trys vyrai, einą augštyrį prie Dievo į Betelį, vienas nešinas trimis ožiukais, kitas trimis duonos kepalais, o trečias nešinas vyno indu. ⁴Tave pasveikinę, jie tau duos dvi duonas, ir tu imsi iš jų rankos. ⁵Po to ateisi į Dievo kauburį, kur yra Pilistimų stotis, o įėjęs tenai į miestą pasitiksi būrį pranašų, einančių žemyn nuo augštumos; jų priešakyje bus arba, bū-

Apd 13,21

viršuje, ty, ne tik petį, bet ir mėsos dalį, buvusią prie peties. — *Nes tai tyčiomis...* Tie Samuėlio žodžiai turi parodyti Sauliui, kad apie jo atėjimą žinota ir čia jo laukta

²⁵*Kalbėjosi su Sauliumi*: prirengdamos jį prie karaliaus pareigų, bet tuo tarpu neapreikšdamos jo išrinkimo. — *Ant namų stogo*: viešai, kad visi galėtų matyti. Stogai Palestinoje, Egipte ir kituose rytų kraštuose buvo ne nuolaidūs, bet gulsti; dažnai jais būdavo naudojamosi kaip poilsio vieta. Plg Još 2,6; Mt 10,27 ir k. — *Buvo pataisytas... miegojo*. Tų žodžių nėra ebr t. — ²⁷*Pasakyk bernui...* Apie Sauliaus išrinkimą dar niekas neturi žinoti

10. ¹*Samuėlis ėmė...* Patepimas aliejumi įvaizdina apdovanojimą Dievo Dvasia /žr Kun 8,12/. Iki tam laikui išrinktojoje tautoje nebuvo daryta kitokio patepimo, kaip tik kunigų ir šventyklos. Papatrys patepti karalius tikriausiai buvo ir pas Izraeličių kaimynus /plg Teis 9,8/. Be karalių ir kunigų, buvo dar kadais patepti aliejumi ir pranašai /žr 3 Kar 19,16/. — *Pabučiavo*. Pagarbos ženklas. Plg Ps 2,12. — *Štai, Viešpats...* Ebr t: Argi Viešpats nepatepė tavęs. — *Ir tu išlaisvinsi...* Viso šito sakinio iki eil galui nėra dabartiniam ebr

t. Jis paimtas iš Italės paskui LXX — ²*Rakelės kapo*. Žr Prad 25,16... 48,7. — ³*Taboro ažuolo*. Tos vietos niekur kitur neminėta. — Į *Betelį*. Betelyje, kur Dievas buvo apsireiškęs Abraomui ir Jokubui, jis buvo ypatingu būdu garbinamas, ir čia jau minėtųjų patriarkų buvo pastatytas altorius. Žr Prad 12,8 ir k. — *Trimis ožiukais...* Nešami dalykai, matomai, buvo paskirti aukoms. — ⁴*Tau duos dvi duonas...* Buvo tai didžiausias pagarbos ženklas; nes kaip savo išrinktiems kunigams Dievas buvo paskyręs aukų dalį, taip dabar ją ims Saulius. Buvo tai draug aiškus ženklas, kad Saulių išrinko Dievas. — ⁵*Kauburį*. Ebr t: Dievo *Gibeah*. Čia buvo Sauliaus tėviškė, nes jis buvo visiems pažįstamas. — *Pilistimų stotis*. Toje vietoje, kur Izraelio prispaudėjai Pilistimai buvo pasidarę sau karišką stotį, Dievo Dvasia ateis ant Sauliaus ir suteiks jam jėgų, reikiamų jo naujoms pareigoms eiti. — *Būrį pranašų*. Tais pranašais buvo žmonės, kurie ypač užsiimdavo įstatymų apmąstymu, nuolatinėmis maldomis, savęs varginimu, savo gi uolumą apie Dievo garbę išreiškėdavo šventomis giesmėmis ir kitokiais būdais. Ar visi jie gaudavo iš Dievo įkvėpimų ir pa-

binėlis, vamzdis ir kanklės; jie gi patys pranašaus. ⁶Tave pagaus Viešpaties Dvasia, ir tu pranašausi kartu su jais ir pavirsi kitu žmogumi. ⁷Kada tat visi šitie ženklai bus tau įvykę, daryk, ką tik tavo rankos pajėgs, nes Viešpats yra su tavim. ⁸Tu nueisi pirm manęs į Galgalą /nes aš ateisiu pas tave/, kad aukotumei atnašą ir pjautumei dėkojimo aukas; lauksi septynias dienas, kolei aš ateisiu pas tave ir tau parodysiu, kas tau reikia daryti

⁹Taigi kai jis apsigrėžė, kad eitų nuo Samuėlio, Dievas jam davė kitokią širdį, ir tą dieną įvyko visi anie ženklai. ¹⁰Kuomet juodu nuėjo prie minėtojo kauburio, štai jį pasitiko pranašų būrys; jį pagavo Viešpaties Dvasia, ir jis pranašavo jų tarpe. ¹¹Visi gi, kurie jį buvo pažinę vakar ir užvakar, matydami jį esant kartu su pranašais ir pranašaujant, sakė vienas kitam: Kas atsitiko Kiso sūnui? argi ir Saulius tarp pranašų? ¹²Ir vienas kitam atsakinėjo ir sakė: Ir kas jų tėvas? Todėl pavirto patarle žodžiai: Argi ir Saulius tarp pranašų? ¹³Liovēsis gi pranašauti, jis atėjo į augštumą. ¹⁴O Sauliaus dėdė tarė jam ir jo tarnui: Kur judu buvota nuėjusiu? Juodu atsakė: Asilių jieskoti; bet jų neradę mudu buvova nuėjusiu pas Samuėlį. ¹⁵Jo dėdė jam tarė: Pasakyk man, ką tau sakė Samuėlis. ¹⁶Saulius tarė savo dėdei: Jis mums pasakė, kad asilės atsiradusios. Bet žodžių, kuriuos jam buvo kalbėjęs Samuėlis apie karalystės pažadėjimą, jis jam nepasakė

¹⁷Po to Samuėlis sušaukė tautą pas Viešpatį į Masphą ¹⁸ir tarė Israėlio sūnams: Štai ką sako Viešpats, Israėlio Dievas: Aš išvedžiau Israėlį iš Egipto ir išgelbėjau jus iš Egiptiečių rankų ir visų karalių rankų, kurie jus slėgė. ¹⁹Jūs gi šiandien atmetėte jūsų Dievą, kurs vienas jus išgelbėjo iš visų jūsų nelaimių ir sielvartų, ir tarėte: Anaip tol; bet pasitark mums karalių. Dabar tat stokite Viešpaties akivaizdon savo giminėmis ir šeimomis. ²⁰Po to Samuėlis atvedė visas Israėlio gimines, ir

Žem 19,24

siuntinęs pas tautą, nežinia /plg Sk 11,25 ir k/. Helio laikais pranašų dovana buvo retai suteikiama /žr aug 3,1/. Samuėlis buvo įsteigęs tokių pranašų mokyklas, kurių viena buvo Gabaoje, kita Ramoje /žr žem 19,20/. — ⁶*Pavirsi kitu žmogumi...* Sauliaus mintys, troškimai taps kitokie. Jis įgys savybių, kokių reikia karaliui. — ⁷*Daryk, ką tik...* elgkis drąsiai, daryk, kas tau rodosi tinkama, ko reikalaus aplinkybės. — ⁸*Į Galgalą.* Tas įsakymas reikės įvykdyti vėliau. Kodėlei Saulius eis Galgalon, bus jam paskiau pasakyta. Žr žem 11,14,15; 13,8. — ¹¹*Kas atsitiko Kiso sūnui.* Sauliaus kaimynai stebisi, matydami visai netikėtai ir be jokio prisirengimo tapus jį vienu iš pranašų. — ¹²*Ir vienas kitam atsakinėjo.* Ebr t: ir vienas žmogus iš ten /iš Gabaos/ atsakė. — *Ir kas jų tėvas,* ty, argi kitų pranašų tėvai buvo pranašai, ar jie iš gimdytojų paveldėjo pranašų dovana; jei kiti

pranašai iš Dievo gavo savo dovana, taip pat galėjo Dievas ją suteikti ir Sauliui. Kaikuriuose vertimuose /LXX, Sir, Arab/ yra: ir kas jo /Sauliaus/ tėvas. Todėl tai būtų tik priitarimas kitų nustebimui. — *Pavirto patarle.* Ją sakydavo tikriausiai tuomet, kai matydavo ką nors darant jam nepaprastus dalykus, kuriems jis visai nebuvo prisirengęs savo gyvenime. Plg žem 19,24. Trečiojo ženklo įvykimas aprašomas plačiau tik dėl tos patarlės, tuo tarpu kad pirmųjų dviejų ženklų įvykimo aprašymas nutylimas. — ¹³*Į augštumą:* nuo kurios buvo nuėjęs pranašų būrys. — ¹⁴*Sauliaus dėdė.* Sauliaus dėdė buvo vardu Neras /žr žem 14,31/; bet čia kalbama apie giminitį bendrai

3/ *Patvirtinimas Sauliaus karaliumi*

10,17--11,15. Samuėlis sušaukia tautą į Masphą ir čia paskelbia, ką Dievas norįs jai duoti karaliumi, o

burtas krito Benjamino giminei. ²¹Tuomet jis atvedė Benjamino giminę ir jos šeimas, ir jis krito Metrio šeimai, ir atėjo iki Kiso sūnui Sauliui. Taigi buvo jo jieškota, bet neatrasta. ²²Paskui teiravosi Viešpaties, ar jis ateis į čia. O Viešpats atsakė: Štai jis pasislėpęs namie. ²³Taigi nubėgo ir jį iš ten atvedė. Jis atsistojo tautos viduryje ir buvo augštesnis už visą tautą visa galva. ²⁴Samuėlis gi tarė visai tautai: Iš tikrųjų jūs matote, ką Viešpats išrinko, nes nėra jam lygaus visoje tautoje. O visa tauta šaukė ir tarė: Tegyvuoja karalius! ²⁵Paskui Samuėlis paskelbė tautai įstatą apie karalystę, surašė knygon ir padėjo Viešpaties akivaizdoje. Po to Samuėlis paleido visą tautą, kiekvieną į jo namus. ²⁶Taipgi ir Saulius sugrįžo į savo namus Gabaonan, o kartu su juo nuėjo kariuomenės dalis, kurių širdį Viešpats buvo palietęs. ²⁷Behalio gi sūnūs sakė: Argi šitas galės mus išgelbėti? Ir jie jį panickino ir neatnešė jam dovanų; bet jis apsimetė to negirdėjęs

11. ¹Arti mėnesio prasliskus, atsitiko, kad Amonietis Naasas pakilo ir pradėjo kovą prieš Jabę Galaade. Visi gi Jabės vyrai tarė Naasui: Susiderink su mumis, ir mes tau tarnausime. ²Bet Amonietis Naasas jiems atsakė: Aš padarysiu su jumis sandorą tuo būdu, kad išlupsiu jums visiemis dešines akis ir padarysiu iš jūsų pasityčiojimo dalyką visame Israėlyje. ³Tuomet Jabės vyresnieji jam tarė: Suteik mums septynias dienas, kad siųstumėm pasiuntinius į visas Israėlio sritis, ir jei neatsiras, kas mus apgintų, ateisime pas tave. ⁴Taigi pasiuntiniai atėjo į Sauliaus Gabaą ir kalbėjo šituos žodžius, girdint tautai, o visa tauta pakėlė savo balsą ir verkė. ⁵Ir štai Saulius grįžo iš lauko, eidamas paskui jaučius, ir tarė: Kas yra tautai, kad ji verkia? Taigi jam papasakojo Ja-

burtas nurodo, kad tuo karaliumi bus Saulius. Po to Samuėlis paskelbia karaliaus teises ir jas surašo į knygą, Israėlaičių gi dalis nenori pripažinti Sauliaus karaliumi /10,17-27/; bet kai, neilgai trukus po tų atsitikimų, naujas karalius sumuša Amoniečius, Saulių visa tauta pripažįsta ir patvirtina karaliumi /11,1-15/.

¹⁷*I Maspha.* Kur neseniai Dievas buvo parodęs, jog ir be karaliaus jis gali išgelbėti tautą. Žr aug 7,6... — ¹⁸*Stokite Viešpaties...* ties altoriumi, kurs buvo Masphoje. — ²⁰*Atvedė visas...* Pradžioje mestas burtas apie tai, iš kurios Israėlio giminės bus išrinktas karalius, paskui taip pat padaryta su atskiomis Benjamino giminės šeimomis, kolei burtas nenurodė, kad Dievo išrinktuojų yra Saulius. — ²¹*Neatrasta.* Saulius žinojo iš anksto, ant ko kris burtas, todėl nenorėjo viešai rodytis. — ²²*Teiravosi Viešpaties:* su pagelba Urimo ir Tummimo. — *Namie.* Ebr t: tarp ryšulių/kuriuos buvo atsinešę eidami

į susirinkimą Israėlaičiai/. — ²⁴*Nėra jam lygaus.* Augštas ūgis ir kūno dailumas buvo laikoma labai tinkama karaliui ir vadui savybe. —

²⁵*Įstatą apie karalystę:* teises, kurios turėjo tvarkyti santykius žemiškos karalystės su Dievo karalyste, karaliaus priedermes Dievui ir valdiniam. Tik pranašas, koks buvo Samuėlis, galėjo teisėtai, Dievo vardu jas paskelbti ir surašyti. — *Padėjo Viešpaties akivaizdoje:* prie sandoros skrynios, kur buvo laikomas Mošės Įstatymas. — ²⁷*Behalio...* Žr aug 1,16. — *Neatnešė jam dovanų.* Dovanos nedavimas buvo paniekinimo ženklas. — *Jis apsimetė...* Ebr t: jis buvo visai tyls

11. ¹*Arti... atsitiko.* Tų žodžių nėra ebr t; jie paimti iš LXX. — *Naasas.* Ebr *Nakhaš*. Jis buvo Amoniečių karalius. — *Prieš Jabę.* Tas Galaado miestas buvo pačių Israėlaičių visai sunaikintas Teisėjų laikais. Žr Teis 21,8... — *Mes tau tarnausime.* Israėlio tauta taip dar anuo metu buvo silpna ir iširus, kad Jabės gyven-

bēs vyrų žodžius. ⁶Tuoju kai tik Saulius išgirdo šituos žodžius, jį pagavo Viešpaties Dvasia, ir jis užsidegė labai dideliu pykčiu; ⁷ėmęs abudu jaučių jis sukapojo į gabalus ir nusiuntė per pasiuntinių rankas į visas Izraelio sritis, sakydindamas: Kas neišeis ir neeis paskui Saulių ir Samuėlį, taip bus padaryta su jo jaučiais. Taigi baimė Viešpaties apėmė tautą, ir jie išėjo kaip vienas vyras. ⁸Jis juos suskaitė Bezeke; buvo gi Izraelio sūnų trys šimtai tūkstančių, Judo gi vyrų trys dešimtys tūkstančių. ⁹Tuomet jie tarė pasiuntiniams, kurie buvo atėję: Taip sakykite vyrams, esantiems Galaado Jabėje. Rytoj bus jums išgelbėjimas, kai saulė labiausiai kaitins. Taigi pasiuntiniai atėjo ir paskelbė Jabės vyrams, kurie ėmė džiaugtis. ¹⁰Ir jie tarė: Rytoj įšeisime pas jus, ir padarysime su mumis visa, kas jums tinka. ¹¹Ir atsitiko, kad, rytdienai atėjus, Saulius perskyrė tautą į tris dalis, įėjo į stovyklos vidurį aušrinės sargybos metu ir mušė Amoniečius, kolei neatėjo dienos kaitra, likusieji gi buvo išsklaistyti, taip kad nė dviejų iš jų nebeliko vienoje vietoje.

¹²Tuomet tauta tarė Samuėliui: Kas yra tasai, kurs tarė: Nejaugi Saulius mums karaliaus? Duokite čia vyrus, o mes juos užmušime. ¹³Bet Saulius tarė: Nė vienas nebus užmuštas šiandien, nes šiandien Viešpats suteikė išgelbėjimą Izraeliui. ¹⁴Samuėlis gi tarė tautai: Eikime ir keliaukime į Galgalą; tenai atnaujinsime karalystę. ¹⁵Taigi visa tauta nukeliavo Galgalon, ir jie padarė tenai karaliumi Saulių Viešpaties akivaizdoje Galgaloje; tenai jie įjovė dėkojimo aukas Viešpaties akivaizdoje, o Saulius ir visi Izraelio vyrai tenai labai linksminosi

Aug 10,27

tojai, net nesišaukdami Dievo, Samuėlio ar naujai išrinkto karaliaus pagalbos, sutinka pasiduoti Naasui. — ²*Išlupsiu jums...* Taip dažnai anais laikais pasielgdavo su paimtais kare belaisviais. Be dešinės akies jie nebetiko karui, bet galėjo būti vergais. — *Pasityčiojimo dalyką*: nes akių nustojimas buvo sandoros sąlyga. — ⁴*Sauliaus Gabaa*. Pasiuntiniai kreipiasi visų pirma į neseniai išrinkto karaliaus miesto gyventojus. — ⁵*Eidamas paskui jaučius*. Saulius laukdamas progos, kada galės eiti savo karališkas pareigas, tuo tarpu buvo sugrįžęs prie paprastų savo gyvenimo užsiėmimų. — ⁶*Pagavo Viešpaties Dvasia*. Saulius gauna iš Viešpaties įkvėpimą, kad jis turi pradėti elgtis kaip karalius. — *Užsidegė...* Nes matė, kaip labai paniekinta tauta, kurios karaliumi jis buvo, ir Dievas, kurs jį buvo pasirinkęs. — ⁷*Sukapojo į gabalus ir nusiuntė...* Kruvinį jaučių gabalai turėjo labiau sujaudinti Izraeliečius, negu ilgos kalbos. Plg Teis 19,29. — ⁸*Bezeke*. Tas miestas turėjo būti ne perdaug toli nuo Jabės. Plg Teis 1,4. 5. — *Judo gi vyrų...* Judo giminė minima atskirai, kaip žymiausi tarp

kitų. — ⁹*Kai saulė... kaitins*: vidurdienyje. — ¹⁰*Ir tarė*: Naasui ir jo kariuomenei. Naasas, suklaidintas tuo pažadėjimu, visai nelaukė, kad jį kas nors užpultų. — ¹¹*Aušrinės sargybos metu*: auštant, tarp 3 ir 6 ryto valandos.

¹²*Tarė Samuėliui*: kurs nebuvo išsižadėjęs Teisėjo pareigų ir pats buvo pastatęs Saulių karaliumi. Žr aug 10,27. — ¹³*Nė vienas nebus...* Saulius labai išmintingai pasirodo maloningas ir savo priešams. — ¹⁴*Į Galgalą*. Tarp šventų Izraelio vietų Galgala buvo arčiausi nuo Jabės. — *Atnaujinsime*: Iškilmingai patvirtinsime tai, kas padaryta Masphoje

4/ Samuėlis išsižada Teisėjo pareigų

12,1-25. Kai Saulius buvo jau visos tautos pripažintas karaliumi, Samuėlis, išsižadėdamas Teisėjo pareigų, duoda visai tautai atsakymą apie tai, kaip jis ėjo tas savo pareigas /1-5/, primena Dievo geradarysčių ir Izraelio nedėkingumą /6,12/, karštai ragina visus ištikimai laikytis Viešpaties, žada ir toliau užtarti tautą į skelbia tautai bei karaliui žuvimą, jei nusižės /13-25/

12. ¹Tuomet Samuėlis tarė visam Israėliui: Štai aš paklausiau jūsų balso visame, ką man kalbėjote, ir pastačiau jums karalių. ²Dabar karalius eina jūsų priešakyje; aš gi pasenau ir pražilau, o mano vaikai yra kartu su jumis. Taigi aš gyvenau jūsų akivaizdoje nuo mano jaunystės iki šiai dienai; štai aš čia. ³Sakykite apie mane Viešpaties akivaizdoje ir jo pateptojo akivaizdoje, ar aš paėmiau kieno nors jautį ar asilą, ar ką nors neteisingai kaltinau arba ką prispaudžiau; ar ėmiau iš kieno nors rankos dovana, ir aš tai paniekinsiu ir jums sugrąžinsiu. ⁴Jie atsakė: Tu mūsų nekaltinai neteisingai ir neprispaudei, ir nieko neėmei iš kieno nors rankos. ⁵O jis jiems tarė: Liudytojas man yra šiandien prieš jus Viešpats ir liudytojas jo pateptasis, jog mano rankoje neradote nieko. Jie atsakė: Liudytojas

⁶Tuomet Samuėlis tarė tautai: Liudytojas yra Viešpats, kurs padarė Mošę ir Aaroną ir išvedė mūsų tėvus iš Egipto žemės. ⁷Dabar tat stovėkite, kad aš jus šaukčiau į teismą Viešpaties akivaizdoje dėl visų Viešpaties mielaširdysčių, kurias jis padarė su jumis ir su jūsų tėvais, ⁸kaip Jokubas įėjo į Egiptą, ir jūsų tėvai šaukėsi į Viešpatį, o Viešpats siuntė Mošę ir Aaroną, išvedė jūsų tėvus iš Egipto ir juos apgyvendino šitoje vietoje. ⁹Bet jie užmiršo Viešpatį, savo Dievą, o jis juos padavė į Hasoro kariuomenės vado Sisaros rankas, į Pilistimų rankas ir į rankas Moabo karaliaus, kurie prieš juos kariavo. ¹⁰Paskui gi jie šaukėsi į Viešpatį ir tarė: Nusidėjome, nes palikome Viešpatį ir tarnavome Baalams ir Astartėms, dabar išgelbėk mus iš mūsų neprietelių rankos, ir mes tau tarnausime. ¹¹Viešpats siuntė Jerobaalį, Badaną, Jeph tė ir Samuėlį ir jus išgelbėjo iš jūsų neprietelių rankos aplinkui, ir jūs gyvenote be baimės. ¹²Matydami gi, kad Amono sūnų karalius Naasas buvo atėjęs prieš jus, jūs man tarėte: Anaiptol; mums turi viešpatauti karalius, tuo tarpu kad jums karaliaus Viešpats, jūsų Dievas

¹³Dabar tat čia yra jūsų karalius, kurį išsirinkote ir kurio reikala-vote; štai Viešpats jums davė karalių. ¹⁴Jei jūs bijosite Viešpaties ir jam tarnausite, jei klausysite jo balso ir neprieštarausite jo burnai, ir jūs, ir jūsų karalius, kurs jums viešpatauja, jūs seksite Viešpatį savo Dievą. ¹⁵Bet jei jūs neklausysite Viešpaties balso ir prieštarausite jo žodžiams, Viešpaties ranka bus prieš jus, kaip buvo prieš jūsų tėvus

¹⁶Bet ir dabar stovėkite ir žiūrėkite į šitą didelį dalyką, kurį Viešpats padarys jūsų akivaizdoje. ¹⁷Argi šiandien ne kviečiapjūtė? Aš šauksiuos į Viešpatį, ir jis duos griausmų ir lietaus, o jūs žinosite ir matysite,

Prad 46,5

Teis 4,2

Teis 6,14

Aug 8,19

12. ¹Paklausiau jūsų balso. Žr aug 8,5,12. — ²Karalius eina... Jau eina savo pareigas. — *Mano vaikai...* Iš jų atimta Teisėjų pareigos, todėl nebėra reikalo prieš juos dejuoti. Žr aug 8,5. — ³Sakykite... Kaltinti gali visi Israėliai; teisėjas bus Dievas ir jo pateptasis karalius. — *Dovana*: kad atleisčiau nuo bausmės — *Aš tai paniekinsiu*. Tikriausiai anot ebr t: kad ja paslėpčiau savo akis, ty, kad nebematyčiau neteisybės. Plg Ekli 46,19... — ⁵Jis jiems tarė: ... Samuėlis nori, kad tauta priesaika patvirtintų jį nieku nenusikaltus

⁷Dabar tat stovėkite... Pripažintas nekaltu Samuėlis dabar gali drąsiai kaltinti tautą. — *Mielaširdysčių*. Ebr t: teisybių. — ⁹Hasoro... Žr Teis 4,2... — *Pilistimų*... Žr Teis 3,31 ir k. — *Moabo*... Žr Teis 3, 12,... — ¹¹Jerobaalį: Gedeoną. Žr Teis 6,31... — *Badaną*. Tikriausiai: Baraką

¹⁵Bet jei neklausysite... Kai tik tauta ar karalius nebesilaikys Dievo įstatymo, karalystė jų nebeišgelbės; ji pati bus jiems pavojus

¹⁷Kviečiapjūtė: gegužės mėnesyje, kuomet Palestinoje jau nebebūna lietaus. ²¹Tuštys: stabus. Plg Još

kad jūs pasidarėte sau didžiai piktą dalyką, prašydami sau karaliaus. ¹⁸Taigi Samuėlis šaukėsi į Viešpatį, ir Viešpats tą dieną davė griausmų ir lietaus. ¹⁹O visa tauta labai bijojo Viešpaties ir Samuėlio; ir visa tauta tarė Samuėliui: Melskis Viešpačiui, tavo Dievui, už savo tarnus, kad nenumirtumėm, nes prie visų nuodėmių mes pridėjome piktenybę, reikalaudami sau karaliaus. ²⁰Samuėlis gi tarė tautai: Nebijokite; jūs, tiesa, padarėte visą tą piktenybę, tačiau nesiliaukite klausę Viešpatį, ir tarnaukite Viešpačiui visa savo širdimi. ²¹Ir nenukrypkite paskui tuštybes, kurios jums nepadės ir jūsų neišgelbės, nes yra tuštybės. ²²Bet Viešpats neapleis savo tautos dėlei savo didžio vardo, nes Viešpats yra prisiekęs padaryti jus savo tauta. ²³Tebūna gi toli nuo manęs tas nusidėjimas Viešpačiui, kad liaučiaus už jus meldęsis; aš jus dar mokysiu gero ir tiesaus kelio. ²⁴Taigi bijokite Viešpaties ir jam tarnaukite tiesoje ir visa savo širdimi; nes jūs matėte didelius dalykus, kuriuos jis jūmyse įvykdė. ²⁵Bet jei pasiliksite piktime, ir jūs ir jūsų karalius žūsitate kartu

13. ¹Buvo sukakę vieneri metai, kaip Saulius tapo karaliumi, ir jis karaliauvo antrus metus Israėlyje. ²Saulius išsirinko sau tris tūkstančius iš Israėlio; du tūkstančių buvo kartu su Saulium Makhme ir Betelio kalne, tūkstantis gi su Jonatu Benjamino Gabaoje; o likusią tautą jis sugrąžino kiekvieną į jų padangtes. ³Jonatas sumušė Pilistimus jų stotyje, kuri buvo Gabaoje. Tai išgirdus Pilistimams, Saulius liepė trimituoti trimitu visoje šalyje ir tarė: Teišgirsta Ebrajai! ⁴Ir visas Israėlis išgirdo tą garsą: Saulius sumušė Pilistimus jų stotyje. Ir Israėlis sukilė prieš Pilistimus. Todėl tauta šaukė paskui Saulių Galgaloje. ⁵Ir Pi-

41,29. — ²²*Viešpats neapleis...* Viešpats buvo žadėjęs laikyti globoje savo išrinktąją tautą; jo garbė reikalauja, kad tauta nežūtų. — ²³*Aš jus dar mokysiu...* Samuėlis nebecis Teisėjo pareigų, bet pasiėmė Israėlaičiams pranašų ir tėvų

5/ *Karas prieš Pilistimus ir Sauliaus atmetimo pradžia*

13,1--14,25. Patraukus Pilistimams su didele kariuomene prieš Israėlį, Saulius sušaukia tautą į Galgalą /13,1-8/; kadangi susirinkusieji, bijodami Pilistimų, ima skirstytis, Saulius, nesulaukdamas ateinant Samuėlio, pats atnašauja deginamąją auką; todėl Samuėlis jam paskelbia bausmę, kad jo karaliavimas nebus ilgas /13,8-14/. Nors Israėlaičiams trūksta ginklų /13,15-23/, tačiau, Dievui padedant, Jonatui pradėjus kovą, Pilistimai nugalimi /14,1-23/; Jonatas gi, kurio gyvybė atsirado dideliame pavojuje dėl Sauliaus neatšargiai padaryto įžado, išgelbimas nuo mirties /14,23-46/. Čia dar paminėtos kitos laimingos Sauliaus ko-

vos su kaimynais ir įvardijami Sauliaus šeimos sąnariai /14,47-52/

13. ¹*Buvo sukakę...* Tos eil tekstas sugadintas, ir dabar nebegalima atspėti, koks jis turėtų būti. Žymiausiuose graik Kodeksuose tos eil visai nėra. — ²*Tris tūkstančius.* Tai pradžia nuolatinės kariuomenės. — *Makhme*, Ebr *Mikhmas*, dabar *Mukhmas*, į šiaurę nuo Jerusaleus ir į pietryčius nuo Betelio. — *Betelio kalne*. Taip vadinama kalnuota vieta tarp Betelio ir Makhmo. — *Jonatu*. Čia pirmą kartą minimas Sauliaus sūnus, drąsus karžygys, kuriam nevieną kartą buvo lemta tarpininkauti tarp jo tėvo ir Dovid. — *Benjamino Gabaoje*. Ebr *Gib'ah*. Apie dvi valandų kelionės į pietvakarius nuo Makhmo. — ³*Jų stotyje*. Pilistimai tikriausiai turėjo savo kariuomenės būrius įvairiose Israėlio žemės vietose, kad pavergti Israėlaičiai negalėtų sukilti prieš jų valdžią. — *Gabaoje*. Ebr *Geba'*. Tai ne ta pati vieta, kuri panašiai pavadinta 2 e. — *Liepė trimituoti*: šaukdamas savuosius į kovą. — ⁴*Tauta šaukė*. Saulius, pa-

listimai susirinko kovoti prieš Izraelį, viso trys dešimtys tūkstančių vežimų ir šeši tūkstančiai raitelių, o likusios liaudies taip daug, kaip esančių jūros krante smilčių. Jie, pakilę augštin, sustatė stovyklas Makhme į rytus nuo Bethaveno. ⁶Išvydę Izraelio vyrai sau didelį pavojų /nes tauta buvo prislėgta/, pasislėpė olose ir lindynėse, taipgi uolų plyšiuose, urvuose ir duobėse. ⁷Kiti Ebrajai perėjo per Jordaną į Gado ir Galaad šalį. Sauliui dar tebesant Galgaloje nusigando visi su juo buvusieji žmonės

⁸Jis laukė septynias dienas, kaip norėjo Samuėlis; bet Samuėlis neatėjo į Galgalą, ir žmonės ėmė nuo jo skirstytis. ⁹Todėl Saulius tarė: Atneškite man deginamąją auką ir dėkojimo aukas. Ir jis aukojo deginamąją auką. ¹⁰Jam pabaigus atnašauti deginamąją auką, štai atėjo Samuėlis; o Saulius išėjo jam priešais, kad jį pasveikintų. ¹¹Bet Samuėlis jam tarė: Ką padarei? Saulius atsakė: Kadangi pamačiau, jog žmonės nuo manęs skirstosi, o tu neatėjai paskirtu metu, Pilistimai gi susirinko Makhme, ¹²todėl aš tariau: Dabar Pilistimai ateis prieš mane Galgalon, o aš nepermaldavau Viešpaties veido. Reikalo verčiamas aš aukojau deginamąją auką. ¹³Samuėlis tarė Sauliui: Pasielgei paikai ir nesilaikei Viešpaties, tavo Dievo, paliepiimų, kuriuos tau buvo davęs. Jei to nebūtumei padaręs, jau dabar Viešpats būtų patvirtinęs tavo karalystę Izraelyje visiems laikams; ¹⁴bet tavo karalystė anaipol nebebus pastovi. Viešpats jieškojo sau vyro pagal savo širdį ir Viešpats jam įsakė būti vadu jojo tautoje, dėl to kad tu nesilaikei, ką Viešpats yra įsakęs

¹⁵Po to Samuėlis atsikėlė ir išėjo iš Galgalos į Benjamino Gabaa. O likusieji žmonės patraukė paskui Saulių prieš tuos, kurie juos užpuldinėjo, kuomet jisėjo iš Galgalos į Gabaa, į Benjamino kauburį. Saulius, suskaitęs buvusius su juo žmones, rado apie šešis šimtus vyrų. ¹⁶Taigi Saulius ir jo sūnus Jonatas ir su juodviem pasilikusieji žmonės buvo Benjamino Gabaoje, Pilistimai gi buvo sustoję Makhme. ¹⁷Tuomet iš Pilistimų stovyklos išėjo plėšikauti trys būriai. Vienas būrysėjo keliu

skelbęs karą, pirmas nuėjo Galgalon, o paskui jį ėmė rinktis su kariškais šaukismais ir tauta. — ⁸*Trys dešimtys...* Tas skaičius, matomai, žymiai padidintas senų perrašinėtojų, nes tokios didelės daugybės vežimų negalėjo turėti Pilistimai, kaip pasirodo iš palyginimo su kariškų vežimų skaičiumi, kurį turėjo Egipto paraonas /600/, Jabinas /900/, Saliamonas /daugiau kaip 1400/ ir kiti. — *Kaip... smilčių.* Dažnai sutinkama Šv Rašte hiperbolė. — *Makhme.* Saulius buvo iš čia pasitraukęs į Galgalą. — ⁷*Perėjo per Jordaną:* tikėdamies, kad čia jų nepasiekė Pilistimai

⁸*Kaip norejo...* Tas įsakymas buvo duotas Sauliui, kai jį Samuėlis patepė karaliumi /žr aug 10,8/, bet gal ir paskiau buvo panaujintas. — ⁹*Jis aukojo...* Vieni aiškintojai spėlioja, kad Saulius savo ranka daręs aukas ir taip pasisavinęs kunigų

pareigas; anot kitų gi, Saulius aukojęs per buvusius draug su juo kunigus ir tik tuo nusikaltęs, kad nelaukęs Samuėlio. — ¹⁰*Išėjo jam priešais:* taip reikšdamas Samuėliui pagarbą. — ¹²*Aš nepermaldavau...* Dievas maloniai priima sau paskirtąsias aukas, bet tik tuomet, kada jų darymas nėra priešingas Dievo valiai; kitaip gi buvo šitame atsitikime, ir čia būtų buvęs geresnis paklusnumas negu auka /plg žem 15,22/. — *Reikalo verčiamas.* Tikras reikalas buvo laukti, nes juo mažesnis buvo Sauliaus būrys, juo labiau reikėjo pelnytis Dievo pagalbą klusnumu ir nuolankiu pasitikėjimu. — ¹³*Būtų patvirtinęs...* Saulius nubaudžiamas tuo, kad karališkos valdžios negaus jo sūnūs, nors jis pats pasilikęs karaliumi iki mirties. Ta bausmė nebuvo labai kieta, nes turėjo pasireikšti tik tuo, jog Dievas žadėjo nebeduoti jam naujų geradarysčių

Ephros linkon į Sualio žemę; ¹⁸kitas traukė Bethorono keliu, trečiasis gi pasuko prie kelio šlaito, kurs yra prie Seboimo slėnio iš tyrumos šono. ¹⁹Visoje gi Israėlio žemėje nebuvo galima rasti kalvio, nes Pilistimai buvo uždraudę, kad kartais Ebrajai nepasidarytų sau kalavijo ar jietės. ²⁰Visas tat Israėlis eidavo pas Pilistimus, kada kam reikėjo pasmailinti savo žagrę, koplą, kirvį ar kastuvą. ²¹Taigi pribukę buvo ašmenys žagrių, koplių, šakių ir kirvių, net nebuvo galima pasmailinti akstino. ²²Kuomet atėjo kovos diena, neatsirado kalavijo ir jietės rankose visų žmonių, buvusių su Saulium ir Jonatu, išskyrus Saulių ir jo sūnų Jonatą. ²³Išėjo gi viena Pilistimų sargyba, kad pereitų į Makhmą

14. ¹Vieną dieną atsitiko, kad Sauliaus sūnus Jonatas tarė savo jaunam ginklanešiui: Eikš ir pereikiva iki Pilistimų stočiai, kuri yra už šitos vietos. Bet savo tėvui jis apie tai nepasisakė. ²Saulius gi buvo pasilikęs pačiame Gabaos galė po granatmedžių, buvusiu Magrone ir su juo buvo žmonių apie šešis šimtus vyrų. ³Tuomet ephodą nešiojo Akhijas, sūnus Akhitobo, kursai buvo brolis Ikhabodo, sūnaus Phinėjo, kilusio iš Viešpaties kunigo Helio Sile. Taipgi ir tauta nežinojo, kur nuėjo Jonatas. ⁴Tarp augštumų, per kurias Jonatas stengėsi prieiti prie Pilistimų stoties, buvo iš abiejų pusių išsikišę akmenys ir čia ir tenai dvi smailios, kaip dantys, stačios uolos, kuriuodvių viena buvo vadinama Bosesu, o antra Sėne. ⁵Viena išsikišusi uola buvo šiaurėje ties Makhmu, o kita pietuose ties Gabaa. ⁶Jonatas gi tarė savo jaunam ginklanešiui: Eikš, pereikiva iki šitų neapipjaustytųjų stočiai; gal Viešpats mums padės, nes Viešpačiui nesunku išgelbėti kaip su daugeliu, taip ir su mažu skaičiumi. ⁷Jo ginklanešis jam tarė: Daryk visa, kas tinka

¹⁶O likusieji... kauburį. Viso šito sakinio nėra ebr t; jis paimtas iš LXX ir per Italę įėjo Vulgaton. Jo prasmė visai neaiški; lygiai sunku susekti visus Sauliaus žygius pradžioje šito susirėmimo su Pilistimais. — ¹⁷Išėjo plėšikauti... Ebr t: plėšikai išėjo trimis būriais. — *Ephros linkon...* Ephra /žr Još 18,23/ yra į rytus nuo Betelio; todėl pirmasis būrysėjo į šiaurę. Kur buvo Sauliaus žemė, nežinia. — ¹⁸Bethorono keliu: todėl į vakarus. Žr Još 10,11. — *Trečiasis...* Spėjama, kad trečiasis būrys patraukė į rytus Judo tyrumos linkon. Kur buvo minimas čia Seboimo slėnis, nežinia. — ¹⁹Pilistimai buvo uždraudę... kad lengviau galėtų sulaikyti pavergtus Israėlio sūnus nuo sukilimo. — ²⁰Israėlis eidavo.... Plg Teis 16,1. — *Koplą*. Egipte vartojama kopla žemei dirbti buvo bent kiek panaši į vedegą. Pagaliau minimi Vulgatoje įrankiai regisi nevisai tie patys, kuriuos įvardija ebr t, kurs ypač sek eil neatrodo tikras. — ²¹Akstino. Lazda su gele-

žiniu galu, kurią vartodavo įkinkytiems į jungą jaučiams paraginti. — ²²Neatsirado kalavijo... Kituose karuose Israėlaičiai turėjo kalavijų, bet dabar Pilistimai buvo juos atėmę. Neturėdami tikrų karo ginklų, buvo priversti naudotis kitais įrankiais užuot ginklų. Plg Teis 3,31. — ²³Kad pereitų... Ebr t: Makhmo perėjimo linkon. Tarp Pilistimų Makhme ir Sauliaus kareivių buvo gilus slėnis. Taigi Pilistimų būrysėjo prie to slėnio žiūrėti, ką daro Israėlaičiai

14. ¹Už šitos vietos: už slėnio, buvusio tarp Makhmo ir Gabaos. — *Nepasisakė*: bijodamas, kad tasai uždraus eiti. — ²Magrone. Kur buvo šitaip vadinama vieta, nežinia. — ³Akhijas: vyriausis tuomet kunigas, buvęs Sauliaus stovykloje; jis paminėtas čia dėl toliau aprašytų atsitikimų. Žr žem 18 e. Kitur jis vadinamas Akhimeleku. Žr žem 22,9. — *Ikhabodo*. Žr aug 4,19-22. — ⁴Tarp augštumų. Ebr t: tarp perėjimų. Tais perėjimais buvo galima nusileisti į slėnį, skyrusį Jonatą nuo Pilistimų

tavo sielai; eik kur geidi, o aš būsiu su tavim, kur tik norėsi. ⁸Jonatas tarė: Štai mudu pereina prie tų vyrų; kai jie mudu pamatys, ⁹jei mudviem kalbės taip: Palaukita, kolei pas judu ateisime, mudu stovėkiva savo vietoje ir nelipkiva prie jų. ¹⁰Bet jei sakys: Pakilkita pas mus, mudu pakilsiva, nes Viešpats juos padavė į mudviejų rankas; tai bus mudviem ženklas. ¹¹Taigi kuomet juodu pamatyta į Pilistimų stoties, Pilistimai tarė: Aure, Ebrajai išeina iš urvų, kuriuose buvo pasislėpę. ¹²O vyrai iš stoties kalbėjo Jonatui ir jo ginklanešiui ir tarė: Pakilkita pas mus, ir mes judviem šį tą parodysime. Tuomet Jonatas tarė savo ginklanešiui: Pakilkiva, eik paskui mane, nes Viešpats juos padavė į Izraelio rankas. ¹³Taigi Jonatas užkopė, atsiremdamas rankomis ir kojomis, o paskui jį jo ginklanešis; ir tuojau vieni krito prieš Jonatą, kitus gi užmušinėjo, jį sekdamas, jo ginklanešys. ¹⁴Taip buvo suduotas pirmas smūgis, kuriame Jonatas ir jo ginklanešys užmušė apie dvidešimt vyrų ant pusvarsnio, kurį dvejetas jaučių paprastai aparia per dieną. ¹⁵Ir atsitiko stebuklas stovykloje ir laukuose, bet ir visi tie stoties žmonės, kurie buvo išėję plėšikauti, nusigando; pasidarė sumišimas žemėje ir įvyko lyg kad Dievo padarytas stebuklas

Apd 13,22

Apd 4,21

¹⁶O Sauliaus žvalgai, buvusieji Benjamino Gabaoje, pažvelgė ton pusėn, ir štai, ten buvo daug užmuštų ir į visas puses bėgančių. ¹⁷Tuomet Saulius tarė su juo buvusiems žmonėms: Ištrinkite ir žiūrėkite, kas iš mūsų yra išėjęs. Ištyrę, rado neesant Jonatą ir jo ginklanešio. ¹⁸O Saulius tarė Akhijui: Atnešk Dievo skrynją. /Nes tą dieną Dievo skrynja buvo tenai kartu su Izraelio sūnumis/. ¹⁹Kuomet Saulius kalbėjo kunigui, kilo didelis triukšmas Pilistimų stovykloje; jis pamažu ėjo didyn ir girdėjosi vis aiškiau. O Saulius tarė kunigui: Atitrauk atgal savo ranką. ²⁰Ir tuojau sušuko Saulius ir buvusi su juo tauta; jiems gi atėjus iki kovos vietai, štai vieną kalavijas buvo atgręžtas prieš kitus, ir buvo

stoties. Prie to slėnio ir Pilistimų pusėje, ir toje vietoje, iš kur ėjo Jonatas, buvo po vieną augštesnę smailią uolą, arba rievą. — ⁶*Neapipjtaustytųjų*. Taip su paniekinimu dažnai vadinami šv Rašte Pilistimai. — *Gal Viešpats...* Jonatas pilnai pasitiki Viešpačiu, nes jis žino, kad Izraelis yra ta tauta, kurią Dievas pasirinko, kurią žadėjo laikyti savo globoje; Dievas gi gali pasinaudoti ir menku įrankiu dideliems dalykams nuveikti. — ⁷*Aš būsiu su tavim*:... Jonato ginklanešys pilnas tokių pat jausmų, kaip jo valdovas. — ⁹*Jeį mudviem kalbės...* Jonatas, pirma negu pradės vykdyti savo drąsų sumanymą, nori patirti ar jis sutinka su Dievo valia. Tai valiai sužinoti jis pasirenka pagal paprotį, tokį ženklą, kurio jo aplinkybėse tikrai buvo galima laukti. — ¹¹*Ebrajai išeina...* Pilistimai atsiliepia su pasityčiojimu. — ¹²*Mes judviem... ty, mes judu gerai pamokysime už drąsumą*. — ¹⁴*Pirmas*

smūgis. Apie antrą smūgį žr žem 20 e. — *Ant pusvarsnio...* Ebr t reiktų taip išversti: maždaug pusės lauko varsnio vagos, ty, vyrai krito vienas po kito, bėgdami siauru ruožu ir nepasižiūrėdami kiek yra tų, kurie juos vejasi. Dabar jie spėjo, kad juos užpuolė visas Izraeliačių būrys, nes nesitikėjo, kad būtų galėję tai padaryti tik du vyrai. — ¹⁵*Stovykloje*: Pilistimų. — *Stebuklas...* Ebr t: išgastis. Ėmus bėgti nuo Jonato išsiustajai priekin sargybai, išgastis apėmė ir visą Pilistimų stovyklą, iš kurios trys būriai buvo anksčiau atsiskyrę /žr aug 13,17/; todėl ji buvo žymiai susilpnėjus. Tas išgastis veikiai pasiekė ir kitus Pilistimus. — *Dievo padarytas stebuklas*. Ebr t: Išgastis /siustas/ Dievo

¹⁶*Gabaoje*: į šiaurę nuo to miesto, nes tik iš čia galėjo matyti, kas darėsi kitoje slėnio pusėje. — ¹⁷*Saulius tarė...* Saulius tuojau supranta, kad tik netikėtas jojo drąsuolių užpuo-

labai didelės žudynės. ²¹Bet ir Ebrajai, kurie vakar ir užvakar buvo su Pilistimais ir draug su jais buvo pakilę į stovyklas, sugrįžo ir prisidėjo prie Israėlaičių, buvusių su Saulium ir Jonatu. ²²Taipgi visi Israėlaičiai, kurie buvo pasislėpę Ephraimo kalnuose, išgirdę, kad Pilistimai pradėjo bėgti, susijungė su savaisiais kovoje. Taip su Saulium radosi apie dešimtį tūkstančių vyrų. ²³Ir Viešpats išgelbėjo tą dieną Israėlį; kova gi tęsėsi iki Bethavenui

²⁴Israėlio vyrai susijungė tą dieną draugėn; Saulius gi prisaikino tautą, sakydamas: Prakeiktas tebūna vyras, kurs valgytų duonos iki vakarui, kolei aš neatkeršysiu savo neprieteliams. Ir visa tauta nevalgė duonos. ²⁵Tuomet visa žemės tauta atėjo į mišką, kur buvo medaus žemės paviršiuje. ²⁶Taigi tauta, atėjus į mišką, pamatė tekantį medų, bet nė vienas nepakėlė rankos prie savo burnos, nes tauta bijojo priesaikos. ²⁷Bet Jonatas nebuvo girdėjęs, kaip jo tėvas prisaikino tautą; jis ištiesė lazdos galą, kurią turėjo rankoje, padažė į medaus korį ir pakėlė savo ranką prie savo burnos, o jo akys nušvito. ²⁸Bet vienas iš tautos atsilėpė ir tarė: Tavo tėvas surišo tautą priesaika, sakydamas: Prakeiktas tebūna vyras, kurs valgytų šiandien duonos /tauta gi buvo labai pailsusi/. ²⁹Jonatas tarė: Mano tėvas padarė sumišimą žemėje; jūs patys matėte, jog nušvito mano akys, nes paragavau truputį šito medaus; ³⁰kaip gi labiau, jei tauta būtų pavalgiusi iš neprietelių grobio, kurį rado? Argi ne didesnis smūgis būtų buvęs padarytas Pilistimams?

³¹Taigi jie mušė tą dieną Pilistimus nuo Makhmo iki Ajalonui. Tauta buvo labai nuvargusi ³²ir puolus prie grobio ėmė avių, jaučių ir veršių, pasipjovė ant žemės, ir žmonės valgė su krauju. ³³Kuomet gi buvo pranešta ir pasakyta Sauliui, kad tauta nusidėjusi Viešpačiui, valgydama su krauju, jis tarė: Jūs peržengėte įstatymą; riskite prie manęs tuojau

limas ant Pilistimų galėjo padaryti jų tarpe sumišimą. — ¹⁸*Atnešk Dievo skrynją...* LXX vertime pasakyta: atnešk ephodą, nes jis tą dieną nešiojo ephodą Israėlio akivaizdoje. — Nors paprastai teiraudavosi Viešpaties su pagalba Urimo ir Tummimo, taip gal padaryta ir šitame atsitikime, — bet galėjo būti tuomet Sauliaus stovykloje ir sandoros skrynja, kuri dabar liepiama atnešti, tačiau nesakoma, kad per ją būtų *pasiklausta Viešpaties*. — ¹⁹*Atitrauk atgal...* Nebeklausk Viešpaties. Nes ir be Dievo atsakymo Sauliui buvo aišku, kas reikia daryti. — ²⁰*Vienų kalavijas buvo...* Taip apsieisė Dievo pagalba, suteikta Israėlio sūnums. Savitarpinių žudynių kilimas tarp Pilistimų gali būti išaiškintas ta aplinkybe, kad jų tarpe buvo nemaža Ebrajų. Žr žem 21.24 e. — ²¹*Ebrajai*. Tuo vardu tikriausiai sveitintaučiai vadindavo Israėlaičius. Minimi čia Ebrajai gal buvo susijungę su stipresniais pergalėtojais

prieš savo brolius; bet galėjo būti, kad Pilistimai buvo juos privertę varu stoti į savo kariuomenės eiles. — ²²*Apie dešimtį tūkstančių*: užnot nedidelio būrio, susidedančio iš 600 vyrų. Žr aug 2 e

²⁴*Susijungė...* Anot ebr t: buvo nuvargę. — *Valgytų duonos*: ką nors valgytų. — *Kolei aš neatkeršysiu...* Saulius šitame atsitikime gal labiau rūpinosi savo negu Dievo garbe. — ²⁶*Medaus*. Miške turėjo būti daugybė bičių, kaip paprastai Palestinoje, ir jų medus iš medžių drevių ir iš kitokių plyšių, saulei kaitinant, buvo išsiliejęs ant žemės. — ²⁷*Akys nušvito*: nuvargęs labiau už kitus, jis šiek tiek atsigaivino. — ²⁹*Mano tėvas...* Jo priesaika padarė, kad tauta neįstengs visai nugalėti Pilistimų, ir todėl Israėlio žemė dar daug turės kentėti nuo savo neprietelių

³¹*Iki Ajalonui*: Apie penkias valandas kelionės ir vakarus nuo Makhmo. — ³²*Pasipjovė ant žemės...* Kadangi papjautų gyvulių nepasirūpina

didelį akmenį. ³⁴Po to Saulius tarė : Išsiskirstykite tarp žmonių ir jiems sakykite, kad kiekvienas vestų prie manęs savo jautį ir aviną, papjaukite ant šito akmens ir valgykite, o nenusidėsite Viešpačiui, valgydami su krauju. Taigi visi žmonės vedėsi kiekvienas savo ranka jaučius iki nakčiai ir tenai pasiplovė. ³⁵Saulius gi pastatė Viešpačiui altorių. Tuomet jis pirmą kartą statė Viešpačiui altorių

³⁶Paskui Saulius tarė : Užpulkime Pilistimus nakčia, sunaikinkime juos, pirmą negu išauš, ir nepalikime iš jų nė vieno vyro. Tautiečiai atsakė : Daryk visa, kas rodosi gera tavo akyse. O kunigas tarė : Prisiartinkite čia prie Dievo. ³⁷Ir Saulius teiravosi Viešpaties : Ar man reikia vyti Pilistimai ? Ar juos paduosi į Izraelio rankas ? Bet Viešpats jam tą dieną neatsakė. ³⁸Tuomet Saulius tarė : Tegul ateina čia visi tautos viršininkai ; sužinokite ir žiūrėkite, kieno šiandien padarytas tas nusidėjimas. ³⁹Kaip gyvas Viešpats, Izraelio gelbėtojas, jei tai padaryta mano sūnaus Jonato, jis mirs būtinai. Ir nė vienas iš visos tautos jam neprieštaravo tame dalyke. ⁴⁰Taigi jis tarė visam Izraeliui : Atsiskirkite jūs vienon pusėn, o aš su savo sūnumi Jonatu būsiu kitoje pusėje. Tauta atsakė Sauliui : Daryk, kas rodosi gera tavo akyse. ⁴¹Tuomet Saulius tarė Viešpačiui, Izraelio Dievui : Viešpatie, Izraelio Dieve, duok ženklą ! Kas yra, kad šiandien neatsakei tavo tarnui ? Jei ta kaltybė yra manyje ar mano sūnųje Jonate, apreikšk tai ; arba jei tas nusikaltimas yra tautoje, suteik pašventinimą. Ir buvo rastas Jonatas bei Saulius, tauta gi buvo palikta laisva. ⁴²Tuomet Saulius tarė : Meskite burtą tarp manęs ir tarp mano sūnaus Jonato. Ir buvo sugautas Jonatas. ⁴³Saulius gi tarė Jonatui : Pasakyk man, ką padarei. Jonatas jam prisipažino ir tarė : Aš ragaute paragavau buvusios mano rankoje

pakelti augštin, jų kraujas pasiliko juose neištekėjęs. Valgyti mėsą su krauju buvo uždrausta jau seniausiais laikais ir tas draudimas nevieną kartą buvo panaujintas Mošės įstatyme. Plg Prad 9,1 ir k. — ³⁴*Papjaukite ant šito akmens*. Pjaunant gyvulius ant akmens, kraujas galėjo ištekti žemėn — ³⁵*Pirmą kartą*. Iki tam laikui, reikalui esant, statydavo altorių Samuėlis. Taigi Saulius, čia statydamas altorių padėkoti Dievui už laimėtą kovą, savinosi pareigas, kurios priderėjo pranašui ar vyriausiam kunigui

³⁶*Užpulkime Pilistimus...* Tautai pasistiprinus valgiu, Saulius nori atitaisyti tai, ko anksčiau nebuvo galima padaryti dėl žmonių nuovargio ; tačiau vyriausis kunigas primena žmonių karaliui, kad pirmą reikia pasiklausti amžinojo Karaliaus ; tasai gi neduoda jokio atsakymo, tuo būdu parodydamas, jog Sauliaus pasielgimas peiktinas. — *Prie Dievo* : prie sandoros skrynios, ar prie ką tik pastatyto altoriaus. — ³⁹*Kaip*

gyvas... Ir šitame atsitikime Saulius veikia per daug ūmai. Nežinodamas visų aplinkybių, jis sako : Nors kaltas būtų mano sūnus, ir jis turėtų numirti, juo gi labiau paprastas Izraelaitis. — ⁴⁰*Atsiskirkite jūs...* Tuo persiskyrimu Saulius nori visų pirma parodyti, kad jis ir jo sūnus nekalti, bet labai apsirinka. — ⁴¹*Kas yra...* *pašventinimą*. Visų šitų žodžių nėra ebr t ; jie padaryti iš LXX teksto, kurio 41 ir 42 e taip reiktų išversti : o Saulius tarė : Viešpatie Dieve, kodėl neatsakei šiandien tavo tarnui ? Ar manyje arba Jonate randasi ne teisybė ? Viešpatie, Izraelio Dieve, parodyk tai ; ir jei tu apreikši, duok tavo tautai Izraeliui, duok šventumą. Ir burtas pažymėjo Jonatą ir Saulių, ir tauta išėjo. O Saulius tarė : Mesk tarp manęs ir mano sūnaus Jonato. Tas, kurį Viešpats pažymės, tas mirs. Ir tauta tarė Sauliui : Taip nebus. Bet Saulius privertė tautą, ir buvo mesta tarp jo ir jo sūnaus Jonato, ir burtas pažymėjo Jonatą. Žiūrint LXX vertimo, reiktų manyti,

lazdos galu truputį medaus; ir štai, aš mirštu! ⁴⁴O Saulius tarė: Tai Dievas man tepadaro ir tai teprideda, jei tu, Jonatai, mirte nenumirsi! ⁴⁵Bet tauta tarė Sauliui: Argi mirs Jonatas, kurs įvykdė šitą didelį išgelbėjimą Izraelyje? Tai neteisinga; kaip Viešpats gyvas, plaukas jam nenukris žemėn nuo galvos, nes jis veikė šiandien su Dievu. Taip tat tauta išgelbėjo Jonatą, kad nemirtų. ⁴⁶O Saulius pasitraukė ir nesivijo Pilistimų; Pilistimai nuėjo į savo vietas

⁴⁷Saulius, sustiprinęs savo karaliavimą Izraelyje, kovojo aplinkui prieš visus jo neprietelius, prieš Moabą, prieš Amono sūnus ir Edomą, prieš Sobos karalius ir prieš Pilistimus; ir kur tik kreipdavosi, nugalėdavo. ⁴⁸Susirinkęs kariuomenę jis sumušė Amaleką ir išlaisvino Izraelį iš jo naikintųjų rankų

⁴⁹Sauliaus sūnūs buvo Jonatas, Jesujis ir Melchisua, o dviejų dukterų vardai, pirmgimės vardas Merobė, o jaunesniosios vardas Mikholė. ⁵⁰Sauliaus žmonos vardas buvo Akhimao duktė Akhinoama. Jo kariuomenės vado vardas Abneris, kurs buvo Sauliaus dėdės Nero sūnus. ⁵¹Kisas buvo Sauliaus tėvas, o Abnerio tėvas Neras Abiėlio sūnus

⁵²Karas prieš Pilistimus buvo smarkus per visas Sauliaus dienas, nes kurį tik stiprų vyrą ir tinkantį kovai Saulius pamatydavo, tą imdavo jis su savim

15. ¹Samuėlis tarė Sauliui: Viešpats mane siuntė patepti tavęs karaliumi jo tautai Izraeliui; dabar tat klausyk Viešpaties balso! ²Štai ką sako kareivijų Viešpats: Aš suskaičiau, ką Amalekas padarė Izraeliui, kaip jam priešinos kelyje, beeinant iš Egipto. ³Dabar tat eik ir ištik Amaleką ir sunaikink visa, kas yra jo; nesigailėk jo ir negeisk nieko

15 17,8

kad būrimas buvo padarytas Urimu ir Tummimu, bet toki nuomonė būtų klaidinga, nes ebr ž *hifil* cecidit, krito ir *jillakhed*, captus est, niekuomet nevartojami, kada kalbama apie Uri-mą ir Tummimą, o tik apie paprastus burtus. — ⁴³*Ir štai aš mirštu*. Nors Jonatas nepareiškia aiškiai savo nepatenkinimo, bet visgi jo sutikime yra ir truputis tylaus dejavimo. Dievas, leisdamas, kad burtas kristų ant Jonato, norėjo ištirti Sauliaus klusnumą, o kadangi jis buvo pasiryžęs paaukoti savo sūnų, tasai jam sugrąžinamas tautos užtarymu, kaip kitados Isaakas buvo sugrąžintas Abraomui /Ambr/. — ⁴⁵*Argi mirs Jonatas...* Tauta taip samprotavo: Jei Jonato nusikaltimas būtų taip sunkus, kad būtų vertas mirties, tai Dievas jam nebūtų, taip aiškiai padėdamas, suteikęs neprietelių nugalėjimo. Tuo būdu turėjo būti išpėtas Saulius, kad didžiausi kaltybė galėjo būti ne pasielgime Jonato, kurs valgė nežinodamas tėvo priesaikos, bet jo paties neatsargioje priesaikoje. Už-

tat galų gale Jonatas ir buvo atleistas nuo bausmės

⁴⁷*Sustiprinęs...* Sustiprinimas pasireiškė tuo, kad Saulius paėmė savo valdžion visą Izraelio plotą, kurio dalys buvo patekusios į Izraeličių kaimynų rankas. — *Prieš Moabą*: pietryčiuose. — *Prieš Amono sūnus*: rytuose. — *Edomą*: pietuose. — *Prieš Sobos karalius*: šiaurvyčiuose. — *Pilistimus*: pietvakariuose. — ⁴⁸*Amaleką*: pietuose. Karas prieš Amalekiečius aprašytas plačiau 15 skyr

⁴⁹*Jesujis*. 1 Kron 9,39 jis vadinamas Abinadabu. Ketvirtas Sauliaus sūnus minimas toliau /2 Kar 2,8 ir k/. — ⁵¹*Kisas buvo...* Geriau anot ebr t: O Sauliaus tėvas Kisas ir Abnerio tėvas Neras buvo Abiėlio sūnūs

15,1-35. Saulius, gavęs iš Samuėlio Dievo vardu duotą įsakymą visai sunaikinti Amalekiečius, nugalė priėšus, bet palieka geriausią grobio dalį nesunaikintą /1-9/; todėl lieka antrą kartą atmetas /10-23/ ir nebeat-

iš jo dalykų; užmušk visa, kaip vyrą, taip moteriškę, mažą vaiką ir tebežindomą kūdikį, jautį ir avį, kupranugarį ir asilą

⁴Taigi Saulius įsakė tautai ir suskaitė juos kaip avinėlius: du šimtu tūkstančių pėstininkų ir dešimtį tūkstančių Judo vyrų. ⁵Atėjęs iki Amaleko miestui, Saulius paslėpė slėnyje tykojančius. ⁶Kiniečiams Saulius tarė: Eikite šalin, atstokite, pasitraukite ir atsiskirkite nuo Amaleko, kad kartais neapsiausčiau jūsų draug su juo, nes tu padarei mielaširdystę visiems Izraelio sūnams, kai jie ėjo iš Egipto. Taigi Kiniečiai pasitraukė iš Amalekiečių tarpo. ⁷Saulius gi sumušė Amaleką nuo Hevilos iki ateinant į Surą, kurs yra ties Egiptu. ⁸Jis sugavo Amaleko karalių Agagą gyvą; visą gi liaudį užmušė kalavijo ašmenimis. ⁹Bet Saulius ir tauta pasigailėjo Agago, geriausių avių ir galvijų bandų, drabužių ir visa, kas buvo gražu, ir nenorėjo jų sunaikinti; kas gi buvo menka ir netikė, tai jie sunaikino

¹⁰Tuomet Viešpats kalbėjo Samuėliui ir tarė: ¹¹Gailiuos pastatęs Saulių karaliumi, nes jis paliko mane ir mano žodžių neįvykdė darbais. Samuėlis buvo nuliūdęs ir šaukėsi į Viešpatį visą naktį

¹²Kada Samuėlis atsikėlė dar neišaušus, kad rytmetį eitų pas Saulių, Samuėliui buvo pranešta, kad Saulius buvo atėjęs į Karmelį ir pasistatydinęs sau garbės vartus, o grįždamas praėjęs pro šalį ir pasitraukęs į Galgalą. Taigi Samuėlis atėjo pas Saulių, o Saulius atnašavo Viešpačiui deginamąją auką iš grobio pirmonių, kurias buvo atsigabenęs iš Amaleko. ¹³Kada tat Samuėlis atėjo pas Saulių, Saulius jam tarė: Būk Viešpaties palaimintas; aš įvykdžiau Viešpaties žodį. ¹⁴Samuėlis tarė: O koks gi tai bandų bliovimas, kurs atsiliepia mano ausyse, ir

gauna Dievo malonės, nors žada toliau laikyti Dievo įsakymus /24-35/

6/ Karas prieš Amalekiečius ir visišką Sauliaus atmetimą

15. ¹Samuėlis tarė: Kada tai atsitiko, apie tai nėra jokių aiškesnių nurodymų. — *Viešpats mane siuntė...* Tas priminimas turi Sauliui parodyti duodamo įsakymo svarbą ir reikalą tiksliai jį įvykdyti. — ²*Ką Amalekas padarė...* Amalekiečiai gyveno į pietus ir į pietvakarius nuo Palestinos. Jie pirmi pasitiko su ginklais keliaujančius iš Egipto Izraeliečius, o ir paskui nekartą patys vieni ar susidėję su kitais užpuldinėdavo Izraelį. — ³*Sunaikink visa.* Anot ebr t. liepiama mesti ant Amalekiečių iškeikimą /kherem/. — *Ir negeisk nieko iš jo dalykų.* Tų žodžių nėra kituose tekstuose

⁴*Kaip avinėlius.* Ebr t: Telaime; gal tai tas pats miestas, ką ir Telamas /Još 15,24/. — ⁶*Kiniečiams.* Jų protėvis buvo Mošės uošvis Jetras, arba Raguėlis, kurio sūnus Hobabas ėjo su Izraeliečiais per tyrus.

Kiniečiai gyveno Judo giminės ploto pietuose /Teis 1,16/. — ⁷*Hevilos.* Kur buvo tas plotas, tikrai nežinia. Plg Prad 10,7.29. — *Surą.* Taip buvo vadinama tyrumos dalis į šiaurę nuo Egipto. Plg Prad 16,7 ir k. — ⁸*Visą gi liaudį...* tuos iš Amalekiečių, kuriuos sugavo. Amalekiečių dalis liko gyva ir vėliau įsigalėjus vėl kovojo prieš Izraelio sūnus; jų liekanos buvo sunaikintos tik Ezeikio laikais /1 Kron 4,43/. Agagas buvo bendras visų Amaleko karalių vardas, kaip Paraonas Egipto valdovų. Jau Balaamas pranašavo, kad Agagas bus Izraelio karaliaus sunaikintas. Žr Sk 24,7. — ⁹*Ir tauta.* Nors nepaklusnume Dievui dalyvavo ir tauta, bet už kaltę atsakys ypač Saulius. Plg žem 15 e, kur jis kaltina tautą

¹¹*Gailiuos.* Antropomorphismas, kuriuo išreiškiama, kad Dievas nebeteiks savo ypatingos malonės Sauliui, kad jo tolesnis likimas bus kitoks. — *Buvo nuliūdęs ir šaukėsi...* Pranašas nuliūdęs, kad Viešpats buvo įrūstintas, bet už kaltininką meldėsi

galvijų baubimas, kurį aš girdžiu? ¹⁵Saulius tarė: Tai atvesta iš Amaleko, nes tauta pasigailejo geresnių avių ir galvijų, kad būtų paaukota Viešpačiui, tavo Dievui; kitus gi užmušėme. ¹⁶Bet Samuėlis tarė Sauliui: Leisk man pasakyti, ką man Viešpats kalbėjo naktį. Jis jam tarė: Kalbėk. ¹⁷Tuomet Samuėlis tarė: Argi ne mažas būdamas savo akyse tapai Izraelio giminii galva? Viešpats patėpė tave karaliumi Izraeliui, ¹⁸ir Viešpats siuntė tave į kelią ir tarė: Eik ir užmušk Amaleko nusidėjėlius, ir kovosi prieš juos, kolei visų neišnaikinsi. ¹⁹Kodėl tat neklausėi Viešpaties balso, bet nusigręžei prie grobio ir padarei pikta Viešpaties akyse? ²⁰Tuomet Saulius tarė Samuėliui: Priešingai, aš klausiau Viešpaties balso ir vaikščiojau keliu, kuriuo mane Viešpats siuntė, ir atsiavedžiau Amaleko karalių Agagą, o Amaleką užmušiau. ²¹Tauta gi ėmė iš grobio avis ir jaučius, pirmones to, kas buvo užmušta, kad aukotų Viešpačiui, savo Dievui, Galgaloje. ²²Samuėlis atsakė: Argi Viešpats nori deginamųjų aukų ir kruvinų atnašų, o ne labiau, kad būtų klausoma Viešpaties balso? Nes geresnis paklusnumas, negu aukos, ir paklausyti daugiau verta, negu atnašauti avinų taukus. ²³Nes būti atkakliam yra tarsi žyniavimo nuodėmė, ir nenorėti klausyti, lyg stabmeldystės kaltybė. Todėl už tai, kad tu atmetei Viešpaties žodį, Viešpats atmetė tave, kad nebūtumei karalium

²⁴Saulius tarė Samuėliui: Nusidėjau, nes peržengiau Viešpaties žodį ir tavo žodžius, bijodamas tautos ir paklausydamas jų balso. ²⁵Bet dabar atimk, meldžiamasis, mano nuodėmę ir grįžk su manim, kad pagarbinačiau Viešpatį. ²⁶Bet Samuėlis tarė Sauliui: Negrįšiu su tavim, nes tu atmetei Viešpaties žodį, ir Viešpats atmetė tave, kad nebūtumei karaliumi Izraeliui. ²⁷Samuėlis apsigręžė, kad eitų sau; o anas sugriebė jo apsiausto skverną, kurs ir perplyšo. ²⁸Tuomet Samuėlis jam tarė: Viešpats atplėšė šiandien nuo tavęs Izraelio karalystę ir ją atidavė tavo

Ekli 4,17
Oš 6,6
Mat 9,13; 12,7

Žem 28,17

¹²Karmėlį. Miestas Judo giminės plote į pietryčius nuo Hebrono. Žr Još 15,55. — *Garbės vartus*. Ebr *Jad*, ranka; todėl paminklas gal buvo rankos pavidalo. — *Į Galgalą*: Saulius čia buvo patvirtintas karaliumi [žr aug 11,15]; čia jis gavo papeikimą už pirmąjį neklusnumą, čia taip pat bus jam paskelbtas visiškas atmetimas. — ¹³*Būk Viešpaties...* paprasti pasveikinimo žodžiai. Saulius tuojau prideda melą. — ¹⁴*Tauta pasigailejo...* Saulius teisindamos primeta kaltę tautai ir nori pranašui įkalbėti, kad tai padaryta pagirtinu tikslu. — ¹⁷*Argi ne mažas...* Samuėlis primena Sauliaus išrinkimo aplinkybes, kad labiau paaiškėtų karaliaus kaltę. — ²²*Argi Viešpats nori...* Dievas reikalavo iš tautos aukų ir buvo jas įsakęs; bet darant aukas reikėjo vykdyti Dievo valią, o ne prieš ją eiti. Auka prieš Dievo valią negali turėti vertės jo akivaizdoje; dargi verta didžiausios bausmės /iš

šito Samuėlio atsakymo sutinkami gana dažnai žodžiai pas kitus įkvėptus rašytojus. Plg Ješ 1,11-15 ir k/. — *Avinų taukus*. Dievui buvo aukojami taukai, kaip geriausioji gyvulio dalis. — ²³*Tarsi žyniavimo nuodėmė...* Saulius pats naikino žynius ir stabų garbintojus; todėl juo skaudesnis turėjo jam būti tas palyginimas. Už žyniavimą ir stabmeldystę buvo paskirta įstatyme mirties bausmė. *Stabmeldystės*. Ebr *Theraphim*. Taigi čia nurodomas ypatingas stabmeldystės būdas. Plg Prad 30,30. — *Viešpats atmetė tave*. Atmesdamas Saulių kaip karalių, Dievas tuo pačiu jam dar neskyrė amžinos pasmerkimo bausmės. — ²⁵*Atimk...* Išdildyk iš atminties, atleisk. — *Kad pagarbinačiau...* Kadangi Saulius nebegali liautis daręs pradėtos aukos, todėl jis dar nori, kad Samuėlis savo čiabuvimu paliudytų, jog Dievas tas dovanas priima. — ²⁸*Apgalėtojas...* Ebr *netsakh* — Dievo vardas, kitur

artimui, geresniam už tave. ²⁹O Apgalėtojas Israėlyje nedovanos ir nesigailės; nes jis ne žmogus, kad gailėtusi; ³⁰Saulius gi tarė: Nusidėjau, bet dabar pagerbk mane mano tautos vyresniųjų akivaizdoje ir Israėlio akyse ir grįžk su manim, kad pagarbinčiau Viešpatį, tavo Dievą. ³¹Taigi Samuėlis sugrįžo ir ėjo paskui Saulių, ir Saulius pagarbino Viešpatį

³²Paskui Samuėlis tarė: Atveskite pas mane Amaleko karalių Agagą. Ir atvesta prie jo Agagas, kurs buvo labai riebus ir drebėjęs. Agagas tarė: Argi taip tai atskiria karčioji mirtis? ³³Samuėlis tarė: Kaip tavo kalavijas padarė moteris bevaikes, taip bus be vaikų tavo motina tarp moterų. Ir Samuėlis sukapojo jį į gabalus Galgaloje Viešpaties akivaizdoje

³⁴Po to Samuėlis nuėjo Ramaton, Saulius gi pakilo į savo namus Gabaoje. ³⁵Ir nebematė daugiau Samuėlis Sauliaus iki savo mirties dienai; Tačiau Samuėlis liūdėjo dėl Sauliaus, nes Viešpats gailėjosi pastatęs jį karaliumi Israėliui

16. ¹Viešpats tarė Samuėliui: Kolei gi tu liūdėsi Sauliaus, kad aš jį atmečiau, idant nekaraliautų Israėliui? Pripilk savo ragą aliejaus ir eikš, kad tave siųsčiau pas Betliejietį Isajį, nes aš išsirinkau sau karalių tarp jo sūnų. ²Samuėlis tarė: Kaipgi aš eisiu? Saulius išgirs ir mane užmuš. Bet Viešpats tarė: Pasiimsi su savim veršiuką iš bandos ir sakysi: Atėjau aukoti Viešpačiui. ³Pasikviesi Isajį prie aukos, o aš tau parodysiu, kas reikia daryti, ir patepsi, ką tau nurodysiu. ⁴Taigi Samuėlis padarė, kaip jam Viešpats kalbėjo. Kai jis atėjo į Betliejų, miesto vyresnieji stebėjosi ir jį pasitikę tarė: Ar tavo įėjimas atneša ramybę? ⁵Jis tarė: Ramybę; atėjau aukoti Viešpačiui; pasišventinkite ir eikite su manim kad aukotčiau. Taigi jis pašventino Isajį ir jo sūnus, ir juos pakvietė prie aukos. ⁶Jiems įėjus, jis pamatė Eliabą ir tarė: Ar Viešpaties akivaizdoje yra jo pateptasis? ⁷Bet Viešpats tarė Samuėliui: Nežiūrėk jo veido, nė ūgio augštumo, nes aš jį atmečiau, neigi aš teisiu, kaip žmonėms atrodo; nes žmogus mato, kas regima akimis, Viešpats gi veizdį į širdį. ⁸Tuomet Isajis pasišaukė Abinadabą ir jį atvedė Samuėlio akivaizdon, kurs tarė: Nei to Viešpats neišrinko. ⁹Po to Isajis atvedė Samą, apie kurį anas tarė: Taipgi ir šito Viešpats neišrinko. ¹⁰Taigi Isajis atvedė Samuėlio akivaizdon septynis savo sūnus, o Sa-

Ps 7,10

nesutinkamas. Šitoje eil aiškiai išreikšta tikėjimo tiesa, kad Dievas yra nesikeičiąs. — ³¹Samuėlis sugrįžo... Samuėlis sutiko pagerbti Saulių, kurs tebebuvo karaliumi

³²Kurs buvo labai riebus... Ebr t: Agagas atėjo linksmas ir tarė: iš tikrųjų mirties kartumas pašalintas. — Agagas, Sauliaus paliktas gyvas, tikėjosi, kad ir pranašas nepasielgs su juo kitaip. — ³³Kaip tavo kalavijas... Samuėlis primena keršto teises. Plg Teis 1,7

³⁴Ramaton... Gabaoje. Žr aug 10,5. 26. — ³⁵Ir nebematė... nebesilankė daugiau pas atmestąjį karalių. — Liūdėjo: gailėdamos ir atmestojo Sauliaus

2. Paskyrimas Dovidu Israėlio karaliumi ir jo prirengimas paimti viešpatavimą

1. Dovidu istorijos pradžia

a) Dovidu patepimas

16,1-13. Antroje Sauliaus istorijos dalyje pasakojama, kaip jo vieton paskirtas karaliumi Dovidas, išskėjęs daug persekiojimų ir vargų, buvo prirengtas paimti karaliaus sostą. Taigi visų pirma čia matome, kaip jauniausis Isajio sūnus Dovidas, Dievui įsakant, buvo Samuėlio slapčia pateptas Israėlio karaliumi

16. ¹Kolei gi tu liūdėsi... Viešpats nepeikia to pasigailėjimo jausmo,

muėlis tarė Isajui : Viešpats iš šitų neišrinko. ¹¹Po to Samuėlis tarė Isajui : Argi tai jau visi tavo sūnūs ? Tasai atsakė : Liko dar mažasis : jis gano avis. O Samuėlis tarė Isajui : Siųsk ir atvesk jį ; nes nesėsimė prie stalo pirmiau, negu jis į čia ateis. ¹²Taigi jis siuntė ir jį atvedė, jis gi buvo rausvas, gražus pasižiūrėti ir dailaus veido. O Viešpats tarė : Kelkis ir patepk jį, nes tai jis yra. ¹³Samuėlis tat ėmė aliejaus ragą ir jį patepė jo brolių tarpe ; o pradedant nuo tos dienos ir paskiau Viešpaties Dvasia buvo ant Dovidą ; Samuėlis gi atsikėlęs sugrįžo į Ramatą.

¹⁴Viešpaties Dvasia atstojo nuo Sauliaus ir jį kankino piktoji dvasia, siųsta Viešpaties. ¹⁵Tuomet Sauliaus tarnai jam tarė : Štai piktoji Dievo siųsta dvasia tave kankina. ¹⁶Teliepia mūsų valdovas, o tavo tarnai, kurie yra tavo akivaizdoje, pajieskos žmogaus, mokačio žaisti arpa, idant, kai tave pagaus piktoji Viešpaties siųsta dvasia, jis žaistų savo ranka ir tau pasidarytų lengviau. ¹⁷Saulius tarė savo tarnams : Taigi parūpinkite man ką nors gerai žaidžiantį ir atveskite jį pas mane. ¹⁸Vienas iš tarnų atsiliepė ir tarė : Štai aš mačiau Betliejietį Isajo sūnų mokantį žaisti ; jis labai stiprus, vyras karingas ir išmintingas žodžiuose, gražus vyras, ir Viešpats yra su juo. ¹⁹Taigi Saulius siuntė pasiuntinius pas Isajį ir sakydino : Atsiųsk pas mane savo sūnų Dovidą, kurs yra

tik nurodo pranašui, kas reikia toliau daryti. — *Isajį*. Jis buvo Boozo ir Rutos palikuonis. Žr Rut 4, 18... — ²*Pasiimsi...* Tai bus antrinis Samuėlio atėjimo tikslas, kurs Sauliaus ir kitų akyse pridengs pirmąjį, vyriausį tikslą. — ³*Prie aukos* : į religinį pokylį, kuriame būdavo suvalgoma dalis paaukotojo gyvulio, kaip kitados buvo pakviestas į tokį pat pokylį Saulius. Plg aug 9, 19, 22. — ⁴*Stebėjosi*. Ebr t : drebėjo. Betliejiečiai gal bijojo kurio nors papeikimo, nes Samuėlis, matomai, ir toliau ėjo pranašo pareigas ir bardavo už nusikaltimus. — ⁵*Pasišventinkite*. Plg Iš 19, 10 ; Kun 22, 1... — ⁶*Jiems įėjus* : atėjus į aukos vietą. — *Ar Viešpaties...* Ebr t : Iš tikrųjų Viešpaties akivaizdoje yra jo pateptasis. — Samuėlis iš dailios Eliabo išvaizdos spėjo, kad jis yra Dievo išrinktasis. — ⁷*Nes žmogus mato...* Anot ebr t : žmogus žiūri į akis, o Viešpats į širdį. — ⁸*Mažasis* : visų jauniausis. Bet Dovidas tuomet jau nebebuvo vaikas. Plg 17, 34... — ¹²*Rausvas*. Šiltuose kraštuose plaukai paprastai būna juodi ; rausvi gi buvo išimtis ir buvo laikomi gražumo ženklu. — ¹³*Patepė jo brolių tarpe*. Kiek galima suprasti iš tolesnio Dovidą brolių pasielgimo, jie neatspėjo, ką tikrumoje reiškė tas patepimas. — *Viešpaties Dvasia*. Ypatinga Dievo ma-

lonė turėjo padėti Dovidui tinkamai prisirengti prie karaliaus pareigų. — *Dovidą*. Ebr ž *david* reiškia tą pat, ką ir *mylimasis*.

b/ Dovidas Sauliaus arpininkas

16, 14-23. Piktosios dvasios kankinamam Sauliui jo tarnai pataria pasijieškoti žmogaus, mokačio žaisti arpa, kurs savo žaidimu jį nuramintų, ir nurodo Dovidą ; taigi Saulius parsikviečia jį pas save pabūti jam arpininku.

¹⁴*Viešpaties Dvasia atstojo...* Sunčiai nusidėjęs Dievui ir jo atmetas Saulius nustojo tos ypatingos malonės, kuri jam buvo suteikta, kada tapo karaliumi. — *Piktoji dvasia...* Saulius buvo ne tik nuliūdimo ir sunkios melankholijos apimtas, bet dar buvo paduotas piktajai dvasiai kankinti. Tas kankinimas pasireiškė baime, nusiminimu, pykčiu, palinkimu prie nuožmumo. Piktąją dvasia buvo Dievo siųsta ta prasme, kad Dievas tą dalyką taip patvarkė ir leido piktajai dvasiai protarpiais labiau kankinti atmetąjį karalių. — ¹⁶*Tau pasidarytų lengviau*. Muzikos galia nuraminti sujaudintą žmogaus sielą žinoma nuo seniausių laikų ; šitame atsitikime turėjo veikti ne vien muzika, bet ir šventos Dievo įkvėptos Dovidui giesmės ir visas pasielgimas jaunikačio, apie kurį

prie bandų. ²⁰Isajis ėmė asilą, kurį apkrovė duona, vyno ąsočiu ir vienu ožiuku ir nusiuntė per savo sūnų Dovidą Sauliui. ²¹Dovidas atėjo pas Saulių ir stojo jo akivaizdon. Tasai jį labai pamilo ir padarė jį savo ginklanešiu. ²²Saulius siuntė pas Isajį ir sakydino: Dovidas tepasilieka mano akivaizdoje, nes jis rado malonę mano akyse. ²³Taigi kai tik piktoji Viešpaties siūsta dvasia pagaudavo Saulių, Dovidas imdavo arpą ir užgaudavo savo ranka, o Saulius atsigaudavo ir jam darėsi lengviau, nes nuo jo atstodavo piktoji dvasia

17. ¹Pilistimai surinkę savo būrius į kovą, susiėjo Judo Sokhan ir sustatė savo stovyklas tarp Sokho ir Azekos Domimo srityje. ²Taipgi Saulius ir Izraelio sūnūs susirinkę atėjo į Terebintų slėnį ir sustojo kariskoje tvarkoje, kad kovotų prieš Pilistimus. ³Pilistimai stovėjo kalne iš vienos pusės, ir Izraelis stovėjo kalne iš kitos pusės, tarp jų gi buvo slėnis

⁴Iš Pilistimų stovyklos išėjo vyras, tarpinis žmogus, vardu Goljatas iš Geto, šešiais mastais ir plaštaka augštas; ⁵ant galvos jis turėjo varinį šalmą ir buvo apsivilkęs žvynuotu šarvu; jo šarvas svėrė penkis tūkstančius siklių vario; ⁶jis turėjo varines priedangas ant blauzdų, ir varinis skydas dengė jo pečius; ⁷jo jieties kotas buvo kaip audėjų riestuvas; pati gi jo jieties geležis turėjo šešis šimtus siklių geležies; jo priešakyje ėjo jo ginklanešys. ⁸Sustojęs jis šaukė prieš Izraelio eiles ir jiems sakė: Kodėl atėjote prisirengę į kovą? Argi aš ne Pilistimas, o jūs ar ne Sauliaus vergai? Išrinkite iš savo tarpo vyrą, ir tegul nueina žemyn kautis vienas su vienu. ⁹Jei jis galės kautis su manim ir mane užmuš, mes būsimė jums vergai, o jei aš apgalėsiu ir jį užmušiu, jūs būsite vergai ir mums tarnausite. ¹⁰Ir tas Pilistimas sakydavo: Aš šiandien

ir Sauliaus tarnai žinojo su juo esant Viešpatį. — ²¹*Dovidas atėjo pas Saulių...* Taip Dovidas atvyko į karaliaus rūmus, kad ramintų Saulių, bet draug kad išmoktų, kas jam pačiam reikės daryti ir ko vengti, kuomet paims sostą, kad įtikėtų Viešpačiui ir nenusipelnėtų tokio pat likimo, kokio susilaukė nepaklusnus Dievui Saulius. Sauliaus stoviuui pagerėjus, Dovidas tikriausiai vėl sugrįžo prie savo bandos

c/ *Dovidas užmuša Goljatą ir to apgalėjimo pasėkos*

17,1-18,9. Kilus naujam karui su Pilistimais, iš jų tarpo išeina milžinas Goljatas, su kuriuo nė vienas iš Izraelaičių nedrįsta kautis /17,1-11/. Dovidas atėjęs į stovyklą brolių atlan-kytų, pasisako Sauliui norįs susiremti su Goljatu /17,12-40/, jį nugalėti ir užmuša /17,41-51/, o įsidrąsinę Izraelio sūnūs sumušė Pilistimų kariuomenę /17,52-54/; po to Sau-

lius dėl pažadėto užmokesčio ima teirautis apie Dovidą giminę /17,55-58/. Tuo tarpu kad Sauliaus sūnus Jonatas visa širdimi prisiriša prie drąsaus karžygio, pats Saulius ima jam pavydėti ir jo nekęsti /18,1-9

17. ¹*Judo Sokhan*: pietvakariuose nuo Jerusaleš. Žr Još 15,25. — *Domimo srityje*. Tikriausiai ebr t: Ephes-Damime. — ²*Terebintų slėnį*. Spėjama, kad tas slėnis dabar vadinama Es-Sant

⁴*Tarpinis žmogus*. Taip jis pavadintas tikriausiai dėl to, kad buvo pasiryžęs dvikova pabaigti karą. — *Šešiais mastais...* Mastas lygus 0,525 metro, o kadangi čia kalbama apie vadinamąją didžiąją plaštaką /pal-mus maior, ebr *sereth*, kuri lygi pusei masto, todėl Goljato ūgio buvo viso 3,412 m. — ⁶*Penkis tūkstančius...* apie 82 kg. — ⁷*Turėjo šešis šimtus...* apie 10 kg. — *Ėjo jo ginklanešys*. Anot ebr t: jis nešė didįjį skydą, kurs pridengdavo visą žmogų

pasityčiojau iš Israėlio būrių: Duokite man vyrą ir tegul kaujasi su manim vienas su vienu. ¹¹Saulius gi ir visi Israėlaičiai, išgirdę tokiuos Pilistimo žodžius, nusigando ir labai bijojo

Aug 16,1

¹²Dovidas gi buvo sūnus vyro Ephratiečio iš Judo Betliejaus, apie kurį kalbėta augščiau, vardu Isajo; tasai turėjo aštuonis sūnus ir Sauliaus dienose buvo senas vyras ir susilaukęs žilos senatvės tarp vyrų. ¹³Trys jo vyresnieji sūnūs buvo nuėję paskui Saulių į kovą; tų trijų jo sūnų, išėjusių į karą, vardai buvo: pirmgimio Eliabas, antrojo Abinadabas ir trečiojo Sama. ¹⁴Dovidas buvo jauniausis. Taigi trims vyresniems nuėjus paskui Saulių, ¹⁵Dovidas sugrįžo nuo Sauliaus ir atėjo savo tėvo bandos ganyti Betliejuje. ¹⁶Tuo tarpu Pilistimas išeidavo rytą ir vakarą, ir tai tęsėsi keturias dešimtis dienų. ¹⁷Isajis tarė vieną kartą savo sūnui Dovidui: Imk savo broliams keptų grūdų ephą ir dešimtį šitų duonų ir nubėgk į stovyklą pas savo brolius; ¹⁸o šitą dešimtį sūrių nuneši tūkstantininkui; aplankyk savo brolius ir sužinok, ar jiems gerai sekasi, ir su kuo jie stovi eilėje. ¹⁹Saulius gi, ir jie, ir visi Israėlio sūnūs kovojo prieš Pilistimus Terebintų slėnyje. ²⁰Taigi Dovidas atsikėlė rytmetį, pavedė bandą sargui ir išėjo su savo našta, kaip jam buvo įsakęs Isajis. Jis atėjo į Magalos vietą ir prie kariuomenės, kuri išėjus į kovą buvo pakėlusį karinį šauksmą; ²¹nes Israėlis buvo sustojęs kariškoje tvarkoje; bet ir Pilistimai buvo prisirengę priešais

²²Taigi Dovidas palikęs atneštuosius dalykus priežiūroje sargo prie ryšulių, nubėgo į kovos vietą ir klausėsi, ar visa gerai klojasi jo broliams. ²³Jam dar su jais tebesikalbant, pasirodė išeinas iš Pilistimų stovyklos anas tarpinis žmogus, vardu Goljatas, Pilistimas iš Geto, ir Dovidas išgirdo jį kalbant tuos pačius žodžius. ²⁴Visi Israėlaičiai, pamatę tą vyrą, bėgo nuo jo veido, labai jo bijodami. ²⁵Vienas iš Israėlio tarė: Ar matėte šitą vyrą, kurs išeina? Nes jis išeina tyčiotis iš Israėlio. Taigi tą vyrą, kurs jį užmuš, karalius apdovanos dideliais turtais, duos jam savo dukterį ir jo tėvo namus atleis nuo mokesčių Israėlyje. ²⁶Ir Dovidas paklausė kartu su juo stovėjusius vyrus: Kas gi bus duota vyruui, kurs užmuš šitą Pilistimą ir nuims nuo Israėlio paniekinimą? Nes kas gi yra šitas neapipjaustytasis Pilistimas, kurs tyčiojosi iš gyvojo Dievo kariuomenės? ²⁷Žmonės pakartojo jam tuos pačius žodžius

¹²Vyro Ephratiečio... Ebr t: ano Ephratiečio; — žodžių gi: *apie kurį kalbėta augščiau*, tenai nėra. Ephrata buvo senesnis Betliejaus vardas. —

¹⁵Dovidas sugrįžo... Saulius buvo kankinamas piktosios dvasios ne nuolatos; taigi kada jam pasidarė geriau, jam neberekėjo arpininko, ir Dovidas, kurs nebuvo pratęs prie ginklų /žr žem 39 e/, galėjo grįžti pas savo tėvą. — ¹⁷Imk savo broliams... Anų laikų kareiviai negaudavo maisto iš karaliaus, bet kiekvienas turėdavo pats jį sau parūpinti — Ephą: 38,88 litro. — ¹⁸Ar jiems gerai sekasi. Anot ebr t: apie jų sveikatą. — *Su kuo jie stovi eilėje*. Anot ebr t: paimk jų laidą. Dovidas reigimai turėjo parnešti kurį nors da-

lyką, priderantį jo broliams, kad tėvas įsitikintų, jog Dovidas juos matė, ir jog jie gyvi. — ²⁰Magalos vietą. Ebr t kalbama tikriausiai apie vietą, kur buvo sustatyti vežimai ir sudėti kareivių ryšuliai

²⁵Tą vyrą... Gal tai buvo skelbiama karaliaus vardu, kad padrasins kareivius. Plg Još 15,16. — *Atleis nuo mokesčių*. Ebr t: padarys laisvą.

²⁶Kas bus duota vyruui... Dovide kilsta sumanymas susiremti su Pilistimu, todėl jis nori geriau pasiteirauti apie pažadėtąjį užmokestį; jis tikisi laimėti juo labiau, kad Pilistimas išdrįso ne tik kovoti prieš Dievo tautą, bet dar piktžodžiauti pačiam Viešpačiui. — ²⁸Kam palikai aną keletą... Eliabui rodosi, kad jo jauniausis

sakydami: Štai kas bus duota vyrui, kurs jį užmuš. ²⁸Bet vyresnysis jo brolis Eliabas, išgirdęs jį apie tai besikalbantį su kitais, supyko ant Dovidą ir tarė: Ko tu čia atėjai ir kam palikai aną keletą avelių tyrumoje? Žinau tavo puikybę ir tavo širdies nedorumą, nes tu čia atėjai kovos pasižiūrėti. ²⁹Dovidas tarė: Ką gi aš padariau? Argi tai ne vien žodžiai? ³⁰Ir jis pasisuko truputį nuo jo prie kito ir klausė tais pačiais žodžiais. O žmonės jam atsakė taip pat, kaip pirma

³¹Bet žodžiai, kuriuos kalbėjo Dovidas, buvo išgirsti, ir apie juos pranešta Sauliui. ³²Pas jį gi atvestas jis jam tarė: Tegul nė vieno širdis nenusimena dėlėi jo. Aš, tavo tarnas, eisiu ir kovosiu prieš Pilistimą. ³³Saulius tarė Dovidui: Tu neįstengsi pasipriešinti šitam Pilistimui, nei prieš jį kovoti, nes vaikas esi; tasai gi yra nuo pat savo jaunystės vyras kovotojas. ³⁴Bet Dovidas tarė Sauliui: Tavo tarnas ganė savo tėvo bandą, ir jei ateidavo liūtas ar lokys ir imdavo aviną iš būrio tarpo, ³⁵aš juos vydavaus, mušdavau ir išplėšdavau iš jų naurų; o jei jie kildavo prieš mane, aš pagriebdavau jų sprandą, pasmaugdavau ir juos užmušdavau; ³⁶nes aš, tavo tarnas, esu užmušęs ir liūtą ir lokį; taigi ir šitas neapipjaustytas Pilistimas bus kaip vienas iš jų. Todėl aš eisiu ir nuimsiu paniekinimą nuo Izraelio; nes kas gi yra tas neapipjaustytasis Pilistimas, kurs drįso piktžodžiauti gyvojo Dievo kariuomenei? ³⁷Dovidas dar sakė: Viešpats, kurs mane išgelbėjo iš liūto nagų ir iš lokio nagų, jis mane išgelbės ir iš šito Pilistimo rankų. Tuomet Saulius tarė Dovidui: Eik, ir Viešpats tebūna su tavim

Ekl 47,3

³⁸Saulius apvilko Dovidą savo drabužiais, uždėjo jam ant galvos varinį šalmą ir apvilko jį šarvu. ³⁹Dovidas apsijuosęs jo kalaviju ant savo drabužio, ėmė mėginti, ar galės vaikščioti apsiginklavęs, nes nebuvo įpratęs. Bet Dovidas prisipažino Sauliui: Negaliu taip eiti, nes esu nepratęs. Taigi visa šalin padėjęs, ⁴⁰jis pasiėmė savo lazda, kurią visuo- met turėdavo rankose, pasirinko sau iš upelio penkis slidžiausius akmenis, įsidėjo juos į piemens delmoną, kurį turėjo su savim, ėmė į ranką vilpstyne ir išėjo prieš Pilistimą

⁴¹Išėjo taipgi priešakin Pilistimas ir artinosi prie Dovidą, o jo ginklanešys ėjo pirm jo. ⁴²Pilistimas, pažvelgęs ir pamatęs Dovidą, jį paniekinė, nes jis buvo vaikiną rausvas ir gražus pasižiūrėti; ⁴³ir tarė Pilistimas Dovidui: Ar aš šuo, kad tu ateini prie manęs su lazda? Taigi Pilistimas ėmė keikti Dovidą savo dievais ⁴⁴ir tarė Dovidui: Eikš prie manęs ir iš duosiu tavo kūną dangaus paukščiams ir žemės žvėrimis.

brolis būtų geriau padaręs, jei būtų pasilikęs sergėti savo bandą, negu ateidamas į kovos vietą ir teiraudamos apie dalykus, kuriais, jo nuomone, Dovidui nepriderėjo užsiimti. Dovidą atėjimą jis sau aiškino jo tuštybe ir noru pamatyti mūšį. — ²⁹Argi tai nevien... Žodžiai nevisai aiškūs. Dovidas gal norėjo pasakyti, kad ir jam valia patirti tai, apie ką visi kalba, kad galėtų pasakyti tėvui. — ³³Nes vaikas esi... Kiek metų turėjo Dovidas, visai spėjama. Jis išrodė vaikas, palyginant su milžinu Goljatu; bet jei jis galėjo pasmaugti

liūtą ir lokį, tai liudija, kad jis nebebuvo visai jaunas; pats Saulius, kurs buvo visa galva augštesnis už kitus, mėgino jį apvilkti savo kariškais apdarais /38 e/. — ³⁷Jis mane išgelbės... Gražus pavyzdys pasitikėjimo Dievu

³⁸Savo drabužiais: vartojamais kare, ant kurių buvo nešiojami ginklai. — ³⁹Negaliu taip eiti... Dovidas nesako, kad drabužiai ar ginklai būtų jam perdideli, bet jis teisinasi tik neįpratimu; todėl jis buvo jau užaugęs jaunuolis

⁴³Savo dievais. Ebr t galima išvers-

⁴⁵Dovidas gi tarė Pilistimui: Tu ateini prie manęs su kalaviju, jietimi ir skydu, aš gi einu prie tavęs vardan kareivijų Viešpaties, Israėlio būrių Dievo, iš kurių tu tyčiojaisi; ⁴⁶šandien Viešpats paduos tave į mano ranką, aš tave užmušiu, ir nukirsiu tau tavo galvą, ir duosiu šandien Pilistimų stovyklos lavonus dangaus paukščiams ir žemės žvėrimis, kad visa žemė žinotų, jog Dievas yra Israėlyje, ⁴⁷ir kad visas šitas susirinkimas patirtų, jog Viešpats išgelbi ne kalaviju ir ne jietimi, nes jojo yra karas, ir jis paduos jus į mūsų rankas. ⁴⁸Taigi kada Pilistimas pakilęs ėjo ir artinosi prie Dovid, Dovidas pasiskubino ir bėgo į kovą Pilistimui priešais. ⁴⁹Jis įkišo savo ranką į delmoną, išsiėmė vieną akmenį ir pasukęs vilpstyne sviedė ir pataikė Pilistimui į kaktą; o akmuo įsmego jam kakton, ir jis pargriuvo savo veidu ant žemės. ⁵⁰Taip Dovidas apgalėjo Pilistimą vilpstyne ir akmenimi ir ištiktą Pilistimą užmušė. Neturėdamas rankoje kalavijo, Dovidas, ⁵¹priebėgo, sustojo prie Pilistimo, ėmė jojo kalaviją, ištraukė jį iš jojo makščių, užmušė jį ir jam nukirto galvą

Matydamį Pilistimai, kad jų stipriausis nebegyvas, ėmė bėgti. ⁵²Tuomet pakilę Israėlio ir Judo vyrai ėmė šūkauti ir vijosi Pilistimus, kolei neatėjo į slėnį ir iki Akarono vartų, o Pilistimai krito sužeisti Saraimo kelyje iki Getui ir iki Akaronui. ⁵³Paliovę gi vytiš Pilistimus Israėlio sūnūs sugrįžo ir išplėšė jų stovyklas. ⁵⁴Dovidas, ėmęs Pilistimo galvą, atnešė ją Jeruslėn, jo gi ginklus pasidėjo savo padangtėje

⁵⁵Tuo metu, kai Saulius buvo pamatęs Dovidą išeinantį prieš Pilistimą, jis tarė kariuomenės vadui Abneriui: Iš kurios giminės yra kilęs šitas vaikinys, Abneris atsakė: Kaip gyva tavo siela, karaliau, aš nežinau. ⁵⁶Karalius tarė: Paklausk pats, kieno šitas berniokas. ⁵⁷Taigi kai Dovidas užmušęs Pilistimą sugrįžo, Abneris ėmė ir įvedė jį, turintį rankoje Pilistimo galvą, pas Saulių. ⁵⁸Saulius jam tarė: Iš kurios tu giminės, jaunuoli? Dovidas atsakė: Aš sūnus tavo tarno Isajo Betliejiečio

ti: jo Dievu; todėl Pilistimas keikdamas Dovidą, draug piktžodžiavo Viešpačiui. — ⁴⁹*I kaktą*. LXX vertime dar pridėta: pro šalimą. — ⁵⁰*Dovidas apgalėjo...* Plg Ekli 47,4; 1 Mak 4,30. — ⁵¹*Stipriausis*. Ebr gibbor, karžygyš. — ⁵²*I slėnį*. Spėjama, kad čia per paklydimą ebr ž *gai* slėnis, atsirado vietoje ž *gath*, Getas; taip gi buvo vadinamas miestas, iš kurio buvo Goljatas; tą nuomonę patvirtina šitos pačios eil pabaiga: iki Getui. — *Saraimo*. Miestas Judo giminės plote netoli Sokho. — ⁵⁴*Atnešė Jeruslėn*. Tai gal žymiai vėliau įvyko, kada Dovidas tapęs karaliumi atėmė Siono pilį iš Jebusiečių /žr 2 Kar 5,5; 8,7/. Goljato ginklus Dovidas, neilgai trukus padovanojo šventyklai, kuri tuomet buvo Nobėje. Plg žem 21,8,9

⁵⁵*Iš kurios giminės*. Aug 16 skyr pasakyta, kad Dovidas buvo tapęs

Sauliaus arpininku ir jo ginklanešiu, todėl jam turėjo būti gerai žinomas; čia gi matome Dovidą netyčiomis ateinantį į kovos vietą, nepratusį prie ginklų ir tarsi visai nepažįstamą Sauliui ir Abneriui. LXX tekste to tariamo prieštaravimo vienos vietos kitai nėra, nes tenai dabar nėra žodžių, parašytų 17,12-35,55-58; 18,1-5. Bet LXX teksto sutrumpinimas, regisi, padarytas tyčiomis vėlesniais laikais, nes išleistieji žodžiai buvo žinomi senoviniams Graikų Eklesijos aiškintojams. Tariamas gi prieštaravimas galima išaiškinti ir neišleidžiant žodžių. Dovidas pirmą kartą pakviestas į Sauliaus rūmus, tikriausiai pasiliko tenai neilgai, ir buvo sugrįžęs pas savo tėvą Betliejun žymiai anksčiau už karo prieš Pilistimus pradžią. Taigi Saulius gal jį matė nedaug kartų ir nors jį buvo paskyręs savo ginklanešiu, bet pra-

18. ¹Ir atsitiko, kai jis pabaigė kalbėtis su Sauliumi, Jonato siela prisirišo prie Dovidų sielos, ir Jonatas jį pamilo kaip savo sielą. ²Saulius ėmė jį tą dieną ir jam nebeleido grįžti į jo tėvo namus. ³Dovidas ir Jonatas padarė sandorą, nes tasai jį mylėjo kaip savo sielą. ⁴Todėl Jonatas nusivilko viršutinį apdarą, kuriuo buvo apsivilkęs, ir jį atidavė Dovidui, o taipgi ir kitus savo drabužius, net ir savo kalaviją, kilpinį ir juostą.

⁵Dovidas eidavo visur, kur tik jį Saulius siųsdavo, ir elgėsi išmintingai; Saulius jį padarė karo vyrų vyresniuojų. Jis labai patiko visai tautai, ypač gi Sauliaus tarnams. ⁶Taigi kada Dovidas grįžo nugalėjęs Pilistimą, moterys iš visų Izraelio miestų pasitikdamos karalių Saulių išėjo dainuodamos ir šokdamos su džiaugsmo būbinėliais ir su barškalais. ⁷Moterys dainavo, žaisdamos ir sakydamos:

Žem 21,11
Ekl 47,7

Saulius užmušė tūkstantį,
o Dovidas dešimtį tūkstančių

⁸Tuomet Saulius labai įpyko, ir toki kalba nepatiko jo akyse. Jis tarė: Jie davė Dovidui dešimtį tūkstančių, o man davė tūkstantį; dabar jam betruksta tik karalystės. ⁹Saulius tat nuo tos dienos ir paskiau žiūrėjo į Dovidą nebe gerom akim.

¹⁰Rytdienai atėjus, piktoji Dievo siūsta dvasia apsidėjo Saulių, ir jis siautė savo namuose; Dovidas žaidė savo ranka ant arpos, kaip kasdien. Saulius laikė rankoje jietį ¹¹ir ją metė, manydamas, kad galės

džioje tai galėjo būti tik garbės vardas. Dabar gi, kaip pastebi Teodoretas, Saulius klausiasi Abnerio ne apie Dovidą vardą, kurs jam pasiliko žinomas, bet apie giminę, kurią jis galėjo pigiai užmiršti; tos gi žinios ypač reikėjo dabar, nes Goljato apgalėtoji buvo pažadėta ir turtų ir karaliaus duktę, ir atleidimas jo tėvo namų nuo mokesčių. — Tariamų vienos vietos kitai prieštaravimas aiškinamas ir ta aplinkybe, kad Samuėlio knygos, kaip pabrėžiama 1 Kron 29,29, buvo sudarytos iš įvairių pranašų raštų ir todėl atskirų pasakojamų dalykų kronologinė eilė nevisur buvusi išlaikyta.

18. ¹*Kaip savo sielą*: kaip pats save. Meilė, surišusi tuodu jaunikais džiaugsmo valandą, pasiliko tvirta ir sunkiausiose ištirymuose. ²*Saulius ėmė...* Dabar Saulius ima Dovidą jau nuolatinės savo tarnybos. — ⁴*Jonatas nusivilko...* Drabužių ir savo ginklų atidavimas buvo padarytosios sandoros ir didelės prietelystės ženklas.

⁵*Eidavo visur...* Drąsiai ėjo prieš visus priešus karo laiku. — ⁶*Kada Dovidas grįžo...* pasibaigus karui, kurs tikriausiai tęsėsi ilgesnį laiką

ir kuriame Dovidas parodė savo drąsą ir savo išmintį. Šitos 6 eil, o taip gi 9-11 eil nėra LXX vertime. — *Dainuodamos ir šokdamos*. Ebr t: su būbinėliais, su džiaugsmu. — *Su barškalais*. Ebr žodis *salis* reiškia arba iš storos vielos padarytą skambinamą trikampę, arba instrumentą su trimis stygomis. — ⁷*Dainavo*. Tikriausiai anot ebr t: vienos kitoms atskatinėdavo. Moterys buvo pasidalinusios į du būrius ir vienos pusės padainuotus žodžius pakartodavo, arba į juos atsakydavo kitas būrys. — *Saulius užmušė...* Ebr t: Saulius užmušė savo tūkstančius, o Dovidas savo dešimtis tūkstančių. — ⁸*Dabar jam betruksta tik karalystės*. Dievo atmesto karaliaus Sauliaus širdyje su pavydu kilsta abejonė, ar ne tam Dovidui lemta tapti jojo įpėdiniu, kuriam tą valandą nieko daugiau nebetrūksta kaip tik karaliaus vainiko. — ⁹*Saulius tat...* Nuo tos valandos, kada Dovidui buvo liepta nuolat pasilikti prie Sauliaus /2 e/, regimai, buvo praėję nevisai maža laiko, kuriame jaunikais įvykdė ne vieną karaliaus paliepimą. Tuo tai metu jo vardas ir veiksmas pasidarė žinomi, ir tik pasibaigus karui, kada

prismeigti Dovidą prie sienos; bet Dovidas pasisuko nuo jo veido antrą kartą. ¹²Saulius pradėjo bijoti Dovidą, nes Viešpatys su Dovidu buvo, nuo jo gi paties buvo nusigręžęs. ¹³Saulius tat atstatė jį nuo savęs ir padarė jį tūkstančio vyrų viršininku; taip jis išeidavo ir įeidavo tautos akivaizdoje. ¹⁴Ir visuose savo keliuose Dovidas elgėsi išmintingai ir Viešpatys buvo su juo. ¹⁵Taigi Saulius matė jį esant labai atsargų ir ėmė jį nepasitikėti. ¹⁶Bet visas Izraelis ir Judas mylėjo Dovidą, nes jis įeidavo ir išeidavo jų akivaizdoje.

¹⁷Saulius tarė Dovidui: Štai mano vyresnioji duktė Merobė; ją aš tau duosiu į žmonas; tiktai būk drąsus vyras ir kovok Viešpaties kovas. Bet Saulius sau galvojo, sakydamas: Pats aš nepakelsiu prieš jį savo rankos, bet tebūna prieš jį Pilistimų ranka. ¹⁸Dovidas tarė Sauliui: Kas aš esu, ar kas yra mano gyvybė, ar mano tėvo giminė Izraelyje, kad tapčiau karaliaus žentu? ¹⁹Bet kai atėjo laikas, kada Sauliaus duktė Merobė reikėjo duoti Dovidui, ji buvo atiduota moterystėn Molatiečiui Adrieliui. ²⁰Dovidą gi pamilo antroji Sauliaus duktė Mikholė. Tai buvo pranešta Sauliui ir jam patiko. ²¹Saulius tarė: Aš jam ją duosiu, kad virstų jam sląstais, ir kad prieš jį būtų Pilistimų ranka. Todėl Saulius tarė Dovidui: Su dviem dalykais tu tapsi šiandien mano žentu. ²²Ir Saulius įsakė savo tarnams: Kalbėkite Dovidui patikimai nuo manęs ir sakykite: Štai tu patinki karaliui, ir visi jo tarnai tave myli. Taigi tu gali dabar būti karaliaus žentu. ²³Sauliaus tarnai pasakė visus šituos žodžius, girdint Dovidui. Bet Dovidas atsakė: Argi jums rodosi mažas dalykas būti karaliaus žentu? Aš juk esu beturtis ir menkas žmogus. ²⁴Sauliaus tarnai tai jam pranešė, sakydami: Dovidas kalbėjo štai kokiuos žodžius. ²⁵Saulius tarė: Jūs kalbėkite Dovidui taip: karaliui nereikia kitokių susižadėjimo dovanų, o tiktai šimto Pilistimų apipjaustymo odelių, kad būtų atkeršyta karaliaus neprieteliams. Saulius

Saulius grįžo kaip pergalėtojas, jis buvo visur sutinkamas su dainomis, kurių žodžiai sukėlė jo širdyje pavdą ir neapykantą

2. Dovidas Sauliaus persekiojamas

a/ *Dovido vargai Sauliaus namuose*

18,10--19,24. Saulius, ėmęs neapkęsti Dovidą, visų pirma mėgina nudurti jį įietimi /18,10-16/, veidmainingai pažada jam duoti moterystėn savo vyresniąją dukterį Merobę, o paskui pažadėjęs jam jaunesniąją Mikholę, stato Dovidą gyvybę į didžiausią pavojų /18,17-30/, toliau įkalbinėja savo sūnui ir tarnams užmušti Dovidą /19,1-7/, antrą kartą pats mėgina nudurti įietimi /19,8-10/ ir pagaliau liepdamas savo budeliams nužudyti Dovidą priverčia jį bėgti iš karaliaus namų /19,11-17/, o nubėgusį pas Samuėlį veltui mėgina sugauti /19,18-24/

¹⁰*Rytdienai atėjus*: po iškilmingo grįžimo iš karo. — ¹¹*Ją metė... LXX* ir khaldaiskame tekste pasakyta, kad Saulius šituo atveju tik pakėlęs įietį prieš Dovidą, bet jos neišleidęs iš savo rankos. Taip galima suprasti ir ebr t. Dovidas tuos karaliaus pasikėsinimus laikė pradžioje karaliaus ligos pasireiškimais, o ne jo neapykantos ženklais, todėl pats nuo jo neatstojo. — *Antrą kartą*: Ebr t: du kartu. — ¹³*Atstatė nuo savęs...* Atitolindamas Dovidą nuo savęs, Saulius tik davė progą geriau jį pažinti tautai, kuri dabar matė jo išmintingą pasielgimą ir jo pasekmingus žygius prieš tautos priešus

¹⁷*Štai mano...* Ji priklausė Dovidui kaip Goljato apgalėtojai /17,25/, bet karalius, pirm išpildydamas savo pažadą, reikalauja iš Dovidą dar naujų garbingų veiksmų, turėdamas viltį, kad gal jis žūs, susirėmęs su neprieteliais. — *Viešpaties kovas*. Izraelis buvo Viešpaties išrinktoji

manė, kad jis tuo būdu atiduos Dovidą į Pilistimų rankas. ²⁶Kada Sauliaus tarnai pranešė jo pasakytuosius žodžius Dovidui, toks pasiūlymas patiko Dovidui, kad taip jis taptų karaliaus žentu. ²⁷Neilgai trukus Dovidas pakilęs nuėjo kartu su buvusiais su juo vyrais, užmušė du šimtu vyrų iš Pilistimų, atnešė jų apipjaustymo odeles ir suskaitė jas karaliui, kad taptų jo žentu. Taigi Saulius jam davė savo dukterį Mikholę moterystėn. ²⁸Saulius matė ir suprato, kad Viešpats buvo su Dovidu. Ir Sauliaus duktė Mikholė jį mylėjo. ²⁹Po to Saulius ėmė labiau bijoti Dovidą, ir Saulius virto Dovidui neprieteliu visoms dienoms. ³⁰Pilistimų kunigaikščiai vėl ėjo kariauti, ir nuo pat jų iėjimo pradžios Dovidas elgėsi išmintingiau, negu visi Sauliaus tarnai, ir jo vardas pasidarė labai garsus

19. ¹Saulius kalbėjo savo sūnui Jonatui ir visiems savo tarnams, kad užmuštų Dovidą. ²Todėl Jonatas perspėjo Dovidą, sakydamas: Mano tėvas Saulius įieško tavęs užmušti; todėl sergėkis, meldžiamasis, rytoj rytą nesirodyk ir būk pasislėpęs. ³Aš gi išėjęs stovėsiu šalia mano tėvo lauke, kur tik tu būsi, ir kalbėsiu savo tėvui apie tave, o visa, ką pamatysiu, tau pranešiu. ⁴Taigi Jonatas kalbėjo apie Dovidą gerai savo tėvui Sauliui ir jam tarė: Nenusidėk, karaliau, prieš savo tarną Dovidą, nes jis tau nenusidėjo, ir jo veiksmai tau labai geri. ⁵Jis statė savo gyvybę į pavojų ir užmušė Pilistimą; Viešpats suteikė didelį išgelbėjimą visam Izraeliui; pats matei ir džiaugeis. Kodėl tat nusidėtumei prieš nekaltą kraują, užmušdamas Dovidą, kurs yra be kaltės. ⁶Tai išgirdęs Saulius, numalšintas Jonato balsu, prisiekė: Kaip Viešpats gyvas, jis nebus užmuštas. ⁷Taigi Jonatas pasišaukė Dovidą ir jam pasakė visus

tauta, todėl jo kovos su neprieteliais buvo šventos. — ¹⁸*Kas aš esu*. Dovidas atsako karaliui išmintingai, bet draug ir atsargiai, gal jau visai gerai suprasdamas jo veidmainystę. — ¹⁹*buvo atiduota*... Saulius gal tikėjosi, kad Dovidas nepargrįš gyvas iš karo. Atidavimas pažadėtos dukters kitam buvo didžiausias paniekinimas Dovidą. — *Molatiečiui*. Anot ebr t: Adriėlis buvo iš miesto, kurs vadinamas *Mekhalah*. Tai gal ta pati vieta kaip ir Abel-Mehula. Žr Teis 7,23. — ²¹*Aš jam ją duosiu*. Saulius ir iš savo antrosios dukters palinkimo prie Dovidą nori nukalti sau prieš jį ginklą. — *Su dviem dalykais*. Ebr t: antrą kartą. — Pirmą kartą buvo pažadėta Merobė. — ²²*Kalbėkite*... Saulius bijo, kad vieną kartą apvilnas Dovidas visai neatsisakytų nuo teikiamos moterystės, todėl jis visais būdais stengiasi ją jam įkalbėti. — ²⁶*Susižadėjimo dovanų*. Rytiečių papročiu jaunikis turėjo duoti nemažas dovanas sužadėtinės tėvui. Plg Prad 29,18. — *Tiktai šimto*... Tai

turėjo liudyti, kad tiek pat Pilistimų užmušta. Saulius paskiria didelį skaičių, kad juo tikriaus pats Dovidas būtų užmuštas. — ²⁷*Neilgai trukus*. Ebr t: ir dienos dar nebuvo praėjusios. Taigi Saulius buvo paskyręs laiką, kuriame Dovidas turėjo įvykdyti apsiėmimą. — *Du šimtu*: du kartu daugiau negu Saulius buvo paskyręs. — *Saulius davė*... Saulius, matydamas, kad jo sumanymas nepavyko, nebedrįso antrą kartą nebesilaikyti savo žodžio, ir būsimas Izraelio karalius tuo būdu įėjo į Sauliaus šeimyną.

19. ¹*Kalbėjo savo sūnui*... Saulius dabar jau atvirai pasako savo sumanymą. — *Kad užmuštų Dovidą*. Ebr t: kad Dovidas reikia užmušti. — Tapus Dovidui karaliumi, sostas nebetektų Jonatui. Todėl Saulius tikisi, kad jo sūnus pritars tam sumanymui. — ³*Lauke*: ten, kur ir Saulius neretai ateidavo. Jonatas nori, kad Dovidas būtų arti, idant pats labai neatsitolindams galėtų pasakyti savo prieteliui tuojau pasikalbėjimo su

šituos žodžius; paskui Jonatas įvedė Dovidą pas Saulių ir jis vėl buvo jo akivaizdoje kaip vakar ir užvakar

⁸Bet vėl kilo karas, ir Dovidas išėjęs kovojo prieš Pilistimus; jis sudavė jiems labai didelį smūgį, ir jie buvo priversti bėgti nuo jo veido. ⁹O piktoji Viešpaties siūsta dvasia apsidėjo Saulių. Jis sėdėjo savo namuose ir laikė rankoje jietį; o Dovidas žaidė savo ranka ant arpos. ¹⁰Saulius bandė prismeigti jietimi Dovidą prie sienos, bet Dovidas pasišalino nuo Sauliaus veido; jietis jo nesužeidus įsmigo sienon. Dovidas pabėgo ir tą naktį išsigelbėjo

¹¹Saulius tat siuntė sargus į Dovidą namus, kad jo patyktų ir rytmetį užmuštų. Bet Dovidą žmona Mikholė apie tai jam pranešė, sakydama: Jei nesigelbėsi šią naktį, rytoj numirsi, ¹²ir ji nuleido jį pro langą; taip jis ištrūko, pabėgo ir išsigelbėjo. ¹³Mikholė gi ėmė statulą, padėjo ją į patalą, apvyniojo jai galvą plaukuotu ožkos kailiu ir ją pridengė drabužiais. ¹⁴Kai Saulius atsiuntė budelius, kad nutvertų Dovidą, buvo jam atsakyta, kad tasai sergas. ¹⁵Saulius vėl siuntė pasiuntinius, kad pasižiūrėtų Dovidą, sakydamas: Atgabenkite jį pas mane su patalu, kad būtų užmuštas. ¹⁶Kai pasiuntiniai atėjo, buvo rasta patalė statula, o aplink jos galvą ožkos kailis. ¹⁷Tuomet Saulius tarė Mikholei: Kodėl taip pasityčiojai iš manęs ir išleidai mano neprietelį, kad pabėgtų? Mikholė atsakė Sauliui: Nes jis man kalbėjo: Išleisk mane, kitaip aš tave užmušiu

¹⁸Dovidas išbėgęs ir taip išsigelbėjęs, atėjo pas Samuėlį Ramaton ir jam papasakojo visa, ką jam buvo padaręs Saulius; paskui jis ir Samuėlis nuėjo ir pasiliko Najote. ¹⁹Sauliui gi buvo pranešta ir pasakyta: Štai Dovidas Najote Ramatoje. ²⁰Saulius tat siuntė budelius, kad sugautų Dovidą. Kai jie pamatė būrį pranašų, kurie pranašavo, ir Samuėlį stovintį jų priešakyje, Viešpaties Dvasia pasireiškė taipgi juose; taigi ir jie patys ėmė pranašauti. ²¹Kada tai buvo paskelbta Sauliui, jis siuntė dar kitus pasiuntinius, bet ir šitie pranašavo. Saulius vėl siuntė trečius

tėvu pasėkas. — ⁸*Prisieikė...* Sauliaus priesaika tą valandą buvo neveidmaininga; bet Sauliaus ūpas keitėsi greitai, o jo širdies gilumoje buvo pasilikęs nepasitikėjimas Dovidu

⁹*Labai didelį smūgį...* Laimėjimas buvo didesnis negu kitais kartais, todėl jis sukėlė didesnę tautos džiaugsmą. — ⁹*Laikė rankoje jietį.* Jietis buvo Sauliui jo karališkos valdžios ženklas, todėl jis su ja nesi-skirdavo. Plg žem 20,33. — ¹⁰*Pasišalino*: bet dar nepaliko visai Sauliaus namų, nes tikėjosi, kad įdūkimas aprims

¹²*Ji nuleido...* kaip Raaba du Jošus žvalgus /Još 2,15/ ir Damasko krikščionys Povilą /Apd 9,25/. Šito atsitikimo atminimui sudėta 58 ps. — ¹³*Statulą.* Ebr *Theraphim*. Žr Prad 31,19. Taip buvo vadinami naminiai dievaičiai; tokį dievaitį ma-

tomai turėjo nelaisva nuo prietarų Mikholė. Paguldytą statulą Mikholė taip apklojo, kad ji turėjo miegančio žmogaus pavidalą. — *Drabužiais.* Tikriausiai antklode. — ¹⁴*Buvo jam atsakyta.* Anot ebr t: atsakė Mikholė. Meluodama ji nori, kad tuo tarpu Dovidas suskubtų toliau nubėgti. — ¹⁷*Nes jis man kalbėjo.* Mikholė antrą kartą vaduojasi melu

¹⁸*Atėjo pas Samuėlį*: jieškoti pas jį patarties. — *Najote.* Taip gal buvo vadinama vieta /buveinė/ arti Ramos /žr aug 1,1/, kur buvo Samuėlio įsteigta ir jojo vedama pranašų mokykla. Kaikurie, remdamies graik tekstu, žodį *Najote* verčia žodžiu «pranašų namai». Ta vieta gal turėjo prieglaudos teises ir todėl Dovidas bandė ja pasinaudoti /žr aug 10,5; plg 3 Kar 20,35 ir k/. — ²⁰*Būrį pranašų.* Žr aug 10,5. — *Ėmė pranašauti*: Dievo malonės įtakoje jie

pasiuntinius, bet pranašavo ir šitie. Todėl labai įpykęs Saulius, ²²nuėjo pats į Ramatą, o atvykęs iki didžiajam tvenkiniui, esančiam Sokhe, paklausė ir tarė: Kurioje vietoje yra Samuėlis ir Dovidas? Jam buvo atsakyta: Štai juodu yra Najote Ramatoje. ²³Jis nuėjo Najotą Ramatoje, bet ir ant jo atėjo Viešpaties Dvasia, ir jis keliavo toliau ir pranašavo, kolei neatėjo į Najotą Ramatoje. ²⁴Taipgi ir jis išsivilkė, ir pranašavo kartu su kitais Samuėlio akivaizdoje, ir gulėjo neapsivilkęs visą tą dieną ir naktį. Iš čia ir kilo patarlė: Argi ir Saulius tarp pranašų?

Aug 10,2

20. ¹Dovidas pabėgo iš Najoto, esančio Ramatoje, ir atėjęs kalbėjo Jonatui: Ką aš padariau? kuri mano neteisybė ir koks mano nusikaltimas tavo tėvui, kad jis jieško mano gyvybės. ²Tasai jam tarė: Anaip-tol, tu nemirsi; nes mano tėvas nepadarys nieko didelio ar mažo, jei pirma man nepasakys. Nejaugi tik tą dalyką mano tėvas paslėptų nuo manęs? Anaip-tol, to nebus. ³Ir jis vėl prisiekė Dovidui. Bet tasai tarė: Tavo tėvas žino gerai, kad aš radau malonę tavo akyse, todėl jis sakys: Tegul nežino apie tai Jonatas, kad kartais nenuliūstų. Iš tikrųjų, kaip gyvas Viešpats ir tu gyvas, aš esu atskirtas nuo mirties /taip sakant/ tik vienu žingsniu. ⁴Jonatas tarė Dovidui: Ką tik man pasakys tavo siela, aš tau padarysiu. ⁵Taigi Dovidas tarė Jonatui: Štai, rytoj pirmoji mėnesio diena, ir aš pagal paprotį turiu sėstis šalia karaliaus valgyti; leisk tat man pasislėpti lauke iki trečios dienos vakarui. ⁶Jei tavo tėvas pažvelgęs jieškos manęs, tu jam atsakysi: Dovidas manęs prašė, kad galėtų eiti skubiai į savo miestą Betliejų, nes tenai yra iškilmingos aukos visiems jo giminės žmonėms. ⁷Jei jis sakys: Gerai, tai bus ramybė tavo tarnui; bet jei supyks, žinok, kad jis yra nutaręs daryti pikta. ⁸Padaryk tat mielaširdystę savo tarnui; nes tu norėjai, kad tavo tarnas padarytų su tavim Viešpaties sandorą; o jei yra manyje neteisybė, tu mane užmušk, tik nevesk manęs pas savo tėvą. ⁹Jonatas tarė: Saugok tave, Dieve! nes negalimas daiktas, jei sužinosiu tikrai, jog mano tėvo piktumas prieš tave nebepataisomas, kad tau nepraneščiau. ¹⁰Dovidas atsakė Jonatui: Kas man praneš, jei tavo tėvas rasi atsakys tau apie mane ką pikta? ¹¹Jonatas tarė Dovidui: Eikš ir išeikime į lauką. Išėjus juodviem į lauką, ¹²Jonatas tarė Dovidui: Viešpatie, Israėlio Dieve! jei iškvosiu rytoj ar poryt mano tėvo nuomonę, ir

ėmė draug su kitais šlovinti Dievą, ir būdami ekstasies stovyje visai užmiršo, ko buvo atėję

²¹*Labai įpykęs Saulius.* Tų žodžių nėra ebr t. — ²²*Sokhe.* Ebr t ta vieta vadinama *Sekhu*. Ji gal buvo tarp Gabaos ir Ramos. — ²⁴*Išsivilkė...* *neapsivilkęs.* Tie išsireiškimai nurodo, kad Saulius numetė savo viršutinius drabužius ir pranašavo, o paskui gulėjo, kaip mes pasakytumėm, vienmarškinis. Draug su šventų giesmių giedojimu buvo sujungta ir kūno mostagavimai; tai gi daryti, apsi-vilkus plačius viršutinius apdarus, buvo neparanku. Plg 2 Kar 6,20. — *Argi ir Saulius...* Ta patarlė buvo

atsiradusi jau seniau; dabar gi vėl ją prisiminta ir ji labiau paplito

b/ *Jonato mėginimas suderinti savo tėvą su Dovidu*

20,1-43. Dovidui pasiskundus ant Sauliaus Jonatui, tasai mėgina nuraminti jį, padaro su juo iškilmingą sandorą /1-23/, o paskui mėgina suderinti jį su savo tėvu, bet veltui /24-43/

20. ¹*Išbėgo iš Najoto:* kada Saulius dar tebebuvo ekstasies stovyje. — ²*Nieko didelio ar mažo, ty, visai nieko.* — ⁵*Rytoj pirmoji mėnesio diena.* Pirmoji kiekvieno mėnesio diena buvo Žydams šventa. Joje

bus kas nors gera Dovidui ir tuoju neatsiūsiu pas tave, ir neduosiu tau žinios, ¹³Viešpats tai tepadarо Jonatui ir tai teprideda. O jei mano tėvo piktumas prieš tave pasiliks, tau apreikšiu tai ir paleisiu tave, kad eitumei ramybėje, ir Viešpats tebūna su tavim, kaip buvo su mano tėvu. ¹⁴Ir jei aš gyvas būsiu, tu padarysi man Viešpaties mielaširdystę; o jei būsiu miręs, ¹⁵neatimsi savo mielaširdystės nuo mano namų per amžius, kai Viešpats išnaikins nuo žemės kiekvieną Dovidо priešą. Viešpats teatima Jonatą iš jojo namų, ir teatkeršija Dovidо priešams. ¹⁶Taigi Jonatas padarė sandorą su Dovidо namais, ir Viešpats keršijo Dovidо priešams

¹⁷Jonatas dar kartą prisiekė Dovidui, nes jį mylėjo; nes jis jį taip mylėjo kaip savo sielą. ¹⁸Ir Jonatas jam tarė: Rytoj pirmoji mėnesio diena, ir tavęs pasiges, ¹⁹nes tavo vieta bus neužimta iki poryt. Nueisi tat skubiai ir ateisi į vietą, kur tu turi pasislėpti darbo dieną, ir sėdėsi šalia akmens, kurs vadinamas Ezeliu. ²⁰O aš paleisiu arti jo tris vilyčias, tarsi lavindamos šaudyti į taikinį; ²¹paskui siūsiu vaiką, jam sakydamas: Eik ir atnešk man vilyčias. ²²Jei aš vaikui sakysiu: Štai vilyčios šiapus tavęs, imk jas, tu ateik pas mane, nes bus tau ramybė ir nieko nėra pikta, kaip Viešpats gyvas. Bet jei aš vaikui kalbėsiu taip: Štai vilyčios už tavęs, tu eik sau ramybėje, nes Viešpats paleido tave. ²³Apie dalyką gi, apie kurį aš ir tu kalbėjovos, Viešpats tebūna liudytojas tarp manęs ir tavęs per amžius

²⁴Taigi Dovidas pasislėpė lauke. Atėjus pirmai mėnesio dienai, karalius sėdosi valgyti. ²⁵O atsisėdus karaliui /pagal paprotį/ savo kėdėje, kuri buvo prie sienos, atsikėlė Jonatas, ir Abneris atsisėdо šalia Sauliaus, Dovidо gi vieta pasiliko tuščia. ²⁶Saulius nieko tą dieną nekalbėjo, nes jis manė, kad rasi jam atsitiko taip, jog yra susitėpęs ir neapsivalęs. ²⁷Bet kai atėjo antra mėnesio diena, ir Dovidо vieta vėl pasiliko tuščia, Saulius tarė savo sūnui Jonatui: Kodėl Isajo sūnus neatėjo valgyti nei vakar, nei šiandien? ²⁸Tuomet Jonatas atsakė Sauliui: Jis

atnašaudavo paskirtas aukas, o pasakui būdavo religinis pokylis, į kurį Saulius kviesdavo žymiausius savo tarnus. — ⁶*Iškilmingos aukos*. Tikriausiai anot ebr t: metinės aukos. — Aukos pagal Mošės įstatymą turėjo būti daromos prie padangtės; bet Teisėjų ir Sauliaus laikais jas darydavo dažniau ir kitur. — ⁸*Viešpaties sandorą*: kuri buvo patvirtinta priesaika, šventu Viešpaties vardu. — ¹³*Tai tepadarо...* Plg aug 3,17. — *Viešpats tebūna...* Iš šitų ir tolesnių žodžių pasirodo, kad Jonatas mato Dovidе būsimą Izraelio karalių, pats apsiima jam tarnauti, prašo mielaširdystės sau ir savo palikuonims. — ¹⁶*Viešpats teatima Jonatą...* jei jis neatitesės savo žadėjimo. Šitų žodžių iki eil galui nėra ebr t; jie yra tik pakartojimas aug parašytųjų žodžių. — ¹⁷*Dar kartą prisiekė*. Anot

kaikurių aiškintojų, prisaikino Dovidą. — ¹⁹*Nueisi tat skubiai...* Ebr t gal taip reiktų išversti: Ateik į tą pačią vietą, kurioje tu rytoj būsi pasislėpęs. — Jei Jonatas iškvoš Sauliaus nuomonę jau pirmą mėnesio dieną, jis duos tą pačią dieną žinią; o jei vėliau, tai Dovidas turi dar kartą ateiti į sutartą pasislėpimo vietą. — ²⁰*Aš paleisiu...* Jei Jonatas be pavojaus nebegalės pasimatyti su Dovidu, tai sutarto ženklо bus gana, kad Dovidas suprastų, kokį atsakymą atneš jo prietelis. — ²²*Vilyčios šiapus tavęs*: tarp vaiko ir Jonato. — *Viešpats atleido tave*: Viešpats nori, kad tu nebegrįžtumei pas Saulių. — ²³*Apie dalyką*: apie sutartį tarp Jonato ir Dovidо. — ²⁸*Yra susitėpęs*. Įstatymas draudė dalyvauti religiniame pokilyje visiems tiems, kurie buvo kuo nors

mane labai prašė, kad galėtų eiti Betliejun, ²⁹ir sakė: Paleisk mane, nes mieste bus iškilminga auka, ir vienas iš mano brolių mane pakvietė; dabar tat jei radau tavo akyse malonę, aš eisiu veikiai ir aplankysiu savo brolius. Todėl jis neatėjo prie karaliaus stalo. ³⁰Saulius gi, supykęs ant Jonato, jam tarė: Tu, sūnau, vyrą gaudančios moteriškės; argi aš nežinau, kad tu myli Isajo sūnų savo nešlovei ir savo nešlovingos motinos sugėdinimui. ³¹Nes visą laiką, kolei Isajo sūnus bus gyvas žemėje, nestovėsi tvirtai ir tu ir tavo karalystė. Taigi siųsk tuojau ir jį atvesk pas mane, nes jis yra mirties sūnus. ³²Bet Jonatas, atsakydamas savo tėvui Sauliui, tarė: Kodėl jis turi mirti? Ką padarė? ³³Saulius gi sugriebė jietį, kad jį nudurtų. Tuomet Jonatas suprato, kad jo tėvo buvo nutarta užmušti Dovidą. ³⁴Jonatas tat atsikėlė nuo stalo, smarkiausiai supykęs, ir nieko nevalgė antrąją mėnesio dieną; nes jis labai nuliūdo dėl Dovidą, kad jo tėvas buvo jį paniekinęs.

³⁵Ryt dienai atėjus, Jonatas atėjo į lauką, kaip buvo sutarta su Dovidu, o su juo mažas vaikas. ³⁶Jis tarė savo vaikui: Eik ir atnešk man vilyčias, kuriomis aš šaudau. Vaikui nubėgus, jis paleido kitą vilyčią viršuje vaiko. ³⁷Taigi vaikas atėjo į vietą vilyčios, kurią buvo iššovęs Jonatas. O Jonatas šaukė paskui vaiką ir tarė: Štai vilyčia yra tenai už tavęs. ³⁸Jonatas dar antrą sykį sušuko paskui vaiką, tardamas: Skubėk greitai, nesustok. Taigi vaikas surinko Jonato vilyčias ir atnešė prie savo valdovo, ³⁹ir visai neišmanė, kas buvo daroma, nes tik Jonatas ir Dovidas žinojo dalyką. ⁴⁰Paskui Jonatas padavė savo ginklus vaikui ir jam tarė: Eik ir nunešk į miestą. ⁴¹Vaikui nuėjus, Dovidas atsikėlė iš vietos, kuri buvo pietų šone, ir parpuldamas kniūbsčias ant žemės tris kart pasilenkė; ir juodu pasibučiavę verkė draug, bet labiausiai Dovidas. ⁴²Taigi Jonatas tarė Dovidui: Eik ramybėje. Ką mudu prisiekėva vardan Viešpaties, sakydamu: Viešpats tebūna liudytojas tarp manęs ir tarp tavęs, tarp mano palikuonių ir tavo palikuonių per amžius. ⁴³Ir Dovidas kėlėsi ir nuėjo, o Jonatas sugrįžo į miestą.

21. ¹Taigi Dovidas atėjo Nobėn pas kunigą Akhimeleką, o Akhimelekas nustebė, kad buvo atėjęs Dovidas, ir jam tarė: Kodėl tu vienas ir nėvieno kito nėra su tavim? ²Dovidas atsakė kunigui Akhimelekui:

susitepę. — ²⁹*Vienas iš mano brolių* Ebr t: mano brolis, ty, vyriausias brolis. — ³⁰*Vyrą gaudančios moteriškės*. Ebr t: ištvirkimo ir atkaklumo. — Saulius nori pasakyti, kad Jonatas yra nedoras nuo pat savo gimimo, o iš Dievo nutarimo apie Dovidą jis laukia gėdos visai savo šeimynai. Be to, Saulius stengiasi įtikinti Jonatą, kad Dovidas yra jam pačiam labiausiai pavojingas. — ³¹*Jis yra mirties sūnus*. Ebraizmas, kurio prasmė yra toki: jis būtinai turi mirti. — ³⁵*Mažas vaikas*. Kad niekas nemanytų, jog Jonatas eina pasimatyti su Dovidu, jis pasiima su savim vaiką, kurs tačiau mažas būdamas, negalėjo atspėti tikro Jo-

nato sumanymo. — ⁴²*Ką mudu prisiekėva... per amžius*. Sakinys nebaigtas; jis reiktų papildyti žodžiais: taip tepasilieka, arba: visa tai atsimink

c/ *Persekiojamo Dovidą klaidžiojimų pradžia*

21,1--22,23. Persiskyres su Jonatu Dovidas visų pirma nueina Nobėn pas vyriausį kunigą Akhimeleką, čia gauna pašvęstos duonos ir Goljato kalaviją /21,1-9/; toliau bėga pas Pilistimų karalių Akhį, kurs tačiau jo nepriima /21,10-45/, grįžta atgal Judo žemėn, kur aplink jį susirenka nemažas nuskurdusių žmonių būrys, ir paveda savo tėvus Moabo kara-

Karalius davė man įsakymą ir tarė: Nėvienas tenežino, dėl kurio dalyko aš tave siunčiau ir kokiuos paliepimus tau daviau; nes ir tarnams aš nurodžiau tą ir tą vietą. ³Dabar tat, jei ką turi po ranka, nors penketą duonų, duok man, arba, ką rasi. ⁴Kunigas, atsakydamas Dovidui, jam tarė: Neturiu po ranka paprastų duonų, bet tik šventintosios duonos; ar tarnai nėra susitepę, ypač moteriškėmis? ⁵Dovidas gi atsakė kunigui ir jam tarė: Jei kalbėti apie moteriškes, tai mes susilaikėme vakar ir užvakar, kuomet išėjome, ir tarnų kūnai buvo nesutepti. O jei tas kelias suteptas, tai ir jis bus šiandien pašvestas kūnais. ⁶Kunigas tat jam davė pašventintos duonos, nes tenai ir nebuvo kitos duonos, kaip tik padėtinės duonos, kurios buvo atimtos iš po Dievo veido, kad būtų padėta šiltų duonų. ⁷Buvo gi tenai tą dieną vienas vyras iš Sauliaus tarnų Viešpaties padangtės viduje; tai buvo Idumėjietis vardu Doegas, vyriausis tarp Sauliaus piemenų. ⁸Dovidas dar tarė Akhimelekui: Ar neturi čia po ranka jieties ar kalavijo? nes savo kalavijo ir savo ginklų aš su savim nepasiėmiau, nes karaliaus įsakymas reikėjo ūmai vykdyti. ⁹Kunigas tarė: Štai čia kalavijas Pilistimo Goljato, kurį užmušėi Terebintų slėnyje, įvyniotas apsiaustan už ephodo; jei nori jį imti, imk; nes be to čia kito nėra. O Dovidas tarė: Nėra kito jam lygaus; duok man jį

Mt 7,3,4

liaus globon /22,1-5/, Saulius gi tuo tarpu nužudo Akhimeleką ir Nobės kunigus /22,6-23/

21. ¹Nobėn. Nobė buvo į šiaurę nuo Jerusaleš ir į pietus nuo Gabaos Benjamino giminės plote. Plg Još 10,28.32. Į ją buvo perkelta sandomos padangtė iš Silo; o kai Nobė buvo sugriauta, sandomos padangtė buvo perkelta Gabaonan. Prie sandomos padangtės gyveno vyriausis kunigas Akhimelekas ir didesnis skaičius paprastų kunigų. — *Akhimeleką*. Kitur /14,3/ vyriausis to laiko kunigas pavadintas vardu Akhijas; bet tikriausiai yra tai to paties asmens vardas, vienoje vietoje ilgesnis, o kitoje sutrumpintas; anot kitų gi aiškintojų, Akhimelekas buvęs Akhijo brolis. — *Nustebo*. Anot ebr t: atėjo drebėdamas pasitikti Dovidą. — Akhimelekas be abejo žinojo, kad Saulius jau nebekentė Dovidą, kurs tačiau kaip karaliaus žentas tebebuvo galingas; matydamas jį ateinantį vieną, be palydovų, vyriausis kunigas bijojo, kad savo patarnavimu Dovidui, neįrūstintų karaliaus; bet iš kitos pusės buvo baugu rūstinti ir Dovidą. — ²Karalius davė... Dovidas sako prasimanytus dalykus tik didelio reikalo verčiamas, bet tai jo neatleidžia nuo kaltės, nes melas visuomet pasilieka melu. Plg žem 22,22. — *Nes ir tarnams...* Dovidas

tikrai turėjo bent keletą tarnų, kuriuos jis buvo išsiuntęs dar pirm susitikimo su Jonatu. Plg Mk 2,25.26. — ⁴Paprastų duonų, ty tokios duonos, kurią leista valgyti visiems be skirtumo. — *Tik šventintosios duonos*. Kunigas turi galvoje vadinausias padėtines duonas. Jos buvo leista valgyti tik kunigams. Bet vyriausis kunigas, matydamas reikalą, sutinka duoti jos Dovidui ir jo tarnams, stato tik vieną sąlygą, kurią turėjo laikyti ir kunigai. — ⁶Tarnų kūnai. Ebr ž keli paprastai reiškia ryką, bet čia taip pavadinta tikriausiai kūnas. Plg 2 Kar 4,7; 1 Tes 4,4. — *O jei tas kelias...* Kas pasakyta šitais žodžiais, tikrai nežinia, todėl jie įvairiai aiškinami; gali juos suprasti taip: nors kelias, kuriuo einame, ir būtų suteptas /pagonių ar maita/, tačiau mes juo nesusitepsime; dargi priešingai, jis per mus bus apvalytas. Pakeičiant viename ebr ž balses, ebr ž taip galima išreikšti: Iš tikrųjų moterys buvo mums vakar ir užvakar uždraustas dalykas. Man išeinant, visi tarnai buvo nesutepti. Kelias gi yra doras; ten jie juo labiau šventi šiandien su visais drabužiais. — ⁸Idumėjietis. Doegas buvo kilęs iš Idumėjos, bet pats išpažino Žydų tikėjimą ir dabar priklausė jų tautai. — *Viešpaties padangtės viduje*. Ebr t: sulauktas Viešpaties

¹⁰Taigi Dovidas pakilo ir pabėgo tą dieną nuo Sauliaus veido, ir atėjo pas Geto karalių Akhį. ¹¹Pamatę Dovidą Akhio tarnai jam sakė: Argi ne šitas yra žemės karalius Dovidas? Ar ne jam dainavo šokiuose, sakydami:

Aug 18,7
Rkl 47,7

Saulius užmušė tūkstantį,
o Dovidas dešimtį tūkstančių?

¹²Dovidas įsidėjo šituos žodžius savo širdin ir pradėjo labai bijoti Geto karaliaus Akhio. ¹³Jis apsimetė pamišėliu jų akivaizdoje, iškreipė savo veidą, puldinėjo tarp jų rankų ir daužėsi į durų staktas, o jo seilė varvėjo jam ant barzdos. ¹⁴Todėl Akhis tarė savo tarnams: Jūs matėte, kad tas žmogus beprotis; kam jį atvedėte pas mane? ¹⁵Ar nėra pas mus pamišėlių, kad įsivedėte šitą, idant siaustų mano akyse? argi tokiam leidžiama įeiti į mano namus?

22. ¹Dovidas tat išbėgo iš ten ir nubėgo į Odolamo olą. Tai išgirdę jo broliai ir visi jo tėvo namai atvyko tenai pas jį. ²Taip susirinko prie jo visi, kurie buvo pavargėliai ir prasiskolinę ir apmaudingi. Jis pasidarė jų vadu; tokių buvo su juo apie keturis šimtus vyrų. ³Iš ten Dovidas nuvyko į Masphą, kuri yra Moabe, ir tarė Moabo karaliui: Meldžiu, kad mano tėvas ir mano motina galėtų pasilikti su jumis, kolei aš patirsiu, ką su manim padarys Dievas. ⁴Taigi jis juodu paliko pas Moabo karalių, ir juodu pasiliko pas jį visą laiką, kurį Dovidas buvo tvirtovėje. ⁵O pranašas Gadas tarė Dovidui: Nepasilik tvirtovėje; išeik ir keliauk į Judo žemę. Todėl Dovidas išėjo ir atvyko į Hareto mišką.

⁶Saulius išgirdo, kad pasirodęs Dovidas ir kartu su juo buvusieji vyrai. Saulius, pasilikdamas Gabaoje ir būdamas miške, kurs yra prie Ramos, laikydamas rankoje jietį ir visų savo tarnų apstotas, ⁷tarė buvusiems prie jo savo tarnams: Paklauskite, Jeminio sūnūs, argi Isajo

akvaizdoje. — Koki buvo to sulaikymo priežastis, nežinia; gal buvo įtariamas, kad susirgęs raupsais, ar buvo sulaikytas dėl įžado. — ⁹*Kalavijas...* Nugalėjęs Goljatą Dovidas buvo pasidėjęs jo kalaviją savo p dangtėje, bet paskui jį atidavė šventyklai. Plg aug 17,54. — *Už ephodo*, t y garbingoje vietoje, nes ephodas buvo brangiausias vyriausio kunigo apdaras

¹⁰*Pas Geto karalių Akhį.* Daug metų buvo praslinkę nuo to laiko, kada buvo nugalėtas Goljatas, todėl Dovidas tikėjosi, kad jo Pilistimai nepažins, ir jis galės tapti karaliaus Akhio tarnu. — ¹¹*Žemės karalius...* Akhio tarnai ne tik pažįsta Dovidą, bet dar primena, kad jis buvo įsigijęs didesnę garbę, negu tikrasis Izraelio karalius Saulius; todėl Dovidas apsimetė pamišėliu; Rytų gi kraštuose žmonės privengia pamišėlių, laikydami juos esančiais ypatingoje Dievo globoje

22. ¹*Odolamo olą.* Spėjama, kad ji buvo netoli Betliejaus, iš kur netoli-mas kelias į Moabo žemę. Toliau 4 e gal ta vieta pavadinta pilimi. — *Jo broliai...* Jie bijojo, kad Saulius, negalėdamas pasiekti Dovidą, keršys visai jo giminei. — ²*Apmaudingi.* Sauliaus sauvalia ne vieno jo pavaldinio širdyje buvo sužadinsi apmaudą, todėl jie bėga pas Dovidą, kuriame mato būsimą Izraelio karalių. — ³*Masphon, kuri...* Dovidas jieško globos savo tėvui ir motinai pas Moabo karalių, nes tasai buvo Sauliaus priešas; be to, Dovidą prosenelė Rūta buvo moabietė /Rut 4,10/. — ⁵*Pranašas Gadas.* Gadas, kurio reikšmė buvo labai didelė karaliaujant Dovidui, čia minimas pirmą kartą. — *Hareto mišką:* Judo kalnuose

⁶*Miške, kurs yra...* Ebr t: Po tamarisko medžių augštumoje. — *Jietį:* kaip karališkos valdžios ženklą. — ⁷*Jeminio:* Benjamino. Iš tos gi-

sūnūs duos jums visiems laukų ir vynuogynų ir jus visus padarys tūkstantininkais ir šimtininkais, ⁸kad visi susitarėte prieš mane, ir nėra, kas man suteiktų žinių, ypač kad ir mano sūnus padarė sandorą su Isajo sūnumi? Nėra tarp jūsų, kas pasigailėtų mano likimo, nei kurs man apreikštų, nes mano sūnus pakurstė prieš mane mano tarną, tebetykojantį manęs iki šiai dienai. ⁹Idumėjietis Doegas, kurs čia pat buvo ir buvo pirmasis tarp Sauliaus tarnų, atsiliepdamas tarė: Aš mačiau Isajo sūnų Nobėję pas Akhitobo sūnų, kunigą Akhimeleką. ¹⁰Jis teiravosi dėl jo Viešpaties ir davė jam paviržio; atidavė dar jam ir Pilistimo Goljato kalavią. ¹¹Taigi karalius siuntė pakviesti Akhitobo sūnaus kunigo Akhimeleko ir visų jo tėvo namų, kunigų, buvusių Nobėje, ir jie visi atėjo pas karalių. ¹²O Saulius tarė Akhimelekui: Klausyk Akhitobo sūnau! Tasai atsakė: Aš čia, mano valdove. ¹³Saulius jam tarė: Kodėl susitarėta prieš mane tu ir Isajo sūnus, ir tu davei jam duonos ir kalavią ir teiravausi dėl jo Dievą, kad sukiltų prieš mane ir pasiliktų betykojās manęs iki šiai dienai? ¹⁴Akhimelekas atsakė karaliui ir tarė: Ir kas gi yra tarp visų tavo tarnų taip ištikimas kaip Dovidas, kurs yra ir karaliaus žentas ir eina, tau liepiant, ir garbingas tavo namuose? ¹⁵Anaiptol. Tegul karalius neįtaria tokiaame dalyke savo tarno visuose mano tėvo namuose; nes tavo tarnas nieko nežinojo apie tą dalyką, nei maža nei daug. ¹⁶Bet karalius sakė: Mirte numirsi, Akhimeleke, tu ir visi tavo tėvo namai. ¹⁷Taigi karalius tarė stovėjusiems aplink jį sargybiniams: Gręžkitės ir užmuškite Viešpaties kunigus, nes jų ranka yra su Dovidu; jie žinojo, kad jis buvo pabėgęs, ir man nepasakė. Bet karaliaus tarnai nenorėjo ištiesti savo rankų prieš Viešpaties kunigus. ¹⁸Tuomet karalius tarė Doegui: Gręžkis tu ir pulk kunigus. Ir Idumėjietis Doegas apsigręžęs puolė kunigus ir nužudė tą dieną aštuonias dešimtis penkis vyrus, nešiojusius lininį ephodą. ¹⁹Kunigų gi miestą Nobę jis ištiko kalavijo ašmenimis ir nugulabijo kalavijo ašmenimis vyrus ir moteris, vaikus ir žindomus kūdikius, jautį, asilą, ir avių. ²⁰Ištrūkęs gi vienas Akhitobo sūnaus Akhimeleko sūnus, vardu Abiataras, nubėgo pas Dovidą. ²¹Ir jam pranešė, kad Saulius buvo užmušęs Viešpaties kunigus. ²²Dovidas tarė Abiatarui: Aš žinojau aną dieną, kad Idumėjietis Doegas, kurs ten buvo, pranešias be abejonės Sauliui; aš kaltas už visas tavo tėvo gyvybes. ²³Pasilik su manim ir nebijok.

minės buvo ir pats Saulius. Jis buvo suteikęs savo giminės žmonėms gausių dovanų; jie jų negali tikėtis iš Dovidą, kurs yra iš Judo giminės. — ⁸*Pirmasis...* Jis buvo vyriausis piemuo; ta gi tarnyba Israėlyje buvo labai svarbi. Plg Ps 51. — ¹⁰*Jis teiravosi...* Ta aplinkybė nebuvo paminėta, aprašant Dovidą apsilankymą pas Akhimeleką. — ¹⁷*Sargybiniams.* Ebr t: Bėgikams, t y, tarnams, kurie sergėdavo karalių, buvo jo siuntinėjami įvairiais reikalais ir atlikdavo budelių prievolę. — ¹⁹*Kunigų gi miestą...* Nobės nėra įvardintos tarp miestų, kurie buvo atiduoti kunigams; kadangi čia buvo laikoma

sandoros padangtė, tai buvo apsi- gyvenę ir daug kunigų. Saulius pasielgia su Nobe kaip su iškeiktu miestu, lygindamas tariamą nusikaltimą prieš save su nusikaltimu prieš Viešpatį. Plg Pak 13,12... Tas kunigų nužudymas buvo paskelbtas Heliui iš anksto. Žr aug 2,31

²⁰*Abiataras.* Jis pasiliko visą laiką ištikimas Dovidą padėjėjas,ėjo, jam karaliaujant, vyriausiojo kunigo pareigas, kurias tačiau iš jo atėmė Dovidą sūnus Saliamonas. Žr 3 Kar 2,26.27. — ²²*Aš kaltas...* Kaip Saulius buvo linkęs kaltinti vien kitus, taip Dovidas sutinka prisimti kaltybę sau, nes jis davė Sauliui progą

Jei kas jieškos mano gyvybės, jieškos ir tavo gyvybės, ir tu išsigelbėsi kartu su manim

23. ¹Dovidui buvo pranešta ir pasakyta: Štai Pilistimai užpuolė Keilą ir plėšia kluonus. ²Dovidas tat teiravosi Viešpaties ir tarė: Ar man eiti ir ar galėsiu sumušti šituos Pilistimus? O Viešpats tarė Dovidui: Eik, tu sumuši Pilistimus ir išlaisvinsi Keilą. ³Bet buvusieji su Dovidu vyrai jam tarė: Štai mes pasilikdami čia Judėjoje bijome; kaipgi labiau, jei nueisime Keilon prieš Pilistimų būrius? ⁴Taigi Dovidas vėl teiravosi Viešpaties. Tasai atsakydamas jam tarė: Kelkis ir eik į Keilą, nes aš duosiu Pilistimus į tavo ranką. ⁵Dovidas tat draug su savo vyrais nuėjo į Keilą ir kovojo prieš Pilistimus, atsiginę jų galvijus ir jiems sudavė labai didelį smūgį; taip Dovidas išgelbėjo Keilos gyventojus. ⁶Tuo gi metu, kai Akhimeleko sūnus Abiataras atbėgo pas Dovidą į Keilą, jis atvyko, turėdamas su savim ephodą. ⁷Sauliui buvo pranešta, kad Dovidas atėjęs į Keilą, ir Saulius tarė: Dievas jį atidavė į mano rankas; jis užrakintas, nes įėjo į miestą, kuriame yra vartai ir užkaiščiai. ⁸Taigi Saulius įsakė visiems tautiečiams eiti kovon į Keilą ir apgulti Dovidą bei jo vyrus. ⁹Dovidas sužinojęs, kad Saulius slapčia jam rengia piktą, tarė kunigui Abiatarui: Pasiimk ephodą. ¹⁰Po to Dovidas tarė: Viešpatie, Izraelio Dieve, tavo tarną pasiekė gandas, kad Saulius rengiasi ateiti Keilon, kad sugriautų miestą dėlėi manęs; ¹¹ar Keilos vyrai išduos mane į jo rankas? Ir ar Saulius ateis, kaip tavo tarnas girdėjo? Viešpatie, Izraelio Dieve, apreišk savo tarnui. Viešpats atsakė: Ateis. ¹²Dovidas vėl tarė: Ar Keilos vyrai išduos mane ir draug su manim esančius vyrus į Sauliaus rankas? Ir Viešpats atsakė: Išduos. ¹³Dovidas tat draug su savo vyrais, kurių buvo apie šešis šimtus, pakilo ir išėję iš Keilos jie klaidžiojo šian ir ten, kur įmanydami. Ir buvo pranešta Sauliui, kad Dovidas išbėgęs iš Keilos ir išsigelbėjęs; todėl jis nebesisakė ten eisiąs

užpulti kunigus. — *Tavo tėvo...* Ebr t: tavo tėvo namus

d/ *Dovidas slapstosi nuo Sauliaus persekiojimų įvairiose Judėjos vietose*

23,1–26,25. Dovidas išgirdęs, kad Pilistimai apgulė Keilos miestą, eina jo išlaisvinti ir pats čia sustoja; kadangi tačiau Saulius rengėsi sugauti Dovidą Keiloje, tai jis iš čia išeina /23,1–13/, klaidžioja Zipho ir Maono tyrumoje, kur Dievo apvaizda jį išgelbi nuo patekimo į Sauliaus rankas /23,14–28/. Pavirtas Engadies tyrumoje, Dovidas, galėdamas nužudyti Saulių Engadies oloje, nenori pakelti rankos prieš savo persekiotoją /24,1–23/. Dovidui beklaidžijant miršta Samuėlis /25,1a/. Maono tyrumoje Nabalio įrūstintą Dovidą /25,1b–13/ permaldauja jo žmona Abigailė /25,14–35/, kuri, mirus Na-

baliui, išteka už Dovidą; tuo pačiu laiku jis veda dar kitą žmoną Akhinoamą /25,36–44/. Vėl gaudomas Sauliaus Dovidas dovanoja jam gyvybę antrą kartą /26,1–16/; ir Saulius dar kartą prisipažįsta pats esąs kaltas /26,17–25/.

23. ¹*Keilą*. Keilos miestas buvo arti Pilistimų sienos Judo giminės plote; dabar jis vadinama Kila. Plg Još 15,44. — *Plėšia kluonus*: todėl pasibaigus pjūčiai, kada jau javai buvo sugabenti į kluonus. — ²*Teiravosi Viešpaties*: per kunigą Abiatarą /22,20/, be kurio buvo dar su Dovidu ir pranašas Gadas /22,5/. — ³*Judėjoje*. Ebr t: judo žemėje. — Čia reikėjo bijoti tik Sauliaus, Keiloje gi dar ir Pilistimų; todėl pavojus buvo didesnis. — ⁵*Atsiginę jų galvijus*. Gal tuos galvijus Pilistimai buvo atėmę iš Keiliečių. — ⁶*Tuo gi metu...* Mini-

¹⁴Dovidas laikėsi tyrumoje saugiausiose vietose ir buvo Zipho tyrumos kalnuose, miškuotame kalne; Saulius gi jo jieškojo visą laiką; bet Dievas neįdėvė Dovidą į jo rankas. ¹⁵Dovidas matė, kad Saulius buvo išėjęs jieškotų jo gyvybės. Dovidas buvo Zipho tyrumoje miške. ¹⁶Tuomet Sauliaus sūnus Jonatas pakilo, atėjo pas Dovidą miškan ir sustiprino jo rankas Dievuje ir jam tarė: ¹⁷Nebijok, nes mano tėvo Sauliaus ranka tavęs neras, ir tu karaliausi Izraeliui, o aš būsiu antrasis po tavęs; žino tai ir mano tėvas Saulius. ¹⁸Taigi, juodu padarė sandorą Viešpaties akivaizdoje; Dovidas pasiliko miške, o Jonatas sugrįžo į savo namus.

Žem 26,1

¹⁹Ziphiečiai tuo tarpu atėjo pas Saulių į Gabaą ir tarė: Štai argi Dovidas nesislepia pas mus saugiausiose miško vietose, Hakhilos kaimelyje, kurs yra dešiniame tyrumos šone? ²⁰Dabar tat ateik, kaip tavo siela ateiti trokšta; mūsų gi dalykas bus išduoti jį į karaliaus rankas. ²¹Saulius tarė: Būkite Viešpaties palaiminti, nes pasigailėjote mano likimo. ²²Grįžkite tat, meldžiamieji, ir rūpestingiau prirengkite, ištirkite geriau ir apžiūrėkite vietą, kur yra jo koja, arba kas jį tenai matė, nes jis laukia iš manęs, kad aš jo klastingai tykoju. ²³Ištirkite ir apžiūrėkite visas jo vietas, kuriose jis slapstosi, ir visai įsitikrinę sugrįžkite pas mane, kad aš eičiau draug su jumis; nors jis į žemę įlįstų, aš jį sujieškosi visuose Judo tūkstančiuose. ²⁴Taigi jie pakilę nuėjo Ziphan pirm Sauliaus.

Dovidas gi kartu su savo vyrais buvo Maono tyruose, lygumoje, dešiniame Jesimono šone. ²⁵Saulius tat ir jo palydovai ėjo jo jieškoti; apie tai pranešta Dovidui, ir jis tuojau nusileido prie uolos ir pasiliko Maono tyrumoje. Tai išgirdęs Saulius vijosi Dovidą į Maono tyrumą. ²⁶Saulius ėjo vienu kalno šlaitu, o Dovidas ir jo vyrai buvo kitame kalno šlaite. Dovidas buvo nustojęs vilties galėsiąs ištrūkti nuo Sauliaus; taigi Saulius ir jo vyrai buvo tarsi vainiku apsūpę Dovidą ir jo vyrus iš visų pusių, kad juos sugautų. ²⁷Bet pas Saulių atėjo pasiuntinys, kurs tarė: Skubėk ir eik, nes Pilistimai įpuolė į šalį. ²⁸Taigi Saulius, paliojęs vytis Dovidą, sugrįžo ir patraukė prieš Pilistimus; todėl pradėta vadinti ana vieta Perskyrimo uola.

mas bent kiek seniau įvykęs dalykas, kad būtų aišku, kaip Dovidas galėjo teirautis Viešpaties, būdamas toli nuo sandoros padangtės. Abiataras buvo atsinešęs ephodą, o draug su juo urimą ir thummimą. — ⁷Dievas jį atidavė... Saulius matomai buvo įsitikinęs, kad Kellos gyventojai padės jam sugauti Dovidą. — ¹³Ir išsigelbėjęs. T ž nėra ebr t

¹⁴Tyrumoje: vadinamoje Judo tyrumoje tarp Mirties jūros ir tikrųjų Judo kalnų. Jos pakraštė vakaruose buvo vadinama Zipho tyruma. — ¹⁵Miškuotame kalne. Tikriausiai anot ebr t: Zipho tyrumos kalne. Jis yra truputį į pietus nuo Hebrono ir dabar vadinama Tell - Ziph. — ¹⁶Jonatas... Jis visą laiką pasilieka išti-

kimas Dovidui. — *Dievuje*: primindamas jam Dievo pažadą, Dievo nutarimą padaryti jį karaliumi. — ¹⁸Padarė sandorą: atnaujino. — ¹⁹Dešiniame... šone; todėl Zipho tyrumos pietuose, tarp Zipho kalno ir Karmelio miesto. — ²³Visuose Judo... Visose šeimynose. — ²⁴Maono tyruose. Tai tyruma buvo dar toliau į pietus, už Karmelio miesto. — *Jesimono*. Geriau: tyrumos, nes ebr ž *jesimon* reiškia tai, kas apleista, todėl tyruma. — ²⁵Prie uolos. Paskiau ji buvo praminta Perskyrimo uola. Žr žem 28 e. — ²⁶Buvo nustojęs vilties. Ebr t: bėgo bijodamas ar... — ²⁷Pas Saulių... Tai buvo aiškus Dievo apvaizdos ženklas, kurs turėjo sustiprinti Dovidą pasitikėjimą ir sugėdinti jo

24. ¹Dovidas pasitraukė iš čia ir gyveno saugiausiose Engadies vietose. ²Kada Saulius, išvijęs Pilistimus, sugrįžo, jam buvo pranešta ir pasakyta: Štai Dovidas yra Engadies tyrumoje. ³Saulius tat, pasiėmęs tris tūkstančius rinkinių vyrų iš viso Izraelio, ėjo įsieškotą Dovidą ir jo vyrų net ant stačiausių uolų, kurios prieinamos tik laukinėms ožkoms. ⁴Jis atėjo prie avių tvartų, kurie buvo prie kelio; tenai buvo ola, kurio Saulius ėjo pasilengvintų; Dovidas gi ir jo vyrai slėpėsi olos gilumoje. ⁵Tuomet Dovidą tarnai jam tarė: Štai diena, apie kurią Viešpats tau kalbėjo: Aš duosiu tau tavo neprietelį, kad padarytumei, kaip patinka tavo akims. Taigi Dovidas atsikėlė ir tyloomis atpjoė Sauliaus apsiausto skverną. ⁶Bet tuo tarpu Dovidą širdis plakėsi, nes jis buvo atpjoė Sauliaus apsiausto skverną; ⁷ir jis tarė savo vyrams: Viešpats teapsaugoja mane, kad daryčiau tą dalyką savo valdovui, Viešpaties pateptajam, ir pakelčiau prieš jį savo ranką, nes jis yra Viešpaties pateptasis. ⁸Ir Dovidas sulaukė žodžiais savo vyrų smarkumą ir jiems neleido sukilti prieš Saulių

Saulius palikęs olą, ėjo toliau pradėtu keliu. ⁹Dovidas gi leidosi paskui jį ir išėjęs iš olos šaukė paskui Saulių, sakydamas: Mano valdove, karaliau! Saulius pažvelgė atgal. Dovidas, pasilenkdamas veidu iki žemei, pareiškė pagarbą ¹⁰ir tarė Sauliui: Kodėl klausai žmonių sakančių: Dovidas įsieško padaryti tau pikta? ¹¹Štai šiandien tavo akys matė, kad Viešpats buvo padavęs tave į mano ranką oloje ir buvo man atėjusi mintis tave užmušti, bet mano akis pasigailėjo tavęs, nes tariau sau: Neištiesiu savo rankos prieš savo valdovą, nes jis Viešpaties pateptasis. ¹²Taip, mano tėve, pažvelgk ir pažink savo apsiausto skverną mano rankoje, nes atpjaudamas tavo apsiausto galą nenorėjau ištiesti savo rankos prieš tave; pažink ir matyk, kad nėra mano rankoje pikto, nei neteisybės, ir aš tau nenusidėjau; tu gi tykoji mano gyvybės, kad ją atimtumei. ¹³Viešpats tebūna teisėjas tarp manęs ir tavęs, ir tegul Viešpats tau atkeršija už mane; mano gi ranka tenebus prieš tave. ¹⁴Kaip ir senovinėje patarlėje pasakyta: Iš bedievių išeis bedievytė; mano gi ranka tenebus prieš tave. ¹⁵Kam tu persekioji, Izraelio karaliau? Ką persekioji? Tu persekioji nustipusį šunį ir vieną blusą. ¹⁶Viešpats tebūna teisėjas ir tegul daro teismą tarp manęs ir tavęs; tegul mato ir tegul teisia mano bylą ir išgelbi mane iš tavo rankos

priešus. — ²⁸*Perskrymo*. Tikriau anot ebr t: Ištrūkimo

24. ¹*Engadies*. Taip vadinama miestas vakariniame Mirties jūros krante ties jo viduriu. — ⁵*Dovido tarnai jam tarė...* Dovidą tarnai mano, kad jis turi užmušti Saulių. Plg aug 15,28. 29. — *Atpjoė Sauliaus...* Saulius matomai buvo pasidėjęs savo apsiaustą nuošalyje. Anuose kraštuose randamos olos dažnai būna visai tamsios. Dovidas gi jau apsipratęs su ta tamsybe ir žiūrėdamas iš vidaus olos angos pusėn galėjo labai aiškiai matyti, ką darė Saulius. — ⁶*Dovido širdis plakėsi...*Jis pajuto

sąžinės priekaištus, nes jam rodėsi, kad jis paniekinęs karaliaus didenybę. ⁷*Viešpats teapsaugoja...* Ebr t: tebūna toli nuo manęs, nuo Viešpaties, t y, dėl Viešpaties arba vardan Viešpaties. — ¹¹*Buvo man atėjusi mintis*. Khald ir Sir vertime: Man sakė, kad užmuščiau. Taigi pačiam Dovidui gal visai nebuvo atėjusi mintis užmušti Saulių. — ¹²*Mano tėve*. Dovidas vadina savo persekioją tėvu ir savo valdovu. — ¹⁴*Iš bedievių...* Jei kas daro pikta, tai dėl to, kad jo mintys yra piktos, taigi bedievis nedėkingas trokšta pagiežos, bet taip nedarys Dovidas. —

¹⁷Kada gi Dovidas pabaigė kalbėti šituos žodžius Sauliui, Saulius tarė: Ar tai tavo balsas, mano sūnau, Dovidė? Ir Saulius pakėlė savo balsą ir ėmė verkti; ¹⁸jis tarė Dovidui: Tu teisingesnis už mane; nes tu padarei man gera, aš gi tau atsilyginau piktumu. ¹⁹Ir šiandien tu parodei, ką padarei man gera, kaip Viešpats buvo padavęs mane į tavo ranką, ir tu neužmušei manęs. ²⁰Nes kas gi, radęs savo neprietelį, paleidžia jį eiti geru keliu; bet Viešpats tegul tau suteikia atsilyginimą už tai, ką man šiandien padarei. ²¹O dabar, kadangi žinau, jog tu tikriausiai būsi karaliumi ir turėsi savo rankoje Izraelio karalystę, ²²prisiek man Viešpačiu, kad neišnaikinsi mano palikuonių po manęs ir neišdildysi mano vardo iš mano tėvo namų. ²³Ir Dovidas prisiekė Sauliui. Taigi Saulius sugrįžo į savo namus, o Dovidas ir jo vyrai pakilo į saugesnes vietas

Žem. 28,3
Eklj 46,23

25. ¹Anuo metu mirė Samuėlis, ir visas Izraelis susirinko, apraudojo jį ir jį palaidojo jo namuose Ramatoje

Dovidas eidamas toliau nusileido į Pharano tyrumą. ²Maono tyrumoje buvo vienas žmogus, kurio nuosavybė buvo Karmelyje. Tasai žmogus buvo labai turtingas: jis turėjo tris tūkstančius avių ir tūkstantį ožkų. Atsitiko gi, kad jo avys buvo kerpamos Karmelyje. ³Tas vyras buvo vardu Nabalis, o jo žmonos vardas buvo Abigailė; ji buvo labai išmintinga ir graži moteriškė, o jos vyras kietas, nelabas ir pikčiurna; jis buvo iš Kalebo giminės. ⁴Taigi Dovidas išgirdęs tyrumoje, kad Nabalis kerpąs savo bandą, ⁵siuntė dešimtį jaunuolių ir jiems tarė: Pakilkite į Karmelį ir užeikite pas Nabalį, pasveikinkite jį mano vardu taikingai ⁶ir sakykite: Tebūna ramybė mano broliams ir tau, ir tavo namams ramybė, ir visam, ką turi, tebūna ramybė. ⁷Aš girdejau, kad tavo piemenys, kurie buvo kartu su mumis tyruose, kerpa avis; mes jų niekados nevarginome, ir nieko jiems neprapuolė iš bandos visą laiką,

¹⁸*Nustipusį šunį...* Dovidas sakosi esąs per daug menkas, kad galėtų kenkti karaliui Sauliui, taip pat kaip nustipęs šuo negali nei loti nei įkąsti; o jei kur ir pažeidė Saulių, tai tie pažeidimai nedidesni už blusos įkandimą, todėl karaliui netinka eiti su kariuomene keršto daryti. — ¹⁷*Ar tai tavo balsas...* Dovidas pasielgimas ir žodžiai sužadina trumpam laikui apmirusią Sauliaus sąžinę ir sugriaudena jo širdį. — ¹⁹*Ir šiandien...* Ebrt: ir tu man parodei, kad suteikei man gera, nes, kada Dievas mane padavė į tavo ranką... — ²¹*Kadangi žinau...* Dabar Saulius mato, kad veltui buvo visi jo bandymai nusikratyti Dovidu ir kad, kas Dievo skirta, tai turi įvykti. — ²³*Prisiek Sauliui...* Tos priesaikos Dovidas laikėsi, nors Saulius paskiau vėl mėgino jį nužudyti, ir nors paties Dievo nutarimu Sauliaus namai buvo pasmerkti. Plg 2 Kar 21 skyr

25. ¹*Mirė Samuėlis...* Samuėlio mirtis minima čia gal dėl to, kad jį įvyko tuo metu, kai Saulius buvo liovęsis persekioti Dovidą; tuo atsitikimu Saulius pasinaudojo kaip proga, kad vėl mėgintų suimti Dovidą. — *Susirinko, apraudojo...* Samuėlis buvo palaidotas labai iškilmingai, taip pat kaip Mošė. Saulius, suteikdamas pagarbą mirusiam pranašui, kurs jį buvo patepęs karaliumi, regimai norėjo pakelti savo vertę tautos akyse. — *Jo namuose.* Žydams buvo uždrausta laidotis miestuose. Todėl čia tikriausiai kalbama apie namus, kuriuos Samuėlis turėjo kauburyje šalia miesto; prie jo buvusiam sode ar daržė ir buvo palaidotas Samuėlis. Plg žem 28,3

Pharano. Taip buvo vadinama plačiausi tyruma tarp Egipto, Sinajaus kalnų ir Palestinos. — ²*Karmelyje.* Taip buvo vadinamas miestas į pietus nuo Hebrono. Plg Još 15,55. —

kolei buvo kartu su mumis Karmelyje. ⁸Pasiklausk savo tarnų, ir jie tau pasakys. Dabar tat tegul tavo tarnai randa malonę tavo akyse, nes mes atėjome gerą dieną; ką ras tavo ranka, duok savo tarnams ir tavo sūnui Dovidui. ⁹Dovido tarnai atėję pasakė Nabaliui visus šituos žodžius Dovidu vardu ir nutilo. ¹⁰Nabalis gi, atsakydamas Dovidu tarnams, tarė: Kas yra Dovidas? Ir kas yra Isajo sūnus? Šiandien atsirado daug tarnų, kurie bėga nuo savo valdovų. ¹¹Argi tat aš imsiu savo duoną, savo vandenį, ir mėsą galvijų, kuriuos papjoviau savo kirpikams, ir duosiu žmonėms, kurių nežinau iš kur jie? ¹²Taigi Dovidu tarnai pasuko atgal savo keliu ir grįždami atėjo ir jam papasakojo visus žodžius, kuriuos anas buvo kalbėjęs. ¹³Tuomet Dovidas tarė savo tarnams: Tegul kiekvienas apsijuosia savo kalaviju. Ir visi apsijuosė savo kalavijais; apsijuosė taipgi ir Dovidas savo kalaviju; ir apie keturis šimtus vyrų ėjo paskui Dovidą, tuo tarpu, kad du šimtu pasiliko prie naštų. ¹⁴Bet vienas iš Nabalio tarnų davė žinią jo žmonai Abigaili ir tarė: Štai Dovidas buvo atsuntęs iš tyrumos pasiuntinius mūsų šeimininko pasveikintų, o jis juos pavarė. ¹⁵Tie žmonės buvo mums labai geri ir mūsų nevargino. Ir visą laiką, kolei susitikdavome su jais tyrumoje, mums niekuomet nieko neprapuolė; ¹⁶jie mums buvo tarsi mūras ir naktį ir dieną per visą laiką, kolei ganėme pas juos bandas. ¹⁷Todėl žiūrėk ir pasvarstyk, kas tau reikia daryti, nes nelaimė turi ateiti tavo vyrui ir tavo namams; jis yra Belialio sūnus, taip kad niekas negali su juo kalbėtis.

¹⁸Tuomet Abigailė pasiskubino, ėmė du šimtu duonos kepalų, dvi rauktini vyno, penkis išvirtus avinus, penkis saikus keptų grūdų, šimtą ryšelių džiovintų vynuogių ir du šimtu džiovintų figų pyragėlių, sudėjo tai ant asilų. ¹⁹Ir tarė savo tarnams: Eikite mano priešakyje, o aš sekisiu jus iš paskos; savo gi vyrui Nabaliui ji nieko nesakė. ²⁰Taigi kada ji buvo užsėdusi ant asilo ir leidosi žemyn prie kalno pašlaitės, Dovidas ir jo vyrai ėjo jai priešais, kuriuos ji ir pasitiko. ²¹Dovidas gi tarė: Iš-tikrųjų veltui sergėjau visa, kas tyrumoje buvo jo, ir nieko neprazuvo iš viso to, kas jam priklausė, nes jis man atsilygino piktų už gerą. ²²Dievas tai tepadaro Dovidu neprieteliams ir tai teprideda, jei iš viso to, kas jam priklauso, aš paliksiu iki rytmečiui bent vieną vyriškį.

²³Abigailė gi, pamačius Dovidą, pasiskubino nusėsti nuo asilo, parpuolė prieš Dovidą ant savo veido, pagerbė nusilenkdama iki žemei,

³Nabalis. Tas ž ebr kalboje reiškia p a i k a s. Plg žem 25 e. — ⁴Ker-pas savo bandą. Avių kirpimas paprastai neapsieina Rytų kraštuose iki šiandien bė didelės iškilmės ir pokylio/plg 2 Kar 13,23-37/. — ⁵Dešimtį... Dovidas siunčia nemažą skaičių pasiuntinių, norėdamas taip pagerbti Nabalį, o kartu kad būtų kas parneša dovanas. — ⁷Nieko jiems neprapuolė... Tai buvo nemažas Dovidu būrio nuopelnas. — ⁹Ir nutilo. Tikriausiai anot ebr t: Ir atsėdė, — laukdami atsakymo. — ¹⁰Kas yra Dovidas... Nabalis atsako, pažemin-damas Dovidą ir visą jo būrį. Anot

jo, Dovidas nevertas jo prietelystės, jis lygus kitiems pabėgėliams. Tokio savęs įžeidimo Dovidas negalėjo pakęsti; todėl jis ėmė tuojau rengtis atkeršyti.

¹⁴Jo žmonai Abigaili. Nė vienas iš tarnų nedrįso perspėti paties Nabalio, nes bijojo jo piktumo/plg žem 17 e/, todėl kreipėsi prie jo žmonos. — ¹⁷Belialio sūnus. Žr aug 2,16. — ¹⁸Ėmė du šimtu... Visa tai buvo prirengta pokyliui, kurį Nabalis turėjo iškelti savo kirpikams. Dovanos, kurias pasiėmė su savim Abigailė, buvo tikrai nemažos. — ²¹Dovidas tarė... Dovidas ima dejuoti dėl suti-

²⁴puolė jam į kojas ir tarė: Tekrenta „ant“ manęs, „mano valdove, šita kaltė!“ Leisk, meldžiamasis, kalbėti tavo tarnaitėi, tau girdint, ir paklausyk tavo tarnaitės žodžių! ²⁵Meldžiu, tegul mano valdovo karaliaus širdis nesirūstina ant šito netikusio vyro Nabalio, nes jis, kaip ir jo vardas rodo, yra paikas, ir paikybė yra su juo; aš gi, tavo tarnaitė, nemačiau tavo žmonių, kuriuos tu, mano valdove, buvai atsiuntęs. ²⁶Dabar tat, mano valdove, kaip gyvas Viešpats, kurs sulaikė tave, kad neateitumėt kraujo išlietų ir apsaugojo tau tavo ranką, kaip gyva tavo siela, tavo neprieteliai ir tie, kurie jieško mano valdovui pikta, tegul dabar tampa kaip Nabalio. ²⁷Todėl priimk šią palaiminimą, kurį tavo tarnaitė atnešė tau, mano valdovui, ir duok žmonėms, kurie eina paskui tave, mano valdovą. ²⁸Atimk šalin tavo tarnaitės kaltę, nes Viešpats daryte padarys tau, mano valdovui, ištikimus namus, kadangi tu, mano valdove, kovoji Viešpaties kovas; tegul tat neatsiras tavyje neteisybė per visas tavo gyvenimo dienas. ²⁹Nes jei kiltų kada nors žmogus, kurs tave persekiotų ir jieškotų tavo gyvybės, mano valdovo gyvybė bus sergima pas Viešpatį, tavo Dievą, kaip gyvųjų pluošte; tavo gi neprietelių gyvybė bus sukama, kaip vilpstynės smarkume ir apsisukime. ³⁰Taigi, kada Viešpats padarys tau, mano valdovui, visa, ką yra apie tave gera kalbėjęs, ir įstatys tave vadu Izraeliui, ³¹tai nebus tau, mano valdovui, snipsėjimo ir širdies griaužimo priežastimi, kad išliejai nekaltą kraują, ar pats už save atkeršijai; ir kuomet Viešpats gerai padarys mano valdovui, tu atsiminsi savo tarnaitę.

³²O Dovidas tarė Abigailėi: Pašlovintas tebūna Viešpats, Izraelio Dievas, kurs tave siuntė šiandien manęs pasitikti, ir palaiminta tavo kalba; ³³palaiminta ir tu, kuri sulaikė mane šiandien, kad neeičiau kraujo išlietų ir neatkeršyčiau už save savo ranka. ³⁴Kitaip, kaip gyvas Viešpats, Izraelio Dievas, kurs mane sulaikė, kad nedaryčiau tau pikta, jei nebūtumei veikiai atėjusi manęs pasitikti, nebūtų likę Nabaliui iki aušros šviesai nė vieno vyriškio. ³⁵Taigi Dovidas ėmė iš jos rankos visa, ką jam buvo atnešusi, ir jai tarė: Eik ramiai į savo namus; štai aš paklausiau tavo balso ir pagerbiau tavo veidą.

kusio jį iš Nabalio pusės paniekinimo ir pareiškia savo sumanymą skaudžiai atkeršyti visiems Nabalio namams. Savo žodžius jis net patvirtina priesaika. — ²³*Pasiskubino nusėsti*. Tai buvo pirmas pagarbos ženklas. Toliau Abigailė parpuola kniūbsčia prieš Dovidą iš tolo; paskui gi prie jo kojų. — ²⁴*Tebūna ant manęs...* Abigailė savo atsiliepime visų pirma prisima kaltę sau, norėdama tuo būdu sumažinti Dovidą rūstybę, bet tuojuo paaiškina, kad tikrumoje ji pati nekaltą. — ²⁵*Karaliaus*. To ž nėra ebr t, nei kituose vertimuose. — ²⁷*Palaiminimą*. Abigailės atneštos dovanos buvo Dievo palaiminimas /plg Prad 33,11/, todėl jei jos ir mažos būtų, visgi yra vertos, kad Dovidas jas priimtų. — *Savo žmonėms*. Abigailė sako, kad jos dovanos per men-

kos pačiam Dovidui, todėl jos tebūna jo žmonėms. — ²⁸*Atimk šalin*: Atleisk. — *Ištikimus namus*: šeiminą, turėsiančią garbingą ir ilgam pateksiančią ateitį. Todėl joki dėmė neturi sutepti būsimąjį karaliaus gyvenimą. — ²⁹*Gyvybė bus sergima...* Gražus palyginimas. Dovidą gyvybė, kaip koks brangiausias dalykas, turi būti suvyniota į ryšėlį ir taip apsaugota nuo bet kurio pažeidimo, Dovidą gi priešų gyvybė bus numesta šalin kaip akmuo iš vilpstynės. — *Kaip vilpstynės smarkume...* Ebr t pasakyta: vilpstynės sulenkime, t y, toje vilpstynės vietoje, kur įdedamas akmuo. — ³¹*Snipsėjimo*: gaillestavimo. — *Atsiminsi savo tarnaitę*. Abigailė pati trokšta dalyvauti Dovidą viešpatavimo palaiminimuose. — ³²*Pašlovintas tebūna...* Dovidas

³⁶Abigailė sugrįžo pas Nabalį, o štai buvo iškeltas jo namuose pokylis, kaip karaliaus pokylis, ir Nabalio širdis buvo linksma, nes jis buvo labai girtas. Ji jam nepasakė nei didelio, nei mažo žodžio iki rytui; ³⁷išaušus gi, kada Nabalio buvo išsiblaivęs nuo vyno, jo žmona jam papasakojo tuos dalykus, ir jo širdis apmirė jame, ir jis pasidarė kaip akmuo. ³⁸Praslinkus dešimčiai dienų, Viešpats užgavo Nabalį, ir jis mirė

³⁹Dovidas išgirdęs, kad Nabalio mirė, tarė: Palaimintas Viešpats, kurs padarė teismą Nabaliui už mano paniekinimą ir sergėjo savo tarną nuo pikto, ir Nabalio piktumą Viešpats nugrėžė ant jo galvos. Taigi Dovidas pasiuntė ir sakydino Abigailę, kad noris ją vesti. ⁴⁰Dovido tarnai atėjo pas Abigailę Karmelyje ir jai kalbėjo: Dovidas siuntė mus pas tave, kad imtų sau tave ir žmonas. ⁴¹Ji atsikėlus nusilenkė iki žemei ir tarė: Štai tavo tarnaitė tebūna vergė, kad plautų mano valdovo tarnų kojas. ⁴²Po to Abigailė skubiai atsikėlė ir sėdosi ant asilo, o kartu su jaėjo penkios mergaitės, jos tarnaitės; ji sekė Dovido pasiuntinius ir pasidarė jo žmona

⁴³Dovidas dar vedė Akhinoamą iš Jėzraėlio, ir abidvi buvo jo žmonos. ⁴⁴Saulius gi atidavė Dovido žmoną, savo dukterį, Mikholę Laiso sūnui Phaltiui, kurs buvo iš Galimo

26. ¹Ziphiečiai atėjo pas Saulių Gabaon ir tarė: Štai Dovidas pasi-
slėpęs Hakhilos kauburyje, kurs yra tyrumos pakraštėje. ²Saulius tuojau
atsikėlė ir nuėjo į Zipho tyrumą su trimis tūkstančiais rinktinių Is-
raėlio vyrų, įieškotų Dovido Zipho tyrumoje. ³Saulius sustojo Hakhilos
Gabaoje, kuri yra prie kelio ties tyruma, Dovidas gi laikėsi tyrumoje.
Pamatęs, kad Saulius atėjo paskui jį į tyrumą, ⁴jis pasiuntė žvalgus ir
patyrė, kad ten jis buvo tikrai atėjęs. ⁵Taigi Dovidas kėlėsi ir slapčia
nukeliavo į vietą, kur buvo Saulius. Pamatęs vietą, kurioje miegojo Sau-
lius ir jo kariuomenės vadas Nėro sūnus Abneris, o taipgi miegantį sa-
vo padangtėje Saulių ir kitus žmones aplink jį, ⁶Dovidas atsiliepė į He-

Aug 23,19

visų pirma dėkoja Dievui ir išpažįsta
savo suklydimą. — ³⁵*Eik ramiai*:
be baimės. — *Pagerbiau tavo veidą*:
išklausydamas tavo prašymą

³⁶*Nabalio širdis...* Jis nė kiek nesi-
rūpino tuo, kad buvo labai įžeidęs
Dovidą ir dabar galėjo susilaukti bai-
saus keršto. — ³⁷*Apmirė*. Nabalio
buvo tikriausiai ištiktas apopleksi-
jos. — ³⁸*Viešpats ištikho...* Nabalio
mirtis buvo Dievo siūsta jam baus-
mė. — ³⁹*Dovidas pasiuntė...* Kiek
laiko praslinko tarp Nabalio mirties
ir minimų čia vestuvių, nepasakyta;
galima tačiau spėlioti, kad nedaug.
— ⁴¹*Ji pakilus...* Abigailė su pa-
garba ir mielu noru priima Dovido
piršlybas. Jos žodžiai paprastas rytų
tautų mandagumo ženklas. — ⁴³*Akhi-
noamą iš Jėzraėlio*. Kaikurie aiš-
kintojai spėja, kad Dovidas dar pirm
Abigailės vedęs Akhinoamą; kitur
/1 Kron 2,2/ ji minima pirmoje vie-

toje, bet gal tai padaryta dėl to,
kad iš jos Dovidas anksčiau susi-
laukė vaikų, negu iš Abigailės. Jėz-
raėlio miestas buvo Judo giminės
plote, netoli nuo Maono, Karmelio
ir Zipho. — ⁴⁴*Phaltiui*. Kitur jis va-
dinamas Phaltiėliu /2 Kar 3,15.16/.
Vėliau Mikholė iš jo buvo atimta. —
Galimo: tarp Gabaos ir Jeruslės.
Žr Is 10,30

26. ¹*Ziphiečiai atėjo...* Nors toliau
aprašytas Sauliaus mėginimas vėl
sugauti Dovidą panašus į tą, apie
kurį papasakota aug 23,19... 24,1...
tačiau be reikalo kaikurie mano, jog
tai tas pat atsitikimas, tik du kartu
papasakotas, nes panašumas tik gana
paviršutinis, visos gi smulkesnės
aplinkybės, vieta, laikas, dalyvau-
jantieji asmenys ir tt kitos. — *Hakhi-
los...* Ziphiečiai bijodami Dovido
keršto vėl skuba duoti žinią Sauliui,
kai tik anas ateina į tą pačią vietą.

tietį Akhimeleką ir į Joabo brolių, Sarvijos sūnų Abisajį, ir tarė: Kas eis su manim žemyn pas Saulių į stovyklą? Abisajis atsakė: Aš eisiu su tavim. ⁷Taigi Dovidas ir Abisajis atėjo prie žmonių nakčia ir rado Saulių gulintį ir miegantį padangtėje, o jo jietis buvo išmeigta žemėn prie jo galvos; Abneris gi ir kiti žmonės miegojo aplink jį. ⁸Tuomet Abisajis tarė Dovidui: Dievas padavė šiandien tavo neprietelį į tavo rankas; taigi aš jį dabar perdursiu jietimi ant žemės vieną kartą, o antro nereikės. ⁹Bet Dovidas tarė Abisajui: Neužmušk jo; nes kas gi išties savo ranką prieš Viešpaties pateptąjį ir bus nekaltas? ¹⁰Dovidas dar sakė: Kaip gyvas Viešpats, nes jei Viešpats jo neištiks, ar neateis jo diena, kad mirtų ar žūtų išėjęs į kovą, ¹¹Viešpats tesaugoja mane, kad neištiesčiau savo rankos prieš Viešpaties pateptąjį. Dabar tat imk esančią prie jo galvos jietį ir vandens ąsotį ir eikiva sau. ¹²Taigi Dovidas pasiėmė jietį ir vandens ąsotį, buvusį prie Sauliaus galvos, ir juodu nuėjo sau, ir nebuvo nė vieno, kurs būtų matęs, pajutęs ir nubudęs; visi miegojo, nes gilus Viešpaties miegas buvo ant jų atėjęs. ¹³Kai Dovidas nuėjo kiton pusėn, atsistojo kalno viršūnėje iš tolo, ir tarp jų buvo didelis tarpas, ¹⁴Dovidas šaukė žmonėms ir Nėro sūnui Abneriui, sakydamas: Ar neatsakysi, Abneri? O Abneris atsakydamas, tarė: Kas tu esi, kurs šauki ir neduodi ramybės karaliui? ¹⁵Dovidas tarė Abneriui: Ar tu ne vyras? ir kas kitas tau lygus Israelyje? kodėl tat nesiėgėjai savo valdovo karaliaus? Nes kas ten iš minios įėjo užmuštų tavo valdovo karaliaus. ¹⁶Tai negerai, ką padarei; kaip Viešpats gyvas, jūs esate mirties sūnūs, kurie nesiėgėjote savo valdovo, Viešpaties pateptąjį; taigi dabar žiūrėk, kur karaliaus jietis ir kur vandens ąsotis, ką buvo prie jo galvos.

¹⁷Saulius gi pažino Dovidą balsą ir tarė: Argi tai ne tavo balsas, mano sūnau, Dovide? O Dovidas tarė: Tai mano balsas, mano valdove, karaliau. ¹⁸Jis kalbėjo: Kodėl mano valdovas persekioji savo tarną? ką padariau? ar kas yra pikta mano rankoje? ¹⁹Dabar tat, meldžiu, paklausyk, mano valdove, karaliau, tavo tarno žodžių: Jei Viešpats kursto tave prieš mane, tegul pakilsta aukos kvapas; bet jei žmo-

— ²*Su trimis tūkstančiais...* Tai tikriausiai buvo nuolatinė Sauliaus kariuomenė. — ³*Hakkilos Gabaoje*: Hakkilos kauburyje. — *Pamatęs*: rasi ne pats savo akimis, bet patyręs iš kitų. — ⁵*Savo padangtėje*. Anot ebr t, tarp vežimų, kuriais veždavo sau valgomus daiktus. — ⁶*Hetietį Akhimeleką*. Jis minimas tik šioje vietoje. Akhimelekas buvo iš Hetiečių, kurių dauguma buvo išnaikinta, Izraelio sūnams apimant Palestiną. — *Joabo brolių...* Joabas ir Abisajis buvo Dovidą sesers Sarvijos sūnūs. Juodu dažnai minimi Dovidą istorijoje. Pirmasis buvo žymus Dovidą karvedys. — ⁷*Atėjo prie žmonių...* Tą pavojingą kelionę buvo įkvėpęs Dievas, kurs norėjo, kad visi pažintų gerą Dovidą širdį ir Sauliaus nedėkingumą, ir kad tuo būdu Isra-

elio sūnų širdys būtų prirengtos priimti laikui atėjus naują karalių. — ¹²*Gilus... miegas*. Ebr ž *thardemah* reiškia visuomet gilų miegą; kaikada taip vadinama Dievo siųstas miegas Plg Prad 2,21; 15,12. — ¹³*Didelis tarpas*: gilus slėnis, kurs reikėjo apeiti aplinkui. — ¹⁴*Kurs šauki ir neduodi...* Ebr t trumpiau: kurs šauki karalių. — ¹⁵*Ar tu ne vyras...* Abneris buvo tikrai drąsiausias iš Sauliaus vadų. Dovidas jį gerbė, bet dabar atsiliepia į jį su ironija, kam jis negerai sergėjęs karalių. — ¹⁶*Mirties sūnūs*: verti mirties bausmės

¹⁷*Saulius gi pažino...* Reikia manyti, kad dar tebebuvo tamsu, todėl nei Abneris, nei Saulius negalėjo gerai Dovidą matyti. — ¹⁸*Kas yra pikta...* Kokia kalte sutepta mano ranka. — ¹⁹*Jei Viešpats kursto*. Die-

nių sūnūs, jie prakeikti Viešpaties akivaizdoje, nes išvarė mane šiandien, kad negyvenčiau Viešpaties tėvonystėje, sakydami: Eik, tarnauk svetimiems dievams. ²⁰Tegul tat mano kraujas nebus išlietas žemėn Viešpaties akivaizdoje, nes Izraelio karalius išėjo į ieškotų vienos blusos, kaip kad vaikoma kurapka kalnuose. ²¹Tuomet Saulius tarė: Nusidėjau; sugrįžk, mano sūnau, Dovidai! nes aš tau nebedarysiu daugiau pikta, kadangi mano gyvybė buvo šiandien brangi tavo akyse; nes pasirodo, kad kvailai elgiaus ir labai daug nežinojau. ²²Dovidas atsakė ir tarė: Štai karaliaus jietis; teateina čia vienas iš karaliaus tarnų ir ją tepasiima. ²³Viešpats gi kiekvienam atsilygins pagal savo teisybę ir ištikimybę, nes šiandien Viešpats buvo padavęs tave į mano ranką, o aš nenorėjau ištiesti savo rankos prieš Viešpaties pateptąjį. ²⁴Ir kaip tavo gyvybė šiandien buvo branginama mano akyse, taip mano gyvybė tebūna branginama Viešpaties akyse, ir jis teislaisvina mane iš visokio suspaudimo. ²⁵Tuomet Saulius tarė Dovidui: Palaimintas tu, mano sūnau Dovide: Tu daryte padarysi ir tikrai daug galėsi. Po to Dovidas nuėjo savo keliu, o Saulius sugrįžo į savo vietą.

27. ¹Ir tarė Dovidas savo širdyje: Kada nors vieną dieną pateksiu Sauliui į rankas; argi ne geriau bėgti ir gelbėtis Pilistimų žemėje, kad Saulius nustotų vilties ir liautųsi manęs ieškojęs visose Izraelio sienose? Ištrūksiu tat jam iš rankų. ²Taip Dovidas pakilo ir nuėjo draug su šešiais šimtais savo vyrų pas Geto karalių Maokho sūnų Akhį. ³Dovidas pasiliko pas Akhį Gete draug su savo vyrais, kiekvienas su savo šeima, o Dovidas su dviem savo žmonom Jezraėliete Akhinoama ir Nabalio našle Abigaile iš Karmelio. ⁴Sauliui buvo pranešta, kad Dovidas pabėgęs į Getą, ir jis jo daugiau nebeieškojo. ⁵Taigi Dovidas tarė Akhiui:

vas negali kurstyti žmogaus, kad darytų pikta, bet gali atimti savo malonę, arba net suteikti pikta žmogui proga, kuria jis pasinaudoja, kad eitų paskui savo piktus palinkimus. Dovidas žodžiai šitame atsitikime galima suprasti ne vienaip. Arba jis sako: Jei tave tikrai Dievas tiesiog žadina mane persekioti, tai tu darai gerai, nes aš tuomet regimai esu kaltas ir todėl sutinku, kad mano gyvybė būtų paaukota Dievui už mano kaltę. Arba tikriau: Jei tave Dievas kursto mane persekioti, tai tik tuo būdu, kad atėmė iš tavęs savo malonę, todėl daryk aukas, kad Dievą permaldautumei, kad jis atitolintų nuo tavęs pagundą ir kad vėl įsigytumei jo malonę. — *Viešpaties tėvonystėje*: Žadėtojoje žemėje. Plg Iš 15,17. — *Tarnauk svetimiems dievams*. Pasieliekant tarp pagonių yra pavojus pasiduoti stabmeldystei. — ²⁰*Viešpaties akivaizdoje*. Ebr t: toli nuo

Viešpaties akivaizdos, t y svetimame krašte. — ²¹*Nusidėjau*. Nors Saulius išpažįsta savo kaltę ir daro geriausių pažadus, tačiau Dovidas negali pasitikėti Sauliaus ištverme. Jis lauks atlyginimo iš Dievo. — ²⁵*Tu daryte padarysi...* Anot ebr t: kaip tu apsiimsi, taip ir įvykdysi

3. Dovidas pas Pilistimus

a/ Dovidas Sikelege

27,1-12. Dovidas, norėdamas išvengti Sauliaus persekiojimų, pasitraukia pas Pilistimus; jis ateina pas Geto karalių ir gauna iš jo Sikelego miestą apsigyventi, iš kur jis užpuldinėja Amalekiečius ir kitus Izraelio priešus

27. ²*Pas Geto karalių...* Tikriausiai buvo tai tas pat Geto karalius Akhis, pas kurį Dovidas buvo atbėgęs anksčiau; dabar jis galėjo laukti kito kio priėmimo, nes turėjo su savim nemažą žmonių būrį. — ⁵*Miestų*.

Jei radau tavo⁷ akyse malonę, tegul man bus duota vietos viename iš šito krašto miestų, kad tenai gyvenčiau; nes kamgi tavo tarnas pasiliks draug su tavim karaliaus mieste? ⁶Taigi Akhis davė jam tą dieną Sikelegą; todėl Sikelegas pridera iki šiai dienai Judo karaliams. ⁷Gyveno gi Dovidas Pilistimų krašte keturis mėnesius

⁸Dovidas ir jo vyrai pakildavo ir imdavo grobį iš Gesuriečių, Gerziečių ir Amalekiečių, nes jų gyvenamieji sodžiai buvo senovėje įaname krašte, einant į Surą iki Egipto žemei. ⁹Dovidas užpuldavo visą kraštą ir nepalikdavo gyvo nei vyro, nei moteriškės, o pasiėmęs avis, jaučius, asilus, kupranugarius ir drabužius, sugrįždavo ir ateidavo pas Akhį. ¹⁰Akhis jam sakydavo: Ką šiandien buvai užpuolęs? Dovidas atsakydavo: Judo pietų kraštą, Jerameelio pietus ir Kenio pietus. ¹¹Dovidas nepalikdavo gyvo vyro ir moters ir jų neatsivesdavo į Getą, sakydamas: Kad kartais jie nekaltėtų prieš mus. Taip Dovidas darė ir taip pas jį buvo nutarta per visą laiką, kol gyveno Pilistimų krašte. ¹²Taigi Akhis pasitikejo Dovidu ir sakė: Jis padarė daug pikta prieš savo tautą Israėlį, todėl man bus amžinas tarnas

28. ¹Atsitiko gi anose dienose, kad Pilistimai surinko savo būrius ir rengėsi į karą prieš Israėlį. Tuomet Akhis tarė Dovidui: Dabar žinok gerai, kad tu ir tavo vyrai eisite draug su manim į karą. ²Dovidas tarė Akhiui: Dabar tu žinosi, ką padarys tavo tarnas. Akhis gi sakė Dovidui: O aš padarysiu tave mano galvos sergėtoju per visas dienas. ³Samuėlis jau buvo miręs; jį apraudojo visas Israėlis ir palaidojo jį jojo mieste Ramatoje. Saulius buvo išvaręs visus burtininkus ir žynius iš savo šalies. ⁴Taigi Pilistimai susirinko, atėjo ir pasidarė stovyklas Suname. Taipgi ir Saulius surinko visą Israėlį ir atėjo į Gelboę

Aug 25,1
Ekli 46,23

Ebr t: laukų. Dovidas sakosi nenorįs varginti savim ir savo žmonėmis Akhio, todėl norėtų gauti vietą kitur, o ne karaliaus mieste; tikrumoje gi jis pats jautėsi čia suvaržytas ir norėjo turėti daugiau laisvės. — ⁶*Sikelegą*. Tas pietinės Palestinos miestas pradžioje buvo atiduotas Judo giminei /15,31/, paskui Simeono giminei /Još 19,5/, iš kurios jį atėmė Pilistimai; dabar gi jis atiduodamas Dovidui ir tuo būdu vėl grįžta į Judo giminę. — ⁷*Keturis mėnesius*: anot ebr t: Metus ir keturis mėnesis. — ⁸*Gesuriečių*... Tai ne tie patys Gesuriečiai, kurie minimi Još 12,5. Įvardintos čia tautos buvo neramūs Israėlaičių kaimynai pietvakariuose. Dovidas juos naikino kaip Israėlio priešus, kuriuos Dievas buvo įsakęs išgalabinti. — ¹⁰*Jerameelio pietus*. Tai buvo Israėlio sūnų šeimyna. Plg 1 Kron 2,9,25. — *Kenio*. Kiniečiai buvo Israėlio talkininkai. Plg aug 15,6. Dovidas tik išeidavo tuo keliu, bet savųjų visai nepuldavo, nors Akhis

kitaip manė ir darė klaidingas išvadas

b/ *Sauliaus karas su Pilistimais ir jo mirtis*

28,1–31,13. Pilistimams pradėjus rengtis į karą prieš Israėlį, apsiima eiti draug su jais ir Dovidas /28,1-4/, tuo tarpu Saulius, negavęs jokio atsakymo iš Dievo, jieško moteriškės, užsiimančios žyniavimu, liepia jai iššaukti mirusį Samuėlį ir gauna atsakymą, kad kovoje žūsiąs jis pats, jo sūnūs ir daugybė Israėlaičių /28,5-25/. Prieš kovą Pilistimų kunigaikščiai, bijodami, kad Dovidas nesusidėtų su Israėlais, priverčia Geto karalių pašalinti jį iš kariuomenės tarpo draug su jo būriu /29,1-11/. Dovidas, sugrįžęs Sikelegan, randa jį sudegintą Amalekiečių, juos vejasi ir sumuša, atima grobį, kurį padalina tarp savųjų, o taipgi nusiunčia dovanų Judo giminės vyresniesiems /30,1-31/. Tuo pačiu laiku Pilistimai apgali ir priverčia bėgti Sauliaus ka-

⁵Saulius, pamatęs Pilistimų stovyklą, nusigando, ir jo širdis labai pabūgo. ⁶Jis teiravosi Viešpaties, bet tasai jam neatsakė nei per sapnus, nei per kunigus, nei per pranašus. ⁷Tuomet Saulius tarė savo tarnams: Pajieškokite man moteriškės, turinčios žyniavimo dvasią, o aš eisiu pas ją ir per ją klausiuos. Jo tarnai jam tarė: Endore yra moteriškė, turinti žyniavimo dvasią.

Kun 20,27
Pak 18,11
Apd 16,16

⁸Jis tat pakeitė savo apdarą, apsivilko kitais drabužiais ir išėjo draug su dviem vyrais. Jie atėjo pas moteriškę nakčia, ir jis jai tarė: Apreikšk man ateitį per žyniavimo dvasią ir prikelt man, ką pasakysiu. ⁹Moteriškė gi jam tarė: Štai tu žinai, ką padarė Saulius ir kaip išnaukino iš savo krašto burtininkus ir žynius; kam tai tykoji mano gyvybės, kad būčiau užmušta? ¹⁰Saulius gi jai prisiekė Viešpačiu, sakydamas: Kaip Viešpats gyvas, tau neatsitiks nieko pikta dėl to dalyko. ¹¹Moteriškė jam tarė: Ką tau turiu iššaukti? Jis tarė: Iššauk man Samuėlį. ¹²Moteriškė gi, pamačius Samuėlį, sušuko dideliu balsu ir tarė Sauliui: Kam mane suklaidinai? Nes tu esi Saulius. ¹³Karalius jai tarė: Nebijok; ką matei? O moteriškė tarė Sauliui: Mačiau dievus, išeinančius iš žemės. ¹⁴Jis jai tarė: Koki jo išvaizda? Ji atsakė: Išėjo senas vyras; jis apsidengęs apsiaustu. Saulius suprato, kad tai buvo Samuėlis, nusiėmęs savo veidu iki žemei ir parpuolė. ¹⁵Samuėlis gi tarė Sauliui: Kodėl varginai mane, kad būčiau iššauktas? Saulius gi tarė: Esu labai suspaustas, nes Pilistimai kovoja prieš mane, o Dievas atstojo nuo manęs ir nenorėjo išklausyti manęs nei per pranašus, nei per sapnus; aš tat pasišaukiau tave, kad man nurodytumei, ką turiu daryti. ¹⁶Samuėlis tarė: Ko tu mane beklausei, kadangi Viešpats atstojo nuo tavęs ir perėjo

riuomenę, jis gi pats draug su trimis sūnumis žūna /31,1-13/

28. ¹Anosė diėnose: kada Dovidas buvo Sikelege. — ²Dabar tu žinosi. Dovidas duoda ne visai aiškų atsakymą, tačiau Akhis priima jį kaip pažadėjimą. Dovidas, būdamas dabar Akhio pavaldiniu, neatsisako stačiai nuo karo prieš Israėlaičius; bet jis pasitiki, kad savo laiku atsiras būdas išvengti dalyvavimo kovoje. — ³Samuėlis gi... Žr aug 25,1. Šitoje eil primenami seniau įvykusieji dalykai, kad labiau paaiškėtų, kas toliau pasakojama. — ⁴Burtininkus... Ebr ž 'oboth reiškia n e k r o m a n t u s . Burtininkystė ir žyniavimas buvo uždrausta įstatymu. Žr Kun 19,31 ir k. — ⁵Suname. Ebr Šunem. Miestas Isakharo giminės plote prie Jėzrahėlio slėnio pakraštės, dabar S o l e m . — ⁶J Gelboė. Kalnai į rytus nuo Jėzrahėlio slėnio

⁷Nusigando... Neprieteliai buvo labai apsiginklavę; jie turėjo raitelių ir vežimų /žr 2 Kar 1,6/; draug su jais buvo ir Dovidas su savo vyrais. — ⁸Per kunigus. Vyriausiuoju kuni-

gu, užmušus Akhimeleką, buvo jo sūnus Abiataras; bet tasai buvo su Dovidu; jis turėjo pas save ir ephodą; taigi jei Saulius ir buvo paskyręs kitą vyriausį kunigą ir padirbdinęs kitą ephodą su urimu ir thumimu, tai toks pasiėlgimas nebuvo teisėtas, todėl Dievas nenorėjo duoti Sauliui jokio atsakymo. — ⁹Žyniavimo dvasią. Ebr ž 'ob reiškia m i r u s i ū j ū d v a s i ą . Saulius, negavęs jokio nurodymo iš Viešpaties, turėjo suprasti, kad jis tokios malonės nevertas, ir jam reikėjo daryti atgailą; bet jis dar daro didelį nusikaltimą, už kurį buvo paskirta mirties bausmė /žr Kun 20,27/ ir kurį jis pats persekiojo. — Endore: į šiaurę nuo Gelboės kalnų. — ¹⁰Jis iat pakeitė... Sauliui buvo gėda peržengti savo paties įsakymus; iš kitos pusės jam reikėjo saugotis Pilistimų, kad nepakliūtų į jų rankas. — ¹¹Samuėlį. Saulius laukia pagalbos iš Samuėlio, kurs jį buvo patepęs karaliumi ir nesiliovė jo mylėjęs net ir tuomet, kada Saulius buvo jau atmetas. — ¹²Dievus. Ebr 'elohim.

prie tavo priešininko? ¹⁷Nes Viešpats tau padarys, kaip yra per mane kalbėjęs, ir išplėš iš tavo rankos tavo karalystę ir duos ją tavo artimui, Dovidui. ¹⁸Kadangi tu nebuvai paklusnus Viešpaties balsui ir nepadarei, kaip reikalavo jo didelė rūstybė prieš Amaleką, todėl Viešpats tau šiandien padarė, ką tu kenti. ¹⁹Viešpats duos draug su tavim taipgi Izraelį ir Pilistimų rankas; rytoj gi tu ir tavo sūnūs būsite su manim; bet ir Izraelio stovyklas Viešpats paduos ir Pilistimų rankas. ²⁰Saulius tuojau parpuolė, nes jis labai nusigando Samuėlio žodžių, ir jame nebebuvo stiprybės, nes jis visą tą dieną buvo nevalgęs

²¹Taigi ana moteriškė priejo prie Sauliaus /nes jis buvo labai nusigandęs/ ir jam tarė: Štai tavo tarnaitė paklausė tavo balso, ir aš stačiau savo gyvybę ir pavojų ir paklausiau tavo žodžių, kuriuos man kalbėjai. ²²Taigi ir tu paklausyk dabar mano balso, o aš padėsiu prieš tave duonos kąsnį, kad valgydamas sustiprėtumei ir galėtumei keliauti. ²³Jis atsisakė ir tarė: nevalgysiu. Bet jo tarnudu ir moteriškė privertė jį, ir pagaliau, paklausęs jų balso, jis atsikėlė nuo žemės ir atsisėdo patale. ²⁴Ana gi moteriškė turėjo namie penimą veršiuką; jį pasiskubino ir jį paplovė; o ėmus miltų juos išmaišė ir iškepė neraugintos duonos ²⁵ ir padėjo ties Saulium ir jo tarnais. Jie gi pavalgę atsikėlė irėjo atgal visą naktį

29. ¹Taigi visi Pilistimų būriai susirinko Apheke; bet ir Izraelis sustatė stovyklas prie šaltinio, buvusio Jėzrahėlyje. ²Pilistimų kunigaikščiaiėjo su savo šimtinėmis ir tūkstančiais; Dovidas gi ir jo žmonės buvo paskutiniame būryje su Akhiu. ³Tuomet Pilistimų kunigaikščiai tarė

Čia tuo vardu pavadinta apsireiški-mas, turėjęs savyje dieviškos dide-nybės žymes. — ¹⁴*Apsiaustu*: ap-daru, koki paprastai dėvėdavo Sa-muėlis. — *Suprato, kad tai buvo Sa-muėlis*. Aiškintojų nuomonės apie Samuėlio iššaukimą nevienodos. Vie-ni su daugeliu šv tėvų spėja, kad visa tai buvo piktosios dvasios dar-bas arba moteriškės apgavimas, nes nepriderėjo, kad Dievas leistų mo-teriškai iššaukti pranašą. Ji buvo girdėjusi, kokią išvaizdą turėjo Sa-muėlis, pažino Saulių, žinojo apie jam Samuėlio paskelbtą atmetimą, galėjo spėlioti apie kovos pralai-mėjimą ir pati atsakinėjo Sa-muėlio vardu, kurio Saulius nema-tė, o tik girdėjo balsą. Kiti gi — tarp jų dauguma katalikų aiškintojų — mano, kad pats Dievas siuntęs pranašą, idant iki galui per jį pa-tvirtintų baisią pranašystę, kurią per jį patį buvo jau paskelbęs Sauliui /15,23.../. Plg Ekli 46,23. — Persi-skyrusieji su šiuo gyvenimu, ar jie yra skaistykloje, ar pragare, gali dar, Dievui leidžiant, veikti, tačiau tai negali įvykti pagal norą ir reikala-

vimą žmogaus, jei jo valia nėra su-jungta su piktosios dvasios valia. Paskutiniame atsitikime piktoji dva-sia gali patenkinti žmonių žingei-dumą savo asmeninių įsikišimų arba žmogaus pajautimų apgavimu. Šitoje vietoje nieko nėra pasakyta apie už-keikimą, ir jei jis būtų buvęs, Die-vas nebūtų leidęs pasirodyti Samuė-liui, kurs apsireiškia peršviestas /14 e/, sužadina Sauliuję pagarbą /14 e/, o ne išgastį, kaip ir kitur panašūs apsireiškimai, ir kurs pats su juo be moteriškės tarpininkavimo kal-basi. Todėl tikriausiai pats Dievas buvo siuntęs Samuėlį. — ¹⁶*Perėjo prie tavo priešininko*. Ebr t galima išversti taip: tapo neprieteliu. — ¹⁹*Būsile su manim*: mirusiųjų buvei-nėje. Tačiau Samuėlis nesako, kad Saulius gaus miręs lygią su juo lai-mę. — ²²*Kad valgydamas...* Nors ir žyriavimu užsiimančiai moteriškai Saulius, sutikdamas valgyti jos na-muose, tikrai nebepadarys nieko pikta

29. ¹*Apheke*. Netoli Jėzrahėlio. Isakharo giminės plote. Tas Aphekas ne tas pat kaip minėtasis aug 4,1.

Akhiui : Ką čia daro šitie Ebrajai ? Akhis gi atsakė Pilistimų kunigaikščiams : Ar jūs nepažįstate Dovidą, kurs buvo Izraelio karaliaus Sauliaus tarnas ir yra pas mane daugelį dienų ir metų, o aš neradau jame nieko peiktino nuo tos dienos, kurioje atbėgo pas mane, iki šiai dienai ? ⁴Bet Pilistimų kunigaikščiai supyko ant jo ir jam tarė : Tegul tas vyras grįžta ir sėdi savo vietoje, kurioje jį pastatei, ir teneicina su mumis į kovą, kad netaptų mums priešininku, kada pradėsime kovoti ; nes kaip gi kitaip jis galės permaldauti savo valdovą, jei ne ant mūsų galvų ? ⁵Argi tai ne tas pats Dovidas, kuriam dainavo šokiuose, sakydami :

I Kron 12,19

Saulius užmušė savo tūkstančius,
o Dovidas savo dešimtis tūkstančių ?

⁶Akhis tat pasišaukė Dovidą ir jam tarė : Kaip Viešpats gyvas, tu esi ištikimas ir geras mano akivaizdoje ; tavo išėjimas irėjimas draug su manim stovykloje man tinka, ir aš neradau tavyje nieko pikta nuo tos dienos, kurioje atėjai pas mane iki šiai dienai, bet kunigaikščiams tu nepatinki. ⁷Grįžk tat ir eik ramybėje ir neerzink Pilistimų kunigaikščių akių. ⁸O Dovidas tarė Akhiui : Tai kagi aš padariau ir ką radau manyje, tavo tarne, nuo tos dienos, kurioje atsiradau tavo akivaizdoje iki šiai dienai, kad neeičiau ir nekovočiau prieš mano valdovo karaliaus neprietelius ? ⁹Atsakydamas gi Akhis kalbėjo Dovidui : Žinau, kad tu geras mano akyse, kaip Dievo angelas ; bet Pilistimų kunigaikščiai tarė : Jis neeis su mumis į kovą. ¹⁰Taigi ryt rytą pakilk tu ir tavo valdovo tarnai, kurie atėjo draug su tavim ; o atsikėlę nakčia, kada pradės aušti, eikite sau. ¹¹Taigi Dovidas draug su savo tarnais atsikėlė nakčia, kad rytmetį eitų ir sugrįžtų į Pilistimų žemę. Pilistimai gi patraukė į Jėzrahėlį

30. ¹Kada Dovidas ir jo vyrai atėjo trečią dieną Sikelegan, Amalekiečiai buvo įsiveržę iš pietų pusės į Sikelegą, buvo paėmę Sikelegą, jį sudeginę ²ir išsivedę iš jo nelaisvėn moteris ir kitus nuo mažiausio iki dideliai ; jie nebuvo užmušę nė vieno, bet išsivedė su savim ir grįžo savo keliu. ³Taigi, kada Dovidas ir jo vyrai atėjo į miestą ir rado jį sudegintą, o savo žmonas, savo sūnus ir dukteris išvestas nelaisvėn, ⁴Dovidas ir su

I Kron 12,20

Čia minimi atsitikimai, įvykusieji anksčiau už tuos, apie kuriuos kalbama 28,4, kuomet Pilistimai tebesirinko kovon ir nebuvo dar prisiartinę prie Izraelio sūnų ; todėl ir jų stovyklų vietas įvardijamos kitos. — ³*Daugelį dienų ir metų* : Ilgai, apie dvejus metus. — ⁵*Kuriam dainavo šokiuose...* Žr aug 18,6-8. — ⁶*Viešpats*. Kad labiau įtikintų Dovidą, Akhis jam prisiekia Izraelio Viešpaties, Yahvės vardu. — *Tavo išėjimas ir tavo įėjimas*, t y visas tavo pasielgimas. — ⁸*Tai ką gi aš padariau...* Dovidas be abejonės neturėjo sumanymo kovoti prieš Izraelio sūnus ; bet kai tik jis mato, kad galės pasitraukti, jis apsimeta norįs pasilikti ir tik nenoriai atsitraukias, idant dar

labiau padidintų Akhio pasitikėjimą savimi. — ⁹*Kaip Dievo angelas*. Akhis nesigaili pagyrimų, kad Dovidas nemanytų, būk jis pats norįs jį pašalinti. — ¹⁰*Tavo valdovo tarnai*. Akhis vadina Dovidą būrį Sauliaus tarnais, kad labiau paaiškėtų, kodėl Dovidas negali kovoti Pilistimų eilėse. — ¹¹*Patraukė į Jėzrahėlį*. Dovidą pasišalinimas iš Pilistimų kariuomenės tarpo įvyko kelyje ir tik paskui Pilistimai prisiartinę prie Izraeliaičių

30. ¹*Atėjo trečią dieną* : atsiskyrę nuo Pilistimų kariuomenės. — *Iš pietų pusės*. Anot ebr t : iš Negebo, t y iš pietinės Palestinos pakraštės. Amalekiečiai naudodamies ta ap-linkybe, kad visi tinkantieji į kovą

juo buvusieji žmonės pakėlė savo balsus ir verkė, kolei jiems nepri-
trūko ašarų. ⁵Nes ir dvi Dovidą žmonos, Akhinoama Jezraelietė ir Na-
balio iš Karmelio našlė Abigailė buvo išvestos nelaisvėn. ⁶Dovidą buvo
labai nuliūdęs, kadangi žmonės norėjo užmušti jį akmenimis, nes kiek-
vieno vyro siela buvo apkartusi dėl jų sūnų ir dukterų. Bet Dovidą
rado sustiprinimą Viešpatyje, savo Dievuje. ⁷Jis tarė Akhimeleko sūnui
Abiatarui: Atnešk pas mane ephodą. Taigi Abiataras atnešė pas Dovidą
ephodą. ⁸O Dovidą teiravosi Viešpaties, sakydamas: Ar man reikia vyti
šitos plėšikus ir ar aš juos sugausiu, ar ne? O Viešpats jam tarė: Vykis,
nes tu, be abejonės, sugausi juos ir atvaduosi grobį.

⁹Taigi Dovidą ir šeši šimtai vyrų, kurie buvo draug su juo, išėjo
ir atėjo iki Besoro upeliui; čia kaikurie pavargę sustojo. ¹⁰Pats gi Dovi-
das ir keturi šimtai vyrų vijosi toliau, nes du šimtu buvo sustoję; jie pa-
vargę negalėjo pereiti per Besoro upelį. ¹¹Jie rado lauke Egiptietį vyrą ir
atvedė jį pas Dovidą, davė jam duonos valgyti ir vandens atsigeriti,
¹²taipgi gabalą suspaustų figų ir du ryšeliu džiovintų vynuogių. Kaip jis
tai suvalgė, jo dvasia atsigavo, ir jis atsipeikėjo; nes jis tris dienas ir
tris naktis nebuvo ragavęs duonos, nei gėręs vandens. ¹³Taigi Dovidą jam
tarė: Kieno tu? iš kur? ir kur eini? Jis atsakė: Aš esu Egiptietis, vieno
Amalekiečio vergas; paliko gi mane mano šeimininkas dėlto, kad aš
užvakar susirgau. ¹⁴Nes mes buvome įsiveržę į pietinį Keretiečių pakraštį,
į Judą ir į Kalebą pietus, o Sikelegą sudeginome. ¹⁵Dovidą jam tarė: Ar
gali mane nuvesti prie to būrio? Jis atsakė: Prisiek man Dievu, kad
manęs neužmuši ir neatiduosi manęs į mano šeimininko rankas, o aš
tave nuvesiu prie to būrio. Taigi Dovidą jam prisiekė. ¹⁶Kada jis jį nuvedė,
štai jie buvo susėdę plačiai žemėje, valgė ir gėrė, tarsi iškilmingą šventę
švęsdami už visą grobį ir išplėšas, kurias buvo paėmę iš Pilistimų žemės
ir iš Judo žemės. ¹⁷Dovidą juos mušė nuo vakaro iki kitos dienos vaka-
rui, ir nėvienas iš jų neištrūko, kaip tik keturi šimtai jaunuolių, kurie

vyrų buvo išėję prieš Izraelį, dabar
keršija už Dovidą užpuldinėjimus,
apie kuriuos Akhis nežinojo. Žr
aug 27,8. — ²Nebuvo užmušę: nes
niekas nesipriešino, pasilikus mieste
tik moterims ir vaikams. — ⁶Norėjo
užmušti: nuliūdę ir suerzinti jie
užmiršo, kad ir pats Dovidą buvo
lygiai nukentėjęs; jie gal manė, kad
Dovidui anksčiau reikėjo pasirū-
pinti, idant toki nelaimė neatsitiktų.
— *Rado sustiprinimą Viešpatyje...*
Laimės ir nelaimės valandose Do-
vido tikėjimas ir pasitikėjimas Dievu
pasilieka tvirtas, ir dabar jis bėga
prie to paties malonių šaltinio,
jieško pagalbos ir ją randa.

⁹*Iki Besoro upeliui.* Tas upelis mi-
nimas tik šitoje vietoje; spėjama,
kad tai dabartinis Wadi El-
Ariš, į pietus nuo Gazos. —
Pavargę. Atsiskyrę nuo Pilistimų
jie keliavo Sikelegan tris dienas, o
dabar, neturėdami pakankamai mais-

to, vėl vijosi plėšikus. Plg I Kron
12,20. — ¹¹*Rado lauke Egiptietį:*
apalpusį. — ¹⁴*Į Kalebą pietus:* Ka-
lebo giminei priklausė Ebronas. Plg
Još 14,13. — ¹⁵*Neatiduosi...* Jo val-
dovas buvo beširdis; sugrąžintas
Dovidą, jis nieko nebegalėjo laukti,
kaip tik nuožmaus kankinimo; bet
ir Dovidui jis buvo nusikaltęs, nes
dalyvavo užpuolime ant Sikelego;
todėl jis nori gauti iš Dovidą už
patarnavimą priesaiką dviejuose da-
lykuose. — ¹⁶*Jie buvo susėdę...* Ama-
lekietčiai visai nelaukė užpuolimo,
nes žinojo, kad Dovidą buvo iš-
keliavęs į šiaurę su Pilistimais. —
¹⁷*Nuo vakaro...* Ebr t: nuo aušros
iki kitos dienos vakarui. — Ama-
lekietčiai kovojo už lobį ir gyvybę.
Ir nakčiai užėjus negalėjo visi iš-
trūkti, nes kaikurie iš jų /LXX
vergai/, paėmę kupranugarius,
patys vieni pabėgo. — ¹⁸*Nei grobio...*
Dovidą atėmė ne tik tai, ką Amale-

sėdo ant kupranugarių ir pabėgo. ¹⁸Dovidas tat atėmė visa, ką buvo paėmę Amalekiečiai; išlaisvino taipgi dvi savo žmonas. ¹⁹Nepasigedo nieko nuo mažo iki didelio, nei sūnų, nei dukterų, nei grobio; ir ką tik jie buvo išplėšę, Dovidas visa susigražino atgal. ²⁰Jis ėmė visas avis ir galvijus ir varėsi savo priešakyje; ir jie sakė: Tai Dovidas grobis

²¹Dovidas atėjo pas du šimtu vyrų, kurie nuvargę buvo sustoję ir nebegalėjo eiti paskui Dovidą, kuriems jis buvo liepęs pasilikti prie Bersoro upelio; jie išėjo pasitiktų Dovidą ir buvusių su juo žmonių; Dovidas, priėjęs prie būrio, pasveikino juos taikingai. ²²Bet visi piktieji ir nelabieji iš tarpo tų vyrų, kurie buvo nuėję su Dovidu, atsiliėpdami tarė: Kadangi jie neėjo su mumis, todėl mes jiems neduosime nieko iš grobio, kurį atėmėme; ir tegul kiekvienam bus gana jo žmonos ir vaikų, kuriuos atsiėmę tegul eina šalin. ²³Bet Dovidas tarė: Netaip darysite, mano broliai, su tuo, ką Viešpats mums davė, kurs mus sergėjo ir padavė į mūsų rankas užpuolusius mus plėšikus; ²⁴ir nėvienas neturi jų klausyti tame dalyke; nes lygi bus dalis ėjusio į kovą ir pasilikusio prie naščių, ir jie dalinsis lygiai. ²⁵Taip ir daryta, pradedant nuo tos dienos ir paskiau; buvo paskirta ir nutarta ir pasidarė tarsi įstatymas Israėlyje iki šiai dienai. ²⁶Dovidas tat atėjo į Sikelegą ir siuntė iš grobio dovanų savo artimiesiems Judo vyresniesiems, sakydamas: Priimkite palaiminimą iš Viešpaties neprietelių grobio. ²⁷Būtent, jis siuntė tiems, kurie buvo Betelyje, Ramote pietuose, Jeteryje, ²⁸kurie buvo Aroeryje, Sephamote ir Estame, ²⁹kurie buvo Rakhale, Jerameėlio miestuose ir Kenio miestuose, ³⁰kurie buvo Aramoje, prie Asamo ežero ir Atakhe, ³¹kurie buvo Hebrone ir kitiems, kurie buvo tose vietose, kur anksčiau yra buvę pats Dovidas ir jo vyrai

31. ¹Pilistimai kovojo prieš Israėlį, Israėlio gi vyrai bėgo nuo Pilistimų veido ir krito užmušti Gelboės kalne. ²Pilistimai užpuolė Saulių ir jo sūnus; užmušė Sauliaus sūnus, Jonatą, Abinadabą ir Melkisuą, ³ir visas kovos smarkumas buvo nugręžtas prieš Saulių; jį pasivijo šauliai su kilpiniais, ir jis buvo šaulių sunkiai sužeistas. ⁴Tuomet Saulius tarė savo ginklanešiui: Išsitrauk iš maksčių savo kalaviją ir užmušk mane, kad kartais neateitų šitie neapipjaustytieji ir tyčiodamies iš manęs neužmuštų manęs. Bet jo ginklanešys nenorėjo, nes buvo apimtas didžiausio

I Kron 10,2,3,4

čia buvo išplėšę Sikelege, bet dar ir jų pačių lobį, kurio žymi dalis teko pačiam Dovidui

²¹*Pasveikino juos taikingai.* Tai buvo ženklas, kad Dovidas jų nekaltino už jų pasilikimą toje vietoje. — ²⁵*Taip ir daryta...* Apie tokį grobio dalinimą kalbama jau Mošės įstatyme /Sk 31,27/; bet kas seniau buvo įsakyta daryti atskirais atvejais, tai dabar virsta visiems nuolat laikytinu įstatu. — ²⁶*Siuntė iš grobio...* Dovidas dovanomis norėjo padėkoti jiems už pagalbą, kurią pas juos rado, besisaugodamas Sauliaus, pas vienus sustiprinti, o

pas kitus įsigyti palankumą ateičiai, pagaliau atkreipti visų akis į savo laimėjimą, kas buvo ypač svarbu tuo laiku, kada Saulius buvo Pilistimų nugalėtas ir užmuštas. — ²⁷*Betelyje.* Još 19,4 jis vadinama Betuliu, I Kron 4,30 Batuėliu. — *Ramote pietuose.* Ebr t: Negebo Ramote. — *Jeteryje.* Ebr *Jatthir*. — ³⁰*Aramoje.* Ebr t: *Khormah*

31. ¹*Pilistimai kovojo...* Žr aug 29,11. — ³*Buvo... sunkiai sužeistas.* Ebr t: labai nugąsdintas. — ⁴*Kad kartais neateitų...* Mintis, kad Pilistimai galėtų tyčiotis iš Sauliaus, jam rodosi baisesnė už pačią mirtį.

išgąščio ; todėl Saulius sugriebė kalaviją ir pats ant jo puolė. ⁵Tai pamatęs jo ginklanešys, būtent, kad Saulius miręs, taipgi ir jis puolė ant savo kalavijo ir numirė draug su juo. ⁶Taigi tą dieną mirė Saulius ir draug su juo trys jo sūnūs, jo ginklanešys ir visi jo vyrai. ⁷Israėlio gi vyrai, buvusieji už slėnio ir anapus Jordano, pamatę, kad Israėlio vyrai pabėgo, ir kad Saulius ir jo sūnūs buvo mirę, paliko savo miestus ir pabėgo ; o Pilistimai atėjo ir čia apsigyveno

⁸Rytdienai atėjus, Pilistimai atvyko užmuštųjų plėštų ir rado Saulių ir tris jo sūnus, gulinčius Gelboės kalne. ⁹Jie nukirto Sauliaus galvą, paėmė jo ginklus ir pasiuntė į Pilistimų žemę aplinkui, kad tai būtų paskelbta stabų šventyklose ir tarp žmonių. ¹⁰Jo ginklus jie padėjo Astartės šventykloje, jo gi galvą pakorė ant Betsano mūro. Kai Galaado Jabės gyventojai išgirdo, ką Pilistimai buvo padarę Sauliui, ¹²pakilo visi jų drausiausieji vyrai, ėjo visą naktį, paėmė Sauliaus lavoną ir trijų jo sūnų lavonus nuo Betsano mūro, sugrįžo į Galaado Jabę ir čia juos sudegino. ¹³Paskui jie ėmė jų kaulus, palaidojo Jabės miške ir alkino save septynias dienas

Ginklanešys paskirtas ginti karaliaus gyvybę, o ne atimti ; todėl bijodamas atsakomybės, jis ne tik nesutinka nužudyti Sauliaus, bet dar pats save nužudo, sekdamas savo valdovo pavyzdį, kurs pasiremdamas ant kalavijo, pats save juo pervėrė. — ⁶*Visi jo vyrai* : kurie buvo arčiau karaliaus ir turėjo jį sergėti. Išsigelbėjo Sauliaus kariuomenės vadas Abneris ir ketvirtasai jo sūnus Isbosetas, kurs gal visai nedalyvavo kovoje

⁸*Išsiuntė į Pilistimų žemę...* Kaip apgalėjimo ženklus. Anot, I Kron 10,10, Sauliaus galva buvo nunešta Dagono šventyklon. — ¹⁰*Betsano.*

Miestas prie pašlaitės Gelboės kalnų rytuose, Jordano slėnyje, dabar Beisan. — ¹¹*Galaado Jabės gyventojai...* Tai buvo jų dėkingumo ženklas už kitados jiems suteiktą pagalbą /žr aug 11,1.../. Norėdami apsaugoti Sauliaus ir jo sūnų lavonus nuo tolesnio išniekinimo, Galaadiečiai juos sudegino, nors taip paprastai darydavo tik su didelių nusikaltėlių lavonais. Kaulus palaidojo, anot ebr t, po tamarisko medžiu ; paskiau, liepiant Dovidui, jie buvo perkelti ir palaidoti Gabaoje /žr 2 Kar 21,12.../. Neužmiršo Galaadiečiai ir gedėjimo už numirusius

ANTROJI SAMUĖLIO KNYGA

kurią mes vadiname *Antrąja Karalių*

1. ¹Atsitiko, kad, mirus Sauliui, Dovidas sugrižo, sumušęs Amalekiečius, ir pasiliko dvi dieni Sikelege. ²Trečią dieną pasirodė žmogus, ateinąs iš Sauliaus stovyklos, sudraskytais drabužiais ir su dulkėmis apibarsyta galva. Kai jis atėjo pas Dovidą, puolė ant savo veido ir atidavė pagarbą. ³Dovidas jam tarė: Iš kur ateini? Jis jam atsakė: Išbėgau iš Izraelio stovyklos. ⁴Tuomet Dovidas jam sakė: Kas gi tenai atsitiko? pasakyk man. Jis tarė: Tauta pabėgo iš kovos ir daugelis iš tautos krito ir žuvo, bet taipgi Saulius ir jo sūnus Jonatas užmušti. ⁵Dovidas gi tarė jaunuoliui, kurs jam tai pasakojo: Iš kur žinai, kad mirė Saulius ir jo sūnus Jonatas? ⁶O jaunuolis jam atsakė: Netyčiomis atėjau į Gelboės kalną, o Saulius buvo pasirėmęs ant savo jieties, vežimai gi ir raiteliai artinosi prie jo; ⁷atsigrėžęs užpakalin ir mane pamatęs, pasišaukė. Man atsakius: aš čia, ⁸jis man tarė: Kas tu esi? o aš jam atsakiau: Aš esu Amalekietis. ⁹Tuomet jis man kalbėjo: Stokis prieš mane ir mane užmušk, nes išgąstis mane pagavo, ir dar visa gyvybė yra manyje. ¹⁰Taigi atsistojęs prieš jį, aš jį užmušiau, nes žinojau, kad jis nebegali gyventi po smūgio; aš ėmiau ant jo galvos buvusį karaliaus vainiką ir nuo jo rankos apyrankę ir atnešiau čia pas tave, mano valdovą.

¹¹Dovidas gi pagavęs savo drabužius perplėšė juos; taipgi visi draug su juo buvusieji vyrai; ¹²jie dejavo, raudėjo ir alkino save iki vakarui

III. Karaliaus Dovid istorija

1. Dovidas karalius Hebrone

1/ *Dovido gedulas dėl Sauliaus ir Jonato mirties*

Trečioji Samuėlio knygų dalis /1,1-20,26/ paskirta karaliaus Dovid istorijai, kurioje parodoma, kaip amžinasis Dievo sostas buvo įsteigtas ir patvirtintas Dovidu namuose. Taigi čia visų pirma matome, kaip, mirus Sauliui, Dovidas buvo pripažintas pradžioje tik Judo giminės karaliumi ir kaip jis turėjo gana ilgai kovoti su Sauliaus namais, kolai įgijo valdžią visame Izraelyje /1,1-4,12/

1,1-27. Karaliaus Dovid istorija prasideda aprašymu Dovid gedulo dėl Sauliaus ir Jonato mirties. Patyręs apie juodviejų mirtį Dovidas liepia nubausti mirtimi tą, kurs buvo pasiskelbęs Sauliaus užmušėju, /1-16/, ir gražios giesmės žodžiais aprauda žuvusio karaliaus ir jo sūnaus mirtį /17-27/

1. ¹*Sugrižo, sumušęs.* Žr 1 Kar 30,1... — ²*Sudraskytais...* Perplėšti drabužiai ir dulkėmis apibarsyta galva buvo gedulo ženklai. Plg 1 Kar 4,12. — ³*Jonatas.* Jis buvo Dovidui mylimiausias, ir žinia apie jo mirtį turėjo labai nuliūdinti Dovidą. — ⁴*Netyčiomis...* Žinnesys maišo tiesą su melu, sakydamas padaręs to-

dėl Sauliaus ir jo sūnaus Jonato, ir dėl Viešpaties tautos ir dėl Izraelio namų, nes buvo kritę po kalaviju. ¹³ Dovidas tarė jaunuoliui, kurs buvo atnešęs jam žinią: Iš kur tu? Tasai atsakė: Aš sūnus žmogaus ateivio Amalekiečio. ¹⁴ Tuomet Dovidas jam tarė: Kodėl nebijojai pakelti savo rankos, kad užmuštumei Viešpaties pateptąjį? ¹⁵ Ir Dovidas, pasi-
šaukęs vieną iš tarnų, tarė: Priėjęs užmušk jį. Tasai jį ištiko, ir jis mirė. ¹⁶ Dovidas gi jam sakė: Tavo kraujas ant tavo galvos, nes tavo burna kalbėjo prieš tave, kada sakė: Aš užmušiau Viešpaties pateptąjį.

¹⁷ Dovidas giedojo šitokią raudos giesmę apie Saulių ir jo sūnų Jonatą, ¹⁸ ir įsakė išmokyti Judo sūnus kilpinio giesmės, kaip parašyta Teisiųjų knygoje. Jis tarė:

Atsimink, Izraeliau, tuos, kurie mirė,
sužeisti tavo augštumose

¹⁹ «Tavo, Izraeliau, kalnuose

Guli užmušti prakilnieji...

Kaip gi jie krito, tie karžygiai?

²⁰ Nepasakokite Getė!

Neskleiskite žinios Askalono gatvėse!

Kad kartais nesilinksminčių Pilistimų dukters,

kad nedžiūgutų neapipjaustytųjų dukters

²¹ Gelboės kalnai!

Nei rasa, nei lietus tenekrenta ant jūsų,

Ir jūsų dirvos teneduoda pirmonių:

Nes ten guli pamestas karžygių skydas,

— Skydas Sauliaus, lyg kad jis nebūtų buvęs pateptas aliejumi —

²² Suteptas užmuštųjų krauju,

Karžygių taukais.

Niekuomet negrižo atgal Jonato vilyčia

Ir Sauliaus kalavijas nebuvo ištrauktas veltui.

kiuos dalykus, kuriais tikėjosi įtikti Dovidui ir nusipelnyti gausių dovanų. Plg 1 Kar 31,1. — ¹⁰ *Karaliaus vainiką ir...* Tie dalykai tikrai turėjo priderėti Sauliui, nes jie buvo gerai žinomi Dovidui. Juos pamatęs, jis daugiau nebesiteirauja, nes visai tiki, kad Saulius miręs. — ¹⁸ *Aš sūnus žmogaus.* T y, Amalekiečio, kurs buvo apsigyvenęs tarp Izraelaičių, jų žemėje. — ¹⁶ *Tavo kraujas...* Visą kaltę už Sauliaus užmušimą Dovidas meta ant to, kurs pasisakė jį užmušęs

¹⁷ *Giedojo... giesmę.* Ebr ž *qegonen qinah* vartojami paprastai gedulo giesmėms arba elegijoms pažymėti. Plg žem 3,33.34 ir k. Sudėta raudos giesmė liudija apie Dovidą gedulo tikrumą. — ¹⁸ *Kilpinio giesmės.* Taip buvo pavadinta Dovidą elegija, tikriausiai dėl to, kad joje paminėta Jonato mokėjimas šaudyti kilpiniu. — *Teisiųjų knygoje.* Tikriau: tei-

siojo knygoje. Žr Još 10,13. — *Jis tarė: atsimink...* Šitų ž iki eil galui nėra ebr t; jie padaryti iš sekančios eil ir įdėti Vulgaton pagal LXX; ir taip padaryta visai giesmei antraštė. Pačią giesmę, prasidedančią 19 e, galima taip padalinti: 19 e giesmės įžanga, 20-24 e gedulas dėl Sauliaus ir Jonato mirties, 25.26 e gedulas dėl Jonato atskirai ir 27 e giesmės pabaiga

¹⁹ *Prakilnieji.* Ebr t: šlovė Izraelio. — Karalius ir jo pirmgimis sūnus buvo tikra tautos šlovė. — *Kaip gi jie krito...* Tie ž yra pasikartojęs giesmės refrenas. Žr 25.27 e. — ²⁰ *Nepasakokite Getė...* Getas ir Askalonas čia atstovauja visam Pilistimų kraštui. — ²¹ *Gelboės kalnai...* Vieta kur atsitiko nelaimė. Visa gamta kviečiama dalyvauti Izraelio gedule.

— *Dirvos teneduoda pirmonių.* Pirmonėms buvo skiriami geriausi vaisiai. Gelboės kalnų dirvos dabar

- ²³Jie, Saulius ir Jonatas,
Meilieji, brangieji
Kaip gyvenime,
Taip ir mirtyje jie nebuvo perskirti!
Jie buvo dar greitesni negu arai,
Drąsesni negu liūtai.
- ²⁴Israėlio dukterys, raudokite Sauliaus!
Kurs jus apvilkdavo brangia purpura,
Aukšniais papuošalais apsaugtydavo jūsų apdarus
- ²⁵Kaip gi jie krito, tie karžygiai
Kovos siautėjime!
Tavo augštumose guli Jonatas negyvas...
- ²⁶Skaudu man dėl tavęs,
Tu, mano broli,
Jonate!
Kaip gi mielas tu man buvai!
Meilesnė už moterų meilę
Man buvo tavo meilė.
Kaip motina myli savo vienatinį sūnų
Taip aš tave mylėjau.
- ²⁷Kaip gi tat jie krito, tie karžygiai!
Sulaužyti kariškieji ginklai

2. ¹Dovidas teiravosi Viešpaties ir tarė: Ar man eiti į vieną iš Judo miestų? O Viešpats jam atsakė: Eik. Dovidas dar klausė: Kur eiti?

nebevertos tos garbės, kad iš jų būtų imama pirmonės Viešpačiui. — *Pateptas aliejumi*. Tie ž tikriausiai pasakyti ne apie skydą, kurs, anot kaikiurių aiškintojų, buvęs patepamas aliejumi, kad gražiai blizgėtų, bet apie patį Saulių, kurs, kaip karalius, buvo pateptas šv aliejumi. Kiti aiškintojai visą šitą eil, laikydamies labiau ebr t, verčia taip: išdžiūk, o Gelboe, teneateina ant tavęs nei rasa, nei lietus! Jūs, mirties laukai! Nes ten buvo suteptas karžygių skydas ir dar aliejumi nepateptas /Jonatas/ užmuštųjų krauju ir žmonių riebalais. — ²²*Užmuštųjų krauju*. Ginklai, Jonato vilyčia ir Sauliaus kalavijas įvaizdinami, kaip tie, kurie geria kraują ir ryja kūnus. — ²³*Meilieji...* Geriau: mylimi ir meilūs; t y, kuriuodu vienas kitą mylėjo ir vienas kitam buvo meilūs. — ²⁴*Raudokite Sauliaus...* Jos ne vieną kartą pasitikdavo su linksmomis giesmėmis grįžtantį iš kovos Saulių; dabar gi ir joms reikia raudoti. — *Kurs jus apvilkdavo...* Anot ebr t: Kurs jus

apvilkdavo purpura ir margais drabužiais /arba plona drobė/, kurs aukšniais pagražinimais puošdavo jūsų drabužius. — ²⁵*Kaip gi jie krito...* Giesmės refrenas. — *Ir meilesms...* Palyginimais Dovidas aprašo didumą savo meilės Jonatui. Tikriausios meilės pavyzdžiai meilė tarp vyro ir žmonos ir motinos meilė. Bet to antrojo palyginimo nėra ebr t ir kituose vertimuose. — ²⁷*Kariškieji ginklai*. Taip regisi čia pavadinti tie patys Saulius ir Jonatas. — «Dovidas atkeršijo savo neprietelio mirtį, gaudžiai apraudojo jo žuvimą ir ilgai nesisavino priderančios jam valdžios, nes žinojo, kad ji pridera Dievui. Tuo jis pamokė žmones nesiveržti prie viešpatavimo, nors jis kam ir priderėtų, bet laukti, kad savo laiku būtų suteiktas» /Ambr/

2/ *Patepimas Dovidą karaliumi Hebrone ir pradžia kovos su Sauliaus namais*

2,1-32. Dovidas, pasiteiravęs Viešpaties, ateina Hebronan, čia pate-

1 Mak 2,57

Vėl jam atsakė: Hebronan. ²Taigi Dovidas ten nuėjo su dviem savo žmonom, Akhinoama Jezraėliete ir Nabalio našle iš Karmelio; ³Dovidas nusivedė taipgi buvusius draug su juo vyrus, kiekvieną su jo šeima, ir jie pasiliko Hebrono miestuose. ⁴Tuomet atėjo Judo vyrai ir patepė tenai Dovidą, kad karaliautų Judo namams

Dovidui buvo pranešta, kad Galaado Jabės vyrai palaidoję Saulių. ⁵Dovidas tat siuntė pas Galaado Jabės vyrus pasiuntinių ir jiems sakydino: Palaiminti jūs Viešpaties, kurie padarėte šitą mielaširdystę savo valdovui Sauliui ir jį palaidojote. ⁶Viešpats, tiesa, atsilygins jums už mielaširdystę ir ištikimybę, bet ir aš noriu padėkoti, kad jūs tą dalyką padarėte. ⁷Tesustiprėja jūsų rankos ir būkite tvirtybės sūnūs, nes nors jūsų valdovas Saulius mirė, tačiau Judo namai mane patepė sau karaliumi

⁸Nėro gi sūnus Abneris, Sauliaus kariuomenės vadas, ėmė Sauliaus sūnų Isbosetą ir vedė jį aplinkui per stovyklas, ⁹ir pastatė jį karaliumi Galaadui, Gesuriečiams, Jėzrahėliui, Ephraimui, Benjaminui ir visam Isrėliui. ¹⁰Sauliaus sūnus Isbosetas turėjo keturias dešimtis metų, kada pradėjo karaliauti Isrėliui ir karaliavo dvejus metus; vien tiktai Judo namai ėjo paskui Dovidą. ¹¹Laiko gi, kurį Dovidas pasiliko, viešpataudamas Hebrone Judo namams, buvo septyneri metai ir šeši mėnesiai

pamas Judo giminės karaliumi ir visų pirma dėkoja Jabės gyventojams už tai, kad buvo palaidoję Saulių /1-7/. Tuo tarpu Sauliaus kariuomenės vadas Abneris paskelbia kitų giminii karaliumi Sauliaus sūnų Isbosetą /8-11/ ir pradeda karą prieš Judo giminę, bet nugalėtas ir priverstas bėgti nuo Dovidovo vado Joabo, kurio brolių Asaėlių bėgdamas užmuša /12-32/

2. ¹*Teiravosi Viešpaties...* Per buvusį draug su juo kunigą Abiatarą. Plg 1 Kar 10,22. Dovidas teiravosi Viešpaties visų pirma dėl to, kad jis nieko be jo valios nenorėjo daryti. Patirti gi tą valią buvo ypač dabar labai svarbu. Saulius buvo miręs, todėl rodėsi, kad jau buvo atėjusi ta valanda, kurioje Dievo žadėtoji valdžia turi tekti Dovidui. *Hebronan*. Einant iš Sikelego, Hebronas buvo artimiausis didelis miestas Žydų žemėje. Garbingas savo praeitimi, nes jame buvo Abraomo, Saros, Isaoko, Jokubo ir Lijos kapai /plg Prad 13,18 ir k/, paskirtas kunigų, o kartu ir prieglaudos miestu /Još 20,1.../, todėl dvejopai šventas, jis buvo tinkamiausi vieta laikiniam Judo karaliaus apsigyvenimui; be to, Dovidas čia turėjo daugiausia sau palankių žmonių /plg 1 Kar 30,31/. — ²*Akhinoama*... Žr 1 Kar 25,39... — ³*Hebrono miestuose*:

miesteliuose ir sodžiuose, kurie priderėjo nuo Hebrono. — ⁴*Patepė...* Pirmą kartą Dovidas buvo pateptas slapčia /1 Kar 16,3/; tai buvo Dievo valios apsiraiškimas, kad Dovidas savo laikui turi tapti karaliumi; šitas antras ir paskiau trečias patepimas /žr žem 5,3/ karaliumi viso Isrėlio įvyko pritariant tautai ir davė Dovidui pavaldinių

Kad Galaado Jabės... Žr 1 Kar 31,11... Apraudojęs Saulių ir Jonatą Sikelege, Dovidas tikriausiai pats teiravosi, kas atsitiko su jų lavonais. — ⁵*Palaiminti...* Dovidas dėkoja, tarsi Galaadiečiai jam pačiam būtų pasitarnavę

⁶*Isbosetą*. Tai buvo ketvirtas Sauliaus sūnus, kurs aug nebuvo dar įvardintas, kitur jis vadinamas Esbaaliu /ebr 'Ešba'al, Baalo ugnis, arba sunaikintojas Baalo/ ir tai gal buvo tikras jo vardas, kurį paskiau pakeista Isbosetu /ebr 'Isbošeth, gėdos vyras/. — *Per stovyklas*. Ebr t: Jis jį nuvedė į *Makhanaim'a*. Ta vieta, garsi Jokubo istorijoje /žr Prad 32,2.10/, buvo anapus Jordano. Taigi Abneris po pralaimėtos kovos Gelboės kalnuose, nusivedė ketvirtąjį Sauliaus sūnų į Užjordanę, kad jo nebesiektų Pilistimai /plg 1 Kar 31,7/ ir čia jį paskelbė karaliumi. — ⁹*Gesuriečiams*. Taip buvo vadinama nedidelė tauta, gyvenus

¹²Nėro sūnus Abneris ir Sauliaus sūnaus Isboseto tarnai išėjo iš Stovyklų Gabaonan. ¹³Sarvijos gi sūnus Joabas ir Dovidą tarnai išėjo ir su jais susitiko prie Gabaono tvenkinio; prisiartinę susėdo vieni ties kitais: vieni iš vienos tvenkinio pusės, kiti iš kitos. ¹⁴Tuomet Abneris tarė Joabui: Teišeina priešakin jaunuoliai ir težaidžia mūsų akivaizdoje. Joabas atsakė: Teišeina. ¹⁵Taigi iš Sauliaus sūnaus Isboseto pusės pakilo ir išėjo priešakin dvylika Benjaminaičių, ir taip pat dvylika iš Dovidą tarnų; ¹⁶kiekvienas pagriebęs stovėjusį prieš save už galvos, įsmeigė kalaviją į priešininko šoną, ir parkrito visi draug. Ana vieta buvo praminta vardu: Stipruolių dirva Gabaone

¹⁷Tą pačią dieną prasidėjo labai smarki kova: Abneris ir Izraelio vyrai buvo Dovidą tarnų priversti bėgti. ¹⁸Buvo gi tenai trys Sarvijos sūnūs, Joabas, Abisajis ir Asaėlis: Asaėlis buvo greičiausias bėgėjas, kaip viena iš stirnų, kokių būna miškuose. ¹⁹Asaėlis ėmė vytis Abnerį, nepasukdamas nei dešinę, nei kairę ir nesiliaudamas vytis Abnerį. ²⁰Taigi Abneris pažvelgė atgal ir tarė: Ar tu Asaėlis? Tasai atsakė: Aš. ²¹Abneris jam tarė: Eik dešinę ar kairę, pasigauk vieną iš vaikų ir pasiimk sau jo ginklus. Bet Asaėlis nenorėjo liautis jį vijęsis. ²²Abneris vėl kalbėjo Asaėliui: Atstok, neik paskui mane, kad nebūčiau priverstas prismeigti tavęs prie žemės, nes paskui aš negalėčiau pakelti savo veido prieš tavo brolių Joabą. ²³Bet jis nenorėjo paklausti ir nenorėjo pasitraukti; taigi Abneris ištiko jį atgręžta jietimi į pilvą ir perdūrė, ir jis mirė toje pačioje vietoje, o visi eidami per tą vietą, kurioje buvo kritęs ir miręs Asaėlis, sustodavo

²⁴Besivejant gi Joabui ir Abisajui bėgantį Abnerį, nusileido saulė, ir jie atėjo prie Vandentraukio kauburio, kurs yra ties slėniu prie Gabaono tyrumos kelio. ²⁵Benjamino sūnūs susirinko prie Abnerio ir, susipietę vienan būrin, sustojo vieno kauburio viršūnėje. ²⁶Tuomet Abneris sušuko Joabui ir tarė. Argi tavo kalavijas siaus iki sunaikinimui? ar nežinai, kad neviltsi yra pavojingas dalykas? iki kolei nesakysi žmo-

į pietus nuo Hermono. Plg Još 13,13. Daugelis tačiau aiškintojų spėja, kad čia iškreiptas Asero giminės vardas. — *Jėzrahėliui*. Tai yra vardas miesto ir plataus slėnio, kuriame tas miestas buvo. Spėjama, kad šioje vietoje įvardinta Isacharo giminė. — ¹⁰*Pradėjo karaliauti...* Iš šito pasakymo neaišku, ar Isbosetas tuojau buvo Izraelio pripažintas karaliumi, ar tik keletui metų pralinkus po Sauliaus mirties. Isbosetas buvo tik įrankis Abnerio rankose, nes valdžią tikrumoje buvo pasisavinęs Abneris

¹²*Iš stovyklų*: Iš Makhanaimo. Gabaonas buvo į šiaurvakarius nuo Jerusale. Plg Još 9,3. — *Sarvijos*. Sarvija buvo Dovidą sesuo, Joabas gi jos vyriausias sūnus. Žr 1 Kron 2,16. — ¹⁴*Težaidžia*. Išrinktieji turėjo eiti imtynių ir parodyti savo mokėjimą vartoti ginklus, bet gal

be kraujo išliejimo, kad paskui abi pusės ramiai susitaikintų. Abneris matomai buvo gana ramus žmogus ir nemėgęs nuožmumo, bet visai kitoks buvo Joabo būdas; jis neva pritaria Abneriui, bet duoda įsakymą saviesiems muštis iš tikrųjų, kad kelias susitaikymui būtų visai užkirstas. — ¹⁶*Stipruolių dirva*. Ebr t: uolų, arba gal kalavijų dirva. — ²¹*Pasigauk vieną*... Abneris visai nenori užmušti Asaėlio, viena dėl to, kad laiko jį nelygiu sau priešininku, bet labiausiai dėl to, kad jis nenori asmeniškai užgauti Joabo. — ²³*Atgręžta jietimi*: jieties koto galu; bet ir jis buvo smailus, nes juo buvo įsmeigiama jietis žemėn. Žr 1 Kar 26,7. Abneris matomai norėjo tik sužeisti Asaėlį, kad jis nebegalėtų vytis. Asaėlio žuvinimas aprašoma čia gana plačiai dėl to, kad jis tapo Abnerio mirties prie-

nėms, kad mestų vijęsi savo brolius? ²⁷Joabas tarė: Kaip Viešpats gyvas, jei būtumei kalbėjęs, jau rytą tautiečiai būtų paliovę vyti savo brolius. ²⁸Taigi Joabas sutrimitavo trimitu, ir visa kariuomenė sustojo, nebesivijo toliau Izraelio ir nebesileido kovon. ²⁹Abneris ir jo vyrai traukėsi lyguma visą tą naktį, persigavo per Jordaną ir perėję per visą Bethoroną atėjo į Stovyklas, ³⁰Joabas gi, palikęs Abnerį, sugrįžo ir surinko visus žmones. Tarp Dovidio tarnų pasigedo devyniolikos vyrų, ne-skaitant Asaėlio. ³¹Dovidio gi tarnai užmušė iš Benjamino ir iš buvusių su Abneriu vyrų tris šimtus šešias dešimtis, kurie ir mirė. ³²Jie ėmė Asaėlį ir jį palaidojo jo tėvo kape Betliejuje. Paskui Joabas ir buv-sieji su juo vyrai ėjo visą naktį ir dienai brėkštant atvyko į Hebroną

1 Kron 3,1

3. ¹Taigi buvo prasidėjęs ilgas karas tarp Sauliaus namų ir tarp Dovidio namų. Dovidas ilgainiui darėsi vis galingesnis, Sauliaus gi namai kasdien ėjo menkyn

²Dovidui gimė Hebrone sūnų: jo pirmimis buvo Amnonas iš Akhi-noamos Jezraelietės; ³po jo gimė Khelabas iš Nabalio Karmeliečio našlės Abigailės; toliau trečias Gesuro karaliaus Tolmajo dukters Maakhos sūnus Absalomas; ⁴ketvirtas gi Hagitos sūnus Adonijas; penktas Abitalės sūnus Saphatija; ⁵taipgi šeštas, Jetraamas iš Dovidio žmonos Eglės; šitie gimė Dovidui Hebrone

⁶Esant karui tarp Sauliaus namų ir Dovidio namų, Nėro sūnus Abneris valdė Sauliaus namus. ⁷Saulius buvo turėjęs gulovę Ajos dukterį vardu Resphą. Ir Isbosetas tarė Abneriui: ⁸Kodėl įėjai pas mano tėvo gulovę? Tasai labai įpykęs dėl Isboseto žodžių, tarė: Ar aš šiandien esu šungalvis prieš Judą, kurs padariau tavo tėvo Sauliaus namams, jo broliams ir artimiams mielaširdystę ir nepadaviau tavęs į Dovidio rankas, kad tu įieškai priekabių ir man šiandien darai priekaištų dėl moteriškės? ⁹Dievas tai tepadaro Abneriui ir tai jam teprideda, jei aš taip,

žastimi. — ²⁴*Vandentraukio*. Ebr 'ammah. Jo vieta nežinoma. — ²⁷*Jei būtumei kalbėjęs...* Joabas, atsakydamas, kaltina Abnerį, kurs vienu žodžiu galėjęs jau seniai sustabdyti žudynes

Ebr t pasakyta truputį kitaip: Jei tu nebūtumei kalbėjęs, t y, jei tu nebūtumei išreiškęs noro, kad susiremtų dvylika su dvylika. — ²⁹*Lyguma*: Jordano slėniu. — *Bethoroną*. Ebr *Bithron*. Kas čia pavadinata Bethoronu, nežinia. — ³²*Visą naktį*: palaidoję dieną Asaėlį, Joabas skuba į Hebroną, kad praneštų Dovidui apie kovos pasėkas

3/ Karaliaus Dovidio sustiprėjimas ir Sauliaus namų pašlijimas

3,1--4,12. Po pirmojo susirėmimo prasideda ilgas karas tarp Dovidio ir Isboseto. Dovidio šeima padaugėja /3,1-5/. Abneris padeda Isbosetui, bet, jausdamos jo užgautas /3,6-11/, ir jis pereina Dovidio pusėn, /3,12-21/,

tačiau Abnerį užmuša klastingai Joabas /3,22-30/ be Dovidio žinios, kurs jį aprauda /3,31-39/. Neilgai trukus ir Isbosetą užmuša galvažudžiai, kuriuos Dovidas nubaudžia mirtimi /4,1-12/

3. ²*Dovidui gimė...* Plg 1 Kron 3,1... — ³*Gesuro*. Žr aug 2,9. Gesuriečiai nebuvo iš tų Kanaano tautų, kurias buvo liepta išnaikinti. Plg Pak 7,1 ir k. Maakha, tapdama Dovidio žmona, matomai priėmė Izraelio tikėjimą

⁶*Valdė Sauliaus namus*. Ebr t: Buvo galingas Sauliaus namuose. — ⁷*Resphą*. Plg žem 21,8... — ⁸*Kodėl įėjai...* Abneris savo pasielgimu sukėlė Isbosetui mintį, kad jis pats noris apimti Sauliaus sostą. — *Ar aš šiandien esu šungalvis*, t y, ar mano tarnyba Sauliaus namams ir tau prieš Dovidą ir Judo giminę vienu kartu pasidarė tik tiek verta, kiek vertas menkiausias dalykas, kiek verta šuns galva. — ⁹*Dievas tai tepa-*

kaip Viešpats prisiekė Dovidui, jam nepadarysiu, ¹⁰kad karalystė būtų perkelta iš Sauliaus namų ir iškiltų Dovidą sostas Israėliui ir Judui nuo Dano iki Bersabėjai. ¹¹Anas gi negalėjo jam nieko atsakyti, nes jo bijojo

¹²Taigi Abneris siuntė pas Dovidą pasiuntinių, kad jo vardu tartų: Kieno yra žemė? ir kad jam sakytų: Padaryk su manim prietelystę, o mano ranka bus su tavim, ir aš atvesiu prie tavęs visą Israėlį. ¹³Tasai atsakė: Labai gerai; aš padarysiu su tavim prietelystę, bet aš reikalauju iš tavęs vieno dalyko, būtent: nematysi mano veido, kolei neatvesi Sauliaus dukters Mikholės; ir taip ateisi ir matysi mane. ¹⁴Dovidas nusiuntė taipgi pas karaliaus sūnų Isbosetą pasiuntinių ir sakydino: Atiduok man mano žmoną Mikholę, kurią aš vedžiau už šimtą Pilistimų apipjaustymo plėvelių. ¹⁵Isbosetas tat siuntė ir atėmė ją iš jos vyro Laiso sūnaus Phaltielio. ¹⁶Jos vyras ėjo paskui ją verkdamas iki Bahurimui; bet Abneris jam tarė: Eik sau ir grįžk; ir jis sugrįžo

1 Kar 18,27

¹⁷Abneris kalbėjo taipgi Israėlio vyresniesiems ir tarė: Kaip vakar, taip ir užvakar jūs troškote, kad jums karaliautų Dovidas; ¹⁸dabar tat darykite, nes Viešpats kalbėjo Dovidui ir tarė: Per mano tarną Dovidą aš išlaisvinsiu savo tautą Israėlį iš Pilistimų ir iš visų jos neprietelių rankos. ¹⁹Abneris kalbėjo taip pat ir Benjaminui. Paskui nuėjo Hebronan pasakytų Dovidui viso, ką buvo sutaręs Israėlis ir visas Benjaminas. ²⁰Kada jis atėjo Hebronan pas Dovidą su dvidešimčia vyrų, Dovidas iškėlė Abneriui ir atėjusiems draug su juo vyrams pokylį. ²¹O Abneris tarė Dovidui: Aš pakilsiu, kad surinkčiau prie tavęs, mano valdovo karaliaus, visą Israėlį ir kad padaryčiau su tavim sandorą, o tu viešpatautumei visiems, kaip tavo siela trokšta

Taigi kada Dovidas palydėjo Abnerį, ir jis ėjo sau ramybėje, ²²tuojau atėjo Dovidą tarnai ir Joabas, sumušę plėšikus, su labai dideliu grobiu. Abnerio nebebuvo Hebrone su Dovidu, nes jis jau buvo atleistas ir buvo iškeliavęs ramybėje. ²³Joabas ir visa su juo buvusi kariuomenė atėjo paskui. Taigi Joabui buvo pranešta ir papasakota: Buvo atėjęs pas karalių Nėro sūnus Abneris, kurį jis išleido, ir jis išėjo ramybėje. ²⁴Joabas įėjo pas karalių ir tarė: Ką padarei? Štai Abneris buvo atėjęs pas tave; kam jį paleidai ir jis nuėjo sau ir atsitolino? ²⁵Ar tu nežinai Nėro

dar... Abneris prisiekia toliau padėsiąs nebe Isbosetui, bet Dovidui ir prisidėsiąs prie išpildymo Dovidui duoto pažadėjimo /1 Kar 25,28.../ — ¹⁰*Nuo Dano iki Bersabėjai*: nuo tolimos šiaurės iki pietinių Palestinos pakraščių

¹²*Kieno yra žemė...* t y, argi ne visa beveik Israėlio žemė yra mano valdžioje ir ar aš negaliu jos atiduoti, kam norėsiu? — ¹³*Sauliaus dukters Mikholės*. Dovidas tebemylėjo neteisingai iš jo atimtają žmoną, kurios jis kitados buvo labai mylimas. — ¹⁴*Dovidas nusiuntė...* Dovidas kreipiasi į Isbosetą, nes jis buvo Sauliaus šeimos galva. — ¹⁵*Atėmė ją...* Isbosetas pripažįsta, kad atidavimas Mikholės kitam vyrui buvo neteisingas. — *Phaltielio*. 1 Kar 25,4 jis pa-

vadintas trumpesniu vardu Phaltis.

— ¹⁶*Iki Bahurimui*. Ta vieta buvo netoli Jerusaleš į rytus nuo jos. —

¹⁷*Abneris kalbėjo taipgi...* Kai buvo įvykdytas pirmas Dovidą reikalavimas, Abneris rūpinasi patraukti prie Dovidą Isbosetą pavaldinius. Jis primena jiems jų pačių norą ir Dievo nutarimą. — ¹⁹*Ir Benjaminui*. Benjaminas giminė paminėta atskirai, nes iš jos buvo kilęs Saulius ir todėl ją buvo sunkiau įtikinti; bet įtakingas Abneris ir čia laimėjo ir toliau gali drąsiai tartis su Dovidu

²²*Sumušę plėšikus*. Mažos tautelės, gyvenusios Palestinos kaimynystėje, regimai gana dažnai darydavo užpuolimus; joms nubausti ir dabar buvo Dovidas išsiuntęs Joabą su kareivių būriu. — ²⁵*Ar tu nežinai...*

3 Kar 2,5

sūnaus Abnerio, jog jis tam buvo atėjęs, kad apgautų tave, patirtų tavo išėjimą ir tavo įėjimą ir sužinotų visa, ką darai? ²⁶Taigi Joabas išėjo nuo Dovidu, siuntė pasiuntinių paskui Abnerį ir jį sugrąžino nuo Siros šulinio, nežinant Dovidui. ²⁷O sugrįžus Abneriui Hebronan, Joabas jį nusiavedė nuošaliai į tarpuvartę, kad su juo kalbėtusi klastingai; čia jam smogė į papilvę ir jį nužudė, keršindamas už savo brolio Asaėlio kraują. ²⁸Dovidus, išgirdęs, kas jau buvo padaryta, tarė: Aš ir mano karalystė esame nesutepti Viešpaties akyse Nėro sūnaus Abnerio krauju; ²⁹jis tegul krenta ant Joabo galvos ir ant visų jo tėvo namų; ir tenepritrūksta Joabo namuose kenčiančių sėklos plūdimą, raupsuotų, besilaikančių varpstės, krentančių po kalavijų ir stokojančių duonos. ³⁰Taigi Joabas ir jo brolis Abisajis nužudė Abnerį už tai, kad jis buvo užmušęs juodviejų brolių Asaėlį Gabaono kovoje

³¹Joabui ir visiems su juo buvusiems žmonėms Dovidus tarė: Perplėskite savo drabužius, prisidengkite maišais ir raudokite Abnerio šermenyse. Ir karalius Dovidus lydėjo numirėlį. ³²Palaidojus Abnerį Hebrone, karalius Dovidus pakėlė savo balsą ir verkė ant Abnerio kapo; verkė taipgi ir visa tauta. ³³Apverkdamas ir apraudodamas Abnerį karalius giedojo tokią raudą:

«Taip kaip miršta paikas, turėjo mirti Abneris:

³⁴Tavo rankos nebuvo surištos,
ir tavo kojos nebuvo supančiotos grandinėmis.
Tu kritai, kaip krenta piktų žmonių nužudyti»
O tauta dar daugiau jo verkė

³⁵Paskui atėjus visai daugybei valgytų su Dovidu, kada vakaras dar toli buvo, Dovidas prisiekė ir tarė: Dievas man tai tepadaro ir tai teprideda, jei, saulei nenusileidus, aš paragausiu duonos, ar ko kito. ³⁶Tai išgirdo visa tauta, ir jiems patiko visa, ką karalius buvo padaręs visos tautos akivaizdoje. ³⁷Ir visa tauta ir visas Izraelis patyrė tą dieną, jog ne karaliaus buvo padaryta, kad būtų užmuštas Nėro sūnus Abneris. ³⁸Karalius tarė taipgi savo tarnams: Ar jūs nežinote, kad šandien krito kunigaikštis ir tai didžiausis Izraelyje? ³⁹Aš gi dar silpnas ir ką tik pateptas karalius; o šitie vyrai Sarvijos sūnūs man žiaurūs. Viešpats teatsilygina darančiajam pikta pagal jo piktybę

Joabas rūpinasi visų pirma sužadinti Dovidą nepasitikėjimą Abneriu. —

²⁷*Kalbėtusi klastingai...* Tikriau: slapčia. Joabas nebijo Dovidu bausmės, nes jis jautėsi esąs gana galingas. — ²⁹*Jis tegul krenta...* Abneris buvo užmušęs Asaėlį karo metu, pirma jį perspėjęs, kad pasitrauktų, ir tik save gindamas nuo užsipuolimo; todėl kerštui nebuvo vietos, ir Joabo pasielgimas buvo tikra žmogžudystė. — *Kenčiančių sėklos plūdimą*: tokių, kurie neturi palikuonių. — *Besilaikančių varpstės*, tai buvo moterų darbas; užsiimti gi juo vyrui buvo pažeminimas. Anot kitų vertėjų: *p a s i r e m i a n č i ų l a z d a*, t y, aklų ir raišų

³¹*Tarė Joabui...* Patį užmušėją Dovidas priverčia dalyvauti gedule. Jis ir kiti turėjo eiti priekyje neštuvų, ant kurių buvo padėtas lavonas, o Dovidas ėjo paskui. — ³³*Apverkdamas ir...* Ebr *Je qonen*. Žr aug 1,17. — *Turėjo mirti Abneris...* Ebr t išreikšta kitoki mintis: Argi taip turėjo numirti Abneris, kaip bedievis/arba beprotis/

³⁵*Valgytų su Dovidu*. Anot ebr t: kad įkalbėtų Dovidui valgyti, t y, kad jis nutrauktų savo pasninką tuojau po laidotuvių. — ³⁶*Išgirdo*. Ebr t: *patyrė*. Tauta suprato, kad Dovidu gailestis buvo ne veidmainingas, bet tikras. — ³⁹*Aš gi dar silpnas...* Dovidas nurodo

4. ¹Sauliaus sūnus Isbosetas išgirdo, kad Abneris buvo užmuštas, ir rankos jam nusileido, o visas Izraelis sumišo. ²Pas Sauliaus sūnų buvo du galvažudžių vadu; vienas buvo vardu Baana, o antrasis buvo vadinamas Rekhabu. Juodu buvo sūnūs Berotiečio Remono iš Benjamino sūnų, nes ir Berotas buvo laikomas Benjamino dalimi; ³bet Berotiečiai buvo išbėgę Getaiman ir buvo tenai ateiviais iki šiam laikui. ⁴Sauliaus sūnus Jonatas turėjo sūnų silpnomis kojomis; jis buvo penkerių metų, kai atėjo iš Jėzrahelio žinia apie Saulių ir Jonatą; taigi jo auklė paėmė jį ir pabėgo; jai skubant bėgti, jis parkrito ir pasidarė raišas; vardu jis buvo Miphibosetas. ⁵Taigi Berotiečio Remono sūnūs Rekhabas ir Baana atėjo ir dienos karščio metu įėjo į Isboseto namus, kai jis miegojo vidurdiene savo guolyje; bet ir namų durininkė, bevalydamą kviečius, buvo užmigęs. ⁶Taigi juodu įėjo slapčia į namus, pasiėmę kviečių varpų; Rekhabas ir jo brolis Baana ištiko jį į pilvę ir pabėgo. ⁷Nes kada juodu buvo įję į namus, jis miegojo kambaryje savo patale; juodu jį ištiko ir nužudė, o pasiėmę jo galvą juodu ėjo tyrumos keliu visą naktį, ⁸atnešė Isboseto galvą pas Dovidą Hebronan ir tarė karaliui: Štai tavo neprietelio Sauliaus sūnaus Isboseto galva, kurs įėjo tavo gyvybės; Viešpats atkeršijo už mano valdovą karalių Sauliui ir jo palikuonims. ⁹Dovidas, atsakydamas Berotiečio Remono sūnams Rekhabui ir jo broliui Baanui, juodviem tarė: Kaip gyvas Viešpats, kurs išgelbėjo mano gyvybę iš visokio suspaudimo, ¹⁰tą, kurs man paskelbė ir tarė: Mirė Saulius, ir tarėsi skelbias man gerą žinią, aš sulaukiaiu ir jį užmušiau Sikelege, nors jam priderėjo duoti užmokėstis už žinią; ¹¹kaip gi daug labiau dabar, bedieviams žmonėms užmušus nekaltą vyrą jo namuose, jojo patale, aš turiu pareikalauti jo kraujo iš jūsų rankos ir pašalinti jus nuo žemės? ¹²Taigi Dovidas davė įsakymą savo tarnams,

Aug 1,14

priežastį, kodėl jis negali nubausti piktadario. Kaip karalius jis dar tebėra silpnas, o Joabas ir jo brolis daugiau turi įtakos žmonėse, negu pats Dovidas; be to, nubaudamas Joabą jis pasilikytų be vado, kurs jam buvo tikrai ištikimas net ir labai sunkiose gyvenimo aplinkybėse. Plg 18,1... ir k. — *Viešpats tealigina...* Taip buvo padaryta Saliamono dienose. Žr 3 Kar 2,5...

4. ¹*Rankos jam nusileido.* Visa Isboseto galybė rėmėsi Abneriu. Jam mirus Isbosetas visai nustojo drąsos; bet ir jo pavaldiniai žino, kad jis negalės pasilikti karaliumi. — ²*Du galvažudžių vadu.* Mirus Sauliui, jo kariuomenė matomai buvo iširus, o jos dalis buvo pavirtus tikrais plėšikais, kurie turėjo savo vadus. — *Berotas buvo laikomas...* Berotas buvo Jošuos atiduotas Benjamino giminei /žr Još 18, 15/, bet Gabanoniečiams suklaidinus Jošų, jo gyventojais tuomet buvo pasilikę Kananiečiai /žr Još 2,9.../. — ⁴*Sauliaus sūnus...* Pasakojime apie Isboseto

užmušimą, minimas Jonato sūnus, kad būtų aišku, kas dar liko iš Sauliaus namų, — *Iš Jėzrahelio*: iš kovos vietos, kur žuvo Saulius ir Jonatas. Plg 1 Kar 29,1. — *Miphibosetas.* 1 Kron 8,34 jis vadinamas Meribaaliu. — ⁵*Bet ir namų...* Šito sakinio nėra dabartiniame ebr t; bet seniau gal jis buvo. — ⁶*Įėjo slapčia.* Ebr t: į patį vidų. Kadangi apie Isboseto užmušimą kalbama tris kartus, todėl kaikurie aiškintojai mano, jog šitoje vietoje tekstas ne visai tikras; bet toks kartojimas sutinkamas ne vieną kartą; jis visai sutinka su ebrajų pasakotojų būdu; pasakotojas pakartodamas tą patį dalyką, visuomet pridėda kurią nors naują aplinkybę. — *Pasiėmę kviečių.* Jei Isbosetas būtų nubudęs, jie būtų galėję sakyti jiešką kviečių. — ⁷*Tyrumos keliu*: Jordano slėniu. — ⁸*Viešpats atkeršijo*: du galvažudžius sakosi padarę savo bjaurų darbą dėl Dovidą ir gyrėsi, būk juodu buvę įrankiai Viešpaties rankose. Už tokį piktžodžiavimą Dovidas juos tuo-

ir jie juodu užmušė; nukirtę juodviem rankas ir kojas, pakorė juodu prie tvenkinio Hebrone. Isboseto gi galvą jie ėmė ir palaidojo Abnerio kape Hebrone

1 Kron 11,1

5. ¹Po to visos Izraelio giminės atėjo Hebronan pas Dovidą ir tarė: Štai mes esame tavo kaulas ir tavo kūnas. ²Jau vakar ir užvakar, dar Sauliui tebesant mūsų karaliumi, tu išvesdavai ir atvesdavai Izraelį; Viešpats gi tau tarė: Tu ganysi mano tautą Izraelį ir tu būsi Izraelio vadas. ³Atėjo taipgi ir Izraelio vyresnieji pas karalių į Hebroną, o karalius Dovidas padarė su jais Hebrone sandorą Viešpaties akivaizdoje: ir jie patepė Dovidą karaliumi Izraeliui

⁴Dovidui buvo trys dešimtys metų, kai jis pradėjo karaliauti, buvo gi jis karaliumi keturias dešimtis metų. ⁵Jis karaliavo Ebrone Judui septynerius metus ir šešis mėnesius, Jerusaleje gi jis karaliavo visam Izraeliui ir Judui tris dešimtis trejus metus

⁶Kada karalius ir visi su juo buvusieji vyrai atėjo prie Jerusaleš prieš Jebusiečius, kurie tenai gyveno, jie sakė Dovidui: Neįeisi čia, jei nebent tu pašalintumei akluosius ir raišuosius, kurie sako: Dovidas čia neįeis. ⁷Bet Dovidas paėmė Siono pilį; tai ir yra Dovidio miestas. ⁸Nes Dovidas buvo tą dieną pažadėjęs dovaną tam, kas sumuš Jebusiečius ir pasieks namų rindas ir pašalins akluosius ir raišuosius, kurie nekenčia Dovidio sielos; todėl sakoma patarlėje: Aklas ir raišas neįeis į šventyklą. ⁹Po to Dovidas apsigyveno pilyje ir ją praminė Dovidio Miestu; jis jį sustiprino mūru aplinkui nuo Mėlo ir viduje. ¹⁰Jis ėjo vis didyn ir didyn ir tarpo, o Viešpats, kareivijų Dievas, buvo su juo

jau nubaudžia. — ¹¹*Kaip gi daug... Rekhabo ir Banos kaltė: jie užmušė žmogų, kurs niekam nebuvo padaręs pikta, jo paties namuose, kur jis nesitikėjo atsirasiant neprietelių, miegantį, kada jį negalėjo gintis.* — ¹²*Nukirtę... Nukertama rankos, kurios padaryta piktadarybė, ir kojos, kurios bėgo užmokesčio įieškoti.* — *Abnerio kape Hebrone.* Gabaa, kur buvo Sauliaus šeimos kapas, tebebuvo Dovidio priešų rankose; todėl tenai jis dabar negalėjo palaidoti Isboseto galvos. Plg aug 3,32

2. Dovidas karalius Jerusaleje

1/ Dovidui ir jo namams žadama amžinas viešpatavimas

a/ *Dovidas perkelia savo sostinę Jerusale. Karai su Pilistimais*

5,1-25. Žuvus Isbosetui, visos Izraelio giminės pripažįsta Dovidą savo karaliumi ir jį patepa /1-5/; tuomet jis perkelia savo sostinę Jerusale, kurios pilį atima iš Jebusiečių /6-10/, pasistato sau čia namus, susilaukia savo šeimos padaugėjimo /11-16/

ir sumuša Dievui padedant du kartu užpuolusius jį Pilistimus /17-25/

5. ¹*Izraelio giminės*: tos giminės, kurios buvo laikomos Isboseto pavaldiniais. — *Tavo kaulas ir... t y, mes esame tos pačios tautos šanariai.* Plg Pak 17,15. — ²*Vakar ir užvakar*: ne per daug seniai. Plg 1 Kar 19,13... ir k. — ³*Izraelio vyresnieji*: jie veda derybas giminių vardu. — ⁴*Buvo trys dešimtys metų...* Spėjama, kad Dovidas, turėdamas apie dvidešimtį metų, užmušęs Goljatą, apie ketveris metus tarnavęs Sauliui ir tiek pat laiko nuo jo slapstęsis ir arti dvejų metų buvęs pas Achį Sikelege. Plg 3 Kar 2,11; 1 Kron 29,27

⁶*Prieš Jebusiečius.* Jebusiečiai buvo Khamo sūnaus Kanaano palikunys. Žr Prad 10,16. Nors Jošue, paimdamas Palestiną, ir buvo užkariavęs Jerusaleš dalį, bet jos pilis tuomet pasiliko Jebusiečių valdžioje /žr Još 16,63 ir k/. — *Aklusius ir raišuosius...* Jebusiečiai buvo įsitikinę, kad jų pilies niekas negalės paimti; todėl jie tyčiodamies sakė, kad jai ap-

¹¹Taipgi Tiro karalius Hirmas siuntė pas Dovidą pasiuntinius, kedro medžių, dailidžių ir akmenų tašytojų sienoms, o jie pastatė Dovidui namus. ¹²Ir Dovidas suprato, kad Viešpats buvo jį patvirtinęs Izraelio karaliumi ir kad buvo išaugštinęs jo viešpatavimą savo Izraelio tautoje

1 Kron 14,1

¹³Taigi Dovidas vedė dar gulovių ir žmonių iš Jerusale, po to kai buvo atėjęs iš Hebrono, ir Dovidui gimė dar kiti sūnūs ir dukterys. ¹⁴Štai vardai tų, kurie jam gimė Jerusaleje: Samua, Soababas, Natanas, Saliamonas, ¹⁵Jebaharas, Elisua, Nephegas, ¹⁶Japhija, Elisama, Elioda ir Eliphaletas

1 Kron 3,1.2

¹⁷Pilistimai, išgirdę, kad Dovidas buvo pateptas Izraelio karaliumi, atėjo visi įieškoti Dovidu. Tai išgirdęs Dovidas pasitraukė į tvirtovę.

¹⁸Atėjusieji Pilistimai išsisklaistė Raphaimų slėnyje. ¹⁹Tuomet Dovidas teiravosi Viešpaties, sakydamas: Ar man eiti prieš Pilistimus? ir ar juos paduosi į mano ranką? Viešpats gi tarė Dovidui: Eik, nes aš duote paduosiu Pilistimus į tavo ranką. ²⁰Taigi Dovidas atėjo į Baal-Pharasimą, sumušė juos tenai ir tarė: Viešpats perskyrė mano neprietelius mano akivaizdoje, kaip persiskiria vanduo. Todėl ana vieta buvo praminta vardu Baal-Pharasimas. ²¹Tenai jie paliko savo drožtus paveikslus, kuriuos Dovidas ir jo vyrai paėmė

1 Kron 14,9

Ješ 28,21

²²Pilistimai atėjo dar ir antrą kartą ir išsisklaistė Raphaimų slėnyje.

²³Dovidas vėl teiravosi Viešpaties: Ar man eiti prieš Pilistimus, ir ar juos paduosi į mano rankas? Jis atsakė: Neeik stačiai prieš juos, bet

ginti nuo Dovidu kariuomenės užpuolimo gana bus aklujų ir raišųjų. Kiti aiškintojai spėja, kad aklaisiais ir raišaisiais čia pavadinti Jebusiečių dievačiai, kuriuos jie buvo pasistatę ant pilies sienų, kad ją apgintų. — ⁷*Siono*. Ebr *Tsion*. Taip buvo vadinama ne visa Jerusale, bet jos pietrytinis kauburys, kuriame buvo Jebusiečių pilis; į tai ir praminta Dovidu miestu. Todėl Dovidu miestas ir Jerusale reiškia ne visai tą patį dalyką. Plg 1 Kron 5,2. — ⁸*Nes Dovidas...* Eil prasmė ne visai aiški, nes nežinia, ką tikrai reiškia ebr ž *tsinnor*, paprastai verčiamas žodžiu: rinda. Plg 1 Kron 11,16. Ebr t taip reiktų išversti: O Dovidas buvo tą dieną pasakęs: Kas sumušė Jebusiečius ir pasieks rindą, ir tuos akluosius ir tuos raišuosius, kurių nekenčia Dovidu siela... Kadangi čia sakiny s nebaigtas, todėl su Vulgata jo gale reiktų pridėti: gaus užmokestį. Kiti aiškintojai, truputį pakeisdami ebr t bales, taip jį verčia: O Dovidas tą dieną tarė: Tegul kiekvienas žmogus, kurs užmušė Jebusiečius, meta juos į bedugnę /arba: kur vanduo krenta/, kaip raišuosius, taip ir akluosius, kurių nekenčia Dovidu siela. — Į *šventyklą*. Tikriausiai anot ebr t: į

namus. Patarlės prasmė gal čia toki: Žmonės paprastai neturi santykių su nemaloniais ir nekenčiamais asmenimis. — ⁹*Nuo Mėlo*. Taip buvo vadinama tvirtovės dalis, gal jau Jebusiečių pastatyta. Dovidas mūrų, pradėtu prie Mėlo, atskyrė augštąjį miestą nuo žemojo, ir taip jį padarė dar labiau neprieinamu

¹¹*Hirmas*. Hirmas buvo taipgi Saliamono prietelis. Ebr t jis vadinamas: *Khiram, Khirom, Khuram*

¹³*Dovidas vedė...* Susigiminiuodamas tuo būdu su daugeliu šeimynų. Gulovės buvo tai nepilnateisės žmonos. — ¹⁴*Vardai tų...* Plg 1 Kron 3,5... — *Natanas, Saliamonas...* Plg Mt 1,6.7; Sk 3,31

¹⁷*Pilistimai, išgirdę...* Pilistimai bijo, kad Dovidas tapęs viso Izraelio karaliumi nesustiprėtų, todėl jie skuba kariauti su juo dabar. — Į *tvirtovę*. Spėjama, kad Dovidu miesto tvirtovė tuomet dar nebuvo baigta statyti ir kad Dovidas pasitraukęs į Adulamo miestą. Plg žem 23,14. — ¹⁸*Raphaimų slėnyje*. Tas slėnis buvo į pietus ir į vakarus nuo Jerusale.

²⁰*Baal-Pharasimą*. Tas vardas ebr kalboje reiškia: Perskyrimų valdovas. Jo pagrindas yra sek. ž: *Viešpats perskyrė* ebr *parats*/... — ²¹*Drož-*

apeik aplinkui į jų užpakalį ir prieisi prie jų iš kriausių pusės. ²⁴O kai išgirsi šlamėjimą einančio kriausių viršūnėmis, tuomet pradėsi kovą, nes tuomet išeis Viešpats tavo veido priešakyje, kad ištiktų Pilistimų stovyklas. ²⁵Taigi Dovidas padarė, kaip jam Viešpats buvo įsakęs, ir mušė Pilistimus nuo Gabaos iki ateinant į Gezerį

6. ¹Dovidas surinko visus rinktinius iš Izraelio, tris dešimtis tūkstančių vyrų; ²pakilęs jis nuėjo su visais prie jo buvusiais žmonėmis iš Judo vyrų, kad atgabentų Dievo skrynią, ant kurios šaukiamas vardas karėvųjų Viešpaties, sėdinčio viršuje jos ant kherubimų. ³Jie padėjo Dievo skrynią ant naujų vežėčių ir vežė iš namų Abinadabo, gyvenusio Gabaoje; Abinadabo gi sūnūs Oza ir Ahijas varė naujas vežėčias. ⁴Kai jie ją paėmė iš gyvenusio Gabaoje Abinadabo namų, Ahijas, sergėdamas Dievo skrynią, ėjo jos priešakyje. ⁵Dovidas gi ir visas Izraelis žaidė Viešpaties akivaizdoje visokiais mediniais prietaisais, kanklėmis, arpomis, bubinėliais, barškalais ir kimbolais. ⁶Jiems gi atėjus prie Nakhono klojimo, Oza ištiesė ranką prie Dievo skrynios ir ją prilaikė, nes jaučiai buvo pradėję spardyti, ir ji pasviro. ⁷Tuomet Viešpaties rūstybė užsidegė prieš Ozą, jį ištiko dėl perdidelės drąsos, ir jis mirė tenai prie Dievo skrynios. ⁸Dovidas gi nuliūdo, dėlto kad Viešpats buvo ištikęs Ozą, ir ana vieta buvo praminta vardu Užgavimas Ozos; taip ji vadinama iki šiai dienai. ⁹Dovidas labai nusigando tą dieną Viešpaties ir tarė: Kaip gi Viešpaties skrynia įeis pas mane? ¹⁰Ir jis nebenorėjo vežti Viešpaties skrynios pas save į Dovidą miestą, bet ją nugabeno į Getiečio Obededomo namus. ¹¹Taigi Viešpaties skrynia pasiliko Getiečio Obededomo namuose tris mėnesius; Viešpats gi palaimino Obededomą ir visus jo namus

tus paveikslus: dievaičius, kuriuos Pilistimai buvo su savim atsigabėję. Dovidas juos sudegino. — ²³*Ar man ... rankas*. Visų šitų ž nėra ebr t; jie gal pakartoti čia iš 19 eil. — *Iš kriausių*. Kurį medį reiškia ebr ž *bekha'im*, tikrai nežinia. Plg 1 Kron 14,15. — ²⁴*Išgirsi šlamėjimą*. Šlamėjimas medžių viršūnėje, panašus į einančios kariuomenės ūžimą, bus Dovidui ženklas, kad jis gali pradėti kovą. — ²⁵*Nuo Gabaos...* Ebr *Geba'*. Žr Još 9,9. Spėjama, kad čia buvo parašytas vardas: *Miggibon*, nuo *Gabaon* o. Plg 1 Kron 14,6. — *Gezerį*, arba *Gazerį*. Tas miestas priklausė Pilistimams iki Saliamono laikų. Plg 1 Kron 20,4

b) *Sandoros skrynios perkėlimas į Dovidą miestą*

6,1-32. Susilaukęs ramybės karalius Dovidas vyksta su tautos atstovais į Karjatjarimą ir veža iš čia sandoros skrynią Jerusale, bet kelyje, Viešpačiui nubaudus už neat-sargų prisilietimą prie skrynios Ozą,

Dovidas nusigąsta, ją palieka Obededomo namuose ir tik po trijų mėnesių pagaliau perkelia su didele iškilme į savo miestą

6. ¹*Iš Judo vyrų*. Ebr t: *Mibbaale*, Iš Judo Baalės, t.y. iš Karjatjarimo, kurs seniau buvo vadina-mas Baalah, arba Karjat-Baal. Todėl Ebr t kalbama tik apie kelionę iš Karjatjarimo Jeru-salėn. Sandoros skrynia buvo nuga-benta Karjatjariman maždaug prieš 70 m. — ²*Ant naujų vežėčių*. Tai buvo pagarbos ženklas /plg 1 Kar 6,7/, bet įstatymas reikalavo, kad sandoros skrynia būtų levitų nešama /žr Sk 4,15/; todėl paskui taip ir padaryta. — Gabaoje: kauburyje. Plg 1 Kar 7,1. — ³*Kanklėmis*... Plg 1 Kar 18,6 ir k. — ⁶*Nakhono*. 1 Kron 13,9 pasakyta: Khidono. — *Oza ištiesė*... Ozos noras buvo geras, bet sandoros skrynią paliesti buvo leista tik kunigams; todėl Ozos pasi-
sielgime pasireiškė pagarbos stoka. — ⁸*Užgavimas Ozos*. Ebr *perets 'Uz-zah*. — ¹⁰ *Getiečio Obededomo*. Spė-

¹²Paskui buvo pranešta Dovidui, kad Viešpats palaiminęs Obededomą ir visa, kas jo buvo, dėl Dievo skrynios. Taigi Dovidas nuėjo ir su džiaugsmu atsigabeno Dievo skrynį iš Obededomo namų į Dovido miestą. Dovidas turėjo su savim septynis khorus ir veršių aukoms. ¹³Paėjus nešantiems Dievo skrynį šešis žingsnius, jis aukėjo jautį ir aviną. ¹⁴Dovidas šokinėjo visomis jėgomis Viešpaties akivaizdoje; buvo gi Dovidas apsvilkęs lininiu ephodu. ¹⁵Taip Dovidas ir visi Izraelio namai vedė Viešpaties sandoros skrynį su džiaugsmu ir atsiliepiant trimitams. ¹⁶Įėjus Viešpaties skryniai į Dovido miestą, Sauliaus duktė Mikholė, žiūrėdama pro langą, pamatė Dovidą tripsintį ir šokinėjantį Viešpaties akivaizdoje ir jį paniekino savo širdyje. ¹⁷Jie įvedė Viešpaties skrynį ir ją padėjo jos vietoje, viduje padangtės, kurią Dovidas buvo jai ištiesęs; Dovidas gi atnašavo deginamųjų aukų ir dėkojimo atnašų Viešpaties akivaizdoje. ¹⁸O pabaigęs atnašauti deginamąsias ir dėkojimo aukas, jis palaimino tautą vardan kareivijų Viešpaties. ¹⁹Paskui jis padalino visai Izraelio daugybei, kaip vyrams, taip ir moterims, kiekvienam po duonos paplotį, po kashį keptos jautienos ir aliejuje keptų miltų ir visa tauta nuėjo sau, kiekvienas į savo namus.

²⁰Kada Dovidas sugrįžo, kad palaimintų savo namus, Sauliaus duktė Mikholė, išėjus pasitiktų Dovido, tarė: Kaip garbingas buvo šiandien Izraelio karalius, nusidengdamas prieš savo tarnų tarnaites ir nusivilkęs kaip paprastai nusivilka bet kurs juokdarys. ²¹Dovidas gi tarė Mikholei: Viešpaties akivaizdoje, kurs išrinko verčiau mane, o ne tavo tėvą ir visus jo namus, ir kurs man įsakė, kad būčiau vadas Viešpaties tautai Izraeliui, ²²aš ir žaisiu ir pasidarysiu menkesnis, negu buvau; ir būsiu mažas savo akyse, o pasirodysiu garbingesnis tarnaičių akyse, apie kurias tu kalbėjai. ²³Todėl Sauliaus dukteriai Mikholei negimė sūnus iki jos mirties dienos.

jama, kad Obededomas buvo levitas iš Merario palikuonių /plg 1 Kron 15,18/; pavadintas jis Getiečiu gal dėl to, kad jo tėviškė buvo Get-Remone. Jo namai buvo, matomai, visai arti tos vietos, kur krito Oza, ir netoli nuo Jeruslės

¹²*Su džiaugsmu*: su muzika ir giesmėmis. — *Dovidas... aukoms*. Visų šitų ž nėra ebr t; jie įdėti Vulg iš Italės. — ¹³*Paėjus nešantiems...* Dabar prisitaikyta prie įstatymo reikalavimo ir skrynį neštie nešta. Aukos padaryta vieną kartą, nuėjus pirmuosius šešis žingsnius, kada pasirodė, jog Dievas nesirūstina už skrynios nešimą. — *Jautį ir...* Ebr t: jautių ir avinų. — ¹⁴*Dovidas šokinėjo...* Įstatyme nebuvo įsakyta šokti. Dovidas norėjo jais parodyti savo uolumą apie Dievo garbę. — *Lininiu ephodu*. Tai buvo paprastas levito apdaras. — ¹⁵*Sauliaus duktė Mikholė..* Kaip Saulius mažai tesirūpino sandoros skrynja ir paliko ją ilgus metus Karjatjarime, taip

ir jo duktė pasirodo neturinti savyje gilesnių religinių jausmų.

¹⁷*Kurią Dovidas buvo...* Dovidas buvo padirbdinęs sandoros skryniai naują padangtę; senoji gi Mošės padaryta pasiliko Gabaone, kur vyriausiuoju kunigu buvo Sadokas. — *Dovidas gi atnašavo*: ne pats, nes tai buvo kunigų pareiga, bet jam liepiant darė aukas kunigai. — ¹⁸*Palaimino tautą...* Laiminti tautą galėjo pats Dovidas, kaip tėvas savo vaikus. Plg 3 Kar 8,55

²⁰*Kaip garbingas...* Mikholė kalba ironiškai, su pasityčiojimu. — *Nusidengdamas...* Ironiškas perdėjimas. Dovidas buvo nusivilkęs ilgą žemę siekiantį apsiaustą, be kurio garbingesni asmenys viešai nesirodydavo; bet Dovido pasiimtas ephodas, kurį jis vilkėjo, buvo gana ilgas apdaras. — ²²*Aš ir žaisiu ir...* Dėl Viešpaties Dovidas pasiryžęs visai išsižadėti žemiškos garbės; tarnaudamas Viešpačiui ir todėl save žemindamas, jis ras pritarimą visų,

1 Kron 17,1

7. ¹Atsitiko gi, jog, kai karalius buvo apsigyvenęs savo namuose, ir Viešpats buvo jam suteikęs ramybę iš visų pusių su jo priešais, ²jis tarė pranašui Natanui: Ar matai, kad aš gyvenu kedriniuose namuose, o Dievo skrynja pasilieka po kailiais? ³Natanas gi atsakė karaliui: Eik, daryk visa, kas yra tavo širdyje, nes Viešpats yra su tavim

1 Kar 16,11
Ps 77,70

⁴Atsitiko gi tą naktį, kad štai Viešpats kalbėjo Natanui ir tarė: ⁵Eik ir kalbėk mano tarnui Dovidui: Štai ką Viešpats sako: Argi tu man pastatysi gyvenamuosius namus? ⁶Juk nuo tos dienos, kurioje išvedžiau Izraelio sūnus iš Egipto žemės, aš negyvenau namuose iki šiai dienai, bet keliavau padangtėje ir po uždangalais. ⁷Visose vietose, per kurias perėjau su visais Izraelio sūnumis, argi aš iš tikrųjų kalbėjau vienai iš Izraelio giminių, kuriai liepiau ganyti mano tautą Izraelį, ir argi sakiau: Kodėl man nepastatėte kedrinio namo? ⁸Taigi dabar taip sakysi mano tarnui Dovidui: Štai ką sako kareivių Viešpats: Aš ėmiau tave nuo ganyklų, sekiojančių bandas, kad būtumei vadas mano tautai Izraeliui, ⁹ir buvau su tavim visur, kur tik vaikščiojai; užmušiau visus tavo neprietelius prieš tave ir tau padariau didelį vardą, lygų žemėje esančių didikų vardui. ¹⁰Aš paskirsiu mano tautai Izraeliui vietą ir jį įveisiu, ir jis tenai gyvens ir nebepatirs daugiau neramybės, nė neteisybės sūnūs nebeslėgs jo daugiau, kaip pirma, ¹¹pradedant nuo tos dienos, kurioje pastačiau teisėjus mano Izraelio tautai; ir duosiu tau pasilsėti nuo visų tavo priešų; be to, Viešpats tau skelbia, kad Viešpats padarysiąs tau namus. ¹²O kai pasibaigs tavo dienos, ir tu būsi užmigęs su savo tėvais, aš pažadinsiu po tavęs palikuonį, kurs bus iš tavęs gimęs, ir sustiprinsiu jojo karalystę. ¹³Jis pastatys mano vardui namus, o aš patvirtinsiu jo karalystės sostą į amžius. ¹⁴Aš būsiu jam tėvas, o jis bus man

3 Kar 8,19

3 Kar 5,5
1 Kron 22,18
Žyd 1,5

kurie patys iš tikrųjų myli Dievą. — ²³Todėl Sauliaus... Tai buvo didžiausi bausmė Izraelaitėi. Plg Mt 1,25.

c/ *Pažadėjimas Dovidui amžinojo sosto*

7.1-29. Dovidas išreiškia norą pastatyti Dievui namus, tačiau Dievas per pranašą Nataną jam apreiškia, kad tai padarysiąs tik jo sūnus, draug žada sutvirtinti jo sostą amžinai /1-16/. Tas garbingas pažadas paragina Dovidą karštai dėkoti Dievui nuolankios maldos žodžiais /17-29/

7. ¹Savo namuose: kuriuos jis buvo pasistatęs Jerusaleje. — ²Pranašui Natanui. Tai buvo antras Dovo do padėjėjas, kurs gaudavo iš Dievo apreiškimų; pirmas buvo Gadas /žr 1 Kar 22,5/. Natanas visur vadinamas *pranašu*, ebr *nabi*, tuo tarpu kad Gadas turi vardą *re-ginčiojo*, ebr *ro'eh* /plg 1 Kar 9,9/. — ³Eik ir daryk... Natanas čia pareiškia savo nuomonę; tačiau kitoks buvo Dievo nutarimas, kurs

tuojau bus apreikštas Natanui, o per jį ir Dovidui

⁵Mano tarnui. Suteikdamas Dovidui tą garbingą pavadinimą, /kaip kitados Mošei/, toliau primindamas savo geradarybes ir žadėdamas naujų, Viešpats parodo, kad Dovo do noras nėra peiktinas, bet draug pasako, kad dar nebuvo atėjęs laikas statyti Dievui namus, ir kad kam kitam lemta ta garbė. — ⁷Kuriai liepiau ganyti... Aliuzija į tas gimines, iš kurių buvo Dievo skiriamai teisėjai, nes jos laikinai tapdavo tarsi vadais kitų. — ¹⁰Aš paskirsiu... Geriau praeitas laikas: paskyriau. — ¹¹Viešpats padarysiąs tau... Viešpats suteiks Dovidui palikuonių ir jiems visuomet priderės viešpatavimas. Plg 1 Kron 28,6... Sendoros skrynios stovis bus toks pat, kaip ir tautos; todėl reikia, kad pirma tauta įsigytų pastovumą, o jau paskui ir skrynja gaus nuolatinę buveinę. Tiktai kada karai nebevers šventyklos bėgti iš vietos į vietą, kada viešpataus ramybė, tuomet turės būti pastatyta šventykla. — ¹²Pažadinsiu po tavęs

sūnus. Jei jis padarys ką neteisingai, aš jį sudrausiu vyrų rykštėmis ir žmonių vaikų smūgiais, ¹⁵bet savo mielaširdystės aš iš jo neatimsiu, kaip atėmiau iš Sauliaus, kurį atstūmiau nuo savo veido. ¹⁶Tavo namai bus ištikimi, ir tavo karalystė amžina tavo akivaizdoje, ir tavo sostas bus nuolat tvirtas. ¹⁷Taigi Natanas kalbėjo Dovidui pagal visus šituos žodžius ir visą tą regėjimą

Ps 88,47

¹⁸Tuomet karalius Dovidas įėjęs atsisėdo Viešpaties akivaizdoje ir tarė: Kas aš esu, Viešpatie Dieve, ir kas yra mano namai, jogei iki čia mane atvedei? ¹⁹Bet ir tai pasirodė maža tavo akivaizdoje, Viešpatie, Dieve! todėl tu kalbėjai dar ir apie tavo tarno namus iki tolimai ateičiai, nes tasai yra Adomo įstatymas, Viešpatie Dieve! ²⁰Tai ką gi dar galėtų tau kalbėti Dovidas? nes tu pažįsti tavo tarną, Viešpatie Dieve! ²¹Dėlei savo žodžio ir pagal savo širdį padarei visus šituos didelius dalykus ir juos paskelbei savo tarnui. ²²Todėl pašlovintas esi, Viešpatie Dieve, visame, ką girdėjome savo ausimis, nes nėra tau lygaus, ir nėra kito Dievo, tave atskyrus. ²³Koki gi yra kita giminė žemėje, kaip tavo tauta Izraelis, dėl kurios Dievas ėjo jos sau atpirktų, kad pasidarytų jojo tauta, ir sau vardą padarytų ir vykdytų jiems žemėje didelių ir baisių dalykų akivaizdoje tavo tautos, kurią sau atpirkai iš Egipto,

palikuoni... Šitose eil randame vieną iš žymiausių Sen Test pranašysčių apie Dovido karalystės amžinumą per Mesiją. Žadamas čia Dovidui palikuonis yra visų pirma jo sūnus Saliamonas, nes tai nurodo pati žodžio prasmė, o taipgi dėl to, kad juos suprato apie save pats Saliamonas. Žr 3 Kar 8,15-21. Bet ne vien jį turėta mintyje, nes 13 eil Dievo namų statytojo sostą žadama patvirtinti visiems amžiams, taigi statytojas sėdės tame soste amžinai ir amžinai džiaugsis tėvišku Dievo palankumu /14 eil/; todėl ir šv Aug sako: «Kas manytų šitą didelę pranašystę būsiant įvykdytą Saliamono asmenyje, tas labai klystų». Plg Ps 88,31... Pranašystėje kalbama, kaip aiškiai parodo šv Povilo žodžiai Žyd 1,5, apie Kristų /Basil, Teodor, Just, Ambros/, Dievo Sūnų, o draug ir Dovido sūnų, kurs pastatė Dievui tikrą gyvą šventyklą, šv Eklesiją; bet ne apie jį vieną, nes Kristui negalima pritaikinti 14 e žodžių. — ¹⁴*Jei jis padarys ką neteisingai...* Pagaliau kalbama ne tik apie Kristų ir Saliamoną, bet taipgi ir apie tarpines kartas, nes jos buvo iš tikrųjų Dovido palikuonys, todėl būtinai pridera prie jojo amžinai pasiliekančių namų, nes kitaip Dovido palikuonių sostas, pradedant nuo Saliamono, negalėtų būti va-

dinamas amžinu; be to, tose kartose įvyko tobuliau negu pačiame Saliamone 14 e žodžiai; todėl Dovido palikuonis apima visas kartas nuo Saliamono iki Kristui. Pastatytinieji namai yra kaip Saliamono, taip ir Zorobabelio šventykla, pranokėja N Test Eklesijos, toliau yra Kristus, kurio kūnas yra šventykla /Jo 2,19/, švenč Panos iš Dovido giminės pastatyta jos Pradėjime /Teodor. Plg Žyd 9,11/; pagaliau Eklesiją, kurios atskiri sanariai yra Dievo šventykla /1 Kar 6,19; 2 Kar 6,16; Jo 14,23/, kuri yra dvasinis rūmas /1 Petr 2,5/, rasiąs savo pabaigą danguje /Apr 21,3/. Tėviškas palankumas /14 a eil/ liečia kaip Kristų, taip ir kovojančią bei garbingą Eklesiją; mielaširdingas gi sudraudimas /14 eil/ apsieiškia visoje Sen ir N Test Eklesijoje. — *Vyrų rykštėmis...* t y, ne pagal nupelnnytus bausmės didumą, ne kietai, kaip teisėjas, bet kaip tėvas, kurs baudžia vaiką, kad jį pataisytų. — ¹⁶*Namai bus ištikimi.* Ištikimas čia reiškia tą pat, ką ir pastovus, nuolat pasiliekęs. — *Tavo akivaizdoje.* Dovidas matys dvasioje visos pranašystės įvykdytą. Anot kitų čia reiktų skaityti: mano, t y, pažadėjimą darančiojo akivaizdoje

¹⁸*Atsisėdo:* asloje ties sandoros skrynia. Kadangi tačiau Žydai pa-

nubausdamas giminę ir jos dievą. ²⁴Nes tu patvirtinai sau tavo tautą Izraelį, kad ji būtų amžina tauta, ir tu, Viešpatie Dieve, pasidarei jiems Dievas. ²⁵Dabar tat, Viešpatie, Dieve, vykdyk per amžius žodį, kurį kalbėjai apie tavo tarną ir apie jo namus, ir padaryk, kaip kalbėjai, ²⁶idant tavo vardas būtų šlovinamas per amžius, ir kad būtų sakoma: Kareivių Viešpats yra Dievas Izraelio, ir tavo tarno Dovidio namai tvirtai laikysis Viešpaties akivaizdoje; ²⁷kadangi tu, kareivių Viešpatie, Izraelio Dieve, apreiškei savo tarno ausiai ir tarei: Pastatysiu tau namus. Todėl tavo tarnas rado savo širdį, kad tau melstųsi šita malda. ²⁸Dabar tat, Viešpatie, Dieve, tu esi Dievas, ir tavo žodžiai bus tikri: nes tu kalbėjai savo tarnui šituos gerus dalykus. ²⁹Pradėk tat ir palaimink tavo tarno namus, kad būtų per amžius tavo akivaizdoje, nes tu, Viešpatie, Dieve, kalbėjai, ir tavo palaiminimu bus palaiminti tavo tarno namai per amžius

1 Kron 18,1

8. ¹Po to atsitiko, kad Dovidas sumušė Pilistimus, juos pažemino ir ėmė iš Pilistimų rankos duoklės žąslą. ²Jis sumušė Moabiečius ir juos išmatavo virvėmis, ištiesęs žemėje; jis atmatavo dvi virvi, vieną užmušti ir vieną palikti gyvais. Taip Moabas ėmė tarnauti Dovidui duokle. ³Toliau Dovidas nugalėjo Sobos karalių Rohobo sūnų Adarezerį, kuomet tasai ėjo savo valdžios išplėstų ant Euphrato upės. ⁴Atėmęs iš jo tūkstantį septynis šimtus raitelių ir dvidešimt tūkstančių pėstininkų, Dovidas paskirsino visiems vežimų arkliams kojų gyslas, paliko gi iš jų šimtą ve-

prastai meldavosi arba stovėdami arba atsiklaupę /plg 3 Kar 8,22 54-55/, todėl kaikurie aiškintojai ebr *š jašab* verčia: ilgiau pasiliko. — *Iki čia mane atvedei*. Dovidas visų pirma primena jam pačiam suteiktas geradarybes. — ¹⁰*Tasai yra Adomo ištatymas*. Ką tikrai reiškia šitie žodžiai, ne visai aišku. Žodis «Adomas» ebr t, ne nuosavas vardas; todėl sakiny s reiktų išversti taip: toksai yra žmogaus ištatymas. Jo prasmė gal bus toki pat, kaip ir paralelinėje 1 Kron 16, 17 vietoje: Mane išaugstinai ant visų žmonių, arba: pasielgei su manim kaip su žymiu, garsiu žmogumi. — ²⁰*Ką gi dar galėtu...* Kaip gi dar padėkotų, nes tu žinai jo širdį. — ²³*Koki gi yra...* Dievas apreiškė Izraelio tautoje savo vardą, garbę ir šlovę ir darė dėl jos stebuklus, kaip tai atsitiko Egipte ir einant į Žadėtąją žemę, ir išvarė iš po jos akių, Kananiečių tautas ir jų dievus. — *Žemėje*. Ebr t: tavo žemėje. — *Giminę ir jos dievą*. Ebr t: Gimines ir jų dievus. — ²¹*Rado savo širdį*, t y, turėjo tiek daug drąsos. Dovidas tais žodžiais pateisina savo maldos drąsumą. — ²⁹*Bus palaiminti*. Geriau: tegul būna palaiminti

2. Garbingas ir laimingas Dovidovo viešpatavimas iki nupuolimui

a) Laimingi Dovidovo karai

8,1-18. Po garbingo Dovidui suteikto pažado trumpai minimi karai, kuriais, Dievui padedant, Dovidas išplėtė savo valstybės sienas /1-14/, o taipgi įvardijami žymiausi Dovidovo valdininkai, kurie jam padėjo padaryti gerą tvarką karalystėje /15-18/

8. ¹*Po to...* Trijuose sek skyr suteikiama žinių, kaip Dovidui padarytas pažadas pradėjo būti vykdomas, o visų pirma kaip Izraelio karalystė padidėjo. 8 sk karai tik minimi; vienas gi iš jų, karas prieš Amoniečius, aprašomas plačiau 10 skyr. — *Ėmė... duoklės žąslą*. Ebr t: *metropolis žąslą*, t y, lyg kad žąslais pažabojų vyriausiąjį Pilistimų miestą. Ta gi Pilistimų metropolimi buvo Getas, nes 1 Kron 18,1 pasakyta tiesiog, kad Dovidas atėmęs iš Pilistimų Getą ir jo miestus. — ²*Išmatavo virvėmis...* Dovidas visai daugybei paimtų nelaisvėn Moabiečių liepė atsigulti ant žemės ir virvėmis matavo jų nugultą plotą, o paskui burtu nutarė kuriame plote gulėjusieji Moabiečiai reikia nužu-

žimų. ⁵Atėjo taipgi Siriečiai iš Damasko padėtų Sobos karaliui Adarezeriui, ir Dovidas užmušė dvidešimt du tūkstančių vyrų iš Siriečių. ⁶Dovidas pastatė Damasko Sirijoje igulą, ir Sirija ėmė tarnauti Dovidui mokesčiais; o Viešpats palaikė Dovidą visur, kur tik jis eidavo. ⁷Dovidas atėmė auksinius ginklus, kuriuos turėjo Adarezerio tarnai ir atgabeno juos Jeruslėn. ⁸Iš Adarezerio gi miestų Betės ir Beroto Dovidas paėmė labai daug skaistvario. ⁹Kada Ėmato karalius Tous išgirdo, kad Dovidas buvo sumušęs visą Adarezerio galybę, ¹⁰jis siuntė savo sūnų Joramą pas karalių Dovidą, kad jį pasveikintų, linkėtų jam laimės ir padėkotų už tai, kad buvo nugalėjęs Adarezerį ir jį sumušęs, nes Tous buvo Adarezerio priešas. Joramas atnešė su savim auksinių, sidabrinų ir varinių rykų. ¹¹O karalius Dovidas ir juos pašventė Viešpačiui draug su sidabru ir auksu, kuri buvo paėmęs ir pašventęs iš visų pavergtųjų tautų. ¹²Iš Sirijos, iš Moabo, iš Amono sūnų, iš Pilistimų, iš Amalekiečių ir iš Sobos karaliaus Rohobo sūnaus Adarezerio grobio. ¹³Dovidas įsigijo sau taipgi vardą Druskos slėnyje, kai jis pavergęs Siriją grįžo ir užmušė aštuoniolika tūkstančių. ¹⁴Jis pastatė Idumėjoje sargus ir nusiuntė igulą; ir visa Idumėja ėmė tarnauti Dovidui. O Viešpats palaikė Dovidą visur, kur tik jis eidavo.

¹⁵Taip Dovidas karaliavo visam Izraeliui; Dovidas taipgi darė teisumą ir teisybę visai savo tautai. ¹⁶Sarvijos sūnus Joabas buvo jo kariuomenės viršininkas, Ahiludo sūnus Jozapatas buvo metraščių vedėjas, ¹⁷Akhitobo sūnus Sadokas ir Abiataro sūnus Akhimelekas buvo kunigai, o Sarajas raštininkas, ¹⁸Jojados sūnus Banajas buvo Keretiečių ir Pheletiečių viršininkas; o Dovid sūnūs buvo kunigais

dyti ir kuriame palikti gyvi. Ebr t pasakyta, kad mirtim buvo pasmerkta dvi virvi, o viena pilna palikta gyvųjų. Seniau Moabiečiai buvo Dovid prieteliai /1 Kar 2,3/. Kodėl dabar buvo kilęs karas, nežinia. — ³Sobos: tarp Euphrato ir Damasko. Plg 1 Kar 14,47. — *Adarezerį*. Kitur jis vadinamas ebr t *Hadad-Ezeriu*, t y, žymiausiojo Siriečių dievaičio Hadado tarnu. Plg 1 Kron 18,3 ir k. ⁴*Pakirsdino*. Plg Još 11,6,9 ir k. — ⁵*Siriečiai iš Damasko*. Damaskas buvo tikrosios Sirijos sostinė. — ⁶*Igulą*: kareivių būrį, kad tuo būdu Sirija pasiliktų Dovidui pavergtą. Ebr t kalbama apie viršininko paskyrimą. — ⁷*Auksinius ginklus*. Ebr ž šetel tikriausiai reiškia skydus. — ⁸*Betės...* To miesto vieta visai nežinoma. Berotas buvo tarp Emato ir Damasko. Žr Ez 47,16 ir k. — ⁹*Emato*. Taip buvo vadinama miestas ir karalystė buvusi prie šiaurinės Palestinos sienos. — ¹¹*Pašventė Viešpačiui*. Taip Dovidas pradėjo rinkti medžiagą šventyklai, kurią turėjo padatyti jo sūnus. — ¹²*Iš Sirijos*. LXX vertime ir 1 Kron 28,11

pasakyta: *Iš Edomo*; toks skaitymas čia gal tikresnis. — ¹³*Druskos slėnyje*: į pietus nuo Mirties jūros. Plg 4 Kar 14,7 ir k

¹⁵*Dovidas karaliavo*. Plg 20,23-26 ir 1 Kar 14,47-57, kur panašiai kalbama apie Saulių. — ¹⁶*Metraščių vedėjas*. Ebr *mazkir*, tas kurs primena. Anot kaikurių aiškinimų, jis ėjęs kanclerio pareigas. — ¹⁷*Akhitobo sūnus...* Sadokas buvo iš Eleazaro palikuonių /1 Kron 5,34 ir k/, todėl sūnus ne to paties Akhitobo, kurs įvardintas 1 Kar 14,3. Jis ėjo vyriausiojo kunigo pareigas prie senosios sadoros padangtės, kuri buvo pasilikusi Gabaone. Žr 1 Kron 16,39. — *Akhimelekas gi* /vaikaitis vyriausiojo kunigo Akhimeleko, nužudyto liepiant Sauliui/ buvo vyriausiuoju kunigu prie naujosios padangtės Jeruslėje. — ¹⁸*Banajas*. Žr žem 23,20... — *Keretiečių ir...* Buvo tai karaliaus sargyba. Keretiečiai ir Pheletiečiai buvo gal svetimtaučiai. — *Kunigais*. Kadangi kitur jie vadinami Dovid kunigais, skirtiniais nuo Dievo kunigų, todėl reikia manyti, kad Dovid

9. Dovidas tarė: Benežinote, ar neliko ko nors iš Sauliaus namų, kad jam padaryčiau mielaširdystę dėlei Jonato? ²Buvo gi iš Sauliaus namų tarnas, vardu Siba. Pasišaukęs jį pas save, karalius jam tarė: Ar tu esi Siba? Tasai atsakė: Aš, tavo tarnas. ³O karalius tarė: ar neliko ko nors iš Sauliaus namų, kad jam padaryčiau Dievo mielaširdystę? Siba tarė karaliui: Liko Jonato sūnus, silpnas kojomis. ⁴Kur jis yra? paklausė Dovidas, o Siba atsakė karaliui: Štai, jis yra Lodabare Amiėlio sūnaus Makhiro namuose. ⁵Taigi karalius Dovidas siuntė ir jį parsigabeno iš Lodabaro iš Amiėlio sūnaus Makhiro namų. ⁶Atėjęs gi Sauliaus sūnaus Jonato sūnus Miphibosetas pas Dovidą, parpuolė ant savo veido ir išreiškė pagarbą. O Dovidas tarė: Miphibosete! Jis atsakė: Aš čia, tavo tarnas. ⁷Dovidas jam sakė: Nebijok, nes aš daryte padarysiu tau mielaširdystę dėlei tavo tėvo Jonato ir tau sugrąžinsiu visus tavo tėvo Sauliaus laukus, ir tu valgysi visuomet duonos prie mano stalo. ⁸Miphibosetas, nusilenkdamas jam, tarė: Kas aš esu tavo tarnas, jog pažvelgei į negyvą šunį, koksai aš esu? ⁹Taigi karalius pasišaukė Sauliaus tarną Sibą ir jam tarė: Visa, kas buvo Sauliaus, ir visus jo namus aš atidaviau tavo valdovo sūnui. ¹⁰Išdirbk tat jam laukus, tu ir tavo tarnai; ir įneši tavo valdovo sūnui pelną, kad turėtų kuo maitintis; bet tavo valdovo sūnus Miphibosetas valgys visuomet prie mano stalo. Siba turėjo penkiolika sūnų ir dvidešimt tarnų. ¹¹Taigi Siba tarė karaliui: Kaip liepei, mano valdove, karaliau, tavo tarnui, taip tavo tarnas padarys, ir Miphibosetas galės valgyti prie mano stalo, kaip vienas iš karaliaus sūnų. ¹²Miphibosetas turėjo mažą sūnų vardu Mikhą; ir visa Sibos namų šeimyna tarnavo Miphibosetui. ¹³Taigi Miphibosetas apsigyveno Jerusaleje, nes visuomet valgydavo prie karaliaus stalo. Jis buvo raišas abiem kojoms

10. ¹Po to atsitiko, kad mirė Amono sūnų karalius, ir jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Hanonas. ²Tuomet Dovidas tarė: Padarysiu

1 Kron 19,2

sūnūs ėjo jo patarėjų ir jo rūmų valdininkų pareigas

b/ *Dovido geradarybė Jonato sūnui*

9,1-13. Dovidas tapęs karaliumi neužmiršo, ką buvo žadėjęs Sauliaus sūnui Jonatui; jis parodo savo gerą širdį, suteikdamas Jonato sūnui Miphibosetui geradarybių

9. ¹*Dovidas tarė*. Kadangi iš tolesnio pasakojimo pasirodo, jog Jonato sūnus Miphibosetas, kai jis buvo pašauktas pas Dovidą, turėjo jau sūnų, /12 e/, o iš kitur žinoma /4,4/, kad Sauliaus mirties laiku jis turėjo tik penkerius metus, todėl šitas įieškojimas Sauliaus palikuonių įvyko apie dvidešimtus Dovo do karaliavimo metus. — *Dėl Jonato*: taip kaip Dovidas Jonatui buvo žadėjęs. Žr 1 Kar 20,19... — ³*Dievo mielaširdystė*... Didelę mielaširdystę, kuri bus Dievo vardan suteikta. Plg 1 Kar 20,14. — ⁴*Silpnas kojomis*. Žr aug 4,4. — ⁶*Lo-*

dabare. Anot 17,27, tas miestas buvęs anapus Jordano netoli Makhanaimo. — ⁷*Prie mano stalo*. Gauti valgyti prie karaliaus stalo buvo labai didelė garbė. — ⁸*[negyvą šunį]*: į visų menkiausių žmogų. Miphibosetas dėkoja Dovidui su didžiausiu nuolankumu. — ¹⁰*Kad turėtų kuo maitintis*. Nors pačiam Miphibosetui buvo pažadėta karaliaus stalas, bet savo šeimą jis turėjo išlaikyti iš savo pelno. — ¹¹*Prie mano stalo*. LXX vertime: *Prie Dovo do stalo*. Toks skaitymas gal čia tikresnis. Anot Vulgatos, Siba, apsiimdamas pats duoti išlaikymą Miphibosetui, išreiškia norą atpalaiduoti Dovidą nuo nuolatinio raišo svečio

c/ *Karas prieš Amoniečius ir Siriečius*

10,1-19. Paniekinus naujam Amoniečių karaliui Dovo do pasiuntinius, atsiųstus pagarbos dėlei, kilsta tarp Dovo do ir Amoniečių smarkus karas,

Naaso sūnui Hanonui malonę, taip kaip jo tėvas yra man padaręs malonę. Taigi Dovidas siuntė savo tarnus jo paguostų dėl tėvo mirties. Bet atėjus Dovidui tarnams į Amono sūnų žemę, ³Amono sūnų kunigaikščiai tarė savo valdovui Hanonui: Ar manai, kad gerbdamas tavo tėvą Dovidas atsiuntė pas tave paguostų, o ne tam Dovidas atsiuntė pas tave savo tarnus, kad apžiūrėtų ir iširtų miestą, o paskui jį sugriautų? ⁴Taigi Hanonas ėmė Dovidui tarnus, nuskusdino pusę jų barzdos, atkirpdino pusę jų drabužių iki kulšių ir juos paleido. ⁵Kai tai buvo pranešta Dovidui, jis išsiuntė jų pasitiktų, nes vyrai buvo bjauriai apgėdinti, ir Dovidas jiems sakydino: Pasilikite Jerike, kolei neatžels jūsų barzda, ir tuomet sugrįžkite

⁶Amono sūnūs gi, matydami, kad buvo ižeidę Dovidą, siuntė ir pasisamdė už užmokestį Siriečių iš Rohobo ir Siriečių iš Sobos dvidešimt tūkstančių pėstininkų, iš Maakhos karaliaus tūkstantį vyrų, ir iš Istobo dvyliką tūkstančių vyrų. ⁷Tai išgirdęs Dovidas pasiuntė Joabą ir visą kovotojų kariuomenę. ⁸Amono sūnūs išėjo ir sustojo kariškoje tvarkoje prie paties įėjimo į vartus; Siriečiai gi iš Sobos, Rohobo, Istobo ir Maakhos stovėjo atskirai lauke. ⁹Joabas matydamas, kad buvo prisiėmę kovoti su juo ir iš priešakio ir užpakalyje, išskyrė geriausius iš visų Izraelio rinktinių ir sustatė jų kariškas eiles prieš Siriečius; ¹⁰likusią gi tautos dalį pavedė savo broliui Abisajui, kurs juos sustatė kariškoje tvarkoje prieš Amono sūnus. ¹¹Ir Joabas tarė: Jei Siriečiai gaus ant manęs viršų, ateisi man padėti; o jei Amono sūnūs gaus viršų ant tavęs, aš tau padėsiu. ¹²Būk drąsus vyras ir kovokime už mūsų tautą ir už mūsų Dievo miestą; Viešpats gi padarys, kas gera jo akivaizdoje. ¹³Taigi Joabas ir draug su juo buvusieji žmonės pradėjo kovą prieš Siriečius, kurie tuojuo pabėgo nuo jo veido, ¹⁴Amono gi sūnūs matydami, kad Siriečiai buvo pabėgę, ir patys pabėgo nuo Abisajo veido ir įėjo į miestą. O Joabas sugrįžo nuo Amono sūnų ir atėjo į Jerusale

kuriame Dovidui vadai apgali Amoniečius ir jų padėjėjus Siriečius /1-14/; susirinkusius gi vėl Siriečius apgali pats Dovidas anapus Jordano /15-19/

10. ¹Po to... Plačiau aprašomas čia karas gal buvo tas pats, kurs trumpai paminėtas 8 skyr. — ²Naaso. Tai buvo tas pats Naasas, prieš kurį kitados kovojo Saulius Galaado Jabeje, arba ano sūnus. — *Kaip jo tėvas...* Kuo buvo patarnavęs Naasas Dovidui, tikrai nežinia. — ⁴Nuskusdino pusę jų barzdos. Visa barzda buvo skutama atgalai ir nuliūdumui išreikšti. Nuskusti gi kam nors pusę barzdos buvo didžiausias išniekinimas, nes barzda buvo laikoma gražiausiu vyro papuošalu. Lygiu išniekinimu buvo ir pusės išeiginių drabužių nukirpimas. Tuo atkirpimu Amoniečių karalius gal norėjo parodyti, kad Dovidui pasiuntiniuose jis pažinęs žvalgus. — ⁵Buvo pranešta... Pasiunti-

niai patys neskubėjo grįžti pas Dovidą, taip kad gandas apie jų išniekinimą pasiekė Dovidą, kada jie tebebuvo dar toli nuo Jerusale. Dovidas nori apsaugoti savo pasiuntinius nuo gėdos grįžti Jerusale su paniekinimo žymėmis, todėl liepia laukti Jerike. — ⁶Siuntė ir pasisamdė... Supratęs savo klaidą Amoniečių karalius tikisi iš Dovidui keršto ir todėl rengiasi prie karo. — *Siriečių iš Rohobo.* Ebr *'aram beith Rekhob*. Beth-Rekhobas buvo sostinė; jos vardu vadinama ir visa karalystė. — *Sobos.* Ebr *Tsoba*. Plg aug 8,3. — *Istobo.* Ebr *'Is Thob*, t y žmonės iš Tobo. Į Tobo kraštą buvo kitados nuvykęs Jephthė. Žr Teis 11,3. — ⁷Visą kovotojų kariuomenę. Ebr t: visą kariuomenę, karžygius. — ⁸Į vartus: Amoniečių sostinės Rabat-Amono vartus, arba, anot kitų, į Medabo miesto vartus. — ¹⁴Joabas sugrįžo... Joabas nemėgino paimti pa-

¹⁵Taigi Siriečiai, matydami, kad jie Israėlio nugalėti, susirinko visi draug. ¹⁶O Adarezeris siuntė ir išvedė Siriečius, buvusius už upės ir atvedė jų kariuomenę; Adarezerio gi kariuomenės viršininkas Sobakhas buvo jų vadas. ¹⁷Kuomet tai buvo pranešta Dovidui, jis sutraukė visą Israėlį, perėjo per Jordaną ir atėjo į Helamą; o Siriečiai sustojo kariškoje tvarkoje prieš Dovidą ir kovojo prieš jį. ¹⁸Bet Siriečiai pabėgo nuo Israėlio veido, o Dovidas sunaikino iš Siriečių septynis šimtus vežimų ir keturias dešimtis tūkstančių raitelių; jis ištiko taipgi kariuomenės vadą Sobakhą, kurs tuojuo mirė. ¹⁹Visi gi karaliai, atėjusieji padėti Adarezeriui, matydami, kad jie Israėlio nugalėti, nusigando, ir pabėgo nuo Israėlio veido penkios dešimtys aštuoni tūkstančiai. Jie padarė su Israėliačiais taiką ir jiems tarnavo. Po to Siriečiai bijojo toliau padėti Amono sūnams

1 Kron 20,1

11. ¹Atsitiko, kad metams praslinkus, tuo laiku, kada karaliai paprastai eina į karą, Dovidas išsiuntė Joabą ir draug su juo savo tarnus ir visą Israėlį, o jie sunaikino Amono sūnų kraštą ir apgulė Rabbą; Dovidas gi buvo pasilikęs Jerusaleje. ²Kuomet tai darėsi, atsitiko, kad Dovidas atsikėlė po pietų iš savo guolio ir vaikščiojo ant karališkųjų namų stogo; jis pamatė besiplaunančią moteriškę priešais ant savo stogo; moteriškė gi buvo labai graži. ³Taigi karalius siuntė ir pasiteiravo, kas ta moteriškė. Jam buvo pasakyta, kad ji esanti Hetiečio Urijo žmona Eliamo duktė Betsabėja. ⁴Paskui Dovidas, nusiuntęs pasiuntinius, ją parsivesdino. Kuomet ji pas jį atėjo, jis su ja miegojo, o ji tuojuo buvo apvalyta nuo savo susitepimo ⁵ir sugrįžo į savo namus, pastojus nėščia. Ji siuntė pranešti Dovidui ir sakydino: Pastojau nėščia

Kun 15,18

⁶Tuomet Dovidas siuntė pas Joabą ir sakė: Atsiųsk pas mane Hetietį Uriją. Ir Joabas atsiuntė Uriją pas Dovidą. ⁷Kai Urijas atėjo pas Dovidą, Dovidas klausėsi, ar gerai klojasi Joabui ir tautai ir kaip vedama karas.

ties miesto, nes gal laikas buvo apgulinimui nepatogus. — ¹⁶*Už upės*: už Euphrato. Gyvenusieji tenai Siriečiai buvo Adarezerio pavergti, kaip nurodoma aug 8,3. Aiškintojai spėja, kad čia aprašomos kaikurių naujos aplinkybės to paties karo, kurs buvo paminėtas aug. — ¹⁷*Helamą*. Ta vieta dabar visai nežinoma. — ¹⁸*Septynis šimtus...* Skaičiai gal ne visai tikri. Plg aug 8,4 ir k. — ¹⁹*Atėjusieji padėti*. Ebr t: Adarezerio tarnai, t y, to karaliaus pavergti kuni-gaiškiai. — *Nusigando...* tūkstančiai. Viso šito sakinio nėra ebr t, nei LXX

ir pavojų. Išsiuntęs kariuomenę į Amoniečių kraštą, pats gi pasilikęs namie, Dovidas svetmoteriauja su Betsabėja /1-5/, pasirūpina, kad jos vyras būtų užmuštas kovoje /6-25/, ir veda ją našlę /26-27/

11. ¹*Metams praslinkus*. Tikriau, kitų metų pradžioje. Karai paprastai prasidėdavo pavasarį, liaudavosi prisitartinant žiemai. — *Savo tarnus*: kareivių viršininkus, kurie paprastai būdavo prie karaliaus. — *Rabbą*: Amoniečių sostinę Rabbatą arba Rabbat-Amoną. — ²*Po pietų*. Anot ebr t: vakarop. — *Ant savo stogo*. Ebr t nėra pasakyta, kad moteriškė būtų prausis ant savo namų stogo; pagaliau toks pasielgimas būtų buvęs labai nepaprastas. Ji tikriausiai buvo sode prie savo namų, ir čia Dovidas pigiai galėjo ją pamatyti nuo savo augštoje vietoje pastatytų karališkų rūmų stogo. — ³*Hetiečio*: kilusio iš senovinės Hetiečių tautos,

3. Dovidas nupuolimas ir jo pasėkos

a/ Sunkūs Dovidado nusidėjimai

11,1-27. Dovidas pasiekęs augščiau-
sį garbės laipsnį nepasilieka ant jo,
bet sunkiomis nuodėmėmis atveda
sau ir savo namams daug nelaimių

⁸Paskui Dovidas tarė Urijui: Eik į savo namus ir nusiplauk sau kojas. O kai Urijas išėjo iš karaliaus namų, paskui jį ėjo karališkas valgis. ⁹Bet Urijas miegojo ties karališkųjų namų durimis kartu su kitais savo valdovo tarnais ir neėjo į savo namus. ¹⁰Dovidui buvo pranešta ir pasakyta: Urijas neėjo į savo namus. Tuomet Dovidas tarė Urijui: Argi ne iš kelio atėjai? Kodėl nebuvai nuėjęs į savo namus? ¹¹Urijas tarė Dovidui: Dievo skrynia, Izraelis ir Judas pasilieka po uždangomis, ir mano viršininkas Joabas ir mano valdovo tarnai guli ant žemės, o aš jeičiau į savo namus, valgytų ir gertų ir miegotų su savo žmona? Kaip tu gyvas ir kaip gyva tavo siela, aš nepadarysiu to dalyko. ¹²Dovidas tat tarė Urijui: Pasilik čia dar šiandien, o rytoj paleisiu tave. Urijas pasiliko Jerusaleje tą dieną ir kitą. ¹³Dovidas pasiūkė jį valgyti ir gerti savo akivaizdoje ir jį nugirdė; bet jis išėjęs vakare miegojo savo guolyje kartu su savo valdovo tarnais, o į savo namus neėjo.

¹⁴Atėjus rytmečiui, Dovidas parašė Joabui laišką ir jį nusiuntė per Uriją. ¹⁵Laiške gi rašė: Pastatykite Uriją mūsų priešakyje, kur kova smarkiausi, ir jį palikite, kad ištiktas žūtų. ¹⁶Taigi Joabas, apguldamas miestą, pastatė Uriją vieton, kur žinojo esant narsiausius vyrus. ¹⁷Išėję iš miesto vyrai kovojo prieš Joabą ir užmušė kaikiuriuos iš Dovidovo tarnų; žuvo taipgi ir Hetietis Urijas.

¹⁸Po to Joabas siuntė ir pranešė Dovidui apie visus kovos atsitikimus; ¹⁹jis davė įsakymą pasiuntiniui ir tarė: Pabaigęs pasakoti karaliui apie kovą, ²⁰jei matysi jį pykstant ir jei sakys: Kodėl prisiartinote kovoti prie mūro? ar nežinojote, kad iš viršaus nuo mūro daug leidžiama vilyčių? ²¹Kas užmušė Jerobaalio sūnų Abimeleką? Ar ne moteriškė metė ant jo nuo mūro girnų dalį ir jį užmušė Tebe? Kodėl priejote prie mūro? Tu sakysi: Taipgi tavo tarnas Hetietis Urijas krito. ²²Pa-

Teis 9,53

kurios liekanų tebebuvę Palestinoje dar ir Saliamono laikais. — *Eliamo*. Gal tas pat asmuo žem pavadintas Amieliu. Plg 23,34. — *Betsabėja*, ebr *Bath-Seba'*. — *‘Dovidas nusiuntęs...* Karaliaus pakviesta Betsabėja neatsisakė pas jį ateiti. Dovidovo nupuolimas yra baisus pavyzdys žmogaus silpnybės; jis turi pamokyti kiekvieną, kaip labai reikia sergėtis viso, kas gali vesti į nuodėmę. «Didžiųjų nupuolimas, sako šv Augustinas, tepripildo išgąsčiu mažesniuosius... geri žmonės, Eklesijos sūnūs ir ištobulinti Kristaus meile, girdėdami taip švento vyro nupuolimą tesulaiko savo akis ir jų teneįsmeigia į svetimo kūno gražumą... Dovidas matė iš tolo tą, kurios buvo pagautas; moteriškė buvo toli, bet geidulys arti; ar tu stipresnis už Dovidą ir išmintingesnis už Saliamoną! Jei neatsargus susiartinimas su moteriškėmis apgalėjo taip šventus vyrus, ką mano apie save tie, kurie su šventimomis moteriškėmis ne tik bičiuliotis, bet ir tuose pačiuose namuose pasilikti

nebijo, nesidrovi...» — *Nuo savo susitepimo*. Toks susitepimas tęsėsi, pagal įstatymą, iki vakarui. Žr Kun 15,18. — *‘Ji siuntė...* Kad Dovidas pasirūpintų tos svetmoterystės pasėkomis, nes už ją įstatymas skyrė mirties bausmę. Žr Kun 20,10.

‘Atsiųsk... Uriją... Dovidas, norėdamas paslėpti svetmoterystę, liepia pašaukti Jerusaleń Betsabėjos vyrą, kad jis galėtų būti su savo žmona ir kad tuo būdu iš svetmoterystės gimsiąs kūdikis galėtų būti laikomas žmonių akyse Urijo vaiku. Bet tasai, gal perspėtas, niekais pavertė nedorą karaliaus sumanymą. — *‘Karališkas valgis*. Ebr t: *dovana nuo karaliaus*. Bet ta dovana šitame atsitikime buvo ne kas kita kaip karališkas valgis. — *‘Dievo skrynia...* Sendoros skrynia buvo išsiųsta draug su kariuomene, kad padidėtų jos drąsumas. — *‘Ji nugirdė*. Tai darydamas Dovidas tikėjosi, kad išgėręs Urijas užmirš savo pasiketinimą ir eis į savo namus. — *‘Nusiuntė per Uriją*. Tas mirties ištarmės siuntimas per patį Uriją turi

siuntinys nuėjo ir atvykęs papasakojo Dovidui visa, ką jam buvo liepęs Joabas. ²³Tai gi pasiuntinys tarė Dovidui: Vyras gavo ant mūsų viršų ir išėjo prie mūsų į lauką; mes gi puolę vijomės juos iki miesto vartų. ²⁴O šauliai ėmė šaudyti į tavo tarnus vilyčiomis nuo mūro viršaus; liko užmušti kaikurie iš karaliaus tarnų, bet taipgi ir tavo tarnas Hetietis Urijas žuvo. ²⁵Tuomet Dovidas tarė pasiuntiniui: Štai ką sakysi Joabui: Tegul tas dalykas neatima iš tavęs drąsos, nes kare būna visokių atsitikimų, o kalavijas sunaikina tai vieną, tai kitą; padrąsink savo kovotojus prieš miestą, kad jį sugriautumei, ir paragink juos

²⁶Urijo žmona išgirdo, kad buvo miręs jos vyras Urijas, ir jo raudojo. ²⁷Pasibaigus gedului, Dovidas siuntė ir ją įvesdino į savo namus; ji pasidarė jo žmona ir pagimdė jam sūnų; bet tas dalykas, kurį buvo padaręs Dovidas, nepatiko Viešpaties akivaizdoje

12. ¹Viešpats tat siuntė pas Dovidą Nataną, kurs atėjęs pas jį jam tarė: Viename mieste buvo du vyru, vienas turtingas, o kitas beturtis. ²Turtingasis turėjo labai daug avių ir jaučių, ³beturtis gi visai nieko neturėjo, išskyrus vieną mažą avelę, kurią buvo nusipirkęs ir užsiauginęs, ir kuri augo pas jį draug su jo vaikais, ėsdama jo duonos, gerdama iš jo taurės ir miegodama jo prieglobstyje ir buvo jam kaip duktė. ⁴Atėjus gi pas turtuolį vienam svetimšaliui, jis, gailėdamas imti iš savo avių ir jaučių, kad iškeltų pokylį anam svetimšaliui, kurs pas jį buvo atėjęs, ėmė beturčio avį ir prirengė valgių atėjusiam pas jį žmogui

⁵Dovidas, užsidegęs didžiausia rūstybe prieš aną žmogų, tarė Natanui: Kaip Viešpats gyvas, vyras, kurs tai padarė, yra mirties sūnus. ⁶Jis atsilygins už avį keturgubai, nes padarė tokį dalyką ir nepasigailėjo. ⁷Tuomet Natanas tarė Dovidui: Tu esi anas vyras. Štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Aš tave patepiau karaliumi Izraeliui ir aš tave išgelbėjau iš Sauliaus rankos, ⁸ir tau daviau tavo valdovo namus, ir tavo valdovo žmonas tavo prieglobstin, ir tau daviau Izraelio ir Judo namus; ir jei tai maža, pridėsiu tau daug daugiau. ⁹Kodėl tat panie-

savyje ypatingą žiaurumą. — ¹⁶Joabas... *pastatė*. Joabas, pats ne be kaltybių, noriai pataikauja karaliui ir pasiskubina įvykdyti žiaurų įsakymą. — ²¹Jerobaalio: Gedeono. Ebr t čia jis pavadintas *Jerubešeth*. — ²⁶Paragink juos. Ebr t: padrąsink juos

²⁷Dovidas siuntė... Dabar neberekėjo bijoti nei vyro, nei gėdos, nei bausmės; o apie vyriausį Teisėją Dovidas buvo lyg kad užmiręs. — *Nepatiko Viešpaties akivaizdoje*. Ta pastaba knygos autorius prirengia sikaitytoją prie toliau aprašomos Dievo bausmės

b/ *Dovido atgaila*

12,1-31. Dievas per pranašą Nataną kietai bara Dovidą už jo nuodėmes /1-12/. Dėl karaliaus atgailos

Dievas jam dovanoja kaltę /13-14/, tačiau jį nubaudžia gimusio iš svetmoterystės sūnaus mirtimi, užuot kurio gimsta sūnus Saliamonas /15-25/. Viešpats dar suteikia Dovidui apgalėjimą Amoniečių /26-31/

12. ¹Siuntė pas Dovidą. Metams prasilinkus. — *Turtingas*: Dovidas; *beturtis*: Urijas. — ⁴Svetimšaliui. Prilyginime beturtis skriaudžiamas svetmylystės dėlei ir pats jis nužudomas, pas Dovidą gi užuot svečio yra geidulys, ir su Uriju pasielgiama daug pikčiau, todėl karalius vertas didesnės bausmės. — ⁵Mirties sūnus. Ebraizmas, užuot: tikrai numirs. — ⁸Namūs: visa, kas Sauliui priderėjo. — ⁹Mano akivaizdoje. Jojo akivaizdoje. — ¹⁰Kalavijas neatstos... Kalaviju čia pavadinta visos nelaimės, kurios turėjo aplankyti Dovidą toles-

kinai Viešpaties žodį, kad padarytumei piktenybę mano akivaizdoje? Užmušdinai Hetietį Uriją kalaviju ir jo žmoną paėmei sau į žmonas, o užmušei jį Amono sūnų kalaviju. ¹⁰Todėl kalavijas neatstos niekuomet nuo tavo namų, nes paniekinai mane ir ėmei Hetiečio Urijo žmoną, kad būtų tavo moterimi. ¹¹Taigi taip sako Viešpats: Štai aš sukelsiu prieš tave pikta iš tavo namų, ir imsiu tavo žmonas tavo akyse, ir duosiu tavo artimui, ir jis miegos su tavo moterimis šitos saulės akivaizdoje. ¹²Nes tu padarei slapčia, aš gi padarysiu tą dalyką viso Izraelio akivaizdoje ir saulės akivaizdoje. ¹³Tuomet Dovidas tarė Natanui: Nusidėjau Viešpačiui. O Natanas atsakė Dovidui: Taipgi Viešpats atėmė tavo nusidėjimą; tu nemirsi. ¹⁴Kadangi tačiau davei proga Viešpaties neprieteliams piktžodžiauti, todėl sūnus, kurs tau gimė, mirte numirs.

Žem 16,22

Ekl 47,13

¹⁵Po to Natanas sugrižo į savo namus. O Viešpats ištiko kūdikį, kurį buvo pagimdžiusi Urijo našlė Dovidui, taip kad nebebuvo vilties. ¹⁶Dovidas gi maldavo Viešpatį už kūdikį; jis alkino save kietai ir pašalinęs gulėjo ant žemės. ¹⁷Jo gi namų vyresnieji atėjo ir įkalbinėjo jam atsikelti nuo žemės; bet jis nenorėjo ir visai nevalgė su jais. ¹⁸Septintą gi dieną atsitiko, kad kūdikis mirė, o Dovidai tarnai bijojo jam pranešti, kad vaikelis buvo miręs, nes jie sakė: Štai, kada kūdikis dar tebebuvo gyvas, jam kalbėjome, ir jis nepaklausė mūsų balso; kaipgi labiau jis nuliūs, jei pasakysime: vaikas mirė. ¹⁹Dovidas tat, išvydęs savo tarnus tylomis, suprato, kad kūdikėlis buvo miręs, ir tarė savo tarnams: Ar vaikas mirė? Jie jam atsakė: Mirė. ²⁰Dovidas tat atsikėlė nuo žemės, apsiplovė ir išsitėpė, o pakeitęs drabužius įėjo į Viešpaties namus ir pagarbino, paskui įėjo į savo namus, pareikalavo, kad jam paduotų valgyti, ir pavalgė. ²¹Jo gi tarnai jam tarė: Ką reiškia, ką tu darai? Dėlei kūdikio, kolei jis buvo gyvas, tu alkinai save ir verkei; mirus gi vaikui, atsikėlei ir pavalgei. ²²Jis atsakė: Dėlei kūdikio, kolei jis tebebuvo gyvas, alkinau save ir verkiau, nes sakiau: Kas žino, gal Viešpats man jį dovanos, ir kūdikis liks gyvas? ²³Dabar gi, jam mirus, kam alkinčiau save? Argi begalėsiu atšaukti jį atgal? Aš juk eisiu pas jį, jis gi nesugrįš pas mane.

²⁴Paskui Dovidas paguodė savo žmoną Betsabėją, ir įėjęs pas ją, miegojo su ja; ji pagimdė sūnų ir praminė jį vardu Saliamonas; ir Viešpats ėmė jį mylėti. ²⁵Jis siuntė pranašą Nataną ir praminė jį vardu: Viešpaties numylėtinis, dėl to kad Viešpats jį mylėjo.

²⁶Taigi Joabas kariavo prieš Amono sūnų Rabatą ir buvo apgulus karališkąjį miestą. ²⁷Jis siuntė pasiuntinius pas Dovidą ir sakydino:

Kron 20 1,1

niame gyvenime, jojo tuomet buvusią šeimą... — ¹³Nusidėjau Viešpačiui. Jei didelis buvo Dovidai nusikaltimas, tai nemaža ir jo atgaila; jis nemėgina teisintis; iš jo sugriau-dintos širdies išsiveržia trumpas prisipažinimas: Nusidėjau Viešpačiui; nes nors buvo nusikaltęs prieš Uriją, prieš Betsabėją, prieš tautą, kurią didžiai papiktino, bet kas gi tai yra, palyginta su nusidėjimu Viešpačiui. Plačiau Dovidas turėjo išreikšti savo gailėstį psalmėse, ypač 50. — *Atėmė*: dovanojo. — *Tu nemirsi*. Mirti

buvo nusipelnęs Dovidas nuodėmėmis, o ištarmė buvo pats prieš save paskelbęs /5 e/. — ¹⁶Dovidas gi maldavo... Nors Dovidui buvo paskelbta, kad kūdikis mirs, bet jis žinojo, kad Dievo paskelbtos bausmės dažnai būna sąlyginės, taip pat kaip ir pažadėjimai. — ¹⁸Septintą gi dieną: kūdikio ligos arba Dovidai maldų. — ²³Aš juk eisiu... Gražus pasireiškimas Dovidai tikėjimo į sielos nemarumą. — ²⁴Dovidas paguodė... Taipgi Dievas suteikė juodviem paguodos, duodamas sūnų, iš kurio giminės turėjo

Aš kovojau prieš Rabatą ir dar reikia paimti vandenų miestas. ²⁸Dabar tat surink likusią tautos dalį, apgulk miestą ir jį paimk, kad pergalėjimas, jei aš sunaikinčiau miestą, nebūtų pasavintas mano vardui. ²⁹Tai gi Dovidas surinko visą tautą, išėjo prieš Rabatą ir kovodamas jį paėmė. ³⁰Jis paėmė jų karaliui nuo galvos vainiką, sveriantį talentą aukso, turintį brangiausių perlų, ir jis buvo uždėtas Dovidui ant galvos. Jis pasiėmė su savim taipgi labai daug miesto grobio. ³¹Atsivedęs gi jo gyventojus pšovė juos pjūkle, vadžiojo ant jų geležimi apkaustytus vežimus, pjaustė peiliais, metė į plytines; taip jis padarė visiems Amonos sūnų miestams. Po to Dovidas ir visa kariuomenė sugrįžo Jerusale

13. ¹Paskui atsitiko, kad Dovidso sūnus Amnonas įsimylėjo į dailiausią Dovidso sūnaus Absalomo seserį, vardu Tamarą, ²ir taip labai ją mylėjo, kad iš meilės į ją sirgo, nes, kadangi ji buvo mergaitė, jam rodėsi sunku padaryti su ja ką nors nepadoriai. ³Turėjo gi Amnonas prietelį Dovidso brolio Semaos sūnų, vardu Jonadabą, labai gudrų vyrą. ⁴Tasai jam tarė: Kodėl kasdien taip eini liesyn, karaliaus sūnau, kodėl man nepasisakai? O Amnonas jam tarė: Aš myliu savo brolio Absalomo seserį Tamarą. ⁵Jonadabas jam atsakė: Atsigulk savo patalan ir apsimesk sergančiu, o kada ateis tavo tėvas tavęs aplankyti, jam sakyk: Meldžiu, teateina mano sesuo Tamara, kad paduotų man valgyti ir kad padarytų valgio, idant valgyčiau iš jos rankos. ⁶Tai gi Amnonas atsigulė ir apsimitė sergančiu; o kada karalius atėjo jo aplankyti, Amnonas tarė karaliui: Meldžiu, teateina mano sesuo Tamara padaryti, man matant, dviejų pyragėlių, o aš imsiu valgi iš jos rankos. ⁷Dovidas siuntė į namus pas Tamarą, sakydamas: Ateik į tavo brolio Amnono

gimti Mesijas. — *Saliamonas*. Ebr *Šelomoh*, taikus, arba ramybės žmogus. — ²⁵*Jis siuntė...* Antrą vardą skiria gimusiam kūdikiui Viešpats, atsiųsdamas pranašą Nataną ir per jį tą vardą paskelbdamas. — *Viešpaties numylėtinis*. Ebr *Jedidjah*

²⁶*Buvo apgules*. Ebr t: ir paėmė. Rabata susidėjo iš dviejų dalių, miesto prie pat upės, kurs buvo vadinas vandenų miestas, ir pilies kauburyje. Pirmąjį Joabas jau buvo paėmęs, pilį gi jis palieka paimti pačiam Dovidui, kad taip jam tektų pergalėjimo garbė. — ²⁷*Dar reikia paimti*. Tikriau anot ebr t: aš paėmiau Vandenų miestą. — ²⁸*Apgulk miestą*: Rabatos pilį. — ³⁰*Talentą aukso*. Talentan ėjo 3000 siklių. Jis svėrė apie 42,5 kg. Tokį sunkų vainiką galima buvo tiktai trumpai valandėlei uždėti ant galvos. — ³¹*Pšovė juos...* Tos baisios baismės, visai sutinkančios su anų laikų papročiais, tikriausiai buvo skirtos tiems, kurie buvo prisdėję prie Dovidso pasiuntinių išniekinimo. Ebr t kaikurie aiškintojai

supranta kitaip, negu išversta Vulgatoje; anot jų ten esą kalbama apie lažo darbus, kuriems buvo paskirti Amoniečiai. Išversti ebr t būtų galima taip: Pristatė juos kaip lažininkus prie pjūklų, prie geležinių jėgių ir geležinių kirvių, ir liepė jiems dirbti plytų prietaisais

c/ *Dovidso sūnaus Amnono nusikaltimas ir mirtis*

13,1--14,33. Vyresnysis Dovidso sūnus Amnonas, pasidavęs geiduliams, pasielgia nepadoriai su savo seserimi Tamara /13,1-21/; už tai Tamaros brolis Absalomas klastingai nužudo Amnoną /13,22-33/, pats gi bijodamas Dovidso rūstybės pabėga į Gesuro kraštą /13,34-39/. Tik trejiems metams praslinkus Joabas išgauna iš Dovidso per Tekujietės moteriškės gudrybę leidimą Absalomui sugrįžti atgal /14,1-33/.

13. ¹*Amnonas*. Amnonas buvo Dovidso sūnus iš Akhinoamos; Tamara gi ir Absalomas buvo jam gimę iš Gesuro karaliaus dukters Maakhos. Plg 1 Kron 3,1. — ²*Rodėsi sunku...*

namus ir pataisyk jam valgyti. ⁸Taigi Tamara atėjo į savo brolio Amnono namus; jis gi gulėjo; ji ėmus miltų įmaišė ir išplakus, jam matant, iškepė pyragėlių. ⁹O paėmusi, ką buvo iškepusi, išpylė ir padėjo ties juo; bet Amnonas nenorėjo valgyti ir tarė: Liepkite visiems išeiti nuo manęs. O kada visi buvo išėję, ¹⁰Amnonas tarė Tamarai: Įnešk valgi į kambarį, kad valgyčiau iš tavo rankos. Taigi Tamara ėmė pyragėlius, kuriuos buvo padariusi, ir įnešė pas savo brolių Amnoną į kambarį. ¹¹O kai ji jam padavė valgi, jis ją nutvėrė ir tarė: Eikš, gulkis su manim, mano sesuo. ¹²Ji jam atsakė: Nedaryk, mano broli, nedaryk man prievartos, nes tai neleista Israėlyje; nedaryk tos kvailybės. ¹³Nes aš negalėsiu pakęsti mano apgėdinimo, ir tu būsi kaip vienas iš bepročių Israėlyje; verčiau kalbėk karaliui, ir jis neatsisakys tau manęs duoti. ¹⁴Jis tačiau nenorėjo išklausti jos prašymo, bet būdamas stipresnis padarė jai prievartą ir gulėjo su ja.

¹⁵Po to Amnonas ėmė labai jos nekęsti, taip kad didesnė buvo neapykanta, kuria jos nekentė, už meilę, kuria ją buvo mylėjęs. Ir Amnonas jai tarė: Kelkis ir eik sau. ¹⁶Ji jam atsakė: Ta piktenybė, kurią man dabar darai, mane išvarydamas, didesnė už tai, ką pirma padarei. Bet jis nenorėjo jos klausyti; ¹⁷o pasišaukęs vaikiną, kurs jam tarnavo, tarė: Išmesk šitą laukan nuo manęs ir uždaryk paskui ją duris. ¹⁸Ji buvo apvilktą ilgą iki riešų jupą, nes karaliaus dukterys mergaitės dėvėdavo tokiais drabužiais. Taigi jo tarnas išmetė ją laukan ir uždarė paskui ją duris. ¹⁹Ji, apsibarsčius sau galvą pelenais, perplėšus ilgą jupą ir užsidėjęs rankas sau ant galvos, ėjo balsiai raudodama. ²⁰Jos gi brolis Absalomas jai tarė: Bene buvo sugulęs su tavim tavo brolis Amnonas? Tačiau dabar tylėk, mano sesuo, juk jis tavo brolis, ir nevargink savo širdies dėl to dalyko. Taigi Tamara pasiliko sielvartaudama savo brolio Absalomo namuose. ²¹Išgirdęs apie tuos dalykus Dovidas labai nuliūdo, tačiau nenorėjo nuliūdinti savo sūnaus Amnono širdies, nes jį mylėjo, kadangi jis buvo jo pirmgimis

Mergaitės buvo laikomos ir sergimos moterims paskirtoje rūmų dalyje, į kurią vyramas nebuvo leidžiama įeiti. Ebr t nėra ž: nepadoriai. — ⁸*Semaos sūnų*: plg 1 Kar 16,9. — ⁹*Kad paduotų man valgyti...* Ligonis dažnai turi įvairių užgaidų, kurias sveikieji kiek galėdami patenkina. — ¹¹*... Amnono namus.* Užaugę karaliaus sūnūs gyveno, matomai, kiekvienas atskirame bute. — ¹²*Nes tai neleista.* Už tokią paleistuvystę buvo skiriama mirties bausmė. Plg Kun 18,9.11 ir k. — ¹³*Nes aš negalėsiu.* Ebr t: *kur aš nešiu savo gėdą*, t y, kur tik aš eisiu, visur seks man padarytoji gėda. — *Iš bepročių*: pasielgiančių bedieviškai. — *Verčiau kalbėk...* Moterystė tarp brolio ir sesers buvo uždrausta įstatymu /Kun 18,4.11/, ir tas uždraudimas gal buvo žinomas Tamarai; bet ji tikriausiai žada tekėti, tėvui leidžiant, už Am-

nono, tik kad atitolintų tos valandos pavojų, nes toliau visai nebekalbama apie moterystę. — ¹⁵*Amnonas ėmė... nekęsti.* Toks staigus geiduliais paremtos meilės pavirtimas didele neapykanta ne retai pastebimas žmonių gyvenime. — ¹⁶*Ta piktenybė...* Prievarta buvo padaryta Tamarai slapčia; išvarydamas seserį Amnonas daro jos gėdą viešą. — ¹⁸*Apsibarsčius... perplėšus... užsidėjęs...* Visi tie ženklai turėjo liudyti apie mergaitės išniekinimą ir didelį jos nuliūdimą. — ²⁰*Jos gi brolis...* Broliui buvo laikomi įgimtais seserų globėjais. Plg Prad 34,13... Absalomas gal buvo pastebėjęs Amnono meilę Tamarai, todėl jis tuojuo atspėja sesers raudojimo priežastį. Jis jai pataria tuo tarpu laikytis ramiai, kad geriau paslėptų savo sumanymą atkeršyti Amnonui ir sau palengvinti karališkojo sosto paveldėjimą. —

²²Bet Absalomas nesikalbėjo su Amnonu nei piktuoju, nei geruoju, nes Absalomas nekenė Amnono, dėl to, kad jis buvo apgėdinęs jo seserį Tamarą. ²³Dvejiems metams praslinkus atsitiko, kad buvo kerpamos Absalomo avys Baalhasore, kurs yra prie Ephraimo, ir Absalomas pasikvietė visus karaliaus sūnus. ²⁴Jis atėjo pas karalių ir jam tarė: Štai kerpamos tavo tarno avys; meldžiu, teateina karalius draug su savo tarnais pas jojo tarną. ²⁵O karalius tarė: O ne, mano sūnau, neprašyk, kad ateitumėm visi ir tave apsunkintumėm. Ir nors jis prašė priverstinai, karalius nenorėjo eiti, bet jį palaimino. ²⁶Tuomet Absalomas tarė: Jei nenori ateiti, maldauju, teateina su mumis bent mano brolis Amnonas. O karalius jam tarė: Nėra reikalo, kad jis su tavim eitų. ²⁷Bet Absalomas jį privertė, ir jis išleido su juo Amnoną ir visus karaliaus sūnus

Absalomas gi buvo prirengęs tokį pokylį, kaip karaliaus pokylis. ²⁸Be to, Absalomas buvo liepęs savo tarnams ir taręs: Žiūrėkite, kada Amnonas bus pasigėręs ir jums pasakysiu: muškite jį ir nužudykite, jūs nebijokite; nes aš esu, kurs jums įsakau; būkite stiprūs ir drąsūs vyrai. ²⁹Absalomo tat tarnai padarė su Amnonu, kaip jiems buvo liepęs Absalomas. O visi karaliaus sūnūs pakilę sėdo kiekvienas ant savo asilėno ir pabėgo. ³⁰Jiems dar tebesant kelyje, Dovidą pasiekė gandas, ir buvo pasakyta: Absalomas užmušė visus karaliaus sūnus, ir neliko iš jų net nei vieno. ³¹Tuomet karalius atsikėlė, perplėšė savo rūbus, ir puolė ant žemės; taipgi ir visi jo tarnai, kurie su juo buvo, perplėšė savo drabužius. ³²Atsiliepdamas gi Dovidą brolio Semaos sūnus Jonadabas tarė: Tenemano mano valdovas karalius, būk visi karaliaus sūnūs esą užmušti; mirė vienas Amnonas, nes tai buvo Absalomo nutarta nuo tos dienos, kurioje tas apgėdino jo seserį Tamarą. ³³Tegul tat mano valdovas karalius neima į savo širdį to pasakymo: visi karaliaus sūnūs užmušti, nes mirė vienas Amnonas

³⁴Absalomas tuo tarpu pabėgo. Buvęs sargyboje tarnas pakėlė akis ir pažvelgė, o štai daug žmonių artinosi aplinkiniu keliu šalia kalno. ³⁵Jonadabas gi tarė karaliui: Štai čia yra karaliaus sūnūs; atsitiko taip,

²¹Tačiau nenorėjo... Antros eil dalies nėra ebr t; ji paimta Vulgaton iš LXX; tenai gi norėta paaiškinti, kodėl Dovidas nenubaudė Amnono, taip kaip reikalavo įstatymas /Kun 20,17/

²²Nesikalbėjo su Amnonu: apie sesers skriaudą, lyg kad jis būtų ja visai nesirūpinęs. — ²³Buvo kerpamos... Avių kirpimas buvo rytų kraštuose sujungtas su pasilinksminimais. Plg 1 Kar 25,7... — *Baalhasore*. Spėjama, kad ta vieta buvo į šiaurę nuo Betelio. Ephraimo gi vardas čia reiškia ne Izraelio giminę, bet miestą, gal Ephroną. Plg 2 Kron 13,19. — ²⁵Apsunkintumėm: padarytumėm tau daug vargo ir išlaidų. — *Prašė priverstinai*. Rytiečių mandagumas reikalavo, kad tas pakvietimas būtų pakartotas keletą kar-

tų. — *Palaimino*: linkėdamas viso labo. — ²⁶*Bent... Amnonas*. Vyriausis karaliaus sūnus turėjo būti tėvo atstovu. Dovidas, ne tuojau sutikdamas išleisti Amnoną, gal jautė nelaimę. — ²⁷*Absalomas gi buvo prirengęs...* Šito sakinio nėra dabartiniam ebr t. — ²⁸*Nes aš esu, kurs...* Absalomas galėjo manyti, kad jam buvo leidžiama užmušti Amnoną, kurs savo pasielgimu su Tamara buvo nusipelnęs pagal įstatymą mirties bausmę, arba kad jis, tapdamas sosto įpėdiniu, galės apsaugoti savo tarnus nuo bausmės, taip kaip buvo pasilikęs nuo jos laisvas Amnonas. — ²⁹*Asilėno*. Izraelio sūnams buvo uždrausta įstatymu auginti tokie gyvuliai kaip asilėnai /žr Kun 19,19/; kadangi tačiau jie buvo labai tinkami naštom, todėl juos gaben-

kaip tavo tarnas sakė. ³⁶Jam paliovus kalbėti, pasirodė ir karaliaus sūnūs; o įėję jie pakėlė savo balsą ir ėmė verkti; taipgi ir karalius ir visi jo tarnai verkė ir labai raudėjo. ³⁷Absalomas gi pabėgęs nuvyko pas Gesuro karalių Amiudo sūnų Tolomajį. Taigi Dovidas raudėjo savo sūnaus per visas dienas. ³⁸Absalomas, pabėgęs ir atvykęs į Gesurą, buvo tenai trejis metus. ³⁹Dovidas tuo tarpu liovėsi persekojęs Absalomą, nes buvo nusiraminęs dėl Amnono žuvimo

14. ¹Sarvijos sūnus Joabas, suprasdamas, kad karaliaus širdis palinkusi prie Absalomo, ²siuntė į Tekuą, ėmė iš ten išmintingą moteriškę ir jai tarė: Apsimesk nuliūdusia, apsilik gedulo drabužiu ir nesitėpk aliejumi, kad būtumei tarsi moteriškė jau ilgą laiką apraudanti numirėlį; ³įeisi pas karalių ir jam kalbėsi tokiuos žodžius. Ir Joabas įdėjo jai į burną žodžius

⁴Taigi Tekujietė moteriškė, įėjus pas karalių, parpuolė prieš jį ant žemės, išreiškė pagarbą ir tarė: Gelbėk mane karaliau. ⁵O karalius jai tarė: Kokį turi reikalą? Ji atsakė: Vargas man, esu moteriškė našlė, nes mano vyras mirė. ⁶Tavo tarnaitė turėjo du sūnu, kuriuodu susivaidijo tarp savęs lauke, ir nebuvo kas būtų galėjęs juos sudrausti, ir vienas užgavo kitą ir jį užmušė. ⁷Ir štai visa giminė, sukilus prieš tavo tarnaitę, sako: Duok tą, kurs užmušė savo brolių, kad jį užmuštumėm už jo brolio gyvybę, kurį jis užmušė, ir kad sunaikintumėm tėvonį; ir jie jieško užgesinti man likusią kibirkstėlę, kad neliktų mano vyriui vardo ir palikuonių žemėje. ⁸Karalius tarė moteriškei: Eik į savo namus, o aš duosiu apie tave paliepimą. ⁹Bet Tekujietė moteriškė tarė karaliui: Ant manęs tebūna mano valdove, karaliau, neteisybė, ir ant mano tėvo namų, karalius gi ir jo sostas tebūna be kaltės. ¹⁰O karalius tarė: Kas tau prieštaraus, atvesk jį pas mane, ir jis daugiau tavęs nepalies. ¹¹Ji

davo iš kitur /plg Ez 27,14/; naudodavosi jais tik žymesnieji Izraelaičiai. — ³²Jonadabas. Plg aug 3 e

³⁴Buvęs sargyboje tarnas: kurs buvo pastatytas laukti grįžtančių karaliaus sūnų. — *Aplinkiniu keliu*. Ebr t: *keliu jo užpakalyje*. Ką reiškia tas pasakymas, neaišku, nes nežinia, kur sargas buvo pastatytas. — ³⁷Tolomajį. Tolomajis buvo Absalomo motinos Maakhos tėvas. Plg aug 3,3. — *Per visas dienas*: kasdien, kolei užmuštojo sūnaus atminimas tebebuvo gyvas Dovidą širdyje. ³⁹Dovidas tuo tarpu... Laikas apmąšino Dovidą skausmą ir draug sumažino jo rūstybę prieš užmušėją

14. ¹Sarvijos sūnus Joabas... Iš šito Joabo pasiūlymo galima daryti išvadą, kad jis ir anksčiau mėgino išgauti iš Dovidą Absalomui jo kaltės dovanojimą. — *Prie Absalomo*. Ebr 'al 'Absalom. Nemaža aiškintojų verčia šituos žodžius taip: prieš Absalomą, — ir mano, kad atsinau-

jinusi Dovidą rūstybę prieš Absalomą privertusi Joabą nebe asmeniškai kalbėti, bet siųsti pas karalių moteriškę; ta taipgi rūstybę galima pigiau išaiškinti, kodėl ir sugrįžęs Jerusalelėn Absalomas negalėjo matyti tėvo veido net dvejis metus. — ²Tekuą. Miestas Judo giminės plote, apie dvi valandas kelionės į pietryčius nuo Betliejaus. — ³Įdėjo jai: pamokė. — ⁷Kibirkstėlė: paskutinį moteriškės sūnų. Moteriškės pasakojama istorija ne visai panaši į Absalomo atsitikimą; bet visas dalykas reikėjo gerai paslėpti, kad Dovidas nesuprastų iš karto ir padarytų nutarimą, kurį būtų galima atgręžti prieš jį patį. — ⁸Aš duosiu apie tave paliepimą. Karalius žada apginti moteriškės sūnų nuo keršintojų. Jo nutarimas visai teisingas, nes užmušimas buvo įvykęs ne patykojus, bet įsikarščiavime. — ⁹Ant manęs... Jei būtų koki neteisybė tame, kad kraujas liks neatkeršintas, tą neteisybę moteriškė pasi-

tarė: Karalius teatsimena Viešpatį, savo Dievą, kad nedaugėtų giminaičiai, kurie keršytų už kraują, ir kad neužmuštų mano sūnaus. Jis atsakė: Kaip Viešpats gyvas, nei plaukas nenukris tavo sūnui nuo galvos

¹²Moteriškė tad tarė: Tebūna valia tavo tarnaitėi pasakyti mano valdovui karaliui dar žodį. Jis atsakė: Kalbėk. ¹³Moteriškė jam tarė: Kodėl sumanei tokį dalyką prieš Dievo tautą, ir kodėl karalius ištarė tokį žodį, kad nusideda nesugrąžindamas atgal savo išvarytojo? ¹⁴Mes visi mirštame ir krentame žemėn kaip vanduo, kurs nebegrižta; ir Dievas nenori, kad žūtų siela, bet jis svarsto mąstydamas, kad nežūtų visiškai atmestasis. ¹⁵Dabar tat aš atėjau, kad kalbėčiau mano valdovui karaliui tą žodį, čia pat esant tautai. Ir tavo tarnaitė tarė: Kalbėsiu karaliui, bene patenkins karalius savo tarnaitės prašymą. ¹⁶O karalius išklausė, kad išlaisvintų savo tarnaitę iš rankų visų, kurie norėjo išnaikinti iš Dievo tėvonystės mane ir mano sūnų draug. ¹⁷Tegul tat tavo tarnaitė sako, kad mano valdovo karaliaus žodis būtų įvykdytas kaip auka. Nes mano valdovas, karalius, kaip Dievo angelas, taip kad jis nepakrutinamas nei palaiminimu, nei prakeikimu; todėl ir Viešpats, tavo Dievas, yra su tavim

¹⁸Tuomet karalius atsiliepdamas, tarė moteriškei: Neslėpk nuo manęs dalyko, kurio tavęs klausiuos. Moteriškė gi jam atsakė: Kalbėk mano valdove, karaliau! ¹⁹Karalius tarė: Ar ne Joabo ranka yra su tavim visuose šituose dalykuose? Moteriškė atsakė ir tarė: Vardan tavo gyvybės palaikymo, mano valdove, karaliau; nei kairėje, nei dešinėje nėra nieko iš viso to, ką kalbėjo mano valdovas, karalius; nes tavo tarnas Joabas pats man įsakė, ir jis pats idėjo į tavo tarnaitės burną visus šituos žodžius. ²⁰Joabas tai man įsakė, kad duočiau šitam dalykui kito-kią išvaizdą; tu gi, mano valdove, karaliau, esi išmintingas, kaip Dievo angelas turi išminties, kad suprastumei visa ant žemės. ²¹Tuomet karalius tarė Joabui: Štai permaldautas vykdau tavo žodį; eik tad ir

ryžus imti sau. Likusiam gi gyvam sūnui ji nori išgauti visišką kaltės dovanojimą. — *Jo sostas*: jo viešpatavimas. — ¹¹*Karalius teatsimena...* Moteriškė nori, kad karalius savo pažadėjimą patvirtintų priesaika, ką jis tuojau ir padaro. — *Kad nedaugėtų giminaičiai*. Ebr t reiktų išversti truputį kitaip: kad kraujo keršintojas nepadidintų prapulties ir kad jis nesunaikintų mano sūnaus. — ¹³*Kodėl sumanei...* Dabar moteriškė kreipia karaliaus dėmesį tiesiog į jo paties pasielgimą su nusikaltusiu Absalomu. — *Prieš tautą*. Žuvus Amnonui Absalomas tapo vyriausiuoju Dovid sūnumi, todėl buvo laikomas jo įpėdiniu ir būsimu Izraelio karaliumi. — *Kodėl karalius ištarė*. Ebr t: ir karalius, išreiškęs tą mintį, yra kaip nusidėjėlis, nes jis nenori sugrąžinti to, kurs buvo atstumtas. — ¹⁴*Mes visi mirštame...* Netikrumas ir trumpumas žmogaus gyvenimo rei-

kalauja, kad mes greitai dovanotu-mėm kaltes. — *Kurs nebegrižta*. Ebr t: kurs nebesurenkamas, t y nebegali būti surinktas. — ¹⁵*Dabar tat...* Moteriškė vėl grižta prie savo pavojuje esančio sūnaus, bet jos žodžiai tinka ir Absalomo atsitikimui. — *Čia pat esant tautai*: akivaizdoje karaliaus rūmų valdininkų, tarp kurių buvo ir Joabas. Plg žem 21.22 eil. Ebr t reiktų kitaip išversti: *nes žmonės mane išgąsdino*. — ¹⁶*Iš Dievo tėvonystės*: iš išrinktosios tautos. — ¹⁷*Tegul tat tavo...* Ebr t: "tavo tarnaitė pasakė sau: tegul mano valdovo karaliaus žodis man būna ramybė," [*me nukkah*], t y, tegul mane nuramina. — *Nepakrutinamas, nei...* Ebr t: kad išgirstų kas gera ir kas pikta, t y, kad klausytų visokių prašymų ir padėtų nelaimingiesiems

¹⁸*Tuomet karalius...* Dovidas pagaliau atspėja, kad visas moteriškės užtarimas surengtas Joabo. — ¹⁹*Nei*

pašauk atgal jaunikaitei Absalomą. ²²O Joabas parpuolęs savo veidu ant žemės išreiškė pagarbą ir palaimino karalių. Paskui Joabas tarė: Šiandien tavo tarnas suprato, jog radau malonės tavo akyse, mano valdove, karaliau, nes tu įvykdei savo tarno žodžius

²³Taigi Joabas kėlėsi, nuėjo į Gesurą ir atvedė Absalomą Jerusale. ²⁴Karalius gi tarė: Tegrižta į savo namus, bet mano veido tenemato. Taip Absalomą sugrįžo į savo namus ir nematė karaliaus veido. ²⁵Nebuvo gi visame Izraelyje taip gražaus vyro, kaip Absalom, nei taip dailaus; nuo kojos padė iki viršugalviui nebuvo jame jokios kliaudos. ²⁶O kai kirpdavosi plaukus, /kirpdavosi gi vieną kartą metuose, nes plaukai buvo jam apsunkinimas/, jo galvos plaukai sverdavę du šimtus siklių, skaitant viešu svorsiu. ²⁷Absalomui gimė trys sūnūs ir viena dukterė vardu Tamara, dailios išvaizdos. ²⁸Absalomą pasiliko Jerusaleje dvejus metus nematydamas karaliaus veido

²⁹Taigi jis siuntė pas Joabą, kad jį siųstų pas karalių, bet tasai nenorėjo pas jį ateiti. O kai buvo nusiuntęs antrą kartą, ir tasai vėl nenorėjo pas jį ateiti, ³⁰jis tarė savo tarnams: Žinote Joabo dirvą šalia mano dirvos, kurioje pjaudini miežiai; eikite tat ir ją padegkite. Taigi Absalomo tarnai padegė javus. O Joabo tarnai atėjo perplėšę savo drabužius ir tarė: Absalomo tarnai nudegino lauko dalį. ³¹Tuomet Joabas atsikėlė, atėjo pas Absalomą į jo namus ir tarė: Kodėl tavo tarnai padegė mano javus? ³²Absalomą atsakė Joabui: Aš siunčiau pas tave, meldamas ateiti pas mane, kad tave siųsčiau pas karalių ir kad jam sakytumei: kam aš atėjau iš Gesuro? Geriau man buvo tenai būti; maldauju tat malonės matyti karaliaus veidą; o jei jis atsimena mano neteisybę, teužmuša mane. ³³Taigi Joabas, įėjęs pas karalių, visa jam pasakė. Tuomet Absalomą buvo pašauktas, įėjo pas karalių ir puolė prieš jį kniūbsčias ant žemės, o karalius pabučiavo Absalomą

15. ¹Po to Absalomą įsigijo sau vežimų ir raitelių, ir penkias dešimtis vyrų, kurie turėjo jo priešakyje vaikščioti. ²Ir rytą atsikeldamas Absalomą stovėdavo prie vartų angos ir kiekvieną vyrą, kurs turėdavo

kairėje, nei... t y, tu, o karaliau, atspėjai tiesą. — ²⁰Kad duotčiau: kad prilyginimu įvaizdinčiau tavo, o karaliau, pasiūlimą su Absalomu. — ²¹Permaldautas. To ž nėra ebr t. — ²²Šiandien tavo tarnas... Joabas regimai mėgino ir anksčiau suderinti Dovidą su Absalomu

²⁴*Bet mano veido... Dovidą suteikta malonė buvo nepilna; tai davė progą žymiai padidėti Absalomo piktumui ir naujoms Dovidą nelaimėms. — ²⁵Sverdavę du šimtus siklių. Šventyklinis siklis svėrė 14,2 gr, todėl visi plaukai turėjo sverti 2,84 kg; bet nėra tikrai žinoma, koks buvo «karališkojo siklio», kurs minimas ebr t, svoris, ir ar jis buvo lygus šventykliniam sikliui. Kaikurie pagaliau aiškintojai mano, kad čia kalbama apie plaukų kainą, o ne apie jų svorį. —*

²⁷*Trys sūnūs. Jie mirė tikriausiai visai jauni*

²⁹*Nenorėjo pas jį ateiti. Joabas gal manė, kad jis gana padaręs dėl Absalomo ir bijojo užtraukti sau karaliaus rūstybę. — ³⁰O Joabo... šitų ž iki eil galui nėra dabartiniame ebr t. — ³³Karalius pabučiavo... Tai buvo tobulo susiderinimo ženklas*

d/ Absalomo maištas ir mirtis

15,1--18,33. Absalomą piktai pasinaudodamas savo tėvo gerumu, patraukia savo pusėn Izraeličių dalį ir sukelia prieš Dovidą maištą /15,1-12/. Nusigandęs Dovidas palieka Jerusale ir bėga prie Jordano /15,13-37/, bėgantį gi karalių paniekina Sauliaus šalininkai /16,1-15/. Tuo tarpu Absalomą atvyksta Jerusale ir daro didžiausią neteisybę savo tėvui /16,

reikalą eiti į karaliaus teismą, Absalomas šaukdavo pas save ir sakydavo: Iš kurio tu miesto? Tasai atsakydamas tardavo: Aš, tavo tarnas, iš vienos Izraelio giminių. ³O Absalomas jam atsakydavo: Man registi tavo šnekos geros ir teisingos; bet nėra kas tave išklausių karaliaus pastatytas. Ir Absalomas pridurdavo: ⁴Kas pastatys mane teisėju žemėje, kad ateitų pas mane visi, kurie turi reikalą, ir kad aš teisčiau teisingai? ⁵Bet ir kai prisiartindavo prie jo žmonius, kad jį pasveikintų, jis ištiedavo savo ranką ir apkabinęs bučiuodavo jį. ⁶Taip jis darė kiekvienam iš Izraelio ateinančiam į teismą, kad būtų karaliaus išklaustas, ir traukė prie savęs Izraelio vyrų širdis.

⁷Praslinkus gi keturioms dešimtims metų, Absalomas tarė karaliui Dovidui: Eisiu ir atitesėsiu savo įžadus, kuriuos esu padaręs Viešpačiui Hebrone. ⁸Nes tavo tarnas, būdamas Sirijos Gesure, žadėte pasižadėjo ir tarė: Jei Viešpats parves mane atgal į Jerusale, aš aukosiu Viešpačiui. ⁹O karalius Dovidas jam tarė: Eik ramybėje. Taigi jis atsikėlė ir išėjo Hebronan. ¹⁰Absalomas išsiuntė į visas Izraelio gimines žvalgus, sakydamas: Tuojau, kai tik išgirsite trimito skardą, tarkite: Absalomas karaliauja Hebrone. ¹¹Su Absalomu iškeliavo taipgi du šimtu vyrų, pašauktų iš Jerusale, kurie ėjo nieko pikto nemanydami ir dalyko visai nežinojo. ¹²Absalomas pasikvietė taipgi Dovido patarėją Gilonietį Akhitophelį iš jojo Gilono miesto. O kada jis atnašavo aukas, samokslas pasidarė galingas, ir žmonių būrys, susirenkęs prie Absalomo, ėjo didyn.

¹³Tuomet atėjo pasiuntinys pas Dovidą ir tarė: Visas Izraelis seka visa širdimi Absalomą, ¹⁴O Dovidas tarė savo tarnams, buvusiems su juo Jerusaleje: Kelkitės, bėgkime, nes mums nebus išsigelbėjimo nuo Absalomo veido; skubėkite išeiti, kad kartais atėjęs neužpultų mūsų ir neatvestų ant mūsų prapulties ir neišžudytų miesto kalavijo ašmenimis. ¹⁵Karaliaus tarnai jam tarė: Visa, ką mūsų valdovas, karalius, įsakys, mes, tavo tarnai, mielai įvykdysime.

16-23/. Paklauses Dovo šalininko Khusajo patarties, jis ne tuojau vejasi savo tėvą /17,1-14/; tuo gi tarpu Khusajo pasiuntiniai praneša apie Absalomo sumanymus Dovidui, kurs pasitraukia į anapus Jordano, taipgi ir Absalomas pereina per Jordaną ir puola savo tėvą /17,15-29/, bet Joabas jį nugali ir užmuša /18,1-15/, o Dovidas aprauda /18,16-33/.

15. ¹*Po to Absalomas...* Kai Dovidas buvo jau visai susiderinęs su Absalomu, jis atsilygino bjauriu nedėkingumu ir tuojau ėmė rengtis įvykdyti savo sumanymus. — *Vežimų ir raitelių.* Ebr t: vežimą ir arklius. — *Vaikščioti.* Anot ebr t: bėgioti. — ²*Prie varų angos*: prie karaliaus rūmų. Absalomas gudriai stengėsi atitraukti žmonių širdis nuo Dovo į sujieškoti sau šalininkų. — ³*Kad jį pasveikintų*: kad prieš jį nusilenktų, parpuoldami rytiečių papročiu kniūbsti ant žemės

⁷*Keturioms dešimtims.* Tas skaičius aiškiai klaidingas, nes Dovidas viešpatavo viso tik keturias dešimtis metų; todėl reikia skaityti su kitais vertimais: *ketveriems*. — *Hebrone.* Hebronas buvo pirmoji Dovo sostinė; kolei dar nebuvo pastatyta Jerusale šventykla, aukos buvo daromos įvairiose vietose, kurios buvo pažymėtos kuria nors ypatinga Dievo malone ar apsišėkimu. Plg 1 Kar 20,6. — ¹⁰*Išsiuntė... žvalgus.* Kad slapčia ištirtų tautos nuotaiką ir rinktų Absalomui šalininkų. — ¹¹*Du šimtu...* Buvo tai matomai žymesni Jerusale gyventojai. — ¹²*Gilono miesto*: Judo kalnuose. Plg Još 15,51.

¹³*Seka visa širdimi...* Ebr t: Izraelio žmonių širdis /nukrypo/ paskui Absalomą. — ¹⁴*Kelkitės, bėgkime...* Dovidas bėga ne aklos baimės apimtas, nes dar neperėjęs per Jordaną jis duoda įsakymų, kurie turi jam palengvinti kovą su maištininkais. —

¹⁶Taigi karalius ir visi jo namiškiai išėjo pėsti, o namų sergėti karalius paliko dešimtį moteriškių gulovių. ¹⁷Išėję gi pėsti karalius ir visas Izraelis sustojo toli nuo namų. ¹⁸Visi jo tarnai ėjo draug su juo, o Keretiečių ir Pheletiečių būriai ir visi stiprūs kovotojai Getiečiai, šeši šimtai vyrų, kurie kaip pėstininkai buvo atėję paskui jį iš Geto, ėjo pirm karaliaus. ¹⁹Tuomet karalius tarė Getiečiui Etajui: Kodėl eini draug su mumis? Grįžk ir gyvenk su karaliumi, nes tu esi svetimšalis ir išėjai iš savo krašto. ²⁰Vakar atėjai, o šiandien būtumei priverstas išeiti su mumis? Aš gi eisiu, kur turiu eiti. Grįžk ir vesk atgal su savim savo brolius, o Viešpats pasielgs su tavim pagal mielaširdystę ir ištikimybę, nes tu parodei meilę ir ištikimybę. ²¹Bet Etajis atsakė karaliui ir tarė: Kaip Viešpats gyvas ir gyvas mano valdovas, karalius, kurioje nors vietoje būsi tu, mano valdove, karaliau, ar tektų mirti, ar gyvam likti, ten bus ir tavo tarnas. ²²Tuomet Dovidas tarė Etajui: Eikš ir pereik. Taip perėjo Getietis Etajis ir visi su juo buvusieji vyrai ir likusi daugybė. ²³Ir visi verkė dideliu balsu, ir visa tauta ėjo priešakin. Taipgi karalius perėjo per Kedrono upelį, ir visi žmonės ėjo keliu, vedančiu į tyrumą.

²⁴Atėjo taipgi ir kunigas Sadokas ir draug su juo visi levitai, nešdami Dievo sandomos skrynią, ir jie padėjo Dievo skrynią; ir Abiataras ėjo augštin, kolei nepraejo visi žmonės, kurie buvo išėję iš miesto. ²⁵Tuomet karalius tarė Sadokui: Nugabenk atgal Dievo skrynią į miestą; jei rasiu Viešpaties akyse malonę, jis sugrąžins mane atgal ir parodys man ją ir savo padangtę. ²⁶Jeigu gi man tars: Nepatinki, aš esu pasiryžęs; tedaro, kas tinka jojo akivaizdoje. ²⁷Toliau karalius tarė kunigui Sadokui: O, regintysis! Grįžk į miestą ramybėje, ir tavo sūnus Akhimas ir Abiataro sūnus Jonatas, judviejų sūnūs tebūna draug su judviem. ²⁸Štai aš pasislėpsiu tyrumos lygumose, kolei neateis nuo jūsų žinia ir duos man nurodymų. ²⁹Taigi Sadokas ir Abiataras nugabeno Dievo skrynią atgal į Jerusale, ir ji tenai pasiliko.

³⁰Dovidas gi kilo augštin į Alyvų kalną, eidamas ir verkdamas; jis ėjo plikom kojom su apgaubta galva; taipgi ir visa su juo buvusi

¹⁶*Visi jo namiškiai*: Visa karaliaus šeimyna ir jo rūmų valdininkai. —

¹⁷*Toli nuo namų*. Ebr t: prie tolimojo *[merkhaq]* namo; — gal prie paskutinių Jerusale namų, šiapus Kedrono ir Alyvų kalno. Čia Dovidas žiūrėjo, kas su juo laikosi, ir tvarkė eiseną: namiškius sustatė aplink save, rinkinius kareivius išsiuntė priešakin; jis gal labiau bijojo gyventojų tų vietų, per kurias turėjo bėgti, negu besartinančios iš užpakalio Absalomo kariuomenės. — ¹⁹*Etajui*. Jis buvo Getiečių būrio vadas. — *Su karaliumi*: su Absalomu. Dovidas laiko save nebeturinčiu sosto. —

²⁰*Nes tu parodei...* Tie ž. Vulg priedas. — ²²*Pereik*: Kedrono slėnį. —

²³*Per Kedrono upelį*. Ebr *Kidron, juodasis*. Taip buvo vadinama gana gilus slėnis ir upelis, dažniausiai

sausas, tarp Jerusale ir Alyvų kalno. Dabar jį paprastai vadina Juozapato slėniu. — *Į tyrumą*: į šiaurinę Judo tyrumos dalį, esančią į rytus nuo Jerusale.

²⁴*Ejo augštin*: šlaitu į Alyvų kalną. Abiataras gal ėjo sandomos skrynios priešakyje ir buvo sustojęs, praleisdamas pro šalį Dovidą kariuomenę; jam gi sustojus, ir levitai buvo pastatę sandomos skrynią. —

²⁵*Nugabenk atgal...* Dovidas visai pasiduoda Dievo valiai; jis nenori, kad jį lydėtų vyriausis kunigas su ephodu; sugrąžina jis ir sandomos skrynią, kad tas žemiškas Yahvės sostas nebūtų pažemintas draug su bėgančiu karaliumi, ir kad prie jo daromos aukos nesiliautų. — ²⁷*O, regintysis*. Ebr t gal reiktų išversti taip: *Veizdėk*. — *Grįžk...* Kunigai bus naudin-

tauta ėjo augštyn su apdengtomis galvomis ir raudodami. ³¹Dovidui gi buvo pranešta, kad ir Akhitophelis esąs draug su Absalomu sąmokslė, ir Dovidas tarė: Maldauju, Viešpatie, sukvailink Akhitophelio patartį. ³²O užeinant Dovidui ant kalno viršaus, kur jis turėjo pagarbinti Viešpatį, štai jį pasitiko Arakhetis Khusajis, perplėštais drabužiais ir žemių pilna galva. ³³Dovidas jam tarė: Jei eisi kartu su manim, būsi man apsunčinimas, ³⁴o jei sugrįši į miestą ir tarsi Absalomui: Esu tavo tarnas, karaliau; kaip buvau tavo tėvo tarnas, taip būsiu tavo tarnas, tu nieku paversi Akhitophelio patartį. ³⁵Turi gi su savim du kunigu Sadoką ir Abiatarą, ir kiekvieną žodį, kurį išgirsi iš karaliaus namų, pasakysi kunigams Sadokui ir Abiatarui. ³⁶Su jais yra du jų sūnūs: Sadoko sūnus Akhimaas ir Abiataro sūnus Jonatas; per juodu siųsite man kiekvieną žodį, kurį išgirsite. ³⁷Taigi Dovidą prieteliui Khusajui sugrįžtant į miestą, taipgi Absalomas įėjo Jerusaleń

16. ¹Kai Dovidas buvo truputį paėjęs kalno viršūne, pasirodė jam priešais Miphiboseto tarnas Siba su dviem asilais, apkrautais dviem šimtais duonų, šimtu džiovintų vynuogių ryšelių, šimtu figų piragėlių ir vyno rauktine. ²Karalius tarė Sibai: Kam tie daiktai? Siba atsakė: Asilai karaliaus namiškiams joti, duonos ir piragėliai tavo tarnams valgyti, vynas gi gerti, jei kas pails tyrumoje. ³Karalius dar tarė: Kur tavo valdovo sūnus? Siba gi atsakė karaliui: Pasiliko Jerusaleje, sakydamas: Šiandien Izraelio namai man sugražins mano tėvo karalystę. ⁴Tuomet karalius tarė Sibai: Tau tegul pridera visa, kas buvo Miphiboseto. Siba tarė: Meldžiu, kad rasčiau malonę tavo akivaizdoje, mano valdove, karaliau

⁵Taigi karalius Dovidas atėjo iki Bahurimui, ir štai ėjo iš ten vyras iš Sauliaus namų giminės, Gėros sūnus, vardu Semėjis; jis prisiartinio ir eidamas keikėsi, ⁶ir mėtė į Dovidą ir į visus karaliaus Dovidą tarnus akmenimis; visa gi tauta ir visi kovotojai ėjo šalia karaliaus, vieni dešinėje, o kiti kairėje. ⁷Semėjis gi, keikdamas karalių, taip kalbėjo: Išeik, išei, kraujo žmogau ir Belialio žmogau. ⁸Viešpats tau atsilygins už visą Sauliaus namų kraują; kadangi tu užuot jo įsiveržei į karalystę, o Viešpats davė karalystę į tavo sūnaus Absalomo rankas; ir štai ne-

gesni karaliui pasilikdami Jerusaleje, nes galės atsiųsti jam žinių apie Absalomo sumanymus. — ²⁸*Lygumose*: Jordano slėnyje

³⁰*Alyvų kalnų*. Yra tai labai gražus kalnelis /800 metrų augštas/ į rytus nuo Jerusaleus už Kedrono slėnio. — *Apgaubta galva*. Buvo tai taipgi didelio nuliūdimo ir nelaimės ženklas. — ³¹*Sukvailink*: paversk niekais. Akhitophelio nedėkingumas buvo labai skaudus Dovidui, o be to, jis savo patarimais galėjo labai sustiprinti priešus. Plg žem 16,23. — ³²*Kur jis turėjo*... Ebr t reiktų išversti taip: Kur garbindavo Viešpatį. Gal tenai buvo vieta senovės laikais paskirti Dievui garbinti. — *Khusajis*. Buvo tai Dovidą bandžius ir pata-

rėjas. Jis gal buvo jau senas ir nebetiko Dovidui kaip kareivis, bet galėjo jam gerai patarnauti sugrįžęs į Jerusale. — ³⁷*Absalomas įėjo*... Gal tą pačią dieną, kurią išbėgo Dovidas

16. ¹*Su dviem asilais*. Ebr t: su dviem pabalnotais asilais. — ²*Namiškiams*... Siba sako, kad dovanos paskirtos karaliaus palydovams, nes jis nedrįsta siūlyti jų pačiam karaliui. ³*Kur tavo valdovo sūnus*. Miphibosetas buvo Jonato sūnus, o Sauliaus vaikaitis. Plg aug 9,9. — *Pasiliko Jerusaleje*... Siba, norėdamas laimėti kuo daugiausiai, apmeloja Miphibosetą, kurs juk iš Absalomo maišto negalėjo tikėtis jokio pelno

⁶*Iki Bahurimui*. Plg aug 3,16. — ⁷*Mėtė*... akmenimis: ne kad jais už-

žem 19,27

3 Kar 2,8

laimės tave spaudžia, nes tu esi kraujo žmogus. ⁹Sarvijos gi sūnus Abisajis tarė karaliui: Kodėl tas pastipęs šuo keikia mano valdovą, karalių? Eisiu ir nukirsiu jam galvą. ¹⁰Bet karalius tarė: Kas yra bendra tarp manęs ir jūsų, Sarvijos sūnūs? Palikite jį keiktis; nes Viešpats jam įsakė keikti Dovidą, ir kas drįs įsakyti: kodėl jis taip padarė? ¹¹Karalius dar tarė Abisajui ir visiems savo tarnams: Štai mano sūnus, kurs yra gimęs iš mano kūno, jieško mano gyvybės, tai kaip gi labiau Jeminio sūnūs? Palikite jį keiktis pagal Viešpaties įsakymą; ¹²gal Viešpats pažvelgs į mano suspaudimą ir atsilygins man Viešpats geru už tą šios dienos keiksmą. ¹³Taigi Dovidas ėjo keliu ir draug su juo jo palydovai; o Semėjis ėjo ties juo kalno nugara, keikdamas, mėtydamas į jį akmenis ir barstydamas žemes. ¹⁴Taip tat karalius ir draug su juo visa tauta atėjo nuvargę ir tenai pasilsėjo

¹⁵Absalomas gi ir visi jo žmonės įėjo Jerusalen; taipgi ir Akhitophelis buvo su juo. ¹⁶O Dovidą prietelis Arakhietis Khusajis, atėjęs pas Absalomą, jam kalbėjo: Sveikas, karaliau; sveikas, karaliau. ¹⁷Absalomas jam tarė: Tai toks tavo dėkingumas tavo prieteliui? Kodėl neėjai draug su savo prieteliu? ¹⁸Khusajis atsakė Absalomui: O, ne; nes aš būsiu to, kurį išrinko Viešpats, ir visa šita tauta ir visas Izraelis, ir su tuo aš pasiliksiu. ¹⁹Dar ir tai sakysiu: Kam gi aš tarnausiu? Ar ne karaliaus sūnui? Kaip buvau klusnus tavo tėvui, taip klausysiu ir tavęs. ²⁰Po to Absalomas tarė Akhitopheliui: Apsvarstykite, kas mums reikia daryti? ²¹O Akhitophelis tarė Absalomui: Įeik pas tavo tėvo guloves, kurias jis paliko namų sergėti, kad visam Izraeliui išgirdus, jogei išniekinai savo tėvą, sustiprėtų esančiųjų draug su tavim rankos. ²²Taigi jie ištiesė Absalomui padangtę ant stogo, ir jis įėjo pas savo tėvo guloves viso Izraelio akivaizdoje. ²³Akhitophelio gi patarimas, kurį jis duodavo tose dienose, buvo taip branginamas, lyg kad kas būtų teiravęsis Viešpaties; taip buvo vertinamas kiekvienas Akhitophelio patarimas, tiek jam esant su Dovidu, tiek esant su Absalomu

Aug 12, 11

17. ¹Taigi Akhitophelis tarė Absalomui: Išsirinksiu sau dvylika tūkstančių vyrų ir pakilęs vysiuos šią naktį Dovidą; ²puolęs jį /kadangi

gautų, bet taip reikšdamas savo paniekinimą. — *Kovotojai*. Ebr *gibborim*, karžygiai. — ⁹*Už visą Sauliaus namų kraują*. Semėjis laiko Dovidą Sauliaus šeimynos žuvimo kaltininku

⁹*Pastipęs šuo*. Taip išreiškiamas didelis paniekinimas. — *Eisiu*. Ebr t: *pereisiu*. Semėjis regimai buvo už slėnio. — ¹⁰*Kas yra bendra...* t y, aš anaip tol negaliu jums pritarti. — *Sarvijos sūnūs*. Ne tik Abisajis, bet ir Joabas norėjo nubausti Semėję. — *Viešpats jam įsakė*: Viešpats taip tą dalyką sutvarkė. Karalius visame mato baudžiančią Dievo ranką ir nuolankiai pasiduoda visoms nelaimėms. — ¹¹*Jeminio*: Benjamino giminės

¹⁶*Sveikas, karaliau*. Tikriau: Tegyvuoja karalius. — ¹⁷*Tai toks...* Absa-

lomas, nors džiaugiasi Khusajo atsidimu tarp jojo šalininkų, bet atsiliepia į jį ne be ironijos. Khusajis gi, viltaviliaudamas Absalomui nori geriau paslėpti tikras savo mintis. — ²⁰*Apsvarstykite*. Absalomas atsiliepdamas daugiskaitoje, daro ir Khusajį savo patarėju, bet tasai tuo tarpu savo nuomonės nereiškia. — ²¹*Sustiprėtų esančiųjų*. Pasisavinimas buvusiojo karaliaus šeimynos buvo ženklas paimtos valdžios, o draug ir visiško nugalėjimo. Už tokią kaip Absalomo paleistuvystę įstatymas skyrė mirties bausmę. Žr Kun 18,8. — ²²*Ant stogo...* Žr aug 11,2. Taip buvo įvykdyta pranašystė parašyta aug 12,11

17. ¹*Vysiuos šią naktį...* Akhitophelio patartis buvo be abejo gera Absalomo reikalams, nes nusiminęs

jis nuvargęs ir bejėgis/, aš sumušiu jį; o pabėgus visai su juo esančiai tautai, užmušiu paliktą karalių. ³Ir atvesiu atgal visą tautą, kaip paprastai grįžta vienas žmogus; nes tu jieskai tik vieno vyro, ir visa tauta bus ramybėje. ⁴Jo žodžiai patiko Absalomui ir visiems Izraelio vyresniesiems

⁵Tačiau Absalomas tarė: Pašaukite Arakhietį Khusajį ir paklauskime, ką taipgi jis pasakys. ⁶Kuomet Khusajis atėjo pas Absalomą, Absalomas jam tarė: Štai ką kalbėjo Akhitophelis; ar mes turime taip daryti, ar ne? Ką tu patari? ⁷O Khusajis tarė Absalomui: Patartis, kurią ši kartą davė Akhitophelis, negera. ⁸Ir Khusajis dar pridūrė: Tu žinai, kad tavo tėvas ir su juo esantieji vyrai labai drąsūs, ir kad jų širdis apkartusi; taip pat kaip lokienė dūksta miške, kada jos jaunikliai pagauti, taipgi tavo tėvas yra kovotojas ir negais su savo žmonėmis. ⁹Gal dabar jis pasislėpęs daubose, ar kurioje kitoje jam patikusioje vietoje; o kritus kam nors vienam pradžioje, apie tai išgirs, ir kas tik bus išgirdęs, sakys: Smūgis sutiko tautą, kuri ėjo paskui Absalomą. ¹⁰Tuomet ir drąsiausis, kurio širdis kaip liūto, bus apimtas baimės; nes visa Izraelio tauta žino tavo tėvą esant drąsiausį ir visus su juo esančius stiprius. ¹¹Bet štai koki patartis man rodosi gera: Tesusirenka prie tavęs visas Izraelis nuo Dano iki Bersabėjai, kaip nesuskaitomos smiltys, ir tu būsi jų viduryje; ¹²mes pulsime jį, kurioje tik vietoje bus atrastas, ir apsiausime jį, kaip kad rasa krenta ant žemės, ir nepaliksimė iš esančių su juo vyrų net nė vieno. ¹³O jei jis bus įėjęs į kurį miestą, visas Izraelis apsuks tą miestą virvėmis ir jį įtrauksime į upę, kad nebeliktų iš jo net nė vieno akmenėlio. ¹⁴Tuomet Absalomas ir visi Izraelio vyrai tarė: Arakhiečio Khusajo patarimas geresnis už Akhitophelio patartį. Taip Viešpaties valia buvo nieku paverstas naudingas Akhitophelio patarimas, kad Viešpats atvestų ant Absalomo nelaimę

¹⁵Po to Khusajis tarė abiem kunigam, Sadokui ir Abiatarui: Taip ir taip buvo pataręs Akhitophelis Absalomui ir Izraelio vyresniesiems, aš gi tokią daviau patartį. ¹⁶Dabar tat siųskite greitai ir praneškite Dovidui, sakydami: Nepasilik šią naktį tyrumos lygumose, bet pereik

Dovidas vargu ar būtų galėjęs drąsiai gintis. — ³Atvesiu atgal... Ebr t, kurs šitoje vietoje ne visur tikras, mintis yra toki: Visos tautos sugrįžimas prie Absalomo pridera nuo vieno žmogaus, Dovid. Jam žuvus visi klausys Absalomo. Akhitophelis matomai laiko tik Absalomą tikru karaliumi, Dovidą gi maištininku

⁵Pašaukite Arakhietį... Dovid patarėjas ir bandžius, girdamas Absalomą, buvo išgijęs jo pasitikėjimą. — ⁷Kurią ši kartą... Kad labiau įtikintų Absalomą, Khusajis apsimeta pritariąs pirmajam Akhitophelio patarimui /aug 16,21/ ir tik sakosi negalįs pagirti antrojo. — ⁸Ko-votojas: todėl žino, koks kariavimo būdas jam geriausias ir ko reikia saugotis, kad būtų galima netikėtai jį užklupti. — ⁹Kurioje kitoje... vie-

toje: kuri žmonių rankomis sustiprinta. — Jam patikusioje. To ž nėra ebr t. — Kritus kam nors... Mažiausias nepasisėkimas pradžioje gali labai pakenkti Absalomo reikalams, todėl jis turi gerai prisirengti prie kovos. — ¹¹Tesusirenka... Savo patartimi Khusajis nori laimėti Dovidui kuo daugiausia laiko. — Tu būsi jų viduryje: padrasindamas savo kariuomenę. Absalomas pats galės laimėti kovą, tuo tarpu kad Akhitophelis skiria save kariuomenės vadu. — ¹³Izraelis apsuks... Absalomo kariuomenė bus taip galinga, kad ir visą miestą, pastatytą augštame upelio krante, galės nutraukti žemyn. — ¹⁴Khusajo patarimas geresnis... Taip Absalomas pasidavė savimeilei ir davėsi sukvailinamas. Dovidas meldė Viešpatį /15,31/, kad sukvailintų

be atidėliojimo, kad kartais nežūtų karalius ir visa su juo esančioji tauta. ¹⁷Jonatas gi ir Akhimaas stovėjo prie Rogelio šaltinio; tarnaitė nuėjo tenai ir jiems pranešė, o juodu iškeliavo žinios neštų pas karalių Dovidą, nes negalėjo pasirodyti ar įeiti į miestą. ¹⁸Tačiau vienas tarnas juodu pamatė ir pasakė Absalomui, bet juodu skubiais žingsniais įėjo Bahurime į vieno vyro namus, kurs turėjo savo kieme šulinį, ir į jį nusileido; ¹⁹moteriškė gi ėmė ir ištiesė ant šulinio angos dangalą, lyg kad džiovindama miežienes kruopas; taip dalykas liko paslėptas. ²⁰Absalomo tarnai, atėję į namus, tarė moteriškai: Kur Akhimaas ir Jonatas? Moteriškė jiems atsakė: Praeję skubiai pro šalį, paragavę truputį vandens, o tie, kurie įieškojo, neradę sugrižo Jerusalen. ²¹Jiems nuėjus, juodu pakilo iš šulinio, ėjo toliau ir pranešė karaliui Dovidui, sakydami: Kelkitės ir greitai pereikite per upę, nes Akhitophelis davė prieš jus tokią patartį. ²²Dovidas tat ir visa su juo buvusi tauta pakilo ir perėjo per Jordaną, dar neišaušus; ir nepasiliko net nė vieno, kurs nebūtų persigavęs per upę

²³Akhitophelis, matydamas, kad jo patartis nebuvo įvykdyta, pabalnojo savo asilą ir atsikėlęs nuvyko į savo namus ir į savo miestą; paskui sutvarkęs savo namus, jis pasikorė ir buvo palaidotas savo tėvo kape

²⁴Dovidas tuo tarpu atėjo į Stovyklas, o Absalomas perėjo per Jordaną ir draug su juo visi Izraelio vyrai. ²⁵Absalomas paskyrė kariuomenės viršininku užuot Joabo Amasą. Amasa gi buvo sūnus vieno vyro iš Jėzrahėlio, vardu Jetros, kurs buvo įėjęs pas Abigailę, Naaso dukterį Joabo motinos Sarvijos seserį. ²⁶Izraelis su Absalomu sustojo Galaado žemėje

²⁷Kai Dovidas atėjo į Stovyklas, Sobis, sūnus Naaso iš Amnono sūnų Rabato, Makhiras, sūnus Amihelio iš Lodabaro, ir Galaadietis Berzelajis iš Rogelimo ²⁸atnešė jam patalų ir kilimų, molinių indų, kviečių, miežių, miltų, keptų grūdų, pupų, laišių, keptų žirnių, ²⁹medaus, sviesto,

Akhitophelį, ir Viešpats išklaušė malda, sukvailino tačiau ką kitą

¹⁵Tarė abiem kunigam... taip kaip buvo sutarta. Žr aug 15,27... —

¹⁶Nepasilik... Nors Khusajo patartis buvo priimta, tačiau Dovidui buvo pavojinga ilgiau užtrukti toje pačioje vietoje, nes Absalomas vėl galėjo pakeisti savo nuomonę. — *Pereik*: per Jordaną. — ¹⁷*Prie Rogelio šaltinio*. Žr Jos 15,7 ir k. — *Tarnaitė*: Sadoko ar Abiataro. Tarnaičių darbas buvo atnešti vandens, todėl ji eidama prie šaltinio negalėjo sukelti jokių abejonių Absalomo žvalguose. — *Negalėjo pasirodyti*... Jų palankumas Dovidui buvo žinomas; įėję į miestą jie nebebūtų galėję iš jo išeiti ir nunešti žinios. — ¹⁸*Vienas tarnas*: Vienas iš Absalomo žvalgų. — ¹⁹*Lyg kad džiovindama*... Ebr t: ir pabarstė ant jo... Mato mai ne visi Bahurimo gyventojai

buvo Dovidą neprieteliai. — ²⁰*Praeję skubiai pro šalį*... Ebr t: perėjo per upelį. Moteriškė Absalomo žvalgams parodo netikrą kelią

²³*Akhitophelis*... Tai pirmas pavyzdys savižudystės šv Rašte. Akhitophelis jautėsi užgautas jo patarties atmetimu; dabar jis nebetikėjo į maišto pasisėkimą. Akhitophelio mirtis žymiai palengvino Dovidui nugaleti maištininką sūnų, kurs buvo nustojęs jam atsidavusio išmintingo patarėjo

²⁵*Iš Jėzrahėlio*. Gal Amasos kilmė tikriau nurodyta 1 Kron 2,17, kur jis pavadinta Ismaėlaičiu. — *Naaso dukterį*. Kadangi Abigailė čia pavadinta Naaso, o ne Isajo dukterimi, tai ji gal buvo Isajui podukra, todėl ne tikra Dovidą sesuo

²⁷*Sobis, sūnus Naaso*. Vienas Amonečių karalius vadinama Naasu; bet ar jo sūnus čia taip pavadintas,

avių ir riebių veršių, ir davė Dovidui bei su juo buvusiai tautai valgyti, nes jie manė tautą tyrumoje nuvargintą esant bado ir troškulio

18. ¹Dovidas, peržiūrėjęs savo žmones, paskyrė jiems tūkstantininkus ir šimtininkus, ²pavedė žmonių trečdalį Joabo valdžion, trečdalį Joabo brolio Sarvijos sūnaus Abisajo valdžion ir trečdalį Etajo iš Geto valdžion; po to karalius tarė tautai: Eisiu ir aš draug su jumis. ³Bet tauta atsakė: Tu neeisi, bet jei mes ir pabėgtumėm, tai jiems ne per daug rūpės, arba jei žūtų mūsų pusė, jiems to nebus gana, nes tu vienas skaitaisi už dešimtį tūkstančių; taipgi geriau bus, kad pasiliktumei miestams mums padėti. ⁴Karalius jiems tarė: Kas jums rodosi tinkama, tai darysiu. Karalius tat atsistojo prie miesto vartų, o tauta ėjo iš jo savo būriais po šimtą ir po tūkstantį. ⁵Be to karalius davė įsakymą Joabui, Abisajui ir Etajui ir tarė: Sergėkite man mano sūnų Absalomą. Ir visa tauta girdėjo karalių duodant įsakymą visiems vadams apie Absalomą

⁶Taigi tauta išėjo į lauką prieš Izraelį, ir kova įvyko Ephraimo miške. ⁷Tenai Izraelio tauta buvo Dovidą kariuomenės sumušta, ir buvo jai padarytas tą dieną didelis smūgis, kritus dvidešimčiai tūkstančių. ⁸Kova buvo tenai išsiplėtusi visoje apylinkėje, ir daug daugiau buvo tų, kurie žuvo miške, ne kaip tų, kuriuos tą dieną prarijo kalavijas

⁹Atsitiko gi, kad Absalomas, sėdėdamas ant asilėno, sutiko Dovidą tarnus, o asilėnui palindus po išsiskėtusiu ir dideliu ažuolu, jo galva įkliuvo tarp ažuolo šakų ir, jam pasikorus tarp dangaus ir žemės, asilėnas, ant kurio jis sėdėjo, nuėjo iš po jo. ¹⁰Vienas tai pamatė ir pranešė Joabui, sakydamas: Mačiau Absalomą, kybantį po ažuolu. ¹¹Joabas gi tarė vyrui, kurs jam buvo davęs žinią: Jei matei, kodėl jo neprismeigai prie žemės? O aš būčiau tau davęs dešimtį sidabro siklių ir vieną juostą. ¹²Tasai atsakė Joabui: Jei atsvertumei man į rankas ir tūkstantį sidabrinių, aš anaipol nepakelčiau savo rankos prieš karaliaus sūnų, nes mums girdint karalius įsakė tau, Abisajui ir Etajui, ir tarė: sergėkite man mano sūnų Absalomą. ¹³O jei ir būčiau išdrisęs tai padaryti prieš savo gyvybę, tai nebūtų pasilikę paslėpta nuo karaliaus ir tu sto-

nežinia. — *Makhiras*. Jis buvo priglaudęs pas save Jonatą sūnų Miphibosetą. Plg aug 9,4. — ²⁰*Riebių veršių*. Ebr t gal čia paminėta karių sūriai

18. ¹*Tūkstantininkus ir...* Paprastas Izraelio kariuomenės paskirstymas buvo į tūkstančius ir į šimtus. Plg žem 4 e; Sk 31,14 ir k; — ³*Tai jiems ne per daug...* Priešams visų labiausiai rūpi, kad karalius būtų užmuštas, jo gi pasilikimas be galo svarbus visai tautai. — *Geriau bus...* Iš miesto karalius galės padėti savo kovotojams, atsiųsdamas naujų būrių, o reikale jis galės surinkti aplink save pasitraukiančius. Dievo apvaizdos taip buvo sutvarkyta, kad Dovidas pasilieka mieste, idant žūtų

Absalomas, o Izraelio sostas tektų Saliamonui

⁶*Išėjo į lauką*. Dovidą kariuomenė sutiko maištininkus tikriausiai netoli nuo Makhanaimo Galaado krašte anapus Jordano, nes ir Absalomas buvo persigavęs per tą upę. Bet kodėl miškas, kuriame įvyko kova, pavadintas Ephraimo, nežinia. — ⁸*Kurie žuvo miške*, t y, buvo nugalaboti, kai bėgo per mišką. — *Prarijo kalavijas*: atviroje kovoje

⁹*Ažuolu*. Ebr t: terebintu. — *Jo galva įkliuvo...* Nors nėra pasakyta, kad Absalomas būtų pasikores už savo ilgų plaukų, tačiau reikia manyti, kad jie kliudė jam išsilaisvinti. — ¹²*Dešimtį sidabro siklių*: Arti 6 dolerių. — *Juostą*: plati su įvairiais

vétumei prieš mane. ¹⁴Joabas gi tarė: Ne kaip tu nori, bet tavo aki-vaizdoje aš jį pulsiau. Taigi jis ėmė savo rankon tris jietis ir jas įsmeigė Absalomui į širdį; o kada tasai kabėdamas po ąžuolu, dar tebesispardė, ¹⁵atbėgo dešimts jaunuolių, Joabo ginklanešių, ir puolę užmušė jį

¹⁶Joabas sutrimitavo trimitu ir sutūrėjo tautą, kad nebesivytų bėgančio Israėlio, nes norėjo išsergėti daugybę. ¹⁷Jie ėmė Absalomą, įmetė jį miške į didelę duobę ir sunėšė ant jo didžiausią akmenų krūvą; visas gi Israėlis pabėgo į savo padangtes. ¹⁸Absalomas, dar gyvas būdamas, buvo pasistatęs sau paminklą, esantį Karaliaus slėnyje, nes jis sakė: Neturiu sūnaus, ir tai bus mano vardo atmirimas. Jis praminė paminklą savo vardu, ir jis yra vadinamas Absalomo Ranka iki šiai dienai

¹⁹O Sadoko sūnus Akhimaas tarė: Bėgsiu ir pranešiu karaliui, jog Viešpats padarė jam teisną prieš jo neprietelių galybę. ²⁰Joabas jam atsakė: Neneši žinios šiandien, bet praneši kitą dieną; nenoriu, kad šiandien skelbtumei, nes mirė karaliaus sūnus. ²¹Tuo tarpu Joabas tarė Khusiui: Eik ir pranešk karaliui, ką matei. Khusis nusilenkė prieš Joabą ir nubėgo. ²²Sadoko gi sūnus Akhimaas vėl sakė Joabui: Kas kliudo, kad ir aš bėgčiau paskui Khusį? O Joabas jam tarė: Kodėl nori bėgti, mano sūnau, nebūsi geros žinios nešėjas. ²³Tasai atsakė: O ką gi, jei aš bėgčiau? Tuomet anas jam tarė: Bėgk. Akhimaas tad, bėgdamas trumpesniu keliu, aplenkė Khusį

²⁴Dovidas tuo tarpu sėdėjo tarp dviejų vartų; o žvalgas, kurs buvo viršuje vartų ant mūro, pakėlęs akis, pamatė žmogų, bėgantį vieną, ²⁵ir sušukdamas parodė karaliui; karalius gi tarė: Jei jis vienas, tai gera žinia jo burnoje. Jam besukant ir prieinant artyn, ²⁶žvalgas pamatė kitą bėgantį žmogų ir šaukdamas nuo augšto tarė: Aš pamačiau kitą žmogų, bėgantį vieną; o karalius tarė: Ir tasai neša gerą žinią. ²⁷Žvalgas gi tarė: Žiūrint į pirmojo bėgimą, man regisi, kad tai bėga Sadoko sūnus Akhimaas. O karalius tarė: Jis geras vyras ir ateina, nešdamas gerą žinią. ²⁸Šaukdamas gi Akhimaas tarė karaliui: Sveikas, karaliau! Ir parpuldamas prieš karalių kniūbsčias ant žemės, tarė: Pašlovintas Viešpats, tavo Dievas, kurs padavė žmones, pakėlusius savo rankas prieš

pagražinimais juosta buvo karžygystės ženklas. — ¹³*Prieš savo gyvybę*: su pavojumi savo gyvybei, nes karalius tikrai būtų pasmerkęs mirtin savo sūnaus užmušėją. — ¹³*Tu stovėtumei...* Iš čia pasirodo, kad ir kareiviams jų vadas Joabas buvo žinomas kaip žmogus, kurio žodžiais negalima buvo pasitikėti. — ¹⁴*Į širdį*: į kūną, nes jei būtų buvę pataikyta tiesiog į širdį, Absalomas būtų iš karto miręs. Kolei Joabas galėjo laukti iš Absalomo malonių, buvo jo šalininku, bet dabar pasilikęs prie Dovidą, jis nebegalėjo tikėtis iš Absalomo nieko gera, todėl, nežiūrėdamas karaliaus įsakymo, jį nužudo

¹⁷*Jie ėmė*: Joabo ginklanešiai, ar jo kareiviai. — *Į savo padangtes*: į savo namus. — ¹⁸*Karaliaus slėnyje*.

Gal taip seniau buvo vadinamas Kedrono slėnis Jerusaleje. Ir dabar tenai yra paminklas, padarytas iš uolų ir paprastai vadinamas Absalomo paminklu; bet ar tai tas pats, kurį buvo pasistatęs pats Absalomas, nežinia. — *Ranka*: rankų darbas, veiksmai

²⁰*Neneši...* Joabas gerai supranta, karalių labai nuliūsiant dėl savo sūnaus žuvimo, ir nenori kad liūdnos žinios nešėju būtų Akhimaas. — ²³*Trumpesniu keliu*. Anot ebr t: Jordano slėniu

²⁴*Tarp dviejų vartų*. Toje vietoje, kur buvo įeinama į miestą, jo siena turėjo būti labai plati; taip kad viršum jos buvo net kambarėlis, o anga turėjo dvejus vartus, vienus iš vidaus, kitus gi iš lauko. — ²⁵*Jei*

mano valdovą, karalių. ²⁹O karalius tarė: Ar mano sūnus Absalomas gyvas? Akhimaas atsakė: Mačiau didelį sumišimą, kuomet, o karaliau, tavo tarnas Joabas išsiuntė mane, tavo tarną; kito ko nežinau. ³⁰Karalius jam tarė: Praeik ir stovėk čia. Jam praėjus ir atsistojus, ³¹pasirodė Khusis ir prisiartinęs tarė: Atnešiau gerą žinią, mano valdove, karaliau; nes Viešpats padarė šiandien tau teismą prieš visus, kurie prieš tave sukilo. ³²Karalius gi tarė Khusiui: Ar gyvas mano sūnus Absalomas? Atsakydamas jam Khusis tarė: Kad gi taip būtų, kaip tam jaunuoliui, mano valdovo, karaliaus, neprieteliams ir visiems, kurie prieš jį sukilsta, idant pikta darytų. ³³Tuomet karalius nuliūdęs užkopė į kambarį ant vartų ir verkė. Eidamas gi taip kalbėjo: Mano sūnau, Absalome! Absalome, mano sūnau! Kas man duos, kad aš mirčiau tavo vietoje, Absalome, mano sūnau, mano sūnau Absalome!

Žem 19,4

19. ¹Taigi buvo pasakyta Joabui, kad karalius verkiąs ir raudas savo sūnaus, ²ir pergalė pavirto tą dieną gedulu visai tautai, nes tą dieną tauta išgirdo sakant: Karalius liūdi savo sūnaus. ³Taigi tauta tą dieną nedrįso įeiti į miestą, kaip paprastai neturi drąsos žmonės nugalėti ir kurie bėga iš kovos. ⁴Karalius apsidengė sau galvą ir šaukė dideliu balsu: Mano sūnau, Absalome! Absalome, mano sūnau, mano sūnau! ⁵Joabas tat, įėjęs pas karalių į namus, tarė: Tu padarei šiandien gėdą veidui visų tavo tarnų, kurie išgelbėjo tavo gyvybę, ir tavo sūnų bei tavo dukterų gyvybę, ir tavo žmonių gyvybę, ir tavo gulovių gyvybę. ⁶Tu myli tuos, kurie tavęs nekenčia, ir neapkenti tų, kurie tave myli; šiandien parodei, kad tau nerūpi tavo vadai ir tavo tarnai; ir iš tikrųjų dabar aš matau, kad, jei Absalomas būtų gyvas, o mes visi būtumėm žuvę, tai tau patiktų. ⁷Taigi dabar kelkis, išeik ir prabildamas padaryk malonumą tavo tarnams; nes aš prisiekiu tau per Viešpatį, kad, jei neišeisi, nepasiliks su tavim šią naktį net nė vienas, ir tai bus tau blogiau už visas nelaimes, kurios tau atėjo nuo tavo jaunystės iki šiai dienai. ⁸Taigi karalius atsikėlė ir atsisėdo vartuose, o visai tautai buvo paskelbta, kad karalius sėdįs vartuose; ir visa daugybė atėjo karaliaus akivaizdon. Tuo tarpu gi Izraelis buvo pabėgęs į savo padangtes

jis vienas... Jei Dovidą kariuomenė būtų buvusi nugalėta, bėgtų atgal ne vienas, bet visos būrys. — ²⁸*Sveikas, karaliau.* Ebr t.: Ramybė. — ²⁹*Ar mano sūnus...* Meilė sūnaus padaro, kad Dovidas lyg kad visai užmiršta jo nedėkingumą. — *Kito ko nežinau.* Akhimaas nenori būti liūdnos žinios skelbėjas

e/ *Dovido grįžimas Jerusaleń ir apmalšinimas antrojo maišto*

19,1—20,26. Judo giminės kviečiamas Dovidas grįžta Jerusaleń, dovanoja kaltes Absalomo šalininkams, savo prieteliams suteikia malonių /19,1-39/; tačiau, grįžtant karaliui, pasireiškia nesutikimas tarp Judo ir kitų giminų, ir vadovaujant

Sebai kilsta naujas maištas, kurį numalšina Joabas /19,40--20,22/. Pagaliau Dovidas vėl sutvarko savo karalystės valdymą /20,23-26/

19. ¹*Buvo pasakyta Joabui:* kad jis išaiškintų žmonėms, kodėl karalius neateina pasitikti laimėjusios kovą kariuomenės. — ³*Tauta tą dieną...* Ebr t šitoje eil daug aiškesnis už Vulgatą; tenai pasakyta: «Ir tauta įėjo slapčia į miestą, taip kaip slapčia įeina tauta, kuri gavo gėdą, pabėgdama iš kovos», t.y. tauta neįėjo į Makhanaimą, iškilmingai, kaip pergalėtojais, bet sugrižo tylomis mažais būriais. — ⁴*Apdengė savą galvą...* Tai buvo didelio nuliūdimo ženklas. — ⁵*Tu padarei šiandien...* Nes linksmus pergalėtojus privertė

⁹Visa tauta visose Izraelio giminėse darė sau priekaištų, sakydama: Karalius mus išlaisvino iš mūsų neprietelių rankos, jis išgelbėjo mus iš Filistinų rankos, o dabar turėjo bėgti iš šalies dėl Absalomo. ¹⁰Absalomas gi, kurį buvome sau patepę, mirė kare; iki kolei tylėsite ir nesi- vesite karaliaus atgal? ¹¹Tuo tarpu karalius Dovidas siuntė pas abudu kunigu Sadoką ir Abiatarą, sakydamas: kalbėkita Judo vyresniesiems ir sakykita: Kodėl ateinate paskutiniai vesti karaliaus į jojo namus? /Viso gi Izraelio šnekos buvo pasiekusios karalių jo namuose/. ¹²Jūs mano broliai, jūs mano kaulas ir kūnas, kodėl paskutiniai vedate atgal karalių? ¹³O Amasai sakykita: Argi tu ne mano kaulas ir ne mano kūnas? Dievas tai man tepadarė ir tai teprideda, jei tu nebūsi visuomet kariuomenės viršininkas užuot Joabo mano akivaizdoje. ¹⁴Taip jis patraukė savęs visių Judo vyrų širdį kaip vieno žmogaus; ir jie siuntė pas karalių, sakydami: Grįžk tu ir visi tavo tarnai

¹⁵Taigi karalius grįžo atgal ir atėjo iki Jordanui, o visa Judo giminė atėjo iki Galgalai karaliaus pasitiktų ir jo pervestų per Jordaną. ¹⁶Jėminio gi sūnaus Gėros sūnus Semėjis pasiskubino iš Bahurimo ir nuėjo su Judo vyrais karaliui Dovidui priešais, ¹⁷draug su tūkstančiu vyrų iš Benjamino, taipgi ir iš Sauliaus namų tarnas Siba, su kuriuo buvo penkiolika jojo sūnų ir dvidešimt tarnų; ir puolė į Jordaną karaliaus akivaizdoje, ¹⁸persigavo per jį brastomis, kad pervestų karaliaus namus ir darytų pagal jo paliepimą. Gėros gi sūnus Semėjis, parpuolęs kniūbs- čias prieš karalių, kada jau buvo perėjęs per Jordaną, ¹⁹jam tarė: Ne- palaikyk man, mano valdove, neteisybe ir neatsimink tavo tarnų pa- žeidų dienoje, kurioje išėjai, mano valdove, karaliau, iš Jerusale, ir neimk, o karaliau, į savo širdį; ²⁰nes aš, tavo tarnas, išpažįstu savo nusikaltimą ir todėl šiandien pirmas atėjau iš visų Juozapo namų ir at- vykau pasitiktų mano valdovo karaliaus. ²¹Atsiliepdamas gi Sarvijos sūnus Abisajis tarė: Argi dėlėi tų žodžių nebus užmuštas Semėjis, kurs keikė Viešpaties pateptąjį? ²²Bet Dovidas tarė: Kas man ir jums, Sar-

3 Kar 2,8

rodytis be reikalo nuliūdusiais. Nors Joabo atsiliepimas į karalių išmintin- gas, bet per daug šiurkštus. — ⁷*Prabi-ldamas...* Ebr t: Prabilk į tavo tarnų širdį. — ⁸*Izraelis gi buvo pabėgęs*, t y, nugalėta Absalomo kariuomenė ⁹*O visa tauta...* Buvusieji maišti- ninkai išpažįsta savo kaltę ir ima gailėtis pasielgę su Dovidu nedėkin- gai. — ¹⁰*Buvome sau patepę*. Absa- lomo patepimas karaliumi anksčiau nebuvo minėtas. — ¹¹*Pas abudu ku- nigu...* Sadokas ir Abiataras, sugrįžę Jerusale, pasiliko ištikimi Dovidui. — *Judo vyresniesiems*. Dovidas ne- laukia, kolei ateis kitos giminės, bet stengiasi pirma patraukti prie savęs savąją giminę ir atgauti Jerusale, kad paskui drąsiau galėtų pareika- lautį kitų giminų pasidavimo. — *Kodėl ateinate*: kodėl norite būti pas- kutiniai. — ¹³*O Amasai...* Amasa buvo Dovidą giminaitis. Žr aug 18,25

Ne tik kaltę dovanodamas vyriau- siam Absalomo kariuomenės vadui, bet dar žadėdamas jį padaryti savo kariuomenės viršininku, Dovidas gal-ėjo pigiau patraukti prie savęs visus buvusius maištininkus; Joabo gi jau ir seniau karalius norėjo nusikratyti /plg 3,29.39/, bet veltui, nes Amasa turėjo žūti iš jo rankos

¹⁵*Atėjo iki Jordanui*: iš Makha- naimo atėjo ties Galgala ir Jeriku. — ¹⁶*Jėminio*: Benjamino. — *Semė- jis iš Bahurimo*. Žr aug 16,5... — ¹⁷*Draug su tūkstančiu...* Per Benja- minaičių plotą turėjo grįžti karalius, todėl ir jie pasiskubino ateiti draug su Judo gimine; gal juos buvo pas- katinęs Semėjis, kurs buvo labiausiai nusidėjęs Dovidui. — ¹⁸*Persigavo per jį...* Ebr t čia prasideda naujas saki- nys: *Ir keltas perėjo, kad pergabentų karaliaus namus, taigi atėjusieji pasi- tikti karaliaus buvo įtaisę keltą, kurį*

vijos sūnūs? Kodėl jūs man darotės šiandien priešarautojai? Nejaugi šiandien bus užmuštas žmogus Israėlyje? Ar aš nežinau, kad šiandien tapau karaliumi Israėliui. ²³Ir karalius tarė Semėjui: Nenumirsi; ir jis jam prisiekė

²⁴Taipgi Sauliaus sūnus Miphibosetas atėjo pasitikti karaliaus nenu-siplautomis kojomis ir nekirpta barzda, o savo drabužių jis nebuvo plovęs nuo tos dienos, kurioje karalius buvo išėjęs, iki jo sugrįžimo dienai ramy-bėje. ²⁵Kai jis Jerusaleje pasitiko karalių, karalius jam tarė: Kodėl neėjai kartu su manim, Miphibosetai? ²⁶Jis atsakydamas tarė: Mano valdove, karaliau, mano tarnas paniekino mane; aš, tavo tarnas, jam sakiau, kad man pabalnotų asilą, idant užsėdęs išeičiau su karaliumi, nes aš, tavo tarnas, esu raišas. ²⁷Be to, jis dar mane, tavo tarną, iš-kundė pas mano valdovą, karalių; tu gi mano valdove, karaliau, esi kaip Dievo angelas, daryk, kas tau tinka. ²⁸Juk mano tėvo namai nebuvo verti pas mano valdovą, karalių, nieko kita, kaip tik mirties; tu gi pa-statei mane, tavo tarną, tarp valgančiųjų prie tavo stalo; ko tat aš tu-rėčiau teisingai dejuoti? Arba ko dar galėčiau šaukti prieš karalių? ²⁹Taigi karalius jam tarė: Kam dar tu daugiau kalbi? Pasilieka, ką sa-kiau: tu ir Siba pasidalinkite lobį. ³⁰Miphibosetas atsakė karaliui: Te-gul jis ir visa ima, kuomet mano valdovas, karalius, sugrįžo ramiai į savo namus

³¹Taipgi Galaadietis Berzelajis, atėjęs iš Rogelimo, pervedė karalių per Jordaną, pasiryžęs palydėti jį ir toliau už upės. ³²Galaadietis gi Ber-zelajis buvo labai senas, būtent, aštuonių dešimtų metų, ir buvo sutei-kęs maisto karaliui, kai jis buvo Stovyklose, nes jis buvo labai turtin-gas vyras. ³³Taigi karalius tarė Berzelajui: Eikš su manim, kad ramiai pasilsėtumei draug su manim Jerusaleje. ³⁴Bet Berzelajis tarė karaliui: Kiek gi metų man dar lieka gyventi, kad ečiau su karaliumi į Jeru-salę? ³⁵Šiandien aš jau aštuonių dešimtų metų. Argi mano pajautimai dar įstengtų atskirti, kas saldu ar kartu? Arba, ar begaliu girdėti gies-mininkų ir giesmininkų balsą? Kam gi tat tavo tarnas būtų našta mano valdavui, karaliui? ³⁶Aš, tavo tarnas, paėjęsiu draug su tavim tik tru-

nusiuntė į anapus Jordano karaliaus ir jo namų pervežti. — *Kada jau buvo perėjęs...* Semėjis buvo tarp pirmųjų, kurie persigavo per upę, ir tuojuo ėmė maldauti karalių dova-noti jam kaltę. — ²⁰*Juozapo namų.* Juozapo namais čia pavadinta visos giminės, kurios su Absalomu buvo pakėlusios maištą prieš Dovidą, nes tarp jų buvo visų galingiausi Juo-zapo sūnaus Ephraimo giminė. Plg 3 Kar 11,28; Am 5,6 ir k. — ²²*Prieš-tarautojai.* Ebr ž *šatan* reiškia prieš-tarautoją ar priešininką; paskiau juo imta vadinti piktųjų angelų va-dą. — *Nejaugi šiandien...* Linksmybės diena neturi būti sutepta Israėlio kraujo išliejimu. — ²³*Prisiekė.* Tą priesaiką karalius ištėsėjo iki savo mirčiai, bet mirdamas pavedė savo sūnui Saliamonui nubausti Semėį

²⁴*Sūnus: vaikaitis.* Plg aug 16,3. — ²⁵*Jerusaleje pasitiko.* Autorius pradėjęs kalbėti apie Sibą mini jau čia Miphiboseto pasitikimą, įvykusį truputį vėliau, karaliui jau sugrįžus Jerusale. — ²⁸*Juk mano tėvo...* Dovidas galėjo nužudyti visus Sauliaus palikuonis ir pasiimti jų turtus, jei būtų panorėjęs laikytis žiaurių ano laiko papročių; palikdamas gi Miphibosetą gyvą, sugrąžindamas jam lobį ir jį pakviesdamas prie savo stalo buvo jam suteikęs didžiausias malones. — ²⁹*Ką sakiau.* Geriau: ką dabar sakau. Karalius negražina Miphibosetui viso lobio, nes gal bent kiek abejoja apie jo žodžių tikrumą, arba nenori atstumti nuo savęs Sibos šeimos, kurs, maištui kilus, nesikreipė prie Absalomo, bet pasiliko tarp Dovido šalininkų

Aug 16,3

Aug 17,28
3 Kar 2,7

putį nuo Jordano; bet kitokio atsilyginimo man nereikia; ³⁷taigi, meldžiu, kad man, tavo tarnui, būtų leista sugrižti ir mirti savo mieste ir būti palaidotam šalia mano tėvo ir mano motinos kapo. Bet štai tavo tarnas Khamaamas; jis teeina su tavim, mano valdove, karaliau, ir jam padaryk, kas tau rodosi gera. ³⁸Taigi karalius jam tarė: Teeina su manim Khamaamas, o aš jam padarysiu, kas tik tau patinka, ir visa gausi, ko tik iš manęs prašysi. ³⁹O kada visa tauta ir karalius perėjo per Jordaną, karalius pabučiavo Berzelajį ir jį palaimino; tasai gi sugrižo į savo vietą.

⁴⁰Paskui karalius atėjo į Galgalą ir draug su juo Khamaamas. Buvo gi pervedę karalių visi Judo žmonės, o iš Izraelio žmonių tebuvo kartu tiktai pusė. ⁴¹Taigi visi Izraelio vyrai, susirinkę prie karaliaus, jam tarė: Kodėl mūsų broliai, Judo vyrai, ėmė tave slapčia ir kodėl jie pervedė per Jordaną karalių, visus jo namus ir kartu su juo visus Dovidą vyrus? ⁴²O visi Judo vyrai atsakė Izraelio vyrams: Nes karalius mums artimesnis. Ko pykstate dėl to dalyko? Ar mes valgėme ką nors iš karaliaus, ar buvo mums duota dovanų? ⁴³Bet Izraelio vyrai atsakė Judo vyrams ir tarė: Mes dešimčia dalių didesni pas karalių, ir mums labiau pridera Dovidas ne kaip jums; kodėl padarėte mums tą pažeidą ir kodėl nebuvo pranešta mums pirmiems, kad vestumėm atgal mūsų karalių? Judo gi vyrai atsakė Izraelio vyrams kiekia.

20. ¹Atsitiko taipgi, kad tenai buvo Belialio vyras Bokhrio sūnus vardu Sėba iš Jeminio giminės. Jis sutrimitavo trimitu ir tarė: Nėra mums dalies Dovide, nei tėvonystės Isajo sūnuje; grįžk, Izraeliau, į savo padangtes. ²Tuomet visas Izraelis atsiskyrė nuo Dovidą irėjo paskui Bokhrio sūnų Sėbą. Judo gi vyrai pasiliko prie savo karaliaus nuo Jordano iki Jerusalei.

³Karalius, atėjęs į savo namus Jerusaleje, ėmė dešimtį moteriškių gulovių, kurias buvo palikęs namų sergėti, ir liepė jas uždaryti atskirai, suteikdamas joms išlaikymą, bet pas jas nebeėjo, ir jos buvo uždarytos iki savo mirties dienai, gyvendamos našlystėje.

⁴Taipgi karalius tarė Amasai: Sušauk man per tris dienas visus Judo vyrus ir tu būk čia pat. ⁵Taigi Amasa išėjo sušaukti Judo ir už-

³²Stovyklose. Makhanaime. —

³⁷Khamaamas. Tai buvo Berzelajo sūnus. Plg 3 Kar 2,7.

⁴⁰Visi Judo žmonės... Sadoko ir Abiataro pakviesta Judo giminė pasiskubino susirinkti prie Dovidą, nepranešdama apie tai kitoms giminėms, kurios todėl nei nesuskubo visos atvykti, nors tarp jų visų pirma buvo kilęs sumanymas vesti atgal iš Užjordanės Dovidą. — ⁴²Karalius mums artimesnis: nes pats buvo kilęs iš Judo giminės. — Ar mes valgėme... t y, nors Dovidas buvo iš Judo giminės, bet jis jai nebuvo suteikęs jokių ypatingų malonių, kaip tai darė Saulius Benjaminio giminei. Plg 1 Kar 22,7. — ⁴³Mes dešimčia dalių... Ebr t: mes turime dešimtį dalių. — Kodėl nebuvo pranešta... Tru-

putį kitaip pasakyta ebr t: ir ar ne mano buvo pirmas žodis, kad atvesti karalių? Plg aug 9,10 eil. — Kiekia. Tas atsakymas atnaujino karą tarp Dovidą pavaldinių.

20. ¹Bokhrio. Ebr ž Bikhri reiškia tikriausiai šeimynos vardą, kilusios iš Benjaminio sūnaus Bekher'io. Plg Prad 46,21. — Isajo sūnuje. Seba vadina karalių Isajo sūnumi, norėdamas taip jį paniekti. Plg 1 Kar 20,27...

²Kurias buvo palikęs... Žr aug 15,16 ir k. Moteriškės nebuvo nusi-kaltusios savo valia; kadangi tačiau jas išniekinta viešai, todėl karalius nebelaiko jų savo rūmuose.

⁴Tarė Amasai... Įsakydamas Amasai surinkti kariuomenę, karalius vykdė savo pažadą. Žr aug 19,13. —

truko ilgiau, negu jam buvo karalius paskyręs. ⁶Tuomet Dovidas tarė Abisajui: Dabar Bokhrio sūnus Sėba privargins mus labiau negu Absalomas; imk tat tavo valdovo tarnus ir vykis jį, kad kartais nerastų sustiprintų miestų ir neištruktų iš mūsų. ⁷Taigi su juo išėjo Joabo vyrai, taipgi Keretiečiai ir Phelletiečiai; ir visi drąsieji išėjo iš Jerusaleus vytis Bokhrio sūnaus Sėbos

⁸Kada jie buvo prie didžiojo akmens, kurs yra Gabaone, pasitiko juos grįždamas Amasa. Joabas gi buvo apsilvilkęs siaura jupa, pagal savo ūgio didumą ir viršuje apsijuosęs kalaviju, kabančiu iki kulšių taip padarytoje makštyje, kad pigu buvo jį ištraukti ir juo ištikti. ⁹Taigi Joabas tarė Amasai: Sveikas, mano brolau! Ir dešine ranka jis paėmė Amasą už smakro lyg kad jį bučiuodamas. ¹⁰Bet Amasa nepastebėjo kalavijo, kurį turėjo Joabas; tasai perdūrė jam šoną ir išleido vidurius ant žemės; ir nepridėjus jam antros žaizdos, anas mirė, Joabas gi ir jo brolis Abisajis vijosi Bokhrio sūnų Sėbą. ¹¹Tuo tarpu kaikurie vyrai iš Joabo žmonių, sustoję prie Amasos lavono, sakė: Štai, kurs norėjo būti Dovidu vadu Joabo vietoje. ¹²Aptaškytas gi krauju Amasa gulėjo viduryje kelio, bet vienas vyras, matydamas visus žmones sustojant jo pasižiūrėti, pavilkio Amasą iš kelio į lauką ir jį apdengė drabužiu, kad praeinantieji nestovinėtų dėl jo. ¹³Taigi jam esant pašalintam nuo kelio, kiekvienas vyras ėjo paskui Joabą vytis Bokhrio sūnaus Sėbos

¹⁴Jis gi buvo nuėjęs per visas Israėlio gimines iki Abelai ir Bėtmaakhai; o visi rinkiniai vyrai buvo prie jo susirinkę. ¹⁵Taigi jie atėjo, užpuolė jį Abeloje ir Bėtmaakhoje, aplink miestą padarė pylimų, ir miestas buvo apgultas; visa gi minia, buvusi su Joabu, stengėsi sugriauti mūrus

¹⁶Tuomet viena išmintinga moteriškė suuko iš miesto: Klausykite, klausykite! Sakykite Joabui: Prisiartink čia, ir aš kalbėsiuos su tavim. ¹⁷Kada tasai prie jos prisiartino, ji jam tarė: Ar tu Joabas? Jis atsakė: Aš. Ji jam taip kalbėjo: Paklausyk, ką tavo tarnaitė pasakys. Jis atsakė: Klausau. ¹⁸Ji vėl tarė: Senoje patarlėje sakydavo: Kas klausiasi,

⁵*Užtruko ilgiau.* Gal Judo giminė, ne visai pasitikėdama buvusiu Absalomo vadu, nenorėjo jo klausyti. — ⁶*Tarė Abisajui...* Dovidas aplenkia Joabą, pavesdamas jo broliui vytis Sėbą su nuolatine kariuomene. Tam karaliaus nutarimui Joabas tuo tarpu pasiduoda, atidėdamas kerštą tolesniam laikui. — ⁷*Visi drąsieji.* Ebr *gibborim*. Plg aug 15,16 ir k.

⁸*Prie didžiojo akmens.* Gal tai buvo koki nors atskira visiems žinoma uola. — *Gabaone*: Benjaminio giminėje. Žr Još 9,3. — *Joabas gi buvo apsilvilkęs...* Iš Joabo apdaro aprašymo aišku, kad jis ėjo pasitikti Amasos, norėdamas jį nužudyti, ir kad tuo tikslu jis buvo sau pasidaręs tinkamą dureklį. — ⁹*Už smakro* Ebr t: *Už barzdos*. Toks buvo rytiečių paprotys, bučiuojant ką nors prieteliškai. — ¹¹*Tuo tarpu kaikurie...* Ebr šitos eil t reiktų išversti tru-

putį kitaip: « Ir vienas žmogus iš Joabo jaunikačių atsistojo prie jo ir tarė: kas yra už Joabą ir laikosi Dovidu, tegul seka Joabą ». Regimai jaunikaitys taip darė, liepiant pačiam Joabui, kad patrauktų atvestuosius vyrus prie Joabo. — ¹²*Matydamas visus žmones...* Kadangi besirenką kareiviai neskubėjo paskui Joabą ir stovėjo prie lavono, todėl jį pašalina nuo kelio

¹⁴*Iki Abelai ir Bėtmaakhai.* Paprastai tuodu vardu suliejama į vieną: A b e l - B ė t m a a k h a /plg aug 10,6,8/; gal taip buvo vadinama du visiškai greta buvusiu miesteliu Nephtalio giminės plote. — *Rinkiniai.* Ebr *ž berim* reiškia dabar nežinomos mažos tautelės vardą, bet jis galėjo rasti ir iš pagadinto ebr *ž bakhurim*, rinkiniai

¹⁸*Kas klausiasi...* Patarlės žodžiai nurodo, kad Abelos miestas buvo

tesiklausia Abeloje, ir taip jiems sekdavosi. ¹⁹Argi ne aš esu, kuri atsakau tiesą Izraeliui, o tu jieškai sugriauti miestą ir sunaikinti motiną Izraelį? Kodėl žudai Viešpaties tėvonystę? ²⁰Joabas atsakydamas tarė: Anaip tol, anaip tol; aš nenaikinu, negriau nu. ²¹Dalykas visai ne tas, bet vienas žmogus nuo Ephraimo kalno Bokhrio sūnus, vardu Sėba, pakėlė savo ranką prieš karalių Dovidą; išduokite jį vieną, ir mes pasitrauksime nuo miesto. Tuomet moteriškė tarė Joabui: Štai jo galva bus numesta pas tave per mūrą. ²²Taigi ji ėjo prie visų gyventojų ir kalbėjo jiems išmintingai, o jie, nukirsdinę Bokhrio sūnui Sėbai galvą, numetė ją Joabui. Tasai sutrimitavo trimitu, ir jie pasitraukė nuo miesto, eidami kiekvienas į savo padangtę; Joabas gi sugrįžo Jerusaleoną pas karalių.

²³Taigi Joabas buvo visos Izraelio kariuomenės viršininkas, Jojados sūnus Banajas Keretiečių ir Pheletiečių; ²⁴Aduramas žiūrėjo mokesčių, Ahiludo gi sūnus Josapatas buvo metraščių vedėjas. ²⁵Siva buvo raštininkas, o Sadokas ir Abiataras kunigai. ²⁶Jairietis gi Ira buvo Dovoido kunigas

21. ¹Dovoido dienose buvo taipgi badas per trejus metus pagrečiu. Dovidas teiravosi Viešpaties žinyno, o Viešpats tarė: Dėlei Sauliaus ir jo kraujo pilnų namų, nes jis užmušė Gabaoniečius. ²Taigi karalius, pasišaukęs Gabaoniečius, jiems sakė: /Gabaoniečiai gi buvo ne iš Izraelio sūnų, bet Amorietiečių liekanos; Izraelio sūnūs buvo jiems prisiekę, o Saulius norėjo juos užmušti iš uolumo lyg kad už Izraelio ir Judo sūnus/. ³Taigi Dovidas tarė Gabaoniečiams: Ką turiu jums padaryti, ir koks bus jūsų permaldavimas, kad laimintumėte Viešpaties tėvonystę? ⁴Gabaoniečiai jam atsakė: Mes nejieškome sidabro ir aukso, bet teisybės prieš Saulių ir jojo namus, ir mes nenorime, kad būtų kas nors užmuštas

Joa 9,25

garsus nuo senų laikų savo išmintimi, ir kad iš toliau ateidavo čia jieškoti patarimų. — ¹⁹Argi ne aš... Ebr t: *Aš taiki ir ištikima Izraeliui*. Moteriškė kalba miesto gyventojų vardu, kurie buvo pasilikę ištikimi ir todėl Joabas neturėjo teisės griauti jų miesto. — ²¹Nuo Ephraimo kalno. Vidurinė Palestinos kalneliai siekė Benjaminino giminės plotą, iš kurio buvo Sėba

²³Joabas buvo... Dovidui sutvirtinus savo viešpatavimą vėl įvardijama žymiausias jo valdininkai, tarp kurių buvo įvykę šie tokie pasikeitimai /žr aug 8,16-18/. Joabas, užmušęs tą, kurs turėjo jį pavaduoti, pasiliko savo vietoje. — ²⁴Aduramas buvo... Tai buvo nauja pareiga anksčiau nepamini. Kalbama gi čia tikriausiai apie mokesčius, imamus iš pačių Izraeliečių. — ²⁵Siva... Jo pareigas anksčiau ėjo Sarajas. — ²⁶Dovido kunigas. Ta pareiga anksčiau buvo pavesta Dovoido sūnams Žr aug 8,18

Dovoido istorijos pabaiga

6. Už Sauliaus nusikaltimą nubaudžiami jojo palikuonys

Dovoido istorija baigiama ją paaiškinančiais priedais, paimtais iš įvairių dokumentų, be nurodymo, kuriuo laiku minimi jame atsitikimai įvyko

21,1-14. Kilus badui, Dovidas teiravosi Viešpaties apie jo priežastį ir gavęs atsakymą, kad jis esąs siųstas už žiaurų Sauliaus pasiėlimą su Gabaoniečiais, atiduoda jiems nužudyti septynis Sauliaus palikuonis, kurių kaulai palaidojami draug su Sauliaus ir jo sūnaus Jonato kaulais

21. ¹Dovoido dienose... Gal pasakojami čia atsitikimai įvyko Dovoido karaliavimo pradžioje; tačiau Sauliaus vaikaitis Miphibosetas buvo tuomet jau Jerusaleje. — *Teiravosi...* Ebr t: jieškojo Viešpaties veido. — *Užmušė Gabaoniečius*. Kada tai buvo padaryta, nežinia. — ²Amorietiečių.

iš Izraelio. Karalius jiems tarė: Tai ko gi norite, kad jums padaryčiau? ⁵Jie atsakė karaliui: Vyrą, kurs mus žudė ir neteisingai prispaudė, mes turime taip sunaikinti, kad neliktų net nė vieno iš jojo palikuonių visose Izraelio ribose. ⁶Tebūna mums duota septyni vyrai iš jo sūnų, kad mes juos pakabintumėm ant kryžiaus Viešpačiui Gabaoje Sauliaus, kurs kitados buvo Viešpaties išrinktasis. O karalius tarė: Aš duosiu. ⁷Bet Dovidas pasigailėjo Sauliaus sūnaus Jonato sūnaus Miphiboseto dėlei Viešpaties priesaikos, buvusios tarp Dovidą ir Sauliaus sūnaus Jonato. ⁸Taigi karalius ėmė du Ajos dukters Resphos sūnu, kuriuodu ji buvo pagimdžiusi Sauliui, Armoni ir Miphibosetą ir penkis Sauliaus dukters Mikholės sūnus, kuriuos ji buvo pagimdžiusi Molatiečio Berzelajo sūnui Hadrieliui; ⁹ir juos davė į Gabaoniečių rankas; tie juos pakabino ant kryžiaus kalne Viešpaties akivaizdoje, ir šitie septyni žuvo užmušti draug pirmose pjūties dienose, pradedant pjauti miežius

¹⁰Ajos gi duktė Respha, pasiėmus ašutinę, pasitiesė sau ant uolos nuo pjūties pradžios, kolei nepradėjo kristi ant jų vanduo iš dangaus, ir neleido paukščiams draskyti jų dieną, nei žvėrimis nakčia. ¹¹Ir buvo pranešta Dovidui, ką padariusi Sauliaus gulovė Ajos duktė Respha. ¹²Taigi Dovidas nuėjo ir ėmė Sauliaus kaulus ir jo sūnaus Jonato kaulus iš Galaado Jabės vyrų, kurie buvo juos slapčia paėmę nuo Betsano kelio, kur juodu buvo pakorę Pilistimai, po to kaip jie užmušė Saulių Gelboėje. ¹³Jis atgabeno iš ten Sauliaus kaulus ir jo sūnaus Jonato kaulus. Surinkta taipgi kaulus tų, kurie buvo pakabinti ant kryžiaus, ¹⁴ir palaidota juos

1 Kar 18,3

1 Kar 31,12

Gabaono gyventojai buvo Heviečiai /Još 9,7 ir k/, bet Amoriečių vardu dažnai vadinami visi Kananiečiai. — *Iš uolumo...* Saulius norėjo pasirodyti uolesnis už Izraelį ir Judą vykdydme Dievo įsakymo, reikalavusio, kad visi Kananiečiai būtų išgalabyti; iš tikrųjų gi taip buvo padaręs kuriai nors savo naudai. — *Kad laimintumėte...* Linkėjimas laimės ir maldos išprašys nuo Dievo bado atitolinimą. — *Sidabro ir aukso...* Gabaoniečiai nesutinka imti atlyginimo pinigais, kuriais dažnai rytų kraštuose galima išsipirkti nuo mirties, bet reikalauja, kad keršto teisės būtų griežtai išlaikytos. Žr Sk 35,31-32. Jiems negana mirties bet kurio žmogaus iš Izraelio, nes jie trokšta, kad paties kaltininko kraujas būtų išlietas; negali gi tai padaryti patys be karaliaus leidimo. — *Vyrą, kurs mus...* Ebr t pasakyta aiškiau: To žmogaus, kurs mus žudė ir kurs turėjo sumanymą sunaikinti mus taip, kad mūsų neliktų visai Izraelio žemėje, tegul mums duoda septynis jo sūnus. — *Pakabintumėm ant kryžiaus.* Tikriausiai anot ebr t: *Pakartumėm.* Senovėje Izraeliai

pasmerktuosius pirma nužudydavo, paskui lavonus kardavo. — *Viešpačiui:* Viešpaties akivaizdoje, kurs reikalavo atlyginimo. — *Gabaoje.* Žr Još 19,2. — *Aš duosiu...* Įstatymas reikalavo, kad tas prašymas būtų patenkintas. — *Dėl Viešpaties priesaikos...* Žr 1 Kar 20,12; 18,3; — *Mikholės.* Tikrumoje: Merobės. Mikholės vardas atsirado čia per klaidą. Plg 1 Kar 18,19. — *Žuvo užmušti draug.* Iš šito pasakojimo paaiškėja, kad Viešpaties atmestojo karaliaus Sauliaus namai buvo visiškai sunaikinti. — *Pjūties dienose.* Palestinoje miežius pradeda pjauti balandžio mėnesyje

¹⁰*Ajos gi duktė...* Gražus motiniškos meilės pavyzdys. — *Neleido paukščiams...* Pasmerktųjų lavonai pagal įstatymą reikėjo palaidoti tą pačią dieną /Pak 21,23/. Kadangi tačiau badas įvyko dėl lietaus stokos, todėl jie turėjo šiame atsitikime pasilikti pakarti, kolei Dievas nedavė lietaus. Palikti lavoną sudraskyti paukščiams ir žvėrimis buvo laikoma didžiausiu išniekinimu. Plg 1 Kar 17,44-46. — ¹²*Dovidas nuėjo...* Karalius, sujaudintas žinia apie Resphos pasišventimą, pasinaudoja ta

su Sauliaus ir jo sūnaus Jonato kaulais greta Benjamino žemėje, jo tėvo Kiso kape. Ir padaryta visa, ką buvo įsakęs karalius, o po to Dievas vėl pasidarė maloningas žemei

¹⁵Vėl pakilus karui tarp Pilistimų ir Izraelio, Dovidas ir draug su juo jojo tarnai nuėjo ir kovojo prieš Pilistimus. Pailsus gi Dovidui, ¹⁶Jesibibenos iš Araphos giminės, kurio jieties geležis svėrė tris šimtus siklių, ir kurs buvo apsijuosęs nauju kalaviju, stengėsi užmušti Dovidą. ¹⁷Bet atėjo jam padėti Sarvijos sūnus Abisajis ir užgavęs Pilistimą užmušė. Tuomet Dovidą vyrai prisiekė, sakydami: Jau nebeišėsi draug su mumis į kovą, kad neužgesintumei Izraelio žiburio

1 Kar 17,7

¹⁸Buvo taipgi antras karas prieš Pilistimus Gobe; tuomet Husatietis Sobokhajis užmušė Saphą, kilusį iš Araphos iš milžinų giminės

1 Kar 20,4

¹⁹Buvo dar trečias karas Gobe prieš Pilistimus, kuriame audėjas Betliejietis Miško sūnus Dievo duotasis, užmušė Getietį Goljatą, kurio jieties kotas buvo kaip audėjų rištuvos

²⁰Ketvirtas karas buvo Gete, kuriame dalyvavo labai augšto ūgio vyras, turėjęs ant rankų ir ant kojų po šešis pirštus, tai yra viso dvidešimt keturis. Jis buvo iš Araphos. ²¹Tasai piktžodžiavo Izraeliui. Užmušė gi jį Dovidą brolio Samaos sūnus Jonatanas. ²²Šitie keturi buvo kilę iš Araphos Gete ir žuvo per ranką Dovidą ir jo tarnų

22. ¹Dovidas kalbėjo Viešpačiui šitos giesmės žodžius dienoje, kurioje Viešpats jį išgelbėjo iš visų jo neprietelių rankos ir iš Sauliaus rankos, ²ir tarė:

aplinkybe, kad palaidotų vienoje vietoje visą Sauliaus šeimyną. — *Buvo juos slapčia paėmę...* Žr 1 Kar 31,11-13. — ¹⁴*Greta*. Tikriau: Se-loje, nes ebr ž *Tsela'* čia yra vardas miesto Benjamino giminės plote. Žr Još 18,28

2. Keturi karai prieš Pilistimus

^{21,15-22}. Minimie čia keturi karai prieš Pilistimus, kuriuose Dovidas sunaikino jų galybę, aiškiai parodo, kaip Viešpats rėmė savo išrinktąjį karalių

¹⁵*Vėl pakilus karui...* Kada įvyko čia minimi karai, nepaaiškinta Plg 1 Kron 20,4-8. — ¹⁶*Araphos*. Ebr *ha-Rapha*; todėl tai buvo vienas iš vadinamųjų Raphaimų, milžinų, kurie minimi daugelyje vietų. — *Tris šimtus siklių*: apie 5 kg. — *Kalaviju*. To ž nėra ebr t, bet jis pridėtas visai teisingai. — ¹⁷*Izraelio žiburio*. Dovidas buvo Izraelio šviesa; jam žuvas, tauta turėjo pasinerti į tamsybes

¹⁸*Gobe*. 1 Kron 20,4 ta vieta pavadinta Gazeriu; LXX skaitė: Gete. — *Husatietis Sobokhajis*. Jis buvo vienas iš Dovidą karžygių

¹⁹*Audėjas Betliejietis...* Vulgatoje čia išversti ebr vardai, nes šv Jieronimas manė, kad taip esąs pavadinimas pats Dovidas. Ebr gi t yra: Ja are - Orgimo sūnus Elkhanaanas Betliejietis; bet vietoje paskutinio žodžio 1 Kron 20,5 yra *'et Lakhmi*, Goljato brolių, todėl užmuštasis milžinas gal buvo vadinamas ne Goljatu, bet buvo jo brolis Lakhmis

²¹*Samaos*. Žr 1 Kar 16,9; plg 13,3

3. Uolos giesmė

^{22.1-51}. Šitoje giesmėje Dovidas dėkoja Dievui už visą pagalbą, kuri jam buvo suteikta Sauliaus persekiojimo metu ir visame jo gyvenime. Ji dažniausiai vadinama *Uolos giesme*, nes joje /ypač ebr t/ kelis kartus pasikartoja Uolos vardas, išreikšti minčiai, kad Viešpats tobuliausiai apsaugo savo ištikimus tarnus nuo pavojų. Tą pačią giesmę su nedideliais pakeitimais randame Psalmyne kaip 17 Ps /ten ji plačiau ir paaiškinta/

²². ¹*Dovidas kalbėjo...* Nurodomos aplinkybės, kuriose giesmė buvo sudėta. Jos atsiradimo laiko reikia

Ps 17,3

Viešpats mano uola, mano pilis ir mano gelbėtojas.

³Mano Dievas — mano uola, juo aš pasitikėsiu ;

jis mano skydas ir mano išganymo ragas,

mano augšta vieta ir mano priebėga ;

Ps 17,4

Mano Gelbėtojas, tu mane išlaisvinsi nuo neteisybės.

⁴Aš šauksiuos į šlovės vertąjį Viešpatį

ir būsiu išgelbėtas nuo mano neprietelių.

⁵Mirties bangos apstojo mane,

žalingi upeliai gąsdino mane.

⁶Pragaro vadžios apipynė mane,

mirties spąstai apipuolė mane.

⁷Savo sielvarte aš šaukiaus Viešpaties,

ir šaukiau į savo Dievą ;

ir jis išgirdo iš savo šventnamio mano balsą,

ir mano šauksmas įėjo į jo ausis.

⁸Ir buvo sukrėsta ir sudrebėjo žemė,

kalnų pamatai buvo pajudinti

ir buvo sukrėsti, nes jis degė rūstybe.

⁹Pakilo dūmai iš jo nosių,

ir naikinanti ugnis iš jo burnos,

jo padegtos anglys.

¹⁰Jis palenkė dangų ir nužengė,

tamsūs debesys buvo po jo kojų.

¹¹Jis buvo nešamas ant kherubų ir skrido

ir sklendeno ant vėjo sparnų.

¹²Jis apsilvilko tamsybėmis kaip apsiaustu,

kaip dangalu tamsiu vandenimi, tirštais debesimis.

¹³Dėl jo žvilgsnio žaibavimo,

užsidegė ugningos anglys.

¹⁴Ir sugriaudė iš dangaus Viešpats,

ir Augščiausias paleido savo balsą

¹⁵Ir leido savo vilyčias ir išsklaidė juos,

daug žaibų, ir išvaikė juos.

¹⁶Ir pasirodė jūros dugnai,

ir buvo atidengti žemės skritulio pamatai

nuo Viešpaties sudraudimo,

nuo jo rūstybės vėjo papūtimo.

¹⁷Jis ištiesė ranką iš augštybių, paėmė mane,

ištraukė mane iš daugelio vandenų.

¹⁸Išplėšė mane iš mano galingiausio neprietelio

ir iš nekenčiančiųjų manęs, kurie buvo stipresni už mane.

¹⁹Jie puldavo mane nelaimingą man dieną,

bet Viešpats pasidarė man tvirtove

²⁰Ir išvedė mane į erdvų lauką,

išgelbėjo mane, nes jis myli mane.

²¹Viešpats atsilygino man pagal mano teisumą,

atsiteisė man pagal mano rankų švarumą,

²²Nes aš sergėjau Viešpaties kelius

ir neatsitraukiau nuo mano Dievo nusidėdamas,

jieškoti Dovo gyvenimo pabaigoje,
bet gal dar pirm Absalomo maišto.
Iš šitų pirmutinės eil ž psalmėje

padaryta antraštė. — ³Ir mano prie-
bėga... Šitų ž iki eil galui psalmėje
nėra. — ⁹Anglys... Degančių anglių

- ²³nes turėjau prieš akis visus jo paliepimus
ir jo įsakymų neatstūmiau nuo savęs.
- ²⁴Nesuteptas aš buvau jo akyse
ir nuo kaltės saugojau save.
- ²⁵Ir Viešpats atsilygino man pagal mano teisumą,
pagal mano rankų švarumą jo akyse.
- ²⁶Tobulam žmogui tu pasirodai tobulas,
su nekaltu tu elgies nekaltai,
- ²⁷nesuteptam žmogui tu pasirodai nesuteptas,
su apgaulingu tu elgies atsargiai.
- ²⁸Nes pažemintą tautą tu išgelbsti,
o išdidžias akis nubaudi.
- ²⁹Nes tu, Viešpatie, suteiki spindėjimo mano žiburiui;
mano Dieve, apšviesk mano tamsybes.
- ³⁰Nes su tavim aš įbėgu į priešų būrius
ir su savo Dievu aš peršoku mūrą.
- ³¹Dievo kelias nesuteptas,
Viešpaties žodis ugnimi išmėgintas;
jis yra skydas visiems, kurie bėga prie jo.
- ³²Nes kas yra kitas Dievas be Viešpaties?
arba koki kita uola be mūsų Dievo?
- ³³Dievas, kurs sujuosė mane stiprybe,
ir padarė nesuteptą mano kelią,
- ³⁴kurs padarė mano kojas greitas kaip stirnų
ir pastatė mane augštumose,
- ³⁵kurs išlavino mano rankas kovai
ir mano petį variniam lankui įtempti.
- ³⁶Tu davei man savo gelbstintį skydą,
ir tavo dešinė palaikė mane,
ir tavo rūpestingumas padarė mane didelį.
- ³⁷Tu padarei platų kelią mano žingsniams,
ir mano kojos nesvyravo.
- ³⁸Aš vydavau savo neprietelius ir sugaudavau juos,
ir negriždavau, kolei nebuvo jų sunaikinęs.
- ³⁹Aš sulaužiau juos, ir jie negalėjo atsikelti,
kritę po mano kojų.
- ⁴⁰Tu sujuosei mane stiprybe kovai
ir sulenkei man besipriešinančius.
- ⁴¹Ir privertei bėgti mano neprietelius,
ir išsklaidei tuos, kurie manęs nekentė.
- ⁴²Jie šaukėsi — ir nebuvo kas gelbėtų;
Viešpaties — ir jis jų neklausė.
- ⁴³Aš išblaškiau juos kaip dulkes prieš vėją,
sutrypiau juos kaip gatvių purvą.
- ⁴⁴Tu išgelbėjai mane iš tautos prieštaraimų,
pastatei mane tautų galva.
Tauta, kurios nepažinau, tarnavo man,
kai tik išgirdo, klausė manęs;
- ⁴⁵svetimtaučiai meilinosi man,
⁴⁶svetimtaučiai išblyško,
drebėdami išėjo iš savo pilių.

- ⁴⁷Tęgyvuoja Dievas ir tebūna pašlovinta mano Uola!
ir tebūna išaugštintas giesmėmis Dievas, mano Gelbėtojas.
⁴⁸Dievas, kurs už mane atkeršijo
ir pavergė tautas!
⁴⁹Tu, kurs išlaisvinai mane nuo mano neprietelių
ir iškėlei mane viršum besipriešinančių man,
išgelbėjai mane nuo žmogaus smurtininko.
⁵⁰Todėl aš šlovinsiu tave, Viešpatie, tautose
ir giedosiu tavo vardui psalmę,
⁵¹tau, kurs davei savo karaliui dideles pergales
ir padarei pasigailėjimą savo pateptajam,
Dovidui ir jo palikuonims per amžius.

Rom 15,9

23. ¹Šitie gi yra paskutiniai Dovidो žodžiai:

- Tarė Isajo sūnus Dovidas,
tarė vyras, kurs pastatytas Jokubo Dievo pateptuoju,
geriausias Izraelio giesmininkas,
²Viešpaties Dvasia kalbėjo per mane
ir jo žodžiai - mano liežuviu.
³Izraelio Dievas man tarė,
Izraelio Galingasis kalbėjo:
Valdovas žmonių,
teisus valdovas Dievo baimėje.
⁴Kaip aušros šviesa, tekant saulei,
žiba rytmetį be debesų,
ir kaip po lietaus želia žolė iš žemės.
⁵Mano namai netaip dideli pas Dievą,
kad būtų turėjęs padaryti su manim amžiną sandorą,
visame tvirtą ir sustiprintą.
Nes tai yra visas išgelbėjimas ir visa valia,
ir nėra nieko iš to, kas neželtų.

⁴⁸*Klausė manęs.* Ebr t: mane apgaudinėjo, apsimesdami paklusniais, tikrumoje gi turėdami širdyje neapykantą

4. Paskutiniai Dovidо žodžiai

23,1-7. Šventosios Dvasios įkvėptas Dovidas skelbia Mesijo atėjimą ir išreiškia nustebimą, kad Dievas su juo ir jo namais teikėsi padaryti amžiną sandorą

23. ¹*Paskutiniai...* T y, paskutinė Dovidо parašyta psalmė prieš mirsiant. Baigiantis savo žemiškai kelionei, Dovidas veizdi į teisųjį Valdovą, per kurį jojo karalystė įgauna augščiausį reikšmės laipsnį išganymo istorijoje. Iš anksto jis mato aiškiai savo palikuonį pagal kūną, Kristų viešpataujantį amžinai kaip tobulą karalių. Tikriausias laidas, kad tai iš jojo palikuonių pražys išganymas,

yra Dovidui pranašo Natano padaryti pažadai /7,12-16/. — *Tarė.* Ebr t yra iškilingas išsireiškimas *ne'um* /effatum/, sakomas apie gautus tiesiog iš Dievo apreiškimus. Giesmės autorius pradžioje pasako savo titulus, kurie daro jo žodžius tikėtinais. Tuo būdu jis primena Balaamo pranašysčių pradžią /plg Sk 24,3-4. 15.16/. Ebr t reiktų taip išversti: *Žodžiai Isajo sūnaus Dovidо, — žodžiai žmogaus išaugštintojo. — Jokubo Dievo pateptojo. — Viešpaties dvasia...* Dovidas pakartodamas paaiškina, kad jo žodžiai Dievo įkvėpti. Jis pats tai tik balsas, kuriuo Dievas išreiškia toliau nurodytus dalykus. — ³*Izraelio galingasis.* Ebr t: Izraelio Uola. Plg 22 skyr. — *Valdovas žmonių...* Čia prasideda pats Dievo suteiktasis apreiškimas. Tikresnis pirmojo sakinio padalinimas

⁶Nusikaltėliai gi bus išrauti visi kaip usnys,
kurių niekas neima rankomis;
⁷ir jei kas norėtų jų prisiliesti,
apsiřarvuos geležimi ir jieties kotu,
padegs, ir bus sudegintos, kolei nieko neliks

⁸Štai Dovo do karžygių vardai:

Sėdįs krasėje, išmintingiausias, pirmasis tarp trijų; jis yra lyg kad opiausias medžio kirminėlis; jis vienu puolimu užmušė aštuonis šimtus. ⁹Po šito eina Ahohietis Eleazaras, jo dėdės sūnus, vienas iš trijų karžygių, buvusių su Dovidu, kai jie darė priekaištų Pilistimams ir buvo tenai susirinkę į kovą. ¹⁰Kai Israėlio vyrai augšty n pakilo, jis atsistojo ir mušė Pilistimus, kolei jo ranka nepailso ir nesustingo prie kalavijo; o Viešpats suteikė tą dieną didį išgelbėjimą, ir tauta, kuri buvo pabėgusi, sugrįžo plėšti užmuštųjų grobio. ¹¹Po jo Agės sūnus Sėma iš Arario. Susirinkus Pilistimams stotyje, kur buvo laukas pilnas laiřių, ir pabėgus tautai nuo Pilistimų veido, ¹²jis atsistojo viduryje lauko, gynė jį ir mušė Pilistimus, o Viešpats padarė didelį išgelbėjimą

¹³Taipgi ir anksčiau šitie trys, kurie buvo pirmieji tarp trijų dešimtų, buvo išėję ir atvykę pjūties metu pas Dovidą į Odolamo olą; Pilistimų gi stovyklos buvo sustatytos Milžinų slėnyje. ¹⁴Dovidas buvo pilyje, o Pilistimų stotis buvo tuo laiku Betliejuje. ¹⁵Tuomet Dovidas užsigeidė ir tarė: O, kad kas man duotų gerti vandens iš šulinio, esan-

1 Kron 16,10

toks: Valdovas žmonių teisus, Valdovas Dievo baimėje. Taigi tais žodžiais skelbiama, jog ateis ideališkas Valdovas, ne tik Israėlio, bet visų žmonių, kurio santykiai bus tobuli ir su jojo pavaldiniais, nes jis bus teisus ir neš teisybę, ir su Dievu, nes jis bus pilnas Dievo baimės. Toliau gi palyginimais aprařoma Valdovo atėjimo geradarystės. — ⁴*Kaip aušros...* T y, jis yra šviesa, kuri pašalina bedievytės naktį, jis savo dovanomis sužadina naują gyvenimą, kaip atgaivinantis lietus po ilgos sausros. Todėl jis sustiprins amžinai Dovo do namus, įvykdys visus pažadus, nugalės nuodėmės vieřpatavimą. — ⁵*Mano namai...* Dovidas nuolankiai išpažįsta, kad jo namai neverti taip didelės geradarystės; bet jis žino tikrai, kad Viešpats bus iřtikimas savo pažaduose: *Nes tai visas...* t y, Dovidas remdamos Dievo pažadais pasitiki, kad Viešpats želdins jojo namų išganymą, kurio jis gyvai trokřta. — *Valia.* Ji čia reiřkia trořkimą. — ⁶*Nusikaltėliai.* Ebr t: Belialio sūnūs. Apreiřkime Dovidas mato ne tik išganymo atėjimą, bet ir teismą tiems, kurie pasiprieřins Mesijui. Jie bus kaip usnys, apie kurias kalbama Evan-

gelijoje /žr Mt 13,30/. — *Geležiimi ir jieties kotu*: ařtriu gelžgaliu ant ilgo medinio koto. Piktieji žus ne kovoje, bet bus atimti nuo žemės, kaip nenaudingos usnys, Dievo rūstybės ugnimi

5. Dovo do karžygių sąrašas

23,8-39. Dovo do karžygių įvardijimas turi pamokyti, kad Dievo iřrinktajam karaliui niekuomet nestigo ypatingos globos ir meilės iš dangaus

⁶*Karžygių.* Ebr ž *gibborim* pavadinti čia gal tie vyrai, kurie buvo ne tik kovoje drąsūs, bet stovėdami arčiau karaliaus atlikdavo svarbiausius patarnavimus. — *Sėdįs krasėje.* Pirmojo iš Dovo do karžygių vardas ebr t sugadintas kaikurių raidžių pakeitimu, išverstas gi Vulg jis darosi visai nebesuprantamas. Remiantis panašiu 1 Kron 11,11 tekstu, anot žymiausių aiřkintojų, šita vieta reiktu pataisyti ir skaityti taip: «Hakhamonio sūnus Jėsbaamas, pirmasis /arba vyriausis/ tarp trijų dešimtų, pakėlė savo jietį prieš tris šimtus, kuriuos jis sužeidė vienu puolimu», t y, vienoje kovoje, iřtikdamas be pertrūkio vienus po kitų. — ⁹*Jo dėdės.* Ir čia Vulg iš-

čio Betliejuje prie vartų. ¹⁶Trys tat karžygiai įpuolė į Pilistimų stovyklą, pasisėmė vandens iš Betliejaus šulinio, buvusio prie vartų, ir atnešė pas Dovidą; jis tačiau nenorėjo gerti, bet išliejo jį Viešpačiui, ¹⁷sakydamas: Saugok mane, Viešpatie, kad aš tai daryčiau; nes argi galėčiau gerti šitų žmonių, kurie buvo nuėję, kraują ir gyvybių pavojų? Taigi jis nenorėjo gerti. Tai buvo padarę trys stipriausieji

¹⁸Taipgi Sarvijos sūnus Joabo brolis Abisajis buvo pirmasis tarp trijų; jis tai pakėlė savo jietį prieš tris šimtus, kuriuos užmušė, ir igijo vardą tarp trijų; ¹⁹buvo gi tarp trijų šlovingesnis ir tarp jų pirmasis, bet pirmiesiems trims neprilygo. ²⁰Toliau drąsiausiojo vyro Joados sūnus Banajas iš Kabseelio, žymus dideliais veiksmais; jis užmušė du Moabo liūtų; jis dar nusileido ir užmušė liūtą daubos viduryje sniego metu. ²¹Jis taipgi užmušė vieną Egiptietį, vyrą vertą pasižiūrėti, turėjusį rankoje jietį; taigi nuėjęs prie jo su lazda, jėga išveržė iš Egiptiečio rankos jietį ir jį užmušė jojo jietimi. ²²Tai buvo padaręs Joado sūnus Banajas. ²³Ir jis buvo garsus tarp trijų stipriųjų, buvusių trijų dešimtų šlovingųjų tarpe; bet trims pirmiesiems jis neprilygo. Dovidas buvo jį padaręs savo slaptuoju patarėju

²⁴Tarp trijų dešimtų buvo Joabo brolis Asaëlis, jo dėdės sūnus Elehanas iš Betliejaus, ²⁵Harodietis Sėma, Harodietis Elika, ²⁶Phaltietis Helesas, Tekujietis Akės sūnus Hira, ²⁷Abiežeris iš Anatoto, Husatietis Mobonajis, ²⁸Ahohietis Selmonas, Netophatietis Maharajis, ²⁹taipgi Netophatietis Baanos sūnus Heledas, Ribajo sūnus Itajis iš Benjamino sūnų Gabaato. ³⁰Pharatonietis Banaja, Hedajis iš Gaaso slėnio, ³¹Arbatietis Abialbonas, Azmavėtas iš Beromio, ³²Eliaba iš Salabonio, Jaseno sūnūs, Jonatanas, ³³Sėma iš Ororio, Arorietis Sararo sūnus Ajamas, ³⁴Makhatio sūnaus Aasbajo sūnus Elipheletas, Gelonietis Akhatophelio sūnus Eliamas, ³⁵Hesrajis nuo Karmelio, Parajis iš Arbio, ³⁶Natano sūnus Igaalis iš

verstas nuosavas vardas Dodai. — *Kai jie darė priekaištų...* Tikriausiai anot 1 Kron 11,13: Ephesdamime, o Pilistimai rinkosi... Plg 1 Kar 17,1.

— ¹⁹*Kuomet... pakilo.* Tais žodžiais ebr t baigiama 9 e: o Israëlaičiai augštyti pakilo. — ¹¹*Stotyje.* Gal Lekhyje /ebr *Lekhi*/. Plg Teis 15,9. 14,19. — *Pilnas laištų.* Pilistimai matomai buvo atvykę jų pasisavinti

¹³*Pirmieji tarp trijų dešimtų.* Ebr t jie pavadinti *roš ha šališim*, t y, taip pat kaip ir 8 e. — *Odolamo.* Plg 1 Kar 22,1. — *Milžinų.* Ebr t: *Repha'im*. Plg aug 5,18. — ¹⁷*Argi galėčiau...* Eidami vandens atnešti trys karžygiai galėjo paguldyti savo galvas; kadangi Dievas paliko juos gyvus, Dovidas jam dėkodamas išsizada to, ko pirma labai geidė

¹⁸*Tarp trijų...* Be trijų pirmųjų žymiausiųjų matomai buvo rinkinių Dovidą karžygių tarpe dar trys, labiau gerbiami už kitus, bet nelygūs pirmiesiems trims. Iš to

antrojo skyriaus įvardijami čia tik du, Abisajis ir Banajas. — ²⁰*Joados sūnus Banajas.* Joada gal buvo kunigas, įvardintas 1 Kron 12,27. Banajas buvo Keretiečių ir Pheletiečių vadas. Plg aug 8,18. — *Du Moabo liūtų.* Gal taip čia pavadinta du garsiu karžygiu arba milžinu /anot LXX, du Ariëlio sūnu iš Moabo/. —

²¹*Vertą pasižiūrėti,* t y, labai augšto, milžiniško ūgio

²⁴*Tarp trijų dešimtų...* Pagaliau minimi trečiojo karžygių skyriaus vardai, be nurodymo jų veiksmų. — *Jo dėdės...* Tikriaus: Dodajo sūnus. — ²⁵*Sėma.* 1 Kron 11,27 jis pavadintas Samotu, o 1 Kron 27,8 Samaotu. — ²⁷*Anatoto.* Kunigų miestas /Još 21,18/ truputį į šiaurę nuo Jerusale, pranašo Jeremijo tėviškė. — *Mobonajis.* Gal tas pats ką ir 21,18 Sobokhajis. — ²⁹*Gabaato:* Gaba, Sauliaus tėviškė. — ³⁰*Pharatonietis.* Pharatonas buvo Ephraimo giminėje; iš čia buvo kilęs teisėjas

Sobos, Gadietis Bonnis, ³⁷Selekas iš Amonio, Sarvijo sūnaus Joabo ginklanešis Berotietis Naharajis, ³⁸Jetrietis Ira, taipgi Jetrietis Garebas, ³⁹Hetietis Urijas. Viso trys dešimtys septyni

24. ¹Viešpaties rūstybė vėl užsidegė prieš Izraelį, ir jis sužadino prieš juos Dovidą, kad sakytų: Eikš, suskaityk Izraelį ir Judą. ²Taigi karalius tarė savo kariuomenės viršininkui Joabui: Pereik visas Izraelio gimines nuo Dano iki Bersabėjai ir suskaitykite tautą, kad žinočiau jos skaičių. ³Joabas atsakė karaliui: Viešpats, tavo Dievas, teprideda prie tavo tautos antra tiek, kiek dabar yra, ir vėl tepadaugina šimtą kartų mano valdovo, karaliaus, akivaizdoje, bet ką gi mano valdovas, karalius, nori tuo dalyku pasiekti? ⁴Tačiau karaliaus įsakymas persvėrė Joabo ir kariuomenės viršininkų žodžius; taigi Joabas ir kareivių viršininkai išėjo iš po karaliaus akių Izraelio tautos suskaityti. ⁵Perėję per Jordaną jie atvyko į Aroerį, dešinėje miesto, esančio Gado slėnyje; ⁶toliau per Jazerį jie nuėjo į Galaadą ir į žemąją Hodsio žemę ir atvyko į miškuotas Gado vietas. Pasukę prie Sidono ⁷praėjo arti Tiro sienų, perėjo visą Heviečių bei Kaniečių žemę ir atkeliavo į Bersabėją Judo pietuose.

1 Kron 21,1

Abdonas. — Iš Gaaso slėnio. Gal anot ebr t: iš Nakhalės — Gaaso. Plg Teis 2,9, kur minimas Gaaso kalnas. — ³¹Arbatietis... Tikriau: iš Bet-Arabos Judo tyrumoje. — Iš Beromio. Ebr t: iš Bahurimo. — ³⁴Iš Makhatio... Tikriau: Iš Maakhos, arba Bet-Maakhos. — ³⁶Iš Sobos: Gal iš tos pačios, kuri minima aug 8,3. — Gadietis: iš Gado giminės. ³⁷Iš Amonio. Anot ebr t: Amonietis, todėl svetimtautis. — ³⁹Urijas: Betsabėjos vyras. — *Trys dešimtys septyni*. Vulg vieno vardo netenka; todėl gal 34 eil reikia pataisyti pagal 1 Kron 11,35.36 taip: Huro sūnus Eliphelėlis, Makhatieis Hephheris

6. Maro bausmė už tautos suskaitymą

24,1-25. Dovidas, pasikėlęs pui-kybėn, nežiūrėdamas Joabo perspėjimų, įsako suskaityti visą savo tautą /1-10/. Susirūstinęs Dievas skelbia per pranašą Gadą bausmę, leisdamas Dovidui pasirinkti vieną iš trijų, ir visą tautą ištinka maro sloga, /11-17/. Slogai paliovus Dovidas perka iš Jebusiečio Areunos klojimą, kuriame jis matė žudantį angelą, pastato altorių ir atnašauja aukas /18-25/

24. ¹Viešpaties rūstybė vėl užsidegė ... Pasakymu, kad tai buvo nebe pirmą rūstybę, daroma aliuzija į

anksčiau siųstą bausmę, gal badą, aprašytą 21,1... Anot 1 Kron 21,1, sugundęs Dovidą šetonas; taigi čia pasavinama Dievui tai, kas jam leidžiant įvyksta. Dievas nežadino Dovidą, kad tasai jį įrūstintų, bet norėjo jį išmėginti, leisdamas piktajai dvasiai gundyti. — *Suskaityk...* Pats suskaitymas negalėjo būti piktas dalykas, nes Dievas buvo leidęs suskaityti tautą, laikant tam tikras sąlygas /plg Iš 30,12/; todėl peiktinas galėjo būti čia suskaitymo tikslas. Dovidas regimai norėjo pasididžiuoti savo pavaldinių skaičiumi, savo galybe; ant jos jis manė statyti savo namus, tuo tarpu kad pažadėtuosius jam namus turėjo statyti pats Dievas, kad visa Izraelio galybė ir didybė būtų visai paremta Viešpaties suteikiamąja pagalba. Tautai pritarus Dovidą sumanymui, bausmė turėjo būti bendra. — ²Joabui: ir kitiems kariuomenės viršininkams. — ³Joabas atsakė... Joabas mato karaliaus sumanyme pavojų visai tautai ir nors nuolankiai, bet visai atvirai perspėja Dovidą. Plg 1 Kron 27, 3. — ⁵Į Aroerį: Rubeno giminės plote. Tikresnis šitos vietos skaitymas gal būtų toks: «Jie atvyko į Aroerį po dešinei /t y, į pietus/ miesto, esančio /Arnono/ slėnyje, ir Gadą ir iki Gazeriui. Ir jie atėjo į Galaadą. Ir jie atėjo į Hetiečių kraštą ties Ka-

⁸Išvaikščioję gi visą žemę po devynių mėnesių ir dvidešimties dienų atsirado Jerusaleje. ⁹Taigi Joabas davė karaliui tautos sąrašų skaičių, ir buvo rasta Israėlyje aštuoni šimtai tūkstančių drąsių vyrų, tinkančių nešioti kalaviją, o iš Judo penki šimtai tūkstančių kovotojų. ¹⁰Bet po to tautos suskaitymo Dovidui ėmė plaktis jo širdis, ir Dovidas tarė Viešpačiui: Labai nusidėjau tuo dalyku, bet meldžiu, Viešpatie, atimti savo tarno neteisybę, nes pasielgiau labai paikai

¹¹Taigi Dovidui atsikėlus rytmetį, buvo suteiktas Viešpaties žodis Dovidui pranašui ir reginčiajam Gadui ir buvo pasakyta: ¹²Eik ir kalbėk Dovidui: Tau duodama rinktis iš trijų dalykų; išsirink vieną iš jų, kurį norėsi, kad tau padaryčiau. ¹³O Gadas atėjęs pas Dovidą, jam paskelbė ir tarė: Arba septynerius metus bus tau badas tavo žemėje, arba tris mėnesius bėgsi nuo savo priešininkų, kurie persekios tave, arba bus tris dienas tavo žemėje maras. Dabar tat apsvarstyk ir veizėk, kokiuos žodžius turiu atsakyti tam, kurs mane siuntė. ¹⁴Dovidas gi tarė Gadui: Esu labai prislėgtas; bet geriau man įpulti į Viešpaties rankas /nes jo mielaširdystė didelė/, ne kaip į žmonių rankas. ¹⁵Tuomet Viešpats siuntė Israėliui marą nuo ryto iki paskirtajam laikui, ir mirė iš tautos nuo Dano iki Bersabėjai septynios dešimtys tūkstančių vyrų. ¹⁶O kada Viešpaties angelas ištiesė savo ranką ant Jerusale, kad ją naikintų, Viešpats pasigailėjo dėlai nelaimės ir tarė angelui, žudančiam tautą: Gana, dabar sulaikyk savo ranką. Viešpaties gi angelas buvo prie Jebusiečio Areunos klojimo. ¹⁷Dovidas pamatęs angelą, užmušantį žmones, tarė Viešpačiui: Aš esu, kurs nusidėjau; aš pasielgiau netikusiai; šitie, kurie yra avys, ką jie padarė? Meldžiu, tebūna atgręžta tavo ranka prieš mane ir prieš mano tėvo namus

¹⁸Tą gi dieną atėjo pas Dovidą Gadas ir jam tarė: Eik augštyr ir pastatyk Viešpačiui altorių Jebusiečio Areunos klojime. ¹⁹Taigi Dovidas ėjo augštyr pagal Gado įsakymą, kurį jam buvo davęs Viešpats. ²⁰O Areuna pažvelgęs ir pamatęs ateinant pas save karalių ir jo tarnus, ²¹išėjo ir pareiškė karaliui pagarbą, parpuldamas kniūbsčias ant žemės ir tarė: Koks yra reikalas, kad mano valdovas, karalius, ateina pas savo

desu". Taigi tautos suskaitymas pradėta anapus Jordano, einant iš pietų į šiaurę, o paskui suskaiityta tauta šiaupus Jordano, keliaujant iš šiaurės į pietus. ⁹Buvo rasta Israėlyje... Skaiciai nurodomi čia ir 1 Kron 21,5 žymiai tarp savęs skiriasi. Gal jie pasiliko ne be pakeitimų. Jei imti šitos vietos skaičius, t y, jei visoje tautoje rasta tinkančių eiti karan 1.300.000, tai gyventojų viso Palestinoje tuomet turėjo būti apie 5-6 milijonus; toks gi skaičius atrodo truputį per didelis, nors ne negalimas, nes Palestinos žemė anais laikais buvo daug derlingesnė negu dabar. — ¹⁰Dovidui ėmė plaktis... Dovidą sąžinė buvo lyg kad apsnūdus, bet dabar ji pabunda, ir jis ima gailėtis savo pasielgimo

¹¹Dovidui atsikėlus... Naktį gal jis apsvarstė savo pasielgimą ir suprato savo klaidą. — ¹³Septynerius metus. LXX ir 1 Kron 21,12: trejis metus. Šitoks skaičius atrodo tikresnis. — ¹⁴Geriau man įpulti... Ir čia apsiereiškia gyvas Dovidų tikėjimas ir visiškas pasidavimas Dievo valiai. — ¹⁵Iki paskirtajam laikui: ne ištisas tris dienas, nes Dievas teikėsi bausmės laiką sutrumpinti /16.17 e/. Nemaža aiškintojų ebr t verčia taip: iki susirinkimo metui. Tai turėtų reikšti vakarinės aukos valandą /žr Iš 29,39-42/. — ¹⁶Septynios dešimtys... Skaicius be galo didelis, aiškiai nurodąs, kad čia paties Dievo siųsta bausmė; todėl ir bausmės vykdytojas angelas buvo regimas. — ¹⁸Ant Jerusale... Iš čia pasirodo, kad maras buvo su-

tarną? Dovidas jam tarė: Kad pirkčiau iš tavęs klojimą ir pastatyčiau Viešpačiui altorių, ir liautųsi užmušinėjimas, kurs siaučia tautos tarpe. ²²Areuna atsakė Dovidui: Tegul mano valdovas, karalius, ima ir atnašauja, kaip jam tinka; štai čia yra jaučių dėkojimo aukai, ir vežėčios bei jaučių jungai malkoms. ²³Karalius Areuna visa davė karaliui; ir Areuna tarė karaliui: Viešpats, tavo Dievas, tepriima tavo įžadą. ²⁴Bet karalius atsakydamas jam tarė: Anaip tol, nebus, kaip tu nori; aš pirsčiau iš tavęs už pinigus ir neatnašausiu Viešpačiui, mano Dievui, dovanai gautų deginamųjų aukų. Taigi Dovidas pirkė klojimą ir jaučius už penkias dešimtis sidabrinų siklių. ²⁵Ir Dovidas pastatė tenai Viešpačiui altorių ir atnašavo deginamąsias aukas ir dėkojimo aukas, o Viešpats vėl tapo maloningas žemei, ir sloga buvo atitolinta nuo Izraelio

stabdytas dar nepasibaigus trims dienoms. — *Areunos klojimo*. Tas klojimas, kurio vietoje paskui pastatyta šventykla, buvo Morijos kalne /2 Kron 3,1/, tuomet už Jeruslės sienų; anot padavimo, čia Abraomas buvo pasiryžęs paaukoti savo sūnų /Prad 22,2.../. Klojimo savininko vardas rašomas ne vienaip, Aravnah, Arevnejah, Ornan. — ¹⁷*Pamatės angelų...* Plg 1 Kron 21,16. — *Meldžiu, tebūna...* Ganytojas tegul kenčia už bandą

¹⁸*Atėjo... Gadas*: liepiant angelui. Žr 1 Kron 21,18. — ²³*Karalius Areuna visa davė...* Nemaža aiškintojų

mano, kad čia žodis *karalius* ebr t pastatytas šauksmininko linksnyje ir tas sakinyš taip reiktų išversti: O karaliau, Areuna visa tai atiduoda karaliui; kiti gi spėja, kad jis čia atsiradęs per perrašinėtojų paklydimą. — ²⁴*Už penkias dešimtis...* Apie 280 litų. 1 Kron 21,25 pasakyta, kad Dovidas davęs Areunai 600 aukso siklių /apie 50.000 litų/; bet tenai gal kalbama apie pirkimą viso ploto, kuriame paskiau pastatyta šventykla, čia apie tai, kiek duota už jaučius ir paties klojimo vietą. — ²⁵*Deginamąsias aukas ir...* Žr Kun 1-3 skyr; 1 Kron 21,26

KARALIŲ KNYGOS

I v a d a s

1. Veikalas, kuriame randame žinių, kaip Izraelio karalystė, įsigijusi Dovidą laikais didelę galybę, paskesniame laikotarpyje ėjo silpnyn ir pagaliau visiškai žlugo, Vulgatoje ir Aleksandriečių vertime yra vadinamas Trečiajais ir Ketvirtąjais Karalių Knyga, lyg kad jis būtų tik antroji Samuėlio knygų dalis. Tikrumoje gi yra tai visai atskiras ir savistovus veikalas, kurį senovėje vadinta Karaliais /Ebr *Melakhim*/, arba Karalių knyga / ebr *Sepher Melakhim*/. Tas vardas atitinka knygos turinį, nes jis susideda iš visų išrinktosios tautos karalių istorijos, tiksliai be Sauliaus, ir kone viso Dovidą karaliavimo

Karalių knygos paprastai skirstomos į tris dalis. Pirmoji /3 Kar 1,1-11,43/ apima Saliamono istoriją, antroji /3 Kar 12,1-4 Kar 17,41/ istoriją Žydų tautos, persiskyrusios į dvi karalystes, iki Izraelio karalystės žlugimui, ir trečioji /4 Kar 18,1-25,30/ tolesnę Judo karalių istoriją iki Babilono nelaisvei

2. Kaip kitų Izraelio istorikų, taip ir Karalių knygų autoriaus sumanymas buvo papasakoti ne vien tiksliai istoriją. Jo tikslas buvo augštesnis, nes jis rašė apie Išrinktosios tautos likimą visų pirma religiniu atžvilgiu. Tai aišku iš visos jo knygos. Jis, tiesa, įvardija visus Judo ir Izraelio karalius, nurododamas kiekvieno iš jų karaliavimo metus, bet patį jų viešpatavimą dažniausiai vos tepaliečia ir nė minėti nemini daugelio svarbių istorinių atsitikimų, įvykusių jų laikais. Iš kitos tačiau pusės, nežiūrint to trumpumo, jis visuomet rūpestingai pažymi, kaip kiekvienas karalius gyveno ir viešpatavo, kaip jis žiūrėjo į Dievo įstatymą, ką jis darė tikrojo Dievo garbinimui platinti, arba koks buvo tame dalyke jo apsilaidimas ir pasidavimas stbmeldystei; be to, Karalių knygų autorius plačiau aprašinėja veikalus tik tų karalių, kurie buvo žymesni už kitus arba didesniu uolumu apie Dievo garbę /Saliamonas, Ezekijas, Josijas/, arba įvedimu ir platinimu stbmeldystės /Jeroboamas I, Akhabas, Joramas/; daugiau taipgi vietos skiria pasakojimui, ką yra darę pranašai Elisas, Elisėjus ir k., kad sugrąžintų ar sulaukytų karalius ir tautą prie Dievo įstatymo vykdymo. Taigi svarbiausi dalykai Karalių knygoje yra moraliniai autoriaus pastebėjimai, kuriais jis paaiškina istorinius atsitikimus, jo perspėjimai, kad tautos nelaimės pridera nuo jos padarytųjų nusikaltimų, nurodymai, kad Mošės įstatymas ir Sinajaus sandora yra Izraelio gyvenimo ir laimės šaltiniai, ir nuolatinis minėjimas garbingos ištarmės, kuria Dievas buvo pažadėjęs Dovidą palikuonims amžinąją sostą. Todėl vyriausiasis autoriaus tikslas buvo parodyti Dievo ranką Izraelio tautos ir jos karalių istorijoje, pamokyti, kad tikra abiejų karalysčių žuvimo priežastis buvo teisinga Dievo rūstybė, sukelta Izraeličių nusidėjimais ir stbmeldyste, taipgi

padrąsinti Dievo mielaširdystės priminimu nubaustųjų širdis ir paraginti prie ištvermingo įstatymo vykdymo

3. Vėliausis atsitikimas, minimas karalių knygų gale, yra išaugštini-mas kalėjime pasiliekančio Žydų karaliaus Jekhonijo, įvykęs 37 Babi-lono nelaisvės metais /anot priimtose kronologijos 561 metais pirm Kristaus gimimo/; todėl jos negalėjo būti pabaigtos rašyti anksčiau už tą atsitiki-mą. Iš kitos vėl pusės jos turėjo atsirasti dar prieš 536 metus, kuriuose buvo paskelbtas Kiro nutarimas, leidžiantis Žydams grįžti Jerusale'n ir atstatyti šventyklą, nes Karalių knygose nerandame jokių žinių apie Ba-bilono nelaisvės pabaigą

Senovinis Žydų padavimas be svyravimo sako, kad Karalių knygas parašęs pranašas Jeremijas. Taipgi daugelis senesniųjų ir vėlesniųjų tyrinėtojų laikosi tos pačios nuomonės; ir nors nėra visai tikrų istorinių ži-nių, kuriomis būtų galima įrodyti be jokios abejonės tos nuomonės tikrumą, netrūksta tačiau nurodymų, kad ji gana gerai pagrįsta. Visų pirma Ebra-jiškos kalbos tyrinėtojai randa ne maža panašumų tarp Jeremijo pranašys-čių ir Karalių knygų stiliuje ir išsireiškimuose. Toliau istorinė pranašys-čių pabaiga atrodo tiesiog padaryta iš paskutinių dviejų Karalių knygų skyrimų. Jeremijas savo pranašystėje rūpinasi įrodyti, kad Dievas buvo labai teisingas, kietai nubausdamas Izraeliaičius ir leisdamas žūti jų kara-lystei; tas pats yra ir Karalių knygų autoriaus tikslas. Pagaliau Karalių knygose nemaža kalbama apie pranašų darbus, tuo gi tarpu jose nėra net įvardinto Jeremijo, kurio veikimas savo laiku buvo ir žymus ir svarbus. Toks nutylėjimas, tiesiog nesuprantamas, darosi visai aiškus, jei pats Jere-mijas buvo Karalių knygų autorius. — Tiesa, Jeremijas, pradėjęs eiti pra-našo pareigas 13 Josijo metais /625 m pirm Kr/, Jekhonijo išaugštini-mo laiku turėjo būti labai pasenęs ir turėjo apie 60 metų; bet jis galėjo pa-rašyti Karalių knygas tuojau, kai tik tas karalius buvo išvestas nelaisvėn, o jau paskui pridėti prie jų ir prie savo pranašysčių tokią pat pabaigą. Ta aplinkybė dar gerai paaiškina, kodėl keliose Karalių knygų vietose auto-rius kalba apie dalykus, buvusius pirm Jerusale's sugriovimo, taip kaip apie rašymo laiku tebesančius

4. Karalių knygų autorius pats nurodo, iš kurių šaltinių jis ėmė žinias savo veikalui parašyti. Saliomono istorijoje jis mini to karaliaus veiksmų knygą, rašydamas gi apie kitus Judo ir Izraelio karalius jis dažnai įvardija kitu du šaltiniu, « Judo karalių metraščius » ir « Izraelio karalių metraščius ». Tas nuolatinis šaltinių minėjimas visų pirma liudija, kad autorius jais naudojasi ištikimai ir sąžiningai. Palyginant toliau Karalių knygas su antrąja Kronikų knyga, pasirodo, kad abiejų šitų veikalų autoriai turėjo naudotis tais pačiais šaltiniais, nes, juodvičiuose randame paminėtus ne tik tuos pačius atsitikimus, bet daugelyje vietų aprašytus labai panašiais išsireiškimais, o kai kur visai tais pačiais žodžiais. Iš Kronikų gi knygų patiriame, kad augščiau įvardintieji šaltiniai buvę padaryti iš keleto mažesnių veikalų, parašytų pranašų Natano, Ahijo, Addo, Semėjos, Ho-zajo, Ješajo, taigi visai ištikimų, neprigulmingų žmonių, gyvenusių aprašomųjų atsitikimų laikais, galėjusių gerai žinoti tiesą ir ją be jokių iškrai-pymų pasakiusių. Apie šaltinių autorių ištikimumą geriausiai liudija jų rašymo būdas. Jie nieko neslepia, nieko neapridengia, neteisina. Tolimi nuo mažiausio viltaviliavimo, priėmę vienatinę doro pasielgimo taisyklę, Dievo įstatymą, jie atvirai, be abejojimo pasakoja apie piktybų karalių

nusikaltimus, taip pat kaip ir dievobaimingųjų gerus darbus, o girdami tuos paskutiniuosius, jie neaplenkia, nenutyli jų ydų, jei jų randa. Taipgi rašoma tikrai tiesa. Todėl ir istorinė vertė veikalų, kaip Karalių, taip ir Kronikų knygos, paremtų tokiais šaltiniais, yra kuodidžiausi, tiesiog neabejotina

5. Karalių knygos buvo visuomet biblinio kanono dalimi Žyduose. Jėzus Kristus ir jo apaštalai, minėdami gana dažnai jų žodžius arba darydami į jas aliuzijas, pamokė, kokioje pagarboje jos reikia laikyti ir pripažino joms didžiausią vertę; todėl ir katalikų Eklesija laiko Karalių knygas įkvėptomis ir dieviškomis

TREČIOJI KARALIŲ KNYGA

Ebrajų vadinama Pirmoji *Melakhim*

1. ¹Karalius Dovidas, pasenęs ir turėdamas daug metų amžiaus nebesušildavo, nors jį apklodavo drabužiais. ²Tuomet jo tarnai jam tarė :Pajieškokime mūsų valdovui, karaliui, jaunos mergaitės : ji tebūna prie karaliaus, teglobi jį, temiega prie jo šono ir tešildo mūsų valdovą, karalių. ³Taigi jie jieškojo dailios mergaitės visose Izraelio sienose, ir suradę Sunamietę Abisagę, atvedė ją pas karalių. ⁴Buvo gi tai labai graži mergina ; ji miegodavo su karaliumi ir jam tarnavo, bet karalius jos nepažinojo

⁵Tuo tarpu Hagitos sūnus Adonijas didžiavosi ir sakė : Aš būsiu karalius. Jis sau pasigamins vežimų ir raitelių ir penkias dešimtis vyrų, kad

1. Saliamono istorija

1. Saliamono viešpatavimo pradžia

1/ *Patepimas Saliamono karaliumi*

Pirmoje Karalių knygos dalyje /3 Kar 1,1--11,43/ randame Saliamono istoriją nuo tos valandos, kai jam teko jo tėvo sostas, iki jojo mirčiai 1,1-53. Dovidui pasenus ir jo sūnui Adonijui pamėginus pasisavinti karališkąją valdžią, pranašo Natano perspėta Betsabėja išgauna iš Dovidą paliepiną paskelbti viešai sosto įpėdiniui Saliamoną ir jį patepti karaliumi, kas tuojau ir įvykdoma /1-40/. Tai patyręs Adonijas labai nusigąsta ir pasiduoda su savo šalininkais karaliui Saliamonui /41-53/

1. ¹*Pasenęs ir turėdamas...* Dovidas tapo karaliumi Hebrone, turėdamas trisdešimtis metų, karaliavo gi viso 40 metų /plg 2 Kar 2, 1 ir k/ ; todėl dabar jam buvo arti 70 metų ; bet įvairūs gyvenimo vargai buvo jį padarę iškarsusiu seniu. Minima čia Dovidą senatvę paaiškina toliau pasakojamus dalykus. — *Apklo-davo, drabužiais* : antklodėmis. Dovidas gal tuomet vargiai besikeldavo iš patalo. — ²*Tebūna* : tetarnauja. — *Tešildo...* Kad jaunų stiprių asmenų

kūno šiluma galinti palaikyti ir padidinti nykstančias senųjų jėgas, tikėjo senovės gydytojai ; ta nuomonė turi šalininkų ir dabar. — ³*Sunamietę*. Senovės Sunamas dabar vadinama Sulemu ; jis yra prie mažojo Hermono kalnų pašlaitės. Žr Jos 19, 18. — ⁴*Ji miegodavo...* Abisagė tapo nepilnateisė Dovidą žmona /Teod, Jieron/ ; tik kaip toki ji galėjo būti visuomet be jokio papiktinimo su Dovidu, ir kaip tokios Saliamonas negalėjo vėliau duoti Abisagės moterystėn Adonijui /žr žem 2,22/, nors ji pasiliko mergaitė

⁵*Hagitos sūnus...* Žr 2 Kar 3,4. — *Adonijas*. Jis buvo ketvirtas Dovidą sūnus. Žuvus dviem vyresniems jo broliams Amnonui ir Absalomui, Adonijas ėmė laikyti save vyriausiuoju, nes trečiasis Dovidą sūnus Keleabas gal buvo miręs jaunas, ir manė, kad jam pridera tėvo sostas. Tačiau Rytų kraštuose valdovai dažnai patys pasiskirdavo sau įpėdinius, o Izraelyje, kurio tikrasis karalius buvo Viešpats Dievas, jis buvo kitados pasilikęs sau teisę išrinkti karalių /žr Pak 17,15/, ir teikėsi išrinkti ne tik Saulių ir Dovidą, bet taipgi ir Saliamoną /plg 2 Kar 7,12/. — *Vežimų ir...* Kaip kitados Absa-

jo priešakyje bėgtų. ⁶Jo tėvas niekuomet jo nesudraudė ir nesakė: Kodėl taip padarei? Buvo gi ir jis labai gražus ir antrasis sūnus po Absalomo. ⁷Jis buvo susitaręs su Sarvijos sūnumi Joabu ir su kunigu Abiataru, kuriuodu laikėsi Adonijo pusės. ⁸Bet kunigas Sadokas, Jojados sūnus Banajas, pranašas Natanas, Sėmėjis, Rėjis ir Dovidो kariuomenės galybė nebuvo su Adoniju. ⁹Taigi Adonijas, paaukojęs avinų, veršių ir visokių penėtų gyvulių prie Zoheloto akmens, buvusio arti Rogelio šaltinio, pasikvietė visus savo brolius, karaliaus sūnus, ir visus karaliaus tarnus, Judo vyrus; ¹⁰bet pranašo Natano, Banajo, visų karžygių ir savo brolio Saliamono jis nekvietė

¹¹Tuomet Natanas tarė Saliamono motinai Betsabėjai: Ar negirdėjai, kad ėmė karaliauti Hagitos sūnus Adonijas, nežinant apie tai mūsų valdovui Davidui? ¹²Dabar tat eikš, paklausk mano patarties ir gelbėk savo ir tavo sūnaus Saliamono gyvybę. ¹³Eik, stok prieš karalių Davidą ir jam sakyk: Argi tu, mano valdove, karaliau, neprisieki man, tavo tarnaitėi, sakydamas: Tavo sūnus Saliamonas bus po manęs karaliumi, ir jis sėdės mano soste? Kodėl tat karaliauja Adonijas? ¹⁴O dar tau tenai besikalbant su karaliumi, aš ateisiu paskui tave ir papildysiu tavo žodžius

¹⁵Taigi Betsabėja įėjo į kambarį pas karalių. Karalius gi buvo labai pasenęs, ir Sunamietė Abisagė jam tarnavo. ¹⁶Betsabėja nusilenkė ir parpuolė kniūbsčia prieš karalių; o karalius jai tarė: Ko nori? ¹⁷Ji atsakydama tarė: Mano Valdove, tu prisieki tavo tarnaitėi per Viešpatį, savo Dievą: Tavo sūnus Saliamonas bus po manęs karaliumi, ir jis sėdės mano soste. ¹⁸O štai dabar karaliauja Adonijas, tau, mano valdove, karaliau, nežinant. ¹⁹Jis pasiplovė jaučių, visokių penėtų gyvulių, daugybę avinų, pasikvietė visus karaliaus sūnus, taipgi kunigą Abiatarą ir kariuomenės viršininką Joabą, tavo gi tarno Saliamono nekvietė. ²⁰Tačiau, mano valdove, karaliau, į tave veizdi viso Izraelio akys, kad jiems nurodytumei, kas turi sėdėti po tavęs, mano valdove, karaliau, tavo soste. ²¹Kitaip atsitiks, kad, užmigęs mano valdovui, karaliui, paskui savo tėvus, aš ir mano sūnus Saliamonas būsiva nusidėjėliais

²²Dar jai tebesikalbant su karaliumi, atvyko pranašas Natanas. ²³Ir buvo pranešta karaliui ir pasakyta: Pranašas Natanas yra čia. Įėjęs karaliaus akivaizdon ir išreiškęs pagarbą, nusilenkdamas iki žemei, ²⁴Natanas tarė: Mano valdove, karaliau, ar tu sakei: Adonijas tekaraliauja po ma-

lomas. — ⁷*Su... Joabu*. Joabas jau nuo senesnių laikų buvo nustojęs Dovidो malonės /plg 2 Kar 2,13-32 ir k/. Padėdamas Adonijui paimti sostą, jis tikėjosi įsigyti jo malonę ir padidinti savo įtaką. — ⁸*Natanas*. Jis žinojo, kad Dievas buvo paskyręs sostą Saliamonui. Plg 2 Kar 12,25. — *Kariuomenės galybė*. Anot ebr t: karžygiai. — ⁹*Rogelio*. Žr Još 15,7. Ar Adonijas darė čia tikras aukas Dievui, nežinia; aišku tik, kad jo iškeltas pokylis buvo nepaprastas. Plg 2 Kar 15,12. — *Savo brolius*. Ar jie žinojo apie tikrus Adonijo sumanymus ir buvo jo padėjėjai prieš Saliamoną, nežinia.

¹¹*Ėmė karaliauti*. Adonijas buvo

pasiryžęs pasiskelbti karaliumi be Dovidो žinios

¹²*Gelbėk savo...* Tapęs karaliumi Adonijas, be abejonės, būtų nužudęs tuos, kurie jo valdžiai galėjo būti pavojingi. — ¹³*Neprisieki man...* Iš čia patiriame, kad Dovidas buvo pasižadėjęs Betsabėjai su priesaika įvykdyti tai, ką jam Viešpats buvo apreiškęs apie Saliamono paskyrimą. — ²¹*Būsiva nusidėjėliais*, ty, pasiелgs su mudviem kaip su nusidėjėliais, kurie norėjo paimti kam kitam priderantį sostą. Rasi Betsabėja primena čia Davidui sunkią kaltę, kurią dėlei jos buvo padaręs Dovidas

²³*Įėjęs karaliaus...* Įeinant Natalui, karalienė skubiai išėjo. — ²⁷*Tu*

neš, ir jis tesėdi mano soste ? ²⁵Nes jis šiandien nuėjo, atnašavo jaučių, penėtų gyvulių ir daugybę avinų, pasikvietė visus karaliaus sūnus ir kariuomenės viršininkus, taipgi kunigą Abiatarą, ir jie valgo ir geria jo akivaizdoje ir sako : Tegyvuoja karalius Adonijas. ²⁶Manęs gi, tavo tarno, kunigo Sadoko, Jojados sūnaus Banajo ir tavo tarno Saliamono nekviėtė. ²⁷Nejaugitاس įsakymas išėjo iš mano valdovo, karaliaus, ir man, tavo tarnui, tu nepasakei, kas sėdės po mano valdovo, karaliaus, jojo soste ?

²⁸Karalius Dovidas atsakė ir tarė : Pašaukite pas mane Betsabėją. Jai atėjus karaliaus akivaizdon ir atsistojus ties juo, ²⁹karalius prisiekė ir tarė : Kaip gyvas Viešpats, kurs išgelbėjo mano sielą iš visokio suspaudimo, ³⁰kaip aš tau prisiečiau per Viešpatį, Izraelio Dievą, sakydamas : Tavo sūnus Saliamonas karaliaus po manęs ir jis sėdės mano soste užuot manęs, taip šiandien padarysiu

³¹Betsabėja, nulenkus veidą iki žemei, pareiškė karaliui pagarbą ir tarė : Tegyvuoja mano valdovas Dovidas per amžius

³²Karalius Dovidas dar tarė : Pašaukite man kunigą Sadoką, pranašą Nataną ir Jojados sūnų Banają. Kai jie įėjo pas karalių, ³³jis jiems tarė : Imkite su savim jūsų valdovo tarnus, užsodinkite mano sūnų Saliamoną ant mano asilėno ir veskite jį į Gihoną. ³⁴Tenai kunigas Sadokas ir pranašas Natanas tepatepa jį Izraelio karaliumi ; sutrimituosite trimitu ir sakysite : Tegyvuoja karalius Saliamonas ! ³⁵Jūs eisite paskui jį, o jis ateis, sėdės mano soste ir jis bus karalius mano vietoje ; jam aš įsakysiu, kad būtų vadas Izraelio ir Judo. ³⁶Tuomet Jojados sūnus Banajas atsakė karaliui ir tarė : Amen. Taip teįsako ir Viešpats, mano valdovo, karaliaus, Dievas. ³⁷Kaip Viešpats buvo su mano valdovu, karaliumi, taip tebūna ir su Saliamonu ir tepadaro jo sostą prakilnesnį už mano valdovo, karaliaus, Dovidostą

³⁸Tai gi kunigas Sadokas, pranašas Natanas, Jojados sūnus Banajas, Keretiečiai ir Pheletiečiai nuėjo, užsodino Saliamoną ant karaliaus Dovidostą asilėno ir atvedė jį į Gihoną. ³⁹Kunigas Sadokas ėmė iš padangtės aliejaus ragą ir patepė Saliamoną ; jie sutrimitavo trimitu, o visa tauta tarė : Tegyvuoja karalius Saliamonas ! ⁴⁰Po to patraukė paskui jį visa daugybė ; daugelis žaidė vamzdžiais ir buvo labai linksmi, taip kad žemė skambėjo nuo jų šūkavimų

nepasakei... Jei pats Dovidas būtų paskyręs Adoniją savo įpėdiniu, tai pridėjęs pasakyti apie tai pranašui Natanui, kuriam Dievas buvo apreiškęs savo valią apie Saliamoną /plg 2 Kar 12,25/

²⁸*Jai atėjus...* Įeinant Betsabėjai, Natanas išėjo nuo karaliaus

³¹*Per amžius.* Taip paprastai atsiliepdavo į rytiečių valdovus. Plg 2 Esd 2,4. Tardama tuos žodžius Betsabėja nori parodyti, kad ji nelaikia Dovidostą mirties, nors rūpinasi, kad jos sūnus taptų karaliumi.

— ³³*Jūsų valdovo tarnus* : nuolatine karaliaus sargyba, Keretiečius ir Pheletiečius. — *Ant mano asilėno.* Pasodinimas ant karaliaus jojamo gy-

vulio buvo laikomas augščiausios pagarbos ženklu. Plg Prad 41,43 ; Ėst 6,8. — *Į Gihoną.* Anot padavimo, ta vieta buvo į šiaurvakarius nuo Jerusaleus, tuo tarpu kad Rogelio šaltinis buvo Jerusaleus pietryčiuose. —

³⁴*Sutrimituosite...* Tai turėjo būti ženklas, kad Saliamonas tapo karaliumi.

— ³⁵*Sėdės mano soste.* Pateptas karaliumi Saliamonas turi tuojuo paimti sostą ; o kad nebeliktų jokių abejonių, pats Dovidas atiduos jam karališkąją valdžią. — ³⁶*Amen* : taip tebūna. — *Taip teįsako...* Geriau : taip sako... ty, to nori pats Dievas.

— ³⁹*Iš padangtės aliejaus...* Žr 2 Kar 6,17 ir k. — *Patepė Saliamoną...* Anot Žydų padavimo, Saliamonas buvęs

⁴¹Tai išgirdo Adonijas ir visi jo pakviestieji, kai pokylis jau buvo pasibaigęs; o Joabas, išgirdęs trimito balsą, tarė: Ką reiškia tasai užiančio miesto šauksmas? ⁴²Dar jam tebekalbant atėjo kunigo Abiataro sūnus Jonatas. Adonijas jam tarė: Eik čia, nes tu esi drąsus vyras ir atneši gerų žinių. ⁴³Jonatas atsakė Adonijui: Anaipol, nes mūsų valdovas, karalius Dovidas pastatė karaliumi Saliamoną. ⁴⁴Jis nusiuntė su juo kunigą Sadoką, pranašą Nataną, Jojados sūnų Banają, Keretiečius ir Pheletiečius, ir jie jį užsodino ant karaliaus asilėno. ⁴⁵Kunigas Sadokas ir pranašas Natanas jį patepė karaliumi Gihone; iš ten jie atėjo džiaugdamiesi, ir miestai ėmė ūžti. Tai yra tas balsas, kurį girdėjote. ⁴⁶Be to, Saliamonas jau sėdi karališkajame soste. ⁴⁷O karaliaus tarnai įėję palaimino mūsų valdovą, karalių Dovidą, sakydami: Dievas teduoda Saliamonui vardą garsesnį už tavo vardą ir tepadaro jo sostą šlovingesnį už tavo sostą. O karalius nusilenkė savo patale. ⁴⁸ir kalbėjo: Pašlovintas tebūna Viešpats, Izraelio Dievas, kurs davė šiandien sėdintį mano soste, tai man savo akimis matant. ⁴⁹Tuomet Adonijus pakviestieji visi nusigando, atsikėlė, ir kiekvienas nuėjo savo keliu. ⁵⁰Adonijas gi, bijodamas Saliamono, atsikėlė, nuėjo ir laikėsi altoriaus rago.

⁵¹Saliamonui buvo pranešta ir pasakyta: Štai Adonijas, bijodamas karaliaus Saliamono, laikosi altoriaus rago ir sako: Karalius Saliamonas teprisiekia man šiandien, kad neužmuš savo tarno kalaviju. ⁵²O Saliamonas tarė: Jei bus geras vyras, nenukris žemėn net nei vienas jo plaukas; bet jei bus jame rasta kas pikta, mirs jis. ⁵³Taigi karalius Saliamonas siuntė ir jį atvedsino nuo altoriaus, o jis įėjęs nusilenkė prieš karalių Saliamoną; Saliamonas jam tarė: Eik į savo namus.

2. ¹Prisiartinus Dovid mirties dienoms, jis įsakė savo sūnui Saliamonui ir tarė: ²Aš įeinu į visos žemės kelią; būk drąsus ir elgis kaip vyras. ³Laikyk, ką Viešpats, tavo Dievas, yra paliepęs; vaikščiok jo keliais, sergėk jo apeigas, jo įsakymus, nutarimus ir liudijimus, kaip parašyta Mošės įstatyme, idant būtumei išmintingas visame, ką darai ir kur tik krei-

Pak 17,19

tuomet 12 metų; bet tas skaitmuo čia labai abejotinas; tikriausiai jam buvo apie 20 metų, nes mirštant Dovidui Saliamonas turėjo jau vienerių metų sūnų. Saliamonas tapo karaliumi apie 1015 /anot kitų 971/, viešpatavo 40 metų, todėl iki 975. — ⁴⁰Skambėjo. Ebr t: plyš o. Hiperbolė šūkiojų didumui išreikšti.

⁴²Jonatas. Plg 2 Kar 15,27 ir k. —

⁴⁷Karalius nusilenkė... Sugrįžus Saliamonui, Dovidas dėkoja Dievui kaip kitados Jokubas. Plg Prad 47, 31. — ⁴⁸Davė šiandien sėdintį... Taip kaip Viešpats buvo pažadėjęs. Žr 2 Kar 7,12.13. — ⁵⁰Laikėsi altoriaus rago. Deginamųjų aukų altorius turėjo keturiuose savo kampuose lyg kad ragus, padarytus iš medžio ir apvilktus skaistvariu. Jie buvo laikomi ypač šventais, nes ant jų lie-davo truputį aukų kraujo. Nusi-

tverdamas altoriaus ragų nusikaltėlis šaukdavosi globos Tojo, kurs dildo nuodėmės ir dovanoja bausmes. Plg Iš 21,14 ir k. — ⁵²Nusilenkė prieš... Taip pripažindamas Saliamoną savo karaliumi. — *Eik į savo namus...* Saliamonas nenori pradėti savo karaliavimo bausmėmis; bet Adonijas turi amžinai išsižadėti sosto ir gyventi ramiai, kaip vienas iš paprastų piliečių.

2/ Paskutiniai Dovid perspėjimai ir jo mirtis. Saliamonas suvirtina savo viešpatavimą

2,1-46. Dovidas, prieš mirsiant, duoda Saliamonui perspėjimų apie įstatymo laikymą ir nurodymų, kaip jis turi pasielgti su Joabu ir kitais /1-9/. Dovidui mirus, Saliamonas nubaudžia mirtimi Adoniją, mėginantį siekti sosto, ir Joabą, Abiatarą

piesi; ⁴idant Viešpats patvirtintų savo žodžius, kuriuos man kalbėjo, sakydamas: Jei tavo sūnūs sergės savo kelius ir vaikščios tiesoje mano akivaizdoje visa savo širdimi ir visa savo siela, nepristigs tau palikuonies Izraelio soste

2 Kar 3,27; 20,10

⁵Tu žinai taipgi, ką man padarė Sarvijos sūnus Joabas, ką jis padarė dviem Izraelio kariuomenės viršininkams, Nėro sūnui Abneriui ir Jeterio sūnui Amasai, kuriuodu jis užmušė ir išliejo karo kraują taikos metu ir apšlakstė kovos krauju savo juostą, buvusią aplink jo kulšis, ir savo autuvą, buvusį ant jo kojų. ⁶Padarysi tat pagal savo išmintį ir neleisi jo žiliems plaukams nueiti ramiai į mirusiųjų buveinę. ⁷Bet Galaadiečio Berzelajo sūnams tu būsi dėkingas, ir jie valgys prie tavo stalo; nes jie mane pasitiko, kai bėgau nuo tavo brolio Absalomo veido. ⁸Turi taipgi pas save Jeminio sūnaus Gėros sūnų Semėjį iš Bahurimo, kurs man piktžodžiaus bjauriausiais žodžiais, kuometėjau į Stovyklą; bet kadangi jis atėjo pasitikti manęs pereinančio per Jordaną, aš jam prisiekiau per Viešpatį ir tariau: Neužmušiu tavęs kalaviju; ⁹tu tačiau nepalik jo be bausmės. Tu esi išmintingas vyras, kad žinotumei, ką jam padaryti, ir nuvesi jo žilus plaukus sukrūvintus į mirusiųjų buveinę. ¹⁰Taigi Dovidas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas Dovo miesto. ¹¹Laiko gi, kurį Dovidas karaliavo Izraeliui, buvo keturios dešimtys metų. Hebrone jis karaliavo septyneris metus ir Jerusaleje tris dešimtis trejus metus. ¹²Saliamonas gi sėdosi į savo tėvo Dovo sostą, ir jo karalystė labai sustiprėjo

Apd 2,29

1 Kron 29,27

¹³Hagitos sūnus Adonijas atėjo pas Saliamono motiną Betsabėją. Ji jam tarė: Ar tavo atėjimas taikingas? Jis atsakė: Taikingas. ¹⁴Ir pridūrė: Aš turiu su tavim pasikalbėti. Ji jam atsakė: Kalbėk. Adonijas ¹⁵tarė: Tu žinai, kad karalystė buvo mano, ir visas Izraelis buvo sau mane pasistatęs karaliumi; bet karalystė buvo perkelta ir teko mano broliui, nes Viešpaties buvo jam skirta. ¹⁶Taigi dabar aš turiu prie tavęs vieną prašymą; nesugėdink mano veido. Ji jam tarė: Sakyk. ¹⁷O jis

atstato nuo kunigystės pareigų, apdovanoja Sadoką ir Banają, o Semėjį liepia nužudyti dėl nesilaikymo sąlygų, kuriomis jam buvo dovanota gyvybė /10-46/

2. ¹Jis *įsakė*... Prieš mirsiant Dovidas buvo sušaukęs tautos atstovus, davė jiems perspėjimų ir antrą kartą paskelbė Saliamoną karaliumi. Tuomet tai jam davė šituos pamokymus. Plg 1 Kron 27 ir 28 skyr. — ²*J visos žemės kelią*. Plg Još 23,14. — ³*Jo apeigas, jo įsakymus*... Įvairiais vardais vadinama tas pats Viešpaties duotas įstatymas. — *Idant būtumei išmintingas*... Tikriausiai anot ebr t: kad tau sektųsi visame, ką darai. — ⁴*Savo žodžius, kuriuos*... Žr 2 Kar 7,12. — *Sergės savo kelius*: elgsis dorai. — *Nepristigs tau palikuonies*... Karališkas sostas pasiliks visuomet tavo namuose

⁵*Ką man padarė*... Nužudydamas klatingai Abnerį ir Amasą, Joabas

elgėsi prieš karaliaus valią; be to, Abnerio užmušimu jis užtraukė ant Dovo neteisingą įtarimą. Plg 2 Kron 3,27; 20,10. — ⁶*Neleisi jo*... Neleisi jam numirti ramiai. — ⁷*Galaadiečio Berzelajo*... Plg 2 Kar 17,27. — *Valgys prie tavo stalo*. — ⁸*J Stovyklą*: į Makhanaimą. — ⁹*Nepalik jo be bausmės*. Nors Dovidas buvo dovanojęs Semėjui gyvybę, bet jo piktžodžiavimas Dievo pateptajam karaliui negali pasilikti be bausmės /plg Iš 22,28/. Dovidas galėjo laukti Joabo ir Semėjo atgailos, perspėtas gi Saliamonas turi pasinaudoti pirmąja proga, kurioje pasireiškė juodviejų neįstikimybė, ir nubausti taip, kaip juodu nusipelnė

¹⁰*Dovo miesto*: Siono kalne. Plg Apd 2,29. — ¹¹*Septynerius metus*: tikrumoje pusaštuntų

¹³*Ar... taikingas*. Betsabėja sutinka Adoniją su nepasitikėjimu; tačiau nuolankia Adonijo kalba suklaidinta

tarė : Meldžiu pasikalbėti su karaliumi Saliamonu, /nes jis nieko negalės tau atsakyti/, kad man duotų moterysten Sunamietę Abisagę. ¹⁸Betsabėja atsakė : Gerai, aš kalbėsiu už tave karaliui

¹⁹Taigi Betsabėja atėjo pas karalių Saliamoną, kad jam kalbėtų dėl Adonijo. O karalius atsikėlė prieš ją, labai žemai nusilenkė ir atsisėdo savo soste ; buvo taipgi pastatytas sostas karaliaus motinai, kuri atsisėdo jo dešinėje. ²⁰Ir ji jam tarė : Turiu prie tavęs vieną mažą prašymą ; nesugėdink mano veido. Karalius jai atsakė : Prašyk, mano motina, nes būtų ir neteisinga, kad atstumčiau tavo veidą. ²¹Ji tarė : Tegul Sunamietė Abisagė bus atiduota tavo broliui Adonijui moterysten. ²²Tuomet karalius Saliamonas atsakė savo motinai ir tarė : Kodėl reikalauji Adonijui Sunamietės Abisagės ? Reikalauk jam ir karalystės, nes jis mano brolis, vyresnis už mane ir turi kunigą Abiatarą bei Sarvijos sūnų Joabą. ²³Taigi karalius Saliamonas prisiekė per Viešpatį ir tarė : Dievas tai man tepadaro ir tai teprideda, jei Adonijas nekalbėjo to dalyko prieš savo gyvybę. ²⁴Ir dabar, kaip Viešpats gyvas, kurs patvirtino mane, pasodino mane į mano tėvo Dovidą sostą ir kurs padarė man namus, kaip yra kalbėjęs, taip Adonijas bus šiandien užmuštas. ²⁵Ir karalius Saliamonas siuntė Jojados sūnų Banają, kurs jį užmušė, ir tasai mirė

²⁶Karalius tarė taipgi kunigui Abiatarui : Eik į Anatotą pas savo dirvą, nes esi mirties vyras ; bet šiandien tavęs neužmušiu, nes nešiojai Viešpaties Dievo skrynią mano tėvo Dovidą akivaizdoje ir pakėlei visus vargus, kuriuos kentėjo mano tėvas. ²⁷Taigi Saliamonas atstūmė Abiatarą, kad nebebūtų Viešpaties kunigu, idant įvyktų Viešpaties žodžiai, kuriuos jis kalbėjo apie Helio namus Sile

²⁸Atėjus tai žiniai pas Joabą — nes Joabas buvo nukrypęs paskui Adoniją, o su Saliamonu neėjo iš vieno, — Joabas nubėgo į Viešpaties padangtę ir griebėsi altoriaus rago. ²⁹Ir buvo pranešta karaliui Saliamonui, kad Joabas nubėgęs į Viešpaties padangtę ir esąs prie altoriaus. Saliamonas siuntė Jojados sūnų Banają, sakydamas : Eik, užmušk jį. ³⁰Banajas atėjo prie Viešpaties padangtės ir jam tarė : Štai ką sako karalius : Išeik. Tasai tarė : Neišėisiu, bet mirsiu čia. Banajas pasakė tuos žodžius karaliui

I Kar 2,31

apsiima patenkinti jo prašymą. —

¹⁸Tu žinai, kad... Adonijas sako daugiau, negu tikrumoje buvo. — ¹⁹Nesugėdink mano veido : neatstumk mano prašymo. — ²⁰Kad man duotų... Ar Adonijas tai darė Joabo ir Abiataro pamokytas, nežinia. Kadangi tačiau Saliamonas, nubaudęs Adoniją, nubaudžia taipgi ir Joabą ir Abiatarą, todėl galima manyti, kad Adonijas elgėsi ne be juodviejų patarimo. — ²¹Atsikėlė... Karaliaus motinai suteikiama ypatinga pagalba. — ²²Reikalauk jam ir... Saliamonas kitaip mano apie Adonijo prašymą, negu jo motina. Jis mato naują pasikėsinimą atimti sostą, imant moterysten Abisagę, kuri bent buvo laikoma mirusiojo karaliaus žmona ; todėl šiuo žygiu Adonijas negali išvengti mirties. Plg 2 Kar 16,22

²⁶I Anatotą. Anatotas buvo kunigų miestas į šiaurę nuo Jerusale. — Nešiojai Viešpaties... Žr 1 Kron 15,11 ir k. — Pakėlei visus vargus... Abiataras buvo su Dovidu nuo tos dienos, kurioje, liepiant Sauliui, buvo užmušti Anatote kunigai. Žr 1 Kar 1,7 ir k. — ²⁷Idant įvyktų... Saliamonas įvykdė, ką kitados buvo paskelbęs « Dievo žmogus », kad vyriausiojo kunigo pareigos bus atimtos iš Helio šeimos ir atiduotos Eleazaro palikuonims. Žr 1 Kar 2,30... ir paaišk

²⁸Atėjus tai žiniai. Ebr t čia truputį skiriasi nuo Vulgatos : « Ir gandas pasiekė Joabą ; nes Joabas buvo nukrypęs Adonijo pusėn, nors jis nebuvo nukrypęs Absalomo pusėn ». — ³⁰Padaryk, kaip jis kalbėjo. Bėgimas prie altoriaus negalėjo apsau-

2 Kar 3,27; 20,10

ir tarė: Joabas kalbėjo taip ir tai man atsakė. ³¹Karalius jam tarė: Padaryk, kaip jis kalbėjo; užmušk jį ir palaidok; ir atitolinsi nekaltą kraują, kurs Joabo išlietas, nuo manės ir nuo mano tėvo namų. ³²Viešpats sugrąžins jo kraują ant jo galvos, nes jis užmušė du teisingu vyru, geresniu už save, ir nužudė juodu kalaviju, mano tėvui Dovidui nežinant, Israėlio kariuomenės viršininką Nėro sūnų Abnerį ir Judo kariuomenės viršininką Jeterio sūnų Amasą; ³³ir juodviejų kraujas kris ant Joabo galvos ir ant jo palikuonių galvos per amžius. Dovidui gi, jo palikuonims, jo namams ir jo sostui Viešpaties taika tebūna per amžius. ³⁴Taigi Jojados sūnas Banajas nuėjo ir puolęs jį užmušė; ir jis buvo palaidotas savo namuose tyrumoje. ³⁵Tuomet karalius pastatė užuot jo kariuomenės viršininku Jojado sūnų Banają ir užuot Abiataro paskyrė kunigą Sadoką.

³⁶Karalius siuntė ir pasiškaukė taipgi Semėjį ir jam tarė: Pasistatyk sau namus Jerusaleje ir gyvenk tenai; iš ten tu neišeisi nei vienon, nei kiton pusėn. ³⁷Kurią gi dieną būsi išėjęs ir pereisi Kedrono upelį, žinok, kad būsi užmuštas; tavo kraujas kris ant tavo galvos. ³⁸Semėjis atsakė karaliui: Tas pasakymas geras; kaip mano valdovas karalius kalbėjo, taip tavo tarnas darys. Taigi Semėjis gyveno daug dienų Jerusaleje. ³⁹Atsitiko gi po trejų metų, kad Semėjo vergai pabėgo pas Geto karalių Maakhos sūnų Akhį, ir buvo pranešta Semėjui, kad jo tarnai nuėję į Getą. ⁴⁰Tuomet Semėjis atsikėlė, pasibalnojo savo asilą, nuvyko pas Akhį į Getą savo vergų sujieškoti ir juos atsivedė iš Geto. ⁴¹O kai buvo pranešta Saliamonui, kad Semėjis buvo nuėjęs iš Jerusale į Getą ir sugrižęs, ⁴²jis nusiuntęs pasiškaukė jį ir jam tarė: Argi aš tau neprišiečiau per Viešpatį ir tau nepaskelbiau iš anksto: Kurią tik dieną išėjęs eisi ar šen ar ten, žinok, jog tu mirsi? Ir tu man atsakei: Geras tas pasakymas, kurį girdėjau. ⁴³Kodėl tat nesilaikėi Viešpaties priesaikos ir įsakymo, kurį tau buvau davęs? ⁴⁴Karalius dar tarė Semėjui: Tu žinai visa pikta, kurio tavo širdis jaučiasi esanti kalta, kurį padarei mano tėvui Dovidui; Viešpats sugrąžina tavo pikta ant tavo galvos. ⁴⁵O karalius Saliamonas tebūna pašlovinintas ir Dovidio sostas testovi tvirtai Viešpaties akivaizdoje per amžius. ⁴⁶Taigi karalius davė įsakymą Jojado sūnui Banajui, kurs išėjo, ištiko jį, ir jis mirė.

2 Kron 1,1

3. ¹Sutvirtėjus karalystei Saliamono rankose, jis susirišo gentystė su Egipto karaliumi Paraonu, nes jis ėmė jo dukterį ir atsivedė į Dovidio miestą, kolei nepabaigė statyti savo namų, Viešpaties namų ir mūro aplink Jerusale

goti Joabo nuo mirties, nes įstatyme buvo liepta tą, kurs buvo užmušęs žmogų tyčiomis ir patykojus, atitraukti nuo Viešpaties altoriaus ir nužudyti /žr Iš 21,14/; Joabas kaip tik tuo būdu ir buvo nusikaltęs. — ³²Nes jis užmušė... Žr 2 Kar 3,27; 20,10. — ³⁴Tyrumoje. Gal Judo tyrumoje, į pietus ir pietryčius nuo Jerusale. — ³⁵Sadoką. Gal nuo jo gavo savo vardą vėliau atsiradusi Sadukiejų sekta.

³⁶Pasistatyk sau namus... Iki tam laikui Semėjis gyveno Bahurime. Liepdamas jam apsigyventi Jerusa-

leje, karalius norėjo padaryti jį ne taip pavojingą sau, o pasireiškus jo atkaklumui, tuojau nubausti. Žr aug 9 e. — ³⁷Tavo kraujas kris... Tu pats būsi kaltas dėl savo mirties. — ³⁸Tas pasakymas geras. Semėjis laukė didesnės bausmės; todėl jis mielai noru apsiima vykdyti karaliaus paliepimą. — ³⁹Pas Geto karalių... Plg 1 Kar 21,10. — ⁴²Argi aš tau neprišiečiau... Tikriau anot ebr t: Argi aš tavęs neprisaikinau per Viešpatį. — ⁴³Viešpaties priesaikos: Viešpaties vardu padarytosios priesaikos.

²Tauta tačiau aukodavo augštose vietose, nes iki tai diena dar nebuvo pastatyta šventykla Viešpaties vardui. ³Bet Saliamonas mylėjo Viešpatį, elgdamos pagal savo tėvo Dovidą išsakymus, išskyrus tik tai, kad aukojo ir degino smilkalus augštumose

⁴Taigi jis nuėjo į Gabaoną, tenai aukoti, nes tai buvo žymiausi augštuma. Jis atnašavo ant ano altoriaus Gabaone tūkstantį gyvulių deginamajai aukai. ⁵Tuomet Viešpats apsireiškė Saliamonui naktį sapne ir tarė: Prašyk, ko nori, kad tau duočiau. ⁶O Saliamonas tarė: Tu padarei savo tarnui, mano tėvui Dovidui, didelę mielaširdystę, taip kaip jis vaikščiojo tavo akivaizdoje tiesoje ir teisybėje ir turėjo tau tiesią širdį; tu jam sergėjai didelę mielaširdystę ir davai jam sūnų, kurs sėdi jo soste, kaip kad šiandien yra. ⁷Taigi dabar, Viešpatie, Dieve, tu padarei karaliui savo tarną užuot mano tėvo Dovidą; aš gi esu mažas vaikas ir nežinau savo išėjimo ir įėjimo; ⁸ir tavo tarnas yra tautoje, kurią išsirinkai, begalo didelėje tautoje, kurios dėl daugybės negalima nei suskaityti, nei sužinoti. ⁹Duok tat tavo tarnui mokslą širdį, kad galėtų teisti tavo tautą ir atskirti, kas gera ir kas pikta; nes kas galės teisti šią tautą, tą tavo taip gausingą tautą?

2 Kron 1,10

2. Laimingas Saliamono viešpatavimas iki nupuolimui

1/ Dievas apdovanoja Saliamoną išmintimi ir kitomis malonėmis

3,1-4,34. Pasakojimas apie laimingą Saliamono viešpatavimą prasideda paminėjimu Viešpaties jam suteiktos didelės išminties ir kitų malonių. Saliamonui padarius gausingas aukas Gabaono augštumoje, apsireiškia Viešpats ir jam žada išmintį, turtus ir garbę /3,1-15/. Saliamono išmintis pasirodė visiems ginče dviejų motinų apie kūdikį /3,16-28/. Toliau minimi žymiausieji Saliamono valdininkai, turtingumas ir giriama jo išmintis /4,1-34/.

3. ¹*Sutvirtėjus karalystei*. Prie to sutvirtėjimo daug prisidėjo augščiau aprašytas priešininkų nubaikymas. — *Jis susirišo*. Susigiminiavimas su galingiausiu kaimynu turėjo sustiprinti Saliamono karalystę visų kitų tautų akyse. — *Paraonu*. Plg Prad 12,15. Spėjama, kad tai buvęs paskutinis iš XXI dinastijos Egipto karalius Psusennas. — *Jo dukterį*... Moterys su egiptietėmis nebuvo Izraeliui uždrausta įstatymu /plg Iš 34,16/. Paraono duktė, ištėkėdama už Saliamono, tikriausiai priėmė Izraelio tikėjimą, bet ar ji pametė savo pagoniškus papročius, apie tai reikia labai abejoti. Plg žem 11,1.8. — *I Dovidą miestą*: buvusį Siono kalne.

Šventykla buvo pastatyta Morijos kalne. — *Mūro*: kurį buvo pradėjęs Dovidas

²*Aukodavo augštose vietose*... Mošės įstatymu /Pak 12,4.../ buvo įsakyta Izraeliui daryti aukas tik vienoje Dievo išrinktoje vietoje, bet koki nebuvo pastatyta nuolatinė šventykla, tas įsakymas nebuvo griežtai vykdomas. Įvairiose vietose, dažniausia pašventintose Dievo apreiškimu, atnašaudavo aukas pranašai, kurie gaudavo tam tikrus Dievo įkvėpimus; jų pavyzdį sekė ir tauta. — ³*Išskyrus tik tai*... Saliamonas darė taip kaip kiti, nors aukojimas augštumose, kad ir nepasmerktas visai, visgi buvo priešingas įstatymo dvasiai

⁴*I Gabaoną*. Ebr *Gib'oon*, dabar *el-Džib*, į šiaurvakarius nuo Jerusale. Gabaonas vadinama žymiausia augštuma, nes čia tebebuvo senoji sandoros padangtė ir deginamųjų aukų altorius, nors sandoros skrynja jau Dovidą laikais buvo atgabenta Jerusale. — ⁵*Viešpats apsireiškė*... Kaip kitados Abraomui, Jokubui ir k. Plg Prad 15,1 ir k. Tuo savo apsireikimu pavadavo sandoros skrynią nebuvimą Gabaone. — ⁷*Mažas vaikas*. Paprasta hiperbolė, kuria čia Saliamonas išreiškia, jog jis dar tebėra jaunas ir neturi reikiamo prityrimo. — *Nežinau savo išėjimo*... Nežinau, kaip turiu elgtis. — ⁹*Kurios dėl daugybės*... Kita hiperbolė, nuro-

Išm 7,11
Mt 6,29

¹⁰Taigi Viešpačiui patiko tie žodžiai, kad Saliamonas prašė tokio dalyko, ¹¹ir Viešpats tarė Saliamonui: Kadangi tu prašei šito dalyko ir neprašei sau nei ilgo amžiaus, nei turtų ar savo neprietelių gyvybės, bet prašei sau išmanymo atskirti, kas teisinga, ¹²štai aš tau padariau pagal tavo žodžius ir daviau tau išmintingą ir išmanančią širdį, taip kad pirm tavęs nebuvo nė vieno į tave panašaus ir nekils po tavęs. ¹³Bet ir tai, ko neprašei, tau daviau, būtent turtų ir garbės, kad nė vieno nebūtų tau lygaus tarp visų karalių praeitais laikais. ¹⁴O jei vaikščiosi mano keliais ir sergėsi mano įsakymus ir paliepimus, kaip vaikščiojo tavo tėvas, suteiksiu tau ilgą amžių. ¹⁵Tuomet Saliamonas pabudo ir suprato, kad tai sapnas, o atėjęs Jerusale, atsistojo ties Viešpaties sandoros skrynia, atnašavo deginamąsias aukas ir dėkojimo aukas ir padarė didelį pokylį visiems savo tarnams

¹⁶Tuomet atėjo pas karalių dvi moteriškos paleistuvės ir stojo jo aki-vaizdon. ¹⁷Viena juodviejų tarė: Meldžiamasis, mano valdove; aš ir šita moteriškė gyvenome vienuose namuose ir aš pagimdžiau pas ją kambaryje kūdikį; ¹⁸trečią dieną po to, kai aš pagimdžiau, pagimdė ir ji ir buvome drauge ir nieko kito nebuvo draug su mumis namuose, išskyrus mudvi. ¹⁹Šitos gi moteriškos sūnus mirė nakčia, nes miegodama nugulė jį. ²⁰Ir atsikėlus vidurnakčio tylumoje, ėmė mano sūnų iš tavo miegančios tarnaitės pašonės ir padėjo savo prieglobstin; o savo sūnų, kurs buvo miręs, padėjo mano prieglobstin. ²¹Kuomet atsikėliau rytmetį savo sūnaus žindyti, pasirodė, kad jis buvo miręs; apžiūrėjus jį rūpestingiau dienos šviesoje, pažinau, kad tai ne manasis, kurį buvau pagimdžiusi. ²²Kita gi moteriškė atsakė: Ne taip yra, kaip sakai, bet tavo sūnus mirė, o manasis gyvas. Bet ana priešingai kalbėjo: Tu meluoji, nes manasis gyvas, o tavo sūnus mirė. Taip juodvi ginčijosi karaliaus akivaizdoje

²³Tuomet karalius tarė: Šita sako: mano sūnus gyvas, o tavo sūnus mirė; o šita atsako: ne, tavo sūnus mirė, o manasis gyvas. ²⁴Taigi karalius tarė: Atneškite man kalaviją. O kuomet atnešta kalaviją karaliui, ²⁵jis tarė: Padalinkite gyvąjį vaiką į dvi pusi ir duokite vieną pusę vienai, o kitą pusę kitai. ²⁶Tuomet moteriškė, kurios sūnus buvo gyvas, tarė karaliui, /nes jos širdyje kilo gailėstis dėlėi jos sūnaus/: Meldžiamasis valdove, duokite jai kūdikį gyvą ir jo neužmuškite. O ana priešingai sakė: Tenebūna nei man, nei tau, bet tebūna padalintas. ²⁷Tuomet karalius atsiliepė ir tarė: Duokite šitai kūdikį gyvą ir tenebūna užmuštas, nes ji

danti labai didelį skaičių, o draug išreiškianti, kad Dievo pažadėjimas tame dalyke buvo įvykdytas /plg Prad 13,16/. — ⁹*Teisti*. Tai viena svarbiausių ir didžiausių karaliaus pareigų

¹¹*Savo neprietelių gyvybės*: kad visi neprieteliai žūtų /plg 1 Kron 11,14.../ — ¹²*Pirm tavęs*... Saliamonas gavo iš Dievo religinę išmintį, /kurios vertė giriama Išm 7,9.10/, dorinę ir politinę /Išm 7,22.../ ir pagaliau prigimtąją išmintį /Išm 7,17/. Nuostabiai sujungęs savyje tą treją išmintį Saliamonas niekeno nebuvo perviršintas Sen Test, nors Mošė ir

Pranašai turėjo gilesnę dieviškąją išmintį, o N T apsiereiškė pati amžinoji išmintis ir daugiau mums suteikė savo šviesos negu S T. — ¹³*Tau lygaus*... Tarp teisėjų ir Izraelio karalių. — ¹⁴*Suteiksiu tau ilgą amžių*. Tas pažadas negalėjo būti įvykdytas, nes Saliamonas nesilaikė pastatytos sąlygos. — ¹⁵*Kad tai sapnas*: kad Viešpats buvo jam apsireiškęs sapne ir suteikęs tikrą regėjimą. — *Didelį pokylį*: iš dėkojimo aukų. Plg Kun 7,11-21

¹⁸*Nieko kito nebuvo*... Todėl nebuvo jokio liudytojo, kurs padėtų sužinoti tiesą. — ²⁶*Duokite jai kūdikį*

jo motina. ²⁰Taigi visas Izraelis išgirdo nutarimą, kurį buvo padaręs karalius, ir bijojo karaliaus, matydami Dievo išmintį esant jame teismui daryti

4. ¹Taigi karalius Saliamonas karaliavo visam Izraeliui. ²⁰Štai kunigaikščiai, kuriuos jis turėjo: Kunigo Sadoko sūnus Azarijas; ³Sisos sūnudu Elihorephas ir Ahija, raštininkai, Ahiludo sūnus Josapatas, metraščių vedėjas, ⁴Jojado sūnus Banajas, kariuomenės viršininkas, Sadokas gi ir Abiataras kunigai. ⁵Natano sūnus Azarijas buvo vyresnysis tų, kurie visuomet buvo prie karaliaus; Natano sūnus Zabudas, kunigas, buvo karaliaus prietelis; ⁶Ahisaras, namų viršininkas, ir Abdos sūnus Adoniramas, mokėsių prižiūrėtojas

⁷Saliamonas turėjo taipgi dvylika viršininkų visam Izraeliui, kurie aprūpindavo maistu karalių ir jo namus, nes kiekvienas pristatydavo per vieną mėnesį, kas buvo reikiama. ⁸Ir štai jų vardai: Benhuras Ephraimo kalnuose; ⁹Bendekaras Makese, Salebime, Betsame, Elone ir Betaname; ¹⁰Benhesedas Arubote; po juo buvo Sokhas ir visa Epherio žemė; ¹¹Benabinadabas, kurio buvo Nephath-Doras; jis turėjo moterimi Saliamono dukterį Taphetę. ¹²Ahiludo sūnus Bana valdė Tanaką, Magedą ir visą Betsaną, esantį šalia Sartanos žemiau Jezraelio, nuo Betsano iki Abelmehulai ties Jekmaanu. ¹³Bengaberis Ramot-Galaade; po juo buvo Manaso sūnaus Jairo Avotas Galaade; jis buvo viršininkas viso Argovo krašto, esančio Basane, šešių dešimtų didelių ir apmūrytų miestų, turėjusių varinius užkaiščius. ¹⁴Addo sūnus Ahinadabas buvo viršininkas Manaim; ¹⁵Akhimaas Nephtalyje; taipgi ir jis turėjo žmoną Saliamono dukterį Basematę; ¹⁶Husio sūnus Baana buvo Asere ir Balote; ¹⁷Paruės sūnus Josapatas Isakhare; ¹⁸Ellos sūnus Semėjis Benjamine; ¹⁹Urio sūnus Gaberis Galaado žemėje, Amoriečių karaliaus Sehono ir Basano karaliaus Ogo krašte, visam, kas buvo toje žemėje

²⁰Judas ir Izraelis buvo nesuskaitomi, kaip jūros smilčių daugybė; jie valgė ir gerė ir linksminosi

²¹Saliamonas turėjo savo valdžioje visas karalystes nuo Pilistimų žemės upės iki Egipto sienai, kurios jam duodavo dovanų ir jam tarnavo per visas jo gyvenimo dienas. ²²Saliamono gi išlaikymui reikėjo kasdien trijų dešimtų saikų smulkių miltų, šešių dešimtų saikų paprastų miltų, ²³dešimties penėtų jaučių, dvidešimties jaučių nuo ganyklos ir šimto avinų,

Ekli 47,15

gyvą... Saliamono išmintis pasireiškė tuo, kad jis davė progą atsiliiepti prigimties balsui tikrosios motinos širdyje

4. ²Kunigo Sadoko... Ebr t galima išversti taip: «Sadoko sūnus Azarijas kunigas». Jis gal buvo artimiausias Saliamono patarėjas. — ³Sisos. Spėjama, kad kitose vietose jis vadinamas Serajas, Siva ir Susa. Plg 2 Kar 8,17 ir k. — Josapatas. Plg 1 Kron 18,15. — ⁴Banajas. Žr aug 1, 32. — Abiataras. Jam buvo likęs tik vyriausiojo kunigo vardas. Žr 2,25-35. — ⁵Natano. Jis gal buvo Dovid sūnus /2 Kar 5,14/

⁸Benhuras, t y, Huro sūnus. Taipgi ir to keleto viršininkų surašyti tik tėvų vardai. Ne visos čia minimų viršininkų vietos tebėra žinomos; tačiau jų dauguma buvo paminėta Jošuos knygoje. — ¹¹Nephath-Doras: Doro kraštas. Plg Još 12,23. — ¹³Jairo Avotas: Jairo miestai. Žr Pak 3,4; Teis 10,4

²⁰Jie valgė... Naudojosi visais ramybės patogumais

²¹Nuo Pilistimų... Tikriausiai pagal ebr t: Nuo upės /ty, nuo Euphrato/ iki Pilistimų kraštui ir iki Egipto sienai. — ²²Saliamono gi išlaikymui... Jo šeimynos ir visų jo tarnų. — Sai-

neskaitant gaunamų iš medžioklės briedžių, stirnų, stumbrų ir penėtų paukščių. ²⁴Nes jis viešpatavo visam kraštui, kurs yra anapus upės, nuo Taphsos iki Gazai, ir visiems anų kraštų karaliams; ir jis turėjo taiką iš visų pusių aplinkui. ²⁵Judas ir Izraelis gyveno be jokios baimės, kiekvienas po savo vynmedžių ir po savo figa nuo Dano iki Bersabėjai per visas Saliamono dienas. ²⁶Saliamonas turėjo keturias dešimtis tūkstančių prakartų važinėjamiems arkliams ir dvylika tūkstančių jojamiems. ²⁷Pašaro jiems pristatydavo viršminėtieji karaliaus viršininkai, bet ir kas buvo reikiama karaliaus Saliamono stalui, jie suteikdavo savo laiku su didžiausiu rūpesčiu. ²⁸Taipgi miežių ir šiaudų arkliams ir galvijams atgabendavo į tą vietą, kur buvo karalius, kaip jiems buvo įsakyta

²⁹Dievas davė Saliamonui taipgi išminties ir labai daug protingumo ir širdies platybę tokią kaip smilčių, kurios yra jūros krante. ³⁰Saliamono išmintis viršijo visų rytiečių ir Egiptiečių išmintį; ³¹ir jis buvo išmintingęsnis už visus žmones, išmintingęsnis už Ezrahitą Etaną ir už Maholio sūnus Emaną, Kalkolį ir Dordą, ir buvo garsus visoje tautoje aplinkui. ³²Saliamonas sudėjo taipgi tris tūkstančius patarlių, o jo giesmių buvo tūkstantis ir penkios. ³³Jis kalbėjo apie medžius, pradedant nuo kedro, esančio Libane, iki isopui, kurs išlenda iš sienos; jis kalbėjo ir apie galvijus, ir paukščius ir šliužus, ir žuvis. ³⁴Iš visų tautų ateidavo žmonių pasiklausyti Saliamono išminties ir nuo visų žemės karalių, kurie klausėsi jo išminties

5. ¹Taipgi Tiro karalius Hirasas siuntė savo tarnus pas Saliamoną, nes jis išgirdo, kad jį patepta karaliumi užuot jo tėvo; Hirasas gi buvo visą laiką Dovidio prietelis. ²O Saliamonas siuntė pas Hiramą ir sakydino:

ky. Ebr Kor /kitur khomer/ lygus 364.4 litrams. Apskaičiuota, kad minimo čia maisto galėjo pakakti 14.000 žmonių. Tas skaičius neatrodo per daug didelis, atsimenant ypač daugybę Saliamono žmonių, nes pav prie Persų karalių rūmų pridėdavo lig 15.000 asmenų. — ²³Stumbrų. Ebr t: *jakhmur*. Ebr *jakhmur* vadinama viena iš antilopių rūšių. — ²⁴Upės: Euphrato. — *Taphsos*. Ebr *Thiphsakh*, graikų *T h a p s a c u s* dešiniame Euphrato upės krante. — ²⁶Keturias dešimtis... Šitas skaičius atrodo per daug didelis, nes 2 Kron 9,25 randame tik 4.000 arklių, o 3 Kar 10,26 pasakyta, kad Saliamonas turėjo 1400 kariškų vežimų. — ²⁷Viršminėtieji. Žr aug 7 eil. — ²⁸Galvijams. Ebr *ž rekheš* reiškia greituosius t y, jojamus arklius

²⁹Dievas davė: kaip buvo žadėjęs. *Širdies platybę*. Širdis čia, kaip ir daugelyje kitų šv Rašto vietų, reiškia proto gabumus. — ³⁰Rytiečių. Ebr t: Rytų sūnų, t y, Khaldiečių ir Arabų. — ³¹Etaną /Emaną/. Tuodu buvo

tikriausiai levitai ir kaikurių psalmių autoriai. Plg 1 Kron 15,19; Psalm 87,89. — ³²Patarlių. Žymiausias Saliamono patarlės išliko tikriausiai Patarlių knygoje; daugelis gi jų visai žuvo. — *Giesmių*. Tarp tų Saliamono giesmių buvo Giesmių giesmė, Psalmės 71 ir 126. — *Nuo kedro*. Kedras gražiausias medis, isopas menkas žolynas

2/ Saliamono išminties ir turtingumo pasireiškimai

a/ Šventyklos ir karališkųjų rūmų pastatymas

5,1-7,51. Dievo suteiktoji Saliamonui išmintis pasireiškė ypatingu būdu jo statybose. Saliamonui prašant, Tiro karalius Hirasas duoda geriausių medžių šventyklai statyti ir atsiunčia darbininkų /5,1-18/. Ketvirtais savo karaliavimo metais Saliamonas pradeda statyti šventyklą ir baigia visas jos dalis vienuoliktais /6,1-38/. Be to, jis pasistato sau rūmų /7,1-12/ ir pagaliau padirbdina viso-

³Tu žinai mano tėvo Dovidą valią, ir joguei jis negalėjo pastatyti savo Viešpaties Dievo vardui namų dėl gresiančių karų aplinkui, kolei Viešpats jų nepadavė po jo kojų padu. ⁴Dabar gi Viešpats, mano Dievas, davė man ramybę aplinkui, ir nebėra priešininkų, nei nelabojo gaisro.

⁵Todėl manau pastatyti Viešpaties, mano Dievo, vardui šventyklą, kaip Viešpats yra kalbėjęs mano tėvui Dovidui, kada sakė: Tavo sūnus, kurį duosiu užuot tavęs į tavo sostą, jis pastatys mano vardui namus. ⁶Taigi įsakyk, kad tavo tarnai pakirstų man kedrų nuo Libano, ir mano tarnai tebūna su tavo tarnais; tavo gi tarnų užmokestį aš tau duosiu, kokio tik reikalaus, nes tu žinai kaip mano tautoje nėra žmogaus taip mokačio kirsti medžius, kaip Sidoniečiai. ⁷Hiramas, išgirdęs Saliamono žodžius, labai apsidžiaugė ir tarė: Pašlovintas tebūna šiaudien Viešpats Dievas, kurs davė Dovidui išmintingiausį sūnų šitoje gausingoje tautoje.

⁸Ir Hiramas siuntė pas Saliamoną sakydamas: Aš girdėjau visa, ką man pranešei; aš įvykdysiu visą tavo norą apie kedro ir eglės medžius. ⁹Mano tarnai nugabens juos nuo Libano iki jūrai; jūroje aš sudėdinsiu juos į sielius iki tai vietai, kurią man pažymėsi, ir ten juos nuleidsinsiu, o tu juos pasiimsi; bet tu man suteiksi reikiamų dalykų, kad būtų kuo maitintis mano namams. ¹⁰Taigi Hiramas duodavo Saliamonui kedro medžių ir eglės medžių, kiek tik jis norėjo. ¹¹Saliamonas gi duodavo Hiramui jo namams maitintis dvidešimt tūkstančių saikų kviečių ir dvidešimt saikų tyriausio aliejaus; ir Saliamonas duodavo Hiramui kas metai. ¹²Taipgi Viešpats davė Saliamonui išminties, kaip jam yra kalbėjęs, ir buvo taika tarp Hiramą ir Saliamono, ir juodu buvo padariusiu sandorą.

¹³Karalius Saliamonas parinko iš viso Izraelio darbininkų ir liepė paimti tris dešimtis tūkstančių vyrų. ¹⁴Tuos jis siųsdavo į Libaną pakarčiaiui po dešimtį tūkstančių kas mėnuo, taip kad du mėnesių jie būdavo savo namuose; o Adoniramas buvo tų paimtųjų užvaizdas. ¹⁵Be to Saliamonas turėjo septynias dešimtis tūkstančių tokių, kurie nešiodavo naštas, ir aštuonias dešimtis tūkstančių akmenų tašytojų kalnuose, ¹⁶neskaitant užvaizdų, buvusių viršininkais kiekvieno darbo, būtent, trijų tūkstančių trijų šimtų, kurie duodavo įsakymus tautai ir dirbantiems darba. ¹⁷Karalius įsakė imti didelių akmenis, brangius akmenis šventyklos pamatams ir tašyti juos ketvirtainiškai. ¹⁸Juos tašė Saliamono akmenkaliai ir Hiramą akmenkaliai; Giblečiai gi rengė medžius ir akmenis namams statyti

2 Kar 7,13

1 Kron 22,10
Aug 3,12

kių rakandų šventyklos reikalams /7,13-51/

5. ⁴Hiramas siuntė... Kad pasveikintų ką tik paėmusį karaliaus sostą Saliamoną. — ⁴Priešininko. Ebr ž šatan reiškia priešininką. — ⁶Eglės. Ebr ž bevoš reiškia tikriausiai kiparisą. — ⁷Iki tai vietai: iki Jopei. Žr 2 Kron 2,16. — Tu man suteiksi... Phenikijoje buvo labai maža derlingos žemės; jos gyventojai vertėsi prekyba ir buvo geri amatininkai; javų maistui jie turėdavo pirtis kitur; Palestina gi buvo labai derlingas kraštas. — ¹¹Saikų. Ebr kor = 364,4 litrų. — Dvidešimt saikų. 2 Kron 2,10 pasakyta 20.000 bath'ų, todėl 2000 Kor'ų, nes vienas kor'as

lygus 10 bath'ų; taip pat ir LXX. Bet kadangi čia kalbama apie tyriausį aliejų, kurs būdavo išvarvinamas iš perspaustų uogų, o ne išspaudžiamas iš jų, todėl jo gal buvo duodama nedaug, kitokio gi žymiai daugiau

¹³Liepė paimti. Ebr t kalbama apie primestą lažą ar baudžiąvą. — ¹⁵Septynias dešimtis... aštuonias dešimtis... Šitie darbininkai buvo paimti iš pavergtų Kananiečių. 2 Kron 2 skyr minimi čia darbininkai truputį kitaip padalinti. — Kalnuose. Spėjama, kad akmenys buvo imami iš Bedžetos kalnelio. — ¹⁸Giblečiai: gyventojai miesto Gebal Phenikijoje

2 Kron 3,1

6.¹ Taigi atsitiko, kad keturi šimtai aštuonias dešimtais metais po Izraelio sūnų išėjimo iš Egipto, ketvirtais Saliamono karaliavimo Israelyje metais, Zijo mėnesyje, /yra tai antrasis mėnuo/ pradėta statyti Viešpačiui namas

²Karaliaus gi Saliamono statomi Viešpačiui namai buvo šešiomis dešimtėmis mastų ilgi, dvidešimčia mastų platus ir trimis dešimtėmis mastų augšti. ³O šventyklos priešakyje buvo prieangis dvidešimčia mastų ilgas, tiek kiek šventyklą turėjo platumo, ir buvo dešimčia mastų platus ties šventyklos priešakiu. ⁴Jis padarydino šventykloje iskypių langų. ⁵Ant šventyklos sienų jis pastatydino aplinkui paviečių, prie namų mūro aplink šventyklą ir žinyną, ir padarė šoninius butus aplinkui. ⁶Apatinis pavietis buvo penkiais mastais platus, vidurinis pavietis šešiais mastais platus ir trečiasis pavietis buvo septyniais mastais platus. Rastus gi aplink namus padėta iš oro pusės taip, kad jie nebuvo įleisti į šventyklos mūrą. ⁷Kuomet gi statyta namus, jie buvo statomi iš nutašytų ir galutinai prirengtų akmenų. Plaktuko, kirvio ir jokio geležinio įrankio negirdėta namuose, kuomet jie buvo statomi. ⁸Vidurinio šoninio buto anga buvo dešinėje namų šalyje, ir suktais laiptais buvo užeinama į vidurinį pavietį,

6. ¹*Keturi šimtai...* Metų paminėjimas nurodo paties atsitikimo svarbą. Paprastai manoma, kad Saliamonas pradėjo statyti šventyklą 1017 m pirm Kr gim /anot kitų 968-960/. — *Zijo*. Ebr *Ziv*. Vėliau jis buvo vadinamas *Ijar*. Yra tai pagal mūsų skaičiavimą pabaiga balandžio ir pradžia gegužės

²*Namai*: šventoji dievnamio dalis ir švenčiausioji. — *Mastų*. Ebr mas-tas buvo lygus 0,525 metro. Duodamas čia skaitmenimis neapimta sienų storumo. — *Ilgį*: matuojant nuo rytų į vakarus. — *Platus*: nuo pietų į šiaurę. — ³*Dvidešimčia mastų ilgas*: nuo pietų galo iki šiauriniam. Todėl prieangis buvo pačios šventyklos pailginimas. 2 Kron 3,4 pasakyta, kad prieangis buvęs 120 mastų augštas. — ⁴*Iskypių langų*. Kokie buvo tie langai, ne visai aišku; anot vienu, jie turėję gana tankius grotelius, taip kad tik nedaug šviesos tegalėję įeiti pro juos į šventyklos vidų; anot kitų, jie buvę platesni į vidų ir siauresni į oro pusę. Langai galėjo būti padaryti tik šventyklos palubėje, nes žemiau siena buvo apdengta paviečiais. Ar langai buvo visuose šventyklos šonuose, taip pat nėra tikrų žinių. Šv Jeronimas sako, kad jie buvę šventyklos šonuose ir viename gale, nebuvę gi jų antrame gale, kur buvo pristatytas prieangis. — ⁵*Ant šventyklos*

sienų... Išilgai šventyklos mūro prie abiejų jos šonų ir prie vieno galo pastatyta augštus paviečius /arba pašiūres/, kurie susidėjo iš trijų augštų /gyvenimų/. Viena paviečių siena buvo šventyklos mūras. Ten kur ėjo aplink šventyklą apatinis pavietis, šventyklos mūras buvo visų storiusias. Ties antruoju paviečiu tas mūras buvo jau visu mastu plonesnis, todėl ir pavietis galėjo būti vienu mastu platesnis, o ties trečiuoju dar mastu plonesnis, todėl dar platesnis buvo ir pavietis. Rastai, kuriais atskirta viena pavietį nuo kito, ir ant kurių padėta paviečių asla, nebuvo įleisti į šventyklos mūrą, bet tik padedami ant šventyklos sienos užsikirtimų. — *Aplink šventyklą*: šventąją šventyklos dalį, kuri ebr vad *hekkal*. — *Ir žinyną*: švenčiausiąją šventyklos dalį, kuri ebr vad *debir*. — *Šoninius butus*. Tie šoniniai butai, penkiais mastais augšti, padaryti šventyklos paviečiuose, buvo paskirti šventyklos rakandams sudėti, o taipgi gyventi kunigams. — ⁷*Iš nutašytų ir...* Akmenys, kaip nurodo ebr t, buvo tašomi ir galutinai pritaikomi statymui kalnuose, ten iš kur juos imdavo; taip kad atgabenti į šventyklos vietą jie reikėjo tiksliai sudėti. — ⁸*Vidurinio šoninio...* Įėjimas į paviečius buvo pietiniame šone, tikriausiai ties to šono viduriu. Iš vieno augšto kitan buvo lipama

o iš vidurinio į trečiąją. ⁹Taip jis pastatė namus ir pabaigė juos; jis apklodino namus kedrinėmis lentomis. ¹⁰Ant visų namų jis pastatydino pavietį penkiais mastais augštą, ir apklodino namus kedriniais medžiais

¹¹Tuomet Saliamonui pasigirdo Viešpaties žodžiai ir buvo pasakyta: ¹²Tu man statai šituos namus; jei tu vaikščiosi mano įsakymuose ir vykdysi mano nutarimus ir sergėsi visus mano paliepimus, elgdamos pagal juos, aš tau patvirtinsiu savo žodžius, kuriuos kalbėjau tavo tėvui Davidui; ¹³ir gyvensiu Izraelio sūnų tarpe, ir nepaliksiu mano tautos Izraelio

2 Kar 7,16

1 Kron 32,9

¹⁴Taigi Saliamonas pastatė namus ir pabaigė juos. ¹⁵Jis apvilko namų sienas kedrinėmis lentomis; nuo namų aslos iki sienų viršui ir iki lubų jis apdengė viduje kedriniais medžiais, ir išklojo namų aslą eglinėmis lentomis. ¹⁶Šventyklos gilumoje jis pastatydino kedrinę dvidešimties mastų sieną, nuo aslos iki viršui, ir galinę žinyno dalį jis padarė švenčiausiąja vieta. ¹⁷Pati gi šventykla prieš įėjimą į žinyną buvo keturiomis dešimtėmis mastų ilga. ¹⁸Viduje visi namai buvo aptraukti kedro medžiu; jie turėjo tekinimų ir dailiai padarytų suleidimų ir išsikišančių išpjaustymų; visa buvo apvilta kedrinėmis lentomis, ir akmens visai nebuvo galima matyti sienoje

¹⁹O žinyną padarė viduje namų, jų gilumoje, kad tenai pastatytų Viešpaties sandoros skrynją. ²⁰Žinynas buvo dvidešimčia mastų ilgas, ir dvidešimčia mastų platus ir dvidešimčia mastų augštas; jį apdengta ir aptraukta tyriausiu auksu. Taipgi ir altorių jis apvilko kedro medžiu. ²¹Taip pat namus prieš žinyną jis aptraukdino tyriausiu auksu ir prisagstė auksinėmis vinimis juostas. ²²Nieko nebuvo namuose, kas nebūtų buvę aptraukta auksu; taipgi ir visą žinyno altorių jis aptraukdino auksu

²³Žinyne padarė iš alyvų medžio du kherubimu dešimčia mastų augštą. ²⁴Vienas kherubo sparnas buvo penkių mastų ir kitas kherubo sparnas buvo penkių mastų, tai yra nuo vieno sparno galui iki antrojo sparno galui buvo viso dešimtis mastų. ²⁵Taipgi ir antrasis kherubas buvo dešimties mastų; abiejų kherubimų buvo vienodas didumas ir toks pat darbas, ²⁶tai yra, vienas kherubas buvo dešimčia mastų augštas ir taip

suktais laiptais. — ⁹*Namus*: pačią šventyklą. — ¹⁰*Pavietį penkiais...* Čia kalbama apie tuos pačius paviečius, pastatytus aplink šventyklą, kurių kiekvienas buvo penkiais mastais augštas, ir apie jų lubas bei dangtį

¹¹*Saliamonui pasigirdo*: dar nepabaigus statyti šventyklos. Buvo tai Saliamonui padrašinimas iš dangaus. — ¹²*Patvirtinsiu savo žodžius...* Žr 2 Kar 7,16

¹⁶*Šventyklos gilumoje...* Šventykla buvo padalinta skersine siena į dvi nelygi dali; mažesnioji buvo dvidešimčia mastų ilga; ji buvo vadinama žinynu [ebr *dēbir*] arba švenčiausiąja vieta; didesnioji arčiau durų buvo keturiomis dešimtėmis mastų ilga; ji buvo vadinama paprastai šventykla [ebr *hekkal*] arba šventąja

vieta. — ¹⁸*Jie turėjo...* Ebr t aiškiau: «Kedro medis viduje namų turėjo išpjaustytų kolokvintų ir pražyduusių gėlių». Kolokvintais vadinama žolynas su didelėmis karčiomis uogomis, panašiomis į arbūzus. Išpjaustyti žiedai gal buvo lelijų

¹⁹*O žinyną*: švenčiausiąja šventyklos vietą. Ji buvo atskirta nuo pačios šventyklos medine siena. — ²⁰*Dvidešimčia mastų augštas*. Taigi švenčiausioji vieta buvo dešimčia mastų žemesnė už šventąją šventyklos dalį. — *Ji apdengta*, t y, lentas, kuriomis buvo išklotas. Plg 2 Kron 3,6.8. — *Altorių*: smilkalų altorių, kurs buvo prie švenčiausios vietos durų. Plg Iš 30,6; 40,5. — ²¹*Namus*: šventąją šventyklos dalį. — *Ir prisagstė...* Ebr t: «Ir ištisė auksines grandines prieš žinyną». Tos gran-

pat antras kherubas. ²⁷Jis pastatė du kherubimu viduryje šventyklos gilumos; abudu gi kherubimu turėjo savo sparnus ištiestus; vienas sparnas siekė sieną, ir antrojo kherubo sparnas siekė kitą sieną; kitu gi du sparnu siekė viduryje šventyklos vienas kitą. ²⁸Taipgi du kherubimu jis aptraukė auksu

²⁹Ir visas šventyklos sienas jis pagražino visokiais drožiniais ir tekinimais, ir padarė juose kherubimų, palmių ir visokių raštų lyg kad išsikišančių iš sienos ir išeinančių. ³⁰Taipgi namų aslą jis aptraukdino auksu viduje ir lauke

³¹Žinyno įėjime jis padirbdino iš alyvų medžio dureles ir penkiakampes staktas. ³²Du durų sparnu buvo iš alyvų medžio; ant jų jis liepė išdrožti kherubimų ir palmių paveikslų ir labai išsikišančių vaizdų ir juos aptraukdino auksu; kaip kherubimus, taip palmes ir kitus jis aptraukdino auksu. ³³Šventyklos įėjime jis padirbdino iš alyvų medžio keturkampes staktas ³⁴ir dvejas eglines duris, vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos; abejos durys buvo dvalios ir atidarant viena jų pusė laikydavos kitos. ³⁵Jis liepė išdrožti kherubimų, palmių ir labai išsikišančių pagražinimų ir visa aptraukdino auksinėmis skardomis, padirbtomis keturkampiai pagal liniją. ³⁶Jis pastatydino taipgi vidurinį kiemą iš trijų eilių nudailintų akmenų ir vienos eilės kedro medžių

³⁷Ketvirtais metais Zijo mėnesyje buvo padėti Viešpaties namų pamatai, ³⁸o vienuoliktais metais Bulio mėnesyje, tai yra aštuntasis mėnuo, buvo pilnai baigti namai su visomis savo dalimis ir su visais savo rakandais; taigi jis statė juos septyneris metus

Žem 9,10

7. ¹Savo gi namus Saliamonas statė trylika metų ir pilnai juos pabaigė. ²Jis pasistatydino taipgi Libano girios namus šimtu mastų ilgus, penkiomis dešimtimis mastų plačius ir trimis dešimtimis mastų augštus su keturiais takais tarp kedrinių šulų, nes jis buvo nutašydinęs šulus iš kedro medžių. ³Visą rūmą, kurs buvo paremtas ant keturių dešimtų

dinės buvo pagražinimui, arba jomis buvo uždaryta švenčiausioji vieta

²⁷Jis pastatė... Kherubimų veidai buvo atgręžti šventosios vietos pusėn

²⁹Ir visokių raštų. Ebr t minimi čia gėlių žiedai. Lyg kad išsikišančių. Ebr t: Viduje ir lauke, t y, švenčiausioje šventyklos dalyje ir šventojoje, taip pat kaip ir sek 30 eil

³¹Dureles ir... Tikriau: duris ir... Nes ebr t tas pats žodis, kaip ir 32 eil. Durys buvo suveriamos ir pakabintos ant auksinių vašų. Anot Vulgatos, durų anga buvusi ne keturkampė, bet penkiakampė, ty viršuslenkstį jos turėjusios ne tiesų, bet išlenktą trikampiu. Ebr t tačiau regisi kalbama ne apie penkiakampes duris, bet apie tai, kad joms buvo paskirta penkta sienos dalis, ty, kad jos buvo plačios keturiais

mastais. — ³²Labai išsikišančių... Ebr t vėl minimi žiedai. — ³³Keturkampes. Ebr t nurodoma, kad tos durys sudarė ketvirtą sienos dalį, t y, penkis mastus. — ³⁴Duris. Durys, negana, kad buvo suveriamos, bet dar kiekviena jų pusė arba sparnas susidėjo iš dviejų dalių. Nežinia tačiau, ar tų sparnų perlaužimai ėjo skersai, ar išilgai. — ³⁶Vidurinį kiemą: šventoriaus dalį, kuri buvo arčiau šventyklos durų. Aplink jį ir aplink šventyklą buvo didysis kiemas arba šventorius, apie kurį kalbama 2 Kron 4,9; Jer 36,10

³⁸Bulio mėnesyje: galas spalio mėn ir pradžią lapkričio. — *Septyneris metus*: tiksliau sakant, pusaštuntų

7. ¹Trylika metų: neskaitant septynerių metų, kuomet statyta šventykla. — *Pilnai juos pabaigė*. Ebr t ž: «ir jis pabaigė visus namus» nurodo, kad karališki rūmai susidėjo

penkių šulų, jis apmušė kedrinėmis lentomis. Vienoje eilėje buvo penkiolika šulų, ⁴sustatytų vienas ties kitu ⁵ir taip vienas prieš kitą sutvarkytų, kad tarp šulų buvo lygūs tarpai, o ant šulų buvo keturkampiai visame lygūs rąstai

⁶Jis padarė taipgi šulų prieangį penkiomis dešimtėmis mastų ilgą ir trimis dešimtėmis mastų platų, ir antrąjį prieangį ties didesniuojų prieangiu su šulais ir su skersiniais rąstais ant šulų. ⁷Jis padarė dar sosto prieangį, kuriame buvo teismo vieta, ir apmušė kedro medžiu nuo aslos iki viršui. ⁸Namelis, kuriame jis sėsdavosi teisti, buvo viduryje prieangio ir taip pat padarytas. Saliamonas padarė taipgi namus Paraono dukteriai, kurią jis vedė moterimi, taip pat padarytus kaip ir tas prieangis

Aug 3,1

⁹Visa nuo pamatų iki sienų viršui, o lauke iki didžiajam kiemui buvo padaryta iš brangių akmenų, pjūklų pjautų, kaip iš vidaus taip ir iš oro pusės, pagal tam tikrą taisyklę ir mastą. ¹⁰Taipgi pamatai buvo iš brangių akmenų, akmenų didelių dešimčia ar aštuoniais mastais; ¹¹o viršuje buvo nutašyti brangūs akmenys lygaus didumo ir taip pat kedro medžiai. ¹²Didysai kiemas buvo apskritas ir turėjo tris eiles skaldytų akmenų ir vieną eilę tašytų kedro medžių; taip pat buvo ir vidujiniame Viešpaties namų kieme ir namų prieangyje

¹³Karalius Saliamonas siuntė taipgi ir ėmė iš Tiro Hiramą, ¹⁴sūnų moteriškos našlės iš Nephtalio giminės, kurio tėvas buvo Tirietis; jis buvo variakalis, pilnas išminties, proto ir mokėjimo padaryti visokią darbą iš skaistvario. Atvykęs pas karalių Saliamoną jis jam padarė visus darbus

iš koletos pastatų, kurie visi buvo apsupti mūru ir gal tarp savęs sujungti. Prie karaliaus rūmų pridėjo Libano girios namai /2 - 5 e/, Šulų prieangis /6 e/, Sosto ir teismo butas /7,8 e/ ir pagaliau Pharaono dukters butas /8 e/. Bet kaip tie rūmai išrodė, negalima nieko tikrai pasakyti, nes maža tėra apie juos žinių, o duodas jų aprašymą tekstas ne visai aiškus. — ²*Libano girios namus*. Tai buvo karališkųjų rūmų dalis. Ji buvo vadinama Libano girios namais ne dėl to, kad būtų buvusi pastatyta Libano kalnuose, bet dėl daugybės kedrinių šulų, kurie darė ją bent kiek panašią į garsią Libano girią. — *Su keturiiais takais...* Ebr t galima taip išversti: «Namai rėmėsi ant keturių eilių kedrinių šulų, ir buvo padėta kedrinių rąstų ant šulų. ³Jis apdengė kedro medžiu kambarius /Vulg: *totam cameram*/, paremtus ant šulų, viso keturias dešimtis penkis, po penkiolika eilėje /t y, kiekviename iš trijų augštų/. ⁴Ir /ant šulų/ buvo rąstų rentiniai vienas ant kito, trimis eilėmis, ir anga šviesai buvo ties anga šviesai tris kartus. ⁵Ir visos durys ir staktos buvo keturkampės iš rąstų, ir anga

šviesai ties anga šviesai tris kartus». Taigi Libano girios namai buvo paremti ne ant žemės, bet ant rąstų; jie turėjo tris augštus, kurių kiekviename buvo po penkiolika kambarių; jų langai ir durys buvo padaryti vieni ties kitais

⁶*Taipgi šulų prieangį...* Kaikurie spėlioja, kad šitas prieangis buvo prisiglaudęs prie Libano girios namų. — *Ir su skersiniais...* Ebr t: «Ir slenkstį ties jais». Matomai prieš tą prieangį buvo padaryta keletas laipsnių. — ⁷*Kuriame buvo teismo...* Ebr t: «Kuriame jis darė teisybę, ir jis padarė teismo prieangį. — ⁸*Namelis, kuriame...* Ebr t: «Ir namus, kuriuose jis gyveno, kitame kieme, prieangio viduje taip pat padarytus». Matomai Saliamono gyvenamas butas buvo visai arti sosto ir teismo prieangio

⁹*Visa*: visi augščiaur minėtieji rūmai, aplink kuriuos buvo didysai kiemas. — *Iš vidaus...* T y, akmenys buvo nudailinti iš visų pusių, net ir tos jų dalys, kurios turėjo atsirasti suleidimuose. — ¹¹*Viršuje*: ant pamatų. — ¹²*Buvo apskritas...* Ebr t reiktų išversti truputį kitaip: Turi aplinkui tris eiles... — *Vidujiniame*

Jer 52,21

¹⁵Jis nuliejo iš skaistvario du šulų, kiekvieną aštuoniolika mastų augštą, ir dvylikos mastų juosta apteko aplink vieną ir kitą šulą. ¹⁶Jis padarė taipgi dvi galvenas, nulietas iš skaistvario, kuriuodvi reikėjo uždėti ant šulų viršaus; viena galvena buvo penkiais mastais augšta ir kita galvena buvo penkiais mastais augšta; ¹⁷ir ant jų buvo lyg kad pynės ir grandinės nuostabiai dailiai supintos vienos su kitomis. Abidvi šulų galvenos buvo nulietos. Septynios pynių eilės buvo ant vienos galvenos ir septynios pynės ant kitos. ¹⁸Ir jis pabaigė šulų ir padarė aplink kiekvieną pynę dvi eili granatinių obuolių, kad pridengtų buvusias viršuje galvenas; taip pat jis padarė su antrąja galvena kaip ir su pirmąja. ¹⁹Galvenos, buvusios viršuje šulų prieangyje, turėjo lelių išvaizdą ir buvo keturiais mastais augštos. ²⁰Ir vėl kitos galvenos buvo viršuje ant šulų augščiau už pynės, pritaikytos prie šulų didumo; o aplink antrąją galveną buvo du šimtu granatinių obuolių eilėse. ²¹Jis pastatė du šulų šventyklos prieangyje, o pastatęs dešinįjį šulą, jis praminė jį vardu Jakhinas; taip pat jis pastatė antrąjį šulą ir praminė jį vardu Boozas. ²²Viršuje šulų jis uždėjo lelių pavidalo pagražinimus ir taip šulų darbas buvo baigtas

2 Kron 4,2

²³Jis nuliejo taipgi jūrą, turėjusią dešimtį mastų nuo vieno krašto iki kitam, aplinkui apskritą; ji buvo penkiais mastais augšta, ir trijų dešimtų mastų juosteile apriesta aplinkui. ²⁴O po briauna aplink ją ėjo dešimties mastų drožiniai, apriesdami jūrą; buvo nulietas dvi eilės drožinių loveliais. ²⁵Ji stovėjo ant dvylikos jaučių, iš kurių trys buvo atgręžti į šiaurę, trys į vakarus, trys į pietus ir trys į rytus. Jūra buvo viršum jų,

Viešpaties namų: šventyklos. Žr aug 6,36

¹³*Siuntė... ir ėmė*. Tikriau: buvo nusiuntęs ir ėmęs. Plg 2 Kron 2,7. — ¹⁴*Iš Nephtalio*. 2 Kron 2,14 pasakyta: Iš Dano. Pati moteriškė gal buvo iš Dano giminės, o pirmasis jos vyras iš Nephtalio; antrą kartą ji buvo ištekęs už Tiriečio. — *Pilnas išminties*... Kaip kitados Beseleelis. Plg Iš 31,3

¹⁵*Nuliejo iš skaistvario*... Šulai buvo viduje tušti; čia paminėta gal tik šulų liemens augštumas; 2 Kron 3,15 kalbama apie augstumą šulų draug su pamatais ir su galvenomis. — *Dvylikos mastų*... Nurodomas šulų storumas. — ¹⁷*Ant jų buvo*... Galvenos tikriausiai buvo sudėtos iš trijų dalių: apatinė, atsiremianti ant paties šulų, buvo vadinama ebr t apskritumu /išsipilvojamu/; viršutinė buvo lelijos pavidalo, arba turėjo pagražinimus lelių pavidalo; ant vidurinės gi buvo pagražinimai pynių pavidalo tarp dviejų granatinių obuolių eilių. — Reikia pastebėti, kad šitoje vietoje ebr t nemaža skiriasi nuo Vulgatos ir lygiai neiškus. — *Septynios pynių eilės*, t y, kiekviena

galvena buvo apriesta pynia, padalinta į septynis festonus. — ²⁰*Ir vėl kitos galvenos*... Čia plačiau paaiškinama 19 e ir plačiau aprašoma viršutinė galvenų dalis. — *Du šimtu granatinių obuolių*... t y, ant kiekvieno šulų buvo dvi eili obuolių, o kiekvienoje jų buvo šimtas. — ²¹*Šventyklos prieangyje*: ties šventyklos durimis. Ant tų dviejų šulų tikriausiai nebuvo nieko parenta. — *Jakhinas*. Ebr *Jakhin* /jis Dievas/ tvirtai pastatys. — *Boozas*. Ebr *Bo az*: jame /Dievuje/ stiprybė. Šulai su simboliniais vardais turėjo išreikšti tvirtą pasitikėjimą Viešpačiu, Izraelio Dievu, kad jis tvirtai pastatė šventyklą ir savo karalystę visiems amžiams

²³*Jūrą*. Indas, kurs turėjo užvaduoti praustuvę, buvusią prie padingės /žr Iš 30,18.../, pavadintas jūra dėl savo didumo. — *Trijų dešimtų*... Aplink viršutinę jūros briauną buvo trys dešimtys mastų, t y, 15,75 metrų. — ²⁴*Dešimties mastų drožiniai*... anot ebr t: kolokvintai po dešimtį mastų. Plg aug 6,18. — *Drožinių loveliais*. Ebr t: kolokvintų. — ²⁵*Per tris pirštus*. Ebr t:

o visi jų pasturgaliai buvo nugręžti į vidų ir uždenkti. ²⁶Indo storumo buvo per tris pirštus; jo kraštas kaip taurės kraštas ir kaip pražydytosios lelijos lapas; tilpo jame du tūkstančių kibirų.

²⁷Jis padarė taipgi dešimtį skaishtarinių papėdžių, kiekviena buvo keturiais mastais ilga, keturiais mastais plati ir trimis mastais augšta. ²⁸Papėdės buvo padirbtos su išrašymais ir tarp suleidimų buvo išdrožimai. ²⁹Tarp vainikėlių ir juostelių buvo liūtų, jaučių ir kherubimų, ir taip pat viršuje ant sujungimų, o apačioje liūtų ir jaučių lyg kabantys diržai iš vario. ³⁰Prie kiekvienos papėdės buvo keturi variniai tekiniai ir ašys; o ant keturių kampų apačioje praustuvės lyg kad užriesti šulai, nūlieti ir vienas į kitą atgręžti. ³¹Papėdės viršuje buvo skylė praustuvei, ir regimoji jos dalis turėjo vieną mastą ir buvo visa apskrita, o viso ji turėjo pusantro masto; ant šulų gi kampų buvo visokių išdrožimų, ir tarpai tarp šulų buvo keturkampiai, o ne apskriti. ³²Taipgi keturi tekiniai, buvusieji prie keturių papėdės kampų, buvo sujungti vienas su kitu po papėde; kiekvienas tekinis buvo pusantru mastu augštas. ³³Tekiniai buvo tokie, kokie paprastai daromi vežimui; ir jų ašys ir stipinai, ir lankai, ir stebulės, visa buvo nulieta. ³⁴Ir keturi anie šulai prie kiekvieno papėdės kampo buvo sulieti išvien su papėde ir su ja sujungti. ³⁵Viršuje gi papėdės buvo apskritumas pusės masto, taip padarytas, kad viršuje jo buvo galima padėti praustuvę; jis turėjo savo pagražinimų ir visokių išraižiojimų, padarytų išvien su juo. ³⁶Taipgi ant tų plynumų, kurie buvo iš skaishtario, ir ant kampų jis išdrožė kherubimų, liūtų ir palmių, turėjusių lyg kad stovinčio žmogaus pavidalą, taip kad jie rodėsi ne įdrožti, bet pridėti aplinkui. ³⁷Tuo būdu jis padarė dešimtį papėdžių, nūlietų išvien, vienodo didumo ir su vienokiais pagražinimais. ³⁸Jis padarė taipgi dešimtį skaishtarinių praustuvių. Kiekvienoje praustuvėje tilpo keturios dešimtys kibirų, ir kiekvienos buvo keturi mastai; po vieną praustuvę jis padėjo ant kiekvienos papėdės, tai yra, ant dešimties papėdžių. ³⁹Dešimtį papėdžių jis pastatė taip,

Ebr t: per plaštaką, todėl apie 8,7 cm. — *Lapas*: žiedo lapelis. — *Kibirų*. Ebr *Bath* 36,44 litrų. 2 Kron 4,13 pasakyta 3.000 kibirų. Palyginant kibirų skaičių ir nurodytą 23 e jų didumą, reikia spėti, kad jos šonai žemiau briaunos buvo labai išlenkti oro pusėn.

²⁷*Papėdžių*. Ebr *mēkḥomoth* taip buvo vadinami prietaisai, ant kurių buvo statomos praustuvės /39 e/, paskirtos deginamųjų aukų dalims nuplauti. Praustuvių papėdės aprašoma gana plačiai, bet tas aprašymas nei Vulg, nei ebr t nėra aiškus. Papėdės buvo lyg kokie ne visai maži vežimėliai; jos buvo padarytos iš keturkampės skrynios ant keturių tekinių; ant skrynios gi buvo tam tikras prietaisas, ant kurio buvo dedama praustuvė. Kiekviena iš keturių skrynios sienų buvo padaryta iš skaishtarinės lentos tarp keturių

juostelių; lentose buvo padaryti pavidalai kherubimų tarp liūtų ir jaučių; lentų gi apačioje buvo skaishtarinės pynės, nusileidžiančios lyg kokie festonai ant apatinių juostelių. — ²⁸*Papėdės buvo...* Ebr t galima išversti taip: «ir štai koks buvo papėdžių darbas. Jos buvo sudėtos iš plokščių, o tos plokštys buvo tarp juostelių. ²⁹O plokštyse tarp juostelių buvo liūtų, jaučių ir kherubimų; viršuje ant juostelių buvo ramstis; apačioje gi liūtų ir jaučių buvo kabančių vainikų /festonų/. — ³⁰*Užriesti šulai*. Tie šulaiėjo papėdės kampais; apatinis jų galas buvo paremtas ant ašies, o ant užriesto viršutinio galo rėmėsi praustuvė. — ³¹*Papėdės viršuje...* Čia kalbama apie kaklą, kuriuo papėdės viršus arba vainikas buvo sujungtas su augščiau minėtają skrynja. *Tarpai tarp šulų*. Ebr t: plokštys. — ³⁴*Anie šulai*:

kad penkios buvo dešiniame šventyklos šone ir penkios kairiame; jūrą gi jis pastatė dešiniame šventyklos šone į pietryčius nuo jos

⁴⁰Taigi Hirasas padarė puodų, taurių ir samčių ir pabaigė visus Saliamono darbus Viešpaties šventykloje: ⁴¹du šulu ir du galvenų lankelių ant šulų galvenų, dvi pynes pridengti dviem lankeliams, buvusiem viršuje šulų, ⁴²keturis šimtus granatinių obuolių dviem pynėm, po dvi eili granatinių obuolių kiekvienoje pynėje pridengti buvusių viršuje šulų galvenų lankeliams, ⁴³toliau dešimtį papėdžių ir dešimtį praustuvių ant papėdžių, ⁴⁴vieną jūrą ir dvylika jaučių po jūra, ⁴⁵puodus, taures ir samčius. Visi rykai, kuriuos Hirasas padarė Saliamonui Viešpaties namuose, buvo iš skaistvario. ⁴⁶Karalius juos nuliedino molinėje žemėje Jordano lygumoje tarp Sokhoto ir Sartano. ⁴⁷Ir Saliamonas sudėjo visus rykus. Dėlei per daug didelės daugybės negalima buvo pasverti skaistvario

⁴⁸Saliamonas dar padarė visus rakandus Viešpaties namuose: auksinį altorių, auksinį stalą padėtinėms duonomis sudėti, ⁴⁹auksinių žibintuvų iš tyro aukso, penkis dešinėje ir penkis kairėje ties žinynu, ir tarsi lelijos žiedų ir ant jų auksinių lempų, ir auksinių replėlių, ⁵⁰kibirų, šakučių, taurių, grūstuvų ir smilkytuvų iš tyriausio aukso; namų, buvusių viduje, tai yra šventų švenčiausios vietos durų, ir šventyklos namų durų vašai buvo iš aukso

2 Kron 5,1

⁵¹Taip Saliamonas pabaigė visą darbą, kurį jis darė Viešpaties namuose ir įnešė, ką buvo pašventęs jo tėvas Dovidas, sidabrą, auksą ir rykus ir sudėjo Viešpaties namų išdan

2 Kron 5,2

8. ¹Tuomet visi Izraelio senesnieji draug su giminių kunigaikščiais ir Izraelio šeimų vadais susirinko prie karaliaus Saliamono Jerusale Viešpaties sandoros skrynios perkelti iš Dovo miesto, tai yra iš Siono. ²Taipgi visas Izraelis susirinko prie karaliaus Saliamono iškilmingoje dienoje Etanimo mėnesyje, kurs yra septintasis mėnuo. ³Atėjus visiems Izraelio senesniesiems, kunigai ėmė skrynią, ⁴ir nešė Viešpaties skrynią

minėtieji augščiau 30 eil. — ³⁸*Ke-turi mastai*. Gal čia nurodomas augštas papėdės draug su praustuve. — ³⁹*Dešiniame šventyklos šone*: į pietus nuo šventyklos, jos prieangio gale, netoli nuo deginamųjų aukų altoriaus

⁴⁰*Puodų*... Puodais buvo išnešami pelenai iš aukų altoriaus, į taures supilamas aukų kraujas, samčiais sėmdavo pelenus. Plg 2 Kron 4,11... — ⁴⁶*Tarp Sokhoto ir Sartano*. Plg Prad 33,17 ir k

⁴⁹*Penkis*... Sandoros padangtėje buvo tik vienas toksai žibintuvas. Žr Iš 25,31...

b/ Šventyklos pašventinimas

8,1-9,9. Pabaigęs statyti šventyklą, Saliamonas perkelia į ją su didele iškilme sandoros skrynią. Dievas gi apreiškia regimu būdu savo buvimą naujoje šventykloje /8,1-11/. Po to

Saliamonas dėkoja Dievui, jog jis teikėsi pasirinkti nuolatinę buveinę /8,12-21/, ir maldauja, kad išklaustų visus, kurie melsis toje vietoje /8,22-53/. Pagaliau Saliamonas palaimina tautą ir aštuonių dienų aukomis pašvenčia šventyklą /8,54-66/, o Viešpats vėl apsiereiškia Saliamonui ir panaujina Dovo namams duotuosius pažadus, jei jie sergės ištikimais įstatymą /9,1-9/

8. ¹*Susirinko*. Anot ebr t, vyresniuosis surinkęs pats Saliamonas. Plg 2 Kron 5,2. — ²*Iškilmingoje dienoje*. Padangčių šventėje, kuri buvo švenčiama septintame Žydų metų mėnesyje. Plg Kun 23,33... — *Etanimo*. Vėliau jis buvo vadinamas *Thišri*. Jo pradžia būna mūsų spalio mėnesyje. — ³*Kunigai ėmė skrynią*. Paprastai ją nešdavo levitai. — ⁴*Sandoros padangtę*: kurią buvo padirbdinęs Mošė. Dabar tą padangtę

ir sandoros padangtę ir visus šventyklos rykus, buvusius padangtėje ; nešę gi juos kunigai ir levitai. ⁵O karalius Saliamonas ir visa Izraelio daugybė, kuri buvo prie jo susirinkus, ėjo draug su juo skrynios priešakyje ir aukojai avis ir jautius, kurių negalima buvo nei įkainoti, nei suskaityti. ⁶Kunigai įnešę Viešpaties sandoros skryniją į jos vietą, į šventyklos žinyną, į šventų švenčiausiąją vietą po kherubimų sparnais ; ⁷nes kherubimai turėjo ištiestus sparnus skrynios vietoje ir dengė iš viršaus skryniją ir jos karteles. ⁸Ir nors kartelės buvo išsikibusios, ir jų galus buvo galima matyti iš šventyklos prieš žinyną, bet jų nebuvo galima matyti iš lauko ; jos ir pasiliko tenai iki šiai dienai. ⁹Skrynioje nebuvo nieko kita, kaip tik dvi akmeninės plokštys, kuriuodvi joms buvo įdėjęs Mošė prie Horebo, Viešpačiui padarius sandorą su Izraelio sūnums, kuomet jie ėjo iš Egipto žemės. ¹⁰Atsitiko gi, kad, kunigams išėjus iš šventyklos, debesėlis pripildė Viešpaties namus, ¹¹ir kunigai nebegalėjo stovėti ir atlikinėti savo tarnystės dėl debesėlio, nes Viešpaties šlovė buvo pripildžiusi Viešpaties namus

Iš 34,7 ; Žyd 1,4

¹²Tuomet Saliamonas tarė : Viešpats sakėsi gyvensiąs debesėlyje. ² Kron 6,1
¹³Aš statyte pastačiau namus gyventi, tvirčiausį tavo sostą per amžius.
¹⁴Paskui karalius atgręžė savo veidą ir palaimino visą Izraelio susirinkimą, nes visa Izraelio sueiga stovėjo. ¹⁵Ir Saliamonas tarė : Pašlovintas Viešpats, Izraelio Dievas, kurs kalbėjo savo burna mano tėvui Dovidui ir iš tikrųjų įvykdė, sakydamas : ¹⁶Nuo tos dienos, kurioje išvedžiau savo tautą Izraelį iš Egipto, neišsirinkau miesto iš visų Izraelio giminių, kad būtų pastatytas namas ir kad būtų tenai mano vardas ; bet aš išsirinkau Dovidą, kad būtų mano tautos Izraelio viršininkas. ¹⁷Ir mano tėvas Dovidas norėjo pastatyti Viešpaties, Izraelio Dievo, vardui namus, ¹⁸bet Viešpats tarė mano tėvui Dovidui : Kad tu manei savo širdyje statyti mano vardui namus, gerai darei, svarstydamas tą dalyką mintyje ; ¹⁹tačiau ne tu pastatysi man namus, bet tavo sūnus, kurs išeis iš tavo strėnų, jis pastatys mano vardui namus. ²⁰Viešpats patvirtino savo žodžius, kuriuos yra kalbėjęs ; aš stojau mano tėvo vieton ir sėdausi į Izraelio sostą, kaip Viešpats yra kalbėjęs ir pastačiau Viešpaties, Izraelio Dievo, vardui namus ; ²¹ir paskyriau tenai vietą skryniai, kurioje yra Viešpaties sandora, padarytoji su mūsų tėvais, kuomet jis išėjo iš Egipto žemės
²²Paskui Saliamonas stojosi prieš Viešpaties altorių Izraelio susirinkimo akivaizdoje, ištiesė savo rankas dangun ²³ir tarė :

2 Kar 7,5

ir visus jos rakandus ir indus padėta tikriausiai naujosios šventyklos išdinėn. — ⁶Po kherubimų sparnais. Žr aug 6,27. — ⁷Jos kartelės : kurio mis skrynja buvo nešama. — ⁸Iš lauko : iš šventyklos prieangio. — Iki šiai dienai : iki šventyklos sugriovimui. — ⁹Skrynioje nebuvo... Anot ebr 9,5 sandoros skrynioje seniau buvę dar indas su mana ir pražydusi Aarono lazda ; Saliamonas tuos dalykus matomai padėjo kur kitur. — ¹⁰Debesėlis pripildė... Kaip sandoros padangtės pašventime. Tai buvo ženklas, kad Viešpats teikiasi priimti nuosavybėn pastatytąją šventyklą. Plg 2 Kron 5,11-13

¹³Tvirčiausį tavo sostą... Tuo labiausiai šventykla skyrėsi nuo senosios padangtės. Jei Dovidas palikuo nis turi amžinai pasilikti jo soste, tai ir malonių davėjas Viešpats turi amžinai būti arti. — ¹⁴Atgręžė. Iki tam laikui Saliamonas turėjo veidą nugręžtą į šventyklą, dabar jis atsigręžia į susirinkusius ir, ištiesęs rankas, juos laimina. — ¹⁵Savo burna : per savo pranašą. Plg 2 Kar 7,4... — ²¹Viešpaties sandora, t y, akmeninės sandoros plokštys

²²Stojosi. Prisiartinęs prie altoriaus Saliamonas atsiklaupė ir meldėsi klūpėdamas /žr žem 54 eil/. Saliamono malda pilna be galo gražių

Viešpatie, Israėlio Dieve, nėra tau lygaus Dievo danguje augštybėse ir žemėje apačioje, kursai laikai sandorą ir mielaširdystę savo tarnams, vaikščiojantiems tavo akivaizdoje visa savo širdimi, ²⁴kurs atitesėjai savo tarnui, mano tėvui Dovidui, ką jam esi žadėjęs; burna kalbėjai ir rankomis įvykdei, kaip šita diena parodo. ²⁵Dabar tat Viešpatie, Israėlio Dieve, atitesėk savo tarnui, mano tėvui Dovidui, ką jam esi kalbėjęs, sakydamas: Nebus atimtas iš tavęs vyras mano akivaizdoje, kurs sėdėtų Israėlio soste, taip tačiau, kad tavo sūnūs sergės tavo kelią, idant vaikščiotų mano akivaizdoje, kaip tu vaikščiojai mano akivaizdoje. ²⁶Ir dabar Viešpatie, Israėlio Dieve, tebūna patvirtinti tavo žodžiai, kuriuos esi kalbėjęs savo tarnui, mano tėvui Dovidui

²⁷Bet argi tai tikėtinas dalykas, kad Dievas iš tikrųjų gyvena žemėje; nes jei dangus ir dangų dangūs negali tavęs sutalpinti, kaip gi mažiau šitie namai, kuriuos aš pastačiau? ²⁸Bet pažvelgk į savo tarno maldą ir jo prašymus, Viešpatie, mano Dieve; klausyk garbės giesmės ir maldos, kuria tavo tarnas meldžiasi šiandien tavo akivaizdoje, ²⁹idant tavo akys būtų atviros ant šitų namų naktį ir dieną, ant tų namų, apie kuriuos esi sakęs: Mano vardas bus tenai, — kad išklaustumei maldą, kuria tavo tarnas tau meldžiasi šitoje vietoje; ³⁰idant išklaustumei savo tarno ir tavo tautos Israėlio maldavimą, ko tik jie melsis šitoje vietoje; ir išklausysi savo buveinės vietoje danguje, o išklauses, būsi maloningas

³¹Jei žmogus nusidės savo artimui ir turės kokią priesaiką, kuria pasilieka surištas, ir ateis dėl priesaikos tavo altoriaus akivaizdon į tavo namus, ³²tu išklausysi danguje, ir darysi ir teisi savo tarnus, pasmerkdamas bedievių ir grąžindamas jo kelią ant jo galvos, ir išteisindamas teisingąjį ir jam atlygindamas pagal jo teisybę

³³Jei tavo tauta Israėlis bėgs nuo savo neprietelių /nes jis bus tau nusidėjęs/ ir jei darydami atgailą ir išpažindami tavo vardą ateis, melsis ir prašys tave šituose namuose, ³⁴tu išklausk danguje, ir atleisk tavo tautos Israėlio nusidėjimą, ir sugrąžink juos į žemę, kurią esi davęs jų tėvams

³⁵Jei dangus bus uždarytas ir nelis lietus dėlei jų nusidėjimų, ir jei jie melsdamies šitoje vietoje darys tavo vardui atgailą ir nusigręš nuo savo nusidėjimų dėlei jų suspaudimo, ³⁶išklausk juos danguje ir atleisk tavo tarnų ir tavo tautos Israėlio nusidėjimus, ir parodyk jiems gerąjį kelią, kuriu turi vaikščioti, ir duok lietaus ant savo žemės, kurią esi davęs savo tautai paveldėti

³⁷Jei kils žemėje badas, ar maras, ar sugedęs oras, ar kūlės, ar skėriai, ar amaras, jei prispaus tautą jos neprietelis, apguldamas vartus,

minčių; joje pasireiškia gyvas karaliaus tikėjimas, nuolankumas ir dviosios prakilnumas. Kitą lygiai gražią maldą sunku rasti visame Sen Test. — *Ištiesė...* Kaip Mošė Iš 39,43 ir Dovidas 2 Kar 6,18

²⁵*Atitesėk...* Karalius maldauja, kad Viešpats atitesėtų savo pažadus iki galui

²⁷*Iš tikrųjų gyvena...* Kaip žmonės, užsidarę savo namuose. — *Negali tavęs sutalpinti...* Nors Saliamonas

tiki, kad Dievas neapimamas, bet draug jis yra įsitikinęs, kad Dievas ypatingu būdu yra ir šventykloje. —

²⁹*Idant tavo akys...* Tegul tavo apvaizda nuolat budi ant šitų namų. — *Mano vardas bus...* Nes Viešpats apreišk tenai savo maloningą buvimą

³¹*Jei žmogus nusidės...* Čia prasižada pirmas iš septynių ypatingų Saliamono maldos prašymų. Daroma aliuzija į kaikiuriuos atsitikimus, pa-

2 Kar 7,12

Pak 12,11

jei rasis kuri nors sloga, kuri nors liga, ³⁸koks nors piktžodžiavimas ir prakeikimas, kurs atsitiktų bet kuriam žmogui iš tavo tautos Izraelio, jei kas pažins savo širdies slogą ir išties savo rankas šituose namuose, ³⁹tu išklausysi danguje, savo gyvenamoje vietoje, ir būsi vėl maloningas, ir padarysi taip, kad duosi kiekvienam pagal visą jo pasiūlymą, kaip matysi jo širdį /nes tu vienas žinai visų žmonių sūnų širdis/, ⁴⁰idant bijotų tavęs per visas dienas, kolei gyvena žemėje, kurią davei mūsų tėvams

⁴¹Be to, kai ir svetimtautis, kurs nėra iš tavo Izraelio tautos, ateis iš tolimos žemės dėl tavo vardo /nes bus išgirdęs didį tavo vardą ir tavo galingą ranką, ir tavo petį, ⁴²visur ištiestą/, kuomet tat ateis ir melsis šitoje vietoje, ⁴³tu išklausysi danguje, savo gyvenamoje tvirtumoje, ir padarysi visa, ko dėlei šauksis į tave svetimtautis, idant visos žemės tautos išminktų bijoti tavo vardo, kaip tavo tauta Izraelis, ir patirtų, jog tavo vardas šaukiamas ant šitų namų, kuriuos pastačiau

⁴⁴Jei tavo tauta išeis į karą prieš tavo neprietelius keliu, kur tik juos siųsi, jie melsis tau, atsigręžę miesto link, kuri išsirinkai, ir namų linkon, kuriuos aš pastačiau tavo vardui, ⁴⁵o tu išklausysi danguje jų maldas ir jų prašymus ir padarysi jiems teisybę

⁴⁶O jei jie tau nusidės /nes nėra žmogaus, kurs nenusidėtų/, ir susirūstinęs tu paduosi juos jų neprieteliams ir belaisviais bus nuvesti į neprietelių žemę toli ar arti, ⁴⁷ir darys savo širdyje atgailą, savo nelaisvės vietoje ir atsigręžę maldaus tave savo nelaisvėje, sakydami: Nusi-dėjome, darėme neteisingai, pasielgėme bedieviškai, ⁴⁸ir sugrįš prie tavęs visa savo širdimi ir visa savo siela savo neprietelių žemėje, į kurią sugauti bus nuvesti, ir mels tave atsigręžę savo žemės linkon, kurią esi davęs jų tėvams, ir miesto, kuri išsirinkai ir šventyklos, kurią pastačiau tavo vardui, ⁴⁹tu išklausysi danguje, savo sosto tvirtumoje, jų maldas ir jų prašymus ir padarysi jiems teisybę, ⁵⁰ir būsi maloningas savo tautai, kuri tau nusidėjo, ir dovanosi visas jų neteisybes, kuriomis Tau nusi-kalto ir duosi rasti mielaširdystę akivaizdoje tų, kurie turės juos belaisviais, kad jų pasigailėtų

⁵¹Nes jie tavo tauta ir tavo tėvonystė, kuriuos išvedei iš Egipto žemės, iš geležinės krosnies vidurio. ⁵²Tegul tavo akys būna atviros tavo tarnui ir tavo tautos Izraelio maldoms, ir išklausk juos visame, ko dėlei jie šauksis į tave; ⁵³nes tu juos atskyrei sau iš visų žemės tautų

2 Kron 6,26
Ekl 7,21
1 Jo 1,8

žymėtus įstatyme, kuriuose reikėjo priesaika patvirtinti savo žodžių tikrumą

³³Jei tavo tauta... Antras ypatingas prašymas

³⁵Jei dangus... Trečias ypatingas prašymas

³⁷Jei kils... Ketvirtas ypatingas prašymas. — *Sugedęs oras.* Ebr t: svilinantį karštį. — ³⁸Jei kas pažins... Jei supras savo nuodėmę ir sąryšį tarp jos ir dangiškosios bausmės. — ³⁹Nes tu vienas... Saliamonas tiki, jog Dievas visa žino

⁴¹Kai ir svetimtautis... Penktas prašymas. — ⁴³Idant visos... Salia-

monas trokšta visų pagonių atsiver-timo

⁴⁴Jei tavo tauta... Šeštas prašymas. — *Atsigręžę miesto link...* Laikui bėgant Žyduose radosi paprotys mels-tis visuomet atsigręžus Jerusaleš ir šventyklos link. Plg Dan 6,10. — ⁴⁵Padarysi jiems teisybę: suteikda-mas apgalėjamą neprietelių

⁴⁶O jei jie... Sekmas ypatingas meldimas

⁵¹Nes jie tavo tauta... Saliamono maldos pabaiga. 2 Kron 6, 41 pri-dėta kitoki maldos pabaiga, kuria geriau išreiškiama šventyklos pa-šventimas

į tėvonystę, kaip esi kalbėjęs per tavo tarną Mošę, kuomet išvedei mūsų tėvus iš Egipto, Viešpatie, Dieve!

⁵⁴O kuomet Saliamonas, meldamos Viešpačiui pabaigė visą šitą malda ir prašymą, jis atsikėlė iš Viešpaties altoriaus akivaizdos, nes jis buvo atsiklaupęs abiem keliais ant žemės ir buvo ištiesęs rankas į dangų. ⁵⁵Taigi jis atsistojo ir palaimino visą Izraelio susirinkimą, dideliu balsu tardamas: ⁵⁶Pašlovintas tebūna Viešpats, kurs davė savo tautai Izraeliui ramybę visai taip, kaip yra kalbėjęs; nežuvo nė vienas žodis iš viso to, ką gera jis yra kalbėjęs per savo tarną Mošę. ⁵⁷Viešpats, mūsų Dievas, tebūna su mumis, kaip buvo su mūsų tėvais, nepalikdamas mūsų ir neatmesdamas, ⁵⁸bet tepalenkia mūsų širdis prie savęs, kad vaikščiotumėm visais jo keliais ir laikytumėm visus jo paliepimus, apeigas ir nutarimus, ką tik yra liepęs mūsų tėvams. ⁵⁹Ir tegul šitie mano žodžiai, kuriais meldžiaus Viešpaties akivaizdoje, būna arti prie Viešpaties, mūsų Dievo, dieną ir naktį, kad jis kasdien darytų teisybę savo tarnui ir savo tautai Izraeliui, ⁶⁰idant visos žemės tautos žinotų, jog Viešpats yra Dievas, ir jog nėra kito be jo. ⁶¹Taipgi mūsų širdis tebūna tobula su Viešpačiu, mūsų Dievu, kad vaikščiotumėm pagal jo nutarimus ir laikytumėm jo paliepimus, kaip šiandien

⁶²Taigi karalius ir draug su juo visas Izraelis atnašavo aukas Viešpaties akivaizdoje. ⁶³Saliamonas paprovė dėkojimo aukas, kurias paaugojo Viešpačiui, dvidešimt du tūkstančių jaučių ir šimtą dvidešimt tūkstančių avių; ir taip karalius ir Izraelio sūnūs pašventino Viešpaties šventyklą. ⁶⁴Tą dieną karalius pašventino vidurį kiemo, kurs buvo prieš Viešpaties namus, nes jis aukojo tenai deginamąsias aukas ir duonines aukas, ir dėkojimo aukų taukus, kadangi varinis altorius, buvęs Viešpaties akivaizdoje, buvo permažas, ir ant jo negalėjo sutilpti deginamosios aukos, duoninės aukos ir dėkojimo aukų taukai. ⁶⁵Taip pat Saliamonas šventė tuo metu iškilmingą šventę ir draug su juo visas Izraelis, didelė daugybė nuo įėjimo į Ematą iki Egipto upei, Viešpaties, mūsų Dievo, akivaizdoje per septynias dienas ir septynias dienas tai yra per keturiolika dienų. ⁶⁶O aštuntoje dienoje jis paleido žmones, kurie laimindami karalių išėjo į savo padangtes su džiaugsmu ir linksma širdimi dėlei visų gerybių, kurias Viešpats buvo padaręs savo tarnui Dovidui ir savo tautai Izraeliui

9. ¹O kai Saliamonas pabaigė Viešpaties namų ir karaliaus namų statymą ir visa, ką troško ir norėjo padaryti, atsitiko, ²kad Viešpats jam pasirodė antrą kartą, kaip jam buvo pasirodęs Gabaone. ³Ir Viešpats

Aug 3,5 ;
2 Kron 7,12

⁵⁵*Palaimino* : kaip laimindavo patriarkai ir kaip laimina tėvai vaikus

⁶³*Dvidešimt du...* Didžiausi paaugutųjų gyvulių mėsos dalis buvo suvalgyta paties Saliamono namiškių ir susirinkusių Izraelio sūnų minių. —

⁶⁴*Vidurį kiemo* : vadinamąjį kunigų šventorių. — ⁶⁵*Nuo įėjimo į Ematą* : nuo šiaurinių Palestinos pakraščių. — *Iki Egipto upei* : Rinokolurai /Wadi el-Aris/, kuri yra Palestinos pietvakariuose. — *Per septynias die-*

nas ir... Pirmosios septynios dienos buvo paskirtos šventyklos pašventinimo iškilmei, antrosios Padangčių šventei. Aštuntoje antrosios iškilmės dienoje tauta grįžo į savo namus

9. ¹O kai Saliamonas... Šventyklą ir savo namus Saliamonas statė dvidešimt metų. Šventykla buvo pastatyta pirmaisiais septyneriais metais, bet jos pašventinimas įvyko tik visas statybas pabaigus, nes daug

jam tarė: Išklausiu tavo maldą ir tavo prašymą, su kuriuo kreipeis į mane; aš pašventinau šituos namus, kuriuos pastatei, kad dėčiau čia savo vardą per amžius; ir mano akys ir mano širdis bus čia per visas dienas. ⁴Ir jei tu vaikščiosi mano akivaizdoje, kaip vaikščiojo tavo tėvas, neklastinga ir teisinga širdimi, ir darysi visa, ką tau įsakiau, ir laikysi mano įstatus ir nutarimus, ⁵aš patvirtinsiu amžinai sostą tavo karalystės Israėlyje, kaip esu kalbėjęs tavo tėvui Dovidui, kuomet sakiau: Nebus atimtas vyras iš tavo giminės nuo Israėlio sosto. ⁶Bet jei gręžte nusigręšite jūs ir jūsų sūnūs, nesekdami manęs ir nesergėdami mano įsakymų ir mano apeigų, kurias jums įsakiau, jei eisite sau ir tarnausite svetimiems dievams ir juos garbinsite, ⁷aš atimsiu Israėlį nuo žemės paviršiaus, kurią jiems daviau, ir atmesiu iš po savo akių šventyklą, kurią pašvenčiau savo veidui, ir Israėlis bus patarėlė ir pasaka visoms tautomis. ⁸Ir šitie namai virs pavyzdžiu; kiekvienas, kurs eis pro juos, nustebis, ir šilps ir sakys: Kodėl Viešpats taip padarė šitai žemei ir šitiems namams? ⁹Ir bus atsakyta: Nes jie pametė Viešpatį, savo Dievą, kurs išvedė jų tėvus iš Egipto žemės, ir sekė svetimus dievus, juos garbino ir jiems tarnavo; todėli Viešpats užvedė ant jų visa šita pikta

2 Kron 7,12-16

Pak 29,24
Jer 22,8

¹⁰Praslinkus dvidešimčiai metų po to, kai Saliamonas buvo pastatęs dvejus namus, tai yra Viešpaties namus ir karaliaus namus, ¹¹Tiro karaliui Hiramui suteikiant Saliamonui kedrinių ir eglinių medžių ir aukso, kiek buvo reikiama, Saliamonas davė Hiramui dvidešimt miestų Galilėjos žemėje. ¹²O Hiram išėjo iš Tiro pasižiūrėtų miestų, kuriuos Saliamonas jam buvo davęs, bet jie jam nepatiko, ¹³ir jis tarė: Argi tai šitie miestai, kuriuos man davei, brolau? Ir jis praminė juos Khabulo žeme, taip jie vadinama iki šiai dienai. ¹⁴Hiram atsiuntė taipgi Saliamonui šimtą dvidešimt talentų aukso. ¹⁵Tiek buvo viso išlaidų, kurias karalius Saliamonas suvartojo pastatyti Viešpaties namams ir savo namams, Mėlui, Jerusaleės mūriui, Heseriui, Magedui ir Gazeriui

2 Kron 8,1

¹⁶Egipto karalius Paranas pakilo, paėmė Gazerį ir jį sudegino, o Kananiečius, gyvenusius mieste, užmušė ir jį davė kaip kraitį savo dukteriai Saliamono žmonai. ¹⁷Saliamonas tat atstatė Gazerį ir žemąjį Betho-

laiko reikėjo sugaišti, kolei padaryta visus jos rakandus ir indus

c/ Kiti garbingi Saliamono veiksmai

9,10-28. Tarp kitų žymių Saliamono veiksmų minima padovanojimas Hiramui dvidešimties Galilėjos miestų /10-15/, atstatymas ir sustiprinimas savųjų miestų /16-19/, paspyrimas baudžios Kananiečiams /20-25/ ir gabenimas savo pastatyta laivynu aukso iš Ophiro /26-28/

¹⁰Praslinkus dvidešimčiai metų: nuo to laiko, kai pradėta statyti šventykla. — ¹¹Dvidešimt miestų. Tai buvo tikriausiai miestai šiaurinėje Palestinoje, daug nukentėję karo metu, kurių gyventojų dauguma buvo Kananiečiai. Jie nepriderėjo tikra prasme prie Žadėtosios žemės /Još 19,27/ ir todėl galėjo būti nuo jos atskirti /Kun 25,23/. — ¹³Kha-

bulo. Ką reiškia tas vardas, tikrai nežinia; anot vieno: nejaukus, anot kitų: nieko vertas. — ¹⁴Talentų. Aukso talentas buvo vertas daugiau kaip 350.000 aukso litų. — ¹⁵Tiek buvo viso... Ebr t kalbama apie kitus šaltinius, iš kurių Saliamonas ėmė pilną savo išlaidoms; ten pasakyta: Štai kaip įvyko dalykas su mokesčiais, kuriuos Saliamonas ėmė pastatymui. — Heseriui. Ebr *Khaisor*. Kitur Vulg jis pavadintas Asoru /Još 11,10/; buvo gi jis netoli Meromo ežero. — Magedui. Dabar El-Ledždzun, Esdrelono slėnyje /Teis 5,19/. — Gazeriui. Miestas pietinės Palestinos pakraštyje /Još 10,33/. Jis buvo paskirtas Ephraimo giminei, bet buvo vėl patekęs į Kananiečių rankas

¹⁶Davė kaip kraitį... Paprastai rytų kraštuose už imamą moterystėn mer-

roną, ¹⁸Baalatą ir Palmirą tyrumos žemėje. ¹⁹Visus jam priderėjusius miestelius ir neturėjusius mūro jis sustiprino, ir miestus vežimams ir miestus raiteliams; jis statė visa, kas tik jam patiko Jerusaleje, Libane ir visoje savo valdžios žemėje

²⁰Visus gyventojus, kurie buvo pasilikę iš Amoriečių, Hetiečių, Pereziečių, Heviečių ir Jebusiečių, nepriderančius prie Izraelio sūnų, ²¹jų vaikų, pasilikusių žemėje, tai yra tuos, kurių Izraelio sūnūs negalėjo išnaikinti, Saliamonas padarė čyžininkais iki šiai dienai. ²²Iš Izraelio sūnų Saliamonas nė vieno nepadarė baudžiauninku, bet jie buvo vyrai kovotojai, jo tarnai, kunigaikščiai, vadai, ir vežimų, bei arklių viršininkai. ²³Vyriausiųjų, pastatytų prie visų Saliamono darbų, buvo penki šimtai penkios dešimtys; jie turėjo po savim žmonių ir duodavo paliepinus paskirtuose darbuose

²⁴Paraono duktė persikėlė iš Dovidio miesto į savo namus, kuriuos jai buvo pastatydinęs Saliamonas. Tuomet jis pastatė Mėlą. ²⁵Saliamonas aukojo taipgi tris kartus kiekvienais metais deginamųjų aukų ir dėkojimo aukų ant altoriaus, kurį buvo pastatydinęs Viešpačiui, ir degino smilkalus Viešpaties akivaizdoje; o šventykla buvo pabaigta

²⁶Karalius Saliamonas pasidarė sau taipgi laivyną Asiongaberyje, kurs yra prie Ailato Raudonosios jūros krante, Idumėjos žemėje. ²⁷O Hiram siuntė tame laivyne savo tarnus laivininkus, apsipratčius su jūra, kartu su Saliamono tarnais. ²⁸Jie, nuvykę Ophiran, ėmė iš ten keturis šimtus dvidešimt talentų aukso, kurį atvežė pas karalių Saliamoną

10. ¹Bet ir Sabos karalienė, išgirdus gandą apie Saliamoną vardan Viešpaties, atvyko jo išmėgintų mįslėmis. ²Iėjus Jerusalen su daugeliu palydovų, su turtais, kupranugariais, nešančiais kvepalų, be galo daug aukso ir brangių perlų, atėjo pas karalių Saliamoną ir jam kalbėjo visa, ką turėjo savo širdyje. ³O karalius Saliamonas išaiškino jai visus klausimus, kuriuos ji buvo pastačiusi; nebuvo dalyko, kurs būtų galėjęs būti paslėptas karaliui, ir jis nebūtų jai atsakęs. ⁴Matydama gi Sabos karalienė visą Saliamono išmintį ir namus, kuriuos buvo pasistatydinęs, ⁵ir jo stalo valgius, ir tarnų butus, ir tarnaujančiųjų eiles, ir jų apdarus, ir vynpylius, ir deginamąsias aukas, kurias jis atnašavo Viešpaties namuose, be galo stebėjosi ⁶ir tarė karaliui: Tikra yra kalba, kurią gir-

gaitę duodavo dovanų jos tėvams, didikai gi duodavo kraitį savo dukterims. Plg Teis, 1,14... — ¹⁸Baalatą. Žr Još 19,44. — ¹⁹Palmirą: tarp Damasko ir Euphrato. — ¹⁹Neturėjusius mūro. Ebr t: javų sandėlių miestus

²¹Padarė čyžininkais. Ebr ž mas reiškia tikrą baudžiovą arba lažą

²⁵Tris kartus: Velykose, Sekminėse ir Padangčių šventėje /2 Kron 8,13/. — ²⁶Degino smilkalus: per kunigus

²⁶Asiongaberyje... Prie Elano įlankos. Žr Sk 33,35. — ²⁷Hiram siuntė... Phenikijiečiai buvo senovėje geriausi jūrininkai. — ²⁸Ophiran. Kur buvo tas kraštas, nežinia;

spėliojama, kad Arabijoje ar Indijoje. Plg Prad 10,29. — *Keturis šimtus...* daugiau kaip už 100 milijonų litų

3. Saliamono šlovė ir turtai

10,1-29. Pasklidus visur gandui apie Saliamoną, ateina jo lankyti Sabos karalienė, duoda jam ir pati gauna iš jo dovanų /1-13/. Toliau minima Saliamono pajamos ir jų suvartojimas /14-22/ ir aprašoma apskritai Saliamono didenybė ir galybė /23-29/

10. ¹Sabos. Ebr *šeba*: kraštas laimingosios Arabijos pietuose; kiti

dėjau savo žemėje ⁷apie tavo žodžius ir apie tavo išmintį; aš netikėjau man pasakojantiems, kolei pati neatėjau, ir nepamačiau savo akimis, ir neįsitikinau, kad ir pusės man nebuvo pranešta. Tavo išmintis ir darbai didesni negu gandas, kurį girdėjau. ⁸Laimingi tavo žmonės ir laimingi tavo tarnai, kurie stovi visuomet tavo akivaizdoje ir girdi tavo išmintį. ⁹Tebūna pašlovintas Viešpats, tavo Dievas, kuriam tu įtikiai ir kurs tavo pakėlė į Izraelio sostą, nes Viešpats pamilo Izraelį per amžius ir pastatė tave karaliumi, kad darytumei teisną ir teisybę. ¹⁰Taigi ji davė karaliui šimtą dvidešimt talentų aukso ir labai daug kvepalų bei brangių perlų. Niekuomet kitą kartą neatnešta taip daug kvepalų, kaip tie, kuriuos Sabos karalienė davė karaliui Saliamonui. ¹¹O Hiram laivynas, kurs gabenau auksą iš Ophiro, atvežė iš Ophiro taipgi labai daug kvepiančių medžių ir brangių perlų. ¹²Karalius padarė iš kvepiančių medžių turėklių Viešpaties namams ir karaliaus namams ir kanklių bei arpas giesmininkams; tokių kvepiančių medžių nebeatnešta daugiau ir nebematyta iki šiai dienos. ¹³Karalius gi Saliamonas davė Sabos karalienei visa, ko ji norėjo ir ko iš jo prašė, be to, ką savaime buvo jai davęs kaip karališkąją dovaną. Ji grįžo ir iškeliavo į savo žemę draug su savo tarnais

¹⁴Auksas, gabenamas Saliamonui kas metai, svėrė šešis šimtus šešias dešimtis šešis auksinius talentus, ¹⁵be to kurį atnešdavo vyrai, pastatyti prie maito, pirkliai ir visi smulkių daiktų pardavinėtojai, visi Arabijos karaliai ir žemės viršininkai

¹⁶Karalius Saliamonas padirbdino taipgi du šimtu skydų iš tyriausio aukso; jis davė šešis šimtus siklių aukso kiekvienam skydui aptraukti; ¹⁷taipgi tris šimtus mažesnių skydų iš išmėginto aukso; kiekvienas mažesnis skydas buvo aptrauktas trimis šimtais minų. Karalius padėjo juos Libano girios namuose

¹⁸Karalius Saliamonas dar padarė iš dramblio kaulo didelį sostą ir aptraukė jį labai geltonu auksu; ¹⁹jis turėjo šešis laipsnius; sosto viršus užpakalyje buvo apskritas; dvi atlošos laikė iš vienos ir kitos šalies sėdynę, o prie abiejų atlošų stovėjo du liūtu. ²⁰Dvylika mažų liūtų stovėjo ant šešių laipsnių iš vienos ir kitos šalies. Tokio darbo nepadarėta nė vienoje karalystėje

spėlioja, kad karalienė buvusi iš Etiopijos. Ta karalienė yra figūra karalių, kurie su savo tautomis ateina iš tolimų kraštų prie ramybės Kunigaikščio. Plg Mt 12,42; Lk 11,31; 2 Kron 9,1. — *Vardan Viešpaties*. Gal: dėl Viešpaties vardo. Saliamonas buvo įsigijęs savo šlovę per Viešpaties vardą. — ⁹*Tebūna pašlovintas...* Iš šitų ž. negalima daryti išvados, kad karalienė pati būtų garbinusi vieną tikrąjį Dievą; Viešpatį ji laiko tik Saliamono ir jo tautos Dievu. — ¹¹*Hiram laivynas*: laivynas padarytas iš Hiram atsiųstų medžių; žymi jūrininkų dalis buvo taipgi Hiram atsiųsta. — *Kvepiančių medžių*. Ebr 'alse 'almuggim. Taip gal pavadinta s a n t a l o medis /santalum album ir pte-

rocarpus santalinus/, augas Indijoje, iš kurio dirbami labai brangūs smulkūs dalykai. Plg Apr 18,12. — ¹²*Turėklių*: baliustradų. Anot 2 Kron 9,11: laiptus. — ¹³*Saliamonas davė*. Kas gaudavo dovanų, tas pagal rytiečių papročius turėjo griežtą prievolę atsilyginti taip pat dovanomis

¹⁴*Svėrė šešis šimtus...* Jis buvo vertas apie 175 milijonus litų. —

¹⁵*Pastatyti prie maito*. Ebr t šitų ž. nėra, toliau gi paminėti mažesnieji pirkliai, *tharim*, o paskui didesnieji, *rokhlim*. — *Arabijos karaliai*, kurie mokėdavo duoklę

¹⁶*Skydų*. Ebr ž *tsinnah* reiškia didelius skydus, uždengiančius visą žmogų. Plg 1 Kar 17,7. — *Davė šešis šimtus...* Daugiau kaip 45.000

²¹Taipgi visi indai, iš kurių karalius Saliamonas gerdavo, buvo aukšiniai, ir visi Libano girios namų rakandai buvo iš tyriausio aukso. Nieko nebuvo iš sidabro, ir jis buvo laikomas be vertės Saliamono dienose, ²²nes karaliaus laivynas draug su Hiramo laivynu plaukdavo vieną kartą per trejus metus į Tarsį ir atgabendavo iš ten aukso, sidabro, dramblių dantų, beždžionių ir povų.

²³Karalius tat Saliamonas viršijo turtais ir išmintimi visus karalius.

²⁴Ir visa žemė geidė išvysti Saliamono veidą, kad išgirstų jo išmintį, kurią Dievas buvo jam davęs į širdį. ²⁵Kiekvienas atnešdavo jam kasmet dovanų, sidabrinių ir auksinių rykų, apdarų, ir kariškų ginklų, taipgi kvepalų, arklių ir asilėnų. ²⁶O Saliamonas rinko vežimus ir raitelius, ir buvo pas jį tūkstantis keturi šimtai vežimų ir dvylika tūkstančių raitelių; jis juos paskirstė į sustiprintus miestus ir prie karaliaus Jerusaleje. ²⁷Jis padarė, kad toks buvo apstumas sidabro Jerusaleje, koks ir akmenų, ir atgabeno tokią daugybę kedrų kaip laukinių čiulpsnių, augančių lygumose. ²⁸Arklių Saliamonui atvesdavo taipgi iš Egipto ir iš Koos; nes karaliaus pirkliai pirkdavo juos iš Koos ir už paskirtą kainą atvesdavo. ²⁹Vežimas iš Egipto buvo atgabenamas už šešis šimtus siklių sidabro, o arklys už šimtą penkias dešimtis. Ir tuo būdu visi Hetiečių ir Sirijos karaliai parduodavo arklius

11. ¹Taigi karalius Saliamonas mylėjo daugelį svetimtaučių moterų, ir Paraoono dukterį, ir Moabietes, ir Amonietes, Idumėjietes, ir Sidonietes, ir Hetietes, ²iš tų tautų, apie kurias buvo Viešpats sakęs Izraelio sūnams: Neįeisite pas jas, ir nėvienas iš jų neįeis pas jūsiškes; nes jos tikriausiai nugręš jūsų širdis, kad sektumėte jų dievus. Taigi su šitomis Saliamonas susirišo karščiausia meile. ³Jis turėjo septynis šimtus žmonių, kaip karalienių, ir tris šimtus gulovių, ir tos moteriškes nugręžė jo širdį. ⁴Kuomet

Pak 17,17
Ekl 47,21

Iš 34,16

litų. — ¹¹Trimis šimtais minų. Ebr t: trimis minomis. Minoje buvo 100 siklių; iš 60 minų darėsi talentas. — *Libano girios namuose*. Vėliau tie skydai pateko į Paraoono Sesako rankas. Žr žem 14,26

¹⁸Labai geltonu: tyriausiu aukso. Sostas buvo apvilktas aukso tikriausiai ne visas, bet tik vietomis. — ¹⁹Du liūtų. Liūtai buvo karališkosios valdžios simbolis. — ²⁰Dvylika mažų liūtų... Tai buvo figūra dvylikos Izraelio giminių

²²I Tarsį: Tartesan pietinėje Ispanijoje. Tuo vardu neretai vadina ma tolimus jūros krantus

²⁶Vežimus: vartojamus kare, kurių Izraelio sūnūs kitados visai neturėjo. — ²⁸Iš Koos. Ebr ž *Miqueh*, gal reiškia: būriais. — ²⁹Vežimas buvo... Draug su dviem ar trimis įkinkytais arkliais. — *Už šešis šimtus*... Sidabrinis siklis buvo vertas apie 6 litus. — *Parduodavo*. Tikriau pagal ebr t: gaudavo pirtis

4. Saliamono paklydimai ir bausmė

11,1-43. Pasidavęs svetimtaučių moterų įtakai Saliamonas stato įvairių dievų stabus /1-8/ ir tuo būdu nusipelno sau Dievo rūstybę, kurs žada padalinti jo karalystę /9-13/. Be to, Dievas sužadina Saliamonui du priešininkus: Adadą /14-22/ ir Razoną /23-25/ ir per pranašą pažada karalystės dalį Jeroboamui /26-40/. Saliamonui mirus, karaliumi tampa jo sūnus Roboamas /41-43/

11. ¹Svetimtaučių moterų... Įstatymas griežtai draudė moterystes su Kananiėtimis, todėl iš čia įvardintųjų jis liečia tik Sidonietes ir Hetietes, bet ir moterystės su kitomis svetimtautėmis buvo priešingos įstatymo dvasiai. Plg Iš 34,11-16; Esd 9,1 ir k. Be to, įstatymas draudė turėti daug moterų. Plg Pak 17,17. — ³Septynis šimtus... Saliamono žmonių skaičius be abejonės labai didelis,

jis buvo jau pasenęs, jo širdis buvo pagadinta per moteriškes, taip kad jis sekė svetimus dievus, ir jo širdis nebebuvo tobula su Viešpačiu, jojo Dievu, kaip buvo jo tėvo Dovidio širdis, ⁵bet Saliamonas garbino Sidoniečių deivę Astartę ir Amoniečių stabą Molokhą. ⁶Ir darė Saliamonas, kas nepatiko Viešpaties akivaizdoje ir neėjo ištikimai paskui Viešpatį kaip jo tėvas. ⁷Tuomet Saliamonas pastatė šventyklą Moabiečių stabui Khamosui kalne, kurs yra ties Jerusale, ir Amono sūnų stabui Molokhui. ⁸Taip jis padarė visoms savo svetimtautėms žmonoms, kurios degino smilkalus ir darė aukas savo dievams

⁹Taigi Viešpats susirūstino ant Saliamono, kad jo širdis buvo nusi-
gręžusi nuo Viešpaties, Izraelio Dievo, kurs jam buvo pasirodęs antrą kartą, ¹⁰ir buvo davęs apie tą dalyką paliepiną, kad neitų paskui svetimus dievus, o jis nesilaikė, ką Viešpats buvo jam įsakęs. ¹¹Taigi Viešpats tarė Saliamonui: Kadangi tu taip pasielgei ir nesilaikėi mano sandoros ir mano įsakymų, kuriuos esu tau davęs, aš perplėsiu ir padalinsiu tavo karalystę ir duosiu ją tavo tarnui. ¹²Tačiau to nedarysiu tavo dienose dėlėi tavo tėvo Dovidio; aš ją perskelsiu iš tavo sūnaus rankos. ¹³Ne visą karalystę atimsiu, nes vieną giminę duosiu tavo sūnui dėlėi mano tarno Dovidio, taipgi ir Jerusale, kurią pasirinkau

¹⁴Taigi Viešpats sužadino Saliamonui priešininką Idumėjietį Adadą iš karališkosios giminės, buvusį Edome. ¹⁵Nes kuomet Dovidas buvo Idumėjoje, o kariuomenės viršininkas Joabas buvo atėjęs palaidoti užmuštųjų, ir jis užmušė visus vyriškius Idumėjoje, ¹⁶/nes Joabas ir visas Izraelis pasiliko tenai šešis mėnesius, kolei neišnaikino visų vyriškių Idumėjoje/, ¹⁷tuomet Adadas pabėgo ir draug su juo kaikurie Idumėjiečiai vyrai iš jo tėvo tarnų, kad eitų Egiptan; Adadas gi dar buvo mažas vaikas. ¹⁸Pakilę iš Madiano, jie atėjo į Pharaną, ėmė su savim vyrų iš Pharano ir įėjo Egiptan pas Egipto karalių Paraoną. Tasai jam davė namus, paskyrė maistą ir pažymėjo šalį. ¹⁹Adadas igijo taip didelę malonę pas Paraoną, kad tasai jam davė moterystėn tikrą savo žmonos karalienės Taphnės seserį. ²⁰Taphnės sesuo pagimdė jam sūnų Genubatą, o Taphnė auklėjo jį Paraono namuose, ir Genubatas gyvena pas Paraoną kartu su jo sūnumis. ²¹Kuomet Adadas išgirdo Egipte Dovidą užmigus su savo

Aug 9,2

Žem 12,15

2 Kar 8,14

bet ne vieną kartą pas kitus rytų tautų karalius jis būdavo dar didesnis. — ⁴*Pasenęs*. Saliamonas negyveno daugiau kaip 60 metų. — *Jis sekė svetimus dievus*. Niekur nėra pasakyta, kad Saliamonas būtų išsižadėjęs tikrojo Dievo ir daręs dievaichams aukas: bet ir ta aplinkybė, kad jis bent išviršiniu būdu dalyvavo stabų garbinime, buvo didžiausias papiktinimas tautai ir baisi karaliaus kaltė. — ⁵*Astartė*. Ji buvo vyriausioji Phenikiečių ir Siriečių deivė. Plg Teis 2,13. — *Stabą Molokhą*. Ebr t: bjaurybė *Milkom* /taip pat 7 eil/; bet gal tai buvo tas pats stabas, kaip ir Molokhas. Plg Kun 18,21. — ⁷*Šventyklą*: augstą vietą. — *Khamosui*. Plg Sk 21,29. — *Kalne, kurs...* Alyvų kalne pietinėje jo vir-

šūnėje; todėl ta vieta paskiau imta vadinti papiktinimo kalnu. Plg 4 Kar 23,13

⁹*Kurs jam buvo pasirodęs...* Žr aug 3,5; 9,2. — ¹¹*Viešpats tarė...* Gal per kurį nors pranašą. — ¹³*Vieną giminę*: Judo giminę, su kuria buvo sujungta maža tuomet Benjaminio giminė

¹⁵*Kuomet Dovidas...* Kalbama apie karą, kurs buvo minėtas 2 Kar 8,14. — *Palaidoti užmuštųjų*: Izraeliečių, kurie buvo Idumėjiečių užmušti. — ¹⁶*Visų vyriškių...* Tas baisias žudynes Idumėjiečiai buvo be abejonės nusipelnę kuriuo nors ypatingu nusikaltimu. — ¹⁸*Madiano*. Gal tai nežinomo dabar miesto vardas. — *Pharaną*. Tyruma Arabijoje, dabar *et-Tih*. — ²⁰*Auklėjo*. Ebr t: nujunkė. Nujunkimas rytų kraštuose

tėvais ir kariuomenės viršininką mirus, jis tarė Paraonui: Paleisk mane, kad eičiau į savo žemę. ²²Paraonas jam tarė: Ir ko gi tau pas mane trūksta, kad geidi eiti į savo žemę? Jis atsakė: Nieko; bet malduaju tave, kad mane paleistumei

²³Dievas sužadino jam taipgi priešininką Eliados sūnų Razoną, kurs buvo išbėgęs nuo savo šeimininko Sobos karaliaus Adarezerio. ²⁴Jis surinko prieš jį vyrų ir pasidarė plėšikų kunigaikščiu, kada Dovidas anuos užmušinėjo. Jie nuvyko Damaskan ir tenai apsigyveno, ir pastatė jį karaliumi Damaske. ²⁵Jis buvo Izraelio priešininkas per visas Saliamono dienas. Tai buvo toks kaip Adado piktumas ir neapykanta prieš Izraelį. Jis karaliavo Sirijoje

²⁶Taipgi Nabato sūnus Jeroboamas, Ephratietis iš Saredos, Saliamono tarnas, kurio motina buvo moteriškė našlė vardu Sarva, pakėlė ranką prieš karalių. ²⁷Priežastis maišto prieš Saliamoną buvo ta, kad jis pastatė Mėlą ir užlygino savo tėvo Dovidą miesto daubą. ²⁸Jeroboamas buvo drąsus ir smarkus vyras. Saliamonas, matydamas jaunikaitį esant išmintingą ir sumaningą, pastatė jį viršininku visų Juozapo namų mokesčių tvarkytojų

²⁹Taipgi anuo metu atsitiko, kad Jeroboamas ėjo iš Jerusaleš, ir jį sutiko kelyje pranašas Ahijas Silonietis, apsidengęs nauju apsiaustu; buvo gi juodu tik dviese lauke. ³⁰Ahijas, nutvėręs savo naują apsiaustą, kuriuo buvo apsidengęs, perplėšė į dvyliką dalių ³¹ir tarė Jeroboamui: Imk sau dešimtį dalių, nes taip sako Viešpats, Izraelio Dievas: Štai aš išplėsiu iš Saliamono rankos karalystę ir duosiu tau dešimtį giminių. ³²Bet viena giminė pasiliks jam dėlei mano tarno Dovidą ir dėl Jerusaleš miesto, kurį pasirinkau iš visų Izraelio giminių, ³³nes jis pametė mane ir garbino Sidoniečių deivę Astartę ir Moabo dievą Khamosą, ir Amono sūnų dievą Molokhą ir nevaikščiojo mano keliais, kad darytų, kas teisinga mano akivaizdoje ir vykdytų mano įsakymus bei nutarimus, kaip jo tėvas Dovidas. ³⁴Aš neatimsiu visos karalystės iš jo rankos, bet paliksiu jį vadu per visas jo gyvenimo dienas, dėlei mano tarno Dovidą, kurį pasirinkau, kurs sergėjo mano paliepus ir mano įsakymus. ³⁵Atimsiu gi karalystę iš jo sūnaus rankos ir tau duosiu dešimtį giminių; ³⁶jo gi sūnui duosiu vieną giminę, kad pasiliktų žiburys mano tarnui Dovidui

dažnai būna didelė šeimos iškilmė. —

²¹*Į savo žemę.* Adadas, grįždamas Idumėjon, rengėsi keršyti Judo karaliui

²³*Sobos karaliaus Adarezerio.* Ebr *Hada'ez'er*. Su juo kovojo ir jį nugalėjo Dovidas. — ²⁴*Plėšikų.* Anot ebr t: kariuomenės būrio. — *Anuos užmušinėjo:* kai Dovidas sumušė Adarezerio kariuomenę

²⁶*Ephratietis:* iš Ephraimo giminės. — *Pakėlė ranką:* sukėlė maištą. —

²⁷*Priežastis maišto...* geriau anot ebr t: «Štai kokia proga». — *Daubą:* buvusią tarp Morijos ir Siono kalnelių, kuri vėliau buvo vadinama Tiropeonu. — ²⁸*Esant išmintingą...* Ebr t: Prie darbo. — *Juozapo namų:* todėl Manaso ir Ephraimo giminės,

iš kurios buvo pats Jeroboamas. — *Mokesčių.* Ebr t: lažo

²⁹*Silonietis:* iš Silo. Tas miestas buvo Ephraimo giminės plote. — *Nauju apsiaustu.* Naujas apsiaustas turi vaizduoti naują neseniai įsteigtą Dovidą karalystę. — ³⁰*Ahijas, nutvėręs...* Jis taip darė, gavęs iš Dievo įkvėpimą. Tas simbolinis veiksmas dažnai buvo kartojamas vėlesniųjų pranašų. Plg Is 22,11; Jer 13,1 ir k. — ³¹*Iš Saliamono rankos:* jo sūnaus asmenyje. — ³²*Viena giminė.* Judo ir Benjamino giminės vadinamos čia viena gimine. — ³³*Nes jis.* Ebr t: jie. Dievui buvo nusikaltęs ne tik vienas Saliamonas; jo pavyzdį sekė tikriausiai daugelis iš tautos tarpo. — ³⁶*Žiburys:* palikuonis. —

2 Kron 13,6

2 Kron 10,15

per visas dienas mano akivaizdoje Jerusalems mieste, kurį pasirinkau, idant tenai būtų mano vardas. ³⁷Tave gi paimsio, ir tu karaliausi ant viso, ko tavo siela geidžia, ir būsi Israėlio karalius. ³⁸Taigi jei klausysi viso, ką tau įsakysiu, ir vaikščiosi mano keliais, ir darysi, kas teisinga mano akivaizdoje, sergėdamas mano paliepinus ir mano įsakymus, kaip darė mano tarnas Dovidas, aš būsiu su tavim ir tau pastatysiu ištikimus namus, kaip pastačiau namus Dovidui, ir atiduosiu tau Israėlį, ³⁹ir tuo būdu bausiu Dovidą namus, tačiau ne per visas dienas

⁴⁰To dėlei Saliamonas norėjo užmušti Jeroboamą; bet jis pakilo, išbėgo į Egiptą pas Egipto karalių Sesaką ir buvo Egipte iki Saliamono mirčiai

⁴¹Kiti gi Saliamono veiksmai ir visa, ką darė, ir jo išmintis, štai visa aprašyta Saliamono metraščių knygoje. ⁴²Laiko gi, kurį Saliamonas karaliaus Jerusaleje visam Israėliui, buvo keturios dešimtys metų. ⁴³Saliamonas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas savo tėvo Dovidą mieste, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Roboamas

12. ¹Tuomet Roboamas atėjo į Sikemą, nes tenai buvo susirinkęs visas Israėlis pastatyti jo karaliumi. ²Bet Nabato sūnus Jeroboamas, kurs dar tebebuvo pabėgėliu nuo karaliaus Saliamono veido Egipte, išgirdęs apie jo mirtį, sugrįžo iš Egipto. ³Buvo gi siuntę ir jį pasikviestę. Taigi atėjo Jeroboamas ir visa Israėlio daugybė ir jie kalbėjo Roboamui ir tarė: ⁴Tavo tėvas uždėjo mums kiekiausių jungą; taigi tu dabar sumažink truputį kiekiausių tavo tėvo viešpatavimą ir sunkiausių jungą, kurį jis mums uždėjo, ir mes tau tarnausime. ⁵Jis jiems atsakė: Eikite ir trečią dieną sugrįžkite pas mane

Tautai nuėjus, ⁶karaliaus Roboamas tarėsi su senesniaisiais, kurie stovėdavo jo tėvo Saliamono akivaizdoje, kai jis tebebuvo gyvas, ir tarė:

2 Kron 10,1

³⁸*Jei klausysi...* Toki pat sąlyga buvo kitados pastatyta Saliamonui. — *Ištikimus*: pastovius, ilgai pasiliekančius. Kadangi Jeroboamas nevykdė jam pastatytų sąlygų, todėl jo namai nebuvo pastovūs ir buvo sunaikinti draug su jo sūnumi. — ³⁹*Bausiu*. Ebr t: pažeminsiu. — *Ne per visas dienas*. Iš Dovidą giminės turėjo ateiti Mesijas, ir tai buvo didžiausi malonė Dovidą namams. Su politiniu tautos persiskyrimu neturi eiti pagal Dievo valią kartu ir religinis skilimas

⁴⁰*Sesaką*. Ebr *Šišaq*. Tai buvo naujos XXII Egipto dinastijos įsteigėjas

⁴¹*Saliamono metraščių...* Žr Įvadą 618 pusl. — ⁴²*Saliamonas užmigo*. Apie paskutines Saliamono dienas nėra jokių tikrų žinių. Ar jis gailėjosi prieš mirtį savo paklydimų ir ar laimėjo amžinąjį išganymą, tas dalykas pasilieka žmonėms neįstirtina paslaptis. — *Roboamas*. Ebr *Rekhab'am*

II. Pasidalinusios Žydų tautos karaliai iki Israėlio karalystės žlugimui

1. Pasidarymas dviejų karalysčių ir neprietelystė tarp juodviejų

1/ *Dešimties giminių atsiskyrimas*

II. Antrojoje Karalių knygos dalyje /3 Kar 12,1-4 Kar 17,41/ parašyta pasidalinusios Žydų tautos istorija iki Israėlio karalystės žlugimui. Ji prasideda pasakojimu apie karalystės skilimą

12,1-24. Mirus Saliamonui tauta reikalauja iš jo sūnaus palengvinti per daug sunkų jos jungą /1,5/. Pasiklausęs patarties senesniųjų ir jaunesniųjų /6-11/ Roboamas atsako tautai šurkščiai /12-15/; todėl nuo jo atsiskiria dešimts giminių ir pastato sau karaliumi Jeroboamą /16-20/; Dievas gi draudžia Roboamui grąžinti atsiskyrėlius prievarta į paklusnumą /21-24/

Ką man patarsite atsakyti šitai tautai? ⁷Tie jam atsakė: Jei šiandien paklausysi šitos tautos ir nusileisi, ir patenkinsi jų prašymą, ir kalbėsi jiems meilungus žodžius, jie bus tau tarnais per visas dienas. ⁸Bet jis nepritarė senesniųjų duotajai jam patarčiai ir kreipėsi prie jaunųjų, kurie buvo draug su juo auklėjami ir su juo bendravę, ⁹ir jiems tarė: Ką man patariate atsakyti šitiems žmonėms, kurie man sakė: Palengvink jungą, kurį tavo tėvas mums uždėjo? ¹⁰O jaunuoliai, kurie buvo auklėjami draug su juo, jam atsakė: Taip sakysi šitiems žmonėms, kurie tau kalbėjo ir tarė: tavo tėvas sunkų padarė mūsų jungą, tu mums palengvink; tu jiems kalbėsi taip: Mano mažiausis pirštas storesnis už mano tėvo nugarą. ¹¹Taigi, jei mano tėvas uždėjo jums sunkų jungą, tai aš dar pridėsiu prie jūsų jungo. Mano tėvas plakė jus botagais; aš gi plaksiu jus dygliuotais rimbais

¹²Taigi Jeroboamas ir visa tauta atėjo trečią dieną pas Roboamą, kaip karalius buvo kalbėjęs ir pasakęs: Sugrįžkite pas mane trečią dieną.

¹³O karalius, nesilaikydamas patarties, kurią jam buvo davę senesnieji, atsakė tautai kietai ¹⁴ir jiems kalbėjo, kaip buvo patarę jaunuoliai, ir sakė: Mano tėvas sunkų padarė jūsų jungą, aš gi dar pridėsiu prie jūsų jungo; mano tėvas plakė jus botagais, aš gi plaksiu jus dygliuotais rimbais. ¹⁵Taip karalius nepaklausė tautos, nes Viešpats buvo nuo jo nusigręžęs, kad įvykdytų savo žodį, kurį buvo kalbėjęs per Ahiją Silonietį Nabato sūnui Jeroboamui

¹⁶Taigi tauta matydama, kad karalius nenorėjo jų išklaudyti, jam atsakė ir tarė: Koki mums dalis Dovidė? Arba koki tėvonystė Isajo sūnuje? Eik į savo padangtes, Izraeli; dabar žiūrėk savo namų, Dovidė. Ir Izraelis nuėjo į savo padangtes. ¹⁷Izraelio gi sūnums, kurie gyveno Judo miestuose, karaliavo Roboamas. ¹⁸Po to karalius Roboamas išsiuntė mokesčių viršininką Aduramą, o visas Izraelis užmušė jį akmenimis, ir jis mirė. Tuomet karalius Roboamas, kubiai sėdo savo vežiman ir pabėgo Jerusaleń. ¹⁹Taip Izraelis pasitraukė nuo Dovidio namų iki šiai dienai. ²⁰Atsitiko gi, kad visas Izraelis, išgirdęs sugrįžus Jeroboamą, siuntė ir pasišaukė jį į surinktą sueigą ir pastatė jį karaliumi visam Izraeliui, ir niekas neskė Dovidio namų, kaip tik viena Judo giminė

²¹Roboamas, atvykęs Jerusaleń, surinko visus Judo namus ir Benjamino giminę, šimtą aštuonias dešimtis tūkstančių rinktinių vyrų kovotojų, kad jie kariautų prieš Izraelio namus ir sugrąžintų karalystę Salia-

12. ¹Tenai buvo susirinkę... Roboamas, kaip karaliaus sūnus, mirus tėvui, laikė save tuojau visos tautos karaliumi; bet buvo paprotys, kad naujo karaliaus patepimas ir valdžios paėmimas turėjo įvykti pritariant visai tautai. Pasirinkimas vietos iškilinėms Sikeme /dabar Nabulus/ toli nuo Jerusaleń, matomai, buvo sugalvotas dešimties giminių, kurios iš anksto buvo prisirengusios ginti savo teises. — ²Jeroboamas. Žr aug 11,26. — ³Buvo gi siuntę... Dešimties giminių vadai visai pasitiki Jeroboamui ir išsirenka jį savo atstovu. — ⁴Viešpatavimą. Anot ebr t: kietą tarnybą

¹⁰Mano mažiausis... Aš daug galingesnis už mano tėvą. — ¹¹Botagais... dygliuotais rimbais. Yra tai sunkios ir dar sunkesnės baudžiosvos simboliai

¹⁶Koki mums dalis... Čia išeina aiškėn svarbiausi maišto priežastis. Dešimts giminių laiko sau pažėminimu, kad karalius yra iš Judo giminės. Plg 2 Kar 20,1. — ¹⁸Mokesčių. Ebr t: baudžiosvos. — Aduramą, gal Adoniramą /4,6/. Per jį Roboamas regimai norėjo dar tartis su maištininkais

²⁰Kitiems: kurie, kilę iš kitų tautų, gyveno Judo plote ir pasiliko ištikimi Roboamui

mono sūnui Roboamui. ²²Bet Viešpaties žodžiai buvo paskelbti Dievo vyrui Sémėjui ir buvo pasakyta: ²³Kalbėk Judo karaliui Šaliamono sūnui Roboamui ir visiems Judo bei Benjamino namams ir kitiems iš tautos ir tark: ²⁴Štai ką sako Viešpats: Nepakilsite ir nekariausite prieš savo brolius, Izraelio sūnus; kiekvienas gi vyras tegrįžta į savo namus, nes tas dalykas mano padarytas. Jie paklausė Viešpaties žodžių ir sugrįžo iš kelio, kaip jiems Viešpats buvo įsakęs

2 Kron 11,2

²⁵Jeroboamas pastatė Sikkemą Ephraimo kalne ir gyveno tenai; o išėjęs iš ten pastatė Phanuelį. ²⁶Ir Jeroboamas tarė savo širdyje: Karalystė veikia sugrįš prie Dovidų namų, ²⁷jei šita tauta eis aukų daryti Viešpaties namuose Jerusale, ir šitos tautos širdis gręsis prie jos valdovo, Judo karaliaus Roboamo; jie mane užmuš ir sugrįš prie jo. ²⁸Taigi pagalvojęs jis sumanė ir padirbdino du auksinių veršių ir tarė tautai: Nebekite daugiau Jerusale; štai tavo dievai, Izraeli, kurie tave išvedė iš Egipto žemės. ²⁹Ir jis pastatė vieną Betelyje, o kitą Dane, ³⁰ir tas dalykas tapo nuodėmės priežastimi, nes tauta ėjo versio garbinti iki Danui.

Tob 1,5; 1š 32,8

³¹Taipgi jis pastatydino šventyklų augštumose ir pastatė kunigų iš tautos paskučiausiuųjų, kurie nebuvo iš Levio sūnų. ³²Jis paskyrė iškilmingą dieną aštuntame mėnesyje, penkioliką mėnesio dieną, panašią į iškilmę, švenčiamą Jude; ir pats ėjo prie altoriaus. Taip pat jis padarė Betelyje, kad aukotų veršiams, kuriuodu buvo padirbdinęs. Jis pastatė Betelyje kunigus iš augštų vietų, kurias jis buvo padaręs. ³³Jis užkopė ant altoriaus, kuri buvo pastatydinęs Betelyje, penkioliką aštuntojo mėnesio dieną, kurią buvo prasimanęs pats iš savo širdies, ir darė iškilmę Izraelio sūnams; užžengęs ant altoriaus, jis degino smilkalus

2 Kron 11,15

13. ¹Ir štai Viešpačiui įsakant iš Judo atėjo Dievo vyras į Betelį, kuomet Jeroboamas stovėjo ant altoriaus ir bėrė smilkalus. ²Jis šaukė prieš altorių Viešpaties žodžiais ir tarė: Altoriau, altoriau, tai sako Vieš-

4 Kar 23,16

2/ Jeroboamo viešpatavimas

12,25-14,20. Jeroboamas, norėdamas sulaikyti Izraeličius nuo grįžimo prie Dovidų namų, pastato du auksinių veršių Betelyje ir Dane /25-33/; todėl Dievo siųstas pranašas smarkiai jį bara /13,1-10/, patsai gi pranašas už nepaklusnumą Dievui nubaudžiamas mirtimi /13,11-32/; bet Jeroboamas nenori pasitaisyti /13,33-34/. Susirgus Jeroboamo sūnui Abijai, pranašas Ahijas Dievo vardu skelbia jo mirtį /14,1-18/; miršta taipgi ir pats Jeroboamas /14,18,20/

²⁵*Pastatė Sikkemą*: sustiprino. Sikkemą buvo sugriovęs Gedeono sūnus Abimelekhas. Žr Teis 9,45. — *Phanuelį*: anapus Jordano prie Jaboکو upelio. Žr Prad 32,30. — ²⁸*Du auksinių veršių*. Tokių veršių Jeroboamas buvo matęs Egipte. — *Tavo dievai*. Tikriau: tavo Dievas. Jeroboamas neturėjo sumanymo įvesti tikrą stbmeldystę; jis tik norėjo,

kad Izraeličiai garbintų Viešpatį auksinių veršių pavidale. — ²⁶*Betelyje... Dane*. Betelis buvo prie pietinės Izraelio karalystės sienos, Danas prie šiaurinės. — ²⁹*Ir tas dalykas tapo...* Viešpats buvo uždraudęs garbinti jį kuriame nors regimame pavidale /Iš 20,4/; be to, jis pats buvo paskyręs vietą, kur jis reikia garbinti /Pak 12,5/. — ³¹*Pastatydino...* Naujam Dievo garbinimo būdai Jeroboamas pastatė nebe vieną šventyklą, bet daugelį šventyklų. — *Iš tautos paskučiausiuųjų*... Ebr t nėra pasakyta, kad Jeroboamo kunigai būtų buvę paimti iš menkiausiuųjų žmonių tarpo, bet tik pažymėta, kad jie buvo iš visų giminių. Kunigai iš Levio giminės beveik visi prisidėjo prie Judo karalystės. Plg 2 Kron 11,13... — ³¹*Iškilmę*: į Padangčių šventę, kuri buvo švenčiama septintame mėnesyje /Kun 23,3.../. — ³³*Buvo prasimanęs pats...* Aiškiai pažymima, kad visa ta Jero-

pats : Štai Dovidō namams gims sūnus, vardu Jošijas, ir aukos ant tavęs augštų vietų kunigus, kurie dabar ant tavęs degina smilkalus, ir sudėgins ant tavęs žmonių kaulus. ³Ir jis davė tą dieną ženklą, sakydamas : Tasai bus ženklas, jogei Viešpats yra kalbėjęs : Štai altorius perskils, ir išbyrės jame esantieji pelenai. ⁴Karalius, išgirdęs Dievo žmogaus žodžius, kuriais jis šaukė prieš altorių Betelyje, ištiesė savo ranką nuo altoriaus ir tarė : Suimkite jį. Tuomet jo ranka, kurią buvo prieš aną ištiesęs, padžiūvo, ir jis nebeįstengė atitraukti jos atgal prie savęs. ⁵Taipgi altorius perskilo, ir pelenai išsipylė iš altoriaus sulig ženklu, kurį Dievo vyras buvo paskelbęs iš anksto Viešpaties žodžiais. ⁶Karalius tarė Dievo vyrui : Maldauk Viešpaties, tavo Dievo, veidą ir melskis už mane, kad mano ranka būtų man sugrąžinta. Dievo vyras maldavo Viešpaties veidą ir karaliaus ranka sugrįžo prie jo ir pasidarė kaip pirma buvusi. ⁷Karalius gi kalbėjo Dievo vyrui : Eikš draug su manim į namus valgytų, ir aš duosiu tau dovanų. ⁸Bet Dievo vyras atsakė karaliui : Jei tu man duotumei pusę savo namų, neisiu draug su tavim ir nevalgysiu duonos, nei gersiu vandens šitoje vietoje ; ⁹nes taip man liepta Viešpaties žodžiais, kurs įsakė : Nevalgysi duonos ir negersi vandens, nei grįši keliu, kuriuo atėjai. ¹⁰Taigi jis nuėjo kitu keliu ir negrįžo tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėjęs į Betelį.

¹¹Gyveno gi Betelyje vienas senas pranašas ; pas jį atėjo jo sūnūs ir jam papasakojo visus veiksmus, kuriuos Dievo vyras tą dieną buvo padaręs Betelyje ; jie atpasakojo savo tėvui taipgi žodžius, kuriuos jis buvo kalbėjęs karaliui. ¹²O jų tėvas jiems tarė : Kuriuo keliu jis išėjo ? Jo sūnūs parodė jam kelią, kuriuo buvo išėjęs Dievo vyras, atvykęs iš Judo. ¹³Tuomet jis tarė savo sūnams : Pabalnokite man asilą. Jiems pabalnojus, jis užsėdo, ¹⁴nuvyko paskui Dievo vyrą, rado jį sėdintį po terebintu ir jam tarė : Ar tu esi Dievo vyras, kurs atėjai iš Judo ? Tasai atsakė : Aš esu. ¹⁵Tuomet anas jam tarė : Eikš su manim į namus duonos valgyti. ¹⁶Jis atsakė : Negaliu grįžti, nei eiti su tavim, ir nevalgysiu duonos, nei gersiu vandens šitoje vietoje, ¹⁷nes Viešpats man yra kalbėjęs Viešpaties žodžiais ir sakęs : Nevalgysi duonos ir negersi čia vandens, nei grįši atgal keliu, kuriuoėjai. ¹⁸Anas jam tarė : Ir aš esu pranašas, kaip ir tu, ir Angelas man kalbėjo Viešpaties žodžiais ir tarė : Atvesk jį atgal draug su savim į savo namus, kad valgytų duonos ir gertų van-

boamo iškilmė buvo jo paties prasiimanymas, o ne Viešpaties paskirtoji šventė.

13. ¹Dievo vyras : pranašas. — ²Jošijas. Ebr. *Jošijahu*. Jis turėjo gimti po 300 metų. Yra tai viena iš žymiausių Sen Test pranašysčių, su kuria galima palyginti tik Ješajo pranašystę apie Kirą /Is 44,28/. — *Sudėgins žmonių kaulus* : todėl suteps altorių, nes žmogaus lavoną ir kaulus įstatymas laiko suteptais dalykais ir sutepančiais. — Plg Sk 19,16. Ta pranašystė iš tikrųjų įvyko savame laike. Žr 4 Kar 23,15.16. — ³Davė tą dieną ženklą... Antra pranašystė, liudijanti apie Dievo vyro žodžių tikrumą, įvyks tuojau. —

Išbyrės... pelenai : Riebūs su aukų taukais sumaišyti pelenai. Taip bus sunaikinta ką tik padarytoji auka. — ⁴Padžiūvo : sustingo ir pasidarė nebepalenkiamą. Tas stebuklas neleidō tarnams įvykdyti Jeroboamo paliepimo. — ⁵Eikš draug su manim... Jeroboamas nori patraukti savo pusėn atvykusį pranašą, bet pats visai nemano pasitaisyti ir elgtis pagal Dievo valią. — ¹⁰Negrįžo. Pradžioje jis nemanė grįžti, bet veikiai pasidarė nepaklusnus Dievo įsakymui.

¹¹Senas pranašas. Vieni šv tėvai /Teodor, August, Jieron/ mano, kad tai buvęs tikras pranašas, nors nelaisvas nuo peiktinų ydų ; kiti gi laiko jį netikru pranašu. — ¹⁸Angelas man

dens. Taip anas suklaidino ¹⁹ir atvedė jį atgal su savim ; taigi jis valgė jo namuose duonos ir gėrė vandens

²⁰Juodviem besėdint prie stalo, Viešpaties žodžiai buvo suteikti pranašui, kurs buvo parvedęs aną atgal ; ²¹ir jis sušuko Dievo vyrui, kurs buvo atėjęs iš Judo ir tarė : Štai ką sako Viešpats : Kadangi tu buvai nepaklusnus Viešpaties žodžiui ir nesilaikėi paliepimo, kurį Viešpats, tavo Dievas, buvo tau davęs, ²²ir sugrįžai ir valgei duonos, ir gėrei vandens vietoje, kurioje tau įsakyta nevalgyti duonos ir negerti vandens, tavo lavonas nebus nuneštas į tavo tėvų kapą

²³Kuomet parvestasis pavalgė ir atsigerė, parvedėjas pabalnojo jam savo asilą. ²⁴O kai jis iškeliavo, sutiko jį kelyje liūtas ir papjovė, ir jo lavonas gulėjo pamestas ant kelio ; asilas gi stovėjo šalia jo, ir liūtas stovėjo šalia lavono. ²⁵Ir štai praeidami vyrai pamatė lavoną, pamestą ant kelio, ir liūtą, stovintį šalia lavono. Jie atėjo ir paskelbė mieste, kuriame gyveno anas senas pranašas. ²⁶Tai išgirdęs anas pranašas, kurs buvo atvedęs jį atgal iš kelio, tarė : Tai Dievo vyras, kurs buvo nepaklusnus Viešpaties žodžiams, ir Viešpats padavė jį liūtui, o tasai jį sudraskė ir nužudė pagal Viešpaties žodį, kurį yra jam kalbėjęs. ²⁷Paskui jis tarė savo sūnams : Pabalnokite man asilą. Jiems pabalnojus, ²⁸jis nuvyko, rado jo lavoną pamestą ant kelio ir asilą bei liūtą, stovinčius prie lavono ; liūtas gi neėdė lavono ir nepažeidė asilo. ²⁹Taigi pranašas ėmė Dievo vyro lavoną, užkėlė jį ant asilo ir grįždamas atgabeno į senojo pranašo miestą, kad jį apraudotų. ³⁰Jis padėjo jo lavoną savo kapan, ir jie jo raudėjo : Vargas man, vargas man, mano broli. ³¹O kai jie buvo jį apraudoję, jis tarė savo sūnams : Kuomet būsiu miręs, palaidokite mane kape, kuriame palaidotas Dievo vyras ; greta jo kaulų padėkite mano kaulus. ³²Nes iš tikrųjų bus įvykdyti žodžiai, kuriuos jis paskelbė, Viešpačiui įsakant, prieš altorių, esantį Betelyje ir prieš visas augštų vietų šventyklas, esančias Samarijos miestuose

³³Po šitų atsitikimų Jeroboamas negrįžo nuo savo blogiausio kelio, bet priešingai, jis darė iš tautos paskučiausųjų augštumų kunigus ; kas tik norėjo, pripildydavo savo ranką ir tapdavo augštumų kunigu. ³⁴Tai buvo Jeroboamo namų nusidėjimas, ir todėl jie buvo sugriauti ir sunaikinti nuo žemės paviršiaus

kalbėjo... Tai buvo melas ; be to, Dievo vyras turėjo suprasti, kad angelo įsakymas negali pakeisti Dievo duotojo paliepimo

²⁰*Viešpaties žodžiai...* Dabar Viešpats tikrai apreiškia savo ištarmę per senąjį pranašą prieš savo neištikimą pasiuntinį. — ²²*Tavo lavonas nebus...* Būti palaidotam ne savo šeimos kape Žydui buvo didelė bausmė. Plg Prad 47,30 ir k

²⁸*Liūtas gi neėdė lavono...* Sugrįždamas Betelin Dievo vyras buvo sumažinęs žmonių akyse savo pranašystės svarbą ; todėl Dievas įvairiais nuostabiais ženklais aiškiai parodo visiems, kad čia veikia bau-

džianti Viešpaties ranka, ir paliudija, kad paskelbtoji pranašystė tikra. —

³⁰*Vargas...* Paprastas gedulo išreiškimas. Plg Još 22,18. — ³¹*Kuomet būsiu miręs...* Visas atsitikimas giliai sujaudino senojo pranašo sąžinę. Jis pats patvirtina žuvusiojo pranašystės tikrumą ir geidžia amžinai pasilikti jo draugystėje. — ³²*Samarijos.* Tas vardas atsirado truputį vėliau. Autorius jį pavartojo čia proleptiškai

³³*Pripildydavo savo ranką.* Toki buvo apeiga, pašvenčiant ką nors kunigu. Plg Iš 29,9. Ebr t pasakyta, kad Jeroboamas pripildydavęs ranką, t y, pašvęsdavęs kunigu

Aug 11,31

14. ¹Anuo metu susirgo Jeroboamo sūnus Abija. ²Jeroboamas tarė savo žmonai: Kelkis, pakeisk drabužius, kad tavęs nepažintų, jog esi Jeroboamo žmona, ir eik į Silą, kur yra pranašas Ahijas, kurs man yra kalbėjęs, jog aš karaliausiu šitai tautai. ³Imk taipgi su savim dešimtį duonos kepalų, pyragą, ir indą medaus ir eik pas jį, nes jis tau pasakys, kas turi atsitikti šitam vaikui

Žem 15,29

⁴Jeroboamo žmona padarė, kaip jis buvo sakęs; atsikėlus ji nuvyko į Silą ir atėjo į Ahijo namus; jis gi negalėjo regėti, nes jo akys buvo aptemusios dėl senatvės. ⁵Bet Viešpats tarė Ahijui: Štai Jeroboamo žmona įeina, kad teirautųsi tavęs apie savo sergantį sūnų; tai ir tai tu jai kalbėsi. Taigi, jai įeinant ir norint pasislėpti kas ji esanti, ⁶Ahijas išgirdo jos įeinančios pro duris kojų trepsėjimą ir tarė: Įeik, Jeroboamo žmona; kam apsimeti kita esanti? Aš gi siųstas esu pas tave kietas pasiuntinys. ⁷Eik ir sakyk Jeroboamui: Štai, ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Kadangi aš išaugštinau tave iš tautos tarpo ir daviau tave vadu savo tautai Izraeliui, ⁸ir perskėčiau Dovidą namų karalystę ir daviau ją tau, o tu nebuvai toks, kaip mano tarnas Dovidas, kurs sergėjo mano paliečimys ir sekė mane visa savo širdimi, darydamas kas patinka mano akivaizdoje, ⁹bet padarei pikta daugiau už visus, kurie buvo pirm tavęs, ir pasidarei sau svetimų ir nuliėtų dievų, kad vestumei mane rūstybėn, mane gi metei savo užpakalin, ¹⁰todėl štai aš užvesiu nelaimių ant Jeroboamo namų ir užgausiu kiekvieną Jeroboamo vyriškį, ir uždarytąjį ir paskučiausįjį Izraelyje, ir išvalysiu Jeroboamo namų liekanas, kaip paprastai išvaloma mėšlas iki švarumui. ¹¹Kurie iš Jeroboamo bus mirę mieste, tuos es šunys; kurie gi bus mirę lauke, tuos rys dangaus paukščiai, nes tai Viešpats kalbėjo. ¹²Taigi tu kelkis ir eik į savo namus ir tau kojas įkeliant į miestą, vaikas mirs, ¹³o visas Izraelis jo raudos ir jį palaidos: ir tasai vienas iš Jeroboamo bus įneštas kapan, nes Viešpaties, Izraelio Dievo, rasta pasakytų apie jį gerų žodžių Jeroboamo namuose. ¹⁴Viešpats gi pastatys sau karalių Izraeliui, kurs užgaus Jeroboamo namus šitą dieną ir šituo laiku, ¹⁵ir Viešpats, Izraelio Dievas, sukratys, kaip paprastai juda nendrė vandenyje ir išraus Izraelį iš šitos geros žemės, kurią davė jų tėvams, ir išvėtys juos už Upės, nes jie padarė sau girių, kad erzintų Viešpatį. ¹⁶Ir Viešpats atiduos Izraelį dėl nuodėmių Jeroboamo, kurs nusidėjo ir į nuodėmę įvedė Izraelį

¹⁷Taigi Jeroboamo žmona kėlėsi ir išėjo, ir atvyko į Tersą, o kai ji žengė per namų slenkstį, vaikas mirė; ¹⁸ir jie jį palaidojo. Ir visas Izraelis raudėjo jo pagal Viešpaties žodžius, kuriuos jis kalbėjo per savo tarną pranašą Ahiją

14. ²Kurs man yra kalbėjęs... Žr aug 11,29... — ³Imk taipgi... Einant klaustis pranašo, buvo paprotys nuvesti jam dovaną. Plg 1 Kar 9,8. Dovanos imamos nedidelės, kad pranašas nepažintų karalienės. — ⁹Kurie buvo pirm tavęs: Izraelio teisėjai ir vadai. — Metei savo užpakalin: nors turėjai vaikščioti mano akivaizdoje. — ¹⁰Uždarytąjį: belaisvį, vergą. — Išvalysiu. Tikriausiai anot ebr t: Iššluosiu... kaip iššluojamas... Žr žem 15,29. — ¹¹Es šunys. Puslaukinių

šunų visuomet buvo daug rytų kraštų miestuose. — ¹⁴Karalių: Baasą. Žr žem 15,27.28. — Silą dieną. Ne visai aiškus šitoje vietoje ir ebr t; jo prasmė gal toki: Kas dabar atsitinka, yra tai būsimo išnaikinimo pradžia. — ¹⁵Už Upės: Euphrato. Paskelbiama nuvedimas Izraelio Asirijos nelaisvėn. — Girių. Ebr 'ašerim: medinės statulos Astartės garbei. — ¹⁶Atiduos Izraelį... Žr 4 Kar 17,6 ir k

¹⁷Tersą. Pirmoji Jeroboamo ir Is-

¹⁹Likusieji gi Jeroboamo veiksmai, kaip jis kovojo ir kaip jis karaliauvo, štai surašyti Izraelio karalių metraščių knygoje. ²⁰Laiko gi, kurį Jeroboamas karaliauvo, buvo dvidešimt dveji metai. Jis užmigo su savo tėvais, ir jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Nadabas

²¹Tuo tarpu Saliamono sūnus Roboamas karaliauvo Jude. Roboamui buvo keturios dešimtys vieneri metai, kai pradėjo karaliauti; jis karaliauvo septyniolika metų Jerusale miesto, kurį Viešpats pasirinko iš visų Izraelio giminių, kad tenai dėtų savo vardą. Jo motinos vardas Amanietė Naama. ²²Ir Judas darė, kas yra pikta Viešpaties akivaizdoje, ir jie erzino jį daugiau, negu buvo padarę jų tėvai savo nusidėjimais, kuriais jie nusidėjo. ²³Nes ir jie pasidarė sau altorių ir statulų ir girių kiekviename kauburyje ir po kiekvienu lapuotu medžiu. ²⁴Buvo taipgi žemėje kekšininkų, ir jie darė visas nuobodas pagonių, kuriuos Viešpats sunaikino Izraelio sūnų akivaizdoje

²⁵Penktais Roboamo karaliavimo metais Egipto karalius Sesakas pakilo į Jerusale. ²⁶Jis ėmė Viešpaties namų turtus ir karališkuosius turtus ir visa išplėšė, taipgi auksinius skydus, kuriuos buvo padirbdinęs Saliamonas; ²⁷užuoat jų karalius Roboamas padarė varinių skydų ir davė juos į skydininkų vadų rankas ir tų, kurie budėjo prie karaliaus namų durų. ²⁸Karaliui įeinant į Viešpaties namus, juos nešdavosi tie, kurie turėjo pareigą eiti priešakyje, o paskui nešdavo atgal į skydininkų šarvinę

²⁹O kas dar sakyтина apie Roboamą ir visa, ką darė, štai parašyta Judo karalių metraščių knygoje. ³⁰Ir buvo karas tarp Roboamo ir Jeroboamo per visas dienas. ³¹Roboamas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais Dovidio mieste. Jo gi motinos vardas buvo Amanietė Naama; jo vieton stoji karaliumi jo sūnus Abiamas

15. ¹Taigi aštuonioliktais Nabato sūnaus Jeroboamo karaliavimo metais Abiamas tapo Judo karaliumi. ²Jis karaliauvo trejis metus Jerusaleje. Jo motinos vardas buvo Abesalomo duktė Maakha. ³Jis vaikš-

raėlio karalystės sostinė. Plg Još 12,24. Paskiau sostinė buvo Samarija

¹⁹Kovojo: su Roboamu ir jo įpėdiniu. — *Metraščių knygoje*. Žr Įvadą 618 pusl

3/ Nuolatiniai karai tarp Judo ir Izraelio karalystė iki Akhabui

a/ Judo karaliai Roboamas, Abiamas ir Asa

14,21-15,24. Saliamono sūnus Roboamas nesirūpina stabmeldystės panaikinimu tarp savo pavaldinių /14,21-24/. Jam karaliaujant Egipto karalius Sesakas užpuola Judo karalystę ir apiplėšia Jerusale /14,25-28/, be to, Roboamui tenka kariauti ir su Izraelio karaliumi /14,29-31/, su kuriuo veda karus taipgi Roboamo sūnus Abiamas, lygiai nedoras kaip

ir jo tėvas /15,1-8/. Abiamo gi sūnus Asa naikina savo pavaldiniuose stabmeldystę /15,9-15/ ir, padedant Damasko karaliui Benadadui, išveja iš savo ribų Izraelio karalių Baasą /15,16-24/.

²¹Keturios dešimtys... Taigi jis buvo gimęs dar prie gyvos Dovidio galvos, nes Saliamonas karaliauvo tik keturias dešimtis metų. — *Amanietė Naama*. Saliamonas buvo ją vedęs moterystėn dar prieš Egipto karaliaus dukterį. Plg 2 Kron 12,13. — ²³Altorių. Ebr t: augštų vietų. — ²⁴Kekšininkų. Ebr t: pašvęstųjų. Buvo tai žmonės, pasišventę begėdiškam Astartės garbinimui. — *Nuobodas pagonių*. Žr Kun 18,3...

²⁵Sesakas. Jis gal buvo pakviestas Jeroboamo prieš Judo karalystę. — ²⁷Skydininkų vadų. Ebr t: bėgikų

2 Kron 12,13

Aug 10,16

2 Kron 13,2

čiojo visose savo tėvo nuodėmėse, kurias tasai buvo padaręs pirm jo, ir jo širdis nebuvo tobula su Viešpačiu, savo Dievu, kaip buvo jo tėvo Dovidio širdis. ⁴Bet dėlei Dovidio Viešpats, jo Dievas, davė jam žiburį Jerusaleje, sužadindamas po jo jojo sūnų ir darydamas pastovią Jerusale, ⁵nes Dovidas buvo padaręs kas teisinga Viešpaties akyse, ir neatstojo nuo viso to, ką jam buvo įsakęs per visas jo gyvenimo dienas, tik be atsitikimo su Hetiečiu Uriju. ⁶Karas tarp Roboamo ir Jeroboamo buvo kolei anas buvo gyvas

⁷O kas dar sakyтина apie Abiamą ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? Ir buvo karas tarp Abiamo ir Jeroboamo. ⁸Abiamas užmigo su savo tėvais, ir palaidota jį Dovidio mieste, o jo vieton stoji karaliumi jo sūnus Asa

⁹Taigi dvidešimtais Izraelio karaliaus Jeroboamo metais pradėjo karaliauti Judo karalius Asa, ¹⁰ir karaliavo Jerusaleje keturias dešimtis vienerius metus. Jo motina buvo Abesalomo dukte vardu Maakha. ¹¹Asa darė, kas teisu Viešpaties akivaizdoje, kaip jo tėvas Dovidas; ¹²jis išvarė kekšininkus iš žemės ir išvalė visus purvus stabų, kuriuos buvo padarę jo tėvai. ¹³Be to, jis pašalino ir savo motiną Maakhą, kad nebūtų viršininke Priapo šventyklose ir jo girioje, kurią ji buvo pašventusi; jis sugriovė jo olą ir sutrupino bjauriausią statulą ir sudegino Kedrono upelyje. ¹⁴Augštų gi vietų jis nepanaikino. Tačiau Asos širdis buvo tobula su Viešpačiu per visas jo dienas. ¹⁵Jis įnešė taipgi į Viešpaties namus tai, ką jo tėvas buvo pašventęs ir apžadu paskyręs, sidabrą, auksą ir rykus

¹⁶Karas gi tarp Asos ir Izraelio karaliaus Baasos buvo per visas juodviejų dienas. ¹⁷Anuo metu Izraelio karalius Baasa pakilo į Judą ir pastatė Ramą, kad niekas iš Judo karaliaus Asos pusės negalėtų nei išeiti, nei įeiti. ¹⁸Taigi Asa, ėmęs visą sidabrą ir auksą, kurs buvo likęs Viešpaties namų izde ir karaliaus namų izde, davė jį į savo tarnų rankas ir nusiuntė pas Sirijos karalių Heziono sūnaus Tabremono sūnų Benadadą, gyvenusį Damaske, ir sakydino: ¹⁹Tarp manęs ir tavęs, tarp mano tėvo ir tavo tėvo yra sandora, todėl aš tau atsiunčiau dovanų, sidabro ir aukso, ir prašau ateiti ir panaikinti sandorą, kurią tu turi su Izraelio karaliumi Baasa, kad jis pasitrauktų nuo manęs. ²⁰Benadadas, paklausęs karaliaus Asos,

vado. Plg 2 Kar 15,1. — *Ir tu*. Ebr t šitų ž nėra. — ²⁸*Karaliui įeinant...* Nors prie Roboamo plito jo karalystėje stambeldystė, bet jis pats dalyvaudavo iškilmingai tikrojo Dievo garbinime

³¹*Abiamas*, 2 Kron 13,20 jis pavadintas Abija, ebr *Abiahu*

15. ²*Trejis metus*: gal nepilnus trejis metus. — *Abesalomo dukte*: gal Dovidio sūnaus Absalomo dukraitė. Plg 2 Kron 13,2. — ³*Nuodėmėse*: stambeldystėje

¹⁰*Jo motina*: jo senelė. Plg aug 2 eil. — ¹³*Pašalino*: gal atimdamas karalienės vardą. — *Kad nebūtų...* Ebr t: nes ji buvo padariusi *‘aše-rah* Plg aug 14,23. — *Jis sugriovė...* Ebr t šitų ž nėra. — *Kedrono upelyje*. Nemaža stabų sunaikinta čia ir paskesniais laikais. Plg 4 Kar

23,4... ir k. — ¹⁴*Augštų gi...* Palyginant šitą vietą su 2 Kron 14,5 ir 15,17 paaiškėja, kad Asa naikino augštas vietas savo karalystėje, bet nepasinaudojo gera proga, kad, nugalėjęs Izraelio karalių, sunaikintų jas ir tenai. — ¹⁵*Ką jo tėvas*: gal grobį, atimtą iš Jeroboamo. — *Ir apžadu paskyręs*. Ebr t: Ir ką jis pats /Asa/ buvo apžadu paskyręs. Plg 2 Kron 14,1...

¹⁷*Pastatė*: sustiprino. — *Ramą*. Tas miestas buvo visai arti Jerusale, apie dvi valandi kelionės į šiaurę nuo jos. Baasa, paėmęs Ramą ir ją sustiprinęs, norėjo visai užkirsti kelią iš pietų į savo karalystę. — ¹⁸*Benadadą*: Adado sūnų. Adadas buvo Phenikijiečių dievaitis. Už sandorą su Benadadu Asa buvo Viešpaties papeiktas. Plg 2 Kron

2 Kar 11,4

2 Kron 13,3

2 Kron 14,1

2 Kron 16,1

siuntė savo kariuomenės vadus į Izraelio miestus, ir jie užkariavo Ahioną, Daną, Abelbeth-Maakhą ir visą Kenerotą, tai yra visą Nephtalio žemę. ²¹Tai išgirdęs Baasa liovėsi statęs Ramą ir sugrįžo į Tersą. ²²Karalius gi Asa siuntė žinią į visą Judą, sakydamas: Tegul nė vienas neišsikabinėja. Ir jie ėmė akmenis iš Ramos ir jos medžius, kuriais statė Baasa, o karalius Asa pastatė iš jų Benjamino Gabaą ir Masphą.

²³Kas gi dar sakyтина apie Asą, ir visas jo drąsumas, ir visa ką padarė, ir miestai, kuriuos pastatė, argi tai neaprašyta Judo karalių metraščių knygoje? Tačiau jo senatvės metu jam skaudėjo kojos. ²⁴Ir jis užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais savo tėvo Dovidio mieste. Jo vieton ėmė karaliauti jojo sūnus Jozapatas.

²⁵Jeroboamo sūnus Nadabas pradėjo karaliauti Izraelyje antrais Judo karaliaus Asos metais ir karaliauvo Izraelyje dvejus metus. ²⁶Jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, ir vaikščiojo savo tėvo keliais ir jo nuodėmėse, kuriomis jis atvedė Izraelį į nusidėjimus. ²⁷Ahijo sūnus Baasa iš Isakharo namų patykojo jo ir užmušė jį Pilistimų mieste Gebetone, nes Nadabas ir visas Izraelis buvo apgulę Gebetoną. ²⁸Taigi Baasa užmušė jį trečiais Judo karaliaus Asos metais ir pastojų karaliumi jo vieton. ²⁹Tačiau karaliumi, jis užmušė visus iš Jeroboamo namų; jis nepaliko net nė vienos sielos iš ano palikuonių, kolei nesunaikino jo pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs per savo tarną Ahiją Silonietį, ³⁰dėl Jeroboamo nusidėjimų, kuriais tasai buvo nusidėjęs ir kuriais buvo atvedęs į nuodėmę Izraelį, ir dėl nusikaltimo, kuriuo buvo suerzinęs Viešpatį, Izraelio Dievą.

³¹Kas dar sakyтина apie Nadabą, ir visa, ką jis padarė, argi tai neaprašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ³²Karas tarp Asos ir Izraelio karaliaus Baasos buvo per visas juodviejų dienas.

³³Trečiais Judo karaliaus Asos metais Ahijo sūnus Baasa pradėjo karaliauti visam Izraeliui Tersoje ir karaliauvo dvidešimt ketverius metus. ³⁴Jis darė, kas pikta Viešpaties akivaizdoje, ir vaikščiojo Jeroboamo keliu ir jo nusidėjimuose, kuriais jis atvedė į nuodėmes Izraelį.

2 Kron 17,1

Ž:m 21,22
Aug 14,10

16,7... — ²⁰Ahioną... Visi šitie miestai buvo šiaurinėje Palestinoje. — ²²Tegul nė vienas... Visi turi ateiti ardyti pastatytosios tvirtovės. — Maspha. Žr Teis 12,1

²³Tačiau jo senatvės... Asos širdis pamažu tolo nuo Viešpaties. Kare prieš Etiopiečius jis įieškojo pagalbos pas Viešpatį, o prieš Izraelį jau pas Benadadą; papeikusį gi už taitai pranašą Hananį jis net ėmė kalėjiman /2 Kron 16,7.../. Įgavęs kojų ligą /podagrą/ jis norėjo rasti pagalbos tik pas gydytojus, o ne pas Dievą.

b/ Izraelio karaliai Nadabas, Baasa, Ela, Zambris ir Amris

15,25--16,28. Izraelio karalius Nadabas po dvejų viešpatavimo metų

užmušamas Baasos, /15,25-32/, kurs tapęs karaliumi, taip pat kaip ir užmuštasis, savo elgesiu rūstina Viešpatį /15,33-34/. Todėl Viešpats skelbia Baasai bausmę per pranašą Jėhų /16,1-17/. Mirus Baasai Izraelio karaliumi tampa jo sūnus Ela, prieš kurį pakelia maištą Zambris /16,8-14/; bet Zambris karaliauja tik 7 dienas, nes tauta išsirenka karaliumi Amrį, kurs pastato Samarijos miestą ir čia baigia savo dienas /16,15-28/.

²⁶Kuriomis jis atvedė... Aukšinių veršių garbinimu. — ²⁷Iš Isakharo namų. Jo pirmatakas buvo iš Ephraimo giminės. — Patykojo jo: padaręs samokslą. — Gebetone. Tas miestas buvo kitados paskirtas Dano giminei /Još 19,44/; bet paskui sugrįžo į Pilistimų rankas. — ³⁰Buvo kalbėjęs. Plg aug 14,10

16. ¹Viešpaties žodis buvo suteiktas Hananio sūnui Jėhui prieš Baasą ir buvo pasakyta: ²Todėl, kad aš išaugštinau tave iš dulkių ir padariau tave vadu mano tautai Izraeliui, tu vaikščiojai Jeroboamo keliu ir atvedei į nuodėmę mano tautą Izraelį, idant mane erzintumei jų nusidėjimais; ³Štai aš iššluosiu Baasos palikuonis ir jo namų palikuonis, ir padarysiu tavo namus kaip Nabato sūnaus Jeroboamo namus. ⁴Kas iš Baaso bus miręs mieste, tą suės šunys, o kas iš jo bus miręs lauke, tą suės dangaus paukščiai

Aug 14,11

2 Kron 16,1

⁵Kas gi dar sakyтина apie Baasą ir ką jis darė, ir jo karai, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ⁶Taigi Baasa užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas Tersoje, o jo vieton stojo karaliumi jo sūnus Ela. ⁷Bet Viešpaties žodis prieš Baasą ir prieš jo namus ir prieš visa pikta, kurį buvo padaręs Viešpaties akivaizdoje, kad jį erzintų savo rankų darbais, buvo suteiktas per Hananio sūnų pranašą Jėhų, jog su juo taip būsią, kaip su Jeroboamo namais, todėl jis užmušė jį, tai yra, Hananio sūnų pranašą Jėhų

4 Kar 9,1

⁸Dvidešimt šešiais Judo karaliaus Asos metais Baasos sūnus Ela pradėjo karaliauti Izraeliui Tersoje ir karaliavo dvejus metus. ⁹Prieš jį pakėlė maištą jo tarnas raitelių pusės vadas Zambris; Ela girtavo Tersoje ir buvo girtas Tersos viršininko Arsos namuose. ¹⁰Taigi Zambris įpuolęs ištiko ir užmušė jį dvidešimt septintais Judo karaliaus Asos metais ir stojo karaliumi jo vietoje. ¹¹Pastojęs karaliumi ir sėdęs į jo sostą, jis užmušė visus iš Baasos namų ir nepaliko iš jų nė vieno vyriškio, nei jo giminaičių, nei prietelių. ¹²Zambris išnaikino visus Baasos namus pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs Baasai per pranašą Jėhų. ¹³Delei visų Baasos nuodėmių ir dėl jo sūnaus Elos nuodėmių, kuriuodu patys nusidėjo ir į nuodėmes vedė Izraelį, erzindami Viešpatį, Izraelio Dievą, savo tuštybėmis

¹⁴Kas gi dar sakyтина apie Elą ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ¹⁵Dvidešimt septintais Judo karaliaus Asos metais karaliavo Tersoje septynias dienas Zambris. Kariuomenė tuomet buvo apgulusi Pilistimų miestą Gebetoną. ¹⁶Visas Izraelis, išgirdęs, kad Zambris buvo pakėlęs maištą ir užmušęs karalių, padarė sau karaliumi Amrį, buvusį tuo metu Izraelio kariuomenės viršininku stovyklose. ¹⁷Taigi Amris ir draug su juo visas Izraelis pakilo nuo Gebetono ir apgulė Tersą. ¹⁸Zambris, matydamas, kad miestas buvo paimtas, įėjo į rūmus ir sudegino save kartu su karaliaus namais; ir jis mirė ¹⁹savo

16. ¹*Hananio*. Jėhaus tėvas buvo taipgi pranašas. Plg 2 Kron 16,7-10. — ²*Iš dulkių*. Baasa buvo kilęs iš šeimos, kuri negalėjo tikėtis tokio išaugštinimo. — *Mano tautai*... Nors Izraelis buvo labai atsitolinęs nuo Viešpaties, tačiau jis vadina jį savo tauta ir nesiliauja siuntęs jai pranašų

³*Jo karai*. Ebr t: Jo galia, t y, drąsūs veiksmai. — ⁷*Tai yra Hananio*... Ebr t šitų ž nėra; jie Vulg priedas. Eil galą pagal ebr t reiktų baigti gal taip: dėl to kad jis buvo užmušęs jį, t y, Jeroboamą, kurio šeimyną sunaikino Baasa. Pranašas

Jėhus ėjo savo pareigas dar prie karaliaus Jozapato. Plg 2 Kron 19,2. — Nors Viešpats buvo pasmerkęs Jeroboamo namus, bet tuo nebuvo suteikta Baasai teisė užmušti Nadabą. Sekdamas Jeroboamo nusidėjimus Baasa aiškiai parodė, kad, sunaikindamas Jeroboamo giminę, jis elgėsi ne kaip Dievo paskirtas įrankis, bet jieškojo tik savo naudos. Baasa taipgi pirmas davė Izraelyje pavyzdį užmušimo karaliaus ir kruvino išnaikinimo visos jo šeimynos, o ką jis sau leido, tai paskiau darė kiti, kurie pasijusdavo esą gana galingi ir įtakingi tautoje

nuodėmėse, kuriomis nusidėjo, darydamas pikta Viešpaties akivaizdoje ir vaikščiodamas Jeroboamo keliu ir jo nusidėjime, kuriuo vedė į nuodėmę Izraelį

²⁰Kas gi dar sakytina apie Zambri ir jo maištą, ir smarkų viešpatavimą, argi tai neaprašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ²¹Tuomet Izraelio tauta perskilo į dvi dali; viena tautos pusė ėjo paskui Gineto sūnų Tebni, kad pastatytų jį karaliumi, o kita pusė Amrį. ²²Bet tauta, buvusi su Amriu, paėmė viršų ant tautos, ėjusios paskui Gineto sūnų Tebni, ir Tebnis mirė, o Amris tapo karaliumi

²³Trisdešimt pirmais Judo karaliaus Asos metais Amris tapo Izraelio karaliumi ir karaliavo dvylika metų. Tersoje jis karaliavo šešerius metus. ²⁴Jis pirkė iš Semerio Samarijos kalną už du talentu sidabro ir apstatė jį, ir praminė miestą, kurį buvo pastatęs, vardu Samarija, dėlei kalno savininko vardo Semerio. ²⁵Amris darė pikta Viešpaties akivaizdoje ir elgėsi pikčiau už visus, kurie buvo pirm jo. ²⁶Jis vaikščiojo visu Nadabo sūnaus Jeroboamo keliu ir jo nusidėjimuose, kuriais buvo įvedęs į nuodėmes Izraelį, idant erzintų Viešpatį, Izraelio Dievą, savo tuštybėmis

²⁷Kas dar sakytina apie Amrį ir jo karus, kuriuos vedė, argi tai neaprašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ²⁸Amris užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas Samarijoje, o jo sūnus Akhabas stojo karaliumi jo vieton

²⁹Trisdešimts aštuntais Judo karaliaus Asos metais tapo Izraelio karaliumi Amrio sūnus Akhabas. Amrio sūnus Akhabas karaliavo Izraeliui Samarijoje dvidešimt dvejus metus. ³⁰Amrio sūnus Akhabas darė pikta Viešpaties akivaizdoje daugiau už visus, kurie yra buvę pirm jo. ³¹Negana jam buvo vaikščioti Nabato sūnaus Jeroboamo nuodėmėse; be to, jis vedė žmoną Sidoniečių karaliaus Etbaalio dukterį Jėzabelę. Jis ėjo, ir tarnavo Baalui, ir garbino jį. ³²Jis padarė Baalui altorių Baalo šventykloje, kurią buvo pastatęs Samarijoje, ³³ir pasodino girią. Akhabas daugino savo piktus darbus erzindamas Viešpatį, Izraelio Dievą,

⁸*Dvejus metus* : nepilnus. Plg žem 10 eil. — ⁹*Raitelių*, ebr t : kariškų vežimų. — ¹³*Tuštybėmis* : stabais

¹⁶*Gebetą*. Anksčiau jį buvo apgulus Nadabas. Žr aug 15,27. —

¹⁶*Visas Izraelis* : kariuomenė

²⁰*Smarkų viešpatavimą*. Ebr t šitų ž nėra. — ²¹*Perskilo į dvi dali*. Kariuomenė buvo išsirinkusi karaliumi Amrį, o kiti iš tautos norėjo, kad karaliumi būtų Tebnis. — ²²*Tebnis mirė* : gal buvo užmuštas kovoje

²³*Dvylika metų*. Ketverius iš jų /nuo 27 iki 31 Judo karaliaus Asos metų/ draug su Amriu buvo laikomas karaliumi taipgi Tebnis; šešeris metus jis karaliavo Tersoje jau vienas, paskutinius gi dvejus Samarijoje. — ²⁴*Samarijos*. Ebr *Šomron*. — *Du talentu* : apie 30.000 lt. — *Samarija*. Dabar *Sebastijeh*. Ji buvo visų paskesniųjų karalių sostinė iki Izraelio karalystės žlugimui

2. Izraelis ir Judas, viešpataujant Akhabui

1/ Pranašas Elijas

16,29--19,21. Amrio sūnus Akhabas nedorybėmis viršija savo pirmatakus /16,29-34/. Viešpaties siųstas pranašas Elijas skelbia Akhabui trejų metų badą, pats gi pasilieka visų pirma prie Karito upelio, kur jį maitina varnai /17,1-7/. Paskui gi vyksta į Sareptą pas vieną moteriškę, kurios miltus ir aliejų stebuklingai padaugina /17,8-16/, prikelia iš numirusių jos sūnų /17,17-21/. Trečiais bado metais Elijas sušaukia pas Akhabą visus ir aliejų stebuklingai ugnį ant prirengtosios aukos, juos užmuša /18,20-40/ ir išmeldžia lietaus /18,41-46/. Akhabo žmonai Jėzabelei norint užmušti Eliją, Vieš-

Još 6,26

labiau už visus Izraelio karalius, kurie yra buvę pirm jo. ³⁴Jo laiku Hielis iš Betelio pastatė Jeriką. Dėdamas jo pamatus, jis nustojo savo pirmgimio sūnaus Abiramo ir savo paskutinio sūnaus Segubo, statydamas vartus, pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs per Nuno sūnų Jošų

Ekl 48,1
Jok 5,17

17. ¹Tesbietis Elisas iš Galaado gyventojų tarė Akhabui: Kaip gyvas Viešpats, Izraelio Dievas, kurio akivaizdoje aš stoviu, nebus per šiuos metus rasos ir lietaus, jei mano burna nepasakys žodžio

²Ir buvo jam suteiktas Viešpaties žodis ir pasakyta: ³Pasitrauk iš čia, eik saulėtekio linkon ir pasislėpk prie Karito upelio, kurs yra į rytus nuo Jordano. ⁴Tenai atsigersi iš upelio, o varnams aš įsakiau tenai maitinti tave. ⁵Taigi jis išėjo ir darė pagal Viešpaties žodį; o nuvykęs atsisėdo prie Karito upelio, kurs yra į rytus nuo Jordano. ⁶Varnai atnešdavo jam duonos ir mėsos rytmetį, taip pat duonos ir mėsos vakare, ir jis atsigerdavo iš upelio. ⁷Bet po kurio laiko upelis išdžiūvo, nes lietus nelijo ant žemės

⁸Taigi jam buvo suteiktas Viešpaties žodis ir pasakyta: ⁹Kelkis ir eik į Sidoniečių Sareptą ir pasiliksi tenai; nes tenai aš įsakiau vienai moteriškei našlei maitinti tave. ¹⁰Jis atsikėlė ir nuėjo Sarepton. Atėjęs prie miesto vartų, jis pamatė moteriškę našlę, renkančią malkas, pašaukė ją ir jai tarė: Duok man truputį vandens inde atsigerti. ¹¹Kai ji ėjo atnešti, jis šūktelėjo paskui ją ir tarė: Atnešk man, meldžiamoji, ir duonos

Lk 4,26

pats jį veda pastiprindamas stebuklingai iki Horebo kalnui /19,1-8/, čia jam apsireiškia, liepia grįžti ir patepti Hazaėlį Sirijos karaliumi, Jėhų Izraelio ir Elisiejų savo įpėdiniu /19,9-21/

⁸¹*Jeroboamo nuodėmėse*: garbinant auksinius veršius. Plg 12,28. — *Etbaalio dukterį Jėzabelę*. Etbaalis, anot istorikų, buvęs Tiuro ir Sidono karalius ir Astartės kunigas; jis užmušęs savo brolių ir viešpatavęs po jo 32 metus. Jo dukterė Jėzabelė, ištekdama už Akhabo, ne tik nepriėmė Izraelio tikėjimo, bet pasiliko didžiausi Viešpaties vardo priešininkė. Moterysė su ja turėjo daug blogiausių pasėkų kaip Izraelio, taip ir Judo karalystei. — ³²*Kurią buvo pastatęs*. Pastatydamas šventyklą Baalui, Akhabas darė savo karalystę visai stabmeldiška. Tą šventyklą sugriovė Jėhus. Žr 4 Kar 10,27. — ³³*Girią*. Ebr 'ašerah'; taigi buvo pastatyta Astartės statula. — ³⁴*Pastatė Jeriką*: sustiprino, pastatydamas mūrą. Tai buvo griežtai uždrausta, ir buvo paskelbta bausmė tam, kas drįs tai daryti. Žr Još 6,26

17. ¹*Tesbietis Elisas*. Ebr 'Elijahu, Viešpats mano Dievas. Kaip čia,

taip ir kitur tas pranašas pasirodo netikėtai /plg Ekl 48,1.../. Pats jo vardas nurodo to pranašo pareigų svarbą. Nė vienas kitas pranašas bedieviškoje Izraelio karalystėje nesirūpino taip uoliai Dievo garbe, kaip Elisas, ir nė vieno Dievas nepatvirtino taip dideliais ženklais ir stebuklais, kaip jojo. Tolesnis pasakojimas parodo ypač viešąjį jo veikimą, tačiau jo reikšmė kaip pranašų mokyklų steigėjo buvo tikrai nemažesnė. Gyvenimas nuošaliai ir dideli veiksmai eina draug pas Eliją, tą atnaujintoją Mošės įsteigtosios Dievo karalystės Israelyje /plg Apr 11,4.../. Kaip Mošė pas Paroną, taip Elisas buvo siųstas pas Akhabą. Bet Elisas buvo taipgi figūra Mošės žadėtojo Pranašo, kurs turėjo baigti įstatymą ir Pranašus /Mt 5,12/ ir todėl pasirodo draug su Moše Atsimainymo kalne /Lk 9, 31/. — *Gyventojų*. Anot ebr t Elisas tik gyvenęs kurį laiką kaip ateivis Galaade; jo gi tėviškė gal buvo Nephtalio giminėje. — *Kaip gyvas Viešpats...* Pranašas pačioje pradžioje deda ant savo pranašystės iškilmingos prisaiškos žymę. — *Per šiuos metus*: per puskeltvartų metų. Žr Lk 4,25; Jok 5,17

kąsnelį savo rankoje. ¹²Ji atsakė : Kaip Viešpats, tavo Dievas, gyvas, aš neturiu duonos, o tik miltų kibire, kiek sauja galima pasemti, ir truputį aliejaus puodelyje ; štai renkuos šiek tiek malkų, kad sugrįžus prirengčiau sau ir savo sūnui valgyti, ir kad paskui mirtumėva. ¹³Elijas jai tarė : Nebijok, bet eik ir daryk, kaip sakei ; tačiau iš to trupučio miltų pirmą padarysi man mažą paplotį ir atnešk pas mane ; sau gi ir savo sūnui padarysi paskui. ¹⁴O Viešpats, Izraelio Dievas, štai ką sako : Miltų kibire nepristigs ir aliejaus puodelyje nebus mažiau iki tai dienai, kurią Viešpats duos lietaus ant žemės paviršiaus. ¹⁵Ji nuėjo ir padarė, kaip Elijas buvo sakęs ; ir valgė jis, ir ji, ir jos namai ; o nuo anos dienos ¹⁶miltų puode nepritrūko ir aliejaus ašotyje nepasidarė mažiau pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs per Eliją

¹⁷Paskui atsitiko, kad susirgo moteriškės šeimininkės sūnus, ir jo liga buvo smarkiausi, taip kad jame nebeliko alsavimo. ¹⁸Taigi ji tarė Elijui : Kas man ir tau yra bendra, Dievo žmogau ? Argi tam atėjai pas mane, kad būtų primintos mano neteisybės, ir kad užmuštumei mano sūnų ? ¹⁹Elijas jai tarė : Duok man savo sūnų. Ir ėmęs jį iš jos prieglobsčio, jis užsinešė į augšto kambarį, kur pats turėjo buveinę, ir paguldė į savo patalą. ²⁰Paskui jis šaukėsi į Viešpatį ir tarė : Viešpatie, mano Dieve, argi ir našlė, per kurią aš šiaip taip išlaikomas, nubaudei, kad numarinai jos sūnų ? ²¹Po to jis išsitiesė ant vaiko išilgai tris kartus, ir šaukė į Viešpatį ir tarė : Viešpatie, mano Dieve, maldauju, tesugrįžta šito vaiko siela į jo kūną ! ²²Viešpats išklaušė Elijo balsą ir vaiko siela sugrįžo į jį, ir jis atgijo. ²³Tuomet Elijas ėmė vaiką ir nukėlė jį nuo augšto į apatinį butą, atidavė jo motinai ir tarė : Štai tavo sūnus gyvas. ²⁴Moteriškė tarė Elijui : Dabar, iš šito atsitikimo aš pažįstu, kad tu esi Dievo žmogus, ir kad Viešpaties žodis tavo burnoje yra tikras

²*Buvo jam suteiktas...* Elijas pats turi įsigyti pasitikėjimą Dievo pagalba, kad sustiprėtų ir drąsiai eitų į jam skirtą susirėmimą. Dauguma šventųjų, kuriuos Dievas pašaukdavo, o net ir šventųjų švenčiausis rengėsi prie veikimo atsiskyre nuo žmonių. — ³*Prie Karito upelio.* Ebr *Kerith*. Jo vieta dabar nežinoma. Matomai tai buvo nedidelis upelis, tekęs į Jordaną, turįs nemažą vandens lietų metų, bet vasarą visai išdžiūstą. — ⁴*Varnai atnešdavo...* Iš kur varnai gaudavo duonos ir mėsos, tuo dalyku pasirūpino tasai, kurs jiems buvo davęs įsakymą atnešti /šv Aug/. Aiškinimas šito didelio stebuklo pakeitimu ebr ž *'orbim*, varnai, panašiu, tik kitas balsas turinčiu žodžiu *'arabim*, nieku nepamatuotas

⁵*Sareptą.* Ebr *Tsarphath*, dabar *Caraphand* prie Tarpžemės jūros tarp Tiro ir Sidono. — ¹³*Pirma padaryk man...* Tuo būdu pranašas reikalavo iš motinos didelio tikėjimo, už kurį tačiau turėjo būti jai

gausinais atsilyginta. — ¹⁵*Jos namai :* jos šeimyna, giminės

¹⁷*Nebeliko alsavimo :* vaikas buvo tikrai miręs. — ¹⁸*Kas... yra bendra...* t y, mums reikia skirtis. Toliau moteriškė tarsi sako : tavo šventumo šviesa daro regimus mano nusidėjimus, kurie pirma buvo paslėpti /Teodoretas/. Kadangi pranašas turi ypatingus santykius su Dievu, todėl moteriškė pasavina jam galią atvesti ypatingu būdu bausmes ant žmonių. Bet kartu su pažinimu kaltės atbunda moteriškės širdyje gailestis, už kurį atsilyginama jo sūnaus atgaivinimu, taip kaip atsilyginta už jos tikėjimą aliejaus ir miltų padauginimu /Aug/. — ¹⁹*Į augšto kambarį :* buvusį ant gulščio rytiečių stogo. Plg Teis 3,20. — ²¹*Išsitiesė ant vaiko :* lyg kad norėdamas suteikti vaikui savo gyvybės. Numiręs moteriškės sūnus yra figūra tautų, kurios Dievo pažadinamos iš mirties snaudulio. Pranašas išsitiesia ant kūdikio tris kartus, nes mus pažadina visa švenč Trejybė /Aug/. Plg 4,34 ; Apd 20,10

18. ¹Ilgam laikui praslinkus, Viešpaties žodis buvo suteiktas Elijui, trečiais metais, ir pasakyta: Eik ir pasirodyk Akhabui, kad duočiau lietaus ant žemės paviršiaus. ²Taigi Elijas ėjo pasirodyti Akhabui; Samarijoje gi tuo tarpu buvo didelis badas

³Akhabas pasiškė savo namų užvaizdą Abdiją; Abdijas gi labai bijojo Viešpaties; ⁴nes, Jėzabelei užmušant Viešpaties pranašus, jis ėmė šimtą pranašų ir paslėpė juos po penkias dešimtis ir penkias dešimtis olose ir maitino juos duona ir vandenimi. ⁵Taigi Akhabas tarė Abdijai: Eik prie visų šalies vandens šaltinių ir į visus slėnius, bene galėsime rasti žolės ir išgelbėti arklius bei asilėnus, kad nežūtų visi gyvuliai. ⁶Taip juodu pasidalino kraštą, kad jį apeitų; Akhabas ėjo vienu keliu, o Abdijas skyrė kitu keliu

⁷Kai Abdijas buvo kelyje, jį pasitiko Elijas. Pažinęs Eliją, jis puolė kniūbsčias ant savo veido ir tarė: Ar tu, mano valdove, esi Elijas? ⁸Tasai atsakė: Aš. Eik ir sakyk savo valdovui: Čia yra Elijas. ⁹Bet jis tarė: Kuo nusidėjau, kad įduodi mane, savo tarną, į Akhabo ranką, idant mane užmuštų? ¹⁰Kaip Viešpats, tavo Dievas, gyvas, nėra tautos ar karalystės, kur mano valdovas nebūtų siuntęs tavęs įieškoti, o visiems atsakant: Jo čia nėra, jis prisaikino kiekvieną karalystę ir tautą, nes tavęs visai neatrasta. ¹¹O dabar tu man sakai: Eik ir sakyk savo valdovui: Čia yra Elijas. ¹²Man nuo tavęs pasitraukus, Viešpaties Dvasia nuneš tave į vietą, kurios nežinau; aš tuo tarpu įėjęs pranešiu Akhabui, o jis, neradęs tavęs, užmuš mane; tavo gi tarnas bijo Viešpaties nuo savo kūdikystės. ¹³Argi nebuvo tau, mano valdovui, pranešta, ką padariau, Jėzabelei užmušant Viešpaties pranašus, jogei paslėpiausi iš Viešpaties pranašų šimtą vyrų, po penkias dešimtis ir penkias dešimtis olose ir maitinau juos duona ir vandenimi? ¹⁴O dabar tu sakai: Eik ir sakyk savo valdovui: Čia yra Elijas, kad mane užmuštų? ¹⁵Bet Elijas atsakė: Kaip gyvas karėivių Viešpats, prieš kurio veidą stoviu, šiandien aš jam pasirodysiu

¹⁶Taigi Abdijas nuėjo pasitikti Akhabo ir jam pranešė, o Akhabas atėjo pasitikti Elijo. ¹⁷Pamatęs jį, jis tarė: Ar tu esi tasai, kurs darai sumišimą Izraelyje? ¹⁸Tasai atsakė: Ne aš padariau sumišimą Izraelyje, bet tu ir tavo tėvo namai, kurie pametė Viešpaties įsakymus ir sekėte Baalus. ¹⁹Tačiau dabar siųsk ir surink prie manęs visą Izraelį Karmelio kalne, ir keturis šimtus penkias dešimtis Baalo pranašų, ir keturis šimtus girių pranašų, kurie valgo nuo Jėzabelės stalo

²⁰Tuomet Akhabas siuntė pas visus Izraelio sūnus ir surinko pranašus į Karmelio kalną. ²¹Elijas prisiartinęs prie visos tautos tarė: Iki kolei jūs

18. ¹Trečiais metais: skaičiuojant nuo prikėlimo iš mirusių našlės sūnaus Sareptoje; ketvirtais gi sausros

³Bijojo Viešpaties: ištikimai ir uoliai garbino tikrąjį Dievą. — ⁴Jis ėmė šimtą pranašų... Pranašų mokyklos, Samuėlio įsteigtos /plg 1 Kar 9,18/, matomai nemaža turėjo mokytinių Izraelio karalystėje ir tais nelaimingais laikais; tie pranašų mokytiniai turėjo daug prisidėti prie tikrojo Dievo pažinimo palaikymo, todėl jų negalėjo kęsti stabmeldys-
tei pasidavusi Jėzabele

⁷Ar tu, mano valdove... Abdijas neabejoja, kad jis mato pažįstamą jam pranašą, kuriam jis duoda pagarbą; tik jis stebisi, sutikęs tą, kurio veltui visur įieškota. — ¹²Dvasia nuneš... Abdijas tiki, kad Elijas gali stebuklingu būdu išvengti visokių pavojų

¹⁷Darai sumišimą: atvedti tautai nelaime. — ¹⁹Karmelio kalne. Karmelio kalnai tęsiasi nuo Esdremono slėnio lig Tarpžemio jūrai. — *Girių*: Ebr 'aserah. Astartės ir kitų dievaičių kunigai užsiimdavo taip pat žynia-

šlubuosite į abi pusi? Jei Viešpats yra Dievas, sekite jį; o jei Baalas, jį sekite. Ir tauta neatsakė jam nė žodžio. ²²Tuomet Elisas vėl tarė tautai: Aš vienas pasilikau Viešpaties pranašas, Baalo gi pranašų yra keturi šimtai penkios dešimtys vyrų. ²³Tegul mums duoda du jaučių: jie teišsirenka sau vieną jautį ir, sukapoję į gabalus, tegul padeda ant malkų, bet ugnies tenepakiša; o aš prirengsiu antrąjį jautį ir uždėsiu ant malkų, ugnies gi nepakišiu. ²⁴Paskui šaukite savo dievų vardus, ir aš šauksiu savo Viešpaties vardą, ir Dievas, kurs išklausys per ugnį, tasai tebūna Dievas. Visa tauta atsakydama tarė: Tai labai geras pasiūlymas

²⁵Taigi Elisas tarė Baalo pranašams: Išsirinkite sau vieną jautį ir darykite pirmi, nes jūsų daugiau, ir šaukite savo dievo vardus, bet ugnies nepakiškite. ²⁶Tie ėmė jautį, kurį jiems jis buvo davęs, prirengė ir šaukė Baalo vardą nuo ryto iki vidudieniui, sakydami: Baalai, išlausyk mus. Bet nebuvo balso, nė kas jiems atsakytų; ir jie šokinėjo per altorių, kurį buvo pasidarę. ²⁷Atėjus vidudieniui, Elisas tyčiojosi iš jų, sakydamas: Šaukite didesniu balsu, juk jis dievas; gal jis šnekasi ar yra užkeigoje ar kelionėje, ar gal miega, kad pabustų. ²⁸Taigi jie šaukė dideliu balsu ir darė sau pagal savo apeigas isipjovimų peiliais ir kirstekliais, kolei neapsipylė krauju

²⁹Praėjus gi vidudieniui ir, jiems tebešūkaujant, atėjus metui, kada paprastai atnašaujama auka, nesigirdint balso ir niekam neatsakant ir nežiūrint jų maldos, ³⁰Elisas tarė visai tautai: Eikite prie manęs. Priartiūnus prie jo tautai, jis pataisė Viešpaties altorių, kurs buvo išardytas. ³¹Jis ėmė taipgi dvylika akmenų pagal skaičių Jokubo sūnų giminių, kuriam buvo suteiktas Viešpaties žodis ir pasakyta: Tavo vardas bus Izraelis. ³²Iš akmenų jis pastatė altorių vardan Viešpaties; padarė aplink altorių griovelį apie dvi vagas platumo ³³ir sudėjo malkas; paskui padalino jautį pagal sąnarius, uždėjo ant malkų ³⁴ir tarė: Prisipilkite keturis kibirus vandens ir užpilkite ant aukos ir ant malkų. Ir vėl tarė: Padarykite tai dar kartą. Jiems tai padarius antrą kartą, jis tarė: Dar trečią kartą tą pat padarykite, ir jie padarė trečią kartą, ³⁵o vanduo ėmė bėgti aplink altorių, ir griovelis buvo pilnas vandens

vimu. Jų daugumas parodo, kaip labai buvo paplitusi Izraelyje stbmeldystė. — *Kurie valgo nuo...* Ta aplinkybė liudija, kad Jėzabelė buvusi be galo uoli stbmeldė

²¹*Iki kolei jūs šlubuosite...* Pranašas šituo išsireiškimu apibūdina netikusį pasielgimą Izraeličių, kurie nenorėjo pasiduoti pilnai nei Viešpačiui, nei Baalui, bet buvo pasiryžę sujungti tikrojo Dievo garbinimą su tarnavimu stabams. — ²²*Aš vienas pasilikau...* Vieni pranašai buvo užmušti, kiti slapstėsi /plg aug 3.4.13 eil/; tik vienas Elisas drįso ginti atvirai Viešpaties reikalus. — ²⁴*Išklausys per ugnį*: siųs ugnį aukai sudeginti

²⁶*Jie šokinėjo*. Ebr t: Jie šlubavo aplink altorių. Visokie kūno svyravimai, sujungti su trypsėjimu,

buvo senovėje religinių apeigų dalis. — ²⁷*Gal jis šnekasi...* Ebr t: Gal jis susimąstęs, ar išėjo oran /pasilengvinti/, ar yra kelionėje... — ²⁸*Isipjovimų...* Šita kruvina apeiga buvo neretai vartojama ir kitose stbmeldžių religijose /Herodot 2,61; Apul 8,26 ir k/. — *Kirstekliais*. Ebr t: ylomis

²⁹*Atėjus metui, kada...* Maždaug 3 val po piet. Plg Iš 29,38... Sk 28,3... — ³⁰*Altorių*. Karmelyje matomai buvo viena iš vadinamųjų augstų vietų, kurioje kadaise buvo daromos aukos tikrajam Dievui. —

³¹*Dvylika akmenų*: kaip kitados Mošė ir Jošė. Plg Iš 24,4; Još 4,5. — *Tavo vardas bus...* Aliuzija į žodžius, parašytus Prad 32,28. — ³²*Apie dvi...* Ebr t: kiek apsėjama dviem *se'ah* javų. Žydų saikas *se'ah*

³⁶Atėjus metui atnašauti deginamąją auką, prisiartinęs pranašas Elijas tarė: Viešpatie, Abraomo, Isaoko ir Izraelio Dieve, parodyk šandien, jog tu esi Izraelio Dievas, ir jog aš tavo tarnas ir visus tuos dalykus padariau pagal tavo įsakymą. ³⁷Išklausyk mane, Viešpatie, išsklausyk mane, kad šita tauta patirtų, jog tu esi Viešpats Dievas ir jog tu vėl apgręžei jų širdį. ³⁸Tuomet Viešpaties ugnis nukrito ir prarijo deginamąją auką, ir malkas, ir akmenis, taipgi dulkes ir sulaižė vandinį buvusį griovelyje. ³⁹Tai pamačiusi visa tauta parpuolė kniūbsčia ant savo veido ir tarė: Viešpats yra Dievas, Viešpats yra Dievas! ⁴⁰O Elijas jiems tarė: Suimkite Baalo pranašus, ir nė vienas iš jų teneištrūksta. Kuomet juos suimta, Elijas nuvedė juos prie Kisono upelio ir tenai juos užmušė

⁴¹Po to Elijas tarė Akhabui: Pakilk, valgyk ir gerk, nes ūžia prisiartinantis smarkus lietus. ⁴²Akhabas nuėjo valgyti ir gerti, Elijas gi užėjo į Karmelio viršūnę ir parpuolęs kniūbsčias ant žemės, padėjo savo veidą tarp savo kelių. ⁴³Ir tarė savo tarnui: Eik ir pasižiūrėk jūros linkon. Tasai nuejęs ir pasižiūrėjęs tarė: Nieko nėra. Tuomet Elijas vėl jam tarė: Sugrįžk septynis kartus. ⁴⁴Septintu gi kartu, štai mažas debesėlis kaip žmogaus pėda kilo iš jūros. Jis tarė: Eik ir sakyk Akhabui: Kinkyk savo vežimą ir važiuk žemyn, kad neužkluptų tavęs lietus. ⁴⁵Jam besikraipant šen ir ten, štai dangus apsiniaukė, kilo debesys ir vėjas, ir užėjo didelis lietus. Taigi Akhabas kėlėsi ir iškako į Jėzrahelį. ⁴⁶O Viešpaties ranka atėjo ant Elijo ir jis, susijuošęs savo strėnas, bėgo priešakyje Akhabo, kolei neatvyko į Jėzrahelį

19. ¹Akhabas pranešė Jėzabelei visa, ką Elijas buvo padaręs ir kaip buvo užmušęs kalaviju visus pranašus. ²Jėzabelė siuntė pasiuntinį pas Eliją ir sakydino: Tai man tepadaro dievai ir tai teprideda, jei rytoj šitą

arba trečdalis jų ephos lygus 12 litrų. Griovelio platumas ir gilumas, o taipgi apipylimas aukos vandeniui turi pašalinti bet kurį įtarimą ir iškelti aikštėn stebuklo didumą

³⁶*Viešpatie...* Šitas atsiliepimas primena žodžius, parašytus Iš 3,15. —

— ³⁷*Patirtų...* Toks yra svarbiausias Elijo tikslas, o taipgi kiekvieno Dievo suteikiamo stebuklo. — *Apgręžė...* Atitraukdamas nuo Baalo, kad vestumei prie savęs. — ³⁸*Tai pamačiusi...* Plg Kun 9,24. — ⁴⁰*Kisono.* Žr Teis 4,7. — *Užmušė:* liepė užmušti. Sen Test už stabmeldystės įvedimą buvo paskirta mirties bausmė ir buvo įsakyta nubauti mirtimimi netikrus pranašus. Plg Pak 17,2...

⁴¹*Pakilk...* Karalius, laukęs visą dieną, kaip pasibaigs Elijo pasiūlytas aukojobimas, gali dabar pasistiprinti, kolei užeis pažadėtasis lietus. — ⁴²*Parpuolęs kniūbsčias...* Elijas meldžia Viešpatį lietaus su didžiausiu nuolankumu. Stabmeldystė, di-

džiausioji ilgos sausros priežastis, buvo jau nugalėta; bet lietaus bus duota tik maldaujant Elijų. Plg aug 17,1. — ⁴⁴*Pėda.* Ebr t: Plaštaka. — *Neužkluptų.* Ebr t: nesulaikytų.

— ⁴⁵*Jam besikraipant.* Ebr t prasmė yra ta, kad lietus atėjo labai ūmai.

— *Jėzrahelį:* miestas Jėzrahelio slėnyje; čia Akhabas turėjo savo rūmus. Plg žem 21,1. — ⁴⁶*Viešpaties ranka...* Elijas gavo iš Viešpaties įkvėpimą. — *Susijuošęs:* kad patogiau būtų bėgti. Elijas bėgdamas Akhabo priešakyje, kaip vienas iš karaliaus didikų (2 Kar 15,1), gal norėjo jam parodyti, kad jis gerbia Akhabą ir neapkenčia tik stabų garbinimo

19. ¹*Akhabas gi...* Visas Akhabo pasielgimas liudija, kad jis buvo žmogus silpno būdo, visai pasidavęs savo žmonai. Nors jis gąsdino Eliją kaip žmonių valdovas, bet nedrįso daryti jam ką nors pikta; jis darė, ko Elijas reikalavo, ir nedrįso pasipriešinti netikrųjų pranašų žudymui;

valandą aš nepadarysiu tavo gyvybei taip, kaip atsitiko vieno iš anų gyvybei. ³Elijas tat nusigando ir atsikėlęs ėjo, kur tik jį vedė valia; taip jis atvyko į Judo Bersabėją ir tenai paliko savo tarną, ⁴pats gi ėjo tyrumon vienos dienos žygi. Atėjęs ir sėdėdamas po vienu kadagiū, prašė sau mirties ir tarė: Gana man, Viešpatie! Atimk mano gyvybę, nes aš negeresnis už savo tėvus. ⁵Po to jis atsigulė ir užmigo po kadagiū; o štai Viešpaties Angelas prisilietė jo ir jam tarė: Kelkis ir valgyk. ⁶Jis pažvelgė, o štai prie jo galvos buvo duonos paplotis ir indas vandens; taigi jis valgė ir gėrė ir vėl užmigo. Viešpaties Angelas sugrįžo antrą kartą ir palietė jį ir jam tarė: Kelkis, valgyk, nes tau lieka dar tolimas kelias. ⁸Jis atsikėlęs valgė ir gėrė ir ėjo tuo maistu pastiprintas keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų iki Dievo kalnui Horebui

⁹Nuėjęs tenai, jis pasiliko oloje, o štai jam buvo suteiktas Viešpaties žodis ir pasakyta: Ką čia veiki, Elijau? ¹⁰Jis atsakė: Aš degu uolumu dėlei Viešpaties, kareivijų Dievo, nes Israėlio sūnūs pametė tavo sandorą; jie sugriovė tavo altorius, užmušė kalaviju tavo pranašus, likau aš vienas, ir jie jieško mano gyvybės, kad ją atimtų. ¹¹Tuomet anas jam tarė: Išeik ir stovėk kalne Viešpaties akivaizdoje. Ir štai praėjo Viešpats; didelis ir smarkus vėjas, griauņas kalnus ir sutrupinąs uolas, buvo Viešpaties priešakyje; bet ne vėjuje buvo Viešpats. Po vėjo ėjo žemės drebėjimas, bet ne drebėjime buvo Viešpats. ¹²Po drebėjimo ėjo ugnis, ne ugnyje buvo Viešpats; o po ugnies buvo tylus oro šlamėjimas. ¹³Tai išgirdęs Elijas, apsigaubė savo veidą apsiaustu ir išėjęs atsistojo olos angoje, ir štai atsiliepė į jį balsas ir tarė: Ką čia veiki, Elijau? Jis gi atsakė: ¹⁴Degu uolumu dėlei Viešpaties, kareivijų Dievo, nes Israėlio sūnūs pametė tavo sandorą; jie sugriovė tavo altorius, tavo pranašus užmušė kalaviju; likau aš vienas, ir jie jieško mano gyvybės, kad ją atimtų

Rom 11,3

išgirdęs apie ateinantį lietų jis skuba grįžti namo ir papasakoti visa savo žmonai. — ²Tai man tepadar... Priesaikos žodžiai. — ³Kur tik... Ebr t: kad gelbėtų savo gyvybę. Dievas leidžia Elijui nusigąsti, kad tasai nuolankiai pasitiktų Dievu. — *Bersabėją*: pietinės Palestinos pakraštyje arti Pharano tyrumos. — ⁴Kadagiū. Ebr ž *rothem* reiškia ne kadagi, bet augalą vadinamą genista monosperma, kurs kad ir maža teturi lapų, bet savo šakų tankumu gali suteikti truputį ūksmės. — *Gana man...* Ir šventieji negyvena nuolatiniam ramybės stovyje. Dievas leidžia jiems ištyrimų, kad geriau pamokytų savo tarnus. Jų pagundos ir jų kovos yra mums galingas padaršinimas. — *Ne geresnis...* Negaliu labiau už juos pagerinti žmonių. — ⁶Paplotis: ant karšto akmens iškeptas pyragėlis. — ⁷Nes tau lieka dar... Ebr t: nes kelias tau per daug didelis, t y, per daug ilgas tavo silpnoms spėkoms. — ⁸Tuo maistu pastiprintas. Elijui siųstas maistas yra graži figūra švenč Eukaristijos /Paskhos/. Nors nepa-

sakyta, kad Elijas nieko daugiau nevalgęs, kolei atėjo iki Sinajui, ir egzegetų nuomonės nevienodos, tačiau aišku, kad stebuklingas valgis suteikė Elijui reikiamą ilgam laikui dvasios stiprybę. — *Keturias dešimtis...* Iš Bersabėjos iki Horebui ne daugiau kaip 90 valandų kelionės; todėl Elijas ėjo tikriausiai sustodamas kaikiuriose vietose. Kaip kitados Mošė ėjo draug su tauta 40 metų per tyrus, ir jie buvo maitinami stebuklinga mana, taip pat eina Elijas 40 dienų, pastiprintas stebuklingu papločiu; ir kaip Mošė pasninkavo 40 dienų, pirma negu išvydo Viešpaties šlovę /Iš 24,18/, taip pat tikriausiai darė Elijas. — *Dievo kalnui*: pašvęstam Dievo apsirėškimu

⁹Pasiliko. Ebr t: nakvojo. —

¹⁰Tavo altorius: pastatytus tikrojo Dievo garbei. — *Likau aš vienas*. Dvasios apkartime pranašas lyg kad užmiršta, jog prie karaliaus buvo pasilikęs ištikimas Dievo tarnas Abdijas, kurs buvo paslėpęs šimtą pranašų; jis turi galvoje tik tuos, kurie atvirai ir drąsiai mėgino ginti tik-

4 Kar 9,2

Rom 11,4

¹⁵Viešpats jam tarė : Eik ir grįžk savo keliu per tyrumą į Damaską ; nuėjęs tenai patepsi Hazaėlį Sirijos karaliumi, ¹⁶ir Namsio sūnų Jėhų patepsi Izraelio karaliumi, Saphato gi sūnų Elisiejų iš Abelmehulos patepsi pranašu savo vieton. ¹⁷Ir atsitiks, jog kas tik bus pabėgęs nuo Hazaėlio kalavijo, tą užmuš Jėhus, o kas bus pabėgęs nuo Jėhau kalavijo, tą užmuš Elisiejus. ¹⁸Aš paliksiu sau Izraelyje septynis tūkstančius vyrų, kurių keliai nebuvo sulenkti prieš Baalą, ir kiekvieną burną, kuri negarbino jo bučiavimu rankos

¹⁹Taigi išėjęs iš čia Elisas rado Saphato sūnų Elisiejų, ariantį dvylika jungų jaučių ; jis pats buvo vienas iš ariantiųjų dvylika jungų jaučių. Elisas atėjęs prie jo, užmetė ant jo savo apsiaustą. ²⁰Tasai, tuojau palikę jaučius, bėgo paskui Eliją ir sakė : Meldžiu, tepabučiuosiu savo tėvą ir savo motiną ir taip seksiu tave. Anas jam tarė : Eik ir grįžk, nes kas man reikėjo, tau padariau. ²¹Sugrįžęs gi nuo jo jis ėmė dvejetą jaučių, papjovė tuodu, mėšą išvirė ant jaučių arklo ir davė žmonėms, ir jie valgė ; atsikėlęs gi nuėjo, sekė Eliją ir jam tarnavo

20. ¹Sirijos karalius Benadadas surinko visą savo kariuomenę ir tris dešimtis du karaliu su savim, ir arklius, ir vežimus, ir atėjęs kovojo prieš Samariją ir apgulė ją. ²Nusiuntęs gi pasiuntinius pas Izraelio karalių

rojo Dievo garbę ir nukentėjo. — ¹¹*Ir štai Viešpats...* Anot ebr t šitie ž nebuvo ištarti į Eliją, bet jais pradedama aprašinėti Viešpaties praėjimas. Smarkiausi audra, baisus žemės drebėjimas, visa naikinanti ugnis tai tik Viešpaties pasirodymo pirmataakai. Jį lydi tik tylus oro šlamėjimas. Tai gražus atsakymas ir pamokymas rankas nuleidusiam pranašui. Viešpats lyg kad sako : Būk kantrus, kaip aš esu kantrus ; išmok sulaikyti savo uolumą /Teod ir k/. — ¹³*Apsigaubė...* Tai buvo pagarbos ženklas

¹⁵*Eik ir...* Viešpats sergės Eliją kaip pranašą visur, ir kaip toksai jis turi visa iškentėti, tarnaudamas Dievui. Jis bėgo, kad gelbėtų savo gyvybę, ir troško mirti, bet jis turi eiti ten, kur siunčiamas. — *Patepsi Hazaėlį.* Tai įvykdė užuot Elijo jo mokytinis pranašas Elisiejus /žr 4 Kar 8,12.../; tasai taipgi ir Jėhų paskelbė karaliumi. — ¹⁶*Sūnų* : plačia to žodžio prasme ; tikrumoje gi, vaikaitį. — *Abelmehulos.* Jordano slėnyje. Plg aug 4,12. — ¹⁷*Kas tik bus...* Dievas pamoko Eliją, kad pyktis nepasiliks be bausmės. Hazaėlis prispaudė Akhabo namus, Jėhus visai juos sunaikino. /4 Kar 10,25/. Elisiejus uoliai kovojo prieš stabmeldystę. — ¹⁸*Septynis tūks-*

tančius. Apibendrintas simbolinis skaičius, mažas, palyginant jį su visos tautos skaičiumi, bet draug parodąs, kad tikrojo Dievo garbintojų yra nemažas būrys. — *Bučiavimu rankos.* Buvo paprotys siūsti savo ranka pabučiavimą garbinamam dalykui ; bet pagonys ir tikrumoje bučiudavo savo stabų kojas

¹⁹*Ariantį...* Ebr t : « Ir jis arė ; dvylika jungų jaučių buvo jo priešakyje, o jis pats buvo prie dvyliktojo ». Elisiejus matomai buvo žmogus turtingas, ir ne iš pranašų mokyklos. Elisas turi dabar patirti, ką Viešpats gali padaryti su žmogaus širdimi. — *Apsiaustą.* Tuo apdaru gal pranašas skyrėsi nuo kitų žmonių. Apsiausto užmetimas ant Elisiejaus buvo ženklas suteikiamos jam valdžios. — ²⁰*Tepabučiuosiu* : atsisveikindamas. — *Kas man reikėjo...* Aš atlikau savo priedermę, tu dabar daryk savąją. — ²¹*Jis ėmė dvejetą...* Elisiejus, atsisveikindamas su savo darbininkais, daro jiems pokylį

2/Akhabo karai su Siriečiais

20,1-43. Sirijos karalius Benadadas apgula Samariją, bet Dievui padedant Akhabas jį nugali tą kartą /1-22/, o taipgi ir kitais metais /23-34/. Kadangi tačiau Akhabas prieš Dievo valią palieka sugautą

Akhabą į miestą, ³tarė : Štai ką sako Benadadas : Tavo sidabras ir tavo auksas yra mano, tavo žmonos ir geriausi tavo sūnūs yra mano. Tuomet Izraelio karalius atsakė : Pagal tavo žodį, mano valdove, karaliau, aš esu tavo ir visa, ką turiu. ⁵Bet pasiuntiniai sugrįžę tarė : Šai ką sako Benadadas, kurs siuntė mus pas tave : Savo sidabrą, ir savo auksą ir savo žmonas, ir savo sūnus tu duosi man. ⁶Taigi rytoj šitą pačią valandą aš siųsiu savo tarnus pas tave, ir jie iškrės tavo namus ir tavo tarnų namus, ir visa, kas jiems patiks, ims į savo rankas ir išsineš. ⁷Tuomet Izraelio karalius sušaukė visus žemės vyresniusius ir tarė : Stebėkite ir matykite, kad jis mūsų tykoja; nes jis siuntė pas mane dėl mano žmonių ir vaikų ir dėlei sidabro bei aukso, ir aš neatsisakiau. ⁸Tuomet visi vyresnieji ir visa tauta jam tarė : Neklausyk jo ir nesutik. ⁹Taigi jis atsakė Benadado pasiuntiniams : Sakykite mano valdovui, karaliui : Visa, ko dėlei siuntei pas mane, tavo tarną, pradžioje, padarysiu, šito gi dalyko padaryti negaliu. ¹⁰Sugrįžę pasiuntiniai tai jam atpasakojo. Bet jis siuntė juos atgal ir sakydino : Tai tepadaro man dievai ir tai teprideda, jei Samarijos dulkių gana bus, kad visi žmonės, kurie eina paskui mane, galėtų pasiimti po saują. ¹¹Bet Izraelio karalius atsakydamas tarė : Sakykite jam : Kas dar tik tebesiuosia, tenesigiria lygiai kaip tas, kurs nusijuosia. ¹²Atsitiko gi, kad Benadadas, išgirdęs šituos žodžius, gėrė pats draug su karaliais palapinėse ir tarė savo tarnams : Apstokite miestą. Ir jie apstojo jį.

¹³Štai vienas pranašas, priėjęs Izraelio karalių Akhabą, jam tarė : Viešpats sako taip: Tu juk matei visą šitą begalinę daugybę? Štai šiandien aš paduosiu ją į tavo rankas, kad žinotumei, jog aš esu Viešpats. ¹⁴Akhabas tarė : Per ką? Anas jam atsakė : Viešpats sako taip : Per tuos, kurie eina paskui šalių kunigaikščius. Ir tarė : Kas pradės kovoti? O anas atsakė : Tu. ¹⁵Taigi jis suskaitė šalių kunigaikščių tarnus ir rado jų skaičių du šimtu trisdešimtis du; ir po jų suskaitė tautą, visus Izraelio sūnus, septynis tūkstančius. ¹⁶Ir jie išėjo vidudieny. Benadadas gi puotavo ir buvo pasigėręs savo palapinėje, ir kartu su juo trys dešimtys du karaliai, kurie buvo atėję jam padėti. ¹⁷Šalių kunigaikščių tarnai išėjo priešakyje. Taigi Benadadas pasiuntė savuosius, kurie jam pranešė ir sakė : Išėjo vyrai iš Samarijos. ¹⁸Jis tarė : Ar jie ateina dėlei taikos, sugaukite juos gyvus, arba kovoti-paimkite juos gyvus! ¹⁹Taigi šalių kunigaikš-

karalių gyvą, todėl jam pačiam skelbiama per pranašą mirties bausmė /35-43/

20. ¹Benadadas : gal sūnus to Sirijos karaliaus, kurs buvo padaręs sandorą su Judo karaliumi prieš Baasą. Plg aug 15,18. — *Tris dešimtis du karalių* : kunigaikščius, kurių valdžioje buvo atskiri Sirijos karalystės miestai ir plotai. — ⁶Taigi rytoj... Nuolankus Akhabo atsakymas padrąsina Benadadą reikalauti dar daugiau. Jis neva paaiškina savo žodžius ir tarsi sako : Tu sutinki man duoti, kaip tau tiks, aš gi noriu imti kaip man patinka. Todėl Benadadas reikalauja visiško pasidavimo. — ⁷Vyresniusius : ku-

rie buvo susirinkę prie karaliaus gintis nuo Siriečių užpuolimo. — ¹⁰Tai tepadaro... Priesaikos žodžiai. — *Jei Samarijos dulkių...* Benadadas žada atsivesti tokią didelę daugybę kovotojų, kad jie saujomis galės išnešioti sugriautos Samarijos dulkes. — ¹¹Tenesigiria... Patarlė, kurios prasmė : pirm kovos negalima girtis apgalėjimu. — *Nusijuosia* : kalaviją. — ¹²Palapinėse, padarytose iš medžių šakų

¹⁴Per tuos, kurie eina... Stebuklas bus juo didesnis, kad prieš nesuskaitomą daugybę eis mažas žmonių būrelis. — ¹⁵Septynis tūkstančius. Benadadas tikriausiai buvo užpuolęs Samariją ūmai, taip kad prie

čių tarnai išėjo, o likusioji kariuomenė ėjo paskui juos, ²⁰ir kiekvienas ištiko ateinantį jam priešais vyrą. Tuomet Siriečiai pabėgo, o Izraelis juos vijosi. Taipgi Sirijos karalius Benadadas pabėgo ant arklio kartu su savo raiteliais. ²¹Taipgi Izraelio karalius išėjęs sumušė raitelius ir vežimus ir padarė Sirijai didelį smūgį. ²²Priešęs gi pranašas Izraelio karalių jam tarė: Eik ir būk drąsus, ir žinok, ir žiūrėk, ką tu turi daryti, nes Sirijos karalius patrauks prieš tave ir kitais metais/

²³Sirijos karaliaus tarnai jam tarė: Kalnų dievai yra jų dievai, todėl jie mus apgalėjo; bet geriau yra kariauti prieš juos lygumose, ir mes apgalėsime juos. ²⁴Taigi tu padaryk tokį dalyką: Atstatyk visus karalius nuo savo kariuomenės ir pastatyk užuot jų vadus, ²⁵ir atpildyk skaičių kareivių, kurie krito iš tavųjų, ir arklių, kiek pirma buvo arklių, ir vežimų tiek pat, kiek pirma turėjai vežimų; mes kovosime prieš juos lygumose, ir matysi, kad juos apgalėsime. Jis pasitikėjo jų patarimu ir taip padarė

²⁶Taigi metams praslinkus, Benadadas peržiūrėjo Siriečius ir patraukė į Apheką, kad kovotų prieš Izraelį. ²⁷Taipgi Izraelio sūnūs buvo peržiūrėti ir, pasiėmę maisto, išėjo priešais, ir sustatė stovyklas ties anais, kaip dvi mažas kaimenes ožkų; Siriečių gi buvo pilna žemė. ²⁸O priešęs vienas Dievo vyras, tarė Izraelio karaliui: Štai ką Viešpats sako: Kadangi Siriečiai kalbėjo: Viešpats yra kalnų Dievas ir ne slėnių dievas, tai aš duosiu visą šitą didelę daugybę į tavo ranką, ir žinosite, jog aš esu Viešpats/. ²⁹Ir šitie ir anie statė kariškas eiles vieni prieš kitus per septynias dienas, o septintoje dienoje įvyko kova: ir Izraelio sūnūs sumušė vieną dieną šimtą tūkstančių pėstininkų iš Siriečių. ³⁰Likusieji gi nubėgo į Apheko miestą; ant dvidešimt septynių tūkstančių žmonių, kurie buvo likę, krito mūras. Taipgi Benadadas bėgdamas atvyko miestan ir įėjo į kambarį, kurs buvo kambario viduje. ³¹Tuomet jo tarnai jam tarė: Štai girdėjome, kad Izraelio namų karalius esąs mielaširdingas; taigi užsidėkime sau ant kulšių maišus ir virves ant savo galvų ir išėikime prie Izraelio karaliaus; gal jis paliks mus gyvus. ³²Taigi jie apjuosė savo strėnas maišais, uždėjo sau ant galvų virves, atėjo pas Izraelio karalių ir jam tarė: Tavo tarnas Benadadas sako: Meldžiu tave, palik man mano gyvybę. O anas

Akhabo galėjo susirinkti tik visai nedidelę kariuomenę. — ¹⁸*Ar jie ateina...* Benadadas nė kiek neabejoja, kad jo kariuomenė be vargo apgalės Izraeličius. — ²⁰*Siriečiai pabėgo...* Dievui taip dalyką patvarkant, didžiausi baimė apėmė Benadado kariuomenę, nesitikėjusią pasipriešinimo. — ²²*Ką turi daryti.* Viešpats per pranašą perspėja Akhabą, kad jis iš anksto prisirengtų prie karo

²³*Dievai.* Geriau: Dievas, kaip pasakyta LXX vertime. Siriečiai laiko savo papročiu Viešpatį tautiniu Izraelio Dievu, galinčiu apginti savo tautą jos kalnuose, bet ne kur kitur

²⁶*Apheką:* Jėzrahelio slėnyje, dabar Phik. Plg 1 Kar 29,1. —

²⁷*Kaip dvi mažas...* Izraelio karalius

matomai buvo padalinęs savo mažą kariuomenę į du būrius. — ²⁸*Vienas Dievo vyras:* gal ne tas pat pranašas, kurs minėtas augščiau 13 eil. —

³⁰*Ant dvidešimt... krito...* Įbėgusieji į miestą Siriečiai tikriausiai sustojo prie mūro ir kovojo toliau prieš atsivijusius Izraeličius; tuo tarpu, Dievui taip tą dalyką patvarkant, krito ant stovėjusių prie mūro Siriečių miesto siena; bet tai dar nereiškia, kad ji būtų visus kareivius užmušusi. — *Į kambarį, buvusį...*

Į kurį buvo įeinama ne tiesiog iš lauko, bet iš kito kambario. — ³¹*Karalius esąs...* Siriečiai susitikdavo dažnai su Izraeličiais, todėl jiems buvo žinomas Izraelio karaliaus būdas. — *Maišus ir virves.* Stori pašukiniai ar ašutiniai apvalkalai buvo

tarė: Jei dar gyvas, jis mano brolis. ³³Vyrai tai palaikė geru ženklu, skubiai pasigavo tą žodį iš jo burnos ir tarė: Benadadas tavo brolis. O jis jiems tarė: Eikite ir atveskite jį prie manęs. Taigi Benadadas išėjo prie jo, o jis pasisodino jį į savo vežimą. ³⁴Benadadas jam tarė: Miestus, kuriuos mano tėvas paėmė iš tavo tėvo, aš atiduosiu, ir pasidaryk sau gatvę Damasko, kaip mano tėvas darė Samarijoje, ir aš padaręs sandorą pasitrauksiu nuo tavęs. Taigi jis padarė sandorą, ir paleido jį.

³⁵Tuomet vienas vyras iš pranašų sūnų tarė savo draugui, Viešpačiui įsakant: Užgaulk mane. Bet anas nenorėjo užgauti. ³⁶Jis jam tarė: Kadangi nenorėjai paklausti Viešpaties balso, štai tu pasitrauksi nuo manęs, ir liūtas nužudys tave. Ir kuomet jis truputį nuo jo pasitraukė, sutiko jį liūtas ir nužudė. ³⁷Radęs taipgi kitą vyrą, jam tarė: Užgaulk mane. Tasai užgavo jį ir sužeidė. ³⁸Taigi pranašas išėjo ir pasitiko karalių kelyje ir pakeitė savo išvaizdą, pabarstydamas dulkėmis savo burną ir akis. ³⁹O kuomet karalius buvo praėjęs, jis šaukė paskui karalių ir tarė: Tavo tarnas buvo išėjęs kovoti iš arto; o kada vienas vyras pabėgo, kažin kas atvedė jį pas mane ir tarė: Sergėk šitą vyrą; jei jis ištrūktų, tavo gyvybė bus už jo gyvybę, arba užmokėsi talentą sidabro. ⁴⁰Kuomet gi aš sumišęs kraipiausi šen ir ten, jis ūmai prazuvo. Tuomet Izraelio karalius jam tarė: Tai yra tavo pasmerkimas, kurį pats nutarei. ⁴¹Bet jis tuojuo nubraukė dulkes nuo savo veido, ir Izraelio karalius pažino jį, kad jis iš pranašų. ⁴²Tasai gi jam tarė: Štai ką Viešpats sako: Kadangi tu išleidai iš savo rankos vyrą, vertą mirti, tavo gyvybė bus už jo gyvybę, ir tavo tauta už jo tautą. ⁴³Bet karalius grįžo į savo namus, nenorėdamas klausyti, ir labai įtužęs atvyko į Samariją.

Žem 22,35

21. ¹Po šitų atsitikimų Nabotas Jėzrahėlietis turėjo anuo metu Jėzrahėlyje vienuogyną, šalia Samarijos karaliaus Akhabo rūmų. ²Taigi Akhabas kalbėjo Nabotui ir sakė: Atiduok man savo vynuogyną, kad aš pasi-

gedulo ir atgailos ženklas /plg Prad 37,34 ir k/, virvės gi ant kaklo — visiško pasidavimo žymė. — *Mus gyvus*. Ebr t: Tave gyvą. Benadado tarnai rūpinasi tik savo karaliaus gyvybe. — ³³*Pasisodino jį...* Akhabas elgiasi su Benadadu kaip su prie-teliu, o ne kaip su priešu. — ³⁴*Iš tavo tėvo*: Amrio. — *Pasidaryk sau gatvę...* Tuo būdu Siriečių sostinės dalis buvo atiduota Izraelio sūnams nuosavybėn. Turėti gi tokia nuosavybė svetimame mieste buvo svarbu prekybos reikalais.

³⁵*Iš pranašų sūnų*, t y, iš priderėjusių prie pranašų mokyklų. — *Nenorėjo užgauti*. Tai buvo nusikaltimas Viešpaties paliepimui. — ³⁷*Sužeidė*. Ta žaizda turėjo vaizduoti nuostolį, kurį padarė sau Akhabas, paleisdamas Benadadą; jis taipgi padėjo pranašui apsimesti tikru kar-eiviu, buvusiu kovoje. — ³⁸*Pakeitė...* Žiūrint ebr t, galima manyti, kad

pranašas buvo aprišęs sau akis. — ³⁹*Buvo išėjęs kovoti...* Ebr t galima taip išversti: Buvo patraukęs į patį mūšį; tuomet priėjo kažinkas iš kariškos eilės, atvedė prie mūsų vieną vyrą ir tarė. — *Talentą sidabro*: truputį daugiau kaip 15.000 lt. Taip pažymima, kad belaisvis buvo nepaprastas kareivis. — ⁴¹*Nubraukė dulkes...* Ebr t: Nuėmė raištį nuo savo akių. — ⁴²*Vyrą*: Benadadą. Jį pats Viešpats buvo padavęs į Akhabo rankas, bet tasai nenorėjo jo saugoti. — *Vertą mirti*. Anot ebr t: kurs buvo nusipelnęs iškeikimą. Plg Kun 27,28. — ⁴³*Nenorėdamas klausyti...* Ebr t: nuliūdęs ir suerzintas.

3/Akhabas ir Nabotas

21,1-29. Akhabas, užsigėdęs Naboto vynuogyno ir negavęs jo geruoju, žmonos kurstomas, leidžia nužudyti Nabotą /1-16/; todėl, Die-vui liepiant, Elijas skelbia karaliui

daryčiau sau daržą daržovėms, nes jis yra šalimais ir arti mano namų, o aš tau duosiu už jį geresnį vynuogyną; arba jei manytumei tau būsiant patogiau, užmokėsiu pinigais, kiek verta. ³Nabotas jam atsakė: Sergėk mane, Viešpatie, kad atiduočiau tau savo tėvų palikimą. ⁴Taigi Akhabas parėjo į savo namus pilnas apmaudo ir ištūžęs dėl žodžių, kuriuos buvo kalbėjęs Jėzrahėlietis Nabotas, sakydamas: Aš tau neduosiu savo tėvų palikimo. Ir atsigulęs į savo guolį, nugrėžė savo veidą prie sienos ir nieko nevalgė

⁵Tuomet įėjo prie jo jo žmona Jėzabelė ir jam tarė: Kas tai yra, kodėl tavo siela nuliūdusi? Ir kodėl nieko nevalgai? ⁶Jis jai atsakė: Aš kalbėjau Jėzrahėličiui Nabotui ir jam sakiau: Atiduok man savo vynuogyną už pinigų, arba, jei tau tinka, aš duosiu tau užuot jo geresnį vynuogyną. Bet jis tarė: Aš tau neduosiu savo vynuogyno. ⁷Taigi jo žmona Jėzabelė jam tarė: Didelį tu turi autoritetą ir gerai valdai Izraelio karalystę. Kelkis ir valgyk ir būk ramus; aš tau parūpinsiu Jėzrahėličio Naboto vynuogyną

⁸Taigi ji parašė Akhabo vardu laiškų, užženklino juos jo žiedu ir siuntė pas vyresniusius ir šlovinguosius, buvusius jo mieste ir gyvenusius kartu su Nabotu. ⁹Laiškų gi turinys buvo toks: Paskelbkite pasninką ir pasodinkite Nabotą tarp tautos pirmųjų, ¹⁰ir pastatykite slapčia prieš jį du vyrų, Belialio sūnų ir tepaliudiją neteisingai, sakydami: Jis keikė Dievą ir karalių; paskui išveskite jį ir užmuškite jį akmenimis, ir taip tenumiršta. ¹¹Taigi jo piliečiai, vyresnieji ir šlovingieji, gyvenusieji kartu su juo mieste, padarė, kaip buvo jiems įsakiusi Jėzabelė ir kaip buvo parašyta laiškuose, kuriuos ji buvo jiems atsiuntusi. ¹²Jie paskelbė pasninką ir pasodino Nabotą tarp tautos pirmųjų. ¹³O atvedę du vyrų, velnio sūnų, pasodino juodu ties juo; juodu gi kaip velniški žmonės liudijo prieš jį daugybės akivaizdoje, sakydami: Nabotas keikia Dievą ir karalių; todėl jie išvedė jį už miesto ir užmušė jį akmenimis. ¹⁴Po to jie siuntė pas Jėzabelę, sakydami: Nabotas užmuštas akmenimis ir mirė

¹⁵Atsitiko gi, kad Jėzabelė, išgirdus užmuštą esant akmenimis Nabotą ir mirusį, kalbėjo Akhabui: Kelkis ir pasisavink Jėzrahėličio Naboto vynuogyną, kurs nenorėjo tavęs paklausti ir duoti jo už pinigų, nes Nabotas nebegyvas, bet miręs. ¹⁶Taigi tai išgirdęs Akhabas, būtent, Nabotą mirus, atsikėlė irėjo į Jėzrahėličio Naboto vynuogyną, kad jį pasisavintų

¹⁷Taigi Viešpaties žodis buvo suteiktas Tesbiečiui Elijui ir pasakyta: ¹⁸Kelkis ir eik pasitikti Izraelio karaliaus Akhabo, kurs yra Samarijoje;

sunkią bausmę, kuri tačiau dėl jo atgailos sumažinama /17-29/

21. ¹Jėzrahėlyje: čia Akhabas turėjo savo vasarnamį. — ³Sergėk mane, Viešpatie. Nabotas buvo tikrojo Dievo garbintojas ir jo įstatymo vykdytojas. — *Tėvų palikimą*. Žydams buvo uždrausta pardavinėti žemę. Plg Kun 25,23... — ⁴Pilnas apmaudo ir... Ebr t: nuliūdęs ir suerzintas. — *Atsigulęs*... Supykęs Akhabas elgiasi kaip išdykęs vaikas

⁷Didelį tu turi... Jėzabelė atsliepia į Akhabą su pasityčiojimu

⁸Jo žiedu. Žiede gal buvo įrėžtas karaliaus vardas. Plg Prad 38,18 ir k. Pasiimti karaliaus žiedą Jėzabelė negalėjo be Akhabo žinios, todėl ir Naboto nužudymas įvyko ne be jo žinios ir kaltės. — ⁹Pasninką. Su pasninkais dažnai rišosi pas Žydus vieši susirinkimai. Tokiuo gi susirinkimu norėta pasinaudoti, kad viešai apkaltintų ir pasmerktų Nabotą. — ¹⁰Keikė Dievą ir... Už piktžodžiavimą Dievui buvo skirta mirties bausmė. Keikimas karaliaus kaip Dievo vietininko buvo vertas

štai jis leidžiasi į Naboto vynuogyną, kad jį pasisavintų; ¹⁹ir tu jam kėlėsi ir tasi: Štai ką Viešpats sako: Užmušei, virš to dar pasisavinai. Ir po to pridursi: Štai ką Viešpats sako: Toje vietoje, kurioje šunys laižė Naboto kraują, jie laižys taipgi tavo kraują. ²⁰Akhabas tarė Elijui: Argi radai, kad aš tavo neprietelis? Jis atsakė: Radau, nes tu parsidavei, kad darytumei pikta Viešpaties akivaizdoje. ²¹Štai aš užvesiu ant tavęs nelaimę ir atpjausiu tavo palikuonis, ir užmušiu iš Akhabo kiekvieną vyriškį, ir uždarytąjį, ir paskutinį Israelyje. ²²Ir padarysiu su tavo namais, kaip su Nabato sūnaus Jeroboamo namais ir kaip su Ahijos sūnaus Baasos namais, nes tu taip elgeisi, kad sužadinau mano rūstybę, ir tu įvedei į nuodėmes Izraelį. ²³Viešpats kalbėjo taipgi apie Jėzabelę ir tarė: Šunysės Jėzabelę Jėzrahėlio lauke. ²⁴Jei Akhabas bus miręs mieste, jįės šunys; o jei bus miręs lauke,ės jį dangaus paukščiai. ²⁵Taigi nebuvo kito tokio kaip Akhabas, kurs buvo parsidavęs, idant darytų pikta Viešpaties akivaizdoje; nes jį kurstė jo žmona Jėzabelė, ²⁶ir jis tapo taip pasibjaurėtinai, kadėjo paskui stabus, kuriuos buvo pasidarę Amoriečiai, kuriuos Viešpats sunaikino prieš Izraelio sūnų veidą.

Žem 22,3

4 Kar 9,8

Aug 15,29; 16,3

4 Kar 9,36

²⁷Taigi Akhabas išgirdęs šituos žodžius, perplėšė savo rūbus, ir apdengė ašutine savo kūną ir alkino save, ir miegojo maiše, ir vaikščiojo nuleidęs galvą. ²⁸Tuomet Viešpaties žodis buvo suteiktas Tesbiečiui Elijui ir pasakyta: ²⁹Argi nematei Akhabo nusizėminusio mano akyse? Kadangi jis nusizėmino dėl manęs, neužvesiu nelaimės jo dienose, bet jo sūnaus dienose užvesiu nelaimę ant jo namų.

4 Kar 9,6

22. ¹Taigi praslinko treji metai be karo tarp Sirijos ir Izraelio. ²Trečiais gi metais Judo karalius Jozapatas atvyko pas Izraelio karalių. ³Tuomet Izraelio karalius tarė savo tarnams: Ar nežinote, kad Ramot-Galaadas

2 Kron 18,1

tokios pat bausmės. Plg 2 Kar 16,9. — ¹³*Užmušė akmenimis...* Draug su Nabotu užmušta taipgi jo sūnus. Žr 4 Kar 9,26

¹⁶*Pasisavink...* Lobis nusikaltusių prieš karalių ir kėlusį maištą darėsi karaliaus nuosavybe. Plg 2 Kar 16,4

¹⁹*Užmušei.* Tai buvo pirma Akhabo kaltė, nes jis leido savo žmonai nužudyti nekaltą Nabotą. — *Pasisavinai...* Antra kaltė — svetimo turto pasisavinimas. — *Laižys taipgi tavo kraują.* Ta bausmės dalis nebuvo įvykdyta, nes Akhabas darė atgailą. Žr žem 29 e. — ²⁰*Argi radai* Ebr t: Ar tu mane radai, mano neprietelį? — *Parsidavei:* tapai vergu savo pikto. — ²¹*Aš užvesiu...* Pranašas kalba toliau Viešpaties vardu. — ²³*Šunysės Jėzabelę.* Plg 4 Kar 9,33... — ²⁴*Jei Akhabas...* Ir šita bausmės dalis buvo pakeista. — Ebr t: kas iš Akhabo bus miręs... — ²⁶*Jis tapo taip...* Ebr t: jis elgėsi pasibjaurėtinai, eidamas paskui stabus, kaip kad Amoriečiai darė

²⁷*Perplėšė savo...* Buvo tai atgailos ženklai. — *Nuleidęs galvą.* Ebr t: pamažu. — ²⁹*Jo sūnaus:* Joram

4/ Akhabas ir Judo karalius Jozapatas

22,1-54. Praslinkus trejiems metams po karo tarp Izraelio ir Sirijos, Akhabas susitaręs su Judo karaliumi Jozapatu ir pasitikėdamas netikrų pranašų žodžiais, o neklausydamas Mikhėjo, mėgina atimti iš Siriečių Ramot-Galaadą, bet kovoje nugalimas, sužeidžiamas ir miršta /1-40/. Jozapatas elgiasi dievo-baimingai, bet dėl sandoros su Akhabu turi nepasisekimų /41-51/. Akhabo gi įpėdinis Okhozijas seka savo tėvo pėdomis /52-54/

22. ²*Atvyko pas Izraelio...* Jozapatas buvo vedęs moterystėn Akhabo dukterį Ataliją. Žr 2 Kron 18,1. — ³*Ramot-Galaadas mums pridėra* Tą miestą turėjo tikriausiai sugrąžinti Izraelio karaliui Benadadas pagal sutartį /žr aug 20,34/, bet matomai neįvykdė savo apsiėmimo.

mums pridera, o mes nepaslenkame atimti jį iš Sirijos karaliaus rankos? /
⁴Ir jis tarė Jozapatui: Ar eisi draug su manim kovoti į Ramot-Galaadą?
⁵Jozapatas tarė Israėlio karaliui: Kaip aš esu, taip ir tu; mano tauta ir tavo tauta yra viena; ir mano raiteliai yra tavo raiteliai. Be to Jozapatas tarė Israėlio karaliui: Klauskis šiandien, meldžiamasis, Viešpaties ištar-mės. ⁶Taigi Israėlio karalius surinko pranašus, apie keturis šimtus vyrų, ir jiems tarė: Ar aš privalau eiti į Ramot-Galaadą kariauti, ar ne? Jie atsakė: Pakilk, o Viešpats duos jį į karaliaus ranką. Jozapatas gi tarė: Ar nėra čia kokio Viešpaties pranašo, kad pasiklaustumėm per jį? ⁸Israėlio karalius tarė Jozapatui: Liko vienas vyras, per kurį galėtumėm pasi-klausti Viešpatį. Bet aš jo nekenčiu, nes jis nepranašauja man gera, o tik pikta; yra tai Jemlos sūnus Mikhėjas. Jozapatas jam tarė: Nekalbėk taip karaliau. ⁹Taigi Israėlio karalius pasišaukė vieną kamarponį ir jam tarė: Pasiskubink atvesti Jemlos sūnų Mikhėją. ¹⁰Israėlio gi karalius ir Judo karalius Jozapatas sėdėjo kiekvienas savo soste, apsilvilkę karališkais ap-darais, aikštėje prie Samarijos vartų angos, o visi pranašai pranašavo juodviejų akivaizdoje. ¹¹Taipgi Khanaanos sūnus Sedekijas pasidarė sau geležinius ragus ir tarė: Štai ką sako Viešpats: Tais vėtysi Siriją, kolei ją sunaikinsi. ¹²Ir visi pranašai pranašavo panašiai, sakydami: Pakilk į Ramot-Galaadą ir eik laimingai, o Viešpats paduos jį į karaliaus rankas ¹³Pasiuntinys gi, kurs buvo nuėjęs pašaukti Mikhėjo, kalbėjo jam ir tarė: Štai pranašų žodžiai vienbalsiai skelbia karaliui, kas gera; tegul tat tavo kalba būna panaši į jų, ir tu kalbėk, kas gera. ¹⁴Mikhėjas jam atsakė: Kaip Viešpats gyvas, ką tik man Viešpats pasakys, tai aš kal-bėsiu

¹⁵Taigi jis atėjo pas karalių, o karalius jam tarė: Mikhėjau, ar mes turime eiti kariauti į Ramot-Galaadą, ar liautis? Jis jam atsakė: Pakilk ir eik laimingai, o Viešpats paduos jį į karaliaus rankas. ¹⁶Karalius gi jam tarė: Aš dar syki įsakau tau su priesaika, kad man kalbėtumei tik-tai kas tiesa, vardan Viešpaties. ¹⁷O anas tarė: Mačiau visą Israėlį išsis-klaisčiusį kalnuose, kaip avis, neturinčias piemens, o Viešpats tarė: Šitie neturi valdovo; tegrižta kiekvienas į savo namus ramybėje. ¹⁸Todėl Israėlio karalius tarė Jozapatui: Argi aš tau nesakiau, kad jis nepranašauja man gera, bet visuomet pikta?/. ¹⁹O anas pridurdamas tarė: Todėlei klausyk Viešpaties žodžių: Mačiau Viešpatį sėdintį savo soste, ir visą

— ⁵*Mano tauta...* Ta prietelystė su Akhabu nupelnė Jozapatui Viešpaties papeikimą ir bausmę. Plg 2 Kron 19,1.2. — ⁶*Pranašus, apie keturis...* Nebuvo tai Astartės ar Baalo pranašai; jie tikriausiai garbino Viešpatį, bet veršių išvaizdoje ir nebuvo gavę iš Dievo pašaukimo būti pranašais. — ⁷*Ar nėra čia...* Jozapatas netiki, kad keturi šimtai Akhabo pakviestųjų būtų tikri pranašai. — ⁸*Aš jo nekenčiu...* Akhabas, matydamas, kad visa taip įvykdavo, kaip sakydavo Elisas ir Mikhėjas, buvo susidaręs klaidingą nuomonę, būk tie Viešpaties pranašai pasilieką tokioje artimybėje su Die-

vu, kad jis jų klausąs, ir kad skelbti pikta pareina nuo jų nepalankumo karaliui. — *Nekalbėk taip.* Jozapatas išpėja Akhabą, kad jo nuomonė klaidinga. — ¹¹*Sedekijas.* Jis gal buvo 400 viršininkas. — *Ragus.* Ragas yra ženklas jėgos

¹⁵*Ar mes turime...* Akhabas kalba taip, lyg kad jis tikrai norėtų taikytis prie Viešpaties pranašo žodžių. Pranašas mato karaliaus veidmainystę ir ne be ironijos pakartoja Akhabo pranašų žodžius. Tai supras-damas Akhabas, reikalauja iš Mikhėjo, kad jis duotų tikrą atsakymą: ¹⁷*Mačiau visą Israėlį...* Viešpats buvo parodęs savo pranašui lyg

dangaus kariuomenę, stovinčią prie jo dešinėje ir kairėje; ²⁰ir Viešpats tarė: Kas suklaidsins Izraelio karalių Akhabą, kad patrauktų ir kristų Ramot — Galaade? Ir vienas kalbėjo šitokiuos žodžius, o kitas kitaip. ²¹Bet išėjo dvasia, ir stojosi Viešpaties akivaizdoje, ir tarė: Aš jį suklaidsinsiu. Viešpats jai kalbėjo: Kaipgi? ²²Ji atsakė: Aš išeisiu ir būsiu dvasia melagė visų jo pranašų burnoje. Ir Viešpats tarė: Suklaidsinsi ir apgalėsi; išeik ir daryk taip. ²³Taigi štai dabar Viešpats davė melo dvasią į burną visų tavo pranašų, kurie čia yra, ir Viešpats kalbėjo prieš tave pikta

²⁴O Khanaanos sūnus Sedekijas prisiartino ir užgavo Mikhėją į veidą ir tarė: Ar tai mane paliko Viešpaties dvasia ir kalbėjo tau? ²⁵O Mikhėjas tarė: Pamatysi tą dieną, kuomet įeisi į kambarį, esantį viduje kambario, idant pasisilėptumėi. ²⁶Tuomet Izraelio karalius tarė: Imkite Mikhėją, ir tepasilieka pas miesto viršininką Amoną, ir pas Amelekho sūnų Joasą, ²⁷ir tarkite jiems: Štai ką sako karalius: Imkite šitą vyrą kalėjiman ir maitinkite jį sielvarto duona ir suspaudimo vandenim, kolėi sugrįšiu ramybėje. ²⁸O Mikhėjas tarė: Jei sugrįši ramybėje, tai Viešpats nekalbėjo per mane. Ir pridūrė: Išgirskite visi žmonės

²⁹Taigi Izraelio karalius ir Judo karalius Jozapatas pakilo prieš Ramot-Galaadą. ³⁰Ir Izraelio karalius tarė Jozapatui: Imk ginklus ir eik kovon, ir pasilik apsilvilkęs savo drabužiais. Bet Izraelio karalius pakeitė savo apdarą ir ėjo kovon. ³¹Sirijos gi karalius buvo įsakęs trisdešimt dviem vežimų viršininkams ir taręs: Nekovokite prieš ką nors mažesnį ar didesnį, bet tik prieš vieną Izraelio karalių. ³²Taigi vežimų viršininkai pamatę Jozapatą, spėjo, kad tai Izraelio karalius, ir puolę kovojo prieš jį; bet Jozapatas ėmė šaukti. ³³Tuomet vežimų viršininkai suprato, kad jis ne Izraelio karalius ir atstojo nuo jo. ³⁴Vienas gi vyras įtempė kilpinį ir paleido vilyčią netaikindamas ir netyčiomis ištiko Izraelio karalių tarp plaučių ir pilvo. O jis tarė savo vežėjui: Suk atgal ir išvežk mane iš kariuomenės tarpo, nes esu sunkiai sužeistas. ³⁵Taip tą dieną įvyko kova

kokią vaizdą nelaimingo Akhabo karo su Siriečiais. — *Neturinčias piemens*. Akhabui buvo lemta žūti kare. Žr žem 34.35 e. — ¹⁸*Argi aš tau neskiauju...* Ta pastaba Akhabas stengiasi sumažinti Mikhėjo žodžių svarbą. Jis primena, kad iš Mikhėjo nebuvo galima laukti kitokio atsakymo, todėl nėra ko jo ir žiūrėti. — ¹⁹*Sėdinti...* Viešpaties apsisieikimą regėjime Mikhėjas aprašo taip kaip Jėš 6,1; Ez 1,26; Dan 7,9. — *Dangaus kariuomenę*: angelus. — ²¹*Dvasia*. Ebr t su artikulu *haruakh*. Nebuvo tai angelas, ar, kaip kairieji mano, piktoji dvasia; tikriausiai gi pasirodė tame regėjime personifikuota pranašystė, arba, kitaip sakant, pranašystės dvasia. Akhabas savo senais nusikaltimais buvo nusipelnęs, kad ant jo ateitų apakimas ir kad jam pasidavęs jis žūtų. ²⁴*Užgavo*. Tikras Viešpaties pranašas nebūtų galėjęs taip pasielgti. —

²⁵*Kambari, esanti...* Plg aug 20,20. Drąsiam dabar Sedekijui ateina didžiausias išgastis, nes sugrįžę iš nelaimingo karo Izraeliai norės atkeršyti pranašui melagiui. — ²⁶*Amelekho*. Ebr t: *Hammelekh*, karaliaus. Joasas gal buvo kilęs iš karališkosios giminės, nors tikrausiai nebuvo tikras Akhabo sūnus. — ²⁷*Sielvarto duona...* Kalėjime pranašas turi gauti tik menkiausį išlaikymą. — ²⁸*Išgirskite...* Mikhėjas perspėja visus, kad jo pranašystė tikra

³⁰*Savo drabužiais*: karališkais, kuriais jis skyrėsi nuo visų kitų kariaujančiųjų. — *Pakeitė...* Akhabas apsivelka paprasto kareivio drabužiais; jam gal nedavė ramybės jo paniekintieji pranašo Mikhėjo žodžiai. — ³²*Jozapatas ėmė šaukti*: gal šaukdamas pagalbon savuosius kareivius iš Judo. Plg 2 Kron 18,31. — ³⁴*Tarp plaučių...* Ebr t: tarp

Aug 21,19

ir Izraelio karalius stovėjo savo vežime prieš Siriečius, o vakare mirė. Kraujas gi iš žaizdos tekėjo į vežimo vidų. ³⁶Ir dar saulei nenusileidus, šauklys paskelbė visai kariuomenei, sakydamas: Kiekvienas tegrįžta į savo miestą ir į savo žemę. ³⁷Karalius gi mirė ir buvo nugabentas Samarijon, ir palaidojo karalių Samarijoje. ³⁸O vežimą nuplovė Samarijos tvenkinyje, ir šunys laižė jo kraują, nuplovė ir vadžias, pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs

³⁹Kas gi dar sakytina apie Akhabą ir visa, ką darė, ir dramblio kaulo namai, kuriuos pastatė, ir visi miestai, kuriuos įkūrė, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ⁴⁰Taigi Akhabas užmigo su savo tėvais, ir jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Okhozijas

⁴¹Asos sūnus Jozapatas buvo pradėjęs karaliauti Judui ketvirtais Izraelio karaliaus Akhabo metais. ⁴²Jam buvo trisdešimt penkeri metai, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo Jerusaleje dvidešimt penkerius metus jo motina buvo Salajo dukterė vardu Azuba. ⁴³Jis vaikščiojo visu savo tėvo Asos keliu, ir neiškrypo iš jo, ir darė, kas buvo teisinga Viešpaties akivaizdoje. ⁴⁴Tačiau augstų vietų jis nepanaikino, nes tauta dar tebedarė aukas ir degino smilkalus augstose vietose. ⁴⁵Jozapatas turėjo taiką su Izraelio karaliumi

⁴⁶Kas gi dar sakytina apie Jozapatą, ir jo veiksmai, kuriuos darė, ir kovos, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ⁴⁷Taipgi jis išnaikino iš žemės liekanas kekšininų, kurie buvo pasilikę jo tėvo Asos dienose. ⁴⁸Tuomet nebuvo pastatyta karaliaus Edome. ⁴⁹Karalius gi Jozapatas buvo padirbdinęs laivų jūroje, kad plauktų Ophiran aukso; bet jie negalėjo išplaukti, nes sudužo Asiongaberyje. ⁵⁰Tuomet Akhabo sūnus Okhozijas tarė Jozapatui: Tegul mano tarnai plaukia jūra draug su tavaisiais; bet Jozapatas nenorėjo. ⁵¹Jozapatas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas kartu su jais savo tėvo Dovidio mieste. Jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Joramas

⁵²Akhabo gi sūnus Okhozijas buvo pradėjęs karaliauti Izraeliui Samarijoje septynioliktais Judo karaliaus Jozapato metais ir karaliavo Izraeliui dvejis metus. ⁵³Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje ir vaikščiojo savo tėvo ir motinos keliu, ir Nabato sūnaus Jeroboamo keliu, kurs atvedė į nuodėmę Izraelį. ⁵⁴Jis taipgi tarnavo Baalui ir garbino jį, ir erzino Viešpatį, Izraelio Dievą, visai taip kaip buvo daręs jo tėvas

šarvo, /kuriuo buvo uždengta krūtinė/, ir tarp pilvo uždangalo. — ³⁶*Ivyko.* Anot ebr t: ėjo smarkyn. — *Prieš Siriečius.* Kova buvo taip smarki, kad sužeisto karaliaus negalėjo išvežti iš kovojančiųjų tarpo. — ³⁸*Dar saulei nenusileidus:* kai tik pamatė, kad karalius nebe gyvas. — ³⁸*Ir šunys laižė...* Plg aug 21,19,29. — *Nuplovė ir vadžias.* Kiti verčia ebr t taip: Kekšės maudėsi jame. Tai būtų buvęs didelis

paniekinimas mirusiojo karaliaus

³⁹*Dramblio kaulo namai:* rūmas, išklotas dramblio kaulu, kurs buvo laikomas brangesniu už auksą.

⁴⁵*Turėjo taiką.* Iki Jozapatui buvo visuomet karai tarp Judo ir Izraelio karalių

⁴⁸*Ne buvo pastatyta...* Idumėja tuomet priderėjo Jozapatui, ir tenai buvo, kaip pasakyta ebr t, karaliumi vietininkas. — ⁴⁹*Asiongaberyje.* Uostas prie Elano įlankos

KETVIRTOJI KARALIŲ KNYGA

Ebrajų vadinama Antroji *Me'lakhim*

1. ¹Mirus Akhabui, Moabas sukilo prieš Israėlį. ²Okhozijas nukrito per grotus nuo savo namų augšto, kurį turėjo Samarijoje, ir susirgo; jis siuntė pasiuntinius ir jiems tarė: Eikite, klauskitės Akarono dievo Beelzebubo, ar galėsiu pagyti iš šitos savo ligos

³Viešpaties gi angelas kalbėjo Tesbiečiui Elijui ir tarė: Kelkis ir pakilk pasitikti Samarijos karaliaus pasiuntinių ir jiems sakyk: Argi nėra Dievo Israėlyje, kad jūs einate klaustis Akarono dievo Beelzebubo? ⁴Todėl štai ką Viešpats sako: Iš guolio, į kurį atsigulei, nebeatsikelsi, bet mirte numirsi. Ir Elijas nuėjo sau. ⁵Pasiuntiniai sugrįžo pas Okhoziją. O jis jiems tarė: Kodėlėi sugrįžote? ⁶Jie gi jam atsakė: Pasitiko mus vyras ir mums tarė: Eikite ir grįžkite pas karalių, kurs jus siuntė, ir jam sakysite: Štai ką sako Viešpats: Nejaugi dėl to, kad nebūtų Dievo Israėlyje, tu siunti klaustis Akarono dievo Beelzebubo? Todėl iš guolio, į kurį atsigulei, tu neišeisi, bet mirte numirsi. ⁷Jis jiems tarė: Kokios išvaizdos ir kaip apsidaręs buvo anas vyras, kurs jus sutiko ir kalbėjo šituos žodžius? ⁸Jie atsakė: Tai buvo gauruotas vyras ir susijuosęs šikšnine juosta aplink strėnas. Jis tarė: Tai Tesbietis Elijas

⁹Ir jis siuntė pas jį penkių dešimtų viršininką ir penkias dešimtis buvusių po juo. Tasai pakilo prie jo ir sėdinčiam kalno viršūnėje tarė: Dievo žmogau, karalius tau įsako nužengti. ¹⁰Elijas, atsakydamas tarė

3. Nelaiminga prietelystė tarp Akhabo namų ir Judo karalių

1/ Elijas ir Israėlio karalius Okhozijas

I, I-18. Sunkiai susirgęs karalius Okhozijas siunčia klaustis apie savo ligą Beelzebubą; todėl Viešpats skelbia jam per Eliją mirtį /1-8/. Sutekęs ateiti pas karalių, Elijas panaujina savo pranašystę, kuri įvyksta /9-18/

1. ¹Moabas sukilo... Moabiečiai buvo pavergti Dovo laikais. Žr 2 Kar 8,2. Žydų karalystei perskilus, Moabo kraštas toliau priderėjo Israėlio karaliams, arba jei ir buvo kuriam laikui atgavęs nepriklausomybę, tai vėl buvo paver-

tas Akhabo tėvo Amrio. Dabar Moabiečiai vėl sukėlė maištą prieš savo valdovus. — ²Per grotus... Rytiečių langai neturėdavo stiklų, juose įstatydavo tik menkus medinius grotelius, kuriuos neatsargiai paspaudus greit buvo galima iškristi pro langą. — Akarono: vienas iš vyriausių Pilistimų miestų. Elijui užmušus Baalo pranašus Israėlio karalystėje, to dievačio garbinimas gal buvo čia pasiliovęs; bet visos Dievo siųstos bausmės nebuvo padariusios gilesnio įspūdžio Akhabo sūnui. Siųsdamas pasiuntinius Akaronan, jis viešai tyčiojosi iš Viešpaties. — Beelzebubo. Ebr t: Ba'al Zebub, mūsų dievas. Plg Mt 10,25 ir k. Paveiksluose jis vaizduojamas su muse ant rankos

penkių dešimtų viršininkui: Jei aš Dievo žmogus, tenužengia ugnis iš dangaus ir tepraryja tave ir penkias dešimtis tavųjų. Taigi ugnis iš dangaus nužengė ir prarijo jį ir penkias dešimtis buvusių draug su juo. ¹¹Po to jis vėl siuntė kitą penkių dešimtų viršininką ir draug su juo penkias dešimtis. Tasai jam kalbėjo: Dievo žmogau, karalius sako taip: Skubėk, nužengk. ¹²Elijas atsakydamas tarė: Jei aš Dievo žmogus, tenužengia ugnis iš dangaus ir tepraryja tave ir penkias dešimtis tavųjų. Taigi ugnis iš dangaus nužengė ir prarijo jį ir jo penkias dešimtis. ¹³Jis vėl siuntė trečią penkių dešimtų viršininką ir penkias dešimtis buvusių draug su juo; tasai atėjęs sulenkė kelius prieš Eliją, maldavo jį ir tarė: Dievo žmogau, nepaniekink mano sielos ir sielų tavo tarnų, kurie yra su manim. ¹⁴Štai ugnis iš dangaus nužengė ir prarijo du pirmuoju penkių dešimtų viršininku ir buvusius su juodviem penkias dešimtis; bet dabar maldauju pasigailėk mano gyvybės

¹⁵Tuomet Viešpaties angelas kalbėjo Eliui ir tarė: Nužengk su juo, nebijok. Taigi jis atsikėlė ir nuvyko draug su juo pas karalių ¹⁶ir jam kalbėjo: Štai ką sako Viešpats: Kadangi siuntei pasiuntinius klausyti Akarono dievo Beelzebubo, lyg kad nebūtų Dievo Israėlyje, kurio galėtumei pasiklausti apie tą dalyką, todėl nesikelsi iš guolio, į kurį atsigulei, bet mirte numirsi

¹⁷Taip tat jis mirė pagal Viešpaties žodį, kurį kalbėjo Elijas, ir jo vietoje ėmė karaliauti jo brolis Joramas antrais Judo karaliaus Jozapato sūnaus Joramo metais; nes jis neturėjo sūnaus. ¹⁸Kas gi dar sakyтина apie Okhoziją, ką jis yra padaręs, argi tai neparašyta Israėlio karalių metraščių knygoje?

2. ¹Kai Viešpats norėjo pakelti Eliją viesule į dangų, atsitiko, kad Elijas ir Elisiejus ėjo iš Galgalos. ²Elijas tarė Elisiejui: Pasilik čia, nes Viešpats siuntė mane iki Beteliui. Elisiejus jam atsakė: Kaip Viešpats gyvas ir gyvas esi tu pats, aš tavęs nepaliksiu. O kai juodu nusileido Be-

¹*Samarijos*: Israėlio sostinės. —

²*Kodėlei sugrįžote*: taip veikiai. —

³*Gauruotas*... Gal pranašo apsiaustas buvo padarytas iš storų kupranugario plaukų, arba tiesiog iš kailio. Šikšniniu diržu susijuosdavo beturčiai užuot gražios drobinės turtuolių juostos

⁴*Jis siuntė*... Paskelbimas bausmės nenugąsdino karaliaus, bet jį labiau suerzino ir sužadino jame norą atkeršyti pranašui. — *Kalno*: gal Karmelio. — *Dievo žmogau*. Okhozijo atsiųstas kareivių viršininkas gal atsiliepia į pranašą ironiškai, lyg kad sakydamas: Tu, kursai sakais esąs Dievo žmogus, nueik žemyn, kad už savo paskelbimą gautumei bausmę. — ¹⁰*Tenužengia ugnis*... Viešpats supeikė apaštalus, kai jį norėjo šaukti ugnį iš dangaus /Lk 9,54/, nes jie reikalavo jos ne Dievo garbei padidinti, bet pasidavę

žmogiškiems jausmams. Eliui gi reikėjo keršyti už labai paniektą Viešpatį, nubaudžiant nedorą karalių ir jo tarnus. Plg Apr 5,5. —

¹¹*Skubėk*... Antrojo šimtininko reikalavimas dar drąsesnis. — ¹³*Nepaniekink*... Ebr t: palik mano gyvybę, kad ji būtų brangi... t y, pasigailėk mano gyvybės. Trečiasis šimtininkas buvo tikrojo Dievo garbintojas; jis atsiliepia į Viešpaties pranašą labai nuolankiai

¹⁴*Antrais*... *Joramo metais*. Čia tekste yra atsiradęs neaiškumas skaičiuose. Plg žem 3,1; 8,16,17. Tikriausiai Joramas tapo Judo karaliumi penktais Israėlio karaliaus Joramo metais, nes jis karaliavo aštuoneris metus /8,17/ ir mirė dvyliktais to paties Israėlio karaliaus Joramo metais /8,24,26/. Spėjama tačiau, kad žymiai daugiau metų jis karaliavo kartu su savo tėvu Jozapatu

telin, ³išėjo prie Elisiejaus pranašų sūnūs, kurie buvo Betelyje, ir jam tarė: Ar tu žinai, kad šiandien Viešpats atims nuo tavęs pas save tavo valdovą? Jis atsakė: Ir aš žinau; tylėkite. ⁴Elijas gi tarė Elisiejui: Pasilik čia, nes Viešpats siuntė mane Jerikan. O jis atsakė: Kaip Viešpats gyvas ir gyvas esi tu pats, aš nepaliksiu tavęs. Kai juodu atėjo Jerikan, ⁵prisiartinio prie Elisiejaus pranašų sūnūs, kurie buvo Jerike ir jam tarė: Ar tu žinai, kad Viešpats atims šiandien nuo tavęs pas save tavo valdovą? Jis atsakė: Ir aš žinau; tylėkite. ⁶Elijas jam tarė: Pasilik čia, nes Viešpats siuntė mane iki Jordanui. Jis atsakė: Kaip Viešpats gyvas ir gyvas esi tu pats, aš nepaliksiu tavęs. Taigi juoduėjo draug, ⁷ir penkios dešimtys vyrų iš pranašų sūnųėjo paskui juodu ir sustojo nuošaliai, atokiai; juodu gi stovėjo prie Jordano. ⁸Tuomet Elijas ėmė savo apsiaustą, suvyniojo jį ir užgavo vandenį, kurs persiskyrė į abi pusi, ir abudu perėjo sausa. ⁹Kai juodu perėjo, Elijas tarė Elisiejui: Reikalauk, ko nori, kad tau padaryčiau, pirma negu būsiu atimtas nuo tavęs. O Elisiejus tarė: Meldžiu, kad man būtų suteikta tavo dvasios dvigubai. ¹⁰Jis atsakė: Pareikalavai sunkaus dalyko; tačiau, jei matysi mane, kuomet būsiu nuo tavęs atimamas, tau bus suteikta, ko prašei; jeigu gi nematysi, nebus

¹¹Kai juodu keliavo toliau ir beeidamu šnekėjosi, štai ugninis vežimas ir ugniniai arkliai perskyrė juodu, ir Elijas pakilo viesule į dangų, ¹²Elisiejus gi matė ir šaukė: Mano tėve, mano tėve, Israėlio vežime ir jo vežike! Paskui jis daugiau jo nebematė, ir pagavęs savo drabužius, perplėšė juos pusiau

Ekli 48,13
1 Mak 2,58

Pranašas Elisiejus

a/ *Paėmimas Elijo dangun ir pranašo Elisiejaus veiklos pradžia*

2,1-25. Elijas, atimamas iš po Elisiejaus akių, palieka jam dvigubą savo dvasią [1-12]. Paskui Elisiejus Elijo apsiaustu perskiria Jordano vandenį ir pereina per jį sausiai [13-18], Jerike nesveiką vandenį padaro sveiku [19-22], besityčiojančius gi iš jo vaikus sudrasko lokiai [23-25]

2. ¹*Viesule*. Audra, viesulas dažnai minimi šv Rašte kaip ženklai veikiai įvyksiančio Viešpaties apsiareiškimo. — *Dangun*: ne į patį dangų, bet į padanges, kaip žmonių akims rodėsi. — *Elijas ir Elisiejus*. Plg 3 Kar 19,21. — *Galgalos*. Ta vieta buvo tikriausiai ne prie Jordano, bet Ephraimo kalnuose į šiaurę nuo Betelio. Plg Pak 11,30. — ²*Pasilik čia*. Elijas regimai nežinojo, ar Dievas nori, kad Elisiejus matytų jo atėmimą nuo žemės. Matydamas tačiau, kad tasai nesutinka pasitraukti nuo jo, Elijas galų gale leidžia savo mokytiui būti prie savęs iki galui. — *Beteliui*. Elijas

turi dar kartą aplankyti savo įsteigtas pranašų mokyklas. — ³*Pranašų sūnūs*. Plg 3 Kar 20,35 — *Ar žinai...* Ir jiems buvo apreiškta, nors gal ne visai aiškiai, kas veikiai atsitiks su Eliju. — *Tylėkite*. Elisiejus nenori kalbėtis apie labai jam skaudų persiskyrimą. — ⁴*Apsiaustą*. Elijas dėvėjo tam tikrą apsiaustą, kurs buvo jo kaip pranašo pareigų ženklas. Juo jis dabar pasinaudoja Jordano vandeniui perskirti, kaip kitados Mošė perskyrė Raudonosios jūros vandenį [plg Iš 14,21]. — ⁵*Tavo dvasios dvigubai*. Anot daugelio aiškintojų nuomonės, Elisiejus prašo, kad jam būtų suteikta dukart tiek galybės, kiek turėjo Elijas; bet tikriausiai Elisiejus savo prašymu daro aliuziją į Pak 21,17 parašytą įstatymą apie didesnį pirmgimio sūnaus dalį. Jis, kaip Elijo mokytinis, yra tarsi pirmgimis sūnus, todėl nori gauti dvi dalį jo dvasios, tuo tarpu kad kitiems pranašų sūnums bus suteikta tik viena dalis. — ¹⁰*Sunkaus dalyko*. Nes tai pareina ne nuo paties Elijo, bet nuo Dievo. ¹¹*Ugninis vežimas...* Nesakoma, kad Elijas būtų buvęs paimtas į

¹³Jis pakėlė Elijo apsiaustą, kurs jam buvo nukritęs, ir sugrižęs atsisosto Jordano krante. ¹⁴Elijo apsiaustu, kurs jam buvo nukritęs, jis užgavo vandenį, bet tasai nepersiskyrė. Tuomet jis tarė: Kur gi yra Elijo Dievas? Ir užgavo vandenį, ir jis persiskyrė į vieną ir į antrą pusę, o Elisiejus perėjo. ¹⁵Matydami gi tai pranašų sūnūs, buvusieji kitoje pusėje, Jerike, tarė: Elijo dvasia nusileido ant Elisiejaus. Jis, atėjęs jo pasitikti, nusilenkė prieš jį, parpušdamas kniūbsti iki žemei, ¹⁶ir jam tarė: Štai, su tavo tarnais yra penkios dešimtys stiprių vyrų, kurie gali eiti ir jieškoti tavo valdovo; kad kartais Viešpaties dvasia nebūtų paėmusi jo ir numetusi jį viename iš kalnų ar viename iš slėnių. Jis atsakė: Nesiųskite. ¹⁷Bet jie vertė jį, kolei jis sutiko ir tarė: Siųskite. Taigi jie siuntė penkias dešimtis vyrų, kurie, pajieškoję tris dienas, nerado ¹⁸ir sugrižo prie jo; o jis gyveno Jerike ir tarė jiems: Argi aš nesakiau jums: Nesiųskite?

¹⁹Taigi miesto vyrai tarė Elisiejui: Štai gyvenimas šitame mieste labai geras, kaip tu pats, valdove, matai; bet vanduo labai blogas ir žemė nederlinga. ²⁰Jis tarė: Atneškite man naują indą ir įmeskite į jį druskos. Jiems tai atnešus, ²¹jis išėjo prie vandens šaltinio, įmetė į jį druskos, ir tarė: Štai ką Viešpats sako: Aš padariau sveiką šitą vandenį, ir daugiau nebus jame mirties, nei nederlingumo. ²²Taigi vanduo pasidarė sveikas iki šiai dienai, pagal Elisiejaus žodį, kurį jis ištare.

²³Iš ten gi jis pakilo į Betelį, ir jam einant keliu, maži vaikai išėjo iš miesto ir tyčiojosi iš jo, sakydami: Eik augštin, pliki, eik augštin,

ugninį vežimą, bet tiktai: *pakilo mesule*. Į kurią vietą buvo Elijas nuneštas, negalima nieko tikro apie tai pasakyti, nes šv Raštas to nepaaiškina. Ireniejus, Jieronimas ir k spėja, kad Elijas buvo nuneštas į žemiškąjį rojų. Kaip kitados prieš tvaną Enokho paėmimu, taip dabar Elijo sužadinama ir sustiprinama Sen Test viltis prisikėlimo iš mirusiųjų. Enokhas ir Elijas paimti į vienam Dievui žinomą vietą, pasiilieka ten laukdami valandos, kurią vėl turės sugrižti žemėn antrojo Kristaus atėjimo metu ir atliks antrąją Dievo juodviem skirtą pareigą. Plg Mt 4,5; Ekli 49,10; Apr 11,3. — ¹²*Israėlio vežime*... Kariškais vežimais ir arkliais naudodavosi kovoje su neprieteliais ir gindamies nuo jų; jie buvo tautos galybės ženklas. Tokias pareigas ėjo Elijas, būdamas savo tautos tarpe. — *Perplėšė*... Tai buvo Elisiejaus nuliūdimo ženklas

¹³*Apsiaustą, kurs jam*... Tas Elijo palikimas buvo Elisiejui laidas, kad jo prašymas išklausytas, kitiems gi ženklas, kad Elisiejus yra tikras savo mokytojo įpėdinis. — ¹⁴*Bet tasai nepersiskyrė*. Šitų ž nėra ebr t, o taipgi laikuriuose Vulg ir LXX

leidiniuose. Nevisai aišku, ar Elisiejus turėjo užgauti vandenį du kartu, arba tas pats užgavimas paminėtas du kartu. — *Kur gi yra*... Ebr t: Kur yra Viešpats, Elijo Dievas? Nėra tai abejojimo žodžiai, bet pasitikėjimo. Elisiejus tartum sako: Tu, Elijo Dieve, esi ir mano Dievas; aš tavo tarnas, kaip ir jis. Tegul, man ištarus žodį, įvyksta stebuklas, kurį tu suteikei Elijui kalbant /Am-broz/. — ¹⁵*Matydami*... Stebuklas įtikino Elisiejų, kad jis buvo gavęs tai, ko prašė, o taipgi parodė, kad jis yra tikras Elijo įpėdinis. — ¹⁶*Kad*... *Viešpaties*... Pranašų mokytiniai nenori iš karto tikėti, kad Elijas būtų visai atimtas. Plg 3 Kar 18,12. — ¹⁷*Kolei jis sutiko*... Ebr t: kolei susigėdo, t y, kolei jam pasidarė nesmagu priešintis jų norui.

¹⁹*Ir žemė nederlinga*. Ebr t: Daro išsimetimus /abortus/, t y, yra priežastis nelaimių gimdyme

²³*Pliki*. Galvos nuplikimas dažnai būdavo Žydams proga pasitycioti /Jėš 3,17/; be to, plikagalvis galėjo įtarti, kad jie susirgė baisia raupsų liga /plg Kun 13,40/. Nors Betelyje buvo pranašų mokykla, bet čia buvo taipgi žymiausi vieta, skirta aukštinio veršio garbinimui. Todėl tėvų

pliki. ²⁴Jis atsigręžęs pamatė juos ir prakeikė juos vardan Viešpaties, ir du lokiu išėjo iš girios ir sudraskė keturias dešimtis du iš vaikų. ²⁵Iš čia jis nuėjo į Karmelio kalną, o iš ten sugrįžo Samarijon

3. ¹Akhabo sūnus Joramas tapo Izraelio karaliumi Samarijoje aštuonioliktais Judo karaliaus Jozapato metais; karaliavo gi dvylika metų. ²Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, bet ne tiek, kiek jo tėvas ir motina, nes jis pašalino Baalo statulas, kurias jo tėvas buvo padaręs. ³Tačiau jis laikėsi nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, atvedusio į nuodėmes Izraelį, ir neatsitraukė nuo jų

⁴Moabo karalius Mesa laikė daug gyvulių ir duodavo Izraelio karaliui duoklės šimtą tūkstančių erylų ir šimtą tūkstančių avinų su jų vilnomis; ⁵bet, mirus Akhabui, jis nebesilaikė sutarties, kurią turėjo su Izraelio karaliumi. ⁶Taigi tuomet karalius Joramas išėjo iš Samarijos ir suskaitė visą Izraelį

⁷Jis siuntė pas Judo karalių Jozapatą ir sakydino: Moabo karalius atsitraukė nuo manęs; eikš draug su manim prieš jį į kovą: Jis atsakė: Eisiu; kas manasis, tas ir tavasis; mano tauta tavo tauta; ir mano arkliai tavo arkliai. Anas tarė: Kuriuo keliu trauksiva? Jis atsakė: Per Idumėjos tyrumą. ⁹Taigi Izraelio karalius, Judo karalius ir Edomo karalius išėjo ir ėjo keliu aplinkui septynias dienas, ir nebuvo vandens kariuomenei ir gyvuliams, kurie ėjo paskui juos

¹⁰Tuomet Izraelio karalius tarė: Vargas, vargas, vargas! Viešpats surinko mus tris karalius, kad įduotų į Moabo rankas. ¹¹O Jozapatas tarė:

ištvirkinti vaikai tyčiojosi iš Elisiejaus, kaip iš tikrojo Dievo pranašo. Tas pasityčiojimas buvo paniekimas paties Viešpaties. Todėl Dievas leidžia įvykti Elisiejaus prakeikimui, ir vaikai nukenčia bausmę už savo tėvų kaltę, kurioje patys dalyvauja /Justin/, kad tie nedori gimdytojai susiprastų ir imtų bent bijoti Dievo pranašo, kurio jie nenori klausyti ir mylėti /Aug/

b/ Izraelio karalius Joramas

3,1-27. Okhozijo įpėdinis Joramas panaikina Baalo statulas Izraelyje, nors nevengia kitų savo tėvo nuodėmių /1-3/. Susitaręs su Judo karaliumi Jozapatu, jis patraukia draug su juo per Idumėją prieš atsisakiusį mokėti duoklę Moabo karalių /4-8/; pristigę tyruose vandens jie šaukiasi į Elisiejų, kuriam padedant ir iš anksto paskelbus Moabiečių nugalėjimą, jis sunaikina Moabo kraštą /8-27/

3. ¹Joramas tapo... Joramas buvo Okhozijo brolis, kurs mirė neturėdamas sūnaus. Plg aug 1,17. — ²Statulas. Ebr *matstsebah*, akmeninį šulą. — ³Jeroboamo. Plg 3 Kar 12,17 ir k.

⁴Mesa. Ebr *Mešah*. Viename iš senovinio Moabo krašto miestų, Dibone atrasta 1869 m ilgas akmenyje padarytas įrašas, kuriame Mesa su pasididžiavimu giriasi laimingais kariais prieš Amrį ir Akhabą. — *Duodavo*: kas metalai. — ⁵Jis nebesilaikė... Plg 1,1. — ⁷Eisiu... Nors Jozapatas buvo supeiktas už savo sandorą su Akhabu, tačiau jis tuojau apsiima padėti Joramui; daro jis taip gal dėl to, kad pats nenorėjo nubauti Moabiečių už užpuolimą jo ribų. Plg 3 Kar 22,4,2 Kron 20,1. — ⁸Kuriuo keliu. Joramas visai pasitiki Judo karaliumi ir jam palieka pasirinkti kelią, kuriuo turės eiti kariuomenė. — *Per Idumėjos tyrumą*. Tiesus kelias iš Judo į Moabą buvo per Jordaną; bet Jozapatas pasirenka ilgesnį kelią aplink Mirties jūrą. Jis, matomai, norėjo pasiimti pagalbą Idumėjos karalių ir užpulti Moabą iš tos pusės, iš kur puolimo nesitikėta.

¹⁰Vargas... Ebr t tas žodis nekartojamas. — *Viešpats surinko*... Nelaimėje Izraelio karalius supranta, kad Viešpats yra tikrasis Dievas. —

Ar nėra čia Viešpaties pranašo, kad per jį maldautumėme Viešpatį? Vienas Izraelio karaliaus tarnas atsakė: Yra čia Saphato sūnus Elisiejus, kurs pildavo vandens Elijui ant rankų. ¹²Jozapatas tarė: Pas jį yra Viešpaties žodis. Tuoju Izraelio karalius, Judo karalius Jozapatas ir Edomo karalius nuėjo pas jį. ¹³Elisiejus gi tarė Izraelio karaliui: Kas yra bendra tarp manęs ir tavęs? Eik pas savo tėvo ir savo motinos pranašus. Izraelio karalius jam atsakė: Kam Viešpats surinko tris šituos karalius, kad įduotų juos į Moabo rankas? ¹⁴Elisiejus jam tarė: Kaip gyvas kareivijų Viešpats, kurio akivaizdoje stoviu, jei nesidrovėčiau Judo karaliaus Jozapato veido, aš net nežiūrėčiau tavęs, nei pažvelgčiau. ¹⁵Bet dabar atveskite man arpininką. Arpininkui žaidžiant, atėjo ant jo Viešpaties ranka, ir jis tarė: ¹⁶Štai ką Viešpats sako: Padarykite šito upelio vagoje griovių ir griovių, ¹⁷nes Viešpats sako taip: Nematysite nei vėjo, nei lietaus, tačiau šita vaga bus pilna vandens, ir gersite jį, jūsų šeimos ir jūsų gyvuliai. ¹⁸Ir tai dar maža Viešpaties akivaizdoje; be to, jis taipgi paduos Moabą į jūsų rankas. ¹⁹Ir jūs sumušite visus sustiprintus miestus ir visus rinktinius miestus, ir iškirsite visus vaisinius medžius, ir užkimsite visus vandens šaltinius, ir apklosite akmenimis kiekvieną geriausią dirvą. ²⁰Taigi atėjo rytmetis, kuomet paprastai atnašaujama auka, o štai vanduo tekėjo Edomo keliu, ir žemė pasidarė pilna vandens.

²¹Visi gi Moabiečiai, išgirdę, kad atėjo karaliai, idant kovotų prieš juos, sušaukė visus, kurie buvo apsijuosę savo ginklais, ir sustojo prie sienų. ²²Atsikėlė labai anksti ir saulei užtekėjus ties vandenimi, Moabiečiai pamatė priešais vandenį raudoną kaip kraują, ²³ir tarė: Tai kraujas nuo kalavijų; karaliai kovojo tarp savęs ir sumušė vienas kitą; dabar, Moabe, eik prie grobio. ²⁴Taigi jie patraukė į Izraelio stovyklas; bet Izraelis pakilęs sumušė Moabą, ir jie bėgo iš po jų akių. Taigi tie, kurie buvo nu-

¹¹*Maldautumėme.* Ebr t: klaustumės. — *Pildavo vandens...* t y, buvo artimiausis didelis pranašo tarnas. — ¹²*Pas jį yra...* Judo karalius matomai buvo girdėjęs, kad Elisiejus yra tikrojo Dievo pranašas. — ¹³*Kam Viešpats...* Ebr t: O ne, nes Viešpats surinko... Izraelio karalius lyg kad sako: Mes norime įieškoti pagalbos pas Viešpatį, nes Viešpats surinko tris... — ¹⁴*Jei nesidrovėčiau...* Judo karalius Jozapatas buvo ištikimas Viešpaties garbintojas. — ¹⁵*Atveskite man...* Žaidimas turi padėti nusiraminti pranašui, sujaudintam pašnekesiu su Joramu. Plg 1 Kar 10,5 ir k. — ¹⁶*Upelio.* Gal tuo dabar išdžiūvusiu upeliu ėjo siena tarp Moabo ir Edomo karalysčių. — ¹⁷*Nei vėjo...* Vėjas yra artėjančio lietaus ženklas; bet šiame atsitikime lietus lys ne arti, bet toli nuo Izraelio stovyklos. — ¹⁸*Iškirsite visus vaisinius...* Paimant Kanaano žemę, Izraeliai buvo uždrausta kirsti vaisiniai me-

džiai, kad nereikėtų jų sodinti iš naujo; šitame atsitikime tas draudimas pašalintas. Plg Pak 20,19. 20. — *Užkimsite...* Visa tai padarys, kad Moabo kraštas bus smarkiai sunaikintas ir vargiai beįgyvenamas. — ²⁰*Kuomet paprastai...* Rytmetinė auka prie Jerusaleš šventyklos buvo daroma, saulei tekant. Plg Iš 29,38... — *Vanduo tekėjo...* Lietus lijo toli pietuose, o iš ten vanduo ėmė tekėti upelio vaga ir atėjo prie Izraeličių stovyklos.

²¹*Sušaukė visus...* Nors priešai artinosi iš tos pusės, iš kur jų mažiausiai buvo galima laukti, tačiau Moabiečiai suskubo prisirengti prie kovos. — ²²*Vandenį raudoną...* Vanduo rodėsi turįs rausvą spalvą nuo užtekančios saulės spindulių; o kadangi Moabiečiai žinojo, kad toje vietoje nebūna vandens, lietaus gi jie nematė taip pat, kaip ir Izraelio sūnūs, todėl spėjo, kad tas rausvumas esąs pasėka išlieto kraujo. — ²⁴*Atėjo ir sumušė...*

galėję, atėjo ir sumušė Moabą²⁵ir sugriovė miestus, ir kiekvienas mesdamas akmenis apklojo visas geriausias dirvas, ir užkimšo visus vandens šaltinius, ir nukirto visus vaisinius medžius, taip kad liko tik iš molio padaryti mūrai; miestas buvo apstotas vilpstininkų, ir didžioji jo dalis sugriauta.²⁶Tai pamatęs Moabo karalius, būtent, neprietelius gavus viršų, ėmė su savim septynis šimtus vyrų, nešiojančių kalaviją, kad jie įpultų pas Edomo karalių, bet jie neįstengė.²⁷Tuomet pagavęs savo pirmąjį sūnų, kurs turėjo karaliauti užuot jo, atnašavo jį kaip deginamąją auką ant mūro. Ir pasidarė Israelyje didelis apmaudas, ir jie tuojau pasitraukė nuo jo ir sugrįžo į savo žemę

4. ¹Viena moteriškė iš pranašų žmonių šaukė į Elisiejų ir sakė: Tavo tarnas mano vyras mirė, ir tu žinai, kad tavo tarnas bijojo Viešpaties; o štai dabar atėjo skolintojas paimti dviejų mano sūnų, kad juodu jam vergautų.²Elisiejus jai tarė: Ko nori, kad tau padaryčiau? Pasakyk man, ką turi savo namuose? Ji atsakė: Aš, tavo tarnaitė, neturiu savo namuose nieko kita, kaip tik truputį aliejaus pasitepti.³Jis jai tarė: Eik, pasiskolink iš visų savo kaimynų nemaža tuščių indų; ⁴paskui įeik ir užsirakink savo duris, kai tu ir tavo sūnūs būsite viduje, ir pilk iš ano į visus šituos indus, o kai bus pilni, atimsi šalin.⁵Taigi moteriškė ėjo ir užsirakino paskui save ir savo sūnus duris; jie padavinėjo indus, o ji pylė.⁶Kuomet indai buvo pilni, ji tarė savo sūnui: Atnešk man dar indą. Bet jis atsakė: Nebeturiu. Ir aliejus sustojo.⁷Tuomet ji atėjo ir pasakė Dievo žmogui; jis tarė: Eik, parduok aliejų ir atsilųgink savo skolintojui; tu gi ir tavo sūnūs gyvenkite iš to, kas liks

⁸Atsitiko vieną dieną, kad Elisiejus ėjo per Sunamą. Buvo gi tenai žymi moteriškė, kuri jį sulaikė, kad pavalgytų; o kadangi jis dažnai

Ebr t: veržėsi gilyn ir mušė Moabą. — ²⁵*Sugriovė miestus...* Karalius Mesa savo įrašė /žr aug 4 e/ sakosi juos atstatęs, išsikasęs šulinių ir tt. — *Pasiliko tik iš molio...* Ebr t: pasiliko akmenų tik *Qir-Kharieseth'e*. Tai buvo stipriausias Moabiečių miestas, dabar Kerak. Taigi Israėliai negalėjo paimti to Moabitų miesto; jame buvo užsidaręs Mesa su savo kariuomene. — *Pas Edomo karalių.* Mesa gal tikėjosi rasiąs čia mažiau pasipriešinimo. — ²⁷*Atnašavo jį...* Mesa manė, kad dabar vėl susirūstinęs ant jojo dievas Khamosas, kurio rūstybei jis savo įrašė priskiria ir seniau įvykusias nelaimes. Sūnaus paaukojimu jis norėjo permaldauti įrūstintą dievaitį. Aukodamas ant mūro, matant priešams, jis tikėjosi nugalėdinsias juos tuo savo pasiėlgimu. — *Pasidarė Israelyje.* Mesa pasiekė savo tikslą, nes priešai, bjaurėdamies jo baisios aukos, metė kovoję prieš jį ir pasitraukė

c/ *Elisėjaus stebuklai*

4,1—6,7. Elisiejus daro daug stebuklų atskiriems asmenims. Jis padaugina neturtingai našlei aliejų /4,1-7/; jo užtarimu Sunamietė moteriškė susilaukia sūnaus /4,8-17/, kurį jis paskui prikelia iš numirusių /4,18-38/; jis atima kartumą iš prirengto viralo /4,39-41/, padaugina pirmionių duoną /4,42-44/, pagydo Sirijos viršininką Naamaną nuo raupų /5,1-19/, kuriais nubaudžia savo tarną Giežį, paėmusį iš Naamano dovanų /5,20-27/ ir padaro, kad įkritęs vandenin kirvis išplaukia į paviršių /6,1-7/.

4. ¹*Bijojo Viešpaties*: garbino tikrąjį Dievą. — ²*Tik truputį.* Ebr t: Tik tepamojo aliejaus puodelį. — ⁷*Pasakė Dievo žmogui.* Stebuklingai gauto aliejaus moteriškė nenori suvartoti be pranašo žinios

⁸*Žymi*: turtinga

¹²*Jo akivaizdom*: Giežio. — ¹³*Aš gyvenu savo...* Gyvenu su visais

per ten eidavo, jis užsukdavo pas ją valgyti. ⁹Tuomet ji tarė savo vyrui: Matau, kad tasai, kurs dažnai pereina per mus, yra šventas Dievo žmogus; ¹⁰padarykiva tat jam augšte mažą kambari, padėkiva jame jam guolį, stalą, kėdę ir žibintuvą, kad, atėjęs pas mus, pasiliktų tenai

¹¹Taigi atsitiko vieną dieną, kad jis atėjęs užsuko į kambari ir išsėjosi tenai. ¹²Paskui jis tarė savo tarnui Gieziui: Pašauk tą Sunamietę. Kuomet jis ją pašaukė, ir ji atsistojo jo akivaizdon, ¹³jis tarė savo tarnui: Kalbėk jai: Štai tarnavai mudviem visame uoliai; ko nori, kad tau padaryčiau? Gal turi reikalą ir nori, kad kalbėčiau karaliui, ar kariuomenės viršininkui? Ji atsakė: Aš gyvenu savo tautos tarpe. ¹⁴Jis tarė: Tai ko gi ji nori, kad jai padaryčiau? O Giezis atsakė: Nesiklausk, nes ji neturi sūnaus, o jos vyras pasenęs. ¹⁵Taigi jis liepė pašaukti ją. Kai ji buvo pašaukta ir sustojo prie angos, ¹⁶jis jai tarė: Šituo metu ir šitą pačią valandą, jei sveika sulauksi, turėsi iščioje sūnų. Bet ji atsakė: Meldžiamasis mano valdove, Dievo žmogau, nekalbėk savo tarnaitai netiesos. ¹⁷Tačiau moteriškė pradėjo ir pagimdė sūrų tuo metu ir tą pačią valandą, kurią buvo pasakęs Elisiejus

¹⁸Vaikas paaugo. Ir vieną dieną, išėjęs pas savo tėvą prie pjovėjų, ¹⁹tarė savo tėvui: Skauda man galva, skauda man galva. Tasai tarė tarnui: Imk ir vesk jį prie motinos. ²⁰Kai jis paėmęs atvedė jį pas jo motiną, ji pasidėjo jį ant savo kelių iki vidudieniui, ir jis mirė. ²¹Po to ji užkopė augštn ir padėjo jį Dievo žmogaus guolyje ir užrakino duris. Išėjus, ²²ji pasivadino savo vyrą ir tarė: Siųsk, meldžiamasis, draug su manim vieną iš tarnų ir asilę, kad nukakčiau pas Dievo žmogų ir sugrižčiau. ²³Ji jai tarė: Kodėl eini pas jį? Šiandien nei pirmoji mėnesio diena, nei šabatas. Ji atsakė: Eisiu. ²⁴Ji pasibalnojo asilę ir įsakė tarnui: Varyk ir skubėk, kad nedarytumei man gaiščio kelyje, ir tai daryk, ką tau liepiu

²⁵Taigi ji iškeliavo ir atvyko pas Dievo žmogų Karmelio kalne. Pamatęs ją iš tolo, Dievo žmogus tarė tarnui Gieziui: Štai ta Sunamietė. ²⁶Eik tat jos pasitikti ir sakyk jai: Ar viskas gerai dedasi pas tave, su tavo vyru ir su tavo sūnumi? Ji atsakė: Gerai. ²⁷O atėjusi į kalną pas Dievo žmogų, ji apkabino jo kojas; Giezis priėjo jos atitraukti. Bet Dievo žmogus tarė: Palik ją, nes jos siela apkartusi, o Viešpats paslėpė nuo manęs ir man neapreiškė. ²⁸Ji jam tarė: Argi aš prašiau iš mano valdovo sūnaus? Argi aš tau nesakiau: Neklaidink manęs? ²⁹Jis tarė Gieziui: Susijuosk savo kulšis, imk mano lazda savo rankon ir eik. Jei sutiktų tave žmogus,

taikoje, todėl neprivalau užtarimo pas karalių. — ¹⁵*Šituo metu...* Ebr t: šituo pačiu laiku, kitais metais. Plg Prad 18,10

¹⁸*Skauda man...* Ebr t: Mano galva, mano galva. Vaikas gal buvo ištiktas saulės kaitros. — ²¹*Užrakino duris.* Moteriškė nori tuo tarpu paslėpti kūdikio mirtį, regimai pasitiekdama, kad Elisiejus jai padės. — ²³*Pirmoji mėnesio diena.* Ji buvo Žydų švenčiama. Plg Sk 28,11... — *Eisiu.* Ebr *šalom*, ramybė, t y būk ramus. — ²⁶*Gera.* Ebr *šalom*. Moteriškė nenori sakyti savo nelai-

mės tarnui; ji kalbės apie tai su pačiu pranašu. — ²⁷*Jos siela apkartusi.* Iš moteriškės pasiėgimo pranašas supranta, kad jai buvo atsitikusi didelė nelaimė, nors jis dar nežino koki. — ²⁸*Susijuosk...* Duodami tarnui perspėjimai tuo tikslu, kad jis greičiau galėtų atlikti kelionę. — *Padėsi mano lazda...* Lazda pranašo pareigų ženklas; tas pareigas jis mėgina šitame atsitikime pavesti savo tarnui. Bet toks pareigų pavedimas nebuvo Viešpaties įsakytas. Galia daryti stebuklus, kurią Viešpats buvo suteikęs Eli-

nesisveikink su juo, ir jei kas su tavim sveikintųsi, neatsakyk jam; ir tu padėsi mano lazdą ant vaiko veido. ³⁰Bet vaiko motina tarė: Kaip Viešpats gyvas ir gyva tavo siela, aš neatstosiu nuo tavęs. Taigi jis atsikėlė ir ėjo paskui ją

³¹Giežis atėjo pirm juodviejų ir padėjo lazdą vaikui ant veido; bet nebuvo nei žado, nei gyvybės ženklo. Tuomet jis sugrižo jam priešais ir jam paskelbė, sakydamas: Vaikas neprisikėlė. ³²Taigi Elisiejus ėjo į namus, ir štai numiręs vaikas gulėjo jo guolyje. ³³Išėjęs jis užsirakino duris paskui save ir vaiką, ir meldėsi Viešpačiui. ³⁴Paskui jis užkopė ir atsigulė ant vaiko; jis padėjo savo burną ant jo burnos, ir savo akis ant jo akių ir savo rankas ant jo rankų, ir pasilenkė ant jo, ir vaiko kūnas sušilo. ³⁵Po to jis atsikėlė, ėjo namuose vieną kartą šen ir ten; paskui užkopė ir išsitiesė ant jo, o vaikas sužiovavo septynis kartus ir atmerkė akis. ³⁶Tuomet jis pašaukė Giežį ir jam tarė: Pašauk tą Sunamietę. Pavadinta ji atėjo pas jį. Jis gi tarė: Pasiimk savo sūnų. ³⁷Ji priėjo, puolė jam po kojų ir nusilenkė iki žemei; po to pasiėmė savo sūnų ir išėjo; ³⁸o Elisiejus sugrižo į Galgalą

Krašte buvo badas, ir pranašų sūnūs gyveno po Elisiejaus akių. Tuomet jis tarė vienam iš savo tarnų: Užkaišk didelį puodą ir išvirk pranašų sūnams viralo. ³⁹Vienas išėjo į lauką pasirinkti laukinių žolių; tenai rado lyg kad laukinių vynuogių virkščių, nusiskynė nuo jų laukinių kolokvintų, prisipylė savo apsiaustą ir sugrižęs supjaustė viralo puodan, nes nežinojo, kas tai yra. ⁴⁰Paskui jie pylė draugams valgyti. Paragavę viralo, jie sušuko ir tarė: Puode mirtis, Dievo žmogau! Ir negalėjo valgyti. ⁴¹Jis tarė: Atneškite miltų. Jiems atnešus, jis supylė puodan ir tarė: Pilk žmonėms, kad valgytų. Ir daugiau nebebuvo puode jokio kartumo

⁴²Vienas vyras atėjo iš Baalsalisos ir atnešė Dievo žmogui pirmonių duonos, dvidešimt miežienės duonos kepalų ir naujų javų savo maiše. Jis tarė: Duok žmonėms, kad valgytų. ⁴³Jo tarnas jam atsakė: Kiek gi tai yra, kad padėčiau šimtui vyrų? Jis vėl tarė: Duok žmonėms, kad valgytų, nes Viešpats štai ką sako: Jie valgys, ir dar liks. ⁴⁴Taigi jis jiems padėjo, o jie valgė, ir dar liko pagal Viešpaties žodį

siejui, buvo ypatinga dovana, kuria jis negalėjo naudotis pagal savo sumanymą, ar pavesti jos kam kitam. — ³⁰*Neatstosi nuo tavęs. Moteriškė tiki, kad tik pats pranašas gali prikelti iš numirusių jos sūnų.* — ³⁴*Atsigulė ant vaiko...* Panašus stebuklas buvo padarytas Elijo /3 Kar 17,20... plg Apd 20,10/, tik čia vaiko atgaivinimas įvyksta pamažu. — ³⁸*Ėjo namuose...* Laukdamas savo maldos išklausymo. — *Sužiovavo.* Ebr t: sučiaudė

³⁸*Badas*: gal tas pats, kurs minimas žem 8,1. — *Po Elisiejaus akių*: po jo priežiūra ir draug su juo. — ³⁹*Laukinių žolių*: nes namie daržovių neturėjo. — *Kolokvintų*. Palestinoje gana dažnai sutinkama žolynas panašus į vynuogių virkštis,

ant kurio auga didelės kaip agurkai labai karčios uogos. Tą augalą arabai vadina mirties žolynu. — ⁴¹*Nebebuvo jokio kartumo.* Patys miltai negalėjo panaikinti puode atsiradusio kartumo, todėl jis buvo pašalintas stebuklingai

⁴²*Baalsalisos*. Gal ta pati vieta, ką ir paminėtoji 1 Kar 9,4. — *Pirmonių duonos*: duonos padarytos iš naujų tų metų javų. Pirmonės buvo paskirtos kunigams ir levitams, kadangi tačiau jų dauguma buvo išsikėlusios iš Izraelio į Judo karalystę, todėl gal buvo atsiradęs paprotys atidavinėti pirmones pranašams. — ⁴⁴*Jie valgė, ir dar liko.* Šitas stebuklas yra figūra stebuklingo pavalgydinimo minios tyrumoje, kurį padarė Jėzus Kristus. Plg Mt 14,16 ir k.

5. ¹Iš Sirijos karaliaus kariuomenės viršininkas Naamanas buvo vyras galingas pas savo valdovą ir dideliai gerbiamas, nes per jį Viešpats buvo išgelbėjęs Siriją; jis buvo drąsus ir turtingas vyras, bet raupsuotas. ²Iš Sirijos buvo išėję galvažudžiai ir nusivedę iš Izraelio žemės nelaisvėn mažą mergaitę; ji tarnavo Naamano žmonai ³ir tarė savo valdovei: Kadgi mano valdovas būtų buvęs pas pranašą, kurs yra Samarijoje; jis tikrai būtų pagydes jį nuo raupsų, kuriuos turi. ⁴Taigi Naamanas įėjo pas savo valdovą ir jam paskelbė, sakydamas: Taip ir taip kalbėjo mergaitė iš Izraelio žemės. ⁵Sirijos karalius jam tarė: Eik tenai, o aš nusiųsiu Izraelio karaliui laišką. Jis iškeliavo, pasiėmęs su savim dešimtį talentų sidabro, šešis tūkstančius auksinių ir dešimtį išeiginių drabužių ⁶ir nunešė pas Izraelio karalių laišką, kuriame buvo parašyta: Gavęs šitą laišką žinok, jog siunčiu pas tave savo tarną Naamaną, kad išgydytumei jį nuo jo raupsų. ⁷Izraelio karalius, perskaitęs laišką, perplėšė savo drabužius ir tarė: Argi aš Dievas, kad galėčiau užmušti ir atgaivinti, jog tasai siunčia pas mane, idant išgydyčiau žmogų nuo jo raupsų? Stebėkite ir matykite, kad jis ieško prieš mane priekabių

⁸Išgirdęs apie tai Dievo žmogus Elisiejus, būtent, kad Izraelio karalius perplėšęs savo rūbus, siuntė pas jį ir sakydino: Kam perplėsei savo rūbus? Teateina jis pas mane ir nežino, jog yra Izraelyje pranašas. ⁹Taigi Naamanas atėjo su arkliais ir vežimais ir sustojo prie Elisiejaus namų angos. ¹⁰Elisiejus siuntė pas jį pasiuntinį ir sakydino: Eik ir apsiplauk septynis kartus Jordane, ir tavo kūnas pasidarys sveikas, ir būsi apvalytas. ¹¹Naamanas supyko irėjo šalin, sakydamas: Aš maniau, kad jis išeis prie manęs, atsistojęs šauks Viešpaties, savo Dievo, vardą, prisilies savo ranka raupsų vietos ir išgydys mane. ¹²Nejaugi Damasko upės Abana ir Pharpharas ne geresni už visus Izraelio vandenius, kad aš juose plaučiaus ir būčiau apvalytas? Taigi, kai jis apsigrėžė irėjo šalin apmaudingas, ¹³jo tarnai prisistatino prie jo ir jam kalbėjo: Tėve, jei pranašas būtų tau pasakęs ir didelį dalyką, tikrai būtumei turėjęs daryti, kaip gi labiau kada jis dabar tau pasakė: Apsiplauk ir būsi apvalytas? ¹⁴Taigi jis nusileido ir apsiplovė Jordane septynis kartus, kaip Dievo žmogus buvo kalbėjęs, ir jo kūnas atsitaisė, kaip mažo vaiko kūnas, ir jis buvo apvalytas. ¹⁵Sugrižęs pas

Lk 4,27

5. ¹Išgelbėjęs. Gal čia turėta galvoje išsisaugojimas nuo pavojaus patekti galingų Asiriečių vergijon. — *Raupsuotas.* Tai buvo didžiausi nelaimė, kuri darė Naamaną nebetinkančiu jo priedermėms. — ²Buvo gi išėję. Anot ebr t: Siriečiai buvo išėję būriais. — ³Pas pranašą: Elisiejų. — ⁴Dešimtį talentų sidabro: apie 170.000 lt. — *Auksinių* siklių, kurių kiekvienas vertas 80 lt. Pasiimtos dovanos liudija apie žmogaus turtingumą. — ⁶Kad išgydytumei... Sirijos valdovas mano, kad Izraelio karalius, turėdamas neribotą valdžią, gali liepti išgydyti nuo raupsų pagal savo norą. — ⁷Kad galėčiau... Susirgimas raupsais beveik lygus mirčiai, nes žmonės neturi prieš juos vaistų

¹⁰Siuntė pas jį... Elisiejus neiseina pats prie Naamano gal dėl to, kad buvo draudžiama artintis prie raupsuotojo, be to, jis norėjo ištirti Naamano tikėjimą ir kartu pamokyti, kad ne kuriais nors burtais bus jam sugrąžinta sveikata, bet tai padarys veikiantį per pranašą Dievo galybė. — *Jordane.* Raupsuotas, pagijęs, turėdavo pagal įstatymą apsiplauti. Plg Kun 14,8.9. Naamanui liepiama apsiplauti Jordane, nes ta upė buvo visų didžiausi Žadėtojoje žemėje, o Izraelio sąnums per ją stebuklingai perėjus, ji tapo lyg kad Dievo visagalybės liudytoja. — ¹²Abana. Taip buvo vadinama tikriausiai dabartinė Barada. — ¹⁴Apsiplovė. Šitame apsiplovime šventieji tėvai matė krikšto

Dievo žmogų su visais savo palydovais, jis atėjo, stojo jo akivaizdon ir tarė: Aš žinau tikrai, kad nėra kito Dievo visoje žemėje, kaip tiktai Israelyje. Maldauju tat, kad priimtumei iš tavo tarno palaiminimą. ¹⁶Bet tasai atsakė: Kaip gyvas Viešpats, kurio akivaizdoje stoviu, aš neimsiu. Ir nors jis verste vertė, tasai tačiau visai nesutiko. ¹⁷Tuomet Naamanas tarė: Kaip sau nori; bet maldauju, leisk man, tavo tarnui, pasiimti žemės, kiek gali panešti du asilėnu, nes tavo tarnas daugiau nebedarys deginamųjų aukų ar atnašų svetimiems dievams, o tiktai Viešpačiui. ¹⁸Yra gi tik vienas dalykas, dėlei kurio melskis Viešpačiui už savo tarną: Kai mano valdovas įeis Remono šventyklon pagarbin^{ti}, jei jam pasiremiant ant mano rankos, aš nusilenksiu iki žemei Remono šventykloje, jam pagarbinant toje pačioje vietoje, Viešpats teatleidžia man, tavo tarnui, tą dalyką. ¹⁹Elisiejus jam tarė: Eik ramybėje. Taigi išėjo nuo jo rinktiniu žemės laiku

²⁰Dievo žmogaus tarnas Gieziis tarė: Mano valdovas pasigailėjo šito Siriečio Naamano ir neėmė iš jo, ką tasai buvo atnešęs; kaip Viešpats gyvas, aš bėgsiu paskui jį ir paimsiu iš jo šį tą. ²¹Taigi Gieziis vijosi paskui Naamaną; tasai gi pamatęs jį bėgantį prie savęs nušoko nuo vežimo jo pasitikti ir tarė: Ar visa gerai dedasi? ²²Anas atsakė: Taip; mano valdovas siunčia mane pas tave ir sakydina: Pas mane ką tik atėjo du jaunikačiai iš pranašų sūnų nuo Ephraimo kalno; duok juodviem talentą sidabro ir du šventadieniu apdaru. ²³Naamanas tarė: Geriau bus, kad paimsi du talentu. Ir jis jį privertė. Jis įrišo du talentu sidabro į du maišus, taipgi du apdaru ir užkrovė ant dviejų savo tarnų, kuriuodu ir nešė jo priešakyje. ²⁴Pagrįžęs gi jau vakare, jis ėmė tai iš juodviejų rankos ir paslėpė namuose, o vyrus paleido, ir jie išėjo. ²⁵Pats gi įjęs stojosi prieš savo valdovą. Elisiejus tarė: Iš kur ateini, Giezi? Jis atsakė: Tavo tarnas niekur nebuvo išjęs. ²⁶Bet anas tarė: Argi mano širdis nebuvo drauge, kuomet žmogus grįžo nuo savo vežimo tavęs pasitikti? Taigi dabar gavai sidabro ir gavai apdarų, kad nusipirktumei alyvdaržių ir vynuo-

figūrą. — *Septynis*. Šventas skaičius turi nurodyti, kad Naamaną pagydo pats Dievas. — ¹⁵*Sugrįžęs...* Kaip raupsuotas evangelijos Samarietis. Plg Lk 17,15. Naamanas grįžta padėkoti Elisiejui. — *Palaiminimą*: dovaną. — ¹⁶*Aš neimsiu*. Taip elgtis Kristus mokė savo mokytinis. Plg Mt 10,8. Pranašai priimdavo mažas dovanas iš tų, kurie ateidavo jų klausius /plg 1 Kar 9,7.8 ir k/. — ¹⁷*Pasiimti žemės*. Gražus Naamano tikėjimo apsiareiškimas. Jis, sugrįžęs Sirijon, nori tenai pasidaryti tarsi mažą Žadėtosios žemės plotelį, kad ant jo geriau garbintų Viešpatį. — ¹⁸*Remono*. Tai buvo vardas kitur nesutinkamo Siriečių dievaičio. — *Aš nusilenksiu...* Naamanui tas nusilenkimas bus ne pagarbos ženklas dievaičiui, bet tik patarnavimas savo karaliui; tačiau

ir toks išviršinis dalyvavimas stabmeldiškoje apeigoje negirtinas. Pranašas jo nepeikia, žiūrėdamas savo laikų aplinkybių, bet krikščionystėje jis visai uždraustas. — ¹⁹*Rinktiniu... laiku*: pavasario metu. Bet ebr t pasakyta kas kita: /ėjo nuo jo/ kelio varsną, t y, nelabai toli

²¹*Nušoko nuo vežimo...* Dėkingas už pagydimą Naamanas tuo savo pasielgimu nori pagerbti pranašo tarną, kurs tuojau ima meluoti gana gudriai. — ²⁴*Pagrįžęs gi jau vakare*. Ebr t: atėjęs gi prie kauburio. Elisiejaus namai matomai buvo netoli nuo to kauburio. — ²⁷*Raupsuotas kaip sniegas*. Bausmė buvo didelė, bet nusipelnyta, nes Gieziis savo pasielgimu galėjo sukelti pagydytame Naamane abejonę, bene paroduoda pranašas Dievo malones už pinigus ir susilpninti atverstojo pa-

gynų ir avių ir jaučių, ir tarnų ir tarnaičių. ²⁷Bet ir Naamano raupsai prilips tau ir tavo palikuonims per amžius. Ir jis išėjo nuo jo raupsuotas kaip sniegas

6. ¹Pranašų sūnūs tarė Elisiejui : Štai vieta, kurioje gyvename po tavo akių, mums per ankšta. ²Eikime iki Jordanui, ir tepasiima kiekvienas iš miško medžiagos, kad pasistatytumėm tenai sau vietą gyventi. Jis atsakė : Eikite. ³Vienas iš jų tarė : Eikš tat ir tu kartu su savo tarnais. Jis atsakė : Aš ateisiu. ⁴Ir jis nuėjo draug su jais. Taigi atėję prie Jordano, jie kirto medžius. ⁵Atsitiko gi, kad, vienam bekertant medį, kirvio geležis įkrito į vandenį. Jis sušuko ir tarė : Vargas, vargas, vargas, mano valdove ! Ir tą patį buvau pasiskolinęs. ⁶Dievo gi žmogus tarė : Kur įkrito ? Anas jam parodė vietą. Taigi jis nusiplovė medį ir įmetė tenai, o geležis išplaukė. ⁷Tuomet jis tarė : Pasiimk. Anas ištiesė ranką ir pasiėmė ją

⁸Sirijos karalius kovojo prieš Israėlį. Jis susitarė su savo tarnais ir sakė : Toje ir toje vietoje pastatykime sląstus. ⁹Taigi Dievo žmogus siuntė pas Israėlio karalių ir sakydino : Saugokis eiti į tą vietą, nes tenai tykoja Siriečiai. ¹⁰Israėlio tat karalius siuntė į tą vietą, kurią jam buvo pasakęs Dievo žmogus, ir pirmas paėmė ją, ir saugojosi tenai nekartą, ir ne du kartus

¹¹Siriečių karaliaus širdis pasidarė nerami dėl to dalyko, ir sušaukęs savo tarnus jis tarė : Kodėl man nepasakote, kas yra mano išdavikas pas Israėlio karalių ? ¹²Vienas jo tarnų tarė : Anaip tol, mano valdove, karaliau ; tai pranašas Elisiejus, kurs yra Israėlyje, pasako Israėlio karaliui visus žodžius, kokiuos tik kalbi savo kambaryje. ¹³Jis jiems tarė : Eikite ir pasižiūrėkite, kur jis yra, kad siųsčiau ir sugaučiau jį. Jie jam pranešė, sakydami : Štai jis Dotane. ¹⁴Taigi jis siuntė tenai arklių ir vežimų ir kariuomenės galybę. Šitie, atėję nakčia, apstojo miestą. ¹⁵Atsikėlęs gi auštant Dievo žmogaus tarnas išėjo ir pamatė kariuomenę aplink miestą, ir arklius ir vežimus ir jam pranešė, sakydamas : Vargas, vargas, vargas, mano valdove, ką darysime ? ¹⁶Jis atsakė : Nebijok ; nes su mumis daugiau yra ne kaip su jais. ¹⁷Po to Elisiejus meldėsi ir tarė : Viešpatie,

gonies tikėjimą. Plg Kun 13,2... Sk, 12,10

6. ¹*Vieta, kurioje...* Kalbama čia tikriausiai apie pranašų mokyklos sūnus Jerike. — ²*Medžiagos.* Ebr t : po vieną rąstą. — ⁶*Geležis išplaukė.* Tuo stebuklu Dievas parodė, kaip jis rūpinasi savo tarnais net ir mažiausiose dalykuose.

d/ *Elisiejus ir Sirijos karalius Benadadas*

6,8—8,15. Sirijos karalius Benadadas nori sugauti Elisiejų, kurs buvo paskelbęs Israėlio karaliui jo karines gudrybes /6,8-13/ ; bet pranašas nuveda atsiųstą sugauti jį Siriečių būrį Samarijon, o paskui sugrąžina jį pas Benadadą /6,14-23/. Benadadas laiko apgulęs Samariją taip ilgai, kolei čia nekylo baisus

badas /6,24-29/ ; todėli Israėlio karalius kaltina Elisiejų /6,30-33/. Elisiejus gi paskelbia kitą dieną įvyksiantį miesto išlaisvinimą ir maisto apstybę, kas tikrai įvyksta /7,1-20/. Toliau Elisiejus suteikia naują geradarystę moteriškai Sunamietei /8,1-6/, nuvyksta Damaskan ir paskelbia Benadadą mirsiant ir bedievių Hazaėlį tapsiant Sirijos karaliumi /8,7-15/. ¹⁰*Nekartą ir...* T y dažnai Israėlio karalius galėdavo pirmas pasiųsti savo kariuomenę į nurodomas vietas ir tuo būdu užkirsdavo priešams kelią

¹¹*Kas yra mano, t y, kas iš Siriečių paskelbia Israėlio karaliui slapčia sumanytus dalykus.* — ¹³*Dotane :* į šiaurę nuo Samarijos. Plg Prad 37,17. — ¹⁷*Viešpatie, atmerk...* Pranašas meldžiasi, kad Viešpats siųstų

atmerk šitojo akis, kad matytų. Ir Viešpats atmerkė tarno akis, ir jis matė : ir štai aplink Elisiejų buvo kalnas, pilnas ugninių arklių ir vežimų. ¹⁸Tuo tarpu neprieteliai leidosi prie jo ; Elisiejus gi meldėsi Viešpačiui, sakydamas : Maldauju, ištik šituos žmones aklumu. Ir Viešpats juos ištiko, kad neregėtų, kaip Elisiejus buvo kalbėjęs. ¹⁹Elisiejus gi jiems tarė : Tai ne šitas kelias ir ne tas miestas ; eikite paskui mane, o aš parodysiu jums vyrą, kurio įieškote. Taigi jis nuvedė juos Samarijon. ²⁰Jiems gi įėjus Samarijon Elisiejus tarė : Viešpatie, atmerk jų akis, kad regėtų. Ir Viešpats atmerkė jų akis ir jie pamatė esą Samarijos viduryje. ²¹O Izraelio karalius, pamatęs juos, tarė Elisiejui : Ar užmušti juos, mano tėve ? ²²Jis gi atsakė : Neužmušk, nes jų nepaėmei savo kalaviju ir kilpiniu, kad užmuštumei, bet padėk jiems duonos ir vandens, kad valgytų ir gertų ir grįžtų pas savo valdovą. ²³Taigi jiems buvo padėta didelė daugybė valgių, o jie valgė ir gėrė, ir jis paleido juos ; jie grįžo pas savo valdovą ir daugiau Sirijos plėšikai nebeėjo Izraelio žemėn.

²⁴Paskui gi atsitiko, kad Sirijos karalius Benadadas surinko visą savo kariuomenę, pakilo ir apgulė Samariją. ²⁵Taigi Samarijoje pasidarė didelis badas ; ir ji buvo tolei apgulta, kolei nepradėta pardavinėti asilo galvos už aštuonias dešimtis sidabrinių ir ketvirtos kabo dalies balandžių mėšlo už penkis sidabrinus. ²⁶Izraelio karaliui einant per mūrą, viena moteriškė sušuko į jį, tardama : Gelbėk mane mano valdove, karaliau ! ²⁷Jis gi tarė : Viešpats tavęs negelbi, kuo gi aš galiu tave gelbėti ? Ar kuo nors iš klijimo, ar iš spaustuvo ? Po to karalius jai tarė : Ko gi tu nori ? Ji atsakė : ²⁸Šita moteriškė man tarė : Duok savo sūnų, kad suvalgytumėva jį šiandien, o mano sūnų suvalgysiva rytoj. ²⁹Taigi išvirėva mano sūnų ir suvalgėva. O kitą dieną aš jai tariau : Duok savo sūnų, kad jį suvalgytumėva. Bet ji savo sūnų paslėpė.

³⁰Tai išgirdęs karalius perplėšė savo drabužius ir ėjo per mūrą. Ir visi žmonės matė ašutinę, kurią jis buvo apsilvilkęs apačioje ant kūno. ³¹Karalius tarė : Dievas tai man tepadaro ir tai teprideda, jei Saphato

ant jo tarno ekstazies stovį. — *Ugninių...* Ugninė dangiškosios kariuomenės išvaizda parodo, iš kur ta pagalba Elisiejui ateina. — ¹⁸*Leidosi prie jo.* Elisiejus su savo tarnu gal buvo išėję iš miesto. — *Ištiko, kad neregėtų.* Apakimas buvo ne visiškasis. Atsiųstieji negalėjo tik pažinti Elisiejaus ir Dotano miesto. — ¹⁹*Tai ne šitas kelias...* Elisiejus sekė tiesą : jis buvo jau išėjęs iš Dotano, keliavo dabar Samarijon ir ten turėjo pasirodyti kareivių būriui. Siriečiai norėjo jį sugauti, bet patys buvo sugauti. Tuo būdu jiems geriausiai turėjo paaiškėti, kad Dievo pranašo jie negali įveikti be Dievo valios. — ²¹*Mano tėve.* Pradžioje taip atsiliepdavo į pranašą gal tik jo mokytiniai, o paskui tai pasidarė garbės vardas. — ²²*Neužmušk.* Užmušant, stebuklo tikslas parodyti pranašo galybę, nebūtų buvęs pasiektas. — ²³*Daugiau*

Sirijos... Nebedrįsdavo eiti atskiros gaujos, bet tuo dar nepasakyta, kad nebebuvo daugiau karų.

²⁴*Benadadas.* Plg 3 Kar 20,1. —

²⁵*Asilo galvos...* Asilas buvo laikomas suteptu gyvuliu, todėl paprastai jo mėsos nevalgėdavo ; dabar gi už menkiausiąją dalį buvo mokama labai brangiai, 80 sidabrinių siklių. — *Balandžių mėšlo.* Daugelis aikintojų spėjo, kad čia taip pavadintas menkiausias maistas, gaunamas iš vieno žolyno, turėjusio baltą spalvą, ir valgomas tiktai beturčių.

— ²⁷*Iš klijimo...* Karalius su kartumu prisipažįsta nieko negalįs padėti, nes ir klijimai ir spaustuvai buvo tušti. — ²⁹*Taigi išvirėva...* Taip buvo įvykę iki paskutinei raidei, ką kitados Viešpats sakė įstatymo niekintojams. Plg Kun 26,29...

³⁰*Matė ašutinę.* Karalius slapčia darė atgailą, norėdamas permaldauti

sūnaus Elisiejaus galva pasiliks šiandien ant jo. ³²Elisiejus gi sėdėjo savo namuose, ir seniausieji sėdėjo draug su juo. Taigi karalius siuntė pirm savęs vyrą; ir pirma negu tas pasiuntinys atėjo, Elisiejus tarė seniausiemis: Ar jūs žinote, kad tas žmogžudžio sūnus siuntė man galvos nukirsti? Žiūrėkite tat, kai pasiuntinys ateis, užrakinkite duris ir neleiskite jo įeiti, nes štai jo valdovo kojų trepsėjimas eina paskui jį. ³³Jis jiems dar tebekalbėjo, o štai pasirodė pasiuntinys, kurs pas jį ėjo. Ir jis tarė: Štai yra toki didelė piktenybė nuo Viešpaties; ko gi dar aš lauksiu iš Viešpaties

7. ¹Elisiejus tarė: Išgirskite Viešpaties žodį: Viešpats sako taip: Rytoj šituo metu smulkių miltų saikas bus vertas Samarijos vartuose vieną siklį, ir du miežių saiku vieną siklį. ²Atsakydamas gi Dievo žmogui vienas iš vadų, ant kurio rankos karalius buvo pasirėmęs, tarė: Jei Viešpats atvertų ir užtvankas danguje, argi galės būti, ką kalbi? Jis atsakė: Matysi savo akimis, bet iš to nevalgysi

³Taigi prie vartų angos buvo keturi raupsuoti vyrai; jie kalbėjo vienas kitam: Ko gi mes čia pasiliekame, kolei nenumirsim? ⁴Ar mes norėsime įeiti miestan, mirsime badu; arba pasiliksime čia, reikės mums mirti; eikite tat ir bėgkime į Siriečių stovyklas; jei jie pasigailės mūsų, liksime gyvi; o jei norės užmušti, tai ir be to numirsim. ⁵Taigi jie atsikėlė vakare, kad eitų į Siriečių stovyklas; o atėję į Siriečių stovyklų pakraštį, nerado tenai nė vieno; ⁶nes Viešpats buvo padaręs, kad Siriečių stovykloje pasigirstų vežimų, ir arklių, ir didžiausios kariuomenės ūžimas; ir jie kalbėjo vienas kitam: Štai Izraelio karalius pasisamdė prieš mus Hetiečių ir Egiptiečių karalius, ir tie atėjo prieš mus. ⁷Taigi jie pakilo ir pabėgo, kolei buvo tamsu, ir paliko savo padangtes ir arklius, ir asilus stovyklose, jie bėgo norėdami išgelbėti tik savo gyvybes

⁸Taigi atvykę į stovyklų priešakį anie raupsuotieji įėjo į vieną padangtę, valgė ir gerė, paskui ėmė iš ten sidabrą ir auksą ir drabužius ir

Viešpatį, bet ta jo atgaila buvo gana paviršutinė, nes jis tuojau pradeda grūmoti Viešpaties pranašui. — ³¹Elisiejaus galva... Pranašas matomai buvo pataręs nepasiduoti Sirijos karaliui ir gal pažadėjęs Viešpaties pagalbą. — ³²Tasai žmogžudžio sūnus... Primenama, kad Joramo tėvas Akhabas buvo leidęs nužudyti nekaltą Nabotą. — *Neleiskite jo įeiti.* Ebr t: atstumkite jį durimis. — *Jo valdovo kojų...* Pats karalius skubėjo paskui pasiuntinį, kad pakleistų savo įsakymą. Elisiejus tai žinojo iš apreiškimo, taip pat kaip žinojo, koks buvo duotas įsakymas pasiuntiniui. — ³³Ir jis tarė: karalius, kurs jau buvo atėjęs. — *Ko gi dar aš lauksiu...* Tuo atsiliepiu Joramas parodo, kaip menkas buvo jo tikėjimas; vilties nustojimu jis tarsi pateisina savo įsakymą, kurį buvo davęs prieš Viešpaties pranašą

7. ¹Saikas. Ebr *se'ah*. — *Vartuose.* Prie miesto vartų susirinkdavo viešų reikalų svarstyti; čia buvo taipgi prekyvietė. — *Siklį.* Ta kaina, bendrai imant, didelė, bet visai maža palyginant su pirma buvusiu mieste visų dalykų brangumu. — ²Jei Viešpats. Toks atsiliepiamas buvo piktžodžiavimui lygus. — *Užtvankas.* Plg Prad 7,11

³Prie vartų angos... Į miestą raupsuotiems buvo draudžiama įeiti. — ⁶Hetiečių. Buvo tai viena iš Kananiečių tautų. Ji minima jau Abraomo istorijoje. Žr Prad 23,3. Kaip pasirodo iš Asirijos ir Egipto dokumentų, šituo laiku Hetiečiai buvo pasidarę gana galinga valstybė į šiaurę nuo Palestinos. — ⁷Bėgo norėdami... Jei Siriečių spėliojimas būtų buvęs tikras, pavojus galėjo jiems būti labai didelis, nes Hetiečiai būtų ėję iš šiaurės, Egiptiečiai gi iš pietų pusės

nuėjo sau ir paslėpė ; ir vėl sugrįžo į kitą padangtę ir taip pat pasiėmė iš ten paslėpė. ⁹Bet po to jie kalbėjo vienas kitam : Negerai darome, nes tai geros naujienos diena. Jei tylėsime ir nenorėsime paskelbti iki rytui, tai palaikys mums nusikaltimu ; eikime tat ir atėję paskelbsime karaliaus rūmuose. ¹⁰Taigi atėję prie Siriečių stovyklos ir neradome tenai nė vieno žmogaus, o tik pririštus arklius ir asilus ir ištiestas padangtes

¹¹Tuomet vartų sargai ėjo ir pranešė karaliaus rūmų viduje. ¹²Tasai atsikėlė nakčia ir tarė savo tarnams : Pasakysiu jums, ką mums nori padaryti Siriečiai: Jie žino, kad mes kenčiame badą, ir todėl jie išėjo iš stovyklų ir slapstosi laukuose, sakydami : Kuomet jie bus išėję iš miesto, mes suimsime juos gyvus ir tuomet galėsime įeiti į miestą. ¹³Bet vienas iš jo tarnų atsakė : Pasiimkime penkis likusius mieste arklius /nes tiek tik yra tarp visos Izraelio daugybės, kiti gi suvalgyti/ ir išsiuntę galėsime ištirti. ¹⁴Atvedė tat du arkliu ir karalius išsiuntė į Siriečių stovyklas, sakydamas : Eikite ir pasižiūrėkite. ¹⁵Jie ėjo paskui anuos iki Jordanui : o štai visas kelias buvo pilnas drabužių ir rykų, kuriuos sumišę Siriečiai buvo pametę ; ir pasiuntiniai sugrįžę pasakė tai karaliui

¹⁶Taigi tauta išėjus išplėšė Siriečių stovyklas, ir pasidarė smulkių miltų saikas vertas vieną siklį, ir du miežių saiku vieną siklį, pagal Viešpaties žodį. ¹⁷Aną gi vadą, ant kurio rankos karalius buvo pasirėmęs, jis pastatė prie vartų, o minia sumindžiojo jį vartų angoje, ir jis mirė, taip kaip Dievo žmogus buvo kalbėjęs, kuomet pas jį buvo atėjęs karalius. ¹⁸Ir atsitiko pagal Dievo žmogaus žodžius, kuriuos jis buvo pasakęs karaliui, kuomet tarė: Du miežių saiku bus vertu vieną siklį ir smulkių miltų saikas vieną siklį, rytoj šituo pačiu metu Samarijos vartuose, ¹⁹kuomet anas vadas buvo atsakęs Dievo žmogui ir taręs : Nors Viešpats atsklęstų užtvankas danguje, nejaugi galės įvykti, ką kalbi ? O jis jam buvo pasakęs : Matysi savo akimis, bet tu iš to nevalgysi. ²⁰Atsitiko tat jam, kaip buvo iš anksto paskelbta ; tauta sumindžiojo jį vartuose, ir jis mirė

8. ¹Moteriškei, kurios sūnų buvo atgaivinęs, Elisiejus kalbėjo ir tarė : Aug 4,35
Kelkis, eik tu ir tavo namai, ir pasilik, kur tik galėsi ; nes Viešpats pašaukė badą ir ateis į šalį per septynerius metus. ²Ji atsikėlė ir padarė, kaip Dievo žmogus buvo kalbėjęs, ir, iškeliavus su savo namais, pasiliko daugelį dienų Pilistimų žemėje. ³Pasibaigus septyneriems metams, moteriškė pagrižo iš Pilistimų žemės ir ėjo šauktis į karalių dėl savo namų ir savo dirvų. ⁴Karalius kalbėjosi su Dievo žmogaus tarnu Gieziu ir tarė :

⁸*Priešakį : į tą stovyklos dalį, kuri buvo arčiau Samarijos. — ¹⁰Jiems : sargybai*

¹²*Pasakysiu jums...* Izraelio karalius spėja, kad Siriečiai ne pabėgo, bet nori gudriai išvilioti apgultuosius iš miesto. — ¹³*Penkis.* Tas skaičius reiškia čia nedidelį kiekį, keletą. — *Nes tiek tik...* Ebr t : jie kaip visa Izraelio daugybė, kuri čia liko ; jie kaip visa Izraelio daugybė, kuri žuvo, t y, jei jie pargriš, mirs draug su kitais mieste badu ; o jei juos užmuš priešas, tai jų likimas bus toks

pat kaip ir tų, kurie jau užmušti. — ¹⁴*Du arkliu.* Anot ebr t : du vežimu su pakinkytaiis arkliais

¹⁷*Pastatė prie vartų.* Vadas turėjo čia daryti tvarką tarp besigrūdantių žmonių, vieny einantių į stovyklas, o kitų grįžtančių. — ¹⁸*Atsitiko pagal...* Autoriui, matomai, buvo labai svarbu pažymėti, kad pranašystė įvyko iki paskutiniam žodžiui ; tai jis daro atsitikimo aprašymą pakartodamas

8. ¹*Elisiejus kalbėjo...* Minimi čia atsitikimai įvyko tikriausiai ne ta eile kaip surašyti. — *Badą.* Badas

Papasakok man visus didelius dalykus, kuriuos yra padaręs Elisiejus. ⁵Jam gi bepasakojant karaliui, kaip anas buvo prikėles iš numirusių, pasirodė moteriškė, kurios sūnų buvo atgaivinęs, ir šaukėsi į karalių dėl savo namų ir savo dirvų. Tuomet Giežis tarė: Mano valdove, karaliau! Štai jos sūnus, kurį Elisiejus prikėlė iš numirusių. ⁶O karalius paklausė moteriškę, ir ji jam papasakojo. Karalius tat pridavė jai vieną kamarponį ir tarė: Sugražink jai visa, kas jos, ir visą dirvų pelną nuo tos dienos, kurioje paliko žemę, iki šiai dienai.

⁷Elisiejus atėjo taipgi Damaskan, kur Sirijos karalius Benadadas sirgo ir buvo jam paskelbta ir pasakyta: Atėjo čia Dievo vyras. ⁸Tuomet karalius tarė Hazaėliui: Imk su savim dovanų ir eik Dievo žmogaus pasitikti ir teiraukis per jį Viešpatį, sakydamas: Ar galėsiu išgyti iš šitos savo ligos? ⁹Taigi Hazaėlis ėjo jo pasitikti, turėdamas su savim dovanų ir visokių Damasko gerybių, kiek keturios dešimtys kupranugarių gali panešti. Atsiradęs gi jo akivaizdoje, jis tarė: Tavo sūnus Sirijos karalius Benadadas siuntė mane pas tavę ir sakydino: Ar galėsiu išgyti iš šios savo ligos? ¹⁰Elisiejus jam atsakė: Eik, sakyk jam: Pagysi. Bet Viešpats man parodė, kad jis mirte numirs. ¹¹Ir jis stovėjo draug su juo, ir susijaudino taip, kad net jo veidas pasikeitė, ir Dievo žmogus verkė. ¹²O Hazaėlis tarė: Kodėl mano valdovas verkia? Jis gi atsakė: Nes žinau, kokias piktenybes tu darysi Israėlio sūnams. Tu sudeginsi jų sustiprintus miestus ir jų jaunuolius užmuši kalaviju, o jų kūdikius sutriuškinsi ir nėsčias perskrosi. ¹³O Hazaėlis tarė: Ir kas gi aš esu tavo tarnas, ar šuo, kad padaryčiau šitą taip didelį dalyką? Elisiejus atsakė: Viešpats man parodė, kad tu būsi Sirijos karaliumi. ¹⁴Po to jis pasitraukęs nuo Elisiejaus, atėjo pas savo valdovą. Tasai jam tarė: Ką tau pasakė Elisiejus? O jis atsakė: Jis man tarė: Pagysi. ¹⁵Atėjus gi kitai dienai, jis ėmė antklodę, užpylė vandens ir ištiesė ant jo veido. Jam mirus, Hazaėlis ėmė karaliauti jo vietoje.

¹⁶Penktais Israėlio karaliaus Akhabo sūnaus Joramo metais ir Judo karaliaus Jozapato, ėmė karaliauti Judo karaliaus Jozapato sūnus Joramas. ¹⁷Jam buvo trys dešimtys dveji metai, kai pradėjo karaliauti, ir kara-

2 Kron 21,5

čia vaizduojamas kaip asmuo. — ²*Daugelį dienų*. Ebr t: septynerius metus. — ³*Dėl savo namų*... Moteriškės lobis buvo pasisavintas nešąžiningų kaimynų, ar paimtas karaliaus išdan. — ⁶*Kamarponį*: vieną iš savo rūmų valdininkų.

⁷*Imk su savim*... Benadadas kitados norėjo nutverti Elisiejų, bet dabar, ligos prislėgtas, rūpinasi pagerbti jį kuo labiausiai. — ⁹*Kiek keturios dešimtys*... Be abejonės dovanų siūsta daug, bet pasiimta net keturios dešimtys kupranugarių tik tam, kad rytiečių papročiu iškilme padidinus. — ¹⁰*Pagysi*. Ebr t: gyvente gyvensi. Pranašas iš Dievo apreiškimo žinojo Hazaėlio sumanymą nužudyti karalių; todėl jo atsakymo prasmė yra toki: Benadadas gali tikrai pagyti, jei tu jo

nenužudytumei; arba tu juk nežiūrėsi mano atsakymo ir sugrįžęs būtinai sakysi savo valdovui jį tikrai pagysiant, kad geriau paslėptumei savo sumanymą. — ¹¹*Ir jis stovėjo*... Anot ebr t: jis žiūrėjo į jį stačiai, kolei jam nepasidarė neramu. Elisiejus, žiūrėdamas tiesiai į akis Hazaėliui parodė, kad jis žino slapčiausius jo sumanymus; Hazaėlis tai suprato ir nebegalėjo ramiai pakęsti ilgiau pranašo pažvelgimo. — ¹²*Tu sudeginsi*... Toliau paminėta tik labai trumpai, kaip šitie žodžiai buvo įvykdyti. Žr žem 13,7. — ¹³*Tavo tarnas, ar šuo*. Hazaėlis veidmainiauja toliau ir kalba labai nuolankiai. — ¹⁵*Užpylė vandens*... Ebr t: pamirkė vandenyje. Nutroškintas tuo būdu karalius galėjo rodytis miręs savo mirtimi, ir todėl Hazaėlis,

liavo Jerusaleje aštuoneris metus. ¹⁸Jis vaikščiojo Izraelio karalių keliais, kaip buvo vaikščioję Akhabo namai, nes jo žmona buvo Akhabo duktė, ir jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje. ¹⁹Viešpats nenorėjo sunaikinti Judo dėl savo tarno Dovid, kaip jam buvo žadėjęs, kad duosiąs jam ir jo sūnams žiburį per visas dienas. ²⁰Jo dienose pasitraukė Edomas, kad nebebūtų po Judu ir pasistatė sau karalių. ²¹Joramas atėjo į Seirą ir visi vežimai draug su juo; jis pakilo nakčia ir sumušė Idumėjiečius, kurie buvo jį apstoję, ir vežimų viršininkus, tauta gi pabėgo į savo padangtes. ²²Taigi Edomas pasitraukė, kad nebebūtų po Judu iki šiai dienai. Taip pat anuo metu atpuolė ir Lobna

2 Kar 7,16

2 Kron 21,8

²³Kas gi dar sakytina apie Joramą ir visa, ką jis padarė, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²⁴Ir Joramas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais Dovid miesto, o jo sūnus Okhozijas ėmė karaliauti jo vietoje

²⁵Dvyliktais Izraelio karaliaus Akhabo sūnaus Joramo metais tapo karaliumi Judo karaliaus Joramo sūnus Okhozijas. ²⁶Okhozijui buvo dvidešimt dveji metai, kai jis pradėjo karaliauti, karaliavo gi vienerius metus Jerusaleje; jo motina buvo Izraelio karaliaus Amrio duktė vardu Atalija. ²⁷Jis vaikščiojo Akhabo namų keliais ir darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, taip pat kaip Akhabo namai, nes jis buvo Akhabo namų žentas. ²⁸Jis taipgi ėjo su Akhabo sūnumi Joramu kovoti prieš Sirijos karalių Hazaėlį į Ramot-Galaadą, ir Siriečiai sužeidė Joramą. ²⁹Jis sugrįžo gydytis Jėzrahelyje, nes Siriečiai buvo sužeidę jį Ramote, kuomet kovojo prieš Sirijos karalių Hazaėlį. Judo gi karaliaus Joramo sūnus Okhozijas ėjo aplankyti Akhabo sūnaus Joramo į Jėzrahėlį, nes jis tenai sirgo

2 Kron 22,1

9. ¹Pranašas Elisiejus pasišaukė vieną iš pranašų sūnų ir jam tarė: Apsijuosk savo strėnas, ir imk šitą indelį aliejaus į savo ranką, ir eik į Ramot-Galaadą. ²Atėjęs tenai pamatysi Namsio sūnaus Jozapato sūnų Jėhų, ir įėjęs pašauksi jį iš jo brolių tarpo ir įsivesi į tolesnį kambarį. ³Pas-

3 Kar 19,16

apimdamas sostą, galėjo laukti mažesnio pasipriešinimo kitų mirusio karaliaus tarnų

4. Akhabo namų sunaikinimas

a/Judo karaliai Joramas ir Okhozijas

8,16-29. Po Jozapato Judo karalystės sostas tenka jo sūnui bedieviui Joramui, kurs veda Ataliją ir platina savo karalystėje stabmeldystę /16-19/. Jo laikais išsivaduoja iš Judo karalystės valdžios Idumėja /20-24/. Joramo įpėdinis Okhozijas toks pat bedievis kaip Akhabas žūna, karaliaus vienerius metus /25-29/

¹⁶Jozapato sūnus Joramas. Jis tikriausiai tapo karaliumi dar prie gyvos savo tėvo galvos ir karaliavo draug su juo apie dvejus metus. Plg aug 1,17; 2 Kron 21,5. — ²⁰Jo dienose... Joramas neišvengė Dievo

baismės. Jis nustojo valdžios Idumėjoje ir Lobnoje; be to, jį aplankė baisi liga, kuria jis mirė. — ²¹I Seirą: į Idumėją. Plg Prad 14,6. — *Idumėjiečius, kurie...* Atėjusį kovon Joramą Idumėjiečiai buvo apstoję, ir tik nakčia jis galėjo prasimušti ir atsitraukti. — ²²Iki šiai dienai: Iki Karalių knygų autorius dienų. Makabiejų laikais Jonas Hirkanas pavergė Idumėjiečius galutinai. — *Lobnų.* Judo karalystės pietryčiuose ²³Duktė: tiksliau sakant, dukraitė. — ²⁴Sužeidė Joramą: kaip seniau prie to paties miesto Akhabą, tik ne taip sunkiai. — ²⁵Jėzrahelyje. Akhabas buvo čia pasistatydinęs namus

b/ Izraelio karalius Jėhus

9,1-10,36. Elisiejus per vieną savo mokytinį patepa Jėhų, kurį ka-

kui, laikydamas indelį aliejaus, išpilsį jam ant galvos ir tarsi: Štai ką Viešpats sako: Aš patepiau tave karaliumi Izraeliui; ir atsідarysi duris, ir išbėgsi, ir tenai nesustosi. ⁴Taigi pranašo tarnas jaunuolis išėjo į Ramot-Galaadą ⁵ir įėjo tenai; o štai sėdėjo kariuomenės viršininkai, ir jis tarė: Aš turiu pasakyti tau žodį, o karvedy! Jėhus gi atsiliepė: Kuriam iš mūsų visų? Bet jis tarė: Tau, o karvedy! ⁶Anas atsikėlė ir įėjo į kambarį; jisai gi išliejo anam ant galvos aliejų ir tarė: Štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Aš patepiau tave karaliumi Viešpaties tautai Izraeliui, ⁷ir tu sunaikinsi savo valdovo Akhabo namus, ir taip aš atkeršinsiu Jėzabelėi už savo tarnų pranašų kraują ir už visų Viešpaties tarnų kraują. ⁸Ir pradžudysiu visus Akhabo namus ir užmušiu iš Akhabo kiekvieną vyriškį, ir uždarytąjį, ir paskučiausį Izraelyje. ⁹Ir padarysiu su Akhabo namais kaip su Nabato sūnaus Jeroboamo namais ir kaip su Ahijos sūnaus Baasos namais. ¹⁰Taipgi Jėzabelė ės šunys Jėzrahėlio lauke, ir nebus, kas ją palaidotų. Po to jis atsідarė duris ir išbėgo

¹¹Jėhus gi išėjo prie savo valdovo tarnų, kurie jam tarė: Ar visa gerai klojasi? Ko tas beprotis buvo pas tave atėjęs? Jis jiems tarė: Jūs žinote žmogų ir ką jis yra kalbėjęs. ¹²O jie atsakė: Tai ne tiesa; verčiau tu mums papasakok. Jis jiems tarė: Jis man tai ir tai kalbėjo ir tarė: Štai ką Viešpats sako: Patepiau tave karaliumi Izraeliui. ¹³Taigi jie pasiskubino, ir kiekvienas ėmė savo apsiaustą, padėjo jam po kojų, darydami sosto panašumą, ir sutrimitavo trimtu, ir tarė: Jėhus karaliauja. ¹⁴Taip tat Namsio sūnaus Jozapato sūnus Jėhus padarė samokslą prieš Joramą. Joramas gi buvo apgulęs kartu su visu Izraeliu Ramot-Galaadą prieš Sirijos karalių Hazaėlį, ¹⁵ir buvo grįžęs gydytis Jėzrahėlyje dėl žaizdų, nes Siriečiai buvo sužeidę bekovojojančią prieš Sirijos karalių Hazaėlį. Ir Jėhus tarė: Jei jums tai patinka, nė vienas teneišbėga iš miesto, kad nenueitų ir nepaskelbtų Jėzrahėlyje

3 Kar 21,21
3 Kar 15,29; 16,3

Aug 8,28

riuomenės viršininkai paskelbia karaliumi /9,1-15/ ir užmuša čia pasiliekančius Izraelio karalių Joramą ir Judo karalių Okhoziją, o taipgi Akhabo našlę Jėzabelę /9,16-37/. Be to, užmušami Samarijoje 70 Akhabo sūnų /10,1-11/ ir Okhozijo giminės /10,12-17/. Toliau Jėhus nužudo Baalo kunigus Izraelyje /10,18-27/, bet palieka čia veršių garbinimą, už ką paskelbiama bausmė jo palikuonims /10,28-30/, o dėl jo paties nusikaltimų jį nugalė Sirijos karalius /10,31-36/.

9. *Eik į Ramot-Galaadą.* Nors sužeistas karalius buvo sugrįžęs Jėzrahėlin, bet jo kariuomenė pasiliko prie Ramot-Galaado ir gal buvo jį jau paėmusi. — *Is jo brolių tarpo:* iš kitų kariuomenės vadų tarpo. — *Aš patepiau...* Tas patepimas buvo jau paskelbtas Elijui. — *Išbėgsti.* Tuo būdu Elisiejaus pasiuntinys išvengs klausimų, su kuriais galėjo kreiptis į jį kiti vadai

¹¹*Ar visa...* Kiti kariuomenės viršininkai buvo nustebinti staigiu Elisiejaus pasiuntinio išbėgimu; jie vadina jį todėli bepročiu ir laukia iš Jėhaus paaiškinimų. — *Jūs žinote...* Iš apdaro jie galėjo pažinti pranašo pasiuntinį, todėl neturi stebėtis, kad užimtas savo mintimis jis greitai pabėgo. Jėhus, matomai, nenori vienu kartu pasakyti visa, kas jam buvo paskelbta; bet jo draugai reikalauja tiesos. — ¹²*Patepiau tave...* Dievas buvo išrinkęs Jėhų karaliumi gal dėl to, kad jis buvo stabų garbinimo priešas, o taipgi smarkus žmogus, kurs nebijo jokių kliūčių, ir todėl buvo tinkamas įrankis nubauti nusikaltėliams, nors ir pats buvo ne be kalčių ir vertas bausmės. Juk ir rykštė, kuria plakami kaltininkai, dažnai niekam daugiau nedera, kaip tik tam, kad pati būtų įmesta ugnin. — ¹³*Darydami sosto...* Anot ebr t: Jėhaus draugai padėję savo apsiaustus ant laiptų, todėl padarė jam

¹⁶Po to jis pakilo ir iškeliavo į Jėzrahėlį; nes Joramas tenai sirgo, ir Judo karalius Okhozijas buvo atvykęs Joramo aplankyti. ¹⁷Taigi žvalgas, kurs stovėjo Jėzrahėlio bokšte, pamatė atvykstančio Jėhaus būrį ir tarė: Aš matau būrį. Joramas tarė: Imk vežimą ir siusk jį pasitikti, ir išsiųstasis tesako: Ar visa gerai klojasi? ¹⁸Taigi tasai, kurs buvo sėdęs į vežimą, nuvyko jo pasitikti ir tarė: Štai ką karalius sako: Ar viskas taiku? O Jėhus tarė: Ką gali tau rūpėti taika? Praeik ir sek mane. Žvalgas gi paskelbė ir tarė: Pasiuntinys nuvyko prie jų ir nebegrižta. ¹⁹Jis siuntė taipgi kitą važiuotą, ir tasai nuvyko prie jų ir tarė: Štai ką karalius sako: Ar taika? O Jėhus tarė: Ką tau gali rūpėti taika? Praeik ir sek mane. ²⁰Žvalgas gi paskelbė, sakdamas: Nuvyko iki jų ir nebegrižta; važiavimas lyg kad būtų Namsio sūnaus Jėhaus važiavimas, nes jis vyksta smarkiai. ²¹Tuomet Joramas tarė: Kinkyk vežimą. Taigi pakinkė jo vežimą, ir Israėlio karalius Joramas bei Judo karalius Okhozijas išvažiavo kiekvienas savo vežime; juodu išvažiavo pasitikti Jėhaus ir sutiko jį Jėzrahėliečio Naboto dirvoje. ²²Joramas pamatęs Jėhų tarė: Ar taika, Jėhau? Tasai gi atsakė: Koki taika? Tavo motinos Jėzabelės paleistuvystės ir daug jos žyniavimų dar tebesitėsia. ²³Joramas pasuko atgal ir bėgdamas tarė Okhozijui: Klasta, Okhozijau! ²⁴Tuo tarpu Jėhus įtempė ranka kilpinį ir pataikė Joramui į tarpupetį, taip kad vilyčia perėjo per jo širdį, ir jis tuojau sukniubo savo vežime. ²⁵Jėhus tarė vadui Badakeriui: Imk, pamesk jį į Jėzrahėliečio Naboto dirvą; nes atsimenu, jog, kai aš ir tu sėdėdami vežime sekėme šitojo tėvą Akhabą, Viešpats skelbė prieš jį šitą ištarmę, tardamas: ²⁶Iš tikrųjų, už Naboto kraują ir už jojo sūnų kraują, kurį mačiau vakar, sako Viešpats, aš tau atsilyginsiu šitoje dirvoje, sako Viešpats. Dabar tat imk ir mesk jį į dirvą, pagal Viešpaties žodį

3 Kar 21,22

²⁷Tai pamatęs Judo karalius Okhozijas bėgo keliu, kuriuo einama į Beth-Haggan /sodo butą/; o Jėhus jį vijosi ir tarė: Užmuškite taip pat šitą jo vežime. Ir jie sužeidė jį vežime Gavero šlaite, kurs yra prie Jeblaamo; bet jis nubėgo į Magedą ir tenai mirė. ²⁸Jo tarnai idėjo jį į jo vežimą ir nugabeno į Jerusaleį ir palaidojo jį kape draug su jo tėvais Dovidio miestė. ²⁹Vienuoliktai Akhabo sūnaus Joramo metais Okhozijas buvo tapęs Judo karaliumi

iš tikrųjų sosto pavidalą. — ¹⁴*Buvo apgules*. Ebr t: sergėjo. Miestas gal jau buvo paimtas; bet kariuomenė sergėjo jį, kad nesugrižtų Siriečiai ir nemėgintų vėl jį atimti

¹⁷*Vežimą*. Ebr t: raitelį. Taip pat ir 19 e. — ¹⁸*Ar visas taiku*, t y, ar jūs ateinate, nešdami su savim taiką. — *Praeik ir...* Jėhus nori užklipti Joramą visai netikėtai, todėl sulaiko jo pasiuntinius prie savęs. — ²⁰*Namsio sūnaus*: vaikaičio. — *Vyksta smarkiai*. Anot ebr t: veda galvatrukčiais. — ²¹*Kinkyk...* Joramas supranta, kad tik svarbi priežastis galėjo priversti Jėhų paklikti Ramotą, todėl jis skuba jį pasitikti. — *Naboto dirvoje*: kuri buvo arti karaliaus rūmų. Žr 3 Kar 21,1.

— ²²*Paleistuvystės*: stabmeldystės. Plg Kun 17,7. — *Daug jos žyniavimų*. Stabmeldiškos apeigos retai kada apsieidavo be magijos. — ²³*Joramas pasuko...* Iš Jėhaus žodžių Joramas suprato, kokie jo sumanymai. — ²⁵*Ištarmė*. Ebr *massa'*. Tas žodis pas Jėšą reiškia pranašystę, kuria skelbiama nelaimė. Vulg verčia *onus-našta*. — ²⁶*Vakar*: neseniai. — ²⁷*Beth-Haggan*. Beth-Hagganu gal dabar vadinama Dženin pietiniame Jėzrahėlio lygumos pakraštyje, 10 km atstu nuo Jėzrahėlio ir Jeblaamos, dabar Bir-Belame netoli nuo Tanako ir Magedo. Gaveras gal yra status šlaitas /pakilimas/, per kurį kelias į pietus nuo Jeblaamo veda į Samariją. — Jėhus laiko lygiai nusikal-

3 Kar 16,10

3 Kar 21,23

³⁰Po to Jėhus atvyko į Jėzrahėlį. Jėzabelė, išgirdus apie jo atėjimą, išsidažė savo akis juodais dažais, pasipuošė savo galvą ir žiūrėjo pro langą ³¹į įeinantį pro vartus Jėhų ir tarė: Argi gali būti taika su Zambriu, kurs užmušė savo valdovą? ³²Jėhus pažvelgė į langą ir tarė: Kas šita? Ir du ar trys kamarponiai pasilenkė prie jo. ³³Jis gi jiems tarė: Numeskite ją žemyn. Ir jie numetė ją ir siena buvo apšlakstyta krauju, o arklių kanopos sumindžiojo ją. ³⁴Įėjęs gi valgyti ir gerti, jis tarė: Eikite ir pažiūrėkite tos prakeiktosios ir palaidokite ją, nes ji karaliaus duktė. ³⁵Nuėję jos laidoti, nerado nieko kita, kaip tik kaukolę, kojas ir rankų galus. ³⁶Sugrižę gi, jie pranešė Jėhui. O jis tarė: Tai Viešpaties žodis, kurį jis kalbėjo per savo tarną Tesbietį Eliją, sakydamas: Jėzrahėlio dirvoje šunysės Jėzabelės kūną, ³⁷ir Jėzabelės kūnas bus kaip mėšlas žemės paviršiuje Jėzrahėlio dirvoje, taip kad praeinantieji sakys: Ar tai yra ta Jėzabelė?

10. ¹Akhabas turėjo septynias dešimtis sūnų Samarijoje; taigi Jėhus parašė laišką ir siuntė Samarijon miesto didikams, ir senesniesiems, ir Akhabo auklėtojams, ir sakydino: ²Tuoju, kai tik gausite šitą laišką, jūs, kurie turite savo valdovo sūnus, ir vežimus, ir arklius, ir stiprius miestus, ir ginklus, ³pasirinkite geresnįjį ir tą, kurs jums patiks iš jūsų valdovo sūnų, ir pasodinkite jį į jo tėvo sostą ir kovokite už jūsų tėvo namus. ⁴Šitie labai nusigando ir tarė: Štai du karaliu negalėjo atsilaikyti prieš jį, ir kaip gi mes įstengsime priešintis? ⁵Taigi namų užvaizdai ir miesto viršininkai ir senesnieji, ir globėjai siuntė pas Jėhų ir sakydino: Esame tavo tarnai; ką liepsi, darysime ir nestatysime sau karaliaus; daryk, kas tik tau tinka. ⁶Jis gi parašė jiems antrą kartą laišką ir sakydino: Jei jūs esate manieji ir klausote manęs, nukirskite savo valdovo sūnams galvas ir atekite rytoj šitą pačią valandą pas mane į Jėzrahėlį. Karaliaus gi sūnūs, septynios dešimtys žmonių, buvo auklėjami pas miesto didikus. ⁷Atėjus pas juos laiškui, jie ėmė karaliaus sūnus ir užmušė septynias dešimtis vyrų, sudejo jų galvas į pintines ir nusiuntė pas jį į Jėzrahėlį. ⁸Pasiuntinys atėjo ir jam pranešė, sakydamas: Atnešta karaliaus sūnų galvos. Jis atsakė: Sudekite jas į dvi krūvas prie vartų angos iki

tusiu ir Judo karalių Okhoziją, nes jis buvo susigiminiavęs su Akhabo namais. — ²⁹*Vienuoliktai...* Plg aug 8,25, kur pasakyta: dvyliktais. Skirtumą galima išaiškinti tuo, kad pas Žydus kiekvieno karaliavimo pradžia netiksliai nurodoma

³⁰*Išsidažė savo akis...* Ir dabar tebėra Palestinoje paprotys dažyti antimonu antakius ir blakstienas, kad akys išrodytų gražiau. — *Pasipuošė...* Karalienės vainiku. Jėzabelė nori pasitikti Jėhų kaip karalienę ir kiek galima jam priešintis. — ³¹*Argi gali...* Jėzabelė primena Jėhui likimą Zambrio, kurs taip pat buvo nužudęs karalių. Plg 3 Kar 16,10. — ³²*Kas šita.* Ebr t: Kas su manim? Kas? — Jėhus spėja, kad Jėzabelė nekenčiama savo tarnų ir kad

jų tarpe rasis tokių, kurie norės jam padėti. — *Pasilenkė:* iš kito lango. — ³³*Ir siena buvo...* Ebr t: ir jos kraujas ištryško ant sienos ir ant arklių, ir jis mindžiojo ją. — ³⁴*Prakeiktosios.* Plg 3 Kar 21,23. — *Karaliaus duktė:* Sidono karaliaus Etbaalio. Žr 3 Kar 16,31. Palikti ką nors nepalaidotą buvo laikoma Žydų didžiausiu išniekinimu. Tokio išniekinimo Jėhus nenori daryti karaliaus dukteriai, bet per vėlai duoda įsakymą palaidoti Jėzabelę

^{10.} ¹*Sūnų:* palikuonių. — *Miesto.* Ebr t: Jėzrahėlio; bet tai, matomai, klaida. — ³*Kovokite...* Jėhus visai pasitiki savimi. Jis kviečia buvusio karaliaus šalininkus į kovą, neabejodamas, kad jie nedrįs tai daryti, ir nori tuo būdu nugąsdinti

rytui. ⁹Išaušus, jis išėjo ir atsistojęs tarė visai tautai: Jūs teisingi; jei aš padariau sąmokslą prieš savo valdovą ir užmušiau jį, kas visus šituos nužudė? ¹⁰Taigi dabar matykite, kad nė vienas iš Viešpaties žodžių, kuriuos Viešpats yra kalbėjęs prieš Akhabo namus, nenukrito žemėn, ir Viešpats padarė, ką yra kalbėjęs per savo tarną Eliją. ¹¹Taigi Jėhus užmušė visus, kurie buvo likę iš Akhabo namų Jėzrahelyje, ir visus jo didikus, ir prietelius, ir kunigus, kolei neliko iš jų nė vieno.

¹²Paskui jis pakilo ir atvyko į Samariją; atvykęs prie piemenų Sueigos buto pakelėje, ¹³rado Judo karaliaus Okhozijo brolius ir tarė jiems: Kas jūs esate? Jie atsakė: Esame Okhozijo broliai ir atėjome pasveikinti karaliaus sūnų ir karalienės sūnų. ¹⁴Jis tarė: Sugaukite juos gyvus. Sugavę juos gyvus, jie nugalabijo juos prie šulinio šalia Sueigos buto, keturias dešimtis du vyrų, ir jis nepaliko iš jų nė vieno. ¹⁵Vykdamas iš ten jis rado Rekhabo sūnų Jonadabą, išėjusį jo pasitikti, ir palaimino jį, ir jam tarė: Ar tavo širdis neklastinga, kaip mano širdis su tavo širdimi? O Jonadabas tarė: Taip! Jis tarė: Jei taip, duok savo ranką. Tasai padavė jam savo ranką. O anas pakėlė jį prie savęs į vežimą ¹⁶ir jam tarė: Eikš su manim ir matyk mano uolumą dėlei Viešpaties. Ir įsiodinęs į savo vežimą, ¹⁷nusivežė Samarijon. Tenai jis užmušė visus, kurie buvo likę iš Akhabo Samarijoje iki vienam, pagal Viešpaties žodį, kurį jis yra kalbėjęs per Eliją.

¹⁸Taigi Jėhus surinko visą tautą ir jiems tarė: Akhabas maža tetar-navo Baalui, aš gi tarnausiu jam labiau. ¹⁹Dabar tat pašaukite prie manęs visus Baalo pranašus, ir visus jo tarnus, ir visus jo kunigus; tenebūna nė vieno, kurs neateitų, nes aš turiu daryti Baalui didelę auką; ko nebus, tas neliks gyvas. Darė gi tai Jėhus klastingai, kad sunaikintų Baalo tarnus. ²⁰Jis dar darė: Švęskite Baalui iškilmingą dieną. Ir jie paskelbė ²¹ir siuntė į visas Izraelio sienas; ir visi Baalo tarnai atėjo; nebuvo likę net nė vieno, kurs nebūtų atėjęs. Jie įėjo į Baalo šventyklą, ir Baalo namai buvo pilni nuo vieno galo iki kitam. ²²Paskui jis tarė tiems, kurie sergėjo rūbus: Išneškite drabužių visiems Baalo tarnams. Ir išnešė jiems drabužių. ²³Tuomet Jėhus ir Rekhabo sūnus Jonadabas, įėję į Baalo šventyklą, tarė Baalo garbintojams: Peržiūrėkite ir matykite, kad kartais nebūtų draug su jumis ir Viešpaties tarnų, bet kad būtų vieni Baalo tarnai. ²⁴Taigi jie įėjo daryti atnašų ir deginamųjų aukų. Jėhus buvo prirengęs sau lauke aštuonias dešimtis vyrų ir jiems pasakęs: jei kas išbėgs iš šitų žmonių, kuriuos aš atvesiu į jūsų rankas, kiekvienas at-

juos dar labiau. — ⁴*Du karaliu*: Joramas ir Okhozijas. — ⁵*Užvaidzai... viršininkai...* Ebr t: vienaskaita: užvaidzas... viršininkas. — ⁹*Jei aš padariau...* Jėhus kviečia į teisėjus Jėzrahelio gyventojus, norėdamas jiems paaiškinti, kad visuose šituose atsitikimuose tik įvykdėta Elijo paskelbtoji pranašystė. Plg 3 Kar 21,29. — ¹⁰*Nenukrito žemėn*: nepasiliko neįvykdytas

¹²*Prie piemenų Sueigos*. Ebr *beth-eqed*. Gal tai buvo vietos vardas. — ¹³*Broliai*: giminaičiai. Plg 2 Kron 21,17; 22,1, kur pasakyta jog Okhozijo brolius užmušę Arabai. —

¹⁴*Nepaliko iš jų...* Ir jie pridėjo Akhabo giminę, nes jo duktė Atalija buvo ištekęsusi už Judo karaliaus. — ¹⁵*Rekhabo sūnų...* Jonadabas buvo iš Kiniečių giminės /žr Sk 10,29 ir k/. Tai buvo žmogus žymus savo dievotu gyvenimu /žr Jer 35,6/ ir įtakingas, todėl Jėhus rūpinasi patraukti jį savo pusėn. — *Palaimino*: pasveikino. — ¹⁶*Mano uolumą*: kurs tačiau buvo tik viršinis. Plg žem 28 eil

¹⁸*Akhabas maža...* Plg 3 Kar 16, 31,32. — ²²*Drabužių*: rūbų, kuriais apsivilkdavo darydami aukas. — ²³*Tuomet kareiviai...* Aukos buvo

sakys savo gyvybe už jo gyvybę. ²⁵Atsitiko gi, jog, pasibaigus deginamajai aukai, Jėhus davė savo kareiviams ir vadams įsakymą: Įeikite ir užmuškite juos; nė vienas teneištrūksta. Tuomet kareiviai ir vadai užmušė juos kalavijo ašmenimis ir išmetė laukan, nuėjo į Baalo šventyklos miestą, ²⁶išnešė iš Baalo šventyklos statulą ir sudegino ²⁷ir sutrupino ją. Jie sugriovė taipgi Baalo šventyklą ir padarė iš jos išeinamąją vietą iki šiai dienai

²⁸Taip Jėhus išnaikino Baalą iš Izraelio; ²⁹tačiau jis nepasitraukė nuo nusidėjimų Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs atvedė į nuodėmę Izraelį, ir nepametė auksinių veršių, buvusių Betelyje ir Dane. ³⁰Viešpats gi tarė Jėhui: Kadangi darei rūpestingai, kas buvo teisinga ir patiko mano akyse, ir įvykdei prieš Akhabo namus visa, kas buvo mano širdyje, tavo sūnus sėdės Izraelio soste iki ketvirtajai kartai. ³¹Tuo tarpu Jėhus nesi-rūpino vaikščioti visa savo širdimi Viešpaties, Izraelio Dievo, įstatyme, nes nepasitraukė nuo nuodėmių Jeroboamo, kurs buvo atvedęs į nusidėjimą Izraelį. ³²Anuo metu Viešpats ėmė bodėtis Izraelio, ir Hazaėlis sumušė juos visose Izraelio sienose, ³³nuo Jordano į rytus, visą žemę Galaado, Gado, Rubeno ir Manaso, nuo Aroerio, esančio prie Arnono upelio, kaip Galaadą, taip ir Basaną

³⁴Kas gi dar sakytina apie Jėhų ir visa, ką jis padarė, ir jo drąsa, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ³⁵Ir Jėhus užmigo su savo tėvais, ir jie palaidojo jį Samarijoje; o jo sūnus Joakchazas ėmė karaliauti jo vietoje. ³⁶Laiko gi, kurį Jėhus karaliauvo Samarijoje Izraeliui, buvo dvidešimt aštuoneri metai

11. ¹Okhozijo gi motina Atalija, matydama savo sūnų mirus, pakilo ir užmušė visus karališkuosius palikuonis. ²Bet karaliaus Joramo duktė, o Okhozijo sesuo Josaba ėmė Okhozijo sūnų Joasą ir pavogė jį iš tarpo karaliaus sūnų, kurie buvo užmušami, taipgi jo auklę iš valgomiojo kambario, ir paslėpė jį nuo Atalijos veido, kad nebūtų užmuštas. ³Ir jis buvo su ja šešerius metus slapčia Viešpaties namuose, o Atalija karaliauvo krašte

daromos ne pačioje šventykloje, bet prie jos. Kareiviai pirma nužudė Baalo tarnus, buvusius šventyklos kieme, o paskui jau įsiveržė į pačią šventyklą /i Baalo šventyklos miestą/. Nors užmušdamas Baalo kunigus Jėhus darė tai, ko reikalavo įstatymas, tačiau jis žiūrėjo ne įstatymo, o tik savo naudos, ir ta jo paties nauda buvo jam įkvėpusi klatingą pasielgimą. — ²⁷Išeinamąją vietą. Tuo būdu ir pati šventyklos vieta buvo labai subjaurinta

³⁰Viešpats gi tarė: per kurį nors pranašą. — *Iki ketvirtajai kartai*: arti 100 metų. — ³¹Nesirūpino vaikščioti... Jėhus nedrįso panaikinti savo karalystėje veršių garbinimo, kad Izraeliui negrižtų kartais į vienybę su savo broliais, Judo karaliaus pavaldiniais. — ³²Viešpats ėmė

bodėtis... Ebr t: mažinti Izraelio pakraščius. — Besigindamas nuo Hazaėlio Jėhus tikriausiai turėjo jieškoti pagalbos pas Asiriečius, nes iš Asirijos dokumentų pasirodo, kad Jėhus mokėjęs Asirijos karaliui duoklę. — ³³Nuo Jordano... Smulčiau paaiškinama, ką Hazaėlis buvo atėmęs iš Jėhaus; buvo gi atimta visa Palestina anapus Jordano nuo pietų pakraščių iki pačiai šiaurės

Nauja neprietelystė tarp Judo ir Izraelio karalių

1/ Atalija ir Joasas Judo soste

11,1—12,21. Jėhaus užmuštojo karaliaus Okhozijo motina Atalija nužudo visus karališkosios giminės palikuonis, tik be Okhozijo sūnaus Joaso, kurs išgelbimas ir slepiamas

Žem 15,12

2 Kron 22,10

⁴Septintais gi metais Jojada siuntė ir, pasiėmęs šimtininkų ir kareivių, įsivedė pas save į Viešpaties šventyklą, padarė su jais sandorą, ir prisaikinę juos Viešpaties namuose, parodė jiems karaliaus sūnų; ⁵jis įsakė jiems, tardamas: Toksai yra dalykas, kurį turite padaryti: ⁶jūsų trečdalis teįjuna šabate ir tebūna sargyboje prie karaliaus namų. Trečdalis tebūna prie Suro vartų ir trečdalis tebūna prie vartų, kurie yra už Skydininkų buto, ir būsite sargyboje prie Mesos namų. ⁷Dvi gi jūsų dali, visi, kurie pasitraukia šabate, tebūna sargyboje Viešpaties namuose aplink karalių. ⁸Jūs jį apstosite, turėdami savo rankose ginklus; jei kas įeitų už šventyklos sienos, tebūna užmuštas, ir jūs būsite su karaliumi, jam įeinant ir išeinant. ⁹Šimtininkai padarė visa taip, kaip jiems buvo įsakęs kunigas Jojada; ir kiekvienas pasiėmęs savo vyrus, kurie įeidavo šabate draug su tais, kurie išeidavo šabate, atėjo prie kunigo Jojados. ¹⁰Jis davė jiems karaliaus Dovidą jietis ir ginklus, buvusius Viešpaties namuose. ¹¹Ir jie sustojo, kiekvienas turėdamas savo rankoje ginklus, dešiniame šventyklos šone iki kairiajam altoriaus ir namų šonui aplink karalių. ¹²Tuomet jis įsivedė karaliaus sūnų ir uždėjo jam vainiką ir liudijimą; ir jie padarė jį karaliumi ir patėpė, ir plodami rankomis sakė: Tegyvuoja karalius

2 Kron 23,1

¹³Atalija išgirdo bėgančių žmonių balsą ir įėjus tarp minios į Viešpaties šventyklą, ¹⁴pamatė karalių stovintį pagal paprotį paaugštintime ir arti jo giesmininkus ir trimitus ir visą žemės tautą besilinksminančią ir trimituojančią trimitais; ji perplėšė savo rūbus ir šaukė: Šamokslas, Šamokslas! ¹⁵Jojada gi įsakė kariuomenės šimtinių viršininkams ir jiems tarė: Išveskite ją už šventyklos sienų, ir kas tik ją seks, tebūna ištiktas kalaviju. Nes kunigas buvo pasakęs: Tenebūna užmušta Viešpaties šven-

per šešeris metus; septintais gi metais vyriausis kunigas Jojada patėpa Joasą karaliumi, liepia užmušti Ataliją ir parodo naują karalių tautai /11,1-21/. Karalius pasirūpina atnaujinti šventyklą /12,1-16/, bet kare prieš Sirijos karalių Hazaėlį jam nesiseka /12,17-21/

11. ¹Atalija. Ji buvo Akhabo žmonos Jėzabelės duktė. — *Karališkuosius palikuonis*: tolimesniuosius karaliaus giminaičius. — ²Josaba. Ji buvo tikriausiai gimusi ne iš Atalijos. — *Iš valgomosios kambario*. Anot ebr t: į patalų kambarį, t y, į butą, kuriame buvo padedama patalinė; iš čia Joasas buvo nugabentas į vieną iš kambarių, buvusių prie šventyklos. Plg 3 Kar 6,2... — ³Atalija karaliavo. Plg 2 Kron 24,7

⁴Jojada. Už jo buvo ištėkėjusi Josaba. — *Šimtininkų ir kareivių*. Ebr t: šimtininkų (*kari*) ir bėgikų. *Kari* gal čia pavadinti augščiausi minėtieji Keretiečiai. Plg 2 Kron 20,23. — *Prisaikinęs*: kad jie gins karaliaus sūnų ir laikys paslaptį. — ⁶Šabate. Sargyba, matomai, buvo pa-

keičiama šabatais, taip kaip kunigai ir levitai. — *Prie karaliaus namų*. Kareiviai turi apstoti šventyklą ir karaliaus rūmus. Šventykloje buvo karaliaus sūnus, rūmuose gi karaliaus sostas. — *Prie Suro vartų*. Tie vartai gal buvo rūmų šone. — *Prie vartų, kurie...* Kalbama apie didžiulius rūmų vartus. — *Prie Mesos namų*. Tikriausia: kad nė vieno nepraleistumėt. — ⁷Kurie pasitraukia: kuriuos reikėjo pakeisti kitais kareiviais. — ⁸Už šventyklos sienos. Tikriausia: jei kas įeitų į eiles /kuriose sustos kareiviai/. — *Jam įeinant ir išeinant...* Kai jis išeis iš šventyklos ir eis į karaliaus rūmus. — ¹⁰Ginklus. Ebr t: skydus. Kalbama tikriausiai apie ginklus, kuriuos buvo atėmęs Dovidas iš priešių karuose. — ¹¹Dešiniame: kurs buvo iš pietų pusės. Iš šito aprašymo ne visai aišku, kaip kareiviai buvo sustatyti. — ¹²Liudijimą: anot kai kurių, karališkuosius rūbus, ar įstatymo knygą

¹³Bėgančių. Ebr t: bėgikų, t y, kareivių. — ¹⁴Giesmininkus. Dabartiname ebr t: viršininkus. — *Visą*

tykloje. ¹⁶Jie suėmė ją rankomis ir išvilko ją keliu, kuriuo vedama arkliai, prie rūmų, ir tenai ji buvo užmušta

¹⁷Taigi Jojada padarė sandorą tarp Viešpaties ir tarp karaliaus ir tarp tautos, kad ji būtų Viešpaties tauta ir tarp karaliaus ir tautos. ¹⁸Tuomet visa šalies tauta įėjo į Baalo šventyklą, ir jie suardė jo altorius ir visai sutrupino jo paveikslus; taipgi Baalo kunigą Mataną užmušė ties altoriumi. Po to kunigas pastatė sargybą Viešpaties namuose. ¹⁹Jis ėmė šimtininkus ir Keretiečių bei Pheletiečių būrius ir visą žemės tautą, ir jie nusivedė karalių iš Viešpaties namų, ir atėjo Skydininkų vartų keliu į rūmus, ir jis sėdosi į karalių sostą. ²⁰O visa žemės tauta linksminosi, ir miestas aprimo. Atalija gi buvo užmušta kalaviju karaliaus namuose. ²¹Joasui buvo septyneri metai, kuomet jis pradėjo karaliauti

12. ¹Septintais Jėhaus metais Joasas tapo karaliumi, ir karaliavo Jerusaleje keturias dešimtis metų. Jo motina buvo vardu Sebija iš Bersabėjos. ²Joasas darė kas teisinga Viešpaties akivaizdoje per visas dienas, kolei ji mokė kunigas Jojada. ³Tačiau augštų vietų jis nepanaikino, nes tauta dar tebeaukojo ir degino smilkalus augštomose

⁴Tuomet Joasas tarė kunigams: Visus pašvęstuosius pinigus, kurie bus įnešti praeinančiųjų į Viešpaties šventyklą, kurie atnašaujami sielai išpirkti ir kuriuos laisva valia ir pagal savo norą įneša į Viešpaties šventyklą, ⁵tegul juos ima kunigai pagal savo eiles ir tetaiso, kas pagedę namuose, jei matys, kad kas taisytina. ⁶Bet iki dvidešimt trečių karaliaus Joaso metų kunigai netaisė šventyklos sugedimų

⁷Taigi karalius Joasas pasikvietė vyriausįjį kunigą Jojadą ir kunigus ir jiems tarė: Kodėl netaisote šventyklos sugedimų? Nebeimkite tat daugiau pinigų pagal savo eiles, bet atiduokite juos šventyklai pataisyti. ⁸Ir buvo uždrausta kunigams imti toliau pinigus iš tautos ir taisyti namų sugedimus. ⁹Tuomet vyriausis kunigas Jojada ėmė vieną skrynį pinigams, padarė viršuje skylę ir į padėjo ją šalia altoriaus dešinėje įeinančiųjų į Vieš-

žemės tautą: subėgusius Jerusaleje gyventojus. — ¹⁶*Už šventyklos sienų*: už eilių, kuriose buvo sustoję kareiviai. — *Kas tik ją seks*: kas pasirodytų esąs Atalijos šalininkas. — ¹⁸*Suėmė...* Ebr t: padarė jai taką

¹⁷*Sandorą*. Ebr *habberit*. Jojada atnaujina sandorą, nes ji buvo lyg kad suardyta Baalo garbinimu. — ¹⁸*Baalo šventyklą*. Anot ebr t: ir ji buvo sugriauta. — *Sargybą Viešpaties namuose*: kad visos apeigos šventykloje būtų tinkamai atliekamos. — ¹⁹*Skydininkų vartų keliu*. Tai buvo didieji karaliaus rūmų vartai. — ²¹*Joasui buvo...* Tuo tarpu, kad Israėlyje viena karališkoji giminė ėjo po kitos, Judo karalystėje pasiliko ta pati giminė, nors, žuvus dauge liui karališkosios šeimos sanarių, rodėsi, kad ir čia bus panašių atsitikimų. Dievas buvo žadėjęs Dovidui namams žiburį ir vykdė savo pažadą visose gyvenimo audrose, ko-

lei neatėjo pagaliau nebe vien Dovidui namų, bet viso pasaulio Žiburys

12. ²*Kolei ji mokė...* Mirus Jojadai, Joasas, prašant Judo kunigaikščiams, leido garbinti dievaičius, o net ir užmušti savo geradarių sūnų pranašą Zachariją. Žr 2 Kron 24,22

⁴*Pašvęstuosius*: skiriamus šventyklos reikalams. — *Praeinančiųjų*. Gal čia kalbama apie mokestį /pusę siklio/, kurį duodavo kiekvienas Israėlaitis dvidešimties metų. — *Sielai išpirkti*. Išperkant pirmgimius, reikėjo mokėti penki sikliai; imami buvo pinigai taipgi išsiperkant nuo kai kurių apžadų /Kun 27,2.../. — ⁵*Pagal savo eiles*. Ebr t: kiekvienas iš savo pažįstamų

⁷*Nebeimkite tat...* Nebuvo tai, kaip pasirodo iš ebr t, griežtas uždraudimas, bet tik pasiūlymas, nes ebr t toliau sakoma: ⁸Ir kunigai žutiko nebeimti daugiau pinigų iš šmonių

paties namus; o kunigai, kurie sergėjo duris, metė į ją visus pinigus, kokie buvo atnešami į Viešpaties namus. ¹⁰Pamatę, kad skrynioje labai daug pinigų, ateidavo karaliaus raštininkas ir vyriausis kunigas, išpildavo ir suskaitydavo pinigus, kokie rasdavosi Viešpaties namuose, ¹¹ir duodavo juos pagal skaičių ir saiką į rankas tų, kurie buvo pastatyti Viešpaties namų mūriniųkų prižiūrėtojais, o jie išmokėdavo juos tiems rentėjams ir mūriniųkams, kurie dirbo Viešpaties namuose ¹²ir taisė sugedimus, ir tiems, kurie tašė akmenis, ir nupirkti medžiams ir akmenims, kurie buvo tašomi, kad Viešpaties namų atnaujinimas būtų padarytas visur, kur reikėjo išlaidų namams sustiprinti. ¹³Bet iš tų pačių pinigų, iš pinigų, kurie buvo atnešami į Viešpaties namus, nebuvo daroma Viešpaties namų kibirai, šakutės, smilkytuvai, trimitai ir visi auksiniai ir sidabriniai indai. ¹⁴Nes jie buvo duodami tiems, kurie dirbo darbą, kad būtų pataisyti Viešpaties namai, ¹⁵ir nereikalauta apyskaitos iš tų žmonių, kurie imdavo pinigus, kad juos išdalintų amatininkams, bet jie buvo pavedami jų ištikimybėi. ¹⁶Pinigų gi už nusikaltimą ir pinigų už nuodėmes nenešdavo į Viešpaties namus, nes jie buvo kunigų

¹⁷Tuo metu Sirijos karalius Hazaėlis pakilo ir kovojo prieš Getą ir jį paėmė, ir atgrėžė savo veidą, kad pakiltų į Jerusale. ¹⁸Todėl Judo karalius Joasas ėmė visus pašvęstuosius dalykus, kuriuos buvo pašventę jo tėvai Judo karaliai, Jozapatas, Joramas ir Okhozijas, ir ką tik jis pats buvo atnašavęs, ir visą sidabrą, koks buvo galima rasti Viešpaties namų izde ir karaliaus rūmuose, ir nusiuntė Sirijos karaliui Hazaėliui; tuomet jis pasitraukė nuo Jerusale

¹⁹Kas gi dar sakyтина apie Joasą ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²⁰Jo gi tarnai sukilo ir padarė tarp savęs samokslą ir užmušė Joasą Mėlo namuose ir Sėlos šlaite. ²¹Nes jo tarnudu Semaato sūnus Josakharas ir Somerio sūnus Jozabadas užmušė jį, ir jis mirė; ir palaidota jį draug su jo tėvais Dovidu mieste; jo sūnus Amasijas ėmė karaliauti jo vietoje

ir nebetaisyti šventyklos sugedimų. — ⁹*Joada ėmė...* Taip buvo įsakęs pats karalius, ir tai buvo paskelbta visoje karalystėje. Žr 2 Kron 24,8-10. — *Altoriaus*: deginamųjų aukų altoriaus. — ¹⁰*Karaliaus raštininkas*. Šventykla buvo vyriausioje karaliaus priežiūroje, ir jos taisyimas nebuvo vien kunigų dalykas. — *Išpildavo*. Ebr t: surišdavo /į ryšelius/. — ¹³*Saiką*. Anot ebr t: pasveriant. — ¹³*Nebuvo daroma...* Tačiau, kada pačių Viešpaties namų taisyimas buvo baigtas, iš likusių pinigų padaryta ir kaikiuriuos šventyklos rakandus. Plg 2 Kron 24,14. — ¹⁶*Pinigų gi už nusikaltimą...* Iš aukų už nuodėmę įstatu buvo paskirta kunigams aukos dalis, bet vėliau gal buvo atsiradęs paprotys duoti kunigams pinigų, už kuriuos

jie patys galėjo pirkti gyvulių aukoms. Plg Kun 5,15 ir k

¹⁷*Tuo metu*: mirus vyriausiam kunigui Joadaui. Kadangi Pilistimų miestas Getas yra žemiau į pietus negu Samarija, todėl Hazaėlis gal buvo pirma apgalėjęs Izraelio karalių. — ¹⁸*Buto pašventę jo tėvai*. Nors Joramas ir Okhozijas buvo įvedę į Judo karalystę Baalo garbinimą, bet jie nepametė visai Viešpaties šventyklos ir skirdavo taipgi jai dovanų. Ką Atalija ir jos sūnūs buvo paskyrę iš šventyklos Baalo šventykloms, be abejo, buvo jai sugrąžinta po atsitikimų, aprašytų aug 11,18

²⁰*Mėlo*. Žr 2 Kar 5,9. — *Sėlos*. Ta vieta nežinoma. — ²¹*Draug su jo tėvais*: bet ne jų kape. Žr 2 Kron 24,25

13. ¹Dvidešimt trečiais Judo karaliaus Okhozijo sūnaus Joaso metais tapo Izraelio karaliumi Samarijoje Jėhaus sūnus Joach hazas ir karaliavo septyniolika metų. ²Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, ir sekė nuodėmės Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs įvedė į nusidėjimus Izraelį ir nepasitraukė nuo jų. ³Tuomet Viešpaties rūstingė užsėdė prieš Izraelį, ir jis padavė juos į Sirijos karaliaus Hazaėlio rankas ir į Hazaėlio sūnaus Banadado rankas per visas dienas. ⁴Bet Joach hazas maldavo Viešpaties veidą ir Viešpats išklaušė jį, nes matė Izraelio suspaudimą, kad Sirijos karalius buvo juos sunaikinęs, ⁵ir Viešpats davė Izraeliui gelbėtoją, ir jis buvo išlaisvintas iš Sirijos karaliaus rankos, ir Izraelio sūnūs gyveno savo padangtėse kaip vakar ir užvakar. ⁶Tačiau jie nepasitraukė nuo Jeroboamo namų nuodėmių, kurs atvedė į nusidėjimą Izraelį, bet jose vaikščiojo, nes Samarijoje pasiliko taipgi ir giria. ⁷Pasiliko gi Joach hazui iš tautos tikėtai penkios dešimtys raitelių, dešimts vežimų ir dešimts tūkstančių pėstininkų, nes Sirijos karalius buvo juos užmušęs ir pavertęs lyg kad dulkėmis klijimo kūlime

⁸Kas gi dar sakyтина apie Joach hazą ir visa, ką jis darė, ir jo drąsumas, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ⁹Joach hazas užmigo su savo tėvais, ir jie palaidojo jį Samarijoje, o jo sūnus Joasas ėmė karaliauti jo vietoje

¹⁰Trys dešimtys septintais Judo karaliaus Joaso metais tapo Izraelio karaliumi Joach hazo sūnus Joasas ir karaliavo Samarijoje šešiolika metų, ¹¹ir darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje; jis nepasitraukė nuo visų nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nuodėmę Izraelį, bet jose vaikščiojo

¹²Kas gi dar sakyтина apie Joasą ir visa, ką jis padarė, ir jo drąsumas, kaip jis kovojo prieš Judo karalių Amasiją, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ¹³Ir Joasas užmigo su savo tėvais; jo gi sostan sėdosi Jeroboamas. Joasas buvo palaidotas Samarijoje draug su Izraelio karaliais

¹⁴Elisiejus buvo susirgęs liga, kuria ir mirė, o Izraelio karalius Joasas nuvyko pas jį ir verkė jo akivaizdoje, ir sakė: Mano tėve, mano tėve,

2/ *Izraelio karaliai Joach hazas, Joasas ir Jeroboamas II; Judo karalius Amasijas*

13,1--14,29. Jėhaus įpėdinį Joach hazą dėl jo nuodėmių Viešpats paduoda į Sirijos karaliaus Hazaėlio rankas; atsigręžęs prie Viešpaties jis išsilaisvina iš prispaudėjo; kadangi tačiau nesunaikina pas save stabmeldystės, pasilieka silpnas /13, 1-9/. Taipgi Joach hazo sūnus Joasas elgiasi bedieviškai, bet Viešpats, atsimindamas savo sadorą su patriarchais, padeda jam apgalėti tris kartus Siriečius /13,10-25/. Tuo pačiu laiku Judo sostas priklauso Amasijui, kurs nugali Idumėjiečius, bet, išdrįšęs užpulti Izraelį, pats apgalimas, o Jerusale apiplėšiama /14,22/. Joaso

įpėdinis Izraeliulyje Jeroboamas II, nors bedievis, labai išplečia, Dievui padedant, Izraelio ribas /14,23-29/ 13. ¹Dvidešimt trečiais. Skaičius gal nevisai tikras. Plg žem 10 e. — ²Sekė nuodėmės... Leido garbinti aukšinius veršius. Jau prie gyvos Jėhaus galvos Izraeliaičiai buvo už taitai baudžiami; o kadangi įspėtas Joach hazas ėjo toliau savo tėvo keliu, todėl Dievas dar labiau susirūstino. — ³Per visas dienas: kolei Joach hazas buvo gyvas. — ⁴Gelbėtoją: Joach hazo vaikaitį Jeroboamą II, kaip; pasirodo iš 14,27. — *Kaip vakar ir...* Kaip kitados, palyginamai ramiai. — ⁶Giria. Ebr *ašerah*, t y, Astartės statula, kurią buvo pastatę Akhabas. — ⁷Pasiliko gi... Paaiškinama plačiau 3 e. Dovido laikais

Israėlio veųime ir jo veųėjau! ¹⁵Elisiejus jam tarė : Atnešk kilpinį ir vilyčių. Kai anas atnešė prie jo kilpinį ir vilyčių, ¹⁶jis tarė Israėlio karaliui : Padėk savo ranką ant kilpinio. O kai jis padėjo savo ranką, Elisiejus uždėjo savo rankas ant karaliaus rankų ¹⁷ir tarė : Atidaryk langą į rytus. Jam atidarius, Elisiejus tarė : Paleisk vilyčią. Ir jis iššovė. Elisiejus tarė : Viešpaties išgelbėjimo vilyčia ir išgelbėjimo vilyčia prieš Siriją : tu sumuši Siriją Apheke, kolei sunaikinsi ją. ¹⁸Jis dar tarė : Paimk vilyčias. Kai jis paėmė, anas vėl jam tarė : Užgaulk vilyčia žemę. Kai jis užgavo tris kartus ir sustojo, ¹⁹Dievo vyras supyko ant jo ir tarė : Jei būtumei užgavęs penkis, ar šešis, ar septynis kartus, būtumei sumušęs Siriją iki sunaikinimo ; dabar gi sumuši ją tris kartus

²⁰Taigi Elisiejus mirė, ir jie jį palaidojo. Plėšikai iš Moabo pradėjo rodytis šalyje tais pačiais metais. ²¹Vieną kartą, laidodami žmogų pamatė plėšikus ir įmetė lavoną į Elisiejaus kapą. Ir kai tik jis prisilietė Elisiejaus kaulų, žmogus atgijo ir atsistojo ant savo kėjų

Ekl 48,14

²²Taigi Sirijos karalius Hazaėlis spaudė Israėlį per visas Joakhazo dienas ; ²³tačiau Viešpatis pasigailėjo jų ir sugrįžo prie jų dėl savo sandoros, kurią turėjo su Abraomu, Isaoku ir Jokubu, ir nenorėjo sunaikinti jų, nei visai atmesti iki šiam metui. ²⁴Kai Sirijos karalius Hazaėlis mirė, jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Benadadas. ²⁵Tuomet Joakhazo sūnus Joasas atėmė iš Hazaėlio sūnaus Benadado rankos miestus, kuriuos jis buvo atėmęs iš jo tėvo Joakhazo rankos karo teisėmis ; Joasas sumušė jį tris kartus, ir jis atidavė Israėliui miestus

14. ¹Antraisiais Israėlio karaliaus Joakhazo sūnaus Joaso metais tapo karaliumi Judo karaliaus Joaso sūnus Amasijas. ²Jis buvo dvide-

2 Kron 25,1

dešimts Israėlio giminių turėjo 800.000 kareivių ; dabar gi buvo likę tik 10.000

¹*Trys dešimtys septintais...* Jei 1 e skaičiai būtų tikri, čia turėtų būti 40 ; bet pas Žydus karaliavimo metai skaičiuojami netiksliai

¹²*Kaip jis kovojo prieš... Amasiją.* Plg žem 14,8-14

¹⁴*Verkė...* Karalius žinojo, kad mirštantis dabar pranašas buvo didelis jo karalystės ramstis. Jis atsiliepia į jį tokiais pat žodžiais, kaip kitados Elisiejus į Eliją. — ¹⁶*Ant karaliaus rankų.* Elisiejus suteikia karaliui lyg kad galia pranašauti : ką darys karalius savo rankomis, tai bus ženklas įvyksiančių dalykų. — ¹⁷*Langą.* Anot ebr t : grotelius. — *Į rytus.* Galaado žemės linkon, kuri dabar buvo Siriečių valdžioje.

Viešpaties išgelbėjimo vilyčia... t y, šita vilyčia tebūna tau Viešpaties pagalbos laidas prieš Siriečius ir nugalėjimo prie Apheko. Tenai kitados Israėlaičiai jau buvo laimėję vieną kovą. — ¹⁹*Supyko...* Mylįs savo tėvynę pranašas suprato, kad netu-

ris ištvermės karalius neparodys didelio uolumo šventajame kare ir nepasinaudos Viešpaties sutektu jam laimėjimu ; todėl jis nuliūsta ir pyksta ²⁰*Palaidojo :* arti Samarijos /Jieron/. — ²¹*Įmetė...* Nusigandę, jie nebebaigė savo darbo, bet įmetė lavoną į svetimą kapą. — *Prisilietė.* Rytų kraštuose numirėliai laidojami paprastai be karsto. — *Atgijo iv.* Tuo stebuklu Dievas pagerbia savo mirusį pranašą. Plg Ekl 48,13...

²³*Sugrįžo.* Dievas buvo atsitolinęs nuo Israėlaičių, siųsdamas jiems bausmių ; grįžta gi ne dėl jų nuopelnų, bet dėl seniai padarytosios sandoros. — ²⁴*Benadadas.* Asirijos dokumentuose minimas tuo laiku Damasko karalius Mari, kurį apgalėjo Asirijos karalius Rammaniraras III ; ta aplinkybė nemaž palengvino Israėlio sūnams karą prieš Siriečius. — ²⁵*Miestus :* šiaupus Jordano ; visą gi kraštą anapus Jordano atkovojo Jeroboamas II

14. ¹*Amasijas.* Plg 2 Kron 25,1... — ²*Jis darė...* Pirmais savo viešpatavimo metais Amasijas ištikimai tar-

Pak 24,16
Ez 18,20

šimt. penkerių metų, kai pradėjo karaliauti; karaliavo gi Jerusaleje dvidešimt devynerius metus; jo motina buvo vardu Joadanė iš Jerusale. ³Jis darė kas teisinga Viešpaties akivaizdoje, tačiau ne taip kaip jo tėvas Dovidas. Jis darė visa taip pat, kaip jo tėvas Joasas; ⁴tiktai kad jis nepanaikino augštų vietų; nes tauta dar tebeaukojo ir degino smilkalus augštumose. ⁵Igavęs karalystę, jis liepė nužudyti savo tarnus, kurie buvo užmušę jo tėvą karalių; ⁶užmušėjų gi sūnų jis nenužudė, pagal tai kas parašyta Mošės įstatymo knygoje, kaip Viešpats yra įsakęs ir taręs: Tėvai nemirs už vaikus, nei vaikai nemirs už tėvus; bet kiekvienas mirs dėl savo nuodėmės. ⁷Jis sumušė dešimtį tūkstančių Idumėjiečių Druskos slėnyje ir paėmė kovoje Uolą ir praminė ją vardu Jektehėlis; taip ji vadinama iki šiai dienai

⁸Tuomet Amasijas siuntė pasiuntinių pas Izraelio karaliaus Jėhaus sūnaus Joakhazo sūnų Joasą ir sakydino: Ateik ir pasimatykiva. ⁹Izraelio karalius Joasas siuntė atgal pas Judo karalių Amasiją ir sakydino: Libano usnis siuntė pas kedrą, esantį Libane, ir sakydino: Duok mano sūnui savo dukterį moterystėn; bet girios žvėrys, kurie yra Libane, perėjo ir sumindžiojo usnį. ¹⁰Tu sumušei ir nugalėjai Edomą, todėl tavo širdis didžiuijosi; tebūna tau gana garbės, ir sėdėk savo namuose; kam iššauki nelaimę, kad žūtumei tu ir draug su tavim Judas? ¹¹Bet Amasijas nepaklausė. Taigi Izraelio karalius Joasas pakilo, ir juodu pasimatė, jis ir Judo karalius Amasijas, Judo mieste Betsame. ¹²Tuomet Judas buvo Izraelio sumuštas, ir kiekvienas iš jų pabėgo į savo padangtes. ¹³Judo gi karalių Okhozijo sūnaus Joaso sūnų Amasiją Izraelio karalius Joasas sugavo Betsame ir atvedė jį į Jerusale ir išardė Jerusale mūrą nuo Ephraimo vartų iki kampo vartų per keturis šimtus mastų. ¹⁴Taipgi jis ėmė visą auksą ir sidabrą ir visus indus, kuriuos rasta Viešpaties namuose ir karaliaus išduose, ir įkaitus ir sugrižo Samarijon

¹⁵Kas gi dar sakytina apie Joasą, ką jis yra padaręs ir su kokiuo drąsumu jis kovojo prieš Judo karalių Amasiją, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ¹⁶Joasas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas Samarijoje su Izraelio karaliais, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Jeroboamas

navo Viešpačiui; bet apgalėjęs Idumėjiečius, jis leido garbinti jųjų dievaičius. Plg 2 Kron 25,2.14. — ⁴Tiktai kad jis nepanaikino... Tuo Amasijas skyrėsi ne nuo savo tėvo, bet nuo Dovo. — ⁷Druskos slėnyje: prie pietinio Mirties jūros galio. — Uolą. Ebr Sela'. Taip buvo vadinamas vyriausis Edomo miestas, dar toliau į pietus nuo druskos slėnio. — Jektehėliu. Ebr Joqth'e'l. Tas žodis gal reiškia: Atkovotas per Dievą

⁸Tuomet: neilgai trukus po karo prieš Edomą. — Pasimatykiva. Tais žodžiais Amasijas šaukia Izraelio karalių į karą. — ⁹Unis: kiti ebr ž. khaakh verčia erškėčiu. Izraelio karalius palygina Amasiją su usnimi, save gi su kedru. Kaip sve-

timą dukterį gali imti moterystėn savo sūnui tik tas, kurs lygus jos tėvui, taip ir kovoti galėtų su Izraelio karaliumi tik jam lygus, o ne toks silpnas kaip Amasijas — Girios žvėrys. Taip galima buvo pavadinti karą nelaimės. — ¹³Atvedė jį... Tai buvo nemažas pažeminimas Amasijui. — Išardė Jerusale... Išardydamas mūrą ir atimdamas turtus Joasas elgėsi kaip apgalėtojas, bet palikdamas karaliumi Amasiją, ir nepasisavindamas jo krašto jis buvo tik įrankis Viešpaties rankoje, kurs buvo žadėjęs neleisti užgesti žiburiui Dovo namuose. — ¹⁴Įkaitus: žymesnius Judo piliečius

¹⁵Kas gi dar sakytina... Aug 13,12, 13 šitie karaliavimo pabaigos žodžiai jau buvo pasakyti apie Joasą

¹⁷Mirus Israėlio karaliui Joakhazo sūnui Joasui, Judo karalius Joaso sūnus Amasijas gyveno dar penkiolika metų. ¹⁸Kas gi dar sakytina apie Amasiją, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ¹⁹Prieš jį buvo padarytas sąmokslas Jerusaleje, bet jis pabėgo į Lakhį. Jie siuntė paskui jį į Lakhį ir tenai jį užmušė. ²⁰Po to parvežė jį arkliais ir jis buvo palaidotas Jerusaleje draug su savo tėvais Dovidio mieste

²¹Visa Judo tauta ėmė Azariją, turėjusį šešiolika metų, ir pastatė jį karaliumi jo tėvo Amasijo vietoje. ²²Jis pastatė Elatą ir sugrąžino jį Judui, karaliui užmigęs su savo tėvais

2 Kron 26,1

²³Penkioliktais Judo karaliaus Joaso sūnaus Amasijo metais tapo karaliumi Samarijoje Israėlio karaliaus Joaso sūnus Jeroboamas ir karaliavo keturias dešimtis vienerius metus. ²⁴Jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje. Jis nepasitraukė nuo visų nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nuodėmę Israėlį. ²⁵Jis sugrąžino Israėlio sienas nuo įėjimo į Ematą iki Tyrumos jūrai pagal Viešpaties, Israėlio Dievo, žodžius, kuriuos jis yra kalbėjęs per savo tarną pranašą Amatio sūnų Joną iš Geto, kurs yra Ophere. ²⁶Nes Viešpats matė begalo kartų Israėlio prispaudimą, ir kad jie buvo sunaikinti iki vergų ir laisvųjų, ir kad nebuvo, kas padėtų Israėliui. ²⁷O Viešpats nebuvo sakęs, kad išdildysias Israėlio vardą iš po padangės, ir jis išgelbėjo juos per Joaso sūnų Jeroboamą

Jon 1,1

²⁸Kas gi dar sakytina apie Jeroboamą, ir visa, ką jis darė, ir su kiuo drąsumu jis kovojo, ir kaip sugrąžino Damaską ir Judo Ematą Israėliui, argi tai neparašyta Israėlio karalių metraščių knygoje? ²⁹Ir Jeroboamas užmigo su savo tėvais Israėlio karaliais, o jo sūnus Zakharijas ėmė karaliauti jo vietoje

15. ¹Dvidešimt septintais Israėlio karaliaus Jeroboamo metais ėmė karaliauti Judo karaliaus Amasijo sūnus Azarijas. ²Jis buvo šešiolikos

¹⁹Prieš jį... Spėjama, kad Amasijo pasidavimas stabmeldystei sukėlė nepasitenkinimą, o paskui tapo sąmokslu priežastimi. Plg 2 Kron 25, 26. — *Lakhį*: į pietvakarius nuo Jerusaleš, arti Pilistimų ribos. — ²⁰*Pargabeno arkliais*. Užmušėjai atidavė žuvusiam karaliui priderančią pagarbą

²¹*Azariją*. Jis buvo vadinamas taipgi Ozijas. Plg žem 15,30 ir k. Tiglatpileserio dokumentuose minimas Judo karalius Az-zri-ja-hu. — ²²*Pastatė*: gal sustiprino. — *Elatą*. Uosto miestas prie Elano įlankos. Paėmimas šito miesto liudija, kad ir Idumėja buvo vėl užkariauta

²³*Keturias dešimtis vienerius...* Tas skaičius nesuderinamas su žiniomis žem 15,8; nes Joramas karaliavo kartu su Amasiju 15 metų, o be to dar 38 metus draug su Azariju, tai viso turėjo karaliauti apie 53 metus. Daugelis aiškintojų mano, kad, mirus Jeroboamui, Israėlyje per 11 metų visai nebuvo karaliaus, ir tik tuo būdu Jeroboamo sūnaus kara-

liavimo pradžia likusi nukelta į 38 Azarijo metus. — ²⁵*Nuo įėjimo...* Toki buvo pažymėta Žadėtosios žemės siena šiaurėje. Plg Sk 13,21. — *Tyrumos jūrai*: Mirties jurai. — *Joną*. Tai penktasis iš mažesniųjų pranašų. Plg Jon 1,1. — *Iš Geto, kurs yra Ophere*. Miesto vardas Gath-hakhepher, dabar Mekhed, truputį į šiaurę nuo Nazareto. Plg Još 19,13. — ²⁷*Išgelbėjo*. Karalystė pasiekė augštą gerovės laipsnį /plg Am 3,15; 6,4-6/, bet tauta, nežiūrėdama Dievo mielaširdystės, kietino savo širdį; auksiniai veršiai buvo garbinami ir toliau, stabmeldystė plito, o su ja visokios ydos. Todėl Viešpats galų gale leido nustoti tai tautai savistovybės. Žr žem 17,6. — ²⁸*Damaską ir Judo Ematą*. Tie miestai kitados priderėjo prie Dovidio ir Saliamono karalystės. Žr 3 Kar 4,21 ir k

3/ *Judo karaliai Azarijas, Joatamas, Akhazas ir paskutiniai Israėlio karaliai*

15,1--17,41. Dievobaimingas Judo karalius Azarijas viešpatauja 52 me-

metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo Jerusaleje penkias dešimtis dvejus metus; jo motina buvo vardu Jekhelija iš Jeruslės. ³Jis darė kas įtiko Viešpaties akivaizdoje, visai taip pat, kaip darė jo tėvas Amasijas. ⁴Tačiau augštų vietų jis nesugriovė; tauta dar tebeaukojo ir degino smilkalus augštumuose. ⁵Viešpats ištiko karalių, ir jis buvo raupsuotas iki savo mirties dienai ir gyveno atskirame bute nuošaliai; o karaliaus sūnus Joatanas valdė rūmus ir teisė žemės tautą.

2 Kron 26,21

⁶Kas dar sakyтина apie Azariją ir visa, ką jis yra daręs, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ⁷Ir Azarijas užmigo su savo tėvais, ir jie palaidojo jį su jo pranokėjais Dovidu mieste, o jo sūnus Joatanas tapo karaliumi jo vietoje.

⁸Trys dešimtys aštuntais Judo karaliaus Azarijo metais tapo Izraelio karaliumi Samarijoje Jeroboamo sūnus Zakharijas ir karaliavo šešis mėnesius. ⁹Jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, kaip buvo darę jo tėvai, ir nepasitraukė nuo nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nusidėjimą Izraelį. ¹⁰Jabeso sūnus Selumas padarė prieš jį sąmokslą, užpuolė jį viešai ir užmušė, ir ėmė karaliauti jo vietoje.

Aug 10,30

¹¹Kas gi dar sakyтина apie Zakhariją, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje. ¹²Šitie yra Viešpaties žodžiai, kuriuos jis yra kalbėjęs Jėhui ir taręs: Tavo sūnus sėdės Izraelio soste iki ketvirtajai kartai; taip ir atsitiko.

¹³Jabeso sūnus Selumas tapo karaliumi trisdešimtis devintais Judo karaliaus Azarijo metais; karaliavo gi Samarijoje vieną mėnesį. ¹⁴Pakilo Gadio sūnus Manahemas iš Tersos, atėjo į Samariją, užpuolė Jabeso sūną Selumą Samarijoje ir užmušė jį, ir karaliavo užuot jo.

¹⁵Kas gi dar sakyтина apie Selumą ir jo sąmokslą, kuriuo jis darė tykojimus, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ¹⁶Tuomet Manahemas sunaikino Tapšą ir visus joje buvusius ir jos plotą nuo Tersos, nes jie nenorėjo jam atidaryti, ir jis užmušė visas jos nėščias ir perskrodė jas.

tus; jam susirgus raupsais, ima viešpatauti kartu su juo jo sūnus Joatamas /15,1-7/. Juodviejų laikais Izraelyje karaliauja Jėhus /15,8-13/. Tą užmuša Selumas, o Selumą užmuša Manahemas, kurs turi mokėti duoklę Asiriečių karaliui Phuliui /15,14-22/. Manahemo sūnų Pakėją užmuša Pakė, kurio laikais ateina Teglatphalasaras ir išveda daugybę Izraeličių nelaisvėn. Pakė gi užmuša Ošė /15,23-31/. Judo karaliaus Joatamo įpėdinis bedievis Akhazas moka duoklę Asiriečiams /15, 32-16,20/. Paskutinį Izraelio karalių nugali Salmanasaras; jis paima Samariją, o Izraeličius išveda Asirijos nelaisvėn /17,1-6/. Toliau paaiškinama, kokios buvo Izraelio žuvimo priežastys /17-23/ ir aprašoma stovis Izraelio krašto, netekusio savo buvusiųjų gyventojų /17,24-41/.

15. ¹*Dvidešimt septintais*. Tikrumoje 15-ais. Klaida atsirado dėl pakaitimo panašių ebr raidžių, kuriomis buvo parašyti skaičiai. Anot 14,2, Azarijo tėvas Amasijas karaliavo 29 metus; anot 14,23, Jeroboamas II tapo karaliumi 15 karaliaus Amasijo metais, todėl karaliavo draug su juo 15 metų; taipgi Amasijo sūnus Azarijas turėjo tapti savo tėvo įpėdiniu 15-ais metais. — ⁵*Ištiko karalių*: Už mėginimą pasisavinti kunigų pareigas. Plg 2 Kron 26,16... — *Gyveno atskirame...* Plg Kun 13,46. — *Joatanas*. Ebr *Jotham*. ⁷*Dovido mieste*; bet ne karalių kape, nes buvo raupsuotas. Žr 2 Kron 26,23.

⁸*Zakharijas*: jis buvo paskutinis Jėhaus šeimos palikuonis. — ¹⁰*Selumas*. Ebr Šallum. — *Viešai*. Ebr t: tautos akivaizdoje.

¹⁴*Manahemas*. Ebr Menakhem. Jis

¹⁷Trys dešimtys devintais Judo karaliaus Azarijo metais Gadio sūnus Manahemas tapo Izraelio karaliumi ir karaliavo Samarijoje dešimtį metų. ¹⁸Jis darė, kas buvo pikta Viešpaties akivaizdoje; nepasitraukė nuo nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nusidėjimą Izraelį per visas savo dienas. ¹⁹Buvo atėjęs į kraštą Asirijos karalius Phulis, ir Manahemas davė Phuliui tūkstantį talentų sidabro, kad jam padėtų ir sustiprintų jo karalystę. ²⁰Manahemas apdėjo mokesčiais Izraelį, visus galinčius ir turtinguosius, kad duotų Asirijos karaliui po penkias dešimtis siklių sidabro nuo kiekvieno; tuomet Asirijos karalius sugrįžo ir nepasilikio šalyje

²¹Kas gi dar sakyтина apie Manahemą ir visa, ką jis yra daręs, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ²²Ir Manahemas užmigo su savo tėvais, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Phakėja

²³Penkias dešimtais Judo karaliaus Azarijo metais tapo karaliumi Israelyje Manahemo sūnus Phakėja ir karaliavo dvejus metus. ²⁴Jis darė kas buvo pikta Viešpaties akivaizdoje; jis nesitraukė nuo nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nusidėjimą Izraelį. ²⁵Bet jo vadas Romelijos sūnus Phakėe padarė prieš jį sąmokslą, ištiko jį Samarijoje karališkųjų namų bokšte šalia Argobo ir šalia Arijės ir draug su juo penkias dešimtis vyrų iš Galaadiečių sūnų, užmušė jį ir karaliavo jo vietoje

²⁶Kas gi dar sakyтина apie Phakėę ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje? ²⁷Penkias dešimtis antrais Judo karaliaus Azarijo metais tapo karaliumi Romelijos sūnus Phakėe ir karaliavo Izraeliui Samarijoje dvidešimt metų. ²⁸Jis darė, kas buvo pikta Viešpaties akivaizdoje; jis nesitraukė nuo nuodėmių Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs vedė į nusidėjimą Izraelį. ²⁹Izraelio karaliaus Phakėės dienos mis atėjo Asuro karalius Teglatphalasaras ir paėmė Ajoną, ir Abel-beth-Maakhą, ir Janoę, Kedesą, Asorą, Galaadą, Galilieją ir visą Nephtalio žemę, ir išvedė gyventojus į Asiriją. ³⁰Bet Elos sūnus Hošėja padarė sąmokslą ir pastatė sląstus Romelijos sūnui Phakėei, ištiko jį ir užmušė,

buvęs tuomet vyriausis kariuomenės viršininkas /Flav Juoz/. Asirijos dokumentuose jis minimas kaip Samarijos karalius, Minkhimmi Sameirinai, draug su Judo karaliumi Azzrijahu /Azariju/. — *Tersos*. Plg 3 Kar 14,17

¹⁸*Tapsq*. Spėjama, kad čia kalbama apie tą pačią Tapsą /ebr Thipsakh/ prie Euphrato, kuri paminėta 3 Kar 4,24

¹⁹*Phulis*. Čia Asiriečiai pasirodo pirmą kartą Izraelio istorijoje. Tuo metu jie buvo gal jau užkariavę Siriją. Ninivės karalių sąrašuose nėra karaliaus vardu Phulio; spėjama tačiau ne be pagrindo, jog Phuliu pavadinta čia Asirijos karalius Tiglat-Pilēseris II. Žr žem 29 e. — *Talentų*. Talentan ėjo 3000 siklių

²²*Phakėja*. Ebr Peqakhjah

²⁵*Phakėe*. Ebr Peqakh. — *Šalia Argobo ir...* Anot ebr t: draug su

Argobu ir Arije. Reikia spėti, kad tuodu vyru buvo karaliaus valdininkai, kurie norėjo jį ginti. — *Ir draug su juo...* Anot ebr t šitie 50 dalyvavę sąmokslu prieš karalių

²⁹*Teglatphalasaras*. Ebr Thiglath Pil'eser. Asir Taklat-Habal-asar. Jis viešpatavo 745-727 pirm Kr. Buvo tai smarkus kovotojas, išplėtęs savo valdžią visuose kraštuose tarp Medijos ir Tarpžemės jūros, o taipgi Mažosios Azijos dalyje. Spėjama kad Teglatphalasaras negavęs mokesčių, išderėtų už suteiktą Manahemui pagalbą, atvyko antrą kartą 734 m, apgalėjo Phakėę ir nugabeno Izraelio sūnus į pirmąją Asirijos nelaisvę. Kada vėliau Phakėe susitarė su Sirijos karaliumi Rasinu prieš Judą, Teglatphalasaras, prašant Akhazui /žr žem 16,7/, vėl atvyko, užkariavo Izraelio kraštą ir nuvedė Rubeno, Gado gimines ir

ir ėmė karaliauti jo vietoje dvidešimtais Ozijo sūnaus Joatamo metais

³¹Kas gi dar sakytina apie Phakėę ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Izraelio karalių metraščių knygoje?

³²Antraisiais Izraelio karaliaus Romelijos sūnaus Phakėės metais tapo karaliumi Judo karalius Ozijo sūnus Joatamas. ³³Jis buvo dvidešimt penkerių metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo Jerusaleje šešiolika metų; jo motina buvo Sadoko duktė vardu Jerusa. ³⁴Jis darė, kas patiko Viešpaties akivaizdoje; elgėsi visai taip pat, kaip buvo daręs jo tėvas Ozijas. ³⁵Tačiau augstų vietų jis nepanaikino; tauta dar tebeaukojo ir degino smilkalus augstumose; jis pastatė augštuosius Viešpaties namų vartus

³⁶Kas gi dar sakytina apie Joatamą ir visa, ką jis darė, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ³⁷Anuo metu Viešpats siuntė į Judą Sirijos karalių Rasiną ir Romelijos sūnų Phakėę. ³⁸Ir Joatamas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais savo tėvo Dovidio mieste, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Akhazas

16. ¹Septynioliktais Romelijos sūnaus Phakėės metais pradėjo karaliauti Judo karaliaus Joatamo sūnus Akhazas. ²Akhazui buvo dvidešimt metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo jis Jerusaleje šešiolika metų. Jis nedarė, kas patiko Viešpaties, jo Dievo, akivaizdoje, kaip jo tėvas Dovidas, ³bet vaikščiojo Izraelio karalių keliu; be to, ir savo sūnų jis pašventė, duodamas pereiti per ugnį pagal paprotį pagonių stabų, kuriuos Viešpats išsklaistė Izraelio sūnų akivaizdoje. ⁴Jis darė taipgi kruvinas aukas ir degino smilkalus augstose vietose ir kauburiuose ir po kiekvienu lapuotu medžiu

⁵Tuomet Sirijos karalius Rasinas ir Izraelio karalius Romelijos sūnus Phakėė pakilo į Jerusale kovoti, bet, apgulę Akhazą, jie neįstengė apgauti jo. ⁶Anuo metu Sirijos karalius Rasinas sugrąžino Sirijai Ailą ir išvarė Žydus iš Ailos; o Idumėjiečiai atėjo ir gyveno tenai iki šiai dienai

⁷Akhazas siuntė pasiuntinius pas Asiriečių karalių Teglatphalasarą ir sakydino: Aš esu tavo tarnas ir tavo sūnus; ateišk ir išgelbėk mane iš Sirijos karaliaus rankos ir iš Izraelio karaliaus rankos, kuriuodu sukilo

pusę Manaso į vadinamąją antrą Asirijos nelaisvę /1 Kron 5,26/. — *Ajoną ir Abel-beth-Maakhą*: buvo užkariauta kraštas anapus Jordano ir šiaurinė Palestinos dalis šiaupus Jordano. — ³⁰*Osėė*. Ebr *Hošea*. Teglatphalasaras sakosi/dokumentuose/pats liepęs nužudyti Phakėę ir pastatęs jo vieton A-u-si-e /Osėė/. — *Dvidešimtais*. Skaičius netikras, nes žem 33 e pasakyta kad Joatamas viešpatavęs tik 16 metų

³²*Joatamas*. Plg 2 Kron 27,1...

³⁷*Anuo metu*: Joatamo karalavimo pabaigoje. Pradžioje buvo puolama tik Judo karalystės pakraščiai; tapus gi karaliumi Akhazui, buvo užpulta visa Judo karalystė. — *Sirijos*. Ji buvo pavergta Jeroboamo II laikais, bet veikiai atgavo laisvę

16. ²*Dvidešimt metų*. Anot 2 Kron 28,1 LXX, Sir vert 25 metus. Tas skaičius regisi yra tikresnis, nes, Akhazui mirus po 16 metų, jo sūnus Ezekijas buvo 25-rių metų, — ³*Pašventė, duodamas...* Akhazas paaugojo Molokhui savo sūnų, suvedindamas jį ugnyje. Į tokį suvedinimą žiūrėta kaip į derėjimą, per kurį vaikai, atsipalaidoją nuo kūno, jungiasi su Dievu. Mošės įstatymas smarkiai draudė Žydams sekti tą baisų paprotį, kurs buvo labai paplitęs ypač Amoniečiuose ir Moabiečiuose/plg Kun 18,21; Pak 18,10; bet Žydai, regisi, dažnai peržengdavo tą draudimą. Žr žem 17,17; Jer 7,31.32 ir k. — ⁴*Augstose vietose...* Akhazas darydavo čia aukas stabams, o netaip kaip seniau, Viešpačiui. Plg Pak 12,2

prieš mane. ⁸O surinkęs sidabrą ir auksą, koks buvo galima rasti Viešpaties namuose ir tarp karaliaus turtų, jis siuntė Asiriečių karaliui dovanų. ⁹Tasai pritarė jo norui; nes Asiriečių karalius pakilo į Damaską ir su naikino jį, ir perkėlė jo gyventojus į Kirenę, Rasiną gi užmušė

¹⁰Karalius Akhazas iškeliavo į Damaską pasitikti Asiriečių karaliaus Teglatphalasarą. Pamatęs gi Damasko altorių, karalius Akhazas siuntė kunigui Urijui jo pavidalą ir panašumą, kaip jis buvo padirbtas. ¹¹O kunigas Urijas pastatė altorių visai taip, kaip buvo įsakęs karalius Akhazas atėjo iš Damasko; taip padarė kunigas Urijas, kolei karalius Akhazas atėjo iš Damasko. ¹²Atėjęs gi karalius iš Damasko, pamatė altorių ir pagerbė jį; jis užžengė ir atnašavo deginamąsias aukas ir savo duoninę atnašą, ¹³ir darė liejamąsias aukas ir liejo kraują dėkojimo aukų, kurias jis buvo atnašavęs ant altoriaus. ¹⁴Varinį gi altorių, buvusį Viešpaties akivaizdoje, perkėlė iš šventyklos priešakio ir iš altoriaus vietos ir iš Viešpaties šventyklos vietos ir pastatė jį altoriaus šone šiaurės link. ¹⁵Karalius Akhazas taipgi įsakė kunigui Urijui ir tarė: Ant didesniojo altoriaus atnašauk rytmetinę deginamąją auką ir vakarinę atnašą ir karaliaus deginamąją auką ir jo duoninę atnašą, ir visos žemės tautos deginamąją auką ir jų duonines atnašas ir jų liejamąsias aukas, ir išliesi ant jo visą deginamųjų aukų kraują ir visą kruvinos atnašos kraują; varinis gi altorius bus prirengtas mano nuožiūrai. ¹⁶Taigi kunigas Urijas darė visą taip, kaip jam buvo įsakęs karalius Akhazas. ¹⁷Karalius Akhazas atėmė išrašytas papėdes ir buvusią viršuje praustuvę; ir jūrą jis nukėlė nuo

⁸*Sirijos karalius...* Plg aug 15,37. — *Neįstengė...* Viešpats gelbėjo nors ir nevertą jo malonės karalių. — ⁹*Ailą.* Ebr *Elath*, prie Elano įlankos. Tuo būdu buvo užkirstas kelias Judo karalystės prekybai su rytų kraštais

¹⁰*Ateik ir išgelbėk...* Priešų apstotą Akhazas, neklausydamas perspėjimų pranašo Ješajo, nesišaukia į Viešpatį, bet įieško pagalbos Asirijoje, iš kur turėjo ateiti didžiausios nelaimės Judo karalystei. — ⁹*Pakilo į Damaską...* Teglatphalasaras taip aprašo nugalėjimą Sirijos: Aš paėmiau jo /Rasino/ kareivius... Aš sulaužiau jų ginklus ir jo arklius sugavau... Jo kovotojus, nešiojusius kilpinius, nešiojusius skydus ir jietis... Kad išgelbėtų savo gyvybę, jis pabėgė vienas ir įėjo į didžiuosius vartus savo miesto /Damasko/. Jo vadus, aš sugavau juos gyvus ir pakoriau juos ant kryžių. Jo kraštą aš pavergiau... Jo miestą Damaską aš apguliau ir aš uždariau jį kaip paukštį narvelyje. Jo sodus, kuriuose medžių buvo be skaičiaus, aš juos iškirčiau... Šešiolika Sirijos apskričių aš nušlaviau kaip tvanas /cit pas Fillion. La

Sainte Bible/. — *Į Kirenę.* Ebr *Qir*. Jo vieta nežinoma; spėjama tačiau, kad čia kalbama apie upę dabartinėje Georgijoje, tekančią į Kaspijos jūrą

¹⁰*Pasitikti*: padėkoti už išgelbėjimą ir pagarbos išreikšti kaip savo siuzerenui. Akhazas minimas Asirijos antraštėse draug su kitais kunigaikščiais, mokačiais duoklę; jis vadinamas Jahu-khazi Ja-hu-dai. — *Altorių.* Gal tai buvo iš Asirijos atgabentas altorius, ant kurio Asiriečių karalius darydavo aukas. —

¹¹*Urijas pastatė...* Vyriausias kunigas nė kiek negeresnis už karalių. Jis skuba vykdyti priešingas įstatymui karaliaus užgaidas. — ¹²*Pagerbė.* Anot ebr t: prisiartino prie jo. — *Atnašavo...* Gal ne pats, bet per kunigus. Aukos buvo daromos Viešpačiui; bet tai buvo peiktina, kad jas padaryta ant altoriaus, panašaus į pagonių altorius. —

¹⁴*Varinį gi altorių:* deginamųjų aukų altorių Ebr t pasakyta aiškiau: «Jis pašalina iš šventyklos priešakio varinį altorių, buvusį Viešpaties akivaizdoje, kad jis nebūtų tarp /naujojo/ altoriaus ir Viešpaties namų ir pastatė jį šalia /naujojo/ alto-

varinių jaučių, kurie ją laikė, ir padėjo ant akmenimi išklotos aslos.¹⁸ Jis perkėlė taipgi šabato Musakhą, kuri buvo pastatęs šventykloje, ir išorinį karaliaus įėjimą jis nukreipė į Viešpaties šventyklą dėl Asiriečių karaliaus

¹⁹Kas gi dar sakyтина apie Akhazą, ką jis yra daręs, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²⁰Ir Akhazas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais Dovidio mieste, o jo vietoje pradėjo karaliauti jo sūnus Ezekijas

17. ¹Dvyliktais Judo karaliaus Akhazo metais tapo karaliumi Elos sūnus Ošėe Samarijoje ir karaliavo Israėlyje devyneris metus. ²Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, bet ne taip kaip buvusieji pirm jo Israėlio karaliai. ³Prieš jį kariavo Asiriečių karalius Salmanasaras, ir Ošėe tapo jo tarnu ir mokėjo jam duoklę

⁴O kai Asiriečių karalius pamatė, kad Ošėe, bandydamas sukilti, buvo išsiuntęs pasiuntinius pas Egipto karalių Suą, idant nebeduotų Asiriečių karaliui duoklės, kaip paprastai darydavo kas metai, jis apgulė jį ir surištą įmetė į kalėjimą. ⁵Jis perėjo visą šalį ir, pakilęs į Samariją, laikė ją apgultę trejis metus. ⁶Devintais gi Ošėės metais Asiriečių karalius paėmė Samariją ir perkėlė Israėlį į Asiriją ir apgyvendino juos Haloje ir Habore prie Gozano upės, Medų miestuose

riaus į šiaurę». Urijas, matomai, buvo pradžioje pastatęs Akhazo altorių už deginamųjų aukų altoriaus, toliau į rytus. — ¹⁵*Rytmetinė*... Ant naujojo altoriaus liepiama daryti visos iškilmingos aukos. — *Varinis gi altorius*... Ebr t mintis, regisi yra toki: Aš pagalvosiu, ką norėsiu su juo padaryti. — ¹⁷*Papėdes*. Žr 3 Kar 7,28... ¹⁸*Musakhą*. Gal taip vadinama uždengta galerija, kur stovėdavo karalius aukų metu. — *Jis nukreipė*... Anot ebr t: jis perkeitė Viešpaties namuose, t y, nuėmė visus pagražinimus. — *Dėlei Asiriečių*... Bijodamas Asiriečių karaliaus

²⁰*Draug su jais*: bet ne jų kape. Plg 2 Kron 28,27. — *Ezekijas*. Ebr *Khizqijahu*

17. ¹*Dvyliktais*. Ošėe užmušė Israėlio karalių Phakėę ketvirtais Akhazo metais /740 m pirm Kr/, bet pats buvo pripažintas karaliumi tik po aštuonerių metų. Plg aug 15,30. — ³*Salmanasaras*. Asiriškai Salmanu-Asir. Jis buvo Teglatphalasaro įpėdinis. Viešpatavo nuo 727 lig 722 m. Ošėe buvo įgijęs karališkąją valdžią iš Asiriečių malonės /plg 15,30/ ir turėjo mokėti duoklę Asirijos karaliui

⁴*Suą*. Ebr *So'*; Egiptiškai jis buvo vadinamas Šabak ir buvo įsteigėjas

XXV dinastijos. Ošėe gal norėjo pasinaudoti Teglatphalasaro mirtimi, kad įgytų nepriklausomybę ir tuo tikslu pradėjo derybas su Egipto karaliumi. Nuo šio laiko prasideda dažnesni politiniai santykiai tarp Palestinos ir Egipto ir varžytinės tarp Asirijos, o paskui Babilonijos dėl Palestinos. — *Apgulė jį ir*...

Pradžioje pasakoma, koks buvo Israėlio karaliaus likimas, o toliau aprašoma plačiau karas prieš Israėlio kraštą. — ⁶*Devintais gi*... Tai įvyko 722 m pirm Kr. Buvo tai liūdnas atsitikimas išrinktosios tautos istorijoje; tačiau po jo turėjo ateiti dar liūdnescis - užkariavimas Jerusaleės ir Babilono nelaisvė. Samariją paėmė gal nebe Salmanasaras, bet jo įpėdinis Asirijos soste Sargonas. Savo įrašuose jis giriasi tai padaręs pirmais savo viešpatavimo metais ir pasakoja: Mano karaliavimo pradžioje aš apguliau miestą Samiriną ir jį paėmiau. Aš išvedžiau nelaisvėn 27.280 jo gyventojų; aš palikau sau 50 vežimų, kaip savo karališkąją dalį; vieton tų, kuriuos išvedžiau, aš atgabenau gyventojų iš mano užkariautųjų kraštų: aš paskyriau jiems mokesčius, kaip Asiriečių. — *Haloje*... Ebr t: Haloje ir prie Haboro, prie Gozano upės, ir Medijos miestuose.

Zem 18,9

Tob 1 2

⁷Tai atsitiko, nes Israėlio sūnūs nusidėję Viešpačiui, savo Dievui, kurs buvo išvedęs juos iš Egipto žemės, iš Egipto karaliaus Paraono rankos, garbino svetimus dievus. ⁸Jie elgėsi pagal papročius tautų, kurias Viešpats buvo sunaikinęs Israėlio sūnų akivaizdoje, ir pagal papročius Israėlio karalių, nes jie buvo darę panašiai. ⁹Israėlio sūnūs įrūstino negerais dalykais Viešpatį, savo Dievą, ir pasidarė sau augštų vietų visuose savo miestuose, pradedant nuo sargų bokšto iki sustiprintam miestui. ¹⁰Jie pasidarė sau statulų ir girių kiekviename augštame kauburyje ir po kiekvienu lapuotu medžiu, ¹¹ir degino tenai smilkalus ant altorių, tautų būdu, kurias Viešpats buvo atėmęs iš po jų akių. Jie darė pikčiausius dalykus, erzindami Viešpatį, ¹²ir jie garbino nešvarumus, apie ką Viešpats buvo jiems įsakęs, kad to nedarytų.

¹³Viešpats išpėjo Israėlį ir Judą per visus Pranašus ir Reginčiuosius ir sakė: Grėžkitės nuo savo pikčiausių kelių ir sergėkite mano įsakymus ir apeigas pagal visą įstatymą, kurį daviau laikyti jūsų tėvams, ir kaip aš siunčiau pas jus per mano tarnus Pranašus. ¹⁴Jie gi neklausė, bet sukietino savo sprandą, kaip buvo sukietinę savo sprandą jų tėvai, kurie nenorėjo klausyti Viešpaties, savo Dievo. ¹⁵Jie atmetė jo nutarimus ir sandorą, kurią jis yra padaręs su jų tėvais, ir perspėjimus, kuriais buvo juos perspėjęs; jie sekė tuštybes ir tuščiai elgėsi, ir sekė aplink juos buvusias tautas, apie kurias Viešpats buvo jiems įsakęs, kad nedarytų, kaip jos darydavo. ¹⁶Jie pametė visus Viešpaties, savo Dievo, įsakymus ir pasidarė sau du nulieta veršių ir girių, ir garbino visą dangaus kariuomenę, ir tarnavo Baalui, ¹⁷ir pašventė savo sūnus ir savo dukteris per ugnį ir užsiimdavo žyniavimu ir burtais, ir pasidavė daryti pikta Viešpaties akivaizdoje, kad jį erzintų.

¹⁸Taigi Viešpats smarkiai susirūstino Israėliui ir atmetė juos iš po savo akių, ir pasiliko vien tik tai Judo giminė. ¹⁹O ir Judas nesergėjo Viešpaties, savo Dievo, paliepiimų, bet vaikščiojo Israėlio paklydimuose, kuriuos tasai buvo padaręs. ²⁰Tuomet Viešpats atmetė visus Israėlio palikuonis ir prispaudė juos ir padavė juos į plėšikų rankas, kolei jų neatstūmė nuo savo veido; ²¹ir tai nuo to jau laiko, kai Israėlis atskilo nuo Dovidono namų, ir kai jie pasistatė sau karalių Nabato sūnų Jeroboamą; nes Jeroboamas atskyrė Israėlį nuo Viešpaties ir atvedė juos į didelį nusidėjimą.

3 Kar 12,19

Hala šiaurinėje Mezopotamijoje. Haboras dabar Khabur, — upė Gozano provincijoje

⁷Tai atsitiko... Toliau 8 - 15 eil. paašikinta tai, kas trumpai išreikšta 7 eil. Įkvėptas rašytojas nurodo priežastis baisios nelaimės, kuri sutiko Samariją. Yra tai tarsi pateisinimas Viešpaties pasielgimo su atkaklia tauta. — ⁸Jie elgėsi... Israėlio atpuolimas nuo Viešpaties pasireiškia pasidavimu pagonių papročiams ir garbinimu karaliaus Jeroboamo padarytųjų veršių. — ⁹Nuo sargų bokšto... Augštų vietų atsirado daugybė, jas turėję atskiri namai ir didžiausi miestai. — ¹⁰Girių. Ebr 'ašerim' - Astartės simbolis. —

¹¹Pikčiausius dalykus... Begėdiškos apeigos, kuriomis buvo garbinami pagonių stabai. — ¹²Nešvarumus. Taip vadinami su didžiausiu paniekinimu stabai

¹³Israėlį ir Judą. Judo karalystėje buvo tokių pat nusikaltimų, kaip ir Israėlyje. — ¹⁵Tuštybes: stabus. — ¹⁶Tuščiai elgėsi. Tikriausiai: niekais virto. — ¹⁷Dangaus kariuomenė: žvaigždės. — ¹⁸Pasidavė. Ebr: pasidavė

¹⁹Iš po savo akių: iš Žadėtosios žemės, kur Viešpats apreiškėdavo savo buvimą. — ²⁰Judo giminė: karalystė, kuriai priklausė dar Benjamino giminė ir levitai. — ²¹Israėlio palikuonis: dešimts Israėlio gimi-

Jer 25,9

²²Israėlio sūnūs vaikščiojo visose Jeroboamo nuodėmėse, kurias jis buvo padaręs ir nepasitraukė nuo jų. ²³Kolei Viešpats neatmetė Israėlio nuo savo veido, kaip jis buvo kalbėjęs per visus savo tarnus Pranašus. Ir Israėlis buvo perkeltas iš savo žemės į Asiriją, iki šiai dienai

²⁴Asiriečių karalius atgabeno žmonių iš Babilono, iš Kutos, iš Avos, iš Emato ir iš Sepharvaimo ir apgyvendino juos Samarijos miestuose užuot Israėlio sūnų; jie pradėjo valdyti Samariją ir gyveno jos miestuose. ²⁵Pradėję gi tenai gyventi jie nebijojo Viešpaties, o Viešpats siuntė prieš juos liūtų, kurie juos žudė. ²⁶Tai buvo pranešta Asiriečių karaliui ir pasakyta: Tautos, kurias perkėlei ir apgyvendinai Samarijos miestuose, nežino tos žemės Dievo įstatų; Viešpats siuntė prieš juos liūtų, ir štai tie žudo juos, nes jie nežino tos žemės Dievo apeigų. ²⁷Tuomet Asiriečių karalius įsakė ir tarė: Nuveskite ten vieną iš kunigų, kuriuos atvedėte iš ten kaip belaisvius; jis teeina ir gyvena draug su jais, ir tegul moko juos tos žemės Dievo įstatų

²⁸Taigi vienas iš tų kunigų, kurie kaip belaisviai buvo išvesti iš Samarijos, atėjęs gyveno Betelyje ir mokė juos, kaip reikia garbinti Viešpats. ²⁹Bet kiekviena giminė pasidirbdino savąjį dievą, ir jie pastatė juos šventyklose, augštumose, kurias Samariečiai buvo pasidirbę, kiekviena giminė savo miestuose, kuriuose ji gyveno. ³⁰Nes Babiloniečiai pasidarė Sokhotbenotą, Kutiečiai pasidarė Nergelį, Ematiečiai pasidarė Asimą; ³¹Heviečiai pasidarė Nebahazą ir Tartaką. Tie gi, kurie buvo iš Sepharvaimo, degindavo savo sūnus ugnyje Sepharvaimo dievams Adramelekhui ir Anamelekhui. ³²Tačiau jie garbino ir Viešpatį. Jie pasidarė sau augštomis vietoms kunigų iš tautos tarpo be skirtumo ir statydavo juos augštumų šventyklose. ³³Ir nors garbino Viešpatį, tarnavo taipgi savo dievams pagal paprotį tautų, iš kurių buvo atkelti Samarijon. ³⁴Jie seka iki šiai dienai seną paprotį, nebijo Viešpaties ir nelaiko jo apeigų, nutarimų, įstatymų ir paliepiimų, kuriuos Viešpats buvo įsakęs laikyti sūnums Jokubo, kurį jis praminė Israėliu, ³⁵ir su kuriais jis buvo padaręs

Prad 32,28

nių. — *Prispaudė*: leisdamas užpuldinėti juos neprieteliams. — Kolei jų neatstūmė nuvedimu į nelaisvę. Daugelis Israėlaičių pasiliko savo krašte, bet Asiriečių pavergti ir susimaišę su atkeltomis tautomis, jie liovėsi buvę Israėlaičiais. — ²³*Iki šiai dienai*: iki autoriaus laikų

²⁴*Iš Babilono*: iš Babilono apylinkės. — *Iš Kutos, iš Avos*. Kur buvo šitos vietos, tikrai nežinia. — *Emato*: Sirijos miestas. Plg 3 Kar 8,65. — *Sepharvaimo*: miestas Babilonijoje ant Euphrato /Sipper/. — *Pradėjo valdyti Samariją*... Pasilikusieji Israėlaičiai, nustoję savistovybės, susimaišė su ateiviais ir padarė maišytą Samariečių tautą, neturėjusią tačiau nei religinės, nei politinės vienybės. — ²⁵*Nebijojo*: negarbino. — *Siuntė prieš juos liūtų*... Atkeltųjų gyventojų skaičius buvo daug mažesnis negu iškeltųjų.

Todėl ištuštėjusiame krašte atsirado daug laukinių žvėrių. Buvo tai taipgi Viešpaties bausmė /plg Kun 26,22/. — ²⁶*Tos žemės Dievo*. Anot išreikštos čia pagonių nuomonės, kiekvienas kraštas buvo ypatingoje atskirų dievų valdžioje ir globoje. — *Įstatų*: religijos

²⁸*Gyveno Betelyje*. Atsiųstasis Samariečiams kunigas buvo vienas iš tų, kurie, dar tebestovint Israėlio karalystei, garbindavo aukso veršius; todėl jis apsigyveno veršių garbinimo vietoje Betelyje. Tuo tai būdu tikroji religija nebuvo Samarijoje visiškai užmiršta, bet ir ji susimaišė su pagonyste, nes atkeltieji gyventojai, pradėję garbinti Viešpatį, nesiliovė garbinę ir savų dievų. — ³⁰*Sokhotbenotą*. Ebr ž *Sukhoth-Benoth* reiškia tą patį ką ir «Dukterų padangtės»; bet rasi tai yra iškreiptas Babiloniečių deivės

sandorą, jiems liepęs ir taręs: Nebijokite svetimų dievų ir negarbinkite jų, jiems netarnaukite ir neaukokite jiems, ³⁶bet bijokite tiktai Viešpaties, savo Dievo, kurs jus išvedė iš Egipto žemės su didele galybe ir ištiestu petimi, jį garbinkite ir jam aukokite aukas. ³⁷Sergėkite taipgi apeigas ir nutarimus, ir įstatymą, ir paliepimą, kurį jums davė, kad vykdytumėte per visas dienas; ir nebijokite svetimų dievų. ³⁸Neužmirškite sandoros, kurią padarė su jumis, ir negarbinkite svetimų dievų; ³⁹bet bijokite Viešpaties, savo Dievo, o jis išgelbės jus iš visų jūsų neprietelių rankos. ⁴⁰Jie tačiau neklusė, bet darė pagal savo seną paprotį. ⁴¹Taigi šitos tautos bijojo, tiesa, Viešpaties, bet tarnavo taipgi savo stabams; nes ir jų sūnūs ir vaikiaičiai taip daro iki šiai dienai, kaip darė jų tėvai

18. ¹Trečiaisiais Izraelio karaliaus Elos sūnaus Ošėės metais ėmė karaliauti Judo karalius Akhazo sūnus Ezekijas. ²Jis buvo dvidešimt penkerių metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliauvo dvidešimt devyneris metus Jerusaleje; jo motina buvo Zakharijo duktė vardu Abi. ³Jis darė, kas buvo gera Viešpaties akivaizdoje, visai taip pat kaip yra daręs jo tėvas Dovidas. ⁴Jis sunaikino augštas vietas, ir sutrupino statulas, ir iškirto girias, ir sulaužė varinį žaltį, kurį buvo padirbdinęs Mošė, nes iki tam laikui Izraelio sūnūs degino jam smilkalus, ir praminė jį vardu Nohestanas. ⁵Jis pasitikėjo Viešpačiu, Izraelio Dievu; taigi po jo nebebuvo panašaus į jį tarp visų Judo karalių, bet nei tarp tų, kurie yra

2 Kron 28,27 ;
29,1

Sk 21,9

vardas Zirbanit. — *Nergelį*: Nergal, liūtas-dievas. — ³¹*Heviečiai*: Avos gyventojai. — ³⁴*Nebijo Viešpaties*: negarbina jo taip, kaip jis pats buvo pamokęs savo duotame įstatyme, bet tik saviškai. — ⁴¹*Taip daro...* Toks religijų mišinys buvo Samarijoje nelabai ilgai. Pasibaigus Babilono nelaisvei, čia nebebuvo tikros stbmeldystės; buvo gi garbinamas tiktai Viešpats, nors ne visai taip, kaip reikalavo Mošės įstatymas. Samariečiai paskiau turėjo penkias Mošės knygas, todėl ir žydai nelaikė jų pagonimis; nepripažindavo tačiau jų ir Izraeliai, nes tikruomoje jie tokiais nebuvo

III. Tolesnė Judo karalių istorija iki Babilono nelaisvei

1. Karaliaus Ezekijo viešpatavimas

18,1—20,21. Dievotas Judo karalius Ezekijas panaikina savo karalystėje stabų garbinimą, nusikrato Asirėčių jungo ir sumuša Pilistimus /18,1-12/; jo viešpatavimo pabaigoje Asiriečiai vėl užpuola Judo karalystę, Senakheribas apdeda Ezekiją mokesčiais ir reikalauja visiško pasidavimo /18,13-37/; bet Ezekiją padrąsina pranašas Jėšajas

/19,1-19/ ir paskelbia jam, kad Asirijos karalius veikia miršias, kas tikrai įvyksta /19,20-37/. Tas pats pranašas žada Dievo vardu susirgusiam Ezekijui gyvenimo pailginimą /20,1-11/, parodžiusiam gi visus turtus Berodakho — Baladano pasiuntiniams pranašauja apie tų turtų atėmimą /20,12-21/.

18. ¹*Ezekijas*: viešpatavo 728-699 m. — ³*Jis darė...* Taip pat giriamas Ezekijas Ekli 49,5. Izraelio karalystės galas buvo jau visai arti; Judas buvo Akhazo atvestas prie prapulties krašto, bet štai gauna Judo sostą karalius, toks kaip Dovidas ir atitolina prisiartinusią nelaimę. — ⁴*Augštas vietas*. Tenai buvo garbinamas Viešpats; bet įstatymas reikalavo, /Kun 17,8,19 ir k/, kad Viešpats būtų garbinamas tik vienoje Jerusaleš šventykloje. — *Statulas .. girias*: Plg aug 17,10. — *Varinį žaltį*. Apie jo atsiradimą žr Sk 21,4-9. Ezekijas sutrupino jį, nes Žyduose radosi paprotys atidavinėti jam stbmeldišką pagarbą. Plg 2 Kron 29,3,7. — *Praminė jį...* Ebr t: praminta jį. — *Nohestanas*. Ebr *Nekhuštan*, skaitstvarinis. — ⁵*Nebebuvo panašaus...* Taip pat pasakyta žem 23,25 apie Josiją. Todėl

buvę pirm jo. ⁶Jis laikėsi Viešpaties, nepasitraukė nuo jo pėdų ir vykdė jo paliepimus, kuriuos Viešpats buvo davęs Mošei. ⁷Todėl ir Viešpats buvo su juo, ir visame, ko imdavosi, jis elgėsi išmintingai. Jis sukilo taip pat prieš Asirijos karalių ir nebetarnavo jam. ⁸Jis sumušė Pilistimus iki Gazai ir visą jų plotą nuo sargų bokšto iki sustiprintam miestui

⁹Ketvirtais Ezekijo karaliaus metais, kurie buvo septinti Izraelio karaliaus Elos sūnaus Ošėės metai, Asirijos karalius Salmanasaras patraukė į Samariją, apgulė ją, ¹⁰ir paėmė; po trejų metų, šešiais Ezekijo metais, tai yra devintais Izraelio karaliaus Ošėės metais Samarija buvo paimta. ¹¹Ir Asiriečių karalius perkėlė Izraelį į Asiriją ir apgyvendino prie Gozano upių Haloje ir Habore, Medų miestuose; ¹²nes jie neklausė Viešpaties, savo Dievo, balso ir peržengė jo sandorą; visa tai, ką buvo įsakęs Viešpaties tarnas Mošė, jie neklausė ir nedarė

¹³Keturioliktais karaliaus Ezekijo metais Asirijos karalius Senakheribas patraukė prieš visus sustiprintus Judo miestus ir paėmė juos. ¹⁴Tuomet Judo karalius Ezekijas siuntė pas Asirijos karalių pasiuntinius į Lakhį ir sakydino: Nusikaltau, pasitrauk nuo manęs, o aš imsiu ant savęs visa, ką ant manęs uždėsi. Taigi Asiriečių karalius liepė Judo karaliui Ezekijui išmokėti tris šimtus talentų sidabro ir tris šimtus talentų aukso. ¹⁵Ir Ezekijas davė visą sidabrą, koks buvo rastas Viešpaties namuose ir tarp karaliaus turtų. ¹⁶Anuo tai metu Ezekijas sulaužė Viešpaties namų duris ir aukso juostas, kurias pats buvo prisėgęs, ir davė jas Asiriečių karaliui

¹⁷Asirijos karalius siuntė Tartaną, Rabsarį ir Rabsakę iš Lakhio į Jerusaleį pas karalių Ezekiją su stipria kariuomene; tie pakilo, atvyko į Jerusaleį ir sustojo šalia vandentraukio augštesniojo tvenkinio, kurs yra prie Veliko dirvos kelio. ¹⁸Ten jie šaukė karalių. Išėjo gi prie jų namų

Aug 17,6
Tob 1,2

2 Kron 32,1
Ekl 48,20
Ješ 36,1

tuot išsireikškimu pasakyta, kad Ezekijas buvo labai geras karalius. — *„Elgėsi išmintingai.“* Ebr t: jam sekėsi — *„jis sukilo...“* Ezekijo pasisekimų pavyzdžiai. — *„Nuo sargų bokšto...“* T y, Ezekijas nugalėjo visas mažas ir dideles vietas.

¹³Senakheribas. Ebr *Sankherib*, asir Sin-akhi-irib. Jis buvo sūnus ir įpėdinis Sargono; viešpatavo 704-681. Tai buvo garsiausias užkovotojas, kurį mini šv Raštas; bet ir Senakheribas nemaža kalba savo raštuose apie Judo karalystę. Štai, ką jis rašo apie paminėtą čia karą: Kha-za-ki-ja-hu Ja-hu-da-ai /Ezekijas Judo/, kurs man nepasidavė, aš nugalėjau su kariškais pabūklais 46 iš jo sustiprintų vietų, jo karalystės miestus ir miestelius ir juos paėmiau, 200.150 vyrų ir moterų, didelių ir mažų, arklių, asilėnų, asilų, kupranugarių, jaučių ir avių be skaičiaus aš išsigabenau ir laikiau grobiu. — ¹⁴Lakhį: sustiprintas miestas Judo karalystės pietvakariuose. Tikras Senakheribo karo tikslas buvo

nugalėti Egiptą, kurs kurstė prieš Asiriją vakarų Azijos tautas. — *Nusikaltau:* statydamas savo karalystę į taip didelį pavojų. — *Išmokėti tris šimtus...* Maždaug 5 milijonus sidabro ir apie 8 milijonus aukso. Senakheribas taip pasakoja toliau apie gautą iš Ezekijo mokestį: «Ji, Ezekiją, apėmė galinga baimė mano didenybės... o taipgi jojo kareivius ir žmones, kuriuos jis buvo paėmęs apginti savo sostinei Jerusalei /Asir Ur-sa-li-immu/. Jis man užmokėjo duoklės 30 talentų aukso, 800 talentų sidabro, naugių, brangių akmenų... Užmokėti duoklei ir pareikšti jo pasidavimui jis atsiuntė pas mane pasiuntinius». Čia reikia pastebėti, kad Žydų talentas buvo beveik lygus trims ²/₃ Asirijos talentams; todėl pasakyta, kad Ezekijas davęs tik tris šimtus talentų sidabro, o Senakheribas skaitė jų 800. — ¹⁶Kurias pats buvo prisėgęs: atnaujinamas pamaldas šventykloje. Plg 2 Kron 29,3

¹⁷Tartaną... Buvo atsiųsta trys

užvaizdas Helkijo sūnus Eliakimas, raštininkas Sobna ir metraščių vedėjas Asapho sūnus Joahė

¹⁹Rabsakas jiems tarė: Kalbėkite Ezekijui: Štai ką sako didysis karalius, Asirijos karalius: Koks tai yra pasitikėjimas, kuriuo tu remies? ²⁰Gal sumanei rengtis kovai? Kuo pasitiki, kad drįsti kelti maištą? ²¹Ar tu pasitiki nendrine ir sulaužyta lazda, Egiptu, kuri, jei žmogus ją pasirems, sutrupėjęs ilis jam į ranką ir pervers ją? Toksai yra Egipto karalius Paraonas, visiems, kurie juo pasitiki. ²²O jei man sakysite: Mes pasitikime Viešpačiu, mūsų Dievu, ar tai ne jis yra, kurio augštas vietas ir altorius panaikino Ezekijas ir įsakė Judui bei Jerusalei: Garbinsite ties šituo altoriumi Jerusaleje? ²³Taigi dabar eikite lenktynių su mano valdovu Asiriečių karaliumi; aš duosiu jums du tūkstančių arklių, ir žiūrėkite, ar galėsite turėti jiems raitelių. ²⁴Ir kaip galite pasipriešinti vienam vietininkui iš mažiausiųjų mano valdovo tarnų? Ar tu pasitiki Egiptu dėl jo vežimų ir raitelių? ²⁵Argi be Viešpaties valios aš pakilau į šitą vietą, kad sunaikinčiau ją? Viešpats man tarė: Pakilk į šitą žemę ir sunaikink ją.

²⁶Tuomet Helkijo sūnus Eliakimas, Sobna ir Joahė tarė Rabsakui: Meldžiamasis, kalbėk mums, tavo tarnams, siriškai, nes mes suprantame tą kalbą, ir nekalbėk mums žydiškai, girdint tautai, kuri yra ant mūro. ²⁷Bet Rabsakas atsakė jiems ir tarė: Argi mano valdovas siuntė mane pas tavo valdovą ir pas tave, kad kalbėčiau šituos žodžius, ir ar ne labiau pas visus, kurie sėdi ant mūro, kad jie draug su jumis valgytų savo mėšlus ir gertų savo šlapumą? ²⁸Taigi Rabsakas atsistojo ir šaukė dideliu balsu žydiškai ir sakė: Išgirskite didžiojo karaliaus, Asirijos karaliaus žodžius. ²⁹Štai ką karalius sako: Tenesuvadžioja jūsų Ezekijas, nes jis negalės išgelbėti jūsų iš mano rankos. ³⁰Ir teneteikia jums pasitikėjimo Viešpačiu, sakydamas: Viešpats gelbėte išgelbės mus, ir šitas miestas nebus atiduotas į Asiriečių karaliaus rankas. ³¹Neklausykite Ezekijo. Nes

vyriausi valdininkai: Tartanas, asir Tur-tan-nu, vyriausis karvedys; Rabsaris, kamarponių viršininkas; Rabsakas, vyriausis karaliaus vynpylis. — *Augštesniojo tvenkinio*. Jis buvo vadinamas taipgi Gihonu /3 Kar 1,33/; dabar Birket-Mamila prie Japhos vartų į vakarus nuo Jerusale. Nuo jo ėjo kelias pro dirvą, kuri buvo vadinama Veliko dirva. — ¹⁸*Išėjo gi...* Karalius neina pats prie Senakheribo pasiuntinių, bet siunčia prie jų tris savo vyriausius valdininkus. Plg 3 Kar 4,1...

¹⁹*Rabsakas jiems tarė...* Rabsakas kalba su pasididžiavimu, niekindamas Ezekiją, bet draug labai gudriai. Jis atsliepia tai į pasiuntinius, tai į jų karalių, bet vyriausis jo tikslas gąsdinti Jerusale gynėjus ir patraukti juos prie pasidavimo Senakheribui. — ²¹*Pasitiki nendrine...* Iš tikrųjų Žydai visuomet veltui prašydavo pagalbos iš Egipto. Plg Is 20,1-5 ir k. — ²²*Ar tai ne jis...* Rabsakas, kaip pagonis, manė,

kad juo daugiau buvo augštų vietų, juo didesnė turėjo būti Dievui garbė, ir kad panaikinus tas vietas Viešpats turėjo susirūstinti Žydų tautai. — ²³*Ar galėsite turėti...* Pasityčiojimas iš Žydų, kurie neturėjo raitelių. — ²⁵*Argi be Viešpaties...* Rabsakas kalba savo karaliaus vardu taip, lyg kad tasai tikėtų į Israėlio Dievą.

²⁶*Siriškai: 'aramith;* todėl aramajiška kalba tuo metu buvo vartojama lyg tarptautinė santykiuose su kitų kraštų gyventojais. — *Girdint tautai.* Ezekijo pasiuntiniai pradėjo bijoti, kad Rabsako žodžiai nepadarytų didesnės įtakos į Jerusale gynėjus. — ²⁷*Kad jie draug...* Tokios buvo apgulimo pasėkos. — ²⁹*Tenesuvadžioja...* Jerusale gyventojus Rabsakas bando patraukti prie pasidavimo ir gąsdinimais ir geriaisiais pažadais. — ³²*Neperkelsiu...* Ir išgabenimą į svetimą kraštą Rabsakas vaizduoja kaip geriausią dalyką. — ³³*Išgelbėjo savo žemę...* Rab-

Štai ką sako Asiriečių karalius : Tarkitės su manim, kas jums naudinga, ir išeikite prie manęs ; o kiekvienas valgys iš savo vynuogyno ir nuo savo figmedžio, ir gersite vandens iš savo šulinių, ³²kolei neateisiu ir neperkelsiu jūsų į žemę, kuri panaši į jūsų žemę, į derlingą, ir duodančią vyno žemę, į duonos ir vynuogynų žemę, į alyvmedžių, alyvos ir medaus žemę, ir būsite gyvi ir nemirsite. Neklausykite Ezekijo, kurs jus apgaudinėja, sakydamas : Viešpats išgelbės mus. ³³Argi tautų dievai išgelbėjo savo žemę iš Asiriečių karaliaus rankos ? ³⁴Kur Emato ir Arphado dievas ? Kur Sepharvaimo, Anos ir Avos dievas ? Argi jie išgelbėjo Samariją iš mano rankos ? ³⁵Kurie yra tarp visų kraštų dievų tie, kurie išgelbėjo savo šalį iš mano rankos, kad Viešpats galėtų išgelbėti Jerusaleį iš mano rankos ?

³⁶Bet tauta tylėjo ir nieko jam neatsakė, nes buvo gavę karaliaus paliepimą neatsakyti jam. ³⁷O namų užvaizdas Helkijo sūnus Eliakimas, raštininkas Sobna ir metraščių vedėjas Asapho sūnus Joahė atėjo prie Ezekijo perplėštais drabužiais ir pranešė jam Rabsako žodžius

Is 37,1

19. ¹Tai išgirdęs karalius Ezekijas perplėšė savo drabužius ir apsidengęs maišu įėjo į Viešpaties namus. ²Namų gi užvaizdą Eliakimą, raštininką Sobną ir senesnius iš kunigų, apsidengusius maišais, jis siuntė pas pranašą Amoso sūnų Ješają. ³Jie tarė : Štai ką sako Ezekijas : Šita diena yra sielvarto, sudraudimo ir piktžodžiavimo diena ; kūdikiai atėjo iki gimdymui, o gimdyvė nebeturi jėgų. ⁴Gal Viešpats, tavo Dievas, girdėjo visus žodžius Rabsako, kurį jo valdovas Asiriečių karalius siuntė, kad piktžodžiautų gyvajam Dievui ir niekintų žodžiais, kuriuos Viešpats, tavo Dievas, girdėjo ; pasimelsk už liekanas, kurios dar tebėra

⁵Taigi karaliaus Ezekijo tarnai atėjo pas Ješają. ⁶Ješajas jiems tarė : Štai ką sakysite savo valdovui : Viešpats sako taip : Nebijok girdėtų žodžių, kuriais Asiriečių karaliaus tarnai man piktžodžiavo. ⁷Štai aš siųsiu jam nusistatymą ; jis išgirs žinią ir sugrįš į savo šalį, o aš numesiu jį kalaviju jojo šalyje

⁸Taigi Rabsakas sugrįžo ir rado Asiriečių karalių kovojantį prieš Lobną ; nes buvo girdėjęs, kad jis pasitraukė nuo Lakhio. ⁹Išgirdęs apie Etiopijos karalių Taraką sakant : Štai jis išejo kovoti prieš tave, eidamas

sakas primena kitus laimingus Asirijos karalių karus

³⁶Tauta tylėjo... Jerusaleis gyventojai pasirodė ištikimi savo dievobaimingam karaliui. — ³⁷Perplėštais drabužiais : taip išreikšdami didelį savo nuliūdimą

19. ¹Maišu : kitas nuliūdimo ženklas. Nelaimėje Ezekijas skuba šauktis nuolankiai į Dievą. — ²Ješaja. Jisėjo pranašo pareigas nuo Osijo laikų /plg Iš 1,1/. Kaip didžioje pagarboje buvo Ješajas pas Ezekiją, parodo ta aplinkybė, kad pas jį buvo siunčiami žymiausi vyrai. — ³Sudraudimo ir piktžodžiavimo. Ebr. t : bausmės ir atmetimo. Atėjo iki gimdymui... Paveikslas

didžiausios stokos ir silpnumo. —

⁴Gal. Ebr. 'ulai išreiškiama ne abejonė, bet viltis. — Girdėjo : turi sumanymą nubausti už piktžodžiavimą ; nes kai Dievas bausmę atideda tolesniam laikui, jis atrodo lyg kad būtų nematęs ir negirdėjęs nusikaltimo. — Ir niekintų. Ebr t galima išversti kitaip : ir gal jis nubauss už žodžius. — Už liekanas : už tuos, kurie nepateko į Asiriečių rankas

⁷Išgirs žinią : kuri privers Senakheribą trauktis iš Judo karalystės. — Numesiu : leisiu, kad būtų nužudytas

⁸Lobną. Ta vieta buvo arčiau Jerusaleis negu Lakhis. Plg aug

prieš jį, jis vėl siuntė pasiuntinius pas Ezekiją ir sakydino : ¹⁰Tai sakykite Judo karaliui Ezekijui : Nesiduok suvadžiojamas savo Dievui, kuriuo pasitiki ir nesakyk, Jerusale nebūs paduota į Asiriečių karaliaus rankas. ¹¹Nes tu pats girdėjai, ką Asiriečių karaliai yra padarę visiems kraštams, kaip sunaikino juos ; argi tat tu vienas galėsi išsigelbėti ? ¹²Argi tautų dievai išgelbėjo visus tuos, kuriuos sunaikino mano tėvai, būtent, Gozaną, Haraną, Resephą ir Edeno sūnus, buvusius Telasare ? ¹³Kur Emato karalius, Arphado karalius, Sepharvaimo miesto karalius, Anos ir Avos ? ¹⁴Ezekijas, gavęs iš pasiuntinių rankų laišką ir perskaitęs jį, užėjo į Viešpaties namus ir ištiesė jį prieš Viešpatį, ¹⁵ir meldėsi jo akivaizdoje, sakydamas : Viešpatie, Izraelio Dieve, kurs sėdi ant kherubimų, tu vienas visų žemės karalių Dievas, tu padarei dangų ir žemę. ¹⁶Palenk savo ausį ir išgirsk ; atverk, Viešpatie, savo akis ir matyk ; išgirsk visus žodžius Senakheribo, kurs siuntė, kad niekintų prieš mus gyvąjį Dievą. ¹⁷Iš tikrųjų, Viešpatie, Asiriečių karalius sunaikino tautas ir jų visų žemes, ¹⁸ir ėmė jų dievus į ugnį, nes jie nebuvo dievai, bet žmonių rankų padaras iš medžio ir akmens, ir jie pradžudė juos. ¹⁹Taigi dabar, Viešpatie, mūsų Dieve, išgelbėk mus iš jo rankos, kad visos žemės karalystės žinotų tave Viešpatį vieną esant Dievą

²⁰Amoso gi sūnus Ješajas siuntė pas Ezekiją ir sakydino : Štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas : Ko manęs meldei apie Asiriečių karalių Senakheribą, aš girdėjau. ²¹Viešpats štai ką yra apie jį kalbėjęs :

Paniekino tave ir tyčiojosi iš tavęs
mergaitė, Siono duktė ;
pakratė paskui tave galvą
Jerusalės duktė

²²Ką tu niekinai ir kam piktžodžiavai ?
Prieš ką tu pakėlei savo balsą
ir pakėlei augštyt savo akis ?
Prieš Izraelio šventąjį !

²³Per savo tarnus tu niekinai Viešpatį.
Taip tu manei :
Su mano vežimų daugybe
aš pakilau į augščiausius kalnus,
į Libano viršūnę.
Aš nukirtau augštus jo kedrus,
gražiausius kiparusus.

18,14. — ⁹Taraka. Egipt. Taharka, ebr Thirhaka... Buvo tai trečias ir paskutinis XXV dinastijos karalius. Egiptas buvo jo valdžioje. — ¹⁰Tai sakykite... Senakheribas liepia pasakyti Ezekijui tą pat, ką buvo kalbėjęs Rabsakas, tik trumpiau. — ¹²Gozaną... Plg aug 17,6

¹⁴Ištiesė jį... lyg kad norėdamas parodyti Viešpačiui prieš jį parasytus piktžodžiamus. — ¹⁵Meldėsi... Karaliaus maldoje gražiai apsi-reiškia gyvas Ezekijo tikėjimas, jog tiktai Viešpats yra tikras viso pasaulio

Dievas, ir noras, kad tą Dievą pažintų visas pasaulis

²¹Mergaitė, Siono duktė. Toki Jerusale personifikacija sutinkama šv Rašte dažnai, ypač pranašuose. Plg Raud 2,13 ir k. — Paskui tave : taip reikšdama paniekinimą. —

²²Izraelio šventąjį. Dievo vardas, dažnai sutinkamas pas Ješają. —

²³Per savo tarnus : minėtus aug 8 e ; 18, 17 ; — Aš pakilau į augščiausius... Jokių kliūčių negali būti mano galybei ; augščiausi kalnai nesulaikys manęs. — Karmelio.

- Aš pasiekiau augščiausią viršūnę,
ir jo Karmelio girią.
- ²⁴Aš išsikasiau šulinius
ir gėriau svetimą vandenį,
Išdžiovinau savo kojų padais
visus užrakintuosius vandenius.
- ²⁵Argi negirdėjai,
ką aš esu padaręs pradžioje ?
Nuo senųjų dienų aš tai sumaniau
ir dabar įvykdžiau ;
Kad sustiprinti kovojančiųjų miestai
bus griuvusių kauburiais.
- ²⁶Jų gyventojai, silpni jėgomis, sudrebėjo ir buvo sugėdinti,
pasidarė kaip lauko žolės,
ir žaliuojanti stogų žolė,
kaip javai, kurie suvyto dar nenunokę.
- ²⁷Aš iš anksto žinojau
tavo buveinę, tavo atsikėlimą ir tavo poilsį,
tavo išėjimą ir tavo įėjimą ir tavo kelią,
taipgi ir tavo siautėjimą prieš mane.
- ²⁸Tu plūdai prieš mane,
ir tavo puikybė pakilo iki mano ausų.
Taigi aš įversiu grandį į tavo nosį,
ir dėsiu žąslus ant tavo lūpų
ir sugrąžinsiu tave į kelią,
kuriuo atėjai.
- ²⁹Tau gi, Ezekijau, toks bus ženklas :
valgyk šiais metais, ką randi,
kitais gi metais kas išauga savaime ;
o trečiais metais sėkite ir pjaukite ;
veiskite vynuogynus
ir valgykite jų vaisius.
- ³⁰Ir kas tik bus likę iš Judo namų,
leis šaknis į apačią
ir duos vaisių viršuje.
- ³¹Nes iš Jerusaleš išeis liekanos,
ir kas bus išgelbėta iš Siono kalno ;

Tas žodis reiškia čia sodą, todėl pasakymo mintis toki: aš iškirsiu jo girią, panašią į sodą. — ²⁴ *Užrakintuosius vandenius*. Ebr t: Egipto upes; t y, Egipto upių vanduo negalės sulaukyti manęs. — ²⁵ *Argi negirdėjai*. Dievo atsakymas. Pats Viešpats primena drąsiam kovotojui, kad jis apgalėdamas tautas buvo tik įrankis, kuriuo Dievas naudojosi, kad įvykdytų padarytus prieš amžius savo nutarimus. — ²⁷ *Tavo išėjimą*... Visą tavo pasielgimą. — ²⁸ *Įversiu grandį*: taip kaip daroma su laukiniais žvėrimis ir arkliais, kad būtų galima lengviau

juos suvaldyti. — ²⁹ *Toks bus ženklas*... Žadamu čia ženklu bus ne koks stebuklas, bet paprastas gamtos jėgų neviršijęs atsitikimas. Pirmais čia paminėtais metais Asiriečiai buvo užpuolę Judo karalystę, todėl žemės nebuvo galima apdirbti; antrais metais jie dar tebebuvo krašte, todėl nebuvo ir pjūties; trečiais metais jie atsitraukė, todėl vėl buvo galima dirbti žemė. Taigi pranašas tarsi sako: kaip tikrai jūs gyvenote per dvejus metus iš liekanų ir iš savaime užaugusių, taip tikrai galėsite jūs trečiais metais sėti ir pjauti. /Nes priešai bus jau pasi-

karėivijų Viešpaties uolumas tai padarys.

³²Todėl Viešpats štai ką sako apie Asiriečių karalių :

Jis neįeis į šitą miestą,

ir nepaleis į jį vilyčios ;

skydas neužims jo

ir apkasas neapsups jo.

³³Keliu, kuriuo atėjo, jis sugrįš

ir į šitą miestą neįeis,

taip sako Viešpats.

³⁴Aš apsaugosiu šitą miestą ir išgelbėsiu jį
dėl savęs ir dėl mano tarno Dovidio.

³⁵Taigi aną naktį atsitiko, kad Viešpaties angelas atėjo ir paguldė Asiriečių stovyklose šimtą aštuonias dešimtis penkis tūkstančius. O kuomet atsikelta išaušus, štai, buvo tik mirusiųjų lavonai. ³⁶Ir Asiriečių karalius Senakheribas tuojau pasitraukė, sugrįžo ir pasiliko Ninivėje. ³⁷Kai jis garbino Nesrokho šventykloje savo dievą, du jo sūnūs Adramelekhas ir Sarasaras užmušė jį kalaviju ir pabėgo į Armenų žemę, o jo sūnus Asarhadonas ėmė karaliauti jo vietoje

Tob 1,21
Ekl 48,24
Jes 37,36
1 Mak 7,41
2 Mak 8,19
Tob 1,24

20. ¹Anuo metu Ezekijas susirgo mirtinai, o pranašas Amoso sūnus Ješajas atėjo pas jį ir jam tarė : Štai ką sako Viešpats Dievas : Sustvarkyk savo namus, nes tu mirsi ir nebūsi gyvas. ²Jis nugrėžė savo veidą į sieną ir meldė Viešpatį, sakydamas : ³Maldauju, Viešpatie, atsimink, kaip aš vaikščiojau tavo akivaizdoje tiesoje ir tobula širdimi, ir dariau, kas patinka tavo akivaizdoje. Ir Ezekijas labai gaudžiai verkė

⁴Pirma negu Ješajas perėjo pusę kiemo, jam buvo suteiktas Viešpaties žodis ir pasakyta : ⁵Grižk ir sakyk mano tautos vadui Ezekijui : Štai ką sako Viešpats, tavo tėvo Dovidio Dievas : Aš girdėjau tavo maldą ir mačiau tavo ašaras, ir štai aš pagydziau tave ; trečią dieną tu pakilsi į Viešpaties namus. ⁶Aš pridėsiu prie tavo dienų penkiolika metų ; be to, išlaisvinsiu tave ir šitą miestą iš Asiriečių karaliaus rankos ir apginsiu

2 Kron 32,2
Jes 38,1

traukę/. — ³⁰Ir kas tik... Su tauta bus taip, kaip su pjūtimi : kas bus iš jos likę, labai pasididins ir sustiprės. — ³¹Nes iš Jerusaleus... Jerusaleus yra Dievo karalystės vidurys, todėl iš jos turi eiti išgelbėjimas. Tas išgelbėjimas yra aliuzija ir figūra Dievo tautos išgelbėjimo per Mesiją nuo viso, kas yra priešinga Dievui. Plg Is 2,3 ir K. — ³⁴Dėl savęs... To apgynimo reikalauja Dievo garbė ir Dovidui suteikti pažadai

³⁵Viešpaties Angelas : Angelas naikintojas, kaip tasai, kurs ištiko Egipto pirmgimius /Iš 12,29/ ir pačius Israėliačius dėl Dovidio sumanytojo tautos suskaičiavimo /2 Kar 24,15.../. — Stovyklose. Kur jos buvo, nepasakyta ; gal prie Lobnos. — Kuomet atsikelta išaušus... Ebr t: o kai atsikelta išaušus, štai visi

buvo lavonai. Tarp žuvusiųjų buvo kunigaikščiai ir vadai. Plg 2 Kron 32,21. Tuo dideliu stebuklu Senakheribas buvo pažemintas, nors dar didesnė bausmė turėjo jo laukti vėliau. — ³⁶Ninivėje : jo sostinėje, kurią Senakheribas buvo padidinęs, pagražinęs ir sustiprinęs. — ³⁷Pabėgo : nugalėti Asarhadono. Asir : Assur-akh-iddin

20. ¹Anuo metu. Reikia spėti, kad minima čia liga buvo atėjusi Ezekijui dar pirm smūgio, kurs sutiko Senakheribą. Plg žem 6,17 eil ; Jes 38,1-2. — ²Nugrėžė : kad paslėptų savo nuliūdimą ir melstųsi niekam nematant. — ³Ezekijas... verkė. Spėjama, kad Ezekijas tuomet dar neturėjęs sūnaus, ir kad ta aplinkybė dar labiau padidinsiu jo nuliūdimą. Plg žem 21,1

⁶Pagydziau. Tikriaus : išgydysiu. —

šitą miestą dėlei savęs ir dėlei mano tarno Dovid. ⁷Tuomet Ješajas tarė : Atneškite ryšėlį figų. O kai jie tai atnešė ir padėjo ant jo voties, jis išgijo. ⁸Ezekijas gi buvo pasakęs Ješajai : Koks bus ženklas, kad Viešpats išgydys mane, ir kad trečią dieną aš pakilsiu į Viešpaties šventyklą? ⁹Ješajas jam tarė : Toks bus ženklas nuo Viešpaties, kad Viešpats įvykdys žodžius, kuriuos yra kalbėjęs ; ar nori, kad šešelis pakiltų dešimčia linijų, ar kad tiek pat laipsnių sugrižtų? ¹⁰Ezekijas tarė : Nesunku šešeliui padidėti dešimčia linijų, ir ne tai aš noriu, kad įvyktų, bet kad sugrižtų dešimtį laipsnių. ¹¹Taigi pranašas Ješajas šaukėsi į Viešpatį, ir jis sugrąžino Akhazo laikrodyje šešėlių linijomis, per kurias jau buvo nusileidęs atgal per dešimtį laipsnių

¹²Anuo metu Babiloniečių karalius Baladano sūnus Berodakhas Baladanas siuntė laišką ir dovanų pas Ezekiją, nes buvo girdėjęs, kad Ezekijas sirgo. ¹³Ezekijas gi džiaugėsi jų atėjimu ir parodė jiems kvepalų namus, auksą ir sidabrą, įvairias skaniai kvepiančias žoles, taipgi tepalus, savo rykų namus ir visa, ką tik jis turėjo savo išduose. Nebuvo nieko, ko Ezekijas nebūtų jiems parodęs savo namuose ir visoje savo valdžioje

¹⁴Tuomet pranašas Ješajas atėjo pas karalių Ezekiją ir jam tarė : Ką tau pasakė šitie vyrai ? Ir iš kur jie atėjo pas tave ? Ezekijas jam atsakė : Jie atėjo pas mane iš tolimo krašto, iš Babilono. ¹⁵Jis gi tarė : Ką jie matė tavo namuose ? Ezekijas atsakė : Jie matė visa, kas tik yra mano namuose ; nėra nieko, ko aš jiems nebūčiau parodęs savo išduose. ¹⁶Taigi Ješajas tarė Ezekijui : Išgirsk Viešpaties žodžius : ¹⁷Štai ateis dienos, ir bus atimta Babilonan visa, kas yra tavo namuose, ir ką yra sukrovę tavo tėvai iki šiai dienai ; nieko neliks, sako Viešpats. ¹⁸Be to, bus paimta ir

⁶*Pridėsiu...* Viešpats nekartą buvo žadėjęs už ištikimą įstatymo vykdymą pailginti žmonių amžių. — *Išlaisvinsiu tave...* Tas pažadas nurodo, kad pavojus iš Senakheribo pusės dar nebuvo pašalintas. — ⁷*Padėjo ant jo voties.* Figos senovėje buvo paprastai vartojamos kaip gydyklos nuo vočių ; bet čia jos yra ne tiek vaistas, kiek pažadėto stebuklo simbolis. — *Jis išgijo :* ne tuoju, bet tik trečią dieną. — ⁸*Buvo pasakęs :* dar pirm pagijimo. Karalius neabejoja, kad Dievo pažadas bus įvykdytas ; bet jis nori gauti išviršinį ženklą, nes tokiais ženklais pranašai dažnai patvirtindavo savo žodžius. — ⁹*Kad šešelis pakiltų...* Reikia manyti, kad čia kalbama apie saulinio laikrodžio šešėlį, pagal kurį buvo skaitomos valandos. — ¹⁰*Nesunku šešeliui...* Ūmus šešėlio pasiskukimas ar vienon ar kiton pusėn būtų lygus stebuklui ; bet mažiau tesujudina žmogaus vaidentuvę, jei stebuklingas atsitikimas bent kiek paneši į tai, kas įvyksta pagal paprastus gamtos įstatus. Padarytas čia stebuklas panašus į Jošuos stebuklą su saule /Još 10,13/, nereikia

tačiau manyti, kad žemė pasisuko atgal, bet kad Dievui įsakant saulės spinduliai iškrypo iš savo paprasto kelio. Plg Ješ 38,9...

¹²*Berodakhas.* Tikriau : Merodakhas, asir Marduk-Habbal-Iddina. Plg Ješ 39,1. Be tikslu, viešai išreikšto laiške, Merodakhas turėjo dar kitą. Jis stengėsi išlaisvinti Babiloniją iš po Asirijos karalių valdžios ir jėškojo padėjėjų savo sumanymui įvykdyti. — ¹³*Kvepalų namus :* savo turtų sandėlių, kuriame, kaip pasirodo iš tolesnių žodžių, buvo laikoma auksas ir sidabras. — *Tepalus.* Ebr t. : brangų aliejų. Reti kvepalai ir brangūs aliejus buvo laikomi rytų kraštuose dideliu turtu. — *Visoje savo valdžioje.* Ezekijas rodė pasiuntiniams ne tik tai, ką turėjo savo karališkuose rūmuose Jerusaleje, bet ir kitur savo krašte, kad įtikintų Merodakho pasiuntinius, jog jis yra gana galingas

¹⁴*Ir jam tarė...* Ješajas supranta, kodėl buvo atsiųsti pasiuntiniai, ir kaip anksčiau draudė daryti sandorą su Egiptu ir Asirija, taip dabar

iš tavo sūnų, kurie išeis iš tavęs, kurie tau gims, ir jie bus kamarponiais Babilono karaliaus rūmuose. ¹⁹Ezekijas atsakė Ješajui: Viešpaties žodžiai, kuriuos kalbėjai, geri: tebūna ramybė ir tiesa mano dienose

²⁰Kas gi dar sakyтина apie Ezekiją, ir visas jo drąsumas, ir kaip jis padarė tvenkinį ir vandentraukį ir įvedė vandens į miestą, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²¹Ir Ezekijas užmigo su savo tėvais, o jo sūnus Manasas ėmė karaliauti jo vietoje

21. ¹Manasas buvo dvylikos metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo jis Jerusaleje penkias dešimtis penkerius metus; jo motina buvo vardu Haphsiba. ²Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, garbindamas stubus tautų, kurias Viešpats išnaikino iš po Izraelio sūnų akių. ³Jis apsigrėžė ir pastatė augštų vietų, kurias jo tėvas Ezekijas buvo sugriovęs, pastatė Baalui altorius ir padarė girias, kaip buvo padaręs Izraelio karalius Akhabas, garbino visą dangaus kariuomenę ir jai tarnavo. ⁴Jis pastatė altorius Viešpaties namuose, apie kuriuos Viešpats yra sakęs: Jerusaleje aš dėsiu savo vardą. ⁵Ir pastatė visai dangaus kariuomenei altorius dviejuose Viešpaties šventyklos prieangiuose, ⁶ir davė pervesti savo sūnų per ugnį, ir žyniavo, ir laikėsi prietarų, ir įstatė žynius, ir padaugino ženklų aiškintojus, idant darytų pikta Viešpaties akivaizdoje ir erzintų jį. ⁷Jis pastatė taipgi girios stabą, kurį buvo padaręs Viešpaties šventykloje, apie kurią Viešpats yra kalbėjęs Dovidui ir jo sūnui Saliamonui: Šitoje šventykloje ir Jerusaleje, kurią pasirinkau iš visų Izraelio giminių, aš dėsiu savo vardą per amžius; ⁸ir nebeleisiu daugiau pajudinti Izraelio kojos iš žemės, kurią daviau jų tėvams, jei tačiau jie laikys ir darys visa, ką jiems isakiau, ir visą įstatymą, kurį jiems davė vykdyti mano tarnas Mošė. ⁹O jie nepaklausė, bet davėsi suvadžiojami Manasui, kad darytų piktenybes daugiau už tautas, kurias Viešpats sunaikino iš po Izraelio akių

2 Kron 33,1

2 Kron 33,3

2 Kar 7,10

2 Kar 7,26

3 Kar 8,16; 9,5

¹⁰Tuomet Viešpats kalbėjo per savo tarnus pranašus ir tarė: ¹¹Kadangi Judo karalius Manasas padarė šitas nuobodas, daug piktesnes už visa, ką yra padarę pirm jo Amoriečiai, ir kadangi jie įvedė taipgi Judą į nusidėjimą savo nešvarumais, ¹²todėl štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Štai aš atvesiu nelaimių Jerusalei ir Judui, taip kad kas tik išgirs, spengs

Jer 15,4

perspėja prieš Babiloną. — ¹⁷*Babilonan.* Tai pirmą pranašystę apie besitartinančios Žydų nelaisvės vietą. — ¹⁸*Ir iš tavo sūnų.* Ta pranašystės dalis turėjo įvykti visai neilgai trukus, nes jau Ezekijo sūnus Manasas buvo nuvestas Babiloną /2 Kron 33,11/; įvykdyta gi ji pilnai, kai buvo sugriauta Jerusale. — ¹⁹*Geri.* Ezekijas nuolankiai pasiduoda Viešpaties ištarme. Dievo bausmę turėjo atvesti ne tas trumpas Ezekijo užsimiršimas, kad reikia pasitikėti vien Viešpačiu, bet daug didesni tautos nusidėjimai. Ezekijas nubaudziamas tik tiek, kad jau jam paskelbiama didelė nelaimė, ateisianti jojo tautai

²⁰*Įvedė vandens...* Vanduo buvo vedamas požemiais. Plg 2 Kron 32,4.30. — *Manasas, Ebr Menaššeh*

2. Judo karaliai Manasas ir Amonas

21,1-26. Karalius Manasas atnaujina stabmeldystę Jerusaleje, todėl Dievas skelbia jam per pranašą karalystės žuvimą. /1-16/. Manasas sūnus Amonas seka savo tėvo pėdomis, bet jau po dvejų karaliavimo metų žūna /17-26/

21. ¹*Manasas buvo...* Plg 2 Kron 33,1. — ²*Tautų, kurias...* Kananiečių. — ⁶*Davė pervesti...* Plg aug 16,3; 3 Kar 11,5. — *Ir žyniavo.*

abi jo ausi; ¹³ir ištiesiu ant Jerusaleš Samarijos virvę ir Akhabo namų naštą, ir išdildysiu Jerusale, kaip paprastai išdildomas raštas lentelėse, ir dildydamas vartysiu ir daug kartų vadžiosiu virbalą ant jos paviršiaus. ¹⁴Aš paliksiu mano tėvonystės liekanas ir paduosiu jas į jos neprietelių rankas, ir galės naikinti jas ir plėšti visi jos priešai, ¹⁵nes jie darė pikta mano akivaizdoje ir nesiliovė erzinę manęs nuo tos dienos, kurioje jų tėvai išėjo iš Egipto, iki šiai dienai. ¹⁶Be to, Manasas išliejo ir labai daug nekalto kraujo, kolei nepripildė Jerusaleš iki viršui, neminint jojo nusidėjimų, kuriais jis įvedė į nuodėmę Judą, kad tasai darytų pikta Viešpaties akivaizdoje

¹⁷Kas gi dar sakyтина apie Manasą ir visa, ką jis darė, ir jo nusidėjimas, kuriuo nusidėjo, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ¹⁸Ir Manasas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas savo namų sode, Ozos sode; o jo sūnus Amonas ėmė karaliauti jo vietoje

¹⁹Amonui buvo dvidešimt dveji metai, kai pradėjo karaliauti; karaliavo gi jis Jerusaleje dvejus metus; jo motina buvo Haraus duktė vardu Mesalemetė iš Jetebos. ²⁰Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, kaip buvo daręs jo tėvas Manasas, ²¹ir vaikščiojo visais keliais, kuriais buvo vaikščiojęs jo tėvas, ir tarnavo nešvarumams, kuriems buvo tarnavęs jo tėvas, ir garbino juos, ²²ir pametė Viešpatį, savo tėvų Dievą, ir nevaikščiojo Viešpaties keliu. ²³Jo tarnai patykojo ir užmušė karalių jojo namuose. ²⁴Bet šalies gyventojai užmušė visus, kurie buvo padarę sąmokslą prieš karalių Amoną, ir pastatė sau jo vietoje karalių jo sūnų Jošiją

²⁵Kas gi dar sakyтина apie Amoną, ką yra jis daręs, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²⁶Ir jie palaidojo jį jojo kape, Ozos sode, o jo sūnus Jošijas ėmė karaliauti jo vietoje

2 Kron 34,1

22. ¹Jošijui buvo aštuoneri metai, kai pradėjo karaliauti, karaliavo gi tris dešimtis vienerius metus Jerusaleje; jo motina buvo Hadajo

Ebr t: žiūrėjo debesų, norėdamas iš jų atspėti ateitį. Plg Kun 19,26-31. — ⁷*Girios stabq*. Ebr: Ašeros paveikslą. Manasui viešpataujant, bedievystė pasiekė augščiausią savo laipsnį Judo karalystėje; autorius tai pažymi, primindamas Viešpaties namų vertę ir šventumą

¹¹*Nešvarumais*: stabais. — ¹²*Spengs abi jo ausi*... Plg 1 Kar 3, 11. — ¹³*Ištiesiu ant*... Jerusale bus sulyginta su žeme kaip Samarija, ir jos namai ištūstės kaip Akhabo namai. — *Kaip paprastai išdildomas*... Palyginimas paimtas iš senovinio papročio rašyti aštriu virbalu, gerai išvaškuotose lentelėse, o paskui išdildyti raštą, vadžiojant ant jo bukuoju rašomojo virbalu galu. Ebr t yra kitoks palyginimas; tenai pasakyta: kaip iššveičiama dubuo, kurs iššveistas apverčiamas. — ¹⁴*Tėvonystės liekanas*. Iš galingos kitados Israėlio tautos 10 gimininių buvo jau nuvesta

Asirijon, liko tik Judo ir Benjamino giminė; bet ir tas liekanas Viešpats pames. — ¹⁶*Daug nekalto kraujo*: nužudytųjų pranašų ir ištikimų Viešpaties garbintojų. — *Iki viršui*. Ebr t: nuo vieno krašto iki kitam

¹⁷*Kas gi dar sakyтина*... Anot 2 Kron 23,11, Viešpats siuntė prieš Manasą Asurbanipalo vadus, kurie sugavę jį nuvedė Babilonan. Nelaisvėje Manasas darė atgailą, atgavo laisvę ir sugrįžęs Jerusale stengėsi dievobaimingu gyvenimu atitaisyti papiktinimą. — ¹⁸*Ozos*. Taip buvo vadinamas tikriausiai pirma buvęs sodo savininkas; tame sode Manasas gal buvo pasistatydinęs namus.

²¹*Nešvarumams*: stabams. — ²³*Jo tarnai*: artimiausieji karaliaus rūmų valdininkai. — ²⁴*Bet šalies tauta*... Užmušėjai gal norėjo pastatyti karalių iš kitos giminės; bet tauta pasipriešino. — *Jošiją*: ebr *Jo' šijahu*

duktė vardu Idida iš Besekato. ²Jis darė, kas patiko Viešpaties aki-vaizdoje, ir vaikščiojo visais savo tėvo Dovidio keliais; jis nenukrypo nei dešinėn, nei kairėn

³Aštuonioliktais gi karaliaus Jošijo metais, karalius siuntė Viešpaties šventyklon raštininką Mesulamo sūnaus Aslijos sūnų Saphaną ir jam sakė: ⁴Eik pas vyriausį kunigą Helkiją, kad sutvarkytų ineštuosius Viešpaties šventyklon pinigus, kuriuos šventyklos durininkai yra gavę iš žmonių, ⁵ir kad duotų per Viešpaties namų viršininkus amatininkams, o jie tepadalija juos tiems, kurie dirba Viešpaties šventykloje, taisydami šventyklos sugedimus, ⁶būtent, rentėjams ir mūrininkams ir tiems, kurie užtaiso plyšius, ir kad būtų nupirkta medžių ir akmenų iš akmenynų Viešpaties šventyklai pataisyti. ⁷Tačiau nereikia reikalauti apyskaitos pinigų, kuriuos jie ima, bet jie teturi juos savo žinioje ir ištikimybėje

⁸Tuomet vyriausis kunigas Helkijas tarė raštininkui Saphanui: Radau Viešpaties namuose Įstatymo knygą, ir Helkijas padavė knygą Saphanui, o tasai skaitė ją. ⁹Raštininkas Saphanas atėjo pas karalių ir papasakojo jam apie tai, ką jis buvo įsakęs, ir tarė: Tavo tarnai surinko krūvon pinigų, kuriuos atrasta Viešpaties namuose, ir atidavė, kad Viešpaties namų darbų viršininkų būtų padalinti amatininkams. ¹⁰Raštininkas Saphanas dar papasakojo karaliui ir tarė: Kunigas Helkijas davė man knygą. O kada Saphanas perskaitė ją karaliaus akivaizdoje, ¹¹karalius, išgirdęs Viešpaties Įstatymo knygos žodžius, perplėšė savo drabužius

¹²Jis įsakė kunigui Helkijui, Saphano sūnui Ahikamui, Mikhos sūnui Akhoborui, raštininkui Saphanui ir karaliaus tarnui Asajai ir tarė: ¹³Eikite ir pasiteiraukite Viešpatį apie mane, ir apie tautą, ir apie visą Judą dėlei žodžių šitos knygos, kuri atrasta; nes didelė Dievo rūstybė yra užsidegusi prieš mus, dėl to kad mūsų tėvai neklusė šitos knygos žodžių idant darytų visa, kas mums parašyta. ¹⁴Taigi kunigas Helkijas, Ahikamas, Akhoboras, Saphanas ir Asaja nuėjo pas drabužių sargo Arao sūnaus Tekuos sūnaus Selumo žmoną, pranašę Holdą, gyvenusią Jerusaleje, Antrojoje dalyje, ir kalbėjosi su ja

3. Dievoto karaliaus Jošijo viešpatavimas

22,1—23,30. Jošijas liepė atnaujinti šventyklą /22,1-7/; atrandama Mošės įstatymo knyga /22,8-11/, kurios žodžius išgirdęs Jošijas ir pasiteiravęs pranašės Holdos atnaujiną sandorą su Viešpačiu /22,12-23,3/, visiškai išnaikina stabmeldystę ir švenčia iškilmingai velykas /23,4-23/. Nors Jošijas atitolina artėjančią Dievo bausmę, bet visai jos nepašalina, pats gi žūna kovoje prieš Egipto karalių /23,24-30/

22. ³Aštuonioliktais... Plg 2 Kron 34,3. — *Viešpaties šventyklos*. Ebr t: i Viešpaties šventyklą. — ⁴Kad sutvarkytų... Anksčiau toks pat Viešpaties namų taisymas buvo darytas viešpataujant Joasui, taigi pirm dviejų šimtų metų su viršum. Plg aug 12,5...

⁸Įstatymo knygą. Apie rastąją knygą kalbama kaip apie žinomą dalyką. Ar tai buvo visas Penkiaknysis, ar tik Pakartoto įstatymo knyga, tai nepigu nutarti. 2 Kron 34,14 dar paminėta, kad tai buvusi Viešpaties įstatymo knyga, Mošės duota /per manum Moysi/. Iš to reikia daryti išvadą, kad Helkijo rastoji knyga buvo Mošės rankraštis, padėtas ir laikytas ilgas amžius šventykloje, bet paskiau paimtas iš savo vietos ir padėtas kur kitur karalių Manaso ir Amono laikais. Suprantamas dalykas, kad atradimas šventykloje egzemplioriaus Mošės įstatymo turėjo labai sujaudinti dievotą karalių, o taipgi visus Jerusaleės gyventojus. Kritikų spėliojimai, kad iki tam laikui visai nebuvę įstatymo knygos ir kad ją dabar gudriai pagaminęs Helkijas, neranda jokių pagrindų nei čia duotame pasakojime, nei visoje senes-

¹⁵O ji jiems atsakė : Štai ką sako Viešpats, Israėlio Dievas : Sakykite vyrui, kurs siuntė jus pas mane : ¹⁶Viešpats sako taip : Štai aš atvesiu nelaimių šitai vietai ir jos gyventojams, visus Įstatymo žodžius, kuriuos skaitė Judo karalius ; ¹⁷nes jie pametė mane ir aukėjo svetimiems dievams, erzindami mane visais savo rankų darbais, ir mano rūstybė užsidegs šitoje vietoje ir neužges. ¹⁸Judo gi karaliui, kurs siuntė jus, kad teirautumėtės Viešpatį, taip sakysite : Štai ką sako Viešpats, Israėlio Dievas : Kadangi tu girdėjai šitos knygos žodžius, ¹⁹ir tavo širdis nusigando, ir tu nusižeminai Viešpaties akivaizdoje, išgirdęs žodžius prieš šitą vietą ir jos gyventojus, būtent, kad jie taps stebalu ir prakeikimu, ir perplėsei savo drabužius, ir verkei mano akivaizdoje, aš išgirdau, sako Viešpats. ²⁰Todėl aš surinksiu tave prie tavo tėvų ir būsi surinktas į savo kapą ramybėje, kad tavo akys nematytų visų nelaimių, kurias užvesiu ant šitos vietos

2 Kron 34,28

23. ¹Jie pranešė karaliui, ką ana buvo pasakiusi. Tuomet jis siuntė, ir susirinko prie jo visi Judo ir Jerusaleės senesnieji. ²Karalius pakilo į Viešpaties šventyklą ir draug su juo visi Judo vyrai, ir visi gyvenusieji Jerusaleje kunigai ir pranašai, ir visa tauta nuo mažo iki didelio, ir visiems girdint jis skaitė visus žodžius sandoros knygos, kuri buvo rasta Viešpaties namuose. ³Karalius atsistojo ant laipsnio ir padarė sandorą Viešpaties akivaizdoje, kad jie vaikščios paskui Viešpatį ir sergės jo įsakymus, ir liudijimus, ir apeigas visa širdimi ir visa siela, ir vėl vykdys šitos sandoros žodžius, kurie parašyti toje knygoje ; o tauta pritarė sandorai

Ekl 49,3

⁴Paskui karalius liepė vyriausiam kunigui Helkijui, antrosios eilės kunigams ir durininkams išmesti iš Viešpaties šventyklos visus rykus, kurie buvo padaryti Baalui ir /Ašerai/ giriai, ir visai dangaus kariuomenei, ir jis sudegino juos už Jerusaleės Kedrono slėnyje ir nunešė jų pelenus į Betelį. ⁵Jis išnaikino taipgi žynius, kuriuos Judo karaliai buvo pastatę aukoms daryti augstose vietose, Judo miestuose ir Jerusaleės apylinkėje, ir tuos, kurie degino smilkalų Baalui, Saulei, mėnuliui, dvylikai ženklų ir visai dangaus kariuomenei. ⁶Jis liepė išgabenti Ašerą iš Viešpaties namų už Jerusaleės į Kedrono slėnį ir tenai sudegino ją ir pavertė dulkėmis, kurias

nėje Israėlio istorijoje. — ¹¹ *Pervplėšė*... Tai buvo išgąščio ir nuliūdimo ženklas

¹² *Ahikamui*... *Akhoborui*. Žr Jer 26, 24 : 40,5. — ¹⁴ *Drabužių sargo*: Viešpaties šventykloje. — *Antroje dalyje*: žemajame mieste. Plg Neem 9,9 ; Soph 1,10. — ¹⁶ *Kuriuos skaitė*: ypač įstatyme paskelbtas bausmes. Plg 2 Kron 34,19. — ²⁰ *Ramybėje*. Tas ž. paaiškintas tolesniais: kad tavo akys nematytų... Todėl Holdos pranašystei visai nėra priešinga ta aplinkybė, kad Jošijas buvo užmuštas kare /23, 29/, tuo labiau kad anot 2 Kron 35, 24... jis buvo iškilmingai palaidotas ir visos tautos apraudotas

23. ¹ *Jis siuntė*... Karalius rūpinasi patraukti visą savo tautą prie

ištikimo vykdymo įstatymo žodžių, kuriuos iškilmingai visiems skelbia. — ² *Pranašai*. Turėta čia galvoje ne tik tikruosius pranašus, bet ir pranašų mokytojus, kurie aiškino įstatymą. Plg Jer 2,8 ; 5,31. — ³ *Ant laipsnio*: ant paaugstinimo

⁴ *Antrosios eilės kunigams*: gal 24 kunigų skyrių viršininkams. — *Sudegino*... Sudeginimas buvo įsakytas Mošės įstatyme. Žr Pak 7,25 ir k. — *Į Betelį*. Seniau buvo tai šventa vieta, bet nuo Jeroboamo laikų pasidarė auksinių veršių garbinimo viduriu. — ⁵ *Žynius*. Ebr ž. *kemarim* reiškia tikriausiai netikruosius kunigus. — *Dvylikai ženklų*: Zodiako ženklams. — ⁶ *Liaudies kapuose*. Kapų vieta buvo laikoma Žydų sutepta. — ⁷ *Kekšinininkų*. Plg 3

pametė liaudies kapuose. ⁷Jis sugriovė taipgi kekšininkų butus, buvusius Viešpaties namuose, kuriems moterys audė tarsi Ašeros padangtes. ⁸Ir surinko visus kunigus iš Judo miestų ir subjaurino augštas vietas, kur aukodavo kunigai, pradedant nuo Gabaos iki Bersabėjai, ir sugriovė «Seirimų» altorius, angoje miesto kunigaikščio Jošuės vartų, kurie buvo miesto vartų kairėje. ⁹Tačiau augštumų kunigai needavo prie Viešpaties altoriaus Jerusaleje, bet tiktai valgydavo neraugintą duoną savo brolių tarpe. ¹⁰Jis sutepė taipgi Tophetą Enomo sūnaus slėnyje, kad nė vienas nebepašvestų Molokhui savo sūnaus, ar dukters per ugnį. ¹¹Jis pašalino taipgi arklius, kuriuos Judo karaliai buvo pastatę Saulei Viešpaties šventyklos įėjime greta buto kamarponio Natanmelekho, buvusio Pharurime. Saulės vežimus jis sudegino ugnyje. ¹²Karalius sunaikino taipgi altorius, buvusius ant augštojo Akhazo kambario stogo, kuriuos buvo padarę Judo karaliai, ir altorius, kuriuos Manasas buvo padaręs dviejuose Viešpaties šventyklos prieangiuose, o iš ten jis nubėgo ir išbarstė jų pelenus į Kedrono upelį. ¹³Karalius sutepė taipgi augštas vietas, buvusias Jerusaleje

3 Kar 11,7

Papiktinimo kalno dešinėje, kurias Izraelio karalius Saliamonas buvo pastatęs Sidoniečių stabui Astartei, ir Moabo Papiktinimui Khamosui, ir Amono sūnų nuobodai Malkhomui. ¹⁴Jis sutrupino statulas ir iškirto girias ir pripildė jų vietas mirusiųjų kaulais

¹⁵Taipgi ir altorių, buvusių Betelyje, ir augštą vietą, padarytą Nabato sūnaus Jeroboamo, kurs įvedė į nusidėjimą Izraelį, tą tat altorių ir augštumą jis išardė ir sudegino ir sutrynė į dulkes; sudegino dar ir girią. ¹⁶O apsigrėžęs Jošijas pamatė tenai kapus, buvusius kalne, siuntė ir ėmė kaulų iš kapų, ir sudegino juos ant altoriaus ir sutepė jį pagal Viešpaties žodį, kurį kalbėjo Dievo žmogus, paskelbusis šituos dalykus iš anksto. ¹⁷Paskui jis tarė: Koks tas paminklas, kurį matau? Ano miesto piliečiai atsakė: Tai kapas Dievo žmogaus, atėjusio iš Judo ir paskelbusio šituos dalykus, kuriuos tu padarei ant Betelio altoriaus. ¹⁸Jis tarė: Palikite jį; nė vienas tenepajudina jo kaulų. Ir jo kaulai pasiliko nepaliesti kartu su kaulais pranašo, kurs buvo atėjęs iš Samarijos. ¹⁹Virš to Jošijas

3 Kar 13,32

3 Kar 13,2

Kar 14,24; 15,12. — *Kuriems moterys...* Anot ebr t: kur moterys audė padangtes ašerai. Kokios buvo tos padangtės, aiškesnių žinių nėra. — ⁸*Surinko visus kunigus:* kunigus kilusius iš Levio giminės, kurie tačiau buvo prisidėję prie veršių garbinimo, arba darę aukas augstose vietose, tas vietas karalius liepė subjaurinti, kad jose nebūtų galima daryti aukų. — *Nuo Gabaos...* Visoje karalystėje nuo šiaurinio jos krašto iki pietiniam. — *Altorius...* Altoriai stabams buvo pastatyti visuose Jerusaleės vartuose; vieni iš jų buvo praminti nežinomo dabar kunigaikščio Jošuės vartais. — ⁹*Needavo prie...* Nors jie buvo iš Levio giminės, bet su jais pasielgta kaip su suteptais levitais. Plg Kun 2,1... ¹⁰*Tophetą.* Taip buvo vadinama vieta Hinomo slėnio gale, netoli nuo Kedrono slėnio, kur buvo aukojami

vaikai Molokhui. Plg aug 16,3 — ¹¹*Arklius.* Jais buvo įvaizdinama eisenose greitas saulės bėgimas. — *Pharurime.* Ebr ž *Pharvarim* gal reiškia butą, pristatytą prie šventyklos. — ¹²*Padaręs dviejuose...* Jie buvo pašvesti dangaus kariuomenei. — ¹³*Jerusaleje.* Tikriausiai Jerusaleje: šalia Jerusaleės į rytus nuo jos. — *Dešinėje:* į pietus. — *Papiktinimo kalno.* Taip ir dabar tebesivadina pietinis Alyvų kalno pakraštis. — *Saliamonas buvo...* Žr 3 Kar 11,7. — ¹⁴*Pripildė...* kaulais: todėl sutepė

¹⁵*Buvusių Betelyje...* Jošijas pasiekė ir senovinės Izraelio karalystės plotą, naikindamas taipgi čia veršių ir stabų garbinimą. Asiriečių karalius, matomai, nesipriešino tam Jošijo darbui, nes religinė Judo karaliaus reforma nebuvo laikoma sukilimu prieš Asiriečių valdžią. Apie altorių Betelyje žr 3 Kar 12,28... —

panaikino visas augštų vietų šventyklas, buvusias Samarijos miestuose, kurias buvo padarę Izraelio karaliai, kad erzintų Viešpatį, ir padarė su jomis visai taip pat, kaip buvo padarę Betelyje. ²⁰Jis užmušė visus tenai buvusius augštų vietų kunigus ant altorių ir sudegino ant jų žmonių kaulus

2 Kron 35,1

Sugrįžęs į Jerusale, ²¹jis įsakė visai tautai ir tarė: Darykite Viešpačiui, jūsų Dievui, Paskhą, kaip parašyta šitos sandoros knygoje. ²²Nes tokios Paskhos nebedaryta nuo laiko Teisėjų, kurie teisė Izraelį, ir per visas Izraelio karalių ir Judo karalių dienas, ²³kaip buvo padaryta šita Paskha Viešpačiui Jerusaleje aštuonioliktais karaliaus Jošijo metais

Zem 24,2

²⁴Jošijas sunaikino taipgi žynius, ir žavėtojus, ir stabų paveikslus, ir nešvarumus ir nuobodas, buvusias Judo žemėje ir Jerusaleje, kad įvykdytų Įstatymo žodžius, parašytus knygoje, kurią kunigas Helkijas rado Viešpaties šventykloje. ²⁵Pirm jo nebuvo jam lygaus karaliaus, kurs būtų sugrįžęs prie Viešpaties visa savo širdimi, ir visa savo siela, ir visa savo galia pagal visą Mošės įstatymą; ir po jo nebekilo jam lygus. ²⁶Tačiau Viešpats nenusigrėžė nuo rūstybės savo didelio užsidedimo, kuriuo jis buvo susirūstinęs prieš Judą, dėlai nusikaltimų, kuriais buvo ji erzinęs Manasas. ²⁷Taigi Viešpats tarė: Atstumsiu taip pat Judą iš po savo akių, kaip atstūmiau Izraelį, ir atmesiu šitą Jerusalems miestą, kurį pasirinkau, ir namus, apie kuriuos tariau: Mano vardas bus tenai

2 Kron 35,20

²⁸Kas gi dar sakyтина apie Jošiją ir visa, ką jis yra daręs, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? ²⁹Jo dienose Egipto karalius Paraonas Nekhao pakilo prieš Asiriečių karalių prie Euphrato upės, o karalius Jošijas išėjo jam priešais ir buvo užmuštas Magede, kai tik pamatė jį. ³⁰Tuomet jo tarnai nešė jį mirusį iš Magedo ir atnešė į Jerusale, ir palai-

²⁰ *Augštų vietų kunigus*: stabams tarnavusius kunigus. Plg Pak 17,2...

²¹ *Paskhą, kaip parašyta...* Išnaikinės, tai, kas buvo įstatymo uždrausta, Jošijas rūpinasi daryti taipgi tai, kas įsakyta; pradeda gi iškilmingu velykų šventimu. Plg 2 Kron 35,1... — ²² *Nes tokios Paskhos...* Anksčiau velykos, kad ir buvo švenčiamos, bet nebuvo laikytasi įstatymo reikalavimų taip griežtai kaip dabar

²³ *Žynius*. Ebr t: nekromantus. — *Stabų paveikslus*. Ebr *theraphim*: naminius dievačius. Plg Prad 31,19. — ²⁵ *Jam lygus...* Plg aug 18,5.6. — *Visa savo širdimi...* Plg Pak 6,5. — ²⁶ *Viešpats nenusigrėžė...* Nors Jošijas sugrįžo prie Viešpaties, bet Viešpats nebenusigrėžė nuo savo rūstybės, kurią buvo nupelnę tautai jos karalių nusidėjimai. Tauta nesugrįžo prie Viešpaties visa širdimi, kas pasirodė tuojau, kai tik Jošijas mirė

²⁹ *Paraonas Nekhao...* Nors Pharaonas sakėsi tik norįs pereiti per

Judo žemę ir rengėsi kariauti su Asirijos karaliumi /2 Kron 25, 21/, bet Jošijas bijojo, kad paskui Nekhao nepavergtų ir jo karalystės; todėl jis mėgino kovoti prieš Pharaoną. — *Užmuštas*. Kovoje Jošijas buvo tik mirtinai sužeistas, mirė gi jis jau Jerusaleje. Žr 2 Kron 35,22... — *Magede*: Ešdrelono slėnyje. Žr 3 Kar 4,12. — *Pamatė jį*: susirėmė su juo kovoje. — ³⁰ *Joakhazą*. Ebr *Jeho'ak haz*. Anksčiau jis buvo vadinamas Selumu /1 Kron 3,15; Jer 22,11 ir k/. Nebuvo tai vyriausis Jošijo sūnus; tauta pati pasirinko jį, aplenkdamą Joakimą

4. Judo karaliai Joakhazas, Joakimas ir Joachinas

23,31—24,17. Judo karalių Joakhazą paima nelaisvėn Pharaonas Nekhao ir įstato jo vieton karaliumi Eliakimą, pramindamas jį Joakimu /23,31-37/. Joakimą pavergia Babilono karalius, o paskui jo kraštą užpuldinėja įvairūs plėšikai /24,1-7/.

dojo jį jo kape. Šalies gi gyventojai ėmė Jošijo sūnų Joakhazą; jie patepė jį ir pastatė jį karaliumi jo tėvo vieton

³¹Joakhazas buvo dvidešimt trejų metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo Jerusaleje tris mėnesius; jo motina buvo Jeremijo duktė vardu Amitalė iš Lobnos. ³²Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, visai taip pat kaip buvo darę jo tėvai. ³³Jį paėmė nelaisvėn Paraonas Nekhao Rebloje, kuri yra Emato krašte, kad nebekaraliautų Jerusaleje, ir uždėjo šaliai šimtą talentų sidabro ir vieną talentą aukso pabaudos. ³⁴Paraonas Nekhao pastatė karaliumi Jošijo sūnų Eliakimą jo tėvo Jošijo vieton ir pakeitė jo vardą į Joakimą, Joakhazą gi ėmė ir nusivedė Egiptan, ir jis tenai mirė. ³⁵Sidabrą gi ir auksą davė Paronui Joakimas, įsakęs kiekvienam krašte sunėsti pagal Paraono įsakymą; iš kiekvieno iš šalies gyventojų jis pareikalavo pagal jo pasiturėjimą kaip sidabro, taip ir aukso, kad duotų Paronui Nekhao

2 Kron 36,2

³⁶Joakimas buvo dvidešimt penkerių metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo vienuolika metų Jerusaleje; jo motina buvo Padajo duktė vardu Zebida iš Rumos. ³⁷Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje, visai taip pat, kaip buvo darę jo tėvai

24. ¹Jo dienosė atėjo Babilono karalius Nabukodonosoras, Joakimas buvo tapęs jo pavaldiniu trejis metus; paskui gi vėl sukilo prieš jį. ²Tuomet Viešpats siuntė prieš jį Khaldiečių plėšikus, ir Sirijos plėšikus, ir Moabo plėšikus, ir Amono sūnų plėšikus, ir atsiuntė juos į Judą, kad naikintų jį pagal Viešpaties žodį, kurį jis buvo kalbėjęs per savo tarnus pranašus. ³Taigi atsitiko per Viešpaties žodį prieš Judą, idant atmestų jį nuo savęs dėl visų Manaso nuodėmių, kurias jis yra padaręs, ⁴ir dėl nekaltų kraujo, kurį išliejo, padarydamas Jerusale pilną nekaltųjų kraujo; dėlei to tai dalyko Viešpats nenorėjo duotis permaldaujamas

Aug 23,27

Jo sūnų Joachiną jau po trijų mėnesių viešpatavimo paima nelaisvėn Babilono karalius ir išgabena jį draug su jo šeima, žymesniais ir turtingesniais Jerusale gyventojais į Khaldėją /24,8-17/

³³Rebloje: prie Oronto upės. Anot pasakojimo Fl Juoz., Nekhao pasikvietęs Joakhazą pas save ir klastingai paėmęs jį nelaisvėn. — *Šimtą talentų*... Arti 167.400 lt sidabru ir 210.000 lt auksu. — ³⁴Eliakimą... Joakimą. Pirmasis vardas reiškia: Dievas pakels; antrasis gi Viešpats pakels. Pharaonas gal leido pačiam Eliakimui pasirinkti naują vardą. Vardo pakeitimas buvo prigulmybės ženklas. Plg Prad 41,45 ir k

³⁶Joakimas. Plg 2 Kron 36,5... Jer 22,13... — *Zebida*. Joakimo brolis Joakhazas buvo gimęs iš kitos motinos vardu Amitalės

24. ¹Nabukodonosoras. Ebr Nebukhadne'tsar, Asir Nabu-kudurri-usur; jis buvo sūnus Nabopalasaro /Nabu-habal-usur/. Buvo tai žymiau-

sis Babilonijos karalius /606-561 pirm Kr/. Draug su Persų karaliumi Kyaksaru jis nugalėjo Asiriją, ir sugriovė Ninivę /602/, o be to pavergė daugelį kitų kraštų. Buvo didelis meno mėgėjas, padariusis iš savo sostinės tikrą pasaulio stebuklą. Kova tarp Babilonijos ir Asirijos bandė panaudoti Nekhao, kad išplėstų savo valdžią Sirijoje ir Palestinoje. Nabukodonosoras, nugalėjęs Paraoną Nekhao prie Kharkamio, privertė taipgi Joakimą pripažinti Babilonijos valdžią /plg 2 Kron 36,6/, bet Joakimas po trejų metų išsilaisvino nuo tos prigulmybės ir jo sūnus galėjo be kliūčių paimti Judo sostą. Joakime įvyko Jeremijo pranašystė, parašyta Jer 22,19 ir 36,30. — ²Viešpats siuntė... Viešpats nebenorėjo leisti sustiprėti savo išrinktajai tautai, kurios dienos buvo jau suskaičiuotos. — *Pagal Viešpaties žodį*... Plg aug 21,16; Jer 20,4,5. — ³Per Viešpaties žodį, t y, dėl to, kad taip buvo Viešpats nutaręs

⁵Kas gi dar sakytina apie Joakimą, ir visa, ką jis yra daręs, argi tai neparašyta Judo karalių metraščių knygoje? Ir Joakimas užmigo su savo tėvais, ⁶o jo sūnus Joachinas ėmė karaliauti jo vietoje. ⁷Egipto karalius nebeišėjo daugiau iš savo žemės, nes Babilono karalius buvo atėmęs visa, kas priderėjo Egipto karaliui nuo Egipto upeliui iki Euphrato upei

⁸Joachinas buvo aštuoniolikos metų, kai pradėjo karaliauti, ir karaliavo tris mėnesius Jerusaleje; jo motina buvo Elnatano duktė vardu Nohesta iš Jerusale. ⁹Jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje visai taip pat, kaip buvo daręs jo tėvas

Dan 1,1

¹⁰Anuo metu Babilono karaliaus Nabukodonosoro tarnai atėjo prie Jerusale, ir miestas buvo apsuptas pylimais. ¹¹Taipgi Babilono karalius Nabukodonosoras atėjo su savo tarnais prie miesto jo užkariauti. ¹²Tuomet Judo karalius Joachinas išėjo prie Babilono karaliaus, jis pats ir jo motina, jo tarnai, jo kunigaikščiai ir jo kamarponiai, ir Babilono karalius priėmė jį aštuntais savo viešpatavimo metais

2 Kron 36,10
Est 2,6; 9,4

¹³Jis paėmė iš ten visus Viešpaties namų turtus ir karaliaus namų turtus, ir sulaužė visus auksinius indus, kuriuos Izraelio karalius Saliamonas buvo padaręs Viešpaties šventykloje, pagal Viešpaties žodį; ¹⁴ir išgabeno nelaisvėn visą Jerusale, ir visus kunigaikščius, ir visus kariuomenės drašuolius, dešimtį tūkstančių; be to, visus amatininkus ir šaltkalvius; nieko neliko, išskyrus tik šalies gyventojų beturčius. ¹⁵Perkėlė taipgi Babilonan Joachiną, ir karaliaus motiną, ir karaliaus žmonas, ir jo kamarponius; ir šalies teisėjus jis išvedė nelaisvėn iš Jerusale į Babiloną, ¹⁶taipgi visus stiprius vyrus, septynis tūkstančius, amatininkų ir šaltkalvių tūkstantį, visus drašius vyrus ir kovotojus; ir Babilono karalius išvedė juos kaip belaisvius į Babiloną. ¹⁷O užuot jo pastatė jo dėdę Mataniją, kurį praminė vardu Sedekijas

Jer 37,1; 52,1

⁵*Užmigo*: mirė, užmuštas kovoje. Jo laidotuvių nepamirėta, nes Jeremijas buvo jam paskelbęs iš anksto, kad jis nebūsiats palaidotas. Žr Jer 22, 18.19. — ⁶*Joachinas*. Ebr *Jehojachin*. Pas Jer 24,1 *Jekhomahu*; iš čia kitoks jo vardo skambėjimas, lot Jechonias. — ⁷*Egipto karalius*... Sumuštas Nabukodonosoro prie Karkamio ant Euphrato jis buvo priverstas visai išsižadėti Azijos ir pasitraukti į Egipto gilumą. — *Egipto upelio*: Wadi-el-Arīš

¹⁰*Anuo metu*: pavasarij. Žr 2 Kron 36,10. — ¹²*Išėjo prie*... Sutiko pasiduoti Nabukodonosorui, gal tikėdamas, kad tasai paliks jam sostą. — ¹³*Turtus*. Jų dalis buvo atimta jau anksčiau prie Joakimo. Plg 2 Kron 36,7. — *Saliamonas buvo*... Žr 3 Kar 8,48... — *Pagal Viešpaties žodį*: kaip buvo Ješajo paskelbta Ezekijui. Žr aug 20,17. — ¹⁴*Visą Jerusale*. Iš toliau duodamo sąrašo

išgabentųjų Khaldėjon, pasirodo, kad liko išrinkti visi žymiausieji Judo gyventojai. Jų tarpe buvo pranašas Ezeikielis ir Mardokiejus. — ¹⁷*Mataniją*. Jis buvo Jošijo sūnus ir tikras Joakhazo brolis

5. Paskutinis Judo karalius Sedekijas

24,18-25,30. Nabukodonosoro paskirtajam Judo karaliui Sedekijui sukėlus maištą prieš Babiloniečius, ateina pats Nabukodonosoras ir apgula Jerusale. Sedekijas mėgina pabėgti, bet sugautas ir apakintas nuvedamas Babilonan /24,18—25,7/. Po to Jerusale paimama, šventykla sudeginama, gyventojų dauguma su likusiais turtais išgabename Khaldėjon, kaikurie kunigai ir kunigaikščiai nužudomi /25,8-21/, likusi gi tauta paskirtąjį viršininką Godoliją užmuša ir pabėga Egiptan /25,22,26/.

¹⁸Sedekijui buvo dvidešimt pirmi jo amžiaus metai, kai pradėjo karaliauti ir karaliavo jis vienuolika metų Jerusaleje; jo motina buvo Jeremijo duktė vardu Amitalė iš Lobnos; ¹⁹jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje visai taip pat, kaip buvo daręs Joakimas. ²⁰Nes Viešpats buvo įsirūstinęs Jerusalei ir Judui, kolei neatmetė jų nuo savo veido. Ir Sedekijas pasitraukė nuo Babilono karaliaus

25. ¹Atsitiko gi, kad devintais jo karaliavimo metais, dešimtam mėnesyje, aštuntą mėnesio dieną atėjo Babilono karalius Nabukodonosoras pats ir visa jo kariuomenė prie Jerusale, ir apstojo ją, ir pastatė aplink ją pylimų. ²Taip miestas buvo uždarytas ir apgultas iki vienuoliktų karaliaus Sedekijo metų, ³iki devintai mėnesio dienai. Mieste įsigalėjo badas, ir žemės gyventojams nebebuvo duonos. ⁴Tuomet įsiveržta į miestą, ir visi vyrai kovotojai pabėgo nakčia vartų keliu, esančiu tarp dviejų mūrų, prie karaliaus sodo /Khaldiečiai gi laikė miestą apgulę aplinkui/; taigi Sedekijas bėgo keliu, vedančiu į Tyrumos lygumą. ⁵Bet Khaldiečių kariuomenė vijosi karalių ir sugavo jį Jeriko lygumoje, o visi buvusieji su juo kovotojai išsisklaistė ir paliko jį. ⁶Sugautą gi karalių jie nuvedė Reblaton prie Babilono karaliaus, kurs paskelbė jam ištarmę. ⁷Jis liepė užmušti Sedekijo sūnus jojo akivaizdoje, išdūrė jam akis ir surišdinęs jį grandinėmis, nuvedė Babilonan

⁸Devynioliktais Babilono karaliaus metais penktame mėnesyje septintą mėnesio dieną atėjo į Jerusale Babilono karaliaus tarnas kariuomenės viršininkas Nabuzardanas ⁹ir sudegino Viešpaties namus ir karaliaus namus; jis sunaikino ugnimi Jerusale namus ir visus namus. ¹⁰Ir Jerusale sienas aplinkui sugriovė visa Khaldiečių kariuomenė, buvusi su kareivių viršininku. ¹¹Kitą gi tautos dalį, kuri buvo likusi mieste, ir pabėgėlius, kurie buvo nubėgę pas Babilono karalių, ir likusią liaudį išgabeno kariuomenės viršininkas Nabuzardanas. ¹²Iš tautos beturčių jis paliko vynuogynų prižiūrėtojus ir žemdirbius. ¹³Varinius šulus, buvusius Viešpaties šventykloje, papėdes ir varinę jūrą, buvusią Viešpaties namuose, Khaldiečiai sulaužė ir išgabeno visą varį į Babiloną. ¹⁴Jie ėmė taipgi varinius puodus, samčius, trišakes, grūstuvėlius ir visus varinius indus, kurie buvo vartojami tarnyboje; ¹⁵be to, kariuomenės viršininkas ėmė ir smilkų-

Jer 34,4; 52,4

Ps 73,7

Jer 27,19

Visa Karalių knyga baigiama paminėjimu, kad laikomas Babilone Judo karalius Joachinas susilaukia 37 savo nelaisvės metais paaugstinimo /25,27-30/

²⁰Pasitraukė: pakėlė maištą su kitomis mažomis tautomis: Edomu, Moabu, Amonu, Tiru, ir pasitikėdamas pagalba Egipto Pharaono Haphro, pas kurį jis buvo išsiuntęs pasiuntinius. Plg Jer 27,3... Ez 17,15

^{25.} ¹Devintais. Laikas nurodomas labai tiksliai dėl didelės atsitikimų svarbos. — ²Iki vienuoliktų: 588 pirm Kr gimimo. — ³Mėnesio: ketvirtjo. — ⁴Mieste įsigalėjo... Plg Raud 2, 11; 4,3

⁴Įsiveržta... Žr Jer 39,3. — *Keliu, esančiu tarp...* Jerusale pietryčiuose. Karaliaus sodas buvo prie Papiktinimo kalno. — *Tyrumos lygumą*: Jordano slėnį. — ⁶Reblaton. Tikriau į Reblą. Plg aug 23,33. — ⁷Sedekijo sūnus. Plg Jer 44,10. — *Išdūrė jam akis*. Babilono karaliai dažnai taip pasielgdavo su sugautaisiais belaisviais. — *Grandinėmis*. Ebr t kalbama apie dvejas grandines. — *Babilonan*. Sedekijas pasiliko čia kalėjime iki savo mirties. Plg Jer 52,11

⁹Sudegino Viešpaties namus. Tai įvyko 588 pirm Kr. — *Ir visus namus*. Ebr t: didelius namus, t y, turtingųjų rūmus. Beturčių namai gal liko nesudeginti. — ¹¹Likusią

3 Kar 7,15
2 Kron 3,15
Jer 52,21

tuvus ir taures; kas buvo iš aukso, auksinius, ir kas buvo iš sidabro, sidabrinius; ¹⁶tai yra, du šulu, vieną jūrą ir papėdes, kurias buvo padaręs Saliamonas Viešpaties šventykloje; o visų indų vario nebuvo galima pasverti. ¹⁷Vienas šulas buvo aštuoniolika mastų augštas ir varinė galvena ant jo trimis mastais augšta; ir pynė ir granatiniai obuoliai ant šulo galvenos visa buvo iš vario; tokių pat pagražinimų turėjo ir antrasis šulas

¹⁸Kariuomenės viršininkas ėmė taipgi pirmąjį kunigą Sarają ir antrąjį kunigą Sophoniją ir tris durininkus, ¹⁹ir iš miesto vieną kamarponį, kurs buvo vyrų kovotojų viršininkas, ir penkis vyrus iš stovėjusiųjų karaliaus akivaizdoje, kuriuos rado mieste, ir kariuomenės vadą Sopherį, kurs lavindavo jaunus kareivius iš šalies gyventojų, ir šešias dešimtis vyrų iš liaudies, kurie buvo rasti mieste. ²⁰Emęs juos kariuomenės viršininkas Nabuzardanas nuvedė prie Babilono karaliaus į Reblatą. ²¹O Babilono karalius liepė užmušti juos Reblatoje, Emato žemėje, ir Judas buvo iškeltas iš savo krašto

²²Žmonėms gi, paliktiesiems Judo žemėje, kurią Babilono karalius Nabukodonosoras buvo palikęs, jis davė viršininką Saphano sūnaus Ahikamo sūnų Godoliją. ²³Kuomet tai išgirdo visi kareivių vadai ir visi su jais buvusieji vyrai, būtent, kad Babilono karalius pastatęs Godoliją, atėjo prie Godolijo į Masphą, Natanijo sūnus Ismahelis, Karės sūnus Johanas, Netophatietis Tanehumeto sūnus Saraja ir Maakhatio sūnus Jezonijas draug su jų draugais. ²⁴Godolijas prisiekė jiems ir jų draugams, sakydamas: Nebijokite tarnauti Khaldiečiams, pasilikite šalyje, tarnaukite Babilono karaliui, ir bus jums gerai. ²⁵Bet atsitiko, kad septintame mėnesyje atėjo Elisamos sūnus Natanijo sūnus Ismahelis iš karališkosios giminės ir draug su juo dešimtis vyrų, ir jie užmušė Godoliją, kurs ir mirė, o taipgi ir buvusius su juo Masphoje Žydus ir Khaldiečius. ²⁶Tuomet visa tauta nuo mažo iki didžiam ir kareivių viršininkai, bijodami Khaldiečių, pakilo ir išvyko į Egiptą

²⁷Trys dešimtys septintais gi Judo karaliaus Joachino nelaisvės metais, dvilyktame mėnesyje, dvidešimt septintą mėnesio dieną, atsitiko,

liaudį: kuri gyveno ne Jerusaleje.

— ¹³*Varinius šulus*: Jachiną ir Boozą. Žr 3 Kar 7,15... — *Papėdes*... Žr 3 Kar 37,3... — ¹⁵*Kas buvo iš aukso*... Visus kitus auksinius ir sidabrinius dalykus, kurie čia neįvardijami. Kad tokių dalykų buvo dar likę šventykloje po ankščiau įvykusių apipilimų, liudija Jer 27,19. Plg Jer 52. — ¹⁶*O visų indų vario*... Taip išreiškiama, kad skaitvario iš paimtųjų indų buvo labai daug. — ¹⁷*Trimis*. Tikriau: penkiais. Žr 3 Kar 7,16

¹⁸*Pirmąjį kunigą*... Vyriausįjį kunigą ir jo pavaduotoją. — *Durininkus*: levitų viršininkus, kuriems buvo pavesta sergėti šventyklos vartai. Plg 1 Kron 26,17,19. — ¹⁹*Iš stovėjusiųjų*: iš karaliaus patarėjų. — *Sopherį*. Ebr t tas žodis reiškia raštininką; todėl kalbama apie vy-

riausiojo kariuomenės vado raštininką. — *Iš liaudies*. Ebr t: iš šalies tautos; todėl kalbama apie žymesnius Žydus. — ²¹*Judas buvo iškeltas*. Nuo tos valandos Žydų nelaisvė prasidėjo pilnai

²²*Ahikamo sūnų*. Ahikamas minimas tarp Jošijo kunigaikščių. Žr aug 22,12; plg Jer 40,1... ²³*Kareivių vadai*, kurie buvo ištrūkė iš apgultos Jerusaleės ir suskubę pasislėpti. — *Į Masphą*: miestas Benjamino giminės plote, į šiaurvakarius nuo Jerusaleės. — ²⁵*Atėjo Elisamos sūnus*... Jis buvo pakurstytas Amoniečių karaliaus. Plg Jer 40,13 — *Khaldiečius*: Babilono karaliaus paliktuosius valdininkus. — ²⁶*Bijodami Khaldiečių*... Plg Jer 41,4...

²⁷*Evilmerodakhas*. Asir Amil-marduk. — *Pakėlė Judo*... Išlaisvino

kad Babilono karalius Evilmerodakhas tais metais, kuriuose pradėjo karaliauti, pakėlė Judo karaliaus Joachino galvą iš kalėjimo. ²⁸Jis kalbėjo jam maloniai ir pastatė jo sostą augščiau už sostus karalių, buvusių draug su juo Babilone, ²⁹ir pakeitė jo drabužius, kuriuos turėjo kalėjime, ir anas valgė visuomet jojo akivaizdoje per visas savo gyvenimo dienas. ³⁰Jis paskyrė jam taipgi nuolatinį išlaikymą, kuris jam buvo duodamas karaliaus kiekvieną dieną per visas jo gyvenimo dienas

iš kalėjimo. Plg Prad 40,13 /erb t/. Kodėl taip padarė Evilmerodakhas, nežinia. Dievas tačiau norėjo, kad paskutinis Dovidio palikuonis karalių soste taip sunkiai jo nubaustas, neliktų visiškai atmetas /2 Kron 7,14.../. Tas atsitikimas turėjo būti kartu ir ženklas, kad Viešpats padarys savo laiku galą nelaisvei

tautos, kai ji bus pažinus, jog nugabenimas Babilonan yra Dievo siųs-
stoji bausmė, ir kuomet kreipsis į
jį visa savo širdimi. — ²⁸*Karalių, buvusių*... Kurie lygiai kaip Jekho-
nijas buvo belaisviai Babilone. —
²⁹*Jojo akivaizdoje* : prie jo stalo. Plg
2 Kar 9,10... — ³⁰*Išlaikymą* : kurio
reikėjo Jekhonijo šeimynai

KRONIKŲ KNYGOS

I v a d a s

1. Nors dabar kalbama apie dvi Kronikų knygas, bet pradžioje buvo tai vienas veikalas. Ebr Biblijoje jis buvo vadinamas *Dibre hajamim*; tą vardą šv Jieronimas išvertė žodžiais « Verba dierum » /dienų veikalai arba metraščiai/, pridurdamas, kad knygos vardą galima aiškiau išreikšti pasakymu « Chronicon totius divinae historiae », tai yra visos šventosios istorijos metraščiai. Lotyniškas knygos vardas padarytas iš graikiškojo παραλειπομένα; jis reiškia tą pat ką ir išleistieji dalykai, lyg kad Kronikų knygos būtų tik Karalių knygų priedas, kuriame surašyta tai, kas anose išleista; tikrumoje gi taip nėra

2. Kronikų knyga apima ilgiausį laikotarpį, nes prasideda Adomu, baigiasi gi Kiro ediktu /536 m./. Taigi joje randama trumpiausi Dievo išrinktosios tautos istorija nuo Adomo iki Dovidui, toliau daug atsitikimų iš Dovo karaliavimo, gana plačiai aprašytas Saliamono viešpatavimas ir trumpa visų kitų Judo karalių istorija; visa gi baigiama paminėjimu Kiro edikto, kuriuo padaryta galas Babilono nelaisvei. Todėl visą veikalą galima paskirstyti į keturias dalis, kurių pirmoji susideda iš genealogijų /1 Kron 1,1--9,44/, antroji apima Dovo istoriją /1 Kron 10,1--29,30/, trečioji Saliamono istoriją /2 Kron 1,1--9,31/ ir ketvirtoji visų kitų Judo karalių istoriją /2 Kron 10,1--36,23/

3. Iš Kronikų knygų turinio pasirodo, kad tai ne visai naujas pasakojimas, bet tik žymi dalis tos pačios Žydų istorijos, kurią randame keturiuose Karalių knygose. Dažnai jose kartojami tie patys atsitikimai bemažko tais pačiais žodžiais. Iš kitos vėl pusės yra gana žymių skirtumų, nes Kronikų knygose vieni atsitikimai visai išleisti, kiti trumpiau papasakoti, o kiti pridėti visai nauji. Todėl negalima sakyti, kad jų tikslas būtų buvęs tik papildyti senesnįjį pasakojimą; jos reikia laikyti visai atskiru, savistoviu veikalu, parašytu tam tikru tikslu, kurs nesunku susekti

Kronikų knygų autorius skiria savo veikale žymiausią vietą D o v i d o n a m a m s. Visų pirma istorinė jo dalis prasideda Dovidu, iš Sauliaus gi istorijos paminėta tik jo mirtis, kad labiau paaiškėtų, kodėl Dovidas buvo išrinktas karaliumi; išleista taipgi visų Izraelio karalių istorija, tuo tarpu kad Judo karaliai visi paminėti, ir Dovo genealogija įvardijama iki Neemijo laikų. Toliau, Kronikų knygų autorius turi nuolat prieš akis Jerusale ir tai ne dėl to, kad ji buvo karaliaus sostinė, bet kad tai buvo šventasis miestas su šventa tarnyba ir su Viešpaties šventykla. Todėl jis nepasakoja plačiau apie Dovo viešpatavimą Hebrone, kalba gi apie visą, kas darėsi Jerusaleje, kas palietė kuriuo nors būdu religiją. Plačiai jis

aprašo sandoros skrynios perkėlimą, Dovidą sumanymą pastatyti Viešpačiui šventyklą, prisirengimą prie to darbo, kuri turėjo atlikti jo sūnus, surinktąją medžiagą, pinigų, patį šventyklos pastatymą ir pašventinimą Saliamono laikais, šventos tarnybos sutvarkymą, iškilmingas šventes, religinę reformą Jozapato, Ezekijo ir Jošijo laikais. Kaip labai rūpėjo autoriui Dievo tarnyba, pasirodo taipgi iš platesnio paminėjimo Aaroninės kunigijos, levitų, o ypač šventyklai paskirtųjų giesmininkų; su tikru pasimėgimu jis kalba apie jų santykius su Dievo apreikštąja religija ir nurodo sąryšį tarp laimingo ar nelaimingo karalystės stovio ir ištikimumo ar neištikimumo Dievo įstatymui. Karaliai teisiama pagal tai, ar jie tarnavo vienam tikrajam Dievui, ar pagonių dievams, ir pažymima, jog, kaip buvo Dievo žadėta, ištikimieji gavo palaiminimą ir užmokestį, neištikimieji gi buvo nubausti.

Visa tai atsimenant, reikia pripažinti, kad Kronikų knygų autoriaus tikslas buvo parašyti religinę Žydų istoriją arba, tikriau sakant, Žydų religijos istoriją, kad įkvėptų savo laiko tautiečiams, sugrįžusiems iš Babilono nelaisvės, tos religijos pagarbą ir kad paragintų kunigus, levitus ir tautą ištikimais ir tiksliai jos apeigas vykdyti, laikyti įstatymą ir vengti pagonystės.

4. Kronikų knygos buvo parašytos jau pasibaigus Babilono nelaisvei. Apie tai liudija visų pirma paminėjimas karaliaus Kiro dekreto, kuriuo buvo leista sugrįžti Žydams iš nelaisvės į Palestiną /2 Kron 36,22.../; toliau jose randame parašyta iki trečiajai kartai genealogiją Zorobabelio, kurs vedė pirmuosius Žydus, grįžtančius iš nelaisvės /1 Kron 3,19/; minimi taipgi pinigai, vardu d a r i k a i /1 Kron 29,7 ebr t/, kurie atsirado tik Persams viešpataujant, todėl ne anksčiau kaip Kiro laikais; pagaliau Kronikų kalba gana panaši į kalbą Esdro ir Neemijo knygų, kuriuodvi parašytos jau po Babilono nelaisvės; todėl Kronikų knygos negalėjo atsirasti anksčiau 536 m. Nėra tačiau tikrų nurodymų, kad juodvi būtų atsiradusios žymiai vėlesniais laikais. Sekant tat senovinį Žydų padavimą, galima spėti, kad Kronikų knygas yra parašęs Esdras. Palyginimas to veikalo su išlikusiais Esdro raštais, regisi, tą padavimo liudijimą visai patvirtina, nes ir čia ir ten randame daug visai panašių išsireiškimų, tą pačią kalbą, tą patį rašymo būdą; be to, ir Kronikų knygų tikslas nurodo, jog autorius turėjo galvoje kaip tik tas Žydų gyvenimo sąlygas, kokios atsirado Esdro ir Neemijo laikais, kuomet sugrįžusiems tėviškėn belaisviams labiausiai reikėjo perspėjimų, kad ištikimu įstatymo laikymu ir Dievo įsakytosios tarnybos vykdymu stengtųsi nusipelninti Dievo pagalbą prieš nuolatinis priešų puolimus.

5. Kronikų knygos apima ilgiausį laikotarpį, nuo Adomo iki Esdru, tačiau jų istorinė vertė pasilieka neabejotina, nes autorius turėjo pakankamai patikimų šaltinių savo žinioms semti. Jo duotosios genealogijos paimtos arba iš Pradžios knygos, arba iš Judo ir Israėlio karalių metraščių, arba pagaliau iš viešų sąrašų, kurie ankstyvesnių rašytojų dar nebuvo sunaudoti; rašydamas gi Dovidą ir jo ipėdinių istoriją, jis ėmė žinias iš tų pačių šaltinių, kuriais naudojosi Samuelio ir Karalių knygų autoriai, tai yra, iš įvairių pranašų raštų, surinktų į vieną didelį veiklą, pavadintą Judo ir Israėlio karalių metraščiais. Kad Kronikų knygų autorius naudojo šiais šaltiniais rūpestingai ir ištikimai, parodo nuolatinis jų minėjimas, o taipgi nemažas jo pasakojimo panašumas į istoriją, kurią randame Samuelio ir Karalių knygoje.

Kronikų knygų autoriui kritikai daro nemaža priekaištų, būk jis pasistatęs sau tikslą įrodyti didelę kunigijos reikšmę ir levitinės tarnybos vertę, tyčiomis aplenkęs daug dalykų, kurie jo tikslui siekti netiko, arba net iškreipęs prasmę senesniųjų raštų, kuriais jis naudojosi. Bet tie priekaištai paremti dažniausiai neteisingu teksto aiškinimu, arba klaidomis, atsiradusiomis tekste vėlesniais laikais per perrašinėtojų kaltę. Kad tokių klaidų Kronikų knygoje daugiau negu kitose, tai visai nenuostabu, nes jose randame tikrai begalinę daugybę vardų ir skaičių, tai yra tokių dalykų, kuriuose perrašinėtojų beveik visai negalima nepaklysti.

Nežiūrint tat tų priekaištų Kronikų knygų vertė yra nemaža. Svarbios jos istoriniu atžvilgiu, nes paaiškina daug dalykų Izraelio istorijoje; svarbios jos ir dogmatiniu atžvilgiu, kaip neviename dalyke paliečiančios iškilmingai žadėtąjį Dovidui Mesiją.

Kronikų knygos buvo visuomet Žydų kanono dalis. Dievo įkvėptomis laiko jas katalikų Eklesija, nes kaip tokias yra gavusi iš Viešpaties Apaštalų draug su kitomis šventomis Sen Testamento knygomis.

PIRMOJI KRONIKŲ KNYGA

Ebraiškai *Dibre hajamim*

Prad 2,7; 4,25;
5,6-9

1. ¹Adomas, Setas, Enosas, ²Kainanas, Malaleelis, Jaredas, ³Enokhas, Matusalė, Lamekhas, ⁴Noė, Semas, Khamas ir Japhetas. ⁵Japheto sūnūs Gomeras, Magogas, Madajis, Javano, Tubalis, Mosokhas, Tiras. ⁶Toliau Gomerio sūnūs: Askenezas, Riphatas ir Togorma. ⁷Javano gi sūnūs: Elisa, Tarsis, Ketimas ir Dodanimas

Prad 10,8

⁸Khamo sūnūs: Khušas, Mesraimas, Phutas ir Khanaanas. ⁹Khušo gi sūnūs: Saba, Hevila, Sabata, Regma ir Sabatakha. Toliau Regmos sūnudu: Šaba ir Dadanas. ¹⁰Khušui gi gimė Nemrodas; tasai ėmė būti galingas žemėje. ¹¹Iš Mesraimo gi gimė Ludiečiai, Anamiečiai, Laabiečiai ir Nephtujiečiai, ¹²taipgi Petrusiečiai ir Kaslujiečiai, iš kurių kilo Pilistiečiai ir Kaphtoriečiai. ¹³O Khanaanui gimė jo pirmgimis Sidonas, taipgi Hetiečiai, ¹⁴Jebusiečiai, Amoriečiai, Gergesiečiai, ¹⁵Heviečiai, Arakiečiai ir Siniečiai, ¹⁶taipgi Aradiečiai, Samariečiai ir Amatiečiai

Prad 10,22;
11,10

¹⁷Semo sūnūs: Elamas, Asuras, Arphaksadas, Ludas, Aramas, Husas, Hulis, Geteras ir Mosokhas. ¹⁸Arphaksadui gi gimė Salė, o tam gimė Eberas. ¹⁹Toliau Eberui gimė sūnudu: vienas vardu Phalegas, nes jo laiku žemė buvo padalinta, ir jo brolis vardu Jektanas. ²⁰Jektanui gi gimė Elmodadas, Salephas, Asarmotas, Jarė, ²¹taipgi Adoramas, Huzalis, Dekla, ²²dar ir Ebalis, Abimaėlis, Saba, pagaliau ²³Ophiras, Hevila ir Jobabas; visi šitie Jektano sūnūs

Prad 11,26
Prad 25,13

²⁴Semas, Arphaksadas, Salė, ²⁵Eberas, Phalegas, Ragavas, ²⁶Serugas, Nakhoras, Tarė, ²⁷Abramas, jis ir Abraomas. ²⁸Abraomo gi sūnudu: Isakokas ir Ismaėlis. ²⁹O štai juodviejų giminės: Ismaėlio pirmgimis Nabajotas, Kedaras, Adbeelis, Mabsamas, ³⁰Masma, Duma, Masa, Hadadas, Tema, ³¹Jeturas, Naphis, Kedma; šitie yra Ismaėlio sūnūs. ³²Abraomo gi gulovės

I. Giminių sąrašai

1. Nuo Adomo iki Abraomui ir Jokubui

1,1-54. Pirmoji Kronikų knygos dalis susideda iš giminių sąrašo nuo Adomo iki Žydų sugrįžimui iš Babilono nelaisvės. Jis prasideda įvardijimu Adomo palikuonių iki Noės sūnų /1-23/; toliau eina giminių vardai nuo Semo iki Jokubui /24-42/, o taipgi vardai Idumėjiečių karalių ir viršininkų, buvusių anksčiau negu

pas Israėlio sūnus atsirado karalius /43-54/

1. ¹Adomas. Plg Prad 10,2-30. —

⁵Japheto sūnūs... Plg Prad 10,2-30. —

⁶Riphatas. Ebr t: Diphatas. Bet tai benebus perrašinėtojų klaida. Panašių nedidelių pakeitimų varduose galima rasti ir toliau

²⁴Semas... Plg Prad 11,10-26. —

²⁷Jis ir Abraomas. Žr Prad 17,5 —

²⁸Abraomo gi... Plg Prad 25,12-16.

³⁰Hadadas. Prad 25,15 Hadaras. —

³²Keturos sūnūs... Plg Prad 25,14

Keturos sūnūs, kuriuos ji pagimdė : Zamranas, Jaksanas, Madanas, Madianas, Jesbokas ir Suė. Toliau Jaksano sūnūs : Saba ir Dadanas ; Dadano gi sūnūs : Asuriečiai, Latusiečiai ir Laomiečiai. ³³Madiano gi sūnūs : Epha, Epheris, Enokhas, Abida ir Eldaa ; visi šitie Keturos vaikai. ³⁴Abraomui gi gimė Isaokas, kurio sūnudu buvo : Esavas ir Israėlis

Prad 25,4

Prad 25,11

³⁵Esavo sūnūs : Eliphazas, Rahuėlis, Jėhus, Ihelomas ir Korė. ³⁶Eliphazo sūnūs : Temanai, Omaras, Sephis, Gatanas, Kenezas, Tamna, Amalekas. ³⁷Rahuėlio sūnūs : Nahatas, Zara, Sama ir Mėza. ³⁸Seiro sūnūs : Lotanas, Sobalis, Sebeonas, Ana, Disonas, Eseras, Disanas. ³⁹Lotano sūnūs : Horis ir Homamas. Lotano gi sesuo buvo Tamna. ⁴⁰Sobalio sūnūs : Alianas, Manahatas, Ebalis, Sephis ir Onamas. Sebeono sūnūs : Aja ir Ana. Anos sūnūs : Disonas. ⁴¹Disono sūnūs : Hamramas, Esebanas, Jetranas ir Kharanas. ⁴²Esero sūnūs : Balaanas, Zavanai ir Jakanas. Disano sūnūs : Husas ir Aranas

Prad 36,10

⁴³Štai karaliai, kurie viešpatavo Edomo žemėje, kol dar nebuvo karaliaus Israėlio sūnūs : Beoro sūnus Balė ; o jo miesto vardas Benaba. ⁴⁴Mirus gi Balei, karaliavo jo vietoje Zarės sūnus Jobabas iš Bosros. ⁴⁵Jobabui mirus, karaliavo jo vietoje Husamas iš Temaniečių žemės. ⁴⁶Mirė taipgi ir Husamas, o jo vietoje karaliavo Badado sūnus Adadas, kurs sumušė Madaniečius Moabo krašte ; jo miesto vardas Avitas. ⁴⁷Adadui mirus, jo vietoje karaliavo Semla iš Masrekos. ⁴⁸O kai mirė Semla, jo vietoje karaliavo Saulius iš Rohoboto, esančio prie upės. ⁴⁹Mirus taipgi Sauliui, jo vietoje karaliavo Akhoboro sūnus Balananas. ⁵⁰Mirė taipgi ir tasai, ir jo vietoje karaliavo Adadas ; jo miesto vardas buvo Phau, o jo žmona buvo vardu Meėtabelė, Mezaabos dukters Matredos duktė

⁵¹Mirus gi Adadui, užuot karalių Edome buvo kunigaikščiai : kunigaikštis Tamna, kunigaikštis Alva, kunigaikštis Jetetas, ⁵²kunigaikštis Oolibama, kunigaikštis Ela, kunigaikštis Phinonas, ⁵³kunigaikštis Kenezas, kunigaikštis Temanai, kunigaikštis Mabsaras, ⁵⁴kunigaikštis Magdiėlis, kunigaikštis Hirasas. Šitie buvo Edomo kunigaikščiai

2. ¹Israėlio sūnūs : Rubenas, Simeonas, Levis, Judas, Isakharas, Zabulonai, ²Danas, Juozapas, Benjaminas, Nephtalis, Gadas ir Aseras

Prad 29,32 ;
30,5 ; 35,23

³Judo sūnūs : Heras, Onanas ir Sela ; šitie trys jam gimė iš Kaniečių Suės dukters. Judo gi pirmgimis Heras buvo negeras Viešpaties akivaizdoje ir tasai nedavė jam ilgai gyventi. ⁴Jo marti Tamara jam pagimdė Pharesą ir Zarą. Taigi Judo sūnų viso buvo penki. ⁵Phareso gi sūnūs : Esronas ir Hamulis

Prad 38,3 ;
46,12Žem 4,1
Mt 1,3

⁶Taipgi Zaros sūnūs : Zamris, Etanas, Emanas, taipgi Khalkhalis ir Dara ; viso penki. ⁷Kharmio sūnūs : Akharas, kurs užvedė nelaimę ant

Još 7,1

³⁵Esavo sūnūs... Plg Prad 36,10-14. — ³⁶Tamna... Ji buvo Eliphazo žmona, o Amalekas gimęs iš jos sūnus. Plg Prad 36,12. — ³⁸Seiro sūnūs... Plg Prad 36,20-30. Ir čia yra nedidelių skirtumų vardų ištarme. Khorietis Seiras neturėjo nieko bendra su Abraomo gimine ; bet jo palikuonys susimaišė su Esavo palikuonimis ir padarė vieną Edomo arba Idumėjiečių tautą ; todėl tai ir minimas čia Seiras su savo palikuonimis

⁴³Karaliai, kurie... Plg Prad 36,31-39

⁵¹Mirus gi... Plg Prad 36,40-43

2. Judo giminių sąrašas

2,1-4,23. Toliau, paminėjus Jokubo sūnus, įvardijamos kiekvienos Israėlio giminės šeimynos, pradedant Judo šeimynų vardais

2. ¹Israėlio sūnūs... Plg Prad 35,23-26. — ³Judo sūnūs... Plg Prad 38,1... — ⁵Phareso... Plg Prad 46,12.

Rut 4,19

I Kar 16,6-9;
17,12

Israėlio ir nusidėjo vogdamas, kas buvo iškeikta. ⁸Etano sūnūs : Azarijas. ⁹Esrono gi sūnūs, kurie jam gimė : Jerameėlis, Ramas, Kalubis. ¹⁰Toliau Ramui gimė Aminadabas, Aminadabui gi gimė Naasonas, Judo sūnų vadas. ¹¹Naasonui gimė Salma, iš kurio kilo Boozas. ¹²Boozui gimė Obedas, tam gi gimė Isajis. ¹³Isajo gi pirmgimis buvo Eliabas, antrasis Abinadabas, trečiasis Simaa, ¹⁴ketvirtasis Natanaėlis, penktasis Radajis, ¹⁵šeštasis Asomas ir septintasis Dovidas. ¹⁶Jų seserys buvo Sarvija ir Abigailė. Sarvijos sūnūs : Abisajis, Joabas ir Asaėlis, trys. ¹⁷Abigailė pagimdė Amasą, kurio tėvas buvo Ismaėlietis Jeteris

¹⁸Esrono sūnus Kalebas vedė žmoną vardu Azubą, iš kurios jam gimė Jeriotas ; jo sūnūs buvo : Jaseris, Sobabas ir Ardonas. ¹⁹Mirus Azubai, Kalebas ėmė žmoną Ephratą, kuri jam pagimdė Hurą. ²⁰Toliau Hurui gimė Uris, o Uriui gimė Bezeleėlis. ²¹Po to Ešronas įėjo pas Galaado tėvo Makhiro dukterį ir ją vedė, turėdamas šešias dešimtis metų ; ji jam pagimdė Segubą. ²²Segubui gi gimė Jairas, kurs valdė dvidešimt tris miestus Galaado žemėje. ²³Gesuriečiai ir Aramiečiai atėmė Jairo miestus ir Kanatą su jo sodžiais, šešias dešimtis miestų. Visi šitie buvo Galaado tėvo Makhiro sūnūs. ²⁴Mirus gi Ešronui, Kalebas įėjo pas Ephratą. Ešronas turėjo taipgi žmoną Abiją, kuri jam pagimdė Tekuos tėvą Ashurą

²⁵Esrono gi pirmgimiui Jerameėliui gimė jo pirmgimis Ramas, paskui Buna, Aramas, Asomas ir Akhija. ²⁶Jerameėlis vedė taipgi kitą žmoną, vardu Atarą, kuri buvo Onamo motina. ²⁷Jerameėlio pirmgimio Ramo sūnūs buvo Moosas, Jaminas ir Akharas. ²⁸Onamas gi turėjo sūnudu Semėjį ir Jadą. Semėjo sūnūs buvo Nadabas ir Abisuras. ²⁹Abisuro žmona buvo vardu Abihailė, kuri jam pagimdė Ahobaną ir Molidą. ³⁰Nadabo sūnūs buvo Saledas ir Aphaimas. Bet Saledas mirė be vaikų. ³¹O Aphaimo sūnus buvo Jesis ; tam Jesiui gimė Senanas, o Senanui gimė Oholajis. ³²Semėjo brolio Jados sūnūs buvo Jeteris ir Jonatanas. Bet ir Jeteris mirė be vaikų. ³³Toliau Jonatanui gimė Phaletas ir Ziza. Šitie buvo Jerameėlio sūnūs. ³⁴Sesanas neturėjo sūnų, bet dukteris ir tarną egiptietį, vardu Jeraą. ³⁵Tam jis davė moterystėn savo dukterį, kuri jam pagimdė Etėjį. ³⁶Etėjui gi gimė Natanas, o Natanui gimė Zabadas. ³⁷Zabadui gimė Ophlalis, Ophlaliui gimė Obedas, ³⁸Obedui gimė Jehus, Jehui gimė Azarijas, ³⁹Azarijui gimė Helas, Helui gimė Elasa, ⁴⁰Elasai gimė Sisamojis, Sisamojui gimė Selumas, ⁴¹Selumui gimė Ikamija, Ikamijai gimė Elisama

⁴²Jerameėlio brolio Kalebo sūnūs buvo : jo pirmgimis Mesa, kurs yra Zipho tėvas, ir Hebrono tėvo Maresos sūnūs : ⁴³Toliau Hebrono sūnūs : Korė, Taphua, Rekemas, ir Sama. ⁴⁴Samai gi gimė Jerkaamo tėvas Rahamas, o Rekemui gimė Samajis. ⁴⁵Samajo sūnus buvo Maonas, o Maonas buvo tėvas Betsuro

— ⁶Zaros sūnūs... Šitokio sąrašo kitur nėra. — *Zamris*. Gal Zabdis. Plg Još 7,1

⁹Esrono gi sūnūs... Plg Rut 4,19-22 ; Mt 1,3.5. — *Ramas* : Aramas. ¹⁰Naasonas... Kadangi visam Žydų buvimo laikui Egipte įvardijama tik trys asmenys, tai reikia manyti, jog kiti tarpiniai asmenys išleisti. Taip pat padaryta ir toliau iki Dovidui. — *Judo sūnų vadas*. Žr Sk 2,3 ; 7,12. — ¹¹Salma : Salmonas. — ¹³Eliabas... Žr I Kar 16,6-9 ; 17,12. —

¹⁵Septintasis Dovidas. Anot I Kar 17,12, Isajis turėjęs aštuonis sūnus ; bet vienas jų gal mirė, nepalikdamas vaikų. — ¹⁶Sarvijos sūnūs... Plg I Kar 26,6

¹⁸Kalebas : Kalubis /9 e/. — ²⁰Bezeleėlis. Žr Iš 31,2. — ²¹Makhiro. Jis buvo Manaso pirmgimis. Prad 50,22. — ²²Kurs valdė... Sk 32,29. — ²⁴Mirus gi Ešronui... Kalebas vedė Ešrono našlę

³¹Oholajis. Gal čia dukters vardas, o jei sūnaus, tai tas sūnus mirė visai

⁴⁶Kalebo gulovė Epha pagimdė Haraną, Mosą ir Gezezą. Toliau Haranui gimė Gezezas. ⁴⁷Johadajo sūnūs buvo : Regomas, Joatanas, Gesanas, Phaletas, Epha ir Saaphas. ⁴⁸Kalebo gulovė Maakha pagimdė Saberį ir Taraną. ⁴⁹O Madmenos tėvui Saaphui gimė Makhbenos tėvas ir Gabaos tėvas Suė. Kalebo gi dukė buvo Akhsa

⁵⁰Šitie buvo Ephratos pirmgimio Huro sūnaus Kalebo sūnūs : Kariatjarimo tėvas Sobalis, ⁵¹Betliejaus tėvas Salma, Betgaderio tėvas Hariphas. ⁵²O Kariatjarimo tėvas Sobalis turėjo sūnus : Haroę, Hazi-Menukhotą. ⁵³Kariatjarimo giminės buvo Jetriečiai, Aphutiečiai, Sematiečiai ir Maseriečiai. Iš šitų kilo Sarajiečiai ir Estaoliečiai. ⁵⁴Salmos sūnūs : Betliejus, Netophatiečiai, Joabo namų Vainikai ir Sarajo Poilsio pusė. ⁵⁵Taipgi gyvenančių Jabeje raštininkų giminės, Giesmininkai, Žaidžiantys ir pasiieką padangtėse. Šitie yra Kiniečiai, kurie atėjo iš Rekhabo namų tėvo Kaloro

3. ¹Dovidas turėjo šituos sūnus, kurie jam gimė Hebrone : pirmgimį Amnoną iš Jezrahelietės Akhinoamos, antrąjį Daniėlį iš Karmelietės Abigailės, ²trečiąjį Gesuro karaliaus Tolamajo dukters Maakhos sūnų Absalomą, ketvirtąjį Agitos sūnų Adoniją, ³penktąjį Saphatiją iš Abitalės, šeštąjį Jetrahamą iš savo žmonos Eglės. ⁴Taigi šeši jam gimė Hebrone, kur jis karaliavo septyneris metus ir šešis mėnesius, o tris dėsimtis ir trejis metus jis karaliavo Jerusaleje. ⁵Jerusaleje jam gimė keturi sūnūs : Simaa, Sobabas, Natanas ir Saliamonas iš Amiėlio dukters Betsabėjos, ⁶taipgi Jebaaras, Elisama, ⁷Eliphaletas, Nogė, Nephegas, Japhija, ⁸Elisama, Eliada ir Elipheletas, devyni ; ⁹visi šitie buvo Dovido sūnūs, be gulovių sūnų ; jie turėjo seserį Tamarą

¹⁰Saliamono sūnus buvo Roboamas ; jo sūnui Abijui gimė Asa. Šitam gi gimė Jozapatas, ¹¹Joramo tėvas ; o Joramui gimė Okhozijas, iš kurio kilo Joasas. ¹²Jo sūnui Amasijui gimė Azarijas. Toliau Azarijo sūnui Joatamui ¹³gimė Akhazas, tėvas Ezekijo, kuriam gimė Manasas. ¹⁴Manasui gimė Jošijo tėvas Amonas. ¹⁵Jošijo gi sūnūs buvo : pirmgimis Johananas, antrasis Joakimas, trečiasis Sedekijas, ketvirtasis Selumas. ¹⁶Iš Joakimo gimė Jekhonijas ir Sedekijas

¹⁷Jekhonijo sūnūs buvo : Asiras, Salatiėlis, ¹⁸Melkhirammas, Phadaja, Seneseris, Jekemija, Sama, ir Nadabija. ¹⁹Iš Phadajos kilo Zorobabėlis

jaunas, nepalikdamas vaikų. Plg žem 34 e

⁴²Hebrono tėvo Maresos sūnūs. Ką reiškia šitie žodžiai, visai neaišku. Ziphas, Hebronas, Taphua ir k buvo įsteigėjai miestų, kuriuos praminė savo vardais

⁵²Haroe... Vulgatoje čia išversta lotynų kalbon keletas nuosavų ebr vardų : *Haroe'h, Khatsi Hamme'nuk-hoth.* — ⁵⁴Joabo namų... Ir čia išversti nuosavi žmonių ar vietų vardai : *Atroth Beith-Jo'ab* ir k. — ⁵⁵Giesmininkai... Ebr t vėl nuosavi vardai : *Thir'athim, Sim'athim, Sukhatim.* — Kiniečiai : Madaniečių šeima, atėjusi į Palestiną draug su Izraeliais. Plg Sk 10,29 ; Teis 16,1 ir k. — Rekhabo. Plg 4 Kar 10,15 ; Jer 35,10.

— Kaloro. Ebr nuosavas vardas : *Khammath* /karštis/

3. ¹Dovidas... Autorius grįžta prie Dovido namų /aug 2,15/, kurie buvo svarbiausi Judo istorijoje. — Daniėlį. Jis buvo vadinamas taipgi Kaleabu. Plg 2 Kar 3,2-5. — ⁴Karaliavo septyneris... Žr 2 Kar 2,11 ir k. — ⁶Devyni. Dovido sūnų skaičius nurodomas nevienodas. Gal kaikurie buvo mirę jauni, nepalikdami vaikų Plg 2 Kar 5,13... — ⁹Tamarą. Ji čia paminėta dėl Amono nusikaltimo

¹²Azarijas : kitaip Ozijas. Plg 2 Kron 26,1 ir k. — ¹⁵Johananas. Kiti tur jis išleidžiamas visai ; gal jis mirė prie gyvos tėvo galvos. — Selumas : arba Joakhazas. Plg Jer 22,11

ir Semėjis. Zorobabėliui gimė Mosolamas, Hananija, jų sesuo Salomita.
²⁰taipgi dar penki: Hasaba, Oholis, Barakhijas, Hasadijas ir Josabhesedas.
²¹Hananijos gi sūnūs buvo Phaltijas, tėvas Jesėjo, kurio sūnus buvo Raphaja; šito sūnus buvo Arnanas, kuriam gimė Obdija, o to sūnus buvo Sekhenijas.
²²Sekhenijo sūnus buvo Semėja, o jo sūnūs: Hatus, Jėgaalis, Barija, Naarija ir Saphatas, viso šeši.
²³Naarijo sūnų buvo trys: Elioenajis, Ezekijas ir Ezrikamas.
²⁴Elioenajo sūnų septyni: Oduja, Eliašubas, Phelėja, Akubas, Johananas, Dalaja ir Ananis

Prad 38,3;
 46,12; Aug 2,4

Mt 1,3

4. ¹Judo sūnūs: Pharesas, Esronas, Kharmis, Huras ir Sobalis. ²Sobalio gi sūnui Rajai gimė Jahatas, iš kurio kilo Ahumajis ir Laadas; šitos yra Saratiečių giminės. ³O šitie yra Etamo palikuonys: Jezrahėlis, Jesema ir Jadebas. Jų gi sesers vardas Asalelpunė. ⁴Phanuėlis gi buvo Gedoro tėvas ir Ezeris Hosos tėvas: šitie yra sūnūs Huro, kurs buvo Betliejaus tėvo Ephratos pirmgimis

⁵Tekuos gi tėvas Asuras turėjo dvi moteri: Halaą ir Naarą. ⁶Naara jam pagimdė Oozamą, Hepherį, Temanį ir Ahastarį; šitie yra Naaros sūnūs. ⁷Halaos gi sūnūs: Seretas, Isaaras ir Etnanas

⁸Kosui gi gimė Anobas, Soboba ir Arumo sūnaus Aharehėlio šeima. ⁹Jabas gi buvo žymesnis už savo brolius, ir jo motina praminė jį vardu Jabas, sakydama: Aš pagimdžiau jį skausme. ¹⁰Jabas gi šaukėsi į Israėlio Dievą ir tarė: Kad gi tu laiminte palaimintumei mane ir išplėstumei namo sienas, ir tavo ranka būtų su manim, ir padarytumei, kad nebūčiau pikto prislėgtas. Ir Dievas suteikė, ko anas maldavo

¹¹Suos gi broliui Kalebui gimė Mahiras, kurs buvo Estono tėvas. ¹²Estonui gimė Betrapha, Phesė ir Tehina, kurs buvo Naaso miesto tėvas; šitie yra Rekhobo vyrai

¹³Kenezo gi sūnūs buvo Otoniėlis ir Saraja. Otoniėlio sūnūs Hatatas ir Maonatis. ¹⁴Maonačiui gimė Ophra, o Sarajui gimė Joabas Menininkų slėnio tėvas, nes tenai buvo menininkų

¹⁵Jephonės gi sūnaus Kalebo sūnūs buvo: Hiras, Ela ir Nahamas. O Elos sūnūs: Kenezas. ¹⁶Jaleleėlio sūnūs: Ziphas, Zipha, Tirija ir Asraėlis. ¹⁷Ezros sūnūs: Jeteris, Meredas, Epheris ir Jalonas; be to jam gimė Mariamas, Samajis ir Estamo tėvas Jesba. ¹⁸O jo žmona Judaja pagimdė

¹⁸*Melkhiramas...* Kaikurie aiškin-tojai mano, kad šitie buvę Salatiėlio sūnūs, o ne broliai. — ¹⁹*Zorobabėlis*: vadas Žydų, jiems grįžtant iš Babilono nelaisvės. Plg Mt 1,12. — ²¹*Hananijos gi sūnus...* Kaikurie ebr šitos eil tekstą verčia kitaip: Hananijos sūnūs Patijas ir Jesėjas, Raphajos sūnūs, Arnano sūnūs; Obdijos sūnūs, Sekhenijo sūnūs. Tuo būdu žymiai sumažėja kartų skaičius nuo Zorobabėlio iki Sekhenijui. — ²²*Viso šeši*. Vieno vardo dabartiname tekste trūksta

4. ¹*Judo sūnūs...* Plg Prad 38,29 ir k. Šitame skyr minima kaikurios Judo giminės šeimynos, kuriomis papildoma 2 ir 3 skyr genealogija. — ⁴*Gedoro*. Žr Još 15,58. — *Ephratos*.

Todėl Betliejus dažnai vadinama Ephratu

⁵*Asuras*. Plg aug aug 2,24

⁹*Jabas*. Ebr *jabets* reiškia: dar-
 ras skausmą. Tas vardas padarytas iš žodžio «skausme» ebr *be'otseb*. — ¹⁰*Nebūčiau...* *prislėgtas*. Ebr *bebil-thic'otsebi*. Yra tai aluzija į Jabo vardą

¹¹*Kalebui*. Tai ne Jephonės /15 e/ ir ne Esrono sūnus /2,18.../

¹³*Otoniėlis*: pirmasis Israėlio Teisėjas Žr Teis 3,9... — ¹⁴*Menininkų slėnio...* Ebr t *Ge-kharašim* nuosavas var-das

¹⁵*Jephonės*. Plg Sk 13,7; Još 14,6. — ¹⁷*Estamo*. Plg Još 15,34... — ²⁰*Hanano sūnus*. Anot ebr t: Benhananas. — ²¹*Priesaikos namuose*. Ebr t

Gedoro tėvą Jaredą, Sokho tėvą Heberį ir Zanoės tėvą Ikutiėlį. Šitie yra sūnūs Paraono dukters Betijos, kurią vedė Meredas. ¹⁹Keilos tėvo Nahamo sesers, o Odajos žmonos sūnūs buvo: Garmis ir Estarnas iš Makhačio.

²⁰Simono sūnūs: Amnonas, Rinna, Hanano sūnus ir Tilonas. O Jėsios sūnūs: Zohetas ir Benzohetas. ²¹Judo sūnaus Selos sūnūs: Lekhos tėvas Heras, Maresos tėvas Laada ir šeimos namų dirbančiųjų ploną drobę Priesaikos namuose. ²²Ir kurs sustabdė saulę, ir Melo vyrai, ir Bebaimės, ir Padegėjas, kurie buvo kunigaikščiai Moabe ir kurie sugrįžo į Lahemą; šitie gi žodžiai seni. ²³Šitie yra puodžiai, gyvenantieji sodybose ir tarp tvorų, pas karalių jo darbuose, ir jie pasiliko tenai

Prad 38,5

²⁴Simeono sūnūs: Namuėlis, Jaminas, Jeribas, Zara, Saulius, ²⁵jo sūnus Selumas, jo sūnus Mapsamas, jo sūnus Masma. ²⁶Masmos sūnūs: jo sūnus Hamuėlis, šito sūnus Zakhuras ir jo sūnus Semėjis. ²⁷Semėjo sūnų šešiolika ir dukterų šešios; jo gi broliai turėjo nedaug sūnų, ir visa giminė negalėjo susilyginti su Judo sūnų skaičiumi

Prad 46,10

²⁸Jie gyveno Bersabėje, Moladoje, Hasarsuhale, ²⁹Baloje, Asume, Tolade, ³⁰Batuėlyje, Hormoje, Sikelege, ³¹Betmarkhabote, Hasarsusime, Betberajije ir Saarme; šitie buvo jų miestai iki karaliui Dovidui. ³²Jiems priderėjo taipgi miesteliai: Etamas, Aenas, Remonas, Tokhenas, ir Asanas, viso penki miestai ³³ir visi sodžiai aplink šituos miestus iki Baalui; šita yra jų gyvenamoji vieta ir buveinių padalinimas

³⁴Toliau Mosobabas, Jamlekhas, Amasijo sūnus Josa, ³⁵Joėlis, Asiėlio sūnaus Sarajo Josabijo sūnus Jehus, ³⁶Elioenajis, Jakoba, Isuhaja, Asaja, Adiėlis, Ismiėlis, Banaja, ³⁷taipgi Samajos sūnaus Semrio sūnaus Idajos sūnaus Alonos sūnaus Sephėjos sūnus Ziza. ³⁸Šitie buvo žymūs kunigaikščiai savo šeimynose ir jų genčių namai smarkiai padaugėjo. ³⁹Jie pasitraukė, kad eitų į Gadorą iki slėnio saulėtekiui ir jieškotų savo bandoms ganyklų. ⁴⁰Jie rado vešlių ir labai gerų ganyklų ir plačiausią ramią bei derlingą žemę, kurioje pirma yra gyvenę Khamiečių palikuonys. ⁴¹Taigi tie, kuriuos anksčiau paminėjome vardais, atėjo Judo karaliaus Ezekijo laiku, užpuolė anų padangtes ir atrastus tenai gyventojus, ir sunaikino juos ir iki šiai dienai gyveno jų vietoje, nes ten rado turtingų ganyklų. ⁴²Taipgi iš Simeono sūnų nuėjo į Seiro kalną penki šimtai vyrų, turėdami kunigaikščius Jėsio sūnus Phaltiją, Naariją, Raphaiją ir Ōziėlį. ⁴³sumušę liekanas Amelekiečių, kuriems seniau buvo pavykę ištrūkti, ir apsigyveno tenai jų vietoje iki šiai dienai

vietos vardas: *Beith-'Ašbea'*. — ²²*Ir kurs sustabdė...* Vulg išversti nuosavi vardai. Ebr t: Ir *Johkim*, ir *Kotsebos*, ir *Joaso*, ir *Tsarapho* vyrai, kurie viespatavo Moabe ir Jašubi-Lakhem. — ²³*Sodybose ir tarp tvorų*. Tikriausiai: Netaime ir Gederoje. — *Jo darbuose*: tarnavo išimtinai karaliui

3. Simeono, Rubeno, Gado ir pusės Manaso giminės palikuonys

4,24-5. Čia įvardijama Simeono palikuonys, nurodant jų gyvenamąsias vietas /4,24-43/, o taipgi Rubeno, Gado ir pusės Manaso giminės pali-

kuonys, visi gyvenusieji anapus Jordano /5,1-26/

²⁴*Simeono sūnūs...* Plg Prad 46,10 ir k

²⁸*Jie gyveno...* Plg Još 19,2-8. — ³²*Buveinių padalinimas*. Ebr t: jų genealogija

³⁹*I Gadorą*. Taip buvo vadinami keli Judo giminės miestai /plg Još 12,7/, bet čia kalbama apie Kananiečių miestą. Žr žem 40 e. — ⁴¹*Gyventojus*. Ebr *Me'unim*, ty, mano gyventojus. — ⁴²*I Seiro kalną*: į Idumėją. — ⁴³*Buvo pavykę ištrūkti*: kai prieš juos kovojo Saulius ir Dovidas. Plg 1 Kar 15,7.8

Prad 35,23 ;
49,4

Prad 46,9
Iš 6,14 ; Sk 26,5

5. ¹Šitie buvo sūnūs Izraelio pirmgimio Rubeno, /nes jis buvo jo pirmgimis, bet kadangi jis sutepė savo tėvo patalą, jo pirmgimystės teisės atiduota Izraelio sūnaus Juozapo sūnams, ir jis nebebuvo laikomas pirmgimių ; ²nes nors Judas buvo galingiausias tarp savo brolių ir iš jo giminės kilo kunigaikščiai, bet pirmgimystės teisės paskirta Juozapui/. ³Taigi Izraelio pirmgimio Rubeno sūnūs buvo Enokhas, Phalus, Esronas ir Kharimis. ⁴Joelio sūnūs : jo sūnus Samija, šito sūnus Gogas, šito sūnus Semėjis, ⁵šito sūnus Mikha, šito sūnus Rėja, šito sūnus Baalas, ⁶šito sūnus Beera, kurį išvedė nelaisvės Asiriečių karalius Teglatphalnasaras, ir jis buvo kunigaikštis Rubeno giminėje. ⁷Jo gi broliai ir visa jo giminė, kaip buvo suskaitomi pagal savo šeimas, turėjo du kunigaikščius Jehiėlį ir Zachariją. ⁸Toliau Joelio sūnaus Samos sūnaus Azazo sūnus Bala gyveno Aroeryje iki Nebui ir Beelmeonui. ⁹Taipgi saulėtekių linkon jis gyvena iki įeinant į Tyrumą ir iki Euphrato upei. Nes jis turėjo didelį galvių skaičių Galaado žemėje. ¹⁰Sauliaus gi laikais jie kovojo prieš Agariečius, išmušė juos ir gyveno užuot jų jūrų padangtėse visame krašte, kurs yra į rytus nuo Galaado. ¹¹Gado gi sūnūs gyveno ties jais Basano žemėje iki Selkai : ¹²Joėlis pirmasis, Saphanas antrasis, o Janajis ir Saphatas Basane. ¹³Jų gi broliai pagal savo šeimų namus buvo septyni : Mikolas, Mosolamas, Sebė, Jorajis, Jakhanas, Zije ir Eberas. ¹⁴Šitie yra Buzo sūnaus Jeddo sūnaus Jesesio sūnaus Mikolo sūnaus Galaado sūnaus Joro sūnaus Hurio sūnaus Abigailio sūnūs. ¹⁵Taipgi Gunio sūnaus Abdijėlio sūnus Akhis buvo jų šeimynų kunigaikštis. ¹⁶Jie gyveno Galaade ir Basane, jų miesteliuose ir visuose Saronio priemiesčiuose iki sienų. ¹⁷Visi šitie buvo suskaiityti Judo karaliaus Joatano laikais ir Izraelio karaliaus Jeroboamo laikais

¹⁸Rubeno, Gado ir pusės Manaso giminės sūnūs buvo vyrai kovotojai, nešiodamį skydus ir kalavijus, galėjo įtempti kilpinius ir buvo pratę kovoti, viso keturios dešimtys keturi tūkstančiai septyni šimtai šešios dešimtys einančių į kovą. ¹⁹Jie kovojo prieš Agariečius ; bet Ituriečiai, Naphis ir Nadabas ²⁰tiems padėjo. Agariečiai buvo paduoti į jų rankas, taipgi visi su jais buvusieji, nes jie kovodami šaukėsi į Dievą, ir jis išklausė juos, nes jie buvo ir jį iškėlė. ²¹Jie ėmė visa, ką anie turėjo, penkias dešimtis tūkstančių kupranugarių, du šimtu penkias dešimtis tūkstančių avių, du tūkstančių asilų ir šimtą tūkstančių žmonių. ²²Daugelis gi krito sužeistų, nes tai buvo Viešpaties karas. Ir jie gyveno anų vietoje iki perkėlimui

²³Taipgi pusės Manaso giminės sūnūs paveldėjo žemę nuo Basano sienų iki Baal-Hermonui, Sanirui ir Hermono kalnui, nes jų buvo begalo didelis skaičius. ²⁴O šitie buvo namų kunigaikščiai jų šeimynose : Epherais, Jesis, Eliėlis, Ezriėlis, Jeremija, Odoja ir Jediėlis, drąsiau ir galingi vyrai ir žymūs vadai savo šeimose

²⁵Bet jie paliko savo tėvų Dievą ir paleistuvavo paskui dievus žemės tautų, kurias Dievas išnaikino iš po jų akių ; ²⁶Izraelio Dievas sužadino

5. ¹Sutepė savo tėvo... Žr Prad 35,22. — Juozapo sūnams : ta prasme, kad Juozapo palikonims teko dvi tėvonystės dalys. — ²Kunigaikščiai. Ebr t vienaskaita ; taigi turėta galvoje Dovidą, kuriuo prasidėjo karalių eilė, turėjusi baigtis Mesiju. — ³Enokhas... Plg Prad 46, 9. — ⁴Joėlio : kieno jis buvo sūnus, nežinia. — ⁵Išvedė... Žr 4 Kar 15, 29. —

⁶Aroeryje... Žr Sk 32,34,38. — ¹⁰Agariečius. Jie buvo Abraomo palikūnys iš Agaros. — ¹¹Buvo suskaiityti... Pirmas suskaitė Jeroboamas II /4 Kar 14,25/, paskui gi Joatanas

¹⁹Prieš Agariečius... Čia paminėta kitas karas prieš Agariečius. Plg aug 10 e

²³Baal-Hermonui... Plg Još 12,7 ; Teis 3,3

Asiriečių karaliaus Phulio dvasią ir Asuro karaliaus Telgatphalnasaro dvasią ir jis perkėlė Rubeną, Gadą ir pusę Manaso giminės ir nuvedė juos į Lahelą, į Haborą, Arą ir prie Gozano upės, iki šiai dienai

6. ¹Levio sūnūs : Gersonas, Kaatas ir Meraris. ²Kaato sūnūs : Amramas, Isaaras, Ebronas ir Ozielis. ³Amramo sūnūs : Aaronas, Mošė ir Marija. Aarono sūnūs : Nadabas ir Abijus, Eleazaras ir Itamaras. ⁴Eleazarui gimė Phinėjas, Phinėjui gimė Abisuė, ⁵Abisuei gi gimė Bokis, o Bokiui gimė Ozis. ⁶Oziui gimė Zarajas, Zarajui gimė Merajotas, ⁷toliau Merajotui gimė Amarijas, o Amarijai gimė Akhitobas. ⁸Akhitobui gimė Sadokas, Sadokui gimė Akhimas, ⁹Akhimui gimė Azarijas ; Azarijui gimė Johananas, ¹⁰Johananui gimė Azarijas ; jis tai ėjo kunigystės pareigas namuose, kuriuos Saliamonas pastatė Jerusaleje. ¹¹Azarijui gi gimė Amarijas, Amarijui gimė Akhitobas, ¹²Akhitobui gimė Sadokas, Sadokui gimė Selumas, ¹³Selumui gimė Helkijas, Helkijui gimė Azarijas, ¹⁴Azarijui gimė Sarajas, o Sarajui gimė Josedekas. ¹⁵Josedekas gi išėjo, kuomet Viešpats perkėlė Judą ir Jerusale per Nabukodonosoro rankas

Prad 46,11
Zem 26,6

¹⁶Taigi Levio sūnūs : Gersonas, Kaatas ir Meraris. ¹⁷O štai Gersono sūnų vardai : Lobnis ir Semėjis. ¹⁸Kaato sūnūs : Amramas, Isaaras, Ebronas ir Ozielis. ¹⁹Merario sūnūs : Moholis ir Musis

1s 6,6

Šitie gi yra Levio palikuonys pagal jų šeimas : ²⁰Gersonas, jo sūnus Lobnis, šito sūnus Jehatas, šito sūnus Zama, ²¹šito sūnus Joahas, šito sūnus Addas, šito sūnus Zara, šito sūnus Jetrajis. ²²Kaato sūnūs : jo sūnus Aminadabas, šito sūnus Korė, šito sūnus Asiras, ²³šito sūnus Elkana, šito sūnus Abiasaphas, šito sūnus Asiras, ²⁴šito sūnus Tahatas, šito sūnus Urielis, šito sūnus Ozijas, šito sūnus Saulius. ²⁵Elkano sūnūs : Amasajis, Akhimotas ²⁶ir Elkana. Elkano sūnūs : jo sūnus Sophajis, šito sūnus Nahatas, ²⁷šito sūnus Eliabas, šito sūnus Jerohamas, šito sūnus Elkana. ²⁸Samuelio sūnūs : pirmgimis Vasenis ir Abija. ²⁹Merario gi sūnūs : Moholis, jo sūnus Lobnis, šito sūnus Semėjis, šito sūnus Oza, ³⁰šito sūnus Samaa, šito sūnus Hagija, šito sūnus Asaja

³¹Juos tai pastatė Dovidas ant Viešpaties namų giesmininkų, po to kai buvo perkelta skrynia ; ³²ir jie tarnavo ties liudijimo padangte, giedodami, kolei Saliamonas nepastatė Viešpaties namų Jerusaleje ; stovėdavo gi tarnyboje pagal savo eilę. ³³Šitie gi yra, kurie tarnaudavo su savo sūnumis iš Kaato sūnų : giesmininkas Emanas, sūnus Johelio, kurs buvo Samuelio sūnus, ³⁴kurs buvo Elkano sūnus, kurs buvo Jerohamo sūnus, kurs buvo Elielio sūnus, kurs buvo Tohaus sūnus, ³⁵kurs buvo Supho sūnus, kurs buvo Elkano sūnus, kurs buvo Mahato sūnus, kurs buvo Amasajo sūnus, ³⁶kurs buvo Elkano sūnus, kurs buvo Johelio sūnus, kurs

³⁶Phulio... Teglathphalnasaro. Tai buvo tikriausiai vieno ir to paties karaliaus vardas. Plg 4 Kar 15,19,29

4. Levio giminė

6,1-81. Įvardijami Levio palikuonys su pakartojimais ir nurodoma jų gyvenamosios vietos

6. ¹Levio sūnūs.... Plg 6,16. — ³Aaronos sūnūs. Aaronos sūnūs, ėjusieji vyriausiojo kunigo pareigas, įvardijami iki Josedekui, kurio sūnus

Jošua sugrįžo iš Babilono nelaisvės. Itamaro palikuonys, kurie vykdė kurį laiką vyriausiojo kunigo pareigas, čia išleidžiami /plg Esd 8, 1; Neem 12,7/. Vyriausiųjų kunigų ir levitų svarbumas pažymėtas tiksliau jų giminių paminėjimu ir pakartojimu /žr 5,29... 6, 50.../. — ¹⁵Išėjo : iškeliavo nelaisvėn draug su tauta

³²Ties liudijimo padangte : kurią buvo padaręs Dovidas liudijimo skrynai. — Pagal savo eilę. Plg 2 Kron

buvo Azarijo sūnus, kurs buvo Sophonijo sūnus, ³⁷kurs buvo Tahato sūnus, kurs buvo Korės sūnus, ³⁸kurs buvo Isaaro sūnus, kurs buvo Kaato sūnus, kurs buvo Jėlio sūnus, kurs buvo Israėlio sūnus. ³⁹Ir jo brolis Asaphas, kurs stovėjo jo dešinėje; Asaphas sūnus Baradijo, kurs buvo Samaos sūnus, ⁴⁰kurs buvo Basajo sūnus, kurs buvo Melkijo sūnus, ⁴¹kurs buvo Atanajo sūnus, kurs buvo Zaros sūnus, kurs buvo Adajo sūnus, ⁴²kurs buvo Etano sūnus, kurs buvo Zamos sūnus, kurs buvo Semėjo sūnus, ⁴³kurs buvo Jeto sūnus, kurs buvo Gersomo sūnus, kurs buvo Levio sūnus. ⁴⁴O jų broliai Merario sūnūs kairėje: Etanas sūnus Kusio, kurs buvo Abdio sūnus, kurs buvo Malokho sūnus, ⁴⁵kurs buvo Hasabijo sūnus, kurs buvo Amasijo sūnus, kurs buvo Helkijo sūnus, ⁴⁶kurs buvo Amasajo sūnus, kurs buvo Bonjo sūnus, kurs buvo Somerio sūnus, ⁴⁷kurs buvo Moholio sūnus, kurs buvo Merario sūnus, kurs buvo Levio sūnus

⁴⁸Taipgi jų broliai Levitai, kurie buvo paskirti visokiai Viešpaties namų padangtės tarnybai. ⁴⁹Aaronas gi ir jo sūnūs atnašaudavo, kas buvo deginama ant deginamųjų aukų altoriaus ir ant smilkalų altoriaus, visokiai švenčiausios vietos tarnybai, ir turėjo melstis už Israėlį visai taip, kaip yra įsakęs Dievo tarnas Mošė

⁵⁰Šitie gi yra Aarono sūnūs: jo sūnus Eleazaras, šito sūnus Phinėjas, šito sūnus Abisue, ⁵¹šito sūnus Bokis, šito sūnus Ozis, šito sūnus Zarahija, ⁵²šito sūnus Merajotas, šito sūnus Amarijas, šito sūnus Akhitobas, ⁵³šito sūnus Sadokas, šito sūnus Akhimaas

⁵⁴O štai jų gyvenamosios vietos, miesteliai ir apylinkės, būtent, Aarono sūnų pagal Kaatiečių šeimynas, nes tai jiems buvo tekę pagal burtą.

Još 21,12

⁵⁵Taipgi jiems duota Judo žemėje Hebronas ir jo priemiesčiai aplinkui, ⁵⁶miesto gi laukai ir sodžiai Jephonės sūnui Kalebui. ⁵⁷Aaronas tat sūnams duota prieglaudos miestas Hebronas, Lobna ir jo priemiesčiai; ⁵⁸taipgi Jeteris ir Estemas su jų priemiesčiais; be to, Helonas ir Dabiras su jų priemiesčiais; ⁵⁹taipgi Asanas ir Betsemas su jų priemiesčiais; ⁶⁰iš Benjaminų gi giminės Gabeė ir jo priemiesčiai, Almatas ir jo priemiesčiai, taipgi Anatosas su jo priemiesčiais, viso trylika miestų pagal jų šeimynas

⁶¹Kitiems gi sūnams iš Kaato giminės duota paveldėti dešimtį miestų iš pusės Manaso giminės. ⁶²Toliau Gersomo sūnams pagal jų šeimynas trylika miestų ir iš Isakharo giminės, iš Asero giminės, iš Nephtalio giminės ir iš Manaso giminės Basane. ⁶³Merario gi sūnams pagal jų šeimynas duota pagal burtą dvylika miestų iš Rubeno giminės, iš Gado giminės ir iš Zabulono giminės. ⁶⁴Israėlio sūnūs davė levitams taipgi miestus ir jų priemiesčius; ⁶⁵davė gi tuos miestus pagal burtą iš Judo sūnų giminės, iš Simeono sūnų giminės ir iš Benjaminų sūnų giminės, kuriuos jie praminė savais vardais; ⁶⁶duota tiems, kurie buvo iš Kaato sūnų giminės; jų sienose buvo miestai iš Ephraimo giminės. ⁶⁷Taipgi jie davė jiems prieglaudos miestus, Sikemą su jo priemiesčiais Ephraimo kalnuose, Gazerį su jo

Još 21,21

5,12; 29,27. — ³⁸Su savo sūnumis: su kitais levitais. — ³⁹Jo brolis: netikras, nes iš Gersono palikuonių

⁴⁸Jų broliai: kiti levitai, broliai aug minėtųjų trijų giesmininkų. — Tarnybai. Žr žem 15,23,24; 23,4... — ⁴⁹Melstis. Ebr t: daryti permaldavimą

⁵⁴Gyvenamosios vietos... Levio giminės vietos minimos taip pat kaip

Još 21,1... Skirtumai varduose labai nedideli. Plg Sk 35,9... — ⁵⁷Hebronas Tik jis buvo prieglaudos miestas. —

⁶⁰Trylika. Įvardinta čia tik vienuolika. Išleista Jeba ir Gabaonas. Žr Još 21,16,17

⁶¹Kitiems gi... iš Kaato... Kurie nebuvo kunigais. — Iš pusės Manaso. Prieš šituos ž reiktų įdėti: iš Ephraimo ir Gado giminių. Žr Još 21,5. —

priemiesčiais, ⁶⁸taipgi Jekmaamą su jo priemiesčiais, taipgi Bethoroną, ⁶⁹be to, Heloną su jo priemiesčiais ir tuo pačiu būdu Getremoną. ⁷⁰Toliau iš Manaso giminės pusės Anerą ir jo priemiesčius, Balaamą ir jo priemiesčius; būtent tiems, kurie buvo likę iš Kaato sūnų giminės

⁷¹Gersomo gi giminės sūnums davė iš Manaso giminės pusės Gauloną Basanę ir jo priemiesčius ir Astarotą su jo priemiesčiais. ⁷²Iš Isakharo giminės Kedesą ir jo priemiesčius ir Daberetą su jo priemiesčiais. ⁷³Taipgi Ramotą ir jo priemiesčius ir Anemą su jo priemiesčiais. ⁷⁴O iš Asero giminės Masalį su jo priemiesčiais ir taip pat Abdoną, ⁷⁵taipgi Hukaką ir jo priemiesčius ir Rohobą su jo priemiesčiais. ⁷⁶Toliau iš Nephtalio giminės Kedesą Galilėjoje ir jo priemiesčius, Hamoną su jo priemiesčiais ir Karjataimą ir jo priemiesčius

⁷⁷Likusiems gi Merario sūnums: iš Zabulono giminės Remoną ir jo priemiesčius ir Taborą su jo priemiesčiais; ⁷⁸taipgi anapus Jordano ties Jeriku į rytus nuo Jordano iš Rubeno giminės Bosorą tyrumoje su jo priemiesčiais ir Jasą su jo priemiesčiais, ⁷⁹taipgi Kademotą ir jo priemiesčius ir Mephaatą su jo priemiesčiais. ⁸⁰Dargi ir iš Gado giminės Ramotą Galaade ir jo priemiesčius ir Manaimą su jo priemiesčiais, ⁸¹lygiai ir Heseboną su jo priemiesčiais ir Jezerį su jo priemiesčiais

7. ¹Toliau Isakharo sūnų keturi: Tola, Phua, Jasubas ir Simeonas. ²Tolos sūnūs: Ozis, Raphaija, Jerielis, Jemajis, Jebsemas ir Samuėlis, kunigaikščiai savo šeimynų namuose. Iš Tolos palikuonių suskaičyta Dovidą laikais drąsiausių vyrų dvidešimt du tūkstančių šeši šimtai. ³Ozio sūnūs: Israhija, iš kurio gimė Mikolas, Obadija, Joėlis ir Jesija, viso penki kunigaikščiai. ⁴Su jais pagal jų šeimas ir giminės prisirengusių į kovą labai drąsių vyrų trys dešimtys šeši tūkstančiai, nes jie turėjo daug žmonių ir vaikų. ⁵Taipgi jų brolių per visą Isakharo giminę stipriausių kovoti suskaičyta aštuonios dešimtys septyni tūkstančiai

Prad 46,13

⁶Benjamino sūnų trys: Bela, Bekhoras ir Jadihelis. ⁷Belos sūnūs: Esbonas, Ozis, Ozielis, Jerimotas ir Urajis, penki šeimynų kunigaikščiai ir stipriausi kovotojai; jų gi skaičius dvidešimt du tūkstančių trys dešimtys keturi. ⁸Toliau Bekhoro sūnūs: Zamira, Joas, Eliėzeris, Elieonajis, Amris, Jerimotas, Abija, Anatosas ir Almatas; visi šitie Bekhoro sūnūs. ⁹Suskaityta gi pagal jų giminės kaip jų šeimynų viršininkų, stipriausių kariauti, dvidešimt du tūkstančių du šimtai. ¹⁰Toliau Jadihelio sūnūs: Balanas; Balano gi sūnūs: Jehus, Benjaminas, Aodas, Khanana, Zetanas, Tarsis ir Ahisahas. ¹¹Visų šitų Jadihelio sūnų, savo gimių viršininkų, drąsiausių vyrų einančių į kovą, septyniolika tūkstančių du

Prad 46,21

⁶⁷*Sikemą*. Tik jis iš čia įvardintųjų buvo laikomas prieglaudos miestu. Plg Još 21,21

⁷⁷ Likusiems gi Merario sūnums, t y, likusiems levitams

5. Kitų gimių sąrašas

7,1–8,40. Toliau duodami sąrašai likusių gimių: Isakharo /7,1–5/, Benjamino /7,6–12/, Nephtalio /7,13–/, pusės Manaso šiapus Jordano /7,14–19/, Ephraimo /7,20–29/, Asero /7,30–

40/, dar kartą Benjamino /8,1–28/ ir pagaliau Sauliaus genealogija /8,29–40/

7. ¹*Isakharo sūnų...* Plg Prad 46,13. — ²*Dovido laikais*. Plg žem 21,1... 2 Kar 24,1...

⁶*Benjamino...* Plg Prad 46,21. — ⁷*Sūnūs: palikuonys*. — ¹¹*Septyniolika...* Plg Sk 26,41. Palyginant čia duodamus vardus ir skaičius su Prad ir Sk knygomis, pasirodo nemažas skirtumas, kurs gal dėl to atsirado,

šimtu. ¹²Taipgi Hiro sūnūs : Sephamas ir Haphamas, ir Aherio sūnus Hasimas

Prad 46,24

¹³Nephtalio gi sūnūs : Jasiēlis, Gunis, Jeseris ir Selumas, Balos sūnūs

¹⁴Manaso sūnus buvo Esriēlis ; jo gi gulovē Sirietē pagimdē Galaado tėvą Makhirą. ¹⁵Makhiras gi ėmē savo sūnums Haphimui ir Saphanui žmonas ir turėjo seserį vardu Maakhą ; antrasis jo sūnus buvo vardu Salphaadas, ir tam Salphaadui gimē dukterų. ¹⁶Makhiro žmona Maakha pagimdē sūnų ir praminē jį vardu Pharesas ; jo gi brolio vardas buvo Šaresas, o jo sūnūs Ulamas ir Rekenas. ¹⁷Ulamō sūnus buvo Badanas. Šitie yra Manaso sūnaus Makhiro sūnaus Galaado sūnūs. ¹⁸Jo sesuo Regina pagimdē Dailų-vyrą, Abiēzerį ir Moholą. ¹⁹Semidos gi sūnūs buvo : Ahinas, Sekhemas, Lekis ir Aniamas

²⁰Ephraimo gi sūnūs buvo : Sutala, jo sūnus Baredas, šito sūnus Tahatas, šito sūnus Elada, šito sūnus Tahatas, šito sūnus Zabadas, ²¹šito sūnus Sutala ir šito sūnūs Ezeris bei Eladas. Bet vietiniai Geto vyrai užmušē juos, nes jie buvo nusileidę, kad užpultų anų nuosavybę. ²²Todėl jų tėvas Ephraimas liūdėjo per daugelį dienų, o jo broliai atėjo jo paguosti. ²³Jis įėjo pas savo žmoną, kuri pradėjo ir pagimdē sūnų ir praminē jį vardu Berija, nes buvo gimęs savo namų nelaimėje. ²⁴Jo gi duktė buvo Sara, kuri pastatē Žemąjį ir Augštąjį Bethoroną ir Ozensarą. ²⁵Toliau jo sūnus buvo Rapha, Resephas ir Talē, iš kurio gimē Taanas ; ²⁶tam gimē Laadanas, o šito sūnus buvo Amiudas, kuriam gimē Elisama ; ²⁷iš to kilo Nunas, kurs turėjo sūnų Jošų. ²⁸Jų gi nuosavybē ir gyvenamoji vieta buvo Betelis su jo dukterimis, i rytus Noranas, i vakarus Gazeris ir jo dukterys, taipgi Sikemas su jo dukterimis iki Azai su jos dukterimis. ²⁹O šalia Manaso sūnų Betsanas ir jo dukterys, Tanakhas ir jo dukterys, Magedas ir jo dukterys, Doras ir jo dukterys ; šitose gyveno Israēlio sūnaus Juozapo sūnūs

³⁰Asero sūnūs : Jemna, Jesua, Jesusis, Barija ir jų sesuo Sara. ³¹Barijos gi sūnūs : Eberas ir Melkiēlis ; jis yra Barsaito tėvas. ³²Eberui gi gimē Jephlatas, Someris, Hotamas ir jų sesuo Suaa. ³³Jephlatō sūnūs : Posekhas, Kamaalas ir Asotas ; šitie Jephlatō sūnūs. ³⁴Toliau Somero sūnūs : Ahis, Roaga, Haba ir Aramas. ³⁵Jo gi brolio Helemo sūnūs : Supha, Jemna, Selesas ir Amalis. ³⁶Suphos sūnūs : Suē, Harnapheris, Sualis, Beris, Jamra. ³⁷Bosoras, Hodas, Sama, Salusa, Jetranas ir Bera. ³⁸Jeterio sūnūs : Jephonē, Phaspha ir Ara. ³⁹Ollos gi sūnūs : Areē, Haniēlis ir Resija. ⁴⁰Visi šitie Asero sūnūs, giminių kunigaikščiai, rinktiniai ir drąsiausī vadų vadai ; skaičius gi jų, kurie savo amžiumi tiko karui, dvidešimt šeši tūkstančiai

Aug 7,6 ;
Prad 46,21

8. ¹Benjaminui gi gimē jo pirmgimis Balē, antrasis Asbelis, trečiasis Ahara, ²ketvirtasis Nohaa ir penktasis Rapha. ³Balēs sūnūs buvo : Adaras,

kad draug su sūnumis minimi taipgi vėlesnieji palikuonys, paimti iš kito laikotarpio

¹³Nephtalio... Plg Prad 46,24

¹⁴Esriēlis, kurį pagimdē jo gulovē Sirietē ; jį pagimdē Makhirą. Visa sekanti eil labai neaiški. — ¹⁶Maakha. Taip pat buvo vadinama ir Makhiro sesuo /15 eil/. — ¹⁸Pagimdē dailų vyrą. Tikriaus anot ebr t : sesuo Molekhatē pagimdē Išhodą

²⁰Ephraimo... Plg Sk 6,35,36. Čia skirtumai varduose gana dideli. —

²¹Užmušē juos : seniausiais laikais, kuomet Israēliai tebegyveno Egipte. — ²⁴Jo : Berijos. — ²⁶Betelis. Pradžioje jis buvo atiduotas Benjamino giminei. Žr Još 18,22

³⁰Asero sūnūs. Plg Prad 46,17 ; Sk 26,44...

8. ¹Benjaminui gi... Plg aug 7,6 ; Prad 46,21

Gera, Abiudas, ⁴taipgi Abisuė, Naamanas, Ahoė, ⁵toliau Gera, Sephuphanas ir Huramas

⁶Šitie yra Ahodo sūnūs, kunigaikščiai giminių, gyvenusių Gabaoje, kurie buvo perkelti į Manahatą: ⁷Naamanas, Akhija ir Gera; jis tai perkėlė juos, o jam gimė Oza ir Ahiudas

⁸Toliau Saharaimas turėjo vaikų Moabo krašte, po to kai jis atleido dvi savo moteri, Husimę ir Barą. ⁹Gimė gi jam iš jo žmonos Hodės Jobabas, Sebija, Mosa, Molkomas, ¹⁰Jehus, Sekhija ir Marma; šitie yra jo sūnūs, kunigaikščiai savo šeimynose. ¹¹Mehusimui gi gimė Abitobas ir Elphaalis. ¹²Elphaalio sūnūs buvo: Eberas, Misaamas ir Samadas; šitas pastatė Oną ir Lodą ir jo dukteris

¹³Barija gi ir Sama buvo kunigaikščiai šeimynų, gyvenusių Ajalone; šitie išvarė Geto gyventojus. ¹⁴Ahijas, Sesakas, Jerimotas, ¹⁵Zabadija, Arodas, Hederas, ¹⁶taipgi Mikolas, Jespha ir Joha buvo Barijos sūnūs. ¹⁷Zabadija, Mosolamas, Hezekis, Eberas, ¹⁸Jesamaris, Jezlija ir Jobabas buvo Elphaalio sūnūs; ¹⁹Jakimas, Zekhris, Zabdis, ²⁰Elioenajis, Seletajis, Eliėlis, ²¹Adaja, Baraja ir Samaratas buvo Semėjo sūnūs. ²²Jesphamas, Eberas, Eliėlis, ²³Abdonas, Zekhris, Hananas, ²⁴Hananija, Elamas, Anatotija, ²⁵Jephdaja ir Phanuelis buvo Sesako sūnūs. ²⁶Samsaris, Sohorijs, Otolijs, ²⁷Jersija, Elija, ir Zekhris buvo Jerohamo sūnūs. ²⁸Šitie buvo patriarchai ir giminių kunigaikščiai, kurie gyveno Jerusaleje

²⁹Gabaone gi gyveno Abigabaonas, kurio žmona buvo vardu Maakha; ³⁰jo pirmgimis sūnus Abdonas. Toliau Suras, Kisas, Baalas, Nadabas, ³¹taipgi Gedoras, Ahijas, Zakheris ir Makelotas; ³²o Makelotui gimė Samaa; jie gyveno su savo broliais Jerusaleje ties savo broliais. ³³Nėrui gi gimė Kisas, o Kisui gimė Saulius. Toliau Sauliui gimė Jonatanas, Melkisua, Abinadabas ir Esbaalis. ³⁴O Jonatano sūnus buvo Meribaalis, Meribaaliui gi gimė Mikha. ³⁵Mikhos sūnūs: Pitonas, Melekhas, Taraa ir Ahazas. ³⁶Ahazui gimė Joadas, Joadai gimė Alamas, Azmotas ir Zamris; Zamriui gimė Mosa, ³⁷Mosai gimė Banaa, kurio sūnus buvo Rapha; iš to kilo Elasa, kuriam gimė Aselis; ³⁸toliau Aselis turėjo šešis sūnus šiais vardais: Ezrikamą, Bokrų, Ismahelį, Sariją, Obdiją ir Hananą; visi šitie buvo Aselio sūnūs. ³⁹Jo gi brolio Eseko sūnūs buvo: pirmgimis Ulamas, antrasis Jehus ir trečiasis Eliphaletas. ⁴⁰Ulamio sūnūs buvo stipriausi vyrai ir su didele stiprybe įtempdavo kilpinį; jie turėjo daug sūnų ir vaikų, iki šimto penkių dešimtų. Visi šitie Benjaminio sūnūs

Žem 9,35

I Kar 14,51
Žem 9,39

9. ¹Taigi visas Izraelis buvo suskaičiuotas, ir jų skaičius parašytas Izraelio ir Judo karalių knygoje; jie buvo perkelti Babilonan dėl savo nusikaltimų. ²Pirmieji apsigyvenusieji savo paveldėtose vietose ir miestuose

*Kurie liko perkelti... To perkėlimo aplinkybės nežinomos

*Atleido: duodamas joms persiskyrimo 1aštą. — ¹¹Mehusimui gi. Anot ebr t: Iš Husimės gi jam gimė, ty, iš pirmosios jo žmonos pirm persiskyrimo /8 e/

²⁹Gabaone. Dabar: El - D ž i b. — Abigabaonas. Tikriaus: Gabaono tėvas. Plg žem 9,35. — ³⁰Kisas. Po šito vardo gal išleistas Nėras. Plg žem 9,36. — ³³Esbaalis: Isbosetas.

Žr 2 Kar 2,8. — ³⁴Meribaalis: Mephibosetas. Žr 2 Kar 9,6

6. Pirmieji Jerusaleės gyventojai

9,1-44. Giminių kronologija baigiama įvardijimu Jerusaleje gyvenusių šeimynų iš Judo ir Benjaminio giminių /1-9/, o taipgi kunigų iš Levio giminių /10-16/, toliau minimos levitų pareigos /17-34/ ir dar syki pakartojama Sauliaus genealogija /35-44/

buvo Izraeličiai, kunigai, levitai ir Natiniečiai. ³Gyveno Jerusaleje iš Judo sūnų, iš Benjamino sūnų, o taipgi iš Ephraimo ir Manaso sūnų. ⁴Otėjis sūnus Amiudo, kurs buvo Amrio sūnus, kurs buvo Ormajo sūnus, kurs buvo Bonio sūnus iš Judo sūnaus Phareso sūnų. ⁵Iš Siloniečių jo pirm-gimis Asaja ir jojo sūnūs. ⁶Iš Zaros gi sūnų: Jehuėlis, ir jų broliai, šeši šimtai devynios dešimtys

⁷Toliau iš Benjamino sūnų: Salas, Asano sūnaus Odujo sūnaus Mosolamo sūnus, ⁸ir Jerohamo sūnus Jobanija, ir Mokholio sūnaus Ozio sūnus Ela ir Jebanijo sūnaus Rahuėlio sūnaus Saphatijo sūnus Mosolamas; ⁹ir jų broliai pagal savo šeimas, devyni šimtai penkios dešimtys šeši, visi šitie šeimynų kunigaikščiai savo tėvų namuose

¹⁰Iš kunigų: Jedaja, Jojaribas ir Jakhinas, ¹¹taipgi Azarijas sūnus Helkijo, kurs buvo sūnus Mosolamo, kurs buvo sūnus Sadoko, kurs buvo sūnus Marajoto, kurs buvo sūnus Akhitobo, vyriausis Dievo namų kunigas. ¹²Toliau Melkhijo sūnaus Phasuro sūnaus Jerohamo sūnus Adajas ir Emerio sūnaus Mosolamito sūnaus Mosolamo sūnaus Jezros sūnaus Adiėlio sūnus Maasajis, ¹³taipgi jo brolių kunigaikščiai savo šeimynose, tūkstantis septyni šimtai šešios dešimtys, labai stiprūs ir tvirti atlikti tarnybos darbams Dievo namuose

¹⁴Iš levitų gi: Semėja, Hasebijos sūnaus Ezrikamo sūnaus Hasubo sūnus iš Merario sūnų. ¹⁵Taipgi Bakkarakas, Rentėjas, Galalas ir Asapho sūnaus Zekhrio sūnaus Mikhos sūnus Matanija. ¹⁶Idutuno sūnaus Galalo sūnaus Semėjo sūnus Obdija ir Barakijas sūnus Asos sūnaus Elkano, kurs gyveno Netophatio kiemuose

¹⁷Durininkai gi: Selumas, Akubas, Telmonas ir Ahimamas, o jų brolis Selumas buvo viršininkas; ¹⁸iki tam laikui karaliaus vartuose i rytus iš Levio sūnų ejo sargybą pagal savo eilę. ¹⁹Korės gi sūnaus Abiasapho sūnaus Korės sūnus Selumas draug su savo broliais ir su savo tėvo namais, šitie Koriečiai buvo pastatyti tarnybos darbams padangtės prieangių sargais, o jų šeimynos sergėjo iš eilės įėjimą į Viešpaties stovyklą. ²⁰Eleazaro gi sūnus Phinėjas buvo jų kunigaikštis Viešpaties akivaizdoje. ²¹Toliau Mosolamijos sūnus Zakharijas buvo liudijimo padangtės angos durininkas. ²²Visų šitų išrinktų durininkais prie vartų buvo du šimtu dvylika;

9. ¹*Buvo suskaiitytas.* Apie kurį suskaiitymą čia kalbama, nežinia. — *Karalių knygoje.* Iš kurios autorius ėmė aug duodamus sąrašus. Plg I vad. 732 p — ²*Pirmieji apsigyvenusieji.* Vieni aiškintojai mano, kad čia kalbama apie Žydų šeimynas, apsigyvenusias Jerusaleje po Babilono nelaisvės; kiti gi spėja, kad įvardinti tie, kurie pirmi gyveno Jerusaleje, Izraelio sūnams paėmus Palestiną. — *Izraeličiai...* Gyventojų skyriai: visų pirma Izraelio sūnūs apskirtai, toliau kunigai, levitai ir pagaliau *Natiniečiai* (ebr *Nethinim* padovanotieji). Natiniečiai buvo žemesnieji šventyklos tarnai, susidėję iš nesunaikintų Jošuos laikais Gabaoniečių (Još 9,23/ ir kitų Kananiečių, paimtų karo

metu nelaisvėn. Plg 3 Kar 9,20.21; Esd 8,20

⁵*Siloniečių:* iš Selos palikuonių (Sk 26,20). — ¹¹*Vyriausis Dievo namų.* Ebr t: Dievo namų kunigaikštis. — ¹²*Melkhijo sūnaus...* Plg žem 24,9.14; Neem 11,12

¹⁵*Rentėjas.* Ebr t nuosavas vardas Khērēš. — ¹⁶*Kiemuose.* Ebr t: Netophatiečių sodžiuose

¹⁷*Selumas, Akubas...* Jie buvo keturių šventyklos durininkų skyrių viršininkai. — ¹⁸*Iki tam laikui... i rytus.* Ebr t šitie ž pridera prie 17 eil, nes Selumui su jo būriu buvo pavesta sergėti vartai, per kuriuos eidavo į šventyklą karaliaus. Plg Ez 46,1.2 — ¹⁹*Korės gi sūnaus...* Minimi Selumo pranokėjai ir senovinės jų pareigos šventykloje. — ²¹*Zakhari-*

jie buvo įrašyti pagal savo sodžius ; juos įstatė Dovidas ir Regintysis Samuėlis dėlei jų ištikimybės, ²³kaip juos, taip ir jų sūnus, Viešpaties namų angose ir padangtėse pagal jų eiles. ²⁴Durininkai buvo į keturis vėjus, tai yra į rytus, į vakarus, į šiaurę ir į pietus. ²⁵Jų gi broliai pasilikdavo sodžiuose ir metas nuo meto ateidavo savo šabatais. ²⁶Šitiems keturiems levitams buvo pavestas visas durininkų skaičius, ir jiems buvo pavesta Viešpaties namų butai ir turtai. ²⁷Jie pasilikdavo taipgi savo sargybose aplink Viešpaties šventyklą, idant, atėjus metui, rytą atidarytų vartus. ²⁸Iš jų giminės buvo pastatyta ir indų tarnybai, nes indai buvo įnešami ir išnešami pagal skaičių. ²⁹Iš jų ir iš tų, kurie turėjo sau pavestus šventyklos rakandus, buvo užvaizdai smulkių miltų, vyno, aliejaus, smilkalų ir kvepalų. ³⁰Kunigų gi sūnūs darydavo iš kvepalų tepalus. ³¹O Korietis Selumo pirmgimis levitas Matatijas buvo viršininkas tų dalykų, kas buvo kepama skardoje. ³²Toliau iš jų brolių Kaato sūnų buvo užvaizdai padėtinių duonų, kad visuomet kas šabatas prirengtų naujų. ³³Šitie yra giesmininkų viršininkai, levitų šeimynose, kurie pasilikdavo butuose, kad nuolat dieną ir naktį eitų savo tarnybos prievoles. ³⁴Levitų viršininkai, kunigaikščiai savo šeimynose pasilikdavo Jerusaleje

³⁵Gabaone gi gyveno Gabaono tėvas Jėhielis, o jo žmona buvo vardu Maakha. ³⁶Jo pirmgimis buvo Abdonas, toliau Suras, Kisas, Baalas, Nėras, Nadabas, ³⁷taipgi Gedoras, Ahijas, Zakharijas ir Makelotas. ³⁸Makelotui gimė Samaanas ; šitie gyveno šalia savo brolių Jerusaleje kartu su savo broliais. ³⁹Nėrui gi gimė Kisas, Kisui gimė Saulius, o Sauliui gimė Jonatanas, Melkhisua, Abinadabas ir Esbaalis. ⁴⁰Jonatano sūnus buvo Meribaalis, o Meribaaliui gimė Mikha. ⁴¹Mikhos sūnūs buvo Phitonas, Melekhas, Taraa ir Ahazas. ⁴²Ahazui gi gimė Jara, Jarai gimė Alamatas, Azmotas ir Zamris. Zamriui gi gimė Mosa. ⁴³Mosai gi gimė Banaa, kurio sūnui Raphajui gimė Elasa, iš kurio kilo Aselis. ⁴⁴Aselis gi turėjo šešis sūnus šiais vardais : Ezrikamą, Bokrų, Ismahėlį, Sariją, Obdiją, Hananą ; šitie yra Aselio sūnūs

Aug 8,29

Aug 8,33

10. ¹Pilistimai kovojo prieš Israėlį, ir Israėlaičiai bėgo nuo Pilistimų ir krito sužeisti Gelboės kalne. ²Kai Pilistimai, besivydami Saulių ir jo sūnus, prisiartino, jie užmušė Sauliaus sūnus Jonataną, Abinadabą ir Melkisuą. ³Kova prieš Saulių pasidarė smarkesnė, pasivijo jį šauliai su kilpiniais ir sužeidė vilyčiomis. ⁴Tuomet Saulius tarė savo ginklanešiui : Išsitrauk iš makščių savo kalaviją ir užmušk mane, kad kartais šitie ne-

I Kar 31,1

jas : Dovidą laikais. Plg žem 26,2.14. — ²²Pagal savo sodžius. Jie gyveno su savo šeimomis Jerusaleš apylinkėje ; paskirtą jį savaitę ėjo atlikti savo pareigų prie šventyklos. — *Regintysis*. Žr 2 Kar 9,9. — ²⁶Šitiems keturiems... Anot ebr t : nes nuolatiniai buvo tik keturi vyriausieji durininkai, t y, levitai. — *Butai*. Žr 3 Kar 6,5. — ²⁷Jie : Durininkai. — ²⁹Smulkių miltų... Buvo tai medžiaga nekruvinoms aukoms. Plg Kun 2,1... — ³⁰Tepalus : tepamąjį aliejų. Plg Iš 30, 23... — ³¹Skardoje. Plg Kun 2,3-7,12. — ³²Padėtinių duonų. Žr Kun 24,6. — ³⁵Gabaone gi gyveno...

Yra tai pakartojimas Sauliaus genealogijos su labai mažais skirtumais. Plg aug 8,29-40. Tuo pakartojimu autorius prirengia sau kelią prie trumpo paminėjimo Sauliaus istorijos. Žr 10,1...

II. Karaliaus Dovidą istorija

1. Svarbiausi atsitikimai iš Dovidą viešpatavimo

1/ Sauliaus namų žuvinimas

10,1-14. Sauliui susirėmus kovoje su Pilistimais, žūna trys jo sūnūs ir jis pats. Nurodoma taipgi Sauliaus namų žuvimo priežastis

apipjaustytieji atėję nesityčiotų iš manęs. Bet jo ginklanešys baimės apimtas nenorėjo to daryti; todėl Saulius nutvėrė kalaviją ir pats ant jo puolė. ⁵Tai pamatęs jo ginklanešys, būtent, kad Saulius miręs, taipgi ir jis puolė ant savo kalavijo ir mirė. ⁶Taip tat žuvo Saulius ir trys jo sūnūs, ir visi jo namai žlugo draug. ⁷Tai pamatę visi Israėlio vyrai, gyvenusieji lygumose, pabėgo ir, mirus Sauliui bei jo sūnams, paliko savo miestus ir išsisklaistė į visas puses, o Pilistimai atėjo ir gyveno juose. ⁸Kitą gi dieną Pilistimai, plėšdami užmuštųjų grobį, rado Saulių ir jo sūnus, gulinčius Gelboės kalne; ⁹apiplėšę jį, nukirtę galvą ir paėmę ginklus, nusiuntė į savo šalį, kad būtų nešiojama aplinkui ir rodoma stabų šventyklose ir tautoms. ¹⁰Jo gi ginklus pašventė savo dievo šventykloje, o galvą pakabino Dagono šventykloje. ¹¹Tai išgirdę Galaado Jabės vyrai, būtent, visa, ką Pilistimai buvo padarę su Sauliumi, ¹²pakilo visi drąsūs vyrai, ėmė Sauliaus ir jo sūnų lavonus, atgabeno juos į Jabę ir palaidojo po ąžuolu, buvusiu Jabėje, ir alkino save septynias dienas

¹³Taigi Saulius mirė dėl savo neteisybių, nes peržengė Viešpaties paliepimą, kurį jis buvo jam davęs, ir nesergėjo jo; o be to jis dar teiravosi burtininkės ¹⁴ir nepasitikėjo Viešpačiu; todėl jis leido užmušti jį ir perkėlė jo karalystę ant Isajo sūnaus Dovidą

Iš 17,4
I Kar 15,3;
28,8

2 Kar 5,1

11. ¹Taigi visas Israėlis susirinko prie Dovidą Hebrone ir tarė: Esame tavo kaulas ir tavo kūnas. ²Taipgi vakar ir užvakar, dar tebekaraliaujant Sauliui, tu išvesdavai ir įvesdavai Israėlį; nes tau Viešpats, tavo Dievas, tarė: Tu ganysi mano tautą Israėlį, ir tu būsi jos kunigaikštis. ³Tuomet atėjo visi vyresnieji prie karaliaus Hebronan, ir Dovidą padarė su jais sandorą Viešpaties akivaizdoje, ir jie patepė jį Israėlio karaliumi pagal Viešpaties žodžius, kuriuos jis yra kalbėjęs per Samuėlį

⁴Po to Dovidą ir visas Israėlis nuėjo į Jerusale, tai yra į Jebusą, kur žemės gyventojai buvo Jebusiečiai. ⁵Jebuso gyventojai tarė Dovidui: Neįeisi čia. Bet Dovidą paėmė Siono pilį; tai yra Dovidą miestas, ⁶ir

10. ¹*Pilistimai kovojo...* Kova su Pilistimais aprašyta čia visai taip pat, kaip ir I Kar 31,1... tik truputį trumpiau. Autorius neturėjo sumanymo rašyti Sauliaus istorijos; mini gi jo mirtį, kad paaiškėtų, kokiuo būdu Israėlio karalystė teko Dovidui. — *Sužeisti.* Ebr t: užmušti. — ³*Sužeidė vilytiomis.* Ebr t: jis sudrebėjo prieš šaulius. Saulius buvo drąsus kovotojas, bet sužeistas turėjo svyravimo valandėlę, kas toliau daryti. — ⁹*Rodoma.* Ebr t: kad paskelbtų linksmą žinią. — ¹²*Pakilo...* Taip išreikšdami dėkingumą savo gelbėtojiui. Plg I Kar 11,1...

¹³*Dėl savo neteisybių...* Sauliaus žuvimo priežastys. — *Paliepimą, kurį...* Plg I Kar 15,1-9. — ¹⁴*Nepasitikėjo...* Ebr t: ir nesiteiravo Viešpaties. Anot I Kar 28,6, Saulius mė-

gino teirautis Viešpaties, bet negavo atsakymo; tuomet Saulius, nesirūpindamas permaldauti užrūstintą Viešpatį, pasiskubino į Endorą

2/ Dovidą karalius Hebrone ir Jerusaleje. Dovidą karžygių vardai

. 11,1-12,40. Mirus Sauliui, Dovidą visų giminių pripažintas karaliumi Hebrone /11,1-3/ atima iš Jebusiečių Siono tvirtovę ir pastato aplink ją miestą /11,4-9/. Toliau — įvardijami karžygiai, kurie buvo su Dovidu nuo pat pradžios /11,10-46/, kurie prisidėjo prie jo dar prie gyvos Sauliaus galvos /12,1-22/ ir kurie pripažino jį karaliumi Hebrone, Sauliui mirus /12,23-40/

11. ¹*Taigi visas...* Plg 2 Kar 5,1... Dovidą kova per pusaštuntų metų su Sauliaus sūnumi Isbosetu čia

jis tarė: Kiekvienas, kurs pirmas sumuš Jebusiečius, bus kunigaikštis ir vadas. Taigi pirmas pakilo Sarvijos sūnus Joabas ir buvo padarytas kunigaikščiu. ⁷Dovidas gi gyveno pilyje, ir todėl ji buvo praminta Dovidu miestu. ⁸Jis pastatė miestą aplinkui, pradedant nuo Mėlo iki apskritimui, Joabas gi pastatė likusį miestą. ⁹Ir Dovidas darėsi galingesnis ir ėjo didyn, ir kareivių Viešpats buvo su juo

¹⁰Šitie buvo drąsiųjų Dovidu vyrų viršininkai, kurie jam padėjo tapti viso Izraelio karaliumi pagal Viešpaties žodį, kurį jis yra kalbėjęs Izraeliui. ¹¹Ir šitas buvo Dovidu karžygių skaičius: Hakhamonio sūnus Jesbaamas viršininkas tarp trijų dešimtų; jis pakėlė savo jietį prieš tris šimtus sužeistų vienu kartu. ¹²Po jo Ahohietis jo dėdės sūnus Eleazaras, kurs buvo tarp trijų galingųjų. ¹³Jis buvo su Dovidu Phesdomime, kai Pilistimai susirinko į tą vietą kovoti; buvo gi toje vietoje dirva pilna miežių, o tauta buvo pabėgusi iš po Pilistimų akių. ¹⁴Šitie sustojo viduryje lauko ir apgynė jį; o jiems sumušus Pilistimus, Viešpats davė didelį išgelbėjimą savo tautai. ¹⁵Trys gi iš trijų dešimtų kunigaikščių nusileido prie uolos, kur buvo Dovidas, į Odolamo olą, kai Pilistimai buvo sustatę stovyklas Raphaimo slėnyje. ¹⁶Taigi Dovidas buvo stiprovėje, o Pilistimų stotis Betliejuje. ¹⁷Tuomet Dovidas užsigeidė ir tarė: O, kad kas man duotų vandens iš Betliejaus šulinio, kurs yra vartuose. ¹⁸Taigi šitie trys perėjo per Pilistimų stovyklos vidurį, pasisėmė vandens iš Betliejaus šulinio, buvusio vartuose, ir atnešė Dovidui, kad gertų; o jis nenorėjo, bet verčiau išliejo jį Viešpačiui, ¹⁹sakydamas: Anaip tol to nedarysiu mano Dievo akivaizdoje ir negersiu šitų vyrų kraujo, nes su savo gyvybių pavojumi jie man atnešė vandens. Ir todėl jis nenorėjo gerti. Tai padarė trys stipriausieji

²⁰Taipgi Joabo brolis Abisajis buvo pirmasis tarp trijų; ir jis pakėlė savo jietį prieš tris šimtus, kuriuos sužeidė ir jis buvo garsiausias tarp trijų, ²¹ir žymiausias tarp trijų antrųjų ir jų vadas, tačiau trims pirmiesiems nebuvo prilygęs. ²²Taipgi karžygio Jojados sūnus Banajas iš Kabseelio, kurs daug dalykų padarė; jis užmušė du Ariėliu iš Moabo, ir jis nusileido ir užmušė liūtą daubos viduryje sniego metu. ²³Jis taipgi užmušė egiptietį vyrą, kurio ūgis buvo penkių mastų ir kurs turėjo jietį kaip audėjų riestuvą; taigi jis nusileido prie jo su lazda, nutvėrė jietį, kurią anas turėjo rankoje, ir užmušė jį jo jietimi. ²⁴Tai padarė Jojados sūnus Banajas, kurs buvo tarp trijų karžygių garsiausias, ²⁵pirmasis tarp trijų dešimtų; tačiau trims jis neprilygo; o Dovidas padarė jį savo slaptu patarėju.

²⁶Toliau drąsiausieji vyrai kariuomenėje buvo Joabo brolis Asaėlis, jo dėdės sūnus Elkananas iš Betliejaus, ²⁷Arorietis Samotas, Phalonietis Helesas, ²⁸Tekujietis Akkės sūnus Ira, Anatotietis Abiezeris, ²⁹Husatietis Sobokhajis, Ahohietis Ilajis, ³⁰Netophatietis Maharajis, Netophatietis Baanos sūnus Heledas, ³¹Ribajo sūnus Etajis iš Benjamino sūnų Gabaato, Pharatonietis Banaja, ³²Hurajis iš Gaaso slėnio, Arbatietis Abiė-

2 Kar 23,8

2 Kar 23,14

išleidžiama, nes jos paminėjimas nėra reikiamas autoriaus tikslui

⁶*Pirmas pakilo...* Ta aplinkybė apie Joabą Karalių knygoje neminėta. Taip pat ir 8 e.

¹⁰*Drąsiųjų Dovidu.* Panašus sąrašas 2 Kar 23,8-39. — ¹¹*Tris šimtus...*

2 Kar 23,8: aštuonių šimtų. — ¹²*Jo dėdės.* Ebr t: Dodo sūnus. — ¹³*Phesdomime.* Plg 1 Kar 17,1. — *Kai Pilistimai...* Čia keletas ž yra tikriausiai iškritę iš teksto, nes anot 2 Kar 23,11.12 su Pilistimais susirėmęs Dovidu karžygių trečiasis, Sema. —

lis, Bauramietis Azmotas, Salabonietis Eliaba, ³³Gezoniečio Asemo sūnus, Sagės sūnus Jonatanas Ararietis, ³⁴Sakharo sūnus Ahiamas Ararietis, ³⁵Uro sūnus Eliphalis, ³⁶Mekheratietis Hephheris, Phelonietis Ahija, ³⁷Karmelietis Hesras, Asbajo sūnus Naarajis, ³⁸Natano brolis Joėlis, Agarajo sūnus Mibaharas, ³⁹Amonietis Selekas, Sarvijos sūnaus Joabo ginklanešys Bero-tietis Naarajis, ⁴⁰Jetrietis Ira, Jetrietis Garebas, ⁴¹Hetietis Urijas, Oholio sūnus Zabadas. ⁴²Sizos sūnus Adina Rubenietis, Rubeniečių kunigaikštis, ir draug su juo trys dešimtys; ⁴³Maakhos sūnus Hananas, ir Matanietis Jozaphatas, ⁴⁴Astarotietis Ozija, Hotano sūnūs Sama ir Jehiėlis, Arorietis, ⁴⁵Samrio sūnus Jėdihėlis ir jo brolis Joha Tosajietis, ⁴⁶Mahumietis Eliėlis, Elnaemo sūnūs Jeribajis ir Josaja, Moabietis Jetma, Eliėlis, Obedas ir Jasiėlis iš Masobijos.

12. ¹Taipgi šitie atėjo pas Dovidą Sikelegan, kai jis turėjo dar bėgti nuo Kiso sūnaus Sauliaus, drąsiausi ir geriausi kovotojai, ²kurie šaudydavo iš kilpinio, abiem rankom mėtydavo akmenis iš vilpstynių ir šaudydavo vilyčiomis. Buvo tai iš Sauliaus brolių iš Benjamino: ³Samaos sūnudu vadas Ahiezeris ir Joas iš Gabaato; Azmato sūnudu Jeziėlis ir Phaletas, Barakha ir Anatotietis Jehus. ⁴Taipgi Gabaonietis Samajas drąsiausis tarp trijų dešimtų ir trijų dešimtų viršininkas; Jeremijas, Jeheziėlis, Johananas ir Gaderotietis Jezabadas, ⁵Eluzajis, Jerimutas, Baalija, Samarija ir Haruphietis Saphatija; ⁶Elkana, Jesija, Azareėlis, Joėzeris ir Jesbaamas iš Karehimo; ⁷taipgi Jerohamo sūnudu Joela ir Zabadija iš Gedoro

⁸Taipgi iš Gadiečių atbėgo prie Dovidą, besislapstančio tyrumoje, stipriausi vyrai ir geriausi kovotojai, nešiojusieji skydą ir jietį, kurių veidas buvo kaip liūto, ir greitai kaip ožkos kalnuose. ⁹Ezeris buvo vyriausis, Obdijas antras, Eliabas trečias, ¹⁰Masmana ketvirtas, Jeremijas, penktas, ¹¹Etis šeštas, Eliėlis septintas, ¹²Johananas aštuntas, Elzebadas devintas, ¹³Jeremijas dešimtas, Makhbanajis vienuoliktas. ¹⁴Šitie iš Gado sūnų buvo kariuomenės vadai; mažiausis buvo šimto kareivių viršininkas, o vyriausis tūkstančio. ¹⁵Tai šitie persigavo per Jordaną pirmame mėnesyje, kuomet jis paprastai išsilieja iš savo krantų, ir jie privertė bėgti visus gyvenusius slėniuose į rytus ir į vakarus. ¹⁶Taipgi iš Benjamino ir iš Judo atėjo į tvirtovę, kur pasiliko Dovidas. ¹⁷O Dovidas išėjo jų pasitikti ir tarė: Jei jūs ateinate pas mane taikiai, kad man padėtumėte, mano širdis tebūna su jumis iš vieno; o jei tykojate manęs, tar naudami mano priešams, nors nėra mano rankose neteisybės, tegul tai mato mūsų tėvų Dievas ir tegul teisia. ¹⁸Bet Dvasia apsiatė Amasą, viršininką trijų dešimtų, ir jis tarė: Mes esame tavo, o Dovide, ir su tavimi, Isajo sūnau; ramybė tebūna tau ir ramybė tavo padėjėjams,

Miežių. 2 Kar 23,11: laišių. —

¹⁶*Trys gi iš...* Žr 2 Kar 23,13-17

²⁰*Abisajis...* Plg 2 Kar 23,18-23

²⁶*Asaėlis...* Plg 2 Kar 23,24-39. —

⁴¹*Zabadas...* Kitur neminėti karžygių vardai

12. ¹*Sikelegan.* Žr 1 Kar 26,6-8.

— *Geriausi kovotojai.* Ebr t: padėjėjai kovoje. — ²*Iš Sauliaus brolių:* iš tos pačios Benjamino giminės, iš kurios buvo ir Saulius

¹⁴*Mažiausis buvo...* Tikriausiai anot ebr t: vienas mažiausis už šimtą, o didžiausis už tūkstantį, t y, silpniausias buvo vertas šimto paprastų kareivių, o stipriausias tūkstančio. Pasakymas poetiškas ir hiperbolinis. — ¹⁵*Pirmame mėnesyje:* kovo mėnesyje, kai, prasidėjus pavasario lietu ir tirpstant sniegui Hermone /Još 3, 15/, patvinsta upės. Tuo metu persigavimas per Jordaną buvo labai

nes tavo Dievas tau padeda. Taigi Dovidas priėmė juos ir paskyrė būrių viršininkais

¹⁹Taipgi iš Manaso atbėgo prie Dovidą, kai jis kartu su Pilistimais ėjo kovoti prieš Saulių; tačiau jis nekovojo draug su jais; nes Pilistimų kunigaikščiai, pasitarę tarp savęs, siuntė jį atgal, sakydami: Su pavojumi mūsų galvoms jis sugrįš prie savo valdovo Sauliaus. ²⁰Taigi, kai jis sugrįžo į Sikelegą, atbėgo prie jo iš Manaso Ednas, Jozabadas, Jėdihelis, Mikolas, Ednas, Jozabadas, Elijus ir Salatis, turėjusieji po savim tūkstančius iš Manaso. ²¹Šitie padėjo Dovidui prieš plėšikus, nes visi buvo drąsiausi vyrai, ir jie tapo vadais kariuomenėje. ²²Bet ir kasdien ateidavo prie Dovidą jam padėti, iki pasidarė didelis skaičius, lyg kad Dievo kariuomenė

I Kar 29,4

²³O štai skaičius kariuomenės viršininkų, kurie atėjo pas Dovidą į Hebroną, kad atiduotų jam Sauliaus karalystę pagal Viešpaties žodį. ²⁴Judo sūnų, nešiojusių skydą ir jietį, šeši tūkstančiai aštuoni šimtai prisirengusiųjų į kovą; ²⁵iš Simeono sūnų vyrų drąsiausių kovoti septyni tūkstančiai šimtas; ²⁶iš Levio sūnų keturi tūkstančiai šeši šimtai; ²⁷taipgi kunigaikštis Jojada iš Aaroną palikuonių, o su juo trys tūkstančiai septyni šimtai; ²⁸toliau geriausių savybių jaunikaitis Sadokas ir jo tėvo namai, dvidešimt du kunigaikščiai; ²⁹iš Benjamino gi sūnų, Sauliaus brolių, trys tūkstančiai, nes didelė jų dalis dar tebesilaikė Sauliaus namų; ³⁰toliau iš Ephraimo sūnų dvidešimt tūkstančių aštuoni šimtai labai stiprių vyrų, garsių savo šeimynose; ³¹iš Manaso giminės pusės aštuoniolika tūkstančių, visi pažymėti savo vardais, atėjo pastatyti Dovidą karaliumi; ³²taipgi iš Isakharo sūnų išmintingų vyrų, žinojusių kiekvieną metą, kad įsakytų, kas Izraeliui reikia daryti, du šimtu kunigaikščių, visa gi likusi tauta sekė jų patarimą; ³³iš Zabulono, kurie išeidavo kovon ir stovėdavo eilėje apsišarvoję kariškais ginklais, atėjo padėti penkios dešimtys tūkstančių nedvejojančia širdimi; ³⁴ir iš Nephtalio tūkstantis kunigaikščių, o su jais apsiginklavusių skydu ir jietimi trys dešimtys septyni tūkstančiai; ³⁵taipgi iš Dano, prisirengusių į kovą, dvidešimt aštuoni tūkstančiai šeši šimtai; ³⁶iš Asero einančių kovon ir kariškoje eilėje pasiryžusių pulti keturios dešimtys tūkstančių. ³⁷Anapus gi Jordano iš Rubeno, Gado ir Manaso giminės pusės sūnų, apsišarvojusių kariškais ginklais, šimtas dvidešimt tūkstančių.

³⁸Visi šitie vyrai kovotojai, pasiryžę kovoti, atėjo tobula širdimi į Hebroną, kad pastatytų Dovidą karaliumi visam Izraeliui, bet ir visi likusieji iš Izraelio buvo vienos širdies, kad Dovidas taptų karaliumi. ³⁹Jie buvo tenai pas Dovidą tris dienas, valgydami ir gerdami, nes jų broliai buvo jiems prirengę maisto. ⁴⁰Be to, šalia jų gyvenusieji iki Isakharui, Zabulonui ir Nephtaliui gabeno maistą ant asilų, kupranugarių, asilėnų ir jaučių, miltų, čiułpsnių, džiovintų vynuogių, vyno, aliejaus, jaučių, avių didelėje apstybėje; nes tai buvo džiaugsmas Izraelyje

pavojingas. — ¹⁸*Amasą*: gal Abigailės sūnų Amasą. Plg 2 Kar 17,25

¹⁹*Prieš plėšikus*. Žr 1 Kar 30,1...

— ²²*Dievo kariuomenė*: labai didelė kariuomenė

²³*Į Hebroną*. Žr 2 Kar 5,3... —

²⁴*Geriausių savybių*. Ebr t: drąsus. —

³¹*Pažymėti*: jų giminės išrinkti ir įvardinti. — ³²*Išmintingų vyrų*: praktiškame gyvenime, o ne žvaigždžių takų tyrinėtojų, kaip aiškina Žydų mokslinčiai

13. ¹⁰O Dovidas pasitarė su tūkstantininkais, šimtininkais ir visais kunigaiškiais, ²ir tarė visam Izraelio susirinkimui: Jei jums patinka ir jei žodžiai, kuriuos aš kalbu eina iš Viešpaties, mūsų Dievo, siųskime pas likusius mūsų brolius į visas Izraelio šalis, pas kunigus ir pas levitus, gyvenančius miestų priemiesčiuose, kad jie susirinktų prie mūsų, ³sugrąžinkime pas save mūsų Dievo skrynią, nes Sauliaus dienose mes nesirūpinome jąja. ⁴O visa daugybė atsakė, kad taip turi būti; nes tie žodžiai buvo patikę visai tautai. ⁵Taigi Dovidas surinko visą Izraelį nuo Egipto Sihoro iki įeinant į Ematą, idant atgabentų Dievo skrynią iš Kariathjarimo. ⁶Dovidas ir visi Izraelio vyrai pakilo prie Kariathjarimo kauburio, kurs yra Jude, kad parneštų iš ten Viešpaties Dievo, sėdinčiojo ant kherubimų, skrynią, kur šaukiamasi į jo vardą. ⁷Jie padėjo skrynią iš Abinadabo namų į naujas vežėčias, Oza gi ir jo brolis vedė vežėčias. ⁸O Dovidas ir visas Izraelis žaidė Dievo akivaizdoje visomis jėgomis su giesmėmis, kanklėmis, arphomis, bubinėliais, kimbolais ir trimitais. ⁹Jiems atvykus prie Khidono klotimo, Oza ištisė savo ranką, kad palai-kytų skrynią, nes jautis spardydamos truputį palenkė ją. ¹⁰Tuomet Vieš-pats susirūstino prieš Ozą ir ištiko jį, nes jis buvo prisilietęs skrynios, ir jis mirė tenai Viešpaties akivaizdoje.

¹¹Dovidas nuliūdo, nes Viešpats buvo padalinęs Ozą ir praminė tą vietą: Ozos padalinimas, iki šiai dienai. ¹²Jis tuomet ėmė bijoti Dievo ir tarė: Kaip gi galiu įvesti pas save Dievo skrynią? ¹³Ir todėl jis neat-vedė jos pas save, tai yra, į Dovidą miestą, bet liepė nugabenti į Getiečio Obededomo namus. ¹⁴Taigi Dievo skrynia pasiliko Obededomo namuose tris mėnesius, o Viešpats palaimino jo namus ir visa, ką turėjo

14. ¹Tiro karalius Hirasas atsiuntė pasiuntinius pas Dovidą, o taip pat kedro medžių, mūrininkų ir rentėjų, kad pastatytų jam namus. ²Ir Dovidas suprato, kad Viešpats patvirtino jį Izraelio karaliumi, ir kad jo viešpatavimas jojo Izraelio tautai sustiprėjo

³Dovidas vedė Jerusaleje dar kitas žmonas, ir jam gimė sūnų ir dukterų. ⁴O štai vardai tų, kurie jam gimė Jerusaleje: Samua, Sobadas, Natanas, Saliamonas, ⁵Jebaharas, Elisua, Eliphaletas, ⁶taipgi Noga, Na-plegas, Japhija, ⁷Elisama, Baaliada ir Eliphaletas

⁸Išgirdę Pilistimai, kad Dovidas buvo pateptas viso Izraelio karaliumi, visi pakilo jo jieškoti. Tai išgirdęs Dovidas, išėjo jiems priešais. ⁹Atė-

3/ *Sandoros skrynios perkėlimas į Sioną ir sutvarkymas prie jos Dievo tarnybos*

13,1–16,43. Dovidas paėmęs Jerusale, mėgina tuojau perkelti čia sandoros skrynią, bet nugąsdintas Ozos mirtimi palieka ją tuo tarpu Obededomo namuose /13,1–14/; pas-kui įsitikinęs, jog Dievas jam pa-deda /14,1–17/, jis prirengia sandoros skryniai vietą Sione, sušaukia visą tautą, kunigus ir levitus ir pagaliau perkelia ją labai iškilmingai į prireng-tąją vietą /15,1–29/, daro aukas ir sutvarko prie jos tarnavimą Viešpa-

čiui /16,1–6/, sudeda ta proga giesmę /16,7–36/ ir padalina levitamas pa-reigas /16,37–43/

13. ³Nesirūpinome... Plg 1 Kar 7,2.— ⁵Dovidas surinko... 1 Kar 6,1–11.— Sihoro: Wadi el Ariš. Prie to upelio buvo Palestinos siena piet-vakariuose. — ⁶Prie Karjathjarimo kauburio. Ebr t: i Baalā /t y/ i Kar-jathjarimā. — ⁸Žaidė. Ebr t: šoko. — ⁹Khidono. Karalių kn: Na-khono

¹¹Ozos padalinimas. Ebr *Perets 'Uzza'*

14. ¹Tiro karaliaus. Plg 2 Kar 5, 11.12

2 Kar 6,2

2 Kar 5,11

2 Kar 5,13

2 Kar 5,17

jė Pilistimai išsisklaistė Raphimų slėnyje. ¹⁰Tuomet Dovidas teiravosi Viešpaties ir tarė: Ar man eiti prieš Pilistimus, ir ar paduosiu juos į mano ranką? O Viešpats jam tarė: Eik, nes aš paduosiu juos į tavo ranką. ¹¹Ir kai jie pakilo į Baalpharasimą, Dovidas sumušė juos tenai ir tarė: Dievas perskyrė mano neprietelius mano ranka, kaip persiskiria vanduo, ir todėl ana vieta buvo praminta vardu Baalpharasimas. ¹²Tenai jie paliko savo dievus, kuriuos Dovidas liepė sudeginti

¹³Pilistimai įpuolė taipgi kitą kartą ir išsisklaistė slėnyje. ¹⁴Dovidas vėl teiravosi Dievo, ir Dievas jam tarė: Neeik paskui juos, pasitrauk nuo jų, o ateisi prieš juos iš kriausių pusės. ¹⁵Kai išgirsi šlamėjimą vaikščiojančio kriausių viršūnėmis, tuomet išeisi į kovą; nes Dievas išėjo pirm tavęs, kad sumuštų Pilistimų stovyklą. ¹⁶Taigi Dovidas padarė, kaip jam Dievas buvo įsakęs ir sumušė Pilistimų stovyklą nuo Gabaono iki Gazerai. ¹⁷Ir Dovidovo vardas pagarsėjo visose šalyse, o Viešpats siuntė baimę jojo į visas tautas

15. ¹Dovidas pasistatė taipgi sau namų Dovidovo mieste, prirengė Dievo skrynias vietą ir ištiesė jai padangtę. ²Po to Dovidas tarė: Neleista Dievo skrynios nešti kam nors kitam kaip tik levitams, kuriuos Viešpats išrinko jai nešti ir sau tarnauti per amžius. ³Ir jis surinko visą Izraelį į Jerusale, kad Dievo skrynias būtų atnešta į savo vietą, kurią jis buvo jai prirengęs, ⁴o taipgi Aaronų sūnus ir levitus. ⁵Iš Kaato sūnų buvo jų viršininkas Urielis ir šimtas dvidešimt jo brolių. ⁶Iš Merario sūnų viršininkas Asaja ir du šimtu dvidešimt jo brolių. ⁷Iš Gersomo sūnų viršininkas Joelis ir šimtas trys dešimtys jo brolių. ⁸Iš Elisaphano sūnų viršininkas Semėjas ir du šimtu jo brolių. ⁹Iš Hebrono sūnų viršininkas Elielis ir aštuonios dešimtys jo brolių. ¹⁰Iš Ozielio sūnų viršininkas Aminadabas ir šimtas dvilika jo brolių. ¹¹Dovidas pasikvietė kunigus Sadoką ir Abiatarą ir levitus Urielį, Asają, Joelį, Semėją, Elielį ir Aminadabą, ¹²ir jiems tarė: Jūs, kurie esate levitų šeimynų viršininkai, pasišventinkite draug su savo broliais ir atneškite Viešpaties, Izraelio Dievo, skrynias į vietą, kuri jai prirengta, ¹³idant neatsitiktų taip pat ir dabar, jei mes darytumėm ką nors, kas neleista, kaip kad Viešpats ištiko mus pirmą kartą, nes jūsų čia nebuvo. ¹⁴Taigi kunigai ir levitai pasišventino, kad neštų Viešpaties, Izraelio Dievo, skrynias

Aug 13,10

¹⁵Levio sūnūs ėmė Dievo skrynias su kartimis ant savo pečių, kaip Mošė buvo įsakęs pagal Viešpaties žodį. ¹⁶O Dovidas tarė Levitų viršininkams, kad paskirtų iš savo brolių giesmininkus su muzikos prietaisais, būtent, su arphomis, kanklėmis, ir kimbolais, idant džiaugsmo balsas skambėtų garsiai. ¹⁷Jie išrinko levitus: Joelio sūnų Hemaną ir iš jo brolių Barakhijo sūnų Asaphą; iš jų gi brolio Merario sūnų Kasajos sūnų Etnaną. ¹⁸Ir draug su jais jų brolius antroje eilėje: Zakhariją, Beną, Jezielį,

Sk 4,15

⁸Dovidas vedė... Plg 2 Kar 5, 13-16

⁸Pilistimai... Plg 2 Kar 5,17-25

¹⁵Jai padangtę: senoji padangtė buvo tuomet Gabaone. Plg žem 16,39; 2 Kron 1,3. — ²Neleista... Žr Sk 1,50; 4,15. — ⁴Aaronų sūnus. kunigus, atskirtinus nuo paprastų levitų. — ⁸Elisaphano. Plg Iš 6,18.

— ⁹Hebrono. Plg Iš 6,28. — ¹¹Sadoką ir Abiatarą: du vyriausiuoju to laiko kunigu. Sadokas buvo iš Eleazaro palikuonių, Abiataras iš Itamaro. — ¹²Pasišventinkite... Žr Iš 19,10,15 ir k. — ¹³Pirmą kartą... Žr aug 13,10...

¹⁵Su kartimis. Žr Sk 4,15 — ²⁰Slaptingus dalykus. Ebr t: jie turėjo

Semiramotą, Jahiėlį, Anį, Eliabą, Banają, Maasiją, Matatiją, Eliphalų, Makeniją, Obededomą ir Jehiėlį, kurie buvo durininkai. ¹⁹O giesmininkai, Hemanas, Asaphas ir Etanas skambino ant skaistvarinių kimbolų. ²⁰Zacharijas, Oziėlis, Semiramotas, Jahiėlis, Anis, Eliabas, Maasijas ir Banajas giedojo su arphomis slaptinius dalykus. ²¹Toliau Matatijas, Eliphalus, Makenijas, Obededomas, Jahiėlis ir Ozazijas giedojo su aštuonių stygų kanklėmis apgalėjimo giesmę. ²²Levitų viršininkas Khonenijas buvo to giedojimo užvaizdas, kad paduotų gaidą, nes jis tai labai gerai nusi-manė. ²³Barakhijas ir Elkana buvo skrynios durininkai. ²⁴O kunigai Sebe-nijas, Jozaphatas, Natanaėlis, Amasajis, Zacharijas, Banajas ir Eliėzeris trimitavo trimitais ties Dievo skrynja; Obededomas ir Jehijas buvo skry-nios durininkai

2 Kar 6,12

²⁵Taigi Dovidas, visi Israėlio senesnieji ir tūkstantininkai ėjo parnešti su džiaugsmu Viešpaties sandoros skrynios iš Obededomo namų. ²⁶O kadangi Dievas padėjo levitams, kurie nešė Viešpaties sandoros skrynją, paaukota septyni jaučiai ir septyni avinai. ²⁷Dovidas buvo apsilvilkęs plonos drobės rūbu, taipgi visi levitai, kurie nešė skrynją, giesmininkai ir tarp giesmininkų muzikos užvaizdas Khonenijas; Dovidas buvo apsi-vilkęs dar ir lininiu antpečiu. ²⁸Ir visas Israėlis lydėjo Viešpaties sando-ros skrynją su šūkojimu, trimituojant ragais ir trimitais ir žaidžiant kim-bolais, arphomis ir kanklėmis. ²⁹Prisiartinus Viešpaties sandoros skrynjai iki Dovid miesto, Sauliaus duktė Mikholė, žiūrėdama pro langą, pamatė karalių Dovidą šokantį ir žaidžiantį ir paniekino jį savo širdyje

2 Kar 6,17

16. ¹Taigi jie atnešė Dievo skrynją ir padėjo ją viduryje padangtės, kurią jai buvo ištiesęs Dovidas; jie atnašavo deginamųjų aukų Dievo akivaizdoje. ²Pabaigęs gi atnašauti deginamąsias aukas ir dėkojimo atna-šas, Dovidas palaimino tautą vardan Viešpaties ³ir padalijo kiekvienam iš visų vyrų ir moterų po duonos kepalėlį ir po keptos jautienos gabalą ir keptų ant aliejaus smulkių miltų

⁴Jis pastatė ties Viešpaties skrynja iš levitų, kad tarnautų, atsimintų jo darbus, garbintų ir šlovintų Viešpatį, Israėlio Dievą, ⁵Asaphą vyriausiuoju ir antrą po juo Zachariją; toliau Jahiėlį, Semiramotą, Jehiėlį, Matatiją, Eliabą, Banają, Obededomą; Jehiėlį arphoms ir kanklėmis, Asaphą gi, kad žaistų kimbolais, ⁶kunigus Banają ir Jeziėlį, kad nuolat trimituotų ties Viešpaties sandoros skrynja

⁷Tą dieną Dovidas paskyrė viršininką Asaphą ir jo brolius, kad šlo-vintų Viešpatį:

⁸Šlovinkite Viešpatį ir šaukitės į jo vardą!

skelbkite tautoms jo veiksmus!

⁹Giedokite jam ir žaiskite jam

Ps 104,1
Iš 12,4

arphas 'al'alamot, pažodžiui: mer-gaičių būdu, t y, augštais balsais. Plg Ps 45,1. — ²¹Aštuonių stygų. Gal tikriau: žemosios oktavos [ottava bassa]. — *Apgalėjimo giesmę*. Ebr t: kad vadovautų. — ²²To giedojimo... *gaidą*. Anot kitų ebr t esą pasakyta, kad Khonenijas turėjęs vadovauti pačios sandoros skrynios nešime

²⁵Obededomo... Plg 2 Kar 6,12...

— ²⁷Rūbu: ilgu lig riešų. Plg 1 Kar 2,18. — *Antpečiu*. Žr 1 Kar 2,18. —

²⁹Mikholė... Žr 2 Kar 6,16

16. ¹Atnešė Dievo skrynją... Plg 2 Kar 6,17...

¹Kad šlovintų Viešpatį: žodžiais giesmės, kuri tuojau duodama. Ta giesmė ne nauja. Ji padaryta iš anks-

ir pasakokite visus jo stebuklus!

¹⁰Didžiukitės šventu jo vardu!
tesilinksmina širdis tų, kurie jieško Viešpaties.

¹¹Jieškokite Viešpaties ir jo galybės,
jieškokite visuomet jo veido!

¹²Atsiminkite jo stebuklus, kuriuos yra padaręs,
jo ženklus ir jo burnos teisinius sprendimus!

¹³Tu, jo tarno Izraelio giminė!
jūs jo išrinktojo Jokubo sūnūs!

¹⁴Jis, Viešpats, yra mūsų Dievas;
visoje žemėje galioja jo teismai.

¹⁵Atsiminkite per amžius jo sandorą,
žodžius duotus laikyti tūkstančiui kartų;

¹⁶sandorą, kurią yra padaręs su Abraomu,
ir jo priesaiką Isaokui.

¹⁷Jis patvirtino ją Jokubui kaip įstatymą
ir Izraeliui kaip amžinąją sutartį.

¹⁸sakydamas:

«Aš tau duosiu Kanaano žemę
kaip paveldėtiną, jūsų tėvonystės dalį»,

¹⁹Kai jų skaičius tebebuvo nedidelis,
buvo jie negausingi ir keleiviai anoje šalyje.

²⁰Jie keliavo iš tautos į tautą
ir iš vienos karalystės į kitą.

²¹Jis niekam neleido skriausti jų,
bet dėlei jų baudė karalius.

²²«Nelieskite mano pateptųjų
ir nedarykite pikta mano pranašams».

²³Giedokite Viešpačiui visos šalys!
skelbkite diena po dienos jo išgelbėjimą!

²⁴Pasakokite tautos jo garbę,
visose tautos jo stebuklus;

²⁵nes Viešpats yra didis ir labai girtinas,
labiau bijotinas kaip visi dievai.

²⁶Nes visi pagonių dievai stabai,
Viešpats gi yra padaręs dangų.

²⁷Didenybė ir grožis eina jo priešakyje,
galybė ir blizgėjimas yra jo šventajame soste.

²⁸Tautų šeimynos teikite Viešpačiui,
teikite Viešpačiui garbę ir galybę!

²⁹Duokite Viešpačiui, jo vardo garbę,
atnašaukite auką ir įeikite į jo prieangius,
ir garbinkite Viešpatį šventu puošnumu.

³⁰Tesudreba jo akyse visa žemė!
tvirtai stovi žemės skritulys —
jis niekuomet nesvyruoja!

Ps 104,15

Ps 95,1

čia parašytų Dovid psalmių.
Plg Ps 104, 1-15; Ps 95; 105,
1.47-48

¹⁸Slovinkite... Ps 104, 1-15. —
¹⁹Izraelio giminė... Ps: Abraomo

giminė. — ¹⁸Tėvonystės dalį... Plg
Pak 32,9. — ¹⁹Tebebuvo. Ebr t:
jūs tebebuvote. — ²⁰Jie: patriarkai.
— ²³Giedokite... Plg Ps 95. — ²⁴Nes
jis geras... Žr Ps 105, 1.47-48

- ³¹Tesilinksmina dangus ir tedžiūgauja žemė,
ir tesako tautose: Viešpats yra karalius!
- ³²Teūžia jūra ir visa, ko ji yra pilna,
tesidžiaugia laukai ir visa, kas juose yra!
- ³³Tuomet džiaugsis miško medžiai Viešpaties akivaizdoje,
nes jis ateina teisti žemės.
- ³⁴Šlovinkite Viešpatį, nes jis geras,
nes jos mielaširdystė amžina!
- ³⁵Taigi sakykite:
Gelbėk mus, Dieve, mūsų gelbėtojai!
Surink mus, gelbėk mus nuo pagonių,
kad mes šlovintumėm tavo šventąjį vardą
ir reikštumėme džiaugsmą tavo giesmėmis.
- ³⁶Tebūna pašlovintas Viešpats, Izraelio Dievas!
nuo amžių ir per amžius,
ir visa tauta tesako: «Amen»,
ir «Tebūna šlovė Viešpačiui!»

³⁷Taigi jis paliko tenai ties Viešpaties sandoros skryn timer Asaphą ir jo brolius, kad tarnautų ties skryn timer nuolat kiekvieną dieną pagal savo eilę. ³⁸Obededomą ir šešias dešimtis jo brolių, ir Idituno sūnų Obededomą bei Hosą jis paskyrė durininkais; ³⁹kunigą gi Sadoką ir jo brolius kunigus ties Viešpaties padangte augštumoje, kuri buvo Gabaone, ⁴⁰kad atnašautų Viešpačiui deginamąsias aukas ant deginamųjų aukų altoriaus nuolat, rytą ir vakarą, visai taip, kaip parašyta Viešpaties įstatyme, kurį jis yra davęs vykdyti Izraeliui; ⁴¹o po jo Emaną ir Idituną ir kitus išrinktuosius, kiekvieną jojo vardu, kad šlovintų Viešpatį; nes jo mielaširdystė per amžius. ⁴²Emanas ir Iditunas trimitavo taipgi trimitu ir skambino kimbolais ir visokiais muzikos prietaisais, kad giedotų Viešpačiui; Idituno gi sūnus jis padarė vartininkais

⁴³Po to visa tauta sugrįžo namo, taipgi ir Dovidas, kad palaimintų savo namus

2 Kar 7,2

17. ¹Apsigyvenęs savo namuose, Dovidas tarė pranašui Natanui: Štai aš gyvenu kedrinuose namuose, Viešpaties gi sandoros skryn timer yra po kailiais. ²O Natanas tarė Dovidui: Daryk visa, kas yra tavo širdyje, nes Viešpats yra su tavim

³Taigi tą naktį Dievas kalbėjo Natanui ir tarė: ⁴Eik ir kalbėk mano tarnui Dovidui: Štai ką Viešpats sako: Ne tu man pastatysi gyvenamuosius namus. ⁵Nes nuo to laiko, kai išvedžiau Izraelį, iki šiai dienai aš nepasilikau namuose, bet visuomet keičiau padangtės vietas ir pasilikau po uždangalais ⁶su visu Izraeliu. Argi aš kalbėjau nors vienam iš Izraelio teisėjų, kuriems buvau liepęs ganyti mano tautą, ir ar sakiau: kodėl man nepastatėte kedrinio namo? ⁷Taigi dabar taip sakysi mano tarnui Dovidui: Štai ką sako kareivijų Viešpats: Aš ėmiau tave, kai ganyklose sekiojai bandą, kad būtumei mano tautos Izraelio vadas, ⁸ir aš buvau su

³⁷Taigi jis... Pasakoma, kaip buvo paskirstytos levitų pareigos prie sandoros skryn timer

⁴³Visa tauta sugrįžo... Plg 2 Kar 6,19,20

4/ Dovidas sumanymas statyti šventyklą

17,1-27. Dovidui pradėjus galvoti apie pastatymą Dievui šventyklos, Dievas per pranašą Nataną pagiria

tavim, kur tik ėjai, ir užmušiau visus tavo neprietelius tavo akivaizdoje, ir padariau tau vardą kaip vieno iš didikų, kurie šlovinami žemėje. ⁹Aš daviau savo tautai Izraeliui vietą; tenai jis bus įvestas ir gyvens ir nebus daugiau pajudintas, ir neteisybės sūnūs nebespaus jų kaip pradžioje, ¹⁰pradedant nuo to laiko, kuomet daviau savo tautai Izraeliui Teisėjus ir pažeminau visus tavo neprietelius. Taigi aš skelbiu tau, kad Viešpats pastatys tau namus. ¹¹Kuomet gi pasibaigs tavo dienos, kad eitumei pas savo tėvus, aš pažadinsiu po tavęs tavo palikuonį, kurs bus iš tavo sūnų, ir sustiprinsiu jojo karalystę. ¹²Jis pastatys man namus, o aš patvirtinsiu jo sostą per amžius. ¹³Aš būsiu jam tėvas, o jis bus man sūnus, ir savo mielaširdystės aš neatimsiu iš jo, kaip atėmiau iš to, kurs buvo pirm tavęs. ¹⁴Ir įstatysiu jį mano namuose ir mano karalystėje per amžius, ir jo sostas bus stipriausis amžinai. ¹⁵Natanas kalbėjo Dovidui visais šiais žodžiais ir pagal visą šitą regėjimą

¹⁶O Dovidas atėjęs ir atsisėdęs Viešpaties akivaizdoje, tarė: Kas aš esu, Viešpatie, Dieve, ir kas yra mano namai, kad man suteikiet tokios dalykus? ¹⁷Bet ir tai pasirodė maža tavo akivaizdoje, todėl tu kalbėjai apie tavo tarno namus dar ir ateityje ir padarei mane žymesnį už visus žmones, Viešpatie, Dieve! ¹⁸Ką dar daugiau gali pridurti Dovidas, tau taip pašlovinus savo tarną ir pažinus jį? ¹⁹Viešpatie, dėlei tavo tarno padarei pagal savo žodį visą šitą didumą ir norėjai, kad būtų žinomi visi dideli dalykai. ²⁰Viešpatie, nėra tau lygaus, ir iš viso, ką girdėjome savo ausimis, nėra kito Dievo, tave išskyrus. ²¹Nes kuri gi yra kita, kaip tavo tauta Izraelis, vienatinė tauta žemėje, prie kurios prisiartinio Dievas, kad išlaisvintų ir padarytų iš jos savąją tautą ir savo didenybe ir baisumais išmestų tautas iš po jos akių, kurią yra išvadavęs iš Egipto. ²²Ir paskyrei savo tautą Izraelį, kad ji būtų tavo tauta per amžius, o tu, Viešpatie, pasidarei jos Dievas. ²³Dabar tat, Viešpatie, žodžiai, kuriuos kalbėjai tavo tarnui, ir apie jo namus, tepasilieka tvirti amžinai, ir padaryk, kaip esi kalbėjęs. ²⁴Tepasilieka ir tebūna šlovinamas tavo vardas per amžius, ir tebūna sakoma: Kareivijų Viešpats yra Izraelio Dievas, ir jo tarno Dovidui namai pastovūs jo akivaizdoje. ²⁵Nes tu, Viešpatie, mano Dieve, apreiškei savo tarno ausiai, kad jam pastatysi namus, ir todėl tavo tarnas rado pasitikėjimą, kad melstųsi tavo akivaizdoje. ²⁶Dabar, tat, Viešpatie, tu esi Dievas, ir tu paskelbei savo tarnui taip dideles geradarystes ²⁷ir pradėjai laiminti tavo tarno namus, kad jie būtų visuomet tavo akivaizdoje, nes tau Viešpatie, laiminant, jie bus palaiminti per amžius

18. ¹Paskui gi atsitiko, kad Dovidas sumušė Pilistimus, pažemino juos ir atėmė iš Pilistimų rankos Getą ir jo dukteris, ²sumušė taipgi Moabą, ir Moabiečiai pasidarė Dovidu tarnais ir duodavo jam dovanų

2 Kar 8,1

³Tuo metu Dovidas sumušė taipgi Sobos karalių Adazerę Emato krašte, kai tasai ėjo savo valdžios išplėsti iki Euphratui. ⁴Taigi Dovidas

jo sumanymą, žada jam amžiną sostą, bet draug paskelbia, kad šventyklą turės statyti jo sūnus /1-14/. Dovidas dėkoja Dievui už visas suteiktąsias jam pačiam ir Izraelio tautai geradarybes /15-27/

17. ¹*Apsigyvenęs...* Žr 2 Kar 7,1-29, kur papasakota tas pat dalykas

su labai nedideliais skirtumais kai kuriuose išsireiškimuose

5/ *Laimingas Dovidu viešpatavimas* 18,1—20,7. Įvardijamos Dovidu nugalėtos tautos ir minimi jo žymesnieji valdininkai /18,1-17/. Už savo pasiuntinių paniekinimą Dovidas

atėmė tūkstantį jo kariškų vežimų, septynis tūkstančius raitelių ir dvidešimt tūkstančių vyrų pėstininkų, pakirto visiems vežimų arkliams kojų gyslas, išskyrus šimtą vežimų, kuriuos pasiliko sau. ⁵Atvyko taipgi Siriečiai iš Damasko padėti Sobos karaliui Adarezeriui, bet Dovidas užmušė taipgi ir šitų dvidešimt du tūkstančių. ⁶Jis pastatė kareivių Damaske, kad taipgi ir Sirija jam tarnautų ir duotų dovanų. O Viešpats padėjo jam visame, kur tik jis eidavo. ⁷Dovidas atėmė taipgi auksinius saidokus, kuriuos turėjo Adarezerio tarnai, ir atgabeno juos į Jerusaleį; ⁸be to, iš Adarezerio miesto Tebato ir Khuno labai daug skaitvario, iš kurio Saliamonas padarė skaitvarinę jūrą, šulus ir skaitvarinius indus. ⁹Tai išgiręs Emato karalius Tous, būtent, kad Dovidas sumušęs visą Sobos karaliaus kariuomenę, ¹⁰siuntė savo sūnų Adoramą pas karalių Dovidą prašyti jo taikos ir pasveikinti jo, kad buvo sumušęs ir apgalėjęs Adarezerį, nes Tous buvo Adarezerio priešas. ¹¹Karalius Dovidas pašventė Viešpačiui visus auksinius, sidabrinčius ir skaitvarinius indus draug su sidabru ir auksu, kurių buvo atėmęs iš visų tautų, kaip iš Idumėjos, Moabo, Amono sūnų, taip ir iš Pilistimų ir Amaleko

¹²Sarvijos gi sūnus Abisajis sumušė Druskos slėnyje aštuoniolika tūkstančių Edomiečių ¹³ir pastatė Edome igulą, kad Idumėja tarnautų Dovidui. O Viešpats palaikė Dovidą visur, kur tik jis eidavo

¹⁴Taigi Dovidas karaliavo visam Izraeliui ir darė teismą ir teisybę visai savo tautai. ¹⁵Sarvijos gi sūnus Joabas buvo jo kariuomenės viršininkas, o Ahiludo sūnus Jozapatas metraščių vedėjas. ¹⁶Akhitobo sūnus Sadokas ir Abiataro sūnus Akhimelekas buvo kunigais ir Susa-raštinkininku. ¹⁷Jojado sūnus Banajas buvo pastatytas ant Keretiečių ir Pheleciečių būrių, o Dovid sūnus buvo pirmieji prie karaliaus

2 Kar 10,1

19. ¹Atsitiko gi, kad mirė Amono sūnų karalius Naasas, ir jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus. ²Tuomet Dovidas tarė: Padarysiu Naaso sūnui Hanonui mielaširdystę, nes jo tėvas yra man suteikęs malonę. Taigi Dovidas siuntė pasiuntinius jo paguosti dėlei jo tėvo mirties. Jiems atėjus į Amono sūnų žemę paguosti Hanono, ³Amono sūnų kunigaikščiai tarė Hanonui: Tu gal manai, kad gerbdamas tavo tėvą Dovidas atsiuntė tuos, kurie turi tave paguosti, ir nepastebi, kad jo tarnai atėjo pas tave, kad ištirtų, apžiūrėtų ir pažintų tavo žemę? ⁴Tuomet Hanonas nuskusdino Dovidą tarnams galvą ir barzdą ir atkirpdino jų drabužius nuo kulšių iki pėdų ir paleido juos. ⁵Jiems išėjus ir apie tai pranešus Dovidui, tasai siuntė jų pasitikti /nes jiems buvo padaryta didelis išniekinimas/, ir liepė pasilikti Jerike, kolei atžels jiems barzda ir tuomet sugrįžti. ⁶Amono gi sūnūs matydami, kad buvo ižeidę Dovidą, kaip Hanonas, taip ir likusioji tauta siuntė tūkstantį talentų sidabro, kad pasisamdytų sau vežimų ir raitelių iš Mezopotamijos, iš Maakhos Sirijos ir iš Sobos. ⁷Pasi-

siunčia kariuomenę ir nugali Amoniečius ir jų padėjėjus Siriečius /19,1-19/. Kitais gi metais sunaikinamas Amoniečių kraštas /20,1-3/. Be to, Dovid sūnų kariuomenė laimi tris kovas prieš Pilistimus /20,4-7/

¹⁸¹Paskui gi... Žr 2 Kar 8,1,2. — *Dukteris*: miestelius, priklausiusius Getui

³*Tuo metu...* Plg 2 Kar 8,3... — 47.000. Kar kn: 1700. — ⁷*Saidokus*. Ebr t: skydus

¹⁴*Dovidas karaliavo...* Plg 2 Kar 8,15-18

¹⁹*Atsitiko gi, kad...* Plg 2 Kar 10 sk, kur papasakota tas pat dalykas tais pačiais žodžiais; skirtumų gi galima rasti tik skaičiuose, kurie,

samdė gi tris dešimtis du tūkstančių vežimų ir Maakhos karalių su jojo tauta. Šitie atėję sustatė stovyklas ties Medaba. Taipgi Amono sūnūs, susirinkę iš savo miestų, atėjo kariauti

⁸Tai išgirdęs Dovidas, išsiuntė Joabą ir visą drąsiųjų vyrų kariuomenę. ⁹O Amono sūnūs išėję sustojo kariškoje tvarkoje prie miesto vartų; atėjusieji gi jiems padėti karaliai sustojo atskirai lauke. ¹⁰Taigi Joabas, suprasdamas, kad kova rengiama prieš jį ir iš priešakio ir užpakalyje, išsirinko drąsiausius vyrus iš viso Izraelio ir patraukė prieš Siriečius; ¹¹likusią gi tautos dalį davė savo brolio Abisajo valdžion, ir jie patraukė prieš Amono sūnus. ¹²Ir jis tarė: Jei Siriečiai apgalės mane, tu man padėsi, o jei apgalės tave Amono sūnūs, aš ateisiu tau padėti. ¹³Būk drąsus, ir elgkimės kaip vyrai dėlėi mūsų tautos ir dėlėi mūsų Dievo miestų; Viešpats gi padarys, kas gera jo akivaizdoje. ¹⁴Taigi Joabas ir buvusioji su juo tauta patraukė į kovą prieš Siriečius ir privertė juos bėgti. ¹⁵O Amono sūnūs, matydami, kad Siriečiai pabėgo, ėmė bėgti taipgi patys nuo jo brolio Abisajo ir įėjo į miestą. Tuomet ir Joabas sugrįžo Jerusale. ¹⁶Siriečiai matydami save Izraelio sumuštus, siuntė pasiuntinius ir atsiavedė Siriečius, buvusius anapus upės; o Adarezerio kariuomenės viršininkas Sophakhas buvo jų vadas. ¹⁷Kuomet tai buvo pranešta Dovidui, jis surinko visą Izraelį, perėjo per Jordaną ir užpuolė juos, sustatęs kariškas eiles ties jais, tuo tarpu kad jie kovojo iš savo pusės. ¹⁸Bet Siriečiai buvo priversti bėgti nuo Izraelio, ir Dovidas užmušė iš Siriečių septynis tūkstančius vežimų, keturias dešimtis tūkstančių pėstininkų ir kariuomenės vadą Sophakhą. ¹⁹Tuomet Adarezerio tarnai, matydami, kad jie Izraelio nugalėti, atbėgo prie Dovidą ir jam tarnavo. Po to Siriečiai nebenorėjo toliau padėti Amono sūnams

20. ¹Atsitiko gi, kad metams praslinkus, tuo laiku, kada karaliai eina paprastai į karą, Joabas surinko kariuomenę ir kareivių galybę, sunaikino Amono sūnų kraštą, patraukė ir apgulė Rabbą; Dovidas gi buvo pasilikęs Jerusaleje, kuomet Joabas sumušė Rabbą ir išgriovė ją. ²Tuomet Dovidas ėmė Melkhomo vainiką nuo jojo galvos ir rado jį sveriant talentą aukso ir turint brangiausių perlų; iš to jis pasidarė sau vainiką; jis ėmė taipgi iš miesto labai daug grobio. ³Buvusius gi jame gyventojus jis išvedė ir liepė vadžioti ant jų kuliamašias vežėčias, važius, ir geležimi apkaustytus vežimus, taip kad jie buvo sukapoti ir sutrinti. Taip Dovidas padarė visiems Amono sūnų miestams ir sugrįžo su visa savo tauta į Jerusale

⁴Po to prasidėjo karas Gazere prieš Pilistimus, kuriame Husatietis Sobokhajis užmušė Saphajį iš Raphaimų giminės, ir pažemino juos. ⁵Buvo taipgi kitas karas prieš Pilistimus, kuriame Betliejietis Miško sūnus Dievo-duotasis užmušė Getiečio Goljato brolių, kurio jieties kotas buvo kaip audėjų riestuvas. ⁶Atsitiko dar ir kitas karas Gete, kuriame buvo ilgiausis žmogus, turėjęs po šešis pirštus, tai yra, viso dvidešimt keturis; ir tasai buvo kilęs iš Raphos giminės. ⁷Jis piktžodžiavo Izraeliui, o Dovidą brolio Samaos sūnus Jonatanas užmušė jį. Šitie yra Raphos sūnūs Gete, kurie žuvo užmušti Dovidą ir jo tarnų rankomis

regisi, yra tikresni Kar knygoje
20. ¹Metams praslinkus... Plg 2
Kar 11,1 ir 12,26-31. — ²Melkomo.

Ebr t: jų karaliaus

⁴Karas Gazere... Plg 2 Kar 21,
18-21

2 Kar 24,1
Žem 27,24

21. ¹Tuo tarpu šetonas sukilo prieš Izraelį ir pakurstė Dovidą, kad suskaičytų Izraelį. ²Taigi Dovidas tarė Joabui bei tautos kunigaikščiams: Eikite ir suskaičiuokite Izraelį nuo Bersabėjos iki Danui ir atneškite man sąskaitą, kad žinočiau. ³Tuomet Joabas atsakė: Viešpats tepadaugina savo tautą šimteriopai, negu yra; argi, mano valdove, karaliau, nevysi tavo tarnai? Kam mano valdovas ieško to, kas bus palaikyta Izraeliui nusidėjimu? ⁴Bet karaliaus žodžiai persvėrė; todėl Joabas išėjo, apėjo visą Izraelį ir sugrįžo Jerusale. ⁵Jis davė Dovidui sąskaitą tų, kuriuos buvo apėjęs; ir rasta Izraelio skaičius viso tūkstantis tūkstančių ir šimtas tūkstančių vyrų, nešiojančių kalaviją; iš Judo gi keturi šimtai septynios dešimtys tūkstančių kovotojų. ⁶Levio ir Benjamino jis neskaitė, nes Joabas nenoromis vykdė karaliaus paliepimą.

⁷Bet Dievui nepatiko, kas buvo liepta ir jis ištiko Izraelį. ⁸O Dovidas tarė Dievui: Labai nusidėjau, kad tai dariau; maldauju, atimk tavo tarno neteisybę, nes pasielgiau neišimtingai. ⁹Viešpats gi kalbėjo Dovidui Reginčiam Gadui ir tarė: ¹⁰Eik, kalbėk Dovidui ir sakyk jam: Štai ką Viešpats sako: Duodu tau rinktis iš trijų dalykų; išsirink vieną, kurį norėsi, ir padarysiu tau. ¹¹Taigi Gadas, atėjęs pas Dovidą, jam tarė: Štai ką Viešpats sako: Išsirink, ką nori: ¹²arba badą per trejus metus, arba kad tu bėgtumei per tris mėnesius nuo savo neprietelių ir negalėtumei ištrūkti nuo jų kalavijo, arba per tris dienas Viešpaties kalaviją ir marą siaučiantį žemėje ir Viešpaties Angelą, užmušantį visose Izraelio sienose; taigi dabar žiūrėk, ką turiu atsakyti tam, kurs mane siuntė. ¹³O Dovidas tarė Gadui: Iš visų pusių esu suspaustas, bet geriau man įpulti į Viešpaties rankas, nes daug jo mielaširdysčių, negu į žmonių rankas. ¹⁴Taigi Viešpats siuntė marą į Izraelį, ir krito iš Izraelio septynios dešimtys tūkstančių vyrų. ¹⁵Jis siuntė taipgi Angelą į Jerusale, kad užgautų ją; o kai ji buvo žudoma, Viešpats pažvelgė ir pasigailėjo dėlei nelaimės didumo ir įsakė Angelui, kurs žudė: Gana, tavo ranka tegul jau susilaiko. Viešpaties gi Angelas stovėjo prie Jebusiečio Ornano klotimo. ¹⁶O Dovidas, pakėlęs savo akis, pamatė Viešpaties Angelą stovintį tarp dangaus ir žemės, ir jo rankoje ištrauktą iš malkščių kalaviją, atkreiptą prieš Jerusale, ir parpuolė kniūbsti ant žemės kaip jis, taip ir vyresnieji, apsilvilkę ašutinėmis. ¹⁷Dovidas gi tarė Dievui: Argi ne aš esu, kurs liepiau suskaičyti tautą? Aš, kurs nusidėjau; aš, kurs padariau pikta; ta banda, ką ji nuskalto? Viešpatie, mano Dieve, maldauju, tebūna atgręžta tavo ranka prieš mane ir prieš mano tėvo namus; tavo gi tauta tenebūna žudoma.

¹⁸O Viešpaties Angelas liepė Gadui pasakyti Dovidui, kad pakiltų ir pastatytų Viešpačiui Dievui altorių Jebusiečio Ornano klotime. ¹⁹Taigi Dovidas pakilo pagal Gado žodžius, kuriuos jam buvo kalbėjęs

6/ Tautos suskaičymas ir maro bausmė

21,1-30. Dovidas, įsakydamas suskaičyti tautą, užrūstina Dievą, todėl ant Izraelio siunčiama bausmė. Dovidas daro atgailą ir gauna įsakymą pastatyti altorių būsimos šventyklos vietoje

21. ¹Tuo tarpu... Plg 2 Kar 24 skyr, kur pasakojama tas pat dalykas bent kiek plačiau ir kitais žodžiais. — *Šetonas*, ebr reiškia: prie-

šininkas. — ⁶Tūkstantis tūkstančių... Kar kn skaičiai kitokie. Suskaičymas nebuvo baigtas, gal pačiam Dovidui sustabdžius tą darbą; todėl ir tikras Izraeličių skaičius pasiliko tikrai spėtinas

¹²Trejis metus. 2 Kar 24,13: septynerius metus. — ¹³Geriau man įpulti... Kitur sakoma, kad geriau įpulti į žmonių rankas negu į Dievo, bet visai kitokia prasme. Plg Dan 13,23

2 Kar 24,13

Viešpaties vardu. ²⁰Ornanas gi, pažvelgęs ir pamatęs Angelą, kartu su savo keturiais sūnumis pasislėpė, nes jis kėlė tuo metu kloyime kviečius. ²¹Taigi ateinant Dovidui pas Ornaną, Ornanas išvydo jį ir išėjo iš kloyimo jo pasitikti ir nusilenkė prieš jį, parpuodamas ant žemės. ²²Dovidas jam tarė: Duok man savo kloyimo vietą, kad pastatyčiau joje Viešpačiui altorių, bet taip, kad imtumei pinigų, kiek ji verta ir kad sloga atstotų nuo tautos. ²³Ornanas gi tarė Dovidui: Imk, ir mano valdovas karalius tedaro, kas tik jam tinka; aš duodu taipgi jaučius deginamajai aukai, kuliamąsias vežėčias malkoms ir kviečių aukai; visa suteiksiu noriai. ²⁴Tuomet karalius Dovidas jam tarė: Anaipol taip nebus, bet duosiu pinigų kiek verta; nes aš neturiu atimti iš tavęs ir taip dykai atnašauti Viešpačiui deginamąsias aukas. ²⁵Taigi Dovidas davė Ornanui už vietą šešis šimtus tikriausio svarumo auksinių siklių. ²⁶Jis pastatė tenai Viešpačiui altorių, atnašavo deginamąsias aukas ir dėkojimo aukas ir šaukėsi į Viešpatį, o tasai išklaušė jį, siųsdamas iš dangaus ugnies ant deginamųjų aukų altoriaus. ²⁷Viešpats įsakė angelui, ir tasai įkišo savo kalaviją atgal į makštį. ²⁸Taigi Dovidas pamatęs, kad Viešpats buvo išklaušęs jį Jėbusiečio Ornano kloyime, atnašavo tenai kruvinių aukų. ²⁹Viešpaties gi padangtė, kurią Mošė buvo padaręs tyruose, ir deginamųjų aukų altorius buvo tuo metu Gabaono augštumoje. ³⁰Bet Dovidas negalėjo eiti prie to altoriaus, kad tenai maldautų Viešpatį, nes buvo apimtas labai didelės baimės, pamatęs Viešpaties Angelo kalaviją

2 Kron 3,1

Iš 36,2

22. ¹Dovidas tarė: Štai čia Dievo namai ir štai altorius deginamajai Israėlio aukai. ²Tuomet jis liepė surinkti visus svetimtaučius iš Israėlio žemės ir paskyrė iš jų akmenkalius, laužti ir tašyti akmenims, kad būtų pastatyti Dievo namai. ³Dovidas prirengė taipgi labai daug geležies durų vinims, suleidimams ir sujungimams ir tiek skaistvario, kad jo negalima buvo pasverti. ⁴Nebuvo galima apvertinti taipgi kedrinių medžių, kuriuos Sidoniečiai ir Tiriečiai atgabeno Dovidui

⁵Dovidas tarė: Mano sūnus Saliamonas dar mažas ir lepus vaikas, namai gi, kuriuos noriu pastatyti Viešpačiui, turi būti tokie, kad būtų minimi visuose kraštuose; prirengsiu tat jam, ko tik reikia. Ir todėl jis prirengė prieš mirsiant visas išlaidas. ⁶Po to jis pasišaukė savo sūnų Saliamoną ir jam įsakė pastatyti Viešpačiui, Israėlio Dievui, namus. ⁷Dovidas kalbėjo Saliamonui: Mano sūnau, mano valia buvo pastatyti Viešpa-

¹⁸Ornano. 2 Kar 24,16. Vulg: Areunos. — ²⁴Nes aš neturiu... Ebr t: Aš noriu pirkti už pilnus pinigus, nes aš nenoriu atimti Viešpačiui, kas tavo, ir atnašauti deginamąją auką be išlaidų. — ²⁵Už vietą šešis šimtus... Kar Kn paminėta tik 50 siklių. Plg 2 Kar 24,24. — ²⁹Gabaono... Plg aug 16,39.40. — ³⁰Negalėjo eiti prie to altoriaus: kurs buvo Gabaono augštumoje

2. Paskutiniai Dovo do karaliavimo atsitikimai

1/Dovido rūpestis būsimąja šventykla

22,1-19. Dovidas renka darbininkus šventyklai statyti, prirengia

medžiagos, duoda perspėjimų savo sūnui Saliamonui, kad jis pastatytų šventyklą, o Israėlio kunigaikščiams, kad jam padėtų

22. ¹Dievo namai... Vietą, kurioje buvo apsireiškęs Viešpats ir kur turėjo būti pastatyta šventykla, Dovidas iš anksto vadina Dievo namais. — ²Svetimtaučius: tuos iš senovinių Palestinos gyventojų, kurie pasiliko neišnaikinti, bet turėjo atlikinėti baudžios darbus. Plg 3 Kar 9,20.21; 2 Kron 2,16... — ⁴Sidoniečiai ir... Plg 3 Kar 5,6

⁵Mažas ir lepus vaikas. Tie ž reiškia čia tą pat, ką ir jaunikaitis, neturįs prityrimo. — ⁶Pasišaukė... Plg 3 Kar 2,1. — ⁸Išliejai daug

ties, mano Dievo, vardui namus, ⁸bet man buvo paskelbta Dievo žodis ir pasakyta: Tu išliejai daug kraujo ir kariavai daug karų; išliejęs taip daug kraujo mano akivaizdoje tu negalėsi pastatyti mano vardui namų. ⁹Sūnus, kurs tau gims, bus ramiausias vyras, nes aš padarysiu, kad jis pasilsėtų nuo visų savo neprietelių aplinkui, ir todėl jis bus vadinamas Ramiuoju, ir per visas jo dienas duos Izraeliui taiką ir poilsį. ¹⁰Jis pastatys mano vardui namus ir jis bus man sūnus, o aš būsiu jam tėvas, ir sutvirtinsiu jam jo karaliavimo sostą Izraelyje per amžius. ¹¹Dabar tat, mano sūnau, Viešpats tebūna su tavim, būk laimingas ir pastatyk Viešpačiui, tavo Dievui, namus, kaip jis yra apie tave kalbėjęs. ¹²Viešpats teduoda tau išminties ir proto, kad galėtumei valdyti Izraelį ir laikyti Viešpaties, tavo Dievo, įstatymą; ¹³nes tuomet galėsi tau sektis, jei sergėsi paliepiamus ir nutarimus, kurių Viešpats įsakė Mošei mokyti Izraelį; būk drąsus ir elgis kaip vyras, nebijok ir nenusigąšk. ¹⁴Štai aš savo neturte prirengiau išlaidas Viešpaties namams, aukso šimtą tūkstančių talentų, sidabro tūkstančių tūkstančių talentų; skaitstario gi ir geležies negalima pasverti, nes jų tiek, kad negalima apskaičiuoti; medžių ir akmenų prirengiau visiems reikalams. ¹⁵Turi taipgi daugybę amatininkų, akmenkalių, mūrinių, dailidžių ir visokių darbininkų, gerai išmanančių dirbti darbą. ¹⁶Iš aukso, sidabro, skaitstario ir geležies, kurios yra be skaičiaus. Kelkis tat ir daryk, ir Viešpats bus su tavim.

¹⁷Dovidas įsakė taipgi visiems Izraelio kunigaikščiams padėti savo sūnui Saliamonui ¹⁸ir tarė: Jūs matote, kad Viešpats, jūsų Dievas, yra su jumis, ir davė jums poilsio aplinkui, ir padavė visus jūsų neprietelius į jūsų rankas, ir žemę pavergtą Viešpaties akivaizdoje ir jo tautos akivaizdoje. ¹⁹Taigi pakreipkite savo širdis ir savo sielas, kad įieškotumėte Viešpaties, jūsų Dievo; pakilkite ir pastatykite Viešpačiui Dievui šventyklą, kad Viešpaties sandoros skrynias ir Viešpačiui pašvęsti indai būtų įnešti į namus, kurie statomi Viešpaties vardui.

23. ¹Taigi Dovidas pasenęs ir ilgai pagyvenęs, pastatė karaliumi Izraelyje savo sūnų Saliamoną. ²Jis surinko visus Izraelio kunigaikščius, kunigus ir levitus. ³Levitai buvo suskaičyti nuo trijų dešimtų metų ir

kraujo: karuose, kurie anų laikų papročiu buvo labai kruvini. Nors tie karai buvo reikiami, tačiau nesutiko jie su tikra Dievo karalystės prigimtimi, kuri turi pasireikšti šventyklos pastatyme. — ⁹Ramiuoju. Ebr *Šelomoh* iš *š šalom*, ramybė. — ¹⁰Jis pastatys... Plg 2 Kar 7,13; 3 Kar 5,5; Žyd 1,5. — *Aukso šimtą*... Arti 27 milijardų litų auksu ir apie 20 milijardų sidabru. Skaičiai čia gal neliko be pasikeitimo /plg 2 Kar 14,26/; jie atrodo per daug dideli, bet ne negalimi, nes rytų kraštai buvo garsūs visuomet begaliniais turtais.

¹⁸Jūs matote... Tikriausiai anot ebr t: Viešpats, jūsų Dievas, argi ne su jumis? Ir ar jis nedavė jums poilsio aplinkui? Nes jis padavė krašto

gyventojus į mano rankas, ir ¹⁷šalis pavergtą Viešpaties ir jo tautos akivaizdoje. — ¹⁹Skrynias: pasiliekanči tuo tarpu naujoje padangtėje Siono kalne. Plg aug 15,1.28

2/Skaičius ir sutvarkymas kunigų ir levitų

23,1–26,32. Dovidas, pasiryžęs atiduoti viešpatavimą savo sūnui, liepia suskaičiuoti levitus /23,1–5/, kurie įvardijami trijose didelėse šeimynose pagal tris Levio sūnus /23,6–23/; nurodžius levitų pareigas apskritai /23,24–32/, toliau minimi 24 kunigų skyriai /24,1–29/, tie levitų skyriai, kurie turėjo padėti kunigams tarnyboje /24,20–31/, 24 levitų giesmininkų skyriai /25,1–31/, pagaliau skyriai tų levitų, kurie turėjo eiti

vyresni, ir atrasta trys dešimtys aštuoni tūkstančiai vyrų. ⁴Iš jų išrinkta ir paskirstyta Viešpaties namų tarnybai dvidešimt keturi tūkstančiai; viršininkų gi ir teisėjų šeši tūkstančiai; ⁵toliau keturi tūkstančiai durininkų ir tiek pat giesmininkų, kurie gieda šlovę Viešpačiui su muzikos prietaisais, jo padarytais giedojimui

⁶Dovidas paskirstė juos pagal kilmę iš Levio sūnų, būtent iš Gersono, Kaato ir Merario

⁷Gersono sūnūs Leedanas ir Semėjis. ⁸Leedano sūnų trys: vyriausis Jahiėlis, toliau Zetanas ir Joėlis. ⁹Semėjo sūnų trys: Salomitas, Hosiėlis ir Aranas; šitie buvo Leedano šeimynų viršininkai. ¹⁰Toliau Semėjo sūnūs: Lehetas, Ziza, Jaus ir Barija; šitie keturi Semėjo sūnūs. ¹¹Lehetas buvo pirmasis, Ziza antrasis; Jaus gi ir Barija neturėjo labai daug vaikų, todėl juodu paskaityta viena šeimyna ir vienais namais

¹²Kaato sūnų keturi: Amramas, Isaaras, Hebronas ir Oziėlis. ¹³Amramo sūnūs Aaronas ir Mošė. Aaronas buvo atskirtas, kad tarnautų šventčiausioje vietoje jis pats ir jo sūnūs per amžius ir degintų smilkalus Viešpačiui pagal jo apeigas, ir šlovintų jo vardą per amžius. ¹⁴Taipgi Dievo žmogaus Mošės sūnūs buvo įskaityti į Levio giminę. ¹⁵Mošės sūnūs: Gersomas ir Eliėzeris. ¹⁶Gersomo sūnūs: pirmasis Subuėlis. ¹⁷Eliėzerio gi sūnūs buvo: pirmasis Rohobija, o kitų sūnų Eliėzeris neturėjo. Rohobijos gi sūnų labai padaugėjo. ¹⁸Isaaro sūnūs: pirmasis Solomitas. ¹⁹Hebrono sūnūs: pirmasis Jeriavas, antrasis Amarijas, trečiasis Jahaziėlis, ketvirtasis Jekmaamas. ²⁰Oziėlio sūnūs: pirmasis Mikha, antrasis Jesija

Aug 6,3
Žyd 5,4

Iš 23,2;
18,3-42

²¹Merario sūnūs: Moholis ir Musis. Moholio sūnūs: Eleazaras ir Kisas. ²²Bet Eleazaras mirė ir neturėjo sūnų, o tik dukterų; jas ėmė jų broliai Kiso sūnūs. ²³Musio sūnų trys: Moholis, Ederas ir Jerimotas

²⁴Šitie yra Levio sūnūs pagal jų kilmę ir šeimynas, viršininkai pagal skyrius ir atskirų galvų skaičių, kurie darė Viešpaties namų tarnybos darbus, turėdami dvidešimt metų amžiaus ir vyresni. ²⁵Nes Dovidas sakė: Viešpats, Izraelio Dievas, davė savo tautai poilsį ir buveinę Jerusaleje per amžius. ²⁶Toliau nebebus levitų pareiga nešti padangtę ir visus jo tarnybai paskirtus indus. ²⁷Pagal paskučiausius Dovidą įsakymus Levio sūnūs bus suskaitomi dvidešimties metų ir vyresni. ²⁸Jie bus Aarono sūnų valdžioje Viešpaties namų tarnybai eiti, prieangiuose, šventyklos butuose, apsisvalymo vietoje, šventnamyje ir visuose Viešpaties šventyklos tarnybos

durininkų /26,1-29/, išdininkų /26, 20-28/, teisėjų ir viršininkų /26, 29-32/ pareigas

23. ¹*Ilgai pagyvenęs*. Ebr t: sotus dienų. — *Pastatė karaliumi...* Plg 3 Kar 1,5. — ²*Nuo trijų dešimtų...* Plg Sk 4,3.23. — ⁴*Viršininkų gi ir teisėjų...* Plg žem 26,29; 2 Kron 19,8-10. — ⁵*Jo padarytais...* Ebr t: kuriuos aš padariau

⁷*Leedanas*. Aug 16,17 jis pavadintas Lobniu. — ⁹*Semėjo*: ne to paties, kurs įvardintas 7 ir 10 eil. — ¹¹*Paskaityta viena...* Tuo būdu pasidarė viso devynios didelės Gersonaičių šeimynos

¹⁴*Dievo žmogaus*: Garbingas Mošės pavadinimas. Nežiūrint didelės

tėvo garbės, Mošės sūnūs pasiliko paprastais levitais. — *Mošės sūnūs*. Plg 2 Moš 2,22; 18,3,4

²⁴*Dvidešimt metų*. Levitai pradžioje buvo suskaityti tik tie, kurie turėjo 30 metų, ir vyresni, taip pat kaip kitados darė Mošė /žr aug 3 e/, bet paskui Dovidas liepė juos skaityti ir imti tarnystėn, pradedant nuo 20 metų. To pakeitimo priežastis nurodoma toliau 25 ir 26 eil. —

²⁵*Ir buveinę*. Ebr t: ir padarė sau buveinę. — ²⁶*Nešti padangtę...* Nuolatine kelione ir sunkių dalykų nešimas Mošės laikais reikalavo iš levitų daug fizinį jėgų, todėl į tarnybą buvo imami tik subrendę vyrai. Kada tarnyba pasidarė lengvesnė,

darbuose. ²⁹Kunigai gi bus užvaizdais padėtinių duonų, duoninių atnašų, neraugintų papločių, kepamųjų ir spirginamųjų dalykų ir visų svarsčių bei saikų. ³⁰Levitai taipgi turės stovėti rytmetį, kad šlovintų Viešpatį ir jam giedotų, lygiai ir vakarop, ³¹kaip atnašaujant deginamąsias Viešpaties aukas, taip ir šabatais ir pirmoje kiekvieno mėnesio dienoje, ir kitose išskilmėse, pagal kiekvieno dalyko skaičių ir apeigas nuolat Viešpaties akivaizdoje. ³²Ir jie turės sergėti paliepiamus, liečiančius sandoros padangtę ir šventyklos apeigas, ir su pagarba klausys savo brolių Aarono sūnų, kad tarnautų Viešpaties namuose

Kun 10,2
Sk 3,4

24. ¹Šitie buvo Aarono sūnų skyriai: Aarono sūnūs: Nadabas, Abijus, Eleazaras ir Itamaras. ²Bet Nadabas ir Abijus mirė pirm savo tėvo be vaikų; o kunigystės pareigas ėjo Eleazaras ir Itamaras. ³Dovidas padalino juos, tai yra, Sadoką iš Eleazaro sūnų ir Akhimeleką iš Itamaro sūnų, kad atlikinėtų tarnybą pakarčiui. ⁴Bet radosi daug daugiau šeimynų viršininkų iš Eleazaro sūnų, kaip iš Itamaro sūnų. Taigi jis ir paskyrė jiems, tai yra, Eleazaro sūnams šešiolika kunigaikščių, pagal jų šeimas, o Itamaro sūnams, pagal jų šeimynas ir namus, aštuonis. ⁵Be to, jis atskyrė vienas šeimynas nuo kitų burtais, nes šventyklos kunigaikščiai ir Dievo kunigaikščiai buvo kaip iš Eleazaro sūnų, taip ir iš Itamaro sūnų. ⁶Surasė gi juos raštininkas levitas Natanaėlio sūnus Semėjas akivaizdoje karaliaus, kunigaikščių, kunigo Sadoko ir Abiataro sūnaus Akhimeleko, taipgi kuniginių ir levitinių šeimynų kunigaikščių, imdamas vienus namus, kurie turėjo būti vyresni už likusius, iš Eleazaro, o kitus namus, kurie turėjo po savim likusius, iš Itamaro. ⁷Taigi pirmasis burtas teko Joaribai, antrasis Jedėjui, ⁸trečiasis Hurimui, ketvirtasis Seorimui, ⁹penktasis Melkhijai, šeštasis Maimanui, ¹⁰septintasis Akkui, aštuntasis Abijui, ¹¹devintasis Jesuai, dešimtas Sekhenijai, ¹²vienuoliktasis Eliasibui, dvyliktasis Jakimui, ¹³tryliktasis Hoppai, keturioliktasis Isbaabui, ¹⁴penkioliktasis Belgai, šešioliktasis Emeriui, ¹⁵septynioliktasis Hezirui, aštuonioliktasis Aphsui, ¹⁶devynioliktasis Phetėjai, dvidešimtas Hezekhiėliui, ¹⁷dvidešimt pirmasis Jakhinui, dvidešimt antrasis Gamului, ¹⁸dvidešimt trečiasis Dalajavui, dvidešimt ketvirtasis Maaziabui. ¹⁹Šitie jų skyriai pagal jų tarnybą, kad įeitų į Viešpaties namus ir būtų pagal savo apeigas jųjų tėvo Aarono valdžioje, kaip buvo įsakęs Viešpats, Izraelio Dievas

ją galėjo atlikinėti ir jaunesni žmonės. — ²⁸Apsivalymo vietoje. Ebr t: prie apvalymo kiekvieno švento dalyko. — ²⁹Kunigai. Ebr t šito ž nėra, taipgi ir 30 e ž: levitai. Nors kai kurios minimos čia pareigos buvo tiktai kunigų atliekamos, bet ir jose levitai turėdavo patarnauti kunigams. — ³¹Atnašaujant deginamąsias... Atnašavo kunigai, bet aukas turėdavo prirengti levitai

24. ¹Nadabas... Žr Kun 10,1,2; Sk 3,4. — ³Juos: Eleazaro ir Itamaro palikuonis. — ⁵Jis atskyrė... Pareigos visų buvo tos pačios; reikėjo tik nustatyti, kokia eile viena

šeimyna po kitos tas pareigas atlikinė. — *Dievo kunigaikščiai*: turėjusieji didelę pagarbą kunigų viršininkai. — ⁶Surasė gi juos: jų eilę, kurią paskyrė burtu. — *Kunigo Sadoko*: vyriausiojo kunigo. — *Imdamas vienus namus...* Nepasakyta aiškiau, ar buvo traukiama po du burtu Eleazaro sūnams ir po vieną Itamaro, arba po vieną vieniems ir antriems palikuonims, o jau paskui pasibaigus Itamaro šeimynoms, tiktai likusioms aštuonioms Eleazaro šeimynoms. — ¹⁰Abijui. Plg Lk 1,5. — ¹⁹Kad įeitų... Kiekviena šeimyna pagal nurodytą eilę turėjo tarnauti

²⁰O iš kitų Levio vaikų buvo iš Amramo sūnų Subaėlis ir iš Subaėlio sūnų Jehedėja. ²¹Iš Rohobijo sūnų buvo kunigaikštis Jesijas. ²²Salemotas buvo Isaaro sūnus ir Salemoto sūnus buvo Jahatas. ²³Pirmasis šito sūnus buvo Jeriavas, antrasis Amarijas, trečiasis Jahaziėlis, ketvirtasis Jekmaanas. ²⁴Mikha buvo Oziėlio sūnus; o Mikhos sūnus Saniras; ²⁵Mikhos brolis buvo Jesija, o Jesijo sūnus Zakharijas. ²⁶Merario sūnūs: Moholis ir Musis. Oziavo sūnus Bennas. ²⁷Taipgi Merario sūnus Oziavas, Soamas, Zakhuras ir Ebrus. ²⁸Toliau Moholio sūnus Eleazaras, kurs neturėjo vaikų. ²⁹Kiso gi sūnus buvo Jerameėlis. ³⁰Musio sūnūs: Moholis, Ederas ir Jerimotas; šitie yra Levio sūnūs pagal savo šeimynų namus. ³¹Ir jie metė burtus ties savo broliais Aarono sūnumis akivaizdoje karaliaus Dovid, Sadoko, ir Akhimeleko ir kuniginių bei levitinių šeimynų viršininkų, kaip vyresnieji, taip ir jaunesnieji; burtas skirstė visus lygiai

25. ¹Taigi Dovidas ir kariuomenės vyresnybė atskyrė tarnybai Asapho, Emano ir Idituno sūnus, kad pranašautų su kanklėmis, arphomis ir kimbolais, tarnaudami pagal savo skaičių pavestose sau pareigoje. ²Iš Asapho sūnų: Zakhurą, Juozapą, Nataniją ir Asarelą, Asapho sūnūs, vadovaujant Asaphui, kurs pranašavo prie karaliaus. ³Toliau iš Idituno: Idituno sūnus Godoliją, Sorį, Jesėją, Hasabiją ir Matatiją, šešis, vadovaujant jų tėvui Iditunui, kurs su kanklėmis pranašavo ir buvo vadovas šlovinančiųjų ir garbinančiųjų Viešpatį. ⁴Taipgi iš Emano: Emano sūnus Bokiavą, Mataniavą, Oziėlį, Subuėlį, Jerimotą, Hananiją, Hananį, Eliatą, Geddelį, Romentėzerį, Jesbakasą, Melotį, Otirą ir Mahaziotą. Visi šitie buvo sūnūs karaliaus Reginčiojo Hemanio Dievo žodžiuose jo ragui išaugštinti; o Dievas davė Emanui keturiolika sūnų ir tris dukteris. ⁵Visi buvo paskirstyti po savo tėvo valdžia, kad giedotų Viešpaties šventykloje su kimbolais, arphomis bei kanklėmis ir eitų Viešpaties namų tarnybas prie karaliaus, būtent, Asapho, Idituno ir Emano sūnūs. ⁷Jų gi skaičius kartu su jų broliais, kurie buvo visi mokytojai ir mokė kitus Viešpaties giesmių, buvo du šimtu aštuonios dešimtys aštuoni

⁸Jie traukė burtus apie savo eilę, lygiai vyresnieji, kaip ir jaunesnieji, taip pat mokytieji, kaip ir nemokyti. ⁹Pirmasis burtas teko Juozapui, kurs buvo iš Asapho; antrasis Godolijui, jam, jo sūnums ir jo broliams, dvylikai. ¹⁰Trečiasis Sahurui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹¹Ketvirtasis Isariui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹²Penktasis Natanijui, jo sūnums

prie šventyklos per visą savaitę nuo šabato iki šabato

²⁰*Kitų Levio vaikų:* be kunigų. Duodama čia sutrumpintas sąrašas levitų, įvardintų aug 23,7-23, su žymias skirtumais. — ³¹*Ties savo broliais.* Ebr t: draug su savo broliais. Nepasakyta aiškiai, ar ir paprastųjų levitų buvo sudaryta 24 skyriai; bet eilė, kurioje jie turėjo tarnauti prie šventyklos, nustatė jiems burtas

25. ¹*Kariuomenės vyresnybė.* Kariuomenės viršininkai padėjo tvarkyti levitus, nes jie buvo tautos kunigaikščiai. — *Idituno:* Etano.

— *Kad pranašautų:* plačia to žodžio prasme, todėl kad šlovinų Dievą, Dievui padedant, duodant savo įkvėpimą. — ²*Prie karaliaus.* Ebr t: liepiant karaliui. — ³*Šešis.* Vieno vardo čia trūksta, gal Semėjo. Plg žem 17 e. — ⁵*Reginčiojo Hemanio.* Hemanas turėjo tikro pranašo dovaną. — *Ragui.* Ragas reiškia galybę, garbę; Dievas, suteikdamas Hemanui gausingus palikuonis, buvo išaugštinęs jį labiau už Asaphą ir Idituną. — ⁷*Mokė kitus.* Ebr t: buvo išmokyti. — *Du šimtu...* Po 12 kiekviename iš 24 skyrių. Plg aug 23,5

ir broliams, dvylikai. ¹³Šeštasis Bokiavui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁴Septintasis Isreelai, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁵Aštuntasis Jesijui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁶Devintasis Matanijui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁷Dešimtas Semėjui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁸Vienioliktasis Azareliui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ¹⁹Dvyliktasis Hasabijui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁰Tryliktasis Subaėliui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²¹Keturioliktasis Matatijui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²²Penkioliktasis Jerimotui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²³Sešioliktasis Hananijui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁴Septynioliktasis Jesbakasai, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁵Aštuonioliktasis Hananiui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁶Devynioliktasis Melotui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁷Dvidešimtas Eliatai, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁸Dvidešimt pirmasis Otirui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ²⁹Dvidešimt antrasis Gedeltui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ³⁰Dvidešimt trečiasis Mahaziotui, jo sūnums ir broliams, dvylikai. ³¹Dvidešimt ketvirtasis Romentiėzeriui, jo sūnums ir broliams, dvylikai.

26. ¹Durininkų skyriai. Iš Koriečių Korės sūnus Meselemija iš Asapho sūnų. ²Meselemijos sūnus: pirmimis Zakharijas, antrasis Jadihėlis, trečiasis Zabadijas, ketvirtasis Jatanaėlis, ³penktasis Elamas, šeštasis Johanas, sekmasis Elioenajis. ⁴Obededomo gi sūnus: Pirmimis Semėjas, antrasis Jozabadas, trečiasis Joaha, ketvirtasis Sakharas, penktasis Natanaėlis, ⁵šeštasis Amiėlis, septintasis Isakharas, aštuntasis Pholatis, nes Viešpats buvo jį palaiminęs. ⁶O jo sūnui Semėjui gimė sūnų, kurie buvo savo šeimynų viršininkai, nes jie buvo drąsiausi vyrai. ⁷Taigi Semėjo sūnus buvo Otnis, Rapholas, Obedas, Elzabadas, jo broliai drąsiausi vyrai; taipgi Eljus ir Samakhijas. ⁸Visi šitie iš Obededomo sūnų; jie, jų sūnūs ir broliai buvo stipriausi tarnauti, viso šešios dešimtys du iš Obededomo. ⁹Toliau Meselemijos sūnų ir jų brolių labai stiprių aštuoniolika. ¹⁰Iš Hosos gi, tai yra iš Merario sūnų: Semris viršininkas /nes jis neturėjo pirmgimio ir todėl jo tėvas paskyrė jį viršininku/, ¹¹antrasis Helkijas, trečiasis Tabelijas, ketvirtasis Zakharijas. Visų šitų Hosos sūnų ir brolių trylika. ¹²Šitie buvo paskirstyti durininkais, kad visuomet kaip sargybos viršininkai, lygiai kaip jų broliai, tarnautų Viešpaties namuose. ¹³Taigi mesta burtai lygiai mažiems ir dideliems pagal jų šeimynas apie kiekvienas duris. ¹⁴Ir teko rytų durys pagal burtą Selemijui. Toliau jo sūnui Zakharijui, išmintingiausiam ir mokytam vyrui, teko pagal burtą šiaurinis šonas. ¹⁵Obededomui gi ir jo sūnums į pietus; toje namų dalyje buvo

⁸Vyresnieji: vyresnės šeimynos. — ⁹Juozapai. Gal čia išleisti žodžiai: jo sūnums ir broliams. — Iš Asapho. Spėjama, kad 1,3,5 ir 7 burtas teko Asapho sūnums; 2,4,8,10,12 ir 14 Idituno, o likusieji 6,9,11,13,15–24 Emano sūnums.

26. ¹Durininkų. Jų pareiga buvo labai svarbi Dovo padangtėje ir Saliamono šventykloje. Plg aug 9,17 ... Durininkų pareigas ėjo 7000 levitų. Plg aug 23,5. — Meselemija. Kitur jis gal yra vadinamas Selemija /14 e/ir Selumas /9,18/. — Asa-

pho: ne giesmininkų viršininko, bet kito, kurs gal buvo vadinamas dar Abiasaphu. — ¹⁰Nes jis neturėjo... Geriau anot ebr t: nes nors jis nebuvo pirmgimis, jo tėvas paskyrė jį viršininku. Pirmgimis Hosos sūnus, regimai, buvo miręs, nepalikdamas sūnų. — ¹²Buvo paskirstyti... Ebr t aiškiau: šitiems durininkų skyriams, šitų žmonių viršininkams ir jų broliams buvo pavesta sargyba, kad tarnautų Viešpaties namuose. — ¹⁴Rytų durys. Jos buvo svarbiausios ir garbingiausios. — Išmintin-

vyresniųjų susirinkimas. ¹⁶Sephimui ir Hosai į vakarus prie vartų, kuriais išeinama į šlaito kelią. Sargyba buvo ties sargyba. ¹⁷Į rytus buvo šeši levitai ir į šiaurę keturi per dieną, ir taip pat į pietus keturi per dieną, ir kur buvo susirinkimas du po du. ¹⁸Taipgi prie durininkų kambarių į vakarus prie kelio keturi po du prie kambarių. ¹⁹Tokie yra Korės ir Merario sūnų durininkų skyriai

²⁰Toliau Akhijas buvo Dievo namų turtų ir šventųjų indų užvaizdas. ²¹Ledano sūnūs, Gersonio sūnūs, Ledano šeimynų viršininkai iš Ledano, ir Gersonio Jėhielis. ²²Jėhielio sūnūs: Zatanas ir Joėlis, jo broliai, buvo Viešpaties namų turtų užvaizdai, ²³kartu su Amramiečiais, Isaariečiais, Hebroniečiais ir Oziheliečiais. ²⁴Mošės gi sūnaus Gersono sūnus Subaėlis buvo turtų viršininkas. ²⁵Taipgi jo broliai iš Eližerio, kurio sūnūs buvo Rahabija, šito sūnus Isajas, šito sūnus Joramas, šito taipgi sūnus Zekhris ir šito sūnus Selemitas. ²⁶Tasai Selemitas ir jo broliai buvo užvaizdai šventyklos turtų, kuriuos buvo pašventęs karalius Dovidas, šeimynų viršininkai, tūkstantininkai, šimtininkai, ir kariuomenės vadai, ²⁷iš karų ir iš kovų grobio; tai jie buvo pašventę Viešpaties šventyklai pastatyti ir jos rakandams. ²⁸Visa tai pašventino Regintysis Samuelis, Kiso sūnus Saulius, Nėro sūnus Abneris ir Sarvijos sūnus Joabas: visi tai pašventė per Selemito ir jo brolių ranką

²⁹Isaariečių viršininkas buvo Khonenijas su savo sūnumis išviršiniams dalykams Israelyje, kad juos mokytų ir teistų. ³⁰Toliau iš Hebroniečių Hasabijos ir jo broliai, drąsiais vyrai, buvo viršininkai Israelio anapus Jordano į vakarus visiems Viešpaties darbams ir karaliaus tarnybai. ³¹Hebroniečių gi pagal jų šeimynas ir gimines kunigaikštis buvo Jėrija. Jie buvo suskaityti keturias dešimtais Dovidovo karaliavimo metais ir atrasta drąsiesių vyrų Galaado Jazere ³²ir jų brolių vyresnio amžiaus du tūkstančiu septyni šimtai šeimynų viršininkų. Karalius gi Dovidas padarė juos viršininkais Rubeno, Gado ir pusės Manaso giminės sūnų visokiai Dievo ir karaliaus tarnybai

giausiam ir mokytam. Ebr t: išmin-tingam patarėjui. — ¹⁵Obededomui... Ebr t: Obededomui į pietus ir jo sūnams sandėlių namas [ebr *beth ha'asuppm*]. — ¹⁶Sephimui Ebr *Lešuppm*. Yra tai gal be reikalo pakartotas ir truputį iškreiptas paskutinis 15. e žodis. — *Prie vartų, kuriais išeinama*. Ebr t: prie vartų *Šall'ktheth*. Tas paskutinis ž yra vartų vardas. — *Sargyba buvo ties sargyba*. Tie ž gal pasakyti apie visus vartus, kurių sargai turėjo stovėti vieni ties kitais. — ¹⁷*Susirinkimas*. Tikriau: sandėliai. Plg 15 e. — ¹⁸*Prie durininkų kambarių*... Ebr t: parbare į vakarus, keturi prie kelio, du parbare. *Parbar* gal tas pat ž, ką ir daugisk. *parvarim* [Vulg parurim, 4 Kar 26,11]. — *Prie kelio*: kurs minimas 16 e

²⁰*Toliau Akhijas*... Geriau pagal LXX: ir jų broliai levitai, Dievo namų turtų ir šventųjų indų užvaizdai buvo: Ledano sūnūs. — ²¹*Ledano sūnūs*... Visos šitos eil prasmė padaryta visai neaiški vieno žodžio pakartojimu. — ²²*Broliai*. Ebr t: brolis. — ²³*Kuriuos buvo pašventęs*... Plg aug 18,7.8.11. — ²⁴*Visi tai pašventė*... Ebr t aiškiau: visi pašventieji dalykai buvo po ranka Selemito ir jo brolių

²⁹*Išviršiniams dalykams*: kurie neturėjo artimo sąryšio su Dievo tarnyba. — *Kad juos mokytų*... Anot ebr t: kad būtų valdininkais ir teisėjais. Jų buvo viso 6000. Žr aug 23,4. — ³⁰*Anapus Jordano*. Tikriau: šiaupus Jordano. — ³¹*Keturias dešimtais*: todėl Dovidovo viešpatavimo pabaigoje. — ³²*Viršininkais Rubeno*... Todėl anapus Jordano

27. ¹Israėlio sūnūs pagal savo skaičių, šeimynų viršininkai, tūkstantininkai, ir šimtininkai ir vyresnieji tarnavo karaliui savo būriais įeinančiais ir išeinančiais mėnesiui po mėnesio metuose, ir susidedančiais kiekvienas iš dvidešimt keturių tūkstančių. ²Pirmojo būrio pirmame mėnesyje viršininkas buvo Zabdiėlio sūnus Jesboamas ir turėjo po savim dvidešimt keturis tūkstančius. ³Jis buvo iš Phareso sūnų visų vadų kariuomenėje vadas pirmame mėnesyje. ⁴Antrojo mėnesio būrį turėjo Ahoietis Dudijs, o po jo buvo kitas vardu Makelotas, kurs valdė dvidešimt keturių tūkstančių kariuomenės dalį. ⁵Trečiojo būrio trečiame mėnesyje vadas buvo kunigas Jojados sūnus Banajas ir jo būryje buvo dvidešimt keturi tūkstančiai. ⁶Tasai Banajas buvo drąsiausias tarp trijų dešimtų ir drąsesnis už tris dešimtis; jo būrio viršininku buvo jojo sūnus Amizabadas. ⁷Ketvirtas ketvirtame mėnesyje buvo Joabo brolis Asahėlis, o po jo jojo sūnus Zabadijas; ir jo būryje buvo dvidešimt keturi tūkstančiai. ⁸Penktas vadas penktame mėnesyje buvo Jezerietis Samoatas, ir jo būryje buvo dvidešimt keturi tūkstančiai. ⁹Šeštas šeštame mėnesyje buvo Tekujietis Akkės sūnus Hira ir jo būryje buvo dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹⁰Septintasis septintame mėnesyje buvo Phalonietis Helėsas iš Ephraimo sūnų, ir jo būryje buvo dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹¹Aštuntas aštuntame mėnesyje buvo Husatietis Sobokhajis iš Zarajo palikuonių, ir jo būryje dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹²Devintas devintame mėnesyje buvo Anatotietis Abiėzeris iš Jeminio sūnų, ir jo būryje dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹³Dešimtas dešimtame mėnesyje buvo Marajis; jis buvo Netophatietis iš Zarajo palikuonių, ir jo būryje dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹⁴Vienuoliktas vienuoliktame mėnesyje buvo Pharonietis Banajas iš Ephraimo sūnų ir jo būryje dvidešimt keturi tūkstančiai. ¹⁵Dvyliktas dvylikame mėnesyje buvo Netophatietis Holdajis iš Gotoniėlio palikuonių ir jo būryje dvidešimt keturi tūkstančiai.

¹⁶Toliau Israėlio giminių viršininkai buvo: Rubenaičių kunigaikštis Zekhrio sūnus Eliėzeris, Simeonaičių kunigaikštis Maakhos sūnus Saphatijas. ¹⁷Levitų Kamuėlio sūnus Hasabijas, Aaronaičių Sadokas, ¹⁸Judo, Dovidio brolis Eljus, Isakharo Mikolo sūnus Amris, ¹⁹Zabulonaičių Abdijo sūnus Jėsmajas, Nephtalaičių Ozriėlio sūnus Jerimotas, ²⁰Ephraimo sūnų Ozazijaus sūnus Ošėjas, Manaso giminės pusės Phadajo sūnus Joėlis, ²¹ir Manaso giminės pusės Galaade Zakharijo sūnus Jaddas, Benjamino gi Abnerio sūnus Jasiėlis ²²ir Dano Jehiramo sūnus Ezrihėlis; šitie buvo Israėlio sūnų kunigaikščiai. ²³Dovidas nenorėjo skaityti jų, kurie turėjo mažiau dvidešimties metų, nes Viešpats buvo pasakęs, kad jis padauginsias Israėlį kaip dangaus žvaigždes. ²⁴Sarvijos gi sūnus Joabas buvo pradėjęs skaityti, bet nepabaigė, nes todėl buvo atėjusi Israėliui rūstybė, ir todėl

Aug 21,2

3/ *Kariuomenės ir Israėlio giminių viršininkai bei kiti Dovidio valdininkai*

27,1-34. Dovidio kariuomenė padalinama į 12 būrių /1-15/, paskiriami Israėlio giminių viršininkai /16-24/, karaliaus lobio užvaizdai /25-31/ ir karaliaus patarėjai /32-34/.

27. ¹Savo būriais: kurių buvo 12. — ³Visų vadų kariuomenėje vadas: žymiausias tarp visų, bet ne vyriausias vadas, kuriuo buvo Joabas. —

⁴Dudijs. Gal Dudijsos sūnus Eleazaras. Plg aug 11,12. — Po jo. Gal: jam mirus. — ⁵Kunigas Jojados. Tikriau: Kunigo Jojados. — ⁷Asahėlis. Žr aug 11,26. — Po jo: kai Asahėlis buvo Abnerio užmuštas /2 Kar 2,18.../

¹⁶Israėlio giminių. Žemiau duodama giminių sąrašė išleista Asero ir Gado giminė, bet nežinia kodėl. — ¹⁸Eljus: Eliabas /2,13/. — ²⁴Joabas buvo pradėjęs... Plg aug 21,1...

skaičius tų, kurie buvo suskaičiuoti, nebuvo įneštas į karaliaus Dovidą metraščius

²⁵Karaliaus turtų užvaizdas buvo Adiėlio sūnus Azmotas; tuos gi turtus, kurie buvo miestuose, sodžiuose ir bokštuose, prižiūrėjo Ozijo sūnus Jonatanas. ²⁶Laukų gi darbus ir žemdirbius, įgyvenančius žemę, prižiūrėdavo Kelubo sūnus Ezris, ²⁷vynuogynų darbininkus Ramatietis Semėjas, vynyne gi Aphonietis Zabdijas; ²⁸alyvų medžių ir čiuksnių sodus, buvusius lygumose, prižiūrėdavo Gederietis Balananas, o aliejaus sandėlius Joas. ²⁹Toliau bandų, kurios ganėsi Sarone, viršininkas buvo Saronietis Setrajis, o jaučių slėniuose Adlio sūnus Saphatas, ³⁰kupranugarių Ismahielietis Ubilis, asilų Meronatietis Jadijas, ³¹ir avių Agarietis Jazizas; visi šitie buvo karaliaus Dovidą lobio užvaizdai. ³²Dovidą gi dėdė Jonatanas, vyras išmintingas ir mokytas, buvo patarėjas; jis ir Hakhamonio sūnus Jahielis buvo prie karaliaus sūnų. ³³Akhithophelis buvo taipgi karaliaus patarėjas, o Arakhietis Khusajis karaliaus prietelis. ³⁴Po Akhithophelio buvo Banajos sūnus Jojada ir Abiataras. Vyriausis karaliaus kariuomenės vadas buvo Joabas

28. ¹Taigi Dovidas sušaukė visus Izraelio kunigaikščius, giminių viršininkus ir būrių vadus, kurie tarnavo karaliui; taipgi tūkstantininkus ir šimtininkus ir tuos, kurie buvo karaliaus lobio ir nuosavybės užvaizdai, ir savo sūnus, draug su kamarponiais, ir galiūnus, ir visus stipriausius kariuomenėje, į Jerusale. ²Ir atsikėlęs ir stovėdamas karalius tarė: Paklausykite manęs, mano broliai ir mano tauta: Aš maniau pastatyti namus, kuriuose ilsėtusi Viešpaties sandoros skrynia, ir mūsų Dievo kojų suolelį, ir visa prirengiau statymui. ³Tačiau Dievas man tarė: Nepastatysi mano vardui namų, nes esi vyras kovotojas ir išliejai kraują. ⁴Bet Viešpats, Izraelio Dievas, išrinko mane iš visų mano tėvo namų, kad būčiau Izraelio karalius per amžius; nes iš Judo jis išrinko kunigaikščius, o iš Judo namų mano tėvo namus ir iš mano tėvo sūnų jam patiko išrinkti mane karaliumi visam Izraeliui. ⁵Taipgi ir iš mano sūnų /nes Viešpats man davė daug sūnų/ jis išrinko mano sūnų Saliamoną, kad sėdėtų Viešpaties karalystės sosto Izraeliui, ⁶ir man tarė: Tavo sūnus Saliamonas pa-

2 Kar 7,13

Išm 9,7

²⁵Karaliaus turtų: Jerusaleje. — ²⁶Sarone. Derlingas slėnis tarp Kesarijos ir Jopės prie jūros. — ³²Prie karaliaus sūnų: kaip auklėtojai ir mokytojai. — ³³Akhithophelis... Žr 2 Kar 16 ir 15 skyr. — ³⁴Po Akhithophelio: jam nusižudžius /2 Kar 17,23/. — Abiataras: vyriausis kunigas. Žr aug 5,25

4/ Paskutinė Dovidą valia ir jo mirtis 28,1—29,30. Dovidas sukviečia visus Izraelio vyresniusius, skelbia savo sūnų Saliamoną esant paties Dievo paskirtą sosto įpėdiniu, kurs turi pastatyti šventyklą /28,1-10/, ir duoda jam Dievo suteiktą šventyklos aprašymą /28,11-21/. Pamiršęs, ką yra prirengęs šventyklai

statyti, Dovidas ragina, kad jie prisidėtų prie to darbo /29,1-9/, dėkoja Dievui už suteiktas geradarystes, maldauja, kad padėtų taipgi jo sūnui /29,10-19/ ir paveda viešpatavimą Saliamonui, kurs patepamas ir sveikinamas kaip karalius /29-20-25/. Pagaliau nurodomi Dovidą istorijos šaltiniai /29,26-30/

28. ¹Giminių viršininkus. Žr aug 26,16-22. — Būrių vadus. Žr aug 27,1-15. — Karaliaus... užvaizdai. Žr aug 27,26... — Galiūnus: karžygius. — ²Atsikėlęs: nuo sosto. — ³Dievas man tarė... Žr aug 22,8 — ⁴Kunigaikščius. Ebr nagid, kunigaikštį. — ⁵Daug sūnų. Plg aug 3,1-9. — ⁶Viešpaties karalystės sosto. Tikras ir vienatinis Izraelio karalius yra

Ps 7,10

statys mano namus ir mano prieangius, nes jį aš išrinkau sau sūnumi, ir aš būsiu jam tėvas. ⁷Ir sustiprinsiu jo karalystę per amžius, jei jis nesiliaus vykdamas mano įsakymus ir nutarimus, kaip ir šandien. ⁸Dabar gi viso Izraelio susirinkimo akivaizdoje, girdint mūsų Dievui, sergėkite ir tyrinėkite visus Viešpaties, mūsų Dievo, paliepimus, kad valdytumėte gerąją žemę ir paliktumėte ją po savęs savo sūnams per amžius. ⁹Tu gi, mano sūnau, Saliamone, pažink tavo tėvo Dievą ir tarnauk jam tobula širdimi ir su tikru noru, nes Viešpats tyrinėja visas širdis ir supranta visas sielos mintis. Jei jieskosi jo, rasi, o jei paliksi jį, jis atmes tave amžinai. ¹⁰Dabar tat, kadangi Viešpats išrinko tave, kad pastatytumei šventyklos namus, būk drąsus ir įvykdyk

¹¹Po to Dovidas davė savo sūnui Saliamonui aprašymą prieangio, šventyklos, sandėlių, augštojo kambario, kambarių viduje ir permaldavimo namų, ¹²o taipgi visų, kuriuos buvo sumanęs, prieangių, kambarių aplinkui Viešpaties namų turtams ir šventyklos turtams, ¹³kunigų ir levitų skyrių visiems Viešpaties namų darbams ir visiems Viešpaties šventyklos tarnybos dalykams; ¹⁴aukso pagal kiekvieno tarnybos indo sunkumą; taipgi sidabro pagal sunkumą įvairių indų ir darbų, ¹⁵toliau auksiniams žibintuvams ir jų lempoms aukso pagal svorį kiekvieno žibintuvo ir lempų. Davė taipgi sidabro sidabriniams žibintuvams ir jų lempoms pagal jų įvairų didumą. ¹⁶Davė aukso ir padėtinių duonų stalams pagal jų didumo įvairumą, taip pat ir sidabro kitiems sidabriniams stalams. ¹⁷Taipgi šakutėms, taurėms ir smilkytuvams iš tyriausio aukso, ir mažiems auksiniams liūtams; kiek kas svėrė, tiek jis paskirstė aukso kiekvienam liūtui; taip pat ir sidabriniams liūtams jis atskyrė sidabro pagal įvairų jų svorį. ¹⁸Altoriui gi, ant kurio deginami smilkalai, jis davė tyriausio aukso, kad iš jo būtų padaryta pavidalas vežimo kherubimų ištiestais sparnais, pridengiančių Viešpaties sandoros skrynją. ¹⁹Visa, sakė jis, atėjo man parašyta Viešpaties ranka, kad suprasčiau visus pavyzdžio darbus

²⁰Dovidas dar tarė savo sūnui Saliamonui: Elgkis kaip vyras, būk drąsus ir padaryk; nebijok ir nenusigąsk, nes Viešpats, mano Dievas, bus su tavim, nepaliks ir nepames tavęs kolei nepabaigsi viso Viešpaties namų tarnybos darbo. ²¹Štai kunigų ir levitų skyriai yra su tavim visokiai Viešpaties namų tarnybai; jie yra pasiryžę, o taipgi kunigaikščiai lygiai kaip ir tauta moka vykdyti visus tavo paliepimus

Viešpats, Dovidas ir kiekvienas kitas kunigaikštis yra tik regimas jo atstovas. Plg žem 29,23; Teis 8,23; Išm 9,7

¹¹*Aprašymą*. Tikriaus: pavyzdį /modelį/ arba planą. — *Kambarių viduje*: prieangio ir šventosios šventyklos dalies. — *Permaldavimo namų*: švenčiausios šventyklos dalies. — ¹²*Viešpaties namų turtams*... Turtams, kurie buvo Izraelio sūnų sudėdami šventyklos reikalams, ir turtų paaugotų šventyklai iš paimto karuose grobio. — ¹⁴*Aukso pagal... sunkumą*... Ebr t pasakyta, kad Saliamonas gavęs iš savo tėvo nu-

rodymų, kiek naugių reikėjo suvartoti kiekvienam dalykui. Čia ir toliau iki 19 e ebr t išverstas gana laisvai, paliekant tik jo mintį. — ¹⁶*Stalams*. Kitur minimas tik vienas padėtinių duonų stalas ir visai nekalbama apie sidabrinis žibintuvus ir sidabrinis stalus. — ¹⁷*Smilkytuvams*. Ebr t: puodeliams. — *Mažiams... liūtams*. Tai buvo taipgi indai, gal turėjusieji ant savo viršaus liūtų pavidalą. — ¹⁹*Atėjo man parašyta*... Kaip kitados buvo suteikta Mošei pamokymas apie sandoros padangtę ir jos rykus. — Plg Iš 25,9

29. ¹Po to karalius Dovidas kalbėjo visam susirinkimui: Dievas pasirinko vieną mano sūnų Saliamoną dar jauną ir lepų, darbas gi didelis; nes prirengiama butas ne žmogui, bet Dievui. ²Aš visomis mano jėgomis prirengiau išlaidas mano Dievo namams; aukso auksiniams rykams, sidabro sidabriniams, skaitvario skaitvariniams, geležies geležiniams, medžio mediniams; be to, onikso akmenų, ir baltų akmenų ir margų ir visokių brangių akmenų, ir marmoro iš Paro labai apščiai. ³O be to, ką aš paaukojau iš mano nuosavybės mano Dievo namams auksu ir sidabru, duodu dar mano Dievo namams, neskaitant to, ką prirengiau šventiems rūmams, ⁴tris tūkstančius talentų Ophiro aukso ⁵ir septynis tūkstančius tikriausio sidabro aptraukti šventyklos sienoms, ir kur tik reikės aukso, tebūna padaryti darbai amatininkų rankomis iš aukso, ir kur reikės sidabro, iš sidabro; ir jei kas atnašauja savo valia, tepripildo savo rankas šiandien ir teaukoja, ką nori, Viešpačiui.

⁶Taigi šeimynų kunigaikščiai ir Izraelio giminių didikai, taipgi tūkstantininkai, šimtininkai ir karaliaus lobio užvaizdai pasižadėjo ⁷ir davė Dievo namų darbams aukso penkis tūkstančius talentų ir dešimtį tūkstančių auksinių pinigų, sidabro dešimtį tūkstančių talentų, skaitvario aštuoniolika tūkstančių talentų, taipgi geležies šimtą tūkstančių talentų. ⁸Ir pas ką tik radosi akmenų, tie davė juos Viešpaties namų įždan Gersoniečio Jėhielio ranka. ⁹Ir visa tauta džiaugėsi aniem darant savo valia pažadų, nes jie atnašavo tai visa širdimi Viešpačiui; taipgi ir karalius Dovidas džiaugėsi labai dideliu džiaugsmu.

¹⁰Jis šlovino Viešpatį visos daugybės akivaizdoje ir tarė: Pašlovintas esi Viešpatie, mūsų tėvo Izraelio Dieve, nuo amžių ir per amžius. ¹¹Tavo, o Viešpatie, didenybė ir galybė, ir garbė ir apgalėjimas, ir tau šlovė; nes visa, kas danguje ir žemėje, yra tavo; tavo, o Viešpatie, karalystė ir tu viršesnis už visus kunigaikščius. ¹²Tavo yra turtai ir tavo garbė, tu viešpatauji visiems dalykams; tavo rankoje jėga ir galybė, tavo rankoje didumas ir viešpatavimas visam. ¹³Taigi dabar, mūsų Dieve, šloviname tave ir garbiname tavo šlovingą vardą. ¹⁴Kas gi aš esu, ir kas yra mano tauta, kad galėtumėm tau visa tai žadėti? Visa yra tavo, ir ką iš tavo rankos ėmėme, atidavėme tau; ¹⁵nes tavo akivaizdoje esame sveptimi ir ateiviai, kaip visi mūsų tėvai. Mūsų dienos kaip šešėlis žemėje ir nėra jokio gaiščio. ¹⁶Viešpatie, mūsų Dieve, visi šitie turtai, kuriuos prirengėme, kad tavo šventam vardui būtų pastatyti namai, yra iš tavo rankos, ir visa yra tavo. ¹⁷Žinau, mano Dieve, kad bandai širdis ir mėgsti tikrybę, todėl ir aš savo širdies tikrybėje linksmai atnašavau visus šituos dalykus ir su didžiausiu džiaugsmu žiūrėjau, kad šita tauta, kuri čia radosi, atnašauja tau dovanų. ¹⁸Viešpatie, mūsų tėvų Abraomo, Isaoko

Išm 2,3

29. ¹Butas. Ebr t: *birah*, rūmas. — ²Marmoro iš Paro. Ebr t: baltos marmoro. — ⁴Talentų... aukso talentas buvo vertas daugiau kaip 280.000 lt, o sidabro apie 18.000 lt. — Ophiro aukso. Toks auksas buvo laikomas visų geriausiu

⁶Lobio užvaizdai. Žr aug 27,25-31. — ⁷Auksinių pinigų... Anot ebr t: 2.000 darikų [*adarkonim*]. Tokių pinigų Dovidui laikais nebuvo, nes jie atsirado tik karaliaus Darijaus

laiku /521-485 m pirm Kr/; bet Kronikų Kn autorius, gyvenęs vėliau, paminėjo darikus užuot senesniųjų pinigų vardo, kurs daugeliui buvo pasidaręs nebežinomas. Vienas auksinis darikas buvo vertas apie 50 lt. Žr aug 26,21.22

¹⁵Nėra jokio gaiščio. Ebr t: ir nėra vilties, t y, nėra vilties, kad mes gyventumėm ilgiau negu tie, kurie pirm mūsų buvo. — ¹⁸Ir kad šitas ūpas... Ebr t: ir palenk jų

ir Izraelio Dieve, sergėk per amžius šitą jų širdies valią, ir kad šitas ūpas garbinti tave pasiliktų visuomet. ¹⁹Taipgi mano sūnui Saliamonui duok tobulą širdį, kad sergėtų tavo paliepinimus, tavo liudijimus, tavo apeigas ir padarytų visa, ir pastatytų rūmą, kurio išlaidas prirengiau

²⁰Po to Dovidas įsakė visam susirinkimui: Pašlovinkite Viešpatį, mūsų Dievą. Ir visas susirinkimas pašlovino Viešpatį, savo tėvų Dievą, ir nusilenkė ir parpuolė kniūbsti prieš Dievą ir prieš karalių. ²¹Ir jie plovė Viešpačiui aukų ir kitą dieną atnašavo deginamoms aukoms tūkstantį jaučių, tūkstantį avinų, tūkstantį avinėlių su jų liejamosiomis atnašomis, laikant visas apeigas, labai apščiai visam Izraeliui. ²²Jie valgė ir gerė tą dieną Viešpaties akivaizdoje su didele linksmybe. Ir jie patėpė antrą kartą Dovidą sūnų Saliamoną. Patėpė gi jį Viešpačiui kaip kunigaikštį, o Sadoką kaip vyriausį kunigą. ²³Po to Saliamonas sėdosi į Viešpaties sostą kaip karalius savo tėvo Dovidą vietoje, ir jis patiko visiems, visas gi Izraelis jo klausė. ²⁴Taipgi visi kunigaikščiai ir galiūnai ir visi karaliaus Dovidą sūnūs davė ranką ir pasidavė karaliui Saliamonui. ²⁵Viešpats tat išaugštino Saliamoną ant viso Izraelio ir davė jam viešpatavimo garbę, kokios nė vienas Izraelio karalius neturėjo pirm jo

²⁶Taip tat Isajo sūnus Dovidas karaliavo visam Izraeliui. ²⁷O laiko, kurį jis karaliavo Izraeliui, buvo keturios dešimtys metų; Hebrone jis karaliavo septynerius metus ir Jerusaleje tris dešimtis trejus. ²⁸Jis mirė geroje senatvėje, pilnas amžiaus, turtų ir garbės, ir jo sūnus Saliamonas ėmė karaliauti jo vietoje. ²⁹Senesnieji gi karaliaus Dovidą veikalai ir paskučiausieji aprašyti Reginčiojo Samuėlio knygoje, pranašo Natano knygoje ir Reginčiojo Gado knygoje, ³⁰o taipgi visas jo viešpatavimas, drąsumas ir jo laikų atsitikimai kaip Izraelyje, taip ir visose žemės karalystėse

širdį prie savęs. — ¹⁹Tobulą: nepadalintą, nedvejojančią širdį

²⁰Prieš karalių: kaip prieš Dievo atstovą. — ²¹Laikant visas... Anot ebr t: ir atnašų labai apščiai visam Izraeliui; todėl dėkojimo aukų, iš kurių buvo daromas religinis pokylis. — ²²Patėpė. Tikriau: paskelbė. Pirmas paskelbimas ir patepimas

Saliamono karaliumi buvo padarytas Adonijui pamėginus pasisavinti sostą. Plg aug 23,1. — ²⁴Galiūnai: karžygiai

²⁷Keturios dešimtys... Plg 3 Kar 2,11. — ²⁹Senesnieji gi... Nurodomi šaltiniai, kuriais knygos autorius naudojosi, rašydamas savo veiklą

3 Kar 1,34

3 Kar 2,11

ANTROJI KRONIKŲ KNYGA

Ebraiškai *Dibre hajamim*

1. ¹Taigi Dovidio sūnus Saliamonas sutvirtėjo savo karalystėje, ir 3 Kar 3,1
Viešpats, jo Dievas, buvo su juo ir labai išaugštino jį. ²Tuomet Saliamonas davė įsakymą visam Izraeliui, tūkstantininkams, šimtininkams, vadams, viso Izraelio teisėjams ir šeimynų viršininkams, ³ir nuėjo su visa daugybe į Gabaono augštumą, kur buvo Dievo sandoros padangtė, kurią Dievo tarnas Mošė yra padaręs tyruose. ⁴Dievo gi skrynią buvo pargabenęs Dovidas 2 Kar 6,17
iš Karjathiarimo į vietą, kurią jai prirengė ir kur ištiesė jai padangtę, tai yra, į Jerusale. ⁵Taipgi skaistvarinis altorius, kurį buvo padirbęs Huro sūnaus Urio sūnus Beseleelis, buvo tenai ties Viešpaties padangte; jo tai ir jieškojo Saliamonas ir visas susirinkimas. ⁶Saliamonas prisiartinio prie skaistvarinio altoriaus ties Viešpaties sandoros padangte ir atnašavo ant jo tūkstantį aukų 1Š 38,1

⁷O štai tą pačią naktį pasirodė jam Dievas ir tarė: Prašyk, ko nori, kad tau duočiau. ⁸Tuomet Saliamonas tarė Dievui: Tu padarei mano tėvui Dovidui didelę mielaširdystę ir pastatei mane karaliumi jo vietoje. ⁹Dabar tat, Viešpatie, Dieve, teįvyksta tavo žodžiai, ką esi žadėjęs mano tėvui Dovidui; nes tu padarei mane karaliumi didelės tavo tautos, kuri taip nesuskaitoma, kaip žemės dulkės. ¹⁰Duok man išminties ir išmonės, kad įeičiau ir išeičiau tavo tautos akivaizdoje; nes kas gi gali teisti vertai šitą tavo tautą, kuri toki didelė? ¹¹Tuomet Dievas tarė Saliamonui: Kadangi tai labiau patiko tavo širdžiai, ir neprašei turtų, lobiai ir garbės, nei gyvybės tų, kurie tavęs neapkenčia, o taipgi nei ilgo amžiaus, prašei gi išminties ir žinojimo, kad galėtumei teisti mano tautą, kurios karaliumi tave pastačiau, ¹²tai tau duota išminties ir žinojimo; bet taipgi turtų ir lobiai ir garbės duosiu tau, taip kad nė vienas tarp karalių nebus tau lygus, nei pirm tavęs, nei po tavęs. ¹³Taigi Saliamonas sugrįžo nuo Gabaono augštumos į Jerusale ties sandoros padangte ir karaliavo Izraeliui 1Š 9,10

III. Saliamono istorija

1. Dievas suteikia Saliamonui išminties ir turtų

1,1-17. Pirmoji II Kronikų Knygos dalis paskirta Saliamono istorijai. Ji prasideda pasakojimu, kaip Saliamonas, padaręs gausių aukų Gabaono augštumoje, gavo iš Dievo pažadėjimą didelės išminties ir turtų

1. ¹Saliamonas sutvirtėjo... Pasakojimas visai toks pat kaip 3 Kar 3,4,5. — ⁵Skaistvarinis altorius: deginamųjų aukų altorius. — Kuri buvo padirbęs... Žr 1Š 31,2 ir k

⁷Tą pačią naktį: tuojau po aukų iškilmės. — ⁹Ką esi žadėjęs... Žr 1 Kron 29,9. — ¹⁰Kad įeičiau ir išeičiau: kad elgčiaus teisingai. — ¹³Ties sandoros padangte: kurią jo tėvas Dovidas buvo padaręs Jeru-

3 Kar 10,26

¹⁴Jis surinko sau vežimų ir raitelių ir turėjo tūkstantį keturis šimtus vežimų ir dvylika tūkstančių raitelių; jis sustatė juos kariškųjų vežimų miestuose ir prie karaliaus Jerusaleje. ¹⁵Ir karalius padarė, kad sidabro ir aukso Jerusaleje buvo taip daug, kaip akmenų, ir kedrų lyg kad laukinių sikomorų, augančių didelėje daugybėje lygumose. ¹⁶Arklių jam atvesdavo iš Egipto ir iš Koos karaliaus pirkliai, kurie eidavo ir pirkdavo už pinigų, ¹⁷karišką ketverto arklių vežimą už šešis šimtus sidabrinių ir arklių už šimtą penkias dešimtis; taip pat buvo daromas pirkimas iš visų Hetiečių karalysčių ir nuo Sirijos karalių

Kar 5,2

2. ¹Taigi Saliamonas nutarė statyti Viešpaties vardui namus ir rūmus sau. ²Jis suskaitė septynias dešimtis tūkstančių vyrų nešėjų ir aštuonias dešimtis tūkstančių, kurie turėjo laužti akmenis kalnuose, ir jų viršininkų tris tūkstančius šešis šimtus

³Jis siuntė taipgi pas Tiro karalių Hiramą ir sakydino: Kaip elgeisi su mano tėvu Dovidu ir siuntei jam kedrinių medžių, kad pasistatytų sau namus, kuriuose jis gyveno, ⁴taip daryk su manim, kad pastatytčiau Viešpaties, mano Dievo, vardui namus ir pašventinčiau juos smilkalams deginti jo akivaizdoje ir kvepalams smilkyti ir nuolat dėti padėtinėms duonomis, ir deginamosioms aukoms rytą ir vakarą, taipgi šabatams, pirmose mėnesio dienose ir Viešpaties, mūsų Dievo, iškilnėse, kas įsakyta Israėliui per amžius. ⁵Nes namai, kuriuos noriu pastatyti, dideli; nes mūsų Dievas didesnis už visus dievus. ⁶Kas tat galės istengti, pastatyti jam vertus namus; jei dangus ir dangų dangūs negali jo apimti, kas gi aš esu, kad galėčiau pastatyti jam namus? Bet jie tebūna tiktai tam, kad būtų deginami smilkalai jo akivaizdoje. ⁷Atsiųsk tat man išmanantį vyrą, kurs mokėtų dirbti iš aukso, sidabro, skaitvario, geležies, raudonos purpuros, karmezino ir mėlynos purpuros ir kurs mokėtų daryti išpjaustymus draug su tais amatininkais, kuriuos turiu prie savęs Judėjoje ir Jerusaleje, išrinktus mano tėvo Dovidu. ⁸Atsiųsk man taipgi nuo Libano kedro, eglės ir pušies medžių, nes žinau, kad tavo tarnai moka kirsti medžius nuo Libano, o mano tarnai bus su tavo tarnais, ⁹kad būtų man prirengta labai daug medžių; nes namai, kuriuos noriu pastatyti, labai dideli ir šlovingi. ¹⁰Tavo gi tarnams, darbininkams, kurie kirs medžius, aš duosiu maistui dvidešimt tūkstančių saikų kviečių, tiek pat saikų miežių ir dvidešimt tūkstančių kibirų vyno, taipgi dvidešimt tūkstančių saikų aliejaus

salėje. Anot 3 Kar 3,15, ir čia Saliamonas darė aukų

¹⁴Jis surinko... Plg 3 Kar 10, 26-29, kur pasakojami tie patys dalykai

2. Pastatymas ir pašventimas šventyklos

a/ *Prisirengimas prie šventyklos pastatymo*

2,1-18. Saliamonas, nutaręs statyti šventyklą, gauna iš Tiro karaliaus Hiram amatininkų ir medžių ir iš savo pusės paskiria darbininkais gyvenusius Israėlaičių tarpe sve-timtaučius

2. ¹Rūmus sau. Apie tų rūmų pastatymą Kronikų Kn nekalba plačiau. Žr 3 Kar 7,1-12. — ²Jis suskaitė... Plg 3 Kar 5,15.16

³Jis siuntė... Plg 3 Kar 5,1-11. — ⁶Kad būtų deginami... Saliamonas nori statyti namus, ne kad Dievas juose gyventų, bet kad būtų tam tikra vieta, kurioje jis būtų garbinamas. — ¹⁰Dvidešimt tūkstančių... 3 Kar 5,11 minimi kitokie skaičiai. Gal tenai ir čia kalbama apie įvairias sutarties dalis. Karalių Kn kalbama tikriausiai apie metinę duoklę, kurią jis siūsdavo pačiam Tiro karaliui, čia gi apie maistą pasamdytiems darbininkams

¹¹Tuomet Tiro karalius Hirasas raštu, kurį siuntė Saliamonui, atsakė : Kadangi Viešpats myli savo tautą, todėl padarė, kad tu jai karaliautumei. ¹²Ir jis dar pridūrė : Pašlovintas tebūna Viešpats, Izraelio Dievas, kurs padarė dangų ir žemę, kurs davė karaliui Dovidui sūnų išmintingą ir išmanantį ir protingą, kad pastatytų Viešpačiui namus ir sau rūmą. ¹³Taigi aš siunčiu tau išmintingą ir gerai išmanantį vyrą, mano tėvą Hiramą, ¹⁴sūnų moteriškės iš Dano dukterų, kurio tėvas buvo Tirietis ; jis moka darbus iš aukso, sidabro, skaitvario, geležies, marmoro, medžių, taipgi iš raudonos ir mėlynos purpuros, iš plonos drobės ir karmezino, ir jis moka padaryti visokius drožinius ir gudriai sumanyti, ko tik reikia, draug su tavo amatininkais, ir su mano valdovo tavo tėvo Dovidą amatininkais. ¹⁵Taigi kviečių, miežių, aliejaus ir vyno, kuriuos tu, mano valdove, esi žadėjęs, atsiųsk tavo tarnams. ¹⁶Mes kirsime medžių nuo Libano, kiek tik tau reikia, ir nusiųsime juos sieliais per jūrą į Jopę ; tavo gi dalykas bus parsigabenti juos Jerusaleń

¹⁷Taigi Saliamonas suskaitė visus svetimtaučius, buvusius Izraelio žemėje po to suskaitymo, kurį buvo padaręs jo tėvas Dovidas, ir atrasta šimtas penkios dešimtys trys tūkstančiai šeši šimtai. ¹⁸Septynias dešimtis tūkstančių iš jų jis paskyrė naštomis nešioti ir aštuonias dešimtis tūkstančių, kad laužtų akmenis kalnuose, tris gi tūkstančius ir šešis šimtus žmonių darbo viršininkais

3. ¹Saliamonas pradėjo statyti Viešpaties namus Jerusaleje Morijos kalne, kurs buvo parodytas jo tėvui Dovidui, toje vietoje, kurią Dovidas buvo prirėngęs Jebusiečio Ornano klojime. ²Pradėjo gi statyti antrame mėnesyje ketvirtais savo karaliavimo metais

3 Kar 6,1
2 Kar 24,25
1 Kron 21,26

³Ir štai, kokie buvo pamatai, kuriuos Saliamonas padėjo, kad pastatytų Dievo namus : jų ilgis buvo šešios dešimtys senovinių mastų, o plotis dvidešimt mastų. ⁴Išilgai priešakio buvo prieangis dvidešimčia mastų ilgas, tiek kiek namai turėjo pločio, ir šimtu dvidešimčia mastų augštas. Jį Saliamonas paausino viduje tyriausiu auksu

⁵Taipgi didesniuosius namus jis išklojo eglės medžio lentomis ir visa apsaugstė tikriausio aukso juostomis, kuriose jis liepė išpjauti palmių ir, tarsi, susipynusių viena su kita grandinaičių. ⁶Taipgi šventyklos aslą jis

¹²Kurs padarė... Hirasas rašo prisitaikindamas prie Saliamono nuomonės. — ¹³Mano tėvą. Garbės vardas, duodamas dailininkui. Plg žem 4,16. — ¹⁴Sūnų moteriškės. Plg 3 Kar 7,14 paaišk

¹⁷Kurį buvo padaręs... Žr 1 Kron 22,2. — ¹⁸Kalnuose. Žr 3 Kar 5. 15

b/ Pastatymas šventyklos ir padarymas jos rakandų

3,1—4,22. Trumpai minima šventyklos vieta, jos pačios ir prieangio didumas, pastatymas šventojo ir švenčiausiojo buto ir padarymas dviejų kherubimų, uždangos ir dviejų šulų /3,1-17/. Toliau įvardijami šventoriaus ir šventyklos rakandai /4,1-22/

3. ¹Saliamonas pradėjo... Šventyklos pastatymas plačiau aprašytas 3 Kar 6,1-7,51. — Morijos. Taip vadinama Prad 22,2 kraštas, į kurį ėjo Abraomas aukoti savo sūnaus Isaoko. Anot padavimo, Saliamono šventykla buvusi pastatyta Abraomo aukos vietoje. — Jebusiečio Ornano... Žr 1 Kron 21,28. — ²Pradėjo gi statyti... Žr 3 Kar 6,1

³Senovinių. Autoriaus laikais Žydai turėjo trumpesnę mastą, tokį, kokį vartojo Babiloniečiai. — ⁴Ir šimtu dvidešimčia. Kar kn : trimis dešimtims

⁵Didesniuosius namus : šventąją šventyklos dalį. — Eglės. Ebr t : kipariso. — Grandinaičių. Jų nepaminėta Kar Kn taip pat kaip ir

išklojo brangiausiu marmoru, ir tai buvo labai gražu. ⁷Juostų auksas, kuriomis jis aptraukdino namus, jų rąstus, staktas, sienas ir duris, buvo tikriausiai; sienose jis liepė išpjaustyti kherubimų

⁸Jis padarė taipgi švenčiausiąją butą dvidešimčia mastų ilgą pagal namų platumą ir taip pat dvidešimčia mastų platų; tą jis išklojo auksinėmis juostomis mažne iš šešių šimtų talentų. ⁹Taipgi ir vinis jis padarė iš aukso, taip kad kiekviena vinis svėrė penkias dešimtis siklių; ir augštuosius kambarius jis aptraukė auksu. ¹⁰Toliau švenčiausiame bute jis padirbdino du kherubimu, taip kaip daromos statulos, ir aptraukė tuodu auksu. ¹¹Kherubimų sparnai buvo ištiesti per dvidešimtį mastų, taip kad vienas sparnas buvo penkiais mastais ilgas ir siekė namų sieną, ir antrasis jo sparnas penkių mastų siekė antrojo kherubo sparną. ¹²Taip pat antrojo kherubo sparnas buvo penkių mastų ir siekė sieną, o jo antrasis penkių mastų sparnas siekė antrojo kherubo sparną. ¹³Taigi abiejų kherubimų sparnai buvo išskėsti ir tęsėsi per dvidešimt mastų; juodu stovėjo stačiu ant savo kojų, o juodviejų veidai buvo atgręžti įeinamojo buto linkon. ¹⁴Toliau jis padirbo uždangą iš mėlynos ir raudonos purpuros, iš karmezino ir plonos drobės ir įmegzdino joje kherubimų

¹⁵Ties šventyklos durimis jis padarė du šulu, kuriuodu buvo augštu trisdešimt penkiais mastais, juodviejų gi galvenos buvo penkių mastų. ¹⁶Be to jis padarė tokių kaip žinyne grandinėlių ir uždėjo jas ant šulų galvenų; taipgi šimtą granatinių obuolių, kuriuos įdėjo tarp grandinėlių. ¹⁷Tuodu šulu jis pastatė šventyklos prieangyje, vieną dešinėje pusėje, kitą kairėje; buvusį dešinėje pusėje jis pavadino Jakhinu, o buvusį kairėje Boozu

3 Kar 7,23

4. ¹Jis padarė taipgi skaitvarinį altorių dvidešimčia mastų ilgą, dvidešimčia mastų platų ir dešimčia mastų augštą; ²toliau nuliedino jūrą, turėjusią dešimtį mastų nuo vieno krašto iki kitam, aplinkui apskritą; ji buvo penkiais mastais augšta ir trijų dešimtų mastų juoste apriesta aplinkui. ³Po jūros briauna buvo jaučių pavidalai, o aplink ją iš viršaus jos šonuose ėjo dvi eili drožinių po dešimtį mastų; jaučiai gi buvo nuliėti. ⁴Pati jūra buvo padėta ant dvylikos jaučių, kurių trys buvo atgręžti į šiaurę, kiti trys į vakarus, vėl kiti trys į pietus ir trys likusieji į rytus, ir jūra buvo uždėta ant jų; jaučių pasturgaliai buvo uždengti po jūra. ⁵Jūra buvo delno storumo, o jos briauna buvo kaip taures briauna arba pražydušios lelijos; tilpo joje trys tūkstančiai kibirų. ⁶Jis padarė taipgi dešimtį praustuvių ir pastatė penkias dešiniame šone, o penkias kairiame,

kitų mažesnių dalykų. — ⁶Marmoru. Ebr t: brangiais akmenimis. — ⁷Tikriausiai. Ebr t: iš Parvarimo. Tai tikriausiai vietos vardas, bet kurios, nežinia.

⁹Kiekviena vinis svėrė... Ebr t: ir auksas vinims svėrė 50 siklių. Gal tik vinių galvelės buvo paauksuotos. — ¹⁰Augštuosius kambarius. Jie gal buvo viršum švenčiausios šventyklos dalies, kuri tikriausiai buvo 10 mastų žemesnė už šventąjį butą. — ¹³Įeinamojo buto: Pirmosios šventyklos dalies. — ¹⁴Uždanga. Jos nepaminėta Kar Kn. Plg Iš 26, 31

¹⁵Du šulu. 3 Kar 7,15-22 tuodu šulu aprašyta daug plačiau. Tenai jų augštumas nurodomas 18 mastų. ¹⁶Tokių kaip žinyne. Anot kitų aiškintojų: aplinkui

4. ¹Altorių: deginamųjų aukų altorių. — ²Jūrą. Žr 3 Kar 7,23.-26. — ³Jaučių pavidalai. Anot 3 Kar 7,24, čia minimi jūros pagražinimai turėjo kolokvintų pavidalą. — ⁴Trys tūkstančiai. 3 Kar 7,26: 2000. — ⁵Dešimtį praustuvių. Žr 3 Kar 7,29-39. — ⁶Žibintuvų. Plg 3 Kar 7,49. — Šventykloje: šventojoje jos dalyje. — ⁸Dešimtį stalų. Plg 1 Kron 28,

kad jose būtų plaunama visa, ką jie turėjo atnašauti deginamajai aukai ; jūroje gi plaudavosi kunigai. ⁷Padarė ir dešimtį auksinių žibintuvų pagal pavyzdį, kaip buvo liepta padaryti, ir pastatė juos šventykloje, penkis dešiniame šone ir penkis kairiame ; ⁸taip pat dešimtį stalų, ir pastatė juos šventykloje, penkis dešinėje ir penkis kairėje ; o taipgi šimtą auksinių taurių. ⁹Toliau padarė kunigų prieangį ir didįjį prieangį ir to prieangio duris, kurias aptraukė skaistvariu. ¹⁰Jūrą jis pastatė dešiniame šone pietryčiuose

¹¹Hiramas padarė puodų, šakelių ir taurių, ir pabaigė visą karaliaus darbą Dievo namuose, ¹²tai yra du šulu su lankeliais, galvenomis ir tarsi pynėmis, kurios turėjo pridengti galvenas ant lankelių ; ¹³taipgi keturis šimtus granatinių obuolių ir dvi pyni, taip kad dvi obuolių eili buvo sujungta su kiekviena pyne, kurios turėjo uždengti lankelius ir šulų galvenas. ¹⁴Padarė taipgi papėdes ir praustuves, kurias uždėjo ant papėdžių ; ¹⁵vieną jūrą ir dvylika jaučių po jūrą, ¹⁶puodus, šakeles ir taures. Visus indus Viešpaties namuose padarė Saliamonui jo tėvas Hiramas iš tyriausio skaistvario. ¹⁷Karalius nuliedino juos Jordano apylinkėje molinėje žemėje tarp Sokhoto ir Saredatos. ¹⁸Indų buvo nesuskaitoma daugybė, taip kad nebuvo žinoma, kiek sveria skaistvaris. ¹⁹Saliamonas padarė visus Dievo namų rykus, auksinį altorių ir stalus su padėtinėmis duonomis ant jų. ²⁰taipgi žibintuvus su jų lempomis iš tyriausio aukso, kad žibėtų ties žinynu, kaip įsakyta ; ²¹gėlių pavidalus, lempas ir repleles iš aukso ; visa buvo padaryta iš tyriausio aukso ; ²²taipgi indus smilkymui, smilkytuvus, taures ir grūstuvėlius iš tyriausio aukso. Padarė taipgi drožinių vidaus šventyklos duryse, tai yra, į švenčiausiąją vietą, ir šventyklos duris į orą. Taip buvo baigtas visas darbas, kurį Saliamonas padarė Viešpaties namuose

5. ¹Taigi Saliamonas įnešė visa, ką buvo paaukojęs jo tėvas Dovidas, sidabrą, auksą ir visus indus ir sudėjo į Dievo namų išdą. ²Po to jis surinko visus Izraelio vyresniusius, visus giminių kunigaikščius ir šeimynų viršininkus iš Izraelio sūnų į Jerusale, kad jie atgabentų Viešpaties sandoros skrynią iš Dovid miesto, tai yra iš Siono. ³Taigi atėjo prie karaliaus visi Izraelio vyrai iškilmingoje septintojo mėnesio dienoje. ⁴O atėjus visiems Izraelio senesniesiems, levitai nešė skrynią, ⁵ir įnešė ją ir visus padangtės rakandus ; šventyklos gi rykus, buvusius padangtėje, nešė

3 Kar 7,51
3 Kar 8,1

16. — ⁹Kunigų prieangį. Plg 3 Kar 6,36. — ^{Didįjį prieangį} : žemesnį negu pirmasis. Plg 2 Kron 20,5. — ¹⁰Pietryčiuose : prie šventyklos kampo, kurs buvo atgręžtas į pietryčius. Plg 3 Kar 7,39

¹¹Šakelių. Ebr t : samčių. Taip pat 16 e. — ¹²Du šulu. Žr 3 Kar 7, 16... — ¹³Jo tėvas. Žr aug 2,13. — ¹⁷Saredatos. 3 Kar 7,46 : Sartano. — ¹⁹Stalūs : stalą. Žr 3 Kar 7,48. — ²²Indus smilkymui... Ebr t : peilius, taures šlakstymui, dubenis ir puodelius iš tikriausio aukso

3. Šventyklos pašventimas

5,1—7,22. Sandoros skrynią perneša levitai su didele iškilme į šven-

tyklą, kurioje pasirodo Dievo šlovės debesys /5,1-14/. Saliamonas dėkoja Dievui už atitesėjimą Dovidui duotųjų pažadų /6,1-11/ ir maldauja jį tautos akivaizdoje, kad teiktųsi išklausyti besimeldžiančius jo pastatytoje šventykloje /6,12-42/. Dievas siunčia ugnies iš dangaus, kaip ženklą, kad jis išklausė maldą /7,1-3/. Pasibaigus pašventimui, Saliamonas atleidžia tautą /7,4-10/. Po to Dievas vėl apsiireiškia karaliui, žada jam ir tautai savo pagalbą, jei jie sergės ištikimais įstatymą, už peržengimą gi skelbia bausmę /7,11-22/

5. ¹Saliamonas įnešė... Plg 3 Kar 7,51. — ²Surinko... Žr 3 Kar 8,1,2 — ³Iškilmingoje... Padangčių šven-

kunigai draug su levitais. ⁶O karalius Saliamonas ir visas Israėlio susirinkimas ir visi susirinkusieji ties skrynja aukojo avinus ir jaučius be jokio skaičiaus; nes toki buvo aukų daugybė. ⁷Kunigai įnešė Viešpaties sandoros skrynją į jos vietą, tai yra, prie šventyklos žinyno į švenčiausiąją butą po kherubimų sparnais, ⁸taip kad kherubimai turėjo ištiesę savo sparnus viršum vietos, kurioje buvo padėta skrynja, ir dengė pačią skrynją draug su jos kartimis. ⁹Galai gi karčių, kuriomis buvo nešama skrynja, kadangi jos buvo truputį ilgesnės, buvo matyti prieš žinyną; bet jei kas buvo išėjęs truputį laukan, nebegalėjo jų matyti. Taigi skrynja buvo tenai iki šiai dienai. ¹⁰Skrynioje nebuvo nieko kito, kaip tik dvi plokštės, kurias buvo įdėjęs Mošė prie Horebo, kuomet Viešpats davė įstatymą Israėlio sūnams, išėjusiems iš Egipto. ¹¹Išėjus gi kunigams iš šventyklos /nes visi kunigai, kurie galėjo tenai rasti, buvo pašventinti, ir dar tuo metu eilė ir tarnybų tvarka nebuvo tarp jų padalinta/, ¹²kaip levitai, taip ir giesmininkai, tai yra ir tie, kurie buvo po Asaphu ir kurie po Emanu, ir kurie po Iditunu, jų sūnūs ir broliai, apsilvilkę drobiniais apdaraais, žaidė kimbolais, arphomis ir kanklėmis, stovėdami į rytus nuo altoriaus, ir draug su jais šimtas dvidešimt kunigų trimitavo trimitais. ¹³Taigi atsiliepiant visiems draug trimitais, balsu, kimbolais, stygomis ir visokiais muzikos prietaisais ir keliant balsą augštin, skambėjimas girdėjosi toli, taip kad jiems pradėjus šlovinti Viešpatį ir sakyti: Šlovinkite Viešpatį, nes jis geras, nes jo mielaširdystė amžina, Dievo namai buvo pripildyti debesies, ¹⁴ir kunigai nebegalėjo stovėti ir tarnauti dėlei tamsumo. Nes Viešpaties garbė buvo pripildžiusi Dievo namus

3 Kar 8,12

6. ¹Tuomet Saliamonas tarė: Viešpats yra žadėjęs gyventi tamsume. ²Aš gi pastačiau jo vardui namus, kad jis gyventų tenai per amžius. ³Po to karalius atgrėžė savo veidą ir palaimino visą Israėlio daugybę /nes visa minia stovėjo klausydama/ ir tarė: ⁴Pašlovintas tebūna Viešpats, Israėlio Dievas, kurs įvykdė, ką yra žadėjęs mano tėvui Dovidui, kuomet sakė: ⁵Nuo tos dienos, kurioje išvedžiau savo tautą iš Egipto žemės, neišsirinkau miesto iš visų Israėlio giminių, kad jame būtų pastatyti mano vardui namai, ir neišsirinkau kurio nors kito vyro, kad būtų vadas mano tautoje Israėlyje, ⁶bet išsirinkau Jerusale, kad joje būtų mano vardas, ir išsirinkau Dovidą, kad pastatytų jį ant mano tautos Israėlio. ⁷O kuomet mano tėvas Dovidas buvo panorėjęs pastatyti Viešpaties, Israėlio Dievo, vardui namus, ⁸Viešpats jam tarė: Kad tu norėjai statyti mano vardui namus, gerai, tiesa, padarei, kad turėjai tokį norą, ⁹tačiau ne tu pastatysi namus, bet tavo sūnus, kurs išeis iš tavo strėnų, jis pastatys mano vardui namus. ¹⁰Taigi Viešpats įvykdė savo žodžius, kuriuos buvo kalbėjęs; aš pakilau savo tėvo Dovidovo vietoje ir sėdaus į Israėlio sostą, kaip Vieš-

tėje. — ⁴Levitai: kunigai iš Levio giminės. — ⁵Ir visus padangtės... Ebr t: ir šventąją padangtę ir visus rakandus... — ⁹Galai gi karčių... Plg Iš 25,15. — Iki šiai dienai: iki tam laikui, kuriame buvo parašyti dokumentai, sunaudoti Kron Kn autorius savo veikalui parašyti. ¹¹Ir dar tuo metu... Ebr t pasakyta, kad tuo laiku nežiūrėta padalinimo kunigų į skyrius. Dėlei iškilmės di-

dumo dalyvavo eisenoje ne vienas kurs nors kunigų skyrius, bet visi. — ¹²Giesmininkai. Ebr t dar pridėta: visi draug. — ¹³Šlovinkite Viešpatį... Plg 1 Kron 16,34

6. ¹Viešpats yra žadėjęs... Žr 3 Kar 8,12. — ²Aš gi pastačiau... Ebr t: Aš gi pastačiau namus tau gyventi ir vietą tavo buveinei per amžius. — ⁴Pašlovintas tebūna... Palygink 3 Kar 8,15...

pats yra kalbėjęs, ir pastačiau Viešpaties, Israėlio Dievo, vardui namus, ¹¹ir pastačiau juose skrynią, kurioje yra Viešpaties sandora, jo padarytoji su Israėlio sūnumis

¹²Taigi jis atsistojo Viešpaties altoriaus akivaizdoje ties visa Israėlio daugybe ir ištiesė savo rankas. ¹³Nes Saliamonas buvo padaręs skaitvarinę papėdę ir pastatęs ją prieangio viduryje, penkiais mastais ilgą, penkiais mastais plačią ir trimis mastais augštą, ir atsistojo ant jos, o paskui atsiklaupęs prieš visą Israėlio daugybę ir ištiesęs rankas į dangų, ¹⁴tarė :

Viešpatie, Israėlio Dieve, nėra tau lygaus Dievo danguje ir žemėje, kurs sergi sadorą ir mielaširdystę savo tarnams, vaikščiojantiems tavo akivaizdoje visa savo širdimi, ¹⁵kurs suteikė savo tarnui, mano tėvui Dovidui, visa, ką jam esi kalbėjęs, ir ką buvai žadėjęs, įvykdei, kaip ir dartis patvirtina. ¹⁶Dabar tat Viešpatie, Israėlio Dieve, atitesėk savo tarnui, mano tėvui Dovidui, visa, ką esi kalbėjęs, sakydamas : Nepritrūks iš tavęs vyro mano akivaizdoje, kurs sėdėtų Israėlio soste, taip tačiau kad tavo sūnūs sergės savo kelius ir vaikščios mano įstatyme, kaip ir tu vaikščiojai mano akivaizdoje. ¹⁷O dabar Viešpatie, Israėlio Dieve, tebūna patvirtinti tavo žodžiai, kuriuos esi kalbėjęs tavo tarnui Dovidui

¹⁸Bet argi tai tikėtinas dalykas, kad Dievas gyvena su žmonėmis žemėje ? Jei dangus ir dangų dangūs negali tavęs sutalpinti, kaip gi mažiau šitie namai, kuriuos aš pastačiau ? ¹⁹Bet tai padaryta tiktai tam, kad tu, Viešpatie, mano Dieve, pažvelgtumei į savo tarno maldą ir į jo meldimą, ir išgirstumei maldas, kuriomis tavo tarnas meldžiasi tavo akivaizdoje ; ²⁰kad atvertumei savo akis ant šitų namų per dienas ir naktis, ant vietos, kurioje esi žadėjęs, kad bus šaukiamasi į tavo vardą, ²¹ir tu išklausysi maldą, kuria tavo tarnas joje meldžiasi, ir kad išklausytumei tavo tarno ir tavo tautos Israėlio prašymus ; kas tik melsis šitoje vietoje, išklausyk jį savo buveinėje, tai yra danguje, ir būk maloningas

²²Jei kas nors nusidės savo artimui ir ateis pasiryžęs prisiekti prieš jį ir suriš save priesaika su keiksmu ties altoriumi šituose namuose, ²³tu išgirsi danguje ir padarysi savo tarnams teismą, taip kad neteisingojo pasielgimą sugrąžinsi ant jo paties galvos ir atkeršysi teisųjį, atlygindamas jam pagal jo teisybę. ²⁴Jei tavo tauta Israėlis bus neprietelių apgalėta /nes jie tau nusidės/ ir sugrižę darys atgailą ir maldaus tavo vardą ir melsis šitoje vietoje, ²⁵tu išklausyk iš dangaus, ir dovanok savo tautos Israėlio nuodėmę ir atvesk juos atgal į žemę, kurią davei jiems ir jų tėvams. ²⁶Jei uždarius dangų, lietus nelis dėlei tautos nusidėjimų, ir jie maldaus tave šitoje vietoje, ir šlovins tavo vardą, ir sugriš nuo savo nuodėmių, kuomet būsi juos prispaudęs ; ²⁷išklausyk iš dangaus, Viešpatie, ir atleisk nuodėmes tavo tarnams ir tavo tautai Israėliui, ir pamokyk juos gero kelio, kuriuo jie eitų, ir duok lietaus žemei, kurią esi davęs paveldėti savo tautai. ²⁸Jei kils žemėje badas ir maras, kūlės ir amaras, skėriai ir gniuiai, ir jei neprieteliai, sunaikinę šalį apguls miesto vartus, jei spaus kuri nors sloga ir liga, ²⁹jie tuomet kas nors iš tavo tautos Israėlio melsis, pažindamas savo slogą ir ligą, ir išties savo rankas šituose namuose, ³⁰tu išklausyk danguje, būtent, augštoje savo buveinėje, ir būk maloningas, ir atsilygink kiekvienam pagal jo kelius, kuriuos žinai, kad jis turi savo širdyje ; /nes tu vienas žinai žmonių vaikų širdis/ ; ³¹kad jie bijotų tavęs ir

2 Mak 2,8

Žem. 20,9

¹²Jis atsistojo... Plg 3 Kar 8,22. — ¹⁸Argi... Plg 3 Kar 8,27-30. — ¹⁴Viešpatie... Plg 3 Kar 8,22-26. — ²²Jei kas nors nusidės... Plg 3 Kar

vaikščiųjų tavo keliais per visas dienas, kurias gyvena žemės paviršiuje, tavo duotosios mūsų tėvams

³²Taipgi ir svetimąjį, kurs nėra iš tavo tautos Izraelio, jei jis ateis iš tolimo krašto dėl didžio tavo vardo ir dėl galingos tavo rankos ir tavo ištiesto peties, ir pagarbins šitoje vietoje, ³³tu išklausysi danguje, tvirčiausioje tavo gyvenamoje vietoje, ir padarysi visa, ko dėlei šauksis į tave tasai svetimtautis, kad visos žemės tautos pažintų tavo vardą ir bijotų tavęs, kaip ir tavo tauta Izraelis, ir žinotų, jog tavo vardas šaukiamas ant šitų namų, kuriuos pastačiau

³⁴Jei tavo tauta išeis į karą prieš savo priešininkus keliu, kuriuo juos siųsi, jie pagarbins tave, atsigręžę šito miesto linkon, kurį pasirinkai, ir šitų namų, kuriuos pastačiau tavo vardui, ³⁵tu išklausysi danguje jų maldas ir prašymą, ir atkeršysi. ³⁶O jei jie nusidės tau, /nes nėra žmogaus, kurs nenusidėtų/, ir tu būsi įsirūstinęs prieš juos ir paduosi neprieteliams, ir tie ves juos belaisvius į tolimą kraštą, ar į artimą, ³⁷o jie atsivertę savo širdyje toje žemėje, kurion sugauti bus nuvesti, darys atgailą ir maldaus tave savo nelaisvės žemėje ir sakys: Nusidėjome, pasielgėme nedorai, darėme neteisingai, ³⁸ir sugrįš prie tavęs visa savo širdimi ir visa savo siela savo nelaisvės žemėje, kurion buvo nuvesti, garbins tave, atsigręžę savo žemės linkon, kurią esi davęs jų tėvams, ir savo miesto, kurį išsirinkai, ir namų, kuriuos pastačiau tavo vardui, ³⁹tu išklausysi danguje, tai yra, tavo tvirtoje buveinėje jų maldas ir padarysi teisybę, ir atleisi savo, nors ir nusidėjusiai, tautai; ⁴⁰nes tu esi mano Dievas. Meldžiu, tebūna tavo akys atviros ir tavo ausys teklauso maldos, kuri daroma šitoje vietoje

⁴¹Taigi dabar, Viešpatie, Dieve, pakilk į savo poilsį, tu ir tavo stiprybės skrynja; tavo kunigai, Viešpatie, Dieve, teapsivelka išganymu, ir tavo šventieji tesidžiaugia gėrybėmis. ⁴²Viešpatie, Dieve, neatstumk veido tavo pateptinio; atsimink mielaširdystes tavo tarnui Dovidui

7. ¹Saliamonui pabaigus maldas, ugnis nužengė iš dangaus ir prarijo deginamąsias aukas ir kitas aukas, ir Viešpaties didenybė pripildė namus. ²Tuomet kunigai negalėjo įeiti į Viešpaties šventyklą, nes Viešpaties didenybė buvo pripildžiusi Viešpaties šventyklą. ³Taipgi visi Izraelio sūnūs matė nužengiančią ugnį ir Viešpaties šlovę ant namų ir parpuolę kniūbsti ant žemės, ant aslos, išgrįstos akmenimis, garbino ir šlovino Viešpatį: Nes jis geras, nes jo mielaširdystė amžina

⁴Karalius gi ir visa tauta darė aukas Viešpaties akivaizdoje. ⁵Taigi karalius Saliamonas papjovė aukoms dvidešimt du tūkstančių jaučių, šimtą dvidešimt tūkstančių avinų, ir pašventino Dievo namus karalius ir visa tauta. ⁶Kunigai buvo savo pareigose ir levitai prie muzikos prietaisų Viešpaties giesmėms, kuriuos yra padaręs karalius Dovidas šlovinti Viešpačiui, nes jo mielaširdystė amžina; jie giedojo Dovidą giesmes, žaisdami savo rankomis; kunigai gi trimitavo trimitais jų priešakyje, o visas Izraelis stovėjo. ⁷Saliamonas pašventino taipgi šventoriaus vidurį prieš Vieš-

8,3 -40. — ²⁹Šituose namuose. Ebr t: ties šitais namais

³²Taipgi ir... Plg 3 Kar 8,41-43

³⁴Jei tavo tauta... Plg 3 Kar 8,44-

50

⁴¹Taigi dabar... Plg 3 Kar 8,51-53. — Pakilk... Žr Ps 131, 8,10. — Į savo poilsį: į šventyklą, į jos

švenčiausiąją dalį. — ⁴²Pateptinio: karaliaus Saliamono

7. ¹Ugnis nužengė... Duodamų čia /1-3 e / žinių nėra Kar kn. —

³Aslos, išgrįstos... Plg Ez 40, 17, 18; Jon 19,13

⁴Karalius gi ir... Plg 3 Kar 8,62-66. — ⁶Savo pareigose. Tik-

3 Kar 8,46
Ekl 7,21
1 Jo 1,8

Ps 131,8

2 Mak 2,8

3 Kar 8,63

paties šventyklą, nes tenai jis aukojo deginamąsias aukas ir dėkojimo aukų taukus, kadangi ant skaitvarinio altoriaus, kurį jis buvo padaręs, negalėjo sutilpti deginamosios aukos, duoninės atnašos ir taukai. ⁸Taigi Saliamonas darė tuo metu iškilnę per septynias dienas ir visas Israėlis draug su juo, labai didelis susirinkimas, nuo įėjimo į Ematą iki Egipto upeliui. ⁹Aštuntoje dienoje jis padarė iškilmingą sueigą, nes septynias dienas jis šventino altorių ir septynias dienas darė iškilmes. ¹⁰Taigi dvidešimt trečią septintojo mėnesio dieną jis paleido žmones į jų padangtes, linksmus ir besidžiaugiančius dėl gerumo, kurį Viešpats buvo padaręs Dovidui, ir Saliamonui, ir savo tautai Israėliui.

¹¹Taip tat Saliamonas pabaigė Viešpaties namus, ir karaliaus namus, ir visa, ką buvo nutaręs savo širdyje padaryti Viešpaties namuose ir savo namuose, ir tai jam pavyko. ¹²O Viešpats pasirodė jam naktį ir tarė: Aš išklausiu tavo maldą ir išsirinkau sau šitą vietą, kad ji būtų aukų namai. ¹³Jei uždarysiu dangų ir nelys lietus, jei liepsiu ir įsakysiu skėriams sunaikinti šalį, ir jei siųsiu marą į savo tautą, ¹⁴o atsigręžus mano tauta, ant kurios šaukiamas mano vardas, maldaus mane, jieškos mano veido ir darys atgailą dėl nedoriausio savo pasielgimo, aš išklausysiu danguje, dovanosiu jų kaltes ir pagydysiu jų žemę. ¹⁵Taipgi mano akys bus atviros ir mano ausys klausys maldos to, kurs melsis šitoje vietoje. ¹⁶Nes aš pasirinkau ir pašventinau šitą vietą, kad mano vardas būtų čionai per amžius, ir mano akys bei mano širdis pasiliktų čia per visas dienas. ¹⁷Taipgi jei tu vaikščiosi mano akivaizdoje, kaip vaikščiojo tavo tėvas Dovidas, ir darysi visa taip, kaip tau įsakiau, ir laikysi mano įstatus ir nutarimus, ¹⁸aš laikysiu tavo karalystės sostą, kaip esu žadėjęs tavo tėvui Dovidui, kuomet sakiau: Nebus atimtas iš tavo palikuonių vyras, kurs būtų kunigaikščių Israėlyje. ¹⁹Bet jei jūs nusigręšite ir paliksite mano nutarimus ir mano įsakymus, kuriuos jums daviau, ir nuėję šalin tarnausite svetimiems dievams ir garbinsite juos, ²⁰aš išrausiu jus iš mano žemės, kurią jums daviau, ir šituos namus, kuriuos pašvenčiau savo vardui, aš mesiu nuo savo veido, ir atiduosiu, kad jie būtų pasaka ir pavyzdys visoms tautoms. ²¹Ir šitie namai bus patarlė visiems praeinantiems, ir jie sakys nustebę: Kodėl Viešpats taip padarė šitai žemei ir šitiems namams? ²²Ir bus jiems atsakyta: Nes jie paliko Viešpatį, savo Dievą, kurs išvedė juos iš Egipto žemės, ir pasigavo svetimus dievus, garbino juos ir jiems tarnavo; todėllei atėjo ant jų visos šitos nelaimės.

8. ¹Praslinkus dvidešimčiai metų, kai Saliamonas buvo pastatęs Viešpaties namus ir savo namus, ²jis pastatė miestus, kuriuos Hiramus buvo davęs Saliamonui, ir apgyvendino tenai Israėlio sūnus. ³Jis nuėjo taipgi į Subos Ematą ir paėmė jį; ⁴pastatė Palmirą tyrumoje; pastatė taipgi kitus stipriausius miestus Emate. ⁵Toliau pastatė augštąjį Bethoroną ir

riau: savo vietoje. — *Jie giedojo Dovo d giesmes...* Ebr t: Dovidui šlovinant per jų rankas. — ⁹*Iškilmingą sueigą.* Ebr 'atsereth. Taip buvo vadinama aštuntoji Padangčių šventės diena. Plg Kun 33, 36

¹¹*Taip tat...* Plg 3 Kar 9,1 9. — ¹⁹*Jūs nusigręšite...* Ebr t: jie nusigręš... — ²¹*Namai.* Ebr t: namai, kurie buvo taip prakilnūs

4. Saliamono viešpatavimas ir didenybė

1/ *Kiti garbingi Saliamono veiksmai*

8,1-18. Tarp kitų Saliamono veiksmy minima jo pastatyti miestai, pavergtos tautos, perkėlimas Paraono dukters į jai pastatytus namus, atnaujinimas paliepių apie

žemąjį Bethoroną, mūru apvestus miestus, turėjusius vartus, užkaiščius ir spynas; ⁶taipgi Balaatą ir visus stipriausius miestus, prigulėjusius Saliamonui, visus kariškųjų vežimų miestus ir raitelių miestus; visa, ką tik Saliamonas norėjo ir buvo nutaręs, jis pastatė Jerusaleje ir Libane ir visoje savo valdžios žemėje

⁷Visus žmones, kurie buvo likę iš Hetiečių, Amoriečių, Pereziečių, Heviečių ir Jebusiečių, nepriklausiusių Izraelio palikuonims, ⁸sūnus ir palikuonis tų, kurių Izraelio sūnūs nebuvo užmušę, Saliamonas pavergė, kad būtų čyžininkais iki šiai dienai. ⁹Iš Izraelio sūnų jis nepaskyrė, kad būtų lažininkais karaliaus darbams, nes jie buvo vyrai kovotojai ir pirmieji vadai bei viršininkai kariškųjų vežimų ir jo raitelių. ¹⁰Visų gi karaliaus Saliamono kariuomenės viršininkų, kurie mokė žmones, buvo du šimtu penkios dešimtys

¹¹Jis perkėlė Paraono dukterį iš Dovidio miesto į namus, kuriuos buvo jai pastatęs; nes karalius sakė: Mano žmona negyvens Izraelio karaliaus Dovidio namuose, dėl to kad jie pašventinti, nes į juos įėjo Viešpaties skrynia

¹²Tuomet Saliamonas atnašavo deginamųjų aukų Viešpačiui ant Viešpaties altoriaus, kurį jis buvo pastatęs prieš prieangį, ¹³kad ant jo būtų aukojama kasdien pagal Mošės įsakymą šabatais, pirmose mėnesių dienose ir tris kartus per metus iškilmų dienose, tai yra, neraugintų duonų iškilmėje, savaičių iškilmėje ir padangčių iškilmėje. ¹⁴Paskyrė taipgi pagal savo tėvo Dovidio įsakymą kunigų pareigas jų tarnyboje ir levitus pagal jų tvarką, kad šlovintų ir tarnautų kunigų akivaizdoje pagal kiekvienos dienos apeigas, ir durininkus pagal jų skyrius prie kiekvienų durų, nes taip buvo įsakęs Dievo žmogus Dovidas. ¹⁵Nei kunigai, nei levitai neperžengė nieko iš karaliaus paliepimų, kuriuos jis buvo davęs, ir iš to, kas buvo įsakyta apie turtų sergėjimą. ¹⁶Saliamonas turėjo prirengtas visas išlaidas nuo tos dienos, kurioje padėjo Viešpaties namų pamatus, iki dienai, kurioje pabaigė juos

¹⁷Paskui Saliamonas nuėjo į Asiongaberį ir Ailatą Raudonosios jūros krante Edomo žemėje. ¹⁸Hiramas gi atsiuntė jam per savo tarnus laivų ir jūrininkų, apsipratusių su jūra; tie nuvyko draug su Saliamono tarnais į Ophirą, ėmė iš ten keturis šimtus penkias dešimtis talentų aukso ir atgabeno pas karalių Saliamoną

9. ¹Taipgi Sabos karalienė, išgirdus gandą apie Saliamoną, atvyko jo išmėginti mįslėmis į Jerusaleį su dideliais turtais ir kupranugariais, ne-

3 Kar 10,1
Mt 12,42
Lk 11,31

aukas ir kunigų bei levitų pareigas ir Saliamono laivyno keliones

8. ¹Praslinkus... Plg 3 Kar 9,10.
— ²Buvo davęs. Gal: sugrąžinęs: nes 3 Kar 9,11-13 pasakyta, kad Saliamonas davęs Hiramui 20 miestų, bet tie miestai nepatikę Hiramui. — ³Subos Ematą. Ebr t: Sobos Ematą. Plg 1 Kron 18,3. — ⁴Palmirą. Žr 3 Kar 9,18

⁷Visus žmones... Plg 3 Kar 9,20-23. — ¹⁰Du šimtu... Kitur: 550. Žr aug 2,18

¹¹Jis perkėlė... Plg 3 Kar 9,24. — ¹²Tuomet Saliamonas... Plg 3 Kar 9,25

¹⁷Paskui Saliamonas... Plg 3 Kar 9,26-28. — ¹⁸Atsiuntė... Hiramas be abejonės atsiuntė Saliamonui tik medžių laivams ir darbininkų; statomas gi buvo laivynas Asiongaberyje ir Ailate

2/ Saliamono didenybė

9,1-31. Pasklidus gandui apie Saliamono šlovę, ateina jo atlankyti

šančiais kvepalų, daugybę aukso ir brangiausių perlų. Atvykus pas Saliamoną ji kalbėjo jam visa, kas buvo jos širdyje. ²O Saliamonas išaiškino jai visus klausimus, kuriuos buvo pastačiusi, ir nebuvo nieko, ko jis nebūtų jai pilnai išaiškinęs. ³Pamačius tai, būtent, Saliamono išmintį, namus, kuriuos buvo pasistatydinęs, ⁴taipgi jo stalo valgius, tarnų butus, jo tarnų pareigas ir jo drabužius, taipgi vynpilius ir jų apdarus ir aukas, kurias aukėjo Viešpaties namuose, negalėjo atsistebėti ⁵ir tarė karaliui: Tikra yra šneka, kurią buvau girdėjusi savo krašte apie tavo veikalus ir tavo išmintį. ⁶Aš netikėjau pasakojantiems, kolei pati neatėjau ir nepamačiau savo akimis ir nepatyrčiau, kad vos pusė tebuvo man papasakota apie tavo išmintį; tavo veiksmai perviršija gandą. ⁷Laimingi tavo žmonės ir laimingi tavo tarnai, kurie stovi visuomet tavo akivaizdoje ir girdi tavo išmintį. ⁸Tebūna pašlovintas Viešpats, tavo Dievas, kurs panorėjo pasodinti tave į savo sostą, kaip Viešpaties, tavo Dievo, karalių. Kadangi Dievas myli Izraelį ir nori laikyti jį per amžius, todėl pastatė tave jo karaliumi, kad darytumei teismą ir teisybę. ⁹Po to ji davė karaliui šimtą dvidešimt talentų aukso, begalo daug kvepalų ir brangiausių perlų; niekuomet nebuvo tokių kvepalų, kaip tie, kuriuos Sabos karalienė davė karaliui Saliamonui. ¹⁰Bet ir Hiramso tarnai draug su Saliamono tarnais atvežė aukso iš Ophiro, kvepiančių medžių ir brangiausių perlų; ¹¹karalius padarė iš jų, tai yra iš kvepiančių medžių laiptus Viešpaties namuose ir karaliaus namuose, taipgi kanklių ir arphų giesmininkams; niekuomet nematyta Judo žemėje tokių medžių. ¹²Karalius gi Saliamonas davė Sabos karalienei visa, ko ji norėjo ir ko geidė ir dar daugiau, kaip ji buvo pas jį atnešusi. O ji grįžo ir iškeliavo į savo žemę draug su savo tarnais

¹³Auksas gi, atvežamas Saliamonui kas metai, svėrė šešis šimtus šešias dešimtis šešis auksinius talentus, ¹⁴be to, kurį paprastai atgaben-davo įvairių tautų pasiuntiniai ir pirkkliai; taipgi visi Arabijos karaliai ir šalių viršininkai atnešdavo Saliamonui aukso ir sidabro. ¹⁵Taigi karalius Saliamonas padarė du šimtu auksinių jiečių iš šešių šimtų auksinių, kurie buvo suvartojami kiekvienai jiečiai, ¹⁶taipgi tris šimtus auksinių skydų, kiekvieną iš trijų šimtų auksinių, kuriais buvo aptraukiamas kiekvienas skydas. Karalius sudėjo juos ginklų sandėlin, kurs buvo apsodintas medžiais. ¹⁷Karalius padarė taipgi didelį dramblio kaulo sostą ir aptraukė jį tyriausiu aukso; ¹⁸taipgi šešis laipsnius, kuriais buvo žengiamo į sostą, auksinį suolelį, dvi atlošas iš abiejų šonų ir du liūtu, stovinčiu prie atlošų, ¹⁹taipgi ir dvylika kitų mažų liūtų, stovėjusių ant šešių laipsnių iš abiejų šonų; tokio sosto nebuvo nė vienoje karalystėje. ²⁰Taipgi visi karaliaus pokylio indai buvo auksiniai ir Libano girios namų indai iš tyriausio aukso; nes sidabras anais laikais buvo visai be vertės; ²¹dėl to kad karaliaus laivai su Hiramso tarnais plaukdavo į Tarsį vieną kartą per trejus metus ir atveždavo iš ten aukso, sidabro, dramblių kaulo, bezdžionių ir povų

Sabos karalienė /1-12/; toliau minima Saliamono pelnas bei galybė ir nurodomi Saliamono istorijos šaltiniai /13-31/

9. ¹Taipgi Sabos... Plg 3 Kar 10, 1-13

¹³Auksas gi... Plg 3 Kar 10, 14-15.
— ¹⁴Tautų pasiuntiniai. Ebr 'anše hattharim, smulkūs pirkkliai. — Pirk-

kliai: didieji pirkkliai. — ¹⁵Jiečių. Ebr ž *tsinnah* reiškia didįjį skydą, dengiantį visą žmogų. Plg 3 Kar 10, 16-17. — *Auksinių*: siklių. — ¹⁶Skydų: mažųjų skydų. — *Ginklų sandėlin*... Ebr t: Libano girios namuose. — ¹⁷Sostą... Plg 3 Kar 10, 18-20. — ²⁰Pokylio indai... Plg 3 Kar 10, 21. — ²¹Vieną kartą per...

²²Taigi karalius Saliamonas perviršijo turtais ir šlove visus žemės karalius, ²³ir visi žemės karaliai geidė išvysti Saliamono veidą, kad išgirstų išmintį, kurią Dievas buvo jam davęs į širdį, ²⁴ir atgabendavo jam kas metai dovanų, sidabrinių ir auksinių rykų, drabužių, ginklų, kvepalų, arklių ir asilėnų. ²⁵Saliamonas turėjo taipgi keturias dešimtis tūkstančių arklių arklidėse ir dvylika tūkstančių kariškų vežimų bei raitelių; jis paskirstė juos į kariškųjų vežimų miestus ir į Jerusale, kur buvo karalius. ²⁶Jis viešpatavo taipgi visiems karaliams nuo Euphrato upės iki Pilistimų žemei ir iki Egipto riboms. ²⁷Jis padarė, kad sidabro buvo Jerusaleje tokia daugybė, kaip akmenų, ir kedrų tiek, kiek laukinių sikomorų, augančių lygumose. ²⁸Arkliai gi buvo jam atvedami iš Egipto ir iš visų šalių. ²⁹Kas gi dar sakytina apie senesnius darbus, tai parašyta pranašo Natano istorijoje, Siloniečio Ahijo knygoje, taipgi Reginčiojo Addo regėjime prieš Nabato sūnų Jeroboamą. ³⁰Saliamonas karaliaus Jerusaleje visam Izraeliui keturias dešimtis metų. ³¹Jis užmigo su savo tėvais, ir palaidojo jį Dovidio mieste, o jo sūnus Roboamas ėmė karaliauti jo vietoje

3 Kar 12,1

10. ¹Tuomet Roboamas iškeliavo Sikheman, nes ten buvo susirinkęs visas Izraelis, kad pastatytų jį karaliumi. Tai išgirdęs Nabato sūnus Jeroboamas, kurs buvo Egipte /nes jis buvo pabėgęs ten nuo Saliamono/, tuojau sugrįžo. ³Jie pasivadino jį, ir jis atėjo su visu Izraeliu, ir jie kalbėjo Roboamui ir sakė: ⁴Tavo tėvas spaudė mus kiekiausi jungu; tavo įsakymai tebūna lengvesni už tavo tėvo, kurs uždėjo ant mūsų sunkią vergystę, ir sumažink truputį naštą, kad mes tarnautumėm tau. ⁵Jis tarė: Sugrįžkite prie manęs po trijų dienų

Tautai susirinkus, ⁶jis tarėsi su senesniaisiais, kurie stovėdavo jo tėvo Saliamono akivaizdoje, kuomet tebebuvo gyvas, ir sakė: Ką man patariate atsakyti tautai; ⁷tie jam tarė: Jei patiksi šitai tautai ir numalšinsi juos maloniais žodžiais, jie tarnaus tau visuomet. ⁸Bet jis paliko senesniųjų patartį ir ėmė tartis su jauniaisiais, kurie buvo išauklėti draug su juo, ir buvo jo palydovai; ⁹jis sakė jiems: Kaip jums regisi? Arba ką turiu atsakyti šitai tautai, kuri man tarė: palengvink jungą, kurį uždėjo ant mūsų tavo tėvas? ¹⁰Bet šitie atsakė jam kaip jaunuoliai, išauklėti draug su juo gėriuose, ir tarė: Taip tu kalbėsi tautai, kuri tarė: Tavo tėvas padarė mūsų jungą sunkų, tu palengvink, ir taip jai atsakysi: Mažiausias mano pirštas storesnis už mano tėvo strėnas. ¹¹Mano tėvas uždėjo ant jūsų sunkų jungą, o aš pridėsiu dar didesnę naštą; mano tėvas plakė jus botagais, aš gi plaksiu jus dygliuotais rimbais

¹²Taigi Jeroboamas ir visa tauta atėjo prie Robamo trečią dieną, kaip jis buvo jiems įsakęs. ¹³O karalius, nesilaikydamas senesniųjų patarties, atsakė kietai ¹⁴ir kalbėjo, kaip jaunieji norėjo: Mano tėvas uždėjo ant jūsų sunkų jungą, tą aš padarysiu sunkesnį; mano tėvas plakė jus botagais, aš plaksiu dygliuotais rimbais. ¹⁵Taip jis nepaklausė tautos

3 Kar 11,29

Tiek laiko reikėjo sugaišti kolei nuplaukdavo ir atplaukdavo atgal.
Plg 3 Kar 10,22

²²Saliamonas perviršijo... Plg 3 Kar 10,23-28. — *Ir šlove*. Ebr t: išmintimi. — ²⁵Keturias dešimtis... Ebr t: 4.000 prakartų

²⁹Kas gi dar sakytina... Plg 3 Kar 11,41-43

IV. Kitų Judo karalių istorija iki Babilono nelaisvei

1. Roboamo viešpatavimas

10,1—12,16. Ketvirtoji Kronikų kn dalis apima istoriją kitų Judo karalių, nuo Roboamo iki Babilono nelaisvei. Ji prasideda pasakojimu apie atsiskyrimą 10 Izraelio giminių

prašymų, nes Dievo valia buvo, kad įvyktų jo žodžiai, kuriuos jis buvo kalbėjęs per Silonietį Ahiją Nabato sūnui Jeroboamui

¹⁶Visa gi tauta, karaliui atsakant kiekiau, taip jam kalbėjo: Nėra mums dalies Dovide, nei tėvonystės Isajo sūnuje. Grįžk, Izraelis, į savo padangtes, tu gi, Dovide, ganyk savo namus. Ir visas Izraelis ėjo šalin į savo padangtes. ¹⁷Roboamas gi ėmė karaliauti Izraelio sūnams, gyvenusiems Judo miestuose. ¹⁸Po to karalius Roboamas siuntė Aduramą, kurs buvo mokesčių viršininkas, bet Izraelio sūnūs užmušė jį akmenimis, ir jis mirė. Tuomet karalius Roboamas pasiskubino sėsti savo vežiman ir pabėgo Jerusale. ¹⁹Taip Izraelis pasitraukė nuo Dovidio namų iki šiai dienai

3 Kar 12,21

11. ¹Roboamas, atvykęs į Jerusale, sušaukė visus Judo ir Benjaminio namus, šimtą aštuonias dešimtis tūkstančių rinktinių kovotojų, kad kariautų prieš Izraelį ir sugrąžintų prie savęs savo karalystę. ²Bet buvo suteikta Viešpaties žodis Dievo žmogui Semėjui ir pasakyta: ³Kalbėk Judo karaliui Saliamono sūnui Roboamui ir visam Izraeliui, esančiam Jude ir Benjamine: ⁴Štai ką Viešpats sako: Jūs nepakilsite ir nekovosite prieš savo brolius; tegrįžta kiekvienas į savo namus, nes taip padaryta pagal mano valią. Išgirdę Viešpaties žodžius, jie sugrįžo ir nepatraukė prieš Jeroboamą

⁵Roboamas gyveno Jerusaleje ir statė Jude mūru apvestus miestus. ⁶Jis pastatė Betliejų, Etamą, Tekuę, ⁷taipgi Betsurą, Sokhą, Odolamą, ⁸lygiai ir Getą, Maresą ir Ziphą, ⁹be to, Aduramą, Lakhį, Azeką, ¹⁰Saraą, Ajaloną ir Hebroną, buvusius Jude ir Benjamine, ir labai juos sustiprino. ¹¹Apvedęs juos sienomis, jis paskyrė juose viršininkus ir padarė maisto sandėlius, tai yra aliejaus ir vyno. ¹²Taipgi kiekviename mieste jis padarė sandėlių skydų ir jiečių, sustiprino juos labai rūpestingai ir viešpatavo Judui ir Benjaminui

¹³Kunigai gi ir levitai, buvusieji visame Izraelyje, atėjo prie jo iš visų savo buveinių, ¹⁴palikdami priemiesčius ir savo paveldėtąsias dalis ir pereidami į Judą ir Jerusale, nes Jeroboamas ir jo palikuonys buvo atstūmę juos, kad neitų Viešpaties kunigystės pareigų; ¹⁵pasiskyrė gi jis sau kunigus augštų vietų, piktųjų dvasių ir veršių, kuriuos buvo padaręs. ¹⁶Bet ir iš visų Izraelio giminių, kas tik buvo atsidavęs visa širdimi jieškoti Viešpaties, Izraelio Dievo, atėjo į Jerusale atnašauti savo kruvinų aukų Viešpaties, savo tėvų Dievo, akivaizdoje. ¹⁷Taip jie sustiprino Judo karalystę ir sustiprino Saliamono sūnų Roboamą per trejus metus; nes jie vaikščiojo tik tai trejus metus Dovidio ir Saliamono keliais

/10,1-11,4/. Toliau kalbama apie tai, ką yra daręs Roboamas savo karalystėje sustiprinti /11,5-12/, apie susirinkimą tikrų Dievo garbintojų iš Izraelio į Judo karalystę /11,13-17/, apie Roboamo šeimyną /11,18-23/, apie Egipto karaliaus Sesako užpuolimą /12,1-12/ ir pagaliau minima Roboamo mirtis /12,13-16/

10. ¹Roboamas iškeliauo... Kartojama bemažko tais pačiais žodžiais pasakojimas iš 3 Kar 12,1-19

11. ¹Roboamas atvykęs... Plg 3 Kar 12,20-24

⁶Roboamas gyveno... Kronikų Kn

duodama daugiau žinių apie Roboamą negu 3 Kar 15,1-8, — Jude. Nuo šitos vietos Judo vardu dažniausiai vadinama pietinė pirma buvusios Žydų karalystės dalis, apimanti Judo ir Benjaminio giminių plotą. — ⁸Getą... Kaikuriuos iš įvardintų čia miestų Dovidas atėmė iš Pilistimų

¹³Atėjo prie jo... Plg 3 Kar 12,31. — ¹⁴Priemiesčius... Žr Sk 35,1-8.

— ¹⁵Pasiskyrė... Plg 3 Kar 12,31.

— ¹⁶Piktųjų dvasių. Ebr *Se'irim*. Žr Kun 17,7. — *Veršių*... Žr 3 Kar 12,6... ¹⁶Atnašauti... Ne vieną

¹⁸Roboamas vedė žmoną Dovidą sūnaus Jerimoto dukterį Mahalatą, taipgi Isajo sūnaus Eliabo dukterį Abihailę, ¹⁹kuri pagimdė jam sūnus Jehu, Somoriją ir Zoomą. ²⁰Po šitos jis ėmė dar Absalomo dukterį Maakhą, kuri jam pagimdė Abiją, Etajį, Zizą ir Salomitą. ²¹Absalomo gi dukterį Maakhą Roboamas mylėjo labiau už visas savo žmonas ir guloves, nes jis buvo vedęs aštuoniolika žmonių ir šešias dešimtis gulovių; jam gimė dvidešimt aštuoni sūnūs ir šešios dešimtys dukterų. ²²Jis paskyrė Maakhos sūnų Abiją vyresniuojų visiems jo broliams, nes manė padaryti jį karaliumi, ²³nes tasai buvo išmintingesnis ir galingesnis už visus jo sūnus, ir visose Judo bei Benjaminio sienose, ir visuose apmūrytuose miestuose; jis suteikė jiems labai daug maisto ir jieškojo daug moterų

12. ¹Kai Roboamo karalystė buvo sustiprėjusi ir sutvirtėjusi, jis paliko Viešpaties įstatymą ir draug su juo visas Izraelis. ²Penktais gi Roboamo karaliavimo metais Egipto karalius Sesakas pakilo į Jerusale /nes jie buvo nusidėję Viešpačiui/ ³su tūkstančiu dviem šimtais kariškų vežimų ir šešiomis dešimtimis tūkstančių raitelių; o liaudies, atėjusios su juo iš Egipto, būtent, Libijiečių, Troglodiečių ir Etiopiečių nebuvo skaičiaus. ⁴Jis paėmė stipriausius miestus Jude ir atėjo iki Jerusalei. ⁵O pranašas Semėjas įėjo pas Robamą ir Judo kunigaikščius, kurie, bėgdami nuo Sesako, buvo susirinkę į Jerusale ir jiems tarė: Štai ką Viešpats sako: Jūs pametėte mane ir aš palikau jus Sesako rankoms. ⁶Labai nusi-gandę Izraelio kunigaikščiai ir karalius tarė: Viešpats teisingas. ⁷O kai Viešpats išvydo, kad jie buvo nusižeminę, buvo suteiktas Viešpaties žodis Semėjui ir pasakyta: Kadangi jie nusižemino, aš nesunaikinsiu jų, bet duosiu jiems truputį pašalpos, ir didelė mano rūstybė neišsilies ant Jerusale per Sesako ranką. ⁸Tačiau jie tarnaus jam, kad žinotų skirtumą tarp tarnavimo man ir tarnavimo žemiškai karalystei. ⁹Taigi Egipto karalius Sesakas pasitraukė nuo Jerusale, atėmęs Viešpaties namų ir karaliaus namų turtus; jis pasiėmė visa su savim, taipgi ir Saliamono padarytuosius auksinius skydus, ¹⁰užuot kurių karalius padarė skaitvarinius ir atidavė juos viršininkams skydininkų, sergėjusių rūmų prieangį. ¹¹Ir kuomet karalius eidavo į Viešpaties namus, ateidavo skydininkai ir pasimindavo juos ir vėl nunešdavo juos atgal į ginklų sandėlį. ¹²Kadangi tačiau jie buvo nusižeminę, Viešpaties rūstybė buvo nugręžta nuo jų, ir jie neliko visai sunaikinti; nes ir Jude atrasta gerų darbų

¹³Taigi karalius Roboamas sutvirtėjo Jerusaleje ir karaliavo; jam buvo keturios dešimtys vieneri metai, kai pradėjo karaliauti, ir septynio-lika metų karaliavo Jerusale mieste, kurį Viešpats buvo pasirinkęs iš visų Izraelio giminių, kad tvirtai įstatytų tenai savo vardą. Jo gi motina buvo Amanietė vardu Naama. ¹⁴Jis darė kas pikta ir neprirengė savo širdies, kad jieškotų Viešpaties. ¹⁵Pirmieji gi Roboamo veiksmai ir paskučiausieji surašyti ir rūpestingai išdėstyti pranašo Semėjo ir Reginčiojo

kartą, bet kada tik norėjo; todėl tie ateiviai turėjo apsigyventi Roboamo karalystėje

¹⁸*Eliabo*. Jis buvo vyresnis Dovidą brolis; todėl Abihailė buvo tikriausia jo dukraitė. — ²⁰*Absalomo dukterį*: dukraitę. — ²³*Nes tasai buvo...* Ebr t: ir jis /Roboamas/ elgėsi išmintingai, ir paskirstė savo sūnus po visus Judo ir Benjaminio plotus... Tuo būdu kiti karaliaus sūnūs ga-

lėjo būti naudingi karalystei sutvirtinti ir negalėjo susitarti prieš savo brolių Abiją

12. ¹*Jis paliko...* Plg 3 Kar 14, 22-24. — ²*Sesakas...* Žr 3 Kar 11,40. — ³*Libijiečių*. Ebr *Lubim*. — *Troglodiečių*. Ebr *Sukkiyim*. — ⁸*Tarnaus jam...* Karnako šventyklos sienose pasiliko iki šiai dienai įvaizdintas Roboamas kaip belaisvis; taipgi jo sūnus Abija turėjo pripa-

Addo knygoje. Roboamas ir Jeroboamas kovojo vienas prieš kitą per visas dienas. ¹⁶Roboamas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas Dovidido mieste; o jo sūnus Abija ėmė karaliauti jo vietoje

13. ¹Aštuonioliktais karaliaus Jeroboamo metais ėmė karaliauti Jude Abija. ²Jis karaliavo Jerusaleje trejis metus, o jo motina buvo Urielio iš Gabaaos duktė vardu Mikhaja 3 Kar 15,2

Ir buvo karas tarp Abijos ir Jeroboamo. ³Pradėjus Abijai kovą ir turint keturis šimtus tūkstančių narsiausių ir rinktinių vyrų, Jeroboamas pastatė kariškoje eilėje aštuonis šimtus tūkstančių vyrų, kurie buvo taipgi rinktiniai ir drąsūs kovotojai 3 Kar 15,7

⁴Taigi Abija atsistojo Semerono kalne Ephraime ir kalbėjo: Klausyk Jeroboame ir visas Izraeli! ⁵Ar jūs nežinote, kad Viešpatys, Izraelio Dievas, davė karaliavimą Izraelyje per amžius Dovidui, jam ir jo sūnams kaip druskos sandora? ⁶Tačiau Dovidido sūnaus Saliamono tarnas Nabato sūnus Jeroboamas pakilo ir padarė maištą prieš savo valdovą. ⁷Prie jo susirinko niekam verti vyrai ir Belialio sūnus ir apgalėjo Saliamono sūnų Roboamą, nes Roboamas buvo be prityrimo ir bailios širdies ir negalėjo jiems pasipriešinti. ⁸Dabar tat jūs sakote, kad galite priešintis Viešpaties karištolystei, kurią jis valdo per Dovidido sūnus ir turite didelę žmonių daugybę, o taipgi auksinius veršius, kuriuos Jeroboamas padarė jums dievais. ⁹Jūs išmetėte taipgi Viešpaties kunigus, Aarono sūnus, ir levitus, ir pasidarėte sau kunigų, kaip visos žemės tautos; kas tik ateina ir pašvenčia savo ranką paaukojimu jaučio iš bandos ir septynių avinų, darosi kunigas tų, kurie nėra dievai. ¹⁰Mūsų gi Viešpatys yra Dievas, kurio mes nepaliekame, o tarnauja Viešpačiui kunigai iš Aarono sūnų, ir levitai eina sau pas-kirtas pareigas. ¹¹Jie atnašauja Viešpačiui kasdien rytą ir vakarą degina-mąsias aukas ir smilkalus, prirengtus pagal įstatymo įsakymus, ir deda-mos duonos ant tyriausio stalo; yra pas mus auksinis žibintuvas ir jo lempos, kad būtų uždegamos visuomet vakarop, nes mes vykdomė įsaky-mus Viešpaties, mūsų Dievo, kurį jūs palikote. ¹²Todėl mūsų kariuomenėje vadas yra Dievas, ir yra jo kunigai, kurie trimituoja trimitais ir skleidžia garsą prieš jus. Izraelio sūnus, nekovokite prieš Viešpatį, jūsų tėvų Dievą, nes tai jums nedera 3 Kar 11,26
3 Kar 12,31

žinti ant savęs Egipto karaliaus valdžią. — ¹⁰Užuot kurių... Plg 3 Kar 14,26,27

¹³Jam buvo... Plg 3 Kar 14,21,22. — ¹⁶Roboamas užmigo... Plg 3 Kar 14,31. — Abija. Kar Kn jo vardas skamba Abiamas

2. Abijos viešpatavimas

13,1-22. Abija, pradėjęs kovą prieš Jeroboamą, mėgina sugrąžinti Izraelį prie Viešpaties /1-12/, nugalė Jeroboamą /13-18/ ir atima iš jo keletą miestų /19-22/

13. ¹Aštuonioliktais... Plg 3 Kar 15,1... — ²Mikhaja. Tas vardas parašytas čia klaidingai vieton Makhah. Ji buvo Absalomo dukraitė ir

duktė Tamaros, kuri buvo ištėkėjusi už Urijėlio. Plg aug 11,20

³Keturis šimtus... Kaikurie aiškintojai spėja, kad skaičiai čia /ir 17 e/ padidinti per perrašinėtojų paklydimą. Plg tačiau 2 Kar 24,9 ir 1 Kron 21,5

⁴Abija atsistojo... Kaip kitados Joatamas. Žr Teis 9,7... — Semerono. Spėjama, kad tas kalnas dabar vad Khirbet-es-Somera. — ⁵Druskos sandorą, t y, nepalijaujamą sandorą. Plg Sk 18,19. — ⁷Be prityrimo ir... Ebr t: jaunas ir nedrąsus. Abija stengiasi sumažinti, kiek galima, savo tėvo kaltę. — ⁸Per Dovidido sūnus: vienatinius teisėtus Viešpaties atstovus. — ⁹Pašvenčia savo... Ebr t:

¹³Taip jam bekalbant, Jeroboamas taikė užpulti jį iš užpakalio ir stovėdamas neprietelių priešakyje stengėsi apsupti savo kariuomene Judą, kurs to nepastebėjo. ¹⁴Pažvelgęs Judas atgal pamatė, kad kova bus iš priešakio ir iš užpakalio ir ėmė šauktis į Viešpatį, o kunigai pradėjo trimtuoti trimitais. ¹⁵Taipgi visi Judo vyrai ėmė šaukti; ir štai jiems šaukiant, Dievas išgąsdino Jeroboamą ir visą Izraelį, stovėjusį prieš Abiją ir Judą. ¹⁶Izraelio sūnūs leidosi bėgti nuo Judo, ir Dievas padavė juos į anų rankas. ¹⁷Taigi Abija ir jo žmonės sumušė juos, suduodami didelį smūgį; ir krito sužeistų iš Izraelio penki šimtai tūkstančių drąsių vyrų. ¹⁸Taip Izraelio sūnūs buvo anuo metu pažeminti, ir labai sustiprėjo Judo sūnūs, nes buvo pasitikėję Viešpačiu, savo tėvų Dievu

¹⁹Abija vijosi bėgantį Jeroboamą ir paėmė jo miestus Betelį ir jo dukteris, Jesaną su jo dukterimis, taipgi Ephroną ir jo dukteris; ²⁰po to Jeroboamas nebeįstengė daugiau priešintis Abijos laikais; o Viešpats ištiko jį, ir jis mirė

²¹Taigi Abija sutvirtinęs savo viešpatavimą, vedė keturiolika žmonių, ir jam gimė dvidešimt du sūnų ir šešiolika dukterų. ²²Kas gi dar sakytina apie Abiją, jo kelius ir darbus, tai parašyta rūpestingiausiai pranašo Addo knygoje

3 Kar 15,8

14. ¹Abija užmigo su savo tėvais, ir palaidota jį Dovidio mieste, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Asa, kurio laiku žemė turėjo poilsio per dešimtį metų. ²Asa darė, kas gera ir kas patiko jo Dievo akivaizdoje, ir sugriovė svetimų statų garbinimo altorius ir augštas vietas, ³sulaužė taipgi statulas, iškirto girias ⁴ir įsakė Judui jieškoti Viešpaties, savo tėvų Dievo, ir vykdyti įstatymą ir visus paliepimus. ⁵Jis panaikino iš visų Judo miestų altorius ir statų šventyklas ir karaliavo ramybėje

⁶Jis pastatė taipgi sustiprintus miestus Jude, nes jis buvo ramus, ir jo laikais nebuvo kilę jokių karų, Viešpačiui suteikiant ramybę. ⁷Taigi jis tarė Judui: Pastatykime šituos miestus ir apveskime mūrais, sustiprinkime bokštais, vartais ir užkaiščiais, kolei neesant karų visa ramu, nes mes jieškojome Viešpaties, mūsų tėvų Dievo, ir jis mums davė ramybę aplinkui. Taigi jie statė, ir nebuvo jokių kliūčių statant. ⁸Asa turėjo savo kariuomenėje iš Judo tris šimtus tūkstančių, nešiojusių skydus ir jietis, o iš Benjamino du šimtus aštuonias dešimtis tūkstančių, apsiginklavusių skydais ir kilpiniais; visi jie buvo drąsiai vyrai

pripildo savo ranką. Tai buvo kunigų pašventimo apeiga. Plg Iš 28,41 Kun 7,37 ir k

¹³*Jeroboamas taikė...* Plg Još 8,2; Teis 29... ir k

²⁰*Ištiko jį...* Ne tuojau, nes Jeroboamas mirė dvejais metais vėliau už Abiją. Plg 3 Kar 14,20; 15,9

²¹*Vedė keturiolika...* Dar pirm karo su Jeroboamu

3. Asos viešpatavimas

14,1–16,14. Asa išnaikina stabmeldystę, stengiasi pratinti savo pavaldinius laikytis įstatymo, sustiprina keletą miestų /14,1-8/ ir,

Dievui padedant, nugali Etijopijos valdovą Zarą /14,9-15/; pranašo Azarijo perspėtas Asa dar drąsiau naikina status ir kartu su savo tauta atnauja sandomą su Viešpačiu /15,1-19/; savo gyvenimo pabaigoje Asa mažiau bepasitiki Viešpačiu; jis jieško pagalbos pas Izraelio karalių, pas Siriečius, ir todėl peikia jį Viešpats per pranašą Hananį, kurį supykęs Asa įmeta kalėjiman; nesišaukia į Viešpatį Asa ir sunkioje ligoje /16,1-4/

14. ¹*Abija užmigo...* Plg 3 Kar 15,8... — ²*Altorius*: kurie buvo paskirti kitų tautų statams garbinti. —

⁹Prieš juos išėjo Etiopietis Zara su savo kariuomene, su tūkstančiu tūkstančių ir su trimis šimtais kariškųjų vežimų, ir atėjo iki Maresai. ¹⁰Asa gi patraukė jam priešais ir pastatė karišką eilę, kad kovotų Sephatos slėnyje šalia Maresos. ¹¹Jis šaukėsi į Viešpatį Dievą ir tarė: Viešpatie, pas tave nėra jokio skirtumo, ar tu padėsi, kur nedaug yra, ar kur daug; padėk mums, Viešpatie, Dieve, nes mes atėjome prieš šitą daugybę, pasitikėdami tavimi ir tavo vardu, Viešpatie, tu esi mūsų Dievas, teneapgali tavęs žmogus. ¹²Taigi Viešpats išgąsdino Etiopiečius Asos ir Judo akivaizdoje, ir Etiopiečiai pabėgo. ¹³Asa ir buvusieji su juo žmonės vijosi juos iki Gerarai. Etiopiečiai krito visi iki vienam, nes jie buvo sunaikinti, užmušant Viešpačiui ir kovojant jojo kariuomenei. Taip jie ėmė daug grobio, ¹⁴sunaikino visus miestus Geraros apylinkėje, nes visus buvo apėmusi didelė baimė, apiplėšė miestus ir išsinešė daug grobio. ¹⁵Sunaikinę taipgi avides, jie išsivarė begalinę daugybę gyvulių ir kupranugarių ir sugrižo į Jerusale

1 Kar 14,6

15. ¹Odedo sūnus Azarijas, atėjus ant jo Dievo dvasiai, ²išėjo pasitikti Asos ir jam tarė: Paklausykite manęs, Asa, ir visas Jude bei Benjamine: Viešpats buvo su jumis, nes jūs buvote su juo. Jei įieškosite jo, rasite; o jei paliksite jį, ir jis paliks jus. ³Bet praeis daug dienų Israėlyje be tikrojo Dievo, be kunigo mokytojo ir be įstatymo. ⁴O kai jie sugriš savo suspaudime prie Viešpaties, Israėlio Dievo, ir įieškos jo, jie atras jį. ⁵Anuo metu nebus ramybės išeinančiam ir įeinančiam, bet baisumai iš visur tarp visų žemės gyventojų; ⁶nes tauta kovos prieš tautą ir miestas prieš miestą, nes Viešpats padarys tarp jų sumišimą visokiu prispaudimu. ⁷Jūs gi būkite drąsūs, ir jūsų rankos tenenusileidžia, nes bus užmokestis jūsų darbui

⁸Išgirdęs tai Asa, būtent, Odedo sūnaus pranašo Azarijo žodžius ir pranašystę, pasidarė drąsus ir sunaikino stabus iš visos Judo žemės ir iš Benjamino, ir iš Ephraimo kalno miestų, kuriuos buvo paėmęs, ir pašventino Viešpaties altorių, buvusį ties Viešpaties prieangiu. ⁹Jis surinko

Augštas vietas: kuriose tikriausiai buvo garbinamas neteisėtai tikrasis Dievas. — ³*Statulas*. Ebr *matstseboth*. Žr Iš 34,13 ir k. Buvo tai akmeniniai šulai, statomi Baalo garbei. — *Girias*. Ebr *ašerim*, Astartės paveikslai. — ⁵*Allorius ir...* Anot ebr t: augštas vietas ir Baalo statulas, kurs buvo įvaizdinamas kaip dievas saulė

⁶*Nes jis*. Ebr t: nes šalis. — ⁷*Kolei neesant...* Ebr t: kolei šalis dar tebėra prieš mus, t y, kolei ji dar niekieno neužpulta. — ⁸*Skydais*. Ebr t: mažaisiais skydais

⁹*Zara*. Gal Sesako įpėdinis Osarkonas I. — *Maresai*: Judėjos pietvakariuose. Plg aug 11,8. — ¹¹*Pas tave nėra...* Tikriau anot ebr t: tik tu gali padėti /kovoje/ tarp galinjojo ir silpnojo. — *Teneapgali ta-*

ves... Jei Israėlis būtų nugalėtas, priešai galėtų manyti, būk jie apgalėję ir Viešpatį, nes jis yra Israėlio Dievas. Plg 1 Kar 14,6. — ¹²*Išgąsdino*: siuntė antgamtinį išgastį. — ¹³*Gerarai*: prie kelio į Egiptą, trys valandos kelionės į pietryčius nuo Gazos. — *Užmušant Viešpačiui*: per Asos kariuomenę, kuriai Viešpats padėjo

15. ¹*Azarijas*. Kitur jis nesutinkamas. — ³*Bet praeis...* Ebr t: nėra veiksmazodžio: ir daug dienų be tiesos Dievo ir be mokačio kunigo ir be įstatymo; todėl tie ž gali būti pritaikyti kiekvienam laikotarpiui, pav Teisėjų ir laikurių karalių laikui; bet Vulg tekstas labiau tinka ateičiai, ir galima jame matyti pranašystę apie Babilono vergiją, o dar labiau apie

visą Judą ir Benjaminą ir draug su jais ateivius iš Ephraimo, ir Manaso, ir iš Simeono, nes daug iš Izraelio buvo atbėgę pas jį, matydami, kad Viešpats, jo Dievas, buvo su juo. ¹⁰Atvykę Jerusaleń trečiame mėnesyje, keturioliktais Asos karaliavimo metais, ¹¹jie aukojo Viešpačiui tą dieną iš išplėšų ir iš grobio, kurį buvo atsigabėję, septynis šimtus jaučių ir septynis tūkstančius avių. ¹²O karalius įėjo pagal paprotį patvirtinti sandomos, kad jie jieškos visa širdimi ir visa savo siela Viešpaties, savo tėvų Dievo. ¹³O jei kas, tarė jis, nejieškotų Viešpaties, Izraelio Dievo, tas tenumiršta, ar jis bus mažiausias ar didžiausias, lygiai vyras, kaip ir moteriškė. ¹⁴Ir prisiekė Viešpačiui dideliu balsu su džiaugsmu, trimituojant trimtais ir pučiant ragais, ¹⁵visi buvusieji Jude, ir skyrė sau praeikimą už priesaikos peržengimą; nes jie prisiekė visa savo širdimi, ir jieškojo jo visa savo valia ir rado; o Viešpats suteikė jiems poilsį aplinkui. ¹⁶Taipgi ir iš karaliaus Asos motinos Maakhos jis atėmė augštą viešpatavimą, nes ji buvo pasidariusi giroje Priapo stabą, kurį jis sunaikino visą ir sutrupinęs į gabalus sudėgino Kedrono slėnyje. ¹⁷Bet augštos vietos buvo paliktos Izraelyje; tačiau Aso širdis buvo tobula per visas jo dienas. ¹⁸Ką buvo pažadėjęs jo tėvas ir jis pats, jis įnešė į Viešpaties namus, sidabro, aukso ir visokių rykų. ¹⁹O karo nebuvo iki trisdešimt penktų Asos karaliavimo metų

16. ¹Bet trisdešimt šeštais jo karaliavimo metais Izraelio karalius Baasa pakilo į Judą ir pradėjo statyti mūrą aplink Ramą, kad nė vienas negalėtų be pavojaus nei išeiti iš Asos karalystės, nei į ją įeiti. ²Tuomet Asa paėmė iš Viešpaties namų izdo ir iš karaliaus izdo sidabrą ir auksą, siuntė pas Sirijos karalių Benadadą, gyvenusį Damaske ir sakydino: ³Tarp manęs ir tavęs yra sandora, taipgi tarp mano tėvo ir tavo tėvo buvo taika; todėl siunčiu tau sidabro ir aukso, kad sutraukęs sandorą, kurią turi su Izraelio karaliumi Baasa, priverstumėi jį pasitraukti nuo manęs. ⁴Tai sužinojęs Benadadas siuntė į Izraelio miestus savo kariuomenės viršininkus, kurie apgalėjo Ahioną, Daną, Abelmaimą, ir visus apmūrytus Nephtalio miestus. ⁵Tai išgirdęs Baasa liovėsi statęs Ramą ir sustabdė savo darbą. ⁶Tuomet karalius Asa surinko visą Judą, ir jie paėmė iš Ramos akmenis ir medžius, kuriuos Baasa buvo priėngęs statymui; iš jų jis pastatė Gabą ir Masphą

⁷Anuo metu atėjo pas Judo karalių Asą pranašas Hananis ir jam tarė: Kadangi pasitikėjai Sirijos karaliumi, o ne Viešpačiu, savo Dievu,

Žydų tautos stovį, kai Romėnai sugriauš Jerusaleį ir jos šventyklą. Plg Oš 3,4,5 ir k. — ⁷Bus užmokestis... Plg Jer 31,16

⁸Stabus. Ebr t: nuobodas. Asa darė tai ir angščiai; bet tuomet jam gal ne visai pavyko išnaikinti įvairius stabmeldystės pasireiškimus. — *Kuriuos buvo paėmęs*: tikriausiai ne pats Asa, bet jo tėvas Abija. — *Pašventino*. Ebr t: atnaujino. — ¹²O karalius įėjo... Anot ebr t: ir jie apsiėmė jieškoti Viešpaties... — ¹⁵Visi buvusieji... Ebr t: ir visas Judas džiaugėsi priesaika. — ¹⁶Taipgi

ir iš karaliaus... Plg 3 Kar 15,13-15. —

¹⁹Karo nebuvo: nors Asa ir Izraelio karalius Baasa buvo laikomi visuomet priešais. Plg 3 Kar 15,16. — *Trisdešimt penktų*. Čia ir toliau /16,1/ skaičiai matomai klaidingi, nes Baasa mirė jau 26 Asos karaliavimo metais; todėl gal reiktų skaičiuoti: Dvidešimt penktų, ir: dvidešimt šeštais

16. ¹Baasa pakilo... Plg 3 Kar 15,17-22

⁷Hananis: gal pranašo Jėhaus tėvas. Plg žem 19,2. — *Išsprūdo*... Jei Asa būtų pasitikėjęs Viešpačiu,

todėl Sirijos karaliaus kariuomenė išsprūdo iš tavo rankos. ⁸Argi Etiopiečiai ir Libijiečiai nebuvo daug galingesni kariškais vežimais, raiteliais ir begaline daugybe, o tačiau Viešpats padavė juos į tavo ranką, kadangi tu buvai pasitikėjęs juo? ⁹Nes Viešpaties akys žiūri į visą žemę ir suteikia stiprybės tiems, kurie tiki į jį tobula širdimi. Taigi tu pasielgei pailgai, ir todėli nuo šio meto kils prieš tave karai. ¹⁰Osa susirūstinęs ant Reginčiojo, liepė įmesti jį kalėjiman, nes jis buvo labai supykęs dėl to dalyko ir užmušė anuo metu daugelį iš tautos.

¹¹Senesnieji gi ir paskiausieji Asos veiksmai surašyti Judo ir Izraelio karalių knygoje. ¹²Asa buvo taipgi susirgęs tris dešimtis devintais savo karaliavimo metais ir jautė smarkiausį kojų skausmą, tačiau nei savo ligoje jis neįieškojo Viršpaties, bet labiau pasitikėjo gydytojų žiniomis. ¹³Ir jis užmigo su savo tėvais ir mirė keturias dešimtis pirmais savo karaliavimo metais. ²⁴Palaidojo jį jo kape, kurį buvo sau išsikęs Dovidą mieste. Jie padėjo jį į jo guolį, pilną kvėpalų ir brangiausių tepalų, padarytų vaistininkų būdu, ir sudegino juos didelei jo garbei.

17. ¹Jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Jozapatas ir įsigalėjo prieš Izraelį. ²Jis pastatė kareivių būrius visuose Judo miestuose, kurie buvo apvesti mūru ir paskirstė igulas Judo žemėje ir Ephraimo miestuose, kuriuos buvo paėmęs jo tėvas Asa 3 Kar 15,24

³Viešpats buvo su Jozapatu, nes jis vaikščiojo pirmaisiais savo tėvo Dovidą keliais ir nepasitikėjo Baalais, bet savo tėvo Dievu ir ėjo, kaip buvo jo įsakyta, o ne paskui Izraelio nuodėmes. Todėl Viešpats sutvirtino jo rankose karalystę, ir visas Judas davė Jozapatui dovanų, jis įsigijo begalinius turtus ir daug garbės.

⁶Kuomet gi jo širdis igijo drąsos dėl Viešpaties kelių, jis panaikino iš Judo taipgi augštas vietas ir girias. ⁷Trečiais savo karaliavimo metais jis siuntė iš savo kunigaikščių Benhailį, Obdiją, Zakhariją, Natanaelį ir Mikheą, kad jie mokytų Judo miestuose, ⁸ir su jais levitus Semęją, Na-

jis būtų nugalėjęs ne tik Izraelio karalių, bet ir jo šalininką Sirijos karalių. — ⁸Argi Etiopiečiai... Žr aug 14,12... — ¹⁰Kalėjiman. Gal liepė įdėti pranašo kojas į klesčius. Plg Jer 20,2 ir k. — ¹¹Užmušė. Ebr t: pasielgė pikta.

¹²Kojų skausmą. Plg 3 Kar 15,23. — ¹³Labiau pasitikėjo... Karalius peikiamas ne dėl to, kad šaukėsi gydytojus, bet dėl to, kad jais daugiau pasitikėjo kaip Viešpačiu. Be to, anų laikų gydytojai daugiau gydė užkalbėjimais ir burtais, negu tikrais vaistais. — ¹⁴Didelei jo garbei. Tikriau: labai apščiui

4. Jozapato viešpatavimas

17,1--20,37. Jozapatas pradeda savo viešpatavimą dievobaimingai ir siunčia visus levitus įstatymo mokyti /17,1-9/, todėl jo galybė eina

didyn /17,10-19/; bet susigiminia-
vęs su Izraelio karaliumi Akhabu ir nežiūrėdamas pranašo Mikhėjo perspėjimų sutinka eiti draug su Akhabu karan prieš Siriečius /18,1-27/; karas baigiasi nelaimingai, nes jame Akhabas žūna /18,28-34/, o grįžtančiam Jozapatui skelbia Dievo rūstybę pranašas Jėhus /19,1-3/. Jozapatas vėl ragina tautą laikyti Dievo įstatymą ir pats skatina laikytis teisybės /19,4-11/; todėl Viešpats padeda jam nugalėti užpuolusius jį Moabiečius, Amoniečius ir kitas tautas /20,1-30/, bet jo ir bedievio Izraelio karaliaus Okhozijo įtaisytas laivynas sunaikinamas /20,31-37/.

17. ¹Isigalėjo: pasirūpino, kad reikale galėtų apsiginti nuo užpuolimo — ²Kuriuos buvo paėmęs... Žr aug 15,8

taniją, Zabadiją, Asaėlį, Semiramotą, Jonataną, Adoniją, Tobiją, ir Tobadoniją, šituos levitus ir su jais kunigus Elisamą ir Joraną; ⁹jie mokė žmones Jude, turėdami Viešpaties įstatymų knygą ir ėjo aplink per visus Judo miestus ir mokė tautą

¹⁰Taigi baimė Viešpaties atėjo visų žemių karalystėms buvusioms aplink Judą, ir jos nedrįso kariauti prieš Jozapatą. ¹¹Taipgi ir Pilistimai nešdavo Jozapatui dovanų ir sidabro kaip duoklę: ir Arabai atvesdavo gyvulių, septynis tūkstančius septynis šimtus avinų ir tiek pat ožių

¹²Taigi Jozapatas tarpo, ir jo didenybė pasidarė labai žymi; jis pastatė Jude panašių į bokštus namų ir apmūrytų miestų. ¹³Jis padarė daug darbų Judo miestuose; buvo taipgi Jerusaleje vyrų kovotojų ir karžygių. ¹⁴Jų skaičius, žiūrint atskirų namų ir šeimynų, buvo toks: Jude buvo kariuomenės viršininkai, karvedys Ednas ir su juo drąsiausių vyrų trys šimtai tūkstančių; ¹⁵po jo buvo vadas Johananas ir su juo du šimtu aštuonios dešimtys tūkstančių; ¹⁶o po šito Sekhrio sūnus Amasijas, pašvęstasis Viešpačiui, ir su juo du šimtu tūkstančių drąsių vyrų; ¹⁷po šito ėjo karžygys kovoje Eliada ir su juo turėjusių kilpinį ir skydą du šimtu tūkstančių; ¹⁸po šito dar Jozabadas ir su juo šimtas aštuonios dešimtys tūkstančių ginkluotų kareivių. ¹⁹Visi šitie buvo karaliaus valdžioje, išskyrus tuos, kuriuos buvo pastatęs apmūrytuose miestuose visame Jude

Kar 22,2

18. ¹Taigi Jozapatas buvo turtingas ir labai šlovingas ir susigiminiavo su Akhabu. ²O po keleto metų jis nukako pas jį į Samariją; tuo gi apsilankymu Akhabas paprovė jam ir žmonėms, kurie buvo atvykę draug su juo, labai daug avinų ir jaučių ir įkalbėjo jam eiti karan prieš Ramot Galaadą. ³Taigi Israėlio karalius Akhabas tarė Judo karaliui Jozapatui: Eikš draug su manim į Ramot Galaadą. Tasai jam atsakė: Kaip aš, taip ir tu; kaip tavo tauta, taip ir mano tauta; būsimė draug su tavim kare

⁴Be to, Jozapatas tarė Israėlio karaliui: Klauskis, meldžiamasis, tuojau Viešpaties ištarmės. Taigi Israėlio karalius surinko keturis šimtus vyrų pranašų ir jiems tarė: Ar privalome eiti kariauti į Ramot Galaadą, ar liautis? Jie gi sakė: Pakilk, o Dievas paduos ir karaliaus rankas. ⁵Bet Jozapatas tarė: Ar nėra čia Viešpaties pranašo, kad taipgi jo klaustumėms? Tuomet Israėlio karalius tarė Jozapatui: Yra vienas vyras, kurį galime pasiklausti apie Viešpaties valią, bet aš jo nekenčiu, nes jis nepranašauja man gera, o tik visuomet pikta; yra tai Jemlos sūnus Mikhėjas. Jozapatas atsakė: Nekalbėk taip, karaliau. ⁶Taigi Israėlio karalius pasišaukė vieną iš kamarponių ir jam tarė: Pavadink greitai Jemlos sūnų Mikhėją. ⁷Tuo tarpu Israėlio karalius ir Judo karalius Jozapatas sėdėjo

⁹Pirmaisiais... Kaip Dovidas pirm nusikaltimo svetmoteryste ir pui-kybe

⁹Turėdami Viešpaties įstatymo knygą: penkias Mošės knygas, arba bent jų dalį. Iš čia aiškiai pasirodo, kad Mošės knygos tuomet jau buvo

¹⁰Baimė Viešpaties: didelis išgąstis, kurio priežastis buvo Dievas.

¹²Apmūrytų miestų. Ebr t: sandėlių miestų. — ¹³Padarė daug darbų: gal atnaujindamas ir sustiprindamas miestus. Anot kitų aiškintojų, čia esą pasakyta, kad Jozapatas su-

rinkęs daug maisto į sustiprintuosius miestus. — ¹⁴Kariuomenės viršininkai. Ebr t: tūkstantininkai; bet jie čia reiškia vyresniusiosius kariuomenės vadus. — ¹⁶Pašvęstasis Viešpačiui. Ką reiškė tas pašventimas, nežinia. — ¹⁹Visi šitie... Kai kurie aiškintojai spėja, kad Jozapato kariuomenės skaičiai padidinti per perrašinėtojų paklydimą

18. ¹Susigiminiavo. Jozapato sūnus Joramas buvo vedęs Akhabo dukterį Ataliją. Ta giminystė užtraukė daug nelaimant ių Judo

abudu savo soste, apsilvilkę kariškais apdaraais, sėdėjo gi aikštėje šalia Samarijos vartų, o visi pranašai pranašavo juodviejų akivaizdoje. ¹⁰Khannaanos sūnus Sedekijas pasidarė sau geležinius ragus ir tarė: Štai ką Viešpats sako: Šitais vėtysi Siriją, kolei ją sunaikinsi. ¹¹Ir visi pranašai pranašavo taip pat ir sakė: Pakilk į Ramot Galaadą ir laimėsi, o Viešpats paduos juos į karalius rankas

¹²Pasiuntinys gi, kurs buvo nuėjęs pavadinti Mikhėjo, jam tarė: Štai visų pranašų žodžiai skelbia vienbalsiai karaliui, kas gera; meldžiu tatave, kad ir tavo žodžiai nesiskirtų nuo jų, ir kad kalbėtumei laimingus dalykus. ¹³Mikhėjas jam atsakė: Kaip Viešpats gyvas, ką tik mano Dievas man pasakys, tai aš kalbėsiu. ¹⁴Taigi jis atėjo pas karalių. O karalius jam tarė: Mikhėjau, ar mes turime eite kariauti į Ramot Galaadą, ar liautis? Tasai jam atsakė: Pakilkite, nes visa pasiseks laimingai, ir neprieteliai bus paduoti į jūsų rankas. ¹⁵Bet karalius tarė: Aš dar kartą įsakau tau su priesaika, kad man kalbėtumei tik tai, kas tiesa, vardan Viešpaties. ¹⁶O anas tarė: Mačiau visą Izraelį, išsisklaidčiusį kalnuose, kaip avis be piemens, o Viešpats tarė: Šitie neturi valdovų: tegrižta kiekvienas į savo namus ramybėje. ¹⁷Tuomet Izraelio karalius tarė Jozapatui: Argi aš tau nesakiau, kad jis nepranašauja man nieko gero, o tik tai, kas pikta. ¹⁸O anas pridūrė: Todėlį klausykite Viešpaties žodžių: Mačiau Viešpatį, sėdintį savo soste ir visą dangaus kariuomenę, stovinčią prie jo dešinėje ir kairėje; ¹⁹ir Viešpats tarė: Kas suklaidsins Izraelio karalių Akhabą, kad patrauktų ir kristų Ramot Galaade? Ir vienam kalbant taip, ir kitam kitaip, ²⁰išėjo dvasia, ir stojosi Viešpaties akivaizdoje ir tarė: Aš jį suklaidsinsiu. Viešpats jai tarė: Kaipgi suklaidsinsi? ²¹O ji atsakė: Aš išeisiu ir būsiu dvasia melagė visų jo pranašų burnoje. Ir Viešpats tarė: Suklaidsinsi ir apgalėsi; išeik ir daryk taip. ²²Taigi štai dabar Viešpats davė melo dvasią į visų tavo pranašų burną ir Viešpats kalbėjo apie tave pikta. ²³O Khannaanos sūnus Sedekijas prisiartinio ir užgavo Mikhėją į veidą ir tarė: Kuriuo keliu Viešpaties dvasia perėjo nuo manęs, kad tau kalbėtų? ²⁴O Mikhėjas tarė: Tu pats matysi tą dieną, kuomet būsi įjęs iš kambario į kambarį, kad pasislėptumei. ²⁵Tuomet Izraelio karalius davė įsakymą ir tarė: Imkite Mikhėją, nuveskite jį pas miesto viršininką Amoną ir pas Amelekho sūnų Joasą, ²⁶ir tarkite: Štai ką karalius sako: Įmeskite šitą kalėjiman ir duokite jam truputį duonos ir maža vandens, kolei aš sugrišiu ramybėje. ²⁷O Mikhėjas tarė: Jei sugriši ramybėje, tai Viešpats nekalbėjo per mane. Ir pridūrė: Išgirskite visi žmonės

²⁸Taigi Izraelio karalius ir Judo karalius Jozapatas pakilo prieš Ramot Galaadą. ²⁹Ir Izraelio karalius tarė Jozapatui: Pakeisiu drabužius ir taip eisiu į kovą, tu gi apsilvilk savo drabužiais. Ir pakeitęs apdarą Izraelio karalius ėjo į kovą. ³⁰Sirijos gi karalius buvo davęs paliepimą savo raitelių vadams ir pasakęs: Nekovokite prieš mažiausį ar prieš didžiausį, bet tik prieš vieną, Izraelio karalių. ³¹Taigi raitelių viršininkai, pamatę Jozapatą, tarė: Šitas yra Izraelio karalius, ir jie apstojo jį, kovodami; bet jis šaukėsi į Viešpatį, o tasai padėjo jam ir nukreipė juos nuo jo; ³²nes raitelių vadai pamatę, kad tai ne Izraelio karalius, paliko jį. ³³Atsitiko gi, kad vienas iš žmonių paleido vilyčią netaikindamas ir ištiko Izraelio karalių tarp sprando ir pečių, o jis tarė savo vežėjui: Suk atgal ir išvežk

karalių ir ant jų tautos. — ²Keleto: ³Izraelio karalius Akhabas... Toliau devynerių. Plg 3 Kar 22,2.41. — pasakojama bemažko visai tais pa-

mane iš karo eilės, nes esu sužeistas. ³⁴Taip pasibaigė kova tą dieną, o Izraelio karalius stovėjo savo vežime prieš Siriečius iki vakarui ir mirė, nusileidžiant saulei

19. ¹Judo gi karalius Jozapatas sugrįžo ramiai į savo namus Jerusale. ²Jį pasitiko Regintysis Hananio sūnus Jėhus ir jam tarė: Tu padedi bedieviui ir jungies prietelystė su tais, kurie neapkenčia Viešpaties, todėl nusipelnei, tiesa, Dievo rūstybę, ³bet rasta tavyje gerų darbų, nes išnaikinau girias iš Judo žemės ir prirengi savo širdį, kad įieškotumei Viešpaties, savo tėvų Dievo

⁴Taigi Jozapatas gyveno Jerusaleje ir vėl išėjo į tautą nuo Bersabės iki Ephraimo kalnų ir sugrąžino juos prie Viešpaties, jų tėvų Dievo. ⁵Jis paskyrė taipgi žemei teisėjus visuose sustiprintuose Judo miestuose kiekvienoje vietoje, ⁶o duodamas teisėjams įsakymų, tarė: Žiūrėkite, ką darote, nes jūs darote ne žmogaus teismą, bet Viešpaties, ir ką tik jūs teisite, kris ant jūsų. ⁷Viešpaties baimė tebūna su jumis ir darykite visa rūpestingai, nes pas Viešpatį, mūsų Dievą, nėra neteisybės, nei atsižvelgimo į asmenis, nei dovanų troškimo. ⁸Taipgi Jerusaleje Jozapatas paskyrė levitus, kunigus ir šeimynų viršininkus iš Izraelio, kad darytų Viešpaties teismą ir išrištų gyventojų bylas. ⁹Jis jiems įsakė ir tarė: Taip jūs darysite su baimė Viešpaties ištikimai ir tobula širdimi. ¹⁰Kiekvienoje jūsų brolių, gyvenančių savo miestuose, byloje tarp giminės ir giminės, kur bus ginčas apie įstatymą, apie paliepiamus, apie apeigas, apie įsakymus, pamokykite juos, kad nenusidėtų Viešpačiui ir kad rūstybė neateitų ant jūsų ir ant jūsų brolių; taip tat elgdamiės jūs nenusidėsite. ¹¹Kunigas gi ir vyriausis jūsų kunigas Amarijas bus pirmininkas tuose dalykuose, kurie paliečia Dievą; toliau Ismahelio sūnus Zabadijas, vadas Judo namuose, bus vyriausis tuose dalykuose, kurie priguli prie tarnavimo karaliui. Jūs turite taipgi savo akivaizdoje mokytojus levitus; būkite drąsūs ir elgkitės rūpestingai, ir Viešpats bus su jumis geruose dalykuose

20. ¹Po to Moabo sūnūs, Amono sūnūs ir draug su jais kiti iš Amoniečių susirinko prieš Jozapatą, kad kovotų prieš jį. ²Atėjo pasiuntiniai ir paskelbė Jozapatui, sakydami: Atėjo prieš tave didelė daugybė iš tų vietų, kurios yra už jūros, ir iš Sirijos, ir štai sustojo Asason-Tamare, kurs yra Engadėje

čiais ž kaip ir 3 Kar 22,5-37
^{19.} *Hananio sūnus Jėhus.* Plg 3 Kar 16,1. — *Todėl užsipelnei...* Ebr t: todėli Viešpaties rūstybė ant tavęs

⁴*Vėl išėjo...* Plg aug 17,7... — ⁵*Visuose... miestuose:* taip kaip reikalavo Mošės įstatymas. Plg Pak 16,18... — ⁶*Viešpaties.* Teisėjai yra tarsi paties Dievo pavaduotojai. — *Kris ant jūsų.* Teisėjai turi didelę garbę, bet ir jų atsakomybė didelė. — ⁷*Nes pas Viešpatį...* Plg Pak 10,17; Išm 6,8. — ⁸*Paskyrė levitus...* Tai turėjo būti vyriausis teismas. — *Viešpaties teismą...* Tai

paaishkina toliau pats Jozapatas. Viešpaties teismai vadinami čia visokie religiniai klausimai, bylojimas gi visokie ginčai, liečiant žemiškus dalykus. — *Gyventojų.* Ebr t paskyta kas kita: ir jie sugrįžo, t y, aplankę tautą religijos tikslu /4 e/, sugrįžo atgal į Jerusale. — ¹⁰*Tarp giminės ir giminės.* Ebr t: tarp kraujo ir kraujo, t y, ar kas tyčiomis užmušė žmogų, ar netyčiomis ir tt. Plg Iš 21,12... — *Apie įstatymą:* kaip reikia aiškinti ir pritaikinti atskiri įstatatai. — ¹¹*Mokytojus.* Ebr t: raštininkus

20. ¹*Kiti iš Amoniečių.* Tikriau

Pak 10,17
Išm 6,8
Ekli 35,15
Apd 10,34
Rom 2,11
Gal 2,6
Eph 6,9
Kol 3,25
1 Petr 1,17

³Baimės apimtas Jozapatas atsidavė visai maldavimui Viešpaties ir įsakė visam Judui pasninką. ⁴Ir Judas susirinko maldauti Viešpaties, taipgi visi iš savo miestų atėjo šauktis į jį

⁵Jozapatas, atsistojęs Judo ir Jerusaleus susirinkimo viduryje Viešpaties namuose, ties naujuoju prieangiu, ⁶tarė: Viešpatie, mūsų tėvų Dieve, tu esi Dievas danguje ir tu viešpatauji visų tautų karalystėms, tavo rankoje yra stiprybė ir galybė, ir nė vienas negali tau priešintis. ⁷Argi ne tu, mūsų Dieve, užmušei visus šitos žemės gyventojus tavo tautos Israėlio akivaizdoje ir davei ją amžinai tavo prietelio Abraomo palikuonims? ⁸Jie gyveno joje ir pastatė joje tavo vardui šventyklą, sakydami: ⁹Jei apniks mus nelaimės, teismo kalavijas, maras ir badas, mes stosis tavo akivaizdoje ties šitais namais, kuriuose šaukiamasi į tavo vardą, ir šauksimės prie tavęs savo sielvartuose, o tu išklausysi ir išgelbėsi. ¹⁰O štai dabar Amono sūnūs, ir Moabo sūnūs ir Seiro kalnų gyventojai, per kuriuos neleidai pereiti Israėliui, kuomet jie ėjo iš Egipto, ir jie pasuko nuo jų ir jų neužmušė, ¹¹elgiasi priešingai ir stengiasi išmesti mus iš paveldėtojo krašto, kurį mum davei. ¹²Mūsų Dieve, argi tu neteisi jų? Mes juk neturime tokios stiprybės, kad galėtumėm pasipriešinti šitai daugybei, kuri puola mus. O kadangi nežinome, ką turime daryti, nieko kito mums nelieka, kaip tik kreipti savo akis į tave

Pak 2,1

¹³Visas gi Judas stovėjo Viešpaties akivaizdoje su kūdikiais, su savo žmonomis ir vaikais

¹⁴Buvo gi ten Matanijo sūnaus Jėhiėlio sūnaus Banajo sūnaus Zakharijo sūnus Jahaziėlis, levitas iš Asapho sūnų, ant kurio atėjo Viešpaties Dvasia minios tarpe, ¹⁵ir jis tarė: Paklauskite, visas Jude, ir jūs, Jerusaleus gyventojai, ir tu, karaliau Jozapatai: Štai ką Viešpats jums sako: Nebijokite ir neišsigąskite šitos daugybės, nes tai ne jūsų kova, bet Dievo. ¹⁶Rytoj nusileiskite prieš juos, nes jie eis augštin šlaitu, kurs vadinamas Sisu, ir rasite juos slėnio gale, kurs yra ties Jeruėlio tyruma. ¹⁷Ne jūs būsite, kurie kovosite, bet tiktai stovėkite su pasitikėjimu ir matysite ant savęs Viešpaties pagalbą. O Jude ir Jerusale! Nebijokite ir nenusigąskite, rytoj išeisite prieš juos ir Viešpats bus su jumis. ¹⁸Taigi Jozapatas ir Judas ir visi Jerusaleus gyventojai parpuolė kniūbsti ant žemės Viešpaties akivaizdoje ir pagarbino jį. ¹⁹Levitai gi iš Kaato sūnų ir iš Korės sūnų šlovino dideliu augštin kilstančiu balsu Viešpatį, Israėlio Dievą

²⁰Atsikėlę rytmetį jie išėjo per Tekuės tyrumą; o jiems išėjus Jozapatas, stovėdamas jų tarpe, tarė: Paklauskite manęs, Judo vyrai ir visi Jerusaleus gyventojai, pasitikėkite Viešpačiu, jūsų Dievu, ir būsite saugūs; tikėkite jo pranašams, ir visa įvyks laimingai. ²¹Jis davė tautai nurodymų ir sustatė Viešpaties giesmininkus, kad šlovintų jį savo būriuose ir eidami kariuomenės priešakyje sutariančiais balsais sakytų: Šlovin-
kite Viešpatį, nes jo mielaširdystė amžina. ²²O jiems pradėjus giedoti šlo-

Ps 135,1

anot LXX: Miniečių, gyvenusių į rytus nuo Seiro kalnų. — ²Už jųros: Mirties jųros

⁵Naujuoju prieangiu: kurs buvo Asos ar paties Jozapato atnaujin-tas. Plg aug 4,9. — ⁷Tavo prietelio. Plg Ješ 41,8. — ⁹Teismo kalavijas: bausmė. — Tu išklausysi... Plg Sa-

liamono maldą 6 skyr. — ¹⁰Nelei-dai... Plg Pak 2,1

¹⁵Ne jūsų kova... Pats Dievas nu-galės užpuolančius priešus. — ¹⁹Ir iš Korės sūnų. Tikriausiai: t y, iš Ko-rės sūnų, nes Koraičiai buvo iš Kaato palikuonių. Plg 1 Kron 6,22

²¹Savo būriuose. Ebr t: šventame

vinimo giesmę, Viešpats nugrėžė anų tykojimus prieš juos pačius, būtent Amono sūnų, Moabo ir Seiro kalno, kurie buvo išėję kovoti prieš Judą, ir jie buvo sumušti. ²³Nes Amono sūnūs ir Moabas sukilo prieš Seiro kalno gyventojus, kad juos užmuštų ir sunaikintų; o kai jie tai buvo padarę, grėžėsi vieni prieš kitus ir krito vieni kitų sužeisti. ²⁴Kuomet gi Judas atėjo į vietą, iš kurios galima matyti tyrumą, pamatė iš tolo plačiai visą kraštą pilną lavonų, ir kad nebuvo likę nė vieno, kurs būtų galėjęs ištrukti nuo mirties. ²⁵Taigi Jozapatas ir draug su juo visa tauta atėjo plėsti mirusiųjų grobio, ir rado tarp lavonų visokių rykų, taipgi drabužių ir brangiausių indų ir prisiplėšė taip daug, kad nebegalėjo panešti, nei atsiimti išplėšų per tris dienas dėlei grobio didumo.

²⁶Ketvirtą gi dieną jie susirinko Šlovinimo slėnyje, dėl to, kad jie buvo praminę tą vietą Šlovinimo slėniu, nes tenai jie šlovinio Viešpatį; taip jis vadinama iki šiai dienai. ²⁷Po to visi Judo vyrai ir Jerusaleus gyventojai ir jų priešakyje Jozapatas sugrįžo į Jerusaleą su dideliu džiaugsmu, nes Viešpats buvo davęs jiems džiaugsmo iš jų neprietelių. ²⁸Jie įėjo į Jerusaleą su arphomis, kanklėmis ir trimitais prie Viešpaties namų. ²⁹O baimė Viešpaties krito ant visų žemės karalysčių, kuomet juos išgirdo, kad Viešpats kovojo prieš Izraelio neprietelius. ³⁰Taip Jozapato karaliavimas pasiliko ramus, ir Viešpats suteikė jam ramybę aplinkui.

³¹Taigi Jozapatas karaliauvo Jude; jam buvo trys dešimtys penkeri metai, kai pradėjo karaliauti, karaliauvo gi Jerusaleje dvidešimt penkerius metus, o jo motina buvo Selahio duktė vardu Azuba. ³²Jis vaikščiojo savo tėvo Asos keliu ir nenukrypo nuo jo, darydamas, kas patiko Viešpaties akivaizdoje. ³³Tačiau augstų vietų jis napanaikino, ir tauta dar nebuvo palenkus savo širdies prie Viešpaties, savo tėvų Dievo. ³⁴Kiti gi Jozapato veiksmai, senesnieji ir paskučiausieji, surašyti Hananio sūnaus Jėhaus metraščiuose, kuriuos jis įtraukė į Izraelio karalių knygą. ³⁵Po to Judo karalius Jozapatas darė prietelystę su Izraelio karaliumi Okhoziju, kurio darbai buvo labai bedieviški. ³⁶Jis susidėjo su anuo, kad statytų laivus, plauksiančius į Tarsį. ³⁷Bet Dodavo sūnus Eliėzeris iš Maresos pranašavo Jozapatui ir sakė: Kadangi tu padarei sandorą su Okhoziju, Viešpats ištiko tavo darbus. Ir laivai buvo sudaužyti ir negalėjo plaukti į Tarsį.

21. 1 Jozapatas užmigo su savo tėvais ir buvo palaidotas draug su jais Dovidो mieste, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Joramas. ²Jis

papuošale, t y, apsilikę gražiausiais savo šventais apdarais. — ²²Viešpats nugrėžė... Ebr t: Viešpats pastatė tykojančius prieš Amoniečius... Kaikurie aiškintojai manė, kad Dievas siuntęs prieš Amoniečius ir jų sėbrus dvasių būrį; bet tikriausiai tais Dievo siūstais užpuolikais buvo didelė plėšikų gauja, kurie buvo pasislėpę ir visai netikėtai puolė Judo priešus ir padarė jų tarpe didelį sumišimą, Dievui siuntus ant jų didžiausį išgastį; paskui Amoniečiai ir Moabiečiai, manydami, kad tas užpuolimas buvo Seiro kalno gyventojų darbas, puolė juos, pagaliau gi nebebusimanydami ką darą, pradėjo kauties tarp savęs

²⁶Šlovinimo slėniu. Ebr 'emeq berakhah, gal dabartinis slėnis Bereikhuth netoli nuo Tekuos, prie kelio iš Hebrono į Jerusale. — ²⁹Ant visų žemės karalysčių: ant Judo kaimynų

³¹Jozapatas karaliauvo... Plg 3 Kar 22,41-51. — ³⁶Laivus... Tikriau: Tarsiškus laivus, t y, didelius, tokiuos, kokiais buvo plaukiama į Tarsį. — ³⁷Bet Dodavo... To atsitikimo neminėta Kar Kn

5. Joramo viešpatavimas

21,1-20. Joramas paėmęs sostą, nužudo savo brolius /1-4/, elgiasi bedieviškai, taip kaip elgėsi Izraelio karaliai, todėl Dievas leidžia Edomui išsilaisvinti iš po Joramo val-

3 Kar 22,45

3 Kar 22,51

turėjo brolius Jozapato sūnus: Azariją, Jahiëlį, Zakhariją, Azariją, Mikolą ir Saphatiją; visi šitie buvo Judo karaliaus Jozapato sūnūs. ³Jų tėvas davė jiems daug dovanų sidabru, auksu ir metinį pelną su stipriausiais miestais Jude; karalystę jis atidavė Joramui, nes tasai buvo pirmgimis. ⁴Taigi Joramas paveldėjo savo tėvo karalystę, o sustiprėjęs jis užmušė kalaviju visus savo brolius ir kaikiuriuos iš Izraelio kunigaikščių

⁵Joramui buvo trys dešimtys dveji metai, kai jis pradėjo karaliauti, ir aštuoneris metus jis karaliavo Jerusaleje. ⁶Jis vaikščiojo Izraelio karalių keliais, taip pat kaip buvo vaikščioję Akhabo namai, nes Akhabo duktė buvo jo žmona, ir jis darė pikta Viešpaties akivaizdoje. ⁷Bet Viešpats nenorėjo sunaikinti Dovidio namų dėlei sandoros, kurią buvo su juo padaręs, ir dėl to kad buvo žadėjęs duoti visuomet žiburį jam ir jo sūnams

⁸Anuo metu pakėlė maištą Edomas, kad nebebūtų pavergtas Judui, ir pasistatė sau karalių. ⁹Joramas draug su savo kunigaikščiais ir visais buvusiais su juo raiteliais nuėjo ir atsikėlęs nakčia sumušė Edomą, kurs buvo apsupęs jį ir visus jo raitelių vadus. ¹⁰Tačiau Edomas kėlė toliau maištą, kad nebūtų Judo valdžioje iki šiai dienai. Tuo metu pasitraukė ir Lobna, kad nebebūtų po jo ranka, nes jis buvo palikęs Viešpatį, savo tėvų Dievą. ¹¹Be to, jis padarė taipgi augštų vietų Judo miestuose ir vedė Jerusale gyventojus į paleistuvystę ir Judą į nepaklusnumą

¹²Tuomet jam buvo atneštas nuo Elijo pranašo laiškas, kuriame buvo parašyta: Štai ką sako Viešpats, tavo tėvo Dovidio Dievas: Kadangi tu nevaikščiojai savo tėvo Jozapato keliais ir Judo karaliaus Asos keliais, ¹³bet ėjai Izraelio karalių keliu ir vedei į paleistuvavimą Judą ir Jerusale gyventojus, sekdamas Akhabo namų paleistuvavimą, be to, užmušei geresnius už tave tavo brolius, tavo tėvo namus, ¹⁴štai Viešpats užgaus didelę slogą tave draug su tavo tauta, tavo sūnumis ir žmonomis ir visu tavo lobiu. ¹⁵Tu gi sirgsi blogiausia tavo vidurių liga, kolei neišeis pamažu kasdien tavo viduriai

¹⁶Taigi Viešpats sukėlė prieš Joramą Pilistimų dvasią ir Arabų, kurie yra Etiopų kaimynai. ¹⁷Jie pakilo į Judo žemę ir sunaikino ją, išplėšė visą lobį, koks buvo rastas karaliaus namuose, išsivedė taipgi jo sūnus ir žmonas; ir neliko jam sūnų, o tik Joakhasas, kurs buvo visų jauniausis

¹⁸Be viso to Viešpats užgavo jį nepagydoma pilvo liga. ¹⁹Einant dienai po dienos ir slenkant laikui, sukako dveji metai, ir ilgos negalės sunaikintas, taip kad net jojo viduriai ėjo iš jo, jis paliovė draug kentėjęs ir gyvenęs. Taip jis mirė pikčiausia liga, o tauta nedarė jo laidotuvėse papročių priimto deginimo, kaip buvo dariusi jo pranokėjams. ²⁰Jam buvo

džios, skelbia jam bausmes, kurių tuojau susilaukiama /5-20/

21. ¹Joramas... Plg 3 Kar 2,51 — ²Azariją... Azariją. Gal per klaidą pakartota čia tas pat vardas, nors ebr t jie rašomi truputį kitaip Azariah ir Azarijahu. — ³Metinį pelną. Ebr t: brangių dalykų. — ⁴Užmušė kalaviju... Broliai gal nenorėjo pritarti jo nusikaltimams prieš Dievą, todėl jis ėmė nepasitikėti jais

⁵Joramui... Plg 4 Kar 8,17-19

⁶Pakėlė maištą... Plg 4 Kar 8,20-22. — ¹¹Į paleistuvystę: į stabmeldystę ir begėdišką tarnavimą Asartei. Plg Pak 6,11

¹²Nuo Elijo. Spėjama, kad čia reikia skaityti: nuo Elisiejaus, nes Elijo tuomet jau nebebuvo žmonių tarpe; tačiau pasakojime apie jo atėmimą nuo žemės nenurodyta aiškiai, kuriais metais tai įvyko; todėl galėjo būti, kad Joramas gavo iš tikrųjų Elijo raštą

¹⁷Jo sūnus. Žr žem 22,1. — Joa-

trisdešimt dveji metai, kai jis pradėjo karaliauti ir aštuoneris metus karaliavo Jerusaleje. Jis elgėsi netikusiai, ir palaidota jį Dovidio mieste, tačiau ne karalių kape

4 Kar 8,25

22. ¹Jerusalės gyventojai pastatė jo vieton karaliumi jo jauniausį sūnų Okhoziją; nes visus vyresniusius, buvusius pirm jo, užmušė Arabų galvažudžiai, kurie buvo įpuolę į stovyklas. Taip ėmė karaliauti Judo karaliaus Joramo sūnus Okhozijas. ²Okhozijui buvo keturios dešimtys dveji metai, kai pradėjo karaliauti ir jis karaliavo Jerusaleje vienerius metus; jo motina buvo Amrio duktė vardu Atalija. ³Taipgi ir jis ėjo Akhabo namų keliais, nes jo motina pakurstė jį elgtis bedieviškai. ⁴Taigi jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, kaip Akhabo namai, nes jie tai, mirus jo tėvui, buvo jam patarėjais jojo prapulčiai. ⁵Jis elgėsi pagal jų patarimus ir išėjo su Izraelio karaliumi Akhabo sūnumi Joramu į karą prieš Sirijos karalių Hazaėlį ir Ramot Galaadą; o Siriečiai sužeidė Joramą. ⁶Jis sugrįžo gydytis Jėzrahelyje, nes buvo gavęs daug žaizdų minėtojoje kovoje. Taigi Judo karalius Joramo sūnus Okhozijas nukeliavo aplankyti Akhabo sūnaus Joramo, sergančio Jėzrahelyje. ⁷Nes Dievo valia buvo prieš Okhoziją, kad jis ėjo pas Joramą, o atėjęs išėjo draug su juo prieš Namsio sūnų Jėhų, kurį buvo Viešpats patepęs, idant sunaikintų Akhabo namus. ⁸Taigi Jėhus, naikindamas Akhabo namus, rado Judo kunigaikščius ir Okhozijo brolių sūnus, kurie jam tarnavo, ir užmušė juos. ⁹Jis jieškojo taipgi paties Okhozijo, sugavo pasislėpusį Samarijoje, o atvestą pas save, užmušė; jie palaidojo jį, nes jis buvo sūnus Jozapat, kurs visa savo širdimi jieškojo Viešpaties

4 Kar 11,1

Po to nebebuvo jokios vilties, kad kas iš Okhozijo palikuonių karaliautų; ¹⁰nes jo motina Atalija, pamačius, kad sūnus buvo miręs, pakilo ir užmušė visus karališkuosius Joramo namų palikuonis. ¹¹Bet karaliaus duktė Josabetė ėmė Okhozijo sūnų Joasą ir pavogė jį iš tarpo karaliaus sūnų, kai jie buvo užmušami, ir paslėpė jį draug si jo aukle patalų kambaryje. Josabetė gi, kuri paslėpė jį, buvo karaliaus Joramo duktė, vyriausiojo kunigo Jojados žmona, o Okhozijo sesuo; taip tat Atalija neužmušė jo. ¹²Taigi Joasas buvo draug su jais paslėptas Dievo namuose šešerius metus, kol Atalija karaliavo šalyje

khazas. Toliau jis vadinamas Okhoziju. Ebr 'Akhazjahu

¹⁰Nedarė... deginimo: nedegino smilkalų. — ²⁰Elgėsi netikusiai. Anot ebr t: išėjo /mirė/ neapgailėtas, t y, nė vienas jo nesigailėjo. — Ne karalių kape. Plg žem 24,25

6. Okhozijo ir Atalijos viešpatavimas

22,1—23,21. Joramo sūnus Okhozijas elgiasi bedieviškai ir, Dievui leidžiant, lieka Jėhaus užmuštas Samarijoje, karaliaus gi giminę išžudo Okhozijo motina Atalija, išskyrus tik jo sūnų Joasą, kurį išgelbi jo sesuo Josabetė /22,1—12/. Šešeriems metams praslinkus Josabetės vyras kunigas Jojada sukelia maištą prieš Ataliją, paskelbia ka-

raliumi Joasą ir panaujina sandorą su Viešpačiu /23,1—21/

22. ¹Jerusalės gyventojai... Plg 4 Kar 8,24. — Užmušė Arabų... Žr aug 21,17. — ²Keturios dešimtys dveji. Aiški perrašinėtojų klaida, nes Okhozijo tėvas Joramas mirdamas turėjo tik 40 m /žr 21,5.20/. Turi būti: 22 m. Žr 4 Kar 8,26. — Duktė: dukraitė. — ⁵Jis elgėsi... Plg 4 Kar 8,27—29. — ⁷Nes Dievo valia... Dievo apvaizdos buvo numatyti ir leisti tolesni atsitikimai. Plg 4 Kar 9 ir 10 skyr. — ⁸Brolių: giminaičių. Plg 4 Kar 10,12... — ⁹Pasislėpusį Samarijoje: į čia jis gal buvo atbėgęs jau sužeistas iš Magedo /plg 4 Kar 9,27/; sugautas, buvo nugabentas atgal į Magedą ir be pasigailėjimo užmuštas. — Už-

23. ¹Septintais gi metais Jojada išdrįsęs pasikvietė šimtininkus, būtent, Jerohamo sūnų Azariją, Johanano sūnų Ismahėlį, taipgi Obedo sūnų Azariją, Adajo sūnų Maasiją ir Zekhrio sūnų Elisaphatą ir padarė su jais sandorą. ²Jie pereję per Judą, surinko iš visų Judo miestų levitus ir Israėlio šeimynų viršininkus, ir tie atvyko į Jerusale. ³Taigi visa daugybė padarė Viešpaties namuose sandorą su karaliumi, o Jojada jiems tarė: Štai karaliaus sūnus bus karaliumi, kaip Viešpats yra kalbėjęs apie Dovidą sūnus. ⁴Taigi toksai yra dalykas, kurį jūs padarysite: ⁵Trečioji jūsų dalis, kunigai, levitai ir durininkai, kurie ateina šabato pareigų atlikti, bus vartuose, kita trečioji dalis prie karaliaus namų ir trečioji prie vartų, kurie vadinami Pamato; visa gi likusioji liaudis tebūna Viešpaties namų šventoriuose. ⁶Nė vienas kitas teneįeina į Viešpaties namus, kaip tik kunigai ir iš levitų, kurie eina tarnybą; tie tiktai teįeina, nes jie pašvęsti, o visa likusioji liaudis tesergi Viešpaties sargybą; ⁷levitai gi, turėdami kiekvienas savo ginklus, tegul apstoja karalių /o jei kas kitas įeity į šventyklą, tebūna užmuštas / ir tebūna su karaliumi, jam įeinant ir išeinant. ⁸Taigi levitai ir visas Judas padarė visa taip, kaip buvo įsakęs vyriausis kunigas Jojada, ir kiekvienas pasiėmė buvusius jo valdžioje vyrus ir atėjo pagal šabato tvarką draug su tais, kurie buvo pabaigę šabatą ir turėjo išeiti; nes vyriausis kunigas Jojada nebuvo leidęs pasitraukti būriams, kurie paprastai vieni kitus pakeisdavo kas savaitė. ⁹Kunigas Jojada davė taipgi šimtininkams karaliaus Dovidą jietis, didžiuosius ir mažuosius skydus, kuriuos jis buvo pašvęstęs Viešpaties namuose. ¹⁰Po to jis sustatė visus žmones, turinčius kalavijus, nuo dešiniojo šventyklos šono iki kairiajam šventyklos šonui ties altoriumi ir šventykla aplink karalių. ¹¹Paskui jie išvedė karaliaus sūnų, uždėjo jam karališkąjį vainiką ir liudijimą, davė jam į ranką laikyti įstatymą ir pastatė jį karaliumi, o vyriausis kunigas Jojada ir jo sūnūs patepė jį, sveikino jį ir sakė: Tegyvuoja karalius!

¹²Išgirdusi tai Atalija, būtent, bėgančiųjų ir šlovinančių karalių balsą, atėjo prie tautos į Viešpaties šventyklą. ¹³Pamačius karalių, stovint įėjime ant laipsnio, viršininkus ir būrius aplink jį, taipgi visą šalies tautą besidžiaugiančią ir trimituojančią trimitais ir žaidžiančią visokiais muzikos prietaisais ir išgirdus šlovinančiųjų šauksmą, perplėšė savo drabužius ir tarė: Samokslas, samokslas! ¹⁴Vyriausis gi kunigas Jojada išėjęs prie šimtininkų ir kariuomenės viršininkų, jiems tarė: Išveskite ją už šventyklos sienų, ir tebūna užmušta lauke kalaviju. Kunigas įsakė taipgi, kad ji nebūtų užmušta šventykloje. ¹⁵Tuomet jie nutvėrė ją rankomis už sprando, ir kai ji buvo įėjusi į karaliaus namų arklių vartus, tenai jie užmušė ją

mušė Ebr t: pasmerkė jį mirti

¹⁰Nes jo motina... Plg 4 Kar 11, 1-3. — ¹¹Josabetė: Josaba

23. ¹Septintais gi metais... Plg 4 Kar 11,4-20, kur tas pat dalykas papasakotas labai panašiai, nors ne taip aiškiai pažymėta kunigų ir levitų vaidmuo. — ²Sandorą su karaliumi. Jojada parodė susirinkusiems karaliaus sūnų, kad labiau juos padrasintų — ³Tesergi... Gal tikriau: te-laiko Viešpaties įsakymą — neeidami į kunigams paskirtą vietą. — ⁶Būriams... Plg 1 Kron 24, ir 25 skyr

¹³Įėjime ant laipsnio: prie kunigų šventoriaus, kur paprastai stovėdavo karalius. — ¹⁴Vyriausis gi... Ebr t: tuomet kunigas Jojada išvedė šimtininkus ir kariuomenės vadus ir jiems tarė: Išveskite ją iš eilių, ir kas norėtų ją sekti, tebūna užmuštas kalaviju. — ¹⁵Jie nutvėrė... Ebr t galima išversti taip: tuomet padarė jai taką

¹⁶Pagal Dovidą įsakymą. Visi įsakymai apie aukas buvo duoti Dievo per Mošę, šventyklos gi muziką buvo sutvarkęs Dovidas

¹⁶Jojada gi padarė sandorą tarp savęs ir visos tautos ir karaliaus, kad jie būtų Viešpaties tauta. ¹⁷Taigi visa tauta įėjo į Baalo namus ir sugriovė juos ir sulaužė jo altorius bei stabus; užmušė taipgi Baalo kunigą Mataną ties altoriais. ¹⁸Po to Jojada pastatė Viešpaties namuose viršininkus po valdžia kunigų ir levitų, kuriuos Dovidas buvo paskirstęs Viešpaties namuose, kad atnašautų Viešpačiui deginamąsias aukas, kaip parašyta Mošės įstatyme, su džiaugsmu ir giesmėmis, pagal Dovidą įsakymą. ¹⁹Jie pastatė taipgi Viešpaties namų angose durininkus, kad neįeitų į juos suteptas kuriuo nors dalyku. ²⁰Jis pasiėmė šimtininkus ir drąsiausius vyrus ir tautos viršininkus ir visą šalies liaudį ir išvedė karalių iš Viešpaties namų ir įvedė per augštųjų vartų vidurį į karaliaus namus ir pasodino jį karališkajame soste. ²¹O visa žemės tauta džiaugėsi, ir miestas aprimo; Atalija gi buvo užmušta kalavijų

4 Kar 11,21;
12,1

24. ¹Joasui buvo septyneri metai, kai jis pradėjo karaliauti, o keturias dešimtis metų jis karaliavo Jerusaleje; jo motina buvo vardu Sebija iš Bersabėjos. ²Jis darė kas gera Viešpaties akivaizdoje per visas kunigo Jojado dienas. ³Jojada gi ėmė jam dvi žmonas, iš kurių jam gimė sūnų ir dukterų

⁴Po to Joasui patiko atnaujinti Viešpaties namus. ⁵Taigi jis surinko kunigus bei levitus ir jiems tarė: Eikite į Judo miestus ir surinkite iš viso Izraelio pinigų jūsų Dievo šventyklai taisyti kas metai, ir darykite tai skubiai; bet levitai elgėsi nerangiai. ⁶Tuomet karalius pasikvietė viršininką Jojadą ir jam tarė: Kodėl tu nesirūpinai priversti levitus, kad atneštų iš Judo ir iš Jerusaleš pinigų, kurie Viešpaties tarno Mošės paskirti, kad visa Izraelio daugybė atneštų juos į liudijimo padangtę. ⁷Nes bedievė Atalija ir jos sūnūs sunaikino Dievo namus ir visu tuo, kas buvo pašvęsta Viešpaties namuose, papuošė Baalų šventyklą. ⁸Taigi, karaliui įsakius, jie padarė skrynią ir padėjo ją prie Viešpaties namų durų lauke. ⁹Ir buvo paskelbta Jude ir Jerusaleje, kad kiekvienas atneštų Viešpaties užmokestį, kuriuo Dievo tarnas Mošė buvo apdėjęs visą Izraelį tyruose. ¹⁰Tuomet visi kunigaikščiai ir visa tauta džiaugėsi; jie atėjo ir dėjo į Viešpaties skrynią ir metė į ją, taip kad ji pasidarė pilna. ¹¹O kai tik ateidavo laikas nunešti levitų rankomis skrynią pas karalių, /nes jie matė, kad pinigų yra daug/, ateidavo karaliaus raštininkas ir ką buvo paskyręs vyriausis kunigas; jie išpildavo pinigų, buvusių skrynioje, skrynią gi nunešdavo atgal į jos vietą; taip jie darė kasdien, ir buvo surinkta be galo daug pinigų. ¹²Karalius ir Jojada duodavo juos Viešpaties namų darbų vedėjams, o tie samdydavo už juos akmenų skaldytojus ir kiekvieno darbo amatininkus, kad pataisytų Viešpaties namus, taipgi kalvius ir variakalius, kad paremtų kas buvo pradėję griūti. ¹³Tie, kurie dirbo, elgėsi rūpestingai, ir sienų plyšiai buvo užtaisyti jų rankomis; jie sugrąžino Viešpaties namus į pirmąs-

18 30,12

7. Joaso viešpatavimas

24,1-27. Prie gyvos Jojado galvos karalius Joasas elgėsi gerai ir atnaujino šventyklą /1-14/, bet Jojadai mirus, jis ima klausyti kunigaikščių patarimų ir pasiduoda stabmeldystei, nežiūrėdamas pranašų įspėjimų, kurių vieną Jojados sūnų Zakhariją liepia užmušti /15-22/.

Už tatai Dievas nubaudžia tautą nelaimingu karu prieš Siriečius. Joasą gi užmuša jojo pavaldiniai /23-27/

24. ¹Joasui buvo... Plg 4 Kar 11, 21-12,1

⁴Po to Joasui... Plg 4 Kar 12,4-16 kur pasakojama tas pat dalykas; smulkmenose tačiau vienas pasakojimas papildoma antrąjį. — *Mošės

tį stovį ir padarė, kad jie stovėtų tvirtai. ¹⁴O pabaigę visus darbus, jie atnešė pas karalių ir Jojadą likusią pinigų dalį; iš jų padaryta šventyklos indai tarnybai ir deginamosioms aukoms, taipgi taurės ir kiti auksiniai bei sidabriniai indai. Ir deginamosios aukos buvo atnašaujamos Viešpaties namuose nuolat per visas Jojados dienas

¹⁵Jojada gi ilgai pagyvenęs paseno ir mirė, turėdamas šimtą tris dešimtis metų; ¹⁶palaidojo jį Dovidio mieste draug su karaliais, nes jis buvo padaręs gera Izraeliui ir jo namams. ¹⁷Mirus Jojadai, atėjo Judo kunigaikščiai, pagarbino karalių, kurs paviliotas jų nuolankumu, pritarė jų norams. ¹⁸Ir jie paliko Viešpaties, savo tėvų Dievo, šventyklą ir tarnavo girioms bei drožtiesiems paveikslams, ir dėl šitos nuodėmės kilo rūstybė prieš Judą ir Jerusale. ¹⁹Jis siuntė jiems pranašų, kad jie sugrįžtų prie Viešpaties; bet jie nenorėjo klausyti anų liudijimo. ²⁰Taigi Dievo Dvasia atėjo ant Jojados sūnaus kunigo Zakharijo, ir jis stojosi tautos akivaizdoje ir jiems tarė: Štai ką Viešpats Dievas sako: Kodėl jūs peržengiate Viešpaties įsakymą; tai jums nepravers; jūs palikote Viešpatį, kad jis paliktų jus? ²¹Tie susirinkę prieš jį, užmušė akmenimis, liepiant karaliui, Viešpaties namų prieangyje. ²²Taip karalius Joasas neatsiminė mielaširdystės, kurią ano tėvas Jojada buvo jam padaręs, bet užmušė jojo sūnų. Tasai mirdamas tarė: Viešpats tegul mato ir teatkeršija

Mt 23,35

²³Metams sukakus, pakilo prieš jį Sirijos kariuomenė, atėjo į Judą ir į Jerusale ir užmušė visus tautos kunigaikščius ir siuntė visą grobį karaliui į Damaską. ²⁴Ir nors buvo atėjęs labai mažas Siriečių skaičius, bet Viešpats padavė į jų rankas begalinę daugybę, nes jie buvo palikę Viešpatį, savo tėvų Dievą; taipgi Joasui jie padarė išniekinantį teismą. ²⁵O atsitraukdami jie paliko jį dideliuose skausmuose. Tuomet sukilo prieš jį jo tarnai atkeršyti už kunigo Jojados sūnaus kraują ir užmušė jį jo guolyje, ir jis mirė, ir palaidota jį Dovidio mieste, bet ne karalių kapuose. ²⁶Patykojo gi jo Amanietės Semaatos sūnus Zabadas ir Moabietės Semaritos sūnus Jozabadas. ²⁷Apie jo sūnus, kiek buvo surinkta po juo pinigų ir apie Dievo namų pataisymą, parašyta rūpestingiau Karalių Knygoje. Jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Amasijas

4 Kar 12,17

paskirti... Žr Iš 30,12-13. — ¹⁴Iš jų padaryta... Plg 4 Kar 12,13

¹⁶Palaidojo jį Dovidio... Tai viena-
tinis atsitikimas šv Istorijoje, kad
karaliaus šeimos kapuose buvo pa-
laidotas žmogus ne karalių giminės.
— ¹⁷Jų norams... Kokie buvo tie
norai, paaiškėja iš tolesnio pasako-
jimo. Kunigaikščiai meldė karaliaus,
kad stabmeldystė nebūtų draudžia-
ma. — ¹⁸Kilo rūstybė. Ištikimybė
Viešpačiui yra laimės sąlyga. —
¹⁹Jis siuntė... Viešpats nesiliovė rū-
pinęsis nuodėminga tauta. — ²⁰Tau-
tos akivaizdoje. Ebr t: viršum tau-
tos Pranašas, matomai kalbėjo nuo
paaugstinimo. — *Tai jums nepraver-
s...* Ebr t: ir ar jūs nenorite
būti laimingi? Kadangi jūs pa-
metėte Viešpatį, todėl Viešpats pa-
liko jus. — ²¹Prieangyje. Tikria-
u tarp šventyklos prieangio ir degina-

mųjų aukų altoriaus. Plg Mt 23,25.
Evangelijoje Zakharijas pavadintas
Barakhijo sūnumi; todėl jis gal
buvo Jojados vaikaiš, arba pats
Jojada turėjo dar kitą vardą-Bara-
khijas

²³Visus tautos kunigaikščius. Ebr
t dar pridėta: iš tautos. Kovoje
žuvo tie, kurie buvo įkalbėję kara-
liui /17 e/ leisti stabmeldystę. Plg 4
Kar 12,17. — ²⁴Nes jie: Žydai. —
Išniekinantį. To ž nėra ebr t. Pada-
rytasai Joasui teismas buvo gautos
kovoje žaidzos. — ²⁵Sukilo prieš jį...
Plg 4 Kar 12,19... — ²⁶Zabadas. Kar
Kn: Josakharas. — ²⁷Kiek buvo
surinkta... Pinigų reikiamų atsipirkti
nuo Siriečių. Ebr t galima išversti
kitaip: ir daugybė ištarmių paskelb-
tų prieš jį. — *Karalių Kn* Tikria-
u: Karalių knygų aiškinimuose /Mi-
draš/

4 Kar 14,2

Pak 24,16
4 Kar 14,6
Ez 18,20

25. ¹Amasijui buvo dvidešimt penkeri metai, kai jis pradėjo karaliauti; o dvidešimt devyneris metus jis karaliavo Jerusaleje; jo motina buvo vardu Joadenė iš Jerusaleš. ²Jis darė kas gera Viešpaties akivaizdoje, tačiau netobula širdimi. ³O pamatęs savo valdžią sustiprėjusią, jis nugalabijo tarnus, kurie užmušė jo tėvą karalių, ⁴bet jų sūnų jis neužmušė, kaip parašyta Mošės įstatymo knygoje, kur Viešpats yra įsakęs ir taręs: Tėvai nebus užmušami už sūnus, nei sūnūs už savo tėvus, bet kiekvienas mirs už savo nuodėmę

⁵Taigi Amasijas surinko Judą ir sutvarkė juos pagal šeimynas, tūkstantininkus ir šimtininkus visame Jude ir Benjamine, ir suskaitydino nuo dvidešimties metų ir vyresnius, ir rado tris šimtus tūkstančių jaunuolių, kurie galėjo eiti į kovą ir laikyti jietį bei skydą. ⁶Be to, jis pasisamdė iš Izraelio šimtą tūkstančių drąsių vyrų už šimtą talentų sidabro. ⁷Tuomet atėjo pas jį Dievo vyras ir tarė: O karaliau, teneišaina su tavim Izraelio kariuomenė, nes Viešpats nėra su Izraeliu ir su visais Ephraimo sūnumis. ⁸O jei manai, kad pasisiekimas kare remiasi kariuomenės galybe, Dievas padarys, kad tu būsi neprietelių apgalėtas; nes Dievas gali ir padėti ir priversti bėgti. ⁹Tuomet Amasijas tarė Dievo žmogui: Kaip gi tat bus su šimtu talentų, kuriuos daviau Izraelio kareiviams? Dievo žmogus jam atsakė: Viešpats turi, iš ko gali tau duoti daug daugiau ne kaip tiek. ¹⁰Taigi Amasijas atskyrė kariuomenę, kuri buvo atėjusi pas jį iš Ephraimo, kad jie grįžtų į savo vietą; tie gi, smarkiai supykę ant Judo, sugrįžo į savo šalį. ¹¹Po to Amasijas drąsiai išvedė savo tautą, nuėjo į Druskos slėnį ir sumušė iš Seiro sūnų dešimtį tūkstančių. ¹²O kitą dešimtį tūkstančių vyrų Judo sūnūs paėmė nelaisvėn, užvedė ant vienos uolos viršūnės ir nustūmė juos nuo augšto žemyn, o jie visi susikūlė. ¹³Bet ta kariuomenė, kurią Amasijas buvo atgal išsiuntęs, kad neitų draug su juo į kovą, išsiklaistė Judo miestuose nuo Samarijos iki Bethoronui ir, užmušus tris tūkstančius, prisiplėšė daug grobio

¹⁴Amasijas gi, sumušęs Idumėjiečius ir atsigabenęs Seiro sūnų dievus, padarė iš jų sau dievus, garbino juos ir degino jiems smilkalus. ¹⁵Todėl Viešpats, susirūstinęs prieš Amasiją, siuntė pas jį pranašą, kad jam sakytų: Kam garbinai dievus, kurie neišgelbėjo savo tautos iš tavo rankos? ¹⁶O kai tasai kalbėjo taip, jis jam atsakė: Argi tu esi karaliaus patarėjas? Nutilk, kad neužmuščiau tavęs. Pasitraukdamas pranašas tarė: Žinau, kad Dievas nutarė užmušti tave, nes padarei tą piktenybę, o virš to nepaklausei mano patarimo

8. Amasijo viešpatavimas

25,1–28. Amasijas pradžioje elgėsi pagal įstatymą, todėl laimingai kovoja prieš Idumėjiečius /1–13/; bet paskui, pradėjęs garbinti Edomo dievus, nugalimas Izraelio karaliaus ir žūna savo pavaldinių užmuštas /14–28/

25. ¹Amasijui buvo... Plg 4 Kar 14,1–20. — ²Netobula širdimi: kaip jo tėvas Joasas, bet ne kaip Dovidas. — ⁴Kaip parašyta... Žr 5 Moš 24,16
⁶300.000... Palyginant tą skaičių su Asos /14,8/ ir Jozapato /17,14/ kariuomenės skaičiumi, Judo kára-

lystė pasirodo žymiai susilpnėjusi. —

⁷Ephraimo sūnumis: Izraeliatais. — ⁹Kaip gi tat bus... Tais nelaimingais laikais 100 talentų sidabro buvo Judo karaliui labai dideli pinigai: bet jis pasiduoda Dievo įspėjimui. — ¹⁰Smarkiai supykę... Plg žem 13 e — ¹¹Druskos slėnį: į pietus nuo Mirties jūros. — Iš Seiro sūnų: iš Idumėjiečių. — ¹²Ant vienos uolos viršūnės. Anot ebr t: Sėlos augštumoje. — Sėla. Ebr vardas Idumėjos sostinės Pėtros. Plg 4 Kar 14,7. — ¹³Išsiklaistė... Judo karaliui kariaujant Idumėjoje. — Nuo Samarijos iki Bethoronui. Plg 3 Kar 16,24

¹⁷Taigi Judo karalius Amasijas, padaręs blogiausį sumanymą, siuntė pas Izraelio karalių Jéhoaus sūnaus Joakhazo sūnų Joasą ir sakydino: Ateik ir pasimatykiva. ¹⁸Bet anas siuntė atgal pasiuntinius, tardamas: Usnis, esanti Libane, siuntė pas Libano kedrą ir sakydino: Duok mano sūnui savo dukterį moterystėn; bet štai žvėrys, buvusieji Libano miške, perėję ir sumindžiojo usnį. ¹⁹Tu tarei: Sumušiau Edomą; ir todėli tavo širdis keliai puikybėn; sėdėk savo namuose; kam iššauki prieš save nelaimę, kad žūtumei tu ir kartu su tavim Judas? ²⁰Bet Amasijas nenorėjo klausyti, nes Viešpaties valia buvo, kad jis būtų paduotas į neprietelių rankas dėl Edomo dievų. ²¹Taigi Izraelio karalius Joasas pakilo, ir juodu sustojo vienas prieš kitą. Judo karalius Amasijas buvo Judo Betsame. ²²Judas buvo sumuštas ir pabėgo į savo padangtes. ²³Judo karalių Joakhazo sūnaus Joaso sūnų Amasiją Izraelio karalius Joasas sugavo Betsame ir atvedė į Jerusaleį, ir išgriovė jos mūrą nuo Ephraimo vartų iki Kampo vartų per keturis šimtus mastų. ²⁴Taipgi visą auksą ir sidabrą ir visus indus, kuriuos rado Dievo namuose ir pas Obededomą ir karališkųjų namų išde, dargi ir įkaitų sūnus jis pasiėmė į Samariją.

²⁵Mirus Izraelio karaliui Joakhazo sūnui Joasui, Judo karalius Joaso sūnus Amasijas gyveno dar penkiolika metų. ²⁶Kas gi dar sakytina apie senesniuosius ir paskučiausius Amasijo veiksmus, tai parašyta Judo ir Izraelio karalių knygoje. ²⁷Kai jis buvo atstojęs nuo Viešpaties, pradėta tykoti jo Jerusaleje. Jam nubėgus į Lakhį, jie siuntė ir tenai jį užmušė. ²⁸O pargabenę ant arklių, palaidojo jį draug su jo tėvais Dovidio mieste

26. ¹Visa gi Judo tauta pastatė jo sūnų Oziją šešiolikos metų karaliumi jojo tėvo vieton. ²Tasai pastatė Ailatą ir sugražino jį Judo valdžion, po to kai karalius buvo užmigęs su savo tėvais. ³Ozijui buvo šešiolika metų, kai jis pradėjo karaliauti ir penkias dešimtis dvejis metus jis karaliauvo Jerusaleje; jo motina buvo vardu Jekhelija iš Jerusale. ⁴Jis darė kas tiesa Viešpaties akyse, visai taip kaip buvo daręs jo tėvas Amasijas ⁵ir jieškojo Viešpaties dienose Zakharijo, kurs buvo išmintingas ir regėjo Dievą; o kadangi jis jieškojo Viešpaties, tasai vedė jį visuose dalykuose

⁶Pagaliau jis išėjo ir kovojo prieš Pilistimus; sugriovė Geto mūrą, Jabnijos mūrą ir Azoto mūrą, pastatė taipgi miestų Azote ir Pilistimuose.

4 Kar 14,21

¹⁴*Padarė iš jų sau dievus*: manydamas, kad reikia įsigyti jų palankumas, idant galėtų laikyti paveręs tų dievų tautą. — ¹⁶*Patarimo*: perspėjimo

¹⁷*Amasijas...* Ebr t: Amasijas su-manė ir... Plg 4 Kar 14,8-14. —

²⁴*Pas Obededomą*. Jis buvo karaliaus išdininkas. — *Įkaitų sūnus*. Ebr t: įkaitus

²⁵*Mirus Izraelio...* Plg 4 Kar 14, 17-20

9. Ozijo ir Joatamo viešpatavimas

26,1--27,9. Išrinktas karaliumi Ozijas viešpatauja pradžioje dievobaimingai, todėl Dievas padeda jam karuose prieš Pilistimus ir kitas

tautas; bet, įsigijęs nemaža garbės, jis pasiduoda puikybei ir išdrįsta pats daryti aukas: už tat Dievas nubaudžia jį raupsais ir jis turi atiduoti karališkąją valdžią savo sūnui Joatamui /26,1-23/. Joatamas pasilieka ištikimas Dievui ir laimingai kariauja prieš Amoniečius /27,1-9/

²⁶. *Ozija*. Jis vadinamas taipgi Azarijas. Plg 1 Kron 3,12. Ozijas gal buvo ne vyriausis Amasijo sūnus. Plg 4 Kar 14,21.22. — ⁵*Jieškojo...* Savo viešpatavimo pradžioje; pas-kiau gi jo pasielgimas nebebuvo taip girtinas. — *Kurs buvo išmintingas...* Anot ebr t: kurs turėjo išmanymą Dievo regėjimų

⁷Dievas padėjo jam prieš Pilistimus ir prieš Arabus, gyvenusius Gurbaa-lyje, ir prieš Amoniečius. ⁸Amoniečiai duodavo dovanų Ozijui, ir jo vardas dėl nuolatinių apgalėjimų pragarsėjo iki įeinant į Egiptą. ⁹Jerusalėje Ozijas pastatė bokštų ant Kampo vartų ir ant Slėnio vartų, kitus ant to paties mūro šono ir sustiprino juos. ¹⁰Pastatė taipgi bokštų tyruose ir iškasė daug šulinių, nes turėjo daug bandų, kaip lygumoje, taip ir tyrumos platybėje; turėjo taipgi vynuogynų ir jų prižiūrėtojų kalnuose ir Karmelyje, nes jis buvo žmogus atsidavęs žemdirbystei. ¹¹Kariuomenė gi jo kovotojų, kurie eidavo į karą, buvo valdžioje raštininko Jehiėlio, mokytojo Maasijos ir vieno iš karaliaus vadų Hananijo. ¹²O viso skaičiaus viršininkų pagal drąsiųjų vyrų šeimynas buvo du tūkstančiai šeši šimtai, ¹³ir po jais visa kariuomenė iš trijų šimtų septynių tūkstančių ir penkių šimtų, kurie tiko karui ir kovodavo už karalių prieš priešus. ¹⁴Ozijas padarė jiems, tai yra, visai kariuomenei skydų, jiečių, šalmų, šarvų, kilpinių ir vilpstinių akmenimis mėtyti. ¹⁵Jerusalėje jis padarė visokių kariškų prietaisų, kuriuos pastatė bokštuose ir ant mūrų kampų, kad šaudytų iš jų vilyčiomis ir dideliais akmenimis; ir jo vardas pagarsėjo toli, nes Viešpats jam padėjo ir buvo sustiprinęs jį.

¹⁶Bet kai jis sustiprėjo, jo širdis ėmė didžiulis jojo prapulčiai, ir ji paniekino Viešpatį, savo Dievą; įėjęs į Viešpaties šventyklą, jis norėjo deginti smilkalus ant smilkalų altoriaus. ¹⁷Įėjęs tuojau paskui jį kunigas Azarijas ir draug su juo aštuonios dešimtys Viešpaties kunigų, drąsiausių vyrų, ¹⁸pasipriešino karaliui ir tarė: Ne tavo pareiga, Ozijau, deginti smilkalus Viešpačiui, bet kunigų, tai yra Aarono sūnų, kurie pašvęsti tai tarnybai; įsieik iš šventyklos, neniekink, nes tai nebus Viešpaties Dievo paskaityta tavo garbei. ¹⁹Susirūstinęs Ozijas, laikydamas rankoje smilkytuvą, kad degintų smilkalus, grasė kunigams. Ir tuojau atsirado jo kaktoje raupsai kunigų akivaizdoje Viešpaties namuose prie smilkalų altoriaus. ²⁰Pažvelgę į jį vyriausis kunigas Azarijas ir visi kiti kunigai, pamatė jo kaktoje raupsus ir skubiai išvarė jį. Bet ir jis pats išsigandęs pasiskubino įeiti, nes tuojau buvo pajutęs Viešpaties slogą. ²¹Taigi karalius Ozijas buvo raupsuotas iki savo mirties dienai ir gyveno atskiruose namuose, pilnas raupsų, dėl kurių buvo išmestas iš Viešpaties namų. Jo gi sūnus Joatamas valdė karaliaus namus ir teisė žemės tautą

Iš 30,7

⁶Geto. Plg 1 Kron 18,1. — ⁷Amoniečius. Ebr t: Maoniečius. Plg aug 20,1. — ⁸Ant Kampo vartų: šiaurvakariame Jerusaleės šone. — ⁹Slėnio vartų: pro kuriuos buvo įeinama į Hinomo slėnį. — ¹⁰Tyruose: Judo tyrumoje, kur ganėsi karaliaus banda. — ¹¹Lygumoje: ebr *šephelah*: lyguma išilgai Tarpžemės jūros kranto. — ¹²Tyrumos platybėje: anapus Jordano. — ¹³Karmelyje: ne Karmelio kalne, kurs buvo Izraelio karalystėje, bet apylinkėje miestelio Karmelio, kurs buvo į pietus nuo Hebrono. — ¹⁴Buvo valdžioje. Anot ebr t: kurie buvo suskaityti Jahiėlio. — ¹⁵Iš 300... Plg aug 25,5.

¹⁶Įėjęs į Viešpaties... Smilkalų altorius buvo šventojoje dievnamio

dalyje, į kurią buvo leidžiama įeiti tik kunigams, bet ne karaliui. Todėl vienas karaliaus nusikaltimas buvo įėjimas į patį dievnamį; antras gi tai jo noras deginti savo ranka smilkalus. Plg Sk 28,1-7. — ¹⁷Drąsiausių vyrų. Reikale jie būtų prievarta neleidę karaliui daryti smilkymo aukos. — ¹⁸Bet kunigų... Žr Iš 30,7,27. — ¹⁹Tuojau atsirado... Kaip kitados Aarono seseriai Marijai ir Elisiejaus tarnui Giėziui. Plg Sk 12,10. — ²⁰Skubiai išvarė... Gavęs raupsus karalius buvo suteptas ir pagal įstatymą atskirtinas nuo žmonių draugijos. — ²¹Atskiruose namuose. Plg 4 Kar 15,5.

²²Parašė Jėšajas: ne žinomų pranašysčių knygoje, bet kitame vei-

²²Kas gi dar sakytina apie kitus ankstyvesnius ir paskučiausius Ozijo veiksmus, tai parašė pranašas Amoso sūnus Ješajas. ²³Ozijas užmigo su savo tėvais ir palaidota jį karališkųjų kapų lauke, nes jis buvo raupsuotas, o jo sūnus Joatamas ėmė karaliauti jo vietoje

27. ¹Joatamui buvo dvidešimt penkeri metai, kai jis pradėjo karaliauti, o šešiolika metų jis karaliavo Jerusaleje. Jo motina buvo Sadoko duktė vardu Jerusa. ²Jis darė kas gera Viešpaties akivaizdoje visai taip kaip buvo daręs jo tėvas Ozijas, išskyrus tik tai, kad jis neėjo į Viešpaties šventyklą, o tauta dar nusidėdavo

4 Kar 15,33

³Jis pastatė augštuosius Viešpaties namų vartus ir daug statė ant Ophelio sienos. ⁴Pastatė taipgi miestų Judo kalnuose, o giriose pilių ir bokštų. ⁵Jis kovojo prieš Amono sūnų karalių ir apgalėjo juos, ir Amono sūnūs davė jam anuo metu šimtą talentų sidabro, dešimtį tūkstančių saikų kviečių ir tiek pat saikų miežių; tai davė jam Amono sūnūs antrais ir trečiais metais. Joatamas sustiprėjo, nes jis ėjo tikru keliu Viešpaties, savo Dievo, akivaizdoje

⁷Kas gi dar sakytina apie Joatamą, ir visos jo kovos ir darbai, tai parašyta Izraelio ir Judo karalių knygoje. ⁸Jam buvo dvidešimt penkeri metai, kai pradėjo karaliauti, ir šešiolika metų jis karaliavo Jerusaleje. ⁹Joatamas užmigo su savo tėvais, ir palaidota jį Dovidio mieste, o jo sūnus Akhazas ėmė karaliauti jo vietoje

28. ¹Akhazui buvo dvidešimt metų, kai jis pradėjo karaliauti, o šešiolika metų jis karaliavo Jerusaleje. Jis nedarė kas gera Viešpaties akivaizdoje, kaip buvo daręs jo tėvas Dovidas, ²bet vaikščiojo Izraelio karalių keliais; o be to jis nuliedino Baalų statulas. ³Jis tai aukojo smilkalus Benenomo slėnyje ir pašventino savo sūnus ugnyje pagal paprotį tautų, kurias Viešpats užmušė, ateinant Izraelio sūnams. ⁴Jis aukojo taipgi ir degino smilkalus augštumoje, kauburiuose ir po kiekvienu išsišakojusiu medžiu

4 Kar 16,2

⁵O Viešpats, jo Dievas, padavė jį į ranką Sirijos karaliaus, kurs sumušė jį, ėmė didelį grobį iš jo karalystės ir nusigabeno į Damaską; jis buvo paduotas taipgi į karaliaus rankas ir gavo kentėti didelį smūgį. ⁶Romelijos sūnus Phakée užmušė iš Judo viena diena šimtą dvidešimt tūkstančių, visus vyrus kovotojus, nes jie buvo palikę Viešpatį, savo tėvų Dievą.

kale. — ²²Karališkųjų... Ne tuose pačiuose kapuose, kuriuose buvo palaidoti jo tėvai

^{27.} ¹Joatamui buvo... Plg 4 Kar 15,32-38. — ²Jis neėjo... Kad degintų smilkalus, kaip norėjo daryti jo tėvas. Žr aug 26,16. — *Nusidėdavo*: darydama aukas augstose vietose

³Augštuosius... vartus: gal šiaurinėje šventoriaus sienoje. — *Ophelio*. Taip buvo vadinama pietinė dalis šventyklos kauburio, tarp Tiropeono ir Kedrono slėnių. — ⁵Saikų. Ebr kor = 364,4 litrų

⁷Jo kovos. Plg 4 Kar 15,37

10. Akhazo viešpatavimas

28,1-27. Akhazas platina Žyduose stabmeldystę, todėl jį nugalė Siriečiai ir Izraelaitiai, kurie daugybę Judo gyventojų paima nelaisvėn ir nusiveda į Samariją, bet perspėti pranašo Odedo sugrąžina juos atgal /1-15/; tačiau Akhazas, priešų apstotas, dar labiau rūstina Viešpatį, visai uždaro šventyklą ir pastato Judo miestuose stabų altorius /16-27/

^{28.} ¹Akhazui buvo: Plg 4 Kar 16, 1-20. — ³Benenomo: Jerusaleš pietvakariuose. Žr Još 15,8. — *Užmušė*. Ebr t: išvarė

⁷Tuo pačiu metu Zekhris, galingas vyras iš Ephraimo, užmušė karaliaus sūnų Maasiją ir jo namų vadą Ezriką, taipgi Elkaną, kurs buvo antras po karaliaus. ⁸Israėlio sūnūs paėmė nelaisvėn iš savo brolių du šimtu tūkstančių moteriškių, berniukų ir mergaičių ir begalo didelį grobį ir nusigabeno jį į Samariją.

⁹Tuo metu buvo tenai Viešpaties pranašas vardu Odedas; jis išėjęs priešais kariuomenei, ateinančiai į Samariją, jiems tarė: Štai Viešpats, jūsų tėvų Dievas, susirūstinęs prieš Judą, padavė juos į jūsų rankas, ir jūs užmušėte juos žiauriai, taip kad jūsų žiaurumas kilsta iki dangui.

¹⁰Be to, jūs norite Judo ir Jerusaleus vaikus padaryti sau vergais ir vergėmis; bet tai anaipol nereikia daryti; nes tuo jūs nusidėjote Viešpačiui, jūsų Dievui.

¹¹Verčiau paklauskite mano patarimo ir sugrąžinkite belaisvius, kuriuos atsivedėte iš jūsų brolių tarpo, nes jums gresia didelė Viešpaties rūstybė. ¹²Taigi vyrai iš Ephraimo sūnų kunigaikščių Johanano sūnus Azarijas, Mosolamoto sūnus Barakhijas, Selumo sūnus Ezekijas ir Adajo sūnus Amasa atsistojo prieš tuos, kurie grįžo iš kovos, ¹³ir jiems tarė: Neveskite čia belaisvių, kad nenusidėtumėm Viešpačiui. Kam norite dar pridėti prie mūsų nuodėmių ir padauginti senus nusikaltimus? Nes tai yra didelė nuodėmė, ir didelė Viešpaties rūstybė gresia Israėliui.

¹⁴Tuomet vyrai kovotojai paleido belaisvius ir visa, ką buvo paėmę, kunigaikščių ir visos daugybės akivaizdoje. ¹⁵Augščiau minėtieji vyrai priėjo ir, emę belaisvius, apvilko drabužiais iš išplėš visus, kurie buvo nuogi; apvilkę gi juos, apavę, atgaivinę, pavalgydinę ir pagirdę, patepę dėl nuovargio ir aprūpinę juos, ušsodino ant gyvulių tuos, kurie negalėjo eiti ir buvo silpno kūno, ir nuvedė į Palmių miestą Jeriką prie jų brolių, o patys sugrįžo į Samariją.

¹⁶Anuo metu karalius Akhazas siuntė pas Asiriečių karalių, prašydamas pagalbos. ¹⁷Ir Idumėjiečiai atėjo, užmušė daug iš Judo ir paėmė didelį grobį. ¹⁸Taipgi Pilistimai išsisklaistė lygumos miestuose ir Judo pietuose; jie paėmė Betsamą, Ajaloną, Gaderotą, Sokhą, Tamną ir Gamzą su jų sodžiais ir apsigyveno juose. ¹⁹Nes Viešpats buvo pažeminęs Judą dėl Judo karaliaus Akhazo, kadangi tasai buvo atėmęs iš jo pagalbą ir paniekinęs Viešpatį. ²⁰Jis atvedė prieš jį Asiriečių karalių Telgatphalnasarą, kurs prispaudė jį ir, niekam nesipriešinant, sunaikino. ²¹Taigi Akhazas

⁶*Sirijos karaliaus*: Rasino. — ⁶*Šimtą dvidešimt...* Skaičiai apskriti. — ⁷*Karaliaus sūnų* - tikriausiai kunigaikštį iš karaliaus giminės.

⁹*Odedas*. Ir labai nusikaltusioje Israėlio karalystėje būdavo visuomet tikrųjų pranašų, kurie rūpinosi vesti Israėlio sūnus prie tikrojo Dievo. — *Užmušėte juos...* Kovoje išžudyta mažne trečdalis visos kariuomenės. — ¹⁰*Anaipol nereikia daryti*. Judas buvo, be abejonės, nusikaltęs ir teisingai nubaustas; bet ir Israėlis turėjo daug savo kaltbių, todėl ne jo dalykas didinti savo brolių bausmę. — ¹⁵*Ant gyvulių*: asilų. — *Palmių miestą*. Plg Pak 34,3.

¹⁶*Anuo metu* - prasidėjus karui prieš Sirijos ir Israėlio karalių. Žr aug 5, ir 6 e. — *Pas Asiriečių karalių*: Teglath-Phalasarą /20 e/. Bedievis karalius, užuot kreiptis į Viešpatį, įieško pagalbos pas pagonių valdovą. — ¹⁷*Idumėjiečiai atėjo...* Plg 4 Kar 16,6. — ¹⁸*Pilistimai*: kuriuos Ozijas buvo paveręs. Žr aug 26,6,7. — ¹⁹*Dėlei Judo karaliaus*. Ebr t: Israėlio karaliaus; tačiau ir ebr t taip pavadintas tas pats Akhazas. Plg aug 21,2,4. — *Buvo atėmęs...* Buvo atitolinęs Dievo pagalbą nuo savo karalystės, nes platino joje stabmeldystę. Ebr t: nes jis buvo įvedęs patvirkimą į Israėlį ir pasirodė neištikimas Viešpa-

apiplėšęs Viešpaties namus, taipgi karalių ir kunigaikščių namus, davė Asiriečių karaliui dovanų; tačiau ir tai nieko jam nepadėjo

²²Be to, ir savo suspaudimo metu jis dar labiau paniekino Viešpatį, nes pats karalius Akhazas ²³darė aukas savo sumušėjams Damasko dievams ir sakė: Sirijos karalių dievai jiems padeda, aš permaldausiu juos aukomis, ir jie bus su manim, tuo tarpu kad, priešingai, jie buvo jam ir visam Izraeliui prapultimi. ²⁴Taigi Akhazas ėmęs ir sulaužęs visus Dievo namų rykus, užrakino Dievo namų duris ir pasidarė sau altorių visuose Jerusaleės kampuose. ²⁵Taipgi visuose Judo miestuose jis pastatė altorių smilkalams deginti ir sužadino Viešpaties, savo tėvų Dievo, rūstybę

²⁶Kas gi dar sakyтина apie jį ir apie visus jo ankstyvesnius ir paskiausius darbus, tai parašyta Judo ir Izraelio karalių knygoje. ²⁷Akhazas užmigo su savo tėvais, ir jie palaidojo jį Jerusaleės mieste, nes jo nepriėmė į Izraelio karalių kapus. O jo sūnus Ezeekijas ėmė karaliauti jo vietoje

29. ¹Taigi Ezeekijas ėmė karaliauti, turėdamas dvidešimt penkeris metus, ir dvidešimt devyneris metus jis karaliauvo Jerusaleje. Jo motina buvo Zakharijo duktė vardu Abija. ²Jis darė, kas patiko Viešpaties aki-
vaizdoje, visai taip pat kaip buvo daręs jo tėvas Dovidas

4 Kar 18,2

³Jis pirmais savo karaliavimo metais ir pirmame mėnesyje atidarė Viešpaties namų duris ir pataisė jas. ⁴Jis sušaukė kunigus bei levitus ir surinko juos į saulėtekio gatvę ⁵ir jiems tarė: Paklauskite manęs, levitai, ir pasišventinkite, išvalykite Viešpaties, jūsų tėvų Dievo, namus ir atimkite iš šventyklos visus nešvarumus. ⁶Mūsų tėvai nusidėjo ir darė kas pikta Viešpaties, mūsų Dievo, akivaizdoje, palikdami jį; jie nugrėžė savo veidus nuo Viešpaties padangtės ir atgrėžė nugarą. ⁷Jie užrakino

čiui. — ²⁰*Jis atvedė prieš jį...* Anot ebr t: tuomet Asiriečių karalius Telgatphalnasaras patraukė prieš jį ir prispaudė jį, užuot jam padėjus. Plg 4 Kar 16,7.10. — ²¹*Jam nepadėjo*: nes Akhazas virto Asirijos karaliaus pavaldiniu

²²*Savo suspaudimo...* Plg 4 Kar 16,10-18. — ²³*Savo sumušėjams*. Akhazas samprotavo visai taip pat kaip pagony, kurie manė kiekvieną kraštą turint savo atskirą dievą-globėją. Jis spėjo, kad jį buvo nugalėję Siriečių dievaičiai; todėl jis rūpinosi aukomis padaryti juos sau palankesnius. — ²⁴*Ėmęs ir sulaužęs...* Plg 4 Kar 16,17. — *Užrakino Dievo namų*: todėl nebeleido toliau garbinti tikrojo Dievo ir tiems, kurie norėjo. Plg 29,3-7. — ²⁵*Smilkalams deginti*. Ebr t dar pridėta: sveti-miems dievams

11. Ezeekijo viešpatavimas

29,1--32,33. Pačioje savo karalia-vimo pradžioje Ezeekijas liepia levi-tams ir kunigams pašventinti sutep-tą šventyklą /29,1-19/, daro draug

su kunigaikščiais aukas ir ragina taipgi tautą daryti atnašas /29,20-36/. Toliau Ezeekijas, sukvietęs tautą į Jerusaleę, švenčia iškilmingai pagal įstatymo reikalavimus velykų (pas-khos) šventes ir pailgina jas dar aš-tuoniomis dienomis /30,1-27/; sunai-kina stabus Jude ir Ephraime, vėl sutvarko kunigų skyrius ir parūpina jiems reikiamą išlaikymą /31,1-21/. Už-tą ištikimybę Dievas išgelbi Ezeekiją nuo Senakheribo /32,1-23/, o susir-gusiam sugrąžina stebuklu sveikatą; bet Ezeekijas, pasikėlęs puikybėn, su-kelia Dievo rūstybę; kadangi tačiau daro atgailą, jo paties nesutinka Dievo bausmė, ir karalius baigia savo viešpatavimą laimingai /32,24-33/

29. ¹Ezeekijas... Plg 4 Kar 18,1...

²Pataisė jas... Plg 4 Kar 18,4.16.

— ⁴*Į saulėtekio gatvę*. Anot kaikurių aiškintojų, šventyklos šventorių; bet tikriau: aikštėje prie saulėtekio var-tų. — ⁵*Pasišventinkite*: įstatymo įsa-kytais apsiplovimais. — *Nešvaru-mus*: labiausia visa tai, kas turėjo kurį nors sąryšį su stabmeldyste. —

duris prieangyje, ir užgesė žiburius, ir nedegino smilkalų, ir neatnašavo deginamųjų aukų Israėlio Dievui šventykloje. ⁸Taigi Viešpaties rūstybė buvo sužadinta prieš Judą ir Jerusale, ir jis padavė juos, kad būtų išsklaidyti ir žūtų, ir kad juos švilptė iššvilptų, kaip patys savo akimis matote. ⁹Štai mūsų tėvai kritę po kalavijais, mūsų sūnūs ir mūsų dukterys ir mūsų žmonos išvestos nelaisvėn dėl to nusikaltimo. ¹⁰Taigi dabar aš noriu, kad padarytumėm sandorą su Viešpačiu, Israėlio Dievu, o jis nukreips nuo jūsų savo rūstybės užsidegimą. ¹¹Mano vaikai, nepatingėkite; Viešpats išrinko jus, kad stovėtumėte jo akivaizdoje, tarnautumėte jam, garbintumėte jį ir degintumėte jam smilkalus

¹²Tuomet pakilo šitie levitai: Amasajo sūnus Mahatas ir Azarijo sūnus Joėlis iš Kaato sūnų; toliau iš Merario sūnų Abdio sūnus Kisas ir Jalaleėlio sūnus Azarijas; o iš Gersono sūnų Zemmos sūnus Joahas ir Joaho sūnus Edenas; ¹³iš Elisaphano sūnų Samris ir Jahiėlis; taipgi iš Asapho sūnų Zakharijas ir Matanijas; ¹⁴taip pat iš Emano sūnų Jahiėlis ir Semėjis, o iš Idituno sūnų Semėjas ir Oziėlis. ¹⁵Jie surinko savo brolius, pasišventino ir įėjo pagal karaliaus įsakymą ir Viešpaties paliepimą išvalyti Dievo namų. ¹⁶Taipgi kunigai, įėję į Viešpaties šventyklą jos pašventinti, išnešė visus nešvarumus, kokių rado viduje Viešpaties namų prieangyje, o levitai ėmė juos ir nunešė šalin į Kedrono upelį. ¹⁷Jie pradėjo valyti pirmoje pirmojo mėnesio dienoje, o aštuntoje to paties mėnesio dienoje įėjo į Viešpaties šventyklos prieangį ir valė šventyklą aštuonias dienas, šešioliktoje gi to paties mėnesio dienoje, ką buvo pradėję, pabaigė. ¹⁸Tuomet jie įėjo pas karalių Ezekiją ir jam tarė: Mes pašventinome visus Viešpaties namus, deginamųjų aukų altorių ir jo rykus, taipgi padėtinių duonų stalą su visais jo rykais ¹⁹ir visus šventyklos raktus, kuriuos buvo sutepęs Akhazas savo viešpatavimo metu, po to, kai jis paliko Dievą, ir štai visa sudėta ties Viešpaties altoriumi

²⁰Tuomet karalius Ezekijas, atsikėlęs auštant, surinko visus miesto kunigaikščius ir užėjo į Viešpaties namus; ²¹jie atnašavo draug septynis jaučius, septynis avinus, septynis avinėlius ir septynis ožius už nuodėmę, už karalystę, už šventyklą ir už Judą, ir jis įsakė Aaronui sūnams kunigams, kad paaukotų ant Viešpaties altoriaus. ²²Taigi jie paprovė jaučius, o kunigai susėmė kraują ir išpylė jį ant altoriaus, paprovė taipgi avinus ir jų kraują išpylė ant altoriaus, paprovė avinėlius ir kraują išpylė ant altoriaus. ²³Po to atvedė ožius už nuodėmę karaliaus ir visos daugybės akivaizdon; jie uždėjo savo rankas ant jų, ²⁴o kunigai paprovė juos ir jų kraują iššlakstė ties altoriumi, kad permaldautų už visą Israėlį, nes karalius buvo įsakęs daryti deginamąją auką už visą Israėlį ir už nuodėmę. ²⁵Jis pastatė taipgi levitus Viešpaties namuose su kimbolais, ar-

¹⁷*Užrakino duris...* Žr aug 28,24. — *Neatnašavo deginamųjų...* Aukų nepanaikinta visai, bet jas daryta ant pagoniško altoriaus; toks gi deginimas aukų buvo didelis nusikaltimas Dievui. Plg 4 Kar 16,14... — ⁹*Mūsų tėvai kritę...* Plg aug 28,5.17.18

¹⁵*Savo brolius:* kitus levitus iš Jerusale. — ¹⁶*Kunigai, įėję...* Pa-prastiems levitams buvo draudžiama eiti į šventyklos vidų; todėl tenai ėjo tik kunigai. — *Kedrono:* gilus slėnis tarp Alyvų kalno ir kauburio,

kuriame stovėjo šventykla. — ¹⁷*Jie pradėjo valyti...* Aštuonias dienas valyta šventorius ir kitas aštuonias pati šventykla. — ¹⁸*Ties Viešpaties altoriumi.* Kalbama apie deginamųjų aukų altorių, kurį kunigai sugrąžino į jo senąją vietą ir vėl pašventino. Plg 4 Kar 16,14.

²³*Uždėjo savo rankas...* Rankas dėdavo taipgi ant deginamųjų aukų /žr Kun 1,4/, bet permaldavimo aukose rankų dėjimas turėjo ypatingą reikšmę. Plg Kun 4,4... — ²⁴*Kraują*

phomis ir kanklėmis pagal karaliaus Dovidą ir Reginčiojo Gado ir pranašo Natano patvarkymą, nes taip buvo įsakyta Viešpaties per jojo pranašus.
²⁶Ir levitai sustojo, turėdami Dovidą muzikos prietaisus, o kunigai trimitus. ²⁷Tuomet Ezekijas liepė atnašauti deginamąsias aukas ant altoriaus; o atnašaujant deginamąsias aukas, jie ėmė giedoti Viešpaties šlovinimo giesmes, trimituoti trimitais ir žaisti visokiais muzikos instrumentais, kuriuos Izraelio karalius Dovidas buvo liepęs padaryti. ²⁸Visai gi miniai garbinant, giesmininkai ir tie, kurie turėjo trimitus, atlikinėjo savo pareigas, kol neišsibaigė deginamoji auka. ²⁹O kai atnašavimas buvo baigtas, karalius ir visi draug su juo buvusieji nusilenkė ir pagarbino. ³⁰Paskui Ezekijas ir kunigaikščiai įsakė levitams šlovinti Viešpatį Dovidą ir Reginčiojo Asapho žodžiais, o jie šlovino su dideliu džiaugsmu ir atsiklaupę pagarbino

³¹Ezekijas gi dar ir tai pridūrė: Jūs pripildėte savo rankas Viešpačiui; prisitarkite ir atnašaukite auką ir šlovinimą Viešpaties namuose. Taigi visa daugybė atnašavo kruvinas aukas ir šlovinimus ir deginamąsias aukas dievota mintimi. ³²Skaičius gi deginamųjų aukų, kurias daugybė atnašavo, buvo toks: septynios dešimtys jaučių, šimtas avinų, du šimtai avinėlių. ³³Jie pašventė Viešpačiui šešis šimtus jaučių ir tris tūkstančius avių. ³⁴Kunigų tačiau buvo mažai, ir jie negalėjo suskubti nulupti kailių deginamosioms aukoms, todėl ir jų broliai levitai padėjo jiems, kol neišdarbas nebuvo pabaigtas ir kolie kunigai nepasišventino; nes levitai pašventinami lengvesnėmis apeigomis ne kaip kunigai. ³⁵Taigi buvo labai daug deginamųjų aukų, dėkojimo aukų, taukų ir liejamųjų aukų prie deginamųjų aukų, ir tarnyba Viešpaties namuose buvo pilnai sugrąžinta. ³⁶Tuomet džiaugėsi Ezekijas ir visa tauta, kad tarnavimas Viešpačiui buvo sugrąžintas; nes jie buvo nutarę ūmai tai padaryti

30. ¹Ezekijas siuntė taipgi pas visą Izraelį bei Judą ir parašė laiškus į Ephraimą ir Manasą, kad ateitų prie Viešpaties namų ir darytų paskhą Viešpačiui, Izraelio Dievui. ²Taigi pasitarę karalius su kunigaikščiais ir visu Jerusaleės susirinkimu nutarė daryti paskhą antrame mėnesyje; ³nes jie negalėjo padaryti savo laiku, dėl to kad kunigai, kurių būtų galėję pakakti, nebuvo pašventinti, ir tauta dar nebuvo susirinkusi į Jerusaleę. ⁴Tas nutarimas patiko karaliui ir visai daugybei. ⁵Jie tat nutarė siųsti pasiuntinius į visą Izraelį nuo Bersabėjos iki Danui, kad ateitų ir darytų

iššlakstė... Plg Kun 4,30.3/4. — ²⁵*Jis pastatė...* Ta pačia proga karalius atnaujino šventą muziką, kaip ją buvo sutvarkęs Dovidas. — ³⁰*Dovido... žodžiais*: Dovidą... psalmių žodžiais

³¹*Jūs pripildėte...* Esate pašventinti kunigais. Plg Iš 28,41. — *Dievota mintimi*. Ebr t: noria širdimi. — ³⁴*Jie negalėjo suskubti...* Atskirų žmonių aukose kailius nulupdavo patys aukotojai (Kun 1,6/), viešose gi tai darė kunigai, kurie taipgi ir pjau-davo gyvulius. — *Nes levitai pašventinami...* Ebr t kitoki mintis: nes levitai linko geresnia širdimi pa-

sišventinti ne kaip kunigai. — ³⁵*Buvo labai daug*. Tai buvo kita svarbi priežastis, kodėl levitai turėjo padėti kunigams. — ³⁶*Kad tarnavimas...* Ebr t: iš to, ką Dievas buvo pri-rengęs tautai

^{30.} ¹*Pas visą Izraelį...* Ezekijas kviečia švęsti velykų (Paskhos) ne tik savo pavaldinius, bet taipgi ir atsiskyrusias Izraelio gimines, iš kurių įvardijamos dvi kaip žymiausios. — ²*Antrame mėnesyje*. Taip buvo įstatyme leista daryti tiems, kurie savo laiką negalėdavo švęsti velykų. Žr Sk 9,6-13. — ⁶*Prie liekanų, kurios...* Nors Izraelio karalystė dar

Jerusalėje paskhą Viešpačiui, Israėlio Dievui, nes daugelis nebuvo darę taip, kaip liepta įstatyme. ⁶Tuomet bėgikai pagal karaliaus ir jo kunigaikščių paliepimą nuvyko su laiškais į visą Israėlį ir Judą, taip kaip karalius buvo įsakęs ir skelbė: Israėlio sūnūs, grįžkite prie Viešpaties, Abraomo, Isaoko ir Israėlio Dievo, ir jis sugrįš prie liekanų, kurios nepakliuvo į Asiriečių karaliaus ranką. ⁷Nebūkite kaip jūsų tėvai ir broliai, kurie atstojo nuo Viešpaties, savo tėvų Dievo, kurs padavė juos į prapultį, kaip patys matote. ⁸Nekietinkite savo sprandų, kaip darė jūsų tėvai; duokite rankas Viešpačiui ir atekite prie jo šventyklos, kurią jis pašventino visiems amžiams; tarnaukite Viešpačiui, jūsų tėvų Dievui, ir jo rūstybės užsidegimas bus nukreiptas nuo jūsų. ⁹Nes jei jūs sugrįšite prie Viešpaties, jūsų broliai ir jūsų sūnūs ras mielaširdystės savo valdovų aki-vaizdoje, kurie nuvedė juos į nelaisvę, ir jie sugrįš į šitą žemę, nes Viešpats, jūsų Dievas, malonus ir mielaširdingas ir nenugręs savo veido nuo jūsų, jei sugrįšite prie jo. ¹⁰Taigi bėgikai ėjo greitai iš miesto į miestą per Ephraimo ir Manaso žemę iki Zabulonui, aniams išjuokiant juos ir besityčiojant iš jų. ¹¹Tačiau kaikurie vyrai iš Asero, Manaso ir Zabulono sutiko su jų patarimu ir atėjo į Jerusale. ¹²Jude gi Viešpaties ranka apsiareiškė tuo, kad davė jiems vienokią širdį vykdyti Viešpaties žodį pagal karaliaus ir kunigaikščių įsakymą.

¹³Ir susirinko Jerusale n daug žmonių neraugintų duonų iškilmės daryti antrame mėnesyje. ¹⁴Jie pakilę išardė altorius buvusius Jerusaleje ir sugriovę visus kitus, ant kurių buvo deginami smilkalai, įmetė į Kedrono upelį. ¹⁵Paskhą gi atnašavo keturioliktoje antrojo mėnesio dienoje. Taipgi kunigai ir levitai pagaliau pasišventinę, atnašavo deginamąsias aukas Viešpaties namuose. ¹⁶Jie stovėjo savo eilėje pagal Dievo žmogaus Mošės patvarkymą ir įstatymą; o kunigai ėmė iš levitų rankų išlietinąjį kraują, ¹⁷nes didelė minia nebuvo dar pašventinta, ir levitai pjoję paskhą tiems, kurie nebuvo pasirūpinę pasišventinti Viešpačiui. ¹⁸Taipgi didelė tautos dalis iš Ephraimo, Manaso, Isakharo ir Zabulono, kuri nebuvo pasišventinusi, valgė paskhą ne taip, kaip parašyta; bet Ezekijas meldėsi už juos ir tarė: Viešpats geras pasigailės ¹⁹visų, kurie visa širdimi jieško Viešpaties, savo tėvų Dievo, ir nepakaltins jų, kad jie negana pasišventino. ²⁰Viešpats iš klausė jį ir atleido tautai. ²¹Taip Israėlio sūnūs, kurie radosi Jerusaleje, darė su didele linksmybe neraugintų duonų iškilmę per septynias dienas ir kasdien šlovino Viešpatį, o taipgi levitai ir kunigai su muzikos instrumentais, kurie prigulėjo jų pareigoms. ²²Ezekijas kalbėjo

nebuvo tuomet sugriauta, bet nemaža Israėlio sūnų jau buvo sugauta ir išvesta nelaisvėn. Plg 1 Kron 5,26. — ¹¹*Sutiko su jų patarimu*; Ebr t: nusižemino

¹⁵*Pagaliau pasišventinę...* Ebr t: jautėsi sugėdinti ir pasišventino. —

¹⁶*Kunigai ėmė...* Paprastai paduodavo kraują tie, kieno buvo aukos; kadangi tačiau daugelis iš jų buvo susitepę ir neapsivalę taip, kaip reikalavo įstatymas, todėl kraujo padavime juos pavadavo levitai; pagal įstatymą suteptiems buvo neleidžiama dalyvauti velykų iškilmėse; bet karalius, atsižvelgdamas į aplin-

kybes ir pasitikėdamas Dievo mielaširdyste, leido jiems tai daryti. Plg žem 35,6; Esd 6,20; Sk 9,6. —

¹⁸*Taipgi didelė...* Anot ebr t: nes susirinkime buvo daug tų, kurie nebuvo pasišventinę, ir todėl levitai užsiėmė pjovimu velykinių avinėlių užuot tų, kurie buvo sutepti, kad pašvestų juos Viešpačiui. —

²¹*Kasdien šlovino Viešpatį...* Anot ebr t: diena po dienos ir levitai šlovino Viešpatį galingu stygų žaidimu. —

²²*Kalbėjo į širdį*: meiliais žodžiais išreikšdamas dėkingumą ir padrasindamas juos. — *Gera išmanymą dėti Viešpaties*. Šitų ž prasmė yra

į širdį visų levitų, kurie turėjo gerą išmanymą dėl Viešpaties, ir jie valgė per septynias iškilmės dienas, pjaudami dėkojimo aukas ir šlovindami Viešpatį, savo tėvų Dievą

²³Visai daugybei patiko švęsti dar kitas septynias dienas; tai jie ir padarė su didžiausiu džiaugsmu. ²⁴Nes Judo karalius Ezekijas buvo davęs daugybei tūkstantį jaučių ir septynis tūkstančius avių; o kunigaikščiai buvo davę tautai tūkstantį jaučių ir dešimtį tūkstančių avių; taigi pasišventino didelė kunigų daugybė. ²⁵Ir pasidarė pilna linksmumo visa Judo minia, kaip kunigai ir levitai, taip ir visa liaudis, kuri buvo atėjusi iš Izraelio, taipgi svetimieji iš Izraelio žemės ir gyvenusieji Jude. ²⁶Ir įvyko didelė iškilmė Jerusaleje, kokios nebuvo buvę tame mieste nuo Izraelio karaliaus Dovid sūnaus Saliamono dienų. ²⁷Pagaliau pakilo kunigai ir levitai ir laimino tautą, ir jų balsas buvo išklausytas, ir malda pasiekė šventąją dangaus buveinę

31. ¹Kai tos iškilmės buvo teisėtai atliktos, visas Izraelis, kurs radosi Judo miestuose, išėjo, ir jie sulaužė statulas, iškirto girias, sugriovė augštas vietas ir išardė altorius ne tik iš viso Judo ir Benjamino, bet taipgi ir iš Ephraimo ir Manaso, kolei visai išnaikino; po to Izraelio sūnūs sugrižo į savo tėviškes ir miestus

²Ezekijas gi pastatė kunigų ir levitų būrius pagal jų skyrius, kiekvieną savo pareigoje, būtent, kaip kunigus, taip ir levitus deginamosioms aukoms ir dėkojimo atnašoms, kad tarnautų, šlovintų ir giedotų Viešpaties stovyklos vartuose

³Kaip savo dalį karalius paskyrė, kad iš jo nuosavybės būtų atnašaujama deginamoji auka visuomet rytą ir vakarą, taipgi šabatais, pirmoje mėnesio dienoje ir kitose iškilmėse, taip kaip parašyta Mošės įstatyme. ⁴Jis taipgi įsakė žmonėms, gyvenantiems Jerusaleje, duoti dalis kunigams ir levitams, kad jie galėtų užsiimti Viešpaties įstatymu. ⁵Kuomet tai pasiekė daugybės ausis, Izraelio sūnūs davė labai daug pirmonių javų, vyno, aliejaus, taipgi medaus, ir jie davė dešimties iš viso, kas auga iš žemės. ⁶Bet ir Izraelio bei Judo sūnūs, gyvenusieji Judo miestuose, davė dešimties jaučių ir avių ir dešimties pašvęstųjų dalykų, kuriuos buvo paskyrę apžadu Viešpačiui, savo Dievui; atgabenę visa, jie padarė labai daug krūvų. ⁷Jie padarė tų krūvų pradžią trečiame mėnesyje, o septintame mėnesyje pabaigė jas

toki: kurie gerai žinojo ir suprato savo šventas pareigas, liečiančias tarnavimą Viešpačiui

²⁴*Pasišventino...* Plg aug 3 ir 15 e. Nors aukų buvo daug, bet ir pasišventinusių kunigų skaičius žymiai padidėjo, todėl dabar jų galėjo būti gana aukojimui daugybės atnašų. —

²⁵*Svetimieji*: ne Izraeliai. —

²⁶*Nuo... Saliamono dienų*. Šventyklos pašventimas prie Saliamono tęsėsi taip pat 14 dienų; nuo ano gi laiko taip ilgos iškilmės, su tokia aukų daugybe ir su gausingiausiu minių dalyvavimu nėra buvę. Plg aug 7,1... — ²⁷*Laimino tautą*... Plg Kun 6,4

31. ¹*Kolei visai sunaikino*, t y, tiek, kiek jie galėjo padaryti; nes tikrumoje pasiliko ir toliau kaikiuriose vietose įvairūs stabmeldystės ženklai. Plg 4 Kar 17,2.24... — ²*Būrius pagal jų skyrius*: taip kaip buvo seniau karaliaus Dovid sutvarkyta. Plg aug 8,14. — *Viešpaties stovyklos vartuose*: prie šventyklos. Plg Sk 3,38

³*Taip kaip parašyta*... Plg Sk 28, ir 29 skyr. — ⁴*Duoti dalis*: pirmos ir dešimties. Plg Iš 23,19 ir k. — *Kad jie galėtų užsiimti*... Nereikalavdami rūpintis savo išlaikymu. Plg Neem 13,10... — ⁵*Izraelio sūnūs*: ypač Jerusaleš gyventojai. — ⁶*De-*

⁸Atėję Ezekijas ir jo kunigaikščiai matė krūvas ir šlovino Viešpatį ir Israelio tautą. ⁹Ezekijas paklausė kunigus ir levitus, kam krūvos taip pasilieka. ¹⁰O pirmasis kunigas Azarijas iš Sadoko palikuonių jam atsakė ir tarė: Nuo to meto, kai pradėta duoti pirmos Viešpaties namuose, mes valgėme ir esame sotūs, bet pasiliko labai daug, nes Viešpats palaimino savo tautą; tą gi daugybę, kurią matai, tai liekanos. ¹¹Taigi Ezekijas liepė prirengti javams sandėlių Viešpaties namuose. Kai jie tai padarė, ¹²inešta ištikimai kaip pirmos, taip ir dešimtinės ir ką tik buvo paskyrę apžadu. Tų gi dalykų viršininkas buvo levitas Khonenijas ir kaip antrasis jo brolis Semėjis; ¹³po jo Jahiėlis, Azarijas, Nabatas, Asaėlis, Jerimotas, Jozabadas, Eliėlis, Jesmakhijas, Mahatas ir Banajas buvo užvaizdai valdžioje Khonenijo ir jo brolio Semėjo, paliepus karaliui Ezekijui ir vyriausiam Dievo namų kunigui, kuriuodu rūpinosi visais dalykais. ¹⁴Jemnos gi sūnus Korė, levitas ir saulėtekio vartų durininkas, buvo užvaizdas to, kas buvo laisva valia atnašaujama Viešpačiui, taipgi pirmonių ir paaukuotų visų švenčiausių dalykų. ¹⁵O jo priežiūroje buvo Edenas, Benjaminas, Jėsuė, Semėjas, Amarijas ir Sekhenijas kunigų miestuose, kad ištikimai paskirstytų dalis savo broliams, mažesniesiems ir didesniesiems, ¹⁶išskyrus vyriškius nuo trejų metų ir vyresnius, visiems, kurie įeidavo į Viešpaties šventyklą ir darė visa ko tik reikėjo kiekvienos dienos tarnyboje ir pareigose pagal jų skyrius; ¹⁷kunigams pagal jų šeimynas ir levitams nuo dvidešimtų metų ir vyresniems pagal jų eiles ir būrius, ¹⁸ir visai daugybei, kaip žmonoms, taip ir jų abiejų lyčių vaikams buvo duodama maisto ištikimai iš to, kas buvo pašvesta. ¹⁹Buvo taipgi laukuose ir visų miestų priemiesčiuose paskirta vyrų iš Aarono sūnų, kad paskirstytų dalis visiems vyriškiams iš kunigų ir levitų

²⁰Taigi Ezekijas padarė visa, ką sakėme, visame Jude, ir darė kas gera, teisinga ir tikra Viešpaties, jo Dievo, akivaizdoje, ²¹visame Viešpaties namų tarnybos vykdyme pagal įstatymą ir apeigas, norėdamas įieškoti savo Dievo visa savo širdimi. Jis tai darė ir jam pavyko

4 Kar 18,13
Ekl 48,20
Ješ 36,1

32. ¹Po šitų atsitikimų ir po taip teisingo pasielgimo atėjo Asiriečių karalius Senakheribas ir, įėjęs į Judą, apgulė sustiprintus miestus ir norėjo paimti juos. ²Tai pamatęs Ezekijas, būtent, kad Senakheribas buvo atėjęs ir kad visas karo smarkumas krypta prieš Jerusale, ³pasitaręs su kunigaikščiais ir drąsiausiais vyrais, ar nereikėtų užkimšti šaltinių, bu-

šimtines... Plg Kun 7,34 ir k. — ¹Trečiame mėnesyje. Ebr jis vadinamas Sivan; tame mėnesyje baigiama Palestinoje javų pjūtis

⁹Kam krūvos taip pasilieka. Ebr t: apie krūvas. — ¹⁴Saulėtekio vartų... Plg 1 Kron 9,18. — Paaukuotų visų švenčiausių... t y, tų eucharistinių aukų dalių, kurios priklausė Dievui ir kurias Dievas buvo paskyręs savo kunigams. Minėtojo užvaizdo dalykas buvo paskirstyti tas aukų dalis tarp kunigų. — ¹⁶Išskyrus vyriškius... Ebr t: išskyrus vyriškius, kurie buvo įtraukti į giminių sąrašus, nuo trejų metų... Iš čia pasirodo,

kad kunigai ir levitai, kurie ėjo savo savaitės pareigas, o taipgi jų vaikai, kurie atėdavo draug į Jerusale, nebegaudavo atskiros dalies, nes jie maitinosi per visą savaitę aukų dalimis. — ¹⁷Kunigams... Ebr t galima išversti taip: kunigų gi sąrašas/buvo padarytas/ pagal jų šeimynas, o levitai, jie buvo dvidešimties metų ir vyresni savo pareigose ir savo skyriuose

32. ¹Norėjo paimti juos: tikrumoje kaikiuriuos buvo jau paėmęs. Plg 4 Kar 18,13; Ješ 36,1. — ⁴Upelį: tikriausiai Gihoną, tekėjusį Hinomo slėnio viduriu; jo vandenį gal įvesta

vusių už miesto, ir visiems esant tos pačios nuomonės, ⁴jie surinko didžiausią daugybę, ir jie užkimšo visus šaltinius ir upelį, kurs tekejo krašto viduriu, sakydami: Kad Asiriečių karaliai atėję nerastų vandens apstumo. ⁵Jis pastatė taipgi su dideliu rūpesčiu visą sieną, kuri buvo sugriuvusi, ir padarė ant jos bokštų, o aplinkui kitą sieną; atnaujino Mėlą Dovidio mieste ir padirbdino visokių ginklų ir skydų; ⁶po to jis paskyrė kovotojų viršininkus kariuomenėje, surinko visus miestų vartų aikštėje, kalbėjo jiems į širdį ir sakė: ⁷Elgkitės kaip vyrai ir būkite drąsūs; nebijokite ir nenusigąskite Asiriečių karaliaus ir visos su juo esančios daugybės, nes su mumis yra daug daugiau ne kaip su juo. ⁸Nes su juo yra kūniškas petys, o su mumis Viešpats, mūsų Dievas, kurs yra mūsų padėjėjas ir kovoja už mus. Ir tauta buvo padrąsinta šitokiais Judo karaliaus Ezeikio žodžiais

⁹Po tų atsitikimų Asiriečių karalius Senakheribas siuntė savo tarnus į Jerusale /nes pats su visa kariuomene buvo apgulęs Lakhį/ pas Judo karalių Ezeikiją ir pas visą tautą, buvusią mieste, ir sakydino: ¹⁰Štai ką sako Asiriečių karalius Senakheribas: Kuo pasitikėdami jūs sėdite apgulti Jerusaleje? ¹¹Argi Ezeikijas neapgaudinėja jūsų, kad numarintų jus badu ir troškuliu, tvirtindamas, būk Viešpats, jūsų Dievas, išlaisvinsias jus iš Asiriečių karaliaus rankos? ¹²Argi tai ne tas pats Ezeikijas sugriovė augštas jo vietas ir altorius, ir įsakė Judui ir Jerusalei, tardamas: Garbinsite ties vienu altoriumi ir ant jo deginsite smilkalus? ¹³Ar jūs nežinote, ką esu padaręs aš ir mano tėvai visoms žemės tautoms? Argi tautų ir visų kraštų dievai įstengė išgelbėti savo šalį iš mano rankos? ¹⁴Kursai yra iš visų dievų tų tautų, kurias sunaikino mano tėvai, kurs įstengė išgelbėti savo tautą iš mano rankos, kad taipgi jūsų Dievas galėtų išlaisvinti jus iš tos rankos? ¹⁵Nesiduokite tat apgaunami Ezeikijui ir suvadžiojami tuščiais įkalbinėjimais, ir netikėkite jam. Nes jei nė vienas visų tautų ir karalysčių dievas negalėjo išlaisvinti savo tautos iš mano rankos ir iš mano tėvų rankos, tai lygiai ir jūsų Dievas negalės išgelbėti jūsų iš mano rankos. ¹⁶Daug dar kitų dalykų jo tarnai kalbėjo prieš Viešpatį Dievą ir prieš jo tarną Ezeikiją. ¹⁷Jis parašė taipgi laiškų, pilnų piktžodžiavimo prieš Viešpatį, Izraelio Dievą, ir sakė prieš jį: Kaip kitų tautų dievai negalėjo išlaisvinti savo tautos iš mano rankos, taip ir Ezeikio Dievas negalės išgelbėti savo tautos iš šitos rankos. ¹⁸Be to, jis liepė šaukti garsiu balsu žydiškai prieš tautą, buvusią ant Jerusale sienų, kad nugąsdintų juos ir paimtų miestą. ¹⁹Jis kalbėjo prieš Jerusale Dievą taip pat, kaip prieš žemės tautų dievus, kurie yra žmonių rankų darbas

²⁰Taigi karalius Ezeikijas ir pranašas Amoso sūnus Ješajas meldėsi prieš tą piktžodžiavimą ir šaukte šaukėsi į dangų. ²¹O Viešpats siuntė Angelą, kurs užmušė visus stiprius vyrus ir kovotojus ir Asiriečių karaliaus kariuomenės viršininką, taip kad jis sugrižo su ja į savo žemę. O kai jis įėjo į savo dievo namus, jo sūnūs, kurie buvo iš jo gimę, užmušė jį kalaviju. ²²Taip Viešpats išgelbėjo Ezeikiją ir Jerusale gyventojus iš

Tob 1,21

į Jerusale miestą. — ⁵*Kitą sieną*: tikriausiai aplink žemąjį miestą į šiaurę nuo Siono. Plg Is 22,9,10. — *Mėlą*. Žr 2 Kar 5,9. — ⁸*Tauta buvo padrąsinta...* Tačiau truputį vėliau Ezeikijas sutiko užmokėti Senakheribui už atsitraukimą nemažus pinigus.

⁹*Siuntė savo tarnus...* Tas pats dalykas plačiau aprašytas 4 Kar 18,17...

— ¹³*Mano tėvai*: Senakheribo pranašas karališkame Asirijos soste. —

¹⁷*Laiškų*. Plg 4 Kar 18,14...

²⁰*Ezeikijas... meldėsi...* Plg 4 Kar 19,15...

²⁴*Išklauskę jį*. Ebr t: kalbėjo jam

Asiriečių karaliaus rankos ir iš visų rankos ir suteikė jiems ramybę aplinkui. ²³Daugelis nešė aukų ir atnašų Viešpačiui Jerusaleje ir dovanų Judo karaliui Ezekijui, kurs po to buvo išaugštintas visų tautų akivaizdoje

4 Kar 20,1
Ješ 38,1

²⁴Anuo laiku Ezekijas susirgo mirtinai ir meldėsi Viešpačiui; o tasai išklausė jį ir davė jam ženklą. ²⁵Bet jis neatsilygino už geradarystes, kurias buvo gavęs, nes jo širdis ėmė didžiulis, todėl kilo rūstybė prieš jį ir prieš Judą bei Jerusale. ²⁶Paskui, užtatai, kad jo širdis buvo pasikėlus puikybėn, nusizėmino ir jis pats ir Jerusale gyventojai; todėl Viešpaties rūstybė neatėjo ant jų Ezekijo dienose

²⁷Ezekijas buvo turtingas ir labai šlovingas; jis surinko sau labai daug turtų, sidabro, aukso, brangių akmenų, kvepalų, visokių ginklų ir didelės vertės rykų. ²⁸Jis pasidarė taipgi javų, vyno ir aliejaus sandėlius, tvartus visokiems galvijams ir gardus gyvuliams; ²⁹be to, pastatė sau miestų; nes jis turėjo nesuskaitomus avių ir galvijų būrius, dėl to kad Viešpats buvo jam suteikęs labai daug lobio. ³⁰Tas pats Ezekijas užkimšo augštąjį Gihono vandenų šaltinį ir nuvedė juos apačia į vakarus nuo Dovidio miesto; visuose jo darbuose, kurių jis norėjo, jam pavyko laimingai. ³¹Tačiau pasiuntinystėje Babilono kunigaikščių, kurie buvo pas jį atsiųsti pasiklausti apie stebuklą, įvykusį šalyje, Dievas paliko jį, kad būtų išmėgintas ir kad išeitų aikštėn visa, kas buvo jo širdyje

³²Kas gi dar sakytina apie jo mielaširdystes, tai parašyta pranašo Amoso sūnas Ješaio regėjime ir Judo bei Izraelio karalių knygoje. ³³Ezekijas užmigo su savo tėvais, ir palaidota jį viršuje Dovidio sūnų kapų, visas Judas ir visi Jerusale gyventojai kėlė jo laidotuves; jo gi sūnus Manasas ėmė karaliauti jo vietoje

4 Kar 21,1

33. ¹Manasui buvo dvylika metų, kai jis pradėjo karaliauti, o penkias dešimtis penkeris metus jis karaliavo Jerusaleje. ²Jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, sekdamas nuobodas tautų, kurias Viešpats išnaikino Izraelio sūnų akivaizdoje, ³ir vėl padarė augštas vietas, kurias jo tėvas Ezekijas buvo nugriovęs, pastatė Baalams altorių, padarė girių, garbino visą dangaus kariuomenę ir tarnavo jai. ⁴Jis pastatė taipgi altorius Viešpaties namuose, apie kuriuos Viešpats buvo pasakęs: Jerusaleje bus mano vardas per amžius. ⁵Pastatė gi juos visai dangaus kariuomenei dviejuose Viešpaties namų prieangiuose. ⁶Jis pervesdino savo sūnus per ugnį Ben Enomo slėnyje; tikėjo sapnams, žiūrėjo paukščių skridimo, užsiimdavo žyniavimu, turėjo su savim burtininkų ir žavėtojų, ir daug pikta padarė Viešpaties akivaizdoje, kad jį erzintų. ⁷Jis pastatė taipgi drožtą ir nulietą paveikslą Dievo namuose, apie kuriuos Dievas yra kalbėjęs Dovidui ir jo sūnui Saliamonui ir taręs: Šituose namuose ir Jerusaleje, kurią išsirinkau

2 Kar 7,10

3 Kar 8,18

/per pranašą/. Žr 4 Kar 20,1. — ²⁵Didžiulis... Plg Ješ 38,15

³⁰Užkimšo... Užpuolus Asiriečiams. — ³¹Apie stebuklą: paminėta 4 Kar 20,9. — *Paliko jį*: leido jam elgtis visai pagal savo sumanymą

³³Viršuje Dovidio... Karalių kape tikriausiai nebebuvo daugiau vietos, todėl Ezekijui padaryta naujas kapas iškaltas uoloje augščiau už senąjį

12. Manaso ir Amono viešpatavimas

33,1-26. Karalius Manasas platiną stabmeldystę /1-10/, todėl lieka paduotas į Asiriečių rankas, kurie nuveda jį apkaltą Babilonan; čia Manasas daro atgailą, atgauna laisvę ir sugrįžęs sunaikina stabų statulas /11-20/. Manaso sūnus Amonas seka savo klystančio, bet ne atgailą da-

iš visų Israėlio giminių, aš dėsiu savo vardą per visus amžius; ⁸ir padarysiu, kad Israėlio koja nebūtų daugiau pajudinta iš žemės, kurią atidaviau jų tėvams, taip tačiau, jei jie stengsis daryti, ką jiems įsakiau per Mošę, visą įstatymą, apeigas ir nutarimus. ⁹Taigi Manasas suviliojo Judą ir Jeruslės gyventojus, kad darytų pikta daugiau ne kaip visos tautos, kurias Viešpats yra išnaikinęs Israėlio sūnų akivaizdoje

¹⁰O Viešpats kalbėjo jam ir jo tautai, bet jie nenorėjo klausyti. ¹¹Todėl jis užvedė ant jų Asiriečių karaliaus kariuomenės viršininkus, o tie sugavo Manasą ir surištą grandinėmis ir pančiais nuvedė į Babiloną. ¹²Taip suspaustas jis maldavo Viešpatį, savo Dievą, ir labai darė atgailą savo tėvų Dievo akivaizdoje. ¹³Jis meldė jį ir maldavo širdingai, o Dievas išklauė jo maldą, sugrąžino jį atgal Jeruslėn į jojo karalystę, ir Manasas pažino, kad tik Viešpats yra Dievas. ¹⁴Po to jis pastatė sieną už Dovidio miesto, į vakarus nuo Gihono slėnyje, nuo Žuvų vartų angos aplinkui iki Opheliui ir padarė ją labai augštą; jis paskyrė taipgi kariuomenės vadus visuose sustiprintuose Judo miestuose. ¹⁵Jis pašalino svetimus dievus ir stabą iš Viešpaties namų, taipgi altorius, kuriuos buvo padaręs Viešpaties namų kalne ir Jeruslėje, ir visa išmetė už miesto. ¹⁶Toliau jis atnaujiną Viešpaties altorių ir atnašavo ant jo kruvinų aukų, dėkojimo aukų ir šlovinimą, ir liepė Judui tarnauti Viešpačiui, Israėlio Dievui. ¹⁷Tauta tačiau dar tebedarė aukas augstose vietose Viešpačiui, savo Dievui

¹⁸Kiti gi Manaso veiksmai ir jo malda į jojo Dievą, taipgi žodžiai reginčiųjų, kurie yra kalbėję į jį Viešpaties, Israėlio Dievo, vardu, randasi Israėlio karalių istorijoje. ¹⁹Taipgi jo malda ir kaip jis buvo išklaustas, visos nuodėmės ir paniekinimas, dargi ir vietos, kuriose jis pastatė augštumų, padarė girių ir statulų, pirma negu darė atgailą, surašyta Hozajo žodžiuose. ²⁰Taigi Manasas užmigo su savo tėvais, ir palaidojo jį jojo namuose, o jo vietoje ėmė karaliauti jo sūnus Amonas

²¹Amonui buvo dvidešimt dveji metai, kuomet jis pradėjo karaliauti. Karaliavo jis dvejis metus Jeruslėje. ²²Jis darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje, kaip buvo daręs jo tėvas Manasas, aukojo ir tarnavo visiems stabams, kuriuos buvo padaręs Manasas; ²³bet nebijojo Viešpaties veido, kaip bijojo jo tėvas Manasas, ir jis nusikalto daug daugiau. ²⁴Jo tarnai, padarę prieš jį sąmokslą, užmušė jį jojo namuose. ²⁵Likusi gi tautos daugybė, užmušus tuos, kurie buvo nužudę Amoną, pastatė karaliumi jo vietoję jojo sūnų Josiją

rančio tėvo pėdomis ir savo tarnų užmušamas /21,26/

33. ¹Manasui buvo... Plg 4 Kar 21,1... — ²Išnaikino. Ebr t: išvarė. — ³Visai dangaus... Ebr t: visoms žvaigždėms. — ⁴Yra kalbėjęs. Žr 3 Kar 8,17

¹⁰Viešpats kalbėjo: per savo pranašus. — ¹¹Sugavo Manasą... Senakheribo vaikaitis, o Asarhadono sūnus Asurbanipalas savo raštuose mini tarp mokėjusių jam duoklę *Minasi Sar Jehudi* /Judo karalių Manasą/; bet apie patį jo karą prieš Manasą jokių žinių daugiau nėra. — ¹²Mal-

davo Viešpatį. Ebr t pažodžiui: glostė Viešpaties veidą. — ¹⁴Žuvų vartų. Jie buvo šiaurryčių kampe ant antrosios sienos, kuria buvo apvestas žemasis miestas. Plg Neem 3,3. — ¹⁶Altorių: deginamųjų aukų altorių, kurs tikriausiai buvo suteptas. — ¹⁷Tauta tačiau... Tautos atvirtimas buvo tik viršujis; todėl viešpataujant Amonui, ji vėl grįžo stabmeldystėn

²⁰Jojo namuose: todėl ne karalių kapuose

²¹Amonui buvo... Plg 4 Kar 21,19...

4 Kar 22,1

34. ¹Josijui buvo aštuoneri metai, kai jis pradėjo karaliauti; o tris dešimtis vienerius metus jis karaliauvo Jerusaleje. ²Jis darė kas tiesa Viešpaties akivaizdoje ir vaikščiojo savo tėvo Dovidio keliais; jis nenukrypo nei dešinėn, nei kairėn

³Aštuntais gi savo karaliavimo metais, dar vaikas tebebūdamas, jis ėmė jieškoti savo tėvo Dovidio Dievo, o dvyliktais metais, po to kai buvo pradėjęs karaliauti, apvalė Judą ir Jerusale nuo augštų vietų, girių, stabų ir drožtų paveikslų. ⁴Jie sugriovė jo akivaizdoje Baalų altorius ir sutrupino stabus, kurie buvo ant jų padėti; jis iškirsdino ir sunaikino taipgi girias ir drožtus paveikslus, o jų dalis išbarstė kapuose tų, kurie turėjo paprotį daryti jiems aukas. ⁵Be to, sudegino kunigų kaulus ant stabų altorių ir apvalė Judą ir Jerusale. ⁶Jis sugriovė visa taipgi Manaso, Ephraimo ir Simeono miestuose iki Nephtaliui. ⁷O išardęs altorius, išnaikinęs girias, sutrupinęs drožtus paveikslus ir sugriovęs visas stabų šventyklas visoje Israelio žemėje, jis sugrižo į Jerusale

⁸Taigi aštuonioliktais savo karaliavimo metais, kai žemė ir Viešpaties šventykla jau buvo apvalyta, jis siuntė Eselijo sūnų Saphaną, miesto viršininką Maasiją ir metraščių vedėją Joakhazą sūnų Johą, kad atnaujintų Viešpaties, savo Dievo, namus. ⁹Šitie atėjo pas vyriausį kunigą Helkiją ir paimitus iš jo pinigų, kurie buvo įnešti į Viešpaties namus ir kuriuos buvo surinkę levitai ir durininkai iš Manaso ir Ephraimo ir iš visų likusiųjų Israelyje, taipgi iš viso Judo ir Benjaminio ir Jerusale gyventojų, ¹⁰atidavė į rankas tų, kurie buvo užvaizdai darbininkų Viešpaties namuose, kad jie atnaujintų šventyklą ir pataisytų visus sugedimus. ¹¹O jie davė juos amatininkams ir mūrininkams, kad nupirktų akmenų ir akmenynų ir medžių rūmų surišimams ir namų augštams, kuriuos Judo karaliai buvo išardę. ¹²Jie darė visa ištikimai. Dirbančiųjų gi užvaizdai buvo Jahatas ir Abdijas iš Merario sūnų, Zakharijas ir Mosolamas iš Kaato sūnų; jie turėjo paskubinti darbą, visi jie buvo levitai, moką žaisti muzikos instrumentais. ¹³Viršininkai gi tų, kurie nešiojo naštas visokiems reikalams, buvo raštininkai ir pristovai ir durininkai iš levitų

¹⁴Išimant pinigų, įneštuosius į Viešpaties šventyklą, kunigas Helkijas rado knygą Viešpaties įstatymo, duotojo per Mošę, ¹⁵ir tarė raštininkui

13. Josijo viešpatavimas

34,1–35,27. Josijas, tapęs karaliumi, kovoja prieš stabmeldystę. Aštuonioliktais jo viešpatavimo metais, atnaujinant šventyklą, randama Mošės įstatymo knyga ir parodoma karaliui /34,1–18/, kurs, perspėtas pranašės Holdos, liepia perskaityti knygą tautai, iškilmingai atnaujina sandorą su Dievu, stengiasi išnaikinti visai stabmeldystę iš Israelio /34,19–33/ ir švenčia iškilmingai pagal įstatymą velykas /35,1–19/. Josijas žūna nelaimingoje kovoje prieš Egipto karalių /35,20–24/; jį aprauda pranašas Jeremijas ir visa tauta /35,25–27/

34. ¹Josijui buvo... Apskritai sakant tuos pačius dalykus iš Josijo

istorijos, bet kitoje tvarkoje, vienus ilgiau, kitus trumpiau randame papasakotus 4 Kar 22,1–23,30

⁴Stabus : saulės šulys. Plg aug 14,4. — *Išbarstė ant kapų tų...* Taip rodydamas paniekinimą ir stabams ir jų garbintojams. — ⁵Kunigu : tų, kurie darė aukas stabams. — ⁶Jis sugriovė. Anot ebr t : jų griuvėsiuose aplinkui. Yra tai gal aluzija į sunaikinimą, koks buvo likęs Israelio karalystėje po Salmanasaro ir Sargono užpuolimo

⁸Saphaną. Jis buvo raštininkas. Žr 4 Kar 22,3... — ¹¹Kuriuos Judo karaliai... Kalbama čia gal apie butus, kurie buvo pastatyti aplink šventyklos šventorius. — ¹³Viršininkai gi... Ebr t čia išverstas gana laisvai

¹⁴Išimant pinigų... Plg 4 Kar 22,8..

Saphanui: Radau Viešpaties namuose įstatymo knygą, ir jam įdavė ją. ¹⁶O tasai nunešė knygą pas karalių ir jam paskelbė, tardamas: Visa, ką pavedei savo tarnams, štai vykdoma. ¹⁷Šidabrą, kokį atrasta Viešpaties namuose, sutirpino ir atiduota ji užvaizdams amatininkų ir dirbančiųjų įvairius darbus. ¹⁸Be to, kunigas Helkijas įdavė man šią knygą. Kai jis perskaitė ją prie karaliaus, ¹⁹o tasai išgirdo įstatymo žodžius, perplėšė savo drabužius ²⁰ir davė įsakymą Helkijui, Saphano sūnui Akhikamui, Mikhos sūnui Abdonui, taipgi raštininkui Saphanui ir karaliaus tarnui Asai ir tarė: ²¹Eikite ir melskite Viešpatį už mane ir už likusius Israėlyje ir Jude dėl visų žodžių šitos knygos, kuri atrasta, nes didelė Viešpaties rūstybė išlieta ant mūsų, dėl to kad mūsų tėvai nesergėjo Viešpaties žodžių, idant darytų visa, kas parašyta šitoje knygoje

²²Taigi Helkijas ir tie, kurie buvo karaliaus siųsti draug, nuėjo pas pranašę Holdą, drabužių sargo Hasros sūnaus Tekuato sūnaus Selumo žmoną, gyvenusią antroje Jerusaleės dalyje, ir kalbėjo jai žodžius, kuriuos augščiau papasakojome. ²³Ji gi jiems atsakė: Štai ką sako Viešpats, Israėlio Dievas: Sakykite vyrui, kurs siuntė jus pas mane: ²⁴Viešpats sako taip: Štai aš užvesiu ant šitos vietos ir ant jos gyventojų nelaimės, ir visus prakeikimus, parašytus šitoje knygoje, kuri perskaityta Judo karaliaus akivaizdoje; ²⁵nes jie paliko mane ir darė aukas svetimiems dievams, kad vestų mane į rūstybę visais savo rankų darbais: todėl mano rūstybė išsilies ant šitos vietos ir neužges. ²⁶Judo gi karaliui, kurs siuntė jus maldautų Viešpaties, taip kalbėkite: Štai ką sako Viešpats, Israėlio Dievas: Kadangi tu paklausei knygos žodžių, ²⁷ir tavo širdis suminkštėjo, ir nusižėminai Dievo akivaizdoje dėlei to, kas pasakyta prieš šitą vietą ir Jerusaleės gyventojus ir gerbdamas mano veidą perplėsei savo drabužius ir verkei mano akivaizdoje, todėl aš išklausaui tavęs, sako Viešpats. ²⁸Nes ^{4 Kar 23,1} aš jau paimsiu tave prie tavo tėvų ir tu būsi įneštas į savo kapą ramybėje; ir tavo akys nematys visų nelaimių, kurias aš žadu užvesti ant šitos vietos ir ant jos gyventojų. Taigi jie pranešė karaliui visa, ką ji buvo pasakiusi ²⁹Jis išsaukęs visus Judo ir Jerusaleės vyresniusius, ³⁰pakilo į Viešpaties namus, o draug su juo visi Judo vyrai ir Jerusaleės gyventojai, kunigai ir levitai, ir visa tauta nuo mažiausio iki didžiausiam. Jiems girdint Viešpaties namuose, karalius perskaitė visus knygos žodžius ³¹ir stovėdamas savo vietoje padarė sandorą Viešpaties akivaizdoje, kad jis vaikščios paskui jį, sergės įsakymus, liudijimus ir jo nutarimus visa savo širdimi ir visa savo siela ir darys, kas parašyta toje knygoje, kurią buvo perskaitęs. ³²Jis prisaikino apie tai taipgi visus, kas tik radosi Jerusaleje ir Benjamine, o Jerusaleės gyventojai darė pagal Viešpaties, savo tėvų Dievo sandorą. ³³Taigi Josijas išnaikino visus bjaurumus iš Israėlio sūnų kraštų ir padarė, kad visi likusieji Israėlyje tarnautų Viešpačiui, savo Dievui; per visas jo dienas jie neatstojo nuo Viešpaties, savo tėvų Dievo

35. ¹Po to Josijas padarė Jerusaleje Viešpačiui paskhą, kuri buvo ^{4 Kar 23,21} paaukota keturioliktą pirmojo mėnesio dieną. ²Jis įstatė kunigus į jų pareigas ir ragino juos tarnauti Viešpaties namuose. ³Taipgi levitams, ku-

— ²⁰Abdonui. Kar Kn jis pavadintas Akhoboru. — ²¹Melskite. Ebr t: teiraukitės

²⁶Maldautų. Ebr t: teirautųs
³³Likusieji Israėlyje: kurie nebuvo išvesti nelaisvėn į Asiriją. — Neat-

stojo... Tačiau jie buvo sugrižę prie garbinimo Viešpaties ne visa savo širdimi; todėl ir paskelbtosios nelaimės negalėjo būti pašalintos visai

35. ¹Paskhą. Velykų šventimas Kar Kn paminėtas labai trumpai. Plg 4

riems mokant, visas Izraelis buvo pasišventinęs Viešpačiui, jis kalbėjo: Padėkite skrynią dievnamio šventykloje, kurią Izraelio karalius Dovid sūnus Saliamonas pastatė, nes daugiau jos visai nebenešiosite; dabar gi tarnaukite Viešpačiui, jūsų Dievui ir jo tautai Izraeliui. ⁴Prisirengkite pagal savo namus ir gimines, pagal kiekvieno paskyrimą, taip kaip yra įsakęs Izraelio karalius Dovidas ir surašęs jo sūnus Saliamonas, ⁵ir tarnaukite šventnamyje pagal levitų šeimynas ir būrius, ⁶o pasišventinę aukokite paskhą; prirengkite taipgi savo brolius, kad jie galėtų daryti pagal žodžius, kuriuos Viešpats yra kalbėjęs per Mošę. ⁷Be to, Josijas davė visai tautai, kuri radosi tenai paskhos iškilmėje, avinėlių ir ožiukų iš bandos ir kitų gyvulių tris dešimtis tūkstančių, taipgi tris tūkstančius jaučių; visa tai buvo iš karaliaus lobio. ⁸Taipgi jo vadai atnašavo, ką buvo laisva valia pasižadėję, kaip tautai, taip kunigams ir levitams. Toliau Viešpaties namų kunigaikštis Helkijas, Zacharijas ir Jahiėlis davė kunigams paskhai pasidaryti du tūkstančių šešis šimtus visokių smulkių gyvulių ir tris šimtus jaučių. ⁹Khonenijas gi ir du jo broliu Semėjas ir Natanaėlis, o taipgi levitų viršininkai Hasabijas, Jehiėlis ir Jozabadas davė kitiems levitams velykoms švęsti penkis tūkstančius smulkių gyvulių ir penkis šimtus jaučių

¹⁰Taip tarnyba buvo prirengta, ir kunigai stovėjo savo pareigvietėse, taipgi levitai savo būriuose pagal karaliaus paliepimą. ¹¹Po to paaukota paskha, kunigai iššlakstė savo ranka kraują, o levitai nulupo deginamoms aukoms kailius ¹²ir atskyrė jas, kad duotų pagal kiekvieno namus ir šeimynas ir kad būtų atnašauta Viešpačiui, taip kaip parašyta Mošės knygoje; su jaučiais jie padarė tolygiai. ¹³Jie iškepė paskhą ant ugnies, taip kaip parašyta įstatyme; dėkojimo gi aukas virė skardose, katiluose ir puoduose ir skubiai padalino visai tautai. ¹⁴Sau gi ir kunigams prirengė paskui, nes kunigai buvo užimti iki nakčiai deginamųjų aukų ir taukų atnašavimu, todėl levitai prirengė sau ir Aarono sūnams kunigamas paskučiausiams. ¹⁵Toliau giesmininkai Asapho sūnūs stovėjo savo tvarkoje pagal įsakymą Dovid ir karaliaus pranašų Asapho, Emano ir Idituno; dūrinninkai gi sergėjo prie kiekvienų vartų, taip kad jie neatsitraukė nuo tarnybos nei valandėlei; todėli jų broliai levitai prirengė jiems valgių. ¹⁶Taigi visa Viešpaties tarnyba buvo atlikta tą dieną taisyklingai, kad paskha būtų švenčiama ir deginamosios aukos atnašautos ant Viešpaties

Kar 23,21-23. — *Keturioliktą...* t y, paprastu velykų laikui. Plg Iš 12,6.

— ³*Kuriems mokant.* Ebr t: jis kalbėjo levitams, kurie mokė visą Izraelį ir kurie buvo pašvęsti Viešpačiui. — *Padėkite skrynią.* Sandomos skrynia, viešpataujant Akhazui, kurs buvo pastatęs šventykloje stabus, buvo tikriausiai iš jos išnešta /Jieron/, arba gal pats Josijas, taisydamas šventyklą, buvo liepęs pastatyti laikinai ją kur kitur. —

⁵*Tarnaukite šventnamyje...* Ebr t: ir pasilikite šventnamyje pagal būrius jūsų brolių šeimynų, žmonių ir tautos, būtent /kiekvienam iš jų/ po vieną skyrių iš levitų šeimynos. Ebr t mintis yra tokia: tarnaukite savo

broliams Žydams šventnamio prieangyje, taip kad kiekvienai šeimynai šiaip jau Žydų tarnautų vienas levitų skyrius. — ⁶*Savo brolius.* Ebr t: savo broliams, t y, levitai turi papjauti paprastiems Izraeliačiams velykinį avinėlių. — ⁷*Davė visai tautai:* avinėlių ir ožiukų

¹²*Atskyrė jas...* Ebr t: deginamąsias aukas, t y, tas avinėlių ir ožiukų dalis, kurios pagal įstatymą reikėjo sudeginti ant altoriaus. Kiekvienos šeimynos tėvas ėmė iš levitų paskirtas tam tikslui savo aukos dalis ir nešė kunigams, kurie dėjo jas ant altoriaus. — ¹³*Ant ugnies.* Plg Iš 12,8,9. — ¹⁵*Savo tvarkoje:* atlikinėdami savo pareigas. — *Pranašų.*

altoriaus pagal karaliaus Josijo įsakymą. ¹⁷Ir Izraelio sūnūs, kurie tenai radosi, darė tuo metu paskhą ir neraugintų duonų iškilmę per septynias dienas. ¹⁸Nebuvo Jerusaleje paskhos, panašios į šitą, nuo pranašo Samuėlio dienų; bet ir iš visų Izraelio karalių nė vienas nepadarė paskhos taip, kaip Josijas kunigams, levitams, visam Judui ir Izraeliui, kurs ten radosi, ir Jerusaleės gyventojams. ¹⁹Ta Paskha buvo švęsta aštuonioliktais Josijo karaliavimo metais

²⁰Po to, kai Josijas buvo atnaujinęs šventyklą, Egipto karalius Nekhao pakilo kovoti prieš Kharkamį prie Euphrato; o Josijas išėjo jam priešais.

4 Kar 23,29

²¹Bet anas, atsiuntęs pas jį pasiuntinių, sakydino: Kas man darbo su tavim, Judo karaliau? Ateinu šiandien ne prieš tave, bet kovuju prieš kitus namus, prieš kuriuos Dievas man liepė skubiai eiti; liaukis daryti prieš Dievą, kurs yra su manim, kad neužmuštų tavęs. ²²Josijas nenorėjo sugrįžti, bet priėmė prieš jį karą ir nepaklausė Nekhao žodžių iš Dievo burnos; jis patraukė, kad kovotų Magedo lauke. ²³Tenai gi šaulių sužeistas tarė savo tarnams: Išveskite mane iš kovos, nes esu sunkiai sužeistas.

Zak 12,11

²⁴Tie perkėlė jį iš vežimo į kitą vežimą, kurs karalių papročiu sekė jį, ir parvežė jį į Jerusale, o jis mirė ir buvo palaidotas savo tėvų kape; visas gi Judas ir Jerusale raudojo jo, ²⁵labiausiai Jeremijas, kurio raudas apie Josiją visi giesmininkai ir giesmininkės kartoja iki šiai dienai, ir tai virto tarsi įstatymu Jerusaleje. Štai, tai stovi parašyta Raudose

²⁶Kas gi dar sakyтина apie Josiją ir apie jo mielaširdystes, kurios įsakytos Viešpaties įstatymu, ²⁷taipgi jo pirmieji ir paskučiausieji darbai, tai parašyta Judo ir Izraelio karalių knygoje

36. ¹Taigi žemės tauta ėmė Josijo sūnų Joakhazą ir pastatė karaliumi Jerusaleje jo tėvo vieton. ²Joakhazui buvo dvidešimt treji metai, kai pradėjo karaliauti, o tris mėnesius jis karaliavo Jerusaleje. ³Pašalino gi jį Egipto karalius, atėjęs į Jerusale, ir nubaudė žemę šimtu talentų sidabro

4 Kar 23,30

Ebr t: pranašo; ten tas aptarimas priguli tiktai Iditunui. — ¹⁸*Bet ir iš visų Izraelio...* Taip pat išgirta ir Ezekijo paskha /aug 30,26/; bet tenai turėta galvoje šventės iškilmingumas ir ilgumas, čia gi didelis tikslumas atlikime visų įstatymo numatyto apeigų

²⁰*Nekhao pakilo...* Plg 4 Kar 23,29. 30. — ²¹*Bet kovuju...* Ebr t: prieš mano karo namus, t y, prieš tuos, su kuriais aš ir mano namai nuolat kariaujame. — *Dievas*. Ebr 'Elohim, Dievas apskritai. Pagonių karaliai turėjo paprotį teirautis savo pranašų apie pradedamus karus ir gautus atsakymus laikė atėjusiais iš dangaus. — ²²*Iš Dievo burnos*. Nekhao manė, kad jo perspėjimas Josijui buvo paties Dievo žodžiai; bet įkvėptas rašytojas gal norėjo pasakyti, kad tuose Egipto karaliaus žodžiuose buvo iš Dievo valios tikra pranašystė ir perspėjimas Josijui, kurių jis

turėjo laikytis. — ²⁴*Kitą vežimą*: kurs gal buvo lengvesnis. — ²⁵*Parašyta raudose*. Jeremijo parašytos raudos apie Josiją neišliko iki mūsų dienų

14. Judo karalystės žuvinimas

36,1-23. Josijo sūnų Joakhazą pašalina Nekhao ir išgabena Egiptan /1-4/; Joakimą po 11 metų viešpatavimo nugali ir išveda Babilonan Nabukodonosoras /5-8/; tą pat padaro ir su Joachinu /9-10/, o jo vieton paskiria Sedekiją, kurs elgiasi nedorai ir neklusau Viešpaties perspėjimų; todėl Dievui leidžiant Jerusale sugriaunama, šventykla sudeginama, o Žydų tauta išvedama Babilono nelaisvėn, kur ji pasilieka 70 metų /11-21/ kolei Kiras nesuteikia jai laisvės /22-23/

36. ¹*Joakhazą*. Plg 4 Kar 23,20... ⁵*Joakimui...* Plg 4 Kar 23,36-24,7.

Mt 1,11

ir talentu aukso. ⁴Užuot jo jis pastatė karaliumi Judui ir Jerusalei jo brolį Eliakimą ir pakeitė jo vardą į Joakimą ; o Joakhazą paėmė su savim ir nusivedė į Egiptą

⁵Joakimui buvo dvidešimt penkeri metai, kai pradėjo karaliauti, o vienuolika metų jis karaliavo Jerusaleje ir darė kas pikta Viešpaties, jo Dievo, akivaizdoje. ⁶Prieš jį pakilo Khaldiečių karalius Nabukodonosoras ir surištą grandinėmis nusivedė Babilonan. ⁷I ten jis nugabeno taipgi Viešpaties rykus ir padėjo juos savo šventykloje

⁸Kas gi dar sakytą apie Joakimą ir jo nuobodas, kurias yra daręs ir kurias rasta jame, tai randasi Judo ir Izraelio karalių knygoje. Jo gi sūnus Joachinas ėmė karaliauti jo vietoje

⁹Joachinui buvo aštuoneri metai, kai pradėjo karaliauti, o tris mėnesius ir dešimtį dienų jis karaliavo Jerusaleje ir darė kas pikta Viešpaties akivaizdoje. ¹⁰Baigiantis metams, karalius Nabukodonosoras siuntė ir atvedsino jį į Babiloną, pargabendamas draug brangiausius Viešpaties namų rykus. Karaliumi gi Judui ir Jerusalei jis pastatė jo dėdę Sedekiją

¹¹Sedekijui buvo dvidešimt vieneri metai, kuomet pradėjo karaliauti, o vienuolika metų jis karaliavo Jerusaleje. ¹²Jis darė kas pikta Viešpaties, savo Dievo, akyse ir nesidrovėjo veido pranašo Jeremijo, kurs kalbėjo į jį Viešpaties žodžiais. ¹³Jis atstojo taipgi nuo karaliaus Nabukodonosoro, kurs buvo prisaikinęs jį per Dievą, ir sukietino savo sprandą ir širdį, taip kad jis nebegrižo prie Viešpaties, Izraelio Dievo. ¹⁴Taip pat ir visi kunigų viršininkai ir tauta dideliai nusikalto, darydami visus tautų bjaurumus, ir sutepė Viešpaties namus, kuriuos jis buvo sau pašventęs Jerusaleje.

¹⁵Viešpats gi, jų tėvų Dievas, siuntė per savo pasiuntinius perspėjimų ir anksti rytą ir kasdien, nes gailėjosi savo tautos ir savo buveinės. ¹⁶Bet jie išjuokdavo Dievo pasiuntinius ir niekais vertė jo žodžius, ir tyčiojosi iš jo pranašų, kolei nekilo didelė Viešpaties rūstybė prieš jo tautą ir nebeliko jokio pagydomo. ¹⁷Nes jis atvedė ant jų Khaldiečių karalių ir užmušė jų jaunikačius kalaviju savo šventyklos namuose ; nepasigailėjo jaunikačio ir mergaitės, senio ir iškaršusio, bet visus padavė į jo rankas.

¹⁸Visus Viešpaties namų rykus, kaip didesniusius, taip ir mažesniusius, taipgi šventyklos, karaliaus ir kunigaikščių turtus jis pargabeno Babilonan. ¹⁹Neprieteliai padegė Dievo namus, sugriovė Jerusaleis sieną, sugedino visus bokštus ir sunaikino, kas tik buvo brangu. ²⁰Jei kas ištrūko nuo kalavijo, tas nuvestas Babilonan tapo vergu karaliaus ir jo tarnų, kolei nepradėjo viešpatauti Persų karalius ²¹ir nebuvo įvykdyti Viešpaties žodžiai, pasakyti per Jeremiją, ir žemė neatšventė savo šabatų ; nes per visas apleidimo dienas ji darė šabatą, kolei nepasibaigė septynios dešimtys metų

— ⁷Savo šventykloje. Plg Dan 1,2 ; Esd 1,7

⁹Joachinui. Jis buvo vadinamas taipgi Jekhoniju. Žr Jer 22,24 ir k. — ¹⁰Aštuoneri. Turi būti 18 /4 Kar 24,8/. — ¹⁰Baigiantis metams, t y, pavasario pradžioje, kai rytų karaliai paprastai eidavo į karą

¹¹Sedekijui buvo... Plg 4 Kar 24, ir 25 skyr. — ¹²Nesidrovėjo... Ebr t : nenusižemino pranašui Jeremijui. Plg

Jer 21, 1 ir k. — ¹⁸Buvo prisaikinęs... Sedekijas buvo prisiekęs per Viešpatį Dievą, kad jis bus ištikimas Babilono karaliui. Plg Esd 17,12 ir k. —

¹⁷Savo šventyklos namuose : buvo nubausti tenai, kur jie labiausiai užrūstino Dievą. — ²⁰Persų karalius : Kiras, kuriam priklausė Medų ir Persų karalystė /558-529/. Plg Jer 27,7. — ²¹Viešpaties žodžiai... Žr Jer 25,11.12 ir k. — Savo šabatų. Pales-

²²Pirmais gi Persų karaliaus Kiro metais, kad būtų įvykdyti Viešpaties žodžiai, kuriuos jis buvo kalbėjęs per Jeremijo burną, Viešpats pažadino Persų karaliaus Kiro dvasią, o tasai liepė paskelbti visoje savo karalystėje taipgi raštu, tardamas: ²³Štai ką sako Persų karalius Kiras: Visas žemės karalystes man davė Viešpats, dangaus Dievas, ir jis man įsakė pastatyti jam namus Jerusaleje, kuri yra Judėjoje; kas tarp jūsų yra iš visos jo tautos? Viešpats, jo Dievas, tebūna su tuomi ir tas tepakilsta

¹ Esd 1,1; 6,3
Jer 25,10;
29,10

tinios žemė ilsėjosi, kolei senesnieji josios gyventojai buvo nelaisvėje, nes nebuvo, kas ją įgyventų. Plg Kun 25,1-7 ir k

²²*Pirmais gi...* Pirmi Kiro metai čia

skaitomi ne nuo jo viešpatavimo pradžios bendrai, bet nuo užkariavimo Babilono. Buvo tai 536 metai pirm Kr Plg Esd 1,1-3

ESDRO IR NEEMIJO KNYGOS

I v a d a s

I

1. Senovės Žydų ir pirmųjų Eklezijos amžių rašytojai laikė Esdro ir Neemijo knygas vienu veikalu; tikrumoje gi yra tai dvi atskiros knygos, nes nors ir yra tarp juodviejų sąryšis ir nemažas turinio panašumas, bet kiekviena turi savo stilių, kurs nurodo, kad juodviejų autorius buvo ne tas pats

2. Esdro knygoje pasakojama istorija sugrįžimo ir apsigyvenimo Judėjoje, vadovaujant pradžioje Zorobabėliui, paskui gi Esdru, dalies Žydų, išgabtų kitados Babilono nelaisvėn. Ji prasideda paminėjimu Kiro dekreto, kuriuo 536 m pirm Kr buvo leista belaisviams Žydams sugrįžti savo tėvynėn ir atstatyti Jerusaleš šventyklą, ir apima beveik aštuonių dešimtų metų laikotarpį iki septintų karaliaus Artakserkso Longimano metų. Sugrįžimo istorijoje duodami tik svarbiausi atsitikimai ir kone visi liečia atstatymą šventyklos, nugalint įvairias kliūtis, ir atnaujinimą religinio gyvenimo sugrįžusiuose Žyduose pagal Mošės įstatymo reikalavimus

Esdro knygą galima perskirti į dvi dali. Pirmoji dalis tai grįžimas Judėjon, vedant Zorobabėliui, pirmojo Žydų būrio iš Babilono nelaisvės ir Jerusaleš šventyklos atstatymas /1,1--6,22/; antroje dalyje pasakojama apie grįžimą antrojo Žydų būrio iš Babilonijos, vedant Esdru, ir apie tai, ką tasai tautos vadas yra padaręs, kad sutvarkytų religinį tautos gyvenimą /7,1--10,44/

3. Iš Esdro knygos turinio pasirodo, kad ji turėjo patarnauti ypač vėlesnių laikų Žydams. Jiems tai primenama, kokiose istorinėse aplinkybėse ir kaip buvo atnaujintas religinis tautos gyvenimas; jiems rašoma, ką yra padarę ištremtieji, kai sugrįžo į tėvynę, jiems įvardijamos sugrįžusiųjų šeimynos ir parodoma, kaip Dievas pasiliko ištikimas savo pažadams. Babilono nelaisvė buvo teisinga bausmė už Judo nuodėmes, bet ji neužkirto kelio palaiminimams, kuriuos Viešpats suteikdavo savo tautai. Dievas Jeremijo pranašo lūpomis buvo paskelbęs, kad ji pasibaigianti, ir tas paskelbimas buvo jau įvykdytas. Dievas tat neatstūmė Izraelio ir nepaliko jo amžinai. Jei Žydai toliau pasiliks ištikimi Viešpačiui, jie laimės pažadus, kurie buvo suteikti jų pranokėjams. Atėjus paskirtam laikui, net pagonių karaliai prisidėjo prie Dievo nutarimo įvykdymo, o Dievui ištikimi Izraeliaičiai galėjo nugalėti visas kliūtis ir baigti pradėtąjį darbą. Taigi Dievas ir toliau laikė savo globoje išrinktąją tautą, kad tik ji iš savo pusės ištikimai vykdytų Dievo valią. Todėl Esdro knygos tikslas buvo padrąsinti ir paraginti paskesnes kartas sekti savo pranokėjų pavyzdį ir, ištikimai tarnaujant Dievui, toliau varyti pradėtąjį darbą

4. Senovinis Žydų ir krikščionių padavimas laiko Esdro knygos autoriumi patį Esdrą. Knygos turinys tą nuomonę visai patvirtina. Antroje jos dalyje /7,27--9,15/ Esdras vartoja pirmąjį asmenį; su tuo gi knygos skyriumi artimiausiai surišta septintojo skyrimo pradžia /7,1-26/, kuri yra įžanga į tolesnį pasakojimą; ir nors čia Esdras, pasakydamas savo vardą ir kilmę ir perrašydamas Artakserkso dekretą, kuriuo jam buvo leista sutvarkyti Žydų gyvenimas Palestinoje, kalba apie save vartodamas trečiąjį asmenį, bet nėra abejonės, kad tą įžangą yra parašęs pats Esdras. Artimas yra taipgi sąryšis tarp dviejų paskutinių knygos skyrimų, ir jų negalima savinti dviem atskiriems autoriam vien dėl to, kad paskutiniame skyrime vėl kalbama apie Esdrą vartojant trečiąjį asmenį. Asmenų keitimasis ir kalbėjimas apie save vartojant trečiąjį asmenį buvo Žyduose gana paprastas dalykas, kaip pasirodo iš Ješajo, Jeremijo veikalų ir kitų. Reikia sutikti, kad ir knygos pradžia /1,1--4,7/ parašyta to paties Esdro, nes tai aiškiai rodo stiliaus panašumas. Kiti gi skyrimai yra arba vieši dokumentai, arba senesni pasakojimai, kuriuos Esdras įdėjo į savo veikalą. Todėl jis yra daug didesnės knygos dalies autorius, viso gi veikalo redaktorius

Parašė savo knygą Esdras tikriausiai neilgai trukus po to kai pabaigė mišrių moterysčių klausimą, kuriuo jo knyga baigiama, tai yra 459 m pirm Kr, arba bent dar neatvykus į Palestiną Neemijui, nes kitaip Esdras savo veikale, be abejonės, būtų paminėjęs tokį svarbų atsitikimą

5. Kad žinios, kurias randame Esdro knygoje, yra istoriškai tikros, apie tai negali būti jokių pagrįstų abejonų. Didžiausi jos dalis susideda iš viešų dokumentų, iš valdininkų raštų į Persų karalius, ir iš tų paskutiniųjų nutarimų, iš genealogijų ir iš viešų sąrašų, pagaliau iš paties Esdro pasakojimo apie dalykus, kuriuos jis matė savo akimis ir kuriuose pats dalyvavo. Be to, Esdro knygos žinios nieku nesiskiria nuo tų, kurias randame Persų karalių istorijoje, žinomoje iš visai tikrų senovės dokumentų ir rašytojų. O kadangi Esdras nemini jokių stebuklingų atsitikimų, todėl ir racionalistai, bendrai imant, istorinę jo veikalo vertę pripažįsta

Esdro knyga pripažinta šv Rašto dalimi Žyduose ir krikščionyse be jokių svyravimų, nors bent kiek aiškesnio paminėjimo Senajame ar Naujame Testamente visai nerandame

6. Didžioji Esdro knygos dalis parašyta ebraiškai /1,1--4,7 ; 6,19-22 ; 7,1-11 ; 7,27--10,44/. Ebraiška Esdro knygos kalba toki pat, koki kitų to paties laiko rašytojų; joje yra nemaža aramajismų, atsiradusių dėl supainiojimo ebraiškos ir khalдайškos kalbos. Pagaliau jos dalis parašyta khalдайškai. Yra tai vieši dokumentai 4,8-22 ; 5,6-17 ; 6,6-12 ; 7,12-27 ir pasakojimas apie šventyklos atstatymą 4,23--6,18. Vartojimas dviejų kalbų visai suprantamas; kadangi abi kalbos buvo tuomet suprantamos Žydams, todėl Esdras galėjo rašyti savo knygą jom abiem; viešus dokumentus jis perrašė taip, kaip jie buvo sudėti, tai yra khalдайškai; pradėjęs gi rašyti khalдайšką dokumentą, jis vietomis pasakojo ir nuo savęs khalдайškai

Dabartinis Esdro knygos tekstas gana sugadintas, ypač varduose ir skaičiuose

II

1. Neemijo knygoje, kurią daugelis laiko ne atskiru veikalu, bet tik antra Esdro knygų dalimi, randame papasakota tolesnius atsitikimus iš istorijos Žydų tautos, sugrįžusios iš Babilono nelaisvės. Taigi joje kalbama apie Neemijo sugrįžimą Jerusaleń, kad atstatytų sugriautas to miesto sienas, apie jo pastangas baigti tą darbą, nežiūrint visokių kliūčių, kurias statė Judo priešai, ir apgyvendinti senoje išrinktosios tautos sostinėje kuo daugiausia Žydų; toliau kalbama apie Esdro ir Neemijo padarytą religinę reformą ir naują sutvarkymą Žydų tautos gyvenimo, kaip reikalingo įstatymas, ir pagaliau apie antrąjį pašalinimą pradėjusių plisti Žyduose peiktinų papročių, Neemijui vėl sugrįžus iš Babilonijos

Todėl Neemijo knygoje galima pažymėti šiuos tris skyrius: pirmas Neemijo atvykimas Jerusaleń ir jos sienų atstatymas /1,1--7,3/; Esdro ir Neemijo įvykdyta religinė ir politinė reforma Žyduose /7,4--12,42/; antrą kartą padarytas naujai atsiradusių paklydimų pašalinimas /12,43--13,31/

2. Neemijo knyga prasideda antrašte: *Helkijo sūnaus Neemijo žodžiai*; joje kelis kartus sutinkama Neemijo pakartotas dievotas atsidūsėjimas: *Atsimink mane, mano Dieve*, kuriuo taipgi visa knyga baigiama; be to, tas pats Neemijas duoda knygoje nemažą žinių apie savo veikimą. Visa gi tai aiškiai parodo, kad knygos autorius buvo ne kas kitas, kaip tik pats Neemijas. Tačiau kaip kurie tyrinėtojai, sutikdami, kad Neemijas parašęs septynis pirmuosius skyrimus ir bent dalį trijų paskutinių, spėja kad 8,9 ir 10 skyrį parašyti jau kito autoriaus. Jie sako, kad minėtoje knygos dalyje apie Neemiją atsiliepiama kaip apie trečią asmenį, jam duodama tas pats persiškas titulas *athersata*, kokį turėjo Zorobabėlis, žymiausiu veikėju pasirodo čia esąs Esdras ir pats pasakojimo būdas, apskritai sakant, turi kitokią spalvą. Bet visus nurodytus skirtumus galėjo padaryti pats Neemijas. Jis pats galėjo kalbėti apie save vartodamas pirmą ir trečiąjį asmenį, nes taip darydavo ir kiti ano laiko rašytojai. Pats būdamas pasaulietis, religinėje reformoje ir sandoros atnaujinime jis turėjo palikti pirmąją vietą Esdru, kur buvo kunigas; todėl apie tą įvykusių Žyduose reformą, jis turėjo rašyti bent kiek kitaip, negu apie savo paties darbus, lyg kad užmiršti save ir labiau kelti aikštėn pačius atsitikimus. Pagaliau iš 13 skyr, kur Neemijas vėl kalba savo vardu, pasirodo, kad religiniai Jerusaleń susirinkimo nutarimai jam žinomi, ir jis tenai pasakoja tik apie jų pritaikymą. Visa gi tai patvirtina, kad ir 8-10 skyrį galėjo būti parašyti tik paties Neemijo

Tiesa, kad kaip kurie įvardinti 12 skyr kunigai gyveno vėliau už Neemiją, bet rimčiausi egzegtai spėlioja, kad tos eilutės, kuriose apie juos kalbama, įterptos į tekstą vėlesniais laikais

3. Pripažinus, kad Neemijo knyga parašyta jo paties, nesunku surasti, kuriuo laiku tai padaryta. Parašymo laikas negalėjo būti žymiai vėlesnis už atsitikimus, papasakotus knygos gale ir įvykusius Neemijui atkeliavus antrą kartą Jerusaleń. O kadangi Neemijas antrą kartą atvyko Palestinon Artakserkso I-jo viešpatavimo pabaigoje /461-425/, todėl ir jo knyga buvo parašyta apie 425 m pirm Kr

4. Neemijo knyga, duodama istorinių žinių apie tai, kaip toliau tvarkėsi gyvenimas Žydų, sugrįžusių iš Babilono nelaisvės, daugeliu dalykų panaši į Esdro knygą. Pasakojama joje gyvai be pagražinimų apie tai, ką pats autorius buvo padaręs, ar ką jis savo akimis matė padaryta. Todėl apie istorinę jo pasakojimo vertę nekeliamo abejonių

Seniausias Žydų ir krikščionių padavimas laikė visuomet Neemijo veiklą, sujungtą su Esdro knyga, Dievo įkvėptu veikalu ir šv. Rašto dalim

PIRMOJI ESDRO KNYGA

2 Kron 36,22
Jer 25,12; 29,10

1. ¹Pirmaisiais Persų karaliaus Kiro metais, kad būtų įvykdytas Viešpaties žodis, ištartas Jeremijo burna, Viešpats sužadino Persų karaliaus Kiro dvasią, ir jis paleido garsą į visą savo karalystę, o taipgi paskelbė raštu ir sakydino: ²Štai ką sako Persų karalius Kiras: Visas žemės karalystes man davė Viešpats, dangaus Dievas, ir jis man įsakė, kad pastatyčiau jam namus Jerusaleje, kuri yra Judėjoje. ³Kas jūsų tarpe yra iš visos jo tautos? Jo Dievas tebūna su juomi. Tepakilsta jis į Jerusale, kuri yra Judėjoje, ir testato Viešpaties, Israėlio Dievo, namus; jis Dievas, kurs yra Jerusaleje. ⁴Ir visi likusieji vyrai visose vietose, kur tik jie gyvena, tepadeda jam iš savo vietos sidabru ir auksu, ir lobiu ir gyvuliais, neskaitant to, ką laisva valia atnašauja Dievo šventyklos, kuri yra Jerusaleje

⁵Tuomet šeimynų viršininkai iš Judo ir Benjamino, ir kunigai, ir levitai ir visi, kurių Dievas sužadino dvasią, pakilo, kad eitų statyti Viešpaties šventyklos, kuri buvo Jerusaleje. ⁶O visi buvusieji aplinkui sušelpė jų rankas sidabriniais ir auksiniais indais, lobiu ir galvijais ir rakan-dais, be to, ką davė laisva valia

⁷Taipgi karalius Kiras atidavė Viešpaties šventyklos indus, kuriuos Nabukodonosoras buvo paėmęs iš Jerusale ir padėjęs juos savo dievo šven-

I. Grįžimas Judėjon pirmojo ištremtųjų Žydų būrio, vedant Zorobabėliui, ir šventyklos pastatymas

1. Pirmas grįžimas Žydų iš nelaisvės pirmais Kiro metais

1,1--2,70. Praslinkus 70 pranašo Jeremijo iš anksto paskelbtų nelaisvės metų, Persų karalius Kiras leidžia Žydams grįžti tėvynėn ir vėl pasistatyti šventyklą /1,1-4/; jo patvarkymu buvo liepta atiduoti grįžtantiems kitados Nabukodonosoro paimtus šventyklos indus /1,5-11/. Pasinaudodami tuo leidimu, grįžta, vedant Zorobabėliui ir vyriausiam kunigui Jošuei, daugiau kaip 40.000 Israėlio sūnų, o tarp jų daug kunigų, mažiau gi lėvitų ir Natiniečių /2,1-67/, sudeda dovanų šventyklai atstatyti ir apsigyvena įvairiose vietose /2,68-70/

1. ¹Pirmaisiais. Kalbama apie pirmuosius Kiro viešpatavimo metus Babilone, kurį jis užkariavo 536 m pirm Kr. Persų karaliumi jis buvo tapęs žymiai anksčiau /559 m pirm Kr/. — Jeremijo. Žr Jer 25,11-12; 29,10; plg Dan 1,1. — Kiro. Ebr t: Koreš; babil dokum Kurraš, Kurrašu, Kuršu. — ²Visas žemės... Kiro nutarimas čia perrašytas kone tais pačiais žodžiais kaip ir 2 Kron 36,22.23. — Viešpats: Yahveh. Taip atsiliepdamas Kiras neišsižada savo dievo Ahuramasdo, kurį garbino, bet tik pripažįsta Viešpatį esant labai galingą Dievą. — ⁴Visi likusieji — visi Persų karalystės gyventojai, nežiūrint jų religijos

⁶Ir visi, kurių: būtent, visi, kurių... Todėl nevisa tauta, o taipgi nevisi kunigai ir levitai. Tikrumoje sutiko grįžti tėvynėn palyginamai nedidelis skaičius; žymi dauguma pasiliko Khaldėjoje, prie kurios jua

tykloje. ⁸Išdavė gi juos Persų karalius Kiras per Gazabaro sūnaus Mitridato rankas ir suskaitė juos Judo kunigaikščiui Sasabasarui. ⁹Jų gi skaičius buvo toks: auksinių taurių trisdešimt, sidabrinų taurių tūkstantis, peilių dvidešimt devyni, auksinių puodelių trisdešimt, ¹⁰kitokių sidabrinų puodelių keturi šimtai dešimt, kitų indų tūkstantis. ¹¹Visų auksinių ir sidabrinų indų buvo penki tūkstančiai keturi šimtai. Visa pasiėmė Sasabasaras draug su tais, kurie ėjo iš Babilono nelaisvės Jerusaleń

2. ¹Šitie gi yra šalies sūnūs, pakilusieji iš tarpo belaisvių, kuriuos Babilono karalius Nabukodonosoras buvo perkėles į Babiloną, ir kurie sugrįžo į Jerusaleį ir į Judą, kiekvienas į savo miestą. ²Jie atvyko su Zorobabėliu, Jošue, Neemiju, Saraja, Rahelaja, Mardokhaju, Belsanu, Mespharu, Beguaju, Rehumu, Baana

2 Esd 7,6

Israėlio tautos vyrų skaičius: ³Pharoso sūnų du tūkstančiu šimtas septynios dešimtys du. ⁴Sephatijos sūnų trys šimtai septynios dešimtys du. ⁵Areos sūnų septyni šimtai septynios dešimtys penki. ⁶Phahat-Moabo sūnūs iš Jošuės ir Joabo sūnų du tūkstančiu aštuoni šimtai dvylika. ⁷Elamo sūnų tūkstantis du šimtai penkios dešimtys keturi. ⁸Zetuos sūnų devyni šimtai keturios dešimtys penki. ⁹Zakhajo sūnų septyni šimtai šešios dešimtys. ¹⁰Banio sūnų šeši šimtai keturios dešimtys du. ¹¹Bebajo sūnų šeši šimtai dvidešimt trys. ¹²Azgado sūnų tūkstantis du šimtai dvidešimt du. ¹³Adonikamo sūnų šeši šimtai šešios dešimtys šeši. ¹⁴Beguajo sūnų du tūkstančiu penkios dešimtys šeši. ¹⁵Adino sūnų keturi šimtai penkios dešimtys keturi. ¹⁶Aterio sūnų, kurie buvo iš Ezekijo, devynios dešimtys aštuoni. ¹⁷Besajo sūnų trys šimtai dvidešimt trys. ¹⁸Joro sūnų šimtas dvylika. ¹⁹Hasumo sūnų du šimtu dvidešimt trys. ²⁰Gebaros sūnų devynios dešimtys penki. ²¹Betliejaus sūnų šimtas dvidešimt trys. ²²Netuphos vyrų penkios dešimtys šeši. ²³Anatoto vyrų šimtas dvidešimt aštuoni. ²⁴Azmaveto sūnų keturios dešimtys du. ²⁵Karjatjarimo, Kephros ir Beroto sūnų septyni šimtai keturios dešimtys trys. ²⁶Ramos ir Gabaos sūnų šeši šimtai dvidešimt vienas. ²⁷Makhmo vyrų šimtas dvidešimt du. ²⁸Betelio ir Hajo vyrų du šimtu dvidešimt trys. ²⁹Nebo sūnų penkios dešimtys du. ³⁰Megbio sūnų šimtas penkios dešimtys šeši. ³¹Kito Elamo sūnų tūkstantis du šimtu penkios dešimtys keturi. ³²Harimo sūnų trys šimtai dvidešimt. ³³Lodo, Hadido ir Ono sūnų septyni šimtai dvidešimt penki. ³⁴Jeriko sūnų trys šimtai keturios dešimtys penki. ³⁵Senaos sūnų trys tūkstančiai šeši šimtai trys dešimtys

buvo pripratę //Juoz Fl. Antiquit/
⁷Sventyklos indus... Plg 2 Kron 36,7,18. — ⁸Gazabaro sūnaus. Ebr t: išdininko. — Sasabasarui. Ebr Šasbatsar. Taip Khaldiečiai vadino Zorobabėlį. Plg Dan 1,7. Zorobabėlis buvo kilęs iš karališkosios Žydų giminės. Plg 1 Kron 3,19; Mt 1,12. 13. — ⁹Taurių. Ebr ž 'agarielim' tikra prasmė nežinoma, o taipgi ir makhalaphim, kurs Vulg išverstas cultri. — ¹¹Visų auksinių. Sugrąžintų dalykų skaičiai labai abejotini. Dabartiniame ebr t vietoje 5400 yra tik 2499

2. ¹Šalies. Judėjos, kuri dabar buvo pavirtusi į vieną iš daugelio Persijos provincijų. — Savo miestą: kuriame kitados gyveno jo pranešėjai. — ²Zorobabėliu. Jis buvo karaliaus Jekhonijo palikuonis. Plg 1 Kron 3,17. — Jošue: tai buvo vyriausis kunigas. — Neemiju: ne tuo pačiu, apie kurį kalbama 2 Esd 1,1 ³Pharoso sūnų: palikuonių. Tas pats sąrašas yra ir 2 Esd 7,7-69 su nedideliais skirtumais varduose ir skaičiuose. — ²⁰Gebaros... ²¹Betliejaus. Miestų vardai. Taip pat 33-35 eil

³⁶Kunigai: Jadajos sūnų iš Jošuės namų devyni šimtai septynios dešimtys trys. ³⁷Emerio sūnų tūkstantis penkios dešimtys du. ³⁸Pheshuro sūnų tūkstantis du šimtu keturios dešimtys septyni. ³⁹Harimo sūnų tūkstantis septyniolika

⁴⁰Levitai: Jošuės ir Kedmihelio sūnūs iš Odovijos sūnų septynios dešimtys keturi. ⁴¹Giesmininkai: Asapho sūnų šimtas dvidešimt aštuoni. ⁴²Durininkų sūnūs: Selumo sūnūs, Aterio sūnūs, Telmono sūnūs, Akubo sūnūs, Hatitos sūnūs, Sobajo sūnūs, viso šimtas tris dešimtys devyni

⁴³Natiniečiai: Sihos sūnūs, Hasuphos sūnūs, Tabaoto sūnūs, ⁴⁴Keroso sūnūs, Siasos sūnūs, Phadano sūnūs, ⁴⁵Lebano sūnūs, Hagabo sūnūs, Akubo sūnūs, ⁴⁶Hagabos sūnūs, Semlajo sūnūs, Hanano sūnūs, ⁴⁷Gadelio sūnūs, Gaherio sūnūs, Raajo sūnūs, ⁴⁸Rasino sūnūs, Nekodo sūnūs, Gazamo sūnūs, ⁴⁹Azos sūnūs, Phasejos sūnūs, Besėės sūnūs, ⁵⁰Aseno sūnūs, Munimo sūnūs, Nephusimo sūnūs, ⁵¹Bakbuko sūnūs, Hakuphos sūnūs, Harhuro sūnūs, ⁵²Besluto sūnūs, Mahido sūnūs, Harso sūnūs, ⁵³Berkoso sūnūs, Sisaros sūnūs, Temos sūnūs, ⁵⁴Nasijos sūnūs, Hatiphos sūnūs, ⁵⁵Saliamono tarnų sūnūs: Sotajo sūnūs, Sophereto sūnūs, Pharudos sūnūs, ⁵⁶Jalos sūnūs, Derkono sūnūs, Gedelio sūnūs, ⁵⁷Saphatijos sūnūs, Hatilio sūnūs, Phokhereto sūnūs, kurie buvo iš Asebaimo, Amio sūnūs. ⁵⁸Visų Natiniečių ir Saliamono tarnų sūnų trys šimtai devynios dešimtys du

⁵⁹Štai tie, kurie atvyko iš Telmalos, Telharsos, Kherubo, Adono ir Emerio ir negalėjo nurodyti savo tėvų ir savo kilmės, ar jie yra iš Israėlio: ⁶⁰Dalajos sūnūs, Tobijo sūnūs, Nekodos sūnūs, viso šeši šimtai penkios dešimtys du

⁶¹O iš kunigų sūnų: Hobijos sūnūs, Akoso sūnūs, sūnūs Berzelajo, kurs ėmė žmoną iš Galaadiečio Berzelajo dukterų ir buvo pramintas jųjų vardu. ⁶²Šitie jieškojo savo giminės sąrašų ir nerado, ir buvo išmesti iš kunigijos, ⁶³o Atersata jiems pasakė, kad nevalgytų iš to, kas yra labai šventa, kolei nekils mokyty ir tobulas kunigas

⁶⁴Visa daugybė buvo kaip vienas žmogus, susidedanti iš keturių dešimtų dviejų tūkstančių trijų šimtų šešių dešimtų, ⁶⁵be jų tarnų ir tarnaičių, kurių buvo septyni tūkstančiai trys šimtai trys dešimtys septyni, o tarp šitų du šimtu giesmininkų ir giesmininkų. ⁶⁶Jų arklių septyni šimtai trys dešimtys šeši, jų asilėnų du šimtu keturios dešimtys penki, ⁶⁷jų kupranugarių keturi šimtai trisdešimt penki, jų asilų šeši tūkstančiai septyni šimtai dvidešimt

⁴¹Giesmininkai... ⁴²Durininkų.....
Taipgi iš Levio giminės

⁴³Natiniečiai. Ebr *nethinim*, do v a n o t i e j i. Tai buvo žemesnieji šventyklos tarnai /žr I Kron 9,2/, taip pat kaip ir Saliamono tarnų sūnūs /žem 55 eil ir tol/, kilusieji iš pagonių. Plg 3 Kar 9, 21,22.

⁵⁹Telmalos... Nežinomų dabar Babilonijos vietų vardai

⁶¹Berzelajo. Žr 2 Kar 17,27; 19, 31-39. — ⁶³Atersata. Spėliojama, kad ebr t ž *hatthiršata* reiškia bijotinas. Gal tai buvo vienas iš Zorobabelio titulu. — Iš to, kas yra labai... Pašvęstos aukų dalys buvo

uždrausta valgyti susitepusiems kunigams. Žr Kun 2,2.10 ir k. — Kolei nekils mokyty... Ebr t: kolei neat-sistos kunigas su urimu ir tummimu, t y, kolei vyriausis kunigas galės padaryti galutiną nutarimą per urimą ir tumimą. Tuo būdu buvo iš-rišamos abejonės iki Dovo do laikų ir dabar tikėtasi, kad Dievas sugrą-žins vyriausiam kunigui kitados tu-rėtą privilegiją. Plg Iš 28,30; 2 Esd 7,65

⁶⁴Keturių dešimtų... Sudėjęs visus aug parašytus skaičius, pasidarė tik 29.818. Iš čia aišku, kad perrašinė-jant skaičiuose padaryta klaidų.

⁶⁸Kaikurie šeimynų viršininkai, atvykę prie Viešpaties šventyklos Jerusaleje, savo valia davė dovanų Viešpaties namams, kad ji būtų pastatyta savo vietoje. ⁶⁹Jie davė pagal savo galią darbo išlaidoms šešias dešimtis vieną tūkstantį auksinių pinigų, penkis tūkstančius minų sidabro ir šimtą kunigiškų apdarų

⁷⁰Taigi kunigai, ir levitai, ir tautos dalis, ir giesmininkai, ir durininkai, ir tatiniečiai apsigyveno savo miestuose, ir visas Izraelis savo miestuose

3. ¹Jau buvo atėjęs septintasis mėnuo, ir Izraelio sūnūs buvo savo miestuose. Taigi visa tauta susirinko kaip vienas vyras į Jerusale. ²O Josedeko sūnūs Jošue ir jo broliai kunigai, Salatielio sūnūs Zorobabelis ir jo broliai pakilo ir pastatė Izraelio Dievo altorių, kad atnašautų ant jo deginamąsias aukas, kaip parašyta Dievo vyro Mošės įstatyme. ³Dievo gi altorių patalpino ant jo pamatų, nors jie buvo gąsdinami šalių tautų aplinkui, ir atnašavo ant jo deginamąją auką Viešpačiui rytą ir vakarą. ⁴Jie šventė padangčių iškilmę, kaip parašyta, ir atnašavo deginamąją auką kasdien pagal tvarką, kaip įsakyta daryti kiekvienoje dienoje, ⁵o po to nuolatinę auką, kaip pirmose mėnesio dienose, taip ir visose pašvęstose Viešpaties iškilmėse ir visose tose, kai savaimė atnašaudavo dovaną Viešpačiui

⁶Jie pradėjo atnašauti deginamąją auką Viešpačiui pirmą septintojo mėnesio dieną; bet Viešpaties šventyklos pamatai dar nebuvo padėti. ⁷Jie davė pinigų akmenkaliaus ir mūrininkams, o Sidoniečiams ir Tiriečiams valgyti ir gerti ir aliejaus, kad gabentų kedro medžius nuo Libano iki Jopės jūrai, kaip jiems buvo įsakęs Persų karalius Kiras. ⁸Antraisiais gi metais jų atėjimo prie Dievo šventyklos Jerusaleje antrame mėnesyje Salatielio sūnus Zorobabelis, Josedeko sūnus Jošue ir kiti iš jų brolių kunigai ir levitai ir visi, kurie buvo atėję iš nelaisvės Jerusale, pradėjo ir pastatė levitus dvidešimties metų ir vyresnius, kad skubintų Viešpaties darbą. ⁹O Jošue, jo sūnūs ir jo broliai, Kedmihelis, jo sūnūs ir Judo vyrai

— ⁶⁸Tarp šitų... Tikriau: visų šitų. Kalbama gi čia ne apie giesmininkus iš levitų, bet apie išrinktuosius iš liaudies

⁶⁹Prie Viešpaties šventyklos: prie šventyklos vietos. — ⁶⁹Auksinių pinigų. Ebr *darkemonim*, darikų /žr I Kron 29,7/. Sidabrinio Persų pinigų, darikų vadinamo, vertė maždaug 6 litai, auksinio gi apie 80 litų. — *Minų*. Ebr *maneh*. Tas pinigų buvo vertas apie 275 litus. 2 Esd 7,70... dovanų skaičius kitoks

2. Šventyklos pamatų padėjimas ir darbo sustabdymas

3,1-4,24. Atėjus septintam tų metų, kuriais Žydai sugrįžo iš nelaisvės, mėnesiui, jie švenčia Padangčių šventę ir nuo to laiko pradeda duoti aukas /3,1-5/; antrame gi sekan-

čių metų mėnesyje padedami šventyklos pamatai, iš ko vieni džiaugiasi, kiti gi, atsimindami senąją šventyklą, liūdi /3,6-13/. Žydams atstūmus norėjusius prisidėti prie šventyklos statymo Samariečius, šitie išgauna iš Persų karaliaus uždraudimą statyti šventyklą, kurs pasilieka iki karaliaus Darijaus laikų /4,1-24/

3. ¹Septintasis: mėnuo *tišri*, kuriame buvo paskirta įstatyme iškilmingos šventės. — ²Ant jo pamatų: jo senojoje vietoje. — *Atnašavo ant jo...* kad patikrintų sau taip jiems reikiama Dievo globą. — ⁴Jie šventė... Plg Kun 23,24... — ⁵Nuolatinę auką: auką, daromą kas rytą ir kas vakarą. Plg Iš 29,38

⁷Sidoniečiams *ri*... Plg 3 Kar 5,6... — *Jopės*... Tai buvo arčiausias nuo

kaip vienas vyras stojosi, kad prižiūrėtų tuos, kurie dirbo darbą Dievo šventykloje; taipgi Henadado sūnūs, jų sūnūs ir jų broliai levitai

¹⁰Taigi mūrininkams padėjus šventyklos pamatus, kunigai savo apdaruose sustojo su trimitais, taipgi Asapho sūnūs levitai su kimbolais, kad šlovintų Dievą pagal Israėlio karaliaus Dovo do sutvarkymą. ¹¹Jie giedodjo Viešpačiui šlovinimo ir dėkojimo giesmes, kad jis geras, kad jo mielaširdystė Israėliui per amžius. Taipgi visa tauta šaukė dideliu šauksmu, šlovindama Viešpatį, nes buvo padėti Viešpaties šventyklos pamatai. ¹²Bet labai daug iš kunigų ir levitų, šeimynų viršininkai ir senesnieji, kurie buvo matę senąją šventyklą, išvydę šitos šventyklos pamatus, dedamus jų akyse, verkė labai balsiai, tuo tarpu kad daugelis šūkodami kėlė balsą iš džiaugsmo. ¹³Ir nė vienas negalėjo atskirti besidžiaugiančiųjų šauksmo nuo raudančios tautos balso, nes tauta šūkojo dideliu balsu susimaišius ir jų balsas buvo girdimas toli

4. ¹Bet Judo ir Benjamino priešai, išgirdę, kad nelaisvės sūnūs stato šventyklą Viešpačiui, Israėlio Dievui, ²prisiartinio prie Zorobabėlio ir šeimynų viršininkų ir jiems tarė: Statykime draug su jumis, nes mes kaip ir jūs jieškome jūsų Dievo; štai mes darėme aukas nuo laiko Asorhadano, Asirijos karaliaus, kurs mus čia atgabeno. ³Tuomet Zorobabėlis, Jošue ir kiti Israėlio šeimynų viršininkai jiems tarė: Nepridera jums ir mums draug statyti mūsų Dievui namus, bet mes statysime patys vieni Viešpačiui, mūsų Dievui, kaip mums yra įsakęs Persų karalius Kiras. ⁴Taigi atsitiko, kad žemės tauta kliudė Judo tautai ir trukdė juos statyme. ⁵Anie pasisamdė prieš juos patarėjų, kad nieku paverstų jų sumanymą per visas Persų karaliaus Kiro dienas ir iki Persų karaliaus Darijaus viešpatavimui

⁶Karaliaujant gi Asuerui, jo viešpatavimo pradžioje jie parašė prieš Judo ir Jerusaleus gyventojus skundą. ⁷Ir Artakserksio laikais rašė Beselamas, Mitridatas, Tabėėlis ir kiti, buvusieji jų taryboje, Persų karaliui Artakserksui; skundo gi laiškas buvo parašytas siriškai ir buvo skaitomas Sirų kalba

Jerusaleus uostas. — ^a*Antraisiais gi...* ty, 535 m pirm Kr. — ^b*Kedmiheilis*: antras levitų šeimynos viršininkas. — *Judo*. Gal Odovijos. Plg aug 2,40; Neem 7,43

¹⁰*Savo apdaruose*. Žr Iš 31,10. — *Kimbolais*. Tai buvo levitų muzikos instrumentas. Plg I Kron 15,19,24 ir k. — ¹²*Senąją šventyklą*: sudegintą 11 Sedekijo, o devynioliktais Nabukodonosoro metais, prieš 53 m /588 pirm Kr/. — *Verkė*: nes rodėsi, kad naujoji šventykla negalėsianti jokių būdu prilygti senajai. Plg Ag 2,3; Zak 4,10

4. ¹*Priešai*: Samariečiai. Žr 4 Kar 17,24... Samariečiai pradžioje turėjo gerą sumanymą; tik Žydų atstumti jie tapo jų priešais. — *Nelaisvės sūnūs*. Ebraizmas, užuot: sugrižusieji iš nelaisvės. — ²*Jieškome*

jūsų Dievo. Pasakymas nevisai teisingas, nes Samariečių religija buvo mišinys judaizmo su stabmeldyste. Plg 4 Kar 17,23. — *Asorhadano*. Žr 4 Kar 19,37. — ³*Nepridera...* Leidimas Samariečiams dalyvauti šventyklos statyme turėjo vesti grįžusius iš nelaisvės Žydus prie politinės su jais vienybės; Žydoms gi buvo svarbu išlaikyti savistovybę; todėl jų vadai negalėjo duoti Samariečiams kitokio atsakymo. — ⁴*Žemės tauta*: Samariečiai, kurių dabar Palestinoje buvo dauguma. — *Kliudė...* Ebr t: padarė tai, kad Judo gyventojai nuleido rankas, ir jie nubaidė juos nuo statymo. — ⁵*Patarėjų*: Persų karaliaus valdininkų. — *Per visas Persų...* Šventyklos statymo darbas pasiliko sustabdytas per paskutinius penkerius

⁸Reum-Béelteemas ir raštininkas Samsajis parašė iš Jerusaleš karaliui Artakserksui vieną tokį laišką: ⁹Reum-Béelteemas ir raštininkas Samsajis ir kiti jo patarėjai, Diniečiai, Apharsatakhiečiai, Terpaliečiai, Apharsiečiai, Erkujiečiai, Babiloniečiai, Susanechiečiai, Dieviečiai, Elamiečiai ¹⁰ir kiti iš tautų, kurias didis ir garbingas Asenapharas perkėlė ir apgyvendino jas Samarijos miestuose ir kituose kraštuose anapus Upės ramybėje, ¹¹/štai nuorašas laiško, kurį jie jam siuntė/, karaliui Artakserksui tavo tarnai, vyrai esantieji anapus Upės, linki sveikatos! ¹²Težino karalius, kad Žydai, pakilusieji nuo tavęs pas mus, atvyko į maištingą ir blogiausį Jerusaleš miestą, kurį stato, išvesdami jo mūrus ir darydami sienas. ¹³Taigi dabar težino karalius, jog, jei tas miestas bus pastatytas ir jo mūrai vėl išvesti, jie nebeduos nei čyžės, nei muito, nei metinių mokesčių ir tas nuostolis palies pagaliau karalių. ¹⁴Mes gi atsimename druską, kurios valgėme rūmuose, ir kadangi mums rodosi neteisinga matyti skriaudą karaliui, todėl siunčiame ir skelbiame karaliui, ¹⁵kad tu pajieškotumei savo tėvų istorijų knygoje, ir tu rasi parašyta metraščiuose ir žinosi, jog tas miestas yra maištingas miestas ir kenksmingas karaliams ir kraštams, ir jame sukeliami karai nuo senų laikų; todėl tas miestas ir buvo sugriautas. ¹⁶Mes skelbiame karaliui, jog, jei tas miestas bus pastatytas ir mūrai atnaujinti, tu nebeturėsi nuosavybės anapus Upės

¹⁷Tuomet karalius siuntė Reum-Béelteemui, raštininkui Samsajui ir likusiems, kurie buvo jų taryboje, Samarijos gyventojams, ir kitiems anapus Upės, linkėdamas sveikatos ir ramybės: ¹⁸Skundas, kurį mums siuntėte, buvo aiškiai perskaitytas mano akivaizdoje, ¹⁹ir mano buvo duota įsakymas; peržiūrėta ir rasta, jog tas miestas nuo senų dienų kelias prieš

Kiro viešpatavimo metus, aštuone-rius Kambizo Pseudo Smerdžiaus ir pirmuosius Darijaus, todėl iki 520 m pirm Kr

⁸*Asuerui*. Ebr 'Ahašveroš. Tai buvo tikriausiai antras vardas Kiro sūnaus ir įpėdinio Kambizo. — ⁹*Artakserkso*, ebr 'Arthakhšasta, pers 'Arthakhsathra. Spėliojama, kad čia taip pavadinta Pseudo-Smerdis, kurs, mirus Kambizui, buvo pasisavinęs sostą, bet po septynių mėnesių buvo priverstas atiduoti jį Kambizo sūnui Dariui. — *Siriškai*, ty, buvo parašyta aramaiškomis raidėmis ir kalba, kuri buvo vartojama kaip tarptautinė. — Nuo šitos vietos iki 6,18 ir Esdro knyga parašyta aramaiškai

⁸*Reum-Béelteemas*. Tikriausiai anot ebr t Vyriausis teisėjas Reums, ty, Persų karaliaus vietininkas, kurs buvo skiriamas padėjėju provincijų vietininkams. — ⁹*Diniečiai*... Po valdininkų minimos įvairios tautos, atkeltos Palestinon, iš kurių susidarė Samariečių tauta. — *Susanechiečiai*: iš garsaus senovėje miesto

Susos, ebr Šušan /plg Dan 8,2/. — *Elamiečiai*: gyventojai Elamo į rytus nuo Asirijos. — ¹⁰*Asenapharas*. Kas jis buvo, tikrai nežinia. Vieni spėja, kad tai antras karaliaus Asurbanipalo /668-626 m/ vardas, kiti gi, kad taip vadinęsis Asarhadono valdininkas, kuriam buvo pavesta apgyvendinti Palestinoje augščiau paminėtuosius atėjūnus. — *Upės*: Euphrato. Pasakymu «anapus Upės» buvo nurodoma provincijos į vakarus nuo Euphrato. — *Ramybėje* — khald t: ir taip. Tai santrupa, reiškianti: ir taip toliau. — ¹³*Nei čyžės, nei muito*: gal metinių mokesčių, imamų pinigais ir dalykais. — *Metinių mokesčių*. Tikriausiai anot khald t: kelpinigių, kurie buvo mokami už pasinaudojimą vieškeliais. — ¹⁴*Druską*. Taip sakoma rytų kraštuose apie tuos, kurie gauna iš ko nors maistą ar algą /salarium/. — ¹⁵*Savo tėvų*: Artakserkso pramonėjų. — *Istorijų knygoje*. Rytų kraštuose buvo labai paplitęs protas rašyti valdovų metraščius. — *Sukeliami karai*. Khald t: maištai

karalius maištą, ir jame sukilstą vaidai ir kovos; ²⁰nes Jerusaleje buvo ir stipriausių karalių, kurie viešpatavo visam kraštui anapus Upės; jie ėmė taipgi čyžę ir muitą ir duoklę. ²¹Taigi dabar paklauskite nutarimo: Uždrauskite aniems vyrams statyti tą miestą, iki rasi aš neliepsiu. ²²Žiūrėkite, kad tai įvykdytumėte neapsileisdami, ir kad nuostolis karaliui pamažu nepadidėtų

²³Taigi karaliaus Artakserkso ištarmės nuorašas buvo perskaitytas Reum-Beëlteemo, raštininko Samsajo ir jų patarėjų akivaizdoje, ir jie nuėjo skubiai pas Žydus į Jerusaleį ir uždraudė jiems galinga ranka. ²⁴Tuomet Viešpaties namų darbas Jerusaleje buvo sustabdytas ir nebuvo daromas iki antrų Persų karaliaus Darijaus viešpatavimo metų

5. ¹Bet pranašas Agėjus ir Ado sūnus Zakharijas pranašautė pranašavo Israėlio Dievo vardu Žydams, buvusiems Judėjoje ir Jerusaleje. ²Tuomet Salatiėlio sūnus Zorobabėlis ir Josedeko sūnus Jošue pakilo ir ėmė statyti Dievo šventyklą Jerusaleje, o draug su jais buvo Dievo pranašai ir jiems padėjo

³Tuo pačiu metu atėjo prie jų Tatanajis, kurs buvo viršininku anapus Upės, ir Starbuzanajis ir jų patarėjai ir taip jiems kalbėjo: Kas jums patarė statyti šituos namus ir išvesti jo mūrus? ⁴I tai mes jiems atsakėme, įvardindami žmones, pradėjusius tą statymą. ⁵Jų gi Dievo akis budėjo ant Žydų senesniųjų, ir anie negalėjo jiems uždrausti. Nutarta gi pranešti apie tą dalyką Darijui, ir kad tuomet jie atsakys į tą skundą

⁶Nuorašas laiško, kurį viršininkas krašto anapus Upės Tatanajis, ir Starbuzanajis, ir jo patarėjai Arphasakiečiai, buvusieji anapus Upės, siuntė karaliui Darijui. ⁷Laiškas, kurį jie jam nusiuntė taip buvo parašytas: Karaliui Darijui tebūna visa ramybė. ⁸Težino karalius, kad mes buvome nuėję į Judėjos šalį, prie didžiojo Dievo namų, kurie statomi iš netašyto akmens ir medžiai dedami ant sienų; tas statymo darbas daromas rūpestingai ir tarpsta jų rankose. ⁹Taigi mes klausėme anuos vyresniusius ir taip jiems tarėme: Kas jums leido statyti šituos namus ir atnaujinti šitas sienas? ¹⁰Pasiklausėme taipgi jų vardų, kad praneštumėm tau, ir surašėme vardus tų vyrų, kurie tarp jų viršininkai. ¹¹Jie gi mums atsakė tokiais žodžiais ir tarė: Mes esame dangaus ir žemės Dievo tarnai ir sta-

¹⁷*Ir ramybės* Khald: ir taip toliau. — ¹⁸*Kelias prieš karalius...* kaip buvo atsitikę Joakimo ir Sedekijō laikais. Plg 4 Kar 24, 1.10.20. — ²⁰*Stipriausių karalių*: kaip Dovidas, Šaliamonas ir kaikurie kiti. — *Duoklę*: kelpinigiūs

²⁴*Iki antrų...* iki 520 pirm Kr

3. Tolesnis šventyklos statymas ir laimingas darbo baigimas

5.1–6.22. Pranašų padrašinti Žydai vėl pradeda statyti šventyklą. Gavęs apie tai žinią naujas karaliaus vietininkas klausia Darijų laišku, ar buvo Kiro leista Žydams statyti Viešpaties namus [5,1–17] ir gauna atsakymą, kuriuo liepiama ne tik

netrukdyti darbo, bet dar padėti [6,1–12]. Padedant tat karaliaus vietininkui, šventyklos statymas baigiamas, ji pašvenčiama 6 Darijaus metais, ir švenčiama iškilmingai Velykos [6,13–22]

5. ¹*Agėjus ir Ado sūnus Zakharijas*: dešimtas ir vienuoliktasis iš tarpo mažesniųjų pranašų. Zakharijas tikrumoje buvo ne sūnus Ado, bet vaikaitis. Plg Zak 1,1. — ²*Jiems padėjo*: savo karštais paraginimais, kaip pasirodo iš juodviejų pranašysčių

³*Tatanajis*. Tai buvo Reumo įpėdinis. Jis turėjo taipgi kitą raštininką Starbuzanajį. — *Kas jums patarė*. Khald: kas jums leido. — ⁴*Mes*:

tome šventyklą, kuri buvo jau pastatyta pirm daugelio metų, kurią buvo pastatęs ir padaręs didis Izraelio karalius. ¹²O kai mūsų tėvai įvedė į rūstybę dangaus Dievą, jis padavė juos į Babilono karaliaus Khaldiečio Nabukodonosoro rankas, kurs sugriovė šituos namus ir perkėlė jo tautą į Babiloną. ¹³Bet pirmais Babilono karaliaus Kiro metais, karalius Kiras išleido nutarimą pastatyti šituos Dievo namus. ¹⁴Nes ir auksinius bei sidabrinčius Dievo šventyklos indus, kuriuos Nabukodonosoras buvo paėmęs iš šventyklos Jerusaleje ir atgabenęs juos į Babilono šventyklą, karalius Kiras ėmė iš Babilono šventyklos, ir jie buvo atiduoti Sasabasarui vardu, kurį jis pastatė taipgi viršininku. ¹⁵Be to, jis jam tarė: Imk šituos indus, eik ir padėk juos šventykloje, esančioje Jerusaleje, ir Dievo namai tebūna statomi savo vietoje. ¹⁶Taigi tuomet anas Sasabasaras atėjo ir padėjo Dievo šventyklos pamatus Jerusaleje ir nuo to meto iki dabar ji statoma ir dar nebaigta. ¹⁷Dabar tat, jei karaliui tinka, jis tepajieško karaliaus knygyne, esančiame Babilone, ar buvo karaliaus Kiro liepta statyti Dievo namus Jerusaleje, ir teatsiunčia mums karaliaus valią apie tą dalyką

6. ¹Tuomet karalius Darijus davė įsakymą, ir jieškota knygų rinkinyje, kurios buvo sudėtos Babilone; ²ir atrasta Medijos krašto stiprovėje Ekbatanoje vienas rietimas, kuriame buvo parašyta toks atmintinas dalykas:

³Pirmais karaliaus Kiro metais, karalius Kiras nutarė, kad būtų statomi Dievo namai Jerusaleje, toje vietoje, kur atnašaujama aukos, ir kad padėtų pamatus, pakeliančius rūmą šešiomis dešimtimis mastų augštą ir šešiomis dešimtimis mastų platų. ⁴tris eiles iš netašytų akmenų ir taip pat eiles iš naujų medžių; išlaidos gi turi būti duotos iš karaliaus namų. ⁵Be to, auksiniai ir sidabriniai Dievo šventyklos indai, kuriuos Nabukodonosoras buvo paėmęs iš Jerusaleš šventyklos ir atgabenęs į Babiloną, tebūna atiduoti ir nunešti atgal į Jerusaleš šventyklą savon vieton. Jie ir buvo padėti Dievo šventykloje

⁶Dabar tat Tatanajau, viršininke krašto anapus Upės, Starbuzanajau ir jūsų patarėjai, Arphasakiečiai, kurie esate anapus Upės, pasitraukite toli nuo jų ⁷ir leiskite daryti tą Dievo šventyklą Žydų vadui ir jų vyres-

Esdras ir kiti. — ⁵Anie negalėjo... Tatanajis nedrįso savo valia sustabdyti pradėto darbo, kolei negaus iš karaliaus atsakymo apie tą dalyką

⁷Taip buvo parašytas. Tatanajis savo laiške nedaro Žydams jokių priekaištų, jis tik aprašo dalyką, kokį pats rado. — ¹⁴Sasabasarui: Zorobabėliui. Žr aug 1,8. — *Viršininku*, khald *pekhah*, vietininkas, bet mažesnis, negu buvo Tatanajis. — ¹⁶Statoma ir dar... Tos aplinkybės, kad šventyklos statymo darbas buvo sustabdytas, Žydai nemini. — ¹⁷Knygyne: Khald: turtų bute

6. ¹Knygų rinkinyje. Tikriau: raštų bute. Senovinės Ninivės miesto vietoje Kujundžike atkasta eilė ka-

raliaus rūmo kambarių, prikrautų plytelių, kuriose įrašyti viešieji dokumentai. Panašioje bibliotekoje jieškota ir Kiro dekreto apie Jerusaleš šventyklą. — ²Ekbatanoje. Khald *'Akhmetha*. Persiškai ta vieta vadinama Hagmatama. Buvo tai sustiprintas Persų karaliaus vasarnamis

³Kad būtų statomi... Čia duodama tikriausiai ne ištisas karaliaus nutarimas, bet tik ištraukos iš jo. — *Rūmą šešiomis...* Nauja šventykla turėjo būti daug didesnė /plg 3 Kar 6,2/, bet netaip graži ir turtinga, kaip Saliamono. — ⁴Tris eiles... Neaišku, apie kurią šventyklos dalį čia kalbama. — ⁵Jie ir buvo padėti... Khald: tu padėk juos Dievo namuo-

niesiems, kad jie pastatytų tuos Dievo namus savo vietoje. ⁸Mano taipgi įsakyta, kas tų Žydų vyresniųjų turi būti daroma, idant būtų statomi Dievo namai, būtent, kad iš karaliaus išdo, tai yra iš mokesčių, kurie imami iš krašto anapus Upės, būtų rūpestingai duodama aniems vyrams lėšų, idant darbas nebūtų sutrukdytas. ⁹O jei bus reikalo, tebūna jiems duodama kasdien veršių, avinėlių ir ožių deginamajai dangaus Dievo aukai, taipgi javų, druskos, vyno ir aliejaus, taip kaip reikalauja esančiųjų Jerusaleje kunigų apeigos, kad nebūtų jokios priežasties dejuoti. ¹⁰Tegul jie aukoja dangaus Dievui atnašas ir tesimeldžia už karaliaus ir jo sūnų gyvybę. ¹¹Taigi mano padaryta nutarimas: jei kuris nors žmogus pakeistų šitą nutarimą, tegul ima iš jojo namų rąstą, tepastato ir tegul jį ant jo prikala, o jo namai tebūna atimti išdan. ¹²Dievas gi, kurs paskyrė tenai savo vardui buveinę, tesugriauna kiekvieną karalystę ir tautą, kuri ištiestų savo ranką, kad priešintųsi ir ardytų tuos Dievo namus Jerusaleje. Aš, Darijus, padariau tą nutarimą ir noriu, kad jis būtų rūpestingai įvykdytas

¹³Taigi Tatanajis, viršininkas šalies anapus Upės, Starbuzanajis ir jo patarėjai visa rūpestingai įvykdė, taip kaip karalius Darijus buvo įsakęs. ¹⁴Žydų gi senesnieji statė, ir jiems sekėsi, taip kaip pranašavo Agėjus ir Ado sūnus Zacharijas. Jie darbavosi ir pastatė, liepiant Israėlio Dievui ir įsakant Persų karaliams Kirui, Darijui ir Artakserksui. ¹⁵Jie baigė tuos Dievo namus iki trečiajai Adaro mėnesio dienai šeštais karaliaus Darijaus viešpatavimo metais

¹⁶Tuomet Israėlio sūnūs, kunigai ir levitai ir kiti perkėlimo sūnūs darė su džiaugsmu Dievo namų pašventinimą. ¹⁷Dievo namams pašvęsti jie atnašavo šimtą veršių, du šimtu avinų, keturis šimtus avinėlių, dvylika ožių už viso Israėlio nuodėmę, žiūrint Israėlio giminių skaičiaus. ¹⁸Taipgi jie pastatė kunigus, žiūrėdami jų tvarkos, ir levitus jų eilėmis prie visų Dievo darbų Jerusaleje, kaip parašyta Mošės knygoje

¹⁹Sugrįžusieji gi iš nelaisvės Israėlio sūnūs šventė paskhą keturioliktoje pirmojo mėnesio dienoje, ²⁰nes kunigai ir levitai buvo apsivalę, kaip vienas žmogus; visi buvo nesutepti, kad aukotų paskhą visiems nelaisvės sūnūms, ir savo broliams kunigams, ir sau. ²¹Valgė paskhą Israėlio sūnūs, sugrįžusieji iš nelaisvės, ir visi, kurie buvo atsiskyrę nuo krašto tautų susitepimo ir prisidėję prie jų, kad jieškotų Viešpaties, Israėlio Dievo.

Sk 3,6; 8,9

se. — ⁸*Dabar tat...* Čia prasideda Darijaus įsakymas. — *Pasitraukite...* nesikiškite į tą dalyką. — ⁹*Ožių* Tikriau: avinų. — ¹⁰*Atnašas*. Khald: meilų kvapą. — *Tesimeldžia...* Ir Žydų pranašai ragindavo juos melstis už savo valdovus pagonis. Žr Jer 29,7; plg I Mak 7,23; 12,11. — ¹¹*Prikala...* Prikalimas prie rąsto, pirma nukirtus galvą, buvo dažnai vartojama bausmė

¹⁴*Artakserksui*: Longimanui /Ilgarankiui/, kurs žymiai vėliau padėjo Žydams sutvarkyti jų religinį gyvenimą. — ¹⁵*Adaro*. Paskutinis Žydų metų mėnuo. — *Šeštais...* 516-515 m pirm Kr

¹⁸*Tvarkos*: kurią buvo nustatęs Dovidas. Žr I Kron 23,6... — *Darbų*: tarnybos šventykloje

¹⁹*Israėlio sūnūs...* Nuo šitos vietos originalinis tekstas vėl ebraiskasis. — ²⁰*Nes kunigai ir...* Toks kaip čia uolumas nevisuomet buvo kunigų tarpe. — *Visiems nelaisvės sūnūms*. Kitados patys šeimynų viršininkai pjaudavo velykinius avinėlius; levitams gi buvo pavesta ta pareiga gal nuo Ezekijo laikų. Plg 2 Kron 30,17 ir k. ²¹*Kurie buvo atsiskyrę...* Gal tai buvo taip pat Israėliaičiai, kurie buvo susimaišę su pagonimis, o dabar vėl nuo jų atsiskyrė. — ²²*Asirijos karaliaus*. Persų karalius Da-

²²Jie su džiaugsmu darė neraugintų duonų iškilnę per septynias dienas, nes Viešpats buvo padaręs jiems linksmybės ir palenkęs prie jų Asirijos karaliaus širdį, kad padėtų jų rankoms Viešpaties, Izraelio Dievo, darbe

7. ¹Po tų gi atsitikimų, karaliaujant Persų karaliui Artakserksui, atėjo Esdras, sūnus Sarajo, kurs buvo sūnus Azarijo, kurs buvo sūnus Helkijo, ²kurs buvo sūnus Selumo, kurs buvo sūnus Sadoko, kurs buvo Akhitobo sūnus, ³kurs buvo Amarijo sūnus, kurs buvo Azarijo sūnus, kurs buvo Marajoto sūnus, ⁴kurs buvo Zarahijo sūnus, kurs buvo Ozio sūnus, kurs buvo Bokio sūnus, ⁵kurs buvo Abisuės sūnus, kurs buvo Phinėjo sūnus, kurs buvo Eleazaro sūnus, kurs buvo pirmojo kunigo Aarono sūnus

⁶Tasai Esdras atvyko iš Babilono; jis buvo prityręs žinovas Mošės įstatymo, kurį Viešpats Dievas yra davęs Izraeliui. O karalius suteikė jam visa, ko buvo prašęs, nes Viešpaties, jo Dievo, ranka buvo ant jo. ⁷Taipgi iš Izraelio sūnų ir iš kunigų sūnų ir iš levitų sūnų, ir iš giesmininkų, ir iš durininkų, ir iš Natiniečių atvyko kaikurie į Jerusaleį septintais karaliaus Artakserkso metais

⁸Jie atėjo į Jerusaleį penktame mėnesyje; tai buvo septinti karaliaus metai. ⁹Pirmą pirmojo mėnesio dieną jis pradėjo eiti iš Babilono ir pirmąją penktojo mėnesio dieną atėjo į Jerusaleį, esant ant jo gerai Dievo rankai. ¹⁰Nes Esdras buvo prirengęs savo širdį tyrinėti Viešpaties įstatymo ir vykdyti bei mokyti įsakymų ir nutarimų Izraelyje

¹¹Štai gi nuorašas laiško su nutarimu, kokį karalius Artakserksas davė kunigui Esdru, Rašto mokytojui, žinovui Viešpaties žodžių ir įsakymų ir jo apeigų Izraelyje

¹²Karalių karalius Artakserksas kunigui Esdru, mokyčiausiam dangaus Dievo įstatymo žinovui linki sveikatos. ¹³Mano nutarta, kad kam tik patiks mano karalystėje iš Izraelio tautos, iš jo kunigų ir iš levitų eiti Jerusaleį, teeina draug su tavim. ¹⁴Nes tu siųstas karaliaus ir septynių jo patarėjų aplankyti Judėjos ir Jerusaleį pagal tavo Dievo įstatymą, kurs yra tavo rankoje, ¹⁵ir nunešti sidabro bei aukso, karaliaus ir jo patarėjų savo valia paaukoto Izraelio Dievui, kurio padangtė yra Jerusaleje. ¹⁶Taipgi visą sidabrą ir auksą, kurį tik rasi visoje Babilono šalyje ir kuri

rijus čia vadinamas Asirijos karaliumi, nes senovinė Asirija buvo jo valdžioje

II. Grįžimas Palestinon antrojo Žydų būrio, vedant Esdru, ir tolesnis tautos gyvenimo tvarkymas

1. Kelionė Esdro ir antrojo Žydų būrio iš Babilono Jerusaleį

7,1--8,36. Leidžiant karaliui Artakserksui, grįžta Palestinon su nauju Žydų būriu ir su įvairiomis dovanomis šventykklai Rašto žinovas Esdras /7,1-28/. Įvardijami atvykusieji draug su juo šeimynų viršininkai /8,1-14/ ir aprašoma pati kelionė /8,15-36/

7. ¹Po tų gi atsitikimų... Nuo šeštų Darijaus metų buvo praslinkę arti 57 m. Artakserksas Ilgarankis buvo sūnus Kserkso, o Darijaus vaikaitis. — *Sūnus Sarajo*, ty, Sarajo palikuonis, nes nuo Sarajo mirties buvo praslinkę 130 m. Plg 4 Kar 25,18. — ⁵*Pirmojo kunigo*. Ebr t.: vyriausiojo kunigo

⁶*Jis buvo prityręs...* Čia pirmą kartą sutinkame šv Rašte žinovo vardą. Esdras draug su kitais mokslinčiais, anot padavimo, pakeitęs senovines Žydų abėcėlės phenikiškas raides keturkampėmis. — *Nes Viešpaties... ranka...* Dievo apvaizda laikė jį ypatingoje savo globoje. — ⁷*Iš Izraelio sūnų...* Plg aug 2, 70. — *Septintais... metais*: 459 m pirm Kr

¹¹*Laiško su nutarimu*. Artakserkso

tauta norės atnašauti, ir iš kunigų, ką jie savo valia atnašaus savo Dievo namams, esantiems Jerusaleje, ¹⁷imk be kliūčių ir rūpestingai pirk už tuos pinigus veršių, avinų, avinėlių, duoninių aukų ir jų liejamų aukų, ir tai atnašauk ant jūsų Dievo šventyklos altoriaus, kurs yra Jerusaleje. ¹⁸Jei tau ir tavo broliams patiks padaryti ką nors su likusiu sidabru ir auksu, darykite kaip jūsų Dievo valia. ¹⁹Taipgi indus, kurie tau duodami tavo Dievo sūnų tarnybai, atiduok Dievo akivaizdoje Jerusaleje

²⁰Bet ir kas dar bus privalu tavo Dievo namams, kiek tik reikės išleisti, bus duota iš izdo ir iš karaliaus piniginės, ²¹taipgi ir mano paties. Aš, karalius Artakserksas, nutariu ir įsakau visiems viešojo izdo užvaizdams anapus Upės, kad ko tik iš jūsų reikalaus kunigas Ėsdras, dangaus Dievo įstatymo žinovas, jūs duotumėte be gaisčio ²²iki šimtui talentų sidabro, iki šimtui korų javų, iki šimtui batų vyno, iki šimtui batų aliejaus, druskos be saiko, ²³visa, kas priklauso dangaus Dievo apeigoms, tebūna duodama rūpestingai dangaus Dievo namuose, kad kartais jis nesusirūstintų ant karaliaus ir jo sūnų karalystės. ²⁴Taipgi duodame jums žinią apie visus kunigus, levitus, giesmininkus, durininkus, Natiniečius ir šito Dievo namų tarnus, kad jums neleidžiama dėti ant jų maito, čyžės ir metinio mokesčio

²⁵Tu gi, Esdrai, pastatyk tavo Dievo duotąją išmintimi, kuri yra tavo rankoje, teisėsis ir viršininkus, kad teistų visą tautą anapus Upės, būtent tuos, kurie žino tavo Dievo įstatymą; mokykite taipgi be kliūčių ir nežinančius. ²⁶O kiekvienas, kurs nevykdys rūpestingai tavo Dievo įstatymo ir karaliaus įstatymo, bus pasmerktas arba mirti, arba ištremti, arba užmokėti savo lobiu, arba bent į kalėjimą

²⁷Palaimintas tebūna Viešpats, mūsų tėvų Dievas, kurs tai davė į karaliaus širdį, kad padidintų garbę Viešpaties namų, esančių Jerusaleje, ²⁸ir kurs atkreipė į mane savo gailestingumą karaliaus, jo patarėjų ir visų galingų karaliaus kunigaikščių akivaizdoje. Taigi aš, sustiprintas Viešpaties, mano Dievo, ranka, kuri buvo ant manęs, surinkau Izraelio viršininkus, kad jie eitų draug su manim

8. ¹Taigi šitie yra šeimynų viršininkai ir giminių sąrašas tų, kurie pakilo draug su manim iš Babilono, viešpataujant karaliui Artakserksui. ²Iš Phinėjo sūnų: Gersomas; iš Itamaro sūnų: Daniėlis; iš Dovid sūnų: Hattus; ³iš Sekhenijo sūnų, Pharoso sūnų: Zakharijas; ir draug su juo suskaityta šimtas penkias dešimtis vyrų. ⁴Iš Phahat-Moabo sūnų: Zarėhės sūnus Elioenajis ir su juo du šimtu vyrų; ⁵iš Sekhenijo sūnų: sūnus Ezekhiėlis ir su juo trys šimtai vyrų; ⁶iš Adano sūnų: Jonatano sūnus Abedas ir su juo penkios dešimtys vyrų; ⁷iš Alamo sūnų: Atalijo sūnus

laiškas perrašyta aramaiška kalba; taip jis buvo tikriausiai sudėtas

¹⁴Kurs yra tavo rankoje: kurį tu gerai žinai. — ¹⁷Duoninių aukų... Žr Kun 2,1... Sk 15,1-16

²⁰Bus duota iš... Khald t: galėsi gauti iš karaliaus turtų namų; o mano, kurs esu karalius Artakserksas, bus išleistas paliepimas visiems izdo užvaizdams anapus Upės, kad ko tik... — ²²Korų. Ebr saikas kor

lygus 364,4 litr; bath - dešimta koro dalis. — ²³Visa, kas priklauso... Khald: visa, kas dangaus Dievo paliepimu privalu. — ²⁴Metinio mokesčio: kelpinigių. Plg aug 4,13

²⁵Tuos, kurie žino... Palestinos žydus

8. ³Iš Sekhenijo sūnų. Tie žodžiai reiktų pridėti prie 2 e ir skaityti taip: Iš Dovid sūnų: Hattus, kurs buvo iš Sekhenijo sūnų: iš Pharoso

Ješajas ir su juo septynios dešimtys vyrų; ⁸iš Saphatijo sūnų: Mikholo sūnus Zebedija ir su juo aštuonios dešimtys vyrų; ⁹Joabo sūnų: Jahiėlio sūnus Obedija ir su juo du šimtu aštuoniolika vyrų; ¹⁰iš Solomito sūnų: Josphijo sūnus ir su juo šimtas šešios dešimtys vyrų; ¹¹iš Bebajo sūnų: Bebajo sūnus Zakharijas ir su juo dvidešimt aštuoni vyrai; ¹²iš Azgado sūnų: Eketano sūnus Johanas ir su juo šimtas dešimts vyrų; ¹³iš Adonikamo sūnų, kurie buvo paskučiausieji, šitie jų vardai: Elipheletas, Jėhielis ir Samajas ir su jais šešios dešimtys vyrų; ¹⁴iš Begujo sūnų: Utajis ir Zakhuras ir su juodviem septynios dešimtys vyrų

¹⁵Aš surinkau juos prie upės, tekančios į Ahavą, ir pasilikome tenai tris dienas, o įieškodamas tarp tautos ir tarp kunigų Levio sūnų, aš neradau jų tenai. ¹⁶Taigi aš siunčiau viršininkus Eliėzerį, Ariėlį, Semėją, Elnataną, Jaribą, kitą Elnataną, Nataną, Zakhariją ir Mosolamą, ir du išminčiu, Joaribą ir Elnataną

¹⁷Siunčiau gi juos pas Eddą, kurs yra pirmasis Khaspijos vietoje, ir idėjau į jo burną žodžius, kuriuos turėjo kalbėti Eddui ir jo broliams Natiniečiams Khaspijos vietoje, kad atvestų mums mūsų Dievo namų tarnų.

¹⁸Ir jie atvedė per gerą ant mūsų buvusią mūsų Dievo ranką mokyčiausį iš sūnų Moholio; kurs buvo Israėlio sūnaus Levio sūnus, ir Sarabiją, ir jo sūnus ir jo brolius, viso aštuoniolika, ¹⁹ir Hasabiją, o su juo Ješają iš Merario sūnų, jo brolius ir jo sūnus, draug dvidešimt, ²⁰ir iš Natiniečių, kuriuos Dovidas ir kunigaikščiai buvo davę tarnauti levitams, du šimtu dvidešimt Natiniečių; visi šitie buvo pažymėti savo vardais

²¹Tenai prie Ahavos upės aš paskelbiau pasninką, kad vargintumėm save Viešpaties, mūsų Dievo, akivaizdoje ir prašytumėm tikro kelio sau, mūsų vaikams ir visam mūsų lobiui. ²²Nes aš gėdžiaus prašyti karalių pagalbos ir raitelių, kurie gintų mus kelyje nuo priešo, nes mes buvome sakę karaliui: Mūsų Dievo ranka yra su visais, kurie įieško jo gerume, o jo valdžia ir galybė ir didelė rūstybė prieš visus, kurie pameta jį. ²³Taigi mes alkinome save ir meldėme mūsų Dievą tuo tikslu, ir atsitiko mums laimingai. ²⁴Aš atskiriau iš kunigų viršininkų dvylika, Sarabiją ir Hasabiją ir su juodviem dešimtį jų brolių ²⁵ir pasvėriau jiems sidabrą ir auksą ir mūsų Dievo namų pašvęstuosius indus, kuriuos buvo davę karalius, ir jo patarėjai, ir jo kunigaikščiai, ir visas Israėlis iš tų, kurie radosi; ²⁶ir atsėriau jiems į rankas šešis šimtus penkias dešimtis talentų sidabro, šimtą sidabrinių indų, šimtą talentų aukso, ²⁷dvidešimt auksinių taurių, kurios svėrė po tūkstantį auksinių, ir du geriausio blizgančio skaistvario indų, gražių kaip auksas; ²⁸ir aš jiems tariu: Jūs pašvęsti Viešpačiui ir indai pašvęsti, taip pat ir sidabras ir auksas, kurs laisva valia atnašautas Viešpačiui, mūsų tėvų Dievui. ²⁹Būkite budrūs ir sergėkite, kolei ne-

sūnų... — ⁸Ezekhiėlis. Ebr t: Jakhaziėlis. — ¹³Paskučiausieji: ta prasme, kad kiti iš jų šeimynos buvo sugrižę Palestinon anksčiau draug su Zorobabėliu. Žr aug 2,13

¹⁵Upės, tekančios į Ahavą. Upelio, tekėjusio į Ahavą, vardas nepasakytas. Ahava buvo vadinama gal tik nedidelė upė, bet taipgi ir miestas. — ¹⁷Pas Eddą: Jis buvo tikriausiai didesnis Natiniečių būrio viršininkas [2,43]. — Khaspijos. Nežinomos

vietos vardas. — ¹⁸Mokyčiausį. Jo vardas gal buvo išleistas perrašinėtojų. — Sūnus: vaikaitis. Plg Iš 6,16...

²¹Tikro kelio: laimingo kelio. — Vaikams. Ebr t: kūdikiams. — ²²Nuo priešo: nuo plėšikų, kurie galėjo užpulti kelyje. — ²³Ir atsitiko... Ebr t: ir jis davėsi išprašyti. — ²⁴Aš atskiriau... Buvo išrinkta viso 12 kunigų ir 12 levitų: Sarabija ir Hasabija buvo ne kunigai, bet levitai

pasversite akivaizdoje kunigų ir levitų viršininkų bei Izraelio šeimynų vadų Jerusaleje į Viešpaties namų išdą. ³⁰Tuomet kunigai ir levitai paėmė pasvertą sidabrą ir auksą ir indus, kad nuneštų Jerusalei į mūsų Dievo namus

³¹Pasijudino tat nuo Ahavos upės dvyliką pirmojo mėnesio dieną, kad trauktumėm į Jerusale, ir mūsų Dievo ranka buvo su mumis, ir jis išlaisvino mus iš priešo ir nuo tykotojo rankos kelyje. ³²Mes atėjome Jerusalei ir pasilikome čia tris dienas; ³³o ketvirtą dieną pasverta sidabras ir indai mūsų Dievo namuose kunigo Urijo sūnaus Meremoto ranka; draug su juo buvo Phinėjo sūnus Eleazaras, o su juodviem levitai Jošūės sūnus Jozabedas ir Benojo sūnus Noadaja; ³⁴žiūrėta visų dalykų skaičiaus ir svarumo, ir surašyta anuo metu visas pasvėrimas. ³⁵Taigi ir atėjusieji iš nelaisvės perkėlimo sūnūs atnašavo Izraelio Dievui kaip deginamąją auką dvylika versių už visą Izraelio tautą, devynias dešimtis šešis avinus, avinėlių septynias dešimtis septynis, ozių už nuodėmę dvylika; visa deginamajai Viešpaties aukai. ³⁶Jie atidavė karaliaus nutarimus vietininkams, kurie buvo iš po karaliaus akių, ir vadams anapus Upės, o tie padėjo tautai ir Dievo namams

9. ¹Kuomet gi tai buvo baigta, prisiartinio prie manęs viršininkai ir tarė: Izraelio tauta, kunigai ir levitai neatskirti nuo šalies tautų ir nuo jų bjaurumų, būtent, nuo Kananiečių, Hetiečių, Pheresiečių, Jebusiečių, Amoniečių, Moabiečių, Egiptiečių ir Amorietų, nes jie ėmė iš jų dukterų sau ir savo sūnams ir sumaišė šventą sėklą su šalies tautomis; viršininkai ir valdininkai buvo pirmieji tame peržengime

²Išgirdęs šituos žodžius, aš perplėšiau savo apsiaustą ir jų, pešiau savo galvos ir barzdos plaukus ir sėdėjau nuliūdęs. ⁴Visi, kurie bijojo Izraelio Dievo žodžio, susirinko prie manęs dėl peržengimo tų, kurie buvo atėję iš nelaisvės, o aš sėdėjau nuliūdęs iki vakarinei aukai, ⁵o vakarinės aukos metu atsikėliau iš savo suspaudimo ir perplėšęs apsiaustą ir jų sulenkiau savo kelius ir ištiesiau savo rankas į Viešpatį, mano Dievą, ⁶ir tariau:

/plg aug 18 ir 19 e/. — ²⁵Kurie radosi: Babilone ir negrižo su savo broliais. — ²⁶Talentų. Talentas svėrė 3000 siklių. — ²⁸Šimtą sidabrinį indų. Ebr t: sidabriniais indais šimtą talentų. — ²⁷Aukšinių. Anot ebr t: darikų. — Gražių. Ebr t: brangių ³¹Dvyliką. Plg aug 7,9. — ³²Atėjome Jerusalei: pirmą penktojo mėnesio dieną /7,9/. — ³³Pasverta: kad patikrinus, jog kelyje niekas nežuvo. — ³⁶Nutarimus: aug minėtą karaliaus laišką. Žr aug 7,11-26. — Vietininkams. Ebr 'akhašdarpenim, pers kšutrapavan, iš kurio pasidarė žodis satrapas. Taip gal vadinta vyriausius kariškus valdininkus; žemesni už juos buvo *pakhoth*, pašos

2. Panaikinimas moterų su svetimtautėmis

9,1-10,44. Esdras, patyręs, kad daugelis žydų, paniekdami įstatymą, buvo vedę moteris pagones, aprauda tautos nusikaltimą ir maldauja, kad Dievas jiems dovanotų /9,1-15/. Kadangi Jerusalei gyventojai pasižada vykdyti visus Esdro paliepimus, jis surenka visą tautą Jerusalei ir liepia paleisti visas žmonas svetimtautes /10,1-17/; tą jo paliepimą įvykdo kunigai, levitai ir daugelis iš tautos /10,18-44/

9. ¹Nuo jų bjaurumų: nuo stabmeldystės. — Nuo Kananiečių... Įstatymo žodžiai draudė Izraelio sū-

Mano Dieve, aš nedrįstu ir gėdžiuos pakelti savo veidą į tave, nes mūsų neteisybės padaugėjo ant mūsų galvos ir mūsų nusikaltimai užaugo iki dangui ⁷nuo mūsų tėvų dienų; bet ir mes patys sunkiai nusidėjome iki šiai dienai, ir dėl mūsų neteisybių esame paduoti mes patys, ir mūsų karaliai, ir mūsų kunigai į šalių karalių ranką, kad būtų sugėdintas mūsų veidas, kaip ir šiandien. ⁸Ir dabar lyg kad truputį ir valandėlei mūsų maldavimas pakilo prie Viešpaties, mūsų Dievo, taip kad mums palikta liekanos ir duota mums baslelis jo šventoje vietoje, ir mūsų Dievas apšvietė mūsų akis ir davė mums truputį gyvenimo mūsų vergijoje; ⁹nes mes esame vergai ir mūsų vergijoje mūsų Dievas nepaliko mūsų, bet palenkė ant mūsų gailestingumą Persų karaliaus akivaizdoje, kad jis duotų mums gyvenimą ir išaugštintų mūsų Dievo namus ir atstatytų juos iš griuvėsių, ir duotų mums tvorą Jude ir Jerusaleje. ¹⁰Ir ką gi dabar sakysime, mūsų Dieve, po viso to? Nes mes palikome tavo įsakymus, ¹¹kuriuos esi davęs per tavo tarnus pranašus, tardamas: Žemė, į kurią jūs įeisite, kad ją paveldėtumėte, sutepta, kaip suteptos tautos ir kitos šalys nuobodomis tų, kurie ją pripildė nuo krašto iki kraštui savo subjaurinimu. ¹²Todėl tai neduokite savo dukterų jų sūnums ir jų dukterų neimkite savo sūnums, ir per amžius neįieskokite jų santaikos ir jų laimės, kad sustiprėtumėte ir valgytumėte, kas gera žemėje ir turėtumėte savo sūnus tėvoniais per amžius. ¹³Ir po viso, kas atėjo ant mūsų dėl mūsų pikčiausių darbų ir dėl didelio mūsų nusikaltimo, tu, mūsų Dieve, išlaisvinai mus nuo mūsų neteisybės ir davai mums išgelbėjimą, kaip šiandien yra, ¹⁴kad nebegrižtumėm atgal ir nebeverstumėm nieku tavo paliepimų ir nebedarytumėm moterysčių su šitų nuobodų tautomis. Argi rūstinsies mums iki sunaikinimo, kad nebepaliktumei mums liekanų, kurios išsigelbėtų? ¹⁵Viešpatie, Izraelio Dieve, tu teisingas, nes mes palikti, kad būtumėm išgelbėti, kaip šiandien. Štai esame tavo akivaizdoje su mūsų nusikaltimu, nes taip negalima pasilikti tavo akivaizdoje

nums moterystes tik su Kananiečiais /Iš 34,16; Pak 7,3/, bet toks pat pavojus įtraukimo į stambeldystę buvo ir iš susigiminiavimo su kitomis pagoniškoms tautomis, todėl nuo senovės peiktinos išrodė moterystės taipgi ir su Amoniečiais, Moabiečiais ir Egiptiečiais

⁷*Perplėšiau...* Didelio nuliūdimo ženklai

⁷*Nuo mūsų tėvų...* Ebr t šitais žodžiais prasideda naujas sakiny: Nuo mūsų tėvų dienų mes esame didelėje kaltėje. — ⁸*Ir dabar*: kad Kiras leido Žydams sugrįžti į tėvynę — *Liekanos*: nedidelis būrys sugrįžusių iš Babilono. — *Baslelis*. Metafora: kaip baslelis palaiko pakabintus ant jo dalykus, taip Dievo malonė suteikė Izraelio sūnums šventyklą, kuria, tarsi, paremta visa jų viltis. — *Apšvietė mūsų akis*: kad vėl būtumėm linksmi ir laimingi. —

⁹*Esame vergai*, nors mums leista sugrįžti tėvynėn, bet mūsų valdovai tebėra pagonys. — *Karaliaus*. Ebr t: karalių. — *Kad jis duotų...* Ebr t: taip kad mes įgijome naują jėgą vėl atstatyti mūsų Dievo šventyklai... — *Tvorą*. Metafora: tvora, ar siena dengia nuo užpuolimo, ir už jos esant lengviau gintis. — ¹²*Neįieskokite jų santaikos...* Panašiai atsiliepiama Pak 7,1-3. — ¹³*Tu, mūsų Dieve...* Anot ebr t: nors tu, o Dieve, nubaudei mus daug mažiau, negu mūsų nusikaltimas [buvo vertas], ir suteikėi mums taip didelį išgelbėjimą, argi mes vėl peržengsime tavo įsakymus ir vesime moterystėn... ¹⁴*Argi rūstinsies...* Anot ebr t: tuomet tu tikrai rūstinsies ant mūsų iki sunaikinimui, kad nebeliktų jokios liekanos ir jokio ištrūkusojo. — ¹⁵*Nes mes palikti...* Anot ebr t: nes mes pasilikome kaip ištrūkusieji

10. ¹Taip tat besimeldžiant Esdruį ir maldaujant ir verkiant ir gultint ties Dievo šventykla, susirinko prie jo iš Izraelio labai didelis būrys vyrų, moterų ir vaikų, ir tauta gaudžiai verkė. ²O Jėhielio sūnus Sekhenijas iš Elamo sūnų atsiliepė ir tarė Esdruį: Mes nusikaltome mūsų Dievui, kad vedėme svetimtautes moteris iš šalies tautų, o dabar, jei Izraelis gailisi to dalyko, ³padarykime su Viešpačiu, mūsų Dievu, sandorą, kad visas žmonas ir iš jų gimusiuosius atmesime, kaip yra valia Viešpaties ir tų, kurie bijo Viešpaties, mūsų Dievo, įsakymo; tebūna padaryta, kaip reikalauja įstatymas. ⁴Kelkis, tavo dalykas nutarti, o mes būsim su tavim; būk drąsus ir daryk. ⁵Taigi Esdras atsikėlė ir prisiekė kunigų ir levitų viršininkus ir visą Izraelį, kad jie darys, kaip pasakys; ir jie prisiekė

⁶Tuomet Esdras atsikėlė iš po Dievo namų ir nuėjo į Eliasibo sūnaus Johanano butą ir įėjo tenai, nevalgė duonos ir negėrė vandens, nes liūdėjo dėl peržengimo tų, kurie buvo atėję iš nelaisvės. ⁷Po to paskelbta Jude ir Jerusaleje visiems perkėlimo sūnams, kad susirinktų Jerusale, ⁸ir kad iš kiekvieno, kurs neateitų per tris dienas pagal viršininkų ir kunigų nutarimą, būtų atimtas visas jo lobis ir jis pats būtų išmestas iš perkėlimo draugijos. ⁹Taigi visi Judo ir Benjamino vyrai susirinko per tris dienas į Jerusale, tai yra devintame mėnesyje dvidešimtą mėnesio dieną; ir visa tauta sėdėjo aikštėje ties Dievo namais, drebėdami dėl nusidėjimo ir lietaus. ¹⁰Tuomet kunigas Esdras pakilo ir jiems tarė: Jūs nusikaltote, kad vedėte svetimtautes moteris, tuo padaugindami Izraelio kaltę

¹¹O dabar duokite garbę Viešpačiui, jūsų tėvų Dievui, ir darykite, kas jam tinka; atsiskirkite nuo šalies tautų ir nuo svetimtautių moterų. ¹²Ir visa daugybė atsakė ir tarė dideliu balsu: Kaip mums pasakei, taip tebūna. ¹³Kadangi tačiau žmonių labai daug, metas lietingas ir mes negalime stovėti lauke, o darbas ne dienos ir ne dviejų dienų /nes mes labai nusidėjome šitame dalyke/, ¹⁴todėl tebūna pastatyti viršininkai visoje daugybėje, ir visi mūsų miestuose, kurie yra vedę žmonas svetimtautes, teatina paskirtu laiku, o su jais vyresnieji kiekvieno miesto ir jo teisėjai, kolei mūsų Dievo rūstybė nebus nugręžta nuo mūsų dėlei to nusidėjimo. ¹⁵Taigi Azahelio sūnus Jonatanas ir Tekuės sūnus Jaasija buvo paskirti tam dalykui, o levitai Mesolamas ir Sebetajis padėjo juodviem. ¹⁶Perkėlimo gi sūnūs taip padarė. Kunigas Esdras ir šeimynų viršininkai nuėjo į savo tėvo namus, visi pagal savo vardus, ir atsisėdo pirmą dešimtojo mėnesio dieną, kad ištirtų dalyką. ¹⁷Ir jie pabaigė tai su visais vyrais, vedusiais žmonas svetimtautes, iki pirmajai pirmojo mėnesio dienai

¹⁸Tarp kunigų sūnų atrasta tokių, kurie buvo vedę svetimtautes moteris. Iš Josedeko sūnaus Jošuės sūnų ir jo brolių: Maasija, Eližeris,

10. ¹*Besimeldžiant Esdruį*. Toliau Esdras kalba apie save trečiuoju asmenimi. — ²*Jei Izraelis gailisi...* Ebr t: yra dar vilties Izraeliui dėlei to dalyko. 3 eil prasideda naujas sakinyss. — ³*Visas žmonas*: svetimtautes. Plg Pak 7,1...

⁶*Eliasibo sūnaus...* Eliasibas buvo vyriausis kunigas Neemijo laikais. Plg Neem 3,2. — ¹⁴*Todėl tebūna pastatyti...* Anot ebr t: taigi mūsų viršininkai tepasilieka už visą daugybę — ¹⁵*Buvo paskirti*. Ebr t: pasiprie-

šino. Iš teksto neaišku, ar įvardintieji priešinosi pačiam nutarimui, ar būdai, kaip nutarimas reikėjo įvykdyti. — ¹⁶*Perkėlimo sūnūs*: sugrįžusieji iš nelaisvės. — *Atsisėdo*: padarė pirmąjį posėdį. — ¹⁷*Iki pirmajai...* Todėl sugaišo lygiai tris mėnesius

¹⁸*Iš Josedeko sūnaus Jošuės*. Josedeko sūnus Jošuė buvo vyriausis kunigas, kurs grįžo kartu su Zorobabėliu iš nelaisvės. — ¹⁹*Davė savo rankas*: apsiėmė iškilmingai

Jaribas ir Godolija. ¹⁹Jie davė savo rankas, kad išmes savo žmonas ir už savo nusikaltimą atnašaus aviną iš bandos. ²⁰Iš Emerio sūnų: Hananis ir Zebedija. ²¹Iš Harimo sūnų: Maasija, Elija, Semėja, Jėhiėlis ir Ozijas. ²²Iš Pheshuro sūnų: Elioenajis, Maasija, Ismaėlis, Natanaėlis, Joabedas ir Elasa

²³Iš levitų sūnų: Jozabedas, Semėjis, Kelaja, kurs buvo vadinamas taipgi Kalita, Phataja, Juda ir Eliėzeris. ²⁴Iš giesmininkų: Eliasibas. Iš durininkų: Selumas, Telemas ir Uris

²⁵Iš Israėlio, tarp Pharoso sūnų: Remėja, Jezija, Melkhija, Miaminas, Eliėzeris, Melkhija ir Banea. ²⁶Iš Elamo sūnų: Matanija, Zakharijas, Jėhiėlis, Abdis, Jėrimotas ir Elija. ²⁷Iš Zetuos sūnų: Elioenajis Eliasibas, Matanija, Jerimutas, Zabadas ir Aziza. ²⁸Iš Bebajo sūnų: Johananas, Hananija, Žabajis, Atalajis. ²⁹Iš Banio sūnų: Mosolamas, Melukhas, Adaja, Jasubas, Saalas ir Ramotas. ³⁰Iš Phahat-Moabo sūnų: Edna, Kalalas, Banajas, Maasijas, Matanijas, Beselėėlis, Benujis ir Manasė. ³¹Iš Heremo sūnų: Eliėzeris, Jošue, Melkhijas, Semėjas, Simeonas, ³²Benjamins, Malokhas, Samarijas. ³³Iš Hasomo sūnų: Matanajis, Matata, Zabadas, Elipheletas, Jermajis, Manasė, Semėjis. ³⁴Iš Banio sūnų: Maadis, Amramas, Uėlis, ³⁵Banėas, Badajas, Kelavas, ³⁶Vanija, Marimutas, Eliasibas ³⁷Matanijas, Matanajis, Jasis, ³⁸Banis, Benujis, Semėjis, ³⁹Salmijas, Natanas, Adajas, ⁴⁰Mekhnedebajis, Sisajis, Sarajis, ⁴¹Ezrelis, Selemiavas, Semerija, ⁴²Selumas, Amarija, Juozapas, ⁴³Iš Nebo sūnų: Jėhiėlis, Matatijas, Zabadas, Zabina, Jedus, Joėlis ir Banaja

⁴⁴Visi šitie buvo vedę žmonas svetimtautes, ir tarp tų buvo moterų, kurios buvo pagimdžiusios sūnų

²⁵ *Israėlio*: iš visų kitų Žydų, kurie nebuvo kunigai ar levitai. — ³⁴*Iš Banio sūnų*. Banio sūnūs jau buvo minėti aug 29 e. Gal čia vardas parašytas klaidingai; taipgi ir toliau minimi vardai nevisi tikri.

⁴⁴*Tarp jų buvo moterų...* Iš to pasi-

rodo, kaip griežtai buvo padaryta atsiskyrimas nuo moterų svetimtaucių. Tačiau ir taip dar nepašalinta visų blogybių, nes vos 20-30 metų prasliskus Neemijas vėl buvo priversta sutvarkyti žydų moterystes

NEEMIJO KNYGA

kuri vadinama taipgi Antroji Esdro

1. ¹Helkijo sūnaus Neemijo žodžiai

Atsitiko, kad dvidešimtais metais mėnesyje Kasleu aš buvau Susos pilyje. ²Tuomet atėjo vienas iš mano brolių, Hananis, draug su vyrais iš Judo; aš paklausiau juos apie Žydus, kurie buvo likę ir tebebuvo gyvi po sugrįžimo iš nelaisvės ir apie Jerusale. ³O jie man tarė: Kurie pasiliko ir dar tebėra po nelaisvės tenai šalyje, yra dideliame suspaudime ir paniekinime, o Jerusale sienos išardytos, ir jos vartai sudeginti ugnimi. ⁴Išgirdęs tokiuos žodžius, aš atsisdau, verkiau ir liūdėjau daugelį dienų; alkinau save ir meldžiau dangaus Dievo akivaizdoje

Dan 9,4

⁵Aš tariau: Maldauju, Viešpatie, dangaus Dieve, galingasis, didis ir baisus, kurs laikai sandorą, ir gailestingumą tiems, kurie tave myli ir sergi tavo paliepimus, ⁶teišgirsta tavo ausys, ir tavo akys teatsiveria, kad girdėtumei tavo tarno maldą, kuria aš meldžiuos tavo akivaizdoje šiandien naktį ir dieną už tavo tarnus Israėlio sūnus ir išpažįstu Israėlio sūnų nuodėmes, kuriomis jie tau nusidėjo; aš ir mano tėvo namai nusidėjome, ⁷davėmės suvadžiojami tuštybei ir nesergėjome tavo paliepimo, apeigų ir nutarimų, kuriuos esi įsakęs savo tarnui Mošei. ⁸Atsimink žodį, kurį sakei savo tarnui Mošei, tardamas: Kai būsite nusikaltę, aš išsklaistysiu jus tarp tautų; ⁹ir jei sugrįšite prie manęs ir laikysite mano įsakymus ir vykdysite juos, nors būtumėte nuvesti iki dangaus pakraščiu, aš iš ten surinksiu jus ir atvesiu atgal į vietą, kurią išsirinkau, kad joje gyventų mano vardas. ¹⁰Jie, tavo tarnai ir tavo tauta, kuriuos atpirkai savo didele

I. Pirmas Neemijo atvykimas Jerusalėn ir jos sienų atstatymas

1. Neemijas gauna leidimą atstatyti Jerusale

I,1,1-2,10. Karaliaus Artakserkso vynpylis Neemijas, gavęs žinių apie grįžusių Jerusale Žydų skurdą ir apie sugriautas Jerusale sienas, meldžiasi Dievui, kad rastų malonės karaliaus akivaizdoje /I,1-11/, prašo Artakserksą leidimo atstatyti Jerusale sienas ir jį gauna /2,1-10/

1. ¹Helkijo sūnaus Neemijo žodžiai. Tai knygos antraštė; tokių pat antraščių sutinkama taipgi pranašų

veikaluose. Neem, anot Jieron ir Euseb, buvęs iš Judo giminės. Pas Karalių Artakserksą jis atlikinėjo vynpylio pareigas

Dvidešimtais metais: Persų karaliaus Artakserkso Longimano /465-425 pirm Kr/, maždaug 13 metų praslinkus po atsitikimų, aprašytų Esdro knygos gale. — *Kasleu*. Ebr *kislev*, mūsų pusė lapkr-gruod mėn. — *Susos*. Ebr *Sušan*. Susianos krašto sostinė ir žieminė Persų karalių rezidencija. — ²*Hananis*. Jis gal buvo tikras Neemijo brolis. — ³*Sienos išardytos*. Esdras mėgino jas pataisyti, bet Samariečiai buvo sustabdę tą darbą pačioje jo pradžioje

galybe ir savo stipria ranka. ¹¹Maldauju, Viešpatie, teišgirsta tavo ausis tavo tarno maldą ir maldą tavo tarnų, kurie nori bijoti tavo vardo, vādžiok šiandien tavo tarną ir duok jam rasti mielaširdystės pas šitą žmogų. Aš gi buvau karaliaus vynpylis

2. ¹Dvidešimtais gi karaliaus Artakserkso metais Nisano mėnesyje atsitiko, kad ties juo buvo vyno, o aš pakėliau vyną ir daviau karaliui ir buvau kone alpstąs jo akivaizdoje. ²Tuomet karalius man tarė: Kodėl tavo veidas nuliūdęs, nors aš nematau, kad tu sirgtumei? Tai ne be priežasties, bet nežinau koks skausmas yra tavo širdyje. Aš labai ir labai nusigandau ³ir tariau karaliui: O karaliau, kad tu būtumei gyvas per amžius; kaipgi nebus nuliūdęs mano veidas, kad mano tėvo kapinų miestas apleistas ir jo vartai sudeginti ugnimi? ⁴Karalius man tarė: Kogi tu prašai? O aš pasimeldžiau dangaus Dievui ⁵ir tariau karaliui: Jei karaliui pasirodytų gera, ir jei tavo tarnas įtinka tavo akivaizdoje, kad siųstumei mane Judėjon ir į mano tėvo kapo miestą, aš atstatyčiau jį. ⁶Karalius ir sėdėjusi šalia jo karalienė man tarė: Kaip ilgai tęsis tavo kelionė ir kada sugrįši? Taigi karaliui patiko, ir jis siuntė mane; aš gi nurodžiau jam laiką. ⁷Aš tariau karaliui: Jei karaliui pasirodytų gera, teduoda man laiškų viršininkams krašto anapus Upės, kad leistų man praeiti, kolei neatvyksiu į Judėją, ⁸ir laišką karaliaus miško sargui Asaphui, kad duotų man medžių, idant galėčiau apdengti namų bokšto vartus ir miesto sienas ir namus, į kuriuos įeisiu. Karalius man suteikė, nes su manim buvo gera Dievo ranka

⁹Aš atėjau pas viršininkus krašto anapus Upės ir padaviau jiems karaliaus laiškus. Karalius gi buvo siuntęs su manim kareivių viršininkų ir raitelių. ¹⁰Tai išgirdę Horonietis Sanabalatas ir tarnas Amanietis Tobijas, nuliūdo ir labai krintosi, kad buvo atėjęs žmogus įieškoti Izraelio sūnų laimės

¹¹Atėjęs į Jerusaleį ir išbuvęs tenai tris dienas, ¹²aš atsikėliau nakčia, ir draug su manim daugelis vyrų, ir niekam nepasisakiau, ką Dievas buvo davęs man į širdį daryti Jerusaleje, ir su manim nebuvo kito gyvulio, kaip tik gyvulys ant kurio sėdėjau. ¹³Aš išėjau nakčia pro Slėnio vartus

⁵*Galingasis...* Plg Pak 7,9; Dan 9,4. — ⁶*Jie tau nusidėjo.* Ebr t: mes tau nusidėjome. — ⁷*Davėmės suvadžiojami...* Ebr t: piktai pasielgėme prieš tave. — ⁸*Kuri sakei...* Plg Pak 30,1... — ¹¹*Pas šitą žmogų:* Artakserksą

2. ¹*Nisano:* pirmasis Žydų metų mėnuo. — ²*Kad tu būtumei gyvas...* Pagarbos žodžiai. — *Mano tėvo.* Ebr t: mano tėvų. Persai laikė kapus didelėje pagarboje: tą aplinkybę panaudoja Neemijas savo tikslui pasiekti. — ⁴*Pasimeldžiau.* Tai buvo trumpa minties malda. — ⁶*Nurodžiau jam laiką.* Kaip ilgai Neemijas žadėjo pasilikti Judėjoje, čia nepasakyta; pasiliko gi iš tikrųjų dvylika metų. — ⁸*Namų bokšto vartus.* Ebr

t: namų pilies vartus. Kalbama čia apie tvirtovę į šiaurvakarius nuo šventyklos. Vėliau ji buvo vadinama Antonija. — ⁹*Anapus Upės:* į vakarus nuo Euphrato. — ¹⁰*Horonietis:* gal kilęs iš Bet-horono. — *Sanabalatas.* Ebr Sanballath, asir Sinballit. Jis buvo tikriausiai Samarijos gyventojų viršininkas. — *Tarnas Amanietis Tobijas.* Jis buvo Persų karaliaus tarnas, ejęs gal raštininko pareigas pas Sanabalatą

2. Jerusaleės sienų atstatymas

2,11–3,31. Atvykęs Jerusaleen Neemijas apžiūri miestą ir ragina Žydus atnaujinti jo sienas /2,11–20/. Prie darbo prisideda Jerusaleės gyventojai ir taiso sienas dalimis /3,1–31/

ties Slibino šaltiniu ir prie Mėšlo vartų ir apžiūrėjau sugriautą Jerusaleės sieną ir jos vartus sunaikintus ugnimi. ¹⁴Paskui nuvykau prie Šaltinio vartų ir prie Karaliaus vandentraukio, ir nebuvo vietos praeiti gyvuliui, ant kurio sėdėjau. ¹⁵Ir pakilau nakčia per upelį ir apžiūrėjau mūrą ir apsigręžęs atėjau prie Slėnio vartų ir sugrižau. ¹⁶Viršininkai gi nežinojo, kur buvau išėjęs, ar ką aš dariau; bet taipgi ir Žydams, ir kunigams, ir didikams ir viršininkams ir kitiems, kurie dirbo darbą, iki tam metui nieko nebuvau sakęs. ¹⁷Tuomet jiems tariau: Jūs žinote suspaudimą, kuriame esame, nes Jerusaleė apleista, ir jos vartai sunaikinti ugnimi; ateikime ir statykime sienas, kad nebebūtumėm toliau paniekinime. ¹⁸Aš jiems pasakiau, kaip mano Dievo ranka buvo gera su manim, ir karaliaus žodžius, kuriuos jis man kalbėjo, ir tariau: Kelkimės ir atstatykime. Ir jų rankos sustiprėjo geram

¹⁹Bet Horonietis Sanabalatas, tarnas Amanietis Tobijas ir Arabas Gosemas išgirdę tyčiojosi iš mūsų ir su paniekinimu sakė: Koks tai dalykas, kurį darote? Ar jūs keliate maištą prieš karalių? ²⁰Aš atsakiau į tuos žodžius ir jiems tariau: Dangaus Dievas pats mums padeda, o mes esame jo tarnai; kelkimės ir statykime; jums gi nėra dalios, nei teisės, nei atsiminimo Jerusaleje

3. ¹Tuomet pakilo vyriausis kunigas Eliasibas ir jo broliai kunigai ir pastatė Bandos vartus; jie pašventino juos ir įstatė jų duris, ir pašventino juos iki šimto mastų bokštui, iki Hananėlio bokštui. ²Šalia jo statė Jeriko vyrai, ir taipgi greta jo statė Amrio sūnus Zakhuras

³Žuvų gi vartus pastatė Asnaos sūnūs; jie apdengė juos ir įstatė jų duris ir spynas ir užkaiščius. Šalia jų statė Akkaus sūnaus Urijo sūnus Marimutas ⁴ir šalia jo statė Mesezebelio sūnaus Barakhijo sūnus Mosolamas, o šalia jų statė Baanos sūnus Sadokas. ⁵Šalia jų statė Tekujiečiai; bet jų didikai nepalenkė savo sprando, kad dirbtų jų Viešpaties darbą

⁶O Senuosius vartus pastatė Phaseos sūnus Jojada ir Besodijos sūnus Mosolamas; juodu apdengė juos, įstatė jų duris, spynas ir užkaiščius. ⁷O šalia juodviejų statė Gabaonietis Meltijas ir Meronatieis Jadonas, vyrai iš Gabaono ir Masphos, ties viršininku, kurs buvo krašte ana-

¹²Jerusaleje. Ebr t: Jerusalei. — *Nebuvo kito gyvulio.* Ty, visi kiti, buvę tuomet su Neemiju, ėjo pėsti, kad kuo mažiausia krepitų į save dėmesio. — ¹³Slėnio vartus: miesto vakaruose, kur dabar Jafos vartai. — *Slibino šaltiniu.* To šaltinio nėra kitur paminėta. — *Mėšlo vartų:* Siono pietvakariuose. Pro juos buvo išgabenami visokie nešvarumai ir verčiami į Hinomo slėnį. — ¹⁴Šaltinio vartų: miesto pietryčiuose. — *Nebuvo vietos...* nes kelias buvo užverstas griuvėsiais. — ¹⁵Per upelį: išilgai Kedrono upelio

¹⁶Kurie dirbo darbą: kurie vėliau statė sienas

¹⁹Arabas Gosemas. Dar vienas Žydų priešininkas. Jis buvo tikriausia Ara-

bų giminės viršininkas iš pietinės Palestinos. — ²⁰Jums gi nėra dalios... Plg 1 Esd 4,3

3. ¹Eliasibas: vyriausiojo kunigo Jošuos vaikaitis. Plg žem 12,10; 1 Esd 2,2; 3,2. — *Bandos vartus.* Ebr t: Avių vartus. Jie buvo visai netoli nuo šventyklos jos šiaurryčiuose, kur dabar yra vadinamieji šv Stepono vartai. — *Įstatė jų duris.* Tai jie padarė bent kiek vėliau. — *Iki šimto mastų bokštui.* Ebr t: iki bokštui *Me'ah.* Tas bokštas kitur nepaminėtas. — *Iki Hananėlio bokštui.* Netoli nuo Avių bokšto. Plg Jer 31,38; Zak 14,10. — ²Ir taipgi greta jo, ty, kitame šone

³Žuvų gi vartus: šiaurinėje sienoje. — ⁵Tekujiečiai: Tekuos gyventojai.

pus Upės. ⁸Šalia jo statė auksakalis Arajos sūnus Ezielis ir šalia jo statė tepalininko sūnus Ananijas; jie paliko Jerusaleį iki plačiosios gatvės mūriui. ⁹Šalia jo statė Huro sūnus Raphaja, Jerusaleės dalies viršininkas. ¹⁰Šalia jo statė Haromapho sūnus Jedaja ties savo namais, ir šalia jo statė Hasebonijo sūnus Hattus. ¹¹Vidurinę dalies pusę ir Krosnių bokštą pastatė Heremo sūnus Melkhijas ir Phahat-Moabo sūnus Hasubas. ¹²Šalia jo statė Jerusaleės miesto dalies pusės viršininkas Aloho sūnus Selumas, jis pats ir jo dukterys

¹³Slėnio vartus pastatė Hanunas ir Zanoės gyventojai; jie pastatė juos, įdėjo jų duris, spynas ir užkaiščius, pastatė taipgi tūkstantį mastų sienos iki Mėšlyno vartų. ¹⁴Mėšlyno vartus pastatė Rėkhobo sūnus Melkhijas, Betakharamo ploto viršininkas; jis pastatė juos, įdėjo duris, spynas ir užkaiščius

¹⁵Šaltinio vartus pastatė Maspchos ploto viršininkas Kolhozos sūnus Selumas; jis pastatė juos, apdengė, įdėjo jų duris, spynas ir užkaiščius; pastatė taipgi Siloės maudyklės sienas prie karaliaus sodo ir iki laiptų, kuriais nusileidžiama iš Dovidio miesto. ¹⁶Po jo statė Betsuro ploto pusės viršininkas Asboko sūnus Neemijas iki vietai ties Dovidio kapu ir iki tvenkiniui, kurs pastatytas su dideliu vargu, ir iki Karžygių namų. ¹⁷Po jo statė levitai: Benio sūnus Rehumas; po šito statė Keilos ploto pusės viršininkas Hasebijas savo plote. ¹⁸Po jo statė jų broliai: Enadado sūnus Bavajis, Keilos pusės viršininkas; ¹⁹ir šalia jo statė Jošuos sūnus Azeris, Maspchos kunigaikštis, antrą sienos dalį ties stipriausio kampo šlaitu

²⁰Po jo statė kalne Zakhajo sūnus Barukhas antrą dalį, nuo kampo iki vyriausiojo kunigo Eliasibo namų vartų. ²¹Po jo statė Hakkaus sūnaus Urijo sūnus Merimutas antrą sienos dalį, nuo Eliasibo namų durų per visą Eliasibo namų plotą. ²²O po jo statė kunigai, vyrai iš Jordano lygumos. ²³Toliau statė Benjaminas ir Hasubas ties savo namais, o po jų statė Ananijo sūnaus Maasijo sūnus Azarijas ties savo namais. ²⁴Po jo

Plg 2 Kar 14,2. — *Jų didikai nepalėnkė...* Tai buvo vienatinė išimtis

⁸*O Senuosius vartus*: šiaurinėje sienoje, arčiau šiaurvakario jos kampo

¹*Ties viršininku...* Ebr t: iki viršininko sostui, ty, iki vietai, kur sustodavo Persų karaliaus valdininkas, kai jis ateidavo Jerusaleėn teismo darytų. Kiti tačiau egzegetai aiškina šią vietą kitaip; jie mano, kad Gabaono ir Maspchos vyrai dirbė paliepti minėtojo valdininko, kurs tuo būdu parodęs savo palankumą Žydams. — ⁸*Šalia jo*: šalia Meltijo. — *Paliko Jerusaleį*: netaisė toje vietoje miesto sienos. *Iki plačiosios...* Ebr t: iki plačiajam mūriui. — ⁹*Jerusaleės dalies*. Jerusaleės miestas su jo apylinkėmis buvo paskirstytas į dalis; viena toki dalis minima čia, kita 12 e. — ¹¹*Dalies pusę*. Ebr t: kitą pusę. Gal tie patys darbininkai buvo padarę antrą mūro posmą

¹³*Slėnio vartus*. Žr aug 2,13. — *Zanoės*. Zanoė buvo į vakarus nuo Jerusaleės. — *Tūkstantį mastų*: apie 525 metrus. — *Mėšlyno vartų*. Aug 2,13 jie pavadinti Mėšlo vartais

¹⁵*Šaltinio vartus...* Plg aug 2,14. Nuo Šaltinio vartų prasidėjo siena, supanti Jerusaleį iš rytų pusės. — ¹⁷*Levitai*: levitų būrys, vadovaujant Rehumui. Levitai, taip pat ir kunigai, statė sieną arčiau šventyklos. — *Keilos*. Plg Još 18,44; 1 Kar 23,1. — *Savo plote*. Ebr t: už savo plotą. — *Bavajis*. Tikriau: Benujis. Žr 24 e; plg 10,9. — ¹⁹*Ties stipriausio...* Ebr t galima išversti taip: Ties ginklų sandėlio šlaito kampe

²⁰*Eliasibo namų*. Spėjama, kad tie namai buvę Siono šiaurryčiuose. — ²¹*Antrą sienos dalį*. Pirmoji Merimuto pastatyta sienos dalis nepaminėta. — ²³*Ties savo namais*. Ebr t: šalia savo namų. — ²⁴*Antrą dalį*.

statė Henadado sūnus Benujis antrą dalį, nuo Azarijo namų iki užsisukimui ir iki kampui. ²⁵Ozijo sūnus Phalėlis ties užsisukimu ir bokštu, iškilstančiu augštin iš karaliaus namų, tai yra prie kalėjimo kiemo; po jo Pharo sūnus Phadaja. ²⁶Natiniečiai gi gyveno Ophelyje iki Vandens vartų į saulėtekis ir iki išsikišančiam bokštui

²⁷Po jo statė Tekujiečiai antrą sienos dalį, priešais nuo didžiojo ir išsikišančio bokšto iki šventyklos sienai. ²⁸Augštai gi nuo Arklių vartų statė kunigai, kiekvienas ties savo namais. ²⁹Po jų statė Emerio sūnus Sadokas ties savo namais. O po jo statė Sekhenijo sūnus Semaja, saulėtekio vartų sargas. ³⁰Po jo statė Selemijo sūnus Hananija ir šeštasis Selepcho sūnus Hanunas antrą dalį; po jo statė Barakhijo sūnus Mosolamas ties savo butu. Po jo statė auksakalio sūnus Melkhijas iki Natiniečių ir krautuvinių namų ties Teismo vartais ir iki Kampo kambariui. ³¹O tarp Kampo kambario ir Bandos vartų statė auksakaliai ir pirkliai

4. ¹Atsitiko gi, kad Sanabalatas, išgirdęs, mus statant sieną, labai supyko, o dideliai sujaudintas tyčiojosi iš Žydų ²ir kalbėjo savo brolių ir daugelio Samariečių akivaizdoje: Ką daro tie bejęgiai Žydai? Nejaugi tautos leis jiems? Ar jie darys aukas ir pabaigs viena diena? Ar jie galės statyti iš akmenų, kuriuos ugnis pavertė dulkių krūvomis? ³Taipgi ir Amanietis Tobijas, būdamas prie jo, tarė: Testato; jei ateis lapė, peršoks per jų akmeninę sieną

⁴Klausyk, mūsų Dieve, kaip mes esame niekinami; sugrąžink gėdą ant jų galvos ir padaryk, kad jie būtų niekinami nelaisvės žemėje. ⁵Neuždengk jų neteisybės, ir jų nuodėmė teneišdilsta tavo akivaizdoje, nes jie išjuokė statančiuosius

⁶Taigi mes statėme sieną ir išvedėme ją visą iki pusei, ir tautos širdis buvo paraginta į darbą

⁷Atsitiko gi, kad Sanabalatas, Tobijas, Arabai, Amaniečiai ir Azotiečiai, išgirdę, jog Jerusaleš sienos skylės užlopytos ir jog pradėta už-

Plg aug 18 e. — ²⁵Prie kalėjimo kiemo. Kalėjimo kiemas buvo Siono pilies dalis. — ²⁶Ophelyje. Plg 2 Kron 27,3

²⁷Antrą sienos dalį. Plg aug 5 e. — Iki šventyklos sienai. Tikriau: iki Ophelio sienai. — ³⁰Kampo kambariui. Tikriau: augštajam kampo kambariui. — ³¹Bandos vartų. Žr 1 e. Nuo tų vartų buvo pradėta sienos atstatymo aprašymas. Pirmoji aprašymo pusė gana aiški, bet antrojoje yra daug dalykų šiandien nebežinomų

3. Neemijo nugalėtos kliūtys, atstatant Jerusale

4.1--7,3. Žydų kaimynai mėgina visais būdais sutrukdyti Jerusaleš atnaujinimo darbą, bet Neemijo budrumas nugalė piktus jų pasikėsinimus /4,1-14/; jo perspėta tauta viena

ranka dirba pradėtąjį darbą, o antra laiko kalaviją /4,15-23/. Kita kliūtis randasi iš turtuolių pusės, kurie sukelia prieš save beturčius; Neemijas pašalina ją, uždrausdamas imti iš beturčių palūkanas ir duodamas turtingiesiems savo pasielgimu gailėstingumo pavyzdį /5,1-19/. Priešai ima tykoti paties Neemijo; jie randa padėjėjų pačioje Jerusaleje; neapgali tačiau Neemijo, kurs trumpu laiku pabaigia taisyti Jerusaleš sienas /6,1-19/ ir pastato prie miesto vartų sargus /7,1-3/

4. ²Ar jie darys aukas: ar jie rankomis nusipelnys savo Dievo malonumą, kad padėtų jiems stebuklu pastatyti sieną. — Ar jie galės statyti... Ebr t: ar jie iš griuvėsių krūvų atgaivins akmenis, kurie sudeginti. — ³Peršoks. Ebr t: įsiverš. Todėl dar mažiau galės toki siena

taisinėti plyšius, labai supyko. ⁸Jie susirinko visi draug, kad ateitų ir kovotų prieš Jerusaleį ir darytų žabangus. ⁹Bet mes meldėmės mūsų Dievui ir statėme prieš juos sargus ant sienos dieną ir naktį. ¹⁰Judas gi sakė: Nešėjų jėgos susilpnėjo, o žemių labai daug, ir mes negalėsime pastatyti sienos. ¹¹O mūsų neprieteliai kalbėjo: Tenepastebi ir tenezino, kolei neateisime į jų tarpą, neužmušime jų ir nesustabdysime darbo. ¹²Bet atsitiko, kad atėjo Žydai, kurie gyveno šalia jų, ir tai mums sakė po dešimtį kartų, iš visų vietų, iš kurių buvo atėję pas mus. ¹³Tuomet vietoje už sienos aš pastačiau aplinkui žmonių tvarkoje su jų kalavijais, jietimis ir kilpiniais. ¹⁴Aš, apžiūrėjęs ir atsikėlęs, tariau didikams, viršininkams ir likusiai liaudies daliai: Nebijokite jų veido. Atsiminkite didį ir baisų Viešpatį ir kovokite už savo brolius, savo sūnus ir savo dukteris, savo žmonas ir savo namus

¹⁵O kai mūsų neprieteliai išgirdo, jog tai mums buvo pranešta, atsitiko, kad Dievas nieku pavertė jų sumanymą; ir mes visi sugrįžome prie sienų, kiekvienas prie savo darbo. ¹⁶O nuo tos dienos pusė anų jaunuolių dirbo darbą ir pusė buvo prisirengusi kovai, apginkluota jietimis, skydais, kilpiniais ir šarvais, o viršininkai buvo jų užpakalyje visuose Judo namuose. ¹⁷Ir tie, kurie statė sieną, ir kurie nešiojo, ir kurie krovė naštas, viena ranka dirbo savo darbą, o kita laikė kalaviją; ¹⁸nes kiekvienas iš statančiųjų buvo apjuosęs strėnas kalaviju. Jie statė ir trimitavo šalia manęs trimitu

¹⁹Tuomet aš tariau didikams, viršininkams ir likusiai liaudies daliai: Darbas didelis ir platus, o mes esame ant sienos atsiskybę toli vienas nuo kito. ²⁰Taigi kurioje tik vietoje išgirsite trimito skardą, bėgkite tenai prie mūsų. Mūsų Dievas kovos už mus. ²¹Mes patys darykime savo darbą, o pusė iš mūsų telaiko jietis nuo aušros užtekėjimo kolei pasirodys žvaigždės. ²²Tuo pačiu metu aš dar sakiau: Kiekvienas tepasilieka su savo tarnu viduje Jerusaleį, ir tebūna mums eilė dirbti dieną ir naktį

²³Aš gi, ir mano broliai, mano tarnai ir sargai, kurie sekė mane, nenusivilkdavome savo drabužių; nusivilkdavo gi juos kiekvienas tik kad apsiplautų

5. ¹Tuomet pakilo didelis tautos ir jų moterų šauksmas prieš jų brolius Žydus. ²Ir buvo tokių, kurie sakė: Mūsų sūnų ir mūsų dukterų labai daug; juos pardavę nusipirkime javų, kad valgytumėm ir liktumėm gyvi. ³Buvo taipgi tokių, kurie sakė: Užstatykime savo dirvas,

uždengti Jerusaleį gyventojus nuo kareivių užpuolimo

⁴Nelaisvės žemėje: tame krašte, į kurį jie bus nuvesti kaip belaisviai.

— ⁵Iki pusei: augštumo

⁶Susirinko. Tikriaus: susitarė. —

¹⁰Judas: visa Žydų tauta per savo atstovus. — ¹²Po dešimtį kartų: nuolat

¹⁵Prie sienų: kurias palikta, belaukiant kovos. — ¹⁶O viršininkai... Ebr t: viršininkai /buvo/ visų Judo namų užpakalyje. — ¹⁸Trimitavo šalia manęs. Ebr t: tas, kurs turėjo trimituoti, /buvo/ šalia manęs. —

²²Kiekvienas tepasilieka... Neemijas neleido darbininkams, gyvenusiems ne Jerusaleje, grįžti kiekvieną vakarą į savo sodžių, kad, reikalui atsiradus, mieste būtų daugiau žmonių, kurie galėtų ginti jį nuo užpuolimo. — ²³Nenusivilkdavome: net ir naktį — Nusivilkdavo gi... Ebr t šitoje vietoje labai neaiškus; jo prasmė gal toki: kiekvienas /turėjo/ savo ginklą savo rankoje

5. ²Juos pardavę... Plg Iš 21,7. — ⁴Pasiskolininkime... Ebr t: mes pasiskolinome... — Karaliaus mokesčiams. Plg Esd 4,13; Est 10,1. —

vynuogynus ir namus, kad gautumėm už tai javų bado metu. ⁴Kiti vėl sakė: Pasiskolinkime pinigų karaliaus mokesčiams, o atiduokime savo dirvas ir vynuogynus. ⁵Dabar gi nors mūsų kūnas yra kaip mūsų brolių kūnas, ir mūsų sūnūs yra kaip jų sūnūs, štai mes darome vergais savo sūnus ir savo dukteris, o iš mūsų dukterų yra vergių, mes gi neturime, kuo galėtumėm išpirkti; mūsų dirvas ir mūsų vynuogynus valdo kiti

⁶Išgirdęs jų šauksmą, išreikštą tokiais žodžiais, aš labai supykau ir svarsčiau pats savo širdyje, pabariau didikus bei viršininkus ir tariau jiems: Ar jūs visi reikalaujate iš savo brolių palūkanų? Aš surinkau prieš juos didelį susirinkimą, ⁸ir tariau jiems: Mes, kaip žinote, išpirkome pagal savo išsigalėjimą mūsų brolius Žydus, kurie buvo parduoti tautoms; ar tat jūs parduosite savo brolius, kad ir juos išpirktumėm? O jie tylėjo ir nerado, ką atsakyti. ⁹Aš jiems tariau: Negeras dalykas, kurį darote; kodėl nevaikščiojate mūsų Dievo baimėje, kad tautos, kurios yra mūsų neprieteliai, neprikaišiotų mums? ¹⁰Ir aš, ir mano broliai, ir mano tarnai paskolinome labai daug pinigų ir javų; visi draug nebereikalaujame jų atgal, dovanokime skolas, kurias jie turi mums išmokėti. ¹¹Atiduokite jiems šiandien jų dirvas, jų vynuogynus, jų alyvų daržus ir jų namus; verčiau duokite už juos patys dar šimtinę dalį pinigų, javų, vyno ir aliejaus, kurios paprastai reikalaujate iš jų. ¹²Tuomet jie tarė: Atiduosime ir nieko nereikalausime iš jų; padarysime taip, kaip kalbi. Tuomet aš pasikviečiau kunigus ir prisaikinau juos, kad darytų taip, kaip aš buvau sakęs. ¹³Be to, aš iškračiau savo antį ir tariau: Taip Dievas teiskrato kiekvieną vyrą, kurs neįvykdys šito žodžio, iš jojo namų ir iš jo gėrybių; taip tebūna iškratytas ir tepasidaro tuščias. O visa daugybė tarė: Amen. Ir jie garbino Dievą. Taigi tauta padarė, kaip buvo pasakyta

¹⁴Nuo anos gi dienos, kurią karalius įsakė man būti vadu Judo žemėje, nuo dvidešimtų karaliaus Artakserkso metų iki trisdešimt antrų metų, per dvylika metų aš ir mano broliai nevalgėme iš metinio pelno, kurs priklausė vadams; ¹⁵pirmieji gi vadai, kurie yra buvę pirm manęs, apsunkino tautą ir ėmė iš jų duona, vynu ir pinigais kasdien keturias dešimtis siklių, be to, ir jų tarnai buvo prislėgę tautą. Aš gi taip nedariau iš baimės Dievo; ¹⁶negana to, aš dar pats darbavaus prie sienos statymo, nesipirkau jokios dirvos, ir mano tarnai buvo surinkti prie darbo. ¹⁷Taipgi Žydai ir viršininkai, viso šimtas penkios dešimtys vyrų, ir kurie ateidavo iš tautų, esančių aplink mus, valgė prie mano stalo. ¹⁸Buvo gi man prirengiama kasdien vienas jautis, šeši rinktiniai avinai, neskaitant paukš-

⁵Nors mūsų kūnas... Mes esame lygūs turtuoliams kaip žmonės ir kaip Žydai, prigimtimi ir išrinkimu. — *Mes gi neturime...* Ebr t: mano ranka ne Dievas, ty, mes patys savaime negalime išsigelbėti iš to skurdo. — *Kad ir juos išpirktumėm.* Ebr t: kad jie būtų mums parduoti. — *Jų dirvas, jų vynuogynus...* ty visa tai, ką buvo paėmę kaip užstatą. — *Dar šimtinę dalį...* Be užstatų gražinimo Neemijas reikalauja dar, kad būtų gražinta palūkanos,

gal vienas nuošimtis už mėnesį. —

¹³Taip Dievas teiskrato... Kas neįvykdys savo pasižadėjimo, to Dievas nelaikysė tarsi savo antyje kartu su ištikimaisiais, ir jis turės nuskursti

¹⁴Nuo dvidešimtų... Nuo 445-433 pirm Kr. — *Iš metinio pelno.* Rytų kraštuose ypač senovėje valdininkai gaudavo algą ne iš valstybės iždo, bet imdavo ją patys iš valdomųjų žmonių. — ¹⁵Pirmieji gi vadai: kaikurie Zorobabelio įpėdiniai. — *Keturias dešimtis siklių:* apie 220

čių, o kas dešimtą dieną aš duodavau visokių vynu ir daug kitų dalykų. Virš to aš nereikalavau metinio pelno už valdovo pareigas, nes tauta buvo labai nuskurdusi. ¹⁹Atsimink mane, mano Dieve, mano labui dėlei viso to, ką aš padariau šitai tautai

6. ¹Kai Sanabalatas, Tobijas ir Arabas Gosemas ir kiti mūsų neprieteliai išgirdo, kad aš pastačiau sieną, ir kad nebebuvo joje jokio plyšio /iki tam gi laikui dar nebuvo įstatęs durų angos/, ²Sanabalatas ir Gosemas siuntė pas mane ir sakydino: Ateik ir padarykime draug sandorą sodžiuose, Ono lygumoje. Jie gi manė padaryti man pikta. ³Taigi aš siunčiau pas juos pasiuntinius ir sakydinau: Aš dirbu didelį darbą ir negaliu ateiti, kad kartais, man atsitraukiant, ir pas jus nueinant, jis nebūtų pamestas. ⁴Siuntė gi jie pas mane to pat dalyko sakyti keturis kartus, o aš atsakiau jiems taip pat kaip pirmą kartą. ⁵Po to Sanabalatas siuntė pas mane sakyti tą pat penktą kartą savo tarną ir jis turėjo savo rankoje laišką, parašytą taip: ⁶Tarp tautų eina gandas ir Gosemas yra sakęs, kad tu ir Žydai manote kelti maištą ir todėl statai tu sieną ir nori pakelti save į jų karalius; dėlei to dalyko ⁷tu paskyręs ir pranašus, kad jie skelbtų apie tave Jerusaleje ir sakytų: Jis yra karalius Judejoje. Karalius turės išgirsti šituos žodžius; todėl ateik dabar, kad pasitartumėm iš vieno. ⁸Aš tačiau siunčiau pas juos ir sakydinau: Neįvyko nieko iš to, ką tu sakai; nes tu prasimanai tai iš savo galvos. ⁹Visi šitie gi baugino mus, manydami, kad mūsų rankos pames darbą, ir kad mes liausimės. Todėl aš dar labiau sustiprinau savo rankas

¹⁰Vieną kartą aš įėjau slapčia į Metabėelio sūnaus Dalajo sūnaus Semajo namus. Jis man tarė: Eikime pasitarti drauge į Dievo namus, į šventyklos vidų, ir užsirakinkime tenai duris; nes jie ateis tavęs užmušti. Dar šią naktį ateis tavęs nužudyti. ¹¹Aš tariau: Argi kas nors, toksai kaip aš, bėga? Ir kas, toksai kaip aš, galėtų įeiti į šventyklą ir palikti gyvas? Aš neįeisiu. ¹²Aš supratau, kad Dievas nebuvo jo siuntęs, kad jis kalbėjo man apsimesdamas pranašu, ir kad Tobijas ir Sanabalatas buvo papirkę jį. ¹³Nes jis buvo gavęs užmokestį, kad aš elgčiaus nusigandęs ir nusidėčiau, o jie tą nusikaltimą galėtų man prikaišioti. ¹⁴Atsimink mane, Viešpatie, dėl tokių Tobijo ir Sanabalato darbų, o taipgi pranašų Noadiją ir kitus pranašus, kurie gąsdino mane

¹⁵Tuo tarpu siena buvo baigta dvidešimt penktą Elulio mėnesio dieną per penkias dešimtis dvi dienas. ¹⁶Taigi kai visi mūsų priešai tai išgirdo,

litų. — ¹⁶Nesipirkau jokios dirvos: nors už paskolintus pinigus buvo galima nusipirkti labai pigiai. — ¹⁷Valgė prie mano stalo, ty, pats Neemijai išlaikydavo juos. — ¹⁸O kas dešimtą dieną, ty, vieną, kartą pstatyto vyno pakakdavo dešimčiai dienų

6. ²Ono lygumoje. Ji buvo toli nuo Jerusale, arti Lidos. Plg 1 Kron 7,8. — Padaryti man pikta: paimdami nelaisvėn ar net užmušdami. — ⁵Laišką. Ebr t: atvirą laišką. Kadangi iš atviro laiško visi galėjo

žinoti kaltinimą, todėl Sanabalatas tikėjosi labiau įbauginsiąs Neemiją ir priversiąs jį ateiti pas save. — ⁹Todėl aš dar... Ebr t: todėl dabar /o Dieve/ sustiprink mano rankas

¹⁰Slapčia. Ebr t: Kurs buvo užsirakinęs. Semajas buvo užsirakinęs, kad tuo būdu parodytų svarbų dalyko, apie kurį jis rengėsi kalbėtis su Neemiju. — ¹¹Argi kas nors... Tautos vadas negali slėptis pavojaus metu. — Galėtų įeiti į šventyklą... Įėjimas ne kunigo į šventyklą būtų buvęs įstatymo per-

atsitiko, kad visos tautos, buvusios aplink mus, pradėjo bijoti ir nerimo patys savyje, ir pažino, kad tas darbas buvo Dievo padarytas

¹⁷Anomis dienomis Žydų didikų buvo siunčiama daug laiškų pas Tobiją ir ateidavo pas juos nuo Tobijo, ¹⁸nes daugelis Judėjoje buvo susirišę su juo priesaika; jis mat buvo Areos sūnaus Sekhenijo žentas, o jo sūnus Johanas buvo vedęs Barakhijo sūnaus Mosolamo dukterį. ¹⁹Jie net gyrė jį mano akivaizdoje ir pasakydavo jam mano žodžius, o Tobijas siuntė laiškus, kad baigintų mane

Ekli 29,15

7. ¹Po to gi kai buvo pastatyta siena, ir kada aš įstačiau duris ir suskaičiau durininkus, giesmininkus ir levitus, ²daviau savo broliui Hananiui ir namų viršininkui Hananijui paliepimą apie Jerusale /nes tasai rodėsi esąs vyras labiau ištikimas ir Dievo bijas ne kaip kiti/ ³ir jiems tariau: Tenebūna atidaromi Jerusale vartai iki saulės kaitrai. Ir juo dviem čia tebestovint vartai buvo uždaryti ir užsklęsti, o aš pastačiau sargų iš Jerusale gyventojų, kiekvieną pagal jo eilę ir kiekvieną ties jojo namais

⁴Miestas buvo labai platus ir didelis, o žmonių jame buvo maža ir nebuvo pastatyta namų. ⁵Dievas gi davė man į širdį surinkti didikus, viršininkus ir liaudį, kad suskaityčiau juos, ir aš radau knygą sąrašo tų, kurie buvo atvykę pirmieji, o joje radau parašyta:

1 Esd 2,1

⁶Šitie krašto sūnūs, atvykusieji iš ištremtųjų nelaisvės, kuriuos buvo perkėlęs Babilono karalius Nabukodonosoras, ir kurie sugrįžo į Jerusale ir į Judėją, kiekvienas į savo miestą. ⁷Atvykusieji su Zorobabėliu: Jošue, Neemijas, Azarijas, Raamijas, Nahamanis, Mardokiejus, Belsamas, Mespharatas, Begoajis, Nahumas, Baana

Skaičius vyrų iš Israėlio tautos: ⁸Pharoso sūnų du tūkstančiu šimtas septynios dešimtys du; ⁹Saphatijos sūnų trys šimtai septynios dešimtys du; ¹⁰Areos sūnų šeši šimtai penkios dešimtys du; ¹¹Phahat-Moabo sūnų iš Jošue ir Joabo vaikų du tūkstančiu aštuoni šimtai aštuoniolika; ¹²Elamo sūnų tūkstantis du šimtu penkios dešimtys keturi; ¹³Zetuos sūnų aštuoni šimtai keturios dešimtys penki; ¹⁴Zakhajo sūnų septyni šimtai šešios dešimtys; ¹⁵Banujo sūnų šeši šimtai keturios dešimtys aštuoni; ¹⁶Bebajo sūnų šeši šimtai dvidešimt aštuoni. ¹⁷Azgado sūnų du tūkstančiu trys šimtai dvidešimt du; ¹⁸Adonikamo sūnų šeši šimtai šešios dešimtys septyni; ¹⁹Beguajo sūnų du tūkstančiu šešios dešimtys septyni; ²⁰Adino sūnų šeši šimtai penkios dešimtys penki; ²¹Hezekijo sūnaus Aterio sūnų devynios dešimtys aštuoni; ²²Hasemo sūnų trys šimtai dvidešimt aštuoni; ²³Besajo sūnų trys šimtai dvidešimt keturi; ²⁴Harepho sūnų šimtas dvylika; ²⁵Gabaono sūnų devynios dešimtys penki; ²⁶Betliejaus ir Netuphos sūnų šimtas aštuonios dešimtys aštuoni; ²⁷Anatoto vyrų šimtas dvidešimt aštuoni; ²⁸Betazmoto vyrų keturios dešimtys du;

žengimas, už kurį buvo paskirta mirties bausmė. — ¹²*Apsimesdamas pranašu*: kad pigiau galėtų suklaidinti Neemiją

¹⁵*Elulio mėnesio*. Elulis šeštas religinių Žydų metų mėnuo, nuo pusės mūsų rugpjūčio iki pusei rugsėjo. — *Per penkias*... Miesto sienos buvo nevisai sugriautos; todėl atstatyti jas galėjo gana greitai; bet čia gal

kalbama tik apie antrąją sienos pusę, nes pirmoji buvo jau paminėta kaip baigta aug 4,6

¹⁷*Žydų didikų*... Iš čia pasirodo, kad pačioje Jerusaleje buvo atsiradę Samariečių šalininkų ir todėl priešininkų tikrosios teokratijos reikalams

7. ²*Namų viršininkui*: pilies viršininkui. Plg aug 2,8. — ³*Ir juodviem*...

²⁹Kariatjarimo, Kephros ir Beroto vyrų septyni šimtai keturios dešimtys trys; ³⁰Ramos ir Gebos vyrų šeši šimtai dvidešimt vienas; ³¹Makhmo vyrų šimtas dvidešimt du. ³²Betelio ir Hajo vyrų šimtas dvidešimt trys; ³³antrojo Nebo vyrų penkios dešimtys du; ³⁴antrojo Elamo vyrų tūkstantis du šimtu penkios dešimtys keturi; ³⁵Haremo sūnų trys šimtai dvidešimt; ³⁶Jeriko sūnų trys šimtai keturios dešimtys penki; ³⁷Lodo, Hadido ir Ono sūnų septyni šimtai dvidešimt vienas; ³⁸Senaos sūnų trys tūkstančiai devyni šimtai trys dešimtys

³⁹Kunigų: Įdajo sūnų iš Jošuos namų devyni šimtai septynios dešimtys trys; ⁴⁰Emerio sūnų tūkstantis penkios dešimtys du; ⁴¹Phashuro sūnų tūkstantis du šimtu keturios dešimtys septyni; ⁴²Aremono sūnų tūkstantis septyniolika

Levitų: ⁴³Jošuos ir Kėdmihelio sūnų iš sūnų ⁴⁴Odujo septynios dešimtys keturi. Giesmininkų: ⁴⁵Asapho sūnų šimtas keturios dešimtys aštuoni. ⁴⁶Durininkų: Selumo sūnų, Aterio sūnų, Telmono sūnų, Akubo sūnų, Hatito sūnų, Sobajo sūnų šimtas trisdešimts aštuoni

⁴⁷Natiniečių: Sohos sūnų, Hasuphos sūnų, Tebaoto sūnų, ⁴⁸Keroso sūnų, Siao sūnų, Phadono sūnų, Lebanos sūnų, Hagabos sūnų, Selmajo sūnų, ⁴⁹Hanano sūnų, Gedelio sūnų, Gahero sūnų, ⁵⁰Raajos sūnų, Rasino sūnų, Nakados sūnų, ⁵¹Gezemo sūnų, Azos sūnų, Phaseos sūnų, ⁵²Besajo sūnų, Munimo sūnų, Nephusimo sūnų, ⁵³Bagbuko sūnų, Hakuphos sūnų, Harhuro sūnų, ⁵⁴Besloto sūnų, Mahidos sūnų, Harso sūnų, ⁵⁵Berkoso sūnų, Sisaros sūnų, Temos sūnų, ⁵⁶Nasijos sūnų, Hatiphos sūnų, ⁵⁷Saliamono tarnų sūnų, Sotajo sūnų, Sophereto sūnų, Pharido sūnų, ⁵⁸Jahatos sūnų, Darkono sūnų, Jeddello sūnų, ⁵⁹Saphatijos sūnų, Hatilio sūnų, Phokhereto kilusio iš Amono sūnaus Sabaimo, ⁶⁰visų Natiniečių ir Saliamono tarnų sūnų trys šimtai devynios dešimtys du

⁶¹Atvykusieji gi iš Telmelos, Telharsos, Kherubo, Abdono ir Emerio, kurie negalėjo nurodyti savo tėvo namų ir savo kilmės, ar jie buvo iš Izraelio, buvo šitie; ⁶²Dalajo sūnūs, Tobijo sūnūs, Nekados sūnūs, viso šeši šimtai keturios dešimtys du

⁶³O iš kunigų: Habijos sūnūs, Akoso sūnūs ir sūnūs Berzelajo, kurs vedė žmoną iš Gaaladiečio Berzelajo dukterų ir buvo pramintas jų vardu. ⁶⁴Šitie jieškojo savo vardo sąrašė ir nerado; ir buvo išmesti iš kunigystės. ⁶⁵O Atersata uždraudė jiems valgyti labai šventus dalykus, kolei nekils mokyta ir šviesus kunigas

⁶⁶Visa daugybė buvo kaip vienas vyras ir susidėjo iš keturių dešimtų dviejų tūkstančių trijų šimtų šešių dešimtų, ⁶⁷neskaitant jų tarnų ir tar-

Ebr t: tolesnė įsakymo dalis: ir juodviem čia tebesant teuždaro duris... tepastato sargų

II. Esdro ir Neemijo įvykdyta religinė ir politinė reforma Žyduose

1. Sąrašas Izraelio sūnų, sugrįžusių Jerusaleń kartu su Zorobabėliu

7,4-73. Kadangi miestas pasirodė turįs permaža gyventojų, Neemi-

jas nori priimti į miestą gyventojų iš kitur; besikaitydamas gi esančius, randa sąrašą tų, kurie buvo sugrįžę į Jerusaleń su Zorobabėliu

⁴*Nebuwo pastatyta...* ty namų skaičius buvo visai nedidelis. — ⁵*Kad suskaityčiau...* Tas suskaitymas aprašytas žem 11 skyr. — *Radau parašyta...* Sąrašas visai tas pats, ką ir 1 Esd 2,1... Skirtumai varduose ir skaitmenyse labai maži

Iki čia... Šių žodžių, įstatytų tarp 69 ir 70 e nebuvo pirmąsiam tekste; nėra jų taipgi ir ki-

naičių, kurių buvo septyni tūkstančiai trys šimtai trys dešimtys septyni, o tarp jų buvo giesmininkų ir giesmininkių du šimtu keturios dešimtys penki. ⁶⁸Jų arklių buvo septyni šimtai trys dešimtys šeši, jų asilėnų du šimtu keturios dešimtys penki, ⁶⁹jų kupranugarių keturi šimtai trys dešimtys penki, asilų šeši tūkstančiai septyni šimtai dvidešimt

Iki čia duodama, kas buvo parašyta sąrašo knygoje; toliau eina Neemijo istorija

⁷⁰Kaikurie iš šeimynų viršininkų prisidėjo prie darbo. Atersata davė išdui tūkstantį drakhmų aukso, penkias dešimtis taurių, penkis šimtus tris dešimtis kunigiškų jupų, ⁷¹o iš šeimynų viršininkų davė darbo išdan dvidešimt tūkstančių drakhmų aukso ir du tūkstančius du šimtu minų sidabro. ⁷²Tai, ką likusioji tauta davė, buvo dvidešimt tūkstančių drakhmų aukso, du tūkstančius minų sidabro ir šešios dešimtys septynios kunigiškos jupos

⁷³Kunigai, levitai, durininkai, giesmininkai, likusioji liaudis, Natiiečiai ir visas Izraelis gyveno savo miestuose

8. ¹Atėjo septintasis mėnuo, o visi Izraelio sūnūs buvo savo miestuose. Tuomet visa tauta kaip vienas vyras susirinko aikštėje, kuri yra ties Vandenių vartais, ir jie sakė Rašto žinovui Esdrui, kad atneštų knygą Mošės įstatymo, kurį Viešpats buvo davęs Izraeliui. ²Tai gi kunigas Esdras atnešė įstatymą vyrų ir moterų daugybės akivaizdon, ir visų, kurie galėjo išmanyti, pirmą septintojo mėnesio dieną. ³Jis skaitė iš jos aiškiai aikštėje ties Vandenių vartais nuo ryto iki vidudieniui akivaizdoje vyrų ir moterų ir išmintingųjų, ir visos tautos ausys buvo atkreiptos į knygą

⁴O Rašto žinovas Esdras atsistojo ant medinio paaugštinimo, kurį buvo pasidaręs, kad nuo jo kalbėtų, ir šalia jo jojo dešinėje stovėjo Matatijas, Semėja, Anija, Urija, Helkija ir Maasija, o kairėje Phadaja, Misaėlis, Melkhija, Hasumas, Hasbadana, Zakharijas ir Mosolamas. ⁵Esdras atidengė knygą visos tautos akivaizdoje, nes jis buvo augščiau už visą susirinkimą, o kai atidengė ją, visi atsistojo. ⁶Tuomet Esdras pa-

tuose vertimuose. Kas jais pasakyta, tai nevisai sutinka su tikru dalykų stoviu, nes ir 70-73 e paimitos iš Esdro sąrašo. Žr 1 Esd 2,8

⁷⁰Atersata: Zorobabėlis. — ⁷¹Drakhmų. Ebr t: darikų

2. Iškilmingas teokratinės sandoros atnaujinimas

8,1-10,39. Esdras perskaito Padangčių šventėje tautai įstatymą /8,1,18/. Išgirdę jį, visi daro atgailą ir atnaujiną sandorą su Dievu /9,1-37/, ir patvirtina tai savo parašais /9,38-10,39/

8. ¹Vandenių vartais. Žr aug 3,26. — Esdrui. Žr Esd 7,1,11. Reikia manyti, kad Esdras po atsitikimų, aprašytų jo knygos gale, buvo su-

grįžęs į Persiją. Jerusaleje gi jis atsirado antrą kartą, kai Neemijas jau buvo atnaujinęs jos sienas. —

²Pirmoje septintojo... Septintasis mėnuo išvė. Pirmoji jo diena buvo ypaciškilminga, nes tai buvo trimtų šventė. Plg Kun 23,23-25. — ³Jis skaitė... Kaip buvo skaitoma, paaiškinta plačiau 4-8 eil

⁴Aiškiai ir permąstytinai... Ebr t: jis skaitė aiškiai iš Dievo įstatymo knygos ir duodavo jos prasmę, kad suprastų, kas buvo perskaityta. Tai gi skaitymas buvo sujungtas su paaiškinimu, arba, anot kaikurių, įstatymas, parašytas ebr kalba, būvęs verčiamas aramaiškojon, prie kurios Žydai buvo pripratę nelaisvėje

garbino Viešpatį, didįjį Dievą, ir visa tauta atsakė: Amen, amen, pakėlus savo rankas; jie nusilenkė ir pagarbino Dievą parpuldami kniūbsti ant žemės. ⁷Tuo tarpu levitai Jošue, Banis, Serebija, Jaminas, Akubas, Septajis, Odija, Maasija, Kelita, Azarijas, Jozabedas, Hananas, Phalaja rūpinosi palaikyti tylėjimą tautoje, kad ji išgirstų įstatymą; tauta gi stovėjo savo vietoje. ⁸Jie skaitė iš Dievo įstatymų knygos aiškiai ir permąstytinai, kad suprastų, ir anie suprato, kai buvo skaitoma

⁹Taigi Neemijas /kurs buvo Atersata/, kunigas ir Rašto žinovas Esdras ir levitai, kurie aiškino visai tautai, tarė: Šita diena pašvęsta Viešpačiui, mūsų Dievui; neliūdėkite ir neverkite. Nes visa tauta, išgirdus įstatymo žodžius, verkė. ¹⁰Jis jiems tarė: Eikite, valgykite riebalų ir gerkite saldaus gėralo ir siųskite dalį tiems, kurie nėra sau pasigaminę, nes šita diena pašvęsta Viešpačiui, mūsų Dievui, ir nebūkite nuiliudę, nes Viešpaties džiaugsmas yra mūsų stiprybė. ¹¹Levitai gi rūpinosi, kad visa tauta tylėtų, sakydami: Tylėkite, nes diena šventa, ir neliūdėkite. ¹²Taigi visa tauta nuėjo valgyti ir gerti ir siųsti dalių ir didelės linksmybės daryti, nes jie buvo supratę žodžius, kurių jis juos mokė

¹³Antrą dieną visos tautos šeimynų viršininkai, kunigai ir levitai susirinko prie Rašto žinovo Esdro, kad išaiškintų jiems įstatymo žodžius.

¹⁴Jie rado parašyta įstatyme, kad Viešpats buvo įsakęs per Mošę Izraelio sūnams gyventi septintame mėnesyje iškilmingoje dienoje padangtėse, ¹⁵ir pasakoti bei skelbti žinią visuose savo miestuose ir Jerusaleje, ir sakyti: Išeikite į kalną ir atneškite alyvmedžio šakų ir gražiausio medžio šakų, mirtos šakų, palmių šakų ir labai lapuotų medžių šakų padangtėms padaryti, kaip parašyta. ¹⁶Tuomet tauta išėjo ir atsinešė. Jie pasidarė sau palapinių kiekvienas ant savo namų ir savo kiemuose, ir Dievo namų prieangiuose ir Vandenų vartų aikštėje, ir Ephraimo vartų aikštėje. ¹⁷Taigi visas susirinkimas tų, kurie buvo sugrįžę iš nelaisvės, pasidarė palapinių ir gyveno palapinėse, nes nuo Nuno sūnaus Jošue dienų Izraelio sūnūs nebuvo taip darę iki tai dienai. Ir buvo labai didelis džiaugsmas. ¹⁸Jis skaitė iš Dievo įstatymo knygos kasdien, nuo pirmosios dienos iki paskutinės dienos, ir jie darė iškilmę per septynias dienas, o aštuntoje dienoje sueigą, kaip įsakyta

9. ¹Dvidešimt ketvirtą to mėnesio dieną Izraelio sūnūs susirinko pasninkauti apsilvėję maišais ir apsibarstę žemėmis. ²Izraelio sūnų palikuonys buvo atskirti nuo visų svetimtaučių sūnų, ir jie sustojo ir išpažino savo nuodėmes ir savo tėvų neteisybes. ³Atsistojo stati, jie skaitė iš Viešpaties, savo Dievo, įstatymo knygos keturis kartus per dieną ir keturis kartus išpažino ir garbino Viešpatį, savo Dievą.

⁴Jošue, Banis, Kedmihėlis, Sabanija, Bonis, Sarebijas, Banis ir Khananis atsistojo ant levitų paaugstinimo ir šaukėsi dideliu balsu į Viešpatį, savo Dievą. ⁵Levitai Jošue, Kedmihėlis, Bonis, Hasebnija, Se-

⁹Atersata. Žr Esd 2,63. — Mūsų Dievui. Ebr t: jūsų Dievui

¹⁵Gražiausio medžio. Ebr t: laukinio alyvmedžio /oleastro/. — ¹⁷Ne-buvo taip darę... Tai yra, nebuvo šventę taip iškilmingai; nes paprastas padangčių šventės šventimas

buvo pas Žydus ir pirm Babilono nelaisvės, kaip apie tai nekartą minima šv Rašte. Plg 3 Kar 8,65. ¹⁸Sueigą. Ebr 'atsereth. Žr Kun 23, 36 paaišk

9. ³Keturis kartus per dieną... Ebr t: ketvirtą dienos dalį, ty, per tris

rebija, Odaja Sebnija, Phatahija sakė: Kelkitės, garbinkite Viešpatį, savo Dievą, nuo amžių ir per amžius; ir tebūna pagarbintas prakilnus ir garbingas tavo vardas visu garbinimu ir pagyrimu

⁶Tu gi, Viešpatie, esi pats vienas; tu padarei dangų ir dangų dangų, ir visą jų kareiviją, žemę ir visa, kas ant jos yra, jūras ir visa, kas jose yra, ir tu visam tam duodi gyvybę, o dangaus kareivija garbina tave. ⁷Tu patsai, Viešpatie, Dieve, kurs išrinkai Abromą ir išvedei jį iš Khaldiečių ugnies ir davei jam Abraomo vardą. ⁸Tu radai jo širdį esant ištikimą tavo akivaizdoje ir padarei su juo sandorą, kad jam duosi Kananiečių, Hetiečių, Amoriečių, Pereziečių, Jebusiečių ir Gergesiečių žemę ir kad duosi ją jo palikuonims, ir tu atitesi savo žodžius, nes tu teisus

⁹Tu matei mūsų tėvų prispaudimą Egipte, ir išgirdai jų šauksmą ant Raudonosios jūros, ¹⁰ir padarei ženklų bei stebuklų prieš Paraoną ir prieš visus jo tarnus ir prieš visą jo žemės tautą, nes žinojai, kad jie pasielgė prieš mus išdidžiai, ir padarei sau vardą kaip ir šiandien. ¹¹Tu perskyrei jų akivaizdoje jūrą, ir jie perėjo sausu jūros dugnu; jų gi persekiotojus tu įmetei į gilybę, kaip akmenį į smarkų vandenį. ¹²Debesies šule tu buvai jų vedėjas dieną ir ugnies šule naktį, kad būtų matomas jiems kelias, kuriuo ėjo. ¹³Tu nužengei taipgi į Sinajaus kalną, ir kalbėjais su jais iš dangaus ir davei jiems teisingų nutarimų, ir tiesos įstatymą, apeigų ir gerų įsakymų. ¹⁴Tu paskelbei jiems tavo pašvęstąjį šabatą ir davei jiems per savo tarną Mošę vykdyti paliepimus, apeigas ir įstatymą

¹⁵Tu davei jiems taipgi duonos iš dangaus, kai jie badavo, išvedei vandens iš uolos jiems trokštantiems, ir sakei jiems, kad įeitų ir paveldėtų žemę, ant kurios tu pakėlei savo ranką, idant jiems atiduotumei. ¹⁶Jie gi ir mūsų tėvai elgėsi išdidžiai, sukietino savo sprandus ir neklusė tavo paliepimų. ¹⁷Jie nenorėjo klausyti ir neatsiminė tavo stebuklų, kuriuos buvai jiems padaręs. Sukietino savo sprandus ir savo užsispyrime pakėlė galvą, kad grįžtų į savo vergystę. Tu gi, Dieve, gailiaširdis, malonus ir mielaširdingas, ramus ir didelio pasigailėjimo, nepametei jų, ¹⁸net ir tuomet kai jie pasidarė sau nulieta versį ir tarė: Štai tavo dievas, kurs išvedė tave iš Egipto, ir kai darė didelių piktžodžiavimų. ¹⁹Tu gi savo mielaširdystės daugybėje nepalikai jų tyrumoje, debesies šulas neatsitraukė nuo jų per dieną, kad vestų juos keliu, ir ugnies šulas nakčia, kad parodytų jiems kelią, kuriuo jie turėjo eiti. ²⁰Ir davei savo gerą dvasią, kad mokytų juos, ir neatėmėi savo manos nuo jų burnos, ir davei jiems vandens, kuomet troško. ²¹Keturias dešimtis metų maitinai juos tyrumoje ir nieko jiems netrūko; jų drabužiai nepaseno, ir jų kojos nenusi-trynė

²²Tu davei jiems karalysčių ir tautų ir paskirstei jiems dalis; jie paveldėjo Sehono žemę, Hesebono karaliaus žemę ir Basano karaliaus Ogo žemę. ²³Tu padauginai jų sūnus kaip dangaus žvaigždes ir atvedei juos į žemę, apie kurią buvai sakęs jų tėvams, kad įeitų ir paveldėtų. ²⁴Sūnūs atėjo ir paveldėjo žemę, ir nužeminai jų akivaizdoje žemės gyventojus Kananiečius ir padavei į jų rankas juos, jų karalius ir žemės tautas, kad padarytų su jais, kaip jiems patiko. ²⁵Taigi jie paėmė sustiprintus miestus ir riebią žemę, paveldėjo namus, pilnus visokių gerybių,

valandas, nes diena tuomet Žyduose buvo padalinta į keturias dalis, taip pat ir naktis

⁷Iš Khaldiečių ugnies. Ebr t: iš

⁹Ur-Kasdim. Taip buvo vadinamas miestas, kuriame gyveno Abraomo tėvas Tarė. Žr Prad 11,28...

²⁷Davei jiems gelbėtojų... Teisėjų

kitų iškastus šulinius, vynuogynus, alyvmedžių daržus ir daug visokių medžių, valgė, pasisotino ir suriebėjo ir per didelį tavo gerumą apsciai turėjo gėrių

²⁶Bet jie vedė tave į rūstybę, atstojo nuo tavęs, metė savo užpakalin tavo įstatymą, užmušė tavo pranašus, kurie ragino juos sugrįžti prie tavęs ir darė didelių piktžodžiavimų. ²⁷Tuomet tu padavei juos į jų neprietelių rankas, ir tie prispaudė juos. Savo sielvarto laiku jie šaukėsi į tave, ir tu išklausei juos iš dangaus ir savo gailestingumo daugybėje davei jiems gelbėtojų, kad jie išgelbėtų juos iš jų priešų rankos. ²⁸Kai turėdavo poilsio, jie grįžo daryti pikto tavo akivaizdoje, ir tu palikai juos jų neprietelių rankoje, ir tie viešpatavo jiems. Jie atsigręžė ir šaukėsi į tave, tu gi išklausei iš dangaus ir savo gailestingumuose išlaisvindavai juos dažnai ir įvairiais laikais. ²⁹Tu perspėdavai juos, kad grįžtų prie tavo įstatymų, bet jie elgėsi išdidžiai, neklausė tavo paliepimų ir nusidėjo prieš tavo nutarimus, kuriuos, jei žmogus vykdys, bus per juos gyvas; jie atgręžė tau nugarą, sukietino savo sprandą ir neklausė. ³⁰Tu suteikė jiems daugelį metų ir davei jiems perspėjimų savo dvasioje per savo pranašus, o jie neklausė, ir padavei juos į žemės tautų rankas. ³¹Tačiau savo mieląširdystės daugybėje tu nedavei sunaikinti jų ir nepalikai jų, nes tu pasigailėjimo ir malonumo Dievas

³²Taigi, mūsų Dieve, didis, galingasis ir baisus, kurs sergi sadorą ir gailestingumą, nenugręžk savo veido nuo viso vargo, kurs sutiko mus, mūsų karalius, mūsų kunigaikščius, mūsų kunigus, mūsų pranašus, mūsų tėvus ir visą tavo tautą nuo Asuro karaliaus dienų iki šiai dienai. ³³Tu teisingas visame, kas atėjo ant mūsų, nes tu darei teisybę, mes gi elgėmės bedieviškai. ³⁴Mūsų karaliai, mūsų kunigaikščiai, mūsų kunigai ir mūsų tėvai nevykdė tavo įsakymo ir nežiūrėjo tavo paliepimų ir tavo liudijimų, kuriais tu išreiškė jiems savo valią. ³⁵Ir nors jie buvo savo karalystėje, turėjo daug tavo gerumo, kurį esi jiems davęs, ir plačiausią ir riebią žemę, kurią buvai padavęs jų akivaizdoje, tačiau netarnavo tau ir nesugrįžo nuo savo pikčiausių palinkimų. ³⁶Štai šiandien mes patys esame vergai, o taipgi ir žemė, kurią davei mūsų tėvams, kad jie valgytų jos duoną ir esančias joje gėrybes; o mes patys esame joje vergai. ³⁷Jos vaisiai daugėja karaliams, kuriuos pastatei mums dėl mūsų nuodėmių, ir jie viešpatuoja ant mūsų kūnų ir ant mūsų gyvulių, kaip jų valia, ir mes esame dideliame sielvarte

³⁸Taigi apie visus šituos dalykus mes patys darome sadorą ir rašome, ir mūsų kunigaikščiai, mūsų levitai ir mūsų kunigai pasirašo

10. ¹Pasirašiusieji gi buvo Hakhelajo sūnus Neemijas, Atersata, ir Sedekijas, ²Sarajas, Azarijas, Jeremijas, ³Pheshuras, Amarijas, Melkhi-jas, ⁴Hattus, Sebenija, Melukhas, ⁵Haremas, Merimutas, Obdijas, ⁶Daniėlis, Gentonas, Barukhas, ⁷Mosolamas, Abija, Miaminas, ⁸Maazija, Belgajis, Semėja; šitie buvo kunigai

laikais. — ²⁶*Perspėdavai...* Ebr t: davei jų akivaizdoje liudijimą. Plg 4 Kar 17,13...

³⁶*Esame vergai:* Persų karaliaus pavaldiniai. — ³⁷*Viešpatuoja ant mūsų kūnų...* imdami sau iš Žydų tarpo tarnus ir tt

³⁸*Taigi apie visus...* Šita eil ebr t t yra pradžia 10 skyr

10. ¹*Atersata:* Neemijo titulas. Daugumas čia paminėtų kunigų vardų kartojama žem 12 skyr, kur pasakyta, kad jie sugrįžę draug su Zorobabėliu ir Jošue. O kadangi

⁹Toliau levitai: Azanijo sūnus Jošué, Benujis iš Henadado sūnų, Kedmihelis, ¹⁰ir jų broliai; Sebenija, Odaja, Kelita, Phalaja, Hananas, ¹¹Mikha, Rohobas, Hazebija, ¹²Zakhuras, Serebija, Sabanija, ¹³Odaja, Banis, Baninus. ¹⁴Tautos vyresnieji: Pharosas, Phahat-Moabas, Elamas, Zetus, Banis, ¹⁵Bonis, Azgadas, Bebajis, ¹⁶Adonija, Begoajis, Adinas, ¹⁷Ateris, Hezekija, Azuras, ¹⁸Odaja, Hasumas, Besajis, ¹⁹Harephas, Anatos, Nebajis, ²⁰Megphijas, Mesolamas, Haziras, ²¹Mesizabelis, Sadokas, Jėdua, ²²Pheltija, Hananas, Anaja, ²³Ošėė, Hananija, Hasubas, ²⁴Alohas, Phalea, Sobekas, ²⁵Rehumas, Hasebna, Maasija, ²⁶Ekhaja, Hananas, Ananas, ²⁷Melukhas, Haranas, Baana; ²⁸ir kiti iš tautos kunigai, levitai, durininkai, giesmininkai, Natiniečiai ir visi, kurie atsiskyrė nuo žemės tautų, kad sektų Dievo įstatymą, jų žmonos, jų sūnūs ir jų dukterys, ²⁹visi, kurie galėjo išmanyti, pasižadėjo už savo brolius, jų didikai ir kas tik atėjo, kad pasižadėtų ir prisiektų elgtis pagal Dievo įstatymą, kurį jis yra davęs per Dievo tarno Mošės ranką, pildyti ir sergėti visus Viešpaties, mūsų Dievo, paliepiamus, jo nutarimus ir jo apeigas, ³⁰taipgi neduoti savo dukterų žemės tautai ir neimti savo sūnų jų dukterų. ³¹Taipgi iš žemės tautų, kurios gabena prekes ir naudingus gyvenime daiktus, kad parduotų šabato dieną, mes pasižadėjome neimti šabate ir pašvęstą dieną. Mes paliksime žemę pūdymu septintais metais ir nereikalausime jokios skolos. ³²Mes uždėsime sau prievolę duoti trečiąjį siklio dalį per metus mūsų Dievo namų reikalams, ³³padėtinėms duonomis, nuolatinei duoninei aukai ir amžinajai deginamajai aukai šabatais, pirmą mėnesio dieną, iškilmėse, pašvęstiesiems dalykams ir aukai už nuodėmę, kad būtų meldžiamasi už Izraelį, ir visokiam mūsų Dievo namų reikalui ³⁴Taigi mes metėme burtus tarp kunigų ir levitų ir tautos dėl atnašavimo malkų, kad būtų įnešama į mūsų Dievo namus pagal mūsų tėvų namus paskirtu laiku per ištisus metus, kad kūrentųsi ant Viešpaties, mūsų Dievo, altoriaus, kaip parašyta Mošės įstatyme, ³⁵ir kad mes atnešime kas metai į Viešpaties namus mūsų žemės pirmgimius ir visokias kiekvieno medžio vaisių pirmones, ³⁶ir pirmgimius mūsų sūnų bei mūsų gyvulių, kaip parašyta įstatyme, ir pirmgimius mūsų galvijų ir mūsų avių, kad būtų atnašaujama mūsų Dievo namuose kunigams, kurie tarnauja mūsų Dievo namuose; ³⁷atnešime pirmones mūsų valgių ir mūsų

grįžusieji 536 m vargiai begalėjo būti gyvi šimtą metų vėliau, šito skyr vardai yra gal ne asmenų vardai, bet giminių, kurios iš anų kilo. Tą pat reikia pasakyti ir apie levitų vardus /9-13 e/. — ²⁹*Kurie galėjo išmanyti*: vaikai atėjusieji į proto metus. — *Už savo brolius*. Anot ebr t: prisidėjo prie savo brolių, o jų tarpe didikų, ty, prie tų, kurie, būdami vyresniaisiais, pasirašė kaip tautos vadai. — ³⁰*Neduoti savo...* Plg 1 Esd 9,2. Mošės įstatymo paliepiamai minimi čia kaip žinomi dalykai, todėl pats įstatymas buvo ne naujas, bet nuo senų laikų priimtas. — ³¹*Pašvęstą dieną*: šventėse, kurios įvardijamos Sk 28 ir 29 skyr.

— *Mes paliksime...* Plg Iš 23,11. — ³²*Trečiąjį siklio dalį*: arti dviejų litų, kaip kad buvo Mošės įstatyme, Iš 30,13... — ³³*Padėtinėms duonomis...* Plg Kun 24,6. — *Deginamajai aukai*... Avinėlių rytą ir avinėlių vakarą, o be to minkhą /duoninę auką/ iš miltų su aliejumi ir liejamąją auką. Plg Sk 28,3-29

³⁴*Metėme burtus...* Įstatyme Kun 6,12 buvo įsakyta nuolat kūrenti ugnį deginamųjų aukų altoriuje; čia nustatoma, kokia eile atskiros šeimos turi pristatyti reikiamų malkų. Vėliau buvo paskirta tam tikra «malkų atnašavimo šventė» /Jos Fl Bell Iud 11,17,6/. — ³⁵*Pirmgimius...* Plg Iš 22,29 ir k. — ³⁷*I*

gėrimų ir vaisius visokių medžių, taipgi vynuogynų ir aliejaus kunigams į mūsų Dievo sandėlį, ir mūsų žemės dešimtinę levitams. Patys levitai ims dešimtines mūsų darbų iš visų miestų. ³⁸Kunigas gi Aarono sūnus, bus draug su levitais, kuomet jie gauna dešimtines, ir levitai atnašaus dešimtą savo dešimtinės dalį mūsų Dievo namams į turtų namų sandėlį. ³⁹Nes į turtų sandėlį atneš Izraelio sūnūs ir Levio sūnūs javų, vyno, ir aliejaus pirmones; tenai taipgi bus pašvęstieji rykai ir kunigai, giesmininkai, durininkai ir tarnai ir mes nepaliksime mūsų Dievo namų

11. ¹Taigi tautos kunigaikščiai gyveno Jerusaleje; likusioji gi liaudis metė burtą išrinkti vienai daliai iš dešimties, kad gyventų šventajame mieste Jerusaleje, devynios gi dalys miestuose. ²O tauta laimino visus vyrus, kurie apsiėmė savaime gyventi Jerusaleje. ³Taigi šitie yra šalies viršininkai, kurie gyveno Jerusaleje ir Judo miestuose. Kiekvienas gi gyveno savo paveldėtoje dalyje ir savo miestuose, Izraelis, kunigai, levitai, Natiniečiai ir Saliamono tarnų sūnūs

⁴Jerusaleje gyveno iš Judo sūnų ir iš Benjamino sūnų; iš Judo sūnų: Malaleelio sūnaus Saphatijo, sūnaus Amarijo, sūnaus Zakharijo, sūnaus Aziamo, sūnus Atajas. Iš Phareso sūnų: ⁵Maasija sūnus Barukho, sūnus Kolhozos, sūnus Hazijos, sūnus Adajos, sūnus Joaribo, sūnus Zakharijo, kurs buvo Siloniečio sūnus. ⁶Visų šitų Phareso sūnų, kurie gyveno Jerusaleje, buvo keturi šimtai šešios dešimtys aštuoni drąsūs vyrai. ⁷Šitie gi buvo Benjamino sūnūs: Selumas sūnus Mosolamo, sūnus Joedo sūnus Padajos, sūnus Olajos, sūnus Masijos, sūnus Eteelio, sūnus Isajos; ⁸o po jo Gebajis, Selajis, devyni šimtai dvidešimt aštuoni; ⁹Zekhrio sūnus Joelis buvo jų viršininkas ir Senuos sūnus Judas, antrasis mieste

¹⁰O iš kunigų Joaribo sūnus Idaja, Jakhinas, ¹¹Saraja sūnus Helkijo, sūnus Mosolamo, sūnus Sadoko, sūnus Merajoto, sūnus Akhitobo, Dievo namų kunigaikštis, ¹²ir jų brolių, dirbusių šventyklos darbus, aštuoni šimtai dvidešimt du. Taipgi Adaja sūnus Jerohamo, sūnus Phelelijos, sūnus Amsio, sūnus Zakharijo, sūnus Pheshuro, sūnus Melkhijo ¹³ir jų brolių šeimynų viršininkų du šimtai keturios dešimtys du. Be to, Amasajis sūnus Azreelio, sūnus Ahazio, sūnus Mosolamoto, sūnus Emerio, ¹⁴ir jų brolių labai galingų šimtas dvidešimt aštuoni ir jų viršininkas galingųjų sūnus Zabdielis

¹⁵Iš levitų: Semėja sūnus Hasubo, sūnus Azarikamo, sūnus Hasabijos, sūnus Bonio, ¹⁶taipgi Sabatajis ir Jozabedas, levitų viršininkai, ku-

mūsų Dievo sandėlių: kur atnašos buvo paskirstomos tarp kunigų. —

³⁸*Bus draug su levitais:* kaip užvaizdas, kad būtų iš levitų dešimtinės atskirta dešimtinė kunigams

3. Atnaujinimas politinės santvarkos ir miesto sienų pašventinimas

11,1—12,42. Paaiškėjus, kad Jerusalelė maža teturi gyventojų, Neemijas įsako gyventi mieste dešimtai tautos daliai /11,1-3/. Toliau suskaiptomi Jerusaleės gyventojai /11,1-24/,

o paskui Judo ir Benjamino miestų /11,25-36/; įvardijami taipgi grįžusieji draug su Zorobabėliu kunigai ir levitai /12,1-26/. Pagaliau surinkti Jerusaleen visi levitai apvalo tautą ir miesto sieną aukomis, ir iškilmingai apeidami visą sieną pabaigia jos pašventinimą /12,27-42/

11. ¹*Likusioji gi liaudis...* ty, kurie buvo apsigyvenę pradžioje ne Jerusaleje. Pradedamas čia pasakojimas grąžina mus prie atsitikimų, paminėtų aug 7.4.5

⁵*Siloniečio sūnus:* gal Judo sūnaus

riems buvo pavesti visi reikalai aplink Dievo namus; ¹⁷toliau Matanajis sūnus Mikhos, sūnus Zebediejo, sūnus Asapho, kurs vadovavo šlovinimo ir dėkojimo maldose, ir Bekbekija, kurs buvo antrasis tarp jo brolių, ir Abdas sūnus Samuos, sūnus Galalo, sūnus Idituno. ¹⁸Visų levitų šventajame mieste buvo du šimtu aštuonios dešimtys keturi. ¹⁹O durininkai: Akubas, Telmonas ir jų broliai, kurie sergėjo vartus; viso šimtas septynios dešimtys du

²⁰Likusieji iš Israėlio, kunigai ir levitai buvo visuose Judo miestuose, kiekvienas savo paveldėtoje vietoje. ²¹Natiniečiai gyveno Ophelyje, o Siaha ir Gaspha buvo Natiniečių viršininkai. ²²Levitų viršininkas Jerusaleje buvo Asis, sūnus Banio, sūnus Hasabijo, sūnus Matanijo, sūnus Mikhos. Iš Asapho sūnų buvo giesmininkai Dievo namų tarnyboje. ²³Nes jiems buvo duota karaliaus įsakymas ir nustatyta tvarka tarp levitų kiekvienai dienai. ²⁴Mesezebelio sūnus Phatahija iš Judo sūnaus Zaros sūnų buvo karaliaus paskirtas visiems tautos reikalams ²⁵ir namams visuose jų plotuose. Iš Judo sūnų gyveno Karjatarbėje ir jos dukterys, Dibone ir jos dukterys, Kabselyje ir jos sodžiuose, ²⁶Jesuėje, Moladoje, Bephalete, ²⁷Hasersualyje, Bersabėje ir jos dukterys, ²⁸Sikelege, Mokho-noje ir jos dukterys, ²⁹Remone, Saraoje, Jerimute, ³⁰Zanuoe, Odolame ir jų plotuose, Lakhije ir jo apylinkėse, Azekoje ir jos dukterys. Jie gyveno nuo Bersabės iki Enomo slėniui. ³¹Benjamino gi sūnūs, pradėdant nuo Gebos, Mekhme, Hajije, Betelyje ir jo dukterys, ³²Anatote, Nobe, Ananijoje, ³³Asore, Ramoje, Getaimė, ³⁴Hadide, Seboime ir Nebalate, Lode, ³⁵ir One, amatininkų slėnyje. ³⁶O kaikurie iš levitų turėjo buveines Jude ir Benjamine

12. ¹Kunigai gi ir levitai, atvykusieji su Salatiėlio sūnumi Zorobabėliu ir Jošue, buvo šitie: Saraja, Jeremijas, Esdras, ²Amarija, Melukhas, Hattus, ³Sebenijas, Reumas, Merimutas, ⁴Addas, Gentonas, Abija, ⁵Miaminas, Madija, Belga, ⁶Semėja, Jojaribas, Idaja, Selumas, Amokas, Helkijas, ⁷Idaja. Šitie buvo kunigų viršininkai ir jų broliai Jošuos laiku. ⁸Toliau levitai: Jėsuas, Benujis, Kedmihėlis, Sarebija, Juda, Matanijas, kurie draug su savo broliais buvo giesmių vedėjais; ⁹taipgi Bekbekija, Hannis ir jų broliai, kiekvienas savo pareigoje. ¹⁰Jošuei gi gimė Joakimas, Joakimui gimė Eliasibas, Eliasibui gimė Jojada, ¹¹Jojadai gimė Jonatanas o Jonatanui gimė Jėdoas

¹²Joakimo gi dienose buvo šitie kunigai ir šeimynų viršininkai: Sarajo Maraja, Jeremijo Hananija, ¹³Esdro Mesolamas, Amarijo Johananas,

Sėlos palikuonis. Plg Sk 26,20. — ⁸Po jo: po Selumo. — ¹⁴Galingųjų. Ebr t: Haggedolimo sūnus

¹⁶Aplink Dievo namus: pav įvairių pastatų prižiūrėjimas, pristatymas dalykų, reikiamų Dievo tarnybai ir tt

²³Karaliaus: Artakserkso. Taip pat 24e. — ²⁴Phatahija. Jis buvo Artakserkso paskirtas valdininkas; bet kokios buvo jo pareigos, aiškiai nepasakyta. — ²⁵Ir namams... Geriau anot ebr t: ką dėl sodžių

ir jų plotų, tai Judo sūnūs apsigyveno... — Iš Judo sūnų gyveno... Žydai iš Judo giminės apsigyveno tame pat plote, kaip ir prieš nelaisvę. — ³¹Nuo Gebos: kuri yra į šiaurę nuo Jerusaleš. Toliau įvardijama senovinio Benjamino giminės ploto vietos. — ³⁵Amatininkų slėnyje; plg 1 Kron 4,14

12. ⁸Levitai: levitų viršininkai. — ¹⁰Jošuei gi gimė... Pasakomi pirmieji vyriausieji kunigai po grįžimo iš nelaisvės

¹⁴Milikho Jonatanas, Sebenijo Juozapas, ¹⁵Haramo Eddna, Marajoto Helkis, ¹⁶Adajo Zakharija, Gentono Mosolamas, ¹⁷Abijo Zekhris, Miamino ir Moabijo Pheltis, ¹⁸Belgos Samua, Semajos Jonatanas, ¹⁹Jojaribo Metanajis, Jodajo Azzis, ²⁰Selajo Kėlajis, Amoko Eberas, ²¹Helkijo Hasebija, Idajo Natanaėlis

²²Levitai, kurie buvo šeimynų viršininkais Eliasibo, Jojados, Johanno ir Jėdoos dienose, ir kunigai buvo surašyti karaliaujant Persui Darijui. ²³Šeimynų viršininkai Levio sūnūs buvo surašyti metraščių knygoje iki Eliasibo sūnaus Jonatano dienų. ²⁴Levitų viršininkai buvo: Hasebija, Serebija ir Kedmihėlio sūnus Jošuė, ir jų broliai pagal savo eiles, kad šlovintų ir išpažintų pagal Dievo vyro Dovidą įsakymą ir kad sergėtų lygiai iš eilės. ²⁵Matanija, Bekbekija, Obedija, Mosolamas, Telmonas, Akubas buvo vartų sargai ir prieangių prieš vartus. ²⁶Šitie gyveno Josedeko sūnaus Jošuės sūnaus Joakimo dienose, vado Neemijo, taipgi kunigo ir Rašto žinovo Esdro dienose

²⁷Jerusalės gi sienų pašventime sujieškojo levitus iš visų jų vietų, kad atvestų juos į Jerusale, idant jie švęstų linksmą pašventinimo šventę su dėkojimu, giesmėmis, kimbolais, arphomis ir kanklėmis. ²⁸Taigi giesmininkų sūnūs susirinko iš lygumų aplink Jerusale, ir iš Netuphatiečių sodžių, ²⁹ir iš Galgalos namų, ir iš Gebos bei Azmaveto plotų, nes giesmininkai buvo pasistatę sau sodžių aplink Jerusale

³⁰Kunigai ir levitai apsilavė patys ir apvalė tautą, vartus ir sieną. ³¹Aš gi užvesdinau Judo kunigaikščius ant sienos ir pastačiau du didelių šlovinančiųjų būrius. Ir jie ėjo į dešinę pusę ant sienos prie Mėšlyno vartų. ³²O paskui juos ėjo Osajas ir Judo kunigaikščių pusė, ³³Azarijas, Esdras, Mosolamas, Judas, Benjamins, Semėja ir Jeremijas. ³⁴O iš kunigų sūnų su trimitais Zakharijas sūnus Jonatano, sūnus Semėjo, sūnus Matanijo, sūnus Mikhajo, sūnus Zekhuro, sūnus Asapho ³⁵ir jo broliai Semėja, Azareėlis, Malalajis, Galalajis, Maajis, Natanaėlis, Judas ir Hananis su Dievo vyro Dovidą muzikos prietaisais, ir Rašto žinovas Esdras jų priešakyje ant Šaltinio vartų. ³⁶Jie užėjo prieš kitus Dovidą miesto laiptais iki vietų, kur siena augstesnė už Dovidą namus, ir iki Vandenų vartų į rytus ³⁷O antras dėkojančiųjų būrys ėjo iš kito galo, paskui jį aš ir tautos pusė ant sienos ir ant Krosnių bokšto ir iki plačiausiai sienai, ³⁸ir ant Ephraimo vartų, ir ant Senųjų vartų, ir ant Žuvų vartų, ir Hananeėlio bokšto, ir Emato bokšto, ir iki Bandos vartų, ir jie sustojo ant Kalėjimo vartų. ³⁹Du šlovinančiųjų būriu sustojo ties Dievo namais, taipgi aš,

¹²Joakimo: antrojo vyriausiojo kunigo po Jošuės

²²Levitai... Spėliojama, kad 22 ir 23 eil. įdėta tekstan vėlesniais laikais /taip pat kaip ir aug 10 ir 11 eil./, nes jose minimi vyriausieji kunigai, kurie gyveno jau po Neemijo. — *Persui Darijui*. Anot vieno, įvardijamas čia Darijus Notus, kurs viešpatavo nuo 425 m pirm Kr, anot kitų gi Darijus Kodomanas, kurs karaliavo nuo 336–331 m. — ²³Jonatano. Tikriausiai: Johanno, kaip 22e

²⁷Sienų pašventime: kurs įvyko dvylikai metų praslinkus po jų

atnaujinimo. — ²⁹Iš Galgalos namų: iš Bet-Galgalos

³⁰Sieną. Senovės sienos, kuriomis apvesdavo miestus, buvo labai plačios. Svarbiausi pašventimo apeiga buvo čia ėjimas sienomis aplinkui miestą. Ant sienos įkopta vakarų šone ir tai dviem būriais, kurių vienas, Esdro vedamas, ėjo į vieną pusę, ty, pradžioje į pietus, paskui į rytus ir pagaliau į šiaurę, o kitas su Neemiju į kitą, kad vėl susitiktų ant sienos, bet jau rytų šone ties šventykla. To ėjimo aprašymas tekste nevisai aiškus. Plg 3,1.2

pusė valdininkų su manim ⁴⁰ir kunigai: Eliakimas, Maasija, Miaminas, Mikhea, Elioenajis, Zakharija, Hananija su trimitais, ⁴¹ir Maasija, Semėja, Eleazaras, Azzis, Johanas, Melkhija, Elamas, ir Ezeris. Giesmininkai giedojo garsiai, o jų vyresnysis buvo Jezraja. ⁴²Ir paaukojo tą dieną didelių aukų ir linksminosi, nes Dievas buvo jiems suteikęs didelę linksmybę; taipgi ir jų žmonos ir vaikai džiaugėsi, ir Jerusaleus linksmybė buvo girdima toli

⁴³Aną dieną paskyrė taipgi kunigus ir levitus užvaizdais turto sandėlių liejamoms aukoms, pirmonėms ir dešimtinėms, kad miesto viršininkai įneštų tai per juos su tinkamu dėkojimu; nes Judas džiaugėsi kunigais ir levitais, kurie ėjo savo pareigas. ⁴⁴Nes jie atlikinėjo savo Dievo tarnybą ir permaldavimo apeigas, taipgi ir giesmininkai ir durininkai pagal Dovidą ir jo sūnaus Saliomono įsakymą, ⁴⁵nes Dovidą ir Asapho dienose nuo pradžios buvo paskirti viršininkai giesmininkų, kurie giesmėmis šlovino ir garbino Dievą. ⁴⁶Ir visas Izraelis Zorobabelio dienose ir Neemijo dienose duodavo dalis giesmininkams ir durininkams kasdien, ir jie duodavo šventas dovanas levitams, levitai gi duodavo taip pat Aaronui sūnams

Pak 23,3

13. ¹Aną dieną buvo skaityta iš Mošės knygos, girdint tautai, ir rasta joje parašyta, kad Amonietis ir Moabietis niekuomet per amžius neturi eiti į Dievo eklesiją, ²nes jie nepasitiko Izraelio sūnų su duona ir vandenimi, ir pasisamdė prieš juos Balaamą, kad prakeiktų juos, bet mūsų Dievas pavertė prakeikimą į palaiminimą. ³Atsitiko gi, kad jie, išgirdę įstatymą, atskyrė nuo Izraelio visus svetimtaučius

⁴Pirmo to yra buvęs kunigas Eliasibas, kurs buvo mūsų Dievo namų sandėlio viršininkas ir Tobijo giminaitis. ⁵Taigi jis pasidarė sau didelį sandėlį, į kurį pirm jo sudėdavo dovanas, smulkalus, rykus, javų, vyno ir aliejaus dešimtine, levitų, giesmininkų ir durininkų dalis ir kunigų pirmones. ⁶Kada tai buvo daroma, aš nebuvo Jerusaleje, nes trisdešimtis antrasis Babilono karaliaus Artakserkso metais aš buvau sugrįžęs pas karalių; o po kurio laiko aš pasiprašiau karaliaus ⁷ir atėjau į

III. Antras Neemijo apsilankymas Jerusaleje ir nauja jo įvykdyta reforma

12,43--13,31. Antrą kartą atvykus Neemijui į Jerusaleį paskiriami vyrai, kurie turi sergėti ir padalinti pirmones, dešimtines ir kitas atnašas (12,43-46); atskiriami taipgi nuo Izraeličių svetimtaučiai; toliau Neemijas sugrąžina levitams ir kitiems šventyklos tarnams jų dalis (13,1-14), uždraudžia pirkimą ir pardavinėjimą šabatais ir nubaudžia tuos, kurie buvo vedę svetimtautes moteris (13,15-31)

⁴³Aną dieną: ne miesto sienų pašventimo metu, bet žymiai vėliau, kai Neemijas atvyko antrą kartą į Jerusaleį. Plg žem 13,6. — *Turto sandėlių*. Taip pavadinta kambarius

prie šventyklos, į kuriuos sudėdavo visokias atnašas ir dovanas, paskirtas kunigams ir levitams išlaikyti. — *Kad miesto...* Ebr t: kad į juos būtų sunėšama įstatymo paskirtos dovanos kunigams ir levitams iš miestų apylinkių. — ⁴⁴*Permaldavimo*. Ebr: *taharah*, apvalymas. — ⁴⁶*Duodavo šventas dovanas*: dešimtines. — *Duodavo taip pat*: paskirtą gautųjų dešimtinių dalį

13. ¹*Buvo skaityta*: gal Padangčių šventėje. Plg 8,1... — *Parašyta*. Žr Pak 23,4-6. — ²*Balaamą*. Žr Sk 22 skyr ir tol

⁴*Pirm to*: kai Neemijo nebuvo Jerusaleje. — *Tobijo giminaitis*. Žr aug 6,18 ir k. — ⁶*Pasidarė sau...* Ebr t: padarė jam didelį kambarį. Tas kambarys gal buvo paskirtas Tobijui gyventi, kai jis atvykdavo į

Jerusaleį ir pastebėjau piktenybę, kurią Eliasibas buvo padaręs dėl Tobijo, padarydamas jam sandėlį Dievo namų prieangiuose. ⁸Ta piktenybė pasirodė esanti labai didelė, ir aš išmečiau Tobijo namų rakandus iš sandėlio ⁹ir liečiau iškuopti sandėlius ir atgal įnešdinau tenai Dievo namų rykus, aukas ir smilkalus

¹⁰Aš patyriau, kad levitų dalys nebuvo atiduotos, ir kad levitai, giesmininkai ir tie, kurie tarnaudavo, buvo pabėgę kiekvienas į savo šalį. ¹¹Tuomet aš pareikalavau pasiteisinimo iš viršininkų ir tariau: Kodėl mes apleidžiame Dievo namus? Aš surinkau juos ir pastačiau juos jų vietose; ¹²o visas Judas nešė į sandėlius javų, vyno ir aliejaus dešimtinę. ¹³Sandėlių užvaizdais mes paskyrėme kunigą Selemiją, raštininką Sadoką ir Phadają iš levitų, o draug su jais Matanijo sūnaus Zakhuro sūnų Hananą, nes jie pasirodė esą patikimi, ir jų globai pavesta jų brolių dalys. ¹⁴Atsimink mane, mano Dieve, dėl to dalyko ir neišdildyk mano mielaširdysčių, kurias padariau mano Dievo namams ir dėlei jo apeigų

¹⁵Anuo metu mačiau Jude tokių, kurie šabate mynė spaustuva, nešiojo pėdus, krovė ant asilų vyną, vynuoges, figas ir visokią naštą ir atgabendavo šabato dieną į Jerusaleį. Tuomet aš išpėjau, kad pardavinėtų tą dieną, kurią leidžiama pardavinėti. ¹⁶Gyveno joje taipgi Tiriečių, kurie atgabendavo žuvų ir visokių prekių ir pardavinėdavo šabatais Judo sūnums Jerusaleje. ¹⁷Todėl aš bariau Judo didikus ir jiems tariau: Koks gi tai piktas dalykas, kurį jūs darote ir sutepate šabato dieną? ¹⁸Argi ne taip darė mūsų tėvai, o mūsų Dievas užvedė ant mūsų ir ant šito miesto visą tą nelaimę? O jūs didinate rūstybę prieš Izraelį, nešvęsdami šabato! ¹⁹Atsitiko gi, kad aprimus prie Jerusaleš vartų šabate, aš liečiau užrakinti duris ir įsakiau neatidaryti jų iki po šabato, o iš savo tarnų pastačiau ant vartų, kad nė vienas neįneštų naštos šabato dieną. ²⁰Taigi pirkliai ir visokių prekių pardavėjai pasiliko už Jerusaleš vieną ir antrą kartą. ²¹Aš išpėjau juos ir jiems tariau: Kam pasilikate prie sienos? Jei padarysite tai dar kartą, aš pavartosiu prieš jus jėgą. Taigi nuo to meto jie nebeateidavo šabate. ²²Įsakiau taipgi levitams apsiukuopti ir ateiti vartų sergėti ir šabato švęsti. Ir dėl to dalyko atsimink mane, mano Dieve, ir pasigailek manęs pagal tavo mielaširdystės daugybę

²³Anose dienose aš mačiau taipgi Žydus, vedančius žmonas Azotietes, Amonietes ir Moabietes. ²⁴O jų vaikai kalbėjosi pusiau azotiškai ir nemokėjo kalbėti žydiškai, kalbėjosi gi vienos ar kitos tautos kalba. ²⁵Aš subariau juos, mečiau prakeikimą, užgavau kaikuriuos iš jų, apipešiau juos ir prisaikinau per Dievą, kad neduotų savo dukterų jų sūnums

Jerusaleį. — *Dovanos*: duonines atnašas. — ⁶*Trisdešimts antrais...* 443 pirm Kr. — *Babilono*. Artakserksas buvo Persų karalius, bet jis buvo kartu ir Babilono karalių įpėdinis. — *Po kurio laiko*. Kaip ilgai Neemijas buvo antrą kartą pas karalių, visai nežinia

¹³*Mes paskyrėme*. Ebr t: aš paskyriau

¹⁵*Tuomet aš išpėjau...* Ebr t: Aš perspėjau tą dieną, kada jie pardavinėjo maistą. — ¹⁹*Aprimus...* pradedant temti penktadienio vakare,

kurs buvo laikomas šabato pradžia — ²¹*Kam pasilikate*: per naktį. —

²⁴*Vienos ar kitos tautos kalba* Amoniečių ir Moabiečių kalba buvo semitų kalbų tarmė, kuri tačiau skyrėsi nuo ebrajų tarmės. — ²⁵*Mečiau prakeikimą*: kurį jie buvo nusipelnę, nesilaikydami neseniai padarytų pasižadėjimų. Plg aug 10,29.30. —

²⁶*Argi ne tokiuo...* Plg 3 Kar 3,1; 11, 1.4 — ²⁸*Sanabalato žentas*. Jojados sūnus buvo jojo paties tautos priešo žentas ir nesutiko persiskirti su savo žmona svetimtaute. Tai buvo

ir neimtų savo sūnums ir sau patiems iš jų dukterų, ir tariau: ²⁶Argi ne tokiuo dalyku nusidėjo Izraelio karalius Saliamonas? O juk tarp daugelio tautų nebuvo jam lygaus karaliaus; jis buvo savo Dievo mylimas, ir Dievas buvo jį pastatęs karaliumi visam Izraeliui; tačiau ir jį atvedė į nuodėmę moterys svetimtautės. ²⁷Argi ir mes būsimė neklusnūs ir darysime visą tą didelę piktenybę, kad nusikalstumėm mūsų Dievui, vesdami žmonas svetimtautes? ²⁸Vienas iš vyriausiojo kunigo Eliasibo sūnaus Jojados sūnų buvo Horoniečio Sanabalato žentas: Tą aš pavariau šalin nuo savęs. ²⁹Atsimink tai, Viešpatie, mano Dieve, prieš tuos, kurie sutepa kunigystę ir kunigų bei levitų teises

³⁰Taigi aš apvaliau juos nuo visų svetimtaučių ir paskyriau kunigų bei levitų eiles kiekvieną jojo tarnybai, ³¹ir kad atneštų malkų paskirtais laikais ir pirmones. Atsimink mane, mano Dieve, mano labui. Amen

aiškiai priešinga kunigystės šventumui /Kun 21,7.14/; todėl Neemijas buvo priverstas ištremti nusi kaltėlių. — ²⁹*Teises*, ty pasižadėjimą gyventi šventai. Plg Mal 2,8

³¹*Atsimink...* Visoje knygoje Neemijas pasirodo karštai trokštąs Dievo

garbės ir savo tautos labo. Tai garbei padauginti ir tam labui padidinti jis nebijo kovoti su visokiomis kliūtimis. Todėl Neemijas ne veltui laikomas vienu iš žymiausių Žydijos vyrų

T O B I J O K N Y G A

I v a d a s

1. Tobijo knyga gavo savo vardą iš dviejų svarbiausių joje minimų asmenų, senojo ir jaunojo Tobijo. Kuria kalba ji buvo paties jos autoriaus parašyta, dabar tikrų žinių nebėra. Vulgatos tekstas išverstas šv Jieronimo iš aramaiškos kalbos; bet jis gana žymiai skiriasi nuo trijų svarbiausių graikiškų vertimų, išlikusių iki mūsų dienų, kurie galėjo atsirasti iš seniai jau žuvusio ebraiško originalinio teksto. Spėjama, kad šv Jeronimas, kurs vertė Tobijo knygą labai skubiai, žymiai ją sutrumpino, ir todėl jo padarytas vertimo tekstas, nors dogmos atžvilgiu viršija visus kitus, nėra tačiau taip tikslus kaip Sinaiškio kodekso ir senosios Italės vertimas, o dailumo atžvilgiu turi užleisti pirmąją vietą graikiškam Vatikano kodekso tekstui

2. Tobijo knygoje pasakojama įvykiai iš gyvenimo dviejų Tobijų, tėvo ir sūnaus, Asirijos nelaisvėje; joje kalbama apie daugybę malonių, kurių tuodu dievobaimingu vyru, o taip pat išteikėjusi už jaunojo Tobijo Sara, susilaukė iš Dievo dėl to, kad jie visuomet juo pasitikėjo

Visą knygą galima padalinti į dvi nelygi pusi, kuriuodviejų pirmoje, trumpesnėje, aprašoma, kaip skaudžiai buvo išbandytas vyresniojo Tobijo ir Saros pasitikėjimas Dievu /1,1-3,25/; antrojeje gi pasakojama, kaip Dievo Apvaizda, tarpininkaujant jaunajam Tobijui, padarė galą visiems bandymams ir atsilygino už ištikimybę /4,1-12,22/. Knygos pabaiga susideda iš vyresniojo Tobijo giesmės, kurioje jis dėkoja Dievui už gautąsias malones, ir iš trumpo pasakojimo apie abiejų Tobijų mirtį /13-14,17/

3. Vyriausis Tobijo knygos tikslas buvo, be abejonės, parodyti, kad Dievas, nors kadais mėgina savo tarnus vargais, bet niekuomet nepameta jų visai, o ne kartą ir šiame gyvenime gausiai atsilygina už dorybių vykdymą

Be šito vyriausiojo tikslo knygos autorius gal dar norėjo duoti savo skaitytojams pavyzdį tobulo šeimyninio gyvenimo ir paraginti juos laikytis visame gyvenime ištikimai Dievo įstatymo

4. Apie Tobijo knygos atsiradimą senovės padavimas nepaliko mums jokių žinių. Ir šventieji senovės Tėvai, išskyrus šv Ambrozijų, jos visai neaiškino

Vėlesnieji tyrinėtojai pačiame Tobijo knygos tekste nurodo vieną kitą vietą, kurioje laikas mato įrodymą, jog visa Tobijo knyga, ar bent nemaža jos dalis, atsiminimų pavidalu, buvo parašyta abiejų Tobijų.

Ir iš tikrųjų, senuose vertimuose, išskyrus Vulgatą ir aramaišką vertimą, Tobijas, tėvas, pasakoja pats savo vardu, vartodamas pirmąjį asmenį, nuo pat knygos pradžios, iki Saros istorijos pradžiai /1,1-3,6/. Bent graikiškame vertime ir senesniame lotyniškame vertime /12,20/ randame angelo Rapolo paliepimą, duotą abiem Tobijam, parašyti visa, kas jiems buvo atsitikę. Graikiškame tekste 13,1 yra parašyta, kad Tobijas yra iš tikrųjų rašęs; bet ten kalbama tik apie parašymą giesmės, o ne apie išdėstymą raštu visų kitų atsitikimų. Be to, jei tiesa, kad pasakojimas pirmame asmenyje /1,1-3,6/ yra senesnis už tą patį pasakojimą trečiame asmenyje /Vulgatoje ir aramaiškame vertime/, tai visų pirma negalima daryti išvados, kad visa knyga buvo tikrai to paties Tobijo rašyta, nes 1,1-3,6 kalbama ne apie visą knygą, o tik apie istorijos pradžią. Į pirmojo asmens vartojimą dargi galima žiūrėti tik kaip į literatūrinę priemonę. Jei Vulgata vieton pirmojo asmens čia naudojosi trečiuoju asmenimi, tai gal taip buvo padaryta dėl to, kad jos autorius šv. Jeronimas netikėjo, būk Tobijo knyga būtų buvusi paties Tobijo sustatyta. Bet jei knygos nebus parašęs vienas ar kitas Tobijas, tai šiandien nėra jokios galimybės nurodyti kurį nors kitą jos autoriaus vardą. Visa, kas galima apie jį pasakyti, tai tik tiek, kad, žiūrint bendro knygos pobūdžio, jis turėjo būti Žydas, o Tobijo vardas duota knygai tik nurodymui, kad svarbiausias joje minimas asmuo buvo Tobijas.

5. Nedaug lengvesnis yra dalykas išspręsti, kada Tobijo knyga buvo parašyta. Yra šv. Rašto tyrinėtojų, kurie mano, kad ji buvusi parašyta dar prieš Žydų karalystės sugriovimą. Toki tačiau nuomonė neranda sau patvirtinimo pačioje knygoje. Jei jos kilmė būtų buvusi taip sena, tai ji be abejo būtų buvusi priimta į Žydų kanoną kartu su kitomis to laiko šventomis knygomis; o dabar jos Žydų kanone visai nėra.

Šiandien dauguma nekatalikų ir katalikų egzegetų pasisako už žymiai vėlesnį Tobijo knygos parašymo laiką, tarp penktojo ir antrojo amžiaus prieš Kristų.

Gana daug kritikų nepripažįsta Tobijos knygai jokios istorinės vertės, laiko ją prasimanytų dalykų pasakojimu, dievobaiminga, mokomąja apysaka, gal net pamėgdžiojimu ir pritaikymu savo tikslams gerai žinomos penktame ar net šeštame amžiuje pirm Kr pasakos ar romano, vadinamo *Išminčiaus Akhikaro istorija*, ar *Akhikaro, Asiriečio, istorija ir išmintis*. Tas legendinis Akhikaras, Asirietis, buvęs Senakheribo /705-681/, vėliau jo sūnaus Asarhadono III /681-669/ kancleris ir žynius. Jis labai pasižymėjęs savo išmintimi ir sumanumu; pats neturėdamas vaikų, jis išsūninęs savo brolvaikį Nadaną /ar Nabatą/, kurį apdovanojęs visokiomis gėrybėmis, bet kurs jam atsimokėjęs žiauriu nedėkingumu. Akhikaro tat ir Nadano /ar Nabato/ vardai identifiкуojami be pakankamų įrodymų su Akhioru ir Nabatu, Tobijo brolvaikiais /Tob 11,20/.

Sen Testamente, galima sakyti, visai nėra knygų, kurios būtų tik istorinės, kurios neturėtų daugiau ar mažiau tikslo pamokyti, sustiprinti skaitytojų ar klausytojų tikėjimą ir pasitikėjimą Dievo pagalba net sunkiausiose apyستovose, laikytis ištikimai Dievo įstatymo. Tobijo knygos autoriui istorinis elementas buvo tik priemonė, kuri turėjo jam padėti geriau sutvarkyti savo pamokymus, pasirinkti laisvai jų turinį, kad jie darytų reikiamos įtakos, įpinant į pasakojimą ilgesnius pasikalbėjimus, paraginimus ir baigiant knygą giesme. Kad to istorinio elemento Tobijo knyga netrūksta, yra pakankamai, ir kad autorius norėjo rašyti kaip

istorikas, liudija nurodytos žymiausių veikiančių jos asmenų genealogijos, tikros žinios, liečiančios geografiją, istoriją, kronologiją

Tarp priežasčių, dėl kurių keliamos abejonės apie istorinę Tobijo knygos vertę, netikintiems yra papasakoti joje stebuklai; bet tik jiems vieniems panašios priežastys turi svarbos. Papasakoti gi knygoje stebuklai parodo, kad Dievas gali ir teikiasi, kada jam tinka, tvarkyti net stebuklais šio pasaulio dalykus

Istorinės Tobijo knygos vertės nesumažina ir kaikurie abejotini joje paminėtų vietų ir karalių vardai, nes mažiau žinomus vardus senoviniai perrašinėtojai vienur-kitur gal pakeitė labiau jiems žinomais. Susiekti gi, kur taip pasielgta, juo labiau sunku, kad šiandien nebėra pirmojo originalinio knygos teksto

6. Tridento ir Vatikano Susirinkimuose nutarta, kad Tobijo knyga yra Šv Rašto dalis, ir tas nutarimas remiasi seniausiu Eklesijos padavimu. Nėra jos, tiesa, dabartinėje ebraiškoje biblijoje ir todėl ji dedama tarp deuterokanoninių knygų, bet kitados ir patys Žydai ją naudodavo, nes ji yra Aleksandriečių vertime ir gana dažnai minima senovės rabinų raštuose. Iš Žydų ją gavo krikščionių Eklesija; Dievo įkvėptu veikalu ją laikė jos seniausieji Tėvai, o kokioje pagarboje ji buvo pas pirmuosius krikščionis, aiškiausiai parodo katakombų sienos, ant kurių įvaizdinti visi žymesnieji atsitikimai iš abiejų Tobijų gyvenimo

TOBIJO KNYGA

1. ¹Tobijas iš Nephtalio giminės ir miesto /esančio augštesniojoje Galiliejoje viršuj Naasono, už kelio, kuriuo einama į vakarus, ir turinčio kairėje Sepheto miestą/, ²buvo paimtas nelaisvėn Asiriečių karaliaus Salmanasaro laikais; tačiau, būdamas nelaisvėje, jis nepametė tiesos kelio, ³taip kad visa, ką tik galėjo turėti, jis dalindavo kasdien buvusiems draug su juo nelaisvėje broliams iš jojo giminės

⁴Nors buvo visų jauniausis Nephtalio giminėje, jis tačiau nedarė nieko vaikiško savo elgesyje. ⁵Nes visiems einant prie auksinių veršių, kuriuos buvo padaręs Izraelio karalius Jeroboamas, jis vienas vengdavo visų draugystės, ⁶eidavo į Jerusale į Viešpaties šventyklą ir garbino tenai Viešpatį, Izraelio Dievą, atnašaudamas ištikimai visas savo pirmones ir savo dešimtines. ⁷Taip pat kiekvienais trečiais metais jis atiduodavo naujatikiams ir ateiviams visas dešimtines. ⁸Tuos ir panašius dalykus jis darydavo pagal Dievo įstatymą dar vaikas tebebūdamas. ⁹Sulaukęs gi vyro amžiaus jis vedė iš savo giminės žmoną, Oną, ir turėjo iš jos sūnų,

1. Vyresniojo Tobijo ir Saros dievotumas ir nelaimės

1. Dievobaimingas vyresniojo Tobijo gyvenimas

1,1-3,6. Vienas dievobaimingas Izraelaitis iš Nephtalio giminės, nugabentas draug su savo žmona, Ona, ir sūnumi, Tobiju, į Ninivę daro gailestingus darbus savo broliams ir laidoja jų numirėlius. Taip jis susilaukia sau Asirijos karaliaus persekiojimo ir yra priverstas slėptis nuo jo rūstybės; bet žuvus tam karaliui po neilgo laiko, Tobijas vėl grįžta prie savo gerų darbų /1,1-2,9/. Tuo tarpu sutinka į nelaimę: nuo paukščių mėšlo, nukritusio miegančiam Tobijui ant akių, jis apanka ir turi iškentėti daug vargų, kurių prislėgtas jis meldžia, kad Dievas atimtų iš jo gyvybę /2,10-3,6/

1,1-10. **TOBIJO ĮSTIKIMYBĖ ĮSTATYMU.** ¹Tobijas. Gr t vyresnysis Tobijas vadinamas *Tobit* ar *Tobeit*, o jo sūnus Tobijas; Italeje ir pas senesnius šv Tėvus

pirmasis vadinamas *Tobis*, o antrasis *Tobias*. Abiejų pavadinimų pagrinde yra ebr vardas *Tobi* sutrumpintas iš *Tobijahu*, *Viešpaties gerumas*. — *Iš Nephtalio giminės*. Gr t Tobijo kilmė aprašoma tiksliau, nes ten skaitome, kad Tobijas buvęs sūnus Ananielio, kurs buvo Aduelio sūnus, kurs buvo Gabaelio sūnus, kurs buvo Raguelio sūnaus Rapolo sūnus iš Asielio palikuonių, iš Nephtalio giminės. — *Miestą*. LXX vertime nurodomas miesto vardas Tesbe, kuriame buvo pranašo Elijo tėviškė. Plg 3 Kar 17,1. — *Augštesniojoje*: kalnuotoje. — *Naasono*. . . *Sepheto*. Tuo du vardu kitur šv Rašte nesutinkamu. — *Kairėje*: taigi, šiaurės šone. — ²*Salmanasaro*. 4 Kar 15,29 pasakyta, kad visą Nephtalio giminę išvedęs nelaisvėn Teglat-Phalasaras, bet iš to pasakymo dar negalima daryti išvados, būk tuomet visi Nephtalaičiai iki vienam buvę sugauti. Taigi, ir tarp Salmanasaro ar Sargono išvestųjų nelaisvėn Izraeliačių jau po Samarijos sugriov-

kuriam davė savo vardą. ¹⁰Nuo pat kūdikystės jis išmokė jį bijoti Viešpaties ir sergėtis kiekvienos nuodėmės

¹¹Taigi, kai paimtas nelaisvėn jis su savo žmona ir sūnumi atvyko Ninivės miestan draug su visa savo gimine, ¹²/visiems valgant pagonių valgius/, jis sergėjo savo sielą ir niekuomet nesusitepė jų valgiais. ¹³O kadangi jis atsimindavo Viešpatį visa savo širdimi, Dievas davė jam rasti malonės karaliaus Salmanasaro akivaizdoje, ¹⁴ir tasai davė jam valią eiti, kur tik jis norėjo, ir laisvę daryti, kas tik jam tiko. ¹⁵Taigi, jis eidavo pas visus, buvusius nelaisvėje, ir duodavo jiems išganingų išpėjimų. ¹⁶O atėjęs į Medų miestą Ragę ir turėdamas dešimtį talentų sidabro iš to, kuo buvo karaliaus apdovanotas, ¹⁷jis rado didelėje savo tautos minioje skurstantį Gabelį, kurs buvo iš jojo giminės, ir davė jam po parašu minėtąjį sidabrą

¹⁸Po daugelio laiko, mirus karaliui Salmanasarui, karaliumi jo vieton pastojo jo sūnus Senakheribas, kurs labai nekeitė Izraelio sūnų. ¹⁹Tobijas eidavo kasdien pas visus savo gentis, guosdavo juos ir dalindavo visiems iš savo lobio, kiek galėjo; ²⁰alkstančius jis maitino, nuogiems duodavo

vimo galėjo rasti kaikurie Nephtalaičiai, o jų skaičiuje ir Tobijas. Kadangi jis tuo metu buvo mažas vaikas, todėl jis galėjo susilaukti žiloje savo senatvėje Ninivės sugriovimo, įvykusio 606 m. pirm Kr, kaip aiškiai pasakyta gr tekste 14,15 Plg: 4 Kar 15,29; 17,3... — *Jis nepametė*. Gr t Tobijas pats pradeda pasakoti apie save /pirmame asmenyje/: Aš, Tobijas, vaikščiojau tiesos keliu, aš dariau gailestingumo darbus ir t t — *Tiesos kelio*: tikrojo Dievo garbinimo ir jojo įstatymo vykdymo. — ³*Taip kad visa...* Gr t: aš duodavau daug išmaldų savo broliams... — ⁴*Nors buvo...* Gr t: kai aš buvau jaunas. — *Vaikiško*: nesekė netobulybių, kurias galėjo dažnai matyti. — ⁵*Visiems einant*, t y labai daugeliui iš Izraeličių tarpo. — *Prie auksinių veršių*. Plg: 3 Kar 12, 26-33. — *Eidavo į Jerusale*: iškilmingose šventėse. Plg: 5 Moš 16,16. — *Savo pirmones iv...* Plg: 2 Moš 23,19; 4 Moš 18,15; 3 Moš 27,30... — ⁷*Trečiais metais...* Plg 2 Moš 14,18... — ⁹*Iš savo giminės*. Įstatymas nereikalavo griežtai, kad moterystės būtų daromos tik-tai tarp vienos ir tos pačios giminės šanarių, bet vesti moterį iš savo giminės buvo garbingiau

1,11-25. **TOBIJO MEILĖ ARTIMUI.** ¹¹*Su savo*. Anot Sinaiškio kodeks tekstas jaunas Tobijas gimęs nelaisvėje. — *Ninivės miestan*.

Taigi ne visi Izraeliai buvo nugalėti į vietas, įvardintas 4 Kar 17,6; kaikurie iš jų buvo nusiųsti pačion Asirijos sostinėn. Izraeličių daugumai ištrėmimas buvo teisinga Dievo bausmė /4 Kar 17,7.../, Tobijui tai buvo išbandymas, kuriame jo dorybės turėjo padidėti, pasirodyti aiškiau ir gauti teisingą atlyginimą /plg žem 12,14/. Tačiau Dievo Apvaizdos patvarkymu Tobijo kentėjimai turėjo būti išganingi ne jam vienam, bet ir daugeliui kitų, kuriems jo kantrybė ir užmokestis už ją buvo gražus pamokinas pavyzdys /2,12/; taip pat ir pagonims, tarp kurių tuo būdu plito tikrojo Dievo pažintis. — *Su visa savo gimine*: su tais, kurie buvo išvesti nelaisvėn seniau Teglath-Phalasar laikais, arba tikriau, su tomis Nephtalaičių liekanomis, kurias Salmanasaras atgabeno į Ninivę. Plg aug 2 e. — ¹²*Visiems valgant...* Kiti Izraeliai ir jojo tėvynėje būdami nelabai laikėsi įstatymo apeigų, patekę gi į nelaisvę laikė save visai laisvais nuo jų; Tobijo ištikimybė tose sunkiose aplinkybėse turėjo juo didesnę vertę. — ¹³*Atsimindavo Viešpatį*: vykdė tobulai jo įstatymą. — ¹⁴*Valią eiti, kur...* Kiti Izraeliai buvo paversti vergais, todėl negalėjo pasitraukti savo valia iš vienos paskirtos jiems vietos. — *Laisvę daryti, kas...* Italeje pasakyta: ir pirkdavau jam, ko tik jis norėjo

drabužių ir rūpestingai laidodavo mirusius ir užmuštuosius. ²¹Pagaliau, kai karalius Senakheribas sugrižo, pabėgęs iš Judėjos nuo smūgio, kurį Dievas buvo jam padaręs dėl jo piktžodžiavimo, ir kada supykęs užmušinėjo daugelį iš Izraelio sūnų, Tobijas laidojo jų lavonus. ²²O kai tai buvo pasakyta karaliui, jis liepė užmušti jį ir atėmė visą jo lobį. ²³Tobijas pabėgęs su savo sūnui ir žmona, slapstėsi plikas, nes daugelis mylėjo jį. ²⁴Bet po keturių dešimtų penkių dienų karalių užmušė jo paties sūnūs, ²⁵o Tobijas sugrižo į savo namus, ir visas jo lobis buvo jam sugrąžintas

2. ¹Paskui kai buvo Viešpaties šventadienis, ir buvo daromas geras pokylis Tobijo namuose, ²jis tarė savo sūnui: eik ir atvesk keletą iš mūsų giminės, kurie bijo Viešpaties, kad valgytų su mumis. ³Tasai išėjo, o sugrižęs pasakė jam, kad vienas iš Izraelio sūnų nužudytas gulįs gatvėje. Jis tuojau pakilęs iš savo vietos, palikdamas puotą, nevalgęs nuėjo prie lavono, ⁴ir paėmęs jį atsinešė slapčia į savo namus, kad, saulei nusileidus, palaidotų jį nežymiai. ⁵Paslėpęs lavoną, jis valgė duonos su nuliūdimu ir drebėjimu, ⁶atsimindamas anuos žodžius, kuriuos Viešpats yra pasakęs per pranašą Amosą: Jūsų šventadieniai pavirs į dejavimą ir gedulą. ⁷Saulei nusileidus, jis išėjo ir palaidojo jį. ⁸O visi jo kaimynai barė jį, sakydami: Jau dėl to dalyko buvo liepta užmušti tave, ir vos ištrūkai

savo reikalamas; o anot gr t Tobijas pasidaręs karaliaus *agorastes*, pristatytos. — ¹⁶*I Medų miesta Rage*. Ragės miestas buvo labai toli nuo Ninivės ir nearti nuo Ekbatanos, Medų krašto rytuose, bent kiek į pietus nuo dabartinio Teherano. Selekas Nikatoris /312-280 pirm Kr/, anot Strabono, padidinęs jį ir praminęs vardu Europus: bet ne jis įsteigė jį, kaip laikas tvirtina. — *Dešimtį talentų*. Sidabro talentas buvo vertas daugiau kaip 15.000 /auksinių/ litų. — *Kuo buvo karaliaus apdovanotas*: Tikriausiai: kuo karalius jam atsilyginęs. — ¹⁷*Davė jam...* Anot gr t: paguldė pas jį

¹⁸*Mirus karaliui...* Tobijas buvo išvestas nelaisvėn 722 m., Senakheribas gi pastojė karaliumi 711 m. Jis buvo ne Salmanasaro sūnus, bet Sargono, kurs atėmė sostą iš Salmanasaro; todėl Senakheribas galėjo būti vadinamas Salmanasaro sūnui plačia to žodžio prasme, kaip vienas iš jo papėdininkų; pagaliau gr t dažnai vietoje Salmanasaro rašoma vardas *E n e m e s s a r* /didis yra karalius/, kurs lygus vardui Sar-gon /Sarru-ginum/; todėl gal ir čia /o taip pat aug. 1,2/ vietoje Salmanasaro buvo kitados parašytas Sargono vardas. — *Labai nekenčė...* Tikras Izraeliaičių persekiojimas pra-

sidėjo tik po paminėto žem 21 e smūgio. — ²⁰*Laidodavo mirusius...* Žydai ir apskritai Rytų tautos labai brangino palaidojimą mirusiojo; palikti gi ką nors nepalaidotą buvo jiems didžiausi bausmė ir išniekinimas. — ²¹*Pabėgęs iš Judėjos...* Plg 4 Kar 19,10-35; 2 Kron 32,1... Ješ 36 ir 37 sk. — ²²*Plikas*: nebeturėdamas jokio lobia. — ²⁴*Po keturių dešimtų penkių dienų*: skaitant ne nuo sugrižimo iš Judėjos į Ninivę, nes Senakheribas viešpatavo čia dar apie dvidešimt metų, bet nuo tos dienos, kurią Tobijas buvo priverstas bėgti nuo persekiojimo. *Užmušė...* Plg 4 Kar 19, 37; 2 Kron 32,21; Ješ 37,38. — ²⁵*Buvo jam sugrąžintas*. Anot gr t tai buvę padaryta užtarus Tobiją jo pusbroliui Akhiaharui pas naują karalių. Plg žem 11,20

TOBIJO BANDYMAS. 2. ¹*Viešpaties šventadienis*. Kituose tekstuose pasakyta, kad tai buvusios Sekminės. Sekminėse buvo paprastai daromi pokyliai, į kuriuos kviesdavo taip pat beturčius. Plg 5 Moš 16,9... — ²*I savo namus*. Gr t: į kurį ten butą. Jei Tobijas būtų atsinešęs lavoną į savo namus, jie būtų buvę laikomi suteptais per septynias dienas. Plg 4 Moš 19,14 — ³*Paslėpęs lavoną*. Gr t po šitų žodžių pasakyta, kad Tobijas apsiplovęs, t y padaręs tai,

iš mirties valdžios, o tu vėl laidoji mirusius! ⁹Bet Tobijas, labiau bijodamas Dievo negu karaliaus, paimdavo užmuštųjų lavonus ir slėpdavo savo namuose, o vidurnaktyje laidodavo juos

¹⁰Atsitiko, kad vieną dieną, nuvargintas laidotuvėmis, parėjęs į savo namus, jis atsigulė pasienyje ir užmigo, ¹¹o iš blezdingų lizdo nukrito jam miegančiam ant akių šilto mėšlo, ir jis apako. ¹²Viešpats leido ateiti ant jo tam išbandymui todėl, kad palikuonims būtų duota jo kantrybės pavyzdys, kaip ir šventojo Ijobo. ¹³Nes kaip visuomet nuo pat savo kūdikystės jis bijojo Dievo ir laikė jo įsakymus, taip jis nedejavo prieš Dievą, kad jam atsitiko aklumo nelaimė. ¹⁴Jis pasiliko nepajudintas Dievo baimėje, dėkodamas Dievui per visas savo gyvenimo dienas. ¹⁵Nes kaip palaimintąjį Ijobą niekino karaliai, taip ir šito giminės ir pažįstami juokėsi iš jo gyvenimo, sakydami: ¹⁶Kur tavo viltis, dėl kurios duodavai išmaldas ir darei laidotuves? ¹⁷Tobijas draudė juos ir sakė: Nekalbėkite taip, ¹⁸nes esame šventųjų vaikai ir laukiame to gyvenimo, kuri Dievas duos tiems, kurie savo ištikimybės jam niekuomet nemaino

¹⁹Jo žmona, Ona, eidavo kasdien į audimo darbą ir už savo rankų darbą atnešdavo maisto, koki galėdavo gauti. ²⁰Taip atsitiko, kad gavus ožiuką parsinešė namo. ²¹Jos vyras, išgirdęs bliaujančio balsą, tarė: Žiūrėkite, kad kartais nebūtų vogtas; atiduokite jį jo savininkams, nes mums neleista nei valgyti ką nors iš vogto, nei paliesti. ²²Supykus dėl to jo žmona, atsakė: Aišku, kad tavo viltis pasidarė tuščia, ir dabar pasirodė, ką padeda tavo išmaldos. ²³Tokiais ir panašiais žodžiais ji darė jam priekaištų

ko reikalavo panašiam atsitikime įstatymas. Plg 4 Moš 19,12... — *Su nuliūdimu*. Linksma pokylis pasidarė Tobijui nuliūdimo laikas. Jis turėjo valgyti pats vienas, nes paliesdamas lavoną buvo susitęsęs ir todėl jam reikėjo per septynias dienas šalintis žmonių. — ⁶*Jūsų šventadieniai*... Pranašo žodžiai pasakyti apie visos tautos nelaimę; Tobijas pritaiko juos sau. Žr Am 8,10; 1 Mak 1. 41. — ⁹*Bet Tobijas*... šitos eil ir pirmųjų 10 e žodžių kituose tekstuose nėra

¹⁰*Vieną dieną*... Anot kitų tekstų, tai atsitikė tose pačiose Sekminėse. — *Parėjęs į savo namus*... Gr t pasakyta aiškiau: «Aš atėjau į savo kiemą, ir miegojau prie kiemo sienos, ir mano veidas nebuvo uždengtas». — ¹¹*Blezdingų*. Gr ž *strouthia* reiškia tą patį ką ir mažas paukštis apskritai ar žvirblis. — *Jam miegančiam*. Viena iš gr t pasakyta, kad Tobijas apakęs ne su sykiu, bet pamažu po gana ilgo gydymosi. — ¹²*Viešpats leido*... Šių gražių pastabų apie Tobijo kantrybę nėra gr t ir Italėje. — *Kaip ir*

šventojo Ijobo. Plg Ijob 1 ir 2 sk. —

¹³*Aklumo nelaimė*: kuri buvo Tobijui ne bausmė, bet tik išbandymas. — ¹⁵*Karaliai*: Ijobo prieteliai. — ¹⁶*Kur tavo viltis*: viltis, kad būsi Dievo palaimintas dėl visų gerų savo darbų. — ¹⁸*Esame šventųjų vaikai*: Šventų senovės patrijarkų palikuonys. — *Laukiame to gyvenimo*... Gražus pasireiškimas Tobijo tikėjimo į sielos nemarumą ir amžinąjį užmokestį dangaus karalystėje. Plg Ebr 11,13... — *Ištikimybės*... nemaino: Pasilieka ištikimi net ir didžiausiose ir regisi nenusipelnytose nelaimėse

²⁰*Gavus ožiuką*: kaip užmokestį, ar tikriau kaip priedą prie užmokesčio. — ²¹*Žiūrėkite, kad*... Tobijo sąžinė buvo taip jautri, kad jis bijo ir šešėlio vagystės; jo gi moteris gal nebuvo pasižymėjusi lygiu sąžiningumu. — ²²*Pasirodė, ką padeda tavo išmaldos*. Tobijo žmona, lygiai kaip kiti, mano, kad galeistingi darbai neatneša Tobijui jokios naudos. Anot gr t ji dar prikiša savo vyrui veidmainystę. — ²³*Tokiais ir*... tų žodžių nėra kituose tekstuose

3. ¹Tuomet Tobijas atsiduso ir ėmė melstis su ašaromis, ²sakydamas: Teisus esi, Viešpatie, ir visi tavo nutarimai teisingi, ir visi tavo keliai gailėstingumas, tiesa ir teisybė. ³Ir dabar, Viešpatie, atsimink mane ir nedaryk keršto už mano nuodėmes, ir neatsimink mano ar mano gimdytojų nusikaltimų. ⁴Nes mes neklausėme tavo įsakymų, todėl esame atiduoti apiplēsti, ir į nelaisvę, ir į mirtį, ir į pajuoką, ir į pasityčiojimą visoms tautoms, tarp kurių tu mus išsklaistei. ⁵Ir dabar, Viešpatie, tavo teismai dideli, nes mes nedarėme pagal tavo įsakymus ir nevaikščiojome ištikimai tavo akivaizdoje. ⁶Taigi dabar, Viešpatie, padaryk su manim pagal savo valią ir įsakyk, kad mano dvasia būtų priimta ramybėje, nes man geriau mirti ne kaip gyvam būti

⁷Tą pačią dieną atsitiko, kad Medų mieste Ragėje Raguėlio duktė Sara gavo išgirsti iš vienos savo tėvo tarnaičių išniekinimų, ⁸nes ji buvo išleista septynis kartus už vyrų, o piktoji dvasia, vardu Asmodiejus, užmušė juos tuojau, kai tik buvo pas ją įję. ⁹Taigi kai ji barė tarnaitę dėl jos kaltės, ta atsakė jai ir tarė: Kadgi mes nematytumėm daugiau iš tavęs sūnaus ar dukters čia žemėje, tu užmušėja savo vyrų! ¹⁰Ar ir mane nori užmušti, kaip jau užmušė septynis vyrus?

Nuo tų žodžių ji užėjo į savo namų augšto kambarį ir nevalgė tris dienas bei tris naktis ir negėrė, ¹¹bet meldamosi ištvermingai su ašaromis prašė Dievą, kad išgelbėtų ją iš to išniekinimo

¹²Atsitiko, kad trečią dieną, baigdama maldą ir šlovindama Viešpatį, ¹³ji tarė: Pašlovintas tavo vardas, mūsų tėvų Dieve, kurs susirūštinį, o paskui darai pasigailėjimą ir sielvarto metu atleidi nuodėmes tiems, kurie šaukiasi į tave. ¹⁴Į tave, Viešpatie, kreipiu savo veidą, į tave keliu savo akis. ¹⁵Meldžiu, Viešpatie, kad išlaisvintumei mane nuo šito sugėdinimo raiščio, ar bent atimtumei mane nuo žemės paviršiaus.

TOBIJO MALDA. 3. ¹Tobijas atsiduso... Žmonių paliktas Tobijas ieško paguodos pas Dievą. — ²Gailėstingumas... Dievo pasielgime gailėstingumas visuomet sujungtas su teisybe ir tiesa /Tom/. — ⁴Apiplēsti... nurodomos bausmės, kurios sutiko Israėlio tautą dėl jos nusikaltimų. — ⁵Tavo teismai: Nutarimai ir paskirtosios bausmės. — ⁶Kad mano dvasia būtų priimta ramybėje. Gr t aiškiau: Kad mano siela būtų paimta į amžinąją vietą. Šiais žodžiais Tobijas dar nesako, kad jis tikisi būsiąs paimtas stačiai į dangų. — *Man geriau mirti...* Teisingam žmogui nedraudžiama linkėti sau mirties, pasiduodant Dievo valiai, jei gyvenimas yra labai kartus /Aug/

2. Saros vargai ir malda

3,7-25. Panašiu būdu kaip Tobijas, niekinama savo tarnaitės Ragės mieste Sara dėl to, kad septyni vyrai, už kurių ji buvo ištekęjusi,

žuvo sutuoktvių naktį /7-10/. Sara karštai maldauja Dievą, kad verčiau atimtų ją nuo žemės, negu leistų jai kentėti toliau tokių paniekinimų /11-23/. Dievas išklauso Tobijo ir Saros maldą ir šiūnčia juodviem padėti Angelą Rapolą /24.25/

⁷Tą pačią dieną: kurią Tobijas buvo skaudžiai niekinamas. Plg aug 2,22.23. — *Ragėje*. Anot 1,16 ir k Ragėje gyvenęs Gabelis, o nuo Saros tėvo Raguėlio iki Gabeliui buvęs gana tolimas kelias /žem 9,3 ir k/; todėl Ragės vardas atsirado čia tikriausiai per paklydimą ir užuot jo gal turėtų būti Ėkbatana, kaip randama gr t. — ⁸Asmodiejus. Vardas padarytas tikriausiai iš ebr ž *šamad*, *naikinti*; todėl Asmodiejus reiškia tą patį kaip ir naikintojas. Apie tą piktąją dvasią daug pasakų parašyta talmudistų knygos. — *Kai tik buvo...* Plg žem 6,22. — ¹⁰... augšto: Ant plokščio namų stogo. — *Nevalgė ir negėrė*. Anot kitų t Sara turėjusi net pagundą nusižudyti

¹⁶Tu žinai, Viešpatie, kad aš niekuomet negeidžiau vyro ir laikiau savo sielą nesuteptą jokių pageidimų. ¹⁷Niekuomet aš nebendravau su išdykusiais ir nenusidėjau su lengvapėdžiais. ¹⁸Priimti gi vyrą sutikau su baimė tavęs, o ne su savo geiduliu; ¹⁹ir arba aš buvau jų neverta, arba gal jie nebuvo manęs verti, nes tu gal palikai mane kitam vyrui. ²⁰Nes tavo sumanymas ne žmogaus valdžioje. ²¹Taigi tikras yra dalykas kiekvienam, kurs tau tarnauja, jog jo gyvenimas, jei bus su išbandymu, bus apvainikuotas, o jei bus su sielvartu, bus išlaisvintas, ir jei bus su bausme, jam bus leista rasti tavo pasigailėjimą. ²²Nes tu nesigėri mūsų prapultimi; po audros tu darai tylą, ir po apsiašarojimo ir raudojimo įpili džiaugsmo. ²³Tebūna tavo vardas, Izraelio Dieve, pašlovintas per amžius

²⁴Anuo metu abiejų maldos buvo išklaustytos Augščiausiojo Dievo garbės akivaizdoje, ²⁵ir buvo siųstas Viešpaties Angelas šv Rapolas, kad pagydytų abudu, kuriuodviejų maldos buvo vienu metu statytos Viešpaties akivaizdon

4. ¹Taigi Tobijas, manydamas jog malda, kad galėtų numirti, būsianti išklaustyta, pasiūkė pas save savo sūnų Tobiją ²ir jam tarė: Pasiklausyk, mano sūnau, mano burnos žodžių ir dėk juos į savo širdį kaip pamatą

³Kai Dievas paims mano sielą, tu palaidok mano kūną ir laikyk pagarboje savo motiną per visas jos gyvenimo dienas, ⁴nes turi atsiminti, kokiuos ir kiek pavojų ji kentėjo dėl tavęs savo iščioje. ⁵O kai ir ji bus pabaigus savo gyvenimo laiką, palaidok ją šalia manęs

⁶Per visas savo gyvenimo dienas turėk mintyje Dievą ir sergėkis, kad niekuomet nesutiktumei nusidėti ir kad nepamestumėi Viešpaties,

¹³*Kurs susirūstini...* plg Hab 3,2 — ¹⁶*Negeidžiau vyro*, t y Sara niekuomet nepasidavė kūniškiems geiduliams; tekėdama gi klausė savo gimdytojų patarimo. — ¹⁹*Arba aš buvau...* Šitų žod iki 23 e galui nėra gr t

²⁴*Abiejų*: Tobijo ir Saros. — ²⁵*Rapolas*. Ebr Repha'el, Dievas gydo o. Plg 1 Kron 26,7. Remdamos šituo pasakojimu krikščionių padavimas laiko Rapolą globėju ligonių ir keleivių ir gerbia jį kaip Arkangelą, nors Šv Rašte jis vadinamas visur tik Angelu. Pats save jis vadina vienu iš septynių, kurie stovi ties Dievu, /12,15/, todėl pasirodo esąs viena iš vyriausiųjų dangaus dvasių

II. Dievo pagalba suteikta Tobijui ir Sarai per Angelą Rapolą

1. Jaunesniojo Tobijo kelionė į Mediją

4,1-5, 28. Vyresnysis Tobijas, laukdamas mirties, įspėja savo sūnų,

kad mylėtų motiną, laikytų įstatymą ir duotų išmaldų /4,1-20/. Jis paveda jam atsiimti paskolintus pinigų iš Gabelio ir pamoko, kaip jis turi tai padaryti /4,21-5,4/. Jaunesnysis Tobijas randa kelionės draugą Arkangelą Rapolą, su kuriuo, priitariančiam tėvui, eina į Ragę, palikdamas labai nuliūdusius gimdytojus /5,5-28/

TOBIJO ISPĖJIMAI SAVO SŪNUI. 4. ¹*Kad galėtų numirti*. Plg aug. 3,6. — *Būsianti išklaustyta*. Tobijas manė, kad Dievas, išklausydamas jo maldą, atims jį iš šito pasaulio. Bet Dievas suteikia arba tai, ko mes jį prašome, arba geresnį dalyką; taip buvo išklaustytas ir Tobijo prašymas. — ²*Pasiklausyk, mano sūnau...* Kituose tekstuose šituos žod. randame po 20 e. — *Kaip pamatą*: ant kurio turi būti paremtas visas tavo pasielgimas

³*Dievas paims mano sielą...* Naujas pasireiškimas gyvo Tobijo tikėjimo į sielos nemarumą. — *Palaidok...* Plg Iš 20,12; Ekl 7,29; 2 Mak 7,27; 1 Moš 49,29...

mūsų Dievo, įsakymų. ⁷Iš savo lobio duok išmaldas ir nenukreipk savo veido nė nuo vieno beturčio; nes taip atsitiks, kad ir nuo tavęs nebus nukreiptas Viešpaties veidas. ⁸Kaip galėsi, taip būk gailestingas. ⁹Jei turėsi daug, duok apščiai; jei turėsi maža, rūpinkis suteikti mielu noru nors maža. ¹⁰Nes taip tu krauni sau gerą užmokestį reikalo dienai. ¹¹Nes išmalda apsaugoja nuo visokios nuodėmės ir nuo mirties, ir neleis siesiai eiti į tamsybes. ¹²Išmalda bus visiems ją duodantiems didelis pasitikėjimas Augščiausiojo Dievo akivaizdoje. ¹³Saugok save, mano sūnau, nuo visokios paleistuvystės; tebūna tau gana tavo moters ir neleisk sau pažinti nusikaltimo. ¹⁴Niekuomet neleisk viešpatauti savo mintyse ar savo žodžiuose puikybei, nes iš jos ėmė pradžią visoki prapultis. ¹⁵Kas tik bus tau ši tą padaręs, tuojau atiduok jam užmokestį, ir tavo samdytinio alga tenepasilieka pas tave. ¹⁶Žiūrėk, kad tu niekuomet nedarytumei kitam to, ko tu nekenti, kad kitas tau darytų. ¹⁷Savo duoną valgyk su alkstančiais ir trokštančiais ir savo apdarais pridengk nuoguosius. ¹⁸Savo duoną ir savo vyną paskirk teisiojo laidotuviams ir nevalgyk nė gerk jo su nusidėjėliais. ¹⁹Jieškok visuomet patarties pas išminčiųjį. ²⁰Visą laiką šlovink Dievą ir prašyk jį, kad jis vestų tavo kelius, ir visi tavo sumanymai tepasilieka jame

²¹Taip pat pasakau tau, mano sūnau, jog, tau dar tebesant kūdikiu, aš daviau dešimtį talentų sidabro Gabeliui Medų mieste Ragęje ir turiu pas save jo raštą. ²²Todėl pasižiūrėk, kaip tu galėtumei pas jį nueiti ir atsiimti iš jo minėtuosius pinigus ir sugrąžinti jam jo parašą.

²³Nebijok, mano sūnau; tiesa, mes gyvename neturtingai, bet turėsime daug gerybių, jei bijosime Dievo ir vengsime kiekvienos nuodėmės ir gera darysime

5. ¹Tuomet Tobijas atsakė savo tėvui ir tarė: Tėve, visa, ką man įsakei, padarysiu; ²bet kaip atsiimti tuos pinigus, aš nežinau. Jis mažes nepažįsta, ir aš jo nepažįstu; kokį aš jam duosiu ženklą? Bet ir

⁶Dievo įsakymu. Po šitų ž gr t dar pridurta: Vykdyk teisybę per visas savo gyvenimo dienas ir nevaikščiok bedievyستės keliais; nes jei elgsies tobulai, turėsi laimės savo darbuose ir darysi visą teisybę

⁷Iš savo lobio... Plg Pat 3,9; Ekli 4,1.35; Lk 14,13 — ¹⁰Reikalo dienos: Šio gyvenimo varguose, bet ypač baisią teismo dieną. — ¹¹Visokios. To ž nėra kituose tekstuose. Išmalda gali išlaisvinti tik nuo kasdieninių, nuo mirtingųjų gi tik tiek, kiek prirenčia prie jų atleidimo, o po atleidimo prisideda prie gaudymo už laikines bausmes ir suvirtinimo pašvenčiameje malonėje. Nors tą pat galima pasakyti apie kiekvieną gerą darbą, tačiau pasi-gailejimas atimto turi ypatingą sąryšį su Dievo gailestingumu. Plg Lk 11,4. — Nuo mirties: Amžino-

sios. — Į tamsybes: Į amžiną pasmerkimą. — ¹³Pažinti nusikaltimo. Gr t čia pridėtas ilgesnis pamokymas apie reikalą vesti žmoną iš savo giminės tarpo. — ¹⁴Iš jos ėmė pradžią... Plg 1 Moš 3,5. — ¹⁵Kas tik bus. Plg 3 Moš 19,13; 5 Moš 24,14. — ¹⁶Žiūrėk... Plg Mt 7,12; Lk 6,31. — ¹⁷Savo duoną... Plg Lk 14,13. — ¹⁸Teisiojo laidotuviams. Mintis gal toki: laidok numirusius ir daryk pasilikusiems paprastą pakasynų pokylį. Tuo būdu buvo sušelpiami mirusiojo giminės ir suteikiama jiems paguodos. — ¹⁹Jieškok... Reikia jieškoti išminčių žmonių patarimo; kadangi tačiau visų žmonių išmanymas yra ribotas, tai reikia melstis dažnai ir šlovinti Dievą, kad jis išklaustytų meldimus. — ²⁰Tepasilieka jame. Prasmė: tebūna tvirti per jį

kelio, kuriuo į ten einama, aš visai nežinau. ³Tuomet jo tėvas jam atsakė ir tarė: Juk aš turiu pas save jo parašą; kai tik tu jam parodysi jį, jis tuojau sugrąžins. ⁴Bet dabar eik ir pasijieškok sau kokio ištikimo vyro, kurs eitų kartu su tavim už užmokestį, kad atsiimtumei juos dar prie mano gyvos galvos

⁵Tuomet Tobijas išėjo, rado skaistų jaunikaitį, stovintį susijuosusį ir, tarsi, prisirengusį keliauti. ⁶Nežinodamas, kad tai buvo Dievo Angelas, jis pasveikino jį ir tarė: Iš kur tu, geras jaunikaiti? ⁷O anas atsakė: Iš Israelio sūnų. Tobijas jam tarė: Ar žinai kelią, kuriuo einama į Medų kraštą? ⁸Tasai jam atsakė: Žinau ir dažnai vaikščiojau visais jo keliais ir esu buvęs pas mūsų brolių Gabelių, kurs gyvena Medų mieste Rageje, esančiame Ekbatanos kalnuose. ⁹Tuomet Tobijas jam tarė: Palauk manęs, meldžiamasis, kolei aš tai pranešiu savo tėvui

¹⁰Po to Tobijas įlėjęs pasakė visa tai savo tėvui. Nustebęs dėl tų dalykų tėvas prašė, kad anas užeitų pas jį. ¹¹Taigi jis įėjo, pasveikino jį ir tarė: Tebūna tau visados džiaugsmas. ¹²O Tobijas tarė: Koks bus džiaugsmas man, kurs sėdžiu tamsybėje ir nematau dangaus šviesos? ¹³Jaunikaitis jam atsakė: Nenusimink, nes neilgai trukus būsi Dievo pagydytas. ¹⁴Tuomet Tobijas jam tarė: Ar galėsi nuvesti mano sūnų pas Gabelį į Medų miestą Rage? o kai sugrįši, aš tau atiduosiu tavo užmokestį. ¹⁵Angelas jam tarė: Aš nuvesiu ir parvesiu jį atgal pas tave. ¹⁶Tobijas jam atsakė: Meldžiamasis, pasakyk man, iš kokios tu šeimos ar iš kurios giminės? ¹⁷Angelas Rapolas jam tarė: Ar tu jieškai samdytinio giminės, ar paties samdytinio, kurs eitų su tavo sūnumi? ¹⁸Bet kad kartais nepadarčiau tau susirūpinimo, aš esu didžiojo Ananijo sūnus Asarijas. ¹⁹O Tobijas atsakė: Tai tu iš augštos giminės. Bet meldžiamasis, nepyk, kad norėjau žinoti tavo giminę. ²⁰Angelas jam tarė: Aš nuvesiu sveiką ir parvesiu tau atgal sveiką tavo sūnų. ²¹Atsakydamas

²³*Turėsime daug gerybių*: Nežiūrint dabartinio neturto, jei bijosime Dievo, nieko nestigs mums šiame gyvenime, bet ypač gausų atsilyginimą gausime danguje

ANGELAS RAPOLAS PASISIŪLO BŪTI PALYDOVU. 5. ²*Kokį aš jam duosiu ženklą*: Kad Gabelis įtikėtų, jog pinigai reikia atiduoti nežinomam jaunikaičiui, atnešusiam pirm dvidešimties metų Tobijui įteiktą parašą. — ⁷*Iš Israelio sūnų...* Kaip Viešpaties Angelas sako apie save tai, kas tikrai Dievui dera, taip pat ir Rapolas savinasi kas priderėjo Asarijo asmeniui. Pats Išganytojas pasirodė dviem mokytiniam iš Emauso taip pat kaip svetimšalis ir elgėsi kaip toksai, o Marijai Magdalenai pasirodė kaip sodininkas. Tiesa, tikras Išganytojo asmuo išėjo aikštėn ir suklydimas neilgai tęsėsi; bet ir čia Angelo elgesys buvo toks, kad aiškiai rodo jį esant daugiau negu paprastą žmogų,

ir Tobijo paklydimas negalėjo ilgai tęstis. Angelas pasirodo labai skaislaus veido /5 e/, netikėtai greitai atrandamas /10 e/, paskelbia išanksto Tobijo pagijimą /13 e/, išgelbi jaunąjį Tobiją prie Tigrio, išvaro piktąją dvasią ir pagydo vyresnįjį Tobiją. Taip jo galutino apsireiškimo galėjo būti tik tas tikslas, kad būtų apreikštas tik jo asmuo, o ne visa jo esybė, kuri jau anksčiau buvo nujaučiama. Ir iš tikrųjų Tobijas 12,1 vadina jį šventu žmogumi. — ⁸*Dažnai vaikščiojau...* Tas pasakymas lygiai tiko angelui, kaip ir Asarijui. — *Ekbatanos kalnuose*. Tie kalnai buvo gavę savo vardą nuo Ekbatanos miesto. — ⁹*Palauk manęs...* Gr t tas pats dalykas papasakotas bent kiek plačiau

¹⁷*Ar tu jieškai...* Papraščiausias pas rytiečius buvo dalykas pasiklausti apie giminę, iš kurios kas nors buvo kilęs. Juo svarbesnis buvo Tobijo klausimas, nes jis turėjo siųs-

Tobijas tarė: Keliaukite laimingi, ir Dievas tebūna jūsų kelyje, o jo Angelas telydi judu

²²Tuomet, prirengus visa, kas reikėjo pasiimti kelyje, Tobijas atsisveikino su savo tėvu ir savo motina, ir juodu iškeliavo draug. ²³O kai juodu išėjo, jo motina ėmė verkti ir sakyti: Ėmei mudviejų senatvės lazda ir išsiuntei nuo mudviejų. ²⁴Kad gi niekuomet nebūtų buvę tų pinigų, dėl kurių ji išsiuntei. ²⁵Nes gana mums buvo mūsų neturto, kad turtais laikytumėva tai, jog matėva savo sūnų. ²⁶O Tobijas jai tarė: Neverk, mūsų sūnus nueis sveikas ir sveikas sugrįš pas mudu, ir tavo akys matys jį. ²⁷Nes aš tikiu, jog geras Dievo Angelas lydi jį ir gerai tvarko visa, kas su juo darosi, taip kad jis su džiaugsmu sugrįš pas mudu. ²⁸Ant tų žodžių motina liovėsi verkusi ir nutilo.

6. ¹Tobijas gi iškeliavo, ir jį sekė šuo. Pirmą naktį jis sustojo prie Tigrio upės. ²Jis išėjo nusiplauti savo kojų, o štai labai didelė žuvis prilaukė jo praryti. ³Nusigandęs jos Tobijas ėmė šaukti dideliu balsu ir tarė: Viešpatie, jį puola mane. ⁴Angelas jam tarė: Nutverk ją už pažandės ir trauk ją prie savęs. Jis tai padarė ir ištraukė ją iš sausumą, o ji pradėjo plastėti prie jo kojų. ⁵Tuomet Angelas jam tarė: Išskrosk šitą žuvį ir atidėk sau jos širdį, tulžį ir kepenas, nes tų dalykų reikia naudingiems vaistams. ⁶Tai padaręs, jis iškepė jos mėsą, ir juodu pasiėmė ją su savim į kelią; kas buvo likę pasūdė, kad pakaktų juodviem, kolei nueis į Medų miestą Ragę. ⁷Tuomet Tobijas paklausė Angelą ir jam tarė: Meldžiamasis, broli Asarijau, pasakyk man, koki galima turėti vaistą iš to, ką liepei pasilikti sau iš žuvies. ⁸Angelas atsakydamas jam tarė: Jei padėsi jos širdies dalelę ant anglių, jos dūmai nuvaro visokią piktą

ti atvestąjį jaunikaitį kartu su savo sūnūmi ir tolimąją kelionę. — *Ananijo*. Ebr ž: *Khananijah* reiškia tą patį ką ir *Viešpats padarė malonę*. — *Asarijas*. Ebr *Asarijah*: *Viešpats padeda*. — ²¹*Angelas telydi...* Tobijas pats to nežinodamas nurodo tikrąją savo sūnaus palydovo prigimtį. Žr žem 28 e; Plg Ps 90,11-12

²⁶*Nes gana mums buvo...* Nedaugelio, ką turėjome savo neturte, gana mums buvo, o ta aplinkybė, kad su mumis buvo mūsų sūnus, galėjo būti laikoma dideliu turtu, palyginant ją su dabartiniu nuostoliu

2. Tobijo sutuoktuvės su Sara

6,1-9,12. Kelionėje Tobijas žuvies užpultas, patariant Angelui, pagauna ją ir pasilaiko jos širdį, tulžį ir kepenas /6,1-9/. Toliau Angelas pataria Tobijui vesti Sarą ir pamoko, kaip jis turi apsiginti nuo piktosios dvasios /6,10-22/. Meiliai priimtas Raguelio Tobijas prašo jį, kad leistų už jo savo dukterį, ką anas, Angelo,

įspėtas, sutinka padaryti /7,1-20/. Tobijas laikydamas Angelo duotųjų pamokymų, išvaro piktąją dvasią ir malda prisirengia moterystei /8,1-10/; mergaitės tėvų baimė apie jauniko likimą pasirodo tuščia, ir jie kelia su džiaugsmu vestuves /8,11-24/. Tobijo įprašytas Angelas keliauja į Ragę, atsiima pinigus, paskolintus Gabeliui, ir atsiveda jį patį į vestuves /9,1-12/

KELYJE Į EKBATANĄ. 6. ¹*Prie Tigrio...* Ninivės miestas, kur gyveno Tobijas, buvo prie Tigrio upės; todėl čia tuo pačiu vardu gal pavadinta vienas upelių, tekančių į Tigrį /Zabas/. — ²*Savo kojų*. Anot gr ir sir t Tobijas maudėsi. — *Labai didelė žuvis*. Kaikas spėja, kad tai buvusi labai didelė lydeka, kuri norėjusi apžioti Tobijo koją. — ⁵*Atidėk sau...* Iš atsitikimo su žuvimi Tobijas galėjo vėl numanyti, kad jo palydovas ne paprastas žmogus, bet Angelas; norėdamas pasilikti nepažintas iki galui, jis nurodo Tobijui vaistą, kuriuo liaudies įsitiki-

dvasių rūšį ar tai nuo vyro, ar nuo moteriškės, taip kad daugiau prie jų nebeprisiartina. ⁹O tulžis tinka akims patepti, kuriose būtų pabalimas, ir jos pagys

¹⁰Tobijas jam tarė: Kur nori, kad sustotumėva? ¹¹Atsakydamas Angelas jam tarė: Yra čia vyras vardu Raguelis, giminaitis iš tavo giminės, jis turi dukterį vardu Sara; o be jos neturi nei sūnaus nei kitos dukters. ¹²Tau priguli visas jos lobis ir reikia, kad tu ją vestumei. ¹³Taigi prašyk jos iš josios tėvo, o jis duos tau ją moterystėn

¹⁴Tuomet Tobijas atsakė ir tarė: Teko girdėti, kad ji buvusi duota septyniems vyrams, ir jie mirė; bet ir tai girdėjau, kad juos užmušusi piktoji dvasia. ¹⁵Bijau tat, kad kartais ir su manimi taip neatsitiktų; o kadangi esu mano gimdytojų vienatinis, aš nuvesčiau ją senatvę su nuiliūdumu į mirusių buveinę. ¹⁶Tuomet Angelas Rapolas jam tarė: Paklausyk mane, o aš tau parodysiu, kokie yra tie, kuriuos piktoji dvasia gali nugalėti. ¹⁷Yra tai tie, kurie eina moterystėn taip, kad atstumia nuo savęs ir nuo savo minčių Dievą ir pasiduoda savo geiduliui, taip kaip arklys ir asilėnas, kurie neturi proto; ant jų piktoji dvasia turi valdžią. ¹⁸Tu gi, kai, ją vedęs, įeisi į kambarį, nesiartink prie jos per tris dienas ir nieku kitu neužsiimk su ja kaip tik malda. ¹⁹O tą pačią naktį, padegus žuvies kepenas, piktoji dvasia bus išvaryta. ²⁰Antrą naktį būsi įleistas į šventųjų patrijarkų draugystę. ²¹O trečią naktį gausi palaiminimą, kad iš jūsų gimtų visai sveiki vaikai. ²²Praėjus trečiajai naktčiai, imsi mergaitę su Viešpaties baimė, vedamas labiau noro turėti vaikų kaip geidulio, kad gautumei palaiminimą vaikuose iš Abraomo palikuonių

7. ¹Taigi, juodu užėjo pas Raguelį, o Raguelis priėmė juos su džiaugsmu. ²Raguelis, pažvelgęs į Tobiją, tarė savo žmonai Onai: Kaip panašus šitas jaunikaitis į mano seserėną! ³Ir taip pasakęs jis tarė: Iš kur judu esata, jaunikačiai, mūsų broliai? Juodu atsakė: Esava iš Nephthalio giminės, iš Ninivės belaisvių tarpo. ⁴Raguelis juodviem tarė: Ar pažįstate mano brolių Tobiją? Juodu atsakė: Pažįstava. ⁵O kai jis kalbėjo apie aną daug gero, Angelas tarė Ragueliui: Tobijas, apie kurį klausies, yra šitojo tėvas. ⁶Tuomet Raguelis tuojau prisiartinio ir su ašaromis pa-

nimu galėsiąs įvykti jo pažadėtas pagydimas. — ⁶*J kelią*. Italėje: In victu, paviržiui. — ⁸*Jei padėsi...* Liaudis paminėtas žuvies dalis laikė tikrais vaistais. Angelas prisiartinio prie tos nuomonės, bet kalba apie tokį pagydimą, kurs galės įvykti Dievui padarius stebuklą ir pasinaudojus jau paminėtomis žuvies dalimis

PRIE EKBATANOS. ¹⁰*Tobijas jam tarė*: Kai juodu prisiartinio prie Ekbatanos /apie 700 km nuo Ninivės/. — ¹¹*Nei sūnaus nei kitos...* Angelo žodžių prasmė yra ta, kad Raguelis neturi visai kitų artimesnių giminaičių

¹⁵*Nuvesčiau ją senatvę...* Plg I Moš 42, 38. — ¹⁷*Kaip arklys ir...*

Plg Ps 31,9; Jer 5,8; Ez 23,20. — *Turi valdžią*: Tiek valdžios, kiek Dievas duoda piktajai dvasiai. Ta valdžia baigiasi pagundomis ir kūniškais pažeidimais. — Kas pasakyta Vulg 16 ir 17 e apie priežastis, to nėra kituose tekstuose; nėra taip pat pasakojimo apie Tobijo susilaukymą /18,19 ir 20 e/. — ²⁰*Būsi įleistas...* Tavo moterystė bus palaiminta kaip patrijarkų moterystė. — ²²*Gautumei palaiminimą...* Aliuzija į Viešpaties pažadą suteikti Abraumui gausingus palikuonis. Plg I Moš 22,17.18

ATVYKIMAS Į EKBATANĄ. ¹*Juodu užėjo...* Anot gr t juodu rado jį sėdintį kieme prie savo namų durų ir pasveikino jį pirmi. O Ra-

bučiavo jį, ir, verkdamas ant jo kaklo, ⁷tarė: Teateina ant tavęs, mano sūnau, palaiminimas, nes esi gero ir geriausio vyro sūnus. ⁸Taip pat jo žmona Ona, ir juodviejų duktė Sara apsverkė

⁹Po to pašnekėsio Raguelis liepė papjauti aviną ir parengti puotą. O kai jis ragino juodu sėsti prie valgio, ¹⁰Tobijas tarė: Aš čia šiandien nevalgysiu ir negersiu, jei pirma neišklausys mano prašymo ir nepažadėsi duoti man savo dukterį Sarą. ¹¹Tai išgirdęs Raguelis nusigando, nes žinojo, kas atsitiko aniems septyniems vyrams, kurie buvo įję pas ją, ir ėmė bijoti, kad kartais ir šitam neatsitiktų panašiai; bet kai jis svyravo ir nedavė prašančiam jokio atsakymo, ¹²Angelas jam tarė: Nebijok duoti jos šitam, nes jam Dievo bijančiam priklauso tavo duktė kaip žmona; todėl kas kitas negalėjo jos gauti. ¹³Raguelis tarė: Neabejoju, kad Viešpats leido ateiti į savo akivaizdą mano maldoms ir ašaroms, ¹⁴ir tikiu, kad jis todėl atvesdino juodu pas mane, idant šita susijungtų su savo gimine pagal Mošės įstatymą; taigi dabar neturėk jokios abejonės, kad tau ją atiduosiu

¹⁵Ir ėmęs savo dukters dešinę padavė į Tobijo dešinę, sakydamas: Abraomo Dievas, ir Isaoko Dievas, ir Jokubo Dievas tebūna su judum, ir tesujungia judu ir teįvykdo savo palaiminimą ant judviejų. ¹⁶Po to ėmę popieriaus jie parašė moterystės sutartį. ¹⁷O paskui puotavo šlovindami Viešpatį. ¹⁸Raguelis pasišaukė prie savęs savo žmoną, Oną, ir liepė jai prirengti kitą kambarį. ¹⁹Ji įvedė ten savo dukterį Sarą, kurį apsišarojo. ²⁰O ji jai tarė: Būk drąsi, mano dukte! Dangaus Viešpats teduoda tau džiaugsmo už nuobodį, kurį iškentėjai

8. ¹Kai jie buvo pavalgę, jie įvedė pas ją jaunikaitį. ²Tobijas, atsimindamas Angelo žodžius, išsiėmė iš savo delmono kepenų dalį ir padėjo ją ant žarijų. ³Tuomet Angelas Rapolas nutvėrė piktają dvasią ir pririšo ją augštojo Egipto tyrumoje

⁴Po to Tobijas išpėjo mergaitę ir jai tarė: Sara, kelkis ir maldaukiva šiandien Dievą, o taip pat rytoj ir poryt, nes per šitas tris naktis mudu susivienijava su Dievu; praėjus gi trečiajai nakčiai gyvensiva mudvieju

guelis tarė: Ramybė tebūna su judum, broliai! Įeikite sveiki ir gyvi. Ir jis įsivedė juodu į savo namus. —

²Onai. Gr t ji vadinama Edna; Ebr ž *Ednah* reiškia didelę linksmybę. — *Seserėnq.* Tas žodis Žyduose reiškia ne tik tikrosios sesers sūnų, bet taip pat apskritai giminaitės sūnų. — ⁵O kai jis kalbėjo... Iš kitų tekstų pasirodo, kad du keleivių papasakojo Ragueliui taip pat apie vyresniojo Tobijo apakimą

⁹Po to pašnekėsio. Tikriausiai anot gr t ir Italės: po to gi kai buvo apiplauti, t y, kai nuplauta dviem keleiviams kojas. Tikriausiai ir Vulg buvo pradėjioje loti užuot dabartinio locuti

JAUNASIS TOBIJAS VEDA SARĄ. — ¹⁰Aš čia nevalgysiu...

Anot gr t Tobijas pirma kreipėsis į Angelą, kad tas padėtų prašyti jam Raguelį Saros. — ¹¹Kai jis svyravo... Anot kitų tekstų, Raguelis papasakojęs čia apie septynis vyrus, mėginusius vesti anksčiau io dukterį. — ¹⁴Pagal Mošės įstatymą... Plg 4 Moš 36,6

¹⁵Abraomo Dievas... Plg 1 Moš 24,60; Rut 4,11. — ¹⁹Įvedė ten... Pagal Žydų paprotį pirma įvedama į miegamąjį kambarį jaunoji, o jau paskui jaunikis. Plg 1 Moš 29,23

JAUNAVEDŽIAI. 8. ²Kepenų dalį... Anot kitų tekstų taip pat ir žuvies širdį. — ³Rapolas nutvėrė... Anot gr t degančios žuvies kvapas išvijęs piktają dvasią ir ji pabėgusi į augštąjį Egiptą/Tebaidą/. Kvapas galėjo išvyti piktają dvasią ne sa-

moterystėje. ⁵Nes mudu esava šventųjų vaikai ir negaliva susivienyti taip kaip pagony, kurie nežino Dievo. ⁶Atsikėlusiu gi abudu draug karštai meldėsi, kad juodviem būtų duota sveikata. ⁷O Tobijas sakė: Viešpatie, mūsų tėvų Dieve, tešlovina tavo dangus ir žemė, jūra ir šaltiniai, upės ir visi tavo sutvėrimai, kurie juose yra. ⁸Tu padarei Adomą iš žemės molio ir davei jam padėjęją Jieva. ⁹O dabar, Viešpatie, tu žinai, jog ne dėl paleistuvavimo imu savo seserį moterystėn, bet vien dėl meilės palikuonims, per kuriuos tebūna pašlovintas tavo vardas per amžių amžius. ¹⁰Taip pat Sara sakė: Susimilk ant mūsų, Viešpatie, susimilk ant mūsų ir duok mudviem draug pasenti sveikiems

¹¹Ir atsitiko, kad apie gaidžiagystę Raguelis liepė pašaukti savo tarnus ir jie nuėjo draug su juo kapo iškasti. ¹²Nes jis sakė: Kad kartais neatsitiktų ir jam panašiai, kaip anieks kitiems septyniems vyrams, kurie buvo įję pas ją. ¹³O kai jie iškasė duobę, Raguelis, sugrįžęs prie savo žmonos, jai tarė: ¹⁴Siųsk vieną iš savo tarnaičių ir tepažiūri, ar jis miręs, kad ji palaidočiau, kolei neišauš diena. ¹⁵Taigi ji siuntė vieną iš savo tarnaičių, kuri įėjusi į kambarį rado juodu sveiku ir gyvu draug bemiegančiu. ¹⁶Sugrįžus ji pasakė gerą žinią. Ir juodu šlovino Viešpatį, tai yra Raguelis ir jo žmona Ona, ¹⁷ir tarė: Šloviname tavo, Viešpatie, Israėlio Dieve, kad neatsitiko taip, kaip manėme. ¹⁸Nes tu padarei su mumis savo pasigailėjimą ir atitolinai nuo mūsų mūsų neprietelį, kurs mus persekioja, ¹⁹pasigailėjai gi dviejų vienturčių. Padaryk, Viešpatie, kad juodu pilniau tavo šlovintų ir atnašautų tau tavo šlovės auką už savo sveikatą, idant visos tautos pažintų, jog tu vienas esi Dievas visoje žemėje. ²⁰Ir tuojuo Raguelis liepė savo tarnams užpilti duobę, kurią buvo padarę, kolei neišauš

²¹Savo gi žmonai jis liepė prirengti pokylį ir padaryti visa, ko reikėjo valgyti keliaujantiems. ²²Jis liepė taip pat papjauti dvi riebi karvi ir keturis avinus ir paruošti puotą visiems savo kaimynams ir visiems prieteliams. ²³Po to Raguelis prisiekdė Tobiją, kad pasiliktų pas jį dvi savaiti. ²⁴Iš viso gi, ką Raguelis turėjo, jis davė pusę Tobijui ir padarė raštą, kad kita pusė, kuri bus likusi po juodviejų mirties, tektų nuosavybėn Tobijui

9. ¹Tuomet Tobijas pasivadino pas save Angelą, kurį jis laikė žmogumi, ir jam tarė: Asarijau, broli, paklausk, meldžiamasis, mano žodžių: ²Jei aš atiduočiau tau save į vergus, dar neatsilyginčiau vertai

vaimė; jis buvo tik įrankis, kuriuo Dievas norėjo stebuklingai pasinaudoti. — *Privišo...* Ne medžiaginiais raiščiais, bet visagalinčiojo Dievo paliepiu, kad ji iš tos vietos negalėtų pasitraukti. Kaip ilgai piktai dvasia pasiliko pririšta, apie tai nieko nesakoma. — *Tyrumoje.* Tai tinkamiausi vieta piktajai dvasiai. Plg Jėš 13,21; 34,14; Mt 12,43. —

⁵Kaip pagony... Plg 1 Tes 4,4,5. —

⁹Savo seserį: giminaitę

¹²Kad kartais neatsitiktų... Raguelis turėjo viltį, kad Tobijas nežus;

bet patyrimas su septyniais jo dukters jaunikiais taip buvo įgąsdinęs jį, kad, kolei pavojus nebuvo dar visai prašalintas, jis norėjo verčiau pasielgti taip, kad nelaimei atsitikus neduotų progos naujiems kaimynų pasityčiojimams. — ¹⁸Neprietelį: piktąją dvasią

SUTUOKTUVIŲ POKYLIS. —

²¹Pokylį. Gr t daug duonos kepalų

ANGELAS RAPOLAS ISKE-LIAUJA Į RAGĘ. 9. ¹Paklausk...

Šitų ž iki 2 e galui nėra kituose tekstuose. — ⁶Pasiėmęs keturis... Paim-

už tavo rūpestį. ³Tačiau maldauju tave, kad pasiimtumei su savimi gyvulių ar vergų ir eitumei pas Gabelį į Medų miestą Ragę, atiduotumei jam jo parašą, imtumei atgal iš jo pinigus ir paprašytumei jį ateiti į mano vestuves. ⁴Nes tu pats žinai, jog mano tėvas skaito dienas, o jei aš pasivėlinsiu viena diena daugiau, liūs jo siela. ⁵Tu juk matai, kaip Raguelis prisiekdė mane, kurio priesaikos aš negaliu paniekinti

⁶Tuomet Rapolas pasiėmęs keturis iš Raguelio tarnų ir du kupranugariu, iškeliavo į Medų miestą Ragę; radęs gi Gabelį, atidavė jam jo parašą ir ėmė atgal visus pinigus. ⁷Taip pat papasakojo jam apie Tobijo sūnų Tobiją visa, kas buvo atsitikę ir prikalbėjo jį, kad eitų draug su juo į vestuves. ⁸Kai jis įėjo į Raguelio namus, rado Tobiją sėdintį prie stalo. Tasai pašoko ir juodu pasibučiavo, o Gabelis apsiašarojo, šlovino Viešpatį ⁹ir tarė: Tepalaimina tave Israėlio Dievas, nes esi sūnus geriausio vyro, ir teisus, ir bijančio Dievą, ir duodančio išmaldas; ¹⁰ir tebūna sakomas palaiminimas ant tavo žmonos ir ant judviejų gimdytojų, ¹¹kad judu matytumėta savo sūnus ir savo sūnų sūnus iki trečiajai ir ketvirtajai kartai, ir jūsų palikuonys tebūna palaiminti Israėlio Dievo, kurs karaliauja per amžių amžius. ¹²Ir visi, pasakę Amen, ėjo valgyti. Bet ir vestuvių pokylį jie darė su Dievo baimė

10. ¹Tobijui užtrunkant dėl vestuvių, jo tėvas Tobijas buvo susirūpinęs ir sakė: Kodėl tai mano sūnus užtrunka, ar kodėl jis ten sulai-kytas? ²Gal Gabelis mirė ir niekas nebeatiduoda jam pinigų? ³Ir ėmė labai liūdėti jis ir kartu su juo jo žmona Ona, ir abudu pradėjo draug verkti, nes paskirtą dieną juodviejų sūnus anaiptol nesugrįžo pas juos. ⁴Taigi jo motina verkė nesustabdomomis ašaromis ir sakė: Vargas, vargas man, mano sūnau! Kam išsiuntėva į kelionę tave, mūsų akių šviesą, mūsų senatvės lazda, mūsų gyvenimo paguodą, viltį mūsų palikuonių? ⁵Visa turėdami viename tavyje, neprivalėme paleisti tavęs nuo savęs. ⁶Tobijas jai kalbėjo: Tylėk ir nusiramink, mūsų sūnus sveikas; gana patikimas anas vyras, su kuriuo jį išsiuntėme. ⁷Tačiau ji nesidavė nuraminama jokia būdu, bet kasdien skubėjo pasižvalgyti aplinkui, apeidavo visus kelius, kuriais buvo galima laukti grįžtančio, kad kiek galima iš tolo pamatytų jį ateinantį

tieji tarnai turėjo būti sargyba kelionėje. Angelas sutiko pasiimti juos, kad ir toliau pasilikėtų dar nepažintas. Ankščiau jis pasisakė pažįstąs Gabelį /5,8/

3. Sugrįžimas jaunesniojo Tobijo į Ninivę

10,1-12,22. Ilgai užtrunkančio Tobijo nekantriai laukia jo gimdytojai /10,1-7/. Tai žinodamas jis nesutinka pasilikti ilgiau pas Raguelį ir grįžta kartu su Sara pas savo tėvus /10,8-13/. Nuo pusiukelio jis dar labiau skuba, palikdamas kelyje žmoną su visu lobiu /11,1-4/. Sutiktas savo gimdytojų su didžiausiu džiaugs- mu jis išgelbi tėvą nuo aklumo,

patepdamas jo akis atnešta tulžimi /11,5-17/. Saros atvykimas dar labiau padidina visų džiaugsmą /11,18-21/. Tėvui ir sūnui pasitarus apie atsilypginimą kelionės draugui ir sutikus pasiūlyti jam pusę atneštojo lobio, jis apsieiškia esąs Dievo siųstas Angelas /12,1-15/ ir perspėjęs, kad jie dėkotų Dievui už suteiktą geradarystę, dingsta /12,16-22/

SUSIRŪPINIMAS TĖVŲ NAMUOSE. 10. ²Gal Gabelis mirė. Gabeliui pinigai buvo duoti seniai, pirm dvidešimties metų; per tą laiką jis galėjo numirti. — ³Paskirtą dieną: Paskirtu laiku, kurio galėjo pakakti tai ilgai kelionei. — ⁴Viltį mūsų palikuonių: Nes Tobijas buvo vienatinis juodviejų sūnus

⁸Raguelis gi kalbėjo savo žentui : Pasilik čia, o aš siųsiu žinią apie tavo sveikatą, pas tavo tėvą Tobiją. ⁹Bet Tobijas jam atsakė : Aš žinau, jog mano tėvas ir mano motina jau skaito dienas, ir jų dvasia kankinasi juose. ¹⁰O kadangi Raguelis buvo prašęs Tobiją daugeliu žodžių, tasai gi nenorėjo jokių būdu klausyti, anas atidavė jam Sarą ir pusę viso savo lobio, susidedančio iš tarnų, tarnaičių, gyvulių, kupranugarių, karvių ir daug pinigų, ir išleido jį nuo savęs sveiką ir linksmą, ¹¹sakydamas : Šventas Viešpaties Angelas tebūna su jumis kelionėje ir teparveda jus sveikus, kad rastumėte visa gerai pas savo gimdytojus, ir kad mano akys matytų jūsų vaikus, pirma negu numirsiu. ¹²Po to gimdytojai ėmė savo dukterį, pabučiavo ją ir išleido eiti, ¹³ispėdami ją, kad gerbtų uošvius, mylėtų vyrą, žiūrėtų savo šeimynos, valdytų namus ir pati laikytųsi nepeiktinai

11. ¹Griždami jie atvyko vienuoliktą dieną į Kharaną, esantį pusiaukelyje lig Ninivei. ²O Angelas tarė : Broli, Tobijau ! tu žinai, kaip palikai savo tėvą, ³taigi, jei tau tinka, eikiva priešakyje, o šeimynos draug su tavo žmona ir su gyvuliais teseka pamažu mūsų keliu. ⁴Kadangi jam patiko, kad juodu eitų, Rapolas tarė Tobijui : Pasiimk su savimi žuvies tulžies, nes jos reikės. Taigi Tobijas pasiėmė anos tulžies ir juodu nuėjo

⁵Tuo tarpu Ona sėdėdavo kasdien prie kelio kalno viršūnėje, iš kur galėjo toli matyti. ⁶Ir kai ji žiūrėjo iš tos pačios vietos, ar jis ateina, pamatė iš tolo ir tuojau pažino ateinantį savo sūnų, o atbėgus pasakė savo vyrui, tardama : Štai tavo sūnus ateina. ⁷Rapolas gi tarė Tobijui : Kai tik įeisi į savo namus, tuojau pagarbink Viešpatį, tavo Dievą, ir jam dėkodamas prieik prie savo tėvo, pabučiuok jį ⁸ir tuojau patepk jam akis ta žuvies tulžimi, kurią neši su savimi, nes žinok, kad tuojau atsivers jo akys ir tavo tėvas išvys dangaus šviesą, ir matydamas tave džiaugsis

⁹Tuomet pirmas nubėgo šuo, kurs buvo draug kelyje, ir lyg kad atėjęs pasiuntinys rodė džiaugsmą savo uodegos viksnėjimu. ¹⁰Atsikėlęs jo aklas tėvas ėmė bėgti suklupdamas ir padavęs ranką tarnui pasitiko savo sūnų, ¹¹apkabinęs pabučiavo jį kartu su savo žmona ir abudu ėmė verkti iš džiaugsmo. ¹²Pagarbinę gi Dievą ir padėkoję jie susėdo

¹³Tuomet Tobijas, ėmęs žuvies tulžies, patepė savo tėvo akis, ¹⁴ir palaukė apie pusę valandos ; po to baltumas ėmė luptis nuo jo akių kaip kiaušinio plėvė. ¹⁵Ėmęs ją Tobijas nutraukė nuo jo akių, ir tuojau jis atgavo regėjimą. ¹⁶Tuomet šlovino Dievą jis pats, jo žmona ir visi, kurie pažino jį. ¹⁷Tobijas kalbėjo : Šlovinu tave, Viešpatie, Israėlio Dieve, nes tu nuplakei mane ir tu išgelbėjai mane, ir štai aš matau savo sūnų Tobiją

JAUNOJO TOBIJO GRIŽIMAS NAMO. — ⁸Pasilik čia : Dar keletą dienų. — ¹⁰Karvių. Gal perrašinėtojų klaida užuot vasis, rykų, kaip yra Italėje

11. ¹Kharaną. To miesto vardas rašomas įvairiuose tekstuose ne vienaip ; todėl visai negalima atspėti, apie kurią vietą čia kalbama iš

tikrųjų. — ³O šeimynos : tarnai ir tarnaitės. — ⁴Tulžies. Žr aug 6,5

PAGYDYMAS AKLO TĖVO. —

¹³Patepė savo tėvo akis. Nors žmonės laikė tulžį tikru gydyklu, bet Tobijas, patepdamas ją savo tėvo akis, laukia pagydyto visų pirmą iš Dievo [12 e/

¹⁵Jis papasakojo... Be abėjonės

¹⁸Po septynių dienų atvyko taip pat jo sūnaus žmona Sara ir visa šeimyna sveika ir galvijai, ir kupranugariai, ir daug žmonos pinigų, be to, ir tie pinigai, kuriuos buvo atsiėmęs iš Gabelio. ¹⁹Jis papasakojo savo gimdytojamais visais Dievo geradarystes, kurias jam buvo padaręs per vedusį jį žmogų. ²⁰Atėjo taip pat du Tobijo brolėnu Akhioras ir Nabatas su džiaugsmu pas Tobiją ir sveikino jį dėl visų gerumų, kuriuos Dievas buvo jam suteikęs. ²¹Pokyliaudami per septynias dienas, visi linksminosi su dideliu džiaugsmu

12 ¹Po to Tobijas pasivadino prie savęs savo sūnų ir jam tarė: Ką galime duoti šitam šventam vyrui, kurs atėjo su tavim? ²Tobijas atsakydamas savo tėvui tarė: Tėve, koki duosime jam užmokestį? arba kas gali būti verta jo geradarysčių? ³Jis nuvedė ir atgal parvedė mane sveiką, jis atsiėmė pinigus iš Gabelio, jis padarė, kad aš turiu žmoną, jis atitolino nuo jos piktąją dvasią, jis padarė džiaugsimą jos gimdytojams, jis išgelbėjo mane patį, kad neprarytų žuvis, padarė taip pat, kad tu matai dangaus šviesą, ir pasidarėme per jį pilni visokių gėrybių. Ką lygaus galėsime duoti jam už taitai? ⁴Bet meldžiu, mano tėve, kad prašytumei jį, gal jis teiksis pasiimti sau pusę viso to, kas atgabenta. ⁵Ir juodu, tai yra tėvas ir sūnus, pasivadinę jį, ėmė šalin ir pradėjo prašyti, kad teiktųsi priimti pusę visų dalykų, kuriuos buvo atsigabėję

⁶Tuomet jis tarė juodviem slapčia: Šlovinkite dangaus Dievą, ir visų gyvųjų akivaizdoje išpažinkite jam, jog jis padarė jums pasigailėjimą. ⁷Nes geras yra dalykas slėpti karaliaus paslaptį, apreikšti gi Dievo darbus ir išpažinti yra šlovinga. ⁸Malda su pasninku ir išmalda geresnis dalykas negu krauti sau turtus; ⁹nes išmalda išlaisvina nuo mirties, ir ji tai apkuopia nuo nuodėmių ir duoda rasti pasigailėjimo ir amžinąjį gyvenimą. ¹⁰Kas gi daro nuodėmę ir neteisybę, tie yra savo sielos neprieteliai. ¹¹Apreiškiu tat judviem tiesą ir nepaslėpsiu nuo judviejų slaptų dalykų. ¹²Kuomet meldeis su ašaromis ir laidojai numirėlius, ir palikdavai savo pietus, ir slėpdavai numirusius savo namuose per dieną ir laidojai nakčia, aš nunešiau tavo maldą Viešpačiui. ¹³O kadangi patikai Dievui, reikėjo, kad bandymas ištirtų tave. ¹⁴Dabar gi Viešpats siuntė mane, kad pagydyčiau tave ir išvadučiau tavo sūnaus žmoną Sarą nuo piktosios dvasios. ¹⁵Nes aš esu Angelas Rapolas, vienas iš septynių, kurie stovime Viešpaties akivaizdoje

dar pirm Saros atvykimo. — ²⁰*Akhioras*: Jis akhiakharas. Plg aug 1,25 paaišk

ANGELAS PASISAKO KAS JIS ESĄS. — 12. ¹*Šitam šventam vyrui*. Po visų atsitikimų Tobijas numano, kad jo sūnaus kelionės draugas turi būti Dievo žmogus, stebukladarys ⁷*Nes geras...* Angelas paaiškina, kodėl jis apreikšęs slaptus Dievo nutarimus, o draug ragina pažinti Dievo geradarystes, kad jos buvo jam suteiktos per Angelą, kad jos buvo jo kentėjimų paseka, kurie ne tik nebuvo Dievo susirūstinimo

ženklas, bet, priešingai, skelbė didelių Dievo gailingumą. — *Slėpti karaliaus paslaptį...* Svarbus yra dalykas, kad žmonių valdovo paslaptis šventai laikytų jų patarėjai, nes paskelbus jas per daug anksti, svarbūs sumanymai gali būti sutrukdyti ir nueiti niekais; Dievo gi valiai niekas negali pasipriešinti; todėl jos apreikšimas negali jam pakenkti; priešingai, gali būti geras, nes Dievo keliai yra gailingumas ir teisybė, galybė ir meilė. — ¹¹*Slaptų dalykų*. Italėje: uilum sermone m, jokių dalykų. Taip pat

¹⁶Tai išgirdę, juodu nusigando ir drebėdami parpuolė kniūbsti ant žemės. ¹⁷Bet Angelas juodviem tarė: Tebūna judviem ramybė; nebijokita. ¹⁸Nes kai aš buvau su jumis, buvau per Dievo valią; jį šlovinkite ir jam giedokite. ¹⁹Rodžiaus, tiesa, kartu su jumis valgas ir gerias, bet aš naudojuos nematomu valgiu ir gėrimu, kurio žmonės negali matyti. ²⁰Metas tat grįžti man pas tą, kurs siuntė mane; jūs gi šlovinkite Dievą ir pasakokite visus jo nuostabius dalykus

²¹Kai tai pasakė, jis buvo atimtas iš po jų akių, ir juodu nebegalėjo daugiau jo matyti. ²²Tuomet juodu gulėdamu kniūbsčiu per tris valandas ant savo veido šlovino Dievą ir atsikėlę pasakojo visus jo nuostabius dalykus

13. ¹Atvėręs gi savo burną vyresnysis Tobijas šlovino Viešpatį ir tarė:

Didis esi, Viešpatie, per amžius,
ir tavo karalystė visiems amžiams.

²Nes tu plaki ir išgelbi,
nuvedi į požemius ir atgal atvedi,
ir nėra, kas ištrūktų iš tavo rankos.

³Dėkokite Viešpačiui, Izraelio sūnūs!

Ir šlovinkite jį tautų akivaizdoje;

⁴nes todėl jis išsklaistė jus tarp tautų, kurios jo nežino,
kad jūs pasakotumėte jo nuostabius dalykus,
ir pamokytumėte jas,
jog nėra kito, visagalinčio Dievo, kaip tik jis.

ir gr t: Aš neslėpsiu nuo jūsų nieko.

— ¹³*Reikėjo, kad...* Ko neapliko jo kio kentėjimai ir išmėginimai, to šventumas neatrodo pilnas. — ¹⁵*Vienas iš septynių.* T y viena iš vyriausiųjų dangaus dvasių. Plg Apr. 1-4; 5,6; 8,2

¹⁶*Nusigando...* Kaip paprastai būna susidūrus su antgamtinio reiškinio. — ¹⁹*Rodžiaus...* Valgyti ir gerti nėra Angelo gyvenimo savybės, nes Angelas neturi kūno. Kitaip buvo su Kristumi, kurio kūnas buvo tikrai gyvas kūnas, kurio sąnariai buvo sielos įrankiai. — *Nematomu valgiu.* Matyti Dievą veidu į veidą /beatifica visio/ yra tarsi maistas dangiškosioms dvasioms. — ²⁰*Pasakokite...* Gr t ir Ital: Parašykite knygoje visa, kas jums atsitiko

Pabaiga

1. Tobijo giesmė

13,1-23. Tobijas savo giesmėje visų pirma pažymi, kad Dievas plaka, bet taip pat gelbi /1,2/; toliau

išreiškia linkėjimą, kad išsklaistyt tarp pagonių Izraeliai, pasakodami nusidėjėliams savo nuostabų likimą, pamokytų juos, kad yra tik vienas tikrasis Dievas, kad jie, matydami jo darbus, šlovintų jį kartu su Izraeliais /3-10/. Kreipdamas savo akis į Jerusale, kurią Dievas nuplakė už jos darbus, Tobijas pranašauja jos būsimą šlovę /11-23/

VIEŠPATS YRA VISAGALIS.

13. ¹*Atvėręs gi...* Gr t: Tobijas parašė džiaugsmo maldą ir tarė... Kaip paties Tobijo kentėjimai priminė jo tautos kentėjimus ir nuodėmes /3,3/, taip dabar savo džiaugsmingo išgelbėjimo valandą jo mintys krypta prie jojo tautos išgelbėjimo. Ir iš tikrųjų Dievas buvo padaręs taip didelių stebuklų ne vien dviejų žmonių naudai, bet dar labiau, kad paguostų išvestą į nelaisvę Izraelio tautą, ir kad išpėtų tas tautas, kuriose Izraeliai buvo išsklaistyti. — Daug sakinių šitoje Tobijo giesmėje paimta iš psalmių

- ⁵Jis nuplakė mus už mūsų neteisybes,
ir jis išgelbės mus dėlei savo gailestingumo.
- ⁶Pažvelgkite tat, ką jis yra padaręs su mumis,
ir su baime ir drebėjimu šlovinkite jį
ir amžių karalių augštinkite savo darbais.
- ⁷Aš gi šlovinsiu jį savo nelaisvės žemėje,
nes jis parodė savo didenybę ant nusidėjėlės tautos.
- ⁸Pasitaisykite tat, nusidėjėliai,
ir darykite teisybę Dievo akivaizdoje,
tikėdami, kad jis padarys jums savo pasigailėjimą.
- ⁹Aš gi ir mano siela jame linksminsimės.
- ¹⁰Šlovinkite Viešpatį, visi jo išrinktieji,
Švęskite linksmybės dienas ir dėkokite jam.
- ¹¹Jerusale, Dievo mieste,
Viešpats nuplakė tave už tavo rankų darbus.
- ¹²Dėkok Viešpačiui dėl savo gėrybių,
ir šlovink amžių Dievą,
kad vėl pastatytų tavyje savo padangtę,
ir sugrąžintų tau visus belaisvius,
ir kad tu džiaugtumeis per visus amžių amžius.
- ¹³Tu blizgėsi žibančia šviesa,
ir visos žemės ribos garbins tave.
- ¹⁴Tautos ateis prie tavęs iš tolo
ir atnešdamos dovanų garbins tavyje Viešpatį
ir tavo žemę laikys šventa.
- ¹⁵Nes jos šauksis tavyje į didįjį vardą.
- ¹⁶Bus prakeikti, kurie paniekins tave,
ir pasmerkti visi, kurie tau piktžodžiaus,
o palaiminti bus, kurie statys tave.
- ¹⁷Tu džiaugsies savo sūnumis,
nes visi bus šlovinami
ir bus surinkti pas Viešpatį.
- ¹⁸Palaiminti visi, kurie myli tave
ir kurie džiaugiasi tavo ramybe.

Didis esi... Pagyrimas Viešpaties didenybės ir visagalybės. — ²*Nes tu plaki...* Plg 5 Moš 32,39; 1 Kar 2,6; Išm 16,13

PARAGINIMAS ŠLOVINTI DIEVĄ. ³*Dėkokite...* Nelaisvėje Izraeličiai kviečiami šlovinti Viešpaties, kurs juos išsklaistė tarp pagonių, kad visur būtų žinomas jo vardas. — ⁵*Jis nuplakė...* Pažadėjimas išgelbėjimo. — *Išgelbės mus...* Kituose t tas pat dalykas išreikštas plačiau. — ⁶*Savo darbais.* Gr t: visa savo burna

ISPĖJIMAS NUSIDĖJĖLIAMS KAD GRĖŽTŪSI. — ⁷*Ant nusidėjėlės tautos.* Anot Vulg: Ant Izraelio; anot kitų t: Kaltosios tau-

tos akivaizdoje, gal pagonių. — ⁸*Pasitaisykite...* Paraginimas pasitaisyti, nes tai atneš išganyką ir laimę. — ⁹*Aš gi ir mano siela...* Gr t: Aš šlovinsiu mano Dievą, ir mano siela šauks džiaugsmingai į dangaus karalių. — ¹⁰*Visi jo išrinktieji:* Visa Izraelio tauta

NAUJOJI JERUSALĖ. — ¹¹*Jerusale...* Jerusale, kuri čia atstovauja visai tautai, nuplakta už savo nuodėmes; ji temaldauja Viešpatį, kad jai dovanotų ir kad sugrąžintų jai dar didesnę šlovę. — ¹²*Savo padangtę:* šventyklą. — ¹³*Tu blizgėsi...* Būsima Jerusale didenybė ir šlovė. — ¹⁴*Tautos ateis...* Plg Ješ 49,18; 61... Skelbiamas pagonių grįžimas prie

- ¹⁹Mano siela, šlovink Viešpatį,
nes jis išlaisvino savo miestą Jerusale
nuo visų jos vargų, Viešpats, mūsų Dievas.
²⁰Palaimintas būsiu, jei liks mano palikuonių liekanos,
kad matytų Jerusale skaistybę.
²¹Jerusale vartai bus pastatyti iš saphiro ir smaragdo,
ir iš brangaus akmens visos jos sienos aplinkui.
²²Blizgančiais ir nesuteptais akmenimis bus išklotos visos jos gatvės,
ir jos gatvėse bus giedama aleliuja.
²³Pašlovintas tebūna Viešpats, kurs išaugštino ją,
ir jo karaliavimas ant jos tebūna per amžių amžius. Amen.

14. ¹Taip pasibaigė Tobijo žodžiai. O atgavęs regėjimą Tobijas gyveno keturias dešimtis dvejus metus ir matė savo vaikaičių sūnus. ²Taigi pabaigęs šimtą dvejus metus jis buvo palaidotas garbingai Ninivėje. ³Nes penkiasdešimt šešerių metų jis buvo nustojęs akių šviesos, o turėdamas šešias dešimtis atgavo. ⁴Likusias jo gyvenimas praėjo džiaugsme, ir su gera pažanga Dievo baimėje jis pasimirė ramybėje.

⁵Savo mirties valandą, jis pasišaukė prie savęs savo sūnų Tobiją ir septynis jo jaunos sūnus, savo vaikaičius, ir jiems tarė: ⁶Ninivės prapultis arti, nes Viešpaties žodis nepasilieka neįvykdytas, ir mūsų broliai, kurie išsklaistyti iš Išraelio žemės, sugrįš į ją. ⁷O visas apleistas jo kraštas bus pripildytas, ir Dievo namai, kurie jame sudeginti, bus vėl atstatyti, ir į ten sugrįš visi, kurie bijo Dievo, ⁸ir pagonys pames savo stabus ir ateis į Jerusale ir gyvens joje, ⁹ir džiaugsis ja visi žemės karaliai, garbindami Išraelio karalių. ¹⁰Taigi, mano sūnūs, paklauskite savo tėvo: Tarnaukite Viešpačiui tiesoje ir stengkitės daryti, kas jam patinka, ¹¹ir savo sūnums įsakykite, kad darytų teisybės darbus ir duotų išmaldos, kad atsimintų Dievą ir šlovintų jį visą laiką tiesoje ir visomis savo jėgomis. ¹²Dabar tat, mano sūnūs, paklauskite manęs ir nepasilikite čia, bet kai tik palaidosite jūsų motiną šalia manęs viename kape, tuojau rengkitės į kelią, kad išeitumėte iš čia, ¹³nes matau, kad jos piktumas padarys jai galą

2. Abiejų Tobijų gyvenimo pabaiga

tikrojo Dievo ir Kristaus Eklezijos katalikiškumas. — ¹⁵[*didįjį vardą*]. Visų vardų vardas yra Viešpaties vardas ir Jėzaus vardas. — ¹⁶*Bus prakeikti...* Prakeikimas Jerusale neprieteliams ir palaiminimas jos prieitiams

ŠLOVINIMAS VIEŠPATIES DEL JERUSALĖS PUOŠNUMO.

— ¹⁹*Mano siela...* Tobijas šlovina Dievą už būsimą Jerusale atnaujinimą ir linki, kad nors kaip kurie iš jojo palikuonių matytų anas laimingas dienas. — *Išlaisvino*: Išlaisvins /perfectum propheticum/. —

²¹*Jerusale vartai...* Aprašymas šventojo miesto naujosios Jerusale ir šlovinimas Dievo. Plg Ješ 54,11... Apr 21,18...

14. ¹*Taip pasibaigė...* Šitie žodžiai pasakyti apie Tobijo giesmę. — *Keturias dešimtis dvejus...* Tobijo gyvenimo metai nurodomi labai ne vienaip įvairiuose tekstuose. Vulg skaičiai mažiausi. Kitur pasakyta, kad Tobijas gyvenęs viso 112 metų /Ital/, 150 m /Armen/, ir 154 m /Gr/ ⁶*Ninivės prapultis arti*. Tobijas skelbia Ninivės sugriovimą, pasiremdamas Jonos pranašyste /3,4.../, kurios įvykdymas buvo dėl Niniviečių atgailos tik atidėtas, o ne visai panaikintas, arba gal tikriau pranašo Naumo žodžiais /3,1.../. Ninivė buvo sugriauta 606 metais pirm Kr. Nabopolasaras, kurs valdė Ba-

¹⁴Atsitiko gi, kad, Tobijas, mirus savo motinai, pasitraukė iš Nini-
vės kartu su savo žmona, su vaikais ir vaikų vaikais ir sugrįžo pas savo
uošvius, ¹⁵rado juos sveikus, geroje senatvėje, rūpinosi jais ir pats už-
merkė juodviejų akis, o visą Raguelio namų tėvonystę pasiėmė sau; ir
jis matė savo vaikų vaikus iki penktajai kartai. ¹⁶O kuomet jis pabaigė
devyniasdešimtis devynerius metus su džiaugsmu, jis jį palaidojo. ¹⁷Visa
gi jo giminė ir visi jo palikuonys ištverė gerai gyvendami ir šventai elg-
damiesi, taip kad buvo meilūs ir Dievui ir žmonėms ir visiems krašto
gyventojams

bele Asirijos karaliaus vardu, no-
rėdamas išsivaduoti iš tos prigul-
mybės, susitarė su Medais ir Skitais,
apgulė Ninivę ir paėmęs visai sunai-
kino ją, taip kad trumpu laiku net
jos vieta buvo užmiršta. — ⁸*Ateis
į Jerusale...* Jerusale čia yra Kris-
taus Eklesijos figūra. Plg aug 13,13...

¹⁵*Rado juos sveikus...* Šitų ž nėra
Gr t, bet ten yra paminėtas plačiau
ne visai suprantamas atsitikimas. —
¹⁶*Devynias dešimtis...* Kit. t didesni
skaičiai: 117 m, 107 m ir 127 m.
— ¹⁷*Visa jo giminė...* Tobijo pali-
kuonių pagyrimas Vulg nuosavybė

JUDITOS KNYGA

I v a d a s

1. Juditos knygoje randame žinių, kaip viena Israėlaitė našlė, Asirėčiams įsiveržus į Palestiną, įėjo į priešų stovyklą, nužudė klastingai Asirėčių vadą ir išgelbėjo savo tautą nuo labai didelio pavojaus

Žiūrint turinio Juditos knyga susideda iš dviejų dalių. Pirmoje /1,1-7,25/ pasakojama apie tai, kaip Nabukodonosorui nugalėjus Medų karalių, pasiūstas jo vadas Olofernas pavergė Mažosios Azijos dalį, Mezopotamiją ir Siriją, o paskui, nežiūrėdamas jokių išpėjimų, nutarė būtinai užkariauti taip pat Israėlaičių šalį, kurie vyriausiojo kunigo Eliakimo paraginti buvo pasiryžę jam pasipriešinti, ir apgulė Israėlaičių miestą Betuliją. Iš antros knygos dalies /8,1-16-31/ sužinome, kaip Judita pasisiūlė Betulijos vyresnybei gelbėti miestą, maldomis prisirengė prie savo žygio, išėjo iš Betulijos, Asirėčių suimta buvo nuvesta pas Oloferną, laimėjo jo pasitikėjimą, po pokylio nukirto jam galvą ir sugrįžo su ja į Betuliją, kurios gyventojai ūmai puolė išgąsdintus vado žuvimu priešus ir juos sumušė. Baigiama ta antroji dalis pasakojimu apie tai, kaip visa tauta išreiškė savo dėkingumą Juditai

2. Vyriausis Juditos knygos autoriaus tikslas buvo įrodyti Žydams, kad jiems nereikia nieko bijoti, kolei jų tauta pasilieka ištikima Dievui, ir todėl paraginti pasilikti visuomet ištikimais. Tas tikslas gerai išreikštas vieno iš minimų knygoje asmenų, Akhioro, žodžiais: « Dabar tat, mano valdove, pasiteirauk; jei yra juose koki neteisybė jųjų Dievo akivaizdoje, tai pakilkime prieš juos, nes jų Dievas duote paduos juos tau, ir jie bus pavergti po tavo galybės jungu. Jeigu gi šita tauta nėra nusikaltusi savo Dievo akivaizdoje, mes negalėsime jiems priešintis, nes jų Dievas apgins juos, ir mes virsime paniekinimu visai žemei » /5,24.25/

Žydai turi drąsiai kovoti prieš visus tuos, kurie norėtų priversti juos laikytis svetimų papročių ir išniekinti jų šventovę: trumpai sakant, prieš jų tikėjimo ir jų kulto priešus

Bet be šito vyriausiojo tikslo autorius, statydamas prieš akis didžiausios drąsos pavyzdį, matomai Juditoje norėjo parodyti karžygiškos moteriškos pavyzdį, kuri myli Dievą ir pasitiki juomi, kuri, kad nugalėtų, naudojasi dvasiniais ginklais: malda, pasninku, vengimu nuodėmių, praktikavimu dorybių. Ji nesvyruoja statyti į pavojų savo gyvybę, ji moka sužadinti kitų drąsą ir ji pareiškia savo dėkingumą Dievui, šlovindama jį nuoširdžios giesmės žodžiais

Judita nugali Oloferną kaip Esterė Amaną, kaip Jahėlė Sisarą /Teis 4,17.../. Ji yra Israėlio karžygė, verta to, kad būtų pastatyta kaip pavyzdys savo tautai savo tikėjimu, savo patriotizmu visokiuose bandymuose ir savo dorybių skaistumu

3. Pirmasis Juditos knygos tekstas, kurs buvo ebraiškas ar aramaiškas, neišliko iki mūsų dienų; jo vieton stojo du vertimu, graikiškas, iš kurio kilo Italės tekstas ir siriškas vertimas, ir Vulgatos, kurį šv. Jeronimas padarė, laikydamos aramaiško egzemplioriaus. Ir graikiškame tekste ir Vulgatoje randame papasakotus tuos pačius dalykus ir ta pačia eile; todėl juodu abudu teisingai laikomi autentiškais; bet smulkmenose vienas nuo kito labai skiriasi. Tie gi skirtumai liečia Ekbatanos pastatymo ir maišto prieš Asiriją aplinkybes, Oloferno karus, Juditos maldų ilgumą, gana dažnai skaičius, o dar dažniau vardus. Kuris iš tų dviejų tekstų artesnis žuvusiam originalui, nepigu susekti. Daugelis spėja, kad graikiškasis. Jie remiasi ta aplinkybe, kad pats šv. Jeronimas prisipažįsta, jog jis, versdamas Juditos knygą iš aramaiškos kalbos, nesilaikęs tiksliai žodžių, bet tik sakinių prasmės ir išreiškęs lotyniškai tik tai, kas aramaiškame tekste buvo pilnai suprantama; todėl tai jo vertimas yra žymiai trumpesnis už graikiškąjį.

4. Iki protestantizmo atsiradimui nebuvo keliami jokių abejonių, kad Juditos knygoje papasakota tikrų atsitikimų; nuo ano gi laiko žymi protestantų dauguma ir visi racionalistai neranda joje nieko daugiau, kaip tik apysaką prasimanytų dalykų ar alegoriją, kurioje vaizduojama Žydams suteiktas nugalėjimas visų jų priešų. Tačiau toki jį pažiūra neturi tvirto pagrindo; tuo tarpu kad katalikų egzegetai, kurie laiko Juditos knygą tikru istorijos veikalu, gali patvirtinti savo nuomonę įtikinančiais įrodymais. Visų pirma jie remiasi ta aplinkybe, kad senovėje šv. Tėvai nesigailėjo pagyrimų Juditai; todėl jie įsitikinę, kad Judita ne prasimanytas, bet tikrai iš istorijos paimtas asmuo. Tame dalyke šv. Tėvai sekė padavimą Žydų, kurie kad ir neturėjo Juditos knygos savo ebraiškoje biblijoje, bet žinojo ją ir laikė pagarboje. Pačioje Juditos knygoje yra nemaža nurodymų, kad tai istorinis veiklas. Joje duodama asmenų genealogijos, nurodoma geografinės vietos, įvardijama Oloferno užkariauti ir Žydų sustiprinti miestai, pasakyta, kad nugalėjimui paminėti buvusi paskirta metinė šventė. Visa gi tai liudija, kad pasakojami knygoje dalykai tikri.

5. Apie Juditos knygos autorių ir jos parašymo laiką neturime jokių tikrų žinių. Kaikas spėlioja, kad knygą parašiusi arba pati Judita, arba vyriausis kunigas Eliakimas, arba Amonietis Akhioras; bet tiems spėliojimams nėra jokių patvirtinimų. Tiek tik galima pasakyti apie knygos autorių, kad jis buvo Žydas, kuriam buvo gerai žinoma Palestina ir įvairios jos vietos. Tai pasirodo iš fakto, kad originalinis knygos tekstas buvo parašytas ebraiškai, o taip pat iš gilios, kone kiekviename žingsnyje pasireiškiančios, pagarbos Žydų tautai ir jos institucijoms. Su nepaprastu pasigerėjimu autorius priima pagyrimus, teikiamus tai tautai jos prietelių, kaip Akhioro /5,5-21; 14,10/, arba jos priešų, kaip Oloferno /11,21/ ir jo kareivių /10,19/. Jaučiama, kad jis didžiuojasi tuo, jog priklauso tai vienatinei tautai, kuri drįsta sukilti ir pasipriešinti Olofernui /5,1-4/.

Tas autorius Žydas turėjo būti palestinietis, nes jis gerai žinojo toponografiją krašto, kuriame vyko sukilimas.

Nežinia taip pat ir kada Juditos knyga buvo parašyta. Vulgatos tekste /16,31/ pasakyta, kad Žydai paskyrę metinę šventę Betulijos išlasvinimui paminėti. Bet tos šventės nebebuvo po Babelės nelaisvės; todėl Juditos knygoje pasakojami atsitikimai turėjo įvykti pirm Jerusa-

les sugriovimo. Toliau Juditos knygoje nėra paminėta jokie Žydų karaliaus, pavojaus gi metu šalies gynimu rūpinasi vyriausis kunigas. Iš to reikia daryti išvadą, kad Izraelio karalystės tuomet visai nebebuvo ir kad taip pat Judo karalystė neturėjo savo tikrojo valdovo. Taip gi buvo atsitikę, kada Žydų karalius Manasas buvo išgabentas ilgesniam laikui į Babelės nelaisvę ir dar nebuvo iš jos sugrįžęs. O kadangi iš rašymo būdo pasirodo, jog knygos autoriui buvo gerai žinomos visos tų atsitikimų aplinkybės su visomis smulkmenomis, tai bent senesnieji katalikų egzegetai laikėsi tos nuomonės, kad knygos autorius gal pats savo akimis yra juos matęs ir neilgai laukdamas juos aprašęs.

Vėlesniųjų tačiau tyrinėtojų dauguma tos nuomonės šiandien nebe palaiko. Jie mano, kad knygos autorius negyveno pasakojamų įvykių laikais. Nedideli, tiesa, pasakymai tos rūšies kaip 14,10 /«iki tai dienai»/ ir 16,25 /«ilgam laikui praslinkus po Juditos mirties»/, jau liudija, kad tarp įvykių ir rašymo laiko buvo nevisai maži protarpiai. Taip pat reikalinga paaiškinti, ką reiškia grįžimas iš nelaisvės /4,3/, aiškiai rodo, kad kalbama apie gana senus įvykius.

Ištikimybė įstatymui pabrėžiama pasakojimuose ir karštas patriotizmas rodo, kad veikalo sustatymą reikia nukelti į Makabiejų laikus, t y į antrąjį amžių pirm Kristaus, į tą laikotarpį, kuriame buvo pravartu paraginti į pasipriešinimą galingiems priešams ir į ištikimą laikymą įstatymų.

6. Juditos knyga viena iš septynių deuterokanoninių Sen Test knygų. Nėra jokių nurodymų, kad ji būtų kada nors buvusi Žydų palestiniečių kanone. Bet ta knyga turėjo būti aleksandriečių kanone, ir Eklesija priimdama tą kanoną priėmė Juditos knygą kaip įkvėptą ir tikrą Šv Rašto dalį. Jau šv Klemensas Romėnas mini ją tarp įkvėptų veikalų, ir visi senovės šv Tėvai daro tą pat. Šv Jieronimas aiškiai liudija, kad pirmasis Nikėjos Susirinkimas laikė ją šventų knygų skaičiuje. Šv Augustinas buvo įtraukęs Juditą įkvėptų knygų sąrašą. Tas sąrašas, priimtas Kartaginos Susirinkimo /397 m/, patvirtintas Florencijos ir Tridento Susirinkimų, pasidarė katalikų Eklesijos kanonas. — Žydai talmudistai, nors nepriima Juditos knygos į savo kanoną, bet sutinka, kad ji, sudėta po pašutiniųjų pranašų, t y kuomet Šventoji Dvasia palikusi Izraelį, buvo tačiau parašyta kaip Tobijo knyga ir kiti veikalai su pagalba B a t h q o l, «balso dukters», t y mažesnio įkvėpimo.

JUDITOS KNYGA

1. ¹Taigi Medų karalius Arphaksadas buvo pavergęs savo valdžion daugelį tautų ir pasistatė galingiausį miestą, kurį praminė Ekbatana, ²iš ketvirtuotų ir tašytų akmenų; jos sienas jis padarė septyniomis dešimtims mastų plačias ir trimis dešimtims mastų augštas, o jo bokštus išvedė augštyti iki šimtui mastų. ³Bokštai buvo keturkampiai; kiekvienas jų šonas buvo dvidešimčia pėdų platus; jo duris jis padarė tokio pat augštumo kaip bokštai; ⁴ir jis gyrėsi kaip galiūnas savo kariuomenės galybe ir savo kariškųjų vežimų garbe

⁵Taigi dvyliktais savo karaliavimo metais Asiriečių karalius Nabukodonosoras, kurs karaliavo dideliame Ninivės mieste, kovojo prieš Ar-

I. Nabukodonosoro karas prieš vakarų Aziją ir apgūlimas Betulijos

1. Priežastys, paraginūsios Nabukodonosorą kariauti prieš vakarų Aziją

1,1-7,25. Pirmoje Juditos knygos dalyje pasakojama atsitikimai, įvykusieji pirm Asirijos karaliaus karo prieš Žydus ir pasibaigusieji apgūlimu Betulijos

1,1-2,6. Besididžiuojantį savo galybe Medų karalių visai nugalė Asirijos karalius, kurs reikalauja, kad jam pasiduotų taipgi visa vakarų Azija; nesutikusių gi tai padaryti Asirijos karalius nutaria nubausti ir paveda savo vadui Olofernui pradėti prieš juos karą

¹Taigi. Šita jungė nurodo, kad Juditos knyga senovėje gal buvo paimta iš platesnių metraščių. Graik tekste ji prasideda 5 eil. žodžiais. — *Arphaksadas*. Medų karalių sąrašė tokio vardo nėra. Spėliojama, kad čia taip pavadintas karalius Dejokas /708-655 m pirm Kr/, kurs yra pasatęs Ekbataną ar jo sūnus ir įpėdinis Phraortas, kurs tą miestą žymiai padidino ir sustiprino. — *Buvo pavergęs...* Herodotas rašo, kad ka-

ralius Phraortas pavergęs Persus, o paskui su Medais ir Persais nugalėjęs kitas Azijos tautas. — *Ekbatana*: arti dabartinio miesto Hamadano. Plg 1 Esdr 6,2; Tob 3,7. — ²*Iš ...akmenų*. Gr t pasakyta, kad tie akmenys buvę trimis mastais platus ir šešiais ilgi. Mastas lygus maždaug pusei metro. — *Septyniomis dešimtims...* Gr t sienos augštumas nurodytas 70 mastų, o platumas 50. — ³*Dvidešimčia pėdų platus*. Gr t pasakyta, kad bokštai prie pamatų buvę 60 mastų platus. — *Duris jis padarė...* Anot gr t durys buvusios 70 mastų augštos ir 50 mastų plačios. Taip buvę padaryta, kad kariuomenė galėtų lengviau išeiti pro tas plačias duris

⁴*Nabukodonosoras*. Asirijoje nėra buvę karaliaus vardu Nabukodonosoro [*Nebukadnetsar*]. Įvardintas gi čia karalius buvo tikriausiai Asurbanipalas /667-628 pirm Kr/. Kadangi jo valdžioje buvo ir Babelė [*Babilonija*], tai kaip Babelės karalius jis gal buvo pasisavinęs Nabukodonosoro vardą. Asurbanipalas savo dokumentuose pasakoja, kad jis nugalėjęs Medus, paskui norėjęs pavergti savo valdžion sukilusią prieš jį vakarų Aziją, pradedant nuo Lidijos iki Memfiui Egipte. — *Ir*

phaksadą ir nugalėjo jį ⁶dideliame lauke, kurs vadinamas Ragavu, prie Euphrato, Tigrio ir Jadasono, Elikiečių karaliaus Eriokho lygumoje

⁷Tuomet Nabukodonosoro karalystė iškilo augštin, ir jo širdis ėmė didžiūotis; jis siuntė pas visus, gyvenusius Kilikijoje, Damaske ir Libane, ⁸pas tautas esančias Karmelyje ir Kedare, pas Galilėjos gyventojus didelėje Esdrelo lygumoje ⁹ir pas visus buvusius Samarijoje ir anapus Jordano upės iki Jerusalei ir į visą Jesės žemę, iki Etiopijos ribų

¹⁰Pas visus šituos Asirijos karalius Nabukodonosoras siuntė pasiuntinius; ¹¹bet jie visi pasipriešino vienminčiai, siuntė juos atgal tuščiomis rankomis ir atstūmė be pagarbos. ¹²Tuomet karalius Nabukodonosoras, labai supykęs prieš visą aną žemę, prisiekė savo sostu ir karalyste, kad atkeršysiąs už save visiems tiems kraštams

2. ¹Tryliktais karaliaus Nabukodonosoro metais dvidešimt antrą pirmojo mėnesio dieną buvo ištartas žodis Asirijos karaliaus Nabukodonosoro namuose, kad jis keršys už save. ²Jis sušaukė visus vyresniusius, visus vadus ir savo kovotojus, paskelbė jiems savo slaptą sumanymą ³ir pasakė, kad jo mintis esanti pavergti savo valdžion visą žemę. ⁴Kadangi tas pasakymas patiko visiems, karalius Nabukodonosoras pasiūkė savo kariuomenės vadą Oloferną ⁵ir jam tarė: Išeik prieš visas vakarų karalystes, o ypač prieš tuos, kurie paniekino mano valdžią. ⁶Tavo akis

nugalėjo jį... Gr t pasakyta aiškiau: kariavo prieš karalių Arphaksadą didžioje lygumoje, kuri yra Ragavos apylinkėje. Su juo susidėjo visi gyvenusieji kalnuotame plote ir visi, kurie buvo prie Euphrato, prie Tigrio ir prie Hidaspio ir Elimečių karaliaus Eriokho lygumoje, ir labai gausingos Kheleulio sūnų tautos susirinko į kovą. — ⁶*Dideliame lauke...* Taip gal pavadinta senovinės Ragianos plotas, kuriame buvo Ragės miestas /plg Tob 1,16/, į pietus nuo Kaspijos jūros. — *Jadasono*. Gr t Hidaspio. Tuo vardu upė yra tolimoje Indijoje. Bet gal tikresnis upės vardas yra sir t, kur ji vadinama 'Ulai /plg Dan 8,2/, dabar Kerkana. — *Elikiečių*. Tikriau anot gr t Elimečių t y, Elimaidos gyventojų. Kheleulio sūnumis gr t pavadinti Khaldiečiai ar Babeliečiai

⁷Tuomet... *didžiūotis*. Šių žodžių nėra gr t. — *Ir Libane*. Gr t: Libane ir Antilibane ir pas vyrus, gyvenusius pajūryje. — ⁸*Karmelyje*: Palestinoje. — *Kedare*. Gr t: Galaade, t y, anapus Jordano. — *Esdrelo lygumoje*. Ji vadinama taipgi Jėsrachelio lyguma. — ⁹*Iki Jerusalei*. Gr t paminėta daugiau vietų

¹¹*Pasipriešino vienminčiai*. Gr t: paniekino Asirijos karaliaus Nabu-

kodonosoro paliepus ir neėjo kartu su juo į karą, nes jie nebijojo jo; jis buvo jiems lyg kad paprastas žmogus; jie siuntė atgal jo pasiuntinius tuščiomis rankomis /t y, be laukiamų dovanų/ ir su paniekinimu. — ¹²*Atkeršysiąs už save...* Gr t čia tekstas daug ilgesnis; jame paminėta daug vietų ir tautų, kuriuos Asirijos karalius nugalėjęs ir pavergęs sau

2. ¹Tryliktais. Gr t: aštuonioliktais. — *Pirmojo mėnesio*: kurs atitinka antrąją kovo ir pirmąją balandžio pusę. — *Už save*. Gr t: pridėta: visai žemei. — ⁴*Kariuomenės vadą*. Gr t pridėta: ir antrąjį po karaliaus. — *Oloferną*. Taip buvo vadinama keletas Kapadokijos valdovų. Gal ir šitas Asirijos karaliaus vadas nebuvo tikras Asirietis. — ⁵*Išeik...* Karaliaus atsiliepimas į vadą daug ilgesnis LXX vertime. Jame yra pamokymas, kaip siunčiamas vadas turi kariauti ir įvykdyti visą karaliaus valią

2. Kariški Oloferno žygiai

2,7-3,15. Olofernas išeina su didžiausia kariuomene ir pavergia Mažosios Azijos dalį /2,7-13/, toliau nugalė Mezopotamiją /14 e/; po to paima šalis šiaupus Euphrato,

tenepasigaili nė vienos karalystės ir paveršk man kiekvieną sustiprintą miestą

⁷Tuomet Olofernas sušaukė Asiriečių kariuomenės vadus ir viršininkus ir išrinko vyrus karo žygiui, taip kaip karalius buvo jam įsakęs, šimtą dvidešimt tūkstančių pėsčių kovotojų ir dvylika tūkstančių raitų kilpininkų. ⁸Visos savo kariuomenės priešakyje jis lėpė išeiti nesuskaitomai daugybei kupranugarių su tais dalykais, kurių turėjo pilnai pakakti kariuomenei, taip pat jaučių bandoms ir būriams avių, kurioms nebuvo skaičiaus. ⁹Jis lėpė prirengti visame savo kelyje javų iš visos Sirijos. ¹⁰Aukso gi ir sidabro jis pasiėmė labai daug iš karaliaus namų. ¹¹Taip iškeliavo jis su visa kariuomene, su kariškais vežimais, raiteliais ir kilpininkais, kurie apdengė žemės paviršių lyg kad skėriai

¹²Perėjęs per Asirijos ribas, jis atėjo prie didelių Angės kalnų kairiame Kilikijos šone, paėmė visas pilis ir nugalejo visas tvirtoves. ¹³Įsiveržė taip pat į garsiausią Meloties miestą, apiplėšė visus Tarsės sūnus ir Ismaėlio sūnus, buvusius ties tyruma ir į pietus nuo Kelono žemės

¹⁴Paskui jis perėjo per Euphratą, atvyko į Mezopotamiją ir sugriovė visus augštus miestus, kurie tenai buvo, nuo Mambrės upelio iki ateinant prie jūros

¹⁵Jis užėmė jos plotus nuo Kilikijos iki Japheto ribų, kurios yra pietuose. ¹⁶Jis išsivedė visus Madiano sūnus ir išplėšė visą jų lobį, o visus, kurie jam priešinosi, jis užmušė kalavijo ašmenimis. ¹⁷Po to jis nusileido į Damasko laukus pjūties metu ir nudegino visus javus, o visus medžius ir vynuogynus iškirsdino. ¹⁸Ir baimė jojo apniko visus žemės gyventojus

pradedant nuo Kilikijos, ir sunaikina jas, visa pripildydamas išgąsčio /15-18/. Baimės apimtos kaimyninės tautos siunčia pas Oloferną pasiuntinius, bet neišgelbi savo žemės nuo sunaikinimo /3,1-13/. Olofernas visus nugaledamas pereina per visą žemę šiaupus Euphrato ir sustoja prie Palestinos ribų /14.15/

⁸*Kupranugarių...* Gr t pasakyta, kad naštomis nešti buvo paskirta kupranugarių, asilų ir asilėnų. —

⁹*Jis lėpė...* Gr t: ir apščiai maisto kiekvienam žmogui. — ¹¹*Kurie apdengė...* Gr t pasakyta plačiau: ir buvo didelė maišyta daugybė, panaši į skėrius, kuri ėjo draug su jais, panaši taipgi ir į jūros smiltis. Nes jų buvo taip daug, kad nebuvo galima jų suskaityti

¹²*Perėjęs per Asirijos...* Gr LXX tekste: ir jie išejo iš Ninivės ir po trijų kelionės dienų atvyko į Baiktilaitą, o išėję iš Baiktilaitos sustojo prie kalno kairiame Kilikijos šone. — *Angės kalnų.* Tai augščiausi kalnai Kapadokijoje. — *Kairiame... šone:* į šiaurę. — ¹³*Įsiveržė...* Gr t: jis sunaikino Pūdą

ir Ludą ir apiplėšė visus Tasio sūnus ir Ismaėlio sūnus į pietus nuo Keliečių krašto. — *Meloties:* gal Mitilėnės. — *Ties tyruma:* į rytus nuo didžiosios Sirijos tyrumos

¹⁴*Perėjo per Euphratą.* Olofernas sugrįžo atgal, nes Asurbanipalo brolis ir Babelės vietininkas Samugas buvo sukėlęs čia maištą prieš karalių. — *Mambrės:* gal Khaboro ar Kaburo upelio. — *Prie jūros:* prie Persų įlankos

¹⁵*Užėmė jos plotus.* Vulgatoje matomai kalbama apie Mezopotamijos plotus. Gr t apie Kilikiją: ir jis užėmė Kilikijos plotą ir užmušė visus tuos, kurie jam priešinosi. — *Iki Japheto ribų.* Spėjama, kad Japheto /Safeto ?/ žemė buvusi Uolingoje Arabijoje. — ¹⁶*Išplėšė visą jų lobį.* Gr t: sudegino jų padangtes ir išplėšė avių tvartus. — ¹⁷*Pjūties metu:* birželio mėnesyje. — *Visus javus.* Gr t dar pridėta: ir sunaikino jų galvijų ir smulkių gyvulių bandas, ir apiplėšė jų miestus, ir sunaikino visą jų plotą, o visus jų javus žmones nužudė kalavijo ašmenimis. — *Visus medžius...* iškirsdino.

3. ¹Tuomet karaliai ir kunigaikščiai visų miestų ir šalių, būtent, Sirijos Mezopotamijos, Sirijos Sobalio, Libijos ir Kilikijos siuntė savo pasiuntinius, kurie, atėję pas Oloferną, sakė: ²Tepaliauja tavo įpykimas ant mūsų; nes bus geriau, kad mes liksime gyvi ir tarnausime didžiam karaliui Nabukodonosorui ir būsime tavo valdiniai, ne kaip kad numirsimė ir su savo prapultimi kentėsime dar mūsų vergystės blogumus. ³Visi mūsų miestai, visa nuosavybė, visi kalnai ir kauburiai ir laukai ir jaučių bandos ir būriai avių ir ožkų, arklių ir kupranugarių, ir visos mūsų gėrybės ir šeimynos yra tavo akivaizdoje; ⁴visa, kas mūsų, tebūna po tavo įstatymu. ⁵Mes ir mūsų vaikai esame tavo vergai. ⁶Ateik mums kaip taikus valdovas ir naudokis mūsų tarnyste, kaip tau patiks

⁷Tuomet jis nusileido nuo kalnų su raiteliais labai galingas ir paėmė visus miestus ir visus žemės gyventojus. ⁸Iš visų miestų jis pasiėmė sau padėjėjais drąsius ir rinktinis vyrus į karą. ⁹Taip didelė baimė apėmė anas šalis, kad visų miestų gyventojai, kunigaikščiai ir šlovingieji draug su liaudimi ėjo pasitikti ateinančio, ¹⁰priėmė jį su vainikais ir žibintais, kėlė šokius su būbiniais ir vamzdžiais. ¹¹Tačiau ir tai darydami jie negalėjo apmalšinti jo širdies žiaurumo, ¹²nes ir jų miestus jis sugriovė ir iškirdino jų girias, ¹³nes karalius Nabukodonosoras buvo jam įsakęs sunaikinti visus žemės dievus, kad jį vieną vadintų dievu tos tautos, kurias Oloferno galybė įstengs pavergti. ¹⁴Perėjęs gi per Sirijos Sobalį, per visą Apamėją ir visą Mezopotamiją, jis atėjo pas Idumėjiečius į Gabaos žemę, ¹⁵paėmė jų miestus ir pasiliko tenai trisdešimtis dienų, o per tas dienas liėpė susirinkti visai savo kariuomenės galybei

4. ¹Išgirdę apie tai Izraelio sūnūs, kurie gyveno Judo žemėje, labai jo bijojo. ²Išgąstis ir pasibaisėjimas apėmė jų širdis, kad jis nepadarytų tą patį Jerusalei ir Viešpaties šventovei, ką buvo padaręs kitiems miestams ir jų šventovėms. ³Jie siuntė į visą Samariją aplinkui iki Jerikui ir iš anksto paėmė visas kalnų viršūnes, ⁴apvedė sienomis savo miestelius ir surinko javų, taip rengdamies kovai. ⁵Taip pat kunigas Elia-kimas parašė visiems, gyvenusiems Esdrelono šone, kurs yra ties didele lyguma arti Dotaino, ir visiems, per kuriuos buvo galima prieiga, ⁶kad užimtų siaurumas kalnuose, per kurias buvo galima įeiti į Jerusale, ir saugotų tenai siaurus kelius, kuriais buvo galima praeiti tarp

Tų žodžių nėra gr t. — ¹⁸*Visus žemės gyventojus*. Gr t: visus pajūrio gyventojus, Sidono ir Tiro, Suros ir Okinos gyventojus ir visus Jemniano gyventojus. Ir gyvenusieji Asdode ir Askalone labai bijojo jo

3. ¹*Sirijos Mezopotamijos*: 'Aram naharaim'. Plg 1 Moš 24,10 ir k. — *Sirijos Sobalio*: 'Aram Tsoba'. Tso-bos Sirija. — *Libijos*. Gal Lidijos ar Likijos M Azijoje. — ²*Nes bus geriau...* Gr t: Štai mes didžio karaliaus Nabukodonosoro tarnai, suknubę ties tavim; pasielgk su mumis, kaip tau tinka. ⁷*Su raiteliais*. Gr t to žodžio nėra. — ¹²*Jų girias*. Gal šventas girias ar medinius As-

tartės paveikslus. Plg Teis 2,13; 1 Kar 7,3. — ¹⁴*Apamėją*. Miesto ir Sirijos dalies vardas. — *Atėjo pas Idumėjiečius...* Gr t: atėjo ties Esdrelonu, arti Dotaimo, kurs yra ties didele Judo lyguma, ir sustojo tarp Gabaos ir Skitopolies /Betsamo. Još 17,11; Teis 1,27/. Taigi čia minima šiaurinės Palestinos vietos šiapus Jordano

3. Žydų prisirengimas gintis

4,1-6,21. Neprietelių prisiartinimu išgąsdinti Izraelio sūnūs skubiai stiprina savo miestus, uždaro kelius, einančius per kalnus į Jerusale, ir rengiasi į karą maldomis ir pas-

kalnų. ⁷Israėlio sūnūs padarė taip, kaip jiems buvo sakęs Viešpaties kunigas Eliakimas

⁸Ir visa tauta, vyrai ir jų moterys, šaukėsi į Viešpatį su dideliu uolumu ir žemino savo sielas pasninkais ir maldomis. ⁹Taip pat kunigai apsisvilko ašutinėmis, ir kūdikius jie paguldė kniūbsčius ties Viešpaties šventove, ir apdengė ašutine Viešpaties altorių. ¹⁰Jie šaukėsi į Viešpatį, Israėlio Dievą, visi išvien, kad jų vaikai nebūtų atiduoti kaip grobis, jų moterų nebūtų atiduota pasidalinti, jų miestų sunaikinti ir jų šventyklos sutepti, ir kad jie nepasidarytų panieka pagonims

¹¹Tuomet vyriausis Viešpaties kunigas Eliakimas apėjo visą Israėlį, kalbėjo jiems ¹²ir tarė: Žinokite, kad Viešpats išklausys jūsų maldas, jei likte pasiliksime melsdamies ir pasninkaudami Viešpaties akivaizdoje. ¹³Atsiminkite Viešpaties tarną Mošę, kurs Amaleką, pasitikintį savo jėgomis, savo galia, savo kariuomene, savo skydais, savo kariškais vežimais ir savo raiteliais, nugalėjo ne kalavijais kovodamas, bet melsdamos šventomis maldomis. ¹⁴Taip bus visiems Israėlio neprieteliams, jei jūs pasiliksime tame darbe, kurį pradėjote. ¹⁵Taigi po to paraginimo jie pasiliko Viešpaties akivaizdoje, maldaudami Viešpatį; ¹⁶taip kad net ir tie, kurie aukodavo Viešpačiui deginamąsias aukas, darė Viešpačiui atnašas apsisvilkę ašutinėmis, ir pelenai buvo ant jų galvų. ¹⁷Visi maldavo Dievą visa savo širdimi, kad aplankytų savo tautą Israėlį

5. ¹Ir buvo pranešta Asiriečių kariuomenės vadui Olofernui, kad Israėlio sūnūs rengiasi pasipriešinti ir kad jie uždarė kelius per kalnus. ²Tuomet jis iš didelio pykčio užsidegė begaliniu įtužimu, sušaukė visus Moabo kunigaikščius ir Amono vadus ³ir jiems tarė: Pasakykite man, kas yra šita tauta, kuri laiko apgulus kalnus; kurie ir kaip stiprūs jų miestai ir kiek jų, taip pat koki jų galybė, ar koks jų skaičius, ir kas yra

ninkais /4,1-16/. Patyręs apie Žydų pasipriešinimą Olofernas pradeda teirautis apie juos, o Amoniečių vadas Akhioras papasakoja jam apie ypatingą Dievo globą, kurioje laikomi Žydai, ir pataria nepradėti prieš juos kovos, jei jie nėra nusikaltę Dievui /5,1-25/. Olofernas labai supyksta ir liepia atiduoti Akhiorą Žydams, kad jis žūtų kartu su jais /5,26-6,9/. Patekęs į Betuliją Akhioras papasakoja apie savo atsitikimą ir randa pas visus gyventojus meilų priėmimą /6,10-21/

4. ²Jų šventovėms. Gr t toliau eina šie žodžiai: nes jie dar neseniai buvo sugrižę iš nelaisvės ir neseniai buvo surinkta visa Judėjos tauta ir buvo pašventinti iš suteptimo indai, altorius ir šventykla. — Nelaisvė, apie kurią čia kalbama, buvo dalinė. Į ją buvo paimta dalis Žydų kartu su jų karaliumi Manasu. Tuomet tai ir anksčiau, Manasui pasidavus stabmeldystei, buvo sutepta

šventykla, altorius ir šventi indai. — ³Iki Jerikui. Gr t paminėta daugiau vietų: ir į Koną, ir į Bethoroną, ir į Belmeną, ir į Jeriką, ir į Khobą, ir į Esorą ir į Salemo slėnį. — ⁴Javų. Gr t dar pasakyta, kad pjūtis jų laukuose buvo ką tik baigta. — ⁵Kunigas. Vyriausis kunigas. — *Esdrelono šone*: į rytus nuo Esdrelono. Gr t: gyventojams Betulijos ir Betomestaimo, kurs yra ties Esdrelonu. — *Siaurus kelius* Gr ir sir t: nes tarpukalnis buvo siauras, vos dviem žmonėms praeiti ⁶Ašutinėmis. Ašutinė gedulo ir atgailos ženklas

¹¹Tuomet... 11-14 eil yra tikta Vulgatoje. — ¹³Mošę, kurs Amaleką... Žr 2 Moš 17,9-13. — ¹⁶Ant jų galvų. Anot gr t: ant jų kunigiškų nuometų

5. ¹Uždarė kelius per kalnus. Gr t pridėta: ir sustiprino visas augštų kalnų viršūnes ir pastatė slastų lygumose. — ²Moabo... ir Amono...

jų kariuomenės vadas? ⁴Ir kodėl šitie paniekino mus labiau už visus gyvenančius rytuose ir neišėjo pasitikti mūsų, kad priimtų mus su ramybe?

⁵Tuomet visų Amono sūnų vadas Akhioras atsakė ir tarė: Jei teikties paklausyti, mano valdove, aš pasakysiu tavo akivaizdoje tiesą apie šią tautą, kuri gyvena kalnuose, ir melagingas žodis neišeis iš mano burnos. ⁶Šita tauta iš Khaldiečių giminės. ⁷Pradžioje jie gyveno Mezopotamijoje, nes jie nenorėjo tarnauti savo tėvų dievams, kurie buvo Khaldiečių žemėje. ⁸Taigi pametę savo tėvų apeigas, kuriomis buvo garbinama daug dievų, ⁹jie garbino vieną dangaus Dievą, kurs ir įsakė jiems išieiti iš ten ir gyventi Kharane. Atėjus visoje žemėje badui, jie nuvyko į Egiptą ir tenai per keturis šimtus metų taip padaugėjo, kad jų kariuomenės nebuvo galima suskaičiuoti

¹⁰Kadangi Egipto karalius prispaudė juos ir privertė juos atlikti baudžiamąjo jo miestų statyme iš molio ir plytų, jis šaukėsi į savo Viešpatį, ir jis užgavo visą Egipto žemę visokiomis slogomis. ¹¹Kuomet gi Egiptiečiai išvarė juos nuo savęs, ir sloga buvo atstojusi nuo jų, o anie norėjo vėl sugauti juos ir sugrąžinti juos vėl į savo vergystę, ¹²šitiems bėgant, dangaus Dievas atidarė jūrą, taip kad vanduo sukietėjo iš vienos ir kitos pusės kaip mūras, o jie perėjo, eidami jūros dugnu sausomis kojomis. ¹³Besivydama gi juos toje vietoje nesuskaitoma Egiptiečių kariuomenė taip buvo apdengta vandenimi, kad neliko net nei vieno, kurs būtų galėjęs papasakoti tą atsitikimą palikuonims. ¹⁴Išėję gi iš Raudonosios jūros, jie paėmė Sinajaus kalno tyrumą, kurioje žmogus niekuomet negalėjo gyventi, ir nerado poilsio žmogaus sūnus. ¹⁵Tenai kartūs šaltiniai pasidarė jiems saldūs gerti, ir per keturias dešimtis metų jie gaudavo maisto iš dangaus. ¹⁶Kur tik jie įeidavo be kilpinio ir vilyčios, be skydo ir kalavijo, jų Dievas kovodavo už juos ir nugalėdavo. ¹⁷Ir nebuvo, kas būtų galėjęs pasityčioti iš šitos tautos, kaip tik tuomet, kada jie pasitraukdavo nuo Viešpaties, savo Dievo, garbinimo. ¹⁸Kiek tik kartų be to savo Dievo jie garbino dar kitą, jie būdavo atiduodami apiplėšti kalavijui ir išniekinimui. ¹⁹O kiek tik kartų jie gailėdavosi pasitraukę nuo savo Dievo tarnystės, dangaus Dievas duodavo jiems gailios pasipriešinti

²⁰Pagaliau jie sumušė Kananiečių, Jebusiečių, Pheresiečių, Heviečių ir Amoriečių karalius ir visus Hesebono galiūnus, o jų žemes ir miestus patys paveldėjo. ²¹Ir kolei jie nenusidėjo savo Dievo akivaizdoje, laimė buvo su jais, nes jų Dievas nekenčia neteisybės. ²²Nes ir prieš

Moabiečiai ir Amoniečiai buvę artimi Žydų kaimynai, todėl galėjo duoti apie juos daugiau žinių. — ⁴Rytuose. Tikriausiai anot gr ir sir t: vakaruose

⁵Akhioras. Tas vardas ebr reiškia: šviesos brolis. — *Melagingas žodis neišeis...* Nors Akhioras pasakos netikėtinus ir nemalonius Asiriečiams dalykus. — ⁶Iš Khaldiečių. Abraomas buvo gimęs Ure Khaldėjoje. Plg 1 Moš 11,28; 12,6. — ⁷Mezopotamijoje: Kharane. Žr 1 Moš 11,31. — ⁸Pametę... Gr t: jie buvo išvaryti iš po dievų akių,

atbėgo į Mezopotamiją ir pasiliko ten daug dienų. Ir jų Dievas liepė jiems eiti toliau iš tos pasilikimo vietos ir keliauti į Kanaano žemę. — ⁹Kharane. Gr t: Kanaano žemėje. — *Nuvyko į Egiptą...* Plg 1 Moš 42,2; 46,6; 2 Moš 12,40

¹⁰Karalius prispaudė... Žr 2 Moš kn. — ¹¹O anie norėjo... ¹³palikuonims. Vietoje šitų žodžių gr t trumpai pasakyta, kad Dievas išdžiovino Žydams Raudonąją jūrą. — ¹⁴Kurioje žmogus... Viso straipsnio, pradedant nuo šitų žodžių iki 19 eil galui, nėra gr t

paskutinius metus, kai jie buvo pasitraukę nuo kelio, kurį Dievas yra jiems davęs, kad juo vaikščiotų, jie buvo daugelio tautų sunaikinti kovose, ir daugybė jų buvo nuvesti kaip belaisviai į ne savo žemę. ²³Neseniai gi sugrįžę prie Viešpaties, savo Dievo, buvo surinkti iš išsklaidymo, kurs buvo atskyręs juos vienus nuo kitų, pakilo į visas šitas kalnuotas vietas ir vėl valdo Jerusale, kur yra jų šventykla

²⁴Dabar tat, mano valdove, pasiteirauk; jei yra juose kuri neteisybė jų Dievo akivaizdoje, tai pakilkime prieš juos, nes jų Dievas duote paduos tau ir jie bus pavergti po tavo galybės jungu. ²⁵Jeigu gi šita tauta nėra nusikaltusi savo Dievo akivaizdoje, mes negalėsime jiems priešintis, nes jų Dievas apgins juos, ir mes būsime paniekinimas visai žemei

²⁶Atsitiko gi, kad, Akhiorui pabaigus kalbėti visus šituos žodžius, visi Oloferno didikai supyko ir manė užmušti jį, sakydami vienas kitam: ²⁷Kas yra tasai, kurs sako, kad Izraelio sūnūs gali pasipriešinti karaliui Nabukodonosorui ir jojo kariuomenei, jie, žmonės be ginklų ir be drąsos, ir be mokėjimo kovoti? ²⁸Taigi, kad Akhioras pažintų, jog klaidina mus, eikime į kalnus ir kai bus paimti jų galiūnai, tuomet ir jis bus nudurtas kalaviju kartu su jais, ²⁹kad kiekviena tauta žinotų, jog Nabukodonosoras yra žemės dievas ir be jo nėra kito

6. ¹Atsitiko, kad, jiems paliovus kalbėti, Olofernas smarkiai užsidedė ir tarė Akhiorui: ²Kadangi tu mums pranašavai ir sakei, būk Izraelio tauta būsianti savo Dievo apginta, todėl, kad parodyčiau tau, jog nėra kito dievo kaip tik Nabukodonosoras, ³kada užmušime juos visus kaip vieną žmogų, tuomet ir tu pats būsi kartu su jais nužudytas Asiriečių kalaviju, ir visas Izraelis žūtė pražus kartu su tavimi, ⁴ir tu įsitikinsi, kad Nabukodonosoras yra visos žemės viešpats; tuomet mano kariuomenės kalavijas pereis per tavo šonus ir perdurtas tu krisi tarp Izraelio sužeistųjų ir nebealsuosi daugiau, bet būsi sunaikintas draug su jais. ⁵O jei tu manai tavo pranašystę esant tikrą, teneįdumba tavo veidas, ir išblyškimas, kurs pasirodė tavo veide, teatstoja nuo tavęs, jei manai, kad mano žodžiai negalės būti įvykdyti. ⁶Kad gi žinotumei, jog kartu su jais taip kentėsi, štai nuo šitos valandos būsi sujungtas su jų tauta, kad, jiems gavus nusipelnytas mano kalavijo bausmes, tu draug būtumei atiduotas pagiežai

⁷Tuomet Olofernas liepė savo tarnams suimti Akhiorą, nuvesti jį į Betuliją ir atiduoti jį į Izraelio sūnų rankas. ⁸Taigi Oloferno tarnai,

²⁰*Sumušė Kananiečių...* Gr t: nukariautos tautos įvardijamos kito-kia eile ir yra paminėtas Jordano perėjimas. — ²²*Buvo nuvesti...* kartu su karaliumi Manasu. — ²³*Kalnuotas vietas.* Gr t paaiškinta: kurios buvo neapgyventos

²⁶*Didikai.* Anot gr t: taip pat Pajūrio ir Moabo gyventojai. — ²⁷ir ²⁸eil nėra gr t

6. ²*Kadangi...* Oloferno atsiliepi-mas gr t platesnis ir kitaip išreikš-tas. Jo pradžia /sir t/: Ir kas tu... ir visi Moabo sūnūs ir Amoniečiai samdininkai? Toliau gi /gr t/: Nes jie neatlaikys mūsų arklių stipry-

bės; mes juos sumindžiosime jų ko-jomis, ir jų kalnai bus prigrindyti jų kraujo, ir jų laukai bus pilni jų numirėlių, ir jų kojos padas nesilai-kys tvirtai prieš mus /t y, jie bėgs nuo mūsų/, ir jie tikrai žus. Taip yra pasakęs visos žemės valdovas Nabukodonosoras; nes jis pasakė, ir jo burnos žodžiai neišeina veltui. O tu, Akhiorai, Amono samdininke, kurs ištarei šituos žodžius savo ne-teisybės dieną; tu nebematysi dau-giau mano veido, pradedant nuo šios dienos, kolei aš neatkeršysiu šitai tautai, išėjusiai iš Egipto. Mano tarnai nuves tave į kalnuo-

suėmę jį, nužygiavo per lygumą; bet kai jie prisiartinio prie kalnų, prieš juos išėjo vilpstininkai. ⁹Jie pasisukę nuo kalno šono, pririšo Akhiorą rankomis ir kojomis prie medžio, ir taip paliko jį surištą virvėmis, o patys sugrįžo pas savo valdovą

¹⁰Po to Izraelio sūnūs, nusileidę iš Betulijos, atėjo prie jo, atrišę nusivedę jį į Betuliją, ir pastatę jį tarp žmonių, teiravosi, kuri buvo priežastis, kad Asiriečiai paliko jį surištą. ¹¹Anuo metu buvo tenai kunigaikščiais Mikhos sūnus Ozijas iš Simeono giminės ir Kharmis, kurs buvo vadinamas taipgi Gotonieliu. ¹²Taigi vyresniųjų tarpe ir visų aki-vaizdoje Akhioras pasakė, ką jis buvo kalbėjęs paklaustas Oloferno, ir kaip Oloferno žmonės norėjo užmušti jį dėl to dalyko, ¹³ir kaip pats Olofernas supykęs liepė jį iš tos priežasties paduoti jį Izraeliačiams, kad, nugalėjus Izraelio sūnus, lieptų tuomet nužudyti ir patį Akhiorą visokiais kankinimais, kad jis buvo pasakęs, jog dangaus Dievas yra jų gynėjas

¹⁴Akhiorui visa tai išdėsčius, visa tauta parpuolė ant veido, garbino Viešpatį ir draug dejuodami ir raudodami siuntė visi iš vien savo maldas Viešpačiui ¹⁵ir sakė: Viešpatie, dangaus ir žemės Dieve, paveizdėk į jų puikybę ir pažvelgk į mūsų nusižeminimą ir pasižiūrėk į tavo šventųjų veidą, ir parodyk, jog nepalieki pasitikinčių tavimi ir pažemini pasitikinčius savimi ir besididžiuojančius savo galybė. ¹⁶Taigi po to raudojimo ir po tautos maldos per visą dieną, jie nuramino Akhiorą, ¹⁷sakydami: Mūsų tėvų Dievas, kurio galybę tu skelbi, jis pats duos tau tą atmainą, kad verčiau tu matytumei jų žuvimą. ¹⁸Kuomet gi Viešpats, mūsų Dievas, duos savo tarnams tą išlaisvinimą, tebūna Dievas ir su tavimi mūsų tarpe, kad tu, kaip tau patiks, taip gyventumei su visais tavaisiais kartu su mumis. ¹⁹Tuomet Ozijas, pabaigęs tarybą, priėmė jį į savo namus ir iškėlė jam didelį pokylį. ²⁰Jis pakvietė visus vyresniuosius, ir jie, pasibaigus pasninkui, draug pasistiprino. ²¹Paskui gi buvo sušaukta visa tauta, ir jie meldėsi susirinkimo vietoje per visą naktį, prašydami Izraelio Dievo pagalbos

7. ¹Kitą dieną Olofernas liepė savo kariuomenei eiti prieš Betuliją. ²Buvo gi kovotojų pėstininkų šimtas dvidešimt tūkstančių ir raitelių dvidešimt du tūkstančių, neskaitant anų ginkluotų vyrų, kurie iš visos

tąjį plotą ir paliks tave viename iš augštumos miestų, ir tu nežūsi, kollei tu nebūsi sunaikintas kartu su jais. — ⁵*Ir išblyškimas...* Šitų žodžių iki 6 eil galui nėra gr t

⁷*Betuliją.* Betulijos vieta nurodoma gana aiškiai: ji buvusi Dotaino apylinkėse prie kelio, kuriuo einama iš Esdreiono slėnio į pačią Žadėtąsias žemės širdį. Todėl spėjama, kad ji buvusi ten, kur dabar yra nemažas sodžionas *S a n u r*; bet gal tikresnė nuomonė tų, kurie sakosi radę Betulijos liekanas į šiaurę nuo Dotaino, *Š e i k - š i b e l* kalnelyje

¹¹*Ir Kharmis...* Gr ir sir t yra įvardintas dar trečias: *Khabrikis*. Žr žem

8,2. — ¹³*Kad, nugalėjus... gynėjas.* Kituose tekstuose šitų ž nėra

¹⁵*Tavo šventųjų...* Geriau: tau pašventųjų, t y, Žydų. — ¹⁶Gr t 16-20 eil nėra

4. Apgulimas Betulijos

7,1-25. Vykdydamas savo nutarimą Olofernas apgula Betuliją /1-5/, perkerta vandentraukį ir liepia sergėti visus šaltinius aplink miestą /6-10/, taip kad ištroskę miesto gyventojai nori jau pasiduoti Olofernui /11-21/, bet miesto viršininkas Ozijas įkalba jiems palaukti dar penkias dienas /22-25/

7. ¹*Eiti prieš Betuliją.* Gr t: kel-tis iš stovyklos, eiti prieš Betuliją,

jaunuomenės tarpo buvo patekę nelaisvėn ir buvo išvesti iš šalių ir miestų. ³Visi prisirengę draug į kovą prieš Izraelio sūnus ir atėjo kalno šlaitu iki viršūnei, kuri yra ties Dotainu, pradedant nuo vietos vadinamos Belma iki Khelmonui, esančiam ties Esdrelonu. ⁴Izraelio sūnūs, pamatę jų daugybę, parpuolė kniūbsti ant žemės, barstė pelenus sau ant galvų ir meldėsi visi iš vien, kad Izraelio Dievas parodytų savo pasigailėjimą savo tautai. ⁵O pasiėmę savo kariškus ginklus, jie užėmė vietas, kurioomis eina takai į augštą tarpukalnę, ir sergėjo jas visą dieną ir naktį.

⁶Olofernas, eidamas aplinkui, rado, kad šaltinis, kurs buvo įvestas į vidų, duodavo jiems vandens iš vietos, buvusios pietuose už miesto sienos, ir liepė perkirsti tą vandentraukį. ⁷Tačiau netoli sienų buvo šaltiniai, iš kurių matydavo juos pasisemiant vandens vogčia, greičiau atsigavinti ne kaip atsigerti. ⁸Bet Amono ir Moabo sūnūs priėjo prie Oloferno ir sakė: Izraelio sūnūs nepasitiki jietimi ir vilyčia, bet gina juos kalnai, ir statūs jų kauburiai yra jų stiprybė. ⁹Taigi, kad galėtumei apveikti juos be susirėmimo kovoje, pastatyk sargų prie šaltinių, kad jie nebesisemtų iš jų vandens, ir tu užmuši juos be kalavijo, ar bent pavargę atiduos tau savo miestą, kurs pastatytas kalnuose išrodo jiems nenugalimas. ¹⁰Tie žodžiai patiko Olofernui ir jo palydovams; taigi jie pastatė aplinkui po šimtą žmonių prie kiekvieno šaltinio.

¹¹Kadangi tas sergėjimas tęsėsi per dvidešimt dienų, visi šuliniai ir vandens rinkiniai išseko pas visus Betulijos gyventojus, taip kad viduje miesto nebebuvo nei vienai dienai atsigerti, nes vanduo buvo duodamas gyventojams kasdien pagal saiką. ¹²Tuomet, susirinkę pas Oziją visi vyrai ir moterys, jaunikačiai ir kūdikiai visi vienu balsu ¹³tarė: Dievas tegul daro teismą tarp mūsų ir tavęs, nes atvedei mums nelaimę, nenorėdamas kalbėtis taikiai su Asiriečiais, ir todėl Dievas pardavė mus į jų rankas. ¹⁴Ir todėl nėra, kas padėtų, kada mes alpstame jų akivaizdoje iš troškulio ir žūname suvargę. ¹⁵O dabar surinkite visus esančius mieste, kad mes visi pasiduotumėm savaime Oloferno žmonėms. ¹⁶Nes geriau bus, kad kaip belaisviai šlovinsime Viešpatį ir liksime gyvi, ne

užimti kalnuotosios šalies tarpukalnes ir pradėti kovą prieš Izraelio sūnus. — ²*Šimtas...* Gr t: 170 000 pėstininkų ir 12000 raitelių. Plg aug 2,5. Oloferno kariuomenė buvo dabar didesnė nekaip karo pradžioje, nes ją didino žmonėmis iš pavergtų šalių. — ⁴*Izraelio sūnūs...* Gr t: jie buvo labai nusiminę ir sakė vienas kitam: dabar tie žmonės nušalys visos žemės paviršių, ir nei augšti kalnai, nei slėniai, nei kauburiai negalės pakelti jų naštos. — ⁵*Užėmė vietas...* Gr t: ir sukūrę ugnis savo bokštuose jie išėjo ir budėjo visą naktį.

⁷*Tačiau netoli...* Gr t nėra šitos eil. — ⁸*Amono ir...* Gr t: Esavo sūnų vyresnieji, ir visi Moabo tautos viršininkai, ir Pajūrio vadai. — ⁹*Prie šaltinių.* Gr t kalbama apie vieną šaltinį ir eil gale pridėta: mes gi

su savo žmonėmis užeisime ant artimų augštumų, kad sergėtumėm juos ir neleistumėm nė vienam iš jų išeiti iš miesto. Jie sudžius iš bado, jie patys, jų moterys, ir jų vaikai, ir pirmą negu ateis jiems kalavijas, jie žus savo miesto gatvėse.

¹¹*Kadangi tas...* Gr t: Tuomet Amoniečių burys ėmė artintis ir kartu su jais 5000 Asiriečių, ir jie sustojo slėnyje, ir užėmė Izraelio sūnų vandenį ir šaltinius. Tuomet Esavo sūnūs ir Amono sūnūs praėję sustojo kalnuotoje šalyje ties Dotainu, o kaikuriuos iš savo žmonių jie išsiuntė į pietus ir į rytus ties Ekrebeliu, kurs yra arti Khusio ant Makhmuro upelio; likusioji gi Asiriečių kariuomenė sustojo slėnyje ir apdengė visą šalį. Tuomet Izraelio sūnūs šaukėsi į Viešpatį, savo Dievą,

kaip kad numirtumėm ir būtumėm paniekinimas visiems žmonėms, jei mes matysime savo moteris ir savo vaikus mirštant mūsų akyse. ¹⁷Šaukiame šiandien į liudytojus dangų ir žemę ir mūsų tėvų Dievą, kurs kersija mums pagal mūsų nuodėmes, kad jau atiduotumėte miestą į Oloferno kariuomenės rankas ir kad po kalavijo ašmenimis būtų trumpas mūsų galas, kurs darosi per daug ilgas troškulio karštyje

¹⁸Jiems tai pasakius, pakilo susirinkime didis visų verksmas ir dejavimas, ir jie šaukėsi į Dievą vienu balsu per daugelį valandų ir sakė: ¹⁹Nusidėjome draug su mūsų tėvais, elgėmės neteisingai, darėme neteisybę. ²⁰Tu, kadangi esi maloningas, pasigailėk mūsų, ar pats atkeršyk savo plakimu už mūsų neteisybes, bet neatiduok išpažįstančių tave taučiai, kuri nežino tavęs, ²¹kad nebūtų sakoma pagonyse, kur yra jū Dievas?

²²Kuomet, nuvarginti šitais šauksmais ir pailšę nuo tų raudojimų, jie nutilo, ²³atsikėlė apsipylę ašaromis Ozijas ir tarė: Nusiraminkite, broliai, ir per šitas penkias dienas palaukime iš Viešpaties pasigailėjimo, ²⁴nes gal jis sustabdyt savo susirūstinimą ir prirengs savo vardui šlovę. ²⁵O jei, praslinkus penkioms dienoms, neateis pagalba, mes išpildysime tuos žodžius, kuriuos jūs kalbėjote

8. ¹Atsitiko, kad šituos žodžius išgirdo našlė Judita, kuri buvo dukter Merario, sūnaus Idokso, sūnaus Juozapo, sūnaus Ozijo, sūnaus Elajo, sūnaus Jannono, sūnaus Gedeono, sūnaus Raphaimo, sūnaus Akhitobo, sūnaus Melkijo, sūnaus Enano, sūnaus Natanijo, sūnaus Salatielio, sūnaus Simeono, sūnaus Rubeno. ²Jos vyras buvo Manasas; jis buvo mi-

nes jų drąsa ėjo silpnyn, nes visi jų neprieteliai buvo juos apsupe. ir nebuvo galima iš jų ištrūkti. — *Dividešimt dienų.* Gr t: 34 dienas. Vulgatoje gal paskaityta 20 dienų nuo to laiko, kada neprieteliai užėmė šaltinius, gr gi tekste nuo apgulimo pradžios. — *Nes vanduo...* Gr t dar pridėta: jų mažai vaikai, jų moterys ir jų jaunikaiciai mirdavo iš troškulio gatvėse ir vartų angose, ir jie buvo be jėgų

¹⁸*Jiems tai...* Gr t nėra šitose eil duodamos Žydų maldos. — ²³*Viešpaties pasigailėjimo:* turėdami vilties, kad jis duos lietaus. Gr t dar pasakyta: ir jie išsiuntė kiekvieną į jo vietą, o jie ėjo į augštumas ir į miesto bokštus, ir jie nusiuntė moteris ir vaikus į jų namus, ir miestas buvo dideliame suspaudime

II. Judita išgelbi Betuliją ir visą Palestiną nuo Asiriečių

1. Juditos sumanymas išgelbėti Betuliją ir prisirengimas prie šio žygio

8,1-9,19. Dievobaiminga našlė Judita, sukvietus pas save miesto vy-

resniusius /8,1-8/, peikia juos, kam jie paskyrė Dievo pasigailėjimui ribas ir nurodydama senelių pavyzdžius ragina juos būti kantrius /8,9-27/, o vyresniųjų pagirta gauna leidimą išeiti iš miesto, bet nepasako aiškiau to išėjimo tikslo /8,28-34/. Po to ji karštai maldauja Dievą, kad jis pasielgtų su Asiriečiais taip, kaip kitados yra pasielgęs su Egiptiečiais ir kad, atvesdamas jiems žuvimą per vieną moteriškę, pasirodytų esant vienas visų tautų Dievas /9,1-:9/

8. ¹*Judita.* Ebr tas žodis reiškia: Ž y d ē. Plg 1 Moš. 26,34. — *Rubeno.* Tikriausiai Izraelio ar Jokubo /sir t/. Betulija gal buvo Simeono palikuonių apgyventa ir ginama, nes Judita, jos vyras Manasas gr t ir Ozijas buvo iš Simeono giminės. — ³*Kaitra ikaitino.* Plg 4 Kar 4,18... — *Palaidotas.* Gr t: lauke tarp Dotaino ir Belamono /Belmos. Zr aug 4,4/. — ⁴*Ir šešių.* Gr t: ir keturių. — ⁵*Namų augšte.* Plg 2 Kar 18,23; 4 Kar 4,10 ir k. — ⁶*Išskyrus šabatus...* Anot gr t buvo išskirtos ir visų šventų dienų vigilijos

⁹*Pas vyresniusius Khabrij...* Gr

ręs miežių pjūties metu ; ³nes kai jis prižiūrėjo pėdų rišėjus lauke, kaitra įkaitino jam galvą, ir jis mirė savo mieste Betulijoje, kur ir buvo palaidotas draug su savo tėvais. ⁴Judita gi buvo likusi po jo našlė jau nuo trejų metų ir šešių mėnesių. ⁵Savo namų augšte ji buvo pasidariusi sau atskirą kambarį, kuriame pasilikdavo užsidariusi su savo tarnaitėmis ; ⁶nešiodama ant savo strėnų ašutinę, ji pasninkavo per visas savo gyvenimo dienas, išskyrus šabatus, pirmą kiekvieno mėnesio dieną ir Izraelio namų šventes. ⁷Ji buvo labai dailios išvaizdos, o jos vyras buvo jai palikęs didelius turtus, gausingą šeimyną ir tėviškę pilną galvijų bandų ir avių. ⁸Pas visus ji turėjo geriausį vardą, nes labai bijojo Viešpaties, ir nebuvo, kas būtų pasakęs apie ją pikną žodį.

⁹Taigi šita, išgirdus, kad Ozijas buvo pažadėjęs, praslinkus penkioms dienoms, atiduoti miestą, siuntė pas vyresniusius Khabrį ir Kharmį. ¹⁰Jie atėjo pas ją, ir ji jiems tarė :

Kas tai yra, kad Ozijas sutiko atiduoti miestą Asiriečiams, jei per penkias dienas neateis jums pagalba ? ¹¹Ir kas jūs esate, kad gundote Viešpatį ? ¹²Nėra tai šneka, kuri iššaukia pasigailejimą, bet greičiau kuri sukelia rūstybę ir padega didelį pyktį. ¹³Jūs paskyrėte laiką Viešpaties gailėstingumui ir kaip jums patiko nustatėte jam dieną. ¹⁴Bet kadangi Viešpats kantrus, todėl tai darykime atgailą ir liedami ašaras maldaukime jo dovanojimo. ¹⁵Nes Dievas graso ne taip kaip žmogus ir užsideda rūstybę ne kaip žmogaus sūnūs. ¹⁶Todėl pažeminkime jo akyse savo sielas ir, tarnaudami jam nužeminta dvasia, ¹⁷sakykime su ašaromis Viešpačiui, kad jis padarytų su mumis savo pasigailejimą taip kaip jo valia, idant, kaip mūsų širdis pabūgo dėl jų puikybės, taipgi mes galėtumėm girtis mūsų nuolankumu ; ¹⁸nes mes neseikėme nuodėmių mūsų tėvų, kurie paliko savo Dievą ir garbino svetimus dievus, ¹⁹o už tą nusikaltimą buvo paduoti savo neprieteliams žudyti kalaviju, apiplėšti ir išniekinti ; mes gi nežinome kito Dievo be jojo. ²⁰Laukime nuolankiai iš jojo paguodos, o Viešpats, mūsų Dievas, atkeršys už mūsų kraują dėl mūsų neprietelių prispaudimų, ir pažemins visas tautas, ir padarys, kad jos bus be šlovės

²¹O dabar, broliai, kadangi jūs esate vyresnieji Dievo tautoje ir nuo jūsų pareina jų gyvybė, padrąsinkite savo žodžiais jų širdis, kad atsimintų, jog mūsų tėvai buvo gundyti, kad būtų ištirti, ar jie iš tikrųjų garbina savo Dievą. ²²Jie turi atsiminti, kaip buvo gundytas mūsų tėvas

t : pas vyresniusius Oziją, Khabrį ir...

¹¹*Kad gundote Viešpatį* : lyg kad po penkių dienų Dievas nebegalėtų daugiau padėti. Visas Juditos atsiliepimas į vyresniusius gerokai skiriasi gr t nuo Vulgatos. Gr t toliau skaitome : ir pastatėte save Dievo vieton tarp žmonių vaikų ? Taip jūs dabar mėginate Visagalį Viešpatį, o tačiau nieko nesužinosite per amžius. Juk jūs neištirate žmogaus širdies gilybės ir neapimate jo minčių ir jausmų. Kaip jūs norite ištirti Dievą, kurs visa tai yra sutvėręs, pažinti jo sumanymus

ir suprasti jo mintis ? Niekuomet, jūs broliai, nerūstinkite Viešpaties, mūsų Dievo, nes jei nenori padėti mums per penkias dienas, tai jis turi galios apginti tą dieną, kurią panorės, arba taipgi sunaikinti mus mūsų neprietelių akyse. Jūs gi neįstengsite išgauti per prievartą Viešpaties, mūsų Dievo, nutarimą ; nes Dievas neleidžia savęs gąsdinti kaip žmogus ir jis nesvyruoja kaip žmogaus sūnus savo sumanymuose ir tt

²¹*Jų gyvybė*. Gr t toliau : ir laikymas šventų dalykų, šventyklos ir altoriaus. — ²²*Abraomas...* Žr i Moš

Abraomas, o ištirtas daugeliu sielvartų pasidarė Dievo prietelis. ²³Taip pat ir Isaokas, ir Jokubas, ir Mošė, ir visi, kurie patiko Dievui, perėjo per daugelį sielvartų ir pasiliko ištikimi. ²⁴Tie gi, kurie nepriėmė gundymų su Viešpaties baime ir parodė savo nekantrumą ir savo mūrmėjimą su priekaištais prieš Viešpatį, ²⁵buvo naikintojo sunaikinti ir žuvo nuo žalčių. ²⁶Taigi ir mes nekerštaukime dėl to, ką kenčiame, ²⁷bet apsvarstydami, kad ir šitie kentėjimai mažesni už mūsų nuodėmes, tikėkime, kad Viešpaties rykštės, kuriomis esame plakami kaip vergai, siųstos mums pataisyti, o ne pražudyti

²⁸Tuomet Ozijas ir vyresnieji jai tarė: Visa, ką kalbėjai, tiesa, ir nėra nieko peiktino tavo žodžiuose. ²⁹Taigi dabar melskis už mus, nes esi šventa ir Dievo bijanti moteriškė. ³⁰O Judita jiems tarė: Kaip jūs pripažįstate iš Dievo esant, ką galėjau kalbėti, ³¹taip ištirkite ar iš Dievo yra, ką nutariau daryti, ir melskitės, kad Dievas sutvirtintų mano sumanymą. ³²Jūs atsistokite šią naktį prie vartų, kad aš galėčiau išeiti su savo tarnaitė, ir melskitės, kad, kaip sakėte, per penkias dienas Viešpats pažvelgtų į savo tautą Israėlį. ³³Bet aš nenoriu, kad jūs tyrinėtumėte mano veikimą ir, kolei aš nepaskelbsiu jums, tenebūna nieko kito daroma, kaip tik malda už mane į Viešpatį, mūsų Dievą. ³⁴O Judo kunigaikštis Ozijas jai tarė: Eik ramybėje, ir Viešpats tebūna su tavimi, kad būtų atkeršyta mūsų neprieteliams. Ir apsigrėžę jie išėjo

9. ¹Jiems išėjus, Judita įėjo į savo maldyklą, o apsilvilkusi ašutine ji pabarstė sau pelenų ant savo galvos ir parpuolus kniūbsčia prieš Viešpatį šaukėsi į Viešpatį ir tarė:

²Viešpatie, mano tėvo Simeono Dieve! Kurs davei jam kalaviją apsiginti nuo svetimtaučių, padariusių savo gašlume prievartą mergaitei ir apnuoginusių ją jos apgėdinimui, ³ir kurs davei ją moteris, kad būtų grobis, ir jų dukteris ir nelaisvę ir davei visą grobį pasidalinti tavo tarnams, kurie buvo užsidegę uolumu dėl tavęs; padėk, meldžiu tavęs, Viešpatie, mano Dieve, man našlei. ⁴Nes tu padarei, kas yra atsitikę anksčiau, ir nutarei, kas paskui įvyko, ir pasidarė tai, ko tu norėjai. ⁵Nes

16,1; 22,1... — ²³Isaokas... I Mo 25,21; 26,1... 28,7... ir k. — *Ir visi*. Plg Ekli 2,1; Jok 1,2...6 ²⁴Kurie nepriėmė... Žr 4 Moš 11,1; 14,12; 20,4-6; plg 1 Kor 10,10

²⁸Nėra nieko peiktino... Vyresnieji, sutikdami su Judita, anot gr t, paaiškina, kad tauta privertusi juos prisiėkti, jog po penkių dienų, ir jie turi priesaikos laikytis. — ²⁹Dievo bijanti. Vietoje šitų žodžių gr t pasakyta: ir Viešpats atsiųs mums lietaus, kad mūsų šuliniai būtų pilni ir mes nebetrokšime. — ³¹Taip ištirkite... Vyresnieji įvertins Juditos sumanymą, padėdami įvykdyti jį; jei jis nepasiseks, bus ženklas, kad jis eina ne iš Dievo. Gr t trumpai pasakyta: Paklauskite manęs, o aš padarysiu dalyką, kurs eis iš kartos į kartą mano tautos sūnuose.

— ³²Jūs atsistokite... Patys miesto vyresnieji turi išleisti Juditą iš miesto. — *Ir melskitės...* Gr t nėra pasakyta, kad Judita būtų tris kartus prašius vyresniuosius mels-tis už ją /plg 30 ir 33 eil/. Vietoje šitų žodžių tenai pasakyta: o šitomis dienomis, po kurių jūs žadėjote atiduoti miestą, Viešpats aplankys Israėlį mano ranka

9. ¹Apsilvilkusi ašutine. Anot gr t atidengus ašutinę, kuria buvo apsilvilkusi. — *Šaukėsi į Viešpatį*. Gr t dar pasakyta, kad Judita meldėsi apie tą valandą, kuomet tą dieną buvo atnašaujami smilakai Jeru-salėje Viešpaties namuose

²Davei jam kalaviją apsiginti... Aiški aliuzija į baisų kerštą Jokubo sūnų Simeono ir Levio Sikemo kara-liui ir jo tautai už Dinos išniekinimą.

visi tavo keliai priręgti, ir tu patvirtinai savo nutarimus pagal savo apvaizdą

⁶Pažvelgk dabar į Asiriečių stovyklas, kaip teikeis matyti Egiptiečių stovyklas tuomet, kada jie bėgo apsiginklavę paskui tavo tarnus, pasitikėdami kariškais vežimais, savo raitarija ir kovotojų daugybe. ⁷Bet tu pažvelgei į jų stovyklas, ir tamsybės atėmė iš jų jėgas. ⁸Gelmė su laikė jų kojas ir vanduo apdengė juos. ⁹Taip teatsitinka ir šitiems, kurie pasitiki savo daugybe, ir giriasi savo kariškais vežimais, savo įietimis, skydais, vilyčiomis ir durtuvais, ¹⁰ir nežino, kad tu mūsų Dievas, kuris sunaikini karus nuo pradžios ir kad tavo vardas Viešpats. ¹¹Pakelk savo ranką kaip pradžioje ir savo galybe sutrupink jų galybę; tavo rūstybė tenumeta galybę tų, kurie žada sau subjaurinti tavo šventyklą ir sutepti tavo vardo padangtę ir numušti savo kalaviju tavo altoriaus ragą. ¹²Padaryk, Viešpatie, kad jo puikybė būtų numušta jo paties kalaviju; ¹³tebūna jis sugautas savo akių sląstais, kai atkreips jas į mane, ir užgaul jį mano lūpų meilumu. ¹⁴Duok mano sielai ištvermės, kad pa-

Jokubas tuojau smarkiai papeikė dviejų savo sūnų pasielgimą ir mirdamas pavadino juodu «kariaujančiais neteisybės įrankiais» /1 Moš 49,5-7/. Judita negiria to pasielgimo paties savyje ir netyrinėja jo dorovinės vertės; ji tik prašo Dievą, kad jai suteiktų tokią pat drąsą, kurią tuomet parodė Simeonas. — ³Tavo tarnams: Simeonui ir Leviui. — ⁴Kas yra atsitikę anksčiau: visus senesniusius stebuklingus atsitikimus. — ⁵Nes visi tavo... Tu kaip teisus ir visa matąs teisėjas visais laikais budriai sergėjai Izraelio likimą

⁶Pažvelgk... Plg 2 Moš, 14,9. Gr t nėra to, kas pasakyta 6-8 eil. — ¹¹Tavo altoriaus ragą: todėl sutepti altorių, kurio ragai keturiuose kampuose buvo laikoma švenčiausia altoriaus dalimi. — ¹³Mano lūpų meilumu. Gr t: mano lūpų vyliumi. Iš Juditos žodžių aišku, kad ji numato, jog savo pasielgimu ji sukels Oloferne nešvarų gašlumą, jog jos žodžiuose bus nemaža vyliaus ir jog tuo keliu ji eis prie savo tikslo. Taigi, ar galima toks pasielgimas suderinti su dorovės dėsniais? Visų pirma reikia pažymėti, kad knygos autorius giria karžygišką Juditos drąsą ir nežiūrint būdo, kaip ji suklaidino Oloferną, tiesiog sako: Ir Viešpats suteikė jai skautumo, nes visą tą pasipuošimą ji ėmė ne geidulio sužadinta, bet dorybės /žr žem 10,4; plg 13,23,25; 15,10,11/.

Šv Tėvai taipgi giria Juditą. Jos geras tikėjimas buvo tobulas, ir ji savo sumanymą išpažino atvirai prieš Dievą. Be abejo, ji statė savo dorybę į pavojų, kurio paprastose aplinkybėse būtų turėjusi būtinai vengti; bet čia aplinkybės buvo nepaprastos. Kaip ji pati sakosi, jai reikėjo palaikyti daugelio Žydų šlovę, gelbėti tėvynę, apsaugoti Viešpaties šventyklą ir altorių. Be to, ji jautėsi esanti gana stipri prieš pikta ir tvirtai rėmėsi Dievu /14 e/. Nužudymas Oloferno reikia svarstyti žiūrint anų laikų dėsnių; gi yra visai tikras dalykas, kad visos tautos senovėje manė, jog nedraudžiama užmušti neprietelį, vis tiek kokia gudrybe bus pasinaudota tam tikslui pasiekti. Reikia dar pastebėti, kad Juditos žodžiai, kuriais ji suklaidino Oloferną, taip parinkti, jog juos dvejaip galima suprasti, jog juose yra ir tiesa; todėl jie nėra griežtas melas. Bet jei matyti juose ir tikrą melą, tai senovės tautos ir melą laikė tarp kariškų gudrybių /ir ne tik senovės/; ir jei Olofernas nebūtų leidęs savęs apakinti, jis be abejo nebūtų įtikėjęs pilnai moteriškės žodžiams. Ką dėl sukėlimo Oloferne piktų geidulių, tai kaip moralistai, kalbėdami apie prisidėjimą prie pikto, sako: aliud est inducere, aliud praeberere occasionem /plg Tom 2,2 qu 78 a 4/. Judita nenorėjo daugiau nieko, kaip tik savo tautos neprietelio

niekinčiau jį, ir stiprybės, kad pražudyčiau jį. ¹⁵Nes tai bus paminklas tavo vardui, kai moteriškes ranka nugriaus jį. ¹⁶Nes tavo galybė, Viešpatie, remiasi ne daugybe, ir tavo valia ne arklių stiprumu, ir puikieji nepatiko tau nuo pradžios, bet tau visuomet patiko nuolankių ir žemųjų malda

¹⁷Dangaus Dieve, Sutvėrėjau vandens ir visų kūrinų Viešpatie, išklausyk mane besimeldžiančią vargšę ir pasitikinčią tavo gailestingumu. ¹⁸Atsimink, Viešpatie, savo sandorą, duok žodžių į mano burną ir sustiprink mano širdyje mano sumanymą, kad tavo namai pasiliktų tau pašvęsti, ¹⁹ir kad visos tautos pažintų, jog tu esi Dievas, ir jog be tavęs nėra kito

10. ¹Atsitiko gi, kad ji, paliovus šauktis į Viešpatį, atsikėlė iš vietos, kurioje gulėjo kniūbsčia Viešpaties akivaizdoje. ²Paskui ji pasišaukė savo tarnaitę ir, nusileidus į savo namus, nuėmė nuo savęs ašutinę, nusivilko savo našlystės drabužius, ³apiplovė savo kūną, patepė save geriausia mira, susišukavo savo galvos plaukus, užsidėjo sau ant galvos nuometą, apsivilko savo linksmumo drabužiais, apsiavė savo kojas kurpėmis, pasiėmė apyrankius, lėlijas, auskarus ir žiedus ir pasipuošė visais savo papuošalais. ⁴Ir Viešpats suteikė jai skaistumo, nes visą tą pasipuo-

žuvimo. Oloferno nuodėmė nebuvo ir jos nuodėmė, nes jos gražumas nebuvo kaltė. Pagaliau šv. Tomas taip atsiliepia apie Juditos pasilgimą: Šv. Rašte kaip kurie asmenys gėriami ne dėl tobulos dorybės, bet dėl linkimo prie dorybės, kad juose rasdavosi šioks toks girtinas jausmas, nors jojo sužadinti jie ir imdavo daryti peiktinus dalykus; ir tuo būdu giriama Judita, ne kad melavo Olofernui, bet dėl noro išgelbėti savo tautą, dėl kurio tai išgelbėjimo ji statė save į pavojus /Summa theol 2,2 qu 110 a 3 ad 3/.

— ¹⁵Nes tai bus... Plg Teis 4,21; 5,26. — ¹⁶Nes tavo galybė... Plg 2 Kron 14,11; Ps 146,10.11

¹⁷Dangaus Dieve... Gr t: Taip, taip, o mano tėvo Dieve, valdove dangaus ir žemės ir tt. — ¹⁸Atsimink... Gr t: ir padaryk, kad mano šneka ir mano vylius būtų žaizda ir sloga tiems, kurie rengiasi daryti žiaurių dalykų prieš tavo sandorą, prieš tavo šventus namus, prieš Siono kauburį ir prieš tavo sūnų tėvonystę. — ¹⁹Kad visos tautos... Tai vyriausias Juditos tikslas

2. Judita nužudo Oloferną Asiriečių stovykloje

10,1-13,31. Gražiai pasipuošus ir pasiėmus įstatymo nedraudžiamo

maisto, Judita išeina nakčia iš Betuli jos /10,1-10/; ją tuojuo suima Asiriečiai ir nuveda pas Oloferną /10,11-20/; jo klausinėjama ji sakosi atėjusi paskelbti jam nugalėjimo, nes Israelaičiai įrūstinę savo nuodėmėmis Dievą, ji pasiliksianti pas Oloferną, kad iš anksto pasakytų jam nugalėjimo dieną, kai tik ji bus jai Dievo apreikšta /11,1-17/. Apsidžiaugęs Olofernas žada pripažinti Juditos Dievą tikru, jei jos žodžiai išsipildys /11,18-21/; jis paskiria Juditai padangtę ir leidžia išeiti nakčia Dievo garbinti, ką Judita daro per tris naktis /12,1-9/; ketvirtą dieną Olofernas kelia savo tarnams pokylį, į kurį pakviesta Judita valgo tiktai savo valgius /12,10-20/; pasilikusi viena su pasigėrusiu ir užmigusiu Olofernu jo padangtėje, nukerta jam galvą ir duoda ją nešti savo tarnaitėi /13,1-10/. Abidvi išeina iš Asiriečių stovyklos, sugrįžta į Betuliją, parodo Oloferno galvą ir sukelia visuose Žyduose didžiausią džiaugsmą /13,11-31/

10. ²Nusileidus... iš buto, kurį buvo sau pasidarius augšte /8,5/. — ³Linksmumo drabužiais: išeiginiais rūbais. — Lelijas: papuošalus, turėjusius lelijų išvaizdą. — ⁴Ir Viešpats... Gr t išsireiškta kitaip ir kalbama aiškiai tik apie pasipuošusios

šimą ji ėmė ne geidulio sužadinta, bet dorybės, ir todėl Viešpats padaugino joje tą gražumą taip, kad ji pasirodė visų akims nesulyginamai gražsti. ⁵Taigi ji uždėjo ant savo tarnaitės rauktingą su vynu, indą aliejaus, keptų grūdų, džiovintų figų, duonos, sūrio ir išėjo

⁶Atėjusi prie miesto vartų juodvi rado laukiantį Oziją ir miesto vyresniusius. ⁷Tie, pamatę ją, stebėte stebėjosi jos gražumu. ⁸Tačiau nieko nesiklausdami jos, jie leido praeiti ir tarė: Mūsų tėvų Dievas te-duoda tau malonės, ir savo galybe tesustiprina kiekvieną tavo širdies sumanymą, kad Jerusale didžiutųsi tavimi, ir tavo vardas tebūna šventųjų ir teisiųjų skaičiuje. ⁹O tie, kurie tenai buvo, tarė visi vienu balsu: Taip tebūna! ¹⁰Judita gi, melddamasi Viešpačiui, išėjo pro vartus kartu su savo tarnaitė

¹¹Kai ji, auštant, leidosi žemyn nuo kalno, atsitiko, kad ją sutiko Asiriečių žvalgai ir sulaukė, sakydami: Iš kur ateini? Ir kur eini? ¹²Ji atsakė: Esu Ebrajų duktė; todėl aš pabėgau nuo jųjų, nes numatau, kad jie bus paduoti jums plėšti, dėl to kad paniekindami jus nenorėjo pasiduoti patys savaime, idant rastų jūsų akivaizdoje pasigailėjimo. ¹³Todėl aš maniau sau viena ir tariau: Eisiu pas kunigaikštį Oloferną pasakyti jam jų paslapčių ir jam parodyti, kaip priedamas jis galėtų apveikti juos, taip kad iš jo kariuomenės nežūtų nė vienas vyras. ¹⁴Anie vyrai, išgirdę jos žodžius, žiūrėjo į jos veidą ir didelis nustebimas buvo jų akyse, nes labai jie stebėjosi jos gražumu. ¹⁵Ir jie jai tarė: Išgelbėjai savo gyvybę, nutarus ateiti pas mūsų valdovą. ¹⁶Ir tai žinok, jog kai stosi jo akivaizdon, jis pasiels su tavimi gerai, ir būsi labai miela jo širdžiai. Po to jie nuvedė ją prie Oloferno padangtės ir pasakė jam apie ją

¹⁷Kai ji įėjo į jo akivaizdą, Olofernas buvo tuojau savo akių sugautas. ¹⁸Jo gi palydovai jam tarė: Kas paniekins Ebrajų tautą, kurie turi tokių gražių moterų, kad dėl jų mums verta kovoti prieš juos? ¹⁹Taigi Judita, pamačius Oloferną sėdintį po uždanga, padaryta iš purpuros ir aukso su įmegstais smaragdais ir brangiais akmenimis, ²⁰ir pažvelgus į jo veidą, nusilenkė prieš jį ir parpuolė kniūbsčia ant žemės. Tačiau Oloferno tarnai, paliepus jų valdovui, pakėlė ją

11. ¹Tuomet Olofernas jai tarė: Būk rami ir neturėk baimės savo širdyje, nes aš niekuomet nedariau skriaudos žmogui, kurs norėjo tar-

Juditos gražumą. — ⁵*Uždėjo ant savo...* Judita pasiima su savim Žydų įstatymo nedraudžiamo maisto, kad nereikėtų susitepti Asiriečių valgiais

⁸*Nieko nesiklausdami.* Gr t nėra šitų žodžių. — ¹⁰*Melddamasi Viešpačiui.* Nėra gr t. — *Išėjo...* Gr t tas išėjimas aprašytas plačiau

¹¹*Auštant.* Nėra gr t. — ¹⁶*Jie nuvedė...* Gr t: jie atskyrė šimtą žmonių, kad eitų kartu su ja ir su jos tarnaitė, ir atvedė ją prie Oloferno padangtės. Tuomet susirinko žmonių iš visos stovyklos, nes žinia apie jos atėjimą buvo pasklidusi po visas padangtes, ir apstojo ją, tuo tarpu, kad ji stovėjo prie Olo-

ferno padangtės, kolei jos neįvedė pas jį

¹⁷*Olofernas buvo...* Gr t šito sakinio nėra. — ¹⁸*Kad dėl jų...* Gr t: Būtų negera, kad iš jų /Žydų/ liktų nors vienas vyras, nes jei juos pakliktų, jie galėtų apgauti visą žemę /suprask: savo moterų gražumą/. Anot gr t tik po šitų žodžių įvesta Juditą į Oloferno padangtę. — ¹⁹*Sėdintį...* Gr t: sėdintį savo patale po uždanga. Graži iš plonos, skystos medžiagos padaryta uždanga viršum guolio gynė nuo musių ir kitų panašių vabzdžių. — ²⁰*Ir pažvelgus...* Gr t: jie atvedė ją prie jo; jis gi išėjo į padangtės priėangį, o prieš jį nešė lempų

nauti karaliui Nabukodonosorui. ²Jei tavo tauta nebūtų paniekinusi manęs, aš nebūčiau pakėlęs savo jėties prieš ją. ³Dabar gi pasakyk man, kodėl pasitraukei nuo jų ir kodėl tau patiko ateiti pas mus?

⁴Judita jam tarė: Priimk tavo tarnaitės žodžius, nes jei laikysies tavo tarnaitės žodžių, Viešpats pabaigs daryti su tavimi tą dalyką. ⁵Nes kaip gyvas žemės karalius Nabukodonosoras ir kaip gyva jo galybė, kuri yra tavyje nubausti visoms klystančioms sieloms, taip ne tik žmonės tarnauja jam per tave, bet ir lauko žvėrys jam klusnūs. ⁶Nes žinia apie tavo dvasios sumaningumą pasiekė visas tautas, ir visam pasauliui žinoma, kad tu vienas geras ir galingas visoje jo karalystėje, ir tavo paliepiamai giriama visose šalyse. ⁷Ir tai ne paslaptis, ką yra kalbėjęs Akhioras, ir ne nežinoma, ką liepei su juo padaryti. ⁸Nes tai tikra tiesa, kad mūsų Dievas taip buvo įrūstintas nusidėjimais, jog liepė paskelbti per savo pranašus tautai, kad jis atiduosiąs ją dėl josios nuodėmių. ⁹O kadangi Izraelio sūnūs žino, jog jie rūstino savo Dievą, todėl baimė tavęs atėjo ant jų. ¹⁰Be to, ant jų atėjo ir badas, o dėl vandens stokos jie laikomi jau mirusiais. ¹¹Jie jau nutarė užmušti savo gyvulius, kad gertų jų kraują. ¹²Jie net mano suvartoti Viešpaties, savo Dievo, šventenybes, susidedančias iš javų, vyno ir aliejaus, kurių Dievas įsakė neliesti, ir nori suvalgyti tai, ko nė rankomis neturėtų paliesti. Kadangi jie tat daro, tikras yra dalykas, jog jie bus atiduoti į prapultį. ¹³Aš, tavo tarnaitė, tai sužinojus, pabėgau nuo jų, ir Viešpats siuntė mane tau tą dalyką pranešti. ¹⁴Nes aš, tavo tarnaitė, garbinu Dievą taipgi dabar pas tave, ir tavo tarnaitė išeis ir melsis Dievui, ¹⁵o jis pasakys man, kada atsilygins jiems už jų nuodėmę ir atėjus aš pasakysiu tau. Tuomet aš vesiu tave viduriu Jerusaleės, ir tu turėsi visą Izraelio tautą kaip avis, kurioms nėra piemens, ir nė vienas šuo nesulos prieš tave; ¹⁶nes taip man pasakytą per Dievo apvaizdą. ¹⁷Ir kadangi Dievas susirūstino ant jų, todėl aš esu siųsta tau tai paskelbti

¹⁸Taigi visi šitie žodžiai patiko Olofernui ir jo tarnams; jie stebėjosi jos išmintimi ir sakė vienas kitam: ¹⁹Nėra moteriškos žemėje jai lygios išvaizda, gražumu ir žodžių išmintingumu. ²⁰Olofernas gi jai tarė: Gerai padarė Dievas, kurs siuntė tave tautos priešakyje, kad tu paduotumei ją į mūsų rankas. ²¹Ir kadangi tavo pažadas geras, jei tavo Dievas man tai padarys, jis bus taip pat mano Dievas, ir tu būsi didi Nabukodonosoro namuose, ir tavo vardas bus minimas visoje žemėje

11. ¹*Nedariau skriaudos...* Pasakymas nesutinkas su tiesa. Plg aug 3,9...

⁵*Nes kaip gyvas...* Savo žodžiuose Judita taikosi prie Asiriečių papročių /plg 1 Moš 42,15/ ir nesigaili pagyrimų Nabukodonosorui ir jo vadiui. — *Klystančioms.* Nėra gr t. — ⁶*Paliepiamai.* Gr t: kariški dalykai

⁷*Ką yra kalbėjęs...* Žr aug 5,5-6,5. Judita patvirtina Akhioro žodžius, kad Žydai nenugalimi, kolei jie nepalieka Dievo; bet ji pasako toliau, kad jie pasiryžę peržengti Dievo valią, ir todėl jų žuvmas bus tuomet tikras. — ¹¹*Kad gertų kraują.* Įstatymas draudė tai daryti. Žr

3 Moš 17,10... 1 Kar 14,31... —

¹²*Javų, vyno...* Buvo tai pirmonės ir dešimtinės. Plg 3 Moš 22,1... 1 Kar 21,4... Gr t dar pasakytą, kad Betulijos Žydai «siuntė į Jerusaleę, nes kurie ten yra, elgėsi taip pat, idant gautų iš vyresniųjų leidimą Betulijos gyventojams; ir kai tik jie jį gaus ir pasinaudos juo, tą pačia dieną jie bus tau paduoti savo prapulčiai». — ¹⁴*Išeis:* už stovyklos ribų. Taip Judita rūpinasi turėti laisvę išeiti iš Asiriečių tarpo, kada tik jai bus reikalas. —

¹⁵*Tuomet:* kada Betulija bus paimta. — *Kaip avis...* Patarlės. Plg 3 Kar 22,17; 2 Moš 11,7; Još 10,21

12. ¹Tuomet jis liepė jai įeiti, kur buvo sudėti jo turtai, ir liepė pasilikti jai tenai; paskyrė taip pat, kas turėjo būti jai duodama nuo jo stalo. ²Tačiau Judita jam atsakė ir tarė: Dabar aš negalėsiu valgyti to, ką tu liepei man duoti, kad neateitų ant manęs susirūstinimas; aš valgysiu iš to, ką sau atsinešiau. ³Olofernas jai tarė: O jei tau pritrūks to, ką su savim atsinešei, ką tuomet darysime su tavimi? ⁴Judita atsakė: Kaip tavo siela gyva, mano valdove, taip tavo tarnaitė nesuvalgys viso to, kolei Dievas padarys mano ranka tai, ką aš sumaniau! Tuomet jo tarnai įvedė ją į padangtę, į kurią buvo liepęs. ⁵Eidama tenai ji paprašė, kad jai būtų leista išeiti nakčia ir prieš išauštant pasimelsti ir šauktis į Viešpatį. ⁶Jis įsakė savo kambario tarnams, kad, kaip jai patinka, ji išeitų ir įeitų per tris dienas savo Dievo garbinti. ⁷Taip ji išeidavo naktimis į Betulijos slėnį ir apsiplaudavo šaltinio vandenyje. ⁸Eidama gi augštyr meldavosi Viešpačiui, Izraelio Dievui, kad vestų jos kelią prie išlaisvinimo jos tautos; ⁹o sugrįžusi pasilikdavo nesutepta padangtėje, kolei vakare imdavo savo valgi.

¹⁰Ir atsitiko kad ketvirtą dieną Olofernas padarė savo tarnams puotą ir tarė savo kambario tarnui Vagavui: Eik ir įkalbėk tai Žydei, kad savo noru sutiktų gyventi su manim; ¹¹nes Asiriečiams yra gėda, jei moteriškė tyčiojasi iš vyro, taip elgdamasi, kad ji eina šalin nuo jo nepaliesta.

¹²Tuomet Vagavas įėjo pas Juditą ir tarė: Tenesidrovi gera mergaitė įeiti pas mano poną, kad būtų pagerbta jo akivaizdoje, valgyti draug su juo ir gerti vyno su džiaugsmu. ¹³Judita jam atsakė: Kas aš esu, kad prieštaračiau mano valdovui? ¹⁴Aš padarysiu visa, kas bus jo akyse gera ir geriausia. O kas tik jam patiks, tai bus man geriausia per visas mano gyvenimo dienas. ¹⁵Ji atsikėlė, pasipuošė savo drabužiais ir įėjus stoji jo akivaizdon. ¹⁶Oloferno gi širdis smarkiai plakėsi, nes jis buvo užsidedęs pageidimu josios. ¹⁷Ir Olofernas jai tarė: Gerk dabar ir sėskis prie mano stalo su džiaugsmu, nes radai malonės mano akyse. ¹⁸Judita tarė: Gersiu, valdove, nes iš visų mano gyvenimo dienų labiausiai šiandien mano siela yra išaugštinta. ¹⁹Ir ji ėmė, valgė ir gėrė jo akyse tai, ką jos tarnaitė buvo jai priėngusi. ²⁰Olofernas pasidarė linksmas dėl jos ir gerė labai daug vyno, kiek niekadados nebuvo gėręs savo gyvenime.

13. ¹Kai buvo jau vėlu, jo tarnai pasiskubino į savo butus, o Vagavas uždarė miegamojo kambario duris ir išėjo. ²Visi buvo pavargę

²⁰*Kad tu paduotumei...* Gr t: kad paduotų į mūsų rankos jėgas žuvimui tų, kurie paniekino mano valdovą.

12. ¹*Turtai*. Gr t: sidabriniai rykai. — ²*Ką tu liepei man duoti*: pagonių valgių. — ⁴*Nesuvalgys... kolei...* Judita tikėjosi veikiai galėsianti įvykdyti savo sumanymą; Olofernas gi suprato jos žodžius kitaip. — ⁵*Išeiti nakčia ir...* Taip Judita prirengia sau pabėgimą iš Asiriečių stovyklos. — ⁷*Apsiplaudavo...* Tokie apsiplavimai buvo daromi ne tik Žyduose, bet ir pagonių tatauose. — ⁹*Kolei vakare...* Taigi

per visą dieną Judita pasninkavo

¹⁰*Vagavui*. Gr Bagoas. Taip buvo vadinami senovėje visi kambarių tarnai /romytiniai/.

¹³*Kas aš esu...* Pakvietimas į pokylį galėjo suteikti Juditai geriausią progą mėginti įvykdyti savo sumanymą; todėl ji skuba juo pasinaudoti. — ¹⁴*Tai bus man geriausia...* Rytiečių mandagumo žodžiai. — ¹⁸*Nes iš visų...* Judita turi galvoje savo sumanymo pasisekimą ir iš anksto džiaugiasi juo. Kitaip suprantą jos žodžius Olofernas.

13. ¹*Uždarė miegamojo kambario duris*. Gr t pridėta: «iš oro pusės».

nuo vyno, ³ir Judita buvo viena kambaryje. ⁴Olofernas tuo tarpu gulėjo patale, užmigęs iš per daug didelio girtumo. ⁵Judita buvo įsikiusi savo tarnaitę stovėti lauke prie kambario ir sergėti. ⁶Dabar Judita atsistojo ties patale, melddamasi su ašaromis ir tylomis judindama lūpas, ⁷ir tarė: Sustiprink mane, Viešpatie, Izraelio Dieve, ir pažvelgk šią valandą į mano rankų darbus, kad kaip esi žadėjęs, pakeltumei savo miestą Jerusale, ir kad įvykdyčiau tai, ką pasitikėdama tavimi maniau galėsiat įvykti. ⁸Tai pasakius, ji prisiartinė prie šulo, buvusio prie jo lovos galvos galo, ir atsirižo jo kalaviją, kurs kabėjo ant jo pririštas. ⁹Ištraukus jį iš makšties, ji nusitvėrė už jo galvos plaukų ir tarė: Sustiprink mane šią valandą, Viešpatie Dieve. ¹⁰Po to ji kirto du sykiu į jo sprandą ir nukirto jam galvą, nuėmė nuo šulų jo uždangą ir nurito žemėn jo lavoną.

¹¹Po valandėlės ji išėjo, padavė Oloferno galvą savo tarnaitę ir liepė įsidėti ją į savo maišą. ¹²O po to juodvi išėjo pagal savo paprotį, tarsi, melstis, perėjo per stovyklą ir apsukdamos slėnį atėjo prie miesto vartų. ¹³Tenai Judita tarė iš tolo sienų sargams: Atidarykite vartus, nes Dievas, kurs parodė savo galybę Izraelyje yra su, mumis.

¹⁴Ir atsitiko, kad vyrai, išgirdę jos balsą, pašaukė miesto vyresniuosius. ¹⁵Tuomet subėgo prie jos visi nuo mažiausio iki didžiausiam, nes tikėjosi ją jau nebesugrįšiant, ¹⁶ir užsidegę žiburių visi apstojo ją; ji gi, užėjus į augštesnę vietą, liepė nutilti. O visiems nutilus ¹⁷Judita tarė: Šlovinkite Viešpatį, mūsų Dievą, kurs nepalikė pasitikinčių juomi ¹⁸ir per mane, savo tarnaitę, padarė savo gailestingumą, kurį yra žadėjęs Izraelio namams, ir užmušė šią naktį mano ranka savo tautos neprietelį. ¹⁹Po to išėmus iš maišo Oloferno galvą, parodė jiems ir tarė: Štai Asiriečių kariuomenės vado Oloferno galva ir štai jo uždanga, po kuria jis gulėjo savo girtybėje, kai Viešpats, mūsų Dievas, ištiko jį moteriškos ranka. ²⁰Kaip pats Viešpats yra gyvas, taip jo Angelas sergėjo mane ir iš čia išeinančią, ir tenai pasiliekančią, ir iš ten čia sugrįžtančią ir Viešpats neleido, kad aš, jo tarnaitė, būčiau sutepta; bet jis sugrąžino jums mane be susitepimo nuodėmės, besidžiaugiančią, kad jis nugalejo, kad aš ištrūkau ir kad jūs išlaisvinti. ²¹Šlovinkite jį visi, nes jis geras, nes jo gailestingumas amžinas.

²²Tuomet visi, pagarbinę Viešpatį, jai tarė: Viešpats palaimino tave savo galybe, nes per tave nieku pavertė mūsų neprietelius. ²³Izraelio gi tautos kunigaikštis Ozijas jai tarė: Tu, dukte, esi Viešpaties, Augščiausiojo Dievo, palaiminta labiau nekaip visos moterys žemėje: ²⁴Pašovintas tebūna Viešpats, kurs sutvėrė dangų ir žemę, kurs vedė tave nukirsti galvos mūsų neprietelių vadui, ²⁵nes šiandien jis padarė tavo

Bet Juditos tarnaitė buvo pasilikusi prieangyje; ji galėjo atidaryti duris. Anot gr t Judita buvo pasakiusi Vagavui, kad ir tą naktį ji eisianti melstis; todėl jos išėjime iš Oloferno padangtės nebuvo nieko įtartino. — ⁶Tylomis judindama... Plg 1 Kar 1,1. — ⁷Kaip esi žadėjęs... Plg 3 Kar 9,3; 4 Kar 19,34. — ⁸Už jo galvos plaukų: kad tikriau pataikytų kirsti. — ¹⁰Nuėmė nuo šulų... tarp kurių uždanga buvo ištiesta ir prie kurių ji buvo prisegta. Uždangą, kuri buvo brangi, Judita

pasiėmė su savim kaip nugalėjimo ženklą.

¹¹Ji savo maišą: kuriame Judita buvo atsinešusi maisto.

¹⁴Miesto vyresniuosius: pas kuriuos buvo miesto vartų raktai. —

²⁰Jo Angelas... Angelo nėra paminėta gr t. Apskritai sakant, Vulgatoje šitoje vietoje randame daugiau smulkesnių. — ²¹Nes jis geras... Plg Ps 105,1; 106,1.

²³Esi Viešpaties... palaiminta. Plg Teis 5,24. Šituos žodžius Eklesija sako apie Švenčiausiąją Mariją Pa-

vardą taip didį, kad žmonės, atsimindami per amžius Viešpaties galybę, niekados nesiliaus tave gyre, nes už juos tu nepasigailėjai savo gyvybės, kai matei savo giminės suspaudimą ir sielvartą, bet pašalinai prapultį mūsų Dievo akivaizdoje. ²⁶O visa tauta tarė: Teįvyksta, teįvyksta!

²⁷Paskui atėjo pašauktas Akhioras, ir Judita jam tarė: Israėlio Dievas, apie kurį tu liudijai, kad jis keršija už save savo neprieteliams, jis nukirsdino šią naktį mano ranka visų netikinčiųjų galvą. ²⁸Ir kad įsitikintumei, jog taip yra, štai galva Oloferno, kurs savo puikybės išdykime paniekino Israėlio Dievą ir gąsdino tave žuvimu, sakydamas: Kai bus paimta nelaisvėn Israėlio tauta, aš liepsiu perdurti kalaviju tavo šonus. ²⁹Akhioras gi, pamatęs Oloferno galvą, buvo apimtas didžiausios baimės, parkrito kniubsčias ant žemės ir apalpo. ³⁰Paskui gi, atsipeikėjęs ir atsigavęs, jis parpuolė prie jos kojų, išreiškė jai pagarbą ir tarė: ³¹Tu esi savo Dievo pašlovinta visose Jokubo padangtėse, nes kiekvienoje tautoje, kuri išgirs tavo vardą, Israėlio Dievas bus šlovinamas dėl tavęs

14. ¹Tuomet Judita tarė visai tautai: Paklausykite manęs, broliai, pakabinkite šitą galvą ant mūsų sienų; ²o saulei užtekėjus, kiekvienas tepasiima savo ginklus, ir išeikite ūmai, ne kad nusileistumėt žemyn, bet lyg kad norėdami pulti juos. ³Tuomet žvalgai turės bėgti pas savo vyriausį vadą jo pažadinti į kovą. ⁴O kai jų vadai atbėgs į Oloferno padangtę ir ras jį be galvos gulintį savo kraujuje, juos apims baimė. ⁵Pastebėję gi, kad jie bėga, eikite paskui juos be baimės, nes Viešpats su-trins juos po jūsų kojomis

⁶Tuomet Akhioras, matydamas galybę, kurią parodė Israėlio Dievas, pamatęs stabmeldystės apeigas, įtikėjo į Dievą, apipjaustydino savo kūną, ir buvo priimtas į Israėlio tautą, taip pat ir visi jo giminės palikuonys iki šiai dienai

⁷Tuojuo kai tik išaušo, jie pakabino ant sienos Oloferno galvą, kiekvienas vyras pasiėmė savo ginklus, ir jie išėjo su dideliu triukšmu ir šūkiojimu. ⁸Tai pamatę žvalgai nubėgo prie Oloferno padangtės. ⁹O tie, kurie buvo padangtėje, atėję tyčia kėlė triukšmą, kad Olofernas pabustų iš

ną, kuri viena verta tokio pagyrimo visoje jo pilnybėje

²⁷*Paskui atėjo...* Gr t atsitikimas su Akhiuru paminėtas žemiau po 14,5, išleidžiant keletą žodžių. — *Netikinčiųjų*: pagonių, kurie netikėjo, kad Viešpats gali išgelbėti savo tautą. — ³¹*Visose Jokubo padangtėse*: tarp visų moterų, esančių Israėliaičių gyvenamose vietose

3. Israėliaičiai sumuša Asiriečius

14,1-15,8. Patariant Juditai, Israėliaičiai pakabina Oloferno galvą ant miesto sienos ir išeina iš miesto, lyg kad norėdami pulti Asiriečius. Tai pamatę Asiriečių žvalgai skuba pasakyti Olofernui, bet sužinoję, kad moteriškė užmušusi jų vyriausį

vadą, visi labai išsigąsta /14,1-18/, pradeda bėgti be atodairos, o Žydai vejasi juos ir paima apščiausią grobį /15,1-8/

14. ¹*Pakabinkite...* Kitados Dovidas privertė bėgti Pilistimus, parodęs jiems užmušto Goljato galvą /1 Kar 17,51/, o paskui Judas Makabiejus pakabino Nikanoro galvą ant Siono sienos /2 Mak 15,35/. — ²*Pulti juos...* Šituo atveju reikėjo laukti, kad Asiriečiai, spėdami, jog visi Žydai rengiasi juos pulti, pasiskubins pasakyti apie tai savo vadui ir mėgins pažadinti jį. Judita laukia gerų pasėkų iš išgąščio, kurį sukels žinia apie Oloferno mirtį

⁶*Buvo priimtas.* Įstatyme buvo draudžiama priimti Amoniečius į žydų tautą /5 Moš 23,3/, bet Ak-

miego ne žadinančiųjų prikeltas, bet dėl triukšmo, ¹⁰nes nė vienas nedrįso atidaryti Asiriečių galiūno kambarį, pasibeldęs ar įeidamas. ¹¹Bet kai atėjo jo vadai, tūkstantininkai ir visi Asiriečių karaliaus kariuomenės viršininkai, jie tarė kambario tarnams: ¹²Įeikite ir pažadinkite jį, nes išėjusios iš savo urvų pelės drįsta šaukti mus į kovą.

¹³Tuomet Vagavas, įėjęs į jo kambarį, atsistojo prie užkabos ir suplojo savo rankomis, nes manė, kad jis miega su Judita. ¹⁴Bet negirdėdamas savo ausimis jokio gulinčiojo judėjimo, priėjo artyn prie užkabos, pakėlė ją, o pamatęs Oloferno lavoną be galvos, gulintį žemėje ir mirkstantį savo kraujuje, sušuko dideliu balsu su verksmu ir perplėšė savo drabužius. ¹⁵Įėjęs gi į Juditos padangtę, nerado jos, išsoko laukan prie tautos ¹⁶ir tarė: Viena Žydų moteriškė padarė sumišimą karaliaus Nabukodonosoro namuose, nes štai Olofernas guli žemėje, o jo galvos nėra ant jo. ¹⁷Tai išgirdę Asiriečių galybės kunigaikščiai, visi perplėšė savo drabužius; nepakenčiama baimė ir drebėjimas apniko juos, ir jų dvasioje pasidarė labai didelis sumišimas. ¹⁸Ir pakilo nesulyginamas šauksmas jų stovykloje

15. ¹Kai visa kariuomenė išgirdo, kad Olofernui nukirsta galva, jie nustojo proto ir išmanymo ir vien drebėjimo ir baimės vedami, jie jieškojo išsigelbėjimo bėgime; ²taip kad nė vienas nekalbėjo su savo artimu, bet nuleidę galvas, palikę visa, skubėjo ištrūkti nuo Ebrajų, apie kuriuos girdejo, kad eina ant jų apsiginklavę, ir bėgo laukų keliais ir kauburių takais. ³Taigi Izraelio sūnūs, pamatę bėgančius, vijosi juos. Jie nusileido žemyn, trimituodami trimitais ir šaukdami paskui juos. ⁴O kadangi Asiriečiai bėgo galvotrūkčiais ne būriais, o Izraelio sūnūs vijosi juos vienu būriu, jie užmušinėjo visus, kuriuos tik galėjo pasiekti

⁵Ozijas pasiuntė taip pat pasiuntinių į visus Izraelio miestus ir kraštus. ⁶O visa šalis ir kiekvienas miestas siuntė paskui juos apginkluotą rinktinę jaunuomenę ir vijosi juos su kalavijo ašmenimis, kolei neatvyko į savo krašto pakraščius. ⁷Kiti gi, kurie buvo likę Betulijoje, įėjo į Asiriečių stovyklą, pasiėmė grobį, kurį buvo palikę Asiriečiai ir labai apsikrovė. ⁸Tie, kurie sugrįžo į Betuliją nugalėtojais, atsigabeno su savim

hiorui padaryta išimti dėl jo žymaus palankumo žydų tautai

⁷*Išėjo su dideliu...* Gr t: išėjo būriais tarpukalnėse. — ⁸*Nubėgo prie...* Gr t: Asuro vaikai, pamatę juos ateinant, siuntė pas savo vadus, o tie nuėjo pas savo viršininkus, savo tūkstantininkus ir savo kunigaikščius, ir tie ėjo pas Oloferną. — ⁹*O tie, kurie...* Gr t nėra /ir io eil/. — ¹²*Pelės*. Taip su paniekinimu vadinami Betulijos Žydai

¹³*Prie užkabos*: kuria buvo atidalintas miegamasis kambarys nuo likusios padangtės

¹⁵. ¹*Jieškojo išsigelbėjimo bėgime*. Sumišimas dėl netikėto Oloferno žuvimo buvo be abejo didelis, bet jis vienas vargiai būtų privertęs

taip bėgti Asiriečius, jei pats Dievas nebūtų atėmęs iš jų drąsos ir jėgų, taip pat kaip buvo padaręs kitados su Sirais. Plg Kar 7,6; 2 Kron 13,15; 14, 12. Vulgata, aprašinėdama Asiriečių bėgimą, duoda daugiau smulkmenų nekaip gr t

⁵*Į visus Izraelio miestus...* Gr t: kaip kurie iš tų miestų įvardijami: Betomaitemas, Khoba, Bebijis, Khola ir k. Plg aug 4,4,6

4. Žydų džiaugsmas ir dėkingumas už laimėtą nugalėjimą

15,9-16,31. Vyriausis kunigas kartu su vyresniaisiais, atėję iš Jerusaleš laimina Juditą, o Betulijos gyventojai atiduoda jai paimtą Asiriečių stovykloje Oloferno nuosa-

visa, kas anų buvo, taip kad nebuvo skaičiaus gyvuliams, galvijams ir visiems jų kilnojamiems daiktams, ir visi nuo mažiausio iki didžiausiam pasidarė turtingi anų grobiu

⁹Vyriausis gi kunigas Joakimas atėjo su visais savo vyresniaisiais iš Jerusaleš į Betuliją Juditos pamatyti. ¹⁰Kai ji išėjo prie jo, visi palaimino ją vienu balsu ir tarė: Tu Jerusaleš garbė, tu Israėlio linksmybė, tu mūsų tautos šlovė, ¹¹nes pasielgei kaip vyras, ir tavo širdis buvo stipri, nes mylėjai skaistybę ir po savo vyro nežinojai kito; todėl tai Viešpaties ranka sustiprino tave, ir todėl tu būsi pašlovinta per amžius. ¹²O visa tauta tarė: Tebūna, tebūna!

¹³Asiriečių grobis vos per tris dešimtis dienų buvo Israėlio tautos surinktas. ¹⁴Visa, kas pasirodė Oloferno nuosavybė esanti, jie atidavė Juditai, būtent, auksą, sidabrą, drabužius, brangius akmenis ir visus rakandus; visa buvo jai tautos atiduota. ¹⁵Ir visa tauta džiaugėsi su moteriškėmis, mergaitėmis, jaunikaičiais, žaisdami muzikos prietaisais ir kanklėmis

16. Tuomet Judita giedojo Viešpačiui šitą giesmę ir tarė:

²Pradėkite giedoti Viešpačiui su būbiniais,
giedokite Viešpačiui su kimbolais,
giedokite jam naują giesmę,
augštinkite ir šaukitės į jo vardą.

³Viešpats sunaikina karus;
jo vardas yra Viešpats.

⁴Jis padarė savo stovyklą savo tautos tarpe,
kad išgelbėtų mus iš visų mūsų neprietelių rankos.

⁵Atėjo Asuras iš kalnų nuo šiaurės
su savo kariuomenės galybe;
jo daugybė užtvenkė upelius,
o jo arkliai apdengė slėnius.

⁶Jis sakė nudeginsiąs mano plotus,
užmušiąs mano jaunikaičius kalaviju,
iš mano kūdikių pasidarysiąs grobį
ir imsiąs mergaites nelaisvėn.

vybę /15,9-15/. Judita dėkoja Dievui už suteiktą nugalėjimą giesmės žodžiais /916,1-21/. Pagaliau visa tauta ateina į Jerusaleš, kad tenai padėkotų Dievui, ir per tris mėnesius švenčia nugalėjimo šventę kartu su Judita, kuri paskui ilgai gyvena labai visų gerbiama ir mirus apraudama; nugalėjimui gi paminėti pasakiriama metinė šventė /16,22-31/

⁹Joakimas. Tas pats vardas, ką ir Eliakimas. Plg aug 4,11. — ¹¹Tu Jerusaleš garbė... Eklesija šituos žodžius sako apie švenčė Panelę. ¹¹Nes mylėjai skaistybę... Gr t šitų žodžių čia nėra; jie gal atkelti į čia iš 16,26

¹⁴Oloferno nuosavybė... Gr t paminėta Oloferno padangtė. ¹⁵Su mo-

teriškėmis... Moterys ir mergaitės paprastai dalyvaudavo pas Žydus nugalėjimų iškilmėse. Plg Teis 11,34; 1 Kar 18,6

16,1. Giesmę. Juditos giesmė viena iš gražiausių Žydų poezijoje. Visas jos turinys paimtas iš aplinkybių, kuriose buvo nugalėti Asiriečiai. Dalykas išreikštas trumpai, gyvai ir labai dailiai. Giesmė prasideda pakvietimu tautos šlovinti kartu su Judita Dievą /2-4/; po jo eina aprašymas Asiriečių užpuolimo /5,6/; toliau kalbama apie Juditos žygį /7-11/, Asiriečių bėgimą ir žuvimą /12-14/ ir vėl šlovinama Dievas /15-19/; giesmė baigiama paskelbimu, kad visi Dievo tautos neprieteliai žus /20,21/

- ⁷Bet Visagalis Viešpats pakenkė jam
ir padavė jį į moteriškės rankas, kuri pervėrė jį.
- ⁸Nes jų galiūnas krito ne nuo jaunikačių,
ir ne Titano sūnūs užgavo jį;
nė augšti milžinai nepasipriešino jam,
bet Merario duktė Judita
sunaikino jį savo veido dailumu.
- ⁹Nes ji nusivilko našlystės apdarą
ir apsvilkė linksmybės drabužiu
Israėlio sūnų džiaugsmui.
- ¹⁰Ji patepė savo veidą tepalu,
surišo savo garbanas nuometu,
ėmė naują drabužį jam apgauti.
- ¹¹Jos korpės pagavo jojo akis,
jos gražumas ėmė nelaisvėn jo sielą,
o ji kalaviju perkirto jam sprandą.
- ¹²Persai labai nusigando jos ištvermės
ir Medai jos drąsos.
- ¹³Tuomet Asiriečių stovykla ėmė šaukti,
kada pasirodė mano nužemintieji, sudžiuovę iš troškulio.
- ¹⁴Jaunų moterų sūnūs perdūrė juos
ir užmušinėjo juos kaip bėgančius vaikus,
jie žuvo kovoje Viešpaties, mano Dievo, akivaizdoje.
- ¹⁵Giedokime Viešpačiui giesmę;
naują giesmę giedokime mūsų Dievui.
- ¹⁶Adonai, Viešpatie, tu didis
ir garbingas savo galybėje,
ir nė vienas negali apveikti tavęs.
- ¹⁷Tau tetarnauja visi tavo kūriniai,
nes tu tarei, ir įvyko,
siuntei savo dvasią, ir buvo sutverta,
ir nėra, kas pasipriešintų tavo balsui.
- ¹⁸Kalnai pasijudins iš pamatų su vandenimis;
uolos sutirps kaip vaškas prieš tavo veidą;
- ¹⁹Kurie gi tavęs bijo,
bus pas tave dideli visame.
- ²⁰Vargas tautai, sukilstančiai prieš mano giminę;
nes visagalis Viešpats atkeršys jiems;
teismo dieną aplankys juos.
- ²¹Nes duos ugnies ir kirminų į jų kūnus,
kad jie degtų ir jaustų tai per amžius
- ²²O paskui atsitiko, kad po nugalėjimo visa tauta atvyko į Jerusale
pagarbinti Viešpaties; ir tuojuo kai tik apsiplovė, visi atnašavo degi-
namųjų aukų ir ką jie buvo apsiėmę ir pažadėję aukoti. ²³Judita gi vi-

⁵Arkliiai... Plg aug 2,11; 4 Kar 19,24. — ⁷Pakenkė jam... Gr t: sunaikino juos moteriškės ranka. — ⁸Titano sūnūs. Titano sūnumis čia gal vadinami Žydų *gibborim*, kar-
žygiai, taip pat kaip toliau milži-

nais Žydų *refaim*. Plg 2 Kar 21,16. 18. — ¹¹O ji kalaviju... Ir kalavijas perėjo per jo kaklą. — ¹²Persai... Medai. Jie buvo laikomi drąsiausiais, bet ir nuožmiausiais kareiviais. — ¹⁶Adonai. Vienas iš Dievo

sus kariškus Oloferno rykus, kuriuos jai buvo davusi tauta, ir uždangą, kurią pati buvo pasiėmus iš jo miegamojo kambario, atnašavo kaip užmiršimo dovaną. ²⁴Tauta buvo linksma šventosios vietos akivaizdoje, ir džiaugsmas šituo nugalėjimu buvo švenčiamas draug su Judita per tris mėnesius

²⁵Po tų gi dienų kiekvienas sugrįžo į savo namus, ir Judita pasidarė didi Betulijoje ir šlovingiausi visoje Izraelio žemėje. ²⁶Buvo gi su drąsa sujungta skaistybė, taip kad ji nepažinojo vyro per visas savo gyvenimo dienas nuo to meto, kai buvo miręs jos vyras Manasas. ²⁷Šventadieniais ji pasirodydavo su didele iškilme. ²⁸Ji pasiliko savo vyro namuose šimtą penkerius metus, paleido savo tarnaitę laisvą, mirė ir buvo palaidota šalia savo vyro Betulijoje, ²⁹ o visa tauta raudėjo jos septynias dienas

³⁰Per visą gi jos gyvenimo laiką nebuvo, kas vargintų Izraelį, ir per daugelį metų, jai mirus. ³¹Iškilminga gi šito apgalėjimo diena buvo Ebrajų priimta į šventadienių skaičių ir Žydų švenčiama nuo ano laiko iki šiai dienai

vardų; jo reikšmė: m a n o V i e š - p a t s. — ¹⁷*Tu tarei...* Plg 1 Moš 1,3... — ¹⁸*Kalnai...* Plg Ps 96,5. —

²¹*Per amžius...* Todėl yra pragaras su negestančia ugnimi, kančia, kurioje kirminas nemiršta /Jieron, Auk-sab, Aug/

²²*Apsiplovė.* Jie buvo susitepę palietimu lavonų. Plg 4 Moš 31,19...

— ²³*Kaip užmiršimo dovaną.* Gal: kaip Dievui paskirtą dovaną, kad Juditos žygis nebūtų užmirštas

²⁵*Ir Judita.* Gr t toliau skaitome: sugrįžo į Betuliją ir pasiliko prie savo nuosavybės. — ²⁷*Šventadie-*

niais... Gr t: ir jos garbė ėjo didyn.

— ²⁹*Septynias dienas.* Po šių žodžių gr t pasakyta: kad Judita prieš mirsiant padalinusi visą savo lobį tarp artimesniųjų savo vyro ir tarp savųjų giminių

³¹*Ir Žydų švenčiama...* Spėjama, kad Juditos nugalėjimo šventė buvusi švenčiama 25 dieną mėnesio *haslev* /gruodyje/. Po Babelės nelaisvės, kai Žydų valdovai buvo Persai, ji nebuvo švenčiama. Tos šventės paskyrimas minimas tikrai Vulgatos tekste

ESTERĖS KNYGA

I v a d a s

1. Esterės knygoje pasakojama apie išgelbėjimą Žydų tautos iš didžiausio pavojaus, kuriame ji buvo atsiradus Persų karaliaus Kserkso laikais. Išgelbėtojai buvo karalienė Esterė ir jos auklėtojas Mardokhajis. Tasai buvo patekęs į vyriausio karaliaus tarno Amano neapykantą. Amanas, norėdamas atkeršyti Mardokhajui, buvo išgavęs iš karaliaus nutarimą, kad visi Žydai Persų valstybėje būtų viena diena nužudyti. Bet Esterės užtarimu tas nutarimas nebuvo įvykdytas, visi gi Žydų neprieteliai, pradėdant nuo paties Amano ir jo šeimos, buvo nužudyti; Mardokhajis gavo pirmojo karaliaus tarno vietą, o Žydų išgelbėjimui paminėti buvo paskirta Purimo šventė

Esterės knygos autoriaus tikslas buvo parodyti tą ypatingą Dievo Apvaizdą, kuri visuomet sergėjo išrinktąją tautą, ir pamokyti, kad Dievas niekuomet nepalieka savo tautos, nors ji atsirastų didžiausiuose pavojuose, jei tik ji šaukiasi jo pagalbos ir stengiasi ištikimai laikyti jo įstatymą

2. Kas buvo Esterės knygos autorius, visai tikrų žinių nėra. Bet daugelis mano, kad ją yra parašęs pats Mardokhajis, tik išskyrus labai nedidelę jos dalelę /9,22-10,1/, kuri gal buvo pridėta Esdro laikais. Kiti tyrinėtojai yra labiau linkę manyti, kad ją parašęs nežinomas Mardokhajo amžininkas, pasinaudodamas Mardokhajo užrašais

Kad Mardokhajis iš tikrųjų yra rašęs apie atsitikimus, minimus Esterės knygoje, tai pasakyta pačioje knygoje /9,20/. Tą pasakymą galima suprasti apie kurį nors kitą Mardokhajo parašytą veikalą, bet galima matyti jame ir patvirtinimą, kad pačią Esterės knygą yra sudėjęs Mardokhajis. Kadangi knygos autorius mini tokiuos dokumentus, kuriuos jis galėjo rasti tiksliai senovinės Persijos arkivuose, todėl reikia manyti, kad jis rašė savo veikalą pačioje Persijos sostinėje Susoje. Paminėjimas daugelio smulkmenų, liečiančių Esterės knygoje aprašomus atsitikimus, paties aprašymo gyvumas liudija, kad autorius turėjo gyventi atsitikimų laikais, matyti savo akimis aprašomus dalykus ir stovėti arti jų. Ebraiška Esterės knygos kalba, ne laisva nuo priimtų į ją Persiškų žodžių, panaši į Esdro knygos ir Kronikų kalbą, irgi patvirtina, kad tas veikalas turėjo atsirasti, kai Žydai buvo Persų valdžioje ir įtakoje

Yra tačiau ne visai maža autorių, kurie Esterės knygos atsiradimui skiria gana vėlyvą laiką, po to kai Persų valstybė buvo jau Aleksandro Didžiojo sugriauta /332 m/. Yra jų pareiškiami nemaža įvairių nuomonių, bet iš jų visų galima padaryti tik tokią bendrą išvadą, kad vienas rašytojas, gyvenęs daug metų praslinkus po įvykių, bet turėjęs tikslių se-

novės dokumentų, suredagavęs Esterės istoriją. Tarp jo panaudotų šaltinių ypatingos reikšmės turėję dokumentai Mardokhajo, kurs turėjęs progos matyti įvykius ir galėjęs būti ištikimas ir sąžiningas įvykių liudytojas

3. Esterės knygos tekstas dabar dvejopas: trumpesnis ebraišką, protokanoninė knygos dalis, tebėra Žydų kanone; ilgesnė gi graikišką su deuterokanoninėmis dalimis randame LXX vertime. Vulgatoje turime visų pirma šv Jieronimo išverstą ebraišką Esterės tekstą /1,1-10,3/, o po jo to paties šv Jieronimo išverstas deuterokanonines dalis iš LXX vertimo /10,4-16,24/. Šv Jeronimas tas deuterokan dalis sutraukia į vieną vietą; kadangi tačiau pats jas rado išdėstytas pagal turinį graikiškame Aleksandriečių tekste, tai jis taip pat pažymėjo, į kurią teksto vietą tos dalys reikia įstatyti. Žiūrint tat turinio ir tų šv Jieronimo nurodymų Esterės knygos tekstas reiktų skaityti šia eile: Knygos įžanga su Mardokhajo sapnu apie gresiantį pavojų Žydams /11,2-12,6/. Pirmoji knygos dalis, kurioje kalbama apie tai, kaip kilo didžiausis pavojus Žydų tautai Persijoje /1,1-3,15; 13,1-7/. Antroji knygos dalis kalba apie tai, kaip tarpininkaujant Esterei ir Mardokhajui Žydai išsigelbėjo nuo pavojaus ir atkeršijo savo neprieteliams /4,1-14; 15,1-3; 4,15-17; 13,8-14,19; 5,1-14; 15,4-9; 6,1-9,15; 16,1-24; 9,16-10,3/. Knygos pabaiga /10,4-11,1/

4. Esterės knygą visuomet laikė ir tebelaiko tikru istorijos veikalu Žydai ir dauguma krikščionių. Racionalistai gi mato joje papasakotus arba visai pramanytus dalykus arba tiktai dalimi tikrus, nes apščiai perpintus pasakomis. Kad Esterės knyga yra istorijos veikalas, pasirodo visų pirma iš būdo, kaip ji parašyta. Joje randame papasakotus atsitikimus gyvai ir be pagražinimų, dažnai su smulkiais aplinkybėmis, perrašytus dokumentus, paimtus iš Medų ir Persų metraščių, nurodyta atsitikimų laikas ir asmenų vardai

Seniau abejota, kuriam persų karaliui viešpataujant, Esterė išgelbėjo Žydus nuo žuvimo, bet dabar tikrai žinoma, kad įvardintas knygoje karalius Asveras yra Persų Kserksas, nes Žydų teksto vardas *Akhašveroš* yra tik kitoks ištara persiškojo *Khsayarša*. Asvero būdas gana plačiai aprašytas Esterės knygoje, yra tai Kserkso būdas, **koks** jis žinomas iš senovės istorikų, ypač Herodoto aprašymo, taip pat ir duodamos Esterės knygoje kronologinės žinios pilnai sutinka su Kserkso laikais. Bet visų geriausiai liudija apie Esterės knygos istoriškumą Žydų šventė Purim, paskirta paminėti Žydų išsigelbėjimui nuo aprašyto knygoje pavojaus, nes ta šventė Žydų tebešvenčiama ir šiandien, minima gi prie progos kaip «Mardokhajo diena» jau antrame amžiuje pirm Kristaus /2 Mak 15,37/

5. Visa Esterės knyga yra nuo pat katalikų Eklesijos pradžios jos šventų Knygų kanono dalis. Dievo įkvėptu veikalu laikė ją šv Tėvai, pradėdant nuo Klemenso Rom, ne tik tose dalyse, kurios tebėra Žydų kanone, bet lygiai ir deuterokan jos dalyse, nes jie lygiai vartoja vienas ir kitas kaip šv Rašto žodžius. Eklesija tat kaip ištikimas pilno apreiškimo sargas laikė ją visą Dievo įkvėpta

Deuterokan Esterės knygos dalys buvo kitados ir ebr tekste. Tebėra ir dabar keletas senovinių Žydų komentorių /*Midrašim*/, kuriuose tos dalys randamos kartu su kitomis; yra jos khaldaiškoje pa-

raphrazėje; senoviniems Žydų rašytojams jos buvo žinomos (Jos Flav: Ant XI, 6/, ir Aleksandriečių teksto vertėjai turėjo jas paimti iš ebr teksto. Be tų dalių Esterės knyga pasilieka nepilna, apkarpyta, o vietomis net nesuprantama

Seniai jau pastebėta, kad protokan jos dalyje nė vieno karto nepaminėta Dievo vardo, nenurodyta, kad Žydai yra išrinktoji, šventa Dievo tauta, tuo tarpu, kad tų dalykų pilna deuterokan dalyse. Jos tat suteikia knygai reikiamą pilnumą ir duoda jai tą religinę žymę, kurios laukiama iš kanoninės knygos. Todėl jos turėjo būti parašytos to paties autoriaus kartu su kitomis knygos dalimis; bet, anot kaikurių spėlioji-mo, Esterės knyga buvusi trumpu laiku po parašymo išversta Persų kalbon ir sujungta su kitais Persų metraščiais; todėl joje išleista, kas nesutiko su Persų religija, ir tas taip sutrumpintas tekstas paplitęs; anot kitų gi nuomonės Žydai sutrumpinę Esterės knygą tuomet, kai Purimo šventė nustojusi savo religinių žymių ir virtusi pasilinksminimo diena. Taigi, kad skaitant sinagogoje knygą ir draug laiminant Mardokhajį, o keikiant Amaną, nebūtų paniekintas Dievo vardas, Žydų vyresnybė išleidusi iš Esterės knygos visas vietas, kuriose buvo paminėtas Dievo vardas, visas religines dalis ir apskritai visa, kas atrodė per daug ilga, o buvo mažiau reikiama

ESTERĖS KNYGA

1. ¹Asvero dienomis, kurs viešpatavo nuo Indijos iki Etiopijai šimtas dvidešimt septynioms žemėms, ²kuomet jis sėdosi savo karalystės sostan, jo karalystės sostinė buvo Susos miestas. ³Taigi trečiais savo viešpatavimo metais jis kėlė visiems savo kunigaikščiams ir tarnams drausiumams iš Persų ir žymiausiems tarp Medų ir žemių viršininkams savo akivaizdoje didelį pokylį, ⁴kurs tęsėsi ilgą laiką, būtent, šimtą aštuonias dešimtis dienų, kad parodytų savo karalystės garbės turtus ir savo galybės didumą bei šlovę. ⁵Baigiantis gi pokylio dienoms, jis sukviėtė visą tautą, kuri radosi Susoje, nuo didžiausio iki mažiausiam ir liepė padaryti puotą per septynias dienas prieangyje sodo ir girios, kuri buvo įveista su karališku rūpestingumu ir karalių ranka. ⁶Iš visų pusių kabėjo šviesios, žalios ir tamsiai mėlynos spalvos uždangos, palaikomos baltomis drobinėmis ir purpurinėmis juostelėmis, įvertomis į dramblio kaulo žiedus ir

I. Atsiradimas pavojaus Žydų tautai Persijoje

1. Išrinkimas Esterės į karalienės

1,1-2,23. Trečiais savo viešpatavimo metais Asveras kelia pokylį savo karalystės didikams, o paskui puotą Susos gyventojams /1,1-8/; paskutinę dieną jis liepia pasirodyti viešai karalienei Vastei. Kadangi ji nesutinka ateiti, patariant išminčiams, atstumiamai visai nuo karaliaus ir išleidžiama paliepiamas, kad visos moterys klausytų savo vyrų /1,9-22/. Po to iš visų karalystės mergaičių tarpo išrenkama Mardokhajo brolio duktė Esterė, kurią karalius septintais savo viešpatavimo metais pakelia į karalienės /2,1-18/. Mardokhajis, pasilikdamas arti karaliaus rūmų, sužino apie šamokslą prieš karalių ir pasirūpina, kad Esterė pasakytų apie tą šamokslą karaliui /2,19-23/

1. ¹Asvero. Ebr. *Akhašveroš*. Yra tai iškreiptas ištartinis vardo Kserksas, Persiškai K h š a y - a r š a. Kserksas viešpatavo nuo 486 lig 464

m pirm Kr. — *Nuo Indijos*. Taip nurodoma valstybės siena rytuose. — *Iki Etiopijai*. Siena pietvakariuose. — *Šimtas...* Tai buvo geografinis ir etnografinis valstybės padalinimas. Sujungiant po keletą iš jų į krūvą buvo daromi didesni administratyviniai plotai, satrapijos, pavedamos karaliaus skiriamiems valdovams. — ²Sėdosi. Persų karaliai paprastai vaizduojami sėdintys soste, net ir kelionėse ir karuose. Herodotas rašo /7,102/, kad Kserksas dalyvavęs Termopilų kovoje taip pat sėdėdamas soste. — *Susos miestas*. Anot Ebr t Susano pilis. Susoje buvo žeminiai Persų karalių rūmai. Plg Neem 1,1 — ³Trečiais savo... Herodotas taip pat mini, kad kaip tik tuo pačiu laiku Kserksas buvo sušaukęs į Susą savo šalių viršininkus, kad pasitartų su jais apie karą, kuri rengėsi pradėti prieš Graikus. Su tais tat pasitarimais buvo sujungtas pokylis. — *Persų... Medų*. Tos dvi tautos buvo tuomet sujungtos į vieną. — ⁴Būtent, šimtą... Karalystės šalių viršininkai matomai buvo kviečiami ne visi kartu, bet vieni

priištomis prie marmorinių šulų. Buvo taipgi išdėstyta auksinių ir sidabrinų guolių žaliu kaip smaragdas ir baltu marmoru išklotoje asloje, kurią puošė nuostabiai įvairūs vaizdai. ⁷Pakviestieji gėrė iš auksinių taurių, o valgiai buvo įnešami vis kituose ir kituose induose. Taip pat vyno buvo apščiai, kaip pritiko karaliaus dosnumui, ir jis buvo statomas geriausiai. ⁸Nebuvo kas verstų gerti nenorinčius, bet taip kaip karalius, paskirdamas prie kiekvieno stalo po vieną iš savo kunigaikščių, buvo įsakęs, kiekvienas turėjo imti, ko jis norėjo.

⁹Taipgi karalienė Vastė kėlė pokylį moterims rūmuose, kur pasilikdavo paprastai karalius Asveras. ¹⁰Taigi septintą dieną, kai karalius pasidarė linksmesnis ir iš perdaug didelio gėrimo įkaito nuo vyno, jis įsakė septyniems kamarponiams, Maumamui, Bazatai, Harbonai, Bagatai, Abgatai, Zetarui ir Kharkhui, kurie tarnavo jo akivaizdoje, ¹¹atvesti pas karalių karalienę Vastę, uždėjus jai ant galvos karališkąjį vainiką, kad parodytų visiems žmonėms ir kunigaikščiams jos gražumą, nes ji buvo labai graži. ¹²Bet ji atsisakė ir nenorėjo ateiti pagal karaliaus liepimą, kurią jis buvo nusiuntęs jai per kamarponius.

Todėl karalius, supykęs ir užsidegęs labai dideliu narsu, ¹³paklausė išminčius, kurie karalių papročiu visuomet prie jo būdavo, ir jis visa darydavo jų patarimu, nes jie žinojo įstatymus ir pirmatakių teises, ¹⁴/pirmieji gi ir artimiausieji buvo Kharsena, Setaras, Admata, Tarsis, Maras, Marsana ir Mamukhanas, septyni Persų ir Medų vadai, kurie matydavo karaliaus veidą ir paprastai sėsdavo pirmieji po jo: ¹⁵koks sprendimas tenka karalienei Vastei, kuri nenorėjo įvykdyti karaliaus Asvero paliepimo, jai pranešto per kamarponius? ¹⁶Mamukhanas atsakė, girdint karaliui ir kunigaikščiams: Karalienė Vastė įžeidė ne tiktai karalių, bet ir visas tautas ir kunigaikščius, kurie yra visose karaliaus Asvero žemėse. ¹⁷Nes karalienės pasiūlgimas pasidarys žinomas visoms moterims, kurios ims niekinti savo vyrus ir sakys: Karalius Asveras liepė karalienei Vastei ateiti pas save, o ji nenorėjo. ¹⁸Ir tuo pavyzdžiu visos Persų ir Medų

po kitų. — *Kad parodytų...* Ebr t: Ir jis rodė... — ⁹*Ir girios*. To ž nėra ebr t. — ⁸*Šviesios, žalios...* Ebr t kalbama apie baltus ir raudonai mėlynus audeklius. Balta ir mėlyna buvo Persų karalių spalvos. — *Guolių*. Senovėje valgydavo ne sėdėdami prie stalo, bet pusiau atsigulę. — *Žaliu kaip...* Ebr t galima išversti taip: Akmeninėje asloje iš alebastro, balto marmoro, perlinio akmens ir taškuoto marmoro. Taigi tai buvo mozaikos asla, kurią labai mėgdavo rytų tautos. — ⁷*Valgiai*. Ebr t to ž nėra; todėl tenai kalbama apskritai apie didelį indų įvairumą. — *Geriausis*. Ebr t: Karališkas. ⁸*Nebuvo kas verstų...* Kituose atsitikimuose matomai verste versdavo gerti ir nenorinčius.

⁹*Karalienė Vastė*. Pers gal: Vahista, Geriausioji. Persuose viena iš daugelio karaliaus žmonų

buvo jo paskiriama karalienė. Anot Herodoto /7,39/, Kserkso karalienė pirm karo prieš Graikus buvusi Amestris; bet gal po jos ta garbė buvo tekusi bent trumpam laikui Vastei. — *Pokylį moterims*. Viešuose pokyliuose moterys paprastai būdavo ne kartu su vyrais, jos darydavo sau puotas atskirai. — ¹¹*Vainiką*: augštą nuometą. — ¹²*Atsisakė...* Plutarkhas ir Herodotas pasakoja, kad tikrosios Persų karalių žmonos dalyvaudavusios vyrų pokyliuose; bet kai svečiai pradėdavo įkausti, joms liepdavo išeiti. Kserksas daro priešingai. Karalienė Vastė nenorėjo pažeminti savęs, pasirodydama be gaubtės girtų žmonių draugijoje.

¹³*Išminčius...* Ebr. t: Išminčius, kurie buvo laikų žinovai. Plg Dan 2,27; 5,15. — ¹⁴*Septyni Persų ir Medų...* Plg Esdr 7,14. — *Kurie matydavo...* kuriem visados buvo leista

kunigaikščių žmonos nieku vers vyrų paliepimus; todėl karaliaus rūstybė teisinga. ¹⁹Jei tau tinka, teiseina tavo paliepimas, ir tebūna parašyta pagal Persų ir Medų įstatymą, kurio nevalia peržengti, kad Vastė niekuomet daugiau nebeįeis pas karalių, bet kad jos karališką garbę gaus kita už ją geresnė. ²⁰Ir tai tebūna pagarsinta visoje tavo žemių valstybėje /kuri yra plačiausia/, kad visos moterys kaip didikų, taip ir mažesniųjų reikštų pagarbą savo vyrams

²¹Jo patartis patiko karaliui ir kunigaikščiams, kaip Mamukhanas buvo pataręs. ²²Jis siuntė ir visas savo karalystės žemes laisškų visokiomis kalbomis ir raštu, taip kaip kiekviena tauta galėjo suprasti ir skaityti, kad vyrai būtų viršininkai ir vyresnieji savo namuose, ir kad tai būtų paskelbta visose tautose

2. ¹Po šitų atsitikimų, kai karaliaus Asvero užsidegimas buvo ataušęs, jis atsiminė Vastę ir ką ji buvo padariusi, ir kaip su ja buvo pasielgta. ²Tuomet karaliaus tarnai ir valdininkai tarė: Reikia pajieškoti karaliui jaunų ir dailių mergaičių ³ir siųsti žmonių, kurie teatrandu visose žemėse gražiausias mergaites, teatveda jas į Susos miestą ir teatiduoda jas į moterų namus priežiūron kamarponio Egėjo, kurs yra karališkųjų moteriškių viršininkas ir sargas; tenai teduoda joms moteriškų papuošalų ir kitų joms reikiamų dalykų. ⁴O kuri už visas labiau patiks karaliaus akims, ta tebūna karalienės Vastės vietoje. Tie žodžiai patiko karaliui, ir jis liepė padaryti, kaip anie buvo patarę

⁵Susos mieste buvo vienas Žydas vardu Mardokhajis, sūnus Jairo sūnaus Semėjo sūnaus Kiso iš Jeminio giminės, ⁶kurs buvo atkeltas iš Jeruslės tuo metu, kai Babelės karalius Nabukodonosoras yra perkėlęs Judo karalių Jekhoniją. ⁷Buvo gi jis auklėtojas savo brolio dukters Edisos, kuri buvo vadinama kitu vardu Esterė ir buvo netekusi abiejų gimdytojų. Ji buvo labai graži ir dailios išvaizdos. Mirus jos tėvui ir motinai, Mardokhajis buvo padaręs iš jos sau idukrą

⁸Kai karaliaus paliepimas buvo paskelbtas ir pagal jo įsakymą buvo atvedama į Susą daug gražių mergaičių ir atiduodama kamarponiui Egėjui,

ateiti pas karalių. Jiems buvo pavesta žymiausios pareigos karalystės valdyme. — ¹⁸*Įleidė ne tikrai...* Vastė buvo įleidusi karalių savo neklusnumu, visai gi tautai nusidėjo duodama blogą pavyzdį. — ¹⁸*Ir tuo pavyzdžiu...* Ebr t: Ir dar šiandien Persų ir Medų kunigaikštienės, kurios girdėjo apie karalienės pasielgimą, pasakos visiems karaliaus kunigaikščiams, ir rasis gana paniekimo ir pykčio. — ¹⁹*Kurio nevalia peržengti.* Persų karalių įstatymai buvo laikomi nekeičiamais, net ir pačiam karaliui, bet gyvenime rasdavosi būdų aplenkti juos. Plg žem 8,8; Dan 6,8

²²*Jis siuntė... laiškus...* Laiškai buvo parašyti visų tautų kalbomis. Persija pirmoji iš senovės valstybių

yra sutvarkiusi krasos dalykus /Herodotas/ 3,12 ir k/. — *Ir kad tai būtų paskelbta...* Ebr t: Ir kalbėtų savo tautos kalba. Gal turėta galvoje tas moterystes, kuriose vyras buvo vienos tautos, o pati kitos. Taigi buvo įsakyta, kad namuose viešpatautų vyro kalba, o ne žmonos. Bet tekstas šitoje vietoje neatrodo visai tikras

2. ¹*Po šitų atsitikimų*: Gana ilgam laikui praslinkus. — *Jis atsiminė...* Tie žodžiai lyg kad nurodo, jog Asveras gailėjosi savo pasielgimo su Vaste ir gal norėjo ją sugrąžinti, todėl karaliaus patarėjai, bijodami vėl išaugstintos Vastės keršto, skubėjo pakišti Asverui naują sumanymą

⁵*Mardokhajis.* Ebr. *Mordekhai.* —

tarp kitų mergaičių buvo jam atiduota taipgi Esterė, kad būtų laikoma moterų tarpe. ⁹Ji patiko jam ir rado malonės jo akyse. Taigi jis įsakė vienam kambario tarnui prirengti greičiau jos papuošalus, duoti jai jos dalį ir septynias dailiausias mergaites iš karaliaus namų, ir kaip ją, taip jos palydoves papuošti ir viskuo aprūpinti. ¹⁰Ji tuo tarpu nenorėjo pasakyti jam savo tautos ir tėvynės, nes Mardokhajis buvo jai įsakęs visai tylėti apie tą dalyką. ¹¹Jis vaikščiojo kasdien ties prieangiu namų, kuriuose buvo laikomos išrinktosios mergaitės, rūpindamos Esterės sveikata ir norėdamos žinoti, kas su ja atsitiks.

¹²Kolei gi atėjo metas, kad pabaigus visa, kas liečia moterų pasipuošimą, kiekviena mergaitė iš eilės įeitų pas karalių, praslinko dvylika mėnesių, nes per šešis mėnesius jos buvo tepamos miros aliejumi ir per kitus šešis vartojo visokius tepalus ir kvepalus. ¹³Eidamos pas karalių jos gaudavo, ko tik reikalavo pasipuošimui ir pasipuošusios, kaip joms tiko, ėjo iš moterų buto į karaliaus kambarį. ¹⁴Kuri gi įeidavo vakare, išeidavo rytmetį ir iš ten buvo nuvedama į kitą rūmą, buvusį priežiūroje kamarponio Susagazio, kurs buvo karaliaus gulovių užvaizdas; ir ta nebegalėjo daugiau eiti pas karalių, nebent tuomet, kada karalius norėdavo ir liepdavo įvardžiai jai ateiti.

¹⁵Praslinkus gi kuriam laikui, atėjo diena, kurią iš eilės įeiti turėjo pas karalių Mardokhajo brolio Abihailio duktė Esterė, iš kurios jis buvo pasidaręs sau įdukrą. Ji nereikalavo sau papuošalų, bet ką mergaičių sargas kamarponis Egėjis norėjo, tai davė jai pasipuošti. Nes ji buvo labai grakšti ir savo netikėtinu gražumu rodėsi daili ir meili visų akims. ¹⁶Taigi Esterė buvo nuvesta į karaliaus Asvero kambarį dešimtame mėnesyje, kurs vadinamas Tebetas, septintais jo karaliavimo metais. ¹⁷Karalius pamilo ją labiau už visas moteriškes; ji rado daugiau už visas moteriškes malonės ir gailėstingumo jo akyse. Jis uždėjo jai ant galvos karališkąją vainiką ir padarė ją karaliene Vastės vietoje. ¹⁸Jis liepė iškelti labai puikų pokylį visiems savo kunigaikščiams ir tarnams dėl susituokimo su Estere ir jos vestuvių. Suteikė taipgi poilsio visoms žemėms ir davė dovanų, kaip pritiko kunigaikščio dosnumui.

¹⁹O kai antrą kartą įieškojo mergaičių ir jas rinko, Mardokhajis tebebuvo prie karaliaus durų; ²⁰Esterė gi pagal jo paliepimą dar nebuvo pasisakius savo tėvynės ir tautos; nes ką tik jis įsakydavo, to Esterė laikėsi ir taip visa darė, kaip buvo įpratusi tuo metu, kada jis auklėjo

Jeminio : Benjamino. ⁹*Kurs* : Tikriausiai Kisas. — *Jekhomiją* arba Joakiną. Plg 4 Kar 24,6... — ¹*Savo brolio*. Ebr t pasakyta, kad Esterė buvusi jo tėvo brolio, todėl Mardokhajo dėdės duktė. — *Edisos*. Ebr. *Hadassah*, Mirta. — *Esterė*. Pers *Starā*, Žvaigždė.

⁹*Taigi jis įsakė*... Ebr t : Todėl jis pasiskubino prirengti ją, suteikti jai paskirtą dalį ir duoti septynias jai priklausančias tarnaites iš karaliaus rūmų ir perkėlė ją ir jos tarnaites į geriausius moterų buto kambarius. — ¹⁰*Nenorėjo pasakyti*... Kad ji Žydė. — *Mardokhajis buvo*

jai įsakęs... Nes jis siekė savo įdukros išaugstinimo, kad reikalui atsižadus, galėtų ją pasinaudoti savo tautai ginti. — ¹¹*Jis vaikščiojo*... Anot Žydų padavimo, Mardokhajis turėjęs tarnybą prie karaliaus rūmų.

¹⁵*Ji nereikalavo*... Būdama kukli ir visai pasitikėdama Egėjo palankumu. — ¹⁶*Septintais jo*... Nuo Vastės atstūmimo iki Esterės išrinkimui buvo praslinkę ketveri metai. Tais metais Asveras buvo užimtas prisirengimu prie karo prieš Graikus ir pačiu karu. — ¹⁸*Poilsio* : Atpalaiduodamas nuo baudžios ar sumažindamas mokesčius.

ją mažą. ²¹Taigi tuo metu, kada Mardokhais buvo prie karaliaus vartų, du karaliaus kamarponiu Bagatanas ir Taras, kuriuodu buvo durininkai ir prižiūrėdavo pirmąjį rūmų slenkstį, supyko, norėjo sukilti prieš karalių ir užmušti jį. ²²Mardokhais tai patyrė ir tuojuo pasakė karalienei Esterei, o ji karaliui vardu Mardokhajo, kurs buvo davęs jai žinią apie tą dalyką. ²³Buvo padaryta tardymas ir susekta, ir juodu pakarta ant kartuvių. Tas atsitikimas liepta įrašyti į istoriją ir įtraukta į metraščius karaliaus akyse

3. ¹Po to karalius Asveras išaugštino Adamaties sūnų Amaną, kurs buvo iš Agago palikuonių, ir pastatė jo krasę augščiau už visų kunigaikščių, kuriuos turėjo. ²O visi karaliaus tarnai, kurie buvo rūmų angose, priklaupdavo ir nusilenkdavo Amanui, nes taip buvo jiems įsakęs valdovas. Vienas Mardokhais nepriklaupdavo ir jam nenusilenkdavo. ³Karaliaus tarnai, kurie buvo užvaizdai rūmų durų, jam sakė: Kodėl tu nevykdai karaliaus paliepimo taip kaip kiti? ⁴Kadangi jie buvo tai pasakę daug kartų, o jis nenorėjo klausyti, jie pranešė Amanui, norėdami žinoti, ar anas laikysis savo nutarimo, nes jis buvo pasisakęs esąs Žydas. ⁵Tai išgirdęs Amanas ir pats patyręs, kad Mardokhais iš tikrųjų nepriklaupia prieš jį ir jam nenusilenkia, labai supyko; ⁶bet jis manė visai neverta esant kelti ranką prieš vieną Mardokhajį; nes buvo girdėjęs, kad jis esąs iš Žydų giminės ir norėjo verčiau sunaikinti visą Žydų tautą Asvero karalystėje

⁷Pirmame mėnesyje, (kurs vadinamas Nisanas), dvyliktais Asvero karaliavimo metais buvo įmesta į taurę Amano akyse burtas, kurs ebraiškai vadinama Pur, apie tai kurią dieną ir kuriame mėnesyje turėtų būti išžudyta Žydų giminė, ir išėjo dvyliktasis mėnuo, kurs vadinamas Adaras. ⁸Tuomet Amanas tarė karaliui Asverui: Visose tavo karalystės žemėse yra išsisklaidiusi ir savyje susikaupusi tauta, kuri turi kitokius

¹⁹*Antrą kartą jieškojo...* Taip pat, kaip aprašyta augščiau 3 e ir t — ²¹*Bagatanas*. Gal tas pats, ką ir paminėtasis aug 1,10. — *Pirmąjį rūmų slenkstį*. Todėl be jų leidimo niekas negalėjo įeiti į karaliaus rūmus. — ²³*Pakarta ant kartuvių*. Ebr t: Pakabinta ant medžio. — *I metraščius*. Herodotas dažnai mini tuos Persų karalių metraščius /7,109 ir k/

2. Paskeibimas karaliaus nutarimo išžudyti visus Žydus Persijoje

3,1-15; 13,1-7. Karaliaus išaugštintam Amanui visi reiškia didžiausią pagarbą, išskyrus vieną Mardokhajį. Tai patyręs Amanas ir labai įpykęs nutaria išžudyti visus Žydus Persijoje /3,1-6/. Burtu jis parenka dieną tam išžudymui, gauna iš karaliaus leidimą išnaikinti Žydus /3,7-11/, ir karaliaus vardu parašytas nutarimas išsiunčiamas į visas karalystės žemes /3,12-15; 13,1-7/

3. ¹*Iš Agago*. Senovės Amalekiečių valdovo Agago šalis buvo virtusi Medijos dalimi; todėl Amanas gal buvo kilęs iš Amalekiečių karaliaus palikuonių /4 Moš 24,7; 1 Kar 15,8/. — ²*Mardokhais nepriklaupdavo...* Pagarbos atidavimas valdovams, parpuolant prieš juos ant žemės, buvo žinomas ir Israėlaičiams /2 Kar 14,4; 18,28; 3 Kar 1,16/. Bet Persijoje karaliai laikė save dievais ir reikalavo sau dieviškos pagarbos; tokios pagarbos dalyviais jie darė ir savo kunigaikščius; todėl Mardokhais atsisakydamas priklaupiti ir sukniubti prieš Amaną, norėjo parodyti, kad jis nelaiko jo dievaičiu

⁷*Pirmame mėnesyje...* Nisanas /Balandis/ buvo pirmas religinių Žydų metų mėnuo. — *Dvyliktais...* 473 m pirm Kr. — *Ebr vadinama Pur*. Tiesą sakant, žodis *pur* ne ebrajiškas, bet persiškas /por/ ir reiškia dalį ar pilnąybę. Paprotys rinkti burtu patogią dieną kuriam nors suma-

įstatymus ir apeigas, o be to niekais laiko karaliaus įsakymus. O tu labai gerai žinai, jog tavo karalystei nepravartu, kad pataikavimu ji labiau išdyktų. ⁹Jei tau patinka, nutark, kad ji žūtų, o aš atsversiu tavo išdo užvaizdams dešimtį tūkstančių talentų. ¹⁰Taigi karalius paėmė nuo savo rankos žiedą, kuriuo naudodavosi, padavė jį Žydų neprieteliui Adamaties sūnui Amanui iš Agago palikuonių ¹¹ir jam tarė: Sidabras, kurį žadi, tebūna tau, su tauta daryk, kaip tau patinka

¹²Tuomet pirmame mėnesyje, Nisane, tryliką to mėnesio dieną pašaukta karaliaus raštininkus ir parašyta karaliaus Asvero vardu, kaip buvo liepęs Amanas, visiems karaliaus vietininkams, žemių ir visų tautų teisėjams, taip kaip kiekviena tauta galėjo skaityti ir suprasti pagal kalbų įvairumą, ir laišškai, paženklinti jojo žiedu, ¹³buvo išsiųsti per karaliaus bėgėjus į visas žemes, kad viena diena, tai yra tryliką dieną dvyliktojo mėnesio, kurs vadinamas Adaras, užmuštų ir sunaikintų visus Žydus nuo vaiko iki seniu, kūdikius ir moteris, ir išplėštų jų gėrybes. ¹⁴Toks tai buvo laiškų turinys, kad visos žemės žinotų ir prisirengtų paskirtai dienai. ¹⁵Bėgėjai, kurie buvo siųsti, skubėjo įvykdyti karaliaus paliepimą. Tuojau pakabinta nutarimas Susoje, karaliui ir Amanui esant pokalyje, o visiems Žydams, buvusiems mieste raudant

4. ¹Tai išgirdęs Mardokhais perplėšė savo drabužius, apsilvilko maišu, pabarstė sau ant galvos pelenų ir šaukė dideliu balsu aikšteje miesto viduryje, parodydamas savo sielos apkartimą, ²ir taip dejuodamas atėjo iki rūmų durų; nes apsilvilkusiam maišu nebuvo leidžiama įeiti į karaliaus

nymui vykdyti, buvo labai įsivyravęs Persijoje /Herodotas, Ksenofontas/. — *Dvyliktasis mėnuo...* Burtas nurodė kaip patogiausią laiką išduoti Žydus paskutinį metų mėnesį. Jis turėjo pasirodyti Amanui jau tuo nepatogus, kad jo reikėjo laukti ilgai; Žydai gi galėjo tuo tarpu įieškoti sau būdo išsigelbėti nuo pavojaus. — ⁸*Išsisklaidę...* Zorobabėliui ir Esdrui pavyko tik mažą Žydų dalį sugrąžinti į tėvynę; kiti buvo pasilikę plačioje Persų valstybėje išsisklaidę. — *Kitokius įstatymus.* Ebr t: Kitokius nekaip visos tautos. — *Niekais...* Plg Esdr 4,13-16. — *Kad pataikavimu...* Ebr t: Karaliui ne-naudinga palikti juos ramybėje. — ⁹*Dešimtį tūkstančių talentų:* sidabro; apie 170 milijonus litų aukso valiuta. Tiek daug pinigų Amanas tikėjosi gauti už atimtą iš Žydų lobį. — ¹¹*Su tauta daryk...* Tokių atsitikimų, kad žymi karalystės gyventojų dalis buvo atiduodama sunaikinti, Persų karalystėje yra buvęs ne vienas. Taip išduota Skitus /Herodot 1,106/

¹²*Vietininkams:* satrapams. — *Teisėjams.* Ebr *pakhot*, pašoms. — ¹³*Iš-*

plėštų jų gėrybes: kurių didžiausi dalis turėjo tekti Amanui. — ¹⁴*Toks tai buvo laiškų turinys.* Laiško nuorašas dedamas žem 13,1-7

II. Žydų išsigelbėjimas nuo pavojaus, tarpininkaujant Esterai ir Mardokhajui

1. Esterės pasiryžimas užtarti Žydus pas karalių

4,1-14; 15,1-3; 4,15-17; 13,8-14,19
Karaliaus nutarimas išgąsdina Mardokhajų ir visą Žydų tautą. /4,1-3/. To nutarimo nuorašą Mardokhais pasiunčia Esterai ir reikalauja, kad ji užtartų savo tautą pas karalių. Ji pradžioje bijo eiti pas karalių nešaukta, bet Mardokhajo spiriama /4,4-14; 15,1-3/, pagaliau sutinka, tik reikalauja, kad prieš tai Žydai mels-tųsi už ją tris dienas /4,-15-17/. Maldauja taip pat Dievo pasigailėjimo Mardokhais ir Esterę /13,8-14,19/

4. ¹*Perplėšė...* Drabužių perplėšimas ir kiti gedulo ženklai buvo vartojami ne tik Žydų, bet ir Persijoje. — *Aikšteje...* Gedulo parodymas vie-

rūmus. ³Taip pat visose žemėse, miestuose ir vietose, kurias pasiekė žiaurus karaliaus nutarimas, buvo Žyduose begalo didelis verksmas, pasninkavimas, dejavimas ir raudojimas, ir daugelis vartojo maišą ir pelenus vietoje patalo

⁴Tuomet Esterės mergaitės ir kamarponiai įėjo ir davė jai žinią. Ji tai išgirdus labai nusigando ir išsiuntė apdarą, kad nuėmę maišą apvilktų jį; bet jis nenorėjo priimti. ⁵Taigi ji, pasišaukus kamarponį Atakhą, kurį karalius buvo jai davęs kaip tarną, liepė jam eiti pas Mardokhąjį ir patirti iš jo, kodėl jis taip darąs. ⁶Išėjęs Atakhas priėjo prie Mardokhąjo, stovėjusio miesto aikštėje ties rūmo durimis, ⁷o tasai pasakė jam visa, kas buvo atsitikę, kaip Amanas buvo pažadėjęs įnešti į karaliaus išdą sidarbo, atsilyginant už Žydų išžudymą; ⁸padavė jam taipgi kabėjusio Susoje nutarimo nuorašą, kad parodytų karalienei ir ispėtų ją, jog ji turi įeiti pas karalių ir maldauti jį už savo tautą. ⁹Sugrįžęs Atakhas pranešė Esterėi visa, ką Mardokhąjis buvo pasakęs. ¹⁰Ji atsakė jam ir liepė pasakyti Mardokhąjui: ¹¹Visi karaliaus tarnai ir visos jo valdžioje esančios žemės žino, kad kiekvienas, kurs nešauktas įeiti į viduje esantį karaliaus kiemą, ar jis vyras ar moteris, bus tuojau be jokio gaisčio užmuštas, jei nebent karalius išiestų prie jo auksinę lazdą kaip malonės ženklą ir taip jis galėtų išlikti gyvas. Tai kaip aš galėsiu įeiti pas karalių, kad jau per tris dešimtis dienų nebuvau pas jį šaukta. ¹²Tai išgirdęs Mardokhąjis, ¹³vėl siuntė pas Esterę ir sakė: Neįsivaizduok, kad kitaip kaip visi žydai bus išgelbėti tie, kurie yra karaliaus namuose; ¹⁴nes jei dabar tylėsi, Žydai bus išgelbėti kitu būtu, o tu ir tavo tėvo namai žūsite. Ir kas žino, ar ne tam tu pasiekei karališką garbę, kad būtumei prirengta tokiam laikui?

¹⁵Esterė vėl liepė pasakyti Mardokhąjui šiuos žodžius: ¹⁶Eik ir surink visus Žydus, kuriuos rasi Susoje, ir melskitės už mane. Nevalgykite ir negerkite per tris dienas ir per tris naktis; ir aš su savo tarnaitėmis taip pat pasninkausiu, o po to, nežiūrėdama įstatymo, įeisiu pas karalių nešaukta ir statysiu save į mirtį ir į pavojų. ¹⁷Taigi Mardokhąjis nuėjo ir padarė visa, ką Esterė buvo jam įsakiusi

šai taip pat visų rytų paprotys. — ²*Apsivilkusiam maišu...* Svetimas skausmas galėjo būti karaliui nemalonus. — ³*Vartojo maišą...* Plg Jėš 58,5

⁴*Davė jai žinią.* Todėl Esterės tarnaitės turėjo žinoti apie jos giminytę su Mardokhąju. — *Apvilktų jį:* Kad Mardokhąjis galėtų įeiti į karaliaus rūmų kiemą. — ¹¹*Kurs nešauktas...* Herodotas mini taip pat šitą Persų karalių nuostatą /3-84-118/. Esterė nedrįso prašyti leidimo ateiti pas karalių, nors tai buvo galima, nes jau per trisdešimt dienų nebuvo šaukta pas jį, todėl galėjo dabar laukti nepalankaus atsakymo; o jei būtų buvusi ir prileista, tai valanda jos prašymui galėjo pasirodyti visai nepatogi; be to, jai buvo gerai žinomas nepastovus Asvero būdas. —

¹²*Neįsivaizduok, kad...* Esterė, nors karalienė, neišgelbės tylėjimu savo gyvybės; be to, ji gali susilaukti ir Dievo bausmės /14 e/. — ¹⁴*Bus išgelbėti...* Dievas buvo žadėjęs sergėti nuo žuvimo Žydų tautą, kolei ji jam ištikima

¹⁶*Melskitės už mane.* Ebr t: Pasninkaukite. — ¹⁷*Mardokhąjis nuėjo ir padarė...* Paties Mardokhąjo ir Esterės malda aprašyta žemiau. 13,8-14,19

2. Esterės atėjimas pas karalių ir pakvietimas jo į pokylį

15,4-19; 5,1-14. Trečią pasninko dieną Esterė eina nešaukta pas karalių, pradžioje labai nusigąsta jo, bet paskui padrąsinta kviečia karalių ateiti pas ją į pokylį kartu su Amanu /15,4-19; 5,1-4/. Pirmam po-

5. ¹Trečią gi dieną Esterė apsivilko karališkais drabužiais ir atsi-
stojo vidujiniame karaliaus namų prieangyje ties karaliaus kambariu. Jis
gi sėdėjo savo soste susirinkimų kambaryje ties namų anga. ²Kai jis pa-
matė stovinčią karalienę Esterę, ji patiko jo akims, ir jis ištiesė jos linkon
auksinę lazda, kurią laikė rankoje. O ji prisiartinus pabučiavo jo lazdos
galą. ³Tuomet karalius jai tarė : Ko nori, karaliene Estere ? Ko tu praša ?
nors prašytumei ir pusės karalystės, bus tau duota. ⁴Ji gi atsakė : Jei
karaliui patinka, maldauju ateiti šiandien pas mane kartu su Amanu
į pokylį, kurį esu priregusi. ⁵O karalius tuojau tarė : Pašaukite greitai
Amaną, kad įvykdytų Esterės valią.

Taigi karalius ir Amanas atėjo į pokylį, kurį karalienė buvo juodviem
priregusi. ⁶Karalius, išgėręs apščiai vyno, jai tarė : Ko nori, kad būtų
tau duota ? ir kurio dalyko prašai ? nors prašytumei ir pusės mano kara-
lystės, gausi. ⁷Esterė jam atsakė : Mano prašymas ir noras toks : ⁸Jei
radau karaliaus akyse malonės ir karaliui patinka duoti man, ko geidžiu,
ir išpildyti mano meldimą, teateina karalius ir Amanas į pokylį, kurį
judviem esu priregusi, o rytoj pasakysiu karaliui savo norą.

⁹Taigi tą dieną Amanas išėjo linksmas ir smagus. Pamatęs Mar-
dokhą, sėdintį ties rūmų durimis ir ne tik neatsikėlusį prieš jį, bet ir
nepasijudinusį iš savo sėdėjimo vietos, jis labai užsidedė pykčiu, ¹⁰tačiau
paslėpė rūstybę ; o sugrįžęs į savo namus, pasivadino pas save savo prie-
telius ir savo žmoną Zarę, ¹¹kalbėjo jiems apie savo turtų daugybę, apie
sūnų būrį ir kaip didžiai garbingai yra karalius jį išaugštinęs, labiau kaip
visus savo kunigaikščius ir tarnus ; ¹²po to tarė : Taipgi karalienė Esterė
nepakvietė nė vieno kito į pokylį kartu su karaliumi kaip tiktai mane ;
pas ją aš pietausiu taip pat rytoj. ¹³Ir nors aš visa tai turiu, tačiau
tariuos nieko neturįs, kolei matysiu Žydą Mardokhą, sėdintį ties ka-
raliaus durimis. ¹⁴Tuomet jo pati Zarė ir kiti prieteliai jam atsakė :
Liepk prirengti augštą stiebą, turintį penkias dešimtis mastų augštumo
ir pasakyk rytoj rytą karaliui, kad ant jo būtų pakartas Mardokhą, jis,
ir taip eisi draug su karaliumi linksmas į pokylį. Patarimas jam patiko,
ir jis liepė prirengti augštą stiebą.

kyliui pasibaigus ji kviečia juodu į
antrą, /5,5-8/. Amano džiaugsmą su-
tikusia jį pagarba sudrumsčia pa-
matymas Mardokhą, kuriam jis
įnirtęs liepia pastatyti kartuves/5,914/

5. ¹Trečią gi dieną... Platesnis
aprašymas Esterės įėjimo pas kara-
lių duodamas žem 15,4-19. — *Ties
namų anga*. Sostas buvo pastatytas
ties durimis, taip kad karalius ga-
lėjo iš jo matyti visus įeinančius, o
durims esant neuždarytoms, taip pat
buvusius prieangyje. — ²*Ji patiko jo
akims...* Žem 15,10 pasakyta, kad
Asveras pradžioje užsidedęs rūstybe
ir tuo labai išgąsdinęs Esterę, bet
tuoju atsisleides ir pasiėgęs su ja
labai maloniai. — *Pabučiavo*. Ebr t :
Palietė. — ³*Nors prašytumei...* Iš to,
kad Esterė atėjo pas karalių nešauk-

ta, jis darė išvadą, kad jos prašy-
mas turi būti didelis. — ⁴*Su Amanu*.
Esterė nori įskusti Amaną jo akyse
ir gauti iš karaliaus pasmerkimą taip,
kad Amanui nebebūtų progos atgau-
ti kuriuo nors būdu karaliaus malonę.
— ⁵*Teateina karalius...* Esterė
nori, kad karaliaus palankumas dar
labiau sustiprėtų ir kad jos laimėji-
mas būtų nė kiek neabejotinas.

¹¹*Sūnų būrį* : Dešimtį. Turėti daug
sūnų buvo ypatinga Dievo malonė.
— ¹⁴*Penkias dešimtis mastų* : Truputį
daugiau kaip 25 metrai. — *Pasakyk
rytoj rytą...* Asveras buvo leides nu-
žudyti visą tautą, todėl nesunku bus
gauti mirties nutarimas iš jo vie-
nam paprastam Žydui. — *Prirengti
augštą stiebą...* Kartuvių augštumas
turi padidinti mirties nešlovę

6. ¹Karalius praleido tą naktį be miego ir liepė atnešti sau praeitų laikų istorijas ir metraščius. Juos prie jo beskaitant, ²prieita tą vietą, kur buvo parašyta, kaip Mardokhėjis buvo pranešęs apie tykojimą kamaronių Bagatano ir Taro, norėjusių nužudyti karalių Asverą. ³Tai išgirdęs karalius tarė: Kokią pagarbą ir užmokesį gavo už tą ištikimumą Mardokhėjis? Jo tarnai ir valdininkai jam atsakė: Jis visai negavo jokio užmokesčio. ⁴Karalius tuojau tarė: Kas yra prieangyje? Amanas gi buvo tuo tarpu įėjęs į vidurinį karaliaus namų prieangį įkalbėti karaliui, kad jis lieptų pakarti Mardokhą ant kartuvių, kurios buvo jam prirengtos. ⁵Tarnai atsakė: Amanas stovi prieangyje. Karalius tarė: Teateina

⁶Kai jis įėjo, karalius jam tarė: Kas turi būti padaryta su žmogumi, kurį karalius nori pagerbti? Amanas, pamastęs savo širdyje ir spėdamas, kad karalius nori pagerbti ne ką kitą, o tik jį, ⁷atsakė: Žmogus, kurį karalius geidžia pagerbti, ⁸turi būti apvilktas karališkais rūbais, pasodintas ant žirgo, kuriuo jodinėja karalius, ir turi gauti karališkąjį vainiką sau ant galvos, ⁹o pirmasis iš karaliaus kunigaikščių ir galiūnų telaiko jo žirgą ir eidamas miesto gatve tešaukia ir tesako: Taip bus pagerbiamas, ką karalius nori pagerbti. ¹⁰Tuomet karalius jam tarė: Skubėk ir pasiėmęs apdarą ir žirgą, padaryk, kaip esi kalbėjęs, Žydui Mardokhėjui, kurs sėdi ties rūmų vartais. Žiūrėk, kad nieko iš to, ką esi pasakęs, nepraleistumei. ¹¹Taigi Amanas ėmė apdarą ir žirgą, ėjo miesto aikšte priešakyje Mardokhajo apvilktas ir pasodintas ant žirgo ir šaukė: Tokios pagarbos vertas, ką karalius nori pagerbti

¹²Mardokhėjis sugrįžo prie rūmų durų, o Amanas pasiskubino pareiti į savo namus, liūdėdamas ir apsigaubęs galvą. ¹³Jis papasakojo savo pačiai Zarei visa, kas jam buvo atsitikę. Išminčiai, kuriuos jis turėjo taryboje, ir jo pati jam atsakė: Jei Mardokhėjis, ties kuriuo pradėjai eiti žemyn, yra iš Žydų giminės, tu negalėsi jam pasipriešinti, bet visai prapulsi jojo akyse. ¹⁴Jiems dar tebekalbant, atėjo karaliaus kamaroniai ir privertė jį eiti greitai į pokylį, kurį karalienė buvo priėngusi

3. Pažeminimas Amano ir jo žuvinimas

6,1-8,2. Karalius, netyčia sužinojęs, kad Mardokhėjui išgelbėjusiam jo gyvybę nebuvo duota jokio užmokesčio, liepė Amanui, atėjusiam prašyti, kad Mardokhėjis būtų pakartas, suteikti jam karališką pagarbą /6,1-11/. Susikrimtęs Amanas išgirsta iš saviškių perspėjimą apie galinčią sutikti jį nelaimę /6,12-14/, o atėjęs pas karalienę į pokylį ir čia jos įskystas, kad noris nužudyti ją pačią ir jos tautą, paliepus karaliui pakiriamas ant Mardokhėjui prirengtų kartuvių /7,1-10/, Mardokhėjis gi paskiriamas karalienės namų užvaizdu /8,1,2/

6. ²Kur buvo parašyta... Žr aug 2,21-23. — ⁴Kas yra prieangyje... Matomai jau buvo atėjęs rytas; o nuo pat ryto valdininkai ateidavo ir laukdavo atsikeliančio karaliaus

⁶Nori pagerbti ne ką kitą... Tariamai paskutinių dienų pasisėkimai buvo visai apsukę galvą Amanui. Be savęs jis nematė nieko kito verto karaliaus pagarbos. — ⁸Ant žirgo. Plg 1 Moš 41,43; 3 Kar 1,33. 34. — ¹⁰Karališkąjį vainiką... Anot Ebr t tam tikru vainiku turėjo būti papuošta žirgo galva. — ¹⁰Žydui Mardokhėjui... Kurios tautos buvo Mardokhėjis karalius gal rado parašyta metraščiuose; kitus dalykus jam turėjo papasakoti jo tarnai

¹²Apsigaubęs galvą: Nes didesnis pažeminimas negalėjo jo sutikti. — ¹³Jis papasakojo. Plg aug 5,11. — Iš Žydų giminės. Žydų tauta, kurią Amanas buvo nutaręs išžudyti, turėjo laikyti jį didžiausiu savo neprieteliu; o dar labiau Mardokhą. Juodu negalėjo pasilikti draug arti karaliaus. Netikėtas Mardokhajo pagerbimas aiškiai lėmė Amanui prapultį

7. ¹Taigi karalius ir Amanas įėjo, kad gertų kartu su karaliene. ²Karalius, įkaitęs nuo vyno, tarė jai taip pat antrą dieną: Ko tu prašai, Estere, kad būtų tau duota? ir ko nori, kad būtų padaryta? Nors ir pusė mano karalystės prašytumei, gausi. ³Ji jam atsakė: Jei radau malonės tavo akyse, o karaliau, ir jei tau patinka, dovanok man mano gyvybę, kurios prašau, ir mano tautą, kurią užtariu. ⁴Nes aš ir mano tauta esame atiduoti, kad būtumėm sumindžioti, nugalabyti ir žūtumėm. Kad gi būtumėm parduoti į vergus ir į verges, nelaimė būtų pakenčiama, ir aš tylėčiau vaitodama; dabar gi mes turime neprietelį, kurio nuožmūmas išsilieja ir į karalių. ⁵Karalius Asveras atsakė ir tarė: Kas jis yra ir kurios jis galybės, kad drįsta tai daryti? ⁶Esterė tarė: Tasai priešas ir pikčiausias mūsų neprietelis yra Amanas. Šis tai išgirdęs tuojau pastiro iš išgąščio ir nebeistengė pakęsti karaliaus ir karalienės pažvelgimo.

⁷Susirūstinęs gi karalius atsikėlė ir iš pokylio vietos išėjo į sodą, apsodintą medžiais. Atsikėlė taipgi ir Amanas, kad melstų karalienę Esterę palikti jį gyvą, nes suprato, kad iš karaliaus laukia jo nelaimė. ⁸Tasai sugrįžęs iš medžiais apsodinto sodo ir įjęs į pokylio vietą, rado Amaną, sukniubusį ant guolio, kur buvo Esterė, ir tarė: Jis nori ir karalienei padaryti prievartą prie manęs, mano namuose. Ką tik buvo išėjęs iš karaliaus burnos tas žodis, kaip tuojau uždegta ano veidą. ⁹Vienas iš kamarponių, buvusių karaliaus tarnyboje, Harbona, tarė: Štai Amano namuose stovi penkiomis dešimtimis mastų medis, kurį jis buvo prirengęs Mardokhajui, kalbėjusiam už karalių. Tuomet karalius jam tarė: Pakarkite jį ant jojo. ¹⁰Taigi Amanas buvo pakartas ant kartuvų, kurios buvo prirengtos Mardokhajui, ir karaliaus rūstybė atslūgo.

8. ¹Tą dieną karalius Asveras atidavė karalienei Esterai Žydų priešininko Amano namus, ir Mardokhais įėjo pas karalių, nes Esterė jam prisipažino, kad tai jos dėdė. ²Karalius paėmė žiedą, kurį buvo liepęs atimti iš Amano, ir padavė Mardokhajui. Esterė gi paskyrė Mardokhajį savo namų užvaizdu.

³Tuo nesitenkindama ji puolė karaliui po kojų ir maldavo jį su ašaromis, kad lieptų panaikinti Agagiečio Amano piktenybę ir blogiausių jo sumanymus, kuriuos jis buvo sugalvojęs prieš Žydus. ⁴O jis ištiesė pagal įprotį savo ranka auksinę karališkąją lazdą, kuria buvo duo-

7. ⁴Esame atiduoti. Ebr t: par-duoti. Plg aug 3,9

⁸Rado Amaną sukniubusį... Gal Amanas, maldaudamas pasigailėjimo, norėjo apkabinti karalienės kojas. Bet labai įpykęs karalius jieško priekabių, kad tas, kurį jis jau pasmerkė, rodytųsi dar labiau kaltas. — *Uždegta ano veidas*... Tai buvo mirties bausmės įvykdymo pradžia. Amanas buvo nebevertas matyti karaliaus veidą ir dienos šviesą. — ⁹Harbona... Plg aug 1,10. Krentančio galiūno nelaimė duoda progos išeiti aikštėn, kaip daug jis turi priešių. — *Kalbėjusiam už karalių*: Davusiam žinią apie rengiamą sąmokslą prieš Asverą. Žr 2,22

8. ¹Amano namus: Visą Amano lobį. — ²Karalius paėmė žiedą... Paskyrė Mardokhajį į Amano vietą. — *Savo namų*: kurie buvo atimti iš Amano

4. Pakeitimas išleisto prieš Žydus nutarimo kitu jiems palankiu

8,3-13; 16,1-24; 8,14-17. Esterėi paprašius panaikinti Amano raštą prieš Žydus, karalius sutinka paskelbti kitą, kuriuo būtų leista Žydams atkeršyti jų neprieteliams ir išplėsti jų lobį /8,3-13; 16,1-24/. Tas naujas karaliaus įsakymas sukelia didelį džiaugsmą visuose Žyduose /8,14-17/

8. ⁴Jis ištiesė... Gal Esterė buvo

damas malonės ženklas. Ji atsikėlus atsistojo ties juo ⁵ir tarė: Jei karaliui patinka, jei radau malonės jo akyse ir jei mano prašymas neatrodo jam priešingas, maldauju, kad naujais laiškais būtų atšaukta senesnieji Žydų tykotojo ir neprietelio Amano raštai, kuriais jis yra įsakęs išžudyti juos visose karaliaus žemėse. ⁶Nes kaip gi aš galėsiu pakęsti išžudymą ir mirtį mano tautos? ⁷Tuomet karalius Asveras atsakė karalienei Esterei ir Žydui Mardokhajui: Aš dovanojau Esterei Amano namus ir jį patį liečiau pakabinti ant kartuvių, nes jis drįso pakelti ranką prieš Žydus. ⁸Parašykite tat, kaip jums patinka, Žydams karaliaus vardu ir paženklinkite laiškus mano žiedu. Nes buvo toks paprotys, kad niekas nedrįso priešintis laiškam, kurie buvo siunčiami karaliaus vardu ir buvo pažymėti jo žiedu

⁹Pasivadinus karaliaus raštininkus /buvo gi laikas trečiojo mėnesio, kurs vadinamas Sibanas/ dvidešimt trečią to mėnesio dieną, kaip Mardokhais norėjo, parašyta laiškų Žydams, kunigaikščiams, valdovams ir teisėjams, kurie buvo pastatyti ant šimto dvidešimt septynių žemių nuo Indijos iki Etiopijai, kiekvienai žemei ir kiekvienai tautai jų kalbomis ir raštais, taipgi Žydams, taip kaip jie galėjo paskaityti ir suprasti. ¹⁰Tie gi laišakai, kurie buvo siunčiami karaliaus vardu, buvo paženklinti jo žiedu ir išsiųsti per bėgėjus, kurie bėgdami per visas žemes turėjo naujomis žiniomis užkirsti kelią seniesiems laiškam. ¹¹Karalius įsakė jiems susitikti su Žydais kiekviename mieste ir įsakyti jiems, kad susirinktų vienon vieton savo gyvybės ginti, visų savo neprietelių su jų pačiomis, vaikais ir visais namais užmušti ir sunaikinti ir jų grobio išplėsti. ¹²Visose žemėse buvo paskirta viena keršto diena, tai yra, tryliktoji dvylikto mėnesio, Adaro, diena. ¹³Rašto gi turinys buvo tas, kad visose žemėse ir visoms tautoms, kurios buvo karaliaus Asvero valdžioje, pasidarytų žinoma, jog Žydai prisirengę atkeršyti savo neprieteliams. ¹⁴Greitai bėgėjai išėjo nešdami žinią, ir karaliaus nutarimas buvo pakabintas Susoje

¹⁵Mardokhais gi išėjo iš rūmų ir iš po karaliaus akių puikiai pasipuošęs karališkais drabužiais, tai yra, tamsiai mėlynais ir šviesiais su auksiniu vainiku ant galvos ir apsivilkęs šilkinio ir purpurinio apsiaustu. O visas miestas džiaugėsi ir linksminosi. ¹⁶Žydams gi rodėsi tekanti nauja šviesa, džiaugsmas, šlovė ir linksmybė. ¹⁷Visose tautose, miestuose ir žemėse, kur tik karaliaus paliepimai atėjo, buvo nuostabios linksmybės, puotų, pokylių ir švenčių, taip kad net daugelis iš kitų tautų ir tikėjimų priėmė jų tikėjimą ir apeigas. Nes visus buvo apėmusi didelė baimė Žydų vardo

antrą kartą atėjusi pas karalių nešaukta. — ⁷*Aš dovanojau...* Karalius primena ženklus savo palankumo Esterei ir Žydams, bet stačiai atšaukti išleistojo nutarimo jis pats negali; todėl leidžia Esterei ir Mardokhajui kitu būdu užkirsti kelią Amano sugalvotam nutarimui

⁹*Sibanas.* Arba: Sivanas /Birželis/. — ¹¹*Kad susirinktų...* Todėl, karaliui pritariant, Žydai galės gintis, jei kas drįstų pulti juos vardan pirmojo įsakymo, ir net keršyti savo

priešams. — ¹²*Viena keršto diena:* ta pati, kurią Amanas buvo paskyres Žydams išžudyti. — ¹³*Rašto gi turinys...* To nutarimo ištisas nuorašas dedamas žem 16,1-24.

¹⁵*Puikiai pasipuošęs...* Pirmojo karaliaus kunigaikščio apdaruose. — *Tamsiai mėlynais...* Plg aug 1.6... *Šilkinio.* Ebr t: Plonos drobės. — *Visas miestas džiaugėsi:* Nes buvo pašalinta sumišimo priežastis. — ¹⁷*Visose tautose.* Ebr t: Visuose Žyduose. — *Priėmė jų tikėjimą.* Ebr

9. ¹Taigi tryliką dieną dvyliktojo mėnesio, kurs, kaip jau sakėme, vadinamas Adaras, kuomet buvo rengiamasi užmušti Žydus, ir jų neprieteliai troško kraujo, atsitiko priešingai, nes Žydai gavo viršų ir pradėjo keršyti priešininkams. ²Jie susirinko visuose miestuose, miesteliuose ir vietose rankos pakelti prieš savo neprietelius ir persekiotojus. Nė vienas nedrįso priešintis, nes baimė jų didumo buvo apėmusi visas tautas. ³Nes ir žemių teisėjai, vadai, valdovai ir visi didikai, kurie buvo viršininkai kiekvienos vietos ir darbo, palaikė Žydus, bijodami Mardokhajo, ⁴kurių žinojo esant rūmų kunigaikštį ir labai daug galintį. Taipgi jo vardo garsasėjo kasdien didyn ir buvo visų burnoje. ⁵Taigi Žydai padarė savo neprieteliams didelį smūgį ir užmušė juos, atsilygindami jiems tuo, ką jie buvo prisirengę daryti Žydams; ⁶taip kad net Susoje jie užmušė penkis šimtus žmonių, be dešimties Agagiečio Amano sūnų, kurių šitie buvo vardai: ⁷Parsandata, Delphonas, Esphata, ⁸Phorata, Adalija, Aridata, ⁹Phermesta, Arisajis, Aridajis, ir Jezata. ¹⁰Tuos užmušę, jie nenorėjo paliesti jų grobio ir gėrybių

¹¹Skaičius užmuštųjų Susoje buvo tuojau paskelbtas karaliui, ¹²kurs tarė karalienei: Susos mieste Žydai užmušė penkis šimtus žmonių, o be to dešimtį Amano sūnų; kokias gi, kaip manai, žudynes jie daro visose žemėse? Ko dar reikalauji ir ko nori, kad liepčiau padaryti? ¹³Ji jam atsakė: Jei karaliui patinka, tebūna leista Žydams, kad kaip jie padarė šiandien Susoje, taip pat ir rytoj padarytų ir kad dešimts Amano sūnų būtų pakarta ant kartuvių. ¹⁴O karalius tuojau įsakė, kad būtų taip padaryta. Tuojau pakabinta nutarimas Susoje, ir dešimts Amano sūnų buvo pakarta. ¹⁵Susirinkus Žydams keturioliką Adaro mėnesio dieną, buvo užmušta Susoje trys šimtai žmonių, tačiau ir tų lobis nebuvo jų išplėštas

¹⁶Bet ir visose žemėse, kurios buvo karaliaus valdžioje, Žydai stoji už savo gyvybę ir užmušė savo neprietelius ir persekiotojus, taip kad užmuštųjų skaičius siekė septynias dešimtis penkis tūkstančius, ir nė vienas nepalietė nieko iš anų lobių. ¹⁷Tryliktoji Adaro mėnesio diena buvo pirmoji užmušinėjimo visur, o keturioliką dieną jie liovėsi užmušinėję. Iš jos jie pasidarė iškilmės dieną, kad paskui tuo pačiu laiku užsiim-

t: virto Žydais. Ne vienas tai darė tik iš baimės, bet kiti iš ištikinimo, nes matė aiškiai pasireiškusią Dievo ranką Žydų gelbėjime

5. Visų Žydų neprietelių žuvimas ir paskyrimas Purimo šventės

9,1-10,3. Paskirtą dieną Žydai puolė Susoje ir visoje Persijoje savo priešus ir žudo juos /9,1-10/. Be to, Esterė gauna iš karaliaus leidimą užmušinėti Žydų neprietelius Susoje dar ir kitą dieną, o taip pat pakarti Amano sūnus /9,11-15/. Po to Žydai pasiskiria nugalėjimui paminėti metinę Purimo šventę /9,16-19/, o Mardokhajis paskelbia ją laišku visai tautai /9,20-32/. Asvero išaugštintas jis ir toliau rūpinasi savo vientaučiais /10,1-3/

9. ¹Jų neprieteliai troško kraujo. Antrasis karaliaus nutarimas nebuvo sulaikęs neapykantos: atsirado nemaža tokių, kurie norėjo pasinaudoti pirmuoju Amano paskelbtuoju įsakymu. — *Gavo viršų*: Nes patys buvo gerai prisirengę, bet dar daugiau jiems padėjo valdžios atstovai, kurie turėjo būti jų pusėje. — ¹⁰Nenorėjo paliesti... Žydai norėjo parodyti, kad jie kaujasi su savo priešais ne dėl turtų, bet kad apgintų savo gyvybę ir savo lobį

¹²Ko dar reikalauji... Karalius nesiliauja buvęs palankus Esterei. — ¹³Taip pat ir rytoj padarytų. Gal karalienė buvo gavusi žinią, kad Susoje pirmą dieną Žydų priešai buvo žuvę ne visi ir kad jie rengiasi pulti Žydus vėliau. — *Kad dešimts Amano*

tų puotomis, džiaugsmu ir pokyliais. ¹⁸Tie gi, kurie darė žudynes Susos mieste, užmušinėjo tryliką ir keturioliką to paties mėnesio dieną. Penkioliką dieną jie liovėsi žudę, ir todėl tą dieną paskyrė pokylių ir linksmybės iškilmėms. ¹⁹Tie gi žydai, kurie gyveno neapmūrytuose miestuose ir sodžiuose, pasiskyrė keturioliką Adaro mėnesio dieną pokyliams ir džiaugsmui, taip kad linksminasi joje ir siuntinėja vieni kitiems puotų ir valgių dalis

²⁰Taigi Mardokhajis parašė visa tai ir išreiškęs raštu nusiuntė Žydams, gyvenusiems visose karaliaus žemėse, kaip arti esančiose, taip ir toli, ²¹kad priimtų keturioliką ir penkioliką Adaro mėnesio dieną kaip šventę ir, metams sukakus, visuomet švęstų su iškilminga pagarba, ²²nes tomis dienomis Žydai keršijo savo neprieteliams, ir dejavimas bei nuiliudimas pavirto linksmumu ir džiaugsmu, ir kad juodvi būtų pokylių ir linksmybių dienos, ir kad siųstų vieni kitiems valgių dalis ir duotų dovanų beturčiams. ²³Žydai pasidarė sau iškilmingą apeigą iš viso to, ką tuo metu buvo pradėję daryti ir ką Mardokhajis buvo liepęs daryti laišku. ²⁴Nes Adamaties sūnus Amanas iš Agago giminės, Žydų neprietelis ir priešininkas, buvo sumanęs prieš juos pikta, kad juos užmuštų ir sunaikintų ir metė p u r, kas mūsų kalboje reiškia burtą. ²⁵Bet po to Esterė įėjo pas karalių ir maldavo, kad jo sumanymas būtų panaikintas karaliaus laiskais ir kad nelaimė, kurią jis buvo sugalvojęs prieš Žydus, sugrižtų ant jojo galvos. Pagaliau ir jį ir jo sūnus jie pakabino ant kartuvių, ²⁶ir nuo ano meto tos dienos buvo pramintos Purim, tai yra Burtų dienos, nes pur, tai yra burtas buvo įmesta į taurę. Visa, kas įvyko, randama laiškuose, tai yra, šitoje knygoje. ²⁷Atsiminimui to, ką iškentėjo ir kas paskui buvo pakeista, Žydai prisiėmė sau, savo palikuonims ir visiems, kurie norėjo susijungti su jų religija, kaip prievolę, kad kas metai paskirtu laiku nė vienam nebus valia praleisti be iškilmės šiedvi dieni, apie kurias liudija raštas. ²⁸Tos tai yra dienos, kurių niekuomet neišdildys joks užmiršimas ir per visas kartas švės visos visame pasaulyje žemės; ir nėra nė vieno miesto, kuriam tos apeigos privalomos, kuriam Purim, tai yra Burtų dienos, nebūtų laikomos Žydų ir jų palikuonių

²⁹Abihailio duktė karalienė Esterė ir Žydas Mardokhajis parašė dar kitą laišką, kad ta iškilminga diena pasilikta privaloma su visu uolumu tolesniems laikams. ³⁰Juodu siuntė visiems Žydams, kurie gyveno šimtas dvidešimt septyniose karaliaus Asvero žemėse taikos ir ištikimybės žodžius, ³¹kad laikytų burtų dienas ir švęstų jas savo laiku su džiaugsmu, kaip buvo paskyrę Mardokhajis ir Esterė; o jie apsiėmė, kad ir jie patys ir jų palikuonys laikys pasninkus, ir dejavimus, ir Burtų dienas, ³²ir visa, kas randasi istorijoje šitos knygos, kuri vadinama Esterės

sūnų : Tie, kurie buvo vakar užmušti. Pakabinimas jų lavonų ant stiebų turėjo labiau nugąsdinti dar likusius priešus

¹⁶*Septynias dešimtis...* LXX tik 15,000

²⁰*Parašė visa tai...* Iš šitų žodžių daroma išvada, jog Esterės knygos autorius buvęs Mardokhajis; bet jie greičiau nurodo, jog autorius visos knygos buvo kas kitas; tiksliai jis

turėjo matyti Mardokhajo rašytus laiškus

³²*Ir visa, kas randasi...* Ebr t: Ir tai buvo parašyta knygoje /gal Persų metraščiuose. Žr aug 10,2/

10. ¹*Visas jūros salas*: Gal šalis prie jūros. Iš salų po karo su Graikais beveik nieko nebebuvo likę Persų valdžioje. Tas karas buvo ištūstines karaliaus iždą; todėl rūpintasi jis vėl papildyti. — ³*Jojo giminės*

10. ¹Karalius Asveras buvo privertęs visą žemę ir visas jūros salas mokėti sau duoklę. ²Jo galybė ir valdžia ir augštas garbės laipsnis, kurį jis buvo suteikęs Mardokhajui, yra aprašyta Medų ir Persų knygose, ³o taipgi kaip Mardokhajis iš Žydų tautos buvo antras po karaliaus Asvero, didis Žyduose ir meilus savo brolių liaudžiai, nes jieškojo kas gera savo tautai ir kalbėjo tai, kas pravertė jojo giminės ramybei

* * *

⁴O Mardokhajis tarė: Tai Dievo padaryta. ⁵Aš atsimenu sapną, kurį sapnavau; jis tą pat reiškė ir nieko iš to neliko neįvykę. ⁶Mažas šaltinis, iš kurio išaugo upė ir kurs pavirto šviesa ir saulė, ir patvino vandens daugybė, yra tai Esterė, kurią karalius vedė ir norėjo, kad ji būtų karalienė. ⁷Du gi slibinu, tai aš ir Amanas. ⁸Susirinkusios tautos yra tie, kurie mėgino išnaikinti Žydų vardą. ⁹Mano gi tauta yra Izraelis, kurs šaukėsi į Viešpatį, o Viešpats išgelbėjo savo tautą ir išvadavo mus nuo visų nelaimių ir padarė iš mūsų didelį ženklą ir stebuklą tautose; ¹⁰ir įsakė, kad būtų du likimu: vienas Dievo tautos, o kitas visų tautų. ¹¹Abudu likimu atėjo į Viešpaties akivaizdą nuo ano jau laiko paskirtą visoms tautoms dieną; ¹²o Viešpats atsiminė savo tautą ir pasigailėjo savo tėvonystės. ¹³Ir tos dienos bus laikomos Adaro mėnesyje, keturiolikta į penkiolikta to mėnesio dieną su visu uolumu ir džiaugsmu, surinktos į vieną būrį tautos per visas paskesnes Izraelio tautos kartas

11. ¹Ketvirtais metais, karaliaujant Ptolemiejui ir Kleopatrai, Dositiejus, kurs sakėsi esąs kunigas iš Levio giminės, ir jo sūnus Ptolemiejus atnešė šitą Purimo laišką, kurį, j is sakė, vertęs Ptolemiejaus sūnus Lizimachas Jerusaleje

ramybei. Tais žodžiais baigiamas dabartinis Ebr tekstas

Mardokhajo sapno išsipildymas

10,4-11,1. Esterės knyga baigiama Mardokhajo pastabomis, kaip jis suprato seniau sapnuotą sapną, kurs pasirodė buvusi pranašystė apie aprašytus Esterės knygoje atsitikimus

KAS YRA EBR T, IŠVERČIAU VISAI IŠTIKIMAI. KAS GI TOLIAU EINA, RADAU PARAŠYTĄ VISŲ VARTOJAMAME LEIDINYJE GR KALBA IR RAIDĖMIS. TUO TARPU KNYGOS GALE BUVO ŠIS STRAIPSNIS, PRIEŠ KURĮ SAVO PAPROČIU PADEJAU TAM TIKRĄ ŽENKLĖLĮ, T Y JIEŠMELĮ

Kas yra Ebrajiškame... Čia ir šiose vietose žemiau padamos kritiškos šv Jieronimo pastabos apie deuterokanonines Esterės knygos dalis. Apie tų deuterokan dalių autentiškumą žr įvadą 912 pusl

⁵Atsimenu sapną. Žr žem 11,2-12. — ¹⁰Kad būtų du likimu... Aliuzija

į tai, kaip Amanas norėjo išburti, kurią dieną reikia išžudyti Žydai. Žr aug 3,7; 9,24. — ¹¹Paskirtą... dieną. Gr t: Teismo dieną. — ¹²Pasigailėjo. Gr t: Padarė teismą

11. ¹Karaliaujant Ptolemiejui. Spėjama, kad tai buvęs Ptolemiejus Filometoris /181 - 145 m. pirm Kr/, kurs buvo gana palankus Žydams. — *Atnešė šitą Purimo laišką:* Visą Esterės knygą, kurioje buvo ne tik protokanoninės dalys, bet ir deuterokanoninės. Šita visa pastaba apie Esterės knygos atnešimą /11,1/ parašyta ne knygos autoriaus, bet Aleksandrijos Žydų, kurie keletu žodžių norėjo paminėti gautą iš Jerusaleš dovaną

Mardokhajo sapnas ir atidengimas karaliui samokslu prieš jį

11,2-12,6. Mardokhajo sapnas apie Esterės knygoje papasakotus atsitikimus /11,2-12/ yra visos knygos įžanga. Su ja sujungtas pasakojimas apie tai, kaip Mardokhajis sužinojo

* * *

²Antrais metais, viešpataujant Artakserksui Didžiajam, pirmą Nisano mėnesio dieną, Kiso sūnaus Semėjo sūnaus Jairo sūnus Mardokhais iš Benjamino giminės sapnavo sapną. ³Jis buvo Žydas, gyvenęs Susos mieste, galingas žmogus ir vienas iš pirmųjų karaliaus rūmuose. ⁴Buvo gi jis iš to skaičiaus belaisvių, kuriuos Babelės karalius Nabukodonosoras yra perkėlęs iš Jerusaleš su Judo karaliumi Jekhoniju. ⁵Jo gi sapnas buvo toks: Pasigirdo balsų, trenksmo ir griausmo, žemės drebėjimo ir sumišimo žemėje; ⁶ir štai buvo du dideliu, pasiryžusiu kautis vienas prieš kitą. ⁷Juodviem šaukiant, sujudo visos tautos, kad kovotų prieš teisiųjų tautą. ⁸Buvo tai diena tamsybės ir pavojaus, sielvarto ir suspauzimo, ir pasidarė didžiausis išgastis žemėje. ⁹Nusigando tauta teisiųjų, kurie bijojo savo nelaimų ir rengėsi mirti. ¹⁰Jie šaukėsi į Dievą, o jiems šūkaujant, iš mažo šaltinio išaugo didžiausia upė ir patvino apščiausiu vandenimi. ¹¹Užtekėjo šviesa ir saulė, o nužemintieji buvo išaugštinti ir prarijo kilniusius

¹²Pamatęs tai Mardokhais ir atsikėlęs iš patalo, galvojo ką Dievas nori padaryti, ir įsidėjo sau į širdį, norėdamas žinoti, ką reiškia sapnas

12. ¹Tuo gi metu jis buvo karaliaus rūmuose kartu su karaliaus kamarponiais Bagata ir Tara, kuriuodu buvo rūmų durininkai. ²Supratęs jų mintis ir uoliai išsižiūrėjęs į jų sumanymus, patyrė, kad jie nori pakelti ranką prieš karalių Artakserksą, ir pasakė apie tai karaliui. ³Tasai, padaręs tardymą apie abudu, prisipažinusius liepė vesti nužudyti. ⁴Karalius įrašydino į metraščius, kas buvo atsitikę; taigi ir Mardokhais aprašė tą dalyką atminimui. ⁵Karalius įsakė jam pasilikti rūmų kieme ir davė jam už pranešimą dovanų. ⁶O Adamaties sūnus Amanas Bugietis buvo garbingiausias karaliaus akyse ir norėjo pakenkti Mardokhajui ir jojo tautai dėl dviejų nužudytųjų karaliaus kamarponių

apie samokslą prieš karalių ir davė jam apie tai žinią /12,1-6/. Tuo pasakojimu papildomos žinios 2,21-23

TAIP PAT ŠITA PRADŽIA BUVO VISŲ VARTOJAMAME LEIDINYJE; BET JOS NĖRA NEI EBR T NEI PĀS KURĖ NORS IŠ VERTEJŲ

Taip pat šita... Antra šv Jieronimo pastaba

²Antrais metais... Todėl penkeriais metais anksčiau už Esterės išteklėjimą už Asvero. — Artakserksui: Kserksui. Vienne iš Gr rankraščių: Asverui. — ³Galingas žmogus... Čia gal iš anksto pasakyta, kas Mardokhais buvo tik vėliau, žuvus Amanui. — ⁴Iš to skaičiaus belaisvių. Ne pats Mardokhais buvo atvestas į nelaisvę, bet jo seneliai. — ¹⁰Iš mažo šaltinio... Iš niekam nežinomos Edisos pasidarė įtakinga Persų karaliaus žmona

¹²Ką reiškia sapnas. Sapnas buvo labai nepaprastas. Mardokhais manė, kad tai Dievo duodamas išpėjimas; bet ką jis reiškia, tuo tarpu nebuvo galima suprasti

12. ¹Tuo gi metu... Keleriems metams pralinkus po sapno, kuomet Esterė buvo jau karalienė. — ²Pasakė: Tarpininkaujant Esterei. — ³Dovanų. Tos dovanos buvo matomai visai nedidelės, nes jų nepamėnėta metraščiuose. Plg aug 6,3. — ⁴Bugietis. Gal iškreiptas žodis vietoje: Agagietis. Kitame rankrašty: Makedonietis. — Dėl dviejų... Jie matomai buvo artimi prieteliai Amano, kuriam samokslas prieš karalių nebuvo visai svetimas dalykas. Plg žem 16,12

IKI ČIA IŽANGA
KAS TOLIAU EINA, BUVO
TOJE VIETOJE, KUR KNYGOJE
PARAŠYTA:

* * *

Ir jie išplėšė jų gėrybes arba lobį

* * *

Laiško gi nuorašas buvo toks :

13. ¹Didysis karalius Artakserksas nuo Indijos iki Etiopijai, siunčia sveikinimą šimto dvidešimt septynių žemių kunigaikščiams ir vadams, kurie yra jo valdžioje. ²Viešpataudamas daugeliui tautų ir paverges savo valdžion visą pasaulį, aš anaipol nenorėjau piktai naudotis galybės didumu, o tik malonumu ir romumu valdyti valdinius, kad jie, tyliai leisdami savo gyvenimą, be jokios baimės naudotųsi pageidaujama visiems žmonėms ramybe. ³Pasiklausus gi man mano patarėjus, kaip būtų galima tai padaryti, vienas, viršijęs kitus išmintimi, vardu Amanas, ⁴nurodė man esant išsisklaidiusią visame pasaulyje tautą, kuri turinti sau kitokius įstatymus ir darydama prieš visų tautų paprotį, niekinanti karalių paliepiamus ir savo skirtumu ardanti visų tautų santaiką. ⁵Tai patyrė ir matydami, kad viena tauta kelia maištą prieš visą žmonių giminę, laikosi netikusių įstatymų, priešinasi mūsų paliepiamams ir griaua mums pavergtųjų žemių ramybę ir santaiką, ⁶mes liepėme, idant visi, kuriuos Amanas, paskirtas visų žemių viršininku, antrasis po karaliaus ir mūsų gerbiamas kaip tėvas, nurodys, būtų jų neprietelių sunaikinti kartu su pačiomis ir vaikais, ir kad nei vienas nepasigailėtų jų keturioliką dieną dvylikto šių metų mėnesio Adaro ; ⁷kad nelemtieji žmonės, nužengdami viena diena į mirusiųjų buveinę, sugrąžintų mūsų karalystei ramybę, kurią suardė

* * *

Išėjęs Mardokhajis, padarė visa, ką Esterė buvo jam įsakiusi

Iki čia... Trečia šv Jieronimo pastaba

IR JIE IŠPLĖŠĖ... Žr aug 3,13
TAI RADOME TIK VISŲ VARTOJAMAME LEIDINYJE

Asvero nutarimas išnaikinti

Žydus

13,1-7. Čia dedama ištisas nuorašas Asvero laiško, išleisto patariant Amanui prieš Žydus, kuriuo leidžiama jie išžudyti. To laiško turinys yra aug 3,13,14

13. ¹Visą pasaulį. Paprastas senovės valdovų pasigyrimas. — ²Mano patarėjus : Žr aug 1,14. — ⁴Tauta. Karaliaus nutarime tauta net neįvardijama. — *Kitokius įstatymus* : Įstatymus liečiančius naują Žydų religiją. — *Niekinanti karalių paliepiamus*. Čia remtasi ta aplinkybe, kad Mardokhajis nesutiko pareikšti Amanui paskirtos pagarbos. Žr aug :

2 ; žem 13,12. — ⁶Kaip tėvas. Plg 2 Kron 2,13 ; 4,16. — *Keturioliką dieną*. Čia tą dieną turėjo būti baigtas Žydų išžudymas ; bet galėjo būti, kad perrašinėtojas paklydęs parašė keturioliką dieną vietoje tryliktos. Žr aug 3-12 ; 9,1. 17 ; 6,20

IKI ČIA LAIŠKO NUORAŠAS.
KAS TOLIAU, RADAU PARASYTA PO TOS VIETOS, KUR SKAITOMA :

Iki čia... 4 šv Jieronimo pastaba
IŠEJĘS MARDOKHAJIS... Žr aug 4,17...

BET TO NĖRA EBR TEKSTE IR NERANDAMA NĖ PAS VIENA VERTEJĄ

Mardokhajo ir Esterės malda

13,8-14,19. Mardokhajis savo maldoje šlovina Dievo visagalybę, pasako, kodėl jis nenorėjo priklaupsti prieš Amaną /13,8-14/ ir prašo Die-

* * *

⁸Mardokhajus gi meldėsi Viešpačiui, atsimindamas visus jo veiksmus, ⁹ir tarė: Viešpatie, Viešpatie, visagalis Karaliau, nes visa yra tavo valdžioje ir nėra, kas galėtų pasipriešinti tavo valiai, jei tu nutarei išgelbėti Izraelį. ¹⁰Tu padarei dangų ir žemę ir visa, kas yra dangaus srityje. ¹¹Tu esi visų Viešpats, ir nėra, kas pasipriešintų tavo didenybei. ¹²Tu visa žinai ir žinai, kad ne iš puikybės ir ne dėl pasityčiojimo ir ne iš kurio nors garbės troškimo padariau taip, kad negarbinau puikiausio Amano, ¹³nes Izraeliui išgelbėti būčiau noriai pasiryžęs bučiuoti net jo kojų pėdsakus, ¹⁴bet aš bijojau perkelti mano Dievo garbę ant žmogaus ir garbinti ką nors kitą, be mano Dievo. ¹⁵O dabar, Viešpatie, karaliau, Abraomo Dieve, pasigailėk savo tautos, nes mūsų neprieteliai nori išžudyti mus ir išnaikinti tavo tėvonystę. ¹⁶Nepaniekink savo dalies, kurią atpirkai sau iš Egipto. ¹⁷Išklausk mano maldavimą ir būk malonus savo daliai ir liktienai ir paversk mūsų liūdesį džiaugsmu, kad likę gyvi šlovintumėme tavo vardą, Viešpatie; ir neužciaupk burnos tų, kurie tave šlovina.

¹⁸Taipogi visas Izraelis tokia pat mintimi ir malda šaukėsi į Viešpatį, nes jų laukė tikra mirtis.

14. ¹Taip pat karalienė Esterė šaukėsi į Viešpatį, bijodama gresiančio pavojaus. ²Ji, nusivilkus karališkuosius drabužius, ėmė apvalkalus, tinkančius raudojimams ir geduliui, o užuot visokių tepalų pasibarstė sau ant galvos pelenų ir dulkių, žemino savo kūną alkinimais, o visose vietose, kuriose pirma buvo pratusi linksmintis,rovė sau plaukus.

³Ir maldavo Viešpatį, Izraelio Dievą, sakydama: Mano Viešpatie, kursai vienas esi mūsų karalius, padėk man pamestajai ir kuriai be tavęs nėra kito padėjėjo. ⁴Mano pavojus yra mano rankose. ⁵Aš girdejau iš savo tėvo, kad tu, Viešpatie, išsirinkai Izraelį iš visų tautų ir mūsų tėvus iš visų jų senesnių pirmatačių, idant turėtumei amžiną tėvonystę, ir padarei jiems, kaip esi kalbėjęs. ⁶Mes nusidėjome tavo aki-vaizdoje, ir todėl tu padavei mus į mūsų neprietelių rankas, ⁷nes mes garbinome jų dievus. Tu esi teisingas, Viešpatie! ⁸Bet dabar jiems ne-

vą ginti savo tautą /13,15-18/. Esterė meldžiasi labai nuolankiai, išpažįsta, kad Žydų išvedimas į nelaisvę buvo nupelnintas ir teisingas, bet kartu maldauja, kad Dievas apsaugotų juos nuo didesnės nelaimės /14,1-10/ ir padėtų jai karaliaus akyse, nes ji neperžengusi savo valia Dievo įstatymo /14,11-18/.

⁹Nėra, kas galėtų pasipriešinti. Dievo visagalybė gali niekais paversti visus Asvero ir Amano nutarimus. — ¹²Negarbinau: Priklaupdamas ir parpuldamas ant žemės. — ¹³Bučiuoti net jo kojų pėdsakus. Didelio Mardokhajo nuolankumo ženklas. — ¹⁷Išklausk... Iš šitos eilutės padaryta Eklesijos malda mišiose trečiadieny po antro gavėnios sekmadienio

14. ¹Bijodama gresiančio... Gr t: Atsiradus mirties kovoje. — ²Apvalkalus, tinkančius... ašutine. — *Rovė sau plaukus...* Didžiausio skausmo ir sielvarto ženklas. Plg Esdr 9,2; Ijob 1,20.

⁴Yra mano rankose: Labai arti manęs. Plg 1 Kar 28,21 ir k. — ⁷Nes mes garbinome... Plg 5 Moš 28,1,15; 30,17. — ⁸Pavesdami stabų... Gr t: Jie padėjo savo rankas ant savo stabų rankų, t y padarė su jais tikrą sandorą, paduodami savo rankas stabams, taip pat kaip žmonės patvirtina savo sutartis, paduodami vieni kitiems ranką. — ⁹Nori atmainyti... Padaryti taip, kad Dievo pažadai Žydų tautai nebūtų atitesėti. — ¹⁰Kūniškąjį karalių: Per-

gana, kad spaudžia mus kiekiausia vergyste; pavesdami stabų galybei savo rankų stiprumą, ⁹jie nori atmainyti tavo pažadus, išdildyti tavo tėvonystę, užčiaupti burnas šlovinančiųjų tave ir panaikinti tavo šventyklos ir altoriaus garbę, ¹⁰kad atvertų pagonių burnas, ir šlovintų stabų stiprybę, ir skelbtų per amžius kūniškąją karalių

¹¹Neatiduok, Viešpatie, savo karališkos lazdos tiems, kurie yra niekai, kad nesijuoktų, mums žūnant, bet nukreipk jų sumanymą prieš juos ir sunaikink tą, kurs pradėjo siausti prieš mus. ¹²Atsimink, Viešpatie, ir parodyk mums save mūsų sielvarto metu, ir duok mums pasitikėjimo, Viešpatie, dievų ir visokios galybės karaliau! ¹³Įdėk man į burną dailių žodžių liūto akivaizdoje ir pripildyk jo širdį neapykantos mūsų neprietelio, kad ir jis žūtų ir kiti, kurie jam pritaria. ¹⁴Mus gi išgelbėk savo ranka ir padėk man, neturinčiai jokios kitos pagalbos, kaip tik tave, Viešpatie, kurs žinai visus dalykus ¹⁵ir žinai, kad aš nekenčiu neteisiųjų garbės ir bjauriuos neapipjaustytųjų ir kiekvieno svetimtaučio guolio. ¹⁶Tu žinai mano reikalą, kad aš bjauriuos mano puikybės ir garbės ženklą, esančio ant mano galvos mano pasirodymo dienomis ir bodžiuos juo kaip nešvariu krauju sutepto skarmalo ir nenešioju mano tylėjimo dienomis, ¹⁷ir kad nevalgiau prie Amano stalo, ir man nepatiko karaliaus pokylis ir negėriau liejamųjų aukų vyno, ¹⁸ir niekuomet nesilinksmino tavo tarnaitė nuo to laiko, kai esu atkelta čia, iki šiai dienai, kaip tiktai tavimi, Viešpatie, Abraomo Dieve. ¹⁹Dieve galingesnis už visus, išklausk balsą tų, kurie neturi jokios kitokios vilties, ir išgelbėk mus iš neteisiųjų rankos, ir išvaduok mane nuo mano baimės

* * *

15. ¹Ir įsakė jai /be abejo, buvo tai Mardokhajis/ eiti pas karalių ir prašyti už savo tautą ir už savo tėvynę. ²Atsimink /tarė/ savo žemybės dienas, kaip buvai maitinama mano ranka, nes Amanas, antrasis po karaliaus, kalbėjo prieš mus, kad mus nugalabintų; ³taipgi tu šaukis į Viešpatį ir kalbėk karaliui už mus, ir išgelbėk mus nuo mirties

sų karalių, kurs būdamas žmogus miršta

¹¹*Karališkos lazdos*: Skeptro, kurs yra karališkos valdžios ženklas. — *Kurie yra niekai*: netikri pagonių dievai. — *Kurs pradėjo siausti...* Amanas. — ¹³*Liūto*: Karaliaus Asvero. Liūtu gana dažnai vadinama šv Rašte asmenys galingi ir baisūs. — ¹⁵*Kad aš nekenčiu...* Esterė verta, kad Dievas išklaustų jos maldą, nes ji pasiliko jam ištikima ir mylėjo jį vieną visą širdimi, nežiūrint nepatogių gyvenimo aplinkybių, kuriose buvo atsiradusi. Į tas aplinkybes ji pateko ne savo valia, bet dalimi priversta, o dalimi klausydama savo globėjo patarties. — ¹⁶*Garbės ženklą*: Karališkojo vainiko, kurs reikėjo nešioti, kai Esterė turėdavo pasirodyti viešai kaip karalienė. — ¹⁷*Liejamųjų aukų...* Vyno, kurs buvo aukojamas stabams, ar bent kurio

dalis buvo jiems išliejama. — ¹⁸*Tiktai tavimi, Viešpatie...* Pasaulyje yra, sako šv Augustinas, žmonių dvejų rūšių: vieni mano apie dangų, o kiti apie žemę. Vienų širdis guli pakasta po žemiškais dalykais, kitų širdis sujungta su angelais; vieni pasitiki žemiškomis gėrybėmis ir apgaulingais pasaulio turtais, kiti kreipia visus savo troškimus prie dangiškųjų gėrybių, pažadėtų jiems Dievo, kurs negali suklaidinti. Esterė buvo pagarboje ir džiaugsmuose, bet ji niekino visa, o jos linksmybė buvo Dievuje ir dieviškųjų dalykų apmąstyme

Atėjimas nešauktos Esterės pas karalių

15,1-10. Esterė Mardokhajo išpėta, kad ji turi eiti pas karalių prašyti Žydų išgelbėjimo (1.-3/), apsilvilkus karališkais drabužiais, ateina nešauk-

* * *

⁴Trečią gi dieną ji nusivilko savo gedulo drabužius ir apsisiautė savo šlove. ⁵O žibėdama karališkuose rūbuose ir pasimeldus visų vedėjui ir gelbėtojui Dievui, ji pasiėmė dvi tarnaiti, ⁶ir lyg kad nebegalėdama dėl lepumo ir per didelio opumo pati panešti savo kūno, ant vienos ji buvo pasirėmusi, ⁷antra gi tarnaitė sekė valdovę, palaikydama išsitiesiančius žemėje apdarus. ⁸Jos veidas buvo paraudęs, rožės spalvos, akys buvo meilios ir blizgančios; bet taip ji slėpė nuliūdusią ir didžiausios baimės suspaustą sielą. ⁹Taigi, išėjus pro visas iš eilės duris, ji sustojo prieš karalių, kur jis sėdėjo savo karalystės soste, apsilvilkęs karališkais drabužiais ir žibęs nuo aukso ir brangių akmenų, ir buvo baisus pasižiūrėti. ¹⁰Jam pakėlus veidą ir degančiomis akimis parodžius savo krūtinės narsą, karalienė sukniubo, jos veido spalva pasidarė išblyškusi, ir ji nuleido pavargusią galvą ant tarnaitės

¹¹Bet Dievas pakeitė karaliaus širdį, ir ji pasidarė romi; jis skubiai ir su baime pašoko nuo savoosto ir palaikydamas ją savo rankomis, kolei ji neatsigavo, meiliai kalbėjo tokiuos žodžius: ¹²Kas tai yra, Estere? Aš tavo brolis; nebijok; ¹³nemirsi, nes tas įstatymas išleistas ne tau, bet visiems kitiems. ¹⁴Taigi prisiartink ir paliesk karališkąją lazda. ¹⁵O kadangi ji tylėjo, jis ėmė auksinę lazda, padėjo jai ant kaklo, pabučiavo ją ir tarė: kodėl man nekalbi? ¹⁶Ji atsakė: Mačiau tave, valdove, kaip Dievo angelą, ir mano širdis pabūgo apimta baimės tavo garbės. ¹⁷Nes tu labai nuostabus, valdove, ir tavo veidas pilnas malonės. ¹⁸Bekalbėdama ji vėl sukniubo ir vėl apalpo. ¹⁹Karalius gi buvo sumišęs, ir visi jo tarnai ramino ją

* * *

16. ¹Didysis karalius Artakserksas nuo Indijos iki Etijopijai siuncia sveikinimą šimto dvidešimt septynių žemių valdovams ir kunigaikščiams, kurie klauso mūsų paliepimų

ta pas Asverą, bet pamąčius jo rūstų veidą labai nusigąsta /4-10/. Tačiau Asveras ūmai nusiramina ir priima karalienę labai maloniai /11-19/

TAIP PAT ŠTAI KĄ RADOME PRIDĖTA VISŲ VARTOJAMAME LEIDINYJE

15. ¹Ir įsakė jai... 1-3 eil pilniau išreiškiama tai, kas pasakyta aug 4,13,14. — Už savo tėvynę: Palestina, kurioje kitados gyveno Esterės pirmataikai. — ²Savo žemybės dienas: Kada Esterė dar nebuvo karalienė, kuomet ji kaip našlaitė gyveno Mardokhajo namuose. ⁴Trečią gi dieną... 4-19 eil plačiau aprašyta tai, kas aug 5,1,2 tik paminėta. — ⁶Ir lyg kad nebegalėdama... Taip mato-
mai darydavo visos išlepusios didikų

moterys. Esterė prie to papročio taikosi. — ⁹Buvo baisus pasižiūrėti... Senovės paveikslai, kuriuose galima matyti pavaizduotus Persų karalius, patvirtina, kad karalius pasirodydavo pilnas nepaprastos didenybės. Didelį išpūdį darė savo išvaizda ypač Kserksas /Herodot 7,187/. — ¹⁰Savo krūtinės narsą. Atėjimas nešauktos Esterės be gauto leidimo karaliui pasirodė esąs jo didenybės paniekinimas

¹¹Dievas pakeitė... Ūmai įvykusios atmainos karaliaus ūpe, todėl ir tolesnio jo palankumo Esteri ir Žydams pirmoji ir vyriausioji priežastis buvo Dievas. — ¹²Aš tavo brolis... Brolis yra prigimtas seserų globėjas. Plg 1 Moš 33,10; 1 Kar 29,9; 2 Kar 14,17,20

²Daugelis keldamiesi į puikybę, piktai pasinaudojo kunigaikščių gerumu ir pagarba, kuri buvo jiems suteikta, ³ir ne tiktai stengėsi slėgti karalių valdinius, bet nepakeldami sau suteiktos garbės, rengia sląstus tiems, kurie yra jų davę. ⁴Negana jiems, kad nedėkoja už geradarystes ir patys savyje laužo žmoniškumo teises, bet jie tariasi galį išvengti visa matančiojo Dievo nutarimų. ⁵Jie priejo prie tokios beprotystės, kad tuos, kurie rūpestingai atlieka sau pavestas pareigas ir visa tai daro, kad verti visų pagyrimo, mėgina pražudyti melo žabangais, ⁶klaidindami gudriais melavimais pikto nelaukiančias ausis kunigaikščių, kurie vertina kitus pagal savo prigimtį. ⁷Tą dalyką patvirtina senesnės istorijos ir tai, kas darosi kasdien, kaip karalių pastangos gadinamos melagingomis kaikurių žiniomis. ⁸Todėl reikia rūpintis visų šalių ramybe. ⁹Ir jei mes duodame nevienokių įsakymų, jūs neturite manyti, kad tai eina iš mūsų širdies nepastovumo, nes mes darome nutarimą, žiūrėdami, koks laikas ir kurie jo reikalai, ko reikalauja valstybės nauda

¹⁰O kad aiškiau suprastumėte, ką sakome, mūsų buvo priimtas svetimtautis Adamaties sūnus Amanas Makedonietis jausmais ir gimine, svetimas Persų kraujui, kurs savo nuožmumu sutepė mūsų gerumą. ¹¹Patyręs ant savęs taip daug žmoniškumo, kad buvo vadinamas mūsų tėvu ir buvo visų garbinamas kaip antrasis po karaliaus ¹²jis ėmė taip keltis ir pūstis, kad stengėsi atimti karalystę ir gyvybę. ¹³Nes kaikiurionis naujomis ir negirdėtomis klastomis mėgino pražudyti Mardokhajį, kurio ištikimumu ir geradarystėmis esame gyvi, ir mūsų karalystės dalininkę Esterę draug su visa jų tauta, ¹⁴turėdamas galvoje, kad po jų užmušimo, kuomet būsime vieni, jis galės tvkoti mūsų ir padaryti, kad Persų karalystė tektų Makedoniečiams. ¹⁵Mes gi visai neradome, kad Žydai pikčiausiojo iš žmonių paskirti išžudyti, turėtų kurią nors kaltybę, bet priešingai, jie turi sau teisingus įstatymus ¹⁶ir yra sūnūs augščiausiojo ir didžiausiojo visuomet gyvo Dievo, kurio malone karalystė buvo atiduota ir mūsų tėvams ir mums ir iki šiandien ji sergima. ¹⁷Todėl žinokite anuos laiškus, kuriuos jis yra mūsų vardu išsiuntęs,

Pakeitimas išleistojo prieš Žydus nutarimo kitu jiems palankiu

16,1-24. Antruoju karaliaus Asvero nutarimu pasmerkiama Amano pasielgimas, panaikinama pirmasis nutarimas, išleistas prieš Žydus, leidžiama jiems atkirsti savo priešams ir liepiama visiems Persijos gyventojams švęsti Žydų išsigelbėjimo dieną. To nutarimo turinys paminėtas aug 8,12,13.

**NUORAŠAS KARALIAUS AR-TAKSERKSO LAIŠKO, KURĮ JIS SIUNTĖ DĖL ŽYDŲ VISOMS SAVO KARALYSTĖS ŽEMĖMS
JO TAIP PAT NĖRA EBRAIŠ-KAME TEKSTE**

Nuorašas karaliaus... Septinta šv. Juronimo pastaba

16. ²Daugelis... Laiško pradžioje pateisinama karalius dėl išleisto pir-

mojo nutarimo; čia jau daroma aliuzija į Amano pasielgimą, bet įvardijamas jis tik žemiau 12 e. — *Kunigaikščių*. Gr t: Geradarių. — ⁴Laužo žmoniškumo teises: Savo nedėkingumu. Dėkingumo gi reikalauja pati žmogaus prigimtis. Senovės Persai buvo labai žymūs tuo, kad dėkingumą už geradarbę laikė savo švenčiausia prievole ir be galo bjaurėjosi nedėkingumu. Ypač daug gražių pavyzdžių tam dalykui patvirtinti galima rasti jų karalių istorijoje. — *Dievo nutarimų*: Teisybės Dievo, kurs mato visus dalykus ir bjaurisi piktu. — ¹Istorijos: Metrašciai

¹⁰Makedonietis... Gal taip pavadin-tas Amanas kaip klastingas svetim-tautis apskritai, ar klaidingai pasa-kyta graikų kalba tikroji Amano kil-mė, Agagietis. Plg aug 3,1. — ¹⁴Tek-tų Makedoniečiams: Svetimtaučiams,

esant panaikintus. ¹⁸Už tą gi kaltybę ir jis pats, kurs klastingai elgėsi, ir visa jo giminė kabo ant kartuvių ties šito miesto, tai yra, Susos, vartais, ne mums, bet Dievui atiduodant jam ką yra nusipelnęs

¹⁹Šitas gi nutarimas, kurį dabar siunčiame, tebūna paskelbtas visuose miestuose, kad būtų leista Žydams gyvent savo įstatais. ²⁰Jūs turite padėti jiems, kad tuos, kurie rengėsi juos žudyti, jie galėtų užmušti tryliką dieną dvyliktojo mėnesio, kurs vadinamas Adaras; ²¹nes visagalis Dievas pavertė jiems tą nuliūdimo ir gedulo dieną į džiaugsmą. ²²Todėl ir jūs tarp kitų švenčių turėkite taip pat šią dieną ir švėskite ją su visa linksmybe, kad ir paskui būtų žinoma, ²³jog visi, kurie klauso ištikimai Persų, gauna už ištikimybę vertą užmokestį; kas gi tyko jų karalystės, žūna už kaltybę. ²⁴Kiekvienas gi kraštas ir miestas, kurs nenorės dalyvauti šitoje iškilmėje, tepražūna nuo ugnies ir kalavijo ir taip tebūna nuteriotas ir sunaikintas, kad per jį nebūtų ne tik kelio žmonėms, bet ir žvėrims būtų pasibaisėjimas per amžius

ar Graikams, kurie neseniai buvo sumušę Persus. — ¹⁶*Kurio malone karalystė...* Esterė ir Mardokhais gal buvo supažindinę Asverą su savo tikėjimu ir suteikę jam žinių apie tikrąjį Dievą. Plg Is 45,1; Est 1,1. — ¹⁷*Esant panaikintus*. Gr t pasakyta ne taip griežtai: Todėl jūs padarysite gerai nevykdydami laiškų, kurie jums Amano išsiųsti. — ¹⁸*Visa jo giminė*: Tie, kurie buvo įtarti,

kad dalyvavo piktuose Amano sumanymuose; bet ne jo sūnūs, kurie žuvo tik kartu su kitais Žydų priešais. Žr aug 9,13. — ²²*Todėl ir jūs...* Kitiems Persijos gyventojams, ne Žydams, ta šventė bus atsiminimas, kad jų karalius Asveras buvo išgelbėtas per Mardokhajį nuo Amano tykojimų. — ²⁴*Bet ir žvėrims*: taip išreiškiama visiškas sunaikinimas. Plg Jer 9,10; 12,4; Ez 14,13 ir k

MAKABIEJŲ KNYGOS

Ivadas

1 Paskutinę vietą Sen Testamento knygų tarpe skiriama dviem Makabiejų knygoms. Nors juodviejų ir autorius ir tikslas ne tas pats, tačiau juodvi sujungiamos visai tinkamai, nes dalykas, apie kurį jose kalbama, kone visai tas pats, ir jos viena kitą savo turiniu gerai papildo.

Makabiejumi buvo pramintas trečiasis kunigo Matatijo sūnus Judas. Ką tas vardas reiškia, ne visi vienaip aiškina. Dauguma laikosi tos nuomonės, kad jis padarytas iš aramajiško žodžio *maqabah* ir reiškia plaktuką, ir todėl jis buvęs duotas Judui dėl jo drąsumo ir narsumo kovose prieš savo tautos slėgėjus. Paskui tas pats vardas buvo pasavintas kitiems savo tautą gynusiems Judo broliams ir visiems Matatijo šeimos palikuonims, nors ta šeima, anot Juozapo Flavijaus liudijimo, turėjusi Asmoniejų pavardę. Nėgana to, Makabiejais pradėta vadinti visus, kurie kovojo prieš Sirijos karalius dėl savo religijos, įpročių ir laisvės, kurie nuožmiai kankinami krauju ir mirtimi liudijo apie savo tikėjimą.

2. Makabiejų knygose randame žinių apie garbingas ištikimų Žydų kovas prieš bedievystę ir tai iš tų keturių amžių, praslinkusių nuo Esdros ir Neemijo laikų iki Kristaus gimimui, kurie be Makabiejų knygų būtų pasilikę mums visai nežinomi.

Sugrįžę iš Babelės nelaisvės Žydai, visai pagiję iš savo linkimo į stabmeldystę ir žymia savo dauguma ištikimi Dievui, šiaip taip susitvarkę Palestinoje, vadovaujant Esdruui ir Neemijui, tiesa, turėjo ir toliau klausyti Persų, bet galėjo gyventi savo senais įpročiais ir įstatymais, valdomi vietoje savo vyriausios tarybos ir vyriausiųjų kunigų. Kai Aleksandras Didysis sugriovė Persų karalystę ir jo paties įsteigta valstybė buvo padalinta į kelias, Palestina, atsiradus viduryje tarp Ptolemiejų valdomo Egipto ir Seleukų Sirijos, priklausydama vieniems ar kitiems, turėjo labai daug kentėti. Žydams teko dabar susidurti su elinismu, ir tas susidūrimas daugeliui, ypač didesniuose miestuose, kaip Jerusale, buvo tikrai žalingas. Jie pradėjo savintis Graikų civilizaciją, tačiau dažnai nesekė tuo, kas joje buvo geriausia. Pradėję nieku versti savo senus įpročius, jie ėmė sau, kas Graikų civilizacijoje buvo negera, kas labiau pataikavo piktiems žmonių geiduliams. Ta įtaka palietė kaip Palestinoje gyvenančius Žydus, taip ir išsisklaidžiusius kituose kraštuose ir suskaldymui ir pasižymėjo gilia tėvynės meile, kiti žymiai linko prie svetimų naujūnų ir netik nesišalino nuo svetimtaučių, bet dar buvo jiems žymi paspirtis. Pirmieji gavo vardą *asidų*, teisiųjų, maldin-

gujų, kitus pradėta vadinti neteisiais, bedieviais. Supagonėjimo banga buvo taip galinga, kad susidarė tikras pavojus tikrajai religijai, ir prasidėjo nuožmi kova, kurioje asidų vadai Makabiejai stojo ginti religijos ir tėvynės

3. Pirmoje Makabiejų knygoje pasakojama apie Žydų kovą prieš kelis Sirijos karalius, kurioje jie, vadovaujant Matatijui ir trims jo sūnums, gynė savo tikėjimo laisvę ir savo politinę nepriklausomybę

Turinio atžvilgiu ją galima padalinti į keturis skyrius. Pirmame /1,1-2,70/ autorius, trumpai paminėjęs Aleksandro Didžiojo nugalėjimus ir jo valstybės pasidalinimą, ima plačiai kalbėti apie šventvagiškus Antijoko Epifano mėginimus paversti Žydus pagonimis, apie jo nusikaltimus šventyklai, Jerusalei ir Žydų tautai, kurių pasėka buvo ištikimųjų Žydų sukilimas prieš Antijoką ir jo karališkąją šeimą. Antrame skyriuje /3,1-9,22/ tiksliai pasakojama apie Judo Makabiejaus veiklą, apie jo kovas, nugalėjimus ir tėvynės tvarkymą. Trečias skyrius pavestas jo brolio Jonatano veiksams /9,23-12,54/, o ketvirtame /13,1-16,24/ kalbama apie trečiojo Matatijo sūnaus Simono darbus. Tas skyrius baigiamas paminėjimu, kad Simono sūnus Jonas Irkanas buvo savo tėvo įpėdinis Žydų tautos valdyme

4. Antroji Makabiejų knyga nėra pirmosios tęsinys. Ji prasideda dviem laiškais /1,1-2,19/, kuriais Palestinos Žydai kviečia Egipto Žydus dalyvauti šventyklos pašventinimo šventėje. Po laiškų duodama plati santrauka turinio penkių Jasono Kireniečio knygų apie Makabiejus. Pirmame jos skyriuje /2,20-10,9/ randame žinių net iš senesnio laiko kaip tas, kuriuo prasideda pirmoji Makabiejų knyga, būtent, apie vieną įvykį paskutiniaisiais Seleuko IV metais, - apie to karaliaus nepavykusį mėginimą apiplėšti Jerusaleės šventyklą. Toliau jau pasakojama, kaip ir pirmoje Makabiejų knygoje, apie Antijoko Epifano persekiojimus ir Judo Makabiejaus kovas prieš jį, iki to karaliaus mirčiai. Antrasis skyrius /10,10-15,37/ susideda iš žinių apie Judo kovas prieš Antijoką V Eupatorių ir Demetrijų Soterą, pirmais to karaliaus viešpatavimo metais, kurios baigėsi Žydų laimėtu nugalėjimu ir šventės tam nugalėjimui paminėti paskyrimu. Baigdamas knygą /15,38-40/ autorius atsiprašo skaitytojus dėl jos formos. Žinių apie kitų Makabiejų, Judo brolių, veiksmus šioje knygoje visai nėra

5. Kas yra parašęs Makabiejų knygas, jokių žinių nėra. Netenka tačiau abejoti, kad tai buvo Žydai, labai mylėjusieji savo tautą ir tėvynę. Bent pirmosios knygos autorius turėjo būti Palestinos gyventojas, ne Egipto. Palestina jam taip gerai žinoma, kad jis galėjo aprašyti daugybės net ir mažiausių miestelių vietą. Rašė jis savo veiklą Žydų kalba. Žydiška jo antraštė buvo žinoma Origenui, ir dar šv Jieronimas sakosi matęs ebraišką knygos tekstą

Iš to, kad knygos autorius su nemažu pasigėrėjimu kalba apie romėnų palankumą savo sąjungininkams, reiktų padaryti išvadą, jog jis rašė anksčiau ne kaip Pompiejus buvo paėmęs Jerusale /63 m. pirm Kr/. Iš kitos pusės knyga negalėjo būti parašyta anksčiau kaip 135 m, nes tik tais metais savo žuvusio tėvo Simono Makabiejaus vieton stojo Jonas Irkanas, kurio darbai, kad ir labai trumpai, knygoje jau paminėti. Daugelis mano, kad knyga parašyta dar prie gyvos to kunigaikščio galvos, todėl anksčiau ne kaip 106 m pirm Kr. Graikiškas ir Mak knygos vertimas atsirado tikriausiai neilgai trukus po knygos parašymo, nes Žydai elenistai yra priėmę ją į savo kanoną dar pirmame šimtmetyje pirm Kr

Antroji Makabiejų knyga parašyta graikų kalba ir tai ne tik ta jos dalis, kuri yra Jasono veikalo sutrumpinimas, bet taip pat abudu ją pradedančiu laišku. Pirmame laiške pasakytas ir jo parašymo laikas, būtent 124 m pirm Kr, todėl ir visa knyga parašyta tikriausiai ne anksčiau kaip 124 m. Antras laiškas rašytas po šventyklos apvalymo, įvykusio 163 m, bet dar prie gyvos Judo Makabiejaus galvos, todėl pirm 160 m. Gal tuo pačiu laiku buvo baigtos rašyti ir Jasono knygos, nes jose buvo įdėta žinių apie Antijoko mirtį /163 m pirm Kr/ ir taip pat pasutiniai joje minimi įvykiai, ankstyvesni ne kaip Judo mirtis

6. Pirmoji Makabiejų knyga apima 42 m laikotarpį. Jos autorius, gyvenęs tikriausiai Jono Irkano laikais ir paminėjęs, kad to kunigaikščio darbai aprašyti jo viešpatavimo metraščiuose /16,24/, pakiša mintį, kad ir jo aprašytųjų Žydų veikėjų darbus jis irgi radęs papasakotus kuriuose nors viešuose dokumentuose, kurių ištraukas ir pats duoda savo knygoje /plg 8,23 - 10,18 ir k/. Be to, jis pats galėjo būti liudytojas Irkano tėvo Simono darbų. Todėl nėra rimtos priežasties abejoti, kad jo papasakoti dalykai atitinka tikrąybę. Keliamą tik šiokių tokių abejonių dėl kaikiurių jo pareikštų nuomonių apie svetimas tautas, apie Aleksandro Didžiojo karalystės padalinimą savo vadams, apie Romėnus, apie tariamą Žydų giminybę su Spartiečiais. Dėl pirmojo dalyko reiktų pasakyti, kad autoriaus išsireiškimas apie Aleksandro karalystės padalinimą reiktų suprasti ne apie paskyrimą vadų karaliais, bet apie paskyrimą jiems tam tikros veikimo srities karalystėje, kas iš tikrųjų ir anot kitų istorikų nuomonės yra įvykę. Ką knygoje skaitome apie kitu du dalyku, nėra tai paties autoriaus nuomonės pareiškimas, bet tik pakartojimas vyravusių Žydų tarpe, ne visai tikrų žinių apie svetimas šalis

7. Antrosios knygos autorius sakosi tik sutrumpinęs Jasono veiklą, be to, dar prideda kieno kito rašytus du laiškus. Kaip jis yra atlikęs sutrumpinimo darbą, apie tai nelengva kas nors tikra pasakyti, nes Jasono veikalo, su kuriuo reiktų II Mak kn lyginti, seniai nebėra. Kadangi joje randame plačių pasakojimų su paminėjimu visokių smulkmenų, tai laikas mano, jog trumpinimas pasireiškęs ypač išleidimu kai kurių Jasono knygos dalių, kurios autoriaus tikslui netiko, paminėtus gi veikale dalykus gal jis yra savaip nušvietęs. Manyti tačiau, kad sutrumpinimu būtų buvę iškraipyti patys faktai, nėra pagrindo. Netenka taip pat abejoti, kad ir visas Jasono veiklas istorijos atžvilgiu buvo vertas pilno pasitikėjimo, nes jei būtų buvę kitaip, tai kam jį autorius būtų apsiėmęs dar trumpinti. Negalėjo jis taip pat duoti suklustotų netikrų laiškų, nes tokie nebūtų turėję ano laiko skaitytojams jokios vertės

Antrajai Mak kn šiandien daroma nemaža priekaištų, ir nevysi sutinka laikyti ją istoriniu veikalu. Priekaištai liečia visų pirma stebuklingą Dievo suteiktą Žydams pagalbą jų kovose su priešais. Į šiuos priekaištus tenka atsakyti paklausimu: kodėl gi Dievas negalėjo padėti Žydams jų kovose prieš Seleukaičius dėl tikėjimo, kaip yra padėjęs tai tautai kitais sunkiais jos gyvenimo laikais? O jei galėjo, tai negana tik ginčyti, bet reikia įrodyti, kad tokios stebuklingos pagalbos nebuvo suteikta. Toliau daroma priekaištų knygai dėl tariamų tarp jos ir pirmosios kn prieštaravimų pasakojimuose. Čia reikia pastebėti, kad visur norima laikyti lygiagrečiais pasakojimais tokiuos, kurie tokie nėra ir todėl skir-

tumas pasakojime pareina dažnai nuo to, kad pasakojama ne tie patys, bet tik bent kiek panašūs įvykiai. Rasi, pagaliau galėjo patekti jau į Jasono knygą vienas kitas dalykas, kurs buvo žinomas ar girdėtas iš gandų, todėl taip jis turėtų būti vertinamas ir istorijoje. Atskirus priekaištus tiksliau galima įvertinti tik tyrinėjant patį tekstą

8. Nors abi Makabiejų knygos yra istoriniai veikalai, tačiau jų autoriai rašydami siekė ne tą patį tikslą. Tai pasirodo iš gana skirtingo jų pasakojimo būdo. Pirmoje knygoje, tiesa, randame vienur kitur poetiškų išsireiškimų, paralelismais išreikštų asmenų veikimo apibūdinimų, bet, bendrai imant, jos autorius, prisilaikydamas kronologijos eilės, rašo visai paprastu būdu apie jam žinomus įvykius, kad vėlesnieji skaitytojai galėtų sužinoti, ką yra darę Judas Makabiejus, Jonatas, Simonas Žydų religijai ginti ir tautos laisvei atgauti. Šiuo atžvilgiu jis yra už visus Sen Test rašytojus artimesnis kitiems anų laikų pagonių istorijos rašytojams. Kadangi jis buvo karštas savo religijos ir tėvynės mylėtojas, tai visame jo pasakojime dvelkia didelio religingumo dvasia, galinti atitinkamai paveikti skaitytojus, bet pats autorius savo jausmų aiškiau neišreiškia. Gal šiuo autoriaus nusistatymu reiktų aiškinti ir tas dalykas, kad jis, kai jam tenka atsiliiepti apie Dievą /4,30; 2,50-53; 2,21/, lyg kad vengia rašyti Dievo ar Viešpaties vardą, pasitenkina gi dangaus paminėjimu ir tolygiais posakiais

9. Visai kitaip daro antrosios knygos autorius. Dievo ir Viešpaties vardas pas jį sutinkamas labai dažnai. Religinę istorijos pusę skaitytojui primenama nuolat: jis turi žinoti, kad bedievyستė ir piktžodžiavimai Dievo skaudžiai baudžiami, kad malda išklausa, kad pats Dievas kovoja dėl savo šventųjų ir juos išgelbi, kad kentėjimais ištikimieji pašventinami, kad dėl kentėjimų jie susilauks gausaus atsilyginimo bent kitame gyvenime. Bet visų svarbiausia 2 Mak kn autoriui yra Jerusaleės dievnamis ir kulto dalykai. Dievnamis yra jo pasakojimo vidurys. Knyga pradedama dviem laiškais, kuriais jų skaitytojai kviečiami dalyvauti dievnamio pašventinime. Pirmoji knygos dalis pradedama pasakojimu apie stebuklingą šventyklos išlaikymą, antroji apie grėsusį jai pavojų; abi baigiamos pranešimu apie švenčių šventyklai pagerbti paskyrimą. Dievnamis autoriui taip labai rūpi, kad jis kone kiekviename skirsnelyje su pagarba ją mini. - Atsiminus, kad tuo metu, kai antroji Mak kn buvo rašoma, Egipto Žydai buvo pasistatę sau atskirą šventovę, pigu suprasti, kad autorius rašydamas graikiškai ir savo knygą visų pirma skirdamas Žydams elenistams Egipte, norėjo jiems priminti ypatingą Jerusaleės dievnamio šventumą, paakinti, jog tas dievnamis yra religinės ir politinės visų Žydų vienybės centras, kad jį reikia gerbti, lankyti, visų pirma gi niekuomet jo neužmiršti

10. Makabiejų knygų nėra Žydų Biblijoje, todėl jos vadinamos deuterokanoninėmis. Katalikų Eklesija žiūrėjo į jas visuomet kaip į šv Rašto dalį ir laiko jas šv Dvasios įkvėptais veikalais. Jau šv Povilo laiške Žydams /II,35/ yra aiškių aliuzijų į II Mak 6,19.22. Eklesijos Tėvai ir rašytojai, pradedant nuo antrojo amžiaus, naudojami jomis lygiai dažnai, kaip ir kitomis Sen Test knygomis. Sename lot Italės vertime jos yra bent nuo 2. amžiaus pradžios. Tik 16 amžiuje protestantai pradėjo nebedėti jų į savo Biblijos leidinius, nes taip darė Žydai. Bet bent Žydai Aleksandriečiai turėjo jas turėti savo kanone LXX vertime, nes iš ten paėmė jas Katalikų Eklesija. Jei ne abidvi, tai bent pirmoji turėjo būti labai vertinama ir Palestinoje, nes labai žymia jos dalį Žydų istorikas Flavijus Juozapas atpasakojo savo raštuose

PIRMOJI MAKABIEJŲ KNYGA

1. ¹Atsitiko, kad Pilypo sūnus Aleksandras Makedonietis, kurs pirma karaliavo Graikijoje, išėjęs iš Ketimų šalies ir sumušęs Persų ir Medų karalių Darijų, ²daug kovojo, paėmė visų tvirtoves ir užmušė žemės karalius. ³Jis nuėjo iki žemės pakraščių ir pasiėmė daugybės tautų grobį. Žemė nutilo jo akivaizdoje. ⁴Jis surinko daug jėgų ir labai stiprią kariuomenę, ir jo širdis augstinosi ir pasidarė puiki. ⁵Jis pavergė sau tautų šalis ir valdovus, ir jie turėjo mokėti jam mokesčius. ⁶Po to jis atgulė į patalą ir suprato, kad mirsiąs. ⁷Jis sušaukė savo žymiausius tarnus,

1. Žydų sukilimas prieš Seleukaičius

a/ Žydų gyvenimo sąlygų pakitėjimas, ypač Antijoko Epifano laikais

1,1-67. Pirmame pirmosios Makabiejų knygos straipsnyje /1,1-2,70/ nurodoma, kurios buvo priežastys Žydų sukilimo prieš Seleukaičius. Čia visų pirma keliais žodžiais pasakoma, kaip visos Rytų šalys pateko Graikų valdžion /1,1-10/, toliau, kaip, pradėjus karaliauti Antijokui Skaisčiajam, Žydų tarpe atsiranda atpuolėlių nuo savo tautos įpročių /11-16/, kaip tas karalius apiplėšia Jerusaleš šventyklą ir užmuša daugelį Žydų /17-29/, kaip antrą kartą puola miestą ir pastato čia tvirtovę /30-42/, kaip jis ima reikauti, kad visi jo valdiniai garbintų dievaičius, stato stabus dievnamyje ir persekioja įstatymui ištikimus Žydus /43-67/

1. ¹Aleksandras. Pilypo sūnus Aleksandras, vadinamas Didysis, būdamas dvidešimties metų, žuvus tėvui, pradėjo valdyti Makedonijos karalystę 336 m pirm Kr. Karaliaus titulas nei jo tėvui, nei jam nebuvo pripažintas, bet tikrumoje Aleksandras turėjo karaliaus valdžią. Jis buvo pagarsėjęs savo nugalėjimais,

pats save laikė Azijos karaliumi, gyveno karalių įpročiais ir net savo kaltuose piniguose vadino save karaliumi; tad jam labiau ne kaip jo tėvui tinka pirmo Graikijos karaliaus vardas. — *Kurs pirma...* Gr t čia bent kiek supainiotas ir žodžių tvarka kitoki. Prasmė tačiau ta pati. Vulg ž *primus* neranda sau patvirtinimo nei Gr, nei Sir vertime. — *Ketimų*. Ketimų šalimi pradžioje buvo vadinama tik Kipro sala, vėliau gi visos Tarpžemės jūros salos ir jos pakraščiai. Aleksandras su kariuomene persikėlė iš Europos į Aziją 334 m pirm Kr. — *Persų ir Medų*. Nuo Kiro laikų tos dvi tautos sudarė vieną karalystę. Plg Est 1,13.18; Dan 5,28 ir k. Paskutinis Persų karalius buvo Darijus III Kodomanas /336-330 pirm Kr/. Aleksandras, persikėlęs per Helespontą, sumušė prie nedidelio Graniko upelio Mitridato vedamą Persų kariuomenę, paskui du kartu nugalėjo patį Darijų. Šitoje vietoje tikriausiai kalbama apie antrąjį nugalėjimą, įvykusį netoli Arbelės Mesopotamijoje /331 m/, kurs atidavė Aleksandrai visas Rytų šalis. — ²Karalius: Karaliaus vietininkus, vadus. — ³Iki žemės pakraščiu: Iki Indijai, kuri senovėje buvo laikoma žemės pakraščiu. — *Grobį*. Anot senovės istorikų pasakojimų, Aleksandras gausiai apdovanojęs sa-

kurie buvo išauklėti kartu su juo nuo pat jaunystės, ir padalino savo karalystę dar prie savo gyvos galvos. ⁸Aleksandras karaliauvo dvylika metų ir mirė. ⁹Jis tarnai gavo jo karalystę, kiekvienas savo vietoje. ¹⁰Jam mirus, jie visi užsidėjo sau karališkus vainikus, taip pat jų vaikai po jų per daugelį metų, ir pasidarė daug blogybių žemėje.

¹¹Iš jų išėjo nuodėminga šaknis, karaliaus Antijoko sūnus Antijokas Skaistusis, kurs anksčiau buvo Romoje įkaitas; jis pradėjo karaliauti šimtas trisdešimtis septintais Graikų viešpatavimo metais. ¹²Tuo metu radosi iš Izraelio nedorų žmonių, kurie įkalbinėjo daugeliui, sakydami: Eikime ir padarykime sandorą su tautomis, kurios yra aplink mus, nes nuo to meto, kai mes nuo jų pasitraukėme, mus sutiko daug nelaimių. ¹³Tie žodžiai patiko jų akyse. ¹⁴Kaikurie iš tautos pasiryžo ir nuėjo pas karalių; tasai davė jiems teisę gyventi pagonių įstatymais. ¹⁵Jie pasistatė

vo kareivius ir dar jam pačiam likę apie 180.000 talentų /virš 2 milijardų litų/. — *Nutilo*. Ebraizmas, kurio prasmė yra ta, kad niekas nebedrįso priešintis Aleksandru. — *„Daug įėjusių...“* Karą pradėdamas Aleksandras turėjo apie 30.000 pėstininkų ir apie 5.000 raitelių. Tą kariuomenę jis, progai pasitaikius, daugino; bet tikrumoje didelės kariuomenės jis neturėjo. Ji buvo ne tiek didelė skaičiumi, kiek stipri savo pasiryžimu kovoti ir drausme. — *Ir jo širdis...* Gr t šiais žodžiais prasideda 4 e, o po jų jau paminėtas kariuomenės gausumas. — *„Po to:“* viešpatavęs 12 metų ir 8 mėn, turėdamas 32 metus amžiaus. — *„Padalino...“* Vieni senovės istorikai mini, kad Aleksandras mirdamas palikęs rašytą testamentą, kiti, kad klausiamas, kam paliekas savo plačią valstybę, atsakęs *verčiausiajam*, kiti vėl, kad tik atidavęs savo žiedą Perdikai, taip skirdamas jį savo pavuotojui. Mūsų autorius kalba apie karalystės padalinimą. Tačiau jis nesako, kad Aleksandras, pavesdamas karalystės dalis savo kariuomenės vadams, būtų paskyręs juos nepriklausomais karaliais. Karaliais jie pasiskelbė, anot 10 e, patys. Minimas šioje vietoje padalinimas reikia suprasti tik apie kariuomenės vadų paskyrimą atskirų provincijų karaliaus vietininkais ir valdovais. Taip šita žinia gali būti pigiai suderinta su tuo, ką rašo kiti istorikai, ir ji juo labiau tikėtina, kad yra senesnė už visus kitus pasakojimus apie Aleksandro mirtį. — ¹⁰*Jam mirus*. Makabiejų kn autorius čia nesako, kad paskirti provincijų

valdovai būtų pasiskelbę karaliais tuoju, kai tik Aleksandras buvo miręs. Kolei buvo gyvas jaunas Aleksandro sūnus, vadai savęs karaliais nevadino. Tas pasiskelbimas turėjo įvykti tik apie 306 m. Kasandras ėmė vadintis Makedonijos karaliumi, Antigonas Azijos, Ptolemiejus Egipto, Seleukas Babilonijos ir Sirijos ir Lisimakhas Trakijos /plg Dan 8,8.22/. — *Žemėje*: ypač Judėjoje.

¹¹*Iš jų*: iš vieno augščiau paminėtųjų, būtent, Seleuko Nikatorio. — *Antijokas Skaistusis*: Antijoko III Didžiojo sūnus Antijokas IV Epifanas. Antijokas III viešpatavo 223 - 187 m pirm Kr. Jis turėjo du sūnus: Seleuką IV Filopatorį /187-175/ ir Antijoką Skaistųjį. Šitas antrasis buvo nusiųstas Romon kaip įkaitas. 179 m Seleukas IV sugrąžino savo brolių Antijoką Skaistųjį iš Romos, o jo vieton pasiuntė savo jauną sūnų Demetrijų, kurs paskiau po Antijoko IV viešpatavo kaip Demetrijus I Soteris. Seleukas IV buvo nužudytas Eliodoro, kurs pats stengėsi paveržti sau karaliaus sostą. Tačiau Antijokui Skaistuijam pavyko išvartyti Eliodorą ir išgauti sau iš Romėnų karaliaus teisių pripažinimą. — *Šimtas...* Seleukaičių era prasideda nuo to laiko, kai Seleukas Nikatorius buvo nugalėjęs Antigoną, todėl nuo pirmo spalio 312 pirm Kr. Taigi 137 Graikų viešpatavimo metai atitinka 174-175 m pirm Kr. Antijokas gi Skaistusis viešpatavo 174-163 m pirm Kr. — ¹²*Tuo metu*. Gal jau Antijoko Sk karaliavimo pradžioje /plg 21 e/. — *Nedorų žmonių*. Gr: įstatymo laužytojų. To-

Jerusalėje mankštos mokyklą, kaip buvo pagonių paprotys, ¹⁶išsižadėjo savo apipjaustymo, atstojo nuo šventosios sandoros, susidėjo su pagonimis ir parsidavė daryti pikta

¹⁷Antijokas, sustiprėjęs savo karalystėje, pradėjo norėti karaliauti Egipto žemėje, kad būtų dviejų karalysčių karalius. ¹⁸Jis įėjo į Egiptą su galinga kariuomene, su kariškais vežimais, su drambliais, su raiteliais ir su didele daugybe laivų, ¹⁹ir pradėjo karą prieš Egipto karalių Ptolemiejų. Ptolemiejus nusigando jo veido ir pabėgo; ir daug sužeistų žuvo. ²⁰Jis paėmė Egipto žemėje sustiprintus miestus ir gavo Egipto žemės grobį. ²¹Sumušęs Egiptą Antijokas pargrįžo šimtas keturios dešimts trečiais metais; po to išėjo prieš Israelį ²²ir atėjo į Jerusaleų su

kiuos Žydai dar vadindavo Belialio vaikais, *bene Beli'a'al* /plg 3 Kar 21,10.13/. Jų vadai buvo Onijo brolis Jesus, kurs po atpuolimo vadinosi Jasonas /plg 2 Mak 4,7/, Menelajus ir k. — *[kalbinėjo daugeliui.* Plg žem 43-45 e, 2 Mak 4,13... — *Padarykime sandorą...* Toks suartėjimas su svetimtaučiais buvo priešingas Žydų įstatymui /plg Iš 13,32 ir 34,15; Pak 7,2.../ ir daug jau kartų buvo jų nelaimių priežastis /Ješ 28,15; 30,1; 31,1; Jer 2,18; Ez 17,15.18; plg Teis 5,21... 11,8,9/. Tikrosios gi priežastys kaikurių Žydų noro artėti su pagonimis dabar buvo tos, kad jiems buvo nusibodęs jų įstatymas ir jo įsakymai; jie buvo pamėgę laisvą pagonių gyvenimą ir tikėjosi išvengsią paniekinimo, kuriuo kitos tautos atsimokėdavo Žydams už jų skirtingumą. — *Mus sutiko...* Panašiai kalbėjo Žydai ir Jeremijo laikais, 44,18. — ¹³Jų akyse: daugeliui /12 e/ patiko. — ¹⁴Kaikurie iš tautos... Žymiausias jų tarpe buvo Jasonas. Žr 2 Mak 4,7; plg Jos Fl Ant 12,5; Bel Jud 1,1. — *Pas karalių:* Antijoką. — *Davė jiems teisę.* Pradėję ką nors daryti be karaliaus įgaliojimo jie būtų buvę ištikimųjų Žydų persekiojami, gal net nužudyti. Dabar niekas nebedrįso jiems priešintis. Už gautas iš karaliaus teises Jasonas užmokėjo net 100 talentų /milijoną su viršum litų/. Plg 2 Mak 4,7. — *Gyventi pagonių...* Taikintis prie pagonių įstatymų ir įpročių. — ¹⁶*Mankštos mokyklą:* vieta, paskirta visokiam sportui. Paprastai tai būdavo siena apvesta patalpa su priangiais /portikais/, gražiu trobesiu, kuriame buvo išpuošti kambarių, pirčių, ir tt. Plg 2 Mak

4,12. — ¹⁶*Išsižadėjo apipjaustymo:* pasiduodami tam tikrai skaudžiai operacijai, kad nieku nesiskirtų nuo pagonių. Kadangi apipjaustymas buvo sandoros su Dievu žymė /Prad 17,9.../, tai jo išsižadėjimas buvo aiškiausias ženklas atstojimo nuo šventosios sandoros. — *Susidėjo...* Gr t: susirišo vienu jungu su pagonimis. — *Parsidavė:* padarė iš savęs nuodėmės vergus. Plg 3 Kar 21,20; žr 2 Mak 4,11-20

¹⁷*Sustiprėjęs:* kai Antijokui pavyko išvaryti savo brolio Seleuko IV nužudytoją Eliodorą ir gauti sau iš Romos pripažinimą. — *Dviejų karalysčių:* Sirijos ir Egipto. — ¹⁸*Jis įėjo...* Antijokas Sk buvo užpuolęs Egiptą tris /anot kai kurių, keturis/ kartus. Pirmąjį puolimą buvo paskelbęs iš anksto pranašas Daniėlis 11,22... Antras įvyko mirus Kleopatrai, Antijoko Sk seseriai ir Ptolemiejaus V žmonai, valdžiusiai Egiptą vietoje savo nepilnamečio sūnaus Ptolemiejaus VI Filometorio. Ir antrasis puolimas buvo Daniėlio paskelbtas /Dan 11,25.../. Apie šitą antrąjį puolimą, įvykusį 170 m pirm Kr, čia ir kalbama. Antijokui Sk buvo tuomet pavykę paimti visą Egiptą, išskyrus Aleksandriją. Plg 2 Mak 4,21-24; 5,11-21. — *Su drambliais...* Magnesijos sutartimi Antijoko Sk tėvas Antijokas Didysis buvo pasižadėjęs Romėnams nebelaikyti dramblių ir didesnio laivyno; bet tos taikos sutarties punktų nelabai buvo tesilaikoma. Todėl ir Antijokas Sk vėl buvo įsitaisęs dramblių ir laivų karams. — ¹⁹*Ptolemiejų.* Tai buvo Ptolemiejaus VI Filometorio brolis, vadinamas Fiskonu ir Evergetu. Antijokas buvo pasiskelbęs noris grą-

galinga kariuomene. ²³Jis įėjo į šventyklą su puikybe, paėmė auksinių altorių, šviesos žvakidę su visais jos rykais, padėtinių duonų stalą, liejamųjų aukų indus, taures, auksinius grūstuvėlius, uždangą, vainikus, auksinį pagražinimą, buvusį šventnamio priešakyje, ir visa sulaužė. ²⁴Taip pat jis pasiėmė sidabrą, auksą, brangius indus, paslėptus turtus, kuriuos rado, ir visa atėmęs parėjo į savo šalį

²⁵Be to, jis padarė žmonių žudynes ir kalbėjo su didele puikybe.

²⁶Israelyje ir visose jų vietose kilo didelis raudojimas.

²⁷Kunigaikščiai ir senesnieji vaitoj, mergaitės ir jaunikačiai sumenkėjo, ir moterų gražumas dingo.

²⁸Visi vyrai ėmė raudoti, ir jaunavedės sėdėjo verkdamos vestuvių bute.

²⁹Šalis sudrebėjo dėl savo gyventojų, ir visi Jokubo namai buvo apvilkti sugėdinimu

³⁰Dvejiems metams praslinkus, karalius pasiuntė į Judo miestus mokesčių viršininką, kurs atėjo į Jerusaleį su dideliu būriu. ³¹Jis klastingai kalbėjo jiems taikius žodžius, ir jie jam tikėjo. ³²Paskui jis ūmai puolė miestą, padarė jam didžiausią smūgį ir nužudė daug žmonių iš Israėlio. ³³Jis apiplėšė miestą, padegė jį, sugriovė jo namus ir jo sienas aplinkui. ³⁴Moteris ir vaikus jis išsivedė nelaisvėn ir pasiėmė sau gyvulius. ³⁵Paskui jis apvedė Dovidą miestą dideliu ir stipriu mūru ir stipriais bokštais; taip jis pasidarė jų tvirtove. ³⁶Jie patalpino joje nuo-

žinti į sostą Filometorį, nors tikrumoje jis geidė Egipto sau. — ²¹*Pargrįžo šimtas...* rudenį 170 m pirm Kr. — *Prieš Israėlį*: prieš Žydų tautą. Tariamoji priežastis tam žygiui buvo nesiliaują ginčai tarp Jaso no ir Menelajaus dėl vyriausiojo kunigo vietos; tuos ginčus Antijokas sakėsi laikas maištu prieš karališką valdžią /plg 2 Mak 5,15.../; tikrumoje gi Romėnų pažemintas ir priverstas pasitraukti iš Egipto jis norėjo išlieti savo pagiežą ant Žydų ir išplėstais iš jų turtais papildyti savo išuštėjusią iždą. — ²³*Į šventyklą*: į dievnamio vidų, į kurį buvo leidžiama įeiti tik kunigams — *Auksinį altorių*: auksu aptrauktą smilkalų altorių. — *Šviesos žvakidę*: auksinę žvakidę su septyniomis šakomis /gabiją/. — *Vainikus*. Tai turėjo būti maldingų Žydų dovanos šventyklai. — *Visa sulaužė*. Anot Gr t: nuplėšė auksą nuo visų tų dalykų, kurie buvo aptraukti auksine skarda; dalykus, padarytus iš aukso, pasiėmė visus. — ²⁴*Pasleptus turtus*. Plg 2 Mak 3,10... —

Visa atėmęs... Anot 2 Mak 5,21, Antijokas tuomet išplėšęs turto apie 1800 talentų, kas sudaro arti 20 milijonų litų. — ²⁶*Be to, jis...* Pirmą negu paliko Jerusaleį. Žr 2 Mak 5,14... — *Kalbėjo*: piktžodžiavo. Plg Dan 11,28-36. — ²⁸*Visi vyrai*. Anot Gr t: jaunavedžiai. — ²⁹*Apvilkti sugėdinimu*: lyg kad pats Dievas būtų juos palikęs

³⁰*Dvejiems...* 168 m pirm Kr. — *Viršininką*. Jis buvo vardu Apolonijus. Žr 2 Mak 5,24. — *Dideliu būriu*: susidedančiu iš 22.000 žmonių. Ir šitą žygį prieš Žydus darė Antijokas po to, kai jam buvo Romėnų griežtai uždrausta kovoti prieš Egiptą. Jis matomai norėjo labiau įsistiprinti bent Judėjoje, visai ją sau pavergdamas. — ³⁵*Dovido miestą*. Dovidą miestą, anot 2 Kar 5,7 ir 1 Kron 11,5, buvo pastatytas Siono kalnelyje /Jerusalės pietvakariuose/. Makabiejų gi knygoje tuo vardu vadinama Sirų pastatyta ar sustiprinta tvirtovė, kuri būdama Siono kalnelyje į pietvakarius nuo šventyklos,

dėmingą giminę, nedorų žmonių, ir tie įsistiprino joje, atsigabeno ginklų ir maisto, surinko sau Jerusaleš išplėšas ³⁷ir susikrovė tenai; iš jų pasidarė dideli sląstai

³⁸Iš to pasidarė tykojimų vieta šventyklai
ir piktas priešininkas Izraeliui.

³⁹Jie liejo nekaltą kraują aplink šventyklą
ir sutepė šventą vietą.

⁴⁰Dėl jų Jerusaleš gyventojai ėmė bėgti;
ji virto svetimųjų buveine,
pasidarė svetima savo giminei,
ir jos vaikai paliko ją.

⁴¹Jos šventykla buvo apleista kaip tyrai;
jos šventės virto gedulu,
jos šabatai pajuoka,
jos garbingumas niekais.

⁴²Kaip didelis buvo jos garbingumas,
taip padaugėjo jos negarbė,
ir jos kilnumas virto gedulu

Tob 2,6
Am 8,10

⁴³Tuomet karalius Antijokas parašė visai savo karalystei, kad visi būtų viena tauta, ir kad kiekvienas pamestų savąjį įstatymą. ⁴⁴Visos tautos sutiko su tuo karaliaus Antijoko įsakymu; ⁴⁵taip pat daug iš Izraelio pasidavė jo vergijai, aukėjo stabams ir sutepė šabatą. ⁴⁶Karalius atsiuntė per pasiuntinius į Jerusaleš ir į visus Judo miestus ir raštų, kad jie laikytųsi svetimšalių įstatymų, ⁴⁷uždraustų daryti Dievo šventykloje deginamąsias, kruvinas ir permaldavimo aukas, ⁴⁸ir kad uždraustų švęsti šabatus ir iškilmų dienas. ⁴⁹Jis liepė sutepti šventyklą ir šventą Izraelio tautą, ⁵⁰įsakė statyti aukurus, šventyklas ir stabus, aukoti kiaulieną ir suteptus gyvulius, ⁵¹palikti savo vaikus neapipjaustytus, sutepti jų sielas visokiais nešvarumais ir nuobodomis, taip kad jie užmirštų įsta-

stovėjo augščiau jos. Toliau 4,37.60; 5,54; 7,62; 7,33; 10,11 šventyklos kalnelis, Moria, vadinamas taip pat Sionu, skirtinu tačiau nuo tvirtovės. — ³⁶Nuodėmingą giminę: Kareivius iš svetimų šalių. — *Nedorų žmonių*: įstatymo laužytojų. Tai buvo Žydai, pametusieji savo įstatymą. — ³⁷Dideli sląstai: darė Žydams daug nesmagumų. Dėl tos tvirtovės miestui nuolat grėsė pavojus, buvo pavojinga ar net visai nebegalima eiti į šventyklą. — ³⁸Izraeliui. Gr t dar pridėta: visuomet. — ³⁹Jie liejo... iš tvirtovės galėjo pasiekti vilyčiomis einančius į šventyklą; liedami kraują prie šventyklos tuo pačiu jau sutepdavo. Plg 2 Mak 6,4... — ⁴¹Palygink Tob 2,6; Am 8,10. — *Niekais*. Gr t: paniekinimu

⁴³Kad visi būtų viena tauta. Jau Aleksandras Didysis karalystės stiprumą matė įpročių, kalbos, kultū-

ros suvienodinime; jis tik nesigriebė prievartos. Antijokas nori tą pat pasiekti net prievartos keliu. — *Įstatymą*: savo religiją. Plg 2 Mak 6,1-9. Religija tik Žyduose buvo glaudžiausiai surišta su tautybe; Žydai negalėjo būti kartu ir Izraeliaičiai ir stabmeldžiai. — ⁴⁵Jo vergijai: tokiam dievų garbinimui, kurio laikėsi karalius. — ⁴⁶Svetimšalių: kurie gyveno viename su Žydais krašte. — ⁴⁹Ir šventą... Priversti Žydus nesilaikyti įstatymų apie suteptus dalykus, susitepti Dievo akivaizdoje ir per tą susitepimą paliauti buvus šventa Dievo tauta, todėl ir Žydais. — ⁵⁰Suteptus. Mošės įstatymas kaipuriuos gyvulius laikė suteptais; tokios buvo kiaulės, kurių mėsa Žydams buvo uždrausta valgyti, taip pat ir aukoti Dievui. — ⁵¹Vaikus... Plg 2 Mak 6,8.9. Buvo reikalaujama išsižadėti sandoros su Dievu žymės, tuo pačiu

tymą ir pakeistų visus Dievo įsakymus,^{52o} jei kas nedarytų, kaip karaliaus Antijoko buvo įsakyta, turėtų mirti

⁵³Taip kaip čia išdėstyta, jis parašė visai savo karalystei ir paskyrė žmonėms viršininkų, kurie verstų visa taip įvykdyti.⁵⁴Tie liepė Judo miestams daryti aukas.⁵⁵Daugelis iš tautos, kurie buvo pametę Viešpaties įstatymą, prisidėjo prie jų ir darė pikta šalyje.⁵⁶Jie išsklaidė Izraelio tautą į nuošalius ir paslėptas pabėgėlių vietas

⁵⁷Penkiolikta kaslo mėnesio dieną šimtas keturias dešimtis penktais metais karalius Antijokas pastatydino pasibjaurėtiną sunaikinimo stabą ant Dievo altoriaus, ir buvo pastatyta aukurų visuose Judo miestuose aplinkui.⁵⁸Taip pat ties namų durimis ir aikštėse degino smilkalus ir darė aukas;⁵⁹deginu Dievo įstatymo knygas, jas sudraskius,⁶⁰ir pas ką tik rasdavo Viešpaties sandoros knygų ir kas laikėsi Viešpaties įstatymo, tą, einant karaliaus paliepimu, užmušdavo.⁶¹Turėdami galios jie tai darė Izraelio tautai, kuri būdavo miestuose, kiekvieną mėnesį,^{62o}dvidešimt penktą mėnesio dieną jie aukėjo ant aukuro, pastatyto ant altoriaus.⁶³Moteriškes, kurios duodavo apipjaustyti savo vaikus, buvo užmušamos, taip kaip karaliaus Antijoko buvo liepta;⁶⁴vaikus pakabinavo joms ant kaklo visuose jų namuose ir užmušdavo tuos, kurie buvo juos apipjaustę.⁶⁵Bet daugelis iš Izraelio tautos nutarė patys sau nevalgyti suteptų dalykų ir verčiau norėjo mirti, kaip susitepti nešvariais valgiais.⁶⁶Jie nenorėjo sulaužyti švento Dievo įstatymo ir buvo užmušti.⁶⁷Labai didelė rūstybė buvo kilusi tautai

atskirti juos nuo Dievo tautos. — *Sutepti jų sielas*: Vyresniusius priversti taip susitepti, kad jie jaustų, jog tas susitepimas yra nusikaltimas Dievo įstatymui

⁵³*Viršininkų*. Anot Gr t: prievaizdų. Jie turėjo prižiūrėti, kad karaliaus įsakymai būtų visur tiksliai vykdomi. — ⁵⁴*Judo miestams*. Ir tai buvo priešinga Žydų įstatymui, kurs pripažino tik vieną aukų vietą prie Jeruslės šventyklos. Žr Pak 12,13. — ⁵⁵*Prie jų*: prie karaliaus prievaizdų. — ⁵⁶*Išsklaidė*. Ištikimieji įstatymui Žydai buvo priversti bėgti iš savo gyvenamųjų vietų ir slapstytis. — ⁵⁷*Penkiolikta*... Vieną iš pasakutinių lapkričio ar pirmų gruodžio mėn dienų 168 m pirm Kr. Tą dieną buvo pradėtas darbas; pabaigta ji per dešimtį dienų. Žr 62 e. — *Pasibjaurėtiną*... Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad buvusi pastatyta Jupiterio statula. Bet žiūrint konteksto, reiktų manyti, kad viršuje deginamųjų aukų altoriaus buvo dabar pastatytas aukuras, ant kurio turėjo būti deginamos aukos stabams. Tą tai stabų aukurą autorius ir vadina dalyku labiausiai pasibjaurėtinu, ku-

riuo išreiškiama sunaikinimas. — *Buvo pastatyta*... Plg 2 Mak 6,2... *Visuose*. To ž nėra Gr t. — ⁵⁸*Ties namų*... Pagonių įpročiu statė prie durų slenksčių statulas Apoliniui, Hermiui, Dianai, kurie buvo laikomi namų ir miestų globėjais. — ⁵⁹*Deginu*... Sudraskymas ir deginimas buvo paniekinimo ženklai. Naikindami įstatymo knygas, norėjo padaryti, kad pats įstatymas būtų užmirštas. Iš čia patiriame, kad tuo laiku, atsiradus daugeliui rašto žinovų, šventųjų knygų nuorašų skaičius buvo žymiai padaugėjęs. — ⁶¹*Kuri būdavo*. Anot Gr t: kurie buvo randami kuo nors nusikaltę. — *Kiekvieną mėnesį*: vieną kartą kas mėnuo, kad kitus nugąsdintų. — ⁶²*Ant aukuro*... darydami aukas ant aukuro, pastatyto viršum Dievo altoriaus, tuo pačiu rodė, kad tos aukos daromos nebe Žydų Viešpačiui. Anot Gr t, tos aukos buvo daromos kas mėnuo, 25. kiekvieno mėnesio dieną, t y, tą pačią, kurią pirmą kartą Dievo altorius buvo suteptas. — ⁶⁵*Verčiau norėjo*... Plg 2 Mak 6 ir 7 sk. — ⁶⁷*Labai didelė*... Aprašytas persekiojimas buvo laikomas Dievo siųsta tautai bausme

2. ¹Tomis dienomis pakilo kunigas iš Joaribo vaikų iš Jerusaleš, Simono sūnaus Jono sunus Matatijas; jis gyveno Modino kalne ²ir turėjo penkis sūnus: Joną, vadinamą Gadžiu, ³Simoną, vadinamą Tasiu, ⁴Judą, vadinamą Makabiejumi, ⁵Eleasarą, vadinamą Abaronu, ir Jonataną, vadinamą Apphu

⁶Jie matė blogybes, kurios darėsi Judo tautoje ir Jerusaleje.

⁷Ir Matatijas tarė:

Vargas man! Kam aš gimiau,
kad matyčiau savo tautos sunaikinimą,
šventojo miesto sunaikinimą ir sėdėčiau čia,
kai jis atiduodamas į neprietelių rankas?

⁸Šventovė pateko į svetimųjų rankas;
jo dievnamis yra lyg negarbingas žmogus.

⁹Jo garbės indai išgabenti nelaisvėn;
jo seneliai užmušti aikštėse,
ir jo jaunikačiai žuvo neprietelio kalaviju.

¹⁰Kuri tauta nepaveldėjo jo karalystės
ir neėmė jo grobio?

¹¹Visas jo papuošimas atimtas;
ta, kuri buvo laisva, pasidarė verge.

¹²Štai mūsų šventovė, mūsų grožis
ir mūsų garbingumas sunaikinti;
pagonyš juos sutėpė.

¹³Tai kam gi mums dar begyventi?

b/ Matatijo ir jo sūnų pasipriešinimas religijos ir tautos persekiotojams

2,1-70. Antijoko įsakymams viešai pasipriešina Matatijas /1-22/ ir užmuša stabams aukojusį Žydą, taip pat karaliaus pasiuntinį /23-26/. Jis su saviškiais pabėga į kalnus; kuriam laikui praslinkus nutaria kovoti ir šabatais, pradedama rinkti kariuomenę ir gražina visur senąjį Dievo garbinimo būdą /27-48/. Pasenęs Matatijas duoda įspėjimų savo sūnams /49-64/, paskiria Simoną jų vyresnioju, Judą gi kariuomenės vadu /65-76/.

2. ¹Tomis dienomis. Plg Dan 11,34. — *Pakilo*: pradėjo veikti. — *Joaribo*. Pirmas iš 24 Dovidio paskirtų kunigų skyrių buvo Joaribo /1 Kron 24,7/. — *Iš Jerusaleš*. Tas kunigų skyrius buvo kilęs iš Jerusaleš. — *Simono...* Juozapas Fl Matatijo prosenelį vadina Asmoniejumi, todėl ir jo palikuonys vadinami taip pat Asmoniejaus. Kaikada Matatijas vadinamas vyriausioju kunigu, tačiau

toks pavadinimas neturi pagrindo. Tiesa, vyriausiojo kunigo pareigos buvo pavestos Matatijo sūnui Jonatui, bet tik po to, kai buvo miręs Onijas III /2 Mak 4,34/, jo brolis Jasonas buvo atpuolęs /2 Mak 4,17/, o Onijas IV pabėgęs. — *Modino*: netoli Diospolies /Liddos/ prie kelio, kuriuo einama iš Jerusaleš į Joppę /žr žem 11,34/. — ²*Vadinamą Gadžiu*. Ką tie Matatijo sūnų pavadinimai reiškia, ne visai aišku. Gadis, rasi, reiškia: laimingasis. — ³*Tasiu*. Tas ž gal reiškia: smarkusis. — ⁴*Makabiejumi*: plaktuku. — ⁵*Abaronu*: perveriančiu /žem 6,46/. — *Apphu*: bukliu, anot kitų, paskutiniu /vėliausiai gimusiu/. — ⁶*Jie*. Anot Gr t: jis. — ⁷*Vargas man*. Taip Matatijas išreiškia savo širdies skausmą dėl sutikusių Žydus persekiojimų. Toliau Matatijo dejavimas išreikštas eilėmis. — *Sėdėčiau čia*: nieko nedaryčiau. — ⁸*Jo dievnamis*. Spėliojama, kad ščia vietoje dievnamio, gr *naos*, turėtų būti tauta, gr *laos*. — ¹¹*Laisva*: turėjo nepaliestas bent religiją ir tautinę savistovybę

¹⁴Matatijas su savo sūnumis perplėšė savo drabužius, apsigilino ašutinėmis ir labai gedėjo

¹⁵Į čia atėjo karaliaus Antijoko siųstieji, kad priverstų pabėgusius į Modino miestą aukoti, deginti smilkalus ir išsižadėti Dievo įstatymo. ¹⁶Daugelis iš Israėlio tautos sutiko ir prisidėjo prie jų, bet Matatijas su savo sūnumis pasiliko patvarus. ¹⁷Tuomet atsiliepdami atsiųstieji sakė Matatijui: Tu pirmasis, žymiausias ir didžiausias šitam mieste, galingas savo sūnumis ir broliais; ¹⁸taigi eik čia pirmas ir daryk, kas karaliaus įsakyta, kaip yra padariusios visos tautos, Judo žmonės ir likusieji Jerusaleje; tai tu su savo sūnumis būsi tarp karaliaus prietelių ir būsi apdovanotas auksu, sidabru ir daugeliu dovanų. ¹⁹Bet Matatijas atsakydamas tarė dideliu balsu: Nors visos tautos klauso karaliaus Antijoko, taip kad kiekvienas pasitraukia nuo tarnavimo savo tėvų įstatymui ir sutinka su jo paliepimais, ²⁰aš tačiau, mano sūnūs ir mano broliai, mes klausysime mūsų tėvų įstatymo. ²¹Tegul Dievas būna mums gailestingas! Mums nenaudinga pamesti įstatymą ir Dievo įsakymus. ²²Mes neklausysime karaliaus Antijoko žodžių ir neaukosime, peržengdami mūsų įstatymo įsakymus, kad eitume kitu keliu

²³Kai tik jis pabaigė kalbėti šituos žodžius, priėjo visų akyse vienas žydas aukoti stabams ant aukuro Modino mieste, kaip buvo karaliaus liepta. ²⁴Tai pamatęs Matatijas buvo skausmo suimtas; jo viduriai sudrebėjo; jo narsas užsidegė sulig įstatymo nurodymu, ir prišokęs jis užmušė jį ant aukuro. ²⁵Tuo pačiu metu jis užmušė ir karaliaus Antijoko atsiųstą žmogų, kurs vertė aukoti, ir sugriovė aukurą. ²⁶Jis uoliai elgėsi dėl įstatymo, kaip kad buvo daręs Phinėjas Salomio sūnui Zamriui

²⁷Po to Matatijas šaukė dideliu balsu mieste, sakydamas: Visi, kurie turi uolumo įstatymui ir palaiko sandorą, tegul išeina paskui mane. ²⁸Taip jis ir jo sūnūs pabėgo į kalnus ir paliko visa, ką jie turėjo mieste. ²⁹Tuo pačiu metu išėjo į tyrus daugelis tų, kurie jieškojo teismo ir teisybės, ³⁰ir pasiliko tenai su savo vaikais, su žmonomis ir savo gyvuliais, nes juos buvo apnikusios nelaimės

³¹Tuo tarpu karaliaus žmonėms ir kariuomenei, buvusiai Jerusaleje Dovidio mieste, buvo pranešta, kad kaikurie žmonės, kurie buvo paniekinę karaliaus įsakymą, išėjo į slaptas vietas tyrumoje ir kad daug kitų nuėjo paskui juos. ³²Šitie tuojuo išėjo prieš juos ir rengėsi pulti juos šabato dieną. ³³Jie sakė jiems: Ar dar ir dabar jūs priešinsitės? Išeikite ir darykite, kaip karaliaus Antijoko įsakyta, ir jūs išliksite gyvi. ³⁴Tie atsakė: Neišeisime ir nevykdysime karaliaus žodžio; mes nesu-

Sk 25, 13

¹⁵Į čia atėjo... Gr t trumpiau: ir atėjo į Modino miestą nuo karaliaus verčiantieji į atpuolimą /apostasiją/, kad jie /gyventojai/ aukotų. — ¹⁶Bet Matatijas... Gr t: Matatijas ir jo sūnūs susirinko, t y, pradžioje tik žiūrėjo, kas darėsi, paskui gi turėjo pradėti visi kartu veikti. — ¹⁷Bro liais: giminėmis. — ¹⁸Eik čia: prie aukuro. — ²⁰Įstatymo. Gr t: sando ros /su Dievu/. — ²²Antijoko žodžių ir... Anot gr t: Antijoko žodžių, kad mes atstotume nuo mūsų tarnavimo Dievui į dešinę, ar į kairę

²⁴Jo narsas... Anot gr t: jis leido veikti savo rūstybei, kaip buvo teisinga. — Sulig įstatymo nurodymu. Įstatyme buvo įsakyta nužudyti tuos, kurie aukoją stabams. Pak 13, 6.9. — ²⁷Phinėjas. Žr Sk 25, 13

²⁹Į tyrus: į Judos tyrumą, esančią vakarus nuo Mirties jūros. Ten kalnuose buvo labai daug urvų. Plg 1 Kar 13, 6 ir 24, 4. — Jieškojo teismo ir... Savo gyvenime stengėsi laikytis įstatyme įsakyto teismo

³¹Dovidio mieste: tvirtovėje, kurią Sirai buvo pastatę Siono kalne. —

tepsime šabato dienos. ³⁵Taigi anie pradėjo prieš juos kovą. ³⁶Jie neatsakė aniems, nemetė į juos nė akmenų ir neuždarė slaptų vietų, ³⁷sakydami: Mirkime visi savo nekaltume; dangus ir žemė bus mums liudytojais, kad jūs žudote mus neteisingai. ³⁸Taigi anie kovojo prieš juos šabatais, ir jie žuvo draug su savo žmonomis, savo vaikais ir savo gyvuliais, viso apie tūkstantį asmenų. ³⁹Sužinoję apie tai Matatijas ir jo prieteliai labai jų gedėjo. ⁴⁰Jie kalbėjo vienas kitam: Jei visi darysime taip, kaip padarė mūsų broliai, ir nekovosime prieš pagonis dėl savo gyvybės ir savo įstatymo, anie greitai išnaikins mus iš šalies. ⁴¹Todėl tą dieną jie nusistatė ir sakė: Prieš kiekvieną, kurs ateis kovoti prieš mus šabato dieną, kovosime ir mes nemirsime visi, kaip mirė mūsų broliai slaptose vietose

⁴²Tuomet susirinko prie jų drąsus Izraelio būrys, Asidai, visi uolūs įstatymo laikytojai. ⁴³Taip pat prisidėjo prie jų visi, kurie bėgo nuo nelaimių, ir buvo jiems paspirtis. ⁴⁴Taip jie sudarė kariuomenę ir sumušė nusidėjėlius savo rūstybėje ir nedorus žmones savo užsidegime; išlikusieji gi pabėgo pas pagonis, kad išsigelbėtų. ⁴⁵Matatijas su savo prieteliais ėjo visur, sugriovė aukurus, ⁴⁶apipjaustė neapipjaustytus vaikus, kiek tik rado Izraelio ribose, ir elgėsi drąsiai. ⁴⁷Jie vijosi puikybės vaikus, ir jų žygiai turėjo pasisekimo. ⁴⁸Įstatymą jie išvadavo iš pagonių galios ir iš karalių rankos ir neleido išgalėti nusidėjėliams

⁴⁹Atėjus metui mirti, Matatijas sakė savo sūnams: Dabar sustiprėjo puikybė ir plakimas, yra metas sunaikinimo, rūstybės ir užsidegimo. ⁵⁰Taigi dabar, mano sūnūs, būkite uolūs įstatymo gynėjai ir duokite savo gyvybes už savo tėvų sandorą; ⁵¹atsiminkite tėvų darbų, kuriuos jie yra padarę savo kartose, ir jūs laimėsite didelę garbę ir amžiną vardą. ⁵²Abraomas argi ne mėginime buvo rastas ištikimas, ir tai buvo jam įskaityta į teisybę? ⁵³Juožapas savo suspaudimo metu sergėjo įstatymą

Prad 22,2
Prad 41,40

³⁴Šabato dienos. Išeiti ir vykdyti karaliaus žodį jiems buvo lygu šabato sutepimui, nes šabato dieną jiems buvo daromas pasiūlymas. Tačiau taip jie norėjo pasakyti, kad jie laikysis nepajudinamai Dievo įstatymo /vis viena, ar panašus pasiūlymas bus jiems padarytas šabate ar šiokią dieną/. — ³⁶Neuždarė... neužkimšo akmenimis urvų angų. — ³⁸Šabatais. Gal čia kalbama apie tą pačią šabato dieną, nes sabbatha /dau-giskaita/ labai dažnai vartojama vietoje sabbathum /vienaskaita/. Žr 2 Mak 6,11. Mošės įstatymas niekur aiškiai nedraudė gintis šabate nuo užpuolimų ginklais; todėl Matatijas galėjo duoti saviesiems įsakymų /41 e/ kovoti taip pat šabato dieną

⁴⁹Asidai. Ebr *khasidim* pamaldieji. Šitie buvo tik susidėję su Makabiejais, neišsižadėdami tam tikro savarankiškumo; todėl, kaip matysime žemiau /7,13/, jie galėjo turėti skirtingų nusistatymų. Prie Makabiejų dar buvo

prisidėję /43 e/ tie, kurie norėjo išvengti svetimšalių varginimų. — ⁴⁴Išlikusieji: atpuolėliai, kurie nepateko į Matatijo kariuomenės rankas. — ⁴⁶Elgėsi drąsiai. Anot kaikiurių aiškintojų: reikale net griebdavosi prievartos, t y, priversdavo duoti apipjaustyti vaikus ir tuos tėvus, kurie to nelabai norėjo. — ⁴⁷Puikybės vaikus: Sirus. — ⁴⁸Iš karalių... Platino pagarbą įstatymui prieš valią karaliaus vietininkų, kurie norėjo pašalinti jį ir paversti nieku. — ⁴⁹Nusidėjėliams: atpuolusiems Žydams

⁴⁹Atėjus metui mirti: maždaug po vienerių kovos metų. — *Dabar...* Matatijui mirštant, tautos priešai buvo pilni puikybės, piktieji vargino teisiuosius, Širai dėjo pastangų, kad visai sunaikintų teokratiją. Be to, dar tebebuvo matoma ir Dievo rūstybė tautai, nes Jerusale buvo priešų rankose. — ⁵⁰Įstatymo. Įstatymas buvo sandoros pagrindas ir sąly-

Sk 25,13
Ekli 45,28
Još 1,2; Sk 14,6
Još 14,14
2 Kar 7,1-16
4 Kar 2,11
Dan 3,50
Dan 6,22

ir pasidarė Egipto valdovas. ⁵⁴Mūsų tėvas Phinėjas, degdamas uolumu dėl Dievo, gavo amžinos kunigystės sandorą. ⁵⁵Jošue, įvykdes žodi, pasidarė vadas Israėlyje. ⁵⁶Kalebas, liudydamas susirinkime, gavo tėvonystę. ⁵⁷Dovidas savo gailestingumu laimėjo amžinai karalystės sostą. ⁵⁸Elijas, degdamas įstatymo uolumu, buvo paimtas į dangų. ⁵⁹Ananijas, Azarijas ir Misaėlis tikėjimu buvo išgelbėti iš liepsnos. ⁶⁰Daniėlis dėl savo nekaltumo buvo išgelbėtas iš liūto nasrų. ⁶¹Taip apsvarstykite kartą po kartos, kad visi, kurie juo tikisi, nesusilpnėja. ⁶²Nebijokite žmogaus nusidėjėlio žodžių, nes jo garbė mėšlas ir kirminai: ⁶³šiandien jis augštinamas, o rytoj jo neberandama, nes jis pavirto savo dulkėmis ir jo sumanymai dingo. ⁶⁴Taigi jūs, mano sūnūs, būkite drąsūs ir elgkitės kaip vyrai dėl įstatymo, nes juo jūs būsite garbingi. ⁶⁵Štai jūsų brolis Simonas; aš žinau, kad jis patarimų žmogus; klausykite jo visuomet, ir jis bus jums tėvas. ⁶⁶Judas Makabiejus, stiprus ir drąsus nuo pat savo jaunystės, tebūna jums kariuomenės vadas ir tegul veda tautą į kovą. ⁶⁷Surinkite prie savęs visus, kurie laikosi įstatymo, ir atkeršykite priešams už savo tautą. ⁶⁸Atsilyginkite pagonims, ką jie nusipelnė ir žiūrėkite įstatymo įsakymų. ⁶⁹Po to jis palaimino juos ir nuėjo pas savo tėvus. ⁷⁰Mirė jis šimtas keturiasdešimts šeštais metais ir buvo savo sūnų palaidotas savo tėvų kapuose Modine. Jo raudėjo visas Israėlis dideliu gedulu

3. ¹Tuomet jo vietoje pakilo jo sūnus Judas, vadinamas Makabiejumi. ²Jam padėjo visi jo broliai ir visi, kurie buvo susidėję su jo tėvu; jie su džiaugsmu kovojo Israėlio kovą

³Jis padaugino garbę savo tautai, vilkėdavo šarvais kaip milžinas, susijuosdavo kariškais ginklais kovose ir savo kalaviju gynė stovyklas.

ga. — ⁵¹Didelę garbę ir... Įsigytas nemarus vardas bus jiems didelė garbė [plg 2 Mak 7 sk]. — ⁵²Ar ne mėginime: kai Abraomas buvo gavęs įsakymą paaukoti savo sūnų. Plg Prad 15,6; 22,2. — ⁵³Juozapas... žr Prad 41,40... — ⁵⁴Phinėjas... Žr Sk 25,13. — ⁵⁵Jošue... Žr Iš 17,9; Sk 14,6; 27,18; Još 1,2-10. — ⁵⁶Kalebas... Žr Sk 14,6; Još 14,14. — ⁵⁷Gailestingumu. Tikriau: pamaldumu. Aliuzija į 2 Kar 7. — ⁵⁸Elijas... Žr 4 Kar 2,11; 3 Kar 18. — ⁵⁹Ananijas... Žr Dan 3,50. — ⁶⁰Daniėlis. Žr Dan 6,22. — ⁶¹Mėšlas ir... Pavirsta mėšlu ir kirminais, kaip kad būna žmogui mirus. — ⁶²Augštinamas... Plg Ps 36,35; 81,11; 145,4; Ješ 66,24. — ⁶³Būsile garbingi: gausite ištikimybės Dievo pažadėtą užmokestį. Plg aug 51 e. — ⁶⁴Tautą į kovą. Anot gr t: Tautų kovas, t y, tekojoja prieš pagonis. — ⁶⁵Pas savo

tėvus. Plg Prad 25,8; 35,29 ir k. — ⁷⁰Mirė jis šimtas... 166 m pirm Kr, trejiems metams praslinkus po šventyklos sutepimo /1,21/. — Modine. Plg žem 13,27

2. Judo Makabiejaus darbai

a/ Judas nugali Antijoko vadus ir išvaduoja šventąjį miestą

3,1-4,61. Antrame pirmos Makabiejų knygos skyriuje /3,1-9,22/ kalbama apie Judo Makabiejaus darbus, visų pirma apie jo laimingas kovas prieš Antijoko vadus, prieš Apolonių /3,1-12/, prieš Seroną /3,13-24/, prieš Ptolemiejų, Nikanorą ir Gorgiją /3,25-4,25/, pagaliau prieš Lisiją /4,26-35/. Tas kovas laimėjus, Judui pasiseka sugrįžti į Jerusale, apvalyti suteptą šventyklą ir sustiprinti miestą /4,36-61/

- ⁴Savo veiksmiais jis pasidarė panašus į liūtą ir į jauniklį liūtą, kurs krikia medžiodamas.
⁵Jis įjėškodavo bedievių ir persekirodavo juos, degino liepsnomis tuos, kurie drumstė jo tautos ramybę.
⁶Jo bijodami jo neprieteliai bėgo šalin; visi piktadariai buvo išgąsdinti, ir gelbėjimas buvo vykdomas jo ranka.
⁷Jis erzino daugelį karalių ir savo darbais džiugino Jokubą; jo atsiminimas pasilieka palaimintas per amžius.
⁸Jis ėjo per Judo miestus, išnaikino juose bedievius ir nukreipė rūstybę nuo Izraelio.
⁹Todėl jo vardas buvo minimas iki žemės pakraščiu, ir jis surinko žūnančius

¹⁰Tuomet Apolonijus surinko pagonis ir iš Samarijos didelę ir galingą kariuomenę prieš Izraelį. ¹¹Sužinojęs apie tai Judas išėjo jam priešais, sumušė ir užmušė jį; krito daug sužeistų, kiti pabėgo. ¹²Judas paėmė jų grobį, pasiėmė taip pat Apolonijaus kalaviją ir naudojo jį kovose per visas savo gyvenimo dienas

¹³Sirijos kariuomenės viršininkas Seronas, išgirdęs, kad Judas surinkęs prie savęs ištikimųjų būrį į sueigą, ¹⁴tarė: Įgysiu sau vardą, išgarsėsiu karalystėje ir nugalėsiu Judą ir visus su juo esančius, kurie niekina karaliaus žodį. ¹⁵Jis prisirengė, ir su juo ėjo bedievių kariuomenė, galingi padėjėjai, atkeršyti Izraelio vaikams. ¹⁶Jie atėjo iki Bethoronui, o Judas išėjo jiems priešais su nedaugeliu žmonių. ¹⁷Bet pamatę einančią jiems priešais kariuomenę, jie tarė Judui: Kaip mes negausingi galėsime kovoti prieš taip didelę ir galingą daugybę, mes, kurie šiandien esame nuvarginti pasninko? ¹⁸Judas tarė: Nesunku atiduoti daugelį į nedaugelio rankas, ir nėra skirtumo dangaus Dievo akivaizdoje išgelbėti dideliu ar mažu skaičiumi; ¹⁹nes nugalėjimas kare nepareina nuo kariuomenės daugybės, bet stiprybė ateina iš dangaus. ²⁰Jie ateina prieš mus su atkaklia daugybe ir su puikybės sunaikinti mūsų, mūsų žmonių ir mūsų vaikų ir mūsų apiplėšti, ²¹mes gi kovosime už savo gyvybę ir savo įstatymus; ²²pats Viešpats sutrins juos mūsų akyse, todėl jūs

3. ¹Jo vietoje... Plg 2 Mak 8,1.22

³Jis padaugino... 3-9 e yra ritmuotą pagyrimą visų Judo nuveiktų darbų. — *Kaip mūšinas*: kaip karžygis, ne kaip paprastas kareivis. — ⁴Panašus į liūtą. Liūtas yra budraus karžygio vaizdas. Plg Prad 49,9; Sk 23,24; Oš 5,14. — ⁵Bedievių: ypač tų Žydų, kurie buvo išsižadėję savo religijos. — *Degino...* plg žem 10,84. — ⁷Daugelį karalių: karaliaus pavaduotojų, jo skirtų vietininkų. — ⁸Rūstybė: nelaimės, kurios buvo rūstybės pasireiškimas. — ⁹Iki žemės pakraščiu: Azijoje ir net Romoje

¹⁰Apolonijus. Jis buvo Sirų kariuomenės viršininkas Samarijoje,

tikriausiai tas pat, kurs metai anksčiau, Antijoko pasiūstas į Jerusale, buvo pasielgęs su Žydais labai nežmoniškai. Žr aug 1,30... — ¹¹Sumušė ir... Judo vedami Žydai laimėjo kovą, kurioje tarp kitų žuvo ir pats Apolonijus. Jo kalavijas teko nugalėtojiui

¹³Seronas. Anot Juozapo Fl, Seronas buvęs Celesirijos kariuomenės viršininkas. Jis, kaip ir Apolonijus, veikė prieš sukilusius Žydus be ypatingo Antijoko įsakymo. Plg 26 e. — ¹⁶Iki Bethoronui. Gr t: iki Bethorono šlaitui. Bethoronas buvo kalnuose, iki 15 kilometrų į šiaurvakarius nuo Jerusaleš /plg Još 10,10; 1 Kar 13,18; 3 Kar 9,17/. — Nu-

nebijokite jų. ²³Liovešis kalbėti, jis ūmai puolė juos; ir Seronas su savo kariuomene buvo sutrintas jo akivaizdoje. ²⁴Judas vijosi jį Bethorono šlaitu iki lygumai; aštuoni šimtai jų vyrų krito, kiti gi pabėgo į Pilistimų šalį

²⁵Baimė ir išgąstis Judo ir jo brolių apėmė visas tautas aplinkui; ²⁶jo vardas pasiekė karalių, ir visos tautos pasakojo apie Judo kovas

²⁷Išgirdęs tuos dalykus, karalius Antijokas labai supyko. Jis siuntė ir liepė rinkti kareivius visoje savo karalystėje, labai stiprią kariuomenę, ²⁸atidarė savo iždinę, davė kariuomenei algą metams ir liepė jiems būti visam kam pasirengusiems

²⁹Bet jis pamatė, kad jo iždinėse trūksta pinigų ir kad šalių mokesčiai menki dėl sumišimo ir dėl žalos, kurią jis buvo padaręs krašte, atimdamas buvusius nuo seniausių dienų įstatymus. ³⁰Jis ėmė bijoti neturėsiąs, kaip jau buvo kartą ir kitą, išlaidoms ir dovanoms, kurias anksčiau duodavo dosnia ranka, taip kad dosnumu buvo perviršijęs pirm jo buvusius karalius. ³¹Todėl jis buvo labai susirūpinęs ir nutarė eiti į Persiją paimiti anų šalių mokesčius ir susirinkti daug pinigų

³²Jis paliko Lisiją, žmogų kilusį iš karališkosios giminės, rūpintis karalystės reikalais nuo Euphrato upės iki Egipto upei ³³ir auklėti savo sūnaus Antijoko, iki pats sugriš. ³⁴Jam jis pavedė pusę kariuomenės ir dramblius, davė jam įsakymų apie visa, ko norėjo, ir apie Judėjos bei Jerusaleės gyventojus, ³⁵kad siųstų prieš juos kariuomenę sutrinti ir sunaikinti Izraelio galios ir Jerusaleės liekanų, išdildyti jų atsiminimo iš tos vietos, ³⁶kad apgyvendintų visose jų ribose svetimšalius ir burtu padalintų jų žemes

³⁷O karalius pasiėmė likusią kariuomenės dalį, išėjo iš savo karalystės sostinės Antijokijos šimtas keturiasdešimt septintais metais, persikėlė per Euphrato upę irėjo per augštesniausias šalis

³⁸Lisijas pasirinko iš karaliaus prietelių galingus vyrus, Dorimino sūnų Ptolemiejų, Nikanorą ir Gorgiją, ³⁹ir išsiuntė su jais keturias de-

varginti pasninko. Gal tai buvo pasninko dieną; bet galėjo būti, kad Judas, labai skubėdamas, nebuvo pasiėmęs savo kariuomenei maisto. —

¹⁹*Nes nugalėjimas...* Plg I Kar 17,45-47. — ²³*Buvo sutrintas.* Puolimas Seronui buvo netikėtas; Judas gi pasitikėjo Viešpaties pagalba /žr 22 e/. — ²⁴*Iki lygumai.* Ilgas Bethorono šlaitas buvo visuomet pavojingas bėgantiems, nes jis vietomis labai uolingas. Žr Još 10,10,11. Todėl Serono kariuomenė negalėjo priešintis, iki pasiekė lygumą arti Tarpžemės jūros į pietus nuo Joppės

²⁸*Algą metams.* Taip Antijokas norėjo patikrinti sau kariuomenės ištikimybę; bet tos algos užmokėjimu jis visai ištuštino savo jau ir be to apytuštį iždą. — *Visam kam...* Jei kartais sukiltų kitos pavergtos tautos

²⁹*Mokesčiai menki...* Antijoko įsakymai jo valdomoms tautoms buvo

padarę daug sumišimo; daug gyventojų buvo pabėgę iš savo vietų, kiti slapstėsi, taip kad visus mokesčius surinkti iš jų buvo labai sunku. Be to, Antijokas buvo žinomas kaip žmogus, kurs pinigų net didžiausioms išlaidoms nesigailėdavo. — ³¹*Į Persiją*: platesne to žodžio prasme, kitaip sakant į kraštus anapus Euphrato, kurie turėjo mokėti duoklę Sirijai /plg I Mak 6,56/

³²*Iš karališkosios giminės.* Plg 2 Mak 11,1, kur Antijoko sūnus Antijokas Eupatorius vadina Lisiją savo giminaičiu. — ³³*Savo sūnaus*: kurs dar tebebuvo vaikas. Plg I Mak 1,11; 7,1-4

³⁷*Šimtas...* 165-164 pirm Kr. — *Per augštesniausias šalis*: kalnuotus kraštus anapus Euphrato. Tas Antijoko žygis plačiau aprašytas žem 6,1...

³⁹*Ptolemiejų.* Jis buvo Celesirijos ir Phenikijos vietininkas, karaliaus

šimtis tūkstančių žmonių ir septynis tūkstančius raitelių eiti į Judo šalį ir jos sunaikinti, kaip buvo karaliaus įsakyma. ⁴⁰Tie išėjo su visa savo kariuomene, atvyko ir sustojo prie Emauso lygumoje. ⁴¹Anų šalių pirkliai, išgirdę apie juos, pasiėmė labai daug sidabro ir aukso, taip pat tarnų ir atėjo į stovyklą pirkti į vergiją Izraelio sūnų; prie jų prisidėjo Sirijos ir svetimų šalių kariuomenė

⁴²Judas ir jo broliai pamatę, kad nelaimės didėja, ir kad kariuomenė artinasi į jų ribas; jie sužinojo taip pat karaliaus įsakymą, kuriuo buvo liepiama pražudyti ir sunaikinti tautą; ⁴³todėl jie kalbėjo vieni kitiems: Pakelkime savo pažemintą tautą ir kovokime už savo tautą ir už savo šventoves. ⁴⁴Būrys susirinko, kad būtų pasirengęs į kovą, kad melstųsi ir prašytų pasigailėjimo ir malonės

⁴⁵Jerusalė gi nebuvo gyvenama, bet buvo lyg tyruma;
iš jos vaikų nebuvo nė vieno, kurs įeitų ir išeitų;
šventykla buvo mindoma;
svetimšaliai buvo pilyje;
ten buvo pagonių buveinė;
džiaugsmas buvo atimtas iš Jokubo,
ir nebesigirdėjo tenai vamzdžio ir kanklių

⁴⁶Taigi jie susirinko ir atėjo į Masphą ties Jerusale, nes Masphoje kitados yra buvusi maldos vieta Izraeliui. ⁴⁷Tą dieną jie pasninkavo, apsiliko ašutinėmis, apsisėrė sau galvas pelenais, perplėšė savo drabužius ⁴⁸ir ištiesė įstatymo knygas, kuriose pagonys stengėsi rasti savo stabų panašumą. ⁴⁹Jie atsinešė taip pat kunigų papuošalus, pirmones ir dešimtinės, pasikvietė Nazarajus, kurie buvo pabaigę savo dienas, ⁵⁰ir šaukėsi dideliu balsu ir dangų, sakydami: Ką mes darysime su šiais ir kur juos vesime? ⁵¹Tavo šventovė sumindžiota ir sutepta, tavo kunigai gedule ir pažeminime. ⁵²Štai pagonys susirinko prieš mus mūsų

Antijoko labai mėgiamas /2 Mak 4,45.. 8,8/. Nikanoras buvo piktas Žydų priešininkas; Antijokas jį labai brangino /1 Mak 7,26.../. Gorgijas buvo prityręs kariuomenės vadas /2 Mak 8,9/. Ptolemiejui gal buvo dar pavesta tartis su kitomis tautomis /plg 2 Mak 10,12 ;.../. — ³⁹Keturias dešimtis... Tai buvo be galo didelė kariuomenė, lyginant ją su Judo kovotojų skaičiumi /1 Mak 3,39.../. Kitoks kariuomenės skaičius, nurodytas 2 Mak 8,9, gal yra perrašinėtojų klaida. — ⁴⁰Prie Emauso. Dabar jis vadinamas Amuas. Vieta kovai čia buvo ne mažiau svarbi, kaip Bethorone. — ⁴¹Anot Sir vertimo ir Juozapo Fl: kojų pančių. Sirų pasitikėjimas laimėti kovą buvo labai didelis. Anot 2 Mak 8,11, Nikanoras buvo pasiryžęs pardavinėti paimtus nelaisvės žydus labai pigia kaina, 90 už vieną talentą. — *Prie jų prisidėjo...* Prie kariuomenės, atė-

jusios iš Antijokijos, dar prisidėjo Sirų ir Pilistimų būriai

⁴⁶[*Maspha* : dabar Nebi Samuil, apie 7 km į šiaurvakarius nuo Jerusale. Plg Teis 20,1... 1 Kar 7,5. Iš čia galima jau gana gerai matyti Jerusale. — ⁴⁸*Kuriose pagonys...* Prasmė nevisai aiški. Gali būti, kad dabar Žydai buvo ištiesę šventojo Rašto egzempliorių, kurs Sirų kuriuo nors būdu buvęs išniekintas; anot Vulg, jie ieškoję jame /gal kherubų paveiksluose/ savo stabų panašumo. Anot laikurių gr rankraščių: pagonys jų ieškoję, kad į jas įteptų savo dievačių paveikslus /tai būtų buvęs dar didesnis šventų knygų išniekinimas, kaip jų sudeginimas/. Plg 4 Kar 19,14; Ješ 37,14. — ⁴⁹*Kunigų papuošalus*. Kunigiški rūbai galėjo būti nešiojami tik Jerusaleš šventykloje, taip pat pirmonės ir dešimtinės tik ten galėjo būti aukojamos. Atsinešimas įvardintų dalykų

sunaikinti; tu žinai, ką jie prieš mus mano. ⁵³Kaip mes galėsime jiems pasipriešinti, jei tu, o Dieve, nepadėsi mums? ⁵⁴Ir jie ėmė trimituoti labai skardžiai trimitais

Pak 20,5,8

⁵⁵Po to Judas paskyrė tautai vadus, tūkstantininkus, šimtininkus, penkiasdešimtininkus ir dešimtininkus. ⁵⁶Tiems, kurie buvo ką tik pasistatę namus, vedę žmoną, pasisodinę vynuogyną, ir bailiesiems liepė, eidamas įstatymu, kiekvienam grįžti į savo namus. ⁵⁷Paskui jis pakilo iš savo stovyklos ir sustojo prie Emauso pietų šone. ⁵⁸Judas tarė: Priesirengkite ir būkite drąsūs vyrai; būkite prisirengę ryt rytą kovoti prieš šituos pagonis, kurie susirinko prieš mus sunaikinti mūsų ir mūsų šventovių, ⁵⁹nes geriau mums mirti kovoje, kaip matyti mūsų tautos ir šventovės nelaimės. ⁶⁰Koki bus valia danguje, taip tebūna

4. ¹Gorgijas pasiėmė penkis tūkstančius vyrų ir tūkstantį rinktinių raitelių ir paliko stovyklą nakčia, ²kad užpultų žydų stovyklą ir staiga sumušų juos; žmonės iš pilies buvo jiems vadovai. ³Tai išgirdęs Judas, atsikėlė su drąsiausiais, kad užpultų karaliaus kariuomenės didumą, kuri buvo Emause, ⁴nes ta kariuomenė dar tebebuvo išsiskirsčiusi už stovyklos. ⁵Gorgijas, atėjęs nakčia į Judo stovyklą ir nieko neradęs, įieškojo jų kalnuose, sakydamas: Šitie bėga nuo mūsų

⁶Dienai išaušus, Judas pasirodė lygumojie tiktai su trimis tūkstančiais vyrų, neturėjusių nei skydų nei kalavijų. ⁷Kai jie pamatė stiprią pagonių kariuomenę, turėjusią šarvus, ir aplink ją raitelius, žmonės išmokyti kovoti, ⁸Judas tarė buvusiems su juo vyrams: Nebijokite jų daugybės ir nenusigąskite jų puolimo. ⁹Atsiminkite, kaip buvo išgel-

Iš 14,9

į Masphą, tarsi jų parodymas Viešpačiui, turėjo palenkti jį, kad jis gražintų Žydus į šventąjį miestą, kad ten jie vėl laisvai galėtų atlikti savo religijos apeigas. — *Nazarajus*. Plg Sk 6,16. Kadangi šventykla buvo neprieinama, Nazarajai negalėjo aukoti tenai savo aukos. Plg Pak 6,2. Taigi ir jų pasirodymas Masphoje turi sužadinti Viešpaties gailestingumą, kad suteiktų jiems galimybę atitesėti savo įžadus. — ⁵⁴*Jie ėmė trimituoti...* Šaukdami savuosius į kovą. Plg Sk 10,9

⁵⁵*Vadus...* Plg Sk 31,14-48; 1 Kar 8,14; 4 Kar 9,1. Pirmos kariuomenės dalies, susidedančios iš 1,500 vyrų, priešakinį stojo pats Judas; kitas svarbesnės dalis vedė jo broliai Simonas, Jonas ir Jonatas /1 Mak 9,36-38/. — ⁵⁶*Kurie buvo ką tik...* Toks buvo įstatymo patarimas. Žr Pak 20,5-8. — ⁵⁷*Pakilo iš savo stovyklos*. Judo kariuomenėje buvo tuomet 6.000 žmonių, kaip paaiškėja iš tikslėnio pasakojimo 2 Mak 8,16-22

4. ¹*Gorgijas pasiėmė...* Didžioji kariuomenės dalis pasiliko stovykloje,

kur vadu buvo Nikanoras. Kas pasakojama čia 4,1-35, reikia palyginti su 2 Mak 8,24... Gorgijas buvo prityręs karvedys /2 Mak 8,9/; jis tikėjosi Judą išgąsdinsias. Tačiau Judas gauna žinių apie priešo sumanymą ir pats nori pulti netikėtai stovyklą. Kadangi Gorgijas ir Judas eidami nesusitinka, jie turėjo eiti ne tuo pačiu keliu. Paliktas su kariuomenė Gorgijas buvo Žydams pavojingas /18 e/, tačiau jis pasitraukia, kai pamatė jog Sirų stovykla buvo paimta ir Nikanoras sumuštas /21,22 e/. — ²*Žmonės iš pilies*: gal Žydai atpuolėliai. — ³*Su drąsiausiais*. Aliuzija į 3,58. — ⁴*Ta kariuomenė...* Gorgijo kariuomenės dauguma dar nebuvo pilnai sutvarkyta stovykloje, todėl Judui buvo lengviau ją pulti. — ⁵*Bėga nuo mūsų*. Kadangi Judas buvo sustojęs į pietus nuo Sirų stovyklos, tai ta kryptimi Gorgijas jo ir įieško, ir tuo būdu jis vis toliau traukiasi nuo savo didžiosios stovyklos

⁶*Nei kalavijų*. Gr t skaitome dar šiuos žodžius: kaip jie no-

bėti mūsų tėvai Raudonojoje jūroje, kai juos vijosi paraonas su gausinga kariuomene. ¹⁰Saukimės dabar į dangų, o Viešpats pasigailės mūsų; jis atsimins mūsų tėvų sadorą ir sutrins šią kariuomenę šiandien mūsų akivaizdoje. ¹¹Tuomet visi pagonys žinos, kad yra Izraelio gelbėtojas ir vaduotojas. ¹²Svetimšaliai, pakėlę savo akis ir pamatę juos ateinančius priešais, ¹³išėjo iš stovyklos į kovą; bet ir tie, kurie buvo su Judu, sutrimitavo trimitu. ¹⁴Taip jie susitiko. Pagonys buvo visai sumušti ir bėgo į lygumą. ¹⁵Paskutiniai krito visi po kalaviju. Žydai vijosi juos iki Gezeronui ir iki Idumėjos, Azoto ir Jamnijos lygumų. Krito anų iki trijų tūkstančių vyrų

¹⁶Kai Judas sugrįžo su kariuomene, kuriėjo paskui jį, ¹⁷jis tarė tautai: Negeiskite grobio, nes kova dar prieš mus. ¹⁸Gorgijas ir jo kariuomenė yra arti mūsų kalne, bet stokitė dabar drąsiai prieš mūsų neprietelius ir nugalėkite juos, o paskui imsite grobį be baimės. ¹⁹Dar Judui tai tebekalbant, štai pasirodė viena dalis, einanti nuo kalno. ²⁰Gorgijas pamatė, kad jo žmonės buvo priversti bėgti, ir kad stovykla buvo padegta, nes dūmai, kurie matėsi, rodė, kas buvo įvykę. ²¹Tai išvydę, jie labai nusigando, nes jie pamatė taip pat ir Judą su kariuomene lygumoje, prisirengusį kovai, ²²ir visi jie pabėgo į svetimšalių laukus

²³Tuomet Judas nuėjo prie stovyklų grobio, ir jie paėmė labai daug aukso, sidabro, iakinto, jūrinės purpuros ir daug lobio. ²⁴Grįždami jie giedojo dėkojimo giesmę ir garbino Dievą danguje, kad jis geras, kad jo gailėstingumas amžinas. ²⁵Tą dieną buvo įvykdytas didelis išgelbėjimas Izraelyje

²⁶Visi gi svetimšaliai, kurie buvo ištrūkę, atėjo ir pranešė Lisijui, kas buvo įvykę. ²⁷Tai išgirdęs, jis labai nusigando ir nusiminė, nes Izraelyje įvyko ne taip, kaip jis norėjo ir kaip buvo įsakęs karalius

²⁸Kitais metais kovai prieš žydus Lisijas surinko šešias dešimtis tūkstančių rinktinių vyrų ir penkis tūkstančius raitelių. ²⁹Jie atėjo į Judėją ir sustojo Bethorone. Judas sutiko juos su dešimčia tūkstančių vyrų

rėjo, ty, jie nebuvo tinkamai apginkluoti, Judo 3,000 buvo viena dalis jo visos į keturias dalis paskirstytos kariuomenės /2 Mak 8,21/. — ⁸Ju daugybės. Sirų kariuomenės Nikanoro žinioje galėjo būti daugiau kaip 40.000. — ⁹Raudonojoje jūroje... Žr Is 14,9. — ¹²Svetimšaliai: Sirai. Žr 2 Mak 8,22.23. — ¹⁵Iki Gezeronui. Dabar: Tel Džezzer, apie 7 km į šiaurės vakarus nuo Emauso. — ¹⁶Idumėjos: į pietus nuo Judėjos. — ¹⁷Azoto ir Jamnijos: į vakarus nuo Judėjos. Į visas įvardintas vietasėjo dideli kariuomenės keliai. Vytis taip toli galėjo tik kaikurie būriai, juo labiau, kad Judui reikėjo laukti pasirodant Gorgijo

¹⁹Pasirodė viena dalis... Gorgijas, būdamas tos nuomonės, kad Judas

turėjo pasitraukti į rytų šone esančius kalnus,ėjo ta kryptimi, tačiau kai jis tenai įieškojo Žydų, jie nelauktu puolimu nugalėjo Nikanorą ir išsklaidė jo būrius. — ²²Į svetimšalių laukus: į Pilistimų šalį

²³Iakinto: tamsiai mėlynos purpuros. — ²⁴Jūrinės purpuros. Ta buvo laikoma gražiausia. — ²⁵Lobio: Čia buvo ir labai reikiamų žydams ginklų /2 Mak 8,27/. — ²⁶Kad jis geras... Žr Ps 135

²⁷Pranešė Lisijui. Anot 2 Mak 8,36, pas Lisiją atbėgęs net be palydovų ir Nikanoras; jis dabar buvęs įsitikinęs, kad Žydai nenugalimi. — ²⁸Buvo įsakęs... Žr aug 3,34...

²⁹Kitais metais: 165 m pirm Kr. Kad Žydai buvo nenugalimi, kaip manė Nikanoras, Lisijas nenorėjo ti-

I Kar 17,50; 14,13

³⁰Kai jie pamatė galingą kariuomenę, Judas meldėsi ir sakė: Palaimintas esi, Izraelio gelbėtojai, tu, kurs sutrynei galingojo jėgą savo tarno Dovidio ranka ir atidavei svetimšalių stovyklas į Sauliaus sūnau Jonato ir jo ginklanešio rankas. ³¹Atiduok taip pat šitą kariuomenę į tavo Izraelio tautos rankas; tebūna jie sugėdinti su savo kariuomene ir raiteliais. ³²Išvaryk jiems baimės ir nusmelk jų jėgos drąsą, kad jie sudrebėtų dėl savo sunaikinimo. ³³Nutremk juos kalaviju tų, kurie myli tave, ir tegul visi, kurie žino tavo vardą, garbina tave giesmėmis

³⁴Po to jie pradėjo kovą, ir iš Lisijo kariuomenės krito penki tūkstančiai vyrų. ³⁵Lisijas, matydamas savųjų bėgimą ir žydų drąsą, ir kad jie pasiryžę ar gyvi būti, ar drąsiai mirti, sugrižo į Antijokiją ir rinko kareivius, kad didesniu skaičiumi vėl ateitų į Judėją

³⁶Tuomet Judas ir jo broliai kalbėjo: Štai mūsų neprieteliai sutrinti; eikime dabar apvalyti šventyklos ir jos atnaujinti. ³⁷Taigi visa kariuomenė susirinko ir jie atėjo į Siono kalną. ³⁸Pamatę šventyklą apleistą, altorių suteptą, vartus sudegintus, augančius šventoriuje krūmus, kaip miške ir kalnuose, ir sugriautus kambarius, ³⁹jie perplėšė savo drabužius, raudėjo griaužias raudas, bėrė sau ant galvos pelenus, ⁴⁰parpuolę veidu ant žemės trimitavo ženklų trimitais ir šaukėsi į dangų

⁴¹Tuomet Judas paskyrė vyrų kovoti prieš tuos, kurie buvo pilyje, iki jie apvalys šventas vietas. ⁴²Be to, jis pasirinko nesuteptų kunigų, uolių Dievo įstatymo laikytojų. ⁴³Tie apvalė šventas vietas ir nunešė suteptus akmenis į nešvarią vietą. ⁴⁴Judas galvojo apie deginamųjų aukų altorių, kurs buvo suteptas, kas reiktų su juo daryti. ⁴⁵Jiems atėjo geras sumanymas išardyti jį, kad kartais jis nebūtų jiems pajuoka, nes pagonyms buvo jį suteptę. Taigi jie išardė jį ⁴⁶ir sudėjo akmenis tinkamoje vietoje šventyklos kalne iki ateis pranašas ir duos apie juos nurodymų. ⁴⁷Paskui jie ėmė netašytų akmenų, kaip nurodo įstatymas, ir pastatė naują altorių, panašų į tą, koks buvo pirma. ⁴⁸Jie pataisė šventyklą

kėti. — ³⁹*Į Judėją*. Tikriausiai Gr t: į Idumėją. — Lisijas atsiveda savo kariuomenę ne Taržemio pajūriu, kaip darė anksčiau Seronas, paskui Ptolemiejus, Nikanoras ir Gorgijas, bet keliais anapus Jordano ir Mirties jūros į Idumėją. — *Bethorone*. Žr aug 3,16.24. Gr t: Betsūroje. — Taip buvo vadinama stipri vieta kalnuose prie kelio, kuriuo einama iš Jerusaleės į Hebroną. Žr Još 15,58; 2 Kron 11,1. Lisijas, apeidamas Judėją aplinkui, gal norėjo apsupti Judos kariuomenę ir ją visą sunaikinti.

³⁰*Galingojo...* Goljato. Žr I Kar 17,50; 14,13. — ³⁵*Rinko kareivius*. Gr t kalbama apie rinkimą samdytos kariuomenės gal iš karinesnių tautelių, kokiomis ypač buvo laikomi Galatijos, Pisidijos ir Kilikijos gyventojai

³⁶*Judas ir jo broliai...* Plg 2 Mak 10,1-5; 8,30-36. — *Atnaujinti*. Anot gr t: pašventinti. — ³⁷*Į Siono kal-*

ną. Mak knygoje Siono kalnu vadinamas šventyklos kalnas, taigi rytinė Siono kalno dalis. — ³⁸*Sugriautus kambarius*: sandėlius, kambarius ir kunigų butus šventoriuose. Ką dar buvo palikę pagonyms, tai sugriovė jiems palankūs Žydai. Apie vieno tokių žydų nusikaltėlių Kalisteno nubaudimą kalbama 2 Mak 8,33; taip pat Graikų šalininkas vyriausias kunigas Menelajus buvo pabėgęs. 2 Mak 11,29. — ³⁹*Jie perplėšė...* Plg aug 3,47. — ⁴⁰*Ženklų trimitais*. Žr Sk 10,2

⁴¹*Kurie buvo pilyje*. Žr aug 1,35. Judas norėjo, kad jo paskirtas kariuomenės būrys neleistų įgulai išeiti iš pilies ir pulti dirbančius prie šventyklos Žydus. Plg Nem 4,16. Paimti pilies jis nė nebاندė; ji turėjo pasilikti priešio rankose dar dvidešimt trejus metus. Žr žem 13,49-51. — ⁴³*Nunešė suteptus...* Sugriovė stabų aukurą, jo akmenis jie nunešė į ne-

ir kas buvo šventnamio viduje, ir pašventino šventnamį bei šventorius.⁴⁹ Jie padarė naujų šventų indų ir atnešė į šventyklą žvakidę, smilkalų altorių ir stalą.⁵⁰ Ant altoriaus jie padėjo smilkalų ir uždegė žiburius žvakidėje, kad jie šviestų šventnamyje.⁵¹ Ant stalo jie padėjo duonų, pakabino uždangas ir taip pabaigė visus darbus, kuriuos buvo pradėję

⁵²Dvidešimt penktą devintojo mėnesio /būtent Kaslevo mėnesio/ dieną šimtas keturiasdešimts aštuntais metais jis atsikėlė dar neišaušus⁵³ ir, kaip įstatymas reikalauja, aukojo aukas ant naujo deginamųjų aukų altoriaus, kurį buvo pastatę.⁵⁴ Tuo pačiu metu ir tą pačią dieną, kurią pagonys buvo jį sutepę, jis buvo atnaujintas su giesmėmis, su kanklėmis, su arphomis ir kimbolais.⁵⁵ Visa tauta parpuolė ant veido; jie garbino ir šlovino danguję tą, kurs buvo jiems davęs pasisėkimo

⁵⁶Altoriaus pašventinimą jie šventė per aštuonias dienas ir aukojo deginamąsias aukas su džiaugsmu, taip pat dėkojimo ir gyriaus auką.⁵⁷ Jie papuošė šventyklos priešakį aukso vainikais ir skydeliais, pašventino vartus ir kambarius ir įstatė jiems duris.⁵⁸ Tautoje buvo labai didelio džiaugsmo, ir pagonių panieka buvo atitolinta.⁵⁹ Judas, jo broliai ir visas Izraelio susirinkimas nutarė švęsti altoriaus pašventinimo dienas savo laiku kas metai per aštuonias dienas nuo dvidešimt penktos Kaslevo mėnesio dienos su linksmybe ir džiaugsmu

⁶⁰Tuo pačiu metu jie sustiprino Siono kalną aplinkui augštomis sienomis ir stipriais bokštais, kad vėl neateitų pagonys ir nesumindžiotų jo, kaip kad buvo padarę anksčiau.⁶¹ Jie pastatė tenai igulą sergėti jo ir sustiprino jį ginti Betsūrai, kad tauta turėtų tvirtovę ties Idumėja

Jo 10,22

švarią vietą, gal į Innomo sūnušlėnį, kur kitados buvo pastatytas aukuras Molokhui /4 Kar 16,3; 21,6/. Buvo taip pat išardyti kiti aukurai, pastatyti Jerusaleš gatvėse ir aikštėse /2 Mak 10,2/. — ⁴⁹*Suaušėjo akmenis...* Stabų aukuras buvo pastatytas viršum deginamųjų aukų altoriaus, taip ir jis buvo suteptas. Kadangi tačiau jis buvo pastatytas Viešpačiui, jo akmenys paliekami saugioje vietoje; gal ir Malakijui mirus Žydų tautoje dar buvo laukiama naujo Sen Test pranašo pasirodymo /plg Lk 7,16; Jo 4,19/. Urimo ir Tumimo antroje Zorobabelio statytoje šventykloje nebebuvo; nebebuvo taip pat ir sandomos skrynios. — ⁴⁷*Įstatymas.* Žr Iš 20,25. — ⁴⁸*Patalsė šventyklą:* kas buvo sugadinta šventoje ir švenčiausioje dievnamio dalyje. Į Šventąją dalį buvo grąžinti visi šventi jos dalykai, švenčiausioji pasiliko tuščia. Plg 2 Mak 2,4-8. — *Pašventino...* Praslinkus lygiai trejiems metams po to, kai ant seno deginamųjų aukų altoriaus buvo Sirų sudeginta pirmoji auka stabams, vėl buvo paaukota auka

tikrajam Dievui. 2 Mak 10,3 mini mi dveji metai gal ta prasme, kad pirmais metais Judas dar nestovėjo tautos priešakyje. 25 *Kisle* mėnesio diena buvo gruodžio pusėje 165 m pirm Kr. Apie naują ugnį žr 2 Mak 10,3. — ⁴⁹*Žvakidė:* septyniomis šakomis. — ⁵¹*Uždangas:* ties šventąja ir švenčiausiąja dievnamio dalimi

⁵³*Kaip įstatymas...* Žr Iš 29,28; Sk 28,3. — ⁵⁴*Su giesmėmis...* Plg I Kron 16,42. — ⁵⁵*Danguje:* Veidą ir rankas pakeldami į dangų

⁵⁷*Skydeliais.* Tai buvo pašventinimo dovanos. Gal tie skydeliai buvo iš priešų atimto grobio dalis. —

⁵⁹*Nutarė švęsti...* Plg 2 Mak 10,6

⁶⁰*Siono kalną:* Šventyklos kalną. Taip Žydai dabar galėjo atlikti savo religines apeigas, nekliudomi Sirų, kurie tebebuvo pilyje. Vietoje pabėgusio vyriausiojo kunigo Menelajaus ir Jaso no vyriausiojo kunigo pareigas pradėjo eiti arba Onijo III /2 Mak 4,33.../ sūnus Onijas IV, arba vyriausiojo kunigo pavaduotojas «antrasis kunigas». Vyriausiojo kunigo garbė dabar turėjo tekti Asmoniejų šeimai. — ⁶¹*Betsūrai...* ties Idumėja.

5. ¹Kai tik pagonys aplinkui išgirdo, kad atstatyta altorius ir šventykla, kaip kad buvo anksčiau, jie labai supyko, ²nusistatė išnaikinti tuos iš Jokubo giminės, kurie buvo jų tarpe, pradėjo užmušinėti žmones ir juos persekioti

³Judas kovojo prieš Esavo sūnus Idumėjoje ir tuos, kurie buvo Akrobatanėje, nes jie laikė apsupę Israėlaičius, ir sudavė jiems labai didelį smūgį

⁴Jis atsiminė taip pat piktumą Beano vaikų, kurie tautai buvo slastai ir papiktinimas, tykodami jos kelyje. ⁵Jie apsupo juos bokštuose, apgulė juos, pasmerkė juos visai sunaikinti ir sudegino jų bokštus, su visais, kurie juose buvo

⁶Paskui jis ėjo toliau prieš Amono sūnus, rado stiprią kariuomenę, gausingą tautą ir jų vadą Timotiejų. ⁷Su jais jis susirėmė daug kartų kovose; jie buvo nugalėti, ir jis sunaikino juos. ⁸Po to jis paėmė Gazerio miestą ir jo dukteris ir sugrįžo į Judėją

⁹Pagonys Galaade susirinko prieš gyvenusius jų plote Israėlaičius, kad juos sunaikintų; bet šitie nubėgo į Datemano tvirtovę ¹⁰ir siuntė laiškus pas Judą ir jo brolius, sakydami: Prieš mus susirinko iš visų pusių pagonys, kad mus išnaikintų. ¹¹Jie rengiasi ateiti ir paimti tvirtovę, į kurią subėgome; jų kariuomenės vadas yra Timotiejus. ¹²Taigi ateik dabar ir gelbėk mus iš jų rankos, nes daugybė mūsų krito. ¹³Visi mūsų broliai, gyvenusieji Tubino plote, užmušti; jie paėmė nelaisvėn jų žmonas, vaikus, ir grobį ir nužudė tenai arti tūkstančio vyrų. ¹⁴Dar

Sirai buvo įsiveržę į Judėją iš Idumėjos. Jau kitados Roboamas buvo sustiprinęs Betsurą. Žr aug 29 e; 2 Kron 11,7

b) Judo Makabiejaus kovos prieš kaimynines tautas

5,1-68. Pasireiškus kaimynystėje esančių tautų nepalankumui Žydams, Judas kovoja prieš Idumėjiečius ir Amoniečius /1-8/; tuo pačiu metu jis išsiunčia Simoną į Galilieją ir, palikęs Jerusaleje Juozapą ir Azariją, pats išeina kariauti į Galaado šalį /9-14/ Simonas nugalė Galiliejiečių priešus /20-23/, Judas ir Jonatas Galaadiečius /24-54/. Tuo tarpu Gorgijas nugalė Juozapą ir Azariją /55-62/. Sugrįžęs iš Galaado šalies Judas puola pietų Idumėjiečius ir paima Khebroną ir Azotą /63-68/

5. ¹Kai tik pagonys... Dievnamio pašventinimas ir kulto atnaujinimas negalėjo patikti pagonims; Žydai atpuolėliai kurstė jų neapykantą Judui ir jo šalininkams /2 Mak 10,15/; Gorgijas, Timotiejus ir kiti artimų kraštų vadai ir vietininkai stengėsi atrasti Judui kuo daugiausiai priešininkų /2 Mak 10,14; 12,2/. Todėl Judas nusistatė pulti tuos priešus,

kad užbėgtų už akių gresiantiems pavojams

³Idumėjoje. Visų pirma Judas puolė senus Žydų priešus, Idumėjiečius /Sk 20,15... Ez 35,15 ir k/. Akrobatanė buvo kalnuotas kraštas prie Kurklių /Skorpiono/ augštos, ten kur baigiasi Mirties jūra pietų šone. — *Laikė apsupę*: nuolat juos užpuoldinėdavo. — *Didelį smūgį*. Gr t dar pridėta: pažemino juos ir paėmė jų grobį.

⁴Beano vaikų: kurie gyveno gal tarp Idumėjiečių ir Amoniečių į rytus nuo Mirties jūros. — ⁵Visai sunaikinti. Ebr *he-kherim*

⁶Prieš Amono sūnus: anapus Jordano. Amoniečiai buvo tarp kita ko pasisavinę plotus anapus Jordano, kai dešimts Israėlio giminių buvo išvesta į Asirijos nelaisvę /Jer 49,3/. Paskutiniaisiais laikais, būdami šalininkai Žydų nekenčiamo vyriausiojo kunigo Jasono, jie buvo užpuolę Jerusaleį ir išžudę nemažą jos gyventojų /2 Mak 5,5.../. — *Timotiejų*. Jis čia buvo karaliaus vietininkas. — ⁸Gazerio. Gr t: Jazerio. Žr Još 13,24.25 — *Jo dukteris*: miestelius ir sodžius, kurie priklausė Jazeriui

⁹Pagonys Galaade susirinko... Ga-

tebeskaitant laišką, štai kiti pasiuntiniai atėjo iš Galilijos perplėstomis jupomis ir atnešė panašių žinių, ¹⁵sakydami, kad prieš juos susirinkę žmonės iš Ptolemaidos, iš Tiro ir Sidono; visa Galilėja esanti pilna svetimšalių, kad mus sunaikintų. ¹⁶Kai tik Judas ir tauta išgirdo šituos žodžius, susirinko didelė sueiga apsvarstyti, ką jie turėtų daryti savo broliams, buvusiems sielvarte ir anų žmonių užpuoliams

¹⁷Tuomet Judas tarė savo broliui Simonui: Pasirink sau vyrų, eik ir gelbėk savo brolius Galilijoje, aš gi ir mano brolis Jonatas eisime į Galaado šalį. ¹⁸Jis paliko tautos vadus Zakharijo sūnų Juozapą ir Azariją su likusia kariuomene Judėjoje jos saugoti ¹⁹ir davė jiems tokį įsakymą: Būkite šitos tautos viršininkai ir nepradėkite kovos prieš pagonis, iki mes nesugrįšime. ²⁰Simonui buvo paskirta trys tūkstančiai vyrų, kad eitų į Galiliją, Judui gi aštuoni tūkstančiai į Galaadą

²¹Simonas išėjo į Galiliją ir kovojo daug kartų prieš pagonis; pagonys jo akivaizdoje buvo sutrinti, ir jis vijosi juos iki Ptolemaidos vartų; ²²apie tris tūkstančius pagonių krito ir jis paėmė jų grobį. ²³Pas-
kui jis pasiėmė su savim tuos, kurie buvo Galilijoje ir Arbate, su jų žmonomis, vaikais ir su visu, kas jiems priklausė, ir atsivedė juos su dideliu džiaugsmu į Judėją

²⁴Judas gi Makabiejus ir jo brolis Jonatas perėjo per Jordaną irėjo tris dienas tyrais. ²⁵Juos sutiko Nabutiečiai ir priėmė juos taikiai. Jie papasakojo jiems visa, kas buvo atsitikę jų broliams Galaado šalyje, ²⁶ir kad daug jų yra uždarytų Barasoje, Bosore, Alimėje, Kaspore, Magete ir Karnaim, kurie visi buvo sustiprinti ir dideli miestai; ²⁷kad ir kituose Galaado šalies miestuose yra laikoma jų uždarytų, kad rytoj nutarta eiti su kariuomene prie tų miestų, paimti juos ir viena diena juos sunaikinti. ²⁸Tuomet Judas su kariuomene ūmai pasuko į Bosoro tyrumą ir paėmė miestą. Jis užmušė visus vyriškius kalavijo ašmenimis, paėmė visą jų grobį ir sudegino miestą. ²⁹Iš ten jis pakilo nakčia ir nuėjo iki tvirtovei. ³⁰Auštant, pakėlęs savo akis, štai jie pamatė daugybę žmonių, kuriems nebuvę skaičiaus; jie nešė kopėčias ir karo pabūklus tvirtovei paimti ir nugalėti Žydams. ³¹Judas, pamatęs, kad kova

laadu čia vadinamas labai platus kraštas anapus Jordano, toli siekias į rytus ir į šiaurę. Išsisklaidžiusių čia tarp pagonių Žydų buvo labai daug. — *Datmano*. Kur buvo ta sustiprinta vieta, tikrai nežinoma. Anot 28 e, ji turėjo būti labai toli nuo Bosoro. — ¹¹*Timotiejus*. Ar jis buvo tas pats asmuo, kurs paminėtas aug 6 e, nevisai aišku. Plg 2 Mak 10,24... 12,18... — ¹³*Tubino*. Gal ta pati vieta, kuri kitur vadinama Tobu, Arabijos tyrumoje prie Galaado sienos. Plg Teis 11,3-5; 2 Kar 10,6; 2 Mak 12,17. — ¹⁵*Ptolemaidos*. Senovės Akko prie Tarpžemės jūros augščiau Karmelio kalnų. Žr Teis 1,31. — *Tyro ir Sidono*. Seni Phenikijos miestai. — *Visa Galilėja esanti*. Anot Gr t: Iš visos pagonių Galilijos

¹⁸*Juozapą ir Azariją*. Iš kitur nežinomi asmenys

²¹*Iki Ptolemaidos vartų*. Apgulti šitos žymios tvirtovės su savo maža kariuomene Simonas negalėjo. —

²³*Arbate*. Jo vieta nežinoma. — *Judėją*. Tik čia jie buvo apsaugoti nuo pagonių keršto; Makabiejams gi jie galėjo būti paspirtis, padaugindami jų kariuomenės skaičių

²⁵*Nabutiečiai*. Žr Prad 25,13. Ta bastūnų tautelė dažniau gyveno senovinės Idumėjos sostinės Petros apylinkėse; bet dabar ji sutinkama Galaade. — ²⁶*Barasoje, Bosore...* Galaado šalies miestai. Jų vardai rašoma labai nevienai, todėl nelengva susekti, kuriuos senovės miestus jie atitinka. — ²⁸*J Bosoro...* Gal dabartinis miestelis Busr prie Ledžos augštumos. Kadangi Judas iš šitos

prasidėjo ir kad karo šauksmas kyla į dangų kaip trimito garsas, ir girdisi didelis šauksmas iš miesto, ³²tarė savo kariuomenei: Kovokite šiandien už savo brolius. ³³Jis puolė juos trimis būriais iš užpakalio; be to, Žydai ėmė trimtuoti trimtais ir garsiai šaukė melsdamiesi. ³⁴Timotiejaus kariuomenė pažino, kad tai buvo Makabiejus, ir ėmė bėgti nuo jo veido; Žydai sudavė jiems labai didelį smūgį, ir tą dieną krito iš jų apie aštuonis tūkstančius vyrų. ³⁵Po to Judas pasuko į Masphą, puolė ir paėmė ją, užmušė visus jos vyriškius, paėmė jos grobį ir sudegino ją. ³⁶Iš ten jis ėjo toliau ir paėmė Kasboną, Magetą, Bosorą, ir kitus Galaado šalies miestus. ³⁷Po tų įvykių Timotiejus surinko kitą kariuomenę ir sustojo ties Raponu anapus upelio. ³⁸Judas išsiuntė apžiūrėti tos kariuomenės, ir jam buvo pranešta ir pasakyta: prie jos susirinko visos tautos, kurios yra aplink mus, labai gausinga kariuomenė; ³⁹jie yra pasisamdę sau pagalbon taip pat Arabus ir sustojo anapus upelio, prisirengę ateiti kovoti prieš tave. Tuomet Judas nuėjo jiems priešais. ⁴⁰Timotiejus gi tarė savo kariuomenės vadams: Kai Judas ir jo kariuomenė prisiartins prie upelio vandens, jei jis pereis prie mūsų pirmas, mes negalėsime jam pasipriešinti, nes jis bus stipresnis už mus. ⁴¹Bet jei jis bijos pereiti ir sustos anapus upelio, pereiname mes prie jų, ir mes būsime galingesni už jį. ⁴²Taigi kai tik Judas prisiartino prie upelio vandens, jis pastatė tautos raštininkus prie upelio ir davė jiems tokį įsakymą: Nepalikite nė vieno žmogaus, bet tegul visi eina į kovą. ⁴³Po to jis perėjo per vandenį pirmas ir visa tauta paskui jį. Visi pagonys buvo sumušti jo akivaizdoje, pametė savo ginklus ir pabėgo į šventyklą, buvusią Karnaimė. ⁴⁴Bet jis paėmė tą miestą ir sudegino šventyklą, su visais joje buvusiais. Taip Karnaimas buvo nugalėtas ir negalėjo laikytis prieš Judą. ⁴⁵Tuomet Judas surinko visus Israėliačius, buvusius Galaade, nuo mažiausio iki didžiausio, jų žmonas ir vaikus ir labai didelę kariuomenę, kad jie eitų į Judo šalį.

⁴⁶Jie atėjo iki Ephronui. Tai buvo didelis miestas prie įėjimo į šalį, labai sustiprintas, ir nebuvo galima jo apeiti nei iš dešinės, nei iš kairės, nes kelias ėjo jo viduriu. ⁴⁷Buvusieji mieste užsidarė ir apkrovė vartus akmenimis. Judas pasiuntė jiems taikos žodžius, ⁴⁸sakydamas: Leiskite pereiti per savo šalį, kad mes galėtumėme eiti į mūsų šalį, ir niekas nepadarys jums žalos; mes tiktai pereisime pėsti. Bet jie ne-

vietos pasiekė per vieną naktį Datemą, todėl ir Datemos tvirtovė, iš kurios Žydai šaukėsi pagalbos /aug 9,10 e/, turėjo būti nelabai toli Bosoro. — ²⁹*Iki tvirtovės*: iki Datemai. — ³⁵*I Masphą*: I Galaado Masphą. Žr Prad 31,49; Teis 11,29. — ³⁶*Kasboną*. Gr t: Khasphor. Tikriausiai tas pat miestas, ką ir augščiau 26 e. — ³⁷*Ties Raponu*: netoli nuo Astaroto. Judo sumuštas Timotiejus surinko čia savo kariuomenės likučius ir sustiprino ją talkininkais. — *Upelio*: Hieromakso. — ³⁹*Jiems priešais*. Nors Judas ėjo paskui sumuštą Timotiejų, bet norėdamas patikrinti laimėjimą, jis padarė linkį ir apėjo

Timotiejaus kariuomenę, ir tuo būdu vėl atsirado prieš ją kitame upelio krante. — ⁴²*Tautos raštininkus*: valdininkus, kuriems buvo pavesta rinkti kariuomenę ir daryti jų sąrašus. Žr Pak 20,5... 2 Kron 26,11. — ⁴³*Karnaimė*: Astaroth — Karnaim. Prad 14,5; Pak 9,4; Plg 2 Mak 12,26. — ⁴⁵*Buvusius Galaade*: gyvenusius pagonių tarpe. — *Ir vaikus*. Gr t dar pridėta: ir jų lobį.

⁴⁶*Ephronui*. Iš kitur nežinomas miestas. Jo vieta turėjo būti vienoje iš tarpukalnių, per kurią ėjo kelias iš Karnaimo į Betsaną /52 e/. — ⁴⁷*Užsidarė*. Anot kaikiurių žinių /plg 2 Mak 12,27/, Lisijas čia turėjęs

norėjo jiems atidaryti. ⁴⁹Tuomet Judas liepė skelbti stovykloje, kad kiekvienas pultų miestą ties ta vieta, kur jis buvo. ⁵⁰Tuoju kariuomenės vyrai pradėjo artintis. Jis kovojo prieš tą miestą visą dieną ir visą naktį, ir miestas buvo atiduotas į jo rankas. ⁵¹Jie išžudė visus vyriškus kalavijo ašmenimis. Jis sugrovė jį, paėmė jo grobį ir perėjo visą miestą per užmuštuosius

⁵²Po to jie perėjo per Jordaną didelėje lygumoje ties Betsanu. ⁵³Judas rankiojo atsiliekančius ir visą kelią drąsino tautą, iki jie atėjo į Judo šalį. ⁵⁴Taip jie atėjo į Siono kalną su linksmybe ir džiaugsmu ir aukojo deginamąsias aukas, nes niekas jų nežuvo iki sugrįžo ramybėje

⁵⁵Tuo metu, kai Judas ir Jonatas buvo Galaado šalyje, o jo brolis Simonas Galilijoje ties Ptolemaida, ⁵⁶Zakarijo sūnus Juozapas ir kariuomenės vadas Azarijas išgirdo apie jų pasisėkimus ir įvykusias kovas, ⁵⁷ir jis tarė: Išigykime ir mes sau vardą ir eikime kovoti prieš esančius aplink mus pagonis. ⁵⁸Taigi jis davė įsakymų tiems, kurie buvo jo kariuomenėje, ir jie išėjo prieš Jamniją. ⁵⁹Bet jiems priešais išėjo iš miesto į kovą Gorgijas su savo žmonėmis. ⁶⁰Juozapas ir Azarijas buvo priversti bėgti iki Judėjos sienų. Tą dieną apie du tūkstančiai vyrų iš Izraelio krito, ir buvo suduotas didelis smūgis tautai, ⁶¹nes jie nepaklausė Judo ir jo brolių ir manė galėsia drąsiai pasielgti. ⁶²Bet jie nebuvo iš palykuonių tų vyrų, per kuriuos buvo įvykdytas išgelbėjimas Izraelyje. ⁶³Tuo tarpu gi Judo vyrai buvo labai giriami viso Izraelio akivaizdoje ir visų pagonių, kur tik išgirsdavo apie jų vardą; ⁶⁴prie jų rinkdavosi su džiaugsmo šūkojimais

⁶⁵Po to Judas su savo broliais išėjo ir kovojo prieš Esavo sūnus šalyje, esančioje į pietus; jis paėmė Khebroną ir jo dukteris ir nudegino aplinkui jo sienas ir bokštus. ⁶⁶Po to jis pakilo iš savo stovyklos, kad

namus. Jo šalininkai, be abejo, pasirūpino nustatyti Ephrono gyventojus prieš Žydus. Kadangi tačiau tas miestas nebuvo anksčiau parodęs nepalankumo Žydams, tai Judas, laikydamas Pak 20,10... nurodymų, siūlo Ephrono gyventojams taiką, su atsisakiusiais gi nuo jos pasielgia visu anų laikų nuožmumui

⁵²*Ties Betsanu.* Didžiausis iš Dekapolės miestų šia pusę Jordano, žinomas dar kitu vardu: Skitopolis. Ties juo Jordane yra ne viena brasta. Jordano slėnis čia labai platus, tikra labai derlinga lyguma. — ⁵³*Rankiojo atsiliekančius...* Kovose Judas stodo visų priešakin, dabar saugo kariuomenės užpakalyje silpnesnius, kad nė vienas nežūtų. — ⁵⁴*Į Siono kalną:* į šventyklą padėkoti Viešpačiui už laimėjimus ir ypatingą globą. — *Niekas jų nežuvo:* iš tų Žydų, kuriuos išvadavo iš priešų rankų ir atsidavė į Judėją

⁵⁶*Juozapas ir... Azarijas.* Žr aug 18 e. — ⁵⁷*Jis tarė:* Juozapas Zakha-

rijui. Jie matomai pavydėjo pasisėkimų Judui ir nutarė jo nebeklaudyti. Rūpėjo jiems labiausiai grobis.

— ⁵⁸*Jis davė.* Gr t: Jie davė. — *Prieš Jamniją.* Plg aug 4,15. Strabonas sako, kad ginkluotų vyrų skaičius Jamnijoje ir jos apylinkėje siekęs 40.000. — ⁵⁹*Gorgijas.* Du Žydų vadu gal nė nemanė, kad Jamnijoje yra Gorgijas, kurio kariška drąsa buvo žinoma visoje Sirijoje /I Mak 3,38/. — ⁶²*Jie nebuvo iš...* Jūs vedė puikybė ir godumas. Dievas teikė Izraelaičiams kovose prieš pagonis savo globą, kad jie galėtų ginti savo religiją, bet ne tam, kad jie įsigytų jų tarpe didelės galios. — ⁶³*Judo vyrai...* Gr t: Vyras /drąsuolis/ Judas ir jo broliai. — ⁶⁴*Prie jų rinkdavosi:* visos Judėjos Žydai

⁶⁵*Esavo sūnus:* Idumėjiečius, kurie buvo užėmę pietinę Judėjos dalį. — *Khebroną.* Labai senas, paprastai Hebronu vadinamas, miestas. Palestina dalinant jis buvo paskirtas Judo giminei /Još 15,54; plg Prad

eitų į svetimšalių kraštą, ir ėjo per Samariją. ⁶⁷Tą dieną krito kovoje kunigų, kai jie panorėjo parodyti savo drąsą ir ėjo be atodairos į kovą. Judas pasuko į Azotą svetimšalių krašte; jis išardė jų aukurus, sudegino jų dievaičių drožtus paveikslus, paėmė miestų grobį ir sugrįžo į Judos šalį

6. ¹Karalius Antijokas ėjo per augštesniausias šalis. Išgirdęs, kad Persijoje yra Elimaidos miestas, labai garsus ir turtingas sidabru bei auksu, ²kad jame yra labai turtinga šventykla, kad joje yra auksinių uždangų, šarvų ir skydų, paliktų Makedonijos karaliaus Pilypo sūnaus Aleksandro, kurs pirmas karaliavo Graikijoje, ³jis nuėjo tenai, stengėsi paimti miestą ir apiplėšti jį; bet jis negalėjo, nes jo sumanymas buvo pasidaręs žinomas miesto gyventojams. ⁴Jie pakilo kovai, ir jis turėjo iš ten bėgti; jis pasitraukė labai nuliūdęs ir grįžo į Babiloniją

⁵Tuomet buvo atnešta jam žinia į Persiją, kad jo kariuomenė, buvusi Judos šalyje, buvo priversta bėgti, ⁶kad Lisijas ėjo didelės kariuomenės priešakyje ir buvo Žydų priverstas bėgti, kad jie sustiprėjo ginklais, kariuomenė ir daugeliu grobio, kurį atėmė iš sumuštos kariuomenės, ⁷kad jie sugriovė nuobodą, kurią jis buvo pastatęs ant altoriaus Jerusaleje, ir apvedė augštomis sienomis, kaip pirma, šventyklą ir jo miestą Betsūrą

13,8/. Po Babilono nelaisvės Žydai buvo sugrįžę Khebronan /Neem 11,25/, bet vėliau jie buvo iš čia Idumėjiečių išvaryti. Judas, sugrįžęs iš Galaado /163 m pirm Kr/ ir davęs kiek laiko pasilsėti savo kariuomenei, ryžosi kariauti prieš Idumėjiečius ir Pilistimus. — *Jo dukteris*: Khebrono apylinkėje buvusius miestelius ir sodžius. — ⁶⁸*Į svetimšalių*: į Pilistimų. — *Per Samariją*. Samarijos vardas čia yra aiški klaida. Judas, eidamas iš Khebrono į Azotą /68 e/, negalėjo patekti į toli šiaurėje esančią Samariją. Senovinis lotyniškas vertimas, Juozapas Fl, 2 Mak 12,35 ir k tą vietą vadina Marisa /senovėje Maresa, dabar Maras/, kuri iš tikrųjų yra prie kelio iš Khebrono į Azotą. — ⁶⁷*Tą dieną*: praeinant pro Marisą, kur teko susiremti su Gorgio kariuomene /žr 2 Mak 12,34/. — ⁶⁸*Azotą*. Tai Pilistimų miestas. Plg aug 4,15

*c/ Antijoko Epifano mirtis.
Antijoko Eupatorio karas prieš
Jerusale*

6,1-63. Antijoko žygis prieš Elimaidą jam nepasisėka; gavęs žinią apie Judo nugalėjimus, jis suserga ir miršta, išpažinęs savo padarytas

neteisybes Žydams /1-16/. Mirusiojo Antijoko vieton Lisijas paskelbia karaliumi jo sūnų Antijoką Eupatori, kurio pagalbos šaukiasi bedieviai Žydai /17-30/. Sirai nugali Judą prie Betzakaros /31-47/ ir apgula šventyklos kalną /48-54/. Karalius padaro su Žydais taiką, bet jos nesilaiko /55-63/

6. ¹*Antijokas*: Antijokas Epifanas. Žr aug 3,37. Plg 2 Mak 9,2... — *Persijoje yra Elimaidos miestas*. Toks teksto skaitymas klaidingas; geresniuose graik rankraščiuose miestas visai neišvardinamas; ten pasakyta: yra Elimaidoje, Persijoje, garsus miestas. 2 Mak 9,2 nėra paminėta nei Persijos, nei Elimaidos, tik pasakomas miesto vardas: Persepolis. Elimaida gi buvo vadinama šalis, ne miestas, senovės Elamas. — ²*Turtinga šventykla*: Dianos šventykla /Juozapas Fl, Jieron. Plg 2 Mak 1,13/. — *Uždangų*. Gr t kalbama apie apsaugos priemones kovoje; iš jų toliau įvardijami šarvai ir skydai. — *Kurs pirmas*... Žr aug 1,1 /paaškinimą/. — ⁴*Babiloniją*. Gr t: į Babiloną; bet gr t nėra pasakyta, kad Antijokas būtų sugrįžęs į Babiloną; jis tik norėjęs ten vykti

⁵*Atnešta jam žinia*: Lisijo pasiųs-

⁸Atsitiko, kad karalius, išgirdęs šitas žinias, nusigando ir labai susijaudino; jis atsigulė į patalą ir iš liūdesio susirgo, nes ne taip jam įvyko, kaip jis manė. ⁹Jis pasiliko tenai daug dienų, nes didelis liūdesys pasireiškėdavo jame iš naujo, ir jis tarėsi mirsiąs

¹⁰Jis pasišaukė visus savo prietelius ir jiems tarė: Miegas atstojo nuo mano akių, jaučiuos prislėgtas, ir mano širdis džiūsta iš sielvarto. ¹¹Todėl aš tariau savo širdyje: Į kaip didelį sielvartą aš patekau ir kokiose nuliūdimo bangose esu dabar aš, kurs buvau meilingas ir mylimas savo karalystėje! ¹²Bet dabar aš atsimenu piktenybes, kurias esu padaręs Jerusaleje, iš kur aš atėmiau, kaip grobį, visą buvusį joje auksą ir sidabrą, ir kad esu siuntęs sunaikinti be priežasties Judėjos gyventojus. ¹³Taigi dabar aš suprantu, kad todėl apniko mane šitos nelaimės, ir štai aš žūnu dideliu liūdesiu svetimoje šalyje

¹⁴Po to jis pasišaukė vieną savo prietelių, Pilypą, paskyrė jį visos savo karalystės viršininku ¹⁵ir padavė jam savo vainiką, apsiaustą ir žiedą, kad atsivestų jo sūnų Antijoką, auklėtą jį ir paimtą viešpatavimą

¹⁶Karalius Antijokas mirė tenai šimtas keturiasdešimt devintais metais

¹⁷Lisijas, gavęs žinią, kad karalius miręs, įstatė karaliumi jo sūnų Antijoką, kurį jis visai jauną auklėjo, ir praminė jį vardu Eupatoris

¹⁸Buvusieji pilyje uždarė Izraelį iš visų pusių aplink šventyklą ir stengėsi nuolat daryti jiems pikta ir stiprinti pagonis. ¹⁹Judas nusistatė sunaikinti juos ir sušaukė visą tautą jų apgulti. ²⁰Jie susirinko visi draug, apgulė juos šimtas penkiasdešimtais metais ir pasidirbo sau mėtomųjų ir apgulumųjų karo pabūklų. ²¹Tuomet kaikurie apgultieji ištrūko, o prie jų prisidėjo kaikurie bedieviai iš Izraelio. ²²Šitie nuėjo pas karalių ir sakė: Iki koki tu nedarysi teisybės ir nekeršysi už mūsų brolius? ²³Mes ryžomės tarnauti tavo tėvui, elgtis pagal jo įsakymus

ta žinia /žr aug 3,32/. — ⁷*Nuobodą.* Taip knygos autorius vadina Antijoko įsakymu pastatytą aukurą viršum deginamųjų aukų altoriaus. — *Jo miestą Betsurą.* Betsūra buvo nebe Judėjos sienose /plg aug 4,61/; ji priklausė Antijokui; jos paėmimas ir sustiprinimas buvo didelis karaliaus įžeidimas

¹³*Svetimoje šalyje.* Antijokas tuomet buvo Persijos mieste Tabėje, tarp Ekbatanos ir Persepolis. Nors ta šalis priklausė Sirijai, bet ji buvo nuo jos labai toli; Antijokas buvo į čia atvykęs apiplėšti šventyklos, todėl jis negalėjo tikėtis gyventojų užuojautos ir visa ta šalis jam dabar rodėsi esanti svetima

¹⁴*Pilypą.* Anot 2 Mak 9,29, jis Antijoko pienbrolis. Karalius buvo paskyręs jį savo vietininku Judėjoje. Plg 2 Mak 5,22 ir 9,29. — ¹⁵*Ir žiedą:* Karališkąjį antspaudu žiedą. Taip Antijokas atėmė anksčiau duotus įgaliojimus Lisijui /aug 3,32.33/,

kurs gal buvo netekęs jo pasitikėjimo dėl pralaimėtų kovų prieš Žydus. — *Kad atsivestų...* Gr t galima versti taip: kad jis juos /karališkos garbės ženklus/ nuneštų Antijokui

¹⁶*Mirė tenai šimtas...* Tabėje 163 m pirm Kr. Apie Antijoko mirtį pasakojama dar 2 Mak 1,1-17 ir 2 Mak 9,1-29. Žr tų vietų paaiškinimus

¹⁷*Jo sūnų...* Antijokas Eupatoris buvo tuomet devynerių /anot kitų, dvylikos/ metų vaikas

¹⁸*Buvusieji pilyje...* Įgula, buvusi stiprioje pilyje visai netoli nuo Žydų šventyklos /žr aug 35-37; 4,41/, galėjo varginti Jerusale gyventojus, ypač kai tie eidavo į šventyklą; todėl Judas nutaria mėginti jų visai nusikratyti ir apgula pilį. — ²⁰*Šimtas...* 162 m pirm Kr /plg 2 Mak 13,1.../. — *Pasidirbo sau...* Anot gr t: pasidarė sau pylimų, bokštų metamiems prietaisams pastatyti. — ²¹*Apgultieji ištrūko...* Nors pilis buvo

ir klausyti jo paliepiimų; ²⁴todėl mūsų tautos sūnūs šalinos nuo mūsų, ir kas tik iš mūsų jiems patekdavo, buvo užmušamas ir mūsų tėvonystės buvo išplėšiamos. ²⁵Jie tiesdavo ranką ne tik prie mūsų, bet ir prie visų mūsų plotų, ²⁶ir štai šiandien jie apgulė Jerusaleš piliį, kad ją paimitų, ir sustiprino Betsūros tvirtovę. ²⁷Jei tu neisi greitai prieš juos, jie padarys piktesnių kaip šitie dalykų, ir tu nebegalėsi jų nugalėti.

²⁸Tai išgirdęs karalius įpyko; jis sušaukė visus savo prietelius, savo kariuomenės vadus ir raitelių viršininkus; ²⁹pas jį atėjo taip pat samdytos kariuomenės iš kitų karalysčių ir iš jūros salų. ³⁰Jo kariuomenės skaičius buvo šimtas tūkstančių pėstininkų, dvidešimt tūkstančių raitelių ir trys dešimtys du drambliai išmokyti kovoti.

³¹Jie atėjo per Idumėją, apgulė Betsūrą, kovojo daug dienų ir pasidirbo apgulamųjų karo pabūklų; bet apgultieji išėjo, sudegino juos ir kovojo drąsiai. ³²Judas tuo tarpu pasitraukė nuo pilies ir padarė sau stovyklą prie Betzakaros ties karaliaus stovykla. ³³Atsikėlęs dar neišaušus karalius paragino kariuomenę pulti Betzakaros keliu; jo kariuomenės dalys prisirengė į kovą ir sutrimitavo trimaitais. ³⁴Dramblius jie parodė vynuogių ir morų sunkos, kad paerzintų juos į kovą. ³⁵Jie paskirstė gyvulius tarp legijonų, taip kad prie kiekvieno dramblio stovėjo tūkstantis vyrų grandininiais šarvais ir variniais šalmais ant savo galvų; taip pat penki šimtai rinkinių raitelių buvo priskirta prie kiekvieno gyvulio. ³⁶Šitie jau anksčiau būdavo visuomet tenai, kur būdavo gyvulys; kur tik jis ėjo, ėjo ir jie ir nuo jo neatstodavo. ³⁷Be to, ant kiekvieno gyvulio buvo apsaugai stiprūs mediniai bokštai su karo pabūklais; kiekviename bokšte buvo trys dešimtys du drąsūs vyrai, kurie kovojo iš

apsupta, tačiau kaikuriems Sirams pasisekė iš jos ištrūkti. — ²²*Mūsų brolius*: pasilikusius pilyje Sirus ir Žydų atpuolėlius. — ²⁵*Prie visų mūsų plotų*. Taip daroma aliuzija į laimingas Judo kovas prieš kaimynus. Plg aug 5,3... — ²⁶*Betsūros*. Žr aug 7 e

²⁸*Jis sušaukė...* Jauno karaliaus vardu visa darė Lisijas. Prieteliais čia vadinami žymesnieji karaliaus patarėjai. — ²⁹*Iš kitų karalysčių*: iš Mažosios Azijos. — *Iš jūros salų*: iš Kipro, Rodo, Kretos ir kitų Tarpžemės jūros salų. — ³⁰*Jo kariuomenės...* 2 Mak 13,2 tos kariuomenės skaičiai nurodomi truputį kitokie, gal dėl to, kad ji ėjo persiskyrus į dvi dalis

³¹*Per Idumėją...* Judas laikė apgules Sirų įgulą Jerusaleš pilyje /aug 20 e/. Išgirdęs, kad ateina labai didelė Antijoko Eupatorio kariuomenė, Judas ragina Žydus maldauti Viešpatį pagalbos, pats gi pasitraukia iš Jerusaleš su savo kariuomene į Modiną, iš čia užpuola Eupatorio kariuomenės dalį ir padaro jai nemažą

nuostolių. Todėl Sirai nedrįsta tuoju pulti Jerusaleš, bet eina toliau pajūriu, iki pasiekia Idumėją; per Idumėją gi ateina prie Betsūros ir ją apgula. Plg 2 Mak 13,9-18. Iki Sirų kariuomenė pasiekė Betsūrą, Judas suskubo dar aprūpinti jos įgulą maistu, todėl ji galėjo laikytis gana ilgai prieš Sirus ir net daryti puolantiems didelių nuostolių. — ³²*Prie Betzakaros*: maždaug pusiaukelyje tarp Jerusaleš ir Betsūros. Iš Betzakaros iki Betsūrai galėjo būti apie 13 km. Judas atvyko į čia iš Modino, į kurį buvo pasitraukęs iš Jerusaleš. Apie Judo kariuomenės vietą Sirai sužinojo iš vieno išdaviko, vardu Rodoko /žr 2 Mak 13,21/ ir, palikdami mažą savo jėgų dalį prie apgultos Betsūros, su visa kita kariuomene tuoju pradėjo rengtis į kovą prieš Judą. — ³⁴*Vynuogių ir morų sunkos*. Drambliai labai mėgsta raugintus gėralus, bet, gavę jų atsigerti, užmiršta savo jėgą; šiuo atveju gal jiems patiko kovą tik parodyta jaunos vynuogių ir morų sunkos ir taip juos tik įerzinta.

viršaus, ir vienas Indas, gyvulio varovas. ³⁸Likusią raitariją, padaliną į du būrius, jis pastatė viename ir kitame šone, kad trimitų garsu skatintų kariuomenę ir ragintų į jos kariškas eiles sustatytas minias. ³⁹Saulėi nušvietus auksinius ir varinius skydus, sužibo nuo jų kalnai, ir jie blizgėjo kaip liepsnoją žiburiai. ⁴⁰Viena karaliaus kariuomenės dalis ėjo pasiskirsčius augštais kalnais, kita lyguma; jie žygiavo atsargiai ir tvarkingai. ⁴¹Visi šalies gyventojai buvo išgąsdinti tos daugybės riksmo, minios ėjimo ir ginklų žvangėjimo; nes tai buvo labai didelė ir stipri kariuomenė. ⁴²Judas su savo kariuomene prisiartinio kovoti, ir šeši šimtai žmonių iš karaliaus kariuomenės krito. ⁴³Kai Sauros sūnus Eleazaras pamatė vieną gyvulį, apdengtą karališkais šarvais, kurs buvo didesnis už visus kitus gyvulius, jam pasirodė, kad ant jo buvo karalius. ⁴⁴Jis paaukojo save, kad išgelbėtų savo tautą ir išgytų sau amžiną vardą. ⁴⁵Drąsiai jis bėgo prie jo būrio viduriu, užmušinėdamas buvusius dešinėje ir kairėje, taip kad jie krito nuo jo vienon ir kiton pusėn; ⁴⁶jis įbėgo tarp dramblio kojų ir, sustojęs po juo, užmušė jį; tas sugriuvo ant žemės viršum jojo, ir Eleazaras tenai mirė. ⁴⁷Tačiau Žydai, matydami karaliaus jėgas ir jo kariuomenės smarkumą, pasitraukė nuo jų

⁴⁸Karaliaus gi kariuomenė ėjo prieš juos Jerusaleės link, ir ta kariuomenė buvo statoma stovyklose prieš Judėją ir prieš Siono kalną. ⁴⁹Su tais, kurie buvo Betsuroje, jis padarė taiką, ir jie išėjo iš miesto, nes tenai uždaryti jie nebeturėjo maisto, kadangi šaliai buvo šabatas. ⁵⁰Taip karalius paėmė Betsurą ir pastatė tenai sargybą jos saugoti

⁵¹Paskui jis laikė daug dienų apgulęs šventąją vietą: jis pasistatė tenai mėtomų prietaisų ir mašinų, įtaisymų ugniai mesti, akmenims ir jietims, šautuvų vilyčioms ir vilpstynių. ⁵²Taip pat ir Žydai pasidarė karo pabūklų prieš anų prietaisus ir kovojo daug dienų. ⁵³Bet mieste nebuvo maisto, nes buvo sekmi metai, ir tie pagonys, kurie buvo likę Judėjoje, suvalgė liekanas to, kas buvo atidėta. ⁵⁴Taip šventovėje buvo likę nedaug žmonių, nes jiems buvo atėjęs badas, ir jie išsiskirstė, kiekvienas į savo vietą

⁵⁵Tuo tarpu Lisijas išgirdo, kad Pilypas, kurį karalius Antijokas, dar gyvas tebebūdamas, buvo paskyręs auklėti savo sūnų Antijoką ir viešpatauti, ⁵⁶sugrįžęs iš Persijos su kariuomene, kuri buvo

— ³⁶*Anksčiau...* Drambliai buvo iš anksto pripratinti prie kariuomenės dalių, taip kad ir jie nebesibaidydavo ir jų nebijodavo nei kareiviai, nei arkliai. — ³⁷*Trys dešimtys du*. Gali būti, kad tas skaičius klaidingas, nes dramblio bokštelyje buvo vietos tik dviem ar trimis kareiviams. 32 kareiviai galėjo būti prie kiekvieno dramblio, kad vieni kitus pavaduotų bokštelyje. — ³⁸*Viename ir kitame...* Kariuomenės sparnuose. — ³⁹*Auksinius*: paaukuotus. Tokiuos skydus turėdavo vadai ir pasižymėję kareiviai. — *Sužibo nuo jų...* Poetiškas išsireiškimas. — ⁴⁰*Atsargiai*. Gr t: drąsiu žingsniu. — ⁴²*Prisiartinio kovoti*: drąsiai ir ūmai puolė kariuomenės dalį. — ⁴³*Sauros sūnus*

Eleazaras. Tikriausiai Gr t: Eleazaras Auaranas. — Taigi jis buvo Mata-tijo sūnus, vadinamas Abaronu /I Mak 2,5/, jaunesnis Judo brolis. — *Kad ant jo buvo karalius*. Eleazaras tikėjosi, kad jam pasiseks užmušti patį karalių ir tuo būdu padaryti sumišimą visoje kariuomenėje; bet ant papuošto dramblio buvo tik paprasti kareiviai. — ⁴⁷*Tačiau Žydai...* Judas randa, kad bus būdingiau pasitraukti tvarkoje, negu duotis sunaikinti save ir savuosius be palyginimo stipresniems Sirams. Jis pasitraukia į Jerusaleę ir į šventyklos tvirtovę. Sirai eina paskui ir apgula tvirtovę

⁴⁸*Prieš Judėją*. Nors Sirų kariuomenės dalis buvo palikta prie Bet-

su juo išėjusi, ir kad jis stengiasi pasiimti karalystės reikalus. ⁵⁷Todėl jis pasiskubino eiti ir sakyti karaliui ir kariuomenės vadams: Mes einame kasdien silpnyn, maisto mums maža, vieta, kurią laikome apgulę, sustiprinta, be to, mes turime rūpintis karalyste. ⁵⁸Taigi paduokime dabar šitiems žmonėms dešines, padarykime taiką su jais ir su visa jų tauta ⁵⁹ir leiskime jiems gyventi pagal jų įstatymus, kaip seniau; nes dėl savo įstatymų, kuriuos mes paniekinome, jie įpyko ir visa tai padarė. ⁶⁰Tas pasiūlymas patiko karaliui ir vadams; jis siuntė pas juos taikos daryti, ir jie ją priėmė. ⁶¹Karalius ir vadai jiems prisiekė, ir jie išėjo iš tvirtovės

⁶²Karalius, atėjęs į Siono kalną ir pamatęs vietos sustiprinimus, tuojau sulaužė padarytą priesaiką ir liepė sugriauti sieną aplinkui

⁶³Po to jis skubiai pasitraukė ir sugrįžo į Antiokiją; čia jis rado Pilypą valdantį miestą, kovojo prieš jį ir atėmė miestą

7. ¹Šimtas penkiasdešimts pirmais metais Seleuko sūnus Demetrius išvyko iš Romos miesto, atkeliavo su nedaugeliu žmonių į pajūrio miestą ir ėmė tenai karaliauti. ²Atsitiko, kad, jam įėjus į savo tėvų karalystės namus, kariuomenė sugavo Antijoką ir Lisiją, kad juos atvestų pas jį. ³Gavęs apie tai žinią, jis tarė: Nerodykite man jų veido. ⁴Kariuomenė užmušė juodu ir Demetrius atsisėdo savo karalystės sostan

suros, tačiau žymi jos dauguma priariartino prie Jerusaleš ir rengėsi kovoti ne tik prieš tą vieną vietą, bet ir prieš visą Judėjos šalį. — ⁴⁹*Buvo šabatas*: šabatiniai /poilsio/ metai, kuriais buvo uždrausta ką nors sėti ar pjauti. Plg Iš 23,10.11; Kun 25,1-7; 21,22; Pak 15,1...

⁵³*Kurie buvo likę...* Atskiri Sirų kariuomenės būriai

⁵⁶*Pilypas, kurį...* Žr aug 14.15 eil. Išgelbėjimas ateina Žydams netikėtai. Antijoko Epifano jo sūnaus ir valstybės globėju paskirtas Pilypas grįžta iš Persijos su kariuomene, kurią į ten buvo pasiėmęs Antijokas ir pradeda jieškoti savo teisių pripažinimo. Lisijui tenka dabar skubėti į Siriją, ir jis padaro su Judo taiką, pripažindamas Žydams religinę laisvę. — ⁵⁹*Kaip seniau*: kolei Antijokas nebuvo pradėjęs kovos prieš Žydų religiją. — ⁶¹*Jie išėjo iš tvirtovės*. Išėjimas iš tvirtovės buvo padarytos taikos ženklas

⁶²*Sulaužė padarytą priesaiką...* Siurai gražino Žydams tik religinę laisvę, bet nenorėjo sutikti, kad jie turėtų visišką nepriklausomybę. Sirų įgula pasiliko ne tik Betsuroje, bet ir pačioje Jerusaleje, jos pilyje. Šventyklos tvirtovės sienas jie pasirūpi-

no nugriauti. Pačią gi šventyklą jie net pagerbė aukomis ir Judoi suteikė tam tikrą titulą. Plg 2 Mak 13,24

⁶³*Sugrįžo į Antiokiją...* Grįždamas Lisijas Ptolemaidoje turėjo viešai pasiteisinti dėl padarytos taikos su Žydais. Žr 2 Mak 13,25

d/ Žydų kovos prieš Demetrijų Soterą

7,1-50. Sirijos sostą paima Demetrius /1-4/. Alkimo pakurstytas jis siunčia prieš Žydus Bakhidą, kurs tačiau Judo nugalėti neįstengia /5-25/. Atsiųstas kitas vadas, Nikanoras, du kartu Judo nugalimas ir pats žūna kovoje /26-47/. Nugalėjimui paminėti Žydai paskiria metinę šventę /48-50/

7. ¹Šimtas... 161 m pirm Kr. — *Seleuko sūnus Demetrius*. Seleukas IV Filopatoris buvo vyresnis Antijoko Epifano brolis. Seleukui mirštant, jo sūnus Demetrius buvo laikomas įkaitu Romoje; todėl jo dėdei Antijokui Epifanui pavyko paimti Sirijos sostą. Kai Antijokas mirė, Demetrius, vis dar tebebūdamas Romoje, veltui stengėsi atgauti laisvę. Kadangi Romos senatas atsisakė suteikti jam leidimą, jis, Polibijaus padedamas, pabėgo slapčia ir atvyko į

⁵Tuomet atėjo pas jį nedorų ir bedievių žmonių iš Izraelio su savo vadu Alkimu, kurs norėjo būti kunigas. ⁶Jie skundė tautą karaliui, sakydami: Judas ir jo broliai nužudė visus tavo prietelius ir išvarė mus iš mūsų šalies. ⁷Taigi dabar siųsk žmogų, kuriam tiki, kad jis eitų ir pamatytų visą sunaikinimą, kurį anas padarė mums ir karaliaus kraštams, ir kad nubaustų visus jo prietelius ir jo padėjėjus.

⁸Karalius išsirinko iš savo prietelių tarpo Bakhidą, kurs buvo valdovas anapus Upės, buvo karalystės didikas ir ištikimas karaliui. Tą jis pasiuntė ⁹pamatyti Judo padaryto sunaikinimo; be to, jis paskyrė kunigu bedievi Alkimą ir pavedė jam atkeršyti Izraelio vaikams. ¹⁰Jie pakilo, atėjo su didele kariuomene į Judos šalį ir siuntė pasiuntinius pas Judą ir jo brolius kalbėtis taikiais žodžiais, tačiau klatingai. ¹¹Bet tie nežiūrėjo jo žodžių, nes matė, kad jie atėjo su didele kariuomene.

¹²Tuomet pas Alkimą ir Bakhidą susiėjo rašto žinovų būrys jieškoti, kas teisinga. ¹³Pirmi iš Izraelio vaikų, kurie jieškojo jų taikos, buvo Asidai, ¹⁴nes jie manė: Atėjo Aarono giminės kunigas, jie mūsų neprigaus.

¹⁵Jis kalbėjo jiems taikos žodžius ir jiems prisiekė, sakydamas: Mes nedarysime pikto nei jums, nei jūsų prieteliams. ¹⁶Jie įtikėjo jam; bet jis sugavo jų šešias dešimtis vyrų ir užmušė juos viena diena, anot žodžių, kurie yra parašyti: ¹⁷Tavo šventųjų kūnus ir jų kraują jie išliejo aplink Jerusale, ir nebuvo, kas juos palaidotų. ¹⁸Baimė ir išgastis apėmė visą tautą, ir jie sakė: Nėra pas juos tiesos ir teisybės, nes jie sulaužė sutartį ir padarytąją priesaiką.

Ps 78,1,3

¹⁹Po to Bakhidas pasitraukė nuo Jerusale ir padarė stovyklą Betzekeje. Jis siuntė ir sugavo daug tų, kurie buvo nuo jo pabėgę, nužudė kaikiuriuos iš tautos ir įmetė į didelį šulinį. ²⁰Šalį jis pavedė Alkimui ir paliko su juo kariuomenės jam padėti. Pats gi Bakhidas sugrįžo pas karalių.

Siriją. Jis buvo tuomet 23 metų. — *I pajūrio miestą.* Anot 2 Mak 14,1, į Tripolį. Pradžioje kariuomenės jis turėjo labai mažą. Kadangi tačiau Lisijas buvo Sirijoje nekenčiamas, tai aplink Demetrijų pradėjo greitai laiku rinktis visi nepatenkintieji; jie išdavė jam Lisiją su jaunu Antijoku, kuriuos Demetrijus liepė nužudyti. Po kurio laiko jam pavyko išgauti sau ir iš Romos senato karaliaus teisių pripažinimą. — *Nerodykite man...* Kas nebuvo vertas matyti karaliaus veidą ir todėl turėjo mirti, tam buvo uždengiamas veidas. Plg Est 7,8.

⁵Alkimu, kurs... Žydiškas jo vardas turėjo būti Eliakimas. Jis priklausė iš Aarono kilusių kunigų šeimai. Antijoko Epifano laikais jis buvo prisitaikęs prie pagonių įpročių /2 Mak 14,3/ ir norėjo dabar išgauti sau vyriausiojo kunigo teisių pripažinimą. Žuvus vyriausiam kunigui Menelajui /2 Mak 13,3.../, jam tos teisės buvo pripažintos An-

tijoko Eupatorio ir jo globėjo Lisijo, bet ištikimi įstatymui Žydai iki šiam laikui vyriausiojo kunigo teisių Alkimui nepripažino. — ⁶Jie: Žydai Sirų šalininkai.

⁸Bakhidą, kurs... Jis buvo karaliaus vietininkas provincijose anapus Euphrato. — ¹⁰Taikiais žodžiais, tačiau klatingai. Taikos ir laisvės pažadais, kurių nemanė laikytis, jis stengėsi rasti sau šalininkų tarp Judo prietelių Asidų ir Rašto žinovų.

¹³Jieškojo jų taikos: troško ramaus ir taikaus gyvenimo. — ¹⁴Aaron giminės kunigas. Jis nebuvo iš tos vyriausiųjų kunigų šeimos, kurios palikuonys turėjo teisės paveldėti vyriausiojo kunigo pareigas, bet tardamies su juo kaikiurie pripažino jį vyriausiuoju kunigu; jie tikėjosi galėsią ramiai ir laisvai laikytis įstatymo. — ¹⁶Sugavo jų šešias... Gal tuos, kurie anksčiau buvo pasirodę didesniais jo priešininkais. — ¹⁷Tavo šventųjų... Asidų. Plg Ps 78,7...

¹⁹Betzekeje: gal kalnelyje į šiaurę

²¹Alkimas daug darė savo vyriausiai kunigystei palaikyti. ²²Prie jo susirinko visi, kurie drumstė savo tautos ramybę, paėmė savo valdžion Judos šalį ir darė daug pikto Israėlyje. ²³Judas, matydamas visą piklą, kurį darė Alkimas ir su juo buvusieji Israėlio vaikams, daug daugiau, kaip pagony, ²⁴ėjo aplink per visą Judėjos plotą ir keršijo atpuolėliams, taip kad jie liovėsi ėję į šalį. ²⁵Alkimas gi, pamatęs, kad Judas ir su juo buvusieji, stipresni už jį, ir supratęs, kad negali jiems pasipriešinti, sugrižo pas karalių ir įskundė juos dėl daugelio kaltybių.

2 Mak 15,1

²⁶Tuomet karalius siuntė vieną savo kilniausių vadų, Nikanorą, kurs buvo labai neprietelingas Israėliui, ir pavedė jam sunaikinti tautą. ²⁷Nikanora atėjo į Jerusaleų su didele kariuomene ir siuntė pas Judą ir jo brolius su taikiais žodžiais, tačiau klastingai, ²⁸sakydamas: Tenebūna kovos tarp manęs ir tarp jūsų. Aš ateisiu su nedaugeliu vyrų taikiai pamatyti jūsų veidų. ²⁹Jis atėjo pas Judą, ir jie pasisveikino taikiai; bet priešai buvo prisirengę nutverti Judą.

³⁰Žinia, kad jis buvo atėjęs pas jį su vyliumi, pasiekė Judą, todėl bijodamas jo jis nebenorėjo daugiau su juo matytis. ³¹Nikanoras suprato, kad jo sumanymas atidengtas, ir išėjo kovoti prieš Judą prie Kapharsalamos. ³²Iš Nikanoro kariuomenės krito apie penkis tūkstančius vyrų, kiti pabėgo į Dovidą miestą.

³³Po tų įvykių Nikanoras atėjo į Siono kalną. Kaikurie tautos kunigai išėjo pasveikinti jo taikiai ir parodyti jam deginamųjų aukų, kurios

nuo Jerusaleės, kur vėliau atsirado Jerusaleės priemiestis Bedzeta. — *Nuo jo pabėgė*: kurie buvo virtę Sirų šalininkais, bet supratę Alkimo ir Bakhido klastingumą, grįžo prie savo tikėjimo. — *Kaikuriuos iš tautos*: pasirodžiusius įtariamais vietos gyventojus. — ²¹*Daug darė...* Ir geruoju, ir smurtu stengėsi išgauti sau vyriausiojo kunigo teisių pripažinimą. — ²²*Drumstė*: Stengėsi atitraukti nuo daugiausia žmonių nuo įstatymo laikymo. — ²⁴*Ėjo aplink...* Judo kariuomenė kovose buvo susilpnėjusi; Asidai nuo jos atsiskyrė; tauta buvo labai įbauginta. Taigi, nors jis dabar negalėjo stoti į atvirą kovą prieš Sirus, tačiau jis nesiliovė persekiojės Alkimo pasiuntinius ir privertė juos pasilikti miestų sienose. — ²⁵*Sugrižo pas karalių*: Demetrijų. Eidamas pas karalių Alkimas nunešė jam gana didelių dovanų. Plg 2 Mak 14,4-10.

²⁶*Nikanorą*. Jis jau buvo vieną kartą Žydų sumuštas /1 Mak 3,38; 4,6; 2 Mak 8,9.../. Anot 2 Mak 14,12, Nikanoras buvęs dramblių viršininkas. Juozapo Fl pasakojimu, jis buvęs vienas artimiausių Demetrijaus prietelių. Gali būti, kad Nikanoras, mirus Antijokui Epifanui, pavydė-

damas Lisijui jo įtakos Sirijoje, buvo nuvykęs Romon ir čia prisidėjęs prie Demetrijaus šalininkų. — ²⁹*Jis atėjo pas Judą...* Nikanoras ėjo į Judėją su įsakymu nuraminti tą kraštą, pašalinant Judą ir jo šalininkus. Bet jo kariuomenė turėjo būti nedidelė; todėl po pirmo jam pavykusio susirėmimo su Judo broliu Simonu /2 Mak 14,16.../ Nikanoras stengiasi geruoju susitarti su Judo Sirų pasiuntiniais įkalbėjo Judo pačiam pasimatyti su Nikanoru, kurio patariamasis jis net vedė žmoną. Nors Nikanoras dar sumažino savo kariuomenę, Judas tačiau nevisai jį pasitikėjo ir laikėsi atsargiai. Tokia dalykų padėtimi nepatenkintas Alkimas vėl vyksta pas Demetrijų ir gauna iš jo įsakymą Nikanorui sugauti Judą ir atgabenti į Antijokiją /2 Mak 14,26/. Judas su savo šalininkų būriu pabėga į kalnus /2 Mak 14,28/. Nikanoras, kurs pradžioje neturi didelio noro griebtis smarkesnių priemonių prieš Judą, po didesnio susirėmimo su juo k prie Kapharsalamos vėl pradeda baisyti nekėti Žydų.

³¹*Prie Kapharsalamos*. Spėliojama, kad jos vieta buvo į pietus nuo Jerusaleės. — ³²*Penkis tūkstančius*. Sir

buvo aukojamos už karalių. ³⁴Bet jis tyčiodamasis paniekino juos ir sutepė; jis kalbėjo išdidžiai ³⁵ir prisiekė su pykčiu, sakydamas: jei Judas su jo kariuomene nebus įduotas į mano rankas, tuojau, kai tik sveikas sugrįšiu, aš sudeginsiu šituos namus. Ir jis išėjo su didele rūstybe. ³⁶Tuomet kunigai ėjo, atsistoję ties altoriumi ir šventykla ir verkdami sakė: ³⁷Tu, Viešpatie, pasirinkai šituos namus, kad juose būtų šaukiamasi tavo vardo, kad tai būtų tavo tautai maldos ir prašymo namai. ³⁸Atkeršyk šitam žmogui ir jo kariuomenei, ir tegul jis krenta po kalaviju. Atsimink jų piktžodžiavimus ir neleisk išlikti jiems sveikiems

³⁹Nikanoras išėjo iš Jerusaleš ir pasidarė stovyklą prie Bethorono; tenai pasitiko jį Sirijos kariuomenė. ⁴⁰Judas sustojo Adarsoje su trimis tūkstančiais vyrų. Judas meldėsi ir kalbėjo: ⁴¹Kai karaliaus Senakheribo atsiųstieji piktžodžiavo tau, Viešpatie, išėjo angelas ir užmušė jų šimtą aštuonias dešimtis penkis tūkstančius. ⁴²Taip sutrink šiandien mūsų akivaizdoje šitą kariuomenę; tegul kiti žino, kad jis piktai kalbėjo apie tavo šventą vietą. Ir teisk jį, žiūrėdamas jo piktumo. ⁴³Kariuomenės pradėjo kovą tryliką Adaro mėnesio dieną. Nikanoro kariuomenė buvo sutrinta ir jis pats krito pirmas kovoje. ⁴⁴Kai tik jo kariuomenė pamatė, kad Nikanoras krito, jie metė savo ginklus ir ėmė bėgti. ⁴⁵Žydai vijosi juos vienos dienos kelią nuo Adazerio iki įeinant į Gazarą ir trimitavo paskui juos trimitais, duodami ženklų. ⁴⁶Žmonės iš Judėjos sodžių aplinkui ėjo ir smarkiai puolė juos iš šonų; tie vėl gręžėsi į juos ir visi krito po kalaviju, taip kad neliko nė vieno

⁴⁷Jie pasiėmė sau jų grobį, nukirto Nikanorui galvą ir jo dešinę, kurią buvo išdidžiai ištiesęs, atsinešė ir pakabino ties Jerusale. ⁴⁸Tauta labai džiaugėsi ir praleido tą dieną didelėje linksmybėje. ⁴⁹Buvo įsakyta švęsti tą dieną kas metai tryliką Adaro mėnesio dieną

⁵⁰Po to Judos šalis turėjo ramybės nedaug dienų

8. ¹Judui teko išgirsti Romėnų vardą, kad jie esą galingi jėgomis, pritaria visam, ko iš jų prašoma, kad jie suėję į prietelystę su tais, kurie į juos kreipėsi, ir kad jie galingi jėgomis. ²Jie girdėjo taip pat

vertime ir kaikiuriuose Gr rankraščiuose: penkis šimtus. Gal šis skaičius bus tikresnis. — *I Doviđo miestą: į Jerusaleš pilį*

³³*I Siono kalną: į šventyklos kalną. Antijokas Eupatoris buvo liepęs nugriauti jo sienas /6,32/, todėl Žydai dabar nebegalėjo jo ginti. Plg 1 Esdr 6,10; Jer 29,7. — ³⁵Nebus. Gr t: nebus tuojau. — Sugrįšiu... įrodyti, kad tai nebuvo tuščias grasymas, jis liepė suimti vieną žymiausiųjų Jerusaleš gyventojų, kurs buvo labai ištikimas įstatymui, gal manydamas nuožmiai jį nužudyti /2 Mak 6,18... 7,1.../. Visų gerbiamas senis nepanorėjo pasiduoti jo pasityčiojimui ir dėl to pats nusižudė /2 Mak 14,37-46/. — Išėjo... Sirai visų pirma nuėjo į Samarijos provinciją, kur*

jie tikėjosi sugausią Judą šabato dieną. Po to jie pasuko į Bethoroną, kur juos pasitiko ateinanti iš šiaurės kariuomenė. — ³⁷*Maldos ir... Plg 3 Kar 8,29...*

³⁹*Prie Bethorono... Žr aug 3,16 ir 2 Mak 15,1-36. — ⁴⁰Adarsoje... Anot Juozapo Fl ir Eusebijaus, ji buvusi trys dešimtys varsnų atstu nuo Bethorono, Gophnos kaimynystėje. — ⁴¹Kai karaliaus... Žr 4 Kar 19,35; Tob 1,21; Sir 48,24. — ⁴³Pradėjo kovą. Pirmi pradėjo kovą Žydai. 2 Mak 15,25. — Adaro. Jis atitinka vasario pabaigą ir kovo pradžią. — ⁴⁵Nuo Adazerio. Ta pati vieta, kuri aug pavadinta Adarsa. — ⁴⁶Vėl gręžėsi... Sirai, matydami, kad jie apsupami, vėl gręžėsi prieš vejančius juos Žydus*

⁴⁷*Nukirto... Plg 2 Mak 15,32*

4 Kar 19,35
Tob 1,21
Ekli 48,24
Ješ 37,36
2 Mak 8,19

apie jų kovas ir didelius veiksmus, atliktus Galatijoje, kaip jie ją nugalėję ir privertę mokėti duoklę, ³kaip daug jie padarė Ispanijos šalyje, kad jie paėmę savo žinion ten esančias sidabro ir aukso kasyklas ir ėmė valdyti visas vietas savo gudrumu ir ištverme; ⁴kad jie nugalėję labai toli nuo jų buvusias šalis irėjusius prieš juos nuo žemės pakraščių karalius ir sudavę jiems didelių smūgių, kiti gi moką jiems kas metai duoklę; ⁵kad Ketičių karalius Pilypą ir Persiejų, taip pat kitus, kurie buvo pakėlę prieš juos ginklus, jie sumušę kovoje ir juos nugalėję, ⁶kad Azijos karalius Antijokas Didysis, kurs ėjęs prieš juos į kovą su šimtu dvidešimčia dramblių, su raitarija, kariškais vežimais ir labai didele kariuomene, buvęs jų sutrintas, ⁷jie gi paėmę jį gyvą ir paskyrę, kad jis pats ir kurie po jo karaliaus, mokėtų dideles pabaudas, kad duotų įkaitus ir kas buvo nustatyta, ⁸būtent, Indų, Medų ir Lidų šalis, taigi geriausius jų kraštus; jie juos iš jų paėmę ir atidavę karaliui Eumenui; ⁹kad Elados gyventojai norėję eiti ir sunaikinti juos, bet tas sumanymas pasidarė jiems žinomas; ¹⁰jie siuntė prieš juos vieną vadą, kovoje prieš anuos, daug iš anų kritę, jie paėmę nelaisvėn anų žmonas ir vaikus, apiplėšę anuos, ėmė valdyti jų šalį, išardė jų sienas ir privertę juos vergauti iki šiai dienai; ¹¹kad jie sunaikinę kitas karalystes ir salas, kurios kuomet nors jiems priešinosi, ir paėmę savo valdžion; ¹²su savo gi prieteliais ir tais, kurie jais įsitiki, jie palaiką prietelystę; kad jie nukariavę ir arti ir toli buvusias karalystes, nes kas tik išgirdavęs jų vardą, jų bijojęs; ¹³kam jie norėję padėti, kad karaliautų, tie karaliai; kuriuos gi norėję, tuos išmetė iš karaliavimo, ir jie išgiję labai didelę galią; ¹⁴prie viso to niekas jų nenešiojās vainiko, nė vilkįs purpura,

e/ Žydų sandorą su Romėnais

8,1-32. Kadangi Judas buvo girdėjęs apie Romėnų karžygiškumą /1-16/, jis per savo pasiuntinius padaro su jais sandorą /17,32/

8. ¹Judui teko... Judas, kad ir nugalėdavo Sirų kariuomenę, gerai suprato, jog jis neturi gana jėgų, kad apsaugotų savo šalies nepriklausomybę. Nemaža buvo tokių Žydų, kurie atvirai buvo priešingi Judo siekimams; kiti, kaip pav Asidai, padėdavo jam tik dalimi; todėl Judas mėgina jieškoti pagalbos svetur. Taip elgdamos jis apsilenkia su įstatymo reikalavimais /žr Iš 23,32; Jš 30,1-3 ir k/. — Autorius čia pasakoja, ką Judas buvo girdėjęs apie Romėnus. Už tų girdėtų dalykų tikrumą jis neatsako. Jei pasiekusiems Žydus gandams apie Romėnų karus nebūta daug kas galima prikišti, tai Romėnų ištikimybės, nepavydėjimo ir kitų dorybių išgyrimas toli gražu nebuvo nupelnytas. — ²Galatijoje. Gal norėta pasakyti: Galijoje /Gallia cisalpina/, dėl kurios III amžiuje

pirm Kr tikrai buvo labai smarkiai kaujamasi. — ⁴Labai toli nuo jų... Gal Kartageniečius ir k. — ⁵Ketičių... Makedoniečių. Demetrijaus II sūnus Pilypas III buvo 197 m pirm Kr Flaminijaus nugalėtas prie Kinokefalo. Persiejus buvo Pilypo III sūnus /natūralis/ ir įpėdinis; jis buvo 167 m pirm Kr Povilo Emilijaus sumuštas prie Pidnos. — ⁶Azijos karalius... Po Magnezijos taikos 189 m pirm Kr Antijokas turėjo atiduoti Romėnams visas provincijas į vakarus nuo Tauro; tačiau Sirijos karaliai pasiliko sau Azijos karalių vardą, gal tuo sumetimu, kad pragai pasitaikius, vėl pareikštų savo senąsias teises. — ⁷Paėmę jį gyvą... Jis turėjo visai pasiduoti Romėnų malonei. — ⁸Indų, Medų... Čia provincijų vardai klaidingi. Indija niekad nepriklausė Antijokui Didžiajam, ir Medijos jam nereikėjo atiduoti, atidavę gi tik provincijas šiaurės Tauro. Frigiją, Misią, Lidiją, ir k gavo Eumenas. — ⁹Elados... Ir šitos Žydus pasiekusios žinios apie Graikiją buvo klaidingos. — ¹¹Salas... Sardi-

kad tuo didžiutęsi prieš kitus; ¹⁵jog jie sudarę sau tarybą, klausą kasdien patarimų trijų šimtų dvidešimties, kurie nuolat svarstą tautos reikalus, kad ji darytų kas verta, ¹⁶jog jie pavedą kasmet valdymą vienam žmogui, kad jis viešpatautų visai jų šaliai, jog visi klausą vieno ir nėsą jų tarpe nei įtarimo nei pavydo

¹⁷Judas pasirinko Jokubo sūnaus Jono sūnų Eupolemą ir Eleasaro sūnų Jasoną ir išsiuntė juos Romon padaryti su anais prietelystės ir draugystės, ¹⁸ir kad anie išvadotų juos iš Graikų jungo, nes matė, kad šitie stumia Izraelio karalystę į vergovę. ¹⁹Jie išvyko Romon ir atlikę labai ilgą kelionę įėjo į tarybą ir tarė: ²⁰Judas Makabiejus, jo broliai ir Žydų tauta siuntė mus pas jus padaryti su jumis draugystės ir taikos, ir kad jūs paskelbtumėt mus savo sąjungininkais ir prieteliais. ²¹Tie žodžiai jiems patiko

²²Štai nuorašas to, ką anie parašė varinėse lentose ir atsiuntė į Jerusale, kad būtų taikos ir sąjungos paminklas. ²³«Romėnams ir Žydų tautai linkima geros kloties jūroje ir sausumoje per amžius; kalavijas ir neprietelis tebūna toli nuo jų! ²⁴Jei kiltų anksčiau karas Romėnams ar visiems jų sąjungininkams visoje jų valstybėje, ²⁵Žydų tauta teiks pagalbos pilna širdimi, kaip laikas reikalaus; ²⁶jie neduos ir nepristatinės kovojantiems javų, ginklų, pinigų, laivų, taip kaip patinka Romėnams; ir jie sergės jų įsakymus, nieko iš jų negaudami. ²⁷Taip pat

niją, Siciliją ir k. — ¹²*Palaiką prietelystę*: kolei nepasitaikydavo patogi proga padaryti iš tų šalių Romos provincijas. To dalyko Žydai, be abejo, nebuvo girdėję. — ¹⁴*Vainiko...* Vainikas /karūna/ ir purpura buvo karališkos garbės ženklas. Kadangi Romos valstybėje jų neturėta, visa gi valdė senatas, Judui rodėsi, kad Romėnai nėra dideli savanaudžiai, ir todėl jis jieškojo su jais sandoros. — ¹⁵*Trijų šimtų dvidešimties*. Tikrumoje senatorių buvo tik trys šimtai. Senatas rinkdavosi ne kasdien, bet tik Kalendose, No-nose, Iduose ir šventadieniais. Esant reikalo, senatą buvo galima sušaukti ir kitomis dienomis. Tie netikslumai parodo, kaip nedaug žinių Žydai turėjo apie Romos valstybės santvarką. Knygos autorius, duodamas svetimas nuomones, jų neatitaiso. — ¹⁶*Vienam žmogui*. Tikrumoje buvo du konsulai, bet kiekvienas veikė savo srityje atskirai, todėl toli esantiems galėjo rodytis, kad yra tik vienas. — *Nėsą jų tarpe...* Nušaly esantiems galėjo taip rodytis, nors valstybės viduje buvo ne kartą ir nesutikimų ir net didelių vaidų

¹⁷*Jono sūnų Eupolemą*. Jonas minimas dėl jo nuopelnų tautai 2 Mak 4,11. Eupolemo vardu buvo vienas

istorikas, rašęs ir apie Žydus; bet ar čia kalbama apie tą asmenį, sunku pasakyti. — *Jasoną*. Jasonas gal buvo kunigas. — ¹⁹*Išvyko Romon*: gal pradžioje 160 m pirm Kr/152 m Seleukaičių eros/. Romėnai pirm keleto metų /168 m pirm Kr/ buvo sulaukę Antijoką Epifaną nuo užkariavimo Egipto ir stengėsi neprileisti Demetrijaus apimti Sirijos sostą, kad, esant karaliumi jaunam Antijokui Eupatoriui, išgautų Sirijos karo pajėgų sumažinimą. Dabar Žydų nusiskundimai jiems rodėsi gera proga ir priemonė padidinti savo įtaką ir teises Rytuose, sudarant naujų sunkenybių Sirijos karaliui Demetriui

²²*Varinėse lentose...* Anot Juozapo Fl, sutarties originalas Romėnų įpročiu įrežtas skaitvarinėse lentose turėjęs pasilikti Romoje ir tik jo nuorašas buvęs atneštas Jerusale. — ²³*Romėnams ir...* Sutarties turėjo būti parašyta lotynų kalba. Ji, be abejo, buvo išversta Žydų kalbon, iš Žydų gi kalbos kartu su visa I Mak knyga buvo išversta Graikų kalbon. Jau tie vertimai turėjo nemaža pakeisti jos išvaizdą; be to, verčiant ji galėjo būti sutrumpinta; todėl čia tikriausiai yra tik jos turinys, ne visi žodžiai. — ²⁴*Romėnams*. Gr t: Romai. — ²⁵*Pilna širdimi*: laikys Romos rei-

jei ir Žydams atsitiks anksčiau karas, Romėnai padės iš širdies, kaip jiems aplinkybės leis; ²⁸padedantiems nebus duodama javų, ginklų, pinigų, laivų, nes taip patinka Romėnams; ir jie sergės jų įsakymus be klastos. ²⁹Toki sutartis buvo padaryta Romėnų su Žydų tauta. ³⁰O jei vėliau vieni ar kiti norės ką nors prie to pridėti ar atimti, darys susitarę tarp savęs, ir ką nors jie pridės ar atims, turės galios. ³¹Bet ir apie pikta, kuri karalius Demetrijus padarė Žydams, mes jam parašėme tokiomis žodžiais: Kam tu uždejai savo sunkų jungą mūsų prieteliams ir sąjungininkams Žydams? ³²Taigi jei jie vėl kreipsis į mus, mes darysime jiems teisybę prieš tave ir kovosime prieš tave jūroje ir sausumoje»

9. ¹Tuo tarpu Demetrijus, išgirdęs, kad Nikanoras ir jo kariuomenė žuvę kovoje, nutarė vėl siųsti Bakhidą ir Alkimą į Judėją ir su jais dešinįjį sparną. ²Jie išėjo keliu, vedančiu į Galgalą, ir padarė stovyklą Arbelos Masalote, paėmė ji ir nužudė didelį žmonių skaičių. ³Pirmame mėnesyje šimtas penkiasdešimt antrų metų jie atėjo su kariuomene prie Jerusale; ⁴tačiau dvidešimt tūkstančių žmonių su dviem tūkstančiais raitelių pakilo ir nuėjo į Berėją.

⁵Judas buvo pasidaręs stovyklą Laisoje; su juo buvo trys tūkstančiai rinktinių vyrų. ⁶Jie pamatė didelę kariuomenės daugybę ir labai nusigando; daugelis pasitraukė iš stovyklos, ir liko jų tik aštuoni šimtai vyrų. ⁷Judas, pamatęs, kad jo kariuomenė sutirpo ir kad kova neišvengiama, labai susikrimto, nes neturėjo laiko jų rinkti, ir nustojo drąsos.

kalus visai lygiais saviesiems. —

²⁸*Jie neduos...* Galima suprasti dvejojai: kilus karui, Žydai nepadės Romos priešams laivais, ginklais ir tt, arba: kilus karui ir Žydams padedant savo kariuomene Romėnams, Romėnai neduos tai kariuomenei ginklų, javų ir tt, t y, Žydai turės patys apginkluoti ir išlaikyti savo kariuomenę. — ²⁹*Kaip jiems aplinkybės leis.* Ir Romėnai žada Žydams pagalbą, jei jiems teks kariauti, bet tos pagalbos davimas pareis nuo aplinkybių. Roma gal nenori savęs per daug suvaržyti. — ³⁰*Padedantiems...* Ir šita eilutė galima suprasti dvejojai. Žr aug 26 e. — ³⁰*Darys susitarę.* t y, galimiems pakeitimams turės pritarti vieni ir kiti. — ³¹*Bet ir apie pikta...* Šitas priedas nebuvo įrašytas į pačią sutartį. Jis rasi tik žodžių buvo paskelbtas Judo pasiuntiniams. Judui nei pačios sutarties, nei jos priedo tikriausiai neteko sužinoti, nes jo pasiuntiniai negalėjo greitai sugrįžti iš savo labai ilgos kelionės, kuri gal tęsėsi arti pusės metų. Nepasinaudojo sutartimi ir Žydų tauta, nes neilgai trukus po Nikanoro žuvimo Demetrijus pradėjo

prieš juos naują karą, kuriame buvo užmuštas ir Judas Makabiejus /žr žem 9,18/

// Judo Makabiejaus mirtis

9,1-22. Karalius Demetrijus vėl atsiunčia į Judėją su kariuomene Bakhidą ir Alkimą, prieš kuriuos kovoja Judas. Toje kovoje jis nugalimas ir užmušamas; visa tauta jo rauda

9. ¹*Kad Nikanoras...* Žr aug 4,43. — *Bakhidą...* Žr 7,8... — *Dešinįjį sparną:* tikriausiai tą kariuomenę, kuri stovėjo įvairiose vietose į pietus nuo Antijokijos iki Egipto sienai. Abejonės nėra, kad Demetrijus nebuvo gavęs 8,31 paminėto Romos įspėjimo; priešintis taip atvirai Romai jis nebūtų drįsęs. — ²*Į Galgalą.* Galgalų Palestinoje yra ne viena. Gal čia minima ta, kuri yra į šiaurę nuo Antipatrės ir į šiaurės vakarus nuo Jerusale /žr Još 12,23/. — *Arbelos Masalote.* Dabar nežinomų vietų vardai. — ³*Pirmame mėnesyje šimtas...* 160 m pirm Kr, ne daugiau, kaip dviem mėnesiam praslinskus nuo Nikanoro žuvimo. — ⁴*Į Berėją.* Ta vieta turėjo būti netoli nuo Jerusale

⁸Jis tarė tiems, kurie buvo likę: Kelkimės ir eikime prieš mūsų priešus, jei mes galėsime kovoti prieš juos. ⁹Tie atkalbinėjo jį, sakydami: Mes negalėsime; todėl gelbėkime savo gyvybes ir grįžkime prie savo brolių, o po to kovosime prieš juos, nes mūsų maža tėra. ¹⁰Judas tarė: Anaip tol mes taip nedarysime, kad bėgtume nuo jų! Jei mūsų metas atėjo, mirkime drąsiai už savo brolius ir nepažeiskime savo garbės

¹¹Priešų kariuomenė išėjo iš stovyklos ir sustojo prieš juos; raiteliai persiskyrė į dvi dali; vilpstininkai ir kilpininkai ėjo kariuomenės priešakyje ir pirmose kovos eilėse buvo visų drąsiausieji. ¹²Bakhidas buvo dešiniajame sparne; kovotojų eilė artinosi iš abiejų šonų, ir jie trimitavo trimitais. ¹³Sušuko taip pat ir tie, kurie buvo Judo pusėje, taip kad žemė drebėjo nuo kariuomenių šauksmo; prasidėjo kova ir tęsėsi nuo ryto iki vakarui. ¹⁴Judas pamatė, kad Bakhido kariuomenės dalis dešiniajame šone buvo stipresnė, ir visi drąsiausieji susirinko aplink jį; ¹⁵ta dešinioji dalis buvo jų sutrinta, ir jis vijosi juos iki Azoto kalno. ¹⁶Bet buvusieji kairiajame sparne, pamatę, kad dešinysis sparnas sutrintas, puolė Judą ir su juo buvusius iš paskos. ¹⁷Kova pasidarė smarkesnė, ir daugelis krito sužeistų vienu ir kitu pusėje. ¹⁸Krito taip pat Judas, kiti gi pabėgo

¹⁹Jonatas ir Simonas nunešė savo brolių Judą ir palaidojo jį jo tėvo kape Modino mieste. ²⁰Visa Izraelio tauta raudėjo jo dideliu dejavimu ir gedėjo daug dienų; ²¹jie sakė: kaip gi krito karžygys, kurs gelbėjo Izraelio tautą!

²²Kiti Judo kovų, jo atliktų didelių veiksmų ir jo didenybės dalykai čia neaprašyti, nes jų buvo labai daug

²³Mirus Judui atsitiko, kad visuose Izraelio plotuose pasirodė nedorų žmonių, ir pakilo visi, kurie darė neteisybę. ²⁴Tomis dienomis buvo labai

⁵*Laisoje.* Judas buvo pasitraukęs iš Jerusaleš, bet kurioje vietoje buvo Laisa, tikrai nežinoma. — *Trys tūkstančiai...* Dėl labai greito Sirų kariuomenės atvykimo Judas negalėjo surinkti didesnės kariuomenės. Be to, jo kovos buvo įgavusios politinį antspalvį, todėl daug Asidų nebenorėjo jam padėti /plg I Mak 7,12-14/. Ir iš tų trijų tūkstančių, kurie buvo su Judu, dauguma nepritarė jo kovai dėl politinės nepriklausomybės ir todėl pametė jį. — ⁸*Jei mes galėsime...* Pats Judas nebeparodo pasitikėjimo Viešpačiu. Jis stos į kovą ne dėl to, kad Viešpats yra taip dažnai jam padėjęs, bet žmogaus, įpuolusio į nusiminimą, drąsa. Jis nori nugalėti arba mirti; kaip bus, Dievas tenulemia

¹¹*Raiteliai persiskyrė...* Kariuomenės sparnų dengti. — ¹²*Kovotojų eilė:* falanga. — ¹⁵*Iki Azoto kalno.* Gal taip pavadinta kuri nors augštesnė vieta Judos kalnuose, iš kurios buvo galima matyti visa Pilistimų lygu-

ma. — ¹⁸*Krito taip pat Judas.* Ne mažiau, kaip dvidešimt kartų teko Judui stoti į mažesnes ir didesnes kovas ir iki šiam laikui kone visose tose kovose jis buvo laimėtojas

¹⁹*Modino mieste.* Žr aug 2,1. —

²¹*Gelbėjo Izraelio tautą.* Judas kovojo dėl savo tautos religijos /I Mak 3,18... 4,24 ir k/, dėl tautos šventyklos Jerusaleje /I Mak 4,41.../; jo religingumas pasireiškė ir tuo, kad jis ypatingu būdu rūpinosi kovoje žuvusiais kariais /2 Mak 12,39.../. Taigi jis buvo tikrai vertas visos savo tautos pagarbos, nors jo politiniai siekimai ne visų buvo lygiai palaikomi. Plg 2 Kar 1,19

²²*Kiti Judo kovų...* plg 3 Kar 11,41; 14,29

3. Jonato veiksmai

a) Jonato kova prieš Bakhidą

9,23-73. Po Judo Žydų tautos vadu išrinktas jo brolis Jonatas pradžioje yra priverstas slėptis, kad ne-

didelis badas, ir visa jų šalis pasidavė su jais Bakhidui. ²⁵Bakhidas pasirinko žmones bedievių ir pastatė juos šalies valdovais. ²⁶Tie jieškojo ir teiravosi apie Judo prietelius ir vedė juos pas Bakhidą, kurs kersijo jiems ir iš jų tyčiojosi. ²⁷Taip pasidarė didelis sielvartas Israelyje, kokio nebuvo nuo to meto, nuo kurio nebematyta pranašo Israelyje.

²⁸Tuomet susirinko visi Judo prieteliai ir tarė Jonatui: ²⁹Nuo to meto, kai tavo brolis Judas mirė, nebėra lygaus jam žmogaus, kurs eitų prieš mūsų neprietelius, prieš Bakhidą ir tuos, kurie yra mūsų tautos priešai. ³⁰Todėl tai mes šiandien išrinkome tave, kad būtumei mums jo vietoje kunigaikštis ir vadas kovoti mūsų kovoms. ³¹Tuomet Jonatas paėmė vadovavimą ir stoji savo brolio Judo vieton.

³²Tai patyręs Bakhidas jieškojo jo užmušti. ³³Bet Jonatas, jo brolis Simonas ir visi su juo buvusieji, sužinoję apie tai, pabėgo į Tekuos tyrus ir sustoji prie Aspharo duobės vandens. ³⁴Bakhidas gavo apie tai žinią ir šabato dieną pats su visa savo kariuomene atėjo į anapus Jordano.

³⁵Jonatas buvo siuntęs savo brolių tautos vadą ir prašęs savo prietelius Nabutiečius priimti pas save palaikyti jo lobį, kurs buvo labai didelis. ³⁶Bet Jambrio sūnūs iš Madabos išėjo, sugavo Joną ir visa, ką jis turėjo, ir pasiėmę su savim nuėjo sau. ³⁷Po to įvykio buvo pranešta Jonatui ir jo broliui Simonui, kad Jambrio sūnūs kelia dideles vestuves ir veda su didele iškilme jaunąją iš Madabos, vieną didelių Kanaano kunigaikščių dukterį. ³⁸Jie atsiminė savo brolio Jono kraują, pakilo ir pasislėpė kalno priedangoje. ³⁹Jie pakėlė savo akis ir pasižiūrėjo; štai triukšmas ir didelė iškilmė; jaunikis, jo prieteliai ir jo giminėsėjo aniams

patektų į priešų rankas ir atkeršija savo nužudyto brolio Jono mirtį, paskui stoja į kovą prieš Bakhidą, kurs, žuvus Alkimui, pasitraukė iš Judėjos /23-57/. Prieš sugrįžusį Bakhidą Jonatas vėl kovoja, iki jam pavyksta padaryti taiką su tuo Sirijos karaliaus vadu /58-73/.

²³*Nedorų žmonių*: išsižadėjusių savo religijos Žydų. Jie vėliau buvo Jonato išnaikinti /9,73/. — ²⁴*Visa jų šalis*: tie Žydai, kurie iki šiam laikui buvo ištikimi įstatymui. — *Su jais*: su bedieviais. — ²⁵*Valdovais*: užvaizdais. — ²⁷*Didis sielvartas*. Tie, kurie iki šiolei buvo uolūs įstatymo laikytojai, buvo pasidavę pagonims, ir net pati Judėjos šalis rodėsi susidraugavusi su priešais, nes ji nebedavė Žydams derliaus. — *Nuo to meto...* Nuo pranašo Malakijo laikų /450 m pirm Kr/.

³³*Pabėgo į Tekuos...* Iš sumuštos Judo kariuomenės buvo likę labai maža žmonių, todėl Jonatas negalėjo stoti į atvirą kovą. — Tekuos tyruma yra į pietus nuo Betliejaus iki Mirties jūrai. Kuri vieta vadina-

ma Aspharu, nėra žinių. — ³⁴*Bakhidas gavo...* Šita eil čia ne vietoje. Ji pakartota po įterpto pasakojimo /35-42 eil/, iš kurio paaiškėja, kodėl Bakhidasėjo į anapus Jordano. Žr 43 e.

³⁵*Savo brolių*: Joną /38 e/. — *Nabutiečius*. Žr aug 5,25. Atsimindamas Nabutiečių palankumą Žydams, Jonatas prašė juos priimti pas save ir palaikyti Žydų lobį, taip pat moteris ir vaikus; Nabutiečių, kurie gyveno toli už tyrumos, Sirų kariuomenė pasiekti negalėjo, todėl vieta lobiui pas juos buvo saugi. Nabutiečiams sutikus, Jonatas pavedė savo broliui nugabenti pas Nabutiečius lobį ir žmones; bet pakelėje Jambrio sūnūs užpuolė ir visa atėmė; Joną gi nužudė. Gavęs apie tai žinią, Jonatas su savo būriu nuėjo į anapus Jordano atkeršyti Jambrio sūnūms. — ³⁶*Iš Madabos*. Senovės miestas prie Rubeno giminės sienos. Jambrio sūnūs gal buvo Arabų ar Amoriečių tautelė. — ³⁷*Iš Madabos*. Gr t: iš Nadaboto. — Jaunoji iš savo tėviškės turėjo būti atvesta į

priešais su būbinėliais, muzikos prietaisais ir daugeliu ginklų. ⁴⁰Tuomet jie puolė juos iš tykojimo vietos ir užmušė juos, taip kad daug sužeistų krito, o kiti pabėgo į kalnus, jie gi paėmė visą jų grobį. ⁴¹Taip vestuvės virto gedulu ir jų muzikos garsai rauda. ⁴²Jie keršyte atkeršijo savo brolio kraują ir sugrįžo prie Jordano kranto

⁴³Tai išgirdęs Bakhidas atėjo šabato dieną su didele kariuomene prie Jordano kranto. ⁴⁴Tuomet Jonatas tarė saviesiems: Kelkimės ir kovokime prieš savo neprietelius, nes šiandien yra ne taip, kaip vakar ir užvakar; ⁴⁵nes štai kova prieš mus, iš vienos gi ir kitos pusės Jordano vanduo, be to, pelkėtas krantas ir miškas, taip kad nėra kur pasitraukti. ⁴⁶Taigi dabar šaukitės į dangų, kad būtumėte išvaduoti iš neprietelių rankos. Ir prasidėjo kova. ⁴⁷Jonatas ištiesė savo ranką ištikti Bakhido, bet tasai pasitraukė atgal. ⁴⁸Jonatas ir buvusieji su juo šoko į Jordaną ir perplaukė Jordaną anų akyse. ⁴⁹Iš Bakhido pusės krito tą dieną tūkstantis vyrų

Kiti sugrįžo į Jerusale ⁵⁰ir pasistatė Judėjoje sustiprintų miestų, tvirtovių su aukštomis sienomis, vartais ir užkaiščiais Jerike, Emause, Bethorone, Betelyje, Tamnatoje, Paroje ir Tope. ⁵¹Jis paliko juose igulą kad palaikytų neprietelystę prieš Izraelį. ⁵²Taip pat jis sustiprino Bet-sūros miestą, Gazarą, ir pilį, pastatė juose kariuomenės ir aprūpino maistu. ⁵³Šalies kunigaikščių sūnus jis paėmė įkaitais ir laikė juos belaisviais Jerusale pilyje

⁵⁴Šimtas penkiasdešimts trečiais metais antrame mėnesyje Alkimas liepė sugriauti vidaus šventoriaus sieną ir išardyti pranašų darbą, ir jis pradėjo griauti. ⁵⁵Tuo metu Alkimas buvo ištiktas ir jo sumanymai sutrukdyti; jo burna buvo sučiaupta, jis buvo stabo ištiktas, nebegalėjo daugiau ištarti nė žodžio, nei duoti įsakymų apie savo namus. ⁵⁶Taip Alkimas mirė tuo metu dideliuose skausmuose

jaunikio tėvo namus Madaboje. — *Kanaano*: pagonių, gal Amoriečių. — ³⁹*Daugeliu ginklų*. Ginkluotas būrys turėjo padidinti vestuvių iškilmumą

⁴³*Tai išgirdęs*: kad Jonatas su savo būriu yra anapus Jordano. — ⁴⁴*Neprietelius*. Gr t: ir už mūsų gyvybę. — *Ne taip...* Šiandien mes esame daug didesniame pavojuje, kaip anksčiau. — ⁴⁵*Nėra kur pasitraukti*. Bakhidas buvo apsuptas Jonato būrį ir prispaudęs prie pelkėto Jordano kranto. Jonatas manė, kad tokiose aplinkybėse jis gali kovoti ir nežiūrėti šabato poilsio. — ⁴⁶*Dabar šaukitės...* Plg aug 3,58. — ⁴⁷*Ištiesė...* Pats Bakhidas buvo pirmose kovotojų eilėse ir artinosi prie Jonato, tačiau turėjo pasitraukti nuo jo jau ištiesto kalavijo. Jonatas jo nesiveja, bet šoka su savo būriu į Jordaną. Sirai plaukiančių per Jordaną Žydų nemėgino vyti

⁴⁹*Kiti...* Sirai. — ⁵⁰*Betelyje*: į šiau-

rę nuo Jerusale prie kelio į Samariją /12,8/. — ⁵²*Betsūros...* Plg aug 4,29.61. — *Gazarą*. Žr aug 4,15. — *Pilį*. Žr augl. 33

⁵⁴*Šimtas...* Balandžio mėn 159 m pirm Kr, taigi metams praslinkus po Judo mirties. — *Vidaus šventoriaus*. Ta siena, kuri skyrė kunigų šventorių nuo Izraeličių šventoriaus /3 Kar 6,36; 2 Kron 4,9/. Tuo sienos sugriovimu Alkimas, matomai, norėjo panaikinti skirtumą tarp kunigų giminės ir šiaip jau Izraeličių ir tuo būdu labiau elenizuoti judaizmą. — *Pranašų darbą*. Šventykla buvo pastatyta pranašų Agėjo ir Zakarijo laikais ir jų rūpesčiu. Ar čia turėta galvoje bet kuri ypatinga tų pranašų atlikto darbo dalis, nevisai aišku. — ⁵⁵*Buvo ištiktas...* Kadangi Alkimas buvo stabo ištiktas tuo metu, kai jis kėsinosi griauti dievnamio šventoriaus sieną, tai į tą jo ligą knygos autorius žiūri kaip į Dievo siųstą bausmę

⁵⁷Bakhidas, pamatęs, kad Alkimas mirė, sugrįžo pas karalių, ir šalis turėjo dvejus metus poilsio

⁵⁸Bet visi nedorieji tarėsi ir sakė: Štai Jonatas ir kurie su juo yra gyvena ramiai be baimės; taigi atveskime dabar Bakhidą, ir jis sugaus juos visus per vieną naktį. ⁵⁹Jie nuėjo ir taip jam patarė. ⁶⁰Jis pakilo, kad ateitų su didele kariuomene; be to, jis nusiuntė slapčia laišku savo sėbrams Judėjoje, kad jie sugautų Jonatą ir tuos, kurie su juo buvo; bet jie negalėjo, nes jų sumanymas pasidarė aniešmas žinomas

⁶¹Jis nutvėrė iš šalies žmonių, kurie buvo sąmokslu vadai, penkias dešimtis vyrų ir užmušė juos. ⁶²Jonatas, Simonas ir su juo buvusieji pasitraukė į Betbesę, esančią tyruose, pataisė, kas buvo sugriauta, ir sustiprino ją

⁶³Tai patyręs Bakhidas surinko visą savo daugybę, davė žinią tiems, kurie buvo iš Judėjos, ⁶⁴atėjo, pastatė stovyklą augščiau Betbesės, laikė ją apgulus daugelį dienų ir pasidarė karo pabūklų. ⁶⁵Bet Jonatas, palikęs savo brolių Simoną mieste, išėjo į šalį irėjo su nedideliu būriu. ⁶⁶Jis sumušė Odarą ir jo brolius, Pasarono sūnus jų padangtėse ir pradėjo galabyti ir augti jėgomis. ⁶⁷Simonas ir su juo buvusieji išėjo iš miesto ir padegė karo pabūklus, ⁶⁸kovojo prieš Bakhidą, ir jis buvo jų sutrintas; jie labai jį prislėgė, nes jo sumanymas ir puolimas buvo nepasisekęs

⁶⁹Tuomet jis, supykęs ant tų nedorų žmonių, kurie buvo jam patarę ateiti į jų šalį, daugelį jų užmušė, pats gi nutarė su likusiais grįžti į savo šalį

⁷⁰Tai patyręs Jonatas siuntė pas jį pasiuntinių daryti su juo taikos ir gražinti jam belaisvių. ⁷¹Jis mielai noru priėmė, padarė, kaip tasai sakė, ir prisiekė nedarysias jam nieko pikta per visas jo gyvenimo dienas. ⁷²Po to jis sugrąžino jam belaisvius, kuriuos buvo anksčiau paėmęs iš Judos šalies, vėl sugrįžo į savo šalį ir daugiau nebeėjo į Judos ribas

⁷³Taip kalavijas pasišalino iš Izraelio. Jonatas gyveno Makhme, kur jis pradėjo teisti tautą; ir Jonatas išnaikino bedievių iš Izraelio

⁵⁷*Sugrįžo...* Bakhidui, be abejo, turėjo patikti Alkimo pastangos pagoninti Judėją, tačiau grįžti pas karalių jį paskatino tikriausiai ne vien Alkimo mirtis. Gal čia pasireiškia Romos senato laišku įtaka. Žr aug 8,31.32. — *Dvejįs metus*: iki 157 m pirm Kr

⁵⁸*Nedorieji*: Sirų šalininkai Žydai
⁶¹*Jis nutvėrė*: Jonatas. Anot kitų aiškintojų, Sirai, kurie buvo nepatenkinti, kad žygis prieš Jonatą pasirodė ne toks pigus dalykas, kaip įkalbinėjo Jonato priešai. — ⁶²*Betbesė*. Jos vieta nežinoma

⁶³*Kurie buvo iš Judėjos*. Bakhidas padidina savo kariuomenę Žydaus Jonatu priešais. — ⁶⁵*Su nedideliu būriu*: kuriam pavyko palikti apgultą tvirtovę kartu su Jonatu. — ⁶⁶*Odarą...* Kas buvo čia įvardijami asmenys, daugiau žinių nėra. — *Pra-*

dėjo galabyti. Priešus, kuriais rėmėsi Sirų kariuomenė, Jonatas naikino, savo gi būrį didino, kad su padidintomis jėgomis eitų į pagalbą uždarytam tvirtovėje Simonui

⁷¹*Jis mielai noru...* Bakhidui dabar buvo patogiau padaryti bet kokią taiką, negu pasitraukti be nieko, pralaimėjus kovą. — ⁷²*Belaisvius...* Belaisviai buvo gražinti, tačiau paimti įkaitais Žydai turėjo pasiimti Jerusaleus pilyje /žr aug 53 e ir žem 10,6/, kurioje, taip pat kaip ir kitose tvirtovėse, pasiliko Sirų igulos

⁷³*Kalavijas pasišalino*: karas liovėsi. — *Makhme*: į šiaurę nuo Jerusaleus ant Benjamino giminės sienos /1 Kar 13,12/. — *Teisti tautą*: kaip kitados senovėje Izraelio Teisėjai. — *Išnaikino*: bent privertė juos slėptis ir išsižadėti savo pasikėsinimų prieš Žydų religiją

10. ¹Šimtas šešiasdešimtais metais pakilo Antijoko sūnus Aleksandras, pramintas Skaisčiuoju, ir paėmė Ptolemaidą; jis buvo priimtas ir pradėjo tenai karaliauti. ²Tai išgirdęs karalius Demetrijus surinko labai gausingą kariuomenę ir išėjo jam priešais į kovą.

³Demetrijus siuntė Jonatui laišką su taikiais žodžiais jo pagerbti. ⁴Nes jis sakė: Paskubėkime daryti su juo taiką anksčiau, ne kaip jis padarys su Aleksandru prieš mus. ⁵Nes jis atsimins visas piktenybes, kurias mes padarėme jam, jo broliui ir jo tautai. ⁶Taigi jis davė jam teisę rinkti kariuomenę, dirbti ginklus ir būti jo sąjungininku, taip pat liepė atiduoti jam įkaitus, buvusius pilyje.

⁷Jonatas atėjo į Jerusaleį ir perskaitė laišką, girdint visai tautai ir tiems, kurie buvo pilyje. ⁸Tie labai nusigando, kai išgirdo, kad karalius davė jam teisę rinkti kariuomenę. ⁹Jonatui buvo atiduoti įkaitai, o jis atidavė juos tėvams. ¹⁰Taip Jonatas gyveno Jerusaleje ir ėmė statyti bei naujinti miestą. ¹¹Jis liepė darbininkams pastatyti mūro sienas ir apsupti Sioną aplinkui keturkampiais akmenimis sustiprinimui. Jie taip ir padarė. ¹²Tuomet svetimšaliai, kurie buvo Bakhido pastatytose tvirtovėse, pabėgo. ¹³ir kiekvienas, palikęs savo vietą, sugrįžo į savo šalį. ¹⁴Tiktai Betsuroje liko kaikurie iš tų, kurie buvo pametę įstatymą ir Dievo įsakymus, nes tai buvo jiems prieglauda.

¹⁵Karalius Aleksandras išgirdo apie pažadus, kuriuos buvo padaręs Demetrijus Jonatui; jam papasakota taip pat apie kovas ir drąsius veiksmus, kuriuos buvo atlikęs jis ir jo broliai, ir apie vargus, kuriuos jie išvargo. ¹⁶Tuomet jis tarė: Argi mes rasime kitą tokį vyrą? Padarykime dabar iš jo mūsų prietelį ir sąjungininką. ¹⁷Jis parašė ir nusiuntė jam laišką, kurio turinys buvo toks: ¹⁸Karalius Aleksandras sveikina

b/ Jonatas palaiko karalių Aleksandrą

10,1-89. Kilus vaidams dėl Sirijos sosto tarp Aleksandro ir Demetrijaus, Jonatas stoja Aleksandro pusėn /1-17/. Tasai nugali Demetrijų ir kartu su savo uošviu Ptolemiejumi Filometoriu pripažįsta Jonatą Žydų vyriausiuoju kunigu /18-66/. Kai Demetrijus Nikatoris mėgina nuversti nuo sosto Aleksandrą, Jonatas nugali ano kariuomenės vadą Apolonių ir susilaukia iš Aleksandro labai didelės pagarbos /67-89/.

10. ¹Šimtas... 152 m pirm Kr. — Aleksandras. Aleksandras Balas nebuvo karaliaus Antijoko sūnus. Anot istoriko Justino, jis buvęs žemos kilmės. Būdamas tačiau panašus į Antijoką Eupatorį, jis sakėsi esąs jo brolis ir Antijoko Epifano sūnus, todėl turįs teisės gauti Sirijos sostą. Romos senatas, kurs pasiliko nepalankus jo paties jau pripažintam Sirijos karaliumi Demetrijui, pasinaudojo Aleksandru, kad sudarytų

sunkenybių Demetrijui; jis sutiko žiūrėti į Aleksandrą kaip į Antijoko sūnų, ir rėmė jo teises. Nenuostabu tad, kad ir Žydai laikė Aleksandrą tikru Antijoko Epifano sūnumi. Toks pat visų įsitikinimas buvo Sirijoje ir Mažoje Azijoje. Aleksandras savo monetose vadina save Epifanu — Skaisčiuoju. — Karaliauti jis pradėjo Sirijos mieste Ptolemaidoje, kurią jam pavyko paimti su nedidele kariuomene.

⁶Sąjungininku. Taip Demetrijus pripažino Jonatą Judėjos kunigaikščiu, tačiau priklausomu nuo Sirijos. — Įkaitus... Plg aug 9,53.

⁸Tie labai... Sirai ir Žydai atpuolėliai dabar pradėjo bijoti Jonato keršto. — ¹⁰Gyveno Jerusaleje: palikęs Makhmą. Žr 9,73. — ¹¹Mūro sienas: Jerusaleje. — Apsupti Sioną... Šventyklos kalno sustiprinimai buvo sugriauti Sirijos karaliaus įsakymu. Plg 6,62. — ¹²Tvirtovėse... Plg 9,50-52.

¹⁵Išgirdo apie pažadus... Demetrijaus elgesys paskatino Aleksandrą

brolių Jonatą. ¹⁹Mes girdėjome apie tave, kad esi žmogus galingas jėgomis ir tinkamas būti mūsų prietelius; ²⁰todėl mes įstatome šiandien tave vyriausioju tavo tautos kunigu, ir tu turi vadintis karaliaus prieteliu /tuo pačiu metu jis atsiuntė jam purpurą ir auksinį vainiką/, būk mums ištikimas mūsų reikaluose ir palaikyk mums savo prietelystę

²¹Jonatas apsilviko šventu apdaru septintame mėnesyje šimtas šešiasdešimtais metais iškilmingoje Padangčių šventėje; jis rinko sau kariuomenę ir pasidarė daug ginklų

²²Išgirdęs apie šituos dalykus, Demetrijus labai nuliūdo ir tarė: ²³Ką čia mes padarėme, kad Aleksandras suskubo pirm mūsų išigyti Žydų prietelystę? ²⁴Parašysiu ir aš jiems prašymo žodžius, žadėdamas garbingų vietų ir dovanų, kad eitų man į pagalbą. ²⁵Taigi jis parašė jiems tokiais žodžiais: Karalius Demetrijus sveikina Žydų tautą. ²⁶Kadangi jūs laikėte sadorą su mumis, pasilikote mūsų prietelystėje ir neprisiėdote prie mūsų neprietelių, mes tai girdėjome ir džiaugėmės. ²⁷Taigi pasilikite ir toliau mums ištikimi, o mes atsilyginsime geru už tai, ką jūs mums padarėte. ²⁸Mes suteiksime jums daug lengvatų ir duosime jums dovanų. ²⁹Dabar aš atleidžiu jus ir visus Žydus nuo mokesčių, atleidžiu nuo druskos maito, išsižadu vainikų ir javų trečdalis; ³⁰pusę medžių vaisių, kurie sudarė mano pajamų dalį, aš palieku jums, pradedant nuo šios dienos ir ateičiai, kad jų nebebūtų imama iš Judos šalies ir iš trijų miestų, kurie jai pridėti iš Samarijos ir Galiliejos, nuo šios dienos ir visais laikais. ³¹Jerusalė tebūna šventa ir laisva su savo

jieškoti Jonato palankumo. — ¹⁸*Brolių Jonatą.* Šituo pavadinimu Aleksandras pripažįsta Jonatą nepriklausomu Judėjos valdovu. Anot 20 e, jis atsiuntė Jonatui ir išviršinius karališkos garbės ženklus, tuo norėdamas palenkti jį dar labiau savo pusėn. — ²⁰*Vyriausiojo kunigu.* Vyriausiojo kunigo garbė Žyduose buvo paveldima iš tėvų, ji nebuvo suteikiama parinkimu. Nuo Sadoko laikų ta garbė priklausė Eleazaro šeimai ir pasiliko joje iki mirties Onijo III, kurio sūnus, paskutinis Eleazaro palikuonis, pabėgo į Egiptą. Nuo šio meto vyriausiojo kunigo pareigos būdavo parduodamos. Jazonas dėjo pastangų, kad jis būtų Antijoko Epifano įstatytas vyriausiojo kunigu /2 Mak 4,7.../. Alkimas buvo paskirtas Antijoko Eupatorio. Plg 9,56. Mirus Alkimui, vyriausiojo kunigo vieta buvo neužimta septynerius metus ir penkis mėnesius. Jonatas, tiesą sakant, neturėjo teisės tai vietai, bet būdamas iš kunigų giminės ir nebesant teisėto papėdininko, jis manė galįs dėl savo kilmės priimti vyriausiojo kunigo garbę ir pareigas

²¹*Apsilviko šventu apdaru...* Vyriausiojo kunigo rūbais. Tai įvyko 152 m

pirm Kr septintame /Tišrio/ mėnesyje, Padangčių šventėje

²³*Aleksandras suskubo...* Jonatas nebuvo apsiėmęs palaikyti ypatingu būdu Demetrijų. Aleksandras buvo Romėnų globoje, su kuriais Žydai buvo padarę sutartį /8,23.../, ir buvo jų pripažintas Antijoko Epifano sūnumi ir Sirijos sosto įpėdiniu: Jonatas tad negalėjo jo atstumti, neužtraukdamas sau Romėnų rūstybės. — ²⁴*Prašymo žodžius.* Gr t: padaršinio žodžius. — ²⁵*Sveikina Žydų tautą.* Demetrijus rašo visai kitaip, negu Aleksandras /18 e/. Aleksandras siekia valdžios, todėl jis jieškojo Žydų tautos vado prietelystės. Demetrijus nenori pripažinti Jonato teisėtu šalies valdovu, kuri jau nuo seno laiko buvo Sirijos karalių valdoma; jis gali kreiptis tik į tautą ir stengtis patraukti ją pažadais į savo pusę. — ²⁸*Daug lengvatų.* Toliau surašomi Demetrijaus pažadai buvo per daug dideli, kad Žydai būtų galėję jais pasitikėti. Jie yra tuo įdomūs, kad iš jų sužinome, kokiuos mokesčius ir pelną galėjo Sirijos karaliai išspausti iš savo valdomų pavergtų tautų. — ²⁹*Druskos.* Kad galėtų naudotis druskos kasyklomis

plotu ; dešimtinės ir mokesčiai tebūna jai. ³²Aš išsižadu taip pat teisės valdyti pilį esančią Jerusaleje, ir atiduodu ją vyriausiajam kunigui, kad pastatytų jai sergėti žmonių, kuriuos jis pats pasirinks. ³³Aš dovanai gražinu laisvę visiems Žydams belaisviams iš Judos šalies visoje savo karalystėje, kad visi būtų atleisti nuo mokesčių, net už jų galvijus. ³⁴Visos iškilmų dienos, šabatai, jaunačiai, įsakytos dienos, trys dienos pirm iškilmės ir trys dienos po iškilmų šventės, tebūna laisvės ir atlaidos dienos visiems Žydams mano karalystėje ; ³⁵niekas neturi teisės ką nors daryti ir kelti prieš ką nors iš jų bylą bet kuriuo reikalu. ³⁶Be to, bus priimta iš Žydų į karaliaus kariuomenę iki trijų dešimtų tūkstančių vyrų, ir jiems bus duodama išlaikymas, kaip pridera visai karaliaus kariuomenei. Iš jų bus renkami, kurie turės būti didžio karaliaus tvirtovėse ; ³⁷kaikurie bus skriami karalystės pareigoms, atliekamoms pasitikėjimu ; bus iš jų ir vadų ; jie galės gyventi savo įstatymais, kaip karaliaus yra įsakęs Judos šalyje. ³⁸Trys miestai, kurie pridėti Judėjai iš Samarijos krašto, bus laikomi priklausančiais Judėjai, kad jie būtų po vienu valdovu, ir neklausytų kitokios valdžios, kaip tik vyriausiojo kunigo. ³⁹Ptolemaidą ir jos apylinkes aš dovanuju šventyklai Jerusaleje reikiamoms šventyklos išlaidoms. ⁴⁰Aš duodu kas metai penkiolika tūkstančių sidabro siklių iš karaliaus pajamų, kurios man priklauso, ⁴¹ir visa, kas yra likę, ko nėra atidavę praeitais metais reikalų vedėjai ; tai jie turės atiduoti šventyklos darbams. ⁴²Be to, penkis tūkstančius sidabro siklių, kurie buvo imami kas metai iš šventyklos pajamų, tie priklausys kunigams, kurie eina tarnybos pareigas. ⁴³Visiems, kurie, bū-

prie Mirties jūros, Žydai turėjo mokėti labai didelius maitus. — *Vainikų*. Tą mokestį graikai vadino *foros Stefaniths*, Romėnai *aurum coronarium*. Buvo jis atsiradęs iš įpročio siųsti karaliams laimėtų kovų ir kitokių žymių laimingų įvykių proga aukso vainiką. Ilgainiui įprotis pavirto taisykle, tik vietoje vainikų reikėjo kasmet mokėti tam tikras mokestis pinigais. Demetrijus rašo sutinkąs jo išsižadėti. — *Javų* : derliaus. Šitas mokestis ir 30 e nuo vaisinių medžių buvo imamas taip pat pinigais, ne javais ar vaisiais. Derlius buvo įvertinamas iš anksto ir sulig juo nustatomas mokestis. — ³⁰*Trijų miestų, kurie...* Tai buvo Lida, Ramata /11,31/ ir Alferema, kurie iš Samarijos ploto buvo prijungti prie Judėjos. Kadangi Galilėja skyrė nuo Judėjos Samariją, tai neaišku, kas čia vadinama Galilija. — ³²*Pilį*. Žr 1,35. — *Vyriausiajam kunigui*. Jonato Demetrijus matomai tyčia neįvardija, nes jis kreipiasi į tautą, ne į Jonatą. — ³⁴*Iškilmų dienos* : Velykos, Sekminės, Padangčių šventės. — *Įsakytos dienos* : visos Vieš-

paties tarnybai išrinktos dienos, taip pat pasninkų dienos. — *Laisvės ir atlaidos*. Tomis dienomis Žydai galės laisvai eiti į Jerusaleį ir iš jos grįžti. — ³⁵*Niekas neturi...* Tomis pačiomis švenčių dienomis niekas neturės teisės traukti Žydus į teismą, reikalauti iš jų atsilyginimo ir daryti jiems sunkenybių bet kuriais reikalais. — ³⁶*Į karaliaus kariuomenę*. Tarnavimas kariuomenėje Graikuose buvo garbingas dalykas ; į ją buvo imami laisvi piliečiai, ne vergai. 30.000 skaičių reikia suprasti apie visą Palestiną, ne vien apie Judėją. Taip Demetrijus norėjo apsaugoti nuo naujų Žydų sukilimų. Žydų buvo Aleksandro D, Seleuko Nikatorio, Ptolemiejaus Soterio ir Ptolemiejaus Filadelfo kariuomenėse ; jų religinės pareigos toje tarnyboje būti jiems nekludė. — *Didžio karaliaus...* Anot Gr t : didelėse karaliaus tvirtovėse. — ³⁷*Pasitikėjimu* : tais atvejais, kuriuose buvo reikalaujama labai didelės ištikimybės karaliui. — ³⁸*Trys miestai...* Žr 30 e ir 11,34. — ³⁹*Ptolemaidą...* Ten buvo pasiskelbęs karaliumi Aleksandras. Žadėdamas atiduoti tą miestą šven-

dami kalti karaliui bet kuriuo reikalu, atbėgs į šventyklą Jerusaleje ir į visą jos plotą, bus atleista, ir jie laisvai naudosis visu tuo, ką jie turi mano karalystėje. ⁴⁴Šventyklos statymo ar taisymo darbams lėšų bus duodama iš karaliaus pajamų, ⁴⁵Jerusalės mūrams statyti ir sustiprinti aplinkui lėšų bus duodama iš karaliaus pajamų, taip pat statyti sienoms Judėjoje

Aug 7,11

⁴⁶Jonatas ir tauta, išgirdę šituos žodžius, netikėjo jiems ir nepriėmė, nes jie atsiminė dideles piktenybes, kurias jis buvo padaręs Israelyje, ir kaip labai juos vargino. ⁴⁷Jie verčiau norėjo laikytis Aleksandro, kurs pirmas kreipėsi į juos taikos žodžiais, ir padėjo jam per visas dienas

⁴⁸Karalius Aleksandras surinko didelę kariuomenę ir ėjo kovoti prieš Demetrijų. ⁴⁹Abiem karaliui pradėjus kovą, Demetrijaus kariuomenė ėmė bėgti; Aleksandras ją vijosi ir puolė ją. ⁵⁰Kova buvo labai smarki, iki saulės nusileido. Ir Demetrijus buvo tą dieną užmuštas

⁵¹Aleksandras siuntė pas Egipto karalių Ptolemiejų pasiuntinius sakyti jam tokių žodžių: ⁵²Kadangi aš sugrižau į savo karalystę, atsisėdau savo tėvų soste, atsiėmiau viešpatavimą, sumušiau Demetrijų, ėmiau valdyti mūsų šalį, ⁵³po to, kai aš kovojau prieš jį, ir kai jis su savo kariuomene buvo mūsų nugalėtas, ir mes atsisėdome jo karalystės soste, ⁵⁴tai padarykim dabar tarp mūsų prietelystę; tu duok man savo dukterį į žmonas, kad aš būčiau tavo žentas; tau ir jai aš duosiu dovanų, vertų tavęs. ⁵⁵Karalius Ptolemiejus atsakė, sakydamas: Laiminga diena, kurioje sugrižai į savo tėvų šalį ir atsisėdai jų karalystės soste. ⁵⁶Dabar aš tau padarysiu, ką rašei; bet ateik pasitikti manęs į Ptolemaidą, kad mudu pasimatytumėm ir kad leisčiau už tavęs savo dukterį, kaip tu sakei

tyklai, Demetrijus nori, kad patys Žydai išvartų iš jo Aleksandrą. —

⁴⁰*Penkiolika...* Apie 85,000 litų, laikant vieną šekelį vertą 5,70 lt. — *Kurios man priklauso.* Anot Gr t: Tinkamosiose vietose, t y, iš vietų, kuriose minėtoji suma galėjo būti patogiau paimta. — Ir seniau buvo davę dovanų šventyklai karalius Dariusus Histaspas ir Artakserksas I /1 Esd 6,9; 7,21; 8,25/, taip pat Ptolemiejus Filadelfas ir Antijokas D /Juozapas Fl/, Seleukas Filopatoris /2 Mak 3,3/ ir Antijokas Epifanas /2 Mak 9,16/. — ⁴¹*Praeitais metais:* nuo Antijoko Epifano dienų. — ⁴²*Penkis...* Apie 28.000 litų.

— ⁴³*Būdami kalti...* Priešlaudos teisė /ius asyli/ žadama šventyklai labai plati, daug platesnė, negu numatytoji Mošės įstatyme. Žr Iš 21,14; 3 Kar 1,50. — ⁴⁵*Sienoms Judėjoje:* kituose Judėjos miestuose

⁴⁶*Netikėjo jiems...* Kaikurie dabar žadami Žydams dalykai priklausė jiems jau nuo seniau, bet buvo neįteisėti iš jų atimti. Kitų pažadų

atitesėjimas parėjo nuo Demetrijaus malonės ir net galėjo išeiti Žydų nenaudai, kaip, sakysim, priėmimas trijų dešimtų tūkstančių Žydų Sirų kariuomenės, kuri galėjo būti laikoma toli nuo Palestinos, tuo tarpu kad Judėjos tvirtovėse, Jerusaleje išskyrus, karalius galėjo ir toliau laikyti pagonių įgulas. Todėl Jonatas nesidavė sugundomas tais pažadais. — ⁴⁷*Kurs pirmas...* Aleksandras jau buvo pripažinęs Jonatą vyriausiuoju kunigu ir buvo jais atsiuntęs didelės pagarbos įrodymų

⁴⁸*Surinko didelę...* Jam į pagalbą buvo atsiuntę kariuomenės Pergamo, Egipto ir Kapadokijos karaliai. — ⁵⁰*Demetrijus...* buvo užmuštas: 151 m pirm Kr. Siriją jis valdė 11 metų

⁵¹*Ptolemiejų:* Ptolemiejų VI Filometorį /180-141 pirm Kr/. — ⁵⁶*Ptolemaidą.* Aleksandras iš Ptolemaidos buvo jau persikėlęs į Antijokią. Ptolemiejus padėjo Aleksandriui jo kovoje prieš Demetrijų: gali būti, kad jis buvo jam jau anksčiau pažadėjęs savo dukterį; dabar prieš

⁵⁷Taigi Ptolemiejus su savo dukterimi Kleopatra išėjo iš Egipto ir atvyko į Ptolemaidą šimtas šešiasdešimts antrais metais. ⁵⁸Karalius Aleksandras pasitiko jį, ir tasai davė jam savo dukterį Kleopatrą ir kėlė jos vestuves Ptolemaidoje, kaip paprastai karaliai daro, su didele iškilme

⁵⁹Karalius Aleksandras parašė Jonatui, kad ateitų jo pasitikti. ⁶⁰Jis nuvyko iškilmingai į Ptolemaidą, pasitiko tenai du karaliu, davė jiems daug sidabro, aukso ir dovanų ir rado malonės jo akyse. ⁶¹Tuomet susirinko prieš jį nedorų žmonių iš Izraelio; tie žmonės bedieviai skundė jį, bet karalius jų nežiūrėjo. ⁶²Jis liepė išvilkti Jonatą iš jo drabužių ir apvilkti jį purpura; taip ir buvo padaryta. Karalius pasisodino jį šalia savęs ⁶³ir tarė savo kunigaikščiams: Išeikite su juo į vidurį miesto ir paskelbkite, kad niekas nekeltų prieš jį jokių skundų ir kad niekas nebūtų jam įkyrus dėl bet kurios priežasties. ⁶⁴Tuomet atsitiko, kad tie, kurie skundė, kai tik pamatė jo garbę, kuri buvo skelbiama, ir jį apvilktą purpura, visi pabėgo. ⁶⁵Karalius gi jį labai išaugštino, įrašė jį tarp pirmųjų savo prietelių ir paskyrė jį vadu ir valdymo dalininku. ⁶⁶Po to Jonatas sugrįžo ramybėje ir su džiaugsmu į Jerusale

⁶⁷Šimtas šešiasdešimts penktais metais Demetrijaus sūnus Demetrijus atvyko iš Kretos į savo tėvo šalį. ⁶⁸Tai išgirdęs karalius Aleksandras labai nuliūdo ir sugrįžo į Antijokiją

vestuves jau kaip karalius turėjo prašyti iškilmingai jos rankos. Gal tų sutuoktuvių proga Egipto karalius tikėjosi atgauti Celesiriją, kuri Antijoką D laikais buvo vėl sujungta su Sirija

⁵⁷Šimtas... 150 m pirm Kr. —

⁵⁸Kleopatra. Kleopatra, ištėkėjus už Aleksandro, vėliau buvo savo tėvo atiduota Demetrijui Nikatoriui. Šiam patekus į Partų nelaisvę ir vedus jų karaliaus dukterį Rodogunę, Kleopatra stengėsi ištėkėti už Antijoką brolio Antijoko Sidiečio. Demetrijui sugrįžus į savo šalį, ji apsimetė, būk vėl norinti gyventi su juo geruoju; tikrumoje gi ji tik jieškojo progos jo visai nusikratyti. Kleopatra pasirūpino, kad jos vyriausis sūnus Seleukas, kurs buvo pasiskelbęs karaliumi, būtų nužudytas. Panašiai ji norėjo pašalinti ir savo antrąjį sūnų Antijoką VIII, tačiau tas priverstas ją pačią išgerti jam prirėngtus nuodus 126 m pirm Kr

⁶⁰Davė jiems daug... Rytų šalių įpročiu Jonatas galėjo prisitarti prie karalių tik su dovanomis. —

⁶¹Nedorų žmonių... Tai turėjo būti tie patys Žydai atpuolėliai, kurie nekartą yra skundę ištikimus įstatymui Žydus Sirijos karaliams. —

⁶²Purpura. Nors Jonatas buvo gavęs leidimą dėvėti purpurą jau anksčiau /20 e/, bet apvelkamas ja tik dabar. — ⁶³Išeikite su juo... Plg Prad 41,42; Est 6,11. — ⁶⁴Įrašė... Anksčiau Jonatas buvo pavadintas karaliaus prieteliu, dabar jis įrašomas tarp pirmųjų prietelių; bent šių vardai buvo įtraukiami į tam tikras knygas. — Vadu. Anot gr t: generolu. — Valdymo dalyviu. Anot gr t: provincijos dalies viršininku. — Todėl Judėjos viršininku, kuri buvo Celesirijos provincijos dalis

⁶⁷Šimtas... 147 m pirm Kr, trejiems metams praslinkus po Aleksandro sutuoktuvių su Kleopatra. — Demetrijaus sūnus... Kai 151 m prasidėjo karas tarp Aleksandro ir Demetrijaus Sotero, šis išsiuntė abudu savo sūnu, Demetrijų II, /kurs vėliau vadinosi Nikatoriu/ ir Antijoką su dideliais turtais pas vieną savo prietelį, Lasteną, į Knidą Karijoje, kad taip apsaugotų juos nuo karo nelaimių. Aleksandras Balas, nugalėjęs Demetrijų, neilgai džiaugėsi Sirų palankumu. Dėl valstybės reikalų nežiūrėjimo ir labai palaudo gyvenimo jis greitai pasidarė jiems nepakenčiamas. Tuo pasinaudojo Demetrijaus sūnus. Jis su Lasteno pagalba pasisamdė Kretoje kariuomenės, atvyko

⁶⁹Karalius Demetrijus paskyrė vadu Apolonijų, Celesirijos viršininką. Tasai surinko didelę kariuomenę, atvyko į Jamniją, ir siuntė pas vyriausiąjį kunigą Jonatą ⁷⁰pasakyti: Tu vienas mums priešinis, aš gi virtau pajuoka ir panieka dėl tavęs, nes tu turi valdžią prieš mus kalnuose. ⁷¹Taigi dabar, jei tu pasitiki savo jėgomis, ateik pas mus į lygumą, ten mes pažiūrėsime, katras iš mudvių stipresnis, nes su manin yra kariuomenės galybė. ⁷²Pasiklausk ir sužinok, kas aš esu ir kiti, kurie man padeda, kurie ir sako, kad jūsų koja negali išstovėti prieš mūsų veidą, nes tavo tėvai buvo du kartu priversti bėgti savo šalyje. ⁷³Ir kaip gi dabar tu galėsi pasipriešinti raiteliams ir taip didelei kariuomenei lygumoje, kur nėra nei akmenų, nei uolos, nei vietos bėgti

⁷⁴Kai tik Jonatas išgirdo Apolonijaus žodžius, jis labai įpyko. Pasirinkęs dešimtį tūkstančių vyrų, jis išėjo iš Jerusalems, o jo brolis Simonas pasitiko jį, kad jam padėtų. ⁷⁵Jie sustojo prie Jopės, tačiau miestas buvo jam uždarytas, nes Jopėje buvo Apolonijaus igula; todėl jis apgulė ją. ⁷⁶Bet buvusieji mieste nusigando ir atidarė jam vartus; taip Jonatas paėmė Jopę

⁷⁷Tai išgirdęs Apolonijus priėngė kovai tris tūkstančius raitelių ir didelę kariuomenę. ⁷⁸Jis ėjo ant Azoto, lyg norėdamas praeiti, ir tuojau išėjo į lygumą, nes jis turėjo daugybę raitelių ir pasitikėjo jais. Jonatas vijosi jį iki Azotui, ir jie pradėjo kovą. ⁷⁹Apolonijus slapčia buvo palikęs stovykloje tūkstantį raitelių jų užpakalyje. ⁸⁰Tačiau Jonatas sužinojo, kad jo užpakalyje yra paslėptas būrys. Kai anie apstojo jo stovyklą ir mėtė vilčių į kariuomenę nuo ryto iki vakarui, ⁸¹kariuomenė stovėjo tvirtai, kaip Jonatas buvo įsakęs, ir taip anų arkliai pailso. ⁸²Tuomet Jonatas paleido savo kariuomenę ir puolė pėstininkus, nes rai-

su ja į Kilikiją ir pradėjo karą prieš Aleksandrą. — ⁶⁸*Nuliūdo ir sugrižo...* Būdamas be energijos Aleksandras, atsiradus pavojui, mokėjo tik nuliūsti. Iš Ptolemaidis jis pasitraukia į Antijokiją

⁶⁹*Apolonijų*. To Apolonijaus tėvas yra buvęs Celesirijos vietininkas /2 Mak 3,5/. Čia minimas Apolonijus buvo artimas Demetrijaus Soterio prietelis, kurį jis kitados lydėjo net Romon į nelaisvę. Mirus Demetrijui I, Apolonijus susidėjo su Aleksandru, kurs paliko jį Celesirijos vietininku. Kai Demetrijus Nikatoris ryžosi atimti sostą iš Aleksandro, Apolonijus pametė jį ir stojo savo prietelio Demetrijaus Soterio sūnaus pusėn. — Celesirija buvo vadinama derlingas slėnis tarp Libano ir Antilibano kalnų /dabar El Bequa/. Palestina neretai buvo laikoma Celesirijos provincijos dalimi. — *Jamniją*. Senas Pilištinių miestas. Žr 4,15. — ⁷⁰*Tu vienas*. Anot gr t: tu vienui vienas. Apolonijaus žodžiai Jonatui pilni didelės ironijos. — ⁷¹*Kariuomenės galybė*. Anot gr t: miestų galybė. — Jei Jonatas galėjo gerai gintis savo kalnuose, tai Apolonijus galėjo remtis pajūrio tvirtovėmis. — ⁷²*Du kartu...* Kuriuos čia Žydų nepasisėkimus kovose turėjo galvoje Apolonijus, ne visai aišku; vienas galėjo būti ta kova, kurioje žuvo Judas, kitas gal prie Betzakaros /6,42/

⁷³*Paėmė Jopę*. Dabar Jaffa. Apolonijaus stovykla, anot 69 e, buvo Jamnijoje, į pietus nuo Jopės. Jonatas, paimdamas Jopę, norėjo, kad jo užpakalyje neliktų priešų.

⁷⁴*Ant Azoto*. Senas Pilištinių miestas į pietus nuo Jamnijos /4,15/. Apolonijus apsimeta nežinas, kad Jonatas jau paėmė Jopę, ir eina su savo kariuomene į pietus Azoto kryptimi. Jis tikėjosi, kad Jonatas eis paskui jį ir atsiras lygumoje. — ⁸⁰*Kai anie...* Kai Sirų raiteliai pradėjo iš visų šonų pulti Jonato kariuomenę. — ⁸¹*Stovėjo tvirtai...* Anot Juozapo Fl, Jonatas sustatė savo kariuomenę į keturkampį, visi gi kareiviai suglaustose eilėse buvo užsidengę iškeltais

teliai buvo pavargę; taip jie buvo jo sumušti ir pabėgo. ⁸³Tie, kurie išsisklaidė lygumoje, nubėgo į Azotą ir įėjo į savo stabo Dagono šventyklą, kad ten gelbėtųsi. ⁸⁴Bet Jonatas padegė Azotą ir buvusius aplink jį miestus ir paėmė jų grobį; jie sudegino taip pat Dagono šventyklą su visais, kurie buvo į ją subėgę. ⁸⁵Žuvusiųjų kalaviju draug su tais, kurie buvo sudeginti, buvo apie aštuonis tūkstančius vyrų. ⁸⁶Jonatas, išėjęs iš ten, pastatė savo stovyklą prie Askalono, ir miesto gyventojai išėjo jo pasitikti su didele iškilme. ⁸⁷Po to Jonatas su savaisiais, kurie turėjo daug grobio, sugrižo į Jerusale

⁸⁸Atsitiko, kad karalius Aleksandras, kai išgirdo šituos dalykus, teikė Jonatui dar daugiau pagarbos. ⁸⁹Jis atsiuntė jam auksinę sagtį, kaip yra paprotys duoti karalių giminėms, ir atidavė jam nuosavybėn Akaroną su visu jo plotu

11. ¹Egipto karalius susirinko kariuomenę, gausingą kaip smiltys jūros krante, ir daug laivų; jis stengėsi paimti apgaule Aleksandro karalystę ir prijungti ją prie savo karalystės. ²Jis išėjo į Siriją su taikiais žodžiais; jam buvo atidaromi miestai ir jį pasitikdavo, nes karalius Aleksandras buvo įsakęs eiti jo pasitikti; mat, jis buvo jo uošvis. ³Bet kai tik Ptolemiejus įeidavo į miestą, jis pastatydavo kiekviename mieste kareivių igulą

⁴Kai jis prisiartinio prie Azoto, jam parodė sudegintą Dagono šventyklą, Azotą ir visa, kas jam priklausė, griuvėsiuose, pamestus lavonus ir užmuštųjų kare antkapius, kuriuos jie buvo padarę išilgai kelio. ⁵Papasakojo taip pat karaliui, kad tai buvo padaręs Jonatas, taip norėdami padaryti jį vertą neapykantos, tačiau karalius tylėjo

skydais, kurie gerai saugojo juos nuo priešų leidžiamų vilyčių. — ⁸³*Tie, kurie...* Anot gr t.: raiteliai išsisklaidė lygumoje ir /kareiviai/ bėgo į Azotą. — *Dagono*. Plg Teis 16,23. — ⁸⁶*Askalono*. Kitas žymus Pilistimų miestas prie Tarpžemės jūros. Žr Još 13,3 ir k

⁸⁹*Auksinę sagtį*. Tokia sagtimi buvo susegami apsiausto kampai ant peties ar ant krūtinės. Auksinę sagtį galėjo turėti tikrai labai augštos kilmės žmonės. Karalių giminėmis čia vadinami ne tikri karaliaus giminės nariai, bet tie, kuriems toks pavadinimas /titulas/ buvo karalių suteikiamas. — *Akaroną*. Dar vienas didelis Pilistimų miestas, į rytus nuo Jamnijos, arčiau Jerusale

riam pavyksta paimti Sirijos sostą po Aleksandro ir Filometorio mirties, pradžioje palaiko gerus santykius su Jonatu /17-37/. Iškilus naujiems vaidams dėl Sirijos sosto, Jonatas stoja Demetrijaus pusėn, kurs tačiau nesilaiko duotų Jonatui pažadų /37-53/. Jonatas pereina Antijoko VI pusėn, kurs patvirtina jį vyriausiuoju kunigu, ir draug su savo broliu Simonu kovoja prieš Demetrijų /54-73/

11. ¹*Egipto karalius*: Ptolemiejus VI Filometoris, Aleksandro Balo uošvis. *Kaip smiltis...* Panašus išsireiškimas Još 11,4; Teis 17,12; 1 Kar 13,5. — *Apgaule*. Filometoris ėjo į Siriją, lyg norėdamas padėti Aleksandrai prieš Demetrijų, tikrumoje gi jis norėjo pasiimti sau bent Celesiriją, Fenikiją ir Judėją, kurios kitados buvo priverstos klausyti Egipto. — ⁵*Kareivių igulą*. Savo igulos palikimą jis pateisindavo tuo, kad būk tie miestai palaikę Demetrijų ir jo vadą Apolonijų, kurie norėjo atimti valdžią iš Aleksandro

c/ Jonato santykiai su Sirijos karaliais Demetriju II ir Antijoku VI

11,1-74. Egipto karalius Filometoris stengiasi atimti Siriją iš Aleksandro, kad jo vieton pastatytų Demetrijų II /1-16/. Demetrijus, ku-

⁶Jonatas išėjo į Jopę pasitikti karaliaus iškilmingai; jie vienas kitą pasveikino ir tenai nakvojo. ⁷Jonatas ėjo su karaliumi iki upei, kuri vadinama Eleuteras, ir po to sugrįžo į Jerusale

⁸Taip karalius Ptolemiejus paėmė savo valdžion miestus iki pajūrio Seleukijai ir turėjo piktų sumanymų prieš Aleksandrą. ⁹Jis siuntė pasiuntinių pas Demetrijų ir liepė jam sakyti: Ateik! Padarykime tarp mūsų sandorą; aš tau duosiu savo dukterį, kurią turi Aleksandras, ir tu karaliausi savo tėvo karalystėje; ¹⁰nes aš gailiuos jam davęs savo dukterį; jis tykojo manęs užmušti. ¹¹Taip jis kaltino jį, nes buvo išgėdęs jo karalystės. ¹²Jis atėmė savo dukterį, atidavė ją Demetrijui, nutraukė santykius su Aleksandru, ir jo neprietelystė išėjo aikštėn

¹³Po to Ptolemiejus ėjo į Antijokiją ir užsidėjo sau ant galvos du vainiku, Egipto ir Azijos

¹⁴Karalius Aleksandras buvo tuo metu Kilikijoje, nes tų vietų gyventojai buvo sukėlę maištą. ¹⁵Išgirdęs apie tai Aleksandras atėjo kovoti prieš jį; bet karalius Ptolemiejus pajudino savo kariuomenę, pasitiko jį su stipriu būriu ir privertė jį bėgti. ¹⁶Aleksandras pabėgo į Arabiją įieškoti sau globos; karalius gi Ptolemiejus buvo nugalėtojas. ¹⁷Arabas Zabdielis nukirsdino Aleksandru galvą ir atsiuntė ją Ptolemiejui. ¹⁸Trečią dieną mirė taip pat karalius Ptolemiejus, buvusieji gi tvirtovėse žuvo nuo jų gyventojų

¹⁹Taip šimtas šešiasdešimts septintais metais ėmė karaliauti Demetrijus

²⁰Tuo pačiu laiku Jonatas surinko buvusius Judėjoje, kad jie paimtų Jerusale pilį, ir jie padarė prieš ją daug kariškų pabūklų. ²¹Bet kairie nedori žmonės, kurie nekenė savo tautos, nuėjo pas karalių Demetrijų ir jam pranešė, kad Jonatas apgulęs pilį. ²²Tai išgirdęs, jis su-

⁴*Užmuštųjų.* Gr t: sudegintųjų. —

⁵*Karalius tylėjo.* Jis nenorėjo pyktis su Jonatu ir peikti to, ką Jonatas buvo padaręs dėl Aleksandro

⁷*Eleuteras.* Ta upė, prasidėjus Libano kalnuose, teka per Siriją ir Phenikiją ir įteka į Tarpžemės jūrą į šiaurę nuo Tripolės

⁸*Pajūrio Seleukijai:* į šiaurę nuo vietos, kur įteka į jūrą Oronto upė, netoli nuo Antijokijos, kurios Seleukija buvo uostas. — ⁹*Pas Demetrijų:* paminėta 10,67. — *Tu karaliausi...* Filometoris tikriausiai norėjo, kad Sirija su nauju karaliumi pasidarytų priklausoma nuo Egipto (plg 13 e.). — ¹⁰*Tykojo manęs užmušti.* Anot Diodoro Sic, tas kaltinimas buvęs neteisingas; taip, rodosi, manė ir šitos knygos autorius. Juozapas Fl rašo, kad kėsinęsis nužudyti Filometorį Aleksandru palankus Amonijus, kurio jis nenorėjęs nubausti, todėl pats buvęs įtartas. — ¹²*Atėmė savo dukterį:* kurią gal buvo pasikvietęs pas save

¹³*Įėjo į Antijokiją...* Filometoriui prisiartinus prie Antijokijos, jos gyventojai sukilo, užmušė Amonijų ir atidavė miestą Egipto karaliui. — *Ir Azijos.* Žr 8,6

¹⁴*Sukėlė maištą:* atvykus Demetrijui. Plg 10,67. — ¹⁵*Apie tai:* apie gresiantį pavojų iš Filometorio. — ¹⁶*Pabėgo į Arabiją.* Anot Diodoro pasakojimo, nugalėtas Aleksandras bėgo su penkiais šimtais savo šalininkų į Arabijos miestą Abą pas kunigaikštį Dioklą, pas kurį jis buvo pasiuntęs savo mažą sūnų Antijoką. Bet jo palydovų tarpe atsiradę tokių, kurie, susižinoję su Demetrijų, pasirūpino, kad Aleksandras būtų užmuštas; arabas Zabdielis gal buvo kurstytojas, ar vienas iš užmušėjų. — ¹⁸*Mirė...* *Ptolemiejus.* Kovoje jo arklys pasibaidęs dramblio ir numetęs karalių. Numestam buvusi labai sužeista galva, taip kad jis keturias dienas buvęs be sąmonės. Atgavus jam sąmonę ir besidžiaugiančiam dėl atsiųstos Aleksandro galvos karaliui

pyko, tuojau atvyko į Ptolemaidą ir parašė Jonatui, kad jis nelaikytų apgulęs pilies, bet kad skubiai ateitų pasikalbėti su juo

²³Kai tik Jonatas tai išgirdo, jis liepė tęsti apgulimą, išsirinko keletą Izraelio vyresniųjų ir kunigų ir ėjo į pavojų. ²⁴Jis pasiėmė aukso, sidabro, drabužių ir daug kitų dovanų, nuėjo pas karalių į Ptolemaidą ir rado malonės jo akivaizdoje. ²⁵Kaikurie nedori savo tautos žmonės kėlė prieš jį skundų, ²⁶bet karalius padarė jam taip, kaip buvo darę pirm jo buvusieji, ir išaugštino jį visų savo prietelių akivaizdoje. ²⁷Jis patvirtino jam vyriausiąją kunigystę, taip pat visą pagarbą, kurią jis turėjo anksčiau, ir padarė iš jo vieną savo pirmųjų prietelių

²⁸Tuomet Jonatas prašė karalių atleisti nuo mokesčių Judėją, tris apskritis, Samariją ir jos apylinkes, ir pažadėjo jam tris šimtus talentų. ²⁹Karalius sutiko ir parašė Jonatui apie visus šituos dalykus laišku tokio turinio: ³⁰Karalius Demetrijus siunčia sveikinimą broliui Jonatui ir Žydų tautai! ³¹Mes siunčiame jums nuorašą to laiško, kurį mes parašėme apie jus mūsų giminaičiui Lastėnui, kad jūs žinotumėte. ³²Karalius Demetrijus savo giminaičiui Lastėnui siunčia sveikinimą! ³³Žydų tautai, kurie yra mūsų prieteliai ir laikosi to, kas mums teisingai priklauso, mes nutarėme daryti gera dėl jų palankumo, kurį jie mums rodo. ³⁴Todėl mes pavedame jiems visą Judėjos plotą, tris miestus, Lidą ir Ramatą, kurie pridėti Judėjai iš Samarijos, ir visas jų apylinkes naudotis visiems tiems, kurie aukoja Jerusaleje, užuot to, ką seniau karalius imdavo iš jų kas metai, ir užuot žemės ir medžių vaisių. ³⁵Taip pat nuo šio meto mes atleidžiame juos nuo kitų dalykų, kurie mums priklauso, nuo dešimtinių ir nuo mokesčių, draug su druskos kasyklų muitu ir vainikais, kurie buvo mums atnešami. ³⁶Visa tai mes atiduodame jiems, ir nieko iš to nebus panaikinta nuo šios dienos ir visais laikais. ³⁷Taigi dabar pasirūpinkite padaryti šitų dalykų nuorašą, kurs turi būti atiduotas Jonatui ir padėtas šventajame kalne visiems matomoje vietoje

buvo daroma operacija, kurios metu jis miręs

¹⁹Taip šimtas... 145 m pirm Kr

²⁰Jerusalės pilį. Plg 10,32; žr 4,41; 6,20

²³Ėjo į pavojų. Nepaklausydamas karaliaus įsakymo galėjo jį dar labiau įpykinti, kad ir buvo dabar pavojinga eiti pas karalių, tačiau Jonatas pasitikėjo Dievo pagalba ir savo sumanumu. — ²⁶Pirm jo buvusieji: Aleksandras Balas ir Ptolemiejus Filometoris. Plg 10,61-65

²⁸Samariją ir jos apylinkes: gal tris Samarijos apskritis, kurios buvo pridėtos Judėjai. Plg 34 e ir 10,10. — Tris šimtus talentų. Gal tai turėjo būti ne metinis, bet vienakartis mokestis. — ³⁰Karalius. Plg 10,17. —

³¹Lastėnui. Lastėnas anksčiau globojo Demetrijų, padėjo jam pasisamdyti kariuomenę /žr 10,67 ir paaišk/ ir paimti Sirijos sostą. Atsilygindamas Demetrijus buvo suteikęs jam savo

vyriausio prietelio garbę ir paskyręs jį Celesirijos ir Phenikijos vietininku. — ³⁴Tris miestus, Lidą... Vulg išleistas trečio miesto vardas: Aferema... Jis gal išverstas žodžiu sequestrari, kurio nėra Gr t. Aferema /gal Efremo miestelis, Jono 11,54/ buvusi, anot Juozapo Fl, netoli nuo Betelio, Lida į pietų rytus nuo Jopės, netoli nuo Tarpžemės jūros /I Kron 8,12; Neem 11,35/. Ramata, senovėje Ramata Imsofim /I Kar 1,1/, vėliau Arimatėja /Mt 27,15; Jo 19,33/, dabar Er-Ram, Efraimo kalnuose, netoli nuo Jerusaleš. — Jerusaleje: todėl tik Žydams, ne Samaritonams, nes šitie aukodavo Garizimo kalne. — ³⁵Druskos kasyklų. Tikriau: druskos duobių. Plg aug 10,28. — ³⁶Visa tai... Šitie pažadai Jonatui ne taip platūs, kaip Demetrijaus I padarytieji pirm šešerių metų /10,28-45/. Gal kaikurios lengvatos dar buvo suteiktos Žydams,

³⁸Karalius Demetrijus, matydamas, kad visa šalis buvo nutilus jo akivaizdoje ir kad niekas jam nesipriešina, paleido visą savo kariuomenę, kiekvieną į savo vietą, išskyrus svetimšalių kariuomenę, kurią jis buvo surinkęs iš pagonių salų. Tuomet visi jo tėvų kariuomenės būriai pasidarė jam neprieteliai

³⁹Triphonas, kurs anksčiau buvo vienas iš Aleksandro šalininkų, pamatęs, kad visa kariuomenė murma prieš Demetrijų, nuvyko pas Arabą Emalkuėlį, kurs auklėjo Aleksandro sūnų Antijoką, ⁴⁰ir įkalbinėjo jam atiduoti jį sau, kad jis galėtų karaliauti savo tėvo vietoje. Jis jam papasakojo visa, ką buvo padaręs Demetrijus, ir kad jo kariuomenė jojo neapkentė. Jis pasiliko tenai ilgą laiką

⁴¹Anuo metu Jonatas siuntė pas karalių Demetrijų, kad jis lieptų išeiti tiems, kurie buvo Jerusaleės pilyje ir tvirtovėse, nes jie užpuldinėjo Izraelį. ⁴²Demetrijus gi siuntė pasakyti Jonatui: Ne tik tai aš padarysiu tau ir tavo tautai, bet paaugštinsiu garbę tavo ir tavo tautą, kai tik bus patogu. ⁴³Taigi tu dabar gerai padarysi, jei atsiysi man pagalbon žmonių, nes visa mano kariuomenė paliko mane

⁴⁴Jonatas nusiuntė jam į Antijokią tris tūkstančius drąsių vyrų. Jie atėjo pas karalių, ir karalius džiaugėsi jų atėjimu. ⁴⁵Iš buvusių mieste žmonių susirinko šimtas dvidešimt tūkstančių ir norėjo užmušti karalių.

⁴⁶Karalius pabėgo į rūmus; miesto gyventojai paėmė miesto gatves ir pradėjo kovoti. ⁴⁷Karalius pasišaukė pagalbon Žydus; jie visi draug susirinko prie jo, paskui visi išsiskirstė mieste, ⁴⁸užmušė tą dieną šimtą tūkstančių žmonių, padegė miestą, paėmė tą dieną daug grobio ir išvadavo karalių. ⁴⁹Miesto gyventojai, pamatę, kad Žydai paėmė miestą, kaip norėjo, neteko drąsos ir šaukėsi į karalių maldaudami ir sakydami: ⁵⁰Paduok mums dešinę ir tesiliauja Žydai kovoje prieš mus ir prieš miestą. ⁵¹Jie metė savo ginklus ir padarė taiką. Žydai išgijo garbės karaliaus akivaizdoje ir visų jo karalystėje buvusių akyse; jie pasidarė garsūs karalystėje ir sugrįžo į Jerusaleę turėdami daug grobio

⁵²Karalius Demetrijus sėdėjo savo karalystės soste, ir visa šalis buvo nutilus jo akivaizdoje. ⁵³Bet jis išsigynė viso, ką buvo sakęs, nutolo

patvirtinant Jonatą vyriausiuoju kunigu. Be to, dabartinis Sirijos karaliumi Jonatas gal labiau pasitikėjo ir todėl labiau vertino kad ir mažesnius jo pažadus

³⁸*Paleido...* Mirus Aleksandrai ir Ptolemiejui

³⁹*Triphonas*. Tikras jo vardas buvo Diodotas. Triphonu jis buvo praminas vėliau. Kariuomenės vadu jis buvo paskirtas Aleksandro Balo. Pamatęs, kad Sirijos gyventojai, ypač gi paleistieji kareiviai, labai nepatenkinti nuožmiu ir patvirkusiu savo karaliumi, sumanė pats siekti valdžios ir savo tikslui pasiekti norėjo pasinaudoti mažu Aleksandro sūnumi, kurs buvo auginamas pas vieną Arabijos kunigaikštį. To kunigaikščio vardas tekstuose rašomas labai nevienodai. Diodotas vadina jį Jambliku, Vulg Emalkuėliu. — ⁴⁰*Įkalbi-*

nėjo jam. Emalkuėlis, matomai, ne labai norėjo tikėti, kad Triphonas iš tikrųjų nori gauti sostą dviejų ar ketverių metų vaikui, o ne sau

⁴¹*Jerusaleės pilyje*. Jonatas buvo liepęs tęsti tos pilies apguliną /23e/, bet paimti jos jam nepavyko. —

⁴³*Pagalbon*: pagalba buvo reikiama prieš maištą keliančius miestus

⁴⁵*Susirinko šimtas...* Antijokijoje buvę apie 400.000 gyventojų, todėl ir prisidėjusių prie maišto galėjo būti labai daug. — ⁴⁸*Užmušė...* Diodoro pasakojimu, Demetrijus liepęs žudyti moteris ir vaikus, todėl užmuštųjų skaičius buvo labai didelis. Liaudies nuomone jis siekė 100.000. Daug žuvo gaisre, nes Demetrijus davęs įsakymą deginti miestą /Juozapas Fl/

⁵⁴*Antijokas*: Antijokas VI Theos. Žr 40 e. — ⁵⁵*Turėjo bėgti*. Anot Livijaus, pabėgo į Seleukiją; anot

nuo Jonato, neatsilygino jam, nežiūrėdamas geradarysčių, kokių tasai buvo jam padaręs, ir labai jį vargino

⁵⁴Po to sugrįžo Triphonas ir su juo Antijokas, dar mažas vaikas, kurs ėmė karaliauti ir užsidėjo sau vainiką. ⁵⁵Prie jo susirinko visa kariuomenė, kurią buvo paleidęs Demetrijus, ir kovojo prieš jį; jis buvo nugulėtas ir turėjo bėgti. ⁵⁶Triphonas atėmė dramblius ir paėmė Antijokiją

⁵⁷Po to jaunas Antijokas parašė Jonatui šiais žodžiais: Aš tau patvirtinu kunigystę ir skiriu tave keturių miestų viršininku, kad tu būtumei vienas iš karaliaus prietelių. ⁵⁸Be to, jis atsiuntė jam auksinių indų tarnystei, davė jam leidimą gerti iš aukso, dėvėti purpurą ir nešioti auksinę sagtį; ⁵⁹jo gi brolių Simoną paskyrė vadu nuo Tiro ribų iki Egipto sienai

⁶⁰Tuomet Jonatas išėjęs keliavo per miestus anapus upės, o prie jo susirinko visa Sirijos kariuomenė į pagalbą. Kai jis atėjo į Askaloną, gyventojai išėjo iš miesto jo pasitikti su pagarba. ⁶¹Iš čia jis nuėjo į Gazą, bet gaziečiai užsidarė; todėl jis apgulė ją, o kas buvo aplink miestą, jis degino ir plėšė. ⁶²Tuomet gaziečiai prašė Jonatą taikos; jis davė jiems dešinę, paėmė jų sūnus įkaitais ir nusiuntė juos į Jerusale. Po to jis keliavo išilgai per kraštą iki Damaskui

⁶³Ten Jonatas išgirdo, kad Demetrijaus vadai su gausinga kariuomene veikia prieš jį Kadese, kurs yra Galilėjoje, norėdami pašalinti jį nuo karalystės reikalų; ⁶⁴tai jis ėjo prieš juos, palikęs savo brolių Simoną šalyje

⁶⁵Simonas apgulė Betsurą, kovojo prieš ją daug dienų ir laikė jos gyventojus uždarytus. ⁶⁶Kadangi jie prašė taikos, tai jis jiems suteikė; jis pašalino juos iš ten, paėmė miestą ir pastatė jame igulą

⁶⁷Jonatas ir jo kariuomenė sustojo prie Genezaro vandens, o rytmetį, dar neišaušus, pasiekė Asoro lygumą. ⁶⁸Štai svetimšalių kariuomenė ėjo priešais lygumoje, o kalnuose jie buvo paslėpę būrį jo tykoti; jis gi ėjo prieš juos. ⁶⁹Tuomet paslėptieji pakilo iš savo vietų ir pradėjo kovą. ⁷⁰Visi, kurie buvo Jonato pusėje, pabėgo ir neliko jų nė vieno, tik Absalomio sūnus Matatijas ir kariuomenės būrio vadas Kalphio sūnus Judas. ⁷¹Jonatas perplėšė savo drabužius, pabarstė sau ant galvos žemių ir meldėsi. ⁷²Po to Jonatas sugrįžo į kovą prieš juos ir privertė

Juozapo Fl, į Kilikiją. — ⁵⁶*Dramblius*: kuriais naudojosi kovoje Demetrijus

⁵⁷*Keturių*: trijų apskričių, kurios buvo pridėtos Judėjai iš Samarijos ir dar vienos, gal Akarono. — ⁵⁸*Dėvėti purpurą...* Žr 10,20. 89. — ⁵⁹*Nuo Tiro ribų*. Gr t: Nuo Tiriečių laiptų, t y, nuo augšto kalno, kurs yra šimtu varsnų atstu nuo Ptolemaidės /Juozapas Fl/. — *Iki Egipto sienai*: Iki Rinokoruros, el-Aris upeliui

⁶⁰*Upės*: Jordano. — *Sirijos kariuomenė*: kuri buvo Demetrijaus palaista ir buvo tuo paleidimu nepatenkinta. — *Askaloną*: jau šiaupus Jordano. Žr 10,75.86. — ⁶¹*Gazą*. Tai vienas iš penkių didžiųjų Pilistimų

miestų, pietų šone prie kelio, kurio buvo einama iš Sirijos į Epigtą. —

⁶²*Jų sūnus įkaitais*. Gr t: Didikų sūnus. — *Ėjo išilgai...* Iš pietvakarių į šiaurės rytus. Damaskas buvo senovės Sirijos sostinė; Žydams jis niekuomet nepriklausė

⁶³*Demetrijaus vadai*: pasilikę ištikimi Demetriui vadai. Jie matomai buvo nepatenkinti, kam Jonatas nori kištis į Sirijos karalystės reikalus, ir norėjo priversti grįžti į Judėją. Kadestas buvo į šiaurės vakarus nuo Meromo ežero. Plg Još 12,22. — ⁶⁴*Salyje*: Judėjoje

⁶⁵*Betsurą*. Žr 4,29; 6,50; 9,52

⁶⁷*Prie Genezaro vandens*: prie Genezareto ežero. — *Asoro*. Tai buvo

juos bėgti. ⁷³Tai pamatę jo žmonės, kurie buvo pabėgę, sugrįžo prie jo, vijosi draug su juo visus iki Kadesui į jų stovyklą, nes jie nuėjo iki tenai. ⁷⁴Tą dieną krito iš svetimšalių trys tūkstančiai vyrų, ir Jonatas sugrįžo į Jerusale

12. ¹Jonatas, matydamas, kad laikas jam patogus, parinko vyrų ir siuntė juos Romon, sustiprinti ir atnaujinti su Romėnais prietelystės. ²Jis siuntė taip pat pas Spartiečius ir į kitas vietas laiškų tokio pat turinio

³Tie nuėjo Romon, atėjo į tarybą ir tarė: «Vyriausis kunigas ir Žydų tauta siuntė mus atnaujinti prietelystės ir draugystės, kaip buvo seniau». ⁴Romėnai įdavė jam laiškų saviesiems įvairiose vietose, kad palaidėtų juos į Judo šalį ramybėje

⁵Štai nuorašas laiško, kokį Jonatas parašė Spartiečiams: ⁶«Vyriausis kunigas Jonatas, tautos vyresnieji, kunigai ir likusioji Žydų tauta siunčia broliams Spartiečiams sveikinimą. ⁷Jau seniai buvo atsiųstas vyriausiam kunigui Onijui laiškas Arijaus, kurs karaliavo pas jus, kad jūs mūsų broliai, kaip parodo čia pat pridėtas nuorašas. ⁸Onijas priėmė su pagarba žmogų, kurs buvo atsiųstas, ir gavo laišką, kuriame buvo kalbama apie sandorą ir prietelystę. ⁹Nors mes nieko iš to neprivalome, nes paguodai turime šventas knygas, esančias mūsų rankose, ¹⁰tačiau norime vėliau siųsti pas jus atnaujinti brolystės ir prietelystės, kad kartais nepasidarytumėm jums svetimi; nes daug laiko yra praėję, kaip

Jošuos laikais žymiausias šiaurinės Palestinos miestas. Žr Još 11,1 ir k. Jo vieta dabar nebežinoma. — ⁶⁸*Sveitimšalių...* Kariuomenė, kurią Demetrijus buvo sau pasilikęs /38 e/. — *Jis gi ėjo prieš juos.* Gr t: jie gi ėjo prieš jį /Jonatę/. — ⁶⁹*Pradėjo kovą:* puldami iš užpakalio. — ⁷⁰*Neliko jų nė vieno...* Jonato kareiviai, kurie nelaukė puolimo iš pasalų, nusigando ir pradėjo bėgti. Su Jonatu liko tik du kariuomenės vadu gal su visai mažu kareivių būriu. — ⁷²*Sugrįžo į kovą...* Kai Jonatas, maldos sustiprintas, drąsiai puolė priešus, tai pamatę, jo pabėgusieji kareiviai grįžo ir padėjo Jonatui sumušti priešus, o paskui sumuštuosius vijosi. — ⁷³*Į jų stovyklą:* kurioje nugalėtieji galėjo gintis. — *Jie nuėjo...* Anot Gr t: jie /Žydai/ sustojo tenai. Jonatas nesijautė galįs paimti Sirų kariuomenės stovyklą

d/ Sandoros atnaujinimas su Romėnais ir Spartiečiais ir Jonato mirtis

12,1-54. Jonatas atnaujiną sandorą su Romėnais ir Spartiečiais /1-23/, vėl kariauja su Demetrijaus II vadais ir sustiprina Judėjos mies-

tus /24-38/, pagaliau pasitikėjęs apgaulingais Triphono pažadais, patenka į jo rankas /39-54/

12. ¹*Vyrų.* Jų vardai žemiau 16 e. Tokių pasiuntinių Romon anksčiau siuntė Judas Makabiejus /8,1.../. — ²*Pas Spartiečius.* Sena ir garsi senovėje nedidelė tauta, kuri Jonato laikais nedaug beturėjo galios. Spartiečius turėjo aplankyti tie patys Žydų pasiuntiniai, kurie ėjo Romon. Žr 16 e

³*Į tarybą:* į Romos senatą. — *Kaip buvo seniau.* Plg 8,22. — ⁴*Saviesiems.* Senatas davė laiškų Romos valdininkams ir Romos klausiusiems šalių kunigaikščiams

⁶*Broliams:* Tos pačios kilmės žmonėms. — ⁷*Onijui laiškas Arijaus...* Žinomi trys Žydų vyriausieji kunigai Onijo vardu. Jų vienas Addaus sūnus Onijas I /323-300 m pirm Kr/ buvo vyriausis kunigas Arijaus I laikais /309-265/. Todėl Arijaus laiškas galėjo būti jam atsiųstas tarp 309 ir 300 metų. — *Nuorašas.* Žr 19 e. — ⁹*Nieko iš to:* Nei jūsų prietelystės, nei sandoros. Onijo I laikais Žydai, būdami Egipto karaliaus globoje, jautėsi gana gerai ir neįieškojo sandorų su svetimomis tautomis. —

jūs siuntėte pas mus. ¹¹Taigi mes visuomet be paliaubos iškilmių dienomis ir kitomis, kuriose reikia, atsimename jus aukose, kurias aukojame, ir apeigose, kaip pridera ir pritinka atsiminti brolius. ¹²Todėl mes džiaugiamės jūsų garbe. ¹³Mus gi iš visur ištiko daug sielvartų ir daug kovų, ir esantieji aplink mus karaliai kovojo prieš mus. ¹⁴Tačiau tose kovose mes nenorėjome apsunkinti jūsų, nė kitų mūsų draugų ir prietelių, ¹⁵nes mes turėjome pagalbos iš dangaus; mes buvome išgelbėti, o mūsų neprieteliai buvo pažeminti. ¹⁶Dabar mes pasirinkome Antijoko sūnų Numenijų ir Jasono sūnų Antipaterį ir siuntėme pas Romėnus atnaujinti seniau buvusios su jais prietelystės ir draugystės. ¹⁷Jiems mes pavedėme nueiti taip pat pas jus jūsų pasveikinti ir atiduoti jums mūsų laiškų apie mūsų brolystės atnaujinimą. ¹⁸Dabar jūs gerai padarysite, duodami mums savo atsakymą»

¹⁹Nuorašas laiško, kurį Arijus buvo atsiuntęs Onijui, buvo toks: ²⁰«Spartiečių karalius Arijus vyriausiam kunigui Onijui siunčia sveikinimą. ²¹Atrasta viename rašte apie Spartiečius ir Žydus, kad jie esą broliai ir kad esą iš Abraomo giminės. ²²Dabar, kai mes tai sužinojome, jūs gerai padarysite, parašydami mums apie savo laimę. ²³Bet ir mes vėl jums rašome. Mūsų gyvuliai ir mūsų lobis yra jūsų, ir jūsieji yra mūsų. Taigi mes pavedėme duoti jums apie tai žinią»

²⁴Tuo tarpu Jonatas išgirdo, kad Demetrijaus vadai sugrįžo su daug gausingesne, kaip pirma, kariuomene kovoti prieš jį. ²⁵Jis išėjo iš Jerusaleus ir sutiko juos Amaties šalyje, nes nedavė jiems laiko iėiti į savo šalį. ²⁶Pasiųsti į stovyklą žvalgai sugrįžo ir pranešė, kad jie nusistatę pulti jį nakčia. ²⁷Saulei nusileidus, Jonatas įsakė saviesiems budėti ir nepadedant ginklų būti prisirengusiems į kovą per visą naktį; be to, jis pastatė sargų aplink stovyklą. ²⁸Priešai išgirdo, kad Jonatas su savaisiais yra prisirengęs kovoti; jie nusigando ir pabūgo savo širdyje ir uždegė ugniakurus savo stovykloje. ²⁹Jonatas gi ir su juo buvusieji to nepastebėjo iki rytui, nes jie matė degančius ugniakurus. ³⁰Jonatas vijosi juos, bet nepavijo, nes jie buvo perėję Eleutero upę

Šventas knygas. Jau anuo laiku Žydai turėjo šventų knygų rinkinį /kanoną/; koks buvo tas rinkinys, paaiškėja iš 2 Mak 2,13.14. Tos knygos buvo jiems labai šventos, tikros paguodos šaltinis. — ¹¹*Ir kitomis*: šabatais, jaunačio dienomis. — *Apeigose.* Gr t: maldose. Vulg žodis: observationibus, tikriausiai yra perrašinėtojų klaida, vietoje: obsecrationibus. — ¹²*Jūsų garbe*: laiminga būkle. Visai kitoki buvo dabar Žydų būklė; jie turėjo daug sielvartų. — ¹³*Aplink mus...* Plg 5 sk. — ¹⁴*Nenorėjome apsunkinti...* Neprašėme jūsų pagalbos. — ¹⁶*Numenijų...* Graikiški pasiuntinių vardai parodo, kad jie turėjo mokėti graikų kalbą. Jasonas gal buvo tas, kurį Judas siuntė Romon /8,17/

²¹*Viename rašte.* Koks buvo tas raštas, visai nežinoma. Kad Spartie-

čiai būtų buvę Abraomo palikuonys, nėra jokių įrodymų. Tačiau tas raštas buvo matomai įtikinęs bent Arijaus laikų Spartiečius, kad jie Žydų broliai. Toki pat nuomonė buvo susidariusi po Arijaus laiško ir Žydų liaudyje /2 Mak 5,9/. — ²³*Mūsų gyvuliai ir...* Gal tai patarlinis išsireikimas, kuriuo žadama visokeriopa pagalba

²⁴*Demetrijaus vadai...* Tie patys, prieš kuriuos Jonatui jau teko kovoti Kadese. Žr 11,63... — ²⁶*Amaties*: Emato, kurs buvo prie šiaurinės Palestinos sienos. — ²⁸*Uždegė ugniakurus*: kuriuos tuojau slapčia paliko. — ³⁰*Eleutero upė.* Žr 11,7. Ta upė buvo siena tarp Phenikijos ir Sirijos; į tikrąją gi Siriją Jonatas su savo kariuomene nenorėjo eiti

³¹*Zabadiėčiais.* Spėjama, kad ta tau-
telė gyvenusi netoli nuo Damasko,

³¹Iš ten Jonatas pasuko prieš Arabus, kurie vadinami Zabadiečiais, sumušė juos ir paėmė jų grobį. ³²Paskui jis pakilo, atvyko į Damaską ir ėjo per visą aną kraštą

³³Simonas gi išėjo ir atėjo iki Askalonui ir iki artimų tvirtovių, pasuko į Jopę ir paėmė ją, ³⁴nes jis buvo girdėjęs, kad jie nori atiduoti tvirtovę Demetrijaus šalininkams; tenai jis pastatė sargybą jos saugoti

³⁵Sugrižęs Jonatas sušaukė tautos vyresniusius ir nusistatė su jais pastatyti tvirtovių Judėjoje, ³⁶taisyti sienas Jerusaleje, išvesti augštą mūrą tarp pilies ir miesto, kad ją atskirtų nuo miesto, kad ji būtų pati viena ir kad ten nebebūtų galima nei pirkti, nei parduoti. ³⁷Taigi jie susirinko statyti miesto. Tuo tarpu mūras, kurs buvo prie upelio saulėtekio šone, nugriuvo, ir Jonatas vėl pastatė jį; jis buvo vadinamas Kapheteta. ³⁸Simonas pastatė Adijadą Sepheloje ir ją sustiprino; jis įstatė vartus ir užkaiščius

³⁹Tuo metu Triphonas buvo nutaręs karaliauti Azijoje, pasiimti sau vainiką ir ištieti ranką prieš karalių Antijoką, ⁴⁰Bijodamas, kad Jonatas jo nesukliudytų ir nekovotų prieš jį, jis jieskojo progos sugauti jį ir užmušti. Pakilęs jis nuėjo į Betsaną

⁴¹Jonatas išėjo prieš jį su keturiomis dešimtimis tūkstančių rinktinų vyrų į kovą ir atėjo į Betsaną. ⁴²Triphonas, pamatęs, kad Jonatas atėjo su gausinga kariuomene ištieti prieš jį rankos, pabūgo; ⁴³jis priėmė jį su pagarba, pristatė jį visiems savo prieteliams, davė jam dovanų, įsakė savo kariuomenei klausyti jo, kaip savęs ⁴⁴ir tarė Jonatui: Kam gi tu varginai visuos šituos žmones, kad tarp mudviejų nėra karo? ⁴⁵Taigi siųsk dabar juos į jų namus, pasirink sau nedaug vyrų, kad jie būtų su tavim, ir eik su manim į Ptolemaidą; aš tau atiduosiu ją ir kitas tvirtoves, kariuomenę ir visus reikalų viršininkus ir apsigręžęs eisiu sau, nes todėl aš atėjau

⁴⁶Jis įtikėjo jam, padarė kaip anas buvo pasakęs, ir paleido kariuomenę, kad ji grįžtų į Judos šalį. ⁴⁷Su savim jis paliko tik tris tūkstančius vyrų; iš jų du tūkstančius nusiuntė į Galilieją, tūkstantis gi ėjo su juo. ⁴⁸Bet kai tik Jonatas ėjo į Ptolemaidą, gyventojai uždarė miesto vartus ir sugavo jį, visus gi, kurie buvo įėję draug su juo, jie užmušė kalaviju

ten, kur yra vieta dabar vadinama Zebdini. — ³²*Ėjo per visą...* Sklaidydamas Demetrijaus šalininkus

³³*Simonas gi...* Simonas buvo Antijoko paskirtas vadu šituose miestuose, kurie buvo pasisakę už Demetrijų. Plg 11,59. — *Jopė*. Tą miestą jau anksčiau buvo paėmęs Jonatas. Žr 10,75

³⁶*Augštą mūrą...* Antijoko Eupatorio įsakymu Jerusaleš sienos dalis buvo nugriauta. Jonatas nori atstatyti, kas buvo sugriauta, ir labai augšta siena atskirti miestą nuo Sirų įgulos pilyje, kad pasunkintų igulai maisto gavimą. — ³⁷*Prie upelio*: prie Kedrono slėnio. — *Kapheteta*. Gr Kaphenatha. Gal taip buvo vadinama

bokštas, ar atskira sienos dalis. —

³⁸*Adijadą Sepheloje*. Žr 1 Esd 2,33; Neem 7,37. Tai buvo svarbi vieta ginti nuo Sirų puolimo pajūrio lygumai tarp Jopės ir Gazos

³⁹*Karaliauti Azijoje*. Sirijos karaliai turėjo ir Azijos karalių vardą. Plg 11,13. — *Ištieti ranką...* Triphonas iš tikrųjų truputį vėliau nužudė Antijoką VI. Žr 13,31. — ⁴⁰*Į Betsaną*. Plg 5,32

⁴²*Ištieti...* Anot Gr t: /Triphonas/ ištieti prieš jį /Jonatą/ ranką bijojo.

— ⁴⁵*Atiduosiu ją ir kitas...* Jau Demetrijus I buvo pažadėjęs Jonatui Ptolemaidą /plg 10,39/. Kitos čia minimos tvirtovės buvo prie Tarpžemės jūros iki Jopės

⁴⁹Triphonas pasiuntė kariuomenę ir raitelius į Galilieją ir į didelę lygumą išžudyti visų Jonato palydovų. ⁵⁰Bet jie, gavę žinią, kad Jonatas sugautas ir kad jis ir visi su juo buvusieji žuvo, padrąsino vieni kitus ir išėjo prisirengę į kovą. ⁵¹Tie, kurie juos vijosi, pamatę, kad jie nori kovoti dėl savo gyvybės, sugrižo. ⁵²Taip jie visi parėjo ramiai į Judos šalį. Jie labai raudėjo Jonato ir tų, kurie su juo buvo, ir Izraelis gedėjo dideliu gedulu.

⁵³Visos tautos, buvusios aplink juos, tykojo sunaikinti jų, nes jie sakė: ⁵⁴jie neturi kunigaikščio ir padėjėjo, taigi dabar kovokime prieš juos ir išdildykime iš žmonių tarpo jų atsiminimą.

13. ¹Tuo tarpu Simonas išgirdo, jog Triphonas surinko gausią kariuomenę, kad eitų į Judos šalį ir ją naikintų.

²Matydamas, kad tauta buvo apimta išgąsčio ir baimės, jis pakilo į Jerusaleį ir surinko tautą. ³Drąsindamas jis ją sakė: Jūs žinote, kokias dideles kovas kovojame aš, mano broliai ir mano tėvo namai dėl įstatymų ir dėl šventyklos ir kokių matėme suspaudimų. ⁴Dėl to žuvo visi mano broliai už Izraelį, ir likau aš vienas. ⁵Ir dabar saugok, Dieve, kad aš gailėčiaus savo gyvybės visą šitą sielvarto laiką! Nes aš ne geresnis už savo brolius. ⁶Taigi aš keršysiu už savo tautą ir šventyklą, taip pat už mūsų vaikus ir žmonas, nes visos tautos susirinko sutrinti mūsų, vaduodamies neprietelyste. ⁷Tautos dvasia užsidegė, kai tik ji išgirdo šituos žodžius, ⁸ir jie atsakė garsiu balsu, tardami: Tu mūsų vadas Judo ir savo brolio Jonato vietoje; ⁹kovok mūsų kovą, o mes darysime visa, ką tik tu mums sakysi.

¹⁰Tuomet rinkdamas visus vyrus kovotojus, jis pasiskubino baigti visas Jerusaleės sienas ir sustiprino ją aplinkui. ¹¹Po to jis siuntė Absalomio sūnų Jonatą ir su juo naujos kariuomenės į Jopę, kurs, išvaręs jos gyventojus, pats tenai pasiliko.

⁴⁹*Didelę lygumą*: Esdremono slėny. — *Palydovų*: tų dviejų tūkstančių, kuriuos Jonatas buvo palikęs Galilijoje. — ⁵⁰*Kad jis žuvo*. Ta žinia buvo netikra, nes Jonatas dar nebuvo užmuštas. Plg 13,12.15.

⁵⁴*Padėjėjo*: talkininko. Abudu, Triphonas ir Demetrijus, kurie dabar varžėsi dėl Sirijos sosto, buvo Žydams nepalankūs.

3. Simono darbai

a/ Simonas pradeda vadovauti tautai

13,1-14,49. Simonas, stojęs savo brolio vieton, veltui mėgina išvaduoti jį. Jonatas užmušamas kartu su jo sūnumis /13,1-24/. Simonas pastato žuvusiam Jonatui paminklą /25-30/. Jis stoja Demetrijaus II pusėn /31-40/, paima Gazą bei Jerusaleės pilį ir paskiria savo sūnų Joną kariuomenės vadu /41-54/. Demetrijui II

patekus į Partų nelaisvę, Žydai gyvena ramybėje /14,1-15/. Simonas atnaujina sandorą su Spartiečiais ir Romėnais /16-24a/, Žydų gi tauta viešu dokumentu paskelbia Simono ir kitų Makabiejų nuopelnus tautai /24b-49/.

13. ²*Apimta išgąsčio*... Jonato sugavimas buvo didelis smūgis visai tautai. Jo netekus, tauta galėjo susilaukti didelių nelaimių, todėl ji bijojo Triphono. — ⁴*Likau aš vienas*... Simonas, kaip ir kiti Žydai, manė, kad sugautas Jonatas buvo jau nužudytas. — ⁸*Tu mūsų vadas*... Tuo pačiu Simonas buvo tautos susirinkimo pripažintas ir vyriausiuoju kunigu /plg 13,36 ir 14,35/.

¹⁰*Baigti visas*... Plg 12,36. — ¹¹*Absalomio sūnų*. Vienas Absalomio sūnus yra paminėtas 11,70. Jonatas gal buvo antras to paties Absalomio sūnus. — *Išvaręs*... Gyvenusiais Jopėje pagonimis nebuvo galima pasitikėti,

¹²Tuo tarpu Triphonas išėjo su didele kariuomene iš Ptolemaidos, kad eitų į Judos šalį. Buvo su juo ir Jonatas kaip kalinys. ¹³Simonas sustojo Adduse ties lyguma. ¹⁴Kai tik Triphonas patyrė, kad savo brolio Jonato vietoje pakilo Simonas ir rengėsi kovoti prieš jį, jis siuntė pas jį pasiuntinių, ¹⁵kad sakytų: Dėl pinigų, kuriuos tavo brolis Jonatas buvo skolingas karaliaus išdui, dėl reikalų, kuriuos jis turėjo, mes sulaukėme jį. ¹⁶Atsiųsk dabar šimtą talentų sidabro ir du jo sūnu įkaitais, kad paleistas nepabėgtų nuo mūsų, ir mes gražinsime jį. ¹⁷Simonas suprato, kad jis jam kalba apgaulingai, tačiau liepė duoti sidabro ir vaikus, kad nenusipelnytų sau didelės neapykantos iš Izraelio tautos pusės, kuri būtų sakiusi: ¹⁸Kadangi nesiuntė jam pinigų ir vaikų, todėl jis žuvo. ¹⁹Taigi jis išsiuntė vaikus ir šimtą talentų; bet Triphonas nesilaikė žodžio ir nepaleido Jonato

²⁰Po to Triphonas atėjo į šalį jos naikinti. Jis ėjo aplinkiniu keliu, kuriuo einama į Adorą; taip pat Simonas su savo kariuomene ėjo į visas vietas, kur tik anie ėjo. ²¹Buvusieji pilyje siuntė pas Triphoną pasiuntinių, kad pasiskubintų ateiti per tyrumą ir atsiųstų jiems maisto. ²²Triphonas priėmė visus raitelius, kad ateitų tą pačią naktį; bet buvo labai daug sniego, ir jis neatėjo į Galaado šalį. ²³Prisiartinęs prie Baskamano, jis užmušė tenai Jonatą ir jo sūnus. ²⁴Po to Triphonas apsigrėžė ir nuėjo į savo šalį

²⁵Tuomet Simonas nusiuntęs paėmė savo brolio Jonato kaulus ir palaidojo juos jo tėvų mieste Modine. ²⁶Visas Izraelis raudėjo jo dideliu raudojimu ir gedėjo jo daugelį dienų

²⁷Simonas pastatė ant savo tėvo ir savo brolių kapo iš tolo matomą augštą pastatą iš plyno akmens užpakalyje ir priešakyje. ²⁸Be to, jis pastatė septynias piramides viena ties kita savo tėvui, motinai ir keturiems broliams. ²⁹Aplink jas jis pastatė didelių šulų, o ant šulų padėjo ginklų amžinam atminimui; šalia ginklų buvo įraižytų laivų, kad jie būtų matomi visiems, kurie plaukia jūra. ³⁰Tas kapo paminklas, kurį jis pastatė Modine, yra iki šiai dienai

todėl jie visai išvaromi iš miesto ir jų vietoje apgyvendinami Žydai

¹²*Kalinys*: todėl dar tebebuvo gyvas. Plg 12,50. — ¹³*Adduse*. Gr t: Adida, ta pati vieta, kaip ir 12,38. — ¹⁵*Dėl pinigų...* Jonatas buvo apsiėmęs mokėti kaikiuriuos mokesčius Demetriui; kai šitas buvo pašalintas, jis nebegalėjo tai padaryti. Bet Triphonas čia naudojas melu, kad pateisintų savo pasielgimą. Tikra Jonato suėmimo priežastis nurodyta 12,40. — ¹⁷*Kuri būtų sakiusi...* Jei Simonas būtų atsisakęs patenkinti Triphono reikalavimą, Žydų tauta būtų galėjusi kaltinti Simoną, būk jis norįs pasinaudoti savo brolio nelaime, kad galėtų paimti jo vietą

²⁰*Į Adorą*. Miestelis prie Judėjos pietų sienos. Žr 2 Kron 11,9. — *Į visas vietas...* Simonas matomai

norėjo neleisti Triphonui įsiveržti į Judėjos sienas. Triphonas, kaip seniau kiti Sirų vadai /4,49 ir 6,31/, bando pasiekti Judėją iš Idumėjos. — ²¹*Buvusieji pilyje*: jie čia buvo apsupti /12,36/. — *Per tyrumą*: per Tekuos tyrumą, tarp Jerusaleės ir Mirties jūros /2 Kron 20,20/. — ²²*Ir jis neatėjo...* Gr t: Jis neatėjo į Jerusaleę, bet pakilo ir atvyko į Galaado šalį. — Taip Triphonas išsižadėjo savo sumanymo pulti Jerusaleę. — ²³*Prie Baskamano*: Galaado šalyje. — *Jonatą ir...* Gr t: Jonatą, ir jis buvo ten palaidotas ²⁵*Modine*. Žr 1,70

²⁸*Septynias...* Septintąją buvo pasiskyręs pats sau. — ²⁹*Laivų, kad...* Laivų atvaizdai turėjo priminti užkariavimą Jopės, iš kurios Žydams buvo atviras kelias į jūrą /plg 12,33/.

³¹Triphonas, būdamas kelionėje su jaunu karaliumi Antijoku, klas-tingai užmušė jį. ³²Jis ėmė karaliauti jo vietoje ir užsidėjo sau Azijos vainiką, ir jis padarė daug pikto šalyje

³³Tuo tarpu Simonas atstatė Judėjos tvirtoves, sustiprindamas jas augštais bokštais, didelėmis sienomis, vartais ir užkaiščiais, ir atgabenę į tvirtoves maisto

³⁴Simonas parinko taip pat žmonių ir siuntė juos pas karalių Demetrijų, kad jis suteiktų lengvatų šaliai, nes visi Triphono veiksmai buvo plėšikavimai. ³⁵Karalius Demetrijus atsakė jam į tuos žodžius ir parašė tokį laišką: ³⁶« Karalius Demetrijus vyriausiam kunigui ir karalių prieteliui Simonui, vyresniesiems ir Žydų tautai siunčia sveikinimą.

³⁷Aukšinių vainiką ir palmę, kurią jūs siuntėte, mes gavome; mes esame pasiryžę padaryti su jumis pilną taiką ir parašyti karaliaus viršininkams, kad padarytų jums lengvatas, kurias mes suteikėme. ³⁸Nes visa, ką mes nutarėme, pasilieka jums galioje; tvirtovės, kurias pastatėte, tebūna jums. ³⁹Mes atleidžiame taip pat nusizengimus ir nusikaltimus iki šiai dienai, ir vainiką, kurį jūs turėjote duoti; ir jei dar kas kita buvo apdėta mokesčiais Jerusaleje, tegul jau nebūna laikoma apdėta. ⁴⁰Jei kaikurie jūsų tinka būti priimtais į mūsų kariuomenę, tebūna priimti, ir tebūna tarp mūsų taika »

⁴¹Šimtas septyniasdešimtais metais pagonių jungas buvo nuimtas nuo Izraelio. ⁴²Izraelio tauta pradėjo rašyti lentose ir viešuose raštuose: Pirmais vyriausiojo kunigo, didžiojo vado ir Žydų kunigaikščio Simono metais

⁴³Anuo metu Simonas nuėjo prie Gazos ir apsupo ją kariuomene; jis pasidarė karo pabūklų, prisiartinę prie miesto, puolė vieną bokštą ir paėmė jį. ⁴⁴Tie, kurie buvo karo pabūkle, įsiveržė į miestą, ir mieste pasidarė didelis sujudimas. ⁴⁵Tuomet miesto gyventojai su žmonėmis ir vaikais užkopė ant sienos, perplėšė savo jupas, ir šaukė garsiu balsu, prašydami Simoną duoti jiems dešinę; ⁴⁶jie sakė: Neatsilygink mums,

Modino miestelis gana toli nuo jūros; didelis jame pastatytas paminklas galėjo būti šiek tiek matomas plaukiantiems jūra, bet ne jo smulkmenos. — ³⁰*Iki šiai dienai*: iki tam metui, kuriuo buvo parašyta I Mak knyga

³¹*Užmušė jį...* Sąryšyje su Jonato nužudymu čia pat minimas ir jauno karaliaus Antijoko nužudymas, nors tikrumoje jis įvyko žymiai vėliau, būtent, kai Demetrijus buvo pradėjęs savo žygį prieš Medus /14,1/. Anot Tito Liviaus, Triphonas įsakęs gydytojui padaryti dešimties metų Antijokui žaizdos operaciją taip, kad vaikas turėjo mirti. — ³²*Azijos vainiką*. Plg 8,6. — *Daug pikto*: savo patvirkimų ir nuolatinėmis kovomis, ypač prieš buvusio karaliaus šalininkus

³⁴*Pas karalių Demetrijų*: kurs, Triphonui įsigalėjus Antijokijoje, buvo

pasitraukęs į valstybės pasienį, gal į Rytų provincijas. — *Plėšikavimai*. Triphonas buvo visų pirma neteisėtai pasisavinęs Sirijos sostą; todėl Simonas nori susidėti su Demetrijum, prieš kurį anksčiau kovojo /plg 11, 63.../. Jis prašo jį patvirtinti anksčiau suteiktas Judėjai lengvatas /11, 28.../. — ³⁵*Demetrijus atsakė...* Demetrijus pasiskubino patenkinti Simono prašymą, nes dabar sąjungininkas buvo jam labai reikiamas. — ³⁶*Prieteliui*. Plg 10,16.19; 11,27 ir k. — ³⁷*Palmę*: daugiau iš aukso padarytą palmės šaką. Plg 2 Mak 14,4. — *Pilną*: pastovią

⁴¹*Šimtas...* 142 m pr Kr. — *Jungas buvo nuimtas*. Nors Judėja ir toliau pasiliko Sirijos valstybės dalis, bet ji dabar turėjo daugiau savarankiškumo ir nebebuvo Sirų slėgiama

⁴³*Prie Gazos*. Tikriausiai prie Gazaros. Plg 14,7.34. — *Karo pabūklų*:

žiūrėdamas mūsų piktumo, bet savo gailestingumo. ⁴⁷Palenkta Simonas nebekovojo prieš juos, tačiau jis išvarė juos iš miesto ir išvalė namus, kuriuose buvo stabų; po to jis įėjo į jį su giesmėmis, garbindamas Viešpatį. ⁴⁸Pašalinęs iš jo visoki nešvarumą, jis apgyvendino jame žmonius, kurie laikėsi įstatymo; jis sustiprino jį ir padarė jame sau būstinę.

⁴⁹Buvusiems Jerusaleės pilyje nebuvo leidžiama išeiti ir įeiti į šalį, pirkti ir parduoti, todėl jie kentė didelį badą ir daug jų žuvo badu. ⁵⁰Tuomet jie šaukėsi į Simoną, kad duotų jiems dešinę, ir jis sutiko; jis išmetė juos iš ten ir apvalė pilį nuo suteptimų. ⁵¹Jie įėjo į ją dvidešimt trečią antrojo mėnesio dieną šimtas septyniasdešimts pirmais metais su dėkojimo giesmėmis, palmių šakomis, arphomis ir kimbolais, kanklėmis, himnais ir giesmėmis, nes buvo išnaikintas didelis neprietelis iš Israelio. ⁵²Jis įsakė švęsti tas dienas kas metai su džiaugsmu.

⁵³Šventyklos kalną šalia pilies jis sustiprino ir gyveno tenai pats su savaisiais.

⁵⁴Simonas, matydamas, kad jo sūnus Jonas buvo drąsus kovų vyras, paskyrė jį visos kariuomenės vadu, ir jis gyveno Gazaroje.

14. ¹Šimtas septyniasdešimts antrais metais karalius Demetrius surinko savo kariuomenę ir nuėjo į Medų šalį įieškoti sau pagalbos, kad kovotų prieš Triphoną. ²Persijos ir Medijos karalius Arsakas, išgirdęs, kad Demetrius įėjo į jo ribas, pasiuntė vieną savo kunigaikštį sugauti jo gyvo ir atvesti jį pas save. ³Tasai atėjęs sumušė Demetrijaus kariuomenę, sugavo jį ir atvedė jį pas Arsaką, kurs įmetė jį į kalėjimą.

⁴Per visas Simono dienas visa Judos šalis turėjo ramybės; jis įieškojo savo tautos gerovės, ir jo valdžia bei jo garbė patiko jiems visą laiką.

ypatingą, neseniai Demetrijaus Poliorchetto sugalvotą bokštą ant tekinų, kurio pagalba buvo pramušamos apgulto miesto sienos. Graikiškai jis buvo vadinamas elepolis, miesto ėmėjas. Anot Diodoro Sic, jo šonų ilgis buvęs 45 mastai, augštis 90 mastų, tekiniai gi buvę 8 mastais augšti. Simonas buvo, be abejo, pasidirbęs sau daug mažesni sienų ėmėją. —

⁴⁴Kurie buvo karo pabūkle... Didelis miesto ėmėjas buvo net devyniais augštais, kuriuose buvo vietos šaunams įtaisymams ir nemažam karininkų būriui; iš čia jiems buvo nesunku patekti ant apgulto miesto sienos ir įsiveržti į patį miestą. — ⁴⁷Jis išvarė... Simonas padarė iš Gazaros Žydų miestą; paskui jis atidavė jį savo sūnui Jonui /54, e/

⁴⁹Nebuvo leidžiama... įgula buvo apsupta iš visų šonų. Plg 12,36. — ⁵¹Dvidešimt... Gegužės mėnesyje 141 m pirm Kr. — *Palmių šakomis*. Tai buvo džiaugsmo ženklas. Plg 2 Mak

10,7; Jo 12,13. — *Didelis neprietelis*: labai įkyrėjusi Žydams Sirų įgula pačioje Jerusaleje. — ⁵²Kas metai. Kad ta šventė būtų buvusi švenčiama labai ilgai, įrodymų nėra.

⁵³Šventyklos kalną... Taip dabar Jerusaleje atsirado dvi tvirtovės, Simono pastatytoji, kurioje jis pats gyveno, ir iš Sirų atimtoji.

⁵⁴Jonas: kurs buvo pramintas Hirkanu.

14. ¹Šimtas... 140 m pirm Kr. — *I Medų šalį įieškoti sau pagalbos*. Partai buvo pamažu paėmę visas Sirijos provincijas anapus Euphrato net iki Indui. Pirmas Demetrijaus tikslas buvo atsiimti tas užgrobtas provincijas, kurių gyventojų dalis buvo nepatenkinta naujais valdovais; antras gi tikslas buvo iš atimtų provincijų susirinkti didelę kariuomenę, kurios pagalba tikėjosi nugalti Triphoną. — ²Arsakas. Tai bendras visų Partų karalių vardas. Tas karalius, apie kurį čia kalbama,

- ⁵Visą savo garbę jis dar padidino, paimdamas Joję, kad iš jos būtų uostas; taip jis padarė išėjimą į jūros salas.
- ⁶Jis praplatino savo tautos ribas ir išigalėjo šalyje.
- ⁷Jis surinko daug belaisvių, paėmė Gazarą, Betsurą ir pilį, pašalino iš jos nešvarumus, ir nebuvo, kas jam priešintų.
- ⁸Kiekvienas dirbo savo žemę ramybėje; Judos šalis davė savo derliaus, ir laukų medžiai savo vaisių.
- ⁹Vyresnieji sėdėdavo visi aikštėse ir tarėsi apie šalies gerovę; jaunikaičiai apsilvilkdavo garbės ir karo apdarais.
- ¹⁰Miestams jis tiekė maisto ir darė iš jų sustiprintas vietas, taip kad jo vardas buvo minimas su pagarba iki žemės pakraščių.
- ¹¹Jis padarė taiką šalyje, ir Izraelis turėjo didelį džiaugsmą.
- ¹²Kiekvienas sėdėjo po savo vynmedžiu ir po savo fygmedžiu, ir nebuvo, kas juos gąsdintų.
- ¹³Tų, kurie kovodavo prieš juos, nebebuvo ant žemės; karaliai anose dienose buvo sutrinti.
- ¹⁴Jis sustiprino visus savo šalies silpnuosius, budriai saugojo įstatymą ir sunaikino visus neteisiuosius ir piktuosius.
- ¹⁵Jis papuošė šventovę ir padaugino šventyklos rakandus

¹⁶Kai Romoje buvo gauta žinia, kad Jonatas miręs, ir ji pasiekė Spartiečius, jie labai liūdėjo. ¹⁷Išgirdę gi, kad jo vietoje pastojų vyriausioju kunigu jo brolis Simonas ir kad jis valdo visą šalį ir jos miestus, ¹⁸jie parašė jam varinėse lentose, kad taip atnaujintų prietelystę ir draugystę, kurią buvo padarę su jo broliais Judu ir Jonatu. ¹⁹Jos buvo skaitytos susirinkimo akivaizdoje Jerusaleje

buvo Arsakas VI, labiau žinomas Mitridato I /164-139 m pirm Kr/ vardu. Jis vadinamas Persijos ir Medijos karaliumi, nes jis tas šalis buvo paėmęs. — ⁵*Tasai atėjęs...* Demetrijui karas prieš Arsaką pradžioje sekėsi. Anot istoriko Justino /36,1/, jis patekęs nelaisvėn apgaule, kai jau buvo tariamasi su priešu apie taikos padarymą. Sugautą Demetrijų, kurio kariuomenė, vado netekusi, buvo išsklaidyta, Arsakas pasityčiojimui liepė vadžioti iš vieno miesto į kitą, visiems rodant, bet greitai pakeitęs savo nusistatymą elgėsi su juo labai žmoniškai, davė jam savo dukterį /ar giminaitę/ Rodogunę į žmonas ir

apgyvendino Irkanijoje. Dvylikai metų praslindus, Demetrijus atgavo laisvę ir sostą

⁵*Išėjimą į jūros...* Žr 13,29. — ⁷*Gazarą.* Žr 13,43. — *Betsurą.* Žr 11,65. — ¹⁰*Sustiprintas vietas:* aprūpindamas ginklais ir kitomis gynybos priemonėmis. — ¹²*Kiekvienas sėdėjo...* Ramybės ir laimės vaizdas taikos metu. Plg 3 Kar 4,25; Mik 4,4; Zak 3,10

¹⁶*Kai Romoje...* Autorius, kalbėdamas apie Simono garbę, mini jau čia sutarčių atnaujinimą su svetimomis šalimis. Kaip tos sutartys buvo atnaujintos, paaiškėja iš tolimesnio pasakojimo. Romėnai ir Spar-

Štai Spartiečių atsiųsto laiško nuorašas. ²⁰«Spartiečių kunigaikščiai ir miestai vyriausiam kunigui Simonui, vyresniesiems, kunigams ir kitiems savo broliams Žydų tautos žmonėms siunčia sveikinimą. ²¹Pasiuntiniai, kurie buvo atsiųsti pas mūsų tautą, mums pranešė apie jūsų garbę, šlovę ir džiaugsmą. Mes džiaugiamės jų atėjimu, ²²ir štai, kas jų buvo pasakyta tautos susirinkime, mes užrašėme taip: Žydų pasiuntiniai Antijoko Sūnus Numenijus ir Jasono sūnus Antipateris atėjo pas mus atnaujinti su mumis senos prietelystės. ²³Tautai patiko priimti žmones garbingai ir padėti jų žodžių nuorašą ypatingose tautos knygose, kad būtų Spartiečių tautai atsiminimas. Šio gi dalyko nuorašą mes siunčiame vyriausiam kunigui Simonui»

²⁴Po to Simonas nusiuntė Numenijų Romon su dideliu auksiniu skydu, sveriančiu tūkstantį minų, padaryti su jais sąjungos

Romos tauta, išgirdus ²⁵šituos dalykus, tarė: Kaip mes padėkosime Simonui ir jo sūnams? ²⁶Nes jis išvadavo savo brolius ir išnaikino iš Izraelio jo neprietelius. Jie patvirtino pilną jo laisvę ir tai parašė varinėse lentose, kurias jie padėjo ant šulų Siono kalne

²⁷Štai to rašto nuorašas: «Aštuoniolikta Elulio mėnesio dieną šimtas septyniasdešimts antrais metais, trečiaisiais vyriausiojo kunigo Simono metais Asaramelyje ²⁸dideliame kunigų, tautos kunigaikščių ir šalies vyresniųjų susirinkime štai kas buvo pareikšta: Kadangi mūsų šalyje dažnai būdavo kovų, ²⁹tai Matatijo iš Jaribo vaikų sūnus Simonas ir jo broliai statė save į pavojų, pasipriešino savo tautos priešams, kad galėtų išlikti jų šventykla ir įstatymas, ir jie laimėjo savo tautai di-

tiečiai sužinojo apie Jonato mirtį ir apie tai, kad Simonas stojo jo vieton, iš Simono pasiuntinių, apie kuriuos kalba 24 e. Per tuos pasiuntinius jie davė palankų atsakymą. Spartiečių atsakymas duodamas tuo-
jau 20-23 eil, Romėnų toliau 15,16-24

²⁰*Spartiečių kunigaikščiai...* Paskutinis Spartos karalius Likurgo sūnus Pelopsas buvo miręs 211 m pirm Kr, paskutinis valdovas buvo Nabis, užmuštas 192 m pirm Kr. Po jų Spartiečiai buvo valdomi Eforų /eforoi/, kurie čia Gr t vadinami Arkhontais /arkhontes/. — *Miestai*. Geriau Gr t: miestas. — ²²*Kas jų buvo pasakyta tautos...* Anot Gr t: Kas buvo jų pasakyta, mes parašėme tautos nutarimuose, viešuose metraščiuose. — *Numenijus* ... Pasiuntiniai tie patys, kuriuos buvo išsiuntęs Jonatas 12,16

²⁴*Po to...* Kaikurie aiškintojai spėlioja, kad čia autorius kalba apie pasiuntimą Numenijaus Romon antrą kartą, bet tai netikėtina. Žodžiai *po to* čia yra tik perėjimo formulė, laiko jie nenurodo. — *Skydu, sveriančiu...* Tai buvo dovana Romėnams. Kad skydas būtų svėręs

1000 minų, sunku tikėti, nes viena Sirų mina svėrė jau 642 gr; tat žodį «sveriančiu» reiktų išleisti, taip kaip jo nėra Siriškame vertime ir nėra Romėnų atsakyme, 15,18. Laikant miną piniginiu vienetu, skydas galėjo būti vertas arti 300.000 litų /anot kitų, pusę tiek/

Romos. To ž nėra Gr t, ir jo čia nereikia, nes kalbama ne apie Romos, bet Žydų tautos sustatytą ir viešai paskelbtą dokumentą apie Simono nuopelnus savo tautai. Tokių gyriaus ir pagarbos dokumentų galima rasti ir pas kitas senovės tautas. ²⁵*Šituos dalykus*: kas pasakyta 16-23 eil. — ²⁶*Nes jis...* Trumpa Simono ir jo šeimos nuopelnų Žydų tautai santrauka. Anot Gr t: Nes jis kovojo, jis ir jo broliai ir jo tėvo namai; jie sunaikino Izraelio neprietelius ir patikrino jo laisvę. Ir jie parašė tų dalykų atsiminimą skaitvarinėse lentose ir padėjo jas ant šulų Siono kalne. Vulg ž: *Statuerunt ei libertatem*, reikia suprasti ne apie tautos pripažintą ir patvirtintą ypatingą laisvę /pav nuo mokesčių, muitų ir tt/ Simonui, bet apie laisvę, Simono ir jo brolių

delės garbės. ³⁰Jonatas surinko savo tautą, patapo jiems vyriausiuoju kunigu ir buvo palaidotas su savo tauta. ³¹Kai jų neprieteliai norėjo sumindžioti ir sutrinti jų šalį ir ištiesti rankas prieš jų šventyklą, ³²tuo met Simonas pasipriešino ir kovojo už savo tautą; jis išleido daug pinigų, apginklavo drąsius savo tautos vyrus ir mokėjo jiems algą. ³³Jis sustiprino Judėjos miestus ir Betsurą Judėjos pakraštėje, kur anksčiau buvo neprietelių ginklai, ir pastatė tenai Žydų kareivių igulą. ³⁴Jis sustiprino Joję prie jūros ir Gazarą Azoto pakraštėje, kur anksčiau gyveno neprieteliai, ir apgyvendino tenai Žydus, ir jis aprūpino tuos miestus visu, ko tik reikėjo jiems ginti. ³⁵Tauta matė Simono veiklą ir garbę, kurią jis buvo sumanęs įgyti savo tautai; jie pastatė jį savo vadu ir vyriausiuoju kunigu, nes jis visa tai buvo padaręs, išlaikęs savo tautoje teisybę ir ištikimybę ir visaip stengėsi išaugštinti savo tautą. ³⁶Jo dienomis visa gerai sekėsi, jam vadovaujant, taip kad buvo pašalinti iš jų šalies pagonyys, taip pat tie, kurie buvo Dovidio mieste Jerusaleje, pilyje, iš kur jie išeidavo, sutepdavo visa, kas buvo aplink šventyklą, ir darydavo didelį nuostolį jos tyrumui. ³⁷Jis pastatė joje Žydų vyrus šaliai ir miestui saugoti ir padarė augštesnes Jerusale sienas. ³⁸Karalius Demetrius patvirtino jam vyriausiąją kunigystę; ³⁹to žiūrėdamas jis padarė sau iš jo prietelį ir paaugštino jį didele garbe. ⁴⁰Nes jis buvo girdėjęs, kad Žydai buvo Romėnų vadinami prieteliais, sąjungininkais ir broliais, ir kad jie buvo priėmę Simono pasiuntinius garbingai, ⁴¹ir jog Žydai ir jų kunigai buvo nusistatę, kad jis būtų jų vadas ir vyriausias kunigas visiems laikams, iki kils ištikimas pranašas, ⁴²ir kad jis būtų jiems vadas, kad rūpintųsi šventovėmis, kad skirtų viršininkus visiems jų reikalams, šaliai, ginklams ir iguloms, ⁴³kad jis rūpintųsi šventovėmis, kad būtų visų klausomas, kad jo vardu būtų rašomi visi nutarimai šalyje, ir kad jis vilkėtų purpura ir auksu; ⁴⁴kad niekam iš

patikrintą Izraelio tautai; tauta gi tą patikrinimą įrašė į gyriaus dokumentą

²⁷*Aštuoniolikta...* maždaug pirmose rugsėjo mėnesio dienose /plg Neem 6,15/ 140 m pirm Kr. Elulis - Šeštasis Žydų metų mėnuo. — *Asaramelyje*. Gr. t: Saramelyje. — Spėliojama, kad taip buvo vadinama Žydų tautos susirinkimų vieta Jerusaleje. Kiti aiškintojai mano, kad I Mak kn vertėjas į graikų kalbą to žodžio nesupratęs; Ebr t galėjo būti *Ba-khakar 'am 'El*, t y Dievo tautos kieme, todėl: didžiajame Dievnamio šventoriuje; arba *Sar 'am'El*, t y Dievo tautos kunigaikštis; tai jau būtų Simono titulo dalis. — ²⁸*Iš Jarišo*: arba Joaribo Žr I Kron 24,7; plg I Mak 2,1. — ²⁹*Surinko savo...* Stojos tautos priekakyje, ėmė jai vadovauti. — ³²*Apginklavo...* Plg 13,10... — ³³*Betsura*. Tai buvo ypač svarbi vieta Jerusalei ginti /4,29; 11,65/. — ³⁴*Jo-*

pė prie jūros. Plg 12,33 ir 13,29. — *Gazarą*. Plg 13,43. — *Azoto pakraštėje*. Azoto plotas buvo labai didelis, taip kad jis galėjo siekti gana toli nuo Azoto buvusią Gazarą. — ⁴⁰*Romėnų...* Plg 16,- 24 eil. — ⁴¹*Kad jis būtų...* Ir jo palikuonys. Pasakutinis teisėtu keliu pasiekęs vyriausiąją kunigystę buvo Onijas III /2 Mak 3,1/. Jį atstatė Antijokas Epifanas 174 m pirm Kr ir pardavė jo vietą jo broliui Jasonui. Onijo sūnus Onijas IV, kai jo tėvas buvo nužudytas Dafnėje, pabėgo į Egiptą, pastatė Leontopolyje šventyklą /tai buvo priešinga įstatymui, Pak 12,5/, ėjo tenai vyriausiojo kunigo pareigas ir tuo pačiu jis kartu su savo šeima neteko savo teisių Jerusaleje. Ta aplinkybė dabar paskatino Žydus pareikšti savo nusistatymą dėl vyriausios kunigystės, ir jie pasisakė už pripažinimą paveldėtinos vyriausios kunigystės Simono šeimai, iki kils pranašas, kurs galės paaiš-

tautos ir iš kunigų nebūtų leidžiama nieku versti bet ką iš šitų dalykų ir prieštarauti tam, kas jo sakoma, ar sušaukti susirinkimą šalyje be jo, apsilvilti purpura ir nešioti auksinę sagtį; ⁴⁵kas gi darytų ką priešingai ar ką nieku verstų, tas bus nusikaltėlis! ⁴⁶Visai tautai patiko taip įstatyti Simoną ir daryti taip, kaip pasakyta. ⁴⁷Simonas priėmė ir sutiko būti vyriausiuoju kunigu, Žydų tautos ir kunigų vadu ir kunigaikščiu ir visų viršininku

⁴⁸Be to, jis įsakė įrežti šitą nutarimą varinėse lentose ir padėti šventyklos šulų priegangyje visiems matomoje vietoje, ⁴⁹o jo nuorašą padėti į iždinę, kad jis būtų Simonui ir jo sūnams »

15. ¹Demetrijaus sūnus karalius Antijokas atsiuntė iš jūros salų vyriausiam Žydų tautos kunigui ir kunigaikščiui Simonui ir visai tautai laišką, ²kurio turinys buvo toks: « Karalius Antijokas vyriausiam kunigui Simonui ir Žydų tautai siunčia sveikinimą. ³Kadangi nedorėliai pasisavino mūsų tėvų karalystę, aš gi noriu atsiimti karalystę ir padaryti vėl tokią, kaip buvo pirma, tai aš susirinkau gausingą kariuomenę ir pasistatydinau kariškų laivų. ⁴Aš noriu ateiti į šalį, atkeršyti tiems, kurie sunaikino mūsų šalį ir kurie sugriovė daug miestų mano karalystėje. ⁵Taigi aš dabar patvirtinu tau visas mokesčių lengvatas, kurias yra suteikę tau pirm manęs visi karaliai, ir visas kitas dovanas, kurias jie tau padarė. ⁶Aš leidžiu tau kalti savus pinigus tavo šalyje. ⁷Jerusalė turi būti šventa ir laisva. Visi padirbtieji ginklai ir tavo pastatytos tvirtovės, kurias tu laikai, tepasilieka tau. ⁸Visos duoklės, kurios priklauso karaliui ir priklausys karaliui nuo šio meto ir visais laikais

kinti, gerai ar negerai jie buvo padarę. — *Ištikimas pranašas.* Tauta senai nebeturėjo pranašų, bet jai buvo žinoma, kad dar kils pranašas /plg Mal 4,5/, kurs kalbės Dievo vardu. Iki jo atėjimui kunigystės pripažinimas Simono šeimai turėjo būti laikomas provizoriniu. — ⁴²*Viršininkus visiems jų reikalams:* kas iš kunigų ir levitų ir kuriuos darbus bei patarnavimus turėjo atlikti šventykloje. — ⁴⁷*Vadu ir kunigaikščiu.* Gr *strategos kai ethnarkhes*, kariuomenės vadas /generolas/ ir tautos viršininkas /kunigaikštis/

⁴⁸*Priegangyje:* Gali būti, kad Israėlio šventoriuje

b/ Simono santykiai su Antijoku VII Sidiečiu

15,1 - 16,10. Buvusio nelaisvėje Demetrijaus brolis Antijokas VII Sidietis paima valdžią Sirijoje ir rašo prietelišką laišką Simonui /15,1-14/. Simono pasiuntiniai atneša jam iš Romos palankų laišką /15,15-24/. Antijokas, Simono padedamas, nugalėjęs savo priešą Triphoną, nusi-

grėžia nuo Simono ir siunčia savo vadą Kendebiejų prieš Žydus /15,25-41/; tačiau Simono sūnūs Jonas ir Judas Kendebiejų nugalė /16,1-10/.

15. ¹*Demetrijaus:* Demetrijaus Sotero, iš kurio sostą atėmė Aleksandras /10,50/. Šitas Antijokas, vadinamas Sidiečiu, nes buvo išauklėtas Sidėje, buvo tikras brolis Demetrijaus II, kurs buvo patekęs į Partų nelaisvę /14,3/. Šiam karaliui esant nelaisvėje, jo teisių prieš Triphoną buvo stoję ginti jo vadai, Antijokas gi VII klaidžiojo iš vienos vietos į kitą, nes nė vienas Sirijos miestas, bijodamas Triphono, neišdrįso jo priimti. Gavęs žinią apie savo brolio nelaisvę ir jo žmonos Kleopatros kviečiamas, Antijokas ryžosi siekti Sirijos sosto, norėdamas gi patikrinti sau iš anksto Simono pagalbą, parašė jam raštą su pažadais, kaip spėjama, iš Rodo salos. — ²*Karalius.* Antijokas jau laikė save karaliumi, nors jis dar nebuvo niekieno pripažintas. — *Vyriausiam...* Gr t: vyriausiam kunigui ir kunigaikščiui Simonui ir Žydų tautai. —

tau atleidžiamos. ⁹Kai gi mes atsiimsime savo karalystę, mes išaugstin-sime labai didelę garbę tavo, tavo tautą ir šventyklą, taip kad jūsų garbė pasireikš visoje žemėje»

¹⁰Šimtas septyniasdešimts ketvirtais metais Antijokas išėjo į sa-vo tėvų šalį, ir prie jo susirinko visi kariuomenės būriai, taip kad su Triphonu liko tik nedaug žmonių. ¹¹Karalius Antijokas vijosi jį, o jis bėgdamas pajūriu atvyko į Dorą, ¹²nes jis matė, kad jį buvo apnikusios nelaimės ir kad kariuomenė buvo jį palikusi. ¹³Antijokas sustojo ties Dora su šimtu dvidešimčia tūkstančių kovotojų pėstininkų ir aštuoniais tūkstančiais raitelių. ¹⁴Jis apsupo miestą, ir laivai prisiartinio iš jūros pusės. Jie spaudė miestą iš sausumos ir iš jūros, ir niekam neleido nei įeiti, nei išeiti. ¹⁵Tuo tarpu atvyko iš Romos miesto Numenijus ir su juo buvusieji su laiškais karaliams ir šalims, kuriuose štai kas buvo parašyta: ¹⁶«Romėnų konsulas LUCIJUS siunčia sveikinimą karaliui Ptolemiejui. ¹⁷Pas mus buvo atėję senos prietelystės ir draugystės at-naujinti Žydų pasiuntiniai, mūsų prieteliai, atsiųsti vyriausiojo kunigo Simono ir Žydų tautos. ¹⁸Jie taip pat atnešė ir auksinį tūkstančio minų skydą. ¹⁹Taigi mums patiko parašyti karaliams ir šalims, kad nedarytų jiems pikta ir nekariautų prieš juos, nei prieš jų miestus, nei prieš jų kraštus, ir kad nepadėtų tiems, kurie prieš juos kovoja. ²⁰Mes mielų noru priėmėme iš jų skydą. ²¹Taigi, jei kurie nedorėliai atbėgo iš jų šalies pas jus, atiduokite juos vyriausiam kunigui Simonui, kad juos nubaustų, eidamas savo įstatymu»

²²Tokių pat dalykų buvo parašyta karaliui Demetrijui, Atalui, Aria-ratui, Arsakui ²³ir į visus kraštus: į Lampsaką, Spartiečiams, į Delą, į Mindą, į Sikijoną, į Kariją, į Samą, į Pamphiliją, į Likiją, į Halikar-nasą, į Koa, į Sidę, į Aradą, į Rodą, į Paselį, į Gortiną, į Gnidą, į Ki-prą ir į Kirenę. ²⁴Jų gi nuorašą jie atsiuntė vyriausiam Žydų kunigui Simonui ir tautai

⁹*Nedorėliai.* Plg 10,61. Taip čia Anti-jokas vadina visų pirma Triphoną ir Mitridatą /13,19,20; 14,2/. —

⁶*Kalti savus pinigus.* Tai buvo visai nauja teisė, suteikiama Simonui. Savų pinigų kalimas buvo laikomas visiškos nepriklausomybės žyme. —

⁷*Jerusalė...* Plg 10,31; 14,33. —

⁸*Visos duoklės...* Plg 13,39

¹⁰*Šimtas...* 138 m pirm Kr. — *Išėjo:* iš Seleukijos, kur jis buvo susidėjęs su Kleopatra. — *Visi kariuomenės...* Triphonas buvo pasi-daręs visiems nebepakenčiamas. Tai žinojo Antijokas ir tuo naudojosi. —

¹¹*Bėgdamas:* iš Phenikijos /Juoza-pas FI/. — *Į Dorą.* Senovės Kana-niečių miestas prie Tarpžemės jūros, netoli nuo Karmelio kalno. To miesto plotas 3 Kar 4, 11 yra vadinamas Nephath-Dor

¹⁵*Numenijus.* Plg 14,24. — ¹⁶*Luci-jus.* Gal pirmą kartą konsulu išrink-tas 139 m pirm Kr Lucijus Kalni-

jus Piso. Draug su juo antruoju kon-sulu buvo Markus Pupilijus Laenas. — *Ptolemiejui:* Egipto karaliui Pto-lemiejui VII Fiskonui /Evergetui II/, kurs, mirus jo broliui Filometoriui, viešpatavo dar 29 metus, /146-117 pirm Kr/. Duodama čia tik vieno tokio laiško nuorašas, nes visi kiti bu-vo į jį panašūs /plg 22e/. — ¹⁸*Tūkstančio minų...* Čia nesakoma, kad skydas būtų svėręs tūkstantį minų; tiek minų jis buvo vertas /plg 14,24/. — ¹⁹*Mums patiko...* Tuo pačiu Ro-mėnai prisiėmė prievolę reikale ginti Žydų tautą. — ²¹*Atbėgo iš jų šalies...* Panašią teisę gavo vėliau Erodas iš ciesoriaus Augusto prieš visus pabė-gusius į Romos valstybę Žydus

²²*Demetrijui:* Sirijos karaliui Deme-trijui II, kurs gal dar tuo metu nebuvo patekęs į Partų nelaisvę. — *Atalui:* Pergamo karaliui Atalui II; Atalas III pradėjo viešpatuoti ne anksčiau, kaip 138 m. — *Ariaratui:*

²⁵Karalius Antijokas apgulė Dorą jau antrą dieną, nuolat ją puldamas ir statydamas karo pabūklus; jis uždarė Triphoną, kad tasai neišeitų

²⁶Simonas atsiuntė jam pagalbon du tūkstančių rinktinių vyrų, sidabro, aukso ir daug ginklų. ²⁷Bet tasai nenorėjo priimti. Jis pavertė nieku visa, ką anksčiau buvo su juo sutaręs ir nusigrėžė nuo jo

²⁸Po to jis atsiuntė pas jį vieną savo prietelį, Atenobijų, su juo derėtis ir pasakyti: Jūs laikote paėmę mano karalystės miestus Jopę, Gazarą ir pilį Jerusaleje. ²⁹Jų plotus jūs sunaikinate, padarėte daug žalos šalyje, ir pasiėmėte daug mano karalystės vietų. ³⁰Taigi dabar atiduokite miestus, kuriuos esate paėmę ir mokesčius iš tų vietų, kurias jūs valdėte ne Judėjos sienose. ³¹O jei ne, tai duokite už juos penkis šimtus talentų sidabro ir kitus penkis šimtus talentų sidabro už jūsų padarytus sunaikinimus ir už miestų mokesčius; kitaip mes ateisime ir kovosime prieš jus. ³²Taigi karaliaus prietelius Atenobijus atvyko į Jerusaleį; jis pamatęs Simono garbingumą, aukso ir sidabro blizgėjimą ir didelį puošnumą, ir buvo nustebintas; jis pranešė jam karaliaus žodžius

³³Jam atsakydamas Simonas tarė: Svetimos žemės mes neužėmėme ir nelaikome paėmę to, kas svetima, tiktai mūsų tėvų palikimą, kurs mūsų neprietelių buvo kurį laiką neteisingai valdomas. ³⁴Esant gi patogiui metui, mes stengiamės atsiimti mūsų tėvų palikimą. ³⁵Ką dėl Jopės ir Gazaros, kurių tu reikalauji, tai jos pačios darė daug žalos tautoje ir mūsų šalyje; tačiau už jas mes duosime šimtą talentų. Atenobijus neatsakė jam nė žodžio. ³⁶Jis piktas sugrįžo pas karalių, pranešė jam šituos žodžius ir apie Simono garbingumą ir visa, ką buvo matęs; tuomet karalius labai įpyko

Kapadokijos karaliui Ariaratui V /162-131 pirm Kr/. — *Arsakui*: Partų karaliui Arsakui /žr aug 14,2/. — ²³[*Lampsaką*. Lampsakas Misijos miestas; bet gr t čia yra kitas vardas: Sampsamas, kurio vieta nežinoma. — *Spartiečiams*. Žr 12,7. — *Delą*. Mažiausi kikladų sala. — *Lindą*: pajūrio miestas Karijos provincijoje. — *Sikijoną*. Vienas svarbesniųjų Peloponeso miestų, į vakarus nuo Korinto. — *Kariją*. Mažosios Azijos provincijos pietvakarių pajūryje. Vyriausis jos miestas Halikarnasas. — *Samą*... Samas, Koas, Rodas, Kipras salų vardai. Pamphilija ir Likija Maž Azijos provincijų vardai. Sidė, Paselis, Gnidas miestai Maž Aziijoje, Gortina Kretos saloje, Aradas Phenikijoje prie Eleutero upės, Kirenė Libijos miestas Afrikoje

²⁵*Antrą dieną*. Kai tik miestas buvo apsuptas iš visur, Antijokas jau antrą dieną pradėjo artinti savo kariuomenę prie miesto /plg 13,14 e/ ²⁶*Simonas atsiuntė*... Juozapo Fl pasakojimu, Simono siunčiamą pa-

galbą Antijokas pradžioje priimdavęs su nemažu džiaugsmu, bet apsupęs jau bėgantį savo priešą Triphoną, jis pasijunta galįs pasitikėti savo jėgomis, atstumia naują Simono atsiųstą pagalbą ir panašiai kaip darė kiti Sirijos karaliai, atsiima visus savo pažadus

²⁸*Jūs laikote*... Karalius per savo pasiuntinį daro Žydams didelių priekaištų, sutinka dar palikti pačią Judėją valdyti Simonui, bet reikalauja gražinti paskutiniaisiais laikais Žydų atgautus miestus ir Antijoko Epifano pastatytą pilį Jerusaleje, siūlo juos brangiai išpirkti ir graso karu. — ³¹*Talentų*. Žydų talentas buvo vertas apie 17.000 litų. — ³²*Aukso ir*... Anot Gr t: taurių spintą /repositorium calicum/ su auksiniais ir sidabriniais indais ir gausinga tarnų daugybe. Plg 11,58

³³*Svetimos*... Simonas atsako ramiai ir gana išdidžiai. — ³⁵*Tautoje*: Žydams. Tuos miestus Simonas valdo karo teisėmis. Atlyginimo už juos galėjo reikalauti Antijokas, kai rašė Simonui pažadų laišką, bet ir dabar

³⁷Tuo tarpu Triphonas pabėgo laivu į Ortosiją. ³⁸Po to karalius paskyrė pajūrio vadu Kendebiejų ir davė jam pėstininkų ir raitelių. ³⁹Jis liepė jam eiti su kariuomene prieš Judėją, įsakė jam sustiprinti Gedorą, uždaryti miesto vartus ir kovoti prieš tautą. Karalius gi vijosi Triphoną

⁴⁰Kendebiejus atvyko į Jamniją ir pradėjo erzinti tautą, naikinti Judėją, gaudyti žmones ir užmušinėti, ir stiprinti Gedorą. ⁴¹Jis pastatė tenai raitelių ir kariuomenės, kad išeidami vaikščiotų Judėjos keliais, taip kaip buvo jam įsakęs karalius

16. ¹Jonas atvyko iš Gazaros ir pranešė savo tėvui Simonui, ką Kendebiejus darė prieš jų tautą. ²Tuomet Simonas pasiūkė du vyresniuojų sūnu, Judą ir Joną ir jiems tarė: Aš, mano broliai ir mano tėvo namai kovojome prieš Izraelio priešus nuo pat jaunystės iki šiai dienai, ir keletą kartų pasisekė mūsų rankomis išvaduoti Izraelį. ³Dabar gi aš pasenau, todėl jūs būkite mano vietoje ir mano broliai, ir išėję kovokite už mūsų tautą; dangaus gi pagalba tebūna su jumis! ⁴Tuomet jis susirinko iš šalies dvidešimt tūkstančių vyrų kovotojų ir raitelių. Šitie išėjo prieš Kendebiejų ir nakvojo Modinė

⁵Atsikėlę rytmetį jie ėjo į lygumą. Štai jiems priešais ėjo gausinga kariuomenė pėstininkų ir raitelių; bet tarp jų buvo upelis. ⁶Tuomet jis su visa savo kariuomene sustojo ties anais ir, matydamas savo žmones bijant bristi per upelį, pats perbrido pirmas. Pamatę jį, vyrai perbrido paskui. ⁷Jis padalino savo kariuomenę ir pastatė raitelius tarp pėstininkų; priešų gi raitarija buvo labai gausinga. ⁸Jis sutrimitavo šventais trimitais, ir Kendebiejus su savo kariuomene buvo priverstas bėgti; daug jų krito sužeistų, kiti gi pabėgo į tvirtovę. ⁹Tuomet buvo sužeistas Jono brolis Judas; bet Jonas vijosi juos, iki atvyko į Kedroną, kurį anas buvo sustiprinęs. ¹⁰Po to jie bėgo į bokštus, buvusius Azoto laukuose; tačiau jis juos padegė. Krito iš anų du tūkstančių vyrų ir jis ramiai sugrįžo į Judėją

¹¹Abobo sūnus Ptolemiejus buvo pastatytas vadu Jeriko lygumoje; Jis turėjo daug aukso ir sidabro, ¹²nes buvo vyriausiojo kunigo žentas.

jis sutinka pamokėti, kiek randa teisinga

³⁷*Laivu į Ortosiją.* Triphonui, nors jis buvo iš visų pusių apsuptas Doroje, pavyko ištrūkti ir pasiekti Ortosiją, Phenikijos uostą, į šiaurę nuo Tripolies, netoli nuo tos vietos, kur įteka į jūrą Eleuteras. Karalius vijosi Triphoną toliau ir užmušė jį Apamėjoje, kur Triphonas buvo užaugęs [Juozapas Fl]. Kendebiejus buvo paliktas Sirijos pajūrio vietininku. — ³⁹*Gedorą.* Gr t: Kedroną [plg 16,9]. Jis turėjo būti netoli nuo Jamnijos, gal dabartinės Kadros vietoje.

⁴⁰*Jamniją.* Plg 10,69

16. ¹*Iš Gazaros:* kur Jonas gyveno [13,54]. Gazara buvo nelabai toli nuo Jamnijos ir Kedrono. — ²*Du*

vyresniuojų. Jis turėjo dar trečią sūnų Matatiją [14 e]. — ³*Todėl jūs būkite.* Anot Gr t: jūs [Dievo] malone esate amžiaus stiprumoje, todėl stokite mano ir mano brolio vieton ir išėję... — ⁴*Modinė:* Makabiejų tėviškėje [plg 2,1; 13,25]

⁵*Upelis.* Gal Uadi Rubin. —

⁶*Tuomet jis:* Jonas, kurs buvo Simonas paskirtas visos kariuomenės vadu [13,53]. — ⁸*Sutrimitavo šventais...*

Žr Sk 10,9. — *I tvirtovę:* į Kedroną [Gedorą]. — ⁹*Anas:* Kendebiejus. —

¹¹*I bokštus...* Sargybos ir piemenų bokšteliai, iš kurių buvo žvalgomasi, ar kartais nesimato ateinančių priešų ir užpuolikų. — *Juos padegė.*

Anot Gr t: Jonas padegęs Azoto miestą, kurį jau anksčiau buvo vieną kartą sudeginęs Jonatas. Plg 10,84

¹³Jo širdis kėlėsi į puikybę; jis panorėjo paimti sau šalį ir galvojo, kaip klasta galėtų pašalinti Simoną ir jo sūnus

¹⁴Simonas gi, lankydamas miestus, buvusius Judėjos šalyje, ir rūpindamos jais, atvyko pats su savo sūnumis Matatiju ir Judu į Jeriką šimtas septyniasdešimt septintais metais vienuoliktame mėnesyje, tai yra Šabato mėnesyje. ¹⁵Abobo sūnus priėmė juos klastingai tvirtovėlėje, vadinamoje Doku, kurią jis buvo pastatęs, ir iškėlė jiems didelį pokylį; tačiau jis turėjo paslėpęs tenai žmonių. ¹⁶Simonui ir jo sūnums igėrus, Ptolemiejus su savaisiais pakilo, įėjo į pokilio vietą ir užmušė jį, du jo sūnu ir keletą tarnų. ¹⁷Taip jis padarė didelę niekšystę Israelyje ir atsilgino piktu už gera.

¹⁸Ptolemiejus parašė apie tai karaliui ir nusiuntė pas jį, kad atsiųstų jam į pagalbą kariuomenės, kad taip jis atiduotų jam šalį, jos miestus ir mokesčius. ¹⁹Kitus jis nusiuntė į Gazarą nužudyti Jono ir nusiuntė laiškų tūkstantininkams, kad jie ateitų pas jį, kad jis duotų jiems sidabro, aukso ir dovanų. ²⁰Kitus vėl jis nusiuntė paimti Jerusaleš ir šventyklos kalno

²¹Bet vienas žmogus anksčiau atvykęs pranešė Jonui Gazaroje, kad jo tėvas ir jo broliai žuvo, ir kad anas yra išsiuntęs taip pat tavęs už-

c/ Simono mirtis. Jonas Hirkanas

16,11-24. Simonas kartu su savo sūnumis Judu ir Matatiju nužudomas savo žento Ptolemiejaus /11-17/. Savo tėvo Simono vietą paima Jonas Hirkanas /18-24/

¹¹Abobo sūnus Ptolemiejus... Apie šitą asmenį daugiau žinių kitur nerandame. Gr jo vardas leidžia manyti, kad jis pats, ar jo giminė buvo labiau linkę prie graikų įpročių. Jis buvo turtingas, nes galėjo vesti paties vyriausiojo kunigo dukterį, ir gal dar labiau pralobo iš pelno, kurį turėjo duoti jam pavestos pareigos. Simonas, pasitikėdamas juo, kaip savo žentu, buvo paskyręs jį svarbios vietos Jeriko lygumoje viršininku; Ptolemiejus gal turėjo sergėti Jordano brastas; Simono išaugštintas jis atsimokėjo jam bjauriausio niekšo nedėkingumu. Jis įsigėdė būti visos Judėjos kunigaikščiu ir todėl sumanė nužudyti visą Simono šeimą

¹⁴Lankydamas... Savo senatvės nežiūrėdamas, Simonas pats lankė visas savo karalystės vietas ir jomis rūpinosi. — Šimtas... Vasario mėn 135 m pirm Kr. — ¹⁵Doku: gal toje vietoje, kur dabar yra Ain-Duk. — ¹⁶Igėrus... Kai valgydami ir gerdami buvo pasidarę linksmesni ir

mažiau atsargūs. — Užmušė jį: gal ir pats dalyvaudamas žudynėse

¹⁸Karaliui: Antijokui Sidiečiui. — Kad taip jis atiduotų... Ptolemiejus, prašydamas, kariuomenės, pasižada atiduoti Antijokui visą šalį su jos miestais, neabejodamas, kad karalius paliks čia jį patį savo vietininku, ar valdovu. Mokesčiai Gr t neminimi. — ¹⁹Gazarą: kur Jonas gyveno /13,54/. — ²⁰Šventyklos kalno: iš kurio buvo padaryta tikra tvirtovė

²³Kiti Jono darbai... I Mak knyga baigiama pasakojimu apie Simono mirtį ir laimingą Jono Hirkano išsigelbėjimą. Jono istorijos autorius neduoda, nes jis pats tikriausiai gyveno to kunigaikščio laikais, tačiau jis nurodo jos šaltinius, būtent, metraščius, kurie tačiau iki mūsų dienų neišliko. Anot Juozapo Fl, Hirkanas viešpatavęs 31 metus ir atlikęs gana daug garbingų darbų. Visų pirma jam tekę jau pirmaisiais metais kariauti prieš Antijoką Sidietį, kurs buvo apgulus Jerusale, tačiau po gana ilgos kovos sutikęs padaryti su Jonu taiką. Vėliau Jonui pavykę net dar praplėsti Judėjos ribas. Su Jono Hirkano mirtimi prasidėjo Makabiejų šeimos žlugimas. Jo palikuonys nebuvo paveldėję Makabiejų gabumų, pasižymėjo godumu, kovojo tarp savęs dėl valdžios ir

mušti. ²²Kai tik jis tai išgirdo, labai nusigando, nutvėrė tuos vyrus, kurie buvo atėję jo nužudyti ir užmušė juos, nes jis žinojo, kad jie tykojo jo nužudyti

²³Kiti Jono darbai, jo karai, jo drąsūs žygiai, kuriuos jis budriai atliko, pastatymas sienų, kurias jis išvedė, ir visas jo veikimas, ²⁴štai, tai yra aprašyta jo kunigystės dienų knygoje, nuo to meto, kai jis po savo tėvo stojo vyriausiuoju kunigu

63 pirm Kr pasikvietė teisėju ir tarpininku savo byloje Pompėjų. Tasai atėjo su Romos legijonais, paėmė jėga Jerusaleį ir keliolikai metų praslinkus Žydams buvo pri-

mesta Erodo dinastija, iki pagaliau Titas 70 m po Kr sugriovė Jerusaleį ir amžinai panaikino Judėjos nepriklausomybę

ANTROJI MAKABIEJŲ KNYGA

1. ¹Jerusalėje ir Judėjos šalyje gyvenantieji broliai Žydai broliams Žydams, esantiems Egipte, siunčia sveikinimą ir linki geros ramybės. ²Tesuteikia jums Dievas gėrybių ir teatsimena savo sandorą, kurią jis yra padaręs su savo ištikimais tarnais Abraomu, Isaoku ir Jokubu; ³teduoda jums visiems širdies, kad garbintumėt jį ir vykdytumėt jo valią visa širdimi ir geru noru. ⁴Tegul jis atveria jūsų širdį savo įstatymui ir savo įsakymams ir tepadaro taiką; ⁵teišklauso jūsų maldas, tesusiderina su jumis ir tenepalieka jūsų nelaimės metu! ⁶Taigi dabar mes čia meldžiamės už jus. ⁷Karaliaujant Demetrijui šimtas šešiasdešimts devintais metais buvome rašę jums mes, Žydai, sielvarte ir suspaudime, koks mums atsitiko anais metais, po to kai Jasonas pasitraukė

I. Įžanga. Palestinos Žydų laiškas Egipto Žydams

1,1-2,19. Pirmajame laiške Palestinos Žydai po pasveikinimo ir linkėjimų paduoda turinį seniau rašyto laiško Egipto Žydams ir kviečia juos švęsti Jerusaleš dievnamio pašventinimo šventę /1,1-10a/. Antrajame laiške, kurs prasideda taip pat pasveikinimu, kalbama apie Sirijos karaliaus Antijoko žuvimą /1,10b-17/, apie tai, kaip Neemijas atrado šventą ugnį /18-36/, kurią Jeremijas buvo paslėpęs, kai Jerusale buvo paimta; kaip jis paslėpęs taip pat sandoros padangtę, skryniją ir smilkalų altorių, /2,1-12/, kaip buvo Neemijo ir Judo įsteigtas šventas knygynas /2,13-19/

1. ¹Broliams. Būdami tos pačios tautos nariai, Palestinos Žydai vadino Egipto Žydus broliais /plg 1 Mak 12,6/. — *Esantiems Egipte*. Ptolemiejus Lagis buvo išvedęs į Egiptą apie 320 m pirm Kr daugiau kaip 100.000 Žydų, kurie čia apsigyveno. Naudodamies Egipto karalių teikiomomis lengvatomis, jie pasistatė Leontopolyje, netoli Heliopolies, šventyklą, vyriausiuoju kunigu esant Onijui IV, kurs buvo į čia atbėgęs, kai

jo tėvas Onijas III buvo nužudytas Dafnėje. Ta Leontopolies šventyklą stovėjo nuo 150 m pirm Kr iki 71 m po Kr ir darė pastangų visais atžvilgiais susilyginti su Jerusaleš dievnamiu. Tenai Žydai laikė savo pamaldas, aukodavo aukas, peržengdami įstatymo reikalavimą, kad būtų tik viena Dievo garbinimo vieta Jerusaleje /žr Kun 17,3; Pak 12,5/. — *Geros ramybės*. Tai žydiškas pasveikinimo išsireiškimas. — *„Savo įstatymui“*. Palestinos Žydai nelaikė Leontopolies teisėta ir tinkama aukų vieta. Įstatyme buvo pasakyta, kad aukos reikia aukoti tik Jerusaleje. — *„Tesusiderina“*: dovanodamas kaltes ir teikdamas malonių. Kaltė buvo atsiskyrimas; ji bus pašalinta, vėl susijungus prie vienos Jerusaleš šventyklos. Švęsdami Jerusaleš šventyklos pašventinimo dieną, Egipto Žydai parodys, kad jie laiko tą šventyklą tikra ir taip grįš prie Dievo garbinimo vienybės. — *„Mes čia meldžiamės“*: kad linkėjimai įvyktų. — *„Karaliaujant Demetrijui“*: Demetrijui II Nikatoriui, kurs gavo Sirijos sostą 146 m pirm Kr, mirus Aleksandriui Balui ir Ptolemiejui Filometoriui, /1 Mak 11,15.../. — *Šimtas...*

iš šventosios šalies ir iš karalystės. ⁸Jie sudegino duris ir išliejo nekaltą kraują, mes gi meldėmės Viešpačiui ir buvome išklaustyti; mes atnašavome auką ir geriausių miltų, uždegėme žiburius ir padėjome duonas. ⁹Taigi dabar jūs švęskite Padangčių švenčių dienas Kaslevo mėnesyje. ¹⁰Šimtas aštuonias dešimtis aštuntais metais

Jerusalėje ir Judėjoje gyvenanti tauta, Taryba ir Judas karaliaus Ptolemiejaus mokytoji Aristobului iš pateptųjų kunigų giminės, taip pat Egipte esantiems Žydams siunčia sveikinimą ir linki sveikatos. ¹¹Dievo išgelbėti iš didelių pavojų mes labai didžiai jam dėkojame, kad iš-tengėme kovoti prieš toki karalių. ¹²Nes jis tai išmetė iš Persijos tuos, kurie kovojo prieš mus ir prieš šventąjį miestą. ¹³Nes kai anas buvo vadas Persijoje su didžiausia kariuomene, jis žuvo Nanėjos šventykloje,

144 ar 143 m pirm Kr. — Ir antroje Mak knygoje nurodomi metai yra Seleukaičių eros, kuri prasideda 1 spalio 312 m pirm Kr. Bet 1 Mak kn autorius metų pradžią nukelia Žydų įpročiu į pavasarį į Nisano mėn; Jasonas gi ar jo trumpintojas 2 Mak autorius metus skaičiuoja nuo Tišrio mėn, rudenį. Iš čia vietomis atsiranda metų nurodyme mažas skirtumas. — *Buvome rašę.* Taip čia primenamas kitas prieš 19 metų rašytas laiškas. — *Jasonas...* Jasonas buvo nusipirkęs iš Antijoko vyriausiojo kunigo vardą ir dėjo pastangų supagoninti Judėją /plg žem 4,7.../. Tą bedievišką pasielgimą laiško autoriai vadina atpylimu nuo Judėjos ir teokratijos. — ⁸*Duris*: šventyklos duris. Minimai kažkurie sielvartai, kokių teko patirti Žydams, viešpataujant Antijokui Sk. Plg 1 Mak 1,37. 60; 4,38... 2 Mak 8,33. — ⁹*Jūs švęskite Padangčių...* Egipto Žydai kviečiami švęsti Jerusaleš dievnamio pašventinimo šventę. Toliau /10,6/ bus paaiškinta, kad šita Judo įsakyta dievnamio pašventinimo ar apvalymo šventė turėjo būti švenčiama taip, kaip Padangčių šventė. Todėl taip ji čia ir vadinama, tik pridendant paaiškinimo žodžius *Kaslevo mėnesyje* /gruodžio mėn/, tuo tarpu kad tikroji Padangčių šventė buvo švenčiama Tišrio /rugsėjo—spalio/ mėnesyje. — ¹⁰*Šimtas...* 124 m pirm Kr. Laiškas baigiamas nurodymu metų, kuriais jis buvo parašytas. Toliau prasideda antras laiškas, kurio rašymo laikas nenurodytas

Taryba. Čia Žydų taryba, senatas, gr Gerousia, Vulg t minima pirmą kartą; 1 Mak 12,6 ji yra įvardinta,

bet tik gr t; iš 2 Mak 4,44 ir 11,27 sužinome, kad ji buvusi jau Antijoko III Didžiojo metu. Pradžioje ji buvo sudaryta iš seniausių Žydų, kurie padėdavę vyriausiajam kunigui valdyti tautą pasauliniuose dalykuose. Iš tos tarybos vėliau pasidarė Žydų Sinedrijonas. — *Judas.* Čia įvardijamas Judas turėjo būti ne kas kitas, kaip tik Matatijo sūnus Judas Makabiejus. Antrasis laiškas, matomai, parašytas tuojau po Antijoko Epifano mirties, po kurios Judas gyveno dar 4 metus. Aristobulas, kuriam laiškas siunčiamas ir kurs čia vadinamas karaliaus Ptolemiejaus mokytoju, tai yra patarėju, gimimu buvo Žydas. Jis gyveno prie Egipto karaliaus Ptolemiejaus V /204-180/ rūmų ir buvo to karaliaus patikimas asmuo ir įtakingas patarėjas. Jis yra dedikavęs Ptolemiejui VI Filometoriui /180-146/ savo alegorinį Pentateukho aiškinimą, kuriame jis stengiasi suderinti šventąsias knygas su Aristotelio filosofija. Aristobulo paminėjimas laiške parodo, kad jis rašytas ne vėliau kaip 146 m, kuriais Ptolemiejus VI mirė. — *Iš pateptųjų kunigų*: iš vyriausiųjų kunigų giminės, todėl iš Aarono palikuonių. Aristobulas turėjo būti žymiausias Žydų atstovas Egipte, gal dėl to laiškas jam ir siunčiamas. — ¹¹*Prieš toki karalių.* Gr t: prieš karalių. Tas karalius, prieš kurį Žydams buvo labai pavojinga kovoti, turėjo būti Antijokas Epifanas. Plg 1 Mak 6,2... — ¹²*Nes jis tai...* Geriau Gr t: nes jis /Dievas/ išmetė tuos, kurie rengia kovą šventajame mieste. — ¹³*Buvo vadas Persijoje su didžiausia...* Gr t: su nugalima kariuomene. Plg

apgautas Nanėjos kunigų sumanumu. ¹⁴Būtent, Antiokas su savo prieteliais atėjo į tą vietą gyventi su ja ir gauti daug pinigų kraičio vardu. ¹⁵Kai Nanėjos kunigai buvo parodę pinigus, ir jis su nedaugeliu įėjo į šventyklos vidų, jie uždarė šventyklą, ¹⁶kai tik Antiokas buvo įėjęs. Paskui, atidarę paslėptą šventyklos angą, mesdami akmenis, jie užmušė vadą ir su juo buvusiuosius, sukapojo į gabalus ir, nukirtę galvas, išmetė laukan. ¹⁷Už visa tebūna pagarbintas Dievas, kurs išdavė bedievičius! ¹⁸Taigi norėdami dvidžimt penktą Kaslevo mėnesio dieną švesti dievnamio apvalymą, laikėme reikiama duoti jums žinią, kad taip pat ir jūs švestumėte Padangčių šventės dieną ir dieną ugnies, kuri buvo duota, kai Neemijas, atstaciūs dievnamį ir altorių, atnašavo aukas. ¹⁹Nes kai mūsų tėvai buvo vedami į Persiją, kunigai, kurie tuomet buvo Dievo garbintojai, paėmė tą ugnį iš altoriaus, slapčia paslėpę slėnyje, kur buvo gilus ir sausas šulinys, ir laikė ją tenai, taip kad ta vieta buvo visiems nežinoma. ²⁰O kai, daugeliui metų praslėmus, Dievui patiko, kad būtų Persijos karaliaus atsiųstas Neemijas, jis siuntė jieškoti ugnies vaikų vaikus tų kunigų, kurie buvo ją paslėpę; ir kaip jie mums pasakojo, jie nerado ugnies, bet tiršto vandens. ²¹Kunigas Neemijas liepė jiems semti ir atnešti sau; jis įsakė šlakstyti tuo vandeniu atneštas aukas, malkas ir kas buvo ant jų padėta. ²²Kada tai buvo padaryta ir atėjo metas, kai vėl pradėjo šviesti saulė, kuri pirma buvo pasislėpus už debesies, užsidegė didelė ugnis, taip kad visi stebėjosi. ²³Tuo tarpu, kolei auka degė, visi kunigai meldėsi, Jonatui pradedant, o kitiems atskatinėjant. ²⁴Neemijo gi malda buvo toki: Viešpatie, Dieve, visų Su-

1 Mak 3,37. — *Nanėjos*. Nanea ar Nana buvo babiloniečiams vaisin-gumo deivė. — ¹⁴*Gyventi su ja*. t y ją vesti. Ištekėdama už karaliaus deivė turėjo atiduoti jam savo didelį krautį. — ¹⁵*Buvo parodę pinigus*: kuriuos Antijokas norėjo gauti kaip krautį. — *Uždarė šventyklą*: kad Antijokas negalėtų ištrūkti. — ¹⁶*Paslėptą šventyklos angą*. Anot gr t tai turėjo būti paslėptos užvožiamos durys lubose. — *Ir su juo buvusius*. Anot Sir vertimo, buvęs užmuštas tik vienas Antijokas, nes tik jis buvo įėjęs į patį šventyklos vidų, jo gi palydovai turėję pasilikti šventyklos prieangyje. Kas atsitiko Antijoko kariuomenei, čia nieko nepasakoma, nes ir apie Antijoko žuvimą kalbama tik prie progos, laiško gi tikslas buvo nurodyti dievnamio pašventinimo svarbą. — Dėl čia paminėto Antijoko žuvimo aprašymo keliama nemaža ginčų. Vieni linkę manyti, kad Antijokas, apie kurį čia kalbama, turėjęs būti ne Epifanas, bet kitas. Įvardijamas tarp kitų Antijokas Didysis, kurs tikrai žuvgęs panašiu būdu, bet jis nebuvo Žydų tautos priešas.

Tiesa, apie Antijoko Epifano mirtį kitaip pasakojama 1 Mak 6,3... ir 2 Mak 9,1... būtent, kad jam pasisekė ištrūkti iš jam grėsusio pavojaus. Gali tat būti, kad laiškas Egipto Žydams buvo parašytas tuo metu, kai Judėją buvo ką tik pasiekę pirmi gandai apie tariamą Antijoko mirtį Nanėjos šventykloje. Gandai rodėsi panašūs į tiesą, nes tolygiai buvo atsitikę Antijokui D. Tie gandai ir buvo įrašyti į laišką. Vėliau, kai gauta tikresnių žinių, jog Antijokas Epifanas išsigelbėjo, pabėgdamas nuo maištą sukelusios minios, ir mirė tik vėliau kelyje į Babelę, tas tikras žinias surašė Jasonas savo veikale, jas pakartojo ir 2 Mak kn autorius /9,1.../, palikdamas laišką tokį, koks jis buvo parašytas Egipto Žydams. — ¹⁸*Dievnamio apvalymą*. Plg aug 9 e. — *Dieną ugnies*... Abi šventės buvo švenčiamos kartu. Gražinimas įstatymo įsakytų aukų buvo draug ir šventos ugnies gražinimas /Kun 9,24; 2 Kron 7,1/. — ¹⁹*[Persiją]*. Į Babiloną. Persija vadinama vėlesniu įpročiu tos šalys, kurios buvo anapus Euprato /plg 1 Mak 3,31/.

tvėrėjau! Baisusis ir galingasis, teisingasis ir gailestingasis, Tu, kurs vienas esi geras karalius, ²⁵vienas dosnus, vienas teisingas, visagalis ir amžinas, kurs išvaduoji Izraelį iš viso pikto, kurs pasirinkai mūsų tėvus ir juos pašventinai, ²⁶priimk auką už visą savo Izraelio tautą, sergėk savo dalia ir pašventink. ²⁷Surink mūsų išsklaidytuosius, išvaduok tuos, kurie vergauja pagonims, ir pažvelgk į paniekintuosius ir nekenčiamus, kad tautos žinotų, jog tu mūsų Dievas. ²⁸Nubausk tuos, kurie slėgia mus išdidžiai ir skriaudžia. ²⁹Pastatyk savo tautą savo šventoje vietoje, kaip yra pasakęs Mošė. ³⁰Kunigai gi giedojo giesmes, iki auka sudegė. ³¹Aukai sudegus, Neemijas liepė likusiu vandeniu apipilti didesniusius akmenis. ³²Tai padarius, iš jų užsidegė liepsna, bet ji buvo praryta šviesos, žibėjusios iš altoriaus. ³³Kai tas įvykis pasidarė žinomas, buvo pranešta Persų karaliui, kad toje vietoje, kurioje ištremtieji kunigai buvo paslėpę ugnį, pasirodęs vanduo, kuriuo Neemijas ir su juo buvusieji apiplovė aukas. ³⁴Karalius dalyką apsvarstęs ir rūpestingai ištyręs, pastatydino tenai šventyklą patvirtinti tam, kas buvo įvykę. ³⁵Ištyręs gi, jis davė kunigams daug gėrybių ir visokių dovanų, kurias jis ėmė savo ranka ir jiems dalino. ³⁶Neemijas praminė tą vietą Nephtaru, tai reiškia, Apiplovimas; daugelio gi ji vadinama Nephi

Pak 30,3-5
Žem 2,18

2. ¹Randama pranašo Jeremijo raštuose, kad jis liepęs paimti ugnį tiems, kurie buvo ištremiami, kaip jau buvo pažymėta, ir kaip jis įsakė tremtiniais. ²Jis davė jiems įstatymą, kad jie neužmirštų Dievo įsakymų ir nesuklystų mintimis, kai matys auksinius ir sidabrinis status ir jų papuošalus. ³Ir kitų panašių dalykų jiems sakydamas, jis ragino

— *Kunigai...* Gal pranašo Jeremijo raginami /žr žem 2,5/. — ²⁰*Persijos karaliaus*: Artakserks Longimano /Ilgarankio/. Plg 2 Esdr 2,1... — ²¹*Kunigas Neemijas*. Gr t: Neemijas įsakė kunigams. Neemijas buvo kilęs iš Judo palikuonių, o gal net iš Dovidų giminės, todėl nebuvo kunigas. — ²³*Tuo tarpu...* Anot Gr t: iki auka degė, meldėsi ir kunigai ir visi kiti, pradedant Jonatui, o kitiems pritariant Neemijo pavyzdžiu. — *Jonatui*. Anot Juozapo Fl, Jokhananui. Kiti mano, kad čia įvardijamas Jonatas yra tas pat asmuo, kurs minimas 2 Esdr 12,11. 12. — ²⁴*Viešpatie*. Gr t: Viešpatie, Viešpatie, Dieve... Čia turime vienatinį pavyzdį maldos, kuri buvo kalbama aukojimo metu. Anot gr t ta malda Jonato, ne Neemijo. — ²⁸*Pasakęs Mošė*. Plg Iš 15,17; Pak 30,3-9. — ³⁰*Iki auka sudegė*. Tų ž nėra Gr t. — ³¹*Didesniusius akmenis*: gal tuos, kurie buvo altoriaus pakraščėse. — ³²*Buvo praryta šviesos...* Tai turėjo būti įrodymas, kad Dievo įžiebtą altoriaus ugnis turėjo būti laikoma pašven-

tinta. — ³³*Persų karaliui*: Artakserksui I Longimanui. — ³⁴*Pastatydino tenai šventyklą*. Anot Gr t: Karalius, aptverdamas tą vietą, padarė ją šventa. — Taip buvo uždraustas priešėjimas prie jos. Žydai čia galėjo matyti tam tikrą pripažinimą iš karaliaus pusės jų kulto. — ³⁵*Ištyręs gi*. Anot Gr t: ir jiems /kunigams/ karalius ėmė daug dovanų ir davė /tiems, kuriems jis buvo palankus/. — ³⁶*Tą vietą*. Anot gr t: tai, t y, rastą skystimą. — *Nephtaru*. Anot kaikurių, tas žodis reiktų skaityti kitaip, būtent, *nekhar* /iš ebr ž *naphar*, valyti/, kurį galima išversti žodžiu purificatio, apiplovimas. Kiti dar spėlioja, kad atvykusieji su Neemiju persai /Neem 2,9/ tirštą skystimą pavadino Medų kalbos žodžiu naphta, kuriuo paprastai vadinama žibalas. Jis šiuo atveju užsidegęs nuo saulės spindulių, bet įvykį mačiusieji Žydai tai palaikė ypatingu Dievo malonės pasireiškimu

2. ¹*Jeremijo raštuose*: kurie buvo laikomi viešame arkvyve. Gr t: pra-

juos neatstumti įstatymo nuo savo širdies. ⁴Tame pat rašte buvo pažymėta, kaip pranašas, duotu sau Dievo apreiškimu, liepė neštis su savim padangtę ir skrynją, iki jis išėjo į kalną, į kurį buvo įkopus Mošė ir matė Dievo tėvonystę. ⁵Atėjęs tenai Jeremijas rado olos vietą ir įnešė į ją padangtę ir skrynją ir smilkalų altorių ir užtaisė angą. ⁶Kai kurie ėjusieji paskui priėjo draug pasižymėti sau vietos, bet negalėjo jos rasti. ⁷Tai sužinojęs Jeremijas, bardamas juos, tarė: Vieta bus nežinoma, iki Viešpats surinks išsklaidytąją tautą ir bus jai gailastingas. ⁸Tuomet Viešpats tai parodys, ir apsireikš Viešpaties didenybė, ir bus debesis, kaip jis pasirodydavo taip pat Mošei ir kaip jis apsireiškė, kai Saliamonas meldė, kad vieta būtų pašvęsta didžiajam Dievui. ⁹Nes jis buvo apdovanotas didžiausia išmintimi ir, būdamas pilnas išminties, atnašavo dievnamio pašventinimo ir pabaigimo auką. ¹⁰Kaip Mošė meldėsi Viešpačiui, ir nužengė ugnis iš dangaus ir sudegino auką, taip pat meldėsi ir Saliamonas, ir nužengė ugnis iš dangaus ir sudegino auką. ¹¹Mošė sakė: Kadangi nuodėmės auka nebuvo suvalgyta, tai ji sudeginta. ¹²Taip pat ir Saliamonas šventė dievnamio pašventinimą aštuonias dienas. ¹³Tie patys dalykai yra papasakoti Neemijo raštuose ir atsiminimuose, ir kaip jis, sudarydamas knygyną, rinko iš įvairių šalių knygas, ir Pranašų, ir Dovidą, ir Karalių laiškus, ir tas, kurios buvo apie do-

3 Kar 8,11
2 Kron 6,14

Kun 9,24
2 Kron 7,1

Kun 10,16.17

našas Jeremijas yra atrastas dokumentuose, kad jis liepęs... t y viešuose raštuose randama žinia, kad Jeremijas yra liepęs... Todėl tų raštų autorius buvo kas kitas, ne Jeremijas. Plg žem 4 e. — *Paimti*: ir paslėpti. — ⁴Mošė: kad pamatytų nors iš tolo Žadėtąją žemę /5 Moš 34,1.5/. Šventa padangtę, kuri buvo padaryta Mošės įsakymu, pastačius Saliamono šventyklą, buvo laikoma tam tikroje vietoje naujoje šventykloje kaip brangūs palaikai ir pasiliko čia iki Nebukadnetsaras apgulė Jerusale. Kai miestas buvo paimtas, Jeremijas Dievo įsakymu ir gal su žinia kariuomenės vado Nabuzardaną, kuriam pranašas buvo pažįstamas /Jer 52,7.13/, paėmė senąją padangtę kartu su sandoros skrynja ir smilkalų altoriumi /5 e/ iš šventyklos, kol Nebukadnetsaras dar nebuvo davęs įsakymo sudeginti miestą ir šventyklą /Jer 52,7-13/, ir visa tai išgelbėjo čia aprašomu būdu. Autorius primena tą išgelbėjimą, kad dar labiau iškeltų aikštėn šventumą Jerusalės dievnamio, kurio pašventinimo diena turėjo būti švenčiama, nes į tą dievnamį turėjo grįžti išgelbėti šventi dalykai, taip kaip jau buvo gauta šventa ugnis /7 3/. ⁵Olos vieta. Anot Gr t: butą olos pavidalo. — *Įnešė*: kuriems padedant

/6 e/. Laiko šiems šventiems dalykams gelbėti Jeremijas turėjo gana, nes nuo tos dienos, kurioje pranašas buvo paleistas iš kalėjimo, iki Jerusalės sunaikinimo, praslinko visas mėnuo /plg Jer 39,2.11-14; 40,1 ir 4 Kar 25,2.8.9/. — ⁷Vieta bus nežinoma... Plg Jer 3,16... — *Iki Viešpats surinks...* Tautos surinkimas paprastai suprantamas apie Babelės nelaisvės pabaigą, bet neretai jis turi bendresnę ir platesnę prasmę. Babelės nelaisvei pasibaigus, į Zorobabelio šventyklą nebuvo grąžinti Jeremijo paslėptieji dalykai. Yra aiškintojų, kurie mano, kad paslėptosios šventenybės vėl bus atrastos, kai Izraelio tautos visuma grįš prie Kristaus. Bet gali būti, kad čia laiško autoriai buvo pasidavę įtakai kurio nors apokriphinio anų laikų veikalo, kuriame ne visai tiksliai buvo kalbama apie teokratijos atnaujinimo laikus, ir net pranašų žodžiai buvo klaidingai aiškinami. — ⁸Apsireikš Viešpaties... Plg 3 Kar 8,11; 2 Kron 7,1. — ⁹Nes jis: Saliamonas. Vulg t čia vienu kitu žodžiu skiriasi nuo Gr t. — ¹⁰Kaip Mošė meldėsi: 3 Moš 9,24. — ¹¹Mošė sakė: kadangi... Ir čia laiško autoriai nori pabrėžti Egipto Žydams didelį Jerusalės dievnamio šventumą, kad jis turi šventą ugnį, kuria reikale galima sudegint

vanas. ¹⁴Taip pat ir Judas surinko visa tai, kas buvo dingę kare, kurs buvo mus ištikęs, ir tai yra pas mus. ¹⁵Todėl, jei jūs jų norite, atsiųskite, kad jums parneštų. ¹⁶Taigi rengdamies švęsti dievnamio apvalymą, mes jums parašėme; todėl jūs gerai padarysite, jei tas dienas švęsite. ¹⁷Dievas gi, kurs yra išgelbėjęs savo tautą ir sugrąžinęs visiems tėvovystę, karalystę, kunigystę ir šventyklą, ¹⁸kaip yra žadėjęs įstatyme, tikimės, veikiai pasigailės mūsų ir surinks mus iš visų šalių po dangumi į šventąją vietą. ¹⁹Nes jis išgelbėjo mus iš didelių pavojų ir apvalė vietą

Pak 30,5
Aug 1,29

²⁰Apie Judą Makabiejų ir jo brolius, apie didžiosios šventyklos apvalymą ir altoriaus pašventinimą, ²¹taip pat ir apie kovas prieš Antijoką Skaistųjų ir jo sūnų Eupatorių, ²²apie apsireiškimus, suteiktus iš dangaus tiems, kurie drąsiai kovojo už Žydus, taip kad jie, nors buvo negausingi, atsiėmė visą šalį, privertė pabėgti svetimšalių daugybę, ²³atgavo geriausią visame pasaulyje dievnamį, išvadavo miestą, sugrąžino įstatymus, kurie buvo panaikinti, nes Viešpats buvo jiems maloningas visu palankumu, ²⁴kaip tie dalykai yra parašyti Jasono Kireniečio penkiose knygos, mes mėginome sutrumpinti į vieną knygą. ²⁵Nes turėdami prieš akis knygų daugybę ir dėl medžiagos gausumo sunkenybę tiems, kurie nori įsigilinti į istorijos pasakojimus, ²⁶mes pasirūpinome, kad norintiems tiksliai skaityti tai būtų dvasios malonumas, kad mokslo mėgėjai lengviau galėtų įsidėti į atmintį, ir kad visi skaitytojai turėtų naudos. ²⁷Ant savęs mes, kurie pasiėmėme tą trumpinimo darbą, užkrovėme ne lengvą vargą, bet uždavinį, kuriam reikia daug budėjimo ir prakaito. ²⁸Kaip tie, kurie rengia pokylį ir stengiasi patenkinti kitų norus, kad įsigytų daugelio malonę, taip ir mes mielu noru imamės darbo. ²⁹Tikslesnes

nuodėmės aukos liekanas, kurios ne visos būtų suvalgytos, bet minimi čia Mošės žodžiai, panašūs į 3 Moš 10,16.17, pritaikinti netinkamai. Gal ir šitoje vietoje pasireiškia apokriphinių raštų įtaka. Galima tačiau sutikti su nuomonę tų aiškintojų, kurie spėlioja, kad čia knygos tekste yra žymesnių trūkumų. — ¹²Aštuonias dienas. Plg 3 Kar 8,65; 2 Kron 7,8... — ¹³Atsiminimuose. Iš jų gal buvo sudaryta Neemijo knyga. — *Iš įvairių šalių knygas.* Tikriausiai: knygas apie karalius. Vulg t yra perrašinėtojo klaida «de regionibus» vietoje «de regibus». — *Dovido:* psalmes. — *Laiškus ir tas.* Anot Gr t: laiškus apie dovanas, t y karalių dokumentus apie dovanas Jerusaleš šventyklai. Iš šitos vietos patiriame, kad Neemijas surinko į vieną vietą įvairias Žydų tautos knygas; buvo surinktos istorinės knygos, pranašų knygos, psalmės, taip pat dovanų ar užrašų dokumentai. Nustatyti tačiau tiksliau, iš kurių knygų susidėjo tas Neemijo rinkinys, neturint daugiau žinių, negalima. — ¹⁴Judas. Tikriausiai Makabiejus. —

¹⁵Jei jūs norite... Palestinos Žydai čia nesako, kad jie turi daugiau knygų, kaip Egipto Žydai; jie tik pasisako, kad, nežiūrint Antijoko Epifano nukreipto prieš šventas Žydų knygas persekiojimo, jie tebeturi visas ir yra pasiryžę net jų nuorašą duoti Egipto Žydams. — ¹⁶Rengdamies švęsti. Žr aug 1,5. — ¹⁷Išgelbėjęs: Palestinos Žydus iš Sirų karalių vergijos. — ¹⁸Įstatyme: 5 Moš 30,3-5. — ¹⁹Vietą: Jerusaleš šventyklą

Autoriaus /Jasono knygų trumpintojo/ prakalba

2,20-33. Prakalboje knygos autorius sakosi norįs duoti skaitytojams sutrumpintą pasakojimą apie tuos dalykus, kuriuos jis radęs parašytus penkiose Jasono knygos ir paaiškina, kaip jis mano savo darbą atlikti

²⁰Apie Judą... Plg 1 Mak 2,2-5. — *Šventyklos apvalymą...* Plg 1 Mak 4,47... ²¹Skaistųjų: Epifaną. — *Eupatorių:* Antijoką Eupatorių. — ²²Apie apsireiškimus... Apie Dievo suteiktą globą, bendrai imant, ir apie stebuklingus ženklus ir pagalbos suteikimą iš augštybių. — ²⁴Jasono. Tuo vardu

žinias apie atskirus dalykus mes paliekame autoriams, patys gi stengiamės trumpinti, žiūrėdami trumpinimo taisyklių. ³⁰Nes kaip naujų namų statytojui reikia rūpintis visu pastatu, tam gi, kuriam pavesta juos nutepti, reikia įieškoti, kas tinka jiems pagražinti, taip reikia spręsti ir apie mus. ³¹Nes sustatyti ištirtus dalykus, sutvarkyti kalbą ir rūpestingai įsigilinti į atskiras kiekvieno įvykio aplinkybes, tai istorijos autoriaus dalykas, ³²trumpintojui gi reikia palikti pareigą rūpintis išsireikimų trumpumu ir vengti ilgų pasakojimų. ³³Taigi mes čia pradėsime pasakojimą. Prakalbai tebūna gana to, kas pasakyta; nes būtų paika daug kalbėti, dar nepradėjus istorijos, ją gi pačią trumpinti

3. ¹Kai šventajame mieste buvo gyvenama pilnoje ramybėje, kai dar ir įstatymai dėl vyriausiojo kunigo Onijo pamaldumo ir dėl jo neapykantos visam, kas pikta, buvo labai gerai laikomi, ²atsitikdavo, kad net karaliai ir kunigaikščiai laikė vietą augščiausios pagarbos verta ir puošė šventyklą didžiausiomis dovanomis, ³taip kad ir Azijos karalius Seleukus duodavo iš savo pajamų visas lėšas, reikiamas aukoms daryti

⁴Bet Simonas iš Benjamino giminės, paskirtas šventyklos viršininku, pradėjo vaidą, nors jam priešinosi vyriausis kunigas, kad nedarytų nieko neteisingo mieste. ⁵Neįstengdamas nugalėti Onijo, jis nuvyko pas Tarsėjaus sūnų Apolonijų, kurs tuo metu buvo Celesirijos ir Phenikijos vadas, ⁶ir jam pranešė, kad Jerusaleš išdas pilnas neapskaitomos pinigų

buvo vadinama ne vienas Žydas Makabiejų laikais; juo gal buvo pakeičiamas tikrai žydiškas vardas: Jošuš. — *Kireniečio*, t y, kilusio iš Kirenės. Kirenė yra Kirenaikos /Pentapolis/ miestas šiaurinėje Afrikoje. Ji priklausė Egipto Ptolemiejams. Kirenaikoje gi gyveno gana daug Žydų. Plg 1 Mak 15,23; Apd 2,10. — ²⁶*Knygų*. Gr t: skaičių /kuriais buvo nurodomi metai, kiek buvo kovojančių, žuvusių kovose ir tt/. — ²⁸*Ir stengiasi patenkinti...* Gr t: mintis: ir kurie įieško kitų naudos ir turi prieš akis daugelio patenkiniimą. — ²⁹*Tikslėsnes žinias...* Anot Gr t: kalbėti tiksliai apie kiekvieną atskirą dalyką paliekame autoriui

Penkių Jasono knygų turinio santrauka

1. Žydų istorija, karaliaujant Seleukui IV ir Antijokui Epifanui

a) Žydų persekiojimai Seleuko laikais

3,1-4,6. Pirmame sutrumpinto Jasono veikalo skyriuje /3,1-10,9/ autorius visų pirma pasakoja apie persekiojimus Žydų paskutiniais Seleu-

ko IV metais ir viešpataujant Antijokui Epifanui. Persekiojimams duoda progos Simono įskundimas, būk Jerusaleš šventykloje esą labai daug turtų, kurių paimti karaliaus atsiunčiamas Eliodoras /3,1-14a/; tačiau Žydams karštai meldžiantis, Eliodoras pasirodžiusių angelų skaudžiai nuplakamas /3,14b-30/; išlieka jis gyvas tik vyriausiam kunigui Onijui užtariant ir pats skelbia Dievo visagalybę /3,31-40/. To paties Simono kaltinamas Onijas vyksta pas karalių /4,1-6/

3. ¹*Kai šventajame...* Seleuko Filopatorio laikais. Nors prakalboje autorius žadėjo pasakoti tik apie Judo Makabiejaus ir jo brolio darbų, taip pat apie jų kovas prieš Antijoką Epifaną ir Antijoką Eupatorį, bet apie tuos dalykus jis pradės kalbėti tik penktame skyrelyje. 3 ir 4 sk jo skiriami įvykiams iš paskutinių Seleuko IV metų. — *Onijo*. Onijas III pastojio vyriausiuoju kunigu 196 m pirm Kr. Jis dėl savo pamaldumo buvo gerbiamas net Sirijos karaliaus rūmuose. — ²*Net karaliai ir...* Pav Ptolemiejus II Filadelfas, Ptolemiejus III Evergetas /Juozapas Fl/. — ³*Azijos karalius*. Sirijos karalių titū-

daugybės, kad bendrieji turtai neapsakomai dideli, kad jie nepriklauso aukų lėšoms ir esą galima padaryti, kad visa tai patektų į karaliaus rankas

⁷Kai Apolonijus pranešė karaliui tai, kas jam buvo pasakyta apie pinigus, jis, pasikvietęs savo reikalų viršininką Eliodorą, pasiuntė jį su įsakymu atgabenti minėtuosius pinigus. ⁸Eliodoras tuojau iškeliavo, dengdamas noru aplankyti Celesirijos ir Phenikijos miestus, tikrumoje gi kad įvykdytų karaliaus sumanymą. ⁹Atėjęs į Jerusaleį ir meiliai vyriausiojo kunigo priimtas mieste, jis papasakojo, kas buvo pranešta apie pinigus ir pasakė, ko jis čia atvykęs; klausė gi, ar taip yra tikrumoje. ¹⁰Tuomet vyriausis kunigas paaiškino, kad tai padėti pinigai ir paskirti našlėms ir našlaičiams išlaikyti, ¹¹dalį pinigų, apie kuriuos buvo pranešęs bedievis Simonas, esanti labai žymaus žmogaus Tobijo sūnaus Hirkano, viso gi esą keturi šimtai talentų sidabro ir du šimtu aukso, ¹²kad jokiū būdu negalima apvilti tų, kurie patikėjo vieta ir šventykla, kuri dėl savo garbingumo ir šventumo gerbiama visame pasaulyje. ¹³Bet jis, sulig duotu sau karaliaus paliepiu, sakė, kad pinigai reikia būtinai nugabenti pas karalių. ¹⁴Taigi paskirtą dieną Eliodoras ėjo į vidų duoti savo nurodymų

Tuo tarpu visame mieste buvo nemažas sujudimas. ¹⁵Kunigai kuniškiškais apdais parpuolė ties altoriumi ir šaukė iš dangaus tą, kurs buvo davęs įstatymą apie padėtus dalykus, kad išsaugotų juos nepaliestus tiems, kurie buvo juos padėję. ¹⁶Kas matė vyriausiojo kunigo veidą, buvo sužeistas iki širdžiai, nes jo išvaizda ir veido spalva liūdijo apie vidinį sielos skausmą. ¹⁷Nes liūdesys buvo apsupęs jį ir šiurpas ėjo jam per kūną, iš ko žiūrintiems darėsi matomas jo širdies skausmas. ¹⁸Kiti vėl būriais bėgo iš namų ir dalyvavo viešose maldose, nes vieta turėjo būti išniekinta. ¹⁹Moteriškės, susijuosusios krūtinę ašutinėmis, skubėjo gatvėmis, net ir mergaitės, kurios paprastai laikomos

las. 1 Mak 8,6. — *Seleukas*: Seleukas IV Filopatoris /187-176 m pirm Kr/. Antijoko Didžiojo įpėdinis, vyresnysis Antijoko Epifano brolis ir jo pirmatakas Sirijos soste. — *Visas lėšas*. Be aukų, kurios buvo duodamos karaliaus lėšomis, buvo ir kitų, kurioms lėšos buvo imamos iš šventyklų išdo, be to, karaliai ir pažadėję lėšų, ne visuomet savo pažadus pilnai atitęsėdavo

⁴*Šventyklos viršininku*. Simonas nebuvo iš kunigų giminės; jis gal buvo paskirtas šventyklos prekyvietės užvaizdu, todėl tik labai plačia prasme galėjo būti vadinamas šventyklos viršininku. — *Pradėjo vaidą*... Anot Gr t: susikivirčiojo su vyriausiuoju kunigu dėl įstatymo peržengimų /anot kitų: dėl miesto prekyvietės priežiūros dalykų/. — ⁵*Apolonijų*. Gal jo sūnus Apolonijus buvo vėliau Demetrijaus paskirtas to paties krašto vadu. 1 Mak 10,69. — ⁶*Kad bendrie-*

ji... Kad tiek pinigų nereikia aukoms ir ne joms jie skirti

⁸*Eliodorą*. Karalius Seleukas buvo nužudytas kažin kokio Eliodoro, kurs norėjo paimti sau jo vietą. Bet ar čia kalbama apie tą patį Eliodorą, nepigu pasakyti. — ¹¹*Apie kuriuos*. Anot Gr t: ne kaip. — *Hirkano*. Iš kitur nežinomas asmuo. — *Keturi šimtai*... Sidabro talentas buvo vertas apie 17.000 litų, aukso apie 263.000, todėl visas turtas buvo vertas arti 60.000.000 litų. Jei čia kalbama apie Siriškos talentus, tai jie buvo perpus mažesni, todėl ir viso turto vertė reikėtų perpus sumažinti. — ¹²*Negalima apvilti*. Net ir pagonių akims žiūrint, didelis buvo nusikaltimas atimti iš šventyklos pinigus, paskirtus našlėms ir našlaičiams išlaikyti

¹⁵*Ir šaukė iš*... Malda buvo viena-tinė apsigynimo priemonė, kokią turėjo kunigai. — *Įstatymą apie padė-*

uždarytos, vienos bėgo pas Oniją, kitos prie sienų, kitos žiūrėjo pro langus; ²⁰visos gi, tiesdamos rankas į dangų, meldėsi; ²¹nes mišrios minios ir mirtino išgąščio apimto vyriausiojo kunigo laukimas buvo vertas pasigailėjimo. ²²Taip jie šaukėsi į visagalį Dievą, kad tai, kas jam buvo patikėta, būtų išlaikyta visai nepaliesta tiems, kurie buvo patikėję

²³O Eliodoras, ką buvo nutaręs, vykdė toje pačioje vietoje, pats su palydovais būdamas čia pat prie iždinės. ²⁴Bet visagalio Dievo dvasia apsireiškė labai matomai, taip kad visi, kurie buvo išdrįsę klausyti Eliodoro, Dievo galybės ištikti, sukniubo, nustoję jėgų ir baimės apimti. ²⁵Nes jiems pasirodė žirgas su sėdinčiu ant jo baisiu raiteliu, papuoštas geriausiais dangalais, ir jis smarkiai užgavo Eliodorą priešakinių kojų kanopomis; tasai gi, kurs ant jo sėdėjo, rodėsi turįs auksinius ginklus. ²⁶Be to, dar prisidėjo du jaunikaichiu, nepaprasto stiprumo, puikiai pasipuošę ir gražiais apdaraais, kuriuodu apstojo jį ir iš abiejų šonų plakė jį, suduodami jam be paliovos daugybę kirčių. ²⁷Eliodoras ūmai sukniubo ant žemės ir buvo apsuptas tirstos tamsybės; jį skubiai paėmė ir, padėję į nešamąją kėdę, išnešė laukan. ²⁸Taip tas, kurs buvo įjęs į minėtąją iždinę su daugeliu pasiuntinių ir palydovų, buvo išneštas, nė vienam neteikiant jam pagalbos, nes buvo pasireiškusi aiški Dievo galia. ²⁹Dievo galia jis gulėjo be žado, visai nustojęs vilties išsigelbėti. ³⁰O Žydai šlovino Viešpatį, kurs išaugštino savo vietą; šventykla, kuri ką tik buvo pilna baimės ir sumišimo, apsireiškus visagaliu Viešpačiui, pasidarė pilna džiaugsmo ir linksmybės

³¹Tuomet kaikurie Eliodoro prieteliai skubiai prašė Oniją šauktis į Augščiausįjį, kad dovanotų gyvybę tam, kurs jau merdėjo. ³²Vyriausis kunigas, turėdamas galvoje, kad kartais karalius neįtartų, jog Žydai padarę Eliodorui ką nors pikta, atnašavo už to žmogaus pagijimą išganingą auką. ³³Vyriausiam kunigui besimeldžiant, tie patys jaunikaichiai, tais pačiais apdaraais apsilvėję, atsistojo prie Eliodoro ir tarė: Dėkok kunigui Onijui, nes dėl jo Viešpats dovanojo tau gyvybę. ³⁴Tu gi Dievo nuplaktas skelbk visiems didžius Dievo darbus ir galią. Tai pasakę, juodu išnyko

³⁵Eliodoras, atnašavęs Dievui auką ir padaręs didelių įžadų tam, kurs leido jam išlikti gyvam, dėkodamas Onijui, pasiėmė savo kariuomenę ir grįžo atgal pas karalių. ³⁶Jis liudijo visiems apie tuos didžiojo Dievo darbus, kuriuos buvo matęs savo akimis. ³⁷O kai karalius paklausė Eliodorą, kas tiktų būti dar kartą siunčiamas į Jerusale, jis atsakė: ³⁸Jei turi kokį neprietelį ar tokį, kurs tykoja tavo karalystės, siųsk tą

tus... Iš 22,7; Kun 6,2. — ¹⁹*Moteriškos...* Viešas pasirodymas moterų, kurios paprastai labiau laikėsi savo namų gyvenimo, jų gedulo apdarai buvo ženklai didelio susijaudinimo dėl gresiančio šventyklos pavojaus. — *Vienos bėgo pas Oniją...* Gr t: vienos bėgo prie savo namų durų, kitos ant sienų /kuriomis buvo apsupti namų sodai/, kitos vėl žiūrėjo pro langus

²⁴*Klausyti...* Gr t: įeiti /su Eliodoru/. — *Dievo galybės...* Plg Teis 6,22; Dan 8,17. — ²⁵*Pasirodė...*

kaip ginkluotas kovotojas dėl Izraelio buvo pasirodęs taip pat pranašui Elisiejui. 4 Kar 6,17. — ²⁷*Buvo apsuptas...* Nualpo ir nustojo sąmonės. —

²⁸*Nė vienam neteikiant...* Anot Gr t: negalėdamas pats sau padėti

³²*Išganingą.* To ž nėra Gr t. Žydai panašiais atvejais aukodavo nuodėmės auką. — ³³*Besimeldžiant.* Gr t: darant permaldavimą, t y, aukojant auką

³⁵*Atnašavęs.* Anot Gr t: liepęs atnešti. Plg Sk 15,13. — ³⁷*Kas tikty...* Karalius gal manė, jog pats Eliodoras

ir gausi jį atgal nuplaktą, jei tačiau jis ištrūks, nes toje vietoje tikrai yra kažin kokia Dievo jėga. ³⁹Nes tas, kurs gyvena danguje, lanko tą vietą ir jai padeda, ateinančius gi pikta daryti jis užgauna ir sunaikina. ⁴⁰Toks tai buvo atsitikimas su Eliodoru ir izdo apsaugojimu

4. ¹Bet minėtasis Simonas, kurs buvo pinigų ir tėvynės išdavikas, kalbėjo pikta apie Oniją, lyg kad jis būtų pakurstęs tai daryti Eliodorą ir jis pats buvęs nelaimių priežastis; ²jis drįso vadinti karalystės išdavėju miesto geradarių, savo tautos gynėją ir uolų Dievo įstatymo sergėtoją. ³Kadangi tačiau ta neprietelystė ėjo taip toli, kad net įvykdavo nužudymų per kaikiuriuos Simono sėbrus, ⁴Onijas, apsvarstęs, kaip tas vaidas yra pavojingas, ir tai, kad Apolonijus, kaip Celesirijos ir Phenikijos vadas savo dūkimu didina Simono pyktį, nuvyko pas karalių, ⁵ne kaip piliečių skundėjas, bet pats turėdamas galvoje visos daugybės naudą. ⁶Nes jis matė, kad be karaliaus tarpininkavimo nebuvo galima sugrąžinti taiką, ir kad Simonas nesiliaus daręs paikybų

⁷Bet mirus Seleukui ir pradėjus viešpatauti Antijokui, kurs vadinosi Skaistusis, Onijo brolis Jasonas stengėsi gauti vyriausiąją kunigystę. ⁸Jis nuvyko pas karalių ir pažadėjo jam tris šimtus šešias dešimtis talentų sidabro, o iš kitų pajamų, aštuonias dešimtis talentų. ⁹Be to, jis žadėjo jam dar kitus šimtą penkias dešimtis, jei jam bus leista įsisteigti mankštos mokyklą ir jaunimo lavinimo aikštę ir įrašinėti Jerusaleės gyventojus Antijokijos piliečiais

doras buvo kaltas, kad jam žygis nepasisėkė. — ³⁹*Lanko tą vietą ir...* Anot Gr t: turi akis ant tos vietos ir ją gina. Plg 2 Mak 8,36.

4. ¹*Simonas.* Žr aug 3,4. — *Tai daryti:* veržtis į šventyklą. — *Nelaimių:* Eliodoro nuplakimo. — ³*Per kaikiuriuos...* Gr t: per vieną. — ⁴*Apolonijus.* Žr 3,5. — ⁶*Nes jis matė...* Ar Onijui pavyko laimėti ką nors pas karalių, nežinia. Neilgai trukus karalius Seleukas buvo nužudytas. Onijas turėjo sugrįžti Jerusaleen; vyriausiuoju kunigu jam nebe ilgai teko būti. Keletui metų praslinkus ir Onijas buvo nužudytas [žr žem 34 e/

b/ *Žydų persekiojimai Antioko Epifano laikais*

4,7-7,42. Pradėjus viešpatauti Antijokui Epifanui, vyriausiojo kunigo brolis Jasonas nusiperka sau iš karaliaus vyriausiąją kunigystę ir pradeda vesti į Jerusaleės Žydų gyvenimą pagonių įpročius /4,7-22/; trejiems metams praslinkus, vyriausiąją kunigystę paveržia iš Jasono Menelajus, kurs nenori mokėti pažadėtų karaliui pinigų, turi vykti

pas Antijoką, ir, proga pasinaudojęs, įkalba karaliaus vietininkui Andronikui nužudyti buvusį vyriausiąją kunigą Oniją. Antijokas nubaudžia Androniką mirtimi, bet, kilus bylai dėl nusikaltimų Menelajaus pavaduotojo Lisimakho, kurs visa darė Menelajaus pakurstomas, karalius išteisina Menelajų /4,23-50/. Atstatytasai vyriausis Kunigas Jasonas, proga pasinaudojęs, paima Jerusaleę, nužudo daug jos gyventojų, bet priverstas bėgti miršta svetimoje šalyje /5,1-10/. Antijokas, įtaręs Žydus neištikimybę, paima Jerusaleę, apiplėšia šventyklą ir vargina Žydus per savo pastatytus viršininkus /5,11-27/; neilgai trukus, pradeda varu versti Žydus priimti pagonių įstatymus /6,1-17/, nukankina dėl ištikimybės Žydų įstatymui Eleazarą /6,18-31/ ir septynis brolius kartu su jų motina /7,1-42/

¹*Antijokui.* Plg 1 Mak 1,11-17. — *Jasonas.* Žydiškas vardas turėjo būti Jošue /Jėsus/, sugraikino tą savo vardą tikriausiai jis pats. — ⁸*Tris šimtus...* Tai turėjo būti vienakartis mokestis; pinigų gauti Jasonas tikėjosi iš šventyklos izdo. — ⁹*Mankštos mokyklą:* suaugusiems. 1 Mak

¹⁰Karaliui sutikus, kai tik Jasonas gavo pirmąją vietą, jis tuoju pradėjo vesti į savo viengėnčių tarpą pagonių įpročius. ¹¹Pašalinęs tai, kas karalių maloningumu buvo pripažinta Žydams, tarpininkaujant Jonui, tėvui to Eupolemo, kurs dalyvavo pasiuntinytėje pas Romėnus dėl prietelystės ir sandoros, ir panaikinęs teisėtas piliečių teises, platinio priešingus įstatymui įpročius. ¹²Nes jis išdriso įsteigti po pat pilimi mankštos mokyklą ir vesti visų geriausius jaunikačius į nepadorias vietas. ¹³Buvo gi tai ne pradžia, bet svetimo pagonių elgesio didėjimas ir pažanga dėl bjauriausio ir negirdėto bedievio, nekunigo Jasono nusikaltimo, ¹⁴taip kad kunigai užsiimdavo jau nebe altoriaus pareigomis, bet paniekinę altorių ir pametę aukas, skubėdavo dalyvauti įstatymui priešingame rungtynių mokyklos vaidinime ir skritinės mėtyme. ¹⁵Nieku laikydami, kas buvo garbinga tėvynėje, jie laikė geriausiais graikų požymius. ¹⁶Dėl šitų buvo jų tarpe pavojingų varžytinių; jie uoliai sekė anų įpročiais ir troško būti visais atžvilgiais panašūs į tuos, kuriuos anksčiau laikė neprieteliais ir žudytojais. ¹⁷Nes elgtis bedieviškai prieš Dievo įstatymus nepasileika be bausmės; bet tai parodys tolesnio laiko įvykiai. ¹⁸Kai Tire buvo švenčiami penkmečio žaidimai ir čia pat buvo karalius, ¹⁹bedievis Jasonas siuntė iš Jerusaleš žmonių nusidėjėlių nunešti trijų šimtų didrakhmų sidabro aukai Herkuliui; tačiau patys nešėjai prašė nevartoti jų aukoms, nes nepriderėjo, bet paskirti jas kitokioms išlaidoms. ²⁰Taip jos buvo, tiesa, siuntėjo atnašautos Herkulio aukai, bet dėl nešėjų buvo atiduotos triirkliams laivams statyti

1,15. — *Antijokijos piliečiais*. Įrašytieji Antijokijos piliečiais, taip pat kaip ir įsigijusieji Romos piliečių vardą, gaudavo ypatingų, gana žymių teisių ir lengvatų. Iš tų teisių pardavinėjimo Jasonas gal tikėjosi surinkti augščiau paminėtus šimtus penkias dešimtis talentų.

¹⁰*Pirmąją vietą*: vyriausiojo kunigo vardą. — ¹¹*Karalių...* Antijokas D ir po jo Seleukas buvo suteikę Žydams ypatingų lengvatų; anot Juozapo Fl, teisę gyventi savo įstatymu, atleidimą kunigams ir šventykloms tarnams nuo maitų, pažadą mokėti iš karaliaus išdo šventyklai tam tikras sumas. — *Pasiuntinytėje...* Žr 1 Mak 8,17. — ¹²*Po pat pilimi*. Žr 1 Mak 1,35. — *Vesti visų...* Anot gr t: statydamas geriausius jaunikačius po «petasu», juos vedė, t y, auklėjo pagoniškai. Petasu buvo vadinama skrybėlė su plačiomis briaunomis, kurios dengė veidą nuo saulės spindulių. Tame pagoniškame jaunimo auklėjime fizinio lavinimo aikštėje Vulg t autorius matė didžiausią pavojų jo dorovei. — ¹³*Nekunigo*: nes tebebuvo gyvas tikras vyriausis kunigas Onijas. — ¹⁴*Ir skritinės mėtyme*. Anot Gr t: po

skritinės paskelbimo. Tam tikri vaidinimai ar žaidimai mankštos namuose prasidėdavo paskelbimu ir pakvietimu dalyvauti nedidelės akmeninės ar geležinės skritinės mėtyme. Laimėdavo, kas numesdavo ją kuo tuoliausiai. — ¹⁵*Kas buvo garbinga*: vyresniųjų, įstatymo žinovų vardai, vyriausiojo kunigo vieta ir bendrai sakant, visi Žydų tautos įpročiai. — ¹⁶*Dėl šitų...* Anot Gr t: todėl juos sutiko iš visur sunki nelaimė, ir nuo tų, kurių įpročiais sekė ir į kuriuos norėjo būti panašūs, jiems teko kentėti, kaip nuo priešų ir kankintojų.

¹⁸*Penkmečio žaidimai*. Gal tai buvo olimpinių žaidimų pamėgdžiojimas. Jie buvo švenčiami kas ketviri metai, bet įskaičius abejus gretimus žaidimo metus, buvo vadinami penkmečio žaidimais. — ¹⁹*Iš Jerusaleš žmonių...* Anot Gr t: iš Jerusaleš Antijokiečių /t y, turėjusių Antijokijos piliečių teises. Žr 9 e/ žiūrėtojų, t y miesto pasiuntinių į iškilmes. — *Trijų šimtų didrakhmų*: drakhmų. Bet gal čia tikresnis Vulg skaitymas, nes trys šimtai drakhmų sudaro labai nedidelę pinigų sumą /arti 500 litų/; trys šimtai didrakhmų

²¹Nusiuntus Mnestėjaus sūnų Apolonijų į Egiptą dėl karaliaus Ptolemiejaus Filometorio didikų, kai Antijokas patyrė, kad jis padarytas svetimas karalystės reikalams, rūpindamos savo nauda, jis atvyko į Jopę ir iš čia į Jerusale. ²²Puikiai Jasono ir miesto priimtas jis įėjo švyturių ir gyriaus šūkių lydimas, o iš čia nusivedė kariuomenę į Phenikiją

²³Trejiems metams prasilinkus, Jasonas siuntė augščiau minėtojo Simono brolių Menelajų nunešti pinigų karaliui ir gauti atsakymą apie svarbius reikalus. ²⁴Bet jis išgijo karaliaus palankumą, labai pagerbdamas jį savo reikšmės pasirodymu, paveržė sau vyriausiąją kunigystę, pasiūlydamas trimis šimtais talentų sidabro daugiau už Jasoną. ²⁵Gavęs iš karaliaus įsakymų jis sugrįžo, neturėdamas savyje nieko, kas būtų kunigystės verta, bet turėdamas nuožmaus budelio dvasią ir laukinio žvėries piktumą, ²⁶Taip Jasonas, kurs buvo apvylęs savo tikrą brolių, pats buvo apgautas ir išvarytas pabėgo į Amanitų šalį

²⁷Menelajus vyriausią valdžią, tiesa, gavo, bet žadėtųjų pinigų karaliui nedavė, nors pilies viršininkas Sostratas reikalavo išmokejimo, ²⁸nes jam priklausė mokesčių išjieškojimas; todėl abudu buvo pašaukti pas karalių. ²⁹Menelajus buvo atstatytas nuo kunigavimo, stojant jo vieton jo broliui Lisimakhui, Sostratas gi buvo paskirtas Kipriečių viršininku

³⁰Tiems dalykams vykstant atsitiko, kad Tarso ir Malo gyventojai sukėlė maištą, nes buvo padovanoti karaliaus gulovei Antijokei. ³¹Taigi

buvo vertos jau arti 2.000 litų. Si-riskajame tekste kalbama apie tris tūkstančius tris šimtus drakhmų. — *Herkuliui*. Herkuliu čia vadinamas Tiriečių saulės dievaitis Melkartas. — ²⁰*Statyti*: gal papuošti iškilmių proga

²¹*Apolonijų*. Šitas Apolonijus gal skirtinas nuo Tarsėjaus sūnaus Apolonijaus [plg 3,5,7; 4,4/. — *Dėl didikų*. Anot Gr t: dėl pirmo posėdžio. Kadangi tuo laiku Ptolemiejui Filometoriui buvo sukakę 14 metų /173 m pirm Kr/, jis gal buvo tą dieną paskelbtas pilnamečiu karaliumi. Iki šiam laikui jis buvo globojamas savo motinos Kleopatros, o po jos mirties Eulėjaus ir Lenėjaus. — *Svetimas...* Antijoko D dukrė ir Antijoko Epifano sesuo Kleopatra buvo motina dviejų Egipto karalių Ptolemiejaus Fiskono ir Ptolemiejaus Filometorio. Jos tėvas, jai ištektant už Ptolemiejaus Epifano, buvo paskyręs jai kaip kraitį Celeziriją, Phenikiją ir Palestiną. Kai Fiskonas bandė pasiimti sau sostą, pašalindamas Filometorį, Antijokas Epifanas pasiuntė į Egiptą Apolonijų. Sužinojęs per jį, kad Egiptiečiai nori atsiimti Kleopatrai pažadėtą dalį jėga, Antijokas atvyko į

Jopę, gal norėdamas ją sustiprinti, iš čia gi atėjo į Jerusale, kad Žydai pasilikytų jam ištikimi. — ²²[*Phenikiją*: kad saugotų nuo Egipto karaliaus puolimo

²³*Trejiems...* Nuo to meto, kai jis buvo paskirtas vyriausiuoju kunigu. — *Simono*. Plg 3,4. — *Nunešti pinigų*. Plg 8 ir 9 e. — ²⁴[*sigijęs...* Gr t: atvestas pas karalių. Menelajus gyrė karalių, pats statydamas labai žymiu ir įtakingu asmenimi. — ²⁵*Kas būtų kunigystės verta*. Menelajus, einant įstatymu, neturėjo jokios teisės būti vyriausiuoju kunigu, nes buvo iš Benjamino giminės, ne iš Aarono palikuonių. Bet Antijokas žiūrėjo pinigų, ne teisės. — ²⁶*Buvo apvylęs...* Plg 7 e ir toliau

²⁹*Buvo atstatytas...* Iš 39,43 e ir 5,5 galima matyti, kad Menelajus, vykdamas į Antijokiją, pasiliko vyriausiuoju kunigu. Todėl čia tikresnis Gr t: Menelajus paliko pavaduotoju savo brolių Lisimakhą, Sostratas gi Kipro vietininkas Krata. Kipras tik trumpą laiką priklausė Sirijai [plg 1 Mak 15,23/. Kratas gal buvo buvęs ar būsimas Kipro vietininkas

³⁰*Tarso ir Malo*: Kilikijos miestai. — ³¹*Androniką*. Iš kitur nežinomas

karalius išėjo skubiai jų malšinti, palikdamas vietininku vieną savo palydovų, Androniką

³²Menelajus, tardamos susilaukęs dabar sau patogaus laiko, padovanojo Andronikui kaikiuriuos iš šventyklos pavogtus auksinius indus, kitus gi pardavė Tire ir artimuose miestuose. ³⁵Tikrai sužinojęs apie tai Onijas, barė jį, pats pasilikdamas saugioje vietoje, Antijokijoje prie Daphnės

³⁴Todėl Menelajus, priėjęs Androniką, prašė užmušti Oniją. Tasai, atėjęs pas Oniją ir padavęs jam ranką su priesaika, /nors buvo anam įtariamam/ įkalbėjo išeiti iš prieglaudos vietos ir tuojau jį nužudė, nebijodamas teisybės. ³⁵Tuo buvo suerzinti ne tik Žydai, bet ir kitos tautos ir buvo labai nepatenkinti neteisingu taip žymaus žmogaus nužudymu

³⁶Sugrįžusį iš Kilikijos kraštų karalių priėjo Žydai prie Antijokijos, taip pat ir Graikai, skųsdamies dėl neteisingo Onijo nužudymo. ³⁷Taigi Antijokas, nuliūdęs dvasioje dėl Onijo ir pasiduodamas pasigailėjimui, liejo ašaras atsimindamas mirusiojo susilaikymą ir kuklumą. ³⁸Paskui užsidedęs rūstybe jis liepė, išvilkus Androniką iš purpuros, vesti jį per visą miestą ir toje pat vietoje, kurioje jis buvo padaręs bedievybę prieš Oniją, nužudyti tą šventvagį. Taip Viešpats atsilygino jam nupelnyta bausme

³⁹Lisimakhui, Menelajaus patariamam, padarius daug šventvagysčių šventykloje ir gandai apie tai pasklidus, prieš Lisimakhą susirinko didelė minia, kai jau daug aukso buvo išgabenta. ⁴⁰Minioms sukilus, kai žmonės jau buvo pilni rūstybės, Lisimakhas, apginklavęs apie tris tūkstančius, griebėsi smurto, vadovaujant kažin kokiam Tiranui, lygiai pažengusiam amžiumi, kaip nedorumu. ⁴¹Bet kai tik minia suprato Lisimakho sumanymą, vieni stvėrėsi akmenų, kiti didelių vėzdų, kaikurie gi bėrė į Lisimakhą pelenus. ⁴²Daug buvo sužeistų, kaikurie ir užmušti, visi gi buvo priversti bėgti; net ir patį šventvagį jie užmušė prie iždinės. ⁴³Taigi dėl šių dalykų buvo pradėtas tardymas prieš Menelajų

⁴⁴Karaliui atvykus į Tirą, trys vyresniųjų siųsti vyrai išdėstė jam tą dalyką. ⁴⁵Menelajus, matydamas, kad jis pralaimės, pažadėjo Ptolemiejui duoti daug pinigų, kad tasai palenktų karalių. ⁴⁶Taigi Ptolemiejus pasiėmė su savim karalių į vieną prieangį, tarsi, prasivėdinti ir pakeitė jo nusistatymą. ⁴⁷Taip tasai išteisino Menelajų, kurs buvo padaręs visus nusikaltimus, nelaiminguosius gi, kurie būtų buvę pripažinti nekaltais, nors būtų bylinėjęsi ir pas Skitus, jis pasmerkė mirti. ⁴⁸Taip tie, kurie gynė miesto, tautos ir šventų indų reikalą, tuojau buvo neteisingai nu-

asmuo. Jam karalius, išvykdamas į Kilikiją, gal buvo pavedęs taip pat ištirti Menelajaus ir Sostrato bylą

³²*Iš šventyklos pavogtus...* Gal tarpininkaujant savo pavaduotojui Lisimakhui. — ³³*Prie Daphnes*. Daphnė buvo laikoma Antijokijos priemiesčiu. Tarp jos ir sostinės buvo Oronto upė. Ji buvo garsi savo šventykla ir šventa giria, turėjo prieglaudos miesto teises; todėl ir atstatytas nuo pareigų vyriausis kunigas Onijas galėjo čia saugiai gyventi

³⁴*Užmušti Oniją*. Taip Menelajus norėjo atkeršyti Onijui, kam tasai sakė tiesą. — *Išėiti...* Ir pagonys retai laužydavo prieglaudos teises /ius asyli/; jie paprastai smerkdavo ir apgaulingą iš prieglaudos vietos išviliojimą

³⁷*Susilaikymą ir...* Plg 3,1. — ³⁸*Iš purpuros*. Teisė dėvėti purpurą buvo karaliaus suteikiama jo didikams. Gr t dar pridėta: ir sudraskyti jo drabužius

³⁹*Menelajaus patariamam*. Anot gr

bausti. ⁴⁹Todėl net Tiriečiai, įpykę pasirodė labai dosnūs jų laidotuviųse

⁵⁰Menelajus dėl godumo tų, kurie buvo galingi, pasiliko valdžioje ir augo piktnaudžiavimas, kad darytų tykojimų piliečiams

5. ¹Tuo pačiu laiku Antijokas rengė antrą karinį žygį į Egiptą. ²Tuomet atsitiko, kad visame Jerusalems mieste buvo matomi ore per keturias dešimtis dienų skrajoję kuopomis raiteliai auksuotais apdaraais ir apsiginklavę jietimis; ³be to, raitelių būriai, kurie bėgo vieni prieš kitus, susirėmimai, vieniems kitus siekiant, skydų judėjimas, daugybės šalmuotų su švytruojančiais kalavijais, šaudymas vilyčiomis, auksinių ginklų blizgėjimas ir visokios rūšies šarvų. ⁴Todėl visi meldė, kad tie reiškiniai išeitų į gerą

⁵Kadangi tačiau pasklido netikras gandas, būk Antijokas miręs, Jasonas, pasiėmęs ne mažiau kaip tūkstantį vyrų, ūmai puolė miestą. Nors piliečiai atbėgo iš visur prie sienų, tačiau miestas buvo galų gale paimtas, o Menelajus pabėgo į pilį. ⁶Tuo tarpu Jasonas nesigailėjo žudynėse savo bendrapiliečių ir neatsiminė, kad pasisiekimas prieš viengėnčius yra didžiausi nelaimė; jis tarėsi pasiimsias iš neprietelių, o ne iš bendrapiliečių karišką grobį

⁷Tačiau jis nepasiekė vyriausios valdžios, ir visas jo tykojimų vaisius buvo sugėdijimas: kaip pabėgėlis jis vėl pasitraukė į Amanitų šalį. ⁸Dabar jam atėjo galas, nes sulaukęs Arabų valdovo Areto, jis vėl bėgo iš miesto į miestą; visų nekenčiamas, kaip įstatymo laužytojas, ir prakeiktas žmogus, kaip tėvynės ir bendrapiliečių neprietelis, jis buvo išvarytas į Egiptą. ⁹Jis, kurs buvo daugelį išvaręs iš tėvynės, žuvo svetimoje šalyje, nuvykęs į Lakedemoną, lyg kad tikėdamos gauti tenai dėl giminystės prieglaudą. ¹⁰Jis, kurs pametė daugelį nepalaidotų, pats buvo pamestas, neapraudotas ir nepalaidotas, nepasinaudodamas nei svetimšalių laidotuvių, nei gaudamas vietą tėvų kapuose

¹¹Šiems dalykams taip įvykus, karalius įtarė Žydus, kad jie atsimeisą nuo sandoros su juo; todėl jis labai įtužęs išvyko iš Egipto ir paėmė miestą ginklų jėga. ¹²Jis liepė kareiviams užmušinėti be pasigailėjimo

t: Menelajaus pritarimu. — ⁴⁰*Tiranui*. Gr t: Auranui. — ⁴³*Prieš Menelajų*: nes Lisimakhas apiplėšė šventyklą jo pritarimu

⁴⁶*Ptolemiejui duoti*. Gr t: Dorimeno sūnui Ptolemiejui. Plg 1 Mak 3,38 ir k. — ⁴⁶*Prieangi*. Graikiškai: Peristilj. Čia jis galėjo kalbėtis su karaliumi be liudytojų. — ⁴⁷*Pas Skitus*. Graikai ir Romėnai laikė Skitus barbarų tauta

5. ¹*Antrą karinį žygį*: 170 m pirm Kr. Plg 1 Mak 1,17... — ²*Per keturias dešimtis*... Skaičius 40 turi ypatingos reikšmės Dievo Apvaizdos pasireiškimuose. Jis gali lemti laimę ir nelaimę. — *Skrajoję kuopomis*. Apie panašius apsiėmimus iš dangaus kalba Juozapas Fl; jie įvykę, kai jau buvo arti Jerusalems sugriovimas.

Ir vėliau yra buvę tolygių apsiėmimų /žr Knabenbauer, 2 Mak 5,1/. — ⁴*Kad tie reiškiniai*... Visi meldė, kad karas, kurį tie ženklai skelbė, baigtųsi jiems laimingai

⁵*Jasonas*: iš kurio Antijokas buvo atėmęs vyriausiąją kunigystę, perduodamas ją Menelajui

⁷*Pasitraukė*... Gali būti, kad Jasoną privertė pabėgti Menelajus, kurs, būdamas pilyje, galėjo prieš jį kovoti, ar žinia, kad Antijokas grįžta iš Egipto. — ⁸*Dabar jam atėjo galas*... Anot gr t: dabar jam atėjo jo pikto elg sio galas. Jis buvo sugautas pas Arabų kunigaikštį Aretą... — ¹*Egiptą*: kurio karaliui Antijokas buvo neseniai paskelbęs karą. — ⁹*Dėl giminystės*. Žr 1 Mak 12,21

¹¹*Karalius*: Antijokas. — *Labai*

sutinkamus ir galabyti bėgančius į namus. ¹³Taigi buvo užmušami jaunikaiciai ir seniai, naikinami moterys ir vaikai, žudomi mergaitės ir kūdikiai. ¹⁴Per tas tris dienas buvo užmušta aštuonios dešimtys tūkstančių, keturios dešimtys tūkstančių paimta nelaisvėn ir nemažiau paroduota.

¹⁵Bet ir to negana! Jis dar išdrįso įeiti į šventyklą, švenčiausią visos žemės vietą, vedant Menelajui, kurs buvo įstatymų ir tėvynės išdavikas. ¹⁶Imdamas piktadariškomis rankomis šventus indus, kurie kitų karalių ir miestų buvo padėti vietai papuošti ir jos garbei, jis čiupinėjo juos nevertai ir sutepė. ¹⁷Taip proto netekęs Antijokas nežiūrėjo, kad Dievas buvo susirūstinęs trumpam laikui dėl miesto gyventojų nuodėmių, ir kad dėl to atsitiko tai vietai paniekinimas. ¹⁸Kitaip gi, jei jie nebūtų išpainioję į daugybę nuodėmių, ir jis, kaip Eliodoras, kurs buvo karaliaus Seleuko atsiųstas apiplėšti iždinės, būtų buvęs tuojau įeidamas nuplaktas, ir tikrai būtų buvusi sutrukdyta jo drąsa. ¹⁹Tačiau Dievas išrinko tautas ne dėl vietos, bet dėl tautos jis išrinko vietą. ²⁰Todėl ir pati vieta dalyvavo tautos nelaimėje, taip kaip dar dalyvaus jos gėrovė; ji, kuri dabar palikta dėl visagalio Dievo rūstybės, vėl bus išaugštinta ir susilauks didelės garbės, kai didysis Viešpats bus permaldautas.

²¹Taigi Antijokas, paėmęs iš šventyklos tūkstantį aštuonis šimtus talentų, skubiai sugrįžo į Antijokiją, tardamos savo puikybėje galįs plaukti sausuma ir padaryti iš jūros sausą kelią; taip labai augštinosi jo širdis. ²²Jis paliko taip pat užvaizdų tautai varginti: Jerusaleje Pilypą, kilmės Phrigietį, jausmais nuožmesnį už tą, kurio jis buvo pastatytas; ²³Garizime gi Androniką ir Menelajų, kurie smarkiau kaip kiti buvo nusi-
statę prieš piliečius

²⁴Būdamas nusistatęs prieš Žydus, jis atsiuntė nekenčiamą vadą Apolonijų su dvidešimt dviem tūkstančiais kariuomenės ir davė jam įsakymą užmušti visus suaugusius, moteris gi ir jaunikačius parduoti. ²⁵Atėjęs į Jerusaleį ir apsimesdamas norįs taikos, jis laikėsi ramiai iki

įtužęs. Anot gr t: žvėriškai įtužęs. — Paėmė miestą... 168 m pirm Kr. Plg 1 Mak 1,16-28. — 12Sutinkamus: gatvėse. — 14Buvo užmušta aštuonios... Anot gr t: žuvo 80.000; 40,000 užmuštų ir 40,000 parduotų į vergiją. Juozapas Fl sako, kad parduotų į vergiją buvę 10.000

15Išdrįso įeiti... Plg 1 Mak 1,23... — 16Kitų karalių. Plg aug 3,2. — Jis čiupinėjo... Anot gr t: duodamas juos [tarnams nešti], juos sutepdamas savo nešvariomis rankomis.

17Proto netekęs. Gr t: pilnas puikybės. — Kad Dievas buvo susirūstinęs... Autoriaus mintys, kodėl nebuvo Dievo nubaustas Antijokas, tuo tarpu kad dėl panašaus pasikėsimo teko skaudžiai nukentėti Eliodorui. Dievas norėjo nubausti tautą, kuri dabar buvo labai nusikaltusi, ypač gi buvo nusikaltęs vyriausis kunigas. Plg 3,7. — 19Ne dėl vietos:

lyg kad Dievui būtų prireikę vietos /šventyklos/ žemėje, kad joje gyventų. — Dėl tautos... Plg Išganytojo žodžius apie šabatą Mk 2,7

21Tūkstantį... Daugiau kaip 30 milijonų litų, jei čia kalbama apie žydiškus talentus, pusę tiek, jei apie siriškus. Kuriuos dalykus Antijokas paėmė, pasakyta 1 Mak 1,21-23. — 22Pilypą. Plg 1 Mak 6,14. — Kurio: Antijoko. — 23Garizime: prie Sikemo. Čia buvo samariečių šventykla. — Androniką: ne tą patį, kurs paminėtas 4,37... — Ir Menelajų... Anot Gr t: o be šitų /Pilypo ir Androniko/ ir Menelajų, kurs pikčiau už visus kitus akiplėšiškai kėlėsi į puikybę prieš piliečius /24/, būdamas nusistatęs prieš Žydus

24Apolonijų: tą patį, kurs paminėtas 1 Mak 1,29. — 25Iki švenčiai šabato dienos. Apolonijus žinojo, kad Žydai šabato dieną nesipriešins. Plg

šventai šabato dienai, o kai Žydai pradėjo švęsti, jis liepė saviesiems pasiimti ginklus, ²⁶ir visus, kurie buvo išėję į iškilmę, nužudė; be to, jisėjo su ginkluotais per miestą ir nugalabijo labai didelę daugybę

²⁷Bet Judas Makabiejus, pats dešimtas, pasitraukė į dykumos vietą ir tenai draug su savaisiais gyveno kalnuose tarp žvėrių; jie pasiliko ten, misdami augalais, kad nedalyvautų susitepime

6. ¹Nedaug laiko praslinkus, karalius atsiuntė vieną seną Antiokietį, kurs turėjo priversti Žydus atsisakyti nuo tėvų ir Dievo įstatymų, ²be to, sutepti šventyklą Jerusaleje ir praminti ją Jupiterio Olimpiečio vardu, o Garizime Jupiterio Svetingojo vardu, žiūrint tų, kurie toje vietoje gyveno. ³Taip blogumo antplūdis buvo pikčiausias ir visiems sunkus, ⁴nes šventykla buvo pilna pagonių ištvirtimo ir lėbavimų, taip pat tų, kurie paleistuvavo su kekšėmis; moterys įeidavo į šventus rūmus, nieko nesiklausdamos, ir įsinešdavo su savim į vidų neleistus dalykus. ⁵Taip pat altorius buvo pilnas neleistų dalykų, kuriuos įstatymas draudė

⁶Šabatai nebuvo laikomi, nė iškilmingos tėvynės dienos švenčiamos, net nė vienas stačiai neprisipažindavo esąs Žydas. ⁷Buvo gi jie vedami su karčia prievarta karaliaus gimimo dieną į aukas, o kai buvo švenčiama Bakho šventė, buvo verčiami dalyvauti vaikštyne ir apsvainikavę vijokliais Bakho garbei

⁸Ptolemiejams patariant, buvo išleistas nutarimas artimiausiems pagonių miestams, kad ir jie elgtųsi tolygiu būdu prieš Žydus, taip kad šitie turėtų aukoti, ⁹tuos gi, kurie nenorėtų pasiduoti pagonių įpročiams, kad užmuštų. Todėl buvo galima matyti tik dejavimą. ¹⁰Nes buvo įskųstos dvi moterys, kad apipjausčiusios savo vaikus; šitoms jie pakabino vaikus ant krūtinės, vedė viešai per miestą ir numetė žemyn nuo sienos. ¹¹Kiti, kurie buvo susiję į arti esančius urvus ir slapčia šventė šabato dieną, kai apie juos pranešta Pilypui, buvo sudeginti liepsnose, nes dėl šventos pareigos laikyti šabatą jie drovėjosi gintis savo rankomis

¹²Aš prašau primygtinai tuos, kurie skaitys šitą knygą, nesibodėti dėl nelaimingų įvykių, bet atsiminti, jog tai, kas atsitiko, buvo ne tam, kad mūsų tauta žūtų, bet kad būtų sudrausta. ¹³Nes neleisti nusidėję-

1 Mak 2,34. — ²⁶*I iškilmę*: pasižiūrėti vaidinimų

²⁷*Pats dešimtas*. Judo tėvas neįvardijamas. Visas kovas prieš Sirų karalius autorius riša su Judo Makabiejaus vardu. Su Judu buvo, be abejo, ir jo broliai, taip pat dar keltas kitų vienminčių. Plg 1 Mak 2,27

6. ¹*Nedaug...* Šitime skyrelyje kalbama apie atskirus įvykius iš to laikotarpio, kurs apibūdintas bendresniais posakiais 1 Mak 1,41-64. — ²*Sutepti šventyklą*. Plg 1 Mak 1,41; 2,54. — *Garizime*. Plg 4 Kar 17,24... 1 Esdr 4,2. — ⁴*I šventus rūmus*. Anot gr t: į šventorius. — ⁵*Neleistų dalykų*: kiaulių ir šunų aukų ir panašių dalykų /plg 1 Mak 1,50/

⁶*Šabatai...* Žr 1 Mak 1,47-51. — *Neprisipažindavo*: nebesilaikė Žydų religijos nuostatų ir praktikų.

⁷*Gimimo dieną*. Gr t dar pridėta: kas mėnuo. Švęsti karaliaus gimimo dieną kas mėnuo buvo nuo Aleksandro D laikų įsakyta Sirijos karalystėje. Panašus paprotys buvo ir kitose šalyse. — *Bakho šventė*: bakchanalijos, dionisijos / Dioniso šventė/ buvo atliekamos kas met rudenį vynuogavimo metu

⁸*Ptolemiejams*: Dorimeno sūnui Ptolemiejui, apie kurį kalbama 4,45 /gr t/ ir 1 Mak 3,38. Kaikuriuose gr rankraščiuose: Ptolemiejų. — ⁹*Pagonių*. Gr t: Graikų. — Plg 1 Mak 1,52. — ¹⁰*Įskųstos*. Gr t: atvestos. Plg 1 Mak 1,63. — ¹¹*Pilypui*. Žr 5,22.

liams elgtis ilgą laiką pagal savo norą, bet tuojau pavartoti prieš juos kerštą, yra didelio palankumo ženklas. ¹⁴Nes jei kitų tautų atžvilgiu Viešpats kantriai laukia, kad jas nubaustų nuodėmių pilnybėje, kai ateis teismo diena, ¹⁵tai kitaip jis yra mums nusistatęs: mums keršyti jis nelaukia, kai mūsų nuodėmės pasieks augščiausį laipsnį. ¹⁶Todėl jis niekuomet neatima iš mūsų savo gailėstingumo; sudrausdamas gi savo tautą nelaime, jis jos nepameta. ¹⁷Bet tai tebūna mūsų trumpai pasakyta skaitytojams priminti. Dabar gi reikia grįžti prie pasakojimo

¹⁸Taigi vienas iš žymiausių Rašto žinovų, Eleazaras, senyvo amžiaus ir garbingos išvaizdos, buvo verčiamas valgyti kiaulieną mėsa, jį išžio-džius. ¹⁹Tačiau jis, pasirinkdamas verčiau garbingą mirtį, kaip nepakenčiamą gyvenimą, ėjo savo noru į kančią. ²⁰Apsvarstydamas, kaip jam reikės kentėti ir kantriai kentėdamas, jis nusistatė nedaryti neleistinių dalykų dėl meilės gyvenimui

²¹Cia pat buvusieji, pasiduodami nuodėmingam pasigailėjimui dėl senos su žmogumi prietelystės, paėmė jį šalin, slapčia paprašė atnešti mėsos, kurios jam buvo valia valgyti, kad jis apsimestų valgęs, kaip karalius buvo įsakęs, aukų mėsos, ²²kad tuo būtų išgelbėtas nuo mirties. Dėl senos prietelystės su tuo žmogumu, jie elgėsi su juo taip žmoniškai

²³Bet jis pagalvojo apie augstą savo amžiaus ir senatvės vertę, apie įgimtą žilos galvos kilnumą ir apie nesutepto savo gyvenimo veiksmus nuo pat kūdikystės ir, žiūrėdamas švento ir Dievo duoto įstatymo nuostatų, greitai atsakė noris būti pasiūstas į mirusiųjų vietą. ²⁴Jis tarė: Nesuderinama su mūsų amžiumi veidmainiauti, nes daug jaunuolių galėtų pamanyti, jog devynių dešimtų metų Eleazaras perėjęs į svetimšalių gyvenimą; ²⁵jie dėl mano veidmainiavimo ir dėl trumpo praeinančio gyvenimo laiko būtų suvadžioti, ir taip aš pelnyčiaus savo senatvėje gėdą ir paniekinimą. ²⁶Nes, jei dabarties metu aš ir būčiau išgelbėtas iš žmonių kančių, aš juk neišvengsiu nei gyvas, nei miręs Visagalio rankos. ²⁷Todėl drąsiai palikdamas šį gyvenimą, aš pasirodysiu vertas savo senatvės, ²⁸jaunikaiciams gi aš paliksiu drąsos pavyzdį, jei su pasiryžimu ir drąsiai mirsiu garbinga mirtimi dėl labai gerbiamų ir švenčiausių įstatymų

Po tų žodžių jis tuojau buvo nuvestas į kančią. ²⁹Tie gi, kurie jį vedė ir truputį anksčiau buvo švelnesni, pasidavė pykčiui dėl jo pasakytų žodžių, nes jie manė, kad jis juos pasakęs iš puikybės. ³⁰Bet baigiamas užmušti, jis atsiduso ir tarė: Viešpatie! Tu, kurs turi šventą žinojimą, tu juk tikrai žinai, kad aš, nors galėčiau išsigelbėti nuo mirties, kenčiu didelius kūno skausmus, bet savo širdyje dėl tavo baimės

— Nes dėl... Plg 1 Mak 2,38...

¹²Nesibodėti. Prasme: nenusiminti.

— Ne tam, kad... Plg 7,33; Išm 11,9; 12,22. — ¹⁸Todėl jis... Plg Is 54,7...

¹⁸Valgyti kiaulieną. Tai buvo Žydų įstatymu uždrausta, Kun 11,7. —

¹⁹Tačiau jis... Anot gr t: pasirinkdamas verčiau garbingą mirtį, kaip gėdos suteptą gyvenimą, jis išspjovė ją ir po to ėjo savo noru į /tekinių/ kančią, taip kaip pritinka prieiti tiems, kurie nori ištvermingai susi-

laikyti nuo kiekvieno maisto, kurio ragavimas yra neleistas, nors tai įvyktų iš įgimto pamėgimo gyventi

²¹Cia pat buvusieji... Anot gr t: tie, kurie buvo paskirti prižiūrėti įstatymui priešingą aukų pokylį. — Tas kankinimas gal buvo įvykdytas Antiokijoje

²³Pasiūstas i... Būti užmuštas. —

²⁴Su mūsų amžiumi: su amžiumi žmonių, kurie yra taip ilgai gyvenę, kaip aš

aš tai kenčiu mielu noru. ³¹Taip šitas persiskyrė su šiuo gyvenimu, palikdamas ne tik jaunikaičiams, bet ir visai tautai savo mirties atsiminimą, dorybės ir drąsos pavyzdį

7. ¹Atsitiko taip pat, kad buvo sugauti septyni broliai kartu su jų motina ir rimbais bei jaučio odos diržais buvo karaliaus verčiami valgyti prieš įstatymą kiaulieną mėsa. ²Jų vienas, kurs buvo pirmas, taip tarė: Ko jiešakai ir ko nori iš mūsų sužinoti? Mes esame pasiryžę verčiau mirti, kaip peržengti mūsų tėvų ir Dievo įstatymus. ³Tuomet įpykęs karalius liepė įkaitinti skardas ir varinius katilus, o kai jos buvo tuojau įkaitintos, ⁴liepė nupjauti tam, kurs pirmas kalbėjo, liežuvį ir numovus galvos odą, nukirsti jam taip pat rankų ir kojų galus, tai matant jo broliams ir motinai. ⁵Kai jis jau buvo visas sužalotas, anas liepė pristumti jį prie ugnies ir dar kvėpuojantį kepinti ant skardos; tačiau kai jis ten buvo ilgai kankinamas, kiti draug su motina ragino vieni kitus mirti drąsiai, ⁶sakydami: Viešpats Dievas matys tiesą ir pasigailės mūsų, kaip yra pareiškęs savo liudijimo giesmėje Mošė: Jis paguos savo tarnus

Pak 32,36

⁷Taigi mirus tuo būdu pirmajam, jie vedė kitą pasityčioti. Numovę jo galvos odą su plaukais, jie klausė ar jis valgys, ar norės verčiau būti kankinamas visame kūne, kiekviename sąnaryje. ⁸Bet jis, atsakydamas tėvų kalba, tarė: Nedarysiu. Todėl ir šitas antroje vietoje iškentėjo pirmojo kančias. ⁹Paskutinį kvapą atiduodamas jis taip sakė: Tu, didžiausis piktadarys, tiesa, žudai mus šiame gyvenime, bet pasaulio karalius amžinojo gyvenimo prisikėlime pažadins mus mirusius dėl jo įstatymo

¹⁰Po šito buvo tyčiojamasi iš trečiojo; pareikalavus jis greitai iškišo liežuvį ir ištiesė išstvermingai rankas, ¹¹sakydamas su pasitikėjimu: Iš dangaus esu gavęs tuos dalykus, bet dėl Dievo įstatymų dabar laikaui juos nieku, nes turiu vilties vėl iš jo juos gausiąs; ¹²taip kad karalius ir su juo buvusieji stebėjosi jaunikaičio drąsumu, nes jis kančias laikė tarsi nieku

¹³Ir šitam taip mirus, jie panašiu būdu žudė ir kankino ketvirtąjį. ¹⁴Jau arti mirties būdamas, jis kalbėjo taip: Geriau yra būti žmonių atiduotiems mirčiai ir turėti vilties, kad Dievas vėl prikels iš numirusių: nes tau nebus atsikėlimo į gyvenimą

¹⁵Po to jie atvedė penktą ir kankino jį. Tasai gi, žiūrėdamas į jį tarė: ¹⁶Turėdamas valdžios žmonėse, nors esi marus, tu darai, kaip nori;

²⁸*Buvo nuvestas.* Anot gr t: ėjo. — ³¹*Pavyzdį.* Šv Grigalius Nazian vadina jį pirmuoju Sen Test kentėtoju, nes jis pirmas buvo viešai nužudytas dėl neapykantos tikėjimui

7. ¹*Septyni broliai.* Jie paprastai vadinami septyniais broliais Makabiejais, nes jie, kaip tikėjimo karžygiai, mirė kentėtojų mirtimi tuo metu, kai Judas Makabiejus ir jo broliai kovojo dėl religijos laisvės ir dėl to, kad jų nukankinimas pasakojamas Makabiejų knygoje. Nu-

kankinimas buvo įvykdytas tikriausiai Antijokijoje, kur šv Jieronimas yra matęs jų kapą, ir kur šv Augustino laikais buvo pavadinta jų vardu viena šventykla. — ³*Kurs buvo pirmas.* Anot gr t: kurs pirmas atsiliepė. — ⁵*Kai jis ten ilgai...* Gr t: kai garai iš skardos toli plėtėsi. — ⁶*Jis paguos...* Žr 5 Moš 32,36 /LXX vertime/

⁷*Ar jis valgys:* kiaulieną mėsa. — ⁸*Tėvų kalba:* aramajiškai. — ⁹*Prisikėlime pažadins...* Plg Ijob 19,25; Ješ 26,19; Ez 37,1...

nemanyk tačiau, būk mūsų giminė esanti Dievo palikta. ¹⁷Palauk tik truputį ir tu matysi didelę jo galią, kaip jis baus tave ir tavo palikuonis

¹⁸Po šito vedė šeštą, ir jis, jau mirdamas, sakė taip: Neklysk be reikalo, nes mes tai kenčiame dėl mūsų pačių, nes esame nusidėję mūsų Dievui, ir todėl įvyksta mumyse nuostabių dalykų. ¹⁹Bet tu nemanyk, kad tau nebūs bausmės, nes tu išdrįsai kovoti prieš Dievą

²⁰Be galo nuostabi ir gerųjų atsiminimo verta buvo motina, kuri, matydama žūnančius septynis sūnus vienos dienos metu, tai pakėlė drąsiai dėl vilties, kurią turėjo Dievuje. ²¹Kiekvieną jų ji tvirtai ragino tėvų kalba, pilna išminties ir, jungdama moters jautrumą su vyro drąsa, ²²ji jiems kalbėjo: Aš nežinau, kaip jūs atsiradote mano iščioje, nes ne aš daviau jums dvasią, sielą ir gyvybę, ir ne aš sujungiau jūsų kiekvieno sąnarius, ²³bet pasaulio Sutvėrėjas, kurs sutvarkė žmogaus gimimą ir kurs nustatė visų dalykų pradžią, jis vėl su gailestingumu sugrąžins jums dvasią ir gyvybę, taip kaip jūs laikote save nieku dėl jo įstatymų.

²⁴Antijokas gi, suprasdamas, kad jis niekinamas, visai neklausydamas darančio priekaištus balso, kadangi dar buvo likęs jauniausis, ragino jį ne tik žodžiais, bet ir su priesaika tvirtino, padarysiąs jį turtingą ir laimingą, laikysiąs jį prieteliu ir suteiksiąs jam visa, ko reikia, jei jis išsižadės savo tėvų įstatymų. ²⁵Bet kai jaunikaitis visai nesisdavė palenkiamas, karalius pašaukė motiną ir įkalbinėjo jai imtis jaunikaičio gelbėjimo. ²⁶O kai jis buvo ją jau paraginęs daugeliu žodžių, ji pažadėjo perkalbėti savo sūnų. ²⁷Taigi pasilenkus prie jo, išjuokdama nuožmų budelį, ji tarė tėvų kalba: Mano sūnau, pasigailėk manęs, kuri nešiojau tave devynis mėnesius iščioje ir trejus metus žindžiau tave ir maitinau ir užauginau į šitą amžių. ²⁸Prašau tave, mano vaike! Pažvelgk į dangų ir į žemę, kas juose yra, ir suprask, kad Dievas juos ir žmonių giminę yra padaręs iš nieko; ²⁹tuo būdu atsitiks, kad tu nebijosi šio budelio; bet būdamas vertas savo brolių dalininkas, priimk mirtį, kad tame pačiame pasigailėjime aš atsiimčiau tave draug su tavo broliais

³⁰Jai taip dar tebesakant, jaunikaitis tarė: Ko jūs laukiate? Aš neklausau karaliaus įsakymo, bet įsakymo to įstatymo, kurs yra mums duotas per Mošę. ³¹Tu gi, kurs esi išradėjas visokios piktenybės Ebrajams, neišvengsi Dievo rankos. ³²Nes mes tai kenčiame dėl mūsų nuodėmių, ³³ir jei Viešpats, mūsų Dievas, norėdamas sudrausti ir nubausti, mums rūstinasi trumpą laiką, tai jis vėl susiderins su savo tarnais. ³⁴Tu gi, o piktadary ir didžiausi šlykštinė visų žmonių tarpe, nesiaugštink vil-timis, siausdamas prieš jo tarnus, ³⁵nes tu dar neišvengei visagalinčio ir visa matančio Dievo teismo. ³⁶Nes mano broliai, iškentėję dabar trumpą skausmą, tapo dalyviais pažadėto amžinojo gyvenimo; tu gi Dievo teisme

¹⁴Dievas vėl prikels... Plg Dan 12,1,2,13

¹⁶Esi marus: anksčiau ar vėliau sustabdys tave Dievo visagalybė

¹⁸Nes mes: Žydų tauta. — Nuostabių: pasibaisėtinų

²¹Jungdama... Anot gr t: stiprindama moteriškės jautrumą vyriška drąsa. — ²²Sąnarius. Anot gr t: medžiagą, iš kurios sudaromas kūnas. — ²⁴Suteiksiąs jam... Gr t: pa-

vesiųjų jam /augštas/ valstybės pareigvietes. — ²⁵Nesisdavė palenkiamas. Gr t: nekreipė dėmesio. — ²⁶Imtis jaunikaičio... Gr t: būti jaunikaičio patarėja jam išsigelbėti. — ²⁷Pažadėjo perkalbėti: apsimetė sutinkanti perkalbėti. — ²⁸Pasilenkus: gal norėdama kalbėti tylomis ir labiau įtikinamai. — ²⁹Trejus metus... Rytų šalyse vaikai žindomi iki trečių, net iki ketvirtų metų. Plg Prad 21,8;

kentėsi teisingą bausmę dėl savo puikybės. ³⁷Aš, kaip ir mano broliai, atiduodu savo gyvybę ir kūną dėl tėvų įstatymų, maldaudamas Dievą, kad jis greičiau pasigailėtų mūsų tautos ir kad tu kančiose ir plakiuose išpažintumei, jog jis vienas yra Dievas; ³⁸manyje ir mano broliuose pasibaigs Visagallo rūstybė, kuri yra teisingai atvesta visai mūsų tautai. ³⁹Tuomet karalius, užsidedęs rūstybe, nuožmiau siuto prieš šitą, kaip prieš visus kitus, negalėdamas pakęsti, kad buvo išjuoktas. ⁴⁰Taigi ir šitas mirė nesuteptas, pilnai pasitikėdamas Viešpačiu

⁴¹Gale gi po savo sūnų buvo nužudyta ir motina. ⁴²Taigi apie aukas ir begalinius nuožmumus pasakyta gana

8. ¹Judas Makabiejus ir su juo buvusieji eidavo slapčia į miestelius, sušaukdavo gimines ir prietelius, pasiimdavo tuos, kurie pasiliko ištikimi Žydų įstatymui, ir taip jis išvedė pas save šešis tūkstančius vyrų. ²Jie šaukėsi į Viešpatį, kad pažvelgtų į tautą, kuri buvo visų mindoma, kad pasigailėtų šventyklos, kuri buvo bedievių sutepama, ³kad pasigailėtų taip pat sunaikinto miesto, kurs turėjo būti tuoju sulgintas su žeme; ir kad išgirstų šaukiantį į save kraujo balsą, ⁴be to, kad atsimintų neteisingiausias nekaltų kūdikių mirtis ir savo vardui tartus piktžodžius ir kad keršytų dėl tų dalykų. ⁵Makabiejus gi, surinkęs daugybę, darėsi pagonims baisus, nes Viešpaties rūstybė buvo virtusi gailestingumu. ⁶Netikėtai puldamas miestelius ir miestus, jis sudėgindavo juos, o paimdamas patogias vietas, suduodavo neprieteliams nemažą smūgį. ⁷Ypač gi naktimis jis atlikdavo tokiuos žygius, ir gandas apie jo drąsą sklido visur

⁸Tuomet Pilypas, matydamas, kad tas žmogus eina pamažu stipryn ir kad jo žygiai jam vis dažniau pavyksta, parašė Celesirijos ir Phenikijos vietininkui Ptolemiejui, kad eitų į pagalbą karaliaus reikalams. ⁹Šitas atsiuntė skubiai Patroklo sūnų Nikanorą, vieną iš pirmųjų savo priete-

Iš 2,9... — ²⁸*Suprask, kad...* Dievo sutvėrėjo visagalybė pažįstama jo kūrinių apsvartymu. — ³²*Kenčiame dėl mūsų...* Plg aug 17 e. — ³⁷*Kančiose ir...* Plg 9,5-28

⁴¹*Nužudyta ir motina.* Septynių brolių ir jų motinos nukankinimas, anot senovės liudijimo, įvykęs Antijokijoje, čia pat esant karaliui Antijokui. Autorius, įrašydamas čia į savo pasakojimą ilgesnes kaikurių asmenų prakalbas, turėjo, be abejo, naudotis senovėje visų pripažinta rašytojams didesne laisve, nes reikiama tiesai išreikšti yra gana, jei prakalba atitinka kalbančių būdą, yra pritaikyta laiko sąlygoms ir yra tarsi gimusi iš įvykių tiesos /Kna-benbauer. 2 Mak 7,41/

c) Žydų laimėjimai, Antijokui Epifanui viešpataujant

8,1-10,9. Judas, pradėjęs kovą su nedaugeliu ištikimųjų, nugalė Anti-

joko vadus Nikanorą ir kitus /8,1-36/ Karalius Antijokas, grįždamas iš Persijos, Dievo ištiktas, išpažįsta savo nusikaltimus Žydams, rašo jiems raštą ir miršta kelionėje /9,1-29/. Judas apvalo miestą ir šventyklą /10,1-9/

8. ¹*Judas...* Čia yra tęsinys pasakojimo, pradėto 5,27. Kalbama plačiau apie tuos pat dalykus, kurie trumpai paminėti 1 Mak 3,2. Lyginant 2 Mak kn pasakojimą su 1 Mak kn, lygiagrečiomis vietomis reiktų laikyti šias: 2 Mak 8,1-35 ir 1 Mak 3,1-4, 27; 2 Mak 11,1-12 /13-18/ ir 1 Mak 4,23-35; 2 Mak 10,1-8 ir 1 Mak 4,36-61; 2 Mak 10,10-38; 12 sk ir 1 Mak 5 sk; 2 Mak 9,1-29 ir 1 Mak 6,1-16; 2 Mak 13 sk ir 1 Mak 6,17-69; 2 Mak 14,14... ir 1 Mak 7 sk. — ²*Buvo bedievių...* Plg 1 Mak 1,23-65. — ³*Kraujo:* kentėtojų kraujo. Plg Prad 4,10. — ⁴*Nekaltų kūdikių...* Plg 6,10 ir 1 Mak 1,64. —

lių ir davė jam iš įvairių tautų ne mažiau kaip dvidešimt tūkstančių ginkluotų vyrų, kad sunaikintų visą Žydų tautą; jis paskyrė jam taip pat kariuomenės vadą Gorgiją, žmogų labai prityrusį karo dalykuose. ¹⁰Nikanoras gi nusistatė iš parduotų Žydų belaisvių surinkti karaliui duoklę, kuri reikėjo duoti Romėnams, du tūkstančių talentų. ¹¹Todėl jis tuojau pasiuntė į pajūrio miestus, kviesdamas pirkti Žydų vergų, žadėdamas atiduoti devynias dešimtis vergų už vieną talentą, neatsižvelgdamas į kerštą, kurs turėjo pasiekti jį iš Visagalio

¹²Kai tik Judas sužinojo apie Nikanoro atvykimą, jis pranešė tiems Žydams, kurie su juo buvo. ¹³Jų kaikurie nusigandę ir nepasitikėdami Dievo teisybe, pabėgo. ¹⁴Bet kiti, pardavinėjo, jei dar turėjo ką atliekama, draug maldavo Viešpatį išgelbėti juos iš bedievio Nikanoro, kurs buvo pardavęs anksčiau, negu buvo pats atėjęs, ¹⁵jie ne dėl jų pačių, tai bent dėl sandoros, padarytos su jų tėvais, ir dėl šaukiamo ant jų švento ir garbingo jo vardo. ¹⁶Makabiejus, sušaukęs septynis tūkstančius tų, kurie jo laikėsi, ragino juos nesitaikinti su neprieteliais ir nebijoti neteisingai prieš juos ateinančių neprietelių daugybės, bet kovoti drąsiai, ¹⁷turint prieš akis jų neteisingai padarytą šventai vietai įžeidimą, taip pat ir išniekinto miesto skriaudą, be to, dar ir panaikintus senųjų nuostatų. ¹⁸Nes jie, sakė jis, tiesa, pasitiki ginklais ir akiplėšiškumu, mes gi pasitikime Visagalinčiu Viešpačiu, kurs vienu mostelėjimu gali sunaikinti ir ateinančius prieš mus ir visą pasaulį. ¹⁹Jis priminė jiems ir Dievo pagalbą, suteiktą protėviams, ir kaip Senakheribo laikais žuvo šimtas aštuonios dešimtys penki tūkstančiai, ²⁰ir tą kovą, kurią jiems teko kovoti prieš Galatus Babilonijoje, kaip, kovai prasidėjus ir sąjungininkams Makedoniečiams svyruojant, jie patys vieni, šeši tūkstančiai, sumušė šimtą dvidešimt tūkstančių dėl duotos jiems iš dangaus pagalbos

4 Kar 19,35
Tob 1,21
Ekl 48,24
Ješ 37,3
1 Mak 7,41

⁷*Tokiuos žygius*: pasiekdamas vietas ir už Palestinos sienų. Plg 1 Mak 3,9-25

⁸*Pilypas*. Žr 5,22. — *Ptolemiejui*. Plg 4,45 ir 1 Mak 3,38. Tas Ptolemiejus buvo labai patikimas karaliaus prietelis; iš jo tat buvo laukiama, kad jis labiau negu kas kitas rūpinasi karaliaus reikalais ir todėl pasistengs sunaikinti Judo Makabiejus būrius. — ⁹*Nikanora*. Žr 1 Mak 3,38. — *Nemažiau kaip dvidešimt...* Anot 1 Mak 3,39, Nikanoras turėjęs 40.000 pėstininkų ir 7.000 raitelių. Gali tat būti, kad čia skaičiai pakeisti perrašinėtojų neapsižiūrėjimu. — ¹⁰*Nikanoras...* Jis buvęs Žydams labai nepalankus 1 Mak 7,26... — *Duoklę, kuri...* 2.000 talentų kas metai. Plg 1 Mak 3,41; 8,6.7. — ¹¹*Devynias dešimtis...* Todėl labai pigia kaina: už vieną vrgą norėjo gauti tik apie 180 litų, o jei turėta galvoje Siriški talentai, tai tik pusę tiek

¹⁴*Jei dar turėjo...* Judo šalininkai jau buvo netekę žymios savo lobio

dalies, bet ir tai, kas dar buvo likę, jie pardavinėjo, kad patys turėtų daugiau lėšų karui ir kad priešai puldami rastų kuo mažiausią grobio. — ¹⁵*Dėl šaukiamo...* Jei Viešpats, kuriuo Žydai pasitiki, jiems nepadės, tai priešai tyčiosis ne tik iš Žydų, bet ir iš Viešpaties, kurį laikys negalinčiu suteikti pagalbos saviesiems. — ¹⁶*Septynis...* Gal tikriausiai Gr t: 6.000. Plg 22 e; 1 Mak 3,37.60; 4,5. — *Nesitaikinti su neprieteliais*. Anot gr t: nenusigąsti priešų baisumo. — ¹⁸*Mes pasitikime*. Plg Ps 19,8. — ¹⁹*Senakheribo laikais...* Žr 4 Kar 19,35. — ²⁰*Prieš Galatus...* Galatai buvo žinomi savo karingumu; jie dažnai eidavo į samdytą svetimų šalių kariuomenę. Bet apie kokią čia kovą prieš Galatus kalbama, ne visai aišku. Babilonijos paminėjimas leidžia spėlioti, kad tai galėjo būti Antijoko D karas prieš maištą sukėlusį Medijos vietininką Moloną [Polyb 5,53,8]. — *Makedoniečiams*; kurių, anot gr t, buvę

ir tuo laimėjo labai daug patogumų. ²¹Šiais žodžiais jie buvo padarę ir pasiryžo mirti dėl įstatymo ir tėvynės

²²Taigi jis paskyrė atskirų būrių vadais savo brolius Simoną, Juozapą ir Jonatą, pavesdamas kiekvienam po vieną tūkstantį penkis šimtus. ²³Po to, kai jiems buvo Esdro paskaityta iš šventos knygos ir buvo duotas Dievo pagalbos ženklas, jis pats, vesdamas pirmąjį būrį, pradėjo kovą prieš Nikanorą. ²⁴Ir Visagaliui jiems padedant, jie užmušė daugiau kaip devynis tūkstančius žmonių; didesnę gi Nikanoro kariuomenės dalį, žaizdų susilpnintą, jie priverstė bėgti. ²⁵Atėmę gi pinigų iš tų, kurie buvo atėję jų pirkti, jie vijosi juos į visas puses; ²⁶bet jie sugrįžo dėl laiko stokos, nes turėjo prasidėti šabatas; todėl jie nebesivijo ilgiau. ²⁷Surinkę anų ginklus ir grobį, jie šventė šabatą, šlovindami Viešpatį, kurs išgelbėjo juos tą dieną, išliedamas ant jų pirmus pasigailėjimo lašus. ²⁸Po šabato jie padalino grobio dalį silpniesiems, našlaičiams ir našlėms, likusį gi pasiėmė sau ir saviškiams. ²⁹Tai padarius ir visiems bendrai pasimildus, jie prašė gailestingąjį Viešpatį susitaikinti iki galui su savo tarnais

³⁰Iš tų, kurie kovojo prieš juos draug su Timotiejumi ir Bakhidu, jie užmušė daugiau kaip dvidešimt tūkstančių, paėmė augštai buvusias tvirtoves ir pasidalino daug grobio, skirdami lygią dalį silpniesiems, našlaičiams ir našlėms, taip pat ir vyresniesiems. ³¹Surinkę rūpestingai jų ginklus, jie visa pasidėjo tinkamose vietose, likusį gi grobį nunešė į Jerusale. ³²Jie užmušė taip pat Philarką, kurs buvo su Timotiejumi, žmogų piktadarį, kurs daugiopai buvo nuskriaudęs Žydus. ³³Švęsdami nugalėjimą Jerusaleje, jie sudegino tą, kurs buvo padegęs šventus vartus, būtent, Kalistena, kai jis buvo prisiglaudęs vienuose namuose, taip jam atiduodami teisingą užmokestį už jo bedievyستę

4.000. Makedoniečiais čia vadinami Sirijos graikai, kurių dauguma buvo Makedoniečių palikuonys. — *Šeši tūkstančiai*. Gr t: 8.000. — *Sumušė šimtą...* Tiek Galatų svetimoje kariuomenėje jokių būdu negalėjo būti. Gal toks didelis skaičius buvo paremtas tik Judą pasiekusiais gاندais, ar gal jis atsirado dėl perrašinėtojų padarytos klaidos. — *Dvidešimt eilutės gale gr t dar pridėti žodžiai*: padalino kariuomenę į keturias dalis

²²*Juozapą*. Brolio tuo vardu Judas neturėjo, todėl gal čia reiktų skaityti: Joną. Plg 1 Mak 3,55; 2,2-5. — ²³*Esdro*. Gr t: Eleazaro. Ir jis buvo Judo brolis: dabar prie kariuomenės jis turėjo atlikti kunigo pareigas. Plg 5 Moš 20,2-4. — *Dievo pagalbos ženklas*: ženklas saviškiams pažinti tarsi slaptažodis: «Dievo pagalba» /plg 13,15/. — ²⁴*Daugiau kaip devynis...* 1 Mak 4,15. — *Tris tūkstančius*. — *Priverstė bėgti*. Kova įvyko prie Emauso. 1 Mak 3,40;

4,6-17. — ²⁷*Kurs išgelbėjo...* Anot gr t: kurs jiems padėdavo iki tai dienai ir vėl buvo pradėjęs rodyti jiems gailestingumą. — ²⁸*Padalino...* Plg 1 Kar 30,24-26

³⁰*Su Timotiejumi ir Bakhidu*. Timotiejus ir Bakhidas buvo pasiųsti prieš Judėją tuo pačiu metu, kaip ir jų vyriausio karo vadas Nikanoras. Jų žinioje buvo daug stipresnė kariuomenė, kaip ta, kuriai vadovavo Nikanoras. Timotiejus, kurs buvo paskirtas vietininku, buvo Demetrijaus Sotero keletą kartų siunčiamas prieš Žydus 1 /Mak 7,8/. — *Dvidešimt tūkstančių*: viso keliose kovose. — ³²*Philarką*. Iš kitur nežinomas asmuo; gal jis buvo vienas iš Timotiejaus padėjėjų. — ³³*Nugalėjimą...* Tas nugalėjimas įvyko vėliau po kovos prieš Lisiją. — *Būtent, Kalistena*. Gr t: ir Kalistena. — Taigi jis turėjo būti vienas iš padėjėjų, gal supagonėjęs Žydus. Jis sudeginamas, nes norėjo sudeginti šventyklos duris

³⁴Didžiausis gi piktadarys Nikanoras, kurs buvo atsivedęs tūkstantį pirklį, kad jiems parduotų Žydus, ³⁵Dievo pagalba pažemintas tų, kuriuos laikė nieku, nusivilkęs garbės drabužius, bėgdamas šalies viduriu, pats vienas atvyko į Antijokiją, susilaukęs didžiausios nelaimės dėl savo kariuomenės žuvimo. ³⁶Jis, kurs buvo pažadėjęs užmokėti Romėnams duoklę iš Jerusaleės belaisvių, dabar skelbė, kad Žydai turi globėją Dievą ir dėl to esą nesužeidžiami, nes jie laikosi jo duotų įstatymų

9. ¹Tuo pačiu metu Antijokas grįžo negarbingai iš Persijos. ²Nes jis buvo įėjęs į Persepolimi vadinamą miestą ir mėgino apiplėšti šventyklą ir prislėgti miestą; bet žmonių daugybei puolus prie ginklų, jie buvo priversti bėgti, ir taip atsitiko, kad Antijokas pabėgęs grįžo su gėda

³Atvykęs arti Ekbatanos, jis sužinojo, kas buvo atsitikę Nikanorui ir Timotiejui. ⁴Pykčio pagautas jis tarėsi galėsiąs nugręžti prieš Žydus jam padarytą įžeidimą tų, kurie buvo priverstę jį bėgti; todėl jis liepė pagreitinti savo važiavimą ir važiuoti nesustojant, tuo tarpu kad jam jau grėšė dangaus teismas, nes jis piktžodžiaudamas sakėsi ateisiąs į Jerusaleę ir padarysiąs iš jos Žydų kapus

⁵Bet tas, kurs visa mato, Viešpats, Izraelio Dievas, ištiko jį nepagydoma ir nematoma sloga. Nes kai tik jis pabaigė šituos žodžius, jį suėmė baisus vidurių skausmas ir karčios kančios viduje, ⁶ir tai visai teisingai, nes jis daugeliu naujų kankinimų draskė kitų vidurius ir pats jokių būdu nebuvo išsižadėjęs savo pikto. ⁷Priešingai, pilnas puikybės, mintyse ugnimi kvėpuodamas prieš Žydus, jis liepė pagreitinti važiavimą, bet atsitiko, kad jis, važiuodamas visu greitumu, iškrito iš vežimo ir dėl smarkaus kūno sutrenkimo jo sąnariai buvo sužeisti. ⁸Taip tas, kurs būdamas pilnas nežmoniškos puikybės, tarėsi galįs davinėti įsakymų jūros bangoms ir pasverti svarstyklėje kalnų augštybes, dabar pažemintas iki žemės buvo nešamas neštuvuose, parodydamas savyje pasireikšusią Dievo galybę; ⁹nes iš bedievio kūno ritosi kirminai, ir dar gyvam tebesant skausmuose krito kūno mėsa gabalais, o jo kvapo ir dvokimo buvo varginama kariuomenė. ¹⁰Ir to, kurs nesenai tarėsi galįs pasiekti dangaus žvaigždes, dėl nepakenčiamo dvokimo niekas negalėjo nešti

¹¹Taigi dabar, nusileisdamas iš didelės savo puikybės, jis pradėjo eiti prie savęs pažinimo, dieviško smūgio ispėtas, kas valandą einant didyn jo skausmams. ¹²Nebegalėdamas jau nė pats pakęsti savo dvokimo, jis taip sakė: Teisinga pasiduoti Dievui ir esant mariam nelaikyti savęs

³⁴Buvo atsivedęs... Žr aug 11,3. —

³⁵Nusivilkęs garbės drabužius: kad niekas jo bėgančio nepažintų

9. ¹Iš Persijos... Plg 1 Mak 6,1-16. — ²Persepolimi: vyriausis Persijos provincijos miestas, lygumoje į šiaurę nuo Arakso. 1 Mak 6,1 tas miestas klaidingai pavadintas Elimaida. Elimaidos vardu buvo vadinamas kraštas tarp Medijos ir Mesopotamijos

³Arti Ekbatanos: netoli nuo Persepolies. — ⁴Ateisiąs... Anot gr t:

aš padarysiu iš Jerusaleės kapines Žydams, kai tik ten nueisiu

⁸Nežmoniškos: pragarškos. — Įsakymų jūros bangoms... Statydamas save lygiu Dievui. Plg 1 Job 38,11; Ps 64,8 ir k

¹¹Einant didyn... Spėliojama, kad Antijoko liga buvo heuminthiasis. — ¹²Teisinga. Plg aug 7,37; 1 Mak 6,11-13. — ¹⁵Atėniečiams... Anot 4,9, Žydai galėjo įsigyti antijokiečių teises; dabar žadama padaryti juos lygius atėniečiams, t y, suteikti tokią

lygiu Dievui. ¹³Ir šitas piktadarys meldėsi Viešpačiui, iš kurio jam nebuvo lemta susilaukti pasigailejimo. ¹⁴Tą miestą, į kurį jis skubėjo vykti, kad sulygintų jį su žeme ir paverstų jį kapinėmis, dabar jis troško padaryti laisvą. ¹⁵Tuos Žydus, kuriuos anksčiau sakėsi nelaikysias vertais nei laidotuvių, atiduosias gi sudraskyti paukščiams ir žvėrimis ir išnaukinsias draug su kūdikiais, dabar jis žadėjo padaryti lygius Atėniečiams, ¹⁶o šventąjį dievnamį, kurį anksčiau buvo apiplėšęs, papuošti geriausiomis dovanomis, padauginant šventus indus ir tiekti reikiamas aukoms lėšas iš savo pajamų; ¹⁷be to, žadėjo pats būti Žydu, pereiti visas žemės vietas ir skelbti Dievo galią

¹⁸Bet skausmams nesiliaujant, /nes jam buvo atėjęs teisingas Dievo teismas/ vilties netekęs parašė Žydams atsiprašymo būdu tokio turinio laišką: ¹⁹Geriausiams piliečiams Žydams karalius ir kunigaikštis Antijokas siunčia daug sveikinimų ir linki geros sveikatos bei laimės. ²⁰Jei jūs ir jūsų vaikai esate sveiki ir visa jums sekasi, kaip norite, mes labai dėkojame. ²¹Aš gi esu ligonis, bet atsimenu jus maloningai. Grįždamas iš Persijos vietų ir sunkios ligos prislėgtas, aš laikiau reikiama pasirūpinti bendrais reikalais. ²²Nenusimindamas dėl savęs, dar gi turėdamas daug vilties pagyti iš ligos, ²³tačiau atsižvelgdamas į tai, jog ir mano tėvas tuo metu, kai jis vadovavo kariuomenei augštesnėse vietose, nurodė, kas po jo turės paimti viešpatavimą, ²⁴kad, jei atsitiktų kas priešinga ar būtų paskelbta koki negera žinia, šalių gyventojai žinotų, kam paliekama vyriausioji valdžia, ir neturėtų neramumo; ²⁵be to, apsvarstydamas, kad visi aplinkiniai galiūnai ir kaimynai tykoja patogaus laiko ir laukia įvykių, aš skiriu karaliumi savo sūnų Antijoką, kurį, vykdamas į augštesniasias karalystes, esu nekartą pavedęs daugeliui iš jūsų; jam aš parašiau, kas čia išdėstyta. ²⁶Taigi aš meldžiu ir prašau jus atsiminti bendras ir kiekvienam atskirai suteiktas geradarystes, kad kiekvienas laikytų ištikimybę man ir mano sūnui. ²⁷Nes aš pasitikiu, kad jis elgsis maloningai ir žmoniškai, laikysis mano patarimų ir bus jums palankus

²⁸Taip tas žmogžudys ir piktžodžiautojas, baisios slogos ištiktas svetimoje šalyje kalnuose, taip, kaip jis elgėsi su kitais, pabaigė savo

nepriklausomybę, kokią turėjo atėniečiai. — ¹⁶*Buvo apiplėšęs...* Plg 5,16 ir 1 Mak 1,23. — *Tiekti reikiamas...* Kaip kad buvo darę karaliai Seleukas ir Antijokas D. Plg 3,3. — ¹⁷*Būti Žydu...* Ta prasme, kad buvo pasiryžęs pripažinti Žydų Dievą visagaliu Dievu ir jį skelbti

²⁰*Mes labai dėkojame. Aš gi...* Gr t: Aš reiškiu didžiausį dėkingumą Dievui, turėdamas vilties danguje; aš guli ligonis ir atsimenu su meile jūsų pagarbą ir palankumą. — ²³*Augštesnėse vietose.* Taip buvo vadinaamas kraštas anapus Euphrato, ypač gi Armėnija. — ²⁴*Jei atsitiktų kas priešinga:* jei mirtų. — ²⁵*Galiūnai.* Antijokas Epifanas gal čia turėjo galvoje visų pirma Seleuko sūnų

Demetrijų, kuriam pats buvo pasotojęs kelią į sostą, ir kurs dabar galėjo siekti to sosto, pašalindamas Epifano sūnų Antijoką Eupatorį. Taigi gal karalius čia norėjo palenkti Žydus savo sūnaus pusėn. — *Savo sūnų Antijoką:* kurs tuomet buvo 12 metų /anot kitų, 9 metų/. Jis buvo paliktas Lisijo globoje, bet karalius mirdamas buvo paskyręs jam kitą globėją, Pilypą, kurs turėjo būti ir karalystės valdytoju /1 Mak 6,14-/. — *Kas čia išdėstyta...* Iš šitų žodžių reiktų suprasti, kad ir karaliaus Antijoko laiškas jo sūnui buvo Jassono veikale. Plg 2,24

²⁸*Svetimoje šalyje:* Tabėje. 1 Mak 6,13. — ²⁹*Pienbrolis:* gal draug su karaliumi užaugęs. Plg 1 Mak 6,14. —

gyvenimą apgailėtina mirtimi. ²⁹Jo kūną gabeną toliau jo pienbrolis Pilypas, kurs vėliau, bijodamas Antijoko sūnaus, išvyko į Egiptą pas Ptolomiejų Filometorį

10. ¹Tuo tarpu Makabiejus ir su juo buvusieji, Viešpačiui globojant, atsiėmė šventyklą ir miestą, ²aukurus gi, kuriuos svetimšaliai buvo pastatę aikštėse, taip pat stabų šventyklos jis sugriovė

³Apvalę šventyklą, jie pastatė kitą altorių ir, išskėlę ugnies iš ugnių akmenų, vėl aukojo aukas, dvejiems metams praslinkus, ir padėjo smilkalų, žiburius ir padėties duonas. ⁴Taip padarę, jie maldavo Viešpatį, kniūbsti ant žemės, kad nebepatektų į tokias nelaimės; bet, jei kada nors ir nusidėtų, kad būtų jo švelniau sudraudžiami, o nebūtų atiduodami barbarams ir piktžodžiautojams. ⁵Atsitiko, kad tą pačią dieną, kurią šventyklą buvo svetimšalių sutepta, įvyko ir jos apvalymas, būtent, dvidešimt penktą Kaslevo mėnesio dieną

⁶Jie šventė ją su džiaugsmu per aštuonias dienas, kaip padangčių šventes, atsimindami, kad dar visai neseniai iškilmingą padangčių šventę jie buvo šventę kalnuose ir urvuose, kaip laukiniai žvėrys. ⁷Todėl jie nešėsi vijokliais apipintas lazdeles, žaliuojančias šakeles ir palmes garbei to, kurs padėjo laimingai apvalyti jam pašvęstą vietą. ⁸Jie nutarė bendru įsakymu ir paliepinu visai Žydų tautai švęsti tas dienas kas metai

⁹Toks tai buvo gyvenimo galas Antijoko, kurs vadinosi Skaistusis

¹⁰Dabar gi papasakosime, kas buvo padaryta bedievio Antijoko sūnaus Eupatorio, trumpai suminėdami nelaimės, įvykusias ka-

Kurs vėliau... Anot 1 Mak 5,56, Pilypas, mirus Antijokui, grįžo su kariuomene iš Medijos ir Persijos, norėdamas paimti sau valdžią, ir apgulė Antijokiją, bet buvo nugalėtas Lisijo, kurs kai tik gavo žinią apie karaliaus mirtį, tuojau paskelbė jo sūnų Antijoką Eupatori karaliumi; Pilypui teko bėgti, ir jis išvyko į Egiptą. Plg 1 Mak 6,17: 6,63

10. ¹Atsiėmė šventyklą ir miestą. Anot 8,31.33, Jerusale buvo atsiimta jau po Nikanoro ir Timotiejaus nugalėjimo. Apie tą patį laiką, anot 9,1, buvo susirgęs Antijokas, grįždamas iš Persijos; jo ligą pasunkinusi žinia apie šventyklos apvalymą /1 Mak 6,7/. Tas šventyklos apvalymas įvykęs, anot 1 Mak 4,52, 148 m Seleukaičių eros. Anot 1 Mak 6,16, Antijokas miręs 149 m tos pačios eros. Taigi čia 2 Mak kn autorius pasakojime matomai nesilaikė griežtai kronologinės eilės, nes šventyklos ir miesto atsiėmimą mini po Antijoko mirties. — ²Stabų šventyklos. Gr t: stabų girias /šven-

tomis paskelbtas aptvertas vietas/

³Kitą altorių. Žr 1 Mak 4,47. — *Išskėlę ugnies*: vieton šventos ugnies /2 Mak 1,18/, kurios jie negalėjo išlaikyti. — *Dvejiems metams*. Anot 1 Mak 1,57; 4,52, altorius pasiliko suteptas lygiai trejus metus; bet pirmais metais Judas dar nevadovavo Žydų tautai; Judui esant tautos priešakyje, jis tikrumoje pasiliko suteptas dvejus metus. — ⁵Dvidešimt... Plg 1 Mak 1,52.54

⁶Per aštuonias dienas... Plg 1 Mak 1,9; 4,59

2. a/ Žydų laimėjimai Antijoko Eupatorio laikais

10,10-13,26. Mirus Antijokui Epifanui ir pradėjus karaliauti jo sūnui Eupatoriui, Judas nugalį jo vadus: Gorgiją, antrą kartą Timotiejų ir Lisiją, ir tai su aiškia Dievo pagalba /10,10-11,12/; Lisijo patariamasis, jaunas karalius suteikia dabar Žydams teisę gyventi savo įstatymais; tam dalykui pritaria ir Romėnai /11,13-38/. Kaimynystėje esančioms tautoms neduodant Žydams ramy-

ruose. ¹¹Nes tasai, pradėjęs viešpatauti, paskyrė karalystės reikalams kažinkoki Lisiją, Phenikijos ir Sirijos kariuomenės viršininką. ¹²Nes Ptolemiejus, vadinamas Makronu, buvo nusistatęs būti visai teisingas Žydams, ypač dėl padarytosios jiems neteisybės, ir elgtis su jais taikiai. ¹³Bet dėl to karaliaus prietelių skundžiamas Eupatoriui, be to, dažnai girdėdamas, jog jį vadina išdaviku, nes jis buvo palikęs Filometorio sau pavestą Kiprą ir, perėjęs Antijoko Skaisčiojo pusėn, vėl nuo jo atstojo, jis pabaigė savo gyvenimą nuodais

¹⁴Gorgijas gi, būdamas to krašto vietininku, pasiėmęs atėjūnų, dažnai kovojo prieš Žydus. ¹⁵Taigi Žydai, kurių rankose buvo patogios tvirtovės, priimdavo išvartytuosius iš Jerusaleės ir mėgindavo kariauti. ¹⁶Tie, kurie buvo su Makabiejumi, prašydami maldomis Viešpatį, kad būtų jiems padėjęs, puolė Idumėjiečių tvirtoves. ¹⁷Didelėmis pastangomis jis paėmė tas vietas, sutinkamus užmušė ir viso draug nugalabijo ne mažiau kaip dvidešimt tūkstančių. ¹⁸Kadangi tačiau kaikurie subėgo į du labai sustiprintu bokštų, kur jie turėjo visa, ko reikiama gintis, ¹⁹tai Makabiejus, palikęs jiems apgulti Simoną, Juozapą ir Zakiejų ir gana daug su jais buvusių žmonių, pats ėjo kovoti ten, kur buvo skubiau. ²⁰Bet likusieji su Simonu, pasidavę godumui, kaikuriems bokštuose buvusiems davėsi paperkami pinigais ir paėmę septynias dešimtis tūkstančių didrakhmų, leido laikam pabėgti. ²¹Kai Makabiejui buvo duota žinia apie tai, kas buvo įvykę, jis, susirinkęs tautos vadus, apkaltino, kad anie, paleisdami jų priešus, pardavę brolius už pinigus. ²²Taigi tuos, kurie buvo virtę išdavikais, jis liepė užmušti ir paėmė abudu bokštų. ²³Turėdamas pasisekimo ginklais visose savo pastangose, jis nugalabijo dviejose tvirtovėse daugiau kaip dvidešimt tūkstančių

bės, Judas kovoja prieš jas ir nubaudžia Jopiečius ir Jamniečius, nugali Kaspiečius, Tubeniečių šalyje Timotiejų, Karnijono ir Ephrono miestus, Idumėjos viršininką Gorgiją ir pasirūpina, kad būtų aukota aukų už žuvusius kovose Žydus /12,1-46/. Antijokui Eupatoriui ir Lisijai su kariuomene vėl atvykus į Judėją ir žuvus buvusiam vyriausiam kunigui Menelajui, prasideda naujos kovos; bet aplinkybių verčiamas Eupatorius susitaiko su Judu ir grįžta į Antijokiją /13,1-26/

¹⁰*Dabar gi papasakosime...* Plg 1 Mak 6,17-7,4. — ¹¹*Kažinkoki*. Lisijas buvo labai žinomas ir žymus asmuo; vadina gi jį autorius kažinkoku Lisiju, norėdamas išreikšti jam savo panieką. — ¹²*Nes*. Nors Lisijas buvo Antijoko Eupatorio globėjas ir karalystės valdytojas, jis buvo kartu paskirtas ir Sirijos bei Phenikijos vietininku, nes Ptolemiejus, kuriam buvo pavesta valdyti Celesiriją ir Phenikiją /8,8/, buvo nusizūdęs. — *Makronu* ilgalagiviu,

jis minimas taip pat 4,45 ir 6,8; ten gr t jis vadinamas Dorimino sūnumi. Kadangi jis buvo palankus Žydams, jis buvo įtariamasis ir skundžiamas karaliui. Anksčiau jis yra buvęs Kipro vietininku, kurs priklausė Egipto karaliui Ptolemiejui Filometoriui ir kurį Makronas saivališkai atidavė Sirijos karaliui Antijokui Epifanui. — ¹³*Dažnai*: progai pasitaikius. — *Vėl nuo jo atstojo...* Makrono palankumas Žydams buvo aiškinamas jo tariaima neištikimybė Sirijos karaliui. Bet gr t, kurs čia nevisai aiškus, rodosi, norėta pasakyti kas kita: ir kadangi jam nepavyko tauriu elgsiu įrodyti, kad jo pareigų atlikimas yra taurus, jis nusinuodijo ir padarė galą savo gyvenimui

¹⁴*Gorgijas gi...* Plg 1 Mak 5,59. — ¹⁵*Tvirtovės*: Betsūra /1, Mak 4, 16/. Idumėjiečiai laikė savo rankose Khebroną, į kurį bėgo neištikimi Žydai /1 Mak 5,65/. Gr t: kartu su šitais daug vargo darydavo Žydams Idumėjiečiai, kurie laikė savo rankose

²⁴Bet Timotiejus, kurs buvo anksčiau Žydų nugalėtas, surinkęs kariuomenę iš daugybės svetimšalių ir sutraukęs Azijos raitariją, atvyko, manydamas paimti Judėją ginklais. ²⁵Makabiejus gi ir su juo buvusieji, anam besiantinant, maldavo Viešpatį, galvą apsibarstę dulkėmis ir šlaunis susijusę ašutinėmis, ²⁶sukniubę prie pat altoriaus pamatų, kad jis būtų jiems maloningas, jų gi neprieteliamas būtų neprietelingas ir priešintusi jų priešams, taip kaip žada įstatymas. ²⁷Taip po maldos, pasiėmę ir išėję gana toli iš miesto, sustojo, kai buvo visai arti neprietelių. ²⁸Kai tik saulė pradėjo tekėti, abi kariuomenės pradėjo kovą, vieni, be savo narsumo, turėdami nugalėjimo ir pasisekimo laiduotoją, Viešpatį, kiti gi kovos vadą turėjo drąsą. ²⁹Bet kai kova pasidarė labai smarki, priešams pasirodė iš dangaus penki vyrai ant žirgų, papuoštų auksinėmis kamanomis, ir pradėjo vadovauti Žydams. ³⁰Du iš jų, paėmę Makabiejų į vidurį, dengė jį savo ginklais ir darė jį neliečiamą; į priešus gi jie mėtė vilyčias ir žaibus; todėl anie krito aklumo ištikti ir pilni sumišimo. ³¹Buvo gi užmušta dvidešimt tūkstančių penki šimtai pėstininkų ir šeši šimtai raitelių. ³²Pats Timotiejus pabėgo į sustiprintą tvirtovę Gazarą, kurios viršininkas buvo Kherėas. ³³Makabiejus ir su juo buvusieji džiaugdamies laikė apgulę tvirtovę keturias dienas, ³⁴tuo tarpu viduje buvusieji, pasitikėdami vietos stiprumu, piktžodžiavo be saiko ir kalbėjo bjauriausias kalbas. ³⁵Auštant gi penktai dienos, dvidešimt jaunikaičių iš tų, kurie buvo su Makabiejumi, įerzinti piktžodžiavimais, drąsiai priariant prieš sienos ir labai įpykę pradėjo kopti ant jos. ³⁶Bet taip pat ir kiti, kopdami augštyr, padeginėjo bokštus ir vartus ir pačius piktžodžiautojus degino gyvus. ³⁷Sunaikinę per dvi ištisas dienas tvirtovę, jie nužudė atrastą Timotiejų, kurs buvo pasislėpęs vienoje vietoje, užmušę taip pat jo brolių Kherėą ir Apolophaną. ³⁸Po šių įvykių jie garbino gyriaus ir dėkojimo giesmėmis Viešpatį, kurs buvo padaręs didelių dalykų Israėlyje ir suteikė jiems nugalėjimą.

11. ¹Bet trumpam laikui praslinkus, karaliaus globėjas, jo giminaitis ir reikalų viršininkas, Lisijas, labai nepatenkintas tuo, kas buvo atsitikę, ²surinkęs aštuonias dešimtis tūkstančių ir visą raitariją ėjo prieš

patogiose vietose esančias tvirtoves, priimdavo išvartus iš Jeruslės Žydus ir stengdavosi palaikyti karą. Plg 1 Mak 5,3-65. — ¹⁸Kaikurie. Gr t: 9.000. — Tiek žmonių paprastuose bokštuose sutilpti negalėjo; todėl čia bokštais pavadinta nemažos pilys. Plg 1 Mak 5,5. — ¹⁹Juozařą. Gal savo brolių Joną. Plg 8,22. Žakiejus gal buvo Judo giminaitis. — ²⁰Likusieji: būrių viršininkai. — *Septynias dešimtis...* Gr t minimos drakhmos, kurių kiekviena verta apie pusantro lito

²⁴Anksčiau... Plg 8,30... ir 12,10 — *Azijos*: Augštesniosios Azijos t y Medijos, kuri buvo garsi stipriais arkliais. — ²⁶Kaip žada įstatymas. 2 Moš 23,22 /LXX vertime/. —

²⁸Pradėjo kovą... Plg 1 Mak 5, 30-34. — ²⁹Pasirodė iš dangaus... Plg 3,25... 5,2. — ³²... Gazarą. Vėliau toje pilyje gyveno Jonas Makabiejus. 1 Mak 13,54. — *Kherėas*: Timotiejaus brolis /37 e/. — ³⁵Pradėjo kopti ant jos. Anot gr t: žudė kiekvieną, kurį sutikdavo. — ³⁶Bet taip pat... Tiksliau gr t: kiti taip pat kopdami panašiu būdu kitoje pilies dalyje prie tų, kurie buvo viduje, padegė bokštus ir, sukūrę ugnį, sudegino piktžodžiautojus gyvus; kiti sulaužė vartus ir įleidę likusią kariuomenę, paėmė miestą. — ³⁷Vienoje vietoje... Anot gr t: vienoje duobėje /šulinyje/. Vulg gal yra perrašinėtojų klaida: « loco » vietoje la cu. — *Apolophaną*: iš kitur nežinomas asmuo

Žydus, tikėdamos padaryti iš paimto miesto gyvenamą vietą pagonims, ³iš šventyklos gi turėti pelno šaltinį, kaip iš kitų pagonių šventyklų ir kasmet parduodamą kunigystę. ⁴Jis visai negalvojo apie Dievo galią, bet pasidavęs nesuvaldomai puikybei, pasitikėjo pėstininkų daugybe, raitelių tūkstančiais ir aštuoniomis dešimtimis dramblių. ⁵Iėjęs gi į Judėją ir prisiartinęs prie Betsūros, kuri buvo tarpukalnėje, penkiais varsnais atstu nuo Jerusaleš, jis apgulė tą tvirtovę. ⁶Kai tik Makabiejus ir su juo buvusieji gavo žinią, kad tvirtovės apgultos, jie su verksmu ir ašaromis, taip pat visa minia drauge, prašė Viešpatį, siųsti gerą angelą gelbėti Israelio. ⁷Makabiejus pats pirmas, pasiėmęs ginklus, ragino kitus stoti draug su juo į pavojų ir eiti į pagalbą savo broliams. ⁸Taigi kai jie dideliu pasiryžimu ėjo draug, prie Jerusaleš pasirodė einas jų priešakyje raitelis, baltais drabužiais, auksiniais ginklais ir švytruojas jietimi. ⁹Tuomet visi drauge šlovino gailestingąjį Viešpatį ir sustiprėjo dvasia; jie buvo pasiryžę pulti ne tik žmones, bet ir plėšriausius žvėris ir geležines sienas. ¹⁰Taigi jie ėjo drąsiai turėdami padėjėją iš dangaus ir jų pasigailintį Viešpatį. ¹¹Nesulaikomi kaip liūtai jie puolė priešus ir paguldė jų vienuolika tūkstančių pėstininkų ir tūkstantį šešis šimtus raitelių; ¹²visus gi kitus privertė bėgti; jų dauguma ištrūko sužeisti ir be ginklų; bet ir pats Lisijas turėjo gelbėtis negarbingai pabėgdamas.

¹³Kadangi jis turėjo gana proto, apsvarstęs pats vienas padarytus sau nuostolius ir suprasdamas, kad Žydai nenugalimi, nes remiasi visagalio Dievo pagalba, jis siuntė pas juos pasiuntinių, ¹⁴pasižadėjo pritarti visam, kas teisinga ir paveikti karalių, kad jis būtų jų prietelis. ¹⁵Makabiejus sutiko su Lisijo pasiūlymais, rūpindamos bendra nauda, ir ką Makabiejus parašė Lisijui apie Žydus, tai karalius suteikė.

¹⁶Nes Lisijo buvo parašyta Žydams laiškas tokio turinio: «Lisijas Žydų tautai siūncia sveikinimą. ¹⁷Jonas ir Abesalomas, kurie buvo jūsų siųsti, atidavė laišką ir prašė mane įvykdyti dalykus, kurie buvo jame išreikšti. ¹⁸Taigi visa, kas buvo galima pranešti karaliui, aš išdėsciau, ir ką aplinkybės leido, jis suteikė. ¹⁹Jei tat jūs laikysitės reikaluose ištikimybės, aš ir toliau stengsiuos būti jums gero priežastis. ²⁰Apie kitus dalykus aš daviau žodžių atskirų nurodymų jūsų ir mano pasiuntiniams, kad kalbėtų su jumis. ²¹Būkite sveiki! Šimtas keturios dešimtys aštuntais metais dvidešimt ketvirtą Dioskoro mėnesio dieną»

11. ¹*Trumpam laikui*:... Antijokas Epifanas buvo paskyręs Lisiją laikinai karalystės valdytoju ir savo sūnaus Antijoko Eupatorio auklėtoju /1 Mak 3,32/. Pirmas Lisijo žygis prieš Žydus nebuvo jam laimingas /1 Mak 4,28.../; čia /1-15/ pasakojama apie jo antrą mėginimą pavergti Judėją. — ⁴*Aštuoniomis*... Skaiciai nurodomi gana dideli; ar jie dabartiniame tekste yra tokie pat, kokie buvo knygos autoriaus įrašyti, nepigu pasakyti. — ⁵*Penkiais varsnais atstu*. Čia aiški dabartinio teksto klaida, nes iš Jerusaleš iki Betsūrai yra apie 150 varsnų /arti 30 km./. — ⁶*Tvirtovės*: visų pirma

Betsūra. — *Gerą*: globėją. — ⁷*Broliams*: apgultiesiems Betsūroje. — ⁸*Pasirodė einas*... Panašūs apsi-reiškimai 6,23 ir 10,29

²¹*Šimtas*... 148 Seleukaičių eros metai buvo nuo 165 m spalio mėnesio iki spalio mėnesio 164 m pirm Kr. Kadangi tačiau pirmos Makabiejų knygos autorius Seleukaičių eros metus skaičiuoja ne nuo rudens, bet, Žydų įpročiu, nuo pavasario, tai pas jį kone pusę 148 m žymima jau 149 m. Iš čia atsiranda kaikur kronologijoje vienu metų skirtumas tarp 1 ir 2 Mak kn /plg 1 Mak 6,16/. — *Dioskoro*. Gr *Dioskorinthiou*: Jupiterio Korintiečio. — Kuris čia

²²Karaliaus gi laiško turinys buvo toks: «Karalius Antijokas broliui Lisijui siunčia sveikinimą. ²³Mūsų tėvui esant perkeltam tarp dievų, mes, norėdami, kad tie, kurie yra mūsų karalystėje, gyventų ramybėje ir užsiimtų rūpestingai savo reikalais, ²⁴išgirdome, jog Žydai nesutiko su mūsų tėvu, kurs norėjo, kad jie pasiduotų graikų ipročiams, bet jog jie nori laikytis savo ipročių ir todėl prašo mus leisti jiems laikytis savo įstatymų; ²⁵taigi norėdami, kad taip pat šita tauta būtų rami, mes nusistatėme ir nutarėme, kad jiems būtų gražinta šventykla, kad jie gyventų savo protėvių ipročiais, taigi tu gerai padarysi, jei siysi pas juos ir padarysi taiką, kad jie, patyrę mūsų valią, būtų ramūs ir rūpintųsi, kas jiems patiems naudinga»

²⁷Karaliaus laiškas Žydams buvo toks: «Karalius Antijokas Žydų Tarybai ir kitiems Žydams siunčia sveikinimą. ²⁸Jei jūs esate sveiki, jūs esate tokie, kaip mes norime, taip pat ir mes esame sveiki. ²⁹Į mus kreipėsi Menelajus, sakydamas, kad jūs norite ateiti pas savuosius, kurie yra pas mus. ³⁰Taigi tiems, kurie eis iki trisdešimtai Ksantiko mėnesio dienai, mes laiduojame saugumą, ³¹kad Žydai galėtų naudotis savo maistu ir įstatymais, kaip seniau, ir kad nė vienas nebūtų varginamas jokiu būdu dėl to, kas buvo padaryta nežiniomis. ³²Mes siunčiame taip pat ir Menelajų, kurs tarsis su jumis. ³³Būkite sveiki! Šimtas keturiasdešimts aštuntais metais penkioliktą Ksantiko mėnesio dieną»

³⁴Romėnai taip pat atsiuntė laišką tokio turinio: «Kvintas Memijus ir Titas Manilijus, Romėnų pasiuntiniai, Žydų tautai linki sveikatos. ³⁵Ką karaliaus giminaitis Lisijas jums suteikė, pripažįstame ir mes. ³⁶Apie tuos gi dalykus, apie kuriuos jis laikė reikiama pranešti karaliui, pasitarkite rūpestingai tarp savęs ir tuojau ką nors atsiųskite, kad mes nutartume, kaip jums naudinga, nes mes vykstame į Antijokiją. ³⁷Todėl pasiskubinkite parašyti atsakymą, kad ir mes žinotume, kokie yra jūsų norai. ³⁸Būkite sveiki! Šimtas keturios dešimtys aštuntais metais penkioliktą Ksantiko mėnesio dieną»

12. ¹Padarius sutartis, Lisijas grįžo pas karalių; Žydai gi užsiėmė žemdirbyste. ²Bet pasilikusieji, Timotiejus ir Genejaus sūnus Apolonijus, taip pat Jieronimas, o be šių Demophonas ir Kipro vietininkas Nikanoras neleido jiems gyventi ramybėje ir taikoje

mėnuo vadinamas šituo vardu, ne visai aišku. Sir vertime nurodomas mėnuo Tišri

²²Broliui: giminaičiui. — ²³Esant perkeltam tarp dievų. Pagoniškas išsireiškimas apie karaliaus mirtį. Antijokas Epifanas, ir gyvas būdamas, laikė save lygiu dievams. Plg 9,10

²⁹Menelajus. Ar šitas Menelajus buvo Žydų nepripažintasis vyriausiuoju kunigu /4,23.27.50/, sunku pasakyti. — Ateiti pas savuosius... Anot Gr t: grįžti iš Jerusaleš/ ir užsiimti savo reikalais. — Koki čia lengvata karaliaus suteikiama, ne visai aišku. Gal duodama penkiolika dienų laiko,

kad visi galėtų padėti ginklus ir vėl pradėti ramų gyvenimą. — ³⁰Ksantiko. Tai šeštas makedoniečių metų mėnuo, atitinka maždaug Žydų Nisaną /kovo pabaigą ir kone visą balandį/. — ³¹Kaip seniau. Taip buvo panaikinti Antijoko Epifano išleisti nutarimai prieš Žydų religiją

³⁴Kvintas Memijus... Romos pasiuntinių vardai nevienodai rašomi Gr ir Sir tekstuose. Jie kitur neminimi. Bet yra žinoma, kad tuo laiku Roma siųsdavo labai daug pasiuntinių į visus kraštus, ir todėl nevisi jų vardai pasiliko žinomi. Per tuos pasiuntinius Roma stengėsi daryti įtakos

³Tuo tarpu Jopiečiai padarė tokią niekšystę. Jie pasikvietė gyvenusius su jais Žydus sėsti į jų prirengtas valtis draug su žmonėmis ir vaikais, lyg kad tarp jų nebūtų jokios neprietelystės. ⁴Taigi einant bendru miesto nutarimu, šitie pritarė, dėl taikos neturėdami jokio įtarimo; bet kai jie nuplaukė į atvirą jūrą, anie paskandino jų nemažiau kaip du šimtus. ⁵Kai tik Judas gavo žinią apie tą žiaurumą, padarytą jo tautos žmonėms, jis davė įsakymą buvusiems su juo žmonėms ir, šaukdamas teisingo teisėjo Dievo, ⁶atėjo prieš brolių užmušėjus; jis padegė nakčia uostą ir sudegino valtis, tuos gi, kurie ištrūko iš ugnies, nugalabijo kalaviju. ⁷Tai padaręs, jis pasitraukė, turėdamas sumanymą vėl grįžti ir išnaikinti visus Jopiečius

⁸Bet sužinojęs, kad ir Jamnijos gyventojai nori tą pat padaryti gyvenusiems pas juos Žydams, ⁹jis puolė taip pat nakčia Jamniečius ir sudegino uostą su laivais, taip kad ugnies šviesa matėsi Jerusaleje už dviejų šimtų keturių dešimtų varsnų

¹⁰Kai jie jau buvo paėję iš ten devynis varsnus ir žygiavo prieš Timotiejų, jį užpuolė Arabai, penki tūkstančiai pėsčių ir penki šimtai raitelių. ¹¹Kova buvo smarki ir Dievui padedant pasibaigė laimingai; likusieji iš nugalėtų Arabų prašė Judą ištiesti jiems dešinę, žadėdami duoti ganyklų ir būti naudingi kitais dalykais. ¹²Judas, tikėdamas, kad jie tikrumoje gali būti naudingi daugeliu dalykų, pažadėjo jiems taiką, o jie, padavę jam ranką, sugrįžo į savo padangtes. ¹³Jis puolė taip pat vieną stiprų miestą, Kasphiną, apsupą tiltais ir sienomis, kurs buvo gyvenamas įvairių tautų žmonių. ¹⁴Buvusieji viduje, pasitikėdami sienų stiprumu ir maisto apstumu, elgėsi nerūpestingai, erzino Judą keiksmiais, piktžodžiavo ir kalbėjo bjaurias kalbas. ¹⁵Makabiejus gi šaukėsi didžiojo pasaulio Kunigaikščio, kurs be sienlaužių ir karo pabūklų Jošuės laikais sugriovė Jeriką, ir puolė juo smarkiausiai sienas. ¹⁶Paėmęs Viešpaties valią miestą, jis padarė neapsakomas žudynes, taip kad čia pat buvęs tvenkinys, dviem varsnais platus, rodėsi paplūdęs užmuštųjų krauju

Jos 6,20

savo sąjungininkams. — ³*I Anti-jokiją*. Romos pasiuntiniai savo laišką parašė tuojuo, kai tik atvyko į Phenikiją

12. ²*Timotiejus*. Jis buvo karaliaus vietininkas provincijose anapus Jordano /plg 1 Mak 5,6.11/. Kito Timotiejaus žuvinas paminėtas augščiau 10,37. — *Apolonijus*: Celesirijos vietininkas. Kiti asmenys tuo pačiu vardu paminėti augščiau 3,5.7: Tarsiejaus sūnus Apolonijus, ir 4,21: Mnestėjus sūnus Apolonijus. — *Jieronimas... Demaphonas*: iš kitur nežinomi asmenys. — *Nikanoras*: kurs Antijoko Ėpifano laikais yra buvęs kurį laiką Kipro vietininku. Jis skirtinas nuo Patroklo sūnaus Nikanoro, kurio žinioje Demetrijaus laikais buvo drambliai /8,9; 14,12/. — *Neleido*... nenorėjo pripažinti Žydams jiems Antijoko Eupatorio suteiktų lengvatų

⁴*Taigi einant bendru...* Gal kviečiami Žydai pradžioje turėjo abejonių ir svyravo; bet juos nuraminta viešu miesto nutarimu, kuriuo buvo laiduojamas jų saugumas. — ⁶*Uostą*: uosto įrengimus. — *Tuos gi, kurie...* Anot Gr t: nugalabijo kalaviju tuos, kurie ten /į uostą/ buvo atbėgę. — ⁷*Tai padaręs...* Gr t: kadangi vieta /miestas/ buvo uždaryta, jis pasitraukė, turėdamas...

⁸*Jamnijos*: į pietus nuo Jopės, 1 Mak 4,15. — ⁹*Dviejų šimtų...* Apie 50 km

¹⁰*Arabai*: jie turėjo būti Timotiejaus šalininkai. Plg 1 Mak 5,39. —

¹¹*Ganyklų*. Gr t: gyvulių. — ¹³*Kasphiną*. Tikriausiai tas pat miestas, kurs 1 Mak 5,26.36 vadinamas Kasphoru ir Kasbonu. — ¹⁴*Elgėsi nerūpestingai*. Anot Gr t: jie elgėsi gana įžūliai prieš Judo kariuomenę

¹⁷*I Kharaką*: Galaade anapus Jor-

¹⁷Iš ten jie paėjo septynis šimtus penkias dešimtis varsnų ir atėjo į Kharaką pas tuos Žydus, kurie vadinami Tubaniečiais. ¹⁸Timotiejus tose vietose jie neberado, nes jis, nieko nenuveikęs, buvo sugrižęs, palikdamas vienoje vietoje labai stiprią igulą. ¹⁹Dositiejus ir Sosipateris, kurie buvo vadai draug su Makabiejumi, užmušė Timotiejus paliktuosius tvirtovėje dešimtį tūkstančių vyrų. ²⁰Makabiejus gi, sutvarkęs aplink save šešis tūkstančius ir suskirstęs kuopomis, išėjo prieš Timotiejų, turėjusį su savim šimtą dvidešimt tūkstančių pėstininkų ir du tūkstančių penkis šimtus raitelių. ²¹ Gavęs žinią apie Judo atėjimą, Timotiejus išsiuntė moteris, vaikus ir kitokią mantą į tvirtovę, kuri vadinama Karnionu, nes ji buvo nepaimama ir vargiai prieinama dėl tarpukalnių. ²²Pasirodžius pirmą Judo kuopai, priešus apėmė baimė dėl visa matančiojo Dievo čia buvimo, ir jie ėmė bėgti vienas nuo kito, taip kad jie buvo perbloškiami daugiau savųjų ir buvo užmušami savo kalavijų kirčiais. ²³Judas gi vijosi juos labai smarkiai, plakdamas piktadarius ir paguldė iš jų tris dešimtis tūkstančių vyrų. ²⁴Pats Timotiejus pateko į Dositiejus ir Sosipaterio rankas; jis labai maldavo, kad būtų paleistas gyvas, nes jis turėjo daugelio Žydų tėvus ir brolius, kurie, jam mirus, visai netektų vilties išsigelbėti. ²⁵Kai jis davė žodį grąžinti juos sulig sutartimi, jie paleido jį nepaliestą, norėdami išgelbėti brolius

²⁶Po to Judasėjo prieš Karnioną ir užmušė dvidešimt penkis tūkstančius. ²⁷Po anų pabėgimo ir žuvimo jis vedė kariuomenę prieš sustiprintą Ephrono miestą, kuriame gyveno didelė daugybė iš įvairių tautų. Stiprūs jaunikačiai, stovėdami prie sienų, drąsiai gynėsi, viduje gi buvo daug karo pabūklų ir didelis vilyčių išteklis. ²⁸Bet jie šaukėsi Augščiausiojo, kurs savo galia laužo priešų jėgas ir paėmė miestą, o iš tų, kurie buvo viduje, jie paguldė dvidešimt penkis tūkstančius. ²⁹Iš čia jie nuėjo į Skitų miestą, kurs yra šešiais šimtais atstu nuo Jerusale. ³⁰Bet tiems Žydams, kurie buvo pas Skitopoliečius, paliudijus, kad šitie buvo jiems palankūs ir kad net nelaimės laikais elgėsi su jais kukliai, ³¹jie padėjo jiems ir paraginę būti taip pat toliau palankiems jų tautai, atvyko į Jerusale prieš pat savaičių šventę

³²Po Sekminių jieėjo prieš Idumėjos viršininką Gorgiją. ³³Tasai gi išėjo su trimis tūkstančiais pėstininkų ir keturiais šimtais raitelių. ³⁴Jiems susirėmus, atsitiko, kad krito nedaug Žydų. ³⁵Dositiejus gi, vie-

dano. — *Kurie buvo vadinami...* Kurie gyveno Tubino ar Tobo krašte. Plg 1 Mak 5,13. — ¹⁸*Nieko nenuveikęs*: neįvykęs savo sumanymų prieš Žydus. — *Buvo sugrižęs*: į Moabiečių šalį. Plg 1 Mak 5,6... — ¹⁹*Buvo vadai draug...* Buvo Makabiejus pastatyti kariuomenės dalių vadais ir dabar veikė atskirai nuo jo. — ²⁰*Šimtą...* Timotiejus kariuomenės skaičius labai didelis, bet toje kariuomenėje buvo labai didelė dauguma nomadų tautelių, kuriosėjo visur su savo šeimomis ir visa manta. Plg 1 Mak 5,37. — ²¹*Karnionu*: Karnaimu. 1 Mak 5,26.44. — ²²*Tris dešimtis...* Gr t: apie 30,000. 1 Mak

5,34 kalbama apie 8.000 žuvusių. — ²⁴*Labai maldavo*. Gr t: maldavo labai apsimedamas

²⁶*Prieš Karnioną*. Žr aug 21 e. Gr t dar pridėta: ir prieš Atergates šventyklą. — ²⁷*Gyveno didelė daugybė*: Gr t: gyveno Lisijas ir didelė... — Tame mieste turėjo savo namus ir karalystės valdytojas Lisijas. — ²⁸*Skitų miestą*: Skitopolį, kurs kitur paprastai vadinamas Betsanu. 1 Mak 5,52. — ³¹*Savaičių šventę*: Sekmines, kurios buvo švenčiamos septynioms savaitėms praslinkus po Velykų. 2 Moš 23,15...

³⁵*Bakenoro*. Tai buvo Makabiejus kariuomenės dalies viršininkas. Tai

nas iš Bakenoro raitelių, vyras drąsus, nutvėrė Gorgiją ir kai jis norėjo suimti jį gyvą, jį puolė vienas Trakiečių raitelis ir nukirto jam dešinį petį; taip Gorgijas pabėgo į Maresą. ³⁶Tuo tarpu ilgiau kovojantiems, kurie buvo su Esdrinu, ir jiems pavargus, Judas šaukėsi Viešpaties, kad jis būtų padėjęs ir kovos vadas; ³⁷jis pradėjo savo tėvų kalba giedoti karišką šauksmą ir giesmę ir privertė Gorgijo kareivius bėgti

³⁸Po to Judas, surinkęs kariuomenę, atėjo į Odolamo miestą. Atėjus sekmai diena, jie apsiplovė pagal įprotį ir šventė ten pat šabatą. ³⁹Kitą dieną, Judas su savaisiais atėjo paimti kritusiųjų lavonų ir jų palaidoti su jų giminėmis jų tėvų kapuose. ⁴⁰Tuomet jie rado po užmuštųjų jųpomis Jamnijoje esantiems stabams pašvęstų dovanų, kurias įstatymas Žydams draudžia, ir tuomet tai visiems paaiškėjo priežastis, kodėl jie buvo krite. ⁴¹Taigi visi šlovino teisingą Viešpaties teismą, kurs atidengė paslėptus dalykus. ⁴²Po to jie vėl grįžo melstis ir prašė, kad padarytasis nusikaltimas būtų užmirštas; karžygys gi Judas ragino tautą laikytis be nuodėmės, pamačius savo akimis, kas buvo įvykę dėl žuvusiųjų nuodėmių. ⁴³Padarius rinkliavą, jie nusiuntė dvylika tūkstančių drakhmų sidabro į Jerusale, kad būtų paaukota nuodėmės auka už mirusius, turėdamas gerų ir pamaldžių minčių apie prisikėlimą. ⁴⁴Nes jei jis nebūtų turėjęs vilties, kad kritusieji kelsis, tai rodytųsi nebereikiama ir tuščia melstis už mirusius/. ⁴⁵Be to, jis turėjo galvoje, kad tiems, kurie užmigo pamaldžiai, yra atidėta geriausi malonė. ⁴⁶Taigi šventa ir išganinga yra mintis melstis už mirusius, kad jie būtų išvaduoti iš nuodėmių

daliai priklausė ir raitelis Dositiejus, be abejo, skirtinas nuo Dositiejaus, paminėto augščiau 19 ir 24 eil. — *Trakiečių raitelis*. Trakijos raiteliai senovėje buvo garsūs kariai. — *Maresą*. Plg Još 15,44. — ³⁶*Esdrinu*. Tai taip pat Judo kariuomenės dalies viršininkas

³⁸*Odolamo*. Odolos miestas Sefeloje. Plg Još 15,35. — ³⁹*Su savaisiais*. Gr t dar pridėta: kaip laikas reikalavo, t y, su laidotuviemis nebebuvo galima ilgiau laukti, nes lavonai buvo pradėję gesti. — ⁴⁰*Po jųpomis*: ant pliko kūno. Tai turėjo būti kurie nors pagonių dievaičių ženkleliai; kritusieji Žydų kareiviai, sekdami pagonių prietarais, laikė juos amuletais, galinčiais apsaugoti juos nuo Jamnijos dievaičių keršto. Be abejo, toks jų elgesys buvo priešingas įstatymui. Plg 5 Moš 7,25.26. — ⁴²*Būtų užmirštas*. Anot Gr t: būtų visai išdildytas, t y, kad dėl tos nuodėmės Dievas nebaustų likusiųjų gyvų. Plg 2 Moš 34,7; Još 7,1... — ⁴³*Dvylika tūkstančių*. Kituose tekstuose: 2.000 ar 3.000. Viena drakhma — pusantro lito. — *Už mirusius*. To

ž nėra gr t. Kad auka turėjo būti aukojama už mirusius ir kad tą Judo mintį ir nusistatymą yra parąšęs knygos autorius, aiškiai pasirodo iš 44 eil. — ⁴⁴*Kad kritusieji kelsis...* Iš šitos vietos paaiškėja, kad Žydų įsitikinimu, mirusieji galėjo rasti tokioje padėtyje, kurioje geri darbai galėjo būti jiems naudingi. Judo kariai, tiesa, buvo persiskyrę su šiuo gyvenimu sutepti nuodėme, tačiau tai nebuvo jiems tikriausiai sunki, mirtina nuodėmė, be to, jie atpirko savo nusikaltimą, atiduodami savo gyvybę, ir žuvo gindami šventus dalykus ir teises. Taigi jie negalėjo būti verti amžino pasmerkimo, ir Judas turi vilties, kad maldos ir aukos bus jiems naudingos, ir kad gyvieji gali išprašyti iš Dievo tiems, kurie yra mirę Viešpatyje /pamaldžiai užmigo/, atleidimą tam tikrų nuodėmių, kurios buvo juos pastačiusios ne į amžiną kentėjimų būklę. — Čia yra vienas rimtas skaitytoklos buvimo ir maldų už mirusius naudingumo įrodymas. — ⁴⁶*Taigi šventa...* Anot Gr t: šventa ir pamaldi mintis! Todėl jis parūpino

13. ¹Šimtas keturios dešimtys devintais metais Judas gavo žinią, kad Antijokas Eupatoris ateina su daugybe prieš Judėją, ^{2o} su juo globėjas ir reikalų viršininkas Lisijas, turėdamas su savim šimtą dešimtį tūkstančių pėstininkų, penkis tūkstančius raitelių, tris dešimtis dramblių ir tris šimtus kariškų vežimų su dalgiais

³Prie jų prisiplakė ir Menelajus ir labai veidmainiaudamas maldavo Antijoką ne tėvynės labui, bet turėdamas vilties gauti augščiausią valdžią. ⁴Tačiau karalių Karalius pažadino Antijoko narsą prieš nusidėjėlį ir, Lisijui pakišus mintį, kad šitas yra visų nelaimių priežastis, jis liepė nutvėrus nužudyti jį, kaip yra pas juos paprotys, toje pačioje vietoje. ⁵Buvo gi toje vietoje penkiomis dešimtimis mastų augštas bokštas, aplink kurį buvo supilti krūvomis pelenai; iš jo viršaus matėsi bedugnė. ⁶Iš ten jis liepė numesti žemyn į pelenus šventvagį, visiems stumiant jį į prapultį. ⁷Taip tai teko mirti tam įstatymo laužytojui, ir Menelajus net nebuvo palaidotas. ⁸Ir tai visai teisingai, nes, padaręs daug nusikaltimų prieš Dievo altorių, kurio ugnis ir pelenai šventi, pats buvo pasmerktas mirti pelenuose

⁹Tuo tarpu karalius ėjo su nesulaikomu įnirtimu, norėdamas pasirodyti Žydams piktesnis už savo tėvą. ¹⁰Tai patyręs Judas įsakė tautai šauktis dieną ir naktį Viešpaties, kad ir dabar, kaip visuomet, jiems padėtų, ¹¹nes jie turėjo baimės neteksią įstatymo, tėvynės ir švento dievnamio, ir kad neleistų piktžodžiaujantiems pagonims vėl pavergti tautą, kuri ką tik buvo truputį atsikvėpus. ¹²Taigi visiems draug tai darant ir maldaujant Viešpatį gailestingumo su verksmu ir pasninkais, gulint kniūbstiems per tris ištisas dienas ant žemės, Judas paragino juos būti prisirengusius. ¹³Jis gi pats nutarė kartu su vyresniaisiais išeiti, pirma negu karalius įves kariuomenę į Judėją ir paims miestą, ir pavesti Viešpaties teismui, kuo tas dalykas turėtų baigtis. ¹⁴Taigi palikdamas visus

permaldavimo auką už užmuštuosius kad jie būtų išvaduoti iš savo nuodėmės

13. ¹Šimtas... Aiškintojų dauguma mano, kad čia aprašomas žygis yra tas pat, kurs papasakotas 1 Mak 6,28-63, ir buvo atliktas metams pralinkus po Antijoko Epifano mirties. Autorius visur pasavina jaunam karaliui Antijokui Eupatoriui veiksmus, kuriuos darė jo vardu karalystės valdytojas ir jo globėjas Lisijas. — ¹Šimtą dešimtį... 1 Mak 6,30 skaičiai nurodomi kiti. Bet einančios prieš Žydus Sirų kariuomenės skaičius negalėjo būti visai pastovus; ji buvo renkama ir didinama kelyje

⁸Menelajus: vyriausis kunigas, kurs buvo įsigijęs tas pareigas neteisybe ir greitai turėjo jų nustoti. Plg 4,24-29. — ⁴Karalių Karalius: Dievas. — ¹Jis liepė. Gr t: Karalius liepė vesti jį į Berėją ir tenai nužudyti jį vietos papročiu. — Berėja buvo miestas tarp Ierapolies ir An-

tijokijos, gal toje vietoje, kur dabar yra Aleppo. Minimas tekste paprotys aprašomas 5 ir 6 eil. — ⁵Bokštas... Anot Gr t: bokštas, pilnas karštų pelenų; jis turėjo įtaisymą, kurs sukдавosi ir kurs iš visų šonų buvo pakibęs ant pelenų. ⁶Jei kas buvo nusikaltęs šventvagyste, ar buvo padaręs bet kuriuos kitus nusikaltimus, visi stūmė jį tenai, kad nužudytų. — ⁸Nusikaltimų prieš Dievo... Plg 4,39. — ⁹Pats buvo pasmerktas... Iš Juozapo Fl žodžių galima spėti, kad Menelajus, Lisijui jau padarius taiką su Žydais /žem 23 e/, vėl kurstė karalių prieš Žydus ir tuo savo elgesiu taip įpykdė karalių, kad tasai pasmerkė Menelajų mirti. Todėl anksčiau aprašytas Menelajaus nužudymas jungiamas, nesilaikant kronologijos įvykių eilės, su pirmu Menelajaus pasirodymu pas karalių, kad skaitytojai tuojuo sužinotų, koks buvo to didelio nusikaltėlio galas

¹⁴Visus dalykus. Anot gr t: spren-

dalykus Dievo, pasaulio Sutvėrėjo, galiai ir paraginęs savuosius drąsiai kovoti ir stovėti iki mirties už įstatymus, šventyklą, miestą, tėvynę ir piliečius, jis sustatė savo kariuomenę prie Modino. ¹⁵Davęs saviesiems šūkį: Dievo nugalėjimas! su rinktiniais drąsiausiais jaunikačiais jis nakčia puolė karaliaus stotį ir užmušė stovykloje keturis tūkstančius vyrų, taip pat didžiausį dramblių kartu su tais, kurie ant jo buvo. ¹⁶Pripildę didžiausios baimės ir sumišimo priešų stovyklą ir laimingai atlikę tą žygį, jie pasitraukė. ¹⁷Ivyko gi tai, diena auštant, Viešpaties globai jam padedant

¹⁸Po to karalius, gavęs paragauti Žydų drąsos, mėgino gudrumu nugalėti vietų sunkenybes. ¹⁹Jis pastatė stovyklą prie stiprios Žydų tvirtovės Betsūros, bet buvo atstumtas, turėjo nuostolių, buvo silpninamas. ²⁰Tiems gi, kurie buvo viduje, Judas siuntė, ko jiems reikėjo. ²¹Tačiau vienas žmogus iš Žydų kariuomenės, Rodokas, išdavė priešams paslaptis; jis buvo susektas, suimtas ir uždarytas. ²²Karalius vėl derėjosi su tais, kurie buvo Betsūroje, pasiūlė taiką, susitarė ir nuėjo sau. ²³Jis susirėmė su Judu ir buvo nugalėtas

Gavęs gi žinią, kad Antijokijoje sukėlęs maištą reikalų vedėju paliktas Pilypas, jis labai nusigando; jis kreipėsi geruoju į Žydus, jiems nusileisdamas, prisiekė padaryti visa, kas rodėsi teisinga, ir susitaikęs atnašavo auką, pagerbė šventyklą ir davė dovanų. ²⁴Makabiejų jis apkabino ir paskyrė jį vadu ir kunigaikščiu nuo Ptolemaidos iki Gerėnų

²⁵Kai jis atėjo į Ptolemaidą, gyventojai buvo nepatenkinti prietelinga sutartimi ir karščiuodamies sakė, kad jie turėtų suardyti tą sandorą. ²⁶Tuomet Lisijas ėlio į tribūną, išdėstė priežastis, nuramino žmones ir sugrįžo į Antijokią. Taip tai buvo atliktas karaliaus išvykimas ir grįžimas

14. ¹Bet trejiems metams praslinkus, Judas ir su juo buvusieji gavo žinią, kad Seleuko sūnus Demetrijus su stipria kariuomene ir laivais atvyko per Tripolies uostą į patogias vietas ²ir įsigalėjo šalyje prieš Antijoką ir jo vadą Lisiją

dimą. — *Prie Modino.* Sirų kariuomenė galėjo eiti dviem būriais: vienas, su kuriuo buvo karalius, galėjo eiti pajūriu; kitas gi, gal Lisijo vedamas, per Idumėją, į pietus nuo Mirties jūros. Modinas, kuriame buvo sustojęs Judas, buvo tinkama vieta, iš kurios buvo galima sekti, ką darys priešai, ateina iš šiaurės; Betzakaroje gi, kur Žydai, anot 1 Mak 6,32, buvo pasidarę stovyklą, buvo patogiau sulaukyti priešus ateinančius iš pietų

¹⁹*Betsūros...* Plg 1 Mak 6,31. Autorius pasakoja čia labai trumpai, nenurodydamas aiškiai įvykių eilės, kaip visai išleisdamas; todėl, norint tą pasakojimą suderinti su tuo, ką randame pasakyta 1 Mak kn, lieka šiek tiek neaiškumų. — ²¹*Paslaptis:* kariškas paslaptis. — ²³*Susirėmė...*

Palikęs Betsūrą, karalius ėjo prieš šventyklos kalną /1 Mak 6,51/. — *Buvo nugalėtas.* Plg 1 Mak 6,57... kur aiškiau išdėstyta, kodėl karalius nebegalėjo tęsti karo

~~Reikalų vedėju paliktas Pilypas:~~ Karalystės valdytoju, Lisijo vieton, Pilypas buvo paskirtas Antijoko Epifano. Atvykęs su kariuomene iš Persijos, jis prisiartinio prie Antijokijos ir mėgino jėga paimti valdžią ir pašalinti Lisiją, bet tai jam nepasisekė. Plg 1 Mak 6,14.15.55; 2 Mak 9,29. — ²⁴*Makabiejų gi...* Gr t kaipurių taip verčiamas: Makabiejų jis priėmė draugiškai ir paliko vadu nuo Ptolemaidos iki Gerėnų plotui /seno Pilistimų miesto Geraros, į pietus nuo Gazos/ Hegemonidą

²⁵*Buvo nepatenkinti.* Judas buvo juos nubaudęs, 1 Mak 5,15.22

³Kažinkoks gi Alkimas, kurs buvo buvęs vyriausiuoju kunigu, bet buvo savo noru susitęsęs bendravimo su pagonimis laikais, matydamas, kad jam jokių būdu nėra išsigelbėjimo, nė priėjimo prie altoriaus, ⁴atėjo pas karalių Demetrijų šimtas penkiasdešimtais metais, atnešė jam auksinį vainiką ir palmę, be to, alyvų šakeles, kurios rodėsi esančios iš šventyklos, ir tą dieną jis nieko nesakė. ⁵Pasigavęs gi patogios progos savo beprotystei, Demetrijaus pašauktas į pasitarimą ir paklaustas, kaip yra nusiteikę Žydai ir kokių turi sumanymų, ⁶jis atsakė: Tie Žydai, kurie vadinami Asidais, kuriems vadovauja Judas Makabiejus, palaiko karą, kelią maištus ir nepakenčia, kad karalystėje būtų ramu. ⁷Nes ir aš, neteisingai netekęs mano tėvų garbės /būtent, vyriausios kunigystės/, atėjau čia, ⁸visų pirma, kad išlaikyčiau ištikimybę tam, kas karaliui naudinga, toliau, kad pasirūpinčiau mano bendrapiliečiais, nes dėl anų pikto visą mūsų tautą nemažai kenčia. ⁹Taigi aš prašau tave, o karaliau, patyręs apie visus šituos dalykus, pasirūpink ir šalimi ir tauta, žiūrėdamas savo visiems žinomo gerumo. ¹⁰Nes kolei tebėra Judas, negalima, kad būtų ramybė reikaluose. ¹¹Kai šitas pasakė tokiuos dalykus, ir kiti jo prieteliai, nedraugingai nusistatę prieš Judą, pakurstė Demetrijų

b/ *Žydų laimėjimai, Demetrijui I
Soterui viešpataujant*

14,1-15,40. Naujas Sirijos karalius Demetrius Soteras, Alkimo pakurstytas, siunčia Nikanorą Judo Makabiejus suimti /14,1-17/. Atvykęs į Judėją Nikanoras pradžioje elgiasi su Judu draugiškai, bet gavęs griežtą karaliaus įsakymą atsiųsti apkalta Judą į Antijokiją, mėgina suimti jį klasta /14,18-30/; įpykdytas nepasisekimu jis grūmoja Žydų šventyklai ir mėgina suimti vieną Žydų vyresniųjų, Razią, kurs pats nusižudo /14,31-46/. Po to Nikanoras mėgina pulti Judą šabato dieną: tasai gi rengiasi prie kovos, šaukdamas Dievo pagalbos; /15,1-24/; kovoje Nikanoras žūna, Žydai gi švenčia su džiaugsmu savo nugalėjimą /15,25-37/. Knyga baigiama trumpintojo pastabomis apie jo atliktą darbą /15,38-40/

14. ¹*Bet trejiems...* Po įvykių, kurie paminėti 13,1... Metai pradėti čia laikomi pilnais metais, todėl šitame skyrelyje kalbama apie tai, kas įvyko 151 m Seleukaičių eros. Žr 4 e Gr t ir 1 Mak 7,1. — Bakhido žygis /1 Mak 7,5-25/ 2 Mak knygoje visai neminimas, tuo tarpu kad apie Nikanoro žygį /1 Mak 7,26.../ pasakojama žymiai plačiau. — *Seleuko sūnus...* Plg 1 Mak 7,1

³*Alkimas...* Apie jį žr 1 Mak 7,9.25. — *Buvęs vyriausiuoju kunigu.* Jį buvo paskyręs Eupatoris po Menelajaus nužudymo /Juozapas Fl/. — *Laikais:* kai Jasonas paveržė iš savo brolio Onijo vyriausiąją kunigystę. — *Šimtas penkiasdešimtais.* Gr t: 151. Alkimas buvo priėjęs karalių du kartu /1 Mak 7,5.25/; čia kalbama apie antrą pasimatymą su karaliumi. Anot 26 e, Alkimas buvo vėliau dar kartą atvykęs į Antijokiją. — *Auksinį vainiką...* Vainikas buvo karališkos garbės žymė /1 Mak 10,29/; palmės šaka nugalėjimo ženklas /1 Mak 13,37/; alyvų šakelė ženklas globos taikos metu. — ⁴*Asidais.* Plg 1 Mak 2,42. — ⁷*Mano tėvų garbės.* Anot Juozapo Fl, Alkimas buvęs iš Aarono giminės, bet ne iš tos jos šeimos, kuriai iki šiam laikui priklausė vyriausioji kunigystė. Plg 1 Mak 7,14. Nors jis buvo Sirijos karaliaus paskirtas vyriausiuoju kunigu, bet Žydai, ypač gi Judas Makabiejus, nenorėjo jo pripažinti. — ⁹*Ir tauta.* Gr t: ir mūsų prislėgta tauta. — ¹¹*Jo prieteliai:* karaliaus prieteliai. Ir Alkimas buvo dabar laikomas karaliaus prieteliu. — *Pakurstė.* Anot Gr t: dar labiau pakurstė

¹²*Nikanorą...* Gr t: kurs anksčiau yra buvęs dramblių viršininku. Tas pareigas jis ėjo Antijoko Epifano laikais, kuriam mirus, jis nuvyko į

¹²Jis tuojau nusiuntė vadu į Judėją Nikanorą, dramblių viršininką, ¹³davęs įsakymų sugauti patį Judą, su juo gi buvusius išsklaidyti ir pastatyti Alkimą vyriausiuoju didžiausios šventyklos kunigu. ¹⁴Tuomet pagonys, kurie buvo pabėgę iš Judėjos nuo Judo, dėjosi būriais prie Nikanoro, laikydami Žydų nelaimės ir smūgius savo laime. ¹⁵Taigi Žydai, išgirdę apie Nikanoro atvykimą ir pagonių susibūrimą, apsimėrė dulkėmis maldavo tą, kurs išsirinko savo tautą ir kurs aiškiai matomais ženklais globoja savo dalį, saugoti ją per amžius. ¹⁶Savo vado įsakymu jie tuojau pasitraukė iš ten ir susirinko prie Desavo pilies. ¹⁷Judo brolis Simonas buvo susirėmęs su Nikanoru, bet buvo išgąsdintas ūmaus priešų atvykimo

¹⁸Tuo tarpu Nikanoras, išgirdęs apie Judo draugų drąsą ir apie didvyriškumą, kokiuo jie kovojo dėl tėvynės, bijojo spręsti dalyką krauju. ¹⁹Todėl jis pirma išsiuntė Posidonijų, Teodotijų ir Motiejų pasiūlyti taikos ir jos padaryti. ²⁰Po to, kai ilgai buvo tariamasi apie šį dalyką ir pats vadas buvo tai pranešęs kariuomenei, visų buvo viena nuomonė, pritarti sutarčiai. ²¹Taigi jie paskyrė dieną, kad pasitartų tarp savęs slapčia, ir kiekvienam buvo atnešta ir padėta kėdžių. ²²Tačiau Judas įsakė ginkluotiems vyrams būti tinkamose vietose, kad kartais nekiltų kas nors pikta iš priešų pusės, ir taip jie padarė atitinkamą pasikalbėjimą. ²³Nikanoras pasiliko Jerusaleje, nieko pikto nedarydamas, ir paleido būriais susirinkusias minias. ²⁴Jis visuomet mėgo nuoširdžiai Judą ir buvo jam labai palankus. ²⁵Jis įkalbėjo jam vesti žmoną ir turėti vaikų. Taigi tasai iškėlė vestuves, gyveno ramiai ir juodu palaikė draugiškus santykius

²⁶Bet Alkimas, patyręs apie juodviejų prietelystę ir sutartį, nuvyko pas Demetrijų ir sakė, kad Nikanoras palaikęs svetimus reikalus ir kad jis išrinkęs jojo įpėdiniu Judą, karalystės priešininką. ²⁷Taigi karalius, įpykintas ir įerzintas bjauriais to žmogaus šmeižtais, parašė Nikanorui, pareikšdamas, kad jam labai nepatinka prieteliška sutartis ir kad jis įsako atsiųsti neatidėliojant apkaltą Makabiejų į Antijokiją

²⁸Gavęs tą žinią, Nikanoras nusigando ir jam buvo labai sunku lauzyti padarytą sutartį, nes jis Judo visai nebuvo ižestas. ²⁹Bet negalėdamas priešintis karaliui, jis laukė tinkamos progos įsakymui įvykdyti

³⁰Tačiau Makabiejus, pamatęs, kad Nikanoras elgiasi su juo šurkščiau ir įprastuose susitikimuose rodėsi išulesnis, suprato, kad tas šurkštumas ne iš gero ir surinkęs nedaugelį savųjų pasislėpė nuo Nikanoro

³¹Tasai gi, sužinojęs, kad Judas buvo drąsiai užbėgęs jam už akių, atėjo į didžiausią ir švenčiausią dievnamį ir, kunigams aukojant įprastas

Romą pas Demetrijų. Plg 1 Mak 3,8 ir 7,26. — ¹³*Sugauti*. Gr t: pašalinti. — ¹⁵*Matomais ženklais*. Žr 3,25; 10,29 ir 11,8. — ¹⁶*Desavo pilies*. Jos vieta nežinoma. — ¹⁷*Buvo išgąsdintas...* Anot Gr t: ėmė svyruoti dėl ūmaus išgąščio

¹⁹*Pasiūlyti taikos*. 1 Mak 7,26 pasakyta, kad Nikanoras buvęs labai didelis Žydų priešas. Iš čia paaiškėja, kad atvykdamas jis nebuvo prieš juos nusistatęs ir pradėjo jų nekęsti tik vėliau. Žr 29 e ir t. — ²⁰*Pats vadas...* Judas pasakė savie-

siems Sirų vado pasiūlymus, kurie

buvo jų priimti. — ²¹*Jie*: Judas ir Nikanoras. — ²²*Pasikalbėjimą*. Tas pasikalbėjimas matomai pasibaigė taikos padarymu. — ²³*Nikanoras pasiliko...* 1 Mak 7,28-29. Čia pasakojami iki 29 e/ santykiai tarp Judo ir Nikanoro vos paminėti. — ²⁴*Jis visuomet...* Anot Gr t: jis nuolat susitikdavo su Judo /turėjo Judą ties savo veidu/, buvo jam nuoširdžiai palankus. — ²⁵*Vesti žmoną*. Tai turėjo būti įrodymas, kad nebemanoma apie kovas ir kad viešpatauja tikra taika

²⁶*Jojo įpėdiniu*: įpėdiniu Alkimo,

aukas, liepė išduoti sau tą žmogų. ³²Šitiems sakant su priesaika, jog jie nežino, kur yra jieškomasis, jis, ištiesęs ranką į šventyklą, ³³prisiekė tardamas: Jei jūs neišduosite man surišto Judo, aš sulyginsiu su žeme šitą Dievo šventyklą, išardysiu iš pamatų altorių ir pašvęsiu tą šventyklą dievui Bakhui. ³⁴Tai pasakęs, jis nuėjo sau. Kunigai, tiesdami rankas į dangų, šaukėsi tuo, kurs visados buvo jų tautos gynėjas, sakydami taip: ³⁵Visų dalykų Viešpatie, kurs nieko neprivalai, tu norėjai, kad šventykla tau gyventi būtų pastatyta mūsų tarpe; ³⁶o dabar, šventųjų Šventasis, visų dalykų Viešpatie, išlaikyk per amžius nesuteptus šituos namus, kurie ką tik apvalyti

³⁷Tuo metu Nikanorui buvo iškūstas vienas Jerusaleės vyresniųjų, Razijas, žmogus mylis savo miestą, turįs gerą vardą, kurs dėl savo geros širdies buvo vadinamas Žydų tėvu. ³⁸Per ilgą susilaikymo laiką jis griežtai laikėsi žydiškumo ir dėl ištvermės buvo pasiryžęs atiduoti kūną ir gyvybę. ³⁹Nikanoras, norėdamas parodyti savo neapykantą Žydams, pasiuntė penkis šimtus kareivių jo suimti, ⁴⁰nes jis tikėjo, kad jei pavyktų prigauti tą žmogų, tuo jis suduosias žydams didžiausį smūgį. Bet kai minia norėjo įsiveržti į jo namus, išlaužti duris ir padegti, kai jis jau turėjo būti tuoju nutvertas, jis perdūrė save kalaviju, ⁴²pasirinkdamas verčiau garbingai mirti, kaip pasiduoti nusidėjėliams ir pakelti išniekinimus, nevertus jo kilmės. ⁴³Bet kadangi per greitumą padarė sau žaizdą netikru smūgiu ir minia jau veržėsi pro durų angą, jis atkakliai pribėgo prie sienos ir drąsiai krito žemyn ant minios. ⁴⁴Jai greitai pasitraukus iš vietos nuo krentačio, jis nukrito sprandu žemyn. ⁴⁵O kadangi jis dar tebebuvo gyvas ir kai jo kraujas tekėte tekėjo ir pats buvo sužalotas sunkiausiomis žaizdomis, jis perbėgo minią ⁴⁶ir atsistojęs ant vienos staigios uolos ir jau netekęs kraujo, suėmęs savo vidurius metė juos abiem rankom į minią, šaukdamas gyvybės ir dvasios valdovo, kad tai jam vėl gražintų, ir tuo būdu jis mirė

15. ¹Nikanoras gi, gavęs žinią, kad Judas yra Samarijos vietose, nutarė pulti jį visu smarkumu šabato dieną. ²Žydai, kurie priversti ėjo paskui jį, sakė: Nesielgk taip įžuliai ir nežmoniškai, parodyk pagarbos pašventintai dienai, ir pagerbk tą, kurs visa mato! ³Tas nelaimingasis

kurs laikė save vyriausiuoju Žydų kunigu. Ar tas kaltinimas buvo pagrįstas, tiesa, čia nepasakoma

³⁰*Nedaugeli.* Gr t: nemaža

³¹*Tą žmogų:* Judą. — ³²*Pašvęsiu...* Gr t: pastatysiu puikią šventyklą Bakhui. — ³⁵*Nieko neprivalai.* Plg 3 Kar 8,27. — ³⁶*Kurie ką tik...* Plg 10,3

³⁷*Razijas.* Gr t: Razis. — *Turįs gerą vardą...* Kaip uolus, ištikimas įstatymui Žydas. — ³⁸*Susilaikymo:* nuo bendravimo su pagonimis, nuo susitepimo jų įpročiais. — *Atiduoti kūną ir...* gal Razijas buvo pasiryžęs paaukoti save už kitus. Anot kitų /Aug, Tomas/, Razijs pasielgimas buvęs peiktina savižudybė. Ji

galėtų būti pateisinta tik gera Razijs intencija. Knygos autorius giria ne pačią Razijs savižudybę, bet jo drąsą ir jo sielos kilnumą. — ⁴⁰*Jei pavyktų prigauti...* Anot Gr t: jei jis galėtų jį suimti. — ⁴⁴*Sprandau...* Anot Gr t: į tuščią aikštę. — ⁴⁵*Minia:* persekiojų būrį. — *Kad tai jam...* Plg 7,23

15. ¹*Samarijos vietose...* Anot 1 Mak 7,39, tarp Gophnos ir Bethorono, kur įvyko kova prieš Nikanorą. — *Šabato dieną.* Anot Gr t: be jokio pavojaus. Nikanoras tikėjosi, kad Žydai nesigins. Plg 1 Mak 2,36. 41. — ²*Kurie priversti ėjo...* Buvo prievarta paimti į Sirų kariuomenę. — *Parodyk pagarbos...* Anot Gr t:

paklausė: Ar yra Galingasis danguje, kurs liepia laikyti šabato dieną? ⁴O kai jie atsakė: Yra pats gyvasis Viešpats, galingasis danguje, kurs liepia laikyti sekma dieną, ⁵jis tarė: Ir aš esu galingas žemėje, kurs įsakau imti ginklus ir atlikti karaliaus reikalą! Tačiau jam nepasisėkė įvykdyti savo sumanymą.

⁶Nikanoras, pasikėlęs į didžiausią puikybę, manė pastatyti viešą paminklą dėl nugalėto Judo. ⁷Makabiejus gi visa viltimi pasitikėjo visuomet, kad bus jam pagalbos iš Dievo. ⁸Jis ragino savuosius nenusigąsti dėl pagonių atėjimo, atsiminti suteiktą jiems pagalbą iš dangaus ir dabar tikėtis, kad Visagalis suteiks jiems nugalėjimą. ⁹Pamokęs juos iš Įstatymo ir Pranašų, priminęs taip pat kovas, kurias anksčiau buvo kovoję, jis juos padrąsino. ¹⁰Taip pakėlęs jų drąsą, jis draug parodė pagonių neištikimybę ir priesaikų laužymą. ¹¹Taip jis apginklavo jų kiekvieną ne skydo ir jieties apsauga, bet geriausiais žodžiais ir paraginimais, papasakodamas tikėjimo vertą sapną, kuriuo visus pradžiugino.

¹²Regėjimas gi buvo toks: Onijas, kurs yra buvęs vyriausiuoju kunigu, geras ir malonus žmogus, garbingos išvaizdos, kuklus ipročiais, gražios iškalbos, ir kurs nuo pat jaunystės buvo išsilavinęs dorybėse, ištiestomis rankomis meldėsi už visą Žydų tautą. ¹³Po to pasirodė ir kitas vyras, nuostabus amžiumi ir išvaizda, apsuptas didingų garbingumų. ¹⁴Atsiliepdamas gi Onijas tarė: Šitas yra brolių ir Izraelio tautos mylėtojas; jis yra, kurs daug meldžiasi už tautą ir už visą šventąjį miestą, Dievo pranašas Jeremijas. ¹⁵Jeremijas gi ištiesė dešinę ir padavė Judui auksinį kardą, tardamas: ¹⁶Priimk šventą kalaviją, dovaną iš Dievo, kuriuo nutremsi mano tautos Izraelio priešus.

¹⁷Taigi paraginti labai geromis Judo kalbomis, kuriomis galėjo būti pakelta jaunikačių drąsa ir sustiprinta jų dvasia, jie nutarė smarkiai pulti ir drąsiai kovoti, kad spręstų dalykus drąsa, nes buvo pavojuje šventas miestas ir šventykla. ¹⁸Nes mažesnis buvo susirūpinimas žmonomis ir vaikais, taip pat broliais ir giminėmis, didžiausi ir pirma buvo baimė dėl dievnamio šventumo. ¹⁹Bet ir tie, kurie buvo mieste, nemaža buvo susirūpinę tais, kurie turėjo stoti į kovą.

²⁰Kai jau visi laukė artimo sprendimo, priešai buvo čia pat ir kariuomenė buvo sutvarkyta, drambliai ir raiteliai pastatyti tinkamoje vietoje, ²¹Makabiejus, žiūrėdamas į ateinančią daugybę, į visokeriopus ginklus, dramblių piktumą, pakėlęs rankas į dangų šaukėsi stebuklus darančiojo Viešpaties, kurs duoda vertiems nugalėjimą, žiūrėdamas ne ginklų galios, bet kaip jam patinka. ²²Šaukdamos gi jis taip meldėsi:

parodyk pagarbos tai dienai, kurią tas, kurs visa mato, pagerbia šventumui. — ³Kurs liepia... Nikanoras nenori tikėti, kad šabatas buvęs Dievo /jo nuomone, kurio nors dievaicio/ įsakyta.

⁶Pasikėlęs... Anot Gr t: kaklą /galvą/ iškėlęs. — Paminklą: nugalėjimo vietoje. — ⁸Pagalbą iš dangaus. Plg 14,15. — ¹⁰Pagonių neištikimybę ir... Plg 1 Mak 6,22; 2 Mak 4,34; 5,25; 12,3 ir k. Buvo visų bendras įsitikinimas, kad priesaikos laužytojas negali turėti pasisėkimo

jokiuose savo sumanymuose. — ¹¹Sapna. Tas sapnas buvo regėjimas.

¹²Onijas, kurs... Plg 3,1 ir 4,34. — ¹⁴Jis yra, kurs... Kadangi Onijas nurodo kitą tautos užtarėją, tai tasai yra galingesnis už Oniją, ir jo malda yra tikras nugalėjimo laidas.

¹⁷Smarkiai pulti... Anot Gr t: nedaryti stovyklos, bet drąsiai pulti... — ¹⁸Dėl dievnamio: kuriai grūmojo Nikanoras /14,33/. — ¹⁹Kurie turėjo stoti į kovą: nes Nikanoras žadėjo išžudyti visus Žydus.

²²Iš Senakheribo... Plg 8,19

Tu, Viešpatie, kurs Judo karaliaus Ezekijo laikais siuntei savo angelą ir užmušei iš Senakheribo stovyklos šimtą aštuonias dešimtis penkis tūkstančius, ²³siųsk ir dabar, dangaus valdove, savo gerąjį angelą mūsų priešakyje su baime ir drebėjimu prieš tavo paties galią, ²⁴kad būtų apimti baimės tie, kurie ateina su piktžodžiaivimu prieš tavo šventą tautą. Taip tai jie meldėsi

²⁵Nikanoras ir su juo buvusieji ėjo artyn su trimaitais ir dainomis, ²⁶Judas gi ir kurie su juo buvo, stojo į kovą, šaukdamies Dievo ir meldamies. ²⁷Taip kovodami rankomis, bet širdyse meldamies Viešpačiui, jie paguldė nemažiau kaip tris dešimtis penkis tūkstančius, pilni džiaugsmo Dievo čiabuvimu. ²⁸O kai jie pabaigė ir grįžo su džiaugsmu, jie patyrė, kad Nikanoras buvo kritęs su savo šarvais. ²⁹Taigi pakėlė šauksmą ir labai susijaudinę jie šlovino tėvų kalba visagalį Viešpatį

³⁰Judas, kurs kūnu ir siela buvo visuomet pasiryžęs mirti už piliečius, liepė nukirsti Nikanoro galvą ir ranką su petimi ir nunešti į Jerusale. ³¹Atėjęs tenai ir sušaukęs bendrataučius kartu su kunigais prie altoriaus, jis pakvietė tuos, kurie buvo pilyje; ³²parodęs Nikanoro galvą, taip pat prakeiktą ranką, kurią ištiesęs prieš šventus visagalio Dievo namus, anas išdidžiai gyrėsi, ³³jis liepė dar ir išpjautą bedievio Nikanoro liežuvį atiduoti kąsneliais paukščiams, bepročio gi ranką pakabinti ties šventykla. ³⁴Taigi visi šlovino dangaus Viešpatį, sakydami: Pašlovintas tebūna tas, kurs išlaikė savo vietą nesuteptą. ³⁵Jis taip pat liepė pakabinti Nikanoro galvą viršuje pilies, kad būtų aiškus ir matomas Dievo pagalbos ženklas. ³⁶O visi bendru sutikimu nutarė jokiū būdu nepraleisti tos dienos be iškilmės, ³⁷švęsti gi tą iškilmę tryliką dieną to mėnesio, kurs Sirų kalba yra vadinamas Adaras, prieš pat Mardokiejaus dieną

²³*Ciabuvimu*. Gr t: regima pagalba. — ²⁴*Su savo šarvais*: iš kurių Žydaį galėjo pažinti kariuomenės vadą

³⁰*Kurs kūnu ir...* Anot Gr t: kurs visais atžvilgiais, kūnu ir siela, buvo pirmoje vietoje savo bendrapiliečių gynėjas ir nuo pat savo jaunystės ištikimai išlaikė palankumą savo bendrągenčiams. — ³¹*Tuos, kurie buvo pilyje*: Sirų igulą ir prie jų prisidėjusius supagonėjusius Žydus. — ³³*Ties šventykla*: ne dievnamio šventoriuje, bet taip kad jis buvo matomas iš šventoriaus. — ³⁵*Viršuje pilies*: labai augštai prie pat pilies sienos. Plg Jud 16,1. — ³⁶*Iškilmės*. Plg 1 Mak 7,49. — ³⁷*Sirų kalba*: t y, ta kalba, kuria anuo metu kalbėjo Žydai. — *Mardokiejaus...* Žr Est 9,23.31

³⁰*O jei nevisai geras...* Anot Gr t: o jei jis atliktas bet kaip ir gana menkai, tai tik tiek aš tegalėjau pasiekti /daugiau pasiekti aš negalėjau/. — Autorius įvertina savo

atliktą darbą gana kukliai. — ⁴⁰*Naudotis gi vienu...* Gr t: maišyti gi vieną su kitu. — Rytų šalyse įprasta po vyno tuojau gerti vandens, arba geriamas vynas atskiestas vandeniu. — *Visuomet vienodas...* Nei pats įvykių suminėjimas be nurodymo Dievo pagalbos, nei nuolatinis pasakojimas apie tą pagalbą, nenurondant įvykių, negalėtų patenkinti skaitytoją. — *Baigiamas*. Autorius tolesnės Žydų istorijos nebeprasakoja, nes, žuvus Nikanorui, Jerusale jau galėjo pasilikiti Žydų rankose ir jiems nebegrėsė kiti Antijoko Epifano sukelti pavojai, nors tautai teko dar susilaukti didelių sunkenybių ir pačiam Judui Makabiejui buvo lemta greitu laiku žūti naujame kare

To kelio, kuriuo Judas buvo pradėjęs eiti savo paskutiniaisiais metais, laikėsi ir stojusieji jo vieton jo broliai. Jie kovojo dėl valstybinės Žydų tautos nepriklausomybės, kuri, Simonui esant vyriausiuoju kunigu, buvo ir Sirų pripažinta /142 m pirm Kr/.

³⁸Taigi taip dalykams įvykus su Nikanoru ir nuo to meto miestui pasiliekančiam Žydų valdžioje, taip pat aš baigiu tais dalykais savo pasakojimą. ³⁹Jei jis geras ir toks kaip reikalauja istorija, to noriu ir aš; o jei nevisai geras, tai tik tiek aš tegalėjau pasiekti. ⁴⁰Nes kaip yra bodu gerti visuomet vyną, ar visuomet vandenį, naudotis gi vienu ir kitu yra malonu, taip ir skaitytojams, jei pasakojimas visuomet vienodas, jis nepatinka. Taigi čia jis baigiamas

Reikalas tartis ir susitarti su Sirų valdovais suartino Žydus su Graikų dvasia. Simono sūnus Jonas Irkanas /135-105 m pirm Kr/ stojo aiškiai graikiškai nusiteikusių sadukėjų pusėn. Taip šitie gavo viršų ir nenuostabu, kad dar Išganytojo laikais žymiausios giminės, būtent, kunigų šeimos, /Apd 5,17/, ėjo Jasono, Menelajaus ir Alkimo takais. Kitais keliais nuėjo asidai, «pamaldieji» Žydai, kurie buvo atsisakę kovoti kartu su Judu; jie su dvigubu uolumu ėmėsi laikytis įstatymo, niekindami visus kitus Žydus, kurie neįtengė eiti paskui juos augščiausio tobulumo keliais. Jie virto parisieju /išrinktųjų, išskirtinųjų/ sekta. Tarp vienų ir kitų pasiliko tauriausi tautos dalis, trokšanti Dievo ir jo karalystės ir dėl jos pasiryžusi pakelti visokias aukas

Laikas tarp Jono Irkano, kurs paskutinis valdė tautą, žiūrėdamas įstatymo /1 Mak 16,2,3/, ir Išganytojo atėjimo, buvo Žydų tautai pilnas didelių smūgių. Su vyresniuojų Jono sūnumi ir ipėdiniu Judu Aristobulu /104-103/ prasideda Makabiejų smukimas, taip pat ir Žydų tautos pakrikimas religijos ir dorovės atžvilgiu. Mirus Judui Aristobului, sostą gauna jo brolis Aleksandras Janėjus, pasivadinęs Aristobulu I. Jis buvo, tiesa, drąsus kovose prieš kaimynus, bet taip pat didelis piktadarys savo tautai. Sostą jis paliko savo našlei /78-69/. Šiai mirus, tuojau du jo sūnūs

Irkanas II ir Aristobulas II pradėjo varžytis dėl valdžios. Ginčui spręsti broliai pasikvietė Romėnus, kurie jau buvo įsigalėję artimoje Sirijoje. Kadangi Pompėjus norėjo užstoti Irkaną, Aristobulas pradėjo prieš jį karą. 63 m Pompėjus paėmė Jerusaleų ir įsiveržė į šventyklą. Irkanas pasidarė priklausomas nuo Romėnų ir turėjo mokėti jiems duoklę. Pagaliau atėjo įvykdytas pranašystės, kurią patriarkas Jokubas, pirm 1900 metų, buvo paskelbęs savo sūnui Judui: Karališkoji lazda /skeptras/ bus iš Judo atimta. Veltui mėgino Aristobulas II ir jo sūnus Aleksandras grąžinti Judėjai tautinę nepriklausomybę; Romėnai pastatė Irkanui II patarėją /prokuratorių/, vieną Idu mėjiečių didiką, Antipaterį, kurs tikrumoje buvo šalies valdytoju /46 m pirm Kr/. Nors jis buvo nunuodytas ir jaunesniajam Aristobulo II sūnui Antigonui pavyko paimti sostas, bet Antipaterio sūnus Erodas mokėjo Romoje taip pakreipti reikalus, kad jis 38 m pirm Kr buvo paskirtas Žydų karaliumi. Jis, Romėnų padedamas, užkariavo Judėją, paėmė 35 m Jerusaleų, nukirsdino Antigonui galvą ir išnaikino visą Makabiejų palikimą. Dabar, kai skeptras buvo iš tikrųjų atimtas iš Judo, jau buvo atėjęs laikas, kad pasirodytų žadėtasis ir laukiamasis Išganytojas, viešpatinis gimusias Dievo Sūnus, Jėzus Kristus, kuriam garbė tebūna per amžius

ILGIO IR PLOČIO MATAI

ILGIO MATAI :

Pagrindinis ilgio matas yra *uolaktis* = atstumas nuo užaugusio vyro vidurinio piršto galui iki alkūnės.
Uolaktis yra keturių didumų

Egiptiečių sistema

1 mažoji, « paprastoji » uolaktis	=	455 mm	
1 didžioji, « karališkoji » uolaktis	=	525 mm	
1 mažoji uolaktis	= 6 plaštakos	=	24 pirštai
1 didžioji uolaktis	= 7 plaštakos	=	28 pirštai
Mažoji egiptiečių uolaktis	= 2 sprindžiai	= 6 plaštakos	= 24 pirštai = 455 mm
	1 <i>sprindis</i>	= 3 plaštakos	= 12 pirštų = 227,5 mm
		1 <i>plaštaka</i>	= 4 pirštai = 75,83 mm
			1 <i>pirštas</i> = 18,96 mm

Babiloniečių sistema

1 mažoji, « paprastoji » uolaktis	=	495 mm
1 didžioji, « karališkoji » uolaktis	=	550 mm
1 mažoji uolaktis	= 30 pirštai	= 495 mm
1 didžioji uolaktis	= 33 pirštai	= 544,5 mm
	1 <i>pirštas</i>	= 16,5 mm

PLOTO MATAS :

1 varsnas = per dieną jaučių jungu apariamas dirvos plotas apie 2700 m²

BĖRALŲ IR SKYSCIŲ SAIKAI

BĖRALAMS :

1 <i>Homer</i>	= 1 kor	= 2 letekh	= 10 epha	= 30 sea	= 100 gomer	= 180 kab	= 364,4 litr.
$\frac{1}{2}$	kor	= 1 letekh	= 5 epha	= 15 sea	= 50 gomer	= 90 kab	= 182,2 »
$\frac{1}{10}$	kor	= 1 epha	= 3 sea	= 10 gomer	= 18 kab	= 36,44 »	
		$\frac{1}{3}$ epha	= 1 sea	= $3\frac{1}{3}$ gomer	= 6 kab	= 12,148 »	
		$\frac{1}{10}$ epha	= 1 gomer	= $1\frac{4}{5}$ kab	= 3,644 »		
			$\frac{1}{6}$ sea	= 1 kab	= 2,025 »		

SKYSCIAMS :

1 kor	= 10 bath	= 60 hin	= 720 log	= 364,4 litr.
	1 bath	= 6 hin	= 72 log	= 36,44 »
		1 hin	= 12 log	= 0,506 »

SVORIAI

1. Babiloniški « paprastieji » : sunkūs

1 Talentas	= 60 min	= 3600 šekelių	= 60,600 kg
	1 mina	= 60 šekelių	= 1,010 kg
		1 šekelis	= 16,83 g

2. Babiloniški « paprastieji » sunkūs :

1 Talentas	= 60 minų	= 3600 šekelių	= 58,944 kg
	1 mina	= 60 šekelių	= 982,4 g
		1 šekelis	= 16,37 g

3. Izraelaičių « paprastieji » svoriai

1 Talentas	= 30 minų	= 3000 šekelių	= 25,230 kg
	1 mina	= 100 šekelių	= 841 g
		1 šekelis	= 8,41 g

4. Izraelaičių « šventieji » svoriai

1 šekelis	= 16,83 g
$\frac{1}{2}$ šekelio	= 1 beka = 8,41 g
$\frac{1}{20}$ šekelio	= 1 gera = 0,841 g

5. Babiloniški « karališkieji lengvi » svoriai

1 Talentas	= 60 minų	= 3600 šekelių	= 30,300 kg
	1 mina	= 60 šekelių	= 505 g
		1 šekelis	= 8,41 g

6. Babiloniški « paprastieji » lengvi svoriai :

1 Talentas	= 60 minų	= 3600 šekelių	= 29,472 kg
	1 mina	= 60 šekelių	= 491,2 g
		1 šekelis	= 9,19 g

Šalia israelaičių normos Israelyje buvo priimta ir babiloniečių svorių sistema

PINIGINIAI VIENETAI

A u k s a s :

1 Talentas	= 60 minų	= 3000 šekelių	= 49,11 kg	= 297.000 litų
	1 mina	= 50 šekelių	= 818,5 g	= apie 4900 lt.
		1 šekelis	= 16,37 g	= apie 100 lt.

S i d a b r a s :

1 Talentas	= 60 minų	= 3000 šekelių	= 43,659 kg	= 16.500 litų
	1 mina	= 50 šekelių	= 727,5 g	= 275 lt.
		1 šekelis	= 14,55 g	= 5,5 lt.

Senesniais laikais sidabras buvo vertinamas žiūrint paprastojo babiloniečių svorio normos

Kalti po išstrėmimo pinigai buvo : 1 auksinis darikas = lygus maždaug 285 litams ; 1 auksinė drakhma = apie 26,5 lit. ; 1 attikinė sidabrinė drakhma = arti 2 lt

LAIKAS

Saulės metai = 12 mėnulių mėnesių = 354 dienos + įterptinis mėnuo
 1 mėnulių mėnuo = 29 - 30 dienos

1 mėnuo :	Nisan	=	vidurys kovo - balandžio
2 »	Ijjar /Zio/	=	» balandžio - gegužio
3 »	Sivan	=	» gegužio - birželio
4 »	Tammuz	=	» birželio - liepos
5 »	Ab	=	» liepos - rugpjūčio
6 »	Elul	=	» rugpjūčio - rugsėjo
7 »	Tišri /Ethanin/	=	» rugsėjo - spalio
8 »	Markhešvan /Bul/	=	» spalio - lapkričio
9 »	Kasleu /Kislev/	=	» lapkričio - gruodžio
10 »	Tebeth	=	» gruodžio - sausio
11 »	Sabath /Šebath/	=	» sausio - vasario
12 »	Adar	=	» vasario - kovo
13 »	Veadar	=	įterptinis mėnuo

1 savaitė = 7 dienos, be vardų, išskiriant tik šabata

1 diena = nuo saulės nusileidimo iki saulės nusileidimui. Gal buvo dalinama į /nelygaus ilgumo/ valandas

1 naktis = lygi trims nakties budynėms: pirmajai, vidurinei ir trečiajai arba aušros budynei